UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliæ Consultor, Coordinatus, Seu Omnes ...

Diana, Antonino

Lugduni, M. DC. LXXX.

urn:nbn:de:hbz:466:1-76413

Visual Library

Th. 575a.

g. IX
6.

R. P. D. ANTONINUS

DIANA

PANORMITANUS,

CLERICUS REGULARIS, DOCTOR CELEBERRIMUS,
Coram S. D. N. ALEXANDRO VII. Episcoporum Examinator,
& Sancti Officij Regni Siciliæ Consultor,

COORDINATUS,

SEU OMNES

RESOLUTIONES MORALES,

EIUS IPSISSIMIS VERBIS AD PROPRIA LOCA,
& Materias fideliter dispositæ, ac distributæ.

EDITIO NOVISSIMA, ET AUCTA,
A quamplurimis quibus cæteræ scatebant erroribus purgatissima.

Cui de novo accessit Tomus Decimus, veluti Summa totius Operis, ad commodiorem faciliorémque
Theologiæ Moralis Studiosorum usum;

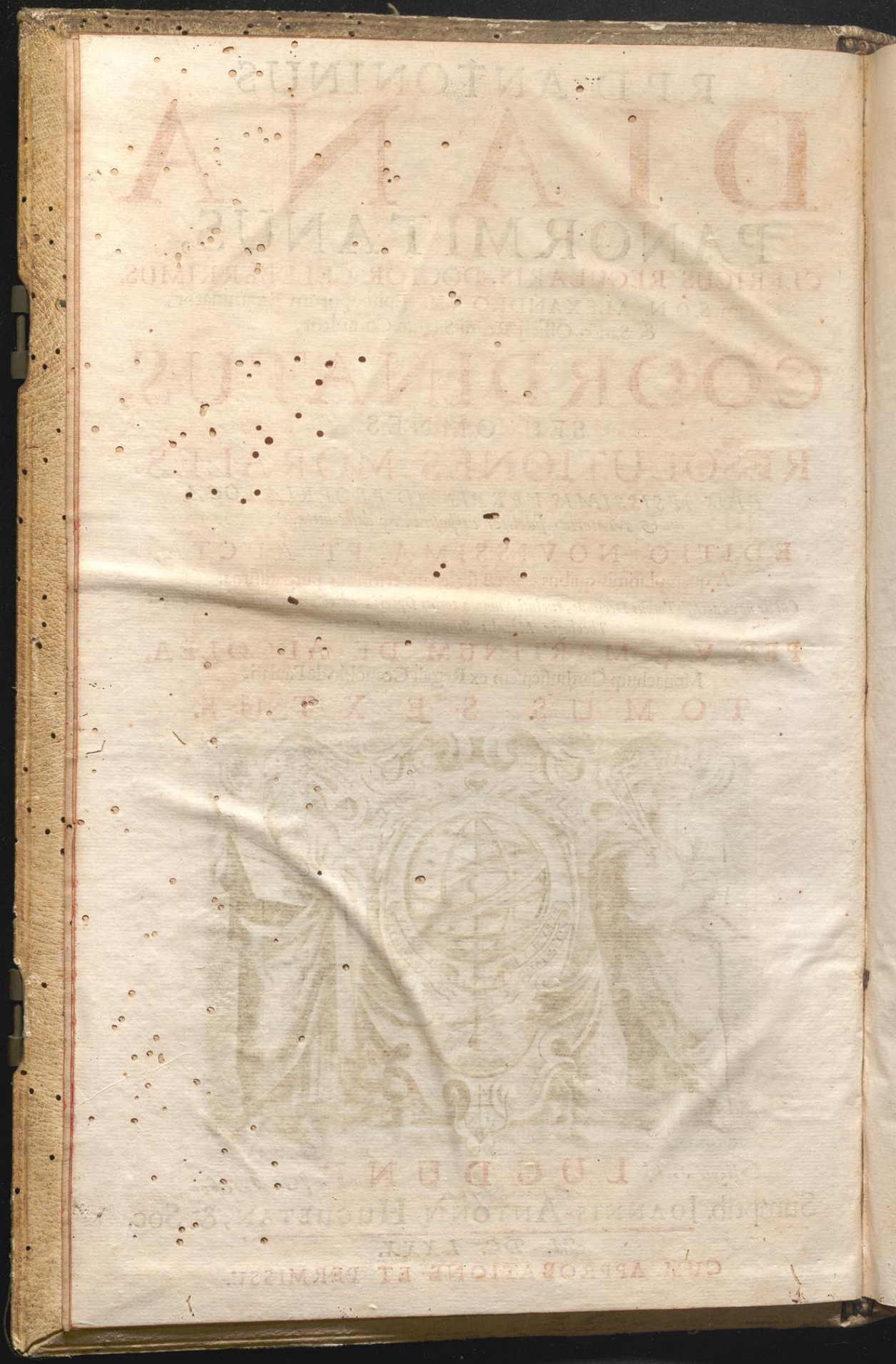
PER V. P. MARTINUM DE ALCOLEA,
Monachum Carthusiensem ex Regali Cœnobio de Paulari.

TOMUS SEXTUS.

Collegii Soc. Jesu Paderborne.
LUGDUNI, Anno 1702
Sumptib. JOANNIS-ANTONII HUGUETAN, & Soc.
M. DC. LXXX.

CUM APPROBATIONE ET PERMISSU.

SYLLABUS TRACTATUUM

HUJUS TOMI SEXTI.

TRACT. I. DE Legibus.
II. De Consuetudine.
III. De Contractibus, & Cambiis, atque de aliquibus restitutionibus propter ipsa.
IV. De Ludo, & Sponsionibus, atque de aliquibus restitutionibus pro ipsis.
V. De Cessione bonorum, atque de dilationibus moratoriis à Principibus concedi solitis.
VI. De Thesauris.
VII. De Donationibus.
VIII. De Testamentis privilegiatis ad pias causas peste infectorum, & Militum. Et alia quoad Testamenta communia, & ordinaria, atque legata pia.
IX. De Executoribus Testamentorum.

LICEN

LICENTIA.

NOS Frater Joannes Prior Carthusiæ, ac totius Ordinis Carthusiensis Minister Generalis, concedimus facultatem V. P. D. Martino de Alcolea, Monacho Carthusiæ de Paulari, Professo, tradendi Typographo Dianam Coordinatum, seu Resolutiones Morales Reverendi Patris Antonini Dianæ, ad propria loca per eum distributas, & in plures Tomos digestas, ut typis mandentur, ac in lucem edantur, si ita videbitur iis, ad quos ea cura spectat ex sacro Concilio Tridentino, Pontificiisque ac regiis Decretis. Dummodò id fiat absque expensis & gravamine Domus, ac disciplinæ nostræ regularis detrimento. Datum Carthusiæ sub Chirographo ac Sigillo nostro 16. Maij 1658.

FR. JOANNES *Prior Carthusiæ.*

REGII PROCURATORIS CONSENSUS.

PRo Rege assentio, ut liceat JOAN. ANT. HUGUETAN, Bibliopolæ Lugdunensi, typis mandare R. P. ANTONINI DIANÆ Opera Coordinata per R. P. MART. ALCOLEAM, in decem Tomos distributa, concessis impetranti inhibitionibus ad quinquennium computandis, à die finitæ Impressionis. Datum Lugduni 1. Decembris 1674.

VAGINAY.

PERMISSIO.

FIat juxta Conclusiones Procuratoris Regij, anno & die supradictis.

DESEVE.

Desiit excudi 3. Novembris 1679.

INDEX

INDEX

Tractatuum & Resolutionum huius Tomi Sexti.

Vltimus numerus paginam indicat.

TRACTATVS I.

De Legibus. Pag. 1.

Resol. 1. *Quando obliget præceptum Fidei?* Ex part. 5. tr. 13. & Misc. 1. ref. 19. ibid.

2. *Quo tempore obliget præceptum Spei?* Ex part. 5. tract. 14. & Misc. 2. resol. 106. ibid.

3. *Quo tempore obliget præceptum dilectionis Dei?* Ex part. 5. tr. 14 & Misc. 2. ref. 105. p. 2.

4. *An hodie explicita Fides Incarnationis Christi, & Sanctissimæ Trinitatis sit adultis necessarium medium ad salutem.* Ex part. 3. tr. 5. & Misc. 1. ref. 46. p. 3.

5. *An fideles Ordinarij teneantur explicite scire, & credere Mysterium Circumcisionis Christi, aduentus Magorum, missionis Spiritus Sancti, Communionis Sanctorum, & omnia Ecclesiæ Sacramenta? Et an obligentur fideles explicite scire, & credere Matrem Dei Virginem post partum, ac perpetuo mansisse, & creationem mundi esse in tempore, & non ab æterno? Et an peccent mortaliter, vel tantum venialiter adulti Symboli Apostolici formam sub verbis præceptis memoria non tenentes? Idem dicendum est de Decalogo, & oratione Dominica, de Aue Maria, dum modo eorum substantiam sciant, & intelligant? Et quid, si nesciant se signare signo Crucis?* Ex p. 3. tract. 5. & Misc. 1. resolut. 48. ibid.

6. *Multi licet sciant quoad substantiam Symbolum, Decalogum, & Orationem Dominicam, nesciunt tamen memoriter, & eo ordine, quo proponuntur addiscenda, quæritur, an peccent mortaliter?* Ex part. 2 tr. 16. & Misc. 1. ref. 12. aliàs 14. p. 6.

7. *An detur præceptum, vt memoria teneamus orationem Dominicam, & quid de Salue Regina, & Salutatione Angelica? Et cursim docetur, quod nullum datur præceptum nec naturale, nec Diuinum, nec etiam Ecclesiasticum de Oratione vocali priuata. Et quid est sentiendum de consuetudine salutandi Virginem, quando publicum signum datur in principio noctis, an tunc cadat sub peccato saltem veniali talis oratio, & salutatio?* Ex part. 10. tract. 16. & Misc. 6. resol. 45. aliàs 44. ibid.

8. *An omnia, quæ habentur in iure Canonico obligent, & habeant vim legis? Et notatur, quod præcepta Conciliorum Prouincialium obligabunt Prouinciam, ad quam spectant: testimonia de rigore Patrum, non sunt ex se leges obligatoria.* Ex par. 3. tr. 6. & Misc. 2. ref. 26. p. 5.

9. *An Decretum Gratiani habeat vim legis?* Ex part. 5. tractatu 14. & Misc. 2. ref. 68. ibid.

10. *An leges Pontificiæ, vt obligent, necesse sit, vt promulgentur in singulis Diœcesibus, & Prouinciis? Et an Pontificia leges statim post duos menses à publicatione Romæ facta totam obligent Ecclesiam, neque necessaria sit publicatio in singulis Prouinciis, & Diœcesibus? Et deciditur leges Pontificias vsu, atque consuetudine receptas, vt est Bulla Cœnæ, & similes Constitutiones contentas in Decreto, & cæteras non indigere promulgatione facta in Prouincia.* Ex part. 1. tractat. 10. ref. 8. p. 6.

11. *Virum leges pontificiæ non obligent, nisi in singulis Prouinciis promulgentur. Idem est dicendum de aliis nouis Pontificiis Constitutionibus, quando contrarium non exprimitur.* Ex part. 5. tract. 14. & Misc. 2. ref. 25. ibid.

12. *An leges Pontificiæ non obligent, nisi post duos menses à promulgatione facta, quamuis aliquis statim sciat suam promulgationem? Et notatur doctrinam huius Resolutionis admittendam esse in legibus Principum Supremorum, & secus autem, si lex feratur ab aliquo Magistratu, qui habet in sua gubernatione Superiorem, vt Episcopus, nam tunc statim ex ipso tempore promulgationis obligat.* Ex part. 1. tr. 10. ref. 9. p. 8.

13. *An si quis sciat Romæ aliquam legem promulgatam, teneatur illam obseruare? Et notatur, quod S. D. N. Vrbanus VIII. in Bulla incipiens* Romanus Pontifex, *die 5. Iunij 1641. damnat omnia præiudicialia contra Immunitatem Ecclesiasticam, etiam sub prætextu, quod Bulla Pontificiæ non fuerint publicatæ, vel vsu receptæ. Et an leges Pontificiæ obligent, etiam si non publicentur in singulis Diœcesibus?* Ex p. 9. tr. 6. & Misc. 1. resol. 39. p. 9.

14. *An Episcopi teneantur in suis Diœcesibus leges publicari, & obseruari facere? Et si autem Ordinarij non curent de hoc, an nihilominus vnusquisque obligetur ad leges Pontificias obseruandas; modo maior pars populi illius Prouinciæ illas sciat, & recipiat, alias non obligare, nisi à populo acceptentur, & Romæ publicatas non vbique obligare?* Ex part. 1. tra. 1. & Misc. ref. 127. p. 10.

15. *Per literas quæsitus fui à quodam Episcopo, an ipse teneatur in sua Diœcesi curare, vt leges Pontificiæ publicentur, & obseruentur: Et notatur leges Pontificias non egere publicatione in singulis Diœcesibus, vnde eo ipso, quod Romæ, more solito, publicatæ sunt, obligant vbique, neque earum obligatio pendet ex acceptatione populi.* Ex part. 6. tr. 6. & Misc. 1. ref. 38. p. 11.

16. *An Episcopi, & Principes excusentur, si non curent, vt leges Pontificiæ promulgentur, & recipiantur? Et ex doctrina huius quæstionis patet Episcopos, & Principes, qui hoc tempore viuunt, & quorum antecessores non receperunt Concilium Tridentinum, aut Bullam Cœnæ Domini liberos esse in conscientia, & multo magis eorum subditos.* Ex p. 1. tr. 10. r. 5. ibid.

17. *An Archiepiscopus, vel Episcopus possint dispensare, vel reuocare leges in Concilio Prouinciali latas? Et quid si illa acta Concilij sint à Pontifice confirmata vel è Papa specialiter commissa? Et infertur Archiepiscopum, & alios Episcopos suffraganeos tanquam inferiores teneri legibus, ac Decretis Synodi Prouincialis etiam quoad*

vim coactiuam, nec possint in illis dispensare, nisi quatenus illis permissum est, vel concessum, &c. Ex p. 9. tract. 6. & Misc. 1. res. 39. aliàs 40. ibid.

18. *An Episcopi possint condere leges Ecclesiasticas in sua Diœcesi? Ex quo infertur, an quoque Generales Religionum, quæ à Summo Pontifice sunt approbatæ, possint quoque condere leges? Et vtrum Episcopi hanc potestatem condendi leges habeant immediate à Christo, an vero illam habeant à Pontifice? Cuius difficultatis solutio pendet ex resolutione illius quæstionis, qua petitur, quo iure Episcopi sint Superiores Sacerdotibus quoad iurisdictionem, &c. Et an Episcopus egeat consensu Capituli, Clerici, aut populi, vt ferat leges? Idem est de institutione Festi. Et idem quod dictum est de Episcopis, dicendum est etiam de Patriarchis, Archiepiscopis, Abbatibus secularibus iurisdictionem Episcopalem habentibus. Et idem est dicendum de Cardinalibus respectu Ecclesiarum suorum titulorum, de Legato, Summo Præsule, seu Nuntio Apostolico in sua Prouincia, &c.* Ex part. 11. tr. 3. & Misc. 3. res. 23. p. 12.

19. *An Capitulum Sede vacante habeat potestatem condendi leges pro tota sua Diœcesi? Et an possit leges latas ab Episcopo suo decessore abrogare? Et an Capitulum Sede vacante Ecclesiæ Cathedralis, etiam viuente Episcopo, possit absque eius consensu leges, & Statuta ferre obligantia suos Capitulares, in his, quæ pertinent ad rectam, & ordinariam gubernationem?* Ex part. 11. tract. 3. & Misc. 3. res. 24. p. 14.

20. *An potestas legislatiua Ecclesiastica sit fœminis delegabilis? Et cursim quæritur, si Regnum aliquod, vel Principatus pertineat ad Reginam, eaque nubat, ad quem pertineat leges condere?* Ex part. 11. tr. 3. & Misc. 3. res. 25. p. 15.

21. *An Declarationes Illustrissimorum Cardinalium habeant vim legis?* Ex p. tr. 10. res. 29. p. 16.

22. *An Declarationes Congregationis Cardinalium sint decisiuæ?* Ex part. 5. tract. 2. res. 96. ibid.

23. *An Decisiones Cardinalium sint tantum doctrinales, etiam si emanauerint facto verbo cum Sanctissimo?* Ex part. 11. tr. 2. & Misc. 2. res. 42. p. 17.

24. *An authentica forma alicuius Declarationis Sacræ Congregationis conferat ei vim legis generaliter obligantis in vtroque foro?* Ex part. 11. tract. 8. & Misc. 8. resol. 53. p. 19.

25. *An Bulla SS. D. N. Vrbani VIII. die 26. Ian. 1628. edita contra Monetarios, extendatur ad commorantes in Regno Siciliæ, Sardiniæ, & Corsicæ?* Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. res. 88. p. 20.

26. *An omnia viuæ vocis oracula annullentur per Constitutionem Gregorij XV. & Vrbani VIII. die 20. Decemb. 1631.* Ex part 5. tractatu 14. & Misc. 2. resolut. 17. ibid.

27. *An clausis oculis standum sit Decretis Pontificis? Et deducitur Rubricas Missalis alias esse præceptinas, alias vero tantum esse doctrinales. Et an præceptum Concilij Tridentini de susceptione Confirmationis ante Ordines obliget sub mortali tam eum, qui recipit, quam Episcopum, qui confert?* Ex p. 11. tractatu 1. & Misc. 1. resol. 15. p. 21.

28. *An verba imperatiua posita in aliquo Canone, Bulla, seu Decreto Pontificio, & Conciliorum obligent ad peccatum mortale?* Ex part. 4. tract. 4. & Misc. res. 191. ibid.

29. *An verba imperatiui modi præceptum contineant? Et an semper verba imperatiui modi in Decretis Pontificiis, & Conciliis accipienda sunt præceptiuè? Et quid circa hoc de consuetudine Religionis? Et an verbum* Iubeo, mando, *importet præceptum graue? Et an quoties verba legis intelligi possint de obligatione veniali, non debeant extendi ad mortale?* Ex part. 3. tr. 6. & Misc. 6. res. 74. p. 22.

30. *An lex prohibens si vtatur verbo* non possit, *reddat actum non solum illicitum, sed etiam inualidum? Et inter alia, quæ pro firmanda doctrina huius quæstionis adducuntur, tandem deducitur, an non confirmatus tenens alium in Confirmatione cognationem contrahat? Et an Sacerdos, qui virtute Cruciatæ non potest absoluere nisi satisfacta parte si tamen absoluat non satisfacta parte absolutio sit illicita, sed non inualida?* Ex part. 10. tr. 12. & Misc. 2. res. 7. ibid.

31. *An Regulæ Cancellariæ obligent in omnibus Prouinciis, & in foro conscientiæ? Et quid de stylo Curiæ, an obliget, & imponat necessitatem, vt in aliis Curiis & Tribunalibus Ecclesiasticis obseruetur? Et an Regulæ Cancellariæ non sint proprie leges, & ideo expirent mortuo Pontifice, donec à Successore confirmentur, ita vt Ordinarij possint conferre beneficia vacantia etiam in mensibus Pontificis reseruatis, donec huiusmodi Regulæ fuerint à Successore confirmatæ?* Ex part. 10. tr. 15. & Misc. 5. res. 7. p. 24.

32. *An in Ecclesiis Cathedralibus, in quibus adsunt Statuta de puritate Sanguinis, expositi sint admittendi, etiam si statuta de puritate iuramentum, & sufficientem informationem exposcant? Et asseritur expositos pro legitimis esse habendos ad omnes ordines, & beneficia, neque vlla Pontificis, aut Episcopi dispensatione indigere.* Ex part. 10. tract. 16. & Misc. 6. resol. 96. ibid.

33. *An si duæ pœnæ à diuersis legibus ipso facto incurrenda impositæ sint eidem delicto, vtraque à delinquente incurratur? Et pro praxi huius quæstionis aliquæ difficultates assignantur in textu huius Resolutionis, ex quibus deducitur, legem pœnalem posteriorem corrigere pœnam prioris, & hoc intelligitur, quando vtraque lex emanat ab eodem legislatore, secus vero si emanat à diuersis.* Ex part. 10. tr. 13. & Misc. 3. res. 14. p. 27.

34. *An in Bullis Pontificiis, & Decretis Sacræ Congregationis sub nomine priuationis graduum, & Dignitatum, intelligantur comprehensi Concionatores, Lectores, Confessores, Magistri Nouitiorum, Ministri, Consultores, Diffinitores, &c. Et notatur dictas pœnas non incurri ante sententiam criminis declaratoriam.* Ex p. 4. tr. 4. & Misc. res. 224. p. 28.

35. *An qui fecit opus, cui imponitur pœna inhabilitatis, statim ipsam incurrat, ante iudici, sententiam? Et pro praxi supradictæ quæstionis docetur Scholasticos in Academiis, qui violantes præceptum, vel Statutum illarum incurrerunt inhabilitatem, posse dare suffragium ad Cathedram, si delictum sit occultum, quia in dicta inhabilitate non incurrunt nisi post iudicis sententiam.* Ex part. 4. tract. 4. & Misc. res. 26. p. 29

36. *An qui per legem pœnalem ipso facto voce actiua, & passiua priuatur, teneatur in conscientia hanc pœnam subire ante iudicis sententiam, & condemnationem? Et notatur, stando in opinione affirmatiua, eum non teneri priuare se voce actiua, & passiua, quoties hoc nequit facere sine infamia, etiam si in lege habeatur delinquentem incurrere talem pœnam, non expectata vlla sententia.* Ex part. 1. tractatu 10. resolution. 24. ibid.

37. *An si in iure, vel aliqua Bulla inferatur pœna priuationis vocis debeat intelligi tam de actiua, quam de passiua?* Ex part. 5. tract. 13. & Misc. 1. resolut. 91. ibid.

38. *An aliqua ignorantia secundum se lethalis ex graui scilicet negligentia proueniens excuset à mortali violationem legum humanarum? Et pro praxi huius difficultatis multi diuersi, & curiosi casus proponuntur in corpore huius Resolutionis, quos perlectos in mente, & promptu habe etiam pro titulo huius Resolutionis.* Ex part. 11. tract. 4. & Misc. 4. resolut. 4. p. 30.

39. An

39. *An si non constet legem quoad forum conscientiæ esse vsu receptam, quis teneatur illam seruare? Et quid, si dubium est, an lex sit vsu recepta?* Ex part. 11. tr. 1. & Misc. 1. res. 16. p. 32.

40. *An quando dubium est, si lex excommunicationis suspensionis, & irregularitatis sit vsu recepta, nec ne, præsumendum sit non esse vsu receptam, vt, v. g. de Bulla Clementis VIII. de largitione munerum, & Extrauag. Ambitiosæ Pauli II. contra alienantes bona Ecclesiastica, & similibus? Et idem iuris est, si inter authores sint probabiles sententiæ, quibusdam affirmantibus eam esse receptam, aliis contra negantibus, potest enim quis sententiæ negantium adhærere tuta, & salua conscientia.* Ex part. 1. tr 10. res. 3. ibid.

41. *An dubitans, sit ne aliqua lex suspensionem, excommunicationem, vel irregularitatem imponens, vsu recepta, possit existimare non esse vsu receptam? Et an, quando existit æquale dubium, an detur consuetudo sufficiens ad obligandum in foro conscientiæ, partem negantem sequi possumus.* Ex pa. 4. tractau. 3. resol. 14. p. 33.

42. *An lex pœnalis Ecclesiastica, puta excommunicationis, suspensionis, interdicti, & irregularitatis obliget sub mortali? Et notatur tunc legem sub pœna excommunicationis obligare ad culpam mortalem, quando excommunicatio est latæ sententiæ, non autem quando excommunicatio est comminatoria.* Ex p. 1. tr. 10. res. 21. ibid.

43. *An lex præcipiens aliquid sub pœna excommunicationis, suspensionis, irregularitatis, &c. obliget ad mortale? Et an excusentur à peccato mortali Ecclesiastici, & Religiosi, qui agitationibus taurorum intersunt contra prohibitionem sub pœna excõmunicationis ferendæ? Et quid de Regularibus accedentibus ad Monasteria Monialium sub pœna priuationis officij, & vocis activæ & passivæ?* Ex part. 19. tractat. 6. & Misc. 1. res. 5. ibid.

44. *An Regulares teneantur obseruare leges Synodales Episcoporum? Et an sint multi casus, in quibus Religiosi etiã exempti tenentur legibus, & sententiis Episcoporum? Et quid quoad Festorum obseruationes, interdicta, cæteraque censuras, pro quibus ferendis licentiam habent Episcopi à iure Tridentino? Et quid vero quoad ieiunia ab Episcopo imposita, &c.* Ex p. 1. tr. 10. res. 11. p. 34.

45. *An peregrini teneantur obseruare leges, & consuetudines locorum, in quibus reperiuntur? Et infertur, quod Regulares virtute suorum priuilegiorum possint pro satisfactione præcepti sumendi Eucharistiam semel in anno tempore Paschali communicare dictos peregrinos, quinon habent animum commorandi in aliquo loco pro maiori parte anni.* Ex part. 1. tractat. 10. res. 15. p. 35.

46. *An vagi teneantur seruare leges locorum in quibus reperiuntur?* Ex 1. p. tr. 10. res. 16. ibid.

47. *Solent plures aliquando in æstate se transferre ad ciuitatem Montis Regalis, quæritur, an teneantur ad ieiunia, & obseruationem Festorum, illius loci? Et quid, quando illa leges obligant etiam in loco domicilij? Et quid est sentiendum quoad contractus solemnitatem, nã aduenæ tenentur seruare in contractibus leges, & consuetudines, & statuta loci, in quo contrahunt?* Ex part. 1. tr. 10. res. 13. ibid.

48. *An aliqui existens in ciuitate Montis Regalis per aliquos dies teneantur obseruare Festa, & ieiunia, quæ hic Panormi obseruantur? Quod est quærere, an peregrini teneantur obseruare Festa, & ieiunia proprij domicilii, quæ non obseruantur in loco, in quo reperiuntur Et quid est dicendum, si quis ex industria hoc efficeret, vt laboret in alio loco, vel vt ibi non ieiunet, sed carnes comedat? Et alia notabilia & diuersi casus in textu huius Resolutionis inferuntur sapius contingentes in praxi.* Ex part. 1. tract. 10. resolut. 14. p. 36.

49. *An Catholici habitantes in terris Hæreticorum præceptis Ecclesiæ teneantur? Et inter alia deducitur, an liceat transeuntibus per loca Hæreticorum diebus vetitis comedere carnes? Et an hoc admittatur solum in casu, quo eis periculum graue imminet de vita, bonorum, &c.* Ex part. 11. tra. 1. & Misc. 1. resolution. 5. p. 37.

50. *An ius ciuile obliget in Hispania in casibus, in quibus aliquid non sit definitum in legibus illorum Regnorum? Idem est dicendum de aliis Regnis. Et an aliquis sit puniendus propter transgressionem legum ciuilium, si actus non sit contra ius naturale, vel Regni nec contractus sit irritus, & si à iure ciuili irritetur, si tamen à iure naturali, vel Regni non irritetur?* Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. res. 69. ibid.

51. *An si Summus Pontifex existens in aliquo Regno v. g. Regis Hispani, teneretur vt directiua obseruare leges illius Regni latas pro bono publico?* Ex part. 10. tra. 14. & Misc. 4. res. 26. aliàs 28. p. 38.

52. *An Principes teneantur seruare suas leges? Et quid, si iurassent seruare eas, vt solet tale iuramentum exigi à Regibus, & Dominis terrarum, dum accipiunt de nouo possessiones earum? Et difficultas est, an ex vi directiua Principes teneantur seruare suas leges, ita vt illas frangendo peccent mortaliter? Et inter alia, quæ ex doctrina huius Resolutionis inferuntur, tandem quæritur, an Princeps teneatur stare contractibus à se celebratis cum suis subditis, & aliter faciendo peccet mortaliter?* Ex part. 1. tract. 10. resolut. 10. ibid.

53. *An Princeps à legibus sit solutus? Et deducitur, quod sepositio scandalo, Princeps nõ peccat mortaliter legem suam non seruans. Ex quo cursim sequitur, quod sepositio scandalo Pontifex Summus non legens Horas canonicas, non ieiunans, &c. non peccat in hoc. Et infertur omnia peccata, quæ à Principe committuntur ob non obseruationem propriarum legum esse eiusdem speciei. Et notatur, quod Princeps Superior non tenetur in conscientia seruare Statuta, seu leges municipales Prouinciarum sibi subiectarum, quando in illis Prouinciis moratur, vel in eis peregrinatur. Et quid, si tale Statutum confirmatum sit ab ipsomet Principe?* Ex part. 11. tract. 7. & Misc. 7. resolut. 6. p. 39.

54. *An Principes propter publicam necessitatem priuatis ius suum auferre possit? Et in dicto casu, an teneatur Princeps ad recompensationem? Et quid, si prædictum ius tollatur per viam legis generalis, an tunc nulla restitutio fieri debeat? Et resoluitur priuilegium immunitatis per legem generalem non tolli. Et infertur, quod Papa valide reuocat priuilegia per modum contractus onerosi quibusuis personis, quamuis dignitate Pontificali, Imperiali, Regali præfulgentibus virtute Bullæ Cœnæ Domini absque vlla restitutione, seu recompensatione. Et tandem quæritur, an omnia sint Supremi Principis, hicque possit Ciuibus suis res suas, siue earum Dominium ex plenitudine potestatis pro libito sine vlla causa, auferre, & ad alios transferre?* Ex part. 11. tractat. 7. & Misc. 7. resol. 5. p. 41.

55. *An vt leges humanæ tam ciuiles, quam Pontificiæ obligent, requiratur consensus, & acceptatio populi? Et cursim explanatur, quando lex dicatur non vsu recepta. Et an Bulla Cœnæ, vbi non est vsu recepta, obliget in conscientia?* Ex part. 5. tract. 10. resol. 1. p. 43.

56. *An qui transgreditur legem ex contemptu, peccet mortaliter?*

taliter? Ex p.10.tr.15.& Misc.5.ref.33.p.44.

57. *An Principes saculares in suis legibus possint obligare transgressores ad peccatum mortale? Et infertur, an peccatum contra legem Ecclesiasticam non sit mortale per se loquendo, sed solum, quando fit ex contemptu legis? Et an sit peccatum mortale non parere legibus ciuilibus secluso contemptu?* Ex p.10.tr.15. & Misc.5. ref.24.p.45.

58. *Vnde dignosci possit legem humanam obligare in conscientia, & ad mortale? Et pro praxi huius quæstionis adducuntur aliquæ Regulæ in textu huius Resolutionis. Et docetur, quod verba præceptiua, quæ obligant in conscientia, quando ponuntur in legibus, & Constitutionibus sunt,* præcipio, mando, iubeo, prohibeo, inhibeo, veto, & interdico. *Æquipollentia verò præcepto sunt,* Debeant, teneantur, necessario, necesse est, non liceat, *& alia huiusmodi. Et quid, quando præceptum fertur solum per verbum imperatiuum? Denique, si verba communia sunt vt* Ordinamus, statuimus, præcipimus, *quæritur, an talis Constitutio, lex aut Statutū habeat vim præcepti obligantis ad culpam? Et quid dicendum est de verbo* oportet, *an inducat obligationem sub culpa? Et aduerte obsecro quod tota doctrina huius Ref. est valde notanda, & in promptu tenenda pro praxi, & solutione primæ difficultatis huius tituli, & Resolutionis.* Ex p.10.tr.15. & Misc.5.ref.45.p.46.

59. *An peccent subditi sine causa non recipientes legem à Principe legitime promulgatam?* Ex part.1.tr.10.ref.2. p.48.

60. *An qui in principio non acceptant legem, peccent mortaliter? Et quid, si in causa dubij non recipiunt illam?* Ex part.5.tractatu 14. & Misc.2. resolut.8. ibid.

61. *An si lex fuerit acceptata à maiori parte si aliquis illam fregerit, secluso scandalo, peccet mortaliter? Et quid è contra, si maior pars populi non seruet legem, an poterunt alij sine peccato mortali maiori parti se conformare, & excusare?* Ex p.7. tr.11. & Misc.2. ref.23.ibid.

62. *Virum liceat supplicationem super aliqua lege porrigere, & interim suspendere eius obligationem, & illam minime obseruare? Et an si Summus Pontifex, vel Princeps audita Communitatis supplicatione, tacet, & non respondet dictæ supplicationi, præsumatur consentire, & legis obligationem tollere?* Ex part.1.tr.10.ref.6. p.49.

63. *An lex, vt non obliget, sit necessarius consensus tacitus Principis, vt v. g. cognoscat vsu legem non recipi, & tamen toleret? Et quid circa hoc quoad leges Pontificias?* Ex part.1.tractatu 6.resolut.4. ibid.

64. *An vt lex per non vsum authoritate careat, requiratur certum tempus, & opus sit aliqua præscriptione? Imo, sciente Pontifice, & non puniente, cum possit, an sufficiant duo, vel tres actus facti contra legem?* Ex p.1. tr.10.ref.7.ibid.

65. *Quis in quadam platea Ciuitatis audiuit quoddam bānum, seu Edictum, quæritur, an teneatur illud obseruare, antequam publicetur in aliis plateis, & in tota ciuitate diffundatur? Et notatur, quod si legis publicatio in notitiam absentis veniat miraculosè, cum tamen humano modo venire fuerit impossibile, nullo modo obligari ad eius obseruantiam, quia respectu illius lex non est publicata.* Ex part.3.tr.6.& Misc.2.ref.75. p.50.

66. *An quando constat de lege, dubium autem est, an in aliquo casu obliget, liceat contra illam facere?* Ex p.4. tr.3.ref.22.ibid.

67. *An in casu dubio legis detur locus Epiikeia? Et quid, si dubitatur alteri legi graviori contrariari?* Ex part.4.tr.3.ref.23.ibid.

68. *An quando dubitatur, an lex obliget ad mortale, vel ad veniale, iudicandum sit obligare sub mortali? Et an, quando quis dubitat de iustitia alicuius tributi, teneatur illud soluere?* Ex p.1.tr.10.ref.25.p.51.

69. *Virum, quando lex fundatur in præsumptione, obliget in conscientia si præsumptio in aliquo casu particulari deficiat? Et pro praxi dictæ quæstionis aliqui casus explanantur sæpe contingentes in praxi.* Ex p.1.tr.10. tr.27.ibid.

70. *Virum, quando cessat finis adæquatus legis in aliquo casu particulari, cesset obligatio legis? Et ex ista Resolutione Confessarij, & Respondentes casuum conscientiæ poterunt multos scrupulos, & difficultates tollere passim contingentes in praxi.* Ex part.1.tract.1. ref.28. ibid.

71. *An quando cessat talis finis legis in particulari, cesset eius obligatio? Ex quo infertur laicum doctum posse sine peccato disputare cum Hæretico, & Infideli, non obstante hoc prohibente* cap.Inhibemus de Hæret.in 6.*quia quando laicus est doctus, cessat finis illius legis, nempe periculum peruersionis deceptionis, & derisus Mysteriorum.* Ex part.5.tr.14.& Misc.2.ref.96. p.52.

72. *An cessante adæquata causa legis in causa particulari cesset obligatio legis respectu talis particularis.* Ex p.7.tr.10.& Misc.1.ref.33.ibid.

73. *An lex pure pœnalis in materia graui obliget in conscientia?* Ex p.1.tr.10.ref.17.p.53.

74. *An Pragmatica, quæ in hoc Regno prohibet ferre scloperum, vulgo dictum* scopetoni, *sub pœna capitis obliget sub reatu peccati mortalis? Quod est quærere, an lex prohibens aliquid sub pœna mortis, mutilationis, perpetui carceris, damnationis ad triremes, confiscationis bonorum, aut amissionis multorum bonorum, obliget sub mortali?* Ex part.1.tra.10.ref.18. ibid.

75. *An lex lata sub pœna mortis inducat obligationē peccati mortalis? Idem est de pœna mutilationis alicuius membri, infamia, flagellationis, exilij perpetui, vel tanti temporis carceris, amissionis omnium bonorum, vel maximæ partis bonorum, & similium. Et excusantur à culpa, qui merces vetitas traducunt ex vno Regno ad aliud, non soluto vectigali Regio, qui in fluminibus vetitis piscantur, qui contra prohibitionem in syluis ligna secant, vel pascuntur oues suas in pratis vetitis, vel alia prohibita venantur, & alia similia faciunt.* Ex p.10.tr.15. & Misc.5.ref.46.p.54.

76. *An fraudantes vectigalia iusta peccent, & teneantur ad restitutionem? Et quid, si præcindicent ementibus talia vectigalia, & tributa? Et docetur fraudantes vectigalia non esse à Confessariis vrgendos ad restitutionem in casu, quo penitens nolit restituere.* Ex p.1.tr.10. ref.19.p.55.

77. *An lex pœnalis mista obliget sub peccato mortali? Et notatur, quod cum legislatores Ecclesiastici possint obligare, & soleant comminari spiritualem pœnam, quando in conscientia obligare volunt, si tantum tamen temporalem pœnam statuant, indicium esse videtur, quod ad eam tantum obligare velint.* Ex p.1.tr.10.ref.20.ib.

78. *An lex pœnalis, ipso facto pœnam inferens obliget non solum in conscientia, sed etiam vt delinquens teneatur illam pœnam soluere ante iudicis sententiam? Et pro praxi quæritur, an qui est causa, ne quis condemnetur ad pœnam iustam impositam à lege, teneatur pœnam restituere ei, cui esset applicanda, vt si Fiscus non accuset, si iudex non condemnet, si custos syluarum, & Ciuitatum non manifestet crimina, & si testis, & reus iuridice interrogatus crimen neget, &c. Et an hoc procedat in pœnis, quæ in testamentis apponuntur, vt si fœmina caste viuat, &c. Et an pœna conuentionalis*

nalis apposita in aliquo contractu sit ante iudicis sententiam soluenda? Ex p.1.tr.10.resol.23.p.56.

79. *An lex pœnalis ex identitate rationis sit extendenda ad alios casus?* Ex p.1.tr.10.resol.26.ibid.

80. *An si quis ex rebus prohibitis à lege extrahat in grauì quantitate, licet damnum graue ex tali facto non proueniat Reipublicæ, peccet mortaliter? Et explanatur, ex qua mercium exportatione censeris graue damnum Reipublicæ facere.* Ex p.3.tract.6.& Misc.2.resol.90. ibid.

81. *An parnitas materia excuset à lege prohibente, ne extrahatur aliquid à Regno?* Ex part. 5. tractat. 5. resol. 49.p.57.

82. *An licitum sit, amissa aliqua vera, & legitima scriptura, aliam similem conficere, quod à lege seuere prohibetur?* Ex part.3. tractat.6.& Misc.2.resolut.56. ibid.

83. *An qui mutet scripturam in aliqua re, quæ tamen innititur veritati, sit falsarius? Et notatur, quod qui corrigit literas iuxta mentem Pontificis, non est falsarius, nec incurrit excommunicationem Bullæ Cœnæ, vt v.g. si dicatur in supplicatione Petro Panormitano, & Notarius scripsit Petro Neapolitano, vel si exprimatur quartus gradus consanguinitatis, & apposuerit affinitatis. Idem est de illo, qui corrigit literas iuxta mentem Episcopi, & supplicationem factam illi, Et tandem quæritur, an sit licitum, amissa vera scriptura, aliam similem fingere?* Ex part.5. tractat. 14.& Misc.2. resol.40.ibid.

84. *An sit licitum aliquando falsificare scripturas publicas? Et an si tale instrumentum falsum esset iam ab alio confectum, possitne aliquis adhuc illud producere, quoties adest notitia falsitatis? Et quid, si aliquis priuatam aliquam scripturam falsificaret, vt syngrapham, aut apocham?* Ex part.9.tr.8. & Misc.3.tes.62. aliàs 61.p.58.

85. *An Clericus Beneficiarius, vel in Sacris constitutus possit exercere munus Aduocati coram iudice seculari pro vno tantum negotio, & hoc finito pro alio, & sic de aliis? Et an ex iure supradicti possint munus Aduocati exercere in propria causa, & Ecclesiæ, & in causis viduarum, pupillorum, & pro iunctis, & amicis intimis, & si assistat in Curia Romana pro omnibus Et quid, in aliis Tribunalibus Ecclesiasticis? Et an in casibus, in quibus interdictum est Clericis Aduocationis Officium exercere, possint domi consulere, & conficere iuris allegationes in scriptis?* Ex part..10.tract.11. & Misc.1.tes.69.ibid.

86. *An Aduocatus possit esse iudex in causa, cuius Patronus fuit, dummodo sententiam proferat secundum leges? Et an hæres non conficiens inuentarium teneatur soluere vltra vires pro legibus, quæ fundantur in præsumptionibus, quod hæres fraudauit bona?* Ex part.3. tract.5. & Misc.1.tes.56.p.59.

87. *An iudex peccet expediendo, pecunia mediante, vnius causam ante alias, si litigantes iure temporis æqualiter gaudeant, & teneatur pecuniam restituere? Et an seclusa scandalo, & periculo iniustitiæ, iudex possit accipere, nec tenetur restituere id, quod accepit à litigantibus, si datum sit instar muneris liberalis, vt maiorem, quam solet, diligentiam, quamque teneatur, in causa adhibeat?* Ex part.3.tract.5.& Misc.1. tes. 45. ibid.

88. *An sit peccatum mortale falsum crimen obiicere testi falsum, aut contra ius testanti? Et si reus, & testis in tali casu iurent, quamuis peccent mortaliter, tamen non teneantur ad restitutionem?* Ex p.3. tr.5. & Misc. 1.tes. 4.ibid.

89. *An testi falso, & iniquo illicitum sit obiicere falsum crimen pro infirmando eius testimonio? Et an hoc sit peccatum contra iustitiam? Et quid si falsus, & iniquus testis tam esset mortuus ante finitam causam? Et notatur, quod non licet appellare adulterum, qui te appellauit, furem, potes tamen dicere, quod sit mendax, & ad eius confirmationem patefacere mendacia illius, vel occultum crimen obiicere illi, quando est necessarium ad tuendum honorem, & famam, quæ alias amitteretur. Et an in tali casu sit tantum peccatum veniale mendaci perniciosum, nec contra iustitiam obiicere crimen falsum deseruiens ad prædictum fi-* Ex part. 5. tractatu. 9. & Misc. 4. resol. 44. ibid.

90. *An testis teneatur restituere danti, si quid accepit pro veritate dicenda, & iudex pro iusta sententia ferenda? Et an hoc intelligatur, si quod datur, testis, & iudex accipiant ab eodem, non autem si accipiant ab alio?* Ex part.3. tractat.6. & Mis. 2.tes.4. p. 61.

91. *An testis interrogatus à iudice teneatur ex iustitia commutatiua respondere. imo vt dicendo se nihil scire restitutioni obnoxius sit? Et quid est dicendum, si per mandatum iudicis testis insinuatur, ipse tamen subterfugiat, & non compareat Et testis, qui per imprudentiam occultum crimen detegit; si bona fide detexit, (vt frequenter solet accidere,) quia putabat se legitime de hoc interrogari à iudice, an teneatur lege iustitia retractare testimonium suum, ita vt si non retractauerit, obligetur ad restitutionem,* Ex p.3 tr.5. Misc. 1. tes. 102. aliàs 101. ibid.

92. *An testis ratione falsi testimonij non teneatur aliquãdo ad restitutionem, Et an, qui falsum testimonium dixit ex ignorantia, vel inaduertentia non damnabili, vel ex obliuione saltem non mortifera, ratione cuius contingit aliquem damnari, teneatur ad restitutionem,* Ex p.3. tractat.5. Misc. 1. resolut. 106. aliàs 105. p.62.

93. *An testis falsus teneatur reuocare dictum suum ratione cuius mors, aut mutilatio alicui est inferenda, quamuis ipse similis pœnæ periculum timeret imo licet ex reuocatione maius malum illi immineat? Et quid, quando testis falsus dubitat, an talis reuocatio sit profutura, nec ne? Et an, qui falsum testimonium dixit ex ignorantia, vel inaduertentia non damnabili, vel ex obliuione saltem non mortifera, ratione cuius contingit aliquem damnari teneatur ad restitutionem? Et quid facere debeat certior factus de ignorantia,* Ex.p. 4. tr.4.& Misc. res. 99. ibid.

94. *An testis teneatur renunciare, quando scit nullum alium scire illud delictum, etiam interrogatus sub præcepto, & iuramento.* Ex part.3. tr.5.Misc.1.res. 101. aliàs 100.ibid.

95. *An testis teneatur respondere, si iudex ad euitandum scandalum interroget, quando crimen est notorium & publicum, sed ignoratur author ipsius. Et an iudex in tali casu non possit inquirere, nec interrogare. & aliter faciendo, an peccet mortaliter.* Ex p.2. tr. 15. & Misc.1. res. 63.ibid.

96. *An reus, & testis teneantur respondere, si dubitant, vtrum iudex iuridice alios interroget? Et an si iudex in re dubia inquirat, peccet, & testis, si obsequatur, sit iniustus? Et quando iudex, vel Superior generaliter inquirit super aliquo delicto notorio, cuius author ignoratur, tunc subditus, qui dubitat, an infamia, vel indicia sint contra illum, quem ipse scit commisisse delictum, an teneatur prodere delinquentem, vel debet respondere se nescire quis commisit?* Ex p.3.tr.5.& Misc. 1.tes.107.aliàs 106.p.63.

97. *An reus teneatur respondere si sciat aduersus se stare solum dictum denunciatoris? Et notatur non licere aliis cooperari cum reo ad confringendum carcerem. Et an coniunctissimi, quales sunt Parentes, coniuges & fratres possint iuuare reum auxilio, consilio, pecunia? Idem etiam dicendum sit de his, qui spectatis circumstantiis certissimè timerent reuelandos à reo fore, comprehendendos*

dendos, punien-dos, & infamandos à iudice. Et tandem quæritur, an reus innocens, qui re ipsa iniustè damnatur ad mortem, iustè tamen iuxta allegata, & probata, possit vi, & armis se defendere à iudice, & ab eius ministris, etiam occidendo eos, si necessarium sit? Ex p.9.tr.9.& Misc.4.ref.43.ibid.

98. *An reus teneatur iudici respondere, si testium depositio non notificetur? Et quid circa hoc cum Regularibus?* Ex part.3. tract.5. & Misc.1.ref.92.aliàs 91. p.64.

99. *An reus conuictus, & confessus de vno crimine, teneatur respondere interrogatus de complicibus nulla infamia laborantibus? Et an iudices de dictis complicibus interrogantes extra casus assignatos in textu huius Resolutionis, peccent lethaliter? Et an Confessarij possint reos obligare ad respondendum tantum in casibus suprà expressatis? Et absolutè docetur, in omnibus casibus non esse Complices reuelandos, quando quis cognouit correctos, vel emendatos esse, vel si probabiliter emendatos iri per solam correctionem fraternam, quod est valde notandum.* Ex part.3.tr.5.& Misc.1.ref.100. aliàs 99.p.65.

100. *An opinio asserens, quod reus iuridicè interrogatus in causa capitali, honoris, & famæ non teneatur respondere ad mentem iudicis, sit probabilis? Et ideo an reus non sit cogendus à Confessario, vt veritatem aperiat in causa capitali, honoris, & famæ, tribremium, confiscationis omnium bonorum, & aliis similibus, dum adest spes euadendi & Confessarius in talibus casibus teneatur absoluere reum, qui est in proposito negandi veritatem, vtendo restrictione mentali, vel æquiuocatione?* Ex part.10.tr.13.& Misc.3. ref.13.ibid.

101. *An reus iuridicè interrogatus à iudice propter semiplenam probationem, vel indicia æquivalentia, teneatur respondere etiam in casu Capitali? Et quid, si delictum plenè probatũ sit, an in tali casu reus teneatur respondere ad mentem iudicis? Et an hoc procedat non solum in causa mortis, sed etiam quando agitur de pœna tribremium, mutilationis, confiscationis omnium bonorum, aut de alio graui dedecore? Et docetur, quod Confessarij non debent cogere pœnitentes, vt veritatem dicant, vel confiteantur, si spem euadendi habeant?* Ex p.2.tr. 15.& Misc.1.ref.27.p.66

102. *An reus iuridicè interrogatus de homicidio commisso ob iustam sui defensionem, teneatur respondere; vbi multos alios casus circa iuridicam interrogationem decisos inuenies? Et notatur, vt quis iuret licitè, & absolutè, satis est, si rem audierit à personis valde fide dignis, secus autem in iudicio, vbi debet exprimere, quomodo hoc sciat.* Ex p.3.tr.5. & Misc.1. ref.66. p.67.

103. *An reus, qui negauit veritatem, post iudicium finitum, etiam ad mortem damnatus, teneatur manifestare veritatem negatam? Et si reus ob metum tormentorum falsum crimen sibi imposuit, propter quod ad mortem damnatur, an tunc non teneatur se retractare, nisi infamia notabilis in alios redundet, & ea retractatio illi damno obiecietur?* Ex p.3.tr.5.& Misc.1.ref.104. aliàs 103.ibid.

104. *An reus, qui in iudicio à iudice secundum ordinem iuris interrogatur negauit veritatem, qua manifestata condemnaretur, teneatur in conscientia ad retractandum dictum, antequam finiatur iudicium, & pronuncietur sententia? Et an eum esse in malo statu dicendum est, nisi ad fatendam veritatem, etiam non rogatus, se offerat, ac proinde à Confessario absoluendum non esse, nisi ad facere proponat? Et quid est dicendum non solum quando iudicium durat, sed etiam quando conuictus damnatus est ad mortem, an tunc non teneatur in tali casu ad retractandum dictum, & manifestandam veritatem, nisi in aliquo speciali casu notabile alicui terrio damnum sequeretur?* Ex part.2.tr.15. & Misc.1. ref.26.p.68.

105. *An reus pœnam pecuniariam meritus, si iuridicè interrogatus crimen à se admissum iniustè neget, teneatur ad restitutionem?* Ex part.4.tr.4.& Misc.ref.65. ibid.

106. *An reus à iudice interrogatus, si negauit delictum, ex cuius commissione, pœnam pecuniariam teneatur soluere, sit restitutioni obnoxius? Et ex doctrina huius quæstionis infertur vxorem adulterij accusatam, & falsis testibus se tuentem, aut opponendo licet falso, simile adulterium viro, minime teneri dotem, aut alia bona viro suo restituere, quia ille alioquin propter mulieris adulterium lucrari deberet, vel ad quid teneatur? Et an iudex iniustè non condemnans teneatur ad restitutionem pœnæ pecuniariæ Fisco, vel parti læsæ soluendæ? Et an Procurator Fiscalis non accusans, & iudex non condemnans teneatur ad restitutionem, & pœnæ compensationem?* Ex part.3.tract.5.& Misc.1.ref.52.p.65.

107. *An si is, cuius bona ob crimen iustè sunt confiscanda, vel diripienda, si hoc fraude, aut mendaciis impediat, teneatur ad restitutionem? Et ex doctrina huius quæstionis multi alij casus deduci, & decidi possunt, & in textu huius Resolutionis octo casus assignantur propraxi supradictæ difficultatis.* Ex p.3.tr.6.& Misc.2. ref.35.ibid.

108. *An liceat instrumenta ad perfringendum carcerem reo suppeditare? Et an quis possit consulere reum, vt fugiat? Et an reus iustè condemnatus ad mortem, ad triremes ad carcerem perpetuum, vel temporaneum, possit fugere, & effringere carcerem, rumpendo vincula, & parietes carceris, ita vt non teneatur restituere damna inde sequuta, dummodo hoc efficiat non inferendo vim ministris iustitiæ, &c. Et quid, si alij captiui inuento carcere rupto, vel aperto, fugiant, modo illis fugam non consuluerit, an in hic non peccet, nec teneatur restituere damna indè sequuta?* Ex p.3.tr.5. & Misc.1. ref.103.aliàs 102.p.70.

109. *An Superior teneatur seruare pactum de impunitate reo promissa, si reus negatum delictum confiteatur? Et aliqua alia explanantur, quæ contingere possunt in supradicto casu. Et notatur, quod quando iudex iuridicè procedens timet reum malè negaturum veritatem, possit licitè, & iustè reo impunitatem cum equiuocatione, aut restrictione mentali promittere, vt sic deceptus confiteatur veritatem. Et docetur, quod in duobus casibus potest iudex excusari à restitutione. Primo, si iudici suppetebant aliæ rationes, ex quibus reum iuridicè damnaturus, erat vel damnare poterat, Secundo, quando error à iudice contra iuris ordinem commissus est, in aliquo puncto, in quo Princeps Supremus poterat dispensare.* Ex p.11.tr.7.& Misc.7.ref.16.p.71.

110. *An liceat iudici informationem vnius litigantis alteri tradere? Et docetur esse peccatum mortale petere ab impressore vel à famulo iudicis, seu Auditoris, vel ab amanuensi Aduocati, vt prædictas informationes capiat, vt tradat litiganti. Et notatur, quod quando litigans potest prædictas informationes capere, non potest Aduocatus illas recipere, nec amanuensis illas scribere.* Ex p.11.tr.7.& Misc.7.ref.20.p.72.

111. *An iudex in ciuilibus conscius veritatis possit contra aliquem ferre sententiam iuxta allegata, & probata? Et quid in criminalibus leuibus?* Ex part.10. tract.15.& Misc.5.ref.16.p.73.

112. *An iudex secundum allegata, & probata possit occidere reum, quem scit ex priuata scientia esse innocentem? Et an hoc etiam extendatur ad ministrum iustitiæ? Et in textu huius Resolutionis multa docentur, qua in tali casu iudices debeant facere antequam reum, quem sciunt ex priuata scientia, esse innocentem, condemnent, & occidant.* Ex p.5.tr.4.ref.22.p.74.

113. *An*

113. *An iudex habeat attendere solum in ferenda sententia ea, quæ allegata sunt, vel ea, quæ allegari possunt? Et notatur, quod iudex tenetur omnibus modis laborare, vt veritas inueniatur, & falsitas detegatur, vt secundum ipsam possit iudicare.* Ex part. 9. tr. 9. & Misc. 4. res. 41. ibid.

114. *An pars accusatrix teneatur remittere reo pœnam mortis à iudice inflictam, si iudex ex parte sua illam remittat? Et quid de pœna perpetui exilij? Et an quis possit accusare alium, qui occidit, Patrem, fratrem, aut consanguineum, & dolet de culpa, ac sufficientem offert satisfactionem pecuniarum pro damnis si qua sunt inde illata?* Ex part. 10. tr. 16. & Misc. 6. res. 44. alias 43. p. 75.

115. *An reus, dum iam Carnifex funem collo apposuit, possit se ex scala præcipitem dare?* Ex part. 5. tract. 4. res. 40. p. 76.

116. *An condemnatus ad mortem per famem posit abstinere à cibo clanculum oblato?* Ex part. 5. tract. 4. res. res. 41. ibid.

117. *An damnatus, vt veneno pereat, possit illud haurire? Et an in tali casu reus peccet, si ad hoc coactus permittat, vt sibi venenum applicetur, meræ possiuè se gerendo? Et aduertitur neminem à iudice condemnari posse vt sibi mortem inferat, sed vt mortem patiatur.* Ex p. 5. tr. 4. res. 39. ibid.

118. *An præcipiente iudice, vt reus se interficiat, possit id facere? Et vtrũ iudex in pœnam delicti possit reo imponere, vt sibi ipsi membrum aliquod, v.g. manum amputet, & an reus teneatur obedire? Et quid, si reus non obtemperet, iudex condemnaret eum morte? Et an sit licitum se ipsum mutilare, ne occidatur à Tyranno aliquo minante mortem? Et notatur peccare eos, qui castrant se, aut permittunt id fieri à Parentibus ad conseruandam, vel procurandam vocis suauitatem.* Ex p. 11. tr. 6. & Misc. 6. res. 50. p. 77.

119. *An licita sit appellatio, & citatio ad iudicium Dei in valle Iosaphat? Et in textu huius Resolutionis adducuntur aliqua exempla pro praxi prædicta difficultatis, & datur doctrina, & regula iudici, quid facere debeat in prædicto casu de appellatione, & citatione ad iudicium Dei in valle Iosephat.* Ex p. 10. tr. 15. & Misc. 5. res. 9. p. 78.

120. *An causa, appellatione remota, includat quamcumque appellationem? Et quid, si per Papam alicui Cardinali sit commissa causa, appellatione remota? Et notatur, quod dicta Clausula nihil operatur, si constat de grauamine notorio, neque operatur contra tertium: nec tollit supplicationem ad Superiorem, nec restitutionem in integrum.* Ex part. 9. tract. 7. & Misc. 2. res. 28. p. 79.

121. *An pœnas exilij, verberationis, carceris diuturni, longo tempore ad triremes, &c. teneatur quis exequi si secundum legem ad ea iuste condemnatus est? Et an reus possit obligari sumere venenum, vel abstinere à cibo, Et an reus teneatur tamen condemnatus ad locum destinatum proficisci, collum præparare, manus apponere, &c.* Ex part. 3. tra. 6. & Misc. 2. resolution. 79. p. 80.

122. *An liceat Proregibus condemnare aliquem de mandato, non adhibitis solemnitatibus, terminis, & processu de iure necessariis, aut non data facultate se tuendi, secundum leges? Et an peccent Ministri, si huiusmodi Principum mandatis obediunt?* Ex part. 3. tract. 5. & Misc. 1. res. 99. alias 98. ibid.

123. *An Rex ex priuata scientia, possit occidere Reginam, & simul cum ipsa adulterum? Idem est, si Princeps sciret, ex priuata scientia certo aliquos in Principem coniurasse, vel aliquod graue, & atrox delictum in Rempublicam, vel innocentem machinare, si aliter malum vitare non possit. Et Resolutio horum casuum pendet ex illa celebri quæstione, an quando delictum ita est occultum, vt non possit iuridicè probari saltem plenè, scitur tamen à Principe, an scilicet possit tunc Princeps, rationabili causa existente, condemnare delinquentem absque iuridica probatione per testes, absque citatione, & defensione rei?* Ex p. 10. tr. 15. & Misc. 1. r. 34. p. 81.

124. *An licita sit petitio Fisci instantis, vt aliqui rei indicati tantum ad torturam, condemnentur ad triremes sine aliquo termino defensionis, quia leges absolutè decernunt non esse condemnandos reos inaudito?* Et docetur defensionem esse de iure naturali, & diuino, ideo consuetudo nihil aduersum illud præualere potest. Ex part. 3. tract. 1. addit. resol. 29. p. 82.

125. *An Principes ex causa necessitatis possint homines malæ vitæ in carceribus existentes deponere super Regiis triremibus, donec eorum causa expediantur? Et an saltem ex causa necessitatis possint remiges, à Proregibus compelli in triremibus perseuerare per aliquod tempus?* Ex p. 6. tractatu 6. & Misc. 1. resolut. 5. p. 84.

126. *An liceat Romæ famulari, &c. Iudæo, si non adsit periculum peruersionis, quia tales seruientes firmi sunt in Fide? Et an lex hoc prohibens accipienda sit solum contra Iudæos, non autem contra Sarracenos, & Paganos? Et quodnam peccatum sit violare has leges?* Ex part. 5. tract. 13. & Misc. 1. resol. 11. p. 85.

127. *In Ecclesiis Cathedralibus, & Regularibus solent stare sedilia, & scamna laicorum pro audiendis concionibus, quæritur, an Episcopi, & Superiores Regularium possint amplius illa non admittere, & ideo remouere, vel alia eorum loco apponere, laicis inuitis? Et quid de sedili iuris Patronatus? Et pro firmanda doctrina supradicta difficultatis multa alia deducuntur, & obiiciuntur, quæ contingere possunt in prædicto casu. Et quid est sentiendum de iure sepulchri, & habente insignia in Ecclesia etiam Mendicantium, an eique amoueri non possint, & illud ius transeat ad hæredes?* Ex part. 10. tract. 7. & Misc. 6. resolut. 64. p. 86.

128. *De ætate quadraginta annorum, quos debet habere Canonicus Pœnitentiarius ex Concilio Tridentino* sess. 24. cap. 28. de reform. *an sufficiat esse inchoatos? Et pro Episcopis, cum trigesimus annus requiratur, an debeat esse completus? Et an vero in Gallia ex concordatis inter Leonem X. & Regem Gallia sufficiat, vt quis in 27. annum constitutus sit, vt recte possit eligi in Episcopum? Et notatur, quod pro Abbatibus, Decanis, Præpositis, Archipresbyteris, aliisque Dignitatibus Curam animarum habentibus 25. annus inceptus requiritur. Quod etiam procedit non solum in Dignitatibus Ecclesiasticis sæcularibus, sed etiam Regularibus. Et an ad cæteras Dignitates, & Personatus, quibus nulla cura animarum subest, Clerici alioquin idonei, & 22. annis non minoribus adsciscantur, necessarium sit? Et an hic 22. annus pro dignitatibus acquisitus debeat esse completus, vel sufficiat inceptus? Et an hæc ætas 22. annor. requisita sit, non solum pro Dignitatibus Ecclesiarum Cathedralium, sed etiam pro Dignitatibus Ecclesiæ Collegiatæ? Et in Cardinalibus, an eas ætas requiratur, vt intra annum possint promoueri ad eum ordinem, ad quẽ destinantur? Et an in Pontifice Summo solum requirantur ad summum 30. anni?* Ex part. 10. tract. 16. & Misc. 6. res. 86. p. 88.

129. *An Vicarius præcedat Archidiaconum? Et quid, si Archidiaconus haberet priuilegium obtinendi primam sedem post Episcopum? Et an Vicarius debeat non solum præcedere Archidiaconum, sed etiam Abbates, Archipresbyteros, Canonicos, & alios Prælatos inferiores Episcopo in sedendo, ambulando in choro, & in processionibus, etiam præsente Episcopo? Et quid, si prædictus Vicarius Episcopi sit canonicus?* Ex part. 7. tract. 10. resolut. 27. p. 90.

130. *An Coadiutor Canonici Prabendæ Diaconalis sedere*

debeat ante Canonicos Subdiaconales. Et supponitur, quòd dictus Canonicus non potest sedere & incedere in loco antiquo Coadiuti, quamuis sit ejus futura successione. Ex p.4.tr.4.& Misc. res.88.p.91.

131. *An qui v. g. accepit gradum Doctoratus in aliqua Vniuersitate publica, vt Messana, Catana, &c. non habens Cursus requisitos, vel non interfuit illi iuxta Vniuersitatis Statuta, vel non sit Matricula adscriptus, & peccet mortaliter, licèt non interueniat iuramentum?* Ex part.4. tr. 4. & Misc.res.173. ibid.

132. *An Studiosi, seu Scholares scholas non visitantes, & lectiones non audientes gaudeant Studiosorum priuilegiis, dummodo in Matricula sint adscripti?* Ex p.8. tr.7.& Misc.res. 22. ibid.

133. *An filius Ciuis natus antequam Pater in numero Ciuium fuerit receptus, gaudeat priuilegiis, &c.* Ex p.8. tr.7.& Misc.res.39.p.92.

134. *An plebeius à viro Nobili adoptatus Nobilis efficiatur, ita vt gaudeat priuilegiis Nobilium? Et docetur mulierem nobilitari genere mariti, eiusque priuilegiis gaudere. Et è contra, natus ex Patre plebeio, & matre Nobili, plebeius est.* Ex p. 8.tract.7.& Misc. res.87.p.93

135. *De electionibus officialium rite faciendis, & præsertim ab Illustrissimo Senatu huius Vrbis Panormi. Pro quo primo aliqua notabilia proponuntur, & supponuntur. Et quæritur, an Senatores eligentes indignos non solùm peccent mortaliter, sed teneantur resarcire damnum inde sequutum, & an sint periuri pro iuramento, quod ante electionem faciunt, vel facere debent? Et quid, si electionem fecerint per secreta suffragia? Et an peccent mortaliter eligentes dignos, omissis dignioribus. Et an possit esse peccatū ex modo, vt si quis fraudibus vtatur in sortibus? Et quid, si aliquis ex Senatoribus vnum pro alio legat, vel aliquam chartam ex tribus, quæ in pileo sunt, paulo grandiorem efficiat, vt illam facilius, aliis in pileo relictis, sumat, &c.* Ex p.2.tra.15.& Misc.1.res.67.p.94.

136. *An minor pars in aliquo Capitulo possit concurrere cum maiori ad eligendum indignum? Et quid, si est dubium de indignitate personæ eligendæ? Et cursissime docetur, quod Electores non possunt renunciare iuri suo, cum non sit priuatum ius, sed publicum totius Collegij, vel Communitatis.* Ex p.10. tr.13. & Misc.3.res.31. p.95.

137. *An accusatus, vel denunciatus debeat expelli ab electione? Et an propter malam famam apud bonos viros talis inegibilis sit?* Ex part.10. tractat.13.& Misc. 3. resolut. 32.p.96.

138. *An si electio remaneret apud duos vnus alterum eligere possit? Et quæritur: an aliquis possit se ipsum eligere, dum facultas eligendi pluribus commissa est? Et tota doctrina huius Resolutionis est valde notanda pro praxi, vbi etiam breuissimè deducitur, quod qui voci actiuæ renunciat, remanet etiam priuatus passiua. Et infertur, quod in dubio actus debet interpretari validus.* Ex p.10.tract. 13.& Misc.3.res.33.ibid.

139. *An Proreges, vt vulgo dicitur.* Nella Nomina degli Officiali, *teneantur proponere Regi Dignores? Et an ipsemet Rex teneatur eligere dignores ad officia sacularia, sed non teneatur ad restitutionem eligens tantum dignos? Et an supradicta procedant à fortiori in nominatione Episcoporum, Abbatum, &c. Et an pro supradicta nominatione possint Proreges pecuniam accipere?* Ex part.9. tr.6. & Misc.1.res.2.p.97.

140. *An Principes teneantur ad Officia sacularia eligere dignieres? Ex quo cursissime infertur, quid quando electio fit per plura suffragia?* Ex part. 4. tractat. 4. & Misc.resol.172.p.99.

Appendix ad cæteras quæstiones pertinentes simul ad hunc, *tr.1. de Legibus huius tomi sexti.*

AN fatuis, & Infidelibus possint ministrari carnes in diebus ieiunij, qui non subduntur legibus Ecclesiæ? Ex p.19.tr.12.ex res.37. *Quæ nunc inuenietur* in tom.1. tr.3.de Pœnitentia res.47.

An lex pœnalis sit extendenda de casu ad casum ex identitate rationis? Et an in casibus reseruatis, vt pote pœnalibus stricta debet fieri interpretatio? Et an qui non suscipit peregrinationem in fraudem legis, ea de causa sola, vt possit aliis confiteri, possit à casibus reseruatis in sua Diœcesi, in aliena Diœcesi à quocumque Confessario absolui? Et quid est dicendum, si casus fuisset reseruatus in vtraque Diœcesi? Ex p.2.tr.17.ex res.66.& 56. *Quæ hic reperientur* in tom.1.tract.5.de Reseruatis res.62.& 50.

An priuilegia nō sint extendenda de persona ad personam, etiam si adsit similitudo rationis? Et aduertitur, quod quando verba alicuius rescripti, & priuilegij sunt satis clara, & certam habent significationem, nulla adhibenda est extensio & interpretatio sed forma priuilegij est obseruanda. Et quod gratia censetur concessa iuxta verba significationis. Et quæritur, an Episcopus possit ordinare, quod Sucerdotes non dicant Missam pro minori stipēdio à lege taxato? Et an solum Regula Missalis sint præceptiua, quæ tangunt aliquam legem canonicam in corpore iuris contentam, vt de seruando ieiunio, de Ara consecrata, &c. cætera vero Rubrica, quæ nec in toto iure continentur, sint tantum directiua, nec in Rubricis ponuntur cum verbis importantibus præceptum, qualia sunt. Mandamus, præcipimus, & *similia? Et an, quando intelligentia verborum alicuius Decreti habet aliquam difficultatem, standum est consuetudinibus, quæ sunt optimæ legum interpretes? Idem est de legibus, & statutis. Et aduertitur, quod vsus obseruantia, praxis, & consuetudo leges, & statuta interpretantur.* Ex part.2.tract.15.ex res.55.& in tr.14.ex res.13.& in p.10.tr.11.ex res.5. & in tr.14.ex res.40.aliàs 38.& in tr.16. ex res.42. aliàs 41. *Quæ hic sunt* in tom.2.tr.1.de Celebratione Missarum res.81.31.172.14.& 88.

Quando ergo, si non in mortis articulo lex Diuina suscipiendi Eucharistiam obliget? Ex p.8.tr.9.ex res.47. aliàs 46. *Quæ nunc inuenietur* in to.2.tr.2. de Communione res.70.

An Pontifex possit legem ferre, vt matrimonium ratum per subsequens consummatum dissoluatur? Ex part.8. tract.1.ex res.63. *Quæ hic reperietur* in to.3.tr.1. de Potestate Pontificis res 96.

An si lex, aut statutum decernat, vt testamentum sine solemnitate factum nullam faciat fidē in iudicio, & extra iudicium, an censeatur ipso facto quoad forum conscientiæ irritare testamentum sine tali solemnitate conditum? Et an Episcopus possit dispensare in legibus Pontificis? Et an in aliquo casu dispensatio Episcopi in suis legibus sine causa sit valida? Et pro resolutione huius quæstionis adducuntur alij diuersi casus. Ex par.10.tr.16. ex res.55.& in p.7.tr.10.ex res.36.& in p.9.tr.6.ex res.40.aliàs 41. *Quæ hic sunt* in to.3.tr.2.de Dispensationibus res.140.27.& 41.

Nota, quod in supradicto to.3.tr.2.de Dispensationibus, *sunt alia quamplurima difficultates mista pro dispensatione in lege, & ideo si ita casus mistus occurrerit, require illum ibidem, & hic ex industria non assignamus speciales Resolutiones, vbi illum potes inuenire, vt perquirens*

quirens illam cæteras Resolutiones præcitati tractus perlegas, & non te pigebit.

An sit standum Decisionibus Cardinalium, & Decisionibus Rotæ Romanæ, Et an si oriatur aliqua grauis quæstio, & ideo vocetur Concilium Prouinciale, an vota Episcoporum sint decisiua, & non consultiua? Et an residentia Episcoporum sit de iure Diuino, & quo pacto possit in illa Pontifex dispensare? Ex p. 7. tr. 2. ex. res. 36. in p. tr. 15 ex. res. 51. p. 10. tr. 14 ex res. 68. alias 66. *Quæ nunc inuenientur* in tom. 3. tr. 3. de Episcopis. res. 60. 61. & 70.

An vbi militat eadem ratio, debeat militare eadem iuris dispositio, & an aliquando magis mens legis quam verba attendenda est? Et an Episcopus possit dispensare in lege Pontificia apponendo pœnam pecuniariam? Ex p. 10 tr. 8. ex resol. 3. & 8. *Qua hic reperientur* in tom. tr. 8. de Pœnis, seu Mulctis res. 3. & 7.

Quomodo possumus cognoscere consuetudinem obligare & ita habere modum, & vim legis, vel non obligare, v. g. recitandi officium defunctorum in die 2. Nouembris, ieiunandi in Vigilia Natiuitatis B. Mariæ, comedendi ova, & lacticinia in Quadragesima, &c. Ex p. 9. tr. 7. ex res. 29 *Quæ hic est* in tom. 3. tract. 6. de Horis canonicis res. 95.

An sexagenarij robusti, & validi possint damnari ad triremes? Et an peregrinus possit vti indulgentia sui territorij, si in loco, vbi moratur, seruatur ius commune, Et an ieiunium indictum ab Episcopo pro certa die, & fixa lege, Constitutione, & Synodo obliget Regulares? Et an Episcopus possit abrogare legem localem ieiunij latam à Concilio Prouinciali? Et quid de lege lata in Synodo Diœcesana? Et an sa tem possit in illis dispẽsare? Et an etiam licite, quamuis id faciat sine causa? Et an Pontifex dispensando cũ aliquo in ieiunio absque causa non peccet neque venialiter? Ex part. 1. tr. 9 ex res. 20. & in p. 3. tractat. 5. ex res. 121. alias 120. & in p. 1. tr. 9. ex res. 36. & in part. 9. tr. 7. ex res. 14. & in p. 10. tr. 14. ex res. 5 alias 3. & in tr. 16. ex res. 77. *Quæ nunc inuenientur* in tom. 4. tr. 6. de Ieiunio res. 6. 37. 40. 41. 69. & 70.

An liceat legem ferre ne quis pauperum publice, & ostiatim mendicet? Ex part. 5. tr. 8. ex. res. 36. *Quæ hic reperietur* in tom. 4. tr. 7. de Eleemosyna res. 42.

An appellantes à Papa ad Concilium Generale iam congregatum, & actu existens incidant in censuram Bullæ Cœnæ? Et an ita appellantes sint sacrilegi, & male sentiant de Fide? Et quid de dantibus consilium ad talem appellationem? Et notatur talem prohibitionem appellandi comprehendere appellationẽ à sententia Papæ, ita motus ira, vel aliqua alia animi perturbatione videatur committere iniustitiam? Et an quis teneatur obseruare leges Synodales, vel comprehendant illũ, qui in locis exeptis intra eande Diœcesim, v. g. in Monasteriis Regularium non obseruat illas, vel incurrit in illis? Ex p. 10. tr. 11. ex res. 60 & tract. 14. ex resol. 50. alias. 48. *Qua hic sunt* in to. 5. tr. 1. de Excommunicatione res. 40. & 86.

An omnia crimina cuiuslibet personæ, si sint publica siue ex iudicis sententia, siue ex notorietate facti, possint absque vllo peccato euulgari in quibuscumque locis? Et an Bulla Sixti V. contra Astrologiam iudiciariam obliget non solum in foro exteriori, sed etiam in foro conscientiæ? Ex part. 10. tr. 12. ex res. 5. & in part. 2. tr. 15. ex. res. 58. *Quæ nunc inuenientur* in 5. tr. 10. de Inquisitoribus res. 131. & 101.

An Regulæ Missalis, & Breuiarij in celebratione Missæ, & recitatione Officij Diuini non habeant vim legis, sed sint directiua, & Regulæ, vt magis pie, & Religiose, dicatur Missa solemnis, & recitetur Officium Diuinũ, vt v. g. stando, sedendo, capite discooperto, inclinato vel hoc, aut alio modo, &c. Ex p. 10. tr. 11. ex res. 33. *Qua hic reperietur* in tom. 3. tr. 6. de Horis Canonicis res. 35.

Nota, quod infrà in hoc ipsomet tom. 6. tr. 2. de Consuetudine *totus est plenus quæstionibus missis pro isto & illo tractatu, ideo si ita casus mistus tibi occurrerit, prope est tractatus, require illum* ibidem.

An lex positiua possit imperare, vel prohibere actus mere internos propter se absolutè, si nullum signum eam manifestauerit? Et an cum in hoc Regno Siciliæ pretium, quo venduntur boues, sit à Regia Pragmatica taxatum, quæritur modo, an Petrus, qui habet aliquos boues in bonitate excedentes alios, possit illos vendere vltra taxam Pragmaticæ? Idem est dicendum de vino, tritico, &c. & de cæteris mercibus, quorum pretium fuerit à lege taxatum. Et etiam quidam habebat multa dolia vini generosi, cui apponebat magnam quantitatem aquæ, sed ex illa mistura nõ efficitur deterius eo, quod passim vẽditur ab aliis, quæritur modo, an possit tuta conscientia sine onere restitutionis in venditione talis vini exigere totum pretium à lege taxatum? Et an ciues Panormitani possint vendere vinũ ex eorum prædiis collectũ vltra pretium à lege taxatum & impositum? Et an ciues Panormitani, Senatus Ciuitatis, vel Consiliarij Regis possint vendere res suas, quando agnoscunt breui diminuendum pretium ex lege, vel mandato Principis? Et an Princeps, & eius Consiliarij teneantur ad restitutionem, si ex eorum negligentia illa notitia legis promulganda peruenit ad aures subditorum, vnde ipsi postea ex tali scientia merces vendiderunt cum aliorũ detrimento? Et olim in hoc Regno propter monetæ tunsionem promulgatum fuit Edictum, vt in posterum omnia genera monetarum secundum pondus valerent, & expenderent, cum hoc scirent multi ante Edicti promulgationem, omnem pecuniam vel mutuo dederunt, vel ex ea res emerunt, quæsitum fuit à multis, an hoc cum crimine, & onere restitutionis factum fuerit. Et an Prælatus rem Emphyteuticam ad Ecclesiã versam, etiam consanguineis suis denuo in Emphyteusim concedere valeat, si obseruatæ fuissent solemnitates à legè requisitæ? Et aduertitur duplex esse pretium, legitimum vnum, & legale, aut naturale, aut vulgare, vt illud quis teneatur obseruare in foro conscientiæ. Et an stante Bulla Pij V. de censibus, sit licitus census irredimibilis? Exp. 9. tr. 8. ex res. 68. alias 67. & in p. 1. tr. 8. ex res. 52. 51. 88. 42. 54. & 70. & in p. 8. tr. 7. ex res. 24. & in p. 10. tr. 12 ex res. 3. *Qua hic sunt infrà in hoc ipsomet* to. 6. tr. 3. de Contractibus res. 2. 89. 90. 91. 97. 104. 86. 200. & 60.

Nota, quod omnes quæstiones prædicti tract. 3. de contractibus huius tom. 3. *simul pertinent ad istum tract. 1. de Legibus, ex generali consequentia, quod nullus illicitus, vel licitus contractus potest esse, qui aliquo modo in legẽ nõ tangat. sed ibi sunt in suo propriori loco, & tractatu.*

An in iure Canonico prohibitum sit Clericis ludus alearũ, & taxillorum, & similium? Et an leges Ciuiles, prohibentes ludum taxillorum, & alearum, sint contraria consuetudine abrogata? Et an si ludentes non cesserunt iuri suo, & renunciauerunt beneficio legis concedẽtis repetitionem, teneatur, qui perdiderit, in foro conscientiæ soluere? Ex part. 7. tr. 9 ex res. 3. & in p. 2. tr. 15. ex res. 65. & in tr. 17. ex res. 8. *Qua hic sunt infrà* in tr. 4. de Ludo res. 9. 1. & 27.

Quid de Thesauris leges disponunt? Et an Principes possint statuere leges, vt Thesauri ad se pertineant? Et notatur, non obstantibus legibus Principum reseruantibus Thesauros, quod possit ille, qui inuenit Thesaurum illum sibi retinere, & occultare, quousque exigatur ab eo, Et quid, si tamen quis inuenit Thesaurũ in fundo Regis, an statim teneatur dare dimidium partẽ Regi, Ex p. 9. tr. 5. res. 1. & 18. *Qua hic sunt infrà* in tr. 6. de Thesauris res. 1. & 19.

Sed

Sed nota,quod totus precitatus tract.6.de Thesauris *totus est plenus difficultibus pertinentibus in aliquod ad iustum* tract.1.de Legibus. *Sed ibi require quidquid cogitare circa hoc poteris.*

Eadem est ratio & nota pro quæstionibus circa cessionem bonorum, & dilationes à Principibus concedi solitas, quas infrà inuenies in hoc ipsomet tom.6. in tr.5. de Cessione bonorum,&c.

Enumeranmur septem casus, in quibus lex interdicit coniugibus, ne donationes reuocent. Et an illæ leges, seu statuta prohibentia donationem inter virum & vxorem non ligent in interiori anima iudicio,in quo non datur præsumptionibus? Et an Regulæ Cancellaria obligent in foro interiori? Et an donatio inter viuos facta ab Episcopo intra viginti dies ante mortem eius sit valida in foro conscientiæ,licet per Regulam Cancellariæ de viginti in foro exteriori, sit nulla, licet sanus esset Episcopus? Et an supradictæ donationes propè,vel circa mortem validæ sint in vtroque foro? Vnde donatarius potest obsurdescere,si forte publicetur excommunicatio contra non reuelantes bona Episcopi defuncti, quod est valde notandum? Ex p.8.tr.6.ex ref.31.& 19.& in part.1. tr.10.ex ref.43. *Quæ hic sunt infrà* in tr.7.de Donationibus ref.64.67.& 74.

Late explanatur, quod leges,quæ irritant illegitimos contractus habent pro fine bonum commune, & quamuis cesset finis in particulari, semper eius obligatio firma manet. Ex p.1.tr.8.ex ref.75. *Quæ hic est infrà* in tr.8. de Testamentis ref.57

An declarationes Cardinalium approbatæ à Papa habeant vim legis? Et aduertitur, quod lex pœnalis ex identitate,vel paritate rationis extenditur ad eos casus,personas, & causas,in quibus eadem,vel par obtineat ratio. Et quod lex continere dicitur, quod ratione eiusdem comprehenditur. Et quod mens legis magis est attendenda quam verba. Et quæritur an Decretum Cardinalium contra Religiosos accedentes ad colloquendum cum Monialibus obliget ad mortale? Et an Decretum Clem. VIII. quod nullo modo possint Superiores vti scientia habita in confessione obliget ad mortale? Et an Decretũ Concilij Trid.sess.25.cap.16.de Regularibus, prohibens recipi aliquid vltra vestitum Nouitia,comprehendat mutuum, aut accommodatum? Et an Decretum Pij V.quod incipit. Decori, & honesti *editum 1569. quo conceditur Monialibus propter morbum lepræ, aut epidemiæ exire de Monasterio,extendendum sic ad aliã infirmitatem, si aliàs periculum vitæ, aut grauis, & diuturna infirmitatis timetur? Et an vbi est eadem ratio,dicatur adesse eadem lex non extensiue,sed comprehensiue? Et an lex prohibens aliquem actum reddat illum non solum illicitum,sed inualidum? Et docetur legem simpliciter prohibentem actum, etiam si nihil aliud addat,irritare illum. Et an mundacium in iudicio exteriori sit peccatum mortale, etiam circa illa,ad quæ reus non tenetur? Et cursim explanatur, quod lex,seu præceptum multoties non fundatur in præsumptione facti, vel delicti, sed fundatur in periculo facti, vel delicti, & in vtroque adducitur praxis. Et docetur, quod in dubio censetur legem obligare tantum sub veniali. Et an si lex non dicat,vt actus non valeat, sed solum vt non fiat,irritet illum? Et an leges Ecclesiasticæ prohibentes matrimonia inter consanguineos vsque ad quartum gradum irritent illa, quamuis non habeant verba irritantia, sed tantum simplicem prohibitionem? Et an quando lex respicit substantiam actus, & non circunstantias aliquas,tunc reddat actum inualidum? Et an in Decretis, & rescriptis Pontificiis verba aliquid operari debeant, & non solum verbum, & qualibet dictio non debet esse sine effectu aliquid operandi, sed etiam qualibet syllaba?* Ex part.9.tract.6.ex ref.48.aliàs 49. & in part.10.tr.15.ex ref.1. & in part.1. tract.10. ex ref.22.& in p.4.tract.4.ex ref.202. & in part.3. tract.2.ex ref.100.& in part.2.tract.15.ex ref.23.& in part.10.tract.11.ex ref.27. & in tract.12.ex ref. 6.& in tract.15.ex ref.32. & in tract.14. ex ref.54. aliàs 52.& in tract.12.iterum ex ref.6.& in tract.9. ex ref.vnica. *Quæ nunc inuenientur* in tom.7.tr.1.de Regularibus ref.344. 3. 305.213.326.335.304.159. 302.308.& iterum 159.& 287.

An verbum oportet,*ex sui natura importet necessitatem, & præceptum,vel tantum decentiam, & consilium? Et an forma censetur inducta à statuto si aliquid statuat præter ius commune,vel mandat aliquid fieri cum certo modo? Et an quando lex desiderat actum cum aliqua qualitate,non sufficiat facere actum absque illa qualitate, & actus sit nullus? Et an omnis lex, quæ inducit solemnitatem aliquam censenda sit habere inclusam in se clausulam Decreti irritantis? Et an actus corruat, quando deficit forma, etiam si non habeat Decretum irritans? Et an, quando forma seruanda est in aliquo actu, si deficiat, actus sit nullus, & corruat, & ideo forma specifice adimplenda sit, & non per æquipollens? Et an quando dubium est,an forma inducta sit substantialis, vel accidentalis, præsumi debet substantialis?* Ex part.10.tract.10.ex ref.vnica. *Quæ hic reperietur* in tom.7.tract.2.de cingulo Militari, &c.ref.etiam vnica.

An contemptus formalis in re leui,v.gr. Legislatoris humani,legis,præcepti, concilij, &c. sit tantum peccatum veniale? Ex p.3.tr.6.ex ref.72. *Quæ hic est* in tom.8. tr.3.de Paruitate materiæ ref.9.

An quantumcunque Legislator velit ad mortale obligare, si materia est exigua, & leuis, attentis circunstantiis, non obligabit ad mortale? Ex p.6.tr.5.ex ref.50. *Quæ nunc inuenietur* in tom.8.tr.4.de Voto ref.12.

An quis tuta conscientia possit retinere rem quæ iuxta leges præscripsit, si postea cognoscat esse alterius? Et an semper præscriptio transeat in dominium,vel aliquando tantum? Et an iudex, & ministri accipientes munera sola lege positiua sibi prohibita, sint obnoxij restitutioni in foro conscientiæ, nulla expectata sententia, quando data fuerint ex vera libertate, & amicitia,aut ex gaudio,& gratitudine? Ex part.6. tr.7. ex ref.12. & in tract.6.ex ref.59. *Quæ hic reperientur* in tom.8.tr.7. de Furto,& Restitutione ref.39.& 53.

An sit contra Immunitatem Ecclesiasticam recognoscere,& detinere Bullas Pontificias in Regiis Cancellariis? Et an iudex laicus excusetur ab excommunicatione Bullæ Cœnæ contra ipsius transgressores lata, prætextu,quod non sit in sua prouincia acceptata? Et an Episcopi satisfaciant publicando Bullam Cœnæ in ciuitate,qua degunt, vel teneantur etiam extra Vrbem in Ecclesiis suæ iurisdictioni subiectis saltem per alios? Et an valida sit lex, quæ permittit Magistratibus secularibus,vt arma horis prohibitis Clerico capiant? Et an in tali casu iudex secularis possit damnare Clericum ad pœnam pecuniariã à lege impositam? Et de publicatione,acceptatione & contrario vsu legum Pontificum agitur, & præsertim in materia immunitatis Ecclesiasticæ. Ex p.5. tr.1.ex ref.12.& in p.3.tr.1.ex ref.54.& in p.4.tr.1.ex ref. 19.& in part.7.tr.1.ex ref.30. aliàs 28.*Quæ hic sunt* in tom.9.tr.2. de Immunitate Ecclesiastica ref.35. 45.118.& 345.

Nota,quod præcitus tr.2. de Immunitate Ecclesiastica tom.9. *totus est plenus quæstionibus pertinentibus etiam ad istum* tract.1.de Legibus,*pro legibus,& statutis pro & contra Immunitatem Ecclesiasticam,ideo si ita casus mistus occurrerit,require illum ibi vbi facile inuenies quidquid optare potes, & ex industria hic non assignamus speciales Resolutiones,vt quærens quod desideras totum tractatuum perlegas & non te pigebit.*

An Statutum,seu lex prohibens,ne bona stabilia alienen-

tur

tur in Ecclesias,& personas Ecclesiasticas & non subditas, sit licitum? Et quid de legibus Amortizationis? Et an statutum,siue lex invalidans donationem omnium bonorum factam à Patre filio Clerico sit contra Immunitatem Ecclesiasticam? Ex part.6.tract.3. ex res. 1. & in part.3.tract.1.ex res.14. & 3. Quæ hic sunt in tom.9.tract.3.de Statuto prohibente alienationem, &c. res.9.4.& 20.

Sed nota, quod omnes 20. Resolutiones, quas præfectus tract. 3.tom.9. continet, simul pertinent ad istum tr.1. de Legibus huius tom.6 sed ibi sunt in suo propriori loco, & tractatu.

An subditus, irrequisito Domino, possit se subiicere alterius protectioni? Et deducitur, quod subditis in præiudicio Superiorum suorũ nullatenus licèt contrahere,aut moliri quippiam,ex quo iis præiudicium aliquod oriatur.Et quod nec populus quidem vniuersus facere aliquid, aut statuere potest in his, quæ tangunt ius Superioris in graue ipsius præiudicium. Et multa alia circa supradicta discutiuntur.Ex part.10.tract.7.à res.1. vsque ad res.5.Quæ nunc inuenientur in tom.9.tr.11. de Protectione, seu Clientela à res. 1.vsque ad res. etiam 4. inclusiue.

An Cardinales,mortuo Pontifice, possint leges condere,& alia iurisdictionalia facere? Et an Cardinales soluantur legibus, quæ prohibent duo, aut plura beneficia simul habere, vt patet in cap. de multis,& in Extrauag.de Præbendis? Et an Cardinales possint leges ferre in suis titulis ligantes in conscientia? Et an opinio, qua docet, cessante fine legis cessare obligationem legis etiam in casu particulari,sit contra communem;Et doceur assassinum, si vulnerauit animo occidendi, & vt occideret, fecit, quantum potuit, non sequuta morte, ordinaria pœna non esse puniendum.Et explanatur hoc verbum Debent, quid importet. Ex part.5.tract.2.ex res.9.41.& 71. & in part. 12. tract.2.ex res. 5. 11. & 17. Quæ hic reperientur in tom.9.tract. 7.de Cardinalibus res.7.24.40.98. 104.& 110.

An lex,& consuetudo antiqua in modum eligendi Episcopos Romanorum Pontificum authoritate sit abrogata,& ius nominandi, offerendi, & præsentandi datum sit multis Regibus eorumdem Pontificum nutu,& assensu. Ex part. 10.tract. 1.ex res.7. Quæ hic est in tom.9. tract.9.de Prisco more eligendi Episcopos,resolut. etiam 7.

Nota quod in tom.2.tr.1. de Celebratione Missarum, & in tom. 7.tr.1. de Regularibus, & in tract. 3. de Pauperrate Religiosa,& in tom.9.tr. 1. de immunitate Ecclesiæ,& in tom.5.tr.9.de Solicitatione in Confessione,& in tract. 10.de Inquisitoribus,& in tract.7.de Symonia. & de Datis & promissis,& in aliis diuersis tractatibus huius totius operis sunt quam plurima quæstiones latè in multis, & diuersis Bullis, Constitutionibus,& Decretis Pontificiis, quæ etiam largo modo simul pertinent ad istum tr.1.de Legibus huius tom.6.quas hic non demonstramus, vt fastidium lectoribus non ingeramus, & quia in præcitatis tractatibus sunt appositè vt in suis proprioribus locis.

TRACTATVS II.

De Consuetudine. Pag.100.

1. QVanam dicatur Consuetudo rationabilis Et in dubio, an consuetudo contraria legi sit rationabilis,id est expediens communi bono, præsumenda sit rationabilis, & communi bono expediens? Et notatur postores consuetudinem obseruantes à culpa excusari,nec tenentur inuestigare de illius iustitia, sed præsumere debent in fauorem consuetudinis. Ex part. 6.tract.5.res.1. ibid.

2. Quæ non dicatur consuetudo legitimè præscripta;Et cuius temporis cursus esse debeat consuetudo contra legem Canonicam? Et an consuetudo abrogans legem Ecclesiasticam non sit contra Ecclesiam, sed potius pro illa, & aduersus Ecclesiam Romanam non detur præscriptio nisi centum annorum spatio? Ex part. 6.tract. 5.res.2. p. 101.

3. An Ecclesiæ Romanæ adhuc competat priuilegium præscriptionis centum annorum? Et an vero in aliis Ecclesiis quadragenaria præscriptio tantum competat; Et notatur contra Supremos Principes, & Reges non dari nisi præscriptionem centum annorum. Ex p.6.tr.7. & Misc. 2.res. 8. p. 102.

4. An tempus decem annorum sufficiat ad consuetudinem inducendam,non solum inter præsentes, sed etiam inter absentes? Et an idem tempus sufficiat,si Princeps sit absens? Et adducitur distinctio inter leges Canonicas, & ciuiles. Ex p. 6. tr.5. res.3.p. 103.

5. An consuetudo decennalis, vel quadragenaria interrumpatur per vnicum actum? Ex part. 6. tract.5. res. 4. ibid.

6. An in foro conscientia, vt consuetudo abroget legem,requiratur præscriptio aliqua temporis? Et notatur tempus sufficiens ad abolendam legem non solum Ciuilem, sed etiam Canonicam.Et explanatur introducentes consuetudinem aduersus legem peccare toto tempore, quo consuetudo introducta non est. Et notatur, quod si consuetudo viget,sciente Principe, & non contradicente non requiri longum tempus, sed sufficit enim si bis,aut ter,contra legem actum fuerit. ipseque Princeps non resistat cum facile possit; secus vero ignorante Principe, & Pontifice in lege Canonica, Ex p.4.tr.14.& Misc.2. res.62.ibid.

7. An tempus determinatum, vt consuetudo sit legitimè præscripta procedat etiam in foro conscientiæ? Et an introducentes consuetudinem contra legem, seu contra antiquam consuetudinem legitimè receptam in foro conscientiæ non peccent, quando consuetudo ita inualuit,vt docti,& pij viri sine remorsu conscientiæ eam sequantur? Et infertur, quod licèt consuetudo contra legem, & Canonem introducta sit ex causa non iusta, & primi illi legis transgressores peccauerint, successores eorum tamen excusantur à peccato ob talem consuetudinem introductam? Ex p.6.tr. 5.res. 5. p.104.

8. An consuetudo legitimè præscripta sufficiat ad legem abrogandam ex conniuentia Principis, sine tacita eius approbationis personalis? Ex part.6. tr.5.resol.6.ibid.

9. An requiratur expressus seu personalis consensus legislatoris,quo approbet consuetudinem introductam? Ex p.3.tr.5. & Misc.1.res.67.p.105.

10. An ad stabiliendam consuetudinem requiratur expressus, vel saltem tacitus Principis consensus? Et an ad introducendam consuetudinem contra Canones requiratur scientia, & expressus consensus Papæ, aliàs nunquam per consuetudinem contrariam lex abrogetur; Et notatur irritam esse consuetudinem, cui Princeps resistit, & aliqua alia circa supradicta aduertuntur, & notantur, Ex part.6. tr.5. res.11.ibid.

11. An consuetudo legitimè præscripta possit abrogare aliam consuetudinem, & de tempore ad hoc requisito, præcipue in materia Ecclesiastica? Ex p.6. tr. 5.res. 29. p. 107.

12 An consuetudo dicatur legitimè præscripta absque bona fide? Ex p.8.tr.7.& Misc.res. 37. ibid.

13. Quanam frequentia actuum introducat consuetudinem? Ex p.6.tr.5.r.7.p.108.

14. An

14. *An ad stabiliendam consuetudinem requirantur saltem aliqui actus iudiciales?* Ex part.6. tractat.5. resolut.8.ibid.

15 *Quales actus ad stabiliendam consuetudinem requirantur? Et an requiratur, quod actus, ex quibus consuetudo constat, careant omni malitia, vel necessarium sit quod tales omissiones, quibus lex abrogatur, sint peccaminosa saltem in principio? Et an posteri consuetudinem à suis maioribus introductam obseruantes excusentur à culpa, nec inuestigare teneantur de illius iustitia, sed possint illam præsumere?* Ex part. 6. tract. 5. ref.9. p. 109.

16. *An actus supradicti debeant procedere ex intentione introducendi consuetudinem, hoc est introducendi obligationem? Et pro praxi quinam actus consuetudinem non introducant, in corpore huius Resolutionis aliqui casus adducuntur, & explanantur.* Ex part. 6 tr. 5.ref. 10.p. 110.

17. *Quomodo cognoscatur consuetudinem esse introductam animo inducendi obligationem? Et assignantur quatuor conditiones, ex quibus deduci potest consuetudinem obligare.* Ex part.6 tr.5. ref. 11.ibid.

18. *Virum quando dubitatur, an consuetudo fuerit introducta ex animo deuotionis, vel ex animo se obligandi, sit præsumendum introductam fuisse animo obligandi?* Ex part.1. tractat.10. ref.30.ibid.

19. *An in dubio, si consuetudo sit introducta animo obligandi, obliget? Et an sit obligatio seruandi consuetudinem, qua in initio inchoata fuit ex deuotione, sed postea continuata fuit, vt obligatoria?* Ex part.6.tr.5. ref. 12.p. 111.

20. *An dubius de præcepti obligatione per consuetudinem introductâ, teneatur illam obseruare?* Ex p.4. tr. 3. ref. 58. ibid.

21. *Quinam possint consuetudinem introducere, Et an postquam consuetudo est approbata tacite, vel expresse à Superiore, absque dubio cateri teneantur seruare illam; Et an peregrini teneantur ad consuetudinem?* Ex p.6. tract.5.ref.14.ibid.

22. *An mulieres possint introducere consuetudinem?* Ex pi.6. tr. 5. ref.15. ibid.

23. *An consuetudo laicorum obliget Clericos? Et an Clerici teneantur seruare festa, & ieiunia, si qua vigeant ex consuetudine laicorum introducta?* Ex p6. tr.5.ref.16. p. 112.

24. *Quas personas consuetudo obliget? Et an consuetudo extendatur de persona ad personam, vel de loco ad locum, aut de Ciuitate in Ciuitatem, vel de casu ad casum? Et an consuetudo obliget Principem, aut Senatum supremum? Et quid quoad forenses, exteros, & peregrinos, vel subditos extra territorium, &c.* Ex p.6.tr.5. ref. 17.ibid.

25. *Annon vsus possit introducere consuetudinem? Sed difficultas est, an non vsus possit abrogare legem, & quoad hunc effectum consuetudinem introducere? Et an priuilegia Religiosorum non amittantur per non vsum nisi post 60. annos. Imo post 100. annos,* Ex p.6.tr. 5. ref. 18. p. 113.

26. *An consuetudo possit abrogare pœnam legis, manente obligatione legis?* Ex par.6.tract.5.ref.19.ibid.

27. *An consuetudo possit abrogare legem quoad culpam manente obligatione, quoad pœnam Et quid, quando pœna supponit intrinsece culpam, quales sunt Ecclesiastica censura,* Ex part.6. tr.5. ref.20. p.114.

28. *An consuetudo possit abrogare legem prohibentem consuetudinem contrariam? Et an mutatis rerum circunstantiis poterit etiam consuetudo legem mutare.* Ex p.6. tr. 5.ref. 21. ibid.

29. *An prior consuetudo maneat abrogata per legem si in ipsa non efficiatur mentio de consuetudine in contrarium* Ex p.6. tr 5.ref. 22.p.115.

30. *An si lex improbat consuetudinem per verba generalia, non solum de consuetudine præterita, sed etiam de futura intelligatur?* Ex p.6.tr.5.ref.23.ibid.

31. *An consuetudo habeat vim interpretandi legem?* Ex p.6.tr.5.ref.24.ibid.

32. *An consuetudo possit legem abrogari? Et notatur, quod per legem vniuersalem non censetur abrogata consuetudo alicuius loci, neque Statutum ius commune non continens, nisi talis Statuti, aut consuetudinis fiat mentio specialis. Etiamque aduertitur legem specialem factam à Principe, vel Pontifice pro aliqua Ciuitate, aut Prouincia non derogare consuetudinem illius Prouinciæ nisi expresse apponatur clausula Derogatoria. Et tandem quæritur, an Episcopus, sicut potest reuocare suam legem, sic & tollere consuetudinem sua Diœcesis propriam?* Ex p.6.tr.5. resol.25.ibid.

33. *Qualis debeat esse consuetudo, vt lex non censeatur illam abrogare ex præcisa positione legis, sed addenda sit clausula derogatoria?* Ex p.6.tr.5.r.26.p.116.

34. *An credendum sit Doctori testanti de consuetudine, Et an in foro conscientiæ possit quis stare assertioni vnius Doctoris testantis de consuetudine?* Ex part.6.tract.5. ref.28.ibid.

35. *An in materia præcedentia sit attendenda consuetudo. Et an hoc procedat, si illa consuetudo repugnet dispositioni iuris communis, puta, si minus dignus præferatur Digniori?* Ex p.6.tr.5.ref.29.p.117.

36. *An valeat consuetudo, quod minor numerus testium quam septem in testamento sufficiat?* Ex p.6. tr.5.ref.30. ibid.

37. *An consuetudo particularis attendenda sit, vbi adest vniuersalis? Et an consuetudo extendenda sit de loco ad locum, vel de persona ad personam, aut de casu ad casum? Et an quando in propria Ciuitate non fuerit consuetudo certa, vel Statutum, siue lex de re aliqua, attendenda sit consuetudo vicinarum Ciuitatum, si rationabilis sit, & amplectenda in iudicando?* Ex p.9.tr.5. ref.31.ibid.

38. *An consuetudo immemorialis censeatur derogata per clausulam generalem reuocantem consuetudines? Et quid quando consuetudo est iniqua, & irrationabilis, an censeatur in dictis verbis damnata, & reprobata? Et asseritur Concilium Tridentinum in clausula, non obstantibus consuetudinibus in contrarium, non includere immemorabilem.* Ex p.6.tr.5.ref.32.p.118

39. *An quando Ecclesiæ vetustate collapsa sunt instaurandæ, possint Parochi collectas exigere à populo, vel ad Collationem possint etiam Canonici compelli? Et quid, quando consuetudo adest, vt populus reficiat Ecclesiam?* Ex part.8.tr.7.& Misc.ref..16.ibid.

40. *An laicus ratione consuetudinis, vel præscriptionis possit esse immunis à solutione decimarum? Et an in tali casu sufficiat ad præscribendum spatium quadraginta annorum, etiam sine titulo, vel an debeat esse consuetudo, & præscriptio immemorabilis, nempe centenaria?* Ex p.2.tr.5.& Misc.1.ref.78.aliàs 77.p.119.

41. *An laicus ex præscriptione sit immunis à solutione decimarum, dummodo adsit tempus quadraginta annorum cum titulo, & sine titulo tempus hominum memoriam excedens? Et an vero pro consuetudine non soluendi decimas sufficiat tantum spatium decem annorum. Et an sint aqua, & iusta, & valeant Statuta & Consuetudines Ciuitatum, vel leges Regum, & Principum, quibus vetant decimas à laicis exigi, quæ per consuetudinem solui minime solent.* Ex part.5.tr.14.& Misc.2.ref.42ibid.

42. *An consuetudo eligendi per sortes Sanctos tutelares sit licita.* Ex p.5.tr.14.& Misc.2.ref.6.ibid.

43. *An venationes licitè per Dominos terrarum prohibeantur, vt habet consuetudo.* Ex p.3.tr.6. & Misc.2.ref.18. p.120.

44. *An*

44. *An vineas ingredientes possint licite, & impune vuas comedere, & an hoc obseruetur ex consuetudine, etiam sine necessitate?* Ex p.3.tr.6.& Misc.2.res.20. ibid.

Appendix ad reliquas difficultates, quæ simul pertinent ad istum *tr.2. de Consuetudine huius sexti tomi.*

AN consuetudo Ecclesia obligans sub mortali Parentes ad baptizandum infantes sit vbique? Et an consuetudo Ecclesiarum baptizandi per immersionem seruanda sit? Et an si in aliqua Ecclesia trina immersio vsitata sit, an vna tantum adhiberi possit cum integra prolatione verborum? Et an improbanda sit consuetudo secundum quam quibusdam in locis Patrini Catholici existunt filiis Hæreticorum, baptizante eos Ministro hæretico in forma S. Trinitatis? Ex part.9.tr.6.ex res 2.& in part.5.tr.3. ex res.19. & in p.3.tr.4.ex res. 18. *Quæ nunc inuenientur* in to.1.tract.1.de Baptismo res.29. 67.& 97.

An sit absolutio impertienda blasphemo consuetudinario, qui emendationem proposuit, & non est emendatus? Ex part.6.tract.7.ex resolut. 49. *Quæ hic reperietur* in tom.1.tract.4. de Absolutione Sacramentali resolut.27.

Quænam blasphemia dicatur consuetudinaria? Et an sit blasphemus consuetudinarius, qui post retractatam per actum oppositum prauam voluntatem, & consuetudinem, iterum deliberate per tres vices blasphemat? Et an hoc toties, quoties per retractationem, vel actum contritionis extra Sacramentum detestatur consuetudinem, &c. Et an mortuo Episcopo, si casus reseruati sunt per Statutum, aut qui iure, vel consuetudine ipsi Episcopo reseruantur, an absolutio petenda sit à Capitulo Sede vacante, vel à Successore? Ex part.10.tr.14.ex res. 70. & 71.aliàs 68.& 69.& in p.4.tr.4.r.108. *Quæ hic sunt* in to.1.tr.5.de reseruatis res.52.53.& 68.

An consuetudo, vt prius imponatur pœnitentia, quam pœnitens absoluatur, nullam inducat obligationem? Ex part.5.tractatu 13.ex resolut. 36. *Quæ nunc inuenietur* in tom.1.tract.6. de Satisfactione sacramentali res.1.

An consuetudo peccandi sit circumstantia aperienda in confessione? Et quid, si consuetudo fuisset ex occasione proxima? Et an Confessarius propter consuetudinem peccandi possit differre absolutionem? Et an Confessarius ius habeat interrogandi pœnitentem de consuetudine peccandi? Et an si pœnitens probabiliter credat Confessarium non impensurum illi absolutionem, si fateatur consuetudinem peccandi; possit aquiuocatione vtens negare consuetudinem? Ex pa.1.tr.7.ex res.15.& 55. *Quæ hic reperientur* in tom.1.tr.7.de Circumstantiis res. 124.& 125.

An consuetudo introducta in aliquas Ecclesias consecrandi in musto in certo quodam anni die sit omnino corrigenda, vt hæc consuetudo celebratur in Lusitania in Ecclesia maiori Brachatæ? Et an Canon, & præceptum vt in Altari, in quo Episcopus celebrauit, ea die absque eius licentia nullus alius Sacerdos celebret, consuetudine contraria sit abrogatum, & ideo non obliget? Et aduertitur, quod quando intelligentia verborum alicuius Decreti, vel Statuti habeat aliquam difficultatem, standum est consuetudini, quæ est optima legum interpres. Et an possit excusari consuetudo celebrandi Missam sine Ministro, vt in Germaniæ locis? Et an vbi est consuetudo, vt defunctus sine Sacrificio non sepeliatur, possit Sacerdos post primam Missam celebrare secundam, dummodo in prima ablutione non sumpserit? Et an pro Missa, in qua Sacerdos consecrauit panem absque vino possit accipere stipendium consuetum? Et an Parochus teneatur celebrare pro suis ouibus, & teneatur illis aliquas Missas applicare, si adsit consuetudo in contrarium? Et an hæc consuetudo obliget ad mortale, quando de hoc onere non constat ex tabulis Ecclesiæ, vel ex præcepto Episcoporum. Et an Sacerdos obligatus quotidie celebrare possit saltem ex consuetudine introducta relinquere vnã Missam in hebdomeda, dummodo in tali die non celebret pro aliquo, à quo recipiat stipendium, sed prose ipso, vel Parentibus. Et an Sacerdos Græcus sub peccato mortali teneatur sequi consuetudinem suæ Ecclesiæ, & consecrare infermentato. Et an Sacerdos Latinus sub eodem peccato mortali teneatur consecrare in azymo. Et aliqua alia adducuntur pro consueto stipendio Missa celebranda. Ex part. 10.tract. 11.ex res.37.& in tr.12. ex res.24.& in tract.14.ex res. aliàs 38. & in tr. 15. ex res.16.& in tract.16.ex res.6.24.24.& 42.aliàs 22 & 41.& in part.2.tr.14.ex res.7.26.28.11. & 19. 81. p.3.tr.6.r.99. *Quæ hic sunt* in tom. 2.tract. 1.de Celebratione Missarum resolut. 200.89. 14. 159. 92. 88.56. 61. 205.18. 29. & 31.

An antiquitus fuerit consuetudo in Ecclesia in variis Prouinciis conferendi Eucharistiam infantibus? Ex p.10. tr. 11. ex res. 18. *Quæ nunc inuenietur* in tom.2.tr.2. de Communione res.

Explanantur consuetudines Græcorum, Æthiopum, Moscouitarum, & Parisiis in Conuentu Cluniacensi communicandi sub vtraque specie. Et an in locis, in quibus consuetudine legitima derogatum est, ne petatur dispensatio ad contrahendum cum Hæreticis, procedat hoc etiam in Regibus? Ex part. 8.tr.1.ex res. 25. & 74. *Quæ hic reperientur* in tom. 3.tr.1.de potestate Pontificis res. 50.& 86.

An secluſa consuetudine, si adest alicubi, possit Episcopus in eadem die conferre minores Ordines simul cum Subdiaconatu. Et quid est dicendum de consuetudine Episcoporum recepta, vt Feria sexta ante Sabbathum, in quo Sabbatho iure possint Ordines conferri, liceat nedare Ordines minores. Ex p.9.tr.6. ex res.57.aliàs 58. & in p.2.tr.16.ex res.28.alias 30. *Quæ hic reperientur* in tom. 2.tr 5. de Sacram. Ordinis res.79. & 96.

An licet adsit consuetudo, vt etiam secundæ nuptiæ benedicantur, quando alter coniux benedictionem non accepit, siue sit vir siue sit fœmina, attamen talis consuetudo non obliget sub mortali. Ex p. 3.tr. 4.ex res.264. alias 265. *Quæ hic extat* in tom.2. tract.6. de Matrimonio res. 105.

An Parochi, quamuis non possint dispensare in legibus, in quibus possint dispensare Episcopi, si attendatur ius præcise, ex consuetudine tamen possint dispensare in iuuniis, & obseruatione Festorum, etiamsi adiri possit Episcopus. Et an quando vnum beneficium est sufficiens ad congruam sustentationem, licitum sit absque Papa, vel Episcopi dispensatione, & nulla alia causa tenere plura beneficia simplicia residentiam non requirentia, idque saltem ex consuetudine nota, & tolerata ex eo, quod consuetudo generalis possit de illicito facere licitum, & è conuerso. Ex part. 8. tract. 3. ex res. 11. & in part. 10. tract. 13. ex resolut. 1. *Quæ nunc inuenientur* in tom. 3. tract. 2. de Dispensationibus res. 25.& 172.

An stante consuetudine, & priuilegiis teneantur fideles audire Missam, & Concionem diebus Dominicis & festiuis in Templis Patrocialibus? Ex part. 10. tract. 13. ex res. 25. *Quæ hic reperietur* in tom. 3. tr. 3. de Episcopis, res. 87

An Episcopus habeat Fiscum saltem ex consuetudine, Et quid est sentiendum de consuetudine, per quam pars pecuniarum

cuniarum, & multarum applicatur, Vicario, vel Camera Episcopi, vel fabricæ Ecclesiæ Cathedralis. Ex par. 10. tract. 8. ex resolut. 1. 2. & 3. Quæ hic sunt in tom. 3. tract. 4. de Pœnis, seu Mulctis, ref. etiam 12. & 3.

An Capitulum Sede vacante succedat in iurisdictione Episcopi competente ex consuetudine? Et an Capitulum Sede vacante possit eligere duos Vicarios, si esset de consuetudine duos Vicarios eligere. Et an Prælatus Regularis non possit iure communi deponere, vel degradare suos subditos, nisi id competat de consuetudine. Ex part. 8. tractatu 4. ex resolutione 18. & 61. & in part. 10. tractatu 11. ex resolut. 51. Quæ nunc inueniuntur in tom. 3. tract. 5. de Capitulo Sede vacante resolut. 4. 70. & 18.

An Regulares relicta consuetudine Religionis, vel Ecclesiæ, secluso aliquo præcepto, possint priuatim Diuinum Officium secundum Breuiarum Romanum recitare? Et an Religiosi nondum in Sacris constituti, & Moniales, quando a Choro absunt, teneantur priuatim Officium Diuinum recitare, vbi multa de Consuetudine hoc? Et an possint Moniales introducere contigiosus, si ex consuetudine non recitat Horas in Choro, peccet mortaliter? Et an consuetudo recitandi Officium defunctorum die 2. Nouembris, ieiunandi in Vigilia Assumptionis B. Virginis, & Natiuitatis eius, &c. edendi oua in Quadragesima, & de multis aliis consuetudinibus totius Ecclesiæ, obligentne ad peccatum mortale? Et an Religiosus nondum in Sacris transiens ad Religionem, in qua non est consuetudo recitandi Officium Diuinum in Choro, non adstringatur ad recitationem illius, quamuis in prima Religione ad eam teneretur? Et an quis possit recitare Matutinum post Vesperas sine vlla causa speciali præter consuetudinem; quia hæc est satis pro causa? Et an saltem ex consuetudine communitas Religiosorum sub peccato mortali teneatur quotidie publice in Choro canere Horas Canonicas, quamuis interdum ex iusta causa possit hoc onus, & consuetudo dispensari? Et deducitur, quod consuetudo nunquam vim habet obligandi in conscientia, nisi sit de consensu illius, qui potest legem condere, & nisi sit introducta hac intentione obligandi. Ex part. 2. tract. 12. ex resolut. 10. & in part. 6. tract. 8. ex. ref. 12. & in part. 2. tract. 12. ex ref. 17. & in part. 3. tr. 2. ex ref. 18. & in part. 9. tr. 7. ex ref. 29. & in p. 10. tr. 11. ex ref. 45. & 17. & in tract. 14. ex ref. 3. Quæ hic reperientur in tom. 3. tr. 6. de Horis canonicis ref. 102. 15. 12. 20. 95. 17. 68 & 19.

An Bulla Cruciatæ suspendat priuilegia concessa in iure communi, eáque, quæ vsu tolerata consuetudinis approbantur? Et an vbi est consuetudo abstinendi à lacticiniis, extra Quadragesimam, possint fieri ieiunia habilia, edendo lacticinia etiam absque Bulla Cruciatæ? Idem est dicendum de ieiuniis ex voto, vel ex pœnitentia à Confessario iniuncta prouenientibus. Et explanatur non solum de iure, sed neque ex consuetudine interdici in die ieiunij lacticinia extra Quadragesimam. Et an si quis sit adstrictus voto Castitatis, & transiit ad nuptias, possit Episcopus iure communi, vel vigore consuetudinis in tali voto dispensare? Et an Mediolanensis in oppido, vbi viget ius commune, possit vesci carnibus quatuor primis diebus Quadragesimæ ex eo, quod Mediolani licet ex consuetudine vesci carnibus his diebus? Et docetur Castellanum per Lusitaniam transeuntem posse more, & consuetudine suæ patriæ intestinis vesci diebus Sabbathi, qua in Lusitania non permittuntur. Et an in hoc Siciliæ Regno diebus Quadragesimalibus, & aliis ieiuniis vsus sagiminis, & lardi sit licitus habentibus Bullam Cruciatæ, vt habetur ex consuetudine etiam pro aduenis, & peregrinis? Ex p. 1. tr. 11. ex ref. 87. 3. & in part. 5. tr. 14. ex ref. 20. & in p. 1. tr. 9. ex ref. 21. Quæ hic reperiuntur in tom. 4. tract. 3. de Bulla Cruciatæ ref. 125. 167. 107. 161. & 166.

An Prælati inferiores Episcopo perconsuetudinem præscriptam possint acquirere iurisdictionem, & potestatem concedendi Indulgentias? Et an Concilium Generale, & alij Prælati Episcopo inferiores etiam habentes iurisdictionem Episcopalem, aut Capitulum Sede vacante, non habeant potestatem concedendi Indulgentias, nisi ex consuetudine præscripta hanc potestatem accepissent? Ex p. 5. tr. 12. ex ref. 21. Quæ hic est in tom. 4. tr. 5. de Indulgentiis. ref. 41.

An potestas Indulgentiarum in Cardinalibus potius sit de consuetudine, quam de iure, cum pro ea nullus extet Canon? Ex part. 5. tract. 2. ex ref. 6. Quæ nunc inuenietur in tom. 9. tract. 7. de Cardinalibus resolut. 46.

An pueris ante septennium liceat ministrare carnes in diebus ieiunij, vbi adest consuetudo in contrarium? Et an Episcopus possit punire peregrinos, quorum præsentia est in transitu per duos, vel tres dies, ieiunia, & dies festos, & alias consuetudines loci non seruantes; Et an idem dicendum sit de viatoribus, aduenis, & vagis? Et an peregrinus possit vti Indulgentia sui territorij, si in loco, vbi moratur, seruatur ius commune? Et an in diebus ieiuniorum extra Quadragesimam prohibeantur oua, & lacticinia saltem ex consuetudine? Et an oua, & lacticinia sint prohibita in ieiunio Quadragesimali de iure positiuo, vel saltem de consuetudine? Et quid, si in aliqua Prouincia consuetudo esset in contrarium? Et an, si quis velit ieiunare, teneatur abstinere à lacticiniis extra Quadragesimam, vel an teneatur seruare tale ieiunium iuxta Patria consuetudinem? Et an Collatio sirotina in Vigilia Natiuitatis Domini sit sumenda in magna quantitate ratione consuetudinis? Et quid de Collatione curia Romana, ratione consuetudinis, an frangat ieiunium? Et an talis extensio militet etiam in Religiosis? Et an, si in aliqua Ciuitate, vel loco recepta sint generali consuetudine aliqua ieiunia, obligent Regulares? Et an Clerici, & Religiosi teneantur seruare consuetudinem laicorum in ieiuniis, vel è contra? Idem est de Festorum celebratione. Et an, si in aliqua Prouincia extaret consuetudo vniuersalis obligatoria abstinendi ab ouis, & lacticiniis in ieiuniis extra Quadragesimam, teneantur illam Regulares obseruare? Et deducitur, quod Regulares non tenentur ad ieiunia Prouincia, quando obligant ex generali consuetudine, etiam si consuetudo sit confirmata in Synodo Prouinciali. Et an laici per consuetudinem non possint acquirere iurisdictionem Ecclesiasticam Ordinariam, cum sint omnino incapaces, & quid vero si loquamur de delegata, v.g. si Medici dispensant in ieiuniis, & comestione Carnium in diebus prohibitis, &c. Et an in Vigilia Pentecostes sit saltem ex consuetudine sub præcepto ieiunandum? Et an in diebus in quibus prohibentur oua licitum sit comedere panem biscottum in quacumque magna quantitate, secluso etiam consuetudine? Ex part. 1. tract. 9. ex resolut. 42. & 2. & in part. 3. tract. 5. ex resolut. 121. aliàs 120. & in tractatu 6. ex resolut. 80. & in part. 9. tract. 8. ex resolut. 67. aliàs 66. & in part. 1. tract. 9. ex ref. 41. 5. 35. & 36. & in part. 5. tract. 14. ex ref. 13. & in part. 10. tr. 11. ex ref. 38. & in tr. 13. ex ref. 27. & in tr. 16. ex ref. 18. aliàs 17. Quæ hic reperientur in tom. 4. tr. 6. de Ieiunio ref. 67. 46. 47. 52. 53. 51. 56. 113. 40. 58. 59. 4. & 38.

Docetur in Hispania, & Gallia consuetudinem introduxisse contra ius positiuum Beneficiarios posse testari de fructibus in vsu non pios. Ex part. 7. tract. 10. ex ref. 13.

res. 13. *Quæ hic* in tom.4. tract.7. de Eleemosyna res. 27.

An potestas ferendi censuras possit consuetudine acquiri? Idem est de potestate absoluendi ab excommunicatione per alium lata. Et an hæc potestas possit acquiri circa vnam censuram, & non circa aliam? Et an per consuetudinem possit Episcopus in alieno territorio suos subditos citare, & in eos iurisdictionem exercere? Ex p. 5. tr. 9. ex res. 42. & 34. *Quæ nunc inuenientur* in tom. 5. tr. 1. de Excommunicatione res. 1. & 98

An consuetudo torquendi Clericos per laicum non excuset à culpa? Et an percutientes Equites D. Iacobi, Alcantarę, &c. & etiam Nouitios, vel Commendatarios incidant in censuram Canonis saltem ex consuetudine? Ex part. 9. tractat. 4. ex resolution. 30. & 7. *Quæ hic reperientur* in tom.5. tractat. 2. de Censura ob Percussionem Clerici res.44. & 50.

An Clerici concubinarij notorij suspensionem ab officio contrahant, sed suspensio hæc consuetudine sublata sit? Ex part. 4. tractat.2. ex resolution. 93. *Quæ hic est* in tom. 5. tractat. 5. de Irregularitate resol.39.

Adducitur singularis casus, & generaliter discutitur aliquid de consuetudinibus pro simoniacis casibus. Ex part.6.tract.8.ex resol.17.§.Probatur secundo. *Quæ nunc inuenietur* in tom. 5. tractat. 7. de Simonia res.36.

An ex consuetudine in Hispania solum Inquisitores cognoscere possint de hæresi, & vt Episcopi per se, vel per Vicarios Inquisitoribus assistant, ita vt non possint Episcopi separatim ab Inquisitoribus causas hæreticales cognoscere? Et an Inquisitores possint exercere aliqua, non solum quia ipsis competit de iure, sed etiam propter consuetudinem? Ex part.4.tr.8. ex res 2 & 3. *Quæ hic reperientur* in to.5.tr.10.de Inquisitoribus res. 3. & 4.

An semper verba imperatiui modi in Decretis Pontificiis, & Conciliis accipienda sint imperatiuè, & quid de consuetudine super hoc in Religionibus? Et an quando exiit æquale dubium, an detur consuetudo sufficiens ad obligandum in foro conscientiæ, partem negantem sequi possumus? Et an defensio sit de iure naturali, & Diuino, ideo consuetudo aduersus eam prævalere non possit? Et docetur Constitutiones Pontificias vsu, atque consuetudine receptas, vt est Bulla Cœnæ, & similes Constitutiones contentas in Decreto, & cæteras non indigere publicatione facta in Prouincia. Et an peregrini, & vagi teneantur obseruare consuetudines locorum, in quibus reperiuntur? Ex part.3.tractat.6. ex resolut.74.in part.4. tract.3. ex resolut. 14. Et ex part.3.tractat.addit.ex res.29.& in part.1.tract.10. ex resolut.8.15.& 16. *Quæ hic sunt suprà in hoc ipsomet* tom.6.tract.1.de Legibus res.29.41. 124.10.45. 46.& 47.

An consuetudo Campsorum de non acceptanda sortis solutione nisi simul soluantur detrimenta cambiorum sit licita? Et an rei Ecclesiastice in Emphyteusim concessio consueto modo facta, censenda sit omnino inutilis, vel saltem valeat, quantum fieri potuit? Et adducitur votum pro Illustrissimo Senatu Panormitano circa moderationem consuetudinis permittentis ciuibus huius vrbis non vendere vinum de eorum vineis collectum iuxta taxam. Et an Proreges, qui sine titulo, & potestate Regis vendunt officia, peccent, & teneantur ad restitutionem, & quid de consuetudinibus circa hoc? Et an Proreges pro eorum arbitrio possint aggratiare delinquentes, qui accusatorem non habent, & pro dictis gratiis pecuniam accipere, & quid de consuetudinibus circa hoc? Idem est de consuetudinibus accipiendi pecuniam pro Tractis à priuilegiatis pro anno sterili non extractis. Ex part.1.tractatu 8. ex resolut.12.& ex part. 8.tractatu 7.ex resolut.30.& in part.2. tract.17. ex res.1.& in part.6.tr.6. ex res.3.1. & 4. *Quæ hic sunt infrà* in tract.3.de Contractibus res.13.192.92.203. 204.& 205.

An leges Ciuiles prohibentes ludum taxillorum, contraria consuetudine abrogatæ sint? Ex p.2.tr.15.ex res.65. *Quæ hic est infrà* in tr.4.de Ludo res.1.

An Regulares possint facere processiones extra Conuentum, ita vt processio Rosarij possit fieri per totam Ciuitatem, si ita habet consuetudo à retro decem annis ita seruata, & in quatuor Festiuitatibus B. Mariæ, nimirum Natiuitatis, Annunciationis, Purificationis, & Assumptionis? Et an laici, non obstante consuetudine in contrarium, si accedant ad Sacramentum Pœnitentiæ, & Eucharistiæ ense, & pugione accincti, nullum peccatum committant, imo nec irreuerentiam? Et an Nouitius, cum redit ad sæculum, teneatur ad expensas, quas in eum alendo Monasterium fecit, quia in Monasterio Mulierum consuetudo est vniuersalis? Et an consuetudo contra Regulam, & Constitutiones Religionis excuset ab eorum obseruantia? Et asseritur, quod non solum consuetudo 40. annorum, sed etiam 10. annorum sufficit ad abrogandam legem non solum Ciuilem, sed etiam Canonicam. Ex part.3.tractat.2. ex resolut. 77. 3. & 16. & in part. 10. tractatu 15. ex resolutione 6. *Quæ nunc inuenientur* in tom .7. tractatu 1. de Regularibus resolutionib. 35. 99. 165. & 303.

An Equites Ierosolymitani, & Equites Militares peccent, contra paupertatem, nec Superior, nec consuetudo Ordinis possit dare facultatem, vt supradicti aliquid exponant ludo, &c. Ex part.7. tr.9.ex resol.17. *Quæ hic reperietur* in tom.7.tr.3. de Paupertate Religiosa res.57.

An Prælati Religionis, qui sunt Custodes cæremoniarum Religionis, teneantur contrarias consuetudines reprehendere, & abolere? Ex part.7.tractat.3. ex resol. 8. *Quæ hic est* in tom.7.tractat.4 de Correctione fraterna res.21.

An vbi est consuetudo, quod mulieres incedant pectore nudato, hoc nō obstante peccent mortaliter? Et an Principes, & Episcopi, sub peccato mortali teneantur talem consuetudinem extirpare, & tales fœminas à Sacra Synaxi repellere? Et an fœmina ornans se secundum consuetudinem patriæ, si sciat ex hoc ornatu lasciue ab aliquo amari, peccet mortaliter se ornando, & domo exeundo? Et an ex consuetudine viatores excusentur à peccato, diebus festiuis? Et notatur non esse opera seruilia quasdam agitationes corporis, quæ in saltationibus, choreis & tripudiis consistunt, vnde talia opera sunt licita in diebus festiuis, non ratione consuetudinis, sed quia per se opera liberalia sunt. Ex part.10. tractat. 12. ex resolut. 30. & in part. 2. tractat. 15. ex resol. 30. & in part. 4. tractat. 4. ex resol. 222. *Quæ nunc inuenientur* in tom.7.tr.5.de Scandalo res. 11.9. & 18.

An iuramentum falsum inaduertenter dictum ab eo, qui prauam consuetudinem iurandi habet, sit peccatum mortale, etiam si fiat ex motu repentino, vel ex affectione nimia ad rem. Et an blasphemia, & iuramenta inaduertenter prolata, ex praua consuetudine blasphemandi sint peccata mortalia? Et an deneganda sit absolutio habenti consuetudinem iurandi inaduertenter, vel tantum habenti consuetudinem iurandi ex aduertentia? Ex part.3. tract. 5. resol.62. & in part. 10. tractat.14. ex resolut.15. aliàs 13. *Quæ hic reperietur* in tom.8. tr.4.de Voto, & Iuramento res.65.& 66.

Reprobantur consuetudines contra Immunitatem Ecclesiarum

siarum cum sint non solum contra ius commune, sed etiam contra ius Diuinum? Et an Constitutio Greg. XIV. de Immunitate Ecclesiarum deroget ius commune, & consuetudinibus? Et an saltem ex consuetudine licitum sit extrahere fures simplices ab Ecclesia? Et docetur consensum Clericorum in aliquam consuetudinem, quando adest libertatis Ecclesiæ præiudicium, nihil operari. Et an confugientes ad Ecclesiam gestando sibi Sclopetones, *seu* Archibusetos, *gaudeant Immunitate, si alibi consuetudo esset in contrarium? Et an saltem ex consuetudine iudices laici possint extrahere reos ab Ecclesia in delictis exceptuatis, & excusationem habere, ne obseruent Bullam Greg. XIV. de Immunitate Ecclesiarum? Et notatur esse reprobandam consuetudinem etiam in terminis iuris communis, in qua aliquibi alligantur compedibus delinquentes in Ecclesia donec examinetur causa ab Ordinario.* Ex p.4.tr.1.ex ref.44 & in p.1. tr.1.ex ref.1.& in p.6.tr.1.ex ref.9.& in p.1.tr.1. ex ref.17.& in part.6. tract. 1. ex ref.29. *Quæ hic sunt* in tom.9.tr.1.de Immunitate Ecclesiæ ref.1.3.57.99. & 116.

An dato, & non concesso quod exemptio Clericorum non sit de iure diuino, difficultas est, an possit contra præditam exemptionem Clericorum consuetudo præualere? Idem est dicendum de præscriptione. Et an consuetudo immemorialis probet extitisse priuilegium faciendi aliquid contra Immunitatem Ecclesiasticam? Et difficultas est, an consuetudo fundata etiam in priuilegio trahendi causas Ecclesiasticas ad laicatribunalia sit reuocata per Bullam Cœnæ? Et per consuetudinem, maxime si sit immemorialis, dicta Immunitas reuocari possit? Et an consuetudo turpis, & exprobrata etiam immemorialis non possit inducere priuilegium? Et an adsit tolerantia, & consensus tacitus Summi Pontificis cum dicta consuetudine, ita vt Principes aliquid faciant licite aduersus libertatem Ecclesiasticam? Et an consuetudo possit in aliquo casu tribuere iurisdictionem iudici laico? Et an dicta consuetudines excusentur per tolerantiam Papæ? Et an in Regno Siciliæ possit Rex disponere ad libitum, in quoscumque vsus voluerit de fructibus Ecclesiarum vacantium, & hoc de consuetudine: Ex p.5.tr.1.ex ref.21. & in p.4. tr.1. ex ref.62.& in p.1.tr.2.ex ref.4. & 5.& in p.4. tr.1. ex ref.1.& in p.7.tr.10.ex ref.1. *Qua nunc inueniuntur* in tom.9.tr.2.de Immunitate Ecclesiastica ref.2. 8.9.10.11.& 14.

Nota, quod in prædicto tom.9. & tract.2. de Immunitate Ecclesiastica, *sunt multa alia diuersa quæstiones mista pro consuetudine contra Immunitatem Ecclesiasticam, ideo si ita casus mistus occurrerit, require illum ibi maxime* in ref.30. 32.33. 43.44. 64.78.139. 196. 206,222.238.239.259.276.284. 295. & 5.5. *in quibus omnibus Resolutionibus aliquid tangitur pro consuetudine.*

An familiares Cardinalium ex consuetudine in delictis remittantur ad ipsos Cardinales, & ipsi Domini Cardinales sint eorum iudices competentes? Ex p.5.tr.2.ex ref.25. *Quæ hic reperietur* in tom.9.tr.7. de Cardinalibus ref.64.

An consuetudo antiqua in modum eligendi Episcopos Romanorum Pontificum authoritate sit abrogata? Et an hodie vetus consuetudo solum in Germaniæ Ecclesiis seruetur, in quibus Canonicorum Collegium Episcopum nominat, & eligit, electus vero a Pontifice confirmatur? Ex p.10. tr.1.ex ref.7. *Quæ hic est* in tom.9. tr. 9. de Prisco more eligendi, Episcopos ref.1. etiam 7.

***

TRACTATVS III.

De Contractibus, & Cambiis, atque de aliquibus restitutionibus pro ipsis. p.121.

1. *AN Cambium sit licitum, cum pro Campsuario respondet Procurator Campsoris non de propriis, vel alienis pecuniis, sed cum pecuniis ipsius Campsoris, quod cambiū est hodie valde vsitatum?* Ex p.1.tr.8.r.1.ibid.

2. *An licitum sit cambium, quando Respōsor ex pecuniis ipsius Campsoris extinguit primum cambium, modo quo dictum est in p.1.tr.8.ref.1. Et obiter adducitur legem Ecclesiasticam non posse per se præcipere, vel prohibere actus mere internos propter se absolute, si nullo signo externo qui actus manifestauerit.* Ex p.9.tr.8.& Misc.3. ref.68 alias 67. p.122.

3. *An supradictum cambium licite exerceatur non solum à Mercatoribus, sed etiam à personis particularibus, & priuatis, vt mulieribus? &c. Et an supradicta persona possint continuare tale cambium?* Ex p.1.tr.8.ref.2 p.123.

4. *An Agens, seu respondens in supradicto Cambio debeat esse Mercator, seu persona diues?* Ex p.1.tr.8.resol.3. p.124.

5. *An cambium dictum con la Ricorsa, de quo dictum est supra in Ref.1. differat ab illo, quod vulgo dicitur* Con le continuationi? Ex p.1.tr.8.ref.4.ibid.

6. *An dicta continuationes, seu recambia sint licita ratione tantum lucri cessantis, vel damni emergentis?* Ex p.1. tr. 8.ref.5.ibid.

7. *In quanam quantitate sumenda sunt prouisiones cambiorum?* Ex p.1.tr.8.ref.6.ibid.

8. *An dicta quantitas tertiæ partis soluti pro centenario sit iusta, etiam in prouisionibus, quæ sumuntur in recambiis, & continuationibus?* Ex p.1.tr.8.ref.7.ibid.

9. *An Campsores possint in recambiis, & continuationibus exigere toties, quoties dictas prouisiones* Ex p.1.tr.8.ref. 8.p.125.

10. *An Campsor possit toties, quoties recipere duas prouisiones, vnam in loco, vbi efficitur cambium, alteram in nundinis, quam recipit eius Agens?* Ex part.1.tr.8.ref.9. p.126.

11. *An debeatur vna tantum prouisio pro Cambio magno, ac paruo, v.g. pro mille, ac pro centum?* Ex p.1.tr.8.ref. 10. ibid.

12. *An id, quod Campsoribus debetur ratione promissionum & interesse, possit ab ipsis in sortem adiici, vt cambium magis augeatur?* Ex p.1.tr.8. ref.11.ibid.

13. *An consuetudo Campsorum de non acceptanda solutione sortis, nisi simul soluatur detrimentum cambiorum, sit licita?* Ex p.1. tr. 8. ref.12. ibid.

14. *An campsores dantes ad Cambium, modo vt suprà sint in foro externo tanquam vsurarij puniendi?* Ex p.1.tr.8. ref. 13.ibid.

15. *Virum campsor, qui bona fide dedit pecuniam Petro ad cambium soluendam Massanæ, existimans ipsum habere pecuniam in tali loco, & postea comperiat non habere, possit tantum exigere, quantum lucri percepisset, si Petrus Messanæ soluisset?* Ex p.2.tr. 8.ref. 14.p. 127.

16. *Virum campsor possit cum Campsario à principio pacisci certum, & determinatum interesse, etiam in casu non solutionis? Et an in tali casu campsor peccet mortaliter?* Ex p.1.tr. 8.ref. 15.ibid.

17. *An contractus massarij ad mercatorem, qui vulgo dicitur* allameta, *sit licitus, qui contractus passim celebratur in hoc Regno Sicilia? Et an quis licite possit vendere frumentum*

frumentum alienum quod non habet, nec habere potest? Ex quo etiam alij casus circa hoc deducuntur in textu huius Resolutionis. Ex part.1.tr.8.res.16.ibid.

18. An in supradicto contractu, si venditor non tradat frumenta tempore præfixo, possit emptor petere & accipere summum in illo anno frumentorum valorem qui dicitur le maggiori valute? Ex p. 1. tr.8.res. 17. p. 128.

19. An venditor non tradendo rem venditam tempore determinato, teneatur emptori ad interesse non solum intrinsecum, sed etiam extrinsecum? Et notatur, quod debitor in tali casu tenetur tantum ex mora culpabili, non autem si inculpabiliter rem venditam non tradidit, nisi pactum in contractu positum non obstat, Ex p.tr.5. Misc. 1.res.114. aliàs 113.ibid.

20. Olim fuit inter me, & Religiosum Dominicanæ familiæ orta hac quæstio. An debitor morosus inculpabiliter teneatur suo creditori ad interesse damni emergentis seu lucri cessantis? Sed pro decisione huius quæstionis primo supponuntur aliqua alia intelligenda pro hoc supradicto casu. Ex p.1. tract.15. Misc.1.res.49. ibid.

21. An debitor morosus sit monendus à creditore, ante quam accipiat pecuniam cum interesse propter eius moram? Ex p. tr.8.resol.87.p.129.

22. Aliqua notabilia contra debitores morosos. Ex part.5. tract.13.& Misc.1.res.78.ibid.

23. An aliquis teneatur restituere lucrum cessans, vel damnum emergens alicuius contractus mutui, vel venditionis, si mora fuit inculpabilis? Et quid est dicendum, quando in contractu apponitur pœna conuentionalis, non vt satisfactio pro interesse, sed quatenus ad soluendum in termino debitor adigatur? Ex part.1.tract.8.res.43. ibid.

24. Cuidam ex dato mutuo emersit damnum notabile, antequam mutuatarius fuisset in mora soluendi, quæsiit, an possit à mutuatario aliquid pro illo damno petere, & teneatur mutuarius dare? Et an qui vi, fraude, vel metu cogitur ad mutuandam, licite possit damna emergentia recipere, quamuis hæc damna in pactum non fuerint deducta, & aliqua alia aduertuntur in his casibus? Ex p.1.tr.8.res.71.p.130.

25. An pœna conuentionalis soluenda sit ante iudicis sententiam? Et an dicta pœna debeatur in conscientia, si debitor non sit in mora culpabili, vel si non sit moderata? Et an dicta pœna conuentionalis intra contrahentes sit licita? Ex p.1.tr.8.res.29 ibid.

26. Cum lucrum cessans debeatur mutuanti, quæritur modo, an totum, vel in qua quantitate debeatur? Et proponitur Regula, secundum quam Confessarij possint sine scrupulo taxare quantitatem supradicti lucri cessantis. Ex part.1.tr.8.res.64.ibid.

27. An in mutuo pro incerto lucro probabili tamen possit quis promittere certam aliquam summam pecuniæ? Et notatur posse exigi lucrum cessans, etiam si ego non deliberaueram negociari, sed anceps eram, ea ratione, qua mutuans in gratiam mutuatarij se priuat hac potestate deliberandi, & destinandi suam pecuniam negociationi, quæ libertas pretio æstimabilis est, neque tenetur gratis eam spem, & potestatem a se abdicare. Et an mutuatarius debens soluere decem pro mutuo possit dare alteri mutuo dimidiam partem pro quinque? Et an si quis fecit contractum usurarium bona fide credens esse iustum, si postea cognoscat fuisse illicitum, possit tantum retinere, quantum acquisiuisset per contractum licitum? Et an si mutuans centum, vt mutuatarius partem in mercibus recipiat, sit illicitum, & usura, &c. Ex part.11.tract.7. & Misc.7. resol.24. p.131.

28. An quando quis ex iusta causa excusatur à restitutione, vel solutione, teneatur saltem damnum emergens, aut lucrum cessans creditori compensare? Et distinguntur debita ex contractu, & debita ex delicto. Et notatur duodecim esse causas excusantes à restitutione, quæ desumuntur ex parte creditoris, ex parte debitoris, & creditoris simul ex parte rei restituendæ, ex parte legis, & ex parte legislatoris. Et aliæ quinque causæ adducuntur in textu huius Resolutionis, quæ licèt videantur excusare à restitutione, non excusant. Ex part.11.tract.6.& Misc.6. resol.20. p.132.

29. An licitum sit tradere pecuniam alteri, sibi aliam rem tradenti, v. g. domum, hoc pacto, & ipse vtatur re alter vero pecunia, qui contractus dicitur a godere? Ex p.1.tr.8.res.28.p.133.

30. An contractus, qui vulgo dicitur Godere, à godere sit licitus Ex p.1.tr.8.res.82.ibid.

31. An fructus ex pignore perceptos teneatur mutuator in sortem computare? Et an ratione lucri cessantis dati ni emergentis, vel alterius iusti tituli, ex pacto eos sibi possit reseruare? Et aly duo casus excipiuntur in textu huius Resolutionis circa hoc. At difficultas est, quo titulo possit mutuator in casus fructus feudi, vel rei Emphyteutica pignus credita sine usura percipere, & in sortem non computare? Et an si Princeps Supremus sive tempore belli, sive in alia reipublicæ necessitate accipit à subditis magnam pecuniæ summam, dat in pignus Ciuitatem, vel dominium fructiferum, Nobiles illi qui alia pignora accipiunt, non solent in sortem computare fructus, quos ex pignore accipiunt, quæritur, an hoc licite fiat? Et alius casus circa hoc adducitur in §. vlt. huius Resolutionis. Ex part.11.tra.7. & Misc.7.res.26. ibid.

32. Cuinam competat fructus rei venditæ? Et difficultas est, quando nihil de fructuum conuentione actum est. Pro quibus proponitur primo, ad quem pertineant fructus venientes quidem post rei traditionem, sed ante pretij solutionem vel antequam habitum sit pro soluto? Secundo, ad quem pertineant fructus nondum apparentes rei venditæ, & nondum traditæ, & ante solutionem pretij? Tertio, ad quem pertineant fructus rei venditæ, & creditæ soluto pretio, vel habita fide de pretio, & concessa dilatione ad soluendum? Et in supradictis tribus casibus sunt etiam aliquæ distinctiones. Ex p.11, tr.7.& Misc.7.res.33.p.125.

33. Ad quem periculum rei venditæ ante traditionem pertineat, emptori, vel venditori? Et notatur, quod si vendita res est sub conditione, pendente conditione, venditoris est commodum, vel incommodum, & idem est, si res mensuranda, vel gustanda sit. Et difficultas est, si res vendatur sub indeterminatione. Et si vendideris decem modios tritici, duplicem seruum, & absque vlla designatione loci, ex quo deberent extrahi ob cuiuscumque tritici à se possessi absumptionem, vel serui interitum, non excusaris, si autem sub alia qua determinatione venditio instituta sit, vt si venderes decem modios tritici ex his, quos habes congregatos, debent, vt ab hac obligatione excuseris, omnes absumi. Ex part.11.tracta.7.& Misc.7.resolut.32. p.136.

34. An supradictus contractus Ala meta, possit sapius renouari Ex p.1.tr.8.res.18.p.137.

35. An supradictus contractus, dum reuocatur, Licite postea in illo adiiciatur interesse sorti principali? Et notatur interesse pœnarum nullo modo peti posse, vt v. g. aliquis nomine pœnæ tenetur aliquid soluere, si pœnam in tempore non soluit, non tenetur soluere interesse dictæ pœnæ. Ex p.1.tr.8.res.19.ibid.

36. An si venditor tradidit rem emptori, & ipse non soluit pretium, possit recipere usuras pretij pro ratione fructuum? Et quid pro ratione damni emergentis, & lucri cessantis? Et aliqua alia circa hoc aduertuntur. Ex part.3.tr.5.& Misc.1.res.11. aliàs 114. p.138.

37. *Pluries quæsitum à me fuit, an contractus, qui vulgo dicitur* Apagare, Consignare, *& in hoc Regno Sicilia frequenter celebratur, sit licitus; & non usurarius? & pro praxi, & intelligentia huius contractus prius aliqua notantur.* Ex p. 1. tr. 8. res. 65. ibid.

38. *An liceat vendere pretio currenti tempore solutionis? Et notatur non esse licitum vendere triticum, vel aliquid aliud pretio præsenti cum pacto, vt cum solutio fiat tempore præfixo, sit in ipsa specie tritici, vel in pecunia ad electionem venditoris.* Ex p. 3. tr. 6. Misc. 2. res. 2. p. 199.

39. *Virum licitum sit percipere lucrum cessans ex mutuo si compensetur alio lucro, quo caret mutuans, si non mutuaret?* Ex p. 1. tr. 8. res. 34. ibid.

40. *Olim hac quæstione tentatus sum. Vtrum sit licitum exigere aliquid suprà iustum pretium ratione periculi sortis, cui interdum vendens credito exponitur, & hoc sine onere restitutionis.* Ex p. 1. tr. 8. res. 57. ibid.

41. *An licitum sit propter periculum in recuperanda sorte aliquid aliud exigere? Idem quæritur, si aliqua res ad creditum vendatur.* Ex p. 1. tr. 8. res. 37. p. 149.

42. *An quis possit vendere equum, torquem aureum, vel aliquid aliud vltra iustum pretium, & hoc cum conditione vt emptor illud soluat, cum vxorem duxerit?* Ex p. 1. tr. 8. res. 38. ibid.

43. *An contractus innominati pariant obligationem in foro conscientiæ, vel detur eis locus pœnitentiæ, vt disponunt iura Ciuilia?* Ex part. 9. tract. 9. Misc. 4. resol. 12. ibid.

44. *Petrus mutuo dedit Ioanni vncias centum per duos annos, ita vt intra id tempus repetere non possit dictas vncias centum. Quæritur modo, an Petrus possit aliquid accipere, non pro mutuo, nam esset vsura, sed pro illa priuatione non repetendi dictas pecunias pro illo tempore duorum annorum?* Ex p. 1. tr. 8. res. 48. p. 141.

45. *An priuans se facultate repetendi pecuniam mutuam per tantum, tempus, possit aliquid licite pro hoc exigere?* Ex p. 5. tr. 13. & Misc. 1. res. 50. p. 142.

46. *An ratione carentiæ pecuniæ, seu obligationis non repetendi pecuniam ante tempus præscriptum quis possit sine vsura aliquid accipere?* Ex p. 8. tr. 7. & Misc. res. 63. ibid.

47. *Petrus mutuauit centum Ioanni, quæritur, vtrum possit cum eo pacisci, vt sibi statim reddantur quinque ratione lucri cessantis? Et aduertitur dupliciter posse fieri pactum de lucro cessante in mutuatione?* Ex p. 2. tr. 15. & Misc. 1. res. 50. p. 143.

48. *An sit vsura velle, vt mutuatarius initio soluat lucrum cessans occasione mutui? Et notatur, quod vt lucrum cessans sit licitum præter dictam conditionem cum non statim cum mutuo recipiatur, requiruntur alia duæ posita in textu huius Resolutionis. Et alia regula statuitur, nempe, vt qui mutuat, tantum remittat de lucro sperato, quantum ipse daret alteri ob contractum assecurationis, ideſt, quantum daret illi, qui ipsum securum redderet de toto lucro sperato in seipsum recipiens totum periculum. Et an ex lucro certo, vel probabiliter sperato teneatur mutuans deducere laborem, quem in eo comparando apponeret?* Ex p. 11. tr. 7. Misc. 7. res. 25. p. 144.

49. *An quis possit dare Titio mercatori magnam summam pecuniarum cum pacto, vt pro tali pecunia accipiat ab ipso Titio in fine anni v.g. quinque pro centenario?* Ex p. 1. tr. 8. res. 30. p. 145.

50. *Petrus mutuauit Ioanni magnam pecuniarum quantitatem, putans se posse aliquid ex eo mutuo accipere, quod si scivisset se licite non posse, alium non iniustum contractum celebrasset. Quæritur modo, vtrum posset lucrum retinere, quod acquisiuisset celebrando contractum iustum, v.g. societatis, cambij, &c.* Ex p. 1. tr. 8. res. 47. ibid.

51. *An qui facit contractum vsurarium bona fide credens esse iustum possit tamen lucrum retinere, quantum acquisiuisset per contractum licitum?* Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. res. 93. aliàs 92. ibid.

52. *An sit vsura mutuare, vt mihi, cum opus habebo, remutues aut iusto pretio à me emas vel, in meo molendino molas? Quod est quærere, an mutuator licite possit deducere in pactum eam iuris naturalis obligationem, qua ex honestate tenemur benefacere nostris benefactoribus, & hoc totum intelligendum est sine incommodo mutuatarij?* Ex p. 1. tr. 8. res. 59. p. 146.

53. *Rogatus, an mutuanti liceat in pactum deducere, vt mutuatarius statim, emat, vendat, remutuet, &c.* Ex p. 1. tr. 8. res. 60. ibid.

54. *An sit vsura mutuare cum conditione, quod pro futuro det mutuatarius aliquid ex gratitudine? Et pro praxi huius difficultatis aliqui casus proponuntur & inferuntur in textu huius Resolutionis. Et an sufficiens signum vsuræ mentis, quod non mutuaret, si crederet illum futurum ingratum? Et an sit licitum non mutuare, donec mutuatarius ab eo excitatus dicat se daturum auctiuum ex gratitudine, ac proinde ex veritate, & fidelitate, licet non ex iustitia maneat obligatus? Et an si quis mutuum daret, non vt pretium beneficij Ecclesiastici, sed vt prouocet amicitiam collatoris, aut gratiam præstet, quam non vult præstare, nisi alter statim gratificetur conferendo beneficium, sit probabile, quod non sit vsura nec Symonia? Et alij casus cursim adducuntur pro aliis contractibus non vsurarijs, qui magis latè ad hunc tract. & ad suas speciales & latas Resolutiones iam sunt redacti. Et tandem docetur pactum iustitia inducere vsuram, & simoniam, non autem pactum amicitiæ, & gratitudinis. Ex quo multa inferuntur pro praxi.* Ex part. 11. tr. 7. & Misc. 7. res. 23. p. 147.

55. *Petrus mutuans magnam pecuniarum summam excitauit mutuarium ad mutui beneficium remunerandum, & mutuarius sic excitatus misit illi aliqua dona, quæritur, an ista dona vltra sortem accipiens, sit vsurarius? Et an licitum sit non mutuare, donec mutuatarius excitatus à me dicat se daturum auctarium ex gratitudine ac proinde ex veritate & fidelitate, licèt non ex iustitia maneat obligatus? Et an sit vsura mentalis auctarium velle recipere ab eo, quem scio non daturum nisi timore, ne iterum negetur ei mutuum, vel ne videatur, aut vocetur ingratus?* Ex par. 1. tr. 8. res. 62. p. 148.

56. *An sit contractus vsurarius vendere alicui fundum seu domum, & reseruare sibi fructus annuales, vel reditus, donec soluatur pretium?* Ex p. 4. tract. 4. & Misc. res. 139. ibid.

57. *An qui emit fundum, vel domum ad plura debita hypotecatum, teneatur dicta debita in conscientia soluere?* Ex p. 2. tr. 16. & Misc. 2. res. 40. aliàs 42. p. 149.

58. *An pactum de retro vendendo appositum in fauorem emptoris census sit licitum?* Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. res. 75. ibid.

59. *An de pecunia ante debita possit census constitui, vel tempore contractus tradendo aliquas merces in pretium census? Ex quo sequitur, quod ex pensionibus non solutis, vbi Bulla Pij V. non est vsu recepta, potest quis redditum, & censum antiquum augere, vel nouum constituere. Et notatur, quod potest census institui in re, quæ non reddit tantam vtilitatem quantam habet census* Ex p. 1. tr. 8. res. 44. ibid.

60. *An stante Bulla Pij V. de censibus, sit licitus census irredimibilis?* Ex part. 10. tra. 12. & Misc. 2. res. 3. p. 150

61. *De quodam locationis contractu in praxi frequentissimo.* Ex part. 1. tract. 8. res. 89. p. 25[illegible]

62. *An sit licitum Mercatoribus dicere petenti mutuo centum nolumus tibi tantam pecuniam mutuo dare, sed mutuabimus*

mutuabimus 50. & si volueris totidem, dabimus in mercibus vel etiam totum, quod mutuo petis ad summum pretium ad creditum? Et an seclusa obligatione, vt illas merces sibi reuendat, liceat mutuanti, sicut & aliis, emere illas vili pretio aliorum, &c. Ex p.1.tr.8.ref.33. p.152.

63. Verum sit licitum vendere res creditæ pecunia pretio rigoroso, & postea illas statim emere numerata pecunia pretio infimo, vel medio? Et quid, si venditor iniret pactum cum emptore, vt rem emptam iterum sibi vendat infimo, vel medio pretio? Ex part.1. tract. 8. ref.10. ibid.

64. Solent Mercatores aliquando non mutuare indigenti, sed ei credito merces offerre, & vendere summo pretio, vt ille eas vendat numerata pecunia, cui voluerit, sed emptor statim illas offert ipsis Mercatoribus, qui easdem merces emunt pecunia numerata pretio medio, vel infimo, qui contractus Hispane vocatur Mohatra Italice Stocco, quæritur, an sit licitus? Et deducitur, quod Mercator non potest ad hoc cogere illum, nec pactum explicitum, aut implicitum adhibere. Ex par.1. tr.8. ref.38. ibid.

65. An Mercator, siue quiuis alius, qui non exercuit Monopolium, possit iuste suas merces vendere pretio illo, quod Monopolium creauit? Et an Monopolium sit contra iustitiam, quando Mercatores conspirant, vt nullus eorum vendat nisi pretio supremo, vel medio? Ex p.1.tr 8. ref.24.p.153.

66. An licite possit quis pluris vendere res illas, quæ communiter credito pluris venduntur? Ex part.1. tract.8. ref.21.ibid.

67. An merces, quæ solent frequentius vendi pecunia credita, quam numerata, possint carius vendi? Idem est dicendum de mercibus, quæ solent in magna quantitate mari asportari, & vendi pecunia credita maiori pretio, quam tunc pecunia numerata venderentur. Et cursim explicatur, an sit licitum cambium, quod vulgo vocatur Sopra di se, vel Con la ricorsa quo campsor facit, vt de suis pecuniis corresponsalis soluat cambium? Ex p.10. tract. 12.& Misc.2.resol.28.ibid.

68. An liceat minoris emere, anticipata solutione, cum aliqua res eo modo emi solent, vt lanæ, &c. Ex p. 1. tr.8. ref. 22.p.154.

69. De emptione Zucharorum in hoc Regno Siciliæ fieri solita. Et difficultas est, quanto merces vltroneæ vilescant & emptor rogatus a venditore, quanto minus à pretio ordinario possit in emenda merce minuere, an vilescant supradictæ merces pro tertia parte, an pro medietate? Ex part.1.tract.8. ref.78.ibid.

70. Dubitare aliquis fortasse posset, an qui ob feruorem contra licitantium vendidit sub hasta rem plus dublo quam valebat, teneatur aliquid restituere? Ex p.1.tr.8. ref.55.p.155.

71. An in venditionibus sub hasta detur excessus pretij? Ex part. 9. tr.8.& Misc. 3. ref.58. aliàs 57.ibid.

72. An iustum pretium rerum, quæ venduntur sub hasta sit quod medietatem iusti pretij rigorosi non excedat, vel ab ea minus non deficiat? Et an hoc etiam procedat in bonis emptis vigore pacti, vulgo dicti à riscorso? Et docetur merces vltroneas non solum vilescere pro tertia parte, & de hoc non est dubium, verum etiam pro medietate. Ex part.4.tr. 4. & Misc. ref.12.p.156.

73. Quidam vir Nobilis olim in quadam subhastatione, seu licitatione publica rogauit amicos volentes emere, ne plus offerrent certa quantitate, & hoc vt ipse postea (vt in facto contigit,) emeret rem illam pretio infimo, secundum modum illum vendendi, quæsiuit à me, an peccauerit contra iustitiam, & teneatur ad aliquam restitutionem? Idem quæritur de illis, qui hoc pacto emerunt aliquod officium, vel vectigalia, aut prouentus. Et docetur, quod non quodcumque Monopolium Mercatorum est iniquum, vt non nisi ex certo pretio emant, sit re vera illud est iustum pretium. Ex part.1.tr.8.ref.76. ibid.

74. Quanta sit latitudo trium pretiorum Infimi, Medij, & Supremi? Ex p.3.tr.5.& Misc.1.ref.113.aliàs 112. ibid.

75. Quæ sit læsio vltra dimidium iusti pretij? Et an sit considerandæ & in emptore, & in venditore, & quomodo? Et notatur quod in foro conscientiæ non licet contrahentibus se inuicem decipere vsque ad dimidium iusti pretij. Et cur igitur iura permittunt hanc deceptionem vsque ad dimidium iusti? Et an læsus vsque ad dimidium iusti pretij possit recurrere ad iudicem Ecclesiasticum, vt ratione peccati compellat aduersarium ad restitutionem, etiam per censuras? Ex p.7.tr.10.& Misc.1. ref.22.p.157.

76. Quando præsumitur donatio in emptoribus, & venditoribus circa excessum, vel defectum iusti pretij? Ex p.5. tr.14.& Misc.2. ref.39. p. 158.

77. In quibus casibus res aliquando possit vendi carius quam alioquin venderetur? Ex quo etiam deducitur multas esse causas, propter quas licet aliquando rem minoris emere, quam alioquin emeretur, & quod necessitas facit, vt venditor offerat merces vltroneas, quæ vilescunt non solum pro tertia parte, sed etiam pro medietate. Ex p.1.tr.8.ref.23.ibid.

78. Quidam vir emerat vestem quadraginta, quæ valebat sexaginta aureos, sed emerat rogatus à venditore, consultus fui, an emptor teneatur aliquid restituere? Et asseritur merces vltroneas vilescere pro tertia parte, imo pro medietate. Ex p.1.tr.8.ref.53.ibid.

79. Quis pro censu imposito ad rationem quinque pro centenario, dedit tantum uncias octoginta, rogatus tamen emere à venditore, quæsiuit à me, an teneatur ad restitutionem? Et explanatur quantum res vltronea vilescat. Ex part.1.tract.8.ref.36.p.159.

80. An chirographa, seu credita immatura emi, & extingui possint minori pretio non solum à tertia persona, verum etiam ab ipsomet debitore? Quod est dicere, an ius v.g. ad 100. aureos soluendos intra annum, possit modo emi ab aliquo, vel ab ipso debitore minoris, vt 96. 9. vel. Ex p.1.tr.8.ref.49.ibid.

81. Hic Panormi à Thesaurario Regni expediuntur Militibus quædam librancia, quæritur, an emi possint dimidio pretio, si difficilis sit solutio? Idem etiam quæritur de omnibus aliis chirographis. Ex part.1.tr.8. resol.50. ibid.

82. An gemmas insignes, canes, falcones picturas antiquas, & similia, quæ non habent pretium taxatum à Principe, vel à communi hominum æstimatione, possit venditor vendere eo pretio, quo voluerit? Ex p.1. tr.8. ref.56.p.160.

83. An sit in fasce herbarum, olerum, vel lignorum, quæ ad cibum hominum, vel ad pabulum animalium, vel ignem venduntur, inueniatur herba aliqua magnæ virtutis ignorate possit emi pretio currenti? Et infertur, quod qui sciret in alterius fundo latere thesaurum, vel venam pretiosi metalli, vel fontem delitescentem posse illum emere non maiori pretio, sed pretio currenti. Idem dicendum est de lapidibus pretiosis, gemmis, & similibus. Ex p.1.tr.8.ref.79.ibid.

84. An qui vulgo vocantur Recatones sint obligati ad restitutionem? Et infertur primo Mercatores, siue alios posse sine onere restitutionis impedire, ne aliunde ab aliis merces in ciuitatem portentur, dummodo non efficiant fraude, minis, &c. sed ex sua industria, & bonis artibus. Secundo, posse quemlibet supprimere merces suas vsque ad tempus opportunum, quo eas maiori pretio vendat. Tertio, excusantur transferentes triticum extra territorium, etiam si ob id pretium notabiliter augeatur. Ex p.1.tr.8.ref.27.ibid.

85. *Solent aliqui merces certo pretio vendere, quæritur, an hoc sit licitum?* Ex part.3. tractat.5. Misc.1.ref. 115. p.1.

86. *Celebris, & difficilis est ista quæstio inter Doctores. An tempore magnæ sterilitatis, & inopiæ pragmatica frumenti, & aliorum rerum seruanda sit in conscientia, vel liceat vendere frumentum secundum pretium commune, & vulgare? Et supponitur duplex esse rerum pretium aliud legitimum seu legale, aliud naturale, aut vulgare.* Ex p.1.tr.8.ref.70.ibid.

87. *An victualia debeant à republica taxari, seu potius arbitrio vendentium relinqui? Et quid est faciendum tempore necessitatis, & penuriæ?* Ex p.3.tr.6. & Misc.2. ref. 60.p.162.

88. *An qui vendunt fructus meliores pretio maiori, deteriores pretio taxato, peccent, & teneantur ad restitutionem? Et aliqua alia notantur quoad peccatum mortale tam venditorum, quam emptorum in suprà dicto casu.* Ex p.1.tr.8.ref.15.p.163.

89. *Cum in hoc Regno Siciliæ pretium, quo venduntur bones, sit à Regia pragmatica taxatum, quæritur modo, Petrus, qui habet aliques bones in bonitate excedentes alios, possit illos vendere vltra taxam dicta pragmaticæ? Idem est dicendum de tritico, vino, &c. & de cæteris mercibus, quarum tretium fuerit à lege taxatum.* Ex p.1. tr.8. ref.72. ibid.

90. *Quidam habebat multa dolia vini generosi, cui apponebat magnam quantitatem aquæ, sed ex illa mistione non efficitur deterius eo, quod passim venditur ab aliis. Quæritur modo, an possit tuta conscientia sine onere restitutionis in venditione talis vini exigere totum pretium à lege taxatum? Idem potest quæri de tritico, & aliis.* Ex p.1.tr.8. ref.51.p.164.

91. *An Ciues Panormitani possint vendere vinum ex eorum vineis & prædiis collectum vltra pretium à lege impositum, & vt vulgò dicitur* Acannatola? *Non autem si vinum ex aliis vineis emant, vt vendant, quia tunc peccant, & tenentur ad restitutionem.* Ex p.1.tract.8. ref.88. ibid.

92. *Votum, pro Illustrissimo Senatu Panormitano circa moderationem priuilegij, seu consuetudinis permittentis ciuibus huius vrbis non vendere vinum de eorum vineis collectum iuxta taxam. Et inter alia, quæ pro elucidanda doctrina huius quæstionis docentur, adducuntur, quod priuilegium, quod transiuit in vim contractus, est vltro, citroque obligatorium nec potest sine causa reuocari. Et quod taxa frumenti in anno magnæ sterilitatis non est mutanda, sed seruanda.* Ex p.2. tr. 17. Misc. 3. ref.1.ibid.

93. *An qui vendit vinum aqua dilutum, descendendo tamen in pretia tantum, quantum eum eo vitio valet, quod emptori non manifestat, an peccet, & teneatur ad restitutionem,* Ex p.1.tr.8. ref.80.p. 166.

93. *An si quis tradat aliquibus vinum, vt nomine suo vendatur, si cognoscat illos minuendo mensuram, & admiscendo aquam vendituros, peccet? Ex quo infertur posse quemquam pecuniam apud vsurarium deponere, etiamsi sciat fore illi materiam vsuræ exercendæ. Ex quo etiam deducitur licere deferre munera concubinæ iudicis, vt pro se apud iudicem intercedat, dum adest periculum alicuius grauis necumenti, vel si alias ius suum à iudice minime consequi posset.* Ex p.3.tr.6. & Misc. 2. resol. 44.ibid.

95. *An licitum sit vendere vinum tabernariis si sciant illud postea reuendere aqua mistum? Et quid si in nomine ipsius Domini tabernarij venderent vinum, & sciente Domino illud corrupissent, secus si Dominus vini id nesciret, quãvis timeretur talis admistio?* Ex p.5.tr.7.ref.39.p.167.

96. *An si aliquis sciat rem breui minus valituram, possit vendere pretio currenti? Et quid, si agnoscat emptorem emere ad reuendendum.* Ex p.1.tr.8.ref.40.ibid.

97. *An senatus ciuitatis, vel Consiliarij Regis possint vendere res suas, quando agnoscunt breui diminuendum earum pretium ex lege, vel mandato Principis? Et notatur, quod non possint tamen differre eam manifestationem, & promulgationem solum eo fine, vt prius vendant suas merces.* Ex p.1.tr.8.ref.42.ibid.

98. *Quonam tempore Senatus Ciuitatum, & præcipuè huius Vrbis Panormi prouisionem frumentorum facere debeant Et an postea dictum frumentum possint vilius populo vendere, quam emerunt?* Ex p.2.tr.15.& Misc.1.ref.66. p.168.

99. *An si quis vendat librum, quem scit breui prohibendum possit illum vendere pretio currenti? Idem dicendum est de rebus aliis* Ex p.7.tr.10.& Misc.1.ref.25.p.169.

100. *An si quis rogatus de futura copia mercium, vel tritici, aut monetæ diminutione, vel de discessu Proregis, & Aulæ, dicat se nescire, vel respondeat negatiue, aut aquiuoce, vel amphibologice, peccet contra iustitiam, & teneatur restituere?* Ex p.1.tr.8.ref.46.ibid.

101. *An si aliquis sciat Aulam, & Proregem cito Messanam discessurum, possit domum locare pretio currenti? Et an fit licitum pecuniam, quam scit breui diminuendam, mutuo dare, cum obligatione habendi postea eundem valorem? Ex quo infertur, quod si sciam pretium mercis mox minuendum, possim eam vendere pretio currenti, etiamsi sciam, Magistratum condidisse Decretum de illis minuendis, si tamen tale Decretum non sit promulgatum.* Ex p.1.tr.6.ref.5.p.170.

102. *An si quis sciat breui valorem monetæ diminuendum esse, possit illam alicui mutuare cum pacto, vt eam sibi restituat iuxtà valorem, quem dicta pecunia habet, non autem eo, quem habebit tempore, quo restituendum erit mutuum?* Ex p.1.tr.8.ref.25.ibid.

103. *Mutuatione monetæ facta, cuius temporis æstimatio, vel quantitas in mutuo reddendo speranda sit?* Ex p.8. tr.7.& Misc.ref.18. ibid.

104. *Olim in hoc Regno propter monetæ tunsionem promulgatũ fuit Edictum ab Excellentissimo Proregè Marchione Villenæ, vt in posterum omnia genera monetarum secundum pondus valerent, & expenderentur, cum hoc scirent multi ante Edicti promulgationem, omnem pecuniam vel mutuo dederunt, vel ex ea res emerunt. Quæsitum fuit à multis, an hoc cum crimine, & onere restitutionis factum fuerit? Et an Princeps, & eius Consiliarij teneantur ad restitutionem, si ex eorum negligentia illa notitia legis promulgandæ peruenit ad aures subditorum, vnde ipsi postea extant scientia merces vendiderunt cum aliorum detrimento?* Ex p.1.tr.8.ref.54 p.172.

105. *An pro nummis aureis simpliciter, siue generaliter datis debitor possit alterius generis nummos argenteos, æreosque, inuito creditore, soluere?* Ex p.8.tr.7. & Misc. ref.19.ibid.

106. *An aliquid pro alio, inuito creditore solui possit?* Ex p.2.tr.16.& Misc.2.ref.39.alias 41. p.172.

107. *An quod debetur, statuto tempore, solui possit ante diem, inuito creditore?* Ex part 8.tr.7.& Misc.ref.17. p.174.

108. *Petrus debet Ioanni centum nummos soluendos post annum, sed nunc vult illi soluere quinquaginta, hoc pacto, vt ex Ioannes spectet per biennium alios quinquaginta, quæritur, an hæc solutio sit vsuraria?* Ex p.1.tr.8.ref.63. p.175.

109. *An si quis debeat post annum mille aureos, si det sexto mense quingentos sub onere, quod aliorum quingentorum per biennium expectetur, committat vsuram? Et alios curiosos casus in textu huius Resolutionis inuenies: sed iam omnes late explanatos in suas Speciales Resolutiones & appositos in hoc tractatu, & nouo ordine.* Ex p. 9. tr.6.& Misc.1.ref.23.alias 24.ibid.

110. *An*

110. *An quis possit vendere res indifferentes si sciat emptores abusuros in damnum alicuius tertij innocentis, v.g. ornamentum meretrici, succos, monilia, taxillos, aleas, &c. Et an quis possit deponere pecunias apud usurarium qui illis abutetur ad usuras; domos locare meretricibus, etiam si honestas vicinas pernersura sint?* Ex p.1.tr.8. ref.41.p.176.

111. *An dubius de malo usu ementis excusetur vendens res indifferentes, nulla causa iusta concurrente?* Ex part.4. tr.3.ref.60.ibid.

112. *An quis possit vendere aliquid cum vitio occulto quod si emptor sciret, non esset rem emturus saltem eodem precio? Et quid, si venditor probabiliter intelligit emptorem emere rem illam ad reuendendam, an tunc debeat venditor manifestare occultum vitium? Et in §. vltimo huius Resolutionis aliqui alij casus fere sapius in praxi occurrentes circa pharmacopolas, sutores, & galeros vendentes, & alios similes, inferuntur, & explanantur.* Ex p.1.tr.8.ref. 39.ibid.

113. *An contractus factus ex metu leui valeat in conscientia? Et ex doctrina huius Resolutionis decidantur alij multi, & diuersi casus facti ex supradicto metu leui, & tandem quaritur, an contractus matrimonij factus ex metu leui sit irritus, vel irritari possit?* Ex p.3.tr.5.& Misc. 1. ref. 118. alias 117.p.177.

114. *An contractus lucratiui, & promissorij ex metu iniusto celebrati, iure naturali sint validi, & quid de iure ciuili? Et an supradicti contractus ex metu graui celebrati sint iuris positiui dispositione ipsoiure irriti, vel rescindendi? Ex quo in §. vltimo huius Resolutionis inferuntur alij octo casus aliquando cõtingentes in praxi pro metu iusto in illis contracto:* Ex p.3.tr.5.& Misc.1. ref. 119. alias 118.ibid.

115. *An contractus onerosi celebrati ex metu graui sint validi iure naturali, & quid de iure ciuili, exceptis matrimonio, ludo, & alienatione rerum Ecclesiasticarum?* Ex part.3.tr. 5. & Misc. 1. ref. 120.alias 119. p. 178.

116. *Virum prodigus ex contractu iuramento confirmato obligetur. Sed difficultas est, an dictum iuramentum non solum obliget ex religione, sed etiam confirmet contractum alias nullum, eum efficiendo validum, & consequenter dantem ius iustitia ad rem vel in re? Ex quo deducitur contractus non transire ad hæredes iuramentum bonorum, & quod dictum iuramentum possit a Superiore relaxari.* Ex p.8.tr.7.& Misc.ref.21. ibid.

117. *An iuramentum metu, aut dolo adiectum contractibus inualidis, & de iure reprobatis, obliget in conscientia. Et an predictum iuramentum indigeat relaxatione.* Ex p.4.tr.4.& Misc.ref. 28.p.179.

118. *An solus metus reuerentialis sine minis aut alicuius grauis mali timore censeatur cadere in virum constantem. Idem quæritur de precibus importunis, etiam si cum ipsis non sit metus reuerentialis. Et quæstio huius Resolutionis deseruiet ad rescindendos contractus vxorum, & filiorum familias, maxime, si sint lucratiui, & qui a libertate proficiscuntur. Et tandem dicetur professionem Religionis metu reuerentiali factam non valere, & ideo rescindendam, & declarandum irritam. Idem dicendum est de electione.* Ex p.3.tr.5.& Misc.1. ref.10.p.180.

119. *An conductor teneatur de culpa leuissima. Et doctrina huius quæstionis deseruiet in empto, in locato, in dote, in pignore, & in societate.* Ex p.9. tr.7. & Misc.2. ref.30.p.181.

120. *Si domus conducta comburatur, an damnum sit locatoris, vel potius conductoris. Et quid, si nesciatur, vtrum culpa, vel casu ortum fuerit incendium. Et an Dominus, seu Pater-familias ex incendio familiæ, seu domesticorum teneatur. Et notatur res, quæ in incendij periculo versantur, non haberi pro derelictis.* Ex part.9. tract. 7. & Misc.2. ref. 31, p. 182.

121. *An in contractibus gratia vtriusque contrahentis celebratis, si aliquod damnum contingat sine culpa illius, diuidatur inter vtrumque?* Ex p.3. tr.6. & Misc.2.ref. 10. p. 183.

122. *An ob sterilitatem agri fortuitam sit aliquid remittendum agricolis depensione agri? Et difficultas est, quando conductor renunciauit omni casui fortuito. Et quid in foro iudiciali, & quid, in foro conscientiæ?* Ex part.3. tract.6.& Misc.2. ref.17.ibid.

123. *An casus fortuitos in se recipiens, vel eis generaliter renuncians, de insolitis etiam sentire intelligatur?* Ex p.8.tr.7.& Misc.ref.31.p.184.

124. *An qui periculum alicuius rei in se recipit, casum etiam fortuitum in se recepisse intelligatur?* Ex p.8.tr.7. & Misc.ref.32.p.185.

125. *An contractus ille, qui vulgo dicitur Beneficiata, seu lotto, sit licitus? Et notatur, quod res, quæ ibi venduntur, non possint vendi nisi iusto pretio, quo res ipsa valent, & aliter facientes peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionem pauperibus si cui Domini nesciuntur.* Ex part.1.tr.8.ref.81.ibid.

126. *An dubitans, si res sit furtiua, possit illam emere, vt postea a vero Domino totum pretium accipiat? Et in predicto casu, si Dominus non comparuerit, an emptor teneatur rem illam in pios vsu conuertere, deducto tamen pretio, maxime si illam emit modico pretio?* Ex p.4. tr.3.ref.33.p.186.

127. *An si quis studio emptionis, vel donationis rem furtiuam sub dubio possidet, & facta diligentia dubium adhuc persistit, ad quid teneatur? Et aliqua alia circa hoc aduertuntur.* Ex part.4.tract.3.ref.27.ibid.

128. *Quis emit rem aliquam bona fide, & postea dubitat esse alienam, nec veritas opposita debita diligentia facta sciri potuit, quaritur, an qui illam vendidit, teneatur paratus esse ad illud pretium, quo vendidit restituendum Domino, quoties comparuerit? Et supponitur, quod qui rem per viam emptionis, seu permutationis, etiam bona fide de manu latronis accipit, sed deinde incipit dubitare probabiliter, quod sit furtiua, si facta diligentia sit dubius, possit illam tuta conscientia retinere, & vendere, &c.* Ex p.2.tr.15.& Misc.1.ref.11. p.187.

129. *Petrus bona fide rem emit a latrone, quam postea, durante bona fide, vendidit Ioanni, & deinde cognoscit rem illam esse alienam, quæritur, an licite possit sibi pretium retinere, & non rescindere contractum cum Ioanne, dum modo rem illam vendiderit eodem precio, quo emerat?* Ex p.1.tr.8.ref.68.ibid.

130. *An vendens bona fide rem alienam eodem pretio, quo emerat, teneatur petitum vero Domino restituere?* Ex p.3. tr.5.Misc.1.ref.42.ibid.

131. *An si quis rem alienam a fure bona fide emptam mari deinde pretio vendidisset, teneatur restituere Domino illud plus, in quo locupletior factus est? Et notatur furem vendentem rem furtiuam, & postea iuste minori precio redimentem, non teneri excessum illum pretij Domino restituere, sed satisfacere reddendo ei rem suam non deterioratam, & fructus ex ea debitos.* Ex p.3.tr.5.& Misc.1.ref.41.p.188

132. *Petrus emit bona fide equum a latrone, postea de hoc certior factus est, quaritur, an possit tuta conscientia rescindere contractum, & latroni equum illum reddere, vt pretium pro eo datum recuperet? Et si equum recepit a latrone gratis, an possit eum ei tradere, vel teneatur tradere Domino?* Ex p.1.tr.8.ref.69.ibid.

133. *An si quis a fure emente pecunias furtiuas bona fide accepit, easque cum propriis commiscuit, teneatur ad restitutionem dictarum pecuniarum, Domino comparente?* Ex p.tr.5.& Misc.1.ref.40.ibid.

134. *An si quis, bona fide, pecunias furtiuas accepit, eas-*

que

que cum propriis commiscuit, teneatur Domino pecuniarum comparente ad restitutionem? Et docetur, quod si aliquis ludendo falsis alea pecuniam lucratus est, quam cum propriis miscuerat, eiusque partem socio, vel amico suo donauit, quamuis scienti, tamen non cooperanti ad fraudem committendam, rectè dici potest dictum socium, vel amicum ad nullam restitutionem obligari. Ex p.4. tr.4.& Misc.ref.67.p.189.

135. Petrus emit rem furtiuam mala fide, postea comperto vero Domino, quæritur, an teneatur illi restituere & non furi ab repetendum pretium, quod pro ea dedit? Et aduertitur, quid est faciendum, quando rem aliquam bona fide accepit? Ex p.2. tr. 17. & Mis. 3.ref. 4. ibid.

136. An qui mala fide emit rem à latrone, possit cognito vero Domino, latroni restituere, vt pretium recipiat? Ex quo deducitur, quod furatus est à fure potest reddere rem furtiuam eidem furi. Ex part.1. tr. 14. Misc..ref.87. ibid.

137. Quis vendidit scapham v.g frumenti furatam, cuius pretium postea decreuit, quæritur, an teneatur restituere pretium frumenti secundum quod venditum fuit, an secundum taxationem temporis, in quo restitutionem facit? Et quid est dicendum, quando res apud furem melior facta est augmento intrinseco, veluti si pullus equinus furatus adoleuit, an in tali casu semper restitutio fieri debeat rei spectatæ secundum optimum statum, quem in manu furis habet? Et quid est sentiendum, quando prædictus pullus equinus deterior factus est, &c. Ex part.4.tract. 4. & Misc.resolut. 63.p. 199.

138. An non solum quando debitor, sed etiam creditor dubius est de solutione debiti, sit illud restituendum? Et quid est dicendum in casu, quo adulter dubitet, an filius sit suus vel mariti, si nihil possit deprehendi, diligentia facta? Et quid, si mater affirmat cum iuramento esse filium adulteri, proleque sit similis adultero? Et quis filium illegitimum alere tenetur, quando dubitatur, quis sit Pater illius, quia nimirum plures matrem cognouerunt? Et an quilibet, Patre deficiente, vel nolente filium alere, alius sit obligatus in integrum, ne proles alimento destituatur? Ex p.11. tr. 5. & Misc 5. ref. 17. ibid.

139. An quando non solum debitor, sed creditor etiam dubius est, num debitum sit satisfactum, teneatur adhuc debitor illud soluere? Et in dicto casu, an ad integram solutionem, vel ad partem secundum dubij proportionem debitor teneatur? Et quid, quando solum debitor certus est de debito, sed dubius est de solutione? Ex part.4.tr.3. ref.32.p. 191.

140. An certus de debito, dubius autem an soluerit, teneatur soluere? Et an in tali casu debitor teneatur ad integram solutionem debiti, vel tantum ad partem, maxime quando etiam creditor dubius sit, an debitum sit satisfactum? Et an commodatarius dubius, an sua culpa commodatum perierit, teneatur ad restitutionem, quia in contractibus quis tenetur tantum de dolo, & lata culpa, quæ constituat peccatum mortale? Idem, quod dictum est de commodatario, dicendum est de depositario, locatore, seu conductore. Ex p. 3. tr. 6. & Misc.2. ref. 49.p. 192.

141. Sæpius in praxi occurrit illa quæstio. Ex quanam culpa teneatur depositarius quando periit penes ipsum res deposita? Et quid in foro conscientia in ordine ad restitutionem, an requiratur lata culpa Theologica, & mortalis, vel leuis, & leuissima? Ex quo infertur idem dicendum esse de stabulariis, cauponibus, nautis, sartoribus, fullonibus, & habentibus curam molendini, & domorum publicarum, & aliis similibus. Ex part.1.tr. 8. ref.74. ibid.

142. Stabularij, nauta, & caupones ad quam culpam teneantur, an solum de dolo, vel de leui culpa ratione contractus, vel quasi contractus, quod est valde notandum à Confessariis? Ex part.3.tr.6.& Misc.2.ref.21. p.193.

143. An quando commodatarius, vel depositarius est dubius, vtrum res sit sua culpa amissa teneatur illam restituere? Et ad hoc, an requiratur lata culpa theologica, & mortalis? Idem dicendum est de locatore, & conductore. Et notatur, quod in foro externo, si res depositarij appareant incolumes, præsumitur in dolo, &c Ex p.4.tr.3.ref.30.ibid.

144. An depositarius possit vti re deposita vsu consumptibili, v.g. frumento, oleo, &c. dummodo certus sit tantumdem eiusdem generis, ac bonitatis pretio habiturum, cum Dominus repetierit? Ex p.4.tr.4.& Misc.ref.68. ibid.

145. An Thesaurarius alicuius Principis, vel Procurator, seu famulus alicuius Domini, inscio ipso, possit cum Domini pecuniis, quas ad expendendas, vel conseruandas habet, negociari & lucrum in suam vtilitatem vertere? Et an si quis tradat famulo, vel negotiorum gestori mille aureos in auro, vt soluat suo creditori, non curans, qua specie id faciat & ille eos commutet in monetam argenteam cum lucro, eamque soluat creditori; detento lucro non teneatur restituere illud lucrum neque creditori, neque Domino, sed possit illud sibi retinere? Ex p.1.tr.8.ref.32.ibid.

146. Solent Mercatores in suis libris scribere rationem dati & accepti, & quid ipsis debeatur, quæritur, an possit postea debitor eligere, in quo debito pecunia sibi debita compensetur? Et aliqua alia notantur circa debita, & solutiones pro diuersis causis, & debitis eidem creditori. Ex part.2.tract.16.& Misc.2. ref.49. aliàs 51. p.194.

147. Quidam creditor Principis, vel ciuitatis frangendo gabellam volebat sibi compensare debitum, quæsiuit, an hoc, seruatis legibus compensationis, esset licitum? Et quid est dicendum, si Princeps locauerit aliis subditis vectigal, & gabellas aliàs iustas, an liceat creditori facere compensationem? Et quid, si Princeps illud vendiderit? Ex part.2.tr.16.& Misc.2.ref.14. aliàs 16. ibid.

148. Quanam conditiones sint necessariæ ad iustam compensationem faciendam? Ex p.2. tr.16. & Misc.2.ref. 46.aliàs 48.ibid.

149. An in compensatione occulta facienda debitum debeat esse liquidum, & certum? Et an infamia compensanda sit pecunia, quando non potest in proprio genere restitui? Et an qui ex testamento minus solemni legatum debet habere possit legatum detinere, vel de nouo accipere, aut occulte sibi compensare? Et an hæres ab intestato possit etiam vti compensatione occulta contra eum, qui bona defuncti possidet ex testamento minus solemni? Et an debitor ex delicto liberetur à restitutione, si rem, vel pretium restituat per Confessarium, si Confessarius vere non restituat, sed sibi retineat? Ex p.7.tr.10. & Misc.1.ref. 16.p.195.

150. An si quis occultè vtatur compensatione, peccet mortaliter, si rem debitam poterat in iudicio absque graui detrimento repetere? Et an quis potest compensatione vti, etiam si sub iuramento promiserit debitum soluere? Et an quis potest vti compensatione ex re, quam debitor mittit dono ad alium, dum donatio est acceptata? Et quid est dicendum, si eam mittat non dono, sed in solutionem debiti? Et an compensatio sit licita, quando debitum actu non debeatur, &c. Ex p.7.tr.10.& Misc.1. ref.17.p.196.

151. An qui iurauit soluere, possit, hoc non obstante, compensare sine metu periurij? Et an licitum sit vti compensatione occulta, & clam auferre, & si absque peculiari incommodo per Magistratus possit? Et an in foro conscientia priuata compensatio fieri possit ex re deposita

apud

apud tuum debitorem? Ex part.10.tr.16.& Misc.6. res. 60.p.197.

152. *An in debitis ex iustitia dari possit compensatio cum bonis, vel obsequiis gratuitis? Sed difficultas est, si quando prælati domum, vel obsequium, ignorabam debitum ex iustitia, an possim postea facere compensationem? Et notatur, quod compensatio non est facienda, si aliquis tibi debeat ex sola charitate, vel titulo gratitudinis.* Ex part. 7. tr.10.& Misc. 1. res.19.p.198.

153. *An compensatio in foro conscientiæ sit valida, etiam si adsint alij creditores anteriores? Et quid est dicendum, si creditor possideret rem debitoris iure depositi, quia depositum compensationem non admittit? Et notatur, quod quando debitor soluit debitum posteriori creditori, cum solui deberet priori, in tali casu creditor non tenetur ad restitutionem, sed potest retinere pecuniam illam contra ordinem restitutionis sibi solutam.* Ex p.3. tract. 5.& Misc.1.resol.20.ibid.

154. *An compensatio in foro conscientiæ sit valida, etiam si adsint creditores anteriores? Et quid est agendum, si cogatur denunciare debitum sub pœna excommunicationis? Et an in deposito possit dari compensatio?* Ex p. 3. tr.addit.res. 8.p.199.

155. *An compensatio sit valida in foro conscientiæ, si adsint creditores anteriores? Et quid est faciendum, si in dicto casu quis ligatur monitorio sub pœna excommunicationis restitutionem inducente?* Exp.5. tr.13.& Misc. 1. res.79.ibid.

156. *An qui habet apud se rem debitoris, possit uti compensatione in foro conscientiæ cum præiudicio creditorum anteriorum? Et an compensatio licite in foro conscientiæ quoque fiat iure depositi?* Ex p.7.tr. 10. & Misc.1. res. 18.ibid.

157. *An depositum compensationem admittat?* Ex part.3. tract.addit.res.1.p.200.

158. *An uxores, & filij aliquando post mortem viri, vel Parentum possint occultare bona creditorum? Et an in iudicio vocati, si compellerentur sub iuramento aperire, si nihil abstulerint ex bonis mariti, vel Parentum, teneantur in conscientia veritatem dicere? Et quid si obligantur ex vi, & virtute excommunicationis, an teneantur revelare, si aliquid occultauerunt, vel abstulerunt ex supradictis bonis creditorum? Et notatur filium succedentem Patri, auo, vel matri in bonis acquisitis pessuram, siue per alios contractus illicitos, vel delictum nouenerit restituere cum graui detrimento sui status, &c.* Ex p.5.tr.14.& Misc.2.res.57.ibid.

159. *An minor 25. annorum Curatorem habens sine eius consensu obligetur? Et docetur, quod prædicti minores possunt facere contractum matrimonij, & testamentum sine consensu Curatoris.* Ex p.1. tr.7. & Misc. res. 20. ibid.

160. *An minor 25. annis sine Curatoris consensu pacisci, & ex pacto obligari possit? Et quid in foro conscientiæ? Et an hoc procedat, non solum quando pupillus factus est locupletior, sed etiam quando locupletior non est factus, quia quando locupletior est factus non solum naturaliter sed etiam ciuiliter obligatur?* Exp.11.tr.7. & Misc.7. res. 40.p.201.

161. *Quomodo probetur ætas minorum ad gaudendum beneficio restitutionis in integrum? Pro quo aliquid primo supponitur, & in textu huius Resolutionis assignantur, qui sunt, qui priuilegio restitutionis in integrum gaudere possunt. Et tandem obiter quæritur, an qui in loco Domicilij vult suscipere sacros ordines, & nimis distat à loco originis, in quo natus est, sit habenda fides Parocho de ætate? Et an Episcopus possit illum ordinare, si eius Parentes de necessaria ætate deposuissent?* Ex p.11.tr.3.& Misc.3.res.27. p.202.

162. *An restitutio in integrum competat minoribus etiam post annum 25.* Ex p.11.tr.3. & Misc.3.res.28.p.204.

163. *An beneficium restitutionis in integrum competat minoribus, fideiussoribus, vel consortibus eiusdem litis?* Ex p.11.tr.3.& Misc.3.res.29.p.205.

164. *An competat restitutio in integrum minoribus, si contractus iuramento firmauerint?* Ex p.11.tr.3.& Misc. 3.res.30.p.206.

165. *Aliqua practicabilia circa beneficium restitutionis in integrum. Primo, an quando læsio contingit tantum in pretio, possit, v.g. minor agere ad rescissionem contractus, vel ad reparationem pretij? Secundo, an minor aduersus minorem, vel Ecclesia aduersus Ecclesiam, &c. gaudeant beneficio restitutionis in integrum? Tertio, an in restitutione in integrum restituendi sint fructus percepti? Et tandem an Ecclesia læsa in contractu cum laico possit petere restitutionem non solum coram iudice ipsius laici, sed etiam coram iudice Ecclesiastico?* Ex part.11. tract.3.& Misc.3.res.31.p.207.

166. *An si minor 25. annorum non potest sine magnis expensis coram iudice obtinere restitutionem in integrum, contra læsorem, possit in conscientia uti compensatione occulta? Et primo aliqua supponuntur pro eius restitutione in integrum, & quadriennio tempore postquam facti fuerint maiores, quod etiam transiit ad hæredes. Et deciditur, quod contractus initi cum prædictis minoribus, & pupillis valent, quatenus illis sunt vtiles. Et notatur minores non obligari naturaliter pro foro anima ad supradictos contractus, sicut nec ciuiliter pro foro externo ad illos obligantur. Et aliquid aliud pro aliis diuersis minorum contractibus agitur.* Ex p.11. tr. 4. & Misc.4.res.23.p.209.

167. *An filiusfamilias obligetur in conscientia soluere pecunias mutuo acceptas? Et quid si mutuum versum est in vtilitatem pupilli, an teneatur in foro conscientiæ mutuante soluere?* Ex part.8. tract. 7. & Misc.res.7. p.111.

168. *An filiusfamilias teneatur soluere mutuum, si illud soluere iurauit? Et quid secluso iuramento? Et quid est dicendum, si filiusfamilias mutuum in rebus à pecunia distinctis dare sibi passus est, puta, si filiusfamilias pannum ad vestem, equum ad iter non munerata pecunia emerit? Et in textu §. 2. Hoc tamen 1. huius Resolutionis adducuntur sex casus, in quibus filiusfamilias debet soluere sicut alij.* Ex part.9.tr.9.& Misc.4.res.13. ibid.

169. *An Commissarij possint à singulis tantum exigere, quantum ab vno possent, si pro illo solo negotium facerent?* Ex part.3. tract.5.& Misc.1. res.77. aliàs 76. p.212.

170. *An cliens possit pacisci cum Aduocato de quota lite?* Ex part.2. tract.16. & Misc.2.resolut.47. aliàs 49. p.213.

171. *Solent litigantes conducere Aduocatos, & Procuratores, ad annum, vel annos sub certa annua mercede, seu salario ad omnes causas, quas habent vel habituri sunt, quæritur modo, an si nullas causas in illo anno partes habuerint. Aduocati licite petant salarium?* Ex part.8.tract.15.& Misc.1.res.42.ibid.

172. *An conducens operam alicuius, si per conductorem steterit, etiam ob casum fortuitum, quominus locator operam suam præstaret, teneatur ad omnem mercedem? Ex quo infertur, quod possessor malæ fidei non tenetur ad fructus, quos in veritate Dominus rei non erat probabiliter percepturus.* Ex part.3. tr.6. & Misc.2. resol.14. ibid.

173. *An famulus conductus per annum, si discedat ante tempus completum, perdat mercedem?* Ex p.3. tr.6. & Misc.2.res.15.p.214.

174. *An filius, v.g. Cauponis, Mercatoris, &c. possit exigere salarium, quia Patris bona administrauit? Et si filius ob metum reuerentialem supradictum salarium petere non audeat, an clam à Patre accipere possit?* Et

Ex p.4.tr.4.& Misc.res.66.ibid.

175. *An Domini teneantur præstare salarium famulis infirmis?* Ex p.1. tr.8.res.6.ibid.

176. *Quædam prædicabilia valdè notanda à Confessario, circa famulos, sartores.* Ex p.3.tr.6.& Misc.2.res.16. ibid.

177. *An quis licite possit emere à sartoribus fragmenta, quæ supersunt, ex vestibus, & si iuste ea sibi retineant?* Ex part.4.tract.4.& Misc.res.176.p.219.

178. *An sartores possint à Mercatoribus accipere partem pretij?* Ex p.1.tr.8.res.26.ibid.

179. *An Religiosi ex occasione, quod merces empta cariori pretio potest vendi, si hoc faciant, dicentur negociari?* Ex part.8.tr.7.& Misc.res.27.p.216

180. *Vtrum Clericus in Sacris constitutus, vel Religiosus possit negociari per alium?* Ex p.1.tr.8.res.72.ibid.

181. *An Religiosi, & Clerici in Sacris negociando per alium peccent mortaliter? Et an fas sit Religiosis, & Clericis inire contractum societatis cum Campsore, aut Mercatore conferente totam operam, Religiosis, vel Clericis ex parte sua non nisi nervos negociationis, siue pecuniam conferentibus, in quo ne venialiter etiam peccent?* Ex p.9.tr.7.& Misc.2.res.69.ibid.

182. *An Clerici, vel Religiosi possint in propria domo vel Monasterio vendere per famulos vinum, v.g. collectum ex ebrum prædiis? Et supponitur Clericos, & Religiosos non esse negociatores, neque teneri ad gabellam, si vendant vinum recollectum ex suis prædiis.* Ex p.8.tr.7. & Misc.res.26.p.217.

183. *An negociatio prohibita sit etiam Nouitiis nondum sacris ordinibus initiatis? Et in §.3. huius Resolutionis alium casum decisum inuenies sapius in praxim contigentem pro negotiatione.* Ex p.7.tr.10.& Mis.1.res.21. ibid.

184. *An saltem, qui habet beneficium Ecclesiasticum, sed nondum est ordinatus in Sacris possit negociari per se ipsum?* Ex p.1.tr.8.res.73.p.218.

185. *An Beneficiatus tantum in minoribus ordinibus initiatus possit sine peccato mortali negociationem exercere?* Ex p.7.tr.10.& Misc.1.res.20.ibid.

186. *Clericus ex portione hæreditatis acquisiuit aliquos bones, quos aliquando post culturam suorum prædiorum aliis locabat, quæsierunt, an esset Clericus negotiator? Et quid si iumenta emat, vt postea ea lucri gratia locet?* Ex p.8.tr.7.& Misc.res.62.ibid.

187. *Aliqua notabilia circa negotiationem Clericis, & Religiosis interdictam. Et inter alios casus qui pro praxi adducuntur, quæritur an Clerici, sit interdictum emere vuas, vt vinum ad vendendum faciant? Et an Clericus, vel Religiosus peccet mortaliter, si vna, vel altera vice negotietur? Et an Episcopus possit tenere Cymbam piscatoriam pro eius vsu, familiæ Prædicatorum, hospitum, &c. & pisces, qui postea supersunt, vendere? Et an Clericus possit emere pro victu suo, & familiæ in abundantia, & si quid superest, postea vendere, etiam si vendat carius, quam emerat?* Ex part.11. tr.3. & Misc.res.10.p.219.

188. *An Clericus, vel Religiosus, qui suis sumptibus, vel Monasterij imprimit libros à se compositos, eaque exemplaria postea in diuersis Regionibus vendit, dicatur negociator? Et docetur, quod illa tantum est negotiatio proprie dicta, qua res emitur, vt eadem immutata in eadem specie carius vendatur. Et alij multi casus pro Regularibus adducuntur, in quibus illis est licita negotiatio, vt si vendant panem coctum ex fructibus eorum, lateres, calcem, &c.* Ex part.11.tr.6.& Misc.6.res.41. p.220.

189. *An Clerici possint esse fideiussores? Idem est de Episcopis. Et quid, si Clericus pro alio, vel aliis Clericis fideiussisset? Et notatur, quod Monachi absque licentia Prælati, & maioris partis Capituli fideiubere non possint, quod si fecerint, & mutuo acceperint non obligatur Mocasterium, nisi quatenus in eius vtilitatem conuersum est. Et an hæc doctrina locum habeat in Prælato?* Ex p.11.tr.4.& Misc.4.res.31.p.222.

190. *An Beneficiarius possit licite absque assensu Apostolico locare fructus, & reditus Beneficij vltra triennium? Et notatur reditus Cancellarij Episcopalis locari non posse, sed debere per proprios Ministros exerceri. Et an bona donata, seu relicta Ecclesiæ, seu Monasterio, aut loco pio bonorum immobilium capaci, ea conditione, vt possint alienari absque solemnitate, & assensu Apostolico, an inquam, talis conditio sit adimplenda? Et an pecunia data pro dote Monialis possit insumi in emendo agro, vel vinea, vt de fructibus ipsius Monialis sustentetur?* Ex p.10.tr.16. & Misc.6.res.51. p.223.

191. *Rectores cuiusdam Ecclesiæ concesserunt aliqua bona in euidentem illius Ecclesiæ vtilitatem salno assensu Sedis Apostolicæ, & ante assensum tradiderunt possessionem. Instanter à me quæsierunt, an dicta alienatio sit nulla, & an inciderint excommunicationem Paulinæ, Ambitiosæ?* Ex p.1.tr.8.res.77.p.224.

192. *An rei Ecclesiasticæ in Emphyteusim concessio, non consuetudo modo facta, censenda sit omnino inutilis, vel saltem valeat, quatenus fieri potuit?* Ex part.8.tract.7.& Misc.res.30.ibid.

193. *An scriptura sit de forma, & substantia contractus Emphyteusis? Et an Emphyteusi aliquo modo finita non censeatur tacita facta reuocatio, si scriptura non intercesserit?* Ex p.8.tr.7.& Misc.res.25.p.225.

194. *An Emphyteuta per 30. vel 40. annos non soluens Canonem præscribat immunitatem in futurum? Et quid, si adsit ignorantia aduersus præscriptionem 40. annorum?* Ex p.8.tr.7.& Misc.res.36.p.226.

195. *An si Emphyteuta iuret se singulis annis pensionem soluturum sub pœna incidendi in commissum, si non soluat in pœnam incidat? Et aliqua primo supponuntur pro intelligentia huius quæstionis.* Ex part.10.tr.16. & Misc.6.res.56.ibid.

196. *Si Emphyteuta cessauit à solutione Canonis, & Dominus per aliquod tempus, sed postea ad priuationem Emphyteusis agat an fructus interim à triennio perceptos, Emphyteuta teneatur restituere?* Ex p.8.tr.7.& Misc. res.9.p.227.

197. *An Emphyteuta moram purgare possit, ita vt per non solutum Canonem ius suum non amittat? Et distinguitur inter Emphyteutam Ecclesiarum, & inter Emphyteutam laicorum. Et quid, si promisit soluere Canonem, & iurauit? Et an si Emphyteuta cessauit triennio soluere Canonem, & Dominus aliquando tacuit, & suam voluntatem non declarauit, nec contra eum processum priuationis instituit, postea vero ad priuationem Emphyteuseos agit, an fructus interim à triennio perceptos Emphyteuta faciat suos, an vero teneatur eos Domino restituere?* Ex part.10. tr.16. & Misc.6.res.57. ibid.

198. *An Dominus post incursam caducitatem possit propria authoritate possessionem rei Emphyteuticæ apprehendere? Et quid, si Emphyteuta non resistit, vel resistit verbis tantum, non vero si factis resistit? Et quid est dicendum, si adsit scandalum?* Ex part.10.tr.16.& Misc.6. res.58.p.229.

199. *An si Emphyteuta alienet partem irrequisito Domino, amittat totum, an vero solummodo partem? Et an, quando duo sunt eius rei Emphyteuticæ proprietarij, vterque sit requirendus? Et an vno dumtaxat non requisito incidatur in pœnam commissi totius rei, an partis tantum spectantis ad Dominum, cuius consensus non fuit requisitus? Et quid, quando sunt plures Domini directi, an omnes requirendi sunt?* Ex p.10.tr.16. & Misc.6.res.59.ibid.

200. *An*

200. *An Prælatus rem Emphyteuticam ad Ecclesiam reuersam, etiam consanguineis suis denuo in Emphyteusim concedere valeat? Et quid, si luculenter constet eam fuisse factam in Ecclesiæ vtilitatem, & obseruatas fuisse solemnitates à lege requisitas?* Ex p.8.tr.7.& Misc. res.24.p.230.

201. *An qui habet licentiam à Rege officium in aliam personam transferendi, possit vendere? Et an in dicto casu, quidquid sit de peccato, non teneatur ad restitutionem? Et docetur adesse tacitam facultatem vendendi officia, cum ea dantur fœminis aut viris Nobilibus, quos Princeps certo credit non eos per se talia munera obituros.* Ex part.3.tract.5.& Misc.1.resol.110.alias 109. p.231.

202. *An Officia secularia vendi possint?* Ex p.3.tract.5.& Misc.1.res.109.alias 108.ibid.

203. *An Proreges possint vendere officia, & pecunias sibi ipsis applicare? Et an si sine titulo, & potestate Regia illa vendant, peccent mortaliter, & teneantur ad restitutionem? Et quid de consuetudinibus circa hoc? Et late explanatur, quod Rex potest talia officia vendere.* Ex part.6.tract.6.& Misc.3.resol.3 p.232.

204. *An Proreges possint pro eorum arbitrio aggraviare vt vulgo dicitur, deliquentes, qui accusatorem non habent, & pro dicto gratiis pecuniam accipere? Et an in qualibet peccent mortaliter, & teneantur ad restitutionem? Et quid de consuetudinibus circa hoc? Et docetur peccare Proreges condonando reis pœnam ad petitionem fauorum recipientium pecunias, si hoc ipsi scirent. Sed hoc limitatur, si pecunia esset moderata, & sumpta propter diligentiai, & laberes ad impetrandam gratiam.* Ex p.6.tr.6.& Misc.1.res.1.p.234.

205. *An Proreges possint concedere Priuilegiatas Tractas pro anno sterili non extractas? Et an possint vendere Tractas, & in eorum commodum pecuniam accipere? Et ita faciendo, an peccent mortaliter, & teneantur ad restitutionem? Et quid de consuetudinibus super hoc.* Ex part.8.tract.6.& Misc.1.resolution.4.p.236.

206. *Quando facienda sunt extractiones frumentorum à Dominis Proregibus in hoc Regno Siciliæ? Et notatur non incurrere excommunicationem Bullæ Cœnæ Proreges, & Ministros prohibentes extractionem frumenti, & aliorum victualium ad Romanam Curiam, si Regno deficit necessaria prouisio, & in §. vltimo huius Resolutionis alium pulchrum casum circa hoc decisum inuenies.* Ex part 3.tract.6.& Misc.2.resolution.32.p.237.

207. *An filij succedentes Patribus per intermediam personam, hæreditantes tantum Maioratum, vel bona vinculata, teneantur soluere debita Parentum post eorum obitum? Et quid de vxore, mortuo viro, etiam si vestes aut alimenta, quæ maritus emit ex pecunia mutuo accepta, etiam actu extent apud vxorem, an hoc non obstante, non sit obnoxia restitutioni? Et quid est dicendum, si debita contracta sint ab illo, qui Maioratum instituit, & etiam ante institutionem Maioratus.* Ex p.6.tr.7.& Misc.2.res.20.p.238.

208. *An Pater, aut mater peccet mortaliter grauando legitimam filiorum gratuitis donationibus, vel minuendo onerosis sed fictis contractibus? Et an Pater possit sine peccato iniustitiæ alienare omnia bona sua ad hoc, vt à filiis legitimam auferat.* Ex part. 1. tractat. 8. res.84. p.239.

209. *An debitor sciens statum suum deficere possit integre satisfacere alicui non petenti, qui alioquin ius prælationis non haberet? Et an iste teneatur restituere? Et inter alia, quæ circa hoc discutiuntur, & inferuntur, tandem quæritur, quando ex contractu oneroso, vel titulo gratuito quis accipit aliquid à debitore, teneatur restituere? Et pro praxi huius quæstionis aliquæ difficultates proponuntur in textu huius Resolutionis.* Ex p.11. tr.3.& Misc.3. res.13.ibid.

210. *An priori petenti debitum, liceat prius soluere? Et pro solutione huius difficultatis prius aliquid supponitur. Et an vero hoc intelligatur de petitione in iudicio, & post sententiam latam, an etiam de petitione priuata, & extra iudicium? Et an etiam præferendum sit aliis creditoribus posterius petentibus.* Ex p.11.tr.3.& Misc.3. res.12.p.241.

211. *An secluso alio priuilegio, & cæteris paribus in solutione alicuius debiti creditor antiquior, & pauperior sit præferendus creditori posteriori.* Ex p.11.tr.3.& Misc. 3.res.11.p.242.

Appendix ad Cæteras alias difficultates, quæ simul pertinent ad istum *tract.3.de Contractibus, & Cambiis huius tom.6.*

An Pontifex possit errare approbando, vel reprobando aliquem contractum, vbi agitur de monte pietatis. Ex part.11.tr.addit.2. ex res.28. *Quæ hic est* in tom.9.tr.5.res.etiam 26.

Quidam vir Nobilis est in mora soluendi debitum vnciarum ducentarum ex contractu; sæpius confitetur, & non restituit, habet tamen animum restituendi, quæritur à Confessario, an sit illi absolutio deneganda, maxime cum creditor multoties ab illo petierit solutionem. Ex p.2.tr.17.ex res.3. *Quæ nunc inuenietur* in to.1. tr.4. de Absolutione sacramentali res.36.

An promissionis contractus sine animo se obligandi vero, sed tantum illo obliget promittentem. Ex p.3. tr.4. ex res.204.alias 205. *Quæ hic reperietur* in to.2.tr.6. de Matrimonio res.7.

An Capitulum Sede vacante possit alienare bona Ecclesiæ tam mobilia, quam immobilia. Ex part.8. tract.4. ex res.38. *Quæ hic est* in to.3.tr.5.de Capitulo Sede vacante res.41.

An quis liberetur à restitutione pro debitis ex furto, & vsuris propter eleemosynas pauperibus largitas, non tamen hoc intuitu, quæ forte soluenda sunt pauperibus ob incertitudinem creditorum? Ex part.3.tr.6. ex res.57. *Quæ nunc inuenietur* in tom.3. tr.6. de Horis Canonicis res.128.

An Confessarius per Bullam Cruciatæ possit commutare iuramenta, quando sunt adiecta contractui, in quo est turpitudo, & iniustitia in creditore, vt de soluendis vsuris, aut metu extorta. Ex p.1.tract.11. ex resolut.41. & in part.4.tract.4.ex resol. 19. *Quæ hic reperientur* in tom.4.tract.3. de Bulla Cruciatæ resolution.83. & 84.

An si creditor, & Pater, aut mater debitoris sint in extrema necessitate, debitor possit subuenire illis relinquendo creditorem? Et an idem possit facere cum vxore, filiis, & etiam cum fratre? Et an quando creditor, & debitor sunt in extrema necessitate, debitor teneatur soluere creditori? Idem est dicendum de deposito, & mutuo. Ex part.5.tract.8. ex res.14.& 12. *Quæ hic est* in tom.4.tr.7.de Eleemosyna res.47.& 46.

An alienatio Reliquiarum includatur in prohibitione Paulinæ de rebus Ecclesiæ non alienandis. Et explanatur particula Præsumpserit, posita in dicta Extrauag. Pauli II. quæ denotat temeritatem, & non comprehendit eum, qui bona fide ignoranter, aut imprudenter, siue inaduertenter facit aliquid contra dictam extrauagantem. Et an bona Ecclesiastica donata, vel legata, vt possint alienari absque assensu Apostolico, & in proprios vsus conuerti, possint, stante hoc, absque dicta

solemnitate alienari? Et an quamuis permutatio bonorum Ecclesiasticorum, maxime cum laicis sit iure prohibita, tamen permutatio cum Imperatore, & Principe patriæ est permissa absque solemnitate. Idem est cum Fundatore, sed solemnitate prius præmissa. Et an Superiores possint in contractu licito absque solemnitate obligare bona Ecclesiæ sub hypotheca generali, non obstante Paulina, & Decreto Vrbani VIII. Et an pecuniæ ad calibium, vel mutuo acceptæ cum solutione lucri cessantis, vel damni emergentis comprehendantur sub Decreto Sacræ Congregationis, & Paulina Ambitiosæ? Et an obligando tantum fructus bonorum immobilium, & mobilia non pretiosa possit Prælatus, & capitulum Ecclesiæ, seu Monasterium absque solemnitate, quam iura ad alienationem bonorum Ecclesiasticorum requirunt, pecuniam mutuo accipere? Et an hoc procedat, si mutuum sit acceptum absque vlla obligatione aliquid pro eo soluendi, alioquin non possit fieri, etiam si tantum fructus, & mobilia non pretiosa obligentur? Et an valide sint contractus, qui cum excommunicato fiunt? Et an excommunicatus vitandus possit petere à suo debitore suum creditum, & is ad id teneatur? Et an vendentes arma Infidelibus in terris tamen Christianorum incidant in censuram Bullæ Cœnæ? Idem est, si illis vendant, quos certo sciunt ea ad Infideles esse missuros. Et an liceat in magna penuria emere ab Infidelibus animalia, & cum illis alia victualia permutare? Ex part.10.tract.14.ex reso.23. aliàs 21. & in tract.16.ex ref.85.& 53.& in part.5. tract. 9. ex ref.128.& 130.& in part.9.tract.7. ex ref.16. & in p.2.tr.16.ex ref.34. aliàs 36. *Quæ nunc inueniuntur* in tom.5.tr.1.de Excommunicatione ref.78.80.79.120. 116.45.& 49.

An contractus initus cum excommunicato vitando sit validus non solum in fauorem contrahentium, sed etiam in fauorem ipsius excommunicati, & hinc sit validam esse venditionem, emptionem, locationem, & donationem tum ab excommunicato, tum ipsi excommunicato factam? Et quid de prædictis contractibus factis à Prælato excommunicato, Tutore, Curatore, & similibus? Ex p.11.tr.4.ex ref.20. *Quæ hic est* in tom.5.tr.1. de Excommunicatione ref.119.

An mutuare aliquid cum pacto, vt ille, qui recipit mutuum conferat officium, vel beneficium, vsura sit, & Simonia? Et an liceat vendere pensiones? Et an sit Simonia vendere locum honoratiorem pro sepultura? Ex part.1. tract.8.ex resolut.61.& in part.4. tract.4. ex resolut.153.& in part.2. tract.15. ex ref. 57. *Quæ hic reperientur* in tom.5.tr.7.de Simonia, ref.19. 28. & 37.

An Inquisitores seu Fiscus teneantur satisfacere creditoribus Hæreticorum? Et an Fiscus teneatur soluere vltra vires bonorum publicatorum, si non confecerit inuentarium? Et an in foro conscientiæ, si Fiscus non soluat debita ab Hæreticis contracta, ipsi non teneantur ea soluere, quamuis ad pinguiorem fortunam postea deuenerint? Et an quando Inquisitores reuocant bona alienata per Hæreticos, teneantur ad pretium? Et an possint reuocare, quæ Hæreticus alienauit, pro rebus necessariis? Et notatur, quod Inquisitores tenentur ad meliorationes factas ab exaptore. Et quid quando emptor sciebat venditorem esse Hæreticum? Ex p.4.tr.8.ex ref.59. & 92. *Quæ hic sunt* in tom.5.tr.10.de Inquisitoribus ref.123.& 125.

An Princeps teneatur stare contractibus à se celebratis cum suis subditis, & aliter faciendo peccet mortaliter? Ex p.1.tr.10.ex ref.10. *Quæ hic est suprà in hoc ipsomet* tom.6 tr.1.de Legibus ref.52.

An qui à minoribus per ludum, aut similem contractum aliquid acquisierunt, teneantur illud restituere? Ex part.5.tractat.6.ex ref.44. *Sed eam, & alias diuersas Resolutiones pro contractibus in ludo, & aliis diuersis contractibus inuenies infrà in proximo sequenti* tract.de Ludo, & Sponsionibus huius tom.6 à ref. 14. vsque ad ref.22.inclusiue, & in ref.25.26.& à ref.71.vsque ad finem præcitati tract. *& signanter* à ref.82.vsque ad ref.85.inclusiue.

An sciens in fundo latere Thesaurum siue venam auri, possit licite pretio currenti emere illum fundum? Et quid, si ab ignorante, & bona fide procedente aliquis emat prædictum fundum, vel lapidem pretiosum? Et in exemplum aliqui alij casus adducuntur, & tandem deducitur, quod si aliquis in saccis, quos Miles in Vrbis expugnatione cepit, putans solo tritico, aut lana plenos esse sciret esse vasa aurea, vel laminas argenteas, possit illos emere currenti pretio, tanquam solo tritico plenos, & non teneatur Militi, quod ipse scit indicare. Ex p.9.tr.5.ex ref.15. *Quæ hic est infrà* in tract.6. de Thesauris ref.16. *Et si aliqua alia difficultas pro Thesauris tibi occurrerit ibidem facillime illam reperies.*

An vsurarius causa mortis possit donare? Et quid ad pias causas? Et an quando aliquid emitur vltra, vel infrà dimidium pretij, si illud vltra excedat valorem quod donari non possit absque insinuatione, non possit valide ab emptore remitti absque prædicta insinuatione? Et an si donator insinuationem renunciet, valeat saltem dicta renunciatio tanquam nudum pactum? Et docetur locationem rerum Ecclesiasticarum vltra triennium vitiari in totum. Et an donatarius peccet, & teneatur ad restitutionem, quando scit donationem fieri cum damno creditorum, etiam si ab ipsis intra animum non reparetur? Et quid est dicendum, quando donatarius sciens, & prudens incitaret debitorem ad alienandum in fraudem creditorum? Et an donatarius, vel legatarius teneatur ad persoluendum defuncti debita ex iustitia, & contractibus? Ex part.8. tractat. 6. ex resolut.73.50.52.44.& 112. & in part. 3. tract. 5. ex resolut.39. *Quæ hic sunt infra in hoc ipsomet* tom. 6. tract.7.de Donationibus resolut.83.93.100.108.146. & 138.

Aduertitur, quod leges, quæ irritant legitimos contractus, habent pro fine bonum commune, & quamuis cesset finis legis in particulari semper eius obligatio manet. Ex p.1. tr.8.ex ref.75. *Quæ hic est infrà* in tr.8.de Testamentis ref.57.

An in legatis soluendis sit seruandus aliquis ordo sicut in debitis. Ex part.3.tract.5.ex resolut. 60. *Quæ hic est infrà* in tr.9. de Executoribus testamentorum resolut.39.

An si conuentus, vel particularis Religiosus consignauerit in Banco pecuniæ quantitatem cum fœnore, possit inde extracta, illa distrahi, non obstante Paulina & Decreto Sacræ Congregationis? Et an census computetur inter bona immobilia, & pecunia retracta ex redemptione census Ecclesiæ possit distrahi absque assensu Apostolico? Et an ingressus Religionis liberet debitorem ab onere restituendi? Et notatur, quod si post ingressum Religionis hæreditate, legato, donatione, &c. Religioso aliquid acquiratur, tenetur Monasterium illius debita soluere. Et an teneatur Religiosus ad laborandum in Monasterio pro soluendis debitis? Et an debitores, si non habeant spem, quod manendo in sæculo fiant potentes ad soluendum, possint Religionem ingredi, non obstante Bulla Sixti V. Et quid, quando quis breui tempore, v.g. duorum annorum manendo in sæculo habeat spem soluendi debita creditoribus? Et an Regulares, quando adire non possunt Summum Pontificem, vel Sacram Congregationem, debeant pignorare vasa, lampades, candelabra aurea, & argentea, &c. cum licentia Episcopi? Et circa hoc aliqua alia pro occurrenti casu valde notanda

notanda aduertuntur, & docentur. Et quæritur ad quam summam debeat ascendere res, vt preciosa dicatur ad effectum, vt Prælatus illam non possit alienare? Et an possit fieri permutatio ab vna Ecclesia ad aliam absque solemnitate? Ex part. 10.tr.16.ex res. 52. & in p. 3. tract. 2.ex res. 41. & in p.4.tr. 4.res. 82. & in p.5. tr. 13. ex res.6. & in p.4. tr. 4.ex res.223. *Quæ nunc inuenientur* in tom. 7. tr. 1.de Regularibus res. 222. 140. 141. 220. & 221.

Vtrum quis possit sumere mutuum ab vsurario sub vsuris, non solum ad subleuandam necessitatem, sed etiam propter conuiuia, torneamenta, & similia iuxta exigentiam proprij status? Et solent Rustici inter se diebus festiuis, vel cum Dominis celebrare contractus, quæritur, an Notarij, & ipsi contrahentes peccent? Et an liceat locare domum meretricibus carius? Idem est de vsurariis publicis. Et an liceat sine scandalo soluere vsuras? Et an qui sine causa deponit pecunias, apud vsurarium, teneatur restituere vsuras, quas mutuas accepit pro illis pecuniis? Et an liceat vendere Gentilibus Idolum, vel Iudæis Agnum ad Immolandum, &c. Et quid de aliis similibus venditionibus Ex p. 1.tr.8. ex res. 31.& in p.2 tr. 15.ex res.34.& in p. 5.tr. 7.ex res. 26.12.11. 36. & 37.*Quæ hic reperientur* in tom.7.tr.5. de Scandalo lo res. 54. 21.49.52 53. 65.& 66.

An Pater, aut mater in necessitate constituti possint vendere filium, vel commutare, vel alio quolibet modo alienare? Et quid, si filius sit coniugatus, aut sacris Ordinibus initiatus, vel Clericus? Et etiam de aliis emptionibus seruorum agitur. Et an serui possint dare mutuo, vel si contrahant valide obligentur? Et an contractus serui collati ad tempus libertatis valeant? Et an quis efficiatur seruus titulo venditionis? Et an liceat emere eum, qui se egestatis causa vendit? Ex part.7. tr.7. ex resolut. 8. 71. aliàs 72. 23. 24. 26. & 7. *Quæ hic sunt* in tom.7.tract.8. de seruis, res.9.8.60.61.55. & 7.

An in prohibitione alienationis rerum Ecclesiasticarum detur paruitas materiæ. Et an mandatarius, Procurator, seu negotiorum gestor teneantur de leuissima culpa. Et an in vsura detur paruitas materiæ. Et notatur, quod in contractibus, aliisque negotiis interdum, (sub quo, & lata culpa continetur (interdum leuis, interdum leuissima culpa præstanda venit. Dolus, & lata culpa præstantur in Deposito. Culpa leuis præstatur in empto, locato, in dote, in pignore, & in societate. Diligentia, siue leuissima culpa, (quæ duo sibi inuicem opponuntur) est præstanda in commodato, Ex p.5.tr.5.ex res.30.& 37.& in p.8.tr.7.ex res.34. & 35.& in p.9. tr.7.ex res.32.& in p.11. tr.7.ex resol.49. *Quæ nunc inuenientur* in tom.8.tr.3.de Paruitate materiæ res.11. 7.23.25.24.& 27.

An homicida teneatur restituere damnum creditoribus occisi pro eius morte? Ex p.3.tr.6.ex res.54. *Quæ hic reperietur* in tom.8.tr.5.de Homicidio res.74.

An infamatus possit sibi ipsi ex debito pecuniario infamantis compensare, si ex aliaratione satisfacere nolit, aut non possit? Ex part.3.tract.5.ex resol.30. *Quæ hic est* in tom. 8. tractatu 7. de Foro, & Restitutione res.65.

An vsurarius manifestus careat sepultura. Ex p.5.tr.3.ex res.100. *Quæ nunc inuenietur* in tom.8.tr.8.de Casibus occurr.temp.mortis res.4.

An Mercator, qui fraudulenter decoxit, gaudeat Immunitate Ecclesiæ. Et an simplices debitores, qui sine causa criminis confugiunt ad Ecclesiam, gaudeant eius Immunitate? Idem est de debitore publico, exactore debitorum, & de debitore ex causa administrationis, & de aliis. Et an Decoctores, vulgo dicti Falliti, gaudeant Ecclesiæ Immunitate? Et an debitores fraudulenti, qui cum bonis ad Ecclesiam confugiunt, non debeant ibi multo tempore tolerari? Ex part.1.tract.1.ex res.32.& in p.6.tr.1.ex resol.17. *Quæ hic reperientur* in tom.9.tract.1.de Immunitate Ecclesiæ resol.60. & 61.

An Principes sæculares possint ex iusta causa dare Iudæis positiuam licentiam exercendi vsuras absque Pontificis authoritate? Et ad quem forum pertineat crimen vsurarium? Et an Clericus, vel Religiosus conducens agros alienos teneatur soluere gabellam ex fructibus inde perceptis? Et an possint vti negociatione artificiosa, idest, qua res arte mutatur, & sic venditur, vt emere iumenta, vt nutrita, & meliorata vendant, cum lucro? Idem oues emere, & nutrire, ex quibus vendant caseos, agnos, & lanam, vel quodcumque genus rei, quod nouerit sua arte meliorandum. Et an Clericus negociator statim ante trinam monitionem teneatur soluere gabellas, & Princeps laicus possit illas ab illo exigere. Et an post trinam monitionem Clericus negociator non perdat exemptionis Immunitatem quoad bona Ecclesiastica? Et docetur, quod si Clericus in iudicio pulsaretur pro negociatione, plura allegare posset, quæ eum à culpa releuarent, & pro excusatione Clericorum, qui forsitan negociarentur. Et vtrum Emphyteuta Ecclesiæ teneatur ad tributa? Et an doctrina de Emphyteuta non procedat in censuario? Ex part. 9. tract.9.ex resol.14.& 15.& in part.6.tract.7.ex resol.11.& in p.1.tr.2.ex res.47. aliàs 46.& in part.3, tract.1.ex res.44.& in p.4.tr.1.ex res.28. & in p.3. tr.1.ex res.24. *Quæ hic sunt* in tom.9.tr.2. de Immunitate Ecclesiastica resolut.311. 264.265. 266.267, & 278.

Nota, quod in prædicto tract.2. de Immunitate Ecclesiastica tom.9. *inuenies aliquas alias diuersas difficultates simul pertinentes ad hunc* tractatum 3. de Contractibus & Cambiis huius tom.6.in resol. 43.76. 77 .86. 151. 177.235. 236. 280. 282. 308. 309.310. & 325.

TRACTATVS IV.

De Ludo, & Sponsionibus & de aliquibus restitutionibus pro ipsis. Atque de Voto, & Iuramento non ludendi, & de eorum Absolutione, Dispensatione, & relaxatione etiam agitur. p.243.

1. *AN Princeps possit concedere licentiam, vt aliquis domum expetat ludo? Et an habentes domos expositas ludo non solum peccent mortaliter, sed etiam teneantur restituere, si principales lusores tenentur restituere, & non restituant. Et an ludus alearum, & taxillorum sit prohibitus iure naturæ? Et an leges ciuiles prohibentes ludos taxillorum, & alearum sint contraria consuetudine abrogata?* Ex p.2.tr.15.& Misc.1. res.65.ibid.

2. *An qui tenet domum ludo expositam, peccet mortaliter. Et docetur non posse Principes concedere ad id licentiam nec permittere exponendi domum ad ludum. Et quando habentes domos ad ludum admittunt eos, qui non sunt sui iuris ad perdendum, vt filios familias, &c. vel eos, qui fraudes faciunt, vel eos, qui ludunt cum his, qui ad ludum traxerunt, an teneantur restituere quidquid, hi tenebamur restituere, nisi hi restituant? Idem est de*

ministrantibus mensam, aleas, chartas, vel alia instrumenta, aut lumen. Ex p.7.tr.9.ref.39. p. 245.

3. *An ludere in Ecclesia sit peccatum mortale?* Ex p.7.tr. 9.ref.38.ibid.

4. *An ludere Orationem Angelicam, Psalmos, &c. sit peccatum, & Simonia?* Ex p.7. tr.9.ref. 41.ibid.

5. *An sit peccatum mortale ludere magnam quantitatem? Et an, qui lucrantur magnam quantitatem, teneantur ad aliquam restitutionem, dummodo non concurrant aliæ Circumstantiæ reddentes ludum iniustum?* Ex p.7. tr. 9. ref.37.p.246.

6. *An qui ludit cum intentione lucrandi magnam quantitatem, peccet mortaliter? Et an ludere principaliter propter lucrum sit saltem peccatum veniale?* Ex part.7. tr.9. ref.1. ibid.

7. *An sit peccatum mortale ludere ludis prohibitis? Et docetur laicum ludentem non peccare neque venialiter.* Ex p.7.tr.9. ref. 2. ibid.

8. *An Clerici possint aliquid ludo exponere? Et in textu huius Resolutionis aduertitur, de quibus fructibus Clerici sint veri Domini, & dequibus possint ludere, vnde lucrantes ab eis non tenentur restituere, licet forte Clerici ludo insumentes aliqua bona beneficij peccent mortaliter,* Ex p.7.tr.9.ref.16. p.247.

9. *An saltem Clerici peccent mortaliter ludendo ludis prohibitis. Et an non solum ludere, verum etiam ludis huiusmodi interesse prohibitum sit Clericis, Et supponitur iure Canonico prohiberi ludum alearum & taxillorum, & similei, quod huiusmodi ludi indecentes sint statuis eorum.* Ex p.7.tr. 9.ref. 3. ibid.

10. *An Clerici in Sacris peccent mortaliter ludendo ludis prohibitis alea, & taxillorum? Et an prohibitio ludendi modo, quo supradictum est, includat etiam Clericos minores? Et quid est dicendum de puris Religiosis? Et notatur non esse peccatum mortale, si Clerici, & Religiosi inspiciant notabili tempore ludos fortunæ mortaliter peccaminosos, nisi ludi causa sint, vel omittant corrigere, quando tenentur,* Ex.p. 4.tr.4.& Misc.ref. 183. p. 248.

11. *An Clerici, & etiam laici peccent mortaliter afficiendo eos, qui ludendo mortaliter peccant? Et quid de Religiosis.* Ex p.7.tr.9. ref. 40.ibid.

12. *An saltem Religiosi peccent mortaliter ludendo ludis prohibitis? Et quid dicendum est de Episcopis?* Ex p.7. tr.9.ref. 4.ibid.

13. *An Religiosus possit aliquid ludo exponere? Et an possit valide lucrari, & perdere notabilem summam cum expressa licentia Superioris? Et in tali casu tam Prælatus, quam Religiosus an peccet mortaliter?* Ex p.7. tr. 9. ref. 14.p. 249.

14. *An qui à minoribus per ludum, aut similem contractum aliquid acquisierunt, teneantur illud restituere? Et aliqua alia circa hoc in textu huius Resolutionis explanantur. Et an pupilli, & minores 25. annis sine tutoris authoritate contrahentes si non ciuiliter saltem obligentur naturaliter, & in foro conscientiæ? Et quid, si se soluturos iurassent.* Ex part. 3. tr.5.& Misc. 1.ref. 44. ibid.

15. *An minores possint lucrari, & ludere insciis tutoribus Et an ille, qui illo lucratus est, teneatur ad restitutionem in foro conscientiæ. Et quid, si minor lucretur, an teneatur ad restitutionem, & si amittat teneatur soluere.* Ex p.7. tr.9.ref. 13.p.250.

16. *An filius familias possit aliquid ludo exponere. Idem dicendum est de minoribus respectu curatoris & de pupillo respectu tutoris. Et an qui ab eis lucratur, teneatur ad restitutionem. Et in textu huius Resolutionis docetur dequibus bonis, & in quibus casibus licite, & valide possit filius familias aliquid ludo exponere, & perdere.* Ex p.7.tr. 9. ref. 5. ibid.

17. *An si constet patrem nolle filium aliquid ludere, possit quis, hoc non obstante, aliquid ab eo lucrari? Et in tali casu, qui cum eo ludunt, & lucrantur, an non teneantur ad restitutionem, etiam si filius existat in domo Patris?* Ex p.9.tr.9.ref.6.p.251.

18. *An filiusfamilias, qui ludo exponit pecunias Patris quas alienare non potest, teneatur restituere id, quod cum dictis pecuniis lucratus est, ac proinde, qui cum eo perdidit, non possit sibi compensare de rigore iuris, etiam in eodem ludo, neque in diuersis, quando postea aliquid in alio ludo lucratur ab eodem filiofamilias? Et an hoc, quod de filiofamilias dictum est, procedat etiam in aliis, qui alienare non possint, cum sit eadem ratio, vt in minoribus, pupillis, Religiosis, & vxoribus?* Ex part.7.tr.9. ref.8.ibid.

19. *An si filiusfamilias nihil alienare potens hodie lucretur centum, possitne collusor cras ab eo tantundem lucrari sine onere restitutionis?* Ex p.7.tr.9.ref.9.p.252.

20. *An filiusfamilias, qui v. g. potest perdere decem aureos, si successiue lucretur quinquaginta, possit eos omnes ludo exponere, & perdere? Et quid est dicendum si extra illum vero ludum, alio die, vel alio ludo, an possit integram quantitatem ludere, si notabilis sit, quam in primo ludo, vel die acquisiuit?* Ex part.7.tract.9.ref.7. ibid.

21. *Quidam filiusfamilias, qui parum poterat perdere, lucratus est magnam pecuniarum summam. Cum postea ad Sacramentum Pœnitentiæ accederet, noluit illum Confessarius absoluere, nam asserebat non posse plus lucrari, quam posset perdere. quæsierunt à me postea, an re vera dictus pœnitens teneatur ad aliquam restitutionem? Et quid, si collusor sciebat esse filiumfamilias? Et explanatur posse filiumfamilias vigesimam partem alimentorum, quæ annue suppeditantur, alienare, & ludere, & hoc extenditur ad omnes alias pecunias, quas forte per ludum non solum illicitum sed etiam licitum filiusfamilias fuerit lucratus.* Ex p.1. tr.8.ref.67.p.253.

22. *An si quis lusit cum filiofamilias, & lucratus est summam, quam in toto anno ille perdere potest, possit sine alia inquisitione illud lucrum retinere sine onere restitutionis? Et si collusor lucratus est super summam, quid teneatur restituere? Et notatur, quod quando Pater, vel vir dicit velle, vt non ludant, non intelligitur tamen velle in totum fores illis claudere, sed ad moderandum, ne summam quantitatem ludant.* Ex p.7.tr.9. ref. 10.ibid.

23. *An vxor possit ludere, inscio, aut inuito marito? Et quam autem quantitatem possit vxor ludo insumere sine expressa viri facultate, aut illo renuente? Et in textu huius Resolutionis adducuntur septem casus, in quibus qui ludit cum muliere coniugata, possit retinere lucrum sine onere restitutionis.* Ex p.7.tr.9.ref.11.p.254.

24. *An maritus notabilem quantitatem in ludo amittens peccet mortaliter, & teneatur ipse, vel collusores restituere vxori? Et quid est dicendum, si amiserit bona dotis, quæ in specie erant conseruanda?* Ex p.7.tr.9.ref.18. p.255.

25. *An ludens alienam pecuniam faciat suum lucrum, quod acquirit, v.g. quando fur, vel usurarius, vel famulus, aut depositarius alienam pecuniam suo nomine ludo exponit, & vincit, quamuis peccet? Et quid est dicendum de eo, cui cum pecunia in ludo defuerit, clam eam à collusore subripuit, an faciat suum lucrum, quod cum ea in ludo acquirit?* Ex p.7.tr.9.ref.19.ibid.

26. *An qui lucratus est à fure, possit lucrum sibi retinere? Idem dicendum est de usurario. Et quid, si lucratus est bona fide?* Ex p.7.tr.9.ref.20.ibid.

27. *Petrus in ludo prohibito taxillorum perdidit magnam quantitatem pecuniarum, quæritur, an illam in foro conscientiæ teneatur soluere? Et quid est dicendum stando in iure communi, vel si ludentes non cesserunt iuri suo, & renunciauerunt beneficio legis concedentis repetitionem?*

Ex

Ex p.2.tr.17.& Misc.3.res.8.p.256.

28. *An qui perdidit in ludo prohibito, teneatur in foro conscientiæ soluere?* Ex p.7.tr.9.res.21.ibid.

29. *An victor impediens, ne iudex condemnet illum ad restituendum lucrum ex ludo prohibito, teneatur restituere? Et si ludus occultus fuit an, qui lucratus est, non teneatur fateri, etiam si iuramento rogetur, antequam semi plene probatum sit per vnum testem, &c.* Ex p.7. tr.9.res.27.ibid.

30. *An si quis lucretur in ludo prohibito teneatur restituere? Et obseruatur non debere reddi lucrum acquisitum, etiam si repetatur, extra iudicium. Et notatur, quod qui perdidit in ludo prohibito, si pra verecundia, vel quia non vult, non repetit in iudicio, nullo modo illud sibi potest occulte compensare. Et an qui minatur accusationem, & repetitionem, si habet animum accusandi, & repetendi, possit retinere summam, quam à lucrante collusore sic extorsit? Et quid, si non habeat animum repetendi?* Ex p.7.tr.9.res.22.p.257.

31. *An qui minatur accusationem, & repetitionem, si non habeat animum accusandi, & repetendi, possit retinere summam quam à lucrante collusore extorsit? Et quid, si victus non audeat repetere in iudicio metu dedecoris, poteritne uti occulta compensatione aduersus victorem?* Ex p.7.tr.8.res.82.ibid.

32. *An ludens oppignorata fide, si aliquid perdiderit, teneatur in conscientia? Et si talis soluerit, ille, qui accepit, an teneatur in conscientia restituere?* Ex p.3.tr.5. & Misc.1.res.95 alias 94.p.258.

33. *An si quis iusit credito, & perdidit teneatur soluere?* Ex p.7.tr.9.res.23.ibid.

34. *An collusor possit licite retinere, quod alter soluit, licet credito perdiderit? Et an id locum habeat, quando solutus ignorabat se non esse obligatum ad soluendum?* Ex p.7.tr.9.res.24.ibid.

35. *An qui ludit animo non soluendi, vel repetendi solutum possit lucrari? Ex quo infertur, quod professio valida est, quamuis professus non habeat animum seruandi vota, & matrimonium validum est, quamuis coniux non habeat animum seruandi fidem, & emptio est valida, licet emptor non habeat animum soluendi pretium. Et aduertitur, quod si ludus sit pecunia presenti, & alter ludentium fingat se habere pecuniam in crumena, cum tamen non habeat, nec habeat animum soluendi, si lucretur, teneatur lucrum restituere?* Ex p.7.tr.9.res.25.ibid.

36. *An quando quis excessit in peritia ludendi, & excessus peritia non est notus collusori, debeat lucrum restituere? Et quid, si imperitior excessum alterius colludentis sciat, vel ab eo monitus sit, & nihilominus vult ludere, an peritior lucrari possit, quia scienti, & volenti nulla fit iniuria, & sibi imputare debet, quod amisit?* Ex part.7.tract.9.res.29.p.259.

37. *An quis ob maiorem peritiam ludendi colludenti ignotam teneatur integrum lucrum restituere? Et quid, si aliquis in ludo exercitatissimus fingat se ignarum alicuius ludi, imo & semel, & bis se sinat superari ab aduersario, vt deinde facilius semper vincat, an peccet mortaliter, & teneatur ad lucri integram restitutionem, &c. Et notatur, quod si quis ludi alicuius peritus, nesciens alterius inperitiam, sed bona fide credens illum similiter peritum, vt rem suam periculo exponat, cum eo ludat, & lucretur, non peccat, nec ad aliquam restitutionem faciendam teneatur.* Ex part.7.tract.9.res.30. ibid.

38. *An si excessus peritia sit notus collusori, possit adhuc quis ludere, & lucrari?* Ex part.7.tract.9.resol.31. p.260.

39. *An si v.g. Petrus dubitet vtrum Paulus, cum quo lusit esset lucraturus, si ipse fraudes non adhibuisset, teneatur ex hoc aliquid restituere? Et aduertitur, quod si aliquis ludens dubius sit, an ipse ob fraudem acquisierit aliquod lucrum, tenetur ex dubio perseverare ad restitutionem eius.* Ex p.4. tr.3. res.75.p. 261.

40. *An qui ob fraudes in ludo factas tenetur restituere, possit deducere, qua dedit pro chartis, & pro lucernis, & pro bellariis, & pro* Mumia, *vt vulgo dicitur. Et quid de eo, quod deducitur ex communi pecunia, ex aliquibus manibus pro diuersis causis, & casibus? Et quid est dicendum, si bona fide lucratus fuerit? Et an si quis lucratus est ab eo, quem vi traxit ad ludum, poterit deducere dictas expensas?* Ex p.7.tr.9. res.34. ibid.

41. *An si quis vicit ludentem cum falsis chartis, vel taxillis, teneatur ad restitutionem? Et an si tractus ad ludum lucretur à trahente, teneatur lucrum restituere, sicut si trahens lucraretur? Et quid est dicendum, si quis traheret ad ludum aliquem ob solam importunitatem. Et, quid si aliquis cenſor dellet dimittere ludum, & alter nolet, dicendo non soluturum, nisi ludum sustineat, alter ex verecundia perseueret?* Ex p. 4. tr.4. & Misc. res.169. ibid.

42. *Vir quidam Nobilis, cum in ludo taxillorum magnam pecuniarum summam perdidisset, coëgit socium ad persistendum in ludo, vnde postea pecuniam perditam acquisiuit, imo plus quam perderat, quæritur, an teneatur ad restitutionem. Et an idem dicendum sit de illo, qui traxit alterum ad ludum minis, & precibus importunis, &c.* Ex part. 2.tract. 17. & Misc.3.res. 27.ibid.

43. *An cogens alium ad ludum possit lucrari sine onere restitutionis.* Ex p. 7.tr.9.res.32.p.262.

44. *An si coactus ad ludum lucretur, teneatur lucrum restituere?* Ex p. 7.tr. 9.res. 33. ibid.

45. *An qui importunis precibus ad ludendum aliquem attraxit, teneatur lucrum restituere?* Ex p.7.tr.9. res. 34. p.263.

46. *An qui nouit chartas non signatas teneatur restituere? Et alij multi casus circa hoc & fraudes contingentes in ludo, adducuntur in §. 1. huius Resolutionis.* Ex p.7. tr.9. res. 52.ibid.

47. *An qui in ludo signans taxillos, vel aleas teneatur pro restitutione? Et quid, si dubium sit, quis in tali casu fuisset lucraturus, si fraudes non interuenissent, ad quid teneatur? Et quid dicendum est de eo, qui chartas susurrat, vel notat, vel vtitur chartis, quas à tergo nouit, collusore eas ignorante, non per negligentiam, sed quia illis chartis antea non luserat, sicut collusor? Et quid de eo, qui componit chartas arte? & industria, vt melior pars sibi obueniat, & de eo, qui scienter numerat sibi plura puncta, & aduersario pauciora, quam habet, & de eo, qui admonet de ludo aduersarij, & de eo, qui scienter primum locum subripit, quam manum appellant, in iis enim, & aliis similibus casibus, & euentibus, ad quid teneatur, an ad totum lucrum restituendum, vel ad aliquid arbitrio prudentis viri, & quantum fuerit compertum impediuisse, ne alius lucraretur, &c.* Ex p. 7. tr. 9.res.48. ibid.

48. *An si quis ex collusoribus videat chartas alterius, teneatur semper restituere? Et an hoc fere dicendum sit de eo, qui chartas dignoscit à tergo, quando eas non signauit? Et an quando socij contra socios ludunt, possit socius admonere socium de chartis suis, vt sciat, quomodo se gerere debeat?* Ex part. 7.tract. 9.res.50. p.264.

49. *An teneantur ad restitutionem, qui auctionem factam à collusore acceptauit, eo quod ab alio signification aliqua admonitus fuerit Et qui admonuit, an peccauerit contra iustitiam, & teneatur ad restitutionem in defectum eius, quem admonuit? Et ad quid teneatur, si ante admonitionem dubius erat, an acceptaret? Et quid, si ante admonitionem decreuerat acceptare?* Ex part. 7.tractatu 9.resolut. 42. ibid.

50. *An licitum sit ali quando in ludo vti fraudibus simulationibus, artibus, cautelis, quæ ludi legibus permitti solent, vt v.g.* embidar con el marco *certus, quod non possit amittere; vel quando certus de amissione provocando tractatur, altero non admittente, quod Hispane dicitur,* embidando de falso, *an in his, & similibus teneatur ad aliquam restitutionem?* Ex p. 7. tr. 9. ref. 43. ibid.

51. *An si quis videat collusorem non numerare omnia puncta, qua habet, qua si numeraret, lucraretur, teneatur, si non admonet, lucrum restituere? Et notatur non peccare contra iustitiam inspectorem ludi, si non admonet ludentem errare computando puncta, vel non accipiendo primum locum, nisi id promisisset, & ita non teneri restituere, licet interdum peccet contra charitatem?* Ex p. 7. tr. 9. ref. 44. p. 265.

52. *An qui actu sauit plura puncta, & collusor non aduertit, teneatur restituere non solum pecuniam acceptam ab altero, sed etiam suam propriam, si alter excedat in punctis? Et an qui scienter in ludo soluit minus pretium, quam amisit, teneatur ad restituendum defectum illum, etiam si collusor inaduertentia, vel errore putet totum sibi iam solutum? Et an qui solus scit se amisisse in ludo, teneatur manifestare veritatem, quando de ea inquiritur, etiam si iudices errore ducti iudicent illum lucratum fuisse?* Ex part. 7. tract. 9. ref. 47. ibid.

53. *An si quis falso asserat se habere vt vulgo dicitur* Primera, *vel v.g. 50. puncta, & proiiciat aleas in mensam, quas alter collusor ex errore colligit, an, inquam, in tali casu teneatur restituere non tantum lucrum, sed etiam quod in illa manu erat perditurus? Et an quando alter minus soluit, quam perdiderat & quam erat in sponsione ex negligentia lucrantis, teneatur restituere? Et an si iudices vel arbitri iudicent contra veritatem, etiam bona fide, is cui in fauorem iudicatum est, teneatur lucrum illud restituere, cognita rei veritate?* Ex p. 7. tr. 9. ref. 53. p. 266.

54. *An teneatur restituere lucrum, qui dolose subripuit primam manum in ludo? Et quid est agendum, si bona fide subripuit manum, an teneatur postea lucrum restituere?* Ex p. 7. tr. 9. ref. 45. ibid.

55. *An si collusor, qui est secundus, dicat primo, accepto sponsionem, si concedas mihi vnum punctum, si illud primus concedat, lucretur secundus ludum.* Ex p. 7. tr. 9. ref. 46. ibid.

56. *An si quis capitale maius, quod vulgo dicitur* (tutto il resto) *in sponsione aliqua exposuerit, possit ille, qui capitale minus habet, acceptare sponsionem, & lucrari illud plus sine onere restitutionis.* Ex p. 1. tr. 8. ref. 66. & ad pedem litteræ in p. 2. tr 17. & Misc. 3. ref. 40. Sed hic vna tantum transcribitur Resolutio p. 267.

57. *An si quis Capitale maius, quod vulgo dicitur* (tutto il resto,) *in sponsione aliqua exposuerit, possit ille, qui capitale minus habet, acceptare sponsionem, & lucrari illud plus sine onere restitutionis.* Ex p. 7. tr. 9. ref. 35 ibid.

58. *An possit ex pacto ludens pro se, & pro alio perdere minus, quam lucrari, v.g. vt si perdiderit, soluat dimidium perditi, si vero lucratus fuerit, portet tertiam partem lucri. Et an hoc pactum sit iustum.* Ex p. 7. tr. 9. ref. 36. ibid.

59. *An si tantum perdas cum aliquo, quantum illi ob fraudes debeas restituere, v.g. centum, possis debitum compensare, & liberari ab illa restitutione. Et in corpore huius, Resolutionis decisum inuenies, quomodo hoc intelligendum sit, si cum alio diuerso perdas, vel cum eodem in eodem ludo, & quid si in alia die cum eodem, & in eodem ludo* Ex p. 7. tr. 9. ref. 51. p. 268.

60. *An qui in ludo latrunculorum,* (*Italice* Di scacchi) *promisit dare vt vulgo dicitur,* Scacco matto con pedina, *possit lucrari, si dederit cum pedite,* (*Italice cum* Pedina, *facta* Regina. Ex p. 7. tr. 9. ref. 49. ibid.

61. *An prohibitus ludere, si ludat continuate per noctem cum quinque, committat quinque peccata mortalia. Ex quo infertur Confessarium existimè in peccato mortali, & plures confessiones eodem tempore excipientem, vnum tantum peccatum committere.* Ex p. 4. tr. 4. & Misc. ref. 45. ibid.

62. *An lusor, qui iurauit non repetere pecunias lucratas in ludo prohibito, possit petere relaxationem huius iuramenti. Et notatur, si tantum liberaliter promittat se nunquam repetiturum, non posse repetere. Et quid, si solum iurauit soluere, non autem exculsit repetitionem?* Ex p. 7. tr. 9. ref. 26. ibid.

63. *An qui vouit non ludere, possit adhuc ludere, ludo honesto. Idem est dicendum de iuramento. Et quid, si iuramentum sit de non ludendo cum certa, & determinata persona, vel in domo certa, vel determinato ludo, an dictum votum obliget,* Ex p. 7. tr. 9. ref. 56. p. 269.

64. *An qui vouit non ludere, possit ludere per alios tradendo eis nummos, & colludentes aspicere. Et an hic sit periurus, si nomine alieno ludat. Et an qui vouit, vel iurauit non ludere, possit sponsiones facere in ludo, quod vulgo dicitur* atraueſar en el iuego, Ex p. 7. tr. 9. ref. 57 ibid.

65. *An qui vouit non ludere possit ludere nomine alterius. Et in tali casu, an possit pensiones facere, vel tradere pecuniam alteri ad ludendum suo nomine, & inspicere socium ludentem? Et an si aliquis vouit non ludere cum determinata persona, si ludat cum aliis, an sit licitum ludere etiam cum illa?* Ex p. 7. tr. 9. ref. 58. p. 270.

66. *An votum pœnale obliget prima vice ad pœnam? v.g. quis absolute vouit se non lusurum, vel non ludere sub certa pœna 10. aureorum, peregrinandi Romam, Ierusalem, aut ingrediendi Religionem, vel exorbitantis eleemosyna, &c.?* Ex part. 4. tr. 2. & Misc. ref. 181. ibid.

67. *An qui vouit non ludere sub pœna 10. aureorum, teneatur toties soluere, quoties luserit, vel si vouit peregrinationem Romæ, Religionem ingredi, eleemosynam facere, &c. Et quid, si votum sit de vitando ludo, & casu, quo illum non vites, te subiturum talem pœnam, maior est difficultas, an de sola prima vice votum pœnæ debeat intelligi?* Ex p. 7. tr. 9. ref. 60. ibid.

68. *An in voto, & iuramento non ludendi detur paruitas materiæ? Et notatur in voto pœnali non incurri pœnam, quando transgressio est leuis.* Ex part. 5. tr. 5. ref. 38. p. 271.

69. *An qui vouit non ludere sub pœna, vt non possit dispensari nisi à Summo Pontifice, possit adhuc ab Episcopo absolui?* Ex p. 7. tr. 9. ref. 59. ibid.

70. *An qui habet potestatem dispensandi in votis possit dispensare cum habente votum non ludendi? Et an hoc votum, vel iuramentum de non ludendo possit dispensari hac sola causa; quia vouens, vel iurans magnum desiderium, & tentationem patitur ludendi? Et an tale votum, vel iuramentum possit commutari in rem meliorem, vel aque bonam, & Deo gratam per Episcopum sine per alium ex priuilegio habentem authoritatem commutandi? Et qui ludo licito, & in parua quantitate ludit animo recreandi an faciat contra votum, vel iuramentum non ludendi?* Ex part. 7. tract. 9. resolut. 55. ibid.

71. *An sint liciti contractus, qui dicuntur vulgo* scommesse. *Et an omne sponsione acquisitum non sit obnoxium restitutioni, nisi per accidens?* Ex part. 7. tr. 9. ref. 61. p. 272.

72. *An qui certo scit euentum, possit adhuc de illo sponsionem facere? Et quid, si simulat se scire, vt alium ad sponsionem inducat, an peccet mortaliter, & teneatur ad restitutionē? Et an qui in sponsione apposuit magnam summam ad recitandum plures versus, licet in memoria*

moria notabiliter collusorem excederet, teneatur restituere? Ex p.7.tr.9.ref.62.ibid.

73. An sponsiones super electionem Pontificum, & Cardinalium hodie sint licitæ? Et an ista sponsiones sint illicitæ ex eo, quod alter decertantium sæpe sit certus de electione Cardinalium ex testimonio alicuius, qui plurimum valet apud Pontificem, cuius est Cardinales creare? Et quid, si Titius ex ipso Pontifice audierit Caium esse creandum Cardinalem, an possit Titius sponsione facta decertare Caium futurum esse Cardinalem? Ex p.7.tr.9.ref.67.p.273.

74. An qui contestatur se scire certo, & alter contendit, & adhuc vult spondere, teneatur restituere? Ex qua etiam infertur quod quando alter colludentium novit excessum notabilem alterius in ludendo aleis, vel taxillis, aut in altero ludo, vel alter admonet ipsum, an inquam, in tali casu hic excedens teneatur pecuniam, quam lucratus est, restituere? Ex p.4.tract.4.& Misc.ref.186. ibid.

75. An qui protestatur se esse certum, si tamen colluſor contendit, & vult spondere, an possit alter sponsionem accepiare? Ex quo etiam alij casus in textu huius Resolutionis inferuntur circa sponsiones. Ex p.7. tr.9. ref.63. ibid.

76. An si quis, cum certo rem sciret, incipit postea dubitare, possit adhuc spondere? Et an qui reputans id, p. quo spondet esse omnino certum, & lucratur, quia res ita contingit, re vera tamen postea comperiat, non fuisse ita certum, sed se exposuisse periculo amittendi, talis enim etiam si peccauerit spondendo ob conscientiam erroneam, tamen possit retinere, quod lucratus est? Ex p.7. tr.9.ref.68.p.274.

77. An si quatuor oppositoribus concurrentibus ad Cathedram, vel prætendentibus aliquod Officium, qui spondeat cum vnoquoque eorum, seorsum, quod non adepturus esset illam, vbi certum est, quod lucrabitur à tribus, & perdet cum vno, teneatur restituere? Ex p. 4. tr. 4. & Misc. ref. 185. ibid.

78. An si tribus oppositoribus concurrentibus ad Cathedram Petrus spondeat cum vno quoque eorum trium seorsim, quod non adepturus sit illam, vbi certum est, quod si lucratur duplum, erit lucrum, quia à duobus erit tantum dimidium talis lucri soluendum, vni teneatur restituere: Ex p.7.tr.9.ref.64. ibid.

79. An quando quis vult spondere maiorem summam, quam alter collusor, possit illam lucrari? Ex p. 7. tr.9.ref.65. p.275.

80. An si Petrus spondeat cum Paulo, quod illum saltu, vel cursu superabit, si postea Petrus non vult currere, teneatur soluere sponsionem? Ex part.7.tract.9. ref.66. ibid.

81. An sponsiones cum conditione illicita sint licitæ: Et an lucrum acquisitum ex huiusmodi sponsionibus sit ex obligatione restituendum? Et quid, si sponsio ita fuerat. Si Turca hoc anno occideretur, dabo tibi centum, licet ne hæc sponsio: Ex p.7.tr.9.ref.69. ibid.

82. An census vitalitius sit licitus, quia reducitur ad contractum sponsionis? Ex p.7.tr.9.ref.70. p.276.

83. An sponsio dantis centum pro reddendis 300. Si filia vixerit modo, quo infrà explicabitur, sit licita? Ex p.7. tr.9.ref.71.ibid.

84. An si quis accipiat à Caio 100. eo pacto, vt teneatur reddere 200. si post annos duos redeat in Patriam vel vxorem ducat, vel Presbyter fiat, sit sponsio licita? Ex p.7.tr.9.ref.72.ibid.

85. An sit licitum dare Caio 100. eo pacto, vt si post annum vixero, reddat 200. si moriar, nihil reddat, vel si vixerit reddat 110. si vero moriatur hæredibus reddat 85. Ex p.7.tr.9.ref.73.ibid.

Appendix ad alias paucas difficultates, quæ simul pertinent ad hunc *tr.4 de Ludo, & Sponsionibus huius 6.tom.*

AN Clericus sacris Ordinibus initiatus, vel Religiosus qui in ludo taxillorum, & alearum fraudauit aliquem in notabili quantitate, satisfaciat in confessione dicendo se proximum in quantitate notabili fraudasse, an vero teneatur circumstantiam instrumenti, & modi aperire, asserendo illam fraudem fecisse in ludo taxillorum, & alearum? Et an Clerici, & Religiosi, seclusoscandalo, etiam si frequenter ludant, non peccent mortaliter? Ex p.1.tr.7. ex ref.21. Quæ nunc inuenietur in tom.1.tr.7.de circumstantiis ref.151.

An Episcopus possit præcipere Clerico peregrinaturo, sub pœna suspensionis, ne ludat in aliena Diœcesi? Et an si quis voluit non ludere sub pœna 100. aureorum, si postea immemor voti luserit, an teneatur soluere pœnam? Idem est, si dum luserit, memor sit voti, non autem pœnæ impositæ. Ex part.3.tr.5.ex ref.74.& in tract.6.ex ref.41. Quæ hic reperietur in tom.5 tr.1.de Excommunicatione ref.99.& 32.

An filius familias, si ludo aliquid lucri fecerit pauperibus id erogare queat? Ex p.5.tr.8.ex ref.25. Quæ hic est in to.4.tr.7.de Eleemosyna ref.38.

An Clericus delinquens in Monasterio exempto, puta ludens aleis, incurrat in censuram suspensionis latam ab Episcopo contra ludentes? Ex p.9.tr.7. ex ref.49. Quæ nunc inuenietur in to.7.tr.1.de Regularibus ref.197.

An Religiosus illicite ludendo si lucretur, teneatur restituere colludenti? Et quæ possit Religiosus ludere, an possit exponere ludo aliquid manu sua scriptum, cælatum, pictum, vel aliud qualecumque, in quod habeat dominium, vel possit liberaliter dare? Et de aliquibus aliis casibus pro ludis Religiosorum, & Equitum D. Ioannis, D. Iacobi, Alcantaræ, &c. agitur. Sed maior difficultas est, an qui ludo lucratus est lectionem aliquot Missarum possit pro illis accipere stipendium, an vero ille, qui perdidit, debeat stipendium accipere? Et quo pacto Religiosus debeat restituere, si absque licentia Superioris bona aliqua in ludis consumpsit. Ex p.9. tr. 6. ex ref.24. alias 25. &c. Quæ hic reperietur in to.7.tr.3.de Paupertate Religiosa, vbi lege à ref.56. vsque ad ref.61. inclusiue.

An serui possint aliquid ludo exponere, vel sibi retinere, quod ludo acquirunt, &c. Et an licitum sit se exponere ludo cum periculo remanendi mancipium in tribunis? Ex part.7.tr.7. ex ref.30.& 43.& in tr.9.ex resol.12. Quæ hic sunt in tom.7.tract.8.de Seruis resol.28.65. & 29.

An quando quis bona sua dilapidauit ludendo, gaudeat priuilegio cessionis? Ex p.7.tr.8.ex ref.11. Quæ hic est in proximo sequenti tractatu de Cessione bonorum ref.etiam 11.

An contractus onerosi celebrati ex metu graui sint validi iure naturali, & quid de iure Ciuili excepto ludo, &c. Et an si qui ludendo cum falsis aleis pecuniam lucratus, est, quam cum propriis miscuerit, eiusque partem socio, vel amico suo donauit, quamuis scienti, tamen non cooperanti ad fraudem committendam, recte dici potest, dictum socium, vel amicum ad nullam restitutionem obligari: Ex p.3.tr.5 ex ref.120. alias 119.& in p.4.tr.4. ex ref.67. Quæ hic sunt suprà in hoc ipsomet tom.6.tr.3. de Contractibus ref.115.& 134.

TRACTATVS V.

De Cessione bonorum, & Dilationibus moratoriis à Principibus concedi solitis p.277.

1. *Cessio bonorum quid sit? Et an in cessione bonorum requirantur aliqui ritus, aut solemnitas, vel sufficiat sola voluntatis expressio?* Ex p.7.tr.8.ref.1.ibid.
2. *An pro debitis ex delicto competat cessio bonorum?* Ex p.7.tr. 8.ref.2.ibid.
3. *An qui fraude & dolo malo bona sua perdiderunt, gaudeant beneficio cessionis bonorum: Idem est dicendum de illo, qui bona sua luxuriose viuendo consumpsit, vel partem fortunæ vitio.* Ex part.7.tr.8.ref.3. p. 278.
4. *An ei, qui cedit bonis, sint neganda alimenta quotidiana? Vel an ipse possit aliquid sibi retinere? Et an creditores, aut iudex teneantur ei aliquid relinquere præter instrumenta sua artis, si artifex sit, & vestes, quibus est indutus tempore cessionis, imo si pretiosæ sint, pro aliis commutandæ sunt?* Ex p.7.tr.8.ref.4.ibid.
5. *An qui occultauerit bona gaudeat priuilegio cessionis? Et an hac indicatio debeat fieri mediante iuramento?* Ex part. 7.tr. 8. ref.5.p.279.
6. *An in conscientia possit quis uti beneficio cessionis, & occultare aliquid ad sui sustentationem sine onere restitutionis?* Ex p. 7.tr.8. ref. 6. ibid.
7. *An dicta in superiori Resolutione procedant etiam si debita oriantur ex delicto:* Ex p.7.tr.8.ref.7.ibid.
8. *An saltem de bonis acquisitis post cessionem debeantur necessaria, etiam in foro exteriori?* Ex p.7. tr. 8. ref. 8. p. 280.
9. *An dicta in superiori Resolutione procedant etiam in foro conscientiæ?* Ex p.7.tr.8.ref. 9.ibid.
10. *An si quis negauit debitum, possit priuilegio cessionis gaudere? Et quid, si tamen debitor à principio negauit debitum, postea vero ante sententiam illud confessus est, pœnitentia videlicet ductus? Et quid post sententiam & condemnationem, si causam negandi debitum habuit? Et an pendente sententia appellatione, & condemnationis, debitor possit cedere bonis?* Ex p.7.tr.8.ref.10.ibid.
11. *An qui cessit bonis, si aliquid in fraudem creditorum egerit, gaudeat tali priuilegio, vt v. g. quando bona sua luxuriose viuendo consumpsit, vel ludendo, aut cum meretricibus expendendo dilapidauit? Et notatur, quod Clerici, qui in fraudem creditorum consumpserunt bona, illa alienando, vel ludendo, &c. non gaudeant beneficio cessionis.* Ex p.7.tr. 8. ref. 11.p.281.
12. *An qui non dolose, sed culpabiliter ad inopiam peruenit, gaudeat priuilegio cessionis?* Ex p.7.tr. 8.ref.12. ibid.
13. *An debitor, qui spe cessionis contraxit, gaudeat cessionis beneficio? Idem est dicendum de Clerico.* Ex p. 7.tr. 8.ref.13. ibid.
14. *An hæres, qui non confecit inuentarium, possit uti beneficio cessionis? Idem est dicendum de Clerico.* Ex par.7. tract.8.ref. 14.p.282.
15. *An valeat pactum, si quis beneficio cessionis renunciasset? Et quid, si pactum, & renunciatio cessionis bonorum firmetur cum iuramento? Et an in tali casu debitores possint petere ab Episcopo absolutionem iuramenti?* Ex p.7.tr.8.ref.15. ibid.
16. *An qui cessit bonis si non possit præbere fideiussores idoneos, sufficiat præbere cautionem iuratoriam?* Ex p.7.tr. 8. ref. 16. p.283.
17. *An si creditores offerunt debitori dilationem quinquennalem, excludantur à beneficio cessionis bonorum?* Ex p.7.tr.8.ref.17.p.284.
18. *An cessio bonorum liberet non solum debitores, sed etiam fideiussores? Et an beneficium* cap. Odoardus, de solut. *proficiat laico fideiussori pro Clerico? Et an, si Clericus sit fideiussor laici, gaudeat tali beneficio ex generali* d. cap. Odoardus. Ex p.7.tr.8.ref.18. ibid.
19. *In quibus non competat cessio bonorum. Et an si debitor per iuramentum sese obligauerit ad carcerem, vel ad manus iniectionem, nihilominus tamen ad cessionem bonorum admitti debeat.* Ex part.7.tr.8.ref.19.ibid.
20. *An cessio bonorum liberet à restitutione, si postea ad pinguiorem fortum peruenerit, aut aliquid acquisierit?* Ex part.7.tr.8.ref.20.ibid.
21. *An qui cessit bonis sedendo in loco publico, si venerit ad pinguiorem fortunam, teneatur ad restitutionem? Et an qui cessit bonis, possit tuta conscientia retinere necessaria sibi, & familiæ, vt non indecore viuant, etiam si debita, pro quibus cedit, sint ex iniustitia, & delicto notorio acquisita.* Ex part.4.tract.4. & Misc. ref. 78. p.285.
22. *An saltem cessio bonorum ignominiosa liberet à restitutione? Et si postea ad pinguiorem fortunam aduenerit, an tunc etiam teneatur ad integram satisfactionem? Et an Statuto hac ignominiosa cessio introduci possit.* Ex p.7. tr.8.ref.21.ibid.
23. *An dilationes, seu inducia moratoria possint à Principibus concedi? Et an iura territorialia habentes possint concedere has dilationes moratorias? Et an consentiente maiori parte creditorum iudex possit dare, & concedere dictas moratorias dilationes.* Ex part.7. tract.9.ref.23. p.286.
24. *An Princeps possit concedere dilationes pro longo tempore? Et an, si excedatur modicum tempus, dilationis concessio non valeat.* Ex p.7.tr.8.ref.24.ibid.
25. *A quo die incipiat currere tempus dilationum.* Ex p.7. tr.8.ref.25.p.287.
26. *An Principes debeant concedere dilationes moratorias Debitoribus ex delicto? Et explanatur, quibus debitoribus in præiudicium creditorum hæ inducia concedi possunt.* Ex p.7.tr.8.ref.26. ibid.
27. *An Principes debeant concedere inducias debitoribus ex contractu? Et an hoc procedat etiam, si pecunia numerata esset deposita. Et an Clericus debitor ratione depositi gaudeat hoc beneficio* cap. Odoardus. *Idem dicendum est de debito ex contractu locationis seu conductionis descendente.* Ex p.7.tr.8.ref.27.ibid.
28. *De aliis casibus, in quibus Princeps non debet concedere dilationes.* Ex p.7.tr.8.ref.28.ibid.
29. *An dilationes moratoriæ generaliter loquentes extendantur ad debitum iuratum, maxime si de iuramento non est facta mentio in rescripto impetrato. Et an hoc non solum procedat in Principe sæculari, sed etiam in Summo Pontifice.* Expart.7.tract.8.ref.29.p.288.
30. *An Princeps possit concedere dilationes pro debitis iuratis, ita vt inducia valeant. Et an huius potestas ad solum Pontificem Maximum spectet. Et quid, si quis sub pœna promisit non impetrare moratorium dilationem quia eo ipso quod impetrat, incidit in pœnam.* Ex p. 7. tr.8.ref.30.ibid.
31. *An dilationes moratoriæ, quæ à Principe conceduntur, possint concedi à maiori parte creditorum. Et an si creditores omnes concedant, vt debitor inducias quinquennij accipiat, & non cedat bonis, teneatur debitor eas accipere, nec possit cedere bonis. Et quid si vnus cum iuramento debitorem habet obligatum, an teneatur cum cæteris creditoribus ad dilationem quinquennalem consentire.* Exp.7.tr.8.ref.31.p.289.
32. *An dilationes moratoriæ prosint fideiussoribus. Et apponuntur quinque casus, in quibus dilatio principali concessa prodest quoque fideiussoribus.* Ex p.7. tr.8.ref.32. p.290.
33. *An pendentibus dilationibus vsuræ, & interesse currant?*

rent? Ex p.7.tr.8.ref.43.ibid.

34. *An stantibus dilationibus præstandi sint fideiussores de debito soluendo post lapsum tempus? Et an, si propter inopiam debitor fideiussoribus, nec pignoribus cauere potest, ad iuratoriam cautionem admitti debeat?* Ex p.7.tr.8.ref.34.p.291.

35. *An lite pendente circa exactionem debiti possint debitores impetrare dilationes moratorias? Et an inducia moratoria, & quinquennales concedi etiam debeant Iudæis?* Exp.7.tr.8.ref.35.ibid.

† *An qui cedit bonis incurrat irregularitatem? Et quid de his, qui cedunt bonis cessione ignominiosa?* Ex p.7. tr.8.ex ref.22. *Qua nunc inuenietur* in tom.5.tr.5. de Irregularitate ref.58.

† *An index laicus possit citare Clericum ad exhibenda iura sua coram eo, quando eius debitor petiit dilationem ex consensu maioris partis creditorum, vel si velit beneficium cessionis bonorum obtinere?* Ex p.1.tr.2. ex ref.23. aliàs 22. *Qua hic reperietur* in tom.9.tr.2. de Immunitate Ecclesiastica ref.86.

Non sunt aliæ difficultates pro isto tr.5. de Cessione bonorum huius to.6. *in cæteris tomis, tractatibus, & Resolutionibus huius totius operis.*

TRACTATVS VI.

De Thesauris. p.291.

1. *Quid sit Thesaurus? Et quid de Thesauris leges disponant?* Ex p.9. tr.5. ref.1. ibid.

2. *Ad quem pertineat Thesaurus inuentus in proprio fundo? Etiamque quæritur, quis dicatur locus suus? Et an pecunia, vel aliqua quauis res à venditore, vel alio in domus vendita parietibus recondita, vel lucri, vel metus, vel custodiæ causa sub terra abscondita, & postea per errorem, vel obliuionem ablata non est, nonsit Thesaurus, & ideo pecunia illa non ad emptorem, sed ad venditori, vel alij, qui ibi eam reposuit, restitui debet? Ex quo infertur, quod si Mercator ex Hispania veniens defert certam quantitatem Ceræ, vel alterius mercis, & in vna pila Ceræ, vel balla mercis certam summam pecuniæ recondidit, & oblitus pecuniæ pilam, vel ballam vendidit, emptor, vel alius possessor hanc pecuniam non lucratur, sed venditori, & eius hæredibus est reddenda. Etiamque deducitur, quod qui sepulchra apud Indos plena diuitiis spoliauerunt, tenentur eas restituere successoribus defunctorum. Et quid, si causa superstitionis sint repositæ? Et an ad acquirendum Thesaurum sufficiat inuentio, vel etiam requiratur apprehensio?* Ex part.9.tr.5.ref.2.p.292.

3. *Ad quem pertineat Thesaurus inuentus in fundo alieno? Et quid dicendum est de Thesauro, tua pace, in tuo fundo quæsito, & reperto?* Ex p.9.tr.5.ref.3. p.293.

4. *An quando Thesaurus inuentus est in fundo alieno ex industria sine licentia Domini sufficiat in conscientia ante iudicis sententiam dare tantum ei dimidiam partem? Et quid, si aliquis casu inueniat Thesaurum in fundo alieno? Etiamque quæritur, si plures Domini eiusdem fundi exinæqualibus partibus sint, quomodo applicabitur Thesaurus in prædicto fundo inuentus? Et quid, si Dominus fundi dicat illam pecuniam inuentam fuisse absconditam à maioribus suis, inuentor vero dicat esse Thesaurum, quis debet probare?* Ex part.9. tract.5. ref.4. ibid.

5. *An Thesaurus inuentus in fundo Emphyteutico pertineat ad Emphyteutam, vel ad Dominum proprietatis?* Ex p.8.tr.7.& Misc.ref.6.p.294.

6. *Ad quem pertineat Thesaurus inuentus in fundo accepto in feudum, vel Emphyteusim? Et an cedat Thesaurus in domo vendita ante traditionem inuentus?* Ex p.9. tr.5.ref.5. p.295.

7. *Ad quem pertineat Thesaurus inuentus in fundo dotali? Et aduertitur vsurarium, pignoratarium, vel vsufructuarium nudum, vel conductorem non posse sibi retinere nisi tantum dimidiam partem, si ipse inuenerit Thesaurum.* Ex p.9.tr.5.ref.6.p.296.

8. *Ad quem pertineat Thesaurus inuentus à filiofamilias? Et an huiusmodi inuentor post mortem Patris teneatur fratribus communicare Thesaurum, Et docetur, quod Thesaurus inuentus à cane, vel alio animali Domino canis acquiritur quoad eam partem, qua inuentori quæreretur.* Ex p.9.tr.5.resol.7.p.297.

9. *Ad quem pertineat Thesaurus inuentus à seruo? Et quid, si duorum seruus in fundo omnium ex Dominis Thesaurum inuenerit, an totus Domini fundi sit? Et quid est dicendum? si aliquis sit seruus, & vnus in eo habet vsum fructum, alter vero proprietatem, & ipse Thesaurum inueniat, cui quæretur?* Ex p.9.tr.5. ref. 8.ibid

10. *Ad quem spectat Thesaurus inuentus ab vsufructuario? Et quid, si ignorante Domino studiose, & data opera Thesaurum perquisierit, vsufructuarius? Et docetur, quod tutor, vel curator, cum sit vsufructuarius decimæ, non habebit partem Thesauri inuenti in fundo suæ minoris, nec eius vsum.* Ex p.9.tr.5.ref.9.ibid.

11. *Ad quem pertineat Thesaurus inuentus in fundo Maioratus? Et explanatur, quid est sentiendum, si ipse Maioratus possessor inueniat prædictum Thesaurum, etiam si ex industria quærat, & quid si alius inuenerit.* Ex p.9. tr.5.ref.10.p.298.

12. *Ad quem pertineat Thesaurus inuentus in loco sacro? Et quid si data opera sine consensu Prælati, vel artibus Magicis sit inuentus prædictus Thesaurus. Et quid est dicendum, si in Monasteriis, & similibus reperiatur Thesaurus.* Exp.9.tr.5.ref.11.ibid.

13. *Ad quem pertineat Thesaurus inuentus arte Magica, vel data opera, alieno in loco, aut in fundo tuo? Et quid, si in Fiscali loco, aut Religioso incantatione quadam, & magica arte quæsitus, & inuentus Thesaurus fuerit.* Ex p.9.tr.5.ref.12.p.299.

14. *An Thesaurus arte magica inuentus, & applicandus Fisco sit ante iudicis sententiam restituendus. Et notatur quod si in fundo alieno per malam artem inuentus est Thesaurus, tunc sit Fisco tantum adiudicandum pro ea parte, quæ fuisset inuentoris. Et quid, si forsitan Dominus fundi in illud consensisset, vt per talem artem ex eius fundo erueretur Thesaurus.* Ex p.9.tr.5.ref.13.p.300.

15. *Ad quem pertineat Thesaurus inuentus in loco publico. Sed hic apponitur alius singularis casus. Quidam puer in loco publico Thesaurum inuenit, cuius vitricus illud vendidit Campsori, & Campsor fudit, & argentum vendidit, an vitrico existente non soluendo, possit Procurator Fisci agere contra Campsorem ad pretium redactum ex argento fuso.* Ex p.9.tr.5.r.14.p.301.

16. *An sciens in fundo latere Thesaurum, siue venam auri possit licite pretio currenti emere illum fundum. Et quid, si ab ignorante, & bona fide procedente aliquis emat prædictum fundum, vel lapidem pretiosum. Et in exemplum aliqui alij casus adducuntur, & tandem deducitur, quod si aliquis in saccis, quos Miles in Vrbis expugnationem cepit, putans esse plenos solo tritico, aut lana, sciret esse vasa aurea, vel laminas argenteas, posset illos emere communi pretio, tanquam solo tritico, aut lana plenos, & non tenetur Militi, quod ipse scit, indicare. Idem est, si quis sciret equum bibisse margaritam in flumine, quod posset equum communi pretio emere, & non tenetur reuelare Domino, quod scit.* Ex part.9.tr.5.ref.15.p.302.

17. *An pecunia abscondita & inuenta, qua propriè non sit Thesaurus, sit restituenda, & quo modo? Et obseruatur, quanto tempore expectare debeat inuentor*

donec

donec rem inuentam alienare, vel absumere possit. Et tandem quæritur, quæ sint bona, quæ speciali nomine vacantia appellantur, & an Fisco deuoluantur? Et an inuentor possit aliquod præmium exigere à Domino rei inuentæ. Ex part.9. tract.5.resol.16.p.303.

18. *An venæ auri, argenti, aut alterius metalli acquirantur inuentori, vel Regi? Et quid de Carbonariis, Lapidicinis, & similibus.* Ex p.9.tr.5.resl.17.p.304.

19. *An Principes possint statuere leges, vt Thesauri ad se pertineant. Et notatur, non obstantibus legibus Principum reseruantibus Thesaurum, posse eum, qui inuenit Thesaurum, illum subretinere totum, & occultare, quousque exigatur ab eo. Et quid, si tamen quis inuenit Thesaurum in fundo Regis, an statim teneatur dimidiam partem dare Regi.* Ex p.9.tr.5.resl.18.p.305.

† *Non sunt alia difficultates in hoc toto opere pertinentes ad hunc tract.6.* de Thesauris huius sexti tomi.

TRACTATVS VIII.

De Donationibus. p.307.

1. *Quid sit Donatio.* Ex part.8.tract.6. resolution.1. ibid.

2. *Quotuplex sit donatio.* Ex part.8.tract.6.resolution.2. ibid.

3. *An Episcopi, & alij Clerici valide possint donare? Et supponuntur bona triplicis generis temporalia, quæ Clerici habere possunt, scilicet patrimonialia quasi patrimonialia, & mere Ecclesiastica, & de quibus ex his Episcopi, Clerici, &c. donare possint, agitur.* Ex p.8.tr.6. resl.13.p.308.

4. *An Episcopi, & alij Clerici licite possint donare. Et an obligatio, quam habent Clerici expendendi in vsus pios id, quod superest de congrua sustentatione, non solum oriatur ex iure humano, sed etiam ex iure naturæ.* Ex p.8.tr.6.resl.14.ibid.

5. *An id, quod accipitur ex illicita donatione Clericorum sit obnoxium restitutioni? Et infertur, quod meretrices, vel ludentes cum Clericis Beneficiariis, vel aliud ex ipsis accipientes de bonis Ecclesiasticis non tenentur aliquid restituere.* Ex part.8.tract.6. resol.15. ibid.

6. *An Consanguinei, vel alij recipientes ab Episcopis, seu aliis Beneficiariis redditus, quos ipsi tenentur in vsus pios insumere, peccent mortaliter, quamuis non teneantur ad restitutionem?* Ex p.7.tract.11.& Misc.2. resl.39.p.309.

7. *An qui accipit donationem à Beneficiario Religioso, vel Episcopo, vel à Beneficiario, & Episcopo sæculari in casibus illicitis, etiam ipse peccet mortaliter? Et supponitur probabiliter sic accipientem à dictis non teneri restituere. Idem dicendum est de eo, qui accipit à fure, vel debitore non quidem res furtiuas, sed alia, quorum habet dominium, &c.* Ex part.8.tract.6.resol.134. p.310.

8. *An Superiores Regularium donare possint? Et quanta summa à Prælatis donari possit? Et quid de aliis Officialibus? Et in quo casu ab ipsis dona, vel ab aliis Religiosis aliqua munera recipientes teneantur ad restitutionem: Et an Religiosi subditi possint donare, & quomodo.* Ex p.8.tr.6.resl.12. ibid.

9. *An donatio Episcopi Religiosi ad vsus prophanos non solum sit illicita, sed etiam inualida, & accipientes teneantur ad restitutionem? Ex quo deducitur, an quando Monachus, aut alius Religiosus assumitur ad Episcopatum liber sit à voto paupertatis, & dominium acquirat, possitque contractus inire, sicut alij Episcopi non Regulares? Et an Monachi habentes beneficia in perpetuum ad libitum possint disponere de suis fructibus, quemadmodum sæculares disponunt de fructibus beneficiorum sæcularium.* Ex part.8.tractat.6.resolut.132. p.311.

10. *An donationes Regularis Beneficiarij in vsus prophanos sint validæ, licet illicitæ, & accipientes possint tuta conscientia retinere, quæ acceperunt indebite à Beneficiario Regulari? Difficultas vero est, an qui habet liberam administrationem fructuum, & reddituum, non habeat etiam dominium, aut quomodo possit talis libera administratio consistere cum voto paupertatis.* Ex p. 8. tr.6.resl.133.p.312.

11. *An Reges, & Principes possint donare, & ideo an Successores possint eiusmodi donationes reuocare.* Ex p.8. tr.6.resl.18.p.313.

12. *Obseruantur aliqua satis practicabilia circa donationes Principum factas ob benemerita.* Ex p.8.tr.6.resl.128. ibid.

13. *An donatio facta filiofamilias à Principe intuitu meritorum Patris sit conferenda, & computanda inter hæreditatem, & creditores Patris in ipsa bona ius acquirant? Et an in huiusmodi bonis donatis filiofamilias à Principe contemplatione Patris habeat Pater vsumfructum? Et quid est sentiendum, si Pater officium à Rege pecunia, vel precibus obtineat, & postea donet filio, an sit computandum quoad æstimationem cum aliis fratribus, quia quando officium obtinetur precibus, prædictæ preces subrogantur loco pecuniæ.* Ex p.8.tr.6. resl.127. p.314.

14. *An Gubernatores, Decuriones, & Rectores Vniuersitatum, & Ciuitatum possint donare. Et quando Decuriones Ciuitatum faciunt aliquam donationem remuneratoriam, an standum est illorum assertioni circa benemerita. Et an facultas faciendi donationes remuneratorias transeat ad Successores.* Ex part.7.tract.6. resol.16. p.315.

15. *An donatio remuneratoria Principum transeat in vim contractus, ita vt reuocari non possit, maxime si Reges donent sub nomine Dignitatis.* Ex p.8.tr.6.resl.122. p.316.

16. *An Donationes remuneratoriæ Principum, si sint immoderatæ, deheant rescindi, etiam si iuramento priuilegium, & donatio firmarentur.* Ex part.8.tr.6.resl.123. ibid.

17. *An donatio remuneratoria sit propriè donatio. Et an hæc donatio remuneratoria indigeat insinuatione. Et an quoties permissum est alicui donare ob benemerita, & seruitia, intelligatur de meritis, & seruitiis, præteritis, & non de futuris.* Ex part.8.tractat.6. resolut.115. p.317.

18. *An donatio remuneratoria valeat, si de ipsis meritis non constet, nisi per assertionem donantis. Et an Principis liberalitas non exigat, vt Donatarius probet meritorum causas. Et in dubio autem, an donatio sit remuneratoria, an mere gratuita, & liberalis, censendum est esse remuneratoriam.* Ex part.8.tr.6. resl.116. ibid.

19. *An dicatur donatio remuneratoria, qua efficitur propter obsequia debita. Et an donatio remuneratoria non egeat insinuatione, dummodo merita quantitatem donationis adæquent.* Ex p.8.tr.6.resl.119.p.318.

20. *An vt dicatur donatio remuneratoria, merita debeant æquiualere donationi.* Ex part. 8. tractat. 6. resl.120. ibid.

21. *An donatio remuneratoria, & ex causa possit reuocari ob ingratitudinem.* Ex p.8.tr.6.resl.117.p.319.

22. *An donator teneatur de euictione, si donatio sit remuneratoria.* Ex p. 8. tr.6.resl.118.ibid.

23. *An donatio remuneratoria facta à Nouitio seruanda sit forma*

forma præscripta à Concilio Tridentino cap. 16.sess.25 de Reformatione? Et in textu huius Resolutionis infertur Donationes remuneratorias inter Patres, & filios, ac inter coniuges, & filium spurium & inter Clericum, & concubinam valere. Et quod ob beneficium in pupillum, vel adolescentem collatum tutor aut curator de bonis pupilli, vel adolescentis remuneratoriam donationem facere possit. Idem de Procuratore Generali cum libera administratione constituto. Ex p. 8.tr.6.res.121. ibid.

24. Qui donare possunt non habentes vsum rationis? Et an muti, surdi, senes, impuberes, pupilli, furiosi, & mente capti possint donare? Ex p. 8.tr. 6.res.3.p. 320.

25. An mutus, & surdus possit aliquid donare inter vivos? Et an possint donare causa mortis? Ex p. 5.tr.6.res.12. p.321.

26. An minores 25. annis possint donare? Et an minor, & filius familias possit promittere arrhas, & aliquid sic donare? Ex p. 8. tr.6. res. 4.ibid.

27. An in casibus, in quibus minores non possunt donare, recipientes teneantur statim donata restituere? Ex p.8. tr.6.res.7. p.322.

28. An tutores ex bonis pupillorum possint donare? Ex p. 8. tr.6. res 17.ibid.

29. An Miles, vel qui capitale crimen commisit, possit donare? Et an Miles suæ concubinæ donare possit? Et an donata ab Ecclesiastico suæ Concubinæ, ipsius Ecclesiastici hæredes non possint repetere, vel an in dicto casu prædicta dona debeant adiudicari Fisco? Ex p.8.tr.6 res. 5.p. 323.

30. An donatio Hæretici ante delictum sit valida? Idem dicendum est, si donatio non simpliciter fiat inter vivos, sed etiam causa mortis. Et aliqua alia circa hoc explanantur. Ex p. 8. tr.6. res. 111. ibid.

31. An seruus possit donare bona ei relicta expressa, vel tacita, vel data cum conditione, vt non acquirantur Domino? Et an mutata materia hæc ratio possit applicari Religioso? Ex p. 8. tr.6. res. 8. 324.

32. An seruus, vel ancilla possint donare bona eis data ob turpem quæstum suorum corporum? Idem dicendum est de Moniali, aut Religioso, si quæstum sui corporis facerent, an sibi, & non Monasterio lucrarentur. Ex p.8. tr. 6. res. 9. p. 325.

33. An donatio facta infanti valeat? Et an nondum conceptis, vel natis inutiliter donetur. Et nota prædictam donationem nascituro, vel infanti, Notarij stipulatione factam irrevocabilem esse, ita vt nec ex consensu secundi donatarij possit revocari. Idem dicendum est, si Pater nomine nascituri aut stipulatur, aut donationem comprobat. Et quid, quando quis donaret infanti absenti. Ex part. 8. tract. 6.resolut. 131. ibid.

34. An Mater possit filio donare. Ex part.8.tr.6. res.34 p. 326

35. An filius familias possit donare, Et supponitur quadruplex distingui bonorum, seu peculij genus, quod potest filiis familias competere, scilicet Castrense, quasi Castrense, profectitium, & aduentitium. Et in ceteris aliis casibus contingit filium familias habere quoque simul vsumfructum huius peculij. Ex p.8.tr. 6. res. 6. p. 327.

36. An filius familias possit Patri donare. Ex p. 8.tr.6. res. 37. ibid.

37. An in dubio filius præsumatur impensas factas pro Patre animo donandi fecisse. Et qui è contra. Et quando colligatur impensas factas pro filiis Patrem fecisse animo repetendi. Et sequitur, quod vitricus in dubio non censeatur animo donandi, sed repetendi expensas fecisse. Et quid vero, si vitricus bona priuigni administrans alimenta priuigno petebat an ne, vel tunc repetitionem habebit. Ex part. 11. tract. 3. & Misc. 3. res. 19. p.328.

38. An donatio inter Patrem, & filium sit valida? Et an donationes factæ filio illegitimo inualidæ sint? Ex p.8. tr.6.res.21. p.329.

39 An donatio Patris facta filio iuramento firmetur? Ex part.8.tract.6. res.22.ibid.

40. An donatio facta filio studiorum causa si valida? Et an Pater ad subministrationem sumptuum studiorum causa à filio cogi possit? Et quid, si contra voluntatem Patris in Scholis filius versetur? Et an, si non sit facta donatio à Patre filio studiorum causa, debeant tales sumptus in legitimam computari? Exp.8. tr. 6. res. 23. p.330.

41. An Pater teneatur donare aliquid filio pro sacris Ordinibus, suscipiendis? Et an iure obligationis, naturalis Pater ad id teneatur, atque Officio iudicis Ecclesiastici compelli possit? Et an si faciat talem donationem ad suscipiendos ordines reuocare eam Pater non possit etiam propter ingratitudinem? Et an donatio facta causa dotis, vel Ecclesiæ ob ingratitudinem Prælati reuocari possit? Et docetur Patrem teneri dotare filios ad matrimonium, & ingressum Religionis Ex part.8.tr.6. res.91. p.331.

42. An bona Patris, donata filio in titulum patrimonij computentur inter legitimam, & veniant in diuisionem bonorum cum aliis fratribus. Ex p 8. tr. 6. res. 92. p. 332.

43. An patrimonium Clerici illi à Patre donatum, vt possit ordinari sit computandum inter bona legitimæ? Et an expensæ factæ pro doctorando filio, vel pro ingredienda militia, aut alio officio emendo, in legitimam non veniant? Ex p. 9.tr. 8. & Misc.3.res.24. p. 333.

44. Quando donatio Patris filio Clerico facta censeatur facta in fraudem gabellarum? Ex p.8.tr. 6. res. 130. ibid.

45. An donatio Patris facta filio remunerationis causa sit valida? Et aliqua alia notabilia circa hoc explanantur. Ex. p.8.tr.6.res.33.ibid.

46. An donatio Patris filio morte confirmetur? Et an ad donationem, vt morte Patris confirmetur, requiratur quod quingentos aureos non excedat, aut si excedat legitime sit insinuata? Et an donatio à Patre filiis sit eo mortuo ad hæreditatis diuisionem conferenda. Ex p. 8. tr. 6. res. 35. part.334.

47. Enumerantur alij casus, in quibus donatio Patris facta filio est valida. Ex p.8.tr.6.res.36.p.335.

48. An Pater teneatur non solum alimenta, sed etiam dotem filiis spuriis prabere. Et an hoc etiam procedat, si Pater sit Clericus, etiam post Constitutionem pij V. Ex p.6.tr.7.& Misc.res.28.ibid.

49. An pater possit renunciare beneficio legis, si vnquam & donationem facere extraneis in præiudicium filiorum Et notatur, quod in casu, quo donatio propter prolem supernenientem esset nulla, donatarium non obligari ad restitutionem, donec res donata repetatur. Et docetur, quod in dubio ea est tenenda sententia, & interpretatio, quæ humanior est, & benignior. Ex p. 8. tr.6. res. 60. ibid.

50. An si liberi post donationem susceptí, viuo donatore, decesserint, donatio semel reuocata reconualescat, Ex p.8. tr.6.res.61.p.336.

51. An donatio patris possit reuocari ob natos filios, etiam si de illis non præcogitasset. Et an donator in dubio præsumatur cogitare de liberis. Et an si donatio fiat apposita clausula, & conditione, quod reuocari non possit ex nulla causa, neque etiam ingratitudinis, possit adhuc reuocari, Et quid, si iurauit se non reuocaturum donationem, an adhuc, & nihilominus potest reuocare, suscepta prole. Ex p.8. tr. 6. res. 59. p.337.

52. An donatio facta à patre desperatione liberorum procreandorum

creandorum ductu, revocetur per subsequentem filiorum generationem, etiam si donator non fuerit Patronus, & donatarius libertus? Ex part.8. tractatu 6.resolut.63. p.338.

53. An donatio remuneratoria possit revocari per superuenientem prolem? Ex p.8.tr.6.ref.65.ibid.

54. An donatio si filij illegitimi post illam nati legitimentur à Principe, vel per subsequens matrimonium possit revocari? Et quanta quantitatis debeat esse donatio, vt natiuitate filiorum revocetur in solidum, & in totum? Ex p.8.tr.6.ref.62.ibid.

55. An donatio facta Ecclesiæ, vel causa pia possit revocari ob prolem superuenientem? Et an donatio facta Ecclesiæ, vel pio loco sit rem quoad ipsam remuneratoria, & ideo non possit revocari natiuitate filiorum? Ex p.8. tr.6.ref.64.p.339.

56. An donatio mortis causa revocetur per superuenientiam liberorum, iuxta legem si vnquam C. de revocanda donatione? Et an per revocationem teneatur Donatarius non solum rem donatam, sed fructus etiam perceptos restituere? Ex p.8.tr.6.ref.58 p.340.

57. An maritus ex bonis communibus acquisitis possit donationes facere? Et infertur non posse virum ex bonis communibus absque licentia vxoris, Maioratum instituere, filiis alterius matrimony dotem constituere, aut alimenta prabere, imo nec Parentibus, si indigeant sed de suis bonis alere teneatur, nec si hominem occiderit vir, potest pecuniarum pœnam ex bonis communibus soluere? Ex p.8.tr.6. ref.11.p.341.

58. An vxores, inscio marito possint aliquid donare? Et explanantur octo casus, in quibus vxores non peccant accipiendo aliquid de bonis maritorum, & expendentes illud in donationibus, eleemosynis, & aliis necessariis. Ex part.8.tr.6.ref.10.ibid

59. An donatio arrharum, & sponsalitiæ largitatis per osculum à sponsa acquisitas teneatur restituere in conscientia si ipsa non sit virgo? Et notatur, quod quando arrhæ simul, & sponsalitia largitas interueniunt in matrimonio, si consummato matrimonio sponsus moriatur, non potest sponsa vtrumque acquirere, sed datur electio sponsæ, vel illius hæredibus. Et quid, si hæc donatio largitatis sponsalitiæ summam superet, quæ absque insinuatione donari non potest, an valida sit? Ex p.8. tract. 6.ref. 25. p. 342.

60. An donatio propter nuptias, seu ante factum, vt dicitur, in conscientia lucretur à corrupta, quæ communiter putabatur virgo? Ex quo infertur, quod si alicui conceditur priuilegium, dummodo cum virgine contrahat matrimonium, illud consequi, si contrahat cum illa, quam antea ipse corruperat, sicut Clericus, qui contrahit cum ea, quæ antea ab ipso corrupta fuit, gaudet priuilegio Canonis, & fori, quibus fruuntur Clerici coniugati cum vnica, & virgine, nec dicitur bigamus, seu irregularis, quod legatum relictum pro virginibus maritandis possit consequi à corrupta, quæ in communi existimatione pro virgine reputatur. Ex part.8.tr.6.ref.126. ibid.

61. An qui confessus est recepisse pro dote maiorem quantitatem pecuniarum, censeatur illam donare? Ex p.8. tr.6. ref.113.p.343.

62. An donatio remuneratoria inter coniuges sit licita & valida: Ex p.8.tr.6.ref.28.ibid.

63. An maritus senex, & ignobilis, possit donare vxori Nobili, & ætate florenti? Ex part.8. tract 6. ref.29. ibid.

64. An donatio facta inter coniuges in die Natiuitatis Domini sit valida? Et de aliis septem casibus agitur, in quibus lex interdicit coniugibus, ne donationes revocent, Ex p.8.tr.6.ref.31.p.344.

65. An donatio, quæ vnus coniux donat alteri redditus annuos ad dotandum Capellam, vel illuminandam Templum oleo, vel cera, aut pro sepultura causa sit valida? Et an sit valida donatio, quando vxor donat viro aliquid ad consequendum aliquem honorem, vel dignitatem? Idem dicendum est, quando vir ingreditur ludos publicos, velut hastiludia authoritate publica facienda. Et idem dicendum est, si causa studiorum, vel graduum Licentiatus, aut Doctoratus obtinendi vxor viro donet, aut pro Nobilitate obtinenda donatio ab vxore viro suo fiat. Ex p.8.tr.6.ref.26.ibid.

66. An donatio inter coniuges non veros, sed putatiuos valeat. Ex p.8.tr.6.ref.27.p.345.

67. An simplices donationes inter coniuges sint prohibitæ? Et notatur illas leges, vel statuta prohibentia donationem inter virum, & vxorem non ligare in interiori animæ iudicio, in quo non statur præsumptionibus. Et quæritur, an valeat donatio facta ante matrimonium, dilato effectu ad tempus celebrati matrimonij: Et pro supposito, quod donationes inter coniuges possint revocari, occurrit pulchrum dubium explanatum in §. Supposito, huius Resolutionis. Ex p.8.tr.6.ref.19.ibid.

68. An simplex donatio inter coniuges iuramento confirmetur? Et notatur, quod licet donationes inter virum, & vxorem regulariter sint prohibitæ, tamen morte confirmantur. Ex p.8.tr.6.ref.20.p.346.

69. An donatio inter coniuges morte confirmetur? Et quid est dicendum si Petrus dedit aliquas gemmas vxori suæ, & ipsa subscrupulosa subdubitat, an illas in proprietatem dederit, an vero in vsum? Et an sic prædicta donatio non solum morte naturali, sed etiam ciuili confirmetur? Ex p.8. tr.6.ref.23.ibid.

70. An donatio inter coniuges, vt confirmatur morte naturali, confirmetur etiam morte ciuili; v.g. exilio, seruitute, & professione in Religione? Et notatur, quod concurrentibus aliquibus conditionibus donatio inter virum, & vxorem secundum leges permittitur. Ex part.8.tr.6. ref.24. p.347.

71. An donatio mortis causa inter coniuges sit valida? Et explanatur, quod regulariter cuicumque legari, eidem & mortis causa donari possit & nullo iure prohibitum sit quin a coniuge coniugi legatum relinquatur. Et quod in dubio, an donatio, si expresse non constat, quales donationes coniuges, vel alij facere voluerunt, præsumitur causa mortis, nec inter vinos. Ex part.8.tractat.6.resolut.30. p.348.

72. Quid sit donatio causa mortis, & quotuplex? Et an mortis causa donatio in præsentem, & tacentem conferri possit? Et an donatio inter vinos acceptata, nondum tamen tradita regulariter revocari nequeat? Et an donatio causa mortis etiam post traditionem revocari possit à donatore quatenus vivit? Ex part. 8.tract. 6. ref. 67. ibid.

73. Qui possunt donare causa mortis? Ex p.8.tr. 6. ref. 68. p. 349.

74. An Regula Cancellaria obligent in foro conscientiæ, & interiori? Et an donatio inter vinos facta ab Episcopo intra viginti dies ante eius obitum sit valida in foro conscientiæ, licet per Regulam Cancellariæ de viginti in foro exteriori sit nulla, & licet sanus esset Episcopus? Et an prædictæ Donationes validæ sint in vtroque foro, vnde donatarius possit obsurdescere, si forte publicetur excommunicatio contra non reuelantes bona Episcopi defuncti, quod est valde notandum? Ex p.1.tr.10. ref.43. p.350.

75. An donatio Episcopi intra viginti dies ante obitum sit valida? Et quid, si donatio fuerit facta extra infirmitatem? cum scilicet sanus esset Episcopus, quare adhuc, si publicetur excommunicatio contra non reuelantes bona Episcopi defuncti, manet tutus in conscientia donatarius? Ex p.8. tr.6. ref.88.ibid.

76. An donatio causa mortis facta à Nouitio post ingressum Religionis sit valida, non obstante Decreto Concilij Tridentini

Tridentini sess.25.cap.16.de sepult. *Et notatur, quod nulla existente professione, nulla etiam existit donatio in consobrinos collata. Et quod Monachus, qui facit professionem, si licite à Religione recessit, recuperat bona Ecclesiæ collata contemplatione ingressus Religionis.* Ex p.8.tr.6.res.86.ibid.

77. *An in Concilio Tridentino* sess.25.c.26.de Regular. *comprehendatur renunciatio, vel donatio facta ante ingressum Novitiatus intuitu ingressus Religionis?* Ex p.5.tr.2.res.55. ibid.

78. *An donatio facta ante ingressum Religionis animo ingrediendi illam, sit valida?* Ex part. 8.tr.6. res.87. p.351.

79. *An filiusfamilias de bonis aduentitiis, quorum ususfructus Patri non queritur, sine eius consensu mortis causa donare possit?* Ex p.8.tr.6.res.69.p.352.

80. *An filiusfamilias Patre suo consentiente causa mortis donare possit bona aduentitia? Et in supradicto casu an consensus Patris debeat specialis, & expressus intercedere, vel sufficiat tacitus? Et quid, si filius donauerit causa mortis an tunc requiratur iudicis authoritas, an potius sufficiat solus ipsius Patris consensus, donationi authoritatem præbentis? Et quid præter consensum filio præstitum, an adhuc viuente filio talis donatio a Patre renocari possit?* Ex p.8.tr.6.res.70.p.353.

81. *An filiusfamilias si testamentum faciat cum consensu Patris adiecta clausula codicillari, si non valeat iure testamenti, valeat iure codicilli, aut cuiuscunque alterius vltimæ voluntatis, vtrum in vim donationis causa mortis valere possit?* Ex p.8.tr.6.res.72.p.354.

82. *An minor 25.annis Curatorem habens absque illius consensu donationem mortis causa facere possit? Et supponitur, quod minores 25. annis firmo destituantur iudicio, & propterea res mobiles sine Curatorum authoritate donare nequeunt. Et similiter prodigi donare vetantur. Sed difficultas est causa mortis. Et docetur puberes, inconsulto, insciogue Curatore testari posse.* Ex.p.8.tr.6.res.71.ibid.

83. *An vsurarius causa mortis donare possit? Et aduertitur, quod ad pias causas attinet, constat manifestos vsurarios siue testamento, siue codicillo, siue donatione causa mortis disponere valide & licite posse.* Ex p.8.t.6.res.73.ibid.

84. *An ludei causa mortis possint donare? Et notatur, quod si omnia bona tam præsentia, quam futura mobilia, & immobilia, mortis causa donata sint, quod sub huiusmodi vniuersali donatione nomina, iura, & actiones non comprehendantur.* Ex p.8.tr.6.res.74.p.355.

85. *An Cæcus possit donare sine certis conditionibus?* Ex p.5. tr.6.res.25.p.356.

86. *An cæcus mortis causa possit donare absque solemnitate leg. hac consultissima, cod. qui testamenta facere possunt? Et an mortis causa donare possit mulier, qua non potest contractum facere absque consensu mariti, siue curatoris, vel duorum propinquorum, ita disponente municipali lege, seu statuto, queri solet? Et an verbum donationis in aliquo statuto appositum non significet donationem mortis causa, sed donationem inter viuos?* Ex p.8.tr.6.res.75.ibid.

87. *Quanam signa demostrent donationem esse factam causa mortis?* Ex p.8.tr.6.res.76.p.357.

88. *An reseruatum in donatione mortis causa pertineat ad hæredem, vel ad donatarium?* Ex p.8.tr.6.res.77.ibid.

89. *An ex sola pœnitentia donati causa mortis iuramento firmata renocari possit?* Ex p.8.tr.6.res.79.ibid.

90. *An donatio causa mortis regulanda sit secundum leges contractuum, an secundum leges loquentes de testamentis?* Ex p.8.tr.6.res.80.ibid.

91. *An ex donatione mortis causa omnium bonorum Falcidia detrahi possit? Et quid, si donatio mortis causa non in testamento, vel codicillis, sed extra illos fuerit facta?* Ex p.8. tr.6.re.82.p.658.

91. *An in donatione mortis causa necessaria sit insinuatio, vel saltem fieri debeat coram quinque testibus? Et si sit ad pias causas, an duo vel tres testes sufficiant? Et an quinque testes in donatione mortis causa vno contextu adhiberi debeant? Et an valeat mortis causa donatio, si per donatoris epistolam propria ipsius manu scriptam facta sit absque vllo teste? Et an donatio mortis causa per Procuratorem fieri possit?* Ex p.8.tr.6.res.81.ibid.

93. *An donatio causa mortis insinuatione egeat? Et notatur, quod quando aliquid emitur vltra, vel infrà dimidium iusti pretij, si illud vltra, vel infrà dimidium excedit valorem, qui donari non potest absque insinuatione, non potest valide ab emptore remitti & condonari venditori absque predicta insinuatione.* Ex p.8.tr.6.res.50.p.359.

94. *An in Donatione facta Ecclesiis requiratur insinuatio.* Ex p.4.tr.1.res.63.ibid.

95. *An donatio facta Ecclesiæ, vel piæ causa sit valida absque insinuatione.* Ex p.8.tr.6.res.49.ibid.

96. *An vt donatio sit valida, necessaria sit insinuatio coram iudice. Et an insinuationis omissio non totam donationem vitiet, sed illud duntaxat, quod superfluum est, & legitimam summam excedit. Et an donator possit huic legi, & necessitati insinuationis renunciare. Et explanatur, quid vero nomine* Solidi *intelligatur.* Ex p.8.tr.6.res.46.p.361.

97. *An in aliquibus casibus donatio sine insinuatione sit valida? Et an sit valida remissio debiti cuiusdam excedentis quingentos solidos? Et an qui sperat legatum, aut aliud bonum, quod nondum obtinuit possit illud renunciare in quacumque quantitate absque insinuatione?* Ex p.8.tr.6.res.47.ibid.

98. *An valeat donatio facta pluribus absque insinuatione, si excedat quingentos solidos?* Ex p.8.tr.6.res.48.p.362.

99. *An donatio iuramento firmata sit valida absque insinuatione? Imo si donator renunciauerit legi de insinuatione?* Ex p.8.tr.6.res.51.ibid.

100. *An si donator insinuationi renunciat, valeat saltem dicta donatio tanquam nudum contractum, & pactum? Et quid, si in predicta donatione appositum sit iuramentum?* Ex p.8. tr.6. res.52.ibid.

101. *An si donatio non sit insinuata, donatarius possit in conscientia retinere excessum donationis? Et quid, si donator ignoret se posse excessum repetere?* Ex p.8.tr.6.res.53.p.363.

102. *An donatio inter viuos omnium bonorum præsentium, & futurorum, sit valida? Et quid, si adsit insinuatio? Et ex doctrina huius Resolutionis etiam inferuntur, & notantur alij casus circa hoc & in exemplum supradicta quæstionis, adducuntur.* Ex p.8.tr.6.res.38p.364.

103. *An in foro conscientiæ donatio omnium bonorum, (vt suprà) possit à Donatario retineri? Et quid, si exigatur ab ipso donatore, vel hæredibus? Et an supradicta donatio sit contra bonos mores, ac proinde iuramento firmari non possit? Et quid, si quæras, an donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum possit esse valida, si Principis authoritate firmetur.* Ex p.8.tr.6.res.39.p.365.

104. *An in aliquo casu donatio omnium bonorum sit valida? Pro qua adducuntur alij diuersi casus in textu huius Resolutionis.* Ex p.8.tr.6.res.40.p.366.

105. *An donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum facta Ecclesiæ sit valida? Et in tali casu teneatur tamen tunc Ecclesia, vel pius locus alere donatorem?* Ex p.8. tr.6. res.41.ibid.

106. *An donatio facta Ecclesiæ cum aliquo onere, si non adimpleatur, competat actio donatori ad repetendam donationem? Et supponitur, quod quilibet in contrahendo potest legem, quam velet rei sua dicere. Ex quo sequitur, quod si vinea donata sit Hospitali ea lege, vt non possit alienari, an si Hospitale eandem vineam postea alienauerit, competat donatori actio ad repetendam vineam?* Ex part.8.tr.6. res.42.p.367.

107. *An donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum iuramento firmetur, ita vt non possit renocari.* Ex p.8. tr.6. res.43.ibid.

108. *An donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum sit valida quoad præsentia? Et an si quis faciat donationem causa mortis suorum omnium bonorum præsentium, & futurorum, talis donatio sit superstri legi damnata. Et docetur locationem rerum Ecclesiasticarum vltra tricennium*

vitiari in totum. Et probatur, quod prohibetur dari Emphyteusim vltra tres vitas. Ex p.8.tr.6.ref.44 p.386.

109. An si quis donauit bona præsentia, & futura, reseruando sibi vsum fructum vt non possit tamen de illo in morte disponere, an inquam, talis donatio sit valida? Et in dicto casu, an possit testari de pecuniis, quas acquisiuit, & lucratus est, cum esset vsufructuarius? Ex p.8.tr.6.ref.45.p.369.

110. An donatio possit fieri absenti? Et quid, si Notarius nomine absentis donationem acceptet? Et an valeat donatio absenti facta, quando iuramentum interpositum sit de non reuocando, seu interueniendo? Ex p.8.tr.6.ref.93.ibid.

111. An si Nuntius iniuste non tradat absenti rem donatam, teneatur duplici restitutioni, donatario, & hæredibus dicti? Et quid in prædicto casu, si donatio facta erat Ecclesiæ, vel piæ causæ? Ex p.8.tr.6.ref.94.p.370.

112. An post mortem donatoris possit donatio acceptari? Et quid, si donatio facta sit in fauore piæ causæ. Ex p.8.tr.6.ref.95.ibid.

113. An quis possit acceptare donationem pro absente? Et quid, si donatio sit firmata iuramento? Ex p.8.tr.6.ref.97.p.371.

114. An Notarius possit pro absenti stipulari, ita vt non possit donator retrocedere, etiam ante absentis acceptationem? Et quid, si donatio sit firmata iuramento? Et in prædicto casu, quatuor valde notanda considerari debent, quæ in textu huius Resolutionis explanantur, & docentur. Ex p.8.tr.6.ref.98.ibid.

115. An donatio facta absenti, & nondum acceptata iuramento firmetur? Et an si per simplicem donationem, vel promissionem factam absenti, vite tamen ab alio legitime pro absente acceptatam, me obligem, possim tuta conscientia eam reuocare si is, qui pro ab absenti acceptauit, in reuocatione consentiat? Et an si Donatarius moriatur, antequam sciat, ratamque habeat donationem, scireque acceptationem pro se rite factam ab eo, qui iure poterat acceptare, ius quod donatarius ex tali donatione habebat, transeat ad eius hæredes, possintque donationem ratam habere, & acceptare? Ex p.8.tr.6.ref.99.p.372.

116. An obligatio donatoris transeat ad hæredes, antequam donatio sit acceptata? Et si donatarius mortuus est ante acceptationem donationis, vel ratihabitionem factam ab eo, qui poterat suo nomine acceptare, succedunt ne hæredes illius in donationis acceptationem? Et donatio facta infanti ante vsum rationis, & à tabellione acceptata, vel ab alio, qui iure potest acceptare, est ne reuocabilis, an expectari debeat infantis ratihabitio? Ex p.8.tr.6.ref.101.p.373.

117. An donatio, quæ post vnum alteri sit, possit in secundo ante acceptationem reuocari? Ex p.8.tr.6.ref.103.ibid.

118. An promissio, seu donatio facta Ecclesiæ, vel ad piam causam ante acceptationem, valeat, ita vt non possit per pœnitentiam reuocari? Ex p.3.tr.5.& Misc.1.ref.108 aliàs 107. ibid.

119. An donatio facta Ecclesiæ valeat ante acceptationem? Et an donatio facta Ecclesiæ, vel piæ causæ etiam iuramento firmata reuocari possit ante acceptationem? Et an donum factum Ecclesiæ ex vnanimi consensu coniugum post eorum mortem aggrauet superuenientem alteri medietatem illius doni dare Ecclesiæ. Et aduertitur, quod in inducendo illam opinionem amplecti debet, quæ fauet Ecclesiæ. Et etiam deducitur donationem factam etiam ad fauorem priuati præsentis, & carentis valere absque alio acceptatione. Ex p.8.tr.6.ref.106. p.374.

120. An donatio facta Ecclesiæ, piæ causæ, aut pauperibus absentibus possit à quolibet acceptari. Ex p.8.tr.6.ref.96.p.375.

121. An donatione possit apponi pactum, vt perueniat ad Ecclesiam cum aliquo onere? Et notatur, quod dum Rex donat aliquid, possit apponere pactum ne detur Ecclesiæ, licet generaliter statuere, ne quis prædicta sua bona vendat Ecclesiæ, valiter statuere, ne quis prædicta sua bona vendat Ecclesiæ, esset iniquum, & contra ipsius libertatem. Et an donans cum pacto, vt post mortem det Ecclesiæ, possit postea tale pactum tollere? Ex p.8.tr.6.ref.100.ibid.

2. An donatio facta Ecclesiæ possit reuocari? Et an donans cum pacto, vt post mortem alicuius tertij det Ecclesiæ, possit postea tollere prædictum pactum? Ex p.8.tr.6.ref.428.ibid.

123. An donatio facta Ecclesiæ nondum constructæ, vel Collegio nondum erecto sit valida? Ex quo à fortiori colligitur, Collegio nondum erecto, & Ecclesia nondum constructa posse concedi priuilegium. Ex p.8.tr.6.ref.112.p.376.

124. An donatio facta quæ Capucinis, Minoribus. PP. Societatis Iesu sit valida? Et an prædicta Religiones possint succedere, ab intestato? Et an donatio facta supradictis Religionibus, vel alicui Religioso particulari sit irrita per modum legati? Ex p.8.tr.6.ref.104.ibid.

125. An donatio facta intuitu paupertatis, vel sanctitatis sit valida, paupertate, vel sanctitate non existente? Et in tali casu cui est facienda restitutio? Ex p.8.tr.6.ref.109.p.377.

126. An donatio ob causam præteritam, vel præsentem, si causa non subsit, sit valida? Et ex doctrina huius quæstionis multi alij casus valde notandi, quia aliqui eorum sæpe contingunt in praxi, inferuntur, & aliqui alij noniter quærentur, & explanantur. Ex p.8.tr.6.ref.89.ibid.

127. An donatio mere interna donatorem obliget? Et in tali casu, an donatarius possit facere occultam recompensationem si sciet, v. g. promissionem internam Petri? Ex p.7. tr.6. ref.107.p.378.

128. An promissio, seu donatio externa ex iure naturæ obliget ante acceptationem, nec possit reuocari? Et ex doctrina difficultatis infertur, non modo obligationem promissionis nondum acceptatæ reuocari posse non solum per expressum consensum, sed etiam per tacitum tam promittentis, quam promissarij. Et si promissor rem promissam vendat, locet, aut voueat, alicui pio loco ante acceptationem, an eo ipso censeri suam promissionem reuocare. Sed quid est dicendum, si promissor velit se absolute, & irreuocabiliter obligare ante acceptationem an erit absolute obligatus. Ex quibus intelligitur differentia inter promissionem nondum acceptatam, & contractum initum sub conditione de futuro. Ex p.8. tr.6. ref.108.p.379.

129. An donatio metu graui extorta sit ipso iure irrita? Idem quæritur de promissione. Et quid, si donatio fuerit per nimiam reuerentiam, vel importunitatem concessa? E ex doctrina huius Resolutionis infertur, an testamentum factum metu cadente in constantem virum si ex ipso iure nullum? Et additur testamentum in scriptis factum, sit tabellio coactus, & non rogatus subscripsit, esse iure ipso nullum. Et similiter testes in testamento metu adhibiti, vel detenti, ipso iure testificandi vi, & authoritate carent. Ex p.8.tr.6. ref.129. p.380.

130. An donatio ex causa ingratitudinis possit reuocari? Et in textu huius Resolutionis explanantur causæ ingratitudinis, pro quibus prædicta donatio reuocari possit? Et an ex capite ingratitudinis reuocari potest donatio à solo donatore, non autem ab eius hæredibus, quando nempe donator sciuit causam ingratitudinis, & tacuit, secus vero si eam ignorauit? Ex p.8.tr.6.ref.54.ibid.

131. An donatio facta Ecclesiæ ob ingratitudinem Prælati, & Clerici possit reuocari? Ex p.8.tr.6.ref.56.p.381.

132. An donatio ex ingratitudine reuocari possit, non obstante iuramento adhibito non reuocandi? Et an valeat pactum donationi appositum de non reuocanda donatione propter ingratitudinem donatarij? Et infertur, quod maritus, qui promisit cum iuramento vxorem non accusare, licet adulterium committat, obligatur ad id obseruandum. Ex p.8.tr.6.ref.57. ibid.

133. An si donatarius neget alimenta donatori indigenti, donatio possit reuocari? Et an si filia dotata, & coniugata committat causam aliquam ingratitudinis aduersus Patrem poterit Pater, stante matrimonio donationem reuocare? Idem dicendum est de soluto matimonio, si filios habeat. Ex p.8.tr.9. ref.55.p.382.

134. An necessaria sit sententia, vt donatarius in conscientia ex causa ingratitudinis teneatur restituere bona donata? Et an ex causa ingratitudinis poterit donator, aut eius hæredes occulte

occultè se compensare ante latam sententiam iuxta Regulas occultæ compensationis? Et an causa reuocandi donationes habeant locum in reuocando legato comparatione legatarij ingrati, si testatorem defunctum afficiat graui iniuria, vt si carnaliter cognouit eius vxorem, &c. Et an donatarius ingratus restituere quoque teneatur fructus ex re donata ante reuocationem perceptos. Ex p.8.tr.6.res. 58. p.383.

135. *An donatio inofficiosa reuocari possit, diligenter examinatur: Et quid est dicendum, si donatio inofficiosa facta sit Ecclesiæ, vel piæ causæ, an solum possit reuocari quoad legitimas filiorum? Et quid, si Pater, aut mater prodigis donationibus inter vnos, siue in vnum filium, siue in extraneam personam totam substantiam, aut notabilem eius partem effuderit, &c. Et an donatio inofficiosa possit reuocari, etiam si iuramento sit confirmata, vel si donator eam renunciet, aut nanciscatur: Et an donatarius nihil teneatur restituere ante iudicis sententiam? Et an filius possit, implorato iudicis officio, cogere Patrem, vt seruet legitimam in donationibus inofficiosis:* Ex p.6.tr.6.res.66.ibid.

136. *An donatio prodiga sit ipso iure nulla.* Ex part.8.tract.6. res.84.p.385.

137. *An donatio obliget, si notabiliter varietur status rerum? Et quid si promissum sit iuramento firmatum? Et infertur, quod si ex incognita mutatione rerum licet reuocare donationem, & promissionem, ergo & vota plurima? Et an si duo mutuo sibi promittant vnusquisque independenter à promissione alterius, fas sit à promissione resilire ea tantum ratione, quod alter suam promissionem non adimpleuit?* Ex p.8.tr.6.res.105.ibid.

138. *An donatarius peccet, & teneatur ad restitutionem, quando scit donationem fieri cum damno creditorum, etiam si ab ipsis intra annum non repetetur? Et quid est dicendum, quando donatarius sciens, & prudens incitaret debitorem ad alienandum in fraudem creditorum.* Ex p.3.tr.5. & Misc.1.res.39. p.386.

139. *An donatio facta pro patrimonio ad suscipiendos ordines sit in foro conscientiæ retrodonanda donatori? Et an talis Clericus sic ordinatus nullam incurrat suspensionem, nec teneatur retrocedere donationem? Et an donatio facta Clerico inopi, vt ad Subdiaconatum promoueri possit, ipse statim post susceptos ordines moriatur, debeant ad donatorem bona donata reuerti, vel transmittantur ad hæredes donatarij.* Ex p. 8. tr. 6.res.135.ibid.

140. *An donatio facta iudici, vel testibus, vt iniuste iudicet, vel falsò iurent, sit valida, vel maneat obnoxia, restitutioni: Et aduertitur actiones turpes esse vendibiles, puta occidere hominem, &c. ac proinde pro illis acceptum non esse restituendum.* Ex p.8.tr.6.res.110.p.387.

141. *An donatio cum conditione turpi, vel impossibili sit valida? Et quid si in contractu matrimonij apponatur conditio turpis, aut impossibilis? Et si in foro interno, vel externo dubium sit, an contrahentes matrimonium hanc conditionem serio, vel ioco adiecerint, præsumendum sit, quod ioco adiecta sit? Et an valeat donatio conditionalis, vt do tibi mille aureos, vt per vitam meam soluas centum quotannis, &c.* Ex p.8.tr. 6.res.85.ibid.

142. *An donatio ad finem turpem sit irrita? Et an iure naturæ irrita sit donatio eius, qui quando promisit, non habuit animum donandi, etiamsi verbis promiserit se daturum?* Ex p. 8. tr.6.res.102.p.388.

143. *An quis possit in suam concubinam ferre donationem, præsertim quæritur de Clericis, & Militibus, & etiam de viris vxoratis, & Doctoribus, Aduocatis, & Commendatariis? Et an supradicti teneantur de iniustitia prædictis concubinis salarium seruitiorum suorum, in quo conuenerunt, soluere? Et an quando donatio Clerici, Militis, &c. est irrita, firmetur iuramento? Et an donatio promissa meretrici, ipso in iudicio, peti possit?* Ex p.8.tr.6. res. 83. ibid.

144. *An deceptus in pretio propter consensum, videatur excessum donare? Et an si quis tradiderit aliquam rem alteri, & nihil expresserit, eam donare videatur? Et quid si sit Nobilis, qui eam tradidit?* Ex part.8.tract.6.res.114.p.389.

145. *An si quis donauit aliquam rem alicui, qui talem donationem probare non potest, possit in conscientia tantum subripere ab hærede, quantum res illa valebat.* Ex part.8.tr.6. res.90.p.390.

146. *An donatarius teneatur persoluere vota donantis, si non sit soluendo, aut mortuus sit? Et quid, si donatarius accepit, sciens vouentem effici impotentem ob id ad soluendum votum: Ex quo infertur, quod donatarius, aut legatarius non tenetur ad persoluenda defuncti debita ex iustitia, & contractibus.* Ex p.8.tr.6.res.112.ibid.

147. *An donatio Constantini facta D. Syluestro sit vera, & valida, & id negantes sint denunciandi Inquisitoribus.* Ex p.8.tr.6.res.136.ibid.

Appendix ad alias paucas difficultates, quæ simul pertinent ad hunc *tr.7. de Donationibus* huius tom.7.

AN Principes possint leges condere circa donationes inter virum, & vxorem, & sponsalitiam largitatem; Et an Patres possint donationes facere filiis Clericis de tota illa summa, quam expensuri sunt pro illis, & post ea eorum, nomine illam expendere in eorum seruitium? Et an Princeps possit imponere gabellas super bona Clericorum ipsis donata. Ex p.1.tr.2. ex res.128. & 43. alias 127. & 42. & in part.4.tr.4.ex res.175 *Quæ nunc inuenientur* in tom.9. tr.2.de Immunitate Ecclesiastica res.221.257. & 242.

An Statutum, seu lex inualidans donationem omnium bonorum factam à Patre filio Clerico sit contra Immunitatem Ecclesiasticam. Ex p.3.tr.1.ex res.3. *Quæ hic reperietur* in tom.9.tr.3.de Statuto prohibente alienationem, &c. res.20.

An sufficiat patrimonium ab alio donatum sub conditione, vt cesset statim, ac ordinando de sustentatione prouisum sit? Et an hoc passim sit admittendum. Ex p.9. tract.8. ex resolut.25. *Quæ hic est* in tom.2.tr.5.de Sacramento ordinis res.107.

An qui donationi factæ sibi renunciauit antequam literas dimissorias, vel ordinem recipiat, contrahat in hac promotione suspensionem? Et quid, si aliquis impetrauit à consanguineis patrimonium, ad cuius titulum ordinatus fuit, & promittens cum iuramento, quod ante donationem retrodonauerit, &c. Et quid, si post ordines illud restituat donanti, an prater peccatum mortale incurrat in suspensionem, & teneatur postea restituere. Ex p.5.tr.10. ex res.55. & 50. & in p.3.tr.4.ex res.183.alias 184. *Quæ nunc inuenientur* in tom.5.tr.3.de Suspensione res.47.49.& 50.

An qui per donationem, vel furtum accepit bona naufragantium incidat in censuram Bullæ Cœnæ. Ex p.9.tr.8.ex res.56. *Quæ hic reperietur* in to.5.tr.1.de Excommunicatione res.24.

Nota, quod in to.5.tr.7.de Simonia, & de Datis, & Promissis, prohibitis in Bulla Gregorij XII. *sunt multa difficultates à res.47. vsque ad res.58. pro diuersis donationibus factis in diuersis casibus prohibitis in supradicta Bulla.*

An si cui donarentur, v.g. centum aurei, qui finxit se esse Episcopum expulsum ab Hæreticis ab Episcopatu, vel quid simile, teneatur vere restituere id, quod accepit. Ex p.5.tr.8.ex res. 21. *Quæ hic est* in tom.4.tr.7.de Eleemosyna res.56.

Quando præsumatur donatio in emptoribus, & venditoribus circa excessum vel defectum iusti pretij. Ex p.5.tr. 14. ex res.39. *Quæ hic est supra in hoc ipsomet* tom.6.tract.3. de Contractibus res.76.

An moriturus filio spurio vltra alimenta possit ei aliam pecuniarum summam relinquere propter benemerita filij, quia hac non censetur donatio, sed remuneratio. Et an donationes causa mortis valeant, si infirmus conualescat.

Et an filiusfamilias de Castrensi vel quasi Castrensi peculio donare possit causa mortis, & tamen in tali casu quinque testes adhibere teneatur. Ex part. 5. tr. 3. ex res. 131. & in p. 7. tr. 6. ex res. 41. & 59. alias 40. & 58. *Quæ hic sunt in proximo sequenti* tract. de Testamentis huius tom. 6. res. 100. 66. & 85.

An si per ingressum Religionis donatione aliquid Religioso acquiratur, teneatur Monasterium eius debita contracta ante ingressum Religionis soluere. Ex p. 3. tr. 2. ex resol. 41. *Quæ nunc inuenietur* in tom. 7. tr. 1. de Regularibus res. 140.

An donatio remuneratoria sit prohibita in Bulla Clem. VIII. de Largitione munerum, ita vt Religiosus, seu Monialis largiendo aliquod donum in remunerationem non contrauenient huic Constitutioni. Et an Religiosus, seu Monialis possit largiri dona non solum æquipollentia meritis, sed etiam vltra. Et vtrum Abbatissa possit concedere licentiam donandi Monialibus, quam potest Prælatus Religiosus suis Religiosis. Et vtrum Milites D. Iacobi, Alcantara, Calatraua, & cæteri includantur in supradicta Bulla, ita vt sit illis interdictum donare. Et an Religiosus tempore mortis cum licentia Superioris possit aliquid donare. Et an Religiosus de annuis redditibus ex Superioris licentia ad vsum suum concessis sine aliqua restrictione, possit libere parcius viuendo aliis donare. Ex p. 1. tr. 6. ex res. 15. 16. 19. & 22. & in part. 5. tr. 3. ex res. 128. *Quæ hic reperientur* in tom. 7. tract. 3. de Paupertate Religiosa, res. 47. 48. 29. 51. & 65.

Nota, quod in prædicto tr. 3. de Paupertate Religiosa tom. 7. *sunt multæ aliæ quæstiones, quæ largo modo simul pertinent ad hunc* tract. 7. de Donationibus huius tom. 6. *Sed ibi sunt in propriori tract. & loco, vbi facilimè inuenies quidquid circa hoc desiderare potes.*

An sit licitum donare aliquid iudicis concubinæ, vt ipsa intercedat apud illum ex eo, quod se exponat peccato scandali, & periculo peccandi, & labendi, &c. Ex p. 4. tr. 4. ex resol. 381. *Quæ nunc inuenietur* in to. 7. tr. 5. de Scandalo res. 50.

An serui, si habeant aliqua bona propria possint de eis donationem facere? Ex p. 7. tr. 7. ex res. 34. *Quæ hic reperientur* in tom. 7. tr. 8. de Seruis res. 34.

An mandatum donandi expiret morte mandantis? Ex p. 6. tr. 7. ex res. 4. *Quæ hic est* in to. 8. tr. 7. de Furto res. 17.

TRACTATVS VIII.

De Testamentis Priuilegiatis ad pias causas, peste infectorum, & Militum. Et aliqua quoad Testamenta communia, & legata pia, & prophana. p. 393.

1. *Quid sit testamentum ad pias causas?* Ex p. 7. tr. 6. res. 1. ibid.

2. *An testamentum ad pias causas valeat absque solemnitatibus iuris ciuilis, etiam in terris non subiectis Pontifici modo adsint duo testes?* Ex p. 7. tr. 6. res. 2. ibid.

3. *An testamentum absque solemnitate iuris, in quo causa pia non est hæres instituta, valeat quoad legata pia in ipso contenta?* Exp. 7. tr. 6. res. 3. p. 394.

4. *An testamentum ad pias causas valeat etiam quoad legata prophana, si desit iuris solemnitas?* Ex p. 7. tr. 6. res. 4. ibid.

5. *De his, qui ad pias causas testari possunt.* Ex p. 7. tr. 6. res. 5. p. 396.

6. *An filiusfamilias possit ad pias causas testari?* Ex p. 7. tr. 6. res. 6. ibid.

7. *An impuberes, etiam si sint doli capaces, possint ad pias causas testari? Et quid cum dispensatione, & permissu Principis?* Ex p. 7. tr. 6. res. 7. ibid.

8. *An damnatus ad mortem possit ad pias causas testari? Et quid, si ante damnationem ad pias causas testatus fuerit?* Ex p. 7. tr. 6. res. 8. alias 7. ibid.

9. *An deportatus possit condere testamentum ad pias causas?* Ex p. 7. tr. 6. res. 9. alias 8. p. 396.

10. *An prodigus testari possit ad pias causas?* Ex part. 7. tr. 6. res. 10. alias 9. ibid.

11. *An vsurarius possit ad pias causas testari, aut donare causa mortis?* Ex p. 7. tr. 6. res. 11. alias 10. ibid.

12. *An serui, & mancipia testari possint ad pias causas? Et quid de eo, qui dubitat est de suo statu, nunquid ad pias causas testari ei licebit?* Ex part. 7. tr. 6. res. 12. alias 11. ibid.

13. *An furiosus possit ad pias causas testari? Sed difficultas est, quando constat habuisse dilucida intervalla, & non constat, an actus executus fuerit tempore sanæ, vel insanæ mentis? Et quid de agro delirante, vel dilucida intervalla habente, qui casus frequentior est?* Ex part. 7. tr. 6. res. 13. alias 12. p. 391.

14. *An Cæcus possit condere testamentum? Et an in codicillis eaci seruanda sit eadem solemnitas, quæ seruatur in testamento cæci? Et quid est dicendum, si ad pias causas testetur?* Ex p. 5. tr. 6. res. 26. ibid.

15. *An testamentum nutu conditum valeat ad pias causas?* Ex p. 7. tr. 6. res. 22. alias 21. p. 398.

16. *An mutus, & surdus possit testari? Et si mutus, & surdus sit Miles, vel cum priuilegio Principis, vel ad pias causas an possit testari?* Ex par. 5. tract. 6. res. 23. p. 399.

17. *An mutus, & surdus possit ad pias causas testari? Et an valeat testamentum solo nutu factum ad piat causas? Et an peregrinus ad pias causas testari possit.* Ex p. 7. tr. 6. res. 14. alias 13. ibid.

18. *Quot testes requirantur in testamentis ad pias causas? Et quid in foro conscientiæ? Et an sola scriptura facta manu testatoris sine testibus vim habeat testamenti, & valeat ad pias causas? Et alij tres casus circa hoc inferuntur, & explanantur.* Ex p. 7. tr. 6. res. 15. alias 14. p. 400.

19. *Quot testes requirantur in testamentis ad pias causas quando non sunt idonei? Et an testes in testamento ad pias causas adhibiti, præsumantur legitimi, donec contrarium probetur?* Ex p. 7. tr. 6. res. 16. alias 15. ibid.

20. *An mulieres in testamento ad pias causas possint esse testes? Et an duæ fœminæ in testamento ad pias causas, sint sufficientes testes?* Ex p. 7. tr. 6. res. 17. alias 16. ibid.

21. *An in testamento ad pias causas testes debeant esse rogati? Et an in testamentum ad pias causas requiratur rescriptio testium? Et an si testator ipse suam voluntatem ad pias causas scripsit in schedula, vel scribi fecit, deinde vocauit duos testes, & coram eis dixit se disponere de bonis suis vt in schedula, schedulam autem testibus non legit, sustineatur vt testamentum ad pias causas? Et an in testamento ad pias causas facto non requiratur, vt probetur testes esse idoneos, sed vt tales, sint præsumatur. Et an opus sit vniuersos testes toti ordinationis actui adfuisse, vel quibusdam ante finem ordinationis discedentibus alij ipsorum in loco subrogari possint.* Ex p. 7. tr. 6. res. 18. alias 17. p. 401.

22. *An quibus casibus valet testamentum inter liberos, valeat & testamentum ad pias causas.* Ex p. 7. tr. 6. res. 34. alias 33. ibid.

23. *An si constet hæredi testatorem reliquisse aliquid ad pias causas teneatur illud soluere, licet in voce solum in foro conscientiæ? Et si post mortem testatoris producatur schedula a Confessario continens legata ad pias causas, quam testator scripsit, antequam decederet, an debeat pro vltima voluntate & legitima habere? Et alia circa hoc pro Confessario, schedula testatoris, & testibus inferuntur, & explanantur.* Exp. 7. tr. 6. res. 19. alias 18. ibid.

24. *An si moribundus cepit facere testamentum, vel Codicillum, & non potuit perficere, sit irritum quoad pias causas* Ex p. 5. tr. 3. res. 126. p. 402.

25. *An testamentum, vel codicillum ad pias causas inceptum & non finitum sit validum? Et aliqua alia circa hoc in-*

ferunt-

feruntur,& explanantur. Et tandem notatur, quod testamentum ad pias causas, si à testatore in presentia testium, qui testatoris voluntatem audierunt, est dictatum, Notarius vero id postquam scripsit, non legit testatori, & testibus, non obest, quod non iterum est lectum testatori, & testibus, si voluntas testatoris testibus probatur. Ex p. 7. tr. 6. res. 20. alias 19. ibid

26. An si testator relinquat cuidam Ecclesiæ legatum vnciarum decem quolibet anno in perpetuum, & cum esset elapsum a morte testatoris tempus 100. annorum, quæsierunt à me hæredes, an teneantur soluere supradictum legatum & an conditio caste, & honeste viuendi in aliquo legato apposita intelligatur debere toto vitæ cursu, vel tempore arbitrio prudentis sufficienti, quæ le est annorum decem, &c.? Vnde si famina caste vixerit per decennium, licet postea in fornicationem inciderit, debeatur adhuc ei legatum cum tali conditione? Ex part. 5. tr. 14. Misc. 2. res. 84. p. 403.

27. An si quis moriatur in loco, vbi non possit condere testamẽtum, & vellet relinquere aliquid Ecclesiæ, an valeat tale legatum si relinquat talem scripturam scriptã manu propria? Et an in tali casu non solum ad pias causas sed etiam absolute testamentum factum coram Parocho, & duobus testibus valeat in vtroque foro in terris Ecclesiæ? Et alij quatuor casus in textu Resolutionis inferuntur ex supradicta quæstione. Ex part. 5. tract. 3. res. 119. ibid.

28. An moriturus possit ad pias causas committere alicuius arbitrio suum testamentum? Adde, si testator dixerit ita committo omnia bona mea arbitrio, vel dispositioni Tity, tunc Titium hæredem nudum, ac solo nomine censeri, neque obligatum esse totam hæreditatem in causas pias distribuere? Et an moriturus possit committere etiam Fratribus Minoribus nominationem executorum sui testamenti, & an ipsi nominare possint cum licentia sui Superioris? Ex p. 5. tr. 3. res. 127. p. 404.

29. An testamentum ad pias causas relictum alterius arbitrio valeat? Et in casu, quo testator committat omnia bona sua arbitrio Tity, an omnia relicta à testatore, in causas pias videantur disposita fuisse? Ex p. 7. tr. 6. res. 21. alias 20. ibid.

30. An testamentum ad pias causas valeat sine institutione hæredis? Et cum in testamento ad pias causas non requirantur solemnitates iuris ciuilis, sed sufficiat solennitas iuris gentium, vel diuini, numquid testamentum ad pias causas vitiatur ex causa preteritionis, vel exhæredationis Ex p. 7. tr. 6. res. 23. alias 22. ibid.

31. An temporis inscriptio, videlicet anni, mensis, & diei, sit necessaria in testamento ad pias causas? Ex p. 7. tr. 6. res. 24. alias 23. p. 405.

32. An in testamento ad pias causas, sit necessarium, vt apponatur locus, vbi de aliis quatuor circumstantiis agitur? Ex p. 7. tr. 6. res. 25. alias 24. ibid.

33. An legata ad pias causas valeant si hæreditas edita non sit, & de quibusdam aliis & legatis ad pias causas. Ex part. 7. tractat. 6. resolu. 26. alias. 25. ibid.

34. An testamentum non solemne ad pias causas, renocet prius solemne etiam ad pias causas? Et an hoc etiam intelligatur, cum folium, vel schedula esset subscripta manu testatoris? Ex p. 7. tr. 6. res. 27. alias 26. p. 406.

35. An testamentũ ad pias causas censeatur habere clausulam derogatoriam aliorum? Ex p. 7. tr. 6. res. 28. alias 27. ibid.

36. An statuta laicorum includant testamentum ad pias causas: Vt. v.g. stante statuto, vt vxor sine consensu viri testamentum facere non possit, an valeant saltem ad pias causas? Et an quibus in casibus valet testamentum Militis, iisdem quoque valeat testamentum ad pias causas conditum? Ex part. 7. tract. 6. res. 29. alias 28. ibid.

37. Quanam dicantur relicta ad pias causas? Et enumerantur sigillatim omnia, quæ ad piam causam reducuntur. Ex p. 7. tr. 6. res. 30. alias 29. p. 407.

38. Enumerantur alia legata ad pias causas. Ex p. 7. tr. 6. res. 31. alias 30. ibid.

39. Ad quem iudicem pertineat executio testamenti ad pias causas, & legatorum piorum? Et an negligente intra annum hærede in adimplenda defuncti voluntate, executio testamenti tam ad pias, quam ad non pias causas deuoluatur ad Episcopum? Et quis sit iudex competens, siue agatur de publicando testamento Clerici, siue laici, siue de pia causa, siue de non pia? Ex p. 7. tr. 6. res. 32. alias 31. p. 408.

40. An quilibet de populo possit agere, vt testamentum ad pias causas, & legata pia executioni mandentur? Ex p. 7. tr. 6. res. 33. alias 32. p. 409.

41. Quædam notabilia de legatis ad pias causas. Et pro praxi huius quæstionis aliquos casus decisos inuenies in textu huius Resolutionis. Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. res. 29. ibid.

42. An legatum sub conditione, v.g. si non nupserit, vel si Religionem ingrediatur, sit validum in foro conscientiæ; Ex p. 3. tr. 5. res. & Misc. 1. res. 57. p. 410.

43. An legatum relictum non personæ particulari, sed generaliter pro virginibus maritandis, lucretur puella, quæ Religionem ingrediatur. Ex part. 5. tr 14. & Misc. 35. ibid.

44. An legatum factum puellis, vt nubant, debeatur, si aliqua dotem habeat, sed non sufficientem. Vbi etiam plura alia de legatis pro Virginibus maritandis. Ex p. 2. tr. 16. & Misc. 2. res. 50. aliis 52. ibid.

45. An legatum relictum pro orphanis maritandis possit distribui habentibus Parentes pauperes, & inutiles? Vbi etiam plura de legatis. Ex p. 4. tr. 4. & Misc. res. 140. p. 411.

46. An pro consequutione legati, vt quis dicatur orphanus, debeat carere Patre, & matre. Et an puella, quæ habet Patrem inutilem, dicatur orphana in ordine ad legata? Ex p. 4. tr. 4. & Misc. res. 164. p. 412

47. An puella exposita in aliqua Ciuitate, possint consequi legatum relictum pro maritagio illius Ciuitatis. Et quid, si concurrat cum puella originaria, Ex p. 3. tr 6. & Misc. 2. res 63. ibid.

48. An legatum relictum viduis pauperibus possit dari ab executoribus testamentariis pauperibus vitam cœlibem gerentibus. Ex p. 11. tr. 3. & Misc. 3. res. 8. ibid.

49. Bernardus in suo vltimo testamento relinquit hæredem Cinthiam cum onere soluendi quotannis Mariæ sorori suæ Moniali aureos tot. Quæritur, an huiusmodi legatum sit pium in fauorem Mariæ Monialis. Ex quo infertur, quod si relinquatur aliquid Episcopo à propinquo, præsumitur esse relictum non intuitu Ecclesiæ, sed personæ. Et quod si aliquid legetur consanguineo pauperi, non censetur legatum pium. Et si dubium sit qua mente testator reliquerit legatum, an præsumatur in dubio ad piam causam, idest pro Deo, & anima salute reliquisse, & non pro persona. Ex pa. 7. tr. 12. & Misc. 3. res. 11. alias 9 p. 414.

50. An legatum relictũ alicui si Religionẽ ingrediatur, sit intelligendũ pro solo ingressu, an vero pro professione. Et an obligetur hæres in conscientia ad soluendum huiusmodi legatum, si talis in Religione non profiteatur? Et an legatum cõcessum cum hac conditione, si Titius legibus studuerit, sit intelligendum quousque legatarius ad gradum Doctoratus peruenerit? Ex p. 10. tr. 11. & Misc. 1. res. 56. ibid.

51. An legata incerta ratione incertitudinis personæ in foro cõscientiæ teneatur hæres inter illas diuidere, si in id consentiat? Idem dicendum est de debito. Et quid, si testator legatũ fecerit Ecclesiæ B. Mariæ, vel alterius Sancti, & in eodem loco plures sint Ecclesiæ eiusdem nominis, &c. vel quid sit faciendum in pari dubio? Et an si vero multa Ecclesia sit talis nominis in illo loco, an tale legatum cedat Ecclesiæ Cathedrali: Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. res. 58. p. 416.

52. An valeat legatũ, quando incertũ est, quis sit legatarius? Et notatur, quod prædicta difficultas nõ procedit circa legata ad pias causas, quæ ob incertitudinẽ loci, Ecclesiæ, pauperum, & c. cadua non fiunt, pro quo adducuntur diuersi casus pro praxi huius quæstionis. Ex p. 10. tr. 15 & Misc. 5. res. 18. p. 416.

53. An legatũ relictum vxori, si honeste, & caste vixerit, possit in conscientia ab ea exigi & retineri, si occulte fornicata sit? Et an etiam per vnicam tantum fornicationem amittatur supradictum legatum in conscientia? Et an legatum amissum vel ob fornicationem, vel ob vitam inhonestam recuperetur si fœmina redeat ad meliorem frugem? Et infertur legatum relictũ pro virginibus maritandis acquiri à corrupta occul-

te, si publice reputatur virgo. Ex part.10.tr.13.& Misc.3. ref.8.p.417.

54. *An legatum sub conditione castè, & bene viuendi amittatur ex amplexibus, & aliis tactibus impudicis? Et an legatum relictum vidnæ, dum vidua fuerit? nunquam amittatur, neque ex iudicis officio amittit ex eo, quod Religionem profiteatur? Et an legatum relictum coniugi quamdiu cum filiis defuncti commorata fuerit, pereat transeundo ad secundas nuptias? Et notatur, decedentibus filiis, matrem prædictum legatum non amittere.* Ex p.10. tr.13. & Misc.3.ref.9.p.419.

55. *An si fœmina transeat ad secundas nuptias, debeatur ei legatum relictum sub conditione, si castè, & honestè vixerit? Et an legatum relictum vxori sub conditione non ineundi secundas nuptias, debeatur, si ipsa fuerit fornicata? Et an legatum sub conditione non transeundi ad secundas nuptias amittatur per secundas nuptias inualidas? Et quid dicendum est, quando secundum matrimonium non fuit consummatum? Et an legatum distribuendum fœminis sub conditione castè, & honestè viuendi, possit tradi ei, quæ amplexus, & tactus semel, vel iterum permisit, aut fornicata est?* Ex p.10.tr.15.& Misc.5.ref.21.p.420.

56. *Quis habebat facultatem distribuendi legatum ducentorum ducatorum, alicui Monasterio Regularium sibi bene viso, & legit Monasterium, cui ipse debebat centum aureos cum pacto vt dictum debitum remitteret, quæsiuit à me, an licite hoc facere potuerit? Et pro firmanda doctrina huius quæstionis alius similis casus adducitur, videlicet, quidam homo erat debitor quinquaginta ducatorum famulæ, quæ ei inseruiuit, & ex alia parte tenebatur singulis annis ex vi legati distribuere centum ducatos pro maritandis puellis, quæritur an possit tuta conscientia inire hoc pactum cum famula, nempe, quod dimittat ei, quod debet ratione seruitij præstiti, & ipse applicauit ei legatum centum ducatorum, quando ipsa contrahat matrimonium? Et supponitur famulam vere esse egenam? Ex quo cursim infertur, quod Thesaurarius alicuius Principis, vel Procurator, seu famulus alicuius Domini, inscio ipso, potest cum Domini pecuniis, quas ad expendendas, vel obseruandas habet, negotiari, & lucrum in suam vtilitatem vertere.* Ex p.10.tr.13.& Misc. 3.ref.45.p.421.

57. *Quæstio, quam ordimur olim mihi à magnis Theologis agitata fuit. Virum hæres ab intestato teneatur in foro conscientiæ soluere legata in testamento minus solemni relicta? Et quid, si legata sint ad pias causas? Et ex doctrina prædictæ quæstionis aliqua alia circa hoc inferuntur? Et tandem late explanatur, quod leges, quæ irritant illegitimos contractus, habent pro fine bonum commune, & quamuis cesset finis legis in particulari, semper eius obligatio firma manet.* Ex p.1.tr. 8.ref. 75.ibid.

58. *An hæres constitutus in graui necessitate excusetur à solutione legati pro Missis celebrandis pro animabus Purgatorij? Et an eleemosyna elargienda pauperibus possit applicari pro Missis celebrandis ad subleuandas animas Purgatorij? Et an Beneficiarius omittens Horas canonicas satisfaciat, si eleemosynas non distribuat pauperibus, sed celebrat Missas pro animabus Purgatorij?* Ex part.7.tra.10. & Misc. 1.ref. 14. p.422.

De Testamentis tempore pestis.

59. *AN Confessarius tempore pestis debeat facere, vt moribundus testetur etiam si non adsint testes sufficientes? Et an tempore pestis testamentum, vt sit approbatorium in foro externo indigeat solemnitate testium?* Ex par.5.tract.3.ref. 123.ibid.

60. *An in testamento confecto tempore pestis sint necessarij septem testes? Et quid de testamento Militis tempore belli? Et aduertitur, quod in testamento tempore pestis licet habendi sint septem testes, non est tamen necessarium, vt vnico contextu adhibeantur, sed sufficit, si ex interuallis interueniant. Et an testamentum tempore pestis exceptum à Parocho, præsente vnico, quem habere potuit, teste vim habeat testamenti? Et aliqua alia circa præsentes difficultates explanantur.* Ex p.7.tr.6.ref.35. aliàs 34.p.423.

61. *An in testamento tempore pestis fœminæ possint esse testes? Et notatur, quod in dicto tempore testamentum coram duabus mulieribus valeat, quando viri reperiri non possunt, quod est valde notandum.* Ex p.7.tr.6. ref. 36. aliàs 35.p.428.

62. *An tempore pestis in testamento Notarius inter testes computari possit? Et de quibusdam aliis casibus circa testamenta tempore pestis agitur pro conditione Notarij, & testamentis mulierum factis tempore pestis.* Exp.7.tr.6. ref.37. aliàs 36.ibid.

63. *An in testamento tempore pestis testes debeant esse rogati?* Ex p.7.tr. 6. ref. 38.aliàs 37.p.425.

64. *An tempore pestis testes adhibiti in testamento teneantur videre testatorem, vel sufficiat eum audire?* Ex p.7.tr. 6. ref.39. aliàs 38.ibid.

65. *An testamentum tempore pestis confectum valeat, si infirmus conualescat?* Ex p. 7.tr.6.ref.40.aliàs 39. ibid.

66. *An quod dictum est de testamentis confectis tempore pestis procedat quoad Codicillos, & donationes & causa mortis? Et an ministrantes peste infectis gaudeant in testamentis condendis eorũ priuilegiis?* Ex p.7.tr.6.ref.41.aliàs 40.ib.

67. *An sit validum testamentum confectum tempore pestis coram vnico teste, & cum scriptura Parochi? Et an in vltimis voluntatibus Parochus possit fungi munere Notarij?* Ex p.7. tr.6.ref.42.aliàs 41.ibid.

De Testamentis Militum, & Priuilegiatis.

68. *AN in condendis testamentis Milites nostri temporis gaudeant priuilegio Militibus antiquis à iure concesso?* Ex part. 7.tr. 6. ref.43.aliàs 42.p.426.

69. *Quid requiratur, vt iure militari Miles testari possit?* Ex p.7.tr.6.ref.44.aliàs 43. ibid.

70. *An Milites Stationarij, & limitanei gaudeant priuilegio in suis testamentis?* Ex p.7.tr.6.ref.45.aliàs 44.p.427.

71. *An saltem duo testes sint necessarij ad testamentum Militis?* Ex p. 7.tr.6.ref.46.aliàs 45.ibid.

72. *An testes in testamento Militis debeant esse rogati?* Ex p.7.tr.6.ref.47.aliàs 46.p. 428.

73. *Qui testes sint idonei ad testamentum Militis, & multa alia de testibus:* Exp.7.tr. 6.ref.48.aliàs 47. p.429.

74. *An Miles mutus à natura possit testari? Et quid, si mutus, & surdus Miles amisit sermonem, & auditum in castris, an iure, & priuilegio militari possit testari? Et discutitur, an mutus, & surdus à natura possit esse Miles?* Ex part.7.tr.6.ref.49.aliàs 48.p.434.

75. *An Miles nutu testari possit?* Ex p.7.tr.6.ref.50.aliàs 49. ibid.

76. *An Miles captus ab hostibus testamentum iure militari, facere possit? Et an obsides iure militari testari possint? Et quid de Militibus in bello iniusto, qui propter rapinam, & nummos bellum sequuntur?* Ex part.7.tr.6.ref.51. aliàs 50. p.431.

77. *An Miles filiusfamilias testari possit? Et an tantum de Castrensibus, vel de quibuscumque aliis bonis testari possit?* Ex p. 7.tr.6.ref.61.alias 60.ibid.

78. *An Miles deportatus, vel Capite damnatus possit condere testamentum, modo ex militari delicto damnatus fuerit, & Sacramenti fides rupta non sit, & de bonis castrensibus testetur? Et an de aliis, quam de castrensibus bonis testari possit? Et quid est dicendum de aliis deportatis, vel capite damnatis, qui Milites nõ sunt?* Ex p.7.tr.6.ref.52.alias 51.ib.

79. *An testamentum Militis cum breuiaturis, & notis confectum sit validum?* Exp.7.tr.6.ref.53.alias 52.ibid.

80. *An Miles pro parte testatus, & pro parte intestatus decedere possit?* Ex p.7.tr.6.ref.54.alias 53.ibid.

81. *An Miles in dubio præsumatur iure communi, vel militari testatus?* Ex p.7. tr.6.ref.55.alias 54. p.432.

82. *An*

82. *An Miles plura testamenta facere possit?* Ex part.7.tr.6. ref.56. alias 55.ibid.

83. *An Miles ex certo tempore, & ad certum tempus, & conditionem testari possit?* Ex p.7 tr.4.ref.57.alias 56.p.433.

84. *An Militis testamentum debeat esse vnico contextu ordinato?* Ex p.7.tr.6.ref.58.alias 57.ibid.

85. *An Milites directo in Codicillis haredem instituere, & substituere, ac hereditatem adimere possint? Et explanatur quod licet Paganus filiusfamilias de Castrensi, vel quasi castrensi peculio etiam absque Patris consensu donare etiam mortis causa possit, ipsi tamen mortis causa donationi quinque testes etiam se subscribere donationis instrumento oportet. Et alias curiosius casus in §. vlt. huius Res. adscribitur.* Ex p.7.tr.6.ref.59.alias 58.ibid.

86. *An testamentum tempore militiæ factum, valeat post missionem? Et docetur triplicem esse missionem, honestam, necessariam, & ignominiosam siue turpem.* Ex p.7. tr.6.ref.62. alias 61.p.434.

87. *An testamento Militis, in quo filij præteruntur, debeat causa præteritionis exprimi?* Ex p.7.tr.6.ref.63.alias 62.ib.

88. *An in Militaribus testamentis cesset* Falcidia? Ex p.7.tr.6. ref.64.alias 63.p.435.

89. *An qui in Castris reperiuntur, etiam si Milites non sint, vt Mercatores castra sequentes, &c gaudeant priuilegio testandi iure militari, modo in loco hostili sint?* Ex p.7.tr.6. ref.60.alias 59.ibid.

90. *An Doctores gaudeant in conficiendis testamentis Priuilegio Militum? Et an Aduocati actu legentes, vel patrocinantes in ordinandis testamentis gaudeant illis Priuilegiis, qua Militibus sunt concessa?* Ex p.7.tr.6.ref.65. alias 64. p.436.

De cæteris aliis Communibus, & ordinariis Testamentis.

91. *AN Clericus, vel Episcopus possit licite testari in fine mortis in vsus non pios, si habeat licentiam disponendi in quoscumque vsus voluerit?* Ex p.5.tr.3.ref.125.ibid.

92. *An Beneficiarij possint valide, & licite testari ratione consuetudinis, vt est in Gallia, & Hispania? Et an si valide possint testari, non tamen licite in prophanos vsus, & ideo heres quomodocumque sit heres, qui hoc modo hereditatem accepit, non peccet, nisi forte induxerit Clericum ad huiusmodi testamentum faciendum, quia inducens ad peccandum, peccat, nec teneatur hereditatem restituere? Et an supradictum testamentum sit saltem inualidum, si careat solemnitatibus iuris? Idem est de testameneo pro ingressu Religionis, quod quis potest testari non seruata solemnitate iuris.* Ex p.10.tr.15.& Misc.5.ref.10.ibid.

93. *An Commendatarij D. Iacobi, Calatraua, Alcantaræ, de Aris, &c morituri possint testari de fructibus Commendarum in vsus non pios? Et quid de commendatariis D. Ioannis.* Ex p.5.tr.3.ref.129.p.438.

94. *An filiusfamilias Clericus, si moriatur possit testari de bonis aduentitiis, etiam ante Clericatum acquisitis? Et an Clerici possint testari de fructibus beneficiorum ad vsus non pios? Et an peccet mortaliter, si de notabili quantitate ad vsus non pios testetur?* Ex p.5.tr.3.ref.124.ibid.

95. *An Clericus filiusfamilias possu testamentum condere de his bonis, quæ constante Clericatu acquisiuit, & hoc magis Episcopis liceat? Et an Clericus impune possit præterire liberos vel Parentes, ita vt testamentum ex eorum præteritione non infirmetur?* Ex p.7.tr.12.& Misc.3.ref.2.& ad pedem literæ in ipsomet præcitato tr.ref.35. Sed hic vna tantum Resolutio transcribitur. alias 33.p.439.

96. *An damnatus ad mortem propter aliquod facinus possit testari?* Ex p.5.tr.3.1.ref.120.ibid.

97. *An pœna inhabilitatis ad testamentum procedat non solum in publico vsurario ex mutuo, sed etiam ex venditione, vel emptione, & plura alia circa testamenta vsurariorum?* Ex P.11.tr.4.& Misc.4.ref.22.ibid.

98. *An valeat testamentum cœci, si ante hæredis institutionem legata fuerint relicta, & plura circa cœcorum testamenta?* Ex p.11.tr.7.& Misc.7.ref.91.p.440.

99. *An surdus si non sit mutus, possit testari?* Ex p.5.tr.6. ref.24.p.445.

100. *An schedula Patris testibus non obsignata pro testamento habenda sit? Et an hoc a fortiori procedat in foro conscientiæ? Ex quo sequitur testamentum ad pias causas valere etiam sine testibus in vtroque foro.* Ex p.9.tr.7.& Misc.2. ref.41.ibid

101. *An si aliquis iurauit se testamentum non reuocaturum, possit, hoc non obstante, illud reuocare?* Ex part.9 tr.7.& Misc.1.ref.42.p.442.

102. *An qui iurauit se non reuocaturum testamentum, adhuc licite possit illud reuocare? Et an quando qui iurauit se non reuocaturum testamentum, & alter, cui iurauit, acceptauit, atque in eo hæres est institutus, si postea testator reuocet secundus hæres postea institutus teneatur restituere hereditatem prioris?* Ex p.10.tr.15.& Misc.5 ref.11.p.443.

103. *Quanam liceant, vel non liceant agere cum infirmo tempore mortis, quando conficit testamentum?* Ex p.5. tr.3.ref. 118.p.444.

104. *An si non expediat, vt moribundus declaret in testamento aliquas restitutiones, vel alimenta filiorum, quid sit faciendum? Et an valeat hæredis nominatio relata ad schedulam, quam penes aliquem probatum virum scriptam relinquere dicit testator? Et an, si in dicta schedula, vel testamento dicat testator velle se centum erogare per Confessarium, vel per alium illis personis, quas ei in secreto dixit, non teneatur supradictas personas hæredibus declarare?* Ex p.5.tr.3.ref.115.ibid.

105. *An testator possit præhibere deductionem legis* Falcidiæ, & Trebellianicæ? *Et pro intelligentia harum quæstionum aliqua primo supponuntur. Et tandem quæritur, an testator liberis primi gradus* Falcidiæ, & Trebellianicæ *deductionē prohibere possit?* Ex p.11 tr.7.& Misc.7.ref.46.p.445.

106. *An in testamentis possit quis instituere extraneum, & relinquere fratrem, consobrinum? Et an hæredis ita instituti bona sibi relicta sanguine coniunctis ipsius testatoris deleant restituere? Et quid est dicendum, si non relinquat bona extraneo diuiti, sed alicui Monasterio, Hospitali, &c.* Ex p.1. tr.8.ref.85.p.446.

107. *An moribundus, si non vult hæredem instituere fratrem, sed extraneum, sit absoluendus?* Ex p.5.tr.3.ref.114.p.447.

108. *An Pater, aut mater possit plus aliquid vni filio relinquere, quam alijs. Et an Pater totum id quod superest vltra partes legitimas filijs de iure debitas, possit de rigore relinquere extraneo. Et an testator, qui non habet liberos, aut Parentes teneatur relinquere bona cognatis, nisi sint mali, aut indigni.* Ex p.1.tr.8.ref.83.ibid

109. *An sit facienda difficultas moribundo, qui vult relinquere vni filio plus quam alteri. Et an peccet si sine causa, & ex inordinato affectu inter liberos successionis inæqualitatem constituat.* Ex p.5.tr.3.ref.130.p.448.

110. *An morituro filio spurio possit relinquere solum alimenta, quæ pertinent ad necessitatem status. Et an vltra alimenta possit ei relinquere aliam pecuniarum summam propter benemerita filij, quia hæc non censetur donatio, sed remuneratio.* Ex p.5.tr.3.ref.131.ibid.

111. *Quid liceat, vel non liceat moribundo in relinquendo aliquid filio spurio. Et notatur filium spurium posse tenere ea, quæ mater ipsi relinquit, donec per iudicem priuetur. Et quid, si mater sit Illustris, an possit filio spurio quidquam illi dare, si habeat proles legitimas. Et quid agendum est, si alijs liberis careat. Et an filius spurius possit hæres institui sub conditione, cum capax erit, siue cum a Principe legitimetur.* Ex p.5.tr.3.ref.121.ibid.

112. *An Pater possit instituere hæredem aliquem vocando illum, vt postea ipse restituat hæreditatem filio spurio? Et supponitur, quod spurius natus ex coitu damnabili, & punibili omnis successionis in bonis tam maternis, quam Paternis*

incapax est, atque versa vice Parentes in bonis filij spurij succedere prohibentur. Et an hæres, cui donata, vel in testamento relicta fuerunt bona, habeatis filium spurium, teneatur in defectum Patris eundem filium alere, aut si fœmina est dotare? Ex quo infertur, an Pater teneatur ex iustitia, vel tantum paterna pietate alere filium? Ex quo etiam deducitur cursim, quod Pater non tenetur restituere filio alimenta, quæ ei negauerat, quando indigebat. Et quæritur vtrum Parentes peccent dando alicui tertio bona cum spe, quod ille constitutus hæres ea dabit filio spurio. Et an possit Pater, & quamuis Pater sit Clericus filiæ spuriæ, instituere hæredem maritum filiæ spuriæ, sicut è conuerso vxorem filij spurij? Et tandem notatur Sacerdotem posse filiæ spuriæ tradere dotem, dos enim datur loco alimentorum. Et aliqua alia adducuntur in textu huius Resolutionis, quæ contingere possunt in praxi dictarum difficultatum. Ex part. 10. tractat. 15. & Misc. 5. alias 19. p. 49.

113. *Confessarius affirmauit hæredi testatorem voluisse relinquere legatum Titio, quæritur, an hæres teneatur hoc credere, & legatum soluere? Et deducitur, quod qui aliquid audiuit à fide digno, possit in iudicio deponere, tanquam si vidisset.* Exp. 12. c. 2. & Misc. 2. resol. 31. p. 454.

114. *An si testator habens plures equos equum Titio legauerit, vtrum debet eligere equum Titius, an hæres? Et an pecunia ad emptionem immobilium destinata pro immobili habeatur, ita vt in legato bonorum immobilium contineatur? Et quid est dicendum de legato rei non existentis, an si speretur exitura, dicendum sit valere, v. g. vt si legetur partus ancillæ futurus, vel fructus anni sequentis? Et an quando certam quantitatem fructuum sequenti anno nasciturorum legauerit testator, an ne, si tantum fructus natus non fuerit quod deest, hæres supplere debeat?* Ex p. 11. tr. 4. & Misc. 4. resol. 19. p. 455.

115. *An interitus rei legatæ spectet ad legatarium? Et quid, quando res, quæ casu perempta est, aque fuerit apud creditorem, & in nostro casu apud legatarium, qui hæredis creditor est, peritura?* Ex part. 11. tract. 7. & Misc. 7. resol. 45. p. 452.

Appendix ad cæteras alias difficultates, quæ simul pertinent ad istum *tr. 8. de Testamentis* huius tom. 6.

AN sit absoluendus moribundus, qui vult mutare testamentum, quod in vita fecit cum iuramento? Ex part. 5. tr. 3. ex res. 122. *Quæ nunc inuenietur* in tom. 1. tr. 4. de Absolutione sacramentali res. 50.

An si testator relinquit centum aureos pro centum Missis in aliqua Ecclesia celebrandis, si augeatur stipendium præstandum Sacerdotibus, teneatur hæres, data capacitate hæreditatis, supplere illam eleemosynam? Et an legatum Missarum transeat ad hæredes nominatim designatos? Et an Episcopus possit compellere Capellanum, vt per se ipsum celebret, si in testamento, & fundatione positum sit, quod Capellani celebrent? Ex part. 7. tr. 12. ex res. 22. & in p. 2. tract. 4. ex res. 17. & 18. & in p. 9. tr. 8. ex res. 69. alias 68. *Quæ hic reperientur* in tom. 2. tr. 1. de Celebrat. Missarum res. 12. 16. 66. & 17.

An qui cum ignorantia tamen inuincibili condet testamentum sine certo numero testium, hoc non obstante, testamentum sit irritum? Ex p. 10. tr. 13. ex res. 51. § vlt. *Quæ hic est* in tom. 2. tr. 6. de Matrimonio res. 170.

An dispensatio, seu potius facultas concessa testandi Episcopis, Monachis, vel aliis, quibus testari interdictum est, expiret morte concedentis? Et docetur, quod testamentum factum sine licentia, conualidatur superueniente facultate testandi. Et an valida sit dispensatio, si fœmina repudiauit legatum ad finem obtinendi dispensationem ob paupertatem? Et quid, si antequam mitteret Romam, vel postquam misit, antequam Pontifex dispensaret, instituta sit in aliqua hæreditate, vel legato? Et an si lex, vel statutum decernat, vt testamentum sine solemnitate factum nullam faciat fidem in iudicio, & extra iudicium, an censeatur ipso facto etiam quoad forum conscientiæ irritare testamentum sine tali solemnitate conditum? Ex part. 8. tract. 3. ex res. 99. & 94. & in part. 10. tractat. 16. ex res. 55. *Quæ nunc inuenientur* in tom. 3. tr. 2. de Dispensationibus res. 145. 141. & 140.

An si testator dicat vt Capellania conferatur Sacerdoti, conferri possit Clerico minorum Ordinum? Et an saltem pro vna, vel altera vice possit Episcopus dispensare super dictam qualitatem? Ex part. 4. tractatu 4. ex resol. 227. *Quæ hic reperietur* in tom. 3. tractatu 3. de Episcopis res. 113.

An Capitulum Sede vacante possit commutare vltimas voluntates, in quibus potest Episcopus? Ex part. 8. tr. 4. ex res. 34. *Quæ hic est* in tom. 3. tr. 5. de Capitulo Sede vacante res. 43.

An de distributionibus Beneficiarij, & Cardinales possint ad libitum expendere, & de illis testari? Ex p. 8. tr. 7. ex res. 1. *Quæ nunc inuenietur* in tom. 3. tract. 6. de Horis Canonicis res. 2.

An vbi clausula testatoris imponitur alicui Clerico interessentia, seu assistentia, & residentia Chori, censeatur iunctum seruitium personale non solum Chori, sed etiam Missarum, & habeat onus adiuuandi Curatum in cantando, & aliis similibus? Et an si in Ecclesia est aliquod Altare priuilegiatum, possit in eo Capellanus dicere Missam pro testatore, si testator designat aliam Capellam, vel Altare non priuilegiatum? Ex par. 9. tr. 2. ex resol. 14. & 15. *Quæ hic reperientur* in tom. 4. tr. 1. de Altaribus priuilegiatis res. 21. & 20.

An infirmus possit mandare in suo testamento, vt suus hæres, seu executor post eius mortem sumat pro illo Bullam compositionis? Ex p. 11. tr. 8. ex res. 11. *Quæ hic est* in to. 4. tr. 3. de Bulla Cruciatæ res. 175.

An Episcopus Regularis possit testari de patrimonialibus? Et an Hispana consuetudo introduxerit contra ius positiuum Beneficiarios testari de fructibus in vsus non pios? Et an quando in testamento relinquitur, vt pauperioribus detur eleemosyna, si distributor dat pauperibus, sufficiat, vt non teneatur ad restitutionem, vel teneatur eligere pauperiores? Idem est, quando eleemosyna fuit relicta ad fœminas maritandas. Et an legatum relictum ad pauperes possit in vnum, vel duos distribui? Et an distributor eleemosynæ ex testamento possit partem sibi applicare, si vere pauper est? Et an legatum distribuendum vni pauperi possit distribui duobus? Ex part. 5. tract. 8. ex res. 31. & in part. 7. tract. 10. ex res. 13. & in part. 2. tract. 15. ex res. 39. & in tract. 16. ex res. 19. alias 21. & in part. 5. tr. 8. ex res. 38. & in part. 10. tract. 11. ex res. 59. *Quæ nunc inuenientur* in tom. 4. tract. 7. de Eleemosyna res. 26. 37. 61. 62. 64. & 63.

An sit illicita facultas testandi concessa sine causa. Ex p. 12. tr. 1. ex res. 72. *Quæ hic reperietur* in to. 4. tr. 8. de Consecratione Episcopi res. etiam 72.

An excommunicatus possit testari? Et si instituat aliquem excommunicatum pro hærede, an testamentum sit validum. Et in supradicto casu an omnes conuenientes ad testamentum peccent. Et an incurrat in excommunicationem ille, qui in suo testamento filiam relinquit hæredem cum pacto, vt aliquod Monasterium ingrediatur. Ex p. 5. tract. 9. ex res. 129. & in p. 2. tr. 15. ex resol. 56. *Quæ hic sunt* in tom. 5. tract. 1. de Excommunicatione res. 118. & 81.

An hæres non conficiens inuentarium teneatur soluere vltra vires,

vires hereditatis pro legibus, quæ fundantur in præsumptione, scilicet, quod hæres fraudauit bona. Ex p. 3. tr. 5. ex ref. 56. *Quæ hic est supra in hoc ipsomet* tom. 6. tr. 1. de Legibus ref. 86.

An valeat consuetudo, quod minor numerus testium, quam septem in testamentis sufficiat? Ex p. 6. tr. 5. ex ref. 30. *Quæ hic est supra* in tr. 2. de Consuetudine ref. 36.

An qui ex testamento minus solemni legatum debet habere, possit legatum detinere, vel de nouo accipere, aut occulte sibi compensare? Et an Pater, aut mater peccent mortaliter grauando legitimam filiorum gratuitis donationibus, vel minuendo onerosis, sed fictis contractibus? Et an Pater possit sine peccato iniustitia alienare omnia bona sua ad hoc, vt a filiis legitimam auferat? Et an filij succedentes Patribus per intermediam personam, hæreditantes tantum Maioratum, vel bona vinculata, teneantur soluere debita Parentum post eorum obitum? Et quid de vxore mortuo viro? Et quid est sentiendum, si debita contracta fuerunt ab illo, qui Maioratum instituit, & etiam ante institutionem Maioratus? Ex p. 7. tr. 10. ex ref. 16. & in p. 1. tr. 8. ex ref. 84. & in p. 6. tr. 7. ex ref. 20. *Quæ hic sunt supra in hoc* tom. 6. tr. 3. de Contractibus ref. 149. 208. & 207.

An si quis donauit bona præsentia, & futura reseruando sibi vsus fructus, an in dicto casu possit testari de pecuniis, quæ lucratus est, cum esset vsufructuarius? Et an testamentum factum metu cadente in virum constantem sit ipso iure nullum? Et adducitur testamentum scriptis factum, si tabellio coactus, & non rogatus subscripsit, esse ipso iure nullum, & similiter testes adhibiti, & si detenti sint, ipso iure testificandi vi, & authoritate carent. Et an si filiusfamilias testamentum faciat cum consensu Patris, addita clausula Codicillaria, si non valeat iure testamenti, valeat iure Codicilli, &c. vtrum in vim donationis causa mortis valere possit? Et an puberes, inconsulto, & inscio Curatore testari possint? Et an legatarius non teneatur ad persolnenda defuncti debita ex iustitia, & contractibus? Ex part. 8. tr. 6. ex ref. 45. 129. 72. 71. & 112. *Quæ hic sunt in hoc ipsomet* tom. tr. 7. de Donationibus ref. 109. 129. 81. 82. & 146.

An mutus, surdus, & cæcus possint testari? Et an in Codicillis cæci seruari debeat eadem solemnitas, quæ seruatur in testamento cæci? Ex p. 5. tr. 6. ex ref. 23. & 26. *Quæ hic est supra in hoc ipsomet* tr. 8. de Testamentis ref. 16. & 14.

Olim quæsitus fui à quodam Sacerdote, vtrum Episcopus possit legatum aliquod in æquale, vel melius commutare? Et an in legatis soluendis sit seruandus aliquis Ordo, vt in debitis? Et an executores inuito hærede possint soluere legata, & debita defuncti? Ex p. 2. tr. 17. ex ref. 26. & in p. 8. tr. 5. ex ref. 38. & in p. 3. tr. 5. ex ref. 60. *Quæ hic sunt in proximo sequenti* tract. de Executoribus testamentorum ref. 64. 38. & 36.

An Clericus, & Nouitius possint condere testamentum seruatis tantum solemnitatibus iuris Ecclesiastici, non autem ciuilis? Et aliqua notantur pro testamentis Nouitiorum, etiam ex Societate Iesu. Et quæritur, an in articulo mortis possit dari professio Nouitio non expleto probationis anno, & si moriatur sine testamento, an ex tali professione succedat in suis bonis Monasterium? Et an Nouitius etiam Patrum Capucinorum, & Minorum possit in suo testamento reseruare electionem puellarum, quibus suus hæres debet quotannis soluere certam pecuniariam summam? Et an dicta nominatio puellarum debeat fieri cum licentia Superioris? Et de aliis difficultatibus pro testamentis supradictorum Nouitiorum etiam agitur. Et an sit licitum Religioso suum testamentum ante professionem factam declarare? Et an legitima debeatur filiis statim post professionem Patri, vel in tali casu, si non debeatur legitima, obligentur filij petere alimenta à Monasterio? Idem dicendum est, si filius Religionem ingrediatur. Et an Religioso habenti Maioratum, fideiuecommissum, succedat ei substitutus à die professionis, vel Monasterium? Et an licitum sit legatum annuum Fratribus Minoribus pro infirmaria, & de aliis legatis? Et an possit fieri legatum alicui Religioso cum conditione, vt nihil acquiratur Monasterio, & aliqua alia circa hoc annotantur? Et an legatum relictum sub conditione, quæ impleta est tempore secundæ professionis in alio Monasterio, an ad secundum Monasterium pertineat? Et an Fratres Minores possint recipere anniuersaria perpetua, & legata perpetua annuorum reddituum pro fabrica Ecclesiæ, vel alio vsu diuini cultus? Et an si aliquis instituatur hæres cum onere, vt hæreditatem vendat, & pretium in fratrum Minorum necessitatibus conuertat, testamentum sit validum? Et an non solum in hunc modum possit hæres instituj, sed etiam cum onere, vt quotannis in perpetuum det aliquid prædictis Fratribus Minoribus siue in sustentationem, siue pro Ecclesia, domo, & similibus? Et notatur, quod si Fratribus Minoribus res aliqua immobilis relinquatur à testatore absolute, nihilominus legatum valet, & pretium, vendita hæreditate, vel re aliqua alia, debet dari Fratribus Minoribus. Et explanatur, quod lex, seu præceptum multoties non fundatur in præsumptione facti, vel delicti, sed fundatur in periculo facti, & delicti, & pro vtroque cursim adducitur praxis in testamentis? Ex part. 9. tract. 9. ex resol. 16. & in part. 3. tractatu 2. ex resol. 17. 74. & 75. & in part. 6. tract. 7. ex ref. 55. & in part. 3. tract. 2. ex ref. 33. 34. & 114. & in part. 10. tract. 14. ex resol. 67. & 54. alias 65. & 52. *Quæ nunc inuenientur* in tom. 7. tractatu 1. de Regularibus resolut. 167. 160. 168. 169. 170. 233. 235. 200. 234. & 308. cursim in §. Nec distant.

An quando consensus requiritur pro forma, si non currit ante, vel in ipso facto, actus sit nullus, quamuis postea consensus sequatur, vt in licentia, & facultate testandi? Ex p. 10. tr. 10. ex ref. vnica. *Quæ hic reperietur* in tom. 7. tr. 2. de cingulo Militari, &c. ref. etiam vnica.

An Prælatus Regularis possit dare licentiam Monacho scribendæ schedulæ, qua disponat, quid de suis bonis faciendum sit post mortem eo animo, vt vim habeat testamenti aut Codicilli ea dispositio? Et notatur, quod potest aliquid relinqui Monacho cum facultate tempore mortis disponendi de eo inter consanguineos, non per testamentum aliquod solemne, sed per electionem personarum. Et an Equites Commendatarij D. Ioannis, D. Iacobi, &c. de bonis acquisitis, donatis, &c. in morte possint de illis absque Superioris licentia testari? Ex p. 5. tr. 3. ex ref. 128. & in part. 2. tr. 15. ex ref. 54. *Quæ hic sunt* in tom. 7. tr. 3. de Paupertate Religiosa ref. 65. & 55.

An serui testamentum facere possint? Et an valeat testamentum factum à Captiuis Christianis in loco captiuitatis, etiam si postea redierint? Et quid si antea testamentum fecissent? Et an expediat, & sit opus pium concedere seruis libertatem? Et an seruus possit retinere ea, quæ ipsi relicta fuerunt in legato, vel testamento? Ex p. 7. tr. 7. ex resol. 50. 35. & 31. *Quæ nunc inuenientur* in tom. 7. tr. 8. de Seruis ref. 63. 25. & 30.

An in dubio, si fideicommissum expiret, possit vltimus vocatus de bonis libere disponere? Ex p. 4. tr. 3. ex ref. 73. *Quæ hic reperietur* in tom. 8. tr. 2. de Conscientia dubia ref. 16.

Dubius de quibus nummis, seu mensuris legauerit ad quid teneatur? Ex p. 4. tr. 3. ex ref. 48. *Quæ hic est* in tom. 8. tr. 4. de Voto ref. 24.

An si quis vi & fraude impediat, ne nepos filij spurij, vel quis alius instituatur hæres ab auo, vel ab alio, teneatur ad restitutionem? Et quid, si sine vi, & fraude, sed precibus, blanditiis, muneribus, &c. hoc efficiat? Ex p. 3. tr. 6. ex ref. 33. & in tr. 5. ex ref. 53. *Quæ nunc inuenientur* in tom. 8. tr. 7. de Furto, & Restitutione ref. 48. & 50.

An Tertiaria D. Francisci, seu Bizochæ, *vel* Beatæ *vt vocant, possint consequi legatum relictum pro Monachatu? Et an quando Clericus instituit hæredem alium Clericum, vel laicus condidit testamentum ad pias causas, possit index*

Ecclesiasticus

Ecclesiasticus dicta testamenta publicare. Et an quando dos in testamento relicta est pauperi, possit iudex Ecclesiasticus inter laicos cognoscere? Et an testator possit disponere, vt eius filia nubat de consensu alicuius. Ex p.1.tr.2.ex resol. 85. alias 84.& in part.1.tract.2. ex resol.100.117.& 75. alias 99.116.& 74. *Quæ hic reperientur* in tom.9.tract.2. de Immunitate Ecclesiastica resolution.175. 191.231. & 223.

An Cardinales in eorum titulis possint commutare vltimas voluntates, in quibus possunt Episcopi respectu suorum subditorum? Et an Cardinales ex licentia Summi Pontificis possint testari de bonis perceptis Cardinalitij Galeri? Et an Cardinales in testamentis gaudeant priuilegio Militum? Et an testantes ex facultate Pontificis teneantur adhibere formam iuris ciuilis, aut Canonici? Et an facultas concessa Cardinalibus testandi expiret mortuo Papa, qui illam concessit? Et an licentia concessa Cardinalibus testandi intelligatur pro prima vice? Et an Pontifex possit concedere facultatem testandi Cardinalibus non solum in pios vsus, sed etiam in quoslibet, dum modo sint liciti, & honesti. Et an Cardinales Religiosi recuperent facultatem testandi, & disponendi de rebus suis, quas ex professione Religionis amiserunt. Ex p.5.tr.2.ex res.57. 50.51.52.53.54. & 64. *Quæ hic sunt* in tom.9.tr.7.de Cardinalibus res.41.& à res.88. vsque ad res.92.inclusiue,& in res.84.

TRACTATVS IX.

De Executoribus Testamentorum

p. 454.

1. *QVi sint Executores testamentarij, & quotuplices.* Ex p.8.tr.5.res.1.ibid.

2. *An excommunicati possint eligi in executores testamentorum. Ex quo infertur, quod iudex nec ordinarius, delegatus, vel arbiter, Aduocatus, vel tutor, si sint excommunicati, non possunt iudicare, patrocinari, nec in iudicio existere. Et notatur, quod si vnus solus sit executor, seu Commissarius, illeque excommunicatus existat, & intra tempus quod à iure, vel à testatore ad executionem concessum est, excommunicationis absolutionem consequi non possit, tunc etenim ad Episcopum executio deuoluitur, in causis piis, in aliis vero hæredibus. Sed quid, si executor, aut Commissarius excommunicatus de facto testatoris voluntatẽ adimpleuerit, an sit valida executio.* Ex p.8.tr.5.res.2.ibid.

3. *An mutus, & surdus possint esse executores testamenti.* Ex pa.5.tr.6.res.28.p.456.

4. *An serui possint esse executores testamenti.* Ex p. 7. tr.7. res.42. ibid.

5. *An serui possint eligi in executores testamenti.* Ex p.8.tr.5. res 3.ibid.

6. *An mulieres esse possint executrices testamentaria. Ex quo infertur, an mulieres possint pro alio intervenire, vel Procuratrices existere.* Exp. 8. tr.5. res.4.ibid.

7. *An executio à testatore propriis fratribus relicta, censeatur sororibus iniuncta. Et an mulier nupta nominari possit à tertio Executrix, & Commissaria testamentaria.* Ex part.8. tr.5. res.5.ibid.

8. *An minores possint esse executores testamentarij. Et quid, si minor expleuit 17. annum. Et minor, si expleuit 17. annum, an possit esse Procurator ad negotia, vel habere debeat 25. annos. Et quid quoad iudicia.* Ex p. 8.tr.5.res.6. p.456.

9. *An Clerici possint eligi in executores testamentorum tam ad pias causas, quam ad prophanas. Et quid de Cardinalibus, Archiepiscopis, & Episcopis. Et an hoc etiam procedat, quando Clericus deputaretur executor testamenti simul cum laico.* Ex p.8.tr.5.res.7.ibid.

10. *An Fratribus Minoribus possit committi nominatio executorum alicuius testamenti. Et ad hoc an in Fratre Minori requiratur facultas à suo Prælato?* Ex p.8.tr.5.res.8.ibid.

11. *An cæteri Religiosi, etiam Claustrales possint esse executores testamentorum, tam quoad institutionem, & legata prophana, quam pia? Et an hoc onus suscipere non possint, nisi à suo Superiore petita super hoc licentia & obtenta, quod secus dicendum est de his, qui habent beneficia præsertim perpetua extra Monasterium? Et quid est dicendum si Regularibus specialiter suo Religionis instituto interdictum sit, vt non possint esse executores testamenti?* Ex p.8. tr.5.res.9.p.457.

12. *A quo Superiore petenda sit licentia, vt Religiosi exerceant munus executionis alicuius testamenti? Et an ad hoc non requiratur consensus Conuentus? Et an ipse Superior Conuentualis, qui dat aliis licentiam, possit ad hoc secum dispensare, nisi aut illa dispensatio requirat specialem distinctionm personæ dantis, & accipientis, aut per ordinis statuta vetetur secum dispensare?* Ex p.8.tr.5.res.10.ibid.

13. *An à Religiosis Societatis Iesu hæc licentia sit petenda à Patre Generali sub obligatione mortalis?* Ex p. 8. tr.5. res.11.p.458.

14. *An Fratres Minores possint esse executores testamentorum, cum licentia Superioris, vt dictum est de aliis Religiosis? Et an possint dare consilium executoribus? Et quid si testator vltra vnum Minoritam executorem relinquat etiam alios seculares?* Ex p.8.tr.5.res.12.ibid.

15. *An saltem Fratribus Minoribus possit electio pauperum committi? Et an sine licentia Prælati possit Religiosus eligere pauperes, prout commissi testator?* Ex p.8.tr.5.res.13. p.459.

16. *An testator possit præcipere, vt executores sequantur consilium Fratrum Minorum pro executione sui testamenti? Et an tam supradicti Minorita, quam Religiosi aliorum ordinum possint præstare hoc consilium absque licentia Superioris?* Ex p.8.tr.5.res.14.p.460.

17. *An Fratres Minores, & alij Religiosi possint esse Commissarij ad condendum testamentum nomine committentis. Et si Religiosus cuicumque absque licentia Superioris munus hoc acceptet, & exequatur, conficiens testamentum nomine committentis, an valeat testamentum. Et infertur valere testamenti executionem factam per Religiosum absque vlla licentia.* Ex p.8.tr.5.res.15.ibid.

18. *Quænam obseruanda sunt circa licentiam, quam Religiosi petere debent à suo Superiori, vt possint munus executorum exercere? Et an prædicta licentia debeat esse declarata, seu expressa, & non sufficiat tacita, prout insinuare videntur Pontifices? Et an sit necessarium, vt dicta licentia in scriptis redigatur, vel sufficiat, quod verbis exprimatur?* Ex p.8.tr.5.res.16.p.461.

19. *An Superior, re non integra, illicite, & inualide reuocet licentiam datam subdito, vt possit exercere munus executoris?* Ex p.8.tr.5.res.17.ibid.

20. *An in consilio dando pro executione testamenti sit petenda licentia à superiore? Et an quoad electionem pauperum sint obligati Religiosi petere licentiam à Superiore?* Ex p.8.tr.5. res.18.p.462.

21. *Ad quid teneantur executores, quando præcipitur eis petere consilium à Religiosis vel ab alio?* Ex part.8.tr.5.res.19. ibid.

22. *An executor omittens consilium faciat executionem irritam? Idem est de aliis actibus, in quibus mandatur petere consilium. Et notatur, quod in euentibus, in quibus testator ad res dubias, quæ exonerationem conscientiæ concernunt teneatur consilium petere, & post consultationem illud sequi. Idem est dicendum de Testamentario, aut Commissario, si casum dubium se obtulerit.* Ex part.8.tr.5.res.20. ibid.

23. *An executor, qui iussus est petere consilium, teneatur illud sequi? Et docetur, quando executor teneatur consilium petere, & sequi, vel non sequi, & quando in dicto casu valeant actus gesti, si aliter fiant. Et doctrina huius Resolutionis*

in

inseruiet ad solutionem plurimorum casuum. Ex p.8.tr.5. ref.33.p.463.

24. *An Religiosus semel petita, & obtenta facultate à Superiore acceptandi munus executoris, possit cogi ad acceptandum?* Ex p.8.tr. 5.ref.21. ibid.

25. *An irritum, & inualidum sit quod Religiosus executor testamenti sine Superioris licentia fecerit? Et quid, si Superior contradicat ei executioni?* Ex p.8.tr.5.ref.22.p.464.

26. *An Religiosus, si de licentia Superioris certioratus exequatur contenta in testamento, acta sint valida? Et an viris fide dignis de licentia Superioris testificantibus, Monachus testatoris voluntatem exequi possit? Et docetur, an gratia, vel priuilegium ignoranti prosit a tempore concessionis, vel a tempore, quo in eius notitiam peruenerit?* Ex part.8.tr.5. ref.23.p.469.

27. *An Religiosus indigeat speciali licentia, vt ex voluntate testatoris commissarius existat ad condendum testamentum?* Ex p.8.tr.5.ref.24.ibid.

28. *An Religiosus indigeat speciali licentia à Superiore circa electionem executorum testamenti ipsi à testatore commissam? Et qualiter autem hoc electio executorum facienda sit, &c.* Ex p.8.tract.5.ref.25.ibid.

29. *An officium executoris possit impleri per alium? Et in textu huius Resolutionis apponuntur, & distinguuntur plures casus, in quibus potest, vel non potest executor testamentarius committere munus suum alteri. Et docetur, in quo cognoscetur, an commissio sit facta nomine Dignitatis, vel personæ.* Ex p.8.tr.7.ref.24.ibid.

30. *An executor testamenti à testatore nominatus teneatur acceptare officium, & ad id possit cogi? Et si sine causa non acceptet, an peccet mortaliter? Ex quo infertur peccare non accipientem officium arbitri, quando spes est, quod partes ad concordiam reducet. Et in casu, quod nominatus non acceptet munus executoris, an tunc Episcopus sit executor? Et quamuis in foro externo executores habeant annum ad exequendum testamentum, in foro conscientiæ an excusentur à mortali, quando differunt solutionem debitorum, & legatorum defuncti?* Ex part.4.tr.4.& Misc.ref.162. p.466.

31. *An executores testamenti munus suum acceptare cogantur? Et an, quando executor, seu commissarius præsens, & tacens inuenitur assignationi officij seu eius nominationi, acceptationem inducat? Et an hoc locum habeat in consanguineo præsente, & tacente? Vel si executor, aut Commissarius præsens, & tacens designatus fuit ad erectionem Ecclesiæ, Monasterij, ad puellas maritandas, &c. Et an si executor officium non acceptet, amittat eo ipso præmium à testatore ei relictum ob tale officium? Imo & legatum quodcumque relictum ei fuerit? Et tandem dubitatur, an sit aliqua pœna in iure statuta iis, qui executoris officium non acceptant?* Expart.8.tract.5.resolut.27.ibid.

32. *An saltem in foro conscientiæ executores teneantur acceptare munus impositum sub mortali peccato? Ex quo infertur non accipientem officium arbitri peccare, quando spes est, quod partes ad concordiam reduceret. Et quamuis executor non potest compelli ad acceptandum munus, an hoc locum habeat in Religiosis, si compellantur à suo Superiore.* Ex part 8.tract.5.resolution.28.p.467.

33. *An Episcopus possit cogere, vt aliquis acceptet munus executoris, & quid de Religiosis.* Ex p.8.tr.5.ref.60.p.468.

Quomodo executores, si sint plures, procedere debeant?

34 *Et an quando plures executores, vel Commissarij constituti sunt, praualeat, quod maior pars fecerit, etiam separatim? An hoc procedat, quando Capitulo, seu Vniuersitati commissio testamentaria iniungitur.* Ex part.8.tract.5.resol.29.ibid.

35. *Quid faciendum, quando duo sunt tantum executores, & dissentiunt? Et quid est dicendum, si vnus est Episcopus, alter index secularis, vnus Clericus alter secularis, vnus consanguineus, alter extraneus, vnus masculus, alter fœmina.* Ex p.8.tr.5.ref.30.ibid.

36. *Ad quid teneantur executores.* Ex p.8.tr.5.ref.31.p.469.

37. *An executores habeant facultatem vendendi bona testatoris ad exequenda opera in testamento prascripta? Et pro praxi praedictæ quæstionis apponuntur quatuordecim conclusiones. Et tandem docetur, quod hæres potest executorem impedire, ne vendat, vel offerendo pecuniam necessariam, vel exhibendo se paratum ad soluendum, &c.* Ex p.8. tr.5. ref.32.ibid.

38. *An executores possint, inuito hærede, soluere legata, & debita defuncti. Et an peccet mortaliter hæres resistens, si ipse non exequatur.* Ex p.8.tr.5.ref.38.p.474.

39. *An in legatis soluendus sit seruandus aliquis ordo, vt in debitis.* Ex p.3.tr.5.& Misc.1.ref.60.ibid.

40. *An executores possint compelli à Capitulo Sede vacante ad executionem testamentorum, & ad rationes reddendas.* Ex p.8.tr.5.ref.62.ibid.

41. *An Episcopus possit præcipere hæredi, & executori, vt ante annum adimpleant exequenda, etiam quoad legata prophana, & ante completos sex menses quoad legata pia.* Ex p.8.tr.5.ref.53.ibid.

42. *An hæres, seu testamentarius in foro conscientiæ habeat annum ad soluenda legata? Et si hæres fuerit negligens per annum à die monitionis facta per Episcopum circa soluenda legata, & alia ordinata per testatorem, an poterit priuari hæreditate si est hæres extraneus, & etiam filius salua ei legitima, & transeat ad substitutos, vel alios per ordinem.* Ex part.3.tract.5.& Misc.1.resol.59.p.472.

43. *An executores, & hæredes teneantur in conscientia adimplere legata pia ante annum, si possint, atque etiam legata prophana.* Ex p.8.tr.5.ref.52.ibid.

44. *An si executores, vel hæredes infra annum non exequantur voluntatem testatoris, an possint purgare moram post annum.* Ex p.8.tr.5.ref.54.p.476.

45. *An testator possit prohibere, ne executio deuoluatur ad Episcopum? Et pro praxi praditæ difficultatis exponuntur tres casus. Et notatur, tunc dari negligentia executorum, deuolui ad Episcopum executionem testamenti, quando testator in eo euentu sibi de alio executore non prouidit, secus vero si prouidit, tunc enim ad eum deuoluitur executio, & non ad Episcopum, nisi is etiam sit negligens in exequenda defuncti voluntate.* Ex p.8.tr.5.ref.56.ibid.

46. *An Episcopus, data negligentia executoris, non solum possit sed etiam teneatur testamentum exequi? Et an quilibet de populo reclamare possit, si videat defuncti voluntatem non impleri? Et an, si Episcopus etiam fuerit negligens in administranda iustitia in dicto casu, & remouendo illos ab executione, & priuando emolumentis, possit Metropolitanus talem executionem facere? Et si testator reliquit quempiam electorem pauperum, quibus aliquid sit distribuendum, si is intra annum, aut sex menses eligere negligat, vtrum eo tempore elapso, ius eligendi transeat ad Episcopum.* Ex p.8. tr.5.ref.57.p.473.

47. *Ad quem Episcopum spectet executio testamenti, data negligentia hæredum, vel executorum, an ad Episcopum illum, in cuius Diœcesi sita sunt bona testatoris distribuenda, vel ad illum, in cuius Diœcesi testator morabatur.* Ex p.8.tr.5. ref.59.ibid.

48. *An Episcopi sint executores vltimarum voluntatum, etiam quoad legata, & causas non pias, data negligentia hæredum, & executorum aliorum,* Ex p.8.tr.5.ref.40.ibid.

49. *An transacto anno, Episcopus sit executor vltimarum voluntatum, etiam quoad legata prophana, vel sit causa mixti fori.* Ex p.1. tr.2.ref.99.alias 98. p.474.

50. *An transacto anno, Episcopus sit executor vltimarum voluntatum, etiam quoad legata non pia.* Ex p.3.tr.1.ref.21. ibid.

51. *An Episcopi possint exequi legata pia, etiam contra laicum tertium possessorem.* Ex p.5.tr.1.resol.24.p.275.

52. *An iudices laici possint se intromittere in executione legati pij, aut sit casus mixti fori.* Ex p.5.tr.1.ref. 99.ibid.

53. *An index laicus, data negligentia hæredum, & executorum, possit*

possit se intromittere in adimpletione non solum causarum prophanarum, sed etiam piarum. Ex p.8. tr.5. ref.55. ibid.

54. An si quis relinquatur elector pauperum ad distribuendas eleemosynas, data negligentia, electio deuoluatur ad Episcopum, tanquam si esset executor testamentarius. Ex p.8.tr.5. ref. 61.ibid.

55. An in aliquo casu, executore non assignato, Episcopi sint executores testamentorum, v.g. si testator reliquerit legatum pro redemptione captiuorum, vel pro eleemosynis, & alimentis pauperum? Et an in cæteris aliis casibus, & causis piis, executore non creato, ad hæredem, & non ad Episcopum executio pertineat. Exp.8.tr.5.ref.41.p.476.

56. An Episcopus sit executor distributionis facienda bonorum incertorum, & obnoxiorum restitutioni, vel hæres inconsulto Episcopo, possit supradicta impendere in vsus pios? Et notatur, quod quando de male ablatis constat in iudicio vel extra, licet restitutio debeat fieri per testamenti executorem, tamen hoc fieri debet, consulto Episcopo. Et an Episcopus hac male ablata in reparationem sua Ecclesiæ dispensare possit. Ex p.8. tr.5.ref.45.p.477.

57. An Executores etiam Religiosi, quibus aliqua distributio commissa est, possint sibi consanguineo, vel Monasterio aliqua erogare. Ex p.8.tr.5.ref.46.ibid.

58. An si testator sciat paupertatem executoris, possit ipse adhuc sibi applicare eleemosynam inter pauperes distribuendam. Ex p.8.tr.5.ref.47. p.478.

59. An executores possint de eleemosyna distribuenda dare aliquid filio spurio testatoris? Et quid de filio spurio ipsius distributoris? Ex p.8.tr.5.ref.48.ibid.

60. An distributores possint eleemosynas præbere pauperibus ex sua culpa? Et an relicta pro redimendis captiuis, & carceratis possint præstari pro captiuis, & carceratis ex sua culpa. Ex p.8.tr.5.ref.49.ibid.

61. An executores, si semel elegerint, vel determinauerint, v.g. S. Augustini Monasterium, &c. possint variare. Ex p.8.tr.5. ref.50.ibid.

62. An executores possint distribuere eleemosynam inter pauperes ante tempus designatum à testatore. Ex p.8.tr.5.ref.51. ibid.

63. An executor, quando eleemosyna distribuenda est inter pauperes, possit dare fabricæ Ecclesiæ pauperis? Quando vero testator expressit certum genus pauperum, aut certum locum, an tunc nec hæres, nec Episcopus possint mutare? Et an ille, cui commissa est eleemosyna inter pauperes teneatur eligere pauperiores. Ex p.8.tr. 5. ref.58. p.479.

64. Olim quæsitus fui à quodam Sacerdote, vtrum Episcopus possit legatum aliquod in æquale, aut melius commutare? Ex p.2. tr.17.& Misc. 3. ref.26.ibid.

65. An executor testamentarius possit cum dispensatione Episcopi recedere à voluntate testatoris? Quod est quærere, an Episcopus possit commutare legata à testatore relicta, vel hæc commutatio ad solum Papam spectet secundum ius Canonicum, & ad supremum Principem secundum ius ciuile. Ex p.8.tr.5.ref.6 . p. 480.

66. An executor testamenti bonorum Clericorum, vel Episcoporum possit adire pro confectione inuentarij iudicem laicum? Sed ex doctrina huius Resolutionis deducitur, vtrum Clerici teneantur soluere collectam certam & inuariabilem impositam à Rege per statutum super bona laicorum prius quam ad ipsos Clericos peruenissent, quam solebant soluere seculares, quorum antea fuerant ea bona? Et aliqua alia valde notanda explanantur pro bonis patrimonialibus, & exemptionibus Ecclesiasticis. Ex p.8. tr.5. ref. 64. p.481.

67. An executoribus debeatur aliquod salarium? Et quid est agendum, si aliquis ex executoribus nolit acceptare. Ex p. 8. tr.5.ref.39.p.482.

68. An executores teneantur reddere rationem? Et quid de minimis, vel de iis, qua testator insit secreto testamentario, vt erogaret. Ex p.8.tr.5. ref. 34. ibid.

69. An executor teneatur reddere rationem, etiam si testator eum liberet ab hoc onere. Ex part.8. tr 5. ref.35.ibid.

70. An Religiosi executores testamentorum teneantur reddere rationem coram Episcopo? Et an ab eo puniri possint, si forte deliquerint, vel debeant puniri à suo Prælato, non tanquam suo Prælato sed tanquam loci ordinario. Ex p.8. tr.5. ref.36.p.484.

71. An hodie Religiosi, qui habent specialem, & plenam exemptionem, vt sunt Mendicantes, includantur in citata Clementina, ita vt ipsi teneantur, vt executores reddere rationem Episcopis, possintque ab his, si in hoc deliquerint puniri. Ex p.8.tr.5.ref.37.ibid.

72. An Episcopus in causis, in quibus fuit executor vltimarum voluntatum, teneatur reddere rationem coram iudice laico, vel saltem coram suo Metropolitano. Ex p.8.tract.5. ref.42.p.485.

73. An saltem alij Clerici executores testamentorum teneantur reddere rationem coram iudice laico. Ex p.8.tr.5.ref.43. ibid.

74. An Clericus executor testamenti super confectione inuentarij possit citari à iudice laico? Et ex doctrina huius Resolutionis aliqua alia dubia, & difficultates quasi per transitum docentur, quæ alibi in suis specialibus Resolutionibus, & proprio tractatu late sunt discussa, & explanata. Ex p.8.tr.5. ref.44.ibid.

Appendix ad alias paucas difficultates, quæ simul pertinent ad hunc *tr. 9. de Executoribus testamentorum huius tom.6.*

AN quis sit iudex, siue agatur de publicando testamento Clerici, siue laici, siue ad causas piæ siue ad non pias. Ex p.7.tr.6.ex ref. 32. alias 31. Quæ hic est supra in hoc tom.6.tr.8.de Testamentis ref. 39.

An Cardinales in suis titulis possint Commutare vltimas voluntates, in quibus possunt Episcopi respectu suorum subditorum. Ex p.5.tr 2.ex ref.57. Quæ nunc inuenietur in to.9. tr.7.de Cardinalibus ref.41.

An Capitulum Sede vacante possit commutare vltimas voluntates, in quibus poterat Episcopus? Et an Capitulum Sede vacante possit compellere executores testamentorum ad eorum complementum? Et alij casus circa hoc inferuntur, & explanantur. Ex p.8.tr.4.ex ref.34. & 24. Quæ hic reperiuntur in tom.3.tr.5.de Capitulo Sede vacante ref.43. & 44.

An quando in testamento relinquitur, vt pauperioribus detur eleemosyna, si tantum pauperibus detur, sufficiat, vt executor, non teneatur ad restitutionem? Idem dicendum est, quando eleemosyna fuit relicta ad faminas maritandas. Et an executor, vel distributor eleemosynæ ex testamento possit partem sibi applicare, si vere pauper est? Et an legatum relictum ad pauperes possit in vnum distribui? Et quid, si in duos distribuatur? Et an legatum relictum distribuendum vni pauperi, possit distribui duobus? Et an in distribuenda eleemosyna inter pauperes, sint præferenda Moniales viris Religiosis? Et si inter executores testamenti est contentio super electione pauperum, res deuoluatur ad Episcopum, vt adhæreat vni ex executoribus? Et an hoc intelligatur, data paritate, siue æqualitate inter pauperes ab vtroque executore nominatos, & non aliter? Ex p.2.tr.15.ex ref.39.& in tract.16.ex resol. 19. aliàs 21. & in part.5.tract.8.ex resolut.38.& in p.10. tractat.11. ex resolut. 59. & in tract.13.ex resolut.5. Quæ hic sunt in tom.4.tract.7.de Eleemosyna resolut.61. 62.64. 63. & 60.

TRACTATVS

TRACTATVS PRIMVS
DE LEGIBVS.

RESOLVTIO PRIMA.

Quando obliget præceptum Fidei? Ex p.5. tr.13.& Misc. 1 Resol. 19.

§.1. AD hunc casum ita respondet Villalobos *in summ.tom.2.tract.1.diffic.2.n.2.* [Este preceto obliga al in fiel,quando se le propone la Fè sufficientemente.Segundo,a los niños bautizados criados entre Fieles estan obligados,quando llegan à vso de razon, y oyen tratar los mysterios de la Fè ; como necessario para la salud à creerlos.Tercero,tanbien obliga este preceto, quãdo vno tiene vna gran tentacion contra la Fè para resistir à ella.Algunos otros tiempos ay , en que està vn hombre obligado al acto de la Fè acidentalmente por razon de otros precetos adjuntos.Tal seria quando tuuiesse obligacion de confessar exteriormente la Fè,o quando vuiesse de recuperar la gracia , que ha perdido, que no se puede recuperar,si no ay esperança, y essa requiere Fè. Y por esta via podria obligar vna vez al año,como obliga la confession,o quando vuiesse peligro de caer en alguno pecado en otra materia,si no tuuiesse acto de Fè,y aun en el articulo de la muerte por las graues tentaciones de la Fè,que de ordinario suelen allì occurrir,como dize Sanchez *in summ.tom.1.lib.2.c.1.n.2.* Azor.*to.1.lib.8.c.27.q.8.* Aragonius *in 2.2.q.10.art.1.*]

2. Non desinam tamen hîc adnotare,quod Hurtadus de Mendoza *in 2.2.disp.93. §.5.* existimat contra Sanchez,alia duo tẽpora per se obligare ad eliciendũ actum fidei,alterũ est cùm mors imminet, cùm enim actibus fidei iaciamus fundamentum ad ædificium cælestis Hierusalem, cùm iam simus ad eius conspectũ adducti , lex fidei per se obligat,quia nulla potest esse grauior occasio,quàm momẽtum illud, à quo pẽdet æternitas,ob quod ex Ecclesię cõsuetudine moribundi cũ viatico donantur,excitantur à Sacerdote ad actus fidei,& cùm aliquis vltimo & publico afficitur supplicio,animatur ad symbolum recitandum à circumfuso etiã populo : aliud tempus est intra singulos annos.Qui enim toto anno fidem non exercet,in graui periculo est eam amittendi,quia dissuetudine senescere videntur habitus. Ita Hurtadus qui citat Valentiam pro primo tempore,& Ledesmam pro secundo.

RESOL. II.

Quo tempore obliget præceptum Spei ? Ex p.5. tr.14. & Misc.2.Res.106.

§.1. CVm hoc præceptum sit affirmatiuum , non obligat pro omni tempore,sed pro aliquo: & ideò Becanus *to.3.in 2.2.c.17.q.7.n.2.* putat hoc præceptum obligare in tripliçi casu.Primò, quando quis Deum orat,tenetur enim orare cum spe impetrandi. Secundò,quando pœnitentiam agit: nam actus pœnitentiæ non potest esse sine spe veniæ.Tertiò quando insurgit grauis tentatio de desperatione , tunc enim tenetur adhibere remedium , vel exercendo actum spei,qui desperationi contrarius est:vel orando Deũ, vt auertat periculum desperationis cum spe obtinendi.Ita Becanus,& ex parte Axorius *to.1.lib.9. c.2.q.6.* Valentia *to.3.disput.2.q.4.punct.1.*& alij.

2. Sed hæc non approbat Hurtadus de Mendoza *in 2.2.disp.118.sect.2.§.21.*& Sanchez *in summ.t.1.lib.2. c.33.n.3.* nam in dictis casibus nullum adest præceptum directè ex obiecto,& ob legem spei , sed à lege pœnitentiæ,orationis,&c. ergo in ipsis non admittitur speciale peccatum in spem. Lorca *in 2.2.sect.2. disput.18.n.10.* Aragon. *in 2.2.q.22.art.1.* Petrus de Ledesma *in summ.to.2.tr.2.c.4.concl.3.* Bannez *in 2.2. q.22.art.1. dub.2.* asserunt hoc præceptum obligare, cùm primùm rationis vsum assequaris. Vnde infert Bannez, quòd si homo in tali casu non se conuertat ad Deum,committere tria peccata , vnum contra fidem,alterum contra spem,tertium contra charitatem: quæ sententia,ait Becanus *loco cit.n.3.* dura est, & parum probabilis , vide Valentiam *tom.3. disput.2. q.4. punct.1.*& Sanchez *in sum.to.1.lib.2.c.33.n.3.*

3. Aliqui verò,& inter illos P. Suar. *disp.2. de spe, sect.1.n.3.* putat nullum esse tempus determinatum, in quo huiusmodi præceptum obliget,sed prudentis arbitrio mensurandum esse , nec permittendum longo tempore differri.

4. Verùm mihi placet opinio Hurtadi de Mendoza *vbi suprà in 2.2. disp.118. sect.2. §.19.* præceptum spei obligare directè,& per se, quãdo quis adulta iam ętate recipit Sacramentũ aliquod cum sufficienti cognitione de Deo,& vita ęterna.Si qui infidelis Baptismo tingatur,hic tenetur sperare vitam æternam,si illi occurrat eius obligatio,etenim potest velle Baptismum ex amore Dei,vt confertur ab Ecclesia. Tunc autem per accidẽs potest esse immemor huius legis,aut obligationis:at per se tunc obligat ea lex,quia cùm lõga mora nõ possit licitè trahi,tunc est opportuna occasio legẽ seruandi,quando initiatur eius vita in Christianã pietatem.Neque verò ea obligatio oritur ex solo Baptismo,sed ex ipso spei obiecto.Itẽ quando,qui puer baptizatus est,post vsum rationis recipit pœnitentiam,aut Confirmationem,tunc tenetur per se lege spei , nisi priùs ei satisfecerit. Secundùm tempus est cùm imminet mors , tunc enim tenemur efficaciter amare beatitatem,quia tunc est opportunissima occasio,cùm sumus illi, aut inferno,vicini. Ita Hurtadus.

5. Non reticeam tamen hîc adnotare Castrum Pa-

laum, *to.1.tr.5. disp. vnic.punct.4.n.4.* docere regulariter huic præcepto positiuo omnes satisfacere. Primò, satisfaciunt cùm de peccatis dolent, quia vix, aut nunquam omittunt actum formalem spei, quæ eriguntur, vt dixit Concilium *sess.6. c.6.* ad peccata detestanda, nouámque vitam inchoandam. Secundò, huic obligationi faciunt satis, cùm propositum habent numquam peccandi mortaliter, hoc enim propositum etsi aliquoties ex Dei amore perfecto procedat, sæpè illum gignunt ex amore imperfecto. Considerant enim æternam retributionem, quam peccatis amittunt, & ex illius consideratione in spem vitæ æternæ, vt sibi conuenientis, eriguntur, & peccata detestantur.

6. Aduertit etiam Iacobus Granado *in 2.2. contr.2. tr.4.disp.1. n.3.* duo. Vnum est, hoc præceptum, cùm sit supernaturale, debere impleri efficiendo actum spei supernaturalem; verùm quoniam certò non constat homini, quando eliciat actum supernaturalem, excusabitur ab obligatione huius præcepti, si ipse sibi proponat obiectum supernaturale spei, & conetur circa illud efficere actum: quamuis enim in re ipsa non euaderet talis actus supernaturalis, id non tribueretur ei vitio, sed ignorantiæ inuincibili, qua nescit certò quando actum supernaturalem eliciat. Alterum est, licet obligemur sperare, sufficienter tamen satisfieri præcepto, si quis ob motiuum charitatis speraret, quamuis nunquam eliceret actum ob proprium motiuum virtutis spei. Patet hoc, quia virtus charitatis sperare potest quidquid sperat virtus spei: ergo nobiliori modo erigit voluntatem ad beatitudinem, ac proinde excellentius præstat id, ad quod necessarius est actus spei; qui verò charitatem non haberet, aut non se experiretur promptum ad sperandum ex charitate, teneretur sperare ob motiuum spei: ergo, &c.

RESOL. III.

Quo tempore obliget præceptum dilectionis Dei? Ex p.5. tract.14. & Misc.2. Res.105.

§.1. Dico primò, probabile est hoc præceptum obligare paulò post vsum rationis, quando quis iam aduertit, & secum reputat rationes, quas habet amandi Deum, & de ipso cogitat, de eius bonitate, & excellentia, ac beneficiis, &c. Ita ex D.Thoma, Soto, Nauarro, Bannez, & Lorca docet Syluius *in 2.2. q.44.a.6.quæritur tertiò.*

Sup. hac instãte morte in to.3 tr.1. Resol.42. §. Sed adhuc & à lin.3. & v quod quidé.

2. Dico secundò, probabile etiam esse instante morte teneri Deum diligere. Ita ex Valentia, Nauarro, Suarez, Turriano docet Hurtadus de Mendoza *in 2.2. disp.74.sect.6.§.27.* quia lege charitatis propriè tenemur ad securitatem vitæ æternæ, vitandúmque discrimen æternæ damnationis; sed actu dilectionis Dei super omnia vitantur omnia pericula æternæ dánationis, reddimúrque securi æternæ vitæ, eúmque actum possumus exercere, quia præstò est gratia Dei supernaturalis, & ex meritis Christi; ergo tenemur eum actum exercere. Finge te non esse ritè baptizatum, aut absolutum, & te inscium eorũ euentuum accessisse ad Sacramẽtum, sine contritione perfecta, aut charitate, damnaberis profectò: at licèt numquam fueris Baptismate ablutus, neque absolutus à Sacerdote, si Deum diligas super omnia charitate theologica, non dubiũ quin meas viam salutis æternæ. Cur igitur experienda est alea contingentium euentuum, cùm in tua potestate gratia Dei salutem tuam constituerit. Hæc obligatio partim est per se, quia hoc præceptum nobis imponitur intrantibus, & exeuntibus in vitam, partim est per accidens ratione periculi proprij. Ita Hurtadus, cui adde etiã Coninch *disp.24.dub.3.concl.3.n.51.*

3. Dico tertiò, hanc obligationem diligendi Deum adesse etiam in vitæ decursu, sed difficultas est circa tempus. Hurtadus *vbi suprà q.26.* putat hanc obligationem currere per singulos annos, quidem ait, satis remissiuè nobiscum agitur anno dumtaxat amore nobis petito. Vnde Lorca *in 2.2.sect.3.disp.58.n.8.* sic ait. Me iudice, si quis anno integro omissionem huius actus incurrat, certúsque sit Dei sui immemorem tanto tempore se extitisse, debet se iudicare transgressorem, quoniam Ecclesia simile arbitrium sumpsit circa præceptum pœnitentiæ, quod eiusdem rationis est. Ita Lorca, & ante omnes Ledesma *in summ.to.2. tr.3. c.5.post 6. concl.* Sed ego puto hac obligatione non teneri adultum annis singulis, quia hoc est nimis durum, & nullo firmo fundamento nititur, vt docet Castrus Palaus *tom.1.tr.6.disp.1.punct.4.n.10.* qui firmat hanc obligationem multo tempore non esse differendam, & dilationem trium annorum putat esse grauem; nam qui tanto tempore diuinam bonitatem non redamat, eam videtur contemnere; & hoc tempus etiam assignat Suarez *de charitat.disp.5.sect.3.nu.4.* & Coninch *disp.24. dub.3. n.53.* vbi ait. Videtur omninò mortaliter peccaturus, si hoc præceptum quis ad tres, vel quatuor annos spontè differat.

4. Notandum est tamen primam sententiam non approbare, & quidem magis probabiliter Azorium, Suarem, Sanchez, & alios, quos citat, & sequitur Castrus Palaus *tom.1.tr.6.disp.1.punct.4.n.2.* Sed si in illa velis stare, non est intelligenda, quasi peccemus statim mortaliter habita sufficienti Dei cognitione, si non eliciamus actum dilectionis; hoc enim satis graue esset, sed quòd secluſa omni ignorãtia, & inaduertentia sine graui peccato nequeamus eum valde diu differre. Et Coninch *disp.24.dub.3.n.50.* credit peccaturum, qui eum ad annos aliquot differret, aut fortè etiam, qui vltra annum secluſa, vt dixi, inaduertentia. Neque torquere se quis debet, vt obseruat Hurtadus *in 2.2.disp.174.sect.5.§.24.* vtrùm huic præcepto satisfecerit, quia quamdiu positiuo, & probabili argumento non meminit, se hoc præceptum omisisse, culpatè sibi persuadeat se contra illum non peccasse; vel quia Deum dilexit, vel quia illud inculpatè prætermisit. Adde, quòd si certò sciat huic præcepto non satisfeciſſe, potest sequi opinionem negatiuam, quam ego teneo, nempe non adesse pro illo tempore tale præceptum: vt præter DD. citatos tenet etiam Vasq. *in 1.2.disp.186.c.2.* & Turrianus *in 2.2.disp.97.dub.2.*

5. Non desinam hîc admonere Ioannem Sancium *in selectis disp.1.n.21.* docere, quòd qui semel in vita huic præcepto satisfecerit, non teneatur ampliùs illo. Pro qua sententia facit Vasquez *in 2.part.tom.4.q.86. art.2.dub.6. n.11.* vbi tempus obligationis huius præcepti assignat solùm pro fine vitæ. Sed hæc non approbat Castrus Palaus *loco cit.n.4.& 5.*

6. Nota etiam quòd alij assignant alios casus: quibusdam enim visum est hoc præceptum esse implendum diebus festis. Item quando suscipitur Baptismus, quando quis tenetur ad contritionem, quando insigne beneficium à Deo accipit, vel est causa subeundi martyrij, quando blasphemantibus, aut contemnentibus nomen, vel honorem Dei est resistendum, & quando præceptum dilectionis proximi est implendum. Verùm his casibus, vel omninò non obliget, vel non obligat per se, sed ratione alterius, ac proinde eius omissio non est peccatum speciale: festa enim obseruantur per ea, quæ in illis fieri iubentur, vt per vacationem ab operibus seruilibus, & auditionem Missæ, & Vesperarum. Hæc autem fieri possunt absque speciali, & expressa Dei dilectione. Ad Baptismum requiritur quidem ea dilectio Dei, de qua Concilium Tridentinum, *sess.6.cap.6.* dicit, quòd fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore, illum tanquam omnis iustitiæ fontem diligere incipiunt, sed vt præuia dispositio, non autem per se, & ex natura

præcepti

præcepti dilectionis. Tempore contritionis, & martyrij solùm per accidens requiritur Dei dilectio, scilicet ratione iustificationis, aut præparationis ad illam, aut ad ipsum martyrium. Pro beneficiis acceptis directè solùm est obligatio gratitudinis, quæ sine actu amoris potest exhiberi. Quando contra blasphemantes defendere oportet Dei honorem (quoad confessionem fidei externam pertinet) non est sub periculo peccati necessarius actus charitatis Dei, vti nec quãdo proximus est diligendus, necesse est actu elicere Dei dilectionem. Hæc Syluius *in* 2.2.*q.*44.*art.*6.*quæritur tertiò.*

7. Verùm extra hos casus per accidens possumus obligari ad dilectionem Dei. Primò, quando grauem tentationem non possumus vitare, nisi diligendo Deum. In tentatione verò odij Dei obligamur per se lege charitatis illum diligere. Secundò, quando opus est administrare aliquod Sacramentum, nec possumus confiteri. Ita Coninch. *disp.* 24. *dub.* 3. *concl.* 5. *num.* 54. Hurtadus *vbi suprà*, & alij.

RESOL. IV.

An hodie explicita Fides Incarnationis Christi, & Sanctissimæ Trinitatis sit adultis necessarium medium ad salutem? Ex part. 3. tract. 5. Misc. 1. Resol. 46.

§. 1. HIc casus solet affligere Confessarios circa homines rudes. Affirmatiuam sententiam docet communiter, vt Lorca *in* 2.2.*q.*2.*art.*8.*disp.*22.*membr.* 2.*n.*4. Sanchez *in sum.tom.*1.*lib.*2.*c.*2.*concl.*6. Valentia *to.*3.*q.*2.*punct.*4.& 5. Molina *in* 1.*part.q.*1.*art.*1.*disp.*2. Malderus *in* 2.2.*D.Thomæ,q.*2.*art.*8. Acosta *de procur. Indor sal.lib.*5.*c.*3.& 4. Becanus *in* 2.2.*c.*12.*q.*3.*concl.* 3. Tannerus & Layman *vbi infrà*, & alij penes ipsos. Et ratio est, quia alioquin sequeretur, vt obseruat Syluius *in* 2.2.*D.Thomæ,q.*2.*art.*7.*concl.*6. posse nunc temporis aliquem saluari in lege Mosaïca, vt si Iudæus inuincibiliter ignoret fidem Euangelicam, & seruet legem Mosaïcam, quæ implicitè cõtinet fidem Christi.

2. Sed mihi contraria sententia probabilis etiam videtur cum Tannero *in* 2.2.*D.Thomæ,disp.*1.*q.*7.*dub.*2. *n.*4. & Layman. *in Theol.mor.lib.*2.*tract.*1.*c.*8.*n.*5. & absolutè illam docent Sotus *in* 4.*dist.*5.*q.vnica*, *tract.*2. Villalobos *in summa,to.*2.*tract.*1.*diffic.*3.*n.*6.& 7. Medina *in instruct.lib.*1.*c.*14.§.2. Sà *verb.fides,n.*1. Turrianus *in* 2.2.*to.*1.*disp.*27.*dub.*4.& 8. & alij penes ipsos. Et ratio est, quia inter Christianos inueniũtur homines adeò rudes, vt mysteria Incarnationis, ac Sanctæ Trinitatis vero conceptu non apprehendant, & cõsequenter non credant explicitè. Idem solet euenire cũ mutis & surdis à natiuitate. Ab iis verò mysteria Trinitatis, & Incarnationis vero conceptu apprehendi, & credi, vix credibile est, nisi ad miracula confugiẽdum sit; vnde Azorius *to.*1.*lib.*8.*c.*6.*q.*6. Si quis ob ingenij hebetudinem Trinitatis articulum nequeat percipere, satis esse si credat explicitè alios clariores, nimirum Christum Filium Dei natum ex Virgine, passum, cruci affixum, &c. Hosius *in confess.fidei,c.*2. sic asserit, distinctionem personarum, & vnitatem substantiæ, si qui sunt rudiores, quamuis comprehendere possint, non est adeò necessarium ad salutem omnibus explicitè credere, vt si quis minus hæc fuerit assequutus, de eius salute dubitandum sic. Ita ille.

3. Notãdum est tamen cum Tannero *vbi suprà n.*49. stando etiam in prima opinione, & tenendo fidem explicitam nunc post promulgationem Euangelij esse necessariam necessitate medij, quòd si aliqui sũt adeò rudi intellectu, vt ea mysteria sub propria aliqua notione concipere nullo modo possint, tunc supradicti rudes, quoad hanc rem cum infantibus, ac fatuis comparandi erunt. Neque enim credibile est, Deum à quoquam exigere maiorem cognitionem, quàm per vim intellectus ipse consequi possit. Ita ille, vnde apparet, quàm bonus Deus iis qui recto sunt corde. Et ex his Confessarij à multis scrupulis immunes erunt, & multas conscientias afflictas sedabunt. Vide etiam Sanchez *in summa,to.*1.*lib.*2.*c.*3.*n.*18.& 23. vbi docet, quomodo dicantur rudes explicitè credere, etiamsi substantiam articulorum percipere nequeant, & pro consolatione rudium Syluius *in* 2.2.*q.*2.*art.*8.*concl.*8. sic asserit. Si quis adeò sit hebes, vt huiusmodi mysteria retinere non possit, excusabitur à præcepto, & si credat, quomodo potest ea, quæ diximus necessaria necessitate medij; saluus esse poterit.

RESOL. V.

An fideles ordinarij teneantur explicitè scire & credere mysterium Circuncisionis Christi, aduentus Magorum, missionis Spiritus Sancti, communionis Sanctorum, & omnia Ecclesiæ Sacramenta?

Et an obligentur fideles explicitè scire, & credere Matrem Dei Virginem post partum, ac perpetuò mansisse, & creationem mundi esse in tempore, & non ab æterno?

Et an peccent mortaliter, vel tantum venialiter, adultè Symboli Apostolici formam, sub verbis præcepti memoria non tenentes?

Idem dicendum est de Decalogo, & Oratione Dominica, de Aue Maria, *dummodo eorum substantiam sciant, & intelligant.*

Et quid, si nesciant se signare signo Crucis? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Res. 48.

PEr se loquendo mysteria Circunsionis, aduentus Magorum, & missionis Spiritus sancti non esse explicitè credenda docent Tannerus *in* 2.2.*disp.*1.*q.*7. *dub.*3.*n.*68. Suarez *tract. de fide disp.*13. *sect.*4.*n.*3. & alij, quidquid in contrarium asserant Lorca *in* 2.2.*q.* 2.*art.*8.*disp.*33.*membr.*1.*n.*10. & Syluius *in* 2.2.*q.*2.*art.* 8. *concl.*8. cum aliis. Et idcò ignorantes supradicta mysteria non peccare mortaliter docet Coninch. *in* 2.2.*disp.*14.*dub.*10.*n.*190.

2. Quoad Sanctorum communionem, quia huius rei cognitio non videtur ita necessaria scitu, & videtur habere maiorem subtilitatem, cùm etiam docti disputent in quibus rebus hæc communio consistat, negatiuè respondet Villalobos *in summa,to.*2.*tr.*1.*diffic.*4.*n.* 3. & Coninch. *in* 2.2.*disp.*14.*dub.*10.*n.*189. licèt affirmatiuam sententiã doceat Turrian. *in* 2.2.*to.*1.*disp.*28. *dub.*1. & Tannerus etiam *in* 2.2.*disp.*1.*q.*7.*dub.*3.*in.*70.

3. Quoad Sacramenta respondeo, omnes explicitè scire debere substantiam, & rationem Sacramentorum non omnium, sed Baptismi, Eucharistiæ, & Pœnitentiæ; in cæteris verò idem opus erit, si quando ea suscipere quis voluerit. Ita Villalobos *in* 2.2. *tract.*1. *diffic.*4.*n.*4. Tannerus *in* 2.2.*disp.*1.*q.*7.*dub.*3.*n.*72. Suarez *de fide disp.*13.*sect.*4.*n.*12. Sanchez. *in summa,to.*1. *lib.*2.*c.*3.*n.*9. Malderus *in* 2.2.*q.*2 *art.*7.*dub.*2.*n.*51. & alij contra Lorcam *in.*2.2.*q.*2.*art.*8.*disput.*23.*membr.* 1.*n.*19.

4. Notandum est etiam cum Suarez *tract. de fide, disp.*13.*sect.*4.*n.*9. esse probabilem opinionem multorum, asserentium non obligari fideles explicitè scire, & credere Matrem Dei Virginem post partum, ac perpetuò mansisse, licèt contrarium probabilius sit; aduertit etiam Suarez *n.*6. contra Bannez, quod non tenentur fideles explicitè credere creationem mundi fuisse in tempore, & non ab æterno.

5. Et tandem nota contra Syluium *in* 2.2.*q.*2.*art.*8. *cõcl.*8. Io. de la Cruz *in direct.part.*1.*art.*1.*dub.*1. *concl.*2. Palatium *in* 4.*dist.*15.*disp.*9. Nider. *in sũma,prec.*1.*c.*3. & alios, non peccare mortaliter, sed tantùm venialiter, adultos Symboli Apostolici formam, sub verbis præ-

Sup hoc lege duas Resl. sequentes.

ceptis memoria non tenentes. Idem dicendum est de Decalogo, de oratione Dominica; dummodo eorum substantiam sciant, & intelligant, & à fortiori de *Aue Maria*. Ita Layman *in Theol. moral. lib. 1. tract. 1. c. 9. n. 4.* Suarez *sect. 5. n. 8.* Tannerus *n. 67.* Coninch. *n. 194.* & alij DD. *vbi suprà*. Et sic etiam non esse peccatum mortale, sed veniale nescire se signare signo Crucis, docet Sanch. *in summ. tom. 1. lib. 2. c. 3. n. 14.* licèt contrarium doceat Angelus, Tabiena, Syluester, Armilla, quos citat, & sequi videtur Villalobos *in summa, tom. 2. tr. 1. diffic. 4. n. 12.* sed non obstante, quòd supradicta sint probabilia, suadendi tamen sunt fideles, vt illa omnia explicitè sciant, & memoria retineant.

RESOL. VI.

Multi licèt sciant quoad substantiam Symbolum, Decalogum, & Orationem Dominicam, nesciunt tamen memoriter, & eo ordine, quo proponuntur addiscenda, quaritur an peccent mortaliter? Ex p. 2. tr. 16. & Misc. 2. Res. 12. aliàs 14.

§. 1. AFfirmatiuè respondet Farinacius, *de hæresi, q. 179. §. 5. n. 8.* quem sequitur Antonius Naldus *in summ. verb. Christianus, n. 1.* & probat ex vsu præcipuarum vrbium, in quibus Confessarij, & periti omnes rerum Ecclesiasticarum, in dubio reputant eiusmodi præceptum obligare sub mortali, & propterea absolutio sacramentalis solet eis denegari, qui prædicta memoriter non tenent; & in plerisque Synodis diœcesanis cauetur, ne prædicti admittantur ad matrimonium, neque ad leuandos pueros de sacro fonte baptismatis. Hæc Naldus.

Sup. hoc in §. præterea vlr. & etiam eq.

2. At mihi contraria sententia prorsus placet, quam tuetur Azor. *in summa, tom. ... lib. 8. c. 7. quæs. 5.* Sanchez *in summ. tom. 1. lib. 2. c. 3. n. 19.* & præter DD. quos ipse citat, docet etiam hanc sententiam Martinus Bonacina *tr. de legibus, disp. 3. q. 6. punct. 2. n. 14.* & nouissimè P. Suar. *tr. de fide, disp. 13. sect. 5. n. 8.* vbi asserit: Certum est, non esse obligationem grauem retinendi memoriæ verba Symboli, vel præceptorum, ita vt sit peccatum mortale hoc omittere. Et ratio esse potest, quia vel de præcepto non satis constat, quia nec ab aliquo Pontifice, nec in aliquo Concilio generali latum inuenitur, vel quia alij Canones, qui de hoc loquuntur, de substantia mysteriorum sufficienter intelliguntur, vel certè, quia materia illa leuis est, si præcisè in verbis, vel in eorum ordine sistatur. Probabile autem est, si ex pura negligentia hoc omittatur, non carere aliqua culpa saltem veniali, quia præter Canones, qui hoc insinuant iuxta communem vsum Ecclesiæ, talis negligentia censetur aliquo modo culpabilis, & in aliis aliquando scandalum generat. Si verò quis meliorem diligentiam adhibeat, & nihilominus ob naturalem defectum, vel incapacitatem verba retinere non possit, facilè poterit ab omni culpa excusari. Ita ille. Et sic etiam hanc opinionem docuit Vincentius Filliucius *in qq. mor. tom. 2. tract. 22. c. 2. n. 37.* qui citat Nauarrum *in manuali c. 11. n. 22.*

RESOL. VII.

An detur præceptum, vt memoria teneamus Orationem Dominicam; & quid de Salue Regina, *& Salutatione Angelica?*

Et cursim docetur, quod nullum datur præceptum, nec naturale, nec Diuinum, nec etiam Ecclesiasticum de Oratione vocali priuata.

Et quid est sentiendum de consuetudine salutandi Virginem, quando publicum signum datur in principio noctis; an tunc cadat sub peccato saltem veniali talis oratio, & salutatio? Ex p. 10. tr. 16. & Misc. 6. Res. 45. aliàs 44.

§. 1. QVoad Orationem Dominicam affirmatiuè respondet Ioseph Rocafull. *in praxi Theolog. mor. tom. 1. part. 2. lib. 4. de Oratione in speciali disp. 1. c. 1. n. 5.* vbi sic ait: Nota quosdam tenere, oportere memoria tenere, alios non oportere memoriter tenere orationem Dominicam ordine, quo proposita est. In hac quæstione dico primò, non esse iuris naturalis memoria tenere orationem Dominicam: licèt enim iure naturali debeamus precari Deum, non tamen est de iure naturali certa, & præscripta formula vti ad Deum obsecrandum. Dico secundò, neque esse de iure Diuino memoria tenere. Patet, quia non constat de isto iure. Dico tertiò, esse præceptum Ecclesiasticum memoria tenendi orationem Dominicam: Constat (quidquid dixerit Azorius) *ex c. Vos ante omnia de consecrat. dist. 4.* ex Concilio Moguntino *c. 45.* ex Concilio Foroliuiensi sub Carolo, & Pepino, Toletan. *4. c. 9.* & hanc sententiam tenent Angelus, Syluester, Tabiena, Armilla *verb. Fides.* Hucusque Rocafull.

Ad fulciendam doctrinam huius Resol. lege Resol. præcedentem, & §. eius annot.

2. Sed mihi placet opinio Azorij, & aduersus Rocafull. Theologum Valentinum, alium Theologum Valentinum non minus doctum oppono, & is est Ægidius Trullench. *in Decal. t. 1. lib. 1. c. 7. dub. 10. n. 4.* vbi ita asserit: nullum datur præceptum, nec naturale, nec Diuinum, nec Ecclesiasticum de oratione vocali priuata. Suarez *lib. 3. de Orat. c. 7. à n. 3.* & alij: non naturale, quia præceptum naturale orandi satis impletur per orationem mentalem; nec Diuinum, quia tale ô reperitur, nec in veteri, nec in noua lege: & Matth. 6. Cùm Christus docuit nos orare: non habetur præceptum vllum quoad singulos fideles præsertim, & si sola mēte dicatur, satisfit præcepto Diuino de oratione priuata. Quod autem nec detur præceptum Ecclesiasticum probabilius esse existimat Suarez *infrà*; non enim est, ait Suarez, præceptū vt memoria teneamus orationem Dominicā, sed tantùm, vt sciamus substātiam & materiā illius. Nec vllibi habetur præceptum recitandi orationem Dominicam: si enim Ecclesia id præcepisset, etiam determinasset tempus illius recitādæ, quod non fecit; vnde alij quotidie, alij vno tempore, alij verò alio ex deuotione recitant. Itē à fortiori dicendum est de Salutatione Angelica, vel *Salue Regina*, nec tenemur recitare Salutationem Angelicā etiā tempore, quo publicum signum datur in principio noctis, & omissio nullum esset peccatum, nisi interueniret scandalum, vel contemptus. Ita Trullench. cui ego libenter adhæreo. Vide etiam Suarez *de Relig. tom. 2. lib. 3. de Oratione vocali, c. 6. n. 6.* qui respondet ad loca Conciliorum adducta à Rocafull. pro sua sententia. Dicendum est itaque, non extare præceptum Ecclesiasticum recitandi Dominicam Orationē, & signum optimum est, quia præceptum Ecclesiasticum affirmatiuum non solet imponi sine certa tēporis determinatione: nullum autē est ab Ecclesia determinatum tēpus, pro quo sit necessarium fidelibus omnibus priuatim dicere, *Pater noster*, sub reatu culpæ, si illud amittunt, ergo. Vnde Clemens in citato loco monet quidem fideles, vt ter in die hanc precem fundāt, nullus autem dicit, hoc cadere sub præceptum, tantùm ergo est illa optima monitio, & consilium. Quare nec dici potest, hoc præceptum esse consuetudine introductum: tum quia, vt consuetudo inducat obligationem, necessaria est aliqua vniformitas, vt materia obligationis sit certa: hic autem nulla est vniformitas; vnus enim orat hoc tempore, alius alio, vnus rarius, alius frequentius, vnde constare non potest, quando obligat talis consuetudo; tum maximè quia in particulari, & in indiuiduo nullus dicit illam Orationem, vt obligatus, nisi qui tenentur eam dicere ex præcepto Ecclesiæ, vt Ministri eius, vel si dicat ex voto, vel speciali præcepto sui Confessoris, vel Superioris; ergo reliqua consuetudo est ex sola deuotione voluntaria,

luntaria, ac propterea non potuit inducere præceptū.

3. Vnde à fortiori constat, quid de Oratione ad Virginem per Salutationem Angelicam, vel per Antiphonam, *Salue Regina*, dicendum sit. Nauarrus enim suprà saltem de *Aue Maria*, idem sentit, sed nullum speciale adducit fundamentum, neque oportet imponere obligationes non satis fundatas. Est ergo consulendum omnibus, vt has Orationes discant, & sæpius recitent, non verò est peccati scrupulus iniiciendus per solam huiusmodi omissionem. Si quis autem sit adeò negligens animæ suæ, vt hæc rudimenta Christianæ vitæ ignoret, vel nunquam recitet, magnum indicium est, ipsum non rectè viuere, etiam si omissa illa speciale peccatum non sit. Secùs verò esset, si quis aliis Orationibus assuefactus, has non diceret: nam in illo talis omissio, nec esset peccatum, nec signum periculosæ negligentiæ, vel obliuionis salutis suæ.

4. Solum posset quis dubitare de consuetudine salutandi Virginem, quando publicum signum datur in principio noctis, an tunc dicere cadat sub obligationem peccati, saltem venialis; videtur enim hæc consuetudo tam generalis esse, vt hanc saltem obligationem indicat? Sed in primis non credo tunc esse obligationem orandi vocaliter, nam priuata est oratio, & potest quis satisfacere orando mente. Item etiam si quis oret voce, non cogitur ad certam formam orandi, verbi gratiâ, per *Aue Maria*, vel *Salue Regina*, &c. Sed potest dicto aliquo Hymno, vel pro sua vnusquisque deuotione orare. Deinde absolutè, & per se non credo esse obligationem orandi tunc ad Virginem: nam illa consuetudo generaliter recepta est sub ratione deuotionis, non obligationis. Dico autem, per se, quia ex accidenti, & ex concomitantia vix potest omitti sine aliqua culpa, nisi ex rationabili causa. Nam si quis publicè illam omittat, aliquod scandalum præbet, & alios perturbat, periculúmque est; ne videatur illam contemnere. Si autem omittat priuatè, & sine causa, non fiet sine aliqua otiositate, vel ex nimio affectu ad aliquam commoditatem humanam, vel quid simile. Et hæc omnia docet Suarez, *vbi suprà*. Et de Salutatione idem sentit Rocafull. *vbi suprà, disp. 2. c. vlt. n. 83.* vbi contra Nauarrum firmat cum Suarez, ignorantem Salutationem Angelicam non peccare, quia non est obligatio eam sciendi.

RESOL. VIII.

An omnia, quæ habentur in Iure Canonico, obligent, & habeant vim legis?

Et notatur, quod præcepta Conciliorum Prouincialium obligabunt Prouinciam, ad quam spectant testimonia de rigore Patrum, quæ non sunt ex se leges obligatoria. Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Resol. 26.

Sup. hoc in Resol. seq. §. 1. quærer, §. verum.

§. 1. REspondeo negatiuè. Nam circa ius canonicum notare oportet, cùm in corpore iuris habeantur plura desumpta ex Conciliis Prouincialibus, & alia ex sanctis Patribus, Augustino, Isidoro, & similibus, non omnia, quæ in eo continentur, obligare omnes, aut habere vim legis; nam solus Pontifex, & Concilium generale ab eo approbatum habet vim obligandi vniuersam Ecclesiam; præcepta verò Conciliorum Prouincialium obligabunt Prouinciam, ad quam spectant testimonia de rigore Patrum, quæ non sunt ex se leges obligatoriæ. Itaque cùm Gratianus fuerit horum collector, & ipse non habuerit auctoritatem condendi leges, non potuit his Conciliis, & Patribus maiorem auctoritatem, & vim tribuere, quàm ipsi habebant. Vnde etiam constat minus obligatorium esse, quod Gratianus addit de suo, vt interdum addere solet. Imò licèt aliquid referat tanquam dictum ab aliquo Concilio, vel Papa; si aliundè constaret non fideliter referri, aut esset res omninò dubiæ auctoritatis, non esset obligatio illi parendi. Et hæc omnia docet Iacobus Granado *in part. 2. D. Thomæ, contr. 7: tr. 3. part. 1. disp. 3. sect. 7. n. 17.* vide etiam Suar. *de legibus lib. 4. c. 5. à n. 5.* Gretserum *pro defensione Bellarmini lib. 2. de Romano Pontifice, c. vlt.* Rodrig. *in qq. Regul. tom. 1. q. 6. art. 2.* & alios penes Rodericum Acugna *in proœm. decreti Gratiani n. 19.* & Augustinum Barbosam *n. 6.*

RESOL. IX.

An decretum Gratiani habeat vim legis? Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. Resol. 68.

§. 1. HÆc quæstio pro praxi multum deseruiet non solùm Iurisperitis, sed etiam Casuistis, & Theologis, & affirmatiuam sententiam mordicùs tenet noster Pater Molfesius *in sum. tom. 1. tr. 9. c. 5. n. 73.* vbi sic ait. Canonistæ tenent indubitanter Decretum Gratiani habere vim legis. Ita Glossa *in c. noli, dist. 9.* eo quòd Gelasius Papa approbauerit tale Decretum. Alij, quòd Eugenius III. approbauit omnia contenta in Decreto, & quòd licèt non cōstaret expressè de huiusmodi approbatione, communiter tamē Canonistę, & Legistæ omnia contenta in prædicto Decreto allegantes, tanquam leges, & sic illis vtuntur in decisionibus causarum, & hæc opinio mihi probatur; quia in prædictis magis standum est Iuristis, quam Theologis, tum, quia vulgatum est axioma. In vtroque iure satis est allegare titulum, & probare possessionem: & hìc supponitur, & allegatur titulus approbationis, & adest possessio plus quingentorum annorum, dum Gratianus Monachus sācti Fœlicis Bononiensis, Ordinis S. Benedicti, vt aiunt, anno 1009. compilauit Decretum, & ab illo tempore vsque ad præsens, semper Legistæ, & Canonistæ iudicarunt adesse talem approbationē, & tanquam sacris Canonibus vsi sunt, etiam dictis Sanctorum, quæ inibi Gratianus inseruit. Tum etiam, quia consuetudo dat iurisdictionem, & vim obtinet legis. Additur, quia varij Summi Pontifices iusserunt emendationem eiusdem Decreti, vt iam vltimo loco Gregor. XIII. illud iussit emēdari, & corrigi, facta collatione cum originalibus, ex quibus Gratianus desūsit omnia, & sic emendatum iusserūt excudi. Igitur ad minus est continuata tacita cōcessa auctoritas, & successiuè iure negari non videtur, vt vim legis non habeat. Hucvsque Molfesius, & testimonia sanctorū Patrum in dicto volumine Decreti inserta habere vim legis, dummodo in contrarium aliqua dispositio Pontificia non appareat, tenet Barbosa *in Proœm. d. Decret. n. 7.* vbi citat plures DD.

2. Verùm ego alibi contrariam sententiam docui, & nunc iterum doceo, & ita docent communiter Theologi, inter quos præcipuè videndus est Salas *de legibus tr. 14. disput. 8. sect. 13. per totam.* Hanc etiam sententiam docet Sanchez *de matrim. tom. 3. lib. 9. disp. 12. n. 5.* Valentia *tom. 3. q. 6. disp. 6. de voto, punct. 6.* Sotus *de iust. lib. 7. q. 3. art. 1.* Caietanus *in 2. 2. q. 88. art. 8. dub. vlt. ad 1.* Maior *in 4. dist. 27. quæst. vlt. §. dubitatur an is.* Suarez *de legib. lib. 4. cap. 5. n. 6.* Granado, vt ego alibi notaui, *in 1. 2. D. Thom. contron. 7. tr. 3. part. 1. disp. 3. sect. 2. n. 17.* quibus adde Villalobos *in summ. t. 1. tr. 2. difficult. 7. n. 3.* vbi sic ait. [Los Canones que estan en el Decreto, no son leyes de Pontifices, ni de otro que tēga autoridad de hazellas, sino ricopilolas Graciano, y no fue aquel cuerpo aprobado por algun Pontifice, y no es autentico. Contiene pues este Decreto autoridad desde muchos Santos, y de algunos Concilios Prouinciales; otras del mismo Graciano, otras de Palea, que fue vn discipulo de Graciano, y otras son leyes ciuiles que está alli infertas; y todo esto no tiene mas autoridad, que aquellos Santos, ò Concilios de don-

Alibi in res. quæ hìc est antecedens.

de se tomaron. Ita ille. Dicendum est igitur cum Suarez & aliis, *vbi suprà*, contra Barbosam, & alios, dicta Patrum non habere vim legis, eò quòd inueniãtur inserta in Decreto Gratiani, nisi ab aliquo Pontifice fuerint canonizata, vel inter Decretales aliquando inueniantur, nec adest consuetudo in contrarium. Vide suprà citatos Doctores, qui respondent ad omnia Aduersariorum argumenta: vnde remanebunt soluta ea, quæ superiùs Molfesius adducit.

RESOL. X.

An leges Pontificiæ vt obligent, necesse sit, vt promulgentur in singulis Diœcesibus, & Prouinciis?

Et an Pontificiæ leges statim post duos menses à publicatione Romæ facta, totam obligent Ecclesiam; neque necessaria sit publicatio in singulis Prouinciis, & Diœcesibus?

Et decidatur leges Pontificias vsu, atque consuetudine receptas (vt est Bulla Cœnæ, & similes Constitutiones contentæ in Decreto) & cæteras non indigere promulgatione facta in Prouincia. Ex p.1.tr.10.Ref.8.

Sup hoc in Resol. seq. & infrà in Ref. 13.§.1. vsque ad lin. 7. & in Resol.14 breuiter in fin.& in Ref. 15 recitanter in §.vlt.& in tom.7. tr 1. Ref. 272. ad lin.9.& in §. Nec obstãt. & in tom.9. tr.2.Ref.345.

§.1. NEgatiuam sententiam docet Tannerus *in p.2.disp.5.q.5.dub.3.n.118.*Angu.*tract.de leg. tom.1.lib.4.contr.1.n.27.&* 28. Pontius *de matrimonio, lib.5.c.7.num.2.*Berti *in explicat. Bullæ Clementis VIII. de largit.muner. part. 7. principali.* Layman *vbi infrà, n.4.*Castellinus *in tract.de elect.canonal.*§.10. Lorca *in p.2.tom.2.disp.18. de legib.* Fernandez *in exam. Theol. mor.part.2.c.3.§.3.n.1.in fin.*Rodriguez *qq.regul.tom.1. q.6.art.3.*Graffius *in conf.tom.1.lib.3.conf.9.n. 4. de regularibus.*Malderus *in 2.2.q.90.art.4.dub.3.*Villalobos *in summa,tom.1.tract.2.dub.12.n. 5.* Marius Antoninus *lib.1.resol.122.casu 1.*Filliucius *tom.2.tract.21. cap.11. n.397.*Sayrus *in Clavi Regia,lib.3.c.5.n.7.* Coriolanus *in Bulla Cœnæ,*vbi de absolutione,*in fine,fol.mihi 975.* Granado *in part.2.controuers.7.tract.3.part.1. disp.11. sect.2.n.17.*Vgolinus contrà Venetos *c.1.§. 1. num.4.* Suarez *de legibus lib.4.c.15.n.2.*Salas etiam *de legibus disp.12.sect.2.n.10.*Valentia *tom.3.disp.7.q.5. punct. 5.* Vasquez *in part.2.tom.2.disp.156.c.2.*Azor.*part.1.lib. 5.c.5.q.3.*Duard.*in explicatione Bullæ Cœnæ lib.3. §. 1. q.1.n.17.*Molfesius *in summ.tom.1.tract.9.c.8.n.38.*cum multis aliis.

2. Probatur hæc opinio. Primò, ex communi praxi: nam omnes causæ, quæ ex toto terrarum orbe deferuntur ad Romanam Curiam, non definiuntur, nisi iuxta Regulas Cancellariæ, & alias leges, quæ tantùm Romæ promulgatæ sunt: ergo, &c. Secundò, Bulla Cœnæ Domini nusquam, nisi Romæ, solet promulgari. Tertiò, quia Pius IV. in sua Bulla, in qua confirmauit Concilium Tridentinum, voluit, vt leges dicti Concilij, quæ pertinent ad reformationem, & ius canonicum, vbique inciperent obligare Calend. Maij ann.1564. post promulgationem Romæ factam. Quartò, quia, cùm Pontificibus expedire videtur, vt eorum Bullæ promulgentur in singulis Prouinciis, id speciatim decernunt, vt patet in Bulla Sixti V. cõtra Astrologos. Ergo, cùm publicationem omittunt, non iubentes, vt efficiatur; signum est, eosdem Pontifices velle, vt facta Romæ promulgatione, nulla alia opus sit, vt eorum leges in singulis Prouinciis obligent.

3. His tamen minimè suffragantibus, contrariam sententiam docent viri doctissimi, vt Serarius *in suis Opusc.theol.tom.1.disp.de legib.n.56.& seq.*Sà *verb.lex. n.9.*Soletus *de potestate Confess.c.9.q.5.*Medina *in p. 2. q.90.art.4.dub.1.post.2.concl.& dub.vlt. conclus.5.* Angelus *verb. Lex.n.13.*Sotus *de iust.lib.1.q.1.art. 4.* Ludouicus Carbo *de leg.lib.3. disp. 9.* Conradus *in p. 2. q.90.art. 4. ad 2.* Miranda *in Manual. Prælat. tom. 2. q.25.art. 4. conclus. 5.* Victorellus *in notis ad Manual. Nauarri,c.23.n.40.*& Molina *de iustitia tom. 2.tract.2. disp.395.n.4.*vbi sic ait: [Opinio illa, quod põtificiæ leges statim post duos menses à publicatione Romæ facta, totam obligent Ecclesiam, neque necessaria sit publicatio in singulis Prouinciis, aut Diœcesibus ad effectum, quòd nullus præsumatur illas ignorare; profectò non est tam certa, quàm certa supponitur; quin potiùs contraria meo iudicio est probabilior.] Ita Molina: & hanc sententiam probabilem, & tutam esse in conscientia, putat Layman *in Theol. moral. lib. 1. tract.4.c.3.*Becanus *in summ.Theolog.p.2.tract.3.c.6.n.5. & 6.in fin.* Homobonus *de exam Eccles.part.2.tr.12. c.3.q.10.in fin.* Lessius verò *de iust.lib.2.c.22. dub. 13. n.28.*& Vasquez cum Granado *vbi suprà,* eorum sententiam vocant tantùm probabiliorem: ergo secundùm illos ista erit probabilis.

Sup. hoc infrà in Resol. 12.§.2 & lege alias Ref. not.1. dictæ Ref.

4. Nec destituta videtur rationibus hæc sententia: nam nimis durum esset, si statim atque Romæ promulgatur aliqua lex pontificia, obligaret Christianos per totum mundum dissipatos. Secundò, in multis locis Concilij Tridentini leges non seruantur: quia ibidem non fuerunt promulgatæ. Tertiò, id colligitur *ex c.cum infirmitas,de pœn. & remiss.* vbi statuitur legem Concilij generalis, quæ circa Medicos lata est, non priùs obligare Medicos, quàm fuerit à locorum Ordinariis promulgata. Ergo etiam Constitutio Papæ non ligat in Diœcesibus, vbi non fuerit promulgata. Restat modò respondere ad argumenta contrariæ sententiæ. Ad primum respondetur, Iudices Curiæ Romanæ iudicare secundùm opinionem probabiliorem, quæ asserit, Constitutiones pontificias tantùm Romæ publicatas obligare in foro externo, & conscientiæ: sed ex hoc non sequitur, contrariam sententiam esse falsam: & ita in simili casu respondet Becanus *vbi suprà,q.7.n.3.in fin.*& ita etiam in simili casu de stylo Curiæ Romanæ respondet Fagundez *de præcept.Eccles.tract.2.lib.8.c.8.n.138.*& Granado *in part. 2.contract.7.tract.3.part.1.disp.11.sect.2.n.15.*Igitur dicendum est, quòd praxis illa, quam afferunt, fundatur in probabilitate contrariæ sententiæ; non tamen tollit probabilitatem alterius. Ad secundum respondeo cum Reginaldo *tom.1.lib.13.c.16.n.155.*Constitutiones pontificias vsu, atque consuetudine receptas, (vt est Bulla Cœnæ, & similes Constitutiones contentæ in Decreto,) & cæteras non indigere promulgatione facta in Prouincia. Ad alia argumenta respondet Molina, *vbi suprà, num.6.* Ego verò putò, non esse necessariam promulgationem, vt lex pontificia obliget: & ideò tene primam sententiam.

RESOL. XI.

Vtrùm leges Pontificiæ non obligent, nisi in singulis Prouinciis promulgentur?

Idem est dicendum de aliis nouis Pontificiis Constitutionibus, quando contrarium non exprimitur. Ex p.5. tr. 14.& Misc.2.Ref.25.

Quæ hic est Ref. antecedens, & in aliis eius primæ annot.

§.1. NOn obligare docent plures Doctores, quos citaui *in 1.part.tr.10.de legib.resol.8.* quibus addo Cœlestinum *in compend.Theol.mor.tract.3.c.7.& tr.8.c.17.*Duvallium *in 1.2.D.Thomæ,tract.de legibus,q. 5.art.5.*Marchantium *in horto Pastorum in ref. Pastor. c.4.q.21.*& latè Ioannem Vvigers, publicum Professorem sacræ Theologiæ in Academia Louanienſi *in 1.2.D.Thomæ,q.69.art.4.à n.84.vsque ad n.93.* & quia codex rarus est, ponam per extensum eius verba; sic enim ait. Leges non tantùm Imperiales, & ciuiles, sed etiam Pontificiæ & Ecclesiasticæ, quæ irritatoriæ sunt contractuum, non obligant nisi sint promulgatę in singulis Prouinciis, & Diœcesibus, & idem potest probabiliter teneri, etiam de aliis nouis Pontificis

Constitutio

Constitutionibus quando contrarium non exprimitur. Probari autem primò potest eodem argumento ducto ex *c.si in adiutorium, alist.* 10. & ex *c. de noui operis nunciatione*, quo authores ad præcedentem propositionem citati eamdem confirmant, quia Canones non magis statuunt aliquid peculiare contra ius ciuile quoad alias Cõstitutiones Ecclesiasticas, quàm quoad leges Pontificias irritantes contractum. Ergo tam in illis, quàm in his procedit argumentum. Confirmatur, quia Pontifex Pius IV. *in Bulla suprà citata*, quæ incipit, *Sicut ad Sacrorum*, satis significat se quoque motum dispositione iuris communis ad concedendam iustam temporis moram, antequam decreta Concilij Tridentini circa reformationes inciperent obligare, & sortiri effectum; quidni ergo etiam hoc de æquitate, & benignitate Pontificis præsumendum est, quod in suis nouis Constitutionibus intendat se conformare dispositioni iuris communis quoad loca promulgationis, quemadmodum quoad tempus obligationis. Neque refert in eadem Bulla Pontificem declarare decreta Concilij ad reformationem & ius positiuum spectantia, à certo die ibi expresso omnes obligari cœpisse; tum quia ex toto Christiano Orbe fuerant ad Concilium illud Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi euocati, qui sufficienter de illis decretis erant instructi, vtpote qui & ipsi decreta illa condiderant, & poterant in suis Prouinciis, & districtibus facere illa innotescere, tum etiam quia Pontifex mox à confirmatione, & promulgatione Romæ facta studiosè mandauit illa statim ad impressionem tradi quo commodiùs per Christiani nominis Prouincias & Regna diuulgari possent, vt loquitur in Bulla Confirmationis dicti Cõcilij, quæ incipit, *Benedictus Deus*. quare poterat existimare ea iam post trimestre, vel amplius sufficienter apud omnes esse diuulgata, & promulgata, nisi forsitan apud eos, quorum contumacia obstitisset, qui idcirco ab obligatione meritò non erant eximendi. Accedit quòd Pontifex loquitur generaliter de decretis omnibus ad dictam reformationem, iúsque positiuum spectantibus, inter quæ etiam sunt plurima derogatoria priuilegiorum, diuersarum facultatum & gratiarum, vt refert Pontifex Pius IV. in Bulla ea de re edita, quæ incipit, *In Principis Apostolorum sede*; cuiusmodi tamen leges, & constitutiones plerique, qui ab hac propositione dissentiunt, admittunt, & volunt non prius vim habere, quàm fuerint denunciatæ in Prouinciis, aut Diœcesibus, vel iis, quibus gratiæ & priuilegia concessa fuerint, vt patet ex dictis circa propositionem septimam; sed quoad rem satis iam ante responsum est. Probatur secundò, quia communis est interpretum iuris tum Canonici, tum Ciuilis sententia, vt ex Abbate & Felino *ad c. 1. de treuga & pace*, refert Azorius *suprà c. 4. q. 1.* legem, quæ vsu non recipitur, carere vi, seu non obligare, quamuis Principis authoritate sit constituta & promulgata, quod etiam indistinctè de legibus tam Pontificiis, quàm ciuilibus docent ipse Azorius *eodem loco*, Greg. à Valentia *suprà q. 5. punct. 5.* qui addit esse communem sententiam Iuristarum, & Theologorum, & Tannerus *loco suprà cit. dub. 4.* de plerisque saltem Pontificiis, quod an verum sit, dubio sequenti videbimus. Interim, & alij plures Theologi, quando agitur de diuersis nouis constitutionibus Pontificum in particulari, idem videntur sentire, quando excusant non obseruantes: propterea quòd in talibus vel talibus Prouinciis non sunt receptæ, idque potissimùm ex hoc capite, quia non censetur Pontifex proponere legem, nisi tacitè sub illa conditione. Quare quantò magis æquitati, & rationi consentaneum est, magisque dignum sancta Sede, præsumi de eius benigna mente, & moderatione, quòd insistendo, & se voluntariè conformando dispositioni iuris communis, non sit eius intentio per constitutiones suas obligare Regna & Prouincias, vbi illæ promulgatæ non fuerint, quàm de eius voluntate præsumere, quod non velit eas vim habere in partibus, vbi promulgatæ fuerint, ideò quia vsu non recipiuntur à populo, sanè tanto videtur habenda verisimilior doctrina iam exposita in propositione decima præ illa, quæ tradit leges Pontificias non obligare propter non vsum, siue quia non recipiuntur à subditis: quis autem non videat æquius esse, & rationabilius, & magis dignitati conueniens, Principem nolle legem habere vim, quia in Prouincias non est promulgata, quàm quia populus promulgatam non acceptat, aut ad vsum & praxim non deducit? ergo, &c.

2. Addi denique potest admodum grauis & iusta ratio voluntatis talis Pontificis; quia Ecclesia est Regnum spirituale amplissimum, per omnes Orbis partes diffusum, & sine comparatione excedens latitudinem Romani Imperij. Quare impossibile est quòd leges Ecclesiasticæ in vrbe Roma dũtaxat publicatæ innotescant, aliquousque vniformiter per totã Ecclesiam, aut per diuersa Regna, & Prouincias, vbi non sunt promulgatæ, quamuis ex occasione possint aliqui hîc, vel illic inaudire. Velle autem sic lege obligare sparsim per mundum aliquos qui casualiter, vel ex accidente inaudierunt, & resciuerunt legem illam Romæ publicam, reliquis vbique pro maxima parte omninò ignorantibus, aut non sufficienter & debitè informatis, esset inducere magnam difformitatem in ratione agendi, & viuẽdi inter fideles, in iisdem Prouinciis, & locis commorantes, & magnam confusionem, quæ inde nata est, sequi. Esset quoque multos conjicere in varias animi anxietates, & scrupulos conscientiæ, qui aliquid de lege audiuissent, quam tamen viderent passim non obseruari. Vnde sæpiùs & ipsi, etsi cuperent, non tamen commodè, aut conuenienter possent illas obseruare.

3. Deinde licèt fideles omnes pariter sint subiecti Summo Pontifici, tãquam Christi Vicario in terris, & capiti vniuersalis Ecclesiæ militantis; nihilominus quemadmodum iuxta politicam gubernãdi rationem, non eędem leges semper conueniunt omnibus populis, nec vbique sunt futuræ vtiles; ita quoque frequenter potest accidere, quòd iuxta regulas prudẽtiæ Christianę iudicabitur expediens, vt aliquę leges Ecclesiasticæ quæ non sunt de rebus admodum necessariis, non imponantur certis Prouinciis, & populis, super quibus sancta Sedes libenter desiderat informari, quia nouit sibi datam potestatem in ædificationem, non in destructionem. Hoc autem cõuenientiùs fieri poterit, si dicamus leges eius ex ipsius voluntate non obligare prius quàm in Prouinciis fuerint promulgatæ. Si namque Ordinarij locorum habeant iusta motiua, quare existiment eiusmodi leges nõ fore vtiles pro tempore & loco, sed forsitã perturbatiuas, magis licebit de istis sanctam Sedem informare, & desuper eius expectare iudicium prius, quàm promulgentur vel apud populum, vt latæ, & obligãtes enuncientur. Ob quas & similes causas dictum fuit meritò fuisse ab Imperatore ordinatũ, quòd leges eius vim, & robur nõ haberent in Prouinciis, in quibus non fuerint promulgatæ. Quare cùm gubernatio Ecclesiæ, sicubi contrarium in Ecclesiasticis constitutionibus non reperiatur expressum, soleat imitari regimẽ & leges Imperij, quod Canones supracitati indicãt, meritò quoq; propter illas, & alias existimare licebit SS. D. N. ex sua voluntate vti in legibus inducendis pari prouidentia & benignitate, quibus ipse Imperator vtendum censuit, quando contrarium expressè non declarauerit; præsertim cùm non minori commoditate possint per Prouincias Ecclesiæ publicari leges Põtificiæ, quàm per Prouincias Imperij leges Imperatoriæ, quando quidem in omnibus habeat tum suos Legatos, vel Nuncios Apostolicos, tum Ordinarios sibi subiectos, quibus promulgationem potest demandare, prout etiam frequenter facit per suos Nuncios monen-

Ordinarios, quatenus constitutiones Pontificias Romæ æditas,& publicatas curent in suis Prouinciis, & Diœcesibus obseruari,& iis,quorum interest,insinuari,seu publicari,quod non ita pridem sæpiùs apud nos quoque executioni demandarunt. Quare falli videtur in eo,quod dicit Vasquez *disp.*157.*n.*21.nullam hactenus legem,vel Bullam Pontificiam,plus quàm in Curia Romana fuisse promulgatam,cùm & Concil.Trid. pluribus in locis,vbi vniformiter aliquousque ab omnibus obseruatur,fuerit publicatum post promulgationem Romæ factam. Imò Canones indicant manifestè Pontifices supponere leges, & constitutiones suas per Ordinarios esse in Prouinciis publicandas,etsi hoc nõ exprimant, & tunc contrauentores pœnis subjacere. Colligitur euidenter ex *c. cum infirmitas, de pœnitentiis & remissionibus*, vbi sic loquitur Pontif. Si quis autem Medicorum huiusmodi nostræ constitutionis postquam per Prælatos locorum fuerit publicata, transgressor extiterit,tamdiu ab Ecclesiæ ingressu arceatur, &c.vbi Pontifex omninò supponit, quod constitutio illa fit per Prælatos publicanda, quamuis constitutio istius non contineat mandatum,& tunc ea facta transgressores efficiantur rei.Quòd si aliquæ,siue Ecclesiasticæ, siue sæculares personæ promulgationem malitiosè,aut aliàs indebitè impedirent,haud dubiè præter grauem reatum,quem impediendo incurrunt,etiam legis nexu tenebuntur,vtpotè quæ illis sufficienter insinuata fuerit,neque cuiquã debeat suasuffragari malitia.

4. Dixi in propositione,*quando contrarium non exprimitur*;si enim Pontifex expressè declararet se velle ex magnis & grauioribus causis legem suam in vim solius promulgationis Romæ factæ sortiri robur,& effectum per omnes Christiani orbis partes,& vbique obligare, absque alia promulgatione,vel publicatione legis alibi vt facienda,vt,verbi gratia, quia in multis Regnis & Prouinciis sciret legis suæ publicationẽ indebitè & sine fundamento impediendam,negandum non erit,legem tunc vim & robur habituram apud omnes fideles, vbi innotuerit,etsi in Prouinciis,aut diœcesibus ibi nõ fuerit publicata,quia tametsi ordinata ratio inducendę legis cum fructu,& effectu per se videatur id postulare,quòd talis adhibeatur eius promulgatio,vt certa ratione possit morali modo innotescere simul apud omnes,aut plurimos tempore illo, intra quod legislator velit eam obligare in talibus & talibus locis (cùm alioquin vix possit humano modo fieri,quòd vnquam istius sit in talibus locis obseruatio debita,quia antequam vtcumque apud plures innotuerit, iam propter moram temporis dicetur per non vsum elanguisse)tamen ex vrgentioribus causis,vti diximus, & quasi per accidens, & propter necessitatem poterit Pontifex legem etiam vno tantùm loco promulgatam velle vbique obligare, & hac sua voluntate accedente sic promulgatæ robur & vim tribuere obligandi omnes,apud quos quomodolibet innotuerit. Neque obstat, quòd Imperator sua lege in Metropoli residentiæ suæ dumtaxat publicata, non valeat forsitan omnes Imperij Prouincias (quamuis id vel maximè vellet) obligare, quia magnum intercedit hac in parte discrimen inter Pontificem,& Imperatorem,quia Imperator superioritatem & potestatem legislatiuam habet à populo, & proinde limitatam,seu modificatam iuxta mentem,& sensum populi:non existimantur autem prouincię singulæ, quæ sunt corpora politica per se quodammodo perfecta, dedisse illam authoritatem Imperatori,quòd posset eas legibus suis ligare alibi,quàm in ipsis Proninciis promulgatis.Summus Pontifex verò habet supremam potestatem regendi Ecclesiam, & ordinandi omnia, quæ ad eius regimen sunt necessaria, aut opportuna immediatè à Christo Domino,& proinde limitationem,aut modificationem à populo non recipit. Quando igitur ea sunt adhibita, quæ ad essentialem rationem legis, eiúsque applicationem sunt requisita, obligabit ea vniuersaliter omnes, si Pontifex declarauerit illam esse suam intentionem & voluntatem. Sed contra antedicta opponitur ex Syluestro, consequens inde fore,quòd multæ Decretales Pontificis non obligarent,siquidem multæ in multis Prouinciis non sunt vnquam promulgatæ,in quibus tamen obligant,& seruantur.Ita Valentia *supr.disp.*7.*q.*5.*punct.*5. vbi tamen admittit sententiam Soti esse probabilem.Respondeo negando consequentiam,quia ipsa receptio legis, seu Canon alicuius in communi corpore iur.quod vbique solet ex pulpitis audiri,& obseruari, est quædam virtualis promulgatio legis,seu Canonis,etiam in singulis Prouinciis & Diœcesibus,vt docet Tannerus *suprà*; ideóque vult etiam constitutiones Pontificias irritatorias cõtractuum vim habere,quæ in commune corpus iuris sunt redactæ, quamuis aliter in Prouinciis non sint promulgatæ,licèt de aliis sentiat non habere robur,vt diximus, nisi in Prouinciis & Diœcesibus fuerint promulgatæ. Imò non tantùm est quædam virtualis promulgatio,sed bene actualis, & solemnis, quando passim in Academiis publicè ex cathedris præleguntur,& explicãtur,idque ex authoritate Principum, qui leges, vel Canones condiderunt. Et hæc omnia docet Vvigers *vbi suprà*, cuius sententiam probabilem esse docet nouissimè Iacobus Gordonus *in Theol.mor.tom.*1.*lib.*2.*q.*10.*c.*5.§.2. *n.*14. & ex eadem Societate Nicolaus Baldellus *in disp. Theolog. tom.* 1. *lib.*5.*disp.*18.*n.*7.Verùm his non obstantibus,tu ne deseras tenere contrariam sententiam, quam ego docui *loco citato*,in principio huius resolutionis,cum multis Doctoribus, quos postea citat & sequitur Merolla *in disp.Theolog.tom.*2.*disp.*4.*c.*4.*dub.*17.*n.*150. quibus nũc addo Montesinum *in* 1.2.*D.Th.tom.*2.*disp.*20.*q.*4. *dific.*3.*n.*96.Pesantium *in* 1.2.*q.*108.*art.*4.*disp.*5.& Auersam *in* 1.2.*q.*95.*sect.*4.

RESOL. XII.

An leges Pontificiæ non obligent, nisi post duos menses à promulgatione factæ, quamuis aliquis statim sciat suam promulgationem?

*Et notatur doctrinam huius Resolutionis admittendam esse in legibus Principum Supremorum, & secus autem si lex feratur ab aliquo Magistratu, qui habet in sua gubernatione Superiorem, vt Episcopus; nam tunc statim ex ipso tempore promulgationis obligat.*Ex part.1.tr.10. Rel.9.

§.1. STatim obligare facta promulgatione, & non post duos menses,docet Tanner. *in p.*2. *disp.*5. *q.*6.*dub.*1.*n.*7.Anguiano *tr.de leg.to.*1. *lib.*4. *contr.*2. *n.* 17.Vasquez *in p.*2. *disp.*156.*c.*3. *n.*14. Homobonus *de exam.Eccles.p.*2.*tr.*9.*c.*3.*q.*3.Suarez *de le gib.lib.*3.*c.*18. *lib.*4.*c.*15.*n.*11.*& c.*17.*n.*5.Salas etiã *de legib. disp.*12. *sect.*3.*n.*20.Molina *de iust.tr.*2.*disp.*395.Malderus *in p.*2. *q.*90.*art.*4.*dub.*3.& Villalobos *in sum.to.*1.*tr.*2.*dub.*14. *n.*4. vbi sic asserit : [Las leyes del Pontifice , si no es que señalan tiempo,en publicandose en Roma obligan,sin esperar à que passen dos meses.El fundamento es,que la Autentica,*Vt nouæ factæ Constitutiones*.no esta recebida en las leyes canonicas,como costa del estilo.] Et ratio est : quia nulla lege ita statuitur : & lex illa Authenticæ non obligat Pontificem,nec alios Reges non subditos Imperio.Et licèt Pontifex *in c.nouerit,de sententia excomm.* assignet duos menses pro monitione,vt qui fecerint statuta contra libertatẽ Ecclesiasticam,illa reuocent intra duos menses, alioquin in excommunicationem incurrerent;ex hoc non sequitur, necessarium esse pro promulgatione tempus duorum mensium,vt omnis lex Pontificia obliget : nam sunt aliquæ leges,quæ ex volũtate Principis seu Pontificis, non

Sup. hoc in Res. seq. & supra in res. 10 §.His. ad medium, à vers. Opinio illa. & in to. 9. tr. 2. Res. 345. §. 1. in fin.

non incipiunt obligare, nisi post certum tempus facta promulgatione.

2. Hæc sententia est probabilis, sed etiam probabilem cõtrariam existimo, quæ asserit, leges Pontificias, in quibus non apponitur certum tẽpus obligationis, non obligare, nisi post dũo, menses à promulgatione facta: & ita docet Martinus Becanus *in summ. Theol. part.2.to.3.c.6.concl.2.n.3.* qui citat Sylueſtrum, Panormitanum, & Ioannem Andream. Idem docet Valentia *to.2.disp.7.q.5.punct.5.* Nauarrus *in Man. c.23. n.24.* Emmanuel. Sà *verb. Lex, n.8.* Miranda *in Manual. Pralat. to.2.q.25. art.4 .concl.5.* Reginaldus *to.1. lib.13.c.16. n.152.* Tabiena *verbo Lex, n.52. & verbo Constitutio, n.1.* cum multis aliis: & hanc opinionem in foro conscientiæ tutam esse, & seruari posse, affirmat etiam Azorius *part.1.lib.5.c.3.q.8.in fin.* Et ratio est: quia, vt leges non dedignantur sacros Canones imitari; ita sacrorum Canonum statuta Principum Constitutionibus adiuuantur, *ex c.1.de noui oper.nunciat.* cúmque illud iuri ciuili sit consentaneum, nec in iure canonico cautum sit contrarium, ipsum sanè seruari potest, præsertim cùm Papa, dum intendit statim obligare, soleat in sua Constitutione id exprimere, vt videre est *in c.cùm singula.de prabend. in 6. & Clem.2. de haret.* Sed, vt diximus, ex Auth. *Vt facta noua, Constit.* apparet, leges non obligare, nisi post duos menses à facta promulgatione. Ergo, &c. Secundò, dictum tempus duorum mensium, non solùm apponitur, vt ignorantes non ligentur; sed etiam, vt lex incipiat obligare, & ita tollatur omnis confusio, rixa, & imparitas subditorum: vnde ex his inferunt supradicti Doctores, quòd si aliquis sciret, promulgatam esse legem; tamen non teneretur illam seruare ante duos menses elapsos: quia alioquin, vt benè notant Becanus, Valẽtia, & alij, magna sequeretur in Republica perturbatio: nam, qui scitent legem promulgatam, tenerentur eam seruare in vtroque foro; alij in neutro tenerentur. Dicendum est igitur, leges Pontificias, & Principum sæcularium non obligare; nisi post tempus duorum mensium à promulgatione facta.

3. Nec valet dicere, quòd stylus Curiæ Romanæ est in contrarium, & quòd ibi à Iudicibus passim puniuntur transgressores legum, etiam ante elapsum tempus duorum mensium: nam respondeo cum Salas, Becano, Miranda, & aliis, quòd stylus Curiæ, & Iudices ideò hoc faciunt, quia fundantur, & sequuntur opinionem priorem; subditos verò posse tuta conscientia sequi oppositam, quia probabilis est: sed caueant pœnas à Iudicibus infligendas. Igitur, ait Nauarrus, stylus Curiæ procedit in foro externo, & non in foro interiori. Notandum est verò cum Soto *lib.2. de iust.q.1.art.4.* Reginaldo, Valentia, & aliis, doctrinam *suprà* dictam admittendam esse in legibus Principum supremorum; secùs autem, si lex feratur ab aliquo Magistratu, qui habet in sua gubernatione Superiorem, vt Episcopus: nam tunc statim ex ipso tempore promulgationis obligat. Et ita etiam docet Suarez *de legibus, lib.3.c.18.n.9.& lib.4.c.15.n.15.*

RESOL. XIII.

Pro 1. diffic. huius cit. in Resp. præcerita, & in aliis eius annot.

An, si quis sciat Romæ aliquam legem promulgatam, teneatur illam obseruare?

Et notatur, quod S.D.N. Vrbanus VIII. in Bulla incipiens Romanus Pontifex, *die, 5. Iunij* 1641. *damnat omnia præindicialia contra immunitatem Ecclesiasticam, etiam sub prætextu, quod Bullæ Pontificiæ non fuerint publicatæ, vel vsu receptæ?*

Et an leges Pontificiæ obligent, etiamsi non publicentur in singulis Diœcesibus? Ex part.6.tract.6.& Misc.1. Resol.39.

§. 1. DEciso huius dubij pendet ex illa quæstione, An leges Pontificiæ obligent, etiamsi non publicentur in singulis Diœcesibus, & negatiuam sententiam docent plures, quos citaui *in part.1.tr.10.resol. 8.part.5.tr.14.resol.25.* Et hanc etiam nouissimè probabilẽ putant Syluius *in part.2.D.Th.q.96.art.4. Quæritur 11.concl.3.in principio.* Et ideò ad casum propositũ in titulo huius resolutionis secundum hanc sententiã affirmatiuè respondendum videtur. Vnde Ioannes Præpositus *in p.2.q.95.disp.1. dub.7.* ex probabilitate talis sententiæ obseruat plurima in praxi posse deduci.

Hæ duæ Resol. citatæ hoc texte, hîc sunt supra Resol. 11. & in fine Resol. 1. & in tr. 1 ad 1 §. N. stantem Resol. seq. re. uè in c & in tom

2. Primò, & est responsio ad casum, aliquem non obligari seruare legem, quam scit Romæ promulgatam, si non sit promulgata in Prouincia vbi commoratur, & specialis clausula in lege non apponatur. Secundò, pœnam legis non incurri ab eo, qui in huiusmodi loco fecerit materialiter contra legem, verbi gratiã, non incurrit excommunicationem, suspensionem, priuationem beneficij. Tertiò, non incurri in conscientia inhabilitatem ad officia, beneficia, neque incurri irregularitatem. Quartò, contractum non futurum inualidum & irritum. Quódque aliquis non teneatur in conscientia abstinere à tali contractu, qui per legem irritatur. Hinc si quis talem contractum inierit, non tenetur eum rescindere, quòd maximè locum habet, quando ex dissolutione alicuius cõtractus magna scandala, & Reipublicæ perturbatio sequũtur, qualia sequi solent ex dissolutione matrimonij. Quintò, legem reuocatoriam priuilegij non habere vim antequã in Prouincia publicetur; vt si Sacerdotes alicuius Prouinciæ habeant priuilegium absoluendi à reseruatis; aut aliqui habeant priuilegium eligendi Confessariũ; talia priuilegia non sufficienter reuocari per legem Romę latam, nisi in Diœcesi promulgetur. Sextò, legem quæ reuocat aliam irritatoriam, non obtinere vim in aliqua Prouincia, si in ea nõ fuerit promulgata, verbi gratia, olim lex irritabat matrimoniũ contractum cum affini in tertio gradu ex copula illicita; quod impedimentum sublatum est per Tridentinum *sess.24.c.4.de reformat.matrim.* vbi lex Tridẽtini non est promulgata, adhuc perdurare hoc impedimẽtum dirimens, etsi matrimonium initũ cum tali affini in tertio gradu dissolueretur, & partes aliis coniungerentur, posterius matrimonium esse dissoluendum. Septimò patet, quid dicendum de Regulis Cancellariæ, quòd videlicet sit probabile eas saltem extra Italiam non habere vim legis, quia alibi nõ sunt promulgatę. Quòd si Romę iuxta illas etiam in causis externorum iudicetur, id fit, quia iudices in praxi aliam sententiã sequuntur in foro externo: quo non obstante potest aliquis in foro conscientiæ sese alteri sententiæ conformare. Octauò patet, quid dicẽdum de legibus multis Papalibus, quæ ita emanãt, vt tamen non promulgentur in prouinciis, quòd scilicet sit verisimile non obligare eos, apud quos non sunt promulgatæ, neque quoad culpam, neq; quoad pœnam. Et ideò conformiter ad dicta graues aliquot Theologi, è quorum numero fuit Lessius in consultatione Romæ habita censuerunt disparitatẽ cultus apud Chinẽses & Iaponios his initiis conuersionis non esse impedimentum dirimens, & his circunstãtiis posse Episcopos ibi suspendere legis promulgationem. Hucvsque Ioan. Prępositus, qui, vt dixi, ex probabilitate, vt ipse asserit, sententiæ asserentis leges Põtificias nõ obligare, nisi publicentur in singulis Diœcesibus, deduxit supradicta omnia, licèt ipse ibi contrariã opinionem teneat; quã ego absolutè tenendam esse existimo, & ideò hîc non grauabor latiùs illam rationibus firmissimis firmare.

3. Dico igitur leges Pontificias, eo ipso quòd Romæ publicantur, vbique obligant; nec alia in Prouinciis egent publicatione. Primò quia nec naturali, nec positiuo iure alia promulgatio requiritur: non naturali,

quia

quia lex ex natura sua nòn requirit promulgationem in singulis Prouinciis: nova positiuo, quia nullum est ius nec diuinum nec humanum, quod in legibus Pontificiis aliam promulgationem requirat; cùm Nouella 66. Iustiniani pro Imperialibus legibus posita sit, non pro Pontificiis. Et quamuis Pontifices hactenus voluerint, vt eius Imperatorium locum habeat in iudiciis causarum, vbi nihil de iure Canonico statutum est: tamen circa modum promulgandi suas leges, nihil tale statuerunt.

4. Secundò probatur, quia Pius II. Constitutionem, quam contra Clericos malè promotos anno 1461. edidit, vult vbique obligare post publicationem Romæ factam; sicut & Sixtus V. eam quam anno 1588. contra eosdem fecit, & Clemens VIII. aliam contra eos, qui ad Presbyteratus ordinem non promoti Missam celebrant, vel Sacramentum Pœnitentiæ ministrant anno 1601. editam. Imò Pius IV. *in Bulla sicut ad Sacrorum* 1564. cùm dubitaretur, ex quo tempore cœpissent Decreta Concilij Tridentini ad reformationem, & ius positiuum dumtaxat spectantia obligare, resoluit quòd à Calendis Maij: cùm autem illa Decreta demùm fuissent confirmata sub finem mensis Ianuarij eiusdem anni, & non parum temporis in eis Romæ diligenter, emendatéque imprimendis necessariò consumptum fuisset, vbi dicitur: clarum est, quòd non potuerant in singulis Diœcesibus promulgari; vnde nec Pontifex talis promulgationis meminit: sentiebat ergo promulgationem Romæ factam sufficere. Accedit, quòd quando Pontifices nolunt leges suas vbique obligare, nisi in singulis Prouinciis publicentur, solent id exprimere. Ergo quando non exprimunt, vbique obligant ante particulares promulgationes.

5. Tertiò, Ecclesia est vnum corpus politicum, cuius caput censetur sufficienter illud dirigere, dum solemniter Romæ suum declarat imperium; præsertim cùm Sedes Pontificia Romæ sit fixa, & Pontifex non soleat vagari per Prouincias, vt solent Principes seculares. Adde quod multæ Decretales Pontificiæ obligent, quæ nunquã in variis Prouinciis sũt promulgatæ, vt sextus Decretalium: item Clementinæ, & varia Pontificum Decreta, quæ ipso vsu censentur obligare, quãuis nõ cõstet ea alibi esse promulgata. Ergo, &c.

6. Nec valet dicere, quòd Pontifices interdum apponunt in Bullis, vt publicatæ Romæ omnes adstringant & obligent: ergo signum est alios non obligare, nisi promulgentur in Prouinciis. Respondeo etiam interdum solere poni, vt obligent, post quam promulgatæ fuerint in Prouinciis: vnde ex altero modo non licet potiùs contra nos excludere, quam ex illo contra alios.

7. Nec etiam obstat, quod ex nostra sententia grauissima sequantur incommoda: quòd videlicet lex Romæ promulgata, & ibidem vim suam obtinens obligaret totam Ecclesiam, etiam partes remotissimas: ibique vt talis contractus, testamenta, electiones essent inualida, si lex huiusmodi esset irritans, eique repugnarent, quod cederet in graue multorum detrimentum, & perturbationem Reipublicæ Christianæ. Non, inquam, hæc obstant: nam respondeo pertinere ad prudentiã Pontificis iuxta qualitatem & momentum legis; ex qua magna alioquin incommoda sequi possent, curare vt leges non obligent, antequam in Prouinciis promulgentur, provt sapientissimè à Cõcilio Tridentino, *sess. 24. c. 1. de reform. matr.* statutũ est.

Sup. hoc in tom. 9 tr. 1 Ref. 116. §. Sed quia, & §. Igitur, & in aliis eius not. & in tr. 2. Ref. 235. §. 10. post medium, vers. Quibus omnibus.

8. Notandum est tamen quòd post hæc scripta Sanctissimus D. N. Vrbanus VIII. in Bulla incipiens *Romanus Pontifex*, die 5. Iunij 1641. damnat omnia præiudicia lia contra immunitatem Ecclesiasticam, etiam sub prætextu, quòd Bullæ Pontificiæ non fuerint publicatæ, vel vsu receptæ.

RESOL. XIV.

An Episcopi teneantur in suis Diœcesibus leges Pontificias publicari, & obseruari facere?

Et si autem Ordinarij non curent de hoc, an nihilominus vnusquisque obligetur ad leges Pontificias obseruandas: modo maior pars populi illius Prouinciæ illas sciat, & recipiat, alias non obligare, nisi à populo acceptentur, & Romæ publicatas non vbique obligare. Ex p. 4. tr. 4. & Misc. Res. 127.

§. 1 HIc casus frequenter accidit, & ad illum respondet Ioannes Vvigers *in* 2. 2. *D. Thomæ q.* 96. *art.* 4. *dub.* 5. *n.* 93. vbi sic ait. Petes vtrùm Ordinarij locorum obligentur in suis districtibus curare leges Pontificias publicari, quas intellexerint Romæ editas, & publicatas? Respondetur, quando Pontifex exprimit, vel indicat se velle legem obtinere effectum, & obligare vbique, & si alibi alia publicatio non accesserit, tenentur tunc Ordinarij curare vt in suis locis lex obseruetur, & proinde si ad hoc iudicent esse necessarium (provt moraliter est necessarium,) quòd lex ibi publicetur, tenebuntur curare publicari, aut facere sufficienter innotescere: etsi verò Ordinarij non curent, non tamen ab obseruatione erunt excusati subditi, saltem quando ad notitiam plurimorum illius Prouinciæ quomodolibet peruenerit: quando autem Pontifex neque significat, neque negat opus esse alia publicatione, & non dirigit mandatum suum de eiusmodi legis obseruatione in partes Prouinciarum, aut ad Ordinarios locorum, probabiliter non peccabunt tunc Ordinarij non procurantes eius obseruantiam in Diœcesibus. Addo præsertim quando putant pro tempore & loco non obuenturum inde aliquem notabilem fructum, possumus enim interpretari eo casu mentem Pontificis, quòd legem quam ex vniuersali ratione nouit certis in locis necessariam, aut vtilem Ecclesiæ vniuersali, sic præscribat, vt vbicumque pro tempore & loco fuerit iudicata, similiter fructuosa procuretur ab Ordinariis publicari & obseruari, ita vt quando hi iudicauerint, suffulti authoritate Apostolica, possint talis legis obseruantiam à fidelibus subditis exigere. Imò non tantùm possint, sed etiam teneantur curare eius obseruationem, quamuis speciale mandatũ de eo à sancta Sede Apostolica non acceperint, quia de hoc non videtur posse dubitari, quin mens Pontificis generalem legem præscribentis sit, quod vbique vbi cum vtilitate & fructu id fieri potest, curetur obseruari, & proinde ad hoc præstandum obligentur, quibus id ex officio incumbit, vt sunt Episcopi, quos posuit Spiritus Sanctus regere Ecclesiam Dei. Hæc omnia Vvigers, & ante illum Malderus etiam in 1. 2. *Diui Thomæ, quæst.* 90. *art.* 4. *dub.* 3. §. *hæc sententia*, vbi sic asserit, quando Papa iudicat non opus esse alia promulgatione præter Romanam, tenentur Ordinarij Prouinciarum curare vt seruetur lex Pontificia. si autem Ordinarij non curent, nihilominus vnusquisque obligabitur ad eam obseruandam, modò maior pars populi illius Prouinciæ illam sciat, & recipiat, aliàs non tenetur: quando autem Papa neque indicat, neque negat opus esse alia promulgatione, & non dirigit mandatum suum de eiusmodi legis obseruatione in partes Prouinciarum, aut ad Ordinarios locorum, probabile est non peccare Ordinarios eius obseruantiam non procurantes in sibi subiectis, multò minus ipsos subditos legem eiusmodi non seruantes. Ita Malderus. Sed à supradictis Doctoribus, dũ asserunt legem Pontificiã non obligare, nisi à populo acceptetur, & Romæ publicatam non vbique obligare, multi DD. dissentiunt, & nouissimè Castrus Palaus *to.* 1. *tr.* 3. *disp.* 1. *punct.* 12. *n.* 2 *& pũlt.* 13. *n.* 3. Tassanus *in pragm. de Antifato vers.* 13. *obseru.* 2. 1. dictæ Ref. num.

Sup. hoc in duab. Resol. seqq. & in tom. 9. tr. 2. Ref. 45. §. vlt.

Sup. hoc primo inst. ad medium. §. Sed. Ref. 55. & lege etiã Ref. & §. not.

In Resol. quæ n.20. & alij, quos ego ipse *in tract. de legib.* adduxi, & hæc opinio est tenenda.

RESOL. XV.

Per literas quæsitus fui à quodam Episcopo; An ipse teneatur in sua Diœcesi curare, vt leges Pontificiæ publicentur, & obseruentur?

Et notatur leges Pontificias non egere publicatione in singulis Diœcesibus: vnde eò ipso quod Romæ, more solito, publicatæ sunt, obligant vbique, neque earum obligatio pendet ex acceptatione populi. Ex p.6. tr.6. & Misc.1. Resol.38.

Sup. hoc in Resp. præterita & in Resol. seq. & in tom.3. tr.2. ref.5. §. vlt.

§.1. PRacticabilis est casus, & aliquando non parum torquet Episcopos. & tunc adnotaui sententiam Ioannis Præpositi *in parte 2. Diui Thomæ, q. 95. Disput. 1. dub. 9. n. 30.* vbi sic ait. Aduerte Episcopos, vel alios Superiores non peccare non curantes legem promulgari vel recipi, quando Summus Pontifex id eis non committit. Ita ille. Cui etiam adde Franciscum Syluium etiam *in p. 2. q. 96. art. 4. Quæritur 11. concl. 3.* vbi hæc asserit, Petes, an Episcopi quando sciunt aliquam legem Pontificiam esse promulgatam Romæ, teneantur curare, vt in suis Diœcesibus vel promulgetur, vt obseruetur. Respondeo teneri curare, vt obseruetur, quando Pontifex significat se velle, quòd sua lex ibi obliget etiam absque alia promulgatione alibi facta: non tenentur tamen curare, vt promulgetur, nisi mandatum Pontificium ad eos dirigatur, vel rationabiliter iudicent promulgationem in suis Diœcesibus esse necessariam. Cæterùm si Pontifex neque significet opus esse alia promulgatione, neque significet non esse opus, neque etiam mandatum dirigat ad Ordinarios, probabile est, quòd Ordinarij non tenentur legem Pontificiam promulgare, vel curare vt obseruetur, nisi fructum aliquem notabilem ex talis legis promulgatione in suis Diœcesibus expectent. Possunt enim in eiusmodi casu interpretari mentem Pontificis esse, quòd lex quam ipse ex iustis causis iudicat Ecclesiæ vniuersali esse vtilem, in diuersis Prouinciis tunc obseruari, vel promulgari curetur ab Ordinariis, quando illi existimauerint ita esse pro suis locis expediens, & ad aliquem fructum notabilem vtile. Hucusque Syluius.

Sup. hoc late supra in resol. 8. & in aliis eius primæ part.

2. Sed ego puto leges Pontificias non egere publicatione in singulis Diœcesibus: vnde eo ipso, quòd Romæ more solito publicatæ sunt, obligant vbique; neque earum obligatio pendet ex acceptatione populi: vnde Episcopi subditos eas non obseruantes possunt & debent punire.

RESOL. XVI.

An Episcopi, & Principes excusentur, si non curent, vt leges Pontificiæ promulgentur, & recipiantur?

Et ex doctrina huius quæstionis patet Episcopos, & Principes, qui hoc tempore viuunt, & quorum antecessores non receperunt Concilium Tridentinum, aut Bullam Cœnæ Domini, liberos esse in conscientia, & multò magis eorum subditos. Ex p.1. tr.10. Resol.5.

Sup. hoc in dubijs pro credentibus Resol. & in tom.3. tr.2. ref.45. §. vlt.

§.1. AD hanc quæstionem Becanus *in summ. Theol. p.2. tr.3. c.6. q.8. n.4.* respondet cũ distinctionem, si Pontifex expresè mandat Episcopis, & Principibus, vt promulgent, & recipiant aliquam legem; tunc tenentur obedire, nisi afferant legitimam causam, cur non obediant: si expresè non mandat, tunc Episcopi, & Principes perinde se habent, sicut reliqua Communitas. Et hoc intelligendum est de illis Episcopis, & Principibus, qui viuunt eo tempore, quo lex Pontificis primùm promulgatur: nam si illi tunc non promulgant, neque recipiunt legem, successores non excusantur. Hinc patet, Episcopos, & Principes, qui hoc tempore viuunt, & quorum antecessores non receperunt Concilium Tridentinum, aut Bullam Cœnæ Domini liberos esse in conscientia, multò magis eorum subditos. Ita Becanus.

Sup. hoc in tom. 1. tr.3. Resol.20. §. Et tandem, & seq.

RESOL. XVII.

An Archiepiscopus, vel Episcopus possint dispensare, aut reuocare leges in Concilio Prouinciali latas?

Et quid, si illa acta Concilij sint à Pontifice confirmata, vel à Papa specialiter commissa?

Et infertur Archiepiscopum, & alios Episcopos suffraganeos tanquam inferiores teneri legibus, ac Decretis Synodi Prouincialis, etiam quoad vim coactiuam, nec posse in illis dispensare, nisi quatenus illis permissum, est, vel concessum, &c. Ex part. 9. tr.6. & Misc.1. Resol. 39. alias 40.

Pro validitate huius dispensationis, in to.3. tr.2. ex Resol. 19. lege à §. Quæro etiã.

§.1. NEgatiuam sententiam tenet Merolla *to. 2. disp. 4. c. 6. dub. 18. n. 263.* Quia Archiepiscopus solus non habet potestatem condemnandi Statuta, totam Prouinciam obligantia, vt constat ex cap. *Nullus Primas. 9. q. 3.* & cap. *Sicut olim de accus.* At decreta Synodi Prouincialis totam Prouinciam ligant. Ergo non dimanant à solo Archiepiscopo: ac proinde nequibit ipse absque causa, validè in eis dispensare. Nec obstat cap. *Graue de præbend.* in contrarium allegatum, cum ratione Doctorum *ibi* relatorum. Quia non intelligunt, Archiepiscopum esse verè Superiorem Synodo Prouinciali, sed eius caput; & ideò, ob eius dignitatem, noluit is textus, posse eius delictum puniri à Synodo. Et hanc rationem reddiderunt ibi Anthon. *n.* 17. & Panorm. *n.* 8.

2. Ex dictis infertur, Archiepiscopũ, & alios Episcopos suffraganeos, tanquam inferiores teneri legibus, ac Decretis Synodi Prouincialis, nec posse in illis dispensare, nisi quatenus illis permissum est, vel concessum. Vt, v.g. sicut dispensant in lege pontificia in vno, vel altero casu, ratione necessitatis, eò quòd non sit recursus ad Pontificem, nec tunc sit coacta Synodus prouincialis, vt ad illam confugiatur. Vide Salas *de legibus, disp. 20. sect. 4. n. 46.* Sanch. *disp. 17. n. 37.* Suar. *de legibus, lib. 6. c. 15. n. 6. & seq.*

3. Nec refert, esse recursum ad Archiepiscopum, ne suffraganei in suis Diœcesibus possint tunc in illis Decretis dispensare: tũ quia Archiepiscopus non habet in hoc maiorẽ potestatẽ, quàm Suffraganei: tum etiam, quia in Diœcesi Suffraganeorum, Superior nõ est, nisi in causa appellationis; & ideò extra appellationis casum, nõ potest cum subditis Suffraganeorum dispensare. Addit verò optimè Suarez *loco citato, n.7.* Si Concilium prouinciale non reseruat sibi suæ legis dispensationem, vt ordinariè accidit, intelligitur concessa Episcopis potestas dispensandi, vnicuique respectiuè pro sua Diœcesi, & Archiepiscopo etiam pro sua tantùm, & non pro Diœcesibus Suffraganeorum.

4. His tamen non obstantibus, sententiã affirmatiuam tenet doctissimus Pater Arriaga *in Curs. Theolog. to.4. disp. 18. sect. 4. n. 58.* vbi sic ait. [Hinc moueo secundam quæstionem, an leges in toto Cõcilio approbatas possit postea quilibet Episcopus in sua Diœcesi reuocare. Ratio dubitandi est: quia, cùm ex vna parte illæ leges sint à fortiori potestate cõstitutæ, quàm sit cuiuslibet Episcopi priuati, nõ videntur posse posteà à quolibet reuocari: ex alia verò parte illæ leges pro Episcopatu cuiuslibet, iuxta *paulò ante* dicta, nõn videtur aliunde habere vim, quã ab ipsomet Episcopo eas pro Prouincia, aut Episcopatu suo approbãte. Respõdeo, si Primas nõ habuit altioré potestatẽ, vel iurisdi-

ctionem

ctionem à Papa specialiter commissam in ordine ad eas leges, videri probabilius, posse omninò eas reuocari à quolibet Episcopo in sua Diœcesi: quod benè probat ratio facta immediatè, sitque per illam satis oppositæ in contrarium: ostensum enim est, tunc eas leges non ferri respectu illius Episcopatus ab altiori potestate, quàm sit ipse Episcopus, qui eas postea tollit: eam ipse eas tulit pro suo Episcopatu. Quòd si Primas habeat specialem concessionem à Papa, vel postea illa acta Concilij sint à Pontifice confirmata, iam non poterit eas reuocare: quia, quod ab altiori iurisdictione statutum primò est, aut deinde confirmatum, non potest inferior reuocare.] Ita ille. Et postea *disput. 29. sect. 2.* in terminis quærens, an Episcopus possit dispensare in legibus Conciliorum prouincialium, post multa *n. 10.* sic ait: [Mihi probabilissimum est, quemlibet Episcopum posse pro suo Episcopatu, vt in legibus propriis, dispensare, etiamsi in Concilio prouinciali latæ sint; & consequenter eas omninò abrogare: id, quod à fortiori de ipso Archiepiscopo pro sua Diœcesi dicendum est.] Rationes pro hac sententia firmanda penes ipsum videbis, *locis citatis*: ingeniosè enim, vt semper solet, philosophatur. Verùm, quia opinio negatiua est communis, non audeo ab illa discedere.

5. Vnde, hac sententia suppositâ, dubitatur, an Archiepiscopus, & alij Episcopi suffraganei, teneantur legibus, ac Decretis Synodi prouincialis, etiam quoad vim coactiuam, ita vt incurrant censuras, & alias pœnas impositas contra transgressores earum.

6. Nauarr. *lib. 1. consil. in priori edit. tit. de offic. Ordin. cons. 7.* Salas *vbi suprà*, Sayrus *dec. 7. de offic. Ordin.* Riccius *collect. 1291.* tenent partem affirmatiuam. Ratio eorum est: quia Synodus prouincialis est superior singulis omnibus, qui constituunt illud: ergo poterunt ab ipso mulctari, & excommunicari, *argum. tot. titul. ff. si quis ius dicen. non obtemp.* Confirmant hoc: quia, vacante Ecclesia Cathedrali, iurisdictio deuoluitur ad Capitulum, c. *His quæ, &c. Cum olim. de maior. & obed.* & Capitulum habens illam iurisdictionem, potest eam exercere contra singulos de Capitulo, etiam contra Decanum, seu Præpositum ipsius Capituli, vt omnes concedunt: ac proinde si aliquid prohibeat sub pœna excommunicationis; illam contraherent etiam ipsi Canonici, & Præpositus transgressores. Ergo eadem ratione, si Archiepiscopus, & alij Episcopi suffraganei transgrediantur statutum Synodi prouincialis, aliquid prohibentis sub pœna excommunicationis, non euadent illam: quia eiusmodi Synodus constituitur ex Episcopis suffraganeis, & Archiepiscopo, tanquàm Decano, seu Præposito illius. Et hanc sententiâ secutus est Sanch. *lib. 8. de matrim. disp. 7. n.* 37. licet parum sibi constans in doctrina, quam *ibi* tradit: nam dixerat *n.* 36. Archiepiscopũ non posse puniri à Synodo prouinciali, & posteà statim subdit *n.* 37. Archiepiscopum teneri Decretis Synodi prouincialis, etiam quoad vim coactiuã. Hæc enim duo videntur inter se repugnare.

7. Cæterùm, quamuis verissimum sit, Episcopos suffraganeos teneri legibus, & Decretis Synodi prouincialis, etiam quoad vim coactiuam, & aliis pœnis à dicta Synodo latis; sectis tamen dicendum videtur de Archiepiscopo, seu Metropolitano. Colligitur ex cap. *Graue, de præb.* vbi ob dignitatem Metropolitani, statuit Pontifex, eum non posse puniri à Synodo prouinciali. At verò si teneretur legibus illius, quoad vim coactiuam, & esset obnoxius censuris, & aliis pœnis ab ea Synodo latis contra transgressores suarum legum, certè diceretur à Synodo prouinciali puniri. Et hanc opinionem sustinent Auctor *prax. Curiæ Archiepisc. Neapol. c. 87. n. 7. in prima edit.* Prosper de Augusto. *in addit. ad Summ. Bullar. Quaran. verb. Concilium prouinciale, n. 11. vers. Trigesimotertiò.* & alij: nisi velimus dicere, dicto cap. *Graue*, intelligi de punitione, quæ fit ab homine, seu Judice: secùs verò de ea, quæ fit à iure, vt est in casu nostro.

RESOL. XVIII.

An Episcopi possint condere leges Ecclesiasticas in sua Diœcesi?

Ex quo infertur, an Generales Religionum, quæ à summo Pontifice sunt approbatæ, possint quoque condere leges?

Et verum Episcopi hanc potestatem condendi leges habeant immediatè à Christo, an verò illam habeant à Pontifice?

Cuius difficultatis solutio pendet ex resolutione illius quæstionis, qua petitur, Quo iure Episcopi sint Superiores Sacerdotibus quoad iurisdictionem, &c.

Et an Episcopus egeat consensu Capituli, Clerici, aut populi, vt ferat leges?

Idem est de institutione Festi.

Et idem, quod dictum est de Episcopis, dicendum etiam est de Patriarchis, Archiepiscopis, Abbatibus sæcularibus iurisdictionem Episcopalem habentibus.

Et idem est dicendum de Cardinalibus respectu Ecclesiarum suorum titulorum, de Legato, Summo Præsule, seu Nuntio Apostolico in sua Prouincia, &c. Ex p. 11. tr. 3. & Misc. 3. Res. 23.

§ 1. AD hanc quæstionem nouissimè sic respondet Constantinus à Castro Mortariano *in collect. Theolog. moral. tract. 1. cap. 7. art. 3.* vbi sic ait: An Archiepiscopi & Episcopi valeant in suis Diœcesibus leges statuere non est ita certum. Nam negantem partem tuetur Medina *in 2. part. 96. art. 5. dub. 2. concl. 1.* Gallego *de cognat. spiritual. c. 21. n.* 18. Manuel 1. *tom. sum. 2. editio. c. 237. n. 1. in fine.* Arbitrantúrque nullo pacto posse Archiepiscopum vel Episcopum ex se solis condere leges absque consensu totius Synodi. Ratio eorum est, quia Episcopus non est superior in Synodo Diœcesana, sed se habet ad illam instar Decani ad Capitulum Ecclesiæ Cathedralis: Vnde Imol. *lib. 2. C. graue n. 22. de prabend. ad finem*, docet Episcopum in Synodo Diœcesana non definire, sed simul cum illo alios non ibi congregatos habere suffragium decisiuum; ergo Episcopus ex se solo sine Synodo non habet potestatem condendi leges. Sup hoc in tom. 4. tr. 8. ex Res. 74. lege doctrinam §. 1 & 2.

2. Affirmantem partem probabiliorem, ac communiorem tenent Tho. Sanch. *de matr. lib. 8. d.* 33. & alij apud ipsum, putántque Episcopum ferre leges, etiam independenter à consensu Sinodi. Ratio singularis ipsius Sanchez est, quia solus Episcopus (inquit ipse) habet suffragium decisiuum in Synodo Diœcesana, cæteri verò assident illi, vt consilium præbeant.

3. His tamen non obstantibus (saluo semper, &c.) ego dicerem, Episcopũ ex se, independenter à Synodo habere quidem potestatem ferendi leges per modum præcepti, hoc est duraturas vita eius durante, nõ verò per modũ statuti, hoc est permansuras etia post mortem ipsius, nisi sint acceptatæ in Synodo. Prima pars deducitur ex sexta conditione (superiùs *art. 1.* allata) ad valorẽ legis requisita. Secunda pars patet, quia æquum est & rationi valdè consonum, posse saltem independenter ea statuere, quæ ad bonum commune, salutémque animarum expediunt; Generales quoque Religionum, quæ à summo Pontifice sunt approbatę, non possunt condere leges per modum statuti, id est obligantes etiam post mortem ipsorum, nisi accedat consensus capituli generalis, vel prouincialis, concurrente maiori suffragiorũ parte: Prior pars patet ex probatione nostræ conclusionis de Episcopis quoad primã partem: Secunda pars est clara. Possunt tamen legem ferre per modum præcepti, &c. Patet ex probatione

In Resol. quæ n.20. & alij, quos ego ipse *in tract. de legib.* adduxi, & hæc opinio est tenenda.

RESOL. XV.

Per literas quæsitus fui à quodam Episcopo; An ipse teneatur in sua Diœcesi curare, vt leges Pontificiæ publicentur, & obseruentur?

Et notatur leges Pontificias non egere publicatione in singulis Diœcesibus: vnde eò ipso quod Romæ, more solito, publicatæ sunt, obligant vbique, neque earum obligatio pendet ex acceptatione populi. Ex p.6. tr.6. & Misc.1. Resol.38.

Sup. hoc in Resp. præterita & in Resol. seq. & in tom.3. tr.2. ref.5. §. vlt.

§.1. PRacticabilis est casus, & aliquando non parum torquet Episcopos. & tunc adnotaui sententiam Ioannis Præpositi *in parte 2. Diui Thomæ, q. 95. Disput. 1. dub. 9. n. 30.* vbi sic ait. Aduerte Episcopos, vel alios Superiores non peccare non curantes legem promulgari vel recipi, quando Summus Pontifex id eis non committit. Ita ille. Cui etiam adde Franciscum Syluium etiam *in p. 2. q. 96. art. 4. Quæritur 11. concl. 3.* vbi hæc asserit, Petes, an Episcopi quando sciunt aliquam legem Pontificiam esse promulgatam Romæ, teneantur curare, vt in suis Diœcesibus vel promulgetur, vt obseruetur. Respondeo teneri curare, vt obseruetur, quando Pontifex significat se velle, quòd sua lex ibi obliget etiam absque alia promulgatione alibi facta: non tenentur tamen curare, vt promulgetur, nisi mandatum Pontificium ad eos dirigatur, vel rationabiliter iudicent promulgationem in suis Diœcesibus esse necessariam. Cæterùm si Pontifex neque significet opus esse alia promulgatione, neque significet non esse opus, neque etiam mandatum dirigat ad Ordinarios, probabile est, quòd Ordinarij non tenentur legem Pontificiam promulgare, vel curare vt obseruetur, nisi fructum aliquem notabilem ex talis legis promulgatione in suis Diœcesibus expectent. Possunt enim in eiusmodi casu interpretari mentem Pontificis esse, quòd lex quam ipse ex iustis causis iudicat Ecclesiæ vniuersali esse vtilem, in diuersis Prouinciis tunc obseruari, vel promulgari curetur ab Ordinariis, quando illi existimauerint ita esse pro suis locis expediens, & ad aliquem fructum notabilem vtile. Hucusque Syluius.

Sup. hoc late supra in resol. 8. & in aliis eius primæ part.

2. Sed ego puto leges Pontificias non egere publicatione in singulis Diœcesibus: vnde eo ipso, quòd Romæ more solito publicatæ sunt, obligant vbique; neque earum obligatio pendet ex acceptatione populi: vnde Episcopi subditos eas non obseruantes possunt & debent punire.

RESOL. XVI.

An Episcopi, & Principes excusentur, si non curent, vt leges Pontificiæ promulgentur, & recipiantur?

Et ex doctrina huius quæstionis patet Episcopos, & Principes, qui hoc tempore viuunt, & quorum antecessores non receperunt Concilium Tridentinum, aut Bullam Cœnæ Domini, liberos esse in conscientia, & multò magis eorum subditos. Ex p.1. tr.10. Resol.5.

Sup. hoc in dubijs pro credentibus Resol. & in tom.3. tr.2. ref.45. §. vlt.

§.1. AD hanc quæstionem Becanus *in summ. Theol. p.2. tr.3. c.6. q.8. n.4.* respondet cũ distinctionem, si Pontifex expresè mandat Episcopis, & Principibus, vt promulgent, & recipiant aliquam legem; tunc tenentur obedire, nisi afferant legitimam causam, cur non obediant: si expresè non mandat, tunc Episcopi, & Principes perinde se habent, sicut reliqua Communitas. Et hoc intelligendum est de illis Episcopis, & Principibus, qui viuunt eo tempore, quo lex Pontificis primùm promulgatur: nam si illi tunc non promulgant, neque recipiunt legem, successores non excusantur. Hinc patet, Episcopos, & Principes, qui hoc tempore viuunt, & quorum antecessores non receperunt Concilium Tridentinum, aut Bullam Cœnæ Domini liberos esse in conscientia, multò magis eorum subditos. Ita Becanus.

Sup. hoc in tom. 1. tr.3. Resol.20. §. Et tandem, & seq.

RESOL. XVII.

An Archiepiscopus, vel Episcopus possint dispensare, aut reuocare leges in Concilio Prouinciali latas?

Et quid, si illa acta Concilij sint à Pontifice confirmata, vel à Papa specialiter commissa?

Et infertur Archiepiscopum, & alios Episcopos suffraganeos tanquam inferiores teneri legibus, ac Decretis Synodi Prouincialis, etiam quoad vim coactiuam, nec posse in illis dispensare, nisi quatenus illis permissum, est, vel concessum, &c. Ex part. 9. tr.6. & Misc.1. Resol. 39. alias 40.

Pro validitate huius dispensationis, in to.3. tr.2. ex Resol. 19. lege à §. Quæro etiã.

§.1. NEgatiuam sententiam tenet Merolla *to. 2. disp. 4. c. 6. dub. 18. n. 263.* Quia Archiepiscopus solus non habet potestatem condemnandi Statuta, totam Prouinciam obligantia, vt constat ex cap. *Nullus Primas. 9. q. 3.* & cap. *Sicut olim de accus.* At decreta Synodi Prouincialis totam Prouinciam ligant. Ergo non dimanant à solo Archiepiscopo: ac proinde nequibit ipse absque causa, validè in eis dispensare. Nec obstat cap. *Graue de præbend.* in contrarium allegatum, cum ratione Doctorum *ibi* relatorum. Quia non intelligunt, Archiepiscopum esse verè Superiorem Synodo Prouinciali, sed eius caput; & ideò, ob eius dignitatem, noluit is textus, posse eius delictum puniri à Synodo. Et hanc rationem reddiderunt ibi Anthon. *n.* 17. & Panorm. *n.* 8.

2. Ex dictis infertur, Archiepiscopũ, & alios Episcopos suffraganeos, tanquam inferiores teneri legibus, ac Decretis Synodi Prouincialis, nec posse in illis dispensare, nisi quatenus illis permissum est, vel concessum. Vt, v.g. sicut dispensant in lege pontificia in vno, vel altero casu, ratione necessitatis, eò quòd non sit recursus ad Pontificem, nec tunc sit coacta Synodus prouincialis, vt ad illam confugiatur. Vide Salas *de legibus, disp. 20. sect. 4. n. 46.* Sanch. *disp. 17. n. 37.* Suar. *de legibus, lib. 6. c. 15. n. 6. & seq.*

3. Nec refert, esse recursum ad Archiepiscopum, ne suffraganei in suis Diœcesibus possint tunc in illis Decretis dispensare: tũ quia Archiepiscopus non habet in hoc maiorẽ potestatẽ, quàm Suffraganei: tum etiam, quia in Diœcesi Suffraganeorum, Superior nõ est, nisi in causa appellationis; & ideò extra appellationis casum, nõ potest cum subditis Suffraganeorum dispensare. Addit verò optimè Suarez *loco citato, n.7.* Si Concilium prouinciale non reseruat sibi suæ legis dispensationem, vt ordinariè accidit, intelligitur concessa Episcopis potestas dispensandi, vnicuique respectiuè pro sua Diœcesi, & Archiepiscopo etiam pro sua tantùm, & non pro Diœcesibus Suffraganeorum.

4. His tamen non obstantibus, sententiã affirmatiuam tenet doctissimus Pater Arriaga *in Curs. Theolog. to.4. disp. 18. sect. 4. n. 58.* vbi sic ait. [Hinc moueo secundam quæstionem, an leges in toto Cõcilio approbatas possit postea quilibet Episcopus in sua Diœcesi reuocare. Ratio dubitandi est: quia, cùm ex vna parte illæ leges sint à fortiori potestate cõstitutæ, quàm sit cuiuslibet Episcopi priuati, nõ videntur posse posteà à quolibet reuocari: ex alia verò parte illæ leges pro Episcopatu cuiuslibet, iuxta *paulò ante* dicta, nõn videtur aliunde habere vim, quã ab ipsomet Episcopo eas pro Prouincia, aut Episcopatu suo approbãte. Respõdeo, si Primas nõ habuit altioré potestatẽ, vel iurisdi-

ctionem

ctionem à Papa specialiter commissam in ordine ad eas leges, videri probabilius, posse omninò eas reuocari à quolibet Episcopo in sua Diœcesi: quod benè probat ratio facta immediatè, sitque per illam satis oppositæ in contrarium: ostensum enim est, tunc eas leges non ferri respectu illius Episcopatus ab altiori potestate, quàm sit ipse Episcopus, qui eas postea tollit: eam ipse eas tulit pro suo Episcopatu. Quòd si Primas habeat specialem concessionem à Papa, vel postea illa acta Concilij sint à Pontifice confirmata, iam non poterit eas reuocare: quia, quod ab altiori iurisdictione statutum primò est, aut deinde confirmatum, non potest inferior reuocare.] Ita ille. Et postea *disput. 29. sect. 2.* in terminis quærens, an Episcopus possit dispensare in legibus Conciliorum prouincialium, post multa *n. 10.* sic ait: [Mihi probabilissimum est, quemlibet Episcopum posse pro suo Episcopatu, vt in legibus propriis, dispensare, etiamsi in Concilio prouinciali latæ sint; & consequenter eas omninò abrogare: id, quod à fortiori de ipso Archiepiscopo pro sua Diœcesi dicendum est.] Rationes pro hac sententia firmanda penes ipsum videbis, *locis citatis*: ingeniosè enim, vt semper solet, philosophatur. Verùm, quia opinio negatiua est communis, non audeo ab illa discedere.

5. Vnde, hac sententia suppositâ, dubitatur, an Archiepiscopus, & alij Episcopi suffraganei, teneantur legibus, ac Decretis Synodi prouincialis, etiam quoad vim coactiuam, ita vt incurrant censuras, & alias pœnas impositas contra transgressores earum.

6. Nauarr. *lib. 1. consil. in priori edit. tit. de offic. Ordin. cons. 7.* Salas *vbi suprà*, Sayrus *dec. 7. de offic. Ordin.* Riccius *collect. 1291.* tenent partem affirmatiuam. Ratio eorum est: quia Synodus prouincialis est superior singulis omnibus, qui constituunt illud: ergo poterunt ab ipso mulctari, & excommunicari, *argum. tot. titul. ff. si quis ius dicen. non obtemp.* Confirmant hoc: quia, vacante Ecclesia Cathedrali, iurisdictio deuoluitur ad Capitulum, c. *His quæ, &c. Cum olim. de maior. & obed.* & Capitulum habens illam iurisdictionem, potest eam exercere contra singulos de Capitulo, etiam contra Decanum, seu Præpositum ipsius Capituli, vt omnes concedunt: ac proinde si aliquid prohibeat sub pœna excommunicationis; illam contraherent etiam ipsi Canonici, & Præpositus transgressores. Ergo eadem ratione, si Archiepiscopus, & alij Episcopi suffraganei transgrediantur statutum Synodi prouincialis, aliquid prohibentis sub pœna excommunicationis, non euadent illam: quia eiusmodi Synodus constituitur ex Episcopis suffraganeis, & Archiepiscopo, tanquàm Decano, seu Præposito illius. Et hanc sententiâ secutus est Sanch. *lib. 8. de matrim. disp. 7. n.* 37. licet parum sibi constans in doctrina, quam *ibi* tradit: nam dixerat *n.* 36. Archiepiscopũ non posse puniri à Synodo prouinciali, & posteà statim subdit *n.* 37. Archiepiscopum teneri Decretis Synodi prouincialis, etiam quoad vim coactiuã. Hæc enim duo videntur inter se repugnare.

7. Cæterùm, quamuis verissimum sit, Episcopos suffraganeos teneri legibus, & Decretis Synodi prouincialis, etiam quoad vim coactiuam, & aliis pœnis à dicta Synodo latis; sectis tamen dicendum videtur de Archiepiscopo, seu Metropolitano. Colligitur ex cap. *Graue, de præb.* vbi ob dignitatem Metropolitani, statuit Pontifex, eum non posse puniri à Synodo prouinciali. At verò si teneretur legibus illius, quoad vim coactiuam, & esset obnoxius censuris, & aliis pœnis ab ea Synodo latis contra transgressores suarum legum, certè diceretur à Synodo prouinciali puniri. Et hanc opinionem sustinent Auctor *prax. Curiæ Archiepisc. Neapol. c. 87. n. 7. in prima edit.* Prosper de Augusto. *in addit. ad Summ. Bullar. Quaran. verb. Concilium prouinciale, n. 11. vers. Trigesimotertiò.* & alij: nisi velimus dicere, dicto cap. *Graue*, intelligi de punitione, quæ fit ab homine, seu Judice: secùs verò de ea, quæ fit à iure, vt est in casu nostro.

RESOL. XVIII.

An Episcopi possint condere leges Ecclesiasticas in sua Diœcesi?

Ex quo infertur, an Generales Religionum, quæ à summo Pontifice sunt approbatæ, possint quoque condere leges?

Et verum Episcopi hanc potestatem condendi leges habeant immediatè à Christo, an verò illam habeant à Pontifice?

Cuius difficultatis solutio pendet ex resolutione illius quæstionis, qua petitur, Quo iure Episcopi sint Superiores Sacerdotibus quoad iurisdictionem, &c.

Et an Episcopus egeat consensu Capituli, Clerici, aut populi, vt ferat leges?

Idem est de institutione Festi.

Et idem, quod dictum est de Episcopis, dicendum etiam est de Patriarchis, Archiepiscopis, Abbatibus sæcularibus iurisdictionem Episcopalem habentibus.

Et idem est dicendum de Cardinalibus respectu Ecclesiarum suorum titulorum, de Legato, Summo Præsule, seu Nuntio Apostolico in sua Prouincia, &c. Ex p. 11. tr. 3. & Misc. 3. Res. 23.

§ 1. AD hanc quæstionem nouissimè sic respondet Constantinus à Castro Mortariano *in collect. Theolog. moral. tract. 1. cap. 7. art. 3.* vbi sic ait: An Archiepiscopi & Episcopi valeant in suis Diœcesibus leges statuere non est ita certum. Nam negantem partem tuetur Medina *in 2. part. 96. art. 5. dub. 2. concl. 1.* Gallego *de cognat. spiritual. c. 21. n.* 18. Manuel 1. *tom. sum. 2. editio. c. 237. n. 1. in fine.* Arbitrantúrque nullo pacto posse Archiepiscopum vel Episcopum ex se solis condere leges absque consensu totius Synodi. Ratio eorum est, quia Episcopus non est superior in Synodo Diœcesana, sed se habet ad illam instar Decani ad Capitulum Ecclesiæ Cathedralis: Vnde Imol. *lib. 2. C. graue n. 22. de prabend. ad finem*, docet Episcopum in Synodo Diœcesana non definire, sed simul cum illo alios non ibi congregatos habere suffragium decisiuum; ergo Episcopus ex se solo sine Synodo non habet potestatem condendi leges. Sup hoc in tom. 4. tr. 8. ex Res. 74. lege doctrinam §. 1 & 2.

2. Affirmantem partem probabiliorem, ac communiorem tenent Tho. Sanch. *de matr. lib. 8. d.* 33. & alij apud ipsum, putántque Episcopum ferre leges, etiam independenter à consensu Sinodi. Ratio singularis ipsius Sanchez est, quia solus Episcopus (inquit ipse) habet suffragium decisiuum in Synodo Diœcesana, cæteri verò assident illi, vt consilium præbeant.

3. His tamen non obstantibus (saluo semper, &c.) ego dicerem, Episcopũ ex se, independenter à Synodo habere quidem potestatem ferendi leges per modum præcepti, hoc est duraturas vita eius durante, nõ verò per modũ statuti, hoc est permansuras etia post mortem ipsius, nisi sint acceptatæ in Synodo. Prima pars deducitur ex sexta conditione (superiùs *art. 1.* allata) ad valorẽ legis requisita. Secunda pars patet, quia æquum est & rationi valdè consonum, posse saltem independenter ea statuere, quæ ad bonum commune, salutémque animarum expediunt; Generales quoque Religionum, quæ à summo Pontifice sunt approbatę, non possunt condere leges per modum statuti, id est obligantes etiam post mortem ipsorum, nisi accedat consensus capituli generalis, vel prouincialis, concurrente maiori suffragiorũ parte: Prior pars patet ex probatione nostræ conclusionis de Episcopis quoad primã partem: Secunda pars est clara. Possunt tamen legem ferre per modum præcepti, &c. Patet ex probatione

tione secundæ partis conclusionis nostræ de auctoritate Episcopi aliàs esset nugatoria ipsorum auctoritas, si ex se non valerent independenter præcipere saltem ea, quæ ad obseruantiam regulæ sunt commodata. Tum quia Religiosi Prælato obedientiam vouerunt, ergo, &c. Hucvsque à Castro Mortariano.

4. Sed eius sententiam, sicut neque primam ego refellendas esse censeo, & secundam omninò tenendam esse puto: Dico igitur, quod Episcopi habent in sua Diœcesi potestatem condendi leges, quæ totam Diœcesim obligent.

5. Vbi aduerte non obligare eos, qui legitimè per Superiorum potestatem sunt exempti, iuxta modum exemptionis; item eos, qui præscriptione eam exemptionem obtinent. Vnde Religiosi priuilegiati huiusmodi legibus Episcoporum non obligantur, nisi quatenus per Superiorem iubentur eis parere, provt aliquoties constituitur in Concilio Tridentino.

6. Eas verò leges non possunt condere antequam sint consecrati, sed postquam sunt confirmati, quia per confirmationem accipiunt iurisdictionem ad quam pertinet potestas leges condendi.

7. Dices, huiusmodi leges non solent extra tales synodos ferri.

Respondeo, vt non soleant, non censentur per id Episcopi suæ potestati derogare, vel quasi præscriptione restringi.

Sup. hoc in tom. 4. tr. 8. Resol. 76. §. Verum, & seqq. & in tom. 2. tr. 5. lege Resol. 22. per totam.

8. Vtrùm Episcopi hanc potestatem habeant immediatè à Christo, an verò habeant à Pontifice, controuertitur, cuius resolutio pendet ex resolutione quæstionis, qua petitur, quo iure Episcopi sint superiores Sacerdotibus quoad iurisdictionem, de qua dictum est in materia de ordine. Constat si iure diuino habeant potestatem leges condendi, illos habere cum subordinatione ad supremum Pontificem, à quo dependent in sua gubernatione, & proinde iustis de causis Pontifex eorum facultatem potest restringere quoad materiam, modos legem ferendi; imò potest impedire.

9. Dicendum est igitur Episcopos habere potestatem iure ordinario condendi leges Ecclesiasticas in suis Diœcesibus. Ratio est, quia Episcopi sunt Pastores Ordinarij, & Principes Ecclesiæ post Summum Pontificem, & ideò ex vi sui muneris, egent potestate condendi statuta suis subditis conuenientia. At potestas, quæ conuenit alicui ex vi proprij muneris competit iure ordinario. Ergo, &c

10. Vnde sapientissimus, & amicissimus Arriaga *in cursu Theologia tom. 4. disp. 18. sect. 3. n. 39.* ex his infert. Primò, posse à Pontifice aliquem erigi Episcopatum, in quem Episcopus non habeat ius ferendi leges, vel posse eam potestatem ei cum limitatione concedi, vt scilicet requiratur consensus Capituli, aut etiam Cleri, & hoc minimum approbant illi, qui absolutè de facto illis negant eam potestatem sine consensu Capituli, vt Panormitanus *cap. vlt. de offic. legati*, vbi citat pro se Ioannem Andream, & fauere videntur aliqua iura, *cap. scilicet Nouit.* & immediatè sequens de iis, quæ fiunt à Prælato, licèt non expressè ibi de legibus agatur, sed in primo de electione Abbatis, & Abbatissæ, in secundo verò solùm dicatur, non decere, vt Episcopus relictis Capitularibus, aliorum consilia sequatur ad statuta conficienda, per quod tamen non videtur insinuari inualiditas eorum.

11. Secundò infero, omnes Episcopos, qui de facto habent potestatem condendi leges, eam habere ex concessione Summi Pontificis: Vnde ad dignoscendum, quantum illa potestas possit extendi, videndum est quomodo in particulari sit concessa: addo tamen de facto, iuxta dicta suprà, eos habere ordinariam potestatem leges ferendi, etiamsi expressè illis non concedatur de nouo; vt constat ex *cap. 2. de maior. & obed. & c. 3. de constit. in 6.* quod ita intelligendum est, vt etiam sine consensu Capituli eas possint ferre, nisi fortè expressè ad id obligentur.

12. Excipiuntur tamen aliqui casus. Primus, si leges illæ oppositæ sint Pontificiis; eo enim ipso nullæ sunt, quia inferior non potest quidquam contra superiorē facere, vt per se notum est: id quod intelligendum est, siue expressè, siue implicitè contrariæ sint legibus Pontificiis, & iuri communi, quia neque indirectè, neque directè inferior potest contra superiorem. Secundus casus est, si expressè Papa sibi reseruauit causas illas, aut materiam, vt videtur sibi reseruasse causas omnes grauiores, & maioris momenti, vt communiter docent authores: ponūtur autem inter grauiores, mutare quadragesimale ieiunium, vnam Ecclesiam alteri subiicere, aut duos Episcopatus in vnum coniungere, vel è contrario, vnum in duos diuidere, vel quæ pertinent ad nouam fidei declarationem, aut quæ concernunt statum vniuersalis Ecclesiæ, verbi gratiâ, continentia Sacerdotum, &c. Ego tamen hæc omnia exempla non censeo pertinere ad eam tertiā exceptionem, sed ad secundam; quod scilicet non possit Episcopus quidquam cōtra ius commune, & contra leges ipsius Pontificis: etenim de ieiunio quadragesimali est lex expressa Pontificis: Item de continentia Sacerdotum. Circa Episcopatus verò à fortiori id constat, quia eorum diuisio, & iurisdictio est à Pontifice, & non potest Episcopus alium loco sui Episcopū eligere: Item declaratio rerum fidei nullo iure ad Episcopum spectat; malè ergo hi casus excipiuntur, vt reseruationis Pontificiæ, cùm vel Episcopus independenter ab omni reseruatione accidentali Pontificis careat iure ad illos casus, vel illi sint expressè contra leges alias Pontificias, quæ illos concernunt: Sed quidquid sit, an sub hac, an sub illa exceptione, illi verè excipiuntur.

13. Quod verò dictum est de Episcopis, dicendum est etiam de Patriarchis, & Archiepiscopis; hi enim possunt in suis particularibus Diœcesibus leges condere, quia illarum sunt Episcopi, extra autem illas, non possunt, non speciali iure, aut præscripta consuetudine, vel priuilegio Apostolico eis concessum sit. Ita sumitur ex *Can. vsque ad Can. Conquæstus 9. q. 3. & cap. duo simul de offic. ord.* ex quo infertur, solum Archiepiscopum absque Concilio Prouinciali non posse statuta condere, totam Prouinciam obligantia.

14. Idem dicendum est de Abbatibus sæcularibus habentibus iurisdictionem Episcopalem in eorū Territoriis, seu quasi Diœcesi: hi enim possunt iure communi ordinario leges ferre suos subditos obligantes, nisi eis sit specialiter prohibitum, aut ex consuetudine, vel peculiari institutione requirāt Communitatis, vel Capituli consensum. Ratio verò est, quia hæc potestas ferendi leges est iurisdictionis, & per se, ac iure ordinario coniuncta est cum iurisdictione Episcopali.

15. Sed hîc oritur difficultas, an ad ferendas leges Episcopus teneatur adhibere consensum, vel saltem consilium Capituli? Affirmatiuè respondet Pasqualigus *in Theol. tom. 1. disp. 50. sect. 8. n. 46.* & ante illum Merolla *tom. 2. disp. 1. c. 4. dub. 3. difficult. 2. n. 15.* Verum ego negatiuæ sententiæ adhæreo.

16. Dico igitur quod non eget Episcopus per se loquendo consensu Capituli, vel Clerici, aut populi, vt ferat leges; sed potest illas ferre per se & independenter ab omni alio, cùm habeat potestatem, & regimen quasi Monarchicū suę Ecclesię, neque vllo iure, siue naturali, siue canonico sufficienter probetur talis dependētia. Quod enim Panormitanus *in cap. fin. de offic. leg. nu. 6. affert ex c. nouit. & c. quando de his, quæ fiunt à Prælato*, non probat vniuersaliter, vt ipse intēdit, quod Episcopi non possint facere vlla statuta sine consensu, vel cōsilio sui Capituli, sed solùm particulariter in certa materia, id est, in negotiis ipsius Ecclesiæ, quæ sine dubio non sunt tractanda, vel definienda ab

ipso Episcopo sine consilio totius Capituli, vel partis sanioris illius, vt dicitur *cap. quanto cit.* Et idem est de institutione festi, quæ similiter ab Episcopo non est facienda sine consensu Cleri, & populi *c. 1. de consecr. dist. 3. & c. final. de feriis*, quamuis iam quoad populum id sit abrogatum consuetudine, vt notat Suarez *tom. 1. de relig. lib. 2. de diebus festis c. 11. num. 9.* & Azor. *part. 2. lib. 8. cap. 26. q. 2.* Iuxta hæc verò, quæ specialiter sunt determinata in iure, non esse definienda sine consensu, vel consilio Capituli, vel Cleri à solo Episcopo, & quæ specialem rationem, aut necessitatem ad id præ se ferunt, liberè, & licitè potest Episcopus statuta, & leges per se condere, non requisito consensu, vel consilio vllius alterius, vt notat Felinus *c. cùm omnes n. 11. de constitut.* & communis sententia apud Suarez *lib. 4. de legibus c. 5. n. 2.* Salas *de legibus disp. 8. sect. 7. n. 41.* Vasquez *1. 2. disp. 153. c. 2.* Bonacina *de legib. disp. 1. q. 1. punct. 3. n. 24.* & Baldellus *in Theol. mor. tom. 1. lib. 5. disp. 5. n. 18.*

Sup. hoc in tom. 1. tr. 3. Res. 89.

17. Vnde ex dictis patet responsio ad argumentum Pasqualigi; concedo enim per testes ab ipso adductos, Episcopum circa negotia Ecclesiæ debere requirere consilium Capituli. Sed non video quo pacto ipse ex illis testibus, qui loquuntur in casu particulari, possit deducere generaliter, quod Episcopus in ferendis legibus, teneatur consilium Capituli requirere.

18. Notandum est tamen hîc obiter, quod quæ dicta sunt de Episcopis respectu suarum Diœcesium, & Legum, seu Constitutionum eorum, dicenda etiam sunt de Cardinalibus respectu Ecclesiarum suorum titulorum, & de Legatis respectu Prouinciæ, in qua legatione funguntur: habent enim in illis non minorem potestatem Episcopali.

Sup hoc in tom 9. tr. 7. Res. 40.

19. Itaque Legati, Summi Præsules, seu Nuncij Apostolici possunt in sua Prouincia leges, seu statuta facere, quæ mortuo ipso Legato perseuerent, licet à Summo Pontifice, vel habente ab eo potestatem, verbi gratia, ab alio Legato potestatis æqualis reuocentur. *c. 2. & vlt. de offic. legat. in 6.* Suarez *lib. 4. c. 6. n. 4.*

RESOL. XIX.

An capitulum Sede vacante habeat potestatem condendi leges pro tota sua Diœcesi?

Et an possit leges latas à suo Prædecessore abrogare?

Et an Capitulum Sede vacante Ecclesia Cathedralis, etiam viuente Episcopo, possit absque eius consensu leges & statuta ferre obligantia suos Capitulares in his quæ pertinent ad rectam, & ordinariam gubernationem?

Ex p. 11. tr. 3. & Misc. 3. Res. 24.

§. 1. NEgatiuè respondet ex Glossa, Felino, & Maldero Pater Pasqualigus *in Theol. tom. 2. disp. 150. sect. 12. n. 63.* vbi sic ait: Dicendum est Capitulum Sede vacante non habere potestatem legislatiuam. Probatur: Non est asserenda potestas legislatiua in aliquo, quæ conueniat per communicationem, nisi constet fuisse communicatam. Non constat autem fuisse communicatam *Capitulo Sede vacante*, Ergo. Minor probatur. Nam iurâ loquuntur solùm de administratione Ecclesiæ, vt constat ex *c. si Episcopus, de supplenda negligentia Prælatorum in 6.* & Tridentinum *sess. 24. c. 16. de reform.* Administratio autem non importat potestatem legislatiuam, sed tantùm gubernatiuam. Confirmatur, Sede vacante nihil potest innouare, quod præsertim verum est, si leges tenderent in præiudicium Episcopi, vt possunt tendere. Confirmatur secundò. Capitulum Sede vacante non habet plenam potestatem Episcopalem *c. 2. ne Sede vacante*, ergo nō potest ferre leges, quia ferre leges est actus magis supremus quā potestas, & ideò *in citat. c. 4.* Pontifex arguit, Capitulum non posse conferre beneficium, cùm talis potestas non sit iure expressa: vnde cùm neque sit potestas legislatiua expressa in iure, non est concedenda Capitulo. Ita ille: qui poterat etiam in sui fauorem adducere Salas *de legib. disp. 8. sect. 15. n. 86.* & Arriagam *in curs. Theol. tom. 4. disp. 18. sect. 4. n. 6.*

2. Probatur itaque hæc opinio. Primò, quia manifesti iuris est, Sede vacante nihil esse innouandum, scilicet *c. 1. ne Sede vacante.* Est autem satis notabilis innouatio, si capitulū possit leges Episcopi reuocare.

3. Secundò. Hæc potestas non videtur iure expressa, nec vsu recepta, atque adeò videtur sublata.

4. Tertiò. Iurisdictio capituli Sede vacante non est per modum status permanentis, sed per prouisionem, donec prouideatur Episcopus.

5. Quartò. Episcopi congregati possunt leges Prouinciales condere; igitur, idem dicendum erit de Capitulis, si omnes Episcopi moriantur, quod sanè certum est non posse. Hæc & similia videri possunt reddere illam sententiam probabilem.

6. Sed ego opinionem affirmatiuam sustinendam esse puto, quam tuetur Granatus *in part. 2. D. Thomæ, controuers. 3. tract. 3. part. 1. disp. 3.* Baldellus *in tract. mor. tom. 1. lib. 5. cap. 8. n. 7. cum sequent.* qui hanc sententiam vocat communem, Castrus Palaus *tom. 1. tract. 3. disp. 1. punct. 23. num. 22.* Præpositus *in part 2. D. Thom. q. 95. disp. 1. dub. 3.* Martinel. *in part. 2. quæst. 91. art. 3. dub. 2. concluf. 16.* Antonius Escobar, & Mendoza *in Theolog. moral. lib. 5. sect. 1. cap. 2. num. 13.* Villalobos *in summ. tom. 1. tract. 1. diffic. 2. num. 11.* qui hanc sententiam communem vocat; idem docet Rocaful. *tom. 1. part. 3. lib. 7. cap. 8. num. 71.* Panormitanus *cap. cùm olim, de maiorit. & obed. num. 54.* Felinus *can. cùm omnes de constit. num. 9.* Syluester *verbo Capitulum, quæst. 6.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. punct. 3. num. 29.* Suarez *lib. 4. de legibus, c. 6. n. 14.* Paulinus *de potest. c. Sede vacante, q. 6.* & ratio est, quia Capitulum Sede vacante succedit in administratione temporalium, & spiritualium rerum totius Diœcesis, *c. cùm olim. de maior. & obed. & c. vnic. eod. tit. in 6. c. si Episcopus, & c. vlt. de supplenda negligentia Prælat. in 6.* & Tridentinum *sess. 24. cap. 16.* Sed administratio esse non potest sine iurisdictione. Ergo succedit in iurisdictione Episcopi. Ergo in potestate ferendi leges. Probo hanc consequentiam; quia fauor, & potestas restringi non debet sine manifesto Textu, & ratione; atqui nullus est Textus neque ratio firma denegans Capitulo potestatem leges ferendi, & ex alia parte in generali administratione potest seruata proprietate verborum cōtineri. Ergo, & confirmo, Capitulum Sede vacante, præstat omnia officio iurisdictionis, quæ præstat Episcopus, nisi ei specialiter sit prohibitum, & sic dispensat in Irregularitate, in Denuntiationibus matrimonij, in Interstitiis, in illegitimitate ad Ordines, & ad beneficium simplex, vt ex propriis materiis constat, & tradit Bonacina, Salas, & alij *suprà.* Sed potestas condendi leges, est potestas iurisdictionis, & ex alia parte non est denegata Capitulo: ergo potest. Adde, exercitium huius potestatis non esse Ecclesiæ, neque Episcopo successori damnosum, potiùs quam potestatem imponendi præcepta, quam nullus dubitat Capitulum habere, quia legem esse per modum statuti, vel præcepti, parum Ecclesiæ interest, dum durat præceptum; aduersante autem nouo Episcopo, iam liberum illi est statutum abrogare, si expediens esse non iudicat.

7. Confirmantur supradicta, quia potest occurrere necessitas corrigendi aliquas prauas consuetudines, ergo potest Capitulum per leges pœnales tali necessitati prouidere, ergo erunt de se perpetua, quia hoc est de ratione legis. Neque in hoc potest esse aliquod graue præiudicium Cōmunitatis, vel Episcopi futuri; quia omnes fatentur, posse Capitulum Sede vacante, generalia

generalia præcepta ferre pro tota Diœcesi; quod ergo illa ferantur per modum legis parum refert, habito respectu ad tempus vacationis Ecclesiæ; postquam autem Ecclesia habuerit Episcopum, ille poterit revocare huiusmodi leges; ergo neque illi præiudicium fit, neque Ecclesiæ, cùm per hunc modum illi sufficienter subueniatur, sicut subueniretur per simplicia præcepta generalia. Adde quod per simplicia præcepta non ita benè subuenitur; sicut subuenitur per leges, seu statuta, quia simplicia præcepta obligant tantùm incolas: statuta verò obligant etiam aduenas, & peregrinos.

8. Et ita nostram sententiam præter Doctores citatos tenet Merolla *tom.2.disp.4.c.4.difficult.2. n.147.* Layman. *lib.1.tract.4.c.3. n.12.* Card. Tuschus *tom.1. littera C.concl.56.n.10.* & alij penes ipsum.

9. Nec obstant argumenta in contrarium adducta. nam ad primum respondetur *Capitulum primum ne Sede vacante* citatum, non videri ad rem si benè consideretur; solùm enim agi de separanda Abbatia quadam ab Episcopatu post mortem Episcopi, cui fuerat vnita, & quidem per Pontificem à quo id erat petitum, quod non concedit Pontifex, ne Sede vacante quidquam ea in re innouaret, quod non videtur benè aptari ad præsens negotium.

10. Ad secundum Respondeo sufficienter ostendi ex capitulis à nobis citatis, nec eam potestatem videntur amisisse per non vsum, quia non tenentur quolibet euentu omni potestate sibi competente, vti possint indicare non esse operæ pretium, nec prudens pro tantillo tempore quidquam innouare. De cætero, quod Capitulum Sede vacante, absoluat ab excommunicatione patet ex *cap.vnico de maior.& obed.cit.*

11. Ad tertium Respondeo, id non impedire quo minus id possit, cùm sit illi iure concessum.

12. Ad quartum dico, non ita esse certum vtrùm id non possit, quod si non possit dicendum id fieri, quod Pontifex non censeatur ad id consentire, quia nullo modo est conueniens. Quaranta *in summ.Bullar. verb. Concilium prouinciale, asserit ante Concilium Tridentinum*, Capitulum Metropolitanum potuisse Concilium prouinciale celebrare. Ex his etiam infertur responsio ad ea, quæ in fauorem suæ sententiæ adduxit Pasqualigus *vbi suprà*.

Sup. hoc in tom. 1. tr. 5. Res. 2. præcipue inter §. vlt.

13. Ex his infertur, Capitulum Sede vacante posse leges latas ab Episcopo prædecessore abrogare; neque hoc obstat Textui *in cap. nouit*, ne Sede vacante aliquid de bonis pertinentibus ad Ecclesiam, & dignitatem Episcopalem innouetur; sicut neque Episcopus Ecclesiæ vacantis sibi subiectæ alienare potest, *cap.si quis Episcopus* 10.*q.*2. Non tamen aliquid dicitur de innouatione legum, quapropter immeritò nomen Episcopi, mutauit Felinus in statum.

14. Nota etiam hîc obiter, Capitulum Ecclesiæ Cathedralis, etiam viuente Episcopo posse absque eius consensu leges, & statuta ferre obligantia suos Capitulares in his, quæ pertinent ad rectam, & ordinariam gubernationem Ecclesiæ, quia absque Episcopo in his rebus procedunt. Ergo signum est habere in illis iurisdictionem, atque adeò imponere posse leges, seu præcepta: nam gubernatio sine vi coactiua fieri rectè non potest, & colligitur ex *c.cùm omnes de constit.* vbi supponi videtur posse Canonicos, irrequisito Episcopo, ius in se ipsos statuere, quia tamen ius quod ibidem statuerunt omnibus commune non erat, ideò à Papa reuocatur: in rebus autem grauioribus, quales sunt abrogatio aliquarum Constitutionum, & alienatio, vel venditio alicuius fundi, necessarius est consensus Episcopi, & sæpè Pontificis, ex *cap.cùm accessissent de constitut.* & ita tenet Panormitanus *cap.cùm omnes n.4.* & Felinus *ibi num.8.* Glossa *cap.2.§.2.verbo, Statutum de verborum significatione in* 6. Sylvester *verbo Lex. quæstione* 4. Salas *disputatione* 8. *sectione* 16. *n.*84. Bonacina *disp.1.quæst.1.part.3.num.*31. Suarez *lib.4. de leg.cap.6. num.*11. & 12.

RESOL XX.

An potestas legislatiua Ecclesiastica sit fœminis delegabilis?

Et cursim quæritur, si Regnum aliquod, vel Principatus pertineat ad Reginam, eáque nubat, ad quam pertineat leges condere? Ex p.11.tr.3. & Misc.3.Res.25.

§.1. NEgatiuam sententiam ex Victoria, & Soto docet Pasqualigus *in Theol. tom.2. disp.50. sect.15.n.79.* quod probat, nam in Ecclesiæ institutione mulier est exclusa ab omni Ecclesiastico officio; ergo non potest illi delegari potestas legislatiua. Antecedens desumitur ex illo 1. ad Corinth. 14. *Mulieres in Ecclesia taceant*; non enim permittitur eas loqui, sed subditas esse, sicut lex dicit, si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent, turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia. Et hoc est de iure diuino: nam subdit Apostolus, *Cognoscant quæ scribo, quoniam Domini sunt mandata*, & 1. ad Timoth. 2. *Mulier in silentio discat cum omni subiectione.* Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse sub silentio; Consequentia probatur. Non potest Pontifex inuertere ordinem institutionis Ecclesiæ, cùm sit talis ex ordinatione Christi, ergo.

Sup. hoc cursim in §. nor. seq. ad lin. 8. & signanter à vers. qui tamen. & in alio eius annot. Sed lege eam per totam.

2. Dices solùm sequi, quod non possit mulier docere, & exercere actus publicos iurisdictionis spiritualis ex officio, non autem ex delegatione. Contra, si ex delegatione ferret leges, adhuc faceret actus prohibitos secundùm institutionem Christi: nam loqueretur in Ecclesia, & doceret, quia lex est loquutio, & doctrina dirigens circa agenda. Secundò; secundùm institutionem Christi mulier coarctatur vt sit subdita, & non dominetur in virum; si autem ferret leges, egrederetur terminos subiectionis, & dominaretur in virum.

3. Verùm his non obstantibus ego affirmatiuæ sententiæ adhæreo, & hanc sententiam ex Bonacina, & Salas docet amicissimus, & doctus Pater Nicolaus Baldellus *in Theolog.mor.tom.1.lib.5.disp.6. n.11.* vbi quærit, vtrùm saltem de potentia absoluta possit mulieri delegari iurisdictio Ecclesiastica ad ferendas leges, quæ obligent per se ad mortale, & ad præcipiendum directè in virtute Sanctæ obedientiæ, & respondet probabilissimum esse posse quod possit; sic enim quod possit illi communicari iurisdictio ad ferendas censuras, sicut & potest de potentia absoluta communicari laïco admittit Paluda *in 4.dist.19.q.2. art.1.ad 5.* Nauarr. *cons.73.de sentent. excommun. lib.5.* Suarez *de censuris, disp.2.sect.3. n.7.* Henriquez *lib.13. c.24. n.1.* Sayrus *lib.1.* Thesaurus *c.5.n.17.& lib.4.c.2.n.10.* Salas *disp.8.cit.d.c.legibus sect.19.n.94.*

Sup. contento in hoc §. in to.7. tr.1. Res. 332. signanter §.2. inter primas. & med. à versu qui tamen, & seqq. & in aliis eius annot. Et sup. hac iurisdictione ibid. & pro laïco in to. 9. tract.2. ex Res.314. lege doctrinam. §.1. & in to. 3. tr.1. ex lata doctrina Res. 75. signanter in §. Notandum est.

4. Et quemadmodum cum muliere, quæ polleat sapientia & sanctitate, potest dispensari, vt publicè, & in Ecclesia doceat, vt de facto fuit dispensatum cum sancta Catharina Senensi, quæ dicitur non semel habuisse sermonem ad Papam, & ad Cardinales; ita etiam potest dispensari, vt leges Ecclesiasticas condat, & præcipiat, verbi gratiâ, aliquod festum, vel ieiunium etiam directè sub mortali, cùm præsertim oppositum non sit positiuè de iure diuino, neque hoc sit actus ordinis, vt est, verbi gratiâ, Confessiones audire, & sacramentaliter peccata absoluere, quod *capit. noua de pœnit.& remiss.* specialiter dicitur esse absonum, & absurdum vt fiat ab Abbatissis; eo quod claues regni Cælorum neque etiam Beatissimæ Virgini datæ sunt, quamuis alioqui dignissimæ atque excellentissimæ super vniuersos Apostolos.

5. Et ideò nostram sententiam, præter Salas, Bonacinam, & Baldellum tenet etiam Castrus Palaus *tom. 1. tract. 3. disp. 1. conclus. 23. n. 31.*

6. Sed si aliquis curiosus quærat, si Regnum aliquod, vel Principatus pertineat ad Reginam, eáque nubat, ad quem pertineat leges condere? Varij fusè id disputant.

7. Sed dicendum cum plerisque pertinere ad Reginam; ad virum autem non nisi de assensu Reginæ.

8. Prob. ad eum pertinet leges condere, & Regnum administrare, cuius est dominium, dominium autem est Reginæ; illius igitur est potestas leges condendi, adeóque ad eam pertinet condere leges: nec refert quod maritus vocetur Rex, & honoretur tanquam Rex, quia potestas legis condendi non sequitur titulos honoris, sed solùm ius dominij, & Regni, quod est penes solam Reginam.

9. Obicies, vir est caput mulieris, igitur illius est leges condere; non verò mulieris.

Respondeo negãdo consequentiam in nostro casu, & dico virum esse caput mulieris quoad rem œconomicam, & familiæ administrationem, mulierem autem posse esse caput viri quoad politicam administrationem: quod satis patet, quia nullus negare potest eam esse caput politicum ciuium si maneat innupta.

Et hanc sententiam docet Præpositus *in part. 2. Diui Thomæ, q. 95. disp. 1. dub. 3.*

RESOL. XXI.

An Declarationes Illustrissimorum Cardinalium habeant vim legis? Ex p. 1. tr. 10. Resol. 29.

Sup. hoc in trib. Resol. seq. & in tom. 3. tr. 5. Resol. 65. §. & quãuis. & in tom. 7. tr. 1. Resol 144. §. Addo. & in tom 9. tr. 8. Resol 6 §. vlt. ad medium à vers. Addo. & in Resp. not. seq & in eisdem §§. & vers. signanter in fin.

§. 1. Affirmatiuam sententiam docent aliqui, & ita asserunt, quòd dictæ Declarationes non solùm habendæ sunt, vt probabiles, & doctrinales; sed etiam vt auctoritatiuæ, & necessariæ, tanquam si ab ipso Papa editæ fuissent; ita vt habeant vim obligandi in vtroque foro, non solùm pro illis personis, ad quarum instantiam fiunt, seu in illo casu speciali, cui Congregatio respondet; sed, vt leges generales in similibus omnibus: & ita tenet Salas *de legib. tract. 14. disp. 21. sect. 12.* Cochier *tract. de permutat. benef. part. 2. c. 30.* Zipæus *in annal. iur. can. Epist. ad Lector.* Leon. *tr. de Inhil. part. 1. q. 5. n. 207.* Bellochius *de cas. reser. q. 2. n. 82.* Rodriguez *qq. reg. tom. 1. q. 11. art. 1. & 2.* Gambarupta *de cas. reseru. c. 3. n. 6.* Lazarius *tract. de blasph. q. 10. n. 39.* Miranda *in Man. Prælat. tom. 2. q. 26. art. 11.* Homobonus *de exam. Eccl. par. 1. tract. 1. c. 10. q. 29.* Narbona *de appel. à Vicar. ad Episc. part. 1. n. 189.* Cochier *de permut. benef. part. 2. c. 30.* Garcias *de benef. tom. 1. in præfat.* vbi sic asserit: [Quod attinet ad Declarationes sacræ Congregationis, certum est, eas non esse Declarationes doctrinales, sicut latas à Doctoribus, & Iurisperitis, vt aliqui Theologi perperam dicunt: sed esse Declarationes definitiuas, seu decisiuas, vim legis habentes, vt leges recipiendas, vt pote latas ex commissione Papæ, & à personis habentibus interpretandi, & respondendi facultatem à Principe, vt apparet ex Bulla Sixti V. quæ est *in part. 2. Bullarij, septima in ordine*, vbi habetur facultas dictæ Congregationis; & eadem sacra Congregatio eamdem Abbatissæ Messanensi sic respondit. Eadem ratio habenda est de his, quæ scribuntur à Cardinalibus Sacræ Congregationis Concilij Tridentini, nomine ipsius Congregationis, ac si à Papa scripta essent, & alias sic censuit. Decreta, & literæ Congregationis Cõcilij semotis litibus sunt executioni demandanda, nec super his sententia, nec decretum aliquod est faciendum; & ita super Declarationibus sacræ Cõgregationis Papa statim dat Breue, & Auditor Cameræ monitorium in earum executionem, & Rota eas absque vlla controuersia, & dispẽsatione amplectitur, suscipit, & obseruat, vt praxis ostendit: & quamuis Declaratio sit facta ad instãtiam alicuius, seu in casu particulari; tamen facit ius quoad omnes, & in vniuersum.] ita Garzias.

2. At, his non obstantibus, non desunt præstantissimi Theologi, qui contrariam sententiã docent, vt Petrus de Ledesma ex Dominicanorũ Familia *in summa tom. 1. de sacram. Pœnit. c. 13. diffic. 7. fol. mihi* 285. vbi sic asserit: [Las Determinationes de los Señores Cardinales no hazen derecho, como es cosa cierta, y aueriguada, tan solamente tienen fuerza en el caso particular que les preguntan, y es augmento grande en fauor de aquella sententia, que parece que aprueuan] Idem docuit Sanchez ex Societate Iesv *de matrim. tom. 3. lib. 8. disp. 2. n. 10.* dicens: [Nec obstat Declaratio Cardinalium: quia de ea non constat authenticè, neque illi necessariò standum est, quamuis magnam habeat auctoritatem,] Ita ille, & post illum Io. Valerus *in differ. vtriusque fori, verb. Absolutio, differ. 1. n. 20. & verb. Nullitas, differ. 5. n. 2.* Pontius *de matr. lib. 5. c. 13. §. 2. n. 7.* Zipæus *in nouo Iure pontificio. lib. 5. tit. de pœn. & remiss. n. 9.* Serarius *in Prolegom. Bibliacis, c. 19. q. 11.* & Delrius *in disq. mag. p. 3. lib. 6. c. 1. sect. 3.* Bonacina *de legib. disput. 1. q. 1. punct. 8. n. 4.* Vega *in summ. tom. 1. c. 62. cas. 41.* & hanc sententiam probabilem putat Villalobos *in summ. tom. 1. tract. 2. dub. 7. n. 5.* vbi ita asserit: [Otros dizen, que las Declarationes de los Cardenales no obligan, hasta que el Papa las promulgue: porque es de razon de la ley, que se promulgue en especial, y hasta agora no ha permitido su Santidad, que se promulguen à la Yglesia en su nombre, y pareceme probable.] Vide etiam Portel. *in dub. reg. verb. Cardinalium Declarationes.* Et ratio huius opinionis est: quia, vt asserunt supradicti DD. vt lex obliget, necesse est, vt promulgetur: sed dictæ Declarationes non promulgantur: ergo non obligant. Nec valet dicere cum Rodriguez, *vbi suprà*, id procedere in legibus, quæ nouum ius condunt; nõ autem, quæ antiquum ius declarãt: Declarationes enim cum ipsa lege à principio insunt: nã respõdetur, quòd, licèt in manifestis Declarationes legibus insũt, & ex se sine alia promulgatione obligationem afferant; secùs tamen militat in dubijs: quia tales Declarationes sunt veluti nouæ leges, vnde noua publicatione egent: & ideò nisi aliter per Sedem Apostolicam declaretur, censeo cum supradictis Doctoribus, Declarationes Cardinalium maximi quidem ponderis esse, & ab iis nulla ratione recedendum sine firmissimo fundamento: attamen vim legis non habere existimo, neque standum illis necessariò.

Sup. hoc in tom. 7. tr. 3. Resol. 28. § vlt. ante medium, à vers. deinde, & in tom. 8. tr. 3 Resol 60 § Yaunque, ante medium, à vers. Tum quia. & in Resolutionibus not. præteritæ signãter in vlt.

RESOL. XXII.

An Declarationes Congregationis Cardinalium sint decisiuæ? Ex p. 5. tr. 2. Resol. 96.

§. 1. Pro parte affirmatiua & negatiua Barbosa nouissimè *de iure Eccl. lib. 1. c. 4 n. 81.* adducit ferè omnes Doctores, quos ego ipse antea adduxeram *in 1. part. tract. 10. resol. 29.* quibus pro affirmatiua sẽtentia nunc addo ipsum Barbosam *de iurisd. adiunctorum, q. 17. num. 31.* Hieronymum Rodriguez *in compen. qq. regul. resol. 18. n. 82.* & Monetam *de iudic. conseru. cap. 6. num. 66.* Pro negatiua verò Antonium Yañez *in resol. de Episcopo Regulari, à num. 99. vsque ad numerum* 104. Molfesium *in summa, tom. 1. tractat. 9. c. 13. n. 43.* Hurtadum de Mendoza *in 2. 2. D. Thomæ, vol. 1. disp. 84. sect. 2. §. 25.* Laymanum *in Theol. mor. lib. 1. tract. 4. c. 7. §. 7. n. 28.* Nec desinam etiam hic apponere verba doctissimi Theologi Petri Ochagauia *de Sacram. Pœnit. tract. 2. q. 40. num. 12.* vbi sic ait. Respondetur multas conditiones requiri, vt Declarationes Cardinalium

Quæ hic est Resol. antecedens, & in omnib aliis eius primæ, & secundæ annot.

nalium vim habeant obligandi in conscientia, ita vt vna deficiente non obligent. Prima sit certa & indubitata: vt constet sufficienti authoritate esse eas declarationes Sacræ Congregationis, vel per aliquem Cardinalem eiusdem Congregationis: sufficienter autem constabit si ea subscribantur, vel rubrica aliqua signentur per Secretarium Sacræ Congregationis, & cum sigillo authentico, de cuius fidelitate & veritate non possit dubitari: & hoc necessarium est Declarationibus, quæ transferuntur ex Declarationibus originalibus. Secunda conditio est, vt in ipsa Declaratione referatur eam fuisse pronunciatam consulto Pontifice, quia Sixtus V. quando huic Congregationi cōcessit facultatē interpretandi Concilium, dixit requirens conditionem necessariam, nobis tamen consultis. Tertia conditio est, vt solùm Cardinales declarent & interpretentur, non verò dispensent, restringant aliquid, aut amplient vltra vim verborum, & regulas iuris. Hanc enim formam Congregationi præscripserunt in suis Bullis & Greg. XIII. & Sixtus V. quòd si aliquid vltra limites prædictos præstet Congregatio, necessum est in ea explicari id ortum habuisse ex peculiari commissione, aut voluntate Pontificis. Quarta conditio est, vt Declarationes obligent in foro interiori, & exteriori, vt prædictæ Declarationes Cardinalium constent notitia publica, qualis est illa, quam Episcopus potest præbere in suo Episcopatu, declarando illas forma iuridica, & quæ oriri potest ex fama publica, & certa, deriuata ex principio authentico, quam doctrinam veram reputat Franciscus Suarez, vt in specie huius casus mihi respondit consultus per epistolam. Hucusque Ochagauia, & doctus iurisconsultus Torreblanca *in pract. iur. Eccles. lib.* 1 4. *c.* 3. *n.* 19. sic asserens. Verissimum est prædictas Decisiones non solùm manuscriptas, sed impressas, nullam vim obtinere, nisi habeant requisita in Bullis Sixti V. Gregorij XIII. & Vrbani VIII. scilicet primò fuisse pronunciatas consulto Pontifice. Secundò, vt Domini Cardinales solùm declarent, & interpretentur, nec disponāt, aut dispensent, aut restringant, aut amplient vltra vim verborum, & regulas iuris. Tertiò, vt exhibeantur in authentica forma solito sigillo, & subscriptione Eminentissimi Cardinalis Præfecti ac Secretarij eiusdem Congregationis. Ita Torreblanca, cui adde Coriolanum *de casib. reseru. p.* 1. *sect.* 1. *a.* 21. *n.* 5. Hanc sententiam docet etiam Bossius *tract. de triplici Iubilæo, sect.* 5. *cas.* 2. §. 7. *n.* 255. Sancius *in select. disp.* 48. *n.* 1. & Merolla *in disp. Theol. tom.* 2. *disp.* 4. *c.* 4. *dub.* 12. *n.* 173. Vbi probant tunc Declarationes Cardinalium esse decisiuas, quando fiunt consulto Summo Pontifice, secùs autem ipso inconsulto: nam in tali casu putant esse tantùm doctrinales. Vnde ex his infert idem Merolla *n.* 175. hanc conclusionem, quòd si reperiantur duæ Declarationes, seu interpretationes contrariæ de eodem articulo, tunc si vtraque est authentica, seu iuridica, vtpote facta consulto Summo Pontifice, potius secundæ, quàm primæ standum est, quia huiusmodi interpretationes ita se habent, ac si ab ipsomet Papa factæ fuissent. At quādo reperiuntur duę leges Pontificiæ contrariæ, standum est secundæ, quoniam per editionem secundæ censetur Pontifex abrogare primam: ergo idem dicendum de his interpretationibus. Si verò altera tantùm facta est consulto Pontifice, illi standum est, quòd si neutra, tunc quia sunt interpretationes doctrinales tantùm, poterit quilibet amplecti, ac sequi quam maluerit, sicut dicunt communiter Doctores, quando sunt duæ opiniones probabiles contrariæ. Ita Merolla *loc. cit.* vbi etiam addit, quòd tunc apparet Declarationem Cardinalium factam esse consultò Summo Pontifice, quando in eius tenore id manifestatur per verba consensum Pontificis significantia. Et hæc sunt placita Doctorum circa præsentem quæstionem; verùm licèt ego *vbi suprà in* 1. *part. tract.* 10. *resol.* 29. sententiæ negatiuæ adhæserim, asserendo dictas Declarationes esse tantùm doctrinales, tamen nunc circa præsens dubium nolo iudicium meum interponere, optarem tamen Decisionem huius difficultatis à Summo Pontifice ita definiri, vt in posterum ampliùs locus non esset Doctorum opinionibus adhærere.

RESOL. XXIII.

An Decisiones Cardinalium sint tantùm doctrinales, etiam si emanauerint facto verbo cum Sanctissimo? Ex p. 11. tr. 2. & Misc. 2. Res. 42.

§. 1. AN Declarationes Cardinalium sint tantùm Doctrinales, discrepant Doctores; plures ex illis pro affirmatiua sententia me adducunt, & quidem ego illam docui *in part.* 1. *tract.* 10. *resolut.* 29. Sed non viderunt quod ego postea *in part.* 5. *tract.* 2. *resol.* 96. circa præsentem difficultatem iudicium meum dare nolui, & illud suspendi vsque dum Pontifex difficultatem determinaret. Hoc supposito, quid dicendum est de Declarationibus communicatis, & approbatis à Pontifice? Et etiam in hoc casu non habere vim legis, sed tantùm esse Doctrinales, docet Verricelli *in qq. moral. tract.* 2. *qu.* 7. *n.* 21. vbi sic ait. Estò Sacra Congregatio, consulto Pontifice declaret, adhuc tamen ea Declaratio non est lex generalis. Ratio est; quia eiusdem Principis Declaratio propriæ legis, seu rescriptum, aut Epistola Principis respondentis, non facit ius generale quoad omnes, nisi expressè declaret se velle generalem legem sancire quoad omnes, eámque promulgari mandet, vt patet ex *leg. leges vt generales. Codice de legibus*, ibi, *vel per omnes populos iudicum programmatibus diuulgari*, & ita intelligunt omnes Textus. *in leg. final. Codice de legibus, & leg.* 1. *ff. de Constitut. Principum*, vbi Iason *n.* 10. ex Iacobo de Rauen. & Alberico, sic scribit, *Sententia Principis habet vim legis, intellige, quando in ea fuit dictum: Secundò, quando esset redacta in corpus iuris.* Et Iacobus de Rauen. dicit, *Quod Aduocati Curiæ Romanæ quando deficiunt eis iura, dicunt: Ego sic vidi interloqui Papam in simili casu: sed istæ interloquutoriæ nihil faciunt, dato quod sint veræ, cum non sint redactæ in corpus Iuris.* Ita Iason, & Felinus *in cap. in causis num.* 3. *de re iudicata*, ac Alexander *cons.* 160. *num.* 9. *lib.* 7. vbi ait: *Quod Declaratio Principis alicui iudici per rescriptum, aut Epistolam transmissa, non facit ius quoad alios*, idem docent Suarez *lib.* 3. *de legibus c.* 15. *in fin.* & Castro Palao *to.* 1. *tract.* 3. *disp.* 1. *punct.* 8. *n.* 7. & Couarruuias *in* 4. *Decret. part.* 1. *c.* 7. §. 4. *n.* 15. Ergo cùm Papa nullibi declarauerit se velle has Concilij Tridentini Declarationes esse leges totam Ecclesiam obligantes; quamuis ab ipso approbarentur, tamen non constituunt ius generale quoad omnes.

Quæ hîc sū dentes Res & in Resol. seq. & in t. 3. & 3. Res. 60. §. Yaunque. ante med. à vers. Tum quia, & ibi in tr. 5. Res. 65. §. Et quā uis & in to. 7. tr. 1. Res. 344. §. Aliud. & ibi in tr. 3. Res. 28. §. vlr. ante med. à vers. Deinde. & in tom. 9. tr. 8. Res. 6 §. vlt ad med. à vers. Ad id. & lege etiā §§. & vers. annot. seq.

2. Confirmatur ex doctrina Baldi in *l.* 3. *Cod. de legibus*, vbi ait, *Quod sententia Principis non facit ius generale, quando Princeps non vult eam claudi in corpore Iuris.* Hinc est quod Epistolæ Decretales Summorum Pontificum, quæ non sunt clausulæ in corpore iuris, non sunt leges, neque tanquam leges allegantur in Decisionibus causarum, vt ait Romanus *cons.* 512. *n.* 13. Ergo cùm Summus Pontifex nolit has Declarationes, aut claudi in corpore Iuris, aut eius auctoritate eas in vnum volumen redigi, signum est nolle eas vim legis habere.

3. Probatur quartò, quia plura signa sunt, ex quibus patet nolle Papam has Declarationes esse leges vniuersam Ecclesiam obligantes. Primò; quia non publicantur. Secundò, quia non imprimuntur auctoritate Apostolica. Tertiò, quia eadem auctoritate non sunt in vnum volumen redactæ, vt cæteræ leges. Quartò,

Quartò, quia Ideò Sixtus V. hanc sacram Congregationem interpretum Tridentini instituit, quia Pius IV. prohibuerat quodcumque genus interpretationis in Tridentinum, quare quamuis istæ Declarationes non sint leges, tamen cum tanta auctoritate, prudentia, & maturitate fiat, magnum est cunctis fidelibus beneficium, eas sibi proponi, quas possint inoffenso pede tutissimè sequi. Quintò, quamuis Eminentissimi maturo consilio decernant, tamen non tanta diligentia, quanta par est vniuersales leges prodire. Sextò, sæpissimè inuicem hæ Declarationes contrariæ sunt ob dissidentes pro tempore Eminentissimorum interpretum opiniones: at leges vniuersales rarò contrariæ sunt; nisi ex noua causa antiquæ corrigantur, prudenter enim Cleon censuit, *Meliorem esse statum Reipublicæ, quæ legibus vtitur deterioribus, sed firmis, ea quæ frequenter eas commutat*, Latè, & doctè Adamus Contzen *Politicorum lib. 5. cap. 13.* Septimò, leges vniuersales rarò fiunt: at earum Declarationum infinitus est numerus. Verissimè Plato: *Apud quos plurimæ leges, ibi & lites.* Vide eruditum Adamum Contzen *Politicorum lib. 6. cap. 11.* Octauò, frequenter Decisiones Sacræ Congregationis prodeunt ex particularibus facti alicuius circumstantiis, quare nunc nequeunt esse leges vniuersales. Nonò, Sixtus V. concessit interpretari Concilij decreta: at Declarationes istæ sæpè alia iura declarant, & vltra vim verborum Tridentini, ac plerumque non interpretationes, sed dispositiones dicendæ sunt. Decimò, sæpè fiunt inconsulto Pontifice contra formam Bullæ Sixti V. Ex quibus omnibus probabilius mihi videtur eas non esse leges. Ita ille, qui postea *n.* 30. sic concludit.

Ex dictis patet, Declarationes Sacræ Congregationis etiamsi factæ sint consulto Papa, tamen non tollere probabilitatem opinionis oppositæ illi, quam decernunt. Ratio est, quia non potest opinio, quæ erat probabilis ante Declarationem, euadere improbabilis, & falsa, nisi vel conuincatur falsa euidenti ratione, vel noua lege oppositum statuatur, seu declaretur, sed istæ Declarationes non habent vim legis; ergo, &c. Hæc omnia Verricelli.

4. Hanc etiam sententiam nouissimè docet Bruno Chassaing. *de Priuileg. Regular. part. 1. tract. 1. cap. 1. propos. 3.* vbi obseruat, duobus modis Pontificem Decreta Cardinalium confirmare, vno modo, illa supponendo tanquam consilium sibi à Cardinalibus datũ, vt cùm in Bullis suis sic loquitur. De consilio fratrum nostrorum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, & postea Pontifex decreta illorũ in sua persona pronunciat, dicendo, *volumus, & decernimus, &c.* Altero modo, cùm Pontifex illa Decreta supponit & exprimit in suis Bullis, vt à dictis Cardinalibus edita, & illa confirmat. His positis probatur ex *cap. cùm dilectæ de confirmatione vtili, vel inutili*, in quo Innocentius III. declarat, quod per confirmationem Sedis Apostolicæ aliquod nouum ius non acquiritur; sed antiquum, si quod est, conseruatur. Nolentes, inquit, quod ex innouatione huiusmodi nouum ius monasterio acquiratur; sed antiquum, si quòd habet, per innouationem priuilegij conseruetur. Ex quibus ratio nostra sic formatur: Confirmatio Papæ nouum ius rei, quæ confirmatur, nullatenus confert, ergo nec cõfirmatio Apostolica Decretis Cardinalium appositæ ergo illa, quæ sic reperiuntur confirmata, non sunt Leges, aut Canones, sed manent in statu, in quo ante confirmationem reperiebantur. Atque hæc ratio innititur etiam *Capiti, Examinata, eodem titulo*, vbi idem Innocentius III. quandam sententiam contra iuris ordinem latam, & à prædecessore confirmatam, nullam, & irritam declarat his verbis: vnde non obstante confirmatione Papæ prædecessoris nostri, qui illud confirmauerat, sicut proinde latum fuerat, & ab vtraque parte receptum, decernimus ipsum irritum, & inane. Ex quibus verbis Glossa concludit, & ita patet quod confirmatio nihil, vel modicum operatur: quia si aliquid inuenit, confirmat illud, aliàs nihil operatur. Accedit, quod posito quod huiusmodi Decreta vim Canonum, aut Legum sortirentur; non tamen valerent contra priuilegia, nisi adhibita clausula reuocatoria, vt interius probabitur, (quæ tamen dictis Decretis non adhibetur) alioquin maiores essent roboris quam Bullæ, & Canones, qui illam requirunt ad priuilegia reuocanda.

5. Si autem obiicias, Pontificem in dictis Bullis confirmandis, eisdem Decretis apponere: *Inuiolabilis Apostolicæ firmitatis robur*, ac se velle dicta Decreta ab omnibus obseruari. Respondebitur, has clausulas adiici non vt Decreta, quæ simpliciter doctrinalia sunt, Leges, aut Canones fiant, sed vt in statu doctrinali remanentia, maiori cum reuerentia, & firmitate recipiantur, & obseruentur; quemadmodum approbationes, & confirmationes doctrinæ Sanctorum Augustini, Thomæ, & Bonauenturæ à pluribus Pontificibus factæ, non illi dederunt vim legis, sed eam magis acceptabilem Ecclesiæ Dei reddiderunt. Huc vsque Brunus. Et tandem nouissimè Antonius Escobar *in Theologia morali tom. 1. lib. 5. sect. 2. cap. 12. probl. 3. n. 54.* censet, Declarationes Cardinalium maximi ponderis esse, ab iisque nulla ratione recedendum absque firmissimo fundamento; attamen vim legis non habere, nec illis necessariò standum, nisi aliter per Sedem Apostolicam declaretur. Ita ille.

6. Sed circa præsentem difficultatem sic loquitur Pater Mendo *in Bull. Cruciatæ, disp. 5. cap. 6. num. 41.* Congregatio autem Cardinalium ad interpretandum Concilium Tridentinum ad hoc instituta est, vt si authenticè interpretetur aliquid, vim Iuris Ecclesiastici habeat, cùm præstetur interpretatio ab his, qui vicem habent Legislatoris. Tunc autem authentica debet iudicari ea interpretatio, cùm fuerit solito sigillo munita, & ab Illustrissimo & Eminentissimo Domino Cardinali Præfecto, atque à Secretario eiusdem Congregationis subscripta. Sic enim iussit Vrbani VIII. ipsi Cardinales præceperunt pridiæ Kal. Augusti. anno millesimo sexcentesimo trigesimo primo. Aliæ verò interpretationes non authenticæ eiusdem Congregationis, dum esse illius constet, habent maximam probabilitatem; sed tantum sunt doctrinales, atque adeò in conscientia non obligant. Quare si duæ Cardinalium Declarationes inter se oppositæ circumferantur, non est potior vni, quàm alteri assentiendi ratio. Ita Mendo.

Sup. contẽcto in hoc & seqq. §§. & Resp. seq. ex doctrina ei' per totam, signanter à §. Contra doctrinam, & in alio §. eius annot. & late in tom 3. tr. 2. Resp. 63. §. Difficultas. inter mediũ, & finem, à vers. Quod confirmatur & ibi, in tr. 3. Resp. 96. §. At his inter medium & finem, à vers. Quod in se sit forma.

7. Verùm magis clarè explicat hanc difficultatem Pater Hurtado *Variarum tom. 1. tractatu 3. cap. 6. resolutione 45. num. 160. cum sequentibus.* Docet enim, quod vt Cardinalium Declarationes in Congregationibus factæ vim habeant obligandi in conscientia, requiritur. Primò, quod sit certa & indubitata, signata sigillo & subscriptione Eminentissimi ac illustrissimi Cardinalis Præfecti, ac Secretarij eiusdem Congregationis pro tempore existentium. Quam conditionem requirit Vrbanus VIII. in quodam Decreto infrà adducendo. Vnde non sufficit subscriptio cuiuscumque Cardinalis, etiam eiusdem Congregationis.

8. Secunda conditio est, vt in ipsa Declaratione ponatur, & exprimatur factum fuisse consulto Pontifice; hac enim conditione Sixtus V. in sua Bulla protestatem declarandi, & interpretandi Concilium dedit; existimo tamen non requiri quod hoc expressis verbis ponatur.

9. Tertia est, quod suis Declarationibus Cardinales solùm declarent, & interpretentur, non verò dispensent, restringant, aut amplient vltrà vim verborũ, &

& regulas Iuris. Hanc formam præscripserunt Gregorius XIII. & Sixtus V. suis Diplomatibus. Quod si aliquid vltra limites prædictos præstet Congregatio, necesse est in ea explicari id ortum habuisse ex peculiari commissione, aut voluntate Pontificis.

10. Quarta conditio est, vt prædictæ Declarationes constent notitia publica, qualis est illa quam Episcopus potest præbere in suo Episcopatu, declarando illas forma iuridica, & quæ oriri potest ex fama publica deriuata ex principio authentico. Circa quam conditionem aduertendum est, quod hodie, vt Declarationes Cardinalium vim habeant obligandi in vtroque foro, non sufficit quæcumque fama publica, aut principium quod alias sit authenticum, sed hoc principium esse debet ex solito sigillo, & ex subscriptione Cardinalis Præfecti, & Secretarij eiusdem Congregationis, vt ex Decreto Sanctissimi Domini nostri Vrbani VIII. constat.

11. Quintam conditionem requirunt omnes ferè Auctores primæ sententiæ, quod scilicet publicentur; etenim vt omnes Doctores tradunt in materia de legibus, vt lex de facto obliget, requiritur publicatio, & intimatio, sine qua ab eius obligatione subditi excusantur. Et ex defectu huius conditionis asserunt Doctores, quod Cardinalium Declarationes non obligant in conscientia, aut foro exteriori. Fateor huiusmodi conditionem omnimodè necessariam, cùm obedientia essentialiter supponat cognitionem præcepti, & legis. Vnde vt Declarationes hanc vim habeant, publicari debent. Cæterùm hæc publicatio non debet fieri, sicut fit in constitutionibns, & legibus Ecclesiasticis, sed sat est quod publica forma, quam formam publicam, & authenticam nobis præscripsit suo Decreto Summus Pontifex Vrbanus, quod sint exhibitæ solito sigillo, & subscriptione Eminentissimi Cardinalis Præfecti, & Secretarij eiusdem Congregationis pro tempore existentium, qua forma posita, & speciali iussu Sanctissimi Domini nostri Vrbani diuina prouidentia Papæ Octaui Congregatio mandat, & præcipit, tam in iudicio quam extra adhibendam esse fidem. Hæc omnia Hurtadus *vbi suprà, & tom. 1. tract. 12. cap. ...ref. 5. n. 54.* Vide etiam præter Doctores citatos; Martinum de San Ioseph. *in Mon. Confess. tom. 1. lib. 1. tract. 20. de Pœnit. n. 18.* Pasqualigum *in qq. Can. Cent. 1. q. 6. num. 14.* Donatum *Rer. Regular. tom. 1. tractat. 8. q. 4.* Garziam *in summa Theol. mor. tract. 1. difficult. 5. dubit. 5.* Bordonum *in conf. Regular. tom. 2. resol. 53. per totam*, in qua multas quæstiones circa materiam pertractat. Tu verò, amice Lector, inter pugnantes Doctorum sententias, quoad præsentem difficultatem, illam sequere, quæ magis auctoritati Sacræ Congregationis fauet. Et reuerà mihi omninò displicet opinio Bruni & Verricelli de Declarationibus Cardinalium facto verbo cum Sanctissimo.

Sup. hoc in fin. Ref. seq.

RESOL. XXIV.

An authentica forma alicuius Declarationis Sacræ Congregationis, conferat ei vim legis generaliter obligantis in vtroque foro? Ex p. 11. tr. 8. & Misc. 8. Res. 53.

Sup. hoc in tribus præcedentibus Ref. & in to. 7. tr. 1. Ref. 28. §. vlt. ante 10. dub. 9. n. 254. med. à vers. Deinde, & in tom. 9. tr. 8. Ref. 6. §. vlt. ad med. vers. Adeò, & ge etiã doctrinam §§. annot. seq. &c.

Difficultatem hanc nouissimè pertractat Ioannes Dicastillus *de Sacram tom. 2. tract. 8. disp. 10. dub. 9. n. 254. cum seqq.* vbi me citato sic ait: Omnes has & similes Declarationes, & responsiones Cardinalium, multi non facilè admittunt, nec putant authenticè constare de illis, vt notat Diana *resol. illa 7.* & testatur etiam Valerum, & Suarium afferre alias contrarias, & quidem Declarationes in multis materiis diuersas, & oppositas circumferri satis notum est, vnde viri docti non ita illis alligantur, vt non in diuersas eant sententias ab iis, quas secuti sunt declaratores, si enim oppositæ sunt, nemo potest vtique parti adhærere, præsertim cùm multæ circumstantiæ concurrant, quibus variatis non iam diuersi Cardinales declarantes, sed iidem ipsi possunt aliter atque aliter respondere, adeò vt Pontifex tandem modum præscripserit tenendum, & seruandum in auctoritate & fide talium Declarationum agnoscenda, & admittenda, vt iam subiicio.

2. Pro qua re aduerto Bossium *de Iubilæo sect. 3. casu 2. n. 225.* respondentem ad quasdam Declarationes Sacræ Congregationis in eam esse sententiam, scilicet vt prædictæ Declarationes ad modum legis obligent in vtroque foro, non sufficere quod sint signatę sigillo ipsius Congregationis, sed insuper requiri, vel quod Papa det Breue, quo iubeat illas seruari, vel quod Auditor Cameræ det monitorium in earum executionem, seu sub censura mandet seruari. Hæc ille. Cui ego (saluo semper saniori iudicio) adderem (quidquid sit de veritate sententiæ Bossij) pro aliis casibus particularibus occurrentibus, vt obligent per modum legis debere constare certò saltem certitudine morali, quod eædem circumstantiæ concurrant in illis casibus, atque in casu in quo talis Declaratio emanauit cum prædictis circumstantiis; neque enim videntur tales Declarationes debere habere maiorem vim, quam habeant rescripta, & responsa Pontificia, quæ extant in corpore Iuris Canonici, aut extra illud Corpus, alioquin sufficienti auctoritate firmata ad faciendam fidem. Ad hoc autem, vt talia rescripta, seu responsa Pontificia obligent in aliis casibus debent esse planè similes casus in substantia, & circumstantiis, propter quas sic fuit responsum; ergo hoc ipsum debet constare in prædictis Declarationibus.

3. Contra doctrinam Bossij videtur sentire Diana *5. part tract. illo 12. de indulgentiis ab Iubilæo res. 53.* vbi relata sententia prædicta Bossij ait: Hoc mihi non placet. Reiicit autem ex eo, quod Vrbanus VIII. videatur aliquid statuisse contra eam sententiam. Nam ex decreto, inquit, Sanctissimi Domini Nostri Vrbani VIII. faciunt fidem, si in authentica forma proferantur, quę sit autem authentica forma vt faciant fidem, declarat ipsis verbis decreti, quæ subiicio: Cùm ad notitiam huius Sacræ Congregationis peruenerit quãplures Declarationes, Decreta, seu Decisiones sub nomine eiusdem Sacræ Congregationis absque illius auctoritate impressas in libris, seu aliis operibus circumferri, & allegari, multáque ex Declarationibus, Decretis, seu Decisionibus iuxta contingentiam casuum, illorúmque qualitates, & circumstantias à se diuersis temporibus factas, secundùm ea quæ proponebãtur, fuisse alteratas, immutatas, diminutas, & forsan aliàs mentio Sacræ Congregationis nomine confectas; nullóque propterea authentico sigillo munitas, illáque per Tribunalia tam in Vrbe, quam per Orbem circumferri, & allegari: considerans eadem Sacra Congregatio Rituum, quantum detrimenti recipi possit, si aliqua fides illis adhibeatur, ex speciali Sanctissimi Domini nostri Vrbani VIII. iussu mandat & præcipit, huiusmodi Declarationibus, Decretis, seu Decisionibus tam impressis, quàm imprimendis, ac etiam manuscriptis, nullam fidem in iudicio vel extra esse adhibendam, sed tantùm illis, quæ in authentica forma, solito sigillo, & subscriptione Eminentissimi Cardinalis Præfecti, ac Secretarij eiusdem Congregationis pro tempore existentium, munitæ fuerint. In quorum fidem hęc propria manu subscripsimus, & sigilli proprij Sacræ Rituum Congregationis communiri, ac typis mandari iussimus. Datum Romæ die 11. Augusti. 1632. &c. His verbis videtur Diana velle reiicere Bossij dictum suprà relatum. Ergo duos tales viros tam doctos, & eruditos malo simul sequi, & eorũ dicta componere, quàm ab alterutro dissentire. Diana

Quæ est in tom. 4. tr. 4. Ref. 1 §. vlt. paulò post initium, & pro doctrina seq. in hoc §. in Resol. prærerita. §. Sed circa, & seqq. & in alio vers. eius ann... in tom. 3. tr. 2. Resol. 65 §. Difficultas. inter mediũ, & finem, à vers. Quod confirmari. & in tom 7. tr. 1. Ref. 344. §. Adeò, & in tom. 3. tr. 3. Ref. 96. § At his: inter med. & finẽ à vers. quod nisi sit in forma.

quidem vt non potest, ita nec puto relatis à se verbis Congregationis aliud intendere, quàm quod verba ipsa tonant & probant: sonant quidem verba adhibendam esse fidem illis, quæ in prædicta authentica forma solito sigillo, &c. munitæ fuerint. Hoc tamen non negat Bossius: sed ait, vt prædictæ declarationes ad modum legis obligent in vtroque foro, non sufficit vt sint signatæ sigillo ipsius Congregationis, sed insuper requiritur, vel quod Papa de Breue, quo iubeat illas seruari, vel quod Auditor Cameræ det Monitorium in earum executionem, seu sub censura mandet seruari. Itaque illa authentica forma faciet fidem talis declarationis, quod vera sit, & quod ita iudicauerit in illa occasione pro casu de quo erat quæstio, & ille sit sensus Congregationum. Sed vt ea sententia, tunc pro illa occasione prolata, sit quasi quædam lex Pontificia, & Pontificia auctoritate lata obliget per modum legis, debet habere conditiones easdem, seu æquiualentes aliis conditionibus, quæ requiri solent, & requiruntur in aliis legibus, vt habeant vim legis obligatoriæ. Cùm ergo tales declarationes sæpè sint diuersæ, imò aduersæ, quia sæpè sunt diuersi declaratores congregati, & in vtramque partem sint rationes probabiles, & possunt dissentire declaratores, & prudenter aliter atque aliter probabiliter declarare, (maximè aliqua circumstantia variata) etiamsi constet, & fides habenda sit declarationi in authentica forma datæ, ita vt sit credendum talem declarationem emanasse, non tamen eò, ipso censenda erit lex, nisi vt talis intimetur, & promulgetur: atque hoc vult Bossius, nec puto negaturum Dianam. Neque enim satis est quod quis certò sciat, & credat talem legem esse conceptam à Principe (multò minus à consiliariis ipsius) donec vel Princeps ipse, vel alius legitimè id potens facere, nomine Principis legem promulget, & mandet obseruari. Sufficiat ergo (vt vult Diana, & rectè probat ex relatis verbis decretis) ad faciendam fidem, quod ita senserint in tali casu, & quæsito Eminentissimi Domini congregati in ea Sacra Congregatione tale testimonium authenticum; sed vt prædictæ declarationes obligent per modum legis in vtroque foro adhuc potest requiri, quod vult Bossius. Nihil ergo continent prædicta verba contra Bossij doctrinam. Hucvsque Dicastillus.

4. Vnde ex his ego optarem, Summus Pontifex magis clarè præsentem difficultatem tam necessariam declararet, interim verò vt alibi adnotaui, puto in repugnantes Doctorum opiniones illam semper amplectendam esse, quæ magis fauet auctoritati Sacrarum Congregationum.

Alibi in Resol. præcrerita etiã in fine.

RESOL. XXV.

An Bulla Sanctissimi Domini Nostri Vrbani VIII. die 28. Ianuarij 1628. edita contra Monetarios, extendatur ad commorantes in Regno Siciliæ, Sardiniæ, & Corsicæ? Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. Resol. 88.

§ 1. AFfirmatiuè respondendum videtur per ea, quę contra me adduxit Merolla *tom. 1. disp. 1. c. 2. difficult. 1. n. 543.* vbi ex multis probat, dictas insulas comprehendi sub nomine Italiæ & esse verè partes Italiæ, quod habetur *in l. insula, ff. de iudic.* & docet Bartol. *in tract. de insula, §. nullius, n. 2.* Cæpolla *in tract. de seru. rust. præd. c. 26. de mari, num. 16.* Marta *de iurisd. part. 1. c. 26. n. 35.* & Cumia *de ritu Regni Siciliæ, cap. 6. n. 38.* hæc opinio est probabilis.

Quæ nunc inuenietur tom. 7. tr. 1. Resol. 275. §. His suppositis, & in aliis eius annot.

2. Sed non minus probabilem contrariam existimo ex his, quæ ego ipse docui *in 2. part. tract. 17. resol. 30.* & me citato, loquens de supradicta Bulla Vrbani VIII. contra monetarios, tenet hanc sententiam Laurentius de Peyrinis *in priuileg. Minim. tom. 3. c. 12. constit. 12. aliàs 22.* Vrbani VIII. *n. 8.* vbi sic asserit. Nota quòd ista Constitutio non obligat extra Italiam, nec consequenter in insulis Italiæ adiacentibus, vt sunt Sicilia, Sardinia, Corsica, quia nomine Italiæ communiter istæ insulæ non veniunt. Et ita in insula Siciliæ practicari audio, maximè in Diœcesi Catanensi anno 1632. Sic ille. Vide me ipsum *vbi supra.*

RESOL. XXVI.

An omnia viua vocis Oracula annullentur per constitutionem Gregorij XV. & Vrbani VIII. die 20. Decembris 1631. Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. Resol. 17.

§. 1. AD hunc casum ita respondet amicissimus Pater Lezzana *in summ. qq. regul. c. 3. n. 21.* Circa Constitutionem Sanctissimi Domini Nostri Vrbani VIII. animaduertendũ est per illam non videri cassari, & aboleri viuæ vocis Oracula, quibus Sanctitas sua, aut alij Sũmi Pontifices priuilegia Religionibus concessa, aut decreta Summorum Pontificum, aut etiam sacrorum Canonum & Concilij Tridentini, aut aliorum Conciliorum explicant, aut declarant in cõcernentibus ad Religiosos ipsos, dummodò prædicta viuæ vocis Oracula non contineant aliquam gratiam, priuilegium, aut indultum; solùm enim reuocantur, & cassantur omnia & singula priuilegia, facultates, licentiæ, & gratiæ, quæcumque viuæ vocis Oraculo concessæ; vt in Bulla habetur. Deinde aduertendum, quòd quamuis per Constitutionem Gregorij XV. non reuocentur concessiones factæ per viuæ vocis oracula, quæ sunt sortita suum effectum ante prædictam constitutionem, vt in illa habetur, & declarauit Sacra Congregatio die 2. Aprilis 1625. per constitutionem tamen Sanctissimi Domini Nostri Vrbani cùm nihil tale dicatur, videntur reuocari saltem quatenùs respiciunt effectum pro futuro tempore. Vnde si aliquis Religiosus habuit gratiam, verbi gratia, à Pontifice solo viuæ vocis Oraculo, quòd esset Magister, Præsentatus, aut quid simile à tempore Constitutionis Sanctissimi Domini Nostri, neutiquam potest vti tali concessione, licèt contrarium etiam probabiliter dici possit, cùm id non exprimatur in Constitutionibus Sanctissimi Domini Nostri Vrbani; si enim Sanctitas sua vellet in hoc coarctare Constitutionem Gregorij, debebat illud declarare, sicque video aliquos sentire. Ita Lezzana.

Sup. hoc latissimè in to. 7. tr. 1. Resol. 248. 249. 250. & 251. § Obiicies. ad lin 5 & in Resol. 255. § Sed non, pro. pè fin vers. Præterquã.

2. Sed plus addit Laurentius de Peyrinis *in priuilegiis Minim. tom. 3. c. 12. const. 18.* aliàs 28. Vrbani VIII. *in scholiis, n. 1.* putat enim quòd dicta constitutio non reuocat, neque intelligitur de viuæ vocis Oraculis concessis ante Pium V. Nam iste Pontifex illa omnia innouauit, & de nouo concessit cum clausula, *quorum tenores ac sic de verbo ad verbum*, &c. quæ clausula operatur, vt confirmatio & innouatio sint ex certa scientia. Imò etiam intelligi putat de viuæ vocis Oraculis ante Gregorium XIII. quia iste etiã Pontifex ea omnia confirmauit ex certa scientia, quæ clausula vim habet nouæ concessionis. Cùm itaque isti duo Pontifices per confirmationem, & innouationem ex certa scientia, quæ nouæ concessionis vim habet, priuilegia viuæ vocis Oraculis concessa confirmarint in genere, & in specie per suas particulares constitutiones, iam illa desinunt esse concessa per viuæ vocis Oraculum, sed sunt concessa per nouas dictorum Pontificum cõstitutiones, quare sub ista reuocatione cadere non videntur. Neque etiam cadunt sub ista reuocatione viuæ vocis Oracula concedentia Indulgentias, quia hæ non nominantur, nec venire commodè possunt nomine priuilegiorum, aut gratiarum, sed sunt omninò diuersa. Neque etiam putat hanc reuocationem comprehendere viuæ vocis oracula communicantia aliquod priuilegium alicui Religioni aliàs concessũ per Apostolicum

Apostolicum diploma : nam in his cadit ratio istius reuocationis cum gratia concessa per viuæ vocis Oraculum , hoc modo intelligitur omninò sicut Apostolicum diploma.Et hæc omnia docet Peyrinus *vbi suprà*, confirmans etiam ea, quæ docuit Lezzana *loco citato* , dummodò stylus Romanæ Curiæ aliter non seruet , aut sentiat , & ideò ego circa resolutionem præsentis dubij de meo nihil dico, & nihil pono, solùm referre volui,quid alij dixerint.

RESOL. XXVII.

An clausis oculis standum sit Decretis Pontificiis ?
Et deducitur Rubricas Missalis alias esse præceptiuas, alias verò tantùm esse doctrinales.
Et præceptum Concilij Tridentini de susceptione Confirmationis ante Ordines obligat sub mortali tam eum, qui recipit , quam Episcopum , qui confert ? Ex p.11. tr.1. & Misc.1. Resl.15.

§.1. MOuet hoc dubium his verbis Caramuel *fundamento* 13. *n.*327. & sic ait: Cùm obiiciuntur contra veteres Authorum opiniones,Pontificum iuniorum Decreta, acquiescunt statim Theologi,& malunt obedire, quam cum superioribus suis disputare. At interrogo an Decretis Summorum Pontificum necessariò sit acquiescendum ?

Quæ hic reperiuntur in tom.7.tr.1. Resl.107. fi-gnanter in §. Dicèdum, & legenda doctrinam aliorum §§. eius annot.

2. Respondebis ex Diana *part.* 3. *tract.* 2. *resol.*4. alia Decreta esse præceptiua , alia regulatiua,& consultiua : Verba Dianæ sunt hæc:Nec obstat huic sententiæ Decretum Clementis VIII. quod affert Peregrinus pro sua firmanda opinione : Nam respondeo cum Molfesio, & Alphonso de Leone , & aliis , Decretum illud non esse latum à Pontifice per modum præcepti iurantis Confessionem aliter factam , sed per modum regulæ , consilij. An non sic incipiamus exponere Decreta Pontificum,paucissima præcepta remanebunt? Et si hoc Decretum sic exponitur, cur non , & poterunt eodem omninò modo Pontificum vniuersa Decreta? Anne dialecticaretur malè, qui diceret , stante hac Dianæ doctrina ne vnum quidem Pontificium Decretum fore præceptiuum?Vellem videre disparitatem , quam difficulter assignandam video. Ita Caramuel.

3. Sed non video qua ratione, stante mea opinione inferat ne vnum quidē Decretum Pontificium fore præceptiuum?Ergo si in aliquo Decreto inter alia disposita,vnum directiuè tantùm disponatur,sequitur Decreta Pontificia non esse præceptiua?nego conseq.

4. Itaque in Decretis Pontificum consideranda sunt ea, quæ disponuntur,& quoad rei grauitatem,& quoad verba,cum quibus disponuntur,& ex his cognoscitur si præceptiua,vel directiua sunt ; & ideo in dicto Decreto Clemētis VIII. quis dicet id quod disponitur,quod lāpas semper in Dormitorio colluceat, fit præceptum , & non potius directio ? Et in Bulla Pij V.apposita in Principio Missalis non disponitur, Missas dicendas esse , vt Rubricæ præscribunt,& tamen certum est secundùm materiæ grauitatem aliquas ex illis præscribi præceptiuè, aliquas directiuè. In ipsomet Concilio Tridentino *sess.*23. *c.*4. *de reformat.* ita disponitur. *Prima tonsura non initientur , qui sacramentum Confirmationis non susceperint* , & tamen quærunt Doctores an in his verbis Pontifex inducat præceptum sub mortali , & respondent plures non obligare sub mortali nec eum,qui recipit,nec Episcopum qui confert Ordines,seu primam Tonsuram, vt præmittatur antea Confirmatio , tenent hoc loco Suarez *disp.*38.*sect.*1.Valētia *q.*2.*punct.*3.Coninch.*hac quæst.art.*8.*n.*90.*&de Ordine,disp.*20.*dub.* 10. *nn.*103. Sotus *vbi suprà*.Viualdus *de Confirmatione, n.*41. Victoria *de Ordine,n.*232. Aulla *de censuris,part.*6.*disp.* 9.*sect.*1.*dub.*3.Nauarr. *in summ.c.*22.*n.*9.Azor.*to.*2.*lib.* 3.*c.*48. *q.*1. Molfesius *tom.*1.*tr.*4.*c.*2. *n.*21. Reginald. *tom.*2.*lib.*28.*c.*3. *n.*24. Zambran. *de casibus occurrentibus tempor.mort.c.*2. *dub.*3.*n.*3. & quidam alij,dicentes nec ex Decreto Concilij , nec ex alio capite impositam esse eiusmodi obligationem sub mortali.

Sup.hoc magis latè in tom.1. tr.1. Resl.172. §. Sed aliquis , & in aliis eius annot.

Sup.hoc pro conferente Ordines late in tom.1. tr. 5.Resl.100.& in aliis eius primæ not. & pro susci-piente Ordines in Resl. 111.§.2.à lin. 6. & in aliis annot. præcitati §.

5. Vnde ex his apparet non bene inferri , vt vult Caramuel, hoc, verbi gratia, decretum Pontificis in aliquo disponi directiuè , vel non præceptiuè sub mortali,ergo alia decreta,ita etiam explicanda erunt: diuersimodè enim Pontifex in suis decretis disponit secundùm grauitatem materiæ,& secundùm verba,& ideò ex vno , malè infertur ad aliud. Confirmantur superius dicta authoritate Petri Crescentij *in præsidio Romano lib.*3.*n.*57. vbi nostram sententiam superius à Caramuele allatam his verbis tutatus est,*E se bene Clemente VIII. determina alcune cose interno alla cura d' Nouitij , non per questo fa lege obligante i Nouitij à mortale.* Ita ille.

RESOL. XXVIII.

An verba imperatiua posita in aliquo Canone, Bulla, seu Decreto Pontificio,& Conciliorum obligent ad peccatum mortale ? Ex p.4.tr.4.& Misc. Resl.191.

Sup. hoc in Resol.seq.& infrà in Resl. 58.§.Et tandem , & in to.2. tract.1. Resl. 84. §. Sed quid in fine , & in to.3. tract.6. Resol. 94.§. Sed dato , à lin. 5. & in tom. 4. tr.4. Resol.22 §. Verū , & ibi in tr.8. Resl. 39. paulò post initiū , à vers. Sed si. & in tom.7. tr.1.Resl.106. §. Sed ad medium , & ibi in tr 2 & Resl. vnic.§. Vel ad lin.6. & in alio vers. eius annot.

§.1. HIc casus erit multum practicabilis, & quòd verba imperatiua præceptum sub mortali non indicent,docet Caieranus *in* 2.2. *q.*166.*art.*9.*circa solut.ad* 2. & alij;sed difficultas est,an indicent tale præceptum in decretis Conciliorum , & Summorum Pontificum ? & affirmatiuam sententiam docet Vasquez *in part.*2.*disp.*158.*c.*2.*n.*24.& Castrus Paulus *in opere morali to.*1.*tract.*3.*disp.*1.*punct.* 9. *n.*3. & ideò in Concilio Tridentino *sessione* 13.*c.*5.*&* 7.imponitur præceptum cum verbis tantùm imperatiuis Sacerdoti quamprimum confiteri, si ob inopiam Confessoris celebrauerit sine præuia Confessione. Et in supradictis verbis Concilij Tridentini præceptum illud latum cum verbis imperatiuis obligare sub mortali, tradunt communiter Doctores:ergo,&c.

2. Verùm , his non obstantibus,non desinam hîc adnotare contrariam sententiam docere Emanuelem Rodriguez *in addit. ad Bullam Cruciatæ*,§.9. *n.*77.vbi sic ait : [Ni contra esto obsta el dicho Capitulo aduersus, porque a esto respondo,que las leyes Canonicas non obligan à pecado mortal,si no vienen palabras preceptiuas,ò prohibitiuas aunque sea de modo imperatiue,y la razon dello es porque no mandando, ni prohibendo el Legislator vna cosa, que ordena es visto no querer obligar à pecado mortal.] Sic ille.Et ideò Petrus de Ledesma , insignis Theologus Dominicanus, *in summ.tom.*1.*tract.de Euchar.c.*11. *ante conclusionem* 9. & Villalobos *in summ.tom.* 1.*tract.*7.*diffic.* 37. *n.*7. docent in illis verbis Concilij Tridentini , *vt Sacerdotes quamprimum confiteantur , si celebrauerint ob inopiam Sacerdotis absque confessione*,docent,inquam,in dicto loco Concilij non contineri præceptum sub peccato mortali.

Sup. hoc quod hic docetur in tom.1.tr.3. Resl.169. & in aliis eius not.

3. Sed ego primæ sententiæ adhæreo. Dico igitur legem verbo imperatiuo conditam , regulariter loquendo , obligare sub mortali in materia graui , nisi aliud ex coniecturis appareat.Et ita etiam sententiam præter Vasq.& Palaum docet Granado *in* 1.2.*D.Th. contr.*7.*tr.*3.*p.*1.*disp.*4.*sect.*1.*n.*3. & Bonac. *tom.*2.*disp.* 1.*q.*1.*pun.*7.§.4.*n.*10. qui citat Sylusstr.Armill. Suar. Salas,& alios ; vnde tenet in dict.loc.Conc.Trid. sub verbis imperatiuis adesse præceptum sub mortali. Vide etiam *Clem.exiui. de verb.sign.§.item quia , ver. nos itaque,& c.Clerici,de vita,& honest.Cler.*

RESOL.

RESOL. XXIX.

An verba imperatiui modi præceptum contineant?
Et an semper verba imperatiui modi in Decretis Pontificiis, & Conciliis accipienda sint præceptiua?
Et quid circa hoc de consuetudine Religionis?
Et an verbum Iubeo, Mando, *importent præceptum graue?*
Et an, quoties verba legis intelligi possunt de obligatione veniali, non debeant extendi ad mortale? Ex p.3.tr.6. & Misc.2.Res.74.

Sup. prima & secunda quæst. tituli huius Res in Res. præterita, & in omnibus aliis eius primæ not.

§.1. PRima opinio negat supradicta verba imperatiua, vt v.g. fiate, cauete, soluite, abstineant omnes, nemo audeat, &c. præceptum continere. Ita Castrus *de lege pœn. lib.1.c.5.docum.4.* Caietanus *in 2. 2.q.116.art.4.circa solut.ad 2.* Carbo *de leg.lib.7.disp.4. ad finem*, & alij.

2. Secunda opinio putat dicta verba solùm importare obligationem sub veniali, non autem sub mortali. Ita Nauarrus *in man.cap. 23. num. 49.* Emanuel Sà *verb.lex, n.6.* Sayrus *in clani Regia, lib.3.cap.7.num.16.* & alij.

3. Tertia opinio docet standum in hac parte consuetudini Religionis, quòd si de hac consuetudine non constat, attendendam esse materiæ grauitatem, & necessitatem, quæ si magna sit, & grauiter à legislatore fuerit ponderata, illa verba censenda sunt præceptiua, vt ferè semper accipienda sunt in decretis Pontificum, & Conciliorum, vt patet in Concil. Trident. *sess.13.c. 5. & 7.* vbi per verba imperatiua imponitur præceptum Sacerdotibus confitendi quamprimum, si celebrauerint, non præmissa confessione, ob inopiam Confessoris. Item in decreto Clement. VIII. de casuum reseruatione latum est præceptum per verba imperatiua, ne Superiores pro tempore existentes vtantur scientia confessionis ad externam gubernationem. Ita Sanchez *in summa, tom.2.lib.6.c.4. n. 39.* Vasquez *in p.2.disput.158.c.2.n.24.* & alij.

Sup. his verbis, *Iubeo, Mãdo, Oportet*, infrà in Res. 58. §.1. & §. Tandem, &c.

4. Notandum est tamen hîc obiter Azorium *tom.1. lib.5.c.6.quæs.5.* & Sà *verb.lex, num. 6.* docere verbum *iubeo*, vel *mando*, præceptum graue non importare; sed contrarium tenet Vasquez *loco citato cap.3.n.22.* Sanchez *n.33.* vt alibi notauimus. Verùm de verbo *oportet* certum est, honestatem, & conuenientiam, non autem præceptum importare.

Sup. hoc in Res. annot. præteritæ, §. 2. post medium, à vers. Atqui. & vers. Idem dico. & in alia Res. & §. eius annot.

5. Notandum est etiam, quoties verba legis intelligi possunt de obligatione veniali, non debent ad mortale extendi, quia semper in pœnis benigniori interpretatio facienda est, vt patet *in l. interpretatione, & l. si Præses, ff. de pœnis*, & notat Sayrus *in clani Regia, lib.3.c.7.n.29.* & alij.

RESOL. XXX.

An lex prohibens, si vtatur verbo Non possit, *reddat actum non solùm illicitum, sed etiam inualidum?*
Et inter alia, quæ pro firmanda doctrina huius quæstionis adducuntur, tandem deducitur, an non confirmatus tenens alium in confirmatione cognationem contrahat?
Etiam Sacerdos, qui virtute Cruciatæ non potest absoluere, nisi satisfacta parte, si tamen absoluat, non satisfacta parte, absolutio sit illicita, sed non inualida; Ex p.10. tr.12.& Misc.2.Res.7.

Sup. hoc in tom.7. tr.1. Res.52. §.2. ad medium, vers. Et

§.1. VT si v.g. Generalis prohibeat Priori, vt non possit admittere ad Professionem aliquem Nouitium: quæritur, an professio contra talem prohibitionem admissa, non solùm sit illicita, sed etiam nulla, & inualida? Et esse inualidam, videtur respondendum ex Regula illa communiter recepta, quòd verbum *Potest* negatiuè prolatum importat, necessitatem, & actum contrà gestum omninò reddit, & nullum priuat omni potentia, vt ex Glossa *in cap. 1. de Regul.Iur.in 6.* obseruat Molina *de Primog.lib.2.c. 11. num.11.cum seq.* Gomez *in cap.Vt animarum, 9. Statuto, num.24.de Constit. in 6.* Ceuallos *Com. contrà Com. quæst.404.num.5.* Sanchez *de Matrimonio, lib.6.disput. 38. num.20. & in Summa, tom.2. lib. 6. cap. 4. num.38.* Castrus Palaus *tom.4.tractat.10. num. 2.* Molinus *de Ritu Nuptiar.lib.3. quæst.41. num.31.* & Guttierrez *in leg.Nemo potest, ff.de legat.1.num.145.* cum aliis. Vnde Rebellius *de obligat.Iust. lib. 1. quæst.6.num.42.* sic ait: Generaliter enim negatio præposita verbo, *Potest*, reddit ipso iure actum inutilem, si fiat in contrarium; & ideò inducit formam, siue solemnitatem formalem. Ita ille, qui citat Tiraquellum *de leg. Connub. glossa 4.* Hanc regulam etiam docet Syluester *verb. Excommunicatio 11.quæst.5.num. 6.eodem vers.6. num. vlt.* Probatur hæc opinio ex lege prohibente Maritum alienare Dotem, inuita Muliere, vt *in §.1. Instit. Quibus alienare liceat, &c.* vbi ponitur verbum, *Non posse.* Et idem est de legibus, quæ statuunt, minorem impuberem non posse contrahere, vel etiam puberem si habeat Curatorem; *leg. Iusiurandum, §.1. ff. de Iureiurando, & leg. si Curatorem 3. Codice de in integr. restitut.* vbi Gloss. *verb. Non oportet.* Similes etiam sunt leges, quæ taxant quantitatem rei, quæ donari potest; vel quæ formaliter, vel virtualiter addunt clausulam, vt ampliùs non possit donari. Et hinc est, quòd interdum leges prohibentes, censentur irritare actum prohibitum, licèt non addant propriam clausulam irritantem; quia scilicet intelliguntur prohibere propter defectum formæ, quam supponunt, vel virtualiter constituunt. Hoc enim intelligitur facere lex, quæ prohibet per verbum, *Non possit*; quia cùm potestas sit primum fundamentum valoris actus, qui negat potestatem, tollit radicem valoris; & consequenter excludit substantialem formam, quæ adhiberi non potest, nisi ab habente potestatem.

verbum, & in fine dictæ Res. & si legis ibi Res. 159. per totam, & in tom. 2. tr.5. ex Res. 110. §. Sed sic ad medium, & §. Verum in fine, & ibi in tr.6.Res.70. doctrina repleueris pro hac quæst.

2. Sed opinio horum Doctorum penes me habet magnam difficultatem; nam contra ipsam obstat Textus *in leg.Obligari in princ.ff.de Auctor.Tutor.* vbi dicitur, Obligari ex omni contractu Pupillum sine Tutoris auctoritate non posse, & tamen non dubium est, quin Pupillus sine Tutoris authoritate contrahens naturaliter saltem obligetur, vt *in leg.1. in fine, ff.de Nouat.* vbi id Glossa notauit; & tenet etiam Bartolus *num.7.* Glossa *in leg.fin.verb.non tuebitur, ff. de Iureiur.* & asserunt, communem opinionem Alexan. *in leg.Si Pupillus, num.2.ff.ad leg.Falcid.* Iason. *in leg.Eius qui in Prouincia, §.Quas verò.ff.si cert per.* Idem Iason. *in leg. Interdum, num. 5.ff. de condit.indebit.* Et ideò contrariam sententiam tenet sapientissimus Granadus *in part.2.D.Thomæ, Cont.7.tract.3.part.1.disp.10.n.18.* vbi sic ait: Tertiam regulam assignant aliqui dicentes, cùm lex ita prohibet aliquid, vt vtatur verbo non possit fieri, vel non potest accipere; nullum esse actũ, vel contractum contra illam initum. Vnde filij vulgò, *bastardos*, sunt incapaces hæreditatis; quia lex *6.tit.8. lib.5.nouæ collectionis* dicitur, *No puedan hæredar.* Iudices etiam sæculares tenentur restituere munera etiã ante condemnationem, nec sunt capaces dominij istorum; quia *lex 56.titulo 5. libro. 2. nouæ collectionis* ait: *No puedan recibir*. &c. Sed hæc regula non est certa; nam sæpe in iure verbum, *Non potest*, non significat nullitatem actus; vt patet *in cap. Si quis de eo, qui cognouit Consanguineam Vxoris suæ, & leg. 12. titulo 18. libro 5. nouæ collectionis*, dicitur de campsoribus, *No puedan agociar por si, ni por tercera persona,*

Sup. hoc infra in tr. 3. Res. 159. & 160. & inferius in tr. 4. Res.14.15. & 16. & pro foro conscientiæ in hoc casu lege infra in tr.3. doctrinam Res. 167. & §§. eius primæ annot.

Sup. hoc lege Res. & §§. annot. seq.

persona,& nihilominus Hispalensis audientia præcepit cuidam soluere,quod illis debeat ratione huius negotiationis.*Et leg.5.tit.*18. *lib.*6. prohibetur Aduenis negotiatio apud Indos, & agasonibus emere *Barbas*, quas vocant,auri,aut argenti,addito verbo, *Non possint*,& tamen nemo dicet,Contractus istos esse nullos. Lex verò agens de filiis spuriis,non reddit illos incapaces hæreditatis propter verbum, *Non possint*; sed quia sic intellecta est à Doctoribus; & quia id expresse habetur *in lege octaua eiusdem tituli*. Quòd verò attinet ad Iudices sæculares, valdè probabile est, eos non teneri restituere,nisi condemnentur;& reuera esse capaces dominij munerum,quæ gratis donantur, obstante illa lege,vt docent Molina *tom* 1.*de Iustitia, tract.*2.*disp.*88.& alij docti Theologi.Hucusque Granadus.

Sup hoc in fin. Resol. vlt. & Resp. & in com. tr. 7. Resol. 5. vlt. & vide etiã ibi §. Vnde & alium §. eius annot.

5. Et quidem Doctores contrarij fundant suã sententiam in Glossa citata,*c.*1.*de Regul.Iur.in* 6 quæ solùm dicit,negationem additam verbo,*Potest*,inducere necessitatem obligationis;non tamen inde fit, vt inducat necessitatem impotentiæ ad oppositum actum, quoad valorem eius.Vnde,cùm in illo primo capite dicitur,*Non potest licite*;notat, illud additum,*Licitè*, superabundare;quia idem dictum fuerat per verbum, *Non potest*; quia id possumus,iure possumus.Nam.quæ contra bonos mores fiunt,nec facere nos posse excedendum est,vt dicitur in *l.Filius qui*,*ff.de condit.Instit.* Ergo cùm verba legis,quæ rigorem continent,benigniùs sint interpretanda;licèt lex dicat,*Non possit*;sufficienter intelligitur,id est,*licitè*,non ergo id sufficit. ad irritandum, sed ad prohibendum tantùm. Atque ita ex vi illorum verborum non constituetur forma substantialis ad rem actus,sed solùm forma, seu modus necessarius ad honestatem actus, siue in ordine ad valorem substantialis sit,siue accidentalis. Et ideò præter hoc argumentum meritò fatetur Couarr. *vbi suprà*,*n.*10.& Suarez *de legib.lib.*5.*c.*31.*n.*14.quibus adde Merollam *tom.*2.*disput.*4.*c.*5.*n.*278. Doctrinam superiùs appositam de verbo,*Non potest*, vel *Non possit*, non esse infallibilem,neque sufficientem,si præcisè & nudè spectetur; quia est verbum ambiguum, sed esse considerandas materiam, & alias circunstantias, vt plenum iudicium de sensu illius verbi feratur. Immò Couarr. aliam etiam ambiguitatem illius verbi insinuat.Nam quamuis verbum,*Non potest*, in lege positum referretur ad factum ipsum,seu valorem eius, & non ad conscientiam facientis;adhuc potest esse dubium, an tollat potentiam, seu ad se obligandum ciuiliter, vel etiam naturaliter. Et ideò necessariò sunt alia verba legis expendenda,& vbi illa defuerint,materia erit considerãda. Vnde hæc omnia à fortiori nouissimè firmat sapientissimus Atriaga *in Curs.Theolog.tom.*4.*disp.*23.*sect.*6.*n.*68,vbi sic ait:Quarta limitatio est,vt quando lex post formam positam addit, & aliter fieri non possit,vel non possit aliter, vel nemo possit aliter;eò ipso requirat illam formam tanquam essentialem; quandoquidem dicit, sine ea non posse esse actum;si enim validus esse posset sine ea,ergo absolutè sine ea,potest esse, cuius oppositum supponit ibi Legislator.Hæc limitatio valdè communis est,patitur tamen difficultatem satis grauem;nam verbum, *Non potest*, sæpissimè, & frequentissimè vsurpatur etiam in rebus moralibus pro impotentia faciendi licitè,etiamsi sit potentia faciendi validè,sic passim dicimus,Non possum exire ex Collegio sine licentia,id est licitè;Non possum celebrare sine paramentis,sine patena,sine calice,&c. Vnde solet dici,id simpliciter non possumus, quòd licitè non possumus. Aliunde, quia *rò non*,quæ est negatiua particula,videtur totum destruere,quod verbum suprà quod cadit, significat; & verbum *Potest*,denotat potentiam ad validè faciendum actum;eam etiam videtur negare *rò nemo possit*: vndecomninò puto, verba ea esse ex se satis dubia, nisi aliunde de intentione legislatoris constet,& cùm irritatio sit actus odiosus,satis probabiliter dicitur,ex eo solo verbo,*non possit*,simpliciter posito,non colligi inualiditatem actus.Benè autem obseruat P. Suarez, si tota potestas ad eiusmodi actũ conceditur à legislatore;tunc facilius, *rò Non possit*,irritare valorem:quia videtur tunc ipse legislator aliter facienti negare potentiam, quam illi concesserat: si verò potentia iam anteà supponebatur in subdito, & tunc additur illa forma,non est necessum eam exclusiuam, *Aliter non possit*,intelligere de impotentia ad valorem, sed ad licitè contrahendum,vel donandum,&c.Ita Arriaga.

4. Confirmantur supradicta;quia licèt *in c.in Baptismate*,*de consecrat.dist.*5.sic habeatur:*In Baptismate*,*vel Chrismate* 3 *non potest alium suscipere in filium ipse*,*qui non est baptizatus*, *vel confirmatus*. Vnde quia in dicto Textu,vt obseruat Merolla *tom.*2. *disp.*4.*c.*5. *n.*268.adest verbum,*Potest*, propositã negationẽ;asserunt Doctores,quos etiam,me citato, adducit & sequitur Leandrus *de Sacrament.tom.*1.*tract.*3. *disput.*5. *q.*5.Non confirmatum tenentem alium in Confirmatione cognationem non contrahere; cùm actus ille sit nullus ratione prohibitionis.Hac tamen doctrina, & opinione non obstante,non desunt Doctores magni nominis asserentes contrarium,nempè, Patrinum non confirmatum contrahere cognationem.Et ita docet Paludanus *in* 4.*dist.*41.*q.*1.*art.*1.*conclus.*3.Rosella *verbo impedimentum*,*imped.*6.*in fine*. Sylvester *Matrimon.*8.*q.*7.*dicto* 12. Tabiena *verb. Confirmatio Sacrament.q.*7.*n.*8.Sotus *in dist.*42.*q.*1.*art.*3.*vers.Ex quo fit.* Nauar.*lib.*3.*consil.in* 1.*edit.tit. de Baptismo*, *cons.*3. *in fine*,*& in* 2.*lib.*4.*tit.de Cognat.spirit.cons.*1.& alij;quibus adde ex Neotericis Quintanaduenam *vbi infrà*, *n.*5. Syluium *in* 3.*part.D. Thomæ q.*72. *art.*10. Molfesium *in summa*,*tom.*1. *tract.*4. *c.*2. *n.*43. & Nauarrum *in Summa*,*verb.Cognatio*,*n.*5.

Sup hoc in tom.1.tr.2. Resol.21.§ 2. & in Resol.22. & ibi in tr 1. Resol.95.à principio, & in §.Et post, ad lin.14. & in to 3.tr.1. Resol. 9. ex doctrina §. penult.ad medium, vers.Imo.

5. Confirmantur etiam alio Casu:nam licèt Sacerdos,qui non potest absoluere nisi satisfacta parte; si absoluat nõ satisfacta parte,absolutio erit nulla secũdùm Sylvestrum *verb. Excommunicatio* 12. *q.*5. *n.*6. quia(ait ille)ex regula superiùs allata,quando ius vtitur illo verbo,*Potest*, negatiuè actus est nullus. Hoc tamen non obstante,non desunt Doctores asserentes, in tali Casu absolutionem esse illicitam, sed non inualidam, & ideò asserunt esse validam absolutionem factam virtute Cruciatæ,etiam non præmissa satisfactione in casu, quòd commodè fieri queat. Ita Rodriguez à priori opinione recedens,*Sum. tom.*1.*in nona edit.c.*83.*n.*4.Henriquez *vbi suprà*,*n.*2. *in Comment. lit.S*, quos refert ac sequitur Sanchez *lib.*3. *de Matrim.disp.*33.*concl.*2.*n.*3.Angles *Floribus* 2.*part.q.vnic. de Excommunicat. art.*4. *diffic.*9. *concl.*2. Inclinat Nauar.*c.*27.*n.*39. Auila *de Cens.part.*2. *c.*7. *disp.*3. *dub.*9. *concl.*2.Bardi *in Bull.Cruc.part.*2. *tract.*6. *c.*1.*sect.*7.*n.* 64. & hanc sententiam probabilem esse putat Ludouicus à Cruz *in Bull.Cruciatæ*, *disp.*1. *c.*4. *dub.*9. *n.*9. Hurtadus *de Excommunic.disp.*24. *diffic.*5. Lezzana *in QQ.Regular.tom.*3.*verb.Bulla Cruciatæ*,*n.*32.& alij.

Sup hoc in tom.4.tr.3. Resol.55.ad mediũ, vers. Mas si pudet & in Resol. 56. & 57. & ad roborandam doctrinam huius quæst lege Resol. & §§. annot.primæ huius Resol.& signanter in Resol.2. per totam.

6. Itaque ex omnibus superius dictis apparet,Regulam illam,nempe legem prohibitiuam, si vtatur verbo, *Non possint*,annullare actum; non esse regulariter admittendam sic absolutè & simpliciter intellectam, & prolatam. Et ad confirmationem supra dictorum, præter Doctores citatos vide Quintanaduenam *tractat.*2. *Singul.*7. *n.*9. qui nominatim contra Sanchez impugnat verbum,*Non potest*,nullitatem inducere, & Auersam *de Sacramento Confirmationis*,*q.*72 *sectione* 5.

RESOL.

RESOL. XXXI.

An Regulæ Cancellariæ obligent in omnibus Prouinciis, & in foro conscientiæ?

Et quid de stylo Curiæ, an obliget, & imponat necessitatem, vt in aliis Curiis, & Tribunalibus Ecclesiasticis obseruetur?

Et an Regulæ Cancellariæ non sint propriè leges, & ideò spirent, mortuo Pontifice, donec à Successore confirmẽtur, ita vt Ordinarij possint conferre Beneficia vacantia, etiam in mensibus Pontifici reseruatis, donec huiusmodi Regulæ fuerint à Successore confirmatæ: Ex p.10. tr.15. & Misc.5. Res.7.

§ 1. AD primum dubium sic respondet Lessius *in Auctario casuum conscientiæ post princ.2. D. Thomæ ver.beneficium, cas.3.n.5.* Probabile est Regulas Cancellariæ Romanæ non obligare in externis Prouinciis, nisi sint ibidem promulgatæ & receptæ. Primò, quia id est probabile de aliis constitutionibus Pontificiis, & Conciliorum, cur non etiam de Regulis Cancellariæ. Antecedens docet Angelus V. *lex. n.13.* Sotus *l.1. de Iustitia, q.1. art.4.* Caietanus, & Barth. Medina *1.2. q.9.* aliique recentiores non pauci. Secundò quia istæ Regulæ potius pertinent ad Iudices Cancellariæ & Rotæ, vt secundum eas Romæ causas beneficiarias decidat, quàm ad totius orbis beneficiarios, ac proinde non obligant eos ante sententiam Romæ latam. Quod confirmatur, qui ante Ioannẽ XXII. nullæ erant Regulæ scriptæ secundùm quas iudicaretur, sed solùm consuetudo, & praxis, teste Ludouico Gomez, in Regula Cancellariæ in principio, quod signum est eas non pertinuisse ad alias Prouincias. Quod ipsum etiam nomen Regulæ indicat; Dicuntur enim Regulæ Cancellariæ, quod secundum eas Cãcellaria Romana dirigi debet. Quare non videntur alios Iudices Ecclesiasticos in conscientia obligare. Tertiò si istæ Regulæ obligant in foro conscientiæ, deberent vbique extare, & curandum esset vt in omnium Ecclesiarum, & Capitulorum deuenirent notitiam, quod non fit. Item quando aliquæ vel reuocantur, vel per non vsum obsolescunt, deberet id ipsum omnibus innotescere. Hucusque Lessius. Et non deseram hic apponere verba Iosephi Rocasull. *in praxi Theolog. Moral. tom.1. part.3. lib.7. sect.1. c.6. n.43.* vbi sic ait: Præter prædicta habent vim legis Regulæ Cancellariæ, quæ sunt quædam temporalia statuta durantia iuxta statuentis Põtificis vitam, & per illa disponuntur pleraque, quæ pertinent ad stylum, & Iudiciorum ordinem, & nonnulla Pontificis solius dispositioni reseruantur. Ac de istis quidem Regulis quamuis plura Iurisperiti disputent, tamen in Theologo, vel solùm, vel principaliter discutiendum est an obligẽt in foro conscientiæ. Cui dubitationi respondeo negatiuè cum Valero *in differentiis vtriusque fori, verbo Donatio, differ.6. n.2.* & Henriquez *in summa, tit. de Indulgentiis, c.30. §.7. in Glossa littera R,* & Diana *1.p. tract.10. resol.43.* Et ratio est, quia istæ Regulæ sunt pro foro exteriori traditæ, vtpote iudiciales, vt notat Gomez de Regulis Cancellariæ in principio. Nota verò, quod casu, quo obligent Regulæ Cancellariæ, non obligare in vi legis scriptæ, sed in vi consuetudinis, & styli Curialis, qui quidem stylus, & vsus ex consensu Principis est illarum promulgatio. Vnde non obligant antequam tempus currat consuetudini inducẽdæ necessarium. Ita Rocafull. Notat etiam Merolla *to.2. disp.4. c.3. dub.17. n.154.* Regulas Cancellariæ non esse propriè leges, vt benè inquit Felin. *in c. ex part. n.49. de rescript.* quia expirant mortuo Pontifice, donec à successore confirmentur, vt patet ex earum præfatione verb. Suo tempore, & ideò Ordinarij possunt liberè conferre Beneficia vacantia etiá in mensibus Pontifici reseruatis, donec eiusmodi Regulæ fuerint à Successore Pontifice cõfirmatæ, vt docent Gomez *in præfat. ipsarum Regularum.* Rebuff. *in pract. benefic. addit. ad Regul. Cancell. in princ.* & postea, *in Glossa, verbo, suo tẽpore.* Aufredus *decis.445. ad Capell. Tholos.* Addit Rebuff. *in Gloss. cit. verb. ex tunc,* publicari in Cãcellaria, & obligare scientes à die publicationis, ignorantes verò post duos menses, nec esse necessarium alibi promulgari, quia solùm sunt instructiones datæ à Pontifice pro Officialibus Cãcellariæ. Et omnia superius dicta de mente supradictorum Doctorum dicta esse volo. Et vide Tondutum *in qq. legaliũ c.109. n.12.* qui sic ait: Regulæ Cancellariæ extractæ ex rationibus iuris naturalis, Ciuilis, vel Canonici, habent vim legis, & ligant omnes (sicut ratio legis etiamsi non sit regula) & sunt seruandæ, & omnes ligant.

Quæ hîc est infra in tr.7. Res.4. à lin. 6. & vers. In foro verò interiori, & latissimè in Resolutionibus & §§. annot. seq.

2. Sed quid dicendum de stylo Curiæ? Rocafull. *to.1. lib.6. de lege humana, c.7. dub.4.* sic ait: An stylus Curiæ Romanæ obliget, & imponat necessitatem, vt in aliis Curiis, & Tribunalibus obseruetur? Respondeo non obligare extra Curiam Romanam, Baldus, Gomez citati à Fagundez *l.8. in præcepta Decalogi c.10. n.9.* nisi confirmatus sit speciali constitutione Papæ, vt docet Lapus *alleg.52. col.1.* cùm enim stylus postea varietur variato Papa, potius iuri scripto adhærendum est extra Curiam, quàm stylo, qui ita facilè variatur, nec facilè in longinquis terris scitur, & nisi euidenter probetur, non præsumitur, quoniam res facta est. Ita ille, cui etiam adde Præpositum *in part. D. Thomæ, q.8. de dispensat. dub.6. n.41.* docentem stylum Curiæ respicere forum externum, & non internum. Vide etiam Martinum Perez *de matrim. disp.47. sect.6. n.4.* asserentem stylum Curiæ non obligare extra Curiam, nisi confirmetur decreto aliquo Pontificio, Pellizzarius verò *in Man. Regul. to.2. tract.8. c.5. n.195.* tenet stylum Curiæ non tollere probabilitatem contrariæ sententiæ, & variari pro varietate Pontificum. Vide Villalobos *to.1. tract.2. diffic.123. n.2. & tract.14. diffic.27. n.7.* Vnde Pater Vidal, *in Arca Theol. moral. tit. de duello, inquis. 3. n.22.* sic ait: Quidquid sit de hac Pœnitentiæ praxi, & de stylo Curiæ Romanæ, de quo non nobis constat affirmo cum Hurtado *loco citato,* §.101. quod Curiæ stylus ad summum tunc vim legis habet, quando datur formale Pontificis præceptum, non autem quando illud non extat, sed in præsenti non constat nobis de hoc præcepto; ergo nihil concludit argumẽtum. Addo primò, quo non omnia, quæ ex praxi vigent in sacra Pœnitentiaria absolutè affirmandum est ita esse, ita vt oppositum sentire, vel agere sit omninò falsũ, vt patet maximè, quia stylus Curiæ, quando est non scriptus, ex sua natura est varius, & mutabilis, ideò, &c. Addo secũdò in Curia Romana teste experientia amplecti omnia etiam plura ad illam ex necessitate non attinẽtia. Addo tertiò, in opinionibus praxis pro vna parte non induci obligationem, ergo neque etiam sacræ Pœnitentiariæ praxis, quæ est tantùm doctrinalis, & non decisiua, vt alibi diximus, inducet obligationem in conscientia ad ita sentiendũ. Ita ille, qui postea idem repetit *inquis. 4. n.15. cum seqq.* & tandem vide Doctores, quos citat & sequitur Leãdrus *de Sacrament. to.2. tract.9. disp.24. q.48.* qui aduersum me contrariæ sententiæ adhærentem insurgit: Sed ego iterum non recedo à sententia affirmatiua cum Sanchez *lib.8. disp.21. n.16.* & aliis Doctoribus, quos etiam me citato adducit Leandrus *vbi suprà.*

Sup. hoc styIo Curiæ, latè in tom. 5. tr.2. Res 63. § Difficultas & seq. & in Res 90. §.2. à lin.2. & in Res. 91. §. Itaque, & in Res. 102. §. Dico secundo, & in res. 111. §.1. in fin & §.2. etiam in fin. & in fin. Resol 116. & in tom. 5. tr. 5. Res. 118. cum multis aliis DD. in §. Vnde, à lin. 6. & vers. Addendo & in to.9. tr.7. Res 118. §. Imo. & in Res. annot. præteritæ.

RESOL. XXXII.

An in Ecclesiis Cathedralibus, in quibus adsunt Statuta de puritate Sanguinis, expositi sint admittendi, etiamsi Statuta de puritate iuramentum, & sufficientem informationem exposcant?

Et

Et asseritur expositos pro legitimis esse habendos ad omnes Ordines & beneficia, neque ulla Pontificis, aut Episcopi dispensatione indigere. Ex p. 10. tr. 16. & Misc. 6. Resol. 96.

§. 1. NEgatiuam sententiam mordicus sustinet Escobar à Corro *tr. de purit. & nobilit. proband. p. 1. q. 8. §. 3. n. 27. cum seqq.* Probat primò, quia in dictis statutis exigitur nominatio parentum, & auorum, & sufficiens probatio puritatis; sed vt patet ex multis iuribus incertum (vt est in casu expositorum) probari non potest, ergo. Secundò, quia sequeretur, quod in Capitulis admitterentur aliqui à parte rei sanguine maculati cum dedecore, & damno Ecclesiarum. Tertiò, quia plures Doctores asserunt, quod expositi nó præsumuntur nati ex legitimo matrimonio, & ideò sunt irregulares ad ordines, & beneficia obtinenda. Vnde sæpe expediuntur Romæ dispensationes cum expositis ad ordines, & beneficia.

2. Alij verò circa præsentem difficultatem distinguunt, vt est Larrea *de anniuers. lib. 2. c. 4. n.* 37. Gratian. *tom. 2. discept. 267. num. 24.* Ricciul. *de Neophyt. cap. 7. num. 33.* Sanctarell. *var. resol. q. 44. ver. tertiò in fine.* Geond. *de priuileg. num. 1444.* Barbosa *de Canon. cap. 13. num. 47.* & Velasc. *de priuil. pauper. part. 2. quæst. 63. §. 2. nu. 199. cum seqq.* Asserunt itaque, quod si per statutum solùm requiratur, quod admittendi non descendant ex Iudæis, vel Mauris, nec sunt alia infecti macula, vt si dicant, non admittantur Neophyti, vel macula infecti, in tali casu concedunt admittendos esse expositos ex variis iuribus ab ipsis adductis. Sed in statutis adiiciatur qualitas, quod sint ex notis parentibus, & puri sanguinis, cùm hæc in expositis non possunt probari, admitti non poterunt.

3. Verùm licèt ego has sententias satis probabiles existimem, puro tamen absolutè in supradictis Cathedralibus expositos admittendos esse, quia ex præsumptione iuris habent puritatem sanguinis, quod sæpiùs firmauit sacra Rota, vt patet apud Ludouisium *decis.* 498. & apud Coccinum *decis.* 68. & ideò expositos reputandos esse defæcati, & puri sanguinis tradùt magni nominis Doctores, vt Martinon. *de Sacram. tom. 5. disput. 80. sect. 3. num. 32.* Henriquez *lib. 11. c. 20. §. 2. in gloss. litter. K.* Auila *de censuris, part. 7. disput. 3. dub. 59. in fine.* Bresserus *de conscient. lib. 3. cap. 14. n. 127.* Salas *in part. 2 D. Thom. tract. 8. disp. vnic. sect. 24. nu. 146.* Geronda *de Episcop. lib. 2. disp. 2. cap. 3. nu. 27.* Arriaga *in Curs. Theolog. tom. 3. disp. 26. sect. 4. n. 20.* Basilius Pontius *de matrim. lib. 21. cap. 9. num. 4.* Cornejo *in 3. p. tract. 3. de irreg. disp. 13. dub. 1. num. 4.* Baldellus *in Theolog. mor. to. 1. lib. 4. disp. 8. n. 24. & disp. 9. num. 15.* & hanc opinionem ex Iurisconsultis Hispanis tradit Valenzuela *to. 1. cons. 90. n. 70.*

4. Probatur hæc opinio: primò, quia in dubio nemo præsumi debet infecti sanguinis; nam vnusquisque semper præsumitur bonus, & idoneus, donec probetur malus, & non idoneus. Et licèt à parte rei aliquis esset infecti sanguinis, fauore eorum, qui tales non sunt, reputantur puri, & defæcati. Confirmatur ex iure ciuili, *in l. memini. Cod. de Episcop. audient. & l. Sancimus nemini, Cod. de infant. expos.* vbi statuitur, quod huiusmodi expositi in dubio sunt habendi pro liberis, non autem pro seruis: & ex iure Canonico: facit *cap. cum deputati, de iudic.* vbi de iis, quorum origo, aut generatio ignoratur, dicitur, quod expositi hoc ipso fùt liberi à patria potestate; quæ tamen liberatio propriè non cadit, nisi in filios legitimos, vt notat Suarez *de censur. disput. 50. sect. 4. cit. num. 2. & §. fin. instit. de nupt. & §. fin. iunct. gloss. de patr. potest.* vbi dicitur, quod patria potestas est ius parentum in liberos suos, & sui dicuntur; qui vel sunt editi ex iustis nuptiis, vel aliàs legitimati. Deinde dixit Bald. *in l. filium, n. 11. ff. de his qui sunt sui, vel alieni iuris*, quod in dubio præsumi debet quòd honestus est. Vnde pro casu nostro firmat Quiedo *in part. 2. D. Thom. tr. 5. cont. 4. punct. 5. n. 28.* quod qui intendit promoueri ad aliquem gradum in litteris, vel ad Prælaturam, non debere probare legitimationem requisitam, si de illegitimatione non sit infamatus.

5. Probatur secundò, quia legitimatio pendet à matrimonio; matrimonium autem non præsumitur, nisi probetur; est enim quid facti, & factum non præsumitur, nisi probetur, ex *c. cum homines, §. verum, de fide instrument.* & firmiter docent Matienzo *lib. 9. tit. 8. lib. 5. recopil. gloss. 3. n. 6.* Menchac. *controuers. illustr. c. 81. n. 14. & 15.* Mascard. *de probat. verb. illegitimus, conclus. 782. & tom. 2. conclus. 1090.* cum aliis. Et tamen, hoc non obstante, Doctores numero vsquead satietatem tenent, quod expositi habendi sunt tanquam legitimi; ergo à fortiori dicendum est habendos esse tanquam puros. Vnde omnes Doctores, qui adducuntur pro eorum legitimitate, posse adduci pro eorum puritate necessariò fatendum erit.

6. Probatur tertiò, quia hanc sententiam confirmauit Gregorius XIV. in quadam Bulla pro Cõfraternitate expositorum sancti Spiritus in Saxia anno 1591. in qua habetur expositos esse reputandos tanquã legitimos, & puri sanguinis ad omnes præbendas obtinendas. Et licèt Escobar *vbi suprà, n.* 43. dicat se non habere notitiam talis Bullæ, & fortè esse Bullam particularẽ in gratiam, & fauorem expositorũ alicuius Confraternitatis particularis. Verùm ego puto contra ipsum, quod si Summus Pontifex censuisset, vt plurimum exponi solùm illegitimos, & spurios, & expositos habẽdos pro illegitimis, credo, quod tam amplam gratiam nulli etiam particulari confraternitati cõcessisset, quare si ita decreuit, ideò fuit, quia existimauit iuxta nostram sententiam esse censendos legitimos. Et ita nominatim contra Escobar tenet Bossius *vbi infra, num.* 1569. Vnde hanc Bullam Doctores videntur illam adducere tanquam declaratiuam iuris; ita P. Baldellus *locis citatis*, cum Geronda, Henriquez, Auila, Cornejo, Pontio, & aliis *vbi suprà*, ex quo Pellizzarius *in man. regul. tom. 2. tract. 7. cap. 5. num. 70.* sic ait: Gregorius XIV. in quadam Bulla edita in gratiam Confraternitatis pro expositis, statuit, vt hi haberentur pro legitimis. Vnde iure nouo hæc sententia omnino amplectenda est: ita ille, & ante illum etiam in terminis ex Doctoribus Hispanis Turrianus *de censur. lib. 9. disput. 71. dub. 2.* vbi sic ait: mihi placet secundum ius antiquum expositos nó posse suscipere sacros Ordines: dixi, secundum ius antiquum; nam Gregorius XIV. in Bulla quadam edita anno 91. decernit, vt habeãtur pro legitimis. Hæc Turrianus, cui adde alium Hispanum Ludouicum Caspensem *in Curs. Theol. tom. 2. tract. 25. disput. 6. sect. 15. num. 104.* De hac etiam constitutione faciunt mentionem Sayrus *de censur. lib. 6. c. 10. nu. 30.* Coninch. *de Sacram. disp. 18. dub. 12. nu. 105.* & Machadus *tom. 1. lib. 1. part. 3. tract. 17. docum. 1. n. 6.* & Campanili, *vbi suprà.*

7. Probatur quartò quia hæc statuta vulnerant ius commune, & sunt ei contraria, vt patet *in c. eam te, de rescript.* & probauit sæpiùs sacra Rota penes Ricciullum *tract. de Neophyt. c. 7. n. 1.* ergo strictissimè sunt interpretanda, vt obseruat Nugn. *in Encyclopedia iuris, part. 1. tit. 2. cap. 7. num. 2.* Afflictus *decis. 21. n. 12.* Martha *de iurisdict. part. 4. centur. 1. casu 55. num. 53.* Vvesembecius *cons. 286. n. 26. vol. 6.* Gailius *lib. 2. obseru. 33. n. 9.* Surdus *dec. 167. n. 17.* Roman. *cons. 197. n. 2.* Alexand. *cõs. 106. n. 9.* & patet ex *c. Statutum, de hæret. in 6. & c. cum dilectus, de consuetud.* Itaque cum non reperiatur in expositis macula impuritatis, quam statuta excludunt, sunt omninò admittendi, quia statutũ tantùm disponit, quantum loquitur, vt rectè obseruat Ias. *cons. 50. nu.* Aymon. *cons. 25.* Beccius *consil. 1. n. 6.* & alij.

8. Itaque

8. Itaque ex his omnibus apparet nostram sententiam contra Escobar esse satis probabilem, & illam in terminis docere existimo etiam P. Angelum Bossium *in moral. var. to. 1. part. 2. tit. 1. §. 43. n. 176.* vbi refert opinionem Henriquez, & aliorum, & postea subdit: Quāuis contrariam teneat Larra, Escobar, & alij. Puto enim ex his Bossium nostram sententiam tenere ex doctrina, quā ipsemet adducit *in part. 1. tit. 1. §. 27. n. 643.* nempe quod quando aliquis Doctor refert duas opiniones, vnam simpliciter, alteram per dictionem aduersatiuam, tunc intelligitur approbare primam opinionem, vt patet ex *l. 1. in princ. in ver. dolum autem*, & ibi Gloss. *ver. quamuis*, *ff. de eo, per quem fact. erit*, & docet etiā Carocius *lib. 1. tit. 6. inspect. 6. n. 102.* Farin. *in repert. iud. q. 14. n. 43.* & alij. Sed P. Bossius adduxit primò sententiā Henriquez, & postea cum particula aduersatiua sententiam Escobar, & aliorum: ergo ex eius doctrina primam sententiam approbare dicendum est; nempe vt ipsemet Bossius ait: Expositos censeri ex defæcato & puro sanguine & legitimos quoad omnes præbendas, & collegia, non obstante statuto, quod non admittantur nisi Christiani antiqui, & ex puro sāguine. Ita ille.

9. Verùm aduersus superius dicta, & ni fallor, validè firmata, posset quis asserere cum Ricciul. *tract. de neophyt. c. 7. n. 8.* & aliis nostram sententiam admittendam esse, si statuta non requirerent sufficientem informationem de puritate sanguinis. Sed statutum, de quo est quæstio, imponit prouiso necessitatē probandi suam puritatem: ergo. Respondeo, quod quando quis cum scripturis authenticis demonstrat, se esse expositum, adducit sufficientem probationem de puritate sui sanguinis; nam eo ipso, quod probat se esse expositum, probat sufficienter, se esse defæcati sanguinis ex præsumptione iuris, teste Henriquez, Auila, Baldello, & aliis Doctoribus superiùs adductis.

10. Sed instabis asserendo, quod statutum requirens aliquam qualitatem, non admittit probationem, præsumptiuam, vt est in casu nostro. Probatur, quia statutum requirens aliquam qualitatem, exposcit de illa plenam probationem, vt patet; sed præsumptio iuris non inducit plenam probationem: ergo. Et ita tenaciter hanc sententiam tenet Escobar *vbi supra, quæst. 8. §. 2. an. 34.* & Doctores, quos adducit Menochius *de præsumptione, lib. 1. quæst. 36. num. 9.* & Hulricus Hunnius *in encyclopedia iuris, part. 2. titulo 20. cap. 2. nu. 7.* & in specie de statuto requirente puritatem sanguinis docet Lortherius *de benefic. tom. 1. lib. 2. quæst. 43. num. 60.* Respondeo negando minorem argumenti; nam verior, & magis recepta sententia affirmat præsumptionem iuris inducere plenam, & veram probationem. Probatur ex *l. cum indebito, §. vlt. de probationibus l. licèt Imperator*, & *ibi* Bartolus & Iason *ff. de legat. 1. ex l. si quis loculos, §. fin. ff. de manumiss. test. ex l. 1.* & *ibi* Angel. & Iason *C. de testament. milit. & ex cap. cum dilecti*, & *ibi* Abb. *de censib.* & ex Glossa *l. si tutor petitus, C. de pericul. tutor.* & hoc etiam confirmant Doctores, vt Matthias Berlichius *in concl. practicab. part. 1. conclus. 36. n. 14.* Ludolphus Schraderus *de feud. tom. 1. part. 2. sonæ partis principalis, sectione 12. num. 30.* Mynsinger. *centur. 5. obseruat. 68.* Gailius *lib. 3. obseruat. 128. num. 12.* Ciarlinius *in controuers. forens. tom. 1. cap. 97. num. 3.* Garzia *de nobilit. glos. 35. num. 8. & gloss. 4.* Martinus Bourus *in disputat. de vniuerso iure, tom. 2. class. 6. disp. 25. num. 2.* Merend. *lib. 5. controuers. 39.* Reusnerus *volum. 3. cons. 15.* Hunnius *in Treutlerum, volum. 2. disp. 4. thes. 10. q. 4.* Marcus Antoninus *variar. resolut. lib. 2. resolut. 52. num. 4.* & alij penes ipsos: vnde Alexand. *in l. licèt Imperator, de legat. 1. n. 5.* Indiuidualiter pro casu nostro asserit, quòd si statutum liquidissimas exposcebat probationes, sufficiunt præsumptiones iuris. Confirmantur hæc omnia auctoritate sacræ Rotæ, quia clausula *Constito*, apposita in Breuibus Pontificis, requirit plenam & concludentem probationem, vt ex pluribus decisionibus sacræ Rotæ obseruat Garcia *de benefic. tom. 1. part. 6. c. 3. n. 64.* & tamen eadem Rota *in Eluen. benef. 1. Iulij 1615.* coram Dunozetto *to. 1. part. 2. decis. 736. n. 4.* firmauit dictam clausulam *Constito*, sufficienter probari cum sola iuris præsumptione, & affert rationem, quia iuris præsumptio inducit concludentem, & liquidissimam probationem, & citat Decium, & Socinum. Et tandem in terminis terminantibus, vt dici solet, præter Alexandrum *vbi suprà*, pro casu nostro extant alij Doctores, quos citat & sequitur Menochius *de præsumptione, lib. 1. q. 36. n. 9.* quibus etiam adde Paciānum *de probat. lib. 1. c. 12. n. 10.* & Sperellum *tom. 1. decis. 27. num. 65. & tom. 2. decis. 174. n. 56.* asserentes præsumptionem iuris sufficere etiam, vbi manifesta probatio de aliqua re ab aliquo statuto requiritur. Vnde ex his rectè Menochius inuehitur in Doctores contrarium sentientes; & ideò non benè dixit Lotherus *vbi suprà, num. 61.* præsumptionem iuris esse probationem impropriam; nam sacra Rota, & Doctores citati cum aliis, vocant illam probationem veram, & plenam, & liquidam. Adde, quod aliquis in casu nostro posset dicere, doctrinam in contrarium adductam non obstare, quia non procedit quoad expositos, qui cum omni alia probatione destituti sint, dicendum est pro illis sufficere probationem præsumptiuam iuris; nam statutum non potest præcipere, nisi rationabilia, & possibilia; nam alioquin contineret absurdum, & irrationabile contraria, quod docet Nugnius *Encycloped. part. 1. tit. 3. c. 3. n. 6.* qui Gailium, Pictorium, Crauettam, & alios adducit, asserentes statuta interpretanda esse, vt rationabilem sensum habeant; & hoc licèt extaret statutum, quod statuta ciuitatis, v. g. secundum literam, & prout sonat intelligi debeant, vt obseruat Parisius *cons. 278. num. 6. volum. 4.* Nauarr. *cons. 52. n. 208.* Mascard. *de interpr. statu. concl. 4. n. 110.* cum aliis: sed quid in omnes Doctores ac iura clamant, quod quando veritas aliter haberi non potest, recurrendum est ad præsumptiones, quæ tunc inducunt plenam, & legitimam probationem, vt ex multis probat (heu) quondam noster amicissimus & doctissimus Ioannes Baptista Larrea *in legat. fiscal. tom. 1. alleg. 66. num. 5.* cui adde nouissimè eruditum Antonium Frances *in suo Pastorali, part. 2. tract. vnic. q. 3. nu. 13.* qui notat esse communem Doctorum sententiam; ergo, &c. Dices, ex hoc sequeretur, expositos esse melioris conditionis, quàm non expositos. Respondeo, hoc non esse absurdum, quia hoc non prouenit ex eorum malitia, vel negligentia. Nec supradictis officit, quod ex interrogatoriis necesse sit prouiso exprimere nomina parētum, & auorum, & alia, quæ quidem ab expositis ignorantur, nec sciri possunt, & ideò obseruat Alphonsus Narbona *in recop. lib. 4. tit. 1. l. 20. glos. 2. n. 15.* quod expositus dicitur filius populi, iuxta illud vulgatum dictum: Cui pater est populus, pater est sibi nullus, & omnis. Respondeo dicta interrogatoria effici, vt patet in ordine, ad melius interrogandam puritatem sanguinis per statuta Ecclesiarum requisitam: sed in casu nostro, eo ipso, vt diximus, quod expositus probat authenticè, se esse expositum, affert liquidissimam approbationem de sua sanguinis puritate, vt supra satis firmarum est: ergo dum finis consequitur, nihil est curandum de mediis; nam media ordinantur ad finem, vt notat Bald. *in l. 3. C. de inst. & substit.* Vvesembec. *cons. 5. n. 21.* Richuer *in auth. habita, Cod. ne filij pro patre, disp. 2.* & quidem iura asserunt, quod ratio, & mens statutorum magis attendenda est, quàm verba, ex *l. non aliter, ff. de legat. ex l. fin. C. de vsur. & ex c. requiris, de appell.* quod probant Surdus *dec. 35. n. 14.* & alij. Vnde dixit Cacheranus *decis. 49. n. 7.* Parisius *cons. 16. num. 30. vol. 3.* Nugnius *in Encyclop. iuris, part. 3. tit. 3. cap. 7.*

Sup hoc late in tom. 7. tr. 1. ex doctrina. Ref. §. Nec obstat. à lin. 2. & in Ref. 308. §. 1. ante medium.

cap.7.n.34. quod ratio in statutis consideratur, vt anima, verba autem vt corpus, & superficies. Adde, quòd dicta interrogatoria, asserunt mihi, non contineri in statuto, de quo est quæstio, confirmato à Papa: in quocumque tamen casu posset prouisus Apostolicus interrogatus ad illa respondere se non cognoscere alios parentes, & auos, quàm Ecclesiam, quæ tanquam exposito ei alimenta præbuit, & nutriuit, & esse le promptum hoc authenticè probare cum scripturis; & sic cum hac responsione se esse puri sanguinis demonstrabit, vt patet ex superiùs dictis.

11. Restat modo respondere ad argumenta superiùs adducta pro sententia Escobar. Et ad primum nego esse incertam puritatem sanguinis expositi, & quod probare non possit, vt iam suprà explicatum est. Ad secundum argumentum, quod si admitterentur expositi, forsan admitterentur aliqui sanguine maculati cum Ecclesiæ damno, & dedecore. Respõdeo, quòd cùm expositi habeantur ex sanguine defæcato, vt probauimus, nulla macula infertur Ecclesiis. Deinde assero, retorquendo argumentum, quod si non admitterentur expositi, forsitan excluderentur aliqui ex sanguine puro viri docti, & pij cum ingenti Ecclesiarum iniuria: & iura clamant; quod melius est ad non damnandum innocentem liberare nocentes, vt patet *in l. absente, ff. de pœn.* & firmat loquendo de expositis Martinon, *vbi infrà*. Ad tertium argumentum Escobar, quod expositi censentur illegitimi, & inhabiles ad ordines, & beneficia, Respondeo, contrariam sententiam esse probabiliorem, & communiorem, vt notauit Cardinalis Paleotus *de noth. & spuriis, c.63.n.3.* & prætet Doctores superiùs citatos plures alios ego adduxi *in part.2.* & 3. meorum Resolutionum moralium, quibus nunc addo, citato Martinon *de Sacram. tom.5. disp.80. sect.3. n.32.* & me citato Merollam *tom.1. disp.3.c.3.n.275.* & me citato Bossium *in moral. var. tom.1.p.2.tit.1.§.43. num.1569.* & me citato Bassæum *in Florib. Theolog. verb. expositius, num.2.* & me citato Lezanam *in Summa Quæstionum regular. tom.3. verb. illegitimi regulares, nu.15.* & me citato Antonellum *de regimin. Eccles. Episcopal. lib.6. cap.38. num.4.* & me citato Zipæum *de iure Pontific. libro 5. titulo de infantibus expositis.* & me citato Barbosam, *parte 3. allegat.55. numero 150.* & me citato Pellizzarium *in man. regul. tom.2. tract.7. cap.5. numer.70.* & me citato Bordonum *in caus. reg. tom.1. resol.12. n.55.* & alios plena manu apud ipsos asserentes, expositos nouissimè pro legitimis esse habendos ad omnes ordines & beneficia, neque vlla dispensatione Pontificis, aut Episcopi indigere: Et hanc sententiam præter Doctores adductos tenet nouissimè Lessius *in 3. part. D. Thom. c.9. de irregul. dub.1. num.62.* Castrus Palaus *tom.6. disp.6. punct.9. num.3.* & Marchandus *tom.1. lib.1. part.3. tract.17. docum.1. num.6.* obseruat esta opinion ser mas tecibida, y adamada. Vide etiam Campanil. *in diuers. iur. Can. rubr.12. cap.13. num.157.* Nec obstat, quod nonnulli expositi dispensationem, vt possint ad ordines & beneficia promoueri, petierint, nam id potuit fieri, non ex necessitate, sed ad tollendos scrupulos; & quod aliqui fecerunt absque necessitate, aliis officere non potest, sic obseruat optimè Bossius *vbi suprà, num.1578.* cum aliis.

12. Concludendum est itaque satis probabiliter expositos esse admittendos in illis Ecclesiis, in quibus extaret statutum de puritate sãguinis confirmatum à Papa etiamsi in statuto, vt est in Ecclesia Cathedrali N. decernatur; quod prouisus debeat iurare se ex Iudæorum, seu conuersorum genere non esse, & quod de hoc sufficientem probationem dare teneatur: nam expositus, stante præsumptione iuris, quam pro se habet, vere potest iurare, se non esse ex genere Iudæorum, seu conuersorum, & hoc sufficienter, & liquidissimè probare etiam potest, vt patet ex superius dictis; ergo in dicta Ecclesia admittendum esse. non obstante dicto statuto, omninò dicendum erit. Nota, quod omnia superiùs dicta, approbauit & manu propria signarunt sapientissimi viri Pater M. Ioannes Baptista Lezana Çarmelitanus, Pater Magister Clemens Aluarez Dominicanus, Pater Raphaël Auersa, ex Clericis Minoribus, Petrus D. Zacharias Pasqualigus ex Clericis Regularibus, P. Martinus Espæça, Societatis Iesu. Verùm his non obstantibus, sententiã quam suprà firmare conati sumus, libenter censurandam submitto Reuerendissimis Capitulis Ecclesiarum Cathedralium Hispaniæ, in quibus tot viros doctissimos extare & scio, & veneror. Necnon Illustrissimis Dominis meis inquisitoribus, si in eorum Sacris Tribunalibus simile statutum inueniretur.

RESOL. XXXIII.

An si duæ pœnæ in diuersis legibus ipso facto incurrendæ appositæ sint eidem delicto, vtraque a delinquente incurratur?

Et pro praxi huius quæstionis aliqua difficultates assignantur in textu huius Resolutionis, ex quibus deducitur legem pœnalem posteriorem corrigere pœnam prioris, & hoc intelligitur, quando vtraque lex emanat ab eodem legislatore, secus vero si emanat a diuersis. Exp. 10. tr. 13. & Misc. 3. Res. 14.

§.1. Affirmatiuè respondet Felinus *in c. Quod olim. num.3. de Iudæis.* Nauat *lib.5. consil. in 1. edit. tit. de pœnis, cons.1. & in 2. lib.1. de const. consil.* 10. Suarez *lib.5. de Legibus cap.11. in fine.* Vgolinus *de Censur. tab.1. cap.6.§.3. num.9.* Sanchez *lib.3. de Matrimon. disp.48. num.8.* qui ex hoc infert cum Maiolo, Nauarro, & Rodriguez, Sacerdotem Regularem solemnisantem Matrimonium, absque proprij Parochi licentia extra suspensionem ipso iure impositam à Tridentino *sess.24. de Matrim. c.* incurrere etiam excommunicationem Pontifici reseruatam, latam *in Clem.1. de priuileg.* Et idem asserunt Mar. Alter. *de Censur. tom.2. disp.11. de Suspens. cap.4. vers. Sed quæres.* Miran. *tom.1. man. Prælat. q.48. art.2.* & Barbosa *part.2. de Potestat. Episcop. alleg.32. n.192.* Quia non est maior ratio de vna pœna, quàm de alia: ergo vel neutra, vel vtraque incurritur. Primum autem dici non potest, vt per se constat; ergo secundum. Nec etiam dici potest, incurri solam pœnam impositam à posteriori lege; quia posterior lex pœnalis non reuocat diuersam pœnam positam à priori lege, nisi quando ex verbis, aut modo legis constat hanc esse mentem Legislatoris. Quod confirmatur ex sententia illorum asserentium per legem posteriorem imponentem nouam pœnam, non intelligi sublatam pœnam legis antiquæ. Ita Bartolus *in leg.1. ff. de vi bon. rapt.* Baldus *in leg. data opera, n.3. Cod. qui accus. non poss.* Nauarr. *tom.1. cons. tit. de Constit. in 2. edit. consil.10. n.2. & seq.* Bonifacius *in Clem.2.§. Illa verò, n.8. de æt. & qualit.* & ibi Imola *num.11.* Felinus *vbi suprà, num.2.* Et hanc esse communem opinionem, testantur Cynus *in leg. qui Sepulchra, C. de sepult. violat.* & ibi Salycet. *post. num.9. vers. Quæro nunc.* Quare secundùm hanc sententiam, in arbitrio Iudicis erit vnam vel alteram pœnam legum imponere.

2. Sed hanc sententiam non admittit Merolla *tom.2. disp.4. cap.5. dub.10. diffic.1. n.154.* nam putat legem nouam, & eius pœnam, corrigere, seu tollere pœnam legis antiquæ, & per consequens, non posse Iudicem reum punire, nisi sola pœna legis nouæ. Ratio est, quia si pœna legis antiquæ non esset correcta per nouam, non videtur cur Iudex non posset vtraque reum punire. Et hanc opinionem sustinent Alber. *de stat.1. par.q.8. n.10. in fine*, dicẽs, totum mundũ ita obseruare. Anton. Gom. *lib.3. var. cap.1. num.88. in fin.* Iulius Clarus alios refe-

vel. Tum quia ratio, & in tom.3. tr. 4. Res.3.§. vbi aute medium à vers. Vide in calib. in tom.5. tr.1. Res.87.§. Sed 150. post medium. à vers. Et ideo legis. mens, & in tom.9. tr. Res.128. §.4. lin.4. & ibi in tr.7. Res.95.§. Probatur primò.

In Resolutionibus quę hic sunt, in tom.5. tr.5. Res.41.42.& 43. & cum Pellizzario tamen hic citato, in to. 3.tr.4. Res. 66.§. Et ideò, ad lin. 4. & in tom. 8 tr.1. ex doctrina Res. 23. ad medium

Sup. hoc infrà in §. Ex his. huius Res. paulò post initium vers. Secundò, & in to. 5 tr.3 Res. 62. §. Nota etiam, & pro denunciatione huius excomm. ab Episcopo facienda, in tom 7.tr.1. ex Res. 42. §. Nõ desunt.

rens, *lib. 5. sentent. q. 65. vers. Debet etiam Iudex.* Gutier. *de Matrimon. c. 75. n. 14. & seqq.* Sanchez *lib. 3. de Matrim. disp. 48. n. 4. & 8.* Cyn. Salyc. & Tusc. *vbi suprà*, & alij. Et hæc opinio multò magis procedit, quando minor pœna imponitur in lege noua pro eodem delicto, pro quo imponebatur grauior in lege antiqua, quia æquitas scripta præfertur rigori scripto, vt ait Tusc. *loco citato.* Vel quando altera pœna est imposita à iure communi Cæsareo, altera per statutum speciale alicuius Ciuitatis; tunc enim omnes concedunt, non posse Iudicem infligere nisi pœnam statutariam. Ita Alber. Iulius Clar. Tusc. & alij suprà relati.

3. Ex his infertur primò, quod licet Gabellas exigere à personis Ecclesiasticis, est prohibitū sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, tā à iure antiquo, vt constat *ex c. Quanquàm, de Censibus, lib. 6. quam in Bulla Cœnæ, clausula* 18. tamen exigentes Gabellas prædictas, non incurrunt duas excommunicationes, sed vnam tantùm contentam in Bulla Cœnæ, vt concedit Suarius *to. 5. in 3. par. disp. 21. sect. 1. n. 3.* & hoc non alia ratione, nisi quia Excommunicatio illa imposita à iure antiquo, censetur ablata per Bullam Cœnæ, similem excommunicationem pro eodem delicto imponentem. Secundò infertur contra Nauarrum, Sanchez, & alios; Regularem solemnizātem matrimonium, sine licentia proprij Parochi, non contrahere excommunicationem latam *in Clement. 1. de priuil.* propter rationē suprà assignatam; quia scilicet pœna suspensionis pro eodem delicto imposita Tridentino, censetur corrigere eā excommunicationem iuris antiqui. Sic Henriquez *lib. 13. c. 38. §. 2. in com. littera E.* Suarez *tom. 5. in 3. par. disp. 22. sect. 4. n. 12.* Sayrus *de Censur. lib. 4. c. 15. n. 9.* Basil. Pont. *de Imped. matrim. c. 26. §. 2. vers. Ex quibus.* Tamburinus *to. 2. de Iur. Abb. disp. 8. q. 3.* & alij. Adde, quod ex alio capite, neque incurritur illa excommunicatio: nam cùm eiusmodi matrimonium antiquitus validum fuerit, post Tridentinum verò irritum non habet hodie locum dicta pœna excommunicationis, quia pœna imposita alicui actui, quando erat validus, non incurritur; eo actu inualidè effecto. Tertiò infertur contra Salzedū *in Pract. Diaz. c. 73. vers. Octauo non est obliuione.* Rodriguez *1. par. Sum. in 1. edit. c. 219. n. 4. & in 2. c. 221. n. 4.* Veracruz *append. ad Specul. dub. 11. in fine.* Coninch. *de Sacram disp. 27. n. 84.* Franciscum Molinam *de Ritu nupt. lib. 2. differ. 11. n. 147.* Mar. Alter. *de Censur. to. 2. disp. 11. de suspens. c. 5.* Barbosam *to. 2. de Potest. Episcop. allegat. 32. n. 162.* qui tamen malè citat Sanchez pro hac opinione. Vegam *lib. 6. Sum. casu 112.* Infertur, inquam, contra citatos Auctores, quod pœna suspēsionis triennalis ab officio imposita *in c. fin. §. vlt. de clandest. desponsat.* Sacerdotibus, qui matrimoniis clādestinis interfuerint, & etiam Parochis, quamuis non interfint: si scientes talia matrimonia non prohibuerint, fuisse correctam, seu ablatam per Concilium Tridentinum, quādo Parochus, vel alius Sacerdos assistit matrimonio clandestino inualido defectu numeri testium. Nam Tridentinum *sess. 24. c. 1. de matrim. §. Insuper Parochum*, imponit pro eodem delicto aliam pœnam, nempe, vt talis Parochus, vel Sacerdos, grauiter arbitrio Ordinarij puniatur. Et ita hanc sententiam tenet Matienzo *lib. 5. recopil. tit. 1. l. 1. glossa 7. n. 2. in fine.* Cenedo *in Collect. par. 2. coll. 81. n. 3. in fine.* Perez *lege 6. tit. 6. lib. 2. ordin.* Henriquez *lib. 13. c. 38. n. 2. in com. litt. E.* Sanchez *lib. 3. de matr. disp. 48. n. 4.* Guttier. *de matr. c. 75. n. 14.* asserentes dictam suspensionem triennalem, seu ablatā, per Tridentinum, imponēs pœnam arbitrariam. Addit tamen optimè Sanchez & Guttier. *vbi suprà*, quod si proprius Parochus, vel alius Sacerdos de eius licentia, assistat matrimonio valido, clandestino, tamen ob denūciationum omissionem, habebit locū pœna suspensionis imposita *in d. c. fin. §. vlt. de clandest. desponsat.* quia Tridentinum in hoc casu nullam statuit pœnam.

Sup. hoc supra in principio huius Resol. ad lin. 6. & in Resol. eius annot.

Sup hoc tertio, quod hic infertur in tom 5. tr. 3. Resol. 62.

4. Nota tamen, amice Lector, quod ego supradictas sententias omnes probabiles esse existimo; ideò sequere quam vis. Verum quando dicimus legem pœnalem posteriorem corrigere pœnam prioris, intelligitur, quādo vtraque lex emanat ab eodem Legislatore, saltem secundùm dignitatem: vt si prior lata sit ab vno Principe, & posterior ab eodem, vel à successore. Secus verò si emanat ab omninò diuersis, Exēpli gratia, vt si vna lex est Principis Ecclesiastici, & altera sæcularis, aut vna est lata à Pontifice, altera verò ab Episcopo; tunc enim lex pœnalis posterior, non corrigit pœnam prioris, ac proinde delinquens vtraque pœna sit reus. Ratio autem est, quia Episcopus per suam legem pœnalem non potest corrigere pœnam à Pontifice impositam, neque Princeps sæcularis pœnam latam à Principe Ecclesiastico, vel è contra.

RESOL. XXXIV.

An in Bullis Pontificiis, & Decretis sacræ Congregationis sub nomine priuationis graduum & dignitatum intelligantur comprehensi Concionatores, Lectores, Confessores, Magistri Nouitiorum, Ministri, Consultores, Definitores, &c.

Et notatur dictas pœnas non incurri ante sententiam criminis declaratoriam. Ex p. 4. tr. 4. & Misc. Resol. 224.

§. 1. HIc casus frequenter potest accidere, & desiuiet pro Bulla Pij V. *de clausura Clemēt. VIII.* de largitione munerum, & aliarum Bullarum, in quibus punitur pœna priuationis administrationum, dignitatum, officiorum, &c. & ideò circa dubium propositum affirmatiuam sententiam docet Lezana *in summa qq. Regul. c. 10. n. 32.* quia dicta verba sunt amplissima: ergo sine fundamento restringuntur: & ad quandam Bullā Sixti V. respondet, quòd Summus Pontifex manifestè declarat, se solùm loqui quantum ad Constitutionem illam à se editam, non quoad alias à se, vel ab aliis editas, vel edēdas; sic enim dicit: Declaramus hac in re, de qua nunc agitur, appellatione dignitatum, honorum, &c. expende enim particulam illam, *hac in re de qua nunc agitur*; quo denotat, se non loqui in aliis casibus aliarum Bullarum. Quare dicendum est, per officia, dignitates, honores, administrationes, &c. de quibus in Bullis Pontificiis, & decretis sacræ Congregationis fit mētio, intelligi debere ea omnia, quibus propria, & secundùm communem vsum, etiam æstimationem, talia vocabula accommodantur. Ita Lezana.

Sup. hoc in tom. 5. tr. 6. Resol. 13.

2. Verùm contrariam sententiam non solùm docet Sanchez *in summa tom. 2. lib. 6. c. 15. n. 66.* & Rodriguez *in exposit. Mot. Pij V. n. 21.* sed etiam Bonacina *de clausura*, qui *punct. 4. n. 6.* & de largitione munerum *disp. 3. punct. 5. n. 2.* vbi tenet sub nomine officiorum, graduum, dignitatum, &c. intelligi gradus honorificos cū superioritate, seu officia, quibus annexum est ius superioritatis, vt Generalatus, Prouincialatus, Guardianatus, officium Visitatoris, Commissarij generalis, Vicarij Monachorum, seu Monialium, officium Abbatissæ, seu Prioris sæ. Hoc tamen nomine non veniunt Magister. Nouitiorum, Ministri, Consultores, Admonitores, Cōcionatores, Lectores Theologiæ, Confessarij, Præfectus Sacristiæ, Definitores, Discreti, &c. Ita Bonacina, quod antea docuerat Filliucius *to. 2. tr. 34. c. 3. n. 77.* vnde tanquam nimis rigida non videtur amplectenda opinio Lezanæ, viri quidem docti, & amicissimi.

3. Notandum est etiam hic obiter cum Filliucio *vbi suprà n. 79.* dictas personas non incurri ante sententiā criminis declaratoriam, & hoc ante illum obseruauerat Sousa *in Bul. Clement. VIII. de largitione munerum, n. 102.* Sāchez *vbi suprà, n. 65.* Faustus *in resp. Relig. lib. 8. q. 130.* & alij.

Sup. hoc in Resol. seq. & lege alias eius primæ annot.

RESOL.

RESOL. XXXV.

An qui fecit opus, cui imponitur pœna inhabilitatis, statim ipsam incurrat, ante iudicis sententiam?

Et pro praxi suprædictæ quæstionis docetur Scholasticos in Academiis, qui violantes præceptum, vel statutum illarum incurrerunt inhabilitatem, posse dare suffragium ad Cathedram, si delictum est occultum, quia in dicta inhabilitate non incurritur nisi post iudicis sententiam. Ex p.4.tr.4.& Misc.Resol.26.

Sup hoc in Resol. præteritæ §.1. & in toto §. Resolutæ fin.6. & in Resol. 15. & in tom.2. tract. de data doctrina Resol.146.& 147.& in aliis earum annotationum.

§.1. HÆc quæstio sæpiùs in praxi potest accidere: nam in Bullis Pontificiis non rarò imponitur pœna inhabilitatis ad officia & dignitates, præsertim contra Religiosos; & affirmatiuam sententiam docet Corduba, Mexia, Medina, Aragon, Salonius, & Rodriguez, quos citat Sanchez *in summa tom.1. lib.2.c. 39. n.* 31. quia talis pœna est pœna priuatiua, non priuans aliquem aliquo iure quæsito, ac possesso, sed solùm acquirendo: ergo non est expectanda iudicis sententia, sicut non expectatur in excommunicatione & cæteris censuris.

2. At his non obstantibus negatiuam sententiam docet Thomaz Sanchez *vbi supra, n.* 32. cum Nauarro, Molino Theologo, & Martino Ledesma, quibus ego addo Villalobos *in summa tom.1. tract.2. diffic.25. n.3.* & Portel. *in dub. Regular. ver. Inhabilitas, n.3.* quia non omnes sententiæ priuatiuæ nullam iudicis executionem petentes incurruntur absque vlla sententia, sed id peculiare est in excommunicatione, suspensione, & interdicto, vt latè probat ipse Sanchez *de matrim. lib.9. disp.* 50. *n.2.* cæteras rationes videbis apud Sanchez & Portel. Igitur si aliquis faciat actum cui imposita est inhabilitas ad officia & beneficia, non tenetur ante Iudicis sententiam subire dictam pœnam, & ita posset illud officium, vel beneficium acceptare, vel iam obtentum non relinquere. Et ideò Sotus *de iustit. lib.4. q.6. art.* 34. docet scholasticos in Academiis, qui violantes præceptum, vel statutum illarum, incurrerunt inhabilitatem, posse dare suffragium in electione ad cathedram, si delictum sit occultum, quia in dictam inhabilitatem non incurrunt, nisi post iudicis sententiam. Sed ego puto primam opinionem affirmatiuam esse probabiliorem, & sequendam; si quis autem sequi vellet hanc secundam, docentem quòd pœna inhabilitatis non incurritur ante iudicis sententiam, si quis, inquã, hanc opinionem sequi vellet, ego eum non damnarem, habet enim pro se graues Doctores, & rationes satis probabiles.

Sup. hoc in Resol. seq. §. Sed ad lin.8.

RESOL. XXXVI.

An qui per legem pœnalem ipso facto voce actiua, & passiua priuatur, teneatur in conscientia hanc pœnam subire ante iudicis sententiam, & condemnationem?

Et notatur, stando in opinione affirmatiua, eum non teneri priuare se voce actiua, & passiua, quoties hoc nequit facere sine infamia, etiam si in lege habeatur: delinquentem incurrere talem pœnam, non expectata vlla sententia. Ex p.11.tr.10.Resol.24.

Sup hoc in Relator. seq. de inalliis eius primæ annot.

§.1. AFfirmatiuè respondet Salas *de legib. disput.* 15. *sect.2. n.29.* Vasquez *in p.2. disp.*168. *cap.2. n.12.* Becanus *in summa Theol p.2. tract.3. c.7. q.3. concl.1. n.* 5. Suarez *de legib. lib.5. c.9. n.5.* Villalobos *in sum. tom.1. tract.2. dub.25. n.4.* vbi sic asserit: [La pena de priuacion de voz actiua, y passiua, qual es la inhabilidad para dar el voto en la elecion, ô para poder ser elegido, quando la ley lo declara suficientemente, obliga en conciencia, antes de la sentencia del luez. Assi lo dizen todos los Dotores, y infiereſe claramente de lo dicho,

Et pro inhabilitate contenta in hoc textu in Resol. præterita, &

que corre aquella misma razon, què en las censuras, solo hallo que Soto *lib.1. de iust. q. 6. art.6. & lib. 4. q. 6. art.* 3. tiene lo contrario, hablando de la voz actiua, y inhabilidad para dar el voto, y haze diferencia entre las demas penas priuariuas, y esta: porque en las demas solo priuande los bienes communes, y esta priua de los proprios. Mas esto ya queda impugnado, y el derecho de elegir tan poco es cosa propria, sino comun de la Iglesia, o Vniersitad, y assi como por la descomunion queda vno priuado para poder elegir, por sola la ley tambien quedara inhabil para votar en la catedra por los estatudios, y no hallos Dotores ningunos, que en esto segan Soto.] Ita ille.

lege aliter eius primæ annot.

1. Sed fallitur asserendo, Sotum neminem fuisse sequutum: nam eius sententiam amplexi sunt aliqui, & inter alios, ex Societatis IESV Granado *in p.2. contr.* 7. *tract.3. p.1. disp.*13. *sect.2. n.*15. Ledesma *in sum. q.*19. *art.* 2. Sousa *in explic. Bullæ Clem.8. de largit. mun.* §.9. Molina *de iust. tom.1. tract.2. disp.*96. *n.*8. vbi ita ait: [Idem dicendum est, quando quis ipso iure ob crimen aliquod priuatus est iure eligendi, aut iure suffragium ferendi, vt Scholastici ob ambitum in cathedris; nisi enim sententia sequatur, eligere possunt, suffragiúmque ferre, idque habet consuetudo Vniersitatum, vt affirmat Sotus. Ita Molina, & Episcopus Antuerpiensis Malderus *in part.2. q.*96. *art.4. memb.4. fol. mihi* 401. *col.* 1. loquens de hac quæstione, ita asserit: [Probabiliter quidam dicunt, suffragio actiuo neminem priuari per legem pœnalem ante sententiam Iudicis, ne omnes electiones reddantur incertæ: secùs de suffragio passiuo.] Sic ille. Et ideò etiam hanc sententiam, quoad vocem actiuam, docuit nouissimè Castellinus *in tract. de elect. can. præl.1. §.6. num.*20. & alij penes ipsum. Vide etiam Layman *in Theol. moral. tract.4. c.*15. *n.*5. & Sanchez *de matrim lib.9. disp.*30. *n.2.*

Sup hoc in Resol. præteritæ §.2. post medium à ver. Et ideò Sotus.

3. Et notandum est etiam, stando in prima opinione, eum qui in priuationem vocis actiuæ, & passiuæ incidit, non teneri priuare se voce actiua, vel passiua, quoties hoc nequit facere sine infamia; etiamsi in lege habeatur, delinquentem incurrere in talem pœnam, non expectata vlla sententia. Et ita docet Bonacina *de legib. disp.1. q.1. punct.7. n.* 10. & alij. Et ratio est: quia ius ad propriam famam conseruandam præponderat iuri humano, indicenti, v.g. priuationem officij, beneficij, vocis actiuæ, &c. Tenetur tamen in tali casu delinquens, diligenter inquirere dispensationem.

RESOL. XXXVII.

An si in iure, vel aliqua Bulla inferatur pœna priuationis vocis, debeat intelligi tam de actiua, quàm de passiua? Ex p.5.tr.13.& Misc.1.Resol.91.

§.1. AFfirmatiuam sententiam docet Lessius *lib.2. c.*34. *dub.29. n.*105. explanans quemdam locum Concilij Tridentini, & ratio potest esse, quia vbi ius non distinguit, nec nos distinguere debemus.

2. Verùm ego contrariæ sententiæ adhæreo. Dico igitur in tali casu pœnam intelligendam esse de sola voce actiua, quia pœnæ extendendæ non sunt, & vox actiua, non autem passiua est, quæ propriè & absolutè vox dicitur; ergo pro sola vocis actiuæ priuatione, intelligenda est priuatio vocis absolutè sumptæ, verba enim absolutè priuata accipienda sunt pro famosiori significato. Et ita docet Garsias *de benef. p.3. c.4. n.*15. & post illum Castrus Palaus *tom.2. tr.*13. *disp.*6. *punct.*6. *num.*15.

RESOL. XXXVIII.

An aliqua ignorantia secundum se lethalis ex graui, scilicet, negligentia proueniens, excuset à mortali violationem legum humanarum?

Vnde, qui non laborat ignorantia supina, quamuis laboret sufficiente ad inducendum peccatum mortale contra legem naturalem, vel Diuinam, excusatur à mortali in transgressione legis humanæ.

Et quo sequitur, quod talis verisimiliter non incurrat pœnam legis, v.g. excommunicationem, irregularitatem, suspensionem, inhabilitatem ad officia, ratione simoniæ, & similes graues pœnas.

Et hoc etiam locum habet in legibus Pontificiis, Conciliorum generalium, & in aliis cœtibus, qui leges condunt, & in legibus Regum, & Potestatum secularium.

Et an sub nomine pœnæ non comprehendatur irregularitas, quæ propter solam significationem contrahitur, ex defectu lenitatis, vel natalium, ex bigamia, ex defectu corporis, aut animæ?

Et an sub nomine pœnæ comprehendantur inhabilitates, vt sunt impedimenta matrimonij, & similia?

Et ex superius propositis infertur, quod Titius ignorãs hæresi exterius prolatæ adnexam esse excommunicationem in Bulla Cœnæ contentam, protulit verè hæresim formalem, an illam incurrat, vel possit absolui à quocumque Confessario?

Et quid si talis, v. g. sciebat quidem hæresi annexam esse excommunicationem, sed tamen, quando hæresim protulit, oblitus est inculpabiliter illius; aut potius ex naturali inaduertentia nullo modo ad eam aduertit?

Et in exemplum duarum prædictarum quæstionum aliæ similes proponuntur in textu huius Resolutionis.

Et notatur ad hoc, vt ignorantia sit vincibilis, & culpabilis; non sufficit te ex tuo statu, & officio obligatum esse aliquid scire, nisi aliquam cognitionem, vel dubitationem, aut scrupulum habeas de tali obligatione.

Et tandem quæritur, an incidens in casu reseruatum, ignorans reseruationem, possit absolui ab ordinario Confessario? Ex part. 11. tr. 4. & Misc. 4. Res. 4.

Sup. hoc latissimè in tom. 5 tr. 1. Res. 33. 34. & in Res. 35. §. Et tandem. à lin. 7. & §. vlt. ad medium, à vers. Vbi doceat. & in Res. 6. § Et primo. ad lin. 6. & in Res. 61. §. vlt. & ibi in tr. 2. Res. 25 à §. 2. & iterum ibi in tr. 8. Res. 6. & in tom. 7. tr. 1. Res. 19. §. 1. & signanter §. vlt. & in Res. 22 §. ad medium.

§. 1. NEgatiuam sententiam tenet Castrus Paulus *tr. 2. disp. 1. punct. 16. n. 3.* consentiréque videtur Sotus *in 4. dist. 28. q. 1. art. 2.* Graffis *part. 1. lib. 4. c. 9. n. 20.* Villalobos *to. 1. tr. 16. dub. 12. n. 6.* quatenus asserunt, ignorantiam vincibilem facti, vel iuris à censuris non excusare, sicut nec à culpa. Probatur; nam ignorantia mortaliter culpabilis non tollit voluntarium sufficiens ad mortale peccatum, vt de se constat, & alioquin præceptum tam naturale, quam positiuum, & humanum obligat ad mortale. Igitur eius transgressio mortalis erit. Confirmatur: nam ignorantia culpabilis opponitur eidem præcepto, cui peccatum ex ignorantia commissum; ergo quoties ignorantia prouenit ex graui negligentia, grauem inducit violationem præcepti, tam in se, quàm in peccato per ignorantiam commisso. Mihi verò magis placet opinio affirmatiua, quam tuentur, & docent Doctores, quos plena manu adducit, & sequitur P. Lugo *de princ. Theolog. moral. p. 2. c. 4. q. 8. n. 68.* & Ioannes à Trinitate *in exposit. Constitut. Gregor. XV. de Confessar. solicit. sect. 8. dub. 3.* Et licet negatiuam sententiam sequutus est Ioann. Præpositus *in 1. 2. D. Thomæ q. 95. disp. 5. dub. 5. num. 17.* tamen nostram sententiam tanquam probabilem, & tutam in praxi admittit; sic itaque asserit. Aduerte priorem sententiam esse probabilem, & in praxi securam, tam propter multitudinem Doctorum in eam conspirantium, quam propter rationem non omninò improbabilem; quod videlicet ius humanum non videatur ita strictè obligare, sicut naturale, & Diuinum; nec videatur obligare sub graui obligatione ad comparandam notitiam, quando non ita facilè potest obtineri.

2. Verisimile ergo est, quod qui non laborat ignorantia supina, quamuis laboret sufficiente ad inducendum peccatum mortale contra legem naturalem, vel Diuinam, excusetur à mortali in transgressione legis humanæ.

3. Ex quo sequitur, quod talis verisimiliter non incurrat pœnam legis; v. g. excommunicationem, irregularitatem, suspensionem, inhabilitatem ad officia ratione simoniæ, & similes graues pœnas, quæ non solent infligi nisi propter peccatum mortale.

Sup. hoc in Res. 1 & 2. not. præterita in eam §§. primis.

Idem porrò intelligitur etiam de legibus à Pontifice latis, vt ostendit discursus meus. Sane, si Pontifex noluit obligari sententiis Ordinariorum, ignorantes, (iuxta priorem sententiam accipiendo de lege,) vt animarum periculis obuiaretur, multò magis locum habet in legibus Pontificiis, cùm & leges Pontificiæ communiter sint plures & fideles communius eas non ita commodè norint, cùm Curia Pontificis longè sit remotior, quàm priuati Episcopi; vnde non minus decet Pontificem moderatio, cùm eam præscribat respectu legum Ordinariorum. Eadem erit ratio legum Conciliorum Generalium, & à fortiori ratione id habebit locum in aliis cœtibus, qui leges condunt, cùm hi sub nomine Ordinarij possint comprehendi, vt v. g. Capitula, quæ possunt, & solent statuta condere obligantia sub mortali. Idem etiam propter eandem congruentiam dicendum de legibus Regum, & Potestatis sæcularis.

Sup. hac bona fide in tom. 7. tr. 1. Res. 19. §. 1. & lege etiam alias Res. & §§ eius primæ not.

4. Quod dictum est de ignorantia, etiam locum habet in eo, qui bona fide procedit, existimans se habere causam sufficientem ad hoc, vt non obligetur lege, quamuis fortè causa non sit sufficiens & negligentia aliqua sit admissa in re examinanda; ita plures in materia de ieiunio, quod aliarum legum obseruationi potest adaptari. Hucusque Præpositus.

5. Et ad confirmationem supradictorum, ne deseras recognoscere Franciscum Lugum *de princ. Theol. moral. part. 2. c. 4. q. 9. 77.* & 78. & Carolum Zambertum *in decis. Bononien. anno 1640. mensis Septembr. cas.* 2. vbi sic ait: Dixi ignorantiam saltem inuincibilem censuratum excusare modo dicto ab earum incursu, & signanter ab incurrenda excommunicatione adnexa hæresi, quia probabile videtur excusare posse prædictam iuris, vel facti ignorantiam, etiam vincibilem, & mortaliter culpabilem, dummodo non sit crassa, & supina, in qua scilicet adest latissima culpa, quæ dolo æquiparatur. Ratio est quia censuræ sunt pœnæ, quæ contemptum legis requirunt, vt probat Nauarrus *in c. accepta de restit. spoliat. oppos. 81. illat. 9. n. 35.* & *cap. cùm contingat, causa nullitatis, remed. 2. n. 7.* sed contemptus non videtur adesse, vbi adhibita est aliqualis diligentia, quæ licèt non excuset à peccato mortali, excusat tamen à dolo, cùm quælibet causa, siue culta, siue inculta sit, à dolo excuset vt probat Flaminius *de confident. q. 46. n. 4.* ergo ignorantia etiam vincibilis censuratum, dummodo non sit crassa & supina, exsabit, saltem in foro conscientiæ, ab earum incursu. Ita Zambertus.

6. Itaque probabilitate huius opinionis confirmare volui, quia ex illa Confessarij, & Respondentes casuum conscientię poterunt plures liberare à censuris, & aliis pœnis. Obseruandum est tamen sub nomine pœnæ nõ comprehendi communiter irregularitatẽ, quę propter solã significationem contrahitur ex defectu lenitatis, vel natalium, ex bigamia, ex defectu corporis, aut animæ. Quare quacumque data ignorantia iuris, vel facti contrahitur, cùm non prærequirat culpam, sed solùm defectum significationis, qui per ignorantiam etiam inuincibilem non tollitur, ita Caiet. 1. *q. 76. art. 3.* Sanchez *de matrimon. lib. 9. disp. 32. n. 15.* Bonacina *de cens. disp. 1. q. 2. punct. 1. num. 13.* Neque sub nomine pœnæ comprehenduntur inhabilitates, vt sunt impedimenta matrimonij,

matrimonij, & similia, quæ ego alibi contra Carolum Baunium probaui: nam dicta impedimenta incurruntur, etiamsi adsit ignorantia inuincibilis: nam, vt diximus, non sunt pœnæ, sed inhabilitates.

7. Vnde ex superius dictis patet, quid respondendum ad hæc dubia, de quibus olim ex Germania interrogatus fui. Primò, Titius ignorans hæresi exterius prolatæ adnexam esse excommunicationem in Bulla Cœnæ contentam protulit voce hæresim formalem, an excusati possit ab incursu censuræ? Idem nesciebat censuras impositas contra duellantes. Et probabiliter ex superius dictis ad hos casus posset quis respondere, Titium à censuris excusari, si ignorantia inuincibili laborauit, & etiam cum ignorantia vincibili. Et quoad primum casum vide Zambertum primo loco citatum: & quoad secundum casum Caratam *de duello, tract. 5. sect. 1. q. 4. n. 2.* & ita dici potest de illo, qui occidit Clericum ignorans tali homicidio annexam esse excommunicationem. Ita Pater Castellus *in decisionibus Mu-sinensib. lib. 6. q. 203.*

8. Sed quid dicendum, si Titius, verbi gratia, sciebat quidem hæresi adnexam esse excommunicationē: sed quando tamen hæresim protulit, oblitus est inculpabiliter illius, aut potiùs ex naturali inaduertentia, nullo modo ad eam aduertit; probabile esse ipsū posse à quolibet simplici Cōfessario absolui. Ratio est, quia iuxta communem Doctorum sententiam, obliuio inculpabilis, & naturalis inaduertentia, seu actualis inconsideratio inculpata æquiualent ignorātiæ inuincibili, vt benè Caietanus 1. 2. *q. 6. art. 8. & in summa, verbo, Inconsideratio*, Syluester *verbo, Naufragium in fin.* Vasquez 1. 2. *disp.* 107. *c. 3.* Homobonus de bonis *in examine Ecclesiastico, part. 1. tract. 7. cap. 33. q. 132. vers. quoad secundum casum.* Sed ignorantia saltem inuincibilis excusat ab incursu censurarum, & signanter, ab excommunicatione hæresis. Ergo etiam excusabit obliuio inculpabilis, & naturalis inaduertentia, seu inconsideratio inculpata. Ergo per simplicem Confessarium poterit Titius absolui à peccato hæresis, cùm in tali euentu non contraxerit excommunicationem. Ita me citato, & plures alios docet Carolus Zambertus *vbi suprà in decis. Bononiens. anno 1640. mense Septembri cas. 2.* Vnde ex his infertur, quod Religiosus, vel constitutus in Ordinibus sacris. Si iurasset post hac, verbi gratia, non amplius fornicaturum, tunc posteà cadens in fornicationem non amplius satisfaceret integritati confessionis dicendo, se voto castitatis obstrictum, fuisse fornicatum, sed tenetur etiam aperire Confessario dictum iuramentum ab ipso de non amplius fornicando emissum, cùm vinculum iuramenti sit rationis essentialis diuersæ à vinculo voti; diuersa enim ratione votum & iuramentum spectant ad virtutem Religionis, nimirum votum ob fidem Deo seruandam, iuramentum autem, ne Deus adducatur falso in testem.

9. Verumtamen prædicta intelligenda sunt, quando peccans contra castitatem aduertit ad votum, & iuramentum de castitate seruanda, à se emissum: nam si dum peccat contra castitatem esset prorsus immemor voti, & iuramenti, tunc probabilius est non teneri circumstantiam voti & iuramenti fateri, sicut si fuisset memor solius voti, & non iuramenti, aut è contrà, tenetur fateri circumstantiam solius voti, & non iuramenti, aut è contra: cùm in tali euentu ratione obliuionis naturalis peccauerit non formaliter, sed solùm materialiter contra votum, ac iuramentum, aut contra alterutrum, iuxta qualitatē obliuionis: naturalis enim obliuio æquiparatur ignorantiæ inuincibili, & æquè excusant ab eius transgressione cupabili, vt rectè Sanchez *de matrimonio, lib. 7. disp. 27. n. 16.* Castro Palao *tom. 3. tract. 15. vbi de voto disp. 1. punct. 18. n. 3.* vbi dicunt votum non obligare aliter, quam obligat lex, à cuius transgressione excusat obliuio naturalis, seu inculpabilis. Hanc opinionem ex Baucio figmat etiam Carolus Zambertus *vbi supr. in decisionibus anni 1641. mensis Nouembris casu 3. & decision. ann. 1640. mensis Augusti cas. 2.*

10. Idem dicendum est, Si quis vouit nō fornicari, vel ludere sub pœna centum aureorum, vel ingrediendi Religionem, &c. dum immemor voti, vel pœnæ fornicatur, aut ludit, non ligari pœna.

11. Item, si quis ex obliuione naturali non recitaret Officium, non tenetur ad restitutionem. Hæc omnia nec citato tenet Pater Lugo *de principiis Theol. mor. part. 2. c. 4. q. 2. n. 29.*

12. Notandum est hîc obiter, ad hoc vt ignorantia sit vincibilis, & culpabilis non sufficit te ex tuo statu & officio obligatum esse aliquid scire, nisi aliquam cognitionem, vel dubitationem, aut scrupulum habeas de tali obligatione, vt rectè Alexander, Sanctus Bonauentura, Albertus Magnus, Henric. Gerson. Sanctus Antoninus, Angelus, Syluester, Caietanus, & Armilla, quos citat & sequitur Vasquez 1. 2. *to. 1. disp. 107. cap. 3. n. 6. & disp. 123. cap. 2.* Salas 1. 2. *tract. 3. disp. 4. sect. 5. num. 8. & tract. 13. disp. 8. sect. vlt. num. 87.* Sanchez *lib. 1. Decal. cap. 16. num. 21.* Suarez *de centur. disp. 4. sect. 8. num. 18.* Layman. *lib. 1. tract. 2. cap. 4. num. 6.* & alij, apud hos, Quibus adde Escobar *in Theol. mor. tom. 1. sect. 2. pro 17. num. 111.* & Carolum Zambertum *vbi suprà in decisionibus Bononiensibus ann. 1641. mensis Maij, cas. 1.* Itaque, vt ignorantia dicatur vincibilis, non sufficit aliquem ex statu, & officio esse obligatum aduertere, nisi aliqua cognitio, dubitatio, vel scrupulus de malitia, aut obligatione adsit. Itaque, vt quis peccet mortaliter, debet considerare, vel illud opus esse malum, vel ibi adesse malitiæ periculum, vel dubium, vel scrupulum saltem habere, nec sufficit cognitio virtualis, seu interpretatiua. Quia si nunquam in mentem venit cogitare, aut suspicari de operis malitia, tunc homo malum deliberare non operatur, cùm fieri non possit, vt voluntas in malum peccati consentiat, nisi intellectus illud cognoscat.

13. Sed si aliquis hunc incidenter quærat, an incidens in casum reseruatum, ignorans reseruationem, possit absolui ab ordinario Confessario?

14 Respondetur primò, si reseruatio est facta de re prohibita, quia mala, etiam post peccatum perpetratum non potest absolui, quia per reseruationem aufertur iurisdictio Confessario, vt faciunt tradita per Sanchez *lib. 9. q. 32. n. 18.* Posseuin. *de Offic. Curati, c. 7. de pœnit. n. 48.* Megal. *cons. 82.* Homobonus *tr. 11. q. 16.* Vgol. *de offic. Episcop. part. 2. cap. 36. §. 11.* Floron. *de casib. reser. part. 1. c. 4. §. 8.*

15. Respondetur secundo, si reseruatio facta sit per modum pœnæ, & in pœnam peccantis, vt in Extrauag. Sixti V. contra male promotos cum simonia reali: tunc non incurri reseruationem ab ignorante, Sanchez *loc. cit.*

16. Respondetur tertio, si res est mala, quia prohibita, & vt in ipsa prohitione facta reseruatio, tunc ex ignorantia excusatus à peccato, excusatur etiam à reseruatione, quod est clarissimum. Et hæc omnia docet Pater Raphael Castellus *in decision. Mutinen. lib. 1. quæst. 23. & lib. 7. quæst. 250.* Et hanc Resolutionem conscribere volui propter inscitiam cuiusdam Parochi, qui cùm consuleret me de pluribus ex supradictis, quando ego respondebam esse probabilia. Clamabat Iesus, Iesus, & aures suas manibus obturabat. O bardum hominem! & cui appositè tunc poteram dicere illud Persij Satyrâ 1.

——*Auriculam Asini quis non habet?*

RESOL. XXXIX.

An si non constet legem quoad forum conscientiæ esse vsu receptam, quis teneatur illam seruare?
Et quid si dubium est, an lex sit vsu recepta? Ex p. 11. tr. 1. & Misc. 1. Resol. 16.

§. 1. NEgatiuè respondent Caramuel *fundam.* 18. *q.* 3. *n.* 458. vbi sic ait; An possit, soleátque Populus acceptare leges quoad forum exterius, & non acceptare quoad interius?

Quæ hic est in tom 5. tr. 5. Resol. 18. §. Quoad pœnas, & in to. 1 tr. 5. Resol. 57. & 63. & lege alias Resol. & §§ annotatio. num huius vlt. Resol.

2. Respondeo ex Diana *part.* 2. *tract.* 17. *resolut.* 21. producendo Extrauagantem Pij V. de qua sic ille quoad pœnam Bullæ Pij V. priuationis priuilegij clericalis, officij, & beneficij, &c. dico probabiliorem esse illam sententiam, quæ asserit, illam Bullam non esse receptam in vsu quoad forum interius. Sic Henriquez, Auila, Saytus, &c.

3. Ergo posita legislatione dubitandum est de acceptatione, & posita acceptatione, quærendum adhuc est qualiter lex sit acceptata, & quousque constet esse acceptatam quoad forum interius, non est dicenda conscientias obligare. Ita Caramuel.

4. Sed hæc vltima verba non admitto, quia vt benè obseruat doctus, & amicissimus Bardi *de conscien. disput.* 6. *c.* 2. §. 2. *n.* 5. sicuti receptio est quid facti, ita etiam negatio ipsius receptionis: idcirco dum lex fuit promulgata, & incæpit obligare, onus probandi eam non fuisse receptam, & progressu temporis euanuisse, spectat ad illum, qui hoc affirmat: ideóque si hoc sufficienter non probatur, lex remanebit in sua possessione, & vigore.

5. Ergo si constat de acceptatione legis, licet non constet de acceptatione quoad forum exterius, ligabit adhuc etiam in foro conscientiæ contra Caramuelem; quia lex remanet in sua possessione, & vigore quoad obligationem fori interni & externi, donec contrarium non probetur, vt patet in Bulla Pij V. à me adducta per attestationem illorum Doctorum asserentium non esse in foro conscientiæ vsu receptam; itaque si lex promulgetur, & recipiatur à Populo, censenda est in vtroque foro recepta, possessio enim in hoc casu stat pro lege, donec contrarium non appareat: Secus autem dicendum videtur secundùm opinionem probabilem aliquorum, quando adest dubium: An lex licet promulgata, fuerit recepta, tunc enim non ligabit, licet ego contrariæ sententiæ adhæserim, & nunc etiam adhæream, quia cum de lege extat pro ea præsumptio, & possessio, ergo dum constat non esse vsu receptam, obligat. Ita Sanchez *lib.* 1. *summ. c.* 10. *n.* 35.

Sup. hoc in duab. Resol. seqq. & in tom. 1. tr. 3. Resol. 20. §. Quæ quidē, & in tom. 5. tr. 3. Resol. 37. §. posset hæc & in tom 9. tr. 7. Resol. 20. §. Secunda difficultas in fine.

6. Quod si dicas, lex non obligat nisi sit vsu recepta: Ergo si dubitatur an sit vsu recepta, sequitur esse etiam dubium an obliget, & per consequens nemo tenetur eam seruare, quia in hoc dubio possessio stat pro libertate.

7. Respondeo, legem iustam sufficienter promulgatam, ac editam ab habente authoritatem, statim obligare subditos ad sui obseruationem, vt dicemus *disp.* 4. *c.* 3. *dub.* 17. quare peccant subditi, qui à principio illam non obseruant, quod constat ex vsu: nam Princeps statim, ac lex est sufficienter promulgata, puniuntur transgressores: Ergo signum est non requiri acceptationem Populi ad obligationem legis, abrogari tamen potest deinde per non vsum, vel contrarium vsum. Ex quo fit in dubio, an lex si vsu recepta, possessionem non esse pro libertate subditorum, sed pro ipsa lege. Accedit, quod in dubio præsumitur lex vsu recepta, vt docent Bartolus *in l. illa n.* 5. *ff. de verborum obligatione.* Rolandus à Valle *cons.* 90. *n.* 53. *vol.* 1. *& de Lucro dotis, q.* 99. *in fine.* Iason. *in l. rem non nouam. Cod. de iudic.* Alexander *cons.* 132. *num.* 2. *& 3. vol.* 1. Decius *consilio*, 649. *col. pen. num.* 16. Paris. de Put. *de syndic. cap. statutum col.* 1. Benint. *decis.* 13. *num.* 10. Marta *de iurisdict. part.* 4. *cent.* 1. *casu* 19. *num.* 19. loquens tantùm de lege Principis, Caualc. *tract. de tut. & curat. num.* 42. Surdus *cons.* 58. *num.* 2. Gozadin. *cons.* 16. *Macerat. lib.* 1. *resol.* 46. *n.* 2. Marescott. alios referens *tom.* 1. *var. resol. lib.* 2. *c.* 39. *num.* 42. & alij.

Sup hoc dubio, & doctrina ex Resol. 4. nor. præteritę lege §. Resp.

8. Nec obstat dicere, legem non obligare nisi sit recepta: igitur si dubium est de receptione, dubium etiam erit de obligatione: idcóque stante dubia obligatione, possessio non erit pro illa, sed pro libertate.

9. Respondeo, negando antecedens: quia lex iusta, & sufficienter promulgata, statim incipit obligare, & exigit, vt acceptetur, atque adeò subditi tenentur illam admittere; eámque non recipientes, si eam transgrediuntur, grauiter peccant, licet transacto tempore, quod ius præscribit, & posita bona fide in subditis posteris, hi excusentur si legem illam non seruent: nam ipsa lex abrogatur per desuetudinem legitimè introductam. Et hæc dicta sint secundùm opinionem communiorem, & probabiliorem.

RESOL. XL.

An quando dubium est, si lex excommunicationis, suspensionis, & irregularitatis sit vsu recepta, necne, præsumendum sit non esse vsu receptam, vt verbi gratia, de Bulla Clementis VIII. de largitione munerum, & Extrauag. Ambitiosæ, Pauli II. contra alienantes bona Ecclesiastica, & similibus?
Et idem iuris est, si inter authores sint probabiles sententiæ, quibusdam affirmantibus eam esse receptam, aliis contra negantibus; potest enim quis sententiæ negantium adhærere tuta, & salua conscientia. Ex p. 1. tr. 10. Resol. 3.

§. 1. AFfirmatiuè respondent aliqui; sed mihi contraria sententia probabilis etiam videtur quam docet Salas *in part.* 2. *q.* 21. *tract.* 8. *disput. vnic. sect.* 18. *n.* 169. licèt postea contrarium doceat *in tract. de leg. q.* 96. *tract.* 14. *disp.* 13. *sect.* 5. *n.* 22.

Sup. hoc in Resol. seq. & in Resol. præterita. §. Ergo si. propè finē & in aliis eius not.

2. Sed audiamus Azorium *part.* 1. *lib.* 2. *cap.* 19. *q.* 12. vbi sic asserit: [Quæritur quid sit dicendum, quando Titius dubio, & ancipiti animo est, videlicet, an hæc, vel illa lex excommunicationem, suspensionem, irregularitatem imponens, sit vsu recepta? Respondeo, cùm materia sit in odiis, vel pœnis, Titius in foro conscientiæ potest eam partem amplecti, quæ negat legem vsu esse receptam; & idem iuris est, si inter Authores sint probabiles sententiæ, quibusdam affirmantibus eam esse receptam, aliis contrà negantibus: potest enim quis sententiæ negantium adhærere, tuta, & salua conscientia.] Ita ille.

Sup. hoc in tom. 5. tr. 1. Resol. 17. §. Sed dices.

3. Scio, contrariam sententiam plures docuisse; quia iudicandum est in fauorem legis, cùm possessio, & præsumptio stare videatur pro illa, quam constat, latam esse, & dubitatur de illius excusatione: sed; vt dixi, contraria sententia est etiam probabilis: vnde, cùm aliqui dubitent Bullam Clementis VIII. de largitione munerum esse vsu receptam, stante supradicta dubitatione, qui contra illam aliquid efficerent, non incurrerent in pœnas ibi aduersùs contrauenientes latas. Idem dicendum videtur de Extrauag. *Ambitiosè.* Pauli II. contra alienantes bona Ecclesiastica; nam, vt Nauarrus apud Bonacinam *de legibus, disp.* 1. *q.* 1. *punct.* 4. *n.* 31. & aliqui putant, quoad pœnas dicta Bulla non videtur recepta: sed, si in aliqua Prouincia obseruaretur, hoc equidem non militaret; sed illam subditi obseruare tenerentur.

Sup. hoc dubio non est dubitandum ex Resol. 8. & frà tr. 7. §. Notandum, & in tom. 7. tr. 3. Resol. 1. & pro correcto in fin. huius Resol. in tom. 5. tr. 3. Resol. 27. §. Sed dicet.

RESOL.

RESOL. XLI.

An dubitans, sitne aliqua lex, suspensionem, excommunicationem, vel irregularitatem imponens usu recepta, possit existimare non esse usu receptam?

Et an quando existit æquale dubium, an detur consuetudo sufficiens ad obligandum in foro conscientiæ, partem negantem sequi possumus? Ex p. 4. tr. 3. Resol. 14.

Sup. hoc in §. 1. Resol. præterita, & in Resol. post præcedentem, § Ergo fi. pro. pe fin. à verf. Sunt autem & in aliis eius not.

NEgatiuè respondet Sanchez *in summa tom. 1. lib. 1. c. 10.* Filliucius *tom. 2. tr. 21. c. 4. n. 164.* Bonacina *de legibus, disp. 2. q. 4. punct. 7. num. 21.* Merolla *tom. 1. disp. 3. c. 3. corollar. 8. n. 129.* Alphonsus de Leone *de potest. confess. part. 1. recollect. 17. num. 35.* & alij, quia in tali casu præsumptio, & possessio stat pro lege, quam constat latam esse, sed dubitatur tantùm de illius executione.

2. Non desunt tamen Doctores contrariam sententiam tenentes, Azorius *tom. 1. lib. 2. cap. 19. quæst. 12.* & Salas citat Azorium, sed non impugnat, *in part. 2. quæst. 21. tract. 8. disp. vnic. sect. 8. num. 169.* Primò, quia cùm sit lex pœnalis, & odiosa, benignior pars est amplectenda. Secundò, quia possessio stare videtur pro subditis suam libertatem possidentibus. Tertiò, quia in hoc casu non constat de lege imposita, ac proinde non possidet, vbi enim dubium est, an aliquando fuerit vsu recepta, est dubium an aliquando obligauerit ergo, &c. Et ideò hanc sententiam cum Castro Palao *tom. 1. disput. 3. punct. 7. num. 4.* valde probabilem & tutam in praxi esse iudico, & illam præter Azorium & Salas tenet Emanuel de Moura *opusc. 1. de ensal, & incant. sect. 1. cap. 5. num. 13.* vbi etiam adducit doctrinam Rebellij asserentis quòd cùm existit æquale dubium an detur consuetudo sufficiens ad obligandum in foro conscientiæ, partem negantem sequi possumus. Ita Rebellius *part. 2. lib. 1. de contract. in genere, quæst. 2. sect. 1. num. 4. §. secundo*, quæ omnia sunt valde notanda.

Sup. hoc in fra in tr. 2. Resol. 19. & ibi multis aliis earũ notat.

RESOL. XLII.

An lex pœnalis Ecclesiastica, puta excommunicationis, suspensionis, interdicti, & irregularitatis obliget sub mortali?

Et notatur, tunc legem sub pœna excommunicationis obligare, ad culpam mortalem, quando excommunicatio est latæ sententiæ, non autem quando excommunicatio est comminatoria. Ex p. 1. tr. 10. Resol. 21.

Sup. hoc in Resol. seq. & infrà in Resol. 57. & hunc intermed. & fin. vers. Vel melius, & in tom. 5. tr. 1. Resol. 8. & 11. etiam pro contento in §. vlt. huius Resol. & in eo, quod 7. ex Resol. 8. legas §. Secundo me.

§. 1. AFfirmatiuè respondent communiter Doctores, sed contrarium docet Valentia *tom. 2. disp. 7. q. 5. punct. 9. §. 13. in 4. sign.* ita asserens: [Signum est, quòd leges Ecclesiasticæ obligent sub mortali, quando subiungitur pœna excommuuicationis maioris latæ sententiæ: non est autem eadem ratio, si subiungatur pœna suspensionis, vel interdicti, vel irregularitatis: quoniam hæ possunt etiam incurri propter peccatum veniale; imò irregularitas incurritur interdum absque vllo peccato. Quanquam has etiam pœnas, Medina non satis, vt apparet, consideratæ dixit, esse indicium obligationis sub mortali.] Ita Valentia, & post illum doctissimus Salonius *in 2. 2. tom. 2. quæst. 77. art. 1. contr. 8. num. 8.* Et quoad pœnam suspensionis idem docuit Azorius *part. 1. lib. 5. cap. 6. quæst. 5.* & quoad pœnam irregularitatis Sayrus *in Claui Regia, lib. 3. c. 7. num. 25.*

2. Notandum est etiam, Valentiam docere, tunc legem sub pœna excommunicationis obligare ad culpam mortalem, quando excommunicatio est latæ sententiæ; non autem, si excommunicatio sit comminatoria; & citat Nauarrum, Castrum, & Caietanum. Et hæc sententia probabilis est secundùm Salonium: nam contrariam, quam ipse, & alij communiter tenent, vocat tantùm probabiliorem. Sed, an talis reuerà sit, iudicent viri docti: quia mihi non placet.

RESOL. XLIII.

An lex præcipiens aliquid sub pœna excommunicationis suspensionis, irregularitatis, &c. obliget ad mortale?

Et an excusentur à mortali Ecclesiastici, & Religiosi, qui agitationibus Taurorum intersunt contra prohibitionem sub pœna excommunicationis ferendæ?

Et quid de Regularibus accedentibus ad monasteria Monialium sub pœna priuationis Officij, & vocis activæ, & passiuæ? Ex p. 9. tr. 6. & Misc. 1. Resol. 5.

Sup. hoc in Resol. præterita, & in aliis eius not. & lege etiam doctrinam Resolannot. seq.

§. 1. AD hanc quæstionem satis practicabilem, sic respondet Magister Serra *in 1. 2. Diui Thom. tom. 2. q. 69. art. 4. dub. 2. fol. mihi* 439. [De lege, quia præcipitur aliquid sub pœna excommunicationis maioris, non latæ, sed ferendæ sententiæ, quidam ad mortale obligare affirmant: alij negant. Mihi satis probabile videtur, quod Caietanus *in Summa, verb. Præcepti transgressio*, dicit: *Transgressor præcepti sub comminata pœna non peccat mortaliter, quousque transgressio non peruenerit ad hoc, quòd ille dignus sit excommunicari.* Et paulò post: *Non peccat mortaliter, quousque monitus perseueret; tunc enim, vt pote excommunicatione dignus, peccat mortaliter.* Nec obstat, quod aliqui dicunt, Iudicem nulla alia monitione præmissa posse statim excommunicare transgressorem prædictæ legis. Nam ad hoc respondet Caietanus, *verb. Clericorum peccata*, dicens: *Quicquid sit de rigore iuris, æquitatis tamen ratio habet, vt non sit excommunicandus, nisi præmonitus à Iudice suo.* Imò permittendam esse monitionem, colligitur ex cap. *Scaro de sentent. excommunic. & cap. reprehensibilis de appellationibus.* Hanc sententiam tenent alij discipuli Diui Thomæ recentiores, iuxta quam existimant, excusandos esse à peccato mortali Ecclesiasticos, qui agitationibus Taurorum intersunt contra prohibitionem sub pœna excommunicationis ferendæ, quam edidit Pius V. & confirmauit Gregorius XIII. & posteà Clemens VIII. ad solos Religiosos restrinxit. Nec obstat, quòd quidam dicunt, Sixtum V. in rescripto ad Episcopum Salmaticensem declarasse, Clericos assistentes spectaculis agitationis Taurorum peccare mortaliter, quamuis non incurrant ipso facto in excommunicationem. Nam non constat de tali rescriptione. Intelligi etiam posset, post monitionem generaliter, vel specialiter præmissam.

Sup. hoc in fra in §. vlt. huius Resol. & latè in tom. 7. tr. 1. Resol. 224.

2. De aliis pœnis Ecclesiasticis suspensionis, interdicti, irregularitatis, depositionis, &c. cùm sint minores excommunicatione maiori, & aut sine peccato mortali incurri possint, aut monitionem exigant, vt non nisi in contumacem ferantur; à fortiori dicendum videtur, quod sub illis præcipitur, non obligare ad mortale, quod & expressè docet Caietanus 2. 2. *quæst.* 186. *art. 9. circa responsionem ad secundum & in Summa, verb. Præcepti transgressio, & verb. Clericorum peccata*, quem sequuntur Nauarr. *cap. 23. num. 51.* & alij. Quamuis Syluester *verbo Præceptum, num. 3.* & alij oppositum teneant. Nec obstat, Sacram Congregationem Cardinalium declarasse, Decretum ab ipsa editum, quo prohibetur Regularibus accedere ad monasteria Monialium sub pœna priuationis officij, & vocis activæ, ac passiuæ, obligare ad mortale. Nam præter dicta *suprà, quæstion. 90. art. 4.* respondetur, quod hic dicimus, intelligendum esse, nisi aliàs constet, voluntatem præcipientis esse obligare ad mortale.] Hucusque Serra.

Sua. hoc latissimè in tom. 7. tr. 1. Resol 305. 306. 307. & 308. & in aliis earum primarum annotationum.

3. Sed, vt verum fatear, licèt eius sententia plausibilis videatur, & vlnis expansis aliqui eam recipiant; tamen

tamen communiter asserunt, quod quandocunque imponitur excommunicatio maior, etiam vt ferenda, post admonitionem, signum esse grauis obligationis: quia tunc saltem post admonitionē supponitur transgressio mortalis: ergo etiam ante; quia illa admonitio, vt dixi, non potest vsurpari pro nouo præcepto grauiter prohibente rem, quæ priùs solùm leuiter prohibebatur: imò admonitio illa non solùm non est grauis præceptum, sed nec propriè nouum: est ergo pura quasi reuocatio in memoriam obligationis; ex qua reuocatione non potest veniale transire in mortale, vt ostensum est: ergo, si postea est mortale, etiam fuit anteà. Quòd verò ea excommunicatio non imponatur statim incurrenda, non ideò fit, quia spectetur secundùm peccatum, quod sit mortale, cùm primum fuerit solùm veniale; hoc enim non esset imponere eam ob primum, sed ob secundum: ideò ergo spectatur secundum post admonitionem; quia noluit Legislator vti toto rigore, sed dare locum delinquenti ad resipiscendum; esto prima transgressio sufficientissima fuisset pro ea censura.

4. Circa suspensionem, interdictum, & irregularitatem, nonnulli apud Vasquez *suprà* negant, esse indicium obligationis grauis. Ipse verò docet, esse euidens indicium. P. Suarez distinguit eas duas primas cēsuras, suspensionem, & interdictum, in totales, & partiales: partialem suspensionem (& idem est de interdicto) vocat, quando non totus vsus Ordinis, sed aliquis tantùm impeditur, & ad hunc putat non requiri culpam grauem, ideóque eius comminationem non censet esse signum obligationis sub mortali: secùs est, si sit totalis. Ego tamen maiorem censeo necessariam esse distinctionem: etenim, licèt Sacerdos non suspendatur ex integro à suo Officio, verbi gratia, celebrandi Sacrum, audiendi Confessiones, prædicandi; si tamen ab Officio celebrandi suspendatur, aliis præmissis, non dubitarem, ibi grauem pœnam includi: & quæ requirat peccatum graue. Dicendum ergo est: etiam si suspensio partialis sit, si tamen sit à re magni momenti, videri probabilius, eam esse indicium obligationis grauis; secùs si sit leuior res: verbi gratia, impedire, ne Confessiones audiat, nō reputatur admodum grauis pœna; imò frequentissimè multis est res gratissima: deinde sæpè ex variis capitibus id impediri solet sine graui culpa; vnde talis suspensio non videtur esse signum obligationis sub mortali. Et hoc modo concilio eas oppositas sententias. De irregularitate, quando non est censura orta ex culpa, sed ex aliquo defectu, qui in indecentia naturali consistit, nihil hìc dicendum, quia non est ad rem præsentem, in qua de culpa disputamus, quando verò incurritur ob culpam, potest probabiliter dici pœna grauis, ideóque culpam grauem requirere, vt docent Vasquez, & alij multi. Et hæc omnia docet Arriaga *in Cursu Theol. tom. 4. tr. de legibus, disp. 20. sect. 6. n. 28. & 29.*

5. Sed quid ego sentiam, dicam breuiter. Assero igitur cum Ioanne Præposito *in part. 2. q. 95. disp. 3. dub. 2. n. 15.* quod si excommunicatio sit ferenda sine præuia monitione sufficiente, declaratur lex obligare sub mortali: cùm enim excommunicatio non possit ferri propter veniale, & hìc non inueniatur ratio, quæ censeatur causa peccati mortalis, præter transgressionem legis sequitur, legem obligare sub mortali: si verò lex requirat monitionem, excommunicatio ferenda post talem monitionem, non est sufficiens signum, quòd lex obliget sub mortali: quamuis enim ad excommunicationem incurrendam requiratur peccatum mortale: non est tamen necesse, in hoc casu illud contrahi ex nuda legis transgressione; sed potest contrahi ex contumacia, qua monitio Superioris negligitur.

6. Et ideò ex supradictis, contra id, quod docuit Serra *loco citato* obseruat Araujo *in 1. 2. Diui Thomæ, quæstione 97. disputat. 3. sect. 3. difficultate 3.* peccasse mortaliter olim quoscumque Clericos Sacris initiatos, Beneficiatios, & Religiosos assistentes agitationi Taurorum contra Bullas Pij V. & Gregorij XIII. prohibentes id sub pœna excommunicationis. De aliis verò pœnis, dico, esse signum grauis obligationis, si suspensio sit totalis, vel sit partialis de functione magni momenti; similiter si interdictum sit totale, vel de re magni momenti: quia huiusmodi pœnæ sunt graues, quæ non nisi propter grauem culpam alicuius solent incurri. Idem iudicium sit de irregularitate, quæ est pœna: est enim grauis pœna. Sed de hac quæstione aliqua etiam *alibi* à nobis dicta sunt.

Sup. hoc sup. in § 1. huius Resol. post med. vers. Hanc sententiam, & late in alia Res. eius annot.

Alibi Res. not. 1. huius Res.

RESOL. XLIV.

An Regulares teneantur obseruare leges Synodales Episcoporum?

Et an sint multi casus, in quibus Religiosi etiam exempti tenentur legibus, & sententiis Episcoporum?

Et quid quoad Festorum obseruationes, interdicta, cæteráſque censuras, pro quibus ferendis licentiam habent Episcopi à iure Tridemini?

Et quid verò quoad leuiora ab Episcopo imposita, &c. Ex p. 1. tr. 10. Res. 11.

§. 1. Affirmatiuam sententiā docet Vasquez *in p. 2. tom. 2. disputatione 167. cap. 4. n. 32.* Sanchez *in summ. tom. 1. lib. 4. cap. 15. nu. 21.* qui citat Rodriguez. Villalobos *in summ. to. 1. tractat. 2. dub. 31. 4.* Becanus *in summ. Theol. part. 2. tract. 3. cap. 6. quæst. 11. num. 3.* & in hanc sententiam videtur inclinare Malderus *in part. 2. quæst. 96. art. 5. fol. mihi 409. col. 1.* & alij, qui asserunt, Religiosos obligari iure naturæ, saltem quoad vim directiuam, ad eiusmodi leges seruandas; quando illæ non derogant statui religioso, & spectant ad communem obseruantiam, & deuotionem totius populi, & Cleri: pars enim debet conformari suo toti, saltem in iis, in quibus homogenea est.

Sup. hoc in tom. 4. tr. 4. Res 22. prope fin. à vers. Et hæc omnia, & ibi in tr. 6. ex lata doctrina res. 59. §. Viendum. paulò post initium à vers. Illud.

2. Sed ego contrariam sententiam existimo probabiliorem; nempe, Religiosos solùm teneri ad eiusmodi leges ex decentia, & ratione scandali vitandi; ideóque, si scandalum cesset, nunquam peccare, illas non obseruando. Et ita docet P. Granado *in part. 2. controuers. 7. tract. 3. part. 1. disp. 6. sect. 3. num. 18.* Lorca etiam *in p. 2. tom. 2. disp. 25. membr. vlt.* Suarez *de legibus, lib. 4. c. 20. n. 9.* & Salas *de legibus, tract. 14. sect. 4. n. 43.* & ex Prædicatorum familia Michaël Zanardus *in suo direct. Theol. part. 2. præcept. 4. c. 12. in fin.* vbi sic ait: [Hinc patet, Regulares omnes priuilegiatos, esse exemptos ab omnibus ordinationibus synodalibus, & prouincialibus.] Idem docet Pontius *de matrim. lib. 5. c. 7. n. 31.* & Portel. *in dub. reg. verb. Lex, n. 1.* vbi sic asserit:] Leges Episcoporum non ligant Religiosos, nisi quoad festorum obseruationes, interdicta, cæteráſque censuras obseruandas, pro quibus ferendis licentiam habent à iure Tridentini. Et ideò rectè Llamas *in summ. seu method. part. 3. c. 5. §. 28. in fin.* notauit, quòd ieiunia ab Episcopo imposita non obligant Religiosos exemptos: quod etiam docuit Portel, *vbi suprà, in dub. regul. verb. Festi dies, n. 3.* sentiens, in conscientia ad dicta ieiunia non teneri, nisi ratione scandali, & nisi in vsu, & consuetudine illa Regulares acceptauerint: & citat Suarez *vbi suprà.* Notandum est verò, quod sunt multi casus, in quibus Religiosi, etiam exempti, tenentur legibus, & sententiis Episcoporum; quia sunt in iure expressi: quorum numerum inuenies adnotatum diligentissimè apud Malderum *in p. 2. q. 96. art. 5. fol. mihi 408.* & apud Cenedum *in q. can. q. 16. per totam.* Vide etiam Barbosam *de potest. Episc. p. 3. alleg. 105.*

Sup. hoc in tom. 7. tr. 1. Res. 32. &c.

Sup. hoc in tom. 4. tr. 6. Res 40. & in aliis eius not.

Istos multos casus contētos in hoc textu inuenies in tom. 7. tr. 1. Res. 44.

RESOL.

RESOL. XLV.

An peregrini teneantur obseruare leges, & consuetudines locorum, in quibus reperiuntur?

Et infertur, quod Regulares virtute suorum priuilegiorum possint pro satisfactione præcepti sumendi Eucharistiam semel in anno tempore Paschali communicare dictos peregrinos, qui non habent animum commorandi in aliquo loco pro maiori parte anni. Ex p.1. tr.10. Resol.15.

Quoad legis istius doctrinam Resol.47.

§.1. PRima opinio asserit, tunc peregrinos teneri, quando sedem figunt animo ibi perpetuò manendi. Ita docet Ioseph Angles *in 4.q.4.de ieiunio, ante dubium 1.difficultat.2.*& alij apud Fagundez *de præcept. Eccles. tract.1.lib.1 c.8.n.1.*& Sanchez *de matrim.tom.1. lib.3.disp.18.n.8.*

2. Secunda opinio asserit; peregrinum, præciso scandalo, non obligari legibus, & consuetudinibus particularibus locorum, ad quæ diuertit, nisi habeat intentionem manendi ibi pro maiori anni parte; non autem pro minori. Et ita docet Sanchez *vbi suprà, num.9.* Granado *in part.2.controuers.7.tractat.3. part.1. disp.6,sect.4.num.23.& 25.* Villalobos *in summ. tom.1. tract.2.dub.33.num.8.* Reginaldus *in praxi, tom.1. lib.13. cap.17.num.172.* Azorius *part.1. lib.5. cap.11. quæst.3.* Sanchez,& alij. Vnde Regulares, virtute suorum priuilegiorum, possunt pro satisfactione præcepti sumendi Eucharistiam semel in anno, tempore Paschatis, communicare dictos peregrinos, qui non habent animum commorandi in aliquo loco pro maiori anni parte: quia in tali casu nulla efficitur iniuria Parochis, cùm huiusmodi peregrini non sint sui parochiani, & propria Parochia in illo loco careant. Et ita docet Sanchez *de matrim.tom.1.lib.3. disp.23. n.17.* & Fagundez *loc.cit.n.5.*

Sup.hoc in tom.2.tr.1. Resol.51.& in aliis eius primæ not.

3. Tertia opinio docet, indifferenter peregrinos obligari legibus, & consuetudinibus loci, in quo sunt. Ita Pontius *de matrim.lib.5.cap.7.§.1.num.6.* Nauarrus *in Man.cap.13.num.5.* Maior *in 4.dist.15.quæst.5.* Driedo *lib.1.de libert.Christ.cap.17.§.vna est.* Ledesma *1.p. quæst.15.art.2.dub.2.* Lopez *instruct.part.1.cap.32 §.vna quoque ciuitas.* Couarruuias *lib.4.variar. c.20. n.8. circa fin.*& alij.

Sup.his insti in tr.2. Resol.21.in fi. no,& in Resol.24.in fin.& in tom.4. tr. 6.Resol.39.§.1. ante med. vers.Ex suprà.& §.vlt. & hic infrà in Resol.47.& in Resol.nor. seq.& in aliis eius tertiæ not.

4. Quarta opinio distinguit, duobus modis posse præcipuè peregrinos esse in aliquo loco: vno permanenter, per aliquos dies: alio transeunter, & per modum hospitij,& in transitu, prandendo, verbi gratiâ, vel pernoctando. In primo casu putant teneri peregrinos seruare leges illius loci: in secundo minimè. Et ita docet Lessius *lib.4.cap.2.dub.8.num.51.* Suarez *de Religione, tom.1. lib.2. capit.14. numer.8.* Filliucius *tom.1. tractatu 27.cap.7. numer.116. & sequent.* Fagundez *vbi suprà de Præcept.Eccles.tract.2.lib.1.c.8.num.15. & 20.* & alij.

5. Quid ego sentiam, dicam breuiter. Prima sententia est nimis laxa: tertia, & quarta sunt nimis rigidæ: secunda est probabilior; cum limitationibus, tamen positis à Sanchez *vbi suprà.* Sed iterum de hac quæstione redibit sermo *in tractatu de ieiunio*, circa quam præter Doctores citatos, vide Layman *in Theologia morali, tract.4.cap.12.per totum*, Coninch. *de Sacrament.quæst.74. art.4. dub.2.* Sayrum *in Claui Regia, lib.3.c.4.* Medinam Complutensem *Cod. de ieiun. q.10.* Medinam Salmaticensem *in part.2.quæst.96.art.5.* Philiarchum *de off.Sacerd.tom.1.part.2.lib.3.c.23.* & alios penes ipsos.

In Resol.quæ hic reperietur in tom.4. tr.6. Resol.46.

RESOL. XLVI.

An vagi teneantur seruare leges locorum, in quibus reperiuntur? Ex p.1.tr.10.Resol.16.

§.1. COmmuniter affirmatiuè respondet Doctores, Lorca *in part.2.to.2.disp.25.membr.4. de legibus* Sanchez *de matrim.tom.1.lib.3.disp.18.n.15.* Fagundez *de præcept.Eccles.tr.1.lib.1.c.8. n.4.* Filliucius *to.2. tr.27.c.7.n.105.* Suarez *de Relig. to.1.lib.2. c.14.n.20.* Salas *de legib.disp.14 sect. 4.n.55.* Reginaldus *in praxi, to.1.lib.13.c.17.n.172.* Azorius *part.1. lib.5. c.11.q.13.* Sotus *in 4.dist.18.q.4.art.2.* & Villalobos *in sum. to.2. tr.2.dub.33.n.1.* vbi sic asserit? [Los forasteros vagos, que son los, que no tienen casa; ni lugar en parte ninguna, estos estan obligados à las leyes, y costumbres del lugar; por donde passan, aunque sera de passo; porque, como estos tales no tienen domicilio en ninguna parte seguro donde quiera, que allegan le adquieren, y de otra manera; diriamos, que no tienen obligacion a leyes, ni costumbres de lugar alguno.] Dicendum est igitur, vagos teneri obseruare leges oppidi, in quo reperiuntur: qui cùm nullum peculiare domicilium habeant, illud quoad omnia acquirunt, vbicumque reperiuntur; alias viderentur exempti ab omnibus statutis, & consuetudinibus; quod dicere, absurdum videtur.

Sup. hoc qua muis recita nter in §. vlt. Resol. seq. propè finem. vers. Tertiò. & in tom. 4. tr. 6 ex Resol. 46. lege doctrinam §. Notandum verò.

2. Non reticebo tamen, contrarium docere Gregorium Sayrum *in Claui regia, lib.3.cap.4.num.8.* & Leonardum Lessium *lib.4. c.2. dub.7. num.* 49. vbi ita ait: [Hæc sententia est probabilis; eáque non solùm de peregrinis, qui alibi fixum domicilium habent; sed etiam de vagis, qui nusquam firmam sedem obtinent, intelligi potest: nam eadem ratio in illis locum habet, nimirum, quia non sunt incolæ, aut inhabitantes: & Doctores generaliter loquuntur, nec distinguunt hoc loco inter peregrinos, & vagos; sed volunt, omnes alienigenas, qui veniunt animo non manendi, non teneri. Ita Paludanus, Antoninus, Syluester, & Medina. Nec obstat, quòd possint percipere Sacramenta vbicunque inueniantur: quia illud est priuilegium, non obligatio: ad nullam enim in particulari astringuntur parochiam, nisi per maiorem anni partem loco consistere decreuerint. Neque absurdum videri debet, eum, qui nunquam sistit, nullis statutis particularium locorum teneri.] Ita Lessius: & post illum docet etiam nouissimè hanc sententiam Ioannes Sancius *in Selectis, disp.54.n.34.*& Paulus Layman *in Theol.mor.tr.4. c.12. num.6.* Vnde apparet, hanc opinionem satis probabilem esse.

RESOL. XLVII.

Solent plures aliquando in ætate se transferre ad ciuitatem Montis Regalis; quæritur, an teneantur ad ieiunia, & obseruationes Festorum, &c. illius loci?

Et quid quando istæ leges obligant etiam in loco domicilij?

Et quid est sentiendum quoad contractus solennitatem: nam aduenæ tenentur seruare in contractibus leges, & consuetudines, & statuta loci, in quo contrahunt? Ex p.1. tr.10.Resol.13.

Quoad hoc lege suprà.§. 1.& vlt Resol. 45.& pro consuetudine ibid.§.Secunda.& §. Tertia. & in aliis eius aunot.

§.1. ALiqui affirmatiuè respondent: & ita in terminis docet Molfesius *in sum.to.1.tr.9.c.8.n.34. & tractat.10. n.17. cap.4.* Suarez *de relig. tom.1. lib.2. cap.14.* Lessius *lib.4.c.2.dub.8.n.10.* Sayrus *in Claui reg. lib.7.c.3.n.1.*& Fagundez *de præcept. Eccles. tractat.1. lib.1.cap.8.n.20.* Et ratio est, ait Molfesius cum aliis: quia ciuis existens extra suum locum est solutus à ieiuniis, & particularibus obligationibus sui loci: ergo iustum est, vt ligetur consuetudine, & legibus locorum, in

in quibus per aliquos dies manet: qui enim sentit commodum, debet etiam onus sentire, iuxta regulam iuris. Deinde, aiunt Suarez, & Lessius, omnes fideles ita obseruant leges, & consuetudines locorum, in quibus manent: & licet hæc consuetudo ortum habuerit occasione vitandi scandali; at semel inducta obligat in conscientia, tanquam valde rationabilis.

1. At ego puto contrariam sententiam esse probabiliorem. Et ratio est: quia lex tantùm obligat subditos, & partes communitatis, pro qua fertur: sed aduenæ, & peregrini non sunt subditi, nec pars communitatis, in qua versantur: ergo non tenentur legibus eius. Maior est certa. Minor probatur: nam aduenæ non habent intentionem, vt suppono, manendi in tali loco pro maiori anni parte: ergo non censentur in eo loco habitare; & consequenter non ligantur talibus consuetudinibus, & legibus. Deinde, Episcopus talis loci non potest dictis peregrinis aliqua Sacramenta ministrare, præter Confessionem, & Communionem; & hæc tacita proprij Episcopi licentia: nec potest cum illis dispensare. Ergo, nec iurisdictione obligandi illos suis legibus, potietur. Et ita hanc sententiam docet Granado *in part. controuers. 7. tract. 3. part. 1. disp. 7. sect. 4. n. 25.* Sanchez *de matrimonio, tom. 1. lib. 3. disp. 18. n. 4. & in opere morali, tom. 1. lib. 1. c. 12. n. 38.* Azorius *part. 1. lib. 7. c. 30. q. vlt.* Vega *in summ. tom. 1. cap. 14. cas. 11.* & alij penes ipsos.

3. ad argumentum Molfesij respondetur, illam regulam iuris procedere, quando onus necessariò est annexum commodo, vt percipiens beneficij fructus teneatur eius oneribus; secùs, vbi annexa non sunt: & sic Nouitius Religionis gaudet eius priuilegiis; non tamen tenetur eius oneribus, ac præceptis, secundùm veriorem sententiam. Ad argumentum Suarij, & Lessij, negatur ea consuetudo obligans: quòd si aliqui se obligatos existimant; aut id ex ignorantia prouenit; aut, si sint viri docti, id existimant, quia tenent contrariam sententiam: at oppositam tenent, qui nostram amplectuntur. Dicendum est igitur, secluso scandalo, (quod facilè potest vitari, admonitis abstantibus, se non teneri ad eas leges; vel occultè trasgrediendo;) Panormitanum in ciuitate Montis Regalis existentem, cum animo ibi non manendi pro maiori anni parte, non teneri ad ieiunia, Festorum obseruationes, & alias leges illius loci. Hæc tamen sententia, & superioris Resolutionis, limitanda est primò, quoad contractuum solemnitates: nam omnes aduenæ tenentur seruare solemnitates in contractu requisitas legibus, & consuetudinibus loci, in quo contrahunt. Secundò, quando legum trasgressio cederet in damnum illius loci: tunc enim peregrini tenentur: vt, si aliquod statutum prohibeat aliquid extrahi ex illo loco. Tertiò, supradicta doctrina; secundùm aliquos, non est intelligenda de vagis, qui nullibi certam sedem habent: hi enim tenentur ad leges illius oppidi, per quod obiter transeunt. Quartò, quando illæ leges obligant, etiam in loco domicilij, & non solùm in loco vbi reperiuntur: nam in hoc casu nulla ratio est excusans. Vide Villalobos *in summ. tom. 1. tract. 2. dub. 33.* Fagundez, Sanchez, & alios, *vbi suprà.* Sed huic aliam adiungamus non dissimilem quæstionem.

Sup. hoc in Ref. præterita, & in alio §. eius annot. Et sup. hoc quarto in Ref. seq. §. vlt. ante medium, vers. Secundò, & in alio §. eius not.

RESOL. XLVIII.

An aliquis existens in Ciuitate Montis Regalis per aliquos dies, teneatur obseruare Festa, & ieiunia, quæ hic Panormi obseruantur? Quod est quæreve, an peregrini teneantur obseruare Festa, & ieiunia proprij domicilij, quæ non obseruantur in loco, in quo reperiuntur?

Et quid est dicendum, si quis ex industria hoc efficeret, vel laboret in alio loco, vel vt ibi non ieiunet, sed carnes comedat?

Et alia notabilia, & diuersi casus in textu huius Resolutionis inferuntur sæpius contingentes in praxi. Ex p. 1. tr. 10. Ref. 14.

§. 1. REspondent affirmatiuè Syluester *verbo Ieiunium, quæst. 2. distinct. 12.* Rosella *eodem verbo, n. 16.* D. Antoninus *part. 3. tit. 6. c. 2. §. 2.* & Paludan. *in 4. dist. 15. q. 15. art. 3.*

Sup. hoc infrà in tr. 2. Ref. 24. §. vlt. cursim ad lin. 5. & vlt. & in t. 4. tr. 6. Ref. 45 & ex industria contenta in principio eius §. 2. ibid. in Ref. 44. & in aliis earum annotat. & pro industria laborandi in die festo, magis latè ibid. in Ref. 18 §. Quare malè, &c.

2. Sed ego contrariam sententiam omninò sustinendam esse existimo, etiamsi ex industria hoc efficeret, vel laboraret in alio loco, vel ibi non ieiunaret; sed carnes comederet. Et ita docet Sanchez *in summ. tom. 1. lib. 1. cap. 12. num. 35. & de matrim. tom. 1. lib. 3. disp. 18. num. 29.* Fagundez *de Præcept. Eccles. tract. 1. lib. 1. cap. 7. num. 7.* quia vtitur iure suo: vt optimè aduertit Suarez *de Relig. tom. 1. lib. 2. c. 13. n. 8. in fin.* in tali casu non interuenit propriè fraus, aut dolus; sed fuga quædam obligationis præcepti, quæ tamen contra præceptum non est: & ita, licèt per se non sit bona; non est tamen mala.

Sup. hoc in. frà in tr. 2. Ref. 21. cursim in fin. & in Ref. §. vers. vlt. eius not. pro hac quæst.

3. Scio, contrariam sententiam docere Lessium *lib. 4. c. 2. dub. 8. num. 60.* Rebellium *part. 2. lib. 2. quæst. 7. sect. 3. num. 16.* Sayrum *in Claui Regia, lib. 7. c. 3. n. 12.* Rodriguez *in summ. tom. 2. c. 219. num. 2.* & vtrumque Ledesmam apud Sanchez: sed tu tene affirmatiuam sententiam, tanquam probabiliorē: quia, qui vtitur iure suo non potest dici fraudem committere. Et ita hanc sententiam nouissimè tenet Villalobos *in summ. tom. 1. tract. 2. dub. 34. num. 2.* vbi ita asserit: [Si vn Portuges esta en Castilla, pue de comer menudos los Sabados, como se comen aca: y no peca el, que sale de su lugar en dia de fiesta, à trabaiar en otro lugar, dondè no se guarde aquel dia; y el que sale de su lugar, donde se ayuna, y llega la hora de la cena à otra adonde se come carne, la puede cenar alli, y aun podria antes de salir de su lugar; donde no se ayuna almoizar en su casa por la mañana, conque no coma carne.] Ita ille. Notandum est tamen, quod ille, qui in die festo patriæ se transfert ad alium locum, vbi dies festus non est, laborandi causa, non tenetur prius Missam audire, si in ipso mane diei festi exit: quia talis homo non tenebatur audire Sacrum, nisi vsque ad meridiem. Ergo, si intra meridiem exeat, Sacro non audito, non peccat. Et ita docet Sanchez, *vbi suprà de matrim. tom. 1. lib. 3. disp. 18. num. 21.* cuius sententiam probabilem vocat Lessius *lib. 4. cap. 2. dub. 8. num. 56.* Malderus *in part. 1. quæst. 96. art. 5.* & Fagundez *de Præcept. Eccles. tract. 1. lib. 1. cap. 7. num. 13.* quidquid in contrarium asserat Emanuel Sà *verb. Festum. n. 8.* Naldus *in summ. verb. festum, num. 8.* Sayrus *in Claui Regia, lib. 7. cap. 1.* Fernandez *in exam. Theol. mor. p. 1. c. 7. §. 1. n. 14.* Filliucius *tract. 27. c. 7. n. 111.* Suarez *de Religione, tom. 1. lib. 2. c. 15. n. penult.* & alij. Sed tu tene cum Sanchez, non solùm post factum, vt vult Naldus *in summ. verb. Missa, n. 17.* & alij; sed etiam ante factum.

4. Ex his omnibus infert Fagundez duo multùm notabilia. Primò, *vbi suprà num. 8.* posse aliquem laborare diebus festis, de præcepto Episcopi, & ieiunia eius non seruare intra eandem Diœcesim ipsius Episcopi, si ibi sit locus exemptus ab illius iurisdictione: cùm locus exemptus pro extraneo habeatur. Et ita asserunt Auila *de censuris, part. 2. cap. 3. dub. 5.* Henriquez *lib. 13. c. 26. num. 1.* & alij, excommunicationem Episcopi pro tota Diœcesi non ligare eos subditos, qui commorantur in loco exempto intra eamdem Diœcesim ipsius Episcopi, qui censuram fert. Secundò, notat Fagundez, quòd si festum, vel ieiunium seruetur in patria, & in loco per quem transit; ex præcepto Episcopi vtriusque Diœcesis; tunc videtur, peregrinum ad neutrum obligari: quia peregrini non sunt subditi Episcopo illius loci, vt eos obligare possit suo præcepto; & quia non tenentur absentes ad leges patriæ: ergo, &c. & ideò hanc

Sup. hoc primo, in to. 1. in fin Ref. 86 vers. Vnde, &c.

Sup. hoc latè in tom. 5 tr. 1. Ref. 99. &c.

Sup. his in fin. Ref. præcetiræ, vers. Quartò, & in tom. 4. tr. 6. 45. §. 2. ad med. vers. Secus autē.

hanc sententiam putat probabilem, etiam quoad casus reseruatos. Sed contrariam, vt probabiliorem, confirmat. Vnde ex his apparet, me probabiliter olim dixisse. Panormitanos in diebus festiuis, à nostro Archiepiscopo in dictis, posse laborare in Ecclesia Sancti Cataldi, quia est locus exemptus, & subiectus Archiepiscopo Montis Regalis.

RESOL. XLIX.

An Catholici habitantes in terris Hæreticorum præceptis Ecclesiæ teneantur?

Et inter alia deducitur, an liceat transeuntibus per loca Hæreticorum comedere carnes diebus Veneris?

Et an hoc admittatur solum in casu, quo eis periculum graue immineret vitæ, bonorum, &c. Ex p. 11. tr. 1. & Misc. 1. Resol. 5.

§. 1. PRo negatiua sententia arguit Caramuel *in Theologia fundamentali fundamento* 19. *q.* 2. *num.* 147. vbi sic ait: An si maior pars non seruet legem, desinat obligare ipsa lex?

2. Affirmatiuam sententiam tenet Diana *part.* 7. *tr.* 11. *resp.* 23. vbi ait: Si de facto maior pars Populi non seruaret legem, poterunt alij sine scrupulo maiori parti conformari, & excusari: quia talem legem supponitur non esse vtilem Reipublicæ; & ego, assertum ipsum, & rationem inferendi considero, & infero Catholicos, qui in Ciuitatibus hæreticorum habitant, non teneri ad ieiunia, posse in Quadragesima carnes comedere; non debere audire Missam diebus festis, &c. Nã has leges maior populi pars non obseruat, & ipsi se possunt maiori parti conformare. Quod si ad ius diuinum recurras, & dicas hanc hæreticorum negligentiam ex infidelitate subnasci, cur non possit aliquis benè credere, & tamen in cæteris se illis conformare, non video. Sanè relinquamus hæreticos, etiam inter Catholicos corruptissimæ sunt aliquæ communitates. An ne ideò poterit Petrus violare talem, aut talem legem, quia plerique illam violant? Sed inter Ecclesiasticas, & sæculares distingues, interrogabo tamen. An Ecclesia possit ferre leges inutiles: nam quæ temeratur à pluribus, esse inutilem Diana supponit. Ego Dianæ assentiri non scio, tu rem considera. Hucvsque Caramuel.

Quæ hic est resol. 23. in fin. Adde hanc Resol.

3. Sed hæc doctrina est omninò refellenda, quia suppono, certum esse hæreticos, & Apostatas à fide obligari legibus Ecclesiasticis, quia hi verè subiecti sunt Ecclesiasticæ iurisdictioni: nam retinent characterem baptismalem, qui est fundamentum huius subiectionis, & licet secundùm præsentem statum non sint absolutè membra Ecclesiæ, tamen aliquando fuerunt membra, & contra ius Ecclesiæ acquisitum deliquerunt, se ab illa separando, ac semper vt ad illam reddeant, cogi possunt; vnde fit vt eius præceptis obligentur, & consequenter contra illa peccent ea non seruando. Et ita docet Arriaga *in curs. Theol. tom.* 4. *disput.* 20. *sect.* 6. *n.* 30. Merolla *de legibus, c.* 3. *disp.* 4. *dub.* 40. *n.* 465. & alij communiter.

4. Hoc supposito assero doctrinam, quam ego docui adductam à Carumuele esse veram, & illam nouissimè ex Rodriguez, & Bonacina docet doctus, & amicissimus Pater Antonius Escobar, & Mendoza *in sua erudita Theologia mor. lib.* 5. *c.* 3. *n.* 25.

Alibi in resol. quæ hic est infrà 55. & in 10. 9. tr. 2. Resol. 145. § 2. & si placet

5. Sed ex illa non rectè deducitur Caramuelis Corollarium: nam lex Pontificia non pendet ab acceptatione Populi per se, & absolutè loquendo, vt alibi à nobis fusè probatum est.

6. Et licet, hoc non obstante, præsumatur Principes laicos, & Ecclesiasticos leges condere, & promulgare sub tacita conditione, si à Populo acceptentur: quia hoc videtur pertinere ad suaue regimen Populorum, & magis conforme legislatorum benignæ voluntati: quod optimè confirmat dictum Gratiani §. *leges c.* 3. *dist.* 4. leges instituuntur cùm promulgantur; firmantur cùm moribus vtentium approbantur: *Et in lege de quibus, ff. de legibus*, vbi ita habeatur; leges nulla alia ex causa non tenent; nisi quia iudicio Populi receptæ sunt. Et ita ex Becano, & Bonacina obseruat Caspensis *in Cursu Theol. tom. de legibus, disp.* 1. *sect.* 5. *n.* 60. & Escobar, *vbi supra, sect.* 2. *c.* 12. *Problema* 5.

lege etiam alias Resol. earum annot.

7. Tamen hæc opinio non est applicabilis in casu nostro; nam est intelligenda de legibus, quæ in dies emanant à Pontificibus, & non de præceptis Ecclesiæ olim ab ipsa promulgatis, & à toto populo Christiano vsu receptis: verùm posteà ab hæreticis inimicis Ecclesiæ in eius odium absque vlla iusta causa pertinaciter, non obseruatis, & contemptis.

8. Et ideò adducam hîc Paulum Layman *in Theol. mor. lib.* 1. *tract.* 4. *c.* 11. *num.* 8. vbi sic ait. Existimo tamen sententiam Sanchez probabilem esse ac tutam, cùm non videatur esse mens Ecclesiæ aliquem obligare ad ieiunandum in loco, vbi fideles alij non ieiunant, siquidem id commodè, plerumque fieri non potest, & valdè expedit Ecclesiæ cuiusque morem vniformiter à fidelibus obseruari.

9. Loquor autem solùm de Ecclesiis, ac Diœcesibus Catholicorum: nam alia ratio est si peregrinus Catholicus in Terras hæreticorum veniat: Huic enim arbitror ieiunia, & festa obseruanda esse secundùm Calendarium nouum, atque suæ Diœcesis, Romanæque Ecclesiæ consuetudinem, si commodè ita seruare possit. Ratio est, quod in contemptum Ecclesiæ Catholicæ cedere videatur, atque scandali occasionem præbeat, si peregrinus Catholicis post habito propriæ Ecclesiæ legitimo more, in obseruationibus Ecclesiasticis se conformet legitimæ consuetudini ab hæreticis pertinaciter retentæ, ac defensæ. Ita ille, cui adde Hermanum Busenbaum *in medulla Theologiæ moralis, lib.* 1. *tr.* 2. *c.* 2. *dub.* 3. *n.* 2.

10. Vnde nostram sententiam in terminis contra ea, quæ asserit Caramuel tenet Ferdinandus Rebellius inclitæ Societatis IESV præstantissimus Theologus *de oblig. iust. part.* 1. *lib.* 1. *q.* 5. *num.* 14. vbi docet, quod in terris hæreticorum consuetudo totius Populi comedendi carnes diebus vetitis, & violandi ieiunia, nec per mille annos continuata Ecclesia præcepta abrogare poterit. Ita Rebellius, cui adde nouissimè Patrem Vrbanum ab Ascensione Carmelitanum *in Theol. mor. tr.* 1. *c.* 4. *§ si tamen maior.*

11. Sunt igitur prorsus eliminanda à mentibus Catholicorum argumenta, quæ reducit doctus Caramuel.

12. Confirmantur superius dicta: an si opinio Caramuelis esset admitrenda, sequeretur, frustrà vsque adhuc Doctores in dubium vertisse, si liceret transeuntibus per loca hæreticorum comedere carnes, & hoc admitterent solùm in casu, quo periculum graue eis immineret vitæ, bonorum, &c. Alioquin minimè, vt rectè aduertit Hermanus Busenbaum in medulla Theologiæ moralis *lib.* 1. *tr.* 1. *c.* 3. *n.* 10. Eminentissimus Cardinalis Lugo *de Fide, disp.* 14. *sect.* 5. §. 2. *n.* 104. & alij penes ipsum. Ergo, &c.

sup. hoc in tom. 7 tr. 5. Resol. 68. & in aliis eius annot.

RESOL. L.

An ius ciuile obliget in Hispania in casibus, in quibus aliquid non sit definitum in legibus illorum Regnorum?

Idem est dicendum de aliis Regnis.

Et an aliquis sit puniendus propter transgressionem legum ciuilium, si actus non sit contra ius naturale, vel Regni, nec contractus sit irritus, & si à iure ciuili irritetur,

tatur, si tamen à iure naturali, vel Regni non irritetur? Ex p.5. tr.14. & Misc.2. Res.69.

§.1. HIc casus potest deseruire etiam pro aliis Regnis, vbi determinatum non sit, deficientibus legibus propriis esse decidendum secundùm leges ciuiles; & affirmatiuam sententiam tenet Castrus Palaus *tom.2.tract.3.disp.1.* Sanchez *de matrim. lib.7. disp.87. n.19.* & Villalobos *in summ.tom.1.tract.2.difficult.8.n.6.* vbi sic ait: [Las leyes de derecho ciuil tienen fuerça en España, faltando las leyes des Reyno, no de su naturaleza, sino proque en España se han introduzido assi por la costumbre, y assi por momento se alegan en les Chancelerias, y Audiencias, y todos los juezes juzgan segun estas, leyes, quando faltan las nuestras.] Ita ille, qui pro hac sententia citat Burgos de Paz *in l.1.Tauri, à num.520.* Antonius Gomez *ibi num.10.* Pin. *rubric.C.de bon.matern.par.2.num.12.* & Cifuentes *in leg. 3.Taurin.3.*

2. Verùm ego contrariæ sententiæ tanquam probabiliori adhæreo, quam ita mordicus tenent Salas *de legibus tract.14.disp.7.sect.9. nu.18.* & Granado *in 1.2. contr.7.tract.3.part.1.disp.3.sect.3. n.25.* vt contrariam immeritò falsam vocent. Hanc etiam opinionem docet Suarez *de legibus, lib.3.cap.8.num.5.* Vasquez *in part. 2. tom.2.disp.153.cap.2.* & Gordonus *in Theol.mor.tom.1. lib.2.quæst.9.cap.3.num.3.* cum multis aliis Iurisconsultis penes ipsos. Et ratio est, quia, vt probat Molina *de iustitia, tom.1.tract.2.disp.30.* Suarez *de legibus, lib.4. c.7.* & alij, Imperator non est dominus totius orbis, & in speciali constat nullam habere iurisdictionem in Hispanos, quorum Rex supremam habet potestatem temporalem in his Regnis: ergo non potest Imperator illa suis legibus obligare, nec leges Imperatorum, modò vllam vim habent in Hispano, nisi Rex noster subiiceret Hispanos iuri ciuili communi. Quòd autem ius ciuile allegetur passim in his Regnis, non concludit, quòd obliget, sed allegantur leges ciuiles, non vt leges, sed vt dictamina rationi consentanea (cùm re ipsa talia fuerint) & naturam contractuum optimè explicantia. Vide Panormitanus *in cap. Ecclesia S. Mariæ, n.10. de const.* vniuersè ait, quòd vbi lex ciuilis Imperatorum esset fundata super ratione naturali, potest iudex Ecclesiasticus illam seruare, non ratione legis, sed ratione naturali, & Baldus *in cap. fin. de const.* testatur Francos vti lege Romana, non quia lex, sed quia bona est. Itaque, vt optimè aduertit Granado *vbi suprà*, consuetudo solùm est leges ciuiles citandi, vt in iis, quæ ad ius naturale accedunt, magni habendæ, eo quòd optimis rationibus Iurisconsultorum responsa niti soleant. Vnde patet, responsio ad argumentum Villalobos, nempe non ex vi legis, sed ex consuetudine teneri iudices in Hispania sequi decisiones iuris ciuilis, deficiente iure proprij Regni: nam respondetur quòd talis consuetudo & vsus non potest probari ex eo, quòd frequentiùs iudicent iudices per leges ciuiles deficientibus propriis, quia id faciunt non obligatione, sed imitatione, quia scilicet dictæ leges æquitati proximiores videntur. Concludo igitur cum Gordono ius ciuile in aliis Regnis extra Imperium non obligare, nisi quantum illorum Regnorum Principes statuerunt.

3. Notandum est tamen quòd etiam stando in prima opinione Auctores contratij docent, neminem esse puniendum propter trãsgressionem legum ciuilium, si actus non sit contra ius naturale, vel Regni, neque contractum fore irritum, etsi à iure ciuili irritetur; si tamen à iure naturali, vel Regio non irritetur, quia si hos effectus leges ciuiles haberent, obligarent Hispanos sicut propriæ quod non est dicendum. Ita Palaus *vbi suprà.*

RESOL. LI.

An si Summus Pontifex existeret in aliquo Regno, verbi gratia Regis Hispani, teneretur vi directiua obseruare leges illius Regni latas pro bono publico? Ex p.10.tr.14. & Misc.4.Res.26.alias 28.

§.1. AFfirmatiuam sententiam tenet doctissimus Arriaga *in Curs.Theol.tom.4.tr.de legib.disp.15. sect.3. subsect.3. n.53.* vbi sic ait: Duo verò circa ipsam subiectionem Ecclesiasticorum adhuc restant declaranda. Primum est, vtrùm ipsemet Summus Pontifex obligetur eius legibus, quando existit in alieno dominio temporali. Suarez censet non teneri; tum quia; iuxta ipsius principia, ipse est, qui iurisdictionem dedit sæculari Principi, vt eas leges institueret: ergo tanquam Superior ipso Legislatore non debet per eam obligari; tum quia, etiamsi obligatio veniat ex ratione se conformandi cum toto, non videtur ob summam eius dignitatem ea ratione vrgeri. Ego tamen probabiliùs puto teneri; tum quia, esto vera sit sententia Suarez, quòd Pontifex approbando eas leges sit Legislator quodammodò earum, non propterea excusatur ab obligatione eas seruandi; quia Legislator tenetur suis legibus, tum quia dignitas, & eminentia personæ non obest: nam ad suas leges Ciuiles, & Canonicas tenetur, non obstante tota ea dignitate: ergo eodem modo per se tenebimur ad Imperatorias, quando est in Imperatoris terris, tum denique, quia Nicolaus Papa I. verbis suprà à me citatis, etiam videtur includere ipsos Pontifices in ordine ad leges Ciuiles, sicut includit Imperatores, in ordine ad leges Canonicas. Et sanè iniquum esset, si Pontifex in alieno dominio vellet suum triticum cariùs vendere, quàm per leges ibi cæteris liceat: ad quod punctum per accidens est, quod illa sit ibi tunc in persona, aut per Ministros suos mandet id fieri. Ita Arriaga.

Quod hoc in tom 9 tr. 2. lege doctrinam Res. 90 & omnisi Res eius primæ, secundæ, & tertiæ not.

2. Sed ego puto non esse discedendum à Sententia Suarez, quam etiam tuetur Merolla *in Theol.mor.tom.2. disp.4.c.3.dub.45.n.610.* sic asserens: Excipitur tamen Summus Pontifex, qui iure diuino in omnibus, & per omnia exemptus est à potestate ciuili, vt benè probat Molina *tom.1.de iust.tract.2.disp.31.* Vnde nullas leges Ciuiles alterius Principis seruare tenetur; quare licet Pontifex versetur in alieno Regno, non tenetur leges Ciuiles illius Regni seruare. Quod existimo verum, non solùm ex vi præcepti, & obedientiæ, sed etiam ex titulo seruandi vniformitatem cum tali Communitate, quia Pontifex est persona adeò excellens, vt non cogatur ex vi rationis sese accommodare Statutis, & Legibus suorum inferiorum. Ita ille, & ego.

RESOL. LII.

An Principes teneantur seruare suas leges?

Et quid, si iurassent seruare eas, vt solet tale iuramentum exigi à Regibus, & Dominis terrarum, dum accipiunt denuò possessiones earum?

Et difficultas est, an ex vi directiua Principes teneantur seruare suas leges, ita vt illas frangendo peccent mortaliter?

Et inter alia, quæ ex doctrina huius Resolutionis inferuntur, tandem quæritur, an Princeps teneatur stare contractibus à se celebratis cum suis subditis, & aliter faciendo peccet mortaliter? Ex p.1.tr.10.Res.10.

§.1. REspõdeo, quòd Princeps, seu alius Legislator, qui non habet superiorẽ, non tenetur legibus non obligantibus ex æquo, vt legibus vestiũ, &c. benè tamen tenetur legibus obligantibus omnes, vt legibus taxantibus pretia merciũ, &c. Sed ad hoc non tenetur vi

Sup cõtento in hac Res. seq per totã & in tom 3. tr.1 ex Res.

vi coërcitiua, cùm à nullo puniri possit; sed vi directiua: quia, sicut ius naturæ præcipit, vt Superiores obseruent leges proprias, & sic se conforment subditis; turpe est enim, caput, & membra non conformari: ergo eodem modo, quo subditi tenentur seruare leges Superiorum, Superiores ipsi tenentur seruare proprias, ac proinde vtrique legibus obligantur. Ita docet Granado *in part. 2. contr. 7. tract. 3. p. 1. disp. 6. sect. 1. n. 6.* Layman *in Theolog. mor. tract. 4. c. 9. n. 3.* Suarez *de legib. lib. 3. c. 35.* Fernandez *in exam. Theol. mor. p. 2. c. 6. §. 2.* Ioan. de la Cruz *in direct. consc. in præm. dub. 3. concl. 2.* Vasquez *in p. 2. tom. 2. disp. 167. c. 3. n. 17.* Becan. *in summ. Theol. p. 2. tr. 3. c. 6. q. 22. per totam,* & alij penes ipsos.

2. Sed difficultas est, an ex vi directiua teneatur ita seruare suas leges, vt illas frangendo peccet mortaliter. Affirmant aliqui, vt Granado *vbi supra, in p. 2. contr. 7. tract. 3. p. 2. disp. 17. sect. 3. n. 24.* Suar. *de legib. lib. 3. c. 35. n. 8. & 20.* Sayrus *in Claui Regia, lib. 2. c. 9. n. 2.* Malderus *in p. 2. q. 96. tract. 5. fol. mihi 405. col. 1.* & alij: quia putant directè Principes teneri seruare leges.

3. Sed mihi contraria sententia probabilis etiam videtur, quam docet Filliuc. *tom. 2. tract. 21. c. vlt. num. 426.* Azorius *p. 1. lib. 3. c. 11. q. 1.* Salas *de legib. disp. 24. sect. 2. n. 19. & 20. & disp. 20. sect. 12. n. 104.* Lessius *lib. 2. c. 35. dub. 5. n. 34.* & alij: quia Princeps non tenetur seruare legem, nisi indirectè; & illo iure, quo se tenetur conformare subditis: & cùm lex non obliget vltra voluntatem Legislatoris, non censetur Legislator velle sibi tantam obligationem imponere. Ergo, &c. Vnde, semoto scandalo, & aliis circumstantiis, assero, Pontificem non peccare mortaliter, si non communicet in Paschate; si faciat contractum, iure tantùm humano, simoniacum; & aliis similibus. Peccaret tamen Princeps, si venderet aliquam rem vltra iustum pretium taxatum à lege: nam, vt benè obseruat Lorca *in p. 2. tom. 2. tract. de legib. disp. 16. membr. 3.* & alij, naturalis iustitia postulat: vt iusto pretio contractus fiant: pretium autem fit iustum communi æstimatione, quæ meliùs lege, quàm alio arbitrio declaratur.

4. Notandum est etiam, quòd Princeps teneatur stare contractibus à se celebratis cum suis subditis; & aliter faciendo peccat mortaliter: & ita docet Regin *in praxi, tom. 1. lib. 13. c. 17. n. 168.* Suarez *de legib. lib. 3. cap. 35. n. 23.* Salas etiam *de legib. disp. 14. sect. 1. num. 27.* Azorius *part. 1. lib. 5. c. 11. q. 1.* Filliucius *vbi supra,* & nouissimè Villalobos *in summ. tom. 1. tract. 2. dub. 30. n. 6.* vbi sic asserit: [En todo contrato el Principe se obliga à aquel con que contrahe, aunque sea su subdito, y queda obligado como el està. Es commun sentencia y lo dicta la razon natural: porque el contrato ha de ser y gual, y no ha de claudicar: y ansi pues el subdito le queda obligado à el en el contrato; tambien el ha de quedar obligado.] Et ideò docet Ioan. Valerus *in differ. vtriusque fori, verbo Lex, differ. 10. n. 1.* Principes non teneri, saltem (ait ipse) sub mortali, seruare leges, nisi tamen iurassent seruare eas, vt solet tale iuramentum exigi à Regibus, à Dominis terrarum, dum capiunt de nouo possessiones earum: quia Princeps naturaliter sub peccato mortali potest se suis subditis obligare. Vide etiam, circa præsentem quæstionem, Tannerum *in part. 2. disp. 5. q. 6. dub. 2. n. 22.*

RESOL. LIII.

An Princeps à legibus sit solutus?

Et deducitur, quod sepositio scandalo Princeps non peccat mortaliter legem suam non seruans.

Ex quo cursim sequitur, quod sepositio scandalo Pontifex Summus non legens Horas Canonicas, non ieiunans, &c. non peccat in hoc.

Et infertur omnia peccata, quæ à Principe committuntur ob non obseruationem propriarum legum esse eiusdem speciei.

Et notatur 2. quod Princeps Superior non tenetur in conscientia seruare Statuta, seu Leges municipales Prouinciarum sibi subiectarum, quando in illis Prouinciis moratur, vel in eis peregrinatur.

Et quid, si tale Statutum confirmatum sit ab ipsomet Principe? Ex p. 11. tr. 7. & Misc. 7. Res. 6.

§. 1. ORitur difficultas ex verbis Vulpiani, qui *in leg. Princeps 31. ff. de legib.* diserte tradit, Principem legibus solutum esse: sed variè respondent Doctores, Iacobus Cuiacius *lib. 15. obseru. c. 30.* scribit Græcos interpretes eam accipere de legibus pœnariis, itavt Princeps, delicti à se commissi, pœnam legibus definitam non sustineat, cùm iudices non habeat. Ipse verò Cuiacius eam de legibus caducariis, seu odiosis, nempe Iulia, & Papia tantùm interpretatur; hoc argumento quod desumpta sit ex Vulpiano *lib. 13. ad Iulian. & Papiam,* quæ de caducis erat lata, quod ex inscriptione ipsius legis appareat. Idem censent Anton. Augustin. *lib. de leg. & Senatusconsult. c. 17.* & Tob. Raurmestier *lib. 1. de iurisdict. cap. 19. n. 7.* Gotofredus *in notis ad nou. 105. c. 2. in fin.* Vulpianum ita intelligit, non quòd sit Princeps verè legibus solutus, sed quod solutus videatur, *arg. leg. imperfecto 13. ff. de leg. 3.* Guilielmus Onciacus *q. philos. 27. n. 4.* opinatur, Principem de facto legum vinculis solutum, iure verò esse obstrictum. Vulteius *ad §. sed quod Principi 6. Scilicet de iur. nat. gent. & ciu. n. 7. & 8.* docet Principem omnibus legibus tam à populo Romano, quàm ab ipso, & antecessoribus suis latis solutum, & liberum: interim tamè legibus diuinis, & naturalibus (vt pote, quæ Vulpiani regula non contineantur) teneri atque adstrictum esse. D. Besoldus *lib. 1. polit. c. 2. n. 32. pag. 82.* aliique ab eo relati, distinguunt inter ordinariam Principis potestatem, & extraordinariam: & secundùm ordinariam potestatem Principem legibus subiectum: secundùm extraordinariam verò iisdem solutum esse existimant. Plerique denique alij distinguunt inter leges merè positiuas siue ciuiles, iurisque solemnia: & inter leges naturales siue diuinas, atque gentium, sicque eas, quæ publicum respiciunt bonum; & concludunt Principem illis omnibus esse exemptum; his verò (cùm sint incommutabiles) non item, *§. sed naturalia 11. 5. de iure naturæ, gentium, & ciu. 2. §. 1. ff. de vsufr. earum rerum quæ vsu consumunt:* ac proinde populum Romanum qui lege regia omne suũ imperium, & potestatem in Principem, seu Imperatorem transtulit, *dict. §. sed & quod Principi 6. 5. dict. t. & l. 1. ff. de constitut. Principum.* his eundem soluere non potuisse, & consequenter etiam eundem Principem, neque cuiquam rem suam sine iusta causa auferre, neque proprium contractum transgredi posse, etiamsi vtatur plenitudine potestatis; quia eius potestas, vtcumque plena ad id se se non porrigat: cùm pacta, & contractus violare nefas sit iure naturali, & gentium, *l. 1. ff. de pact. leg. 1. ff. de const. pec. leg. 3. C. de rescindend. vend.* Iason. *in leg. ex imperfecto 3. Codice de testament.*

2. Sed de hac quæstione latè tractat Ferdinandus Vasquius *leg. 1. cont. illo cap. 20. n. 15.* Corasc. *l. 2. misc. cap. 25. num. 4. & 5.* Vves *in §. fin. num. 4. in fin. quibus modis. test. infirm.* Conran. *Comm. iur. ciu. l. 1. c. 16. n. 8. & 10.* Antonius Faber *tom. 1. iurisprud. Papin. titul. 2. principio 8. illud 2.* Schiforhegh. *l. 3. tract. 19. quæst. 21.* Vngepaut *exercit. Iustin. 2. quæst. 5. pagina 44. cum sequentibus. editione vltima.* Bender *in tract. de reuis. conclus. 22. num. 16. & sequentibus.* Niellius *disp. feud. 2. thes. 3. liter. B.* Treutler. *disp. 1. thesaur. 6. volumine 4.* Scipio Gentil. *in disp. de Principatu Rom. thesaur. 30. & sequent.* Henonius *disputatione 1. sub. controuers. 17.* Lansius *in discursu de lege Regia, thesauro 62. cum multis sequentibus,*

Sup. hoc in Res. præterita, & in aliis eius primæ ann.

Sup. hoc cõtractu in §. vlt. præced. Res.

& in dissert. de legibus in Corollar. 46. & Andreas Scepsius *in orat. sive q. An Princeps lege sit solutus*, Boeer *dicto tract. de inuestitura feudi, cap.* 3. *n.* 78. *& pluribus subsequentibus.* Reinold. *in Oeconomia tit.* 3. *&* 4. *leg.* 1. *ff. nu.* 7. *pag.* 137. *& sequentibus.* Hunnius *lib.* 2. *de interpret. & auctoritat. iur. c.* 1. *q.* 7. *pag.* 135. *cum seqq.* Enenkel *l.* 1. *de primi leg. c.* 8. *& l.* 3. *c.* 3. *& seqq.* Bachouius *in notato. & animaduers. ad Treutler. volum.* 1. *disp.* 1. *th.* 6. *lit. A & B, pag.* 24. *cum seqq.*

3. Quibus omnibus adde Runalinum *in auream Bullam Caroli IV. dissert.* 5. *part.* 1. *thesi* 10. & Mollam *in emporio iuris part.* 1. *q.* 2.

4. Sed vt aliquem Theologum sentiamus, in expositione dictæ legis Vulpiani sic ait Ioannes Præpositus *in part.* 2. *Diui Thomæ quæst.* 95. *disp.* 4. *dub.* 1. *num.* 5. Contra tertiam conclusionem potest obiici, *leg. Princeps* 31. *ff. de legibus*, vbi dicitur, Princeps legibus solutus est.

5. Respondent aliqui, illi esse mentionem certarum quarumdam legum, non verò Imperatorem velle Principem solutum esse omni legum genere: Alij solutum idem volunt dicere, quòd dispensatum; quibus tamen repugnat ipsa lex, vbi dicitur. Augusta autem legibus soluta non est, Principes tamen eadem illi priuilegia tribuunt, quæ ipsi habent. Vnde.

6. Respondeo, Imperatorem solùm indicare id, quod docuimus in explicatione illius conclusionis, scilicet supremum Principem non adstringi lege, vt est lex ab eo posita eo modo, quo adstringuntur subditi, cum quo benè potest consistere, quod quando materia legis, eiusdémque legis conditiones eo locum habent, iure naturæ teneatur facere quod aliis per legem præscribit, vt caput corpori sese conformet. Ita Præpositus.

7. Mihi verò in hac difficultate aliqua firmanda existimo. Dico igitur primò, quòd Legislator supremus non obligatur lege sua quoad vim coactiuam.

Sup. hac vi coactiua in tom. 3. tr. 1 in Ref. 51 à lin. 5 §. vlt. & in aliis eius primæ not.

8. Prob. Vis coactiua maximè connaturaliter exercetur in inuitum, à quo pœna reposcitur pro transgressione legis, atqui pœna non potest reposci à supremo Legislatore; ergo. Minor probatur, qui non subditur aliis, sibi etiam non subditur; nec habet in se vim coactiuam.

9. Confirm. esse debitorem pœnæ, dicit respectum ad alium, à quo quis possit vrgeri ad pœnæ solutionem, supremus autem Princeps non subditur alicui, qui possit pœnã ab eo exigere: relinquitur ergo quod si peccet, reddatur obnoxius pœnæ apud Deum debitæ; non verò apud alium. Ex quo sequitur, quòd Pontifex non incurrat pœnam constitutam in lege à se lata, similiter nec Episcopus incurrat pœnam legis suæ, nec item Princeps secularis: in hoc passim conueniũt Doctores.

10. Dico secundò: Princeps etiam supremus tenetur præstare id, quod aliis præscripsit per legem, si ratio, & materia legis in illo etiam locum habeat, vt in exemplis allatis. Ita communiter Doctores, & speciatim Diuus Thomas *q.* 96. *a.* 5. *ad* 3. qui dicunt Principem subdi lege quoad vim directiuam non quoad vim coactiuam. Patet *c. cum omnes de constitut.*, vbi dicitur, quod quis, quæ iuris, in alterum statuit, ipse debeat vti eo. *Et L. digna C. de ll.* dicitur: Digna vox maiestate regnantis alligatum legibus se Principem profiteri.

11. Dico tertiò: quòd Legislator non obligatur sua lege immediatè ex efficacia legis illum adstringentis, sed lex ab eo posita se habet respectu illius tanquam conditio, sine qua non, qua posita lex naturæ obligat ad præstandum id, quod aliis sua lege præscripsit propter rationem dictam. Consentit Azor. 1. *part. mor. lib.* 5. *c.* 11. *§. huius igitur q.* Malderus *q.* 96. *art.* 5. *§. aliter tamen.* Lorca *disp.* 25. *§. primum Princeps.* Tannerus *disp.* 5. *q.* 6. *dub.* 2. *n.* 20. Gamachæus *q.* 96. *c.* 5. *in concluſ.* Et hoc solùm concludit Vasquez *disp.* 167. *c.* 3. quia scilicet ipsa ratio naturalis postulat, vt Princeps se aliis conformet, id suadens, & non amplius varia, quæ ex legibus ciuilibus afferuntur.

12. Valentia *disp.* 7. *q.* 5. *punct.* 4. *§. respondeo, hoc ipsum:* conuenit nobiscum in conclusione, si Princeps nolit se lege sua comprehendere: addit tamen, si cùm legem tulit ex intentione se se etiam inclusit in illa, itavt, cùm voluit omnes id facere, quod lege præscripsit, se ipsum quoque in illis omnibus comprehenderit, ipsum obligari lege sua directè.

13. Sed contrarium est longè probabilius: nam etiam eo dato, non redditur inferior Legislatore, & obligatio ex lege orta non ex voluntatis, sed ex ratione inferioris respectu Legislatoris oritur; non potest ergo Legislator se legi subiicere, ad hoc vt lex eum directè obliget.

14. Nec refert, quod possit aliquis per votum directè se se obligare ad aliquid faciendum: nam obligatio orta ex lege (quod votum dicatur priuata lex id est improprium, seu impropria locutio) sed ex promissione, nam per votum aliquis promittens Deo, se se illi tanquam promissario obligat.

15. Ex quo deduco, quòd sepositio scandalo Princeps non peccet mortaliter legem suam non seruans, Azo. sup. Lessi. *lib.* 2. *de iust. c.* 35. *dub.* 5. Salas *de leg. disp.* 14. *n.* 17. 19. *&* 21. Bonac. *q.* 1. *de leg. punct.* 6. Palao *de leg. disp.* 1. *punct.* 24. *§.* 1. quia illa naturalis æquitas non graue iter obligat. Hinc sepositio scandalo Sum. Pont. non legens Horas Canonicas, non ieiunans non grauiter peccat in hoc.

Sup. hoc in Ref. præteri. ra. § Sed difficultas, & in aliis §. eius not.

Sup. hoc magis latè in tom. 1. tr. 5. Ref. 48. & in tom. 3. tr. 1. lege doctrinam Ref. 18. & §§ eius primæ annot.

16. Licèt aliqui contrarium sentiant, aduerte tamen superiores mirum in modum excitare inferiores ad obseruationem legis, quando ipsis præunt exemplo in exacta legum suarum obseruantia.

17. Vide circa præsentem quæstionem Escobar *in Theol. mor. tom.* 1. *lib.* 5. *sect.* 2. *c.* 5. *n.* 36. *cum seq.* & me citat. Merol. *de leg. disp.* 4. *c.* 3. *n.* 616. & alios penes ipsos.

18. Ex his infertur, omnia peccata, quæ à Principe committuntur ob non obseruantiam propriarum legum, esse eiusdem speciei, vt benè inquit Salas *de leg. disp.* 14. *sect.* 2. *n.* 21.

19. Ratio est, quia illud præceptum generale legis naturæ de seruanda propria lege, non ponit actum Principis in eadẽ specie, in qua esset actus subditi, qui directè, & immediatè subditur legibus Principis, quæ specialiter pertinent ad materiã talis virtutis, vel vitij, & ideò in eadem specie vitij violationẽ legis humanæ constituunt. Et probatur hoc, quia ratio formalis propter quam dicimus peccare Principẽ non seruando legem suam, eadem est in violatione omnium legum suarum, scilicet, quia turpiter agit discordãdo à toto, ergo omnia peccata censentur eiusdem speciei, licet contrarium absque sufficienti ratione velint Lessius, & Bonac.

20. Item infertur, legem latam à Principe respectu Principis non habere vim, ac rationem legis per se loquendo: quia non est causa immediata, & proxima à qua in conscientia Princeps obligetur, sed tantùm est conditio requisita, qua posita emanat iure naturali obligatio ad seruandum suam legem. Nam ius naturale dictat, quod caput se conformet corpori, & membris, & quod patiatur legem, quam ipse tulerit.

21. Nota etiam hìc, quòd Princeps superior non tenetur in conscientia seruare statuta, seu leges municipales Prouinciarum sibi subiectarum, quãdo in illis Prouinciis moratur, vel in eis peregrinatur. Ita Felinus *c.* 1. *de const. n.* 30. Suarez *lib.* 3. *de leg. c.* 35. *n.* 14. Salas *disp.* 14. *sect.* 2. *n.* 23. *&* *seq.* Bonacina *de leg. disp.* 1. *q.* 1. *punct.* 6. *n.* 26. Ferdinand. Castro *in oper. mor. part.* 1. *tract.* 3. *disp.* 1. *punct.* 24. *paragrapho* 1. *numero septimo.* Ratio est, quia talia statuta lata sunt ab inferiori potestate, & iurisdictione, & ideò non habet vim obligandi eum, qui in eodem loco habet superiorem iurisdictionem.

Qua

Qua ratione dicunt etiam communiter Canonistæ, Legatum Pontificis, dum est in aliquo Episcopatu non obligari peculiaribus legibus illius Episcopatus.

22. Imò addunt Salas, Suarez, & Castro licet tale statutum particulare confirmatum sit ab ipsomet Principe, nihilominus non obligare illum. Et ratio eorum est, quia non confirmat illud pro tota sua Republica, sed tantùm pro determinato loco, & ideò nulla ratio cogit caput totius Reipublicæ, vt illi subdatur. Hoc autem limitat Suarez, nisi talis locus esset quasi propria habitatio ipsius Principis, vt est verbi gratia, Roma respectu Pótificis vel propria curia respectu Regis: nam quæ ibi generaliter seruanda statuuntur per supremam auctoritatem ipsiusmet Principis, eum etiam obligare videntur, quia speciali ratione habetur tanquam ciuis, & membrum illius loci.

23. Sed hoc quod dicunt Auctores citati de statutis particularibus à supremo Principe confirmatis, non videtur indistinctè verum; sed etiam quando confirmatio est in forma communi: secùs verò quando est ex certa scientia: nam Princeps hoc modo confirmando statutum latum ab inferiori potestate, videtur de nouo ipse idemmet statuere, seu illud facere suum argum. *c. 1. de confirmat. vtil. & cap. si Apostolica de præb. lib. 5.* Ergo tenebitur Princeps tale statutum seruare eo modo, quo leges à se latas seruare tenetur. Et hæc omnia tenet Merolla, *vbi suprà n. 673. cum seq.*

RESOL. LIV.

An Princeps propter publicam necessitatem priuatis ius suum auferre possit?

Et in casu, an teneatur Princeps ad recompensationem?

Et quid, si prædictum ius tollatur per viam legis generalis, an tunc nulla restitutio fieri debeatur?

Et resoluitur priuilegium immunitatis per legem generalem non tolli.

Et infertur, quod Papa validè reuocat priuilegium per modum contractus oneroſi quibuſvis personis, quauis dignitate Pontificiali, Imperiali, Regali præfulgentibus virtute Bullæ Cœnæ Domini absque vlla restitutione, seu recompensatione.

Et tandem quæritur, an omnia sint supremi Principis, hicque possit ciuibus suis res suas, siue eorum dominium ex plenitudine potestatis pro libito sine vlla causa auferre, & ad alios transferre? Ex part. 11. tr. 7. & Misc. 7. Resol. 5.

§. 1. NEgatiuè respondeo nisi iusto pretio refuso. Probatur primò, iniquum, & iniustosum foret, vt cum iactura, & incommodo vnius, aut quorundam dumtaxat ciuium non etiam vniuersorum publicæ necessitati, & vtilitati subueniretur: cum, vt vtilitas, & commodum est vniuersorum, ita quoque æquissimum sit, vt non quorumdam dumtaxat ciuium, sed vniuersorum re atque opera quæratur, ac paretur: cum, & hæc sit naturæ lex iustissima, & æquissima, vt cum sequantur incommoda, quem commoda sequuntur *leg. secundum 10. ff. de reg. iur.*

2. Secundò. Accedit, quod nemo debeat alterius causa prægrauari, *cap. non debet de reg. iur. in 6.* Iam verò si ob necessitatem publicam quis à re sua pelleretur, prægrauaretur vtique alterius conciuium, videlicet causa, vt qui necessitatem publicam solus ferre cogeretur, quam tamen ipse solus non commeruit.

3. Tertiò. Si filius ob patrem, & è diuerso Pater propter filium quicquam sentire incommodi non tenetur, multò minus ob suos conciues quisquam tenebitur quicquam sustinere damni: cum multò maior, & arctior sit inter patrem, & filium, quàm inter Conciues coniunctio: siquidem pater, & filius pro vna habentur persona, *l. fin. Cod. de impub. & aliis subst.* Et pater, ac filius in secundo humanæ societatis gradu, ciuis verò cum conciue in septimo demum sit constitutus: atqui verum est prius, quod nempe filius pro patre non teneatur quicquam sufferre incommodi *tot. tit. C. ne filius pro patre.* Ergo, & posterius, ac consequenter non potest Princeps, boni publici causa quicquam priuato auferre, aut eum prægrauare.

4. Quartò. Ad hæc si etiam tunc cum ex contractu cum ciuitate, vel vniuersitate inito ciues sigillatim obligantur, non obligantur singuli in solidum; sed quisque illorum pro virili parte, multò minus tunc quando ciuis planè non est obligatus, exigetur ab ipso quicquam vltra virilem portionem: at verum est prius ex omnium confessione: ergo sequitur posterius.

5. Quintò. Accedit textus apertissimus *in l. vend. 13. §. 1. ff. comm præd.* in quo Vlpianus verbis distertis scribit: *Si in agro alicuius sint lapidicinæ, tunc inuito illo domino, neminem posse lapidem cædere nec priuato, nec publico nomine, nisi prius pro hoc salarium domino præstet.* Vnde profecto luce meridiana clarius elucescit, nec publico nomine, siue quod idem est, propter vtilitatem, vel necessitatem publicam quicquam priuato auferri posse nisi iusto refuso pretio.

6. Sexto. Et idem planè euincit quoque *l. 2. C. pro quibus caus. seruit. pro præm.* in qua serui, qui monetarios adulterinos in publicum deferunt, libertate donantur, inuitis etiam dominis: sic tamen, vt ipsi domini pretium ex fisco recipiant.

7. Septimò. Atque huc referri debent regulæ illæ iuris ex medio iure naturæ, & æquitate desumptæ, quod nemo sit lædendus, *l. 10. ff. de iust. & iur. §. 3. instit. eod. tit.* nec quisquam locupletari debeat cum alterius detrimento, *l. 14. ff. de cond. indeb. l. 206. ff. de reg. iur.* neque quisquam sine culpa sua re sua, suoque iure priuari debeat, *d. l. 11. de reg. iur.* sed suum cuique tribui oporteat.

8. Et quamuis respondeatur ob publicam necessitatem à regulis iuris recedi: non tamen existimo tantam esse Reipublicæ causam, vt eius gratia leges naturæ atque æquitatis regulæ violari possint, vbi quacumque ratione sartæ tectæ conseruari queunt, vt hic si rei, cui res adempta est, vel qui damnum passus fuit, id resarciatur vel contributione conciuium, vel ex fisco Reipublicæ.

9. Octauò. Confirmat denique hanc sententiam non parum, *§. fin. instit. de his, qui sui, vel alien. iur. sunt.* Vbi cum D. Pio Antonino Iustinianus apertè testatur; nemini hominum ius suum detrahendum, & ideò etsi Reipublicæ interfit dominos in seruos suos vltra modum sæuientes seruos distrahere, ad hoc tamen non aliter ipsos cogendos quàm iusto refuso pretio.

10. Atque ex his dicendum videtur, quòd licèt Princeps ex causa publicæ vtilitatis potest alteri in re sua præiudicare, imò illam auferre, iuxta ea quæ per textum *in l. Lucius, ff. de euict. & in l. si verberatum, §. 1. ff. de rei vend.* resoluunt Felinus *in cap. nouit. sub n. 8. de ind. & in cap. quæ Ecclesiarum num. 53. de constit.* vbi Abbas *n. 11.* Boss. *in tit. de princ. sub num. 187.* Afflict. *dec. 361. n. 4.* Becan. *cons. 3. n. 51. vol. 1.* Surdus *cons. 203. num. 17.* Peregrinus *de iur. fisc. l. 5. tit. 2. n. 49.* Ludouic. Rodulphin. *d. c. 6. n. 60.*

11. Quo casu tamen teneretur recompensare, *l. 1. C. quib. ex caus. seru. pro præm. libert. accip. l. si quando Cod. de oper libert.* Decius *in l. id quod nostrum num. 3. ff. de reg. iur. & in cons. 375. in fin.* Soccinus *in cons. 266. num. 30. vol. 2.* Iason. *cons. 233. num. 38. vol. 2.* Natt. *cons. 154.* Rolandus *cons. 69. in 1. dub. vol. 2.* Crauett. *cons. 995. num. 7. & cons. 276. num. 7. & cons. 308. nu. 8.* Menochius *cons. 72. num. 27. & cons. 744. num. 10.* latè Rimin. Iun. *cons. 199. n. 69.* cum multis sequentibus Peregrinus *de fideicom.*

*art.52.n.128.*Petra *de potest.Princ.c.31.n.49.*Ludouicus Rodul.*dec.6.n.102.*quibus adde Magestam *de Aduocaria,c.56.n.195.*

12. Et quamuis Surdus *cons.313.n.98.* asserat, quod de consuetudine non tenetur Princeps ad recompensationem, vbi ius alterius aufert ex causa publicæ vtilitatis fultus actoritate *gloss.in l.si locus.§.fin.*quam ibidem,sequuntur Alber.& Paul.de Castro, *ff. quemadm. seruit.amitt.*& Cæpol.*in tract.de seruit.vrban.prad.c.24. in fin.* Tamen maiorum Doctorum calculo gloss. illa reprehenditur secundùm Andr.Isern.*c.1.§. post natale in fin.*& ibidem Afflict. *col.2. de pace tenend.* Rolandus *cons.69.n.46.vol.2.*Natt.*cons.554.n.27.*Rimin.Iun.*cons. 199.n.18.*Subdens hanc consuetudinem esse irrationabilem,& reprobatam.Afflict.*dec.321.n.6.*Alber.*in l. venditor,§.si constat,§.commun.prædior.*adiiciens ibidem *n.185.*quod dato quod glossa illa esset vera, procedit tamen in casu speciali illius text. vt ibidem declarat Florian. relatus à Rolando, *d.cons.69.sub n.48.* & ideò non est illud dictum gloss. trahendum in consequentiam ex vulgaribus,& tanto magis in materia consuetudinis,quæ est stricti iuris, nec extenditur, vt in eisdem terminis attestatur Natt.*d.cons.554.*

13. Dicendum est itaque Principem ne quidem publica vtilitate,vel necessitate vrgente vsum,aut dominium rei suæ alicui adimere valeat,nisi pretium iustũ, vel merces exoluta fuerit.Ezech.*46.v.18.l.venditor.13. §.1.ff.commun.prædior.l.2.C.pro quib.caus.serui pro præm. &c.*D.Bocer.*in tr.de inuestitura feudi c.3.n.74. cum seq.* Hieronym.de Ceuallos *in speculo aureo opinion.commun. q.77.& seq.to.2.*quibus adde Harprechtum *in inst.to.1. §.6.de iur.nou.gent.& inu.n.23.*

14. His tamen non obstantibus sententiam Surdi tenet heu quondam noster doctissimus, & amicissimus Larrea *to.1.alleg.59.n.19.*dicens Principem quando in publica vtilitate rem priuatam aufert, nihil teneri restituere postquam necessitas cessauit,ex Gloss.*in l.si locus,§.fin.ff.quomod.seruit.amitt.*Alberico, Castrensi, & Cæpoll.

15. Et hæ sunt pugnantes sententiæ circa præsentem quæstionem; ego quid sentiam dicam breuiter. Assero itaque primam sententiam procedere quando dominium rei tollitur specialiter perticulari personæ, secùs si tollatur per viam legis generalis; quia nulla tunc restitutio fieri debet, vt ait Alexand *in cons.190.* maturè *n.17.vol.2.*& Dec.*in cap. quæ in Ecclesiarum,n. 93.vers.secundo hoc intelligitur,est constitut.*& Gozadin. *in cons.5.an in q.n.21.vers.quinto adduco,* & Menochius *in cons.701.num.88.vol.8.* & M. Ant. Peregrinus *in tr. de iur fisc.lib.5.tit.2. num.52. vers. item cum domino*, & Bœss.*in tit.de Princip.num.201.*Ysern.*cap.1. vers.similiter loco 2 de c.qui cur.vend.* vbi Afflict. *n.69.* Rolandus *cons.69.n.44.vol.2.*Natt.*cons.554.* quos omnes in propriis nostris terminis adducit Surdus *vbi suprà*, & eosdem ferè adduxerat *cons.210. num.63. lib.2.* Port. *l.5. comm.concl.15.*Mandell.*cons.185.n.21.*& latè Rota Romana *decis.477.n.14.& 15.lib.1.*in nouissimis,latéque etiam probat Gozad.*cons.2.n.21.*& in fortiotibus terminis dixit Ruin.*cons.60.lib.3.*Dec. *cons.520.* Restaur. Castal.*in tract.de Imperatore,q.98.* à Pont. *de feudis sub tit.de his,qui feud.dar.poss.lectura 8.n.20.*

16. Vide etiam Hectorem Capycium *consult.41. n.4.* Benedictum Ægidium *in l.ex hoc iure ff. de iust.& iur. part.1.c.1.n.23.*Festasium *de æstimo,part.4.c.6.q.15.n.13. to.12.tr.fol.191.sect.3.*& ipsum Larream *vbi suprà allegat.3.n.11.*

17. Scio contrarium docere Augustinum Barbosam *tom.2.libro 3.vot.91.numero 14.*vbi sic ait: Non obstat doctrina Bartoli *in leg.Antiochensium,ff.de priuileg.credit.* per quam habetur, reuocationem priuilegiorum factam in lege generali præiudicare particularibus illud obtinentibus,ac proinde quod quando per legem generalem iuri tertij præiudicatur, non ob id nascitur obligatio restituendi subdito damnum ex tali præiudicio prouenies:quia contrarium verius,& receptius est, ex ea ratione, quia cùm subditus iure naturali rerum suarum dominium, & proprietatem habeat, ac proinde à Principe eis priuari non possit, nihil interest quod per rescriptum, aut per legem generalem priuationem inducere velit, cùm in vtroque casu eadem reperiatur incapacitas, & idem ius offendatur,ita aduertit Iason *in leg. Barbarius numero 44. ff. de officio Prætoris,*sequuntur Felinus *in capit. quæ in Ecclesiarum numer.26. & 28. de constitut.* Matthæus de afflictis *in prælud. ad constitut. Neapol. quæst. 4. numer.7. & decisione 321.numero 16.* Roch. de Curt. *in cap. fin. de consuetud.folio 46. columna 3.iux. paruam impress.* Mastrill. *de Magistr. libro 3. capite 4. numero 355. & sequent.* Rodolphinus *de Suprema Principis potestate, capite 6. numero 165. versu contrarium tenet, & numero 166.* & in priuilegio immunitatis, ita aduertit Syluanus *consilio 66. numer.24.* adductus auctoritate Crauettæ, qui pariter loquitur in materia immunitatis, *consilio 276.sub numer.7.versu si dicatur, & consil. 308. num.1.lib.2.*In eisdem terminis, hoc etiam voluit Cephala *consilio 451. numer. 306.* & cum aliis pluribus Glorit. *responsione 1.parte 3.numero 234. cum sequentibus.*Gonzal.*ad regul.8.Cancel.gloss.36.numero 36.& 38.* Petr. de Gregorio *in concessione feudali, part. 1. quæstione 7.numero 24.& 28.* Muta *ad capit. 38. Siciliæ tomo 1.numero 10. & 12. cum sequentibus libro 12.* vbi resoluit priuilegium immunitatis per legem generalem non tolli, Lancellot. Gallia *cons. 44. numero 43. & 44.*Stephanus Gratianus *dicto tomo 5.capit. 991. numer.58.*

18. Verùm ego puto non esse recedendum à sententia quam docui, nam præter Iurisconsultos citatos, illam docent nostri Theologi,vt Graffius *in dec. part. 1.lib.2.cap.113.num.4.*Iuniparus *in defens.iur.Pont.disput.4.q.5.cap.3.num.3.& 4.*& Molfesius *in summ.tom.2. tract.12.cap.6.num 92.*vbi sic ait: Quòd autem dicitur, quod Princeps tenetur ad excambium, tollendo ius quæsitum tertio;est verum quando id faceret sine iusta causa. At quando id facit pro bono publico, id determinando per legem generalem, potest tollere ius quæsitum tertio absque aliqua emendatione damni. Ita ille.

19. Vnde ex his infert Iuniparus, *vbi suprà*, quòd Papa validè reuocat priuilegia per modum contractus onerosi quibusuis personis, quauis dignitate, Pontificali,Imperiali,Regali præfulgentibus, virtute Bullæ Cœnæ Domini absque vlla restitutione, seu compensatione; signum euidens igitur est, Papam ex eo quod pecuniam receptam in pretium non iubeat restitui, non teneri ad quidquam restituendum, vel recompensandum ob illorum reuocationem. Et sic dicendum est quando reuocat priuilegia concessa Regularibus,vt fecit Vrbanus VIII. de viuæ vocis Oraculo.

Sup. hoc in tom. 9 tr 2. Ref. 325 §. vlt. ad med. à vers. Et ratio est. & in aliis eius not. quæ est secunda dicti §.

20. Non deseram hîc adnotare,non deesse DD.opinantes, seriòque volentes omnia esse supremi Principis,húncque posse ciuibus res suas, siue earum dominiũ ex plenitudine potestatis pro libitu,atque ita sine vlla causa auferre,& ad alios transferre,*l. deprecatio 9. ff.ad l.Rhod.de iact.l.benè à Zenone vlt.*ibiq; Baldus & Od.*C.de quadrien.præscr.* cum multis legibus similibus inferius explicandis.Angel.*in l.item si verberatum 15.de rei vind.*Iason. *ad l. omnes 6. siue vlt.num.3. versu sexto limita,C.si cont.ius.vel vtilit.publ. & cons. 227.consilio 236.vol.2.*Baldus *in leg.fin.Cod.sent. rescind. non poss. & cons.214.in fin.lib.2.*Matthæus de Afflictis,*in c.1.§.similiter n.14.de cap.qui iur.vend.*Felinus *in c.quæ in Ecclesiarum 7.num.32.de constit.* Panormitan. *cons.84. lib. 1.*Paulus de Castr. *cons.178. column.2. & cons.180. l.1.*

Alex.

Alex. *cons.*2.*n.*14.*vol.*1.*&* *cons.*216. *n.*14.*vol.*1. Capyc. *decis.*166.*n.*10. Decius *cons.*191.*n.*3.*cons.*98. *nu.*2. *cons.* 269.*n.*5.*cons.*390.*n.*14.*cons.*498. *nu.* 26. Curt Iun. *cons.* 158.*n.*5.*cons.*158.*n.*15. Gozad. *cons.*8.*n.*38. *&* *cons.*26. *n.*10 *&* *seq.* Alb.Brunus *cons.*1.*n.*55. Card. Paris.*cons.* 105.*n.*42. *vol.*1.*&* *cons.*11. *num.*7. *volum.*2. *&* *cons.*46. *n.*44.*vol.*3. Menoch.*cons.*181.*n.*25.*vol.*2.Vac.à Vacun. *l.*3 *Declarat.c.*48. *n.* 9. & nonnulli alij ab his commemorati, qui omnes vno ferè ore testantur, Principem absolutam habere potestatem nullis legum cancellis circumscriptam, atque propterea neminem illi, qui ab ipso decretum factum, gestúmve fuerit, refragari posse. Imò Angelus Perusinus *in d.l.item si verberatum* 15.§.1.*ff.de rei vind.* dicere non erubuit; mentiri eos pergulam (sic enim loquitur qui Principem potestatis plenitudine vtentem, ab aliquo rem suam auferre non posse, affirmauerint.

21. Verùm hæc sententia ex superius dictis venit refellenda,& præter Doctores citatos illam acriter,& meritò refellunt Bartolus *in d.l. item si verberatum* 15. §.1.*ff.de rei vend.& in l.fi.Cod.si contra ius,vel vtil.pub.* Didac.Couarr.*var.resol. lib.*3.*c.*6.*num.*5 Fernand.Vasquius *controu. illustr.l.*1.*c.*5. Zasius *in l.princeps.* 31. *ff. de legib.& cons.*10. *num.*6.*& seqq.*Tiraquell.*ad l.si vnquam in verb.donatione largitus,nu.*43.*Cod. de reuocand. donat. & in tract.de pœn. temporal. in præfat. num.* 38. Emanuel Soarez *com.opin.litt.P,num.*258. Vallasch. *in l. Imperium* 3. *n.*146. *vers. Est et am ff.de iurisdict.* Anton. Gab. Rom. *tr. reg.l.*3. *titul.de iur.quæsit.non tollen. concl.*1 *num.*1. Decius *in l.id quod nostrum* 11.*n.*3.*& ibi* Cagnol.*n.*15 *ff.de reg.iur.*Peccius *in tr.de testam coniug. l.*3 *c.*25.*n.*2. Gail.*l.*2.*obseru.*56.Thom.Grammatic.*dec.* 66.*n.*2.*&* 3. Crauetta *cons.*5. *n.*4. *cons.*7.*n.*10. *cons.*103. *n.*3.*cons.*141.*n.*12.Frider.Schenench. *in cap.*1.§ *notandum,n.*7.*de his,qui feud. dar.pos.* Borcholt.*tr. fend. c.*7. *p.*1.*nu.*55. Fortunius Garzia *in l.Gallus* 29. §. *& quid si tantùm,n.*121 *ff.de libert.& posthum.* Sfortia Oddus *tr. de rest.in integr.q.*99.*n.*55. Costalius *in d.l.item si verberatum* 15. *n.*88.*ff.de rei.vind.*Nicol.Bellon. *cons.*2.*n.*6. Bursat *cons.*54.*num.*17.*cons.*78.*n.*12.*vol.*1. Acad.Patau. *inter consil.diuers. consil* 17.*n.*43.*vol.*3.Acad.Vviteberg. *int.consil. diuers. cons.* 2. *num.*48. *vol.* 2. Sarmient. *l.*1. *selectar.interpretat. c.*8. *n.*13. *cum seqq.* Bodin. *l.* 1. *de Republica,c.*8. Mynsing. *cent.* 5.*obs.*87. Ruinus *cons.*4. *n.*17. *col.penult.& cons.*95. *nu.*10.*col.fin. vol.*3. *& cons.* 94.*in princ. vol.* 4. Marian. Soc. *cons.*120. *n.*32.*&* 35. *vol.*2.Anton.Pereg. *in tr. de iur.fisci.l.*1.*pag.*18.*n.*26.*& seq.& pag.*87. *n.*66. Vulteius *l.*1.*Iurisp.Rom.c.*12.*n.*34. Hurtman.Pistoris *p* 2. *q.*40. *num.*43. Matthæus Cuno *in tract.de pact. lib.*1. *cap.*22. *num.*23.Io.Ficcard *consil. German.* 129. *numer.* 12. *part.* 2. Theod. Petreus *in Thesaur. controu. concl. crimin. concl.* 57. Et Martinus Bumalinus *ad auream Bullam Caroli Quarti dissert.* 5. *part.* 1. *resolut.* 9. quibus omnib us adde Hunnium *in Comment. ad Treuilerum volum.*1. *disp.*1. *Thes.*5. *littera F.& G.*

22. Nec obstat dicere,quod lex benè à Zenone *vlt. Cde quadrien.præscript.*in qua omnia Principis esse,legitur;Si igitur omnia Principis sunt:consequens erit nullam dominiorum distinctionem esse : solúmque Principem de illis pro libitu arbitrij,& voluntatis disponere posse, cùm rei suæ quilibet sit moderator & arbiter,vulgat.*leg.in re mandata* 21.*C.mandati.*Non inquam, lex ista aduersatur. Neque enim simpliciter & indiscriminatim de omnibus subditorum bonis loquitur : sed expresse de patrimonialibus tantùm, & fiscalibus agit, eaque Principis esse disponit.

23 Neque etiam obstat quod *ex leg.*2.*ff.de const.pr. & d.l.sed,& quod Principi* 65.*de iur.nat.gent.&c.* obiicitur, quæcumque Principi placuerint, legis habere vigorem,& per consequens,eum pro arbitrio suo aliquem re sua spoliare posse. Nam ita demum id, quod Principi placet legis vim habet, si animo condendæ legis placeat,& publicè vtile sit,vel publicè vtile fore speretur,adeoque cùm iure naturali,& honestatis formula non pugnet : aliàs verò secus est.

24. Similiter exigui est ponderis, quod dicitur *in l.* 3.*C. de crim. sacril. de potest. Summi Principis disputare sacrilegij instar esse* : Lex enim ista hæc restringit semetipsam ad ea, quæ in tertij præiudicium siue detrimentum non tendunt:vt puta si Princeps in Consiliarium,vel ad simile officium administrandum elegisset talem,qui vel per ætatem, vel propter rerum imperitiam oneri ferendo impar esset : de eo dubitare & disceptare,num dignus satis sit,necne,sacrilegij instar reputatur.Quippe principali iudicio electus est, & Princeps minus idoneo dans magistratum eius,simul personam approbasse creditur,*l.quidam consulebat* 57.*ff. de iud.* Longe aliter res se se habet in iis, quæ sine vlla legitima causa ex plenitudine potestatis per Principem in graue tertij damnum fiunt : veluti si cui res suas,vel ius quæsitum adimeret, & in similibus. Qui enim tunc vtrum iure, an iniuria hoc fieret quæsentem, & inuestigantem sacrilegij crimine aspergeret, amens prorsus esset.

25. Sed vt videant Lectores,quàm sint varia iudicia hominum, sciant, Fridericum Prucxmannum *tract. de Regalibus,cap.*4.*effect.*5.*num.*15. docere Principem non posse etiam ex causa publicæ vtilitatis, vel necessitatis auferre subdito inuito rem propriam, sed ad eius argumenta rectè respondet Ioannes Harprechtus *in comment.ad instit.vol.*2.*in princ.de rerum diuis.& acquis. ipsf.dom. num.* 147. sed ex præsenti difficultate oritur responsio ad aliam.

Quæ est proximè præterita.

RESOL. LV.

An vt leges humanæ, tam Ciuiles, quàm Pontificiæ obligent,requiratur consensus & acceptatio populi ?
Et cursim explanatur,quando lex dicatur non vsu recepta?
Et an Bulla Cœnæ,vbi non est vsu recepta, obliget in conscientia? Ex p.1. tr.10.Resol.1.

§.1. NEgatiuè respondet Basilius Pontius *de matrimon.lib.*5. *c.*7.*nu.* 2. Berti *in expos. Bullæ Clement.VIII. de largit.numer.part.*7. *principali.* Puteanus *in part.*2.*D.Thomæ, q.*95.*art.* 3. *dub. vnico.concl.*2. Granado *in part.*1. *contr.*7. *tract.*3.*part.*1. *disp.*7. *nu.*3. Vasquez *in p.*2. *tom.* 1. *disput.*156. *c.*4.*n.*36. Malderus *in p.*2. *q.*90. *art.*3.*dub.*2. Suarez *de legibus, lib.*3. *c.*19. *& lib.*4.*c.*10. Lorca *in p.*1. *tract.de legib.disp.*20.*fol.mihi* 445. vbi ita ait : [Hæc sententia euidens est, nec opposita percipi potest:nam legislatores leges imponunt iure præfecturæ, & dominij, quod in subditos habent, & obligatio legis oritur ex subiectione, qua subditi Prælatis subsunt, & ex obedientia, quam illis præstare tenentur:obedientiæ autem vis non oritur à subditi acceptatione;& si liberum esset populo,dissentire,& leges respuere, non essent subditi:nam voluntate, & non necessitate parerent, & fieret quasi conuentio quædam,& pactum inter subditos,& Prælatum de obseruanda lege, nec vllum esset obedientiæ vinculum.

Sup. hoc supra Resol. 49. § Sed ex illa & seq. & infra in Resol. 59.§ vlt.& in Resol.63.§. vlt. & lin.2. & in tom. 1. tr. 3. Resol.20.§ Et ratio est, & in to. 9.tr.2. Resol.345. § 2. & seqq.& in aliis eius locis.

2. Confirmatur : quia nisi lex cogeret subditos, & obligationè induceret absque dependentia ab eorum approbatione,subditique possent dissentire, esset bellum vtrinque iustum.nam Legislator iustè exigit obedientiam,& obseruationem legis ; subditus verò iustè resistit, cùm acceptatio legis eius arbitrio commissa sit. Confirmatur præterea : quia præceptum actuale obligat nullo expectato assensu eius,cui imponitur,nec aliquis oppositum vnquam mente concepit : ergo & lex:maior enim & non minor est lex,quàm simplicis præcepti vis. Ita ille,satis quidem probabiliter.

3. Sed contrariam sententiam docent non ignobiles Authores, vt Tannerus *in part. 2. D. Thomæ, disp. 5. q. 5. dub. 4. n. 130.* Cochier. *de iurisd. to. 1. q. 56. n. 8.* Valentia *tom. 2. disp. 4. q. 5. punct. 2.* Filliucius *to. 2. tract. 21. cap. vlt. n. 429.* Becanus *in summa theol. part. 2. tract. 3. c. 6. qu. 8. n. 2.* Sanctarellus *tract. de hæresi, c. 13. n. 21.* Lessius *lib. 2. c. 22. dub. 13. n. 98.* Reginaldus *tom. 1. lib. 13. c. 16. n. 160.* Homobonus *de eccles. Eccles. part. 2. tract. 11. c. 7. q. 17.* Nauarrus *in Man. cap. 23. n. 41.* Emmanuel Sà *verb. lex. n. 1.* Miranda *in man. Prælat. to. 2. q. 25. art. 21. concl. 1.* & alij. Et ratio est: quia leges promulgantur sub tacita conditione, si à populo acceptentur; hoc enim videtur conforme benignæ Principum, & Legislatorum voluntati, ne nimis suis subditis onerosi videantur. Et ita determinatum videtur *in l. de quib. ff. de legib.* vbi illud habetur: [Leges nulla alia ex causa nos tenent, quàm quòd iudicio populi receptæ sunt.] Quæ quidem sententia non solùm procedit quoad leges Principum sæcularium; sed etiam, contra Duardum *in Bulla Cœnæ, lib. 1. c. 3. q. 6. n. 90.* & alios, quoad leges Pontificias, vt recto notat Azorius *part. 1. lib. 5. c. 4. q. 1.* Becanus & Reginaldus *loco citato.* Villalobos *in sum. to. 1. tr. 2. dub. 16. num. 6.* & alij: quia ita voluntas eius interpretatur, vt quandiu lex ipsius non est à populo recepta, velit obligationem eius suspendi, ne detur peccandi occasio. Et confirmatur ex verbis D. Pauli 2. ad Cor. 13. vbi asserit, Christum dedisse hanc potestatem Prælatis Ecclesiæ, non in destructionem, sed in ædificationem: ergo præsumendum est, Prælatos non velle vti sua potestate contra communem populorum consensum; hoc enim esset vti in destructionem, non in ædificationem: quando autem lex non dicatur vsu recepta; respondeo, quando maior pars populi prosequitur facere, quod facere consueuerat ante legis promulgationem. Ita Doctores citati.

Sup. hoc in Resolutionibus & §§. annot. præcedentibus, ex eo consequentiis, signanter supra in fine Res. 14. vers. Sed à supradictis, & in § vlt. not. præteritæ.

4. Videe Puteanus *in p. 2. D. Thomæ, q. 11. art. 4. dub. 2.* & Filliucius *tom. 1. tract. 11. c. 1. q. 5. n. 11.* cum Sanchez & Azorio, putant, Bullam Cœnæ, vbi non est vsu recepta, non obligare in conscientia. Idem etiam docuit Ioan. Valerus *in different. vtriusque fori, verb. peccatum, differ. 30. n. 2.* & Becanus *in part. 2. tract. 3. c. 6. q. 8. n. 4.*

Sup. hoc in tom. 9. tr. 2. Res. 45. & 345. §. 2. & seqq. & ibi in tr. 1. Res. 116. ex doctrina §. Sed quia, & §. Igitur, & in tom. 1. tr. 3. Res. 20. §. Et tandem, & si placet, lege eam per totam, & hic supra ex Res. 13. §. vlt.

5. Sed, his non obstantibus, quoad leges Pontificias credo non esse recedendum à prima sententia, cùm Pontifex iurisdictionem accipiat immediatè à Deo, & non à populo; & ideò eius lex non pendet quoad obligationem à populi acceptatione, & per hoc peccant illam non acceptando, quamuis quæ per non vsum est abrogata, non obliget ampliùs. Sed cùm Bulla Cœnæ quotannis publicetur, non potest per non vsum tolli.

RESOL. LVI.

An qui transgreditur legem ex contemptu, peccet mortaliter? Ex p. 10. tr. 15. & Misc. 5. Res. 33.

§. 1. AD hoc dubium respondet Ioannes Prepositus *in p. 2. D. Thomæ, q. 95. disp. 3. dub. 2. n. 7.* vbi sic ait. Suppono, si quis legem trasgrediatur ex formali contemptu, eum mortaliter peccare. Vt verò censeatur transgredi ex contemptu, requiritur, vt illa transgressio procedat ex affectu animi, quo potestas Superioris paruifiat, seu vt homo cõtemnat Superiorem, nolitque subiici eius legibus. Vnde vt aliquis mortaliter peccet hac ratione non sufficit, vt Superiorem paruifaciat, sed etiam requiritur vt inde moueatur ad paruifaciendam eius legem, & violandam. Similiter non sufficit vt contemnat in materia leui, seu prout lex versatur in materia leui, sed requiritur quod nolit subiici potestati legislatiuæ secundùm se, vel prout se extendit ad materias magni momenti, alioquin si quis nolit subiici legi Superioris in materia parui momenti, existimans parui momenti esse in similibus non subiici, paratus parere, & subiici in rebus maioribus, non peccat mortaliter, quia talis non contemnit absolutè potestatem Superioris, sed legem parui momenti, vel in paruis materiis, vt notant plures Auctores. Ita ille.

Sup. hoc in tom. 8. tr. 5. Res. 9.

2. Sed hic pro curiosis non deseram apponere sententiam Patris Arriaga, *in Curs. Theol. t. 4. tr. de legibus, disp. 16. sect. 6. subsect. 2. n. 95.* vbi sic ait: Etiam contemptus legislatoris humani, qua Legislator est, non videtur semper esse peccatum mortale, ita expresse Caietanus *in Summa verbo contemptus*, & Bartholomæus Medina 1. 2. *q.* 88. *art.* 4. *in fine.* est tamen contra Patrem Salas, *n.* 55. vbi contemptum in hoc constituit, quod quis afficiatur erga libertatem à lege, seu erga non subiectionem, quem appetitum valde turpem dicit in eo, qui debet esse subiectus, indignum enim ducere se aliis subiicere, graue est semper. Est etiam hæc nostra conclusio contra Patrem Suarez *n.* 24. qui tamen fatetur suam sententiam non esse omninò certam: Videamus quid pro se afferat, vt ex solutione sternamus viam conclusioni huic nostræ tertiæ.

3. Quoad Patrem enim Salas suprà reieci eam explicationem contemptus, quia etiam vbi non est lex vera, potest esse contemptus, vt circa consilia Euangelica, deinde improbabile est dicere omnem effectum extendi hac, vel illa subiectione, hac vel illa lege, esse peccatum mortale, numquid dicere. O si non esset ad hoc obligatus, est peccatum mortale? Crediderim sæpè nec veniale.

Quoad hoc. in tom. 8. tr. 6 lege doctrinam Res. 2. per totam, & signanter

4. Sed ad Patrem Suarez: ait ergo: Prælatus, vt Prælatus gerit vices, Dei ergo qui illum contemnit, & signanter Prælatum, cõtemnit Deum, sed contemptus omnis Dei § Notandũ. est mortale, ergo etiam contemptus Prælati vt talis: Confirmatur ex illo Lucæ 10. *Qui vos odit, me odit, & qui vos spernit, me spernit.* Vnde D. Bernardus *lib. 10. de præceptis dispensatione à c. 11.* sæpe repetit contemptum mandatorum in omni specie æque grauem esse, & siue Deus, siue homo mandatum quodcunque tradiderit, pari ei obsequendum cura, pari reuerentia deferendum. Huic argumento responderi potest,

5. Esto omnis Legislator humanus iurisdictionem acceperit à Deo, sitque eius Vicarius, non tamen ideò sequi contemptum omnem Legislatoris esse mortale peccatum, etenim quamtumuis Legatus Principis repræsentet personam illius, nunquam tamen dignus est tanto honore, & æstimatione quanto ipse Princeps etiam in eis ipsis actionibus, in quibus se vt Legatum gerit, quod principium est lumine naturæ notum: Vnde è contrario contemptus, aut minor æstimatio facta Legato non est tam grauis, quàm si immediatè Imperatori ipsi, cuius est Legatus, facta fuisset, vnde infero; Ergo ex eo quod omnis contemptus factus immediatè Deo sit mortale peccatum, non sinfertur benè omnem etiam factum immediatè Vicesgerenti ipsius debere esse peccatum mortale. Hucusque Pater Arriaga, qui postea tamen subdit. Quod si contemptus talis sit, vt vel iudicet esse indignum obedire Legislatori, vel illum non habere ius ad imperandum, ideóque non esse ei obediendum, aut certè licèt interiùs id non iudicet, exterius tamen coram aliis ita se gerit, vt id aliis insinuet, & quasi aliis dando occasionem, vt talem contemptum forment de Legislatore, semper erit peccatum mortale, quia vel iudicium illud est hæreticum, vel saltem erroneum, vel certè exteriùs grauiter iniuriosum homini, & ex se natum ad ingenerandum in aliis animum vniuersalem non obediendi ei Legislatori, imò nec agnoscendi illum vt Legislatorem.

6. Itaque in hoc sensu intelligit Arriaga, Salas, & Suarez, & communis sententia, quæ de hoc maximo contemptu videtur locuta. Et hæc multum plausibilia erunt præsertim scrupulosis.

RESOL.

RESOL. LVII.

An Principes seculares in suis legibus possint obligare transgressores ad peccatum mortale?
Et infertur, an peccatum contra legem Ecclesiasticam non sit mortale per se loquendo, sed solùm, quando fit ex contemptu legis?
Et an sit peccatum mortale non parere legibus Ciuilibus, seclusò contemptu? Ex p.10.tr.15.& Misc.5.Resol.44.

Ad fulcien-dam doctri-nam huius Resol. lege Resol. seq. & infrà Resol.73 & alium eius loc.

§.1. NEgatiuè respondet Almaynus *de potestate Eccles.q.*1.*c.*10. Probari potest hæc opinio, Primò quia potestas politica est merè temporalis: ergo nihil ei cum conscientia. Secundò, quia finis legum ciuilium est pax externa, non autem pax conscientiæ. Tertiò Princeps sæcularis non iudicat de internis, sed tantùm de externis. Quartò, non potest infligere pœnam spiritualem: ergo nec ad illam obligare. Quintò, non potest absoluere in conscientia: ergo nec ligare. Sextò non intendit ligare sub peccato. Septimò, aliàs idem peccatum bis puniretur, semel hic à Principe sæculari, & semel à Deo post hanc vitam. Octauò, magis obligat minutissima lex diuina, quam grauissima humana: sed minutissima diuina, qua prohibetur mendacium inofficiosum, solùm obligat conscientiam sub peccato veniali: ergo grauissima humana sub nullo obligat.

2. Et hanc sententiã nouissimè videtur docere Philippus de la Crux *in Pract. de Decimis*, §.2.*n.*5. vbi *fol.*41. sic asserit: [Tengo por cierto, que ninguna ley penal ò ciuil, y las Ecclesiasticas, sub quebrantamiento no obligan à culpa, sino à sus penas, y eso quando se las aplican, en que vienen Castro, Cayetano, y Nauarro al proposito, que por ser singular la dotrina; pondrè sus palabras à la letra. Lo quinto, dezimos que deste quinto dicho se sige, que las leyes seglares no obligã à pecado mortal, por solo contener palabras de preceto y mando: porque ni la signification, y fuerça original dellas, ni la accidental, del vso seglar inducen tal obligacion: pues es notorio que los Reyes y Iuezes seglares, nunca comunmente an interpretado que las tales leyes contengan tal obligacion; porque siempre, y comunmente tienen atencion, y es su mira à las penas temporales, &c. Y mas adelante; porque por esta misma razon tanpoco las leyes diuinas induzen obligació à pecado mortal, por solo darse con palabras precetiuas, como lo noto bien Castro: pues el vso del derecho Canonico, como no quitta fuerças al diuino, tanpoco se las dà para que (en quanto diuino) à te mas, que sin el antes Otaua. Y en este Dotor se puede vel el caso mas dilatadamente. Y aunque es vardad que ay hombres doctos, que lleuan la opinion contratia, queriendo dar potencia al seglar, para que à si oblige: però yo no afiento à ello, ni aunque sean leyes mistas, que no solo son las que ponen pena, sino que prohiben que no se aga tal, ò tal cosa, no es visto que obligen, demodo que quebrantandola se peque mortalmente, como fuera de Nauarro tienen Gomez, Iuan, Andreas, Sebola, Decio y otros que cita Villalobos, y dize que tiene esta sentencia por prouable y que se puede seguir en practica. Y añado que tanbien especulatiuamente es prouable, y asi la llama Filucio; però si bien se atendiera, es mas que prouable, y como à tal la abraça Gregorio de Valencia, y otros que no cito. Y el mismo, y Salò, añadé que la ley penal Ecclesiastica, como es de descomunion, suspensiõ, y entredicho, è irregularidad, no obligan debaxo de pecado mortal, no siendo latæ sententiæ, que no es la misma razon, quãdo se dize pena de suspension ò entredicho &c. Porque esto se puede incurrir por pecado venial: y es asi, que aun la regularidad se incurre sin auer pecado, y en orden à la pena de suspension, lo tiene Azor, y à la de irregularidad à Sayro, Luego mãio se puede dezir, que las leyes de los Principes no obligan à culpa, y esa potestad asta aora no se la à dado la Iglesia: mi se à visto que quando acẽ las tales leyes, digan: mandamos esto, pena de obediencia, ò de pecado mortal, y de descomunion mayor latæ sententiæ: y es muy cierto, que si lo pudieran azer, asi lo executaran, pues no ay senor que no quiera se guarden sus leyes riguro samente, y para esto pusieran todas las fuerças à que su potencia se estiende, esto no azen, luego conocen no tener facultad para ello; y asi se estãnden à la que tienen, que es à la pena. Ita ille.

Sup. hoc su-pra in Resol. 41. & 43. & in tom.1. tr. 2. Resol. 11. & 12. & in to.3. tr.7. ex Resol. 208. lege 5. Secundo me.

3. Sed displicet virum alioquin doctum hæc scripsisse. Et quidem poterat leges pœnales ex alio capite firmare, non obligare in conscientia. Nec intelligo illa verba *Yesa potestad asta aora no se la à dado la Iglesia.* Nam potestas quam habent Principes Laici ferendi leges cum onere peccati mortalis, nõ procedit ab Ecclesia, vt patet ex Arriaga *in Curs. Theol.to.*4. *disp.*16.*sect.*4.*subsect.*1.*n.*55. vbi sic ait: Hoc aduertendum est, non esse necessarium, vt Deus specialiter homini conferat potestatem obligandi in conscientia, sed ex natura rei eam sequi, supposito quod à Republica eligatur in caput; ita eodem modo non esse necessum ad obligandum sub mortali, eam potestatem singulariter tribui à Deo, sed ex natura rei sequi, posito quod communitas elegerit aliquem pro suo capite: sicut, si ego transfero dominium pallij in Petrum, statim sequitur, quod grauiter peccem, si illud comburo contra voluntatem Petri. Ita ille. Dicendum est itaque Principes laicos posse ferre leges obligantes in conscientia ad illas seruandas sub onere peccati lethalis: & aliquando hoc facere, & contrarium asserere nullo pacto ferendum est.

4. Probatur hæc opinio; quia legitimus Magistratus vtitur potestate à Deo tradita, tanquam Minister Dei: ergo non minus ipsi iusta præcipienti obediri debet, quàm si Deus per seipsum præcipiat, iuxta illud Sap. 6. *Audite Reges*, &c. *quoniam data est à Domino potestas vobis.* Et 1. Regum 8. *Non te abiecerunt* (ait Dominus ad Samuëlem) *sed me.* Quam etiam rationem Apostolus indicauit scribens ad Rom.13.vers.1. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi a Deo. Quæ autem sunt* (potestates siue dominia gubernationis) *à Deo ordinata sunt. Itaque, qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt* (ordinationi, ac voluntati diuinæ) *ipsi sibi damnationem acquirunt.* Ex vers.4.& 5. *Dei enim minister est* (qui gladium portat) *vindex in iram ei, qui malè agit. Ideò necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam:* id est, non solùm timore Pœnæ humanæ, sed etiam peccati euitandi causa. Et S. Petrus epist.1. cap.2. *Subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ* (supple quæ in auctoritate constituta est) *siue Regi*, &c. *quia sic est voluntas Dei.*

5. Confirmatur ex iis verbis Diui Pauli; Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit; qui autem resistunt, sibi ipsis damnationem acquirunt. Ex quibus patet non solùm faciendum quod Princeps præcipit ad vitandũ scandalum, sed quia alioquin Dei ordinationi resistitur, & transgressor sibi acquirit damnationem: Vnde patet aliquos minus bene accipere illud, propter conscientiam, pro conscientia beneficiorum. Certe ex tota deductione patet Apostolum velle, vt inferiores pareant Superioribus, non solum propter iram, id est timorem pœnæ, sed propter conscientiã, quæ videlicet testatur eos sibi æternam damnationem acquirere, qui resistũt Dei ordinationi. Videri potest Theodoretus in locum citatum Apostoli, vbi ait: Iubet propter vtrumque subditos esse, & propter pœnæ metum, & vt ea impleat, quæ oportet fieri. Id enim appellauit cõscientiam. Aduerte Apostolum prædicto loco loqui de potestate ciuili, & quidem cùm Principes essent Ethnici,

qui

qui non tantùm non benefaciebant Christianis, sed eos persequebantur, & tamen docet Christianos vt eis subiiciantur, non tantum propter timorem Principum, sed quod Deus id velit, & quod ij, qui contrarium faciunt ipsi sibi damnationem acquirant, vbi nomine damnationis intelligitur damnatio apud Deum. Confirmatur; quia Apostolus vult, vt non solùm subiiciantur propter iram, sed propter conscientiam.

6. Probatur etiam hæc opinio rationibus; quia hæc potestas videtur necessaria ad bonam gubernationem Reipublicæ humanæ: nam si non esset obligatio in cõscientia, non posset sufficiẽter per leges prouideri Reipublicæ, nemo enim eas curaret: vndè etiã in minoribus communitatibus est hæc obligatio in conscientia obediendi suo capiti. Parenti enim filius adeò tenetur obedire, vt Deuter. 21. censeatur dignus morte filius nõ obediens Patri: item vxor in conscientia tenetur obedire marito, qui caput illius est, iuxta Paulum: *mulieres subditæ sitote viris: sicut oportet, in Domino: quoniã vir caput est mulieris.* ergo à fortiori erit obligatio obediendi Regi, qui potiori titulo caput est Reipublicę. Item in Religione est obligatio in conscientia obediendi Superioribus.

7. Aliqui verò asserunt, quod ius ipsum naturale non minus dictet obediendũ esse legitimo Superiori iusta præcipienti, quàm dictet fornicationem esse fugiendã, & mendacium esse malum: ergo, sicut dicimus vi illius dictaminis naturalis nos in conscientia teneri ad fugiẽdum mendacium, fornicationem, &c. ita eodem modo dicere debebimus, nos teneri ad obediendum legitimis Superioribus iusta mandantibus. Confirmo id Primo à simili ex voto: sicut enim homo potest per votum ita actionem aliquam in Deum transferre, vt posteà in cõscientia obligetur eam efficere, sic potest se subiiciẽdo directioni, & gubernationi alterius ita se illi obligare, vt in conscientia malè agat, si non obediat. Confirmo Secundò: si quis alteri donet pallium, eo ipso iam in conscientia peccat illud vsurpando inuito donatario: ergo cùm quis iam suas actiones quasi transtulerit in alterum, eo ipso in conscientia malè agit eis vtendo contrà voluntatem alterius. Non enim est assignabilis ratio, cur posset quis à se abalienare ius vtẽdi licitè sua libertate: atqui, dando alteri ius imponendi sibi leges, & se dirigendi, abalienat illud ius vtendi licitè sua libertate, & transfert illud in Legislatorem: ergo posteà non odediendo Legislatori in conscientia malè agit.

8. Ad argumenta verò superiùs in contrarium adducta, respondet Becanus, *tract. 4. cap. 6. de lege humana, q. 2. n. 9.* Et ad primũ negatur consequentia, quia potestas politica dicitur merè temporalis ratione obiecti, quia præcipit actiones rerũ temporalium. Nihilominus ratione obligationis potest spiritualis, quia obligat cõscientiam. Nam Deus vult vt etiã in actionibus externis, & sæcularibus obediamus potestati politicæ, & ideò iure diuino tenemur ei obedire. Ad secundum. Finis quidem legum ciuilium est pax æterna: sed tamen in conscientia nos obligant, vt hanc pacem seruemus. Ad Tertiũ: non necesse est vt Princeps sæcularis iudicet de internis: sed satis est, quod imponat legem externam, quæ in conscientia coram Deo nos obliget: Ad Quartum, & Quintũ negatur sequela, quia cùm Princeps in condẽdis legibus vtatur authoritate Dei (*Rom. 13. 4. & Prouerb. 8. 15.* potuit illi Deus permittere, vt obliget subditos in conscientia, non tamẽ, vt iudicet de internis, aut infligat pœnam internam, & spiritualẽ. Ad Sextum: Non opus est, vt Princeps intendat eos obligare ad præstandum id, quod præcipitur: Nam si hoc intendit, iam veram, & propriè dictam legem instituit. Huiusmodi autẽ lex necessariò obligat in conscientia. Nec in potestate Principis, vt veram legem instituat, & subditos obliget ad præstandum, quod præcipitur, & tamen non obliget in conscientia. Sicut non est in mea potestate, vt voto castitatis obstringam me in conscientia. Ad Septimum: Non est nouum, aut absurdum, vt idem peccatum bis puniatur: Nam furta, & homicidia, nõ solùm puniuntur à Deo, sed etiam à Magistratu. Ad Octauum: maior dupliciter intelligi potest. Primò, quod minutissima lex diuina magis obliget, id est, sub maiori peccato, quam grauissima humana. Sic falsa est: Secundò: quod magis, adest, firmiùs nos obliget. Sic vera est, quia Lex diuina est firma; humana mutari potest.

9. Vnde ex superiùs dictis patet, refellendam prorsus esse opinionem aliquorum asserentium non esse peccatum mortale non parere legibus ciuilibus, seclusa contemptu, & ita docuit Imola in cap. *Cùm contingat. de iureiur. col. 17.* cuius doctrinam, in hac parte valdè commendat Felinus *in c. 1. de Sponsal. n. 19.* & nouissimè sequuntur Io. Valerus *de differ. vtriusque fori, verb. Ignorantia, differ. 2.* Tapia *in iure Regni Neapolitani, lib. 2. tit. de legib. §. Obseruentur, n. 18.* aduersus quos insurgit Merolla, *to. 2. disp. 4. c. 3. 24. n. 221.* Secundò à fortiori refellenda venit altera sententia asserentium, peccatum contra legem Ecclesiasticam non esse mortale, per se loquendo, sed solùm quando fit ex contemptu legis. Sic tenuit Collectarius, vt refert Angelus *verb. In bedientia*, & idem sentiunt Felinus *c. de Sponsalib. n. 18. & 19.* & Caietanus *in Summa, verb. Clericus. §. Verum, & verb. Ieiunium, §. Quoad quartum*, contra quos videbas eundem Merollam *vbi suprà, c. 4. dub. 20. n. 289.* & me citato Rocafull. *in praxi Theol. moral. to. 1. part. 7. lib. 7. de lege Ecclesiastica & ciuilis. c. 5. n. 120.* Attiaga *in Curs. Theol. to. 4. tr. de legibus, disp. 20. sect. 5. n. 23.* Præpositum *in part. 2. D. Thomæ, q. 95. disp. 3. dub. 2. n. 6.* & Amicum *in Curs. Theol. to. 5. disp. 5. sect. 8. n. 208.* Dicendum est itaque has duas sententias esse improbabiles, ne dicam amplius.

Sup. hoc in tom. 5. tr. 1. Res. 149. §. Notandum est ad lin. 4.

10. Nota tamen, quod post hæc scripta inueni Petrum Marchant. *in Tribun. Sacram. to. 2. tr. 1. tit. 9. q. 1. concl. 3.* circa præsentem quæstionem plura asserere, quæ tamen mihi non placent; vnde non approbo ea quæ asserit Machadus *to. 1. lib. 3. part. 4. tr. 3. document. 6. n. 1. §. Non obstante*, & Valentia *to. 2. disp. 7. q. 5. punct. 6.*

RESOL. LVIII.

Vnde agnosci possit legem humanam obligare in conscientia, & ad mortale?

Et pro praxi huius quæstionis adducuntur aliquæ Regulæ in textu huius Resolutionis.

Et docetur, quod verba præceptiua, quæ obligant in cõscientia, quando apponuntur in legibus & Constitutionibus sunt. Præcipio, Mando, Iubeo, Prohibeo, Inhibeo, Veto, & Interdico. *Æquipollentia verò præcepto sunt:* Debeant, teneantur, necessariò, necesse est, non liceat, & *alia huiusmodi.*

Et quid, quando præceptum fertur solum per verbum imperatiuum?

Denique, si verba cõmunia sunt, vt Ordinamus, statuimus, præcipimus, *quæritur an talis Constitutio, Lex, aut Statutum, habeat vim præcepti obligantis ad culpam?*

Et quid dicendum est de verbo Oportet, *an inducat obligationem sub culpa?*

Et aduerte, obsecro, quod tota doctrina huius Resolutionis est valdè notanda, & in promptu tenenda pro praxi, & solutione primæ difficultatis huius tituli & Resolutionis. Ex p. 10. tr. 15. & Mis. 5. Res. 45.

§. 1. PRima regula fũdatur in intẽtione Legislatoris: Quoad hoc lege doctrinam præcedentis Res. & infra Res. 73. & aliarũ.

nã leges vim habent ex voluntate illius volẽtis obligare: cum ergo ipse explicauit, se nolle tali statuto obligare aliquem ad culpam, tunc temporis constitutio non obligabit. Vbi autem de mente Legislatoris

gislatoris non constat,sed ex aliis verbis coniectura facienda est ; sequenda est secunda Regula assignata à Clemente V.in Clementina. *Exiui de Paradiso*,& quidquid per verbum præcepti statuitur,aut inhibitionis; aut alicuius æquipollentis præcepto , aut inhibitioni obligat ad culpam:nam Pontifex in ea Clementina,vt explicaret,an Constitutiones Fratrum Minorum obligarent ad culpam mortalem,hac regula vtitur : existimat ergo eandem esse obseruãdam in reliquis legibus; non enim potuit sibi persuadere,esse peculiarem rationem in Constitutionibus Minorum,ob quam illa verba ad culpam obligarent,& non in aliis.Verba autem præcepta quæ obligant in conscientia,quando apponuntur in legibus,rectè assignantur à Vasquio *disp.*185. *c.*3.*&* 4.& sunt,præcipio,mando,iubeo,prohibeo,inhibeo, veto,interdico , æquipollentia verò præcepto sunt,debeant,teneantur,necessariò,necesse est, non licet,& alia huiusmodi.Vide Præpositum *in p.*2.*D.Thome.*95.*disp.*3.*dub.*2.*n.*15. *& disp.*4. *n.*26. Amicum *in Curs.Theol.tom.*5.*disp.*5.*sect.*8.*n.*203. cum aliis.

3. Sed circa hæc verba,distinguit Sapientissimus Arriag.*in Curs.Theol.to.*4.*tr.de legib. disp.*16.*sect.*5.*subsect.* 2.*n.*64.vbi sic ait:Crediderim in hoc puncto primùm satis probabiliter Medinam , Castrum , & Nauarrum apud Salas,& Suarez suprà distinguere inter leges Canonicas,& ciuiles;quia cùm Canonicæ per se ex natura sua ad spiritualem hominis gubernationem ordinẽtur,magis directè obligant in conscientia;& consequẽter facilius illa verba,mando,præcipio,& similia,denotant grauitatem obligationis,cuius capax est materia grauis:certum enim videtur,terminos quoscumque determinariad magis minúsve rigorosè significandum, iuxta materiam eorum qui illos vsurpant : ergo, quia Canones directè circa interiorem animæ obligationẽ solùm versantur,magis apud illos strictã animæ obligationẽ significant,cæteris paribus eadem verba,quam in lege ciuili;quæ per se,& directè solam externam intuetur administrationem. Secundò crediderim valdè probabile esse,in ciuilibus legibus ea verba sola etiam in materia graui,& de se alioquin capaci obligationis sub mortali,non tamen obligare sub mortali;nisi tanta sit materiæ grauitas, vt inde colligamus Legislatorem voluisse obligare quantum potest. Id,præter tres paulò antè citatos,tenet etiam Caietanus;qui in legibus adhuc Canonicis censet illa verba non sufficere ad mortale:cui resolutioni fauet Pater Salas *eo n.*29.*circa medium*;vbi multa pro ea congerit.In hanc sententiam quoad primam partem inducor, quia verba legis non sunt in summo rigore explicanda,sed potiùs quàm suauiter possint,dummodo vera,& propria eorum significatio retineatur.Hoc principium videtur omnes supponere;& continetur in illo, Fauores sunt ampliandi, odia restringenda. Atqui illa verba,præcipio , mando, iubeo,&c.in materia graui possũt propriè,& rigorosè intelligi cum sola obligatione sub veniali ; vt fusè,& benè ostendit Salas suprà:altera verò significatio sub mortali est rigidissima,quam possunt habere:ergo non debemus ea verba accipere in ea summa significatione, sed in altera etiam propria : quod verò ea significatio etiã in materia graui sit propria,ferè omnes admittũt; quia etiam ad materiam grauem potest Legislator solum sub veniali obligare:quo casu verum esset,& proprium præceptum illius,sicut verum , & proprium est præceptum non mentiendi,etiamsi obliget solùm sub veniali.Idem dico,si lex sub his terminis proferretur, obligo sub peccato:nõ enim debeo dare summè odiosam significationem sub mortali;sed sufficit,si intelligam de proprio peccato,licèt veniali.Hanc rationem nostram pulchrè tetigit Nauarrus,*in Manuali c.*23 .*n.* 49.Et hæc omnia obseruat Arriaga,*vbi suprà*,qui postea,*n.*68.limitat suam doctrinam in casu quo materia præcepta esset maximi momenti;tunc enim prudenter præsumimus ob eius necessitatem, voluisse Legislatorem obligare quantum potuit;nam alioquin non videretur sufficienter prouidisse rei tanti momenti ; & in hoc puncto acquiescit sententiæ Patris Suarez.

3. Itaque sit tertia regula,vt diguoscatur quãdo leges humanæ obligant sub peccato mortali , vel veniali; nempe ex grauitate, vel leuitate materiæ circa quã lex versatur:nam pro eius grauitate , vel leuitate, lex sub graui vel leui præcepto obligat.Grauis autem materia censetur hîc non solùm illa , quæ per se , & absolutè spectata, semper,& in omni euentu talis est;sed etiam illa,quæ licèt secundùm se præcisè considerata sit leuis,tamen ratione circumstantiarũ,temporis, aut loci, &c.grauis euadit;quia in his , aut illis circumstantiis, plurimum cõfert ad bonum commune.Quod si inquiras,vnde possimus cognoscere,materiam esse grauem, aut leuem.Respondeo non posse assignari certam regulam, sed hoc arbitrio prudentis relinquendum esse;& pensandus est finis,quo motus fuit Legislator, ad legẽ condendam,an scilicet,res præcepto valdè cõducat ad talem finem consequendum;aut valdè repugnet:in quo casu censebitur materia grauis:secus si non multũ conducat, aut non valdè repugnet. Spectandæ sunt etiam circumstantiæ quibus permotus est Superior ad ferendum præceptum;nam res quæ in se leuis est aliquandò fit grauis,ratione finis,& circumstantiarum.Vide Merollam,*to.*2.*disp.*4.*cap.*3.*dub.*25.*difficul.*2.*per totam.*

4. Ex his Salas *de legibus,& disp.*10.*sect.*10.*n.*72. *& seqq.* & alij deducunt materiam quandam posse esse grauem respectu finis vnius Legislatoris,& leuem respectu alterius,eo quod,potest fini vnius multum conferre,& sic respectu illius erit grauis, at modicum fini alterius,& ob id respectu illius erit leuis,v.g.præcipit Ecclesia Missam die Festo, intendens in hoc spirituali profectui cuiuscumque consulere,mortale est, quocũque Festo omittatur;quia opus hoc consideratum , vt medium ad spirituale profectum cuiuscumque,est notabile,ac subinde grauis materia.Et idem contingeret; existente præcepto ad culpam obligante in Religione, vt omnes singulis diebus Sacro intersint ; esset enim mortale,aliqua die non audire.Quia ad eunden. finem id præceptum iniungi videtur. At verò , si in sæculari Collegio,vel vniuersitate litteraria præcipiatur idem, non erit grauis materia;quia comparata cum Legislatoris fine,qui non est tam profectus spiritualis singulorum,quàm bona Collegij,& Vniuersitatis gubernatio,non videtur grauis materia.Secundò deducunt aliqui,paruitatem materiæ in legibus prohibentibus aliquid,causa vitandi damni Reipublicæ,spectandam esse respectu solius huius damni : atque ita , hoc leui existente,esse leuem,& solum fore venialem transgressionem,quamuis quantitas in se sit notabilis.Ita me citato Merolla,*vbi suprà*,*n.*242.

5. Et tandẽ obserua hîc pro secunda Regula superiùs allata,quod adest dubium an verbum,*oportet*,positum inducat obligationem sub culpa.Nauarrus,*c.*23.*n.*53. existimat,saltem quoad leges Ecclesiasticas tale verbũ significare obligationem præcepti. Oppositum puto verius,cum Suario , *lib.*3.*c.*15.*n.*10. Denique,si verba communia sunt,vt ordinamus,volumus, statuimus, & sancimus.Constitutio,lex,vel statutum,non habet vim præcepti obligantis ad culpam.Ita Vasquez *loco citato.* Et idem dicendum est,quando præceptũ fertur solùm per verbum imperatiui,tàm est præcepti,quàm consilij.Cæterùm vt rectè notauit Caietanus,consuetudo,& Religionis,& Regionis in modo loquendiattendenda, & obseruanda est.Quibus adde,leges latas per verbum imperatiui,interdum etiam obligare ad culpam,quãdo in volumine iuris continentur. Similiter etiam inter Canones , & decreta Conciliorum , aliquæ leges ponuntur huiusmodi,quæ obligant in conscientia;in his tamen materiæ vtilitas , vel necessitas pensanda est.

6. Et

Sup. his verbis, *Præcipio, Mando,* infra in §. Et circa huius Ref. & in alio §. eius tit. & pro verbis æquipollentibus præcepto, in eius.t.tr.1. et doctrina Ref.142. fi. quanter in fine §.Equidem, & in tom.7.tr. 6. Ref.119. §. Ad responsionem, breuiter ad fin. §. in tom. 7.tr.1. Ref. 106.§. sed. cuius & recitatæ ad fin.§. & melius in tom. 9.tr.7 Ref. 110. §. 1. ad medium, à vers. nam licet,& seq. & in tom. 5.tr. 3 Ref.119. Sed difficultas euolua ad fin.§. vers. Vltimo etiam.

Sup. his in Ref.no. seq.

Sup. hoc supra in Ref. 29.§. vlt. & infra in Ref. 68.& in to. 7.tr.1. Ref. 108.§. penult. prope finem à vers. Ad aliud.

Sup. hoc in tom.8 tr.4. ex Resol. 12. lege doctrinam §. Sed. & aliarum Ref. eius annot. & Resolut. seq.

Sup. hoc in tom.5.tr.1. ex Res. 11. lege doctrinam § vlt. & aliarum ref. eius not.

Sup.hoc verbum *Oportet* supra in Ref. 29.§. penult. in fine, & in tom. 7 tr.1. ex Ref. vnica §.Nec obstat dicere quod, & pro verbo, *Statuimus* in tom. 1. tr. 6. Ref. 5. §.Cõfirmatur. Et pro verbo imperatiuo contento in hoc textu supra in Ref. 28. & in multis aliis eius annot.1.

6. Et circa præsentem quæstionem ne deseras videre Rocaful.*in praxi Theol. Mor. tom.1.lib.6.sect.1.de lege humana in communi.cap.6.per totum*, vbi circa alia dicit, quod verbum, *Præcipimus* inducit obligationem: sed statim postea,*c.8.* adhæret contrariæ sententiæ *Caietani*; quia verbum *præcipio* commune est omni materiæ,& in lege diuina,& in naturali vtimur,cùm tamen non omnia præcepta legis diuinæ vel naturalis obligent sub mortali. Et confirmatur; quia D. Augustinus *in sua regula in fine* dicit: Hæc sunt quæ præcipimus, vt obseruetis in monasterio constituti, & tamen non omnia præcepta illius regulæ obligant sub mortali. Vide etiam Arriagam *disp.21.sect.3.n.19.* & Magistrum Serram *in part.2.D.Thomæ,q.96.art.4.dub.2.§. Denique ex verbis.*

Sup. hoc verbo *Præcipimus*, & sup. verbis *Volumus, ordinamus, &c.* positis in lin.8. §. præteriti huius Res. in tom.3.tr.6. Res.5. §. Cõfirmatur. & in tom.2 rr. 2.Res.84.§.1. in fin.& in Resol.172. §. Sed aliquis post med.à vers.Eas.& lege sup. §.1 huius Resol. prope fin. & & Res.eius annot.

7. Non desinam tamen hîc annotare ea quæ docet Præpositus *in p.2.D.Thomæ,q.95.disp.3. dub.4. num.28.* nempe quod multæ leges ciuiles videntur esse tales,in quibus neque ex verbis præceptiuis colligitur legislatorem voluisse obligare in conscientia, neque ex grauitate pœnæ,neque ex conditione, & grauitate materiæ,quæ pertinent ad cohibenda vitia,& ad cuitandum magnum incommodum,si,inquam,ex his indiciis non colligatur Legislatorem obligare in conscientia,præsumi potest legem esse merè pœnalem. Tales sunt multæ,quæ apponunt pœnam dupli, confiscationem rei, vel similem pecuniariam,vel corporalem non ita grauem,vt lex ne merces extra Regnum,vel pecuniæ efferantur, ne ligna in sylua communi scindantur, ne ab aliis quàm à certis mercatoribus merces comparentur,ne vinum in loco priuilegiato ematur ab iis, qui non habent priuilegium, ne quis venetur in tali loco, ne piscetur in flumine communi,& ita de multis aliis, quæ prudens iudicabit. Probatur: Sufficit Principi si transgressores soluant mulctam,& prudentum iudicio tales leges non recipiuntur sub alia obligatione. Ita Præpositus.

Et pro contra toin princ. huius §. Ne. infrà in Res. 75.&c. Et pro seqq. in hoc §.à med. eius & vers.Tales sunt. infrà in Res.75.§.vlt. in princ.

RESOL. LIX.

An peccent subditi sine causa non recipientes legem à Principe legitimè promulgatam? Ex p.1.tr.10.Res.2.

§.1. Respondent affirmatiuè,tam Doctores primæ, quàm secundæ sententiæ *in superiori Resol.* adducti. Non reticebo tamen,quòd secundùm Martinum Bonacinam *tr.de legib.disp.1.q.1.punct.4.n.39.* in hac re videtur distinguendum: vel enim Legislator intendit obligare independenter ab acceptatione populi, vel dependenter: si independenter ab acceptatione intendit obligare,censeo,subditos peccare non acceptando; quia faciunt contra Superioris voluntatem obligantis ad legem acceptandam: si verò intendit obligare dependenter ab acceptatione,non videntur peccare; quia nondum purificata est conditio,sub qua Legislator intendit obligare. Ita Bonacina.

Quæ hîc est sup.Res.55. & sup. difficultuli huius Res. infrà in Res. seq.

2. Gregorius verò de Valentia *to.2.disp.7.q.5. punct.5.* & alij putant,legem latam à Principe independenter ab acceptatione populi, & cum obligatione illum obligandi,non esse validam; quia huiusmodi lex magnam excitare posset in populo perturbationem: & ideò consequenter non esset iusta,nec lata propter bonum commune. Et hanc sententiam probabilem putat Bonacina *vbi suprà,n.29.* nam contrariam, quam ipse cum multis aliis tenet, vocat tantùm probabiliorem.

3. Sed,quidquid sit de hoc, respondendo ad propositam quæstionem,videtur, si contrarium ex coniecturis sufficienter non constaret, Principes semper promulgare leges dependenter ab acceptatione subditorum,neque illos intendere obligare; & ideò, eum, qui absque sufficienti causa legem non acceptat, aliquam culpam non incurrere, nisi graue incommodum Reipublicæ inde proueniat. Et ratio est: quia acceptatio est conditio requisita ad legis obligationem: ergo, si lex non acceptetur,non obligat; & consequenter non peccat,qui illam non acceptat; quia nondum purificata est conditio,sub qua Legislator intendit obligare; & Princeps intendit solùm obligare cum conditione, si lex acceptetur,nisi aliter expresserit; vel,vt dixi, si contrarium ex coniecturis sufficienter non constaret. Ergo, &c. Et ita in terminis docet Megala *in 2.2.lib.2.§.6.q.3. num.115.& 117.*

4. Vnde non admitto sententiam Patris Suar. *de legibus,libro 13.cap.19.num.8.* & aliorum asserentium, Legislatorem obligare independenter ab acceptatione populi,nisi aliter exprimat,aut aliter morali certitudine colligatur de ipsius mente: hoc,inquam,non admitto cum Martino Bonacina *loc.cit.n.29.* quia hoc,vt *suprà* diximus, non videtur conforme benignæ Legislatorum voluntati,ne nimis suis subditis onerosi videantur: & ideò leges humanæ,vt notant Doctores *superiùs* citati,& in specie Filliucius *to.2.tr.21. cap. vlt. n.429.* feruntur cum ea tacita conditione,si populus recipiat. Ergo. &c. His tamen non obstantibus, post hæc scripta,& edita,puto non esse recedendum à communi sententia asserente,peccare subditos, si sine causa non recipiunt legem legitimè promulgatam.

Sup. contento in hoc §. sup. latè in Res. 55. & in aliis eius primæ not.

RESOL. LX.

An qui in principio non acceptant legem, peccent mortaliter?

Et quid,si in causa dubij non recipiunt illam? Ex p.5.tr. 14. & Misc.2.Res.8.

§.1. Affirmatiuam sententiam docet Ioannes Vvigers *in 1.2.Diui Thomæ.quæst.96.art.4.num.99.* Suarez *de legibus,libro 3.cap.19.num.10.* Merolla *tom.2. disput.4.cap.3.dub.20.num.196.* Granado *in 1.2.contr.7. tract.3.part.1.disp.7.num.6.& 7.* Malderus *in 1.2. q.90. art.3.dub.2.dico 4.* Castrus Palaus *tom.1. tract.3. disp.1. punct.14.num.11.* Gordonus *tom.1. lib.2.quæst.9. cap.8. num.30.* Becanus *in 1.2.tract.3.cap.6.quæst.8. num.5.* & Villalobos *in summ.tom.1.tract.2.difficult.16.num.5.* vbi sic ait. [Los que al principio quebrantan la ley, y no la guardan sin causa razonable pecan, y no veo quien diga lo contrario, ni me parece que se pueda tener en ninguna manera, que seria esso quitar la autoridad al Legislador.] Sic ille.

2. Sed contrariam sententiam negatiuam ego tenui *in 1.part.tract.10.resol.2.* editionis Panormit. cum Megala & Bonacina, cui nunc addo insignem Theologum Complutensem Ludouicum Montesinum *in 1.2. to.2.tract.de legibus, disp.21.q.80. n.137.* vbi sic asserit. Sed quæres,peccántne qui in principio legem non recipiunt, vel qui in casu dubij non recipiunt illam vt obligatoriam in conscientia? Respondetur non peccare,dummodo parati sint animo obedire,& recipere vt obligatoriam,si Legislator aliter tolerare noluerit, & dummodo ex tali non receptione non sequatur contemptus,aut vilipendium sanctionum,vel legum. Hæc Montesinus. Sed tu ne discedas à prima sententia affirmatiua,quam postea ego docui in editione Lugdunensi *vbi suprà.*

Quæ hîc est Res. antecedens.

RESOL. LXI.

An si lex fuerit acceptata à maiori parte, si aliquis illam fregerit,seclusa scandalo, peccet mortaliter?

Et quid è contra,si maior pars populi non seruet legem; an poterunt alij sine peccato mortali maiori parti conformari,& excusari? Ex p.7. tr.11. & Misc.2. Res.23.

Suppono

§.1. SVppono talem non esse ex maiori parte quæ legem acceptauit,& negatiuè respondet Carâuel *in Regulam Diui Benedicti, disp.52. n.744.* vbi sic ait, Sed hîc occurrit difficultas. Vtrum lex illa obliget, si maior pars communitatis illam acceptauerit. Respondeo, tunc obligari totam communitatem, & tam acceptantes, quàm non acceptantes posse cogi in communi ad obseruationem legis taliter acceptatæ. Addo,si aliquis ex non acceptantibus frangeret hanc legem in particulari, secluso scandalo, non peccaret. Ratio est;quia ille acceptauit legem in communi,non in particulari; ad hoc enim sufficit quòd eam recipiant plures;ad illud opus est, vt ab ipsomet in individuo recipiatur.Ita ille.

2. Sed hæc opinio mihi non placet,nam dato & non concesso quod obligatio legis penderet ab acceptatione populi;tamen eo ipso quod lex à maiori parte fuerit vsu recepta omnes & singulos, vt communiter asserunt Doctores; sicut è contra si de facto maior pars populi non seruaret legem, poterunt alij sine peccato maiori parti conformari,& excusari,quia talem legem supponitur non esse vtilem Reipublicæ.

Aduersus hanc doctrinam lege supra in Resol. 49 obiectionem princ. dictæ Resol.

RESOL. LXII.

Virum liceat supplicationem super aliqua lege porrigere,& interim suspendere eius obligationem, & illam minimè obseruare?

Et an,si Summus Pontifex,vel Princeps, audita Communitatis supplicatione,tacet,& non respondet dictæ supplicationi,præsumatur consentire, & legis obligationem tollere? Ex p.1.tr.10.Resol.6.

§.1. NEgatiuè respondet Ioannes de la Cruz *in direct.conscient.p.1.præcept.7.q.6.dub.3. concl.2.* & Vasq.*in p.2.tom.2.q.94.a.3. disp.156.c.5. n.43.* quia appellatio, vel supplicatio, iure quidem concessa est contra sententiam:at contra legem nusquam concessa reperitur.

2. Sed contrariam communiter docent Doctores, vt Granado *in p.2.contr.7.tr.3.p.1.disp.7.n.9.*Malder.*in p.2.q.90. a.3. dub.1.fol. mihi* 341. *col.2.* Salas *de legibus, disp.13.sect.4.n.20.*Suar.*de legib.lib.4.c.16.n.6.*& Villalobos *in summ.to.1.tr.2. dub.16. n.6.* vbi sic ait : [Las leyes canonicas,si no se reciben,no obligã.De la qual conclusion se sigue,que si se suplicasse de las leyes del Pontifice,tambien se suspenderia su efeto, como dize Felino,y otros,y cõsta de la costumbre, que ay en muchas Prouincias de la Yglesia,que suplican al Pontifice,y el passa por ello]Et ratio est:quia talis præsumitur rationabilis voluntas Legislatoris:nam posita aliqua iusta causa,consonum videtur, vt subditi habeant aditum ad Legislatorem pro reuocanda lege,& interim non obligentur illam seruare, donec Legislator mentem suam explicauerit:quidquid in contrarium asserat Lorca *in p.2.to.2.de legib. disp.20.* qui putat interim, dum supplicatur,& Legislator non respondet, legem obligare.

3. Ad argumentum Vasquez respondeo cum Maldero,quòd quamuis propriè appellationes non fiant à legibus;sed à sententiis;potest tamen allegari causa,& peti reformatio legum,vel ab ipso facienda latore,vel ab eius superiore.Notandum est tamen ; quòd si Summus Pontifex,audita communitatis supplicatione,taceat,& non respondeat dictæ supplicationi,præsumitur consentire,& legis obligationem tollere;nisi aliter ex coniecturis constaret,Principem supplicationi non respondere;non,quia nolit obligationem legis tollere, vel suspendere;sed,vt suauiter,& cum minori offensione, & damno reiiciat supplicationem:tunc in hoc casu non licebit suspendere ampliùs executionem.

RESOL. LXIII.

An lex, vt non obliget, sit necessarius consensus tacitus Principis,vt verbi gratia, cognoscat vsu legem non recipi,& tamen tolleret?

Et quid circa hoc quoad leges Pontificias? Ex p.1.tr.10. Resol.4.

§.1. ALiqui affirmatiuè respondent,vt Sylues. *verb. Lex,q.6.*Reginaldus *in praxi.to.1.lib.13.c.16. n.162.* & Rodriguez apud Salas *de leg. disp. 13. sect.2. n.12.* cum aliis.

2. Sed mihi contraria sententia omninò sustinenda videtur. Dico igitur, satis esse non obseruari legem, etiamsi Princeps hoc nesciat:quia vt *supra*,dictum est, leges humanæ feruntur cum ista tacita conditione: *Si populus recipiat.* Et ita docet Filliucius *tom.2. tract. 21.cap.vltimo,numero,429.* Azorius *parte 1.libro.5. c.4. quæst.2.*Salas *vbi supra*,& alij.Videtur tamen hæc sententia limitanda quoad leges Pontificias:quia multoties Pontifices,licet non prohibeant ea,quæ fiunt contra proprias leges, præcipuè in materia immunitatis Ecclesiasticæ;non tamen consentiunt,sed tacent;quia non possunt commodè remedium adhibere : quæ taciturnitas non excusat non seruantes Leges Pontificias.

Sup. in Resol. quæ hîc est 55. & in aliis eius primæ not.

RESOL. LXIV.

An vt Lex per non vsum authoritate careat, requiratur certum tempus, & opus sit aliqua præscriptione?

Imò,sciente Pontifice,& non puniente, cùm possit,an sufficiant duo, vel tres actus facti contra legem? Ex p.1. tr.10.Resol.7.

§.1. REquiri spatium decem annorum, putauit Azorius *p.1.lib.5 c.4.q.4.*& alij.

Sup. hoc infrà in tr.2. lege doctrinam Resol.2. & aliatum. Resol. & §§. eius annot

2. Sed mihi probatur opinio Henrici *tractatu de Synodo, articulo 2. numero 63.* Felinus *in cap.1. de treuga,& pace.*& Suarez *de legibus,libro 4.cap.16. num.12.* asserentium non requiri certum tempus;sed solùm repugnantiam per actus contrarios, numero sufficienti, arbitrio prudentium : quia nullum est ius, quod præscribat illud tempus decem annorum,neque ex natura rei est necessarium;& vsus videtur esse in contrarium; quia,vt lex censeatur non accepta, non solet expectari illud tempus,sed solùm, quòd pro maiori parte per sufficientem consuetudinem repugnatum sit : & hæc sententia in conscientia, & praxi videtur secura. Ita Suarez.

3. Imò sciente Principe,& non puniente,cùm possit, aliqui sentiunt sufficere duos, vel tres actus factos contra legem.Ita Azorius *vbi supra part.1.lib.5. cap.4. quæst.6.*Panormitanus *in c.1.de treuga,& pace*, Bartolus *in l.de quibus.num.10.ff. de legibus*, & alij : quia ad inducendam consuetudinem binus actus sufficit,& frequentia actus contingit,quando bis fit : nam,quando bis fit,frequenter fit. Et hanc sententiam docet etiam Emmanuel Sà,*verbo Lex,n.1.*Reginaldus *tom.1. lib.13. cap.16.num.162.*Rodriguez *quæstionum regularium,to.1. q.6.art.12.*& Miranda *in Manual.Prælat.to.1. quæst.24. art.1.concl.3.* Nec putat Rodriguez, esse necessarium, istos actus fieri in præsentia Principis Legislatoris,vel eo sciente, sed satis esse fieri scientibus Auditoribus regiis, vel Episcopis : quod etiam docuit Burghos de Paz *in leg.tauri,n.232. & 233.*

Sup cõtento in hoc §. infrà in tr.2. Resol.13. & in aliis eius primæ annotat.

RESOL. LXV.

Si quis in quadam platea ciuitatis audiuit quoddam vanum, seu Edictum; quæritur, an teneatur illud obseruare, antequam publicetur in aliis plateis, & in tota ciuitate diffundatur?

Et notatur, quod si legis publicatio in notitiam absentis veniat miraculosè, cum tamen humano modo venire fuerit impossibile, nullo modo obligare ad eius obseruantiam, quia respectu illius lex non est publicata. Ex p.3. tr.6. & Misc.2.Res.75.

§.1. HIc casus frequenter solet accidere, & de illo olim interrogatus fui, & respondi negatiuè, & ita inuenio nouissimè respondere Castrum Palaum *in opere morali, to.1.tr.3.disp.1.punct.11.n.7.* vbi sic ait. Promulgatur Matriti aliqua lex pro toto Castellæ Regno, eius publicatio, quæ in foro fit, non potest simul & eadem hora per totum Regnum diffundi, imò neque per totam ciuitatem, vt de se constat; quousque igitur elabatur tempus, vt per totam ciuitatem diffundi possit, neminem illius ciuitatis arctat, etiam si publicationi præsens extiterit. Probo, quia lex prius arctat communitatem, quàm singulos illius; singuli enim communitatis in tantum arctantur lege, in quantum partes sunt communitatis lege obligatæ; hæc enim est vna ex differentiis legis à præcepto, quod præceptum respicit singulos, quia in bonum ipsorum ordinatum est; lex verò communitatem, quia in ipsius bonum primò, & per se ordinata est. Sed ad maioris partis ciuitatis notitiam non potuit lex deuenire in eodem puncto, & momento, quo in foro publicatur. Ergo singuli illius ciuitatis non arctantur, quousque tota ciuitas arctetur. Ita ille, & ego. Vide etiam Suarez *de legibus, lib.3.c.17. à n.5.* vbi *n.14.* rectè etiam asserit, quòd si legis publicatio in notitiam absentis deueniat miraculosè, cùm tamen humano modo venire fuerit impossibile, nullo modo obligare ad illius obseruationem, quia respectu illius lex non est publicata; licèt contrariam asserat Salas *de legibus, disp.12.sect.9.n.34.*

RESOL. LXVI.

An quando constat de lege, dubium autem est, an in aliquo casu obliget, liceat contra illam facere? Ex p. 4. tr.3. Res.22.

Quoad hoc lege doctrinam Res. seq.

§.1. AD hoc dubium ita respondet Ioannes Sancius *in select. disp.43. num.4.* Quando dubitatur an præceptum sit derogatum alio præcepto, vel consuetudine, vel sit dispensatum, non licet contra præceptum facere, quia lex possidet. Et idem dicendum dum constat de lege, vel præcepto: dubium autem est, an in aliquo casu ratione necessitatis, aut alterius circumstantiæ occurrentis eximatur aliquis ab obligatione illius, teneri lege, vel præcepto, cùm lex possideat. Ob id qui dubitat an lex prohibens edere carnes in Quadragesima se extendat ad obligandum ratione necessitatis, salutis scilicet, aut alterius circumstantiæ, tenetur petere dispensationem à Superiore. Ita ille; vide etiam Medinam *in 1.2.q.96.a.6.* Sanchez *de matrim.to.1.lib.2.disp.41.n.37.* Suarez *de legibus, lib.6.c.8. n.7.* Naldum *in summ. verb. dubium n.22.* Villalobos *in summ. to.1. tr.1. difficult.21.n.4.* & alios penes ipsum.

Non desinam tamen hîc adnotare, Ioannem Salas *in 1.2.to.2.tract.8. disp. vnic. sect.25.n.259.* contrariam sententiam docere, sic enim ait: Addunt aliqui recentiores, dum constat de lege, vel præcepto, dubium autem est an aliquo casu ratione necessitatis, aut alterius circumstantiæ occurrentis eximatur aliquis ab obligatione, teneri lege, vel præcepto, quia lex tunc possidet, sicut de voto dixerunt in simili dubio: sed sicut nos reiicimus in voto, ita nunc reiicimus in præcepto, nam in vtroque euentu præceptum, vel votum impropriissimè dicitur possidere. Voluntas suam libertatem antea possidebat, qua in dubio expoliari non debet si ea indigeat ad damnum aliquod graue vitandum, & sic debent reiici, vel limitari DD. dicentes in dubio præcepti circa qualitatem materiæ ipsius orto seruandum esse præceptum, vel intelligendi sunt in dubio completè practico, & strictè sumpto. Hæc omnia Salas. Igitur secundùm Salas si certus sis de lege imposita, dubites autem an ratione alicuius necessitatis, vel alterius circumstantiæ ab ea eximaris, non teneris eam obseruare, si eius executio est tibi incommoda & molesta; sed opinio contraria est communis.

RESOL. LXVII.

An in casu dubio legis detur locus Epiikeiæ?

Et quid, si dubitatur alteri legi grauiori contrariari? Ex p.4.tr.3.Res.23.

Quoad hoc lege doctrinam Res. præced.

§.1. NEgatiuam sententiam mordicus tenet Ioannes Sancius *in selectis disp.43.n.8.* vbi sic ait. Non est locus Epiikeiæ in dubiis, sed seruanda sunt verba legis, vt sonant, quia ipsa lex possidet, & propter dubium non debet sua possessione priuari. Epiikeia namque cùm virtus sit, vt ait D.Thomas *2.2.q.120.a.1.* non debet iniustè possessorem sua possessione spoliare: iniustum autem esset Epiikeiam dictare ius dubium præferendum esse iuri certo. Ita ille, & Sotus *de iustit. lib.1.q.6.art.8.* Vasquez *in 3.part.tom.3.disp.219.cap.8. n.43.* Suarez *de legibus, lib.6.c.8. n.10.* Sanchez *de matrim.tom.1.lib.2.disp.41.n.37.* Merolla *tom.1.disp.3. c.3. coroll.7.n.128.* & alij penes ipsos. Igitur in tali casu recurrendum est ad Superiorem, vt declaret si voluerit ad illum casum legem suam extendere, & si dubium est de potestate Superioris, an, inquam, potuerit obligare, cùm clarè non constet eius impotentia, iniustum videtur interpretari non posse obligare, & legem deficere, cùm pro lege & potestate Superioris sit possessio. Et hanc doctrinam procedere, vt non possis vti Epiikeia, etiam in casu vrgenti, in quo Superior consuli non potest, docet Castrus Palaus *to.1.disp.3.punct.8.n.4.* qui alios citat.

2. His tamen non obstantibus contrariam sententiam tenet Sylvester *verbo Papa, q.16. dict.2. in fin. & verb.dispensatio q.4.* Corduba *in QQ. lib.3. q.13. ante reg.1.* & Ioannes Salas *in 1.2.to.2.tr.8. disput. vnic.sect. 25.n.260.* vbi sic assetit. Addunt aliqui recentiores in dubiis non esse locum Epiikeiæ, sed seruanda esse verba legis vt sonant: at hoc reiiciendum est, vel limitandum, & Doctores exponendi quando nulla est necessitas operandi cum illo dubio, vel quando dubium est completè practicum, & strictè sumptum, contra tale enim dubium non licet agere, secus in dubio speculatiuo, & incompletè practico, de quo nos loquimur. Quod probatur, quia quando dubito rationabiliter, an Superior velit me obligare, possum sequi partem minus tutam ad vitandam notabilem incommoditatem; sed in casibus dictis dubito an Superior velit me obligare. Ergo possum in partem minus tutam ad vitandam incommoditatem inclinare. Ita Salas, & ante illum Henriquez *lib.14.c.3.n.3. in gloss. lit.X.* vbi sic ait. Æquitas & Epiikeia suadet temperandum legis rigorem in dubio, iuxta præsumptam intentionem Legislatoris, quia in dubio melior est conditio possidentis innocentiam suam. Hæc Henriquez.

3. Nec valet dicere cum Castro Palao *vbi supr. nu.4.* hos

hos Doctores intelligendos esse non de dubio æquilibri, sed de formidine, vel non potuisse, vel noluisse Superiorem in tali casu obligare; non, inquam, hoc valet dicere, nam Doctores citati loquuntur in dubio, & Salas *loco citato* in specie refellit hanc declarationem Castri Palai, & vult sententiam horum Doctorum procedere in dubio æquilibri: & multum etiam facit pro hac firmanda sententia authoritas Sylvestri. Nam Ioannes Sancius *in selectis. disp. 43. n. 37.* asserit quòd tres, aut quatuor Summistæ, inter quos reperiatur Sylvester, opinionem probabilem meritò constituere possunt, nisi post illorum scripta aliquid iure non positiuo contra ipsos decretum sit; Sylvestrum namque ab omnibus tam Iurisperitis, quàm Theologis reuereri meritò est manifestum.

4. Sed tu ne recedas à prima sententia negatiua, quam Suarez *de legibus, lib. 6. cap. 8. num. 12.* limitat, vt procedat, nisi alteri legi grauiori dubitetur contraria; tunc enim, inquit, liceret grauiorem legem exequi, omissa minori; verùm hæc limitatio displicet Castro Palao *vbi suprà num. 5.* Sed vtraque opinio est probabilis.

RESOL LXVIII.

An quando dubitatur, an lex obliget ad mortale, vel ad veniale, iudicandum sit obligare sub mortali?
Et an quando quis dubitat de iustitia alicuius tributi, teneatur illud soluere: Ex p. 1. tr. 10. Resol. 25.

Sup. hoc supra in Resol. 18. §. vlt. & in Resol. 18. §. Sed post med. à vers. Atqui, & in tom. 7. tr. 1. Resol. 198. §. penult. prope fin. à vers. Ad illud.

§. 1. AFfirmatiuè respondet Layman *in Theolog. moral. tr. 4. c. 3. n. 6.* Salas *de legib. disp. 10. sect. 2. n. 12. in fin.* Valentia *tom. 2. disp. 7. q. 5. punct. 6. §. 3.* Sayrus *in Clavi Regia, lib. 3. c. 7. n. 29.* & alij.

2. Sed ego puto cum Nauarro *in Manuali, c. 23. n. 50.* & aliis, probabiliter sustineri posse, obligare tantum sub veniali, si dubitetur, omnibus benè perpensis, an lex obliget sub mortali: quia in dubio melior est conditio possidentis suam libertatem. Et ideò probabilem puto opinionem Molinæ *tom. 3. disp. 674. n. 6. & 7.* Aragonij *in 2. 2. q. 62. a. 3.* Caietani, Salonij, & aliorum assentium, quòd quando quis dubitat de iustitia alicuius tributi, non tenetur illud soluere: quia melior est conditio possidentis, licèt Lessius *lib. 2. c. 37. dub. 8. n. 64.* Salas *de legibus, disput. 15. sect. 10. n. 110.* & alij contrarium asserant.

Sup. hoc in tom. 8. tr. 2. Resol.

RESOL. LXIX.

Vtrum, quando lex fundatur in præsumptione, obliget in conscientia, si præsumptio in aliquo casu particulari deficiat.
Et pro praxi dictæ quæstionis aliqui casus explanantur sæpè contingentes in praxi. Ex p. 1. tr. 10. Resol. 27.

Sup. hoc in Resol. nat. fequà princip. & infrà in Resol. 126. in princ. & cum eis DD hic citatis in tom. 5. tr. 9. Resol. 7. §. 1. in fin. sed lege eius doctrinam per totam, & in tom. 9. tr. 7. Resol. 98. §. Dico igitur & seqq.

§. 1. REspondeo negatiuè cum Homobono *in exâ. Eccles. p. 1. tr. 5. cap. 8. q. 53.* & præter Doctores, quos ipse citat, sequitur etiam hanc sententiam Ioannes Valerus *in differ. vtriusque fori, verb. Lex. differ. 15.* n. 1. Layman *in Theol. mor. tr. 4. c. 21. num. 4.* Fernandez *in exam. Theol. mor. p. 2. c. 4. §. 3. v. 4.* Megala *in 2. 2. lib. 2. c. 7. §. 2. n. 55.* quidquid aliqui asserant. Et hanc sententiam probabilem in foro conscientiæ putant etiam Authores, qui contrariam docent: & ita Becanus *in sum. Theol. mor. p. 2. tr. 3. c. 6. q. 9. concl. 4. n. 5.* sic asserit: [Tametsi leges humanæ, quæ irritant contractum, fundentur in præsumptione; tamen validæ sunt, & obligant in vtroque foro, tam interno, quàm externo, etiamsi contigat, præsumptionem in aliquo casu falsam esse. Hæc conclusio est certa in foro externo, dubia in interno: nam multi probabiliter contrarium tenent.] Ita Becanus.

Sup. hoc infra in Resol.

2. Cùm igitur hæc sententia sit probabilis, dicendum est contra Reginaldum *to. 2. lib. 25. c. 52. n. 617.* & Molinam *tom. 1. tract. 2. disp. 217. n. 12.* & alios, quòd hæres, qui non confecit inuentarium, teneatur in foro conscientiæ soluere legata, vel debita defuncti, si legata, & debita excedant vires hæreditatis: & ita docet Salonius *in 2. 2. q. 77. art. 3. dub. 10.* Sanchez *in summ. lib. 4. c. 15. num. 37.* Sayrus *in Clavi Regia, lib. 4. c. 7. nu. 7.* Suarez *de legibus, lib. 3. c. 23. num. 9.* Sylvester *verb. Lex. q. 9.* Angelus *eodem verb.* Nauarra *de restit. lib. 3. cap. 4. dub. 9. num. 137.*

Sup. hoc in tom. 6. §. vlt. post med. à vers. Nec valet: & in to. 7. tract. ex Resol. 308. lege §. Nec obstant: ad lineam 9. & alium §. eius not.

3. Item, Decretum Concilij Tridentini *sess. 25. c. 19.* denegans audientiã Professis, qui transacto quinquennio reclamare volunt, allegantes, nullam fuisse professionem; cùm innitatur præsumptioni ratificationis inductæ per illud quinquennium prioris irritæ professionis, veram in foro conscientiæ dispositionem non inducet: sicut etiam Bulla Sixti V. quoad annullationem professionis, ob illum iuris defectum, quòd de Professi vita, & moribus inquisitio non sit antea facta, ipsi præsumptioni innititur; ita vt in foro interiori non liget, si ex parte rei nullum subsit vitium: & ita tenet Sanchez *de matrim. to. 2. lib. 7. disp. 37. n. 9.* Gratian. *in discept. for. cap. 413.* Rodrig. *qq. reg. q. 54. a. 4.* Beia *p. 4. cas. 18.*

Sup. hoc in tom. 7. tr. 1. Resol. 184. &c.

Sup. hoc in tom. 7. tr. 1. Resol. 148 &c.

4. Item, prohibitio Clementis VIII. *in Bull. de largit. numer* processit ex præsumpta causa ambitionis: vnde si ea cesset, cessabit etiam illa prohibitio in foro conscientiæ. Valerus *in differ. vtriusque fori, verb. munera, differ. 1. n. 81.* Et Bulla Sixti V. quia fundatur in præsumptione, vt chiromantici, &c. habeant pactum cum dæmone, si aliquis certò sciat, tales pactum vllum cum dæmone non habere, non tenetur denunciare, vt notat idem Valerus *verb. Hæresis, diff. 1. n. 4.* & post illum Riccius *p. 3. decis. 278. num. 6.* Sed hoc vltimum mihi non placet.

Sup. hoc in tom. 7. tr. 3. Resol. 32 & 33.

5. Hinc etiam docent, hæredem ex testamento minùs solemni, si ei constat euidenter, vt facilè potest constare, nullam vim, nullam fraudem, nullúmve aliud defectum naturalem in illo contigisse, posse accipere sibi, ac retinere bona testatoris. Ita Sayrus *in Clavi Regia, lib. 3. c. 7. n. 9.* Sylvester *verb. Hæreditas, 3. q. 7.* Medina *C. de restit. q. 23.* & alij.

6. Hæc omnia probabiliter dicta sunt: nam scio aliquos contrarium docere, & quandam distinctionem facere de duplici præsumptione, quam præsumit Legislator. Sed ad maiorem huius quæstionis dilucidationem, ponam hic subsequentem dubitationem.

RESOL. LXX.

Vtrùm, quando cessat finis adæquatus legis in aliquo casu particulari, cesset obligatio legis?
Et ex ista Resolutione Confessarij, & Responsores casuum conscientiæ poterunt multos scrupulos, & difficultates tollere passim contingentes in praxi? Ex part. 1. tr. 10. Resol. 28.

Sup. hoc in duab. Resol. seqq. & infrà in tr. 3. Resol. 16. §. vlt. ad lin. 5. Et inferius in tr. 8. ex Resol. 57. lege doctrinam §. vlt. & in tom. 1. tr. 5. Resol. 45. à lin. 4. & vers. Et profunde, & in tom. 5. tr. 8. Resol. 10. & in tom. 7. tr. 3. Resol. 33. propè fin. à vers. Et satis, & in tom. 9. tr. 7. Resol 97. §. Probatur hæc, & seqq. & in Resol. 98. per totam & signanter §. vlt.

§. 1. REm difficillimam explanandam aggredior: quia pro negatiua sententia stant fere omnes Doctores: & ita docet Layman *in Theol. mor. lib. 1. tract. 4. c. 21. n. 2.* Vasquez *in p. 2. tom. 2. disp. 163. c. 3. n. 19. & Opusc. de test. c. 1. dub. 1. num. 4. & Opusc. de redd. c. 2. §. 2. dub. 14. n. 5.* Suarez *de legibus, lib. 6. c. 7. lib. 3. c. 23. lib. 5. c. 26.* Salas etiam *de legibus, tract. 14. disp. 10. sect. 4. n. 19. disp. 5. sect. 7. n. 14. & tract. de censuris, dub. 8. n. 19.* Molina *tom. 1. disput. 81. ad tertium argumentum secundæ sententiæ in fine.* Reginaldus *tom. 1. lib. 13. c. 18. quæst. 3. n. 180.* Sanchez *in summ. tom. 1. lib. 4. cap. 15. num. 37. & de matrim. tom. 1. lib. 3. disp. 3. num. 7. & 9.* Rebellius *part. 2. lib. 11. quæst. 13. n. 7.* Coninch. *de Sacram. disp. 7. dub. 9. n. 86. & disp. 14. dub. 14. n. 144.* Becan. *in sum. Theol. p. 2. tract. 3. c. 6. concl. 4. n. 5. in fin.* Villalobos *in sum.*

tom.1.tract.2.dub.36.n.6. Miranda *in Man.Præl.tom.2. q.25.art.23.concl.2.* Sotus *de iust.lib.1. q.6.art.2.*Lorca *in p.2.to.2.disp.26.de leg.*Aragonius *in 2.2.q.62. art.4. de domin.* Medina *in p.2.q.98. art.6.* Anguianus *de leg. lib.1.contr.3.* Salonius *in 2.2.tom.1.q.5.art.4.concl.5. ad 1.arg.de domin.*Felicianus *de censib.tom.2.lib.1.c.8.n.6.* Sarmiento *select. inter lib.3. c.12. n.8.* Couarr.*in 2.p. decr.c.6.§.9. n.8.* Malder. *in p.2.q.96.a.5. & 6.*Sayr. *in clavi Reg.lib.3.c.2.n.6.& c.7.n.11.in fin.& n.13. in fin.* Bonac. *de legib.disp.10.q.2.punct.8.§.incidens , n.13.& de rect.disp.1.q.1.punct.3.n.2.* Nald.*in sum.verb.Lex,n.3.* Pontius *tr.de imped.matr.causa 31.q.2.§.3.*Pitigian *in 4. sent.to.2.disp.15.qu.2.a.3.* Portell. *in addit.ad dub.reg. verb.Lex.n.4.*Moneta *de commut.vlt.volunt.c.4. quæst.5. concl.2.n.150.* Vega *in sum.tom.2.c.23. cas.13.* Pontius *de matr.l.5.c.5.num.7.& 8.* & alij. Asserunt hi DD. vt obligatio legis cesset , requiri vt eius ratio , & finis adæquatus cesset in communi, & vniuersaliter,& non sufficit,quòd cesset in casu particulari , quia lex conditur propter bonum commune. Ergo , licèt in casu particulari cesset,retinebit adhuc vim obligandi.

2. Sed,vt verum fatear,ego nunquam potui intelligere hanc distinctionem,nempe,legem tunc non obligare, quando finis eius cessat in generali:secùs autem in particulari : nam , vt benè obseruat Scaccia *tr. de commerc.§.1.q.1. n.511.* quando lex cessat in sua generalitate, tunc lex non solùm cessaret in vno,sed etiam cessaret in omnibus,sicque illa lex reduceretur ad non legem;quasi tunc esset correcta ratio legis, & sic ipsa lex.Itaque dicendum est, quòd si in aliquo particulari casu cessat finis adæquatus, & totalis , & ratio legis; cessabit quoque eius obligatio : & ita docet Nauarr. *to.4.comm.in rubr.de indic.n.74.* Mexia *in prag.taxæ panis,concl.2.à n.29.vsque ad n.36.*Henriq.*lib.11.c.17.n.2. in Gloss.lit.O,& lib.10.c.15.n.8.in Gloss.lit.R.*Comitolus *in resp.mor.lib.7.q.1.n.10.* Abbas *in c. quia in insulis,de Regular.* Angelus. *verb.Lex, n.4.cas.7.* Sousa *in Bull.Clem.VIII. de largit.numer.fundam.3.*Sà *verb. Lex, n.1.& verb.Ludus,num.1.*Megala *in 2.2.lib.2.cap.7.q.2. n.55.*Granado *in p.2.contr.7.tr.3.p.1.disp.15.sect.2.*vbi diffusè,& ad partes probat,& docet hanc sententiam. Et ratio est : quia valet argumentum de toto ad partem : sed , quando ratio legis cessat in totum , cessat etiam lex,ergo,quando ratio legis cessat in partem, in partem etiam cessabit lex,ex authoritate legis , *quæ de tota ff. de rei vend.* & ideò ita pro hac sententia argumentatur Granado,*vbi supra*,sic asserens:[Cùm ratio adæquata legis cessat in generali,seu comparatiuè,respectu omnium personarum,ac temporum,cessat in generali obligatio legis : ergo,cùm ratio adæquata legis cessat in aliquo casu speciali , seu comparatione alicuius personæ,& temporis, cessabit obligatio legis in particulari. Probatur conseq. quia ita se habet lex in vniuersali ad rationem acceptam in generali,sicut lex in particulari ad rationem acceptam in casu speciali: sed, quando ratio legis cessat comparatione omnium, cessat obligatio legis respectu omnium:ergo, quando cessat comparatione vnius , cessabit obligatio legis comparatione illius. Deinde , lex, non solum obligat omnes in generali,sed singulos in speciali : ergo sicut deficiente ratione apud omnes,manent omnes deobligati;ita deficiente apud vnum , manebit vnus deobligatus.

3. Ad argumentum verò in contrarium,quod *suprà* positum est , respondeo, quòd , licèt leges condantur propter bonum commune ; adhuc tamen obligant etiam singulos subditos in particulari , & in singulis habet vim eâ ratio , propter quam conduntur : ergo, quando in aliquo particulari cessat , cessabit quoque legum obligatio. Existà resolutione Confessarij , & responsores casuum conscientiæ , poterunt multos scrupulos,& difficultates tollere in praxi quotidie.

RESOL. LXXI.

An quando cessat totalis finis legis in particulari , cesset eius obligatio ?

Ex quo infertur laïcum doctum posse sine peccato disputare cum hæretico,& infideli,non obstante hoc prohibente cap.Inhibemus de hæret. in 6. *quia quando laïcus est doctus,cessat finis illius legis , nempe periculum peruersionis,deceptionis, & derisum Mysteriorum ?* Ex pag.5. tr.14.& Misc.2.Resol.96.

§.1. COntra magnum agmen Theologorum cum paucis,licèt fortissimis commilitonibus, pro affirmatiua sententia *in 1.part.tract.10. res.28.* pugnam suscepi. Et quia hanc opinionem ad pacandas multorum conscientias scio magno cum plausu post editas meas lucubrationes à viris doctis fuisse receptâ, nunc etiam pro illa magis firmanda visum est mihi hîc adnotare dictam sententiam docere etiâ nouissimè Hurtadum de Mendoza *in 2.2.tom.1.disp.74.sect.3.§.26.*vbi doctè & acutè , vt semper solet,obseruat duas esse legum interpretationes, alteram, quæ propter finem remotum præcipit actiones alioquin de se etiâ honestas, quæ sublato ordine ad finem remotum habent specialem honestatem,& sunt materia virtutis:exépli gratia, lex ieiunij habet finem compescentem motus turpes, & præcipit abstinentiam:abstinentia moderata est per se materia temperantiæ , & per se laudabilis , si quis absque periculo turpium motuum vescetetur contra legem ieiunij,adhuc peccaret , quia manet alius finis proximus legis,nempe exercitium temperantiæ ; vnde carentia periculi luxuriæ non excusat à ieiunio. At aliæ leges nullum finem habent , nisi vitare damnum ex aliqua actione,cuius omissio per se non pertinet ad materiam alicuius virtutis, vt hæc de non disputando, carentia disputationis quid habet honesti ? per se loquendo in iis legibus cessante fine in singulari , cessat in singulari obligatio , quia lex sine honesto fine non est lex,nec obligat:at in disputatione laïci docti, cessat in singulari omnis finis legis:ergo. Et hæc omnia docet Hurtadus *loco citat.* & ante illum ex Iurisconsultis Guilenzonius *in consil.14.n.12.* vbi firmat constitutionem non illaqueare transgressores, si finis non violatur,propter quem facta est.Ex quibus,vt visum est contra Azorium *tom.1.lib.8. cap.26. q.1.*Suarez *de fide, disp.20.sect.1.n.11.*Sanchez *in summ.tom.1.lib.2.c.6.n.5.* & alios infertur , laïcum doctum posse sine peccato disputare cum hæretico & infideli : non obstante hoc prohibente *cap. inhibemus. de hæret. in 6.* quia quando laïcus est doctus,cessat finis prohibitionis illius legis, nempe periculum deceptionis,& derisum Mysteriorum.

Quæ hîc est Resol. antecedens , & in multis aliis eius annot.

Sup. hoc in tom 5.tr. 8. Resol.10.& ibi in tr.10.Resol. 77. §. Notandum est.

RESOL. LXXII.

An cessante adæquata causa legis in causa particulari,cesset obligatio legis respectu talis particularis ? Ex p.7. tr.10. & Misc.1.Resol.33.

§.1. CAsus est frequentissimus , & ad illum contra me negatiuè respondet Pater Amicus *tomo.5. de iustitia,disputatione septima , sectione quarta , numero trigesimo.*Quia omnis lex fertur propter publicum bonum:atqui ad publicum bonum spectat, tandiu legem seruari, quandiu illa absque peccato,vel graui incommodo , aut alterius fortioris legis præiudicio seruari potest:ergo seruanda est , etiam in casu,quo eius causa in particulari cessat. Maior est certa , cùm omnis lex sit medium ad publicum bonum promouendum, conseruandúmve.Minor probatur nam quâdiu lex per subtractionem

Sup. hoc in duabus præcedentibus Resol. & in multis aliis earum annotationum.

subtractionem totius causæ vniuersaliter non cessat, præstat publico bono eius obseruatio: tum vt ciues per legum obseruantiam assuescant, & leges magis æstimare, ac venerari, & superioribus facilius obedire: tum ne facilè occasionem arripiant transgrediendi leges, prætextu, quòd earum causa in casu particulari cesset: tum demum, quoniam cùm omnis lex versetur circa aliquem actum virtutis, expedit bono publico, vt ciues frequenter circa tales actus se exerceant, cùm legis finis sit (vt ex 1. *disp.* constat) bonos efficere ciues.

2. Explicatur amplius vis argumenti. Certum est, Legislatorem posse subditos obligare ad legem seruandam, etiam quando in casu particulari cessat ratio legis, modò non cesset ratio legis in vniuersum. Atqui præsumendum est Legislatorem velle obligare subditos ad legem seruandam, etiam quando in casu particulari eius causa cessat, modò non cesset causa in communi: ergo. Maior constat: quoniam ad omne id potest Legislator subditos obligare, quod ipse prudenter iudicat bonum publicum promouendum conducere. Minor probatur; quia cùm Legislatoris officium sit, per leges publicum bonum promouere, quidquid in suis legibus ad publicum bonum promouendum facit, à Legislatore intendi præsumendum est. Quod autem id ad publicum bonum promouendum faciat, constat ex varia vtilitate, quæ ex talis legis obseruantia oritur.

3. Sed his non obstantibus, licèt hæc opinio negatiua sit probabilis, & forsitan probabilior, affirmatiuam tamen sententiam, quam docui cum multis Doctoribus *in part. 1. tract. de legibus, resol. 28.* puto etiam satis probabilem esse, & illam me citato absolutè tenet Ioannes Caramuel *in comment. ad reg. D. Benedict. disp. 5. n. 50.* & tanquam probabilem videtur admittere me etiam citato Machadus *de Perfect. Confess. tom. 1. lib. 3. part. 4. tr. 4. docum. 4. n. 2.*

Quæ hic est sup. Resol. 70. & in alia nota.

RESOL. LXXIII.

An lex pure pœnalis in materia graui obliget in conscientia? Ex p. 1. tr. 10. Res. 17.

Ad eiusdem doctrinam huius Resol. lege supi Resol. 37. & hic infra duas Resol. seqq. & Resol. 72. & 73. & Resol. 12. propè finem, vbi assignabimus alia nota. 9. & Resol. 108. & ad med. vbi modo explicabit.

§. 1. AFfirmatiuè respondet Malderus *in part. 2. q. 96. art. 4. membr. 3.* Suarez *de legibus, lib. 3. c. 26. & lib. 5. c. 3.* Salonius *in 2. 2. tom. 2. q. 77. art. 1. contr. 8.* Salas *de legibus, disp. 10. sect. 1. num. 13.* Azorius, & Filliucius, *vbi infrà.* Lessius *lib. 2. cap. 33. dub. 8. n. 59.* Medina *in part. 2. q. 96. art. 4. dub. 3.* Aragonius *in 2. 2. quæst. 62. art. 3.* Duardus *in Bulla Cœnæ, lib. 3. §. 8. q. 2. num. 32.* Ioannes Valerus *in differ. vtriusque fori, verbo Lex, differ. 7. num. 3.* & alij communiter: quia pœna supponit culpam, & lex continens præceptum obligat in conscientia, quia continet præceptum. Deinde, si hæc sententia non esset vera, ferè tota vis humanarum legum periret: nam magna pars legum fertur sub tali forma. Et tandem, quando in re alioqui non præcepta, nec prohibita Legislator non vult ad culpam obligare, solet id exprimere in ipsa lege. Ergo, &c.

2. Hæc sententia videtur sustinenda. Sed, his non obstantibus, contrariam sententiam docet Nauarrus *in Manuali, cap. 23. num. 55.* quem posteà ex neotericis sequitur Miranda *in Manuali Prælat. tom. 2. q. 25. a. 18. concl. 2.* Nicodemus de Florentia *in specul. Confess. c. 53.* Villalobos *in summ. tom. 1. tract. 2. dub. 22. n. 2.* & Reginaldus *in praxi, tom. 1. lib. 15. cap. 6. sect. 5. nu. 50.* quia in dubio benignior interpretatio facienda est; & lex explicari debet de minori pœna, *cap. in pœnis. 49. de regulis iuris, in 6.* Item, qui ex duobus propositis alterum tantùm affirmat, alterum negare videtur, *ex l. cùm Prætor, ff. de iud. cap. nomine. de præsumpt.* Ergo Legislator, qui ad pœnam temporalem, & æternam potest obligare, si solius temporalis meminit, nõ videtur intendisse obligare ad æternam. Deinde, Reges, & Principes, siue sæculares iudices nunquam expressérunt, neque interpretati sunt in suis legibus pœnalibus, mentem, & intentionẽ suam esse, vel fuisse, per ipsas obligare sibi subditos ad culpam; neque consuetudo ipsa id vnquam fuit interpretata, nisi simul cum eis, seu ipsarum aliqua esset lex diuina, naturalis, aut euangelica, aut constitutio canonica, ex qua id ipsum colligeretur. Signum igitur est, consuetudine ipsa supradictas leges interpretante, quòd per eas homines non obligentur ad culpam; sed tantũ ad pœnam in eisdem appositam. Et tandẽ, lex, vt obliget, necesse est, vt sit vsu recepta: sed leges pœnales vt obligent ad culpam, hucvsque non est vsu receptum: ergo, &c.

3. Et ideò hanc sententiam probabilem puto, & illam etiam probabilem vocauit Valentia *tom. 2. dis. 7. quæst. 5. punct. 6.* Azorius *part. 1. lib. 5. cap. 6. quæst. 4.* & Filliucius *tom. 2. tract. 21. cap. 11. num. 420.* Vnde valde miror, Sotum *de iustitia, lib. 1. q. 6. art. 5.* hanc opinionem vocare errorem vulgi, putantis cum sua pœna licere cuilibet legem transgredi: nam dicere, legem pœnalem non obligare in conscientia, vulgi error non est, sed opinio doctorum virorum, & probabilis etiam ex mente illorum, qui contrariam sententiam docent, vt diximus: sed, quia ex probabilitate huius opinionis oriuntur resolutiones multorum casuum, de duobus faciam hîc tantùm mentionem, quia de ipsis sæpius interrogatus fui.

RESOL. LXXIV.

An pragmatica, quæ in hoc Regno prohibet ferre sclopetum, vulgo dictum scopettoni, *sub pœna capitis obliget sub reatu peccati mortalis?*

Quod est quærere, an lex prohibens aliquid sub pœna mortis, mutilationis, perpetui carceris, damnationis ad triremes, confiscationis bonorum, aut omissionis multorum bonorum, obliget sub mortali? Ex p. 1. tr. 10. Res. 18.

§. 1. COmmunis, & probabilior sententia affirmat: & ita docet Lorca *in part. 2. to. 2. disp. 22. de legib. regul. 2.* Comitolus *in respons. moral. lib. 4. q. 17. n. 8.* Sanchez *in summ. tom. 2. lib. 6. cap. 4. n. 64.* Vasquez *in part. 2. tom. 2. q. 96. art. 4. disp. 159. c. 3. nu. 23.* Azorius *part. 1. lib. 5. c. 6. q. 6.* Suarez *de leg. lib. 3. c. 26. n. 4.* Salas etiam *de legibus, disp. 10. sect. 9. num. 67.* & alij apud Sanchez, *vbi suprà.*

Sup hoc in Resol. seq. & lege doctrinam Resol. præteriti & aliarum Resol. & §§. eius not.

2. At contrariam opinionem docet Nauar. *in Man. num. 55. & 56.* & ex neot. Soc. Iesv Valer. Reginald. *in praxi, to. 1. lib. 15. c. 6. sect. 5. n. 50. & seq.* vbi hanc sententiam ex principio probat *in sup. Res.* posito, nempe, legem pœnalem non obligare ad culpam. Sed dices: Mortale est obiicere se probabili periculo vitæ: sed, qui transgreditur legem imponentem supplicium mortis, exponit se tali periculo: ergo peccat mortaliter. Respondetur, esse peccatum mortale exponere se periculo mortis; quia violatur quintum Decalogi præceptum: sed transgredi legem, quæ mortis pœnam imponit, non est de se tali periculo se exponere; quia potest quis tanta cautela talem legem violare, vt non incurrat in probabile periculum pœnæ. Dicendum est igitur, ex pœna capitis, mutilationis, &c. quam lex humana imponit, non duci argumentum sufficiens ad ostendendum, in dubio obligationem illius esse ad peccatum mortale: nisi aliunde constet, ex aliquo certo signo, Legislatorem voluisse eiusmodi legem pœnalem obligare subditos, non modò ad illam pœnam subeundam, sed etiam ad reatum peccati mortalis. Hæc omnia Reginald. Quare Philarch. *de offic. Sacerd. to. 1. p. 2. lib. 3. c. 2. d. 4.* negauit, ex pœna capitis colligi obligationem legis ciuilis sub reatu culpæ mortalis. Sed ex ista probabili opinione, quòd lex pœnalis non obliget in conscientia, pendet etiam decisio alterius casus, de quo etiam sæpiùs interrogatus fui.

RESOL LXXV.

An lex lata sub pœna mortis inducat obligationem peccati mortalis?

Idem est de pœna mutilationis alicuius membri, infamiæ, flagellationis, exilij perpetui, vel tanti temporis carceris, amissionis omnium bonorum, vel maximæ partis bonorum, & similium.

Et excusantur à culpa, qui merces vetitas traducunt ex vno Regno ad aliud, non soluto vectigali Regio, qui in fluminibus vetitis piscantur, qui contra prohibitionem in syluis ligna secant, vel pascuntur oues suas in pratis vetitis, vel alia prohibita venantur, & alia similia faciunt. Ex parte 10. tractatu 15. & Miscellan. 5. Resol. 46.

§. 1. COmmunis sententia est, hanc obligationem iudicare, pœnam mortis, quia tam grauis pœna non potest imponi absque mortalis transgressionis culpa. Ita D. Antoninus 2. *part. tit. 4. c. 2. §. 3.* Rosella *verb. Pedagium, num. 9.* Sylvester *verb. Præceptum, q. 3. in fine.* Armilla *verb. Constitutio, num. 4.* Sotus *lib. 1. de Iust. q. 6. art. 3. ad finem corporis.* Couarruuias *reg. peccatum 2 part. §. 5. n. 3.* Aragonius 2. 2. *quæst. 62. art. 3. paulò ante §. Restat nunc.* Medina 1. 2. *quæst 96. art. 4. vers. Denique indubitatum est.* Azorius *tom. 1. Instit. moral. lib. 5. c. 6. q. 5. in fine.* Toletus *in Suma. tract. de peccatis mort. c. 20. dub. vlt.* & alij quos citat, & sequitur Merolla *tom. 2. disp. 4. c. 3. dificult. 4. n. 286.* Idem dicendum est de pœna mutilationis alicuius membri, scilicet, esse indicium obligationis sub mortali propter eandem rationem. Idem de pœna infamiæ flagellationis, de pœna exilij perpetui, vel tãti temporis, vt ferè perpetuum reputaretur. Idem de pœna perpetui carceris, de amissione omnium bonorum, vel maximæ partis bonorum, & de similibus; quæ omnia probat Merolla, *loco citato*; cui adde Ioannem Prepositum *in part. 2. D. Thomæ, quæst. 95. disp. 3. dubit. 4. num. 25.*

Sup. contẽtis sin hoc & eqq. §§ vsque ad vlt. in Resol. præterita, & lege etiã doctrinam Resol. post præteritam & alia rum. Resol. & §§. cinsl. not. & in tom. 5. tr. 1. Resol. 12. & in tom. 9. tract. 7. ex Resol. 108. §. 2. ad medium, à vers. modo cognoscendi & vide etiam §. 1. not. seq.

2. Sed hæc omnia videtur corruere ex his, quæ docet Arriaga *in Cur. Theolog. tom. 4. tr. de legibus, disp. 21. sect. 4. n. 23.* vbi sic ait: Ab hac tamen regula excipitur à nonnullis pœna, quæ est grauissima; v. g. pœna mortis, & mutilationis: nam lex esset imprudens, si propter rem, quæ culpa carearet, pœnam mortis imponeret. Ita Suarez, Vasquez & Salas *suprà*. Ego tamen in hoc puncto, censeo, licèt satis probabiliter sustineri possit, eam pœnam esse signum obligationis in conscientia: tamen nullo modo, absolutè loquendo, esse certum signum, quia sæpè potest esse pro coactione necessaria ea pœna, si res sit magni momenti, etiamsi nulla sit obligatio in conscientia: vt P. Suarez admittit in pœna flagellationis publicæ, quæ in Hispania infligi solet his, qui è carcere fugiunt: cùm tamen ea fuga non sit peccaminosa: quod enim respondet eam pœnam non esse grauem pro tali persona, aut esse necessariam ad defensionem publicæ iustitiæ; hoc, inquam, non satisfacit: non quidem primum, quia sæpe sunt honestissimæ personæ, quibus ea pœna infligitur, & quæ fortè libentius tolerarent decollari quàm eam grauissimam infamiam: non secundum, quia licèt veram doctrinam contineant, ex ea tamen pro conclusione nostra argumentabimur, dicemusque in aliis materiis posse à Republica eam pœnam grauem iudicari necessariam ad impediendum, ne homines talem rem faciant; esto alioquin in conscientia possent eam facere. Neque hinc sequitur legem futuram imprudentem, aut iniustam, vt cum Vasquez sæpè Salas obiicit: quod ego facilè explico, nam illa lex non est censenda iniusta aut imprudens, quatenus grauat subditum, quæ libenter à subdito habetur, & fortè libentiùs quàm aliæ leges quæ absolutè censentur iustæ, iustissimæ, & prudentissimæ: atqui in præsenti nullus subditus esset, qui si interrogaretur, an casu quo sibi esset prohibendum exire à Regno sub pœna capitis, haberet libentiùs, quod simul id prohiberetur sub reatu æternæ pœnæ, seu sub peccato mortali, an verò vt præcisè sub pœna capitis: nullus, inquam, esset, qui non responderet, malo præcisè sub pœna capitis: Et ratio est manifesta, quia quod simul sub altera pœna mortalis peccati res ea prohibeatur, non cessat debitum incurrendi pœnam capitis; neque hæc fiat illi melior, aut minùs nociua, eò, quod simul peccauerit mortaliter: ergo si prudenter potest subditus suo vtroque malo cogi, potest etiam prudenter sub vno tantùm, ergo ea grauitas pœnæ non est certũ signum obligationis in conscientia. Hucusque Arriaga.

3. Imo tenet Castrus Palaus, *tract. 3. disp. 1. punct. 15. num. 12.* nullam pœnam temporalem esse sufficiens indicium obligationis ad mortale; quia ad impositionem pœnæ, quantumuis grauis sit, sufficit si committatur culpa politica, & ciuilis, quamuis non committatur mortalis: quod probat; Primò, exẽplo custodum murorum in bello, quibus imponitur lex de vigilia sub pœna vitæ; & tamen ad vigilandum sub mortali non obligantur: Secundò, in pœna imposita effractoribus carceris, & tamen in violatione, culpa mortalis non committitur: non ergo impositio pœnæ, arguit culpã. Nec obstat, quod qui exponit se periculo mortis, vel mutilationis peccat, cui periculo exponitur, qui legem transgreditur, cui pœna hæc imposita est. Respondetur, harum obligationẽ non prouenire ex vi legis positiuæ, sed ex vi legis naturalis, qua tenemur vitare periculum mortis. Et hanc sententiam probabilem esse putat Caspensis *in Curs. Theolog. tom. 1. tract. de Legibus, disp. 3. sect. 5. num. 43. cum segq.* quia vbi non constat de mente Legislatoris, debemus in meliorem partem legem interpretari, vt solùm obliget ad pœnam: ergo interim dum non intendit expressè obligare, non obligat nisi ad pœnam. Et confirmatur: nam qui ex duobus propositis, alterum tantùm affirmat, alterum negare videtur ex *leg. cum Prætor ff. de Iudic. cap. Nonne, de præsumpt.* ergo Legislator qui ad pœnam temporalem potest obligare, & etiam ad æternam; si tantùm meminit solius temporalis, non videtur intendisse obligare ad æternam. Confirmatur, quia consuetudo communis, sic interpretatur omnes leges pœnales, vt satis sit, si homo pœnas luat pro transgressione, nec Principes vnquam expresserunt in suis legibus pœnalibus, intentionem suam esse obligare subditos ad culpam: ergo signum est consuetudine ipsa supradictas leges interpretante, homines tantùm obligari ad pœnam in legibus appositam, non verò ad culpam. Denique, quia vsus stat in contrarium, nec hucusque vsu receptum est, leges pœnales ad culpam obligare.

4. Vnde ex his infert Caspensis, ex Nauarro, & aliis non peccare mortaliter eos, qui merces vetitas traducunt ex vno Regno in aliud, non soluto vectigali Regio. Item neque eos qui in fluminibus vetitis piscantur; neque eos qui contra prohibitionem in syluis ligna secant, vel pascunt oues suas in pratis, vel animalia prohibita venantur, & alia similia: nam licèt de iure naturali Principibus tributa debeantur, at dicta vectigalia fraudantes, non intendunt contrauenire legi naturali, sed cùm tractetur de lege purè pœnali, eorum arbitrio committitur; an velint soluere tributa, vel fraudare; & sic se exponunt periculo luendæ pœnæ, cum notabili Principis emolumento. Et idem dicendum est de ementibus prædictas gabellas, quibus imputandum est si fraudentur, si non inuigilant; quia sub hac conditione illas emunt, & quia quod cum alio amittunt, cũ alio lucrantur, propter contrauentionis pœnam. Sed de his ego alibi; & puto non esse recedendum à communi sententia Doctorum, quã suprà ex Merolla

Sup. sequentibus vsque ad dimidiũ huius §. suprà in Resol. 78. §. vlt. à medio, & pro parte hic infra in Resol. seq. §. 1. & 2.

Sup. hoc in resl. seq. §. vlt.

Alibi in resl seq. per to. 1.

Metolla attulimus; & tenet Amicus *in Curs. Theol.to.5. disp.5.sect.8.n.297. cum seqq.* Præpositus *in part. 2. D. Thom.q.95.disp.3.dub.4. n.24.* qui contra Castrum Palaum, Nauarrum, & alios inuehitur; quorum tamen sententiam, Ego non audeo tanquam improbabilem damnare, licèt oppositum sentiam.

RESOL. LXXVI.

An fraudantes vectigalia iusta peccent, & teneantur ad restitutionem?

Et quid, si præiudicent ementibus talia vectigalia, & tributa?

Et docetur fraudantes vectigalia non esse à Confessariis vrgendos ad restitutionem in casu, quo pœnitens nolet restituere. Ex p.1.tr.10.Resol.19.

§.1. COmmunis sententia Doctorum, & rectè quidem, est affirmatiua: & sic docet Ortix *in summ.cap.3.num.4.* Homobonus *de exam.Eccles.part.1. tract.7.cap.29.q.120.* Vega *in summ. part.1. cap.15. casu 13.* Rodriguez *in summ.part.2. cap.76. num.3.* Graffius *p.1.lib.2.cap.125.num.93.* Fernandez *in exam.Theol.mor. p.1.cap.15.§.6.num.18.* Megala *in p.2.lib.2.cap.17.num. 130.* Molfesius *in summ. tom.2. tract.12. c.22. num.126.* Salas *de legibus, disp.15.sect.16. num.116.* Ledesma *in summ.tom.2.tract.7.cap.vlt.conclus.25.* Suarez *de legibus, lib.5.cap.18.n.6.* Guttierrez *tr.de gabel.q.3.nu.23.& 24.* Nauar. *de restitut.lib.3.cap.1.nu.266.* Sanchez *in summ. tom.2.lib.6.c.4.num.62.* Vasquez, Lessius, & alij, *vbi supra*, asserentes, vectigalia ita deberi in conscientia, vt lethaliter peccent ea defraudantes in materia notabili, quæ sufficiat ad furtum mortale. Et ratio est apertissima: nam, sicut Princeps Reipublicæ debet curam, & vigilantiam; ita Respublica debet Principi congruum dignitati subsidium: ergo, qui vectigalia defraudat, Principem iusto stipendio defraudat: peccat igitur, & tenetur ad restitutionem. Secundò, talis defraudatio vectigalium tendit in præiudicium ementium talia tributa: ergo, &c.

Sup. hoc in Resol. præcedenti. n.6. vbi in princ. & ne præcedentes videar circa hoc distinctionem ponere, vid. n.3. tr.6. num.7.

2. Hæc opinio videtur sustinenda. Sed contrariam non esse improbabilem, putauit Lessius *lib.2.c.33.dub. 8.num.55.* & Bonacina *de contr. disput.2. qu.9. punct.1. num.3.* nam affirmatiuam sententiam, quam ipsi tenent, vocant tantùm probabiliorem. Ergo secundùm Lessium, & Bonacinam negatiua sententia est probabilis: & illam absolutè docent Angelus *in verb. pedagium.n.6.* Nauar. *in Man.c.17.n.200.& c.23. n.54.* Beia *in resp.part.1.cas.13.* Duardus *in comm. Bull. Cœn. lib.2. canon.15.q.12. n.9.* vbi latissimè fundat hanc sententiam, & respondet ad argumenta contraria. Et ratio est: quia probabilis est illa opinio, vt *suprà* notaui. mus, quæ asserit, leges humanas purè pœnales non obligare in conscientia: sed tributa, & vectigalia sunt veluti leges humanæ pœnam imponentes: ergo non obligant in conscientia.

Sup. in Resol. quæ hîc est 75. & in aliis eam not.

3. Ad primum argumentum contrariæ sententiæ respondent Beia, & Duardus, quòd, licèt de iure naturali debeantur Principibus tributa; tamen fraudantes dicta vectigalia non intendunt legi naturali contrauenire: sed cùm tractetur de lege purè pœnali, eorum arbitrio committitur, an velint soluere, vel tributa fraudare, & sic exponere se periculo luendæ pœnæ cum notabili Principis emolumento.

4. Ad secundum respondetur, quod imputandum est ementibus prædictas gabellas, si fraudentur, si non inuigilent: nam sub tali conditione illas emunt; & si cum vno amittunt, cum alio lucrantur propter pœnam contrauentionis. Hæc suprà citati authores. Vnde Emmanuel Sà, Societatis Iesv, *verbo Gabella, n.6.* asserit, defraudantes vectigalia non esse à Confessariis vrgendos ad restitutionem: quod etiam docuit Episcopus Maldeus *in 2.2. tract.5. cap.6.dub.15.* in casu, quo pœnitentes nollent restituere: nam, sequendo hanc opinionem probabilem, possunt licitè à Confessariis absolui.

Sup. hinc in Resol. præcedenti. n.8. vlt. ad med. vers. Et idem.

RESOL. LXXVII.

An lex pœnalis mixta obliget sub peccato mortali?

Et notatur, quod cùm Legislatores Ecclesiastici possint obligare, & soleant comminari spiritualem pœnam, quando in conscientia obligare volunt, si tantum tamen temporalem pœnam statuant, iudicium esse videtur, quoad eam tantum obligare velint. Ex part.1.tract.10. Resol.10.

§.1. DIxi, *lex pœnalis mixta*, quando, verbi gratia, lex aliquid fieri iubet, aut prohibet, & deinde pœnam transgressoribus imponit: vt si lex dicat: Iubemus, vel prohibemus, ne quis arma portet sub pœna tali: nam si lex nihil præciperet, aut interdiceret; sed solùm pœnam aliquid facientibus irrogaret: vt si diceret: Qui arma portauerit, subeat talem pœnam; hæc lex esset purè pœnalis, de qua iam *suprà* dictum est. Hoc quæ hîc est suppositio, affirmatiuè respondeo ad propositam quæstionem cum Becano *in summ.Theolog.part.2. tractat.3. capit.7. quæst.2. num.4.* Granado *in part.2. contr.7. tractat.3.part.1.disput.4.sect.2. numer.7.* Maldero *in part.2. quæst.96.art.4. membr.2.* Sanch. *in summ. tom.2. libro 6. capit.4.num.60.* Vasquez *in part.2.tom.2. disp.159. c.2. & 3.* & à fortiori cum Doctoribus citatis, qui absolutè docent omnem legem pœnalem obligare in conscientia.

Sup. in Resol. quæ hîc est 74.

2. Non desunt tamen Doctores, qui contrariam sententiam affirmant; nempe, omnes leges pœnales, siue purè pœnales sint, siue mixtæ, non obligare in conscientia. Sed ponam hîc verba Villalobos *in summ.to.1 tr.2.dub.11.num.6.* ita asserentis: [Las leyes humanas ciuiles mixtas, que son las, que no solo ponen pena, sino tambien prohiben, que no se haga tal cosa, ò mandan que se haga, obligan à culpa. Lo contrario desta conclusion tiene Nauarro, Gomez, Iuan Andreas, Matthæo, Metesila, Sceuola, Decio, y otros y esta sentencia me parece muy probable, y porque fauorece à las animas, y la tienen tantos hombres doctos, si puede muy bien seguir en practica, y dize Azor. *part.1. lib.1.capit.6.quæst.5.* que el, que seguire esta opinion, non est omninò condemnandus.] Ita Villalobos. Et ideò etiam hanc sententiam probabilem vocauit Filiucius *tom.2.tractat.21.cap.11.num.411.& 420.* & illam ex eademnet Societate Iesv cum Nauar. amplectitur Gregorius de Valentia *tom.2 disputatione 6.quæstione 5.puncto 6.§.3.in sexto signo, vers. accedit, quòd Henricus.*

3. Dicendum est igitur, esse opinionem probabilem illam, quæ asserit, omnem legem pœnalem, siue purè pœnalem, siue mixtam, non obligare in conscientia. Notandum est etiam cum Valentia, & aliis, quòd cùm Legislatores Ecclesiastici possint, & soleant cõminari spiritualem pœnam, quando in conscientia obligare volunt; si tantùm pœnam temporalem statuant, indicium esse videtur, quòd ad eam tantùm obligare velint; præsertim cùm odia sint restringenda. Et ex his Confessarij possunt in multis casibus occurrentibus, quamplures scrupulos tollere, prout prudentia illis dictabit.

RESOL. LXXVIII.

An lex pœnalis ipso facto pœnam inferens obliget non solùm in conscientia, sed vt etiam delinquens teneatur illam pœnam soluere ante iudicis sententiam?

Et pro praxi quæritur an qui est causa, ne quis condemnetur ad pœnam iustam impositam a lege, teneatur pœnam restituere ei, cui esset applicanda: vt si Fiscus non accusetsi iudex non condemnet; si custos syluarum, & ciuitatum non manifestet crimina; & si testis, & reus iuridicè interrogatus crimen neget, &c.

Et an hoc procedat in pœnis, quæ in testamentis apponuntur, vt si fœmina castè viuat, &c.

Et an pœna conuentionalis apposita in aliquo contractu sit ante iudicis sententiam soluenda? Ex part. 1. tr. 10. Resol. 23.

Sup. hoc pro parte sup. in Resol. 34. §. vlt. & in Resol. 35. & 36. & in aliis earum notationum pro quæst.

SVppono duplicem esse pœnam: vnam, quæ aliquam actiuam hominis executionem requirit: alteram, quæ non requirit talem executionem; sed in sola passione, vel priuatione consistit, qualis est pœna inhabilitatis, excommunicationis, priuationis vocis actiuæ, &c. Hoc supposito, dico, reum non teneri, ante sententiam declaratoriam, soluere pœnam, quæ non potest mandari executioni absque hominis declaratione, & sententia, nisi clarè appareat talem esse Legislatoris intentionem, vt velit, reum pœnam illam subire ante Iudicis sententiam. Ita communiter Doctores. Layman *in Theol. mor. tr. 4. c. 15. n. 3.* & alij penes ipsum cum Maldero *in part. 2. q. 96. art. 4. membr. 4.* ex quibus resoluam multos casus: sed, quia non sunt ita in praxi occurrentes, paucos de illis attingam, qui sæpiùs occurrere solent.

Sup. contẽtis in hoc §. infrà in Resol. 106 & 107. & in cæteris aliis earum notationum, signanter in §. vlt. Resol. 1. huius annot. & in Resol 2. à §. Tertio iudex. & seqq.

2. Ideò quæro, an, qui est causa, ne quis condemnetur ad pœnam iustam impositam à lege, teneatur pœnam restituere ei, cui esset applicanda: vt, si fiscus non accuset; vel, si iudex non condemnet ad pœnam lege præscriptam; si custodes syluarum ciuitatum non manifestent crimina, propter quæ esset imponenda pœna pecuniaria, si testis, vel reus iuridicè interrogatus crimen neget, ex cuius manifestatione condemnaretur ad mulctam pecuniariam, &c. Respondeo negatiuè: & ita docet Granado *in part. 2. contr. 7. tr. 3. part. 1. disput. 13. sect. 2. nu. 8.* Vasquez *in part. 2. tom. 2. disput. 168. cap. 4. num 30.* Salas *de legibus, disp. 13. sect. 8. n. 105.* & Lessius *lib. 2. cap. 13. dub. 10. num. 72. & 73.* Emmanuel Sà *verb. restitutio, num. 46. & verbo pœna, n. 14.* & alij penes ipsos: quia pœna non debetur ante iudicis condemnationem. Quæ quidem opinio est multùm notanda: nam ex illa excusabuntur non pauci ab onere restitutionis; quia, vt dixi, non desunt viri docti, qui contrariam sententiam amplexi sunt, & onus restitutionis supradictis imponunt: sed nostra opinio probabilis est, & tuta in praxi. Notandum est tamen, supradictam doctrinam non procedere in pœnis, quæ in testamentis apponuntur: & sic fœmina, cui relictum est legatum, si castè viuat: non potest legatum recipere, si vitam turpiter traducat: nam huiusmodi pœnæ potiùs dicuntur legati conditiones, quàm pœnæ. Ita Doctores citati.

Sup. hoc infrà in tr. 8. Resol. 53. &c.

Sup. hoc infrà in fin. Resol. 107. & inferius in tr 3 Resol. 25. in princ.

3. Secundò quæro, an pœna conuentionalis apposita in aliquo contractu, sit ante iudicis sententiam soluenda? Negatiuè respondeo cum Lessio *lib. 2. cap. 20. dub. 15. num. 136.* Sanchez *de matrimonio, tom. 1. lib. 1. c. 24. num. 4.* Vasquez *in part. 2. tom. 2. disp. 173. cap. 1. n. 2. & 3.* & alij apud ipsos, quidquid in contrarium asserat Molina *tom. 2. tract. 2. disp. 317. num. 3.* Reginaldus *tom. 2. lib. 25. cap. 12. num. 228.* Rebellius *part. 2. lib. 8. q. 9. num. 6.* & alij.

RESOL. LXXIX.

An lex pœnalis ex identitate rationis sit extendenda ad alios casus? Ex p. 1. tr. 10. Resol. 26.

Sup. doctrina contenta in § 1. & 2. huius Resol. in to. 1. tr. 5. & lata doctrina Resol. 62. § 1. cursim in fi. ne: & in to 5. tr. 1. R. 90 §. 2. & vlt. & ibi in tr. 3 R. 34. § nec valet. ad med. & ibid. in tr. 9. ex R. 35 § 1. & in R. 55 § ad-de: & iterum ibi, in tr. 10. ex Resol. 112. § 2. ad medium, & in to. 7 tr. 1 ex Resol. 1. vide §. nec obstat primo: paulò post initium: & in to. 9. tr. 1. ex Resol. 118. § probatur tertio: & ibi in tr 7 R 95. § probatur tertiò. & in Resol. 1. not. seq.

§. 1. AFfirmatiuè videtur respondendum, maximè si in ea sit ratio illa expressa, & si lex illa sit lata in animæ fauorem ad vitanda peccata: & ita ex multis notauit Sanchez *de matrim. lib. 3. disp. 42. n. 4.* & ex parte Sà *verbo Lex, n. 9.* & alij.

2. Sed contrariam sententiam sustinendam esse puto, quam docet Salas *de legibus, tract. 14. disp. 21. sect. 13. num. 29. in fin.* Portell. *in addit. ad dubia regul. verbo Lex, n. 13.* vbi sic asserit: [Iuxta communiorem sententiam nunquam pœna vnius legis, & vnius casus est extendenda ad casum alium, etiamsi in hoc secundo casu concurrat eadem ratio, vel maior ratio, seu maior malitia ipsius actus.] Ita ille: & ita etiam docet Ioannes Valerus *in differ. vtriusque fori, verbo Lex, differ. 5. n. 2.* Bonacina *de leg. disput. 1. q. 1. punct. 8. n. 23.* qui citat Sayrum, Suarez, & alios.

3. Vnde ex his apparet, quòd ante Bullam Gregorij X V. si Confessarius sollicitaret puerum, non erat denunciandus: quia Bullæ aliorum Pontificum erant latæ contra sollicitantes fœminas. Item, Bulla Gregorij X I I I. contra Clericos Sodomitas, non extenditur contra Clericum abutentem fœmina in vase præpostero. Limitatur hæc sententia à Bonacina, & Valero, in correlatiuis: & ideò in casum reseruatum sodomiæ incurrit, tam agens; quàm patiens.

RESOL. LXXX.

An si quis ex rebus prohibitis à lege extrahat in graui quantitate, licet damnum graue ex tali facto non proueniat Reipublicæ, peccet mortaliter?

Et explanatur, ex qua mercium exportatione censeris graue damnum Reipublicæ facere? Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Resol. 90.

Et pro contento in hoc § vlt huius Resol. in to. 5. tr. 9. ex doctrina Resol. 78. lege § 1. & 2. & in to. 1. tr. 5. R. 58.

§. 1. VT, verbi gratia, lex prohibet ne arma, neque pecuniæ, aut aliæ merces ex Regno extrahantur, vel ne triticum coactum vendatur, quæritur an si in graui quantitate hæc fiant ab aliquo, peccet lethaliter, quamuis damnum graue ex tali asportatione Reipublicæ non sequatur. Et affirmatiuam sententiam tenet Sanchez *in summa, tom. 1. lib. 1. cap. 4. num. 8.* & alij, quia in tali casu non debet spectari quale damnum sequatur vno contraueniente, sed quale si à multis, & communiter fiat. Deinde aliàs finis legis frustraretur, nam nullus de supradictis rebus tantam quantitatem extrahit, vt ex tali facto ingens damnum Reipublicæ sequatur: Ergo, &c.

2. His tamen non obstantibus nouissimè contrariam sententiam docet Castrus Palaus *in opere morali, tom. 1. tr. 2. disp. 2. punct. 7. num. 6.* vbi sic ait. Existimo exportationem mercium, diuitiarum, armorũ, & similium ex ciuitate, tunc solum peccatum mortale esse, quando ex tali asportatione ciuitas damnum graue pateretur; quia tota ratio huius prohibitionis, vt suppono, est vitatio damni Reipublicæ: ergo dum Respublica grauiter non damnificatur, non peccatur grauiter aduersùs huiusmodi prohibitionem. Secundò sequeretur, ex opposita sententia asportare quantitatem de se sufficiẽtem ad furtum, esse peccatum mortale aduersùs hanc legem, quod videtur ridiculum; quia illa quantitas de se grauis est, & si passim, & communiter à multis asportaretur, non est dubium ciuitatem fore accepturam graue damnum; ergo peccaretur grauiter aduersùs

Sup. hoc in Resol. seq.

uersùs hanc legem. Sed si inquiras, ex qua mercium exportatione censeberis damnum graue Reipublicæ facere. Castrus *vbi suprà*, existimat, regulariter loquendo, centum aureos, vel merces illius valoris, seu arma decem militum, esse grauem materiam, ex qua damnum Respublica pati posset, secùs in minori quantitate, nisi fortè Respublica oppressa esset ab animicis. Hæc omnia Castrus Palaus, quæ sunt valdè notanda, & multos scrupulos sedabunt.

RESOL LXXXI.

An paruitas materiæ excuset à lege prohibente, ne extrahatur aliquid à Regno? Ex p. 5. tr. 5. Resol. 49.

Supra, hoc pro quo finem quæst. Resol. 6. vers. Sed si inquiras,

§. 1. NEgatiuam sententiam contra me nouissimè docet Merolla *to. 2. disp. 4. c. 3. dub. 5. n. 242.* existimat enim non esse opus vt fractio legis ex se valde vtilis Reipublicæ, sit mortalis, sequi ingens damnum ex illa fractione particulari, sed satis esse quantitatem in se magnam esse: quod optimè docet Victoria *in tr. de potestate ciuili, n. 19.* vbi ait mortalem esse extractionem pecuniæ à Regno contra legem, quamuis vna extractio parum noceat, quia, inquit, non spectatur quale damnum sequatur vno contrauenient e, sed quale si à multis, vel communiter fiat: & confirmatur, quia aliàs finis legis frustraretur, nunquam enim quilibet tantam quantitatem extrahit, vt ex ea sola ingens Reipublicæ damnum sequatur.

2. Sed ego non discedo à sententia, quam docui, & præter Castrum Palaum nunc adduco Granadum *in part. 2. controuers. 7. tr. 3. part. 1. disp. 4. n. 19.* vbi sic ait. Obligant sub mortali leges, quibus prohibetur extrahi à Regno aurum, argentum, equos, & triticum, quia transgressoribus infligitur pœna mortis, aut confiscationis omnium bonorum. Notant tamen, & meritò, docti recentiores, quando ex prædicta extractione non sequeretur detrimentum, aut certè tam exiguum, vt solutione pœnæ compensaretur, non fore peccatum mortale eas leges violare. Ita ille.

RESOL. LXXXII.

An licitum sit, amissa aliqua vera, & legitima scriptura aliam similem conficere, quod à lege seuerè prohibetur? Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Resol. 56.

Sup. hoc in Resol. sect. §. 1. infin. & pro omni confer. in hac Resol. in Resol. 2. post seq.

§. 1. VIdetur prima facie respondendum affirmatiuè, quia nemini ea re iniuria infertur, & sic olim docuit Emmanuel Sà *versic. falsarius, n. 2.* Verùm contrariam sententiam docent Couarruuias *var. resol. lib. 1. c. 2. n. 2.* Tannerus *in 2. 2. disp. 4. q. 6. dub. 12. nu. 332.* Emmanuel Sà expurgatus, & Paulus Layman *in Theol. mor. lib. 3. sect. 5. tr. 3. part. 1. cap. 4. num. 4.* vbi docet huiusmodi falsificationes esse Reipublicæ pernicioſas, quamobrem à legibus seuerè prohibentur, & cùm prohibitio iusta sit, in conscientia obligat. Nec valet ratio in contrarium adducta, quia quamuis per tales falsificationes non violetur particularis iustitia, quia nemini ius suum læditur, & ideò neque restituendi obligatio aliqua oritur; attamen peccatur contra veritatis virtutem, & quidem cum Reipublicæ pernicie; graue etenim est publicorum instrumentorum conficiendorum, etiam alio quouis damno secluso, ius sibi vendicare. Vide etiam additiones *ad summ. Sylueſtr. verb. Falsarius, in fin.* In quibus pro hac sententia citatur etiam Nauarr. Igitur illicitum erit, & peccatum mortale, amissa scriptura de hæreditate, nobilitate, debito, &c. aliam similem confingere; vel conuento de pecunia, v. g. mutuò accepta quam legitimè soluerat, factæ solutionis falsum instrumentum producere. Quæ omnia valde notentur, quia passim hic casus solet accidere, & in illo plures decipiuntur.

RESOL. LXXXIII.

An qui mutat scripturam in aliqua re, qua tamen innititur veritati, sit Falsarius?

Et notatur, quod qui corrigit literas iuxta mentem Pontificis, non est falsarius, nec incurrit excommunicationem Bullæ Cœnæ, vt v. g. si dicatur in supplicatione Petro Panormitano, & Notarius scripsit Petro Neapolitano, vel si exprimatur quartus gradus consanguinitatis, & apposuerit affinitatis.

Idem est de illo, qui corrigit literas iuxta mentem Episcopi, & supplicationem factam illi.

Et tandem quæritur, an sit licitum, amissa vera scriptura aliam similem fingere? Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. Resol. 40.

§. 1. HIc casus est frequentissimus, & negatiuè aliqui respondent, quia ex *l. cùm filius, §. hæres meus, ff. de legat. 2.* illud non potest dici falsum, quod iuuatur primordio veritatis. Et ita docet Iul. Clar. *lib. 4. §. falsum. n. 34.* Grammatic. *in voto 26. n. 12.* Crauetta *cons. 46. n. 8.* Corneus *cons. 26. n. 15.* Alciatus *cons. 461. n. 6.* & Menoch. *de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 20. n. 53.* cum aliis.

Quoad hoc in tom. 5. tr. 1. lege doctrinam Resol. 37.

Ex quibus infert Gyptius *tr. de casib. reseru. cap. 13. cas. 7. n. 7.* quòd si testis subscripsit se in apocha, si postea ea perdatur, & alia conficiatur, in qua de nouo confecta fiat subscriptio illius testis nomine, in tali casu, etsi re vera in hac secũda non se subscripserit ille testis, nihilominus subscribens non dicitur falsarius, quia illa subscriptio iuuatur primordio veritatis: nam aliàs re vera in apocha eiusdem tenoris se subscripsit. Idem etiam ait, quòd si, v. g. Titius mutuauit Caio centum pecunia numerata, estque de tali mutuo rogatus Notarius Seius, qui dum fecit instrumentum de præfato mutuo, non apposuit *pecunia numerata*, si postea præfatus Notarius mutet seriem, & apponat *pecunia numerata*, talis etsi mutet veritatem narrationis factæ in instrumento, non tamen diceretur falsarius, quia quod agit, iuuatur primordio veritatis. Ita Gyptius.

2. Faciunt etiam pro confirmatione supradictæ doctrinæ Bellochius *in Theol. mor. p. 2. q. 9. n. 113.* & Capeauilla *de cas. reseru. cas. 17. q. 2.* asserentes quòd si, v. g. porrexit aliquam supplicationem Episcopo, qua petebat sibi dari licentiam excipiendi confessiones, & simul absoluendi à reseruatis in foro conscientiæ, & vtrumque concedit Episcopus, non exprimitur autem in litera eius nisi facultas excipiendi confessiones, non erit talis falsarius si ascribat, & absoluendi à reseruatis, provt petebat in sua supplicatione signata. Ex quibus posset aliquis argumentari (sed an probabiliter iudicent alij) contra id, quod docet Nald. *in summ. verb. Scriptura. n. 7.* & nos etiam statuimus cum aliis Doctoribus *in 3. p. tr. 6. resol. 56.* nempe illicitum esse, amissa vera scriptura aliam consimilem fingere.

Quæ hîc est Resol. antecedens, &c.

3. Notandum est etiam hîc obiter contra Sousam *in Bull. Cœn. c. 7. disp. 42. n. 8.* Suar. *de cens. disp. 21. sect. 2. n. 47. vers. Alio modo.* Alterium, & alios, quòd qui corrigit literas iuxta mentẽ Pontificis, non est falsarius, neque incurrit excommunicationẽ Bullæ Cœnæ; vt si, v. g. dicebatur in supplicatione, Petro Panormitano, & Notarius scripserit, Petro Neapolitano, vel in supplicatione exprimebatur quartus gradus consanguinitatis, & Notarius apposuerit *affinitatis*, tunc enim corrigens iuxta supplicationem non est falsarius, neque in aliquam censuram incurrit, quia talis mutatio innititur veritati. Ita probabiliter in Bulla Cœnæ *disp. 1. q. 7. punct. 2. n. 7.* vbi citat pro hac sententia Duard. Sayr. Reginald. Vgolin. & Gambarupt. quibus ego addo Nald. *in sum. v. Falsum. n. 4.*

Et pro contento in hoc §. latè in to. 5. tr. 1. Resol. 37. & in alia eius not.

RESOL.

RESOL. LXXXIV.

An sit licitum aliquando falsificare scripturas publicas?
Et an si tale instrumentum falsum esset iam ab alio confectum, possitne aliquis adhuc illud producere, quoties adest notitia falsitatis?
Et quid, si aliquis priuatam aliquam scripturam falsificaret, vt syngraphum, aut apocham? Ex p. 9. tract. 8. & Misc. 3. Res. 62. & aliàs 61.

Sup. hoc suprà in Res. 81. & 83. in fin. §. Faciũt, & pro omni contento in hac Res. siquanter in Res. 1. huius tot.

§. 1. AFfirmatiuè respondet nouissimè Carolus Baucius *in singular. cas. consc. cas.* 53. ante illum Emmanuel Sà, *verb. Falsarius n.* 2. vbi sic ait: Falsare non est nec peccatum mortale, amissiæ scripturæ de hæreditate aut nobilitate, aliam similem facere; nulli enim fit iniuria.

2. Sed ego olim illum acriter impugnaui; sed quia scio aliquem cum suo Confessario (cæcus enim cæcum ducebat) in hoc scopulo naufragasse; ideò prorsus contrariam sententiam tenendam esse puto, quam, me citato, tenet etiam Eminentissimus Dominus meus Cardinalis Lugo *de inst. to.* 2. *disp.* 40. *sect.* 3. *n.* 27. & præter alios Doctores à me adductos, hoc etiam docet, me citato, Mazuchellus *tr. de cas. reseru disp.* 2. *c.* 18. *q.* 2. *n.* 31. vbi sic ait: Respondeo, quamcumque falsificationem scripturæ, saltem publicæ, esse peccatum mortale, etiamsi ea in nullius personæ præiudicium cedat. Et ratio est, quia talis falsificatio licèt non sit contra iustitiam commutatiuam; est tamen contra iustitiam legalem, & bonum Reipublicæ, quod maximè periclitaretur, scilicet falsa instrumenta aliquando conficere. Vnde videmus falsificationes omnes, vtpote Reipublicæ maximè perniciosas, seueris legibus prohiberi: quę prohibitio cùm iusta sit, in conscientia obligat.

3. Addo, etiamsi tale instrumentum falsum esset iam ab alio confectum, adhuc tamen non licere illud producere, quoties adest notitia falsitatis. Casus esse posset, si de prædio aliquo litigaretur, quod Caius certò sciret esse suum, alter verò iniustè illud peteret: licèt Caius non alio modo posset probare tale prædium esse suum, quàm producendo falsum instrumentum pridem ab alio confectum; adhuc tamen non posset illud producere. Et ratio est, quia malum quod sequitur Reipublicæ ex falsificatione scripturarum, præponderat illi malo, quod patitur iniustè priuatus suo prædio. Quod verum est, licèt fortasse antea extitisset legitima scriptura quæ id probaret, eáque casu aliquo fuisset deperdita. Ita ille. Ad auctoritatem verò Sæ respondeo cum Lugo vbi suprà, meritò in 2. edit. dictum Sà quoad hoc fuisse correctum.

4. Nota tamen, quòd si quis priuatam aliquam scripturam, vt syngraphum, aut apocham, qua constaret se certæ quantitati pecuniæ mutuò acceptæ satisfeciſſe, falsificaret; quia aliam legitimam à creditore confectam amisisset, nec alio modo probare posset solutionem, non damnarem peccati mortalis. Et ratio est, quia falsificationes hæ, priuatarum videlicet scripturarum non sunt ita Reipublicæ perniciosæ: & Authores citati loquuntur tantum de falsificatione instrumenti, quod est scriptura publica. Et ita docet Mazuchellus *loc. cit. n.* 33. sed de hoc aliqui dubitant, ideò tu iudica.

RESOL. LXXXV.

An Clericus Beneficiarius, vel in Sacris constitutus possit exercere munus Aduocati coram iudice sæculari pro vno tantum negotio, & hoc finito pro alio, & sic de aliis?
Et an ex iure supradicti possint munus Aduocati exercere in propria causa, & Ecclesiæ, & in causis viduarum, pupillorum, & pro iunctis, & amicis intimis, & si assistat in Curia Romana pro omnibus?
Et quid in aliis Tribunalibus Ecclesiasticis?
Et an in casibus, in quibus interdictum est Clericis Aduocationis Officium exercere, possint domi consulere, & conficere iuris allegationes in scriptis? Ex p. 10. tr. 11. & Misc. 1. Res. 69.

§. 1. AFfirmatiuè respondet Garcias *in summa Theologia moralis, tr.* 1. *difficult.* 2. *dub.* 6. *n.* 4. vbi sic ait. [Esto supuesto, respondo, que aunque, generalmẽte hablando, el abogar en causas seglares, y en tribunal seglar està prohibido, *cap. Clerici el* 2. *de postulando cap. Sacerdotibus, ne Clerici, vel Monachi*: y en otras partes; pero el mismo derecho da lugar para que en algunos casos pueda abogar el Clerico delante el juez seglar, en causas seglares. El primero es en causa propria. El secundo en causas de su Iglesia. El tercero en causas de personas miserables, que no pueden acudir à ellas, como viudas, pupilos, &c. El quarto en las causas de sus amigos, y coniunctos coniunctione spiritali, como vn Canonigo por otro, vt Beneficiado por otro, &c. Y finalmente es probable, que puede el Clerigo abogar sobre vn solo negocio, aunque no sea las calidades puestas, y acabado aquel tomar otro, porque el texto que esto prohibe, solo dize: In negotiis sæcularibus: y pues es ley penal, no se ha de entender de vno. Ita ille; cui adde nouissimè Martinum de San Ioseph *in man. Confes. to.* 1. *l.* 1. *tr.* 10. *de Ordine n.* 12. sic asserentem: La prohibicion, que se haze à los Clerigos de Orden Sacro, y à los de Ordenes menores, como tengan Beneficio Ecclesiastico de ser Abogados, se entiende en las causas, y Tribunales Seglares, *cap.* 1. *de postulando.* Pero permiteselo el mismo Derecho, quando es en causas proprias, y en las causas de su Iglesias, y en las causas de las personas miserables, que no saben, ni pueden tratar dellas, y no ay otros, que los ayuden. Tambien en las causas de sus deudos *ex cap. final. de postulando*, en que se encluyen las causas de los amigos. Tambien es probable que en vno solo negocio podran absolutamente abogar, y acabado aquel en otro, &c. porque la prohibicion es en negocios Seglares, in negotiis sæcularibus (dize) con que no excluye vn negocio solo, que à las cosas penales se les pueden dar estos en Sanche.] Hæc Martinus.

2. Et tandem non deseram hîc apponere verba Ioannis Machadi *de Perfect. Confess. to.* 1. *lib.* 1. *parte* 1. *tr.* 13. *docum.* 4. *n.* 4 [Quanto (asserit) à la prohibicion de abogar, se ha de aduertir tambien, que como consta del Derecho, y lo affirman comunmente los Dotores, ex permitido à los Clerigos abogar en las causas Ecclesiasticas, y Tribunales Ecclesiasticos, de modo que la prohibicion del Derecho solo es para las causas seglares, y en sus Tribunales. Con todo esso el mismo Derecho les permite, que puedan abogar delante del Iuez seglar, y en causas seglares en algunos casos. El primero es en sus causas proprias. El secundo, en las causas de su Iglesia. El tercero, en las causas de las personas miserables, que no puedan acudir à ellas. El quarto es en las causas de sus duedos: en el qual affirman graues Autores, que se comprehenden las de los amigos. I por ser assi, que la prohibicion del texto referido, dize: In negotiis sæcularibus resueluen comunmente los Dotores, que podrà el Clerigo abogar en vn pleyto; y acabado aquel, recebir otro.] Vidisti quot viri docti hanc sententiam firmauerunt? & tamen quidam Casuista vnius libri, his diebus, illam tanquam improbabilem damnauit.

3. Nota tamen hîc obiter, quod Clerico in casibus etiam, in quibus interdictum est aduocationis officium exercere, fas est domi cõsulere, & conficere Iuris allegationes in scriptis. Cardosus *in praxi iudic. verb. Procurator*

*Procurator n.*101, Stephanus Gratianus *discept.for.c.*359. *à n.*4. quibus accedit Bernardus Diaz *in practica, c.*59. & Alciat. *cons.*91. *n.* 3. Et circa prohibitionem Clericorum aduocandi, vide Carolum de Grassis *de effectibus Clericatus, effect.*111. Squillantem *de obligationibus Clericorum, part.* 2. *dub.* 21. Vide etiam Megalam *in Promptuario, verb. Aduocatus, n.*3. & Naldum *in summ. verb. Clericus. n.*36. Diaz *in pract. Canon. c.*98. & Paulum Xammar *de Officio Iudicis, & Aduocati, p.*2. *q.*3. *n.*25. & *seqq.* vbi specialiter notat posse Clericum aduocare pro coniunctis, qui in hoc casu intelliguntur vsque ad quartum gradum, & in causa amici intimi; & pro omnibus, si existant in Curia Romana, ex tolerantia Summorum Pontificum.

RESOL. LXXXVI.

An Aduocatus possit esse iudex in causa, cuius Patronus fuit, dummodo sententiam proferat secundùm leges?

Et an hæres non conficiens inuentarium teneatur soluere vltra vires pro legibus, quæ fundantur in præsumptione, quod hæres fraudauit bona? Ex p.3. tr. 5. & Misc.1. Resol.56.

Quoad hoc lege supra dictionem Resol.69. & aliarum eius penam not.

§.1. NEgatiuè videtur respondendum propter affectionem, & præsumptionem, quæ est contra eum, iuxta *l. Prætor, ff. de iurisd. omn. iud.*

2. Sed quia dicta lex fundatur in præsumptione, puto procedere in foro exteriori, & in foro conscientiæ, si aliàs cessat omnis inordinatus affectus, dictum iudicem non peccare existimo, etiam altera parte inscia, dummodò sententiam proferat secundùm leges, nullo habito respectu ad affectionem carnalem. Et ita docet Corduba *in summ. q.*259.

3. Et eadem ratione asserò, quòd hæres non conficiens inuentarium tenetur in foro exteriori vltra vires hæreditarias, iuxta *cap. Rainaldus, de testam. & l. fin. C. de liber.* Secus autem in foro conscientiæ, nam non tenetur, nisi quatenus vires hæreditariæ se extendunt, etenim, vt benè docet Abbat *in cap. quia plerique, n.*41. *de immunitate Ecclesiarum*, prædictæ leges fundantur in præsumptione, quòd scilicet hæres fraudauit bona, de quibus non confecit inuentarium. Ergo si contrarium constaret, non habent locum prædictæ leges. Quæ omnia vera esse puto contra Couarruuiam, & alios non solùm quoad solutionem legatorum, sed etiam quoad creditores hæreditarios. Nec valet quòd cum supradictis creditoribus hæres non conficiens inuentarium si adit hæreditatem, quasi contrahit, iuxta *leg. apud Iulianum, §. fin. ff. ad Trebellianum*: nam respondetur, quòd dicta lex intelligenda est quoad forum exterius, non autem in foro conscientiæ, in quo nos loquimur. Et ita nostram sententiam docent Ioann. Vallerus *in differentiis vtriusque fori, verbo hæreditas, differentia* 2. *num.* 3. & Ægidius *in leg.* 1. *Cod. de sacrosancta Ecclesia, part.* 5. §.1. *numer.* 6. Vide etiam Villalobos *in summ. tom.*2. *tract.*30. *difficult.*24. *num.*1. & 2. & alios.

Sup. hoc in Resol. nou. praxeos. §. Cum igitur. & in aliis eius annot.

RESOL. LXXXVII.

An iudex peccet expediendo, pecunia mediante, vnius causam ante alias, si litigantes iure temporis æqualiter gaudeant, & teneatur pecuniam restituere?

Et an secluso scandalo, & periculo iniustitiæ, iudex possit accipere, nec teneatur restituere id, quod accepit à litigantibus, si datum sit instar muneris liberalis, vt maiorem, quam solet, quamque tenetur diligentiam in causa adhibeat? Ex p.3. tr.5. & Misc.1. Resol.45.

§.1. AD hunc casum respondet Paulus Layman *in Theologia morali, lib.*3 *sect.*5. *tr.*4. *cap.*4. *n.*9. vbi sic asserit. Cauendum ne talia cum alterius iniusto damno coniuncta sint, vt si minister publicus propter oblatum sibi munus vnius casum citiùs expediat posthabitis aliis, qui diutiùs expectarunt, & ante alios expediri deberent. Sed ponamus plures adesse, qui æquali iure gaudeant, vt in iudicis arbitrio positum sit, quæ præponat, peccabitne iudex, si vnius causam ante alios expediat, ex pacto oblati muneris? Res ista periculo non vacat, spectato tamen naturali iure non audeo hominem damnare, quia ea in re aliis iniuriam non infert; in gratiam verò Titij remuneratoris suscipit nouam obligationem, ante alios expediendi causam ipsius, quæ obligatio pretio æstimabilis videtur. Ita Layman.

Sup hoc sup. in Resol. 30. §. Sed ad med. vers. Iudices, & infrà in Resol. 90. & in tom. 8. tr 7. Resol. 53. §. vlt. ad med. &c.

2. Notandum est tamen hîc obiter cum Lessio *lib.*2. *cap.*14. *dub.*9. *n.*64. iudicem in rigore, & secluso scandalo, & periculo iniustitiæ posse accipere, nec teneri restituere id, quod accepit à litigantibus, si datum sit instar muneris liberalis, vt maiorem quam solet, quamque tenetur diligentiam in causa adhibeat, vel, vt loquitur Molina *de iustitia, tom.*1. *tract.*2. *disp.* 88. *n.*6. si antequam negotium expediat, munus ad eum mittatur, vt efficiatur ad diligentiam, atque in fauorem eius, qui munus mittit, negotium intra iustitiæ limites expediendum.

RESOL. LXXXVIII.

An sit peccatum mortale falsum crimen obiicere testi iniquo, aut contra ius testanti?

Et si reus, & testis in tali casu iurent, quamuis peccent mortaliter, tamen non teneatur ad restitutionem? Ex p.3. tr.5. & Misc.1. Res.4.

Sup. hoc in Resol. seq.

§.1. NEgatiuam sententiam esse probabilem tenet Ioan. de la Cruz *in direct. conf. part.*** *pr.* 8. *art.*4. *dub.*17. *concl.*1. vbi sic ait. Bannez, & Ledesma, cum Orellana probabiliter sentiunt esse solum peccatum veniale obiicere testi iniquo crimen falsum seclusò periurio in obiiciente, & testibus ad hoc inducendis. Ita ille. Et nota quòd si reus, & testes in tali casu falsò iurarent, licèt peccarent contra Religionem, non peccarent tamen contra iustitiam, & ideò non tenerentur ad restitutionem, & sic docet Ledesma *in summ. tom.*2. *tr.*8. *c.*35. *concl.*21. *in fin.* vbi ita asserit. [Puede el reo cometer pecado mortal contra religion, si iuduze los testigos para que testifiquen con iuramento la obiecion falsa, y los mismos testigos aunque son perjuros no pecan contra iusticia, ni estan obligados à restituir hablando de si; y la razon es, porque el reo que los induze y es causa principal, no peca contra iusticia, ni esta obligado à restitucion, luego tanpoco los tales pecan contra iusticia, ni tienen obligacion de restituir.] Sic Ledesma.

2. At his non obstantibus communiter Doctores asserunt, eum etiam in casu, de quo loquitur Ioannes de la Cruz *vbi supra*, peccare mortaliter, nam non habet ius defendendi se illo medio, cùm mendacium sit intrinsecè malum, nec ordinabile in finem bonum. Ergo, &c. & ita docet Malderus *in* 2.2. *D. Thomæ, tractatu* 6. *c.*3. *dub.*3. & alij.

RESOL. LXXXIX.

An testi falso, & iniquo illicitum sit obijcere falsum crimen, pro infirmando eius testimonio?

Et an hoc sit peccatum contra iustitiam?

Et quid, si falsus, & iniquus testis iam esset mortuus ante finitam causam?

Et

Et notatur, quod non licet appellare adulterum, qui te appellauit furem; potes tamen dicere, quod sit mendax, & ad eius confirmationem patefacere alia mendacia illius, vel occultum crimen obiicere illi, quando est necessarium ad tuendum honorem & famam, quæ alias amitteretur.

Et an an tali casu sit tantum peccatum veniale mendacij perniciosum, nec contra iustitiam obiicere crimen falsum deseruiens ad prædictum finem? Ex p. 9. tr. 9. & Misc. 4. Res. 44.

§. 1. CAsus frequenter potest occurrere; & adrillum negatiuè respondet Salonius, & Aragonius *in* 2. 2. *D. Thomæ, q.* 70. *art.* 3. quia tunc falsò infamatur testis, & absque iure, quia ad falsum & mendacium, nequit esse ius.

2. Sed opinionem negatiuam tuetur Pater Gaspar Hurtadus, *disp.* 4. *de reo, difficult.* 1. tribus restrictionibus seruatis. Primò, quando obiectio criminis est necessaria ad infirmandum testimonium. Secundò, quando nequit alia minus noxia vi infirmari. Tertiò, quando in causa leui testi coacto à Iudice ad testificandum non obiicitur grauissimum crimen. Et Bañez, ea sola restrictione contentus; quod obiectio falsi criminis prosit ad infirmandum testimonium testis iniqui. Vnde consequêter in tali casu non adest obligatio restitutionis. Probatur hæc sententia, quia vnicuique ineſt ius iustitiæ, vt seruatis tribus dictis conditionibus se defendat ab iniquo inuasore, adhuc vi, & damnificatione illius: ergo & obiectione falsi criminis, quamuis hæc, quia alias opponitur veracitati, habeat malitiam mendacij, quia ad malum, seu peccatum contra aliam virtutem, quàm contra iustitiam, optimè potest esse ius iustitiæ, vt verè quis habet ad prodigaliter elargiendam suam pecuniam. Et etiam coniux voto castitatis obstrictus, verè habet ad accedendum ad propriam coniugem: & ideò, quamuis petens accedat, non peccat contra castitatem, quia accedit habens ius iustitiæ ad eum accessum, etiam si peccet peccato sacrilegij contra Religionem voti. Itaque secundùm Hurtadum in casu proposito, reperitur peccatum veniale mendacij, & peccatum mortale periurij, & si fiat cum iuramento; non tamen peccaret mortaliter contra iustitiam cum onere restitutionis, & in hoc sensu intelligenda sunt ea, quæ dixi *in part.* 3. *tr.* 5. *resol.* 4.

Quæ hic est Res. antecedens.

3. Verùm non deseram per extensum apponere ea quæ docet Pater Dicastillus *de iust. lib.* 2. *tr.* 2. *disp.* 12. *part.* 4. *dub.* 2. *n.* 404. vbi sic ait: Non licet tibi appellare adulterum; qui te appellauit furem. Poteris tamen dicere, quòd sit mendax, & ad eius confirmationem patefacere aliqua mendacia illius, vt in eo, quod tibi impingitur, non habeatur fides. Ita Sotus *de iust. lib.* 5. *q.* 9. *art.* 3. Bañez, Aragonius, & Salonius 2. 2. *q.* 72. *art.* ... Valentia *disp.* 5. *quæst.* 16. *punct.* 3. Molina *tom.* 5. *tract.* 4. *disp.* 20. *concl.* 3. Addúntque Molina, & Salonius, id non solùm esse verum dum contumelia infertur ignominiosa; sed etiam post illam completè illatum, quando id necessarium est, ne detur ei fides ab iis, qui audierunt, vel ad illam fidem eneruandam, & tollendam. Quando enim fides data est, perseuerat iniuria. Addit viterius Bañez, etiam licere obiicere illi crimen occultum verùm, quando id est necessarium ad tuendum honorem & famam, quæ aliàs amittentur.

Sup. hoc & contentis in hoc §. & sequentib. in tom. 8. tr. 5. Res. 10. in fin. & in t. 7 tr. 5. Res. 32. §. vlt. & in Res. 33.

4. Vlterius addit Bañez, quòd in tali casu obiicere contumeliosè crimen falsum deseruiens ad prædictum finem tantùm erit peccatum veniale mendacij nõ pernicioſum, nec contra iustitiam. Pro hac sententia, retuleram ego olim Vegam, *verb. Iniuria, casu* 1. suæ Summæ, & Orellanam, postea inueni alios Auctores infrà referendos. Si tamen prius referam controuersiam inter me, & virum quendam grauem Religiosum Cucullatum gymnypodam (cuius nec nomen, nec Ordinem placet indigitare, iustis de causis) cùm versaremur in Hungaria obortam. Prædictam ego opinionem cum casu probabilem, & grauium Doctorum iudicio, ipsius probabilitatè firmari dixissem, non solùm tunc immediatè acrem euomuit cẽsuram, sed postea apud nullius litteraturæ viros, & fœminas perrexit me traducere, quòd dixissem aliquid præiudiciale, scandalosum (vtor verbis ipsius) pernicioſissimum contra bonos mores, & contra pacem rerum publicarum, & Communitatum. Hæc, & id genus alia non solùm denotauit apud illos; sed litteris quoque ad me datis scripsit, & subscripsit, se iactans habere contra meam doctrinam Auctores omnes, & efficaces rationes. Non refero (inquit) Auctores, quia omnes absolutè comprehendo quotquot in hac materia loquuntur, nemine excepto. Nec etiam immoror in afferendis rationibus, cùm tot sint & tam claræ vt nemo sani iudicij, siue doctus sit, siue indoctus, eas possit vel negare, vel ignorare: postea satis temere affirmat, non solùm esse contra prædictam sententiam quotquot Catholici sunt, sed quotquot esse possunt in Ecclesia Dei.

5. Cùm à me postea rogatus esset proferre in medium rationes, & Auctores quibus probaretur ita efficaciter oppositum (ego verò meæ doctrinæ fundamenta, & Auctores eidem de scripto dedissem) arripuit calamum non semel, & coniecit in chartam, quæ piget me referre multa, à recta Philosophia & Theologia, aliena. Atque cùm vidisset argumenta, quibus ego, & alij Auctores à me relati probamus esse posse casũ, in quo dicere falsum testimonium graue, quod deseruiat ad eneruandam fidem eius, qui aliud simile dixit esse, quidem semper peccatum, propter mendacium; sed non esse peccatum contra iustitiam mortale; cùm hæc (inquam) vidisset, ingenuè fassus est esse probabile, quod non esset peccatum contra iustitiam, sed esse semper mortale contra charitatem proximi; & inde habere inseparabilem, & intrinsecam malitiam mortalem, & hanc dixit esse omnium Catholicorum doctrinam, omnium (inquam) quotquot sunt, aut esse possunt in Ecclesia Dei, cúmque nullam alicuius momenti rationem attulisset, vt probaret illam malitiam intrinsecam, & inseparabilem contra charitatem, ego verò affirmassem eam inseparabilem malitiam contra charitatem à nemine (quod sciam) agnosci, neque ratione posse probari, voluit offerre Auctores, & post diu, multúmque quæsitos, obtulit tres Auctores, Lessium, Filliucium, & Villalobos qui docent fieri posse, vt in aliquo casu sit peccatum contra charitatem; nempe quando quis in suo falso testimonio plus dicit, quam sit necessarium ad eneruandam alterius fidem. Qui Auctores, & doctrina extra rem afferri mihi visi sunt. Agimus enim de malitia intrinseca, & inseparabili, quam ille dicebat habere falsum testimonium, non de ea, quam pœ accidens & in aliquo casu habere potest. Omitto plura, quę in eam rem ex parte vtriusque nostrum allata sunt, & venio ad ipsammet doctrinam, quam ego probabilem dixeram tunc, & nunc dico. Eam verò conieci in chartam quam legerunt, & probabilem propria manu scripserunt, & se subscripserunt post RR. PP. Ioannem Gans Confessarium Sacratissimi Cæsaris Ferdinandi III. & P. Danielem Bastelium Sereniſſimi Archiducis Leopoldi eiusdem Imperatoris fratris Confessariũ, Professores omnes publici, & ordinarij Vniuersitatis Viennensis, Vniuersitatis Pragensis, & Vniuersitatis Grezensis. Quorũ ego omnium censuras, & subscriptiones apud me habeo, simul cum Cancellariis earum Vniuersitatum. Qui omnes sunt septemdecim, quibus annumerari possunt alij Doctores, & olim Professores P. Henricus Philippi Confessarius olim, & in re tum Philosophica, tum Theologica eorundem Sereniſſimorum Fratrum Magister, & Professor, P. Ambrosius de Peñalosa olim etiam in Vinnensi Vniuersitate Theologiæ Doctor, & Professor,

Professor, nunc verò Cæsareæ simul, & Catholicæ Maiestatis Concionator. Item P. Vitalis Pelliceroli Doctor Theologus, & in eadem Viennensi, & Grezensi Vniuersitatibus Professor, qui tres vltimi (sicut & alij tres ex supra comprehensis in numero actu professentium) eandem doctrinam probabilem iudicarunt ante hanc obortam controuersiam, quando librum hunc approbarunt, vt posset Typis mandari. Placuit autem totam doctrinam ipsis omnino verbis, quibus illam iudicio prædictorum omnium subieci hîc proponere, vt vel inde appareat non decere virum doctum, seu, qui talis vult haberi, temerè, & subitò abscque maturo iudicio aliorum opiniones notare. Hucvsque Dicastillus.

6. Nota tamen, quòd post hæc scripta inueni sententiam Hurtadi, & Dicastilli, licèt ipsos non adducat, docere etiam Eminentissimum Dominum meum Cardinalem de Lugo *tom. 2. de iust. disp. 40. sect. 2. n. 26. & seqq.* Adi illum, & non pigebit. Et ideò existimo hanc sententiam esse satis probabilem.

7. Ponit casum Cardinalis de Lugo, & petit: quid si falsus vel iniustus testis iam esset mortuus ante finitam causam, potero ne adhuc sine iniustitia illi falsum crimen opponere ad infirmandum eius testimonium; Ratio dubitandi est; quia hic iam non lædit me iniustè, cùm iam non sit in eius potestate retractare quod dixit: ergo solùm restat effectus actionis præteritæ, pro qua volo reddere illi malum. Respondeo tamen affirmatiuè consequenter ad prædictam sententiam: sicut etiam tunc possem detegere crimen verum occultum ipsius ad infirmandum eius testimonium, & sicut si aliquis se ex sublimi loco proiiceret supra te ad te comprimendum, licèt non posset iam suum impetum reprimere; adhuc tu posses ratione defensionis eius impetum retardare opposito gladio, vel telo, quo eum in ipso saltu confoderes; hoc enim non facis, vt ipse se comprimat, sed vt te defendas. Ita ergo in præsenti non erit contra iustitiam nos defendere ab impetu testis iniusti contra formam, opposita ei infamia, licèt iam nunc ipse non possit reuocare, vel reprimere impetum sui testimonij, quod prius iustè dixerat. Ita Lugo ingeniosè, vt semper solet.

RESOL. XC.

An testis teneatur restituere danti, si quid accipit pro veritate dicenda, & iudex pro iusta sententia ferenda?

Et an hoc intelligatur, si quod datur, testis & iudex accipiunt ab eodem, non autem si accipiant ab alio? Ex p. 3. tr. 6. Misc. 2. Resol. 4.

Quod hoc vt actus falsum sit, & iudex vt iniustè iudicet, infra in tr. 7. huius Resol. 20.

§. 1. Affirmatiuè respondet Aragon *in 2. 2. quæst. 75. art. 4.* Nauarra *lib. 4. cap. 2. num. 34.* Rebellius *lib. 18. quæst. 10. num. 8.* Toletus *lib. 2. cap. 21.* Nauarrus *cap. 17. num. 34. & 96.* & alij communiter; sed hi Doctores intelligendi sunt quando datur aliquid ad diriSup. hoc sup. in Resol. 19. §. Sed ad. mediū vers. Iudices. & in Resol. 57. §. vltimo in 10. dub. 7 Resol. 58. §. ad medium. vers. Verum & lege etiã doctrinam §. Vnde. & alterius cum non.

mendam vexationem: secus autem si detur ad allicidum animum iudicis ad iustam ferendam sententiam, aut ex mera liberalitate; nam in tali casu testis, & iudex potest recipere, nec tenetur danti restituere, quod est valde notandum ad tollendos scrupulos; & ita hanc sententiam alibi etiam docui, & etiam docet Ioan. Franciscus Suarez *in enchiridio casuum conscientiæ lib. 5. §. cui restituendum, ver. quod accepisti, & lib. 10. §. iudicium, ver. Iudex potest*, vbi citat Sayrum, Molinam, Medinam, & alios.

2. Nota etiam quòd sententiam affirmatiuam Sotus *de iust. lib. 4. q. 7. art. 1. ad 2.* & Azorius *p. 3. lib. 4. cap. 21. q. 6.* intelligunt si accipias ab eodem, non verò si accipias ab alio, nam in tali casu non teneris restituere. Et ratio est, quia licèt ex iustitia obligeris, v. g. ad bonum Petri, non tamen teneris ex iustitia id facere in gratiam Pauli, à quo donum accepisti. Ergo, &c. Verùm hæc sententia displicet Lessio *lib. 2. cap. 14. dub. 9.* & aliis.

RESOL. XCI.

An testis interrogatus à iudice teneatur ex iustitia commutatiua respondere, ita vt dicendo se nihil scire, restitutioni obnoxius sit?

Et quid est dicendum, si per mandatum iudicis testis insinuatur, ipse tamen subterfugiat, & non compareat?

Et testis, qui per imprudentiam occultum crimen detegit, si bona fide detexit (vt frequenter solet accidere) quia putabat se legitimè de hoc interrogari à iudice, an teneatur lege iustitiæ retractare testimonium suum, ita vt si non retractauerit, obligetur ad restitutionem? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Resol. 102. aliàs 101.

§. 1. Probabiliter affirmatiuam sententiam tenet Malderus *in 2. 2. tract. 6. c. 2. dub. 9. §. Dico tertiò.* Turrianus *in 2. 2. disputatione 52. num. 2.* & Azorius *part. 3. lib. 13. cap. 27. dub. 4.* vbi sic ait: Quando testis est in iudicium vocatus, & à iudice legitimè interrogatus, tunc ex lege iustitiæ tenetur ad veritatem dicendam ex officio, quo in iudicio fungitur, & obligatur ad restitutionem damni, quod sequutum est ex veritate non manifestata. Ita etiam docent Medina, Orellana, Sotus, Nauarrus, & alij. Hæc opinio, vt dixi, est satis probabilis.

2. Sed non minus probabilem negatiuam sententiam teneo, quam tuentur Ioannes de la Cruz *in directorio, parte 1, pr. 8. articul. 4. dub. 13. conclusione 5.* Syluius *in 2. 2. Diui Thomæ, quæst. 71. art. 1. quæritur 1. conclusione 6.* Pitigianus *in pract. crimin. part. 2. capit. 6. fol. 191.* & multi alij. Ratio est, quia licèt huiusmodi testis grauiter peccet contra charitatem erga proximum, & contra obedientiam, & iustitiam legalem erga iudicem; non peccat tamen contra iustitiam commutatiuam, nam ante mandatum iudicis non tenetur ex commutatiua iustitia, etiam secundùm auctores contrariæ sententiæ; sed per mandatum iudicis solùm accedit obligatio iustitiæ legalis, & obedientiæ. Ergo nullum est vinculum iustitiæ commutatiuæ. Et hæc opinio à fortiori procedit, si per mandatum iudicis testis insinuatur, ipse tamen subterfugiat, & non compareat: in quo casu testem non teneri ad restitutionem præter Doctores citatos, docent Villalobos *in summ. tom. 2. tractatu 12. difficultate 1. numer. 12.* Lessius, Molina, & alij, quidquid in contrarium doceat Octauianus Spatarius *in practica Regularium, tractatu 7. cap. 11. numer. 7.* & alij. Sed tu nostram sententiam tene.

Sup. hoc in tom 5. tr. 1. Resol. 163. §. 1. in fin.

3. Notandum est etiam hîc, quòd etiam stando in prima opinione affirmatiua, si testis iuridicè interrogatus neget veritatem, tenetur quidem parti de damno, non tamen Fisco de mulcta, & pœna pecuniaria, quæ imponeretur reo, si testis veritatem manifestaret. Et ita docent Ioannes de la Cruz *in directorio, part. 1. pr. 8. articulo 1. dub. 6.* Turrianus *vbi supra, num. 6.* & Malderus, qui etiam addit, quòd testis, qui per imprudentiam occultum crimen detexit, si bona fide detexit (vt frequenter solet fieri) quia putabat se legitimè de hoc interrogari à iudice, non tenetur lege iustitiæ retractare testimonium suum: si tamen sine suo detrimento possit, & speret retractationem profuturam, tenetur lege charitatis retractare, ita tamen vt non obligetur ad restitutionem,

Sup. hoc sup. in Resol. 78. §. 2. & infrà in Resol. 105. §. Secunda, cursum ad lin. 5. & in Resol. 107. §. Septimo.

nem, si non retractauerit. Et hæc omnia pro praxi erunt multum adnotanda.

RESOL. XCII.

An testis ratione falsi testimonij non teneatur aliquando ad restitutionem.

Et an qui falsum testimonium dixit ex ignorantia, vel inaduertentia non damnabili, vel ex obliuione saltem non mortifera, ratione cuius contingit aliquem damnari, teneatur ad restitutionem? Ex p.3.tr.5. & Misc.1. Res. 106.alias 105.

§.1. REspondeo affirmatiuè, & ideò si reus iam erat per alios testes conuictus, & tunc testimonium accedens nihil efficit, eo quòd pœna propter illud non est addita, nec iudex firmior redditus est ad eam irrogandam, non teneris ad restitutionem, quia etsi iniuriam ei facias; non tamen es causa efficax damni, quod ex prioribus testimoniis iam censetur illatum. Et ita docet Pitigianus *in pract. crim. canon. de testib. capit. 6. fol.* 193. & alij. Vnde ego in facti contingentia multoties ex hac doctrina liberaui pœnitentes ab onere restitutionis, quod aduersantur Confessarij.

Sup.hoc in Res. seq.§. vlt.

2. Nota etiam cum Pitigiano *vbi suprà*, Caietano 2.2.*quæst.*70.*art.*4.Petro à Nauarra *lib.*2.*cap.*2. *nu.*253. & aliis, quòd qui falsum testimonium dixit ex ignorantia, vel inaduertentia non damnabili, vel ex obliuione saltem non mortifera, ratione cuius contingit aliquem damnari, non tenetur ad restitutionem, quia neque ratione rei acceptæ (cùm nihil inde habeat) neque ratione iniustitiæ, & damnificationis, non enim peccauit, saltem mortaliter, vt suppono, & probabiliter docet Lessius *lib.*2.*c.*7.*dub.*6. cum aliis, non teneri ad restitutionem ex damno illato, qui non peccauit mortiferè. Ergo, &c.

RESOL. XCIII.

An testis falsus teneatur reuocare dictum suum, ratione cuius mors, aut mutilatio alicui est inferenda; quamuis ipse similis pœnæ periculum timeret: imò, licèt ex reuocatione maius malum illi immineat?

Et quid, quando testis falsus dubitat, an talis reuocatio sit profutura, necne?

Et an, qui falsum testimonium dixit ex ignorantia, vel inaduertentia non damnabili, vel ex obliuione saltem non mortifera, ratione cuius contingit aliquem damnari, teneatur ad restitutionem?

Et quid facere debeat, certior factus de ignorantia? Ex p. 4. tract.4.& Misc.Res.99.

§.1. SCribo hæc cum animi dolore: nam olim interrogatus fui de hoc casu à quodam teste falso, qui ex importunitate, & minis Regij fisci, tandem falsam depositionem fecerat in re magni momenti: & tunc respondi, quòd qui falsum testimonium dicit, ratione cuius mors, vel mutilatio est inferenda, tenetur sua dicta retractare, si id profuturum putet, quamuis ipsi similis pœnæ periculum timeret: nam vnusquisque tenetur resarcire damnum, quod alteri iniustè intulit, etiam cum pari damno suo: nam in pari damno melior est conditio innocentis. Ita Lessius *lib.*2.*cap.*30. *dub.*7.*nu.*53. & communiter Doctores. Imo (attendant falsi testes & timeant) hanc sententiam Vultherus Stroweldorff *in D. Thom. de iust. & iur. quæst.* 70. *art.*4. *concl.*3. docet esse veram, licèt testi ex reuocatione maius damnum immineat, neque obstat quòd dubitet an reuocatio sit profutura, quia quilibet quod suum est experiri, & tentare debet. Ita ille. Sed Petrus Nauarra *de restit. lib.*2.*cap.*3. *num.*251. putat, quòd si retractatio nihil est profutura, testis falsus non tenetur illam facere, sed restitutionem damnorum; item si ex loco tuto potest sententiam reuocare, ita vt prosit, similiter non tenetur prodere se coram iudice.

2. An verò qui falsum testimonium dixit ex ignorantia, vel inaduertentia non damnabili, vel ex obliuione saltem non mortifera, ratione cuius contingit aliquem damnari, teneatur ad restitutionem? Respondeo negatiuè cum Lessio & Nauarra *vbi suprà*, cui ego addo Becanum *in* 2.2.*D. Thomæ, de iust. & iur. quæst.*70. *de testib. quæst.*5. *concl.*2. quia neque ratione rei acceptæ, cùm nihil inde habeat, neque ratione iniustæ damnificationis, quia non peccauit mortaliter, vt suppono: ergo, &c. Sed hanc sententiam Vultherus Stroweldorff *loc. cit.* veram esse putat quoysque sic deponens in eodem statu permenet, sed certior factus de ignorantia, vel similibus tenetur reuocare, & restaurare damnum etiam cum periculo mortis, si necessitas vrgeat. Sic ille, quo in sensu intelligit Lessium, & alios, sed hæc opinio est nimis stricta.

Sup.hoc in præterita §. vlt.

RESOL. XCIV.

An testis teneatur denunciare, quando scit nullum alium scire illud delictum, etiam interrogatus sub præcepto & iuramento? Ex p.3.tr.5.& Misc.1. Res.101, alias 100.

§.1. REspondent affirmatiuè Sotus *de iust. lib.*5.*q.*7. *art.*1.& Panormitanus, quem citat, & sequitur Azorius *part.*1. *lib.*13. *cap.*27. *dub.*2. & nouissimè mordicus docet hanc sententiam Sancius *in selectis disp.*43.*n.*39. qui citat Turrianum, Valentiam, & alios.

Sup.hoc in Res. seq.& Res 1. post seq. quamuis recitanter lege §. vlt.& in tom.5. tr. 9.Res.68.§ 1. ante med. vers.Sic etiã, & pro peccato in hoc casu in tom. 7. tract.1.ex Res.302 in §. Notandum. lege breuem Caietani doctrinam.

2. Sed negatiuam sententiam ex schola Diui Thomæ docet Ioannes de la Cruz *in directorio conscientiæ, part.*1.*pr.*8.*art.*4 *dubio* 13.*in principio*, vbi sic asserit. Si accusator habet solum vnum testem, iste dum sibi non constat de alio conteste, tenetur sub peccato mortali dicere se nihil scire. Ita ille, qui citat Ledesmam, Bañez, & Orellanam.

3. Tertia opinio, quam tenent Lessius *lib.*2. *cap.*30. *dub.*6.*num.*49. Villalobos *in summa tom.*2.*tract.*17.*difficultate* 1.*num.*11. Pitigianus *in tract. crim. cap.*3.*fol.*166. asserit, posse testem in tali casu testari, si velit, sed non teneri.

4. Sed ego puto probabilem esse opinionem negatiuam (licèt affirmatiua sit probabilior) Ioannes de la Cruz, & aliorum. Nam cùm testis sciat neminem alium illud delictum à reo perpetratum scire, eius testificatio nihil proficiet, nisi ad vexandum reum, quia ex sola ipsius depositione minimè condemnari potest. Ergo, &c. Igitur absque causa infamat tunc testis delinquentem, cùm sciat ipse probandum non esse delictum, & ideò Octauianus Spatarius *in praxi de modo corrigendi Regulares. tract.*7.*c.*8.*n.*7. sic asserit. Ex quo patet, quod non tenetur quis testificari, si sciat nullum alium esse testem, contestem, vel aliud æquiualens indicium, siue procedatur ex munere, siue ad instantiam partis. Et ego aliquando interrogatus sub præcepto, & iuramento super delicto, quod sciebam nullum alium nosse, nisi denuntiantem, nunquam testificari volui, etsi de visu, & certa scientia potuissem, quod tuta conscientia fecisse reputaui, & reputo. Ita Spatarius. Notentur hæc, quia practicabilia erunt.

RESOL.

RESOL XCV.

An testis teneatur respondere, si iudex ad euitandum scandalum interroget, quando crimen est notorium, & publicum, sed ignoratur author ipsius?

Et an iudex in tali casu non possit inquirere, nec interrogare, & aliter faciendo an peccet mortaliter? Ex p.2.tr.15. & Misc.1. Res.63.

§.1. FVit, exempli gratia, homo mortuus inuentus in vico, vel domus aliqua furto deprædata, & spoliata, Iudex ad euitandum scandalum, & propter bonum commune, vult recipere de vicinis informationes de ipso negotio, & casu. Quæritur, an ipsi si sciunt auctorem delicti, teneantur interrogati respondere. Aliqui sentiunt, iudicem in tali casu non posse inquirere, neque interrogare, & peccare aliter faciendo. Ita Caietanus *in 2.2. quæst.69. art.2.* Sotus *de regend. secret. membr.2. quæst.6. conclus.1. & de iust. lib.5. quæst.2. art.2.* & ex veteribus Paludanus *in 4. dist.* 19. & Adrianus *quodlib.*111. quia tunc procedendum est per inquisitionem, quando de auctore est fama, vel indicia, *cap. cum oporteat, de accus. cap. inquisitionis, & cap. qualiter, & quando, eod. tit.* Hæc opinio est probabilis. Sed contrariam probabiliorem meritò docent Doctores *vbi infrà*, quibus adde Malderum *in 2.2. tractat.6. cap.1. dub.*18. Villalobos *in sum. tom.2. tract.*14. *difficult.7. num.2.* Valentia *tom.3. disp.5. quæst.*14. *punct.*1. Bañes *in 2.2. q.70. art.1. dub.2.* & alij penes ipsos. Et ratio est propter magnam vtilitatem boni communis, aliàs sæpè manerent impunita crimina, non sine scandalo subditorum. Et licèt aliquando hoc, vel illud crimen immediatè non sit contra bonum commune, tamen plura crimina impunita manere, non posset non esse, & cum scandalo, & contra commune bonum; & Canones in contrarium adducti loquuntur de inquisitione speciali, qua inquiritur de Petro, vel Paulo; non autem de ea, qua in genere quæritur, quis fecerit. His suppositis, difficultas est, an in tali casu testis qui scit authorem delicti, teneatur illum manifestare iudici interroganti in genere. Affirmatiuè respondent Aragon *in 2.2. q.69. art.2. dub. vlt.* & ex neotericis mordicus docent hanc sententiam Ioannes Valerus *in differentiis, vtriusque fori, verb. Inquisitio, num.9.* Miranda *de ordine iudiciario, tom.1. quæst.6. art.6. conclus.3.* & alij; quia cùm Iudex in proposito casu ius habebat procedèdi propter bonum commune conseruandum, & testes interrogandi, manifestè sequitur quòd teneantur & ipsi propter idem bonum commune conseruandum illi veritatem dicere, & occultum reum reuelare. Sed contrariam sententiam docent communiter neoterici, vt Turrianus *tom.2. in 2.2. disp.50. dub.5. nu.9.* Filliucius *tom.2. tr.40. cap.6. num.*185. Lessius *lib.2. cap.29. dub.*14. *num.*118. Bonacina *de legib. disp.*10. *quæst.2. punct.5. numer.* 14. Nauar. *de restitut. lib.2. cap.4. num.* 167. Salon. *de iust. in 2.2. tom.1. quæst.69. art.2. controuers.7.* & alij, & præter alias rationes, quas adducunt præfati Doctores, probatur hæc opinio, quia quando dubium est, an iudex iuridicè interroget, & probabilis sententia asserit, ipsum non interrogare iuridicè, ac proinde, quod idem est, ipsum non esse iudicem; in eo casu, subditus non debet obedire, quia potest amplecti probabilem opinionem, quæ affirmat iudicem non esse superiorem in eo casu; vnde sequitur, in casu nostro posse testem vel manifestare, vel occultare veritatem, si sciat vtramque opinionem esse probabilem, vt re vera est. Ita Turrianus, qui reprobat rationem Petri à Nauarra, nempe in hoc casu iudicem habere ius interrogandi, & reum non respondendi, ita vt detur bellum ex vtraque parte iustum; sed hanc rationem defendit Filliucius *vbi suprà.* Quidquid verò sit de hoc, apparet me in facti contingentia, rectè olim consuluisse, testem non teneri in tali casu ad interrogata respondere, licèt tunc in contrarium sentiebant trepidantes timore, vbi non erat timor.

Sup. hoc in Res. quæritur in aliis §§. eius annot.

Sup. hoc in Res. seq. fi. quæritur circa finem §.1.

Sup. hoc in Res. seq. per totam, & fi. quæritur §. vlt. & in to. 7. tract.1. Res.134. §.2. à lin.5.

RESOL. XCVI.

An reus, & testis teneantur respondere, si dubitant, vtrùm iudex iuridicè illos interroget?

Et an si iudex in re dubia inquirat, peccet, & testis, si obsequatur, sit iniustus?

Et quando iudex, vel superior generaliter inquirit super aliquo delicto notorio, cuius author ignoratur, tunc subditus, qui dubitat an infamia, vel indicia sint contra illum, quem ipse scit commisisse delictum, an teneatur prodere delinquentem, vel debet respondere se nescire, quis commisit? Ex p.3.tr.5. & Misc.1. Res.107. aliàs 106.

Sup prima difficultate huius tituli in to.5. tr.10. lege doctrinam Res.52. & signanter in to.7. tr.1. Res.134. §.2. à lin.5. & in Res.2. not. seq.

§.1. AEfirmatiuam sententiam sustinet, quoad reum, Ioannes Sancius *in selectis, disp.* 43. *n.* 28. & quoad testem Pitigianus *in pract. crimin. can. de secundo substantiali iudicij, cap.3. fol. mihi* 175 quia superior in possessione est præcipiendi, qua priuari æquum non est, ob dubium ius subditi. Nec valet dicere, quod non magis est superior in possessione præcipiendi, quàm subditus in possessione obediendi, quia superior ex tunc quòd electus est superior, in possessionem præcipiendi introducitur, & in illa possessione permanere pertinet ad superioris naturam, & essentiam; aliàs ad quid esset superior, nisi præcipere posset? At subditus nunquam est in possessione non obediendi, nisi quando certò constat mandatum esse iniquum, vel probabiliter id esset in opinione; est enim de essentia subditi in possessione obediendi permanere. Ergo, &c. Hæc opinio est probabilis.

Pro contento in hac Res. suprà in Res.94. lege eius doctrinam, & signanter 95. propè fin. & in Res. & §. not prætetit.

2. Sed probabiliorem contrariam esse existimo, quam tuentur Lessius *lib.2. cap.31 dub.3. nu.*10. Sanch. *in summ. tom.2. lib.6. cap.3. nu.24.* Salas *in part. 2. q.21. tract.8. disp. vnic. sect.17. num.*155. Henriquez *lib.14. c.3. num.3. in gloss. litera X.* Bañez, Sotus, Medina, & alij penes ipsos.

3. Dicendum est igitur, quòd quando periculum aliquod imminet alicui tertiæ personæ, vt, verbi gratia, est cùm iudex inquirit contra aliquem homicidam, vel furem, &c. aut in quemcumque alium reum priuati criminis, quòd non sit in periculum publicum, quia tunc aliud erit, & dubium est probabile pro vtraque parte, sintne infamia, aut indicia, quibus possit inquirere: tunc testes, & rei hoc modo dubitantes, non tenentur respondere, quoniam maius periculum est, si occidatur homo contra ius, quàm si non obediatur superiori. Præterea vnusquisque præsumitur bonus, quoad vsque probetur malus. Sed quamdiu dubium est, an sit ius inquirendi aduersùs aliquem, tunc nec probatus est malus, nec iure existimatur talis; nam sola infamia, & indicia sunt, quæ faciunt præsumptionem iuris. Ergo in re dubia, & iudex inquirens peccat, & testis si obsequatur, iniustus est. Tertiò, iura fauent reo, sicut & possessori; ergo quoad vsque constiterit ius esse inquirendi, reus habet ius vitæ, famæ, & bonorum suorum, atque adeò non licet in illum inquirere, nec testimonium dicere.

Sup. hoc magis latè in Res.2. not. præteritæ, à lin.6.

4. Ex his apparet, quod quando Superior generaliter inquirit super aliquo delicto notorio, cuius auctor ignoratur, tunc subditus, qui dubitat an infamia, vel indicia sint contra illum, quem ipse scit commisisse delictum, non tenetur prodere delinquentem occultum, sed debet respondere se nescire quis commisit. Notentur hæc, quia circa illa miserrimè decipiuntur aliquando testes, & iudices.

Sup. contento in hoc §. lege doctrinam Resolutionum, & §. not primæ & secundæ huius res.

RESOL. XCVII.

An reus teneatur respondere, si sciat aduersus se stare solum dictum denunciatoris?

Et notatur non licere aliis cooperari cum reo ad confringendum carcerem.

Et an coniunctissimi, quales sunt parentes, coniuges, fratres, possint iuuare reos auxilio, consilio, & pecunia?

Idem etiam dicendum sit de his, qui spectatis circunstantiis certissimè timerent reuelandos à reo fore, comprehendendos, puniendos, & infamandos à iudice.

Et tandem quæritur, an reus innocens, qui re ipsa damnatur iniustè ad mortem, iustè tamen iuxta allegata, & probata, possit vi, & armis se defendere occidisse, & ab eius ministris, etiam occidendo eos, si necessarium sit? Ex P. 9. tr. 9. & Misc. 4. Res. 43.

§. 1. RE Spondeo negatiuè cum Valentia *to. 3. disp. 15. qu. 4. punct. 2.* Sed vlterius requiri alium testem omni exceptione maiorem, aut infamiam, aut indicia sufficientia; sicut neque actor, vel accusator sufficit ad faciendam semiplenam probationem; cùm non habeat locum testis, nemo enim in propria causa testis est idoneus. Sed ait Dicastillus *de iust. lib. 2. tract. 1. disp. 6. dub. 1. num. 12.* iam ad hoc ferè semper vtuntur cautela, vel astutia, nimirum Officiali publico ad id designato (Fiscalem appellant in Hispania, quamuis aliqui alio nomine etiam id muneris obeant) rem defert, qui alioqui erat accusaturus, & ille ipse accusaturus producitur tanquam testis ab Officiali illo, vel Fiscali. Quæ omnia sæpè multum fraudis habere possunt, vel periculi, cùm omnia iam tandem nitantur dicto, & auctoritati vnius fortasse nebulonis, vel ad id pecunia corrupti, qui denunciatoris vices gerit, & accusatoris per alium submissum ad hoc, & seipsum facit testem. Quæ omnia, an sint semiplena probatio alij viderint. Ego non puto. Vnde si constaret reo id ita factum esse; non puto eum debere suam causâ censere tanquam semiplenè probatam. Porrò, nec Accusatorem, nec Denunciatorem, qui intendit punitionem, posse esse testes, constat *ex l. nullus, ff. de testib.* cùm hi suscipiant causam tanquam propriam. Hucvsque Dicastillus. Sed nolo praxim receptam, si extet, condemnare; ideò tu cum iudicibus timoratis cogita: multa enim à Fiscalibus efficiuntur, quæ ego valde dubito in foro conscientiæ sustineri posse.

Sup. hoc infrà lege doctrinâ Res. 108. per totam & non pigebit.

2. Notandum est hic obiter, Dicastillum *vbi suprà, dub. 4. num. 87. & seqq.* docere, non licere aliis cooperari cum reo ad confringendum carcerem; tum quia, non habet tantùm ius provt reus, qui id potest ob magnum damnum, quod sibi imminet; tum quia turbaretur Reipublicæ ordo, si quicumque posset iuuare delinquentes ad confringendos carceres, & vincula. Ipse tamen, hoc non obstante, existimat, nomine rei intelligi, non tantùm ipsam personam rei, sed etiam sibi coniunctissimos, qui ferè reputantur pro eadem persona, quales sunt parentes, coniuges, & fratres; imò in aliquibus Regnis, aut Prouinciis, audio quod prædicti coniunctissimi rei, licet auxilio, consilio, & pecunia iuuent reum sibi modo prædicto coniunctissimum, impunè id faciant. Idem etiam dicit de his, qui spectatis circumstantiis certissimè timerent reuelandos à reo fore, comprehendendos, puniendos, & infamandos à iudice, perinde enim est tunc reum atque seipsos liberare. Ita Dicastillus; quæ omnia ait, procedere in foro conscientiæ, & seruatis omnibus, quæ tenetur seruare reus.

Sup. hoc in tom. 8. tr. 5. re

3. Sed si aliquis hîc quærat, an reus innocens, qui ipsa iniustè damnetur ad mortem, iustè tamen iuxta allegata, & probata, possit vi, & armis se defendere à iudice, & ab eius ministris. Aragonius, & Salonius, *qu. 69. art. 4.* Couar. *lib. 1. variar. c. 2. num. 13.* Lessius *c. 21. dub. 4.* Suarez *lib. 5. de leg. cap. 10.* & Bonacina *disp. 10. qu. 3. punct. 2.* docent, quòd non possit; (quod certum existimat Vasquez) quia iudex, quamuis sciat reum esse innocentem, potest, imò & tenetur, eum condemnare, & eius ministri sententiam exequi: ergo ei nullam inferunt iniuriam: ergo nequit se ab eis cum ipsorum iniuria defendere, Bañez verò, *quæst. 64. art. 4.* Valentia *disput. 5. quæst. 13. punct. 4.* Angles *quæst. de restit. in iudicio, difficult. 3. dub. 2.* Ledesma *tract. de iustitia commutatiua, c. 8. concl. 8.* Villalobos *tract. 16. de reo, c. 9.* Paris à Puteo, Lucas Pen. & Hippolytus, quos refert Couarruuias, docent quòd possit adhuc iudicem, & eius ministros occidendo, si necessarium sit, quod dicitur docuisse Victoria, & non displicet Becano, *quæst. 3. circa quæst. 69.* nec Lessio, vbi suprà, & meritò, ait Hurtadus *disp. 4. de reo, diffic. 11.* Quia vt ipse probauit, *disp. 1. difficult. 7.* absque iniustitia in innocentem nequit iudex, nec eius Ministri eum occidere, imò nec mutilare: ergo vi, & armis potest eam iniustitiam propulsare, etiam si iudex, & eius Ministri innocentiam illius ignorent, sicut potest innocens vi se defendere ab inuasore furioso, & etiam ab existimante inuincibiliter quòd possit illum occidere, imò & mutilare.

lege doctrinam Res. 43. & signanter. Et ita, & alterius eius not.

Sup hoc quod hîc docetur in Resol. not. præteritæ & in eodem §.

4. Sed ego adhæreo primæ sententiæ, & certum est secundam sententiam procedere in causa mortis, & mutilationis membri, non autem in reliquis casibus.

RESOL. XCVIII.

An reus teneatur iudici respondere, si testium depositio non notificetur?

Et quid circa hoc cum Regularibus? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Res. Res. 92. alias 91.

§. 1. HIc casus frequenter solet accidere, & erit Confessariis perutilis, ideò respondeo negatiuè; quia ei non constat, quòd iuridicè interrogetur, vnde teneatur respondere; & ita docet Ioseph. Aldrete Societatis IESV *de Relig. disciplina tuenda, lib. 2. cap. 4. n. 7.* vbi sic ait. Exigitur quòd reus nouerit se iuridice interrogari, propter quam causam asserunt necessarium esse, quòd testium depositio reo notificetur, vt sciat ad obediendum se teneri. Ita Soto, Nauarrus, Corduba, Salzedo, Tolerus, Nauarra, & alij. hoc autem necessarium non esse voluere nonnulli, vt Lopez, Arenalus, Iulius Clarus, Guttierez, & alij. In qua quæstione minimè necessarium putamus, quòd verius sit, in stricta disputandi ratione indagare; cùm reus tot pro se habeat grauissimos Doctores; & si iudices cõsueuerint eorum non admittere opinionem, id efficit; vt ita è contrariò, & interroganti, rei delicta semper occultare non vereantur. Quapropter consultius est tutiorem eligere viam, eam nimirum quæ plenè demonstrat, eos omninò teneri ad veritatem confitendam propter testium depositionem ipsis notificatam, ne rei propter contrariam opinionem illi fauentis veritatem occultent. Sic Aldrete.

Sup. hoc in tom 5. tr. 10. Resol. 52. & quamuis nõ plenè sup. hoc, tamen si placet lege hîc suprà doctrinam Res. 96. & alterius §. eius not.

2. Et ita docent Caietanus, & Aragonius *in 2. 2. quæst. 69. art. 2.* Ioannes de la Cruz *in direct. part. 1. pr. 8. art. 3. dub. 9. conclus. 1.* Sanchez *in summ. tom. 1. lib. 3. c. 7. num. 15.* Salon. *in 2. 2. tom. 1. q. 69. art. 2. controuers. 2. conclus. 2.* Lessius *lib. 2. cap. 31. dub. 3. num. 10.* Segura de Auolos *in direct. indic. part. 2. cap. 14. num. 30.* & Ludouicus Miranda *in ordine iudiciario, tom. 1. quæst. 19. art. 1. concl. 1.* quem omninò vide. Dicendum est igitur, quòd iudiciorum,

indiciorum, semiplenæ probationis copia reo tradenda est, vt inde veritatem probare astringatur, alias non teneatur verum dicere; vnde ait Segura *vbi suprà, num* 31. Omnes vtriusque fori iudices in hoc errant, quia nunquam indiciorum copiam delinquentibus ostendere solent, ante eorum confessionem recipiendam, ex quo rei iustè possunt veritatem in iudicio denegare. Sed mihi cum Salzedo *in pract. crim. c.* 126. *litera C.* summoperè placet ea forensis practica, qua Ecclesiastici, & læculares iudices Deum timentes vti solent vt ante confessionem receptam minimè præcipiant informationis copiam dari, sed tantùm Tabellioni, vel Notario præcipiunt, quòd testium depositiones absque eorum nominibus coram reo legat, vt inde compertum habeat, quid contra ipsum probatum sit, & veritatem fateatur. Ita Salzedo, quod vtinam iudices obseruarent! Vnde si non obseruant, miserrimè in hoc falluntur, & ideò possunt Confessarij reos absoluere, qui veritatem in tali casu confiteri nolunt; & ratio horum omnium erit, nam qui bonam suam famam, honorem, & vitam iure possidet, nullo adstringitur iure illa dimittere, quoad vsque sibi innotescat alienum ius, & qui contrarium faceret, imprudens esset nimis; sed in proposito casu reus iure omnia ista possidet, ergo quousque per statum processus sibi constet, & innotescat ius, quo iudex potest illum interrogare, non tenetur se ipsum prodere, aut veritatem ei dicere. Nota tamen quod Ioseph à Sancta Maria *in Tribun. Relig. tr.* 4. *c.* 17. §. 3. docet omnia supradicta esse vera in ordine ad reos sæculares, non autem si agatur cum Regularibus; sed fallitur quidem; nam Doctores citati loquuntur etiam in causis Regularium.

RESOL. XCIX.

An reus conuictus, & confessus de vno crimine, teneatur respondere interrogatus de complicibus, nulla infamia laborantibus?

Et an iudices de dictis complicibus interrogantes extra casus assignatos in textu huius Resolutionis peccent mortaliter?

Et an Confessarij possint reos obligare ad respondendum tantum in casibus supra expressatis.

Et absolute docetur in omnibus casibus non esse complices reuelandos, quando quis cognouit correctos, vel emendatos esse, aut si probabiliter emendatos iri per solam correctionem fraternam, quod est valde notandum. Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Res. 100. alias 99.

§. 1. AD hunc casum ita respondet Villalobos *in sum. tom.* 1. *tract.* 14. *difficult.* 10. *n.* 2. vbi sic ait. [Ha se de aduertir, quæ si consta claro, que el delicto no lo hizo vno solo, sino que huuo complices, podra se preguntar por ellos con inquisicion general, como quando se halla vn cuerpo muetto, y no consta qui en lo hizo. Mas en este caso no tendra obligacion el reo à declarar los complices, sino es que estan infamados. Y quando de ordinario los Iuezes preguntan por los complices, ha se de entender desta manera, porque si no es assi, van enganados. Y tanbien se ha de aduertir que tiene obligacion à reuelar los complices, quando entiende que no estan arrepentidos, sino aparejados, para cometer otros delictos en danno publico, ò particular, y que no se corrigeran por correcion fraterna, quales suelen ser de ordinario ladrones, falsarios de moneda, bruxas, hechizeros, y hereges ò otros semejantes, como dize Nauarro. Y dize Rodriguez que deue el Iuez declararlos, quando tienen obligacion à reuelar los complices, ò darles licencia y tiempo para consultarlo con hombres doctos, ne incidant in laqueum Diaboli, y si la niegan, dize con Nauarro, que no se atreuiera à librarlos de pecado mortal.] Hæc Villalobos, quæ à iudicibus, & fiscalibus obseruentur.

Sup. hoc in tom. 5. tr. 9. Res. 16. & in aliis eius primæ not. & si libet le-ge etiam Res. eius secundæ annot.

2. Igitur non tenentur rei in quocunque casu interrogati de complicibus respondere; vnde Confessarij illos obligent ad respondendum tantùm in casibus suprà expressatis, & iudices de dictis complicibus interrogantes, extra casus prædictos peccant lethaliter, & in hoc aliqui miserrimè decipiuntur. Vide Ioseph à Sancta Maria *in tribus Relig. tractat.* 4. *cap.* 16. Ioannem de la Cruz *in direct. conscient part.* 1. *pr.* 8. *art.* 3. *dub.* 3. *concl.* 3. Mirandam *in ordine iudiciario, tom.* 2. *quæst.* 19. *artic.* 11. Malderum *in* 2. 2. *tract.* 6. *cap.* 1. *dub.* 23. Tannerum *in* 2. 2. *disp.* 4. *quæst.* 3. *dub.* 4. *num.* 86. Ledesmam *in summ. tom.* 2. *tractat.* 8. *cap.* 24. *conclus.* 5. Aldretè *de disciplina tuenda, lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 14. Octauianum Spatarium *in praxi Regularium tract.* 9. *cap.* 12. & 13. *quæst.* 12. *num.* 5. cum Villalobos *vbi supra*, rectè docentes absolutè in omnibus casibus non esse complices reuelandos, quando cognouerit correctos, & emendatos, vel si probabiliter cognoscat, illos emendatum iri per solam fraternam correctionem; quod est valde notandum.

Quoad hoc Confessarius legat doctrinam Resol. seq. propè fin. à vers. Et ideò, & §§. eius not.

Sup. hoc in tom. 5. tr. 9. Res. 4. 6. & 7. & in aliis earum not.

RESOL. C.

An opinio asserens, quod reus iuridicè interrogatus in causa capitali, honoris, & famæ non teneatur respondere ad mentem iudicis, sit probabilis?

Et ideò, an reus non sit cogendus à Confessario, vt veritatem aperiat in causa capitali, honoris, & famæ, tiremium, confiscationis omnium bonorum, & aliis similibus, dum adest spes euadendi, & Confessarius in talibus casibus tenetur absoluere reum, qui est in proposito negandi veritatem, vtendo restrictione mentali, vel æquiuocatione? Ex p. 10. tr. 13. & Misc. 3. Res. 13.

§. 1. AFfirmatiuè respondet Texeda *in Theol. mor. tom.* 1. *lib.* 2. *tract.* 3. *contr.* 7. *n.* 80. qui non solùm improbabilem, sed erroneam, & nociuam Reipublicæ Christianæ, tam sæculari, quàm Ecclesiasticæ, & repugnare lumine naturali, & esse iurisprudentiæ desiunctiuam. Et hanc sententiam etiam tanquam improbabilem damnat ex Societate Iesv Turrianus *in Selectis, Cent.* 1. *dub.* 75. *& de iust. tom.* 2. *disp.* 50. *dub.* 2. *num.* 7.

Sup. hoc lege doctrinã Res. not. seq.

2. Sed, vt verum fatear, & sæpè diximus, Texeda, & Turrianus nimis audacter se gerunt in censurandis Doctorum virorum opinionibus receptis in Cathedris, & in Confessionalibus, vt est ista, de qua loquimur: vnde olim Reuerendissimus Generalis Patrum Dominicanorum Magister Turcus, non semel dixit mihi dictum Texedam limites transire in Censura opinionum; & ideò aduersùs illum opponam ex eadem inclyta Religione Sapientissimum Magistrum Serra, qui sic asserit *in* 2. 2. *D. Thomæ, quæst.* 69. *art.* 1. *dub.* 1. Sylueste hanc sententiam non iudicaret improbabilem etiam in via Diui Thomæ cùm *verb. Accusatio* 1. *quæst.* 13. *& verbo Confessio quæst.* 1. illum intelligat quando agitur ad pœnam spiritualem, non aliam. Ego absolutè hanc sententiam ob auctoritatem Auctorum citatorum, & argumenta facta probabilem esse iudico, sicque non esse cogendos miseros reos, etiamsi iuridicè interrogentur in causa capitali, confiteri crimen. Nam, vt ait M. Soto, *lib.* 5. *de iust. quæst.* 6. *art.* 2. *conclus.* 5. post medium: Debent Confessarij considerata maturitate tunc vti, ne calamitosum morti temerè addicant: scientes in

re dubia propendendum esse potiùs in fauorem rei. Et ideò nisi meridiè clarius lex illos cogat, non sunt miseri cogendi, maximè in causa capitali aut honoris, & famæ. Hucvsque Serra.

3. Dicendum est itaque sententiam communem, & Sancti Magistri esse probabiliorem, & ego illi cũ omnibus Thomistis adhæreo; sed puto improbabiliter contrariam sententiam à Texeda, & Turriano improbabilem vocari: nã vt satis probabilem illam admittũt viri doctissimi, quos ego alibi citaui; quibus nunc adde me citato Lugo, qui solus penes me instar multorum est, *de iust. tom. 2. disp. 40. sect. 1. n. 14.* vbi sic asserit: Dubitatur sextò, an semper quoties præcedit probatio semiplena, vel iuridicè interrogatur, teneatur reus rogatus fateri veritatẽ cõtra se. Hæc est quæstio celebris, & necessaria ad praxim quotidianã; oportet enim omninò scire, quomodo Confessarius se debeat gerere cũ eiusmodi Pœnitẽtibus Communis sententia docet, teneri semper reum legitimè interrogatum fateri veritatem, etiamsi propterea morte plectendus esset, Secunda sententia negat illam obligationem esse adeò vniuersalem. Excipiuntur autem ab aliquibus varij casus: Primus est, si timeatur sententia mortis. Secundus, si damnandus esset reus ad triremes: Tertiùs, si confiscanda omnia bona: Quartus, si periclitaretur omninò in honore; & in aliis casibus similibus: Suares consultus anno 1596. eam dicit probabilem, sicut & P. Salas, & Pater Hẽriquez cum aliis Theologis doctis, vt testatur idem Salas in schedula propria manuscripta, quã apud me habeo. Vnde excessit Turrianus *in præsenti disp. 50. dub. 2. num. 7. & in selectis centur. 1. de Censuris Theologicis, dub. 75.* dum hanc sententiam improbabilem omninò esse affirmat, & non habere pro se nisi tres, aut quatuor Summistas, quorum in hac re auctoritas nulla est. Sed certè ex Recentioribus tot iam eam probabilẽ dicunt, vt ij, demptis etiam antiquioribus, sufficerent. Villalobos *in sum. tom. 2. tract. 16 difficult. 1. num. 10.* Filiucius *tractat. 4. num. 266.* Fagundez *de præcept. Eccles. præcept. 8. cap. 31. n. 11. & seqq.* Alcozer *in summ. c. 16. § Et Reo.* Reginaldus *in Praxi tom. 2. lib. 24. cap. 3. sect. 3. num. 3.* Portel *in Dub. Regul. titul. Correctio Fraternm. verb. Reus, numer. 43.* Peyrinus *de Relig. subdito, tom. 1. quæst. 1. cap. 16. § 1.* Diana *tom. 1. part. 2. tract. 1. Miscell. resol. 27.* Ioannes Sancius *in selectis disp. 43. num. 29. & seqq.* prima sententia probabilissima est, maximè accedente communi auctoritate. Secunda tamen est valdè probabilis, & in praxi omninò secura, præsertim in causis capitalibus: debet autem intelligi, quandiu Reus sperat, posse negando fugere condemnationem; alioquin negatio erit omninò inutilis. Hucvsque Lugo: qui postea validissimis rationibus hanc firmat sententiam, & respondet ad argumenta contraria.

4. Dicere autem cum Texeda hanc sententiam vergere in maximum Reipublicæ damnum, si iudex non possit obligare reum ad fatendum crimen capitale; strictissima enim maneret via ad detegenda, & punienda delicta, essetque Respublica atrocissimis pœna delictis: ergo iudex habet ius ad impediendum ea mala, & per consequens ad obligandum reum, vt fateatur. Respondeo, non sequeretur maius Reipublicæ damnum in vno casu, quàm in alio; in neutro enim rei confiterentur; vt constat experientia; quamuis enim communis sententia obliget eos in conscientia ad confitendum, vix inuenitur aliquis qui confiteatur, nisi timore tormentorum, & torturæ. Illud ergo Reipublicæ damnum melius impeditur dando iudici potestatem, ad exquirendam veritatem per tormenta, quàm per obligationem conscientiæ. Dices; si iudex potest torquere reum post semiplenam probationem; ergo potest etiam obligare, vt respondeat, alioquin iniustè torquet cum, qui non tenetur respondere. Respondetur negando sequelam, quia tortura non est in pœnam, eo quod non confiteatur: nam si nondum constat, quod neget veritatem, quomodo potest ea de causa puniri? Sed est medium licitum, & iure gentium introductum ad inuestigandam veritatem, sicut carcer strictus ad custodiam. Iudex ergo ratione sui muneris habet ius exquirendi veritatem per illa media, sicut potest strictè custodire reum in carcere; adhuc tamen reus retinet ius naturale ad fugiendum ex carcere, & ad tuendum proprium crimen, si habeat vires superandi torturam. Addidi tamen reum obligari etiam sub peccato, quando damnum, quod time[illegible] esset tanti momenti; quia leges hum[illegible] p[illegible]are regulariter ad aliquod damnum [illegible]eu[illegible]q[illegible]dem ad incolumitatem Reipubl[illegible] necessaria est hæc potestas in iudice; nam pro [illegible]odi criminibus non facilè possunt rei subiici torturæ: quare si reus non obligaretur ad respondendum, difficilis maneret punitio talium delictorum, quæ idcirco multiplicarentur cum maximo Reipublicæ detrimento. Et ideò, præter Doctores citatos, sententiam contra Texedam, & Turrianum tenet doctissimus Dicastillus *de iustitia lib. 2. tr. 1. disp. 6. dub. 1. n. 21. cum sequentibus*, qui vt semper solet, latè, & doctè tuetur probabilitatem huius sententiæ, & ad contraria respondet; & ideò illum omninò recognosce: Vide etiam doctissimum & amicissimum *Patrem* Bardi, *de Conscientia, disceptat. 4. c. 26. 5.* Pellizzarium *in Manual. Regul. tom. 9. tract. 9. c. 4 sect. 2. n. 113.* & me citato Lezanam *in summ. tom. 4. verb. Reus regularis, num. 5.* Escobar *in Theol. mor. tract. 6. exam. 6. c. 6. num. 49.* & me citato Gesualdum *in Theol. mor. tom. 3. tract. 7. c. 2. n. 26.* & me citato Bassæum *in Theol. mor. verbo Reus. n. 4.* Fagundez *in Præcepta Decalog. tom. 1. lib. 8. c. 32. n. 11. & seqq.* Et ideò ex his sequitur in hoc casu reum non esse cogendum à Confessario, vt veritatem aperiat in causis temporalibus supradictis, dum adest spes euadendi; quia vt dictum est, hic non peccat conformando se opinioni probabili. Et ita me citato cum aliis multis obseruat Trullench *in Decalogo tom. 2. lib. 8. c. 4. dub. 2. n. 12.* Imò Gaspar Hurtadus rectè docet, *disp. 4. de Reo, difficult. 3.* quod Confessarius in tali casu tenetur absoluere reum, qui est in proposito negandi veritatem vtendo restrictione mentali vel æquiuocatione, cùm adhæreat reus pœnitens opinioni probabili: Ergo, &c. Vide etiam me citato de hac quæstionem agentem Stephanum Baunyum *in Theol. mor. tom. 3. lib. 3. tr. 3. q. 7.*

Alibi in Resol. quæ nunc hanc sequetur, &c & vide doctrinã Resol. & §§. not. vlt. huius Resol.

Sup. his in Resol. not præteritæ §. Dico, ad fin. 5.

Sup. hoc in fra in Resol. 101. §. Verũ, & in Resol. 101. § 2 post med. vers. Vnde, & in Resol. 104. §. 2. à fin. 7. & seq. & ne deseras suprà legere ex Resol. 96. §. vlt. in princ.

RESOL. CI.

An reus iuridicè interrogatus à iudice propter semiplenam probationem, vel indicia æquiualentia, teneatur respondere etiam in casu capitali?

Et quid, si delictum plenè probatum sit, an in tali casu reus teneatur respondere ad mentem iudicis?

Et an hoc procedat non solùm in causa mortis, sed etiam quando agitur de pœna triremium, mutilationis, confiscationis omnium bonorum, aut ab alio graui dedecore?

Et docetur quod Confessarij non debent cogere pœnitentes, vt veritatem dicant, vel confiteantur, si spem euadendi habeant. Ex p. 2. tr. 15. & Misc. 1. Resol. 27.

§. 1. ASserentem sententiam sequuntur Alphonsus de Vega *in summ. tom. 2. cap. 89. cas. 1.* Petrus de Aragon *in 2. 2. q. 69. art. 1.* Ledesma *in summ. tom. 2. tr. 8. cap. 24. conclus. 2.* Turrianus *in 2. 2. tom. 2. disp. 50. dub. 2. num. 2.* cum omnibus discipulis Diui Thomæ, qui cum ipso *in 2. 2. quæst. 69. art. 1.* sine vlla restrictione asserunt, reum iuridicè interrogatum teneri ad manifestandam veritatem. Ita Caietanus, Bañez, Salon, Pitigianus *in pract.*

Sup. hoc in Resol. præced. ta, & lege doctrinam Resol. seq.

pract. crim. part. 1. capit. 7. in addit. & Sotus *de iustitia, lib. 5. quæst. 6. art. 2.* Corduba *in quæst. lib. 1. quæst. 43. dub. 3.* Azorius *part. 3. lib. 13. capit. 25. quæst. 3.* Sayrus *in Clavi Regia lib. 11. capit. 16. numer. 1.* Valentia *tom. 3. disp. 5. quæst. 13. punct. 1.* & Sylvester, Tabiena, Gabriel, Nauarrus, Toletus, Henricus, Paludanus, Couarruuias, Gomezius apud Sayrum *vbi suprà*, & apud Lessium *vbi infrà*, & nouissimè mordicus hanc sententiam Sylvius *in 2. 2. Diui Thomæ, quæst. 69. art. 4.* Homobonus *tract. de statibus part. 2. cap. 4.* Miranda *in lib. ordinis iudiciarij, tom. 2. quæst. 19. art. 8. conclus. 1.* & Aldret. *de relig. disciplin. tuend lib. 1. tom. 11. num. 5. & lib. 2. cap. 4. n. 8. & 24.* Ioannes de la Cruz *in direct. conscient. part. 1. præcept. 8. art. 3. dub. 8. concl. 2.* Et ratio est, quia cùm iudex iuridicè interrogat, apertè sequitur, reum non posse occultare veritatem, quia in eo casu iudex verè superior est, & iustè præcipit; ergo reus tenetur illi obedire: deinde dici non potest, iudicem iustè interrogare, & tamen reum iustè occultare veritatem, quia daretur bellum ex vtraque parte iustum, sepositâ ignorantia, quod est absurdum. Ergo hæc sententia est probabilis, & erat olim communis in schola Diui Thomæ.

Sup. hoc in Resol. not. præcedit. propè fin. à vers. Et ideò, & in aliis citis not.

2. Verùm contraria sententia etiam mihi videtur probabilis, & tuta in praxi, vnde Confessarij non debent cogere pœnitentes, vt veritatem fateantur si spem euadendi habeant. Ita Io. Valerus *in differentii vtriusque fori, verbo Restitutio, differ. 49.* Villalobos *in summ. to. 2. tract. 16. diff. 1. n. 10.* Ioseph à Sancta Maria *in Tribun. religios. tractat. 4. cap. 14. num. 5.* Filliucius *tom. 2. tract. 40. num. 266.* & aliqui Doctores citati pro contraria sententia, nam illam probabiliorem vocant. Ergo nostra est probabilis. Lessius *de iustitia libro 2. cap. 31. dub. 3. num. 18.* Nauar. *de restitut. lib. 2. cap. 4. num. 142.* Rodriguez *tomo 2. quæst. 19. artic. 4.* Salzedo *in tract. crimin.* Diaz *cap. 128.* Malderus *in 2. 2. tractat. 6. cap. 3. dubio 1.* Octauianus Spatarius *in praxi crimin. tractat. 9. cap. 7. 8. & 9.* Reginaldus *in praxi, tom. 2. lib. 24. cap. 3. section. 3. n. 3.* & nouissimè solidè, vt semper docet hanc sententiam Sancius *in selectis, disputat. 43. num. 29. & seq.* Portel *in dubiis Regular. titul. Correctio fratrum, verbo Reus, num. 43.* Peyrinus *de relig. subdit. tom. 1. quæst. 1. c. 16. §. 1.* & alij.

3. Dico igitur, reum cuius crimen non est plenè probatum, posse in causa capitis ad mortem euitandam, celare veritatem, nonobstante Superioris præcepto de ea dicenda. Quæ quidem doctrina procedit, vt obseruat Malderus, Lessius, Nauar. & alij, non solùm in causa capitali, sed etiam quando agitur de pœna triremium, mutilationis, confiscationis omnium bonorum, aut aliquo alio graui dedecore. Et ratio est, quia est quidem hominibus à natura inditum, vt se defendant, & à mortis faucibus incolumen vitam reddant. Hinc leges oriuntur, quibus inuasorem cum moderamine inculpatæ tutelæ occidere licèt, & aliena subripere, extrema famis necessitate ad id impellente, &c. Deinde *ex leg. 4. de testibus*, nemo cogi potest ad testificandum contra parentes sanguine iunctos, sed nemo cuiquam magis est coniunctus sanguine quàm sibi ipsi, ergo. Postremò lex humana non obligat cum periculo mortis, nisi magnitudo negotij aliud exigat; ergo non obligat præceptum humanum, nam vtriusque eadem est ratio, cæteris paribus.

Sup. his in Resolutione præcedit. §. Dicendum, & medium, & vers. Excipiunt.

4. Ad argumentum in contrarium, respondetur iustè iudicem interrogare, & reum iustè negare, neque ait Pesantius *disputatione vnica, ad quæstionem 70.* est absurdum in similibus dari bellum ex vtraque parte iustum, sicuti licitum est iudici præcipere damnato ad pœnam vltimi supplicij, ne fugiat à carcere, ipse verò obedire non tenetur. Dominus similiter iustè iubet seruo suo ne fugiat, ipse autem fugiendo, se à seruitute liberare potest. Ita vt in casu nostro iudex habeat ius inquirendi veritatem à reo, & reus habeat ius celandi. Et præceptum iudicis de dicenda veritate in simili casu, potest censeri datum ad reum terrendum, & inducendum ad detegendam veritatem, non autem ad obligandum ipsum in conscientia. Ita Reginaldus, Lessius, & alij, *vbi suprà*. Et hæc omnia intelligenda sunt in casu, quo reus propterea recusat dicere veritatem; eo quòd scit suum scelus ita occultum esse, vt scientia ad sententiam condemnationis requisita, aliter haberi non possit, quàm per suam confessionem: nam si delictum plenè probatum sit, tenetur respondere ad mentem iudicis, & manifestare veritatem. Vnde ex his apparet, quàm immeritò Turrianus, Ioannes de la Cruz, & alij, hanc sententiam inprobabilem vocent, nam est probabilissima & tuta in praxi.

RESOL. CII.

An reus iuridicè interrogatus de homicidio commisso ob iustam sui defensionem teneatur respondere?

Vbi multos alios casus circa iuridicam interrogationem in textu huius Resolutionis decisos inuenies.

Et notatur, vt quis iuret licitè, & absolutè, satis est, si rem audierit à personis valde fide dignis, secus autem in iudicio, vbi debet exprimere, quomodo hoc sciat. Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Resol. 66.

§. 1. AD hanc quæstionem respondeo cum Portel *in addit. ad dubia Regularia, verbo Iuramentum, numer. 16.* sic asserente. Quotiescumque factum externum contra legem excusatur à peccato propter aliquam circumstantiam, potest rogatus iuridicè de illo, sub iuramento illud negare, intelligendo de crimine criminoso, seu de opere quod fuerit peccatum; vt si quis occidat hominem putatum feram, vel ob iustam sui defensionem, vel quodcumque aliud opus fecit ex ignorantia inuincibili, vel quid simile. Nam interrogatorium iudicis solùm tendit ad opus, quod sit crimen, quale non fuit illud, legitimè excusatum à culpa. Vnde colliges, quòd quando taxa alicuius rei est iniusta, si pluris vendens, aut defraudans in pondere, vel mensura, vt sibi satisfiat pro iniustitia pretij, potest hic rogatus à iudice, an pluris vendiderit, vel defraudauerit in pondere, vel mensura, id negare, & asserere se vendidisse pretio taxato, videlicet pretio iusto, quæ ab ipsa iustitia debebat taxari, hæc enim est mens iudicis ibi iustè, & iuridicè interrogantis, videlicet quærere de pretio iusto. Et ex hoc multi decidentur alij casus, vt quando aliquis per iustam compensationem rem suam, vel sibi debitam clam abstulit, & de hoc rogatur à iudice. De illo etiam, qui nummos accipit mutuatos à Petro, eósque illi soluit, non tamen habet testes, neque chirographum solutionis; si enim rogetur à iudice, potest iurare, se illos mutuo non accepisse, intelligendo ita vt teneatur nunc iterum soluere. Hæc omnia Portel, multùm à Confessariis adnotanda, quia multum practicabilia. Vide etiam Bañez *in 2. 2. quæst. 69. art. 2. dub. pen.* & Azorium *tom. 1. lib. 11. cap. 4. quæst. 5.*

Sup. hoc in tom. 8. tr. 4. Res. 63. §. ad med. fin in fi. modo n iuret. & signanter in Resol. & §. not. seq & signãter lege duas præteritas Resol.

Sup. hac & seq. diffic. in tom. 8. tr. 4. Res. 64. §. Decimo-quinto.

Sup. hoc ibidem.

2. Notandum est etiam hic obiter cum Portel *vbi suprà n. 6.* quòd vt quis iuret licitè, & absolutè, satis est, si rem audiuerit à persona valde fide digna; secùs autem in iudicio: nam ibi debet exprimere quomodo id sciat.

Sup. hoc ibidem, §. Secundo interrogatus.

Sup. hoc latè in tom. 8. tr. 4. Resol. 62. & in aliis eius not.

RESOL. CIII.

An reus, qui negauit veritatem, post iudicium finitum, etiam ad mortem damnatus, teneatur manifestare veritatem negatam?

Et si reus ob metum tormentorum falsum crimen sibi imposuit, propter quod ad mortem damnatur, an tunc non teneatur se retractare, nisi infamia notabilis in alios redundet, & ea retractatione illi damno obuietur? Ex p.3. tr.5. & Misc.1. Res.104. aliàs 103.

Sup.hoc in Res.seq. §. vlt.ad med. & pro doctrina huius Res. lege in tom.8.tr.7. ex Res. 65.§. Notandum est tertio.

§.1. AFfirmatiuam sententiam docent Ledesma *in summ. tom. 2. tract. 8. capit. 24. post secundam conclusionem difficult. 2.* Salonius *in q.2. tom. 2. quæst. 69. art.2. conclus.2.* Vega *in summ. tom.2. cap. 89. cas. 2. & 3.* Bañez *in 2. 2. quæst.69. art.2.* Medina *in summ. lib.1. capit. 14. §. 35.* Corduba *in summ. quæstion. 64. punct.2.* & alij, quia in hoc casu reus infamat iudicem, & testes; commouetur enim populus, & scandalizatur, credens à iudice illum iniustè occidi, & testes falsum dixisse.

2. Sed contrariam sententiam ego teneo cum Reginaldo *in praxi tom.2. lib.24. cap.7. sect.6. n.145.* Nauarro *in manuali cap. 5. nu.38.* Rodriguez *tom.2. q.18. art.9.* Pitigiano *in tract. crimin. canon. cap. 3 fol. 258.* Segura Daualos *in director.iudic.c.17. n.36.* Villalobos *in summ. tom.2. tract.16. differ.3. n.4.* & aliis. Ad argumentum verò contrarium respondeo, quòd in tali casu, nulla sequitur infamia iudici, accusatori, aut testibus; quia omnibus notissimum est, reos solitos delicta negare, imò pusillanimes, ac stulti habentur, si delicta fateantur, & præsumptio stat pro iudicis sententia. Ergo, &c. Vnde Confessarij caueant vrgere reos pœnitentes, qui ducuntur ad supplicium ad hoc efficiendum. Et ita hanc sententiam præter Doctores citatos, tenet etiam Sanchez *in summ. tom.1. lib.3. c. 7. n. 11.* qui *in numero sequenti* cum Nauarra, & Rodriguez addit etiam, quòd si reus sibi ob metum tormentorum falsum crimen imposuerat, propter quod damnatur, non teneri se retractare, nisi infamia notabilis in alios redundaret, vt ea retractatione illi damno obuietur. Sed hoc in casu nostro rarissimè accidit. Ergo, &c.

Sup. hoc Confessarius legat ex Res. seq. §.2. & 3. & §§. primæ not. dicti §. & pro vlt. difficult. huius text. in tom. 8. tr.4. Vide ex Res. 68. §.2. in fin. & §. vlt. ad med. & lege etiã à §. Nota.

RESOL. CIV.

An reus, qui in iudicio à iudice secundum ordinem iuris interrogatus, negauit veritatem, qua manifestata condemnaretur, teneatur in conscientia ad retractandum dictum, antequam finiatur iudicium, & pronuncietur sententia?

Et an eum esse in malo statu dicendum sit, nisi ad fatendam veritatem, etiam non rogatus se offerat: ac proinde à Confessario absoluendum non esse, nisi id facere proponat?

Et quid est dicendum, non solùm quando iudicium durat, sed etiam quando coniunctus damnatus est, ad mortem: an tunc non teneatur in tali casu ad retractandum dictum, & manifestandam veritatem, nisi in aliquo speciali casu notabile alicui tertio damnum sequeretur? Ex p.2. tr.15. & Misc.1. Res.26.

§.1. HIc casus frequenter potest accidere, & mihi olim accidit. Dico igitur duas in hac quæstione stare sententias. Prima affirmat. Ita Sayrus *in Claui Regia, lib.12. c.17. n. 13.* Angl. *in floribus 2.part. quæst. de correctione fraterna, art.3. difficultat. 7.* & pro hac sententia Sanchez *vbi infra*, citat Bañez, Salonium, Sotum, Nauarram, & vltrà illos nouissimè Malderum *in 2. 2. tract.6. c.3. dub. 1. assert. 4.* tenet hanc opinionem. Et ratio est, quia per illam negationem differtur sententia, & ei conceditur appellatio, & defensio, ideò negatione illa iniusta se tuetur; ergo defendit causam iniustam.

2. Sed ego contrariam sententiam probabiliorem existimo, quam docet Sanchez *in summa, tom.1. lib.1. c.7. n.8.* & præter Philiarchum, quem ipse citat, tenet etiam hanc opinionem Bonacina *in tractatu de legibus, qu.10. punct.2. num. 8.* & Azorius *parte 3. lib. 13. cap.25. dubio 5.* vbi sic ait. Quòd si reus legitimè interrogatus neget veritatem metu mortis, ad quam iustè damnaretur, an Confessarius teneatur ei præcipere, vt dictum suum retractet, quòd si nolit, teneatur illum ab absolutione repellere? Respondetur, Confessarium non esse obligatum ad cogendum illum, vt retractet dictum suum, quia esset cogere reum ad se prodendum; est tamen obligatus Confessarius monere illum, vt sit animo præparato, & voluntate confitendi veritatem, si iterum rogetur vt priùs, quantumuis sit condemnatus ad mortem, quia quoties legitimè rogatur, tenetur dicere veritatem, ergo quando non rogatur, non tenetur se prodere: & licèt peccauerit denegando, debet tamen esse paratus dicere veritatem, quandocumque fuerit iterum rogatus: & Confessarius admonendo reum de hac re, si reus noluerit hanc voluntatem habere, repellere debet eum ab absolutione, quia est in voluntate faciendi contra obedientiam & iustitiam debitam. Hæc P. Azorius.

Sup.hoc sup. in Res. tot. §.Verum, & in aliis eius not.

3. Sed mihi displicet, quod dicit absolutè, Confessarium in tali casu esse obligatum monere reum, vt sit animo præparato confitendi veritatem, si iterum rogetur; licèt esset condemnandus ad mortem, hoc, inquam, mihi displicet: nam, vt benè notat Sanchez *vbi suprà num. 9.* cautè se debet habere Confessarius in hoc casu, & circa hoc propositum reorum fatendæ veritatis, si iterum rogentur. Si enim credat fore, vt iterum non rogentur, nil debet interrogare de tali p[illegible]to, ne pœnitentem exponat periculo denuò pec[illegible], habendo propositum contrarium, cùm sit difficillimum negotium fateri proprium crimen. Sed satis est, si in genere proponat cauere in posterum peccata. Imò si credat fore, vt iterum rogetur, nec coniiciat Confessarius in ipso pœnitente animum negandæ veritatis, non debet etiam ipsum tentare interrogando de hac re; cùm tunc non sit in peccato mortali, id enim iam transiit. Et satis est in genere proponere emendam. Et licèt opinio contraria vera esset, si pœnitens sit in bona fide, debet Confessarius non certiorem facere de hac obligatione; quæ latè diximus *lib.2. de matr. tota disp. 38.* Ita Sanchez, cuius doctrinam aduersùs Azorium debent Confessarij aduotare, quia sic erunt immunes à multis scrupulis, & facilè absolutionem supradictis reis impertient. Nota etiam noſtram opinionem esse veram, etiam quãdo iam reus condemnatus est, & iudicium finitum, ac pœna mortis, vel alia plectendus: nam in hoc casu etiam non tenetur se offerre, & manifestare veritatem, nisi in aliquo speciali casu, notabile alicui tertio damnum sequeretur, quem casum ait Sanchez *nu. 11.* fore rarissimum credo: imò moraliter impossibilem. Dicendum est igitur absolutè, non solùm quando iudicium durat, ac reus est sub iudicis potestate; sed etiam quando conuictus damnatus est ad mortem, non teneri ad retractandum dictum, & manifestandam veritatem, quam antea interrogatus à iudice negauit, quicquid in contrarium asserat Vega, Ledesma & alij. Restat modò respondere ad argumentum cõtrarium. Dico igitur, quòd licèt causa, quam reus tuetur ex ea parte, qua delicti negatione

Sup.hoc in Res. præterit, & lege etiã §. eius primæ not.

gatione innititur, sit iniusta, non tenetur tamen ipse reus cum tanto proprio detrimento se offerre ad veritatem aperiendam, sed satisfacit animo soluendi parti aduersæ expensas factas, vel alia: quantum verò ad offensam factam iudici interroganti, denegando illi debitam obedientiam, satisfacit dolore peccati, & proposito obediendi, si iterum illum interroget. Sed hæc omnia dicta sunt stante opinione, quòd reus legitimè interrogatus, teneatur respondere, sed ego contrariam sententiam teneo, ideò quæritur.

RESOL. CV.

An reus pœnam pecuniariam meritus, si iuridicè interrogatus crimen a se admissum iniustè neget, teneatur ad restitutionem? Ex p. 4. tr. 4. & Misc. Res. 65.

§. 1. PRima sententia affirmat. Ita Sotus *lib.* 1. *q.* 6. Molina *de iust. tom.* 1. *tr.* 2. *disp.* 95. *circa finem.* Castrus *de lege pœn. lib.* 2. *cap.* 12. & alij.

Sup. hoc in Resol. & Sanch. eius prima an.

2. Secunda opinio distinguit, nam si sermo sit de pœna iudicis arbitratu ob commissum crimen imponenda ac fisco inferenda, non tenebitur restituere reus, vel testis si iniustè neget etiam iustè interrogatus; si verò loquamur ipso facto, seu criminis admissione contracta, tenebitur vtique restituere, quia tunc agitur directè ad pœnam soluendam, cuius iam reus factus est qui crimen admisit: ergo, &c. Ita Layman *in Theol. moral. lib.* 3. *sect.* 5. *tract.* 2. *cap.* 7. *n.* 4.

Sup. hoc re. de supra in Res. 94. vlt.

3. Tertia sententia absolutè docet reum pœnam pecuniariam meritum, si iuridicè interrogatus crimen à se admissum iniustè neget, non teneri ad restitutionem, quia in tali casu non peccat propriè contra iustitiam commutatiuam, sed contra iustitiam publicam & iudicialem; ergo ad nullam tenetur restitutionem. Ita Sanchez *in summ. tom.* 1. *lib.* 2. *capit.* 22. *numer.* 22. Vasquez *in* 1. 2. *disp.* 175. *cap.* 12. Azorius *tom.* 1. *lib.* 5. *capit.* 8. *quæst.* 5. & alij. Vnde omnes istæ tres sententiæ sunt probabiles; sed ego tertiæ tanquam probabiliori adhæreo.

RESOL. CVI.

An reus à iudice interrogatus, si negauit delictum, ex cuius commissione pœnam pecuniariam teneatur soluere, sit restitutioni obnoxius?

Et ex doctrina huius quæstionis infertur vxorem adulterij accusatam, & falsis testibus se tuentem, aut opponendo licet falso simile adulterium viro, minimè teneri dotem, aut alia bona viro suo restituere, quæ ille alioquin propter mulieris adulterium lucrari deberet, vel ad quid teneatur?

Et an iudex iniustè non condemnans teneatur ad restitutionem pœnæ pecuniariæ fisco, vel parti læsæ soluendæ?

Et an Procurator Fiscalis non accusans, & iudex non condemnans, teneantur ad restitutionem, & pœnæ compensationem? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Res. 52.

Sup. hoc in Res. præcedit. & supra in Res. 78 §. 2. ad lin. 7.

§. 1. AFfirmatiuè respondent Molina *de iustit. tom.* 1. *tr.* 2. *disp.* 95. *propè fin.* Sotus *de iust. lib.* 1. *qu.* 6. *art.* 6. Castrus *de lege panali lib.* 2. *cap.* 12. §. *ex his*, & alij: nam, etsi iudex ante latam sententiam ius non habet exigendi pœnam pecuniariam à reo, habet tamen ius ad inquirendum de delicto ad dictam pœnam inferendam. Ergo si reus neget, iniustè impedit iudicem à dicta pœna consequenda, ac proinde restituere tenetur. Et hanc sententiam docent etiam nouissimè Layman *in Theolog. mor. lib.* 3. *sect.* 5. *tractat.* 2. *capit.* 7. *numer.* 4. & alij in casu, quo pœna illa sit ipso facto imposita à lege propter criminis admissionem, secus autem si pœna sit iudicis arbitratu crimini imponenda.

2. Sed absolutè, & sine vlla distinctione mihi contraria sententia probabilior videtur, quam tenent Tannerus *in* 2. 2. *disp.* 4. *quæst.* 6. *dub.* 2. *num.* 76. Nauarr. *capit.* 18. *numer.* 49. Azorius *tom.* 1. *lib.* 5. *cap.* 8. *quæst.* 5. Vasquez *in part.* 2. *disp.* 175. *cap.* 12. Lessius *lib.* 2. *cap.* 31. *dub.* 8. Sanch. *in summ. tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 22. *numer.* 22. & alij. Et ratio est, quia reus in tali casu lædit iustitiam publicam, & vindicatiuam, non autem iustitiam commutatiuam, ex qua oritur obligatio restitutionis. Ergo non tenetur restituere. Hinc infertur contra Laym *n vbi suprà*, vxorem adulterij accusatam, & falsis te. i- bus se tuentem, aut opponendo, licèt falso, simile ae. terium viro, minimè teneri dotem, ac alia bona suo viro restituere, quæ ille alioquin propter mulieris adulterium lucrari deberet, sed tenetur tantùm restituere litis expensas, & famam iniustè oblatam, & ita tenet Sanchez *de matrimon. tom.* 3. *lib.* 10. *disp.* 8. *num.* 14.

Sup. hoc in Res. seq. §. Secundo.

3. Notandum est etiam hîc obiter contra Sylue- strum, Salonium, Carbonem, Vasquez, Layman *in Theologia mor. lib.* 3. *sect.* 5. *tract.* 2. *cap.* 5. *num.* 7. & alios, iudicem iniustè reum non damnantem, non teneri ad restitutionem pœnæ pecuniariæ fisco, vel parti læsæ soluendæ. Ita probabiliter Tannerus *in* 2. 2. *disp.* 4. *q.* 6. *dub.* 2. *num.* 81. & alij cum Azorio *tom.* 1. *lib.* 5. *cap.* 8. *quæst.* 5. *ad* 4. & Lessio *lib.* 2. *cap.* 13. *dub.* 10. *n.* 73. vbi sic asserit. Neque Procurator Fiscalis non accusans, neque Iudex non condemnans, tenetur ad pœnæ compensationem.

Sup. hoc in Res. seq. Tertio, &c. & lege in to. 5. tr. 10. Res. 129. & §§. eius not.

Sup hoc in Res. seq. ad lin. 3. §. Tertio.

RESOL. CVII.

An si is, cuius bona ob crimen iustè sunt confiscanda, vel decipienda, si hac fraude, aut mendaciis impediat, teneatur ad restitutionem?

Et ex doctrina huius quæstionis multi alij casus deduci, & decidi possunt, & in textu huius Resolutionis octo casus assignantur pro praxi supradictæ difficultatis & quæstionis. Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Res. 35.

§. 1. AFfirmatiuè respondent Molina *de iustit. tom.* 1. *tr.* 2. *disp.* 95. *num.* 36. Layman *in Theol. moral. lib.* 3. *sect.* 5. *tr.* 2. *cap.* 6. *num.* 4. & ante illos Sotus *de iust. l.* 1. *q.* 6. *a.* 6. & Castr. *de l. pœn. lib.* 2. *c.* 15. §. *ex his*, quia iniustè impedit pœnam fisco, vel aliis applicandam, & debitam, per sententiam. Et confirmatur à fortiori, quia, vt *supra* visum est, iniustè impediens vi, vel fraude, aut mendaciis rem non debitam, vt legatum, quod testator volebat alteri relinquere, tenetur restituere; ergo magis tenebitur, quando res est debita, vt est in casu proposito. Vnde infert Molina *loc. cit.* integrum esse fisco, cui constaret reos iuridicè interrogatos negasse verum crimen, vt compensatione occulta bonorum, quæ lata sententia erant sibi applicanda, aut esto pœna ipso iure non incurreretur, erant sibi in pœnam applicanda, eo quòd reus ius suum iniustè impedierit.

Sup. hoc in tom 5. tr. 10. Resol. 120. propè fin.

Sup. in Res. quæ nunc est in tom. 8. tr 7. R. 48. lege eius principia prosolutione huius quæstionis, vt in vltimis eius lin. ab Authore aduertitur.

2. At his non obstantibus contrariam sententiam probabiliorem esse existimo, quam docent Tannerus *in* 2. 2. *Diui Thomæ, disp.* 5. *quæst.* 6. *dub.* 2. *num.* 76. Lessius *lib.* 2. *cap.* 12. *dub.* 18. *num.* 134. Azorius *tom.* 1. *lib.* 5. *c.* 8. *quæst.* 5. Sanchez *in summ. tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 22. *numer.* 22. Vasquez *in part.* 2. *tom.* 2. *disp.* 175. *cap.* 12. *nu.* 13. & 14. Carbonius *de rest. quæst.* 31. *conclus.* 5. Bañes, Aragon, & Salonius *in* 2. 2. *quæst.* 62. *contr.* 2. *art.* 3. Nauar. *cap.* 18. *num.* 49. & alij. Et ratio est, quia huiusmodi occupatio bonorum

bonorum constituta est in pœnam criminis; sed pœna non debetur ante sententiam, saltem declaratoriam criminis, vt communiter fatentur Doctores, imò non est soluenda ante sententiam constitutam pœnæ, qua ipsa pœna iubeatur solui. Ergo sententia non secuta, non debetur pœna. Multas alias rationes afferunt Doctores citati, quas apud ipsos videbis.

3. Ex quibus multi casus in praxi sæpiùs occurrentes decidendi sunt. Primò, Hæreticum qui fraude, mendaciis, & falsis testibus se defendit, & impediuit sententiam, aut confiscationem bonorum, non teneri ad restitutionem.

Sup. hoc in Resol. nor. 1. huius Resol. & in eod. loc.

Sup. hoc secundo in resol. præteriti §. 2. ad med. vers. Hinc.

4. Secundò, idem dicendum de adultera, quæ ipso iure amittit dotem, quidquid in contrarium asserat Layman *vbi suprà*. Si enim legitimè accusata de adulterio, falsis se tueatur testibus, vel vicissim de viro adulterium falsis allegationibus ostendat, ideóque absoluatur, obligari quidem in conscientiæ foro ad expensas litis viro soluendas, non autem ad dotem reddendam. Similiter si à sententia iusta aduersùs illam lata appellet, et si iniquè; nam appellatio suspendit sententiam.

Sup. contẽto in hoc §. in Resol. nos præteritæ, §. vlt. per tot. &c. & in R. notæ 1. huius resol. & in to. 8 tr. 7. Resol. 33. §. Et notant: & in Resol. 34. §. 2.

5. Tertio, iudex in proferenda sententia negligens, & non condemnans, non tenetur ad mulctam pecuniariam fisco, vel læsæ parti soluendam. Idem dicendum de Procuratore fiscali si non accusat; eo quòd ad huiusmodi mulctam nondum est acquisitum ius fisco, & partibus, & non satis constat debere iudicem, & fiscalem propriè ex officio, & iustitia eiusmodi fortuita fisci emolumenta procurare.

Sup. hoc in to. 8. tr. 7. R. 35. & pro cõtentis in §. Quinto & sexto. ibid. in Resol. 34. &c. & pro contento in §. Septimò, supra in Resol. 91. §. vlt. & in Resol. 105. §. Secũda, cursim ad lin. 3. & in Resol. 78. §. 2. etiã pro contento in fine §. notandum, & vlt.

6. Quartò, custodes ciuitatum, syluarum, fluminum, licèt transgressores ad magistratum deferre negligant, non tenentur ad soluendam illam pœnam pecuniariam, quæ alioquin ad fiscum, vel dominos peruenisset.

7. Quintò, idem dicendum est de æstimatoribus publicis rerum venalium, nam ipsi tenentur ad pecuniariam mulctam, quam soluerent denunciati rei, vel fisco, vel aliis personis. Et hoc deseruiat pro illis, qui apud nos vocantur vulgò, *Mastri di piazza*.

8. Sextò, idem locum habet in eo, cuius bona ob non solutum vectigal, vel res prohibitas, importatas, vel asportatas sunt ipso facto commissa, seu addicta fisco, vel redemptori, aut aliis personis; nam non tenetur ad restitutionem ante iudicis sententiam.

9. Septimò, idem dicendum est de testibus, qui falso testimonio impediunt sententiam, & consequenter confiscationem, vel mulctam pecuniariam, fisco, vel aliis applicandam; non enim sicut principalis auctor, aut mandans tenentur ad eius restitutionem. Et omnia hæc Confessarius inueniet apud Tannerum, & Lessium *vbi suprà*.

10. Notandum est etiam cum Petro à Nauarra *de restit. lib. 3. cap. 5. num. 13.* quòd impediens fraude aliquam denunciationem, vel ne delinquens veniat ad manus iustitiæ, aut qui occultet, vel faciat fugere officiales tempore syndicatus, non tenetur ad restitutionem pœnæ supradictis imponendæ: nam ante condemnationes fiscus, vel alius vllum ius non habet, vt *suprà* sæpè dictum est. Quod ita verum aliqui existimant; vt doceant etiam pœnam conuentionalem inter partes positam non esse soluendam in conscientia ante iudicis sententiam, quod ego alibi probabiliter docui, & nunc doceo cum amicissimo Patre Antonio Sanctarello *tractatu de hæres. cap. 21. dub. 1. numero. 10.* Guttierrez *in qq. canonic. lib. 2. capite 20. num. 13.* & aliis. Sed de his satis.

Alibi in resol. quæ hic est suprà 78 & infrà in tr. 3. Resol. 25 in principio.

RESOL. CVIII.

An liceat instrumenta ad præfringendum carcerem reo suppeditare?

Et an quis possit consulere reum, vt fugiat?

Et an reus iuste condemnatus ad mortem, ad triremes, ad carcerem perpetuum, vel temporaneum, possit fugere, & effringere carcerem, rumpendo vincula, & parietes carceris, ita vt non teneatur restituere damna inde sequuta, dummodò hoc efficiat non inferendo vim ministris iustitiæ, &c.

Et quid, si alij captiui, inuento carcere rupto, vel aperto, fugiant, modò illis fugam non consuluerit, an in hoc non peccet, nec teneatur restituere damna inde sequuta?

Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Resol. 103. aliàs 102.

§. 1. NEgatiuè respondet Valentia *tom. 4. disput. 5. qu. 13. punct. 4.* quia, ait ille, si hoc licitum esset, multi fugerent, & ita multa crimina impunita manerent, ac rarò processus iudicum exitum haberent quod magnum detrimentum esset boni communis. Secus autem dicendum est de consilio, nam id non est medium tam efficax. Deinde, suppeditans instrumentum, non solùm supplet ignorantiam practicam in reo, vt facit consulens, sed manus eius armat & contra potestatem publicam, potentiam supplet. Item, cùm non possis captiuo mittere famulum tuum, qui tanquam instrumentum animatum ipsum iuuet in carceris fractione, ergo neque securim mittere potes, præsertim si illa plus valitura sit, quàm famulus. Et ita præter Valentiam docent etiam hanc sententiam Sotus, Toletus, & Graffius, quos citat Malderus *in 2. 2. tract. 6. c. 3. dub. 7.*

Sup. hoc sup. lege ex Resol. 97. Doctrinã §. Notandũ est.

2. Sed ipse, & meritò, contrariam sententiam tenet, quam tuentur Villalobos *in summ. tom. 2. tract. 16. diff. 11. num. 16.* qui citat Caietanum, Vasquez, & Lessium, Ioan. de la Cruz *in direct. part. 1. pr. 8. art. 3. dub. 12. concluſ. 4.* Syluius *in 2. 2. q. 96. art. 4. quæritur 2.* qui citat Bañez, & Salonium. Azorius *part. 3. lib. 13. c. 24.* Turrianus *in 2. 2. to. 1. disp. 51. dub. 3. n. 2.* cum aliis communiter. Ratio est; quia si quis potest consulere finem, quare non potest suppeditare media ad illum? Sed quis potest consulere reo vt fugiat; ergo poterit ei suppeditare instrumenta ad fugiendum.

3. Notandum est tamen hîc primò; reum tunc licitè posse fugere, & effringere carcerem, quando hoc efficit non inferendo vim ministris iustitiæ, verùm, vt benè obseruat Sylueſter *vbi suprà*, quia leuitas materiæ in aliis peccatorum generibus excusat à mortali, sic & in casu nostro. Et propterea si reus vim exiguam inferat custodi, vt si dormienti manus alliget, si obsistentem fugæ à se excutiat, in terrámque prosternat, sine læsione, non peccat mortaliter.

4. Notandum secundò aduersùs Henricum de Gandauo, Maiorem, Sylueſtrum, & Couarruuiam, posse reum, etiamsi damnatum iustè ad mortem, fugere, & effringere carcerem. Et ita docent Ioannes de la Cruz, & Villabos *vbi suprà n. 14.* cum aliis communiter; qui etiam addit cum Syluio, contra Caietanum, Sotum, Couarruuiam, & alios, hoc etiam posse efficere si sit damnatus ad carcerem perpetuum, & etiam probabiliter secundùm Bonacinam *de legibus, disp. 10. punct. 2. num. 14.* si sit damnatus ad carcerem temporaneum; maximè si sit valdè grauis, vt docet Tannerus *in 2. 2. disp. 4. q. 4. dub. 5. nu. 102.* & etiam si sit damnatus ad triremes, contra Caietanum, Sotum, Couarruuiam, & alios.

Sup. hoc magis latè in tom. 1. tr 4. ex doctrina. Resol. 25. §. 6. & in tom. 7. tr. 8. Resol. 14. §. 1. prope fin. & hîc infrà in Resol. 121. §. 2. paulò post initium.

5. Notandum est tertiò cum Syluio *in secunda secundæ, quæst. 69. art. 4. quæritur 2. ad quartum argumentum*, quòd reus qui carceres frangit, atque ita fugit, non ex hoc peccare, vel ad restitutionem teneri, quòd alij captiui inuento carcere rupto, vel aperto fugiant, modò ipsis fugam non consuluerit, quia ipse inuentor per se ipsum vtitur suo iure, quod habet ad saluandam vitam, neque tenetur suam vitam negligere,

uerf. & lon- go tempore ad tuitiones.

re, vt euitet damna, quæ præter intentionem accidunt, cùm aliorum captiuorum cura ei non incumbat. Sicuti si itinerantium aliquis videns latrones stricto ense appropinquantes fugiat, fugiendóque conculcet alienas segetes; debebit damnum, si notabile est quod intulit domino refarcire; si autem eius exemplo cæteri per eadem segetes fugiant, non ab eo incitati, non tenebitur ad damnum per eos illatum. Et ita etiam docent Villalobos *loco citato num.* 13. Reginaldus *in praxi tomo* 2. *lib.* 24. *c.* 7. *sectione* 7. *n.* 152. & alij.

6. Notandum quartò contra Sotum, & Caietanum, reum fugientem rumpendo vincula, & parietes carceris, non teneri restituere damna sequuta carceri. Et ita docent Ioannes de la Cruz *vbi suprà in directorio part.* 1. *pr.* 8. *art.* 3. *dub.* 12. *concl.* 4. & Tannerus *in* 2. 2. *disputatione* 4. *quæst.* 3. *dub.* 5. *numero* 104. quia tenetur restituere ratione rei acceptæ, cùm nihil alienum habeat apud se, nec ratione iniustæ acceptionis, cùm licitè illud faciat; ergo, &c. In his igitur casibus, in quibus potest reus fugere, potest quis illi fugam consulere, & instrumenta ad rumpendum carcerem suppeditare. Sed ad alia deueniamus.

RESOL. CIX.

An Superior teneatur seruare pactum de impunitate reo promissa, si reus negatum delictum confiteatur?

Et aliqua alia explanantur, quæ contingere possunt in supradicto casu.

Et notatur, quod quando iudex iuridicè procedens timet reum malè negaturum veritatem, possit licitè, & iustè reo impunitatem cum aquiuocatione, & restrictione mentali promittere, vt sic deceptus confiteatur veritatem.

Et docetur, quod in duobus casibus potest iudex excusari a restitutione. Primo, si iudici supperebant aliæ rationes ex quibus reum iuridicè damnaturus erat, vel damnare poterat.

Secundo, quando error à iudice contra iuris ordinem commissus est, in aliquo puncto, in quo Princeps Supremus poterat dispensare? Ex parte 11. tractat. 7. & Misc. 7. Resol. 16.

Sup. hoc in tom. 1. tr. 10. lego doctrinam Resol. 71. ignoranter §. 2. ad med. vel dubiæ fidei dam.

§. 1. SVbditur pars negatiua, eo quòd promissio de re impossibili nullius sit momenti, nec quis ad id vllo pacto se obligare queat, quod præstare in ipsius arbitrio, & potestate non est, *l. impossibilium ff. de re iur.* Atqui in arbitrio iudicis non est pœnam nocentibus remittere: Sic enim cum Papiano C. *Marcianus respondit, facti quæstionem in arbitrio esse iudicantis:* Pœnæ verò persecutionem non eius voluntati mandari, sed legis auctoritati reseruari. *l.* 1. §. 4. *ff. ad Senatusconsultum Turpillianum.* Quocirca iudex non potest pœnam remittere noxio, nec veniam ei concedere; Et si concesserit, aut promiserit, promissio nullius erit momenti, nec à pœna reum liberabit.

2. Hinc cùm iure permissum sit venire contra ea quæ nulliter sunt gesta, *leg. quemadmodum Codice de Agric. & censit. capite si quis extr. de rebus Eccles. non alienand. Codice cum quis, & seqq. caus.* 35. *quæstione* 9. licebit etiam iudici aduersus hanc promissionem venire, & reum nihilominus condemnare. Quandoquidem promissio hæc nullius momenti est, cùm (vt dictum) sit de re iudici impossibili, & quia contra apertam legis prohibitionem.

3. Accedit huic, quòd publicè interfit delicta puniri, *lex congruit, ff. de officio Præsidis, leg. locatio*, §. *quod illicitè, ff. de publican. & vectigal.* Pacta autem, quæ contra publicam sunt vtilitatem non valent, nec vllius sunt momenti, *l.* 7. *paragrapho si patiscar, ff. de pactis.*

4. Et hanc sententiam defendit Popek *in cap. non est numero* 6. *de regula iuris in* 6. Couarruuias *variarum resolutionum libro* 1. *capite* 2. *numero* 16. Clarus 5. *Recept. sentent.* §. *fin. quæstione* 55. *numero* 8. Mollerus 2. *sem.* 1. *num.* 2.

5. Sed alij Iurisconsulti affirmatiuam sententiam docent: vt Matthæus Cunonus *in tractatu de pactis, capite* 23. *numero* 25. *& sequentibus.* Alciatus *in l.* 177. *de verborum significatione.* Duaren. *ad leg.* 5. *ff. de pactis.* Menochius *leg.* 2. *arbitr. iud. quæst.... casu* 367. Gomez *variarum resol.* 3. *capite* 12. *numero* 6. & 7. Binsfeld. *de confess. malefic. conclusione* 7. *dubio* 3. Fachinus *libro* 9. *controuersia* 61. Quæ sententia sequentibus nititur fundamentis.

6. Primo; Fides & promissio semper, & quolibet in actu atque negotio est seruanda & sanctè custodienda, *lib.* 1. *ff. de pactis, lib.* 1. *ff. de constit. pecuniæ*; ac proinde iudex, qui reo fidem dedit, & impunitatem promisit si delictum fuerit confessus; fidem datam frangit, & pactum violat, quando reum post confessum condemnat; Igitur iudex cum impunitatem reo promisit, non potest contra fidem datam reum condemnare, ac supplicio afficere.

7. Secundò: ex confessione iudiciali, sic demum reus condemnatur, si confessio sit libera, nec dolo aut fraude iudicis extorta: Atqui confessio hæc quæ ad veniæ promissionem facta est, à reo dolo est extorta. Ergo non est libera.

8. Tertiò: Huc etiam facit quòd confessio facta persuasione aduersarij reuocari possit, tanquam erronea neque confitenti præiudicet, vt est Gloss. *in leg.* 2. *ff. quand. act. de pecul.* Bartolus *in leg. error. num.* 7. & ibidem Iason *numero* 18. *in fin. & sequentibus, ff. de confess.* Vnde etiam eo casu quo quis persuasionibus aduersarij inducitur ad renunciandum, non valet renunciatio, neque renuncianti præiudicat, *cap. sanè*, & ibi notat Panormitanus *extr. de renunciat.* Nec iurameneum persuasione, & dolo aduersarij extortum nocet iuranti, Imola *consil.* 102. *num.* 2. Hippol. de Marsil. *in leg.* 1. §. *quæstioni num.* 1. *ff. de quæst.* Sed cùm quis persuasionibus aduersarij inducitur ad aliquid credendum, talis error dicitur iustus, & iustissimus, Bartolus *in leg. Census num.* 4 *ff. de vsucap.* Iason *in leg. error. numero* 19. *Codice de iur. & fact. ignor. leg. hominem, ff. pro suo.* Quapropter etiam is, qui persuasione aduersarij ad soluendum inductus, ita potest repetere per conditionem indebiti atque si ignoranter soluisset, Baldus *in leg.* 1. *pr. Codice ne fil. pro patre,* Alexander *in leg.* 1. *ff. cond. inaeb.*

9. Verùm has pugnantes sententias fœdere distinctionis conciliandas esse existimo; dico igitur distinguendum esse inter iudicem inferiorem, & superiorem. Et ita hanc sententiam tenet ex Theologis Stephanus Fagundez *in Decalog. tom.* 1. *lib.* 8 *cap.* 21. *n.* 16. vbi sic ait, Si dolo reum iudex induxit ad confitendum, verbi gratia, promittendo impunitatem, tenetur enim etiam tunc iudex ad restitutionem totius damni emergentis; paria enim sunt, confessionem esse extortam dolo, atque metu, vtraque enim per iniuriam, & contra ius fuit extorta, vt probat Gomez *c.* 12. *de delictis n.* 6. Iulius Clarus, §. *finali, quæst.* 55. *versu circa secundum:* Lessius *l.* 2. *c.* 29. *dub.* 18. *n.* 173. *versu* 4. Imola *consil.* 106. Remigius *de immun. Eccles. fol. mihi* 185. *fallentia* 26. *in fin.*

10. Quod intelligendum est de Iudice, aut Principe qui poterat eam immuniratem concedere; ij enim tenentur illam dare. Cæteri verò non tenentur prædictam impunitatem dare, licet teneantur ad damna alia: quare si impunitas fuit promissa ab eo, qui eam

eam non potuit concedere, tunc sibi imputet is, qui tali promissioni credidit; nunquam tamen addit Iulius Clarus huiusmodi reus condemnandus erit ex tali confessione ad pœnam ordinariam, nisi esset aliis etiã indiciis grauatus. Ita Fugundez: cui adde Eminentissimum Cardinalem Lugo *de iust. tom. 2. disp. 37. sect. 15. n. 180.* & Sanchez *in opusc. tom. 2. lib. 6. c. 3. dub. 35.* quia cùm Princeps Supremus poterat in eo casu pœnam relaxare, & hoc ex animo promisit, tenetur implere: quòd si non impleat, tenetur refarcire omnia damna, quia promisit id quod licitè poterat præstare, & ex promissione reus acquisiuit ius ad rem sibi promissam: Ergo si non impletur promissio patitur iniuriam, & debetur ei restitutio pro damnis secutis.

11. Nota verò, supradicta procedere quando reus iustè delictum negare poterat, nam si reus non tenebatur confiteri suum crimen, vel quia non erat contra eum semiplena probatio, vel quia deerant alia requisita (de quibus infrà agendo de reo) & sub illa spe impunitatis dolosè extorqueatur delictum; confessio non est valida, & sententia sequuta ex vi illius confessionis est nulla, ac denique iudex tenetur ad restitutionem omnium damnorum. Et hæc omnia obseruat Lugo *vbi suprà.* Qui etiam rectè subdit, quòd quando constat reum legitimè interrogatum, iniustè negare delictum à se commissum, non videtur illicitum amphibologia aliqua, vel æquiuocatione eum decipere, vt aperiat veritatem, iudex enim habet ius illam extorquendi, sicut ergo eam potest extorquere per vim tormentorum; cur non poterit per dolum? dummodò sit dolus iustus, & sine mendaciis.

12. Notent tamen hîc Confessarij, & Responsores casuum conscientiæ, quod in duobus casibus potest iudex excusari à restitutione. Primò, si iudici suppetebant aliæ rationes, ex quibus reum iuridicè damnaturus erat, vel damnare poterat, non teneri ad restitutionem, quia solùm in modo inferendi damni iniuria commissa est, cùm idem damnum alia ratione iustè posset inferre. Itaque cùm ad ipsam substantiam damni inferendi ius habeat, non censetur iniuriam fecisse, nisi quoad modum: & consequenter non tenetur ad restitutionem damni quoad substantiam. Confirmatur, quia etiamsi restitueret illi vitam adeptam, posset tamen illam alia ratione auferre, & sic restitutio esset nullius momenti.

13. Secundò. Quando error à iudice contra iuris ordinem commissus est in aliquo puncto, in quo Princeps supremus poterat dispensare, ita vt ipsemet Princeps posset sic procedere, si de causa illa cognouisset (vt si tortus est miles vel vir in dignitate constitutus) tunc potest iudici remittere restitutionem; quia potest eius factum approbare, vt suprà dictum est. Et ita docet Lessius *de iust. lib. 2. c. 29. dub. 28. n. 174.*

14. Sed quoad hunc vltimum casum à Lessio positum, solùm cum limitatione admittit Cardinalis Lugo *n. 182.* quando scilicet Princeps ratum habet ante terminatam causam, vel saltem non post mortem delinquentis, ea de causa occisi: post mortem enim non videtur posse Princeps condonare iudici illam obligationem restituendi: quia licet viuente reo Princeps semper habeat ius procedendi legitimè contra ipsum, & obligandi eum ad confessionem criminis, &c. & idcirco possit compensare hoc debitum delinquentis cum debito iudicis, & potest fingere, sed de nouo obligare reum ad confitendum, & de nouo condemnare reum, &c. mortuo tamen reo iam Princeps nullum habet ius contra ipsum, & per consequens non apparet quomodo possit condonare iudici obligationem quam contraxit per suam iniuriam. Imò adhuc viuente reo, & condonante Principe iudici, ratam habendo eius sententiam, teneretur aliquando iudex ad damna priora, quæ ex sententia iudicis interim prolata vsque ad illud tempus passus esset: nam Princeps non poterat illum nunc damnare pro tempore antecedenti, sed solùm pro tempore sequenti. Ita Cardinalis Lugo. Sed sententiam Lessij puto probabilem esse, quam præter Malderum à Lugo citatum, tenet etiam Ioannes Vvigers *de iust. tr. 6. c. 1. dub. 18. n. 123.* & Trullench. *in Decal. tom. 2. lib. 8. c. 2. dub. 23. n. 6.*

15. Nota etiam hîc obiter, quòd quando iudex iuridicè procedens, timet reum malè negaturum veritatem, potest licitè, & iustè ei impunitatem cum æquiuocatione, aut cum restrictione mentali promittere, vt sic deceptus confiteatur veritatem. Et ita contra Layman docet ex Bonacina, Couarruuias, & Reginaldus, Pater Hurtadus *de iudicio forensi disp. 1. difficult. 17.*

RESOL. CX.

An liceat iudici informationem vnius litigantis alteri tradere?

Et docetur esse peccatum mortale petere ab impressore, vel à famulo iudicis, seu auditoris, vel ab amanuensi Aduocati, vt prædictas informationes capiat, vt tradat litiganti.

Et notatur, quod quando litigans potest prædictas informationes capere, non potest Aduocatus illas recipere, nec amanuensis illas scribere. Ex p. 11. tr. 7. & Misc. 7. Res. 20.

§. 1. HÆc resolutio est quotidie practicabilis, & ad dubium propositum sic respondet Eminentissimus Lugo *de iust. tom. 2. disp. 37. sect. 15. n. 183.* secundum dubium circa iudices potest esse, vtrum peccet iudex, qui informationem sibi traditam ab vno litigante, dat alteri parti videndam ob amicitiã? Videtur peccare, quia est contra fidelitatẽ debitã illi, à quo vel explicitè, vel implicitè rogatur iudex seruare, & occultare informationem. Adhuc tamen censeo per se loquendo: iudicem non peccare, quia iudex vt possit rectè iudicare, non solùm debet videre rationes vnius partis, & rationes alterius, sed etiam quomodo vtriusque rationes possint dissolui: ad hoc autem iudicium formandum, non parum conducit audire quid pars aduersa respondeat informationi huius, ergo vtitur iure suo ostendendo informationem parti contrariæ, & ita censent aliqui viri docti: Dixi tamen per se loquendo, quia aliquando per accidens poterit iudex peccare, vt si vni parti det informationem alterius, & non è contra, videtur enim esse aliqua inæqualitas, & acceptatio personarum contra æqualitatem, quam iudex debet seruare. Ita Lugo.

2. Nota tamen Sanchez *in opusc. to. 1. lib. 3. cap. vnico, dub. 44. n. 3.* docere, esse peccatum mortale petere ab impressore, vel à famulo iudicis, seu auditoris, vel ab amanuẽsi Aduocati, vt prædictas informationes capiat, & tradat litiganti. Ratio est, quia si ipse litigans non potest illas iustè capere, à fortiori nõ poterit ad altero petere, vt illas capiat; præsertim, cùm alij teneatur ex iustitia seruare secretũ tanquam personæ quibus altera pars, vel iudex, vel Aduocatus confidit. Ita Sanchez cũ doctis iunioribus, quib⁹ adhæret Cardinalis Lugo *vbi suprà n. 184.* licet obseruet, aliquos docere, hoc secundùm se, & seclusis aliis circumstantiis, quæ possunt antecenire, non esse peccatum; quorum sententiam ego admitterem in vno casu, quando videlicet litigans esset certus quod aduersarius subripuisset suas informationes; nã in tali casu sibi posset licitè recõpensare capiẽdo etiam aduersarij sui informationes, & si impressor, vel famulus, aut amanuensis haberet eandem certitudinẽ, posset etiam eas illi tradere, quia id esset iuuare ad

iustam

iustam recompensationem. Et mecum etiam sentit Sanchez, & Lugo.

3. Nota verò, quod quando litigans potest prædictas informationes capere iuxta dicta in prima conclusione, non potest Aduocatus illas recipere, nec amanuensis illas scribere, quia licet studium Aduocati, & actio scribendi sint res indifferentes, at litigans vult illis abuti contra iustitiam; imò nec in dubio, an litigans peccauerit capiendo dictas informationes, poterunt Aduocatus, aut amanuensis prædicta facere; quia quòd communiter contingit, est perperam & iniustè illas vsurpare, & rarissime oppositum accidit, nisi, vt dictum est, constaret alteram partem prius prædicti litigantis informationes vsurpasse. Vide Sanchez *vbi supra*. Nescio autem si supradicta à litigantibus obseruentur, & si cedant iuri suo, vt faciat vnusquisque quod potest, ita vt sit æqualis inter illos conditio.

RESOL. CXI.

An iudex in ciuilibus conscius veritatis possit contra aliquem ferre sententiam iuxta allegata, & probata? Et quid in criminalibus leuibus? Ex p. 10. tr. 15. & Misc. 5. Resol. 16.

Affirm Resol. quæ nunc hanc sequetur.

§. 1. IN causis criminalibus quid faciendum alibi diximus, nunc ad dubium propositum sic respondet Petrus Marchantius *in Tribun. Sacram. tom. 3. part. 3. tr. 5. tit. 2. q. 4. concl. 2.* Non licet iudici in ciuilibus ferre sententiam contra aliquem, à cuius parte certò, & indubitatè, nouit iustitiam stare, etsi allegata, & probata à parte aduersaria contrarium conuincant. Ratio mea est, quia iudicium iniustum ex natura sui, & omnibus legibus illicitum est, tale autem iudicium etsi ex allegatis, & probatis videatur iustum, à parte rei tamen iniustum est, nec aliqua lege iustificari potest.

2. Respondet Lessius *vbi suprà*, qui in ciuili causa nobis est contrarius: Rempublicam sententiam iustificare ex eo quod ad saluandas leges communes iudiciorum ciuilium possit disponere de bonis fortunæ suorum ciuium ob publicum bonum, hic autem interest publico bono, vt leges ciuiles iudiciorum, & tribunalium seruentur quantum fieri potest illibatæ, ne videantur cum publico scandalo iudicia peruerti.

3. Respondeo ego è contra: Non sufficere quod magistratus habeat potestatem disponendi de rebus fortunæ suorum subditorum pro publico bono, sed oportet probare in casu, vel quæstione proposita, esse publicum bonum, & condemnationem iusti, aut innocentis in materia ciuili posse esse bonam, & in vtilitatem publicam cedere, & posse rem per se iniustam iustificare. Quinimò è contra assero huiusmodi sententiam contra rei veritatem, & iustitiam prolatam omninò iniustam, & malam esse, quia, & leges Dei & leges ciuiles perturbat, ac legibus ciuilibus contradicit, pro quo.

4. Aduertendum est priùs & principaliùs leges ciuiles intendere veritatem, & iustitiam causæ quam illius per ventilationes iudiciales probationem; Prius est enim esse iustum, quàm probari iustum, nec probatio requiritur nisi dubio aliquo superueniente. Itaque cum iudici certò de iustitia constet, & consequenter de falsitate allegationum, & probationum ipsi nulla supersit dubitatio, iudex non potest iustitiam sibi certò notam condemnare, & mendacium (de quo sibi constat) per iuridicam sententiam approbare: hoc enim est legem Dei, & legem ciuilem perturbare, & animam legis, quę est veritas auferre. Vnde negandum planè est: Iuris Ciuilis præceptum esse simpliciter ex allegatis, & probatis iudicare, sed tantum ex supposito quod allegata, & probata sint vera, & pro veris à iudice habeantur, hic verò nec à parte rei sunt vera, nec à iudice pro veris habentur. Nec talis sententia publico loco legum deseruire potest, cum contra legis, & legislatorum mentem per illam falsitates, & fraudes, ac iniustitiæ in publica tribunalia viam sibi faciant, quæ publico magis bono repelli, & propulsari ab illis debent. Nec refert, quod fortè ex his aliqui scandalizabuntur, quia quamuis necessarium sit, vt aliquando veniant scandala, væ tamen homini illi solum per quem scandalum venit, hic verò non censetur per iudicem scandalum venire, sed per eos, qui iudicio (quod sanctum haberi debet) falsitates suas ingesserunt. Denique in materia legum, & iudiciis fundamenta nuper allata seruanda primariò sunt, nimirum veritas in re, iustitia in causæ decisione, hic autem, & falsitatem in re, & iustitiam in causæ decisione subesse manifestum est? quas nullus iustificare potest, nisi fortè prætextu illius axiomatis. Quod ad maius malum vitandum interdum minora mala permittenda sunt. Iudicet autem æquus arbiter an sit minus malum fraudes, & *dolos* contra iustitiam permittere, quàm illis quouis modo possibili se opponere vt propulsentur.

5. Petes Quomodo ergo se iudex geret? Respondeo: Non deerunt industriæ à Domino, quę Danieli puero inspiratæ sunt per examina, diuersiones, dilationes, imò, & iustas suscitationes causarum, quæ viam facient ad discooperiendas fraudes, & nullo medio occurrente, etsi non teneatur tanto suo damno iudex deponere officium, potest tamen illum actum sententiæ ferendæ pro sua conscientia declinare. Hucvsque Marchantius.

6. Sed vt verum fatear puto non esse discedendum à sententia affirmatiua Lessij, quam communiter docent Doctores, & nouissimè illam tuetur Gaspar Hurtadus, *de iudicio forensi, disputat. 1. difficultate 8.* Quia ex vna parte maioris momenti est bono communi, quod forma publici iudicij seruetur, quàm quod ea spreta contra iuridicam probationem non condemnetur quis aut ad spoliationem bonorum, aut exilium, aut ad aliam pœnam corporalem leuem, aut ad infamiam, & ex altera parte Respublica, aut qui ei præest ob bonum commune potest de prædictis directè, & per se disponere, sicut quilibet potest ex rationabili causa de suis bonis, & de sua fama disponere, & se ipsum corporaliter punire, ergo iudex auctoritate à Republica, aut ab eo, qui ei præest etiam poterit eum quem iuxta iuridicam probationem inuenerit in eis condemnabilem condemnare, & consequenter etiam tenebitur si officium retineat. Ea tamen sentia in foro interiori non obligat reum, & idem est de ministro iustitiæ, vt eam exequi possit, & consequenter ad id tenetur iuxta cap. *Pastoralis de offic. & potest. iud. de leg.*

7. Est ergo magnum discrimen inter causas ciuiles, & criminales leues ex vna parte, & inter criminales graues ex altera, ob quod non potest in his condemnare contra propriam scientiam, benè tamen in prioribus, quia scilicet ad directè auferendam vitam, aut membrum absque delicto non habet Respublica auctoritatem, benè autem ad auferenda bona fortunæ, & famæ, & ad aliqualiter cruciandum corporaliter absque delicto, quamuis non absque rationabili causa.

8. Ad rationem ergo aduersariorum respondemus, quod quamuis ex natura rei, seu iure naturali non minus requiratur veritas, quam iurisdictio ad obligandum in foro interioti: Ex lege tamen humana, quæ extat pro veritate iuridicè probata, & non pro iurisdictione probata, non ita requiritur veritas re ipsa in dictis causis ciuilibus, & leuioribus criminalibus, sicut requiritur iurisdictio, quando contra veritatem est iuridica probatio, & iudex possit iudicare in foro exteriori, & exterius cogere.

RESOL. CXII.

An iudex secundùm allegata, & probata possit occidere reum, quem scit ex priuata scientia esse innocentem? Et an hoc extendatur ad ministrum iustitiæ? Et in textu huius Resolutionis multa docentur, quæ in tali casu iudices debeant facere, antequam reum, quem sciunt ex priuata scientia, esse innocentem, condemnent, & occidant. Ex p.5.tr.4. Res.22.

§.1. AFfirmatiuè respondet Diuus Thomas *in 2. 2. q.67.art.2.& ibi* Caietanus, Bañez, Salonius, & Aragon, Sotus *de iustitia, lib.5. q.4. art.2.* Valentia *tom.2.disp.5.q.11.punct.2.* Sayrus *in Claui Regia, lib.12. c.8.n.13.* Strouersdorf *de iustitia, & iure in 2.2.D.Thom. q.67.art.2.concluſ.2.* Tannerus *tom.3. disp.4.q.4. dub.2. n.51.* & ratio est, quia iudex in iudicando publicam personam, & quidem ipsius communitatis sustinet, ergo debet vti scientia tantùm publica, quæ ipsi communitati probabilis reddatur. Adde quòd homo in iudicando non debet vti ea scientia cuius vsu iuxta mores hominum aperiretur via infinitis fraudibus, talis est priuata scientia: ergo, &c.

2. Sed his minimè obstantibus contrariam sententiam tuentur docti recentiores, Syluius *in 2.2.D.Thō. q.66.art.2.concl.2.* Petrus Nauarra *de restit. lib.2. cap.3. n.161.* Malderus *in 2.2.tract.6. c.1. dub.13.* Lessius *lib.2. c.29.dub.10.n.78.* Et ratio est, quia directè & ex intentione occidere innocentem est per se malum, & aduersatur non modò charitati, sed etiam iustitiæ. Ergo iudex non potest innocentem morti adiudicare quantumuis probetur nocens: alias quinque rationes adducit Syluius, quas omninò videbis. Vnde in casu contingenti secundùm hanc posteriorem sententiam iudex debet à principio conari auertere actorem ab accusatione, quòd si non obtineat, sedulam operam det, vt actor litem cœptam non prosequatur, curétque siue ipsum, siue testes secretò admoneri per doctos & prudentes de sua falsitate, vereantúrque Dei iudicium. Si nihilominus nolint desistere, litem protrahat, testes bis, ter, quater seorsim per interualla diligenter examinet super circumstantiis facti, per earum species, partes & accidentia ad deprehendendam variationem eorum, siue à seipsis, siue inter se, nec facilè permittat, vt quæ variatio fortasse deprehenditur, censeatur esse dumtaxat de impertinentibus: sicut Daniel non censuit esse impertinentem circumstantiam in facto Susannæ, quòd testium vnus diceret contigisse sub schino, alter sub pino. Quòd si hac via non proficit, si cōmodè & absque scandalo queat, carcerem curet manere apertum, vt reus fugiat, si nec hoc quidem succedit, ad superiorem iudicem remittat. Partibus autem pro sententia instantibus dicet iudex inferior se in ista causa difficultatem inuenire, nec posse iudicare, sed eundum esse ad Superiorem, quem ipse secretò benè informet, secúmque (si habeat) alium testem producat, qui apud illum Superiorem cum ipso testificetur de innocentia rei. Si non habeat alium testem, ipse solus assumat personam testis super innocentia accusati, quando viderit hoc posse prodesse. Supremus verò iudex ab eo iudice inferiore benè informatus dicat se ex causis sibi cognitis nolle istum reum adiudicare morti, vel mutilationi, pœnámque (si videtur expedire) suprema sua authoritate relaxet. Præterea toto tempore, quo negotium istud agitatur, ardentes ad Deum preces tam iudex, quàm reus fundant pro auxilio, & si profuturum videatur, iudex affirmet certò scire, quòd reus sit innocens, & quòd testes falsum deponant. Si inquam, videatur profuturum; alioquin contra testes nihil dicat, ne difficultatem creet sibi nocituram, & reo nihil profuturam. Verùm si postquam omnes vias tenuerit ad innocentem liberandum, & nihil profecerit, deponat officium potiùs, quàm eum condemnet, etiam cum periculo vitæ. Ita Doctores citati, qui hanc doctrinam extendunt etiam ad ministrum iustitiæ, & dicunt non posse mandare executioni sententiam mortis, quam certò nouit esse iniquam, sicut enim intrinsecè malum est te iubere occidi eum, quem scis innocentem, ita malum est te hæc iussa exequi: quod confirmatur, quia subditus qui certò nouit bellum esse iniquum, non potest inscribi, & militare (quòd est sententiam Principis contra hostes exequi) etiamsi Princeps iubeat, ergo similiter si sciat certè hunc iniquè damnatum, non potest sententiam exequi. Secùs autem si non esset mortaliter certus de innocentia, vel iniqua damnatione, tunc enim debet credere potius Superiori, quàm sibi. Ita Lessius *n.83.*

3. Sed quid ego sentiam in præsenti quæstione, exponam breuiter. Dico igitur quòd si iudici adhibitis supradictis diligentiis magnum damnum & incommodum obueniret ex depositione officij, non tenetur illud deponere, sed sequendo primam sententiam condemnare potest reum ex publica notitia talem repertum. Vide Filliucium *to.2.tr.48.c.6. n.171.* & alios.

RESOL. CXIII.

An iudex debeat attendere solùm in ferenda sententia ea, quæ allegata sunt, vel ea, quæ allegari possint? Et notatur, quod iudex teneatur omnibus modis laborare, vt veritas inueniatur, & falsitas deregatur, vt secundùm ipsam possint iudicare. Ex p.9.tr.9. & Misc.4. Res.41.

§.1. EX Vasquez, & Sanchez docet Castrus Palaus *to.1.disp.2.de conscient.opinante.punct.10. nu.9.* Iudicē in eligendis opinionibus attendere solùm debere, quæ allegata sunt, non quæ allegari possunt, neque posse alteri parti, quę allegare, vel probare debeat, aperire, cùm hoc sit officium non Iudicis, sed Aduocati.

2. Verùm (nota Iudex) contra supradicta insurgit Dicastillus *de iust.l.2.tr.1. disp.5. dub.9. n.285.* Nam (ait ipse) si quæ Aduocatus non allegauit inscitia, inaduertentia, vel malitia sua, talia sint, quæ vtpote vera, aut magis probabilia necessariò mutarent iudicium, si allegarentur; non video, cur non debeat hæc Iudex supplere per se. Atque in primis eo ipso, quòd causa iudici proponitur, tenetur ex officio examinare omnia, quę necessaria sunt ad cognitionem causæ. Primò circa factum, deinde circa ius, suppositā facti veritate cognita: quidquid enim Aduocatus præstat, solùm est vt iudex habeat sufficientem informationem facti, & iuris, debitámque notitiam, vt sententiam ferat. Si autem iudex videat Aduocatos partium, & partes ipsas omittere vera, & genuina argumenta, vnde veritas facti licitè possit cognosci; item non allegare rationes, & leges præcipuas, quæ sunt in iure communi, aut particulari, quæ magis ad rem sint; cur non poterit, imò debebit id totum supplere per se, siue illud præstando, & proferendo, siue iudicando, vt ea proposita in libello, seu processu (vt appellant) habeantur, & ad illa attendens possit iustam sententiam ferre? Nam quod communiter dicitur iudicem debere iudicare secundùm allegata, & probata, intelligi debet secundùm allegata, & probata sufficienter, & quantum satis est: non censentur autem, quæ sola, & sine adminiculo aliorum, quæ possent, & debuissent allegari, allegata sunt, & quæ melius possent, & debuissent probari non censentur probata sufficienter. Vnde si iudex facere potest, & curare, vt vnusquisque Officialis rectè, & plenè præstet suum officium in Republica, illósque monere, si aliquid negligant, cur non potuerit etiam monere Aduocatum, si videat illum, vel negligentem, vel ignarum eorum, quæ præstare tenetur? Quando enim

enim venit litigans ad iudicem, vel postulando, vel defendendo ius suum, non censetur tantùm petere, vt si ex meris allegatis à se, vel à suo Aduocato viderit ius sibi fauere, præ se ferat sententiam, sed absolutè petere, vt si iudex causam cognoscens nouerit iustitiam stare à parte sua, in fauorem iudicet. Item, vt eam diligentiam adhibeat in exploranda veritate iuris, & facti, quam iudicauerit necessariam ad causæ & iustitiæ perfectam cognitionē; & ad hoc obligatur iudex ex officio. Ergo si videat ad hoc expedire, & hîc, & nunc esse necessarium monere, vt litigantes, aut illorum Aduocati, non omittant talem, aut talem iustam, licitámque diligentiam, non solùm erit contra officium iudicis id indicare, aut de hoc monere, sed maximè ibi conforme, & debitum. Vnde gratis & sine sufficienti fundamento dixit Sanchez, si pars altera deficiat improbatione, aut quippiam necessarium allegari omittat: iuxta ea sola, quæ allegauit sententia ferenda est, & non secundùm probabiliorem sententiam, quam allegatis allegandis secuturi essent iudices, &c. Ita ille *lib. 1. in Decalogum, c. 9. n. 48.* Quæ doctrina mihi videtur occasionem posse dare ad ferendas re ipsa iniustas sententias. Si enim iudex sciens veritatem probari posse iuridicè veris & certis, aut probabilioribus argumentis, & non aperiat viam ad illam probandam, sed tacens permittat in libello poni rationes pro veritate adeò infirmas, & pro falsitate adeò apparentes, & approbabiles in foro externo, vt qui aliàs veritatē non sciat pro parte falsa, & iniusta iudicare debeat, & ipse tantùm vtatur ea scientia, & non alia, nec posset indicare, aut supplere media, quibus veritas appareat, expositus est ad læpè adiudicandum parti iniquæ, aut non habenti reuera ius.

3. Verùm quidem est iudicem teneri iudicare secundum allegata, & probata contra innocentem in criminalibus; etiam si ipse priuata scientia nouerit innocentem; tamen hoc intelligendum est de scientia priuata, quam ipse iudex moraliter non possit facere publicā. Nam si possit inuenire media, quibus possit facere, vt veritas innotescat, debet id non omittere, & publicam facere illam scientiam; medium autem valdè congruū, est indicare Aduocato rei innocentis viam, per quam possit illius innocentiam certò, vel probabiliter ostendere, neque hoc casu puto negabunt Aduersarij. Ecce qua ratione tunc Iudex potest Aduocatum dirigere, & non attendere solùm ad allegata, & probata. Idem autem est in ciuilibus, ne qui ius habet, priuetur iure suo, alioquin priuandus, si tacente iudice veritas lateret occulta: Et hæc omnia docet Dicastillus *loc. cit.* vir quidem doctus.

4. Sed aliqui putant distinguendum esse. Dicunt igitur sententiam Castri Palai, & aliorum veram esse de allegatis & probatis quoad factam, secùs autem dicendum est quoad ius, & in hoc casu procederet opinio Dicastilli; nam iudex debet supplere omnes defectus iuris; & partes possunt expresse dicere se nolle probare, quod iuris sit, sed id relinquere quærendum iudici, qui debet, vt custos legum in numerato habere quid in vnaquaque causa de iure sentiendum sit, atque ita quo cōmuniter dicitur iudicem teneri iudicare secundùm allegata, & probata intelligi de allegatis, & probatis facti. Secundum quæ tenetur iudicare, etiam si sciat scientia priuata, alia posse allegare, & probari: non tamen intelligi de allegatis, & probatis circa ius ob rationem dictam. Et ita hanc sententiam tenet Rocafull. *in praxi Theol. mor. p. 3. l. 3. c. 10. n. 106.* & Xammar *de offic. ind. part. 1. q. 9. n. 128.* vbi citat Pegueram, Fabrum, Romanum, Socinum, Mascardum, Menochium, & alios.

5. Nota tamen, quòd post hæc scripta, vidi P. Pelliccionium virum doctiss. nostræ Religionis *in qq. vtriusque fori, q. 47.* qui sententiam Dicastilli mordicus tenet; ponit enim hūc casum, & ita asserit: Vertitur in dubiū; quid posset iudex in partiū litigantiū instructione. Cassus est huiusmodi. Iudex cognita veritate negotij causę ciuilis, de qua coram ipso agebatur vltro processu, aduertit actorem non bene fundasse intentionem suam, non enim produxit instrumentum, ex quo potuisset rei veritas patere, & si tale instrumentum non produceretur, reus nequaquam condemnandus esset, sed absoluēdus, idque iniustè, atque adeò retenturus esset penes se alienum. Quæritur modò, an talis iudex instruendo Aduocatum actoris ad præsentandum tale instrumentum, ad hoc vt veritas appareret, & secundùm illam posset sententiam ferre, peccauerit mortaliter instruendo Aduocatum vnius partis. Ita Pelliccionius; ad quod dubiū negatiuè respondet: & postea validissimis argumēntis suam firmat sententiam, quam probabilissimā esse puto, vnde sine metu in praxi à iudicibus amplecti potest.

6. Nec obstat dicere, quòd talis instructio tendit ad vtilitatem partis priuatæ, sed iudex nihil debet facere ad priuatam vtilitatem, nisi ille, cuius interest, id postulauerit, vt asserit Gloss. fin communiter recepta *in c. final. de rescript. vbi omnes Doctores.* Respōdeo enim quòd in nostro casu non procuratur principaliter vtilitas priuata, sed veritas, secundum quam possit, & valeat iudex ipse iudicare, quo casu etiam parte non petente, potest iudex, & de iure, & de facto supplere; quia ad ipsum pertinet ferre sententiam iustam, & secundùm veritatē, & hac de causa supplet, etiam de facto, ad priuatam vtilitatē, *l. eos, §. fin. & l. iudices C. de appell.* Id enim iudex ex officio suo tenetur facere, §. *Curare, Inst. de actionib.*

7. Nec obstat secundò, quòd iudicis est ita se gerere in iudicio, vt modis omnibus procuret, ne ex alieno facto causam alterius faciat deteriorem, *l. 1. vbi gloss. ff. de alien. iud. mut. caus. fact. l. vt perfectus. ff. de annal. except. ex reg. text. in l. non debet. ff. de reg. iur.* Ergo non debet permitti talis instructio, etsi id iudex efficiat, cū sit res grauis, & in tertij præiudiciū, vtique mortaliter peccabit, & ad restitutionem damni dati parti læsæ tenebitur, iuxta Regulas generales in materia restitutionis. Respondeo, quòd tunc ex facto alieno non debet fieri deterior causa alterius, quando illud factum non concerneret veritatem negotij, sed in nostro casu, id factum est ad veritatem ipsam inueniendam, & ad hoc, vt secundum ea iudex iudicare potuisset; constabat enim illi, secundùm suam priuatam veritatem rem illam aliter se habere, & erat in tempore, ac modum habebat diligentiam adhibendi ad veritatem indagandam. Ideò sub pœna peccati mortalis id debet procurare.

8. Dicendum est itaque, quòd iudex tenetur omnibus modis laborare, vt veritas inueniatur, vt secundùm ipsam possit iudicare; quia ex suo officio non solùm tenetur inquirere veritatem, sed etiam curare debet, vt falsitas detegatur, ex *c. Deus omnipotens 2. q. 1.* ac tandiu debet partes, & alios interrogare, donec id fieri possit; nec aliquod prætermittendum est, quod admitti debet, ex *c. iudicante 30. q. vlt.* Hinc potest supplere de iure, & de facto, vbi vertatur periculum animæ. Hostiensis *in c. bona memoriæ, lib. 1. de postulat. Prælat.* Ioannes à Capestrano *in Specul. conscient. p. 2. n. 188. ex text. in cap exceptionem, de except.* & ex aliis, plures DD. cumulat Farinac. *in cons. 35. n. 2.* His tamen non obstantibus, sententiam contrariā Vasquez, Sanchez, Castri Palai, & aliorum, contra Dicastillū, & Pelliccionium, existimo etiā satis probabilem esse: & ideò si iudex illam sequi vellet, nec peccaret, nec ad restitutionem teneretur. Itaque in facti contingentia, ora Deum, vt iudex tibi amicus sit.

RESOL. CXIV.

An pars accusatrix teneatur remittere veo pœnam mortis à iudice inflictam, si iudex ex parte sua illam remittat?

Et quid de pœna perpetui exilij?

Et an quis possit accusare alium, qui occidit patrem, fratrem, aut consanguineum, & dolet de culpa, ac sufficientem offert satisfactionem pecuniarum, pro damnis, si quæ sunt inde illata? Ex p.10.tr.16.& Misc.6. Resol.44. aliàs 43.

Sup. hoc in tom.1. tr. 4. lege doctrinam Resol.52. signanter §.2.

§.1. INterrogatus his diebus de pœna perpetui exilij, negatiuè respondi, quod confirmatur à fortiori ex casu proposito, ad quem etiam negatiuè respondet Pater Arriaga *in Cursu Theologico tom.5. disputatione 39. sectione 3. numer.16.* vbi sic ait: Rogabis: Sed quid si iudices causa cognita censerent posse pœnam capitis, verbi gratiâ, condonari reo, si tamen actor consentiat, poteritne tunc actor licitè dicere, se velle vt exequutioni manderur sententia? Videtur enim sanè eo casu illicitum esse non condonare, quia iam cessat finis ille, ob quem mihi licuit talem accusare, scilicet ne delicta relinquerentur à Republica impunita: eo autem ipso, quod Respublica talem damnat, & declarat dignum tali pœna, iam satisfecit suo muneri, ideoque etiamsi condonet deinde quantum est ex se, non propterea censeatur relinquere impunita delicta: ergo si actor vrgeat tunc exequutionem, non iam id facit amore iustitiæ, sed potiùs ex odio, & affectu vindictæ. Respondeo tamen, omninò posse, id cogere sine peccato: etenim eo ipso quod iudex Reipublicæ exequutionem remittat voluntati actoris, constituit actorem, ac si iudex esset in ea causa. Vti autem iudex, etiam quando licitè potest condonare reo veniam, non tamen ad id tenetur, sed merito vrgere potest exequutionem: ita actor constitutus eo casu quasi iudex, quantum ad voluntatem remittendi, aut non remittendi, poterit licitè vllam pœnam remittere ex eodem planè affectu iustitiæ, ex quo iudex etiam rogatus non vult vllo modo eam remittere. Neque verum est quod in ratione dubitandi dicitur, non posse ex affectu iustitiæ vrgeri exequutionem pœnæ, cùm potiùs in ea exequutione exerceatur maximè iustitia, & non in sola prolatione sententiæ. Illud tamen addendum, multò difficilius in tali occasione posse vitari odium, quam in delatione, cùm maximum motiuum cohonestans delationem iam cessauerit lata sententia. Ita Arriaga; qui etiam optimè obseruat, posse aliquem accusare alium qui occidit fratrem, patrem, & dolet ea de re, ac sufficientem offert pecuniariam satisfactionem pro damnis, si quæ sunt inde illata. Negant aliqui, quia Christus Dominus iussit, vt antequam accusaremus aliquem, seu apud Ecclesiam, seu apud iudicem, moneremus illum priuatim: hic tamen locus non est ad rem, quia Christus Dominus ibi solùm agit de delictis, quæ nota sunt in præiudicium tertij, vt, verbi gratiâ, Luxuria: At de criminibus, quæ Reipublicæ sunt nociua, & quæ valdè expedit vt puniantur, non agit: vnde Ecclesia etiam in materia hæresis non solùm dat licentiam aliis, vt ante monitam priuatim personam delinquentem eandem deferant, sed etiam obligat ad deferendum immediatè sine præuia monitione. Respondeo ergo quæstioni cum communi sententia, eam delationem omninò esse licitam, secluso animo vindictæ: & probatur, quia licitum est etiam illi, quem res non concernit deferre ad iudicem talem delinquentem homicidam: cur ergo non licebit illi, qui quodammodo læsus est in consanguineo, aut amico? Vbi tamen meritò omnes obseruant, valde periculosam esse in eis talem delationem: quia & vindictæ affectus, & odium facilè possunt ibi admisceri: verùm quia sine his potest simpliciter ea delatio fieri, simpliciter etiam dicitur licita, omni alio iniquo odio deposito.

Alibi Trullench. citat. Resol. quæ hic it in tom.7.

Vide ea quæ alibi circa præsentem materiam pertractaui, & me citato pertractat Trullench. *in Decal. tom.1. lib.1.cap.5.dub.5.n.7.cum sequentibus.*

RESOL CXV.

An reus, dum iam carnifex funem collo apposuit, possit se ex scala præcipitem dare? Ex p.5.tr.4.Resol.40.

tr.5.Resol.tr. Sed melius. ad rem in Resol.not. præteritæ.

§.1. DE hoc casu olim interrogatus fui, & negatiuè respondi, quia hæc actio esset occisio sui ipsius, ideò non à reo, sed à carnifice facienda est, & ita docet Syluius *in 2.2.D. Thom. quæst.69. art.4. quæritur 4.* vbi sic ait. Obseruandum est actiones mortem violentam præcedentes esse duplicis generis. Quædam ex se sunt causatiuæ mortis, veluti se præcipitem dare, seu ex patibulo proiicere cum fune collum stringente, item venenum mortiferum haurire, & venam tunc aperire, quando non est permissio ad eam statim occludendam, vt proinde totus sanguis sit emittendus. Aliæ actiones non sunt ex se causatiuæ mortis, sed dispositiones ad eam vel simpliciter, vel faciliùs patiendam, vt ascendere scalam patibuli, aut collum extendere; quæ sunt prioris generis, iudex non potest condemnare reum vt eas faciat, quia non potest condemnare vt se interficiat. Ad eas autem quæ sunt posterioris generis, potest ipsum condemnare, & generaliter condemnare illum potest, vt faciat eas omnes quæ non possunt commodè fieri à carnifice, modò non sint illicitæ. Hæc Syluius.

Sup. hoc in Resol. seq. §.2. ad med. vers. Deinde.

Sup. hoc infrà in Resol. 117 §.2. cursim ad lin.8. & latè in alia Resol. eius not.

RESOL. CXVI.

An condemnatus ad mortem per famem possit abstinere à cibo clanculum oblato? Ex p.5.tr.4.Resol.41.

§.1. NEgatiuè ex neotericis respondet Philippus Faber *de restitut. in 4. sentent. distinct.15. q.3. disput.52. cap.1. num.46.* vbi sic ait: Dicendum est eum, qui iustè condemnatus sit vt fame moriatur, si sibi cibus subministretur, teneri ad comedendum, quia si nollet comedere, etiam ea intentione, vt locum haberet iusta sententia, peccaret, quia directè se occideret. Deinde etsi teneatur subire mortem iustè inflictam à iudice, non tamen debet ipse sibi illam infligere, sed tolerare à ministris iustitiæ illam sibi infligi. Ita ille, quod docuerat ante Couarruuiam *lib.1. variar. cap.2. n.10.* Caietanum *in 2.2.q.69.art.4.* & videtur ita sentire Castrus *lib.2. de lege pœnali, c.8.* & Corduba *lib.1. q.36.* & omnium Magister sanctus Doctor *in 2.2.q.69.art.4. ad 2.* quem citat & sequitur Comitolus *in resp. mor. lib.4.q.10.n.6.*

Sup. hoc infrà in Resol. 121.§.vlt. cursim ad lin.5.& in tom.8.tr.4. Resol.52.§. Sed maior post medium, vers. Ideò ad mortem famis. & ibi in tr.5.Resol.51. vers. Tertiò & in fin Resol.52.& pro contento in vers. Deinde. ad lin.7. huius Resol. supra in Resol. præterita.

2. Verùm contrariam sententiam tenent docti neoterici, vt Malderus *in 2.2. tract.3. cap.1. dub.19.* Azorius *parte 3. lib.2. cap.3. quæst.6.* Lessius *lib.2. cap.9. dub.6. num.29.* Sotus *lib.5. de iustitia, quæst.6. art.4.* & alij, & ratio est, quia qui non comedit positiuè, nihil sibi infert ad mortem, sed solùm permittit calore interno vitam absumi; itaque solùm non conseruat vitam, & hoc vt faciat, satis grauem causam habet, nempe vt se iustæ sententiæ conformet. Et ex veteribus hanc opinionem docuit Ioannes Maior *in 4. dist.15. q.22.* & Henricus *quodlib.5. q.31.*

RESOL. CXVII.

An damnatus, vt veneno pereat, possit illud haurire?
Et an in tali casu reus peccet, si ad hoc coactus permittat, vt sibi venenum applicetur, merè passiuè se gerendo?
Et aduertitur neminem à iudice condemnari posse, vt sibi mortem inferat, sed vt mortem patiatur. Ex p.5. tr.4. Resol.39.

§.1.

Affirmatiuè respondet Victoria *relect. de homicidio, num* 30. *ad argum.* 8. Aragon *in* 2. 2. *Diui Thom. quæst.* 69. *art.* 4. & Corduba *lib.* 136. Etenim, ait Victoria, sicut sunt alia supplicia decreta contra nocentes, quare non posset id institui, vt veneno tolleretur, quòd sic illud supplicium potest esse iustum, cùm aliter illa pœna interrogari non potest, nisi vt illud venenum epotet, nihil videtur quòd non liceat ei haurire venenum, sicut licet damnato ad supplicium ascendere scalas, & ei qui damnatus est gladio parare iugulum, neque enim vnus magis cooperatur morti suæ, quàm alius. Ita ille.

Sup. hoc latè §. 1. in Resol. 3. Confirmatur secundo à medio vsque ad §. Sed institiâ in Resol. 121. §. vlt. & in nonn. Resol. 5. Resol. 57. paulò post Sanctum. circa finem. Tertiò.

2. Sed aduersùs illum insurgit Comitolus *in respons. mor. lib.* 4. *q.* 10. *n.* 6. vbi sic asserit. Ex quo intelligi potest absurdè opinatum esse Victoriam iustè reum ab iudice hoc mortis genere multari posse, vt epoto veneno se ipsum perimat: errat vehementer Victoria, id enim esset se ipsum occidere, perinde ac se fugione perfodere. Itaque D. Thomas *in* 2. 2. *q.* 69. *art.* 4. aperte scribit, neminem à iudice condemnari posse, vt sibi mortem inferat, sed vt mortem patiatur. Hæc ille. Et ante illum Sotus *de iustitia, lib.* 5. *q.* 6. *art. vlt.* Petrus Nauarra *de restit. lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 81. Et ratio est, quia veneni sumptio ideò homini lege naturæ interdicta est, quia est occisio sui ipsius, atque illam deformitatem non exuit cogenre alio homine, aut iubente, sicuti nec scissio ventris, aut alia similis sua occisio: ergo nullo casu licebit venenum sumere,

Sup. laetè §. 1. Resol. 3. & sup. in Resol. 57. ante fin.

3. Notandum est tamen in tali casu reum non peccare si ad hoc coactus permittat vt sibi venenum applicetur merè passiuè se gerendo. Ita Malderus *in* 2. 2. *tr.* 3. *c.* 1. *dub.* 18. & posse in tali casu reum os aperire vt venenum infundatur, docet Lessius *lib.* 2. *c.* 9. *dub.* 6. *n.* 25. quod tamen negat Syluius *in* 2. 2. *q.* 69. *art.* 4. *quaritur* 4. vbi tenet reum debere quamdiu in potestate sua est, in ventrem non traiicere venenum à ministro iustitiæ in os missum. Sed Azorius *part.* 3. *lib.* 2. *c.* 3. *q.* 10. putat esse licitum haurire venenum sibi à ministro iustitiæ ministratum.

RESOL. CXVIII.

An præcipiente iudice, vt reus se interficiat, posset id facere?

Et vtrùm iudex in pœnam delicti possit reo imponere, vt sibi ipsi membrum aliquod, verbi gratiâ, manum amputet, & an reus teneatur obedire?

Et quid, si reus non obtemperet, iudex condemnaret eum morte?

Et an sit licitum se ipsum mutilare, ne occidatur à Tyranno aliquo minante mortem?

Et notatur peccare eos, qui castrant se, aut permittunt id fieri à parentibus ad conseruandam, vel procurandam vocis suauitatem. Ex p. 11. tr. 6. & Misc. 6. Resol. 50.

Sup. hoc in §. 1. Resol. præterita à 5. ad lin. 6. vel. Itaque, & supra in Resol. 117. ad lin. 7. ante fin.

EX Aragonio, Victoria, & Corduba affirmatiuam sententiam tenet nouissimè doctus Pater Ioannes Pontius *in cursu Theolog. disp.* 52. *q.* 4. *concl.* 1. *n.* 18. cùm enim, ait, ipsemet aduersarij concedant aliquem posse interficere se iubente Deo; non apparet quin possit occidere se iubente iudice, qui potest iustè interficere. Nec valet disparitas assignata à Cardinale Lugo, nimirum, quod quando Deus præcepit occisionem, illam solam meram præcepit, vnde homo tanquam minister ipsius potest se interficere eo iubente: sed quando iudex præcepit occisionem ob delictum, non solam occisionem præcipit, sed punitionem, nemo autem potest tanquam minister iudicis punientis punire se: quia punitio est actus iustitiæ vindicatiuæ, quam non potest reus exercere in se ipsum. Hæc, inquam, disparitas non valet; tunc quia sequeretur, quod Deus non possit præcipere alicui, vt interficeret se ob delictum, posset autem sine delicto, quod ex terminis patet esse absurdum; tum quia falsum est, quod non possit quis auctoritate alienâ exercere actum iustitiæ vindicatiuæ in seipsum, cùm certum sit eos qui ex sententia iudicis eunt in exilium ob delictum, exercere actum iustitiæ vindicatiuæ in seipsos.

2. Probatur hæc opinio, reus qui ex sententia iudicis occidit seipsum, non videtur peccare contra præceptum: Non occides, neque contra charitatem, quam sibi debet: ergo hoc ei licebit. Probatur prima pars antecedentis, quia non occidit innocentem, sed nocentem; non auctoritate priuata, sed publica, & secundùm iuris ordinem, quod præcepto illo non prohibetur. Probatur, & secunda pars; quia vbi iustitia aliud postulat, ibi cessat obligatio charitatis: vnde contra charitatem non peccat, qui proximo condemnato, vt fame moriatur, non subministrat cibum, quamuis eum subministrare posset, ergo, &c. Quod autem non peccet contra Rempublicam patet, quia facit ex decreto Principis, aut Magistratus: similiter neque in Deum, quia non contra eius mandatum, ergo, &c.

3. Sed ego contrariæ sententiæ adhæreo, quia iudex non potest executionem sententiæ mortis mandare, aut committere ipsi reo, vt communiter omnes tradunt: quod confirmatur primò, quia hoc nimis aduersatur naturæ vt ipsa seipsam interimat, atque adeò nimis apparet crudele: præsertim, quia nunquam sufficiens potest allegari necessitas id faciendi: ergo non debet censeri hoc Magistratui à Deo concessum, vt sic iustitiam administret, committendo reo, vt se ipsum interimat, sed vt administret hoc modis naturæ, & rationi magis accommodis. Hinc Magistratus gladium portat, non ipsi malefactores, qui gladio plectendi sunt.

4. Confirmatur secundò: quia iuxta communem omnium apprehensionem, nemo conuenienter à iudice constitueretur executor sententiæ mortis in proprium parentem, non tantùm ob reuerentiam ratione principij illi debitam, verum etiam propter naturæ coniunctionem, & quasi identitatem: ergo multò minus in se ipsum: Quod si itaque non possit iudex reo committere, vt sententiam mortis in se ipsum exequatur, sequitur quod quantumuis iudex præsumat commitere, non tamen idcirco reo licebit exequi: quia perinde faceret, ac si priuata auctoritate sese interimeret, quando quidem iudicis potestas non se eo extendat, vt possit illi mandare, aut facultatem facere se interficiendi. Quemadmodũ si iudex condemnaret aliquem nullo modo subditum, non liceret lictori eiusmodi sententiam exequi, & si exequeretur, committeret homicidium, perinde, ac si absque sententia, & cognitione causæ occidisset: quia iudex excederet limites suæ potestatis, & licet Victoria, & Aragon, vt citat Pontius in eam propendeant opinionem, quod quis condemnatus, vt veneno tollatur, eo casu sic damnatus possit venenatum poculum bibere; negant tamen illum idcirco dicendum esse occidere seipsum, aut morti suæ cooperari, vnde conclusioni nostræ non aduersantur. Nam comparant illum, qui ita sumeret poculum venenatum, cum eo qui ad suspendium condemnatus ascẽdit scalas, vel qui gladio damnatus disponit, & exhibet iugulum, quæ quidem licet Doctores omnes fateantur posse reos sic condẽnatos facere, non tamen ideò admittunt illos sibi mortem inferre, aut licitè inferre posse. An verò comparationes ab illis adductæ subsistant, & quid de casu veneni sentiendum sit, paulò inferiùs *dub.* 16. dicemus: hic tantùm declarare intendo, Victoriam, & Aragonium non sensisse, reum ex sentẽtia iudicis licitè se posse occidere, vt, verbi gratia, sibi ventrem aperire (ad quod apud Iapones in gentilitate adhuc versantes solent rei ex sententia siue mandato Regis condemnari) aut iugulum præscindere, quæ etiam expressè negant. Et ita

Sup. hoc in Resol. præterita à princip. & in aliis eius annot. & latè in §§. seqq. vsque ad §. Sed an. huius Resol.

hanc sententiam tenet Vvigers *de iustitia, tract.2.cap.2. dub.14.num.93.* & alij.

5. Verùm circa præsentem quæstionem media via procedunt aliqui, & inter illos doctissimus Dicastillus *de iustitia, lib.2.tract.1.disp.10.dub.17.num.522.* vbi firmat actus positiuos, aut negatiuos ex quibus necessariò sequitur mors; alios continere notabilem crudelitatem, si exerceantur ab eo, qui damnatur: alios verò non item. Ideò iudex publica auctoritate præcipere potest, vt secundi generis actus exerceat; quia non continent modum irrationabilem punitionis, qualis est actus bibendi venenum, qui non continet maiorem crudelitatem, quàm actus illud accipiendi per vim externam, imò videtur habere minorem.

6. Ex qua doctrina existimo, damnatum cooperari posse ad suam mortem illis actibus, ad quos sine iustitia damnari potest, qui scilicet non continent aliquem modum pœnæ irrationabilis: non tamen posse cooperari aliis actibus, quos iudex præcipere non potest propter nimiam crudelitatem, qui nullo modo necessarij sunt ad punitionem delicti: Cuius ratio est; quia quando mors mandatur executioni ratione punitionis, ideò actus interficiendi non est peccatum; quia non fit auctoritate priuata hominis exequentis, sed publica superioris mandantis. Quando ergo fieri potest ab ipso damnato auctoritate superioris mandantis, non potest esse peccatum. Quod potest accidere quando sententia non est irrationabilis, vt quando non potest damnatus interfici commodè nisi per venenum; tunc ipse cooperari potest auctoritate superioris mandantis, atque tali casu ipsius cooperatio nullam habet malitiam. Pari ratione quando per huiusmodi actum damnato mors suauior sequitur quam esset alia quæ illi infertur, si ipse non cooperaretur, tunc enim, & ipse potest honestè venenum sumere & superior permittere, vt hac ratione interficiatur.

7. Contraria verò ratione probatur non posse damnatum cooperari eo genere actionis, quod contineret modum sententiæ crudelis, si exerceretur ab ipso damnato, qualis est actus iugulandi se: tunc enim sicut superior non potest illum actum iustè præcipere, ita neque damnatus potest illum exercere nomine superioris, & quidem actus iugulandi se, multò maiorem continet grauiorem, & multò grauiorem pœnam, quàm illa iugulatio, in quam damnatus tantùm passiuè se habet. Hucvsque Dicastillus.

8. Sed ego, vt verum fatear, non audeo discedere à sententia absolutè negatiua. Quia qui sumit venenum, ille sibi applicat, & introsumit rem, quæ non minus directè naturam destruit, & interimit, quam ignis, vel gladius, aut plumbum liquatum. Vnde constat nihil hîc commune esse cum ascensu scalarum ad patibulum, siue cum dispositione iuguli ad gladium, quæ tanquam similia adducunt Victoria, Aragonius, cùm manifestum sit hæc mortem non operari, sicuti veneni applicatio.

9. Confirmatur: quia veneni sumptio idcirco lege naturali illicita est, quia est sui ipsius occisio: atqui hanc deformitatem non exuit, cogente siue iubente alio homine, non magis, quàm iniectio sui in ignem, aut iuguli proprij præcisio: ergo propter iudicis sententiam non licebit venenum sumere.

10. Neque refert quod bibitio ex genere, & ratione sua non inferat mortem, quod allegat Aragonius: satis enim est ad hoc, vt censeatur sui occisio, quod bibitio huius potus, aut sumptio huius boli ex sua ratione, & efficacia causet mortem.

11. Nec obstat dicere, quod apud complures etiam sapientes in vsu fuit, non est verisimile repugnare legi naturæ: atqui apud multos in vsu fuit istud per veneni potionem supplicium; apud Athenienses enim Socrates, & alij multi sapientes veneno hausto sententię paruerunt. Nam responderunt non ita clarè hoc esse iuris naturæ, quin potuerunt in eo caligare Philosophi, qui & in aliis similibus pluribus errarunt: nam & Græcis Marsilientium, illam, quam diximus veneni sumendi consuetudinem habuisse leguntur, qua tamen nemo dixerit non violari legem naturæ. Sanè vsus populi Christiani satis ostendit ab hoc genere supplicij tanquam à nouo peccato abstinendum esse.

12. Et ita hanc sententiam tenet Cajetanus *in 2. 2æ q.69.art.4.* Sotus *de iustitia, lib.5.q.6.artic.vltim.* Nauarr. *lib.2.c.3.n.81.* Vvigers *vbi supra, dub.16.n.102.* Malderus *tr.3.c.1.dub.18.*

13. His tamen non obstantibus non nego hanc opinionem Dicastilli, in quam inclinat Toletus *lib.5. c.6. n.13.* & docent alij, suam non habere probabilitatem, & in fauorem Patris Dicastilli amicissimi viri posset quis dicere, quod sumptio ista ex se præcisè non inferat mortem, sed retentio veneni, quæ non videtur inseparabiliter coniuncta, quia per antidotum posset fortassis liberari nisi ab eo sumendo impediretur, & sententiam Dicastilli sequitur etiam ex neotericis Gaspar Hurtadus *de iustitia, part.11.difficult.1.*

14. Sed an sit licitum se ipsum mutilare, ne occidatur à Tyranno aliquo minante mortem, Toletus *lib.5. c.6.* Petrus Nauarrus *lib.2.c.3.n.98.* Layman *lib.3.part.3. c.1.* Lessius, Becanus, & Bonacina docent id esse licitum, quia pars naturaliter est propter totum, ergo licitum est ipsi homini custodi, seu gubernatori membrorum, & totius, membrum abscindere ob conseruationem totius. Mihi verò magis placet opinio contraria, quam tuetur Baunius & Syluius *in 2.2.q.65.art.1.* Turrianus *disp.30.dub.1.* Hurtadus *de iustitia, disp.1. difficult.2.* & alij, quia tunc homo ille cooperatur, vel potius operatur peccatum, quod Tyrannus intendit ex eo, nempe abscissionem membri.

Sup. hoc in tom.8.tr.5. Resol.59.§.2. paulò post initium à verf. & ideò si quis, & in aliis eius not.

15. Affirmatiuam tamen sententiam probabilem esse puto.

16. Nota hîc obiter cum Pontio, *in cursu Theol. disp. 12. q.4. concl.2. n.19.* peccare eos, qui castrant se aut permittunt id fieri à parentibus ad conseruandam, vel procurandam vocis suauitatem.

Sup. hoc in Resol. nor. præteritæ, & in aliis eius primæ not.

17. Sed si quæras vtrùm iudex in pœnam delicti possit reo imponere, vt sibi ipsi membrum aliquod, verbi gratiâ, manum amputet, an reus teneatur obedire?

Sup. hoc in tom.5.tr.6. Resol.38.§. Sed affirmatiua. ad med. à verf. quod verum etiã.

Respondetur id non videri licitum iudici. Pœnæ namque corporales, quæ ad personæ interitum tendunt, & quæ illis sunt affines debent à reo sustineri, non ab ipso inferri. Si tamen præciperet iudex, & nisi obtemperet reus, condemnaret eam mortis, tum quidem docent communiter, reum posse membrum amputare ad mortem euadendam iuxta ea, quæ suprà diximus: non tamen obligari, quia neque iudex legitimè mandat, neque reus tenetur tam duro remedio vitam redimere, & ita docet Vvigers *de iustitia, tr.2. c.2. dub. 19.n.111.* & Malderus *de iustitia, tract.3.c.1.dub.20.* cum alijs.

RESOL. CXIX.

An licita sit appellatio, & citatio ad iudicium Dei in Valle Iosaphat?

Et in textu huius Resolutionis adducuntur aliqua exempla pro praxi dictæ difficultatis: & datur doctrina & Regula iudici, quid facere debeat in prædicto casu de appellatione, & citatione ad iudicium Dei in Valle Iosaphat. Ex p.10.tr.15.& Misc.5.Res.9.

§.1. PLura exempla de hac re adducit Matthias Stephanus *de Iurisd. tom.1. part.2.lib.2.cap.1.membr. 2.n.189.* vbi sic ait: Sanè à iudicio maiorum magistratuum, & Regum, à quibus aliàs lege humana prouocare

uocare prohibitum inuenimus appellatum, & prouocatum ad Tribunal, & iudicium Dei, qui est Rex Regum, & Dominus dominantium. Possuntque recenseri exempla, quod eiusmodi appellatio visa sit à Deo recepta, vt veluti citati ad diem certum, ante eum iudicem cóparuisse videantur. Vt quando Ferdinandus IV. Hispaniæ Rex filius Sáctij IV. duos Nobiles perduellionis reos ex altissima turri præcipites dari iussisset, iique constanter crimen negarent, nec aliquid proficerent, eò confugerant, vt dicerent: se diuinum Tribunal appellare: proinde meminisset ad dies triginta iudicio sistere, siquidem Ferdinandus postea trigesimo die cùm dormire crederetur, in fata cõcessit, vt scribit Ritius *lib. 3. de Regibus Hispaniæ*, & Fulgosius *lib. 1. c. 6.* Apud Vvestrogothos etiam Ioannes Turson pater Turonis Ienson equitis aurati, & supremi iudicis quẽdam capite plecti iusserat, qui genibus innixus, En morior, inquit, iniustè, téque voco hac hora ante Tribunal Dei, vt respondeas cur me innocentem morti condemnes. Vix autem ille miser carnificis manu obtrũcatus fuerat, cùm etiam iudex, equo corruit exanimis, vt refert Olaus Magnus *lib. 14. c. 20.* Cum tempore etiam Henrici IV. Regis, & Imperatoris Romanorum Maghenerius Heruelden sis Antistes, & Buchardus Halberthadiensis Episcopus ob Decimas decertarent, inuicem ad Tribunal supremi Prætoris prouocantes ambo die dicto subita morte consumpti sunt, vt narrat Auentin. *lib. 4. Annalium Boiorum.* Hucasque Stephanus, & alia plura exempla adducit Camerarius & Heringius vbi infrà, Ventura de Valentia *in Parthen. Litigios. lib. 1. c. 1. n. 38.* Beroldus *in Risuer. de appellation. c. 2. n 13.* Rumelinus *ad auream Bullam Caroli IV. part. 2. differ. 7. thes 3.* & alij penes ipsos.

2. Sed difficultas est, an talis appellatio sit licita, & videtur negatiuè respondendum ex Bossio *in praxi crim. tit. de extran. crim. n. 9.* Menochio *de arbitr. iud. cens. 4. cas. 388.* & Claro *in l. 5. §. finali, q. 83. n. 7.* vbi sic ait: Puniuntur extra ordinem illi, qui superstitione numinis alios terrent provt faciunt illi, qui mittunt præcepta Vallis Iosaphat, quorum vnus, qui appellabatur Carlesus, fuit positus ad catenam infamem 10. Aprilis anno 1553. Et alius quidam Thæmeus Mantellus, qui transmiserat quoddam præceptum sub nomine Domini nostri Iesu Christi, iussus fuit renunciare præcepto, & fustigari 10 Septembr. anno 1556. Ita ille.

3. Sed contraria opinio receptior est, vt obseruat Iosechimus Camerarius *horar. successiuar. cens. 3. q. 38.* Deltius *in Disquis. Magic. lib. 4. q. 4. sect. 1.* & ex illo Catena *de officio Inquis. part. 2. tit. 1. §. 10.* & Schenaldus *lib. 1. cons. 30.* Dico itaque cum supradictis, quod si citatio, & appellatio hæc fiat non odio, & vindicta, sed bona fide vt innocentia appareat, & vt infamia à familia arceatur, tunc appellatio, & citatio ista erit licita. Vnde si constat iudici se in condemnatione Hæretici negatiui iustè processisse, tunc non debet appellationem, & citationem negatiui pertimescere, quia iusto iudici præmium à Deo debetur, non supplicium. Ita Deltius, *vbi suprà, vers. Quoad eos verò qui citantur, &c.* P. Cornelius à Lapide *loc. cit. vers. Caterum hoc solium.* Si verò iudex non esset certus de iustitia suæ sentẽtiæ, sed aliquam in ea ferẽda sensit animi sui perturbationem, tunc malè facit iudex, si appellationem, & citationem illam contemnat. Debet enim tunc omnia maturiori iudicio rimari, vt prior sententia, vel retractetur, vel confirmetur. Ita Carena ex Delrio. Et ideò ad confirmationem supradictorum adducam hìc verba Ioannis Heringij *in discurs. de appellat. in citatione ad iudicium Dei in Valle Iosaphat. n. 167.* vbi sic ait: Quoad talem citantem, & quiritantem dico primò, si citra odium, aut vindictæ cupiditatem, vel impatientiam, iram desperationem, vanitatem, aut aliam vitiosam affectionem per iniustitiam oppressus quis hoc faciat bono fine, (exẽpli gratiâ, vt innocentia eius appareat, nec infamia grauetur familia aut liberetur mundus tali tyranno, aut vt resipiscas, & terrore perculsus pœniteat, desinátque ab oppressione, & concussione miserorum (licita est talis citatio, nec desunt exempla Sanctorũm hominum. Periculosum attamen est viris, fœminisque non compertæ sãctitatis has citationes imitari. Nam facilè fallit amor proprius, & persuadet nos iniuriam perpessos, cùm non simus, facilè etiam latens aliqua gloriolæ, vel vindictæ, vel alterius perturbationis animi nebula se immiscet, vt veritatem, ac iustitiam non videamus. Quoad eos verò, qui citantur existimo duas Regulas posse statui. Prima est, si constet eos iustè iudicasse, nec vllum esse dubium de sententiæ, aut facti propter quod citantur æquitate, tunc posse huiusmodi citationem ab illis contemni. Ratio est, quia iusto iudici præmium à Deo, cuius vicem fungitur, nõ supplicium est expectandum. Altera Regula sit, quando iudex aliquam animi perturbationem sensit, quæ ad dãnandum vel mouit omninò, vel ad citius damnandum mouit, vel etiam nõ vsque adeò certa est sententiæ iustitia vt non superstit probabilis contrarij metus, tunc malè facit iudex, si contemnit huiusmodi citationem, rectè facit si diligentius iterum omnia momenta, & quæcumque ad veri indagationẽ pertinent, examinet, ac perpendat, & reum iterum in custodia seruet vt vel retractetur prior sententia, vel maturiori consilio confirmetur. Ita ille. Et ita hanc sententiam tenet etiam post hæc scripta visa doctus, & amicissimus Pater Raynaudus *in Hoplotheca sect. 3. c. 1. q. 8. per totam.*

RESOL CXX.

An causa appellatione remota, *includat quamcumque appellationem?*

Et quid, si per Papam alicui Cardinali sit commissa causa appellatione remota?

Et notatur, quod dicta clausula nihil operatur, si constat de grauamine notorio; neque operatur contra tertium; nec tollit supplicationem ad Superiorem; nec restitutionem in integrum. Ex p. 9. tr. 7. & Misc. 2. Res. 28.

§. 1. CAsus est nimis practicabilis, & ad illum affirmatiuè respõdet nouissimè Hulricus Hunnius *in Commentariis ad Treutlerium, volum. 2. disp. 33. Thes. 4. q. 31.* vbi mordicùs firmat, quòd talis clausula, non de friuolis duntaxat, sed de legitimis appellationibus intelligi debeat. Et huius assertionis hoc fundamentum habeo, quòd alioquin clausula ista, *remota appellatione*, prorsus foret otiosa, & superuacua, nec quicquam operaretur, cùm & aliàs, non adiecta præfata clausula, friuolæ appellationes non admitti, sed remoueri debeant, *dict. leg. fin. Cod. de appell. recip.* At verò clausularum, illarum præsertim, quæ rescriptis Principum adiiciuntur, ea est facienda interpretatio, ne sint frustraneæ, & otiosæ; sed vt aliquid operentur; cùm non sit credibile, Principem frustrà, & sine effectu clausulam aliquam suo rescripto inseruisse, aut adiecisse. Deinde, sicut verba Legum cum effectu intelligi debent, *leg. 5. §. 2. ff. ne quis in ius vocat.* ita quoque verba rescriptorum cum effectu sunt accipienda, vt quæ vim legum obtineant, *§. Sed & quod Principi. l. de iure nat. Gent. & ciuil.* Denique, si prædicta clausula; *remota appellatione*, intelligi deberet de leui solùm, ac friuola appellatione, ratio dari non posset, quare huiusmodi clausula non possit adiici ab alio Magistratu iurisdictionem suam alij demandante. Iam verò *in d. l. 1. §. fin. ff. à quib. appellat.* expressè dicitur, Principem solere ita dare iudicem, ne ab ipso appelletur; alium verò ita iudicem non posse. Vnde meritò concluditur, quòd clausula sæpè dicta, non de friuola, sed de legitima appellatione sit intelligenda.

2. Non obstat discutiendum fundamentum, quod, nempe, Princeps suo rescripto non possit alicui ius suum auferre: nam ad hoc respondeo, id verum esse, nisi iustam habeat causam ius appellandi alicui auferendi, *argum. §. fin. leg. de his, qui sui, vel alien. iuris sunt.* qualem causam Princeps, clausulam istam adiiciens, habere semper præsumitur: cùm enim ipse fons sit iuris, ac iustitiæ, non præsumitur, contra ius, & iustitiam quidquam rescribere: vnde & rescripta, pla citáque ipsius vim iuris obtinere dicuntur.

3. Nec obstat huic sententiæ, quòd appellatio iuris sit naturalis, & ideò subditis non possit auferri: nam nulla idonea, & sufficiente ratione probatur, quòd ex iure naturali descendat. Quod enim dicunt, speciem esse defensionis appellationem, & ideò iuris naturalis; ad hoc facilis videtur esse responsio: nam posito, quòd sit species quædam defensionis appellatio, quod etiam negat Arius Pinell. *Rubr. Cod. de rescind. vendend. part. 2. c. 3. n. 22 & sequent.* minimè tamen consequens ei foret, quòd iuris sit naturalis: quanquam enim defensio ex iuris gentium, & naturali descendat; species tamen singulæ non sunt propterea ex eodem iure. Conuentio quippe ex iure gentium descendit: at non omnes, & singulæ species ex eodem iure promanant, *l. Ex iure, ff. de iust. & iure.* cùm forma specifica, quæ singulis speciebus est propria, originem, & esse soleat dare cuique speciei. Vt proinde non sequatur: defensio iuris naturalis est: ergo appellatio quoque erit eiusdem iuris. Et hæc omnia docet Hunnius *loc. cit.* quæ quidem, licèt ingeniosè excogitata sint; non videntur tamen admittenda, cùm aduersentur communi sententiæ Doctorum per ea, quæ adducit Menochius *de arbitr. cas. 197. num. 2. & sequent.* Marchesan. *de Commiss. part. 1. cap. 10. num. 18.* Sesse *de inhib. cap. 8. §. 2. nu. 10.* Gratianus *c. 41. num. 18.* Leo *in Thes. for. Eccles. part. 2. cap. 2. num. 36.* & alij.

Alibi in to. 9. tr. 7 Res. 67 §. 1. & lege etiam §. not. seq.

4. Limitatur tamen opinio hæc negatiua, casu, quo, (vt *alibi* etiam adnotaui) per Papam alicui Cardinali sit commissa causa, *appellatione remota*: tunc enim conferetur excluſa quælibet appellatio, etiam non friuola, & iusta, vt dignitas Cardinalitia aliquid operetur. Ita Baldus *in leg. 1. ante finem, ff. de officio Præf. Prat.* Afflict. *in rubr. quæ sint regalia, num. 4.* Gomez *in Compendio vtriusque sign. numer. 49.* Mandos. *ad Rom. cons. 211. in addit. littera C.* quos refert, & sequitur Farinacius *fragm. crimin. part. 2. verbo Iudex, num. 963.* Cardinalis Tuschus *pract. conclus. tom. 1. littera A, conclus. 400. n. 11.* vbi dicit speciale in commissione facta Cardinali. Restringe pariter in priuilegiis Religionibus à Summis Pontificibus concessis, quòd, scilicet, ad executionem procedatur, *appellatione remota*: quo casu remotam esse omnem appellationem, tam legitimam, quàm friuolam obseruat Fr. Emmanuel *q. Regul. tom. 1. q. 8. art. 13.*

Sup. hoc in tom. 9 tr. 1. Res. 118 §. Vnde. & vide etiam Resol. not. præteritæ.

5. Nota tamen hîc obiter, quòd hæc clausula nihil operatur, si constat de grauamine notorio. Ita Cenedus *pract. & canonic. q. lib. 1. quæst. 45. num. 41.* Martha *de clausulis, part. 1. claus. 12. in vltima impressione, num. 47.* vbi *numero sequenti* hoc ampliat, vt procedat, etiamsi dictum esset, *Omni, & quacunque appellatione remota.* Nec operatur contra tertium: nam commissa causa appellationis cum hac clausula, non prohibetur tertius appellare pro eo, quòd sua interesse putauerit. Martha *vbi supra, claus. 12. n. 6.* vbi *num. 11.* resoluit, quòd hæc clausula apposita in gratia directa executori Litterarum Apostolicarum, intelligitur de contradictoribus de facto, & *nu. 12.* quòd posita in persona delegati, non transit ad subdelegatum, & quòd hæc clausula non est odiosa, & respicit præiudicium tertij. Nec tollit supplicationem ad Superiorem, Lapus *allegatione 23. num. 3.* nec restitutionem in integrum, vt voluit Rota *in Bononiensi censu, die vndecima Decembris, 1602. coram Iusto, impressa apud Censum de censibus, decisione 109. num. 5.*

RESOL. CXXI.

An pœnas exilij, verberationis, carceris diuturni, longo tempore ad triremes, teneatur quis exequi, si secundum legem ad ea iustè condemnatus est?

Et an reus possit obligari sumere venenum, vel abstinere à cibo?

Et an reus teneatur tamen condemnatus ad locum destinatum proficisci, collum præparare, manus apponere, &c.

Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Res. 79.

§. 1. QVoad pœnam verberationis, exilij, carceris diuturni, communis sententia docet reum teneri pœnam exequi, si ad exequutionem condemnetur sententia vltima, quam appellatione, vel alio remedio iuris non potest infirmare. Ita Diuus Thomas *in 2. 2. q. 62. art. 3.* Tiraquellus *in leg. vnquam, Cod. de reuoc. don. ver. reuertatur, n. 291.* Salas *de legib. disp. 15. sect. 2. n. 32.* Sayrus *in Clavi Regia, lib. 3. c. 9. n. 4.* Azorius *to. 1. lib. 5. c. 8. q. 9.* & alij.

Sup. hoc quoad triremes supra in Res. 108. §. Notandum secundò cursim in eius penult. lin. & in aliis eius not.

2. Verum Castrus Palaus *in opere morali, tom. 1. tract. 3. disp. 2. punct. 4. n. 5.* censet hanc sententiam communem temperandam esse, quare si carcer sit durus, & tristis, non videris obligatus ibi persistere, & à fortiori si ibi malè tracteris, & idem censet si condemneris ad exilium terræ insalubris, & longo tempore ad triremes, & ad quamlibet aliam actionem de se nimis molestam; præcepta enim humana debent esse, at inhumanum videtur si obligeris, vt in pœna adeò molesta ipse sis minister iudicis contra te ipsum; ergo dicendum est te non posse ad hoc obligari. Adde quòd his omnibus condemnatis præcipitur obedire sententiæ sub comminatione grauioris pœnæ; ergo signum est solo timore pœnæ velle iudicem te astringere, vt obtemperes; quare si in aliquo casu lex pœnalis censenda est ad solam pœnam obligare, hîc debet esse, cùm præcipiatur res difficilis, & ardua. Ita Castrus *vbi suprà*; vide etiam Lessium *lib. 2. c. 31. dub. 5. n. 39.* Salas *de legibus, disp. 15. sect. 7. n. 88.* Suarez *de legibus, lib. 5. c. 10. n. 16.*

Sup. hoc sup. in Res. 117 & pro alio oblato in Res. 116. & in aliis earum annotationum.

3. Notandum est hîc obiter contra Bonacinam *disp. 2. de restit. quæst. vlt. punct. 5. num. 3.* Aragonium *in 2. 2. quæst. 69. artic. 4.* Emmanuelem Sà *verbo Iudicialis actus, num. 54.* & alios non posse reum obligari sumere venenum, vel abstinere à cibo oblato. Ita Vasquez *in part. 2. disput. 173. c. 3.* Salas *loco citato n. 82. & 85.* Suarez *num. 14.* Lessius *lib. 2. cap. 9. dub. 6. n. 26.* & alij. Tenetur tamen reus condemnatus ad locum destinatum proficisci, collum præparare, manus apponere, & alias actiones efficere, quæ ab alio ministro iustitiæ commodè fieri non possunt; sed non tenetur ipse sibi mortem inferre. Ita Doctores citati, quibus adde Sotum *de iust. lib. 1. q. 3. art. 6. concl. 2.*

RESOL. CXXII.

An liceat Proregibus condemnare aliquem de mandato, non adhibitis solemnitatibus, terminis, & processu de iure necessariis, aut non data facultate se tuendi secundum leges?

Et an peccent ministri, si huiusmodi Principum mandatis obediunt? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Res. 99. aliàs 98.

Sup. hoc lege duas Res. seqq. per totas.

§. 1. NEgatiuè respondendum est, quia neque hoc facere possùt Reges. Ita inter multos Iurisconsultos docent nouissimè Franc. Capiblanco *de officio bonorum tom. 2. tract. 1. c. 2. n. 22. & sequent.* & inter Theologos

Theologos Ioannes Azorius *part.2.lib.11.c.7.* vbi sic asserit. Peccat Rex, qui per se, vel alium condemnat hunc, vel illum subditum inualida causa, aut denegata ei se tuendi, & defendendi potestate; aut non habita publica notitia ex publicis in iudicio probationibus, vt colligitur ex sancto Thoma 2.2.*q.*67.*art.*1. & Caietano *in summ. verbo Homicidium*; sententia enim, cùm sit actio publica, ferenda est non ex priuata notitia, sed ex publica in iudicio habita. Item iuris naturalis est, ne quis non auditus, vel non defensus damnetur, *Clement. pastoralis, §. cæterum, de sentent. & re iudicata*, Glossa *in Extrauaganti 1. de dolo & contumacia.* quare homicidæ sunt ij Reges, qui hunc, vel illum subditum non auditum, aut non data facultate se tuendi secundùm leges, & iura, veneno, aut alio modo interfici iubent, vel officiis, dignitatibus, honoribus, aut aliis quibusuis, quæ non sunt ex numero eorum, quæ ad nutum tolli possunt priuata notitia, non publica, & peccant ministri, qui huiusmodi Principum mandatis obediunt, sunt enim mandata contra ius diuinum, & naturale, in quibus Principi parere non cogimur. Ita Azorius. Vide etiam Ioannem de la Cruz *in direct. conscient part. 1. pr.8.art.1.dub.2.conclus.3.*

Sup. hæc limitatione ipsi in §. veñ. huius Resol. & in Resol. seq. §. Circa & in Resol. post seq. & ad secundum.

2. Limitatur tamen hæc opinio à Maldero *in 2.2. tract.6.cap.1.dub.* 14. §. *dico sexto*, Lessio *lib.2. cap.29. num.*100. Villalobos *in summ. tom.1.tract.14.difficult.* 4. *n.* 7. & Francisco Sylnio *in* 2.2. *D. Thomæ quæst.*67.*art.* 3.*conclus.*6. si enim crimen est omninò publicum, aut iudici cum aliquot testibus euidens, (sicut quando latrones reperiuntur in flagranti delicto) potest reus absq; citationibus condemnari, & si ex publica interfectione periculum sit, occultè potest interficere. Idem iudicium est de reo, ex cuius manifesto processu, vel populi rebellio, vel grauis alia turbatio metuitur, talem enim (causa priuatim discussa, certóque cognita) licet etiam clanculum occidere, vt tradunt Syluester *verbo Homicidium* 1.*q.*2. Nauar. *c.*25. *num.*10. Nauarra *lib.2.cap.3. num.*192. Quia iudex clarè videns non superesse reo viam iustæ defensionis, nullam censeri potest iniuriam ipsi facere. Præterea, si quis machinetur proditionem aliámve perniciem Reipublicæ, quæ non poterat aliter impediri, quàm per occultam interemptionem istius machinatoris, licet Principi iubere, vt sic interficiatur; modò indubiè constet de pernicie per illum attentata, & porrò exequenda, nisi tempestiuè occurratur. Neque refert, quòd Princeps fortasse hoc sciat ex priuata duntaxat scientia: cùm enim non agat vt iudex ad punitionem, sed solùm tanquam bonus Princeps ad euitandum mala imminentia, quomodo vnusquisque debet rem sibi commissam defendere, & ab ea malum impedire, non tenetur seruare ordinem iuris. Hæc Syluius. Vide etiam Morlam *in emporio iuris part.1.tit.2.q.2.n.5.* sed in casibus, in quibus Proreges solent de mandato aliquem condemnare, non concurrunt supradictæ circumstantiæ, vnde attendant ipsi, & eorum Consiliatij quid faciant.

Sup. hoc in Resl. seq. §. Igitur.

Sup. hoc supra in princ. §. præced. huius Resl. & in aliis eius annot.

3. Nota etiam, quòd licèt Malderus, & Syluius cum aliis asserãt, quòd si Principi cum aliquo testibus delictum sit euidens, vt quando capitur reus in flagrãti delicto, posse dictum Principem reum absque citationibus condemnare; attamen hoc est intelligendum existente aliqua iusta causa, quæ cogat Principem hoc efficere; secùs autem si nulla adsit causa; nam tunc tenetur citare reum, & illum condemnare, ordine, & iure seruato. Et ita docent Turrianus *in* 2.2. *tom.*2. *disp.*48. *dub.*4.*num.*2. Villalobos *vbi suprà*. Vnde iterum moneo, vt videant Proreges in his casibus quid faciant, & aliquorum Fiscalium consiliis non acquiescant, sed cum Theologis, & Consiliariis timoratis rem totam agant, & in eorum determinatione persistant.

RESOL. CXXIII.

An Rex in priuata scientia possit occidere Reginam, & simul cum ipsa adulterum?

Idem est, si Princeps sciret ex priuata scientia certo aliquos in Principem coniurasse, vel aliquod graue, & atrox delictum in Rempublicam vel innocentem machinare, si aliter malum vitare non posset.

Et resolutio horum casuum pendet ex illa celebri quæstione, an quando delictum ita est occultum, vt non possit iuridicè probari, saltem plenè, scitur tamen à Principe, an scilicet possit tum Princeps rationabili causa existente, condemnare delinquentem absque iuridica probatione per testes, & absque citatione, & defensione rei? Ex p.10. tr. 15. & Misc. 5. Resl. 34.

Sup. hoc in Resl. præcedentis §.1. & seq.

§.1. NEgatiuè respondet Cardinalis Lugo *de iustitia, tom.2. disp.37. sect.5. n.*52. vbi sic ait: Infero Primò cum Caietano non excusari Principes quando reum sibi notum scienter faciunt occidi, vt ipsius, & posterorum consulatur saluti, magis enim debent consulere famæ totius Reipublicæ, quàm illius delinquentis, & quidem si habent ius ad occidendum habebunt etiam ad infamandum. Infero secundò, quando ex citatione delinquentis sequerentur grauia scandala in Republica, timerentúrque probabiliter seditiones, vt si delinquens esset Dux generalis exercitus, & militibus charissimus, liceret tunc eius causam secretò tractare assignando conuenientem patronum, qui ageret causam rei, & eum diligenter defenderet, omniáque Christiano more diligentissimè peragendo vt conseruaretur quantum posset ordo iudicialis, ac denique conuictũ, ita vt certè constaret de delicto inexcusabile per legitimam probationem, posset Princeps eum occidere, seruato tamen quantum fieri posset ordine charitatis ad salutem animæ occidendi. In hoc autem duo obseruanda necessariò sunt. Primò quod adsint testes sufficientes ad conuincendum reum, & omni exceptione maiores, iam enim tunc adest quantum sat est ad reddendam Rempublicam certam de illo delicto. Secundum est, quod hoc non nisi rarissimè, & ex grauissimis causis fiat, non enim præsumitur aliter concessa hæc potestas Principi, nam frequentior vsus illius esset in grauissimam Reipublicæ perturbationem, &c. Ita Lugo.

2. Sed nominatim aduersùs illum insurgit Angelus Bossius *in Mor. ver. tom.1.tract.1.tit.1.§.29. n.*120. vbi sic asserit. Porrò quod Princeps ex priuata scientia, qua sibi certo constat aliquem esse criminosum possit illum non citatum, neque auditum secretò occidere si crimen sit atrox, & expediat valdè Reipublicæ Auctorem puniri, vt si quis vim Reginæ, aut filiæ Regis intulisset, aliud crimen læsæ Maiestatis graue commisisset, & solus Rex id cognoscat, præter Couarruuiam, & alios putant probabile etiam Lessius *dub.*11. Filliuc. *c.*4. *n.*175. & Trullench. *dub.*13. *n.*7. (etsi improbabile putet Lugo *dicto n.*51.) quia in tali casu videtur Respublica consentire. & iuri suo cedere, & præsertim talis criminosus posset occultè à Principe interfici si periculum foret vt simile crimen esset perpetraturus, nec alio modo posset occurri, quia tunc occisio haberetur vt iusta defensio, iuxta mox dicenda.

Sup. hoc in Resp præterea. §. Limitatur, ad med. vers. Præterea.

3. Igitur si soli Principi quoque priuata scientia notum certò esset aliquem, vel aliquos in Principem ipsum coniurasse, vel aliquod graue damnum in Rempublicam, vel innocentem machinari, nec aliter malum vitari posset, tunc iuxta omnes Doctores excepto Ioãne Lugo *dicta disputatione* 37. *numero* 72. posset Princeps capita coniuratorum, & authorem criminis perpetrandi secretò, & absque citatione occidere, nempe veneno, aut alia via interficere, tum quia etiam in hoc casu

casu censetur Respublica ob vtilitatem publicam consentire, tùm quia hoc rationem potius habet iustæ, & necessariæ defensionis quàm iudiciariæ potestatis.

4. Item potest Princeps omissa citatione procedere; reum condemnare quoties idem reus etiamsi citaretur non posset se defendere, nec iustè contradicere, aut actum contra se impedire, cùm citatio vt suprà dictum est, requiratur solùm propter defensionem. Quare si delictum occultum sit probabile in iudicio, quia sit notum ipsi Principi, & aliis tribus, ita vt iuridicè probari possit, tunc posset occultè à Principe interfici reus sine citatione, & probationibus, quia quando crimen ita est probabile, nullam habet iustam defensionem, & præsertim, quia testimonium Principis multis, & grauissimis testimoniis æquipollet. Hucvsque Bossius, qui me ipsum, & plures alios citat.

5. Sed resolutio supradictorum casuum pendet ex illa celebri difficultate. An quando delictum est ita occultum, vt non possit iuridicè probari saltem plenè, sciatur tamen à Principe, an scilicet tunc possit Princeps rationabili causa existente condemnare delinquentem absque iuridica probatione per testes, & absque citatione rei; Mihi placet opinio affirmatiua, quia quod sententia proferatur secundùm publicam, seu iuridicam probationem per testes tantùm requiritur lege, seu dispositione humana Principis, in qua ipse dispensare potest, & non requiritur iure naturali, seu ex natura rei, quia ex natura rei sola notitia Iudicis sufficit, quia hæc sola sufficit ad iustè iudicandum, & notitia iudicis ad id tantùm est necessaria, ergo ex causa rationabili Princeps quando ipsi est nota veritas potest absque probatione, imò & contra eam condemnare, & multò meliùs absoluere.

Sup. hoc in Ref. præterita, §. Limitatur, in princ. & § vlt. & in Ref. seq. §. Ad secundũ.

6. Circa posteriorem solemnitatem, nempe circa citationem rei, vt audiatur, conueniunt Doctores, quod quando delictum est publicè notorium, aut factum in conspectu Principis coram legitimis testibus possit Princeps rationabili causa existente absque citatione condemnare reum, quia in quouis casu ex dictis non requiritur ex natura rei citatio, sed tantùm ex lege humana, in qua Princeps dispensare potest, quia tunc superest reo spes probabilis se defendendi, ad quod solùm iure naturali, seu ex natura rei requiritur citatio. Et idem ad eandem rationem potest Princeps, quando delictum est ita planè probatum, aut probabile, vt non appareat spes aliqua probabilis defensionis rei, quia quando apparet, est iure naturali necessaria, & fiet reo iniuria contra illud si non citetur. Et hæc omnia sentio cum Gaspardo Hurtado *tract. de iust. & iur. disp. 1. de iudicio forenst, difficult. 9.*

RESOL. CXXIV.

An licita sit petitio Fisci instantis, vt aliqui rei indiciati tantum ad torturam, condemnentur ad triremes sine aliquo termino defensionis: quia leges absolutè decernunt non esse condemnandos reos inauditos?

Et docetur defensionem esse de iure naturali, & diuino: ideò consuetudo nihil aduersus illud preualere potest. Ex p. 3. tr. addit. Ref. 29.

Sup. hoc lege doctrinã duarũ præcedentium Ref. & infrà Ref. seq.

§. 1. PRo parte affirmatiua propositæ quæstionis multa adduci possunt argumenta. Primò, quia datur in hoc casu aliqualis defensio, cùm reus sciat se carceratum esse pro tali delicto, & citatus ad examinationem testium, quos aduersùs illum Fiscus producit, scit eorum nomina. Ergo non damnatur omninò inauditus. Adde quòd in nostro casu cùm non damnentur rei ad pœnam ordinariam, sed ad pœnam extraordinariam, videtur sufficere, vt eis præbeatur aliqualis modus se defendendi, eo pacto quo diximus.

2. Secuadò, Princeps ex iusta causa potest tollere, seu, vt meliùs dicatur, potest declarare ius naturale, vt in specie docet Decius *in cap. delicti, de except, in* 6. Cabedo *part. 2. decis. 79. n. 10.* & alij penes ipsum. Ergo ex iusta causa potest declarare in nostro casu non esse adhibendam defensionem propter frequentiam & atrocitatem delictorum.

3. Tertiò, hic modus procedendi non est nouiter introductus, sed ex antiqua consuetudine, vt apparet ex sententiis, à Fisco adductis.

4. Quartò, reis malæ famæ infertur tortura sine defensione. Ita multos allegans docet Gratianus Falconius *reg. 468. n. 3.* qui etiam *n. 5.* cum multis aliis asserit posse reum torqueri sine data copia indiciorum & defensione, si ab ipso non petatur, vt colligitur ex *l. vnius, §. fin. ff. de quæst.* ibi *postulante reo*, & docet glossa fin. *in cap. 1. de accusat. in* 6. Bertazzolius *lib. 2. consilior. 474. n. 15.* & ideò Nauarrus *lib. 5. consilior. tit. de accusat. 8.* excusauit quemdam inquisitorem, qui multos reos torqueri iussit non data eis copia indiciorum, neque assignato termino ad defensionem, quia non petierunt sibi dari. Igitur in nostro casu licitè Princeps supradictam doctrinam applicare potest, & condemnare reos modo quo *suprà*. Adde quod in atrocissimis denegatur propriè processus, vt notat Bertazzolius *in addit. ad Bertazzolium patrem, consil. 30.* & Gratianus Falconius *regul. 268. n. 4.* cum aliis, & defensionem negandam esse insignibus latronibus, disturbatoribus, strataris, &c. docet Monticellus *in praxi crim. reg. 14. n. 24.* vbi citat Marsilium, & alios.

5. Quintò, pro bono publico aliquando Princeps punit innocentes, & ideò valet statutum, quòd conuicti teneãtur dare in manibus Curiæ delinquentes coniunctos. Item quòd puniatur pro delictis suorum coniunctorum bannitorum patratis in territorio, vt obseruat Barbatius *in cap. cognoscentes, de constitution. n. 5.* Decius *consil. 63. n. 3.* Cabaldus *in resol. crim. cent. 2. casu* 150. Couarruuias *lib. 2. variar. cap. 8.* & alij. Ergo etiam quòd Princeps in nostro casu damnaret aliquem innocentem sine defensione, non ei imputabitur ad culpam, quia hic modus procedendi introductus fuit pro bono publico, aliter delicta atrocissima manerent impunita, cùm hodie tormentum torturæ non efficiat cum reis, vnde quasi omnes torti & negatiuè è carceribus exeunt, ad vera facinora redeuntes.

6. His tamen non obstantibus, existimo non esse recedendum à negatiua sententia, pro qua firmanda.

Suppono primò, defensionem competere reo de iure naturali & diuino, vt patet in *Clement. Pastoralis, de re iudicata*: ibi, *de crimine graui delato*, Facultas defensionis, quæ de iure naturali prouenit, adimi non valet, cùm illa tollere Imperatori non licuerit, quæ iuris naturalis existunt. Et Prorex Festus *in Actis Apostol. c. 25.* sit dixit. *Non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, priusquam is, qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locúmque defendendi accipiat ad abluenda crimina, quæ ei obiiciuntur.* Vnde defensionem esse de iure naturali testantur Theologi, vt Azorius *tom. 2. lib. 11. c. 7.* Turrianus *in 2. 2. D. Thomæ, tom. 2. disp. 48. dub. 4. num. 1.* Ioannes de la Cruz *in direct. conscient. part. 1. præcept. 8. quæst. 3. art. 1. dub. 2. conclus. 2.* Ledesma *in summa, tom. 2. tract. 8. cap. 22. difficult. 4.* Sayrus *in Clavi Regia libro 12. cap. 8. num. 22. & 25.* Petrus Nauarra *de restitut. libro 2. cap. 3. num. 182. & 197.* Miranda *de ordine iudiciario tomo 2. quæst. 26. art. 14. conclus. 1.* Villalobos *in summa, tomo 2. tract. 14. difficult. 4. num. 2.* Aragonius *in 2. 2. Diui Thomæ, q. 67. art. 2.* Zanardus *in director. Theol. part. 3. c. 39. dub. 3.* Non adduco Iurisconsultos, quia hoc suppositum inter illos est commune. Sed omninò videantur Ludouicus Peguera, Doctor Hispanus *in sua praxi crim. c. 12. §. 6. num. 2.*

7. Suppono secundò, cum supradictis Doctoribus, &

& cum illis, quos adduxit & sequitur Farinac, *quæst.* 39. *num.* 18. quibus ego addo Gaballum *tract. de omni genere homicidij, num.* 425. Rudolphinum *tract. de absoluta potestate Principis. cap.* 6. *num.* 89. Berart. *in speculat. visitation. cap.* 17. *num.* 84. Cardosum *in lib. de Iudice & Advocato, verbo Defensio, num.* 2. *& verbo sententia, num.* 34. Barbosam *in collectan. tom.* 1. *lib.* 2. *tit.* 12. *cap.* 1. *num.* 7. Rouitum *in addit. ad prag.* 1. *de bonis spoliatorum, n.* 2. & Spatharium *in praxi Canon. tractat.* 10. *part.* 2. *cap.* 12. *n.* 1. Principem etiam de suprema potestate non posse tollere defensionem reis, quæ est illis debita de iure naturæ, in quo nullus Princeps potest dispensare: vnde ipsemet Summus Pontifex *in cap.* 1. *de causa possess. & proprietatis*, confitetur nihil se posse contra inauditam partem definire. Deinde, vt optimè obseruat Aragon *loco citato in* 22. *q.* 67. *art.* 2. auferre ab aliquo arma, quibus iustè se defendere potest, non solùm est contra charitatem, sed etiam contra iustitiam. Constat autem reum, antequam sit legitimè conuictus, iustè posse se defendere multis viis, & rationibus. Et sic qui non audiendo talia arma ab eo aufert, facit contra ius naturæ, non minùs quàm qui ensem surriperet, quo solo posset quis se defendere à morte, & eo sublato est occidendus: nihil enim refert armis, vel rationibus de salute dimicare. Ita Aragonius.

8. His igitur suppositis, sic argumentor. Defensio competit reis (vt visum est in primo supposito) de iure naturali & diuino: sed Princeps etiam de absoluta potestate (vt patet in secundo suppositio) non potest tollere ea quæ sunt de iure naturali & diuino. Ergo iniustè in nostro casu condemnat reos inauditos sine defensione.

9. Deinde ad improbandum supradictum modum iudicandi, multùm me mouet communis illa doctrina Iurisconsultorum, quos affert & sequitur Farinacius *quæst.* 39. *n.* 35. quibus ego addo Almontem Giazzium *in discept. crimin. discept.* 32. *nu.* 27. Balthasarum Amescuam *tract. de potest. in se ipsum, lib.* 1. *c.* 19. *n.* 15. Pegueram *in praxi c.* 12. §. 6. *n.*... Caballum *in resol. criminal. cent.* 1. *cas.* 41. nempe reo confesso & conuicto (ô rem miram, sed veram!) etiam si non petat, concedendam esse defensionem, neque aliter posse condemnari. Igitur quanto magis non erit dicta defensio deneganda reo, neque confesso, neque conuicto, sed tantùm indicato, vt est in casu de quo loquimur?

10. Adde quòd in nullo Regno est in vsu talis praxis iudicandi, & tamen in aliis Regnis neque adest modus procedendi ex abrupto ita ordinariè, & in omnibus casibus, vt est in nostro Regno, aduersùs quem modum procedendi, licèt in illo denegetur tantùm defensio quoad torturam, insurgit Rouitus *in addition. ad pragm.* 1. *de bonis prodit. num.* 20. & aliis, *& n.* 29. 30. *& 38. cum sequent. Quid ergo supradicti Doctores clamarent, si scirent vltra prædictum modum procedendi, palatino modo ad torturam nunc introductum esse in Regno alium modum condemnandi reos inauditos per sententiam definitiuam?*

11. Verùm quia nostra sententia magis firmabitur ex responsionibus ad argumenta contraria, ideò ad primum assero hoc esse stramineum argumentum, quia substantia defensionis consistit in scientia eorum, quæ testes dixerunt, & est textus expressus *in c. qualiter, & quando, de accusat. in* 6. ibi, *Et exponenda sunt ei capitula, vt facultatem habeat se defendendi.* Vide vt Pontifex asserit, reum non habere facultatem se ipsum defendendi, nisi sciat contenta in informationibus? Et quidem si reus ista nó sciret, quo pacto se defendere posset demonstrando falsitatem, contrarietatem testium, &c. formando negatiuas coarctatas, &c. Et si verum esset, quod dicitur in hoc argumento, tortura in Sicilia non daretur palatino modo sine defensionibus, vt ómnes asserunt, quod datur, quia omnes rei, qui in Sicilia torquentur, sciunt pro quo delicto sunt carcerati, & sciunt nomina testium aduersùs illos producta, & fuerunt citati & interrogati. Ergo non esset dicendum secundùm hoc argumentum, quòd torquerentur sine defensionibus. Sed hoc dicere est absurdum, vt patet: erit ergo etiam absurdum dicere, quòd rei non dicuntur condemnati sine defensione in casu de quo loquimur. Ad confirmationem verò argumenti respondeo negando totum. Nam eadem ratio quæ militat in pœna ordinaria, militat in pœna extraordinaria, quia leges, vt visum est, absolutè decernunt non esse condemnandos reos inauditos, & non distinguunt quoad pœnam ordinariam, & quoad pœnam extraordinariam, & vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, vt patet ex *leg. de pretio. ff. de public. in rem act.* & per ea quæ adducit Surdus *cons.* 51. *n.* 7. Gamma *decis. Lusit.* 105. *n.* 2. Escobar *de ratioc. cap.* 18. *n.* 42. & alij communiter. Adde quòd argumentum de toto ad partem valet, ex *leg. de tota, ff. de rei vindic.* maximè, vt est in casu nostro, quando militat eadem ratio, vt obseruat Menochius *cons.* 72. *num.* 5. Surdus *cons.* 193. *n.* 6. & alij. Si igitur defensio competit reis, quando condemnantur pœna ordinaria, idem dicendum est, quando condemnantur pœna extraordinaria. Quod etiam probatur ex alia consuetudine: nam Doctores communiter, asserunt, non esse reos torquendos denegatis defensionibus, hoc est, copia indiciorum. Ergo non est verum dicere, vt aduersarij supponunt in argumento, quòd copia indiciorum non est danda, quando damnatur reus ad pœnam extraordinariam triremium, exilij, &c. sed ad pœnam ordinariam mortis. Et ita hanc sententiam tenet Lessius *lib.* 2. *cap.* 29. *dub.* 11. *n.* 102. vbi sic ait, *Ea quæ diximus de non condemnando reum non auditum ad mortem, videntur etiam habere locum in carcere, exilio, priuatione bonorum, officiorum*, &c. *Nam eadem fere rationes accommodari possunt.* Ita ille, & Petrus Nauarra *lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 195. Sayrus *in Claui Regia lib.* 12. *c.* 8. *n.* 26. & alij. Ex quibus satis remanet labefactatum argumentum contrariæ sententiæ, quod solidissimum aduersarij putabant.

12. Ad secundum argumentum respondeo cum Rudolphino *tract. de princip. potest. cap.* 2. *num.* 92. & aliis penes ipsum, quibus ego addo Villalobos *in summ. tom.* 2. *tract.* 14. *difficult.* 4. *n.* 6. Filliucium *tom.* 2. *tract.* 40. *c.* 6. *num.* 176. Layman *lib.* 3. *sect.* 5. *tract.* 6. *cap.* 2 *n.* 7. Lessium *loc. cit. n.* 100. Zanardum *in direct. Theolog. part.* 3. *cap.* 34. *dub* 3. & alios, quos ego ipse adduxi *in* 3. *part. resolutionum moralium tractat.* 5. *resol.* 98. quòd ex iusta causa potest Princeps denegare defensionem; tamen hoc procedit in aliquibus tantùm casibus à Doctoribus particulariter expressis, vt quando delictum est notorium, quando timetur de populi tumultu, & aliis casibus à dictis Doctoribus enumeratis, in quibus scit Princeps reis nullam competere, nec habere posse defensionem. Extra quos casus non dari aliam iustam causam dispensandi, tenet Rudolphinus *loc. cit.* Dauid à Mauden *in Decalog. discept.* 3. *præcept.* 8. *num.* 4. *in fin.* Farinacius *quæst.* 39. *n.* 24. sed in his casibus neque directè, neque indirectè possunt includi casus, per quos rei de quibus loquimur, condemnentur inauditi; ergo non potest dici quòd Princeps in nostro casu potest ex iusta causa dispensare quoad defensionem dictorum reorum.

Quæ hic est supra Resol. 122. §. Limitatur, & in alio §. eius notat. & in Resol. 123. §. Circa.

13. Ad tertium argumentum respondeo, quòd in nostro casu non valet adducere consuetudinem in contrarium: nam cùm satis probatum sit defensionem esse de iure naturali, consuetudo nihil aduersùs illud præualere potest, vt docet Suarez *de legibus, lib.* 7. *c.* 6. *n.* 4. Salas *de legibus, tractat.* 19. *sect.* 11. *num.* 89. Molfesius *in summ. tom.* 1. *tractat.* 9. *cap.* 11. *num.* 41. Becanus *in part.* 2. *tract.* 3. *quæst.* 6. *num.* 2. & alij Theologi communiter, & in terminis vt asserunt terminantibus, ita respondet etiam

etiam Farinacius *q.39. num.* 29. asserendo non valere consuetudinem, per quam tollitur reo defensio. Et nouissimè ita etiam tenet Piagius *tr.de consuet.q.6. n.*172. Nec valet dicere quod Lessius *lib.*2. *c.*29. *dub.*11.*nu.*9. Filliucius *to.*2. *tract.*40. *c.*6. *n.*176. & alij asserunt defensionem non esse de iure naturali, sed de iure gentium. Sed consuetudo aduersùs ius gentium valet, ex *glos. in leg. si locus, ff. quemadmodum seruit. amit.* Ergo, &c. Nam respondeo, (quidquid sit de probabilitate opinionis Lessij, & aliorum) quòd consuetudo neque potest tollere ea quæ sunt de iure gentium, vt probat Azorius *to.*2.*lib.*5.*c.*17.*q.*6. maximè, vt obseruat Bonacina *de legibus, disp.*1.*q.*1. *punct. vltim. n.*8. quando ius gentium procedit ex iure naturali, vt procedere in casu nostro fatentur Lessius, Filliucius *loco citato.* Vnde Salas *de legibus, tr.*29. *resp.*19. *sect.*2. sic ait. Licèt aliquod ius gentium possit consuetudine abrogari, tamen moraliter id non contingit, quia deberent omnes gentes in tali consuetudine concordare quod est moraliter impossibile, maximè cùm etiam iura gentium sint valdè consentanea iuri naturali, & ideò oppositæ consuetudines raræ esse possunt. Ita Salas. Ex quibus manet solutum hoc tertium argumentum, in quo fiscus nimis se fundabat.

14. Ad quartum argumentum assero primò, quòd supradicta doctrina communiter à Theologis & Iurisperitis absolutè refellitur, vt videre est apud Pegueram *in praxi, cap.*12.§.6.*num.*3. Farinacium *q.*39.*n.*91. & 99. Aliqui verò ex Marsilio *in pract.*§. *nunc videndum, n.*13. distinguunt; vel reus est idiota & simplex, vel literatus, & sagax. In primo casu asserunt, etiamsi non petat, dandam esse copiam indiciorum. In secundo casu verò negant. Et ita docet Didacus Cantera *in quæstionibus criminalib.q.*9.*de iudice, n.*3. & alij. Sed in nostro casu omnes rei sunt idiotæ, & simplices; ergo, &c. Vel respondeo secundò, esse disparem rationem inter illum casum & nostrum: nam in nostro casu reus absolutè condemnatur per sententiam ad pœnam subeundam sine vlla defensione, & non auditus: in illo verò casu, de quo loquitur in argumento contrario, defensio non tollitur, sed differtur, vt notat Antonius de Nigris Neapolitanus *capit.*272. *numer.*57. cùm reus tantùm torqueatur, vnde ei remanet spes non confitendi in tormento: & si confitetur post tormentum, datur ei terminus innocentiæ ad se defendendum, & ita dictam doctrinam procedere quoad torturam, non autem quoad condemnationem, rectè notat Pitigianus *in praxi canonica, tit.*3.*cap.*7.*circa fin.* & Elisæus Danza *de potestate ad modum belli, cap.*4.*n.*1. Vnde Nauarrus *in dicto consil.*8.*de accusat.* dixit quòd licèt communis opinio teneat dandam esse defensionem ante torturam, nullus tamen videtur textus expressus in hoc, quod de condemnatione rei non est dicendum, cùm omnia iura apertè clament non esse damnandum nisi auditum. Et ideò, vt dixi, non valet argumentum de tortura ad condemnationum, licèt communiter Doctores asserant in vtroque casu dandam esse reis defensionem. Ad confirmationem verò argumenti dico opinionem Claudij Bertazzolij, & aliorum esse reprobatam, vt docet Caballus *in resolutionum criminalium, centuria* 2.*casu* 41. & Farinacius *q.*39.*n.*41. cum aliis penes ipsos. Vnde in delictis atrocissimis, etiam in hæresi, conceditur defensio, & datur copia indiciorum, & quando delicta sunt frequentia & atrociora, augetur pœna, priuilegiatur eorum modus procedendi, vel inuenitur alia via ad illa extirpanda: non autem tollitur defensio, quæ reis competit de iure naturali, & quæ tolli non potest etiam, vt probatum est, de absoluta Principis potestate. Ad doctrinam verò Monticelli, & aliorum negantium defensionem insignibus latronibus, &c. Respondeo veram esse, quando supradicti sunt notoriè tales, aliàs secùs. Et ita limitat dictam sententiam Farinacius *q.*39.*n.*109. Bossius *tit.de iudiciis, n.*74. Et suprà ad secundum argumentum, ex mente etiam Theologorum, diximus Principem, quando delictum est notorium, posse defensionem denegare.

15. Ad quintum argumentum, assero illa exempla non facere ad casum nostrum: nam, vt rectè obseruat Farinacius *q.*23.*n.*139. in illis statutis, non apponitur pœna corporalis; & si apponeretur, esset iniusta. Verùm in nostro casu rei damnantur sine defensione ad triremes. Vnde si inter illos esset aliquis innocens, subiret inauditus pœnam tam atrocem, vt Caballus *resolutionum criminalium, centuria* 1. *casu* 9. *num.*48. asserat quòd ista pœna maior, aut grauior reperiri non possit.

16. Igitur ex omnibus supradictis satis firmata mihi videtur circa præsentem quæstionem opinio negatiua. Vnde claudam hoc responsum cum verbis Medeæ, iussæ exulare à Creonte Rege ita cum illo loquentis, vt notat Babadilla *in politica to.*1.*lib.*2.*c.*5.*n.*36. [Qualquier que manda alguna cosa sin oyr la parte, aunque lo que manda sea iusto, el en lo mandar es iniusto.] Et ita ego sentio, saluo semper, &c.

RESOL. CXXV.

An principes ex causa necessitatis possint homines malæ vitæ in carceribus existentes deponere super Regiis triremibus, donec eorum causæ expediantur?

Et an saltem ex causa necessitatis possint remiges à Prorege compelli in triremibus perseuerare per aliquod tempus? Ex p.6.tr.6.& Misc.1.Rel.5.

§.1. DE hoc casu interrogatus olim fui ab Excellentissimo Duce Alcalensi Prorege, & tunc non defuit qui ei sententiam affirmatiuam consuleret, nixus auctoritate Regentis Aponte *in tractatu de potestate Proreg. de Regal. impositi. tit.*4.§.1. *num.*51. vbi sic ait: Ex quo iustissimè habet ortum practica depositorum delinquentium & carceratorum pro delictis grauibus in M.C. qui dum ob multitudinem ipsorum non possunt tam celeriter expediri: & multotics expeditiones ipsimet dilatant ad fugiendas debitas pœnas, solent transmitti ad Regias triremes, vt ibi inseruiant, donec ipsorum causæ expediantur: nam si tali pœna digni reperti fuerunt, non grauantur; & si secùs, soluitur eis merces dari solita aliis, qui pro rimeriis in Regis triremibus permanent: quasi aliàs vt suprà fundatum est, ad hoc compelli possent, nulla propterea eis fit iniuria, si debito salario pro ipsorum labore sunt satisfacti: est enim quædam commutatio carceris à Magna Curia ad triremes; cúmque ordinariè tales delinquentes sint personæ facinorosæ, viles & pauperes, quibus Curiæ expensis alimenta præstantur, cur absonum videri debet, vt ex causa publici boni in triremibus degant, ac Curiæ inseruiant; postquam ab ea vitæ alimenta sustinent. Et si quamplurimi pauperes otiosi, ac inutiles homines voluntariè ad remigandum se locant, soluta certa mercede, quare ob bonum publicum necessitate suadente non poterunt ad hoc compelli facinorosæ personæ. Etsi decisum passim & indistinctè est etiam per Regias Constitutiones, Capitula, & Pragmaticas regni, teneri Vassallos Baronales solitos & in defectum habiles inseruire Baronibus quibuscúque seruitiis illis necessariis, quate Regi hoc erit denegandum omnium Domino. Et in specie dicitur: *in constitut. Regn.* Quòd in Regno Rex est Dominus personarum suorum Vassallorum *in constit. Reg. incip. Quia frequenter*, vbi Afflictus notat & Frecc. *lib.*2.24.*author. Baron. Et idem in Capitul. Regni ad Regale fastigium. & cap. finis præcepti charitas in fin.* Cúmque hæc fiant omnia in Regni defensionem necessariam, propter publicam vtilitatem, quando triremes aliàs nauigare non possunt;

possunt propterea de hoc non est dubitandum nec est prouisio noua, vt aliqui insipientes dicebant, & acriter illam increpabant. Nam videatur Capitulum tertium concessum Ciuitati in anno 1554. per Carolum V. *in fol. Capitul. Ciuitatis folio* 153. vbi hoc supplicatur, vt pendente appellatione ad Sacrum Consilium interim carcerati ad triremes non transmittantur, vt asserebatur fieri; quod Capitulum non fuit seruatum ex causa publicæ necessitatis. Huc vsque à Ponte.

2. Verùm ego tunc in facti contingentia contrariam sententiam consului per ea quæ latè adduxi in resolutione vltima mearum Additionum *in* 1. 2. & 3. *part.* quæ impressæ fuerunt in quinta editione, & postea in omnibus aliis. Et licèt opinio Aponte fuerit aliquando obseruata, tamè postea ex litteris Regiis fuit prohibita vt amplius in praxi deduceretur, vt obseruat Mastrillus *de Magistrat. tom. 2. lib. 5. c. 6. n. 265. & 266.* vbi ita asserit. Prorex ex causa necessitatis, potest homines malæ vitæ & famæ pro delictis grauibus in carceribus existentes deponere super Regiis triremibus, donec eorum causæ expediantur; si ita celeriter expediri minimè valeat, vt ex pluribus defendit Dominus de Ponte *in tractatu de potest. Proreg. tit. de Regal. impos. in rubr. n. 51.* & ita alias vidi seruatum in regno. Nam per Mag. Cur. consueuerat etiam fieri prouisio, quòd huiusmodi delinquentes carcerati facerent processum super Regiis triremibus. Sed inde superuenit Ordo Regius huiusmodi prouisionem prohibens, idque summa cum ratione: nam etsi tempore necessitatis multa licita sint maximè soluta mercede, si veniant liberandi, vt procedit D. de Ponte in loco citato, negari tamen minimè poterit, quin eorum defensiones per indirectum denegentur, cùm ij extra Vrbem, & fortè à regno reperiri possint ibi inseruiendo, quo in casu vel termini processus eis indefensis & absentibus currerent, vel saltem eorum causas retardare necesse esset. quod rectæ iustitiæ administrationi minimè conuenit. Hæc Mastrillus.

In Reg. quæ hic est Resolutio.

3. Sed an saltem ex causa necessitatis possint remiges à Proregibus compelli in triremibus perseverare per aliquod tempus affirmatiuè concludunt esse testatur Cutellius *in Codice legum Siculorum ad legem Iacobi Regis, c.* 31. *nor.* 38. *n.* 3. vbi sic ait. An autem possint homines Vassallorum vel alios subditos abiectæ fortunæ in Remiges seligere, ac ad id compellere, euitat quæstionem Constantius ex Luca de Penna, concludique nullatenùs cogendos, volentes tantùm conducendos *buenas voyas* nuncupant. Quid autem de his, qui vna vice remo adscripti sunt, an in magna necessitate perseuerare compelli possint, scio à summæ doctrinæ viris ac doctissimis Theologis Præside Duce de Alburquerque responsum posse, si alij haberi non possent; dummodò merces statutis temporibus soluerentur: qui enim operas locare consueuerunt in bonum publicum, perseuerare rectè coguntur. Ita Cutellius. Et scio idem fuisse determinatum tempore Regiminis Excellentissimi Domini mei Principis Paternioni. Ego tamen hanc sententiam consulerem, quando tempus, quo dicti remiges in triremibus perseuerare cogerentur, non esset arbitrio boni viri adeò longum; & secluso quòd aliqui ex ipsis vxores & filios non haberent, qui ex tali absentia in honore & necessariis naturæ damnum probabiliter timere non possint.

RESOL. CXXVI.

An liceat Romæ famulari, &c. Iudæos, si non adsit periculum peruersionis, quia tales seruientes firmi sunt in Fide?

Et an lex hoc prohibens accipienda sit solùm contra Iudæos, non autem contra Saracenos, & Paganos?

Tom. VI.

Et quodnam peccatum sit violare has leges? Ex p. 5. tr. 13. & Misc. 1. Resol. 11.

§. 1. VIdetur negatiuè respondendum, ex *c. ad hæc, de Iudæis*, & aliis iuribus. Sed Sanchez *in summ. tom. 1. lib. 2. c. 31. n. 2.* putat, dictam legem solùm obligare fideles expositos alicui periculo, & ideò ad illam non tenere, qui firmi sunt in fide, & periculo immunes, quia in tali casu cessat finis legis. Sup. hoc sibi prà lege doctrinâ Resol. 89. & aliarũ eius ptimæ not.

2. Verùm hanc sententiam Hurtadus de Mendoza *in* 2. 2. *disp.* 76. *sect.* 3. *n.* 81. probat tantùm in ordine ad familiaritatem solam: secus autem in famulatu, nutricatu, conuiuiis, & aliis id genus, quia in tali casu putat legem omnes obligare, quia non cessat totus finis legis; sed hoc non cessante non cessat lex in particulari: ergo. Maior probatur, quia interesse conuiuiis, frequentare domos, & alia id genus, cadunt in honorem Iudæi, & pariunt suspicionem suspectæ fidei. At confabulari in foro, esse casu in balneo, & alia, possunt fieri absque honore & suspicione, maximè cùm homo est doctus, & literatus, à quo non possunt illiterati suspicionem sumere, aut malum exemplum. Ita ille: & ante illum Suarez *de fide disp.* 18. *sect.* 6. *n.* 6.

3. Notandum est tamen hìc contra Suarez *vbi supra, n.* 10. hanc legem accipiendam esse solùm contra Iudæos, non autem contra Saracenos, & Paganos, quia Iudæi sunt acerbiores in Christum, tum quia argumentis minus stultis possunt decipere familiares, & tandem, quia quando leges volunt Saracenos & alios Paganos amplecti, id exprimunt. Ita ex Sanchez Hurtadus *loco citato*.

4. Quodnam verò peccatum sit violare has leges? Aragonius *in* 2. 2. *q.* 10. *art.* 9. & Sà *verbo Iudæus*, censent peccatum esse veniale, si desit periculum subuersionis. Azorius cum aliis penes Sanchez *vbi supra, n.* 26. putat peccatum esse mortale, verùm ipse, & cum ipso Hurtado *loc. cit.* §. 45. distinguunt; asserunt enim nimiam familiaritatem, & consuetudinem, item cohabitationem, seruitutem, & permissionem iurisdictionis esse peccatum mortale, quia est lege prohibitum, ob vitandas Christianorum ruinas: si autem hæc lex publicè violetur, est per se occasio ruinæ, vt alij eam quoque violent, & ruant, easque ob causas tam graues pœnæ proponuntur, vt videri potest *in c. ad hoc, de Iudæis, & Saracenis, & c. nullus* 28. *q.* 1. Clericus præcipitur deponi, laicus verò excommunicari, quod in hoc sensu intelligo. At verò lauari interdum in balneo, nonnunquam excipi, aut excipere conuiuio, & alia id genus rarius effecta, non sunt mortalia, si desit occasio ruinæ.

5. Non desinam tam hìc admonere, Villalobos *in summ. tom. 2. tract. 1. difficult.* 14. *num.* 7. sententiam Sanchez reprobare, sic enim ait [La duda es, si toda esta communicacion que esta prohibida en estos casos, es pecado mortal, y parece que si, por las graues penas que se ponen en algunos dellos, que es descomunion, como dixo Angelos, y otros; aunque algunos dizen, que no lo es, si no es quando ay continua conuersacion, o demasiada familiaridad con ellos, o comiendo los azimos que ellos comen, saluo si ay peligro de subuersion o escandalo. Assi lo tiene Sanchez con otros. El fundamento es, porque parece que cessa la razon de la prohibicion. Mas yo soy de parecer, que en los casos que se prohibe con pena de descomunion, obligarà à pecado mortal, como en otras cosas; porque el cessar la razon de la ley en particular, no haze que cessa la ley.] Ita Villalobos. Sed tu sententiam Sanchez, & Hurtadi tanquam probabilissimam, si vis, potes amplecti.

RESOL. CXXVII.

In Ecclesiis Cathedralibus, & Regularibus solent stare sedilia, & scamna laicorum pro audiendis concionibus; quæritur, an Episcopi, & Superiores Regularium possint, ampliùs illa non admittere, & ideò remouere, vel alia eorum loco apponere, laicis inuitis?

Et quid de sedili iuris Patronatus?

Et pro firmanda doctrina supradicta difficultatis multa alia deducuntur, & obiiciuntur, qua contingere possunt in prædicto casu.

Et quid est sentiendum de iure sepulchri, & habente insignia in Ecclesia etiam Mendicantium, an vtique amoueri non possint, & illud ius transeat ad hæredes? Ex p. 10.tr. 6. & Misc. 6. Res. 64.

§. 1. CAsus est curiosus, & practicabilis; & ad illum negatiuè respondet Giouagnonius celebris Iurisconsultus *lib. 2. Responsor. 8.* Gratianus *in discept. tom. 2. c. 210.* Ciarlinius *in controuers. tom. 2. cap. 119. & 120.* quibus ex Theologis adde P. Bordonũ *decis. 344.* & P. Pellizzarium *in Man. Regul. tom. 2. tract. 9. cap. 3. sect. 6. à num. 265.* citatur etiam pro hac sententia Genuensis *in praxi mihi, c. 41. n. 22.* Probatur hæc opinio, quia sicut Iuspatronatus semper dicitur ex gratia, adeóque etiam post fundationem est ius gratiosum: vbi tamen est fundatum in vna familia, non potest amplius reuocari per Episcopum, sed transit ad hæredes, *c. 1. de Iurepat.* cum vulgatis, imò Papa, qui est suprà ius, vix solet Iuspatronatus in totum derogare pro vna vice, sed pro dimidia, & nunquam perpetuò. Sic ius sedilis, licet sit ex gratia: si tamen alicui semel concessum sit, est irreuocabile: cùm dicatur acquisitum ius illud gratiosum, non quoad dominium, sed quoad vsum, ita vt ei non possit derogari; & de Iurepatronatus ad sedilium ius in specie arguat Gratianus *discept. 210. n. 46.* Confirmatur à pari de iure sepulchri, quod quamuis sit ius gratiosum, si tamen vni concedatur, transit ad hæredes, nec potest reuocari, iuxta communem sententiam Canonistarum *in c. pen. de sepult.* & de habente insignia in Ecclesia etiam Mendicantium, in quam non cadit Iuspatronatus, quę vtique nequeunt amoueri per Rectores Ecclesię, & si amouerentur, amouentes punirentur; teste Lamberto *de Iurepat. lib. 3. q. princ. 5. art. 4.* Anania *conf. 86.* Menochio *de recup. remed. 15. n. 47. & 48* Gratiano *suprà n. 31. & seqq.* maximè *n. 49.* cùm alioqui dicta insignia solum ex gratia in Ecclesia possint retineri. Nec obstat, quod nemo possit acquirere ius tenendi sedile in Ecclesia absque licentia, vel tolerantia Episcopi, quia hoc verum est, si à principio laicus vellet inuito Episcopo ius sedilium sibi vindicare, & acquirere, vt pulchrè tradit Giouag. *dict. conf. 8. n. 23. lib. 2.* secus est, si ab initio Episcopus, vel Rector Ecclesiæ passus est, laicum habere sedile in Ecclesia, non quidem, quod habet dominium in Ecclesia, vel proprietatem, sed tãtum vsum, & per hoc seruitium Ecclesiæ non incommodatur, tunc nequaquam potest Rector Ecclesiæ sedile huiusmodi amouere, sed laicus est manutenendus in sua quasi possessione, & declarat Parisius *conf. 149. n. 12. vers. etiamsi, & sub n 16. 24. 25. lib. 4.* Franc. Marc. *decis. 275. p. 2.* Gratianus *discep. 110. n. 13. & discept. 210. n. 32. ad fin. & n. 51.* pulchrè Giouag. *d. conf. 8. n. 22. 23. lib. 2.* qui satisfacit in terminis, & loquitur contra Curatum, qui amouerat stallum à suo loco, vt id facere nõ possit, quod enim semel placuit, ampliùs displicere nõ potest, *c. quod semel. de Reg. iur. in 6.* etenim si hoc ius esset amouibile ad nutũ Rectoris, non competeret ius manutentionis pro sedilibus habendis in Ecclesia, provt tamen cõtendit Giouag. *d. conf. 8. n. 12. in fin. lib. 1.*

2. Et hæc opinio procedit etiam in casu, quo habens ius sedilis rarò accedat ad illam Ecclesiam, & alioqui ius illud petatur ab aliis, qui eam frequentarent: quia ex collocatione sedilis non contrahitur obligatio frequentandi Ecclesiam, sed solùm acquiritur ius genuflectendi, ac sedendi in Ecclesia; sitque ex eo, quod quis non frequentat Ecclesiam, dicere nequit amittere dictum ius, cùm ius acquisitum alteri non sit auferendum, ac possidens sit manutenendus; tum quia præiudicium, quod ex prefata non frequentatione Ecclesiæ oritur, prouenit, est modicum, & compensetur, aliis extraneis sedentibus, aut genuflectentibus in sedili domini non frequentantis Ecclesiam.

3. Secundò, procedit dicta sententia, quòd ius sedilis non amittitur per refectionem Ecclesiæ, siue in eodem loco, siue in alio; à fortiori conseruabitur in eadem Ecclesia solùm ampliata; cùm remanet idem solùm eiusdem Ecclesiæ. Et idem procedere dicendum est, dato quod Ecclesia, in qua quis habet ius sedilis destruatur, & alia in eodem solo construatur, dictum ius retineretur in Ecclesia de nouo constructa. Et etiamsi Ecclesia, in qua habetur ius sedilis, in dominium alterius Ordinis transeat, verbi gratia, per vendicationem, non ideò amittitur tale ius: & probatur, tum quia sic non mutatur Ecclesia, sed patronus; adeóque Ecclesia debet retinere omnia sua iura, tam actiua, quàm passiua inuariabilia: tum quia ius sedendi non fundatur in patrono, sed in solo Ecclesiæ.

4. Sed quid dicendum, an durante iure sedilis in Ecclesia ampliata, illud ita duret, vt, si sedile in Ecclesia non ampliata erat, verbi gratiâ, è regione suggestus, item in Ecclesia ampliata, facta sedilium mutatione, debeat esse è regione suggestus, aut relinqui possit in loco priori, quo modo erit in loco remotiori à suggestu ostium Ecclesiæ versus? Aliqui putant in tali casu, aut omnia sedilia esse ordinatim mutanda, si necessarius situs id petat, aut si stent immobilia, quemliber ius suum antiquum conservare, neque enim videntur posse mutari aliqua sedilia, & non omnia, cùm per talem mutationem omnibus perturbetur ius suum; quod cùm sit relatiuum, non est mutandum respectu aliquorum in præiudicium aliorum. Quòd si mutetur locus sedilium, mutari debent sedilia proportionaliter, ac ordinatim; cùm dispositio sedilium in ordine ad Concionem respiciat non solùm Ecclesiæ pauimentum, sed etiam locum suggestus, sicque ratio dictet, mutationem faciendam esse habito respectu ad vtrumque, siquidem mutatione extremorum mutatur relatio. Ita Bordonus: sed Pellizzarius ex patre Zaneto putat in casu proposito, cum qui in Ecclesia non ampliata ius sedilis habeat è regione suggestus, ius item sedilis habere è regione suggestus in Ecclesia ampliata, si in hac sedilis mutatio fiat, & hoc inde probat, quod alioqui sequeretur magna ordinis peruersio; nimirum quòd nobiliores familiæ, quæ suum sedile habebant in locis nobilioribus, & commodioribus Ecclesiæ non ampliatæ, in Ecclesia ampliata remanerent in locis ignobilioribus, & ferè infirmis, parúmque commodis; quod est magnum inconueniens; ad quod vitandum debet vitari delectus dispositionis scamnorum, ad quem sequitur, & seruandus ordo dignitatis, vt qui in eo erat antea primus, nunc quoque in Ecclesia ampliata sit primus, & sic deinceps; hoc enim dictat recta ratio.

5. Verùm his non obstantibus, ad quæstionem principalem propositam ego affirmatiuè respondeo. Et ita nostram sententiam tenet Vgolinus *de potestate Episcoporum, c. 17. n. 7.* & nouissimè doctus Iurisconsultus Collegij Bononiẽsis Dominicus Odofredus, vir quidem doctus, & Professor sacrorum Canonum in celebri studio Bononiensi in responso de hac quęstione impresso Bononiæ, anno 1631. in quo nominatim

contra

contra Giouagnonium sententiam affirmatiuam tuetur,& probatur, quia Laïci in Ecclesiam nullum ius habent,& non solùm sunt incapaces spiritualium,sed etiam annexorum spiritualibus,vt patet ex *c.2.de iud. c.contingit.de arbitr.c.causam,quæ de præscript.c.quâuis*, vbi plenè Doctores,*de decimis*. Rebuffus *in c. postulastis,n.* 179.*de Cleric.excom.ministr.* Barbatus *cons.*16.*n.*3. *lib.*3. Ideò in Ecclesia, tanquam in re sacra,& spirituali,nullum ius habere possunt, *c.nouerint.*10. *q.*1.*c. non placuit.& c.Laïcis* 16.*q.*7. *c. cum Laïcis*, *de rebus Eccles. non alienand.* Præsertim cum loca sacra sub nullius hominis possint esse iure,aut dominio,*§.nullius, & §.sacræ Instit.de rer.diuis.l.in tantum.§.Sacræ.ff. eod.* sed solummodò subiaceant curæ,& regimini Ecclesiasticorum , qui illorum habent administrationem,*c.exped.& c.fin.*12.*q.*1.*c.quod autem* 23.*q.*7.*c.*2.*de donat.* Quod adeò verum est,vt neque etiam ex cursu cuiusuis longissimi temporis , licet immemorabilis, iura huiusmodi præscribere possint Laïci,quia præscriptio non currit sine possessione,& possessio in his non datur propter subiecti incapacitatem , vt patet per Abb.& alios *in c.cum Apostolica , de his quæ fiunt á Prælatis sine consensu Capituli.*

6. Nec obstat dicere cum Giouagnonio,in casu nostro Laïcis non assignari dominium,sed tantùm vsum; nam iste vsus,vel potest esse vsus iuris,vel vsus facti; si dicatur,quod sit vsus iuris, erit species seruitutis, sicut & vsusfructus *Instit.de reb.corporal.& incorporal. in prin.l.*1.*ff.de seruitut.* Cepol *dict.tr.c.*3.*& c.*5. Rota *decis.*199.*n.*2.*part.*1. *recent.* Seruitus autem in Ecclesia,tanquam in loco sacro,præscribi non potest,*l.seruitutes,§.sacer.ff.de seruit.l.si prius, §. sed loco sacro.ff.de aq.pluu.arcend.* Glossa *in c.*1.*de obseru.ieiun.* Cepol.*in d. tr.c.*18.*n.*1. Et quatenus præscribi potest solus vsus cuiusuis longissimi temporis, etiam immemorabilis, non sufficit,sed oportet simul ad inducendam seruitutem, quod vsus processerit iure seruitutis, scilicet tanquam ex propria facultate,& inuito domino, non autem sponte permittente , *l. fin quemadmodum seruit. amit.* vbi not.Florian.*in dict.l.seruitutes,n.*29. *ff.de seruit.* Abb.Ripa,& alij *in c.cum Ecclesia Surina, de caus. poss.& prop.* Guido Papa *sing.* 107.latè Cepol. *dict.tr. c.*20.*n.*1.*& per tot.* Spontanea etiam concessio Rectorum,aut etiam Episcopi talis vsus,qui sit seruitus in Ecclesia , nihil valeret , quia est species alienationis omnibus interdicta , inconsulto Romano Pontifice, Summa Bullar.*verbo alienatio*, post Abb.Rebuffum,& Redoan.*n*21.Si verò respondetur,esse vsum facti,qui aliter simplex facultas appellatur,resultans ex spontanea permissione domini , quemadmodum in dubio semper talis præsumitur,vbi lex resistit acquisitioni vsus iuris.Socinus senior *cons.*13. *n.*17. *lib.*4. Curtius iunior *cons.*68.*n.*33.*&* 34.Neuizan. *cons.*80.*n.*2. Menochius *de arbitr.iud. casu* 160. *n.*19.*&* 20. Barb. *de præscript.in* 4.*part.*5.*partis princ.num.*3.*&* 4. Tunc talis vsus,etiamsi per mille annos habitus fuisset, vt cum quis per agrum alienum ex tacita licentia domini transiuit,vel ad vicini puteum,vel furnum accessit ad hauriendam aquam,vel coquendum panem , vel rem aliquam retinuit in aliena domo semper reuocabilis est ad libitum domini, nec aliquam præscriptionem inducit,*l.qui iure familiaritatis,ff.de acquirend.possess.l. viam publicam.* vbi Glossa,Bartolus,& alij.*ff.de via publica* Abbas *in c.ex parte.* Astensis *n.*7. *de concess. præbend.* Cepoll. *dict. c.*20.*n.*1. Baldus *de præscript.* latè *in dict.*4.*part.*5.*part.princip.q.*1.

7. Itaque,si in casu nostro , vt vult Giouagnonius *vbi supra, n.*4. & alij permissum esset Laïcis retinere sedilia in Ecclesia,solummodo ratione vsus, non autem rationem dominij,necesse est , vt sic excludant vsumiuris,quia illum habens non caret dominio,cùm illius pars sit , vnde pro eo competit,rei vindicatio, *leg.*4.*ff.de vsufruct.leg.rectè dicimus,ff. de verborum significatione.* Gloss.notab.*in leg.proprietatis dominium, C. de probat.* Cepoll.*dict.tract.c.*4.*n.*3. Si igitur intelligi debet solummodo competere vsus facti, ille est semper reuocabilis, vt suprà;ergò per Rectores Ecclesiæ poterit quandocumque auferri.

8. Restat modò respondere ad argumenta superiùs adducta ex Pellizzario,Giouagnonio,& aliis pro negatiua sententia. Et ad primum , quod Iuspatronatus competens similiter ex gratia,& tolerantia,quod nihilominus Laïcis auferri non potest,respondetur,Iuspatronatus dici gratiam solummodò respectu initij, quia ob quancumque fundationem,donationem, aut constructionem Ecclesiæ Laïcis non fuisset debitum, tanquam quid spirituali annexum,cuius sunt incapaces,*c.Piæ mentis,& c.Frigentius* 16.*q.*7.sed ex generali gratia omnibus concessa;qui prædicta fecerint, facti sunt illius capaces , *dict. c.*3.*de Iurepatr.cum suprà allegatis.* postquam verò aliquid præstitum fuit ex his, quæ sunt causa Iurispatronatus consequendi,illud est debitum ex iustitia,& habetur etiam inuito Episcopo,cuius ideò alius consensus non est necessarius præter requisitum,vt noua Ecclesia construi possit , nec opus est , vt fundans Ecclesiam sibi illud reseruet. Stasil.*de litt.grat.folio* 54. Abbas & Felinus *in c.significauit.de test.* Lambertus *lib.*1.*part.*1. *q.*2. *art.*4. Prax. Archiep.Neapol.*c.*63.*n.*13. & cum sit gratia obtenta ex causa onerosa , fortitur naturam contractus, ideò ex post facto est necessitatis,& auferri non potest,Baldus *in l.qui se patris.sub.n.*9.*vers.hoc scias,C.vnde liber.* Decius *cons.*285.*sub n.*4.*vers.vnde succedit,& cons.*292. *n.*7.Mandel.*cons.*181.*per totam,& cons.*227.*n.*3.Natta *cons.*511.*n.*9.*& cons.*512.*n.*15. Estque vera seruitus, quam Ecclesia post huiusmodi gratiam generaliter concessam cogitur sustinere. Lambertus *lib.*1.*part.*1. *q.*6.*art.*1.*n.*4. Ista verò sedilium est semper gratia , & quando ponuntur in Ecclesia,& quando ibi detinentur,quia non reperitur hoc in iure cautum, vt qui cumque posuerint sedile in Ecclesia,vbi illud suo iure retinere possint,sicut de Iurepatronatus gratia dicitur à iure canonizata, & in corpore eius clausa, vt inquit post Archidiaconum Præpositus *in c. hortamur,in princ.*& est vnicum tantum ius,quod reperitur à iure reseruatum Laïcis in Ecclesia,ut notat Ancharanus *in d.cons.*113.*n.*2.*vers.cum igitur Laïcis.* Vnde est, quod omnes fatentur , in istis sedilibus non haberi Iuspatronatus,scilicet Roch.*in dict.vers.Ecclesiæ,n.*16. Lambertus *dict.q.*11.*art.*15. Gratianus *d. discept.*210. *n.*30.& alij,quos allegat,& sequitur ipsemet Giouagnonius. Propterea non valet istud argumentum à simili,nisi sicut tolerati fuerunt Laïci ex gratia,vt acquirere possint Iuspatronatus;ita etiam ex gratia tolerantur,vt ponant, & retineant scamna in Ecclesia, sed cum sola prima gratia sit à iure canonizata , secunda non,ius procedens à prima sit verum patronatus,non procedens à secunda,& illud importet seruitutem,secundum verè non,ex tanta disparitate rationis ; patet argumentum à simili nihil concludere, quoad durationem, & perpetuitatem ipsius iuris retinendi sedilia in Ecclesia.

9. Ad confirmationem de sepulchris adductam à Pellizzario,& Giouagnonio varias responsiones adducit Odofredus,*vbi suprà n.*48.Sed mihi placet asserere, quod qualecumque sit istud ius sepulchri , non propterea tolli illud,quod dicunt Doctores,non licere Rectoribus Ecclesiarum , & Regularibus auferre Laïcis sua sepulchra,de quo latè per Lambertum *part.* 3.*quæst.*5.*ars.*4. Respondetur id procedere ex aliis rationibus,& præsertim secundum ipsum *num.*18.quia sepulchrum conceditur tanquam hospitium defuncti,

Sup hoc in tom.1 tr.4. Resol.49.& magis latè in tom.5.tr.7. Res.37. & in alio §.earum notationum.

c.ebron. 16.q.2.l.qui sepulchra,& ibi Gloss.in vers. domos, Cod. de sepult. viol. quod hospitium debet esse perpetuum,propterea consuetudine inductum est,vt in ipsa concessione sepulchri soluantur pecuniæ , non quidem pro eo quod spirituale est,sed ratione situs commodioris,aut dignioris, qua ratione nulla committitur Simonia.Sot.*de Iur.l.9.q.7.art.*1.Aragonius *eodem tractatu q.*110.*art.*4. Gratianus *dec.March.*26.*n.*14.& *dict.discept.*110.*n.*10.& 11.Beltran.*add.decis.*145.*n.*10. Ideò esset contra æquitatem, quam profitetur Ecclesia priuare Laicum concesso sepulchro , & retinere pecunias ob eam causam acceptas, quæ rationes cessante cum illis,qui posuerunt sedilia in Ecclesia,quia nulla adest necessitas , vt ibi debeant semper permanere,nec pecuniæ pro illis recipi solent,ideò non est par ratio sepulchrorum,& sedilium retinendorum.

10. Et tandem, ad aliud argumentum , quod pro iure sedilium competit mandatum de manutenendo. Respondeo,negando consequentiam istam,Laïci pro retentione loci, & sedis obtentæ in Ecclesia, habent iuris remedia, præsertim possessoria, ergo iisdem vti possunt contra Rectores Ecclesiæ,si vellent euacuare Ecclesiam à locis,& sedilibus Laïcorum,nam hoc regulare est,vt qui vtuntur iure facultatis,possint se ab aliis defendere , qui vellent eos turbare, non tamen contra dominium id facere possunt,si facultatem,revocaret quod probat text.singularis à cõtrario sensu, *in §.ferè,§.plane , qui alium , Inst. de rer. diuis. vbi not.* Aretinus *num.*3.Sebastianus Medicus *de Venat.pisc.at. & aucup. part.* 1. *q.*25. & hoc vulgatum est in possidente precario, cui competunt interdicta possessoria contra tertios,non autem contra Dominum reuocantem precarium, *l.precario,ff.de precario.* Euerardus *in loco a commodato ad precarium n.*5.*vers.ex quo sequitur.* Rota *decis.*1.*n.*2.*de restit.spol. in antiq.* Menochius *de recup.possess. dict.remed.* 1.*num.*58. sic etiam in iis, quæ sunt publici iuris , quorum acquiri non potest , sed sola præoccupatione vsus , *leg. quod in littore , & l. quamuis,ff.de acquir.rer.domin. leg.fin. ff. de vsucap.* pro manutentione præoccupati usus competit interdictum,vti possidenti.*leg si quidam, ff.de diuers.& temp. præscript.leg.iniuriam.§.si quis me prohibuerit*:vbi Bartolus *hoc not.ff.de iniur.*Iason.*in l.quominus,n.*110 *ff.de flumin.* Baldus *de præscript.in d.*4.*part.*5.*partis,priu.q.*66. in fine,ex eo igitur , quod dicunt Doctores concedi Laïcis interdicta possessoria pro defensione vsus sedilium in Ecclesia , non est inferendum , ea sic etiam competere contra ipsammet Ecclesiam , & eius Rectores : Imò si considerentur Doctores ipsi , in quo proposito id dicant, constabit, eos loqui, quando de præeminentia loci,& sedilis est contentio inter ipsos Laïcos ,vt in themate Patisius *cons.* 149. qui ad hoc principaliter allegatur,& in eo etiam ipsiusmet Giouagnonius,quo casu non tractatur de Iure spirituali, vt si ageretur cum Rectore Ecclesiæ;sed de iure temporali,scilicet præeminentiæ inter Laïcos , & causa est merè prophana , ergo , &c. Et hæc omnia docet Odofredus in citato Responso& multa alia,quæ hîc, ne longior sim,transcribere nolui, ex quibus labefactata remanet opinio Giouagnonij,Pellizzarij, Gratiani,Ciarlinij,& Bordõni: Vnde Iudices in facti contingentia, circa præsentem difficultatem perpendant quidem rationes,non numerum Auctorum,& ex his consequenter corruunt omnia Corollaria adducta,*vbi suprà* , quæ ex sua opinione deducebat Pellizzarius. Dicendum est itaque Laïcos propter sedilia & scamna in Ecclesiis apposita,aliud non acquirere,nisi vsum facti, quod quidem potest semper sine iniuria à Domino prohiberi vpote à quo semper dependet.Et ita præter Doctores citatos tenet ex Theologis Malderus *de iustitia tract.*1. *c.* 3. *dubio* 4. Dicas tillus *de iustitia libro* 2. *tractatu* 1.*disputat.* 1. *dub.*5. *numero* 48. Trullench.*in Decalogo tom.*2.*lib.*7.*cap.*1.*dub.*6.*num.*2. & alij.

RESOL. CXXVIII.

De ætate quadraginta annorum , quos debet habere Canonicus Pœnitentiarius ex Concilio Tridentino sess.24. c.8.de reform. *an sufficiat esse inchoatos ?*

Et pro Episcopis cùm trigesimus annus requiratur, an debeat esse completus ?

Et an verò in Gallia ex concordatis inter Leonem X. & Regem Galliæ,sufficiat,vt quis in 27.*annum constitutus sit,vt rectè possit eligi in Episcopum ?*

Et notatur, quod pro Abbatibus, Decanis,Præpositis, Archipresbyteris, aliisque Dignitatibus curam animarum habentibus 25.*annus inceptus requiritur.*

Quod etiam procedit non solùm in Dignitatibus Ecclesiasticis sæcularibus,sed etiam Regularibus.

Et an ad cæteras Dignitates, & Personatus, quibus nulla cura animarum subest , Clerici alioquin idonei , & 22. *annis non minoribus adsciscantur , necessarium sit ?*

Et an hic 22. *annus pro Dignitatibus acquisitis debeat esse completus,vel sufficiat inceptus ?*

Et an hæc ætas 22.*annorum requisita sit non solùm pro Dignitatibus Ecclesiarum Cathedralium , sed etiam pro Dignitatibus Ecclesiæ Collegiatæ ?*

Et pro Cardinalibus an ea ætas requiratur,vt intra annum possint promoueri ad eum ordinem , ad quem destinantur ?

Et an in Pontifice Summo solùm requirantur 30. *anni ?* Ex p.10.tr.16.& Misc.6.Res.86.

§.1. NEgatiuam sententiam tenet Pater Angelus Bossius *in Mor.to.*2.*part.*3. *tit.*2.§.13. *n.*86. qui citat Garciam,& Barbosam,quibus adde doctum Iurisconsultum Narbonum *in Annal. ann.*40. *quæst.*1. *num.*2. & Viuianum *de Iur.Patr.lib.*1.*c.*1.*num.*190. & ratio est,quando ætas,seu annus profertur in Genitiuo,requiritur complementum, vt præter Surdum *decis.*178.*n.*7.tradunt Bartolus *in l.si cui legetur.ff. de legatis* 1.Angelus *verbo Ætas,n.*8.Sylvester *verb.eodem, n.*4. Vasquez *de benef.dict.c.*3.§.2.*dub.*4.*n.*24.Layman *lib.*5.*tract.*9.*c.*7.*n.*1. Confirmatur, quia ætas quadraginta annorum videtur à Concilio exigi in Canonico Pœnitentiario ob morum grauitatem , & iudicij, seu consilij prudentioris maturitatem ; quo casu requirit tempus completum.

2. Sed ego affirmatiuæ sententiæ adhæreo , quam tuetur Azorius *tom.*2.*libro* 6.*c.*3.*quæsito* 6.Castrus Palaus *tom.*2.*tract.*3.*disp.*4.*punct.*3.*n.*17. vbi sic ait : Supradicta regula excipitur Canonicus Pœnitentiarius, qui in ætate quadraginta annorum debet esse ex Tridentino *sess.* 24.*c.*8.*de reformat.* Quòd si in illa Diœcesi non reperiatur, vel licentiatus sit in iure Canonico,vel Theologia,& ætatem quadraginta annorum habeat, poterit eligi,qui alias pro loci qualitate aptior reperiatur;quia sic cauetur à Concilio:& tradit Ioannes Guttierrez *lib.*1.*Canon.q.c.*26.*n.*40. Verùm si intra Diœcesim non reperiatur aptus ad illud munus obeundum poterit extra Diœcesim quæri,sed necessariò habere debet qualitates à Concilio requisitas, scilicet gradum scientiæ , maturam ætatem , & morum probitatem. Sed an huiusmodi anni debeant esse completi,vel sufficiant incepti ? Variant Doctores,Garzias 7. *part.*3. *de benefic. cap.* 4. *num.*35. censet, debere esse completos:sed verius videtur sufficere inceptos. Quia nullum est verbum , ex quo debere esse completos colligatur, & sine firmo fundamento non

non est facienda restrictio. Ita ille; cui ego addo nouissimè eruditissimum & amicissimum Didacum Antonium Frances *in Pastorali, part. 3. vot. 10. per totum*, in quo latè, & doctè hanc sententiam variis rationibus confirmat, & ad argumenta contraria respondet, & testatur obseruari in multis Ecclesiis Hispaniæ.

Sup. hoc in tom. 4. tr. 8. Resol. 49. §. 1. & in tom. 9. tr. 7. Resol. §. 1.

3. Sed cum pro Episcopis trigesimus annus requiratur, *in c. cum in cunctis, de Decimis*, quæritur, an debeat esse completus? Negat Gloss. *in c. venico, de ætate, & qualitate, in 6. verb. compleuerit.* Sed absque fundamento. Nam textus *in c. cum in cunctis*, clarè indicat debere esse completum, cùm dicat: Nullus ad Episcopatum eligatur, qui iam trigesimus ætatis annum non exegerit; & sic ad omnem excludendam dubitationem definitum est à Gregorio XIV. in sua Bulla, quæ incipit; *Onus Apostolicæ seruitutis*, edita 15. Martij 1591. & tradit expressè Rebuffus *in praxi Beneficior. rub. requisita ad collationem bonam, n. 37. & tr. de pacificis possessoribus, n. 184.* Guttierr. *lib. 1. Canon. q. c. 26. n. 39.* Garzias *7. part. de benefic. c. 4. n. 76.* In regno verò Galliæ ex concordatis inter Leonem X. & Regem Galliæ affirmat Rebuffus *dict. tract. de pacific. possessorib. n. 184.* & ex illo Barbosa *n. 27.* sufficere esse in 27. anno constitutum vt ritè eligi possit.

Sup. hoc in Resol. seq. §. 1. inter conclusiones & fortasse verè. Aconitus in limit.

4. Notandum est etiam hîc, quod pro Abbatibus, Decanis, Præpositis, Archipresbyteris, aliisque dignitatibus curam animarum habentibus vigesimus quintus annus inceptus requiritur: habetur expressè *c. cum in cunctis, §. inferiora, de elect.* & in Trident. *sess. 24. c. 22. de reformat.* ibi: nemo igitur deinceps ad dignitates quascumque, quibus animarum cura subest, promoueatur, nisi qui saltem vigesimum quintum suæ ætatis annum attigerit, & tradunt omnes Doctores. Quod procedit non solùm in dignitatibus sæcularibus, sed etiam in regularibus, tametsi beneficia manualia sint, vt deciditur expressè in Clement. *Ne in agro Domini, §. cæterùm, de statu Regularium.* & tradit Lessius *lib. 2. c. 34. dub. 20. concl. 2.* Emmanuel Rodriquez *to. 1. q. regular. q. 25. art. 2.* Garzias aliis relatis *dict. 7. part. de benefic. c. 4. n. 42.* & constat ex *dict. c. cum in cunctis*, & in Trident. exigentibus vigesimum quintum annum pro qualibet dignitate curam animarum habente absque vlla restrictione. Sed ad cæteras dignitates, vel personatus (inquit Concilium *sess. 24. c. 12.*) quique, animarum cura nulla subest, Clerici alioquin idonei, & 22. annis non minores adsciscantur. Ex quibus verbis oritur dubium, an hic 22. annus pro dignitatibus requisitus debeat esse completus, vel sufficiat inceptus, sufficere inceptum, docet Henriquez *in summ. lib. 14. c. 8. §. 10. in fin.* Emmanuel Sà *verbo Beneficium, n. 31.* Zerola *in praxi Episcop. 1. part. verbo Beneficia, §. 1. vers. ad dignitates.* Azorius *2. part. instit. moral. lib. 6. cap. 5. quæsito 3. in fin.* Augustinus Barbosa *3. part. de potestate Episcop. allegat. 60. n. 66.* Mouentur, quia vigesimus secundus annus non videtur completus requiri, vt dicatis esse non minor 21. annorum: ex eo namque quod in vigesimum secundum annum intres, iam non es minor, sicuti non es maior 22. quousque illum compleas, & 23. incipias, ita non es minor 22. si 21. compleuisti, & 22. incepisti. Maior enim & minor videntur esse termini excluiui: & confirmo, si 22. annus completus requiritur, vt quid Concilium dixit, ne eligantur minores 22. annis Clarius procederet, si diceret, non eligantur nisi qui maiores 22. annis fuerint, si quidem ij, qui completum habent 22. annum, & 23. incipiunt, maiores sunt 22. annis? Et hanc sententiam docet Homobonus *de exam. Eccles. part. 2. tract. 12. c. 3. q. 15.* & Seraphinus *decis. 500.* Et quidem in fauorabilibus vltimus annus cœptus habetur pro completo. Deinde, quando tempus designatur per ablatiuum, importatur tempus incompletum, & sic sufficit vltimus annus cœptus.

Sup. hoc in tom. 7. tr. 1. Resol. 8. §. 1. in fin.

5. Sed his non obstantibus, alij asserunt, 22. annum debere esse completum, vt capax sis cuiuslibet dignitatis; quia sæpè sic est decisum à sacra Congregatione, vt constat ex decisionibus relatis à Garzia *7. part. de benefic. cap. 4. n. 70.* quibus in casu dubio standum est. Deinde, quia id iudicauit Concilium diuersimodè loquens de ætate requisita ad dignitates curatas, ac sine cura. Nam loquens de dignitatibus curatis dixit; nemo promoueatur, nisi qui vigesimum quintum suæ ætatis annum attigerit: at loquens de aliis dignitatibus sine cura, inquit, non minores 22. annis adsciscantur, quasi indicans, eos qui vigesimum secundū annum non cōpleuerint, eligi non posse; qui enim 22. non compleuit, absolutè minor est illis, qui 22. annum completum habent, & consequenter minor est 22. anno; & ita tenet Vasquez *de benefic. c. 3. §. 2. dub. 2. n. 18. & dub. 4. n. 24.* Lessius *lib. 2. c. 34. dub. 20. n. 108.* Mandosius *tract. de ætate minorum, c. 5. n. 10.* Garzias *dict. cap. 4. num. 67.* quibus ego addo Castrum Palaum *tom. 2. tract. 13. disp. 4. punct. 3. num. 10.* Layman *lib. 4. tract. 2. c. 14. n. 1.* Molinam *tract. 2. disp. 173.* & Reginaldum *tom. 2. lib. 30. n. 165.* Filliucium *tom. 3. tr. 41. c. 6. n. 30.* & Angelum Bossium *in moral. tom. 2. tit. 2. §. 11. n. 65.*

6. Quid ego sentiam, dicam breuiter. Prima opinio videtur probabilis, & præter Doctores citatos in eius fauorem, illam tenet nouissimè nominatim contra Palaum eruditus Antonius Frances *in Pastor. part. 3. vot. 10. n. 27.* Sed ego secūdæ sententiæ adhæreo, stantibus decisionibus sacræ Congregationis à Garzia relatæ.

7. Verùm ex his oritur dubium, an hæc ætas 22. annorum requisita sit non solùm pro dignitatibus Ecclesiæ Cathedralis, sed etiam pro dignitatibus Ecclesiæ Collegiatæ? negat Zerola *Prax. Episc. 3. part. verb. beneficia, §. 1. verbo, ad dignitates, & verbo, Canonica, §. 9.* Altera Praxis noua *1. part. c. 15. n. 21.* Aloysius Riccius *in Praxi fori Eccles. decis. 731. in 1. edit. & resol. 512. n. 3. in fin. in 2. edit.* Augustinus Barbosa *allegat. 70. n. 67.* Emman. Rodrig. *in addit. ad Bullam compositi. n. 4.* Vbi testatur, Christophorum Vellàm Archiepiscopum Burgensem contulisse cuidam scholastico ætatis 17. annorum dignitatem scholasticæ Ecclesiæ Collegiatæ de Aguilar de Campo, & lite mota, iudicatum esse collationem fuisse canonicam, & iuridicā.

8. Sed Castrus Palaus *tom. 2. tract. 13. disp. 4. punct. 5. n. 7.* & alij penes ipsum contrarium docent. Probatur ex proœmio supradicti decreti, ibi: *cum dignitates in Ecclesiis præsertim in Cathedralibus.* Dictio autē *præsertim*, exprimit clariora, & supponit quæ minus claritatis habent. Si ergo de solis dignitatibus Ecclesiarum Cathedralium vellet disponere, vt quid addidit, præsertim. Sed illo verbo excluso debebat dicere: Cum dignitates in Ecclesiis Cathedralibus, &c. Sed licet hæc opinio sit satis probabilis; ego primæ sententiæ magis adhæreo. Primò, quia Rodriquez *in addit. ad Bullam Compos. n. 4.* testatur, ita declarasse sacram Cardinalium Congregationem; & ego Purpuratorum Patrum Oracula veneror. Secundò, quia hæc opinio est communis, vt testatur Bossius *tom. 2. titul. 2. §. 10. n. 63.* Tertiò, quia argumentum Castri Palai, & aliorum non nimis vrget: nam dictio, *præsertim*, aliquando stat pro tantùm, & aliquando abundat, vt tradit cum aliis Augustinus Barbosa *dictione 277. n. 8.* ibi etiam quascumque, & cæteras, refertur ad omnes dignitates, & beneficia in Cathedrali eminentiam habentia sine cura animarum, quocumque nomine appellentur; & ita Concilium non videtur loqui de dignitatibus aliarum Collegiatarum.

9. Et tandem notandum est hîc, quod ad obtinenda quæcumque beneficia, etiam curata, vel dignitates adhuc primas post Pontificalem, vel Canonicatus etiam qualificatos, maior ætas requisita, sit 25.

annorum,& hos esse inceptos sufficiat,& quod magis est, ad obtinendum Episcopatum sat sit habere triginta annos completos,& in Cardinalibus eam ætatem,vt intra annum possint promoueri ad eum ordinem, ad quem destinatur,probat Marchin. *de sacrament.Ordinis tr.1.part.5.c.2.n.23.* Et quod maximum est,in Pontifice supremo solum requirantur ad summum iidem triginta anni,ex latè deductis per Barbosam *de vniuers.iur.Eccles.lib.1.c.1.n.83.*quidquid dixerit Machinus *vbi proximè,n.24.*quod nulla ætas certa ad Pontificatum in iure sit præscripta, quia optimè probat Barbosa sufficere dictos triginta.Et hæc omnia etiam docet Frances *in Pastor.part.3.vot.10.n.38.*Sed, pace viri amicissimi,vt verum fatear,magis mihi placet opinio Marchini,quam etiam tuetur Azorius *to.2. lib.6.c.5.q.1.§.in fine.* Bossius *tom.2.tit.2.§.4.n.43.* Castrus Palaus *tom.2.tract.13.disp.4.punct.3.num.1.* Dico igitur, quod nulla pro Summo Pontifice à iure determinata ætas requisita est,sed eo ipso,quo à duabus partibus Cardinalium fuerit electus; qui aliàs iure naturali,& diuino spectato aptus fuerit ad Ecclesiam Dei gubernandam,electio valida persistit.Neque credendum est:Cardinales electuros,qui idoneus non sit tanto muneri.

Sup.hoc in num.9.tr.7. Ref.5.d §.2.

RESOL. CXXIX.

An Vicarius præcedat Archidiaconum?
Et quid, si Archidiaconus haberet privilegium obtinendi primam Sedem post Episcopum?
Et an Vicarius debeat non solùm præcedere Archidiaconum,sed etiam Abbates, Archipresbyteros, Canonicos, & alios Prælatos inferiores Episcopo in sedendo,ambulando in Choro, & in Processionibus, etiam præsente Episcopo?
Et quid,si prædictus Vicarius Episcopi sit Canonicus? Ex part.7.tr.10.& Misc.1.Res.27.

Sup.hoc pro §.1. Vicario Sede vacante in num.3.tr.5. ex Res.76. lege doctrinam §.1.in fine,& §.vtl.

CAsus est curiosus, & passim practicabilis;& argumenta pro Vicario sunt hæc. Primũ,ille præferendus est, qui maiorem obtinet iurisdictionem & potestatem, *can.statuimus,§.vlt.& c.seq.17.dist.*Sed Vicarius maiorem habet iurisdictionem, quam Archidiaconus.Ergo illi præferri debet.Minor probatur quia Archidiaconus nullam habet iurisdictionem in Vicarium,etsi aliquam in suæ Ecclesiæ Clericos exercere possit,*c.ad hæc.§.in quadam,de offic.Archidiac.* Imò è contra Vicarius ipse etiam in Archidiaconum ius dicere posse dicitur.

2. Secundum argumentum est, Vicarius associari dicitur Episcopo in iurisdictione,*c.in novo 16.q.9.*Ergo post Episcopum primum locum obtinere debet vt cæteris præferatur, *arg.c.recolentes,de stat.regular.*Ergo etiam Archidiacono præfertur.

3. Tertium est,quo quis melioribus præest:eo maior est,*§.nos igitur,nouel.de defensor.civitat.* Sed Vicarius melioribus præest, cùm & ipsi Archidiacono præsit.Ergo ipsi Archidiacono præferri debet.

4. Quartum Vicarius idem Consistorium cum ipso Episcopo facit, & de illius iurisdictione participat, *c.2. de consuetud.in 6.* Ergo Vicarius post Episcopum omnibus præferri debet.

5. Quintum argumentum est. Quod Vicarius locum sui principalis tenere debet, *can. præcipimus 93. dist.* Si itaque Vicarius locum Episcopi tenere debet; ergo Archidiacono præferendus venit.

6. Pro Archidiacono primum argumentum est: Is qui perpetuam iurisdictionem habet,habenti temporalem præfertur. Ioannes Andreas *in c. penult. de offic. deleg.in 6.*Sed Vicarius Episcopi temporalem iurisdictionem habet,cùm sit officium quod confertur eligibili ad voluntatem Episcopi, & ad libitum amoueri potest,(*Clem.& si principatus de rescript.*Archidiaconus verò iurisdictionem habet perpetuam. Ergo Vicario est præferendus.

7. Secundò,Archidiaconus est Episcopi etiam Vicarius, *cap.1.* & *ibi* Ioannes Andreas *de offic. Archid.* nam habet curam Ecclesiæ absente Episcopo, *cap.ad hæc,& c.vlt.de offic.Archid.* vbi scriptum est, Archidiaconum esse oculum Episcopi, & maiorem post Episcopum.Si maior,ergo ante ipsum Vicarium.Nam primus is dicitur,quem nemo antecedit, *§.discipuli in proœm.Digest.*

8. Tertiò, is qui iure suo officium vel dignitatem habet,dignior censetur eo,qui habet iure alieno,& illi præfertur,quia dignior est,qui propria virtute fulget & coruscat,*l.si Augusta, deleg.2.* Sed Archidiaconus iure suo habet officium, suæ dignitati annexum, *d.c.1.de offic.Archiduc.* Vicarius verò habet iure alieno:Archidiaconus ergo tãquã dignior præferẽdus est.

9. Quartò, is dignior est,qui officium consecutus est à digniori, *c.per tuas,de maior.& obed.* Sed Archidiaconus habet officium & dignitatem à digniori, hoc est à lege Pontificia;Vicarius verò ab Episcopo. Ergo Archidiaconus est dignior.

10. Quintò, dignior altero is est, qui duas habet qualitates,& alter vnam tantùm, *leg.sed & militis in princ.*vbi Baldus *Dig.de excus.tut.*Sed Archidiaconus duas habet qualitates, nempe officium, seu iurisdictionem, *c.1.de offic.Archidiac.* & dignitatem,*c.ad aures,de rescript.* Vicarius verò solum officium habet sine dignitate. Ergo Archidiaconus ipsi est præferendus.

11. Nec obsistit primum argumentum pro Vicario probatum,quia respondetur,maioritatem iurisdictionis non arguere absolutè maiorem dignitatem,& præeminentiam.Menochius *cons.52.n.55.lib.1.*

12. Nec refragatur secundum argumentum, quia Vicarius locum Episcopi iurisdictionalibus, & non alibi tenere debet.Vnde nec tertium aduersatur,quod in iurisdictionibus tantùm procedere potest Menochius *dict.loc.*

13. Nec obloquitur quartum,quia dato quòd Vicarius debeat tenere locum Episcopi,non tamen sequitur quòd possit locum & sedem Archidiaconi occupare Menochius *dict.cons.51.*

14. Quintum ad propositum hoc nihil facit:nulla est enim facienda similitudo de auctoritate Pontificis ad Episcopum,vt dicit Cardinalis de Turrecremata, *c.in nomine 23.dist.col.2.in fin.* Et hæc omnia tenet & docet in fauorẽ Archidiaconi Ludouicus Gilhausen *in Arbore iudiciaria civili,c.1.part.1.§.6.n.3.* quæ valde à curiosis notanda sunt,& ante ipsum in favorem Archidiaconi scripsit Navarrus *consil.1.& 2.de maior.& obed.* cum Menochius *lib.2.cons.257.*

15. Sed his non obstantibus communis sententia stat pro Vicario,quam tuetur Valenzuela *tom.2.cons. 101.n.30.& sequent.* Anton. de Prætis *de iurisd.Episc. c.6.n.41.* & alij, quos citat & sequitur Barbosa *de potest.Episc.part.3.alleg.54.n.144.* quibus adde Valenzuelam *cons.101.* & alios quos citat & sequitur Solorzanus *de Indiarum iure tom.2.lib.3.c.8.n.43.* & Gavantum *in Man.Episcop.verbo Vicarius Generalis,n.21.* Imò Sbrozzius *lib.2.quæst.25.num.7.* ampliat, etiamsi Archidiaconus haberet privilegium obtinendi primam sedem post Episcopum, & *n.4.* ampliat vt non solùm debeat præcedere Archidiaconum, verum etiam Abbates,Archipresbyteros,Canonicos,& alios Prælatos Episcopo inferiores,& *num.11.* cum Antonio de Prætis *dict.c.6.n.55.* quod præcedit Canonicos, etiam Episcopos in sedendo, & ambulando, in Choro,& in Processionibus, etiam præsente Episcopo,Menochius *cons.257.n.94.*Sbrozzius vbi proximè

num.

*nu.*12.nisi esset Canonicus, quia tunc sedebit in loco suo, Sbrozzius *n.*17. Et quod Gubernatorem, vulgo Capitaneum in functionEcclesiasticis Vicarius Episcopi præcedat, tenet Aloysius Riccius *in praxi fori Ecclesiastici, decis.*580. *in prima editione, & resol.*555. *in secunda editione.* Vide etiam Alzed. *in praxi Episcop. part.*2.*cap.*2.*n.*9. Gauantum *in man. Episc. verb. Præcedentia, à num.*22.& de Rubeis *in Aphor. Episc. verb. Præcedentia, n.*6. Sed de materia præcedentiæ multa notatu digna inuenies *in alleg. fiscal.* Eruditissimi Domini mei Ioannis Baptistæ Larrea, *alleg.*51.*&* 52.

RESOL. CXXX.

An Coadiutor Canonici præbendæ Diaconalis sedere debeat ante Canonicos Subdiaconalis?

Et supponitur, quod dictus Canonicus non potest sedere, & incedere in loco antiquo Coadiuti, quamuis sit cum futura successione. Ex p.4.tr.4.& Misc.Res.88.

§.1. SVppono contra Nauarrum *consil.*3. *num.*5. *de Cleric. ægrot.* quòd dictus Coadiutor cum futura successione non potest sedere & incedere in loco antiquo coadiuti, vt decisum fuisse testatur Gonzales *in reg.*8.*Cancell. glos.*5.§.9. *num.*102. Garsias *de benef. tom.*1.*p.*4.*c.*5.*n.*66.*& seq.* Moneta *de opt. canon. c.*4.*q.*8. *n.*141. Sebastianus Cæsar *in relect. de Eccles. Hierarch. part.*3.*disp.*14.§.9.*num.*6. Barbosa *tract. de Canon. c.*29. *num.*22. Gratian. *in discept. forens. tom.*1.*cap.*106.*nu.*39. & alij.

2. Sed difficultas est, an debeat sedere in vltimo loco Canonicorum præbendæ Diaconalis ante Canonicos Subdiaconalis? & negativè videtur respondendum, quia Doctores citati asserunt quòd Coadiutor Canonici post omnes Canonicos sedere debet ante portionarios. Verùm ego affirmativam sententiam teneo cum Bartholomæo Gauanto *in Enchirid. Episcop. verbo Coadiutor Episcopi, nu.*24.& Francisco Leone *in thesaur. fori Eccles. part.*2.*c.*4.*nu.*57.*&* 58. asserentibus quòd Coadiutor Canonici præbendæ Presbyteralis sedet ante Canonicos diaconalis; ergo Coadiutor Canonici præbendæ diaconalis sedet ante Canonicos subdiaconalis, cùm in vtroque casu, vt patet, militet eadem ratio, quam affert Leo *vbi suprà*, quia Coadiutores inseruiunt in eodem ordine in quo seruiebant coadiuti; ergo æquitas suadet quòd in eodem ordine post omnes Canonicos eiusdem ordinis sedere debeãt. Nec aduersùs hanc sententiam faciunt Doctores citati, dicentes Coadiutores Canonicos sedere post omnes Canonicos, non enim loquuntur in casu nostro quãdo Canonici distinguuntur in diuersis ordinibus, sed in casu, quo Canonici sine disparitate sũt omnes in vno & eodẽ ordine, vt patet ex Gauãto *vbi suprà, n.*23.*&* 24.

RESOL. CXXXI.

An qui verbi gratia, accipit gradum Doctoratus in aliqua Vniuersitate publica, vt Messanæ, Catanæ, &c. non habens Cursus requisitos, vel non interfuit illis iuxta Vniuersitatis Statuta, vel non sit Matriculæ adscriptus, &c. peccet mortaliter, licèt non interueniat iuramentum? Ex p.4.tr.4.& Misc.Res.173.

§.1. AFfirmatiuam sententiam docet Alcoçer *in summ.c.*27. & Pater Henriquez consultus de hac re, & hoc licèt non interueniat iuramentum, quia Vniuersitas non intendit conferre gradum patientibus defectum aliquem iuxta sua statuta.

2. Verùm contrariam sententiam docet Sanchez *in opusc. tom.*1.*lib.*2.*c.*1.*dub.*57.*nu.*15. vbi sic ait: Seclusso iuramento recipere gradum patientem aliquem defectum ex dictis, qui in foro conscientiæ non annullant gradum, non est peccatum mortale, si ille alias esset dignus, & sufficiens ad illum gradum, quia hi defectus non sunt substantiales, & quod substantiale est, concurrit, scilicet promoti ad gradum sufficientia: si autem iuramentum interuehiat tunc temporis, erit peccatum mortale, non ratione alis defectus interuenientis, sed ratione periurij, quod ille committit; sic docti iuniores. Hæc Sanchez, & ego. Vnde si in tali casu quis potest euitare iuramentum, minimè peccatum lethale committet.

RESOL. CXXXII.

An studiosi, seu Scholares scholas non visitantes, & lectiones non audientes gaudeant Studiosorum priuilegiis, dummodò in Matricula sint adscripti. Ex p.8.tr.7.& Misc.Res.22.

§.1. QVæstio est curiosa & practicabilis, & ad illam affirmatiuè respondet Matthias Stephanus *de iurisdict. lib.*3.*part.*2. *c.*5. Vlricus Hunnius *in comment. de priuileg. studios. super Auth. Habita, Cod. ne filius pro patre, c.*1.*q.*2. & in primis facit pro hac opinione generaliter *dict. Auth. Hæbita*, in qua Fridericus Imperator generaliter atque indistinctè omnibus, qui studiorum causa peregrinantur, scholaribus immunitates & priuilegia indulget; non distinguens vtrùm priuatim, an publicè in Academia studeant, vtrùm lectiones publicas frequentent, an minus: atqui si ita distinguendũ fuisset, atque distingui Imperator voluisset, dubio procul, vel vnico verbulo eiusmodi distinctionẽ significasset, nec tãto silentio eam inuoluisset,

Sup hoc priuilegio in tom.9.tr.2. quamuis cursim, & cum eodem Hunnio hic citato, tamẽ magis clarè in principio §. Sed audiamus Resi. 157.

2. *Secundo.* Quin & ratio, ob quam Imperator scholaribus tribuit privilegia, generalis est, atque in iis quoque scholaribus obtinet, qui priuatim student litterisque incumbunt: ratio enim hæc est, quòd studiosorum scientiâ totus illuminatur mundus, & ad obediendum Deo, & Imperatori, eius ministro, vita subditorum informatur: atqui illorum studiosorum scientia illuminari potest mundus, & vita subditorum ad obediendum Deo & Magistratui informari, qui priuatim studiis suis, debita diligentia inuigilantes, scientiam iuris, aliarúmque disciplinarum sibi comparaurunt; igitur, & illis voluit Imperator priuilegia & immunitates concedere.

3. *Tertiò.* Accedit, quòd, teste Labeone *in l.*2. §. *post hunc maximæ, ff. de origin. iur.* non solùm scholas adeundo, & publicas lectiones frequentando, sed domestico etiam, & priuato studio, proprióque ingenij acumine plurimum quis proficere possit, *l. inter artifices. ff. de solut* quando scilicet, vel cum æqualibus, vel cum Professoribus ipsis, vel etiam cum aliis Legum Candidatis, Licentiatis, vel Doctoribus de vtilibus quæstionibus sententias confert, ex quorum institutione non minùs, quàm ex publicis lectionibus, vel disputationibus, proficere potest.

4 *Quartò* Et sanè nihil interesse videtur, quomodo quis proficiat, modò honesta ratione ad finem destinatum perueniat, *l. Gallus,* §. *si ei us. ff. de liber. & posthumis, l. mulier,* §. *fin. ff. de condit. instit.* Horat. Luc. *de priuileg. scholar. cap. vlt. num.*7. Iason *in l. scriniarios, n.*7. *C. de milit.*

5. Ex his itaque prædicti iuris Antistites statuunt, ad essentiam studiosi atque ad hoc, vt fruatur priuilegiis studiosorũ, non requiri vt publicas lectiones frequenter, dummodò priuatim in studio suo diligenter sese exerceat, sicut priuatim studẽtes, ob neglectas lectione publicas priuilegia Academica non amittant, Quamuis interim prædicti Authores horrẽtur, disputationes

tationes publicas minimè esse negligendas, sed diligenter frequentandas, & Rectorem Academiæ ad illas visitandas studiosos ex officio compellere posse.

6. Sed his non obstantibus negatiuam sententiam tenet Lucius *de priuil.schol.§.fin.n.*1. Rebuffus *de priuileg.scholast.tit.*31.*num.*3.& alij,quorum sententia sequentibus confirmatur rationibus atque argumentis. *Primum* sumitur ex *canon.generaliter* 40.*caus.*16.*q.*1.& *l.generaliter* 52.§.1.*Cod.de Episc.& Cleric.* vbi ius immunitatis,quod Clericis tributum est,non pertinet ad diuagantes,atque circa diuina Mysteria desides.Nam (sicuti vtrobique dicitur)propter hoc ipsum, immunitas,& priuilegium illis indultum est,vt aliis omnibus derelictis,Dei Omnipotentis ministeriis inhæreant.Pari ergo ratione studiosus Academicus à priuilegiis & immunitatibus est excludendus, quando lectiones publicas non frequētat, & officium studiosi hoc pacto negligit.Eodem respicit textus *in dict.leg. qui sub prætextu* 9. *Cod.de sacrosancta Ecclesia. Secundò* iuuat hanc assertionem *l.in honoribus* 8.§. *Philosophus* 4.*ff.de vacat.& excusat.muner.* vbi constitutū est,tutelas & munera sordida his Philosophis remitti,qui se frequentes atque vtiles per eandem studiorum sectam contendentibus præbent.*Tertio.*facit *dict.leg.si duas* 6. §.*& Philosophos* 5.*ff.de excusationibus.*vbi illis demum Philosophis,Oratoribus & Grammaticis hoc tribuitur priuilegium,vt à tutela excusentur, qui publicè iuuenibus prosunt. Ideóque & illi demum studiosi privilegiis gaudebunt, qui publicè studeant, adeóque exercitia publica frequentant. *Quartò* fauet huic opinioni textus *in c.cùm ex eo* 34.*de electione & electi potest.in* 6. vbi priuilegia eiusdem capitis quòd videlicet intra septennium quispiam non cogatur Diaconatus,aut Presbyterij Ordinem suscipere,tribuuntur his,qui litterarum studio insistūt. *Quintò*,non mediocre pondus huic sententiæ affert textus *in can. cauete* 20.*caus.*22.*q.*5.vbi traditur,mendaciū esse,se Christianum dicere,& opera Christi non facere:mendaciū item esse,Episcopum, Sacerdotem , vel Clericum se profiteri,& contraria huic Ordini operari. Igitur & mendacium erit,se studiosum profiteri , & officium studiosi(quod in eo etiam consistit,vt publicis lectionibus & exercitiis frequenter interesit ,) non facere. *Sextò*,suffragatur,quòd priuilegia militibus concessa, his solis cōpetunt,qui in expeditionibus occupātur. *leg.ne quidam* 17. *C. de testam. milit.* Quòd si verò citra expeditionis necessitatem in aliis locis,vel domi suæ agant,prærogatiuā militum sibi polliceri nō possunt. Ergo nec studiosi Academici à publicis lectionibus abstinentes , priuilegiis & immunitatibus studiosis tributis perfrui poterunt. *Septimò*,non parum confert *dict.leg.semper* 5.§.*li.et* 6.*&* §.*seq ff.de iure immunitatis*, ex qua constat , frustrà vacationem & immunitatem sibi polliceri,qui nomen negotiatoris dumtaxat induunt;non autem exercent , quæ ad negotiationem pertinent.Vnde colligitur , quòd etiam ille , qui nomen studiosi Academici solummodò affectat,non verò facit,quæ studioso facienda incumbunt,à priuilegiis,& immunitatibus meritò excludatur. *Octauò*,huc referendum est,quod Diuus Hieronymus scribit , *in can.gloria* 69.*in fin.caus.*12.*q.*2.non Hierosolymis fuisse,sed Hierosolymis benè vixisse laudandum esse.Sic igitur non in Academia vixisse,sed benè vixisse laudandum est.Non autem sat benè viuunt, qui publica exercitia Academica negligunt. *Nonò* accedit , quòd cùm ratio legis ipsam dispositionem definiat,& limiter,argum.*l.adigere* 6.§.*quamuis* 2.*ff.de iur. patron. l.ita autem dispositioni* 5.*ff.de administrat.& peric. tutor.* &c. & ratio ob quam studiosis priuilegia & immunitates dantur,in eo præcipuè consistit,vt litterarum studia diligenter exerceant,per text. *in Auth. Habita,in verb.causa studiorum.*Item *in verb. quorum scientia totum illuminatur mundus*,&c. *Cod.ne filius pro patre,vel pater pro filio emancipato*,&c. non videntur isthæc priuilegia ad otiosos,& lectiones publicas negligentes,transferri posse.Cessante quippe causa,cessat effectus.*l.in omni* 13.*ff.de adoption.l.vltim.ff.de testamentar.tutel.cap.etsi Christus* 26.*ante finem.extr.de iureiur. cap. cum cessante* 60.*extr.de appellationib.*Ergo,&c.

7. Patet igitur ex omnibus supradictis tam affirmatiuam,quàm negatiuam sententiam suis rationibus ac fundamentis non esse destitutam. Quid ergo in tanta contrarietate sententiarum , & diuersitate rationum statuendum ? Ergo(quicquid dicant alij) negantium doctrinam veritati propriorem esse iudico,si modò in studioso tam grauis à lectionibus publicis audiendis proponatur abalienatio,vt vel prorsus nullas,vel rarissimas audiat.Talem etenim studiosum à priuilegiis & immunitatibus scholaribus attributis repellendum esse,rationes suprà pro negativa opinione allatæ,manifestissimè euincūt.Quibus etiam addi poterit,quòd Imperator Fridericus *in dict.Authent.Habita, Cod. ne filius pro patre*, &c.priuilegia & immunitates concedit illis,qui causa studiorum(vt textus loquitur)peregrinantur.Nemo autem studiorum causa in Academia peregrinari dixerit illum, qui domi latitans à lectionibus publicis audiendis planè abhorret.Ratio consequentiæ est , quia cum visitatio & auscultatio diligens lectionum publicarum sit medium,per quod ad eruditionem solidam pervenimus : sanè qui medium hoc negligit & contemnit , vix ac ne vix quidem studiorū causa peregrinari,ac proinde ne capax priuilegiorū esse videtur.Præterea idem Imperator *in d.Auth.Habita*,profitetur, se priuilegia Academica illis concessisse,qui amore scientiæ exules sunt facti.Quomodo autem,obsecro , amore scientiæ exul fieri,siue in exilio versari dici potest, qui à lectionibus publicis frequentandis penitùs abstinet?Denique Imperator in sæpè allegata *Auth.Habita* , respicit ad studiosos,in Academia versantes,per textum *ibi,vt ad loca,in quibus litterarū exercentur studia.*&c.Atqui certum est,quòd priuilegia studiosis in Academia versātibus,nō propter ipsum locum Academiæ,sed propter id potiùs,quod in illo loco agitur,& exercetur;& per consequēs propter lectiones & exercitationes publicas,ingenij excolendi gratia susceptas,cōpetere soleāt. Ex prædictis itaque rectè cōcluditur,quòd studiosi illi, qui lectiones publicas omninò negligūt,ad priuilegia scholaribus proposita,& indulta,adspirare nō possint.

RESOL. CXXXIII.

*An filius ciuis natus antequam pater in nomine ciuium fuerit receptus,gaudeat priuilegijs,&c.*Ex p.8.tr.7. & Misc.Resol.36.

§.4 CAsus est practicabilis , & negatiuè videtur respondendū ex rescripto Imperatorum Valent.Grat.& Valent.*in l.*11.*verb.Senator, vel alius Clarissimus,privatos habeat filios editos,quippe antequam susciperet dignitatem*,&c.*C.de dignit.lib.*12. ex quo apertissimè,probatur,Senatoris,vel Clarissimi filium esse priuatum,editum antequam pater susciperet dignitatem.Vnde & filij Illustrium virorum,ante dignitatem parentum editi,licèt potiantur dignitate paterna,attamen à Curiali conditione, & functione liberi non sūt,*l.doctissij* 63.§.*omnes,& l.seq.l.pen.& vlt.C.de Decur. lib.*10.nisi quædam familia ex priuilegio speciali ab isthac conditione,& functione sit libera,*l.neque Dorotheum* 61.*C.eod.tit.*Quod si ergo in personis nobilibus, & illustribus id se ita habet,cur non in filiis plebeiorum,ex identitate rationis,idem obtineret?

2.Sed affirmatiuæ sentētiæ ego adhæreo.Probatur. *Primò*,

Primò per text. *in l.5.* vbi Vlpianus ait: Senatoris filium accipere debemus, non tantùm eum, qui naturalis est, verùm adoptivum quoque, neque interest, à quo, vel qualiter adoptatus fuerit, nec interest, an in senatoria dignitate constitutus eum susceperit, an ante dignitatem senatoriam. *ff. de Senator.* Clarissimè hinc patet, iuribus ac dignitate patris gaudere quoque filium editum, antequâ pater dignitatem illâ fuerit adeptus.

Sup. hoc in Resol. seq. late per totam.

3. *Secundò.* Et certè, quia adoptiuus etiam filius, natus plebeius, sed à Senatore adoptatus, filius est Senatoris, & senatoriæ dignitatis particeps, vt non modò Vlpian. *in d. l.5. & l.10. ff. de Senat.* sed etiam Paulus I.C. *in l.6. ff. eod. tit.* docent; cur non multò magis, vel æquè filius naturalis, etiam ante patris dignitatem plebeius natus, patriæ dignitatis particeps esset?

4. *Tertiò.* Eóque facit, quòd filius Decurionis, qui ante natus est quàm pater Decurio fieret, priuilegiis patris Decurionis fruatur, ne fustibus castigetur, ne in metallum detur, *l.2. §. in filiis 2. ff. de Decur. & in l. mori 9. § sed vtrum 14. ff. de pœn.*

5. *Quartò.* Cúmque pater, & filius pro vna eadémque habeantur persona, *l. vlt. C. de impub. & aliis substit.* & vox patris sit vox filij, & contrà, *§. si quis alij, 4. vers. ei verò. Inst. de inutil. stipulat.* Baptista à Villalob. *in thes. comm. opin. in addit. Ficard. n.38.* Io. Gœd. *in comm. de contr. & committ stipul. c.7. concl.5. & 6.* fieri non potest, vt filio non competant iura patris ab hoc ipso momento, quo patri concessa fuere, licèt iam antea fuerit natus.

6. Quid ergo est, quod Imperatores rescripserunt, priuatos haberi filios Senatoris, vel Clarissimi, editos antequam susciperet dignitatem, *in l. Senator 11. C. de dignit. lib.12.* Varias huius rescripti explicationes ex variis authoribus congessit Henric. Bocer. *de Regal. c.2. n.10.* adi illum, & non pigebit.

RESOL. CXXXIV.

An plebeius à viro Nobili adoptatus Nobilis efficiatur, ita vt gaudeat priuilegiis Nobilium?

Et docetur mulierem nobilitare genere mariti, eiúsque priuilegiis gaudere.

Et è contra natus ex Patre plebeio, ex matre Nobili plebeius est. Ex p.8. tr.7. & Misc. Resl.87.

Sup. hoc in Resl. præcedenti circa finem in §. Secundo.

§.1. AFfirmatiuam sententiam tenet Henricus Bocerus *de Regalibus, c.2. n.37.* vbi sic ait. Vocati in quæstionem hoc loco & illud potest, an plebeius à Nobili adoptatus Nobilis sit, & priuilegiis Nobilium lætetur, necne? Conclusioni negatiuæ sequentes inseruiunt rationes. Adoptio ex ciue peregrinum, vel contrà non facit. Imò nec ciuitatem mutat, sed adiicit, id est, adoptatus tam in patria sua, quàm in patris adoptatoris munera, & honores ciuiles subire cogitur. *l. in adoptionem 8. C. de adopt. l.1. & l. ordine 15. §. vlt. ff. ad municipal.* Adoptio item ex ingenuo libertinum, vel ex libertino ingenuum non facit. *l. vlt. ff. de statu hominum, & l. vlt. ff. de adopt.* Nanciscitur quidem adoptatus in familia adoptantis iura ingenuitatis, ac ingenuus non fit. *l. sciendum 32. ff. de rit. nupt.* Denique adoptio ad hoc tantùm inuenta est, vt faceret filiũ, id est, hominem sui vel alieni iuris redigeret in potestatẽ adoptatoris, quasi filiũ, vel nepotem, vel pronepotem. *Inst. de adopt. in princ. l. qui liberatus 12. & d. l. vlt. ff. d. tit.*

2. At sententiæ aientis veritatem arguit diserè textus *in l. omni 13.* ibi, *patria dignitas quæsita per adoptionem, & l. per adoptionem 35.* ibi, *per adoptionem dignitas non minuitur, sed augetur, ff. de adopt. l. Senatoris 5. & leg. seq. l. liberos 10. ff. de Senatoribus,* ex qua posteriore lege & illud apparet, quòd dignitas per adoptionem quæsita propagetur etiam in liberos patris plebeij; à Nobili verò adoptati. Id quod vult etiam Iurisconsultus *in l. ex adoptiuo, 27. ff. de adopt.* Tiraquellus item post alios *in tract. de nobilit. c.15. n.5.* tradit, quòd parentum nobilitas ad filios etiam adoptiuos transeat.

3. Nihil patrocinantur contrariæ conclusioni rationes pro ea suprà adductæ. Distinguendum etenim est inter dignitatem, & aliam hominum conditionem, siue statum. Dignitatem patris affert adoptio filio adoptiuo, non alium statum, excepto eo, qui in patria potestate, & familia consistit. *l. qui ex liberis 11. §. testamento. ff. de bon. possess. secund. tab.* Excepto item eo, qui consistit in ipso sanguine, siue genere, quod iuris naturalis est. *l.1. §. cognationum ff. unde cognati, l. si is qui 44. ff. de adopt.* Cuiacius *lib. singul. consultationum consult.56. & in comment. in lib.36. q. Papin. pag.199.* Et licet adoptio ad hoc tantùm sit inuenta, vt per eam liberos ciuiliter adquiramus, & nostræ potestati eos subiiciamus; id tamen conclusioni nostræ in tantum nihil decerpit, vt eam etiam maximè confirmet, quippe cùm hic quoque patriæ potestatis sit effectus quidam, quòd patris dignitatem cum filio communicat. Hucvsque Bocerus; cui adde Hunnium *libro 1. variar. resolut. Iur. Ciuil. tractat.3. quæst.33.*

4. Ego autem contrariæ sententiæ tanquam probabiliori adhæreo. Et *primò* sic arguo, nobilitatem pertinere ad statum, vel conditionem personæ, in confesso est. Atqui status qui in hisce tribus, libertate nimirum, ciuitate, & familia, consistit, per adoptionem specificam non mutatur, argum. *§ sed hodie. suprà hoc tit. & l. pen. Cod. eod.* Qui enim ciuis est, non fit peregrinus per adoptionem, *l. in adoptionem 7. Cod. hoc tit. Secundò:* Adoptio ex ingenuo libertinum, vel ex libertino ingenuum non facit, prædicta *l. vlt. ff. de stat. hom. & dict. l. vlt. ff. hoc tit.* Ergo nec ex plebeio, siue ignobili facit nobilem, tametsi fauore libertatis, ex seruo liber per adoptionem efficiatur; *hoc §. nostro l. libertas 112. & d. l. in obscura 179. ff. de reg. iur. Tertiò,* filius adoptiuus in feudis patri non succedit, *c.11. §. adoptiuus, si de feudo defuncti contentiosè sit inter dom. & agnat. vasalli. tit.26. lib.2. feudor. Quartò,* aut nobiliorẽ naturæ virtutem, ad præclarè agendum innatam consideramus: & cùm habitus sit, vt evelli nequeat, ita nec adoptione conferri alteri potest, argum. *§. sed naturalia 1. Inst. de iur. nat. gent. & ciu.* Aut natiuitatem, qua nobilitas nunc maximè æstimatur, perpendimus, *l. nobiliores 3. C. de commerciis, & mercatoribus.* Et cùm adoptio naturam imitetur, *§ minorem 4. suprà hoc tit.* & non ius sãguinis, sed agnationis afferat, *l. qui in adoptionem 23. ff. eod.* huc effectum suum neutiquam extendet. Ergo, &c.

5. Nec obstat auctoritas *leg. sciendum 32. ff. de rit.* vbi Marcellus respondit, libertinum ab ingenuo adoptatum consequi iura ingenuorum. Ideóque falsum est, quòd ante diximus, libertinum adoptatum non fieri ingenuum. Nam verus libertinus adoptatus iura quidem, hoc est, priuilegia ingenuorum acquirit; sed tamen non fit ingenuus. Differunt enim, ingenuum esse, & ingenuorum iura nancisci, vt apparet ex *l.2. C. de iure aureor. annulor.* &c.

6. Minùs obstat *l. in omni 13. & l. per adoptionem 35. ff. hoc tit.* item *l. Senatoris 6. cum l. seq. ff. de Senatorib.* vbi adoptio dignitatem, adeóque etiam nobilitatem tribuere dicitur. Quandoquidem dignitas à conditione, seu statu, ad quem nobilitas spectat, separanda est, *§. quibus autem dignitas. Inst. de cap. diminut. l. falsa 33. § sed si cui 2. ff. de condict. & demonstrat.*

7. Multò minùs aduersatur *l. si is, qui nepotem 44. ff. hoc tit.* vbi iura cõsanguinitatis adoptione quæruntur. Etenim illic per consanguinitatẽ intelligimus ius fraternitatis, & agnationis; cùm consanguinei propriè dicantur fratres ex eodem patre geniti: licet magis generali nomine vocentur etiam cognati. Cæterùm agnati vltra fratres non propriè dicuntur consanguinei; sicut

sicut nec vterini, vel vulgò quæsiti, etiamsi eundem patrem certa opinione demonstrare possint, §. *vulgò quæsitos 4. Inst. de succes. cognator. l. vulgò 23. ff. de stat. hom.* Quòd verò is, qui in adoptionem datur, etiam cognatus fieri dicitur, *in d.l. qui in adoptionem 23. ff. hoc tit.* accipimus de cognatione ciuili, *l. si qua mihi 12. §. adoptiua 4.* ibi, *& ea demum cognationes contrahuntur in adoptionibus, quæ legitimæ essent, id est, quæ agnatorũ ius haberent. ff. de rit. nupt. l. 1. §. cognatione 4. ff. vnde cognat.*

8. Denique nihil refragatur *l. mulieres 13. C. de dignitatibus*, vbi desertè disponitur, mulierem nobilitari genere mariti, eiúsque privilegiis gaudere; id enim singulari Principum beneficio, in fauorem matrimonij, ita constitutum est, proindéque ad consequentiã non producendum, *l. quod verò 14. & duab. ll. seqq. ff. de legib.* &c. Vbi obiter admonendum, quòd is Nobilis sit, qui natus est ex patre nobili, & matre plebeia; quia mater per nuptias nobilitatem consequitur. *d.l. mulieres 13. C. de dignitatibus.* E contra verò natus ex patre plebeio, & matre nobili, plebeius est. Mater enim per nuptias facta est plebeia. Ergo, &c. Vnde nostram sententiam tenet Tiraq. *de nobilit. c. 15. n. 5. & 6.* Besoldus *in Politica, lib. 1. c. 11. n. 54.* & alij.

RESOL. CXXXV.

De electionibus Officialium ritè faciendis, & præsertim ab Illustrissimo Senatu Vrbis Panormi?

Pro quo primo aliqua notabilia proponuntur, & supponuntur.

Et quæritur, an Senatores eligentes indignos non solùm peccent mortaliter, sed teneantur resarcire damnum inde sequutum: & an sint periuri pro iuramento, quod ante electionem faciunt, vel facere debent?

Et quid, si electionem fecerint per secreta suffragia?

Et an peccent mortaliter eligentes dignos, omissis dignioribus?

Et an possit esse peccatum ex modo: vt si quis fraudibus vtatur in sortibus?

Et quid, si aliquis ex Senatoribus vnum pro alio legat, vel aliquam chartam ex tribus, quæ in pileo sunt, paulò grandiorem efficiat, vt illam facilius, aliis in pileo relictis, sumat, &c. Ex parte 2. tractatu 15. & Misc. 1. Resol. 67.

§. 1. SCiendum est, quòd de iure communi constat spectare ad Senatores ciuitatis Officialium electionem. Sic obseruarunt inter multos doctissimi Iurisconsulti Azeued. & Matienzo *in leg. 1. lib. 5 tit. 18. recop.* cum Villadiego *in polit. c. 1. §. 17. n. 31.* Deinde sciendum est etiam quòd electio Officialium nostræ ciuitatis ita practicatur: ex multis eliguntur tres per secreta suffragia, qui postea mittuntur in vrnam, & primus qui postea sine fraude à deputata persona sumitur, is officium consequitur. Quòd autem hæc electio per sortes sit valida, vltra Doctores quos citat & sequitur Sanchez *vbi infrà lib. 2. c. 38. n. 58.* tenet Portel *in addit. ad dub. regul. verbo Electio, n. 4.* & sic Romæ olim (vt loquitur Tacitus) vrna, quid esset agendum decernebat, vt & notauit eruditissimus Torrent. in illa verba Horat. *lib. 1. Ode 4.*

Nec regna vini sortiere talis,

vbi ait. Sortiri Iudices & Magistratus dicebant Romani, cúmque Iudices qui Magistratus ac Prouinciarum Rectores futuri erant, sorte eligebantur, quod etiã ex pluribus notauit eruditus Iurisconsultus Torreblanca *in epitom. delict. seu de magia, lib. 1. c. 2. n. 50.* & ad hunc morẽ allusisse Virg. 6. *Æneid.* in illis verbis,

Quæsitor Minos vrnam mouet,

Putauit Beroaldus in Suet. *c. 29. in vita Octauij Augusti*, & randem, sic etiam olim fieri in nostra Sicilia, ex Plutarcho obseruat Delrius *in disquis. mag. lib. 4. c. 4. q. 1.* His suppositis.

2. Dico primò, Senatores ante dictam electionem præstare iuramentum de bene eligendo, & sic faciendum esse testatur Auendagno *de exequend. mand. c. 19. n. 14.* vnde si benè non eligunt, periuri efficiuntur. Nam, vt notat Sanchez *in sum. tom. 1. lib. 3. c. 13. n. 3.* & Portel *vbi suprà, verbo Iuramentum, n. 20.* cum Maldero *in 2. 2. tract. 10. n. 6. dub. 9. concluf. 4.* Iuramentum quod faciunt Rectores & Consiliarij in Congregationibus, obligabit ad mortale, si materia sit grauis. Hoc accidit in casu nostro, quia agitur de electione officiorum magni momenti in damnum, seu vtilitatem Reipublicæ. Ergo, &c. Et ideò propter periculum tale iuramentum frangendi in multis partibus non præstatur, vt obseruat Bobadilla *in sua polit. tom. 2. lib. 3. c. 8. n. 46.* his verbis. [Aunque para justificacion de eligir los officios dispone la ley, que juren los Regidores de hazer la elecion bien, y fielmente. Verdad es, que no se practica assi, por la euidente sospecha de los perjurios, que suceden de los incautos juramentos, mayormente, que de ordinario estas elecciones se hazẽ appasionadamẽte.] Faxit Deus hoc in nostra ciuitate nunquã accidere. Sed quo pacto Senatores obseruabunt iuramentũ de bene eligendo? Respõdeo, &

3. Dico secundò, vt supradicti Senatores benè eligant, & iuramentum obseruent, asserunt multi debere ad dicta officia magni momẽti eligere digniores. Sed dicet aliquis, durus est hic sermo; durus quidem, sed verus & communis inter Doctores, accipe paucos ex multis. Doctus Iurisconsultus Auiles *in c. 17. prætorii, verbo Eligant, n. 2.* De iure communi ad Consilium ciuitatis spectat facere electionem Officialium, & talis electio debet fieri de magis idoneo. Ioannes Valerus *in differentiis vtriusque fori, verbo Electio, differ. 2. nu. 3.* Quilibet Distributor, seu Collator munerum Reipublicæ tenetur ea conferre dignioribus sub pœna peccati mortalis. Bobadilla *in polit. tom. 2. lib. 3. c. 8. n. 45.* [Toca a los Regidores la elecion de los officios, y deuen eligir los mas idoneos, espertos para ellos.] Bañez *in 2. 2. q. 63. art. 2. dub. 6.* Senatores infideles sunt & iniusti contra Rempublicam, & contra bonum eligendorum, si officia quæ distribuunt, suffragia omnium dispensent minus dignis, quia inter ipsos, & Rempublicam est pactum formale, vel virtuale de eligendo digniore. Ledesma *in summ. tom. 2. tract. 7. c. 2. difficult. 5.* [Quando la elecion de los officios se haze por votos y el que ha de ser parte, ò Ciudadano de la Republica cuyo es el officio, es pecado mortal de aceptacion de personas no eligir el mas digno. El exemplo es, quando los Regidores eligen los Ministros de la Republica, esto tienen communmente los discipulos de S. Thomas y se confirma, porque aunque estos officios principalmente se instituyan por el bien publico, y por la publica necessidad. Pero secundariamente se ordenan al bien de los mismos Ciudadanos luego, quando se cumple con el bien comun, tambien se ha de tener atencion a la dignidad, y meritos de los Ciudadanos, y el modo de proceder por votos se declara, que se distribuye en los Ciudadanos, y partes de la Republica luego ha se de guardar la forma de la iusticia distributiua:] Salon *in 2. 2. tom. 7. q. 63. art. 5. contr. 9. concl. 2.* Quando officia prouidentur per plura suffragia; ideò vult Respublica fieri electionem illam à pluribus, vt multorum iudiciis & rationibus propositis meliùs Reipublicæ consulatur. Repugnat autem omninò huic fini, & scopo eligere dignum, relicto digniore; ergo id non licet. Lessius *lib. 2. c. 32. dub. 3. n. 17.* Mens Reipublicæ, & Principis est, vt officia conferantur dignissimis, & cum tali onere permittit quædã conferri à supremis suis Officialibus, vel à Gubernatoribus oppidorum, vel à Præfecto militũ in militia.

Ergo

Sup. hoc lege doctrinam Resol. not. sex per totas.

idoneis,alioquin peccant in re graui cótra fidem,quâ Principi & Reipublicæ debent.Ioan.Maderiaga *in tr. de Senatu,c.*42.[En las eleciones,que los apuntamientos Consistorios,o Consejos hazen de los officios,que los Ciudadanos acostumbran poueer, y distribuir entre si mismos, es necessario guardar las reglas de la Iusticia distributiua sò pena de pecado mortal, y ansi se han de proueer de ordinario en los mas dignos, y mas bien quistos, y menos condicioso:si no es, que sean officios de poca importancia]Pet.de Arag. *in* 2. 2.*q.*63.*art.*3.Si Respublica ad plura suffragia eligeret ministros,quilibet sub peccato mortali teneretur suffragari digniori.

4. Docet etiam hanc sententiam Innocent. *in c.cùm olim,de restit.n.*2.& Platea *in l. humilioribus, C. de susceptor.n.*2.*lib.*10.cum aliis communiter.Ratio potissima est,quia hæc officia sunt bona communia,quę ordinantur in bonum Reipublicæ,& in dignitatem & honorem personæ;ergo dispensanda sunt dignioribus. Probatur antecedens.Nam dicta officia instituta sunt ad conseruationem & gubernationem Reipublicæ,& fructuosa sunt,& honorifica.Ergo respondent meritis tanquam præmia.Ex his apparet,vt notat Lessius *vbi supra,n.*15.quàm pessimè faciant illi Senatores, qui promouent eos tantum,qui sanguine, vel amicitia ipsis iuncti sunt,vel munera obtulerunt, vt priuatis ipsorum intentionibus meliùs seruiant, præteritis aliis longè aptioribus.His tamen non obstantibus.

5. Dico tertiò,aliquos asserere,esse opinionem probabilem illam,quæ docet in officiis sæcularibus sufficere eligere dignum,relicto digniori.Ita Caietanus *in summ.verb.Electio.* Vasquez *opusc.de benefic. c.*2.§.5. *dub.*13,*n.*97.cum Molfesio *in summ.tom.*1. *tract.*6. *c.*6. *n.*83.& Homobono *in exam.Eccles.part.*2.*tract.*9. *c.*4. *q.*7.Sed posset aliquis respondere,supradictos authores loqui in casu, quo Princeps supremus officia dispensaret:secùs autem si dicta officia dispensarent ministri inferiores, & maximè si hoc efficerent per secreta suffragia, vt est in casu nostro, & ita videtur sentire Maderiaga *vbi suprà.* Vel respondetur,supradictam sententiam esse contra communem opinionem Iurisconsultorum & Theologorum,& præter Doctores citatos illi aduersantur Gaugericus Hispanus *in summam Caietani,verb.Electio littera B.* Petrus de Ala *in tract.de decur.Christ.c.*16.Ioannes de la Cruz *in direct.conscient.part.*1.*præcept.*7.*q.*7.*art.*2.*dub.*11. *concl.*2. Malderus *in* 2.2.*tr.*1.*c.*1.*dub.*5.Reginaldus *tom.*2.*lib.* 25.*c.*3.*n.*35.*in fin.* Valentia *to.*3.*disp.*5.*q.*7.*punct.*2.§.5. Rebellius *p.*1.*lib.*3.*q.*4.*n.*13. Turrianus *in* 2. 2. *tom.*2. *disp.*23.*dub.*1.*n.*6.Vega *in summ.p.*1.*c.*8.*n.*4. Sed quidquid sit de probabilitate huius opinionis.

6. Dico quartò,Senatores eligentes indignos non solùm peccare mortaliter, sed teneri ad resarcienda damna ex tali electione sequuta.Ita Doctores citati, & Naldus *in summ.verb.Eligere, n.*6.Fernandez *in instruct.Confess.part.*2.*c.*21.*n.*5.Couarruuias *in reg.peccat.* §.7.*n.*6.cum Miranda *in Man.Prælat.to.*2.*q.*23. *art.*13. *concl.*2. Sed ponam hîc verba,quæ doctus Pet.Maderiaga *in citato libro de Senatu,c.*42. piè & solidè scripsit,[Quantos destos peccados se beuen algunos pidiédo el officio,que no merecen,y los,que ruegan por ellos, y los que consienten sin acordarse jamas de confessar los,ni de restituir los daños,que aquel hizo ala Republica,que no faltara,que hazer con ellos, el dia del juyzio.] Itaque Senatores peccabunt mortaliter,cum onere restitutionis & erunt periuri eligentes indignos,non autem ad restitutionem tenerentur, nec peccarent mortaliter, secundùm opinionem Caietani,& Vasquez *vbi suprà*,si eligerent dignos omissis dignioribus,secùs secundùm aliam opinionem positam in dicto secundo. In altero etiam casu peccabunt mortaliter,de quo dicemus in sequenti dicto.

7.Dico quintò,electi ad supradicta officia postquâ in pileo positi sunt(vulgò dicitur *in birretta*)si æqualiter aliquis ex Senatoribus vnum pro alio legat,vel aliquam chartulam ex tribus paulò grandiorem efficiat,vt illam faciliùs aliis in pileo relictis sumat, is peccat mortaliter,propter iniuriam,quam fraudulenter infert aliis duobus in re graui. Nam, vt diximus, supradicta officia non solùm ordinantur ad vtilitatem Reipublicæ; sed etiam ad vtilitatem & honorem ciuium;sunt enim fructuosa,& honorifica.Et ita in terminis docet Suarez *de Regil.tom.*1.*lib.*2.*c.*22.*n.*16.vbi sic ait.Quartò potest hoc esse peccatum ex modo, vt si quibus fraudibus vtatur in sortibus,sicut in ludo, tunc enim esset iniustitia.Sanchez *in summ.to.*1.*lib.*2. *c.*38.*n.*68.sic etiam asserit.Esset iniustitia missis sortibus inter eos,qui non habent partem ad rem illam, vel si excluderentur aliqui habentes partem, quia in priori casu æqua statuetur conditio habentium ius impar, in posteriori autem defraudarentur potientes æquali iure.Sic ille,quod antea docuerat Toletus *lib.* 4.*c.*15.*n.*2.cum Sayro *in Claui Regia,lib.*4.*c.*5.*n.*20.& postea docuit Martinus Bonacina *de leg. disp.*3. *q.* 5. *punct.*3.*n.*12.

8.Scripsi hæc ad instantiâ Vincétij Vanni Syndici meritissimi huius ciuitatis, viri integerrimi, & amicissimi.Faxit Deus,vt sunt profutura,si nó ad electionẽ dignioris, vt probaui dicto secundò,saltẽ ad abominationẽ fraudis,de qua paulò suprà in dicto quinto.

RESOL. CXXXVI.

An minor pars in aliquo Capitulo possit concurrere cum maiori ad eligendum indignum? Sup.1. diffic. huius tit. in tom.7.tr.6. Res.27.& lege etiam doctrinam Res. eius primæ not.

Et quid,si est dubium de indignitate personæ eligendæ?

*Et cursissimè docetur,quod electores non possunt renunciare iuri suo, cum non sit priuatum ius, sed publicum totius Collegij,vel Communitatis.*Exp.10.tr.13. & Misc.3. Res.31.

§.1. AFfirmatiuam sententiam nouissimè docet Bordonus *in Cons.Regular.to.*2.*resol.*61.*n.*32. tum quia in tantum peccat sic suffragando,in quantũ cùm à minori parte non pẽdeat valor electionis,sed à maiori *c.Quapropter,c.In Genesi.c.Vt Ecclesia. de Elect.* Tum quia causa remota non attenditur,sed proxima, quæ verè,& efficaciter influit in effectum.*leg.Sed & si plures.*§.*Interrogato ff.de vulg. & pupill.substit. l. Cùm de hoc ff.de except.iud.* Oldradus *consil.*25.*sepult.* Causa autem proxima est maior pars,remota verò est minor: ergo ea attendenda est in ordine non solùm ad electionem validam,sed etiam licitam,seu illicitam.Facit dictum Prophetæ:*Cum sancto sanctus eris, & cum peruerso peruerteris.*Et minor pars conformandò se cum maiori,quod secreto sine dubio contingere debet,non dicitur cooperari,& consentire, neque approbare illorum factum, sed tantùm permittere ex materiali suffragatione votorum. Confirmatur,quia ex probatis non tenentur suffragari digno in tali casu, cùm agant actum frustratorium,neque possunt renunciare iuri suo,cùm non sit priuatum ius, sed publicum totius Collegij ergo possunt fingere se indigno suffragari,licèt formaliter non suffragentur. Vt scias, quando hic casus occurrerit,quid in electionibus & votis suffragandis facere possis,in tom.7.tr.2. lege doctrinam Resol. 216.217. & 218. & in to. 9.tract.7. ex Res.9.§.1. & 2. & lege Resolutiones annot. primæ huius Res.

2.Sed si hæc opinio esset admittenda à multis scrupulis Electores immunes essent. Sed non possum recedere à negatiua sententia, quam communiter docent Doctores, quos citat, & sequitur Peyrinus *de Suddito tom.*1.*quæst.*1.*cap.*31.§.2. *quæst.*4. qui citat Sotum,Vasq.Vegam,& Bañez;quibus ego addo Lessiũ, *lib.*2.*c.*34.*dub.*13. *num.*60. Ratio est,tum quia ille ab aliis est iniquè intrusus, cui iniquitati nullo colore fauendum est:Tum quia eligere indignum est intrinsecè malum, quod nulla ratione fieri potest licitum Sup. hoc quamuis recitanter & cursim in tom.9.tr.7. ex Res.106. lege à lin. eius 7. & vers. Los Electores,& alias Res. eius not.

Non

Non nego tamen, quod si Elector est dubius de indignitate personæ eligendæ, potest se cum timoratis Dei conformare: at si est omninò certus de indignitate, nequaquam debet enim indicare, illos non habere eam certitudinem de indignitate eligendi, quam ipse, sed potiùs contrariam.

RESOL. CXXXVII.

An accusatus, vel denunciatus debeat expelli ab electione?

Et an propter malam famam apud bonos viros talis ineligibilis sit? Ex p. 10. tr. 13. & Misc. 3. Res. 32.

§. 1. AD hoc dubium etiam respondet Peyrinus *de Subdito, tom. 1. q. 1. c. 31. §. 9. Dico quarto*, accusatus de aliquo delicto non est capax electionis. Nauarr. *lib. 5. cons. de accusat. cons. 6.* Rodriq. *in summa, c. 105. n. 2.* Probatur, quia in potestate vnius maleuoli, inuidi, & amici esset meritissimos viros à promotione ad dignitates, maximè, quæ per concursum dantur, ablegare. Id tamen debet intelligi, modò accusatus non sit grauatus apud bonos viros de tali peccato; nam hoc casu propter malam famam ineligibilis esset, vt habetur *c. Omnipotens Deus, de accusat.* & docet Naldus *in sum. verb. Infamia. n. 1.* & Molfesius, *tom. 1. Summ. tract. 6. n. 29. & 30.* Hucvsque Peyrinus.

2. Sed hoc vltimum non admittit Leandrus à Murcia *in c. 8. Regul. Sancti Francisci, c. 12. n. 10.* vbi sic ait: [Pace istorũ DD. esta doctrina no la tengo por verdadera, porque la infamia aun no haze, ni vale por vn testigo mayor de toda exception, como lo enseñan Lessio *de iustit. & iure, lib. 2. c. 29. dub. 16. n. 146.* y Portel *verb. Correctio Fratrum, n. 35.* ni haze semiplena prouãça para que alguno pueda ser juzgado, ni prueua en manera alguna, sino solo sirue, y haze oficio de acusador, abriendo camino al juez para que pueda proceder à la inquisicion especial, como lo determina el Derecho *in cap. Tua nos, de cohabitatione Cler. & mul. leg. 3. §. Testibus ff. de Testib. & c. Testes, §. Alia est fides, 4. q. 3. & c. Præterea.* vbi Abbas *n. 3. de testib.* Bartolus *in l. de Minore. §. Tormenta ff. de qu. & in l. Proprietatis. C. de probationib. & c. Tam litteris, de Testib. & leg. Decurionum, C. de pœn.* Parisius *cons. 10. n. 9. lib. 2.* Decius *cons. 54. col. 2. versic. Sic etiam.* Valascus *consult. 176. n. 7.* Luego no deuen ser repelidos de la elecion, los que solo estan infamados de algun delito, porque la dicha infamia no puede seruir de prueua alguna: y assi esta acusado con infamia, no es mas, que tener dos acusadores: pero no prueua contra si, por quanto, como queda prouado, la infamia solo sirue, y haze oficio de acusador; pero ni le haze ni le puede hazer de testigo: y assi el acusado con infamia, no tiene prueua alguna contra si; pues que razon ay para que sea condenado real y efectiuamẽte, no dexandole concurrir? Y se confirma, porque como enseñamos en el *c. 8. n. 8.* no basta el dicho de vn testigo para repeler à vno de la elecion, aunque jure que inhabil: la infamia no prueua tanto como vn testigo; luego mucho menos podrà serlo por ella. Item, porque como diximos en el *cap. 9.* en el *n. 11.* para que sea vno repelido de votar en la elecion, se requiere que sea vltimamente conuencido, y que se proceda juridicamente en la causa, el que solo està acusado, aunque tenga contra si la infamia, no solo no està conuencido, pero ni tiene semiplena provança contra si; luego no deuer ser repelido de la elecion: ni conuence lo contrario el *cap. Omnipotens Deus.* De accusationibus, que alega Peyrinis por su sentencia, porque alli habla el texto, en caso que pueda auer lugar, para que antes de la elecion, el acusado, y infamado se pueda purgar, y prouar su inocencia como consta clarà ente del texto que manda que se haga assi, con aquellas palabras: Cùm antea requiri, & discuti debeant: pero quando el caso es tan apretado, que no ay lugar de hazer estas prueuas, porque la elecion se ha de hazer; luego no puede ser repelido el assi causado, aunque estè infamado, si no està conuencido iuridicamente: porque en caso de duda, es meior la condicion del que possee su derecho para la elecion, como realmente le possee el assi acusado.] Ita Leandrus.

RESOL. CXXXVIII.

An si electio remaneret apud duos, vnum alterum eligere possit?

Et quæritur, an aliquis possit seipsum eligere, cùm facultas eligendi pluribus commissa est?

Et tota doctrina huius Resolutionis est valde notanda pro praxi: vbi etiam breuissimè deducitur, quod qui voci actiuæ renunciat, remanet priuatus passiua.

Et infertur: quod in dubio actus debet interpretari validus. Ex p. 10. tr. 13. & Misc. 3. Res. 33.

§. 1. AFfirmatiuam sententiam tenet noster doctus Pater Pasqualigus, *decis. 253. n. 4.* & penes ipsum Ancharanus *in c. Nullus de Elect.* Paulo de Eleazariis *ibid. n. 13. tom. 2. Repert.* Ioannes Andreas *in Reg. In toto de reg. iur. in 6.* Panormitanus *p. 2. cons. 25. nu....* Biax *in Direct. Elect. p. 3. c. 23. n. 3.* Boich. *c. Quia propter de Elect. n. 1.* Tuschus *lit. E, concl. 72. & 78.* Sigismundus *de elect. & potest. Prælat. p. 1. c. 3. dub. 24. n. 5.* & alij. Hoc autem potest contingere, si vnus vtatur eligendi potestate, & alter cedat iuri suo eligendi; tunc enim ille hunc eliget, vt docet Ancharanus *vbi suprà*, & Eleazarius *n. 13.* & hic consentiet electioni suæ. Hic autem erit electus à toto Collegio, quia licet ad Collegium constituendum requirantur plures, potest tamen ad vnum deuenire, & tunc residebit in illo tota potestas Collegij. Secundo modo potest cõtingere, si vnus ab alio palam eligatur, & electus consentiat suæ electioni, & hoc pacto augeat numerum: in hoc enim casu seruatur id quod ius præscribit, *cap. Quam 18. q. 1.* Quod videlicet electio debeat esse concors; non enim esset concors, si electus in alium consentiret. Vnde talis electio erit à toto Collegio. Quod autem consentiendo suæ electioni possit augere numerum, patet, quia non incipit ipse suam electionem, & proinde non est ambitiosus, sed ab alio inceptam complet. Ex his colligitur, ait Pasqualigus, quod in nostra Religione Clericorum Regularium Theatinorum potest sequi electio Canonica vocalis Capitulo Generali interfuturi: etiam si Electores ad duos tantùm reducantur; quia licèt prior modus non habet locum; quia qui voci actiuæ renunciat, remanet etiam priuatus passiua, vt habetur *p. 3. Decret. c. 1. n. 2. & 3.* habet tamen locum posterior modus: nam vnus potest alteri suffragari, & iste electioni suæ consentire, & electio erit canonica, vt iam patet ex dictis. Quod præsertim habet locum, qui iuxta Constitutiones huius Congregationis *p. 3. c. 1. verb. Nulla electio, &c.* permittitur vnicuique in electione huiusmodi accedere ad seipsum, dummodò ante scrutinium omnes, & singuli Electores in id consentiant. Et Constitutiones huiusmodi confirmatæ sunt à Summis Pontificibus cum amplissimis clausulis, & derogationibus omnium, quæ ipsis obstare possunt. Et ideò post Pasqualigum, & Alios Doctores *vbi suprà*, hanc sententiam tenet ex nostris Pater Vidal *in Arca Theol. mor. tit. de elect. Inquisitiua per totum*, in qua latè, & doctè probat canonicam electionem fieri posse inter duos, vt aliquando efficitur in nostra Religione inter duos vocales tantùm per accessum ad seipsum. Et ex variis rationibus probat latè, vt dixi, & solide quod Capitulũ secundũ ius canonicũ subsistere legitimè potest in duobus

Ad firmandã doctrinam huius Res. in tom. 9. tr. 7. lege Doctrinam Res. 10. per totam.

duobus tantùm vocalibus,& electio est canonica,quàuis aliquando palam fiat,sicut etiam censetur valida, licita,& legitima electio facta inter duos solùm vocales per accessum vnius ad seipsum cum alterius libero cõsensu,insistendo tum iuri communi, tum etiam speciali Religionis. Et hæc omnia superiùs dicta confirmat Bart. *leg.si consul.ff.de adopt.* existimans aliquem posse seipsum eligere dum facultas eligendi, pluribus commissa est,non verò quando vni tantùm est demandata. *leg. Si mandauere,§. si tibi.ff.mandato.* Et hanc sententiam probabilem esse putat Bonac. *de Elect. Pontific. concl.3.punct.1.n.11.* quia, ait ipse, cùm facultas eligendi pluribus commissa fuit, electio sit à Communitate, à qua singulares personæ seorsim sumptæ inadæquatè distinguuntur;& hæc distinctio sufficit ad collationem Dignitatis,& iuxta istam distinctionem, facilè solui possent rationes aliorum Doctorum.

Sup. hoc in Resol. præcedenti. §.1. post medium à versu An autem dictus.

2. Verùm negatiuam sententiam tenet Nauarrus, *lib.1.concl.6.de elect.n...* Miranda *in Manual. Prælat. tom.2.q.23.art.5. concl.25.* Azorius *tom.2. lib.4.cap.5. q.8.* Rodric. *in qq.regul.tom.2.q.53. art.12. sub finem.* Sopranus *de Elect.Pontif.lib.4. c.8.q.6.* Romanus Villadiego, Gambarus, & Panormitanus penes Bonacinam,*vbi suprà*: quibus ego addo nouissimè Patrem Bordonum *in Consiliis regularium.tom.2.resol.61.n.59.* Probatur, quia in hoc casu impossibile est seruare essentiam electionis, quæ est assumptio vnius ex pluribus, ad minus ex duobus, quia pluralitas saluatur in duobus, *reg.40. in 6.* in casu autem presenti non sunt duo,quorum alter possit elegi, eo quod si vnus eorum est Prior,iam eligibilis non est,si verò non sit superior adhuc alter eorum non est eligibilis,nimirum ille, qui debet eligere; non enim potest idem eligere, & eligi, cùm nemo possit oriri à seipso: ergo electio remanet tantùm respectu vnius, quod est contra naturam electionis quæ ex pluribus est vnius vocatio. Et probatur *Act.* 1. de electione S. Mathiæ, ibi enim ita dicitur. Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati toto tempore quo intrauit & exiuit inter nos dominus Iesus, incipiens a baptismate Ioannis usque in diem qua assumptus est a nobis, testem resurrectionis eius nobiscum fieri vnum ex istis:& statuerunt duos, Ioseph, qui vocabatur Barsabas,qui cognominatus est Iustus, & Mathiam, & orantes dixerunt: *Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris ex his duobus vnum.* Ecce quomodo electio est vnius ex pluribus. Secunda ratio desumitur *ex cap. Quia propter de elect.* quæ est,vt maior pars consentiat in aliquam; hic autem non datur maior pars,nec minor,neque vota dicuntur secreta. Et in primo modo adducto à Pasqualigo, electio in qua eligendus renuntiat voci actiuæ non saluatur, quod dicatur electus à toto Collegio, quia licet in vno tantùm saluaretur ius actiuum,necesse tamen est, quod electio fiat vnius de pluribus, siquidem electio essentialiter accepta ex parte iuris passiui includit pluralitatem ex suprà probatis.Secundus modus non videtur subsistere, quia supponit electionem non posse consistere sine illo accessu,& consensu, consequenter propriè qui consentit dicitur eligere seipsum,nec obstat,quod ipse non inceperit electionem, quia eam perfecit, & absoluit, quod maius est:ergo verè seipsum elegit.

3. Et hæ sunt opiniones circa præsentem quæstionem. Quid ego sentiam dicam breuiter: Puto itaque vtramque sententiam esse probabilem,adhæreo tamen ego priori affirmatiuæ, tanquam probabiliori, quam, præter Doctores citatos; tenet etiam Samuellius, *de Elect.disp.3.tract.1. controu.8. per totam*,qui etiam facit mentionem de tali electione,quæ aliquando in nostra Religione euenire à nobis,suprà obseruatum est,& illã defendit. Sequor libenter hanc sententiam ex illo Axiomato iuris,quod in dubio actus debet interpretari validus,*leg.Quoties,ff.de reb.dub.leg.Quoties,ff.de verb. oblig.leg.Si quando,ff.de legat.1.* Abbas *cons.62.In controuersia,col.1.n.7. vers.3. lib.2.* Rolandus à Valle, *cons.68.n.23.& seqq.vers. Quintò considerandum,lib.3.* vbi extendit ad omnem actum,latè Romanus,*cons.180. Si admittimus,n.4.cum sequentibus*,vbi extendit ad omnem disputationem,videlicet Contractus,Testamenta, Iuramentum,Attestationes, & Priuilegia, Bertazolus, *de clausulis Instrum.clausul.1. gloss.4. n.5. & in repert. leg.Si quis maiour.Cod.de transact.n.*506. Pichardus *ad §.Si quis alium,n.4.de Inutil.stipulat.* Ferrerius *in Consuet.Cathalonie,gloss.1.n.151.* Vnde omnis interpretatio admittitur ad sustinendum actum.Rota,*decis.469.n.3. part.2.recent.* Rolandus à Valle, *cons.61.n.26.lib.3.* Cardinalis Tuschus *tom.4. littera A. concl.136.n.14.* & ista, quæ sit pro validitate actus est regina aliarum interpretationum,Cephalus *cons.51. n.39.* Cardinalis Mantica,*de coniectur.vlt.volunt.lib.12. tit.17. num.13.* etiamsi aliquid quandoque dispensatur præter intentionem agentium,*c.1.§.Idem quoque in fine, de dispensat.Impub.lib.6.* Federicus de Senis *cons.15.n.5.* Itaque cum nostra sententia faciat pro validitate electionis,ex superiùs dictis,sequenda videtur.

RESOL. XXXIX.

An Proreges,vt vulgò dicitur: Nella nomina degli Officiali *teneantur proponere Regi digniores?*

Et an ipsemet Rex teneatur eligere digniores ad officia sæcularia, sed non teneatur ad restitutiones eligens tantum dignos?

Et an suprædicta procedant à fortiori in nominatione Episcoporum,Abbatum,&c.

Et an pro suprædicta nominatione possint Proreges pecuniam accipere? Ex p.6.tr.6.& Misc.1.Res.2.

§.1. VIdetur respondendum sufficere proponere dignos omissis dignioribus:nam ad officia sæcularia non tenetur eligere digniores,sed dignos,vt docet Caietanus, Vasquez & alij, quos ego ipse citaui *in 2. part.tract.1.Miscellaneorum,res.vltim.* Et ratio est,quia forma iustitiæ distributiuæ tantùm est seruanda necessariò, quando dispensatur aliquod bonum commune, quod ciuibus debetur: sed in electione hac de qua loquimur, hæc officia non sunt bona communia debita ciuibus,ergo,&c.Secundò,quia iustitia distributiua dicit ordinem totius ad partes:hæc autem officia publica non dicunt ordinem totius ad partes,sed tantùm ordinem ad totum, cùm sint instituta in ministerium totius.Tertiò eligendo dignum in hoc casu,nulli irrogatur iniuria; non Reipublicæ, cùm eligatur dignus & sufficiens;nec ipsi digniori, quia cùm hæc officia non sint instituta in præmium & vtilitatem digniorum,non debentur ipsis ex iustitia.Quartò,Respublica constituit Regem vt supremum Ministrum,qui possit eligere reliquos Ministros inferiores,sicut constituitur Oeconomus ad eligendos operarios in domo Domini sui: sed Oeconomus non tenetur ex iustitia distributiua eligere digniores:ergo nec Rex.

Quæ hîc est suprà Resol. 115.& hic infrà in Res. seq.

2. Sed his non obstantibus ego puto Proreges teneri ad proponendum Regi pro officiis digniores: quia communis opinio est ipsosmet Reges teneri eligere digniores etiam ad officia sæcularia:& ita præter Malderum, Reginaldum, Valentiam, Turrianum, Rebellium,Vegam,Ioannem de la Cruz, & alios, quos ipse citaui *in d. res.* tenet etiam Ioannes Vvigers *de iust.& iur.tr.7.c.1.dub.3.n.7.* Anguianus *de legib. lib.2.contr. 8.n.30.& 33.* Syluius *in 2.2.D.Thomæ,q.63.art.2.quæritur 6.* Tannerus *tom.3.disp.4.q.8.dub.2. n.22.* Lessius *lib.2. c.32.dub.3.n.15.* Salonius *tom.1.in 2.2.q.63. a.2. cõtr.9* Peguera *in Pract.crim.c.7.n.10.* Sotus *de iust.lib. 3.q.6.a.4.* Aragonius *in 2.2.q.63.* Guttierr.*Canon.q.lib.2. c.11.n.42* Molria *de Primogenit.lib.2.c.5.n.66.* Grãmaticus *cons.6.n.11* Banez *in 2.2.q.63.n.21.concl.4.* & Villalobos

Sup. hoc signanter in Res. seq.

lobos *in summ. tom. 1. tract. 8. disc. 6. num. 6.* vbi sic ait. [Tambien los Reys estan obligados a dar estos officios a los mas dignos. Prueuase esto, porque se deuen distribuir segun justicia, como los beneficios, y casi se siguen los inconuenientes, que en los beneficios que sedan a los menos dignos. Lo secundo, porque los Reyes no tienen lleno y absoluto dominio dominatiuo en estos officios, sino solo gouernatiuo, como dize S. Thom. y como tampoco la Republica le tiene: porque el dominio dominatiuo es para vtilitad propria, y el gouernatiuo para comun, y es llano que no puede conuertir estos officios en proprios vsos, luego segun esto obligacion tendra a darlos a los mas dignos. Lo tertio, porque si la Republica proueyera estos officios auialos de dar por votos, y qualquiera Ciudadano tenia obligacion de eligir el mas digno, y pues el Rey no tiene mas potestad que la Republica le da; Porque nemo dat, quod non habet, bien si sigue que tiene obligacion de darlos a los mas dignos. Confirmase esto, porque los que son verdaderos Reyes tienen toda su potestad de consentimiento tacito o expresso de la Republica, y la razon natural dize, que ninguna Republica da tan plenaria potestad al Rey, que haga lo que el quisiere, sino que haga lo que a ella le esta mejor, ni aun se la pudiera dar de otra manera, y assi no se la da como à Señor absoluto, sino como Administrador.] Hæc Villalobos.

Sup. hoc late & signanter in Ref. 1. not primæ huius Ref.

3. Dicendum est igitur, quòd rationes de digniore eligendo ad Ecclesias & beneficia Ecclesiastica, procedunt etiam in electione & prouisione munerum publicorum sæcularium, atque Reipublicæ Magistratuum, officiorúmque gubernationis & administrationis iustitiæ: ex quibus totius Regni regimen Ecclesiasticique ac sæcularis status moderatio plerumque pendet. Et probatur præterea *ex text. in Authent. vt iudic. sine quoquo suffrag. §. eos autem, collat. 2. ibi.* Honestiorum quosdam ad administrationes dirigere. Et iterum *ibi.* Testimonium habens quidem, quia sit optimus. *text. in Authent. de defensor. ciuit. in princ. versic. iterim, ibi.* Sed inuicem vniuersi nobiliores, vbi Gloss. *verb. nobiliores*, inquit, notabiliores esse eligendos, quam ibidem scribentes sequuntur *l. ad scribenda, C. de Decurion. lib. 10. ibi*, dignissimi meritis & facultatibus. Siue etenim hæc publica munera conferantur vt onera Reipublicæ, quę priuati ad eius ministerium subire tenentur, vel vt bona, & honores ipsius communitatis, vtroque casu peccatur digno conferendo, omisso digniore. Priori quidem, quia conferens non seruat illam iustitiæ & rectitudinis rationem in regimine communitatis, qua vti debet erga ipsam Rempublicam; cùm teneatur digniorem muneribus publicis præficere, vt *in dict. c. licet ergo, & in c. vnico, vt Ecclesiast. benef. & in c. vilissimus 1. q. 1.* Posteriori autem casu peccat Princeps Communitatis aduersùs iustitiam distributiuam, iuxta quam tenetur Reipublicæ honores & bona subditis distribuere secundùm cuiusque dignitatem; vt dignior digno; melior bono in his assequendis preferatur. Concedo tamen, quòd hæc iniuria non est contra iustitiam commutatiuam, ac proinde non obligat ad restitutionem.

4. Restat modò respondere ad argumenta contraria. Et ad primum dico, Officia publica, etsi non sint bona communia in vtilitatem particularium ciuium, dispensanda esse nihilominus iuxta formam distributæ ex commutatiua iustitia; quia tenetur ex officio distributor eorum dispensare illa prospiciendo vtilitati Reipublicæ.

5. Ad secundum similis est solutio, iustitiam distributiuam secundùm se dicere ordinem totius ad partes: commutatiuam quoque secundùm se dicere ordinem vnius partis ad alteram: nihilominus dicit etiam aliquando commutatiua ordinem totius ad partes, non quidem secundùm se, sed quando talis ordo ex officio debetur toti. Et quia Communitati debetur vtilior Minister, hac ratione debet etiam ex iustitia commutatiua elector illius talem eligere. Hoc est dictum, licèt hæc officia non sint debita meritis ciuium, vt talia officia, debentur tamen dari pro meritis; quatenus habentes merita sunt necessarij bono Reipublicæ, cuius vtilitati tenetur elector ex officio prospicere. Vnde quando forma iustitiæ distributiuæ simpliciter seruanda est, distribuitur bonum totius in partes, ut partes illius Communitatis: quando verò forma distributiuæ seruanda est, non simpliciter, sed quia sic exigit bonum totius, distribuendum est bonum illud in partes digniores, non vt in partes simpliciter, sed tanquam in partes necessarias bono totius.

6. Ad tertium dico fieri iniuriam Reipublicæ, cuius vtilitati non prospicitur eligendo dignum relicto digniori, qui commodè haberi poterat in re adeò graui, qualis est ipsius gubernatio, & administratio iustitiæ.

7. Ad quartum dico Oeconomum non teneri eligere digniores operarios, quia cius officium tantùm est quærere sufficientes: quòd si dominus committeret ipsi, vt consuleret vtilitati domus suæ, quantum commodè posset; peccaret grauissimè, & ageret infideliter contra suum officium, si eligeret dignos relictis dignioribus, quos commodè poterat habere. Et similiter Rex, & quiuis elector peccat eligendo dignos, relictis dignioribus, quos commodè habere potest, quia non prospicit vtilitati Reipublicæ, ad quod tenetur ex officio, & sub quo vinculo ac pacto susćepit regnum.

8. Verùm demus contrariam sententiam Caietani, Vasquez & aliorum esse probabilem: nempe Reges sufficere, si eligant ad officia sæcularia dignos prætermissis dignioribus. Tamen adhuc puto ad quæstionem propositam respondendum negatiuè; quia non valet consequentia. Rex potest eligere ad officia minùs dignos: ergo Proreges possunt pro dictis officiis non digniores, sed dignos proponere: quia potestas illa eligendi minùs dignos Regis est & non Proregis. Qui quidé Rex supponendus est rationabiliter semper velle eligere digniores, licèt possit minùs dignos eligere: quòd quidem quis sanæ mentis negabit relinquendum esse arbitrio suo & non Proregis; qui quidem Prorex, si in nominatione præsentaret minùs dignos relictis dignioribus, ipse electionem faceret de dictis minùs dignis, & non Rex. Ergo, &c.

9. Concedo igitur Regem à Proregibus exigere vt dignissimos semper nominent: vnde contrarium facientes peccare mortaliter dicendum est. Et ita nostram sententiam in terminis docet nunquam satis laudatus Pater Petrus Hurtado Societatis Iesv *de Incarnat. disc. 12. sect. 15. subiect. 3. §. 250. & 251.* vbi sic ait. Tertiò deduco Principem non peccare munera deferendo minùs digno, si absolutè deferat digno. Rex enim non tenetur optimum quemque eligere; satis est si eligat bonum. Fateor si semper aut frequentiùs omitteret digniores; tunc fore peccatum graue contra iustitiam distributiuam: qui ex frequenti non optima distributione imminent Reipublicæ grauia damna. *Peccant tamen administri priuati non eligentes, aut proponentes digniores, quia Princeps ab illis exigit id munus.* Ita Hurtadus; qui, vt visum est, licèt teneat posse Regem eligere minùs dignos: rectè tamen negat Ministros posse illos Regi proponere prætermissis dignioribus. Ergo hoc faciendo Proreges in culpam incidere dicendum erit. Et si Rex dato quod posset eligere minùs dignos, per Hurtadum peccaret mortaliter, si frequenter id faceret; quantò magis dicendum est peccare Proreges, si frequenter illos ad dicta officia relictis dignioribus Regi proponerent.

10. Sed dicendum est cum ipso Hurtado, etiamsi non frequenter id facerent Proreges; peccare tamen:

nam,

nam, vt dictum est in eis non militant rationes, quæ secundùm Caietannm, & alios Doctores militant in Rege. Et ideò magnus ille vir Regens Aponte postea nostræ Religionis Presbyter *in tr. de potest. Proregis, de electione officialium, tit. 5. §. 5. n. 6.* Sic asserit. Perpendendum est pro nominationibus officialium, quæ in dies fiunt sacræ Maiestati à Proregibus, quod non debent in hoc gratificare personas, nec attendere ad præces, vel aliorum intercessiones; sed cunctis viribus inuigilare ad benè se informandum de bonitate, qualitate, & sufficientia personarum, & inter eas absque alia passione proponere meliores & digniores; alias ipsorum conscientia oneratur & non Regis. Ita Aponte. Cui etiam addo ex Iurisconsultis Tassonum *in Pragmat. de Antifato, versic. observ. 2. n. 102.* vbi ex Diuo Thoma docet etiam Proreges Peccare contra iustitiam distributiuam in nominatione officialium; quæ omnia superiùs dicta procedunt à fortiori in nominatione Episcoporum, Abbatum, &c.

Sup. hoc in tom. 2. Resol. 5. vbi late in Resol. 206.

11. Nec desinam etiam hîc admonere secundùm aliquos nó posse Proreges licitè pro tali nominatione ad aliquod officium pecuniam accipere. Et ita docuit Pater Hernandus de Mendoza Societatis IESV *in tractat. de Tractis*, ad Comitem de Lemos tunc Neapolitanum Proregem, vbi *dub. 3. in fin.* sic ait. [Y con esto he acabado los Tratados que por orden de V. E. començe luego quellegue a este Reyno. Por los quales vera V. E. que ni de gracias, ni de officios, ni de nominas puede sacar vn real de prouecho fuera de a quel salarie, y de aquellos officios vendibles, que publicamente le concede su Magestad. Et *in tract. de Gratiis cap. 5. in fine.* sic ait. Lo mismo digo de las nominas, que V. E. huuiere de hazer para su Magestad; porque verdaderamente consentir que estas se hagan por dinero, es vna de las majores vellaquerias, que se pueden hazer en esta materia, y mereceria el Virrey, que tal hiziesse ò consentiesse, ser affrentosamente priuado del officio.] Hæc ille. Quæ quidem ab optimis Proregibus obseruata sunt, & obseruanda puto. Quibus etiam in mentem adducam verba illa Cornelij Taciti *lib. 13. Annalium*, vbi sic ait. Nero cùm optimæ speciei iuuenis esset, curiam ingressus, egregia multa se esse facturum promisit, & inter alia quod nihil impenetralibus suis venale, & ambitiosum esset permissurus.

Sup. his infra tom. 2. Resol. 202. & 204.

RESOL. CXL.

An Principes teneantur ad officia sæcularia eligere digniores?

Ex quo cursissimè infertur, quid, quando electio fit per plura suffragia? Ex p. 4. tract. 4. & Misc. Resol. 172.

§. 1. AFfirmatiuam sententiam cum Theologis & Iuristis docui *in parte 2. tract. Miscellan. 1. resolutione 67.* quam etiam nouissimè docet Villalobos *in summ. tom. 2. tract. 8. difficult. 6. num 8. & 9.* vbi sic ait. [Caietano tiene que no ay obligacion en el caso de la tercera conclusion eligir el mas digno, el fundamento es lo vno porque el fin con que se instituyeron estos oficios no es premiar los subditos; si no soler prouer à la vtilidad publica, luego no ay obligacion de justiçia distributiua de eligir el mas digno; lo segundo porque el Rey es señor destos oficios, pues que los vende de hecho, que si no, no los pudiera vender, y assi siendo señor podra los dar à quien quisiere como sera digno. Al primero destos fundamentos se responde, que aunque el fin primario de la Republica en instituyr estos oficios, no es premiar los subditos es el fin secundario como se dixo en los beneficios: al segundo respondo que el Rey no tiene pleno dominio en estos oficios, sino solo gubernatiuo y no arguye el contrario el venderlos, porque no los puede vender si no es en prouecho de la Republica y con algunas moderaciones, loqual no fuera si tuuiera pleno dominio.] Sic ille, & ante illum Molina *de primog. Hispan. libro secundo, c. 5. num. 66.* & vt dixi, communis sententia Theologorum & Iuristarum.

Quæ hîc est supra Resol. 135. §. Dico tertiò, sed lege eam per totam, & ex Resol. 139. §. 2. signanter à lin. 3.

Sup. hoc late infra in tr. 3. Resol. 202. & in aliis eius not.

2. Sed his non obstantibus non est negandum contrariam sententiam esse probabilem, & ideò Turrianus *in select. disp. cent. 2. cens. Theol. dub 87.* sic ait. An sit probabile posse eligere Principem dignum ad officium sæculare sine peccato, relicto digniori. Affirmat Vasquez, & est ea opinio probabilis, & in praxi recepta. Hæc Turrianus.

3. Non desinam tamen hîc apponere opinionem Sanchez circa præsentem quæstionem, ideò *in opuscul. tom. 1. lib. 2. c. 1. dub. 36. nu. 15.* sic asserit. Quando electio non fit per plura suffragia, sed ab vno tantùm electore, nec est necessariò facienda de partibus illius communitatis, probabilius est contra secundam sententiam non esse acceptionem personarum, nec peccatum mortale prætermittere digniorem, vt quando Rex eligit Præsides, vel Auditores Regios, vel Prætores, &c. Probatur, quia tantùm quis tenetur distribuere secundùm ordinem iustitiæ distributiuæ, & oppositum facere est acceptio personarum quando dispensat bonum commune quod debetur ciuibus in quantum sunt partes illius Reipublicæ. Sed in hac electione illud officium non est bonum commune debitum ciuibus, in quantum sunt partes illius communitatis: ergo. Ita ille. Igitur secundùm Sanchez in Sicilia, v. g. Rex non peccabit mortaliter, si eligat aliquem dignum in consultorem in stratico, vt vulgò dicitur, ciuitatis Messanæ, vel in proregem relicto digniori, quia isti eliguntur exteri, peccabit tamen mortaliter si eligat Capitaneum, vt vulgò dicitur, ciuitatis Panormi, Iudices, & Præsidentes Regni, &c. dignos, relictis dignioribus, quia tenetur eligere supradictos de patribus istius communitatis, nempe Regni, vel ciuitatis.

In indice primo huius Tom. 6. lege Apendicem adhunc Tract. 1. Vbi inuenies alias multas diffic. mistas, & dispersas per alios Tom. Tract. & Resol. quæ simul pertinent adhunc Tract. 1. de Legibus.

TRACTATVS SECVNDVS DE CONSVETVDINE.

RESOLVTIO PRIMA.

Quoad primam diffic. huius tit. in tom. 1. tr. 5. lege doctrinam Resol. 20.

Quænam dicatur consuetudo rationabilis?
Et in dubio, an consuetudo contraria legi sit rationabilis, id est expediens communi bono, præsumenda sit rationabilis, & communi bono expediens?
Et notatur posteros consuetudinem obseruantes à culpa excusari, nec tenentur inuestigare de illius iustitia, sed præsumere debent, in fauorem consuetudinis. Ex p. 6. tract. 5. Resol.

§. 1. MATERIA huius Tractatus est maximè necessaria pro praxi & casibus sæpiùs occurrentibus: ideò pro fundamento notandum est quòd *in cap. fin. de consuet.* asseritur, consuetudinem rationabilem & legitimè præscriptam sufficere ad abrogandam legem. Sed difficultas est, quænam dicatur consuetudo rationabilis.

Sup. hoc infrà in tr. 3. Resol. 203. §. Ad quæ. & in tom. 4. tr. 3 Resol. 166. §. 1.

2. Prima opinio asserit hoc relinquendum esse arbitrio iudicis, qui considerabit, an finis consuetudinis sit bonus vel malus. Ita Abbas *in d. cap. de consuetud.* Schneideuinus *Instit. de iur. natur. § ex non scripto, n. 4. in fin.* Vvesembecius *in Pæratitlis, de legibus, n. 9. verbo Materia circa quam.*

3. Secunda opinio est Gersonis 3. *part. de vita spirituali animæ, lect. 4. coroll. 3. Alphabet. 62. littera P.* Gabrielis *in 4. dist. 42. qu. 1. artic. 3. dub. 6.* Nauarri *lib. 3. consil. tit. de censib. in priori editione, consil. 7. n. 3. in posteriori autem consil. 3. n. 3.* asserentium, quòd nunquam censetur consuetudo rationi dissonans, nisi iuri diuino, aut naturali refragetur.

4. Sed mihi placet opinio tertia Montesini *in part. 2. tom. 2. disp. 23. q. 13. num. 210.* Granado *tract. 7. p. 2. disp. 56. sect. 1. n. 2.* Sanchez *lib. 7. disp. 4.* 24. & aliorum asserentium, quòd cùm dicimus rationabilem esse debere consuetudinem, non ita intelligendum est, quasi rationabilis sit omnis consuetudo eo ipso quòd est contra legem: sic enim nulla consuetudo rationabilis esset, quæ pugnaret cum lege, quam euertere molitur. Sed ita intelligendum vt alias, & semota ea lege quam euertit, turpitudinem aut deformitatem non contineat, siue contra legem diuinam aut naturalem, aut rationis æquitatem, quæ lex aut æquitatis ratio vigeret, etiam secluſa ea lege, quam euertit.

5. Et pro maiori elucidatione notandum est, quòd consuetudinem esse contra honestatem, rationique aduersari contingit dupliciter. Primò, quasi actus illi, quibus inducitur consuetudo, sint contra rectæ rationis dictamen, postquam iam in consuetudinem abierunt; etsi hoc modo dicatur esse contra rationem, petitur principium: probandum enim erat obseruantiam illam rationi aduersam esse, non obstante consuetudine illa iam inducta. Secundò, potest intelligi, quia actus illi ante legitimam consuetudinis præscriptionem iniqui fuerunt: quod fateor: at id non obstat, quominùs consuetudo ex actibus illis iniquis consurgens, vbi legitimè præscripta fuerit, honesta sit, ac vim legis nouæ statuendæ, & antiquæ abrogandæ habeat, vt benè docet Caietanus 1. 2. *q. 97. art. 3.* nemine contradicente. Aliàs nunquam consuetudo eam obtinere posset, cùm semper necessarium sit actus illos cõtra legem gestos initio illicitos esse; donec consuetudo illos excusans iam inoleuerit, præscriptáque sit, priori lege abrogata. Et ideò non placet, quòd Bartolus *in dict. leg. de quibus, n. 11.* exigit in consuetudine principium rationabile; id est, vt non ex errore, sed ex certa scientia introducta sit consuetudo: non enim attenditur principium consuetudinis, vt dictum est, & quia sæpè ignorari necesse est, in vetustis rebus principium, quo introductæ sunt, *l. si arbiter 28. ff. de probat.* quamuis oppositum dicat Suarez *lib. 7. de legibus, c. 12.* sine fundamento tamen, vt putat Pontius *de matrim. lib. 6. c. 5. n. 2.* Quod autem idem Suar. *lib. 7. c. 18. n. 8. & 15.* docet, necessarium esse vt omissiones legem abrogantes sint peccaminosæ saltem in principio: quia aliàs, inquit, non ostenderet voluntatem legi contrariam; sed hoc expresè est contra S. Thomam *q. 97. art. 3. ad 2.* & communem Theologorum; qui satis est iis circumstantiis omitti legis iussionem, quibuscum alioquin Princeps vellet legem obligare, si populo contrarium non videretur consultius. Interim non nego posse consuetudinem initio ob repugnantiam solius positiuæ legis esse vitiosam, modò simul honestari possit aliqua ratione, ob quam saltem accedente tacita voluntate Principis, rationabilis ac iusta esse possit. In quo differt præscriptio talis consuetudinis à particulari præscriptione, rei alicuius dominium à priuatis acquiritur. Et hæc docet contra Suarez Tannerus *tom. 2. disp. 5. q. 7. dub. 1. n. 7.* cui adde Montesinum *in part. 2. tom. 2. disp. 23. quæst. 13. n. 219.* Granado *contro. 7. tr. 3. part. 2. disp. 16. sect. 1. n. 2.* Sanch. *de matrim. tom. 2. lib. 7. disp. 14. num. 14.* & alios penes ipsos. Vide etiam celebrem decisionem Sacræ Rotæ in vna Hispalensi voti die 28. Aprilis 1597. coram Gypsio apud posthumas Farinacij *tom. 1. decis. 28. num. 1.*

Sup. hoc infrà in Resol. 15. §. Notandum, & ad stabiliendam doctrinam huius diffic. lege infrà Resol. 22. & in tom. 4. tr. 3. ex Resol. 166. §. Respondetur primo, & seq.

6. Notandum tamen est hîc, quòd in dubio an consuetudo contraria legi sit rationabilis, id est, expediens communi bono, præsumenda est rationabilis, & communi bono expediens, in dubio in fauorem consuetudinis iam introductæ firmandum est, vt tradit Sanchez *ibi*, & Suarez *lib. 7. c. 7. n. 15.* Vtrùm si consuetudo non solùm sit contraria legi, sed etiam à lege prohibita, aut reprobata; tunc in dubio pro lege firmandum est, & iudicandum consuetudinem esse irrationabilem: hoc tanquam certum dicit Sanchez & Suarez *suprà.* Salas *disp. 19. sect. 18.* cum Rocho de Curtis. *tract. de consuet. sect. 7. n. 24.* & probatur optimè *ex c. 3. de eo, qui mittitur in possessionẽ*, ibi, *si laudabilem esse constiterit.* Et ratio est clara, quia reprobatio cõsuetudinis facta à lege est certa; ergo nõ potest ab honestate dubia vinci. Et hæc omnia docet etiã Castr. Pal. *to. 1. tr. 3. disp. 3. punct. 2. §. 1. n. 5.*

7. Et

7. Et tandem nota posteros consuetudinem obseruantes à culpa excusari; nec tenentur inuestigare de illius iustitia, sed præsumere debent in fauorem consuetudinis. Ita Palaus *vbi suprà*, & Villalobos *in sum. tom. 1. tract. 2. difficult. 38. n. 9.*

Sup. hoc infrà in Resol. 7. §. ultim. post med. vers. Successores, & in aliis vide not.

RESOL. II.

Quanam dicatur consuetudo legitimè præscripta?
Et cuius temporis cursus esse debeat consuetudo contra legem ciuilem, & contra legem Canonicam?
Et an consuetudo abrogans legem Ecclesiasticam non sit contra Ecclesiam, sed potius pro illa, & aduersùs Ecclesiam Romanam non datur præscriptio nisi centum annorum spatio? Ex p. 6. tract. 5. Resol. 2.

Quod hoc in tom. 1. tr. 3 ex Resol. 20. lege indirectam & Deinde.

§. 1. VT consuetudo sit iusta, non solùm vt visum est, debet esse rationi consona: sed requiritur ad consuetudinem inducendam cursus temporis, hoc est, vt diuturna sit: sed difficultas est, cuius temporis cursus esse debeat?

2. Prima opinio est Conani *lib. 1. comment. n. 6.* & Hottomani *in §. ex non scripto, Instit. de iur. nat.* asserentium requiri tempus immemoriale, cuius nulla extat memoria.

Sup. hoc infrà in Resol. 6. §. 11. supra in 1. ex Resol. 1. lege §. 11. & in tom. 1. tr. 1. Resp. interrogatum, & in vers. quidam.

3. Secunda opinio est Ioannis Præpositi *in part. 2. D. Thomæ, q. 97. dub. 1. n. 10. & dub. 2. n. 13.* Iacobi Gordoni *in summ. tom. 1. lib. 2. q. 14. c. 4. n. 14. & 15.* Megalij *in promptuario, verb. Consuetudo, n. 5. & n. 8.* Bonelli, Bonacinæ, Mascardi, Emmanuelis Sà, quos citat & sequitur Castrus Palaus *tom. 1. tract. 3. disp. 3. punct. 2. §. 2. n. 5.* asserentium absolutè consuetudinem esse legitimè præscriptam ad abrogandam legem, vel denuò constituendam, si per decennium perseueraueritt quia iura ad consuetudinem inducendam requirunt tantùm longum tempus: sed decennium est longum tempus, vt patet *ex l. vlt. C. de præscript. long. temp. §. 1. Instit. de vsucap.* Ergo, &c.

4. Tertia opinio distinguit. Vel consuetudo est præter legem ciuilem, vel contra legem ciuilem: & in hoc casu decennium sufficit. Vel est contra legem canonicam; & tunc quadraginta anni necessarij sunt. Ita Schneideuinus *§. ex non scripto, Instit. de iur. nat. n. 5.* & præter alios infrà citandos Tannerus *tom. 2. disp. 3. q. 7. dub. 1. n. 8.*

Sup. hoc infrà in §. Sed hanc Resol. & in Resol. seq. not.

5. Quarta opinio est Iacobi Granado *in part. 2. D. Thomæ, controuers. 7. tr. 3. part. 2. disp. 16. sect. 1. n. 9.* vbi sic ait: Mihi absolutè placet, quòd Dominicus Soto *lib. 1. de iustit. q. 7. art. 2.* Medina *ad art. 3. q. 97.* affirmarunt; scilicet hoc negotium relinqui debere arbitrio prudentis & docti viri, qui perspectis omnibus circumstantiis iudicet, quando consuetudo tantum temporis viguerit, vt meritò credatur adesse rationabilè & tacitum consensum Principis, seu Legislatoris nolétis vlteriùs obligare suam legem. Et quidem quandiu nó constiterit, consuetudinem durasse per tempus sufficiens expectandum est tempus decem annorum: hoc enim est tempus longæuum, & sufficiens ad præscriptionem, ac proinde ad abrogationem legis, quæ minùs requirit, vt ita dicam. Longius verò tempus, & multò magis spatium quadraginta annorum nullo modo requiritur etiam ad consuetudinem legitimè præscriptam contra legem Ecclesiasticam, vt non solùm Vasquez, sed etiam alij graues Doctores rectè docuerunt; quia id in iure non habetur. Licèt enim ad præscribendum contra bona Ecclesiastica, id spatium exigatur in iure, longè diuersa est ratio in consuetudine: præscriptio enim tollit ius, quod Ecclesia habebat ad bona Ecclesiastica, etiamsi hæc non consentiat, & ideò voluit ius Canonicum in fauorem bonorum Ecclesiasticorum tam longum temporis spatium requiri. At verò consuetudo solùm tollit obligationem legis, quatenùs affert tacitum saltem consensum Principis; qui quidem sufficienter dignoscitur in decennio. Hæc omnia Granado. Cuius sententiam, nempe tempus necessarium, vt dicatur consuetudo legitimè præscripta, relinquendum esse arbitrio iudicis, præter Doctores ab ipso citatos tenet Basilius Pontius *de matrim. lib. 6. c. 5. n. 8.* Montesinus *in part. 2. tom. 2. disp. 23. q. 3. n. 225.* Menochius *de arbitr. lib. 2. centur. 1. cas. 89. n. 6.* Corrasius *in leg. de quibus ff. de legibus, n. 8.* Syluius *in part. 2. D. Thomæ, q. 97. art. 2. conclu. 8.* Cuiacius *lib. 2. obseruat. c. 1.* Lorca *in part. 2. tom. 2. de legib. disp. 29. memb. 2.* ac etiam Duuallius *in part. 2. D. Thomæ, tract. de legibus, q. 7. art. 2.* cum aliis.

6. Sed quicquid ego sentiam, dicam breuiter. Prima opinio est reiicienda, aliæ tres sunt omnes probabiles, & maximè quarta: sed ego tertiæ tanquam probabili adhæreo. Dico igitur consuetudinem decem annorum contra legem ciuilem esse legitimè præscriptam; contra verò legem Canonicam requiri spatium quadraginta annorum. Probatur prima pars *ex leg. 1. C. quæsit longa consuetudo ex leg. sed ea quæst. de legibus*, in quibus iuribus solùm requiritur ad inducendam consuetudinem longum tempus; sed decènium est longum tempus requisitum ad præscriptionem, vt patet ex toto titulo *Cod. de præscript.* Ergo, &c. Secunda verò pars, nempe consuetudinem contra ius Canonicum & Ecclesiam debere esse quadragenariam. Probatur *ex Auth. quas actiones Cod. de sacrosanct. Eccles.* & illam ego teneo ex auctoritate venerandæ Sacræ Rotæ Romanæ: quæ semper hanc sententiam canonizauit, vt patet in vna Gerundeñ. Administrationis die 13. Maij 1630. coram Eminentissimo Verospio apud Guerilios Venetos *dec. 375. n. 10.* & ita præter Doctores vbi suprà citatos tenet hanc sententiam D. Antoninus *1. part. tit. 16. c. 1. §. 4.* Cordub. *lib. 1. q. 12. ad 4. argumentum.* Angelus *verbo Consuetudo, n. 8.* Corneus *lib. 2. consil. 193. n. 14.* Alex. *lib. 2. consil. 68. n. 7.* Socinus senior *lib. 2. consil. 260. n. 19.* Ruinus *lib. 4. consil. 115. n. 1.* Dec. *consil. 134. verb. & in casu isto.* Aret. *consil. 44. n. 1.* Baldellus *lib. 5. disp. 47. n. 13.* Ioannes Vvigers *in part. 2. q. 97. art. 3. concl. 2. difficult. 3. n. 22.* Lessius *lib. 2. c. 6. dub. 14. n. 47. & dub. 8. n. 25.* Rebellius *part. 1. lib. 1. q. 15. n. 12.* Suarez *de legibus, lib. 7. c. 18. n. 12.* Layman *lib. 1. tract. 4. c. 24. n. 6.* Reginaldus *tom. 1. lib. 13. cap. 23. n. 247.* Ciarlinius *in disceptationibus forensibus, cap. 15. n. 86.* Malderus *in p. 2. D. Thomæ, q. 97. art. 3. n. 1. in fin.* Et tandem Ferdinandus Oterus *in c. fin. de consuetud. part. 2. n. 38.*

Sup. hoc infrà in §. ex non scripto, Instit. de iur. nat. & in Resol. 6. §. 11. & vltim. post med. & in Resol. 11. lege § Sed difficultas, & seqq. & vide vers. not. seq. & Resolutiones positas suprà in annot. §. Secunda huius Resol. & in tom. 9. tr. 1. Resol. 116 §. Et mirum.

7. Non desinam tamen hîc admonere Castrum Palaum contra nostram sententiã insurgere *to. 1. tract. 3. disp. 3. §. 2. n. 9.* Quia consuetudo abrogans legem Ecclesiasticam non est contra Ecclesiam, sed potiùs pro illa, cùm ex consensu ipsius Ecclesiæ tradito *in c. vlt. de consuetud.* hæc abrogatio procedat: sed præscriptiones, quæ sunt in fauorem Ecclesiæ, & non contra illã, non indigent spatio quadraginta annorum, sed decennio perficiuntur, vt tradit Rota *in nouissimis, part. 2. decisione 375. n. 8. apud Farinacium.* Ergo, &c. Deinde si ob similitudinem desumptam à præscriptione propria expostulantur in cõsuetudine Catholica quadraginta anni, etiam debent expostulari cetum, vel tẽpus; cuius initij non sit memoria. Probo, quia aduersùs Ecclesiã Romanam non datur præscriptio, nisi centum annorũ spatio, *Auth. quas actiones, C. de sacros. Eccles.* ergo consuetudo, quæ legem latam à Romano Pontifice abrogat, centum annorum spatium ad præscriptionẽ exiget. Deinde aduersùs reseruata Principi non præscribitur, nisi consuetudine immemoriali, *ex c. super quibusdam, §. præterea, de verb. signific.* & tradit multos allegans Mascardus *de probat. concl. 424. n. 40.* Sed lex lata à Principe sibi est eius dispensatio reseruata: ergo non solùm

Sup. doctrina contenta in hoc §. cum eodem Palao, & aliis additis in tom. 7. tr. 1. Resol. 303. infer med. & fin. vers. qui admittit.

Sup. hoc latè in Resol. seq.

solùm spatium triginta annorum, sed immemoriale requireretur; si ex proportione ad præscriptionem esset desumenda præscriptio in consuetudine legali. Item vna Ecclesia aduersùs aliam præscribit decem annos, nisi obstet ius: ergo aduersùs legem municipalem, vel statutum decem annorum præscribitur. Ergo consuetudo Canonica abrogans legem non expostulat quadraginta annos. Hucvsque Palaus. Sed tu ne deseras nostram sententiam tenere, cùm sit communis, & illam, vt dixi, canonizauerit Sacra Rota; vt ego docui *in tract. de immunit. Eccles. contra Sarpum.*

Docuit in Resq quæ hic est in tom 9 tract. 1. Res. 216.

RESOL. III.

An Ecclesia Romana adhuc competat priuilegium præscriptionis centum annorum?

Et an verò & aliis Ecclesiis quadragenaria præscriptio tantum competat?

Et notatur contra Supremos Principes, & Reges non dari nisi præscriptionem centum annorum.

Idem est de Republica non agnoscente Superiorem. Ex p. 6. tract. 7. & Misc. 2. Res. 8.

Sup. hoc cursim ante med. § vlt. præced. Res. vers. Probo quia.

§ 1. NEgatiuè respondet Conradus Rittershusius *in expositione Nouell. Iustiniani part. 11. c. 1. n. 3.* vbi sic ait: Inter alia verò præscriptionum genera est etiam centenaria siue centum annorum præscriptio, quam Imperator *in l. 23. vt inter diuinum (vulgo est leg. vltima) C. de sacros. Eccles.* concessit Ecclesiis, & locis religiosis, sicut & ciuitatibus. Eamdem præscriptionem centenariam (quam & secularem dicere possumus: sicut Horatius Carmen seculare) in honorem Dei concessit Imperator Ecclesiis Catholicis omnibus, tam in Occidente, quàm in Oriente, *Nouell. 9.* cuius hæc est inscriptio in vulgata translatione, summã eius complectens, vt etiam Ecclesia Romana centum annorum gaudeat præscriptione: tametsi in quibusdam Editionibus particula *Etiam* omittatur. Ex eius Nouellæ initio obseruetur illustre encomium Romę, quam Imperator vocat anteriorem, id est, seniorem respectu Constantinopolis, quæ noua Roma dicta est, post translatam eò imperij sedem, vt & Nouella 131. *c. 2.* vocat enim ipsam patriam legum & fontem Sacerdotij, quæ sicut legum originem sortita est, ita etiam Summi Pontificatus apicem obtinuerit. Quod elogium conferendum est cum plurimis aliis, quæ collegit ex variis scriptoribus clarissimus Lipsius in admirandis, seu de magnitudine Romana. Sed hanc centum annorum prærogatiuam priùs concessam Ecclesiis, aliisque venerabilibus locis, quę enumerantur *tit. C. de sacrosanct. Eccles.* postea rursus ademit eisdẽ, substituta in eius locũ præscriptione quadraginta annorum Nouellæ 3. quæ correctoria Nouellæ 9. Idcóque rectè sic inscribitur à veteri interprete, hęc cõstitutio innouat constitutionem, quæ præscriptionem centum annorum venerabilibus locis dederat. Rationem innouationis ipse reddit Imperator dicta Nouella 3. quam quidem etiam alia constitutione sua tandem confirmat in Nouella 131. *c. 6.* pro temporalibus, &c.

2. Neutro autem loco excipit Ecclesiam Romanam, quasi hæc sola centum annorum præscriptione aliis Ecclesiis denegata adhuc gaudere debeat. Quapropter malè Irnerius *in fin. Authent. quas actiones Cod. de sacrosanct. Eccles.* à generali illa constitutione de tempore actionum, siue præscriptione quadraginta annorum Ecclesiis aliisque locis sacris competente, excepit Ecclesiam Romanã, his verbis: Sola Ecclesia Romana gaudente centum annorum spatio, vel priuilegio. Quæ verba, cùm neque in fonte Nouell. 3. neque in Nouellã 131. extent, non debuit ipse eam clausulam de suo infarcire. Non enim plus esse debet in transumpto, quam in originali, neque sine crimine falsi hoc facilè fieri potest, vt plus in illo ponatur, quàm in hoc contineatur. Videatur Cuiacius non solùm *in d. tract. de diuersis temporum præscriptionibus & terminis c. 31.* Sed etiam *l. 5. obser. c. 5. item in recitationibus ad c. 13. ad audientiam, & c. 14. extra de præscriptionibus.* Item D. Giphanius *ad l. vt inter diuinum, & Authent. quas rationes Cod. de sacrosanct. Eccles.* Item Ari Pinellus *ad Auth. nisi triennalis, n. 57. C. de bon. matern.* Et si autem hæc ita sunt: tamen Andreas Fachinæus *lib. 8. controuers. c. 3. pag. mihi 158.* strenuè propugnat pro Ecclesia Romana, eique centum annorum priuilegium adhuc etiam ex Iustiniani mente competere contendit, (quod non credo) & Irnerium defendit: sed ipsius rationes tanti apud me non sunt, vt à Cuiacio, Pinello, & Giphanio, aliisque propter eas discedam, Hucvsque Rittershusius

3. Sed iste Author semper infensus Romanæ Ecclesiæ meritò relinquendus est, & ideò adhærendũ puto sententiæ affirmatiuæ. Vnde aduersùs Rittershusium præter Fachinæum opponam alium doctum Iurisconsultum Petrum Gudelinum *de iure nouissimo lib. 6. c. 13.* vbi sic ait: An etiam restrictio hæc pertinet ad Ecclesiam Romanam? Sic putauit Cuiacius auctoritate Iuliani, aliorúmque quorumdam veterum interpretum *obser. lib. 5. c. 5.* verùm id aliter accepit Irnerius dicens Romanam Ecclesiam præ cæteris frui annorum centum præscriptionis priuilegio *d. Auth. quas actiones, C. de sacrosanct. Eccles.* quasi posteriores constitutiones non sustulerint Nouellam Iustiniani nonam, eáque, vt titulus præ se fert, præsertim ad Romanã Ecclesiã spectarit. Cõsentit ius Pontificium aduersùs cæteras Ecclesias præscriptionem annorum quadraginta probans, *c. de quarta, c. illud, c. quia, de præscriptionibus.* Sed aduersùs Romanam nõ nisi centum, *c. ad audientiã, c. cùm nobis, & c. si diligenti in fin. eod. tit.* Meritò, cùm hæc sit caput omnium Ecclesiarum, & in ea apex Sũmi Pontificatus *d. Nouell. 9. in princ.* Ita Gudelinus.

4. Dicendum est igitur, quòd cum Iustinianus *in Auth. constitutio. collat. 8.* se ipsum expresse corrigendo admittat generaliter contra Ecclesias quadraginta annorum præscriptionem, abrogato penitùs centenariæ præscriptionis priuilegio, hæc nouior decisio non procedat in Ecclesia Romana, solùm in aliis Ecclesiis: quasi lex noua loquens generaliter non trahatur ad casum Ecclesiæ Romanæ anteriori lege specialiter prouisum iuxta Gloss. *in l. sciendum, ff. qui satisdare cogantur.* Et ideò Irnerius Ordinator Authenticarum hoc ita intelligens post dictam legem finalem *C. de sacrosanct. Eccles.* adiecit Authenticam, *quas actiones,* per verba expresse in aliis Ecclesiis quadragenariam præscriptionem admittentia, in Ecclesia verò Romana sola centenariam. Inde etiam emanauit, vt posteriori quoque iure Pontificio eadem retenta opinione expresse & sine vllo dubio referatur contra Ecclesiam Romanam non sufficere, nisi centenariã præscriptionem: contra alias verò quadragenariam præscriptionem sufficere *c. de quarta, c. ad audientiam, de præscriptionib.* Ita vt iure Canonico attento hoc sit penitùs indubitatum. Vide præter alios noviss. Trullench *in Decal. tom. 2. lib. 7. c. 4. dub. 7. n. 5.*

5. Notandum est etiam hîc obiter contra Supremos Principes & Reges non dari nisi præscriptionem centum annorum. Ita Alex. *cons. 84. n. 2. cum Apostill. lib. 1. & cons. 24. n. 14. ad fin. lib. 5.* Osasseus *dec. 69. n. 13.* Crauett. *de antiquit. p. 4. c. Absolut. different. qu. 6. n. 22. & q. 9.* præsertim *n. 36.* & post. Dec. *d. cons. 124. n. 44. lib. 1.* Fachin. *contr. iuridic. lib. 8. c. 3. versic. quod attinet.* Eadem est resolutio ac de Republica non agnoscente Superiorem. Soc. *cons. 86. n. 12. in fin. cum seq. lib. 1.* Menochius *cons. 1101. n. 44.* Surdus *decis. 1.* præsertim *sub n. 2. n. 7. & n. 8. & n. 9. ex leg. vlt. C. de sacrosanct. Eccles.* Vvesembec. *consil. 5. in initio.*

RESOL.

RESOL. IV.

An tempus decem annorum sufficiat ad consuetudinem inducendam, non solùm inter præsentes, sed etiam inter absentes?
Et an idem tempus sufficiat, si Princeps sit absens?
Et adducitur distinctio inter leges Canonicas, & Ciuiles: Ex p.6.tr.5.Resol.3.

§.1. Affirmatiuè respondet Suar. *de legib. lib.7.c.18. n.11.* sic ait. Est tamen notanda distinctio inter leges Canonicas & Ciuiles, quam omnes Authores supracitati tradunt: nam in ciuilibus idem tempus sufficit ad legem abrogandam, quod ad introducendam, scilicet decem annorum. Ratio est, quia ius ciuile in hoc distinctionem non facit; sed ad vtrumque indefinitè requirit tempus longæuum, vt patet *in d.l. de quibus*: tempus autem longæuum in eodem iure est tempus decem annorum, vt suprà dictum est, & expressiùs habetur *in §.1. Instit. de vsucap.* Neque hîc fit distinctio de tempore inter absentes & præsentes propter rationem suprà tractatam, quòd ad necessitatem huius præscriptionis semper supponitur ignorantia Principis: nam si Princeps sciat, non est necessaria præscriptio ad præsentem effectum; respectu verò Principis ignorantis impertinens est absentia vel præsentia: & ideò idem tempus indistinctè postulatur. Ita Suarez.

2. Sed aduersùs illum nominatim insurgit Tannerus *tom.2. disp.5.q.7. dub.1.n.8.* vbi sic asserit. Aliqui addunt ad præscriptionem contra ius Canonicum requiri quadraginta annorum spatium: contra ius ciuile decem inter præsentes; viginti inter absentes. Quamuis Suarez vniuersim decem annis in ciuilibus legibus contentus sit, ideóque eam distinctionem de absentia vel præsentia tanquam impertinentem reiiciat: sed id asserit sine firma ratione. Hæc Tannerus, Cui adde Sylvestrum *verb. Consuetudo, quæst.7.* Azorium *tom.1. lib.5. cap.17. quæs.8.* Molinam *tom.1. tract.2. disp.77.* & alios. Et pro opinione Tanneri contra Suarez potest hæc ratio adduci, quia longum tempus inter præsentes esse decennium, inter absentes vicennium tradit lex vltima *Cod. de præscript. longi/. temp.* ergò cùm Legislator absens est, requiritur vicennium ad præscribendum aduersùs illum: non semper igitur consuetudo constituit legem, vel abrogat decennio.

3. Sed ego puto vtramque sententiam probabilem esse; sed magis contra Tannerum adhæreo sententiæ Suarez, quam etiam tuetur Castrus Palaus *to.1. tract.3. disp.3. punct.2.§.2. num.7.* vbi citat Vasquez & Salas, quibus ego addo Ioannem Vvigers *in part. 2. quæst.97. art.3. concl.3.n.26.* vbi sic ait. Secunda difficultas est, An idem tempus sufficiat, si Princeps sit absens: Ratio dubitandi est, quia iura definiunt tempus longæuum inter præsentes quidem esse decem annorum, sed inter absentes esse viginti annorum. Respondetur hac de causa nonnullos Doctores, inter quos videtur esse Sylvester *verb. Consuetudo, quæst.2.* requirere in absentia Principis viginti annos, siue ad legem inducendam, siue abrogandam: sed communis sententia tenet contrarium, quæ & vsu recepta est. Vnde etiam consuetudo hîc censetur ius interpretari, vt circa præscriptionem consuetudinis in respectu ad legem sufficiat decem annorum tempus. Et fundamentum potest esse, quòd hoc sit magis ex communi bono, & quidem quoad legis inductionem; quia expedit, quòd consuetudines rationabiles, & sufficienti vsu probatæ roborentur, & vim obligandi accipiant: accedit quòd inductio talis obligationis non afferat præiudicium Legislatori, cùm sit ex potestate eius per ius commune applicata: quare non censetur ipse hac in parte inuoluntarius, & ideò non est eadem ratio huius & præscriptionis aliarum rerum: vbi dominus absens solet pati præiudicium, & haberi tanquam inuoluntarius. Ita Vvigers & ego.

RESOL. V.

An consuetudo decennalis, vel quadragenaria interrumpatur per vnicum actum? Ex p.6.tr.5.Resol.4.

§.1. Svppono cum Suarez *de legib. lib.7.c.8. num.24.* tempus consuetudinis ad abrogandam legem non debere interrumpi. Ideò respondeo ad quæsitum, vnicum actum contrarium probare non obstare consuetudinem, non obstantibus mille actibus, qui stent pro consuetudine. Ita firmauit Sacra Rota in vna Viterbiensi decursus aquarum die 15. Martij 1604. coram Gregorio XV. *decis. 162.n.9. & 15.* quod etiam docet Basæus *in flor. Theol. pract. verb. Consuetudo, n.11.* Surdus *vol.3. consil.293. n.23. & 24.* Scruderius *de fundis, part.10. sect.20. n.157. in fin.* & hoc etiam ex Reginaldo, Salas, & Bonacina tradit Castrus Palaus *tom.1. tr.3. disp.3. punct.2.§.2.n.11.*

Sup. hoc in tom.1. tr.5. Resol.20. §. Deinde.

RESOL. VI.

An in foro conscientiæ, vt consuetudo abroget legem, requiratur præscriptio aliqua temporis?
Et notatur tempus sufficiens ad abolendam legem non solùm ciuilem, sed etiam canonicam.
Et explanatur introducentes consuetudinem aduersùs legem peccare toto tempore, quo consuetudo introducta non est.
Et notatur, quod si consuetudo viget, sciente Principe, & non contradicente, non requiri longum tempus sed sufficit si bis, aut ter contra legem actum fuerit, ipseque Princeps non resistat, cùm facilè possit; secùs verò ignorante Principe, & Pontifice in lege canonica. Ex p.5. tr.14. & Misc.2.Resol.62.

§.1. Svpponendum est ex *c. fin. de consuet.* duo necessaria esse, vt consuetudo abroget ius positiuum. Primum vt sit rationabilis. Secundum vt si præscripta & quoad tempus præscriptionis Basilius Pontius *de matrim. lib.6. cap.5. num.9.* Montesinus *in part.2. tom.2. disp.2.q.13. num.225.* Granado *in 1.2. controuers.7. tract.3. part.2. disp.16. sect.1. num.9.* Lessius *lib.2. cap.16. dub.14.* Valentia *tom.2. disp.7. quæst.5. punct.8.* Sotus *de iust. lib.1. quæst.7. art.2.* & alij affirmant nullum tempus determinatum esse ad inducendam consuetudinem; sed arbitrio prudentis hoc prensandum esse, qui pro negotij qualitate, & pluralitate actionum extendere, vel limitare tempus debet. Alij distinctione vtuntur, si consuetudo sit præter legem, vel contra legem ciuilem, decennio affirmant compleri, si contra legem canonicam, quadraginta annos expostulant. Ita Azorius *tom 1 lib.5. c.4. quæst.4.* Molina *tom.1. disp.77.* Couarruuias *lib.1. var.c.17. num.8. §. quarto*, & alij relati à Salas *de legib. disp.19. sect.4.* & tandem Pater Suar. *de legib. lib.7.c.8. n.7. iunct. c.15. n.5. & c.18. n.12.* Donellus *lib.1. cap.10.* Emmanuel Sà *verb. Consuetudo, n.3.* & alij asserentes consuetudinem esse legitimè præscriptam, & sufficientem ad abrogandam legem, si decennio perseueret, quia iura ad consuetudinem inducendam requirunt longum tempus; sed decennium est longum tempus, & infrà illud non reputatur; ex *l. vlt. C. de præscript. long. temp. & §.1. Instit. de vsucap.* ergo, &c.

Sup. contento in hoc §. 1. infrà in §. vltim. huius Resol. & suprà in Resol.2. §. Secunda. & in alia Resol. eius not. & ibi in §. Tertia. Quarta, sed quid. & §. vlt. & infrà in Resol.11. lege doctrinâ, §. Sed difficultas. & seqq. & in tom.7. tr.1. Resol.303. inter medium; & fin. vers. qui admittit & in tom.9. tr.1. Resol. 116. §. Et miror, cum multis Decisionibus Sacræ Rotæ

2. His igitur suppositis, quæro an spatium, verbi gratia, decem annorum, vt consuetudo dicatur legitimè præscripta, requiratur in foro conscientiæ? & negatiuam sententiam (attendas quæso amice Lector) docet

Sup. hoc in Resol. seq.

Michaël de Palatio, insignis Theologus Academiæ Salmanticensis, in suis præclaris Commentariis ad *librum 3. dist. 37. disp. 7 fol. 4 : 1.* & quia codex rarus est, ponam per extensum eius verba. In *c. ait, finali de consuet. in 6.* duo traduntur necessaria, vt consuetudo abrogare possit ius positiuum, aut illi derogare, vt sit rationabilis, & vt sit præscripta. Est autem rationabilis consuetudo, quando neque dissonat à iure diuino, neque à naturali iure; quòd autem discrepet à iure positiuo, non tollit illius rationabilitatem. Quæ verò sit præscripta consuetudo, lege glossam *loco indicato.* & apud Sylvestrum *verb. Consuetudo, quæst. 2.* Aduertendum autem est (ne cespitatio sit *in cap. præcitato*, docente duas conditiones esse necessarias, vt consuetudo abroget ius positiuum) intelligendum esse in foro contentioso, quia in foro conscientiæ sat est altera, videlicet rationabilem esse consuetudinem, quia ex rationabili consuetudine, qui contra legem agit non peccat, etiamsi non sit præscripta. Etenim si præscriptio obseruanda esset, fieri non posset, vt introduceretur consuetudo contra legem sine peccato, quia semper, quando introducitur, non est præscriptio; nam præscriptio annua requirit spatia, vt Iurisconsulti tradunt. Quamobrem solùm præscriptio est necessaria, vt iudicetur contra legem pro consuetudine, quando enim præscriptio est consuetudinis, iudex stabit in ferenda sententia consuetudini, & non iuri. Huc vsque vir ille doctissimus; cuius sententia si esset probabilis, esset quidem multùm notanda, & plausibilis; sed tu cogita. Nam aduersùs hanc opinionem stat Suarez *de legibus, lib. 7. cap. 18.* Bonacina *de legibus, disput. 1. quæst. 1. punct. vltim. §. 3 num. 48.* & Granado *in 1. 2. controuers. 7. tractat. 3. part. 2. disput. 16. sect. 1. n. 6.* Auersa *in 1. 2. quæst. 97. sect. 2. §. altera conditio.* Gordonus *in Theolog. moral. tom. 1. lib. 2 quæst. 10. cap. 6. n. 16.* & alij, qui communiter asserunt introducentes consuetudinem aduersùs legem peccare toto eo tempore, quo consuetudo introducta non est, quia à legis obseruatione excusari non possunt, nisi ob consuetudinem legitimè præscriptam: ergo si consuetudo nondum præscripta est, nulla est ratio excusans. Deinde dum non est introducta consuetudo, lex obligat, sed facere contra legem obligantem est peccatum. ergo, &c.

3. Notandum est etiam hìc obiter quod si consuetudo viget sciente Principe. & non contradicente, non requiri longum tempus, sufficit enim si bis, aut ter contra legem actum fuerit, ipséque Princeps non resistat, cùm facilè possit. Quòd si ignorante Principe consuetudo stabilitur, tunc probabile est censendum decem annos sufficere non solùm ad legem ciuilem, sed etiam canonicam abolendam. Ita Castrus Palaus *tomo 2. tract. 10. disputat. vnica, punct. 4. num. 2.* Lessius *lib. 2. cap. 6. dub. 4. circa finem.* Suarez *de Religione, tomo 2. lib. 1. cap. 22. num. 6. circa finem*, & alij: quia ad consuetudinem lege canonica derogandam, nullum tempus in iure Canonico designatur. Censendum ergo est probabiliter ex iure ciuili esse sumendum. Vide etiam Granado *in 1. 2. controuers. 7. tractat. 3. parte 2. disput. 16. sect. 1. num. 9.* vbi ex Vasquez firmat, quòd spatium quadraginta annorum nullo modo requiritur etiam ad consuetudinem legitimè præscriptam contra legem Ecclesiasticam; licèt enim ad præscribendum contra bona Ecclesiastica id spatium exigatur in iure, longè diuersa est ratio in consuetudine: præscriptio enim tollit ius, quod Ecclesia habet ad bona Ecclesiastica, etiamsi hæc non consentiat, & ideò voluit ius Canonicum in fauorem bonorum Ecclesiasticorum tam longum spatium requiri. At verò consuetudo solùm tollit obligationem legis, quatenùs affert tacitum saltem consensum Principis, qui quidem sufficienter dignoscitur in decennio.

Sup. hoc infrà in Resol. 13. & in aliis eius ptimæ not.

Sup. hoc sup. in §. 1. huius Resol. & in aliis eius not signanter in §. Tertia, §. Sed. & §. Et miror. dict. annot. 1. huius Resol.

RESOL. VII.

An tempus determinatum, vt consuetudo sit legitimè præscripta, procedat etiam in foro conscientiæ?

Et an introducentes consuetudinem contra legem, seu contra antiquam consuetudinem legitimè receptam in foro conscientiæ non peccent, quando consuetudo ita inualuit, vt docti, & pij viri, sine remorsu conscientiæ eam sequantur?

Et infertur, quod licèt consuetudo contra legem & Canonem introducta sit ex causa non iusta & primi illi legis transgressores peccauerint, successores eorum tamen excusantur a peccato ob talem consuetudinem introductam. Ex p. 6. tr. 5. Res. 5.

§. 1. NEgatiuè (nota Lector) respondet Dumallius ex insigni Sorbonico Musco Inclytus Theologus *in part. 2. D. Thomæ, tract. de legibus, q. 7. art. 2.* vbi sic. ait. Animaduertendum est istud tempus tantùm in foro externo requiri: nam in interno, & in conscientia possumus aliquid tanquam consuetudine firmatum obseruare: quando constat plerosque viros bonos ita se gerere, & morem istum obseruare, etiamsi non sit legitimè præscriptus, nec habeat numerum annorum, quem assignauimus, illudque experientia compertum est in valore seu pretio monetarum: nam contra edictum Regis satis recens solent aliquando viri abire ex eo, quòd videant mercatores, aut alios ex populo, quorum probitatem agnoscunt, pretium illud determinatum non seruare. sed superare. Ita ille. Sup. hoc in Resol. præteritis signanter in §. His igitur.

2. Sed plures Doctores à me alibi citati contrarium sentiunt: & ideò Bassæus *in floribus Theolog. Practicæ, verb. Consuetudo, num. 16.* sic asserit. Secundùm doctrinam plurimorum Doctorum introducentes consuetudinem contra legem, seu contra antiquam consuetudinem legitimè receptam in foro conscientiæ non peccant, quando consuetudo ita inualuit, vt docti & probi viri sine remorsu conscientiæ eam sequantur: in foro tamen externo præsumetur illos delinquere & peccare contra legem, vnde infertur, quòd licèt consuetudo contra legem & canonem introducta sit ex causa non iusta, & primi illi legis transgressores peccauerint; successores tamen eorum excusantur à peccato ob talem consuetudinem introductam, quia præsumere possunt eos habuisse iustam causam: nonnulli nihilominus authores censent non improbabiliter hos primos legis transgressores semper peccare, donec elapsum sit tempus requisitum ad legitimam consuetudinem inducendam, nisi bona fides illorum excuset, & interueniat scientia Principis illam consuetudinem tolerantis. Hæc Bassæus. Alibi in Resol. & §. notar. præteritæ. Sup. hoc sup. in Resol. §. vlt. & infrà in Resol. 15. §. vlt. & in to. 4. tr. 1. Resol. 166. §. Respondetur secundò, à principio.

RESOL. VIII.

An consuetudo legitimè præscripta sufficiat ad legem abrogandam ex conniuentia Principis, siue tacita eius approbationis personalis? Ex parte 6. tractatu 5. Resolutione 6.

§. 1. AD hunc casum ita respondet Ioannes Vvigers *in parte 2. Dini Thomæ, q. 97. art. 3. num. 28.* vbi sic ait: Tertia difficultas est de tempore, quod requiritur vt consuetudo habeat vim legis via conniuentiæ, siue approbationis personalis Principis? Respnndetur hic non esse necessarium decennium, sed breuius tempus posse sufficere, veruntamen illud non esse certo annorum numero à iure definitum, nec commodè definiri posse: quia sufficiens signum tacitæ voluntatis Principis approbantis, seu confirmantis consuetudinem iuxta intentionem populi, cùm in factis consistat, pédet ex

ex diuersis coniecturis,quæ non sunt æquales in omnibus consuetudinibus;atque ita potest in aliquibus breuiori tempore constare sufficienter de Principis voluntate,quàm in aliis : quædam enim sunt , quæ frequentiorem habent vsum , & magis communem ac publicum , quàm aliæ. Item in aliquibus occurrunt plures occasiones ; vnde intelligantur voluntas & assensus Principis , quàm in cæteris ; & sic non vno definito tempore consuetudines omnes possunt hac via legem, siue ius stabilire : sed aliæ breuiori, aliæ longiori tempore id assequuntur , quatenùs citiùs aut tardiùs colligitur sufficienter tacita approbatio personalis Principis,quæ iuxta hanc viam requiritur, non autem in via præscriptionis;vbi iuris constitutio certo tempore eam supplet.Quando autem debeat censeri de Principis voluntate, sufficienter constare, hoc prudentum arbitrio æstimandum venit.Ita Vvigers, cui adde Suarez *de legibus,lib.7.c.18.n.17.& 18.* cum Præposito *in p. 2. D. Thomæ,q.97.dub.2.n.12.*

RESOL. IX.

An requiratur expressus, seu personalis consensus legislatoris,quo approbet consuetudinem introductam? Ex p.3. tr.5.& Misc.1.Res.76.aliàs 75.

§.1. AFfirmatiuam sententiam docent duo viri docti Pontius,& Vasquez,hîc *in part.2.disput. 177.c.2.& 3.* ille *lib.6.de matrim.c.6. num.7.* quia non omnis consuetudo approbatur à Principe , sed multæ consuetudines permittuntur tantùm,aliæ approbantur. Ergo non potest ob vniuersalem illam doctrinam,*cap. fin.de consuet.* præsumi in quauis consuetudine approbatio.Hæc opinio est probabilis.

2. Sed contrariam longè probabiliorem esse existimo quam tenent Suarez *de legibus, lib.7. cap.13. n.6.* Sanchez *de matrim.lib.1.disp.4.num.11.& 14.* Salas *de legibus,disp.19.sect.3.n.20. & 37.* Azorius *tom.1.lib.5. c.18.q.1.* & alij penes ipsos.Et ratio est, quia *in dict.c. vlt.de consuet.* stabilitur consuetudinem rationabilem, & legitimè præscriptam iuri positiuo derogare.Quòd autem sit rationabilis , non pendet ex scientia , & voluntate legislatoris , sed ex natura ipsius rei cuius est consuetudo:esse autem legitimè præscriptam habetur ex cursu temporis.Ergo cùm nulla alia conditio ad stabiliendam consuetudinem requiratur iure canonico, gratis, & sine fundamento expostulatur scientia Principis,& eius nouus consensus.

RESOL. X.

An ad stabiliendam consuetudinem requiratur expressus,vel saltem tacitus Principis consensus?

Et an ad introducendam consuetudinem contra Canones requiratur scientia, & expressus consensus Papæ, aliàs nunquam per consuetudinem contrariam lex abrogetur?

Et notatur irritam esse consuetudinem,cui Princeps resistit ; & aliqua alia circa supradicta aduertuntur , & notantur. Ex p.6.tr.5.Res.13.

§.1. HÆc resolutio est difficilis , & multùm deseruiet pro praxi;ideò illam paulò latiùs explanabo. Asserunt igitur aliqui nullum alium consensum requiri præter traditum *in cap.fin.de consuet. & in l.de quibus,ff.de leg.* in quibus habetur consuetudinem rationabilem,& legitimè præscriptam legi derogare posse,docet Malderus *in part.2.D.Thomæ,q.97. art.3.n.3.* vbi sic asserit.Si quæras quali opus sit consensu;an tali, vt superior speciatim & personaliter in consuetudinem consentiat ; an verò sufficiat consensus ille superioris, qui datur per ipsum ius : quia videlicet iure scripto est statutum,quòd consuetudo habens eiusmodi conditiones habeat vim legis.Respondeo consuetudinem præscriptam inducere legem,siue sæcularem, siue Ecclesiasticam,siue personali consensu Principis,aut Papæ ; & sufficere consensum, qui per ipsum ius datur, quia per ius Princeps censetur continuò loqui. Ita ille.Cui adde Sanchez *de matrim.lib.7. disp.4.n.11.* vbi sic ait.Deinde probatur minimè ad eam consuetudinem inducendam desiderari Pontificis scientiam:quoniam licèt non desint Doctores graues scientiam Principis exigentes, quò consuetudo vim legis inducendæ aut abrogandæ habeat : at verior sententia habet eam minimè desiderari,etiamsi sit circa sacramentalia ea consuetudo:quippe cùm Princeps *c.fin.de consuet.* generaliter decreuerit consuetudine posse legem statui, & abrogari;iam talis voluntas, vt eam facultatem obtineat consuetudo , est tacita scientia & tolerantia consuetudinis in posterum legitimè introducendæ , vt eas vires sortiatur absque alia speciali ipsius consuetudinis in Principe notitia. Ita Sanchez , & hanc opinionem tenet etiam Suarez *lib.7.c.13.n.6.*

2. Sed nominatim aduersùs illos insurgit Basilius Pontius *de matrim.lib.6.c.6.n.5.* vbi ita asserit.Nec verò satis est ad consensum Principis approbantis præsumendum generalis illa doctrina *in c.fin.de consuet.* vbi dicebat Thomas Sanchex,quem sequitur Suarez:idque probatur ex textu *in dict.leg.de quibus,* iuxta considerationem præmissam : si enim actibus populi inducitur consuetudo , penes quem est potestas leges condendi, ergo est specialis consensus legis,& non generalis:quare *in eo c.fin.* solùm traditur generalis doctrina,quæ explicat vim consuetudinis approbatæ à Principe. Sicut ergo re ipsa, vt sæpè contingit,non omnis consuetudo probatur à Principe:sed aliæ probantur , aliæ tantùm permittuntur, non potest ob vniuersalem illam doctrinam in quauis consuetudine præsumi approbatio. Et cùm consuetudo specialis quædam tacita lex sit,specialis etiam Principis consensus præsumendus est circa materiam illam , sicut & requiritur ad leges aliquas in speciali ferendas.Nec præsumi potest,nec debet solo illo generali iure explicato *in d.c.fin* voluisse Principem tacitum suum consensum in quauis speciali consuetudine præsumi posse,cùm multis consuetudinibus sese opponat.Non igitur præsumendus consensus , nisi præsumatur etiam specialem illam consuetudinem ad eius cognitionem deuenisse,& approbatam.Hæc Pontius.

3. Verùm sententiam Sanchez, & Suarez tuetur notissimè contra Pontium,Castrus Palaus *tom.1. tract.3. disp.3.punct.2.§.4.n.3.* quia Princeps supremus scilicet Rex aut Pontifex optimè poterat lege sua stabilire , vt quoties populus in aliqua consuetudine rationabili decennio durauerit , ea consuetudo pro lege suscipiatur , facta autem hac lege nemini dubium esse potest consuetudinem rationabilem decennio durantem vim legis habere ex approbatione legali supremi Principis, neque alia est approbatio expostulanda.Sed hoc ipsum factum iam est iure Canonico & Ciuili,vt patet *in d.c. fin.& l.de quibus.* Ergo,&c.Et ita hanc sententiam docet Bassæus *in floribus Theologicis,tract.verb.Consuetudo,n.12.* Azorius *tom.1.lib.5.c.18.quæst.1.* Salas *de legib. disp.19.sect.3.n.20. & 37.sect.4.n.39. & 40.* & Villalob.*in summ.tom.1.tr.2.d.ffic.38.n.6.* sic asserens.[Para introducir costumbre, tengo por mas probable,que no es necessaria sciencia del Principe,ò del Pontefice,porque aunque fuera necessaria ex natura rei , pues no es de menos autoridad el quitar la ley , que el ponerla, y el pueblo no puede hazer ley sin el Principe,mas attẽdiendo à lo que esta escrito en ambos derechos,donde se dize, que la costumbre puede quitar, y poner ley, ya esta autoridad , que se da el derecho , es sciencia tacita,

cita, y tolerancia, para que tenga fuerça sin especial notitia del Principe.] Ita ille.

4. Sed contra supradictos Doctores, opinionem Basilij Pontij, nempe ad introducendam consuetudinem requiri consensum Principis, tenent Montesinus *in part. 2. tom. 2. disp. 25. q. 13. num. 220.* Vasquez *tom. 2. disp. 177. cap. 2. & 3.* & Lorca *tom. 2. disp. 29. de legibus n. 2.* cuius verba hîc apponere non grauabor. Sic itaque ait, seqvitur necessariò requiri scientiam, qua Principi innotescat consuetudo; atque adeò consuetudinem debere esse publicam & manifestam: occultis enim actionibus, quantumcumque multiplicentur, legitima consuetudo introduci non potest. Quare non rectè sentiunt Syluester, & Angelus consensum tacitum interuenire posse sine scientia Principis, quòd est omninò impossibile. Quod autem Antoninus obiicit impossibile esse, vt omnes consuetudines Principi innotescant, nullius est momenti: quia si non est possibile vt Princeps omnem vsum nouerit, non est etiam necessarium, vt omnis vsus in legem transeat, vel contra legem legitimè præscribat.

5. Dicunt quidam in ipsa prima legum institutione interuenisse conuentionem & consensum Principis, vt consuetudine lex abrogari possit: sed hoc commentitium est neque enim tale pactum in prima legum institutione initum esse constat, nec cùm singulæ leges feruntur, fieri consueuit. Aduerte præterea requiri consensum & scientiam Principis supremi, & qui potest leges edere; nec sufficit specialis Rectorum & Magistratuum, nisi circa ea, quæ illorum dispensationi commissa sunt. Sæpè tamen istorum consensus argumentum esse potest permissionis & approbationis supremi Principis, quia præsumi potest eos non sine beneplacito sui Domini, quod agitur tolerare. Hucvsque Lorca.

6. Et ideò hanc opinionem esse communiter receptam inter inclytos Theologos Complutenses apparet; & pro nobis etiam adsunt Salmanticenses, cùm Pontius instar multorum esse possit. Et ego hanc sententiam in ordine ad consuetudinem abrogantem legem Canonicam prorsùs teneo, quam ita firmauit sacra Rota in vna Treuerensis Abbatiæ sancti Maximini die vigesima quarta Ianuarij 1625. coram Doctissimo Domino meo Coccino, vbi sic asserit. Secundò, fuit principaliter responsum, quod ad inducendam consuetudinem contra Canones requiritur scientia & expressus consensus Papæ, aliàs nunquam per consuetudinem contrariam lex abrogatur; quia Summus Pontifex non habet potestatem à populo, sed immediatè à Deo; & ideò non est populus qui inducit consuetudinem contra Canones, sed auctoritas Papæ permittentis. Abbas *in c. fin. n. 8. in fin. de consuetud.* Salas *de legibus, q. 97. tract. 14. disp. 19. sect. 6. num. 59. vers. Hæc scientia.* Quod in lege Ciuili secùs est: nam lex ciuilis tendit ad bonum publicum, & in vtilitatem priuatorum: vnde si populus vult sibi inferre præiudicium, Principes ab eodem populo potestatem habentes non curant, *l. de quibus, verb. Nam, cùm ipse ff. de legibus.* S. Thomas *1. 2. quæst. 47. a. 3. in respons. ad 3.* Abbas *in cap. fin. numer. 9. de consuetud.* Driedon *de libertate Ecclesiastica, cap. 11. ante finem.* Ius autem Canonicum principaliter intendit hominem in Deum dirigere, & venit ad bonum publicum Ecclesiasticum: & cùm sit institutum à potestate spirituali, illa non potest in Laïcos cadere. Abbas, & Driedon *locis præcitatis.* Hinc ergo cùm consensus Papæ operetur ad istam consuetudinem inducendam, requiritur illius certa scientia, itavt non sufficiat error, vt dictum est, & insimul requiritur animus inducendi consuetudinem. Glossa *in d. c. finali. in verb. Legi: imè, ibi* Abbas *num. 17.* & facit textus *in l. 1. C. quæ sit longa consuetudo.* Quare si consensus Papæ est ille, qui consuetudinem inducit, & etiam adhunc effectum requiritur certa scientia & voluntas inducendi consuetudinem, non potest deduci voluntas, nisi expressus adsit consensus: multa enim per patientiam tolerantur; quæ deducta in iudicio exigente iustitia toleranda non essent, vt dicit textus *in c. cùm iam dudum 18. in fin. de præbend.* quem in puncto allegat Gloss. *in §. leges, verb. Abrogatæ, dist. 4.* Et ex istis rationibus convincitur Vasquez *part. 2. art. 97. disp. 157. c. 12.* dum dicit nihil referre, quòd Papa recipiat potestatem à Deo, & non à populo, vt consensus eius tacitus non possit operari ad derogandum suæ legi; vt enim ex prædictis apparet, multùm refert, quòd Papa immediatè potestatem habeat à Deo. In hoc autem casu nedum non adest expressus consensus Summorum Pontificum, sed nec etiam scientia. Et quòd requiratur nedum scientia, sed etiam expressus Papæ consensus ad inducendam consuetudinem contra canones, etiam quantocumque temporis spatio illa fuerit seruata, tenent Gloss. *in d. §. leges, in verb. Abrogatæ, dist. 4.* Archidiaconus *in c. cùm de benef. n. 2. circa med. verb. Nam & ibi notat. de præbendis in 6.* vbi optimè dicit casum esse expressum *in c. consequens, & in c. nolite 11. dist. c. facta 9. q. 3. & c. illud, & c. ridiculum 12. dist.* Ioannes Andreas *in d. c. cùm de benef. post princ.* Geminianus *in 6.* Francus *n. 3. & 4.* S. Antoninus *in summ. part. 1. tit. 16. c. vnic. §. 2. ante fin. vers. dicit autem Ioannes.* Ioannes de Salas *de legib. q. 97. tr. 14. disp. 19. sect. 6. n. 62. in fin.* Quam sententiam sequuta fuit Rota in Romana obseruationis contractus 23. Octobris 1551. coram Chisaneñ, relata apud Verallum *dec. 204. n. 3. p. 3.* & in Romana Concordiæ S. Petri 12. Februarij 1610. coram Illustrissimo Domino meo Caualerio. Hucvsque sacra Rota coram Domino meo Coccino. Quam decisionem per extensum adducit Castellinus *tr. de elect. c. 4. in fine.* & Massobrius *in praxi habendi concursum Prælat. n. 88.* & hanc Rotæ sententiam sequitur nouissimè Io. Maria Nouarius *in Lucerna Regularium. verb. Electio n. 34.*

7. Non desinam tamen hîc adnotare opinionem Vasquez, quam impugnat Sacra Rota, defendere Montesinum *in p. 2. tom. 2. disp. 23. q. 13. n. 228.* quia quamuis verum sit, quòd Auctoritas Pontificis sit immediatè à Christo; auctoritas verò Principis sæcularis à Republica: tamen postquam Respublica dedit authoritatem suo Principi, nequit abrogare legem illius sine consensu eiusdem Principis. Tum etiam secundò, quoniam quamuis auctoritas Pontificis sit immediatè à Christo, nihilominus potest Pontifex iustis de causis abrogare legē à se ipso priùs latam, vel à suo Prædecessore: consuetudo autem non habet vim legis, vt sæpè dixi, nisi ex consensu superioris: ergo sicut consuetudo approbata consensu tacito Principis sæcularis abrogare potest legem sæcularem; ita etiam approbata consensu Pontificis poterit abrogare legem Canonicam. Et hanc sententiam præter Vasquez, & Montesinum, tenet etiam Lorca *in p. 2. to. 2. disp. 29. de legib. membr. 2.* vbi etiam dissentit à Sacra Rota, quoad consensum expressum Pontificis necessarium, vt consuetudo abroget legem Canonicam: sic enim asserit. Quæritur tamen, an requiratur consensus expressus Principis; an sufficiat tacitus & virtualis? Antoninus existimat, quoad leges Pontificias (in quibus solis censet nullam esse vim consuetudinis sine Principis approbatione) requiri expressum consensum eius, aliàs consuetudinem firmam non esse; quoad alias verò nec tacitum, nec expressum requiri. Sed fallitur, & communis sententia omnium fert vniuersim tacitum consensum sufficere sine discrimine aliquo inter Ecclesiasticas leges & Ciuiles: nam verus consensus est, & voluntarium ac liberum censetur, quod tacitè approbatur. Est autem consensus tacitus permissio; quia scilicet scit quod agitur, & non reprimit, sed fieri patitur. Ita Lorca. Sed propter reuerentiam, quam debeo, ac omnes habere debent Sacræ Rotæ Romanæ, puto non esse discedendum ab his, quæ ipsa firmauit, *vbi suprà.*

8. Notandum

Sup. hoc in tom. 9 tr. 1 Res. 116. §. Sed ad labefactandam.

Sup. hoc in fi. in tr. 3. Tol. cap. 6. dub. 2. paulò post initiū, & 8. Add quæ. ante med. & in Res. 104. §. Ad obiec. tudinem.

8. Notandum est etiam hîc multò magis irritam esse consuetudinem, cui Princeps resistit: sed quia aliquando cedere oportet multitudini, etiamsi contra legem iniustè reluctet, propter pacem Reipublicæ, & ad vitanda maiora incommoda; etiamsi Princeps coactus, & quia non potest populum reprimere, tandem tacitè vel expressè consentiat, consuetudo stabilita manet.

9. Nota etiam, quòd quamuis Princeps ex desidia annuat, & non reprimat transgressores, quando reprimere & conseruare legem tenebatur; nihilominus consuetudo vincit legem, licèt Princeps reuocet legem iniustè & absque causa, si tamen semel reuocauerit abolita manet: & eadem ratio est si inepte aut iniustè consensum præbeat consuetudini legem abroganti; dummodò consuetudo soli legi positiuæ & non naturali contraria sit. Ita Lorca *vbi supra*.

RESOL. XI.

An consuetudo legitimè præscripta possit abrogare aliam consuetudinem: & de tempore, ad hoc requisito præcipuè in materia Ecclesiastica? Ex p. 6. tr. 5. Res. 27.

§. 1. Respondeo consuetudinem antiquam per subsequentem abrogari posse seruata proportione, id est vniuersalem per vniuersalem; particularem per particularem in eodem loco: nam in diuersis non sunt contrariæ; vniuersali verò derogari per particularem alicuius loci pro illo etiam loco: vniuersalem denique derogare particulari. Ita ferè Hostiensis *in summa, ed. tit. §. quæ cui præiudicet, & omnes* Et ratio generalis est, quia ita comparantur consuetudines inter se, sicut leges, vel & consuetudo seruata proportione. Vnde quod dicitur *in §. pen. Inst. de iur. nat.* Ea quæ Ciuitas constituit, sæpè mutari solent, vel tacito consensu populi, vel alia postea lege lata: sicut est verum de his, quę iure scripto sunt constituta; ita etiam à fortiori de iure non scripto: quia non minùs, imò magis videtur posse mutari tacitus consensus per tacitum contrarium, quàm expressus per tacitum: sed hoc potest fieri, vt ostensum est. Ergo, &c. Vnde in primis necesse est consuetudines esse contrarias: nam si possunt ad concordiam reduci, obseruandæ sunt.

Sup. hoc sup. in Res. 1. §. doctrinam 5. Sed vid. & ex Bds. 51. & dictum Bds. §§. citis primæ not.

2. Sed difficultas est de tempore requisito in Ecclesiasticis consuetudinibus. Ad quam sic respondet Suarez *lib. 7. c. 20. n. 21.* Quæri potest; an in Ecclesiasticis consuetudinibus requiratur tempus quadraginta annorum, vt posterior reuocet priorem? Panormitanus enim dicit indifferenter sufficere tempus decem annorum: sequitur Felinus: & reddit rationem quia posterior consuetudo non est contra ius: quod sic declarat. Quia vel prior consuetudo fuit contra ius, & sic posterior est secundùm illud antiquius ius, quod per priorem consuetudinem reuocatum fuit; & sic ad illud faciliùs fit regressus: vel prior consuetudo fuit præter ius, & sic etiam posterior erit præter ius; & ita semper in posteriori consuetudine sufficiunt decem anni.

3. Hunc verò discursum non approbat Rochus *supra*, cum Barbosa *ibi*. Et mihi etiam videtur difficilis, quia nulla ratio iuris non scripti in eo habetur. Et ideò breuiter censeo primò. Si prior consuetudo non fuit cõtra, sed præter ius, posteriorem esse simpliciter contra ius, & ideò postulare tempus canonicæ præscriptionis. Probatur, quia prior consuetudo induxit ius, cui est contraria posterior, quæ non est conformis alicui iuri. Item si prior consuetudo fuit vniuersalis, & posterior particularis, est id euidentius: quia consuetudo vniuersalis ius commune inducit: idem autem videtur, si prior fuerit particularis eiusdem loci, & iuri communi non contraria. Nam consuetudo contra simile statutum esset contra ius, & postularet tempus canonicæ præscriptionis; ergo idem est de consuetudine: nam est æqualis ratio. At verò si prior consuetudo fuit contra ius commune, quod non fuit omninò ablatum illa consuetudine; quia non fuit vniuersalis, sed particularis, quæ illi derogauit: tunc probabile est posteriorem consuetudinem decem annis præscriptam sufficere; quia non est simpliciter contra ius: quia ius commune semper manet, ad quod per illam consuetudinem fit regressus, & tunc procedunt quæ Felinus tradit. Secùs verò censeo, si prior consuetudo fuit vniuersalis, & abrogauit omninò ius vniuersale antecedens: nam tunc existimo necessariam esse præscriptionem canonicam quadraginta annorum contra talem consuetudinem; quia posterior consuetudo iam est omninò contra ius commune inductum per priorem consuetudinem. Aliud enim ius antiquiùs vtraque consuetudine penitùs se habet, ac si non præcessisset; quia omninò sublatum est. Hucvsque Suarez.

4. Sed aduersùs illum contrariam sententiam docet Castrus Palaus *tom. 1. tract. 3. disp. 3. §. 2. punct. 5. n. 5* vbi putat idem tempus esse necessarium ad abrogandam consuetudinem consuetudine, ac fuit requisitum ad illius introductionem: cùm autem ad introducendam consuetudinem, siue abrogationem legis, siue illius constitutiuam, dixerimus decennium sufficere tam in materia ciuili, quàm Ecclesiastica: efficitur sanè idem tempus decennij sufficiens esse ad abrogandam consuetudinem. Rationem reddimus, quia consuetudo abrogans legem & ius constitutum non est contra ius, sed potiùs iuri conformis, quia ex ipso iure habet hanc efficaciam nemine repugnante: leges autem expostulantes tempus quadragenarium ad præscriptionem loquuntur de præscriptione iuris contra Ecclesiam Ecclesia contradicente: at consuetudo legalis non præscribit contra Ecclesiæ mandatum ex repugnantia Ecclesiæ; sed potiùs ex eius consensu & voluntate: ergo non est idem tempus expostulandum. Ita Palaus. Sed ego puto non esse recedendum à sententia Suarez: nam, vt superiùs firmatum, & præcipuè ex sacra Rota, in materia Ecclesiastica nulla valet consuetudo, nisi sit quadragenaria.

Superius in Res. quæ hîc est suprà 2. § Sed quid.

RESOL. XII.

An consuetudo dicatur legitimè præscripta absque bona fide? Ex p. 8. tr. 7. & Misc. Res. 37.

§. 1. Negatiuam sententiam docet Lessius *lib. 2. c. 6. dub. 14. n. 46.* sed optimè contrarium docet Eminentissimus Lugo *de iust. tom. 1. disp. 7. sect. 6. n. 96.* alioquin vix vnquam præscribi posset consuetudine contra legem vllã; nam ferè impossibile est, vt ipso initio, saltem si iam lex recepta fuit, consuetudo cum bona fide incipiat. Ratio autem, cur magis requiratur bona fides in aliis præscriptionibus, quàm in ista, quæ non est propriè præscriptio, est tamen quasi præscriptio, ea esse potest, quia in aliis præscriptionibus, si mala fides sufficeret, redundaret in damnum innocentem, quibus sæpè auferrentur res suæ, vt cum mala fide præscriberentur legitimè: debuit ergo lex præscriptionis, ita cõsulere ipsi præscribenti, vt tamen consuleret illi, contra quem præscribitur: at verò lex, vt dicebamus, tota ordinatur ad bona subditorum, quorum soli bono consuli debet. Ad horum autem bonum expedit magis, vt quando iam per diuturnam experiẽtiam constat legem non obseruari, atque adeò non deseruire, nisi ad laqueum conscientiæ, ideò mala fide subditorum prouenire; Legislator tamen eorum infirmitati condescendat, & legis obligationem auferat, cùm id totum in maius subditorum Bonum redundet. Et ideò rectè Castrus Palaus *to. 1. tr. 3. disp. 3. punct. 1. n. 3.* docuit, quòd in præscriptione requiritur semper bona fides: at in consuetudine

Ad fulciendam hanc quæst. legè suprà ex Res. 1. §. Et pro paulò post initiũ, vers. Secundo, & infrà ex Res. 15. §. Notandum.

suetudine non semper est necessaria; nam esto mala fide inœpta sit, consuetudo aduersùs legem præscribere potest. Vide etiam Suarez *lib.7.de legib.c.18.n.14.*

RESOL. XIII.

Quænam frequentia actuum introducat consuetudinem? Ex p.6.tr.5.Res.7.

Sup. hoc sup. in Res. 6 §. vlt. in pr. & superius in tr.1. Res. 64. §. vlt. & in tom 9. tr.1. Res 58. §. in fine.

§.1. AD hoc dubium ita respondet Duuallius *in p.2. D.Thomæ, tract. de legib. q.7. a.2.* Quot autem actus requirantur ad introducendam consuetudinem; certum est communiter requiri actus frequentatos, vt ex solo nomine, consuetudo patet: sed in quonam numero, & cuius qualitatis esse debeant, difficultas est. Prima conclusio in causis criminalibus duo actus faciunt consuetudinem, 25. *quæst. vlt. can. fin.* In causis verò ciuilibus requiruntur quatuor, *extra de caus. possess. c. cùm Ecclesia.* Secunda conclusio Duo actus pro causis etiam ciuilibus sufficiunt; dummodò illi actus sint iudiciarij & notorij: tum quia consuetum idem est ac solitum; duo autem actus iudiciarij faciunt actionem solitam, ac proinde consuetam: tum etiam quia Iason *l. de quibus, ff. de leg. num.51.* istud expressè affirmat, cùmque sequitur Emmanuel *verb. Consuetudo.* Notat autem Sylvester *verb. Consuetudo, n.1.* in ciuilibus ex vno oriri posse consuetudinem, modò ille actus effectum habeat diuturnum: vt si quis semel pontem suprà plateam publicam ædificasset, & ille pons diu permansisset, eo euerso posset alius sine consensu Principis ædificari; etiamsi ædificatio pontium communiter ad Principem pertineat, & sic per vnum actum diuturnum præscribi potest aduersùs ius illud Principis, & consequenter introduci consuetudo ei contraria. Ita Duuallius *loc. cit.*

2. Sed circa præsentem quæstionem libet hîc transcribere verba Montesini *in p.2. D.Thom. tom.2. disp.23. q.13. num.224.* sic asserentis. Quinta conditio est, quòd consuetudo sit ex frequentatione plurium actuum: nec enim sufficit vnus, aut binus actus, vt consuetudo habeat vim legis, sed requiruntur plures & frequentatio eorum. Verum est, quòd Sylvester *n.6.* & Angelus *n.7.* limitant hoc, dicentes in aliquo casu sufficere vnum aut binum actum ad consuetudinem; vt quando ille actus habet causam successiuam, vel permanentem diuturnam: vt si beneficium aliquod Ecclesiasticum detur Sacerdoti Religioso, qui illud obtineat per viginti annos aut plures, talis actus videtur sufficere ad consuetudinem, vt colligitur *ex c. cùm de beneficio, de præbend. in 6.* Tamen videtur mihi dicendum, quòd in isto casu consuetudo possit obtinere vim legis quantùm ad hoc, quod est facere personam aliquam habilem ad obtinendam præbendam, vel aliquid aliud: sed consuetudo quæ habet vim legis obligantis communitatem semper fit ex frequentatione actuum. Similiter id quod asserunt prædicti Authores, quod in iudicialibus & præsertim in criminalibus vnus aut binus actus sufficiat facere consuetudinem, quando ille est factus à superiori: hoc, inquam non est omninò verum: nam quamuis si factus sit à superiore habente potestatem condendi leges, verum esse possit istud quod dicitur, non tamen quando fit ab alio iudice inferiori, vel saltem quamuis ex vno aut bino actu facto à iudice superiori possit generari consuetudo largè sumpta, non tamen propriè quæ habeat vim legis. Hæc igitur consuetudo debet esse ex pluribus actibus, & non quomodocumque, sed notoriis & manifestis; ita vt de illis constet non solùm Principi ad hoc vt ille præbeat consensum saltem tacitum: sed etiam manifestentur toti communitati, vt per hanc manifestationem promulgetur consuetudo, quæ habet vim legis. Hucusque Montesinus. Vnde ego puto cum Basilio Pontio *de matrim. lib.6. §.6. n.1.* Conano, Duareno, Schneideuino, & aliis penes ipsum, quando frequentia actuum inducat consuetudinem, relinquendum esse arbitrio iudicis.

3. Non desinam tamen hîc adnotare ea, quæ docet ex Sylvestro. & Panormitano Lessius *lib.2.c.6.dub.14. num.10.* nempe vt consuetudo dicatur esse contraria, sufficere bis terve contra actum esse: quam consuetudinem si constaret Principem scire & dissimulare, defineret lex obligare. Ita Lessius. Et hanc opinionem in aliquo casu probabilem esse putat Lorca *in p.2. tom.2. de legibus, disp.29. membr.1.* vbi sic ait. Circa actus, quibus consuetudo induci potest, dubitatur primò, quot actus sufficiant. Angelus *verb. Consuetudo. num.9.* sequutus Panormitanum *in c. cum tanto, de consuetudine*, affirmat duos aut tres actus sufficere, quando Princeps scit & tolerat: Idem videtur docere Sylvester *verb. Consuetudo, q.7.* Sed non loquitur de consuetudine, quæ abrogat legem receptam, & vsu probatam: sed resistit legi denuò latè, & fortasse in hoc casu probabilis est hæc sententia, si duæ aut tres actiones sint maiori parte populi simul procedentes. Sed dicit Castrus Palaus *to.1. tract.3. disp.3. punct.2. §.3. n.4.* ex non resistentia præcisè non inferri approbationem. Quòd si Legislator iudicetur approbare consuetudinem, in tali casu consuetudo non habet vim legis ratione sui, cum non sit propria consuetudo, sed inchoata; sed habet vim ex approbatione Legislatoris; quæ approbatio sicut se sola potest legem statuere, & præexistentem abrogare, idem efficere potest annexa vnico vel duobus actibus. Verùm ad inducendam nouam legem, vel abolendam legem antiquam certissimum est non sufficere tres nec plures actus, vt ibi Sylvester concedit: nam tam pauci non possunt efficere, vt quòd fit, communis populi consensus censeatur, præsertim cùm requiratur temporis diuturna perseuerantia in eisdem actibus, & tres actiones, etiamsi totius populi sint, consuetudinem efficere non possunt. Ita Lorca *loco cit.* Cui etiam adde Præpositum *in p.2. D.Thomæ, q.97. dub.1. n.8.*

4. Apponam etiam hîc opinionem Duuallij *in p.2. D.Thomæ, tract. de legibus, q.7. a.3.* vbi sic ait. Vbi nulla est in contrarium lex, asserendum est actus extraiudiciales ad consuetudinem introducendam sufficere. Quot autem requirantur, respondet Emmanuel *verb. Consuetudo, n.5.* illud dici consuetum seu solitum, quod bis factum est; citátque Iasonem *in l. de quibus, ff. de legibus, n.51.* asserentem duos actus iudiciales notorios ad inducendam consuetudinem satis esse: quod ego verum censeo, dummodò illi actus non sint adeò distantes: nam si actus illi iudiciales per longum tempus, vtpote per decennium à se inuicem distarent, non introduceretur per eos consuetudo: si enim lex per decennium non obseruata desinat obligare, multò magis actus per decennium nullo modo reiteratus desinet concurrere ad introducendam consuetudinem, nisi fortè materia ipsius consuetudinis esset de rarissimè contingentibus: tunc enim duo actus iudiciales non obstante tali distantia inducerent consuetudinem. Hæc Duuallius.

Sup. hoc in Res. seq.

RESOL. XIV.

An ad stabiliendam consuetudinem requirantur saltem aliqui actus iudiciales? Ex p.6.tr.5.Res.8.

§.1. PLures auctores requirunt actiones iudiciales duas ad minus, vt consuetudo legitimè præscripta censeatur. Sylvester *verbo Consuetudo, q.4.* Antoninus *1.p.tit.16.c.vnic.§.4.* & alij. Quod deduci videtur *ex leg. cum de consuetudine, ff. de legibus*, vbi dicitur ad discernendam consuetudinem, primum quidem illud explorandum arbitror; an etiam contradicto aliquando iudicio consuetudo firmata sit, & *ex cap. Abbate, de verb.*

Sup. hoc in Res. præced. tra. §. vlt. ante med. Sed de ge etiam di not. 1. dict. Res.

verb. signif. vbi insinuatur idem iudicium contradictum necessarium fuisse.

2. Sed opinio contraria est tenenda, quam tuetur Præpositus *in p. 2. D. Th. q. 97. dub. 1. n. 8.* Syluius etiam *in p. 2. q. 97. a. 2. concl. 8.* Gordonus *in sum. tom. 1. lib. 2. q. 14. c. 5. n. 19.* Granado *in p. 2. controuers. 7. tract. 3. p. 2. disp. 16. sect. 2. num. 15.* Lorca *disp. 29. membr. 3.* Vasquez *disp. 177. c. 7.* Pontius *lib. 6. c. 6. n. 2.* Suar. *lib. 7. c. 11. n. 2.* Salas *disp. 19. sect. 11. num. 95.* Donellus *lib. 1. Comment. c. 10. & ibi* Osualdus *litt. H.* Cuiacius *lib. 20. obseru. c. 31. num. 8.* & alij: & ratio est, quia rerum iudicatarum auctoritas non inducit consuetudinem, sed probat. Vnde *l. 36. de legib.* consuetudo à rerum iudicatarum auctoritate secernitur per particulam, *aut*, quæ disiunctionis nota est. Deinde quia vera causa consuetudinis est Principis aut populi consensus qui non minùs animum suum actibus extraiudicialibus, quàm iudicialibus, declarare possunt. Præterea multò maioris auctoritatis videtur esse longo tempore & sine dubitatione confirmatus vsus, quàm quod in contradictorio iudicio fuerit obtentum.

3. Dicendum est igitur ad inducendam consuetudinem non requiri actiones iudiciales; ita vt decreto & sententia iudicis in aliqua causa vel causis iuxta consuetudinem pronuncietur ius: sed sufficere actiones vulgares, & extraiudiciales.

RESOL. XV.

Quales actus ad stabiliendam consuetudinem requirantur?

Et an requiratur, quod actus, ex quibus consuetudo constat, careant omni malitia, vel necessarium sit, quod tales omissiones, quibus lex abrogatur, sint peccaminosæ, saltem in principio?

Et an posteri consuetudinẽ ab aliis maioribus introductam obseruantes excusentur à culpa, nec inuestigare teneantur, de illius iustitia, sed possint illam præsumere? Ex p. 6. tr. 5. Resol. 9.

§. 1. REspondeo, quòd ad stabiliendam consuetudinem requiruntur actus voluntarij, & consequenter non ex errore & ignorantia: vnde si per vim, aut metum grauem populus aliquid faceret etiam per longum tempus, vtique talis non erit consuetudo sufficienter introducta. Ita Sacra Rota in Giennensi portionis die 13. Nouembris 1613. coram Burato *p. 1. dec. 19. n. 11.* Præpositus *in p. 2. D. Thomæ q. 97. dub. 1. n. 6.* Granado *in p. 2. D. Thomæ, controuers. 7. tract. 3. p. 1. disp. 16. sect. 2. num. 14.* vbi sic ait: Necesse est ad obligationem consuetudinis eam non esse inductam errore facti vel iuris: si enim populus putauerit propter aliquam deceptionem se obligari, aut dari causam, quæ verè non datur; non manebit obligatus. Etenim obligatio consuetudinis oriri debet ex libera voluntate eorum, qui se obligare voluerunt: vbi autem est deceptio seu error, non est libera voluntas se obligandi, error enim impedit liberum consensum, v. g. inducta est consuetudo celebrandi festum talis Sancti in aliquo oppido, quia existimabat ibi esse sepultum corpus eius; itavt hæc fuerit adæquata causa celebritatis, si constaret eam fuisse deceptionem, quia ibi Sanctus ille sepultus non erat, cessabit consuetudinis obligatio. Similiter si propterea consuetudo aliqua inducta esset, quia credebatur tale vel tale opus non esse prohibitum in iure, eo ipso quòd constaret esse prohibitum, non obligaret consuetudo, quippe quæ ob errorem inducta fuit. Vide etiam Suarez *lib. 7. c. 12. per totum*, Gordonum *in summ. tom. 1. lib. 2. q. 14. c. 5. per totum*. Cui adde Castrum Palaum *tom. 1. tr. 3. disp. 3. punct. 2. §. 3. n. 11.* qui adducit duo exempla, quibus glossa *in. quod non ratione, ff. de legib.* & Panormitanus *in c. fin. de consuet.* vtuntur: videlicet si consuetudo sit aurigam obligatum non esse de periculo vini, quod in plaustro defert, si dominus vini plaustrum cõmitetur; eo quòd existimet nullum ius habere, nulla est consuetudo, quia fundamentum illius est error, quo cessante euanescit consuetudo; secùs verò si ex alio errore inducta foret. Et hac ratione dicit Suarez *n. 5. aduersus Rochum*, si populus consueuit non extrahere frumentum è Ciuitate, quia credebat id sibi esse prohibitum; non ideò consuetudinem obligantem inducere: quia non abstinuit ab illa actione animo inducendi consuetudinem, sed animo obseruandi legem, quam sibi esse positam existimabat.

2. Notandum est etiam non requiri, quòd actus, ex quibus consuetudo constat, careant omni malitia, vt habeatur ipsa rationabilis: imò dicit Suarez *loc. cit. c. 18. n. 8.* necessarium esse, quòd tales omissiones, quibus lex abrogatur, sint peccaminosæ saltem in principio, quia si prouenirent ex aliqua rationabili excusatione, inquit, non declararent voluntatem legi contrariam: vt si occurreret necessitas excusans, tunc enim non esset dissuetudo, sed purus non vsus legis, qui ex omnium sententia non sufficit ad legis abrogationem inducendam: quòd si verò tam frequentes sint eiusmodi occasiones, siue necessitates, vt possint ostendere legem esse incommodam, aut inutilem, tunc consuetudo propriè abrogabit legem: sed quia manifestatur eius inutilitas, hinc per se emorietur & cessabit. Idem docet latius Suarez *eodem loco, n. 15.* vbi dicit Caietanum *hoc loco ad secundum.* & omnes ita sentire. Quòd autem per actus malos saltem ab initio legis abrogatio fieri possit, hinc mirum videri non debet, quia actus illi non concurrunt, tanquam causa per se istius abrogationis, sed tanquam causa per accidens, & sine qua non: nam causa per se est legalis voluntas, siue ius, quod voluit legem aliquando cedere consuetudini inolitæ, quæ subinixa sit probabilibus saltem rationibus, ob quas Legislator possit rationabiliter lẽgem mutare, quod secundùm rectam rationem ordinatum est, vt succurratur subditorum infirmitati, & regimen communitatis sit suauius. Interim verò quod tandem resultat ex eiusmodi consuetudine, non est malum, scilicet quòd similes actus postea sine malitia fiant ablata nimirum lege, & in hoc consentire censendus est Princeps abrogando legem. Et hoc modo licèt consuetudines illius actus, quibus constat, sint irrationabiles, prout fiunt (quia videlicet contra positam legem) non tamen in substantia, siue ab intrinseco, quia possunt licitè fieri, sublata scilicet lege, neque in termino aut effectu; quia Princeps propter istam consuetudinem prudenter & rationabiliter potest legem abrogare; & sic consuetudine completa, & lege abrogata actus postea licitè fiunt, & ius quoque ad eos liberè faciendos rationabile est: quia non est nisi quædam carentia siue solutio à lege prohibente, quæ rationabiliter auferri potuit. Et hęc omnia docet Ioannes Vvigers *in part. 2. q. 97. art. 5. num. 15. & 17.* & Lorca *tom. 2. disp. 20. membr. 2. in fin.*

Sup. hoc sup. in Resol. 1. §. Et pro. paulò post initium, vers. Secundò, & ad fulciendã doctrinam huius §. lege Resol. 12.

3. Et tandem nota posteros consuetudinem à suis maioribus introductam obseruantes à culpa excusari, nec inuestigare teneri de illius iustitia: sed posse illam præsumere. In quo sensu dixit Basilius de Leon ex Bartolo *in l. de quibus. ff. de legibus*, quòd ab omnibus fit, rectè fieri præsumitur. Intelligendum tamen est, quando toto tempore necessariò ad præscriptionem consuetudo præualuit. Denique si consuetudo immemorialis fuerit, præsumenda est iusta & rationabilis, etiamsi esset contra dispositionem legis anterioris, quia ratione temporis diuturni præsumitur in ea iustus titulus. Et ita ex Alexandro, Auendaño, & Salas. docet Castrus Palaus *tom. 1. disp. 3. tract. 3. punct. 2. §. 1. n. 5.*

Sup. hoc sup. in Resol. 1. §. vlt. & in Resol. 7. §. vlt. post med. vers. successores, & in tom. 4. tr. 3. Resol. 166. §. Respondetur secundo.

RESOL. XVI.

An actus supradicti debeant procedere ex intentione introducendi consuetudinem, hoc est, introducendi obligationem?

Et pro praxi quinam actus consuetudinem non introducant, in corpore huius Resolutionis aliqui casus adducuntur, & explanantur. Ex p.6. tract.5.Resol.10.

Sup. hoc in tom 2.tr.1. Resol.86.§ 2. & in tom.3. tr.6.Resol.17. §. 1. inter princ. & medium vers. Demas de lo qual. & in Resol.19. §. Nec obstat, ad med. vers. & sequitur Diana,& in Resol.94.§ Ad secundum,& seq.

§.1. AFfirmatiuè respondeo cum Villalobos *in summa,to.1.tr.2.difficult.58.n.10.*vbi sic ait. [Item es necessario para que la costumbre tenga fuerça de ley que lo haga el pueblo,como obligado,y no de su libre voluntad,como todos tienen que claro esta, que los que dè sò deuocion ayunan las vigilias de N. S. y no por obligacion,no inducen costumbre.]Ideò ad iudicium ferendum de consuetudine, necessariò attendendum esse, qua intentione fuerit incœpta & continuata.Requiritur enim, vt tempore requisito ad præscriptionem continuata fuerit consuetudo animo inducendi obligationem;etiamsi à principio ex deuotione fuerit incœpta. At si solùm ex deuotione incœpta & continuata est,nullam obligationem inducit,vt non inducit consuetudo salutandi Virginem ad signum Campanæ noctis,iciunandi in Sanctorum vigiliis, sumendi aquam benedictam in ingressu Ecclesiæ,panem benedictum diebus Dominicis,& cinerem benedictum primo die Quadragesimæ,& ramum in Dominica Palmarum, recitationem matutini ante Missam, & alia exempla his similia congerit Bellarminus *lib.2.de Romano Pontifice c.*18.Suar. *lib.7.c.14.n.6.*Salas *disp.19. sect.11.sub n.92.* Azor. *tom.1.lib.5.c.*18.*q.5.*Idem est,si ex vrbanitate,aut liberalitate alicui obsequium,vel beneficium præstaret populus etiam multo tempore,non inde ex necessitate obligatus manat continuare : quia cùm solùm ex vrbanitate & liberalitate introducta sit consuetudo,non potest aliam in continuatione obligationem inducere. Sic Menoch. *de arbitr. lib.2. cent.5. casu* 494. *n.4.* Et hæc omnia docet etiam Præpositus *in part.2.D.Thoma,q.97.art.2.conclus.*8.Castrus Palaus *tom.1.tract.3.disput.3 punct.2.§.3 n.12.*cui adde Montesinum *in part.2.D.Thoma,tom.2.disput.13.q.13.n.223.* vbi ita asserit : Quarta conditio est,vt consuetudo habeat vim legis,quòd aliquid obseruetur ex consuetudine tanquam necessarium, & non solùm ex deuotione. Vnde qui habent consuetudinem recitandi Officium Beatæ Mariæ in Choro vel extra Chorum,propter solam deuotionem, non peccant omittendo illud, quia non est consuetudine receptum apud illos, quòd illud recitare sit necessarium. Sed quando consuetudine receptum est in aliquo populo agere diem festum,& audire Sacrum determinato aliquo die,vel ieiunare,aut abstinere ab esu carnium, ita quòd sit receptum istud consuetudine tanquam necessarium ad non peccandum,talis consuetudo est,quæ habet vim legis,vt optimè dicit Sotus *loco citato.* Ita Montesinus, cui adde Ioannem Vvigers *in part.2.q.97.art.3.n.24.* Hinc rectè sacra Rota in vna Giennensi portionis die 13.Nouembris 1613.coram Buratto *part.1.decis.19.n.14.*statuit consuetudinem tunc induci,quando actus efficiuntur animo,& intentione eam inducendi.

RESOL. XVII.

Quomodo cognoscatur consuetudinem esse introductam animo inducendi obligationem?

Et assignantur quatuor conditiones, ex quibus deduci potest consuetudinem obligare. Ex p.6.tr.5.Resol.11.

Sup. hoc in tom.3.tr.6. Resol.14.prope fin.& vers. Ad rationem, & in Resol. § Cuius,& ex lata doctrina Resol. 17. §. Sed ego, & in Resol.94. § vlt.& in 95 §.Dicendum,& in tom.4.tr.6. Resol 52. §. Quoad secundum,& quoad hoc in tom.2.tr. 1.ex Resol. 86. lege doctrinam §.2.a lin.1.

§.1. AD hunc casum ita respondet Ioannes Vvigers *in part.2.D.Thomæ.q.97.art.3. concl.3. n.29.* Quarta difficultas est,quòdquidem dictum sit,vt consuetudo inducat aliquando legem, debere à populo illam frequentari eo animo,vt in ius transeat:vnde constare poterit de tali intentione populi,cùm hæc in actibus non se monstret:Respondetur de hac re non posse quoque determinatam regulam tradi, qua id certò cognoscatur;sed morali iudicio prudentum esse æstimandum:ad quod rationabiliter formandum(quando intentio populi non est aliter explicata) poterunt hæc seruire,vt attendatur in primis ad opinionem populi,quam habet de materia consuetudinis, si enim iudicet eam necessariam : aut plurimum conducere ad tranquillum regimen,vel ad notabile bonum communitatis;vel indecorum fore respectu Religionis aliter agere, magnum hoc erit iudicium, quòd intentio populi sit inducere legem.Item si illi,qui contrarium faciunt,à populo reprehendi solent:rursùs si populus passim existimet se malè agere,si faciat contrarium.Ita Vvigers.

2. Sed Suarez *de legibus,lib.7.c.15.n.13.* & Castrus Palaus *tom.1.tract.3.disp.3.punct.2.§.3. num.13,*magis clarè quatuor conditiones assignant, ex quibus deduci potest consuetudinem obligare. Prima, si consuetudo sit rei grauis, difficilis,& communiter seruata à populo,quia non solet populus vniformiter conuenire in his actibus,nisi quando se obligatum sentit.Secunda,si viri timorati malè sentiant de his, qui non seruant consuetudinem, vel communiter populus scandalizatur. Tertia, si Prælati & Superiores puniant violantes consuetudinem.Quarta,si materia consuetudinis, & illius obligatio multum conferat Reipublicæ:quælibet enim ex his coniecturis non leue est indicium obligationis. Et hanc sententiam docet etiam Præpositus *in part.2. D.Thomæ.quæst.97.dub.1. num.7.* Iacobus Gordonus *in summa,tom.1.lib.2.q.14. c.4. n.16.* Vide etiam Megalium *in Promptuario,verb.Consuetudo,n.5.*

RESOL. XVIII.

Vtrùm,quando dubitatur,an consuetudo fuerit introducta ex animo deuotionis,vel ex animo se obligandi,sit præsumendum introductam fuisse animo obligandi: Ex p.1. tr.10.Resol.30.

Sup. hoc in duab. Resol. seqq. & in aliis earum annotat.

§.1. SVppono,quòd ad inducendam consuetudinem, quæ vim legis habeat, & obligationem pariat, requiritur,vt id,quod inducitur per consuetudinem,introducatur,& obseruetur per modum præcepti,& obligationis:vnde,quod frequenter efficitur ex sola deuotione, vel consilio, non inducit obligationem, sicut quando efficitur aliquid cum ignorantia,putantes ad illud teneri:& ideo ait Villalobos *in sum.tom.1.tract.2. dub.38.n.5.*[Para introduzir costumbre se requiere,que los que la introduzen,tengan voluntad de obligarse,y lo hagan de cierta ciencia,y no por ignorancia,pensando,que estan obligados:y assi piensa,que es la costumbre de no comer huenos entre años los viernes, porque los actos,que introduze la costumbre, han de ser volùtarios,y no ay cosa tan contraria à la voluntad,como el error.]Vnde apparet,non esse ita clarũ,vt aliqui putant,an consuetudo,quæ in aliquibus locis viget non comedendi lacticinia in diebus ieiuniorum infrà annum,obliget ad mortale.Sed de hoc alibi.Nunc ad propositam quæstionem respondendo assero contra Reginald.*in praxi,tom.1.lib.13.c.23.sect.1.n.244.* & Azor. *p.1.lib.5.c.*18.*q.5.*quòd quãdo dubitatur,an consuetudo fuerit inducta ex animo deuotionis,vel animo se obligandi,præsumendum sit,non inductam fuisse tanquam obligatoriam:& ita docet Suarez *ac legib. lib.7.c.15. num.13.*

Alibi in Resolquæ nunc in tom.4. 6.Resol.51. vlt.& ibi tr.4.Resol. §.etiam vl.

RESOL.

RESOL. XIX.

An in dubio si consuetudo sit introducta animo obligandi, obliget?
Et an sit obligatio seruandi consuetudinem, quæ in initio inchoata fuit ex deuotione, sed postea continuata fiat, vt obligatoria? Ex p.6.tract.5.Resol.12.

Sup. hoc in Resol. præcedenti. tr. de leg. & supra in tr. 1. Resol. in fin. & in tom. 2. tr. 2. Resol. 8. & 18. & in tom. 3. tr. 6. ex lura doctrina Resol. 3. præsertim. 8. à verb. Imò quæ quidem, & in Resol. 14. Vel secundo, ad med. Verùm, & in tom. 4. Resol. 5. circ. fin. & ibi in tom. 5. Resol. 31. & ultim. vlt.

§.1. REspondeo negatiuè. Quoties igitur communi iudicio obligatio consuetudinis non est recepta; sed in dubio versatur : tunc cæteris paribus potiùs est inclinandum in eam partem , quòd consuetudo sit deuotionis vel honestatis, quàm quòd sit iuris & obligationis, quia generalis est regula, quòd in dubio nullus præsumitur se velle obligare. Ita Vvigers *in part. 2. Diui Thomæ, q. 97. art. 3. num. 29.* qui citat Suar. *lib. 7. cap. 15. n. 15.* quibus adde Villalobos *in summa, tom. 1. tract. 2. difficult. 39. n. 3.* Castrum Palaum *tom. 1. tract. 3. disp. 3. punct. 2. §. 3. num. 13.* & Bonacinam *de legibus, disput. 1. quæst. 1. punct. vltim. §. 13. n. 21.* Quibus adde, & nouissimè Bassæum *in floribus Theologiæ practicæ, verb. Consuetudo , n. 7.* vbi sic ait : Non quælibet consuetudo obligat sub peccato mortali ; sed illa sola, quæ inducta fuit per modum præcepti : vnde non est obligatio ex iustitia seruandi consuetudinem in iis, quæ ex mera liberalitate , aut vrbanitate geri consueuerunt: tamen obligatio esset seruandi consuetudinem , quæ initio inchoata fuit ex deuotione, sed postea continuata fuit, vt obligatoria. In dubio autem, an consuetudo inducta fuerit ex deuotione , an animo se obligandi, præsumendum est non fuisse inductam animo se obligandi, sed potiùs animo deuotionis : quia nemo præsumitur velle sibi onus imponere, neque obligare ; nisi aliter constet de ipsius voluntate , & an sint sufficientes coniecturæ ad iudicandum animo se velle obligare.

RESOL. XX.

An dubius de præcepti obligatione per consuetudinem introducta, teneatur illam obseruare ? Ex p.4.tract.3. Resol.58.

Sup. hoc in duab. præcedentib. Resol. & in aliis pluribus in tom. Resol. 15.

§.1. AFfirmatiuè respondet Azorius *tom. 1. lib. 5. cap. 18. quæsito 5.* vbi sic ait : Quandocumque populus , aut ciuitas dies festos vsu & more colit, & obseruat , si id vsu recepto à maioribus seruet, consuetudo vim legis habere censetur. Idem quoque iuris est , si ita ex more seruet , vt eius consuetudinis memoria non extet, quandonam introduci cœperit. Item si ambiguum sit, consuetudine , necne res obseruetur, tutius est eligendum , & proinde existimandum est, eam esse consuetudinem legis vim & rationem habentem. Ita Azorius.

2. Sed aduersùs illum contrariam sententiam tenendam esse existimo , quam docet Suarez *de legibus, lib. 7. cap. 15.* vbi sic asserit : In dubio de obligatione præcepti per consuetudinem inducta, ac cæteris paribus , potius est inclinandum in eam partem , quòd consuetudo sit deuotionis, vel honestatis potius quàm obligationis ; quia generalis regula est , quòd in dubio nemo præsumitur velle obligari , neque expedit multiplicari præcepta vbi moraliter certa non sunt, vel saltem probabilia. Ita ille, & post illum nouissimè Ludouicus Mæratius *in summam Diui Thomæ, tom. 1. tractatu de legibus , disput. 15. sect. 2. num. 3.* vir quidem doctus.

RESOL. XXI.

Quinam possint consuetudinem introducere ?
Et an postquam consuetudo est approbata tacitè, vel expressè à Superiore , absque dubio cæteri teneantur seruare illam ?
Et an peregrini teneantur ad consuetudinem? Ex part.6. tr.5. Resol.14.

§. 1. AD hoc dubium ita respondet Villalobos *in sum. tom. 1. tract. 2. difficult. 38. n. 4.* [La costumbre no la puede introduzir persona particular, sino que la ha de introduzir el pueblo , que puede hazer ley , como dizen Bartolo , Iason , Panormitano, Roque, Suarez, y otros muchos que trahen. Bien es verdad que la Comunidad de los Clerigos es bastante para introduzir costumbre contra el derecho Canonico, como dizen los mismos , porque aunque los Clerigos de echo no pueden hazer leyes , son capaces para poderlas hazer , y assi mismo la comunidad del pueblo de los legos puede hazer costumbre acerca de la ley Ecclesiastica, como del ayuno, ò de guardar vna fiesta , porque se haze de consentimiento tacito de los Prelados de la Yglesia, y assi como ellos con este consentimiento podrian hazer ley, tambien pueden hazer costumbre. Assi mismo podrian hazer costumbre la Comunidad de los Mercadores en sus tratos, como supone Suarez. Tambien la Comunidad de las mugeres, qual es vn Monasterio de Monjas puede introduzir costumbre , como sea aceptada del Prelado tacitamente, ò espressamente, como tiene Bartolo, y le sigue Suarez por dezir , que es capaz de la ley.] Ita ille. Cui adde Suarez *lib. 7. cap. 9.* Castrum Palaum *tom. 1. tractat. 3. disp. 3. punct. 3.* Salas *disp. 19. sect. 11. n. 90. & seq.*

Sup. hoc in tom. 3. tr. 6. Resol. 15. §. 2. post med. vers. Sed dices.

2. Nota tamen quòd licèt consuetudo sit introducenda à maiori parte Communitatis, quæ potest illam introducere : verùm quando consuetudo est contra legem priorem, & minor pars seniorum, prudentiorum, ac præcipuorum ciuium sciente Principe aut superiore recipit talem consuetudinem, nec Princeps punit illos, cùm possit; videtur consentire in hoc, atque adeò talis consuetudo poterit habere vim legis: quia quamuis sit à minori secundùm numerum , est tamen à maiori secundùm qualitatem. Ita Montesinus *in part 2. tom. 2. disp 23. quæst. 13. num. 222.* qui etiam addit, quòd postquam consuetudo est approbata tacitè vel expressè à superiore , absque dubio cæteri tenentur seruare illam itavt si sit consuetudo generalis Regni aut Prouinciæ, omnes illius Regni aut Prouinciæ teneantur seruare: si autem sit alicuius specialis oppidi , omnes oppidani; imò ad consuetudinem tenentur peregrini , sicut diximus teneri ad leges. Qua ratione Hispani , dum viuunt in Italia, tenentur in Sabbato abstinere ab esu intestinorum ; & extremitatum, &c. Contra verò Itali, cùm sunt in Hispania, non tenentur ratione consuetudinis.

Sup. hac maiori parte & doctrina huius §. in tom. 5. tr 4. Resol. 3. §. 1. propè finem lege vers. Ergo non potest.

Pro peregrinis suprà in tr. 1. Resol. 45. §. Secunda, & §. Tertia, & pro Hispanis, & Italis ibi in Resol. 48. §. Scio. ad lin. 9. & in tom. 4. tr. 3. Resol. 161. §. Confirmatur, & ibi in tr 6. Resol. 48. §. 1. &c.

RESOL. XXII.

An mulieres possint introducere consuetudinem? Ex p.6. tr.5. Resol.15.

§.1. MIhi circa præsentem quæstionem placet opinio Mótesini *in p. 2. to. 2. disp. 23. q. 13. n. 220.* vbi sic ait : Conditio consuetudinis est, quòd sit introducta vel recepta à maiori parte populi ; imò verò addunt Syluester , & Angelus non sufficere quamcumque maiorem partem eorum , qui sunt habiles ad faciendam consuetudinem vel legem. Vnde pueri, ebrij, amentes,

amentes,& alij huiuſcemodi, ſicut non ſunt habiles ad præſtandum conſenſum,ita neque ad faciendam legem aut conſuetudinem ; atque adeò maior pars non debet computari ex parte iſtorum.Idem dicunt prædicti Doctores de mulieribus.Sed hoc crediderim eſſe limitandum:nam quamuis verum ſit,quòd mulieres regulariter non poſſint introducere conſuetudinem generalem obligantem omnes etiam viros ; ſicut regulariter non ſunt habiles ad condendas leges,benè tamen poteſt per mulieres introduci conſuetudo habens vim legis obligantis ipſas, non viros. Vt ſi in aliquo loco eſſet conſuetudo, quòd mulieres audirent Sacrum in Sabbato , vel ieiunarent feria ſexta in honorem B. Mariæ. Ita Monteſinus, & ego.

RESOL. XXIII.

An Conſuetudo laïcorum obliget Clericos ?
Et an Clerici teneantur ſeruare feſta , & ieiunia , ſi quæ vigeant ex conſuetudine laïcorum introducta ? Ex p.6.tr.5.Reſ.16.

Sup.doctrina huius text.vſque ad difficult. annot.3.huius §.in p.9. tr.2.Reſ.295 &c.

§.1. REſpondet Ioannes Vvigers *in part.2. qu.97. art.3.num.32.* Quòd ſi conſuetudo ſit in materia ciuili , quæ vim ſuam ſortiri debeat ex conſenſu Principis ſæcularis , non obligare Clericos per ſe loquendo : putà Princeps ſæcularis etiam per expreſſam voluntatem non poteſt obligare Clericos : ergo minùs per tacitam. Imò nec poſſunt Clerici conſentire in aliquam ſubiectionem contra ſuam exemptionem,& Eccleſiaſticam libertatem. Quòd ſi materia ſit mixta,vt ſi pertineat ad politiam ciuilem & Eccleſiaſticam , & in vtraque ſeruetur per vtriuſque ſtatus homines conſuetudo communis, tunc erunt quaſi duæ conſuetudines , & à parte rei duo iura ; vnum ciuile habens vim à conſenſu Principis Laïci , & alterum Eccleſiaſticum habens vim à conſenſu Superioris Eccleſiaſtici,& proinde etiam Clerici eo tenebuntur. Denique ſi materia ſit ſpiritualis, & ad bonum animæ tendat,vt ieiunium,feſtiuitas alicuius diei ad diuinum cultum , ſic quidem erit vna conſuetudo & obligabit Clericos & Laïcos , quatenus vim accipit ex conſenſu , & poteſtate Superioris Eccleſiaſtici,qui in vtroſque habet ſuam iuriſdictionem ſpiritualem,vbi etiam non conſiderantur ſubditi , tam vt Laïci vel Clerici diſtincti ordinis , quàm omnes vt Chriſtiani.

Sup hoc in reſ.2. nor. ſeq. & in eodem §.& in Reſ.nor. præc.&c.

Sup hac materia ſpirituali in tom. 4.tr.6.ex reſ. 58.§.Verum in fine,averſ. Sedan,& in reſ.59.§.2. prope finem, averſ. Denique,ſi conſuetudo.

2. Imò poterit vnus ſolus Laïcorum inducere conſuetudinem , cuius obligatio etiam ad Clericos ſe extendat , ſi tacita Epiſcopi adſit voluntas inducendi ius Epiſcopale conſuetudinarium pro ſua Diœceſi , quod quidem poteſt & præſumitur etiam ita velle , quando materia conſuetudinis de ſe communis eſt Clericis & Laïcis, & æqualiter vtroſque , aut magis Clericos decens ; vt non poſſit ſine ſcandalo Laïcis magis , quàm Clericis intelligi obligatio impoſita ; idque præſertim quando totus populus ſimul in hoc conuenit ; quia reſpectu talis conſuetudinis non conſideratur populus vt Laïcus diſtincti ordinis contra Clericos, vt nunc indicauimus ; ſed vt Chriſtianus, quod vtriſque commune eſt , vt hinc huiuſmodi conſuetudine poſſint vincere Clericos , & etiam in ordine ad illos eam introducere. Hucvſque Vvigers. Cui adde Suarez *lib. 7. cap.16. num.9.& ſeq.* cum Salas *diſp.19. ſect.15. num.115.* & Azorio *tom.1. lib.5. cap.18. quæſt. 12.* & Gordonio *in ſumma. tom.1. lib.2.quæſt.14.c.6.n.11.*

Sup primo contento in hoc §.in Reſolutionib. & §§. præterit.annot. huius Reſ.

3. Non deſinam tamen hîc apponere etiam verba Franciſci Syluij *in part.2.D.Thomæ,qu.97.art.2. concl.* 10. vbi ſic ait : Conſuetudo Laïcorum non poteſt Clericos obligare,niſi vel indirectè, ſicut in materia, quæ communis eſt Clericis & Laïcis : vel niſi interueniat cõſenſus tacitus Superioris Eccleſiaſtici. Ratione prioris, Clerici non poſſunt frumenta,vel alias res venales pluris vendere , quàm habet conſuetudo , quæ adhuc viget.Ratione poſterioris,Clerici tenentur ſeruare feſta,& ieiunia,ſi qua vigeant ex conſuetudine Laïcorum introducta.Ita Syluius.

RESOL. XXIV.

Quas perſonas conſuetudo obliget?
Et an conſuetudo extendatur de perſona ad perſonam,vel de loco ad locum,aut de Ciuitate in Ciuitatem, vel de caſu ad caſum?
Et an conſuetudo obliget Principem,aut Senatum Supremum?
Et quid quoad forenſes,exteros,& peregrinos, vel ſubditos extra territorium,&c? Ex p.6.tr.5.Reſ.17.

§.1. REſpondeo in hac parte conſuetudinem æquiparari legi ; nam ſicut lex obligat ſubditos, ita & conſuetudo : & ſicut lex non obligat extra territorium pro quo fertur , ita nec conſuetudo. Vnde ſi hæc ſit vniuerſalis totius Eccleſiæ, omnes Chriſtianos indiſtinctè obligabit : ſi ſolius Regni alicuius , aut Epiſcopatus,omnes iſtorum diſtrictuum reſpectiuè incolas obſtringet,& ſic de cæteris communitatibus cum proportione.Generalis autem regula eſt,quòd conſuetudo vnius communitatis non obliget alteram diſtinctam;quia vna non habet poteſtatem imponendi alteri legem,neque ad hoc cenſetur Princeps præbere ſuum conſenſum:idque adeò verum eſt, vt conſuetudo Epiſcopatus Romani,quatenus eſt particularis Eccleſia,non obliget Eccleſias alias, vt notat Panormitanus *ad cap. fin. de fer.* quod etiam ex vſu & praxi ſatis eſt manifeſtum.

2. Sed contra hanc regulam poteſt opponi capitulum *ſuper eo , de cognatione ſpirituali* : vbi præcipitur cuidam Epiſcopo conſuetudinem ſuæ Metropolitanæ Eccleſiæ , vel aliarum circumiacentium inquirere, & diligenter imitari. Ergo videtur , quòd conſuetudo vnius Diœceſis etiam obliget vicinam , & præſertim ſi ſit conſuetudo Eccleſiæ Metropolitanæ.Reſpondetur negando conſequentiam : nulla enim eſt ratio , cur magis conſuetudo vnius Epiſcopatus , quæ illius eſt propria , vel etiam Eccleſiæ Metropolitanæ , modo eius tanquam particularis Epiſcopatus habeatur propria , obliget alios Epiſcopatus ; quàm quòd propria illarum Eccleſiarum ſtatuta obligent Epiſcopatus alios. Ad textum itaque allegatum dicendum erit , quòd loquatur de conſuetudine , quæ eſt quidem totius Prouinciæ ; ſed in aliqua Diœceſi non ita erit nota ; quia forſitan à multis annis non acciderat caſus,in quo praxis conformis , vel contraria tali conſuetudini poſſit oſtendi ; tunc enim voluit Pontifex conſuli Epiſcopos vicinos,& maximè Metropolitanum , & communi eorum conſuetudini inſiſti,quæ ſcilicet ab illis obſeruatur tanquam conſuetudo totius Prouinciæ , & non tanquam propria huius vel illius Eccleſiæ tantùm. Et hæc omnia docet Vvigers *in part.2.quæſt.97.articul.3. concluſ.3.difficult.5. numer.30.* Et ideò dicendum eſt conſuetudinem non extendi de loco ad locum, nec de perſona ad perſonam, nec de caſu ad caſum. Et licèt Caſtrus Palaus *tom.1.tract.3. diſputat.3. punct.4. §.1.numer.3.* teneat quòd,ſi in aliqua Ciuitate non fuerit ſtatutum,aut lex, aut conſuetudo,quibus cauſa decidatur, recurrere debet iudex ad conſuetudinem vicinarum Ciuitatum , ſi rationabilis eſt , iuxta *capit. cum eo , de cenſ. & cap. cùm olim , de conſuetud.* & tradit *ibi* Panormitanus *num.1.* Et idem eſt in eadem Ciuitate circa diuerſum caſum,ſi ſubeſt eadem ratio & æquitas.Conceditur enim tunc extenſio & vſus præſcriptionis , vt relatis aliis docet Menochius *ſuprà num.65.* Verùm vt rectè aduertit Salas *diſp.19.ſect.14.nu.102.* hoc intelligendum eſt non de obligatione , ſed de conuenientia

Sup hoc & ſeqq.in hoc §. infrà in Reſol.25. Quoad ſecundum hæc ſunt ſatis

&

& æquitate: quia consuetudo vnius Ciuitatis ad aliam authenticè non extenditur, neque de vno casu ad alium, vt dictum est. Et ita intelligendus est textus *in c. super eo, de cognat. spiritual.* non enim loquitur de præcisa obligatione, sed de æquitate. Ita idem Castrus Palaus *vbi supra*.

3. Aliquæ verò quæstiones circa præsentem materiam, videlicet. An consuetudo obliget Principem vel Senatum Supremum? & an consuetudo Ciuitatis vel Territorij obliget forenses: item an obliget Ciues extra Territorium. Sed in his & similibus eadem ratio est in consuetudinibus quæ in legibus vel statutis scriptis propter rationem fundamentalem positam, quòd consuetudo, de qua tractamus est vera lex, & ab eadem potestate & iurisdictione procedit, solúmque differt in modo, qui non variat rationem obligandi in omnibus illis casibus. Et ideò quæ de lege humana dicunt Doctores, ad consuetudinem applicanda sunt. Ita Suarez *lib. 7. c. 16. num.* 8. Vide etiam Azorium *tom. 1. lib. 5. c. 18. quæst.* 13. & Salas *disp. 19. sect. 16. num.* 106. vbi docent consuetudinem non ligare exteros & peregrinos, nisi veniant animo commorandi; neque subditos extra territorium.

RESOL. XXV.

An non vsus possit introducere consuetudinem?
Sed difficultas est, an non vsus possit abrogare legem, & quoad hunc effectum consuetudinem introducere?
Et an priuilegia Religiosorum non amittantur per non vsum nisi post 60. annos?
Imo post 100. annos? Ex p. 6. tr. 5. Res. 18.

§. 1. AD hoc dubium ita respondet Villalobos *in summa, to. 1. tr. 2. difficult. 39. n. 12.* [Quando el non vso contiene acto tacito contra la ley induce costumbre en contrario: como si manda la ley, que los Clerigos traygan corona, y no la traen, pueden introduzir costumbre: mas si el no vso contiene el tal acto contra la ley, no puede introduzir costumbre, como si no huuiesse Hermafrodita en mil años, no por esso se introduce costumbre contra las leyes que hablan de los Hermafroditas: assi lo tiene Panormit. despues de Iuan Andreas. Y en caso que el no vso introduce costumbre, quando el Legislador lo sabe, y no lo castiga pudiendo; bastaran dos o tres actos, como despues de Abad lo dize Azorio. El priuilegio del Principe se pierde no vsando del por diez años, como costa de vna ley, saluo si nò se vsò del, porque no se pudo, ò no se ofrecio ocasion, como dizen otras leyes, ny tampoco se pierde por el vno vso, quando el Principe en el priuilegio que dio dize, que pueda vsar del como, y quando huuiere como dize Azorio. Los priuilegios de los Religiosos no se pierden por el no vso, si no es en 60. años: por vn priuilegio concedido à San Benito el Real en Valladolid, que trae Fray Emanuel Rodriquez, y conforme à otro priuilegio qne concedio Eugenio a los Religiosos de San Pablo extra muros de Roma no se pierden sino por tiempo decien años, como dize el P. Fray Manuel, Fray Iuan de la Cruz, y Portel: porque dize que no se preseriba contra los bienes de los Religiosos, sino en el dicho tiempo, y los priuilegios son bienes de la Religion.] Ita ille.

2. Sed manifestum est merum non vsum non posse inferre consuetudinem, quæ vim legis habeat; cum solus vsus eam inferat; eatenus, enim robur iuris acquirit, quatenus in vsu est: solùm ergo est difficultas, an non vsus possit abrogare legem, & quoad hunc effectum consuetudinem inducere? In quo puncto Syluester *g. 8.* cum Panormitano *in c. Ioannes, de Clerico coniugato.* Marc. Burg. *in l. 1. Tauri, n. 164.* ex communi doctrina asserunt, non vsum, si præcisè non vsus sit, & non æquiualeat contrario vsui, atque illum inuoluat, nulla temporis diuturnitate sufficientem esse, vt legi deroget: quia consuetudo vsus est, & in non vsu consistere non potest. Inuoluit autem non vsus vsum contrarium, quando lex præcipit aliquid fieri, vel, vt dici solet, statuit præceptum affirmatiuum, & præualet non vsus eius, tunc enim cessatio ab opere, & non vsus, vsus quidam est. Sed hoc est intelligendum, quando cessat vsus præcepti occurrentibus occasionibus & materia agendi: nam si materia rarò occurrat non vsus insufficiens est, vt legem abroget, v. g. lex disponit, vt hermaphroditus deputetur sexui præualenti, huius legis non vsus, qui prouenit ex raro euentu, ei derogare non potest. Et hæc omnia docet Lorca *in p. 2. tom. 2. disp. 29. de legibus, membr. 3.*

RESOL. XXVI.

An consuetudo possit abrogare pœnam legis, manente obligatione legis? Ex p. 6. tr. 5. Res. 19.

§. 1. NEgatiuam sententiam docet Castr. *lib. 2. de legib. pœn. c. 22.* & alij penes ipsum asserentes consuetudinem abrogare non posse pœnam lege impositam, nisi simul abroget ipsam legem, seu eius obligationem. Mouetur, quia faciens contra legem committit culpam; ergo astringitur pœna, quia pœna est propter culpam, ergo consuetudo non potest abrogare pœnam legis manente legis obligatione.

2. Sed contrariam ergo sententiam teneo. Dico igitur posse legem pœnalem per consuetudinem quoad pœnam derogari, & manere quoad obligationem ad culpam: & ideo dicendum est per consuetudinem contrariam excusari à censura constituta per Extrauag. 1. *de simonia*, contra dantes, vel accipientes aliquid ob ingressum in aliquod Monasterium, non autem à peccato mortali. Et probatur aliis exemplis: nam olim filij Clericorum nascebantur serui ipso iure in pœnam paternæ incontinentiæ. *cap. cum multis. dist.* 15. Et tamen per dissuetudinem abrogata est pœna, manente obligatione ad culpam, vt *ibi* notat Gloss. Item in Extrauag. *de reb. Ecclesiæ non alienandis*, variæ imponuntur pœnæ ipso facto, quæ in aliquibus locis per desuetudinem cessarunt, manente adhuc lege, eiúsque prohibitione: vt etiam videre est apud Nauarrum. Et fundamentum est, quia potest aliquando rationabiliter auferri obligatio ad pœnam alias ipso facto incurrendam, etiamsi lex maneat: nam ita Pontifices etiam, aliquando etiam expressis constitutionibus ordinarunt, Nihil ergo obstat, quominus illud quoque possit fieri per aliquam consuetudinem, & consensum tacitum Superioris, siue personalem, siue legalem: neque hoc eo tendere dicendum est, vt delicta maneant impunita; sed vt aliis mediis & pœnis magis opportunis pro ratione temporis & personarum cohibeantur & castigentur. Hinc licèt in Extrauaganti 1. *de rebus Ecclesiæ non alienand.* Et in Clementina *Ambitiosæ, eod. tit.* & in aliis multis decretis Pontificiis variæ pœnæ sint impositæ; eæ tamen iam vsu cessarunt manente legis obligatione. Et ita docet Nauarrus *c. 27. n. 250.* Gordonus *in summa, tom. 1. lib. 2. q. 14. cap. 6. n. 22.* Montesinus *in p. 2. tom. 2. disp. 23. q. 13. n. 132. & 133.* Suarez *lib. 7. c. 19. n. 3.* Salas *disp. 19. sect. 9. n. 75.* Azorius *tom. 1. lib. 5. c. 18. quæst. 10.* Vvigers *in part. 2. quæst. 97. art. 3. n. 35.* Castrus Palaus *tom. 1. tract. 3. disp. 3. punct. 4. §. 2. n. 3.* Præpositus *in part. 2. D. Thomæ, q. 97. dubit. 2. n. 11.* Syluius etiam *in part. 2. qu. 97. art. 2. conclus. 6.* & alij. Sed è contra quærendum est.

RESOL. XXVII.

An consuetudo possit abrogare legem quoad culpam, manente obligatione quoad pœnam?
Et quid quando pœna supponit intrinsecè culpam, quales sunt Ecclesiasticæ censuræ? Ex p.6.tr.5.Res.20.

§.1. VIdetur negatiuè respondendum, quia cessante causa adæquata cessat effectus: ergo si propter consuetudinem cessat culpa, necessariò debet cessare pœna, siue lata, siue imponenda; quia culpa est causa adæquata pœnæ, & sic consuetudo aliter introducta irrationabilis erit.

2. Sed negatiuam sententiam communiter tenent Doctores, quia potest huiusmodi consuetudo aliquando esse rationabilis, quia luatur mulcta, aut quasi mulcta ab illis qui faciunt id, quod fuit lege prohibitum, etiamsi absoluta prohibitio iam non subsit: sed quæ erat lex pœnalis copulatiua transierit in pœnalem disiunctiuam. Confirmatur, quia sæpiùs ob iustas rationes instituuntur ab initio huiusmodi ordinationes siue statuta, verbi gratiâ, vel quòd omnes tale vel tale quid faciant, vel talem aut talem summam pecuniæ pendant, aut aliam pœnam subeant. Patet hoc ipso vsu in plurimis; ergo etiamsi ab initio lex sit lata copulatiuè, poterit superuenire ratio; quare rationabiliter Princeps mutare eam possit in merè disiunctiuam, & per consequens eo casu, si quæ incipiat talis consuetudo, censebitur ea rationabilis, & successu temporis poterit legitimè esse præscripta. Et sic fortasse multæ leges ciuiles imponentes exactionem, vel prohibentes venari, vel aliquid ex Regno asportare, licèt ab initio directiuæ fuerint, potuerunt vsu fieri merè pœnales, & quasi naturam mutare, quia non aliter sunt obseruatæ. Vnde eo vsque etiam tantummodo contra illas præscriptum est.

3. Sed supradicta doctrina intelligenda est, quando pœna non supponit intrinsecè culpam: quia quando talis est pœna, non potest lex abrogari quoad obligationem directionis, quin etiam derogetur quoad huiusmodi pœnam. Tales sunt Ecclesiasticæ censuræ: & hinc lex, quæ prohibet aliquid sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ, non potest abrogari quoad prius, quin etiam abrogetur, quoad incursionem talis pœnæ; quia hæc pœna intrinsecè supponit culpam & inobedientiam, quæ locum non habebunt, si lex non obliget ad simpliciter abstinendum ab eo quod vetat: non sunt autem omnes aliæ pœnæ generaliter saltem dictæ talis naturæ. Poterit autem huiusmodi consuetudo inchoari hoc modo, quòd homines passim incipiant non plus tribuere legi, quàm quòd deprehensi in contrario facto soluant, vel luant pœnam appositam, idque existiment pro bono publico, aut bono regimine communitatis satis esse: & quamuis ab initio peccassent; quando tamen ex illa ratione agendi vsitata sufficiente fuerit obseruata tacita voluntas Principis, huic se conformans, vel ipsa legitimè præscripta fuerit, liberantur tunc subditi ab obligatione directionis & peccato; sic quòd tantùm remanebit obligatio ad soluendam pœnam, quæ erit apposita. Et hæc omnia docet Ioannes Vviggers *in parte 2. quæstione 97. articul. 3. num. 37. & 38.* Suarez *lib. 7. cap. 19. num. 11. & 12.* Castrus Palaus *tom. 1. tract. 3. disput. 3. punct. 4. §. 2. num. 4.* Salas *disp. 19. cap. 9. n. 77.* Gordonus *in summa, tom. 1. lib. 2. quæst. 14. cap. 6. num. 23.* & alij penes ipsos.

RESOL. XXVIII.

An consuetudo possit abrogare legem prohibentem consuetudinem contrariam?
Et an mutatis rerum circumstantiis poterit etiam consuetudo legem mutare? Ex p.6. tr.5.Res.21.

§.1. REspondeo, Suarez *lib. 7. c. 7. n. 2. & cap. 19. n. 18.* cum Salas *disp. 19. sect. 7. n. 71.* distinguere inter legem prohibentem introduci consuetudinem, & inter legem improbantem illam, dicúntque aduersùs legem prohibentem consuetudinem futuram præscribi posse consuetudine; secùs verò aduersùs legem improbantem consuetudinem: quia non obstante prohibitione consuetudinis potest esse consuetudo rationabilis, & legitimè præscripta, at consuetudo improbata, vt irrationabilis, rationabilis esse non potest. Ergo, &c.

2. Sed Castrus Palaus *tr. 3. disp. 3. punct. 4. §. 2. n. 7.* cum Basilio Pontio *de matr. lib. 6. c. 6. n. 19.* supradictam distinctionem veram esse dicunt; si quoties reprobatur consuetudo, reprobaretur vt dissona rationi, & contraria legi naturali aut diuinę, aduersùs quam legem nulla consuetudo prævalere potest. At quia non semper reprobatur consuetudo, vt irrationabilis; sed quia Reipublicæ, aut Ecclesiæ non censetur conueniens: ideò existimo supradictam distinctionem necessariam non esse; sed idem esse dicendum de lege sic improbante consuetudinem, ac de lege consuetudinem prohibente: quia si prohibet Legislator consuetudinem, ideò illam prohibet, quia iudicat esse Reipublicæ inconuenientem; cum enim iudicet legem latam conuenientem esse, ergo in idem redit prohibitio & reprobatio consuetudinis inconuenientis.

3. Verùm sententiam Suarez modo quo suprà distinguentem aliqui putant probabilem esse, & ideò Vvigers *in p. 2. q. 97. a. 3. n. 43.* docuit, quòd lex quæ tantùm reuocat consuetudinem antecedentem, vel nudè prohibet futuram absque illius reprobatione, non impedit, quo minùs consuetudo possit etiam talem legem abrogare. Ratio est, quia cum tali reuocatione & prohibitione potest stare, quòd consuetudo sit rationabilis, neque enim lex sufficienter contrarium declarat, nudè reuocando, vel prohibendo consuetudinem, quia potest Legislator habere iustam rationem id sic ordinandi & statuendi, & tamen ex altera parte possunt etiam occurrere aliquæ rationes probabiles, ob quas sine iniquitate & cum aliquo fundamento possit aliter ipse ordinare & constituere. Hæc VVigers, quæ satis probant sententiam ipsius Suarez.

4. Notandum tamen est hîc, quòd licèt non poterit per consuetudinem abrogari lex, quæ reprobat consuetudinem contrariam, quamdiu eædem manent rerum circumstantiæ, illis tamen mutatis poterit consuetudo etiam legem mutare. Ratio prioris partis est, quia hoc ipso, quo lex reprobat consuetudinem, declarat illam esse irrationabilem, aut corruptelam, quam diximus nihil posse valere, siue ad legem inducendam, siue abrogandam. Ratio posterioris partis est, quia non omnis consuetudo, quæ reprobatur, ideò reprobatur quòd sit contra ius naturæ, aut ius diuinum: sed aliquando propter aliquam notabilem indecentiam, vel propter plura pericula, aut grauiora incommoda communitatis, quæ cum tempore possunt mutari, ac proinde quæ vno tempore esset irrationabilis consuetudo, poterit alio tempore esse rationabilis, & sic desinere esse reprobata. Et ita docet VVigers *in p. 2. D. Thom. q. 97. art. 3. num. 42.* Suarez *lib. 7. cap. 19. num. 24.* Pontius *lib. 6. c. 6. n. 9.* Sanchez *lib. 7. c. 4. num. 14.* Azorius *tom. 1. lib. 5. c. 17. quæs. 10.* & alij.

RESOL.

RESOL. XXIX.

An prior consuetudo maneat abrogata per legem, si in ipsa non efficiatur mentio de consuetudine in contrarium? Ex p.6.tr.5.Resol.22.

§.1. REspondet D. Antoninus affirmatiuè,& colligitur ex *c.1.de constit.in* 6. Sed aliqui distinguendum putant:quia aut consuetudo est generalis in tota Prouincia aut Regno,aut specialis alicuius oppidi aut loci,vel determinati status personarum. Et quidem si consuetudo sit generalis abrogatur per legem subsequentem, quamuis illius non fiat mentio: si autem sit specialis,non potest abrogari per legem subsequentem, nisi expresè fiat mentio consuetudinis per verba abrogatiua.Et hoc est quod dicitur *in d.c.1.de constitut.* Ratio autem huius differentiæ est,quia vt Legislator abroget priorem consuetudinem per legem subsequentem, opus est vt nouerit consuetudinem,& quando est consuetudo generalis,præsumitur iure nota à Legislatore: quando autem est specialis, potest ignorari in particulari,& præsumitur ignorari, si eius non fiat mentio in lege subsequenti, atque adeò consuetudo specialis in isto casu non abrogatur.Et ita docet Montesinus *in p.2. tom.2.disp.23.de legibus,q.13.n.151.*

RESOL. XXX.

An si lex improbat consuetudinem per verba generalia, non solùm de consuetudine præterita, sed etiam de futura intelligatur? Ex p.6:tr.5.Resol.23.

§.1. AFfirmatiuam sententiam docet ex multis Sanchez *tom.2.lib.7.disp.4.num.13.* vbi sic ait.Si dicas per verba apposita, non obstante consuetudine non derogari consuetudini futuræ, sed soli præteritæ, iuxta glossam celebrem *Clement.statutum,verb. consuetudine,de elect.* ac proinde non obstare,quo minùs consuetudo postea introducta possit impedimentum dirimens abrogare abolendo ius Pontificium, quod illud statuerat. Non iuuabit hæc euasio. Quia illa doctrina gloss.communiter reprobatur, & communis sententia docet vtramque consuetudinem,vt multis citatis docet Tiraquellus *de retract.in præfat.n.13.& 19.* Couarruuias *variar.c.13. n.14.* Burgos de Paz *l.1. Tauri, num.464. & 479.* Zaullos *in suis quæstionibus pract. q.704. per totam.* Hæc Sanchez.

2. Sed non desinam hîc adnotare sententiam Gloss. à Sanchez reprobatam approbare Suarez *lib.7.cap.7.à num.2.* existimantem verba illa generalia,non obstante contraria consuetudine,solùm ad præteritam consuetudinem se extendere,neque futuram respicere; quia improbare consuetudinem est quid odiosum;ergo non est extendenda,sed limitanda.Secundò,quia illis verbis solùm intendit Legislator tollere consuetudinem contrariam suæ legi:consuetudo autem quæ nondum est,non est legi contraria:ergo de illa lex non loquitur. Tertiò quia sæpè Legislator verbis claris consuetudinem futuram prohibet, vt si dicat,nolumus contra legem hanc aliquam consuetudinem valere: ergo cùm id non exprimit,censendus est solùm præteritam consuetudinem improbare.

3. Et tandem non desinam hîc apponere verba Villalobos *in summa,tom.1.tract.2.difficult.39.num.8.* vbi sic ait.[Que diremos si en la ley se pone clausola, *non obstante quacunque consuetudine?* Respondeo con Couarruuia lo primero, que si la ley ò Canoa reprobasse alguna costumbre por iniqua y mala, no solo condena la passada:si no la futura, porque es la misma razon de la vna que de la otra.Lo segundo digo que si la ley reprobasse expressamente la costumbre futura, no puede preualecer contra la tal ley costumbre, come dizen Abad,y otros que cita, saluo se vuiesse nueua causa para induzir la tal costumbre,como lautamente lo prueua Couarruuias y Sanchez. Mas quando no dize mas,que non obstante consuetudine:no deroga mas que la passada.]Ita ille.

RESOL. XXXI.

An consuetudo habeat vim interpretandi legem? Ex p.6. tr.5.Resol.24.

§.1. REspondeo affirmatiuè cum Montesino *in p.2. tom.2.disp.23. de legibus, q.13.n.2.* & aliis Doctoribus suprà citatis. Et ideò Sacra Rota in vna Romana pensionis die 14. Februarij 1583. & in vna Burgensi Quindenniorum die 5. Decembris 1601. coram Seraphino *decis.606.n.17.& dec.1410. n.3.* dixit consuetudinem esse oprimam legis interpretem.

Sup. hac cõsuetudine late in tom. 2. tr.1.ex resol. 68.lege §. Et tandem,& alias plures Resol.Et §§. eius not.

2. Sed pro maiori intelligentia notandum est dupliciter posse consuetudinem intetpretari legem; vno modo sic,vt tantùm sit iudex & quasi testis veri,& germani sensus Legislatoris, qui ex modo & consuetudine seruandi legem colligi potest,tanquam ex probabili videlicet, vel moraliter certo argumento,nisi aliunde de contrario constaret:cuius quidem argumenti tanta est efficacia, quod Doctores frequenter dicant legem esse interpretandam iuxta cõsuetudinem loci,etiamsi oporteat verba legis minùs propriè exponere.Vide Glossam *in c.nonnulli de rescript* Quod etiam locum potest habere in consuetudine antecedente legem,si nimirum ad eius conformitatem, vel confirmationem lex sequens appareat lata:alio modo potest consuetudo interpretari legem,tanquam scilicet causa concurrens ad introducendum & stabiliendum aliquem sensum legis,eiúsque obseruationem;qui forsitan minùs cum prima Legislatoris mente congruat, vel plus aut minus contineat;& hanc virtutem intendunt potissimum Authores adscribere cõsuetudini,quando conclusionem suprà positam tradunt. Et probari potest, quia non est necessaria maior auctoritas, nec expressior voluntas Legislatoris ad legem interpretandam quàm vel ad nouam inducendam, vel ad inductam abrogandam, aut derogandam; quod consuetudinem præstare posse iam suprà demonstratum est.Hinc fit quod licèt aliquando ex verbis aut materia legis sit ambiguum,vtrùm sub mortali obliget, & ideò per se sumpta foret in benigniorem partem interpretanda;nihilominus si constet eam consuetudinem esse receptam,tanquam grauiter & sub mortali obligãtem, debeat ille censeri hoc modo obligare; vt docet Syluester *verbo, Præceptum. num.2.* & Caietanus *2.2. q.186. art.9.ad primum.*& Nauarrus *cap.21. num.11.* & alij.

RESOL. XXXII.

An consuetudo possit lege abrogari?

Et notatur, quod per legem vniuersalem non censetur abrogata consuetudo alicuius loci, neque statutum ius commune non continens, nisi talis statuti, aut consuetudinis fiat mentio specialis.

Etiamque aduertitur legem specialem factam à Principe, vel Pontifice pro aliqua Ciuitate, aut Prouincia non derogare consuetudinem illius Prouincia, nisi expresè apponatur clausula derogatoria.

Et tandem quæritur, an Episcopus sicut potest reuocare suam legem,ita & tollere consuetudinem sua Diœcesis propriam? Ex p.6.tr.5.Resol.25.

§. 1. REspondeo affirmatiuè ex *c. 1. de constitut.* & ex *c. cum consuetudine, de consuetud.* dummodo lex clarè & ex diametro contraria sit consuetudini, nam si consuetudo compati potest cum lege, etiamsi verba legis essent restringenda, consuetudo est obseruanda: nam iuris correctio vitanda est, & consuetudo legitimè præscripta est quoddam ius.

2. Nota secundò, quod licèt per legem Generalem abrogetur consuetudo æquè generalis illi opposita; etiamsi illius non fuerit facta mentio, neque lex habuerit clausulam derogatoriam, tamen hoc non procedit quoad consuetudinem alicuius loci: ideò per legem vniuersalem non censetur derogata consuetudo alicuius loci, neque statutum ius commune non continens, nisi talis statuti aut consuetudinis fiat mentio specialis, vel saltem in genere apponatur clausula derogatoria cuiuscumque consuetudinis, vel statuti in contrarium: & ratio est, quia Princeps vel Pontifex locorum consuetudinem & statuta censentur ignorare.

3. Nota tertiò, legem specialem factam à Principe vel Pontifice pro aliqua Ciuitate vel Prouincia, probabile est non derogare consuetudinem illius Prouinciæ, nisi expresse apponatur clausula derogatoria. Ex quo infertur idem esse dicendum de statuto facto ab aliqua Ciuitate, vel populo, ad cuius valorem Principis consensus requiritur: nempe tale statutum non derogare consuetudinem contrariam; nisi Princeps conscius fiat talis consuetudinis derogandæ; fortè enim si sciret consuetudinem, non præstaret consensum statuto derogatorio: ac proinde ignorantia consuetudinis, cui opponitur statutum, reddit consensum inualidum. Et omnia supradicta docet Suarez *lib. 7. c. 20. n. 7. & 8. & 15.* Castrus Palaus *tom. 1. tr. 3. disp. 3. punct. 1. §. 1. an. 1. vsque ad n. 7.*

4. Notandum est tamen hîc obiter cum Granado *in part. 2. D. Thom. controuers. 7. part. 2. disp. 16. sect. 3. n. 18.* quòd Episcopus, sicut potest reuocare suam legem, ita & tollere consuetudinem suæ Diœcesis propriam, quia hæc similis est legi.

RESOL. XXXIII.

Qualis debeat esse consuetudo, vt lex non censeatur illam abrogare ex praecisa positione legis, sed addenda sit clausula derogatoria? Ex p. 6. tr. 5. Resol. 26.

§. 1. AD hoc dubium ita respondet Suarez *lib. 7. c. 20. num. 12.* Probabiliter censeo non esse restringendam regulam illius textus ad consuetudinem præscriptam, sed intelligendam esse de consuetudine rationabili & honesta, & tam publico vsu, & tanto tempore firmata, quod sufficeret ad legem introducendam, si Princeps illam sciret: eo quod prudenti arbitrio verisimile sit Principem, fuisse in illam consensurum, si illam sciret. Tunc enim ob contrariam rationem non est verisimile velle contra illam obligare per legem generaliter latam, seu velle illam tollere, dum illam ignorat, nisi expressiùs id declaret: nam in talem consuetudinem & verba & ratio dicti cap. 1. optimè cadunt. Nam verbum derogandi rectè etiam tali consuetudine dicitur; tum quia etiam dici solet de aliis iuribus iustitiæ, quæ non sunt leges: vt dicimus Principem concedendo priuilegium nolle derogare iuri tertij; tunc etiam quia illa consuetudo de se sufficiens esset ad ius inducendum, nisi obstasset Principis ignorantia: tum denique quia populus habet quoddam ius, vt non cogatur mutare talem consuetudinem, cui non intelligitur velle derogare Princeps, nisi id exprimat.

2. Sed his non obstantibus Castrus Palaus *tom. 1. tr. 3. disp. 3. punct. 5. §. 1. num. 8.* probabiliùs censet Reginaldus *c. 1. de constitut. in 6.* de sola consuetudine præscripta intelligendam esse; quia consuetudo, quæ præscripta non est, non est ius, neque facultatem tribuit illa vtendi, vt constat ex superioribus, & omnes admittunt: ergo illa excusari non possunt subditi à legis obseruatione. Secundò, sola consuetudo præscripta præualet aduersùs legem latam: ergo sola illa impedit obligationem legis ferendæ. Tertiò, derogatio propriè est alicuius iuris & facultatis; at ex consuetudine non præscripta nullum resultat ius, ergo nulla indiget derogatione talis consuetudo. Quartò, consuetudo introduci non potest resistente Principe; at qui legem contrariam instituit, resistit eius introductioni; ergo, &c. Quintò, impediri legem consuetudine res est odiosa, & in Legislatoris detrimentum; ergo non debet extendi ad omnem consuetudinem. Sextò, consuetudo est stricti iuris, strictéque est interpretanda, vt tradit Rota *in nouissimis, part. 2.* apud Farinacium *decis. 112. nn. 4.* ergo sola præscripta debet obstare legis efficaciæ; quia sola hæc est, quæ propriè dicitur consuetudo. Et hanc Castri Palaï sententiam tenet etiam Mascardus *de probationibus, concl. 423. n. 17.*

RESOL. XXXIV.

An credendum sit Doctori testanti de consuetudine? Et an in foro conscientiæ possit quis stare assertioni vnius Doctoris testantis de consuetudine? Ex part. 6. tract. 5. Resol. 28.

§. 1. AD hanc quæstionem ita respondet Villalobos *in summa, tom. 1. tractat. 2. difficult. 39. num. 11.* [Aduierte que no conuienen los Doctores en si, se ha de creer, ò no a vn Doctor, que testifica la costumbre, dizen que si Bartolo, Gomez, y Mascardo con muchos que refieren. Mas los contrario tienen Iason, Nauarro, y otros, que rifiere Mascardo y funda se en que las cosas que son de hecho, como es costumbre muchas vezes engañan à los muy prudentes, como dize vna ley, y en otras razones, que alli trae Mascardo. Esta segunda sentencia me parece mas verdadera, saluo quando el Dottor testificasse de la costumbre de la Tierra donde viue, que entonces parece que se le deuia dar credito.] Ita ille. Dicendum est igitur Doctori excellenti testanti de consuetudine credendum esse præsumptiuè, non concludenter. Vide Sanchez *tom. 2. lib. 7. disput. 17. n. 8.* Salas *de legibus, disput. 19. section. 18.* & alios penes ipsos.

2. Non desinam tamen hîc admonere in foro conscientiæ posse quem stare assertioni vnius Doctoris testantis de consuetudine docere Granado *in part. 2. D. Thomæ, controuers. 7. tract. 3. part. 2. disp. 16. sect. 1. n. 12.* vbi sic ait: Petet aliquis; an sufficiat testimonium vnius præcellentis Doctoris affirmantis esse consuetudinem non seruandi aliquam legem, vt saltem pro foro conscientiæ illi standum sit, & possit lex sine scrupulo non seruari? Alij negant, sed valde probabile mihi videtur, quòd multi recentiores affirmant, scilicet credi posse prædicto viro testanti consuetudinem, quantumuis illa sit contra ius, seu ad abrogandam legem. Probatur, quia auctoritas vnius præcellentis Doctoris rem facit probabilem, quamdiu oppositum aperte non constat: ergo si testetur esse sufficientem consuetudinem ad cessationem legis, id erit probabile; dummodo contrarium non probetur clarè, ac proindè tuta conscientia poterit non seruari. Ita Granado, cuius sententiam docet etiam Suarez *lib. 7. c. 11. n. 8.* & Salas *disp. 19. sect. 19. n. 108.*

3. Dicendum est igitur quod in foro externo Doctori fidem facienti de consuetudine, fides non adhibetur secundùm magis receptam sententiam per sacrã Rotam approbatam in vna Romana Thesaur. die 3. Iulij 1606. coram Gregorio X V. *decis. 278. numero 5.* & in vna Parmensi die 14. Aprilis 1600. coram Seraphino

Sup. hoc tom. 1. tr. Resol. 21. §. quidem. & in to. 3. n. Resol. 3. §. 1. lin. 6. & vs. & quod credendum.

phino *decis.* 1349. *n.* 5. & in vna pecuniariæ die 23. Iunij 1601. coram Coccino apud Durandum *dec.* 137. *num.* 27.

RESOL. XXXV.

An in materia præcedentiæ sit attendenda consuetudo? Et an hoc procedat, si illa consuetudo repugnet dispositioni iuris communis, puta, si minus dignum præferat digniori? Ex p. 6. tract. 5. Resol. 29.

§. 1. CAsus est practicabilis, & affirmatiuè respondet Gloss. *in cap. 2. vers. auscultetur, in fin. de offic. Archidiac.* Corneus *cons.* 193. *n.* 4. *lib.* 2. Riminaldus iunior *lib.* 1. *consil.* 95. *n.* 22. Felinus *in cap. statuimus, de maior. & obedient.* quod procedit etiamsi consuetudo iuri repugnet. Et ita determinauit sacra Rota in vna Pampilonensi præeminentiarum die 29. Octobr. 1593. coram Mantica *decis.* 244 *n.* 2. In vna Colonien. præcedentiæ die 9. Iulij 1627. coram Vbaldo penes Querilios Venetos *decis.* 85. *n.* 5. &c. Et in vna Illerden. præeminentiarum die 20. Iunij 1603. coram Gregorio XV. *decis.* 124. *n.* 2. vbi *n.* 4. eius Additionator Oliuerius Beloraminus *littera A*, sic ait. Quod attendatur consuetudo in materia præcedentiæ asserit Cardinalis *consil.* 62. *n.* 1. Natta *consil.* 62. *in fine.* Menochius *consil.* 51. *n.* 89. Rota *decis.* 596. *part.* 4. *in recent.* Seraphinus *decis.* 964. & fuit dictum in Pampilonen. præeminentiarum 17. Aprilis 1592. coram Cardinali Pamphilio, quod procedit etiamsi illa consuetudo repugnaret dispositioni iuris communis, puta si minùs dignum præferat digniori. Menochius *consil.* 51. *n.* 51. Seraphinus *d. decis.* 964. Verùm quòd huiusmodi consuetudo tanquam irrationabilis & corruptela non teneat, non obstante quòd sit immemorabilis, dicit Ruinus *consil.* 155. *n.* 11. *lib.* 4. Tob. *consil.* 72. *n.* 24. Menochius *consil.* 126. *num.* 31. *in fin.* & 32. & dixit Rota coram Sanctissimo *infrà decis.* 310. Sed hæc opinio habet locum, quando consuetudo in omnibus casibus absolutè, & in omnibus locis sine causa aliqua præferret minùs dignum magis digno: secus autem est, quando in aliquo casu particulari concurrente aliqua qualitate, & ex aliqua rationabili causa minùs dignus præferatur, quia tunc consuetudo non est irrationabilis. Ita Menochius *consil.* 52. *n.* 99. *& seqq.* & dixit Rota in Segutina præcedentiæ 23. Iunij 1609. coram Reuerendissimo Domino Pāphilio, vbi etiam dicit huiusmodi consuetudinem induci ex solo spacio decem annorum. Et ita ad concordiam reducuntur istæ duæ opiniones, quæ alias videntur inter se contrariæ. Sed hoc vltimum quod docet Beloraminus non approbo, quando consuetudo introduceret præcedentiam contra ius Canonicum: & ideo cum de iure Archidiaconus sit maior Archipresbytero, vt patet ex *cap. ad hæc, de offic. Archidiacon. & c. 2. de offic. Archipresbyt.* in hoc tamen præualet consuetudo Ecclesiarum; vt Archipresbyter, vel Præpositus, aut alia dignitas, Archidiacono, & aliis dignitatibus præferatur, quia rationabilis esse potest diuersa in huiusmodi rebus consuetudo propter diuersas causas, vel officia singulis dignitatibus attributa. Cardinalis Tuschus *littera A, concl.* 482. *num.* 22. & exemplum ponit Alexander *consil.* 142. viso processu *lib.* 6. in Ciuitate Paudæ; vbi Archipresbyter præcedit Archidiaconum ex antiqua consuetudine: & sic instellat Abbatissas exemptas, & beneficiatos in Ciuitate, Archidiaconus verò beneficiatos extra Ciuitatem: tamen hæc consuetudo, cùm sit contra ius Canonicum, debet esse præscripta per quadraginta annos, aliàs non relenat. Et ita docet Barbosa *de Canon. capit.* 5. *num.* 40.

RESOL. XXXVI.

An valeat consuetudo, quod minor numerus testium, quam septem in testamento sufficiat? Ex p. 6. tract. 5. Resol. 30.

§. 1. REspondeo. Quod de consuetudine potest adhiberi in testamento minor numerus testium, quam septem: & talem consuetudinem esse validam, tradit Bartolus *in l. omnium, C. de testamento.* Et regulare est, quod quoad solemnitatem actus inspicitur consuetudo Regionis *l.* 1. *in fin. ff. de vent. inspic.* & dicit *ibidem* Bartolus; & statuto, quod possit inducere, vt testamentum valeat cum minori numero testium *in §. testamentum, q.* 5. *n.* 23. Statuto autem æquiparari consuetudinem, textus *in l. omnes populi*, vbi, *legibus vel moribus*, vbi notant Doctores *ff. de iust. & iur.* & Bartolus *in dict. l.* 1. præcipuè *n.* 42. *vers. mihi videtur.* æquiparat statutum & consuetudinem.

2. Notandum est etiam, quòd talis consuetudo non possit dici omnino contra ius: clarum enim est de iure Canonico testamentum coram duobus testibus & Parocho sustineri, *cap. cum esses, cap. relatum, de testament.* quæ dispositio fuit extensa per Doctores, vt procedat, etiamsi testamentum sit conditum coram quatuor testibus sine Parocho, ea ratione quia alij duo testes supplent præsentiam Parochi. Abbas *in dicto cap. cum esses, numer.* 10. *& ibidem.* Decianus *num.* 13 Rolandus *consil.* 92. *n.* 42. *& sequentib lib.* 3. vbi adduxit Alexandrum attestando de communi cum latè adductis per Clarum *in §. testamentum, q.* 56. & Crassum etiam *qu.* 59. Et licèt adsint aliqui Doctores pro contraria opinione, vt per Crassum *n.* 9. Tamen non propterea videtur posse dici talis consuetudo contra ius, etiam quòd adesset in cōtrarium communis opinio, dummodo non essent contra legem vel canonem expressum, vel contra rationem legis expressam. Puteus *dec.* 240. *lib.* 3. Cardinalis Seraphinus *decis.* 645. *num.* . & hæc omnia firmauit Sacra Rota in vna Leodien. Dominij die 4. Martij 1619. coram Caualerio *decis.* 497. *n.* 1. *& sequent.*

RESOL. XXXVII.

An consuetudo particularis attendenda sit, vbi adest vniversalis?

An consuetudo extendenda sit de loco ad locum, vel de persona ad personam, aut de casu ad casum?

Et an quando in propria Ciuitate non fuerit consuetudo certa, vel statutum, siue lex de re aliqua, attendenda sit consuetudo vicinarum Ciuitatum, si rationabilis sit, & ampletlenda in iudicando? Ex parte 6. tract. 5. Resol. 31.

§. 1. REspondeo. Quòd vbi adest consuetudo particularis, non attenditur vniuersalis, aut loci dominantis: & ideò non est attendenda consuetudo generalis totius Archiepiscopatus, quando in loco particulari viget contraria consuetudo: nam ad eam tanquam loci dominantis requiritur tantummodo in subsidium deficiente consuetudine particulari, ex *cap. super eo, de cens.* Federico de Senis *consil.* 91. *vers. tertio probo.* Bartolo *in l.* 2. *n.* 41. *C. quæ sit longa consuetudo.* Parisio *cons.* 25. *num.* 42. *lib.* 4. & ita docuit Sacra Rota in vna Calaritana Decimarum die 9. Martij 1610. & in vna Pampilonensi Vicariæ de Apre die 3. Martij 1617. coram Caualerio *decis.* 95. *num.* 3. *& dec.* 419. *num.* 4. & in vna Placentina Decimarum die 10. Maij 1628. coram Domino meo Coccino Decano apud Querilios Venetos *dec.* 169. *nu.* 8. vbi plures aliæ Ro-

tæ

tæ decisiones adducuntur: igitur in concursu consuetudo particularis prævalet generali.

Sup. hoc suprà in Resol. 24. §. 2. post medium à vers. Et ideò.

2. Quoad secundam dubitationem, respondeo, quòd consuetudo non extenditur de loco ad locum, nec de persona ad personam, ex *l. §. si quis hoc interdicto, & ibi* Bartolus *de itin. actúque priuat.* ex *l. ius singulare, & l. quod verò contrà, ff. de leg.* Aretino *consil. 122. n. 4.* Decio *consil. 483. n. 22.* Purpurato *consil. 522. n. 12.* Vnde ex his sequitur, quòd consuetudo in specie probari debet, vt docet Crauetta *consil. 96. n. 4.* Ripa *in respons. lib. 2. c. 25. n. 17. in fine.* Paulus de Castro *consil. 340. in fine, vers. superest, lib. 2.* & ita firmauit Sacra Rota in vna Burgensi de Cudejo die 3. Iunij 1599. coram Mantica *decis. 284. n. 6.*

3. Non desinam tamen hîc apponere verba Ioannis Salas *de Legibus, disp. 19. sect. 14. num. 10.* vbi sic ait: Licet communiter dici soleat vsum & consuetudinem, quæ iuri communi repugnat, vel præter illud est, non extendi de loco ad locum, nec de persona ad personam, nec de casu ad casum, vt cum Aretino, Alexandro, Parisio, & aliis, obseruat Menochius *de retinend. possess. remed. 5. n. 92.* eò quòd consuetudo & præscriptio habeat tantùm de potentia, quantum de vsu & actu, vt ex Baldo, & aliis ibidem comprobat. Nihilominùs cùm eadem subest ratio & æquitas, conceditur extensio vsus & præscriptionis, vt post Iasonem, Parisium, & Bartolum, affirmat Menochius *ibi num. 65.* nec immeritò, quia, vt inquit Crauettus *consil. 238. num. 8.* consuetudo veritati æquivalet. Quod totum de rationabili consuetudine intellige: nam irrationabilis non meretur nomen consuetudinis, sed corruptelæ, vt ait Panormitanus *ad cap. cum venerabilis, de consuetud. num. 4.* subditque prima fronte irrationabilem præsumi eam, quæ est contra sacros Canones. Quando ergo in propria Ciuitate non fuerit consuetudo certa, vel statutum, siue lex de re aliqua; attendenda erit consuetudo vicinarum Ciuitatum, si rationabilis sit & amplectenda in iudicando, iuxta *cap. cum eo, de cens. & cap. cum olim, de consuetud.* vt *ibi* Panormitanus *num. 1.* docet. Sed hoc intellige de interpretatione non authentica, qualem faciunt Doctores, aut iudicia: nam consuetudo vnius Ciuitatis vel Prouinciæ non habet auctoritatem inducendi, vel abrogandi legem in alia; licet in dubio assumi possit ad explicandam vim legis vel consuetudinis alterius Ciuitatis vel Prouinciæ.

Sup. hoc in Resol. §. not. præteritæ.

RESOL. XXXVIII.

An consuetudo immemorialis censeatur derogata per clausulam generalem reuocantem consuetudines?

Et quid, quando consuetudo est iniqua & irrationabilis, an censeatur in dictis verbis damnata, & reprobata?

Et asseritur Concilium Tridentinum in clausula, non obstantibus consuetudinibus in contrarium, non includere immemorabilem. Ex p. 6. tr. 5. Resol. 32.

§. 1. AFfirmatiuam sententiam, quando additur dictio vniuersalis, tenet Gloss. *in Clement. vlt. de rebus Eccles. in fin. ibi* Cardinalis, & Imola *n. 6.* Azeuedo *in l. 3. n. 21. tit. 7. lib. 2. recopil. n. 1.* Pelaez de Mierez *tract. de maiorit. part. 4. q. 20. n. 51.* Rochus *de Curtis. in c. fin. de consuetud. n. 525. & sequent.* Felinus *cap. causam, de sentent. & re iudic. n. 12. & in c. dilecti, n. 1. de maior. & obed.* Ruinus *vol. 4. consil. 156. n. 8.* & hanc opinionem tenet etiam Sanctarellus. *variar. to. 1. q. 15. num. 12.*

2. Sed negatiuæ sententiæ ego adhæreo, quam tuetur Afflictis *dec. 254.* Couarruuias *lib. 3. variar. cap. 35. num. 5.* Menochius *consil. 93. num. 7. & consil. 96. n. 65. & consil. 291. num. 96.* Castrus Palaus *tom. 1. tract. 3. disp. 3. punct. 4. §. 1. num. 10.* Gordonus *in summa, tom. 1. lib. 2. quæst. 14. cap. 8. num. 27.* & ita determinauit Sacra Congregatio sub die 4. Maij 1573. teste Cardinali Bellarmino *in Concilium Tridentinum. sess. 22. cap. 7. literæ S. & sess. 24. c. 4. lit. Z.* & sequitur Rota in vna Placentina Canonicatu die 25. Maij 1612. *apud posthumas Farinacij, tom. 2. decis. 286. num. 1.* & ratio est: quia pro consuetudine immemorabili titulus iustus præsumitur, & habet vim priuilegij à Principe concessi; sed priuilegium non derogari censendum est ex clausula generali derogante consuetudinem. Ergo, &c. Et ita hanc opinionem præter Doctores citatos docet Gonçales *in regul. 8. Cancellariæ, gloss. 33. n. 5.* Garzias *de beneficiis, tom. 1. part. 3. cap. 2. num. 194. & 195.* cum Narbona *recopil. lib. 2. tit. 4. lib. 59. gloss. 1. num. 240.* vbi adducit plures declarationes Sacræ Congregationis asserentes Concilium Tridentinum in clausula, non obstantibus consuetudinibus in contrarium, non includere immemorabilem.

3. Non desinam tamen hîc adnotare, quod valde menti tenendum est, quòd licet ex dictionibus vniuersalibus adunatis verbo consuetudini non censeatur derogatum consuetudini immemorabili: tamen quando consuetudo est iniqua & irrationabilis, censetur in dictis verbis damnata & reprobata. Et ita cum multis Doctoribus, tenet Sanctarellus *variar. resolut. tom. 1. q. 4. n. 37.* & firmauit Sacra Rota in vna Cracouiensi Iuris legendi die 21. Maij 1627. coram Domino meo Coccino Decano apud Guerilios Venetos *decis. 71. num. 3. & 7.* Vide etiam Narbonam *de appellat. vicar. part. 2. fundam. 4. n. 19.*

Quoad hoc in tom. 9. tr. 2. lege doctrinam Resol. 9. per totam, & aliarum eius not. & signanter post medium eius §. vltimum in vers. Ita sentiunt.

RESOL. XXXIX.

An quando Ecclesiæ vetustate collapsæ sunt instaurandæ, possint Parochi collectas exigere à populo; vel ad collationem possint etiam Canonici compelli?

Et quid, quando consuetudo adest, vt populus reficiat Ecclesiam? Ex p. 8. tract. 7. & Mis. Resol. 16.

§. 1. AFfirmatiuam sententiam aliqui iudicant propandam, auctoritate Abb. *in c. 1. n. 4. extra de Eccles. ædif.* Bertrand. *consil. 41. n. 26. lib. 4. & consil. 126. n. 12. vol. 1. pag. 2.* Natta *consil. 212. n. 7. in fin. vers. Ex quo infero.* Thesaurus *decis. 149. n. 7.* Decian. *cons. 14. n. 36. vol. 2.* Pacian. *consil. 7. num. 98. & seqq.* Surd. *consil. 62. n. 26.* Euerhard. iun. *consil. 35. vol. 2.* Borell. *cons. 2. n. 11. & seqq.*

2. Si tamen portio reditus fabricæ Ecclesiæ deputata sufficiat, ex ea reparatio Ecclesiæ fieri debet, *can. non. vn. 30. q. 3. & can. decernimus 10. q. 1.* Abbas *in dict. c. 1. n. 3.* Bertrand. *dict. consil. 41. num. 26. & consil. 181. num. 2. vol. 7.* Quòd si portio isthæc non sufficiat, tunc Rector, & Beneficiati Ecclesiæ, secundùm quod ibi præcipiunt, conferre debent. *c. 1. & cap. de his, extrà de his, quæ fiunt à maiore part. cap. canon. si Monachus 16. q. 1.* Ad quam collationem etiam Canonici possunt compelli. Surd. *dict. consil. 62. n. 9.* Bertrand. *dict. consil. 41. n. 26. & dict. consil. 181. n. 3.*

3. Quando autem consuetudo adest, vt populus reficiat Ecclesiam, tunc ab hoc onere liberatur Rector, siue Curatus Parochialis, Abb. *in dict. cap. 1. extrà. de Eccles. ædific.* Speculat. *ritul. de Ecclesiis ædificand.* Bertrand. *dict. consil. 41. nu. 26. lib. 3.* Surdus *dict. consil. 62. n. 16. & 19.*

4. Sed quando casus acciderit, ne deseras videre Petrum Peckium *in lib. de sacrosanctis Ecclesiis reparandis, ac reficiendis*, in quo per quadraginta capita, totam materiam latè, & creditè pertractat.

RESOL.

RESOL. XL.

An laïcus ratione consuetudinis, vel præscriptionis possit esse immunis à solutione decimarum?
Et an in tali casu sufficiat ad præscribendum spatiũ quadraginta annorum, etiam sine titulo, vel an etiam debeat esse consuetudo, & præscriptio immemorialis, nempe centenaria? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Res. 78. alias 77.

Sup. hoc in Resol. seq.

§. 1. DE hoc casu interrogatus fui nouissimè in causa decimarum vertente inter excellentissimum Melchiorem Heracensem, & Episcopum Cephaludensem; & respondi affirmatiuè, quia immunitas à soluendis decimis etiam prædialibus tam à laïcis, quàm à Clericis cum bona fide vsucapi potest cum titulo annis quadraginta, sine titulo, vel tempore immemoriali, idque non tantùm ex parte, videlicet, vt duodecima, aut vigesima soluatur, sed etiam in totum modò interim Ecclesiæ ministris sufficiens sustentatio ex aliis titulis, v. g. ampla Ecclesiæ fundatione, fidelium oblationibus, & piis legatis, &c. supperat. Et ita docent decem Doctores, quos citat & sequitur Layman *in Theol. mor. lib. 4. tr. 6. c. 7. num. 9.* quibus ego addo Syluium *in 2. 2. D. Thoma, q. 87. a. 1. conc. 5.* Fagundez *præcept. 4. lib. 3. c. 1. n. 24.* Reginaldum *tom. 2. lib. 19. c. vlt. sect. 3. q. 4. n. 97.* Monetam *tract. de decimis, c. 5. q. 6. concl. 4. n. 122.* & alios penes ipsos; quidquid in contrarium asserant aliqui Iurisconsulti, vt Rebuffus *tr. de decimis, disp. 13. n. 55.* Barbatius *vol. 2. cons. 35.* Ruynus *vol. 5. cons. 141.* Socinus *lib. 2. cons. 197.* Parisius *vol. 4. cons. 25. n. 17.* & alij penes Fagundez *vbi supra*, putantes neminem posse eximi præscriptione, seu consuetudine à solutione omnium decimarum prædialium, ita vt nullàs omninò teneatur soluere decimas de aliquibus, vel de omnibus suis prædiis, posse tamen decimas consuetudine ad vigesimam trigesimámve partem reduci, ita vt loco decimæ soluatur vigesima; aut trigesima pars fructuum; sed tu tene primam sententiam.

2. Imò notandum est, quod in tali casu, sufficere ad præscribendum spatium quadraginta annorum, etiam sine titulo, docuit ex Societate IESV Tannerus *in 2. 2. D. Thoma, disp. 5. q. 3. dub. 2. num. 31.* & Henriquez *lib. 7. c. 27. num. 2.* sed contrarium docent Doctores citati. At quidquid sit de hoc, nimis scrupulosè dicendum est loquutum fuisse Molfesium *in sum. to. 1. tr. 6. c. 4. n. 46.* vbi inclinat, vt requiratur in nostro casu, præscriptio immemorialis, nempe centenaria. Sed dicendum est cum supradictis Doctoribus, sufficere præscriptionem quadraginta annorum, licèt cum titulo iusto, seu probabili, qui eausam possessori tribuat præscribendi.

RESOL. XLI.

An laïcus ex præscriptione sit immunis absolutione decimarum, dummodò adsit tempus quadraginta annorum cum titulo, & sine titulo tempus hominum memoriam excedens?
Et an verò pro consuetudine non soluendi decimas sufficiat tantùm spatium decem annorum?
Et an sint æqua & iusta, ac valeant statuta, & constitutiones Ciuitatum & leges Regum, & Principum, quibus vetant decimas à laïcis exigi, quæ per consuetudinem solui minimè solent? Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. Res. 42.

Sup. hoc in Resol. præced.

§. 1. RESpondeo affirmatiuè, dummodò adsit tempus quadraginta annorum, cum titulo, & sine titulo tempus hominum memoriam excedens, quod dicitur consuetudo immemorialis. Ita habetur *in c. auditis. de præscript. & c. 3. de consuet. in 6.* & docet expressè Layman, *in Theolog. moral. lib. 4. tr. 6. n. 9.* Molina *tom. 1. tract. 2. disp. 75. n. 5.* Lessius *lib. 2. cap. 39. dub. 5. num. 26.* Castrus Palaus *tom. 2. tract. 10. disp. vnic. punct. 5. n. 2.* Filliucius *tom. 2. tract. 27. part. 2. c. 7. n. 154.* Reginaldus *tom. 2. lib. 20. c. vlt. sect. 3. q. 4. n. 96.* Suarez *de relig. to. 1. lib. 2. c. 13. n. 1.* Valentia *tom. 3. disp. 6. q. 5. punct. 2.* & ante illos ex Iurisconsultis Couarruuias *lib. 1. var. c. 17. n. 8. & 10.* Hi omnes asserunt ad consuetudinem contra decimas requiri tempus quadraginta annorum sine titulo, secùs autem in præscriptione; & ratio diuersitatis est, quia consuetudo respicit communitatem, quæ eximitur à lege vi solius consuetudinis: nam frequens, & diuturnus illius vsus habet vim introducendi legem, ideóque legitimo, quale est tempus quadraginta annorum, potest illam derogare. At præscriptio respicit priuatam personam, quæ non eximitur vi consuetudinis; cùm vnius personæ longus vsus non possit legem introducere, & consequenter neque abrogare. Vnde ex his non videtur admittenda opinio Tanneri, & Henriquez, quos adduxi *in 1. part. tr. 5. resol. 77.* asserentes ad præscribendum contra decimas sufficere tempus quadraginta annorum sine titulo. An verò pro consuetudine non soluendi decimas sufficiat tantùm spatium decem annorum, probabile putat Castrus Palaus *loco cit. punct. 4. n. 6. in fine* Sed ibi ipse, & meritò, contrariam sententiam docet, quam absolutè tuetur Reginaldus *vbi suprà*, quia talis consuetudo est in Ecclesiæ graue damdamnum, ideóque temperanda, tum, quia nequit habere authoritatem legis Ecclesiasticæ, quæ debeat existimari obtinere vim abrogandi, nisi sit approbata à Papa per consensum saltem tacitum, qui non potest prudenter præsumi in vsu temporis minoris eo, quod per sacros Canones constitutum esse constat. Ita Reginaldus. Neque aliquis particularis potest se tueri contraria opinione; nam si esset vera, procederet quoad consuetudinem introductam à communitate, vt dictum est, non autem quoad præscriptionem, quæ respicit personam particularem, in qua, vt satis probatum est, omnes conueniunt, necessarium esse spatium quadraginta annorum cum titulo, vel immemorialem. Vnde ex his magis remanet explicata ea, quæ diximus *in resol. cit. 77. 3. p. tr. 5.*

2. Sed hîc obiter inquirendum est, an sint æqua, & iusta, ac valeant statuta, & constitutiones Ciuitatum, vel leges Regum, & Principum, quibus vetant decimas à laïcis exigi, quæ per consuetudinem solui minimè solent: Et affirmatiuam sententiam docet Didacus Couarruuias *in practic. quæst. c. 35. n. 2. vers. 4. & lib. 1. var. cap. 17. num. 8.* Cui ego addo ex Theologis Turrianum *in summa. part. 1. c. 137. dub. 4. concl. 2.* vbi sic ait. Iustæ sunt leges Caroli V. & Philippi II. Regis Hispaniarum, quibus decernunt, vt laïci non soluant decimas, quæ per consuetudinem consueuerunt non solui. Ita ille. Quæ hîc est Resol. antecedens.

3. Verùm alij dicunt tales leges nullam habere vim, nisi fiant priuilegio Romani Pontificis, aut auctoritate firmentur, quia de decimarum iure, cùm sit spirituale, nihil laïci statuere possunt. Et si obiiciat quis Reges solùm præcipere, vt consuetudo recepta seruetur, omniáque iura decernunt approbatas consuetudines vim legis habere. Respondent argumento probari, ne talis consuetudo violetur, ad laïcos pertinere, sed præcipere ne contra eam Clerici faciant, laïcorum non est, sed Ecclesiasticorum iudicium, videlicet Episcoporum, & summi Pontificis. Et hæc omnia docet Raphaël de la Torre *in 2. 2. D. Thomæ q. 87. art. 1. disp. 9. n. 17. in fine*, & ante illum Ioannes Azorius *in summ. to. 1. lib. 7. c. 26. q. 3.*

RESOL XLII.

An consuetudo eligendi per sortes Sanctos tutelares sit licita? Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. Res. 9.

§. 1.

§. 1. CAsus est quotidianus,& à paucis, quos sciam, pertractatus,cuius resolutio non est ita facilis, vt aliqui prima fronte forsitan diiudicabunt;nam pars negatiua suadetur primò ex Concilio Aurelienſi, vel, quod verius est,Antisiodorēsi,refertur 26.q.5.can. *Aliquanti*,vbi damnantur sortes, quas Sanctorum vocant, & multo ante à Gelasio Papa *dist.*15.*can.S.R.E.* reiectus est quidam liber qui dicebatur *Sortes Apostolorum.*

2. Sed ex inclyto Ordine Dominicanorum Mag. Raphaël de la Torre *in* 2.2.*D.Thomæ.q.*95.*a.*8.*disp.*3. *dub.* 1. pro vera resolutione huius dubij ponit duo dicta;sic enim ait: Pro decisione dico primo, quæ sortitio Sanctorum tutelarium secundùm quod exercetur communiter,id est,secundùm existimationem communem sortientium,meo iudicio non est licita.Explicatur assertio. Mittuntur sortes in vnam inscriptæ nominibus aliquorum Sanctorum,& deducitur ex aceruo pro vnoquoque sortientium vna sors, & singuli accipiunt in tutelarem eum Diuum,qui sibi sorte contigit, ac si Deus eum sibi designasset in patronum,quem consulit colere.Et hanc sortitionem omnes venerantur,vt à Deo consulente,quod sibi commodius,& vtilius est,& paulò minus oraculo prophetico, aut voce de cælo allata aspiciunt. Has sortes sic celebratas non approbo, quia neglectis mediis prudentialibus eligendi Sanctos tutelares ad sortes sine necessitate recurritur,quod crimine tentationis diuinæ non caret, vt ait Diuus Thomas *in articulo de omnibus sortibus consultoriis.* Certè aliter deberet fieri sortitio Sanctorum, putà attendendo ad calamitates,& ærumnas,quas quiuis patitur, & in quibus opitulandis Sancti præ cæteris excelluerunt, verbi gratiâ, patitur quis dolorem capitis, ad Diuum Ioannem Euangelistam Aduocatum recurrit. Cupit quis in officio Concionatoris se exercere, eligit in patronum Diuum Paulum, aut Chrysostomum. Cæterùm huiusmodi sortientes,his mediis relictis ad sortes recurrunt, vbi modo extraordinario, & improportionato à Deo expectant congruentem adiutorem designari, cùm tamen per sortes eum esse designandum Deus non promiserit, neque aliàs certum sit designaturum. Hæc assertio probatur argumentis factis pro parte negatiua.

3. Secundò dico, non ausim improbare præfatam consuetudinem,si dumtaxat intra limites sortium diuisoriarum contineatur. Explicatur assertio. Desiderant viri, ac fœminæ piæ Chorum Apostolicum colore,vel omnes Diuos, quotquot illo, aut alio mense obierunt, aut quid simile;mittuntur sortes,non quidem expectantes à Deo quis sit maioris meriti, quisve Sanctus congruentior Patronus,& huiusmodi, quæ ad consultationem pertinent, sed cupientes sine iurgiis fieri diuisionem committunt se fortunæ.Assero igitur,si hoc modo sortes Sanctorum tutelarium fiant,licitum esse. Probatur assertio argumentis factis pro parte affirmatiua.Et hæc omnia docet Raphaël de la Torre *loc.cit.*

RESOL. XLIII.

An venationes licitæ per Dominos terrarum prohibeantur,vt habet consuetudo? Ex p.3.tr.6.& Misc.2.Resol.18.

1. ADuersùs has prohibitiones iuuehitur Hostiensis *in cap. non est,de decim.* Decius *cons.* 197.*n.*2.Thomas Grammaticus *dec.*67.*n.*12.Gulielmus de Benedictis *in c.Raynutius,ver. & vxorem,num.*336. Tiraquellus *tract.de nobil.c.*37.*n.*150. & alij.

2. Sed puto licitè fieri, quando talis prohibitio fieret ex iusta causa,publicam vtilitatem concernente,vel quando Princeps supremus causa solius recreationis prædictas prohibitiones fecerit, dummodò moderatas illas faciat,Ita Sotus *de iust.lib.*4.*quæst.*6.*a.*4.qui tamen eamdem facultatem aliis dominis inferioribus non concedit, sed Ioannes Valerus *in differentiis vtriusque fori,verb.Peccatum,differ.*16. putat etiam magnates ob prædictas causas posse licitè easdem prohibitiones facere,sed restrictius quàm Principem supremum, vt habet consuetudo. Ita ille,& Villalobos *in summ. tom.*2. *tract.*10. *difficult.*16.*n.*7.asserit quòd [qualquiera persona puede prohibir que no se caze en su propria heredad,y por este camino los señores vedan que no cazen en sus montes.] Vnde ego olim ex hoc principio defendi quemdam magnatem à quadam indiscreta murmuratione cuiusdam Religiosi, qui tantùm Summas veteres habebat.

RESOL. XLIV.

An vineas ingredientes possint licitè,& impunè,vuas comedere,& an hoc obseruetur ex consuetudine, etiam sine necessitate? Ex p.3.tr.6.& Misc.2.Resol.20.

§.1. AFfirmatiuè respondet Ioannes Valerus *in differentiis vtriusque fori.verb.Peccatum, differ.* 23. vbi sic asserit. Vnicuique licitum est in foro conscientiæ ingredi vineam ad vnam, aut alteram vuam ibidem comedendam, modò foras non exportet: Ita notat glossa *in c.omnes leges, dist.*1.*fas est*, quam allegat Cæpol. *de seruit. rust.præd.c.*20.*n.*3. vbi dicit idem seruari de consuetudine;imò ex Couarruuia *in reg.peccatum,*2.*p.n.*3. & Ripa *in l.damnum,col.*2. *ff.de damno infect.* addit etiam licere viatori, vuas, quas ad comedendum accepit,vel in vinea,vel in via ipsa comedere, etiam sine necessitate famis eas accipiat, adducit textum Deut. 23. *Ingressus vineam proximi tui, comede vuas quantum tibi placuerit,foras autem ne efferas tecum.* Hæc omnia Valerus,& ante illum Couarruuias *in reg. peccatum,p.*2. §. 1. *n.*3. Quorum opinio si esset vera, væ,væ vinearum dominis, & quidem nescio quare hoc privilegium habere debeant comedentes vuas, & non ficus, poma, pyra, &c.

*In indice primo huius Tom.*6. *Vide Apendicem adhunc Tract.*2. *Vbi inuenies alias plures quæst. mistas,& dispersas per alios Tom. Tract.& Resol. quæ simul pertinent ad hunc Tract.*2.*de Consuetudine.*

TRACTATVS

TRACTATVS TERTIVS
DE
CONTRACTIBVS ET CAMBIIS:
Atque de aliquibus Restitutionibus pro ipsis.

RESOLVTIO PRIMA.

An Cambium sit licitum, cum pro Campsario respondet Procurator Campsoris non de propriis, vel alienis pecuniis, sed cum pecuniis ipsius Campsoris, quod cambium est hodie valde vsitatum? Ex p. 1. tr. 8. Resol. 1.

Sup. hoc in Resp. & infra in Resol. 4. sub. ante modum.

MOdvs, & praxis supradicti Cambij inuenitur apud nostrum Megalam, Filliucium, Salonium, & alios, *vbi infra*. Prima opinio docet esse illicitum, & vsurarium. Sic tenet ex nostris P. Iustinianus *in peculiari suo tractatu de cambiis*. Lupus *in cap. vlt. nauigantis, §. 2. sub. n. 29. ver. sequitur. inter tract. diuer. tom. 7. fol.* 113. Ioannes Baptista Cauata *tract. de cambiis, tit. de vsur. ver. quero campsores. fol.* 242. Idem docet Molina *de iustit. tract. 2. disp.* 404. Mercatus *de contr. lib. 4. c. 7.* Sotus *de iust. lib. 6. q. 10. a. 1. in fin. & q. 13. a. 1. concl. 3.* Comitolus *in respons. moral. lib. 3. q. 15. & 16.* Tannerus *in 2. 2. disp. 4. quæst. 7. dub. 5. numer. 149. & 150.* Fabrus *de restit. in 4. sent. dist. 15. quæst. 2. disp. 47. cap. 9. n. 293.* Rodericus *lib. 3. de annuis redditibus, q. 5. num. 71.* Romualdus Coli *tract. de cambio. capit. 22.* Palacius *lib. 3. de contr. cap. 3.* Rebellius *de oblig. iust. p. 2. li. 11. q. 6: concl. 3. nu. 10.* Ioannes Baptista Thoro *in Compend. decis. q. 2. verb. Instrumentum.* Gregorius XV. tunc Archiepiscopus Bononiensis *in memor. Confess. p. 6. §. 1. n. 4.* & alij.

2. Probatur hæc opinio multis rationibus, & primò: In vero cambio, sicut interueniunt diuersi domini, sic debet interuenire diuersa pecunia: nam nemo dicitur vnam pecuniam suam commutare cum alia, etiam sua: sed in hoc cambio, de quo loquimur, tota pecunia, quæ datur, & accipitur, est pecunia ipsius campsoris: ergo non est vera commutatio: ergo est cambium siccum, & inane; quemadmodum non esset vera emptio, sed ficta, quando merces, & pretium esset eiusdem, & fictè quis emeret suam domum, vel permutaret suum vinum cum suo oleo, vel triticum suum cum alio suo tritico, quod alibi haberet. Secundò, quia ille respondens, & Procurator ipsius campsoris censetur vna persona cum campsore, & ideò, illa solutio, quæ ab ipso efficitur, videtur fictitia, & imaginaria, & litteræ erant inanes. Hæc opinio est probabilior, & consuleda.

3. Sed contraria est etiam probabilis: & ideò illam non audet damnare Azorius *p. 3. lib. 10. c. 9. q. 2.* & solidè tuentur, & docent ex nostris, P. Megala *in 2. 2. lib 2. c. 16. q. 3. à n. 33. vsque ad 44.* & Naldus *in summ. verbo Cambium, n. 6.* Auctor *conf. 31. inter consilia Nauarr. to. 2. lib. 5. tit. de vsuris*, Salas *tract. de camb. dub. 17.* Lessius *de iust. lib. 2. c. 23. dub. 7. n. 7.* Emanuel Sà *verbo Cambium* Homobonus *de examin. Eccles. p. 2. tract. 9. c. 17. q. 56.* Saluatorius *de cambiis, p. 3. n. 5.* Filliucius *in quæst. moral. tom. 2. tract. 35. p. 2. c. 8. n. 436.* Bartholomæus à Sancto Fausto *in speculo Confess. disp. 19. q. 22. n. 2.* Salonius *de iustit. tom. 2. q. 4. de cambiis, a. 2. contr. 12.* Thomas Boninsignius *c. 7. de cambiis, n. 7. 8. & 9.* & nouissimè Scortia *in Const. Pont. epit. 107. theor. 291.* & Theologus innominatus *in tract. de cambiis, edito Mediolani apud Bidellum, anno* 1623. vbi *n. 76.* citat etiam pro hac sententia Martinum Fornarium, & Cosmum Stella Societati IESV: & ita sentiunt etiam multi Theologi nostræ Religionis, & eiusdem Societatis IESV, à me hac de re consulti.

4. Probatur ex verbis Pij V. In Bulla quædam data ad Bononienses: & si cupis Pontificis verba audire, hæc sunt: [Che ogni persona possa dar dinari à cambio, è fare che le lettere siano recapitate sopra essi datori, & cossi tenerli sui cambi, fin che saranno rimborzari da chi hauerà preso i dinari.] Vbi Summus Pontifex loquitur absolutè, sine vllo discrimine, & distinctione proprij, vel alterius correspondentis, vel propriæ, seu alterius pecuniæ.

5. Adde quòd Salonius, & alij notant, sic etiam declaratum fuisse à Congregatione Illustrissimorum Cardinalium, Archiepiscopo Panormitano, anno 1579. re collata cum Gregorio XIII. Summo Pontifice. At, quia Iustinianus, & alij conantur respondere ad supradicta verba Pij V. & ad Declarationem Dominorum Cardinalium, probanda etiam erit hæc opinio rationibus Nam solutio pecuniæ non fit in loco, vbi recepta est virtute primi cambij, quod reuerà finitur in loco, vbi facienda erit solutio; sed virtute secundi cambij celebrati in loco, ad quem missæ fuerunt literæ. Deinde, si campsor mittat litteras ad proprium factorem, quibus mediantibus ex pecunia sua, vel aliena, factor ille cambium ab ipso campsore collatum persoluat, debito illo per alias literas ad eundem rursum remissos; cur non licebit eidem campsori, vt ex sua propria pecunia illud similiter persoluatur. Nam, quod per alios in contractibus ciuilibus præstare licitum est, licebit etiam per nos ipsos similiter præstare. Tertiò, in hoc cambio nullum interesse contingit campsario; quemadmodum si tale cambium solueretur ex pecuniis alterius tertiæ personæ: ergo, cùm campsarius non magis grauetur, sed potiùs obtineat facilitatem in habenda pecunia, & liberetur ab onere quærendi alium, qui soluat cambium; hoc non videtur iniquum.

6. Non obstant in contrarium adducta, nempe, campsorem in hoc casu emere pecuniam à suo correspondente, qui censetur vna persona cum ipso campsore; ac proinde

proinde solutio videtur fictitia, & imaginaria: nam respondetur, in nostro casu respondentem campsoris duplex officium præstare; & ipsius campsoris, quatenus acceptat solutionem: & campsarij quatenus pecuniam soluit: nihil enim refert ad iustitiam contractus, vt vna persona gerat vices duarum personarum, vt passim habetur in iure: & vt diuersis respectibus possit vnus diuersas repræsentare personas, vt ex multis probat Molfesius *in sum. to. 2. tr. 3. c. 7. n. 51.* & Scaccia *vbi infrà*. Sic in nostro casu non interest, an dictæ personæ sint diuersæ, vel eædem, modò id arbitrio eius, cuius interest, relinquatur: & sic in mutuo ipsemet mutuans potest esse fideiussor, seu assecurator, voléte, & consentiente mutuatario. Item, solutio huius cambij non est fictitia, neque litteræ redduntur inanes: quia, postquam respondens campsoris soluit pecunias in loco nundinarum, non mittit easdem litteras; sed finitur illud primum cambiũ, & fiunt nouæ litteræ campsarij, conficiendo secundum cambium, per quod soluuntur pecuniæ in eodem loco, in quo primùm solutæ sunt. Hæc opinio, vt dixi, mihi videtur probabilis: nam potissimæ rationes oppositæ sententiæ duæ sunt. Prima, quòd idem gerat duas personas. Secunda, quòd campsarius vendat pecuniam illi commodatam ab emptore, vel permutet eandem. Sed hæc argumenta, saltem probabiliter, soluuntur ab Auctoribus secundæ sententiæ, & in specie ab Auctore *cons. 31. inter consilia Nauarri vbi supra* Ergo hæc sententia erit probabilis. Circa præsentem quæstionem vide Scacciam *tr. de commerciis, & cambio, §. 6. gloss. 1. à n. 2. vsque ad n. 89.*

7. Sed caueant campsores, ne in his cambiis habeant peruersam intentionem lucrandi ex dilatione solutionis, quia hæc intentio erit vsura mentalis: sed solùm dent ad cambium cum animo negotiandi illam pecuniam, eo modo, quo licitè fit inter mercatores, siue adsit lucrum, siue non: & ad hoc aduertant præcipuè mulieres, & aliæ priuatæ personæ, quæ dant ad cambium, vt modò videbitur.

RESOL. II.

An licitum sit cambium, quando respõsor ex pecuniis ipsius Campsoris extinguit primum cambium, modo quo dictum est in part. 1. tr. 8. Res. 1 ?

Quæ hîc est Res. antecedens, & infrà in Res. 67. §. vlt. antemed.

Et obiter adducitur legem Ecclesiasticam non posse per se præcipere, vel prohibere actus merè internos, propter se absolutè, si nullo signo externo quis actus manifestauerit. Ex p. 9. tr. 8. & Misc. 3. Res. 68. aliàs 67.

§. 1. LOco citato negatiuam sententiam probabiliorem esse existimaui, & consulendam; affirmatiuam tamen probabilem esse dixi: sed nouissimè Iurisconsultus Antonius Merenda Primarius Professor Academiæ Ticinensis *suo tract. de cambio nundinali cap. 2. num. 108.* post impugnatos Scacciam, Turri, Filliucium, Salonium, Trullench, & alios viros doctos acriter contra me etiam inuehitur, & bona eius venia tam parum modestè de me loquitur, vt Lectoribus bilem moueat; & ideò non sine stomacho de hoc plures mihi conquesti sunt, & præcipuè inter illos, Illustrissimus Dominus meus D. Franciscus Antonius Diaz de Cabrera Inquisitor Toleti, vir scientia, eruditione, & morum suauitate ornatissimus. Verum his non obstantibus, licèt lacessito lacessere concessum videatur, absit vt maledictum pro maledicto reddam, imò hic ingenuè fateor, dictum merendam esse virum satis doctum, & de Republica literaria benè merentem; poterat tamen mecum, & quod plus est cum aliis viris doctis modestiæ limites non transilire, nam de me asserit, absque fide, diligentia, & prudentia probabilitatem opinionum pronunciare. Sed videat quàm sunt diuersa, & varia iudicia hominum; id enim quod ipse in me carpit, minimè adesse testantur, viri doctissimi. Et ideò Andreas Lanfranchi *tom. 2. opusc. 1. c. 4. n. 15.* Narbona *in Annalibus Iuris, anno 11. q. vnica, n. 3.* & alij, vocant me solertissimum, & accuratissimum. Et Ioannes Caramuel vir eminentis litteraturæ in Regulam D. Benedicti, seu *in Theol. reg. disp. 60. n. 1073.* (vereor hæc dicere) sic asserit: Ingenium Dianę viri doctissimi veneror, eius industria multas opiniones euasisse probabiles, quæ antea non erant, inuidus sit, qui non affirmet. Ita ille. Vnde nouissimè Hieronym. Garcias *in summ. Theol. mor. tr. 1. disp. 5. dub. 3. n. 3.* hęc asseruit: [En esto ha andado muy bien Diana, aunque algunos poco doctos han venido à dezir, que ha ensanchado las conciencias, y dar licencia para pecar, pues es cierto que no enseña opinion que no sea prouable per principia intrinseca, aut extrinseca, y assi sin razon le calumniam.] Magis itaque videtur standum tot Doctorum virorum iudicio, quam vnius Merendæ asserentis, me temerè pronunciare probabilitatem opinionum. Quod apertè probatur ex ista, de qua est quæstio, & quã ipse impugnat, & asserit me immeritò vocare probabilem: nam illam vt talem nouissimè me citato amplexus est, & docuit sapientissimus Magister Marcus Serra ex inclyto Ordine PP. Dominicanorum; quia Codex non ita facilè inuenitur, ponam hîc per extensum eius verba; sic itaque asserit *to 2. in 2. 2. D. Thomæ, q. 77. a. 4. fol. mihi 36.* Probabile est licitum esse Cambium, quod dirigitur ad locum, vbi Campsarius nec vllam pecuniã, nec fidem, nec Respondentem, aut Procuratorem habet, sed Campsor exhibet Campsario suum factorem, qui pro illo respondeat, & soluat ex pecuniis ipsiusmet Campsoris, & postea eamdem pecuniam per aliud Cãbium remittat, vt ita fiat solutio vtriusque Cambij, & Interesse in loco vbi primò fuit accepta. Probatur, quia vt huiusmodi Cambium verum, & reale, non siccum & fictitium, nequaquam requiritur, vt Campsarius ipso tempore contractus habeat iam actu, & reipsa pecuniam in loco vbi facienda est solutio: ad quem dirigitur Cambium Metinæ v. g. sed sufficit vt illam ibi habeat in spe, & virtualiter: alias enim nec vendi, nec permutari possent pagæ acerbæ seu debita soluenda in posterũ, quod falsum esse patet ex dictis hîc *a. 1. dub. 5.* Vnde vt Nauarrus *c. 17. n. 189.* ait: sufficit quod habeat eam sub credito, ita quod certò sciat, vel saltè probabiliter credat, quod tradat eam is, ad quem destinantur litteræ. Nec refert, an is tradat eam gratis, aut cum lucro, mutando eam illi pro quo dat, aut ad Cambium dando: nam quãuis aliqui dixerint, vsuram palliatam esse nomine Cambij, quando Campsor dat ad Cambium ei, qui nec alibi habet, nec habiturum sperat sine simili interesse tẽpore restitutionis, pecuniam qua Cambium soluat, quia fit in fraudem vsurarum, sicut cum à pauperibus emũtur boues quos non habent: hanc tamen sententiam non esse veram docet Syluester *verb. Vsura 4. q. 9. n. 6.* quia emptori, & permutanti sufficit emere, vel permutare iustè, id est, secundùm æqualitatem absolutam Iustitiæ ab eo, vel cum eo qui poterat licitè vendere, aut permutare: nec tenetur quærere vtrum habeat rem venditam, vel permutatam sine interesse, modo licitè habeat. Nec est simile de emente boues à paupere, quia ille nec habet nec est habiturus boues, iste autem est habiturus pecunias, quas vendit, aut permutat. Non requiritur etiam, vt Campsarius habeat in loco vbi pecunia est restituenda, respondentem, sed Campsor Campsario petente, aut libere, & sine vlla coactione volente, poterit ei exhibere suum correspondentem seu factorem, qui illo in loco pro eo satisfaciat: nam ad Cambium verum, & reale solùm requiritur, vt pecunia accepta, v. g. Valentiæ, re ipsa soluatur in loco ad quem dirigitur Cambium, vbi est restituenda, v. g. Metinæ. Hoc autem nomine Campsarij verè, & reipsa factor Campsoris præstare potest, soluẽdo vt gerit personam Cãpsarij sibi ipsi, vt gerit personam Campsoris; ita vt Contractus Cambij Valentiæ

celebratus

celebratus,& obligatio Campsarij ibi finiatur,& ex vi prædicti contractus ad nihil amplius teneatur Campsarius,non secus ac si ipsemet Campsarius Metinæ existeret,& ibi pecunia munerata Campsori ibi etiam inuento satisfaceret. Potest deinde Campsor efficere, vt eius factor ex eiusdem Campsoris pecunia Cambium soluat; quia si potest Campsor dare litteras ad proprium factorem,quibus factor ille ex pecunia sua,vel alterius Cambium ab ipso Campsore collatum persoluat,debito illo per litteras ad eundem remisso,vt plerique fatentur, cur non licebit eidem Campsori efficere vt ex sua propria pecunia illud similiter persoluatur? Quod enim per alios præstare possumus in contractibus ciuilibus, per nos ipsos similiter possumus præstare.Et non repugnat naturæ Cambij, vt idem factor duplicem gerat personam, nempe creditoris recipientis solutionem Cambij, & Campsarij soluentis illud: cùm duplicem etiam agat personam, quando sit cambium per litteras subscriptas à mercatore, cuius factor, Campsoris quoque factor,& Responsalis est. Et similiter quando Cãpsor per litteras indicit illi vt solvat Cambium ex suis pecuniis,eidem scilicet factori propriis.Et sicut in mutuo ipse mutuans potest esse fideiussor & assecurator, cur in cambio idem factor non poterit agere personam Campsoris,& Campsarij? Nec repugnat naturæ Cambij,vt pecunia qua soluitur Cambium,sit collata Campsario à Campsore per aliud Cambium:nam sicut idem Campsor potest pecuniam æream, quam ad Cambium dedit Campsario, permutare per argentea vel aurea Cambio minuto: ita potest idem Campsor pecuniam quam ad Cambium daturus est Campsario Metinæ permutare pro ea quam eidem dat ad Cambium locale Valentiæ.Vnde non est verum;quod auctores oppositę sententiæ dicunt, in prædictis Cambiis non esse diuersam pecuniam,nec diuersa dominia eius:nam non dicitur soluere Cambium factor ex pecuniis Campsoris, quia quando soluit, pecunia sit Campsoris; sed quia Campsor illam dat: eo autem ipso ac dat,transfert eius dominium in Campsarium,tũncque huius nomine factor eius soluit. Et quamuis Campsor nolit dare pecuniam Campsario indigenti nisi cum lucro, non propterea nomine permutationis pecuniæ mutuum palliat vt lucretur; vt explicat Caietanus Opusculo de Cambiis *c.7.ad 1. rationem in 3.c.* propositam:quia non tenetur ad mutuũ,& iustis commutationibus vacat. Nec quia Campsarius quodammodo inuoluntariè Cambiũ accipit, quia mallet alia ratione, nempe mutuo pecuniam consequi, propterea contractus Cambij est irritus, ac fictus: sicut nec est inualida, & ficta venditio eius qui nollet res suas vendere, necessitate tamen cogente eas vendit; quia vterque absolutè, & voluntariè contrahit,& per iniuriam à nemine compellitur ad talem modum contrahendi. Igitur cùm hæc omnia satis probabiliter ostendant prædictum Cambium verum,& reale esse non siccum, & fictitium, probabile erit tale Cambium licitum esse. Quod & confirmat illius communis vsus Episcopis non prohibentibus,Prædicatoribus tacentibus, & Confessariis omnes absoluentibus. Hucusque Magister Serra, qui vt vidisti satis doctè, probabiliter quæstionem hanc pertractat; cui addo alium Hispanum (semper enim plusquam mereor Hispani mihi addictissimi) doctissimum Patrem Ludouicum Caspensem Capuccinum, *in suo Cursu Theologico tom.2.tr.19.disp.6.sect.5. n.25. cum seq.* vbi me etiam citato, non solùm hanc opinionem tanquam probabilem, sed etiam absolutè amplectitur, & variis rationibus tuetur ad argumenta contraria respondens. Idem me etiam citato nouissimè fecit Pater Iesualdus Capuccinus *in Theologia moralist. tr.16.c.3.qu.13 n.27. cum seq.* Et tandem eruditus Pater Stephanus Spinola ex Congregatione Somaschæ *in tr. de Elect. in moralibus,disp.3.sect.3.concl.3.* quærens, an Cambium Recursæ,quam Merenda acriter impugnat,sit licitum? respondet esse vtrinque opiniones probabiles, & licitè posse vtrique assentiri. Videat modò Merenda, si ego temerè pronuncio probabilitatem opinionum,cùm tot viri doctissimi,hanc de qua inter nos est quæstio, probabilem esse ore pleno fateantur, & vt talem illam defendant,& tuantur; itaque, vt dixi,magis modestè poterat mecum agere.Sed vt agnoscat ex hoc me ab ipso animum alienum non habere; sciat, opinionem quam ipse docet in dicto *Tract. de Cambio, c.45.* per totum, nempe legem positiuam posse imperare, vel prohibere actus mere internos propter se absolutè, si nullum signum ea manifestauerit; sciat inquam doctissimum Magistrum, & Professorem inclytæ Academiæ Salmanticensis Franciscum Arauium *in p. 2. D. Thom. q. 97. disp.3.sect.4.diffic.1.n.40* asserere,hanc sententiam, non posse sine nota temeritatis sustineri. Verùm licet ego cum Arauio,& omnium Magistro D.Thoma *in p. 2.q.41.art.4.& q.100.a.9.* vbi Medina, & Caietanus, Valentia, *t.2.disp.7.q.3.punct.2* Becano *tr.3.c.6.q.5.n.2.*Serra *in p.2.t.2.q.96.a.3.* Soto *de iust.lib.10.q.5.a.5.* Gordono *in summ.lib.2.q.9.c.5.n.2.*Petro à Sancto Ioseph *in Idea Theol.mor.lib.6.c.6.resol.6.* Montesino *in p.2.t.2.disp.23.q.11.diffic.5.* Lorca *disp.16. membr.1. & 2.*Salas *de legibus, disp.9.sect.1.n.1.* Suarez *lib.4. c. 12.n.4.*Sayro *in Clavi Reg.lib.3. c.6.n.vlt.* Vasq. *in p. 2.disp.160.c.2.n.5.* Laymann *in Theol.mor.lib.1 tr.4.c. 4.n.5.*Castro Palao *t.1.tr.3.disp.1.punct.6.n.2* Arriaga *in Cursu Theol.t.4.disp.16.sect.3.n.9.* Amico *t.5. disp. 5.sect.5.per totam.* Præpósito *in p.1. q.95. disp. 2. dub. 2.n.5.*Granado *in p.2.contr.7.tr.1.p.1.disp.5. sect.2.n. 6.*Azorio *t.1.lib.5.c.10.qu.3.* Syluio *in 2.2.q.104.a.5.* Maldero *in 2. 2. tr.10. c.2. de oratione dub.2.* Henriq. *lib.9.c.25.n.5.*Rocaful.*in praxi Theol. mor.p.3. tib.6.c. 5.dub.2.* Caspensi *in Curs. Theol.1. tr.de legib. disp.3. sect.6.n.74.* Vvigers.*in p.2.q.96.a.1.n.8.* Villalobos *in summ.t.1.tr.2. diffic.27. n.4.* & aliis, licet inquam ego prorsus sustineam contra Merendam cum Arauio, & supradictis Doctoribus,legem Ecclesiasticam,non posse per se præcipere,vel prohibere actus mere internos; verùm contra Arauium puto opinionem Merendæ tanquam temerariam non esse damnandam; imò illam probabilem esse existimo cum Lessio *de iust. lib. 2. c. 37. dub.11. n.66.* Granado, & Præposito vbi suprà, & aliis.Et hoc dictum sit in fauorem Merendæ,qui tamen iustus nota temeritatis remaneret,si verum esset quod ipse tam immodestè,vbi suprà,asseruit,videlicet,me absque diligentia, & prudentia probabilitatem opinionum pronunciare: sed quia est vir ingenio feruidus,& acutus, facilè excusandus,& condonandus venit.

2. Assero itaque, opinionem Merendæ circa Cambium recursæ,quam ipse meritò tam latè,& doctè tuetur,esse probabiliorem,& consulendam;& ego olim illi adhæsi,& nunc adhæreo;tamen contrariam non audeo tanquam improbabilem damnare, donec aliter à Sede Apostolica determinatum non fuerit.Et quidem, si daretur casus,quod Merenda è Cathedra ad Confessionarium transmigraret, puto probabilitatem huius sententiæ ab ipso non respuendam, sed vlnis expensis amplectendam fore, cognosceret enim in praxi, expediens aliquando esse, aliquas animas infirmas, medendas eo meliori modo quo mederi possunt, dummodò modus medendi non sit prorsus à Doctoribus reiectus.

Sup. hoc in t.5.tr.1. Resol. 14. & ibi in tr.8 Resol.5.§. Notandum est.& in Resol. 29 §. Et tandem, & seq. & iterum ibi in tr.10. Resol. 93. in fine, vers. Nam Hæreticus, & in to.2. tr. 6. ex Resol. 171. §. Verum,alin.3.& in t.3. tr.1. Resol. 32. per coram, signanter in §. 1. ad medium à vers. Tum quia Ecclesia, & si vacas otio lege alias duas Resol. & §§.à signatos in eius anot. vt facilius distinctionem dissoluas.

RESOL. III.

An supradictum Cambium licitè exerceatur non solùm à Mercatoribus,sed etiam à personis particularibus, & priuatis, vt mulieribus, &c?

Et an supradicta persona possint continuare tale Cambium? Ex p.1.tr.8.Resol.2.

§.4. ALiqui negant,sed immeritò:nam rationes excusantes supradictum cambium inter mercatores, excusant etiam illud & inter personas priuatas, dummodò habeant aliam pecuniam apud se:vtrobique enim soluitur cambium per institorem,qui vicem gerit campsoris, & campsarij & apud ipsum dicitur pecunia virtualiter, & creditò esse,& sic vtriusque munus conuenienter exercet. Cæteras rationes inuenies apud Nald.*in summ.verb.Cambium,n.6.& seq.* qui in terminis latè docet hanc sententiam.

2. Sed, an supradictæ personæ possint continuare tale cambium,dubitat Filliucius *tom.1.tract.35.part.2.c.10.n.471.*quia non possunt,vt mercatores,esse moraliter certi tantundem lucri ipsis cessaturum ex mora: quia,videlicet,eamdem pecuniã ad cambia exponerent. Sed Naldus *vbi suprà*, docet etiam recambia in supradictis personis esse licita:& opinio Filliucij procederet, si recambium esset licitum, solùm ratione lucri cessantis;& non,quia est nouus contractus emptionis,& venditionis,vt videbis *infrà in Resol.5.*

Quæ hîc est infrà Resol.6.

RESOL. IV.

An Agens, seu Respondens in supradicto cambio debeat esse Mercator,seu persona dines? Ex p.1.tr,8.Resol,3.

§.1. REspondeo negatiuè:potest enim esse quælibet persona, licèt sit pauperrima,dummodò substantialia supradicti cambij efficiat,litterásque mittat, & alia necessaria faciat.Ita Anton. Saluatore *in tract. de continuat.cambiorum,p.5.n.25.*

RESOL. V.

An cambium dictum con la Ricorsa, *de quo dictum est suprà* in Resol.1. *differat ab illo,quod vulgò dicitur* con le continuationi?Ex p.1.tr.8.Resol.4.

§.1. REspondeo, non differre substantialiter,sed solùm accidentaliter: nam cambium continuationum reducitur ad duas personas;cambium verò recursæ ad tres,nempe,qui dat pecunias,qui illas recipit, & exactor,seu institor,qui in nundinis soluit,& exigit pecunias: in cæteris verò conueniunt:nam recambia, seu cãbia continuationũ,non sunt nisi cambia reiterata, seu nouæ emptiones.& venditiones; sub iisdem tamen iustitiæ regulis,quæ necessariæ sunt pro cambio recursæ.Et ita docet Antonius Saluatore *tr. de contin.camb. in prælud.n.4.& 5.*& Filliuc.*to.2.tr.35.p.2.c.11 n.489.*

RESOL. VI.

An dictæ continuationes,seu recambia,sint licita ratione tantùm lucri cessantis, vel damni emergentis? Ex p.1. tr.8.Resol.5.

Sup.hoc sup. in Resol.5.§. vlt.lege eius doctrinam.

§.1. AFfirmatiuè respondet Lessius *lib.2.c.23.dub.9. n.82.*& post illum Salas *tr. de camb. dub.22. n.1.*Filliucius *tom.2.tract.35.part.2.c.10.n.471.*& ideò asserunt,quòd campsor non potest pacisci cum campsario,vt si elapso termino non soluerit,teneatur eamdem summam accipere ad recambium, & illud continuare; nisi certò constet, tantùm lucri illum ex illa summa amissurum, quantùm ex recambio perciperet,& campsarium nolle aliter compensare lucrum cessans, vel damnum emergens.

2. Sed his non obstantibus, putat Scortia *in Bull. Pont.epit.107.theor.289.*cambium esse nouam emptionem,& venditionem vnde ipse sic ait.[Recambium est iteratum cambium,procedens ab antecedenti, cum eodem debitore,aucta sorte ex lucro præcedenti;quod,nisi vitietur aliunde, est pariter licitum: ita vt etiam ex prioris cambij lucro,possit lucrum in cambio,tam,prima,quàm aliis vicibus iustè,& legitimè capi;quia semper est emptio,& venditio scutorum de marca, tanquã mercis,dicique non debet interesse alterius interesse;sed lucrum capitalis,seu sortis, conuerso iam priori lucro superioris cambij in partem sortis,non secùs ac reliqua sors lucri facta ex cambiis realibus factis cum aliis campsariis.Cùm igitur recambium nihil aliud sit,quàm nouum reale cambium alterius summæ pecuniarum, alterius lucri diuersi temporis,virtute nouarum litterarum,pretio legitimè compositio,& debitis circumstantiis;vti licitum fuit primum eisdem circumstantiis factum,ita licitum erit hoc secundum, quod recambium appellamus, siue fiat cum recursa,siue absque ea,v.g. medio proprio Procuratore, certum est, semper in recambio extingui realiter per acceptationem litterarum, & solutionem realem,seu virtualè cambium præcedens, siue fiat cum noua persona,vtputà si creditor alias cambij litteras acceptet à debitore sui debitoris, siue cum eodem priore debitore; vnde etiam posteriores nouæ litteræ cambij,priores extinguunt.]Ita Scortia, *vbi suprà.*Quòd autem cambium sit emptio,& venditio,docet etiam Boninsignius *tr.de camb.c.7.n.23.*Scaccia *de commer.§.1.q.4.n.21.*& alij penes ipsum:& sic supradictæ continuationes, siue cambia, non solùm iustificantur ratione lucri cessantis;sed etiam ratione emptionis, & venditionis. Sed aliqua dicenda sunt circa prouisiones supradicti cambij.

Sup.hinc not.pro tæ.

RESOL. VII.

In quanam quantitate sumendæ sunt prouisiones cambiorum? Ex p.1.tr.8.Resol.6.

§.1. EX inueterata.& immemoriali inter mercatores consuetudine pro prouisione cambij, debetur tertia pars scuti pro singulis centenis scutis, secundùm pecuniam,de qua soluitur cambium,seu efficitur assignatio.Ita Boninsignius *de cambiis,c.7.* Romuald. Coli *de Cambiis,c.21.*Scaccia *de commer.§.3.gloss.3.num.12.* Scortia *in Bull.Pont.epit.107.theor.291.*Filliucius *to.2. tract.33.p.2.c.10.n.475.* & alij penes ipsos.

RESOL. VIII.

*An dicta quantitas tertiæ partis scuti pro centenario sit iusta, etiam in prouisionibus, quæ sumuntur in recambiis,& continuationibus?*Ex p.1.tr.8.Resol.7.

§.1. HÆc quæstio est multùm difficilis,& hîc opus, hîc labor est. Aliqui affirmatiuè respondent: quia in omnibus mundi nundinis recipitur integra tertia pars vnius scuti aurei pro centenario,etiam pro prouisionibus recambiorum,& continuationum. Ergo dictæ prouisiones sic integræ receptæ sunt iustæ. Probo consequentiam:nam, vt benè aduertit Boninsignius *tr. de camb.c.7.n.23.* de iustitia, vel iniustitia quantitatis prouisionum standum est communi arbitrio mercatorũ:sed,vt dictum est,communiter omnes mercatores ex inueterata cõsuetudine recipiunt prouisiones, modo supradicto.Ergo minimè de eorum iustitia dubitandũ est.

2.Sed non desunt contrariũ sentientes:nã prouisiones debentur pro labore, vt notat in specie Romuald.Coli *tr.de camb.c.21.*at in recãbiis,& continuationibus,non est idem labor,vt in cambiis realibus:ergo, &c.& ideò Malder. *in 2.2.tr.5.c.4.dub.7.*putat,quòd in recambiis prouisiones vix iustè integræ accipiũtur,eò quòd facilius,& securius eadẽ cãbia cõtinuãtur,quã noua ineãtur.

3.Posset

3. Posset tamen aliquis respondere, consuetudinem habentem vim legis,vt in simili dixit Nauarr. *cons.* 31. *de vsur.* circa prouisiones cambiorum,non considerasse magnitudinem, seu paruitatem laboris in vnoquoque genere cambij, & in casibus particularibus,sed in vniuersum;& ideò constituisse pretium pro quouis labore in genere : ergo,&c. Deinde,licèt campsores in recambiis non ita laborant,vt in cambiis realibus;tamen ipsi laborare vellent in dictis cambiis realibus, & sumere prouisiones ; & de facto laborarent,si campsarij soluerent pecuniam : nam illàm darent ad cambia realia,ex quibus prouisiones sumerent. Ergo, etiam in recambiis prouisiones integræ illis debentur : quia ex culpa campsariorum prouenit,vt campsores in cambiis realibus dictas prouisiones integras non recipiant. nam, si statuto tempore pecuniam soluerent, illam, vt dictum est,ad cambium reale alteri darent,& ex ipso prouisionem acciperent.Et ideò Lessius *lib.*2.*c.*23.*dub.*10.*n*84. Salas *de camb dub.*22.*n.*3. Filliucius *to.*2.*tract.*35.*n.*2. *c.*10.*n.*471.& alij,non asserunt campsores in recambiis non posse recipere integras prouisiones, quia non ita laborant,vt in cambiis realibus:non inquam, hoc asserunt ; sed docent absolutè , in continuationibus posse campsores sumere consuetas prouisiones ; ratione lucri cessantis : quia,si campsarij soluerent statuto tempore, campsores cum aliis alia cambia realia efficerent , ex quibus prouisionibus reciperent.Ergo,&c.

4. Secundò , aliqui respondent , quòd prouisiones non solùm debentur ratione laboris , sed ratione periculi amittendi sortè principalem;periculum verò,quod etiam in cambio recursæ, & continuationem adest,explicuit Antonius Saluatore *tract. de contin:cambiorum, p.*5.*n.*45.vbi sic asserit:[Nego.che sia maggior periculo ad cambista, mentre che,chi piglia à cambio , trà à pagare ad on terzo per compire la partita, e no la tra allo stesso cambista,perche se bene tanti vi ponno essere pericoli,quanto vi interuengono pagatori,ò campsuarij,ad ogni modo vi ponno anche essere altri tanti pericoli,nella ricorsa d'anni,massime se chi piglia à cambio, e negotiante, il quale longo tempo carrico di debiti patisce interesse,che se bene il primo anno che piglia à cambio con la ricorsa al cambista;egli è stimato bon debitore,puo nondimeno in successo di tempo,diuenir cattiue e piacesse à Dio ch'il più delle volte questi tali non foressero nascostamente cattiui sin al principio,come l'esperienza tutto dimostra.] Ita ille.

5. Sed instabis,& dices,pericula esse inæqualia: & posse quidem cambium cum aliquo esse periculosum, non verò cum omnibus,& æqualiter:sed prouisiones, ratione periculi,æqualiter ab omnibus sumuntur:ergo erunt iniustæ. Confirmatur:quia, qui vendit pecunia credita, licet se exponat periculo perdendi pretium,non potest tamen æqualiter sumere aliquid plus ab omnibus , sed secundùm æstimationem periculi,plus,vel minùs.

6.Fateor,hoc argumentum apud me validissimum esse;sed non reticebo,ad ipsum respondere Scacciam,*vbi supra.in tract.de commer.*§.3.*glos.*3.*n.*12.vbi ait,[quod in cambiis ratione periculi prouisiones iustè recipiantur,non obstante,quòd pericula sint inæqualia,& cambij debitor sit minùs idoneus,siue magis idoneus;id est, siue cambium sit periculum,siue non,& hoc non solùm in foro externo,sed etiam in foro conscientiæ.Et ratio, quam adducit,hæc est : quia lex conscientiæ debet esse de re possibili : sed est impossibile cognoscere minutatim qualitates,& quantitates periculi;tum,quia periculũ est incertus euentus rei,& ideò potest contingere,vt vbi maius appareat,euanescat ; & vbi minus,ibi succedat;tũ,quia circa rerũ euentus,varias habeãt opiniones, & inæquali teneantur timore:quare,lex positiua,vel cõsuetudo, (vt est in casu nostro inueterata,& immemorialis,) vnum æquale statuerit pretium , illud erit tutum, etiam in foro interiori, aliàs magna conscientiarum confusio,& perplexitas posset oriri.]ita Scaccia.

7.Possunt igitur in hoc casu dicere campsores, vt in simili dixit Nauarrus *cons*31.*de vsuris*,consuetudinem hanc habere vim legis,& non considerasse,vt *supra* diximus,de labore magnitudinem,seu paruitatem periculi in vnoquoque casu,vt in particulari,sed in vniuersũ; & ideò constituisse pretium pro quouis periculo in genere. Vnde ex his patet responsio ad confirmationem argumenti pro contraria sententia de vendente,scilicet, pecunia credita,qui non potest æqualiter omnibus eandem summam accipere,pro periculo amittendi sortem: nam respondeo,esse disparem rationem inter vtrumque casum:nam in venditione,ad creditum , non adest consuetudo immemorialis sumendi aliquid ampliùs æqualiter ab omnibus ratione periculi,vt est in cambio.

8.Sed rursus instabis contra supradicta:nam dato,& concesso,quòd prouisiones non solùm pro labore , sed etiam pro periculo sortis principalis sumantur , adhuc videntur iniustæ; si integræ sumantur ; saltem in casu, quando campsores recipiunt fideiussores , & pignora: nam cessat periculum.Respondeo,quòd etiam dato pignore , & fideiussore , possunt sumi dictæ prouisiones: nã,vt benè notat Scaccia *de commer.*§.3.*glos.*3.*n.*11.pignus potest esse,obligatum anterioribus creditoribus; & fideiussor potest esse ære alieno grauatus:ergo,etiam cum pignore,& fideiussore remanet adhuc periculum. Notandum est etiam , quod in nundinis mercatores in taxando interesse cambij,non respiciunt ad periculum, vt aliquid amplius in supradicto interesse apponatur ratione periculi,quod campsores possunt habere, amittendi sortem principalem.

9.Sed,his non obstantibus,habeo aduersùs supradicta firmum argumentum:nam campsores recipiunt prouisionem ex conuentione facta cum suis agentibus ; prouisiones etenim ex natura rei debentur agentibus , & non campsoribus:ergo necessariò sequitur,quòd debentur tantùm ratione laboris, & non periculi : nisi dicas agentes omnia efficere,cum periculo campsorum,stante eorum ordinatione soluendi,vt vulgò dicitur, *supra di loro* Ergo recipiunt prouisiones,etiam ratione periculi, cui subiiciuntur campsores.

10. Sed tu cogita;nam hæc omnia,disputationis causa,scripta esse volo in gratiam Confessariorum,& Responsorum casuum conscientiæ ; vt ipsi tamen videant, an sint probabilia,necne.Ego verò campsoribus consulerem,vt à campsario non sumant in continuationibus integrum interesse cambij,sed statuant pactum , vt interesse non excedat aliquam summam inter ipsos beneuisam;& tunc pro relaxatione ista non est illis scrupulus imponendus circa prouisiones:nam,si aliquid ampliùs in prouisionibus sumerent, iam illud remitterent in interesse cambij. Difficultas esset , quando interesse cambij non excederet summam præfixam:& in hoc casu,qui rarò solet accidere,recurrant ad Confessarios,& viros expertos , & eorum determinationi acquiescant. Sed ad alia procedamus.

RESOL. IX.

An Campsores possint in recambiis, & continuationibus exigere toties,quoties dictas prouisiones? Ex p.1. tr.8. Resol.8.

§.1. NOster P.Molfesius *in sum.to.*1.*tr.*12.*c.*7.*n.*66. & 111.*cum seq.* negatiuam sententiam docet.

2. Sed in praxi contrarium obseruatur & illam defendit Lessius *lib.*2.*c.*23.*dub.*9.*n.*84. vbi docet,posse in rigore campsores dictas prouisiones exigere, & hoc titulo lucri cessantis , supponendo campsorem , siue eius respondentem percepturos eas ab alijs,si campsarius in tempore præfixo soluisset. Et hanc sententiam Lessij,

etiam post illum docet Salas *tract. de cambiis, dub. 23. n. 3.* & Filliucius *tom. 2. tract. 35. p. 2. c. 10. n. 471.*

3. Sed ex Scortia *vbi suprà, in Bull. Pont. epit. 107. theor. 289.* dicendum est, recambia non esse licita ratione lucri cessantis: sed, quia sunt nouæ emptiones, & venditiones, & ideò sicut in cambiis realibus iustè sumuntur prouisiones, toties, quoties cambia efficiuntur; ita sumendæ sunt & in recambiis.

RESOL. X.

An Campsor possit toties, quoties recipere duas prouisiones: vnam in loco, vbi efficitur cambium, alteram in nundinis, quam recipit eius Agens? Ex p. 1. tr. 8. Res. 9.

§. 1. NEgatiuè videtur prima facie respondendũ, ex verbis Romualdi Coli *tr. de camb. c. 21. circa fin.* vbi sic asserit, [Bisogna auertire, che Giouanne non sia grauato due volte à pagare lo stipendio, ò prouisione, vna volta à Pietro, & vn'altra volta all'agente di Pietro.]

2. Sed hæc verba aliqui putant esse vera in casu, de quo loquitur Scacc. *de commer. §. 3. gloss. 3. n. 15* non autem in casu, de quo postea loquitur supradictus Scaccia *n. 20.* [Quia creditor, soluendo sibi ipsi de mandato sui debitoris, contrahit non solùm pro se proprio nomine; sed cõtrahit etiam procuratorio nomine pro sui debitore: nam debitor, dum mandat ei, vt soluat sibi ipsi necessario, mandat etiam, vt nomine ipsius debitoris accipiat cambium à seipso, vt inde sibi soluat; sed, si debitor mandaret alicui tertio, quòd acciperet cambium pro suo debitore, & solueret creditori; deberetur huic tertio; tum, quia exequendo mandatum sibi iniunctum laboraret, tum, quia accipiendo cambium, remaneret obligatio danti: ergo eadem debetur creditori, qui accipit cambium à seipso, vt solvat sibi ipsi;] Ita Scaccia. Vnde Boninsignius *tr. de cambiis, c. 5. n. 10.* sic asseruit: [Prouisio soluitur à capientibus ad cambiũ, semel, vbi recipitur: iterũ verò Lugduni, aut alibi, vbi debitũ cõtrahũt.]

3. Igitur, sicut in nundinis debetur campsori prouisio; sic & in reditu ex nundinis alia etiam debetur prouisio: in casu tamen, quo campsarius nõ vult ipse rationes accipere, libros tenere, & alios labores necessarios facere: sed id committit faciendum campsori, qui de eius ordine negotium peragit, & illum à supradictis laboribus eximit. Vnde, si alia persona, diuersa à cãpsore, hęc omnia faceret de mandato campsarij; illi quidẽ, vt omnes cõcedunt deberetur prouisio: quare ergo erit denegãda campsori, qui etiam de mandato campsarij hoc efficit?

RESOL. XI.

An debeatur vna tantum prouisio pro cambio magno, ac paruo, v. g. pro mille, ac pro centum? Ex p. 1. tr. 8. Res. 10.

§. 1. ALiqui viri docti affirmatiuam sententiam tenent: quia prouisio debetur pro labore: sed idem labor sustinetur pro cambio magno, ac pro paruo: ergo eadem debetur prouisio.

2. Sed ego contrarium facientem non damnarem ad restitutionem, & contraria sententia mihi non placet: quia Romuald. Coli *tr. de camb. c. 21.* Scaccia *tract. de commer. §. 3. gloss. 3. n. 475.* & alij communiter asserunt absolutè, pro prouisionibus deberi mercatoribus vnam tertiam partem pro singulis centenis. Vnde Scortia *in Bul. Pont. epit. 107. theor. 291.* asseruit, quòd si summa cãbij sit vnius millionis, lucrum prouisionũ erit scut. 3333.

3. Ad argumentum verò contrariæ sententiæ posset aliquis respondere, quòd Notarij, conficiendo aliquam scripturam, recipiant longè diuersum, ac maius stipendium, quam pro alia eodem labore confecta; quia illa prior continet maiorem pecuniarum summam, quàm altera: sed hoc accidit in casu nostro: ergo. Item, sartor conficit cum eodem labore vestem ex panno, & ex auro confectam; & tamen recipit maiorem mercedem pro hac, quàm pro illa conficienda. Ergo.

4. Adde etiam, quòd aliqui asserunt, vt *suprà* visum est, prouisiones deberi non solùm ratione laboris, sed etiam periculi: sed, qui dat in cambio maiorem pecuniarum summam, maius periculum in se suscipit: ergo maiores debet percipere prouisiones. Sed de hoc vide *suprà in Resol. 7.*

Quæ hîc et sup. Res. 8.

RESOL. XII.

An id, quod Campsoribus debetur ratione prouisionum, & interesse, possit ab ipsis sors adiici, vt cambium magis augeatur? Ex p. 1. tr. 8. Res. 11.

§. 1. NEgatiuè respondendum videtur, per ea, quæ latè adducit nouissimè doctus Narbona *in 3. p. Recopil. lib. 5. tit. 8. l. 13. gl. 2. num. 32. & seq.* & ita in terminis docet hanc sententiam Malderus *in 2. 2. D. Thom. tr. 5. c. 4. dub. 10.* & Molfesius *in sum. tom. 2. tr. 12. c. 7. n. 112.*

2. Sed ego contrariam sententiam probabilem, & tutam in praxi esse existimo: & ita tenet, ex Societ. IESV Lessius *lib. 2. c. 23. dub. 9. n. 85.* & Salas *tr. de cambiis, dub. 22. n. 4.* quia campsores moraliter certi sunt, se illud potuisse statim aliis ad cambium dare, & per illud lucrari, & ita ratione lucri cessantis, possunt illud forsi principali vnire, vt cambium augeatur.

3. Hoc etiam concedit ex alio principio Scortia *in Bull. Pont. epit. 107. theor. 289.* nempe, ratione noui contractus emptionis, & venditionis. Vide etiam Scacc. *de commer. §. 6. gl. 1. n. 8.* & Salvatorem *tr. de contr. cambior. part. 5. n. 43.*

RESOL. XIII.

An consuetudo campsorum de non acceptanda solutione sortis, nisi simul soleatur detrimentum cambiorum, sit licita: Ex p. 1. tr. 8. Resol. 12.

§. 1. REspondeo affirmatiuè: & præter Lessium *lib. 2. c. 23. dub. 10. n. 87.* Salam *tr. de cambiis, dub. 25. n. 2.* Filliuc. *tom. 2. tr. 35. p. 2. c. 10. n. 472.* tenet etiam hanc sententiã Malder. *in 2. 2. D. Th. tr. 5. c. 4. dub. 10.*

2. Igitur potest campsor, cui pro sorte debentur decem; pro interesse autem, & prouisionibus tria; quando ad computum recipit tria, ea accipere in solutum pro interesse, & prouisionibus: & non tenetur tria minuere de sorte. Rationes verò huius sententiæ inuenies apud citatos Doctores: nam ego in his meis laboribus, non latè disputare, sed solùm delibare volo.

RESOL. XIV.

An Campsores dantes ad cambium, modo vt suprà, sint in foro externo tanquam vsurarij puniendi: Ex p. 1. tr. 8. Res. 13.

§. 1. NOuissimè Adamus Tannerus *in 2. 2. D. Th. disp. 2. q. 8. dub. 5. n. 148.* & Lessius *lib. 2. c. 23. dub. 7. n. 72.* affirmatiuam sententiam docent.

2. Sed immeritò quidem: nam, vt benè docet Ant. Saluatore *tr. de continuat. cambiorum, p. 2. n. 8.* [Chi cãbia cõ la ricorsa, non vien presunto, ò castigato, in foro fori, come vsurario, ma che se li conuiene cõ alcun litigare sopra questo nelle Ruote di Genoua, & d'altri Prẽcipi, & etiandio nella Rota di Roma, Rota delle Rote, e Rota che da lume all'altre, si giudica à fauore di chi

cambiando

cambiando chiede l'interesse della ricorsa; come vltimamente haue ottenuto il Signor Hettore Fiesco in Roma in vna sua causa,che gli agitò contro il Signor Conestable Colonna.] Ita Saluatorius. Vide etiam Doctores citatos, *vbi suprà*.

RESOL. XV.

Virum Campsor, qui bona fide dedit pecuniam Petro ad cambium soluendam Messanæ,existimans ipsum habere pecuniam in tali loco,& postea comperiat non habere, possit tantùm exigere,quantùm lucri percepisset,si Petrus Messanæ soluisset ? Ex p.1.tract.8.Res.14.

§.1. NEgatiuè respondet Salas *de cambiis,dub.15. n.2.*qui citat Ledesmam,& Vegam;vbi asserit,tale cambium esse siccum , & sic campsorem nihil vltra sortem recipere posse:& si receperit,teneri ad restitutionem ipsius, nisi bona fide consumpserit : quia tunc solùm tenetur restituere id, in quo factus fuit ditior;posse tamen exigere à campsario damnum emergens,& lucrum cessans ex ea fraude.Et rationem adducit:quia qui fictè, & sine animo se obligandi , aliquid promisit,non tenetur implere in foro interno, sed tantùm tenetur de damno emergente,& lucro cessante.

2. Hæc opinio est probabilis:sed contrariam probabiliorem existimo,quam sequitur Molina *de iust. to.2. tract.2.disp.404.n.7.*& post illum Lessius *l.2.c.23.dub. 7.n.69.* Quia , cùm campsor bona fide contractum ex parte sua impleuerit, tenetur quoque ex parte sua implere , quantùm potest, vel soluere, quantùm interest campsoris eum impleri , alioquin contractus semper paterent fraudibus,& contrahentes possent cum magno suo incommodo eludi.

RESOL. XVI.

Virum Campsor possit cum campsario à principio pacisci certum,& determinatum interesse, etiam in casu non solutionis ?

Et an in tali Casu campsor peccet mortaliter ? Ex p.1. tr.8. Res.15.

§.1. NEgatiuè videtur respondendum cum Filliucio *tom.2.tr.35.p.2.c.7.n.424* Homobono *de exam.Eccles.p.2. tract.9. c.15. quæst.4.* & alij ex Bulla Pij V. prohibentis taxationem à principio , seu certum,aut determinatum interesse in cambiis.

2. Sed , cùm hæc prohibitio fundetur in præsumptione fraudis vsurariæ,in foro conscientiæ,valebit dictum pactum de certo interesse , si moraliter constet istud iustum esse etiam in locis, vbi dicta Bulla Pij V. recepta est.Et ita docet Lessius *lib.2.c.23 dub.11.n.90.* Reginaldus *tom 2.lib.25.c.34.n.467.*& alij.

3. An verò in tali casu campsor peccet mortaliter? affirmatiue respondent Salas *tract.de cambiis,dub.13. n.2.*& Rebellius *p.2.l.11.q.13.n.5.*vbi sic asserit:Quãdo modus aliquis contrahendi prohibetur ad tollendas occasiones peccandi,etsi nulla iniustitia de facto in aliquo particulari euentu occurrat,nõ proinde ratio legis vniuersim cessat:quoties verò ratio legis vniuersim non cessat,nec etiã ipsa lex.Quare in proposito euentu,prædicta Pij V.prohibitio obligabit,cùm certũ sit,non tolli peccandi occasiones si relinquatur libertas determinãdi certum pretium ab initio,ratione interesse veri similiter futuri,licèt interdũ æqua determinatio fiat.]Ita Rebell.

4. Sed ego puto,in tali casu campsorem non peccare, neque dictum modum Pij V.obligare in foro conscientiæ.Et aduersùs Rebellium assero cum Granado *in p.2. contr.7.tr.3.p.2.disp.15.sect.2.*& aliis,quos citaui *in tr. de legib.*quòd quando cessat ratio legis,etiam in particulari cessat eius obligatio : sed totum accidit in casu nostro:ergo,&c.Et ita etiam docet in terminis cambiorum Emanuël Sa *verb.cambium,n.6.* vbi ita ait:[Etiam in eodem regno licet cambium per litteras , etsi id lex aliqua prohibeat,(præsumi enim fraudem;)quæ si absit, non intendit prohibere.Idemque dicendum de cambiis omnibus alioqui licitis , aut cambiorum licitis conditionibus , si lege aliqua prohibeantur: cessante enim fraude,quam lex præsumit,fieri possunt,nisi ex ipsa lege,vel consuetudine constet oppositum.]Sic ille.Notãdum est tamen,quod omnes Doctores citati concedunt, Pium V.non prohibere pactum de lucro incerto , si in loco constituto campsarius non soluat tempore determinato : sed Pontifex in illa Bulla loquitur tantùm de pacto lucri certi.

In Res quæ hic est suprà in tr.1.Res. 70. & in cæteris aliis eius annot.

RESOL. XVII.

An contractus Massarij ad mercatorem,qui vulgo dicitur Allameta,*sit licitus ; qui contractus passim celebratur in hoc Regno Sicilia ?*

Et an quis licite possit vendere frumentum alienum quod non habet,nec habere potest ?

Ex quo etiam alij casus circa hoc deducuntur, in textu huius Resolutionis. Ex p.1.tr.8.Res.16.

§.1 REspondeo affirmatiuè,etiamsi nõ sit agricola; neque dominus prædiorum habens frumenta iure terragiorum,neque in solidum se obliget cum aliquo,qui talis sit: quidquid in contrarium videatur docere Mota *decis.52.n.11.*Et ratio est:quia,licèt ita contrahens non habeat frumenta aliquo ex tribus modis, vt diximus;habet tamen modum,& potentiam,& possibilitatem habendi supradicta frumenta:nam potest illa emere tempore consueto,& præfixo in contractu, vt tradat emptori;& iste contractus, si contrahentes habeant animum emendi,& vendendi frumenta, est licitus;quia reducitur ad contractum emptionis,& venditionis:neque aliquod continet periurium ; quia verum iuratur,nempe tradendi frumentum tempore præfixo.

2. Nec valet dicere , quòd in isto contractu vnus ex contrahentibus vendit frumentum , quod non habet, neque in potentia,quia non est agricola,neque est dominus prædiorum : ergo talis contractus non est contractus emptionis , & venditionis , sed mutui palliati. Nam respondetur , quòd iste habet frumentum in potentia morali:quia habet possibilitatem emendi,vel alio modo,habendi frumenta, tempore, quo debet emptori illa consignare : & ideò quando contrahit,dicitur,habet frumentum.Sicut enim agricola dicitur habere frumentum in potentia ; quia illud habebit ex suo agro: ita iste habet frumenta;quia illa,sua pecunia est emptura;& hoc sufficit ad venditionem.

3. Adde, quòd etiam licitè quis potest vendere frumentum alienum, quod non habet, nec habere potest: nam , vt communiter Doctores asserunt , potest quis vendere rem alienam,quam minimè habet,& venditor in tali casu tenetur emptori ad euictionem, & ad pretium rei venditæ , & ad damnum subsequutum ex tali emptione,neque ad aliud obligatur.

4. Ex his sequitur,quòd qui non habet frumenta,neque habet facultatem illa emendi,mentitur, & est periurus,si hunc contractum celebret:quia iurat falsum.Et ita peccant contrahentes tali pacto cum filiis familiãs, quos sciunt,non posse tempore præfixo talia frumenta habere,& consignare,vel cum aliis personis quæ,vt diximus,non solùm actu frumenta non habent,sed neque in potentia:quia possibilitatem non habent habẽdi illa.

5. Notandum est verò,quòd si non habens frumenta, neque possibilitatem habendi,nihilque de hoc cogitãs, ad subueniendum suæ necessitati,& bona fide ita contrahit,quia alij in foro ita solent cõmuniter cõtrahere; puto,supradictum non peccare,neque ad restitutionem

teneri: quia talis contractus, licèt materialiter & illicitus, ex obiecto tamen, & formaliter est licitus. At ita etiam sentiunt aliqui Theologi ex Societate IESV à me de hac re consulti. Sed, quia in tali contractu apponitur pactum, vt si venditor frumenta non tradit, possit emptor illa emere, vt vulgò dicitur, *alle maggiori valute*; ideò quæritur.

RESOL. XVIII.

An in supradicto contractu, si venditor non tradat frumenta tempore præciso, possit emptor petere, & accipere summum in illo anno frumentorum valorem, qui dicitur, le maggiori valute? *Ex part. 1. tract. 8. Resol. 17.*

Sup. hoc in Ref. seq. & in Ref. 1. post seq. lege doctrinam §. His suppositis, & infrà ex Ref. 22. §. 1.

§. 1. REspondeo negatiuè: quia non est certus, an vendidisset illa frumenta eo tempore, quo illo summo pretio valebant: ideò ex pretiis præteritis debet relinquere pretium rigorosum, & infimum, & accipere medium. Igitur, si ab Augusto vsque ad mensem Ianuarium, pretium frumenti fuit aliquando tarenorum 40. aliquando 45. & aliquando 50. non sumatur in tali casu pretium infimum, quod fuit tarenorum 40. nec rigorosum, quod fuit tarenorum 50. sed medium, nempe, tarenorum 45.

2. Sed, si in illo tempore, quo frumentum valuit tarenos 50. emptor illud vendere determinasset; posset vtique summum valorem accipere: non autem, si in illo tempore nihil de tali venditione cogitauit, vel determinauit. Et ita in simili casu docet Villalobos *in somm. p. 2. tract. 21. dub. 7. n. 10.* Salas *tract. de empt. & vend. dub. 30. n. 5.* Lessius *lib. 2. c. 21. dub. 4. num. 20.* Azorius *part. 3. lib. 8. c. 9. q. 1. in fine.* Molina *tom. 2. tract. 2. disp. 355. n. 6.* Salonius *in 2. 2. tom. 2. q. 88. art. 22 contr. 21. n. 6.* Pitigianus *in 4. sent. tom. 2. dist. 15. concl. 6. in fin. fol. 205.* & Bonacina *de contract. disp. 3. quæst. 2. punct. 4. num. 16.* & Conradus *in respons. p. 1. quæst. 134.*

3. Sed, licèt hoc sit verum, & consulendum; pro contraria tamen parte potest adduci doctrina Vasq. *Opusc. de restit. c. 5. §. 1. dub. 12. n. 77.* & communiter aliorum Doctorum apud Lessium *lib. 2. cap. 13. dub. 16. n. 109.* nempe, quòd si incertum sit, quo pretio, aut in quo statu dominus rem futuram erat venditurus; tunc in tali casu tenetur restituere secundùm optimum statum, & summam æstimationem, quam interea habuit. Et ratio est: quia in eo statu vendi poterat; & in dubio melior est conditio innocentis, & in eius fauorem est inclinandum. Sed eadem est ratio in casu nostro: quia venditor iniustè detinet frumentum, & illud non tribuit emptori; & emptor tale frumentum poterat vendere eo tempore, quo carius valebat: ergo restituendum erit secundùm summam æstimationem; quia, vt diximus, in eo statu vendi poterat. Dices, hoc verum esse in fure; non autem in debitore moroso, vt est in casu nostro. Respondeo, in vtroque casu militare eandem rationem: nam, vt benè docet Tannerus *in 2. 2. D. Thom. disp. 4. q. 6. dub. 2. n. 49.* mora æquipalet iniustæ acceptioni, etiam directè voluntariæ: & ideò ex hac doctrina multi Viri docti, de hac re à me consulti, non obligant ad restitutionem ita facientes, sed an probabiliter, remitto me iudicio aliorum.

Sup. hoc in tom. 8. tr. 7. Ref. 10. & lege doctrinam alterius Ref. eius not. & non pigebit.

RESOL. XIX.

An venditor, non tradendo rem venditam tempore determinato, teneatur emptori ad interesse non solum intrinsecum, sed etiam extrinsecum?

Et notatur, quod debitor in tali casu tenetur tantum ex mora culpabili, non autem si inculpabiliter rem venditam non tradidit, nisi pactum in contractu positum non obstet. Ex part. 3. tract. 5. & Misc. 1. Ref. 114. alias 113.

Sup. hoc in Ref. præcedenti, & ex Ref. seq. lege doctrinam §. His suppositis, per totum, & infrà ex Ref. 22. §. 1.

§. 1. HÆc quæstio in praxi sæpiùs solet contingere, & affirmatiuè respondent Turrianus *in 2. 2. tom. 2. disp. 59. dub. 8. n. 12.* Filliucius *tom. 2. tr. 35. c. 8. n. 174.* & alij *vbi suprà*, qui aiunt, si emptor soluit, & obtulit pretium venditori, & venditor sit in mora rei tradendæ, omnes fructus deberi emptori; imò venditorem teneri illi ad omne interesse intrinsecum, vt si plus fructuum ex re fuisset percepturus, si res deterior est facta, vel minoris pretij interim dum apud venditorem fuit, & emptor si eam habuisset, opportunè, & cum lucro alienasset: vel non esset apud eum reddita deterior. Et ratio horum omnium est, nam tunc vendens non tradens rem, verè est causa, ob quam emens non percipiat fructus ex re sibi debita, debita enim erat ab eo die traditionis. Ergo, &c. Hinc Megala *in 2. 2. lib. 2. c. 6. q. 1. n. 37.* docet, quòd si, v. g. venditum est frumentum, & à die quo traditio erat facienda vsque ad diem, quo purgatur mora, frumenti pretium auctum est, hoc augmentum semper venit in æstimatione interesse; & illud venditor debet restituere emptori.

Sup. hoc in Ref. 2. non præteritis, 2. & in alio eius not. & lege etiam doctrinam Ref. 1. not. præteritis per totam.

2. Sed hæc omnia procedunt in ordine ad interesse intrinsecum; difficultas est, an idem dicendum de interesse extrinseco, id est, quod per accidens emptori evenit, vt si emptor negotiaturus rem, illam erat, v. g. in alium locum transferendo, vbi pluris valebat, vel, quia mancipia mortua sunt fame ob rem non traditam, &c. Respondeo contra Molinam *de iust. tom. 2. tract. 2. disp. 368. n. 10.* quòd in tali casu venditor morosus tenetur etiam ad interesse extrinsecum, & ita docent Lessius *lib. 2. c. 21. dub. 13. n. 102.* Rebellius *part. 2. lib. 9. q. 17. sect. 2. n. 9.* Megala *loco citato n. 39.* & alij; nam cùm venditor in tali casu ex iniusta rei detentione est causa damni, tenetur ad totum interesse. Nota verò, quòd hæc omnia vera sunt in foro conscientiæ, nam in foro externo venditor tenetur solùm ad interesse intrinsecum, & non ad extrinsecum, vt apparet *in l. sterilis, §. cùm per venditorem, ff. de action. empt.* Nota etiam, quòd debitor in tali casu tenetur tantùm ex mora culpabili, non autem si inculpabiliter rem venditam non tradidit; nisi pactum in contractu positum non obstaret, nam, vt *in tr. 1. miscellan. resol. 49.* quam nunc hanc sequetur. Diximus pacti etiam ex mora inculpabili debetur interesse. Quæ omnia valde à Confessariis notanda sunt; nam passim accidunt in praxi.

RESOL. XX.

Olim fuit inter me, & Religiosum Dominicana familia orta hæc quæstio. An debitor morosus inculpabiliter, teneatur suo creditori ad interesse damni emergentis, seu lucri cessantis?

Sed pro decisione huius quæstionis primo supponuntur aliqua alia intelligenda pro suprà dicto casu. Ex p. 2. tr. 15. & Misc. 1. Ref. 49.

Sup. hoc infrà in Ref. 23. §. 2. cum sim ad lin. &c.

§. 1. NOtandum est pro decisione huius casus, debitorē ex delicto, vel quasi delicto, teneri sub mortali statim restituere, dum commodè potest, alioquin censetur esse in mora, *l. in re furtiua, ff. de condict. furt.* Debitor verò ex contractu, vel quasi contractu tenetur restituere, statim ac elapsus est terminus solutioni constitutus, etiamsi non admoneatur, nam dies definita interpellat pro domino, *c. fin. de locato, & conducto.* Si verò non fuit constitutus terminus ad soluendum, debitor non videtur esse in mora, aut grauiter peccare, non

Sup. hoc in Ref. seq. & in alio §. eius not.

non restituendo antequam admoneatur. Nam creditor sciens,& potens petere,videtur dilationem concedere, non petendo. Secus dicendum est, si petat, vel si non petat ob timorem, vel impotentiam; vel obliuionem; tunc enim debitor dicitur alienum retinere,inuito domino,& censetur esse in mora,non restituendo. Ita Petrus à Nauarr. *lib.4.c.3.n.12.* Azor. *part.3.lib.4.c.24. quæst.2.* Salonius *in 2.2.q.77. art.2.contr.8. n.17.* Rebellius *part.1.lib.2.qu.17.sect.1.n.4.* Couarr. *in reg. peccatum, part.1.§.1.n.1.* & iterum Rebell. *part.2. lib.1. de contr.in genere, q.4. n.2.* Reginald. Medina, Syluest.& alij.

Sup.hoc in Relegenerali §.fin.sed legeram per totam,& Resolut.num.9.post principium præsentium, & infrà ex Resol.§.1.

2. His suppositis,ad propositam dubitationem, affirmatiuè respondit Molina *de iust.tom.1.disp.315.n.2.* vbi ait:Dicendum est eo ipso, quòd aliquid mutuò detur ad certum terminum, teneri mutuatarium ad damnum emergens, atque ad lucrum ex eo mutuanti cessans,quando in termino præfixo solutio non fiat,idque esto,absque mutuatarij culpa solutio non fiat,vel quòd soluendo non fuerit, vel alia simili de causa, quæ tamen ex parte mutuantis non proueniat.Ratio est,quoniam eo ipso, quòd terminus solutioni mutui præfigitur,tacitè,ac virtute censetur interuenire pactum,quod mutuatarius teneatur ad interesse,quo mutuans defectu solutionis in eo termino priuatur. Quare cùm obligatio illa ex contractu oriatur, consequens est, vt esto, absque culpa etiam iuridica mutuatarij solutio sit omissa, teneatur ad eiusmodi interesse,nulla expectata sententia. In hanc sententiam inclinat etiam Emanuël Sà *ver.mora, n.2.* vbi in fine asserit, hanc opinionem videri vsu mercatorum receptam. Reginaldus verò *tom.2.lib.23.c.7.n.77.* cum Lælio Zecchio *in sum. to. 2.tr. de vsuris, capit.16. n...* puta ex mora inculpabili oriri obligationem tantùm ad interesse intrinsecum,id est,quod ex re mutuata profluxit v.g. mutuaui fœnum, quod à tempore moræ vendere possem 20. & nunc tantùm vendere possum 15. teneris restituere illius interesse,sed non oriri obligationem ad interesse extrinsecum,quod procedit quidem ab alio, quam à mutuo non soluto, ipsa tamen non solutio dedit illi occasionem, vt v.g. quando occasione fœni non soluti, fame mortua est vacca creditoris.

Sup.hoc in §.sequ. præsertim in fine eius fine, & in Re. solutionibus not. seq.

3. Sed ego absolutè existimo,cum Ioan.Salas *tract. de vsuris,dub.19.n.5.* quem nouissimè sequitur Bonacina *de contract. disp.3.q.1.punct.3.n.5.* Malderus *in 2.2. tr.5.c.3.dub.12.q.4.* Lessius *lib.2. c.20. dub.10. n.70.* Rebellius *part.2 lib.8.quæst.7.n.4.& seq.* quando mora est inculpabilis, & non præcessit pactum de soluendo interesse procedente etiam ex mora inculpabili, debitorem non teneri de damnis,quia non potest obligari, nisi ex culpa,vel pacto quorum neutrum interuenit. Et hoc videntur docere aperté Sylueſter *verb.mora,q.1.*& Armil. *n.1.de reg.iuris,in 6.* vbi dicitur.Non est in mora, qui potest exceptione legitima se tueri; & omissio ineuitabilis nullam habet rationem acceptionis, aut retentionis iniustæ, quæ constituatur radix obligationis ad restitutionem.

Sup.hoc in Relegenerali §.fin.sed lege ut infra in fine Resol.2.& in Resol.19.& melius in Resol.28.

4. Ad argumentum Molinæ respondetur, quòd tacitum pactum non videtur extendi ad hunc casum, alioquin enim nimis durum esset, cùm ad impossibile nullus obligetur; ex regula sexta *de reg.iuris, in 6.* ex his apparet,non bene illum Religiosum dixisse,me de hoc casu consultum,opinionem improbabilem, & nimis laxam consuluisse, est enim hæc opinio communior,& probabilior,quidquid asserat Molina.

RESOL. XXI.

An debitor morosus sit monendus à creditore, antequam accipiat pecuniam cum interesse propter eius moram? Ex p.1.tr.8. Resol.87.

§.1. HIc casus frequentissimus est in praxi: veg.Petrus debitor non soluit tempore præfixo, & ob id Paulus creditor astrictus est cum interesse accipere tantùm,quantùm erat debitum: quæritur, an teneatur monere Petrum, se velle mutuum ab alio accipere sub vsuris? Affirmatiuè respondet Azorius *p.3. lib.5.c.4.q.3.* Et ratio est: quia fortasse Petrus debitor de hoc monitus, vel soluisset debitum, vel alio modo prouidisset,ne Paulus creditor damnum pateretur.

Sup.hoc in Resol.præterita cursim paulò post initium.& in Resol.seq §.Et hoc.

2. Sed contrariam sententiam,& meritò,docent Petrus Nauarra *de restit.l.13. c.2. num.281.* Malderus *in 2.2.tract.5.dub.12.§.dico 3.q.2.*& Scaccia *tract.de commerc.§.1.q.7.p.2.ampliat.8.n.263.& 266.* Dico igitur, dictam monitionem, seu protestationem laudabiliter creditores efficere,sed non esse necessariam:quia mora debitoris iam causauit obligationem;& damnum illud creditoris, quod sequitur, non procedit à monitione, seu protestatione,quam faceret creditor;sed procedit à mora ipsius debitoris,damno inde sequuto:& creditoris damni æstimatio non magis debetur, quia fuerit protestatus, quàm si non fuerit protestatus. Cæteras rationes vide apud Scacciam *locit.cit.*

RESOL. XXII.

Aliqua notabilia circa debitores morosos. Ex p.5. tr.13. & Misc.1. Resol.78.

Sup. diffic. contenta in §.1. huius Resol.in Resol.: post præteritam, §.His suppositis,& lege doctrinam aliarum Resol.& §.eius not.Sup. cõtento in hoc §. in Resol. præterita, & in alia eius not.

§.1. DEbitor morosus tenetur ad restitutionem tam damni emergentis, quàm lucri cessantis. Ita Filliucius *tom.1.tr.33.c.9.n.151.* Rebell. *p.2. lib.8.q.7. n.1. concl.1.* Lessius *lib.2.c.20. dub.10.n.69.* Reginaldus *tom.2.lib.23.c.7.n.76. & 77.* Molina *tom.2. tr.2. disp.315.n.6.* & alij.

2. Et hoc procedit etiamsi elapso termino creditor non petat debitum,nam terminus petit, & interpellat pro creditore,ita Bonacina *de controuers. disp.3.quæst.3. punct.4. n.4.* Lessius,& alij.

3. Procedit etiam si debitor fuerit in mora per plures annos, nam tenetur soluere omnia interesse illorum annorum non tantùm primi anni, & etiam debetur interesse ipsius interesse. Ita Filliucius *tom.2.tr.34. p.2. c.4. n.72. & 86.* cum aliis.

4. Procedit etiam si hoc ipsum non indicauerit creditori,qui fortè tanto intellecto incommodo debitum reddidisset. Ita Malderus *in 2.2.tr.5 c.3.dub.12. col.4. q.2.* ex Nauarra *de rest.lib.3. c.2. num.281.* Scaccia *de commerc.§.1.q.7.p.2.ampliat.8 n.263.& 266.* contra Azorium *p.3.lib.5. c.8.q.3.*& tandem procedit,etiamsi mora non sit culpabilis, & hoc non solùm quando adest pactum de soluendo damno, sed etiam quando tale pactum non fuerit in contractu expressum.Ita probabiliter Molina *tom.2. tr.2.disp.315.n.2.*

Sup. hoc in Resol seq & in aliis eius primæ not.

RESOL. XXIII.

An aliquis teneatur restituere lucrum cessans, vel damnum emergens alicuius contractus mutui,vel venditionis: si mora fuit inculpabilis?

Et quid est dicendum, quando in contractu apponitur pœna conuentionalis; non vt satisfactio pro interesse, sed quatenus ad soluendum in termino debitor adigatur? Ex p.1. tr.8. Resol.43.

Sup.hoc supra in Resol. 19.§.vlt.& in Resol.20.à §.2. & in fine Resol. 22.& melius infr.in Resol. 28.

§.1. REspondent affirmatiuè Doctores,si adsit pactum, & à principio conuentum sit de interesse proueniente ex mora: secùs autem si tale pactum non adsit.Et ita docet Salas *de empt. dub.21. n.4.* Filliucius *tom.2.tr.34.c.4.dub.85.* & alij penes ipsos.

2. Imò Homobonus *de exam. Eccles.p.2.tr.9.c.15. q.45.*

q.45. adducit, tanquam probabilem, eam sententiam, quæ docet, ea quacumque mora, etiam inculpabili, esse soluendum interesse lucri cessantis, seu damni emergentis. Et ita notauit Emmanuël Sà *v. Mora, n.2.* vbi sic asserit: [Obligatus ex delicto sæpe est in mora: qui autem sine delicto, & non potest, aut cum difficultate potest, aut alioquin iusta causa excusatur; putant quidam, quòd non sit in mora, adeoque non teneatur ad interesse ratione moræ, nisi ex pacto. Alij putant, eum, qui non soluit tempore debito, etiã sine culpa, in mora esse: quæ mihi opinio videtur mercatorum vsu recepta.] Sic ille. Sed, quid dicendum, quando in contractu apponitur pœna conuentionalis, non vt satisfactio pro interesse, sed quatenùs ad soluendum in termino debitor adigatur? Aliqui existimant, quòd qui ex impotentia inculpabili omisit restituere tempore debito, tenetur in conscientia impositam pœnam exsoluere, Alij verò negant. Rationes, & Auctores vtriusque sententiæ inuenies apud Fausum *in Speculo Confess. disp.71. n.1.* & 2. Omnes itaque supradictæ opiniones sunt æquè probabiles. Sed de hac quæstione iterum redibit sermo.

Sup. hoc in Resol. 1. not. præterim in eius princ. & in Resol. 4. §. 2.

Sup. hoc infrà in Resol. 25 §. pen. & lege etiam §. vlt. vt ita melius hæc difficultas dissoluatur.

RESOL. XXIV.

Cuidam ex dato mutuo emersit damnum notabile, antequam mutuarius fuisset in mora soluendi, quæsiuit, an possit à mutuario aliquid pro illo damno petere, & teneatur mutuatarius dare?

Et an, qui vi, fraude, vel metu cogitur ad mutuandum, licitè possit damna emergentia recipere, quamuis hæc damna in pactum non fuerint deducta, & aliqua alia aduertuntur in his casibus? Ex p.1.tr.8.Resol.71.

§.1. OPinionem affirmatiuam videtur insinuare Medina, & ex veteribus Maior *in 4. dist. 15. q.23. ad confirm.1. arg.* & in alia edit. *q. 30.* cuius sententiam ex neotericis amplexus est Pitigian. *in 4. sent. to.2. dist. 15. q.1. a.6. §. Præterea, col.2.* vbi ait: [Tenetur mutuatarius soluere expensas, omniáque damna creditori, ratione mutui illata: vt, si corruit domus, vel si alia id genus infortunia eidem acciderunt, poteritque exigere totum damnum: quia non amittit, quod erat habiturus; sed, quod actu habebat: quamobrem poterit recompensationem bonorum, quæ ratione mutui amittit, exigere. Et esto, quòd mutuator non adiecerit pactum de damno emergente, atque ita non possit contra mutuatarium in foro exteriori habere actionem; tamen in foro conscientiæ tenetur debitor vltra sortem ad interesse.] Sic Pitigian. Hanc sententiam cum quadam limitatione docet Tolet. *lib.5.c.32. in fin.* putat enim, cùm quis vi, vel fraude, vel metu cogitur ad mutuandum, licitè posse damna emergentia recipere; quamuis hæc damna in pactum non fuerint deducta.

2. Sed absolutè contraria sententia tenenda est, quã tenet Salas *tr. de vsura, dub.18. n.4.* & præter Doctores quos ipse citat, tenet etiam hanc sententiam Lessius *lib.2.c.20. dub.10. n.73.* Turrian. *in 2.2. tom.2. disp.61. dub.3. n.3.* Filliuc. *in q. mor. tom.2. tract.34. p.2. cap.5. n.71.* & alij. Et ratio est: quia forsan mutuatarius nollet cum eo onere mutuum accipere.

3. Ad id verò, quod dicit Pitigian. respondeo, non loqui consequẽter; nã, quod in foro interno ex iustitia restituendũ est, etiam restituendũ est in foro externo, nisi probatio actori desit. Sed in hac re notent Confessarij breuiter hæc tria. 1. Si non interfit pactum ante morã, vt diximus, ad nihil mutuatarius tenetur. 2. Post moram tenetur ad damnum intrinsecum, non ad extrinsecum, modò mora sit culpabilis. 3. Si fiat pactum, posset teneri ad omne damnum intrinsecum, & extrinsecum, ante, & post moram, etiamsi mora (secundùm aliquos) non sit culpabilis. Et ratio est: quia ille, qui mutuat, potest cauere omni suæ indemnitati. Sed de hoc nos alibi.

Alibi in 5. præced. Resol.

RESOL. XXV.

An pœna conuentionalis soluenda sit ante iudicis sententiam?

Et an dicta pœna debeatur in conscientia, si debitor non sit in mora culpabili, vel si non sit moderata?

Et an dicta pœna conuentionalis intra contrahentes sit licita? Ex p.1. tr.8. Resol.29.

§.1. AFfirmatiuè respondet Regius *in suis resol. cas. 43. n.14.* & citat Couarruuiam, Medinam, Salon. Rebellum, & Azorium, quibus ego addo Reginaldum *to.2. lib.25. c.22. n.228.* Malderum *in 2.2. tr.4. c.3. dub.18.* Turrianum *in 2.2. to.2. disp.61. dub.3. n.9.* Filliucium *to.2. tract.34. c.5. n.105.* Salam *tract. de vsuris, dub.21. n.3.* Emmanuël Sà *v. Pœna, n.2.* Molinam *to.2. disp.317. n.2.* Guttierrez *de matr. c.18. n.19.* Molfesium *in summ. to.2. tr.12. c.23. n.43.* Megalam *in 2.2. lib.2. c.15. q.2. n.19.* Vide etiam Nauarram *de restitut. lib.3. c.2. n.335.* Et ratio est: quia hæc est differẽtia inter pœnam legalem, & conuentionalem: nam illa non debetur ante iudicis sententiam; hæc autem maximè.

Sup. hoc sup. in tr.1. Resol. 78. §. vlt. & in fin. Resol. 107.

2. Hæc sententia est probabilis: sed contraria non caret sua probabilitate, vt etiam Authores citati fatentur. Et ita absolutè docet Sanchez *de matr. tom.1. lib.1. disp.37. n.4.* Vasq. *in p.2. tom.2. disp.173. c.1.* Nauarrus *c.23. n.67.* Beia *p.1. cas.41.* Vide etiam Homobonum *de exam. Eccles. p.2. tr.9. c.15. q.47.* Lessium *lib.2. c.20. dub.15. n.136.* & Layman *in Theolog. mor. lib.3. sect.5. tr.4. c.16. n.11.* qui asserunt, hanc sententiam esse probabilem. Et ratio est: quia hæc videtur intentio contrahentium, nisi aliud exprimatur.

3. Notandum est etiam, quòd dicta pœna non debetur in conscientia, si debitor non sit in mora culpabili, vel si non sit moderata. Item, si debitor soluit partem debiti præfixo termino non tenetur ad persoluendam integram pœnam; sed tantùm ad partem pro ratione partis non solutæ. Et tandem interuallum vnius hebdomadæ, imò, & viginti dierum secundùm Mercatum, & Regium, *vbi sup. n.17.* non dicitur mora notabilis, vt quis teneatur ad pœnam conuentionalem. Et hæc omnia obseruant DD. citati, qui multùm ad praxim conducibilia sunt.

Sup. hoc sup. in Resol. 13. §. vlt. post medium, à verb. Sed quid.

4. Sed, an supradicta pœna conuentionalis inter contrahentes sit licita? vide Narbonam *in 3. p. Recop. lib.5. tit.18. l.13. gl.2. n.56.* vbi contrarias sententias concordat, lege illum, & non pigebit. Vide etiam Grammaticum *dec.58. n.6.* Guttierrez *de iuram. confirm. p.1. c.36. n.10.* Gamma *dec.218. nu.8.* Barbos. *in l.2. p.1. n.42. ff. sol. matr.* Pereira *de empt. & vend. c.29. n.22.* & alios penes ipsos.

RESOL. XXVI.

Cùm lucrum cessans debeatur mutuanti, quæritur modo, an totum, vel in qua quantitate debetur?

Et proponitur Regula, secundùm quam Confessarij possint sine scrupulo taxare quantitatem supradicti lucri cessantis. Ex p.tr.8. Resol.64.

§.1. QVænam conditiones ad legitimum interesse, ratione lucri cessantis, recipiendum exigãtur, declarant fusè Doctores, qui communiter docent, quòd non deducatur in pactum totum lucrum, quod sperabatur ex vsu pecuniæ, vel alterius rei mutuatæ; sed deductis expensis, quæ faciendæ erant in negotiatione, detrahendóq; aliquid propter pericula, seu incertitudinẽ lucri. Et ratio est clara: quia tantò minùs valet lucrum in spe, quã in re, quantò magis spes frustrari potest, spectatis omnibus circumstantiis; minùs etiam valet lucrum obtinendum cum expensis, quàm sine illis. Sic Rodriq.

in

in sum. p. 1. c. 111. n. 9. & 10. Palatius *de contr. lib. 4. c. 4.* Sylvest. *verb. vsura, 1. q. 19.* Angelus *q. 16.* Armilla *n. 3.* Molina *tom. 2. disp. 316.* Gabriel *in 4. dist. 5. q. 11. n. 3.* Graffius *p. 1. lib. 2. c. 115. n. 20.* Rebellius *p. 2. lib. 8. q. 6.* & alij, vt Sotus *lib. 6. de iust. q. 1. art. 3.* Salonius *tom. 2. q. 88. art. 2. contr. 9.*

Dub. hoc quæsito infra Resol. 28. §. Sed cum dictum, &c. vsurarium in fine alterius numeri.

2. Sed, quia hæc opino relinquit taxationem dicti lubri arbitrio boni viri, quod est difficile, & scrupulosum; quæsierunt sæpiùs à me multi Confessarij certam regulam, secundùm quam possent sine scrupulo, & formidine taxare quantitatem supradicti lucri cessantis: quibus hanc dedi inuentam, & positam à Lessio *lib. 2. c. 20. dub. 11. num. 97.* Bonacina *de contract. disp. 2. q. 3. punct. 4. num. 3.* Reginaldo *tom. 2. l. 23. c. 8. n. 86.* vbi ait: [Optima autem regula statuendi in hac re iustum pretiũ potest esse, vt, qui mutuat, tantùm remittat ex lucro cessante, quãtùm ipse daret alteri ob contractum assecurationis, id est, quantùm daret illi, qui ipsum securum redderet de toto lucro sperato, in se ipsum suscipiens totum periculum: vt, verbi gratia, si quis speraret lucrũ 15. pro 100. & libenter daret 5. pro assecuratione, possetque tantùm accipere 10. pro lucro cessante: quia hæc soluens reddit ipsum securum.] Ex hac regula possunt Confessarij statim sine consideratione expensarum, laborum, &c. statuere iustum pretium lucri cessantis, non solùm in mutuo, sed in aliis contractibus.

RESOL. XXVII.

An in mutuo pro incerto lucro, probabili tamen, possit quis promittere certam aliquam summam pecuniæ?

Et notatur posse exigi lucrum cessans, etiamsi ego non liberaueram negociari, sed anceps eram ea ratione, quia mutuans in gratiam mutuatarij se priuat hac potestate deliberandi, & destinandi suam pecuniam negociationi, quæ libertas pretio æstimabilis est, neque tenetur gratis eam spem, & potestatem à se abdicare.

Et an mutuatarius debens soluere decem pro mutuo possit dare alteri mutuo dimidiam partem pro quinque?

Et an si quis fecit contractum vsurarium bonæ fide credens esse iustum, si postea agnoscat fuisse illicitum, possit tantum retinere, quantum acquisiuisset, per contractum licitum?

Et an si mutuans centum, vt mutuatarius partem in mercibus recipiat, sit illicitum, & vsura, &c.? Ex p. 11. tit. 7. & Misc. 7. Res. 24.

§. 1. DE hac difficultate olim altercatio literaria mihi fuit cum Clemente Merlino Sacræ Rotæ Auditore, & Decano, Sacræ Pœnitentiariæ Regente, viro incomparabili, acuti, & profundi ingenij atque ad omnia nato, & cui maiora encomia deberem propter affectum quem ex intimis præcordiis, dum viueret, erga me profitebatur. Ipse itaque negatiuam sententiam tenebat, & mihi adduxit Ioannem Baptistam Lupo *Comment. de vsuris, §. 6.* & Bullam Pij V. editam anno 1571. quæ expressè prohibet certum lucrum pro incerto taxari. Hanc sententiam tenet Ambrosius de Vignate *in cap. salubriter de vsur. num. 4. cum seqq.* ti, & dicit hanc esse veritatem, & pro Euangelio habendam. Idem docet Felinus *in cap. cùm venerabilis, de except. num. 4.* Et quidem video Iuris Consultos detestari taxationem interesse antequam eueniat, quia putant à iure reprobati interesse quod probari non potest, quale est in præsenti, *l. qui testamentum ff. de probat. leg. Titia ff. de leg 3.*

2. Sed ego affirmatiuæ sententiæ tunc adhæsi, & adducebam Nauarrum, Couarruiam, & Bonacinam, quos postea cum aliis inueni apud Petrum Vvadingum *tract. de contract disput. 6. dubit. 7. tit. 2. numero 4.* qui mordicus hanc sententiam sustinet, quia ait ipse, huiusmodi pactum de iure naturæ non potest ostendi illicitum, vel vsurarium, cum à parte rei verè subsit interesse mutuantis, spes enim verisimilis magni lucri, aut prudens damni metus est pretio æstimabilis, & cuiusque interest à lucro acquirendo non impediri, & hoc punctum pauci negant, quod autem est pretio æstimabile, quo me in tui gratiam priuo, potest in pactum deduci, vt seruet immunis, difficultatem faciunt in eo quod incertum certo pretio æstimetur. Sed hoc non videtur magnam habere considerationem, quia certum est in aliis contractibus nos posse pacisci de certo pro incerto, quando certa est spes lucrum eueniturum, sed incertum est quantum *l. si iactum ff. de actione empt.* nemo dubitat posse spem emere aut vendere (modo sit fundata) quare ergo eodem modo in mutuo non continget.

3. Dices primò, videtur per multa iura prohibitum ne in hac materia adeo delicata propter procliuitatem hominum ad vsuras pro incerto certum in pactum veniat. Respond. primò (vt paulò ante dictum est) hoc non facere, vt iure naturæ sit illicitus, modo verè subsit verisimilis spes lucrandi plutimum. Respond. secundò nullum ius nostrum casum prohibuisse, vt bene notauit Rota Genuensis *decision. 341. apud Card. Tuschum V. interesse conclusione 308.* nec certam spem incerti lucri certo aliquo pretio æstimari, sed incertam tantùm, & remotam taxari vetuerunt, & citati Doctores dicunt in hanc taxatione in mutuo interuenire veram transactionem; mutuans enim spem habet, quasi certam ex negotiatione sua, vel emptione fructuosa lucraturum se magnam summam, sed quia incerta est quantitas, & fortè futura est maior, fortè minor quàm cogitat transigit cum mutuatario, vt determinatam quantitatem assignet, sed multò minorem quam sit spes, quia spes lucrandi decem non tanti valet, quanti ipsa decem si adessent, in qua re ob ignorantiam mutuatarij grauis latere possunt doli, dũ mutuans spem lucrandi decem aureos ex 100. æstimat 10. aureis, quod plerúmque est iniustum, in qua promissione id quod spe priuat in tui gratiam mutuans, non est res aliqua, vel existens, vel extitura, sed est spes præsens, quæ morali iudicio sex in centum æstimatur, & interest eius illam spem non perire, sicuti diximus de iactu retis; pisces enim non venduntur, qui fortè non capientur, sed spes probabilis capiendi illos. Et ita videmus vbique penè gentium præsertim apud mercatores taxari spem lucri, & certum pro incerto in stipulationem venire in maiori, vel minori quantitate, iuxta diuersas regionum consuetudines. Hucvsque Vvadingus.

4. Ad auctoritatem verò Bullæ Pij V. respondet Nauarrus quod loquitur de solis cambiis, ergo non est extendenda ad alios contractus. Deinde non esse vsu receptam, saltem extra statum Ecclesiæ. Itaque si haberet aliquis pecunias paratas ad lucrum; cuius acquirendi proximam, & probabilem habet spem, & quidem in magna quantitate, quam non potest determinare, quia autem non est omnino certa, sed variè potest impediri, aut minui cum mutuatario conuenit, licitè cum mutuatario potest conuenire vt spem illam probabilem de quantitate magna lucri redimat, & promittat illi sex in centum, quæ vult solui, etiamsi nullum lucrum à parte rei cesset, nec plus, quàm sex exigit, etiamsi lucrum 20. vel 30. cessaret.

5. Notandum est etiam hîc obiter, quod Eminentissimus Cardinalis Lugo *de iust. tom. 2. disput. 25. section. 6. §. 2. n. 95.* ait, posse exigi luctum cessans, etiamsi ego non deliberaueram negotiari, sed anceps eram: ea ratione, quia mutuans in gratiam mutuatarij se priuat hac potestate deliberandi, & destinandi

suam

suam pecuniam negotiationi, quæ libertas prætio æstimabilis est, neque tenetur gratis eam spem, & potestatem à se abdicare. Sed hæc opinio non placet Patri Verricelli *in qq mor. tract. 3. quæst. 11. sect. 1. num. 7.* Primò, quia est contra omnes, nam communiter Doctores requirunt, probandum esse, mercatorem habuisse paratas merces, qua emere potuisset; alij requirunt probandum esse solitum negotiari, alij quod pecuniam destinauerat negotiationi. Vnde Rota Genuensis *decis. 139.* rectè ait, quod de remoto interesse nulla habenda est ratio. Secundò, quia sequeretur, quod semper mutuans posset ratione lucri cessantis aliquid exigere vltra sortem, nam semper se privat potestate negotiandi, & deliberandi, quod est aperire viam vsuris; peto enim cur potest exigere lucrum cessans, quando anceps est an negotietur, & non etiam, quando omnino deliberauit non negotiari, etenim in vtroque casu se priuat potestate deliberandi, cùm potuisset mutare voluntatem, & negotiari: ergo, vel in vtroque casu, vel in neutro potest pro ea potestate, qua se privat, aliquid vltra sortem exigere. Tertiò, quia ea spes lucri posita cum deliberatione adeo tenuis est, vt non sit eius considèratio habenda.

6. Quartò, quia causa cessationis lucri non est mutuum, sed indeliberatio negotiandi, ideo enim mutuatus sum, quia non deliberaueram negotiari, fortè non fuissem mutuatus. Hæc omnia Verricelli. Sed adhuc puto opinionem Cardinalis Lugo sua non carere probabilitate.

7. Sed ponam hîc casum de quo his diebus interrogatus fui, an mutuatarius debens soluere decem pro mutuo, possit dare alteri mutuo mediam partem pro quinque, v. g. Caius sumpsit mutuo à Titio ducentos aureos, cum pacto, vt solueret viginti vltra sortem ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, an in tali casu possit Titius postea dare mutuo centum aureos Sempronio, vt soluat decem vltra sortem? Ratio dubitandi pro affirmatiua parte est, quia hic per huiusmodi vsuram non exigit nisi compensationem damni, quod ipse ratione mutui passus est: vnde sicut exigere potest compensationem damni, cui ratione moræ causam dedit mutuatarius, ita & compensationem damni, quod ratione mutui passus est mutuator. Sed negatiuè respondet Ioannes Pontius *in cur. Theol. disp. 55. quæstion. 4. concl. n. 14.* vbi sic ait. Quæritur an qui accepit mutuum cum pacto soluendi propterea decem vltra sortem, posset mutuare alij mediam partem cum pacto, vt soluat quinque ex illis decem.

8. Respondeo, quod non, nisi ratione huius mutui ipsemet sit damnum correspondens passurus, nihil enim potest petere ratione damni iam incursi ratione obligationis, quam habet soluendi decem. Ita Pontius, & rectè quidem, nam damnum in conscientia soluendum debet incurri ratione mutui præcisè. Et hanc sententiam ex aliis rationibus cum multi Doctoribus tenet Castrus Palaus *tom. 7. tr. 32. disp. 4. punct. 12. n. 2.* & Amicus *in cur. Theol. t. 5. d. 20. sect. 7. n. 101.* Sed alij negatiuam sententiam probabilem esse existimant, dicunt igitur probabiliter, quod si mutuũ sub vsuris accepisses, & alius tertius peteret à te mutuũ, posses mutuum à te acceptũ in ipsum transferre, quia non mutuas sub vsuris, sed obligationẽ, quam habes reddendi mutuum sub vsuris in alteram consentientẽ deriuas. Deinde esto cẽsearis mutuator, potes mutuatarium cogere vt vsuras soluat, ne ex mutuatione detrimentum patiaris solvendo vsuras sorte alienata, sic Angel. *ver. vsura 1. n. 22.* Sylvest. *eodem, quæst. 10.* Emanuël Sà *verb. mutuum in fin.* Molin. *disp. 314. circa finem.* Et Lessius *de inst. l. 2. c. 20. dub. 10 in fin.* Ego primæ sententiæ adhæreo.

Alibi infrà in res. 50. & 51.

9. Et tandem hic nota id, quod alibi obseruaui, quod si quis facit contractum vsurarium bona fide, credens esse iustum, si postea cognoscat fuisse illicitum; potest tantùm retinere, quantùm acquisiuisset per contractum licitum, & ita præter alios à me adductos, tenet me citato Verricelli *in qq. mor. tract. 3. q. 11. sect. 2. num. 18.* licet etiam probabiliter alij contrarium asserant, quos sequitur Baunius *in Theol. mor. tom. 3. l. 2. q. 8.* Etiam pro praxi obserua, quod licet si mutues centum vt mutuatarius partem in mercibus recipiat, sit illicitum, & vsura, quia obligas ad emptionem sibi non necessariam; Potes tamen in effectu id ipsum præstare, si petenti mutuum nolis concedere, offeras tamen merces, quas mutuatarius, vt pecuniam, qua indiget, habeat, emit, tametsi post modum eas distracturus sit: nam si merces iusto pretio vendas, nullam emptori irrogas iniuriam. Quod verò ipse viliori pretio eas distrahat, sibi, suæque necessitati imputet, non tibi, quia in ea venditione non astrinxisti emptorem ad sic vendendum. Et ita ex Molina, Salas docet nouissimè Castrus Palaus *tom. 7. tract. 32. disp. 4. punct. 12. n. 4.* Sup. hoc in frà in Res. 62. à principio.

RESOL. XXVIII.

An quando quis ex iusta causa excusatur à restitutione, vel solutione, teneatur saltem damnum emergens, ac lucrum cessans creditori compensare?

Et distinguuntur debita ex contractu, & debita ex delicto?

Et notatur duodecim esse causas excusantes à restitutione, quæ desumuntur ex parte creditoris, & ex parte debitoris; ex parte debitoris & creditoris simul; ex parte rei restituendæ, ex parte legis, & ex parte legislatoris.

Et aliæ quinque causæ adducuntur in textu huius Resolutionis, quæ licet videantur excusare à restitutione, non excusant. Ex part. 11. tr. 6. & Misc. 6. Res. 20.

§. 1. EX Molina affirmatiuè respondet Pater Layman. *in Theol. mor. lib. 3. sect. 5. tract. 2. c. 12. n. 2.* vbi sic asserit: Porrò id rectè admonet Molina *tract. 2. tom. 3. posterior. disp. 754. n. 3.* Sic ex solutionis debitæ dilatione, quamuis iusta, damnum aliquod creditori, lucrum cessans eueniat, ipsi omni iure compensandum fore; quia iniqua esset conditio, si debitor solutionem debiti in suum commodum differre vellet, non suscipiendo in se onus resarciendi iacturam, quæ ex tali solutione creditori eueniet; neque creditor aliter in dilationem debiti consentire cogitur. Ita ille. Sup. hoc pro parte solutionis supra in Res. 25. & in aliis citat. primæ not.

2. Sed negatiuæ sententiæ adhæret Castrus Palaus *tom. 7. tract. 32. disp. 1. punct. 17. §. 10. num. 2.* quod, vt probet hoc, distinctè distinguit debita ex contractu, & debita ex delicto, & in vtroque debito putat debitorem excusatum à debiti solutione non esse obligatum, damnum emergens, aut lucrum cessans interim creditori obueniens resarcire: nam si debitor es ex contractu, & legitimè à solutione excusaris, non est vnde tibi hæc obligatio imponenda sit, quod enim inquit Molina, & Layman, ex tacito contractu, quo te obligas debiti solutionem differens in tuum commodum iacturam creditoris resarcire, nullo fundamento nititur; neque enim iure naturali, nec positiuo is contractus dilationi solutionis necessariæ annexus est. Si verò sis debitor ex delicto, & à solutione facienda excuseris, etiam videris excusatus à satisfactione damni eo tempore creditori contingentis, quia non est in mora soluendi, & consequenter nec causa iniusta illius damni. Damna autem, quæ ex ea retentione iusta, & licita proueniunt, non tibi debent imputari, quia non ex illorum causa moralis iniusta, quod necessariò requiritur. Sup. his in Res. not. præcitat. & in aliis citat. primæ, & secundæ not.

3. Verùm in materia tam practicabili docet Dicastillus *de iust. lib. 2. tract. 2. disp. 10. dub. 3. num. 73. & 75.* probabilissimum esse, non solùm quando causa differendi est extrema necessitas, sed etiam quando est necessitas

cessitas grauis,& quando est periculum spirituale, non esse obligationem restituendi tale damnum,aut lucrum, quia creditor saltem ex charitate tenebatur postposito illo paruo damno,aut lucro,succurrere proximo patienti illam necessitatem.In aliis verò casibus,quos vbi suprà Dicastillus numerat, excusantibus à restitutione, putat teneri debitorem , cùm venerit ad lautiorem fortunam restituere tale damnum , aut lucrum creditori. Ratio est,quia non tenetur creditor,etiam ex charitate consentire in dilationem illam,nisi debitor suscipiat in se tale onus,neque æquum est,vt debitor propter suum commodum,aut vt vitet suum damnum , velit dilationem eius,quod iam ex iustitia tenetur soluere,non suscipiendo in se onus resarciendi creditori damnum minus,quod ex dilatione illi prouenit.Vnde ad argumentum respondetur,teneri ex tacito pacto , & conditione sub qua potuit licitè velle dilationem,& sine qua licitè non potuit eam velle.

4. Ego verò,his non obstantibus,sequor sententiam Patris Castri Palai,quam antea docuit Petrus Nauarra *de restitut. libr. 4. cap. 4. dub. 9. num. 51.* vbi vniuersaliter asserit,quacumque causa rationabili existente, non teneri restituere tale damnum,aut lucrum creditori. Cuius ratio est , quia cùm non sit in mora , seu in culpa, non tenetur ratione iniustæ acceptionis,nec ratione rei acceptæ,cùm nihil ad eum perueniat ex iis,quæ creditor amittit. Et ideò hanc sententiam tenet nouissimè Ioannes de Soria *in Epit. Summar. part. 2. tract. 2. sect. 3. dist. 1. §. qui,quibus, & quomodo facienda restitutio.* Vide etiam circa præsentem difficultatem Lessium *de iustitia, libr. 2. cap. 16. dub. 101.*

5. Nota hîc obiter, duodecim esse causas,excusantes à restitutione , quæ desumuntur ex parte creditoris & debitoris simul,ex parte rei restituendæ, ex parte legis, & ex parte legislatoris.Prima est condonatio creditoris seu remissio.Secunda est damnum,quod creditori , vel tertiæ personæ obueniet,si vel non fiat restitutio , vel differatur,& hæ duæ sunt ex parte creditoris.Tertia,est impotentia debitoris. Quarta, extrema vel grauis eius necessitas.Quinta,notabile eiusdem detrimentum,si vel restituat,vel statim restituat. Sexta,ignorantia eiusdem debitoris.Et septima æquale debitoris dubium , & hæ quinque sumuntur ex parte debitoris.Octaua,compensatio,quæ sumitur ex parte creditoris , & debitoris simul, sub qua comprehenditur compensatio à debitore facta creditori creditoris.Nona interitus rei,quæ sumitur ex parte rei restituendæ.Decima ex parte legis,quæ est præscriptio.Vndecima, ex parte Legislatoris , quæ est compositio.Et duodecima , quæ est spes restituendi omnibus,si statim non restituat ; de singulis sigillatim agamus. Et has quidem causas sigillatim exponit Ioseph Rocafull.*in praxi Theolog. moral. tom. 2. libr. 5. de septimo præcepto Decalogi, tract. 4. capite vltimo, numer. 405. cum sequentibus,* qui etiam optimè notat esse alias causas , quæ licèt videantur excusare à restitutione, non autem excusant. Prima creditorem esse excommunicatum ; hæc enim excommunicatio creditoris iuxta veram sententiam non excusat,vt constat ex versiculo illo, vtile , lex, humile,&c. Secunda causa non excusans est cessio bonorum:hæc enim non est introducta ad liberandum in conscientia;sed solùm ad liberandum à carcere , & conuentione in iudicio , atque excommunicatione, quæ pro foro exteriori solùm valet.Tertia causa est lex permissiua ; hæc enim non excusat à restitutione , vt qui defraudat emptorem , vel venditorem non excusatur à restitutione , & qui per legem ciuilem præscribit non excusatur ; lege enim permissiua non conceditur actio , non tamen datur titulus dominij. Quarta causa non excusans à restitutione est sententia iudicis,quæ non nititur rei veritate, sed præsumptione;tunc enim , qui propter sententiam iudicis in suum fauorem latam non restituit , non est tutus in conscientia. Quinta causa est ingressus Religionis,de qua tamen discrepant Doctores, vt ego alibi adnotaui. Vide Hurtadum *de iustitia, disp. 9. dissicult. 7.*

Alibi in Resolutionib. quæ hîc sunt in tom. 7. tr. 1 Ref. 140. & 141.

RESOL. XXIX.

An licitum sit tradere pecuniam alteri sibi aliam rem tradenti, verbi gratia domum hoc pacto, vt ipse vtatur re alter verò pecunia, qui contractus dicitur Agodere? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 28.

§. 1. REspondeo affirmatiuè,dummodò in tali contractu adsint duæ conditiones. Prima , vt lucrum cesset illi,qui pecuniam tradit:sicut enim in mutuo licitè aliquid recipi potest titulo lucri cessantis;ita & in isto contractu.Secunda,vt in dicto cõtractu apponatur pactum retrouendendi in fauorem vtriusque contrahentis, ita vt tradens pecuniam obliget se ad rem acceptam restituendam,si qui pecuniam accipit,restituerit pecuniam:& è contra.Si igitur non adsit titulus lucri cessantis,& pactum retrouendendi , prædictus contractus erit vsurarius,& mutuum palliatum : nam tradens pecuniam recipit lucrum,quatenus vtitur re accepta non computato pretio vsus in sortem.Et ita docet Bonacina *de contract. disp. 2. q. 2. punct. 7. §. 1. n. 7.* qui citat Couarruuiam & Medinam.Vide etiam Homobonum *de exam. Eccles. part. 2. tract. 9. c. 13. q. 42.* Sed de hac quæstione iterum redibit sermo.

Redibit in Ref. quæ hãc sequetur.& in alia eius not.

RESOL. XXX.

An contractus, qui vulgò dicitur Godere, Agodere, *sit licitus?* Ex p. 1. tr. 8. Ref. 82.

§. 1. HIc contractus sæpissimè in praxi frequentatur, & de illo *superius* aliqua diximus. Antiqui,vt notat Homobonus de bonis *de exam. Eccles. p. 2. tract. 9. c. 13. q. 42.* asserunt,contractum hunc validum esse , si illicita pacta non contineat , eò quòd in contractum innominatum resoluitur:Do,vt des.

Superius in Ref. quæ hîc est anteced. & in Ref seq. & lege doctrinam alterius Ref. eius not.

2. Sed, vt docet Molfesius *in summ. tom. 2. tract. 12. cap. 8. n. 47.* ad euitandam suspicionem vsurarum efficitur talis contractus emptionis , vt dominus prædij illud vendat infrà certum tempus,conuento pretio pacto adiecto, quòd possit emptor soluere pretium infrà tot annos,cum pacto de retrouendendo , & adiiciatur pactum , vt per quinquennium , verbi gratiâ, expelli nequeat ab illo prædio. Itaque , si fructus prædij sint æquales cum interesse,quod percipitur ex illa pecunia, vt ad rationem nouem , & infrà pro centenario ; contractus continet iniustitiam:si adsit inæqualitas , contractus reducendus est ad æqualitatem. Ita ille. Vide Scacciam *de commer. §. 1. q. 1. n. 470. & seq.* Surdum *in cons. 425.* Carroc. *de locat. & cond. part. 1. q. 4.* & alios. Vide etiam Couarruuiam *lib. 2. var. resol. c. 9. n. 3.* Conradum *de contr. q. 84.* Medinam *tract. de vsura q. 15.* qui præbent alium modum pro iustificatione supradicti contractus, licèt Azorius *part. 3. lib. 9. c. 20.* contrarium videatur docere.

RESOL. XXXI.

An fructus ex pignore perceptos teneatur mutuator in sortem computare?

Et an ratione lucri cessantis, damni emergentis, vel alterius iusti tituli, ex pacto eos sibi possit reseruare?

Et alij duo casus excipiuntur in textu huius Resolutionis circa hoc.

At difficultas est, quo titulo possit mutuator in casu fructus feudi, vel rei emphyteuticæ sibi pignus creditæ sine vsura percipere, & in sortem non computare?

Et an, si Princeps Supremus siue tempore belli, siue in alia Reipublicæ necessitate accipit à subditis magnam pecuniæ summam, & dat in pignus Ciuitatem, vel dominium fructiferum; Nobiles illi, qui talia pignora accipiunt, non solent in sortem computare fructus, quos ex pignore accipiunt, quæritur, an hoc licitè fiat?

Et alius casus circa hoc adducitur in §. vltim huius Resolutionis. Ex part. 11. tractat. 7. & Miscellan. 7. Resol. 26.

Sup. hoc in duab. præc. Resl. & infrà lege doctrinam Resl. 58

§. 1. REspondeo affirmatiuè, & ideò si pignus sit datum creditori tantummodò in securitatem debitorum tenetur creditor fructus ex eo perceptos in diminutionem sortis inferre, nisi ratione lucri cessantis, damni emergentis vel alterius iusti tituli, ex pacto eos sibi possit reseruare. Ita communiter Doctores Rebellius *libro* 8. *q.* 11. Reginaldus *libro* 25. *num.* 204. Molina *disput.* 320. Medina *quæst.* 2. *de vsuris.* Salas *dub.* 28. Salon. 2. 2. *qæst.* 78. *art.* 2. *controuers.* 12. Aragonius ibidem, & docet expresè Alexander III. *in cap.* 1. & 2. *de vsur.* Limitat hoc Sotus *de iustitia, quæst.* 1. *art.* 2. *ad finem*, quem sequitur Sa *verb. Pignus, num.* 9. ne procedat in creditore percipiente fructus modicos ex pignore, quod dominus colere non intendebat, quia illius fructus industriæ colentis adiudicandi sunt. Sed meritò hanc restrictionem reprobat Nauar. *cap.* 17. *num.* 216. Molina *disput.* 320. *post initium.* Rebellius 2. *part. de iustitia libro* 8. *quæst.* 11. *num.* 2 Lessius *lib.* 2. *cap.* 20. *dub.* 16. *num.* 137 Salas *de vsuris, dubio* 28. *numero* 5. eò quod res suo domino fructificare debeat, ac proinde nisi censeantur liberaliter donati, præsumendi sunt (inquit Salas *numero* 8.) domino pignoris pertinere deductis expensis,

2. Quinimò non solum domino pignoris competunt fructus ex pignore collecti deductis expensis, sed etiam fructus, quos ex culpa lata, & leui, colligere omittit.

3. Cæterùm si illud quod in pignus offertur nolit creditor in pignus accipere, sed in emptum cum pacto de retrouendendo fructus intermedij temporis perceptos, non tenebitur computare in sortem, quia percipit fructus rei cuius dominium habet. Sicuti obseruant Molina *dict. disput.* 320. *circa finem.* Lessius *l.* 2. *cap.* 20. *dub.* 16. *num.* 137. Salas *dub.* 28. *num.* 5. Quod intelligendum est cùm in gratiam venditoris hoc pactum institutum est, aliàs si emptor conueniret, vt post aliquod tempus venditor rem emptam reciperet, neque fructus perceptos deduceret, vsuram palliatam committeret, quia illa non tam esset venditio, quam pignoratio, vt aduertit Salas *loco citato.*

4. Stat igitur communis conclusio, fructus pignoris esse in sortem principalem computandos; verùm excipiuntur ex hac regula duo casus. Primò, quando emphyteuta rem emphyteuticam, vel feudatarius feudum oppignorat domino directo: tunc enim fructus non computantur in sortem, sed cedunt domino directo, integra manente ipsius sorte principali, modò nullum eo tempore dominus directus exigat à feudatario, vel emphyteuta seruitium aut pensionem: ita definit Innocentius III. *cap.* 1. *de feudis.* At difficultas est quo titulo posset mutuator in tali casu fructus feudi, vel rei emphyteuticæ sibi in pignus creditæ sine vsura percipere, & in sortem non computare? Molina *disp.* 321. post aliorum multas allatas rationes; hanc ipse ex Maiore, Gab. & Almaïno affert, & sequitur huiusmodi fructus accipi vi contractus feudalis & emphyteutici, qui sub hac conditione fuerunt à principio initi, vt quotiescumque feudum ipsum, vel res emphyteutica rediret ad dominum directum, rediret simul cum dominio vtili. Quod autem hac conditione à principio instituti sint, constat ex prædicta consuetudine.

5. Secundus casus exceptiuus à regula generali est, fructus, qui percipiuntur ex pignore tradito Genero pro dote nondum soluta *leg. Syluius* 2. 2. *quæst.* 78. *art.* 2. *in resp. ad* 6. nam neque hi computantur in sortem, vt statuit idem Pontifex *cap. salubriter de vsuris*, his verbis: sanè generum ad fructus possessionem, qui sibi à socero sunt pro numerata dote pignori obligati, computandos in sortem non credimus compellendum. Rationem reddit (cùm frequenter, inquit, dotis fructus non sufficiunt ad onera matrimonij supportanda. Ex qua ratione infert Glossa, non posse generum huiusmodi fructus ante contractum matrimonium percipere: quia cùm illi concedantur ad onera matrimonij toleranda, ante contractum matrimonium extra sortem percipi non possunt.

6. Et de omnibus superiùs dictis præter Doctores citatos vide Ioannem Vvigers *de iustitia, tractat.* 3. *c.* 6. *dubio* 13. & 14. necnon Baunium *in Theologia mor. tomo* 3. *lib.* 2. *quæst.* 35. 36. & 37. doctum, & acutum Petrum Vvadingum ex Societate IESV *tract. de contr. disp.* 6 *dub.* 10. §. 2. *cum sequentibus.* Qui etiam ponit in paragrapho 5. casum nimis practicabilem, ait enim Princeps supremus siue tempore belli, siue in alia Reipublicæ necessitate, accipit à subditis magnam pecuniæ summam, & interim dum differt solutionem dat in pignus ciuitatem, vel dominium fructiferum; Nobiles illi, qui talia pignora accipiunt, non solent in sortem computare fructus, quos ex pignore accipiunt. Quæritur an hoc licitè fiat?

7. Et respondet, posse honestari illam praxim aliquot titulis, primum suggerit Caietanus 2. 2. *quæst.* 75. *art.* 2. *ad sextum*, vt non accipiant in pignus, sed emant cum pacto retrouendendi, sine obligando se, quod iterum vendent Principi, qui dedit, quando pretium numerabit, & in tali casu, cum fiant domini rei traditæ per veram emptionem; percipiunt fructus ex re sua, & non ampliùs aliena, proindeque non computant eos in sortem, & hic titulus forte in praxi seruatur, etiamsi contrahentibus non ita explicitè in mentem veniat. Secundus est, contractus censualis redimibilis ex parte venditoris, vt suprà meminimus, verbi gratiâ, vt possit Princeps, qui vendit sensum mutuatori, se exsoluere soluendo capitale, interim tamen dum non refundit, dat pignus, ex quo creditor possit soluere sibi quotannis interesse ordinarium sex in centum. Sed hic titulus non sufficit ad excusandam praxim, quia propriè dicti pignoris subiecti censui creditor non est dominus, sed dominium manet penes debitorem. Videmus autem vbique, penè eos qui accipiunt à Rege dominia, vel Ciuitates in pignus, suo non Regis nomine illa administrare, & effici veros dominos, donec soluatur sors debita, admiscenda proinde est translatio dominio vtilis, vt ipse creditor ex dominio illo tanquam ex re sua fructus percipiat, & propterea hæc valdè impropriè vocantur pignora, & videntur donationem in diem habere coniunctam, vel ad certum, vel incertum tempus, scilicet donec certa summa pecuniæ tibi refundetur à domino, & potest benè donatio talis præsumi facta à supremis Principibus subditis de se benè meritis.

8. Nota tamen ex Salas *dubio* 28. *de vsur.* si Princeps suam mentem explicet, quod nempe nolit, aut fructus donare patrimonialium bonorum, & dominium totum vtile transferre in creditorem, & tantùm velit ei dare iurisdictionem in territorium, vel Ciuitatem, & transferre in eam curam gubernandi subditos, tunc percipere omnes fructus iurisdictionis, & vectigalia, quæ Principi dari soleba nt, qui talia dantur Principi tanquam stipendium laborum, quos suscipit in subditis gubernandis, & tuendis, cùm ergo illa cura sit in alium translata, meritò stipendia percipit, & cum

Principes

Principes supremi rarò habeant bona patrimonialia quorum sint particulares domini, sequitur ordinari è creditores non teneri computare in sortem fructus, quando tota iurisdictio in ipsos est translata. Et hæc omnia docet VVadingus *vbi suprà*, quæ valdè notanda sunt, nam talis casus à paucis pertractatur, & in praxi frequenter solet accidere.

RESOL. XXXII.

Cuinam competat fructus rei venditæ?
Et difficultas est, quando nihil de fructuum conuentione actum est.
Pro quibus proponitur primo, ad quem pertineant fructus venientes quidem post rei traditionem, sed ante pretij solutionem, vel antequam habitum sit pro soluto?
Secundo, ad quem pertineant fructus nondum apparentes rei venditæ, & nondum traditæ, & ante solutionem pretij?
Tertio, ad quem pertineant fructus rei venditæ, & traditæ, soluto pretio, vel habita fide de pretio, & concessa dilatione ad soluendum?
Et in supradictis tribus casibus sunt etiam aliquæ distinctiones. Ex p. 11. tr. 7. & Misc. 7. Res. 33.

§. 1. SI de fructibus tam enatis, quàm nascituris conuentum sit inter contrahentes ad quem spectare debeant, conuentioni standum esse apertè colligitur *in leg. qui fundum, §. fundi, ff. de contrahend. empt. & l. Iul. anus, § si fructibus. ff. de actionib. empti*, & tradunt Doctores communiter.

2. Difficultas est quando nihil de fructu in conuentione actum est, & nunc etiam distingui oportet de fructibus, alij enim sunt fructus pendentes, & apparentes iam tempore venditionis, alij verò sunt non pendentes neque apparentes, vt in arbore aliquando quidem pendent, & apparent fructus, siue maturi, siue immaturi.

3. Ac de iis dicendum est etiam vniuersim, fructus pendentes, & apparentes tempore venditionis pertinere ad emptorem, siue maturi, siue immaturi, quoad valorem, quem habent tempore venditionis. Et ratio est primò, quia fructus pendentes tempore venditionis censentur pars rei emptæ, & simul cum ipsa emi, ergo simul cum illa ad emptorem pertinebunt. Secundò, quia sic habetur *l. Iulianus, §. si fruct.* Tertiò, quia res periret, vel deterior fieret, periret, aut deterioraretur emptori, ergo illi etiam fructificare par est, cuius est damnum, sit etiam commodum. Et ita docet Dicastillus *de iustitia, lib. 2. tract. 9. disp. 1. dub. 11. num. 116. cum sequenti*, secundò vendito equo, nisi aliud exprimatur, intelligi vendita ornamenta, vt sella, ephippium, frænum, & cætera; quamuis enim hæc non sint fructus equi, si tamen equus cum illis venalis fuit propositus, & obtensus, omnia censentur simul vendita, tanquam accessoria, & adiacentia principali: Oppositum tamen dicendum est si sine illis fuit propositus, vel venditus in absentia: Et hæc omnia difficultatem non habent.

4. Sed tricæ sunt, quid dicendum de fructibus, qui tempore contractus non existunt pendentes, vel apparentes, & in tribus statibus de hac re possumus loqui. Primò ad quem pertineant fructus venientes quidem post rei traditionem, sed ante pretij solutionem. Secundò ad quem pertineant fructus rei traditæ quidem, & soluto pretio, vel habito pro soluto, aliqua ex rationibus prædictis.

5. Circa primum de fructibus post rei traditionem, sed ante pretij solutionem, vel antequam habitum sit pro soluto modis prædictis; Ant. Gomez 2. *var. cap. 2. n. 11.* Couarru. 2 *variar. cap. 15. n. 2.* & Lutius *lib. 3. cap.... per totum.* Molina *disp. 268. n. 8.* docent, fructus rei venditæ, & traditæ ante pretij solutionem pertinere ad venditorem: probant *ex l. curabit, C. de act. empt.* vbi Minor quidam vendiderat rem de qua ibi, & lex sic habet; Curabit Præses Prouinciæ compellere emptorem: qui nactus possessionem fructus percipit, & partem pretij, quam penes se habet cum vsuris restituere, quas, & perceptorum fructuum ratio, & Minoris ætatis fauor, licet nulla mora interuenerit, generauit: vbi apertè supponitur emptorem non potuisse percipere fructus rei in integrum, quia non soluerat pretium in integrum, sed tantùm partem fructuum iuxta quantitatem pretij soluti; ergo si nihil sit solutum pretij, nihil fructuum pertinebit ad emptorem. Probant etiam *ex l vlt. de perc. & commod. rei emptæ.* Deinde probant ratione, quia æquitas naturæ non patitur, vt prius emens ex re vendita percipiat fructus, quàm soluat pretium, quia ex ratione pretij habet tantùm titulum ad illam, quæ ratio magis vrget, si emptor sit in mora soluendi pretij. Vnde Couarruuias vult prædictas vsuras concedi in recompensationem fructuum, quos ipse existimat ad venditorem pertinere, quem Bonacina, & alij putant adhuc esse dominium rei, donec ipsi soluatur pretium; vel ipse habeat pro soluto: fructus autem rei ad dominium pertinent.

6. Ex his sequitur ad venditionem agri pertinere messem, quæ erat ante venditionem collecta, etiamsi ex ea conductor pensionem nondum debebat, quia terminus pensioni præstitutus, nondum aduenerat.

7. Sequitur secundò, si tempore vindemiæ maturæ, sed nondum collectæ, vendatur vinea, emptoris fore totum fructum vuarum nondum decerptarum.

8. Sequitur tertiò, si domus vendatur tertio alicui locata à tempore venditionis, pretium locationis cedere emptori, & pro rata debere illud diuidi inter emptorem, & venditorem, quando terminus solutionis post venditionem demum exspirat. Excipe nisi venditor sit Fiscus: tunc enim tota pensio cedit emptori, quia in huius compensationem tenetur ratum habere contractum locationis à Fisco initum, qualem contractum initum à priuato venditore non teneretur ratum habere, *l. emptorem, Codice locati.*

9. Sed contrariam sententiam tuetur Gabriel *in 4. dist. 15. q. 21. concl. 4. cas. 3.* Rosella *v. Vsura 1.* Armilla *q. 15.* Syluester *v. Emptio, q. 3. n. 4. & v. Vsura, 2. q. 11.* qui alios citat. Idem Petr. Nauarra *lib. 3. de rest. c. 2. dub. 13.* Sà *verb. Venditio num. 4.* Mercado *lib. 2. c. 12. circa fin.* Gutt. *in q. Canon. c. 39. n. 19.* asserentes huiusmodi fructus non pertinere ad emptorem, nisi soluto pretio, vel saltem habito à venditore vt soluto, & ad certum diem dilato, quo non soluto, tenetur emptor soluere vsuras adæquantes fructus, quos à tempore moræ ipse percepit; Colligitur *leg. 4. Cùm inter C. de periculo & c.* quæ lex, vt commodum, vel incommodum rei venditæ transeat ad emptorem, requirit vt inter emptorem, & venditorem de pretio conuentum fuerit: Et ex præcitata *lege fructus, C. de actionibus empti*, in qua sic sancitur: fructus post perfectum iure contractum, emptoris spectare personam conuenit, ad quem, & functionum grauamen pertinet: Venditor quoque pretium tantùm, at si moram interessisse probetur, vsuras ex officio iudicis exigere potest. Idem colligitur *ex paragrapho venditæ, instit. de rerum diuisione.* in quo dicuntur res venditæ fieri emptoris. Si venditori pretium soluerit, vel alio modo ei satisfecerit: & ex *lege Iulianus, §. offerri, ff. de action. empt.* offerri pretium venditori, ab emptore, inquit, debet, cum ex empto actio est: Véditor enim quasi pignus retinere potest eam rem, quam vendidit. Ratio verò est, quia æquum nõ est, vt emptor fructus rei venditę percipiat, & venditor non possit frui pretio sibi

debito, ex quo posset, adhibita propria industria fructus percipere.

10. Eadem ratio est, si emptor fuerit in mora soluendi pretium tempore debito, in quo euentu tenetur vsuras fructuum ab eo tempore perceptorum venditori soluere, vt expresse statuitur præcitata *l. Iulianus*, quæ sic habet: Ex vendito actio venditori competit ad ea consequenda, quæ ei ab emptore præstari oportet. Veniunt autem in hoc iudicio infrascripta, in primis pretium quanti res venit; Item vsura pretij post diem traditionis, nam cùm re emptor fruatur æquissimum est eum vsuras pretij impendere: neque dicas: vsuras esse illicitas: nam duplices sunt vsuræ, aliæ lucratiuæ, aliæ re compensatiuæ, priores tantùm sunt illicitæ, non autem posteriores, quæ dantur in recompensationem fructuum, quos emptor ex re sibi vendita percipit.

11. His tamen non obstantibus non nego sententiam primam Præsidis Couarruuias, & aliorum esse satis probabilem; ego autem huic posteriori adhæreo, quę probabilior mihi videtur.

12. Sed nunc transeundum est ad secundum dubium superiùs positum, nempe ad quem pertineant fructus nondum apparentes rei venditæ, & nondum traditæ, & ante pretij solutionem; eadem ratione dicendum est, si inter contrahentes à principio expressum sit, ad quem debeant pertinere, iustæ illorum conuentioni standum erit.

13. Quod si contrahentes statuant, vt tali die offeratur pretium, vendens verò nolit rem tradere, in eo casu à die oblati pretij fructus pertinent ad emptorem, iuxta expressam dispositionem legis *sterilis*, §. *cum per venditorem steterit*. Estque indubitata doctrina, & illius ratio. Tunc enim vendens verè est causa non tradens rem, vt fructus non percipiantur ab emptore ex re sibi debita tradi, ac proinde tenetur soluere lucrum cessans emptori, quod per se prouenit ex negatione debitæ traditionis maius habeant pretium, quam postea cum vendens tradit rem, tenebitur soluere vltra rem ipsam illum excessum pretij.

14. Difficilius est ad quem pertineant prædicti fructus, quando nihil fuit expressum de tempore traditionis assignando. Neque de fructibus non existentibus, ad quem deberent pertinere.

15. Couarruuias *3. var. c. 4* qui pro se alios refert Sà *v. Venditio, n. 4*. Molina *d. 368*. & alij apud Couarruuiam cum quibus videtur sentire Mercado suprà, putant tunc fructus non pertinere ad emptorem; sed ad venditorem; fundamentum est, quia vendens ante traditionem dominus est rei venditæ (vt suprà diximus) illi ergo fructificat res sua. Secundò, quia æquum non est, vt emptor accipiat fructus rei, nisi vel postquam facta est traditio, & pretium solutum, vel saltem post traditionem habita est fides de pretio, aut quando vendens est in mora tradendi.

16. Secunda sententia est aliorum, asserentium fructus rei à die celebratæ venditionis ad emptorem pertinere, nisi aliud expressum sit.

17. Egò verò existimo vtramque sententiam probabilem esse, huic tamen posteriori ego magis adhæreo ob naturale quidem ius, quia licet vendens ante traditionem sit dominus, tamen non ita est dominus rei, vt ad se pertineat rei periculum, & licet emptor non habeat ius in re ante traditionem, nec sit absolutè dominus rei, tamen tale habet ius ad rem, vt ad illum pertineat rei periculum, & damnum, quod contingat sine culpa venditoris iuxta supradicta ex communi omnium doctrina. Ergò, & supposito iure naturali fructus rei ad eumdem debent pertinere.

18. Et tandem circa tertium dubium, videlicet ad quem pertineant fructus rei venditæ & traditæ soluto pretio, vel habita fide de pretio, & concessa dilatione ad soluendum; dicendum est, fructus omnes pertinere ad emptorem, neque hunc teneri ad interesse pro pretio à se non soluto, nisi aliter conuentum sit inter contrahentes; éstque communis Doctorum sententia, cuius ratio est; tum quia venditor hoc modo cedit iuri suo, quo alioquin potuisset exigere interesse fructuum; tum quia res domino fructificat, sed res vendita, & tradita emptori, habita fide de pretio, est emptoris; ergo ad illum spectant fructus.

19. Et hæc omnia docet Dicastillus *vbi n. 148. cum seqq.* cui adde ex parte Amicum *in Cursu Theologico, tom. 5. disp. 21. sect. 12.* Castrum Palaum *tom. 7. disp. 5. punct. 25. & 26.* Lessium *de iust. lib. 2. cap. 21. dub. 13.* Layman *lib. 3. sect. 5. c. 17. §. 2.* Rebellium *lib. 9. qu. 17.* Cardinalem Lugo *de iust. tom. 2. disp. 26. sect. 14.* Malderum *de iust. tract. 5. cap. 2. dub. 15.*

RESOL. XXXIII.

Ad quem periculum rei venditæ ante traditionem pertineat, emptori, vel venditori?

Et notatur, quod si vendita res sub conditione, pendente conditione, venditoris est commodum, vel incommodum; & idem est, si res mensuranda, vel gustanda sit.

Et difficultas est, si res vendatur sub indeterminatione.

Et si venderes decem modios tritici, duplicem seruum, & c. absque vlla designatione loci, ex quo deberent extrahi ob cuiuscumque tritici à te possessi absumptionem, vel serui interitum, non excusaris: si autem sub aliqua determinatione venditio instituta sit, vt si venderes decem modios tritici ex his quos habes congregatos, debent, vt ab hac obligatione excuseris, omnes absumi. Ex p. 11. tr. 7. & Misc. 7. Res. 32.

§. 1. CAsus est satis practicabilis. Dico igitur, quod certum est, facta traditione emptoris esse cómodum, & incommodum rei emptæ, difficultas est ante traditionem, & quidem tunc si res determinata absolutè fuerit vendita, estò dominium illius in emptorem translatum non sit, *l. traditionibus, C. de pactis*: attamen commodum, & incommodum emptori accidit; ita vt non obstante deterioratione, vel interitu rei venditæ teneatur pretium soluere, si fortè non soluisset, quia sic censetur esse mens contrahentium, cùm aliter conuentum non fuerit. Quam intentionem ius non impedit, sed potiùs fauet, §. *cùm autem iuncta glossa instituit. de empt. & vend. l. quod sæpè, §. si res, ff. de contrahend. empt. leg necessario, ff. de periculo & commodo rei vendita, l. 1, & seq. C. eod. tit.* Neque obstat textus *in leg. bona fides, ff. de act. empt.* Vbi resoluto contractu ex vna parte, ex alia resoluitur, quia, vt benè ibi respondet Gomezius, id intelligitur, quando fit resolutio per dispositionem legis Principis, vel sententiam iudicis, cui consonat Rebellius *lib. 9. q. 15. n. 25.* Molina *disp. 336. §. 4.* Sed hoc intelligendum est modo rei venditæ diminutio, vel interitus non succedat culpa venditoris. Nam, cùm ipse ex vi contractus tenetur rem venditam tradere, consequenter obligatur ad illius custodiam, ac proinde tenetur de dolo, lata, leuique culpa, Antonius Gomez *2. var. c. 1. num. 32.* Rebellius *2. part. lib. 9. q. 15. num. 19.* Lessius *lib. 2. c. 21. dub. 12. n. 97.* Emmanuël Sà *verbo, Venditio, numer. 29.* Secundò, intellige, ne fuerit in mora culpabili rem tradendi; alioquin apud emptorem non eodem modo perituram; Vt habetur *leg. illud, ff. de periculo, & commodo rei venditæ*, & soluunt præcitati Doctores. Si autem constaret eodem modo apud emptorem perituram fore, neque in foro externo neque in foro conscientiæ censendus est venditor obligandus, sed emptori damno cedit. Vt colligitur

6N

ex leg. item §. vlt. de rei vindic. & ex l. cùm res, §. vlt. ff. de legatis 2. & à contrario sensu, & tradit *glossa in §. cùm autem infit. de empt. & vend.* Rebellius *lib. 9. q. 15. n. 21.* Lessius *dub. 12. n. 96.* Sà *verbo venditio numer. 26.* quia eo casu nullum ex mora præiudicium emptori aduenit; In dubio tamen an eodem modo res apud emptorem foret peritura, facienda est interpretatio contra morosum venditorem, tum in foro externo, tum in foro conscientiæ. Vt aduertit Rebellius *loc. cit.*

2. Notandum verò, quod si vendita res sit sub conditione, pendente conditione venditoris est commodum vel incommodum, & idem dicendum est si rem mensurandam, vel gustandam, quia censeris sub tacita conditione mensurationis, vel gustationis vendere, ac proinde tanquam de re sub conditione vendita agi oportet *l. quod sæpè ff. de contrahenda emptione. & l 2. C. de periculo, & commodo rei venditæ* & tradit Sylvester *verbo emptio, q. 2.* Antonius Gomez *c. 2. n. 22. n. 22.* Coarruuias *pract. c. 3. n. 7.* Sà *verbo Venditio, n. 26.*

3. Et tandem difficultas est, si res vendatur sub indeterminatore, & tunc Hurtadus *de controuers. disp. 2. difficultat. 12.* sic ait: Si res vendita nondum tradita non sit omninò determinata in indiuiduo, sed indeterminata, vt quando venduntur decem oues ex grege eas non designando, vel si sit determinata in indiuiduo, vendita tamen ad mensuram, vt quando venditur acervus tritici vno aureo in singulas mensuras, vel quando venditur ad pondus vt fructus horti vno dipondio in singulas libras, vel quando venditur ad gustationem, tunc periculum interitus earum rerum ad venditorem pertinere iure Cæsareo *leg. 1. ff. de periculo & commodo rei venditæ*, & etiam iure naturali, quia emptio & venditio istarum rerum sit tacitè sub conditione, nam emptio, vel venditio rei indeterminatæ in indiuiduo sub conditione traditionis illius, & emptio, & venditio dictarum rerum determinatarum ad mensuram, vel ad pondus, ver ad gustationem fit sub conditione, si res mensuretur, vel ponderetur, vel gustetur, ac proinde si res pereat ante traditionem, vel mensurationem, vel ponderationem, vel gustationem (in quibus continetur quædam moralis conditio, cùm fieri debeat, vel ab emptore si sit gustatio, vel saltem coram si sit mensuratio, vel ponderatio) perit venditori, quia perit ante impletionem conditionis, & consequenter ante perfectum, seu absolutum contractum, periculum verò deteriorationis, & euentus meliorationis earum rerum ad emptorem pertinent, quia emptio, & venditio earum fit, earum prout fuerint tempore traditionis, quia eas emens, & vendens se exponunt euentibus fortuitis. Ita Hurtadus.

4. Sed magis clarè assero, si venderes, verbi gratiâ, decem modios tritici, duplicem seruum, &c. absque vlla designatione loci, ex quo deberent extrahi, ob cuiuscumque tritici à te possessi absumptionem, vel serui interitum non excusaris: quia estò omne triticum, quod possides absumatur, & omnes serui, quos habes, & ex quibus cogitabas venditionem perfecturus, pereant, cum alij serui, aliúdve triticum in rerum natura sit ex quibus venditio perfici possit, teneris *leg. in ratione l. 2. §. incertæ, ff. ad legem falcidiam, & leg. intendium, Cod. si certum petatur.* Si autem sub aliqua determinatione venditio instituta sit, vt si venderes decem modios tritici, ex his, quos habes congregatos, debent, vt ab hac obligatione excuseris, omnes absumi *leg. 1. vers. sed non sunt, ff. de periculo, & commodo rei vend. leg. 2. vers. cùm autem, Cod. eodem.* Sic Antonius Gomez *2. variar. cap. 2. n. 32. post medium.* Lessius *lib. 2. c. 21. dub. 12 n. 97.* Rebellius *lib. 9. q. 15. n. 14.* Emmanuël Sà *verb. Venditio, n. 27.* Molina *tract. 2. disp. 366. paulo post initium.*

5. Sed circa præsentem difficultatem in facti contingentia præter Doctores citatos, ne deseras recognoscere doctissimum Dicastillum *de iust. lib. 2 tr. 9 disp. 1. dub. 2. per totum*, vbi in hac materia, & doctrina ab ipso tradita quatuor colliguntur. Primò, periculum rei indeterminatæ in indiuiduo, pertinere ad venditorem quoad substantiam, quamuis periculum pretij, & valoris rei spectet ad emptorem. Vnde si tempore traditionis, aut mensurationis res in pretio decreuit, censetur decreuisse in damnum emptoris, perinde atque etiamsi deterior, aut melior fiat: damnum, & commodum videtur ad eundem emptorem pertinere, quia venditor solùm videtur obligari ad tradendam rem talis speciei, & emptor rem emit, prout erit tempore traditionis, subiiciens se periculo sentiendi incommodum, & etiam commodum, vt clarè colligitur *ex capite nauigans* citato.

6. Secundò, rem, quæ vendita fuit ad corpus, si pereat ante traditionem perire, emptori. Idcò si venditio fiat hoc modo, vendo tibi hoc dolium vini quingentis argenteis, & postea effundatur vinum, effunditur in damnum emptoris. Si verò venditio fiat ad mensuram, antequam mensuretur, atque etiam ante traditionem damnum erit venditoris. Propterea si in contractu dicatur vendo tibi hoc dolium vini tribus aureis in singulas mensuras, & postea vinum effundatur ante mensurationem, vel traditionem perit venditori;

7. Tertiò, colligit cui res pereat quando ex certo numero venditur vnum sub disiunctione, vt si dicatur vendo tibi hanc, vel illam ouem. Constat enim perire venditori, cùm omnibus saluis integrum erat tradere, quam vellet. Ergo par est vt si aliqua pereat ante traditionem, illi pereat. Quod si omnes pereant simul. aut successiuè nulla excepta, vna perit emptori. Consequenter emptor dare tenetur pretium, quamuis res sibi nondum fuerit tradita. Constat *ex leg. si in emptione, §. penultimo, ff. de contrahenda empt.* & ratione probatur; quia emptor aliis destructis habet ius, vt superstes sibi tradatur, respectu cuius perinde est, ac si venditio fuisset determinata in indiuiduo. Ergo par est, vt si pereat illa, ipsi pereat.

8. Et tandem quartò infert, si domus vendita incendio pereat, vel seruus moriatur, vel aliqua corporis parte lædatur post perfectam venditionem, damnum pertinere ad emptorem; idémque iudicium est quando fundus post venditionem ad corpus totius, vel ex parte perit alluuione fluminis. Si tamen per alluuionem aliquid fundo accrescat, accrescit emptori, vt ad quem incommodum spectat, spectet commodum. Vide etiam in facti contingentia circa omnia superius dicta Amicum *in Cursu Theol. tom. 5. disp. 21. sect. 11. per totam.* & Malderum *de iust. tr. 5. c. 2. dub. 13. per totum.*

RESOL. XXXIV.

An supradictus contractus Allameta *possit sapius renouari?* Ex p. 1. tr. 8. Res. 18.

§. 1. REspondeo affirmatiuè, citra fraudem, & affectum auaritiæ: quia subsequentes contractus cum requisitis suprapositis sunt etiam contractus emptionis, & venditionis. Itaque tempore mensis Augusti, si venditor non posset, neque frumentum, neque pretium soluere, potest celebrare denuò hunc contractum; & quoties non est soluendo, toties illud renouare: dum tamen habeat spem in præfixo tempore habendi aliquo pacto frumenta, vel pretium.

RESOL. XXXV.

An supradictus contractus dum renouatur, licitè postea in illo adiiciatur interesse sorti principali?
Et notatur interesse pœnarum nullo modo peti posse, vt

verbi gratia, aliquis nomine pœnæ tenetur aliquid soluere, si pœnam in tempore non soluit, non tenetur soluere interesse dictæ pœnæ. Ex p.1.tr.8. Resol.19.

§.1. NOster D. Andreas Molfesius *in sua summa, p.62.tract.12.c.7. n.113.* & P. Megala *2.2. lib.2.c.6.q.1.n.20.* partem tenent negatiuam. Hanc sententiam sequuti sunt Malderus *in 2.2.tract.5.c.3. dub. 12.* & Iacobus de Graffeis *p.1 lib.2.c.105.n.8.* Hondeus *cons.5.n.28.* Francus *dec.254.n.14.* Rodericus *de annuis reddit. lib.5.q.7. n.27.* & Decisiones nouissimæ Rotæ Romanæ *vol.1. dec.315. n.8.* Probatur ratione: nam hoc esset quædam superfœtatio, & anatocismus, iure prohibitus, vt vsuræ vsurarum, vt patet *ex l.vlt.C. de vsuris.* Secundò, si admitteretur interesse alterius interesse, res in infinitum progrederetur contra textum *l.vnicæ, vers. in aliis autem casibus. C. de sent. quæ pro eo, quod interest, profertur.*

2. Sed affirmatiuam sententiam probabiliorem esse censeo, quam tuentur Alphonsus Villagut *in tract. de vsuris, q.18.n.34.* Rota Genuensis *in dec.134.in fin.* Rota Mantuana, vt testatur Bursatus *lib.1.cons.68.n.12.* Beretta *cons.25.n.5.* Cagnolus *in leg. vnic. C. de sent. pro eo, n.46.* & nouissimè Scaccia *in tract. de commerciis, §.7.gl.2. à nu.19. vsque ad 59.* cum Polydoro Ripa *obseru.324.n.8.*

3. Et ratio est aperta: nam, sicuti primum interesse debetur: sic etiam debetur & secundum, & aliud deinceps, cùm nulla probabilis differentia afferatur inter vnum, & aliud interesse: decurso enim primo interesse, illud effectum est capitale, quo non restituto causatur nouum interesse, cùm creditor careat lucro, quod habuisset, si illud solutum sibi fuisset. Et hoc dicere voluit Signorolus *in cons. 65.* dum respondit, lucrum lucri deberi: quia, posteaquam lucratum est, illud lucrum facit sortem, & capitale.

4. Notandum est verò, interesse pœnarum nullo modo peti posse: vt, v.g. aliquis nomine pœnæ tenetur aliquid soluere, si pœnam in tempore non soluit; non tenetur soluere interesse dictæ pœnæ, vt optimè notat noster P. Molfesius *in summ. tom.2.tr.12.c.23.n.37.*

5. His suppositis respondeo: In hoc contractu, vt vulgò dicitur, *alla mesa*, sine vllo scrupulo concedere possunt Confessarij, vt interesse ratione lucri cessantis adiiciatur sorti principali. Vide Lessium *lib. 2. c.23. dub.9.n.85.* Sed ad alias, non minùs in praxi occurrentes difficultates deueniamus.

RESOL. XXXVI.

An si venditor tradidit rem emptori, & ipse non soluit pretium, possit recipere vsuras pretij pro ratione fructuum?

Et quid pro ratione damni emergentis, & lucri cessantis?

Et aliqua alia circa hoc aduertuntur. Ex p.3. tract.5. & Misc.1.Resol.115. aliàs 114.

Sup. hoc pro contraria diffic. quæ doctrina potest deseruire pro hac q. suprà lege Resol.18. & si placet, lege etiam Resol. eius not.

§.1. NEgatiuam sententiam in foro conscientiæ tenet Megala *in 2.2. lib.2.c.6.q.1.n.19.* vbi sic ait: Dico non licere venditori in foro conscientiæ vsuras, seu fructus pretij non soluti exigere, nec exactas retinere, nisi ob moram emptionis, damnum aliquod illi emergat, vel lucrum illi cesset, nam cùm sint vsuræ intrinsecùs malæ, semper erunt malæ, ita vt nec à legum dispositione, nec alia via iustè fieri possint. Ita ille, & ante illum Lessius *lib.2.cap.21. dub.13.n.109.* & Filliucius *tom.2.tr.35.c.8.n.276.*

2. Sed multi ex *l. vlt. ff. de periculo, & ex l.curabit. C. de act empt.* contrarium docent, & asserunt, quòd si venditor rem venditam tradat emptori, & emptor in mora sit tradendi pretium, siue totum, siue partem eius, non solùm ad pretium, aut partem pretij non soluti, sed etiam ad vsuras pretij non soluti cogendus erit, iuxta fructum pretij nondum soluti proportionem; vt si nihil pretij soluit, restituat omnes fructus; si dimidiũ vel tertiam partem pretij, tantùm soluat dimidium, vel duas tertias partes fructuum vltra pretium. Et ita docet Couarruuias *lib.3. var.resol. c.4. n.5.* Molina, Binsfeld. Sà, quos adducit Tannerus *in 2.2. disp.4.q.7. dub.2. n.48.* asserentes, dictas leges procedere etiam in foro conscientiæ, & illas ab vsura liberant.

3. Sed in hac quæstione mihi placet opinio Ferdinandi Rebellij *p.2. lib.9.q.16. sect.1. n.11.* vbi prædictas leges ab vsura excusandas esse putat, non ex parte dilatæ solutionis, sed ex eo quòd propter moram culpandam, siue culpam non soluendi pretium in pœnam morosi emptoris actionem in foro externo, venditori concedere voluerunt, ad exigendos omnes fructus, quos emptor percepisset, vel percipere potuisset ac per negligentiam non percepit, à tempore moræ iuxta propositionem pretij non soluti. Ex quibus infert *n.14.* quoad forum conscientiæ, non esse cogendum dictum emptorem ad prædictos fructus, siue vsuras pretij soluendas, ante cõdemnationem; cùm id in pœnam pro culpa à iure decernatur, & pœna non debetur ante iudicis sententiã.

4. Nota etiam cum dicto Rebellio *n.13.* quòd in foro conscientiæ si venditor nollet iudicialiter exigere dictam pœnam à iure statutam, id est, fructuum restitutionem, sed tantùm lucrum cessans, vel damnum emergens, emptor in conscientia illud compensare tenetur ante illam iudicis condemnationem, cùm sit damnum datum ex peccato contra iustitiam commutatiuam, nempe ex mora culpabili. Ita Rebellius.

5. Ex quibus patet responsio ad argumentum Megalæ. Non enim illæ leges in tali casu tribuunt vsuras venditori, sed pœnam moroso debitori imponunt soluendam venditori. His tamen non obstantibus, prima opinio est probabilior, non tamen damnarem hanc secundam sequi volentem; est enim probabilis. Vide etiam circa præsentem quæstionem Azorium *tom.3. lib.8.c.15.* & Nauarram *de rest. lib.3.c.2.n.18.*

RESOL. XXXVII.

Pluries quæsitum à me fuit, an contractus, qui vulgò dicitur Apagare, & Consignare, *& in hoc Regno Siciliæ frequenter celebratur sit licitus, & non vsurarius?*

Et pro praxi, & intelligentia huius contractus prius aliqua notantur. Ex p.1. tr.8.Resol.65.

§.1. NOtandũ est pro praxi huius contractus, quòd ita celebratur. Ioannes, verbi gratiâ, mense Ianuarij habet centum modios frumenti, quos vendit Petro, & non tradit nunc, quando celebratur contractus; sed obligat se illos consignare mense Iulij, quãdo Petrus emens soluet pretium, quod ipsi contrahentes taxant mense Ianuarij quando faciunt contractum: pretium autem non est illud, quo valebunt frumenta mense Iulij, neque quo valent nunc mense Ianuarij, sed illud, quod taxant contrahentes mense Ianuarij, & solent ex communi consensu hoc modo definire pretium soluendum. Hoc pretium verò ita taxatur, vt si mense Ianuarij tempore contractus, modius frumenti valeat quadraginta tarenis, ipsi determinant, & conueniunt, vt mense Iulij soluantur, v.g. quadraginta tres tareni, augendo aliquid vltra pretium currens tempore contractus: atque ita taxato pretio maiori, qui valet de præsenti, vendit frumentum consignandum, & soluendum, quando consignabitur mense Iulij.

2. Notandum secundò, quòd est proprium, & speciale in hoc contractu, vt Ioannes venditor frumentorum consignandorum mense Iulij, teneatur illa dare Petro emptori, quoties petierit medio tempore, à Ianuario ad

ad Iulium, & toto illo tempore medio dicta frumenta stant periculo, & expensis Ioannis venditoris: si verò transierit Iulius, & Petrus non acceperit frumentum, Ioannes tunc debeat aduertere, & cogere Petrum, vt illud accipiat, aliter protestatur de interesse, & expensis, & periculum deinceps frumenti, erit penes Petrum. His ita notatis.

3. Dico, quòd si iste contractus celebretur inter eos, qui realiter, & verè emunt frumenta, & non fictè, vt ex tali fictione lucrentur; nam alioquin iurarent falsum: dico, inquam, quòd talis contractus est licitus, & non vsurarius. Probo primò: nam est contractus veræ emptionis, & venditionis. Secundò, illud plus, quod accipitur vltra pretium currens, Ioannes licitè accipit sine aliqua iniustitia: quia illos duos, vel tres tarenos accipit pro expensis, laboribus, & periculis, quæ subit conseruando frumenta ad mensem Iulij. Tertiò, in hoc contractu adest æquale, & probabile periculum, tam venditoris, quàm emptoris: nam in mense Iulio potest pretium esse maius, vel minus: ergo vterque subit periculum lucrandi, vel perdendi. Quartò, in hoc contractu est quædam species contractus, quæ vulgò dicitur, *arrificare*: ex eo, quòd venditor, & emptor taxant pretium de præsenti in mense Ianuarij, & exponunt se periculo, vt mense Iulij perdant, vel lucrentur propter æquale, & probabile periculum, cui se exponunt: talis verò arrificatio, vt vulgò dicitur, stante periculo probabili euentus lucrandi, & perdendi licita est: ergo licitum erit etiam illud plus, quod ex tali arrificatione datur, & accipitur. Propter has rationes Confessarij sine vllo scrupulo possunt talem contractum, tanquam licitum, & tutum in praxi consulere, & admittere, salua semper, &c,

RESOL. XXXVIII.

An liceat vendere pretio currenti tempore solutionis? Et notatur non esse licitum vendere triticum, vel aliquid aliud pretio præsenti cum pacto, vt cum solutio fiat, tempore præfixo, sit in ipsa specie tritici, vel in pecunia ad electionem venditoris? Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Resol. 2.

§. 1. Affirmatiuè respondet Caietanus *in* 2. 2. *q.* 78. *a.* 2. & *ibid. in select.* Franciscus Victoria cum multis recentioribus Thomistis, quia tempore solutionis dicitur perfecta venditio. Et hanc sententiam probabilem esse putat Sotus *de iust. lib.* 6. *q.* 4. *a.* 2.

2. Sed ipse contrariam tenet, si non eras seruaturus merces tempore solutionis, cum communi Doctorum. Dicendum est igitur, posse quem vendere credito pretio currenti tempore solutionis, si pro tunc seruaturus erat illas merces. Tamen in tali casu rectè notat la Cruz *in direct. p.* 1. *pr.* 7. *q.* 5. *dub.* 7. *concl.* 2. posteà de pretio deducendas esse expensas, quæ faciendæ erant, verbi gratiâ, pro conseruando tritico, & pericula, si quæ probabiliter timentur in eius conseruatione. Item habenda erit ratio pretij, quo res in Maio, verbi gratiâ, æstimarentur, si vsque tunc seruarentur; nam si mille cori tritici in Maium seruantur, ex copia vilescet pretium. Hæc ille, quæ sunt valdè menti tenenda. Sed circa præsentem quæstionem, vide Molinam *disp.* 355. Medinam *de restit. q.* 38. Rebellium *p.* 2. *lib.* 9. *q.* 11. Aragon. *in* 2. 2. *q.* 77. *art.* 4. & ibidem Salonium *controuers.* 22. & alios.

3. Notandum est etiam cum Villalobos *in summa, tom.* 2. *tract.* 11. *difficult.* 6. *num.* 3. [que no es licito vender el trigo apreciado al precio, que vale al presente, con pacto de que se pague para tal tiempo en trigo, ò en dinero, como mas quesiere el que le vende; porque en tal caso el que vende posuit spem in tuto, esto es que assegura su negocio, y no se pone à peligro de perder, pues ha de escoger; y el otro si.] Ita ille, & ante illum Rebellius *p.* 2. *lib.* 9. *q.* 11. *n.* 12. in quo multi Barones, & negotiatores miserrimè decipiuntur.

RESOL. XXXIX.

Vtrùm licitum sit percipere lucrum cessans ex mutuo, si compensetur alio lucro, quo caret mutuans, si non mutuaret? Ex p. 1. tr. 8. Resol. 34.

§. 1. Respondeo, esse licitum, & vsuram. Vnde colligitur esse vsurarios mercatores, qui vendentes credito, accipiunt aliquid vltrà pretium rigorosum, dicentes, se id accipere ratione lucri cessantis, eò quòd si statim eis solueretur merces pretio summo, aut medio; tantumdem, aut plus lucrarentur, quàm recipiant vltrà sortem; aliunde enim hoc lucrum compensatur: nam vendendo ad creditum, quod virtualiter est mutuare, plures habent emptores, pluréque res vendunt; & ita compensatur luctum, quod vendendo numerata pecunia haberent. Sup. hoc intrà lege doctrinam Resol. 66. 67. & 77.

2. Et ita docet Salas *tract. de vsuris, dub.* 20. *n.* 5. & ante illum Molina *tom.* 2 *tract.* 2. *disp.* 316. *n.* 4. vbi sic asserit: [Si hi homines solùm venderent pecunia statim numerata, certè in fine anni non tot merces vendidissent, quot vendunt, vendendo simul credito: quia longè pauciores emptores habuissent. Neque ex eo, quòd credito multis vendant, nullum lucrum eis cessat; quod habuissent, si solùm negotiari vellent pecunia statim numerata: quin potiùs eis lucrum accrescit, si intra limites iusti pretij credito vendant eis, qui non habent pecuniam præsentem, qua emant: quoniam vltrà alios, his etiam vendunt quibus non vendidissent, nisi credito vellent eis vendere.] Ita Molina.

3. Quod etiam antea docuerat Michaël de Palatio *lib.* 4. *de contract. c.* 4. *dub* 5 vbi multa adversùs dictos mercatores adnotauit; & præsertim, quòd vendendo ad creditum, vendunt merces, pretio rigoroso: quod non haberent, si pecunia numerata illas venderent. Notent hæc Confessarij: quia hic casus passim in praxi occurrere solet, maximè cum illis, quos nos vulgò vocamus *Panneri*, & *Merceri*. Sed apponam hîc alium casum, etiam in praxi sæpiùs occurrentem.

RESOL. XL.

Olim hac quæstione tentatus sum, Vtrùm sit licitum exigere aliquid suprà iustum pretium ratione periculi sortis, cui interdum vendens credito exponitur, & hoc sine onere restitutionis? Ex p. 1. tr. 8. Resol. 57.

§. 1. Non est tam facilis hæc quæstio, vt multis forsitan videtur: nam sine peccato, & onere restitutionis hoc fieri posse mordicùs negant hi omnes, Sotus *de iust. lib.* 6. *q.* 4. *a.* 1. *dub.* 2. Navarrus *c.* 23. *nu.* 81. Lopez *in instr. p.* 1. *c.* 220. Palac. *de contr. lib.* 4 *c.* 3. *concl.* 8. Garzias *de contr. lib.* 1. *c.* 23. Toletus *de septem peccatis. c.* 5 Azorius *p.* 3. *lib.* 8. *c.* 8. *q.* 7. & Rebellius *de oblig. iust. p.* 1. *lib.* 9. *q.* 12. *n.* 1. qui validissimis rationibus probat hanc sententiam, ex quibus aliquas accipe: Vsurarius eris, si cogas mutuatarium ad ineundam tecum assecurationem eiusdem mutui, etiam pro vilissimo pretio, vt patet *ex c. nauigantis, de vsuris* Ergo à fortiori vsurarius eris, si non mutues alteri, nisi sub obligatione reddendi aliquid vltrà sortem pro periculo, cui mutuum exponis: & eadem ratio in credito militat. Consequètia probatur: nam vtilior videtur debitori, & minùs onerosa prior; quàm secunda obligatio. Secundò: quia nec timor periculi, nec ipsum periculum de non soluendo Sup. hoc in Resol. seq.

mutuo, vel credito, est secundum se vendibile; sed est consequens, siue accessorium ad vtcumque. Probatur antecedens, nam periculum istud ex sui natura solet præcaueri per pœnam impositam, vel per fideiussores: ergo vendi non potest. Hæc, & alia argumenta adducit Rebellius.

2. Sed contraria opinio visa est probabilis his omnibus, Medinæ *de rest. q. 38. causa 3. & 4.* Petro à Nauarra *lib. 3. de rest. c. 2. p. 1. dub. 11. n. 105. & part. 2. c. 3. dub. 10. num 342.* Valentiæ *tom. 3. disp. 5. q. 10. punct. 2. concl. 4.* Emanuëli Sà *verb. venditio, num. 3.* Rodriquez *in summa, part. 2. c. 83. num. 3.* & Leonard. Lessio *lib. 2. c. 21. dub. 6. num. 54.* & aliis quos citat, & sequitur Sanctarellus *in suis resol. p. 1. q. 4. num. 17.* & Salas *tract. de vsuris, dub. 27. num. 3.* Nec desunt rationes pro hac opinione. Nam, exponere se tali periculo, est pretio æstimabile: ergo pro eo potest aliquid exigi. Deinde, venditor potest petere fideiussorem, qui, vt periculum illud in se suscipiat, potest iustum pretium stipulari: ergo, si emptor cupiat venditorem illud in se suscipere, poterit venditor iustum eius pretium exigere. Nota tamen, quòd hoc periculum debet esse verum, & non fictum. * Et si quæris, quale erit eius iustum pretium, respondeo, totum id, quod tu libenter alteri dares, ad simile periculum redimendum.

*Sup. hoc suprà in Resol. 26. prope finem, à vers. optima & in alio §. eius not.

RESOL. XLI.

An licitum sit propter periculum in recuperanda sorte aliquid aliud exigere?

Idem quæritur, si aliqua res ad creditum vendatur. Ex part. 1. tr. 8. Resol. 37.

Sup. hoc in Resol. præterita.

§. 1. REspondet negatiuè Ioan. de la Cruz *in direct. consc. p. 1. præcept. 7. q. 5. dub. 6. concl. 2.* vbi ita ait: [Non licet mutuanti exigere aliquid pro periculo, & metu recuperandi debitum. Ita Soto, Bannez, & alij, quos refert, & sequitur Lopez, & oppositum ait esse periculosum in fide: quia *in cap. nauiganti, de vsuris*, definitur, esse vsurarium, qui recipit aliquid vltra sortem, ex eo, quòd suscipit in se periculum mutui. Nec est eadem ratio de fideiussore, & assecuratore, quibus licet aliquid accipere pro periculo assecurationis: quia ista sunt pretio æstimabilia, cùm interueniat obligatio ciuilis ex parte fideiussoris: at periculum metus mutuantis non est quid separatum à mutuo, & sic gratis præstandum cum mutuo.] Ita ille. Et ita etiam hanc opinionem docet ex Societate IESV Rebellius *p. 2. lib. 9. q. 12.* Toletus *de 7. peccat. mort. c. 51.* & alij penes Salam *tract. de vsur. dub. 22. num. 1.*

2. Sed ipse *num. 3.* rectè contrariam sententiam docet, citans plures Doctores, quibus ego addo Bonacinam *de contract. disp. 3. q. 2. punct. 4. num. 18.* Filliucium *tom. 2. tr. 35. c. 5. num. 112.* & Malderum *in 2. 2. tr. 5. c. 3. dub. 14.* Et ratio est: quia hoc pertinet ad indemnitatem mutuatoris; qui tamen non debet hoc facere cum grauamine mutuatarij, quale erit, si volente mutuatario tradere pignus, aut adducere sufficientem fideiussorem, non contentus his cautionibus, præscribat ei, vt secum super periculo paciscatur.

3. Aduertendum est tamen, quòd tale periculum debet esse verum, & graue; & non leue. Ad argumentum Ioan. de la Cruz, & aliorum, respondeo, illos nimis licentiosè loquutos fuisse. Et *ad cap. in ciuitate*, quod adducunt, respondetur, quòd nullo modo casus noster ibi attingitur: sed Pontifex tantùm declarat, eos peccatum incurrere, qui ideò rem cariùs vendunt, quòd expectet ad tempus solutionem: nisi probabile sit, tempore solutionis valituram plus minúsve eo pretio maiori, quo nunc venditur. Imò textus iste facit pro nobis: nam permittit, venditorem posse exigere vltra pretium aliquid; quia se exponit periculo admittendi lucrum: ergo similiter mutuans potest aliquid recipere pro periculo, cui se exponit. Et ita notant Doctores citati. Sed ex veritate huius conclusionis pendet decisio cuiusdam casus in praxi sæpiùs occurrentis: ideò quæritur.

RESOL. XLII.

An quis possit vendere equum, torquem auream, vel aliquid aliud vltra iustum pretium, & hoc cum conditione, vt emptor illud soluat, cum vxorem duxerit? Ex p. 1. tr. 8. Resol. 38.

§. 1. AGit de hac quæstione noster P. Megala *in 2. 2. lib. 2. c. 6. q. 4. n. 139.* & ex professo *in cons. 70.* vbi sententiam affirmatiuam docet ex principio *in superiori Resolut.* allato; nempe, quia ratione periculi licitum est exigere aliquid vltra iustum pretium, quidquid alij contradicant. Sed addit, quòd quinque conditiones sunt necessariæ pro iustitia istius contractus: Prima, vt periculum sit reale, & non imaginarium. Secunda, vt sit graue. Tertia, vt fiat sine scandalo ob suspicionem palliandi vsuras. Quarta, vt manifestetur emptori, ratione periculi emendi vltra iustum pretium. Quinta, vt argumentum pretij sit proportionatum periculo. Itaque, cùm in nostro casu adsit periculum admittendi capitale, non solùm ob mortem emptoris; sed etiam, quia fieri potest, vt ipse ob multa, quæ contingere possunt, vxorem non ducat, & nullum quoque ex tali contractu sumatur scandalum, cùm passim efficiatur; sequitur, quòd si concurrant supradictæ conditiones, licitus erit talis contractus.] Ita noster Megala. Qui etiam, & optimè, existimat in hoc casu graue periculum illud esse, quòd conditio adimplenda pro soluendo pretio ex simplici voluntate emptoris dependet. Non reticebo tamen, supradictas venditiones sæpiùs esse illicitas: quia augmentum pretij non est periculo proportionatum: quod quando tale sit, relinquitur arbitrio boni viri circunstantias attendentis.

Quamuis non plenè sup. hoc, longe tamen infrà doctrinam Resol. 84. & si placeat etiam Resol. 83. & 85. in tr. 4.

RESOL. XLIII.

An contractus innominati pariant obligationem in foro conscientiæ, vel detur eis locus pœnitentiæ, vt disponunt iura Ciuilia? Ex p. 9. tr. 9. & Misc. 4. Resol. 12.

§. 1. SVppono quòd Contractus nominati pariunt non solùm exceptionem, sed etiam actionem, & obligationem ciuilem: Contractus autem innominati exceptionem pariunt, actionem verò, & obligationem ciuilem non item. Ita expressè *l. 1. & l. 7. Iuris gentium ff. de pact. in princ. ibi.* Quæ pariunt actione in suo nomine non pariunt. Et infra §. Sed cùm nulla subest causa, hic constat constitui non posse obligationem & concludit I. C. Igitur nuda pactio obligationem non parit, sed parit exceptionem. Idem decernitur *l. diuersionis 45.* & ibi Gloss. & Paulus de Castro *& l. legem, Cod. de pact. & l. penult 27. eod.* & ita docet Gomez *lib. 2 Var. cap. 8. num. 4.* & alij communiter. Difficultas ergo est, an sit tutum in conscientia sequi Ius ciuile, & doctrinam de pœnitentia in contractu innominato? Et negatiuam sententiam tenet Pater Oñate de contractibus, *t. 1. disp. 2. sect. 1. n. 101.* vbi sic ait: Ratio verò, cui nominati contractis actionem pariant, innominati non pariant, immediata non potest esse alia, nisi quia Ius ciuile ita disposuit. Ius inquam ciuile: nam Ius naturale etiam innominatis córactibus obligationem, & actionem dedit coram Deo, & in foro conscientiæ, quod valdè notandum, & memoriæ commendandum

dandum est, & est etiam certissimum. Primò, quia contractus innominati sunt veri contractus: ergo obligationem, & actionem naturalem saltem pariunt. Sed hanc naturalem obligationem Ius positiuum nullo modo annullauit; nam licet pactis nudis, & contractibus innominatis non assistat, addendo eis obligationem, & actionem ciuilem, non tamen resistit, auferendo ab eis obligationem, & actionem naturalem. Nec vlla est lex, quæ talem irritationem contineat: nec illa lex esset expediens. Nam contractus innominati, & pacta nuda ex sua generali ratione nullam continent turpitudinem, quin potius sunt frequentius valdè vtilia, & in vsu frequentissimo cuiuslibet Reipublicæ: ergo hodie quoque hæc pacta, & hi contractus retinent suam naturalem obligationem, & actionem, licet ciuilis eis negata fuerit. Ita ille. Et ideò Pater Molina *disp.* 258. *de Iust. & Iur.* existimat, leges à nobis citatas de repetitione eius, quod datum est ex contractu innominato, fouere peccatum, & multiplicare lites, proindeque & posse, & debere à Romano Pontifice abrogari. Sicut propter eandem causam ab Hispaniæ Regibus sunt reprobatæ; & non est concessa in illis pœnitentia, cùm sit contra conscientiam positiuè concedere, vt homines pacta conuenta non obseruent.

2. His tamen non obstantibus, nouissimè Pater Vvadingus *tract. de Contract. disput. 6. dub. 1. §. 3. n. 2.* docet, Ius ciuile nihil statuisse in hac parte contrarium iustitiæ, aut fouens peccatum, & vt res explicet clarè, notat, aliud esse promissionem de celebrando contractu, aliud conuentionem, vel promissionem de eo dando, quòd est obiectum contractus, v. g. Si promittam me tibi traditurum talem equum, est pactum nudum, & promissio de contrahenda emptione; ita quoque in proposito potest esse pactum nudum, & promissio de incunda die crastino permutatione; vt promitto me cras tecum conuenturum de permutatione mei frumenti cum tuo vino, & illud non est contractus permutationis, nec habet vllum fauorem Iuris, sed obligat instar aliorum pactorum; nec admittit pœnitentiam, cum in iure non habeatur quicquam, nisi de ipso contractu: de promissione verò ponendi contractum nihil statuitur. Vnde argumentū de obligatione naturali ex nudo pacto, in præsenti difficultate habet locum, & Iura loquentia de contractibus innominatis non euertit. Post pactum nudum de contrahendo sequitur contractus, vt si dicam, dabo tibi centum, si hoc pro me facias, altero promittente fit contractus, de quo est præsens controuersia, an possit vna pars, altera inuita, resilire? Pro quo notat secundò, licet obligationes contractuum sint iuris naturæ, tamen variis modi subesse Reipublicæ; & menti contrahentium: Respublica enim aliquando tacit aliquos ad contrahendū inhabiles; aliquando ipsos contractus sine certis solemnitatibus initos facit irritos, & sine obligatione: aliquando facit contractus patere debilē obligationem, & ad arbitrium dissolubilem, altera parte manente obligata. Sic diximus contractus cum pupillis, & minoribus initos posse ad arbitrium pupilli, vel dissolui altera parte inuita, vel haberi ratos, quare ergo non potuit ius statuere contractus aliquos sic celebrari, vt obligationem parerent ante rei traditionē vtrinque factam, sub conditione tamen, si modo non resilirent, & si contingeret vnam partem citiùs implere contractum habendo rem, posset efficaciter obligare alteram partem manente libertate resiliendi: sicut de facto minor efficaciter sibi obligat maiorem, & tamen vicissim non obligatur efficaciter, & partes quando contrahunt, sciunt se sub hac conditione contrahere, propterea que non possunt quæri, si alter vtens iure suo reuocet, aut datum repetat quando, videt sibi prospectum à iure, vt in damno non sit, & quodcumque occasione contractus, ex suis bonis perdidit, refundatur per illum, qui repetit. Vnde omnibus rectè perpensis iudico ius ciuile nihil hac in parte iniquum constituisse. Deinde, si reperiretur iniquitas, mirum est id non aduersum à Iure Canonico, nec reprobatum. Solet enim alia, quæ periculum peccati continent, in legibus ciuilibus corrigere, provt videmus in præscriptionibus, & aliis. Hucvsque Vvadingus, cuius sententiam probabilem. Ego existimo, licet priori sententiæ, vt communiori adhæream.

RESOL. XLIV.

Petrus mutuo dedit Ioanni vncias centū per duos annos, ita vt intra id tēpus repetere non posset dictas vncias 100. Quæritur modo, an Petrus possit aliquid accipere non pro mutuo, nam esset vsura; sed pro illa priuatione non repetendi dictas pecunias per illud tempus duorum annorum? Ex p. 1. tr. 8. Res. 48.

§. 1. LVdouicus Molina *de iustit. tom. 2. tract. 2. disp.* 308. *num.* 8. Layman *in Theol. mor. lib. 3. sect. 5. tract. 4. cap. 16. num.* 8. Turrianus *in 2. 2. tom. 2. disp.* 61. *dub. 3. num.* 6. & Salas *tract. de vsuris, dub. 9. num.* 12. negatiuè respondent; & contrariam sententiam, nouam, & periculosam in fide vocant. Nam, ait Molina, est falsum fundamentum, cui innititur opinio contraria, nempe, mutuare ad annum, verbi gratiâ, esse mutuantem inducere super se obligationem in futurum: nam hoc non est inducere super se obligationem aliquam; sed ex sua liberalitate concedere beneficium mutui in totum id tempus. Sed hoc assumptum Molinæ mihi displicet: nam, vt notat Salas, *vbi suprà*, negari non potest, ex vi illius contractus mutuantem manere obligatum ad non repetendā pecuniam toto eo tempore. Ergo, vt quis non possit mutuatam pecuniam repetere ante tale tempus, non est, vt voluit Molina, liberalis donatio, sed etiam aliqua obligatio.

Sup. hoc in duabus Res. seqq. & infrà ex Res. 109. lege §. ponit. ad medium. & vers. Sed, & in tom. 8. tr. 1. ex Res. 30. quæro quarto, & seq.

2. Adde, quòd, vt benè ait Lessius, *vbi infrà*, non solùm dantur obligationes ad actus positiuos, sed etiam ad priuationem actuum. Igitur ipse Lessius *lib. 2. c. 19. dub. 14.* probat hanc sententiam his rationibus. Primò, quia contraria sententia videtur noua, nec illa apud Authores reperitur. Secundò, quia carentia pecuniæ, & obligatio non repetendi ante aliquod tempus, est quid intrinsecum ratione mutui, alioquin mutuum non differret à precario. Vide etiam Malderum *in 2. 2. tract. 5. cap. 3. dub. 15.*

3. His tamen minimè suffragantibus, affirmatiuam sententiam tenet expresè Petrus de Ledesma, publicus Lector S. Thomæ in Vniuersitate Salmantina, *in sua summa, part. 2. tract. 8. cap. 35. concl. 4. fol. mihi* 457. Sed quia codex non ita facilè inuenitur, ponam hîc eius verba.

4. [La segunda difficultad es, quando vno præsta mil ducados con obligation de no los boluer à pedir en tanto tiempo, ò por algun espacio de tiempo, si seria vsura lleuar precio. La razon de dudar es, porque si el lleuasse mas que el principal, lo lleuarà por razon del empresti to, luego vsura seria lleuarle. Confirmase, porque siempre, que ay empresti to, ay por lo menos obligacion virtual de no pedir el empresti to por algunos dias, luego si por la obligacion de no boluerle à pedir, se puede lleuar precio, siempre se puede lleuar precio por el empresti to.] Hoc est absurdum. Ergo.

5. [A esta difficultad se ha de responder, que si la obligacion de no lo boluer à pedir, es por mucho tiempo, se puede muy bien estimar con precio, y por razon de aquella obligacion se puede muy bien lleuar el iusto precio sin vsura ninguna. Esto enseñan los discipulos de S. Thomas, porque la tal obligacion es estimabile con precio.]

6. [A

6. [A la razon de dudar se responde , que en el tal caso no se lleua el dinero por el empréstito,sino por la obligacion de no lo boluer à pedir por mucho tiempo.]Hæc Ledesma.

7. Ad primum argumentum Lessij , posset aliquis respondere, non esse verum, hanc opinionem non extare apud Authores : nam , vt dictum est , illam tenet Ledesma : & forsitan,si Lessius illum vidisset, in hanc descendisset opinionem : nam eam, *vbi suprà* , probabilibus rationibus fulciuit.

8. Ad secundum respondetur,verum esse,quòd obligatio non repetendi pecuniam,ante aliquod tempus,sit de intrinseca ratione mutui;sed non ante tale , vel tale tempus,Quòd verò dicit,quòd si hoc esset,mutuum non differret à precario, negatur : nam mutuum à precario differt etiam alia ratione : in mutuo enim transfertur dominium,non autem in precario.

9. Sed, an hæc opinio sit probabilis,aliis iudicandum relinquo:mihi enim non placet.

RESOL. XLV.

An priuans se facultate repetendi pecuniam mutuam per tantum tempus , possit aliquid licite pro hoc exigere? Ex p.5.tr.13.& Misc.1.Resol.50.

Sup. hoc in Resol.præterita, & in Resol.seq.& infra ex Resol.109. lege §.Ponit. admedium.à vers.Sed.& in tom.8. tr.1. ex Resol. 30. §.Quæro quarto.& seq.

§.1. COmmuniter negatiuè respondent Doctores, quos ego citaui *in 1.part.tract.8.resol.48.* sed *ibi* adduxi pro affirmatiua sententia Petrum de Ledesma Dominicanum,cui nunc addo Cœlestinum *in compend. Theolog moralis, tract. 11. cap.5. quæst.2.* & quia hæc quæstio torquet Doctorum hominum ingenia,ponam per extensum eius verba ; sic enim ait : Quæres vtrùm ratione carentiæ pecuniæ, seu obligationis non repetendi ante certum tempus , possit aliquid exigi, vt si mutuem tibi mille aureos ad vnum annum , priuans me non solùm pecunia , sed etiam facultate repetendi per tantum tempus ? Ad hoc respondet Medina *C. de restit.quæst.32. §. inde referitur,* quòd sit licitum, tum, quia quælibet obligatio ciuilis est pretio æstimabilis: hic autem interuenit obligatio non repetendi ante tantum tempus.ergo,&c.Tum,quia hæc obligatio est onus quoddam indebitum,Ergo non teneor illud subire gratis , sed possum aliquid petere pro illo secundò ; tum quia sicut priuare se instrumento suæ artis est quid pecunia æstimabile , ita etiam onus carendi sua pecunia tanto tempore, cùm pecunia sit instrumentum mercatorum : tum denique , quia id postulat commune bonum Reipublicæ , nam cùm multi pecunia egeant,nec facile inuenire queant , qui velint mutuare gratis,partim ratione periculi sortis , partim ne se priuent commoditate variis modis negotiandi,& maximè per cambia,quæ hoc tempore vigent, æquum est vt mercatores spectatis omnibus circumstantiis communi consensu constituant certa pretia carentiæ pecuniæ,ex quibus ea carentia posset pro tempore pluris,vel minoris æstimari ; & hic videtur esse vsus plateæ Lugdunensis , quo mercatores quotidie conueniunt,& habita ratione copiæ , vel inopiæ pecuniæ , multitudinis cambiorum, mercimoniorum , & omnium lucrandi rationum , in quibus opus est præsenti pecunia,statuũt pretium sex, aut septem, octo, aut nouem, vel etiam decem in centum; pro eo quòd tanto tempore sua pecunia careant, nec ante terminum constitutum liceat repetere. Hæ sunt rationes speculatiuè consideratæ , quibus nititur hæc opinio , propter quas speculatiuè considerata probabilis videtur.Lessius *loco citato dub.16.* & etiam Reginaldus *lib.25.cap.12. num.246.* nec damnare audent mercatores,qui ita se gerere consueuerunt imò excusabiles esse aiunt, quamuis eam non esse in praxi admittendam tutius iudicent,ne aperiatur ostium vsuris prætextu periculi palliandis. Et vt ego referam quid sentiã de hac re dicam paucis , hanc opinionem mihi videri tutam in conscientia , & in praxi hoc tempore amplecti, & consuli posse , tum quia non ausim damnare tot mercatores timoratæ conscientiæ,qui id agunt,præsertim ex consilio virorum Doctorum, quos ipsi quotidie consulunt,quique dicunt, hoc licere,tum quia huic carentiæ pecuniæ, ordinariè loquendo, solent admisceri, & coniungi varij tituli , ex quibus suprà ostendimus posse in mutuo accipi aliquid vltra sortem , & primò illic reperitur periculum sortis admittendæ,periculum, inquam , non quidem incertum , sed probabile , vel quasi certum ; multi enim mercatores , qui secundùm vulgi opinionem existimantur ditissimi,telonio cedunt, ex quo creditore exponuntur periculo amittendi integram sortem , vel tertiam , aut dimidiam partem ; & hoc satis experientia constat,præsertim a decem annis. Secundò reperitur labor, diligentiæ, & molestiæ in parandis pecuniis mutuò dandis , qui titulus , vt docuimus suprà ex Valentia , est iustus , licétque ea ratione aliquid vltra sortem accipere. Tertiò reperitur etiam non rarò lucrum cessans , quia ex hac pecunia mercatores negotiarentur.His titulis accedit & titulus societatis , quam ineunt mercatores in negotiando. Hìc etiam interuenit donatio liberalis ; mercatores enim sponte donare malunt mutuatori aliquid vltra sortem, vt sic & consulant honori , & creditum seruent , quæ cedendo telonio amittunt , ac in hoc perinde se habent , ac qui, vt vitent naufragium,vel omnes merces, vel aliquam illarum partem dimittunt in mare,nam etsi hæc proiectio videatur inuoluntaria , tamen absolutè est libera;ita etiam hæc donatio lucri, suprà sortem est absolutè libera:non coacta.Et hæc omnia docet Cœlestinus *loco citato.*Sed an probabiliter,iudicent alij.Vide me ipsum in citata resolutione.

RESOL. XLVI.

An ratione carentiæ pecuniæ , seu obligationis non repetendi pecuniam ante tempus præscriptum , possit quis sine vsura aliquid accipere ? Ex p.8. tract.7. & Misc. Resol.63.

Sup.hoc in duabus præcedentibus Resol.& in alijs earum notationum.

§.1. AFfirmatiuam sententiam me docere *in part.1. tract.8.resol.48.* obseruat nouissimè P. Hurtadus *de Iust.disp.3.de mutuo. dissic.11.* Sed fallitur vir doctus & amicissimus : nam in dicto loco , vt legentibus patebit , ego tali sententiæ non adhæreo, vt rectè notauit Eminentissimus Dominus meus Cardinalis de Lugo *tom.2. disp.25. sect.3.nom.16.* vbi sic ait. Diana relatis hinc inde sententiis , & Authoribus, nihil definit ; & ideò nunc absolutè negatiuam sententiam teneo , quam tuetur Hurtadus, & Cardinalis Lugo *locis citatis*,quibus adde P.Dicastillum *de Iust. & iure,lib.2. tract.10.dub.8. per totum.* Et affirmatiuam sententiam, nouam, inauditam , & periculosam in fide vocant aliqui. Et Cardinalis Lugo falsissimam putat,quia, ait ille,si vera esset,nullus contractus esset re ipsa vsurarius, sed solùm per accidens , propter ignorantiam contrahentium, qui nescierunt distinguere titulum lucri:nam re ipsa idem illud lucrum , quòd propter mutuum illicitè exigunt , potuissent licitè exigere , non propter mutuum, sed propter obligationem nouam superadditam non repetendi mutuum intra tantum tempus:quare omnes leges,& prohibitiones in hac materia inutiles essent , cùm id totum semper alio titulo licitè fieri posset , & reduceretur vno verbo tota controuersia de vsuris ad quæstionem de nomine inutilem omnino ad forum conscientiæ , in quo omnes iidem contractus, qui reprobantur , liciti essent , addito illo solo verbo: Ego nolo lucrum pro mutuo, sed pro obligatione, qua

vltra

vltra mutuum me obligo ad non repetendum illud intra tantum tempus. Ratio verò huius sententiæ est, quia si mutuans, v. g. dando 100. priuauit se facultate negotiandi & lucrandi cum illa pecunia, postea redditur illi æqualis pecunia cum facultate negotiandi, & lucrandi cum illa, quæ facultas æquialet facultati illi, qua se priùs priuauit ad tempus, sicut pecunia reddita æquiualet pecuniæ datæ, totum ergo illud onus soluitur, & compensatur reddendo ei tantumdem, nec restat aliquid, pro quo ampliùs soluendum sit.

2. Dices, si pecuniam mutuo non dedisset, nec se obligasset ad non repetendam hoc anno, habuisset hoc anno potestatem lucrandi, & habuisset etiam anno sequenti, quando mutuum redditur, non tamen hoc anno; ergo obligatio carendi hoc anno non compensatur, sed manet sine vlla satisfatione, nisi pro ea aliquid ampliùs detur. Respondetur, non minus valere pecuniam redditam anno sequenti cum potestate vtendi illa toto tempore sequenti, quàm valeat pecunia data, hoc anno cum simili potestate, sed vtramque facultatem apud homines reputari eiusdem omnino æstimabilitatis, & pretij. Quod quidem in omnibus aliis materiis manifestè constat: si enim vendas fundum, vel agrum tuum hodie, das illum cum facultate colendi illum, & percipiendi fructus hoc anno, & toto tempore sequenti: si autem non vendas agrum hoc anno, sed anno sequenti, cum facultate colendi illum tempore sequenti, non ideo debes tollere aliquid de pretio, sed tanti potes agrum vendere anno sequenti quanti hoc anno cum vendidisses: non ergo minus valet facultas vtendi agro toto tempore sequenti, quam valeret eadem facultas anno præterito, licèt non detur modò cum facultate illa vtendi anno præterito, cum qua ager datus fuisset anno præcedenti: alioquin omnia bona immobilia, quantumuis in se inuariata, & æquè bona manerent, debent decrescere quotidie in pretio, quia semper vendentur cum minori facultate, nempe sine facultate ad vtendum tempore præcedenti: quod tamen constat esse falsum, cùm prædium semper retineat æqualem valorem, quoties datur cum facultate vtendi toto tempore sequenti. Ratio autem videtur esse, quia quando ex parte temporis sequentis, datur vsus sine termino, pro nihilo reputatur, quòd præcesserint iam alij anni, quibus emptor vti non posset, cùm adhuc restent tot alij anni, quibus ipse, & eius successores possint in perpetuum vti re illa. Et hæc omnia docet Lugo *vbi supra, num.* 17. & 21.

3. Nec valet dicere, quòd qui se priuat suo instrumento ad aliquod tempus, potest pecuniam accipere; quia hæc priuatio est pretio æstimabilis; sed qui mutuò dat pecuniam, priuat se illa, quæ instrumentum est generale ad multa: ergo potest aliquid accipere ratione illius priuationis.

4. Respondeo disparem esse rationem, quia, qui se priuat suo instrumento per aliquod tempus, locat illud retento dominio apud se; qui verò mutuando se priuat pecunia, cum per mutuum transferatur dominium in mutuatarium, non potest aliquid exigere pro carentia, & pro vsu rei alienæ præcisè alio iusto titulo. Vnde ex his manent soluta argumenta cuiusdam recentioris, qui nixus auctoritate Medinæ excusat huiusmodi lucrum ab vsura reddi iustum; nempè si sit intuitu translationis dominij, & priuationis eiusdem, non autem intuitu mutui; omne enim dominium rei vtilis, qualis præsertim est pecunia, est pretio æstimabile: sicut etiam priuatio eiusdem rei vtilis. Et sicut est pecunia æstimabile, quòd artifex priuet se instrumento suæ artis: non alia ratione, nisi quia priuat se aliquo, quo vtitur in ordine ad aliquam propriam vtilitatem: ita etiam est pretio æstimabile, quòd aliquis priuet se pecunia, cùm ea quisque vtatur in ordine ad omnem vtilitatem.

5. Sed hæ rationes aperiunt ianuam vsuris, & à Cardinali de Lugo, & Dicastillo, vt *supra* visum est, refelluntur.

6. Dico igitur quòd mera carentia pecuniæ, seu mera obligatio non repetendi est intrinseca ipsi mutuo (vt distincto à precario) quod debet gratis fieri, quia ei sufficienter satisfit solutione sortis; ergo pro ea carentia, seu obligatione nihil potest exigi supra sortem, sicut nec pro mutuo, quamuis dicta obligatio sit ad non repetendum intra multum tempus, quia obligatio non repetendi intra aliquod tempus ex conuentione assignatum, siue multum, siue parum, est de intrinseca ratione mutui, aliàs pro obligatione non repetendi intra vnam horam, posset aliquid vltra sortem accipi, quia ad intrinsecam rationem mutui sufficit obligari ad non repetendum intra dimidiam horam. Ergo, &c.

7. *Nota* tamen quòd post hæc scripta inueni Trullench. *in Decalogum. tom* 2. *lib.* 7. *c.* 19. *dub.* 12. *in fine*, dixisse me circa præsens dubiũ cum Ledesma affirmatiuam sententiam docere, sed falsò hoc mihi tribuit cum Hurtado *vbi supra*; & licet ipse negatiuam sententiam teneat, tamen opinionem affirmatiuam Ledesmæ non putat improbabilem, sed Doctores non solùm improbabilem putant, sed illam acriter censurant.

RESOL. XLVII.

Petrus mutuauit centum Ioanni, quæritur, vtrum possit cum eo pacisci, vt sibi statim reddantur quinque ratione lucri cessantis?

Et aduertitur duplici er posse fieri pactum, de lucro cessante in mutuatione. Exp. 2. tr. 15, & Misc. 1. Res. 50.

§. 1. ANimaduertendum est cum Petro Nauarr. *de rest. lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 303. & aliis de lucro cessante dupliciter posse fieri pactum; vno modo indeterminatè, vt scilicet interesse quomodocumque postea euenerit, mutuatarius teneatur, quantum ipsum fuerit, resarcire. Altero modo pactum fieri potest determinatè, nempe paciscendo à principio de certo pretio, quod mutuatarius soluat pro lucro cessante, siue maius, siue minus, siue etiam nullum postea comperiatur cessare, quia tale pactum non innititur veritati lucri non euenturi, sed verisimilitudini rationabiliter habitæ; sic Medina *Cod. de acquisitis per vsuram, q.* 3. *ver. est ergo resolutio.* Sotus *lib.* 6. *de iust. quæst.* 1. *art.* 3. Nauarrus *in Enchirid. c.* 17. *num vlt.* & alij.

Sup. contento in hac Res. in Res. seq. à principio vsque ad §. Nota etiã & infra in Res. 109. §. Deinde post medium, à vers. Ergo si, vsque in finem Res.

2. Hoc supposito, ad quæstionem respondendum est negatiuè, quia quod pro interesse soluitur, eidem subrogatur, neque eius, quod nondum extitit, subrogatio exigi potest; & certè si æstimatio fiat, vt lucrum cessans exigatur ab initio mutuationis, ipsum non est tantum, quantum æstimatur. Namque si pro lucro cessante ex 1000. aureis mutuatis, statim recipiatur aliquid vt 100. aurei, tunc reuera lucrum non cessat ex 1000. aureis, quia in effectu tantùm 900. mutuantur. Accidit, quòd alioquin fieri posset, vt mutuatarius obligetur ad solutionem mutui, nihil accipiens; nam fieri potest, vt lucrum speratum adæquet sortem, quod si ab initio mutuator capiat, nihil restabit mutuatario obligato ad solutionem sortis, quod iniquissimum est. Sic Petrus à Nauarra *de rest. lib.* 3. *c.* 2. *n.* 395. Reginaldus *tom.* 2. *l.* 23. *c.* 8. *n.* 90. Rebellius *de oblig. iust. part.* 2. *lib.* 8. *q.* 6. *n.* 4. Nauarrus *comment. de vsur. n.* 54. Valentia *tom.* 3. *disp.* 5. *q.* 1. *punct.* 4. *concl.* 3. Rodriquez *in sum. t.* 1. *c.* 100. *n.* 10 Megala *in* 2. 2. *lib.* 2. *c.* 15. *qu.* 2. *n.* 25.

3. Sed licèt hæc opinio sit vera, ostendam confessariis duos modos, in quibus pœnitentes mutuando, possunt pacisci, vt statim sibi lucrum reddatur ex illo mutuo.

Sup. hoc in Res. 1. not. præteritæ. §.

Hanc, ad medium, & in Ref. 2. §. vltim.

tuo. Primus modus est Leonardi Lessij *lib. 2. cap. 20. dub. 11. n. 100.* scilicet mutuando, v.g. 100. aureos ea lege, vt statim mutuatarius reddat 9. ratione lucri cessantis ex 91. quos ipse retinet. Et hanc non esse vsuram probatur; quia hoc nihil est aliud, quàm mutuare 91. cum interesse, & alios nouem sine interesse, qui tamen statim sunt reddendi ad soluendum interesse ex 91. proueniens, in quo contractu non magis grauatur mutuatarius, quàm si differretur solutio interesse.

4. Secundus modus est Ioan. de Salas *tract. de vsuris dub. 19. n. 11.* & Ioan. Azor. *part. 3. lib. 5. c. 5. q. 3.* scilicet, & non accipiendo illud lucrum cessans, ex ipsa summa pecuniæ, vel ex aliqua re fructifera, sed, v.g. in tanta quantitate olei, frumenti, vini, &c. Notabunt hæc confessarij, & in praxi si expedierit, ad tollendas occasiones peccatorum, his monitis vtantur. Sit sua semper, &c.

RESOL. XLVIII.

An sit vsura velle, vt mutuatarius initio mutui soluat lucrum occasione mutui?

Et notatur, quod vt lucrum cessans sit licitum præter dictam conditionem, quod non statim cum mutuo recipiatur, requiruntur aliæ duæ positæ in textu huius Resolutionis.

Et alia Regula statuitur, nempe, vt qui mutuat, tantum remittat de lucro sperato, quantum ipse daret ob contractum assecurationis, id est, quantum daret illi, qui ipsum securum redderet de toto lucro sperato in se ipsum recipiens totum periculum.

Et an ex lucro certo, vel probabiliter sperato teneatur mutuans deducere laborem, quem in eo comparando apponeret? Ex p. 11. tr. 7. & Misc. 7. Ref. 25.

Sup hoc in Ref. præterita, & in alio §. eius not.

§. 1. SEcluso scandalo negatiuè respondet Baunius *in Theol. mor. tom. 3. lib. 2. quæst. 22.* Primò, quia est tempus quidpiam vsuræ extrinsecum, ergo ab eo lucri cessantis solutio non trahit vsuræ maculam, ac vitium.

2. Secundò, simul ac aliquid est debitum creditori, illud soluere non est malum, at est mutuanti lucrum cessans illicò debitum, ac fit mutuum, solui ergo tum poterit, si erit mutuatario commodum.

3. Minor probatur. Est iam tum à principio mutui lucrum cessans debitum, si actualis concessio eius sit actu causa, eaque à futuro independens tempore, ait id accidit, cum ex rei suæ priuatione, ac carentia, obtinere mutuanti quæstum non liceat, quem si pecunia ad commercia, quæ hominum sunt generi fructuosa, ei vti sua licuisset, certò consecutus esset.

4. Obiicies, occupari lucrum ex mutuo vsura est, facit id quod cum mutuato damna sua sic æstimat, vt tam ea, quam lucrum quod sibi occasione mutui cessare ait initio contractus solui velit, fac enim eum mille dare mutuos, in centenos autem singulos decem ei pro cessante lucro tribui, centum pro mille recipiet, quos si alteri quoque mutuo dari placet, octo aut decem ex eo mutuo referet, erit ergo illi mutuum vtile, ergo, & vsurarium, cùm sit huiusmodi vtilitas fructus mutui.

5. Respondend. primò, dici id peræquè posse de pretio quod respondet cessanti lucro siue detur contractus initio, siue aliquando post illum factum temporis interuallo, quare quod de eo respondebunt aduersarij, cùm datur progressu temporis, aut vna cum restitutione accepti mutui, nos de eo quod datur initio dicturi sumus.

6. Deinde respondendùm, summam illam, quæ centum mutuanti traditur, vt octo, aut decem, non peti vt mutui, sed occasione lucri cessantis. Hæc omnia Baunius.

7. Sed hæc opinio mihi non placet, & singularis contra communem Doctorum videtur, nam vt ex Molina, Lessio, Rebellio, & Salas docet Castrus Palaus *tom. 7. tr. 32. disp. 4. punct. 8. n. 9.* Lucrum cessans non debet statim, cùm mutuum recipitur, tradi, quia aliàs ea parte qua illud lucrum accipis non tibi lucrum cessaret: Si enim mutuas centum, & occasione lucri cessantis exigis triginta, nequis ea tringinta statim accipere, nisi detrahas de lucro, aliàs non tibi cessaret lucrum ex mille, sed ex 970.

8. Hanc etiam sententiam tenet Amicus *in cur. Theol. t. 5. disp. 20. sect. 8. num. 123.* Vnde Magister Serra *in 2. 2. D. Thom. q. 78. art. 2. dub. 2.* sic ait, Requiritur, vt lucri cessantis compensatio non exigatur statim dato mutuo, sed conuenienti interuallo. Cuius ratio est: nam si compensatio lucri cessantis ex mutuo centum ducatorum, sint decem ducati, mutuans qui statim decem exigit, reuera non mutuat: nisi nonaginta, pro lucro autem cessante ex 90. exigere decem sicut ex lucro cessante ex 100. iniquum est. Si lucrum cessans non esset soluendum ex pecunia mutuata cum interesse lucri cessantis, sed vel ex alia mutuo accepta sine interesse, vel ex frumento, aut vino quod habet mutuatarius, ait Diana *2. part. tractat. 1. miscell. resolut. 50.* cum aliis posse mutuantem statim eius compensationem exigere: nam tunc prædicta ratio non procederet. Ita Serra. Et hoc vltimum quod ex me adducit, concedit etiam Castrus Palaus *vbi suprà*, ex Rebellio, & Salas; Et in hoc tantum casu opinionem Baunij admitto, secus autem tanquam singularem reiicio.

Quæ hîc est Ref. antecedens, in §. Sed licet, & seq. & in alio §. eius not.

9. Nota etiam, quod vt lucrum cessans sit licitum, præter dictam conditionem, quod non statim cum mutuo recipiatur, requiruntur aliæ duæ. Prima est, vt lucrum cesset ex mutuo, quod contingit, quando quis mutuat pecuniam quam parauerat ad negotiandum. Si non habet aliam pecuniam conueniunt omnes posse de interesse lucri cessantis pacisci, & illud exigere. Idem est si aliam haberet, illam tamen destinasset ad fortuitas necessitates, vt ait Nauarrus *c. 17. num. 212.* si haberet tantam, vt magna pars eius superflua, & otiosa esset, quidam dicunt non posse tuta conscientia quærere lucrum cessans. Alij illud posse exigere affirmant: nam mutuat quam negotiationi destinatam habet, & non tenetur illam extrahere, nec ex alia mutuare.

10. Secunda est, vt mutuans non exigat totum, & integrum lucrum, quod sperat. Colligitur hæc ex D. Thoma *hîc ad 1. & supra quæst. 62. art. 4. in corp. & ad 2.* Eiusque ratio est, quia illud lucrum est in potentia, & potest pluribus modis impediri, ergo non potest exigi totum, & ex æquo; nam quod est in potentia minus valet, quàm quod est actu; Palaus cum aliis penes ipsum, & Magister Serra.

11. Sed cùm dictum sit, quod mutuans non debet exigere integrum lucrum, quod probabiliter sperat, sed quanti spes illius æstimatur detracto illius consecutionis periculo, & deductis expensis, difficultas est quantum verò exigi possit. Magister Serra *vbi suprà*, me citato hanc regulam statuit, vt qui mutuat tantum remittat de lucro sperato, quantum ipse daret alteri ob contractum assecurationis, id est quantum daret illi, qui ipsum securum redderet de toto lucro sperato, in se ipsum suscipiens totum periculum. Intelligenda est autem hæc conditio, quando lucrum, ita deducitur in pactum vt pro eo aliquid determinatum sit accipiendum: nam si pactum sit, vt mutuatarius teneatur soluere pro interesse quantum euentus declarauerit lucri esse futurum, expectato euentu aliorum negotiorum eodem tempore, & loco totum lucrum deductis deducendis poterit mutuans exigere. Sed an ex lucro certo, vel probabiliter sperato, teneatur mutuans deducere laborem

Sup. hoc supra in Ref. 26. §. vlt. à lin. 3ª vsque in finem, & curſim, & recitanter in fin. Ref. 40

borem quem in eo comparando apponeret: Sylvest. *ver. vsura 1. q. 19.* Angel. *q. 16.* Veg. *cas. 26.* Ioan. Medina *q. 3. de vsur.* Tolet. *l. 5. c. 83.* Lopez *2. part. instruct. c. 62.* Petrus Nauarra *3. de rest. c. 2. dub. 8.* & alij, eò quod labore non deducto vi mutui accipis excusationem laboris, quæ pretio æstimabilis est.

12. At merito contrarium docuerunt Molina *disp. 316.* Lessius *l. 2. c. 20. dub. 13. n. 98.* Rebellius *p. 2. l. 8. q. 6. n. 3.* & aliis penes Salas *tr. de vsur. dub. 10. n. 9.* Nam estò laboris cessatio pretio æstimari possit, id verum est cùm eam venalem facis, secus cùm ex ipso mutuo nascitur, alias libenter laborem subiturus. Eaque de causa cogens ad mutuandum, vel mutuum non soluens præfixo termino, lucrum cessans soluere tenetur non compensato labore, qui in eo comparando intercedere potest. Si enim hic labor compensandus esset, cum plerúmque lucro acquirendo æquiualeat, vt contingit in agricolis, & mercatoribus, rarò occasione lucri cessantis aliquid recipi posset.

RESOL. XLIX.

An quis possit dare Titio mercatori magnam summam pecuniarum cum pacto, vt pro tali pecunia accipiat ab ipso Titio in fine anni, v. g. quinque pro centenario? Ex p. 1. tr. 8. Resol. 30.

§. 1. Respondeo affirmatiuè, dummodo intendat celebrare tres contractus; vnum societatis; alterum assecurationis capitalis; & tertium venditionis lucri incerti pro certo, vel assecurationis lucri certi pro maiori incerto. Et pro maiori intelligentia sciat Confessarius, quòd talis casus ita procedit: nam, primò, præbetur pecunia ad negotiandum titulo societatis, ex qua negotiatione percipere quis posset decem, v. g. vel duodecim pro centenario. Deinde, cum eodem mercatore celebratur contractus assecurationis capitalis, pro cuius assecuratione à mercatore susceptà, ille, qui dedit pecuniam illam, detrahit quinque, v. g. ex his, quæ probabiliter lucraturus erat in contractu, & negociatione societatis. Et tandem pro assecuratione restantis lucri, detrahit etiam aliquid. Quibus ita peractis remanent, v. g. illa quinque, quæ licitè, & sine vlla iniustitia sumi possunt: nam in tali casu seruatur æqualitas: onera enim mercatori imposita compensantur iusto pretio. Et si supradicti contractus sunt liciti, si seorsim celebrentur, & cum diuersis personis; liciti etiam erunt, si simul, & cum eadem persona, & eodem tempore celebrentur, vt patet in contractu venditionis cum pacto retrouendendi, addito contractu locationis, quo res vendita locatur eidem venditori.

2. Et ita iisdem verbis docet Bonac. *de contr. disp. 3. q. 3. punct. 21. n. 2.* qui citat multos alios, quibus ego addo Gratianũ *in discept. t. 2. c. 360. n. 10 & 11.* Satmientos *select. l. 7. c. 1. n. 7. & seq.* Morla *in empor. iuris, p. 1. tit. 8. q. 25. n. 30.* Natta *p. 2. cons. 403. n. 3.* Rubeum *in repet. c. per vestras, notab. 6. §. 11. n. 8.* Palatium *de contr. l. 4. c. 12.* Narbonam *in 3. part. Recopil. lib. 5. tit. 18. leg. 15. glos. 2. n. 8.* Homobonum *de exam. Eccles. p. 2. tr. 9. c. 14. q. 44.* Malderum *in 2. 2. tr. 5. c. 2. dub. 9.* Megalam *in 2. 2. lib. 2. c. 17. q. 2. n. 25.* & alios penes ipsos. Quidquid in contrarium asserat Azorius *p. 3. l. 9. c. 3. q. 8.* Sotus *de Iust. lib. 6. q. 6. a. 2.* Felicius *tr. de societ. c. 19. n. 15. & seq.* Parladorius *rer. quot. lib. 2. c. 2. n. 9. & seq.* cum aliis.

3. Et hæc omnia procedunt, etiamsi dicti contractus celebrentur tacitè, & intentione implicita. Vnde ex his apparet, me olim rectè respondisse, sine vllo scrupulo potuisse quendam relinquere in testamento pecuniarum summam tradendam mercatoribus, cum pacto recipiendi quinque pro centenario pro elecmosina, cuidam conseruatorio puellarum danda; modò talem pecuniam reliquerit cum intentione, saltem implicita, celebrandi suprà dictos tres contractus. Et ex his etiam passim nõ obligamus viduas, & pupillos, qui suas pecunias tradunt mercatoribus cum pacto accipiendi quinque, v. g. pro centenario: quidquid, vt diximus, contra nostram sententiam dicat Azorius, Rebellius, & alij.

RESOL. L.

Petrus mutuauit Ioanni magnam pecuniarum quantitatem: putans se posse aliquid ex eo mutuo accipere, quod si sciuisset se licitè non posse, alium non iniustum contractum celebrasset. Quæritur modo, vtrum posset lucrum retinere, quod acquisiuisset celebrando contractum iustum, v. g. societatis, cambij, &c? Ex p. 1. tr. 8. Resol. 47.

§. 1. Pvlchra quæstio, & sæpiùs in praxi occurrens. Lessius *de iust. l. 2. c. 20. dub. 17.* respondet negatiuè, nisi expresserit, velle contrahere meliori modo, quo posset. Et ratio est: quia acquisita contractu iniusto non possunt retineri, vt ex multis probant Couarr. *l. 4. var. resol. c. 3. n. 6.* Valent. *t. 2. disp. 5. q. 31. punct. 3.* Azor. *p. 3. l. 5. c. 11.* Bannez *in 2. 2. q. 78. art. 1. dub. 1. & ibid.* Aragon. & Salon. cum Sylvest. *verb. vsura, 9. dub. 1.* & Armilla *eod. verb. n. 59.* Sup. hoc in Resol. seq. & suprà in Resol. 27. §. vlt. in principio.

2. Nec excusat bona fides: nam, si, v. g. Ioannes vendit bona fide aliquid supra iustum pretium, tenetur postea restituere excessum, nec pro lucro cessante debet aliquid retinere. Hoc etiam procedit in locato, & conducto, in cãbiis, & censibus, & similibus. Vide Io. Malder. *in 2. 2. tr. 5. c. 3. dub. 13. in fine* & Filliuc. *t. 2. tr. 34. p. 2. c. 5. n. 106.*

3. Sed contraria sententia visa est aliquibus probabilis: asserunt enim, quòd si aliquis bona fide celebrauit contractum vsurarium, vel aliter iniquum, quem si cognouisset iniquum esse, alium iustum celebrasset; potest retinere lucrum, quod acquisiuisset celebrando illum contractum iustum. Ita sentiunt multi viri docti, quos tacito nomine citat Lessius, *vbi sup. n. 102.* Et in terminis tenet hanc opinionem Emmanuël Sà *verb. vsur. n. 8.* & hæc sunt eius verba: [Qui fecit contractum vsurarium, bona fide credens iustum, potest tantùm lucri retinere, quantùm acquisiuisset alioquin per contractum licitum. Nec destituta ratione videtur hæc opinio: nam, qui celebrat bona fide contractum vsurarium, implicitè intendit iustum titulum; & ita celebrat talem contractum, vt si sciret titulum iniustum, nollet contrahere; sed alium celebraret contractum licitum. Ergo, &c. Vide etiam Sanctarellum *in Resol. p. 1. q. 46. n. 11.* Ex sententia horum Doctorum concludendum est, Petrum posse retinere illud auctarium, quod ex pecunia mutuata accepit à Ioanne, salua, &c.

RESOL. LI.

An qui fecit contractum vsurarium bona fide credens esse iustum, possit tamen lucrum retinere, quantum acquisiuisset per contractum licitum? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Resol. 93. aliàs 92.

§. 1. In *tract. de contract. resol. 47.* affirmatiuam sententiam contra aliquos probabilem putaui, innixus authoritati solius Emanuëlis Sà, & aliquorum, quos tacito nomine citat Lessius. Sed nouissimè inuenio hanc sententiam docere etiam Tannerum *in 2. 2. D. Thom. disp. 4. 7. dub. 3. n. 99* Et ratio est, ait ille, quia hoc ipso quòd mutuãs, v. g. beneuolo affectu, & bona fide in gratiam mutuantis suam pecuniã exponit, probabiliter cẽseri potest, & ipse omni, quo potest, modo licito auctariũ lucri accepisse, & contra etiã mutuatarius, & si expressè non monitus, saltem implicitè consensisset ad mutuantem in contractu indemnem seruandum; adeóque ad præstandum interesse, nisi aliunde contrarium constet. Licitè ergo mutuans, saltem ratione lucri cessantis, Quæ hic est Resol. antecedens, & supra in Resol. 27 §. vlt. in principio.

retinet quod accipit, modò alioquin cæteræ conditiones, ad hunc titulum requisitæ, dum contraherētur, adfuerint. Accedit, quòd talis non tenetur nisi iuxta leges possessionis bonæ fidei ad restituendum id in quo ex contractu ditior est factus; non videtur autem ex contractu absolutè ditior factus, secundùm id quod secluso tali contractu erat lucraturus, quia hoc potius ad eum indemnem seruandum pertinet, meritò enim alioquin diceret se ex tali contractu damnum sensisse; ergo, &c. Hæc omnia Tannerus, ex quibus Confessarij multos ab onere restitutionis liberabunt.

RESOL. LII.

An sit vsura mutuare, vt mihi, cum opus habebo, vemutuet; aut iusto pretio à me emas, vel in meo molendino molas? Quod est quærere, an mutuator licitè possit deducere in pactum eam iuris naturalis obligationem, qua ex honestate tenemur benefacere nostris benefactoribus; & hoc totum intelligendum est, sine incommodo mutuatarij? Ex p.1.tr.8.Res.59.

Sup. hoc in Res. seq. sig. ganter in §. vl. & in aliis eius nor.

§.1. COmmunis opinio est negatiua. Sic D.Thomas 2.2.q.78.art.2.ad 2. & 4. & ibi Caietanus, Salonius, Aragon, & Bannez. Petrus à Nauarra *l.3. de restit.c.2.dub.4.n.239.* Molina *t.2. disp.308. & 309.* Couarruuias *lib.3.var.c.1.n.1.* Sylueſter *ver. vsura, 1.q. 2.* Medina *in sum.lib.1. c.14 §.13.* Lessius *lib.2. c.20. dub.8.n.58.* noſter Megala *2.1.lib.2.c.15.q.2.n.29* Molfesius *in sum.p.2.tr.12.c 23.n.43* & alij. Probatur hæc opinio vnica, sed validissima ratione: nam obligatio ciuilis, seu ex iustitia, ad tales actus, est pretio æstimabilis: sed, quando aliquis in mutuo ex vi pacti, seu contractus intendit aliquid pretio æstimabile, est vsura: ergo, &c. Maior probatur: nam per illam ciuilem obligationem mutuatarius amittit aliquam libertatem, & subiicitur mutuanti: ergo. Est tamen notandum, quòd isti DD. asserunt, nullum esse peccatū, si mutuator obliget mutuatarium ad tales actus faciendos, non obligatione ciuili, sed solùm gratitudinis: tūc enim nulla ciuilis obligatio ab eo petitur, præter eam, quā ipse habet ex iure naturali.

2. Sed affirmatiuam sententiam tenuit Adrianus *in 4.de rest.quæst.de vsura, §.sed contra.* D.Antoninus *p.2. tit.1.c.7.§.10.* Angelus *verb. vsura, 1.n.4.* Maior, Almainus, Cardinalis, Ioan. Andreas, Laur. de Ridulphis, citati ab Azorio *p.3.lib.5.c.7.q.1.* Probatur hæc opinio multis rationibus. Et primò ait Almainus: Mutuans tali pacto, & cum ista obligatione ciuili, non consequitur lucrum ex mutuo, cùm det æquiualens proprij coloni, vel artificis, vt ad suum, v.g. molendinum, vel agrum veniat: ergo non est vsurarius. Et ponamus, quòd ille priùs locasset operas coloni, dedisset̄que ipsi pecuniam, & colonus nollet operari, liceret mutuare illi, vt operaretur pro pecuniis acceptis. Ergo etiam licitum erit mutuare cum pacto, vt mox aliquid remutues: sed hæc obligatio non est minùs onerosa, quàm obligatio ciuilis remutuandi in posterum, quando gratitudo id postulabit: ergo. Minor probatur: nam est minùs grauis obligatio ciuilis mutuandi in posterum, quàm remutuandi statim; quia incertum est, an alter indigebit; & non teneris, nisi commodè possis: ergo, &c.

3. Hæc opinio videbitur alicui probabilis, sicut visa est Maldero *in 2.2. tract.5. c.3. dub.4.* qui contrariam sententiam tantùm probabiliorem vocat. Ergo, secundùm Malderum, hæc opinio erit vera, & probabilis. Adde, quòd ex neotericis illam sequitur in terminis Rodriq. *in sum.tom.2. c.197.n.5.* & quia dicta Summa non est in Latinum translata, & non tam promptè inuenitur, ponam eius verba: [Cierto es, que el que presta à otro algun dinero, puede recibir algo, no como ganancia del dinero, sino como agradecimiento desta buena obra, pues la gratitud es vna correspondencia deuida de derecho natural, y diuino, lo qual es tanto verdad, que puede el, que da prestado, imponer obligacion ciuil, al que lo recibe de le acudir con este agradecimiento; pudiendolo hazer sin notabile daño suyo, como tiene Adriano, y San Antonino.] Hæc ille. Sed, an hæc opinio sit probabilis, aliis iudicandum relinquo.

Sup. hoc quamuis non tam plenè & clarè infra ex Res. 54. lege doctrinam §. sequitur, & seqq.

4. Nota etiam singularem doctrinam Io. de Salas *tr. de vsur.dub.9.n.4. & dub.10.n.3. ad 4. & dub.13.n.3. & dub.16.n.4. & dub.11.n.2.* sumptam à Dominico Bañez, & Arag. *in 2.2.q.78.a.1.* Vega *in sum.t.2.c.131.cas.76.* & aliis, quòd quando obligatio, v.g. ad emēdum, remutuādum, &c. sine vlla incommoditate fieri potest à mutuatario, non est pretio æstimabilis. Et ideò si à mutuāte in pactum deducatur, non est vsura. Ex his poteris respondere ad suprapositā dubitationē, & ad multos alios casus.

Sup. hoc in Res. seq. & aliis eius Primæ non.

RESOL. LIII.

Rogatus, an mutuanti liceat in pactum deducere, vt mutuatarius statim emat, vendat, remutuet, &c? Ex p.1. tr.8.Res.60.

Sup. hoc in Res. præce. ta §. vlt. in fi. ne & exi. seq. lege doctrinam 2. & 3. §. Nota post medi. vers. Item eundum. §. Et tandē & §. Itaque

§.1. REspondit in hac quæstione, varias esse Doctorum opiniones: nam Lopez, Sotus Aragonius, Graffius, citati à Ioan. Sala *tr. de vsur.dub.10.n.3.* & ipse etiam, asserunt, in tali euentu vsuram committi, nisi obligatio sit reciproca. Eandem opinionem sequitur Ferdinandus Rebellius *de oblig. iustitiæ, part.2. lib. 8.q.4. n.10.* vbi asserit, non minùs fœneratitiam conuentionem esse obligare mutuatarium ad statim mutuandum, quàm in posterum. Nec D.Thomas, ait ille, asserens mutuanti vnum, fas esse aliud mutuò simul recipere, nobis aduersatur: non enim negamus, vicissim posse simul fieri mutationem, vt D.Thomas ait; sed nefas esse dicimus imponi obligationem ad statim mutuandum aliud; quod D.Thomas non concedit. Probatur etiam hæc opinio alia ratione: nam, vt ait Salas, obligatio ad statim mutuandum, emendum, &c. potest esse non minùs grauis, & molesta mutuatario, & vtilis mutuanti, quàm obligatio ad mutuandum, emendum, &c. in posterum: ergo potest esse æqualiter pretio æstimabilis; ac proinde, sicut est vsura, ex pacto, mutui obligare ad hæc in posterum facienda; ita ad statim.

2. Sed ego non minùs probabilem esse existimo contrariam sententiam: nam, vt benè asserit Reginaldus *t.2.lib.25. c.11.n.198.* mutuans, nullam, cauta mutui extorquet obligationem pretio æstimabilem, cùm mutuatarius inde non maneat ad aliquid in posterum obligatus. Nec valet dicere, mutuatarium amittere libertatem vendendi, vel mutuandi in posterum: quia ex quo per illam in præsens tantummodo, non in futurum est quis subiectus, nullum censetur inde subire onus pretio æstimabile. Adde, quòd si obligatio ad statim mutuandum esset pretio æstimabilis, obligatio ad statim vendendum erit etiā pretio æstimabilis; & sic posset quis, vltra summum pretium rei venditæ, aliquid exigere pro tali obligatione. Consequens est falsum. Ergo.

3. Accedit, vt denuò notat Reginaldus, durum esse, de vsura damnare hunc, aut similes contractus satis vsitatos: Do tibi mutuo 100. aureos, vel 100. amphoras vini, vt mihi vicissim mutues 100 modios tritici, vel vendas iusto pretio 100. cados olei præsertim, cùm vt dictū est, talis obligatio imposita mutuatario, vt pote, quæ est ad breuissimum tempus, nihil aut parū onerosa censeatur, neque pretio æstimabilis. Et sic hanc opinionem sequitur Petrus à Nauarra *de rest. lib.3.c.2. n.235. & 242.* vbi absolutè docet illā. Et probabilem illam vocat Dominicus Bañez *in 2.2.q.78.a.2.* & nouissimè Laym. *in Theol.mor.l.2.sect.5.tr.4.c.16.n.3.* qui omninò videdus est, vbi sic asserit: [Si dicatur homini: Si vis à me obtinere pecunias

Sup. contento in hoc §. in Res. præterita, & in Res. seq. §. Hoc suppo to, & seqq. in §. Nota etiam, ad 9. vers. randem lege etiam doctrinam §. Et tandem & §. Itaque

pecunias mutuas, oportet te quoque mutuare frumentum: vel iusto pretio vendere, aut locare mihi prædium; aliàs nihil obtinebis; vel, Volo tibi mutuò dare pecunias: sed oportet, te gratum esse ob beneficium, & scholas meas frequentare, vel ad molendinum meum frumenta afferre, merces ex mea taberna pretio iusto emere, aut vacans officium mihi conferre: non quidem, vt ex iustitia ad talia mihi præstanda ratione mutui accepti, vel accipiendi obligatus sis, (id enim apertè vsurarium esset,) sed in tuo arbitrio sit talia præstare: tamen si non præbes, mutuum non accipies, vel acceptum illicò repetetur; in his casibus, puto non adesse vsuram, licèt periculosi sint.] Ita Layman.

RESOL. LIV.

An sit vsura mutuare cum conditione, quod pro futuro det mutuatarius aliquid ex gratitudine?

Et pro praxi huius difficultatis aliqui casus proponuntur & inferuntur in textu huius Resolutionis.

Et an sit sufficiens signum vsurariæ mentis, quod non mutuaret, si crederet illum futurum ingratum?

Et an sit licitum non mutuare, donec mutuatarius ab eo excitatus, dicat se daturum auctarium ex gratitudine; ac proinde ex veritate, & fidelitate, licet non ex iustitia, maneat obligatus?

Et an si quis mutuum daret, non vt pretium beneficij Ecclesiastici, sed vt prouocet amicitiam collatoris, aut gratiam præstet, quam non vult præstare, nisi alter statim gratificetur conferendo beneficium, sit probabile, quod non sit vsura, nec simonia?

Et alij casus cursim adducuntur pro aliis contractibus non vsurariis, qui magis latè ad hunc tractatum, & ad suas speciales & latas Resolutiones iam sunt redacti.

Et tandem docetur pactum iustitiæ inducere vsuram, & simoniam, non autem pactum amicitiæ, & gratitudinis. Ex quo multa inferuntur pro praxi. Ex p. 1 1. tr. 7. & Misc. 7. Resol. 23.

§. 1. SVppono, quòd nolens mutuare vinum, v.g. nisi alius mutuet triticum pro præsenti, modo id faciat, non vt quærat mutuationem alterius pro præmio, sed sit ipsi tantùm conditio sine qua non, non est vsurarius.

2. Hæc conclusio videtur mihi in re communis, & conciliare posse Rectores, quorum aliqui absolutè dicunt mutuum pro mutuo præsenti non esse vsurarium, absolutè dicunt esse: neutri tamen addunt limitationem in conclusione positam.

3. Probatur autem, quia hoc modo non petitur alterius mutuum pro præmio, nec obligat alterum ratione mutui, quem ipse vult dare, quia non obstante, quòd offerat cum illa conditione, alter non est obligatus dare mutuum: sed solùm facit contractum conditionatum eiusdem oneris ex vtraque parte; vnde si aliter nolit adimplere conditionem, quæ fuit in contractu, accipit rem suam, quæ nondum translata fuit in dominium alterius; neque consequenter quærit, aut accipit ab altero aliquid pro pretio mutui.

4. Hoc supposito à Ioanne Pontio *in Theol. disp. 53. q. 3. concl. 1. n. 10.* infert ipse, posse aliquem dare mutuum cum conditione: quod alter postea mutuum det, & si non det quòd non continuabitur mutuum, dicendo, do tibi mutuum ea condicione: vt post mensem, vel annum des mihi si petiero aliud mutuum, quod si non feceris volo repetere mutuum meum, sed non obligo, vt tum des mihi mutuum, si verò non dederis propter defectũ istius conditionis nolo continuare mutuum, sed illud repetam: quia non volo illud continuare nisi ad illud tempus; est enim eadem ratio de hoc, ac de priori casu.

5. Sequitur similiter, quod mutuans, non possit mutuare cum hac conditione; volo tibi mutuare rem meã ad annũ, & si tum ex gratitudine dederis mihi aliquid, continuabo illud, sed tamẽ sine obligatione. Posset etiã similiter petere à mutuatario, vt obliget se ad dandum mutuum alterum, quando petetur; non quærendo tamen illam obligationem pro pretio mutui, sed tanquam experimentũ beneuolentiæ, & amicitiæ alterius: est enim prorsus eadem ratio de omnibus his casibus.

6. Dices, ex his sequeretur quod quidquid exigitur per vsuram propter mutuum, possit haberi ratione ipsius sine vsura, & sic inutilis esset prohibitio vsuræ.

7. Probatur sequela, quia si mutues centum ea conditione, vt si aliter post annum non reddat quinque, non pro pretio, sed ex gratitudine, non velis continuare vlterius; si verò velit, continuabis pro alio anno, & sic consequenter poterit continuari mutuum, & recipi ratione ipsius quinque singulis annis.

8. Respondeo, negando sequelam, & disparitas est, quia qui mutuum dat vsurariè, petit absolutè quinque pro centum, sed qui dat mutuum hoc modo non petit aliquid absolutè, sed relinquit rem arbitrio mutuatarij, qui potest absolutè nihil dare non obstante huiusmodi pacto; & etiam mutuans non teneretur continuare mutuum, quamuis mutuatarius daret illa quinque ex gratitudine. Et hæc omnia docet Pontius vbi supra, quæ tamen secundùm eius mentem dicta esse volo.

9. Nec obiter deseram hîc apponere ea, quæ scripta reliquit Sapientissimus Magister Marcus Serra ex inclito ordine Dominic. *in 2. 2. q. 68. art. 1. dub. 2.* vbi sic ait, aduertit Caietanus hîc, ne fallaris putans esse sufficiens signum vsurariæ mentis, quod non mutuaret, si crederet illum futurũ ingratum. Est enim signum fallax in foro conscientiæ, quamuis in foro iudiciali multùm fortè põderaret: & Doctores tanquã nuntio peruersæ mentis ipso quandoque vtantur. Constat namque in arctiori materiã, scilicet simonia, scriptum esse ab auctore in quodlibetis, quod qui vadit ad Ecclesiã propter distributiones, aliàs non iturus, tunc non est simoniacus. Et simile est in proposito, quia remuneratio sperata non est ratio quod mutuet, sed conditio, quare magis mutuet huic, quàm illi, quia iste est gratus, ille non. Et quoniam facere, & desiderare, vt dictum est, eiusdem sunt rationis, si quis non solùm hæc intus speret, sed extra etiam, spem talem, hoc est, sic moderatam, vt descripta est, demonstret, & sequatur effectus gratuitæ remunerationis, vt descripsimus, nullum est peccatum vsuræ mutuantem, qui excitat mutuatarium ad inutui beneficium remunerandum, etiamsi mutuatarius sic excitatus mittat illi aliqua dona, hæcq; ille accipiat, non esse vsurarium, nec teneri restituere illa dona, imò addit cum P. Salas licitum esse non mutuare, donec mutuatarius ab eo excitatus dicat, se daturũ auctariũ ex gratitudine, ac proinde ex veritate, & fidelitate licet nõ ex iustitia maneat obligatus. Hæc omnia Magister Serra; cui etiã adde Roccaf. *in praxi Theol. mor. t. 2. l. 3. disp. 4. c. 4. n. 757.* Les. *l. 2. c. 5. dub. 8. n. 56.* Trull. *in decalit. 2. l. 7. c. 19. dub. 3. n. 4.*

10. Nota etiam, quod Io. de Soria *in epilogo sum. p. 2. tr. 2. sect. 3. disp. 5. §. de mutuo*, obseruat quod siquis mutuũ daret nõ vt pretiũ beneficij Ecclesiastici, sed vt prouocet amicitiam collatoris, aut vt ei gratiã præstet, quam non vult præstare nisi alter statim gratificetur conferẽdo beneficiũ, probabile est nec vsuram nec simoniã fore, quia illa obligatio nõ tollit libertatem collatoris, quare non est pretio æstimabilis. Et tandem non negat videri non paucis probabile, mutuantẽ posse deducere in pactũ eã iuris naturalis obligationẽ, qua ex gratitudine tenemur benefacere benefactorib. nostris, dũmodo mutuatarius nihil inde patiatur incõmodi, v.g. possum tibi mutuare, vt mihi, cùm opus habebo, remutues vel in meo molendino mola, vel à me iusto pretio emas, &c. Item secundùm aliquos non est vsura si mutuans deducat in pactũ vt mutuatarius statim emat, vendat, remuneret, &c. neque iste contractus: do tibi mutuo centum aureos, vel

quãuis breuiter, sed magis clarè supra in Resol. 51. §. Hæc opinio, à lin. 4 vique in finem.

Sup. contento in hoc §. in Resol. seq. per totam, & signanter pro hoc primo, ibi in §. vlt. ad medium, à verſ. Verũ.

Sup. hoc in principio Resol. seq.

Sup. hoc ibidem §. vlt. in principio.

Sup hoc in t. 5. tr. 7. Resol. 19 & in Resol. 49 §. vlt. ante medium, vers. Et ad maiorem, & lege etiam §. penult. huius Resol.

Sup. hoc pacto sup. in §. Hoc supposito. huius Resol. & in aliis eius not.

Sup. hoc in tribus §§. primis huius Resol. & in aliis annot. 1. huius Resol.

centum amphoras vini, vt mihi vicissim mutues centum modios tritici. Vide etiam Gesualdum *in Theol. mor. t. 3. tr. 15. c. 1. nu. 11.* Calpensem *in curs. Theol. t. 2. tr. 19. disp. 3. sect. 2. n. 14.* & doctissimum Patrem Escobar & Mendoza *in Theol. mor. tr. 2. exam. 5. c. 4. num. 47.*

11. Et tandem claudam hanc resolutionem cum verbis Patris Hurtadi *de contr. disp. 3. diff. c. 7.* vbi sic ait, Addidimus in nostra conclusione in principio tradita, esse illicitum, & vsurarium ex vi mutui pacisci cum mutuatario, & eum obligare ex iustitia ad id ad quod aliàs non tenetur ex iustitia, quia eum obligare ad supradicta, & ad quæcumque alia ex sola gratitudine ratione beneficij facti medio mutuo, vel ex sola fidelitate ratione nudæ promissionis, seu obligationis fidei, non dantis ius iustitiæ, non est vsurarium, quia tunc non exigitur aliquid ex iustitia, seu tanquam pretium mutui, in quo solo consistit ratio vsuræ. Ita ille.

Sup. contento in hoc §. in 10. 5. 11. 7. Res. 19. & ex Res. 49 lege doctrinam §. vlt. ante medium, à vers. Et ad maiorem, & supra in principio §. Nota etiã huius Res.

12. Itaque ex his Auctoribus pactum rigorosum quod inducit obligationem iustitiæ constituit simoniam, & vsuram, nam obligatio ciuilis, & stricta aufert naturalem libertatem, secus autem pactum latè sumptũ, seu ex gratitudine, vel ex pura fidelitate, vt loquitur Hurtadus vbi suprà, quia in tali casu remanet in potestate mutuatarij id facere, vel non facere. Et ideò vsurà, vel simonia adesse non potest. Vide omninò Serram *vbi sup. q. 7. art. 2. dub.* , qui egregiè pertractat hanc difficultatem, & firmat pactum iustitiæ inducere vsuram, & simoniam: non autem pactum amicitiæ, & gratitudinis. Et hanc sententiam præter Doctores citatos tenet etiam Steph. Baunius *in Theol. mor. to. 2. lib. 2. q. 37.* ex qua post multa sic infert. Quid si beneficium à collatore, officium à Principe, à priuato mutuum petente postuletur aliquid non tanquam ex iustitia, ac obligatione ciuili, & legali debitum, sed tanquam conditio, cum qua, & sine qua mutuandi? vt si dicatur à mutuante mutuatario, si mutuum appetis, si iuuari pecuniis mutuo sibi à me creditis optas, vicissim equum commodatò dabis, aut iusto mihi eum pretio vendes; aliter nihil obtinebis ad quos ego te contractus celebrandos astrictum nolo obligatione ciuili, & ex iustitia ratione mutui accepti, aut accipiendi, sed tantam gratitudinis, cui si non parueris nihil consequeris, quid tum iuris. Hæc est ratio, nam vsura est furti species, proindéque iustitiæ opposita, de cuius est natura, vt lucrum exigat tanquam ciuiliter, & ex æquitate ratione mutui debitum, at quæ gratitudo largitur, & offert, largitur non coactè, sed ita liberè, vt in largientis sit potestate non largiri quod in debitis ex iustitia non accidit, quæ sunt ei præstanda necessariò qui iniustus audire non vult, nec peccare. Ita ille.

13. Verùm aliqua ex superius dicta de mente supradictorum Auctorum dicta esse volo; & ideò non puto in praxi deducenda nisi cum consilio docti, & prudentis confessarij, seu casuum conscientiæ Responsoris, qui maturè ratione personarum, & circunstantiarum omnia perpendere, & considerare debent; aliquando enim quibusdam sententiis vtendum est tanquam elleboro; & ego solitus sum dicere, in rebus moralibus, non solùm scientiam, sed etiam prudentiam necessariam esse.

RESOL. LV.

Petrus mutuans magnam pecuniarum summam excitauit mutuatarium ad mutui beneficium remunerandum. & mutuatarius sic excitatus misit illi aliqua dona; quæritur, an ista dona vltrà sortem accipiens sit vsurarius?

Et an licitum sit non mutuare, donec mutuatarius excitatus à me dicat, se daturum auctarium ex gratitudine, ac proinde ex veritate, & fidelitate, licet non ex iustitia maneat obligatus?

Et an sit vsura pœnalis auctarium velle recipere ab eo, quem scio non daturum nisi timere, ne iterum negetur & mutuum, vel ne videatur, aut vocetur ingratus? Ex p. 1. tract. 8. Resol. 62.

§. 1. HAnc esse vsuram aliquæ rationes demonstrãt: nam talis insinuatio videtur quoddam pactum implicitum. Secundò, mutuatarius, qui dat propter talem insinuationem tempore mutuationis, non videtur dare liberalitet; sed rubore, vel necessitate compulsus: ergo mutuans illa dona recipiens, vsurarius est. Et sic hanc sententiam amplexi sunt Richardus *in 4. dist. 15. art. 5. q. 5.* Scotus *q. 2.* & ex recentioribus Ioseph Angles *q. de contr. mutui, art. 2. defin. 5. concl. 1.* & alij.

Sup. hoc § contento in hac Res. præsertim § Nec ita per tot & legè doctrinam § Et tandem & § Itaque dictæ Res.

2. Sed semper ego contrariam sententiam sequutus sum, & consului, quam etiam amplectuntur Caiet. *in 2. 2. q. 78. a. 1.* Molina *de iustit. 2. disp. 305. n. 6.* Rebell. *p. 2. l. 8. q. 4. n. 8.* Bonac. *de contr. disp. 3. q. 3. punct. 2. n. 10.* Et probatur; nam, vt ait Salonius *in 2. 2. q. 78. a. 2. contr. 1. concl. 2.* actus interior, & exterior eiusdẽ sunt bonitatis, & malitiæ: sed actus interior, qui est, sperare per mutuũ non solùm amicitiam, verùm etiam effectus amicitiæ, non ex debito, sed ex gratitudine, est actus licitus, & honestus: ergo actus exterior, quo aliquis huiusmodi effectus ita exigit, nempe, non ex debito, sed ex gratitudine, non erit actus iniquus, neque vsurarius: quia, si intentio est licita per hoc, quòd verbis explicetur, secluso scãdalo nequaquam fiet illicita. Secundò confirmatur: nam obiectum formale vsuræ est lucrum ex vi mutui, ac cum pacto, & debito ciuili: in hoc autem exteriori actu, quo mutuans expetit beneficia ista, & remunerationes, non expetit vi mutui, neq; ex debito iustitiæ: ergo nõ est vsura. Ex his apparet, Petrũ non teneri restituere illa dona, quæ à mutuatario accepit, licèt ab ipso fuerit excitatus.

Sup. hoc § 1. not. p. teriùs pr finem.

3. Sed quæres, an licitum sit non mutuare, donec mutuatarius à me excitatus dicat, se daturum auctarium ex gratitudine, ac proinde ex veracitate, & fidelitate; licèt non ex iustitia maneat obligatus? Respõdet affirmatiuè Ioan. Salas *tr. de vsur. dub. 7. n. 6.* quia neque effectu recipitur aliquid in pretiũ, vel exigitur, quasi debitũ ex iustitia; sed sola expectatio interuenit, qua mutuans expectat expressã, rectámq; voluntatem mutuatarij, de dãdo auctario, antequam mutuum recipiat. Hæc Salas, cuius sententia, tanquã probabilis, est amplectenda. Verùm, an sit etiam probabilis illa, quam ponit *dub. 6. n. 2.* iudicent viri docti: quærit enim, an sit vsura mẽtalis auctariũ velle recipere ab eo, quem scio non daturũ, nisi timore ne iterũ negetur ei mutuũ, aut ne videatur, vel vocetur ingratus. Et licèt Caiet. *2. 2. q. 78. a 1. ad 4.* Petr. à Nauarra *l. 3. c. 2. n. 211.* Navarr. *c. 17. n. 219.* & alij negatiuè respondeãt, quia tunc mutuatarius nõ dat illud liberaliter, sed metu, & necessitate coactus iterũ recipiẽdi mutuũ: tamẽ Salas, vt dixi, quãdo nullus est animus extorquẽdi auctariũ, vel recipiẽdi illud. vt debitũ ex iustitia, seu ex vi pacti, nullam esse vsurã, mordicùs cõtẽdit.

Sup. hoc principio Nec obst præcedenti Res.

RESOL. LVI.

An sit contractus vsurarius vendere alicui fundum seu domum; & reservare sibi fructus annuales, vel redditus, donec soluatur pretium? Ex p. 4. tr. 4. & Misc. Res. 139.

§. 1. HVnc contractũ esse vsuariũ, respondẽrũt *anno* 1575. Patres Societ. IESV Penitentiarij Papæ apud S. Petrũ, P. Lucius de la Croce, P. Vsmarus, P. Ledesma, P. Costa, P. Lanoya, P. Bosesus, P. Leo, P. Ægidius, P. Parra & ita testatur Io. Bapt. Antonicius *in inst. Neapolitana l. 5. c. 21* vbi etiam adducit alios Canonistas & Theologos, qui interrogati de hoc casu affirmatiuè responderunt, & sic etiam docet Syluest. *ver. vsura, q. 11.* D. Anton. *part. 2. tit. 1. c. 7. §. 20.* Gabriel *in 4. dist. 15. q. 11. art. 2. concl. 4.* Maior *ibid.* Armilla *ver. vsura, n. 15.* Roserla *ver. vsura 1. num. 47.* Plotus *in l. si quando, C. vnde vi. n. 451.* & alij, quorum sententia satis est probabilis, quia

quia dum transfertur dominium, res debet fructificare domino suo, cuius periculo subsitat. Adde quòd in hoc casu accipitur aliquid ratione dilatæ solutionis, quod est vsura.

2. Verùm his non obstantibus negatiuam sententiam probabilem & tutam in praxi esse existimo, quam mordicùs docet Couarruuias *lib. 5. var. cap. 4.* plures referens, & nouissimè hanc sententiam tenet Sanchez *in opusc. tom. 1. lib. 1. c. 7. dub. 21. n. 3.* Tabiena *v. Vsura, n. 9.* & Ludouicus Mexia *in leg. Toleti p. 2. fundam. 2. n. 12. fol. mihi 45.* quia, ait ille, vsuras (si sic eas vocemus) quas venditor in nostro casu percipit, non sunt veræ vsuræ, sed rei propriæ prosecutio, quæ deducitur ab æquitate iustitiæ commutatiuæ, quæ in æqualitate consistit, quod quatenus vnus contrahentium implet, debeat alter vicissim implere, aut implenti soluere lucrum implementi recepti, ne sequatur inæqualitas inter commutantes proprias res: nam si emptor fructus percipit rei emptæ, nondum soluto pretio, iustum est vt pretij vsuras vsque ad fructuum quantitatem venditori soluat, qui ei rem tradidit liberè, cùm ei tradere pretio non soluto minimè teneretur, vsuræ enim recompensatoriæ omni iure admittuntur, quia dantur in recompensam eius, quod iustè competebat, & debitum erat eas recipienti, quòdque ipse iustissimè habituris erat. Ita Mexia, quem sequitur Sanchez *loc. cit.* cum multis Doctoribus. Igitur in tali casu licet vendere fundum, vel domum, & tradere reseruando sibi fructus, vel redditus, donec soluatur domus, vel fundi pretium, licèt emptor non sit in mora soluendi pretium tempore statuto, & licèt venditor ex pretio statim soluto nihil lucraturus esset, quia, vt dictum est, in nostro casu hæ vsuræ non dantur vt lucrum pretij non soluti; nam hoc esset vsura, sed dantur in compensationem, & vt seruetur æqualitas, cùm enim venditor impleat tradendo rem, debet emptor vicissim implere tradendo pretium, vel implenti soluere fructus rei receptæ, ne sequatur inæqualitas. Ex quibus patet responsio ad argumenta contraria, ideò ad primum dico, verum esse si dominus solueret pretium rei fructiferæ sibi venditæ. Ad secundum respondeo quòd fructus & redditus in nostro casu non recipiuntur ob dilationem solutionis, sed in compensationem, modo quo suprà explicatum est.

RESOL. LVII.

An qui emit fundum, vel domum ad plura debita hypothecatum, teneatur dicta debita in conscientia soluere? Ex p. 2. tract. 16. & Misc. 2. Resol. 40. aliàs 42.

§. 1. AFfirmatiuè respondent aliqui ex authoritate, *l. si conuenit, § fundus. ff. de pign. act. l. alienatio, ff. de contrahend. empt. & ex cap. cùm non sint. de decimis*, quia res cum suo onere transit; sed fundum, seu domus empta, pro pluribus debitis est hypothecata. Ergo, &c.

2. At his non obstantibus, Ioannes Valerus *in suis differentiis vtriusque fori. v. Debitum differentia* 11 asserit, quòd si in rei veritate principalis debitor ob suam inopiam non sit soluendo, non tenetur emptor rei hypothecatæ præfata debita soluere. Tum quia nihil peruenit ad eum de prædictis debitis. Tum quia cùm principalis propter inopiam remaneat coram Deo deobligatus, per consequens multò magis iste emptor rei hypothecatæ; quia accessorium sequitur naturam sui principalis. Nec obstat venditorem posse rei suæ onus hypothecæ imponere, quod transit in emptorem.

3. Nam respondeo, quòd licet onus illud reale sit penes rem, obligatio tamen conscientiæ solùm respicit personam venditoris onus imponentis, qui solùm trãsmisit in emptorem actionem realem passiuè, non tamẽ

personalem; vnde donec per iudicem condemnetur; non tenetur in conscientia ad solutionem illorum debitorum. Ita Valerius, qui an loquatur de censibus decursis, & an eius opinio sit probabilis, remitto me iudicio aliorum.

RESOL. LVIII.

An pactum de retrouendendo appositum in fauorem emptoris census sit licitum? Ex p. 3. tract. 5. & Misc. 1. Resol. 75.

Vt melius discutiatur doctrina huius Resol. lege suprà latam doctrinam Resol. 29. 30. & 31.

§. 1. VSurarium esse docent Rebellius *p. 2. lib. 10. q. vlt. diffic. 4. n. 4. & 5.* Sotus *de iust. lib. 6. q. 5. a. 3.* Binsfeldius *in c. in ciuitate, q. 12. concl. 10.* Aragon *in 2. 2. q. 78. art. 3. & 4. concl. 4.* Rodr. *de reddit. lib. 1. q. 4. & 18. & lib. 2. q. 3. & 13.* Couarruuias *var. lib. 3. c. 9. n. 4.* & alij, nisi pensiones solutæ sint computandæ in pretium. Et ratio est, quia vbicumque datur pecunia cũ pacto eamdem recipiendi, & aliquid vltrà sortem, illic vsura vel latet, vel patet. Sed sic est in tali casu; ergo.

2. Sed ego contrariam sententiam probabilem etiam esse existimo, quam mordicùs ex neotericis tuentur Malderus *in 2. 2. D. Thom. tr. 5. c. 5. dub. 11. per totum.* Tannerus *in 2. 2. D. Thom. disp. 4. q. 7. dub. 4. à n. 128. vsque ad n. 131.* Azorius *t. 3. lib. 10. c. 12. a. 4.* Layman *in Theol. mor. lib. 3. sect. 5. tr. 4. c. 18 n. 5.* Lessius *lib. 2. c. 22. dub. 10 per totum.* Salas *tr. de cens. dub. 30. per totum,* & Valentia *t. 4. disp. 5. q. 22. punct. 6.* vbi sic asserit. Secundò, sequitur, probabile esse, quòd possit etiam ex rei quidem natura (vbi nulla humana constitutio vigeat) licitè addi pactum de retrouendendo in fauorem emptoris, siue censualistæ, etiam non computatis fructibus census in partem pretij, id est, posse obligari venditorem, seu censuarium ab emptore census, seu censualista, vt, quando is velit, teneatur reemere censum, quem vendiderat, reddito eodem pretio, vel pretio, quod post valebit census; proyt inter se conuenerint; nec debere tunc censualistam, siue emptorem census computare pensiones interim perceptas in partem pretij, modò tamen aliquo alio modo grauamen, quod per hoc pactum imponitur venditori, iustè ad arbitrium boni viri ipsi ab emptore compensetur. Et ita Romæ anno 1581. in consultatione multorum, & doctissimorum Theologorum, nobis præsentibus, iudicata est hæc ipsa sententia probabilis, quamuis ob periculum vsuræ huiusmodi pacta minimè sint suadenda. Ita Valentia, & ante illum Maior *in 4. dist. 15. q. 43. & 44. in fin.* Gabriel. *ibid. q. 12. a. 2. concl. 4* Conradus *de contr. q. 84. post. 5. concl. & corol. 1.* Medina *q. vlt. de cens. q. 15. de vsur. dub. 2. & 5.* cum aliis.

3. Vnde ex his sequitur à fortiori non fuisse vsurarium pactum illud appositum in Parlamento Principis Philiberti anno 1624. in fauorem subiugatariorum huius Regni in illis verbis. [Di più de sudetto si dichiara, che hauendo effetto la sudetta prorogatione (come è la voluntà del Regno) hauendo si compito da parte di Sua Maestà nella forma sudetta, e non in altro modo, si hà d'intendere fatta prorogatione in fauore delli detti sogiogatarij, alli quali s'intende acquistato il ius stipulando per essi il spetabile Protonotario ad effetto d'andar pagando le dette sugiugationi secondo s'anderanno maturando, e di quel che auanzerà il donatiuo sudetto di detti scudi 300. M. si vadano ricattando, e rileuando li capitali di dette rendite, &c.]

RESOL. LIX.

An de pecunia ante debita possit census constitui, vel tempore contractus tradendo aliquas merces in pretium census?

Ex quo sequitur, quod expensionibus non solutis, vbi Bulla Pij V. non est vsu recepta, potest quis redditum, & censum antiquum augere, vel nouum constituere.
Et notatur, quod potest census institui in re, quæ non reddit tantam vilitatem, quantam habet census. Ex p.1.tr.8. Resol.44.

§.10. NEgatiuè respondent, etiam in foro conscientiæ, Filliucius *t.2.tr. 5.p.2. c.3.n.306.* Salas *de cens. dub. 6.num.11.* & multi alij penes ipsos.

2. Sed contraria sententia, quoad forum interius, visa est mihi semper probabilior: & ita docet Malderus *in 2.2. tract.5.c.5.dub.6.* Ioan.de la Cruz *in direct.conscient.part.1.præcept.7.q.6.dub.3.concl.1* Lessius *lib.2. c.22.dub.12.n.80.* Nauarrus *comment.de vsuris,num.88. & 111.* Boninsignius *tract.de censic.5.n.5.* & Bartholomæus à S.Fausto *in speculo Confessor.disp.18.q.19.& 21.* qui citat Valentiam, Salonium, & Palatium.

3. Vnde noster P.Megala *in 2.2.lib.2.c.7.q.2.n.57.* ita asserit: [Infertur, in foro conscientiæ validum esse contractum censualem, quotiescunque ita fuerit celebratus, vt de iure naturæ teneat, & nullam iniustitiam, aut fraudem contineat; licèt deficiat aliqua solemnitas requisita à Bulla Pij V. quæ solùm ad vitandas fraudes, non autem ad iustitiam contractus, sit necessaria. Et consequenter infertur, in foro conscientiæ contractum hunc valere, licèt non seruetur solemnitas soluendi pecuniam numeratam coram Notario, & testibus; cùm talis solemnitas necessaria non sit ad iustitiam contractus; si tamen verè, & realiter solutio priùs facta sit. Ex hoc existimo verum in foro conscientiæ, etiam post latam sententiam de nullitate contractus in foro exteriori; cùm enim sit tunc ipsa sententia in præsumptione culpæ, & fraudis fundata, provt fundantur omnia iura disponentia de re iudicata, vt *in cap. cùm inter. de re iudic.* in conscientiæ foro locum non habet, cùm in ea solùm veritas sit attendenda.] Ita docte, vt semper assolet, Megala.

4. Idem etiam docuit Emmanuël Sà *verb. censur. num.3.* ita asserens: Quædam in dicta Bulla prohibentur ob præsumptionē fraudis, quæ si absint, validus est contractus. Itaque potest pretium non statim solui, & priùs solui, &c.] Itaque, cùm Pontifex damnet census celebratos, non numerata pecunia tempore celebrationis, ad obuiandum fraudibus, quæ contingere solent in contractibus aliter celebratis; si probetur, fraudem nullam intercessisse, sed anteà pretium iustum debitum fuisse ratione pecuniæ mutuò acceptæ, vel alterius rei æquiualentis; validus, & iustus erit talis contractus: pecuniæ enim nomine æquiualentia comprehenduntur, vt patet *in leg. pecunia, ff. de verb sign. & in leg. quæ ff. de iure dotis.* Quæ verò de iure naturæ, secluſis Bullis Pontificiis, in contractu censuali sunt necessaria, hæc sunt vt notauit Lessius *lib.2.c.22.dub.12.num.74.* æqualitas secundùm æstimationem inter censum, & pretium: & si aliqua grauamina hinc inde præter naturam contractus per pacta accessoria imponantur, ea prudentis arbitrio debitè compensentur: Bullam verò Pij V. non esse in hoc Regno Siciliæ vsu receptam, notauit etiam idem Lessius *dub.13.num.99.*

5. Ex quo sequitur, quòd expensionibus non solutis potest quis in hoc Regno reditum, & censum antiquum augere, vel nouum constituere: quod est valde notandum. Et ita docet Salas, *vbi supra, de censibus, dub.8.n.11.* qui citat Rodericum, & Nauarrum. An verò census possit constitui ex pecunia credita, aliqui affirmant: ita Sotus *de iust.lib.6.q.5.art.1.* Alij verò negant: ita Lopez *de contract.lib.1.c.59.* Et hanc opinionem probabiliorem putat Faustus *in speculo Confess. disp.18.q.12.num.2.* Erit igitur opinio Soti probabilis, sed vbi Bulla Pij V. non est vsu recepta: nam in dicta Bulla id expressè vetatur.

6. Notandum est etiam pro fine huius Resolutionis, quòd licèt aliqui non admittant, quòd possit census institui in re, quæ non reddit tantam vtilitatem, quantam habet census; tamen hoc fieri posse concedit dictus Sotus, *vbi supra*, cum Conrado *de contract. q.88.concl.12.* & Couarruuia *lib.3.var. c.7.num.6.*

RESOL. LX.

An stante Bulla Pij V. de censibus, sit licitus census irredimibilis? Ex p.10.tr.12.& Misc.2. Resol.3.

§.11. NEgatiuam sententiam tenet Duardus *de cens. in Proœm. q.28. n.31.* Ioannes Vviggers *de Iust. & iur.tr.5.c.8.dub.3.n.8.* Rebellius *de Iust.lib.10. q.7.n.3.* Eminentissimus Dominus meus Cardinalis de Lugo, *s.2.disp.27.sect.7.n.112.* qui citat Bonacinam, & Virginium; & adducit rationem. Quia Bulla Pij V. agit vniuersaliter de omnibus censibus in posterum ereandis; & hos omnes dicit tales debere esse, vt possint semper à venditore eodem pretio redimi, non obstante quolibet pacto, quo sibi eiusmodi facultatem auferat. Cùm ergo in censu irredimibili adsit pactum expressum, quo eiusmodi facultas redimendi directè auferatur; consequens est, vt tale pactum prædicta clausula omnino prohibitum sit.

2. Sed ego, his non obstantibus, affirmatiuæ sententiæ adhæreo tanquam communiori; & illam tenent ex Theologis Societatis Iesu Molina *de Iust. tom.2. disp. 385. & 391.n.9.* Salas *de contract.de censur. c.12. n.4.* Dicastillus *de Iust.l.2.tr.11. disp.1.dub.3. n.116.* Escobar *in Theol. mor. tr.3. Exam.6. c.2. n.55.* Baunius *in Theol.mor. t.3.lib.1. tr.3.q.9.* Lessius *de Iust. l.2. c.22. dub.12.n.92.* & Filliucius *t.2.tr.35.c.3.n.336.* vt patet ex nòta marginali. Hanc nostram sententiam præter Theologos citatos ex Societate, tenet etiam Villalobos *in Summa, t.2.tr.23.difficil.9.n.30.* vbi sic ait: [Mas hase de aduertir, que el censo perpetuo que se suele poner à mayor precio, no se comprehende en esta clausula, por la epiqueya, que no es creyble, que quiso Pio Quinto quitar esta manera de censo de la Republica Christiana; en especial que solo hablò de los censos, de que hablaron Martino Quinto, y Calixto Tercero, como consta del Proemio: y ellos no hablaren de los perpetuos, y siempre se han tenido por licitos en la Iglesia. Y assi lo declaran la costumbre.] Ita ille, cui adde Caspensem *in Cur.Theol.t.2. tr.19. disp.5. sect.7. n.37.* Malderum *de Iust. tr.5. c.5. dub.9.* Tullench *in Decalog.t.2.l.7.c.2.dub.4.n.1.* Megalam *in 2.2. Iust.l. 2 c.7.q.2.n.119* Gesualdum *in Theol.mor.t.3. tr.16.c.2. n.33.* Serram *in 2.2.t.2.q.77.art.4.dub.4.* Nauarrum *de Vsur.n.38.* Lupum *de Vsur.in lege 2.de Pact.inter empt. comment. 2. n.69.* Mantium *in Præludio belli ciuilis, de cens.p.1.q.2. n.73.* firmantes per Bullam Pij V. non omnes irredimibiles census reiici, sed eos tantum qui non emuntur multò pluris, quam redimibiles: eos autem, qui iusto pretio emuntur per totum Christianum Orbem receptissimos tam generalibus verbis non tolli. Possunt etiam adduci pro hac sententia Salonius *t.2. art.4.de Cens.contr.1.n.2.* & Valentia *t.3. disp.5.q.22. punct.5.* qui scripserunt post Bullam Pij V. & tamen census irredimibiles esse licitos, & iustos affirmant.

3. Probatur hæc opinio, quia census redimibilis emptus iusto pretio, & cum aliis conditionibus requisitis, ex decreto Martini V. & Calixti III. iustus est, licet habeat aliquam speciem, vel effigiē mutui, propter pactum illum retrouendendi, quia est vera emptio, & venditio: sed in cēsu perpetuo nulla extitit species, vel effigies mutui, imò apertior est in eo propria ratio emptionis, & venditionis, cùm pretium nunquam sit reddendum: ergo seruato in eo iusto pretio, & aliis requisitis

iuxta

iuxta propriam illius naturam & rationem contractus est iustus, apertiorémque habens honestatem, & iustitiam, quam census redimibilis; Conditio enim, quæ illi apponitur, vt sit perpetuus, neque efficit, quin ius illud, quod in huiusmodi contractibus emitur, sit vera merces, & res venalis; neque obligatio, quam sibi quis imponit, efficitur iniqua, vel prohibita, eo quod sit perpetua; cùm nil magis in vsu, quam Ecclesias, & Respublicas accepto iusto pretio, aliquas perpetuas obligationes sibi imponere. Secundò, licèt emere fundum, domum, & quamcumque aliam rem in perpetuum: ergo & huiusmodi censum, & ius; cùm sit illud commemorandum inter res, & bona immobilia. Tertiò, licet instituere censum reseruatiuum perpetuum traditis propriis bonis, reseruatáque sibi aliqua perpetua pensione illis imposita, recipienda in pecunia, vel fructibus; sed census perpetuus, etiamsi instituatur oblato pretio super bona alterius; eadem omninò ratione se habet, & simile omninò ius est: ergo licet illum ita instituere. Confirmatúrque communi omnium rationum vsu, & potissimè ex *c. Conquæstus, de Religios. domib.* vbi census huiusmodi apertè approbatur. Et tandem si huiusmodi census perpetuus non esset contractus iustus, profectò essent damnandi innumeri prælati, Beneficiati, Religiosi, & alij Ecclesiarum Ministri, quorum innumeri doctrina, & sanctitate excelluerunt, quod vixerint ex iniustè acquisitis; cum in variis Ecclesiis, & Monasteriis, redditus ex quibus Prælati, & Clerici, ac Religiosi sustentãtur, sint census perpetui; quidam à fidelibus bonis suis impositi, alij & non pauci ex aliis bonis Ecclesiarum; & Monasteriorum pretio iusto comparati. Quod certè prohibuissent, ac correxissent Sancti Pontifices Romani, & Concilia generalia si huiusmodi census iniqui essent, & illiciti. Vnde sequitur, & clarè apparet, nec Pium V. talem censum prohibuisse; quomodo enim præsumendum est, Pontificem voluisse damnare contractum communi calculo Doctorum approbatum vt iustum, & licitum? Non est igitur credibile, Pium V. tam generaliter verbis, & tam obiter census tam receptos in Republica Christiana tollere voluisse, præsertim cùm in illis censent præsumptiones vsurarum, ad quas extirpandas Sanctus Pontifex dictam Bullam edidit.

4. Restat modò respondere ad argumentum superius positum in fauorem primæ sententiæ; & ideò respondeo primò, in illis verbis Bullæ Pij V. non esse inclusum censum perpetuum irredimibilẽ, sed tantùm redimibilem vt docet Bannyus *in Theol. mor. tom. 3 lib. 1. tract. 9. q. 10* quia vbi cessat ratio legis, cessat & ipsa: at Bullæ faciendæ causa cessat in censu perpetuo; ideò enim visum est Pontifici, prædictas circumstantias censibus apponere, quos redimibiles nominant, vt vsuris occurreret, earúmque occasiones ac causas præscinderet, quas sibi multi ex emptione censuum redimibilium minori pretio, quam redimebantur, captandas credebãt; cùm id sibi licitum esse ob gratiam factam rem suam redempturi putarent; cessat hîc verò ratio: ergo, &c. Et ideò Sotus *de iust. lib. 6. q. 5. a. 1. concluſ. 2.* Magister Serra, *tom. 2. in 2. 2. D. Thomæ, q. 77. a. 4. dub. 4.* & alij, dicunt, in censibus perpetuis minorem esse vsuræ suspicionem, quam in temporalibus; quia in illis pretium nunquam est emptori reddendum: Ergo non est mirum, si Pontifex solùm in sua Bulla inclusit census redimibiles, & non irredimibiles. Respondeo secundò, quod dato in verbis Bullæ inclusos fuisse etiam census irredimibiles; dicendum est, non fuisse inclusos omnes, sed eos, qui non emuntur multò pluris, quam redimibiles; hi enim sunt iniqui. Qui verò iusto pretio emuntur, cùm per totum Orbem Christianum sint receptissimi; non est credibile, Pontificem illos abstulisse, sed solùm in illa clausula loqui de censu redimibili; & generatim voluisse statuere, quod redimibilis debeat sic posse redimi; non autem quod etiam irredimibilis sic possit redimi.

5. Negandum est igitur aduersariis id quod supponunt in argumento, nempe Pontificem in Bulla loquutum fuisse vniuersaliter de omnibus censibus, nam solùm loquutus est de censibus, de quibus loquuti fuerant Martinus V. & Sixtus III. vt apparet ex Proœmio Bullæ Pianæ, secundùm quod intelligenda sunt postea ea, quæ in dispositione Bullæ apponuntur: nam Proœmium declarat decisionem *ex l. fin. ff. de hæred. instit. leg. Cùm patet. §. Dulcissimis ff. de Legat. 2.* Molina *de Primogenitis Hispaniæ, lib. 1. c. 5. n. 7* Ioannes de la Cruz *de statu Relig. lib. 2. c. 2. dub. 3. concl. 1* quod probat *ex c. Marcion. 1. q. 1.* & *cap. Sedulo, d. 38. & cap. Intelligentia. & cap. In his, de verb. signific. & in l fin. ff. de hæredibus instituẽd.* & ibi Bartolus, Baldus, Angelus, & alij: Ergo dicendum est ex supetius dictis, censum irredimibilem emptum iusto pretio non esse inclusum in Bulla Pij V. sicut antea non fuerat inclusum in Bullis Martini, & Sixti; tanquam censum iustissimum absque vlla vsuræ præsumptione; & ideò est approbatum ab omnibus Doctoribus, & à tota Republica Christiana. Et ita ego sentio, saluo, &c.

Sup. hoc Proœmio late infra in Resol. 90. § 2. ad lin. 7. & in multis aliis eius not.

RESOL. LXI.

De quodam locationis contractu in praxi frequentissimo.

Ex part. 1. tract. 8. Resol 89.

§. 1. ARomatarius quidam locauit omnia vasa, & medicamenta suæ tabernæ ad decem annos, illáque conductori tradidit certo pretio æstimata, cum expresso pacto; vt teneatur conductor singulis annis soluere decem pro centenario pretij æstimati, & in fine conductionis restituere vasa, & medicamenta eodẽ pretio æstimanda: quæritur, an talis contractus sit licitus?

2. Hic casus ponitur iisdem verbis à nostro Patre Megala *in cons.* 85. & illicitum esse, & vsurarium ostendit: nam conductor contra iustitiam, & naturam contractus, etiam ad casus fortuitos obligatur, grauatúrque ad subeunda omnia pericula rei locatæ: quod in contractibus iustitiæ non est admittendum, nisi ad rationem huius periculi pensio minuatur, cùm in eis æqualitas inter contrahentes seruanda sit.

3. His tamen non obstantibus, talem contractum licitum esse ostendit Caualcanus *p. 2. decis. 13. n. 66.* & ita fuisse decisum Papiæ, & Mediolani, anno 1582. de locatione facta per quendam Speciarium, de tota sua apotheca cum vasis, domo, & medicinis; & aliis rebus quæ in dicta speciaria asseruabantur alteri Speciario cum æstimatione rerum, & pacto, quòd finita locatione deberet præfatam apothecam cum dictis rebus estimatis, & inuentariatis restituere. Et ratio est: quia in dicta locatione, (vnde patet responsio ad argumentum Megalæ,) licèt periculum rerum apothecæ sit conductori ex vi æstimationis, & numerationis ipsarum factarum, & sic in hoc transeendat dictus contractus terminos locationis, cui proprium est, pertinere periculum rei locatæ ad ipsum locatorem; nihilominùs manet locatio, quia sic actum est inter contrahentes, quemadmodum dominus habet dominium super depósito facto de pecunia non consignata in sacculo, sed numerata. Quia, licèt dominium talis pecuniæ transierit in depositarium, vigore dictæ numerationis, vt patet *in l. Lucius & in leg. dies sponsaliorum, §. qui pecuniæ. ff. depósit. & l. quòd si ab initio ff. de reb. cred.* nihilominus manet depósitum. Vnde, cùm in dicto contractu maneat locatio, de cuius natura est, vt soluatur aliquid pro locatione, meritò ibi cessat omnis vsura, quæ solummodò committitur in contractu mutui realis, vel virtualis. Et ideò hanc sententiam, præter Caualcanum citatum, tenet Ioannes Valer. *in differ. vtriusque fori, v. Vsura, differ. 3. n. 9.*

RESOL. LXII.

An sit licitum mercatoribus dicere petenti mutuo centum, nolumus tibi tantam pecuniam dare, sed mutuabimus 50. & si volueris totidem dabimus in mercibus, vel etiam totum, quod mutuo petis ad summum pretium ad creditum ?

At an secluſa obligatione, vt illas merces ſibi reuendat, liceat mutuanti, ſicut & aliis emere illas vili pretio aliorum, &c? Ex p.1.tr.8.Reſ.33.

Sup.hoc ſup. in Reſ.17. §.vlt. ad medium.

§.1. AFfirmatiuè reſpondet Salas *tr.de vſur.dub.17. n.1.* qui citat multos alios. Et ita nouiſſimè docuit P.Ioannes de la Cruz *in diſcŭ.conſcienc.part.1. præcept.7.q.5. dub.2. concl.1.* vbi ſic aſſerit:[Vſura eſt mutuare obligando mutuatarium, vt dimidium mutuum accipiat in mercibus.Secùs,ſi ſit ſine obligatione, dicendo,ſe nolle mutuare tantam pecuniam; ſed,quòd accipiat mutuatarius,ſi velit,aliquid in mercibus, tunc non erit vſura, etſi ſciat mutuans mutuatarium venditurum viliùs illas.Et licèt mutuans non poſſit obligare mutuatarium,vt illas merces ſibi reuendat;tamen ſeclusa hac obligatione,licet mutuanti,ſicut & aliis, emere illas vili pretio aliorum:quia idem eſt pretium iuſtum reſpectu omnium emptorum.] Ita ille,& ſatis quidem probabiliter:quia,ſi alter eaſdem merces emeret infimo pretio, pecunia numerata,nullam committeret iniuſtitiam.Ergo,neque ipſe mercator,qui priùs eas vendidit: non enim factus eſt deterioris conditionis ad emendum, per hoc, quòd vendiderit illas merces. Suppono tamen,mercatorem in pactum hoc non deduxiſſe. Itaque puto,hanc ſententiam eſſe in praxi probabiliſſimã.

Sup.hoc in duab. Reſol. ſeqq.

RESOL. LXIII.

Vtrùm ſit licitum vendere res credita pecunia pretio rigoroſo, & poſtea illas ſtatim emere numerata pecunia pretio infimo, vel medio ?

Et quid, ſi venditor iniret pactum cum emptore, vt rem emptam iterum ſibi vendat infimo, vel medio pretio ? Ex p.1.tr.8.Reſ.20.

Sup.hoc in Reſ.præterit. ante mediũ, verſ. Et licet. & lege aliam §. eius not.1.& Reſol.ſeq.

§.1. REſpondeo affirmatiuè cum Homobono de Bonis *in exam.Eccleſ.p.2 tr.9.c.3.q.5.* Laymán *in Theol.mor.lib.3 ſect.5 tract.4.c.16.n.16.* Leſſio *libro 2.c.21.dub.16.n.130* Reginaldo *lib.25.n.296.* Toleto *lib.5.cap.31.n.30.* Sala *tract.de empt.& vend. dub.37.n.2.* Nauarra *de reſtit.lib.3.c.2.n.17.* Rebellio *lib.9.q.7.n.7.* & aliis. Quia in tali venditione, & emptione res venditur,& emitur iuſto pretio.Ergo,&c.

Pro contento in hoc §. in Reſ.ſeq.in fin. §. Nec valet.

2. Limitanda eſt tamen ſupradicta ſententia,vt non procedat, ſi venditor iniret pactum cum emptore, vt rem emptam iterum ſibi vendat infimo,vel medio pretio. Vide Molfeſium *in ſumm.tom.2.tract.12.c.5.n.11.* Molinam *de inſt.tom.2 diſp.316.n.2.* & Doctores citatos.Sed de hac quæſtione iterum redibit ſermo.

RESOL. LXIV.

Solent mercatores aliquando non mutuare indigenti, ſed ei credito merces offerre, & vendere ſummo pretio, vt ille eas vendat numerata pecunia, cui voluerit. ſed emptor ſtatim illas offert ipſis mercatoribus, qui eaſdem merces emunt pecunia numerata pretio medio, vel infimo, qui contractus Hiſpanè vocatur Mohatra, *Italicè* Stocco *quæritur an ſit licitus ?*

Et deducitur, quòd mercator non poteſt ad hoc cogere illum, nec pactum explicitum, aut implicitum adhibere. Ex p.1. tr.8.Reſ.58.

Sup.hoc in duab.præcedentib.Reſ.

§.1. MEdina *lib.1.ſumm.c.14.§.23.* & D.Antoninus *p.3.tit.8.c.4. §.4.* exiſtimant eſſe iniuſtum,& palliatam vſuram, quando idem redimit. Nam hic contractus, rectè conſideratus,mutuum reuera eſt, & cum vſura.Quid enim aliùd eſt,Petrum mercatorem vendere Ioanni merces pretio,vt 100.ſoluendas in fine anni,& ſtatim poſtea eaſdem emere pecunia numerata pretio,vt 90.quàm dediſſe illi mutuò 90. recipienda in fine anni cum lucro vt 10. Qui contractus reuerà eſt mutuum,& cum vſura. Hinc omnes prudentes,eo audito,illum ſtatim condemnant, & mercatorem ita vendentem,ac reementem,iniquum iudicant;& in legibus Caſtellæ,vt notat Rebellius *p.2.lib.9.q.7.n.7.* ſub grauiſſimis pœnis prohibetur contractus iſte.

2. Sed veriùs alij exiſtimant,contractum iſtum non eſſe iniquum,nec damnandum, ſi duplex in eo reperiatur conditio. Prior eſt, vt ſeruetur ſemper iuſtum pretium : nam, cùm merces huiuſmodi certum pretium à lege illis impoſitum non habeant, ſed iuſtum illarum pretium ſit,quo venduntur communi vſu fori,quod, vt patet,habet latitudinem;ſi mercator, neque cùm cariùs vendit, latitudinem illam excedat; neque, cùm viliùs emit,ab eadem latitudine deficiat,ſeruat vtique priorem conditionem in hoc contractu debitam.Altera conditio eſt,vt tollatur omne ſcandalum,explicando,in tali contractu nullam eſſe iniquitatem, cùm nec pretium rigidum,in quo vendit,excedat latitudinem iuſti pretij,nec ab illa deficiat pretium infimum, in quo emit. Sic Natarrus *c.23.n.91.* Petrus à Nauarra *lib.3.c.2.num.170.* Homobonus *in exam.Eccleſ.p.2.tr.9. c.3. q.4.* Regius *in ſuis reſol.caſ.14.& 34.* Summa Corona *p.2.c.8.n.9.* & Leſſius *lib.2.c.21.dub.16.n.130.*

3. Nec valet dicere, quòd idem ſit emptor, qui ante erat venditor:nam, vt ait Leſſius;ſi alius poterat illo pretio emere, cur non mercator,qui vendidit. Imò beneficium in hoc alteri præſtari videtur, dum liberatur emptor à quærendis aliis,& à ſumptibus in proxenetas faciendis. Non tamen poteſt illum ad hoc cogere, nec pactum implicitum,aut explicitum de hoc adhibere,vt notat Graſſius *p.1.lib.2.c.109,n.4.*& Bonacina *de contract.diſp.3.q.2.punct.3.n.20.* Sup. hoc in Reſ.præced. §.vlt.

4. Addunt aliqui, quòd vt hæc venditio ab iniuſtitia, & vſura immunis ſit, non debet fieri intentione principali reemendi viliori pretio, ita vt ſine ſpe illius lucri,non eſſet creditò mercator venditurus.Sic Molina *tomo 2.diſp.310.* Angelus *v.Vſura,n.60.* Lopez *lib.1. de contr.c.34.* Vega *in ſum.tom.2. c.131. caſ.62.* Azorius *p.3.lib.8.c.11.* & alij.

5. Sed mihi placet opinio Ioannis Salæ *in tract. de empt.& vend.dub.37.n.4.* qui improbat hanc conditionem.Et ratio eſt:quia,vbi nihil vltra ſortem deducitur in pactum, nec ſperatur,vt pretium,aut debitum de iuſtitia pro mutuo;nulla eſt vſura, ſi auctarium principaliter,ſeu minùs principaliter intendatur,vt vult Molina *tom.2.diſp.305.* Valentia *tom.3. diſp.5.q.21. punct.1.* Navarra *de reſt.lib.3.cap.1.dub.2.n.190.* & idem Salas *tract.de vſuris,dub.5.n.5.* Ergo,&c,

6. Reſpondendo igitur ad quæſitum, dico, talem contractum non eſſe illicitum, etiamſi mercator tali intentione vendat illas merces,& poſtea per ſe,vel per alios emat illas; modò non adſit ſcandalum;neque pactum explicitum, vel implicitum de retrouendendo interueniat; & modò intra limites iuſti pretij conſiſtat; ita vt quando vendit creditò,non excedat pretium ſummum; & quando emit numerata pecunia;non excedat iuſtum infimum.Salua,&c.

RESOL.

RESOL. LXV.

An Mercator, siue quiuis alius, qui non exercuit Monopolium, *possit iustè suas merces vendere pretio illo, quod* Monopolium *creauit ?*

Et an Monopolium *sit contra iustitiam, quando mercatores conspirant, vt nullus eorum vendat nisi pretio supremo, vel medio ?* Ex p.1. tr.8. Resol.24.

§.1. NEgatiué respondet Ioannes de la Cruz *in director.conscienc.p.1. præcept.7.q.3. dub.8. concl.3.* Rebellius *p.2.lib.9.q.7.n.5.* Salas *de empt.dub. 38.n.6.* cum Lopez *de contract.lib.1.c.742.* Quia idem pretium eiusdem rei non potest simul esse secundùm se iustum, & iniustum : vel igitur omnes in proposito euentu iustè eodem pretio vendunt, vel nulli. Cùm ergo fraudis auctores iniustè vendere certum sit; reliquos quoque venditores, siue conscios fraudis, siue inscios, postquam resciuerint fraudem, similiter de iustitia teneri ad restitutionem non dubium est. Confirmatur: quia pretium factum per fraudem vendentium, aliámve iniustitiam, quæ cursum iusti pretij impedit, non est censendum iustum: ergo, &c.

Sap. hoc cum his tribus à §. vltimo mediante verb. Secundò.

2. Hæ rationes Rebellij faciunt hanc opinionem probabilem, & ego illam sequor. Sed contrariam etiam probabilem existimo cum Bonacina *de contract.disp.3. q.2.punct.5.n.11.* Turriano *in 2.2.disp.57. dub.8. n.7.* quam docet Reginaldus *in praxi tom.2. lib.25.cap.22. num.330.* & aliis. Quia mercator in tali casu vendit eo pretio, quod est commune : sed pretium commune iustum est, etiamsi sit auctum per fraudes aliorum: ergo, &c.

Sap. hoc in tom.2.tr.1. Resol.17 §.ad tertium.

3. Notandum est etiam, esse monopolium contra iustitiam, quando mercatores conspirant, vt nullus eorum vendat, nisi pretio supremo, vel medio, vt docet Turrianus *vbi supra, n.2. & 4.* licet contrariam sententiam etiam probabilem putem, quam docet Villalobos *in sum.tom.2. tr.21. dub.17. n.4.* Molina *tom.2. disp.345.* Nauarra, & alij, quos citat, & sequitur Molfesius *in sum. tom.2. tract.12.c.5.n.130.*

RESOL. LXVI.

An licitè possit quis pluris vendere res illas, quæ communiter credito pluris venduntur ? Ex part.1.tract.8. Resol.21.

Sap. hoc in Resol. 65. & in Resol. 67. dubitat. & ex dubitat. allatis Resol. 68. dubitat. 1. & 2. quæ sequuntur in fin. Resol. 77.

§.1. REspondeo affirmatiuè; tum ratione lucri cessantis, seu damni emergentis; tum ratione multitudinis emptorum; tum, quia in tali venditione illud est iustum pretium ex communi ementium, & vendentium consuetudine, & vsu. Et ita docet Emmanuel Sà *verb.Venditio, n.7.* vbi sic asserit: [Merces, quæ solent frequentiùs vendi pecunia credita, quàm numerata, vendi possunt pluris expectata pecunia, quàm vendantur numerata, etiam vltra rigorosum. Quia in eo venditionis genere ex communiori ementium, & vendentium vsu, & æstimatione illud est iustum pretium.] Italille. Secus autem, si nulla dictarum rationum interueniat, vt notat Bonacina *de contract.disp.2.q.1.punct. 4.n.17.* & Filliuc. *tom.2. tr.35.c.5.n.113.* Vide etiam nostrum Megalam *in 2.2. lib.2.c.6.q.2.n.174. & seq.* cum Molfesio *in summ.tom.2.tract.12.c.5.n.103.* Vnde excusatur venditio pannorum, & saccharorum tali pacto fieri solita in hoc Regno. Sed de hoc alibi.

Alibi in Resol. 67. præterit.

RESOL. LXVII.

An merces, quæ solent frequentius vendi pecunia credita, quam numerata, possint carius vendi ?

Idem est dicendum de mercibus, quæ solent in magna quãtitate è mari asportari, & vendi pecunia credita, maiori pretio, quàm tunc pecunia numerata venderentur.

Et cursim explicatur, an sit licitum cambium, quod vulgò dicitur Sopra dise, *vel* Con laricorla; *quo campsor facit, vt de suis pecuniis responsalis soluat cambium?* Ex p.10. tr.12.& Misc.2. Resol.28.

Sap. hoc in Resol. præcedit. & sup. in Resol.59. & in Resol. 77.

§.1. AD hoc dubium nominatim contra me respondet Rocafull. *in Decalog.lib.3.præcept.7. c.3.n.81.* vbi sic ait : Sequitur secundò, licere carius vendere pecunia credita, quam numerata intra latitudinem iusti pretij : Dixi intra latitudinem iusti pretij excludendam ad falsam sententiam Sà *verb. Venditio, n.4* quem sequitur Diana *1. p.tract.8. resol.21.* vbi dicunt, merces, quæ solent frequentius vendi pecunia credita, quàm numerata, vt lana, aromata, & similia, vendi posse pluris expectata pecunia, quàm venduntur numerata etiã vltrà rigorosum pretium: Hæc sententia falsa est, & confutatur, quia ex ea inferrentur magna dãna Reipublicæ; nollent enim mercatores vendere pecunia numerata, pluréque res, vt sic vltrà iustum pretium fori venderent, atque ita eluderent pretium fori, & introducerent infinitas fraudes, & damna. Rationem verò quam subiungit Sà, quia in eo venditionis genere pecunia credita illud est iustum pretium, hanc inquam rationem ita confuto : nam apud antiquos Doctores, imò iuxta communem recentiorum non est modus vendendi pecunia credita distinctus à modo vendendi pecunia numerata, & inter pretia apud Doctores solum pretium legale, pretium fori, pretium conuentionale, & pretium auctionis continentur : non verò pretium vendendi res pecunia credita, & hæc addenda sunt his, quæ diximus dubio sexto, in quo diximus ex pecunia numerata, non verò ex credita iustum pretium sumi. Hucvsque Rocafull.

2. Sed nimis rigidè se gerit in censuranda opinione Emmanuëlis Sà; nam immeritò puto ab ipso vocari falsam, cùm sit satis probabilis, vt illam vocat Couarruuias, *lib.2.variar.c.3.n.6.* & absolutè docent Ioannes de Anania, Salicetus, Decius, Corduba, Sylueſter, Tabiena, Molina, & alij, quos citat, & sequitur Dicastillus *de iust.& iur.lib.2.tr.9. disp.2. dub.6. n.75.* Nam si illos, qui tunc emunt numerata pecunia, cõstet emere minoris illas merces, quam in se valent, computatis prudenter expensis, & aliis ad imponendum de nouo pretium computandis: cur nõ poterit assignari pretium iudicio prudentum, quod debeat iudicari iustum in communi modo vendendi, quódque aliàs indicaretur si communiter venderentur pecunia numerata: Dices fortasse ob id quod quando sunt pauci emptores, & egestas pecuniæ, vilescit pretium rerum, ac proinde illud tunc est iustum, quòd pecunia numerata inuenitur : & quod sic non inuenitur est iniustum : Quia pretium iustum est, quod præsenti pecunia & numerata (attenta multitudine, aut paucitate mercium, & mercatorum, & aliis circũstantiis) æstimatur, & currit. Arguit hac ratione Medina *C.de restitutione, q.38. causa 1.* vbi alias affert rationes, & *causa 6.§.ad 4.* vrget hoc, quia quãdo est multitudo pecuniæ, crescit pretium mercis & merx valet tantùm id, quod pro ea offertur. Ergo quãdo est egestas magna pecuniæ minuitur pretium, & non valet, nisi quod pro ea reperitur. Cum Medina sentiunt Corduba, *q.84.opinione 2.* Gutierrez, Mercado, & Petrus à Nauarra. Probat hoc Gutierrez, quia ob id non inueniuntur qui emant de præsenti illas merces, quia nolunt eas dare venditores pretio illo minori de præsenti.

3. Efficacius adhuc impugnatur, quia si venditio ad creditum maiori pretio est iusta; emptio, quæ fit numerata pecunia minori pretio, est iniusta. Quod concedit D. Thomas, *opusc.67.* Respondet tamen Bañez istud esse pretium de præsenti mercium vltroneatum. Quia

quando

quando non sunt emptores pecunia præsenti, rogatur cum mercibus; ac proinde non est attendendū ad hoc, sed ad aliud de præsenti. Itaque vtrūque probabile mihi videtur. Et hæc omnia docet Dicastillus *loc. cit.* qui etiam optimè notat idem dicendum esse de mercibus, quæ solent in magna quātitate è mari asportari, & vendi pecunia credita maiori pretio, quam tunc pecunia numerata venderentur, quia aliàs non possent vendi sine magno damno domini vendentis. Nam vel multum tempus consumeret si vellet expectare ementes pecunia præsenti, vel vilissimo pretio eas deberet vendere iis, qui pecunia numerata emerent, qui pauci sunt.

4. Et pro explicatione huius sententiæ, nota duobus modis posse crescere pretium ratione dilatæ solutionis. Primò quasi in compensationem illius, & sic aperta esset vsura. Altero vt incrementum pretij solùm oriatur ex dilata solutione, tanquam ex occasione, quæ in causa fuit, vt multiplicarentur emptores; ac proinde ex copia emptorum augeretur pretium, aut saltem non decresceret propter eundem modum vendēdi. Si enim illæ merces solùm venderentur pecunia numerata, pauci essent emptores, cùm tamen sint multi, qui eas emere velint pecunia credita, nec desit Reipublicæ necessitas, sed solùm facultas statim soluendi. Hoc ergo modo, & ex hoc capite putat licitum sic vendere maiori pretio. Confirmatur hoc, quia iustum rerum pretium sumendum est ex communi foro; commune autem forum ex maiori copia emptorum in eo modo vendendi. Hæc autem non debent iudicari per solam comparationem ad pauciores, qui vendunt pecunia numerata. Neque enim repugnat ratione diuersi fori esse diuersa pretia, verbi gratiâ, in emptione numerata pecunia eodem tempore diuersum pretium est, quo venduntur res in subhastatione; & quo venduntur ab aliis ex officio. Ergo idem erit, quando ob necessitatem mercis, & defectum pecuniæ plures sunt qui emunt pecunia credita quàm numerata; illi enim faciunt pretium in eo modo emendi, & erit magis commune forum. Ex qua doctrina soluta est, imò cessat ratio oppositæ sententiæ, quæ tota est, vt in eo casu pretium putet crescere ratione solius dilatæ solutionis; quod negamus; neque enim ideò crescit, sed ratione multitudinis emptorum, quorum copia resultat occasione illius modi vendendi pecunia credita. Et ita hanc sententiam latè docet Molina *disp.* 105. Bañez *in* 2.2.*q.*77.*a.*4.*dub.*9. & alij.

5. Itaque ex his omnibus patet, non debuisse nostram sententiam, quam ex Emmanuele Sà docui; falsam vocare. Sed aliquando iste Auctor nimis pronus ad inurēdas nota falsitatis opiniones nimis probabiles; sicut fecit *in p.*7.*lib.*3.*c.*1.*disp.*21.*q.vlt.*4.*n.*507. vbi falsam vocat opinionem Merendæ, & multorum Doctorum asserentium esse licitum cambium quod vulgò vocatur, *Sopra di se*, vel *con la ricorsa*, quo campsor facit, vt ex suis pecuniis suus correspōsalis soluat pro campsuario: nam licèt ego affirmatiuam sententiam contra Merendam, & alios probabilem existimaui; nempe tale cambium esse licitum; tamē opinionem negatiuam Merendæ damnantem illud tāquam illicitum, puto immeritò à Rocafullo falsam vocari; est enim satis probabilis, & ante factum consulenda. Vtramque igitur opinionem probabilem esse puto, & tam Merendam, quam Rocafull in eius censuram excessisse existimo.

Sup. hoc sup. in Res. 1. & 2.

RESOL. LXVIII.

An liceat minoris emere, anticipata solutione, cum aliquæ res eo modo emi solent, vt lanæ, &c. Ex p. 1. tr. 8. Res. 22.

Sup. hoc in Res. seq. &

§. 1. NEgatiuè respondet Valentia *t.*3.*disp.*5.*q.*20. *punct.*2. §.8. & alij penes Salam *tr. de empt. dub.*43. qui affirmatiua sententia citat vndecim Doctores; & talem emptionē meritò, non absolutè, sed ratione aliquarum circumstantiarum ex pluribus defendit, dicendo primò, posse fieri infimo pretio. Secundò, etiā minori pretio, quàm sit infimum iustum, propter periculum non recipiendi merces, aut non sinceras, aut non statuto tempore, aut non sine lite, & expensis. Tertiò, ob lucrum cessans, & damnum emergens ex anticipata solutione. Quartò, quia sic emendo multiplicantur venditores, & sic minuitur pretium. Quintò, quia, communis indigentia, & necessitas venditorum, maximè si vltrò, & rogando offerant merces, diminuit pretium. Et tandem, putà, si dictæ merces emerentur numerata pecunia, tempore traditionis, viliùs venderentur propter earum multitudinem, & venditorum necessitates, quæ in causa essent, vt emptores rogarentur, maximè ad euitandos sumptus in eis conseruandis. Et ita etiam ex neotericis docet Bonacina *de contr. disp.*3.*q.*2. *punct.*4. *n.*20. & Filliucius *tom.*2. *tr.*35. *c.*5. *n.*102. quidquid in contrarium asserant Reginaldus, & alij. infrà fin Res. 77.

RESOL. LXIX.

De emptione Zuccharorum in hoc Regno Siciliæ fieri solita.

Et difficultas est, quanto merces vltroneæ vilescant; & emptor rogatus à venditore, quanto minus à pretio ordinario possit in emenda merce minuere; an vilescant supradictæ merces pro tertia parte, an pro medietate? Ex p.1.tr.8.Res.78.

Sup. hoc infrà in Res. 77. & sup. in Res. præced.

§. 1. PVto probabiliter, dictam emptionem Zuccharorum non esse iniustam, ex multis rationibus; sed præcipuè ex modo vendendi: nam, quando venditor offert, & rogat emptorem, pretium rei decrescit; quia merces vltroneæ vilescunt. Ita communiter Doctores. Ioannes Medina *C. de reb. rest. q.*31.*n.*3.§. *Deinde demus.* Azorius *p.*3.*lib.*8. *c.*21.*q.*6. Bañez *de iust. q.* 77.*a.*1.*dub.*1.*concl.*1. Ioannes de la Cruz *in direct. p.*1. *præcept.* 7. *q.* 3. *dub.*1. *concl.*1. Ledesma *in summ. p.*2. *tract.*8.*c.*32.*concl.*6. Turrianus *tom.*2. *disp.*57. *dub.*6.*n.* 5. Nauarr. *lib.*3.*c.*2.*dub.*5.*n.*40. Vasquez *de rest. c.*5.§. 1.*dub.*10.*n.*61. Pitigianus *in* 4.*sent. tom.*2.*dist.*15.*quæst.* 2.*art.*3. & Doctores *vbi infrà* citandi.

Sup. hoc infrà in Res. 71. propè finem, & in Res. 77. circa propè fin. & in Res. 78. §. vlt. ad med. & in Res. 79. §. vlt. & infrà in tr. 7. Res. 144. §. 2.

2. Difficultas est verò cognoscere, quantò dictæ merces vltroneæ vilescant, & emptor rogatus à venditore, quantò minùs à pretio ordinario possit in emenda merce minuere. Multi Doctores asserunt, merces vltroneas vilescere pro tertia parte. Ita Caietan. *in* 2.2.*q.*77. *a.*1. Lessius *lib.*2. *c.*21. *dub.*4. *num.*33. Salas *tract. de empt. dub.*25.*n.*4. Faustus *in Spec. Confess. disp.*6.*q.*10. *n.*9. Filliucius *tom.*2.*tract.*35. *cap.*4. *n.*70. Bonacina *de contract. disp.*3.*q.*2. *punct.*4. *n.*23. quidquid in contrarium asserat Tannerus *in* 2. 2. *disp.*4. *q.*7.*dub.*2. *n.*29. Sed, vt benè obseruat Homobonus *de exam. Eccles. p.* 3. *tr.*9. *cap.*1. *q.*1. merces vltroneas vilescere pro tertia parte, apud omnes in confesso est.

3. Imò aliqui asserunt, dictas vltroneas merces vilescere pro medietate: ita docuit doctissimus Palatius *in summ. Caiet. verb. Emptio. cap.*1. quem postea sequuti sunt Salas, *vbi suprà.* Rebellius *p.*2.*lib.*9.*q.*1.*n.*36. Bartholomæus à S. Fausto *de contr. disp.*6.*q.*10.*n.*9. Megala *in* 2.2. *lib.*2. *c.*6.*q.*2. *n.*47. *& seq.*4. *n.*138. & fusè *in cons.*93.*n.*3. cum aliis.

4. Ex his patet, emptionem Zuccharorum, fieri solitam, anticipata solutione, non esse vsurariam: quia dictæ merces minùs iusto pretio emūtur, non propter solutionem anticipatam; hoc enim facere esset vsura; sed emuntur minori pretio ex modo vendendi: nam, cùm venditor offerat, & roget emptorem, merces illæ efficiuntur vltroneæ; & eo ipso, quòd vltroneæ sunt, per consequens

consequens vilescunt. Vnde patet responsio ad argumentum cuiusdam Religiosi: dicebat etenim: Pretium iustum rei non est, quod valet tempore conuentionis, sed tempore traditionis. Ergo illicita erit talis emptio zuccharorum: nam in tempore traditionis plus valebunt. Respondeo, maiorem argumenti esse veram regulariter, ac per se loquendo; non verò, quando per accidens, ratione circumstantiarum concurrentium, necesse est pretium decrescere, vel accrescere. Iustum igitur pretium alicuius mercis erit, quanti ipsa valet tempore traditionis, nisi ex causis extrinsecis tempore contractus minoris æstimetur, vt accidit in casu nostro ex modo vendendi.

Sylvester late infra in Resol. 71. & in alio § Bonacina accusat in Resp.

5. Ex hac doctrina sequitur, me olim rectè respondisse, posse aliquem emere rem viliùs ab illo, qui vendit necessitate compulsus; non, quia illud plus censeatur venditor liberè donare; nam in hoc casu non posse præsumi donationem, rectè censuerunt Angelus, Sylvester, & alij: sed, quia in hoc casu, ex modo vendendi minuitur pretium rei, & merces efficiuntur vltroneæ. Ergo possunt minoris emi. Ita Turrianus, Nauarra, Bonacina, *vbi suprà*, cum Villalobos *in summ. tom. 1 tr. 21. dub. 6. n. 20.*

RESOL. LXX.

Dubitare aliquis fortasse posset, an qui ob feruorem contrà licitantium vendidit sub hasta rem plus duplo, quam valebat, teneatur aliquid restituere? Ex part. 1. tr. 8. Resol. 55.

Sylvester in dict. Resol. 55. & infrà in Resol. 77. & in Resol. 91. §. ad septimum. ad medium.

§. 1. PRo decisione huius quæstionis sæpiùs in praxi occurrentis, notandum est, quòd quando pretium à lege taxatum est; tam venditor, quàm emptor, ad illud obligantur: vbi verò non est legitimum pretium, tam venditori, quàm emptor istandum est intra latitudinem iusti pretij vulgaris: aliàs ille excedendo notabiliter, & iste deficiendo, peccant mortaliter cum onere restituendi. Est tamen aliquis casus, quo cessante legitimo non astringuntur ementes, & vendentes ad pretium vulgare: & hic casus inter alios est in subhastationibus publicis.

Quod hæc ita vera sunt in iusto pretio, dubium non est. Quod autem in subhastationibus publicis non teneatur emptor ad iustum pretium, sed ad medium, probatur ex Resol. 77. in fine.

2. Sed, quale sit iustum pretium in istis subhastationibus, non conueniunt inter se Doctores: nam multi, & inter illos præcipuè Salonius *in 2. 2. to. 2. q. 77. a. 1. contr. 5.* asserit, in hoc vendendi genere reperiri etiam tria illa genera pretij, quæ constituuntur communiter à Doctoribus in communi vsu fori, nempe, infimum, medium, & supremum, seu rigorosum: sed cum hoc discrimine; nam in pretiis, quæ sumuntur ex communi vsu fori, infimum, & supremum parum distant à medio, sicut 9. & 11. parum distant à 10. At in subhastatione plurimùm possunt distare: medium namque in subhastatione est, quod est iustum, aut secundùm vsum fori, aut arbitrio prudentum: infimum, quod ab illo deficit, modò non deficiat infrà dimidium: supremum, quod illud excedit, & superat, modò non excedat vltra dimidium. Vt si iustum pretium equi, peritorum arbitrio, sint 100. & equus ille, voce præconis, vendatur; medium pretium erunt illa 100. infimum 50. supremum 150. Vnde distant in subhastatione gradus extremi à medio, quantùm medietas ipsa iusti pretij complecti potest versùs excessum, vel defectum. Hæc Salonius, ex cuius doctrina, quam etiam sequitur Molina *tom. 2. disp. 349. n. 11.* apparet, illud esse iustum pretium in venditione sub hasta, quod non deficit, vel non excedit medietatem pretij, quo alioquin res venderetur, si non venderetur sub hasta. Et addunt, in tali venditione locum esse remedio *legis 2. C. de rescindend. vend.* quando contingit excessus vltra dimidium. Vide nostrum P. Megalam. 2. 2. *lib. 2. c. 6. q. 2. n. 70.* & P. Molfesiũ *in sum. to. 2. tr. 12. c. 5. n. 148.*

3. Sed audiamus Doctores contrarium sentientes: Malderus Antuerpiensis *in 2. 2. tract. 5. c. 2. dub. 2* asserit, iustum pretium in subhastatione etiam illud esse, quando ex contento licitatorum res duplo venditur, quàm valeat. Plus dicit Bonacina *de contr. disp. 3. q. 2. punct. 4. n. 21.* iustum pretium vendendi sub hasta illud esse, quod extorqueri potest absque fraude: & in excessu pretij præsumitur donatio, cùm nec ignorantia, nec ius, nec fraus, neque necessitas cogat emptorem ad sic emendum, vel venditorem ad ita vendendum. Ex his patet resolutio supra positæ quæstionis, nempe, non esse faciendam aliquam restitutionem, etiamsi res in subhastatione duplo, vel plus vendatur, quàm valet. Vide Ioannem Salam *tract. de empt. & vend. dub. 25. n. 4.* & Petrum à Nauarra *de restit. lib. 3. c. 2. n. 37.*

RESOL. LXXI.

An in venditionibus sub hasta detur excessus pretij? Ex p. 9. tr. 8. & Misc. 3. Resol. 58. aliàs 57.

Sup. hoc in Resol. præterit. & in Resol. seq. & inf. à in Resol. 77. & in Resol. 92. §. ad septimum ad medium.

§. 1. CAsus est satis practicabilis, & ad illum ego olim negatiuè respondi; & ita me citato tenêt nouissimè tres docti Neoterici, Cardinalis Lugo *de iustit. to. 2. disp. 26. sect. 4. n. 45.* Escobar à Corro *tract. de vtroque foro, a. 5. casu 2. n. 165.* & Trullench *in Decal. t. 2. lib. 7. c. 20. dub. 3. n. 2* quibus adde Antoniũ Escobar in *Theol. mor. tr. 3. exam. 6. c. 5. n. 5.* Gordonum *in summa to. 1. lib. 4. q. 5. c. 8. n. 98.* Fagundez *de Contract. lib. 5. c. 30. n. 6.* Tannerum *tom. 3. disp. 4. q. 7. dub. 2 n. 30.* Dicastillum *de iust. lib. 2. tr. 9. disp. 2. dub. 4. n. 50. 51. & 52.* Villalobos *in summ. tom 2. tr. 21. difficult. 5. n. 9.* & Vvadingum *de Contr. disp. 7. dub. 5. §. 2. n. 2.* Qui etiam aduertit aliqua circa præsentem casum. Primò, quòd in subhastatione non habeatur fides de pretio, sed præsenti pecunia fiat solutio. Ita Iodocus Damhouderus *in tr. de subhastat. c. 5. & cit. Bart. in l. à Diuo Pio ff. de re iud.* sed ibi tantùm agitur de pignorum distractione; & quod allegatur, ibi non reperitur. *& Bart.* de fiscalibus tantùm agit: sed tamen videtur praxis habere, vt res tantum mobiles, & non tanti pretij præsenti pecunia vendantur; pro immobilibus verò habeatur fides; verbi gratiâ, si domus aut vinea etiam vendatur, non potest pecunia publicè numerari, sed post tempus designatum à venditore. Secundò, si minor in adiectione superatus sit ab alio, posse in integrum restitui, & recuperare, quod neglexerit; modo ostendat iustam causam, cur sua interfit rem alteri venditam recuperare, & simul persoluat venditori excessum adiectionis, quam alter emptor fecit, *l. si in emptione fue l. 33.* Tertiò, quando quis à fisco emit, si post statutos à fisco dies alius adsit, qui plus offerat, posteriorem emptorem præferendum priori, *l. si tempora. C. de iure hastæ lib. 10.* Quartò, est controuersia, quando res subhastata venit vltra dimidium iusti pretij, an detur remedium, *l. 2. C. de resc. ind. vend.* negat Lopez 2. *part. Institutorij, c. 63.* cuius sententiam Malderus *tr. 5. c. 2.* probabilem putat, & Bartolus *in l. si quis. C. eod.* quando res immobilis venditur. Sed puto generatim loquendo probabilius esse nullum dari in contractu tali modo celebrato remedium rescissorium contractus. Et videtur ratio satis clara ex dictis; quia hic nemo læditur vltra iustum, cùm iustum pretium nullum sit rei, nisi quod potest seposita fraude, & dolo in hoc foro acquiri, & ita sentit Barbatia *in d. l. si quis, & in l. 1. C. de præscript.* Io. Fabianus de Monte *de empt. q. 5. n. 88.* Angelus, & Bald. apud Barbatiam suprà: quod procedit non solùm in foro externo, sed etiam in interno. Et hæc omnia, vt dixi, docet Vvadingus *loc. cit.* quæ valdè deseruiunt ad iustificandum contractum, seu venditionem, quæ in Sicilia dicitur, col Patto à discorso.

RESOL.

RESOL. LXXII.

An iustum pretium rerum, quæ venduntur sub hasta sit, quod medietatem iusti pretij rigorosi non excedat, vel ab ea minus non deficiat?

Etiam hoc etiam procedat in bonis emptis vigore pacti, vulgò dicti à Discurso?

Et docetur merces vltroneas non solùm vilescere pro tertia parte, & hoc non est dubium, verum etiam pro medietate. Ex p. 4. tract. 4. & Misc. Resol. 12.

§. 1. VT si, verbi gratiâ, res communi modo vendendi valet 10. pretio rigoroso, an in venditione sub hasta possit ascendi ad 15. vel descendi ad 5. & quia casus est quotidianus pro affirmatiua sententia *in 1. p. tract. 8. de contract. resol. 55.* ego adduxi Salonium, cui nunc addo Lopez *de contract. lib. 1. c. 29.* Mercatum *lib 2. c. 12.* Garziam *lib. 1. c. 21.* Cordubam *in sum. q. 8.* & Filliucium *tom. 2. tract. 35. c. 6. n. 141.* Rodriquez *tom. 1. c. 174. n. 1.* Ioannes Franciscus Suarez *lib. 1 verb. Venditio, & Emptio. §. 14.* Igitur in his quæ venduntur voce præconis, pretium iustum est, quod non excedit suprà dimidium, nec deficit infrà dimidium illius iusti pretij, quod bona illi valerent, si alio modo venderentur, quàm subhastatione.

Quæ hîc est Resol. 1. post præcedentem & in aliis eius not.

2. Non desinam etiam hîc admotare aliquos absolutè docere iustum pretium in subhastatione id esse, quod vltimò offertur sine fraude. Vnde nouissimè Iacobus Gordonus *in Theol. mor. t 1. lib. 4. q. 5. c 8. n. 38.* sic asserit: In subhastatione licitum erit emere viliori pretio quàm sit commune fori, imò iustum pretium tunc censetur, quod vltimò offertur; sed fraudes abesse oportet, alioqui rescindi poterit venditio: fraus erit si venditor vitium rei venditæ sciens taceat, vel occultet; secundò si venditor aliquos supponat qui pretium augeant, vt res pluris quàm valet, vendatur, aut si aliquos subtrahat ab augendo, vt res minoris ematur ab amicis & consanguineis: tertiò, si venditor captato tempore quo sunt pauci emptores rem hastæ subiaceat, emptor quoque fraude vti potest, verbi gratiâ, si impediat ne alius augeat vt ipse viliùs emat, aut si ob inuidiam augeat, vt alius inde cariùs emat. Ita Gordonus, & ideò Villalobos *in summ. tom 2. tract 21. diffic. 5. n. 9.* sic ait. [Aduierto mas que si la mercaduria se vende publicamente à voz de pregonero como suele aconteçer en las almonedas, en tal caso es verdadero el prouerbio que dize,] tantum valet res, quantum vendi potest. Ita ille, qui citat Medinam, Bañez & Aragon, quibus ego etiam Addo Antonium de Ripol. *in var. resol. c. de empt. & vend. n. 554.* vbi docet iustum pretium rei esse illud, quod inuenitur pro ea in publica subhastatione.

Sup. hoc in Resol. seq.

3. Ex his, amice Lector, cogita, an excusare possis adiudicationes, quæ passim fieri solet in hoc Regno ex pacto vulgò dicto *à discurso*, dummodo sine fraude, & non vltra dimidium iusti pretij efficiantur: nam in tali casu bona illa venduntur sub hasta, & ad vocem præconis: ergo si sine fraude & cum solemnitatibus requisitis emuntur intra dimidium iusti pretij, erit talis emptio iusta; & emptor nec tenebitur restituere, neque rem, neque fructus, ex rationibus & authoritate Doctorum *vbi suprà*, quibus adde alios, quos adduxi ego ipse *loc. cit. in p. 1. tr. 8 resol. 78.* *asserentes merces vltroneas non solùm vilescere pro tertia parte, & de hoc non est dubiũ, verùm etiam pro medietate. Ita Palatius *in sum. Caietani, verb Emptio, c. 1.* Megalius *cons. 93. n. 3.* Rebellius, Salas, & alij. Sed bona quæ vendũtur sub hasta, vti venduntur bona vigore pacti ad discursum, dicũtur merces vltroneæ, vt patet, & docet Molina *de iust. tom. 2. tr. 2. disp. 349. n. 9.* Gordonus *vbi suprà n. 17* & alij; ergo licitè possũt emi pro medietate, & ideò, vt dixi, tu cogita.

*Quæ hîc est sup. Resol. 69. & infrà in Resol. 77 propè fin. & in Resol 78. §. vlt. ad med. & in Resol. 79 §. vlt. & inferius in tr. 7. Resol. 144. §. 2. in fin.

RESOL. LXXIII.

Quidam vir Nobilis olim in quadam subhastatione, seu licitatione rogauit amicos volentes emere, ne plus offerrent certa quantitate: & hoc vt ipse postea (vt in facto contigit) emeret rem illam pretio infimo, secundùm modum illum vendendi: quæsiuit à me, an peccauerit contra iustitiam, & teneatur ad aliquam restitutionem?

Idem quæritur de illis, qui hoc pacto emerunt aliquod officium, vel vectigalia, aut prouentus.

Et docetur, quod non quodcumque Monopolium *mercatorum est iniquum, vt non nisi certo pretio emant, si re vera illud est iustum pretium.* Ex part. 1. tract. 8. Resol. 76.

§. 1. PEccare contra iustitiam, & teneri ad restitutionem, putauit P. Megala *in 2. 2. lib. 2. c. 6. q. 5. n.* 146. Et ratio est: quia dum alij erant parati plus offerre, impeditur vènditor, ne illud plus consequatur.

Sup. hoc in Resol. præced. ta, §. 2. ad med. cuius in vers. ea prior quæ que.

2. At ego contrariam sententiam in praxi sempet consului: & illam docent Reginaldus *in praxi tom. 2. lib. 25. c. 22. n. 279.* Villalobos *in sum. tom. 2. tr. 25. dub. 17. n. 4.* Vega *in summ. t. 2. c. 43.* Bonacina *de contr. disp. 3. q. 2. punct. 5. n. 10.* Rodriquez *in summ. t. 2. c. 84. n. 2.* Aragon *in 2. 2. q. 77. a. 4.* Conradus *in resp. cas. consc. p. 1. q. 159. in addit.* & ante illos Petrus à Nauarr. *de rest. lib. 3. c. 2. n. 84. & 85.* vbi sic ait: Non enim, meo iudicio, quodcumque monopolium mercatorum, vt non nisi certo pretio emant, est iniquum, si reuerà illud est iustum pretium. Atque idem est, dum quis in publica licitatione rogat amicum, vel amicos, ne plus dent certa quadam quantitate, vt ipse iusto pretio, infimo tamen, vel mediocri, rem habeat, iuxta illud forum; vel, cùm volens officium emere, rogat alios emptores, ne velint plus dare, quod in vectigalium, vel aliorum prouentuum emptione contingere solet: isti enim caritatem non inducunt, sed vtuntur industria, & diligentia, vt res sibi iusto pretio detur, timens in emendo augmentum magnum in pretio.]Hæc ille. Ex quibus patet responsio ad argumentum contrariæ sententiæ: nam esset verum, quando vi, & metu impediret alios, ne augeant pretium; non autem in casu nostro, vbi solùm adest industria, & diligentia emptoris.

RESOL. LXXIV.

Quanta sit latitudo trium pretiorum Infimi, Medij, & Supremi? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Resol. 113. aliàs 112.

§. 1. OMnes Doctores cum D. Thoma 2. 2. *q. 77. a. 1. ad 1.* asserunt vulgare impositum à communi æstimatione prudentum habere latitudinem infimi, medij, & supremi. Sed quanta sit hæc latitudo, inter pretium, infimum, medium, & supremum, vt non facilè apud Auctores inuenies, sic nec in praxi facilè inuenitur, atque ideò Thomas Boninsignius *tr. de vendit. ad tempus c. 11. n. 2.* dixit quòd distinctio dictorum trium pretiorum, in abstracto potiùs quàm in vsu habetur, & *c. 15. n. 1.* ait quòd varietas trium pretiorum in pauco contingit.

Ad fulciendam doctrinam huius Resol. lege Resol. seq. & sup. ex Resol. 70. §. 2. & in Resol. 71. in princ.

2. Attamen in gratiam Cónfessariorum non grauabor hîc apponere opinionem Romoaldi Coli *in tr. de vendit. c. 8. n. 5. & 6.* & quia codex rarus est, ponam eius verba, sic enim asserit. [Alcuni moderni hanno scritto, che la larghezza del'prezzo piu rigoroso importa dieci per cento, & anzi piu, nella qual cosa si sono per mio auiso ingannati. Dico dunque, che si bene di questa larghezza del prezzo no se ne puo dare regola ferma, nódimeno si estende in torno alle quatro, o sei, ò otro lire per

per ogni cento di scudi, è non à dieci scudi per cento Altramente ogni vsurario, il quale vende à credenza, oltre à termine del prezzo giusto si potrebbe giustificare dicendo, che si bene ha venduta la mercantia otto, ò dieci scudi di più, l'hà nondimeno venduta al prezzo giusto rigoroso, & gli altri che la vendino otto scudi, ò dieci meno per li contanti la vendono al prezzo più, è perciò egli non ha commesso ingiustitia veruna; perciò che la del prezzo più rigoroso vi è questa larghezza d'otto ò dieci per cento, laqual cosa quanto sia falsa, e noto à tutti i periti.] Ita ille. Qui asserit plures mercatores interrogasse de hac re, qui respondetur nullam, vel pauciſſimam horum pretiorum latitudinem agnoscere in vendendis mercibus.

3. Sed his non obstantibus contrarium videtur docere Filliuc. *tom. 2. tr. 35. c. 3. n. 57.* vbi ita ait. Latitudo huius pretij naturalis, varia est, aliquando maior, aliquando minor. Nam si res est pretiosior, maior erit latitudo, vt si res medio pretio valeat centum, supremũ erit centum, & quinque infimum 95. quare latitudo erit decem aureorum. E conuerso si res sit minus pretiosa, latitudo minor erit, vt si pretium medium sit, decem supremum erit, & infimum nouem, quare latitudo erit trium aureorum. Ita ille; & hoc etiam docent Rebellius *p. 2. lib. 9. q. 1. sect. 6. n. 33.* Lessius *lib. 2. cap. 22. dub. 2. n. 11.* Molina *tom. 2. tract. 2. disp. 347. n. 4.* & alij.

4. At, vt verum fatear, nescio si in praxi inter hæc pretia tantam latitudinem mercatores, & vendentes ponant, ideò in casu occurrenti remitto consulentem ad vsum fori, & ad viros peritos, ac timorosos.

RESOL. LXXV.

Quæ sit læsio vltra dimidium iusti pretij?

Et an sit considerandа & in emptore, & in venditore, & quomodo?

Et notatur, quod in foro conscientiæ non licet contrahentibus se inuicem decipere vsque ad dimidium iusti pretij.

Et cur igitur iura permittant hanc deceptionem vsque ad dimidium iusti pretij?

Et an læsus vsque ad dimidium iusti pretij possit recurrere ad iudicem Ecclesiasticum, vt ratione peccati compellat aduersarium ad restitutionem etiam per censuras? Ex p. 7. tr. 10 & Misc. 1. Res. 22.

§. 1. CAsus est practicabilis, & satis difficilis, & ideò hîc clarè, & breuiter quantum potero illum explicare conabor. Dico igitur, quod magna difficultas est apud Doctores, quæ ratio inunda sit in inuenienda læsione vltra dimidium iusti pretij. Et profectò in venditore læso omnes interpretes eò decurrere videntur, vt intelligant venditorem tunc deceptum esse, quando nondum recepit dimidium pretium iustæ æstimationis rei venditæ: verbi gratiâ, si res valet decem, & pretium conuentum sit minus 5. vel si res 20. valeat, & pretium conuentum ad 10, non ascendat: idque apertè euincit textus Iuris Ciuilis *in d. l. 2.* in verbis, *si nec dimidia pars veri pretij soluta sit.*

2. At magis controuersum est de læsione ex parte emptoris; nam sunt, qui eandem rationem obseruandam censent in emptore, quæ est in venditore, considerata scilicet in vtroque eadem quantitate, in venditore infrà, & in emptore suprà; veluti, si pro re valent decem, emptor vltra quindecim numerauit: nam sicut venditor dicitur læsus, si dimidium iusti valoris non receperit, ita & emptor, si præter iustum pretium adhuc dimidium, & eo amplius soluerit ita ex Glossa, Bartolo, & Baldo, & communi Doctorum sententia tradit Arius Pinellus *in d. c. 2. n. 6. cum seq.*

3. Nonnullis aliter placuit in emptore, vt hîc non aliter vltra dimidium iusti pretij dicatur læsus, quàm si rem duplo, & amplius emerit & soluerit, veluti si res valeat decem, emptor verò vltra viginti emerit. Huius sententiæ recensentur auctores Petr. Cyn. Conan. & alij apud eundem Arium Pinellum *d. n. 6. cum seq.* qui in hoc Doctorum dissensu putat posteriorẽ sententiam veriorem esse, eámque hac ratione comprobat: nam inquit, scopus veræ computationis in emptore & venditore est, si quilibet eorum non accipiat dimidium eius, quod dedit. Secundùm quam computandi rationem si iustum rei pretium sint centum venditor, qui rem tradidit, læsus dicetur vltra dimidium, si acceperit minùs quinquaginta: emptor autem, si dederit vltra 200. quia in venditore 50. sunt dimidium pretium ipsius rei, in emptore valor rei, quam accepit. Quare emptor deceptus vltra dimidium dici non potest, nisi 200. & vltra soluerit quia res ipsa, quam emptor accepit, 100. supplet.

4. Contraria verò opinio in eo hærere videtur quod ad emptorem, & venditorem idem exemplum numerati pretij accommodet: res, inquiunt, valet 100. dimidium pretium sunt 50. venditor, qui minus 50. accepit, læsus est vltra dimidium iusti pretij: emptor verò dans ipsa 100. & præterea 50. & vltra, læditur vltra dimidiam iuxta computationem contrariam sententiam tuentium, quæ computatio (putat Pinel.) non potest consistere, cùm ea fieri debeat considerando, an quilibet acceperit dimidium eius, quod dedit; idque ex mente textus *in d. l. 2.* doceri posse putat Pinellus, dum inquit: Minùs autem pretium esse videtur, si nec dimidia pars veri pretij soluta. Hæc enim verba, si ad emptorem accommodentur: ita accipienda sunt. Minus autem emptor videtur accepisse, si nec dimidium accepit eius, quod dedit, verbi gratia, si pro viginti quinque à se numeratis accepit rem valentem duodecim: nam si 19. tantùm soluisset, iam plus quàm dimidiam accepisset, videlicet rem valentem duodecim, ac proinde dici non potest eum vltra dimidiam deceptum fuisse. Et hæc ex subtili consideratione Pinelli, cui hactenus non vidi à quoquam responsum esse.

5. Existimo tamen contrariam opinionem, & veriorem, & æquiorem esse propter nimiam inæqualitatem, quæ ex posteriori subductione exurgit ex parte emptoris: etenim, si dixerimus emptorem tum demum vltra dimidium iusti pretij deceptum esse, si pro re valente duodecim soluerit viginti-quinque, sequeretur non solùm emptorem vltra dimidium rei, sed etiam in tota re fuisse deceptum: nam totum pretium rei iustum, & vltra ipsi tollitur, res enim valet duodecim, quæ si ex viginti quinque conuentis sine solutis deducantur, remanent adhuc tredecim, quæ tota sunt damno ipsius emptoris, & sic in tota re empta, siue iusta ipsius æstimatione, & vltra læsus dicetur.

6. Quare æqualitatis conseruandæ gratia inter venditorem & emptorem necesse est statuamus: quòd sicut venditor pro re valente duodecim, accipiendo quinque, vltra dimidiam lædi dicitur, quia septem illi absunt: ita & emptor soluendo 19. læsus dicitur in 7. quæ illi similiter absunt.

7. Neque obstant verba *dict. leg. 2. C. de rescindenda vendit.* quia respondetur, textum *ibidem* præmisisse, quod venditor rem suam minoris iusto pretio distraxerit; ergo venditor totam rem non amisit, sed aliquid pretij recipit quod aliter in emptore vsu venit, si rationem Arij Pinelli sequamur: nam pro 13. quæ emptori absunt, iustámque rei æstimationem excedunt, nihil sibi reliquum manet: ideóque, verba illa *d. l. 2.* simpliciter ad emptorem transferenda non sunt, sed cum simili moderatione, intelligendo videlicet, in emptore aliquid rei pro 13. ad se peruenisse; quod non est, si Arij Pinelli, & similium computationem sequamur. Atque

hanc posteriorem sententiam veriorem,& receptiorem esse,testantur Ant.Gomez *var.resol.lib.2.c.2.n.22.*& Didacus Couarr. *var.resol.lib.2. c.3. n.8.* imò & ipse Pinellus *suprà allegato loco n.7.* negare non audet, eam æquitate iniuari. Vide etiam Molinam *disp. 349.* cum Sala *de empt.dub.26.n.2.* & alios penes ipsos.

8. Nota tamen quod in conscientiæ foro non licere contrahentibus se inuicem decipere,vsque ad dimidium iusti pretij. Sed obiicies, cur igitur Iura permittunt hanc deceptionem vsque ad dimidium iusti pretij:Id fit consulendæ Reipublicæ causa, ne propter læsionem qualemcumque interturbentur rerum commercia, & repleantur litibus tribunalia publica; nec enim omne,quod licitum,est honestum. *l. 144. in pr. D.de diu.reg.iur.antiq.* vide latius Didacum Couarruiam *var.resol.lib.2.c.4.n.11.*

9. Hinc refellendus venit Gerson *tom.2. Alphabet. 35.tract.de Contract.p.2.propos.11.* asserens in læsione infrà dimidium iusti pretij adesse peccatum, sed sine obligatione restituendi;sed hoc est falsum,nam si peccatur,peccatur contra iustitiam: ergo adest obligatio restituendi.

10. Et nota etiam hìc obiter quod læsus citra dimidium iusti pretij potest recurrere ad Iudicem Ecclesiasticum,vt ratione peccati compellat aduersarium ad restitutionem etiam per censuras. Ita Salas *de empt.dub. 26.n.4* & alij penes ipsum,quibus adde Cardinalem de Lugo *de iust. tom.2.disp.26.sect.7.n.84.*

RESOL. LXXVI.

Quando nam præsumatur donatio in emptoribus,& venditoribus circa excessum,vel defectum iusti pretij? Ex p.5. tr.14. & Misc.2.Resol.39.

Sup.hoc inferius in tr. 7.Res.144 & ne deseras legere doctr. Res.hanc sequentis; & si placet etiam Res. eius annotationum, & vide etiam doctr.§ Ad sextum si gnanter ante med.à vers. Falsum est. Res.92.

§.1. Hic casus est multum practicabilis, & agitatus fuit his diebus, quia in domibus virorum nobilium ludentes præbent famulis, seu reuerà dominis, mediantibus illis, certam pecuniarum summam pro chartis,candelis,aqua niue refrigerata, &c. quæ tamen excedit iustum pretium dictarum rerum: quæsierunt à me,an dicti teneantur restituere summam illam excedentem? Et affirmatiuam sententiam docuerunt aliqui viri docti;ego verò negatiuè respondi,quia in tali casu præsumitur donatio illius summæ excedentis iustum pretium illarum rerum.Etenim,vt optimè ex Nauarro, Corrado,& Medina obseruat Pitigianus *in 4.sent.to.2. dist.15.de empt.& vend.q.2.a.3.* Reginaldus *in praxi, tom.2.lib.25.c.16.n.289.*& Molina *de iust.to.2.tract.2. disp.351.n.4.* quando aliquis scit valorem rei, nec necessitate cõpulsus contrahit,neque interueniat metus, vis,aut fraus, præsumitur liberè donare excessum à latitudine iusti pretij.Sed hoc totum accidit in casu nostro,quia tales ludentes liberè contrahunt,scientes valorem illarum rerum,neque cum eis fraus aliqua, vis, vel dolus interuenit;ergo dicendum est illos summam excedentem iustum pretium illarum rerum liberè condonare, maximè cùm sint viri nobiles, qui ex natura solent esse liberales,& munifici.Et licèt esset vera opinio Lessij *lib.2.c.21.dub.4.n.37.* Turriani *de iust.to.2. disp.57.dub.6.n.7.* Tanneri *tom.3.disput.4.q.7. dub.1. n.33.* Malderi *de iust.tract.5. c.2. dub.2.* Syluij *in 2.2. D.Thom.q.77.a.1.quæritur 3.* & aliorum asserentium, quòd non præsumitur donatio cum circumstantiis supradictis, nisi inter ementes & vendentes coniunctio aliqua sanguinis intercedat; Attamen hæc conditio adest etiam in casu de quo loquimur:nam tales ludentes sunt omnes amici dominorum,quorum intuitu, vel quibus reuerà mediantibus famulis largitur excessus ille iusti pretij chartarum, &c. Ergo dicendum est voluntariè illud eis condonari.

2. Nec valet dicere quòd tales ludentes non liberè contrahant, quia non eis conceditur portare chartas; Nam respondeo quòd hoc gratis dicitur;nam hoc nunquam ab ipsis ludentibus requisitum fuit,nec in praxi potest accidere,vt patet. Vnde ad summum sufficit habere intentionem post consultationem peritorum faciendi id,ad quod in conscientia erant astricti, quando casus in facti contingentia accideret. Sufficit verò nunc pro iustificatione casus nostri, quòd dicti ludentes,vt patet, contrahant cum circumstantiis supradictis,cùm quibus,vt dictum est,præsumitur donatio. Et ideò nostram sententiam præter Doctores citatos tenet etiam Emmanuel Sà *v.Venditio.n.1.* vbi sic asserit, Qui pro re empta plus iusto dat,sine vi,fraude,ac errore,præsumitur donare. Ita ille,& ego.

RESOL. LXXVII.

In quibus casibus res aliquando possit vendi carius, quam alioquin venderetur?

Ex quo etiam deducitur multas esse causas, propter quas licet aliquando rem minoris emere, quam alioquin emeretur;& quod necessitas facit, vt venditor offerat merces vltroneas, quæ vilescunt non solùm pro tertia parte,sed etiam pro medietate. Ex p.1.tr.8.Res.23.

Sup.hoc sequente lege Res. 67.69.& vide etiam doctr. Res. 76.& Res. nor.seq.& eius princ.

§.1. Respondeo cum Bonac. *disp.3. qu.2. punct.4. n.22.*Primò,ob multitudinem emptorum.Secundò,ob affectum ad rem. Tertiò,ob lucrum cessans. Quartò, propter periculum amittendi pretium rei,vel recuperandi cum expensis.Sextò, propter modum vendendi.Ex quibus deducitur,multas esse causas, propter quas licet aliquando rem minoris emere, quàm alioquin emeretur.Primò, ob multitudinem mercium, & raritatem emptorum. Secundò ,ob inopiam pecuniæ. Tertiò, ob modum vendendi: modò res non habeat pretium à lege constitutũ. Quæ quidem sunt maximè à Confessariis notanda: nam ex his pendet resolutio multorum casuum quotidie in praxi occurrentium.Vt quando rem quis minoris emit ab illo, qui necessitate compellitur ad vendendum;nam in hoc casu puto licitam talem emptionem ex modo vendendi:quia necessitas facit, vt venditor offerat merces vltroneas, quæ vilescunt, vt alias dixi non solùm pro tertia parte, sed etiam pro medietate. Deinde, in tali casu censentur adesse pauci emptores sed paucitas emptorum minuit pretium:ergo,&c.Et ita docet Vasq. *Opusc. de restitut. c.5.§.1.dub.10.n.61.* Turrianus *in 2.2.to.2. disput.57. dub.6.n.5.* Emmanuel Sà *verbo Emptio, num.4. in fin.* & alij.

Sup.hoc in Res. seq.& supra in Res. 69.§.vlt.& late in alijs eius not.

RESOL. LXXVIII.

Quidam vir emerat vestem quadraginta, quæ valebat sexaginta aureos,sed emerat rogatus à venditore; consultus fui,an emptor teneatur aliquid restituere?

Et asseritur merces vltroneas vilescere pro tertia parte, imò pro medietate. Ex p.1. tr.8.Res.53.

§.1 Respondi negatiuè. Et pro declaratione huius quæstionis notandũ est,quòd,concurrentibus aliquibus circumstantiis,aliquando licet minoris emere rem aliquam,quàm alioquin emeretur: sicut è contra vt,v.g. propter modum vendendi.De qua causa vide Couarruiam *lib.2.var.c.3.n.5.*Nauar.*c.23. n.78.*& 87.&Medinam *in C.de reb.instit.q.31.verb.Similiter.*Et sic in fine nundinarum merces minoris vẽduntur,quàm initio: item,finitis studiis,scholastici in patriam reuersuri,libros suos minoris vendunt:& cùm merces exponuntur sub hasta,& publica voce præconis,venduntur, aliud

Sup.hoc in Res. seq.& supra in Res. 69.§.vlt.& late in alijs eius not.

aliud pretium habent, quàm si à mercatoribus venderentur. Sic etiam minutim res maioris venditur, quàm in magna quantitate. Et ratione copiæ, merces, quæ simul emuntur, possunt emi minoris. Et sic de similibus.

2. His ita suppositis dico, quòd res pluris venduntur in officina mercatoris quæsiti, & rogati, quam cùm quis per se, vel per proxenetas emptores quærit, & rogat. Vode Caietanus *in* 2.2.*q.*77.*a.*1. Lessius *lib.*2.*c.*21. *dub.*4.*n.*33. Ioannes Salas *tr. de empt. & vend. dub.*25. *n.*3. Bonac. *de contract. disp.*3.*q.*2.*punct.*4.*n.*21. & Emmanuel Sà *verb. Emptio, n.*4. asserunt, merces vltroneas vilescere pro tertia parte. Imò Palacius, quem sequitur Bartholomæus à S. Austo *in specul. Confess. disp.*6.*q.*10. *n.*9. Salas, *vbi suprà*, & Rebellius *p.*2.*lib.*9.*q.*1.*n.*36. *in Caiet. verb. Emptio, c.*1. dixit, pallium, quod in officina mercatoris valet quatuor aureos ab emptore rogato posse emi duobus. Et ratio est: quia talis modus vendendi indicat copiam mercium, & paucitatem emptorum. Ex hoc apparet decisio quæ sit, scilicet, illam vestem iustè fuisse emptam quadraginta, licèt valeret sexaginta aureos: nam, vt est dictum, merces vltroneæ vilescunt pro tertia parte,

RESOL. LXXIX.

Qui pro censu impositò ad rationem quinque pro centenario dedit tantum vncias octoginta, rogatus tamen emixè à venditore, quæsiuit à me, an teneatur ad restitutionem?

Et explanatur, quantum res vltroneas vilescere. Ex p.1. tr.8.Resol.6.

§.1. REspondi negatiuè ex authoritate Nauarri, & Syluestri, quos citat, & sequitur Ioannes de la Cruz *in direct. conscient. p.*1.*præc.*7.*§.*6. *dub.*2. *concl.*3. vbi sic asserit. [Potest quis emere censum iam impositum minoris pretij taxæ, etsi non sit periculosus, si ad id per venditorem rogatur: quia merces vltroneæ vilescunt.] Ita ille. Quantum verò vilescant, respondent Doctores, vilescere pro tertia parte. Ita Caietanus *in* 2.2. *q.*77.*a.*1. Salas *tr. de empt. dub.*25.*n.*3. Filliucius *tom.*2. *tr.*35.*c.*4.*n.*70. Lessius *lib.*2.*c.*21.*dub.*4.*n.*33. & alij.

2. Imò non desunt, vt nos *alibi* notauimus, qui etiam asserunt, vilescere pro medietate. Vide Turrianum *tom.*2.*disp.*57.*dub.*[illegible]. Bonacinam *de contract. disp.*3. *q.*2.*punct.*4.*n.*23. Vasquez *Opusc. de restit. c.*[illegible]*§.*1.*dub.*10. *n.*61. Molfesium *in sum. tom.*2.*tract.*12.*c.*5.*n.*109. Pitigianum *in* 4.*to.*2 *dist.*15.*q.*2.*a.*3. Salonium *in* 2.2.*to.*2. *q.*88.*a.*2.*contr.*23. Ledesmam *in sum. to.*2.*tract.*8.*c.*32. *concl.*6. Bañez *de iust.q.*77.*a.*1.*dub.*1.*conc.*1. & alios.

RESOL. LXXX.

An chirographa, seu credita immatura emi, & extingui possint minori pretio, non solùm à tertia persona, sed etiam ab ipsomet debitore? Quod est dicere an ius, v.g. ad centum aureos soluendos intra annum, possint modo emi ab aliquo, vel ab ipso debitore minoris, vt 96. vel 97? Ex p. 1. tract.8. Resol.49.

§.1. SEcluso lucro cessante, aut damno emergente, vel si difficilis, vel ambigua non sit solutio, vsurariam esse hanc emptionem, communiter affirmant Doctores. Hi sunt Reginaldus *in praxi. tom.*2.*lib.*25.*c.*18. *n.*312. Lessius *lib.*2.*c.*21.*dub.*8.*n.*71. Turrianus *in* 2.2. *to.*2.*disp.*57.*dub.*9.*n.*3. Azorius *p.*3.*lib.*8.*c.*10.*q.*5. Rebellius *lib.*9.*q.*13.*p.*2. Valentia *to.*3.*disp.*5 *q.*20.*punct.*2. Salas *tr. de empt. dub.*39. *& tr. de vsuris, dub.*37. Sotus *de iust. lib.*6.*q.*4.*a.*1. D. Antoninus *p.*2.*tit.*1.*c.*8.§.3.*&* 4. Angelus *verb. vsura,* §.63. Syluester *verb. Vsura,* 2.*q.*14. Gabriel *in* 4. *dist.* 15. *q.*11. *dub.*4. & alij. Nam ius ad centum, cùm certa sunt, tanti valet, quàm centum præsentia; alioquin sola temporis expectatio daret valorem rei, quod concedere, est vsuris ianuam aperire. Adde, quòd ex ista sententia sequerentur varia incommoda, vt, verbi gratiâ, si postularem à mercatore mutuo centum, posset ille dicere: Nolo mutuare tibi centum, sed emere solùm ius ad centum, à te recipiendo post annum per nonaginta, quæ nunc tibi exhibebo. Sed iste contractus esset vsurarius. Ergo:

2. At, licet hæc sententia sit communior, & probabilior; contraria tamen opinio, probabilis mihi videtur, sicut etiam vita est Paulo Layman *in Theol. mor. lib.*3. *sect.*5. *tr.*4. *c.*17. § [illegible]. Maldero *in* [illegible]*.D. Thomæ, tr.*5. *c.*2. *dub.*5. & Philiarco *de offi. Sacerd. p.*2. *lib.*5. *c.*13.

3. Et probatur: nam pecunia præsens magis æstimatur, quam futura: sicut chirographa, seu iura, minoris æstimantur, quàm pretens pecunia: minus enim est actionem habere ad rem, quàm rem ipsam habere, *l. minùs. ff. de reg. iur.* Ergo dicta chirographa, & iura licitè possunt minoris emi. Accedit, quòd huiusmodi contractus non est mutuum, sed emptio, & venditio: nam ius ad rem potest emi, sicut emitur ius transeundi per aliquod agrum.

4. Nec valet dicere, quòd ius ad centum sunt ipsa centum: quoniam certum est, quòd ius ad rem aliquo modo distinguitur ab ipsa re. Et sic hanc opinionem sequuntur Caietanus *v. Vsura, sub fin.* Armilla *verb. Vsura, n.*50 Emmanuel Sà *verb. Debitum, n.*20. Nauarrus *c.*17. *n.*331. & ex Neotericis Fabet *de restit. in* 4 *sent. dist.*15. *q.*2. *disp.*47.*c.*4.*n.*113. & illam publicè docuit Louanij Cardinalis Bellarminus, vt notat Lessius, *vbi suprà n.*66. qui etiam pro hac opinione citat Panormitanum, & Innocentium *in c. ciuitate, de vsuris.* Et nouissimè Petrus Ledesma *in summ. to.*2.*c.*13.*tract.*8.*fol. mihi* 475. *col.*2. asserit, post factum hanc sententiam non esse damnandam. Sed, si hæc sententia est probabilis, vt reverà est; non solùm post factum, sed etiam ante factum est approbanda. Vnde Ioannes Azorius *p.*3.*lib.*8.*c.*10.*q.*5. licèt opinionem contrariam, tanquam probabiliorem, & tutiorem; amplectatur: asserit tamen, quòd si quis Caietani, & Nauarri sententiam sequatur, eum minimè condemnandum arbitratur: & sic etiam ego puto. Vide Fernandez *in suo exam. Theol. p.*1.*c.*15.§.1.*n.*10. & Toletum *lib.*5.*c.*31.*n.*4.

RESOL. LXXXI.

Hîc Panormiæ Thesaurario Regni expediuntur militibus quædam librancies, quæritur, an emi possint dimidio pretio, si difficilis sit solutio?

Idem etiam quæritur, de omnibus aliis chirographis. Ex p.1.tr.8.Resol.50.

§.1. MAlderus *in* 2.2.*tractatu* 5. *cap.*7.*dubio* 5. vt etiam noster Molfesius *in summa, tom.*2.*tractatu* 12. *cap.*5.*num.*119. & Ioannes Salas *tr. de vsur. dub.*27 *n.*8. partem amplectuntur negantem. [Si enim tibi, ait Malderus, liceret, hanc libranciam emere dimidio; quia, quamuis tu non habeas periculum, molestiam, aut interesse in obtinenda solutione; alij tamen communiter habeant, & quidè talia, vt ab eis liberari vulgò æstimetur dimidio eius, quod continet chirographum: etiam in actionibus aliis emendis passim habebitur ratio, non illius tantùm interesse, & periculi, quod emptor subit; sed illius, quod alij subitent. Atqui communior opinio non respicit ad ista incommoda, nisi quatenus in particulari locum habent in hoc emptore. Igitur huiusmodi emptor committeret iniustitiam cũ obligatione restituendi, si plus deduxerit, quàm reverà in particulari apud se expectatio, & solicitatio illius debiti

habitura sit incommodi, molestiæ, periculi, seu incertitudinis in æstimatione summa cum nonnulla compensatione oneris, quod situm est in obligatione hoc pro altero curandi ad eius instantiam.] Hæc Malderus.

2. Sed, licèt hæc opinio sit probabilis, mihi tamen contraria probabilior videtur, quam sequuntur Layman *in Theol. mor. lib. 3. sect. 5 tr. 4. c. 17. §. 5. n. 33.* Villalobos *in summ. to. 2 tract. 21. diffic. 8. n. 6.* Lessius *lib. 2. cap. 21. dub. 9.* & Salas sibi contrarius *tr. de empt. dub. 40.* Bonacina *de contr. disp. 3. q. 3. punct. 10. num. 4* & ante illos Ludouicus Molina *de iust. tr. 2. disp. 361. n. 4.* Asserunt enim hi Doctores, quòd quando aliquis sua industria apud Principem facile impetrabit solutionem, potest chirographum emere dimidio, si interesse, periculum, incertitudo, & molestia, quæ alius communiter subire deberet in hac actione prosequenda, iudicio aliorum æstimentur pertingere ad chirographi, seu libranciæ dimidium. Et ratio est: quia, vt ait Bonacina, & alij, *vbi suprà*, iustum pretium rei emptæ non est, quanti res valet emptori; sed, quanti in se valet, aut quanti valet ipsi creditori, consideratis certis circumstantiis. Cùm ergo dicta chirographa venditori non valeant in totum ratione difficultatis, & exiguæ spei, quam creditor habet illa recuperandi: sequitur, huiusmodi chirographa minoris emi posse.

3. Confirmatur, ait Lessius *n. 76.* quia hæc chirographa, cùm non habeant pretium lege taxatum, illud est assignandum ex communi æstimatione. Vnde, si Princeps Turcarum tibi debeat centum aureos, nullaque, vel parua sit spes obtinendæ solutionis; fas est hoc debitum emere paruo pretio, verbi gratiâ, centum, vel quinquaginta, etiamsi emptor facilè integram solutionem obtinebit: hoc enim est tribuendum suæ industriæ, & bonæ fortunæ. Et sic ego aliquas Apodixas Tabulæ huius ciuitatis, vt vocant, *del conto à parte. & della Corte*, difficilis exactionis, olim sæpiùs consului minoris emi posse Salua, &c.

RESOL. LXXXII.

An gemmas insignes, canes, falcones, picturas antiquas, & similia, quæ non habent pretium taxatum à Principe, vel à communi hominum æstimatione, possit venditor vendere eo pretio, quo voluerit? Ex p. 1. tr. 8. Resol. 56.

Sup hoc infrà in Resol. 91. §. Septimo, & §. Ad septimum.

§. 1. QVidam negant: ita Lessius *lib. 2. c. 21. dub. 2. n. 16.* Nauarrus *c. 27. n. 28.* & alij. Probatur primò: quia quælibet res vendi debet iusto pretio; sed iustum pretium earum rerum, quæ nec lege nec communi æstimatione taxatæ sunt, sumendum est iudicio prudentis mercatoris, qui spectatis circumstantiis ad rei valorem facientibus, eam æstimat. Ergo non est licitum tanti has res vendere, quanti vendi possunt. Secundò, iudicium, quo iudicatur aliqua res tanti valere debet esse prudens: sed nemo potest prudenter iudicare rem aliquã valere tanti, ex eo, quod venditor tanti velit vendere: ergo, &c. Hanc sententiam cõmuniter sequũtur omnes.

2. Sed contrariam tenet Sotus *de iust. lib. 6. q. 2. a. 3.* Valentia *to. 3. disp. 5. q. 20. punct. 2.* Emmanuël Sà *verb. Venditio, num. 14.* & nouissimè Reginaldus *in praxi, lib. 25. cap. 16. sect. 4 num. 286.* vbi ait: (Illa verò: quæ allata sunt in contrarium, nimirum, quòd res tantùm valeat, quanti vendi potest; & quòd vnusquisque in suis rebus sit moderator, & arbiter; Petrus a Nauarra *lib. 3. cap. 2. num. 11.* notat vera esse solummodò in his rebus, quæ nec lege, nec communi hominum æstimatione appretiari solent, vt sunt gemmæ, capilli, accipitres, canes venatici, equi pretiosi, & alia, quæ venduntur ad splendorem, decorem, delicias, & voluptates: pro talibus enim, seclusis fraude, & metu, potest tantùm accipi in pretium, quantùm venditor arbitratus fuerit, & emptor sciens, & prudens dare consenserit. Etenim, si nulla sit eiusmodi rerum indigentia in Republica, nec vlla necessitas ad nobilitatis in ea splendorem, sed tantùm ad curiositatem pertineant, iustum pretium earum non aliter determinatur, quàm æstimatione ementis, qui illas tanti facit, vt putet pertinere ad nobilitatis suæ, ac diuitiarum splendorem, dare tale pretium.) Hæc ex Nauarra Reginaldus, ex quibus patet responsio ad positam dubitationem.

RESOL. LXXXIII.

An si in fasce herbarum, olerum, vel lignorum, qua ad cibum hominum, vel ad pabulum animalium, vel ignem venduntur, inueniatur herba magnæ virtutis ignorata, possit emi pretio currenti?

Et infertur, quod qui sciret in alterius fundo latere thesaurum, vel venam pretiosi metalli, vel fontem delitescentem posse illum emere non maiori pretio, sed pretio currenti.

Idem dicendum est de lapidibus pretiosis, gemmis, & similibus. Ex p. 1. tr. 8. Resol. 79.

Sup. hoc est lata doctrina Resol. 56. significanter cum fundamento pè fin. §. vers. Similiter.

§. 1. NEgatiuè respondet Turrianus *in 2. 2. tom. 2. disp. 58. dub. 4. n. 6.* Et rationem adducit: quia emens debet manifestare venditori ignoranti valorem rei venditę: vt si quis vili pretio lapidem pretiosum venderet, tenetur emptor manifestare valorem lapidis, quando illum agnoscit. Ergo & in nostro casu idem dicendum erit: ignorantia enim vendentis non aufert pretium, quod res habet secundùm communem æstimationem eorum, quorum iudicio in qualibet negotiatione assignandum est pretium.

2. Sed, his non obstantibus, aduersùs Turrianum stant ferè omnes Doctores: & ita docet Molina *to. 2. tr. 2. disp. 353.* Lessius *lib. 2. c. 81. dub. 11. n. 85.* & alij. Et ratio est: quia tota illa res, ad eum vsum, quo vendi solet, non pluris, æstimatur. Vnde ex his inferunt Doctores; quòd, qui sciret, in alterius fundo latere thesaurum, vel venam pretiosi metalli, vel fontem delitescentem; posset illum emere, non maiori pretio, quàm secundùm externam superficiem valet: quia, licèt pretium sup. hoc in fra in Resol. 16. matur ex communi æstimatione; communiter tamen ager ille non æstimatur ratione thesauri, vel venarum: ergo licitum est illum emere pretio currenti.

3. Et ita contra Armillam, Angelum, & alios tenent Doctores citati, quibus adde Rebellium *p. 2. lib. 9. q. 5. n. 2.* & alios penes Salas, *de empt. dub. 26. n. 5.* qui etiam *n. 8.* ex multis rectè notat, quod si in aliqua regione res aliqua parui æstimaretur, eámque ignorarent incolæ, posset paruo emi; sicut fecerunt Hispani, ementes aurum apud Indos: & si lapidariis esset ignota virtus alicuius lapidis pretiosi, qui scit illius valorem, potest communi pretio illum emere.

RESOL. LXXXIV.

An, qui vulgò vocantur Recatones, *sint obligati ad restitutionem?*

Et infertur primo Mercatores, siue alios posse sine onere restitutionis impedire, ne aliunde ab aliis merces in ciuitatem portentur, dummodò non efficiant fraude, minis, &c. sed ex sua industria, & bonis artibus?

Secundò, posse quemlibet supprimere merces suas, vsque ad tempus opportunum, quo eas maiori pretio vendat.

Tertiò, excusantur transferentes triticum extra territorium, etiamsi ob id pretium notabiliter augeatur? Ex p. 1. tr. 8. Res. 27.

§. 1.

§. 1. SVppono supradictos, qui à nobis vocantur, *Regatteri*, impedire alios, ne merces emant ab iis, qui eas portant; sed eas ipsi anticipatè emunt, ità vt alij postea compellantur cariùs emere de manibus ipsorum. Hoc suppositò, quæritur an obligandi sint ad restitutionem. Affirmatiuè respondendum est cum Rebellio *de oblig. iust. p. 2. lib. 9. q. 18. sect. 3. n. 38.*

2. Sed ipse contrariam sententiam probabilem etiam esse existimat, & post illum Bonacina *de contr. disp. 3. q. 2. punct. 5. n. 5.* vbi sic ait: [Non desunt ex recentioribus, à quibus huiusmodi reuenditores excusantur à mortali, & ab obligatione restituendi; etiamsi caritatem inducant: quorum sententiam non improbabilem existimat Rebellius: & patet ex ratione mox allata. Ita Bonacina. Et ante illum in casu simili Molina *de iust. tom. 2. disp. 345. n. 5. concl. 3.* Filliucius *tom. 3. tr. 35. c. 8. n. 214.* & Lessius *lib. 2. c. 21. dub. 20. n. 150.* Et ratio est: quia tales non peccant contra iustitiam, quando emerunt: nam suppono, emisse pretio iusto currenti. Nec etiam supprimendo merces; quia non tenentur ex iustitia tunc vendere; possunt enim illas in alia tempora seruare, vel deferre in alia loca. Nec ciues habent ius iustitiæ ad eas emendas; nisi ipsi liberè voluerint. Quòd autem possint cogi à Magistratu, tantùm infert esse aliquod crimen contra bonum publicum; non autem contra iustitiam particularem. Peccabunt ergo ad summum contra charitatem, & bonum publicum: sed non tenebuntur ad restitutionem.

3. Ex his infertur primò, cum Filliucio, & Lessio *loc. cit.* posse sine onere restitutionis mercatorem, siue alium, impedire, ne aliunde ab aliis merces in ciuitatem portentur, dummodo id non efficiat fraude, minis, &c. sed ex sua industria, & bonis artibus. Secundò, posse quemlibet supprimere merces suas, vsque ad tempus opportunum, quo eas maiori pretio vendat, secluso monopolio: nam ita faciens vtitur iure suo; habet enim ius consulendi sibi, & merces suas vendendi iusto pretio. Et ita Reginaldus *tom. 2. lib. 25. c. 22. n. 330.* Tertiò, excusantur transferétes triticum extra territorium, etiamsi ob id pretium notabiliter augeatur: quia sic facientes violant iustitiam legalem, non autem commutatiuam: ergo non obligantur ad restitutionem: sed peccabunt ad summum contra charitatem, & prohibitionem Principis. Ita Bonacina, *vbi suprà, n. 6.*

RESOL. LXXXV.

Solent aliqui merces certo pretio vendere, quæritur, an hoc sit licitum? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Resol. 116. aliàs 115.

Sequitur na. §. 1. gotium sup. in Resol. REspondeo cum Romoaldo Coli *tract. de emptione cum pretio anticipato, c. 2. n. 6.* & Azorio *p. 3. lib. 8. c. 9. q. 4.* & aliis, licere merces certo pretio vendere quando dubitatur, num futuro tempore pluris, aut minoris æstimabuntur, in tali casu venditor, & emptor paris sunt conditionis; siquidem futurum pretium quomodo potest esse maius eo pretio quod nunc taxatur, sic etiam poterit esse minus, ac ideò emptor potest lucrari & perdere eadem ratione, qua venditor, & è conuerso.

2. Sed difficultas est in hoc Regno Siciliæ; vbi *ex Pragm. 1. 2. 3. & 4. tit. 61. tom. 1.* prohibetur certo pretio vendere oleum, vinum, frumentum, linum, &c. Sed respondeo, quòd cùm dictæ pragmaticæ, vt legentibus patebit fundentur in præsumptione fraudis, quoties fraus deficiat, & venditio celebretur modo, quò *suprà*, putarem in foro conscientiæ dictum contractum esse validum, & licitum, & contrahentes ad illud certum pretium teneri. Salua semper, &c.

RESOL. LXXXVI.

Celebris, & difficilis est ista quæstio. An tempore magnæ sterilitatis, & inopiæ pragmatica frumenti & aliarum rerum seruanda sit in conscientia; vel liceat vendere frumentum secundum pretium commune, & vulgare? Et supponitur duplex esse rerum pretium; aliud legitimum, seu legale; aliud naturale, aut vulgare. Ex p. 1. tr. 8. Resol. 70.

§. 1. SVpponendum est ex Aristotele *lib. 2. Ethic. c. 7.* duplex esse rerum pretium; aliud legitimum, seu legale; aliud naturale, seu vulgare: legitimum vocant Authores, quod lege Principis taxatum; & ideò dicitur legale: naturale verò id, quod communi æstimatione hominum statuitur: illud consistit in indiuisibili mathematico; hoc non consistit in indiuisibili; sed latitudinem habet supremi, medij, & infimi; seu rigorosi, vel rigidi, pij, & minimi. Ita D. Thomas *in 2. 2. q. 77. a. 1.* & ibi Caietanus, Bañez, Aragon, Valentia, & Scotus *in 4. dist. 15. q. 7. a. 2.*

2. Hoc suppositò, respondent aliqui Doctores, Pragmaticam, & taxam frumenti esse seruandam sub pœna peccati mortalis, & obligationis restituendi, etiam tempore sterilitatis & inopiæ; & censent aliqui, contrariam sententiam nullam habere probabilitatem, nec esse tutam in conscientia. Ita Ioannes de la Cruz *in director. conscient. p. 1. præcept. 7. q. 3. dub. 3. concl. 1.* Ioannes Salas *tr. de empt. & vend. dub. 7. n. 3.* Michaël de Palatio *de contr. lib. 2. c. 2.* Petrus à Nauarra *de restit. lib. 3. c. 2. n. 2.* Bartholomæus Salonius *de iust. to. 2. q. 77. a. 1. contr. 2.* Basilius Poncius *var. disp. p. 1. q. 2. scholastica, c. 7. in fin.* & Petrus Ledesma *in sum. to. 2. tr. 8. §. 32. difficult. 19. fol mihi 343.* Et præcipuum argumentum, quod adducunt, est: nam communiter Doctores docent, quando lex est dubia, Principi obediendum esse: sed in nostro casu res est dubia, cùm multi Doctores asserant, taxam frumenti, etiam tempore sterilitatis, esse iustam: ergo obligabit in conscientia. Sup. hoc ex lata doctrina Resol. seq. §. vlt. & infrà in Resol. 91. §. Octauò & §. Ad vltimum.

3. Non desunt tamen Viri docti, qui contrariam sententiam tenent: & ita notat Ledesma, *vbi suprà*, communiter docere Patres societatis Iesu, & ex illis, qui scripta Typis mandarunt, P. Molina mordicùs sustinet hanc opinionem *de iust. to. 2. tr. 2. disp. 364. n. 7.* vbi asserit: [Si frumentum antea lege erat taxatum pretio rationabili, ac moderato; ac mense Martio, & Aprili sterilitas magna in annum sequentem comperitur ob pluviæ defectum, aut aliqua alia ratione, non tenentur homines deinceps, vendere triticum suum pretio tempore abundantiæ taxato. Quoniam præsumendum est, voluntatem Principis non esse, vt tanta superueniente sterilitate, lex, quæ tempore abundantiæ lata erat, vim adhuc retineret; neque si id Princeps vellet, lex iã tunc esset rationabilis, iusta, ac proinde in conscientiæ foro non obligaret.] Hæc Molina. Atque hoc etiam voluisse videtur Nauarrus *in sum. c. 22. n. 88* dicens, superueniente magna necessitate, tollitur omninò taxa: quem refert, & sequitur Rebellius *de oblig. iust. p. 2. lib. 9. q. 2. sect. 3. n. 14.* In hanc sententiam iuit etiam Valerius Reginaldus *in sua præxi, to. 2. lib. 25. c. 16. n. 270* asserens: [Quãtumuis decursu temporis, merces pluris æstimentur cõmuniter, quàm sit à lege taxatum; non ideò tamen licitum est secundùm illam æstimationem vendere contra hanc taxationem. Quanquam mutari debent leges, quando circumstantiæ notabiliter variantur; siquæ Princeps in eo esset notabiliter negligens, lex inciperet esse iniusta, nec in conscientia obligaret.] Ita etiam docuit Lessius *lib. 2. c. 21. dub. 11. n. 14.* ait enim [Mutatis circumstantiis, si Princeps esset negligens in pretio legitimo mutando, potest res vendi pretio vulgari. Imo, vt notat

Pontius, *vbi suprà*, ex Authoribus, qui mordicùs defendunt primam sententiam, nonnulli, quamuis inuiti, in istam latenter relabuntur: nam ex illis Salonius. *loc. cit. n.* 10 sic ait. [Quod si progressu temporis viderint apertè, & euidenter ipsi venditores, mutatum esse pretium rerum communiter apud omnes; quia variatæ sunt reuerà circumstantiæ omnes, & mercium, & temporum, & emptorum vbique terrarum, durátque illa varietas non vno, aut altero anno, sed plurimis, nec propterea mutari pretia à lege, & Magistratibus; tunc licet eis vendere tuta conscientia res suas, non solùm iuxta legis taxationem; sed etiam iuxta communem vsum fori ad arbitrium prudentum] Hæc Salonius. Sic etiam Nauarra, *vbi suprà*, & Aragon. *in* 2.2.*q.*77.*a.*1.*dict.*2.

4. Ad argumentum contrariæ sententiæ respondetur tunc procedere, vt benè ex Suarez *in* 3.*p.to.*5.*disp.* 4.*nu.*5.*& seq.* notat Salas *de leg. ib.q.*96.*tr.*14.*disp.*10. *sect.*2.*n.*13. quando iustitia legis æquè probabilibus rationibus nititur: nam, si oppositum sit manifestè probabilius, subditi possunt se excusare ab obseruantia talis legis. Sed ita accidit in casu nostro. Ergo, &c. Vide Molfesium *in summ.to.*2.*tr.*12.*c.*5 *n.*86. qui asserit, primam opinionem Molinæ, & aliorum procedere, quando taxatio singulis annis efficitur: secundam verò opinionem Salas, & cæterorum procedere, quando taxatio efficitur vniuersaliter, & vniformiter, habendo rationem fertilitatis, & sterilitatis. Vide etiam Malderum *in* 2. 2. *tr.*5. *c.*2.*dub.*1. Bonacinam *de contr. disp.*3.*q.*2.*punct.*4. *n.*8.

RESOL. LXXXVII.

An victualia debeant à Republica taxari, seu potiùs arbitrio vendentium relinqui?

Et quid est faciendum tempore necessitatis, & penuriæ?

Ex p.3.tr.6.& Misc.2.Res.60.

Sup hoc infrà in Res. 92. §. Sed his minimè.

§. 1. NEgatiuè prima facie videtur respondendum ex auctoritate Doctoris Nauarri *in manuali c.*23. *n.*88. cuius consilium non contemnit Rebellius *de oblig.iust.p.*2.*lib.*9.*q.*2.*sect.*1.*n.*5. Sed audiamus verba Nauarri: Arbitror, inquit, ratissimè ponendam esse hanc taxam, tum, quia dat occasionem vendendi corrupta, & ferè inutilia eodem pretio, quo sincera, & vtilissima, tum, quia superueniente maxima necessitate annonæ, & frumenti, tollitur omninò taxa, & illa non incurrente parum est necessaria, tum, quia nemo diuitum vult mutuare, neque vendere credito res taxatas, nisi pretio taxæ etiam tempore abundantiæ; tum, quia præbet occasionem innumerorum peccatorum mortalium mille modis taxam fraudantibus. Ita ille.

2. Sed contra doctum, & bonum senem, meritò insurgit vir in hoc genere nunquam satis laudatus Bartholomæus Salonius *in* 2.2.*tom.*2.*q.*77.*a.*1.*contr.*2.*n.*8. & idem docet Ludouicus Lopez *de contr. lib.*1.*c.*13.*§. secundum quod pretia.* Probatur hæc opinio ex communi Doctorum sententia. Ioannes de la Cruz *in director. conscientiæ p.*1.*præcept.*7.*q.*2.*dub.*2.*concl.*2. sic ait: Rex per suam legem potest taxare pretia rerum, & ita expedit boni communis conseruationi, maximè pro rebus communiter singulis necessariis. Conradus *de contract. tr.*3.*q.*57.*concl.*3.*arg.*4.*fol.mihi* 272. sic asserit: In lege *annonam ff. de extraord.criminib.* mandatur Præsidibus Prouinciarum, vt ad hoc suis statutis laborent, quòd annona non oneretur, & quia certum est annonam augeri si superiores non taxent pretium rerum venalium venditioni expositarum, igitur ad hoc tenentur. Ita ipse, & alij, vt Petrus Ledesma *in summ.to.*2.*tr.*8.*c.*33.*concl.*6. *difficult.*1. Reginaldus *in praxi tom.*2. *lib* 25. *cap.* 16. *n.*289. Petrus Tholozanus *in syntagm.iuris lib.*36.*c.*29. *n.*10.*&* 11. & nouissimè Homobonus de Bonis *de exã. Eccles.p.*1.*tract.*6.*c.*9.*q.*43.*in fin.* & tandem eruditissimus Bobadilla *in sua politica, tom.*2. *lib.*3.*c.*4.*n.*63. vbi sic loquitur: Es cosa conuenientissima à la Republica, que en los mantenimientos aya tassa, y postura, por loqual tienen los Dotores, que tambien, en los paños, y sedas, y en los mesones, y alquileres de casas, en que fuesse possible hauia de auerla. Et paulò post, los Romanos por esta causa tuuieron por bueno, y necessario gouierno venderse por tassa, y precio cierto los mantenimientos, y consta de sus leyes, y por las destos Reynos;] & *in n.sequentib.* latè docet quomodo Senatores debeant constituere pretia rerum venalium, probando omnia, vt ipse solet, cum authoritate multorum Doctorum; vide illum, & non pigebit te vidisse.

3. Nec desunt pro hac sententia firmanda validissimæ rationes. Nam, vt docent Molina *de iust.tom.*2.*tr.*2. *disp.*348.*n.*4. Molfesius *in summ.to.*2. *tr.*12.*c.*5. *n.*64. Graff. *p.*1.*lib.*2.*c.*112. *n.*6. & DD. *supr.* cit. & *infr.* citandi, ad iustitiam iusti pretij præcipuè considerandum est. Primò, multitudo, & penuria rerum. Secundò abundantia, & penuria pecuniarum. Tertiò, paucitas, vel multitudo emptorum. Quartò, varietas temporum. Sed vt optimè obseruant Lessius *de iust.lib.*2.*c.*21.*dub.*2. *n.*8. & Malderus *in* 2.2.*D.Thomæ.tract.*5.*c.*2. *dub.*1. Superiores meliùs cæteris possunt nosse has, & similes circumstantias, ex quibus æstimatio rerum crescit, vel decrescit, & minus erit corruptum circa tales taxationes ipsorum iudicium; ergo propter bonum commune erit ab ipsis talis taxatio constituenda.

4. Et si forsan aliquando propter aliquas circumstantias pretia non sunt taxata à Republica, sed arbitraria sunt, certè (ait Lopez *vbi suprà*) non arbitrio ipsorum mercatorum, sed arbitrio prudentum, & peritorum arbitranda sunt. Tum, quia, sicut quisque suspectus habetur iudex in propria causa, ita & mercatores in hac sua causa iudices essent deprauati. Tum, quia cupiditas excæcat, vt facilè à recto, in æquo deuient mercatores, si ex eorum affectu taxandæ veniant merces eorum. Tum, quia semper innecterent fraudes, obtendentes semper pro expensis, & laboribus accipere pretia cum aliqua accessione lucri, cùm tamen nequaquam semper eis liceat, præsertim cum sua ignauia, & imperitia interdum in causa sunt viles emendæ merces, caróque pretio quas tunc idcirco minoris vendere tenentur. Ita Lopez, quæ quidem multum sunt apta ad casum nostrum.

5. Ex quibus apparet responsio ad argumentum Nauarri; nam plures fraudes, & maiora inconuenientia sequerentur, si pretia rerum venalium esse à ciuitate taxanda. Et ideò noster Megala 2.2.*lib.*2.*c.*6.*q.*3.*n.*89. testatus est, quòd regulariter hodie in Italia victualia taxantur à lege. Hæc circa præsentem casum pro temporis angustia breuiter, & cursim collegi ad instantiam Vincentij Vanni Syndici huius vrbis.

6. Verum post hæc scripta cursim, vt dicebam, legi doctissimum P. Tomam de Mercado, & quia codex rarus est, ponam per extensum eius verba, sic enim *lib.*2. *de contr.c.*6. asserit: [Los mismos Reyes tassan en Cortes algunas cosas, y cometen generalmente, à los Magistrados, especialmente las que son necessarias y mas se gastan pan, vino, carne, pescado, fruta, paños, sedas, lienços, criados, casas; sin lasquales no se puede viuir ni passar. Porque sapiendo puntualmente, lo que valen, nadie puede agrauiar en ellas, ni ser agrauiado, en lo de mas, como brocados, terillas, joyas, y otras preseas no se requiere tanto la tassa, porque ni son tan menester, ni se gastan tan en comun, ni à la Republica se le da mucho valgan caro ni se puede tan claramente saber su valor; & paulò pòst addit. En ninguna manera cõuiene dexar

el

el precio en confuso à la voluntad y arbitrio de los mercaderes, porque cada vno es amigo de su interes, y subiran muy cõtra razon el precio, si en su mano se dexa assi que es justo; es muy necessario, que las que mas, a la vida siruen y se gastan, se valuen por la Republica, las de mas se dexen al sucesso del tiempo.] Ita ille.

Sup. contenta in hoc §. in Resol. præcedenti. §. Hoc supposito. & in aliis eius notat.

7. Ex quibus elucescit magis veritas supradictorum. Limitanda tamen est nostra sententia tempore necessitatis, & penuriæ. Nam propter penuriam aliquarum rerum venalium, vel quæ extra regnum in ciuitatem asportantur, vt venditores exponant, & asportent dictas merces venales, in tali casu deberet magistratus relinquere arbitrio vendentium pretium supradictarum mercium, nisi dicas cum Bobadilla *vbi suprà n.* 65. in tali casu, præsertim penuriæ, deferendum esse pretium à Magistratu, & ego, ait ipse [siempre halle por buen remedio, y gouierno faltando prouision de alguna cosa por culpa de los tiempos, y sin malicia, ò dolo de los dueños, y vendedores, subir el precio della, porque luego cessa la falta, y se sigue en abundancia, conforme el refran, que dize Mercaderia cara de baxo del agua mana.] Ita ille, sed satis dictum sit circa præsentem quæst.

RESOL. LXXXVIII.

An qui vendunt fructus meliores pretio maiori, deteriores pretio taxato, peccent, & teneantur ad restitutionem? Et aliqua alia notantur quoad peccatum mortale tam venditorum, quam emptorum in supradicto casu. Ex p.1. tr.8. Res.35.

§.1. Respondeo affirmatiuè cum Filliucio *tom.*2. *tract.*35. *c.*4. *n.*88. vbi ita ait: [Si pretium taxatum sit pro fructibus, & pomis, in singulas libras; venditores autem separent fructus meliores à deterioribus; & deteriores vendant pretio taxato, meliores verò occultè pretio maiori; peccántne, & obligantur ad restitutionem: Respondeo affirmatiue: quia pretium taxatum est pro vtrisque permixtim. Idem dic de carnibus, piscibus, & aliis huiusmodi: hoc enim ipso, quòd est taxatum pretium, intelligitur comprehendere res eiusdem speciei, etiamsi sit modicus excessus in bonitate, vel deterioritate.] Ita Filliucius & Fernandez *in instruct. Confessar. p.*3. *c.*22. *n.*4. & alij.

2. Sed Homobonus *in exam. Eccles. p.*1. *tract.*7. *c.*17. *q.*180. & Molfesius videtur excusare dictos venditores *in sum. to.*2. *tr.*12. *c.*5. *n.*89. vbi ita asserit: [Si emptor vellet carnem electam, possent macellarij aliquid plus vltra taxam recipere ratione laboris, aut damni, quod in residuo carnis sustinent ex venditione carnis electæ: quia alia minùs valet. Et idẽ est quoad eos, qui fructus vendunt: nam eadem est ratio.] Ita ille. Possent etiam dicti venditores vltra iustum pretium aliquid exigere ratione gratitudinis, vt docet Rodriq. *in Summ. tom.*4. *c.*172. *n.*1. ita asserens: [Algunas vezes no pecan los vendedores, recibiendo mas del justo precio, si lo reciben, no come precio, si no por via de gratitud, con la qual les corresponden los cõpradores por la facilidad, y buena voluntad, que tienen los vendedores en las vẽder, porque aunque estan obligados à venderlas; esta facilitad, y voluntad no cae debaxo de obligacion, y assi merecen, por via de gratitud alguna remuneracion.]

3. Sed hæc opinio Rodriquez esset vera, si illud plus liberaliter daretur; quod communiter non accidit: ab emptoribus enim tribuitur, quia iusto pretio obsonia illa non haberent. Opinionem verò Molfesij non approbo: nam macellarij residuum carnis non electæ vendunt etiam pretio currenti, & non minùs, vt experientia docet, & Filliucius notauit: & si aliquando minùs vendunt, est longè maior sine comparatione excessus pretij carnis electæ, quod iniustè percipiunt. Ergo, &c.

4. Sed hîc notanda sunt etiam duo in ordine ad emptores: & primò, vt benè obseruat Megala *in* 2.2. *lib.*2. *c.*6. *q.*3. *n.*113. caueant, ne spe maioris pretij inducant macellarium, & alios venditores ad electionem carnis: nam, si inducerent illum spe notabilis excessus pretij, & ipse emptor peccaret mortaliter, quia induceret proximum ad transgressionem taxationis pro notabili quantitate, nisi forte ipse simpliciter peteret carnem electam, & macellarius sponte diceret, se nolle illam dare, nisi pretium excedat: nam tunc emptor rem licitam peteret; & consentiendo transgressioni, redimeret vexationem suam, sibique imputabit macellarius, si vendere non vult electam carnem, nisi cum excessu pretij, provt de vsurario, & petente mutuum dicunt DD. Ita Megala, & Graff. *in suis dec. p.*1. *lib.*2. *c.*93. *n.*21. qui etiam *n.*22. notat, peccare dictos emptores, si conueniant cum venditoribus, vt falsis periuriis, seu mendaciis decipiant eos, qui curam habent, ne obsonia cariùs vendantur, si ab eis inuenirentur: nam in tali casu peccabunt mortaliter ob notabile præiudicium Reipublicæ. Et hoc procedit, ait ille, etiamsi postea dictum peccatum non committatur.

5. Et tandem obserua cum Megala, *vbi suprà*, quòd nec à peccato excusantur macellarij, & ita vendentes, ob pœnam in edicto æstimatorio statutam: nam, illa non obstante, iniustitiam committunt circa pretium. Nec etiam excusatur, ait Graffius, propter læsionem paruam: quia ad plurimum emptores addere solent duos, vel tres quatrinos: nam dicta rei paruitas non excusat, quando accipitur, vel fit intentione accipiendi notabilem quantitatem. Hæc omnia aduertant Confessarij: quia ita in praxi, vt plurimùm, euenire solet. Sed ad maiora transeamus.

RESOL. LXXXIX.

Cum in hoc Regno Siciliæ pretium, quo venduntur boues, sit à Regia pragmatica taxatum, quæritur modo; an Petrus, qui habet aliquos boues in bonitate excedentes alios, possit illos vẽdere vltra taxam dictæ pragmaticæ?

Idem est dicendum de vino, tritico, &c. & de cæteris mercibus, quarum pretium fuerit à lege taxatum. Ex p.1. tr.8. Res.52.

§.1. Secundùm opinionem aliquorum, vt Ioannis de Salas *tract. de empt. & vend. dub.*12. *n.*9. respondendum est negatiuè. Et probatur hæc opinio: quia taxa potest, & vult, propter bonum commune, rebus valde inæqualibus idem pretium imponere: & oppositum esset ostium aperire in commune damnum violatione legis: multi enim dicerent, v.g. suum triticum, & suos boues esse notabiliter meliores aliis, qui communiter vendi solent. Ergo, &c.

Sup. hoc infrà in Resol. 92. §. Tertio. & §§ Ad tertium.

2. Mihi tamen opinio affirmatiua visa est probabilior, & sæpè in praxi eam consului, nec desunt Authores pro hac opinione firmanda: nam illam sequuntur Lud. Molina *de iust. to.*2. *disp.*364. *n.*11. & Reginald. *in sua praxi, to.*2. *lib.*25. *c.*16. *sect.*3. *n.*284. Qui asserunt, quòd, etsi triticum, vel vinum, quod aliquis vendit, aliquantulò melius sit eo, quod venditur communiter; non ideò licet, vendendo illud, taxam à lege definitam transgredi: nam modicum pro nihilo reputatur: sed propter notabilem excessum in bonitate licitum esset vendere vltra pretium à lege taxatum. Et probatur: quia, sicut vendens triticum in bonitate longè inferius, ac deterius tritico, quod communiter venditur, eò quòd à vermibus sit corrosum, debet minuere pretium, quo communiter venditur triticum; ita quanto triticum in bonitate est longè melius, possunt venditores augere pretium quo communiter vendi solet: & idem iudicium est de cæteris mercibus, quarum pretium fuerit lege taxatum. Ex his respondendum est affirmatiuè ad superius quæsitum, cuius doctrina aufert Confessariis multos scrupulos.

Sup. hoc infrà in Resol. 92. §. Tertio, in fine. Sed cum aliis DD.

RESOL. XC.

Quidam habebat multa dolia vini generosi, cui apponebat magnam quantitatem aquæ, sed ex illa mistione non efficitur deterius eo, quod passim venditur ab aliis. Quæritur modo, an possit tuta conscientia sine onere restitutionis in venditione talis vini, exigere totum pretium à lege taxatum?

Idem potest quæri de tritico, & aliis. Ex p. 1. tr. 8. Resol. 51.

§. 1. NOn desunt DD. qui prorsus negant hanc mistionem fieri posse. Sic Petrus de Ledesma *in summ. part 2. tr. 8. cap. 32. post concl. 7. diff. 2. fol. mihi 425. col. 2.* Rebellius *de oblig. iust. part. 2. lib. 9. q. 9. n. 17.* & Salas *tract. de empt. & vendit. dub. 12.* qui etiam citat Medinam, Molinam, Nauarrum, & Rodriquez. Et probatur hæc opinio: nam lex, v. g. taxat triticum, quale ex area adduci solet, non quale facit industria fraudulenta. Igitur, si tale triticum ex industria cum aliqua mixtione venditur, minori quidem pretio vendi debet, quàm sit à taxa legis præscriptum. Adde, vt ait Azorius *part. 3. lib. 8. c. 23. q. 3. in fine*, quòd qui vinum aqua perfusum vendit, eo ipso vendidit plus, quàm habeat: nam, si habeat tres amphoras, vendit plus, quàm tres amphoras. Ergo, &c.

2. Propter has rationes probabilis est hæc opinio: sed mihi longè probabilior sententia affirmatiua videtur, quam sequuntur Lopez *in instruct. conscient. part. 2. c. 47. alias 192.* Ioan. de la Cruz *in direct. conscient. p. 1. præcept. 7. quæst. 3. dub. 6. concl. 2.* Homobonus *de exam. Eccles. part. 2. tr. 8. c. 7. q. 21.* Lessius *lib. 2. c. 21. dub. 11. num. 87.* qui ait: [Cur quis rem suam non potest ad eum statum reducere, in quo sunt res aliorum; & tunc eam vendere eodem pretio, quo alij? Fit hoc interdum in vino, tritico, & similibus speciebus, dum vino valdè præstanti miscetur aliud tenue, vel aqua; aut tritico valdè puro secale; ea tamen moderatione, vt non sint deteriora, quàm quæ ab aliis passim venduntur.] Hæc Lessius.

3. Putabam, hanc sententiam citatos DD. tantùm patronos habere; sed postea inueni Martinum Bonacinam, virum doctum: etiam illam amplecti *in disp. 3. de contract. quæst. 2. punct. 6. num. 17.* & probat validissimis rationibus, quas accipe. Nam, asserit: talis venditor nullum damnum, vel iniuriam infert emptori: non enim tenetur illi tradere res maioris perfectionis, & integritatis, quàm ab aliis vendantur. Secundò, æstimatio rei desumitur per ordinem ad vsus humanos: cùm autem, verbi gratia, vinum per admistionem illam aquæ sit adhuc æquè vtile ad vsus humanos, ad quos emitur: ergo aliquis sic vendens, non peccat contra iustitiam, neque tenetur ad restitutionem, cùm nullius damni causa censeatur.

RESOL. XCI.

An Cines Panormitani possint vendere vinum ex eorum vineis, & prædiis collectum vltra pretium à lege impositum, & vt vulgo dicitur Acannetela?

Non autem si vinum ex aliis vineis emant, vt vendant, quia tunc peccant, & tenentur ad restitutionem. Ex part. 1. tract. 8. Resol. 28.

§. 1. REspondeo affirmatiuè, ex priuilegio meritò illis concesso, vt spe talis lucri allecti efficaciùs inuigilent ad vinearum cultiuationem, quæ in territorio dictæ ciuitatis existunt.

2. Sed notandum est, non posse, nisi vinum, quod ex suis propriis vineis collegerunt, tali pacto vendere; non autem, si vinum ex aliis vineis emant: & contrarium facientes peccant, & tenentur ad restitutionem; quia priuilegium hoc illis non concedit, sed tantùm loquitur de vino à propria vinea collecto, quod est valdè notandum: non enim defuerunt, qui contrariam sententiam in praxi deducere volebant: sed ego semper contrarium sensi; nec aliter dicendum est.

RESOL. XCII.

Votum pro illustrissimo Senatu Panormitano circa moderationem priuilegij, seu consuetudinis permittentis Ciuibus huius vrbis non vendere vinum collectum iuxta taxam.

Et inter alia, quæ pro elucidanda doctrina huius quæstionis docentur, adducitur, quod priuilegium, quod transiuit in vim contractus, est vltro, citroque obligatorium, nec potest sine causa reuocari.

Et quod taxa frumenti in anno magnæ sterilitatis non est mutanda, sed seruanda. Ex p. 2. tr. 17. & Misc. 3. Resol. 1.

§. 1. CIrca præsentem quæstionem, supposita veritate facti, pro dominis vinearum faciunt hæc argumenta.

Primò ex causa iusta, iustè conceditur aliquibus vendere vltra taxam, vt notat Megala *in 2. 2. lib. 2. cap. 6. q. 3. n. 105.* Molina *tom. 2. tr. 2. disp. 364. n. 17.* & Ledesma *in summ. tom. 2. tr. 8. c. 32. difficult. 12.* Sed hoc accidit in casu nostro. Ergo, &c.

2. Secundò, priuilegium quod transiuit in vim contractus, est vltro citroque obligatorium, nec potest sine causa reuocari, vt notant vndecim Doctores, quos citat doctissimus Regens noster Corsettus *in Propugnaculo vectigalis aduersùs Messanenses, fol. 25.* quibus ego addo ex Iurisperitis Gomez *in leg. 40. Tauri, n. 89.* Menochium *cons. 661. num. 12.* Molinam *de primog. lib. 4. cap. 3. n. 18.* Cabedum *Lusit. decis. 95. n. 14.* Riccium *part. 4. collect. an. 862.* Borrellum *de præstan. Reg. Cathol. p. 53. n. 9.* Martam *de claus. part. 1. claus. 195. n. 9.* Velascum *consult. 62. num. 5. & cons. 120. num. 9.* & ex Theologis Salas *de legibus, disp. 20. sect. 18. num. 126.* Suarez etiam *de leg. lib. 8. c. 37. num. 7.* Sanchez *de matrim. tom 2. lib. 8. disp. 33. n. 20.* & nouissimè doctissimum Basilium Pontium etiam *de matr. lib. 8. c. 19. §. 2. n. 12.* sed priuilegium, de quo loquimur, transisse in vim contractus apparet, quia ex illo allecti, ideo aliqui vineas emerunt. Ergo, &c.

3. Tertiò, pretium vini, quod Senatus vult moderare, non videtur ita excessiuum, vt aliqui supponunt, si consideretur notabilis excessus bonitatis supradicti vini, & ideo docuit Homobonus *de exam. Eccles. p. 2. tr. 9. c. 3. q. 3.* Molina *tom. 2. tr. 2. disp. 362. n. 7.* Reginaldus *tom. 2. lib. 25. cap. 16. sect. 3. n. 284.* Bonacina *de contr. disp. 3. q. 3. punct. 4. nr. 12.* cùm aliis, quòd * frumentum notabiliter melius potest vendi vltra taxam. Sed vinum, de quo loquimur, est sine comparatione, notabiliter melius. Ergo iustè ita carius venditur.

4. Quartò, domini vinearum vt plurimum ita carius vendunt vinum in æstate, sed in dicto tempore adsunt multi emptores, & penuria vini. Ergo iustè eius pretium augetur vt notant Lessius *lib. 2. cap. 21. dub. 4. numero 30.* Filliucius *tom 2. tract. 35. cap. 4. num. 93.* & alij communiter. Adde, quòd vinum multum minuitur in quantitate, quando à dominis in æstate conseruatur. Ergo, &c.

5. Quintò, statuta alicuius ciuitatis, per suum superiorem confirmata, non possunt remitti ab ipsa ciuitate, sed consuetudines ciuitatis Panormi fuerunt à Carolo V. confirmatæ. Ergo non possunt amplius per ipsã ciuitatem solã, sine consensu Regis, remitti, vel mutari.

6. Sextò

Sup. hoc infra in §. Adde etiam Resol. eius prima num.

Sup. hoc sopra in Resol. 89. & infra in §. Ad rationem, huius Resol.

*Sup hoc ibidem à lin. 5. §. 2. Sed loge eam per totam.

6. Sextò, in tali venditione nulla iniuria fit emptoribus, quippe qui emere non coguntur; volenti autem, ac consentienti nulla fit iniuria; ergo, &c. Et ita in simili casu asserebant aliqui apud Molinam *tomo 2. tractat. 2. disp. 364. num. 11.* Adde quòd in tali venditione censentur emptores excessum pretij liberè condonasse. Ergo, &c.

7. Septimò, *in lib. 2. §. si hæres, ff. ad Treb. & in l. quærebatur, ad leg. Falc. & in l. si quis vxor, §. vlt. ff. de furtis*, habetur quòd res tanti valet, quanti vendi potest. Idem *in l. si pretio, §. vlt. ff. locati*, dicitur, quòd in emendo & vendendo naturaliter concessum est, quod pluris sit, minoris emere; quod minoris sit, pluris vendere, & ita inuicem se circumscribere. Ergo, &c.

Sup. hoc infra in §. Ad quæstionem, huius Resol. & vide etiam Resol. eius primo anno.

8. Octauò, tandem sic argumentor. Hoc incrementum, vltra taxam legalem, ab Illustrissimo Senatu dominis vinearum concessum, videtur iniustum, quia ex illo sequitur, quòd eodem pretio vendatur vinum tempore sterilitatis, quo venditur tempore abundantiæ, sed hoc est iniquum. Ergo, &c. Et ita * tempore magnæ sterilitatis, Pragmaticam, & taxam frumenti non esse seruandam testatur Nauarrus *cap. 25. num. 88.* Molina *tom. 2. tractat. 2 disp. 364.* Rebellius *part. 2. lib 9. quæst. sect. 3. num. 14* & alij.

* Sup. hoc habes in §. Additionum, & in alijs eius annot.

9. Sed his minimè suffragantibus, dicendum est; ad illustrissimum Senatum spectare, ne victualia pretio excessiuo vendantur pro libidine venditorum; vt habetur *in l. 1. §. cura annus, ff. de offic. præfect. verb.* & notauit Auila *c. 17. pistorum, glossa, Aragonables, num. 1. & 4.* Mexina *in pragm. taxæ panis, concl. 1. num. 3.* & alij communiter: non enim ad bonum regimen confert, relinquere arbitrio venditorum pretia rerum, vt solidè probat Salon. *tom. 1. in 2. 2. quæst. 97. art. 1. contr. 2. n. 9.* Mercator *de contr. lib. 2. c. 6.* Lopez etiam *de contr. lib. 2. c. 3.* & alij Confirmatur hoc etiam ex *l. pretia, ad legem Falcidiam*, vbi sancitur, pretia rerum non debere ex affectu, & vtilitate singulorum institui. Vnde ex his colligit Ioannes Valerus *in differentiis vtriusque fori, ver. venditio. differ. 1. num. 2.* in quantum animæ discrimen sint demersi communitet omnes vendentes res, quantum pretium à Republica non taxatur. Nam solent petere vt plurimum pretium adeò immoderatum, vt facilè decipiant in geminato, & amplius: quòd est valde deplorandum. Ita Valerus.

10. Nec valet dicere, supradictum vinum ita carius vendi ex priuilegio, seu consuetudine, quam domini vinearum habent. Nam respondetur, quòd priuilegium eorum, quod patet ex contextu consuetudinis, & notat Marius Muta *hîc in cap. 61. n. 19.* est, vt possint vendere vinum vltra taxam metæ. Sed non sequitur ex hoc, vt habeant priuilegium vendendi vinum, quo pretio voluerint, & exorbitanter, nam si aliqui quoad priuilegium à lege taxationis eximuntur, comparatione ipsorum manet latitudo pretij naturalis. Vnde in casu simili notauit Turrian. *in 2. 2. tom. 2. disp. 57. dub. 5. n. 2.* Molina *tom. 2. tractat. 2. disp. 364. num. 13.* Ledesma *in summa, tomo 2. tract. 8. c. 32, diffic. 11.* quòd alienigenæ asportantes in Lusitaniam triticum ex Castella, à lege taxationis, per leges, & priuilegium eximuntur (vt sunt in nostro casu domini vinearum) & tamen, hoc priuilegio non obstante, tenentur ex mente supradictorum DD. vendere dictum triticum intra latitudinem iusti pretij naturalis, quod in eo loco, ex natura rei, seclusa taxatione legis, haberent: in qua latitudine poterunt vendere pretio supremo, non autem maioris nec ad hoc concessa est facultas, aut donatio Regis, vel Reipublicæ, ait Turrian. & Molina *vbi supra*, quæ omnia determinant in specie casum nostrum, sicut etiam determinatur per ea, quæ adducit Megala *in cons. 20. num. 5. & seq.* vide etiam Filliuc. *tom. 2. tract. 35. cap. 4. num. 39.*

11. Deinde etiam pro Illustrissimo Senatu dicendum est, quòd priuilegium meretur amittere, qui priuilegio abutitur; vt habetur *in cap. tuarum, de priuileg.* & in aliis iuribus adductis per Barbos. *in suis collectan. tom. 2 lib. 5. tit. 33. cap. 11. n. 25.* & priuilegium cuiuscunque conditionis, & qualitatis sit, cessat omnino, quando incipit esse iniquum; vt patet *in l. ex facto de vulgar. & pupill. & in cap. suggestum, de decimis*; & notauit doctissimus Iurisconsultus Christophorus de Anguiano *in tract. de legibus, tom. 1. lib. 2. controu. 15. n. 19.* Hæc autem omnia euenire in casu nostro patet, nam domini vinearum abutuntur supradicto priuilegio: nam illud eis concessum fuit, vt feruentiùs ad vinearum culturam incumberent, permanendo tamen in venditione vini intra limites iustitiæ, non autem vendendo illud exorbitanter; neque Illustrissimus Senatus poterat permittere vendi vinum à dominis supradictis pretio excessiuo: nam hoc esset concedere priuilegium iniquum contra iustitiam commutatiuam, quæ consistit in æqualitate rei, & pretij, vt post D. Thomam *in 2. 2. q. 77. art. 1. in corpore, & ad primum*, docet Regius *in suis resol. cas. 10. num. 1.* Homobon. *in examine Eccles. part. 2. tract. 9. c. 3. quæst. 3.* Vega *in sum. tom. 1. c. 121. cas. 6.* Turtianus *tom. 2. in 2. 2. disp. 57. dub. 1. n. 3.* & alij communiter.

12. Vnde ex his omnibus apparet rectè Illustrissimum Senatum abstulisse abusum supradicti priuilegij, & illud moderasse intra latitudinem iusti pretij naturalis, & si aliquid amplius, vltra pretium rigorosum naturale, in ista taxatione, Senatus imposuerit, vt in posterum iustificetur, dicendum est, excessum illum à Republica; & omni populo concedi, ac condonari, quia bono communi expedit, ita ciues allicere ad vinearum culturam.

13. Restat modò respondere ad argumenta superiùs adducta. Ideo ad primum respondetur, rectè aliquando aliquibus permissum esse, vendere vltrà taxam, vt est in casu nostro, non autem exorbitanter, vt asserunt mihi fecisse, vsque adhuc, dominos vinearum; sed intra latitudinem iusti pretij naturalis, vt de alienigenis asportantibus frumentum in Regnum Lusitaniæ; supra notandum est.

14. Ad secundum respondetur, quòd dictum priuilegium, dato, & concesso, quòd transierit in vim contractus, modò non tollitur ab Illustrissimo Senatu, sed reducitur intra limites iustitiæ; & vt à principio concessum fuit; & ego puto, maiores nostros vendidisse quidem; vt hodie multi faciunt, vinum vltra taxam, non autem extra latitudinem pretij naturalis.

15. Ad tertium respondetur, contra opinionem Molinæ, & aliorum, insurgere Filliuc, *tom. 1. tr. 35. c. 4. n. 86.* Salas *tr. de empt. & vend. dub. 12. n. 9.* & alios. Sed quidquid sit de probabilitate huius sententiæ, etiam secundùm illam respondeo, quòd excessus bonitatis supradictorum vinorum, meretur aliquid amplius, non autem totum id, quod domini vinearum exquirunt. Et Illustrissimus Senatus hoc maturè considerans, & omnes alias circumstantias in tali casu necessariò considerandas ideò licentiam præbet, vt in posterum vltrà taxam pretij legitimi, cum aliquo incremento, vinum supradictum vendatur. Et notandum est cum Azorio *part. 2. lib. 8. c. 22. q. 3.* Ioan. de la Cruz *in direct. conf. part. 1. præcept. 7. q. 3. dub. 2. concl. 2.* & aliis communiter, quòd in casu nostro, & similibus, non est à Senatoribus taxandum infimum pretium pro viliori vino, nec supremum pro perfectiori, sed medium vtrique proportionatum, nec in hoc attendenda sunt damna, vel commoda vnius, aut alterius.

Sup. hoc sitpra in §. Tertio, huius Res. & in alia eius annot.

16. Ad quartum respondetur, quòd quia Senatus istas, & alias circumstantias, vt suprà dictum est, maturè considerauit; ideo concedit, quòd dictum vinum cum incremento vendatur. Sed non sequitur, quòd stante dicta penuria vini, & abundantia emptorum, possit

possit vendi pretio exorbitanti, vt modo vendi supponit Senatus.

17. Ad quintum respondetur, negando assumptum, cum doctissimo Iurisconsulto Hispano Christophoro de Anguiano, qui nouissimè edidit *tract. de leg. tom. 1. lib. 3. contr. 6. n. 2.* vbi probat, quòd statuta Communitatum inferiorum, puta vnius ciuitatis, per Principem confirmata, possunt per easdem Communitates remitti, & conformatio Principis in tali casu solùm operatur firmitatem statuti, qua non obstante possunt ciues, vt vniuersi illud reuocare, vt accidit in casu nostro, licet non reuocetur absolutè dicta consuetudo, sed abusus circa illam tolluntur.

18. Ad sextum respondetur, non esse licitum maius pretium pro vino recipere, quia nemo cogitur illud emere: volenti autem non fit iniuria: nam pari ratione, vt benè ait Rebellius *part. 2. lib. 9. quæst. 2 sentent. 1. nu. 7.* nulla emptio, quamtumuis magno pretio ab emptore non coacto facta, esset iniusta: nec item vsura damnanda, si ex credito, vel ex mutuo, lucrum à debitore non coacto reciperetur; quæ omnia concedere absurdum est. Ergo, &c. Falsum est etiam, emptores in tali casu censeri excessum pretij condonare. Nam respondeo cum Ioan. Valero *in differentiis vtriusque fori, different. 1. n. 2. ver. venditio*, vix esse vllum, qui sponte velit dare plus iusto pretio, sed communiter id contingere, vel quia decipitur ignorans verum pretium, vel quia non potest aliter rem habere. Imò Lessius *lib. 2. c. 21. dub. 4. num. 37.* & Tanner. *in 2. 2. D. Thom. disputat. 4. quæst. 7. dub. 2. numer. 33.* Nauarr. *de rest. lib. 3. cap. 2. à num. 45.* & alij docent, talem donationem minimè præsumendam esse, nisi coniunctio aliqua sanguinis, vel amicitiæ intercedat, etiamsi emptores sciant pretium rei, & liberè contrahant, absque fraudis, aut coactionis admixtione. Vide etiam Salas *de empt. & vend. dub. 26. n. 8.* & Filliuc. *tom 2. tract. 25. c. 3. num. 69. & 70.* Adde quòd in nostro casu ementes putabant pretium illud esse iustum, propter priuilegium, quod domini vinearum asserebant habere, & ideò non potest vlla species donationis in tali emptione præsupponi. Ergo, &c.

Sup. hoc lege supra doctrinam Resol. 76. & aliarũ eius not.

19. Ad septimum respondetur, quòd res tanti valet, quanti vendi potest, in quibusdam rebus raris, curiosis & pretiosis, quæ solùm ad splendorem pertinent. Sed verius est contrarium, & ita docet Tanner. *in 2. 2. disp. 4. q. 7. dub. 2. n. 34.* Lessius *lib. 2. c. 21. dub. 3. n. 16* Bonacina *de contract. disp. 3. q. 2. punct. 4. n. 28.* Nauarrus *c. 27. n. 78.* cum aliis. Aliqui * verò asserunt supradictum axioma esse verum in venditione sub hasta; sed hoc displiceat Molinæ *tom. 2. tr. 2. disp. 349. n. 11.* Megalæ *in 2. 2. l. 2. c. 6. q. 2. n. 79.* Molfes. *in summ. tom. 2. tract. 12. c. 5. n. 148.* Salon. *in 2. 2. q. 77. art. 1. contr. 5* & aliis.

Sup. hoc supra in Resol. 82. & hic supra in §. Septimo huius Resol.

Sup. hoc supra in Resol. 70. & in aliis eius not.

20. Dicendum est igitur, quòd res tanti valet, quanti vendi potest, intra latitudinem iusti pretij naturalis, non autem extra; & ita docet Azor. *p. 1. l. 8. c. 21. q. 5.* Lopez *de contract. lib. 1. c. 13.* Ioan. Valer. *in differentiis vtriusque fori, ver. venditio, differ. 1. n. 1.* qui citat Nauarram, Rebellium, & alios communiter.

21. Ad illud verò, quòd per *l. si pretio*; concedatur licere naturaliter ementes, & vendentes se decipere: Respondeo cum Malder. *in 2. 2. tract. 5. c. 2. dub. 2.* Turrian. *tom. 2. in 2. 2. disp. 75. num. 4.* Pitigiano *in 4. sent. tom. 2. disp. 15. q. 2. art. 2.* & aliis DD. supracitatis, illa verba, *licere naturaliter*, intelligenda esse de deceptione intra medium iusti pretij: vel concessum esse in foro externo, idque naturaliter, quòd naturalis ratio dictet, eiusmodi concessione vitandas esse lites. Secundùm ergo naturalem rationem in foro externo significatur, permitti quod coram Deo, & secundùm eamdem rationem naturalem non licet: & ita etiam respondet glos. *in cap. cùm dilecti, de empt. & vend. post D. Thomam in 2. 2. quæstion. 77. art. 1. ad 1.* Vide etiam Salas *tract. de empt. dubit. 26. numero 8.*

22. Ad vltimum respondetur, quòd tempore maximæ sterilitatis, quod Deus auertat, Illustrissimus Senatus in hoc tunc maturè prouidebit; & aliquis contra Doctores illos, posset etiam respondere, nihil immutandum esse, quia in tali casu annus penuriæ compensatur cum anno abundantiæ, & ideo asserunt Doctores, quòd taxa frumenti in anno magnæ sterilitatis non est immutanda, sed seruanda. Et ita docet Petr. Nauarr. *de rest. lib. 3. c. 2. n. 2.* Michael de Palatio *de contr. lib. 2. c.*, Pontius *variarum disp. 1. q. 2. scholastic. c. 7. in fine.* Ledesma *in summa, t. 2. tr. 8. c. 23. diffic. 19.* Salas *de empt. & vendit. dub. 7. nu. 3.* & nouissimè Ioan. de la Cruz *in direct. consc. p. 1. prac. 7. q. 3. dub. 3. conclus. 1.* vbi asserit, hanc sententiam esse communem in schola Diui Thomæ; & inter Regios Hispaniæ Consiliarios.

Sup. hoc supra in Resol. 86. & in alio §. eius annot. & hic sup. in §. Octauo huius Resol.

23. Et hæc circa præsentem dubitationem satis dicta sint, quæ olim scripsi ad instantiam Illustrissimi D. Cæsaris Caietani Marchionis Sciurtini Prætoris huius vrbis, viri amicissimi, probitate, & rerum experientia insignis.

RESOL. XCIII.

An qui vendit vinum aqua dilutum descendendo tamen in pretio tantum, quantum cum eo vitio valet, quod emptori non manifestat, an peccet, & teneatur ad restitutionem? Ex p. 1. tr. 8. Resol. 80.

§. 1. NEgatiuè respondet Homobonus *de examine Eccles. tom. 2. tract. 9. c. 4. q. 8.* vbi sic asserit: [Si emptor vinum illud statim erat cõsumpturus, & ob illud occultum vitium, quòd sit aqua dilutum, subticuit, & in pretio descendit; tum à peccato saltem lethali, & à restituendi obligatione immunis erit, cùm iure suo vsus fuerit, nec vlla iniustitia intercesserit. Secùs, si illud erat conseruaturus, vel alteri venditurus; ita vt sibi, vel secundo emptori damnum crearetur: tunc enim, & charitatem, & iustitiam læsisset, si emptorem de occulto vitio non admonuisset. Ita ille: & Salas *tract. de emp. dub. 34. n. 4.*

Sup. hoc infra in Resol. 112.

Sup. hoc secùs, quamrecitatur Resol. non teritæ, §. tandum.

2. Alteram verò limitationem supradictæ opinionis apponit Turrianus *in 2. 2. disp. 58. dubit. 6. num. 1.* videlicet, ne talis venditio fæpiùs efficiatur: quia ex tali modo vendendi poterit minui commune pretium iustum: nam, licèt vendendo dictum vinum aqua mixtum, non inferatur damnum emptori; fieri tamen poterit, vt pretium eius mensuræ vini, aqua non mixti, minuatur. Cùm enim ementes non agnoscant mixtionem aquæ, existimant minui pretium, atque adeò ab aliis venditoribus nolunt emere maiori pretio. Vnde ex his apparet, quòd fæpiùs ita vendens inferret iniustitiam, & damnum.

RESOL. XCIV.

An, si quis tradat aliquibus vinum, vt nomine suo vendatur, si cognoscat illos minuendo mensuram & admiscendo aquam vendituros, peccet?

Ex quo infertur posse quemquam pecuniam apud vsurarium apponere, etiam si sciat fore illi materiam vsuræ exercendæ.

Ex quo etiam deducitur, licere deferre munera concubinæ iudicis; vt pro se apud iudicem intercedat, dum adest periculum alicuius grauis nocumenti, vel si alias ius suum à iudice minimè consequi posset. Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Resol. 44.

§. 1. AFfirmatiuam sententiam docent Sanch. *in summa tom. 1. lib. 1. cap. 7. num. 37.* & Molfesius

Sup. hoc in Resol. seq. & in

RESOL. XC.

Quidam habebat multa dolia vini generosi, cui apponebat magnam quantitatem aquæ, sed ex illa mistione non efficitur deterius eo, quod passim venditur ab aliis. Quæritur modo, an possit tuta conscientia sine onere restitutionis in venditione talis vini, exigere totum pretium à lege taxatum?

Idem potest quæri de tritico, & aliis. Ex p. 1. tr. 8. Resol. 51.

§. 1. NOn desunt DD. qui prorsus negant hanc mistionem fieri posse. Sic Petrus de Ledesma *in summ. part 2. tr. 8. cap. 32. post concl. 7. diff. 2. fol. mihi 425. col. 2.* Rebellius *de oblig. iust. part. 2. lib. 9. q. 9. n. 17.* & Salas *tract. de empt. & vendit. dub. 12.* qui etiam citat Medinam, Molinam, Nauarrum, & Rodriquez. Et probatur hæc opinio: nam lex, v. g. taxat triticum, quale ex area adduci solet, non quale facit industria fraudulenta. Igitur, si tale triticum ex industria cum aliqua mixtione venditur, minori quidem pretio vendi debet, quàm sit à taxa legis præscriptum. Adde, vt ait Azorius *part. 3. lib. 8. c. 23. q. 3. in fine*, quòd qui vinum aqua perfusum vendit, eo ipso vendidit plus, quàm habeat: nam, si habeat tres amphoras, vendit plus, quàm tres amphoras. Ergo, &c.

2. Propter has rationes probabilis est hæc opinio: sed mihi longè probabilior sententia affirmatiua videtur, quam sequuntur Lopez *in instruct. conscient. part. 2. c. 47. alias 192.* Ioan. de la Cruz *in direct. conscient. p. 1. præcept. 7. quæst. 3. dub. 6. concl. 2.* Homobonus *de exam. Eccles. part. 2. tr. 8. c. 7. q. 21.* Lessius *lib. 2. c. 21. dub. 11. num. 87.* qui ait: [Cur quis rem suam non potest ad eum statum reducere, in quo sunt res aliorum; & tunc eam vendere eodem pretio, quo alij? Fit hoc interdum in vino, tritico, & similibus speciebus, dum vino valdè præstanti miscetur aliud tenue, vel aqua; aut tritico valdè puro secale; ea tamen moderatione, vt non sint deteriora, quàm quæ ab aliis passim venduntur.] Hæc Lessius.

3. Putabam, hanc sententiam citatos DD. tantùm patronos habere; sed postea inueni Martinum Bonacinam, virum doctum: etiam illam amplecti *in disp. 3. de contract. quæst. 2. punct. 6. num. 17.* & probat validissimis rationibus, quas accipe. Nam, asserit: talis venditor nullum damnum, vel iniuriam infert emptori: non enim tenetur illi tradere res maioris perfectionis, & integritatis, quàm ab aliis vendantur. Secundò, æstimatio rei desumitur per ordinem ad vsus humanos: cùm autem, verbi gratia, vinum per admistionem illam aquæ sit adhuc æquè vtile ad vsus humanos, ad quos emitur: ergo aliquis sic vendens, non peccat contra iustitiam, neque tenetur ad restitutionem, cùm nullius damni causa censeatur.

RESOL. XCI.

An Cines Panormitani possint vendere vinum ex eorum vineis, & prædiis collectum vltra pretium à lege impositum, & vt vulgo dicitur Acannetela?

Non autem si vinum ex aliis vineis emant, vt vendant, quia tunc peccant, & tenentur ad restitutionem. Ex part. 1. tract. 8. Resol. 28.

§. 1. REspondeo affirmatiuè, ex priuilegio meritò illis concesso, vt spe talis lucri allecti efficaciùs inuigilent ad vinearum cultiuationem, quæ in territorio dictæ ciuitatis existunt.

2. Sed notandum est, non posse, nisi vinum, quod ex suis propriis vineis collegerunt, tali pacto vendere; non autem, si vinum ex aliis vineis emant: & contrarium facientes peccant, & tenentur ad restitutionem; quia priuilegium hoc illis non concedit, sed tantùm loquitur de vino à propria vinea collecto, quod est valdè notandum: non enim defuerunt, qui contrariam sententiam in praxi deducere volebant: sed ego semper contrarium sensi; nec aliter dicendum est.

RESOL. XCII.

Votum pro illustrissimo Senatu Panormitano circa moderationem priuilegij, seu consuetudinis permittentis Ciuibus huius vrbis non vendere vinum collectum iuxta taxam.

Et inter alia, quæ pro elucidanda doctrina huius quæstionis docentur, adducitur, quod priuilegium, quod transiuit in vim contractus, est vltro, citroque obligatorium, nec potest sine causa reuocari.

Et quod taxa frumenti in anno magnæ sterilitatis non est mutanda, sed seruanda. Ex p. 2. tr. 17. & Misc. 3. Resol. 1.

§. 1. CIrca præsentem quæstionem, supposita veritate facti, pro dominis vinearum faciunt hæc argumenta.

Primò ex causa iusta, iustè conceditur aliquibus vendere vltra taxam, vt notat Megala *in 2. 2. lib. 2. cap. 6. q. 3. n. 105.* Molina *tom. 2. tr. 2. disp. 364. n. 17.* & Ledesma *in summ. tom. 2. tr. 8. c. 32. difficult. 12.* Sed hoc accidit in casu nostro. Ergo, &c.

2. Secundò, priuilegium quod transiuit in vim contractus, est vltro citroque obligatorium, nec potest sine causa reuocari, vt notant vndecim Doctores, quos citat doctissimus Regens noster Corsettus *in Propugnaculo vectigalis aduersùs Messanenses, fol. 25.* quibus ego addo ex Iurisperitis Gomez *in leg. 40. Tauri, n. 89.* Menochium *cons. 661. num. 12.* Molinam *de primog. lib. 4. cap. 3. n. 18.* Cabedum *Lusit. decis. 95. n. 14.* Riccium *part. 4. collect. an. 862.* Borrellum *de præstan. Reg. Cathol. p. 53. n. 9.* Martam *de claus. part. 1. claus. 195. n. 9.* Velascum *consult. 62. num. 5. & cons. 120. num. 9.* & ex Theologis Salas *de legibus, disp. 20. sect. 18. num. 126.* Suarez etiam *de leg. lib. 8. c. 37. num. 7.* Sanchez *de matrim. tom 2. lib. 8. disp. 33. n. 20.* & nouissimè doctissimum Basilium Pontium etiam *de matr. lib. 8. c. 19. §. 2. n. 12.* sed priuilegium, de quo loquimur, transisse in vim contractus apparet, quia ex illo allecti, ideo aliqui vineas emerunt. Ergo, &c.

3. Tertiò, pretium vini, quod Senatus vult moderare, non videtur ita excessiuum, vt aliqui supponunt, si consideretur notabilis excessus bonitatis supradicti vini, & ideo docuit Homobonus *de exam. Eccles. p. 2. tr. 9. c. 3. q. 3.* Molina *tom. 2. tr. 2. disp. 362. n. 7.* Reginaldus *tom. 2. lib. 25. cap. 16. sect. 3. n. 284.* Bonacina *de contr. disp. 3. q. 3. punct. 4. nr. 12.* cùm aliis, quòd * frumentum notabiliter melius potest vendi vltra taxam. Sed vinum, de quo loquimur, est sine comparatione, notabiliter melius. Ergo iustè ita carius venditur.

4. Quartò, domini vinearum vt plurimum ita carius vendunt vinum in æstate, sed in dicto tempore adsunt multi emptores, & penuria vini. Ergo iustè eius pretium augetur vt notant Lessius *lib. 2. cap. 21. dub. 4. numero 30.* Filliucius *tom 2. tract. 35. cap. 4. num. 93.* & alij communiter. Adde, quòd vinum multum minuitur in quantitate, quando à dominis in æstate conseruatur. Ergo, &c.

5. Quintò, statuta alicuius ciuitatis, per suum superiorem confirmata, non possunt remitti ab ipsa ciuitate, sed consuetudines ciuitatis Panormi fuerunt à Carolo V. confirmatæ. Ergo non possunt amplius per ipsã ciuitatem solã, sine consensu Regis, remitti, vel mutari.

6. Sextò

Sup. hoc infra in §. Adde etiam Resol. eius prima num.

Sup. hoc sopra in Resol. 89. & infra in §. Ad rationem, huius Resol.

*Sup hoc ibidem à lin. 5. §. 2. Sed loge eam per totam.

possit vendi pretio exorbitanti, vt modo vendi supponit Senatus.

17. Ad quintum respondetur, negando assumptum, cum doctissimo Iurisconsulto Hispano Christophoro de Anguiano, qui nouissimè edidit *tract. de leg. tom. 1. lib. 3. contr. 6. n. 2.* vbi probat, quòd statuta Communitatum inferiorum, puta vnius ciuitatis, per Principem confirmata, possunt per easdem Communitates remitti, & conformatio Principis in tali casu solùm operatur firmitatem statuti, qua non obstante possunt ciues, vt vniuersi illud reuocare, vt accidit in casu nostro, licet non reuocetur absolutè dicta consuetudo, sed abusus circa illam tolluntur.

18. Ad sextum respondetur, non esse licitum maius pretium pro vino recipere, quia nemo cogitur illud emere: volenti autem non fit iniuria: nam pari ratione, vt benè ait Rebellius *part. 2. lib. 9. quæst. 2 sentent. 1. nu. 7.* nulla emptio, quamtumuis magno pretio ab emptore non coacto facta, esset iniusta: nec item vsura damnanda, si ex credito, vel ex mutuo, lucrum à debitore non coacto reciperetur; quæ omnia concedere absurdum est. Ergo, &c. Falsum est etiam, emptores in tali casu censeri excessum pretij condonare. Nam respondeo cum Ioan. Valero *in differentiis vtriusque fori, different. 1. n. 2. ver. venditio*, vix esse vllum, qui sponte velit dare plus iusto pretio, sed communiter id contingere, vel quia decipitur ignorans verum pretium, vel quia non potest aliter rem habere. Imò Lessius *lib. 2. c. 21. dub. 4. num. 37.* & Tanner. *in 2. 2. D. Thom. disputat. 4. quæst. 7. dub. 2. numer. 33.* Nauarr. *de rest. lib. 3. cap. 2. à num. 45.* & alij docent, talem donationem minimè præsumendam esse, nisi coniunctio aliqua sanguinis, vel amicitiæ intercedat, etiamsi emptores sciant pretium rei, & liberè contrahant, absque fraudis, aut coactionis admixtione. Vide etiam Salas *de empt. & vend. dub. 26. n. 8.* & Filliuc. *tom 2. tract. 25. c. 3. num. 69. & 70.* Adde quòd in nostro casu ementes putabant pretium illud esse iustum, propter priuilegium, quod domini vinearum asserebant habere, & ideò non potest vlla species donationis in tali emptione præsupponi. Ergo, &c.

Sup. hoc lege supra doctrinam Resol. 76. & aliarũ eius not.

19. Ad septimum respondetur, quòd res tanti valet, quanti vendi potest, in quibusdam rebus raris, curiosis & pretiosis, quæ solùm ad splendorem pertinent. Sed verius est contrarium, & ita docet Tanner. *in 2. 2. disp. 4. q. 7. dub. 2. n. 34.* Lessius *lib. 2. c. 21. dub. 3. n. 16* Bonacina *de contract. disp. 3. q. 2. punct. 4. n. 28.* Nauarrus *c. 27. n. 78.* cum aliis. Aliqui * verò asserunt supradictum axioma esse verum in venditione sub hasta; sed hoc displiceat Molinæ *tom. 2. tr. 2. disp. 349. n. 11.* Megalæ *in 2. 2. l. 2. c. 6. q. 2. n. 79.* Molfes. *in summ. tom. 2. tract. 12. c. 5. n. 148.* Salon. *in 2. 2. q. 77. art. 1. contr. 5* & aliis.

Sup. hoc supra in Resol. 82. & hic supra in §. Septimo huius Resol.

Sup. hoc supra in Resol. 70. & in aliis eius not.

20. Dicendum est igitur, quòd res tanti valet, quanti vendi potest, intra latitudinem iusti pretij naturalis, non autem extra; & ita docet Azor. *p. 1. l. 8. c. 21. q. 5.* Lopez *de contract. lib. 1. c. 13.* Ioan. Valer. *in differentiis vtriusque fori, ver. venditio, differ. 1. n. 1.* qui citat Nauarram, Rebellium, & alios communiter.

21. Ad illud verò, quòd per *l. si pretio*; concedatur licere naturaliter ementes, & vendentes se decipere: Respondeo cum Malder. *in 2. 2. tract. 5. c. 2. dub. 2.* Turrian. *tom. 2. in 2. 2. disp. 75. num. 4.* Pitigiano *in 4. sent. tom. 2. disp. 15. q. 2. art. 2.* & aliis DD. supracitatis, illa verba, *licere naturaliter*, intelligenda esse de deceptione intra medium iusti pretij: vel concessum esse in foro externo, idque naturaliter, quòd naturalis ratio dictet, eiusmodi concessione vitandas esse lites. Secundùm ergo naturalem rationem in foro externo significatur, permitti quod coram Deo, & secundùm eamdem rationem naturalem non licet: & ita etiam respondet glos. *in cap. cùm dilecti, de empt. & vend. post D. Thomam in 2. 2. quæstion. 77. art. 1. ad 1.* Vide etiam Salas *tract. de empt. dubit. 26. numero 8.*

22. Ad vltimum respondetur, quòd tempore maximæ sterilitatis, quod Deus auertat, Illustrissimus Senatus in hoc tunc maturè prouidebit; & aliquis contra Doctores illos, posset etiam respondere, nihil immutandum esse, quia in tali casu annus penuriæ compensatur cum anno abundantiæ, & ideo asserunt Doctores, quòd taxa frumenti in anno magnæ sterilitatis non est immutanda, sed seruanda. Et ita docet Petr. Nauarr. *de rest. lib. 3. c. 2. n. 2.* Michael de Palatio *de contr. lib. 2. c.*, Pontius *variarum disp. 1. q. 2. scholastic. c. 7. in fine.* Ledesma *in summa, t. 2. tr. 8. c. 23. diffic. 19.* Salas *de empt. & vendit. dub. 7. nu. 3.* & nouissimè Ioan. de la Cruz *in direct. consc. p. 1. prac. 7. q. 3. dub. 3. conclus. 1.* vbi asserit, hanc sententiam esse communem in schola Diui Thomæ; & inter Regios Hispaniæ Consiliarios.

Sup. hoc supra in Resol. 86. & in alio §. eius annot. & hic sup. in §. Octauo huius Resol.

23. Et hæc circa præsentem dubitationem satis dicta sint, quæ olim scripsi ad instantiam Illustrissimi D. Cæsaris Caietani Marchionis Sciurtini Prætoris huius vrbis, viri amicissimi, probitate, & rerum experientia insignis.

RESOL. XCIII.

An qui vendit vinum aqua dilutum descendendo tamen in pretio tantum, quantum cum eo vitio valet, quod emptori non manifestat, an peccet, & teneatur ad restitutionem? Ex p. 1. tr. 8. Resol. 80.

§. 1. NEgatiuè respondet Homobonus *de examine Eccles. tom. 2. tract. 9. c. 4. q. 8.* vbi sic asserit: [Si emptor vinum illud statim erat cõsumpturus, & ob illud occultum vitium, quòd sit aqua dilutum, subticuit, & in pretio descendit; tum à peccato saltem lethali, & à restituendi obligatione immunis erit, cùm iure suo vsus fuerit, nec vlla iniustitia intercesserit. Secùs, si illud erat conseruaturus, vel alteri venditurus; ita vt sibi, vel secundo emptori damnum crearetur: tunc enim, & charitatem, & iustitiam læsisset, si emptorem de occulto vitio non admonuisset. Ita ille: & Salas *tract. de emp. dub. 34. n. 4.*

Sup. hoc infra in Resol. 112.

Sup. hoc secùs, quamrecitatur Resol. non teritæ, §. tandum.

2. Alteram verò limitationem supradictæ opinionis apponit Turrianus *in 2. 2. disp. 58. dubit. 6. num. 1.* videlicet, ne talis venditio fæpiùs efficiatur: quia ex tali modo vendendi poterit minui commune pretium iustum: nam, licèt vendendo dictum vinum aqua mixtum, non inferatur damnum emptori; fieri tamen poterit, vt pretium eius mensuræ vini, aqua non mixti, minuatur. Cùm enim ementes non agnoscant mixtionem aquæ, existimant minui pretium, atque adeò ab aliis venditoribus nolunt emere maiori pretio. Vnde ex his apparet, quòd fæpiùs ita vendens inferret iniustitiam, & damnum.

RESOL. XCIV.

An, si quis tradat aliquibus vinum, vt nomine suo vendatur, si cognoscat illos minuendo mensuram & admiscendo aquam vendituros, peccet?

Ex quo infertur posse quemquam pecuniam apud vsurarium apponere, etiam si sciat fore illi materiam vsuræ exercendæ.

Ex quo etiam deducitur, licere deferre munera concubinæ iudicis; vt pro se apud iudicem intercedat, dum adest periculum alicuius grauis nocumenti, vel si alias ius suum à iudice minimè consequi posset. Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Resol. 44.

§. 1. AFfirmatiuam sententiam docent Sanch. *in summa tom. 1. lib. 1. cap. 7. num. 37.* & Molfesius

Sup. hoc in Resol. seq. & in

sius *in summ. tom. 1. tract. 8. c. 11. num. 63.* quia sic tradentes vinum, ipsi reuera illud vendunt, ac iniustitiam per tabernarios, tanquam per suos ministros censentur committere.

2. Sed in hoc posse excusari sic tradens vinum, si duo supponantur, existimo. Primo si adsit iusta causa tradendi, quia, videlicet paterentur graue damnum. Secundum quòd tradant ministris vinum vendendum iusto pretio. Nec obstat, quòd sciant dictos ministros fraudibus vsuros, quia illa vini traditio non est ex obiecto mala, sed indifferens; ergo licèt tradentes sciant ministros fraudibus cum emptoribus vsuros, non propter hoc peccant vinum illis tradendo, si aliàs graue damnum paterentur. Et ideo Doctores asserunt, posse quem pecuniam apud vsurarium deponere, etiamsi sciat fore illi materiam vsuræ exercendæ; & ita docent Caietan. 2. 2. *q. 78. art. 4.* Bannez *q. 74. art. 4. dub. 1. ad 2.* Aragon. *q. 62. art. 5. ad vlt.* Salonius *eadem q. 62. art. 5. contr. 2. ad vlt.* & maximè, vt suppono in casu nostro, quando adest vrgens, & iusta causa, vt docet Valentia *tom. 2. disp. 5. q. 21. punct. vlt. in fine.* Molin. *t. 2. tract. 2. disp. 331. vers. de eo qui apud vsurarium.* Rebell. *p. 2. lib. 2. q. 16. sect. 4. n. 20.* & alij.

3. Ex his deducitur etiam contra eundem Sanch. *vbi suprà, n. 38.* licere deferre munera concubinæ iudicis, vt pro ipso apud iudicem intercedat; dum adest periculum alicuius grauis nocumenti, vel si aliàs ius suum à iudice minimè consequi posset; nec in tali casu litigans intendit fouere turpem amorem concubinæ, ac eo vti, sed tantùm necessitati suæ consulere. Et ita docent Molfesius *in summ. tom. 1. tract. 8. cap. 11. n. 62.* vbi ait, ita etiam consuluisse plures alios viros doctos, & timoratos. Et nouissimè post hæc scripta hanc sententiam aduersùs Sanchez docet Castrus Palaus *in opere morali to. 2. tr. 6. disp. 6. punct. 15. n. 2.*

RESOL. XCV.

An sit licitum vendere vinum tabernariis, si sciat illud postea reuendere aqua mistum?

Et quid, si in nomine ipsius domini tabernarij venderent vinum, & sciente domino illud corrupissent, secus si dominus vini id nesciret, quamuis timeretur talis admistio? Ex p. 5. tr. 7. Res. 39.

§. 1. DE hac quæstione alibi dictum est, nunc tantùm apponant verba Molfesij, *in summa, t. 1. tr. 8. c. 10. n. 63.* vbi sic ait. Deducitur sextò, quòd si quis venderet vinum suum tabernariis iusto pretio, & tabernarij postea corrumperent illud vinum cum aqua, vel alio vino inferioris conditionis, excusatur venditor. Secus si nomine ipsius domini tabernarij venderent vinum, & sciente domino illud corrupissent; secus si dominus vini id nesciret, quamuis timeretur talis admixtio: nam rarò quis inueniet tabernarios, de quibus id timeri non possit, & satis est vt dominus vini directè non cooperetur malitiæ tabernariorum; & quòd iustè negotiationem suam faciat. Ita ille.

2. Sed mihi circa hæc quæ docet Molfesius, placent ea, quæ docet Merolla *tom. 1. disput. 2. cap. 4. corollar. 6. num. 304. & seq.* vbi sic ait. Quod dictum est de deponentibus pecunias apud vsurarios, dicendum est etiam de vendentibus vinum tabernariis, quos norunt, diuersis fraudibus fore, vinum plus iusto pretio vendituros, vt minuendo mensuram, admiscendo illi aquam, &c. Si enim absque graui damno possunt illis non vendere, tenentur sub morali abstinere, quia absque iusta causa præbent alteri occasionem peccandi cum iniuria tertij. Secus verò si non vendendo illis aliquod graue damnum paterentur, vt quia non inueniunt alios emptores; de quibus prædictæ fraudes timeri non possent. Quòd si hi non vendunt vinum tabernariis, sed tradunt vinum illis mercede conductis, vt nomine ipsorum illud vendant; existimat Sanchez *lib. 1. sum. c. 7. num. 37.* nullo modo excusari posse à peccato, sed teneri non tradere, quia tunc ipsi tradentes re vera vendunt, ac iniustitiam per tabernarios tanquam per suos ministros censentur committere, & consequenter tenentur ad restitutionem damni, quod emptoribus obuenit. Addit verò hic auctor, si hi tradentes ignorent inuincibiliter tabernarios vsuros esse fraudibus, excusari quidem à peccato vinum tradendo, teneri tamen restituere in quantùm facti sunt locupletiores, reportantes aliquem iusti pretij excessum instar possessorum bonæ fidei. Ego verò existimo etiam in hoc casu posse excusari à peccato tradentes eo modo vinum, si supponamus duo. Primum est, adesse iustam causam tradendi, vt quia aliàs paterentur graue damnum. Secundum, quòd tradant vinum illud vendendum pretio iusto. Nec refert quòd hi tradentes præuideant tabernarios vsuros esse fraudibus: vt vendendo plus iusto pretio, vel minuendo mensuras, hoc enim non debet ipsis tradentibus ad culpam imputari; quia traditio illa vini non est ex obiecto mala, sed indifferens; ergo quamuis tradentes sciant tabernarios ex eo vino sumere occasionem fraudandi emptores, non propter hoc tenentur non tradere, si ex non traditione graue damnum paterentur, sicut diximus suprà de eo, qui deponit pecuniam apud vsurarium, & dicemus *numero* 308. de restituente gladium domino furioso petenti: Verum tamen est, quòd sic tradentes vinum non possent participare de illo excessu pretij vltra supremum, quo tabernarij vendiderunt, sed deberent tantùm à tabernariis recipere pretium iustum vini venditi. Huc vsque Merolla, cui ego libenter assentior.

RESOL. XCVI.

An si aliquis sciat rem breui minus valituram, possit vendere pretio currenti?

Et quid, si cognoscat emptorem emere ad reuendendum? Ex p. 1. tr. 8. Res. 40.

§. 1. QVidquid aliqui in contrarium asserant, affirmatiuè respondent communiter Doctores apud Faustum *in speculo confess. disp. 6. q. 15. n. 2.* Molfesium *in sum. tom. 2. tr. 12. c. 5. n. 69* Nauarr. *de rest. lib. 3. c. 2. n. 67.* & alios. Sup. hoc lege doctrinã Res. seq. & aliarum eliis not.

2. Valentia verò *tom. 3. disput. 5. q. 20. punct. 4. ad 3.* limitat hanc sententiam, quando emens emit rem illam, vt seruet in futurum tempus, vt reuendat. Sed hanc limitationem meritò impugnat Turrianus *in 2. 2. to. 2. disp. 58. dub. 3. n. 5.* quia venditor in tali casu iustè potest pretio currenti vendere rem illam, etiamsi agnoscat, emptorem emere ad reuendendum: nam in tali casu vtitur iure suo, & vendit pretio communi tempore contractus.

RESOL. XCVII.

An Senatus Ciuitatis, vel Consiliarij Regis possint vendere res suas, quando agnoscunt breui diminuendum earum pretium ex lege, vel mandato Principis? Sup. hoc in Res. præterita, & infra lege Res. 101. & 104.

Et notatur, quod non possint tamen differre eam manifestationem, & promulgationem solum eo fine, vt prius vendant suas merces. Ex p. 1. tr. 8. Res. 42.

§. 1. NEgatiuè ex Theologis respondet Molina *de iust. to. 2. tract. 2. disp. 354.* Lessius *lib. 2. c. 21. dub. 5.* Salas *de empt. dub. 32. ad 5. arg. num. 8* Faustus *in speculo Confess. disp. 6. q. 20. num. 2.* & ex Iurisperitis, Padilla

dillæ *in leg. constitutiones, C. de iure, & facti ignor.* & Pincellus *leg.2.C.de rescind. vendit.part.3. cap. 2. numer.22.* Quia ratione officij tenentur consulere aliorum vtilitati; & ideò non possunt vti munere suo in damnum cæterorum:secùs autem,si aliàs illas res erant venditurі.

2. Sed non desunt pro contraria sententia etiam præstantissimi Theologi,& Iurisconsulti;& ideo illam sustinet Turrianus *in 2.2.tom.2. disp. 8.dub.3. num.7.* qui citat Cordubam, & ex Iurisconsultis etiam idem docet Couarruuias *in reg.peccatum, part.2.§ 4. num.6.* qui omnes asserunt, etiamsi certò agnoscant futuram promulgationem legis, posse dictos Consiliarios vendere omnes merces suas pretio communi, etiam quas non essent aliàs venditurі, si liberè, & sine fraude aliqua exponant eas venditioni: quia, & vendunt pretio currenti, & ipsi ratione sui officij non obligantur ad non vendendum eo tempore pretio communi: nec tenentur manifestare futuram promulgationem legis;ante tempus assignatum à Rege, vel à Senatu. Non possunt tamen differre eam manifestationem solùm eo fine, vt priùs vendant omnes suas merces: in hoc enim casu planè viderentur abuti munere in damnum aliorum.Hæc Turrianus. Vnde, licèt ego olim, & scripserim,& consuluerim contrariam sententiam;modò existimo supradictam Turriani opinionem esse etiam probabilem,

RESOL. XCVIII.

Quonam tempore Senatus Ciuitatum, & præcipuè huius vrbis Panormi prouisionem frumentorum facere debeant?

Et an postea dictum frumentum possint vilius populo vendere, quàm emerunt? Ex part.2.tract.15.& Miscellan.1.Resol.66.

§.1. IMplorato priùs auxilio B.Andreæ dictę felicissimæ vrbis Patroni:Respondeo ad primum & suppono ea,quæ prudenter notauit politicus Bobadill.*to.2. lib.3 c.3.n.6.* vbi sic asserit.[Por ser el pan mas principal de los mantenimientos del hombre, la abundancia del,suple la falta de los otros mantenimientos, pero la falta del, no se suple con la abundancia dellos;y del bueno, ò mal gouierno del pan resulta carestia, o barato en todas las demas cosas, por lo qual deue el Corregidor ser mui cuidadoso,en que su ciudad y prouincia este asaz, prouеyda, y bastecida de trigo, y de pan cozido.]Hoc supposito constanter asſero, Senatores huius vrbis debere in conscientia eo tempore frumenta emere, quo vilius venduntur,vt sæpiùs solet accidere tempore recollectionis, vel alio tempore,in quo viri prudentes consideratis omnibus circumstantiis id facere in vtilitatem Reipublicæ probabiliter existimabunt. Probatur hæc propositio. Nam dicti Senatores ex iustitia & ratione officij tenentur in conscientia tractare & agere rem ciuitatis vtiliter, sed tempore recollectionis,vel paulò post adest maior abundantia, & copia frumentorum, & vilius emuntur; ergo tunc tenentur illa emere,vel alio tempore,vt suprà.Vnde quia contrarium sæpiùs efficitur à Senatoribus subsequentibus, posteà longè carius emuntur cum magno dispendio,& interesse populorum & ciuitatis.

2. Sed audiamus virum doctissimum de hac re disserentem: is est Michaël de Palacio *in sua praxi de contractibus lib.2.c 1.fol. mihi 61.col.1.* & quia Codex tarus est ponam eius verba per extensum, itaque sic asserit: Scito Rectores ciuitatis esse sæpè culpandos, quippe cùm potuissent sæpè frumenta colligere in horreum publicum,quando frumenta vilius valent,scilicet sub collectione frugum,præstolantur tempora cariora, cùm tamen teneantur prouidere Reipublicæ, minori impendio quo potuissent, cæterùm inertes sunt frequenter in tanto negotio,quia non de sua re,sed de Reipublicæ negotio agitur.Ita Palatius,cui adiiciatur etiam Villadiego *in instruct.polit.c.5.§.17. n.54* & Badill. *vbi supra, num 43.* vbi sic ait.[El auer fido el Agosto fertil, no deue ser causa al Corregidor, para descuydar en la prouision del trigo, porques antes en el tiempo de la abundancia se ha de hazer para el de esterilidad, y por la comodidad del precio,que entonçes ay,y porque de la tierra fertil del ordinario suele haber saca &c.] Quæ quidem vltima verba valde notanda sunt. Nam sæpiùs accidit Senatores,propter optimam recollectionem, non facere statim frumentorum prouisionem, sed posteà, cùm Regale Patrimonium concedat extractionem frumentorum,&,vt vulgò dicitur,*li tratti*,extra Regnum, cum magno interesse sunt adstricti emere frumenta non vilius,vt ante potuerant,sed longè carius in damnum miseræ plebis & ciuitatis.Ex quibus omnibus manifestè apparet, Senatores desides circa prouisionem frumentorum non sine magno periculo, & onere conscientiæ id efficere. Ideo existimo necessarium esse huic malo,quàm citiùs occurrere & providere; ex illo enim grauissimum Reipublicæ dàmnum oriri, experientia lacrymabilis quotidie nos docet.Vnde crederem pro bono ciuitatis,Prætores & Senatores in mense Maij mutandos esse, nam ita vnusquisque (vt sic loquar)rem suam ageret,& ita proindè ac oculatim pro anno suæ gubernationis; victualium prouisionem efficeret.Saluo semper,&c.

3. Ad secundum dubium respondeo negatiuè. Est enim pessimus abusus,& non ferendus,vendere scilicet frumenta vilius quàm emuntur, & hoc sacientes, faciunt contra rationem, contra ius commune, contra ius particulare,contra mentem Regis, & contrà Iurisconsultorum & Theologorum sententiam. Et primò faciunt contrà rationem, nam cùm ciuitas nostra non possideat redditus, neque bona aliqua, nescio quo pacto possit vendere frumenta viliori pretio quàm emerat, vt posteà ingenti ære alieno prematur. Nec valet dicere,quòd cùm ciuitas tale debitum in gratiam populi contraxerit, possit postea, quando vult, cum aliqua gabella illud soluere. Nam respondetur, cum gabella sit vniuersalis,illam postea necesse est,vt soluat non solùm populus, sed multi alij qui tale beneficium non acceperunt, & sic gabella esset iniusta, quia vnus solueret pro alio;imò ex ipso populo,aliqui minorem, aliqui maiorem summam soluerent, quàm antеà ex vilitate dictæ venditionis frumentorum à ciuitate perceperant; quod etiam esset iniustum.Ergo,&c. Secundò, faciunt contra ius cummune, nam ita habetur *in l.3.ff ad leg. Iuliam de annon.* vbi textus sic ait:Imperatores Antoninus & Pius responderunt minimè æquum esse Decuriones vilius præstare frumenta ciuibus suis, quàm annona exigit:& glossa *ibi* adducit etiam *l. non debere.ff. ad municip. & l. Decuriones.ff de administr.rer. ad ciuit.pertinent.* Tertiò,faciunt contra ius particulare,nam *in c.41.* Ordinationum huius ciuitatis sic habetur: [Si guarderanno li Preturi, e Giurati di vendere dette vittouaglie à manco prezzo di quel che le comparanno;]& in Ordinationibus impressis anno 1614. tempore Ducis Ossunæ cap.46.sic habetur:[Accioche l'amministratione di vittouaglie non habbia mai interesie alcuno, ne per questa occasione si habbia da imponere gabella con danno vniuersale di ogni sorte di persone,ordiniamo, che ogni sorte di vittouaglie, che comparanno li spettabili officiali per seruitio della Città,li debbano far vendere distintamente secondò la qualità loro, di maniera, che delle istesse vittouaglie, se ne cani il prezzo di quanto si haueranno comparato, con aggregarci l'interesse della moneta,e tutte altre spesse per condurre, e conseruare dette vittouaglie.]

Quartò

Quartò faciunt contrà mentem Regis, ita enim præcepit sapientissimus Philippus II. vt testatur à Ponte *vbi infrà*; sic asserens. Mandauit memorandus Rex Philippus II. per suas particulares literas, etiam cum additione sua propria manu scriptas à me informatus, dum Regentis officium exercebam in supremo Italiæ consilio, omnino tolli abusum emendi per ciuitatem Neapolis frumentum carè, & distribuendo vilius postea inter ciues. Sic ille. Quintò faciunt contra mentem Iurisconsultorum, nam contra tale pessimum factum inuehitur dictus celeberrimus Iurisconsultus Ioa. Franc. à Ponte, qui tandem post tot dignitates in sæculo obtentas, in nostram Religionem se ascripsit. Is *in tractat. de potest. Pro Regis, tit. 2. §. 3. per tot.* clarè demonstrat ruinam ciuitatis Neapolis ex hoc abusu emanasse, quem ex multis rationibus detestatur: legatur quæso dictus Auctor, qui solidè & doctè, vt semper solet, hanc materiam pertractat, & illius additionator, Ioannes Baptista de Thoro citat pro hac sententia Bonifacium & Lessium. Vide etiam doctissimum Ludouicum Mexiam *in pragm. taxæ panis, concl. 4. n. 30.* Sextò, faciunt contra sententiam Theologorum; & ita Turrian. *in 2. 2. tom. 2. disp. 41. dub. 3. n.* supponit tanquam certum, ciuitates vendere frumentum eo pretio, quo emptum fuit. Et clarè hoc etiam docet Ioannes de la Cruz *in direct. conf. part. 1. præc. 7. quæst. 3. dub. 5. concluſ. 2. in fin.* & P. Salas *tract. de empt. dub. 6. n. 3.* non solùm hoc supponit, sed etiam rectè addit, Rempublicam diuidere inter ciues expensas, quas in tritico aduehendo, & seruando facit.

4. Imò Michaël de Palatio *vbi suprà lib. 2. c. 1.* asserit quòd si aliqua Respublica tempore consueto, solitam prouisionem frumentorum maturè fecit, si postea ex aliquo accidenti vilius venderentur, posset in tali casu nihilominus dicta frumenta cariùs vendere eo pretio quo emerat, inuitis ciuibus & popularibus, adiunctis etiam expensis: & Rodriquez nouissimè *in summ. to. 4. c. 17. n. 3.* sic asserit. [Puede la Republica obligar à todos los mercaderes suyos y de su districto a gastar el trigo, conforme lo que costò, auiendo le comprado, para que no huuiesse falta en ella:] & ita accidisse in praxi, in quadam Hispaniæ ciuitate testatur ipse Rodriquez, sic consulens Decurionibus illius vrbis, licèt frumentum subsequenti anno vilius venderetur, quàm anno superiori fuerat ab illa Republica emptum; & ita etiam expressè docet Faust. *in speculo confess. disp. 6. quæst. 78 & 79.*

5. Ex quibus omnibus concludendum est, nullo modo ferendum esse abusum vendendi; scilicèt frumenta vilius, quàm fuerunt empta, & contrarium practicare, vt latè probatum est, contra omnem rationem erit. Itaque Illustrissimi Senatores circa præsens dubium, habeant oculos ad Deum, ad Rempublicam, & ad rectam gubernationem, & non ad satisfactionem auræ popularis, vt loquitur à Ponte *vbi supra*. Saluo semper meliori iudicio aliorum præstantissimorum virorum, quibus hæc omnia, & meipsum humiliter submitto.

6. Post hæc scripta, elapso iam anno, Serenissimus Rex nostram sententiam per epistolam directam Excellentissimo Proregi Marchioni Tauaræ, seruandam esse ab omnibus ciuitatibus huius Regni determinauit, quam epistolam hic per extensum apponere non grauabor. Igitur eius verba hæc sunt. [Ha se entendido, que el trigo, que compran las Ciudades de Palermo, y Messina, y otras deste Reyno, se suele vẽder à mas buen precio, del que les ha costado, de que se les sigue mucho interes, y dano, y porque esto es contra las ordenes, que estan dadas, y combiene al bien publico, y a mi seruicio à taxar esto para adelante, he querido encargaros, y mandaros, como lo hago proueys, y deys orden que el trigo, que compraren las dichas Ciudades de Palermo, y Messina, y otras deste Reyno, no se venda, ni pueda venderse a menos precio, del que les huuiere costado, y que se obserue, y guarden las ordenes, que ay cerca desto sin dispensar a ellas, en ninguna manera, que tal es mi volùtad. De Madrid a veynte y tres de Enero 1627. Yo el Rey.] Quæ quidem epistola fuit postea executoriata per ipsum Proregem, & Regale Patrimonium, die decimoseptimo Aprilis, & à Senatu huius vrbis die decimonono eiusdem mensis in eodem anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimoseptimo, tempore quo erat Prætor Illustrissimus Dominus Cæsar Caietanus Marchio Xiurtini, vir pro bono publico natus.

RESOL. XCIX.

An si quis vendat librum, quem scit breui prohibendum, possit illum vendere pretio currenti?

Idem dicendum est de rebus aliis. Ex p. 7. tr. 10. & Misc. 1. Resol. 25.

§. 1. NEgatiuè respondet nouissimè Trullench. *in Decalog. tom. 2. lib. 7. cap. 20. dub. 7. numer. 3.* vbi sic ait. Si scires aliquem librum esse prohibendum, eo quod habeat aliquem errorem, non poteris illum alienare vendendo, quia habet defectum intrinsecum. Ita ille, & alij *paulo infr.* citandi.

2. Sed affirmatiuæ sententiæ adhæret Eminentissimus Lugo *de iustit. tom. 1. disp. 27. section. 8. §. 2. numero 44.* vbi ita asserit. Infertur tertiò, quid dicendum sit de vendente librum pretio currente, quem scit prohibendum esse, quod Ludouicus Lopez, & Salon. quos affert, & sequitur Salas *dubit. 32. num. 8. in resp. ad secundum*, dicunt esse contra iustitiam, quia vitium illud iam est præsens, cùm non soleat prohiberi liber, nisi propter vitium ipsius, vel Auctoris. Hoc tamen probaret, nec etiam ab ignorante prohibitionem futuram posse sine diminutione pretij vendi, nec posse postea, prohibitione sequuta, pretium totum retineri, cùm reuera liber ille minùs valeret propter vitium, quod iam habebat. Imò licet non prohibeatur, si tamen dignus erat prohibitione, idem dicendum esset, cùm vitium non consistat in prohibitione futura, sed in eo quod dignus esset prohibitione. Quare mihi consequenter idem dicendum videtur in libro, quod in rebus aliis, cùm ante prohibitionem pretium illius ex communi æstimatione iustum sit. Imò videmus quando libri prohibitio futura timetur, solere potiùs pretium crescere, propter curiositatem, & auiditatem emptorum, qui librum illum legere desiderant: vnde qui postea contra prohibitionem librum vendunt, cariùs solent illum vendere, quàm si non fuisset prohibitus propter maiorem emptorum auiditatem, quæ licèt ex peccato oriatur, sufficit tamen ad pretium vulgare augendum. Hucusque Cardinalis de Lugo.

3. Sed vt verum fatear, opinio negatiua est communis, & illam præter Lopez, Salonium, Salas, & Trull. citatos, tenent ex Societate Reginaldus *tom. 2. l. 25. c. 23. n. 346.* & Dicastillus *de iust. lib. 2. tr. 9. disp. 4. dub. 8. num. 124. & 125.* sententiam tamen Cardinalis de Lugo puto probabilem esse.

RESOL. C.

An si quis rogatus de futura copia mercium, vel tritici, aut monetæ diminutione, vel de disc essu Proregis, & Aulæ, dicat se nescire, vel respondeat negatiuè, aut aquinocè, vel amphibologicè, peccet contra iustitiam, & teneatur restituere? Ex p. 1. tr. 8. Resol. 46.

§. 1. AFfirmatiuam sententiam docuit Lopez *de contr. lib. 1. c. 47. dicto 5.* Lessius verò *lib. 2. c. 21. dub. 5.*

dub.5. num. 43 negatiuam tenet; cum limitatione tamen, si ille videlicet, in hoc non sit fide dignus: nam aliter, qui credit suæ leuitati, imputet, si quod inde damnum sentiat.

2. Sed alij absolutè hanc sententiam docent. Et ita tenet Salas *de empt.dub.*23.*num.*2. *in fin.* & Ioan.de la Cruz *in direct.conscient. part.*1.*præcept.*7.*qu.*3.*dub.*10. *concl.* 3. vbi sic asserit: [Copia futura mercis à te nota non minuit pretium tuæ mercis; sed licitè vendis pretio currenti. Et licèt interrogatus de copia futura, taceas, aut dicas, nil scire, cùm non tenearis veritatem manifestare ex iustitia; imò, etsi mentiaris, dicendo, non esse futuram copiam, si aliàs ex tuo mendatio non creuit pretium; licitè vendis pretio currenti.] Ita ille, & rectè quidem: nam in tali casu dissimulare,& retinere responsum,non est actus positiuus.

3. Deinde, iste æquiuocè, & amphibologicè respondere potest, cùm veritatem detegere non teneatur:& licèt non occurrente æquiuocatione mentiatur; mendacium non est pernicioſum, sed officioſum; quia ius habet consulendi suæ indemnitati, etiamsi inde sequatur damnum tertij, & licet vtatur malo medio, scilicet mendacio, non peccat contra iustitiam, sed contra veritatem. Esset etiam aliquando contra charitatem: vt si nouerim, ex illa emptione alterum incursurum in extremam,vel grauem necessitatem; nisi ego in similem necessitatem essem incursurus: quia non potero vendere mercem illam, vel monetam illam distrahere,nisi illum in talem pauperiem iniiciendo. Sed hoc rarius accidit, ideò absolutè nostram opinionem in praxi probabilissimam esse existimo.

RESOL. CI.

An si quis sciat Aulam, & Proregem cito Messanam discessurum, possit domum locare pretio currenti?

Et an sit licitum pecuniam, quam scit breui diminuendam mutuo dare cum obligatione habendi postea eumdem valorem?

Ex quo infertur, quod si sciam pretium mercis mox minuendum, possim eam vendere pretio currenti, etiamsi sciam Magistratum condidisse decretum de illis minuendis, si tamen tale decretum non sit promulgatum. Ex p.1.tr.8. Resol.45.

Sup. hoc supra lege doctrinam Resol. 96. & 97. & infrà Resol. 104.

§.1. NEgatiuè respondet Greg. de Valentia *tom.*3. *disp.*5.*quæst.*20.*punct.*4. ex quadam ratione, quam non bene capit Turrian. *in* 2. 2. *tom.*2. *disp* 58. *dub.*3.*n.*4.Molina *tom.*2.*disp.*354. *n.*11. & Salas *tract. de empt.dub.*32. *num.*8.*ad* 5. *arg.*

2. Ideò, & meritò, contrariam sententiam docent. Et ita etiam tenet Lessius *lib.*2.*c.*21. *dub.*5.*num.*44. & Ioan. de la Cruz *in direct. conf. part.*1. *præcep.*7.*q.*3. *dub.*10.*concl.*2. vbi sic asserit: [Licitè venditur domus pretio currenti in curia, etiam à sciente Curiam in breui mutandam in alium locum.Et si emis aliquid potes soluere in moneta, quam scis cras deponendam ex suo valore:& potes illam nunc mutuare,& recipere postea valorem,quem habebat,quando mutuasti:etsi non esses consumpturus ante eius depositionem.] Ita ille, quem vt diximus, non solùm sequitur Salas, quoad locationem domus; sed etiam quoad mutationem pecuniæ; nam *loc.cit in fin.dubitationis*,sic ait: [An verò sit licitum, pecuniam,quam scio breui minuendam, mutuò dare cum obligatione habendi posteà eumdem valorē, Sylvest.*verb.vsura* .*q.*15. & Gabriel *in* 4.*dist.*15.*q.*11. *art.*3. putant, esse vsuram; sed parum consequenter,& falsò,vt docent Corduba,Nauarra,& Aragon,siquidem hæc communi æstimatione, & vel ex lege tantùm valorem nunc habet. Idem ait Nauarrus de cambio.] Ita Salas.Quod est valdè notandum pro praxi.

Sup hoc in duabus Resl seq.

3. Et ratio horum omnium est: quia res iustè vendi potest secundùm communem æstimationem pro tempore vigentem:nam iustum pretium est,quod vel Principis lege, vel communi æstimatione constat, etiamsi ignorantia,& errore fundetur:alioquin etiam,qui ignorantes currenti pretio vendidissent, tenerentur postea restituere: quod est absurdum. Ergo, &c. Ex his etiam sequitur, quòd si sciam, pretium mercis mox minuendum, possim eam vendere pretio currenti; vel monetam, seu triticum alienare, & vendere, etiamsi sciam Magistratum condidisse decretum de illis minuendis; si tamen tale decretum nondum est promulgatum.Sed de his omnibus iterum redibit sermo.

Sup. hoc Resolutionibus annexe huius Resl.

RESOL. CII.

An si quis sciat breui valorem monetæ diminuendum esse, possit illam alicui mutuare cum pacto; vt eam sibi restituat iuxta valorem quem dicta pecunia habet, non autem eo,quem habebit tempore, quo restituendum erit mutuum? Ex p.1.tr.8. Resl.25.

Sup. hoc Resl. præmissa, §. 1. post medium à vers. At verò, & in Resl. seq. eius decisionem pertinet.

§.1. NEgatiuam sententiam amplexus est Azor.*p.*3. *l.*5.*c.*7.*q.*9.& Rebell.*p.*3.*l.*9.*q.*6.*n.*7.cū aliis.

2. Sed ego contrariam sententiam probabiliorem esse,existimo, quam docet & tuetur Reginaldus *tom.*2. *l.*5.*c.*23.*n.*345. & post illum Bonacina *de contr.disp.*3. *q.*2.*punct.*5.*n.*17.& alij penes ipsum.Et ratio est,primò quia ita mutuans vtitur iure suo.Secundò,nihil accipit supra sortē, cùm accipiat tantùm quantùm tradidit in mutuo:quod est considerandum secundùm rei valorem, & non secundùm rei quantitatem. Et tandem,sicut licitum est rem meam alteri tradere quam præuideo perituram;nisi vendam;ita etiam licitum videtur mutuare pecuniam,cuius valorem noui Principis authoritate diminuendum. Et hæc doctrina procedit,etiamsi mutuarius plus pecuniæ mutuet cognita lege promulganda, quam alioquin distraxisset.Hæc omnia Bonacina,

RESOL. CIII.

Mutuatione monetæ factæ, cuius temporis æstimatio, vel quantitas in mutuo reddendo speranda sit? Ex p. 8. tr.7. & Misc.Resl.18.

up. hoc de doctrina Præcedentis Resl. & aliis rius vers. eius not.

§.1. QVæstio est satis practicabilis, & inter viros doctos exagitata,ideo illam fusiùs pertractabo,& non loquimur de mutatione intrinseca monetæ, videlicet quando materia ipsius pretiosior, vel vilior facta est; sed de mutatione extrinseca, quando valor, siue æstimatio tantùm, non materia monetæ, mutata est; & ego olim in isto casu mordicus tenui, solutionem monetæ præstandam esse æstimationem temporis, quo pecunia soluenda est,ita sanè vt creditor in totidem aureis acquiescere teneatur quod expendit, siue æstimatio illorum aucta, siue imminuta interea fuerit. Et ita hanc sententiam tenet Fachinæus *l.*2. *contr. iur. c.*9.*verb.tertia est sententia.* Coras.*l.*4. *Misc.c.*13.*n.*5. Boër. *decis.*327.*n.*4. & 13. Vrsill. *ad decis. Matth. de afflictis* 194. *n.*3. Bartol. *in leg. cùm quid* 3.*n.*17. Castrensis *n.*6.Socin.*n.*42.Alex.*n.*16.Alciat.*n.*68 *ff. de reb. creditis.* Gail.*l* 3.*obs.pract.c.*73.*n.*9. & alij penes ipsos.

2. Sed modò ego contrariæ sententiæ magis adhæreo,ex multis fundamentis, quorum

Primum petitur ex *dicta leg.cùm quid* 3. *in fine,ff. de rebus credit.* vbi Pomponius respondet, in mutuo id actum intelligi, vt eiusdem generis,& eadem bonitate soluatur,qua (tempore nimirum contractus,siue mutui facti) datum sit. Quòd si verò secundùm præsentem monetæ æstimationem,non illam,quæ tempore mutui

contracti

contracti fuit, ſolutio facienda eſſet, non tantundem, ſed plus minúſve, quàm eſt acceptum, redderetur: id quod à mutui natura quàm maximè abhorret, quippe in quo hoc tacitè actum intelligitur, vt non ſolùm in eodem genere, ſed eadem quoque bonitate ſoluatur, qua datum eſt *d.l.3.ff.eod.tit.*

3. *Alterum fundamentum* dependet ex *l. Rutilia Polla 69.ff.de contrab. empt.* vbi apertè Proculus ſtatuit, in contractibus eam æſtimationem inſpiciendam eſſe, quæ fuit tempore contractus; cui aſſentiri videtur Africanus *in l.cùm quis 22 ff.de oblig.& actionibus*, nec non Innocentius, eius nominis III. *in pradicto c.olim 20.de cenſib.* non obſcurè tradens, ad tempus contractus, quo denarij Papienſes promiſſi ſunt, reſpiciendum: & Gregorius IX. *in d.c. penult.* ibi, ſolutione prioris pecuniæ (quod ad tempus contractus refertur,) vel ſi non ſit in vſu, æſtimatione penſionis antiquæ, &c.

4. *Tertium fundamentum* tale eſt: Omnis obligatio, quæ ex datione pecuniæ oritur, ratione æſtimationis certa eſt. *l.nummis 3.verſ.cùm certa ſit.ff. de in litem iurand. l.1.in princ.ff. de condict.triticiar. l.ideo.3 verſ. ſic. peccuniarum quoque.ff. de eo quod certo loco* &c. Ergo ex mutatione monetæ iſthæc obligatio, quæ initio contractus certa fuit, haudquaquam variari, & incerta fieri, ſed in tempore contractus certitudine perſiſtere ac permanere debet, argum. *l fundum Cornelianum 28.verſic. præſens æſtimatio.ff. de nouationib.& l. hominem 37.* ibi, *æſtimatio eius ad id potius tempus* &c. *ff. mandati.*

5. *Quartum fundamentum* ſumitur à natura mutui, quippe quæ periculum rei mutuò acceptæ ad debitorem transfert, non tam quòd ipſius gratia mutuum contrahitur, quàm quod is rei mutuò acceptæ dominus factus eſt: ac proinde ſi vllum periculum hoc caſu verſaretur, illud nulli alij, quàm ipſi debitori, tanquam domino adſcribendũ eſſet, hoc principio noſtro *l. ſi vt certo 5. §. n. videdũ ff. cõmodat.& l. ignus 9.C. de pigneratit. actione.*

6. *Quintum fundamentum* ex eo conſtat, quòd ſi diminutio valoris thalerorum, ſiue aureorum mutuo datorum creditoris damno cederet, veluti fieri oporteret, ſi non contractus, ſed ſolutionis tempus attendendum eſſet, hoc abſurdum ſequeretur, creditori officium ſuum damnoſum eſſe debere, dum videlicet ex eo quod debitori credendo benefecit, damno afficeretur. Contra verò debitor non ſolùm vſura temporis frueretur, ſed & lucrum faceret ex eo, quòd pluris aureos, ſiue thaleros expendit, in ea nimirum æſtimatione, quæ tempore contractus fuit: cuiuſmodi iniquitati ipſa ratio aduerſatur; quippe quæ dictat, ne quiſquam ex ſuo officio, quod eius, cum quo contraxit, non etiam commodi ſui cauſa fecit, damnum patiatur. *ſed ſi quis 7.ff. quemodũ teſt. aperiãt. l. ſiſeruus. 61. §. quod verò 5 ff. de furt. l. verò 12 § ſi mihi 9. ff. mãdat. l. abſtia 140. ff. de regul. iur.*

7. *Sextum fundamentum* deprimitur ex cauſa mutui finali. Cùm enim mutuum eum in finem ſit inductum, vt neceſſitati commodiſque proximi per illud ſubueniatur, eſt profectò, quòd debitor commodum eius, quod accepit mutuum, habeat tantiſper, dum moræ argui non poteſt: tantum abeſt, vt ſi valor monetæ interim auctus fuerit, damnum hoc ad ipſum debitorem redundare debeat. Quemadmodum & vice verſa, ſi valor pecuniæ mutuò acceptæ imminutus ſit, iniquum ducendum non eſt, ſi debitor ſuppleat id, quod valori priſtino, qui videlicet tempore contractus fuit interim deceſſit: cùm eum pecuniæ valorem creditori reſtituat, quem acceptum protinus ſuos in vſus conuertit. D. Philipp. Matthæus *ad d.l.3.ff. de reb. credit. pag.* 40 Bronchorſt. *A. centur. 1. aſſertion. 64. edit. 1.*

8. Poſtremum fundamentum deſumitur à veroſimili contrahentium mente, quorſum nunquam recurrendum, præſertim verò in contractibus. *l. ſed Celſus 6. §. 1.* ibi, *potiùs id, quod actum, quàm quod dictum, ſequendum. & l. fiſtulas 78. in princip. ff. de contrahend. emption. & in conuentionibus 219. ff. de verborum ſignificat. leg. vltim.* ibi, *cùm ſit inſtum, voluntates contrahentium magis, quàm verborum conceptionem inſpicere. Codic. quæ res pignori obligari poſſ. l vnic.* ibi, *ne propter nimiam ſubtilitatem verborum latitudo voluntatis contrahentium impediatur. Codic. de actiones ad hæredes*, &c. Et cùm mens patet, de verbis parum curandum, *l. 1. & tot. tit. Cod. plus valere quod agitur, quàm quod ſimulatè concipitur.* Philippus Decius *in l. ſemper in ſtipulationibus 34. n. 6 verſic. verba non ſunt curanda*, &c. *ff. de regul. iuris.* Verba quippe ſe habent vt corpus, & ſuperficies: mens verò, vt ſpiritus & anima, teſte Auguſtino *canon. ſe aut. 12. diſtinct. 38.* Rolandus à Valle *conſil. 70. n. 16 volum. 3.* Cæterùm contrahentes ad nummi (quatenus lege & æſtimatione publica nummi) valorem, non nummi corpus, ſeu maſſam reſpexiſſe, eiúmdémque valorem in obligationem deduxiſſe cenſentur. Quoniam veriſimilius eſt, eos conſenſiſſe in id, quod præſens fuit, quàm quod ſub incerto eſſe potuit. *l. ſi ita eſſet. 7. verſ. quia præſens tempus ſemper intelligere &c. ff. de aur. & argent. legat. dicta leg. 1. in fine princip.* ibi, *vſum, dominiúmque non ex ſubſtantia, ſed quantitate*, &c. *ff. de contrab. empt.* Quare ſimiliter concludendum, bonitate monetæ extrinſeca, quæ in valore conſiſtit, immutata ad tempus contractus, quæ tum æſtimatio monetæ fuerit communis, reſpiciendam, & ſecundùm eam ſolutionem faciendam eſſe: & conſequenter incrementum monetæ, in eo caſu, debitoris lucro; decrementum contrà, eiuſdem damno cedere.

9. Nec ſupradictis obſtat textus *in l. cùm certum 9. ff. de auro, & argent. legat.* vbi Modeſtinus reſpondit: Si certum auri, vel argenti pondus legatum, & non ſpecies deſignata ſit, ſed genus, vt ſit in mutuo, puta ſi quinque pondo legata ſint, non materiam, ſed pretium, ſiue æſtimationem præſentis temporis præſtari debere: cuiuſmodi tempus præſens vix intelligi poteſt de tempore alio, quàm quo ſolutio facienda eſt. Etenim verba iſta, *præſentis temporis*, haudquaquam de tempore ſolutionis, ſed de tempore, quo teſtamentum eſt conditum, exaudienda ſunt, per *leg. vxorem 41. §. teſtamento 4 ff. de leg. 3. & d.l. ſi ita 7. ff. de aur & argent. leg.* vbi tam Scævola, quàm Paulus æſtimationem rei legatæ in dubio ad tempus conditi teſtamenti referri volunt, quòd veriſimilius ſit, teſtatorem verba ſua intellexiſſe de illa æſtimatione, quam præſens vidit, & ſciuit: cùm futuram monetæ mutationem ne diuinare quidem potuerit. argument. *l. Iulianus 6.* ibi, *nec aduentitij caſus computandi ſunt. ff. qui & à quibus manumiſſi liberi non fiunt.* Pinel. *ad rubr. Cod. de reſcind. vendit part. 1. c. 3. n. 23.*

10. Nihil autem obſtat, quòd aliud ſit res ipſa, & aliud eiuſdem æſtimatio: & id præſtari oporteat, quod in obligatione eſt, argument. *l. ſi ita fideiuſſorem 42. ff. de fideiuſſoribus, & l. fin. Cod. de fideicommiſſaris libertatibus.* Atqui res, ſiue ipſa centum (exempli gratia) aureorum, ſeu thalerorum corpora in obligatione conſiſtant. Hæc igitur, quantumuis eorum æſtimatione mutata, præſtari debeant. Nam reſpondetur, hoc argumentum falſo inniti principio: quoniam præſupponit, aureum æſtimari ex materia potiùs & auro, quàm valore impoſito: ac nummis creditis, non principaliter poteſtatem & valorem, ſed corpora certa aureorum eſſe credita: quod ſuperiùs ſufficienter refutatum eſt, ex *d.l.1 ff. de contrab. empt.* & indicatum, nummum, ſub ratione quantitatis in mutuum deduci, adeóque non corpora aureorum, ſed ipſum valorem mutuò dari. Hic igitur ſi reſtituatur, recipit creditor, quod dedit, & quod in obligatione fuit, quodque ipſi debebatur.

11. Sic quoque nihil negotii faceſſit, prælallegata *l. creditorem 99. ff. de ſolutionib.* ex qua infertur, quòd quémadmodum

admodum creditor nummos in aliam formam recipere non cogitur, si damnum aliquod inde passurus est : ita nec pecuniam numeratam in æstimatione maiori, quam expendit, accipere teneatur, cùm haud sine damno id sit facturus. Creditor enim damnum nullum patitur, quando eandem pecuniæ æstimationem recipit, quam expendit. Nec cuiquam iniquum videbitur, auctæ æstimationis commodum creditori adimi, cùm initio sponte vsu pecuniæ ieiunæ abdicarit, contentus parem eius æstimationem postea recipere : eóque æquius hanc, si quæ est, iacturam creditor ferret, quòd etiam spem commodi habet. Etenim si immunita fuisset pecuniæ à se datæ æstimatio debitor defectum illum similiter supplere teneretur ; ita vt creditor eandem illam pecuniæ æstimationem, quam erogauit, habere posset. Et aliàs insuper tritum est, ex fortuito dubióque euentu neutrum læsum censeri, argum. *leg. si pater. 12. Cod. de inofficios. testam. vent. l. si olei 21. Cod. de locato.* Ergo, &c.

12. Et ita hanc posteriorem sententiam docet Decius *num. 56.* Bolognetus *num. 73.* Donellus *num. 11. in dict. l. leg. 3. de reb. credit.* Decianus *vol. 1. resp. 11. n. 92.* Sarcinus *de Regularib. lib. 2. c. 7. n. 148.* Arnisæus *de iure Maiest. lib. 1 c. 7. num. 3.* Couarr. *de vet. numism. collat. §. vnic. n. 3 lib. 2. c. 207. n. 9 & 10.* Besoldus *tract. de mutuo, c. 9. n. 9.* Bocerus *tract. de iure monet. c. 2. n. 13.* Mynsingerus *cent. 4 obseru. 1.*

RESOL. CIV.

Olim in hoc Regno praeter monetæ tunsianem promulgatum fuit Edictum ab Excellentissimo Pro-Rege Marchione Villenæ, vt in posterum omnia genera monetarum secundum pondus valerent, & expenderentur, cum hoc scirent multiante Edicti promulgationem omnem pecuniam, vel mutuo dederunt, vel ex ea res emerunt. Quæsitum fuit à multis, an hoc cum crimine, & onere restitutionis factum fuerit?

Et an Princeps, & eius Consiliarij teneantur ad restitutionem ; si ex eorum negligentia illa notitia legis promulgandæ peruenit ad aures subditorum, vnde ipsi postea ex tali scientia merces vendiderunt, cum aliorum detrimento? Ex p. 1. tr. 8. Res. 54.

Quoad hoc lege supra doctrinam Res. 96. 97. & 101.

§. 1. MVlti Theologi tunc affirmantem sententiam sustinuerunt, nec quidem improbabiliter : nam lex futuræ Pragmaticæ Principis debet esse omnibus communis, tam insciis, quàm conscijs, etiam antequàm promulgetur ; & sic in fraudem eius facit, qui ante promulgationem futuram : & ignorantiam ab aliis, plùs distrahit, quàm distracturus foret de re imminuenda, quoad valorem per legem publicam. Deinde, si Princeps alicui aperiret futurum decretum ante promulgationem, & hic occasione talis notitiæ cum aliorum damno plùs monetæ, & mercium distraheret, vt ditaretur ; teneretur quidem ad restitutionem, quia fuit causa illius damni. Ergo etiam ille tenebitur, qui hac occasione ditatus est, quomodocunque ea scientia ad ipsum deuenerit. Et ita in terminis sequuti sunt hanc sententiam Molina *tom. 2. disp. 354. §. In hoc tamen.* Reginaldus *in sua praxi, tom. 2. lib. 25 c. 23. n. 345.* Rebellius *de oblig. iustit. p. 2. lib. 9. q. 6. n. 7.* & Pinellus *C. de rescind. vend. p. 3. c. 2. n. 22.*

2. Sed ego contrariam sententiam consului, nixus authoritate Lessij *lib. 2. c. 21. dub. 5. num. 45* Ioan. Salæ *tr. de empt. & vendit. dub. 32. num. 8 ad 5.* Homoboni *in exam. Eccles. p. 2. tr. 9. cap. 3. quæst. 4.* & Barthol. à S. Fausto *in spec. Confess. disp. 16. quæst. 19. num. 2* qui citat Couarruuiam, Sotum, Caietanum, Bannez, & Aragoniũ.* Et ratio est manifesta : nam lex ex communi sententia DD. non obligat ante Iudicis promulgationem : ergo, etiamsi aliquis sciret decretum à Principe conditum circa monetam, vel alias merces ; tamen, dum non est promulgatum, non obligabit, neque vllam vim habebit ; & ideò antiquam pretium durabit. Nec valet dicere, ait Lessius, *vbi supra*, quòd hoc procederet in illo, qui distraheret monetam, vel alias merces bona fide ; non tamen in illo, qui ex notitia huius decreti, venderet plus mercium, quàm alioquin erat venditurus : nam respondetur, quòd talis vtitur iure suo, nec aliqua lex vetat, ne vtatur notitia illius decreti in suum commodum.

* Sup. hoc signanter in Res. vlt. not. præteritæ propè finem.

3. Hanc etiam opinionem sequitur Comitolus *in resp. mor. lib. 3. q. 32. n. 6.* Obserua tamen, quòd Princeps, eiusque Consiliarius tenetur ad restitutionem, si ex eorum negligentia illa notitia legis promulgandæ peruenit ad aures subditorum ; vnde ipsi postea ex tali scientia vendiderunt merces cum aliorum detrimento. Et ratio est : quia tenentur ex officio euitare, ne detrimentum hoc aliis sequatur : cæteri verò ciues, minimè. Videant Consiliarij, quanto silentio in istis negotiis est procedendum.

RESOL. CV.

An pro nummis aureis simpliciter, siue generaliter datis, debitor possit alterius generis nummos argenteos, æreosque, inuito creditore, soluere? Ex p. 8. tr. 7. & Mis. Res. 19.

§. 1. CAsus est curiosus, & quotidianus, & ad illum negatiuè respõdet Henricus Bocerus *tr. de Regalib. c. 2. n. 229.* Naturalis namque conditio, ait ipse, mutui, hæc est, vt id quod mutuo datum est, in eodem genere, & qualitate eadem reddatur, §. *& quoniam*, ibi, sed alia eiusdem naturæ & qualitatis reddatur. *Instit. quib. mod. re contrah. oblig. l. 2. in princ.* ibi, sed idem genus, *& d. l. 3.* ibi rem quæ ex eodem genere sit reddere. *ff. de reb. credit.* Cùm ergo diuersi generis sint, diuersæ item qualitatis aurei nummi, & nummi argentei, non est cogendus creditor, qui aureos certo numero credidit, vt argenteam pecuniam recipiat. Cùm item thaleri genere, & qualitate à minuta differant pecunia, creditor qui thaleros ad certum numerum dedit mutuos, minutam recipere pecuniam, haud cogi debet.

2. Confirmat eandem conclusionem textus *in Novell. a. c. 3.* vbi disponitur, iustum non esse, vt qui mutuauit aurum, quicpiam aliud ei inuito soluatur, nisi debitor ad aurei restitutionem idoneus non sit. Extra casum ergo impossibilitatis regulariter pro aureis reddendi sunt aurei, non alia pecunia, & pro mutuis thaleris reddendi alij thaleri, non minuta pecunia.

3. Accedit huc quòd aliud pro alio, inuito creditore, solui non potest, *l. 1. §. 1. ff. de reb. cred.*

4. Robur accipit hoc pronunciatum ex *l. vnic. Cod. de argentei pretio, quod thesauris infertur, l. 10.* vbi prouinciis, quæ argentum debent Imperatoris fisco, specialiter priuilegium tribuit soluendi aureos. Vnde patet, quòd regulariter sine speciali concessione iuris alia pecunia pro alia inuito creditori solui non possit, pro aurea scilicet moneta argentea, vel pro hac illa, vel pro grandioribus, nũmis, pecunia minuta, *ad dict. Nouell. 4. c. 3. mihi pag. 50. & ad l. quotiens 59. in fin. ff. de verb. oblig. & in lib. 28.* Pauli *ad edictum, pag. 25. & seq.*

5. Quæ sententia vlteriùs & hac ratione ex principiis naturæ petita egregiè probatur, quod alteri per alterum iniqua cõditio inferri non debet, *l. non debet 4. ff. de reg. iur.* Solutio autem alterius generis monetæ, minutæ maximè, non modica plerúmque incommoda habet : siquidem non modò minutæ pecuniæ summa magna ad gestationem creditori grauis est, & onerosa, & maiori cum sumptu & periculo etiam perægrè transportatur, sed & non facilè & commodè erogari potest minuta pecunia, sicut aurei, vel thalari, maximè si ad

emendos

emendos annuos reditus expendere eam velit creditor, aut, si mercator sit, pro ea merces in nundinis comparare sibi constituerit. Hucvsque Bocerus, cui adde Matthæum Colerum *tr. de processu execut. p. 1. c. 10. n. 76.* Borcholtum *in comment. de reb. credit. c. 7. n. 4.* Boërium *decis. 327.* Vvesembecium *in Paratitlis, ff. de reb. credit. n. 12. versic. ex eadem ratione.* Couarruuiam *de veter. numism. collat. c. 7. §. vnico,* & alios penes ipsos.

6. Sed his non obstantibus affirmatiua sententia magis mihi placet, quam tuetur Fachinæus *lib. 2. controuers. iur. c. 50.* Menochius *cons. 49. n. 38.* Hunnius *lib. 3. variar. resol. iur. ciuilis, tr. 3. p. 1. qu. 8.* Besoldus *tr. de mutuo, c. 9. n. 2.* Vulteius *lib. 1. iur. prudent. Rom. c. 35. n. 83.* Alciatus *n. 11.* Purpuratus *n. 31.* Federicus Scotus *n. 231. ad l. 2. §. 1. ff. de rebus creditis.* Treutlerus *disp. 20. thesi 12. litera A, vol. 1.* & alii penes ipsos.

7. Probatur *primò* hæc sententia per *leg. 1.* ibi, eáque materia forma publica percussa, vsum dominiumque, non tam ex substantia præbet, quàm quantitate. *ff. de contrahent. empt.* ex qua l. apparet, quòd pecuniæ bonitas, vis ac substantia non consistat in ipsa pecuniæ materia; sicut vini bonitas est in ipso vino: sed aliunde ab arbitrio videlicet, magistratus & legislatoris dependeat, adeò, vt nummus nihil aliud sit, quàm eius æstimatio & valor ipsi à percutiente, seu magistratus edicto impositus. Vnde numus à Græco νόμος dicitur, eo quòd omnem suam authoritatem ex lege sola habeat. Aristot. *l. 5. Ethicor. c. 5. & l. 1. Politic. c. 6.* Itaque qui certam monetæ speciem accepit mutuam, non tam speciem, quàm valorem, atque æstimationem istius speciei accepit: neque etiam accepisse intelligitur in alia bonitate, quàm ea, quæ illa ipsa æstimatione continetur: veluti qui thalerum Imperialem Vvirtembergicum hoc tempore accepit mutuum, non præcisè corpus thaleri, sed potiùs ipsius valorem debet: proinde si 22. batzios reddat, non aliud pro alio, sed idem reddit, nempe valorem, qui creditus censetur, & in quo solo pecuniæ numeratæ bonitas sita est: cùm vnicam hanc ad rem parata sit, vt eam æstimationem, quæ publica lege ipsi indita est, præstet. Vulteius *lib. 1. disceptat. scholastic. cap. 10.*

8. *Deinde* nostræ sententiæ fundamentum desumitur ex *d. l. quæ extrinsecus 65. §. 1. ff. de verbor. oblig.* vbi is, qui denarios stipulanti, eiusdem quantitatis aureos spondet, obligari dicitur. Atqui non valet stipulatio, verborúmve obligatio, cùm de alia re loquitur stipulator, de alia promissor. §. *præterea 5. & §. si de alia 22. infr. de inutilibus stipulat.* Ergo non sunt aliud denarij, quàm aurei eiusdem quantitatis: ac ea propter nec aliud soluitur, quàm quod debebatur, cùm pro aureis denariis eiusdem quantitatis, & vice versa, pro denariis aureis eiusdem quantitatis, siue valoris soluuntur.

9. *Tertiò*, isti sententiæ auxiliatur nō parū *l. Titiæ amicæ 35. in princ. ff. de aur. & ar. legat.* vbi auro pōdo quinque legatis, respondetur: aut aurum, de quo quæritur, præstari oportere, aut pro arbitrio hæredis pretium auri, quanti comparari potest. Si igitur pro auro infecto pecunia quæuis signata præstari potest ad meam quantitatem, qua aurum æstimetur: multò magis pro pecunia aurea debita, cuius multo certior est æstimatio, quàm auri infecti, alia quæuis pecunia præstari poterit.

10. *Quartò*, eandem assertionem confirmat textus *in l. vnic. Cod. de collatione æris, & l. vnic. Cod. de argenti pretio*, quod thesauris infertur: in quarum priori, in collationibus, pro viginti libris æris, vnicum auri solidum: in posteriori, pro singulis libris argenti, quinos solidos; adeóque pro argentea moneta auream, & contrà, inferre, & soluere debitori licet.

11. *Quintò*, huc accedit, quòd nummi rebus incorporeis comparentur, adeóque æstimatio nummorum, magis, quàm corpora, credita existimetur, *l. si is, cui 94. §. 1. ff. de solutionib. l. planè 34. §. sed si non corpus 3. ff. de legat. 1. l. quisquis 95. ff. de legat. 3. l. Lucius Titius 24. ff. depositi. l. si pœna 19. §. 2. ff. de condict. indebit. l. si hæres 68. ff. ad Senatusconsult. Trebellian. l. quod dicitur 5. in princ. ff. de impens. in res. dotal. factis.*

12. Ac sanè impositiuum principaliter nummorum valorem, circa considerationem materiæ, spectandum esse, vel ex eo satis liquet, quòd non solùm ex auro, & argento, verùm etiam ex plumbo, ferro, ære, atque adeò ex corio cudi interdum nummi soleant. Iul. Cæsar *de bello Gallico, lib. 5.* Alexand. ab Alexand. *gen. dier. 4. c. 15.* Seneca *de benefic. lib. 5. c. 14.* Gregor. Tholosan. *lib. 3. de Republ. cap. 6.* Hinc & Imper. Fridericus II. propter exhaustam diuturnitate Italici belli pecuniam, coriaceam monetam cudi iussit, eique pretium, siue valorem aurei Augustalis imposuit, statuitque, vt eo pretio ab omnibus in emendo vendendóque sumeretur: simulque per præconem publicè edici curauit, eum, qui bello finito talem monetam ad Cameram Imperialem referret, aureum Augustalem recepturum. Quod cùm ab ipso bona fide præstitum fuerit, documentum apertissimum præbuit, valorem & pretium monetæ, non materia, sed hominum instituto, & conuentione æstimari: vt auctor est Pandolphus Collenucius, & Antonius Florentinus *in Chronicis sub ann. 1240.* hosque referens Hotomanus *de quæst. illustr. 15.*

13. Nec obstat dicere, quòd aliud pro alio inuito creditori solui non possit. *l. 2. §. 1. in fin. ff. de reb. credit.* & mutuum eadem bonitate, qua datum est, eodemque genere reddi debeat, *d. l. ff. eod.* & hoc principio, *vers. & quoniam*, &c. hoc autem non fiat, cùm pro auro argentum, aut pro argento æs restituatur; siquidem aurum multis partibus præstare argento, & argentum ære, nemo ignoret. Illud, inquam, non obstat, quia, cùm in nummis non materia illa externa, aurum videlicet, æs, vel argentum, sed valor spectetur, indéque nummi substantia, qualitas, & bonitas æstimetur, & nummus sub ratione quantitatis, ac valoris in mutuum deducatur, vt extensum suprà ex *d. l. 1 ff. de contrahend. empt.* non videtur aliud solui pro alio, aut pecunia in alia qualitate, sine bonitate, quàm in qua erat credita, quando idem valor, qui datus, restituitur. Nec quicquam mouet, quòd sicut pro aureis alia moneta, argentea, vel ærea solui non possit. Hæc enim ratiocinatio ex disparibus procedit, proindéque nullius momenti habetur, *l. duobus 25. ff. de testamentar. tutel. l. inter stipulantem 83. §. sacram 5. vers. sed hæc dissimilia sunt. ff. de verb. oblig.* Nam cùm triticum datur pro vino, res alterius generis dari intelligitur; non verò, cùm pro aureis dantur argentei nummi, quoniam tunc idem planè, quod datum est, redditur, nimirum valor, seu æstimatio. Nec etenim nummi aurei ab argenteis, aliisve genere differunt, si substantia illorum, non ex materia externa, sed ex quantitate, valore, & potestate æstimetur. Ergo, &c.

Sup. hoc ibi Res. seq.

RESOL. CVI.

An aliquid pro alio inuito creditore, solui possit? Ex p. 2. tr. 16. & Misc. 2. Res. 39. aliâ 41.

§. 1. NEgatiuè respondet cum Tannero *in 2. 2. disp. 4. q. 6. dub. 14. n. 375.* Turriano *in 2. 2. t. 2. disp. 10. dub. 1. n. 2. & 3.* Valentia *t. 3. disp. 7. q. 6. punct. 7.* & aliis, quandò res ablatæ non sunt vsu consumptibiles, secus si essent, vt pecunia, frumentū, &c. & ideo non est in optione creditoris soluere æstimationem rei debitæ, vt si quis abstulit ab alio librum, equum, & similia, vel debet ex causâ legati, vel aliàs domum, oliuetum, vineam, & similia, non est in eius potestate soluere pro specie debita æstimationem, seu valorem illius, nam, vt patet ex *l. cum à quo, & ex l. manifesti, C. de solut.* aliud pro alio inuito domino, reddi non potest, si res extat.

Sup. hoc ex latissima doctrina præcedentis Res. signanter §. vltim.

2. Non reticeam tamen Ioan. Valer. *in differentiis vtriusque fori, ver. debitum, differ. 8. num. 1.* asserere, supradicta esse vera in foro exterioti, non autem in foro conscientiæ, in quo ex vi restitutionis, vel obligationis ad rem reddendam, satisfacit quis reddendo eius æstimationem, & valorem, vel aliam rem eiusdem prorsus bonitatis, & quantitatis: quia sic reparatur damnum secundùm æqualitatem. Dixi, ex vi restitutionis, vel obligationis ad rem reddendam; quia alia ratione posset peccare, si rem in specie non restituit, videlicet contra charitatem, dando occasionem domino contristationis, & iræ, quando scit id eum ægrè laturum; aliàs enim, si hoc non timetur, nullum quis peccatum committit, non restituendo rem in specie ablatam, etiamsi extet. Ita Valerius, qui pro hac sententia citat Petrum à Nauarra *lib. 4. cap. 1. n. 5.*

RESOL. CVII.

An quod debetur, statuto tempore solui possit ante diem, inuito creditore? Ex p. 8. tr. 7. & Misc. 3. Res. 17.

§. 1. MAgna fuit quæstio de hoccasu olim in Sicilia, ex occasione cuiusdam banni circa monetam. Et negatiuè respondit Æmilius Ferrettus & Cuiacius *in l. stipulatio ista 38. §. inter, ff. de verb. oblig.* Idem Cuiacius *lib. 23. obseruat. c. 22.* Borcholten *in tr. de verbor. obligation. c. 6. n. 35. edit. 2. & Inst. Iustin. l. 3. tit. quibus modis tollitur obligatio, n. 67. & seq.*

2. Ego autem tunc affirmatiuæ sententiæ adhæsi, Ex textu *in leg. continuus 137. §. 2. versic. nam & quod, ff. de verb. obligat. l. quod certa 70. ff. de solutionibus, & l. quod quis 50. ff. de obligat. & actionibus*, in quibus scriptum est, quod certa die promissum est, vel statim dari & solui posse. Rectè autem iuréque illud solui posse dicitur, quod inuito aduersario, vel creditore, solui potest, argum. *l. quod stipulatus 10. & l. si quis stipulatus fuerit 57. §. 1. ff. de solutionibus, & §. si quis alij 4. versic. planè, infr. de inutilibus stipulat.* Nec prædictos textus eneruat, quod quidam dixerunt, sæpius aliquem dici posse etiam id, quod potest ita demum, si aduersarius velit & consentiat, *l. rescriptum 12. in princ. ff. de distr. pignor. l. inuitum 11. C. de contrab. empt. l. nec emere 16. C. de iure deliber. l. inuito 69. ff. de reg. iur. & simil.* Etenim non nisi impropriè dicitur, id quempiam posse, quod facere nequit, altero non consentiente. Asta propria significatione verborum non aliter recedi oportet, quàm cùm manifestum est, hoc censisse legislatorem *l. non aliter 69. in princ. ff. de legat. 3.*

3. Deinde pro nostra assertione haud parum facit, quòd *in l. stipulatio ista 38. §. inter 16. ff. de verb. obligat. & in d. l. quod certa 70. ff. de solutionib.* traditur, in obligationibus in diem; totum medium tempus ad solvendum promissori liberum relinqui. Atqui liberum non esset debitori tempus ad soluendum, si ei non liberet soluere inuito creditori, aut si creditor solutioné recusare ante diem iure posset. Liberum quippe illud dicitur, quod est in potestate alicuius, ita, vt facere, cùm velit, possit. Nec quicquam mouet, quòd à dissentientibus affertur, illud quoque dici alicui liberum esse, seu liberum relinqui, quod non ex facientis tantùm, sed alterius etiam voluntate & consensu depēdet: vt cùm dicimus, liberum esse adolescenti cum puella matrimonium contrahere: hîc liberum non est absolutæ voluntatis. Neque enim adolescens, si puella nolit, matrimonium cum illa contrahere potest, cùm libera debeant esse matrimonia, argument. *l. Titia 134. in fine principij, ff. de verbor. obligat.* Nihil, inquam, id mouet, quia istud impropriè liberum dicitur: in quo significatu verbum hoc, *liberum*, Vlpianum *in d. l. stipulatio 38. §. inter 16. ff. eodem*, & Celsum Iureconsultum *in d. l. quod certa 70. ff. de solutionib.* accepisse, præsumi non debet, argum. *d. l. non aliter 69. in princ. ff. de legat. 3.*

4. *Tertiò* huc confert. *l. eum, qui Calendis 41. §. 1. in fin. ff. de verbor. obligat. l. intra 7. de re iudic. l. cùm tempus 17. in fine ff. de regul. iur. & §. omnis stipulatio 2. versic. quia totus, infr. de verb. obligat.* in quibus locis disertè cauetur, quòd dies adiectio sit pro reo, siue debitore, non pro stipulatore, seu creditore. Si igitur dies pro debitore est, ei die vti licet, si velit: si nolit, eique videatur commodum statim soluere, licet die non vti: ita vt nihil magis ei dies noceat, quàm si omnino adiectus non esset: quo casu statim etiam creditori inuitò solui posse, certum est, adeò, vt illo recusante accipere, si pecunia solemniter obsignetur, ipso iure liberatio contingat, *l. obsignatione 9. Cod. de solutionib.* Ac sanè dies, qui pro debitore est, ipsi obesse minimè debet, argum. *l. nulla 25 ff. de legib.* vbi Modestinus perelegantèr hunc in modum respondit: Nulla iuris ratio, aut æquitatis benignitas patitur, vt quæ salubriter pro vtilitate hominum introducuntur, ea nos duriore interpretatione contra ipsorum commodum producamus ad seueritatem.

5. *Quartò*, huic sententiæ robur addit, quòd cuique licitum est, beneficio pro se tantùm introducto renuntiare, idque contemnere *l. si iudex 41. ff. de minoribus 25. an. l. sed etsi 4. §. quæsitum 4. ff. si quis cautionibus in iudic. sistendi caus. fact. non obtemper. l. pactum 46. ff. de pact. l. penultim. Cod. eodem.* Atqui verò dies beneficio debitoris, seu promissoris tantùm in dubio adiectus intelligitur *dict. l. eum, qui 41. §. 1. in fin. ff. de verb. obligat. dict. l. cùm tempus 17. ff. de regul. iur.* Ergo, illi debitor renunciare, illúmque contemnere, & consequenter etiam ante diem creditori repugnanti soluere poterit.

6. Nec obstat *l. creditor 102 in princ. ff. de solution.* exqua tale ducunt argumentum: Si debitor alio tempore creditori inuito posset soluere, periculum non debitoris esset, sed creditoris, qui pecuniam sibi oblatam accipere noluit. Creditoris verò non esse, sed debitoris, liquet ex *d. l. 102. ff. eodem.* Hoc, inquam, non obstat: quoniam in specie istius legis ideo periculum creditoris esse respondetur, quia in opportuno tempore debitor soluere voluit: ac proinde creditor pecuniam oblatam, alio die, hoc est, sibi magis opportuno, acceptur us, iusta ex causa distulit; quod ipsum exemplo tutoris planum, & perspicuum efficitur. Nec enim ita constringendus est creditor, vt si necessariis occupationibus distentus, atquè districtus teneatur, iis omissis debitorem sequi necesse habeat; sed potiùs in alium sibi magis conuenientem, & opportunum diem deferre solutionem poterit: etsi interim deposuerit debitor pecuniam, (qui videtur esse casus *dict. leg. creditor 102.*) suo, non creditoris, periculo deponet, cùm nulla prorsus hîc culpa creditori, qui necessariis negotiis impeditus debitum obligatum accipere non potuit, imputari queat: necessitatem siquidem legi non subesse translatitium est, argument. *l. 2. 3. & 4. ff. de in ius vocand. l. 1. §. 1.* cùm ibi notat *ff. de offic. consul. l. alienationes 13. ff. famil. erciscr. l. qua propter necessitatem 162.* ibique Decius & Cagnolus *ff. de regul. iur.* latè Tiraquell. *in tr. de retractat. lignagier. §. 26. gloss. 1. numero 12. & sequentibus.*

7. Sic quoque non refragatur *l. 2 §. idem Iulianus 7. & l. is, qui certò 9. ff. de eo, quod certo loco*, vbi is, qui certo loco dare promittit, nullo alio loco, quàm in quo promisit, soluere inuito stipulatore potest. Ergo nec alio tempore soluere poterit, cùm locus, & tempus comparentur, *d. l. si soluturus 39. ff. de solutionibus.* Nam respondetur, rationem consequentiæ non sat firmam esse, propterea quòd tempus solius promissoris, non etiam stipulatoris, gratia adiiciatur *d. l. eum, qui 41. §. 1. in fin. ff. de verbor. obligat. d. l. cùm tempus 17. in fin. ff. de reg. iur.* & similibus *supra* adductis: locus autem

tem vtriusque contrahentis gratia apponi soleat, *d. l. 2. in princ. ff. de eo, quod cert. loc.* Nec quicquam comparatio loci & temporis *in d. l. si soluturus 39. ff. de solut.* officit, modò eam ratione importunitatis quispiam intellexerit, docente Arumæo *locis præallegatis.*

8. Et ideò nostram sententiam tenet Bartolus, Iason, Corasius, & Duarenus, *in d. l. stipulatio, § inter, ff. de verb. oblig.* Gomez *var. res. tom. 2. c. 11. n. 2.* Morla *in empor. iur. p. 1. tit. 8. quæst. 21. n. 4.* Faber *lib. 1. coniect. iur. c. 1.* Hunn. *lib. 3. var. res. iur. Ciuil. tr. 2. q. 10.* Peccius *lib 5. de rest. coniug. c. 28. n. 2.* Osvualdus *in Donellum enucleatum, lib. 16. c. 11. litera C.* & alij penes ipsos.

RESOL. CVIII.

Petrus debebat Ioanni centum nummos soluendos, post annum, sed nunc vult soluere quinquaginta hoc pacto, vt Ioannes spectet per biennium alios quinquaginta, quæritur, an hæc solutio sit vsuraria? Ex p. 1. tr. 8. Resol. 63.

Sup. hoc in §. 1. Resp.

TAlem esse respondet Bonacina *de contr. disp. 3. q. 3. punct. 3. n. 9.* Et ratio est: quia hoc nihil aliud est, quàm implicitè mutuare cum pacto, vt Ioannes remutuet in fine anni: vnde Petrus à Nauarra *de rest. lib. 3. c. 2. n. 290.* vt non intercedat vsura in tali casu, ait, dissoluendum esse priorem contractũ, quo debitor se obligauit ad soluendum centum, & aliũ de nouo ineundũ esse, quo debitor, traditis quinquaginta, obliger se ad soluendos alios quinquaginta post biennium.

2. Sed, licet hæc opinio sit probabilis; probabilior tamen contraria mihi videtur, quam sequitur, præter Lessium *lib. 2. c. 10. dub. 8. n. 59.* Salam *tr. de vsuris, dub. 9. n. 10.* & alios, Ioannes Malderus *in 2. 2. tr. 5. c. 3. dub. 4.* Et ratio est: quia, qui se obligat ad expectandam solutionem, non se obligat ad mutuandum; sed statim mutuat, quia prorogat terminum solutionis, quod est virtuale mutuum: vnde in hoc contractu vnum mutuum datur pro alio. Aduertit etiam Salas, *vbi suprà*, quòd doctrina Petri à Nauarra *superiùs* allata, quam etiam docet Aragonius *in 2. 2. q. 78. a. 2. dub. 1.* de rescissione prioris contractus & renouationis alterius, non habet locum, quando debitum non oritur ex contractu, vel contractus renouari non potest, vt si res empta iam esset consumpta, vel in dominium tertij translata. Adde, quòd periculosum esse potest vni parti, quia altera forte posteà nollet renouare contractum, nisi cum pacto renouationis rescissus sit. Vnde absolutè dicendum est, quòd in tali contractu nulla adest vsura: quia à contrahentibus vnum mutuum datur pro alio: & sic patet responsio ad quæsitum, salua semper, &c.

RESOL. CIX.

An si quis debeat post annum mille aureos, si det sexto mense quingentos sub onere, quod aliorum quingentorum per biennium expectetur, committat vsuram?
Et alios curiosos casus in textu huius Resolutionis inuenies, sed iam omnes explanatos in suis specialibus Resolutionibus, & appositos in hoc tractatu, & nouo ordine. Ex p. 9. tr. 6. & Misc. 1. Res. 23. aliàs 24.

Sup. hoc in §. 1. & præterea.

AD hoc dubium sic respondet Io. Caramuel *in Theol. mor. lib. 2. disp. 14. n. 748.* [Aragonius prudenter vult tolli casum, & difficultatem. Tollitur, ait, si dissoluatur contractus ille prior, & secundus ineatur: nempe, hoc modo: Soluit tibi quingentos aureos, ille, & tu nouo contractu illi das mutuo pro biennio alios quingentus aureos. Adsonant Salas, Molina, Lessius, Dicastillus, qui dicit, huic opinioni reuerà consentire Petrum à Nauarra, tametsi ita obscurè aliquibi loquutus, vt contrariæ fauere videatur. Sed, me duce, considera, an possit vsura in solutione ipsa committi.

2. Si contractus ille non rescindatur, & nouus fiat, transire in vsurarium, videtur sentire Petrus de Nauarra in aliquorum sententia, qui putant, eius mentem examinasse. Et probatur: quia hoc nihil aliud videtur, quàm implicitè mutuare, seu, quod idem est, anticipare solutionem cum onere, vt tu remutues in fine anni, quando erant soluenda alia quingenta.

3. Sed, quis non videat, hîc hallucinationem subesse? Soluere, non est implicitè mutuare, vt dicitur; tametsi fatear posse committi in ipsa solutione vsuram: nimirum, si Petrus soluat, quod debet, quando debet sub onere, quòd creditor faciat, quod non debet. Sed hoc in præsentiarum non accidit: nam, si tibi debebat Franciscus soluere post sex menses & soluit nunc, fecit, quod non debuit: ergo poterit vicissim petere, vt facias, quod non debes. Ergo, si ipse voluit pro te vnum grauamen subire, vt tu subires alterum, nulla cognoscitur iniuria, nulla vsura.] Hæc omnia Caramuel, satis quidem probabiliter.

Quamuis minimè sup. hoc, lege tamen quod fieri potest in hoc casu suprà ex doctrina Res. 50. & alterius eius annot.

4. Ponit etiam *num. 754.* alium casum: [Petrus non erat negotiaturus sua pecunia, poterat tamen: dedit illam mutuam Antonio pro anni tempore: & inquirit, an possit aliquid exigere pro lucro cessante: Respondeo, nullum cessare lucrum, vbi nullum est; nullum cessaturum, vbi nullum futurum est, adeóque hoc titulo non posse. Cæterùm non posse negotiari, grauamen est; & posse, est pretio æstimabile: & nescio, cur deberet Petrus illud subire grauamen, háncque immunitatem pretio æstimabilem perdere gratis?] Ita ille. Sed & postea adducit aliam doctrinam, & distinguit molestiam à periculo, à damno emergente, à lucro cessante. Est verè aliqua recreatio in rebus pretiosis videndis; cur non in possidendis? Pro audienda, comœdia, videnda bestia, legẽda fabula, datur prétium, & nemo cõtradicit; cur non pro videndis, habendis, possidendis optimis auri partibus? Ergo recreatio illa, quæ procedit ex possessione pecuniarum præcisa ab omni alio periculo, est pretio æstimabilis. Ratione huius molestiæ ab ipsamet carentia pecuniæ subortæ posse aliquid supra sortem accipi, affirmarat Medina *C. de rest. quæst. 32. §. Inde infertur.* Sed hæc cogitanda relinquo.

Sup. sequentes in hoc §. latè suprà in Res. 44. & in aliis eius not.

5. Deinde in *num. 799.* aliam doctrinam probabilem esse putat; nempe, numeratam pecuniam esse pretiosiorem pecunia numeranda. Vnde infert, posse chirographicas obligationes, & debita, tametsi securissima, si soluenda post aliquod determinatum tempus, emi minoris, si parata pecunia; item, posse debitorem minori pretio, dato tamen ante tempus, extinguere debitum maius. Et postulo, an Deum communem habeamus, an priuatum? Si igitur Deus noster æquè mutuatarij, ac mutuatoris iudex est, vtrumque eadem statera ponderabit. Ergo, si centum aurei soluendi post annum, possunt hodie extingui nonaginta paratis: si mutuans nonaginta dederit hodie sub onere, quòd centum post annum restituantur, nihil acquisiuit præter sortem: vel æquitas inæqualis est. Tu hanc doctrinam perpende, & examina: puto enim iudicio communi decidendam; & non scio me audiuisse ab aliquo, se non facere maioris pecuniam præsentem, quàm futuram.

Sup. hoc latè suprà in Res. 80.

Sup. hoc etiam ibid.

6. Sed ait, hac doctrina omnes vsuras tolli. At isti Authores possent negare consequentiam: quia vsurarius est, quicunque accipit vltra sortem: vnde, si nonaginta aurei parati, centum dandis post annum æqualeant; qui nonaginta hodie mutuat, & post annum centum recipit, vsurarius non est: quia nihil suprà sortem accepit; esset tamen, si sub finem anni plures quàm centenos acciperet.

Sup. hoc & sequentibus §§. suprà ex doctrina Res. 47. per totam, & in Res. 48. à princ. vsque ad §. Nota etiam.

7. Et tandem pro curiosis apponam alium casum ab ipso perpensum in *num. 755.* [Dedit Petro centum

aureos Antonius pro vno anno mutuos, subtonere, quòd statim solueret præter sortem ipsum lucrum cessans, quod prudentum iudicio duodecim aureorum credebatur; & dubitatur de illo, statim, vtrùm id posset exigi? Respondeo, ibi duos celebrati contractus, alterum mutuationis, vēditionis alterum; húncque esse extra conceptum illius, & se habere ad illum solummodò concomitanter. Dantur mutuò centum aurei, & venditur incommoditas lucri cessantis pro aureis duodecim. Dico igitur, plus valere pecuniam numeratam, quàm numerandam; vnde mercatores viliori pretio vendunt res pro parata pecunia, quàm pro paranda. Igitur examinandum est, qualiter prudentum sententia fuerit lucrum cessans determinatum. Si hi dixerint illud æquiualere duodecim aureis numeratis, aut tredecim numerandis; nemini faciet iniuriam, qui duodecim statim à volente exigat: faceret, si tredecim statim reciperet. Vnde resoluo, neminem posse totum lucrum cessans recipere statim; sed illud debere recipere, cùm cessat: posse tamen pecuniam recipiendam diversis vicibus, & futuro tempore, vendere viliori pretio, & recipere statim. Hæc omnia acutissimus Caramuel: sed plura ex istis refellenda videntur maximè id, quod dicit de pecunia præsenti, & absenti: quod etiam non placet viris doctis de hac re à me consultis.

Sup. hoc ex Resol. 1. not. præteritæ lege doctrinam §. Sed licet, & seq. & alterius §. eius not.

RESOL. CX.

An quis possit vendere res indifferentes, si sciat emptores abusuros in damnum alicuius tertij innocentis, verbi gratia, ornamentum meretrici, fucos, monilia, taxillos, aleas, &c?

Et an quis possit deponere pecunias apud vsurarium, qui illis exercebit vsuras; & domos locare meretricibus, etiam si honestas vicinas perversuræ sint? Ex p. 1. tr. 8. Resol. 41.

§. 1. NEgatiuè respondet Reginaldus *tom. 2. lib. 25. c. 15. n. 265.* vbi sic asserit: [Peccat, qui meretrici ornamentum aliquod vendit, quod probabiliter creditur ab illa emi ad scandalizandum innocentem aliquem, ac pusillum: peccat, inquam, non quasi cooperans meretrici ipsi, quæ sua tantùm malitia peccat, sed tanquam cooperans ad proximi ruinam, quod est peccatum contra charitatem.] Ita ille. Et idem docet Ioannes de la Cruz *in direct. conscient. præcept. 7. q. 3. dub. 12. cōcl. 2.* & alij Doctores, quos citat Salas *de empt. dub. 47. n. 2.* qui meritò ab ipso impugnantur, & à Sanchez *in summa tom. 1. lib. 1. c. 7. n. 14.*

Sup. hoc in tom. 7. tr. 5. Resol. 66. §. Vnde. & in Resol. 67. §. Verum, & signanter §. vlt. & infrà in tr. 4. Resol. 1. § 3. ad lin. 7. & §. vlt. & in Resol. 2. §. Vnde.

2. Dico igitur, posse aliquem res indifferentes ad bonum, & ad malum vsum vendere facere, locare, aut tradere iis, quos nouerit illis ad peccatum abusuros, modò adsit causa rationabilis, & proportionata: & causam rationabilem puto esse necessitatem, vel vtilitatem aliquam, intellige proportionatam qualitati peccati. Et ita Salas concedit, posse vendi fucos, monilia, & vestes fœminis abusuris illis ad adulteria: item posse vendi taxillos, aleas, & cartas lusorias iniustè lusuris, possèque deponi pecunias apud vsurarium, qui illis exercebit vsuras.

Sup. hoc in tom. 7. tr. 5. Resol. 48. §. vlt. & in Resol. 49. & in Resol. 73. cursim in §. Item, deducitur. & in Resol. 75. ad lin. 8.

3. Item, licebit etiam meretricibus domos locare, etiamsi honestas vicinas peruersuræ sint: dummodò, vt diximus, causa rationabilis adsit. Sed circa præsentem quæstionem, præter Doctores, quos citat Salas, & Sanchez, vide Faustum *in Spec. Confess. disp. 6. q. 101.* vide Coninch *de actibus super disput. 18. dub. 13. per totum.* Suarez *tract. de charit. disp 10. sect. 4. per tot.* Lorca *in 2. 2. q. 10. a. 9. n. 5. & seq.* & Molfes. *in summ. tom. 2. tract. 12. cap. 5. num. 52.*

RESOL. CXI.

An dubius de malo vsu ementis excusetur vendens res indifferentes, nulla causa iusta concurrente? Ex p. 4. tr. 3. Resol. 60.

§. 1. DVpliciter potest contingere hoc dubium. Primo modo, vt sit merè negatiuum, quia scilicet non potest quis prudenter ac probabiliter suspicati, an alter malè, vel benè prædictis indifferentiis sit vsurus. Secundò positiué, quia nimirum meritò ac prudenter dubitari potest de abusu alterius. Si dubium sit primo modo, certum est, licitum esse hæc indifferentia ministrare absque alia causa concurrente, quia in hoc dubio nemo præsumitur delictum commissurus; si verò sit secundo modo, non poterunt licitè ministrati hæc indifferentia, sed requiritur aliqua causa rationabilis, licèt minor sufficiat, quàm vbi abusus est certus. Ita Sanchez *in summ. tom. 1. lib. 1. c. 7. n. 17.* & post illum Merolla *in disp. Theol. tom. 1. disp. 2. c. 4. dub. 10. n. 268.*

Sup. hoc tom. 4. Resol. 117. ad lin. 4.

RESOL. CXII.

An quis possit vendere aliquid cum vitio occulto, quod si emptor sciret, non esset rem empturus saltem eodem pretio?

Et quid, si venditor probabiliter intelligit emptorem emere rem illam ad reuendendum, an tunc venditor debeat manifestare occultum vitium?

Et in §. vlt huius Resolutionis aliqui alij casus sæpè sæpius in praxi occurrētes circa Pharmacopolas, sutores, & galeros vendentes, & alios similes, inferuntur, & explanantur. Ex p. 1. tr. 8. Resol. 39.

§. 1. REspondeo affirmatiuè, dummodò venditor de pretio diminuat, quantò minùs res propter defectum valet. Et ratio est: quia in ista venditione adest æqualitas inter contrahentes: seruatur enim æqualitas ex parte rei; quia suppono rem cum tali vitio esse etiam vtilem emptori: idem etiam accidit ex parte pretij: quia venditor iusto pretio illam vendit pro ratione defectus. Ergo, &c. Secundò, venditor in tali casu vtitur iure suo citra alterius damnum: ergo. Probo maiorem: quia vendit rem nullo modo nociuam, sed vtilem ad vsus ementis, ad quos illam quærit, & iusto pretio; & licèt occultet eius defectum, hoc facit, vt suæ consulat indemnitati, ne emptor plus quàm par est, pretium extenuet: ergo, &c. Et ita docent Doctores, quos citat, & sequitur Salas *tr. de empt. dub. 34. n. 5.* quibus ego addo Malderum *in 2. 2. tr. 5. c. 2. dub. 8.* Lessium *lib. 2. c. 21. dub. 11. n. 91.* Bonacinam *de contr. disp. 3. q. 2. punct. 6. n. 4.* Filliucium *tom. 2. tr. 35. c. 6. n. 128.* Regium *in suis res. cas. 31. n. 11.* & Beiam *in suis respons. p. 1. casu 24.* Quidquid in contrarium asserat Azorius *p. 3. lib. 8. c. 23. q. 3.* Rebellius *p. 2. lib. 9. q. 8.* Megala *in 2. 2. c. 6. q. 2. lib. 2. n. 175.* Nauarr. *in Man. c. 23. n. 89.* & alij.

Sup hoc in Resol. 1. in prin. §. 2.

2. Nec valet dicere, quòd talis occultatio dat causam contractui, & consequenter tollit liberum consensum emptoris: ergo talis venditio est iniusta, & illicita. Nam respondeo; quòd talis occultatio in casu nostro non est dolosa: quia quando res venalis vtilis est emptori, neque ipse exprimit aliquem dissensum; non detegere mercis defectum, non est propriè fraus, & dolus: sed tunc est dolus in occultatione defectus, quando per defectum illum redditur inutilis emptori, vel periculosa, aut non minuitur pretium, iuxta exigentiam defectus.

3. Notandum est verò, quòd si venditor probabiliter intelligit, emptorem emere rem illam ad reuendendum; tunc debet manifestare occultum vitium, ne emptor

Sup. hoc in Resol. not. præteritæ §. 2. ad medium.

ptor reuendat rem maiori pretio, quàm cum illo vitio valeat. Et ex dictis etiam sequitur, quòd si emptor explicet, se nolle rem emere, nisi careat vitio, venditionem talem esse nullam, cùm conditio non subsistat: secùs autem, vt diximus, si emptor nihil dicat; licèt, si vitium nosset, nullo modo esset empturus, vel saltem eodem pretio.

4. Hinc etiam infertur primò contra Medinam *in summ. lib. 1. c. 14 §. 25. reg. 2.* & alios; esse iustam illam venditionem, quando vna substantia æquè bona datur emptori pro alia, vel etiam sit aliquantulum deterior: quia dolus in re modica, & leui non irritat contractum, neque vllam inducit obligationem. Vnde excusantur Pharmacopolæ dantes vnum pro alio æquali, vel ferè æquali ad medicinam. Et ita docent communiter Doctores quos citat Salas *de empt. dub. 25. n. 12. & 13.* Infertur etiam secundò, quòd si sutor conficiat calceos ex parte corij debiliori, non tenetur id manifestare emptori; quia tales etiam vtiles sunt: moderandum tamen est pretium. Sed hoc in praxi seruari non posse putat Filliucius, *vbi suprà, n. 129.* quia omnes eodem pretio vendi solent: secùs autem, si corium adustum esset. Item etiam, quia galeri non omnes adeò contexti euadunt, vt æqualiter vtiles ad vsum sint: quando ergo defectus admodum notabilis non esset, quia galerus reuerà durabit, sed non quantùm alij, aut non tanto tempore splendorem retinebit, quantum alij, tunc non tenetur artifex detegere vitium, sed solùm moderari pretium, iuxta vitij quantitatem. Et ita docet Molina *de iust. tom. 2. tract. 1. disp. 353. n. 22.* & alij. Sed circa præsentem quæstionem vide, præter Doctores citatos, Turrianum *in 2. 2. tom. 2. disp. 58. dub. 2.*

RESOL. CXIII.

An contractus factus ex metu leui valeat in conscientia? Et ex doctrina huius Resolutionis decidantur alij multi, & diuersi casus facti ex supradicto metu leui, & tandem quæritur, an contractus matrimonij factus ex metu leui sit irritus, vel irritari possit? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Resol. 118. aliàs 117.

§. 1. NEgatiuè respondent Lessius *lib. 2. c. 17. dub. 7. n. 40.* Rebellius *p. 2. lib. 1. q. 5.* iunctis his quæ docet *n. 9. & 16.* Sanchez *de matrim. to. 1. lib. 4. disp. 9. n. 4.* & alij. Probatur hæc opinio ex *l. metum ff. quod metus causa*, & ex ratione, quia qui metu cogitur ad aliquem contractum efficiendum, priuatur per iniuriam sua libertate. Ergo debet in pristinum statum restitui, vt probet, vel improbet contractum per metum celebratum; deinde metus leuis aliquando non minùs conturbat hominem, & impellit nolentem ad consensum, quàm metus grauis; ergo, &c. Hæc omnia intelliguntur quando metus leuis iniustè inconcussus, est quando reuerà metus causa est, sine qua non consentiret. Ex his inferunt hi Doctores. Primò, quòd ea quæ solo metu reuerentiali acta sunt, possunt re cindi, & eum, qui inde commodum percipit, teneri ad restitutionem. Secundò, si vxor consentiat in aliquem contractum mariti, vel promittat aliquid, vel fideiubeat, quia non audet contradicere marito, timens iurgia, & austerum conuictum, potest reuocare consensum, & eos qui inde aliquid acceperunt ad restitutionem teneri. Tertiò, ea quæ per preces importunas ab aliquo obtenta sunt, voluntate illius repugnante, & solum ad repellendam molestiam illam concedente restituenda esse. Ita Lessius *vbi suprà* ex Syluestro, Nauarro, Nauarra, & Sanchez, licèt hoc vltimum dictum ab ipso dupliciter limitetur.

2. Sed his non obstantibus, non desunt Doctores contrariam sententiam docentes, vt Medina Complutensis *C. de rest. q. 3. causa 9. ver. si fiat remissio*, &, qui apud me instar multorum est, Basilius Pontius *de matr. lib. 4. c. 10. n. 5.* quia mutus leuis est in potestate patientis metum, eúmque refutare potest: nam & is, qui operatur ex metu, non agit prudenter; quare in eius potestate est imprudentiam repellere, habétque in se sufficiens principium, vt repellat, & sine metu agat. Quare voluntarie omninò videtur operari, qui cum posset facilè repellere, & non vult. Idem constat in eo, qui ab intrinseco metum patitur. Ex qua doctrina iam facilè cõstat in promissione, vel donatione non euerti eo metu titulũ libertatis, cùm in eius potestate sit ex eo metu operari. Constat etiam in contractibus aliis non censeri factam iniuriam aliquam, cùm illam à se facilè repellere possit, sed potiùs voluisse illam pati. Hæc Basilius, qui respondet ad argumenta contrariæ partis, contra Sanchez; & Sarmiento docet hoc esse verum, non solùm in foro conscientiæ, sed etiam in foro externo. Vnde sustinet nullam iure ciuili rescissionem dari in his, quæ ex metu leui gesta sunt; sed ea valida semper iudicari, quia non est necessarium, vt eiusmodi per metum passim subueniatur officio iudicis, cùm, vt dictum est, nulla, aut ferè nulla illata sit iniuria, quæ considerari debeat, ob rationes allatas. Ex his apparet vtramque sententiam esse probabilem. Vnde Confessarius, si pœnitens qui intulit metum non vult restituere, cum Basilio liberabit illum à restitutionis pœna; si verò pœnitens passus est metum, & vult quæ tradita sunt repetere, potest ei cum Sanchez ad hoc efficiendum licentiam præbere.

3. Notandum est hîc obiter, etiam contractum matrimonij ex metu leui initum, non esse irritum, nec irritari posse; multos tradere, multos verò negare, & vtrosque probabiliter, vide Lessium *vbi suprà num. 47.* & alios. Sup. hoc in tom. 2. tr. 6. Res. 138.

RESOL. CXIV.

An contractus lucratiuus, & promissorij ex metu iniusto celebrati, iure naturali sint validi, & quid de iure Ciuili?

Et an supradicti contractus ex metu graui celebratè sine iuris positiui dispositione ipso iure irriti, vel rescindendi?

Ex quo in §. vlt. huius Resolutionis *inferuntur alij octo casus aliquando contingentes in praxi pro metu iniusto in illis contracto.* Ex p. 3. tr. 5. & Miscell. 1. Res. 119. aliàs 118.

§. 1. VAldè necessaria est huius rei cognitio, vt intelligamus quæ obligatio maneat in cõscientia; nam si cõtractus aliquis metu celebratus nullus est nec transfertur dominiũ, & qui contraxit, tenetur rem cum fructibus restituere. Igitur quod attinet ad cõtractus liberalis donationis, & promissionis, Sotus *in 4. dist. 29. q. 1. a. 3* parum minus eius quod dixerat *lib. 6. de iust. q. 1. a. 4.* docet donationem, aut promissionem metu iniusto factam, validam esse iure naturæ, & ita tenent etiam Henriq. *lib. 11. c. 9. n. 4.* Carbo *de rest. c. 46. q. 4.* Ledesma *de matr. q. 47. a. 3. dub. 1. ad 3. & 4* Sanchez *de matrimonio lib. 4. disp. 8. n. 4.* Lessius *lib. 2. c. 7. dub. 6. n. 37. ex l. vlt. C. de his quæ vi.* hæc opinio est satis probabilis.

2. Sed alij non minus probabiliter contrariam sententiam docent, & asserunt contractum liberalis donationis, aut promissionis ex metu graui celebratum, inualidum esse omninò iure naturæ; ita vt neque naturalis obligatio ex eo sequi possit. Et ita tenẽt Medina *Cod. de rest. q. 3. causa 2. ver. si fiat remissio.* Aragon *in 2. 2. q. 89. a. 7. in dubio circa solutionem ad 3. concl. 1.* Rebell. *p. 2. lib. 1. q. 5. concl. 1.* Molina, & Azor quos citat, & sequitur nouissimè Basilius Pontius *de matrim. lib. 6. c. 6. n. 4.* vbi solidis rationibus, vt semper solet, hanc sententiam firmat, & ad omnia argumenta respondet. Et relinquendo

quændo rationes à priori, probatur hæc opinio à posteriori; nam fere innumeri Doctores admittunt, eum qui iniustè aliquid extorquet per vim, & metum à donante, teneri in foro conscientiæ ad restitutionem. Ita Couarruuias, Adrianus, Sylvester. Nauarrus, ipsé Sanchez, & Lessius apud Basilium, *vbi suprà n.* 6. Ergo neque transfertur dominium, neque valet contractus; nam si iure naturali valeret, non esset obligatio restituendi ante sententiam, vel postulationem rescissionis, & transferretur dominium, solúmque esset actio in personam, non in bona; quæ omnia sunt absurda. Ergo, &c. Ex his sequitur, ait Pontius *n.* 8. Lessium parum sibi constare, cùm docuit ex vna parte donationes metu extortas mero iure naturali valere, & tamen posteà *n.* 44. docet eum qui ex huiusmodi contractu aliquid est assecutus, teneri ad restituendum, & eum qui vim passus est, posse occultè surripere, si alia via, quod donauit, recuperare non possit. Hæc quidem manifestè sibi repugnant: nam si valent naturali iure; ergo etiam iure ciuili valent, vt Lessius fatetur, donec rescindantur. Ergo non est locus occultæ compensationi; neque restitutionis obligationi, donec per sententiam rescissio fiat, aut postulet is, qui vim passus est.

3. Neque est simile in eo qui furatur, & retinet, est enim in illo, secluſa quauis lege, obligatio restituendi, ratione iniustè acceptionis. At hic iure naturali non est obligatio restituendi ex istius Doctoris sententia, cùm valeat donatio; existimat enim iste Author, sufficientè titulum esse liberalem donationem, etiam cum coactione, & cum illa exerceri liberalitatem posse. Quare illa duo consistere simul non possunt contractum valere naturali iure, & illum ante sententiam ad restitutionem teneri, & coactum posse occultè surripere. Solúmque eâ doctrinâ locum esse iuri positiuo, iuxta aliquorum sententiam. Atque eodem modo reprehendendus est Sanchez, qui *lib. 4. diff.* 8. *n.* 4. docet valere naturali iure, & *disp.* 9. docet esse obligationem restituendi ante sententiam, quem in hac parte meritò reprehendit Rebellius *p.* 2 *lib.* 1 *q.* 5. *n.* 15. Quare quicunque hanc restitutionis obligationem ante sententiam cognoscunt, non possunt asserere dominium translatum, aut sibi non constant.

Sup. hoc infrà in Resol. 118. §. pen. siguanter à lin. 5. Sed lege eam per totam.

4. An verò supradicti contractus ex metu graui celebrati sint iuris positiui dispositione, ipso iure irriti, vel rescindendi; agit idem Pontius *loc. cit. cap.* 8. *per totam*, & contra Sanchez, & alios firmat huiusmodi contractus, & quidquid à liberalitate proficiscitur, non tantùm iure naturali, sed etiam positiuo nullos esse. Itaque actus omnes, in quibus legitimus titulus est donatio, vel liberalitas, si ex graui metu iniustè illato fiant, etiam iure positiuo sunt irriti ipso iure, requiritúrque iudicis auctoritas, non ad illos irritandos, sed vt à principio ita fuisse declaret.

Quoad hoc in to. 8. tr. 4. lege doctr. Resol. 55. & aliarum Resol. & §§. eius annot.

5. Notandum verò pro Confessariis ex supradictis. Primò, promissiones latroni factas propter metum iniustum nullam inducere obligationem ratione iustitiæ. Secundò, quando puella propter metum iniustè illatum consentit, esse obligationem restituendi in eo qui stuprum intulit. Tertiò, prorogationem, quamcunque iurisdictionis metu exortam, nullam esse iure naturæ, & positiuo. Quartò, idem dicendum de mandato ad aliquid agendum, si metu extorqueatur. Quintò, idem dicendum de dispensatione, & priuilegiis metu extortis, quádiu vel tacitè, vel expressè non confirmantur, nulla enim sunt ipso iure, quod intellige, quando verè fauores sunt, non verò si ob causam, & obsequia præstita compensationis gratia conceduntur; hæc enim in eo casu, non proficiscuntur ex liberalitate. Sextò, idem dicendum de renunciatione beneficij per metum factam, contra Rebellium, Lessium, & alios, quia renunciatio ex liberalitate debet oriri, & renunciatio magis sapit gratiam quàm iniustitiam, vnde non potest ad eius titulum ordinari, qui ex ea ratione beneficium accepit. Septimò, idem dicendum, non tantùm de absolutione ab excommunicatione per metum extorta, sed etiam de reuocatione censuræ ante diem, vel conditionem sub qua promulgata est, & de fideiussione, & institutione hæredis, vel legatis relictis, quando hæc metu extorquentur. Et hæc omnia Basilius Pontius *loc. cit.* sed an idem dicendum sit in contractibus onerosis, videbimus in sequenti Resolutione.

Sup. hoc tom. 2. tr. 2. lata in R. 20. &c. Sup. hoc tom. 3. tr. 4. lata in R. 48. figura in §. 2.

RESOL. CXV.

An contractus onerosi celebrati ex metu graui sint validi iure naturali, & quid de iure ciuili, exceptis matrimonio, ludo, & alienatione rerum Ecclesiasticarum? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Resol. 120. aliàs 119.

§. 1. COntractus onerosi dicuntur, in quibus datur res pro re, vt venditiones, promissiones reciprocæ de præsenti, &c. & hos esse inualidos, spectato iure naturæ, tradunt Rebellius *p.* 2. *lib.* 1. *q.* 5. *concl.* 9. *n.* 15. & alij penes ipsum.

2. Aliquibus tamen verius videtur eos contractus, in quibus datur res pro re, excepto matrimonio, validos esse iure naturæ, etiamsi fiant ex graui metu iniustè incusso. Et ita docet Basilius Pontius *de matrim. lib.* 4. *c.* 7. *n.* 2. qui citat Sotum, Richardum, Paludanum, Syluestrum, Nauarrum, Henriquez, Molinam, & Vasquez. Imò Pontius *in c.* 9. *n.* 2. plus addit, hos contractus valere etiam in iure positiuo, dari tamen actionem metus causa, & limitat hanc sententiam tantùm in contractu ludi, & in alienatione rerum Ecclesiasticarum, quæ metu facta non valent. Itaque quoad forum conscientiæ ante iudicis sententiam, nulla adest obligatio restituendi in eo, qui taliter contrahendo vim intulit; quia hi contractus sunt validi in vtroque foro, donec alter petat rescissionem, & sic emptor qui metum fecit, potest licitè rem retinere & fructus perceptos, donec venditor rescissionem postulet, & ita docent Pontius, & alij, *vbi suprà*. Quæ sunt notanda ad tollendos scrupulos, & onus pro illo tempore restituendi. Differentiam verò, quare hi contractus onerosi validi sint iure naturali, & positiuo, non autem contractus lucratiui, vt diximus in superiori Resolutione, inuenies satis firmatum apud Pontium *locis cit.*

RESOL. CXVI.

Vtrùm prodigus ex contractu iuramento confirmato obligetur?

Sed difficultas est, an dictum iuramentum non solùm obliget ex religione, sed etiam confirmet contractum alias nullum, illum efficiendo validum, & consequenter dantem ius iustitiæ ad rem, vel in re?

Ex quo deducitur contractus non transire ad hæredes suorum bonorum, & quod dictum iuramentum possit à Superiore relaxari. Ex p. 8. tr. 7. & Misc. Resol. 21.

§. 1. NEgatiuè respondent aliqui, vt Fachinæus *lib.* 2. *contr. iur. cap.* 64. Bartolus Baldus, Angelus, Castrens. Alex. Iason, Zasius, & Ripa *in l. is cui bonis* 6. *ff. de verb. oblig.* Probatur hæc opinio. *Primò*, quia vbicunque córactus à lege prohibitus est, ibi nec accessio iuramenti eum confirmare potest. *l. non dubium* 5. *in fin. C. de legib. l. iuris gentiũ* 7. §. *& generaliter* 16. *versic. nec iusiurandum. ff. de pactis.* At prodigi contractum à lege prohibitum esse, ex supradictis constat. *Secundò*: Iuramentum tres comites habere oportet, iustitiam, veritatem, & iudicium, *c. & si Christus* 26. *extr. de iureiurand.* Atqui prodigo, cùm furioso æquiparetur, nemo iudicium facilè tribuerit. *l. his, qui* 12. *in fin. ff. de tutoribus, & curatoribus*

curatoribus datis ab his,&c. & l.furioſi 40.ff.de reg.iur. Tertiò : Iuramentum ſortitur naturam eius actus, cui adiicitur,argum.*l.ſed ſi poſſeſſori 11. §. item ſi iurauero, ff.de iureiurand.l.fin.ff. de liberali cauſ. l. fin. C. de non num. pecun.c. acceſſorium 42.de reg. iur.in 6.* Iam verò actus hic nullus eſt : & certè licèt de facto exiſtat , de iure tamen non exiſtere, nemo negabit, argum. *l. 1. ff. de curatoribus furioſo,& aliis,&c* Ergo & iuramentum, à prodigo ſuper contractu , ſiue actu aliquo interpoſitum , nullum irritúmque erit. *Quartò :* Iuramentum dolo extortum , non eſt obligatorium. *c. cùm contingat* 28.ibi,ſine vi,& dolo,*extrà de iureiurando.*Sed hoc iuramentum cenſetur dolo extortum. Aut enim quiſpiam ſcit, cum prodigum eſſe cum quo contrahit , & ei rerum ſuarum adminiſtrationem ademptam eſſe ignorare non poteſt,nec debet,argum. *l.2.§.ſi à pupillo 15.& l.ſiquis 8.ff. pro emptore l. Iulianus 10. ff. de curatorib. furioſo, & aliis , &c.* aut ignorat : & ignorantia ei hac in parte prodeſſe non debet. Nam qui cum alio contrahit , vel eſt , vel eſſe debet non ignarus conditionis eius , *l. qui cum alio 29. ff. de reg. iuris.*

2. Nec obſtat *d.c.cùm contingat 28.de iureiurand. & c.quamuis 2.de pactis in 6.*vbi deciditur,omne iuramentum eſſe ſeruandum,quod non vergit in diſpendium ſalutis æternæ,aut in alterius detrimentum.Sed iuramentum prodigi tale eſt. Ergo eo prodigus obligari videtur.Hoc,inquam,argumentum non obſtat:quandoquidem negatur iuramentum prodigi eſſe verè iuramentum,cùm iuramentum illud,quod ſuis comitibus deſtituitur, iuſtitia,iudicio, & veritate, ipſo iure ſit nullum, *d. c. & ſi Chriſtus 26. de iureiur. c. non eſt obligatorium 58.de regul. iur.in 6.* At prodigi iuramentum deſtituitur & iuſtitia , quia eſt contra leges , & iudicio , quia quoad bona pene furioſum prodigus facit exitum ; & denique veritate, quia in homine, tamen improbis, & prauis moribus prædito , nulla veritas eſſe poteſt.

3. Pariter non reſiſtit, quòd prodigus & minor 25. annorum comparantur, *l.ſi curatorem 3. C.de in integr. reſt. min.* At iuramentum obligat adultum, ſiue minorem. *Auth.Sacramenta puberum C.ſi aduerſ.vend.* Ergo & prodigum obligabit. Non id, inquam, reſiſtit ; quia ſecundum quid,non ſimpliciter,prodigus minori curatorem habenti non abſimilis eſt , quantum ad hoc ſcilicet , vt contrahere non poſſit. Cæterùm quantum ad iudicium animi, furioſo prodigus comparatur , *l. 1.ff. de curatoribus furioſo & aliis extra minor. dand. & d. l.furioſi 40. ff. de reg iur.* Deinde textus *in d. Auth. Sacramenta puberum , C. ſi aduersùs vendit.* loquitur de contractibus iuramento vallatis , qui ipſo iure ſubſiſtunt : vt arguunt verba, *contractibus non retractandis.* Donellus *lib. 21. comment. de iure ciuili, c.3.* Bocerus *in tr.de inueſtitura feud.c.3. n.32.* Hìc verò agimus de contractu, qui ipſo iure nullus eſt, ſiquidem à prodigo contra legis prohibitionem celebratus ſit. Quod autem nullum eſt , firmari iuramento nequit , cùm non entis nullæ ſint qualitates , nulláque acceſſio , argum. *leg.decem 116.ff.de verborum oblig.* & ſimilibus.

4. Quid ego ſentiam in tam difficili,& celebri quæſtione,dicam breuiter.Puto igitur cum Gaſpare Hurtado *de iuſt. tr. de contractib.diſp 1. diffic.7.*iuramentum promiſſorium prodigi ſuperadditũ contractui facto in commodum alterius, ſemper eſſe obſeruandum, ſaltem ex obligatione virtutis Religionis, quoties id, de quo iuratur, non verè, ſeu ſtrictè prohibetur ipſi iuranti,ſeu quoties poteſt fieri abſque peccato iurãtis,vt ſignificatur *in c.quamuis pactum,de pactis in 6. & in c.cùm contingat,de iureiurando*;dummodo is,in cuius fauorem factum eſt iuramentum, velit ſibi impleri, quod iuratum eſt;quia ad id obligat reuerentia debita Deo,qui ab eo adducitur in teſtem,vel in fideiuſſorem eius quod iuratur. Addimus : Dummodo is in cuius fauorem factum eſt iuramentum,velit ſibi impleri quod iuratum eſt;quia ſi careat ea voluntate,vel quia non acceptauit id quod ſibi iuratum eſt,faciendum in ſui commodum, vel quia ſi acceptauit, eam acceptationem poſtea reuocauit,non obligat dictum iuramentum adhuc ex religione.

5. Sed difficultas eſt , an dictum iuramentum non ſolùm obliget ex religione , ſed etiam confirmet contractum aliàs nullum eum efficiendo validum, & conſequenter dantem ius iuſtitiæ ad rem,vel in re?Et quicquid alij ſentiant,ego exiſtimo contractus aliàs inualidos non con[illegible]i,ſeu non fieri validos ratione iuramenti eis ſuperaditi,quia eos confirmari, ſeu fieri validos,non prouenit ipſis ratione iuramenti iure naturali,ſeu ex natura rei,vt patet,quia iuramentum ſuperadditum ſua vi,& natura non deſtruit ius poſitiuum,irritans contractum,ſi eo irritatur, nec ſua natura ſupplet defectum voluntarij , nec defectum tituli , ſi ex aliquo eorum contractus eſt iure naturali , ſeu ex natura rei nullus : nec eos fieri validos, ſeu confirmari, prouenit ipſis ratione iuramenti, iure aliquo poſitiuo ; quia nec in iuribus pro ſententia aduerſariorum adductis,nec in aliis id ſtatuitur , nec ſignificatur ; quia in eis tantùm dicitur, obſeruandum eſſe iuramentum illud, quod ſufficienter ſaluatur ratione obligationis ex religione ortæ ratione iuramenti;quia id etiam dicitur *in c.debitores , de iureiur.* de iuramento ſuperaddito promiſſioni vſurarum, & tamen eas promittens, & earum promiſſionem impleturus iurans,tantùm obligatur ex religione, & non ex iuſtitia ad earum ſolutionem.

6. Aliqui verò addunt , quòd quamuis contractus aliàs nullus non fiat validus ratione iuramenti ſuperadditi , ex ipſo tamen iuramento oriatur , non ſolùm obligatio religionis reſpectu Dei (in quo Doctores conueniunt,) ſed etiam iuſtitiæ, reſpectu illius in cuius fauorem ſit ; quòd iuramentum illud formaliter , aut virtualiter ſit promiſſio , falſum eſt , quia præterquam quòd iuramentum illud non eſt formaliter,nec virtualiter promiſſio ,quamuis eam ſupponat , quando in rigore eſt promiſſorium, nihilominus, quamuis id gratis admittamus , non inducet obligationem iuſtitiæ , non ſolùm quando ſuperadditur promiſſioni,quia ſicut hæc eſt nulla,vt ſupponimus, etiam eſt ipſa promiſſio ab ipſo iuramento indiſtincta,quamuis hæc admittatur ; ſed etiam quando ſuperadditur alienationi : vt quando alienans iurat, ſe ratam habiturum eam alienationem, ſeu ei non contraueniturum , quia ſicut ipſa alienatio in principio eſt nulla, ita etiam ratihabitio , quæ iuratur, etiam erit eodem iure nulla.

7. Ex dictis conſtat. *Primò*,ſecundùm hanc noſtram ſententiam , obligationem iurantis dictos contractus , non tranſire ad hæredes ſuorum bonorum , quia ſola obligatio iuſtitiæ tranſit ad hæredes bonorum , non obligatio religionis. Conſtat etiam *ſecundò* , dictum iuramentum poſſe à ſuperiori relaxari , quia relaxatio illius fit abſque præiudicio tertij , ſeu abſque iniuſtitia contra eum , cui fit iuramentum ; quia hic nullum habet ius iuſtitiæ. Conſtat *tertiò*,eum qui traditur aliquid ex dictis contractibus quamuis iuratis, non poſſe illud retinere,quia nullum habet ius iuſtitiæ ad illud.Et hæc omnia docet Hurtadus *loc.cit.*

RESOL. CXVII.

An iuramentum metu,aut dolo adiectum contractibus inualidis , & de iure reprobatis obliget in conſcientia ? Et an prædictum iuramentum indigeat relaxatione ? Ex p.4.tract.4.& Miſc.Reſ.28.

§.1. VT, verbi gratiâ, in alienatione fundi dotalis in renunciatione futuræ ſucceſſionis in cõtractibus minorum abſque ſolẽnitate iure petita celebratis,&c.& prima opinio affirmatiuam ſententiam docet, quia

Sup. hoc in tom. 2. tr. 6. Reſ.6. §. vlt. & lege etiam aliam Reſ.

eius author. vt magis clarescat doctrina huius quæst.

quiætalia iuramenta, nec iure naturali, nec humano sunt irrita; ergo obligant, & ita tenet vterque Molina Theologus & Iurista, hic *lib. 2. de primog. c. 3. n. 13. iuncto n. 12.* ille *de iust. t. 1. disp. 149.* hanc etiam sententiam docet Lessius *lib. 2. c. 17. dub. 7. n. 51.* Suarez *de Relig. to. 2. lib. 2 c. 11. à n. 14.* Couarruuias *lib. 1. var. c. 4. n. 7.* Guttierrez *de iuram. p. 1. c. 57. n. 19.* & alij penes ipsos.

2. Secunda opinio negat in his casibus iuramentum adiectum obligare, & ideò non indigere relaxatione; ita Sarmiento *de reddit. Eccles. p. 1. c. 4. n. 7.* Azorius *tom. 1. lib. 11. c. 7. q. 2.* Rolandus à valle *cons. 10. num. 130. vol. 4.* Angelus *verb. Iuramentum 5. n. 10.* Syluester *verb. Iuramentum 4 q. 8.* Parisius *de resignat. benef. lib. 13. q. 2. n. 12.* D. Antoninus *3. p. tit. 10. c. 6. in princ. cas. 5.* Glossa *in c. quamuis pactum, de iuram. in 6.* Grammaticus *dec. 103. n. 70.* & alij. Vnde vtraque opinio est probabilis, sed prima est probabilior.

RESOL. CXVIII.

An solus metus reuerentialis sine minis, aut alicuius grauis mali timore, censeatur cadere in virum constantem?

Idem quæritur de precibus importunis, etiam si cum ipsis non sit metus reuerentialis.

Et quæstio huius Resolutionis deseruiet ad rescindendos contractus vxorum, & filiorum familias, maximè si sint lucratiui, & qui liberalitate proficiscuntur.

Et tandem docetur professionem Religionis metu reuerentiali factam non valere, & ideò rescindendam, & declarandam irritam.

Idem dicendum est de electione. Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Res. 20.

Sup. hoc sup. ex doctrina Res. 113. signanter ex medio § 1. & seq.

§. 1. HÆc quæstio deseruiet ad rescindendos contractus vxorum, & filiorum familias. Negatiuam sententiam docet Sanch. *de matr. t. 1. libr 4. disp. 6. n. 7.* & alij penes ipsum. Fundamentum huius opinionis est, quia *in c. quamuis pactum, de pact. in 6.* disponitur, quòd renũciatio facta à filia in fauorem patris, vallata iuramento est valida, nisi metu, vel dolo sit inducta. Ergo cùm textus non excipit reuerẽtiam, sicut metum, & dolum, sequitur metum reuerentialem minimè in constantem virum cadere. Et ita hanc sententiam ex Iurisconsultis docent inter alios Molina *de primog. lib. 2. c. 3. n. 9.* Donellus *lib 15. comment. c. 39.* Fachineus *lib. 2. contr. iuris c. 96* & triginta Doctores, quos adducit, & sequitur Barbosa *in collect. tom 3. lib. 2. sexti Decretal. tit. 18. c. 2. n. 18.* cum aliis, quos etiam adducit, & sequitur Farinacius *in fragment. crim. p. 2. n. 125.*

2. Sed ego contrariam sententiam non minùs probabilem, & in praxi tutam existimo, quam nouissimè docent doctus Basilius Pontius *de matr. lib. 4. c. 5. n. 6.* & alij penes ipsum, & penes Menochium *lib. 1. cons. 491. & de arbitr. iud. lib. 2. cas. 136. n. 7.* & Farinacium *vbi suprà n. 126.* Limitat tamen hanc opinionem Pontius, nisi metus reuerentialis dederit ansam, & occasionem contractus non verò causam. Potest enim contingere, vt vxor, filius, &c. metu reuerentiali inducatur ad contrahendum, & tamen postea iam libens contrahat. Secundò, suam sententiam Pontius intelligit, non de metu indignationis leuis, & quæ facilè transeat, sed de indignatione graui, & diuturna, semotis tamen minis, & verberibus, vt perperam volunt Iurisconsulti.

3. Sed aliqui plus addunt, dicendo sufficere solam præsentiam eius, cui reuerẽtia debetur, absque minis, & verberibus, vt metus inducatur. Ita plures Doctores, quos citat Mongollon *tr. de his, quæ vi, metu, &c. c. 2. §. 1 n. 3.* qui *n 5.* suam sententiam in hâc quæstione sic aperit. Ergo (ista ille) vt hanc controuersiam definiam, sic distinguo. Aut interuenit mandatum eius cui reuerentia debetur sine minis, vel verberibus (quod mandatum inducitur etiam per verbum *rogo*. vt *l. 1. ff. mandati*, quam ad hoc allegat Barbatius *in cons. 46. n. 11. schol. 47.* & in isto casu sufficit sola præsentia, & hoc habetur *in l. velle, ff. de reg. iur.* cuius verba hæc sunt, *Velle non creditur, qui obsequitur alterius imperio: aut non interuenit mandatum, sed sola præsentia*, & tunc iterum distinguo, quòd duplex est reuerentia, vna simpliciter, & in gradu positiuo; altera nimia, & sic in gradu superlatiuo. Primo casu, quando est talis persona, cui solùm debetur reuerentia simpliciter, vt pater, si ita est ignauus, aut vilis, quòd filius audeat dicere: Nolo, tunc procedit, quòd non sufficit sola præsentia, sed quòd præcedant minæ, vel verbera. Secundo casu, quando est persona ita grauis, quòd ei debeatur reuerentia nimia, tunc procedit altera opinio; & sic quòd sufficit sola præsentia absque mandato, & absque minis, vel verberibus. Ita Mangollon qui doctè hanc sententiam validissimis rationibus firmat, vide Fagundez *vbi infrà*.

4. Ex his omnibus possunt Confessarij sine vllo scrupulo infinitos vxorum, & filiorum familias contractus rescindere; nam vt plurimum ex metu reuerentiali efficiuntur, qui, vt diximus, cadit in constantem virum, etiamsi sit sine minis, & verberibus. Hinc Basilius *vbi suprà de matrim. lib. 4. c. 11. n. 5. 6. & 7.* probat renunciationem hæreditatis paternæ ex metu reuerentiali factam nullam esse; sicut etiam fideiussionem vxoris pro marito, vel promissionem de soluendis debitis factam à filio, vel vxore, quando vir, aut pater est in periculo mortis. Hinc ego etiam cum Basilio *vbi suprà n. 15. & 16.* existimo contra Sanchez *de matr. to. 1. lib. 4. disp. 6. q. 2. n. 18.* Riccium *in praxi, tom. 1. resol. 599. n. 4.* & alios professionem religionis metu reuerentiali factam non valere, ideóque rescindendam, & declarandam irritam. Vide Fagundez *præcept. 2. lib. 6. c. 1. n. 21* & idem etiam puto cum Rodriquez *qq. regul. tom. 2 q. 52. a. 1.* electionem factam metu reuerentiali esse nullam.

Sup. hoc tom. 3. Res. vbi

5. Notandum est tandem, id quod dictum est de metu reuerentiali, dicendum esse de precibus importunis, etiamsi cum ipsis non adsit metus reuerentialis; & ita contra Sanchez *vbi suprà disp. 7. n. 7.* Henriq. *lib. 11. de matr. c. 9. n. 5.* & alios penes ipsos, assero preces importunas seorsim consideratas, & sine metu reuerentiali efficere metum iustum, & cadentem in constantem virum, dummodò non inducant tantùm ad contrahendum, sed faciant non libenter contrahere. Ita glossa *in c. tuæ fraternitatis, verb. Importunitatem. de præbendis*; vbi Hostiensis *in princ.* Imola *n. 2.* Rebuffus *tom. 2. const. reg. tit. de rescript. a. 12. glossa 3. ver. Item nec valet electio.* Peralta *in l. si quis, n. 92. ff. de legat. 3.* Naldus *in summ. verbo, metus, n. 4.* & Basilius Pontius *vbi supr. de matrim. lib. 4. c. 5. n. 17. & c. 12. per totum*; adi illum, & non pigebit, est enim vir eminentissimi ingenij. Preces verò importunas voco eas, quæ sunt instantissimæ, & sæpiùs repetitæ, & inculcatæ, iuxta *l. 1. C. de petitionib. bonorum* ibi, *inuerecunda petentium inhiatione.*

Sup. hoc Ref. & 1. huius & vltim. Ref.

6. Si igitur patres cum filiis, & viri cum vxoribus præter metum reuerentialem, qui solus sufficeret, adhibeant sæpiùs etiam preces importunas, dicendum est, vt plurimum contractus in gratiam ipsorum initos esse nullos, & rescindendos, maximè si sint contractus lucratiui, & qui à liberalitate proficiscantur. Nam contra Sanchez *vbi suprà de matrim. lib. 4. disp. 8. n. 4.* Lessium *lib 2. c. 7. dub. 6. n. 37.* Henriquez *lib. 11. c. 9. n. 4.* & alios puto dictos cõtractus metu graui, vt est in casu nostro, celebratos esse inualidos omninò, non solùm iure naturæ, ita vt neque naturalis obligatio ex illis sequi possit, sed etiam iure positiuo; & ita docet Basilius Pontius *de matr. lib. 4. c. 6. n. 4. & c. 8. n. 3.* qui citat Rebellium, Molinam, & alios; vide Pontium, qui ad omnia argumẽta, quæ adducit Sanch. solidè respondit. Et hæc dicta sufficiant circa præsentem quæstionem, quæ sine vlla cõtrouersia

Sup. hoc Ref. in Ref. An vero lege eam p. tocam.

trouersia vera sunt,quando cum metu reuerentiali coniungitur etiam læsio;vnde metus præsumitur in donatione facta per filiam patri,quando in ea filia est enormiter læsa. Et ita tenent viginti & quatuor Doctores, quos citat,& sequitur Farinacius *in fragm.crim.part.2. num.130.*

Sup.hoc sup. in fi.Notandum est. Inno. in Rel.& in allegatis not. 7. Ex quibus omnibus infertur contra Suarez *de Relig.tom.3. lib.6.c.5.n.7.* Henriquez *lib.11.c.9.n.5.* Tapiam *dec.16.n.33.* Rolandum *vol.3. cons.83. n.17.* & alios,preces importunas cum metu reuerentiali coniunctas inferre metum, vt diximus, & ita tenent Afflictus *decis.69* Socinus senior *vol.2.consil.263.n.8.* Mandellus *cons.77.n.10.* Cuttierrez *qq.can.lib.1.c.37.n.17.& 18. cons.60. de nobil.gloss 17.n.15. & 23.* Barbatius *vol.1.* Garzias *n.3.* Paulus de Castro *vol.1.cons.74.* & alij.

RESOL. CXIX.

An conductor teneatur de culpa leuissima?
Et doctrina huius quæstionis deseruiet in empto,in locato, in dote, in pignore, & in societate. Ex p.9. tr.7. & Misc.2.Res.30.

Quod hoc sup.fundat ex Rebuffo.Notandum §.2. ad med.& vers.Secundo §.vlt.& Rol.vol.2. dec.3.vlt. & num.8. ex quo ladistinctio inter Rol.23. n.19.vbi limitat nisi pro hac opinione aliquid in hac vlt.Rol.vide dicendum §. 3.& 4.in vlt.& sole. cita non.

§.1. CAsus est practicabilis, & teneri de dolo, culpa lata,& leui non est dubium. Difficultas est : an teneatur de culpa leuissima:Helfricus Vlricus Hunnius Iurisconsultus celeberrimus,cuius memoria in benedictione sit,nam ex Lutherano Catholicus factus,piè in gremio Sanctæ Romanæ Ecclesiæ obdormiuit in Domino,affirmatiuam sententiam docet *in var.resolut. lib. 3.tract.7.p.2.q.7.* Mouetur ad hanc sententiam tenendam,ex textu in leg.25.§. *Qui columnam.7.ff.de loc.conduct.* vbi Caius : *Qui columnam transportandam conduxit, si ea,dum tollitur, aut portatur,aut reponitur,fracta sit;ita id periculum præstat,si qua ipsius, eorumque, quorum opera vteretur,culpa acciderit:culpa autem abest, si omnia facta sunt,quæ diligentissimus quisque obseruaturus esset. Idem, scilicet,intelligemus, si dolium,vel tignum transportandum aliquis conduxerit;idémque etiamad cæteras transferri potest* Hinc patet, quòd,vt de leuissima culpa conductor non teneatur,requiritur,vt omnia fecerit,quæ non diligens ; sed diligentissimus paterfamilias obseruaturus esset : à quo autem hoc requiritur,is de leuissima culpa tenetur,cùm exactissima,& diligentissima diligentia culpæ leuissimæ opponatur.

2. Nec moueor eo,quod nonnulli respondent *in d. l.25.§. Qui columnam.* agi de rebus frangibilibus, hoc est, de iis, quæ facilè frangi possunt, atque ideò ab iis, quibus hæ transportandæ fuerint locatæ,exigi exactissimam diligentiam. Hoc enim satis verba ipsius textus refellunt:non enim solùm de columna,sed & de tigno, quod facilè frangi non potest,loquitur:quinimò in fine apertè Iurisconsultus scribit,idem ad cæteras res transferri debere. Henricus Bocerus respondet *d.§. Qui columnam.* non de leuissima,sed de leui intelligendum esse, atque ibi superlatiuum, *diligentissimus.* vsurpari pro positiuo, *diligens*; perinde vt interdum positiuum ponitur pro superlatiuo,l.*Hæredi.§.Non tantùm.ff.famil.ercisc.* l.*Si vt certo.§.Custodiam, ff.commodat.* l.*In re mandata. C.mandat.* Sed nec hæc responsio melior est priori:præterquam enim quòd diuinatoria,& in coniectura posita est;absurdum enim videtur, superlatiuum positum esse, pro positiuo, cùm superlatiuum non insit positiuo,sed positiuum insit superlatiuo:vnde,qui doctissimus,& diligentissimus est rectè diligens,& doctus appellatur:at, qui est doctus,vel diligens,non protinus doctissimus,& diligentissimus appellari potest. Quòd si itaque à conductore ea solùm requiruntur,qui diligens paterfamilias obseruaturus fuisset, malè, & perperam Iurisconsultus dixisset,culpa vacare conductorem,si omnia fecerit,quę diligentissimus quisque facturus fuisset.

3. Confirmatur insuper hæc sententia. §.*final.de locat.* in quo Iustinianus ita scribit: *Qui pro vsu aut vestimentorum.aut argenti,aut iumenti mercedem, aut dedit, aut promisit,ab eo custodia talis desideratur,qualem diligentissimus paterfamilias suis rebus adhibet,quàm si præstiterit,& aliquo casu eam rem amiserit,de restituenda ea non tenebitur.* Respondent, & hîc *diligentissimum* pro *diligens* : sed id iam refutatum est.Alij dicunt, textum non absolutè loqui , nec diligentiam eam desiderare, qualem diligentissimus paterfamilias suis in rebus præstaret,sed summam duntaxat illius diligentiam,qui conduxit ; ita vt talem se gerat in rebus locatis,qualem in suis rebus se gerit,cùm est diligentissimus.Sed huic responsioni verba textus reclamant.Et præterea apertè refellitur d.l.25.§.*Qui columnam.* vbi Iurisconsultus talem à conductore requirit diligentiam, qualem quisque diligentissimus paterfamilias suis rebus adhiberet.

4. Nec obstat huic primò , quòd quoties vtriusque vtilitatem, tam crediturￄ, quàm debitoris, contractus concernit , toties debitor præstet non culpam leuissimam ; sed dolum solùm, latam, & leuem culpam, l.5. *vers.Sed vbi vtriusque ff.commodati.* §.*fin.Inst. de oblig. quæ re contrahuntur.* Iam verò in locatione vtriusque vtilitas vertitur, debitoris, & creditoris, locatoris , & conductoris.Igitur in debitore,seu conductore requiritur solùm culpa leuis , non etiam culpa leuissima.Respond.Maiorem propositionem sic temperandam, & limitandam esse,nisi quis contractui se vel obtulerit,vel industriam suam , & artificium in opere aliquo conficiendo sit professus:at,qui rem aliquam conficiendam, seu opus aliquod perficiendum in se recipit,is suam industriam & artificium suum profiteri intelligitur:proinde etiam meritò de culpa leuissima tenetur, si id, quod professus est,non præstiterit,nec opere complerit.

Sup.hoc in Resolutionibus not.præteritæ.& signanter in §§.vlt. Resseq.not.

5. Non aduersatur l.5.§.2 *ff. de commodat.* vbi non solùm Vlpianus prædictam regulam proponit ; sed & exemplum eius , locationem subiicit. Verba eius hæc sunt:[Vbi vtriusque vtilitas vertitur,vt in empto,vt in locato vt in dote,vt in pignore, vt in societate, & dolus,& culpa præstatur.]Vbi appellatione culpæ non leuissimam, sed leuem significari non solùm ex eo colligitur, quòd appellatio culpæ absolutè posita significet leuem culpam. argum. *l.223. de reg.iur.* Sed & quòd in contractu pignoris, & contractu societatis non leuissima,sed leuis saltem culpa præstari soleat,§ *fin.Inst.quib. mod re oblig.contrahit.*§ *fin.Inst.de societate* Ergo, cùm contractui vero pignoris,& societatis coniungatur locatio, & conductio.quæ ex illis eadem ex hac quoque culpa præstatur. Ad hoc quippe existimo sic commodè responderi posse;in adducta l.5.§ 2.*vers.Sed vbi vtriusque.* locationem , & conductionem subiici tanquam exemplum illius contractus:in quo vtriusque commodum vertitur ; non verò eius,ex quo leuissima culpa sit præstanda. Adeóque pertinere ad verba antecedentia, non verò subsequentia.Quæ responsio,licèt alicui diuinatoria videri posset,stabilitur, & confirmatur fortissimè verbis textus dilucidis:& expressis,quibus asseritur, culpam leuissimam ex hoc contractu locationis præstandam esse, *l.25.§.pen.ff. locati.* Et hæc omnia adducit Hunnius pro sua firmanda sententia.

Sup.hoc in fra in Res.121.& in com.8 ex Rol.24.lege§. Sed his, à lin.9 & ex Res.27.§. Nota quod.

6. Verùm,pace tanti viri , quia sententiam negatiuam communiter tenent Doctores , non audeo ab illa recedere.Dico igitur,conductorem non teneri de culpa leuissima:vnde pro norma,& regula assero , quòd si in contractibus solius dantis vtilitas versatur,veluti in depósito : dolus, & lata culpa præstari debent:vbi solius accipientis vertitur vtilitas,præter dolum,latam,& leuem,etiam leuissima culpa præstatur,veluti in commodato : vbi verò vtriusque vtilitas versatur , præter dolum,& latam , etiam leuis , non tamen leuissima culpa præstanda venit:veluti in empto , in locato,in dote, in pignore,& in societate. Ex quibus clarum est,in locatione,

tione,& conductione leuem duntaxat,non etiam leuissimam culpam præstari : cùm hoc non solùm in adductis textibus dicatur; sed etiam ratio iuris contractui isti maximè conueniens sit. Et ita docent duodecim Doctores,quos,citat,& sequitur Escobar à Corro *in tract. de vtroque foro a.3.n.146.* Licet aliquando, ratione circumstantiarum,& pactionum,leuissima culpa præstanda veniat,vt in *l. Qui mercedem 40. cum seq.locati.* vel etiamsi res natura sua exactissimam diligentiam requirat,vt si facilè frangi possit,vt columna,dolium,vasa,& similia,l. *Si merces.25.§.pen.* vel ratione officij, propter quæstum,vt est sarcinator,fullo,& similes,vt in l. *Item quæritur 13.§.Si fullo 6.*dict.leg.*Si merces.§.pen.& fin. l.22.*& l.17.vbi Gloss.*3.& 4.tit.8.p.5.* Vel si ad vnum vsum rem conducat,& ea vtatur ad alium, vt qui mulam conduxit ad faciendum iter Hispalim,& iter faciat Matritum : quia tunc de leuissima tenebitur, imò de morte mulæ, quæ casui fortuito tribuitur, ex traditis per Doctores in l. *Qui fundum.de condict. furt.* & in l. *Sicut certo.§.plenè.commod.* Felic.*de societate,c.21.n.41.* Hermosill *l.1.glos.6.n.11.tit.2. part.5.fol.* 157. & in terminis Ripol.*var.c.12.de locat.n.293.& sequent.* vbi *n.295.& sequent.* limitant,nisi cum mula esset datus famulus:quia tunc ad nihil,dolo excepto, conductor tenebitur ; imputet enim sibi dominus mulæ,qui malum famulum elegit ; & ita consulunt, quòd cum mula famulum accipiat, vt euitet omne periculum, l. *Cùm in plures.60 §.Serum 7.locati l. Nam & Seruus.21.§.fin.* vbi Glossa plura iura adducit,*de neg.gest.* Ioannes Ægidius Trullench *7.Decalog.c.14.dub.11.n.3.in fin.* Quod limitat Sanchez *1.consil.moral.c.5. dub.8.* Cùm inopinatò offertur necessitas eundi ad remotiorem locum;& ex eo nullum damnum domino prouenit. Vide eum, quia est curiosus casus.

Sup. hoc in Resol. annot. præteritæ ad medium.

7. Et hæc omnia docet etiam Escobar *loco citato*,cui adde Ioannem Vvurmserum *in Nucleo Iuris controuersi,libro 3. tit.25.concluf.2.num.3.& sequent.* cum Maulio *tractatu de locat.& conduct.c.7.num.3.* Berlichio *in Conclusionibus Practicab.cent.4. concl 25. n.46.* & alij penes ipsos, quæ omnia notentur, cùm passim in dies accidant.

RESOL. CXX.

Si domus conducta comburatur, an damnum sit locatoris, vel potius conductoris ?

Et quid,si nesciatur, vtrùm culpa, vel casu ortum fuerit incendium ?

Et an dominus seu paterfamilias ex incendio familiæ seu domesticorum teneatur ?

Et notatur res, quæ in incendij periculo versantur,non haberi pro derelictis. Ex p.9.tr.7.& Misc.1.Resl.31.

§.1. DE hoc casu interrogatus fui,occasione magni incendij, quod his diebus vidimus Romæ in Palatio conducto ab Eminentissimo Cardinali Brancatio.Et quia casus sæpissimè accidit,non inutile erit pro Confessariis, & Responsoribus conscientiæ hîc illum breuiter pertractare.Suppono itaque,quod inter omnes conuenit, si fortuito casu incendium exortum sit,conductorem non teneri,ex l. *Ex conducto.§.Si vis.in fine. ff.locati.*ex l.*Contractus.ff.de reg.iur.* & similibus. Item conuenit inter omnes è contrariò conductorem teneri, imò puniri etiam, vbi culpa, vel dolo eius incendium factum sit,ex l.*Si quis fundum §.Imperator.ff.eod.*l.*Sicut certò.§. Nunc videndum.ff.Commodati.*l. *Capitalium.§. Incendiarij.ff. de pœn.* De genere autem pœnæ consulendus est Manochius *de arbitr. cas.*139. Controuersia autem inter Doctores est in eo;quid,si nesciatur,vtrùm culpa, vel casu ortum fuerit incendium?& teneri conductorem,tenet Pachinæus *in controuers.iur.lib.1.c.87.* ea ratione ductus,quia incèdiũ plerũque culpa inhabitãtiũ fit,vt ait Iurisconsultus *in l.3.ff.de off. Præfecti vigilũ.*

2. Sed ego negatiæ sententiæ contra Pachinæum adhærendum esse puto.Probatur nostra opinio:quia incendium ad casus fortuitos in iure referri solet, veluti hoc probatur per l.*Si vt certo.5.§.Quod verò ff.cõmod.* ibi : *Et si incendio vel ruina aliquid contigit,vel aliquod damnum fatale,non tenebitur,&c.* Cui adstipulatur Caius Iurisconsultus *in l.In rebus 18.pr.ff.commodat.*ibi:*Vt tantum eos casus non præstet,quibus resisti non potest, veluti mortes seruorum,quæ sine culpa,& dolo eius accidunt, latronum,hostiumque incursus,piratarum insidias,naufragium,incendiũ,fugas seruorũ,qui custodiri non solẽt,&c.* Et consentit Iustinianus Imperator *in §.2. Instit. quib. mod.re contrah.oblig.*ibi:*Et is quidem,qui mutuum accepit,si quolibet fortuito casu amiserit,quod accepit, veluti incendio,ruina,naufragio,&c.nihilominus obligatio permanet.* Atque tradit Vlpianus *in leg.Contractus 23.ff.de reg iur.* ibi : *Animalium casus,mortes, quæque sine culpa accidunt,fuga seruorum, qui custodiri non solent, rapina, tumultus,incendia,grandinum magnitudines,tempus prædonum à nullo præstantur.*Atqui conductor casus fortuitos non præstat,l.*In iudicio 28.C.h.t.*cùm eos nemo regulariter præstare cogatur:si quidem istos nullum hominum consilium præuidere potest, vt loquitur textus in *l.2.2.§ eo tẽpore C.de administr.rer.ad ciuit.pertinẽt.* Deinde accedit, quòd quilibet præsumitur diligens,& industrius,donec de eius negligentia,& culpa doceatur, Glossa,& Doctores *in l.Quoties.§. Qui dolo. de probat.* Igitur & conductor in re conducta tandiu præsumetur diligens,donec contrarium fuerit à locatore probatum, & consequenter non præsumetur ipsius culpa incendium accidisse.Quicunque igitur de dolo,culpa lata,leui,& leuissima,non verò de casu fortuito tenetur,is incendij nomine conueniri non potest, nisi illud culpa eius extortum probetur,argum,l.5.§.4 & l.18.*pr.ff.commodat.p.2.*l.*Quib.mod.re oblig.contrah.*vbi commodatarius, qui de leuissima etiam culpa tenetur de incendio: quia ad casum fortuitum præstandum obligatus non est. Atqui conductor,licèt, secundùm aliquos,teneatur de culpa leuissima,non tamen tenetur de casu fortuito, *l.In iudicio.C.de locato.p.5.Inst.eod.*& l.*25.p.6. ff. eod. tit.* Igitur de incendio conueniri non potest.

3. Ad argumentum verò Pachinæi respondetur ex leg. *Si vendita.11.ff.de peric.& commod.rei vendit.*vbi ait Alphenus Iurisconsultus, quòd si insula vendita cõbusta esset, licèt incendium sine culpa fieri non possit, tamen sine patrisfamiliãs culpa fieri possit,neque si seruorum negligentia factum esset, continuò dominus in culpa sit.Ex quo textu apparet:quòd, licèt culpa inhabitantium,incendia plerumque fieri soleant,tamen præsumptio hæc patrem familias non attingat ; sed potiùs seruos eius, & qui cum eo habitant, pro quorum delicto paterfamilias regulariter non tenetur. Secundò, respondere possumus cum Doctoribus, quòd dict. lex 3. non de leui, sed de leuissima culpa debeat intelligi; in locatione verò, & conductione leuis duntaxat culpa præstari debet ; quod *in præcedenti Resolutione* probatum fuit. Tertio, responderi potest, incendia quidem culpa inhabitantium plerunque fieri ; non tamen certi & determinati hominis Proinde à locatore probari debet,cuiusnam hominis in individuo culpa incẽdiũ istud factum sit.Itaque, etsi præsumatur incendiũ factũ culpa, tamẽ præsũptio hæc est indeterminatæ personæ: nam,licèt incẽdiũ regulariter sine culpa fieri nõ soleat; non tamẽ inde sequitur patrisfamiliãs culpa factũ esse, neque si seruorum negligentia factum esset continuò dominus in culpa erit;cùm paterfamilias illorũ tantùm ministrorum culpã præstet, qui circa officium deliquerunt,vel negligẽtes fuerunt.Præsumptio igitur hæc nec solida,nec vera,nec sufficiens est ad condemnationẽ.Et quòd hoc ita sit,satis exinde liquet,quòd cõmodatarius

qui

qui tamen non minùs de leuissima culpa tenetur, quàm conductor, de incendio non conuertitur, *d.l.5.§.4.& d.l.18.pr.ff.comm.§.2.l. Quib. mod.re oblig.contrah.* Non obstat etiam secundum; quòd enim incendium tale sit casus fortuitus, qui possit, & soleat, etiam sine culpa contingere satis probat *d.l.5.§.4.l.18.pr.ff. commodat. l.Sine hæreditaria ff.de neg.gest. l.26. §. Non omnia. ff. mandati.l.Si quis domum.§.Si colonus ff locati.l. 1.§.1 ff. naut.caupon.stabul.l.23.in fin ff.de reg.iur.* Quin etiã Iurisconsultus Alphenus *in l.11.ff.de peric.& commod.rei vend.* satis testatur, quòd etiam sine culpa patrifamiliâs incendium oriri possit; *in v. Respondi*: quia sine patrisfamiliâs culpa fieri potest. Neque, si seruorum negligentia factum esset, continuò dominus in culpa erit. Ergo, &c. Et hæc omnia pro firmanda nostra sententia, quam contra Fachinæum docuimus, adducunt, & sequuntur Ioannes Vvurmserus *in Nucleo Iuris controuersi, lib.3. tit.25.controuersia 3.* & Hulricus Hunnius *in variis resolutionib.Iuris Ciuilis.lib.3.tr.7.p.2.q.7.* & in facti contingentia recognoscit Farinacium *quæst.110. per totam*, Mascardum *concl.894.per totam*, & omninò videndum Matthiam Berlichium *in conclusionibus practicabilibus, cent.4.conclusione 25.per totam.*

4. Sed incidenter hîc quæro, an dominus, seu paterfamiliâs ex incendio familiæ, seu domesticorum teneatur? Indistinctè dicendum videtur, quòd sic: quoniam paterfamilias est caput familiæ, cuius imperio reliqui omnes obediunt, & ideo eius culpæ adscribendum videtur, quòd minorem diligentiam, quàm debuerat, adhibuit, nisi probare possit incendium absque sua, suorúmque culpa contigisse, vt in specie docet Koppen *dec.36.& 38.per totam.* Verùm distinguendum est. Aut de certa, & determinata persona ex familia non constat aut de ea certò, & liquidò constat, & apparet. In priori casu, cum de certa, & determinata persona ex familia, cuius facto incendium ortum est, non constat; dubium nullum est, quòd paterfamilias non teneatur. In posteriori casu, si de certa, & determinata persona ex familia, vel domesticis constat, tunc iterum attendendum erit: aut illa persona extra suum officium peccauit, & suo facto incendium excitauit: aut circa suum officium deliquit. In priori casu, si extra officium suum peccauit, paterfamilias ex eius facto, & incendio non tenetur. Secus in casu posteriori, vbi circa officium suum deliquit. Vnde infertur, si coquus ignem diligenter in coquina custodiuit: & postea alter familiaris non deputatus ad coquinam, discooperuit ignem, ex cuius culpa leui incendium ortum est, paterfamilias de hoc incendio non tenetur, quoniam alter familiaris deliquit extra officium suum. E contrà vero infertur, si stabularius ignem, vel candelam in stabulo, focaria in culina, lotrices in lauatrina, fornicarij, seu calefactores in fornacibus negligenter custodiuerint, quòd paterfamilias de hoc incendio rectè teneatur: quoniam illi circa suum officium deliquerunt. Hæc omnia tamen restringuntur, & paterfamilias ex incendio sui domestici, vel famuli, etiamsi is officio suo deliquerit, non tenetur, si famulus ille communiter pro fideli, & diligenti habitus, & reputatus fuerit. Et hæc omnia docet Berlichius *loc.cit* & alij penes ipsum.

5. Notandum est hîc obiter, res, quæ in incendij periculo versantur, non haberi pro derelictis, quod certum est docuit verò Gabriel *4. dist.15.q.3.a.2.dub.6.in fine*, quòd, qui domum igne peritură breuiùs destruit, ne incendiũ serpat vlteriùs, nihil tenetur restituere: quia reuerà damnum intulit nullum, & ius naturale permittit illam destructionem, ne alia domus pereat. Et ita etiam docet Turrian. *in 2.2.D.Thom.to.2.disp.42.dub.2.n.16.*

RESOL. CXXI.

An in contractibus grãtia vtriusque contrahentis celebratis, si aliquod damnum contingat, sine culpa illius, diuidatur inter vtrumque? Ex p.3.tr.6. & Misc.2. Res.10.

§.1. REspondeo negatiuè in foro externo, secùs autem in foro conscientiæ, in quo contractus, vbi vtriúsque vtilitas vertitur, vt in empto, locato, pignore, societate, &c. si res perit sine culpa vnius ex contrahentibus, damnum diuiditur inter ambos; quia cùm gratia vtriusque sit contractus, & vniusquisque percipiat ex eo commodum, videtur iustum, vt etiam participet vterque partem damni. Et ita hanc sententiam docet Paludanus *in 4.dist.15.q.2.a.2.concl.5.in fin.* quem citat, & sequitur Ioannes Valerus *in differentiis vtriusque fori, ver. Damnum, differ.4* & ita in facti contingentia consuluit, sic enim ait. Hinc colligo responsum ad dubium, super quo elapsis proximè mẽsibus fui consultus; quidã enim mulio locauerat equum cuidam scholari, & in itinere equus accepit plagam in dorso præter culpam scholaris conductoris, ex qua post iter peractum mortuus est equus in domo domini sui locatoris. Petebat dominus à scholare medietatem valoris equi; scholaris recusabat, dicens se nihil debere, cùm ex nulla sui culpa equus, interiisset. Respondi in foro fori scholarem nihil debere, sed in foro conscientiæ teneri ad medietatem valoris equi. Quorum nunquam obliuiscaris, quia casus hic, & alij similes, sunt quotidiani. Ita Valerus, & ego.

Sup. hoc sup. in Res.119. §. Non aduersatur. & in §. Verum, post. med. vers. Vel si, & seq. & in aliis positis in annot. §.1. huius not.

Quoad hoc in Res. not. præterit. signanter in §. penult. post medium, lege doctrin. vers. Vel si ad vnum suum.

RESOL. CXXII.

An ob sterilitatem agri fortuitam sit aliquid remittendum agricolis de pensione agri?

Et difficultas est, quando conductor renunciauit omni casui fortuito?

Et quid in foro iudiciali, & quid in foro conscientiæ? Ex p.3.tr.6.& Misc.2.Res.17.

§.1. DIcitur sterilitas fortuita, quæ prouenit ex insolito calore, frigore, tempestate, nimia pluuia, locustis, & similibus, secluſa negligentia culturæ, & debilitate terræ, & nota cum Armilla *v. Locatio, a.16.* & Doctoribus citandis, quòd sterilitas hæc est, quando ex tribus partibus solitis colligi, non colligantur vix duæ. Hoc supposito, sic respondeo ad casum propositum, quòd si sterilitas sit tanta, vt non compensetur ex fertilitate præcedentis, & sequentis anni, fiet agricolæ aliqua remissio pensionis ad arbitrium boni viri, secùs autem si compensetur. Vt si in anno præcedenti, & sequenti plus solito tertia pars colligatur. Vnde etiam dicendum est, quòd ob fertilitatem fortuitam augenda est pensio pro rata aucti fructus. Et hæc omnia docet Ioannes de la Cruz *in direct. p.1. precept. 7.q.7.a.6. dub.1.concl.1.* & aliis.

2. Sed difficultas est, quando conductor renunciauit omni casui fortuito, & in foro iudiciali conducens possessionem aliquam, v.g. per tres, aut quatuor annos, vel locans fructus alicuius Episcopatus, vel dignitatis, aut canonicatus, & renuncians omni casui fortuito, & qui contingere potest, etiam rarissimè, quod est solitum apponi per Notarios in instrumentis locationum, & conductionum, tenetur soluere omnem pensionem, etiamsi ex aliquo euentu, & fortuna etiam insolita nullos fructus dignitatis, vel ex illa possessione colligat. Et hoc, vt dixi, certũ est in foro iudiciali, *ex l.licet, C.de locato.*

Sup. hoc in Res. seq.

3. Sed quid dicendum in foro conscientiæ? Ioannes Valerus *in differ vtriusque fori, v. Locatio, differ.6.* negatiuam sententiam tenet, quia locator ex natura cõtractus debet agnoscere casus fortuitos, & diminutionem fructuum, & pensionis, vnde debet remittere de pensione, quod iustum fuerit arbitrio boni viri. Alias

rationes videbis apud ipsum,& apud Comitolum *lib.3. q.29.n.4.* Rebellium *p.2.lib.14.q.9.n.4.* & alios.

4. Verùm ad hanc quæstionem in respondet Villalobos *in summ.tom.2.tract.25.diffic.6.n.6.* [Quando el que recebio en arrendameinto la heredad,renuncio los sucessos futuros, tambien tiene obligacion à pagar por entero,pues se concerto assi.Mas ha se de aduertir, que en este caso ay duda si el que renuncio los casos fortuitos,es justo renunciar no solo los ordinarios que en la tal tierra suele auer, sino tambien los extraordinarios que nunca en aquella tierra sucedieron ni se pensaron. La mas comun,y à mi parecer mas probable es,que no es justo renunciar los tales sucessos. La razon es, porque no parece que quiso este renunciar; sino solo los casos fortuitos acostumbrados, saluo si renuncia los acostumbrados,y los no acostumbrados,haziendo especialmente mencion dellos.]Sic Villalobos,& ego.Vide etiam Gomez *lib.2.var.c.3.n.19.* Valascum *de iur.emphyt.q.26.n.15.* & alios.

RESOL. CXXIII.

An casus fortuitos in se recipiens, vel eis generaliter renuncians, de insolitis etiam sentire intelligatur? Ex p.8.tr.7.& Misc.Res.31.

Sup.hoc in Res.præterit.à §. Sed difficultas.

§ 1. CAsus est frequentissimus,& ad illum negatiuè respondet Menochius *lib.2.de arbitr.iud.cent.2.ca.*80. Gail.*lib.2. obser.c.*23.*n.*18.Alexan. *cons.*28. *n.*10. *volum* 1. & alij. Ego verò affirmatiuæ sententiæ adhæreo,per *l.si quis domum* 9.§.*si quis fundum* 2.*ff.locati.* vbi traditur, standum esse pacto, si quis locauerit fundum ea lege,vt,etiamsi quid vi maiore accidisset, ei merces præstaretur. Vis autem maior intelligitur omnis vis tempestatis,cui resisti nequit. *d.l. ex conducto* 15.§.*si vis tempestatis ff. eod.* Vnde saltem in genere,de omni casu fortuito,siue solito,siue insolito,ea pactione cogitatum videtur. Nec dicitur casus fortuitus,nisi rarò contingat,teste Baldo *in d.l.sed & si quis* 4.§.*quæsitum.ff si quis cautionib.&c.* Eòdem non parum confert textus generalis *in d.l.* 1. *C. depositi.* vbi Alexander Imperator ita rescripsit : Si in cursu latronum,vel alio fortuito casu ornamenta deposita apud interfectum perierint,detrimentum ad hæredem eius,qui depositum accepit,qui dolum solum,& latam culpam, (si non aliud specialiter conuenit)præstare debuit, non pertinet. Quòd si prætextu latrocinij commissi,vel alterius fortuiti casus, res, quæ in potestate hæredis sunt, vel quas dolo desiit possidere,non restituuntur,tam depositi,quàm ad exhibendum actio,sed & in rem vindicatio competit. Præterea cum conductor in se casum solitum, & frequenter contingentem recipere ac sustinere voluit,censetur profectò multò magis insolitum, & ratissimè contingentem casum fortuitum in se recipere voluisse,cùm ad hoc minus ipsi damnum, & periculum, quàm ab illo metuendum sit, atque expectandum. Accedit denique,quòd oratio indefinita æquipollet vniuersali, *l. quod dicitur* 4.*ff de tutel.l.si ita* 43. *in princ.& l.seq.in princ.ff.de legat.*2 *l.si plures* 98.*ff.de legat* 3. Itaque qui casus fortuitos in se recepit,reputatur omnes omninò suscepisse,qui euenire possunt.Et minùs dubitandum erit,quando adest signum vniuersale:cuius ea natura est,vt omnia includat.*l à procuratore* 13.*Cod. mandati l. omnes* 3. *Cod. sine censu. vel reliquis fundum comparari &c.l.fin.* 6.*de maiorit. & obed. c.*2. *de obseruatium.* Cravetta *cons.*194.*n.*1.

2. Nec hanc assertionem perturbat *l. fistulas* 78. §. *frumenta* 3*ff.de contrahend. empt.* ex qua dissentientes colligunt,eum qui suscipit in se periculum casus fortuiti,de solito,non autem insolito, cogitare censeri. Nam verus, & genuinus legis istius sensus est, venditorem, qui frumenta in campis existentia,vendidit, si emptori promisit,se præstaturum in damnum,quod vis,aut mala tempestas attulisset,ex hac promissione teneri, si niues immoderatæ & contra consuetudinem sæuientes, non verò si ordinariæ,mediocres,& moderatæ,damnum intulerunt;quia cùm hyemis tempore ningere soleat,non censetur emptor damnum ex moderata niue, ac solita tempestate timuisse,sed ex insolita:nec venditor ex causa cuiuscumque damni euenientis obligare se voluisse præsumitur. Quæ res nihil iuuat contrariam sententiam; sed nostram potiùs confirmat, quòd scilicet sub casu fortuito etiam insolitus contineatur, & venditor qui in se receperat casum fortuitum,insolitum quoque casum in se recepisse intelligatur.

3. Similiter non obstat *l.Scio amico* 10.§.*Medico* 1. *ff.de annuis legat.* vbi si legentur Medico,quæ viuus testator præstabat, ea videntur relicta, quæ certam formam erogationis annuæ,non incertam liberalitatis voluntatem habuerunt.Vnde dicendum videtur,quòd ille, qui casum fortuitum præstare promisit, eum duntaxat casum promisisse censeatur, qui consueuit frequenter accidere,non qui rarissimè contingit. Non,inquam,lex illa obstat; quia in vltimis voluntatibus regulariter fit interpretatio,quo minus hæres grauetur, adeóque in dubium illud relictum putatur, quod minus est, & de quo testator verisimiliter senserit.*l.si ita sit adscriptum* 14.*in fine.& l.cùm seruus* 39. §. *scio* 6.*ff. de legat.*1.*l. nummis* 75.*ff.de legat.*3.siquidem in testamentis voluntatem defunctorum attendimus,& sectamur. *l. in conditionibus* 19.*in princ.ff.de cond.& demonstr. Nouell.*22. *cap.*2. Atqui in proposita quæstione verba satis clara sunt & manifesta,vt coniecturis locus non relinquatur, *l.continuus* 137.§. *cùm ita stipulatus,in fine, & l. eum qui* 138.*in fin.ff.de verb.oblig.*

4. Nihil præterea obsistit,quod de casu insolito,& rarissimè contingente non præsumatur cogitasse, qui casum fortuitum in se pactione recepit:pacisscentes autem vltra intentionem non teneantur,argum. *l.obligationum* 3 §.1*ff.de oblig. & actionib.* Etenim qui genus promittit, & de genere cogitat,censetur vtique etiam de singulis speciebus, eo genere contentis sensisse, cogitasse,& promisisse cum expresso genere,expresse quoque censeantur eius species. *l.si chorus* 79.*in princ.ff.de legat.*3.*l.si duo* 51.*in fin.ff. de administrat. & peric. tutor.* At casum fortuitum insolitum, esse speciem casus fortuiti,exploratum certúmque est,

5. Amplius non obstat *l.qui occidit* 30.§.*in hac* 3.*in fin.ff.ad l.Aquil.* vbi Paulus inter cætera ita scribit:At si omnia,quæ oportuit, obseruauit,vel subita vis venti longiùs ignem produxit,caret culpa. Quibus ex verbis non obscurè colligitur, quòd ad insolitum quis non obstringatur.Non obstat, inquam. Illic enim ignem in stipulam suam immittens tenetur de damno,ob culpam dato : at non de casu fortuito. Nam qui ex lege Aquilia conuenitur,ex culpa obligatus est, *d.*§.1.*& l.in lege* 44.*ff.d.tit.* cum similibus. Ast in proposito non agitur de obligationibus,ex culpa prouenientibus,sed de casu, ex facto contingente. Idem respondetur ad *l.si putator* 31.*ff.eod* Ibi namque cùm putator diuinare non potuerit,an per eum locum aliquis transiturus sit,meritò culpa ab eo non exigitur,vt habetur in fine istius legis.

6. His non refragatur, quòd, quæ perrarò accidunt, non veniant in considerationem, *l.*3. *& seqq.de legib.* Hæc etenim regula non obtinet locum, quando de iis casibus;quia rarò accidunt,quique insoliti sunt,pactum interpositum est;tunc siquidem pactioni standum erit. Sic quamuis leges ad ea potius debeant aptari,quę frequenter,& facilè,quàm quæ perrarò euenìunt *l.nam ad ea* 5*ff.eod.tit* attamen & de iis,quæ perrarò fiunt,leges ferri solent.§.*insula* 22.*supra de rer.diuis* Ergo, &c. Et ita nostram sententiam docet Fachinæus *lib.1.contr.iur. c.*86. Pinellus *in l.*2.*Cod.de rescind.vend. p.*1.*c.*3.*n.*29.

&

& seq. Neuizanus *cons.* 91. *num.* 13. Gozadinus *cons.* 27. *n.* 25. & alij penes ipsos. Negatiuam tamen sententiam puto probabilem esse, sed magis difficultas est in sequenti dubitatione. Verùm in facti contingentia circa præsentem quæstionem ne deseras videre sapientissimum & amantissimum, heu quondam dominum Ioannem Baptistam Larrea in suis doctissimis decisionibus Fiscalibus *allegat.* 18. *per totam.*

RESOL. CXXIV.

An qui periculum alicuius rei in se recepit, casum etiam fortuitum in se recepisse intelligatur? Ex p. 8. tr. 7. & Misc. 1. Res. 32.

§. 1. PRo affirmatiua sententia validissima adsunt argumenta. *Primò* enim non incogniti iuris est, periculum comprehendere sub se omnem casum, qui eum, vel sine culpa contingit. *l. 1. l. in venditione* 10. & *l. quòd si neque* 14. *ff. de peric. & de commod. rei vend. l. & Aristoni* 39. *ff. mandat.* Genus quippe periculum est: casus verò fortuitus species. Consequens itaque est, vt qui periculum rei alicuius in se suscepit, etiam de casu fortuito teneatur, argum. *d. l. si chorus* 79. *in princ. ff. de legatis* 3. *Deinde* idem euidenter confirmatur per textum *in l. si vt certo* 5. §. *nunc videndum* 2. *cum duobus* §§. *seqq. ff. commodati.* ex quo textu colligere promptum est, sic de periculo sit conuentum, ad recipientem pertinere casus fortuitos. Præterea eandem sententiam non parum probat *l. item queritur* 14. §. *si gemma* 5. *ff. locati*, vbi is, qui gemmam includendam, aut insculpendam acceperit, eaque fracta sit; siquidem vitio materiæ factum sit, non tenebitur, nisi periculum in se artifex receperit. Tunc enim, etsi vitio materiæ id euenit, erit ex locato actio. Vnde apparet, quòd licet artifex non sit in culpa, sed casus accidat ex vitio materiæ: tamen artifex propter conuentionem teneatur. Denique huc facit trita illa regula, qua dicitur, quòd generalis prouisio tantum operetur, quoad omnes casus, quantum specialis, siue enumeratio specierum, quoad quosdam, *d. l. si chorus* 79. *in principio ff. de legat.* 3 *l. omnes* 4. *C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annorum.* Cùm igitur tantum operetur genus, quantum enumeratio specierum: consequens erit, vt sub periculi susceptione & casus fortuitus, tanquam species sub suo genere comprehendatur.

2. Nec aduersatur huic sententiæ *l. litis* 37. §. 1. *ff. de negot. gest.* ibi dum Paulus significat, quod etsi quis periculum eorum nominum, quæ ipse contraxit, subire cogatur: non tamen teneatur, si debitores casu non fiant sufficientes ad soluendum, inde colligi posse videtur, quòd licèt ad periculum quis obligatus sit; non tamen de casu fortuito teneatur. Non inquam, lex illa aduersatur, quia in ea casus fortuitus à periculo (quod aliàs casum sub se fortuitum, tanquam speciem, complectitur) excipitur: sic, vt negotiorum gestor nominum siue debitorum, quæ ipse contraxit, periculum sustineat & præstet, excepto casu fortuito, quo debitores ita fortunis & facultatibus suis lapsi euersique sunt, vt tempore litis contestatæ sufficientes ad soluendum non sint. Ex quo perspicitur, si casus fortuitus à lege non fuisset diserte exceptus, cùm sub periculo, tanquam sub genere, comprehensum fuisse. Quòd si igitur negotiorum gestor conuentione, vel pacto in se periculum recepisset, nec expresè casum fortuitum excepisset, certè ad hunc quoque obligatus fuisset.

3. Non etiam aduersatur *l. negotium* 22. *C. de neg. gest.* vbi ad hoc, vt quis de casu fortuito teneatur, requiritur speciale pactum. Vnde consequés esse videtur, generale pactum de periculo non sufficere. Non, dico, aduersatur. Ideò namque pactum speciale ibi requiritur ad hoc, vt negotiorum gestor de casu fortuito teneatur, quia ex natura quasi contractus negotiationis, præstandus non venit casus fortuitus. Proinde Imperatores pactum speciale exigunt, quoniam hoc sufficit, nec opus est, vt generale pactum de periculo præstando interueniat, maximè cùm & aliàs expediti sit iuris, quòd de omni culpa, adeóque etiam leuissima, negotiorum gestor conueniri possit. §. *igitur* 1. *in fin. infrà de oblig. quæ quasi ex contract. nascunt.* vbi id explicatum est fusiùs *n.* 41. *& seqq.* vt idcirco planè superuacuum fuerit generale de periculo præstando pactum interponi.

4. Non insuper aduersatur *. qua fortuitis* 6. *C. de pignorat. act.* ex cuius legis verbis aperte constat, quod generalis conuentio super amissione pignoris non sufficiat, sed specialis desideretur. Illic enim nequaquam desideratur, vt casus omnes specialiter enumerentur; sed sufficit, vt generaliter super amissione pignoris cõueniatur: qua conuentione comprehendantur & casus fortuiti, vt est aggressio latronum, & alij, per quos accidit, vt pignus amittatur. Sed & hoc obseruandum est, quòd *in d. l.* 6. proponatur regula, quòd in bonæ fidei iudiciis casus fortuitus non præstetur, eique subiiciatur exceptio: nisi inter contrahentes placuerit, vt amissio pignorum liberet debitorem. Hanc proinde exceptionem de casu fortuito concepit Imperator Alexander; quia & regula de casu fortuito concepta erat.

5. Pariter non aduersatur, quòd in generali promissione non eueniant ea, quæ quis specialiter non fuisset concessurus. *l. obligatione generali* 6. *& l. deniquè* 8. *ff. de pignorib. l. pen. in princ. ff. de vtriuleg. creditor. l.* 1. *C. quæ res pignori obligari poss.* adeóque verisimile non sit, vt quispiam ad casus fortuitos, qui varij sunt ac innumeri, absque expressa mentione, & conuentione se obligare voluerit, aut de iis cogitare potuerit, argum. *l. qui cum tutoribus* 9. §. 1. *& vlt. ff. de transactionib.* Respondetur enim, eo ipso, quòd quis in genere cõsentit, videtur in genere de omni omninò casu cogitasse, argum. *l. qui iure militari* 7. *ff. de testam. milit.* & consimilium. Præterea regula illa, quòd in generali promissione non veniant ea, quæ quis specialiter non fuisset concessurus, non est generalis; siquidem & in contractibus per generalem casus fortuiti susceptionem veniunt casus, qui sub istis verbis comprehenduntur, vt specialis eorum enumeratio non sit necessaria, per rationes suprà pro sententia nostra allatas.

6. Tandem non aduersatur, quòd veritati consentaneum non sit, aliquem casum fortuitum, cui resistere non potest, velle subire, nisi clarissimè de obligantis mente constet. Et quia periculum non illud tantùm damnum continet, quod ex casu fortuito, sed & quod culpa contingit, susceptione periculi ad exactissimam diligentiam obligabitur. Hoc, inquam, non aduersatur, quandoquidem ex eo, quòd conductor rei sibi locatæ periculum expressa conuentione in se recepit, apertissimè constat, quòd non solùm ad omnem culpam, sed ad casum etiam fortuitum præstandum sese obligare voluerit. Et hanc sententiam tenet Hulricus Hunnius *lib.* 3. *var. resol. iur. ciuil. tract.* 7. *p.* 2. *q.* 4. *& in res. ad Trutler. vol.* 1. *disp.* 29. *q.* 18. Tu Lector cogita.

RESOL. CXXV.

An contractus ille, qui vulgò dicitur Beneficiata, *seu* lotto, *sit licitus?*

Et notatur, quod res, quæ ibi venduntur, non possunt vendi nisi iusto pretio, quo res ipsæ valent, & aliter facientes peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionem pauperibus, si veri domini nesciuntur. Ex p. 1. tr. 8. Res. 81.

§. 1. REspõdeo affirmatiuè; seclusis tamen fraudibus cum Filliucio *tom.* 1. *tr.* 37. *c.* 5. *n.* 43. qui citat Molinam. Idem docet Delrius *in disquis. mag. to.* 2. *lib.* 4.

c.4.q.2. Alcocer *de ludo,c.*49. Lopez *de contract.lib.*2. c.23. Garzias *de contract.lib.*2.c.44. Bonacina etiam *de contract.disp.*3.q.2.*punct.*2. *n.*26. Scaccia *tr.de commer.* §.1.q.1.*n.*10. & alij.

2. Sed notandum est, quòd res, quæ ibi venduntur, non possint vendi nisi iusto pretio,quo res ipsæ valent, habita ratione operarum,quas ministri illius ludi adhibent:vnde peccarent mortaliter,& tenerentur ad restitutionem, si excederent in pretio,habita ratione debiti laboris,& rei.Ita Doctores citati, & Sà *verbo Venditio, n.*15. vbi ita asserit,[in venditione, quæ vulgò dicitur, *lotto*, cùm,scilicet,multa venduntur innumeris,qui syngraphas dant cum paruo pretio,non possunt res omnes pluris vendi, quàm valent ipsæ,& opera ministrorum, quibus soluendum.]Ita Sà.Et restitutio fieri debet pauperibus,si veri domini nesciuntur.Deinde supradicti ministri licitè accipiunt dictum stipendium, si non excedat iustum rigorosum,si non sunt plures, quàm necessarij sunt; & si non plus temporis in eo negotio insumant, quàm necesse sit. Cauendæ sunt etiam fraudes venditorum, & dictorum ministrorum,ne sortitionem facere morentur, postquam sufficientes symbolæ sunt collatæ: item,ne merces mutent vel diminuant: item, ne quando simul facienda sortitio,aliquas merces priùs patiantur sortem subire,& similia.

RESOL. CXXVI.

An dubitans,si res sit furtiua, possit eam emere,vt postea à vero domino totum pretium accipiat?
Et in prædicto casu, si dominus non comparuerit,an emptor teneatur rem illam in pios vsus conuertere,deducto tamen pretio, maxime, si illam emerit modico pretio?
Ex p.4.tr.3.Resol.33.

Quoad hoc lege doctrin. §.1 & vers. not.seq.

§.1. AFfirmatiuè respondeo, quia cùm habeat animum quærendi verum dominum vt ei illam restituat, non peccat rem illam emendo, cùm vtiliter agat domini negotium, Ita Mediaa *C. de restit. q.*10.§. *aliter tamen*, & omnes Doctores, qui tamen obseruant quòd si dominus non comparuerit,emptor tenetur rem illam in pios vsus conuertere,deducto tamen pretio;sicuti etiam si vero domino comparente illam ei tradat.

2. Sed Merolla *tom.*1.*disp.*3.*c.*3.*dub.*1.*coroll.*5.*n.*36. qui citat Alciatum,Bartolum,Nauarram,Molinam,Syluestrum, &alios,docet hanc sententiam procedere tantùm quando dubitans,an res sit furtiua,illam emit modico pretio,eo animo, vt dictum est,vt eam reddat domino, quia videt nisi ipse illam emat, dominum eam numquam recuperaturum,vt si emat illam ab hostibus, vel latrunculis exteræ gentis, tunc enim dominus non poterit eam habere nisi soluto pretio.

Sup.hoc in tom 8.tr.7. Res.14.§.Nõ deseram.ad medium, lege doctrinã vers.qui tenetè obseruat. & melius in tom.7.tr.7. Res.19.§.Sed hic.& seq & in Res.33.§. §.vlt.

3. Verùm Doctores absolutè,& sine vlla distinctione asserunt ita ementem rem furtiuam comparente vero domino deducere posse pretium pro illa solutum, dummodò fuerit pretium iustum,& dominus aliàs non fuisset expensis recuperaturus;quia cùm vtiliter eius negotium gestum sit, non est æquum te in amissione pretij emptorem condemnare. Et ita tenet Castrus Palaus *tom* 1.*disp.*3.*punct.*3.*n.*4.Sanchez *de matrim.to.*1.*lib.*2. *disp.*41.*n.*29 Bañez *in* 2.2.*q.*62.*a.*6.*dub.*5 *concl.*2. Salon. *ibid.contr.*4.*concl.*2. Salas *in* 1.2.*tract.*8.*disp.vnic. sect.*23.*n.*217 & Villalobos *in sum to.*1.*tr.*1 *diffic.*20. *n.*8.vbi sic ait.[El que compro la cosa que sabia que era hurtada para voluerla à su dueño,este tal no peca, antes haze correspa al dueño que no la pudiera hauer por otro camino, y tendra obligacion à darla al verdadero señor,sacando lo que le costo.]Ita ille.

RESOL. CXXVII.

An si quis studio emptionis, vel donationis rem furtiuam sub dubio possidet, & facta diligentia dubium adhuc persistit,ad quid teneatur?
Et aliqua circa hoc aduertuntur. Ex p.4.tr.3.Res.27.

§.1. AD hoc dubium ita respondet Villalobos *in sum.to.*1.*tr.*1.*diffic.*20.*n.*5.[El que comença a posseer la cosa en duda por compra; o por otro qualquier titulo,esta obligado a restituir.El fundamento es por que sin derecho verdadero o presumpto no ay posseſsiõ como dize Syluestro ver.possessor *n.*1. declarando la definicion de possession que dan los Iuristas.Mas ha se de aduertir que este tal no tendra obligacion a restituir toda la cosa,si no mas o menos conforme ala duda que tuuiere.] Sic ille, & post illum Castrus Palaus *tom.*1.*disp.*3.*punct.*3.*n.*2.vbi ita asserit.Si dubitas an res sit furtiua,& titulo emptionis,vel donationis possedisti, teneris facta diligentia & dubio persistente rem diuidere inter te,& eos de quibus dubitas,quia tunc pro nullo stat præsumptio, ac proinde omnes æquale ius habent: practicum autem à te datum in causa esse non potest, quominus debeas aliis qui non acceperunt,& de quibus dubitas an eorum sit res, satisfacere,sicut si comparet verus dominus, teneris illi integram restituere,etiamsi pretium dedisses,quia mala fide dedisti.Limita supradictam doctrinam, nisi à possessore bonæ fidei acceperis, tunc enim etsi dubius acceperis,at non comparente domino post factam diligentiam poteris retinere rem,& illa vti,quia succedis loco possidentis à quo accepisti titulo emptionis, vel donationis. Qua ratione emens mancipia ab asportantibus, etsi dubius emeris, an fuerint furtiua, at facta diligentia pro inuestigando verum dominum,illóque non comparente potes illa retinere, quia tunc non est possessio pro libertate mancipi, sed pro possessore bonæ fidei, qui illud vendidit, & cuius loco successisti.Vide etiam circa præsentem quæstionem Merollam *to.*1.*disp.*3.*c.*3.*coroll.*5.*n.*18 Rebellium *p.*1. *lib.*2.*de restit.q.*5.*n.*7. Molinam *to.*1.*tract.*2.*disp* 36.& *to.*3.*disp.*722. Sanchez *de matrim.tom.*1.*lib.*2.*disp.*41. *n.*24.& *seq* Bañez *in* 2.2.*q.*62.*a.*6.*dub.*5.*concl.*5.& *ibi*, Salonium *q.*61.*tr.de dominio.*Salas *in* 1.2.*tract.*8.*disp. vnica,sect.*23.*n.*232.& 236. Ioannem Sancium *in selectus disp.*43.*n.*14.& alios penes ipsos.

2. Notandum est tamen hîc obiter, quòd Merolla *to.*1.*disp.*3.*c.*3.*corollar.*5.*n.*32. aduertit,quòd vt aliquis dicatur bonæ fidei emptor,non sufficere si ignoret rem illam esse furtiuam,& credat non omnia,quæ alter vendit,talia esse.Nam quando tumor est,aut vehemens suspicio illum multa vendere furto sublata,nefas est ab eo emere,nisi,præmisso sufficienti examine,constet ementi,alium iustè vendere. Quòd si emerit, non præmissa hac diligentia,tenetur postea eam adhibere,vt sciat an res fuerit legitimè vendita. Si verò nulla occurrat diligentia quæ ad illud sciendum possit deinceps fieri, & adhuc perseueret dubium, an legitimè fuerit vendita, tunc pro quantitate dubij, quod remanet,tenetur restituere partem valoris rei emptæ.Ita Merolla,& ante illum Molina *to.*1.*tr.*2.*disp.*35.*in fin.*2.*concl.*Sanchez *de matrim.to.*1.*lib.*2.*disp.*41.*n.*27.Mercado *de contr.lib.*2. *c.*20. Villalobos *in sum.tom.*1.*tr.*1.*disp.*20.*n.*7. & alij.

3. Verùm Castrus Palaus *tom.* 1.*disp.*3.*punct.*3.*n.*5. hoc intelligit,quando rationes efficaces,seu moraliter conuincentes adessent, venditorem vendere rem furtiuam,non quando dubiæ sunt & probabiles,tunc enim deponendum est dubium,& intelligere,alium ritè vendere,quia nemo præsumitur malus,nisi probetur,neque in dubiis delictum commissum,ex *l.merito,ff. pro socio.*

RESOL. CXXVIII.

Quis emit rem aliquam bona fide, & postea dubitat rem esse alienam, nec veritas opposita debita diligentia facta sciri potuit; quæritur, an qui illam vendidit, teneatur paratum esse ad illum pretium quo vendidit, restituendum Domino, quoties comparuerit?

Et supponitur, quod qui rem per viam emptionis, seu permutationis, etiam bona fide de manu latronis accipit, sed deinde incipit dubitare probabiliter, quod sit furtiua, si facta diligentia debita sit dubius, potest illam tutâ conscientia retinere, & vendere, &c. Ex part. 2. tr. 15. & Mis. 1. Ref. 11.

§. 1. CLarum est, quòd qui rem per viam emptionis, seu permutationis, etiam bona fide de manu latronis accepit, sed deinde incipit dubitare probabiliter, quòd sit furtiua, si facta diligentia debita sit dubius, potest illam tutâ conscientia retinere. Ita Vasquez *in* p. 2. q. 15. a. 6. *disp.* 66. c. 7. n. 42. Salas *in* p. 2. q. 21. tr. 8. *disp. vnic. sect.* 23. n. 231. Lessius *lib.* 2. c. 14. *dub.* 4. n. 23. & c. 6. *dub.* 3. n. 11. Molina *to.* 3. p. 2. *disp.* 721. n. 4. Rebellius p. 1. *lib.* 2. q. 5. *num.* 10. Salon. 2. 2. q. 62. *art.* 6. *cont.* 4. *concl.* 4. Et non solùm retinere, sed etiam vendere, dummodo emptori hanc conditionem exponat, ne postea domino comparente damnum emptori sequatur; & quia ratione huius vitij, res illa minus valet, quod si non admoneat, tenetur damnum sequutum resarcire, vt tradunt Graffius *dec. aur.* p. 1. *lib.* 2. c. 110. n. 5. Ledesma *in summ. to.* 2. tr. 8. c. 14. *concl.* 9. Rebellius *vbi supra.* n. 11. & p. 2 l. 9. q. 18. *sect.* 2. n. 24. Vega *in sum. to.* 1. c. 60. *cas.* 17. Bannez & Salonius, Lessius & Molina, *vbi supra.*

Sup. hoc in Resol. 129. & legenda illam §. 2. usq.

2. His positis, in quibus communiter Doctores conueniunt, dubium est, an qui rem ita vendidit, teneatur paratum esse pretium vero domino reddere, si constiterit rem esse furtiuam?

3. Affirmatiuam sententiam tenet Sayrus *in Claui Regia, l.* 2. tr. 2. c. 4. n. 29. cuius ratio, ait, hæc est. Nam si rem illam haberet, & apud se seruare vellet, eius animi esse oporteret, vt rem domino vero restitueret, si constiterit cuius sit. Ergo etiam eam vendendo, & pretium pro ea recipiendo, parati animi esse debet, vt cognito vero domino pretium rei venditæ domino restituat, cùm pretium loco rei succedat. Hæc ille, qui citat pro hac sententia Medinam *C. de rebus restit. q.* 10. *concl.* 3. §. *dico secundò.* Couarr. *in reg. peccatum, de reg. iur. lib.* 2. p. 2. §. 2. n. 4. & Salonium *vbi supra.*

4. Sed hæc opinio meritò reiicitur à Sanchez *in Decalog. lib.* 2. c. 5. n. 187. quia solùm est vera, & admittenda, quando ex pretio vendens locupletior euasit, interim aliorum possessorum bonæ fidei, ex quibus ipse quoque iam est. Nec ratio contraria intentum probat: quia si res illa extaret, teneretur possessor ratione rei acceptæ illam integrè restituere; ac re vendita non tenetur ratione rei acceptæ, nisi quatenus locupletior factus. Ex his negatiuè respondendum est ad dubitationem supra positam.

Sup. hoc in Resol. 129. §. 2. n. 4.

RESOL. CXXIX.

Petrus bonâ fide rem emit à latrone, quam postea durante bona fide, vendidit Ioanni, & deinde cognouit rem illam esse alienam; quæritur, an liciè possit sibi pretium retinere, & non rescindere contractum cum Ioanne, dummodo rem illam vendiderit eo pretio, quo emerat? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 68.

§. 1. TEneri restituere pretium, & rescindere contractum, docet Bonac. *de contract. disp.* 1. q. 4. *punct.* 2. n. 5. & præter DD. quos ipse citat, tenet etiam hanc opinionem Turrian. *in* 2. 2. *tom.* 2. *disp.* 13. *dub.* 2. *m.* 12. Malderus etiam *in* 2. 2. *tract.* 4. *cap.* 3. *dub.* 3. & Bartholomæus à S. Fausto *in speculo Confess. disput.* 4. *quæst.* 22. *num.* 5. Et ratio est: quia, qui vitium, verbi gratia, vendit pro gemma, aut soluit, seu permutat falsum aurum cum vero, debet secundùm conscientiam contractum dissoluere: ergo pari ratione, si vendat rem alienam, putans esse suam, debet contractum dirimere, quando postea nouerit, rem illam esse alienam.

2. Sed contrariam sententiam sustinet Nauarrus *in Manuali, c.* 17. n. 8. Philiarchus *de officio Sacerd. to.* 2. p. 2. *lib.* 6. c. 18. *verb. Alterum, in quo.* Ludouicus Lopez *in instruct. part.* 1. c. 94. *ad finem, & lib.* 1. *de contract. c.* 3. *ver. Inter tam dubias.* Pitigianus *in* 4. *sentent. parr.* 2. *distinct.* 15. q. 2. a. 1. qui citat Angelum, Syluestrum, Caietanum, & Couarruuiam. Nam venditor in tali casu non tenetur restituere ratione acceptionis iniquæ, quia bona fide emit à latrone; nec tenetur ratione rei acceptæ; quia iam non habet illam apud se, nec in ea factus est ditior, vt supponimus. Ergo, &c.

3. Dices, tenetur, quia apud se habet pretium rei alienæ, quod loco illius succedit. Respondeo cum Rebellio *de oblig. iust.* p. 2 *lib.* 8. q. 18. *sect.* 1. n. 11 quòd si pretium bona fide à venditore est consumptum, nec inde ditior effectus est; certum est apud omnes, venditorem non teneri ad vllam restitutionem. Vel secundò respondeo cum Sanchez *in summ. to.* 1. *lib.* 2. c. 23. n. 25. pretium succedere loco rei, non esse verum vniuersaliter: id enim in solis vniuersalibus iudiciis verum habetur, cuiusmodi sunt, hæreditas, fideicommissum vniuersale, dos, &c.

Sup. hoc ex Resol. præcedenti lege §. His suppositis, & infra resol. seq.

4. Dicendum est igitur, talem venditorem teneri solùm in foro conscientiæ ad cedendam suo emptori actionem de euictione, quam habet aduersus eum, à quo bona fide emit: quia in ea sola factus est locupletior. Hanc opinionem puto esse probabilem, & sic illam vocant Sayrus *in claui regia, lib.* 10. *tract.* 2. c. 2. n. 13. & Gregor. de Valentia *tom.* 3. *disp.* 5. q. 6. *punct.* 3. & Bonac. *vbi supra*, contrariam sententiam vocauit tantùm probabiliorem.

5. Ad argumentum in principio positum respondet Nauarrus, assignando disparitatem rationis: quoniam, qui dedit falsum aurum, dedit rem intrinsecè defectuosam, non tamen qui dedit rem alienam. Et si dicas, parum referre, sitne vitium intrinsecum, seu extrinsecum, quando reuerà tale est, ob quod emptor meritò sit inuitus, reddatque contractum inuoluntarium; tunc enim emptio est inualida, ac proinde rescindenda, si velit emptor, reddito pretio. At huic quoque argumento occurrit Nauarrus dicens, emptori tunc istum venditorem facere satis, si cedat ei (vt diximus) actionem de euictione contra primum illius rei alienæ venditorem, *iuxta leg. in creditore ff. de euict.*

RESOL. CXXX.

An vendens bona fide rem alienam eodem pretio, quo emerat, teneatur pretium vero Domino restituere? Ex p. 3. tract. 5. & Mis. 1. Ref. 41.

§. 1. AFfirmatiuè respondent Vasq. *in par.* 2. q. 96. *art.* 3. *disp.* 172. c. 2. n. 4. Ledesma *in sum. to.* 2. *tract.* 8. c. 15. *post* 4. *concl. dub.* 2. Sayrus *in claui Regia lib.* 10. *tr.* 2. c. 2. n. 13. Bannez & Aragon. *in* 2. 2. q. 62. *art.* 6. *dub.* 1. & alij. Ratio est, quia pretium succedit loco rei *l. si rem. ff. de per hered.* Ergo tale pretium est alienum, sicut & ipsa res, vnde tenetur id restituere ratione rei acceptæ, vti rem alienam apud se haberet. Hæc opinio est probabilis.

Sup. hoc §. 2. in Resol. 128 §. His suppositis, & in Resol. 129. Vide à §. 5. Dices.

2. Sed contrariam etiam probabilem esse existimo, quod fatetur ipse Ledesma, & illam docent Molina *de iust. tom. 3. tr. 2. disp. 721. n. 6. & 8.* Lessius *lib. 2. c. 14. dub. 3. n. 29.* Vega *in summ. to. 1. c. 60. cas. 14. & 15.* Philiarchus *de offic. Sacerd. tom. 2. part. 2. lib. 6. c. 18.* Rebellius *part. 1. lib. 2. q. 3. n. 3. & part. 2. lib. 9. q. 18. sect. 1. n. 9.* Sotus *de iust. lib. 4. q. 7. art. 2.* & alij. Et ratio est, quia, sic vendens non tenetur restituere domino ratione iniustæ acceptionis, cùm totum bona fide factum sit nec ratione rei acceptæ, cùm iam distraxerit; ergo, &c. Dices tenetur restituere ratione pretij, quia, vt tradunt DD. contrarij, succedit loco rei. Respondeo, non esse vniuersaliter verum, succedere pretium loco rei, id enim in solis vniuersalibus iudiciis locum habet, cuiusmodi sunt hæreditas, fideicommissum, & dos, &c. Et ita docet glossa *in d. l. si rem, & pretium, vers. quia potest ff. de per. hæred.* & ibi Bartolus *in fine*, & omnes scribentes.

RESOL. CXXXI.

An si quis rem alienam à fure bona fide emptam maiori deinde pretio vendidisset, teneatur restituere Domino illud plus, in quo locupletior factus est?

Et notatur furem vendentem rem furtiuam, & postea iuste minori pretio redimentem non teneri excessum illum pretij Domino restituere, sed satisfacere reddendo ei rem suam non deterioratam, & fructus ex ea debitos. Ex p. 3. tract. 5. & Misc. 1. Resol. 41.

Sup. hoc suprà ex Resol. 128. §. vlt. cursim ad lin. 3.

§. 1. AFfirmatiuè respondent Nauarrus *c. 27. num. 8.* Sanchez *in summa tom. 1. lib. 2. c. 23. num. 28.* & Lessius *lib. 2. c. 21. n. 134.* & alij ex authoritate *l. si. & rem. ff. de per. hæred.*

2. Sed mihi contraria sententia, quam docet Molina *de iust. tom. 3. tract. 2. disp. 721. num. 10.* probabilis etiam videtur, quia illud plus non est fructus rei, sed industriæ illam ementis iustè vno pretio minori, & vendentis etiam iustè alio maiori pretio; fructus autem industriæ ad possessorem bonæ fidei, & non ad dominum rei spectat: quòd autem id non sit fructus rei, sed industriæ, patet. Quia si fur ipse emeret iterum eamdem rem ab vltimo possessore, eamque domino restitueret sine vlla proximi læsione, seruandóque omnino illum indemnem, neque res illa vllos fructus habuisset, sanè quia ita esset lucratus emendo illam à fure, aut alio intermedio venditore, & vendendo illam maiori pretio iusto alicui alteri, non teneretur illud restituere, eo quòd esset fructus suæ industriæ, & non rei. Cæteras rationes inuenies apud Molinam, quem nouissimè etiam sequitur Layman *in Theol. mor. lib. 3. sect. 5. tract. 4. cap. 17. §. 3. nu. 25.* qui respondit ad authoritatem *l. si & rem*, dicendo id esse speciale in distractione hæreditatis, seu iuris vniuersalis, vt pretium succedat loco rei; secus autem se res habet in particularibus contractibus, vt docent Doctores *in l. mater, C. de rei vend.*

3. Nota quòd idem Molina *vbi suprà*, contra Sanchez docet furem vendentem rem furtiuam, & postea iustè minori pretio redimentem, non teneri excessum illum pretij domino restituere, sed satisfacere reddendo ei rem suam non deterioratam, & fructus ex ea debitos.

RESOL. CXXXII.

Petrus emit bona fide equum à latrone, postea de hoc certior factus est, quæritur, an possit tuta conscientia rescindere contractum, & latroni equum illum reddere, vt pretium pro eo datum recuperet?

Et si equum recepit à latrone gratis, an possit eum ei tradere, vel teneatur tradere Domino? Ex part. 1. tr. 8. Resol. 69.

§. 1. CAietanus *in 2. 2. q. 62. art. 6.* Sotus *de iust. lib. 4. ij. 7. art. 2.* Couarruuias *l. 1. var. c. 3. n. 6.* Bartholomæus Medina *lib. 2. c. 14. n. 31.* Ioannes Medina *Cod. de restit. q. 10.* Tabiena *verb. restitutio, §. 24.* Armilla *eodem verb. n. 4. & 15.* Ledesma *in 4. p. 2. q. 18. arc. 6.* Syluius *in 2. 2. D. Thom. q. 62. art. 6. quæritur 1. concl. 6.* & ex Societate Iesv, Ludouicus Molina *de iust. to. 3. disp. 722:* negatiuam tuentur sententiam: nam qui rem furtiuam reddit furi, cooperatur ipsius iniquæ detentioni; ergo, &c. Secundò in foro iudiciali Iudex statim, atque cognouit dominum rei, præcipit omninò illi restituere: at hæc sententia Iudicis est iusta: ergo etiam secundùm conscientiam tenenda.

Sup. hoc infrà in Resol. 135. §. 1.

2. Verum contraria sententia probabilior apparet. Illam sequuntur Azorius, Lessius, Rebellius, Toletus, Salonius, Aragon, Vasquez, Nauarra, Nauarrus, & alij quos citat, & sequitur Martinus Bonacina *de contract. disput. 1. q. 4. punct. 2. n. 1.* & præter illos amplexi sunt etiam hanc opinionem Megala *in 2. 2. lib. 2. c. 6. quæst. 6. n. 182.* Bartholomæus à S. Fausto *in spec. Confess. disput. 4. q. 23. n. 2.* Pitigianus *in 4. sent. p. 2. dist. 15. q. 2. art. 1.* Valentia *to. 3. disp. 5. q. 5. punct. 4.* Malderus *in 2. 2. tr. 4. c. 3. dub. 2.* Turrianus etiam *in 2. 2. tom. 2. disp. 13. dub. 2. num. 3.* Et ratio est: quia talis emens non tenetur potiùs consulere bonis alterius, quàm propriis, cùm ipse bona fide illam rem acceperit, neque dominus rei est rationabiliter inuitus comparatione talis ementis; nec enim obligatur emens ad obseruandam rem alterius, soluto pretio illius.

3. Dicendum est igitur, si emptor rei alienæ non potest facilè recuperare pretium à vero domino, sed à fure, potest rescindere contractum, & pretium à latrone recuperare. Ad primum argumentum respondetur: Emens cùm reddit rem latroni, qui vendidit, non est censendus cooperari iniustæ detentioni; actio enim illa reddendi talem rem latroni ex prædicta causa, non est intrinsecè mala; quia neque est iniusta comparatione domini, vt *suprà* dictum est; neque comparatione latronis, quia illa actio fit ad recuperandum pretium; neque reddens rem illam latroni præbet necessariò materiam peccati: liberum enim est latroni illa restituere vero domino: quòd si ex malitia non restituat, non imputabitur peccatum ei, qui rem reddit ad recuperandum proprium pretium. Ad secundum respondetur, negando consequentiam: nam in foro exteriori ideò talis emptor condemnabitur ad restitutionem, quoniam res ablata apud ipsum inuenitur: Iudex enim, vt ait Lessius *lib. 2. c. 14. dub. 3. num. 18.* statim inquirit, à quo eam emerit; cui, si potest inueniri, iubet, non vt illi restituat, (quia non vult dominum rei per istas ambages ducere;) sed vt restituat domino, cuius est, & ipse, si velit, pretium ab illo recuperet.

4. Notent verò Confessarij secundam sententiam, quam *suprà* expressimus, veram esse, quando possessor bonæ fidei emit rem à fure, & non quando gratis accepit: nam, si gratis accepisset, non posset eam tradere latroni, nisi fortè moraliter certus sit, rem domino restituendam esse à fure. Ita Nauarra *de rest. lib. 3. c. 2. dub. 3. num. 19. opusc. de restit. c. 9. §. 1. dub. 2. num. 13.* Sayrus *in claui regia, lib. 10. tract. 2. c. 2. n. 21.* & alij: salua semper, &c.

RESOL. CXXXIII.

An si quis à fure emente pecunias furtiuas bona fide accepit, easque cum propriis commiscuit, teneatur ad restitutionem dictarum pecuniarum Domino comparente?

rente? Ex p.3. tr.5. & Misc.1. Resol.40.

Sup. hoc in Resol. seq.

§.1. Affirmatiuè respondent Lessius *l.2. c.20.dub. 18.n.57.* ex authoritate *l. Marsellus §. Pomponius ff. de rei vendicat.* & *§ si duorum, Instit. de rerum diuis.* quibus locis habetur, si duorum dominorum materiæ confusæ fuerint, ita vt discerni non possint; & ratio est, quia in tali casu non tenetur ad restitutionem ratione iniustæ acceptionis, vel absumptionis, quia hoc actum fuit cum bona fide, neque ratione rei acceptæ, & possessæ, cùm alienam pecuniam non possidet, cùm vel eam consumpserit, vel cum propria miscendo eius dominium acquisierit, neque etiam ex hoc locupletior facta est, nam pretia iusto rem suam vendiderat; ergo, &c. Et ita docent hanc sententiam Nauarra *lib. 3. cap.4.n.216.* Sayrus *in claui Regia lib.10. tract.2.c.4. n.13.* Sanchez *in sum tom.1. lib.2.c.23. n.15.* Medina *de restit.q.10.* post illos Vasquez *opusc.de restit. cap.9. §.2.dub.vlt.* cum aliis.

RESOL. CXXXIV.

An si quis bona fide pecunias furtiuas accepit, eisque cum propriis commiscuit, teneatur, Domino pecuniarum comparente, ad restitutionem?

Et dicetur, quod si aliquis ludendo falsis aleis, pecuniam lucratus est, quam cum propriis miscuerat, eiusque partem socio, vel amico suo donauit, quamuis scienti, tamen non cooperanti ad fraudem committendam, rectè dici potest dictum socium, vel amicum ad nullam restitutionem obligari. Ex p.4. tr.4.Res.67.

Sup. hoc in Resol. seq. in

§.1. Affirmatiuam sententiam docet Lessius *l.2. c.20.dub.18.n.157.* ex authoritate *l. Marsellus, §. Pomponius, ff. de rei vindicat.* & ex *§. si duorum, Instit. de rerum diuisione*, in quibus locis habetur, si duorum dominorum materiæ confusæ fuerint, ita vt discerni, vel separari nequeant, vtrique vindicationem pro parte sua competere; quod quidem videtur esse valde consentaneum iuri naturali; cur enim cùm certò mihi constat rem meam esse huic permixtam, non possum mihi vindicare ex mixto illo, quantum de meo inest, & ideò hæc sententia est probabilis.

2. Sed non minus probabilem contrariam esse existimo, quam tuetur Vasquez *opusc. de rest.c.6.§.2. dub. vlt.* Sanchez *in sum to 1 l.2.c.23.n.15.* Nauarra *de rest. lib.3.c.4.n.216. & l.4. c.1. n.7.* Sayrus *in Clavi Regia tr.2 c.3.n.13.* Medina *de restit. q.10.* cum aliis, & ideò Layman *in Theolog.mor.l.3.sect.1.tr.4 c.17.§.3. n.23.* quærit an fur, qui aureis 100. furtiuis equum à Sempronio emit bona fide vendente, statimque aufugit, postea comparet dominus, & pretium repetit à Sempronio, quærit Layman an restituere illud debeat? Et respondet, quòd restitui debet, si centum aurei furtiui in specie extent, sin autè consumpti sunt, vel cum propriis nummis commixti, ita vt discerni non possint, ad nullam restitutionem obligatur Sempronius, non ratione iniustæ acceptionis, vel absumptionis, cùm bona fide egerit, vt supponimus; neque ratione rei acceptæ possessæ, cùm alienos nummos non possideat, posteaquam eos vel consumpsit, vel cum propriis miscendo eorum dominium acquisiuit, neque etiam locupletior factus sit, cùm pretio iusto equum vendiderat. Ergo, &c. Ita Layman *vbi supra*, qui etiam rectè docet, quòd si aliquis ludendo falsis aleis pecuniam lucratus est, eiusque partem socio, vel amico suo donauit, quamuis scienti, tamen non cooperanti ad fraudem committendam, rectè dici potest dictum socium, vel amicum ad nullam restitutionem obligari; si lusor ille pecunias ludo iniquo acceptas cum propriis miscuerat; notentur hæc à Confessariis, quia multos scrupulos sedabunt.

RESOL. CXXXV.

Petrus emit rem furtiuam mala fide, postea comperto vero Domino, quæritur, an teneatur illi restituere, & non furi ad repetendum pretium, quod pro ea dedit?

Et aduertitur, quid est faciendum, quando rem alienam bona fide accepit? Ex part.2.tract.17. & Misc.3. Resol.4.

Pro contento in hoc §. 1. supra in Resol.132.

§.1. Respondeo clarum esse eum qui rem alienam bona fide accepit, non teneri illam vero domino restituere, sed posse restituere illi, à quo bona fide accepit; est communis opinio DD. vide Petr.à Nauarr. *lib.3.c.4.part.2. dub.4.* Vasquez *opus. de rest. c.9. §.2. dub.2.n.13.* Rebellium *part.1.lib.2.q.9. n.1.* Azorium *part.3. l.4. c.3.q.1.* Salonium, & Aragonium *in 2.2. q.62.art.6.* cum aliis.

Sup. hoc in Resol. seq.

2. Sed difficultas est, quando res aliena mala fide emitur: nam vero domino, & non furi restituendam esse probat Dominicus Bannez *2.2.q.66.art.6.* Rebell. *loc.cit.n.4.* Vasquez *loc.cit.n.14.* Molina *to.3.disp.722.* Sotus *l.4.q.7.art.2.* Medina, Couarruuias, quos citat, & sequitur Reginaldus *t.1.l.10.c.5.n.40.* cum aliis.

3. His verò non obstantibus, censeo aliam sententiam esse probabilem, quæ asserit emptorem malæ fidei posse contractum cum fure initum rescindere, & recuperare pretium, quod pro ea dedit. Sic senserunt Alex. de Ales *part.4.q.86.n.3.art.5.* Gabriel *in 4 dist.15.q.3. art.3.dub.5.* Angel. *ver. restitutio 1. n.1.* & Syluester. *ver.rest.q.7.* Paludanus *in 4.dist.15.q.3.dub.5.* Petrus à Nauar. *l.3.c.4.p.3.dub 4.p.3.* D. Ant. *p.2. tit.1.12 §.16.* & absolutè tenet etiam hanc opinionem Tolet. *l.5. c.17.n.13.* & probabilem illam vocat Malderus *in 2.2. tr.4.c.3.dub.2.* Nec destituta videtur ratione, nam emptor malæ fidei rescindendo contractum, & reddendo rem alienam furi, non constituit illã priori loco, quàm erat ante, & vnusquisque tenetur, & potest magis sibi ipsi consulere, quàm alteri. Vide etiam Ant. Fernandez *in suo exam. Theol.p.1.c.18.§.1. n.14.* qui hanc sequitur, & defendit sententiam, citans Perez ex Societate Iesu. Ex his patet responsio ad quæsitum in principio positum, potest enim confessarius consulere, vt Petrus rem furtiuam; ad recuperandum pretium, sine vllo scrupulo furi, & non vero domino, restituat.

RESOL. CXXXVI.

An qui mala fide emit rem à latrone, postea cognito vero Domino; possit latroni restituere, vt pretium recipiat?

Ex quo deducitur, quod fur, qui furatus est à ture, potest reddere rem furtiuam eidem furi. Ex part.5.tr.14. & Misc.2.Res.87.

§.1. Ad hoc dubium ita respondet Turrianus *in select.centur.4.censura Theolog. dubit.36.* Sunt qui sequuntur affirmatiuam sententiam. Mihi tamen omnino est improbabilis, & illius ratio nullius est momenti; dicitur enim id posse facere emptorem, vt reciperet pretium suum à latrone. Sed hoc nullius, vt dixi, momenti est, quia ipse mala fide illud dedit; & ita sibi imputet, si non posset recipere pretium, & si non det vero domino, manifestè cooperatur furto per continuationem, & perseuerantiam. Ita ille.

2. Sed licèt ego huic sententiæ tanquam probabiliori adhæream, tamen in censuranda affirmatiua sententia more suo excedit Turrian. & ideo illam probabilem putat Marchãtius *in res.Pastor.ad Decal.p.2.c.7.q.20.* Les. *lib.2. c.14.dub.3. n.22.* & Malderus *in 2.2. tr.4.*

cap.3.

Quæ hîc est Resantecedens à §.2.

cap.3. dub.2. & illam absolutè tenent Doctores magni nominis,quos ego ipse citaui *in 2.p.tr.3 Miscell.resol.* 4. quibus nunc addo Doctores quos affert, me etiam citatos,Barbosa *in Decretum Gratiani p. 2. causa 14. q.5.c.5.* cum Valero *in differ.vtr fori,ver.remissio,differ.* 5.n.2. & Cælestino *in comp.Theol.mor tr.9.c.4. n.8.* & ratio est.Primò ex eo,quia teneretur emptor malæ fidei rem reddere domino, & non latroni, quia ex meliori statu eam traducat ad peiorem;sed hoc si ita esset, non obstaret.Ergo,&c. Probo antecedens nullo iure nec iustitiæ,nec charitatis teneor cum graui meo incommodo rem reducere alterius in meliorem statum quàm erat, quando eam emi,siue conscius, siue nescius illius conditionis;sed quando emi,res erat in latronis manu, ergo satis erat rem iterum in eadem manu reponere, licèt ab aliis sit subripienda, cùm ob retentionem non fuit in causa, vt à domino ad locum tutum reciperetur; ergo,&c. Probatur efficaciùs ex eo, quòd res non habet meliorem statum in manu emptoris malæ fidei, quàm furis, nam saltem habet æqualem, quia vterque fur est, imò priorem; quod sic ostendo. Nam status rei alienæ sumitur à facilitate, vel difficultate redeundi ad dominum; sed fieri potest, vt emptor malæ fidei sit rapacior, atque ipso fure tenacior, imò frequentiùs ita erit;ergò difficiliùs reddetur domino à possessore malæ fidei,quàm à fure. Confirmatur deinde, quia actio ipsa furis recipientis rem alienam, non est mala, imò bona ex obiecto, quia rectè tendit & sanctè ad restitutionem. Ergo nec ipsa actio reddendi facta ab emptore, quia mouetur ab intentione reponendi rem saltem in statu,in quo illam inuenit;ergo sicut non peccat latro accipiendo, ita nec emptor reddendo. Præterea, quia ex opposita sententia sequeretur,vt si rem iam accepi, & nondum pretium reddidi, cogar & pretium latroni reddere (repetit enim multis minis,) & teneat rem domino præbere ex iustitia. Antecedens præterquam quòd durum,falsum etiam apparet; quoniam æquè retineo ante pretij solutionem, atque depositarius malæ fidei non tenetur graui damno suo seruare rem alienam, sed illam ad illud euitandum latroni reddere potest. Ergo, &c. Tandem non maior est fur, & malæ fidei possessor inuito domino emptor malæ fidei,quàm fur, qui à fure rem auferret; sed fur qui furatus est à fure, potest, reddere eidem furi, vt docet Sà *verb.furtum.nu.11.* cum Alensi, D.Antonino,& Angelo,quos citat. Imò secundùm Nauarr. suprà non solùm potest, sed debet, cum D. Anton. Syluestro, & iure quod citat. Ergo.

obstat quòd fur tempore intermedio cariùs vendendo lucrum ceperit;nam hoc pertinet ad eius industriam.Et ita quamuis non ita certò tamen probabiliter dici potest,de rebus vsu non assumptibilibus satis fieri creditori,si equus ipse restituatur omnino talis,qualis ablatus fuerat & si vel tunc cùm auferebatur, vel tempore intermedio pluris valuerit,& hæc omnia valdè notanda docet Layman *in Theol. mor.l.3.sect.5.tr.2.c.4.n.6.* qui citat Lessium,Molinam,& Nauarram.

2. Notandum verò quòd secus dicendum erit quando res apud furem melior effecta est augmento intrinseco,veluti si pullus equinus furatus adoleuit: nam in tali casu semper restitutio fieri debet rei, spectatæ secundùm optimum statum quem in manu furis habuit, ex Vlpiano *in l. re furtiua, ff. de condict. furti.* Angelo *ver.furtum* §.44. Syuestro *ver. restitutio 3.q.7. dicto 1.* Couarr. *in reg.peccatum p.2.§.6.n.2.* & aliis,quod ego limito cum Nauarra *l.4.c.1. n.34.* & Vasquez *opusc. de restit.c.5.§.1. dub.12.* nisi ita res apud dominum similiter deterior facta esset,& si ab iniquo possessore in statu optimo restituta fuisset,vt si,verbi gratia,fur rem furatam in optimo statu restituisset,& tamen à domino tunc diuendita non fuisset,sed seruata, & inde deterior facta esset, tunc satis erit si fur restituat rem in statu deteriore.

RESOL. CXXXVII.

Quis vendidit scapham,v.g.frumenti feratam cuius pretium postea decreuit, quæritur, an teneatur restituere pretium frumenti secundùm quod venditum fuit, an secundùm taxationem temporis, in quo restitutionem facit ?

Et quid est dicendum, quando res apud furem melior facta est,augmento intrinseco, veluti si pullus equinus furatus adoleuit, an in tali casu semper restitutio fieri debeat rei spectatæ secundum optimum statum quem in manu furis habet ?

Et quid est sentiendum, quando prædictus pullus equinus deterior factus est, &c ? Ex p.4.tract.4.& Misc. Resol.63.

Sup.contento in hac Res. magis latè in to.8. tr.7. Res.9. per totam,& in alio § eius annot.

§.1. Hic casus frequenter potest accidere, & negatiuè respondendum est, sufficit enim in similibus casibus restituere vel rem ipsam numero, vel aliam eiusdem numeri & bonitatis, vel denique eiusdem pretium siue æstimationem præsentem,nisi dominus venditurus fuisset, & habiturus illud lucrum.Nec

RESOL. CXXXVIII.

An non solum quando debitor, sed etiam creditor dubius est de solutione debiti,sit illud restituendum ?

Et quid est dicendum in casu, quo adulter dubitet; an filius sit suus,vel mariti,si nihil possit deprehendi,diligentia facta ?

Et quid si mater affirmat cum iuramento esse filium adulteri, prolesque sit similis adultero ?

Et quis filium illegitimum alere teneatur,quando dubitatur;quis sit pater illius, quia nimirum plures matrem cognouerunt ?

Et an quilibet,patre deficiente, vel nolente filium alere, alius sit obligatus in integrum, ne proles alimento destituatur ? Ex p.11.tr.5.& Misc.5.Res.27.

§.1. CAsus accidit mihi in facti contingentia cum Hermanno Scheus Bibliopola; nam ego, & ipse dubitabamus de solutione pretij cuiusdam libri certò ex sua officina desumpti. Ideò pro decisione casus suppono,quod,quando aliquis certus est quod quocumque titulo iustitiæ debebat alteri aliquid, dubitat verò,an id satisfecerit,vel restituerit, tenetur non obstante dubio rem integram soluere.

Sup. conto in hoc & in Resolu. 1. & in Res. 2. post seq. in §.1.

2. Sed difficultas est, quid dicendum, si non solum debitor dubitaret an soluerit, sed etiam creditor an receperit? Ad hoc respondet Tannerus *1.2. disp.2. qu.6. dub.4.n.48.* tunc non teneri creditorem restituere,quia in tali dubio vtriusque partis, melior est conditio creditoris possidentis suam pecuniam.Sed contra est,quod debitum est, & solutio debita adhuc vtróque dubitante,vnde tenetur restituere.Sed limitat hoc Layman *l.1. t.1.c.5.n.1.* probabile reputans quod in hoc casu debitor non tenetur ad integram solutionem, sed ad partem,iuxta quantitatem dubij. Nam æquitas,inquit,non patitur, vt debitor sine sua culpa subeat periculum soluendi bis integrum debitum, creditor autem qui pariter dubitat, nulli periculo sit expositus.Sed certè probabilius videtur,quod tenetur integrè soluere propter rationes factas pro conclusione: conueniens autem videtur, quod dum vterque dubitat, apud se rem componant. Et ita docet Magister Ildefonsus Dominicanus *in suis eruditissimis commentariis ad 1.2. D. Thomæ t.3. disp.209.dub.7. concl.1.n.118. in fine*, & ita ego tunc feci cum dicto Bibliopola.

Sup. conto in hoc & seq.§. in Resolu. seq. 4. Difficultas,& in Res. 2. post.seq.in §.1.

3.Verùm

3. Verùm aliqui non damnarunt debitorem, si integram solutionem omitteret, & nollet absolutè restituere, quia opinio Tanneri est satis probabilis vt optimè observat Pater Franciscus de Lugo *de principiis Theolog. mor. p. 1. c. 2. q. 3. n. 27. in fine.* Licet opinionem Tanneri, & Layman non admittant Card. Lugo *de iust. tom. 1. disp. 18. sect. 1. n. 7. cum seq.* & Bardi de conscientia *disc. 6. c. 9. §. 16 n. 4.* Sed ego cum Ildefonso, & Francisco Lugo vbi supra puto probabilem esse.

4. Sed si quaras hîc, quid dicendum in casu, quo adulter dubitet an filius sit suus, vel mariti, si nihil certi possit deprehendere, diligentia facta, debet iudicare filium esse mariti, nec tenetur alimenta restituere, vel præstare. Ratio est, quia marius est in possessione; atque adeo dum nihil certi deprehenditur, mariti est iudicandus. Sic Mascard. *de probationib. concl. 88.* Molina *t. 4. disp. 101. n. 3.* Salon. *2. 2. q. 62. art. 6. in fine.* Azor. *3. p. lib. 5. c. 6. q. 8.* Henriq. *l. 11. c. 21. n. 2. lit. M.* Lessius *l. 2. c. 10. dub. 6. n. 40.* Filliuc. *tr. 32. n. 223.* Bonac. *de matrim. q. 4. punct. 17. num. 8.* Qui subdit hoc esse verum, etiamsi mater affirmet cum iuramẽto esse filium adulteri, prolesque similis sit adultero, nam hæc signa sunt fallacia. Sed hoc cum grano salis est admittendum: licet enim dictum matris etiam iuramento firmatum, si feratur in gratiam adulteri, & ex eius amore, vel vt sic diuitias lucretur, suspectum reuera sit. Sed si seriò vicina morti, & in suæ conscientiæ satisfactionem, cum non suppetunt circumstantiæ, quæ testimonium suspectum reddant, testimonium perhibeat, & sui dicti proponat non leuia fundamenta, vt absentiam viri, quòd longo tempore ad eam non accessit, & arrideant aliæ circumstantiæ, possunt facere prudentem opinionem, si non debitam probationem. Et hæc omnia docet Ildefonsus *dub. 7. concl. 6. n. 1174.*

5. At etiam magis difficultas adest quis filium illegitimum alere teneatur, quando dubitatur quis sit pater illius, quia nimirum plures matrem cognouerunt.

6. Dico primò, si sit ex vno patre spurius, & ex alio naturalis, hunc teneri ad alendum, cum eius filius præsumitur: nam in dubio, potius naturalis quam spurius præsumendus est filius, vt potè qui honestius, & filio fauorabilius. Ita Vasquez *1. 2. di/p. 66. c. 8. n. 43.* Castro Palao *tr. 1. di/p. 3. punct. 6. n. 14.*

7. Dico secundò, quoties vterque parens dubius æqualiter reddit filium naturalem, vel spurium, quilibet tenetur æqualiter alere filium: Hîc enim habet actionem aduersùs patrem, vt alimenta sibi dentur. Cùm ergo determinatè non possit eius pater dignosci, nè talis actio videatur inutilis, debet alimentorum debitum inter vtrumque diuidi: Sic asserunt Vasq. *supra*, Castro *n. 15.* Salas *n. 247.* Bonac. *n. 10.* Molina *to. 4. tr. 3. disp. 103. n. 3.* Rebellius *l. 3. q. 10. nu. 21.* Villalob. *tom 1. tr. 1. difficult. 27. n. 12.*

8. Addunt Villalobos, & Bonacina, quolibet patre deficiente, vel nolente filium alere, alium esse obligatum in integrum, ne proles alimento necessario destituatur. Hoc tamen refellunt Salas *num. 248.* & Castro *supra*; quoniam aduersus quemlibet non habet filius integrum ius, quod mihi quoque verisimilius apparet. Quod si parentes de quibus dubitatur, inæquales sint in diuitiis, & nobilitate, Vasquez asserit parum referre, vt ditiori, seu nobiliori filius potius tribuatur, quam alteri; ac per consequens obligationem alimentorum non magis ad ditiorem seu nobiliorem, quàm ad alios pertinere. Melius tamen Salas, & Castro supra docent, posse matrem à ditiori, seu nobiliori filij alimentum exigere; quia ditior & nobilior meliora tenentur alimenta præbere filiis suis.

9. Verùm licèt superius dicta sint probabiliora, & communiora; tamen probabiliter aliquis dicere posset, in suprad icto casu nullum teneri ad præstandum alimenta, sed debere ali à matre, seu aliàs, sicut si pater esset mortuus. Et ex hoc inconuenienti educationis prolis incerto patre damnatur coitus inter solutas personas: & nulla etiam gentium barbarum lege fuit permissum, quod vna mulier habeat duos viros, licet vnus vir naturæ & veteri; & aliis, plures potuerit habere vxores. Id autem vltra hoc probatur primò, quia debitum incertum non est æquum satisfieri solutione certa. Secundò, quia nullus debet spoliari pecunia, quam possidet ob debitum incertum. Cùm ergo debitum alimentorum sit incertum apud quemlibet ex his qui possunt reputari parentes, non debent obligari ad alimentorum solutionem dubio durante. Et ita obseruat Doctus Magister Ildefonsus *vbi supra in 1. 2. tom. 2. contr. 209. dub. 7. concl. 7. n. 1177.*

RESOL. CXXXIX.

An quando non solum debitor, sed creditor etiam dubius est, num debitum sit satisfactum, teneatur adhuc debitor illud soluere?

Et in dicto casu an ad integram solutionem, vel ad partem secundum dubij proportionem debitor teneatur?

Et quid, quando solum debitor certus est de debito, sed dubius de solutione? Ex part. 4. tr. 3. Resol. 32.

§. 1. CLarum est quando solùm debitor certus est de debito, sed dubius de solutione, tenetur soluere, vt communiter tradunt Doctores, Sancius *in se lectis di/p. 43. n. 9.* Sanchez *in sum. tom. 1. l. 1. c. 10. n. 1.* Vasq. *in 1. 2. di/p. 66. c. 7. nu. 42.* Salas *in 2. 2. tract. 8. di/p. vnic. sect. 23. n. 231. in fine.* Suarez *de Relig. t. 2. l. 2. c. 33. n. 7.* & alij ratio est, quia creditor possidet actionem debiti. Ergo illum in dubio priuare non potes, nè debito certo æqualis sit solutio dubia, nec inæqualitas alterius possessioni præualet. Sup. contento in hac Resi in tribus primis §§. Resi. præteriti. & in Resi. seq. §. 1.

2. Difficultas igitur est, quando sunt dubij de solutione non solùm debitor, sed etiam creditor; in hoc casu debitorem etiam obligatum esse ad solutionem, tenet Morella *tom. 1. di/p. 1. c. 1. dub. 2. n. 65.* quia certum est, debitum fuisse contractum, & per consequens creditorem acquisiuisse ius contra debitorem, vt si pro debito satisfaciat, & dubium est an fuerit satisfactum. Ergo ne debitor spoliet creditorem sua possessione, tenetur in eo dubio soluere debitum iam contractum. Deinde non videtur ratio, cur potiùs melior sit conditio debitoris possidentis quando vterque dubitat, & non quando solus debitor dubitat.

3. Sed contrariam sententiam tuetur Tannerus *in 1. 2. D. Thom. di/put. 2. qu 6. dub. 4. num. 49.* vbi sic ait: Quoties ex parte operantis supponitur certa obligatio ad aliquid faciendum, & dubium manet an ei fuerit satisfactum, tunc omnino eligenda est pars tutior. Exempla sunt, si quis dubitet an dies ieiunij totus præterierit, an horas dixerit, an voto satisfecerit, &c. Et id etiam faciendum in materia iustitiæ omnes asserunt, vt cùm quis dubitat an creditori satisfecerit, quod vtique verissimum est, si ipse tantùm debitor ea de re dubitet, creditor autem existimet non fuisse satisfactum. At si vterque dubitet, existimo meliorem esse conditionem possidentis debitoris, quia non est causa cur vtróque æquè dubitante debitor potius qui possidet, eóque ipso melioris sit conditionis, quàm creditor, sequi debeat partem tutiorem, quando vterque simul hoc casu eam sequi non potest. Ita Tannerus. Sed ego in tali casu non sine magna probabilitate, vt reor, non ad integram solutionem, sed ad partem secundùm dubij proportionem, obligarem debitorem, & ita tenet Paulus Layman *in Theolog. mor. l. 1. tract. 1. cap. 5. § 4. num. 42.* vbi sic asserit. Si in vtramque partem æquale rationabile dubium sit vtrùm pecuniarum debitor illas soluerit, necnè

nè, quæstio est, an hoc casu ad integram solutionem teneatur? Ita probabiliter aliqui, tùm quia factum in dubio non præsumitur, tum quia creditor iure & actione sua, quam semel eum habuisse constat, in dubio priuari non debet. In oppositam verò partem offert se ratio itidem probabilis, quòd debitor non teneatur ad solutionem integram, sed tantùm ad partem debiti, secundùm dubij proportionem; quia æquitas non patitur, vt debitor sine culpa sua magno periculo subiiciatur bis soluendi integrum debitum; creditor autem qui & ipse, vt pono, tale dubium non diffitetur, nullo periculo expositus sit. Profecto in hoc casu neque creditorem condemnarem si integram solutionem reciperet, neque debitorem, si integram solutionem facere omitteret; idque ob diuersas probabiles, quibus vtráque pars nititur, rationes. Ita Layman, & ego, quicquid in contrarium etiam probabiliter asserat Sanchez *in sum. tom. 1. lib. 1. c. 10. n. 12.* & Merolla *tom. 1. disp. 3. c. 3. dub. 2. num. 65.*

RESOL. CXL.

An certus de debito, dubius autem an soluerit, teneatur soluere?

Et an in tali casu debitor teneatur ad integram solutionem debiti, vel tantum ad partem, maximè, quando etiam creditor dubius sit, an debitum sit satisfactum?

Et an commodatarius dubius, an sua culpa commodatum perierit, teneatur ad restitutionem, quia in contractibus quis tenetur tantum de dolo, & lata culpa, quæ constituat peccatum mortale?

Idem, quod dictum est de commodatario, dicendum est de depositario, locatore, seu conductore. Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Resol. 49.

Sup. contentis in hoc §. 1. magis latè in Resol. præterita per totam, & in aliis §§. eius annot.

§. 1. REspondeo quòd certus de mutuo, aut altero debito & dubius, an soluerit, tenetur ad solutionem. Sed hæc sententia limitatur primò à Tannero *in p. 2. disp. 2. q. 9. dub. 4. n. 48.* nisi creditor etiam dubius sit, an debito sit satisfactum, tunc enim putat debitorem non teneri ad restitutionem; quia in tali casu melior est conditio debitoris possidentis. Secundò limitatur à Laym. *in Theol. mor. lib. 1 tract. 5. c. 6. in fine*, vt in tali casu debitor non teneatur ad integram solutionem debiti, sed tantùm ad partem.

Sup. hoc infra in Resol. 141. & hic in fra in fine § penult. & seq. huius Resol.

2. Notandum est etiam hîc obiter quòd Gallettus *in margar. casuum conscient. ver. commodatum, & ver. dubium*, tenet quòd commodatarius dubius, an sua culpa commodatum perierit, tenetur ad restitutionem. Contrariam verò sententiam tenent Henriq. *lib. 14. c. 15. in fine.* Sanchez *de matrim. lib. 2. disp. 41. num. 18.* Lessius *lib. 2. c. 27. dub. 3. in fine*, & alij maximè quando dubium est æquale. Et ratio est, quia delictum in dubio non præsumitur, vt patet *in l. merito, ff. pro socio*, & hæc opinio confirmat doctrinam valdè notandam, quam tenent Sotus *de iust. lib. 4. q. 6. art. 2.* Ledesma *in 2. p. 4. q. 8. art. 6. concl. antepenult. § sed dubitas.* Toletus *lib. 5. c. 18.* Henriq. *lib. 14. c. 3. n. 1.* Emanuël Sà *ver. culpa, n. 2.* asserentes in contractibus quempiam teneri tantùm de dolo, & lata culpa, quæ constituat peccatum mortale. Et hanc sententiam cum Lessio *lib. 2. c. 7. dub. 8. n. 43.* probabilem esse existimo, licet contrariam sequantur Azorius *tom. 3. lib. 7. de commodato c. 7. qu. 1.* Molina *tom. 2. disp. 295. n. 10.* Rebellius *p. 2. l. 16. quæst. vnica de commodato.* Caietanus *in 2. 2. q. 62. art. 5.* Narrus *c. 17. n. 184* Gomezius *tom. 2. variar. resol. c. 7. nu. 2.* existimantes sufficere in hoc casu ad obligationem restitutionis culpam iuridicam, quia, vt bene obseruant Maior *in 4. dist. 15. q. 45.* & Molina *to. 3. disp. 293. n. 24.* cum aliis, non semper habet coniunctam culpam theologicam, imò aliquando potest esse sine peccato, etiam veniali.

Sup. hoc in duabus Resol. seqq. & in 3. §. vlt. & lege supra latam doctr. Resol. 119. & signanter § Nec obstat, & in 1. 8. tr. 1. Resol. 23. 24. & 25. Vbi latè, & in hac vlt. Resol. Vide §. Tertio, à vers. sic. & commodatarius.

3. Sed his non obstantibus nostra sententia est probabilis, vt ipsimet Authores contrariæ sententiæ fatentur, & inter illos Laym. *in Theol. mor. lib. 3. sect. 5. tr. 3. part. 1. c. 6. n. 4* & ideo non obligarem ad restitutionem, si aliquis adhiberet diligentiam communem, quæ faceret latam culpam iuridicam, si hoc proueniret ex naturali obliuione, ita vt excusaretur quis à peccato mortali. Rectè igitur dicendum, quod commodatarius non tenetur ad restitutionem, si res commodata absque eius culpa theologica perit, & in consequentia non tenebitur ad restitutionem, quando dubitat, an culpa sua perierit, quia in dubio culpa theologica, seu peccatum non præsumitur.

Sup. hoc infra in Resol. 143.

4. Et hæc omnia à fortiori procedunt in depositario dubitante, an depositum culpa sua perierit, maximè quando depositum factum est in commodum deponentis. Ita docent Sanch. *de matr. lib. 2. disp. 41. nu. 18.* Lessius *lib. 2. c. 27. dub. 3 in fine* Henriq. *lib. 14. c. 15. in fine* Rebellius *p. 2. l. 16. quæst. vnica de deposito.* Et quod dictum est de commodatario, & depositario, aliquid etiam probabiliter extendunt ad locatorem, seu conductorem. Quæ omnia valdè notanda sunt à Confessariis, & Responsoribus casuum conscientiæ, vt non obligent ad restitutionem, si aliqui in his casibus nollent restituere, vt ego alibi etiam adnotaui.

Sup. hoc item §. sed an. & lin. fi. pra in Resol. 119. à princip. propone consessariis.

RESOL. CXLI.

Sæpius in praxi occurrit ista quæstio: Ex quanam culpa teneatur depositarius, quando periit penes ipsum res deposita?

Et quid in foro conscientiæ in ordine ad restitutionem, an requiratur lata culpa theologica, & mortalis, vel leuis, & leuissima?

Ex quo infertur idem dicendum esse de bullariis, cauponibus, nautis, sartoribus, fullonibus, & habentibus curam molendini, & domorum publicarum, & aliis similibus. Ex p. 1. tr. 8. Resol. 74.

Sup. hoc in Resol. præced. § 2. additum, & est. asserentem in contrarium in aliis eius annot.

§. 1. COmmuniter DD. sic respondent: quando depositum fuit factum tantùm in gratiam solius deponentis, depositarius in hoc casu tenetur tantùm de dolo, & lata culpa; sed, si accipit aliquid pro deposito seruando, tenetur etiam de leui culpa; secus de leuissima, dummodo non se offerat in depositarium: nam tunc, cùm depositum factum sit in gratiam ipsius depositarij, tenetur etiam de leuissima, vt etiam, si adesset pactum, Ita Molfesius *in sum. tom. 2. tract. 12. c. 15. n. 44. & seq.* Megala *in 2. 2. lib. 2. c. 18. q. 2 num. 12.* Turrianus *in 2. 2. tom. 2. disput. 11. dub. 5. n. 8.* Barthol. à S. Fausto *in spec. Confess. disp 8.* Reginaldus *in praxi, tom. 2. lib. 25. c. 46. sect. 1. n. 563. & seq.* Azorius *p. 3. lib. 7. c. 7. qu. 1. & seq.* Molina *de iust. tom. 2. tract. 2. tota disp. 527.* Sotus *l. 4. de iust. q. 7. art. 2.* & alij.

Sup. hoc in Resol. seq.

2. Hinc inferunt DD. supracitati, & præcipuè Molina *n. 4.* quòd bullarij, caupones, & nautæ comparatione eorum, quæ in nauim, vel hospitium conferuntur; & qui curam molendini habent, comparatione tritici, quod, vt molatur, asportatur; & qui curam habent domorum publicarum, vt sunt datarij, vbi aliquæ res conseruantur, vel venduntur, & inde commodum aliquod habent; item, sartores, & fullones, & alij similes; hi omnes tenentur de leui culpa: quia, vt *suprà* diximus, res depositæ etiam cedunt in ipsorum commodum, propter contractum locationis, & conductionis cum deposito coniunctum. Imò, & aliquando secundùm aliquos tenentur de culpa leuissima.

3. Sed hæc omnia, licet vera sint; tamen censeo, illam opinionem esse probabilem, & tutam in praxi, quæ

quæ asserit, neminem teneri in conscientia, nisi ex culpa graui, & lata, & non ex culpa leui, & leuissima, nisi aliter inter contrahentes sit conuentum. Ita Lessius *lib. 2. c. 27. dub. 3. n. 11.* & Filliucius *in quæst. moral. tom. 2. tr. 34. c. 2. num. 23* Ex hac doctrina erunt liberi à multis scrupulis Confessarij: & ego, vt dixi, existimo illam satis probabilem.

Sup. hoc in Resol. not. prima huius Resol. & in aliis hic annotatis.

4. Non reticebo etiam in hac materia singularem sententiam Ferdinandi Rebellij *de oblig. iust. p. 2. lib. 16. q. 1. a num. 5. vsque ad num. 10.* asserentis, in foro conscientiæ in ordine ad restitutionem non sufficere latam culpam iuridicam; sed requiri Theologicam, & mortalem, ac denique solum dolum verum. Itaque vult, si depositarius per crassam ignorantiam, vel incogitantiam; seu obliuionem omittat rem depositam, non teneri in conscientia; nisi, quando culpa scienter est commissa, vt si propter pigritiam nolit expresse rem alienam custodire, vel data opera eam per periculosa loca deferat. Et si audire vis eius verba, hæc sunt: [Quamuis in iudiciali foro depositarius teneatur, non tantùm de dolo, sed etiam de lata culpa; quia, quando patet lata culpa, dolus esse præsumitur; tamen in foro conscientiæ, vbi veritas constat, de solo dolo tenetur.] Hæc ille: an probabiliter, iudicent viri docti, & legant Ioannem Valerum *in differentiis vtriusque fori, verb. depositum, differ. 4. num. 4.* qui Rebellium acriter impugnat.

RESOL. CXLII.

Stabularij, nautæ, & caupones ad quam culpam teneantur, an solum de dolo: vel de leui culpa ratione contractus, vel quasi contractus, quod est valdè notandum à Confessariis? Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Resol. 21.

§. 1. REspondeo, quòd licèt supradicti sicut omnes, qui deposito pro mercede res alienas recipiunt, in foro externo de omni culpa, etiam leuissima teneantur ex *l. 1. & ita, ff. nau. caupo.* & hoc ne hostium fraudibus pateret.

Sup. hoc in Resol. præcedenti quamuis. & ibi dictum de restitutionem, &c.

2. Attamen in foro conscientiæ puto solùm de dolo & leui culpa ratione contractus, vel quasi contractus teneri, & ita in terminis docet Rebell. *p. 2. lib. 1. q. 10. num. 11.* & alij quod est valdè notandum à Confessariis.

RESOL. CXLIII.

An quando commodatarius, vel depositarius est dubius, vtrum res sit sua culpa amissa, teneatur illam restituere?

Et ad hoc an requiratur lata culpa theologica, & mortalis?

Idem dicendum est de locatore, & conductore.

Et notatur, quod in foro externo si res depositarij appareãt incolumes, præsumitur in dolo, &c. Ex p. 4. tr. 3. Resol. 30.

§. 1. QVoad commodatarium affirmatiuè respondet Merolla *tom. 1. disp. 3. c. 2. coroll. 7. n. 50. & 51.* & Gallet. *in margarita casuum conscient. ver. commodatum, & ver. dubium.* Ratio est, quia in dubio potius damnum pati debet qui beneficium accepit, quàm qui contulit: deindè vt commodatarius obligetur ad restitutionem sufficit culpa iuridica. Ergo, &c.

2. Sed his non obstantibus contrariam sententiam teneo cum Ioãne Sancio *in selectis, disp. 43. n. 11.* vbi sic ait. Quando depositarius, vel commodatarius dubius est an res sit sua culpa amissa, non tenetur restituere, quia cùm delictum non præsumatur, ipse est in possessione suæ innocentiæ. Ita ille, & Villalobos *in sum. to. 1. tr. 1. diff. 10. n. 10* sic asserit. [El depositario que duda si la cosa perecio por su culpa no esta obligado à restituir porque esta en possession y cõforme al derecho,] in dubiis non præsumitur delictum. Vnde hanc sententiam tenet Sanch. *de mat. c. l. 2. disp. 41. n. 11.* Lessius *lib. 2. c. 27. dub. 3. in fine.* Salas *in 1. 2. tr. 8. disp. 1. sect. 23. n. 24.* Castrus Palaus *t. . di p. 3. punct. 4. n. 4.* Henr. *l. 14. c. 15. in fin.*

3. Nota tamen quòd in foro externo, si res depositarij appareant incolumes præsumitur in dolo, & sic depositario incumbit onus probandi casu periisse, vel non posse simul seruasse res suas, & depositas, ob imminens incendium, vel ex alia ratione, maluisseque res suas seruare, quàm alienas, tunc enim cessat dicta præsumptio de dolo, etiamsi res suæ viliores essent. Ita Mascard. *de probat. ver. depositarius. concl. 199.*

Sup. hoc in Resol. not. prætritæ. §. vlt. ad medium; & in alia Resol. vlt. not. dicti, §. pro p. tre. Alibi in Resol. quæ hic est 5 pra 240. §. 2. ad medium, à vers. asserentes in contractib. & in aliis eius not.

4. Sed an opinio suprà posita in fauorem depositarij, & commodatarij applicanda sit ad locatorium, seu conductorem, negatiue respondet Merolla *t. 1. disp. 3. c. 3. coroll. 7. n. 54.* Sed hanc suam sententiam probabiliorem vocat, ergo cõtraria secundùm ipsum est probabilis.

5. Notandum est etiam pro præsenti materia id quod etiam alibi notauimus, existimare aliquos generaliter, in contractibus neminem teneri ad restitutionem nisi de dolo, & lata culpa: latam autem culpam volunt esse illam, quæ est culpa mortalis; vnde inferunt etiam si non adhibeatur diligentia communis, quæ faceret latam culpam iuridicam, tamen si hoc proueniat ex naturali obliuione, ita vt excusetur quis à mortali, non obligat illa lata culpa in foro interiori ad restitutionem. Ita Sotus *lib. . de iust. q. . ar. 2.* Martinus Ledesma *2. par 4. q. 8. art. 6. § . ad dubitas.* Henriquez *lib. 14. c. 3. n. 1. in fine.* Emanuël Sà *ver. culpa. num. 2.* & hanc opinionem alibi cum Lessio *lib 2. c. 7. dub. 8. n. 43.* probabilem esse iudicaui, & nunc iterum iudico, quicquid aliqui aduersum me non solidè obmurmurauerint.

RESOL. CXLIV.

An depositarius possit vti re deposita vsu consumptibili, verbi gratia frumento, oleo, &c. dummodo certus sit se tantundem eiusdem generis, & bonitatis pretio habiturum, cum Dominus repetiuerit? Ex p. 4. tr. 4. & Misc. Resol. 68.

§. 1. VIdetur negatiuè respondendum, nam si depositarius sine expressa, vel præsumpta domini licentia vtatur re deposita, & eam alienet, furtum committere censetur, vt patet ex *l. 3. C. eod.* & ex *Instit. de oblig. qua ex delicto nascuntur §. furtum.*

Quamuis non plenè sup. hoc lege tamen ex Resol. seq. doctrinam §. 1. & signanter pro contento à lin. 4. dictæ Resol. vers. Et ita.

2. Verùm contrarium tenendum est de rebus vsu consumptibilibus, v. g. frumento, oleo, &c. vt saltè graui peccati condẽnandus non sit depositarius si ea alienet, modò certus sit se tantundem eiusdem generis ac bonitatis pretio habiturum cùm dominus repetiuerit, nam talis alienatio in nullum eius damnũ cedit. Vnde licèt Magistratus prohibeat, sicuti ex communi Cæsareo iure prohibitum est, ne frumentum ex horreo sine eius iussu extrahatur, ne pecuniæ publicæ in mutuum aliis tradantur; si tamen certum sit neque ipsum Magistratum, neque alios vllum exinde damnum accepturos, quia tã industrius est officialis, vt constitutis temporibus frumenta ac pecunias æquè bona in prõptu habeat, probabile est non posse culpæ mortalis damnari. Ita Layman *in Theol. mor. l. 3. sect. 5. tr. 4. c. 25. n. 3. & 4.* qui citat D. Antoninũ, Syluestrum, Nauarrum & Rebellũ.

RESOL. CXLV.

An Thesaurarius alicuius Principis, vel Procurator, seu famulus alicuius Domini, inscio ipso possit cum Domini pecuniis, quas ad expẽdendas, vel conseruandas habet,

Sup. prima diffic. huius tituli infra in tr. 8. Resol. 56. cuius fin.

haber, negotiari, & lucrum in suam vtilitatem vertere? Et an si quis tradat famulo, vel negotiorum gestori mille aureos in auro, vt soluat suo creditori, non curans qua specie id faciat, & ille eos commutet in monetam argenteam cum lucro, eamque soluat creditori; detento lucro, non teneatur restituere illud lucrum neque creditori, neque domino, sed possit illud sibi retinere? Ex p. 1. tract. 8. Resol. 32.

Quamuis non plene sup. hoc lege tamen doctrinam præcedentis Resol. & signanter pro contento à lin. 4. & vers. Et ita. huius textus.

§. 1. RE spondeo affirmatiuè cum Beja *par. 1. cas. 42.* quia huiusmodi lucrum est fructus industriæ concurrente pecunia, tanquam instrumento, quod ex se infœcundum est. Et ita vendens triticum alienum eo tempore, quo cariùs valet; satisfecit emendo, & restituendo tantumdem æqualis bonitatis, eo tempore, quo minùs valet, si dominus illud seruaturus erat ad illud vsque tempus, quo minùs valet. Et ratio est: quia seruat dominum indemnem, tantumdem æqualis bonitatis restituendo, etiamsi retineat sibi lucrum, quo triticum alienum cariùs vendidit.

2. Vide Molinam *de iust. tom. 2. tr. 2. disp. 402. n. 2.* Reginaldum *to. 2. l. 25. c. 33. n. 450.* Rebellium *p. 2. l. 11. q. 10. n. 2.* Salam. *tr. de cambiis, dub. 7.* Lessium *l. 2. c. 21. dub. 2. n. 18.* & Azor. *p. 3. lib. 10. c. 4. q. 11.* qui asserunt quòd si quis tradat famulo, vel negotiorum gestori mille aureos in auro, vt soluat suo creditori, non curans, qua specie id fiat, & ille eam commutet in monetam argenteam cum lucro, eámque soluat creditori, retento lucro non teneri restituere illud lucrum, neque creditori; neque domino, sed posse illud sibi retinere.

RESOL. CXLVI.

Solent Mercatores in suis libris scribere rationem dati, & accepti, & quid ipsis debeatur, quæritur, an possit postea debitor eligere, in quo debito pecunia sibi debita compensetur?

Et aliqua alia notantur circa debita, & solutiones pro diuersis causis, & debitis eidem creditori. Ex p. 2. tr. 16. & Misc. 2. Resol. 49. aliàs 51.

Sup. hoc in t. 8. tr. 7. Resol. 46 §. Sed ante medium, & vers. Nam hoc modo.

§. 1. RE spondeo affirmatiuè cum Greg. Lopez. *p. 5. tit. 14. leg. 10. gl. 5.* & Imola *in l. 1. C. de solut. col. final.* quos citat, & sequitur Ioan. de Heuia in Labyrinto commer. *lib. 2. c. 7. n. 46.* vbi sic ait. [En los libros de los Mercatores en enque se escriue, lo que deuen haver y lo que deuen dar, puede el deudor en esto caso eligir, en qual debito se ha de cõpensar lo que se pago segun vna notable determinacion de Imola referida, y seguida por Gregorio Lopez.] Sic ille. Et ratio desumitur ex authoritate *l. 1. 2. 3. & 4. ff. de solut.* quia quando quis est debitor ex pluribus causis eidem creditori, in potestate debitoris est, soluere priùs vtri debito maluerit: quia debitor potest legem dicere rei suæ, nempe, vt sit pro debito, quod ipsi sibi placuerit: vnde quando quis est debitor ex pluribus causis, si aliquid soluat, id censetur soluere pro debito, quod magis grauat, nisi debitor contrarium exprimat. Et ita docet Lessius *lib. 2. c. 23. dub. 10. n. 86.* Filliuc. *t. 2. tr. 35. p. 2. c. 10. n. 472.* Salas *tract. de cambiis, dub. 23. n. 1. & 3.* Malderus *in 2. 2. tr. 5. c. 4. dub. 10.* Scaccia *tr. de commer. § 2. glos. 5. c. 95.* Heuia *vbi supra, num. 3.* Ex quibus duo vltimi, Scaccia videlicet, & Heuia, obseruant etiã, quòd si aliquod debitum debetur Paulo cum fideiussore, & aliquod sine fideiussore: & Ioannes debitor soluat aliquam pecuniarum summam, cẽsetur illam soluere pro debito, cum fideiussore. Idem etiam docet Molina *de iust. tom. 2. tr. 2. disp. 565. num. 1.* qui etiam *n. 4* adnotat, si terminus præfixus solutioni alicuius debitorum iam aduenit, & debita alia sunt in diem futurum, aut sub conditione pendente adhuc in futurum, solutio censetur facta pro dubio, aut debitis, quorum terminus iam aduenit: non verò pro iis, quorum terminus pendet adhuc in futurum, ex *l. cæterum ff. de solut.* Idẽ si debitor creditori aliquid debeat nomine proprio: & aliquid tanquam fideiussor alterius, solutio facta censetur pro eo, quod debet nomine proprio. Quando item vnum debitum est liquidum, aliud non item solutio facta cẽsetur pro debito liquido, & non pro non liquido. Item si vnum deberetur sub pignore, aut hypotheca, & aliud cum fideiussoribus, potiùs solutionem esse censendam factam ad liberandum fideiussores, quàm ad redimendum proprium pignus, & hypothecam. Hæc omnia Molina, Heuia, & Scaccia *vbi supr.*

RESOL. CXLVII.

Quidam creditor Principis, vel Ciuitatis, frangendo gabellam volebat sibi compensare debitum, quæsiuit, an hoc, seruatis legibus compensationis, esset licitum?

Et quid est dicendum, si Princeps locauerit aliis subditis vectigal, & gabellas aliasiustas, an liceat creditori facere compensationem?

Et quid, si Princeps illud vendiderit? Ex p. 2. tr. 16. & Misc. 2. Resol. 14. aliàs 16.

§. 1. RE spondi, Regin. *in praxi, t. 1. l. 10. c. 24. n. 383.* & Iacobum de Graffis *in dec. aur. part. 1. l. 2. c. 125. n. 39.* negantem sustinere sententiam; sic enim ait. Potest gabella fraudari, quando defraudantes essent iniustè damnificati à dominis, quia possent sibi satisfacere. Sed nota, quòd istud bene produceret, quando Princeps exigeret nomine proprio omnes gabellas per suos Procuratores; secus vbi locaret aliis subditis gabellas alias iustas, & ipsi certam pensionem in quemcumque euentum reportarent, vt communiter fit ferè per totam Italiam, tunc enim non posset fraudari. Et ratio est, quia non fit damnum extorsoribus, sed conductoribus gabellarum iustarum, quibus nihil est imputandum, ex quo iustas gabellas exigunt; & compensatio non debet fieri, nisi inter easdem personas, nam res inter alios acta; aliis præiudicare non debet, *cap. penult. de re iud.* & damnum, & pœna suos debet authores tenere, & non alios, *c. quæsiuit, de his, quæ fiunt a maiori parte capituli.* Sic Graffius, & alij.

2 At mihi contraria sententia semper placuit, & in praxi semper consului, & illam docet Petr. à Nauarr. *de rest. lib. 3. c. 1. n. 247.* quem citat, & sequitur Lessius *de iust. lib. 2. c. 33. dub. 10. num. 7.* cum Bonacina *de contract. disp. 2. q. 9. punct. 1. n. 12.* qui citat Vasquez, & Molinam, & præter illos tenet etiam hanc sententiam Bartholomæus à S. Fausto *in speculo confess. disp. 32. qu. 37.* Turrianus *in 2. 2. tom. 2. disp. 46. dub. 3. n. 2.* Molfes. *in summa, tom. 2. tr. 12. c. 22. num. 142. & 143.* Vega *in sum. p. 1. c. 15. cas. 10.* & Malderus *in 2. 2. tr. 5. c. 9. dub. 16.* vbi ait. Etiamsi Princeps locauerit vectigal, nihilominus licere creditori facere compensationem; secus tamen si Princeps illud vendiderit: tunc enim non poterit creditor compensare, nisi fortè, quando creditum antiquius fuerit venditione.

3. Ad argumentum Iacobi de Graffis in principio positum, respondetur, conductores gabellæ verè damnum non accipere, nolunt tamen subditorum fraudes, & ideo redimunt gabellam longè minoris, quàm valet, vnde & in ipso contractu censentur esse parati talia incommoda subire.

RESOL. CXLVIII.

Quænam conditiones sint necessariæ ad iustam compensationem faciendam? Ex p. 2. tr. 16. & Misc. 2. Resol. 46. aliàs 48.

Respondeo

§.1. REspondeo primò, vt debitum sit moraliter certum, ita vt debitor in conscientia teneatur ad debitum explendum, nec sine peccato prætermittere possit. Secundò, vt non plus capiat, quàm sibi debetur. Tertiò, quòd debitum sit actu, non potentia. Quartò, vt admoneat debitorem, vel hæredes iam debitum esse solutum, ne bis soluant.

Sup. hoc in fin. in Resol. 145. §. 2. & in Resol. 111. §. vlt. in principio.

2. Sed aliqui Doctores ponunt alteram conditionem, nempè si commodè rem tibi sublatam, per iudicem recuperare non possis; nam alioquin, si commodè rem tibi foro sublatam per iudicem recuperare potes, & non facis, peccas contra iustitiam legalem, nam iudici iniuriam facis officium eius vsurpando. Ita communiter Doctores, & alij.

3. Sed ego contrarium puto cum Maldero *in* 2. 2. *tr.* 4. *c.* 1. *dub.* 6. & Ioanne Valero *in differentiis vtriusque fori, verb. compensatio, differ.* 3. *n.* 2. quia quando ex occulta compensatione, neque scandalizas quemquam, neque turbas Rempublicam, verius est licere clam auferre, etsi absque peculiari incommodo per Magistratum possis, neque inuadis munus iudicis, qui ad publicam pacem tuendam constitutus est, & in tali casu agitur tantùm de retinendo, & non de acquirendo de nouo. Ergo, &c. Et tandem hanc sententiam docet Villalobos *in sum. tom.* 2. *tr.* 11. *dub.* 23. *n.* 7. vbi sic ait. [El que secretamente toma loque se le deuia, pudiendolo pedir por iusticia, peca grauemente, come dize S. Thomas. Mas aduierto, que el dia de oy de ordinario se cobra mal, y cõ mucha costa de manera, que poca vezes obligara a esto, y pareceme, que se mè haze duro el dezir, que en esto caso, sea pecado mortal, porque no me parece, que haziendo se secreto, sea tan grande el agrauio, que se haze al iuez, que llegue à pecado mortal.] Ita ille.

4. Notandum est etiam, quod aliqui asserunt, iustam compensationem tunc esse, quando res sunt eiusdem rationis, quia quæ sunt diuersæ, non possunt parte inuita compensari. Ita Syluius *in* 2. 2. *q.* 62. *art.* 8. *quæritur* 1. *conclusione septima, causa quinta*, & alij. Sed fallunntur, quia hoc procedit in foro externo, non autem in foro conscientiæ, in quo bene potest fieri compensatio in debitis diuersæ rationis, & sic in specie ad speciem, vel pecuniam, vt si mihi debes pallium, ego verò tibi mulam, vel pecuniam, quia inuicem commodauimus, te nolente pallium, vel pecuniam reddere, possum mulam retinere. Ita Valerus *vbi supra*, cum Petro à Nauarra, & Ferdinando Rebellio.

Sup. hoc in fin. in Resol. 19. §. vlt. ante medium, vers. Dem. & in Resol. 8. §. 1. p. §. 4. n. 9. vers. item nota. Iason, *in* §. *bona fidei, n.* 72. *Inst. de act.* & alij.

5. Non desunt etiam Doctores, asserentes aliam conditionem necessariam esse in compensatione, nempe, vt res, ex qua fit priuata compensatio, non sit depositum, ex *c. bona fide. de depos.* Ita Syluius *vbi supra in Med. C. de rest. q.* 3. *illat.* 12. Couar. *in c. quamuis pallum* 1. *p.* §. 4. *n.* 9. *vers. item nota.* Iason, *in* §. *bona fidei, n.* 72. *Inst. de act.* & alij.

Sup. hoc in fin. in Resol. 19. §. vlt. ante medium, vers. Dem. & in Resol. 8. §. 1. p. §. 4. n. 9. vers. item nota. Iason, *in* §. *bona fidei, n.* 72. *Inst. de act.* & alij.

6. Sed contrarium probabiliter docet Nauar. *lib.* 3. *c.* 2. *n.* 389. Tanner. *vbi infra n.* 411. Lessius, & alij. Nam opinio contraria procedit in foro exteriori, & quando aliter obtineri possit compensatio; secus autem in foro conscientiæ, quia nulla iniuria, nec iniustitia fit deponenti; sed vis vi repellitur, nam aliter meum debitum recuperare non possum. Vim enim meis rebus facit, qui eas iniustè retinet. Nec habet deponens, ex quo conqueratur iustè, cùm rem meam, seu id quod mihi debet, ipse restituere recusat, & ideo ego mihi ipsi satisfacio.

Sup. hoc in fin. in Resol. 19. §. vlt. ante medium, vers. Dem. & in Resol. 8. §. 1. p. §. 4. n. 9. vers. item nota. Iason, *in* §. *bona fidei, n.* 72. *Inst. de act.* & alij.

7. Et tandem notandum est, quòd superiùs dixi, vt compensatio sit iusta, opus est, vt debitum sit actu, non potentia, videlicet statim, & illo tempore restituendum, sed si fortè creditor non habeat spem rem suã recuperandi tempore præfixo, puto compensationem ante tempore præfixum fieri posse. Ita Tanner. *in* 2. 2. *disp.* 4. *q.* 6. *dub.* 14. *n.* 406 quod est valde notandum, quia quotidianum, sed ad alia procedamus.

RESOL. CXLIX.

An in compensatione occulta facienda, debitum debeat esse liquidum, & certum?

Et an infamia compensanda sit pecunia, quando non potest in proprio genere restitui?

Et an qui ex testamento minus solemni legatum debet habere, possit legatum retinere, vel de nouo accipere, aut occultè sibi compensare?

Et an hæres ab intestato possit etiam vti compensatione occulta contra eum, qui bona defuncti possidet, ex testamento minus solemni?

Et an debitor ex debito liberetur à restitutione, si rem, vel pretium restituat per Confessarium, si Confessarius vere non restituat, sed sibi retineat? Ex p. 7. tr. 10. & Misc. 1. Res. 16.

Pro primâ diffic. huius tituli infrain §. Ex his. huius Resol. & in t. 8. tr. 2. Resol. 15. §. Confirmatur. cursim ad fin.

§. 1. AFfirmatiuè respondẽt communiter Doctores, sed maximam difficultatem contra dictam sententiam afferunt sententiæ aliquorum circa infrascriptos casus. Nam primò quærunt aliqui, an qui à Petro infamatus est, an fama, quam Petrus ei non vult, vel non potest resarcire, liceat infamato compensationem facere, negando pecunias quas eidem Petro debebat. Respondet Lessius *libro secundo, capite vndecimo, dubitatione vigesima quinta in fine*, posse, quia probabilis est sententia, quæ docet, infamiam compensandam esse pecunia, quando non potest in proprio genere restitui. Ecce in eo casu probabile solùm est, debitum pecuniæ pro forma, cùm veriùs sententia id neget; & tamen admittitur compensatio pro illo debito. Quam sententiam in eodem casu tenet expresè ipsemet Molina *tomo quinto, disputatione quadragesima nona, numero quinto*; & Ledesma 2. *parte quarta, quæstione decima octaua, articulo secundo*, Ioannes de la Cruz, *in Direct. parte prima, præcept. septimo, articulo secundo, dubio sexto, conclusione secunda.* Tannerus *in præsenti disputatione quarta, quæstione sexta, dubio quinto, numero* 150. Aragonius & alij, quos sequitur Diana *secundo tomo, tractatu quinto, Miscellan. Resol.* 10 *

Sup. hoc in tom. 8. tr. 7. Resol. 65. §. 2. signanter post medium.

* Quæ nunc est in to. 8. tr. 7. Resol. 65.

2. Secundò, quando duo se mutuo infamarunt, possunt, quando damnum est æquale, compensare sibi, ita vt quilibet non teneatur restituere, quandiu alter restituere non vult; vt cum Syluio, Maldero, & aliis, fundatur solùm in opinione probabili, cùm contraria sit etiam probabilissima, quòd infamia non sit licita compensatio.

Et pro contento in hoc §. Secundo quando. ibidem §. Notandum est secundo. &c.

3. Tertiò, qui ex testamento minus solemni legatum debet habere, cum sit opinio probabilis, deberi in foro conscientiæ ea legata; licèt contraria opinio sit satis communis, & probabilis, potest tamen legatum detinere, vel de nouo accipere, aut occultè sibi compensare, vt fatetur Granado *in* 1.ª 2. *controuers. septima de legibus, tractatu tertio, parte secunda, disputatione decima quinta, sectione secunda, numero decimo septimo.* Molina *primo tomo, disputatione* 81. §. *Quòd si hæc fuit*, & Lessius *libro secundo, capite decimo nono, dubitat. tertia, numero vigesimo secundo, & numero* 30. addit hæredem ab intestato posse etiam vti compensatione occulta contra eum, qui bona defuncti possidet ex testamento minus solemni, quia contraria etiam sententia probabilis est, cui se potest conformare.

Sup. hoc in t. 8. tr. 1. Resol. 18. §. Si opinanti. & in aliis nor. 1. præcitati §.

4. Ex his Eminentissimus Cardinalis de Lugo proposita quæstionem latè pertractat, *tomo primo de Iustitia, disputat. decima sexta, sectione quinta, à num.* 94. *vsque ad n.* 107. & negatiuam sententiam cum distinctionibus ab ipso adductis validè, & doctè, vt semper solet, firmare conatur: asserit itaque. Quòd quando

opinio probabilis æquè, vel probabilior fauet creditori volenti facere compensationem, quæ versatur non circa factum, sed circa ius, videtur probabile, quòd possit creditor, antequam res ad iudicium deducatur, positis aliis conditionibus, ad licitam compensationem *supra* requisitis, compensare sibi occultè suum debitum. Hanc conclusionem probare videntur argumenta, & exempla suprà adducta, in quibus exemplis auctores ipsi compensationem admittunt, cùm tamen in iis præcedat solùm opinio probabilis, vt in compensatione pecuniæ pro fama oblata, & in legatario, vel hærede ex testamento minus solemni, & similibus. Ratio etiam *supra* adducta id videtur probare; quia in prædicto casu, non obstante possessione debitoris, iudex proferret sententiam, vel certè proferre posset pro creditore, amplectendo sententiam probabilem, vel probabiliorem, quæ ipsi fauet; nam regula illa, quod in pari causa fauendum est potius reo, quàm actori, locum habet in causa dubia dubio negatiuo, vel ad summum in dubio probabili circa factum: fundatur enim in illa alia regula, quòd actore non probante reus absoluitur. Quando verò actor suam intentionem probat, & fundat in veriori, & probabiliori sensu legis, non potest dici actor non probare. Item quando affert pro se bonos Doctores certificantes, quòd in his circumstantiis iura ei fauent, & reus debet condemnari; iam obstendit iuxta illorum Doctorum sententiam, causam suam non esse parem, sed meliorem, quàm sit causa rei. Cur ergo ipsemet creditor, quando sine incommodo graui non potest ad iudicem recurrere, non poterit amplecti eandem sententiam, quam Iudex amplecti debuisset, vel potuisset, & compensare sibi debitum.

5. Nec obstat dicere quod iniquum videtur debitum certum cum debito incerto compensare; qui autem solùm habet probabilitatem, quòd ipsi aliquid Petrus debeat, cui ipse tantumdem certò debet, si compensatione vtatur, videtur iam debitum certum cum incerto compensare, atque ideo solutione incerta debitum certum extinguere. Respondetur hoc idem argumentum, si aliquid probat, probare non solùm contra compensationem, sed etiam contra solutionem; quod scilicet habens ius solùm probabile ad petendam rem tibi debitam, non posses petere nec accipere illam à debitore; quia tunc etiam iniquum esset solutionem certam, & integram, ac rem certam petere pro debito incerto. Vnde neque in iudicio liceret vnquam agere, vel exigere, nisi cum euidenti iure. Sicut ergo licitum est petere debitum probabile, & à debitore soluente accipere: sic licitum erit cum probabilitate proxima, de qua loquuti sumus, facere compensationem, & accipere rem certam. Ratio aut in vtróque casu eadem est, quòd scilicet rationes illæ probabiles, auctoritas Doctorum, & opinio illa, licèt in se sit probabilis, non tamen habere pro obiecto probabilitatem, sed solutionem, vel compensationem certam: non enim dicit debere, vel posse fieri solutionem, vel compensationem probabilem; sed probabiliter dicit, debere vel posse fieri solutionem, vel compensationem certam; quod sufficit ad illam petendam, vel faciendam; sicut in aliis materiis. Sic enim opinio probabilis circa ieiunium, vel circa Officij recitationem facit, quòd possis sumere cibum, non probabilem, sed certum, & ponere omissionem certam Officij Diuini. Ratio verò oritur ex principio suprà posito, quòd ad operationem licitam sufficiat probabilitas proxima, quia probabiliter iudicas, licitum esse taliter operari. Cum ergo habeas probabilitatem proximam, qua probabiliter iudicas, te habere hîc & nunc ius ad tantam pecuniæ summam, totam illam poteris accipere, quia non potest esse ius ad illam accipiendam, nisi sit ius ad illam certò accipiendam.

6. Et hæc omnia, & plura alia pro hac firmanda sententia adducit *vbi suprà* Eminentissimus Cardinalis de Lugo, licet postea *in fine num.* 106. ab vltimo iudicio circa illam abstineat; & reuera vt in principio Resolutionis notaui, communis sententia Doctorum est in contrarium, quam (præter Doctores ab ipso Cardinali citatos) tenent Dicastillus *de iust. lib. 2. tract. 2. disput. 9. dub. 6. num. 92.* Petrus à Sancto Ioseph *in idea Theologiæ moralis, lib. 4. cap. 11. Resol. 7.* Caspensis *in Cursu Theologico tomo secundo, tractat. 18. disput. 1. sect. 13. num. 161.* Trullench *in Decalog. tomo secundo, lib. 7. cap. 15. dub. 11. num. 5.* Machadus *tom. 1. lib. 2. part. 3. tract. 23. docum. 5. num. 4.* Hurtadus *de iustitia disp. 13. diffic. 6.* & alij.

7. Notandum est tamen hîc obiter Eminentissimum Dominum meum Cardinalem Lugo, *vbi supra disp. 21. sect. 6. n. 59.* nominatim contra me docere debitorem ex delicto non liberari à restitutione, si rem vel pretium restituat creditori per Confessarium, si Confessarius verè non restituat, sed sibi retineat: Et sententiam quam ego docui putat parum esse probabilem; sed ego iterum vt probabilem doceo, & illam tanquam probabilem præter Doctores à me citatos admittunt ex Societate IESV P. Gaspar Hurtadus *de iust. disp. 8. diffic. 7.* & Fagundez *in Præcepta Decal. t. 2. lib. 7. cap. 23. num. 4.* & me citato Trullench. *in Decal. tom. 2. lib. 7. capite 14. dub. 11. num. 11.* Vide etiam Machadum *tom. 1. lib. 2. part. 3. tract. 22. docum. 12. numer. 2.* fateor tamen sententiam Cardinalis de Lugo probabilem esse, id quod nego est, meam esse improbabilem.

Sup. hoc tom. 8. tr. Ref. 45. §. post med. Sed lege per tom. §§. cius præ sunt.

Sup. hoc Trd. seq. in principio.

RESOL. CL.

An si quis occultè vtatur compensatione, peccet mortaliter, si rem debitam poterat in iudicio absque graui detrimento repetere?

Et an quis possit vti compensatione vti, etiamsi sub iuramento promiserit debitum soluere?

Et an quis possit vti compensatione ex re, quam debitor mittit dono ad alium, dum donatio est acceptata?

Et quid est dicendum, si eam mittat non dono, sed in solutionem debiti?

Et an compensatio sit licita, quando debitum actu non debeatur, &c? Ex p. 7. tr. 10. & Misc. 1. Resol. 17.

§. 1. AFfirmatiua sententia est communis, & illam docet nouissimè Hurtadus *de iust. disp. 13. diff. 6.* Sed ego olim probabiliter negatiuæ sententiæ adhæsi, quam tamen non videtur absolutè approbare me citato Eminentissimus Cardinalis de Lugo *de iust. to. 1. disp. 16. sect. 5. n. 91.* & distinguèdum putat, ideò asserit, quod si recipis rem tuam, quæ adhuc ad tuum dominium pertinet, non videtur peccatum graue; quod idem dicendum videtur, quando accipis rem tuam in æquiualenti, seu in iis, quæ functionem recipiunt, vt pecunia pro pecunia tibi debita, triticum pro tritico, oleum pro oleo, &c. quia in his non cogitur debitor ad aliquod onus subeundum præter id, ad quod tenebatur. Secus si res sit alterius generis, vt si accipias equum, vel vas pretiosum pro pecunia; quia in hoc casu cogis debitorem ad vendendum suum equum, vel vas pro pecunia, quam debet: ad hoc autem onus vendendi res suas non potest cogi debitor sine causa, & necessitate; quare in hoc casu puto peccari contra iustitiam communicatiuam, propter onus debitori iniustè oppositum sine necessitate. Ita Eminentissimus Cardinalis de Lugo.

Sup. hoc Ref. 148 §. 2. & infra in Ref. seq. §. vlt. in princ.

Sup. hoc Ref. pra in Ref. 148 §. 2. & infra in Ref. seq. §. vlt. in princ.

2. Sed absolutè nostram sententiam tanquam probabilem videtur admittere Machadus *tom. 1. lib. 2. p. 5. tract. 23. docum. 5. n. 6.* vbi sic asserit. [La tercera condicion que Santo Tomas i algunos Dotores señalan, es, que

que la deuda no se pueda cobrar por iustitia; porque pudiendo recuperarse por esse modo comodamente, no es licita la compensacion. Si bien Maldero, Diana, i otros no admiten esta condicion; porque haziendose secreta la compensacion, i sin scandalizar à nadie, ni turbar la Republica, no se haze agrauio al juez: de mas de que como es cierto, i aduierte Villalobos, el dia de oy de ordinario se cobra mal, i con mucha costa.] Sic ille: Et nouissimè me etiam citato Trullench. *in Decal. l. 2. lib. 7. c. 5. dub. 5. n. 4.* Loquens de circumstantiis necessariis ad occultam compensationem, sic ait. Secunda est, vt non possit eam alia ratione adipisci, quia desunt testes, vel debitor potens est, vel iudex non vult condemnare, vel certè non absque notabili molestia, vel expensis, scandalo vel amissione beneuolentiæ & fauoris. Quare si rem tuam furto sublatam per iudicem commodè recuperare potes, & non facis, peccas contra iustitiam legalem; nam iudici iniuriam facis eius officiū vsurpando, vt docent communiter Doctores, hoc autem peccatum, cessante scandalo, non videtur mortale, vt tenet Diana. Ita Trullench. & iterum ego.

3. Negandum est hic obiter primò, contra Doctores, quos citat & sequitur Guttier. *de iur. Confir. p. 3. c. 6. à n. 3.* posse adhuc aliquem compensatione vti, etiamsi sub iuramento promisisset debitum soluere. Ita Couarr. *in cap. Quamuis pactum p. 1. § 4. n. 9.* & alij penes ipsum, quibus adde Molinam *de iust. tom. 2. disp. 560. n. 9.* qui respondet ad argumenta Guttierrez.

4. Notandum secundò, posse aliquem compensatione vti ex re, quā debitor mittit dono ad alium, quia res illa, dum donatio non est acceptata, adhuc manet sub dominio donatoris, qui potest adhuc donationem reuocare, vt suppono: ergo sicut ex aliis rebus debitoris, si etiam ex illa potest compensatio fieri, non obstante damno, quod donatorio sequitur. Nam licet non possis per vim, vel fraudem impedire donationem, quam Petrus facere vult Paulo, in hoc tamen casu, nec vis, nec fraus interuenit, sed vteris iure tuo accipiendi, quod tibi debetur; sicut posses rem illam in compensationem accipere antequam Paulo mittatur, licet scires Petrum habere animum eam Paulo post mensem donandi. Ita Vasquez *Opusc. de restit. c. 5. §. 1. dub. 8. n. 45.* qui tamen *n. 47.* negat pecuniam in compensationem te posse accipere, si Petrus v. g. mittat illam Ioanni non dono, sed in solutionem debiti, nisi aliunde Ioannes commodè posset suum debitum recuperare, quia ipse videlicet Chirographum habet: Verùm Eminentissimus Cardinalis de Lugo *de iust. tom. 1. disp. 16. sect. 6. n. 112.* sententiam Vasquez refellit, putans compensationem fieri posse non solùm si pecunia mittatur dono; sed etiam in solutionem debiti, fatetur tamen Ioannem indemnem reddendum esse, ad hoc enim saltem ipse habet ius, vt compensatio aliena non fiat cum eius præiudicio vel damno, si fieri potest.

5. Notandum tertiò, compensationem etiam esse licitam, quamuis debitum actu non debeatur; potest enim aliquando creditor præuenire & compensare sibi nunc pio eo, quod debitor nondum debet, si timet tempore solutionis debitum non sibi soluendum. Ità ego olim docui; & nouissimè me citato docet Eminentissimus Cardinalis de Lugo *vbi supra sect. 5. n. 93.* & etiam me citato Machadus *tom. 1. lib. 2. p. 3. tract. 4. docum. 5. num. 7.* vbi sic ait. [La quarta condicion es que la deuda este ya cumplida, i no por cumplir; la qual tampoco admiten Diana, i otros, iuzgando que si el acreedor tiene probable temor, de que quando se cumpla la deuda, que se le deue, no la ha de poder cobrar: quedo licitamente antes del termino vsarde compensacion, doctrina que se deue mucho reparar por ser muy cotidiana.] Ita ille.

RESOL. CLI.

An qui iurauit soluere, possit, hoc non obstante, compensare sine metu periurij?

Et an licitum sit vti compensatione occulta, & clam auferre, & si absque peculiari incommodo per Magistratus possis?

Et an in foro conscientiæ priuata compensatio fieri possit, ex re deposita apud tuum debitorem? Ex p. 10. tr. 16. & Misc. 6. Res. 60.

§. 1. CAsus est quotidianus, & tres circa illum inuenio sententias. Prima negat, quia compensatio non est ficta solutio, *l. Iulianus, ff. de condit. & demonstr. l. si peculium §. 1. ff. de statu liber.* At iuramentum impleri debet in forma specifica, vt aperte colligitur ex *cap. ad nostram de iureiur.* vbi deciditur: iurantem restituere mutuum sub pignoribus, non posse obiicere compensationem fructuum à mutuante perceptorum ex pignore. Sic tenent Host. Innoc. Imola, & communiter Canonistæ, excepto Panorm. *in d. cap ad nostram.* Roland. à Valle dicens esse cōmunem opinionem *cons. 6. num. 31. & cons. 17. n. 14. vol. 1.* Euerard. *in suis Topicis, loco à vi, & energ. iur. effectu 8.* Negusant. *de pignor. p. 5. memb. 5. n. 14. & seq.* Med. *C. de rest. q. 3. causa 12.* Angles *Flor. 2. p. tr. de rest. q. Quis teneatur restituere, art. 2. dub. 13. diff. 20. concl. 3.* Guttier. *de iur p. 2. c. 6. vers. ego profecto.* Et hanc sententiam approbauit Sacrum Concilium Neapolitanum, vt refert. Afflict. *decis. 381. num.*

Sup. hoc in Res. præterita, §. Negandum.

2. Secunda sententia affirmat, & ideo asserit, iurantem soluere pecuniam, posse compensare sine mutu periurij. Hanc opinionem sequuntur Bartol. *in l. amplius non peti. n. 8. ff. rem rat. hab.* & *ibi* Ang. Cuman. & alij Iuristæ, Panorm. *in c. ad nostram, de iureiur.* Couarr. *in c. quamuis pactum, 1. p. §. 4. n. 9.* Syluest. *verb. Iuramentum 3. n. 6. & verb. Iuramentum 4. n. 27.* Octau. Cacher. *decis. Pedem 92. n. 26. & 33.* Angel. *verb. Iuramentum 4. num. 4.* Petr. Nauarr. *de restit. lib. 3. c. 11. in 2. edit. p. 4. dub. 9. num. 341.* Azor. *lib. 11. inst. moral. c. 8. q. 10.* Sanch. *lib. 3. sum. c. 17. n. 15.* Salazar. *de vsu, & consued. ac stylo Cur. c. 1. n. 69. & seqq.*

3. Probatur hæc opinio; quia compensans dicitur soluere, vt habetur *in lib. §. soluisse, ff. de re iud.* ibi, soluisse accipere debemus, non tantum eum, qui soluit, verum omnem omninò qui ea obligatione liberatus est. Sed qui compensat liberatur, vt *in lib. si ambo, ff. de compens.* Ergo.

4. Secundò probat Bart. quia conditio soluendi, vel dandi, potest adimpleri compensando, vt *in l. si peculium 1. §. de illo, vers. quid sit haredi ff. de statu l.* & tamen ea debet impleri in forma specifica, sicut iuramentum: ergo qui promisit cum iuramento soluere, adimplet compensando.

5. Tertia opinio distinguit, dicit enim, sententiam primam Canonistarum procedere quotiescumque eo tempore, quo quis iurauit soluere creditori suo, ipse erat creditor in alia manu sui creditoris, & debita erant hinc inde compensabilia, & tamen iurauit soluere, quia in hoc casu videtur se obligare ad non compensandum, *argum. d. cap. ad nostram.* Secus verò si post promissionem iuratam cœpisset ex aliquo titulo esse creditor sui creditoris, vt, verbi gratia, ex aliquo contractu, vel quia suus creditor aliquod damnum iniustè sibi intulit in propriis bonis. Quia iuramentum debet intelligi, rebus sic stantibus, *cap. Quemadmodum. de iureiur.* Sic suprà dictas duas opiniones contrarias conciliant Panorm. *in d. cap. ad nostram, n. 3. vers. quid dicendum.* Socin. *in recollect. suis in l. Iulianus 1. in fine, ff. de condit. & demonstrat.* Tyndar. *in tract. de compens. art. 7. num. 14.* Afflict. *decis. 381. n. 3.* Capyc. *decis. 167.* Octau. Cacher.

dec. Pedem. 92. n. 34. Sebastianus Medicus *in tr. de compens. at. 1. p. q. 25. n. 21. & seq.* Guttierrez *de iuram. p. 3. c. 6. vers. retenta igitur* vbi alios refert Ioannes Camil. Bilotta *in tract. de absol. à iuram. lib. 2. c. 16. n. 9.* dicens sic sæpiùs Sacrum Concilium Neapolitanum declarasse, & alij.

6. Quid ego sentiam dicam breuiter: omnes istas tres opiniones existimo satis probabiles; secundæ verò tanquam probabiliori adhæreo, dummodò iurans soluere, non intendisset contrariũ dum iurauit, vt optimè obseruat Emmanuël Sà *verb. Iuramentum, n. 21.* & alij, nam in tali casu certum est non posse compensare.

Sup. hoc in Resol. præterita §. 1. & 2. & supra in Resol. 148. §. 2. & 3.

7. Nota tamen hîc obiter, quando ex occulta compensatione, neque scandalizas quemquam, neque turbas Rempublicam, liberè clam auferre, etsi absque peculiari incommodo per Magistratum possis; neque enim tunc inuadis munus iudicis, qui ad publicam pacem tuendam constitutus est: & in tali casu agitur tantùm de retinendo, & non de acquirendo de nouo. Item asserendum est in foro conscientiæ, priuatam compensationem fieri posse ex re deposita apud tuum debitorem; quia de iure naturæ, & gentium est, vt possit quis sibi satisfacere, quando alia via sibi debitum habere non potest: opinio enim contraria (quæ est etiam probabilis authoritate *l. si quis vel pecunias, iunct. auth. ibi subiecta C. de depos.* habet locum pro foro externo, & quando aliter obtineri potest compensatio: secùs autem in foro conscientiæ: quia in hoc casu nulla iniuria, nec iniustitia fit deponenti, sed vis vi repellitur, nam aliter quis debitum suum recuperare non potest. Et ita me citato in his duobus tenet Eligius Bassæus *in florib. Theologiæ, v. Compensatio, n. 2.* Et in primo casu, me etiam citato, Trullench. *in Decalogum, tom. 2. lib. 7. c. 5. dub. 5. n. 4.*

Sup. hoc sup. in Resol. 148. §. Non debent. & infrà in Resol. 153. §. Notandum est tamen. & in Resol. 154 ptopè fin. à vers. Dummodò. & in Resol. 156. §. Y aunque. & in Resol. 157.

RESOL. CLII.

An in debitis ex iustitia dari possit compensatio cum bonis, vel obsequiis gratuitis?

Sed difficultas est, quando præbui donum, vel obsequium ignorabam debitum ex iustitia, an possim postea facere compensationem?

Et notatur, quod compensatio non est facienda, si aliquis tibi debeat ex sola charitate, vel titulo gratitudinis. Ex p. 7. tr. 10. & Misc. 1. Resol. 19.

Sup. hoc in tom 8. tr. 7. Resol. 46 & ibi in tr. 4 Resol. 49. §. vlt. per totum, & in tom. 5. tr. 6. Resol. 126. §. vlt. & in aliis eius not. Sed vide eam per totam, & alias eius primæ annot. & ibi ex Resol. 127. §. 1. a lin. 6.

§. 1. Respondeo affirmatiuè, quãdo volui cum dono gratuito satisfacere obligationibus ex iustitia, quas debere sciebam. Sed difficultas est an quando præbui donum, vel obsequium ignorabam debitum ex iustitia, an possim postea facere compensationem? & affirmatiuam sententiam probabilem esse putat ex Rodriquez Ægidius Trullench. *in Decal. t. 2. lib. 7. c. 4. dub. 5. n. 10.* vbi sic asserit. Quæres vtrùm in debitis ex iustitia dari possit compensatio cum bonis, vel obsequiis gratuitis: verbi gratiâ, ego debeo tibi ex obligatione iustitiæ centum aureos, & postea gratis præsto obsequiũ eiusdem valoris, aut æquialens tibi confero titulo donationis: manebo ne exemptus ab obligatione iustitiæ? Respondeò, si quando contuli illud donum eram memor obligationis ex iustitia, & nolui per illam rem, seu donum, obligationi ex iustitia satisfacere, sed gratis rem illam præstare, certum est me non satisfeciisse obligationi ex iustitia, nec posse postea vti compensatione; quia res illa sciẽter fuit gratis donata, & liberaliter. Titulus autem donationis & titulus iustitiæ sunt distincti. Quid si, quando contulit donum, vel obsequium, ignorauerit debitum ex iustitia? Rodriq. *in summ. p. 2. c. 49. concl. 2.* non improbanter asserit, postea quando debiti ex iustitia recordatur, posse facere compensationem, per rem illam donatam cum tali ignorantia: quia præsumitur quod non fuisset tam liberalis, si debiti fuisset memor. At Sanchez *lib. 1. oper. mor. c. 13. n. 11.* & cum aliis Bonacina *dict. punct. 2. n. 29.* Probabilius censent contrarium: nam obliuio debiti non facit, vt illa donatio liberè facta non habeat titulum donationis: titulus enim donationis non aufertur per obliuionem, aut per habitualem voluntatem, qua debitor non dedisset titulo donationis, sed dedisset titulo iustitiæ ad extinguendum debitum, si debitum venisset illi in mentem. Nec conditionalis illa tollit, quin hîc, & nunc sit vera donatio, & eleemosyna & non debiti solutio. Nihilominus tamen, vt dixi sententia Rodriquez non est improbabilis, cui fauet Layman citatus à nobis *in 1. præcept. c. 7. dub. 24. n. 8.* Hucvsque Trullench.

2, Nota tamen, quòd compensatio non est facienda si aliquis tibi debeat ex sola charitate, vel titulo gratitudinis, licèt Nauarra *de rest. lib. 3. c. 1. n. 376. & 393.* contrarium asserat, quem refert, & non improbat Machadus *to. 1. lib. 2. p. 3. tract. 23. docum. 5. n. 5.* vbi ita ait, [La segunda condicion que comunemente señalan los Dotores, que la compensacion se haga por el dudor en cosa, que su acreedor le deua por iusticia; porque la compensacion se introduxo para recuperar lo que el otro tenia obligacion de restituyr: y esta no nace sino por razon de ley de iusticia. Si bien Pedro Nauarra siente, que ha lugar la compensacion en la cosas que se deuen por sola caridad, ò otros titulos; juzgando, que el deudor no haze agrauio al acreedor en quedarse, ò tomarle la cosa, que tiene obligacion de darle por caridad.] Sic ille. Sed ne deseras nostram sententiam quam tuetur Fagundez *in præcept. Decal. tom. 2. lib. 7. c. 30. n. 2.* Sotus *de iust. lib. 3. q. 3. a. 3.* & alij.

Pro gradine Resol. præd. vit. ad curtim in vers. Imo plus.

RESOL. CLIII.

An compensatio in foro conscientiæ sit valida, etiamsi adsint alij creditores anteriores?

Et quid est dicendum, si creditor possideret rem debitoris iure depositi, quia depositum compensationem non admittit?

Et notatur, quod quando debitor soluit debitum, posteriori creditori, cum solui deberet priori, in tali casu creditor non tenetur ad restitutionem, sed potest retinere pecuniam illam contra ordinem restitutionis sibi solutam. Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 2. Resol. 10.

§. 1. Hic casus multum practicabilis est, & his diebus præteritis accidit in morte cuiusdam Argentarij, & tunc multi viri docti negatiuè responderunt, quia debitor in tali casu accipit rem alteri obligatam, & ita docent communiter Doctores.

Sup. hoc in tribus Resol. seqq. & in Resol. xxx. ex doctrina eius §. 2. seqq. & ignorauerint Secundum est.

2. Sed ego contrariam sententiam probabilem existimo, quàm docet Comitolus *in respons. mor. lib. 3. q. 39.* quem postea sequuti sunt Homobonus *in exam. Eccles. p. 2. tract. 10. c. 3. quæst. 6. cas. 7.* & Fernandez *in exam. Theolog. mor. to. 4. c. 5. §. 13. n. 4.* vbi sic asserit. Habeo apud me res Petri vita functi, mihi debentis aureos, scio illum è vita migrasse cum aliis debitis antiquioribus, rogo an possim retinere res, quas habeo in compensationem mei debiti? Scio responsionem posse retardari ex eo, quòd Petrus viuus teneretur priùs priora debita persoluere, si non posset omnibus simul soluere. Dico tamen, potes eam facere compensationem, ratio est quia non teneris ita rebus alienis prouidere, vt tuarum facias iacturam, & è manibus tuas labi, quod præ illis habes, neque est lex, quæ illum ordinem in compensationem præcipiat. Ita Fernandez.

Sup. hoc fra in Resol. 157. & in aliis eius not.

3. Notandum est tamen, quòd Comitolus *vbi suprà*, limitat hanc sententiam, nisi creditor possideret rem debitoris iure depositi, quia depositum compensationem non admittit, vt habetur *in l. postrema. C. de compens.* & docent Doctores communiter.

4. Sed

Sup. contenta in hoc §. fusè in Resol. 154. §. vlt.

4. Sed ego puto probabiliter cum Tannero *in* 2. 2. *D. Thom. disp.* 5. *q.* 6. *dub.* 14. *n.* 141. qui citat Nauarrum, & Lessium, illam legem & alias, spectare solùm ad forum externum, vel certè intelligendas, si aliter obtineri possit compensatio. Vnde in nostro casu non solùm creditor iustè faceret compensationem existentibus creditoribus anterioribus, vt dictum est, sed etiam contra Comitolum, licèt possideret rem iure depositi.

Sup. hoc in Resol. præcedenti. signanter ab eius §. 2. & in alijs citatis.

5. Notandum est etiam, quòd quando debitor soluit debitum posteriori creditori, cùm solui deberet priori, in tali casu creditor non tenetur ad restitutionem, sed potest retinere pecuniam illam contra ordinem restitutionis sibi solutam. Et ita probabiliter docent Ioannes de la Cruz *in direct. p.* 1. *præcept.* 7. *a.* 8. *dub.* 2. *concl.* 3. Molina *de iust. tom.* 2. *tract.* 2. *disp.* 536. *num.* 46. quidquid in contrarium etiam probabiliter asserant Faber *de pœn. in* 4. *sent. dist.* 15. *q.* 2. *disp.* 50. *c.* 7. *n.* 222. Turrianus *in* 2. 2. *tom.* 1. *disp.* 19. *dub.* 4. *n.* 6. & Azorium *tom.* 1. *lib.* 4. *c.* 36. *quæst.* 8.

6. Notentur hæc omnia in præsenti resolutione posita; nam ex illis Confessarij à multis perplexitatibus, & scrupulis immunes erunt. Nam in praxi moraliter impossibile erit, vt creditores posteriores habentes debitum in manibus solutum, illud restituant creditoribus anterioribus, licèt, vt diximus, ex communi sententia ad id tenerentur. Sed nostra sententia negatiua est satis probabilis, & tuta, ideo illam sequere. Quæ omnia superiùs dicta intelligenda sunt de debitis tantùm personalibus, & non habentibus specialem hypothecam, aut pignus.

RESOL. CLIV.

An compensatio in foro conscientiæ sit valida, etiam si adsint creditores anteriores?

Et quid est agendum, si cogatur denunciare debitum sub pœna excommunicationis?

Et an in deposito possit dari compensatio? Ex p. 3. tr. addit. Resol. 8.

Sup. hoc in §. 1. præmerit. de in diuinis loco, & inf. à n. Resol. 209. et indicius citatis §. 2. & seqq. signanter §. Secundum est.

AFfirmatiuam sententiam Comitoli, Homobomi & Fernandez adduxi *in p.* 1. *tr.* 5, *resol.* 10. & quia cognoui hanc opinionem cum gaudio à viris doctis fuisse receptam, quia casus quotidianus est, ideò in eorum gratiam adducam alium Doctorem hanc sententiam docentem, & is est Samuel Lubinus Professor Sacræ Theologiæ in studio Cracouiensi, ex almo Ordinæ Prædicatorum, *in summula casuum conscientiæ, v. Pecunia, n.* 17. vbi sic ait: [Detur casus, Henricus est in bonis nonullis sui debitoris mortui, cui tredecim nummos aureos crediderat, sed si velit iure experiri, causa cadet Henricus, quia suum nomen testibus, & syngrapha caret, eius est is solus conscius. Hæres demortui ad Hericum scribit, vt quantum est eius nomen, tantundem sumat de bonis defuncti. At multi sunt creditores, qui de bonis defuncti volunt sibi solui. Quare is apud iudicem Ecclesiasticum obnixè agentibus, edixit iudex vt qui aliquam rem quæ in peculio mortui debitoris erat possidet, aut à quopiam possideri scit, cogatur denunciare sub pœna excommunicationis. Quærit modò Henricus, num compensationis nomine possit retineri de bonis defuncti quantum ei crediderat, & num de iure res quas habet in manibus iudicare iudici teneatur. Quid putas diceres? satisfit. Est Henricus compensandus, nec de reliquis creditoribus, quibus mortui debitoris nondum sunt bona addicta, debet esse sollicitus, dummodò Henricus non possideat iure depositi, nam depositum non admittit cópensationem, & dummodò eius creditum sit certum. Respondet Henricus certum suum esse creditũ; quamuis actionis, & probationis ciuilis sit expers, neque se nomine depositi quidquam mortui debitoris habere. Tunc ergo infero. Igitur in compensationem ius tibi dicere potes, neque enim æquum esse videtur, te rem tuam amittere, cùm illam possis recuperare.] Ita ille; sed ego aduersùs illum puto probabiliter etiam in depositò dari compensationem, vt *suprà* probatum est *in resol.* 1. contra Megalium.

Sup. hoc in §. 1. Resol. 143. & hoc de dat. & in alijs annot.

Quæ hic est infrà Resol. 157.

RESOL. CLV.

An compensatio sit valida in foro conscientiæ, si adsint creditores anteriores?

Et quid est faciendum, si in dicto casu quis ligetur monitorio sub pœna excommunicationis restitutionem inducente? Ex p. 5. tr. 13. & Misc. 1. Resol. 79.

§. 1. VEl an qui rem habet sibi debitam, cùm sint creditores ipso anteriores, ligetur minotorio sub pœna excommunicationis restitutionem inducente. De hac quæstione ego peregi *in* 3. *p. tr.* 5. *resol.* 10. & *in addit. resol.* 8. & negatiuam sententiam docui, quam scio multum placuisse viris doctis, cùm casus sit quotidianus, & qui torquebat multorum ingenia, & ideò non grauabor modò pro hac firmanda sententia alios Doctores adducere. Illam igitur nouissimè tenet, me citato, Theophilus Raynaudus *de monit. p.* 1. *c.* 2. *q.* 6. docet creditorem in tali casu non ligari excommunicatione monitorij, quia, ait ille, iudex Ecclesiasticus intendit tantùm obligare ad restituendum id, quod non potest retineri absque peccato. At sententia quæ tradit talem possessorem in eo euentu non teneri in dispendium suũ gratificari anterioribus debitoris sui creditoribus, sed posse iustè retinere, quòd è debitoris sui rebus habet, est valdè probabilis, ac tuta: ergo, & ita etiam nouissimè docet hanc sententiam Iacobus Marchantius *in res. Past. ad Decal. c.* 7. *q.* 9. vbi tenet ex Gabriele *in* 4. *dist.* 15. *q.* 2. ea quæ Canonistæ disputant, quinam iure posteriores sint in restitutione potiùs ad iudicij, quàm conscientiæ forum spectare? & licèt, ait ipse, hoc alij refellant, tamen quando non ex fraude, sed bona fide debitor soluit aliquibus etiam in iure posterioribus, illi retinere possunt, & hic soluendo potest excusari, quia non tenetur scire omnes leges, & ordinem, quem statuunt, imò multi passim putant se in conscientia ad talem Ordinem non obligari, conformiter opinioni Gabrielis, nisi iudice decernente. Ita Marchantius.

Quæ hic sũt proximè præcedentes Resol. & in aliis earum primarum not.

Sup. hoc in Resol. præterita ante med. vers. Quare iis.

RESOL. CLVI.

An qui habet apud se rem debitoris, possit vti compensatione in foro conscientiæ cum præiudicio creditorum?

Et an compensatio liciè in foro conscientiæ quoque fiat iure depositi? Ex p. 7. tr. 10. & Misc. 1. Resol. 18.

§. 1. CAsus est practicabilis, & ideò sæpiùs ego de illo tractaui, & nouissimè nominatim contra me negatiuè respondet Eminentissimus Cardinalis de Lugo *de iustitia, tom.* 1. *disp.* 16. *sect.* 6. *n.* 116. & 127. nam reuera, ait ipse, creditor ille in casu nostro, antequam velit compensationem vti ex rebus debitoris, quas apud se habet, nondum debitum receperat, nec iuuari potest, aut præferri aliis creditoribus, titulo professionis, cùm res illas non possideret nomine suo, nec vt pignora, sed nomine debitoris, cuius erant. Postea ergo non habet titulum vllum, vt præferatur aliis creditoribus antetioribus, ac per consequens non potest eorum prælationi præiudicare.

Sup. hoc in tribus præcedentibus Resol. & infrà in Resol. 209 ex doctrina §. 2. & seqq. & signanter §. Secundum est.

2. Sed his non obstantibus, sententiam affirmatiuam, quam ego olim docui, nunc iterum probabilem etiam censeo, licet me citato probabiliorem esse putet Machadus, *tom.* 1. *lib.* 2. *p.* 3. *tr.* 23. *docum.* 5. *n.* 9. vbi sic

asserit. [Es pues grauamente dudoso,si esta compensacion se pueda hazer en el fuero de la conciencia licitamente,aunque sea con perjuyzio de otros acreedores anteriores.

3. Muchos hombres dotos han sentido que no; porque el deudor en tal caso tenia obligacion de pagar primero à los otros : con que viene à ser , que el acreedor,que haze la compensacion, se viene à quedar por este modo con la cosa obligada à otro.

4. Pero es probable lo contrario , porque no ay ley que tal disponga en la compensacion , ni el acreedor està obligado à mirar por el bien de los demas acreedores; de manera, que aya de soltar de las manos , teniendo en ellas con que hazerse pagado.

Sup hoc infra Resl. seq. & aliis eius annot.

5. Aunque Comitolo limita esta opinion , quando la cosa se posseia por titulo de deposito ; porque segun Derecho, el deposito no admite compensacion.

6. Nauarro , Lessio , i otros no la admiten ; fundados en que essas,i las demas leyes,que tratan desta materia no siruen mas que para el fuero esterior,i no para el interior,donde solamente se atiende à la verdad,i no à persunciones , en que muchas vezes se fundan las leyes humanas.] Ita ille. Et hoc vltimum contra Comitolum, quod compensatio licitè in foro conscientiæ quoque fiat in re deposita, tenet etiam me citato Trullench.*in Decalog.tom.2.lib.7.c.24.dub.5.n.7.in fin.*

RESOL. CLVII.

An depositum compensationem admittat ? Ex p.3.tract. addit.Resl.1.

Sup.hoc sup in Resl. 148 §. Non desunt. & in Resl. 151. §. vlt. ante medium vers. Item.& in Resl. 153. §. 3. & in Resl 154. propè finem. vers. Dummodò. & in Resl. 156. §. y aunque.

§.1. NEgatiuam sententiam docet Samuel Lublinus *in summ.verb. Pecunia, n.*17. Rebellius *p.*1. *lib.*2.*q.*18.*n.*3. Molina *de iust.tom.*2.*disp.*524. Ioannes Franciscus Suarez *in Enchirid.Theol.mor.lib.*1.§. *commodatum,verb.in deposito.*Reginaldus *tom.*2.*lib.*2.*c.*47. *sect.*6. Garzias *de contract. c.*5.*n.*17. Malderus *de iust. tr.*4.*cap.*7. *dub.*5. Voltherus Streuersdoff. *in D.Thom. de iust.& iur.q.*66.*a.*8.*disp.*4.*n.*4.& alij ex authoritate *l. si quis vel pecunias.iunct. auth. ibi subiecta, C.depos.* Hæc opinio est probabilis.

2. Sed ego contrariam sententiam non minus probabilem esse existimo,quam docui cum Tannero *in mea p.*3.*tr.*5. *resol.*10. asserens leges supradictas ligare tantùm in foro externo. Verùm nouissimè, me citato, aduersùs hanc opinionem acriter insurgit Megalius *in promptuario Theol.t.*1.*v.Credit.n.*5.sed quia casus quotidianus est,& deseruiet ad tollèdos multos scrupulos, iterum doceo,& assero quòd in foro conscientiæ,quando nulla est alia ratio rei sibi debitæ obtinendæ,probabile est admitti cõpensationem in deposito:quia est de iure naturæ,& gentium, vt possit quis sibi satisfacere, quando alia via sibi debitum habere non potest. Et ita nostram sententiam,præter Tannerum,docet Filliucius *tom.*2.*tr.*34 *n.*18.Lessius *de iust.lib.*2.*c.*27.*dub.*4.*n.*16. Emmanuel Sà *v. Depositum.n.*4.Petrus Nauarra *de rest. l.*3.*c.*1.*n* 291.Layman *in Theol. mor.l.*3. *sect.*5. *tract.*2. *c.*9.*n.*10.Faustus *in Specul.Confess.disp.*8.*q.*18.*n.*2.Naldus *in summ.v.Compensatio,n.*5.Bizozzerus *in sum.p.*2. *membr.*2.*num.*13 & Villalobos *in summ. tom.*2. *tr.*29. *diff.*5.*n.*2.*& tract.*11.*diff.*23.*n.*3.vbi sic asserit : [En el deposito no se admite compensació,verbi gratia,deposito Pedro in ti mil ducados, y deuiate otros mil,en tal caso no se puede hazer compensació con el dinero depositado,como consta en el derecho *c.bona fides,de depos.*tanto que vn deposito no se compensa con otro,y es por la fidelidad que se deue al deposito.Aunque esto dize Lessio,que le parece solo en el fuero exterior,que se lo manderian boluer , por la presumcion que ay de perfidia, y a mi me parece que lleua esto mucho camino,por que el que hizo compensacion con el deposito con las condiciones necessarias,no tiene mas de lo que de deue tener,y aunque parece que no esta obligado en el fuero de la conciencia à restituir.]Ita ille, & ego. Et in facti contingentia possunt Cõfessarij sine vllo scrupulo hanc opinionem in praxim deducere,cùm tantos habeat patronos,& sit valida ratione fulcita.Vnde immeritò dixit Megalius,me citra rationem hanc sententiam docuisse, cùm, vt visum est,sit satis probabilis.

RESOL. CLVIII.

An vxores , & filij aliquando post mortem viri , vel parentum possint occultare bona creditorum ?

Et an in iudicio vocati , si compellerentur sub iuramento aperire,si nihil abstulerint,ex bonis mariti, vel parentum,teneantur in conscientia veritatem dicere ?

Et quid,si obligantur ex vi, & virtute excommunicationis,an teneantur reuelare, si aliquid occultauerint, vel abstulerint ex supradictis bonis creditorum ?

*Et notatur filium succedentem patri,auo,vel matri in bonis acquisitis per vsuram,siue per alios contractus illicitos,vel delictum non tenetur restituere cum graui detrimẽto sui status,&c.*Ex p.5.tr.14.& Misc.2.Resl.57.

§.1. REspõdeo quòd vxores,& filij,quorum mariti, & parentes siue culpa sua,siue aliquo infortunio ad magnam penuriam sunt redacti, si post mortem inueniãtur non esse soluendo,possunt ex bonis relictis tantum subtrahere,& occultare,quantũ satis est ad honestam vitæ sustentationem , & mediocrem statum, seu conditionis conseruationem.Imò licèt in iudicium vocati compellerentur sub iuramento aperire,si nihil abstulerint ex bonis mariti, vel parentum;tamen non tenerentur in conscientia veritatem dicere,sed possent dicere se nihil omninò occultasse (supple) quòd non sint ipsis debitum,& necessarium ad statum conseruationem. Imò ampliùs dico,nec etiam obligarentur se ipsos manifestare vi , & virtute quarumcumque excommunicationum,quia rem alienam iniustè non retinent, & sicut subtrahendo, quæ sunt necessaria ad congruentem statum,non peccant,ita neque peccant, aut incurrunt excommunicationẽ non reuelando. Et hæc omnia docet Cœlestinus *in compend. Theol.mor.tr.*9.*c.*19. *in fin.* vbi etiam addit vnum valdè notandum ex sententia plurium Doctorum,filium succedentẽ patri, auo,vel matri in bonis acquisitis per vsuram,siue per alios contractus illicitos, vel delictum, non teneri restituere cum graui detrimento sui status , siue bona fide habeat hæreditatem,ignorans ea bona esse iniustè acquisita,siue mala fide, sciens ea bona esse iniustè acquisita. Si tamen delictum est notorium, non tantum retinere potest, quantum alius debitor, qui ex contractu licito, vel ex delicto occulto in graue infortunium incidisset.Ita ille.Qui citat Scotum, Angelum, Nauarrum, & Azorium, quæ quidem sunt menti tenenda, quia practicabilia.

Sup. hoc tom.3. Resl. 64. Ostaun.

RESOL. CLIX.

An minor 25. annorum curatorem habens sine eius consensu obligetur ?

Et docetur , quod prædicti minores possint facere contractum matrimonij, & testamentum sine consensu curatoris. Ex p.8.tr.7.& Misc.Resl.20.

§.1. NEgatiuæ sententiæ adhæreo ex textu expresso *in l. si curatorem 3.C.de integr.rest.minor.* vbi Imperatores, Diocletianus, & Maximianus, minorem , qui curatorem habet,ab eo,qui non habet,in obligationibus perspicuè separant. Et priori casu aiunt , contra-

Sup. hoc Resl. seq. & sup in Resl 30 § Sed opinio. & sup. Resl. 57. §. 5. Sed quæ-

ctum

ctum seruari non oportere:quod idem est,ac si diceret, contractum ipso iure esse nullum. Aliàs enim in casu posteriori,siue membro oppositò,non rectè daretur restitutio.Deinde iidem Imperatores conferunt minorem cum prodigo, cui bonis interdictum est. Huius autem contractum, citra curatorem celebratum,ipso iure esse nullum,indubitatum est.*l.is,cui bonis 6.ff.de verb.oblig. l.furioso 40.ff. de reg. iur.* Simili ergo ratione minoris contractus nullus erit,si is curatorem habuerit,& eum non adhibuerit. Facit præterea pro hac sententia,quòd sicut tutor principaliter personæ,& per consequentiam rebus;ita curator rebus minoris principaliter detur.*l.in copulandis 8.C.de nupt.* per consequentiam verò personæ,vt eam consilio regat,& tueatur.*l.consilio 7.in principio,ff.de curator furioso,& aliis extra minores dand.* & dixi *suprà in princ. huius tit. n.7.* Vnde fit certè, vt pubes,siue minor, curatore accepto, liberam omninò voluntatem liberúmque consensum non habeat,vt suo arbitratu quæque in rebus suis facere valeat. Sed & illud in confesso est, administrationem bonorum non æquè permitti minori curatorem habenti, vti non habenti, cùm isthæc administratio ad periculum curatoris spectet.*l.à tutoribus 33.§.1.& l.inter 48.ff.de administr.& peric.tut.l. sancimus 25.C.eod.tit.d.l.in copulandis 8. C. de nupt.l.sciendum 20 ff.de rit.nupt.* Hoc quippe sine curatores puberibus dantur, vt, cùm per ætatem negotia sua tueri, & aptè gerere non possint,alij ea tuantur, & gerant, per *initium huius tit. & l.1. ff.de minoribus.* Bonorum autem & negotiorum administratione potissimùm obligationes, & ius, siue potestas sese obligandi.*l.Princeps 21.ff.de V.S.* Ergo,&c.

2. Nec obstat adducere *l. puberes 101. ff. de verbor. oblig.* vbi Modestinus,Puberes, inquit, sine curatoribus suis possunt ex stipulatu obligari. Nam (non attentis variis aliorum nimis longè petitis ac diuinatoriis solutionibus, & interpretationibus,) Modestinum de eo dumtaxat casu loqui probabilius est, quo minor stipulando, vel paciscendo conditionem suam facit melioremm,& locupletior redditur. Húncque sensum innuit non obscurè verbum *possunt*. Ait enim Iurisconsultus: possunt puberes sine curatoribus suis obligari; non dicit,*obligantur*. Tunc autem possunt,si vt dictum est) locupletiores facti fuerint,argum.*l.contra 28.in princ. ff. de pact.& l.ciuitas 27.ff.de reb.cred. si cert.pet.l.1.& 2. Cod.si aduersus creditorem.*

3. Non obstat *secundò l. sciendum 20 ff. de rit.nupt. & d.l.in copulandis 8.C.de nupt.* vbi puberes sine curatoribus suis nuptias cõtrahere possunt.In nuptiis enim contrahendis ideò curatoris consensus negligitur:quia non de rerũ alienatione seu diminutione,aut negotiorum administratione vlla,sed de sola personarum coniunctione agitur,argum. §.1.*Inst de patr. potest.* Quod cùm secùs sit in aliis contractibus, consequitur, in iis absque curatorum consensu nullam obligationem,consistere posse. *d.l.si curatorem 3. C. de in integr.rest.min.*

4. Nec obstat *tertiò l.1.§. curatori 14.ff.ad.SC.Treb.* vbi minori fideicõmissum restituere sine curatore permittitur.Hoc siquidem ideò ipsi permissum est,quia nihil de suo restituit:sicque cõditionem suam deteriorem non facit. Nec obest, quòd pupillus fideicommissum absque tutoris auctoritate restituere non possit.*d.l.1.§. fuit quæsitum 1.ff.eod.tit.* Quandoquidem inter pupillum,& inter puberem minorem est cuidens diuersitas: cuius ratio hæc est;quoniam tutoris auctoritas,& concedit potestatem pupillo,& iudicium simul integrat:vtrum id, quod pupillus auctore tutore gerit, non minus ex tutoris auctoritate proficiscatur, & nascatur, quàm ex facto pupilli. Consensus verò curatoris integrat quidem personam,sed non iudicium;siquidem potestatem tantùm ita agendi contrahendíque facit: quæ sola minori aberat, non etiam consensus integritas. Gœddeus *ad d.l, Princeps 21.n.13.ff.de verb signif.*

5. Et eandem non obstat §.*fin.Instit.quibus ex causis manumittere non licet. §. præterea, infrà quibus non est permiss. facere test.l. Aurelio 20.§.1.ff. de liberat. legat.* ex quibus locis cùm appareat, minorem non adhibito curatore suo, testamentum facere,& in eo manumittere seruos suos posse, dicendum videtur, eundem multò magis posse obligari. Etenim,quòd minor sine curatoris consensu testamentum facere, atque in eo de vniuersis bonis suis disponere potest, id singulari fauore testamenti,& vltimarum voluntatum est receptum: ac proinde ad consequentiam minimè producendum, argument.*l.quod verò 14.ff. de legib.* Deinde exploratum est,quòd argumentum ab vltimis voluntatibus ad contractus, non procedat affirmatiuè, sed negatiuè: & vice versa à contractibus ad vltimas voluntates, non negatiuè,sed affirmatiuè tantùm.

Sup. hoc infrà in tr. 7. Ref.82 §. penult. cursim in princ. Sed lege eam pesi totam.

6. His tamen non obstantibus aduersùs nostram sententiam negatiuam,tenet Fachinæus *lib.3.contr.inr. c.9.*Antonius Faber *lib.8.coniect.iur.c.6.& in error.pragmat.decad.6.error.9.* Cuiacius *lib.19.obseru.cap.33.* & alij penes ipsos sententiam affirmatiuam tenentes.

RESOL. CLX.

An minor 25. annis sine curatoris consensu paciscí, & ex pacto obligari possit?

Et quid in foro conscientiæ?

Et an hoc procedat, non solùm quando pupillus factus est locupletior,sed etiam quando locupletior non est factus; quia quando locupletior est factus non solùm naturaliter, sed etiam ciuiliter obligatur? Ex p. 11. tr. 7.& Misc.7.Resol.40.

§.1. AFfirmatiuè respondet Hermanus Vulterius *in & ad l.101.de verb.oblig.* Borcholdi.*de rebicred. c.3.n. 29.& seq.* Andreas Fachinæus *lib.3.contr.9.* Giphanius *ad leg.obligari,de oblig.& act.* Antonius Faber *6. error. pragmat.9.*& alij quos plurimi è neotericis sequuntur.

Sup. hoc in Resol præteritã, & sup. in tr.1. Resol. 30. §.Sed opinio à fin. 5.Sed quoad hoc infrà in tr.4. lege latam doctrinam Resol. 14. 15. & 16. §. 1. in fine.

2. Argumenta illorum hæc sunt.

Primò,*in l.101. de verb. oblig.* expressè Modestinus Iurisconsultus. Puberes,ait, sine curatoribus suis ex stipulatu obligari possunt.

3. Secundò, cura non est personæ,sed rei; nec enim curator datur personæ, sed rebus, seu bonis Minoris *l. 3.pr.ff.de tutel.l.21.pr.ff.de Episc.& Cler.l.1.C.quando ex sect.tut.l.44.§. at.si ff.de excus.tut.* Obligatio autem non est rei, sed personæ, quia persona,& non res vinculo adstringitur ex obligatione *pr. 1. de obligat. verb.obstringimur.* Igitur Minor etiam sine curatore obligari potest, nec obligatio ad curatoris administrationem,& munus pertinet.

4. Tertiò *in l.sciendum C. de nupt.* disertè scribunt Imperatores: Fœminam sine curatore posse matrimonij contractum inire. Et *in l.in copulandis 8. C.eod.tit.* In copulandis, inquit Gordianus,nuptiis,nec curatoris, qui solam rei familiaris sustinet administrationem, auctoritatem debere interuenire.

Sup. hoc in Resol. 1. not. præterit. §. Non obstat Secundò.

5. Et *in l.20.ff.de rit.nupt.* Paulus scribit;Sciendum est ad Officium curatoris non pertinere, nubat pupilla an non, quia officium eius in administrationem negotiorum consistit.

6. Quartò,*in l.ait Prætor.§ 1.ff de minor.* dicitur,sine curatoris consensu Minori rectè solui, vt hac solutione iure liberetur debitor, tantúmque superfit Minori in integrum restitutio.

7. Quintò, *in l.nam posteaquam §.si minor.ff.de iureiur.* statuit Vlpianus Minorem posse sine curatore iusiurandum litis decisoribus deferre: sic vt delatio ista non sit ipso iure nulla, sed valeat, & si læsum se minor probet,in integrũ restitui queat;Si Minor, ait, viginti-

quinque

quinque annis detulerit iusiurandum, & hoc ipso iure captum se dicat, aduersùs exceptionem iusiurandi replicari debebit, vt Pomponius ait. Ego verò puto hanc replicationem non semper esse dandam; sed plerumque ipsum Prætorem debere cognoscere, an captus sit, & sic in integrum restituere.

8. Sextò, si Minor viginti quinque annis rogatus sit per fideicommissum restituere curatori suo hæreditatem, rectè eam, sine vllius curatoris auctoritate restituere dicitur *in l. 12. §. fuit ff. ad l. C. Treb.*

9. Septimò, *in l. cùm in vna §. final. ff. de appell.* dicitur, si tutoris auctoritas fuerit pupillo necessaria, veluti ad adeundam hæreditatem, tutor ei necessariò dabitur. Quoniam tutoris auctoritas ad hoc ei inutilis est. Si igitur sine curatore Minor potest adire hæreditatem, sequitur; quod etiam sine curatore Minor possit contrahere, & exinde sese obligare, quia hæreditatis datio est, quasi contractus, ex quos hæres legatariis, & fideicommissariis obligatur §. 5. 1. *de oblig. quæ quasi ex contract.*

10. Sed alij distinguendum putant inter Minorem, qui habet curatorem, & qui non habet, vt hic quidem sine curatoris consensu obligetur, sic tamen, vt læsus in contractu habeat beneficium restitutionis in integrum: Ille verò qui curatorem habet sine eius consensu non obligetur.

11. Et ita docent Robertus *lib. 1. animadvers. 12. & in notis ad Mercatorem cap. 12.* Probatur, nam *in l. 3. de rest. integr. min.* Diocletianus, & Maximianus distinguunt; vt si Minor habuerit curatorem, & sine consensu eius prædium vendiderit, tum contractus non subsistat; sed ipso iure sit nullus: Si verò curatorem non habuerit, tùm contractus ab eo initus subsistat; Verùm rescindi possit per in integrum restitutionem, si in isto cõtractu Minor læsus fuerit, & circumuentus. Si curatorem habens, inquiunt Imperatores, Minor quinque, & viginti annis, post pupillarem ætatem res vendidisti, hunc contractum seruari non oportet, cùm non absimilis ei habeatur Minor curatorem habens, cui à Prætore, curatore, dato, bonis interdictum est. Sin verò sine curatore constitutus contractum fecisti, implorare in integrum restitutionem, si nec dum tẽpora præfinita excesserint, causâ cognita non prohiberis. Etsi verò Iacobus Cuiacius *lib. 9. obseru. 33. & in l. 101. de verb. oblig.* Ioannes Barchold. *in tract. de reb. cred. c. 3. & in tra. de iureiur. c. 3. n. 29. & seq.* Andr. Fachinæus *lib. 3. contr. c. 9.* & Giphanius *ad l. obligari de oblig. & act. ad d. lib. 3.* Respõdeant eam legem de rerum alienatione, veluti de rerum venditione iam perfecta, completáque loqui, non verò de obligatione: Puberem non posse quidem alienare res suas absque curatoris auctoritate; Cùm curatori sit rerum administratio commissa, ipsi verò adempta: At verò puberem obligari posse sine curatoris auctoritate, quoniam curator non personæ minoris, sed eius dumtaxat rebus, ac bonis datus intelligatur, *1. p. de curator.* Verum tamen responsio hæc vix, ac ne vix quidem sustineri potest: quia expressè *in d. l. 3.* de venditione loquuntur Imperatores, non de alienatione: Venditio autem, propriè loquendo, non est alienatio *l. 20. C. de pactis l. 3. ff. de oblig. & act.* nec enim rei venditæ dominium transfertur, nisi traditione eius subsequuta, *§. per traditionem de reb. diuis.* quæ tamen traditio non est de venditionis substantia, nec ad essentiam eius pertinet *tot. titul. 1. de oblig. quæ ex consen. pr. & §. 3. 1. de empt. §. 2. 1. de donat.*

12. Et quamquam venditionis nomine sæpè alienatio intelligatur, vtpote consequens quoddam venditionis: Vnde, & Seneca, numquid non demens, ait, videbitur, qui aliud se vendidisse sibi docet, quia venditio alienatio est, ex rei suæ, iurisque sui in alium translatio. Et contra alienationis nomine frequenter venditio significetur *l. 3. C. de iur. emphit.* Hoc tamen in loco venditionem pro alienatione non poni hinc colligitur.

13. Primò, quia propriè loquendo venditio non est alienatio *d. l. 20. C. de pact. & l. 3. ff. de oblig. & act.* à propria verò significatione in dubio non recedituir *leg. non aliter, de legat. 3.*

14. Secundò, quia Imperatores de contractu venditionis loquuntur. Hunc contractum inquiunt seruari non oportet: Contractus verò non est alienatio.

15. Tertiò, quia minorem curatorem habentem comparant cum prodigo: Prodigum verò sine suo curatore non obligare constat *ex l. 6 ff. de verb. oblig.* Nec impedit, quod Giphanius respondet, Prodigo minorem *in d. l. 3.* tantùm secundùm quid comparari quoad alienationem scilicet, de qua ibidem agitur: Nam hoc in mera, ac nuda coniectura, & diuinatione consistit, atque satis cum generalitate tentas, tum rationibus antecedentibus refellitur.

16. Probatur secundò, hæc opinio videlicet, quod sine curatoris auctoritate non obligetur minor, quia cui bonorum administratio adempta est, idem quoque ademptum sit ius se se obligandi suo arbitrio ex conuẽtione, *l. is, cui bonis 6. de verb. oblig. tot. tit. ff. de curat. furios.* Quoniam bonorum appellatio continet obligationes, & ius sese obligandi *l. 49. de verb. sign.* & ius administrandi tam ad obligationem, quàm ad alienationem spectat, *l. sanè C. de admin. tut.* Atqui minori adempta est bonorum administratio, dato ei curatore, *l. Sanctimus 25. C. de admin. tut. l. in bonorum 48. ff. de admin. & peric. prin. 2. de auct. tut. l. 1. ff. de minor.* Ergo eidem quoque ademptum est ius sese obligandi, & contrahendi.

17. Tertiò, qui non potest alienare inuito, seu non consentiente curatore, is non potest se sine illius consensu obligare, quia alienatio est effectus, & consequens quoddam obligationis. A quo autem remouetur effectus, ab eodem quoque causam remoueri necessum est; Cui denegatur necessarium consequens, eidem quoque antecedens denegari intelligitur, Atqui minor absque curatoris consensu non potest bona sua alienare *tot. tit. ff. de reb. minor.* ergo non potest sine curatore suo contrahere, & contrahendo sese obligare.

18. Et hæ sunt circa præsentem quæstionem pugnantes sententiæ; sed in ordine ad forum conscientiæ. Primò, ego puto, quod pupillus pubertati proximus non obligatur naturaliter; de pubertati proximo, & de minori puto affirmatiuam sententiam esse probabiliorem; non nego tamen, negatiuam esse probabilem. Quæ omnia late, & cum aliquibus limitationibus inuenies pertractata ab Eminentissimo Cardinali Lugo *de iust. t. 2. diffi. 22. sect. 10. n. 286. cũ seqq.* & aliis penes ipsum. Et nostra opinio procedit non solùm quando pupillus factus est locupletior, sed etiam quando non est factus, vt colligitur tum *ex d. l. 1. de nouationib.* vbi pupillus non erat factus locupletior, tum etiam, quia quando factus est locupletior, non solùm naturaliter, sed ciuiliter etiam obligatur, vt colligitur *ex l. pupillus 127. ff. de verb. oblig.* ita cum aliis Sanchez *n. 22* contra alios, quos refert glossa *in d. l. 1. verb. promiserit. ff. de nouat.*

19. Ampliatur secundò, vt procedat in pupillo etiam non habente tutorem, quem aliqui dixerunt non obligari naturaliter, quos refert Sanch. *n. 23.* sed immeritò, quia difficilius obligatur de solo pupillus habens tutorem quàm illo carens, vt constat de minori, qui curatore carens obligatur etiam ciuiliter, habens curatorem, obligatur solùm naturaliter, quando sine illo contrahit *ex l. si curatorem C. de integr. rest.* Quare meritò illam limitationem reiiciunt Doctores communiter.

Pro hac ro conclu tiæ infra Resp. ne in aliqua primæ p not.

RESOL. LCXI.

Quomodo probetur ætas minorum ad gaudendum beneficio restitutionis in integrum?

Pro quo aliquid primo supponitur: & in textu huius Resolutionis assignantur, qui sunt, qui priuilegio restitutionis

tionis in integrum gaudere possunt.
Et tandem obiter quæritur, an qui in loco domicilij vult suscipere sacros Ordines, & nimis distat à loco originis in quo natus est, sit habenda fides Parochi de ætate? Et an Episcopus possit illum ordinare, si eius parentes de necessaria ætate deposuissent? Ex p. 11. tr. 3. & Misc. 3. Resol. 27.

§. 1. SVppono hoc loco iuxta *c. auditis de in integr. rest.* est reducere aliquem in eum statum, in quo erat ante læsionem. In iure ergo minoribus duplex priuilegium concedi solet; Alterum, vt quando contractum celebrât cum aliquo suo incommodo possint illum rescindere, tanquam irritum, & non obligantem *instit. de inutil. stipulat.* §. 1. secundum privilegium est restitutio in integrum: id est in pristinum ius, & statum; ita vt si ipsis fortè expediat propter læsionem, rescindantur contractus validi, qui cum ipsis celebrati sunt, vel certè æquetur rei pretium, si in pretio læsi sunt tam infrà, quàm suprà dimidium, modò læsio notabilis sit. Ita explicat Menochius *de arbitr. l. 2 cent. 1. cas. 75.* & alij. Grauitas autem aut leuitas læsionis attendi solet respectiuè ad solam quantitatem de qua agitur; in re enim centum nummorum grauis est læsio in decem nummis; si tamen res esset mille nummorum, non esset grauis quantum ad externum forum, vt rescindantur lites. In foro tamen conscientiæ facienda esset ea restitutio; nisi remittatur liberaliter, aut præsumatur remissio. Ita Molina *disp. 573. n. 10.* Rebellius *lib. 1 de contr. q. 8. sect. 5. n. 49. & 52.* & alij quos referunt. Hæc autem læsio non tantùm spectari debet in damno emergenti, sed etiam in lucro cessante. Modo videndum est, cui competat remedium restitutionis.

2. Respondeo, Priuilegio restitutionis in integrum gaudere minores, Ecclesiam, loca pia, & Rempublicam, gaudere etiam debent homines rudes, & mulieres, quæ ignorantia iura. Vlterius etiam filij familias quoad contractus onerosos, vel lucrosos de licentia patris celebratos, vt ad sororum dotes, vel ad alias similes causas. Insuper vt notabam, milites pro eo tempore quo in militia sunt, & qui Reipublicæ negotia gerunt. Contra quos omnes non currit præscriptio *de tempore restit.*

3. Eodem modo gaudet Princeps supremus quoad bona suæ Coronæ, & Fisco pertinentia, quia reputantur esse bona Reipublicæ, vt colligitur ex dicta Republica, & *l. Rempublicam C. de iur. Reipublicæ, lib. 11. & l. fin. tit. 19 p. 6.* Præterea eodē fruuntur Vniuersitates Scholasticorum, & merito cum plures minores sub se contineant, vt docuit Panormitanus *in c. 1 d. in integr. rest.*

4. His suppositis circa superiùs dicta aliqua curiosa, & practicabilia discutienda sunt; & circa ætatem minorum; Nam dico minoribus 24. annis Prætor in integrum restitutionem pollicetur, si iudicij imbecillitate lapsi perhibentur. Minoribus inquam 25. annis adeò vt extremus dies 25. & hora eius vltima à momento in momentum computetur, ac restitutioni locum faciat.

5. Quamuis enim aliàs dies anni vltimi postremus cœptus pro completo habeatur, *l. octau. ff. de munerib. & honorib. l. 74. §. Fabius, §. ad S. C. Treb.* tamen in loco res secus sese habet, *l. 3. §. minorem tert. ff. de minorib. l. fin. C. de temporib. in integrum.* Et ratio hæc est, quod in Edicto Prætoris non simpliciter dicatur, quod cum minore 25. annis gestum est; sed quod cum minore 25. annis natu gestum est: hoc autem verbum Natus, siue natiuitas, significat momentum nascendi: accedit etiam fauor minoris, qui suadet extendi potiùs, quàm restringi tempora minorennitatis propter beneficium restitutionis, quod ætati huic tributum est.

6. Sed difficultas est, an ad probandam ætatem minorennem standum sit assertioni parentum? affirmatiuè respondet Menochius *d. cas. 16.* Mauritius *de in integr. rest. c. 317.* Bartolus *ad l. etiam ff. de probation.* Idque stabiliri opinantur *l. 16. ff. de prob.* vbi Terentius Clemens etiam matris (inquit) professio filiorum recipitur, sed & aui recipienda est.

7. Et in *l. 1. C. si minor se maior. dixerat*, itidem talis professio parentum de liberorum ætate pro iusta, ac legitima probatione admittitur.

8. Sed contra hanc sententiam facit, quòd nulla in causa probatio suspecta admitti debeat, atqui parentum testimonium in causa liberorum est suspectum §. 9. & *seq. 1. de testam.* propter affectionem, quà liberos suos prosequuntur, & propter arctissimum necessitudinis vinculum, quo liberis copulantur parentes. Vnde etiam *in l. parentes 6. C. de testib.* parentum testimonium in causa liberorum simpliciter improbatur, & *l. Testes ff. de testib.* Testis idoneus pater filio, aut filius patri non est.

9. Et quamquam Ioannes Mauritius ad hasce leges respondeat, fauore speciali minoris ætatis receptum esse, vt ad eius probationem admittantur parentes eius, aut specialitatis rationem esse, quia præsumantur parentes ex mente, & intentione legis perfectius. Imò verius ætatem nosse quàm alij, *argum. l. de tutela Iod. de rest. in integrum.*

10. Sed tamen hæc responsio neruum argumenti propositi non infringit, quandoquidem præsumptio ista legis non vt oportebat, probatur, & tanquam fortassis parentibus de veritate in proposito melius constare possit, quàm aliis; periculum tamen subest, ne in gratiam liberorum occultent, ac falsum deponant testimonium, quo pars aduersa non parum grauatur: Quod sanè eò magis hac in causa præcauendum, cùm sit præiudicialis, atque aliis causis, & quæstionibus præiudicium faciat.

11. Nec obstant Textus *paulò suprà adducti* loquuntur enim de quauis parentum assertione; sed de parentum professionibus: etenim sic constitutum moribúsque apud Populum Romanum erat receptum, vt qua die filius nascebatur, ab ea parentes intra triginta dies apud acta profiteri necessum haberent, quo simul de statu illorum, & de ætate constare posset. Huiusmodi igitur professio, & publica assertio parentum de ætate liberorum admittitur ad ætatem probandam, quia has professiones ab omni suspicione falsi vindicat tempus, quo eduntur, nam quo tempore parentes liberos sibi natos apud acta profitentur, nondum vlla lis est cum liberis, nec sciunt parentes vtrùm hæc professio liberis nocitura sit, an profutura, & si profutura, quibus in causis, & quando profutura sit, vt non possint dici parentes aliquod commodum inde captare liberis, aut reliquos velle lædere. Omni igitur suspicione hinc remota, meritò placuit his professionibus fidem haberi; quod tandiu faciendum est, donec contrarium fuerit probatum.

11. Concedo tamen, his non obstantibus, quòd liberis, in quibus parentes describunt, & annotant liberorum natales, probatur ætas, & quidem plenè, Mauritius *de rest. in integr. c. 320.* Menochius *l. 2 præsumpt.*

12. Fundamentum huius extat in *l. 2. §. 1 ff. de excus. tut.* vbi Modestinus scribit, ætatem probari aut ex natiuitatis scriptura, aut aliis demonstrationibus legitimis: per scripturam natiuitatis proculdubio intelligitur liber parentum, in quem natiuitatem liberorum annotarunt.

13. Nec obstat ei, quod suprà de testimonio parentum super ætate liberorum deponentium, dictum est, quòd videlicet non valeat, nec vllam fidem, vel authoritatem mereatur.

14. Siquidem quæ res professioni parentum fidem conciliat, eâmque ab omni suspicione liberat ea quoque scripturæ huic parentum authoritatem impetrat: Siquidem eo tempore, quo in scriptura ista natiuitas liberorum à parentum annotatur, sciri non potest vtrùm falsa ætatis annotatio aliquando profutura, an verò ob futurą

futura sit liberis. Proinde quia tam nocere quam prodesse potest falsæ ætatis annotatio, idcirco non præsumuntur parentes contra veritatem id scripsisse, vt quos nulla alia ad id trahat affectio, quam vt quandoque possit eis esse solatio si in memoriam ætatem filiorum reduxerint. Diuersa itaque ratio est testimonij, siue assertionis parentis, & liberorum, in quos suorum filiorum natiuitatem consignarunt. hi enim comparantur professioni parentum, non etiam testimonio, seu assertioni eorum.

15. Cæterùm Iacobus Menochius *d. præsumpt. 51. n. 10.* scripturam huiusmodi parentum non plenè, nec verè, sed dumtaxat præsumptiuè probare natiuitatem liberorum statuit: præsumptiuè idcirco, quia verisimile non sit quòd pater mendacium scripserit, quippe, quod nulla tunc subfuerit causa, quæ impellere potuerit eum aliter scribere, quam ipsa veritas: plenè autem idcirco non probare, quia iure cautum non sit tantum fidei esse illi scripturæ tribuendum. Et *d.l. secund. ff. de excusat.* interpretatur de publicis professionum tabulis, in quas scilicet professio parentum de ætate suorum liberorum relata fuerit apud acta.

16. Sed in memoriam sibi reuocare debebat Menochius, quod *2. arb. Iud. q. 116.* monuit, quia probatio natiuitatis difficilis admodum sit probationis; Idcirco ad eam probandam admitti probationes alias impotentes.

17. Quæ omnia à fortiori procedunt, quando ætas minorennis probatur ex libro paræciali, in quem Parochus referre solet nomina, & cognomina eorum, qui ab eo Baptisma suscipiunt, quod esse certissimum ætatis testimonium ait Ioannes Mauritius *d. tract. c. 321.* quandoquidem exinde nulla fraus resultare possit, cùm id hac præcipuè intentione agant Plebani, vt sciant quosnam paro hianos habeant, & vt incidenter de ætate eorum pateat: qui cùm nihil vtilitatis, aut commodi pecuniarij sint ex eo assecuturi, præsumantur verè ætatem descripsisse.

18. Nota hìc obiter, quòd olim interrogatus, an qui in loco domicilij volebat suscipere sacros Ordines, & nimis distaret à loco originis, in quo natus erat pro habenda fide Parochi de ætate, An inquam Episcopus posuisset illum ordinare, si eius parentes de necessaria ætate deposuissent. Et affirmatiuè respondi.

19. Nec obstat superiùs dicta de parentum assertione, nam in isto casu non aderat damnum tertij, neque præsumendum aut timendum erat, parentes voluisse deponere falsum, nam redundaret in damnum filij, qui in suspensionem incidebat, & postea si celebrasset, in irregularitatem, & ab Episcopo seuerè puniendum esset. Ergo, &c.

20. Accedit, quòd opinio cui ego superius non adhæsi, suam habet probabilitatem, & illam præter alios tuetur Hieronymus Teutlerus *in disp. select. vol. 1. disp. 11. Thesi 8.* vbi sic ait; Tertiò edicit Prætor de Minoribus, quos ob inconsultam ætatis facilitatem lapsos, vel circumscriptos mero officio in pristinum statum reponit; siue patresfamilias sint, siue filijfamilias, siue masculi, siue fœminæ, in hac omnium primò ætas probanda venit, circa quod, assertioni obstetricum consanguineorum, vicinorum, imò & parentum statur; Libri quoque in quibus parentes filiorum natales describunt, multóque magis paræciales probant. Ita ille.

RESOL. CLXII.

An restitutio in integrum competat minoribus etiam post annum 25. Ex p. 11. tr. 3. & Misc. 3. Res. 28.

§. 1. REspondeo hoc restitutionis beneficium perseuerare quadriennio post completam minoris ætatem, iuxta *l. fin. Cod. de temporib. in integr. rest. l. 8. tit. 19. p. 6.* comparatione inquam contractuum, qui tempore minoris ætatis celebrati fuerint, vt deciditur *l. si minorem C. de in integr. rest. l. 2. regia tit. 19. p. 6.* & pluribus firmat Antonius Gomez *t. 2. de contract. c. 14. n. 7.* Molina *dict. disp. 573. vers. porrò remedium.*

2. Hoc autem quadriennium datum ad restitutionem in integrum petendam, vtile esse debet, ita vt si toto quadriennio, vel parte impeditus fueris, vel ob aduersarij malitiam, vel ob tui absentiam, aliúdve impedimentum ex illo non est computatio quadriennij facienda, sed eo deducto addi debet quantum necessarium fuerit, vt quadriennium habile enumeretur, vt colligitur aperte ex *c. . & 2. de in integr. rest. & l. fin. § fin. C. de temporib. in integr. rest.* Regula namque iuris aperta est, impedito legitimè non currere tempus iure definitum.

3. Quando verò dubium fuerit an quadriennium transierit, opponenti se restitutioni incumbit probatio, quia petens restitui suam intentionem habet fundatã: Secùs verò cùm dubium est, an contractus tempore minoris ætatis celebratus fuerit, nam eo euentu petenti restitutionem probatio incumbit, vtpote suæ intentionis fundamentum. Sicuti habetur in *l. si minorem iunct. glossa fin. ibi C. de in integr. rest. & l. 2. reg. tit. 19. p. 6.* Semper namque petens restitutionem probare debet tempore minoris ætatis contraxisse, & ex eo contractu, attentis circumstantiis læsum notabiliter esse, sicuti notauit Molina *d. disp. 573. vers. porrò, & vers. ad eum.*

4. Sed ex his oritur difficultas à nostris Theologis non tacta, vtrum prædictum quadriennium detur restitutioni dumtaxat petendæ, an etiam finiendæ, Donellus *lib. 11. c. 10.* Fornerus *rerum quotid. in fin.* & alij nonnulli statuunt sufficere si intra quadriennium postulata fuerit in integrum restitutio.

5. Sed Duarenus *in loc. suprà cit.* arbitratur, quadriennium illud Iustiniani constitutione præfixum esse non modo petendæ, sed finiendæ quoque in integrum restitutioni, idque hisce de causis.

6. Primò. Quia Iustinianus *in d. l. fin.* expresè continuum quadriennium obseruandum ait ad interponendam contestationem, finiendámque litem, quibus verbis luculenter vtique docet Iustinianus, quod intra quadriennium & petenda, & terminanda sit in integrum restitutio.

7. Et quamquam non desint, qui textui manum admoueant, & pro finiendam legant *ineundam*, Item *inchoandam*; quia tamen omnium Codicum constans lectio huic emendationi refragatur, ideò non facilè recipienda erit.

8. Secundò. Accedit ad huius confirmationem etiam textus in *Clem. vnic. de rest. in integr.* vbi Clemens Pontifex ab Ecclesia aduersùs lapsum temporis, in quo se læsam affirmat, in integrum restitutio peti potest, & causa huiusmodi restitutionis finiri debet intra quadriennium continuum à tempore læsionis, etiamsi minus quadriennio tempus læsionis existat.

9. Tertiò. Quin etiam sententiam hanc veteribus legibus (à quibus *d. l. fin.* non præsumitur recessisse, nisi id manifestè appareat argum. *l. præcipimus C. de appell.*) consentire exinde apparet, quòd olim annus vtilis dabatur non tantùm ad incipiendam sed ad finiendam quoque litem, *l. 39. ff. de minorib. l. 5. & 6. de temp. in integr.* Quocirca cùm in huius vtilis anni locum successerit quadriennium continuum; Idem quoque de eo asserendum videtur, quod nempe non tantùm ad petendam, & incipiendam, sed ad peragendam restitutionis litem concedatur.

10. Deinde vtrùm non reclamante, nec prohibente aduersario, etiam post quadriennium elapsum fieri possit in integrum restitutio controuersum est.

11. Pro negatiua opinione facit primò, quòd tempus quadriennij præscriptum, & præfinitum sit à lege, fas autem non sit à forma præscripta à lege recedere.

12. Secundò,

12. Secundò, quòd restitutio sit aduersus ius commune; igitur refrænari potius quam ampliari. & extendi debeat argum. *l. quod verò ff. de legib. l. quod contra. ff. de reg. iur.*

13. Ego verò affirmatiuæ sententiæ adhæreo, nam quilibet iuri pro se introducto renunciare potest, vel expressè, vel tacitè *l. pen. de pactis*, atqui in fauorem eius, aduersus quem restitutio petitur, receptum est, vt intra quadriennium peti debeat restitutio, nec eo elapso, amplius postulari debeat, igitur huic fauori suo potest renunciare, ac permittere vt tempus restitutionis prolongetur, & post etiam quadriennium petatur: id quod facere videtur dum sibi exceptionem, qua aduersarium, post quadriennium restitutionem petentem repellere possit, competere sciens, ea non fuit usus.

14. Accedit, quòd in *l. 6. C. de temp. in integr.* petente actore non dilatetur, vel prorogetur quadriennium, petente autem reo prorogetur: Itavt talis prorogatio prosit quoque actori. Cui sanè consequens est, quòd si actori consentiat reus, & prorogationem fieri permittat; tunc etiam post quadriennium peti possit restitutio. Nihil tamen refert expressè, an tacitè consentiat reus.

15. Nec obstat argumentum adductum pro negatiua sententia: nam respondetur, si forma à iure præscripta rem alicuius familiarem spectet, tum ab ea, consentiente & volente eo, ad cuius vtilitatem pertinet, recedi posse argum. *l. 7 §. 14. ff. de pact.* in proposito autem forma petendæ restitutionis quoad temporis definitionem præscripta in *l. fin. C. de temp. in integr. rest.* rem familiarem, atque fauorem, & vtilitatem eius concernit, aduersus quem restitutio petitur, itaque ab hac forma ipso consentiente expressè, vel tacitè recedi potest.

16 Et tandem difficultas est, vtrùm si minore tempore quadriennio quis læsus sit, quadriennium nihilominus ad restitutionem concedatur? vt putà rem meam mobilem possedisti per triennium, & vsu cepisti, me ex iusta causa absente, quæritur hîc, quia tempus læsionis est dumtaxat triennium, an ad restitutionem triennium, an verò quadriennium mihi concedatur? Et quod tantum dumtaxat temporis, quantum est ipsum læsionis tempus concedatur, & non quadriennium, si illud minus est quadriennio, tenuit Iason, & Bartolus, qui potissimùm moti fuerunt *l. 1. §. conditionalis. ff. quæ in fraud. credit.* vbi disponitur, omnia in pristinum statum reponi, & si conditionalis fuerit obligatio cum sua conditione, sin verò in diem, cum eadem die esse restituendam; si autem talis esset, cuius dies finiretur, restitutionem intra tantum tempus postulandam, quod superest obligationi, non vtique intra annum.

17. Secundò. Suam prætereà sententiam probari putant, eo quod in *l. 26. §. 8. ff. ex quibus causis minor.* vbi dicitur: Quoniam per absentiam, quia non toto tempore aliquem excluſit; vt si rem tuam possederim vno minus die statuto in vsucapionibus tempore deinde Reipublicæ causa abesse cæperim, restitutionem aduersus me vnius diei faciendam.

18. Verùm hæc Iasonis, & Bartoli opinio mihi non placet; dico itaque quod etsi tempus læsionis minus sit quadriennio; tamen ad petendam restitutionem quadriennium dari.

19. Primò, Quia hoc propè disertis verbis scriptum est in *Clement. vnic. de restit. in integr.* in qua expressè & ad litteram disponitur, Ecclesiam toto quadriennio posse restitui; etiamsi ipsum læsionis tempus quadriennio exiterit. Verba Pontificis hæc sunt; Ab Ecclesia aduersùs lapsum temporis, in quo se læsam affirmat, in integrum restitutio peti potest, & restitutionis huiusmodi causa finiri debet intra quadriennium continuum à tempore læsionis, etiamsi minus quadriennio tempus læsionis extat, sed non fiat restitutio, nisi ad tantum tempus, quantum se læsam probabit.

20. Et quidem Bartolus ad hoc fundamentum respondet; Singulare esse in Ecclesia, quod si minus quadriennio sit tempus læsionis, tamen quadriennium ei ad restitutionem petendam indulgeatur, proinde existimat specialitatem hanc arguere ius commune esse in contrarium argum. *l. 1. ff. ad municip.*

21. Sed hoc ipso manifestè petitur principium, quod tanquam verum & indubitatum præsupponitur à Bartolo, specialiter in Ecclesia receptum esse, quòd de ea *in d. clem. vnic.* disponitur.

22. Secundò. Accedit, quod in *l. fin. Cod. de tempor. in integr. rest.* à Iustiniano Imperatore præfixum est quadriennium petitioni restitutionis in integrum, nulla penitus facta distinctione læsionis maioris, siue minoris temporis; hinc igitur dicendum semper, & indistinctè restitutionem intra quadriennium posse peti, siue maius, siue minus fuerit tempus læsionis quadriennio.

23. Quæ verò in contrarium à Iasone, & Bartolo adducuntur, exigui sunt momenti, non enim allegatæ leges loquuntur de tempore ad petendam in integrum restitutionem competente, sed de tempore per restitutionem in integrum restituendo, & hoc solùm volunt, quod restitutio non plus temporis reddat, quam læsio abstulerit; Sed si vna fortassis die aliquis læsus sit, tunc ad vnam diem restitui possit, sic tamen vt eius diei restitutio intra quadriennium continuum postulari queat.

RESOL. CLXIII.

An beneficium restitutionis in integrum competat minoribus fideiussoribus, vel consortibus ei sæm litis? Ez p. 11. tr. 3. & Misc. 3. Res. 29.

§. 1. QVoad primum respondeo negatiuè; probatur apertissimè ex *l. 13. pr. ff. de minoribus*, vbi ita scribitur: In causæ cognitione versabitur vtrùm soli ei succurrendum sit, an etiam his, qui pro eo obligati sunt, vt putà fideiussoribus? Itaque si eum scirem minorem, & ei fidem non haberem, tu fideiussoris pro eo, non est æquum fideiussori in necem meam subueniri; sed potiùs ei deneganda erit mandati actio: In summa perpendendum erit Prætori, cui potiùs subueniat, vtrùm creditori, an fideiussori, nam minor captus neutri tenebitur.

2. Et in *l. 1. C. de fideiuss. minor.* Seuerus, & Antoninus Imperatores ita scribunt: Postquàm in integrum ætatis beneficio restitutus es, periculum euictionis emptori, cui prædium ex bonis paternis vendidisti, præstare non cogeris, sed ea res fideiussores, qui pro eo iuteruenerunt, excusare non potest, quare mandati iudicio, si pecuniam soluerint, aut condemnati fuerint, conuenies, modo si eo quoque nomine restitutionis auxilio non iuuaberis.

3. Et in *l. 2. C. eo tit. Impp. Dioclet. & Maxim.* Si ea, quæ tibi vendidit possessores interposito decreto Præsidis, ætatis tantummodo auxilio iuuatur, non est dubium fideiussorem ex persona sua obnoxium esse contractui, verum si dolo malo apparuerit contractum interpositum esse manifesti iuris est, vtrique personæ tam venditicis, quam fideiussoris consulendum esse.

4. Et ratio cur fideiussoribus non proficiat restitutio in integrum minoris, satis perspicua est, quæ etiam haud obscurè indigitatur in *dict. l. 13. ff. de minoribus.* quòd nempe iniurium, & iniquum foret fideiussori in necem creditoris subueniri, qui in securitatem obligationis eum accepit.

5. Et ita hanc sententiam præter alios tenet etiam Castrus Palaus *to. 6. tract. 12. disp. 1. punct. 19. §. 1. n. 10.* vbi sic ait; Quintò, restitutionis beneficium non competit fideiussoribus minoris; eo quod sit beneficium

personale ob ætatis, & iudicij debilitatem minoribus concessum *l. in causa 1. ff. de minor. l. 1. C. de fideiuss. minor.* & aliis. Quinimo neque in hoc casu datur fideiussori recursus contra minorem, pro quo intercessit. Vnde si actionem mandati intentaret, restitueretur aduersus eam minor, vt ex *d. l. in causa 1. Cod. de fideiuss. minor.* aduertit plures referens Antonius Gomez *dict. c. 14. n. 9.* Exceptio tamen, quæ minoribus competit non ex persona, sed ex causa, putà ex re iudicata, ex non numerata pecunia, ex præscriptione, ex nouatione, ex iureiurando, ex dolo, ex metu, &c. fideiussori competit etiam minore inuito, *l. exceptiones quæ ff. de exceptionibus tit. gener. l. in omnibus 3 ff. de reg. iur.* & aliis ab Antoni Gomez congestis. Huevsque Palaus, cui adde Hurtadum *de controuers. disp. 2. difficult. 15.*

6. Sed maior difficultas est, vtrùm beneficium hoc restitutionis in integrum minoribus 25. annis tributum, consortibus quoque eiusdem litis prosit? Verbi causa, aliquis cum minore 25. annis communem habuit causam & litem, aduersus hos pronunciauit iudex, minor contra iudicis sententiam in integrum restitutionem impetrauit, quæstio est vtrùm hæc restitutio prosit minori dumtaxat, an ipsius quoque socio & consorti, ita vt pro huius quoque parte sententia rescissa intelligatur:

7. Et quod prosit consorti voluit Bartolus *in l. vnic. C. si com. ead. causa n. 5. & 6.* Gomez *1. var. resol. 4. num 10.*

8. Fundamenta, quibus opinio horum nititur, hæc sunt.

Primò, quod beneficium vnius prosit consorti & socio litis confirmare videtur *l. si communem 10. ff. quemadmodum seruitus amitt.* vbi Paulus: Si communem fundum ego, & pupillus haberemus, licet vterque non vteretur, tamen propter pupillum & ego viam retineo.

9. Casus, & facti species hæc est. Ego & pupillus communem fundum habemus, illi fundo seruitus debetur, quæ quidem seruitus amittitur tempore non vtendo, nisi pupillo debeatur, quia longiori tempore opus est in rebus pupilli vsu capiendis *l. bonæ fidei ff. de acquir. domin.* Respondet Paulus, & mihi & pupillo succurrit, adeóque beneficium tributum pupillo, consorti ipsius & socio prodest. Consimiliter quoque beneficium restitutionis tributum minori, ipsius quoque consorti & socio proderit.

10. Præterea iure sic constitutum est, vt si vnus ex pluribus sociis & consortibus eiusdem litis appellauerit, & pro hoc in altera instantia lata sit sententia, tum victoria non solùm ipsi appellanti, sed & cæteris consortibus prosit, qui non appellarunt *l. 1. & 2. C. si vnus ex pluribus appell. l. si qui separatim §. 1. ff. de appell.* quòd si itaque vno appellante & vincente, victoria prodest aliis non appellantibus, cur non consimiliter: & restitutio in integrum vnius prodesset alteri?

11. Verum ego negatiuæ sententiæ adhæreo, quam tenetur Donellus *lib 21. cap. vltim.* Herigius *p. 2. q. 19. n. 37. cum seq.* Duarenus *ad legem vnicam Cod. si in communi ead. caus.* Mauritius *de restit. in integrum c. 144.* & alij. Et ratio est, quia in *l. vnic, C. si in communi*, eadémque causa Imperatores Diocletianus, & Maximilianus in hæc verba rescribunt. Nec si maior viginti quinque annis soror vestra fuit, vobis non mandantibus, nec ratam transactionem habentibus de iure vestro quicquam minuere potuit, nam si cognitis quæ gessit, his consensum post viginti quinque annos ætatis commodatis; quamuis ille maior pro portione suæ restitutionis auxilium implorare possit: Vobis tamen ad communicandum edicti perpetui beneficium eius ætas patrocinari non potest.

12. Hìc apertè Imperatores negant beneficium restitutionis cæteris consortibus esse communicandum.

13. Pro qua eadem opinione etiam facit, quòd *in l. 3. §. 4. de minorib.* Vlpianus expresse negat beneficium in integrum restitutionis filio minori competens, prodesse debere patri, quia Prætor promiserit auxilium minori non maiori; eidémque propositum fuerit succurrere minori non verò maiori, *l. 23. eod.*

14. Cùm igitur Prætor patri maiori, ne quidem per tertiam, & intermediam personam minoris succurrere velit, palam est, nec consorti per minorem esse subueniendum restitutionis auxilio.

15. Accedit, quòd beneficium restitutionis non tantùm reale, sed & personale sit minoris scilicet personæ tributum; at personalia beneficia personam non exeunt, nec solis & consortibus vllo modo prosunt.

16. Nec obstant in contrarium adducta, nam ad primum respondeo, beneficium restitutionis vnius socij, cæteris non prodesse per supradicta; nisi causa & res sit indiuidua, aut res, & causa omninò sit connexa, atqui in *d. l. si communem* 10. agitur de seruitute, quæ non recipit diuisionem *l. stipulationes non diuiduntur de verb. oblig.* Hac itaque in causa propter socium, ætate minorem, maiori succurritur.

17. Ad secundum respondetur, quòd *in l. 1. C. si vnus ex pluribus, & d. l. si quis separatim in §. vlt.* dicitur id hoc modo esse accipiendum, quòd si vnus ex pluribus appellauerit, qui vna sententia damnati sunt, vnius appellatione tamen cæteris prosit, si scilicet vna eadémque fuerit causa defensionis. Hinc igitur relucet differentia, quæ est appellationis, & restitutionis: nam in appellatione eadem est causa omnium, quia vnus æquè atque alter appellare potest, hoc dumtaxat inter eos interest, quòd vnus appellat, alter non, quamuis alter appellare potuisset, at in restitutione in integrum idem dici non potest, vnus enim restitui potest, alter non potest: minor inquam restitui potest, maior non potest, etiamsi vellet. Argumentum proinde à separatis, & dissimilibus procedit. Ita Duarenus *in loco supra citato.*

RESOL. CLXIV.

An competat restitutio in integrum, minoribus, si contractum iuramento firmauerint? Ex p. 11. tr. 3. & Misc. 3. Res. 30.

§. 1. Affirmatiuè respondent Doctores, quos citat, & sequitur Hieronymus Teutlerus *select. disputationum vol. 1. disp. 11. Thesi 9. littera B.* Probatur primò, quia in minore, & eo cuius ætas nondum stabilis est, & quali decet iudicio firmata, iuramentum non debet esse vinculum iniquitatis *c. quando, de iureiur. c. inter cætera 2. q. 4. c. Etsi Christus de iureiur.*

2. Atqui vinculum esse iniquitatis in minore si efficeret, vt ipsæ læsus non posset restitui in integrum, prout aliàs, æquitas suadet. Igitur iuramentum non obstabit, quo minus minor in integrum restitutionem petere possit.

3. Secundò. Accedit huic, quòd qua facilitate minor ad contrahendum inductus censetur, eadem quoque facilitate intelligatur inductus ad iurandum argum. *l. doli mali versic. diuersum ff. de nouat.* quocirca cùm propter facilitatem istam, & ætatis imbecillitatem minor aduersus contractum restituatur, consequens videtur vt propter eamdem rationem aduersus iuramentum quoque restitui valeat.

4. Tertiò. Quin etiam nemo censetur renunciare iuri, quod ignorat sibi competere, *l. mater decedens §. cæterum ff. de inoffic. Test. leg. legitimam ff. de petit. hæred. cap. veniens de iureiur.* Minor autem propter ætatis, & iudicij imbecillitatē beneficium à iure concessum ignorare præsumitur, & ignorantia iuris minorem excusat.

l. 9.

leg. 9 ff. de iuris, & fact ignor. leg. 1. ff. de iur. fisci. Idcirco iuramentum non excludit beneficium restitutionis in integrum.

5. Alij verò hanc sententiam affirmatiuam non admittunt, si minor de hoc suo beneficio fuerit certioratus: Idque propterea quod iuramentum non trahatur ad incognita per communem Canonistarum theoricam, quam sumunt ex *l. final ff. ad municip.* & iuramento semper insit tacita illa clausula, si res maneat in illo statu, vt notant Canonistæ *ad c. cùm contingat. extr. de iureiur.*

6. Atqui vt modò fuit ostensum, beneficium restitutionis in integrum est minori incognitum, vt qui licitè ac impunè iura ignorare possit. Igitur de beneficio isto fuerit certioratus, datur ei in integrum restitutio; & ita post Dynum, & Cynum, statuit quoque Sichardus *ad auth. sacramenta puberum C. si aduers. vend.*

7. Verùm absolutè negatiuam sententiam tenendam esse puto; nam iuramentum seruari debet propter conscientiam, ne ipsa vulneretur, quodcumque absque dispendio, & interitu salutis æternæ seruari potest, *cap. quamuis de pact. in 6. & c. cùm contingat, de iureiur.* quin etiam si tale non seruatur iuramentum, in summum discrimen anima deducitur: Est siquidem generale præceptum Dei, quo vetamur vsurpare nomen Domini Dei temerè ac frustra; & in *Psalmo* 15. Inter notas viri boni, atque beati ex præscripto, & mente diuinæ legis, vna hæc recensetur, vt sit is, qui iurat damno suo, & non mutat.

8. Quocirca iuramentum à minore super actu licito licitè præstitum, seruari debet, nec illud per in integrum restitutionem rescindi, & mutari potest.

9. Nullum insuper dubium est, quin minori 25. annis in integrum restitutio non concedatur, *l. 1. & 3. ff. de minorib.* Atqui constans est omnium Canonistarum sententia, quòd iuramentum minorem faciat maiorem, vt tradit Iason *ad d. auth. sacramenta. num* 55. Igitur iuranti minori seruare contractum, non est danda restitutio in integrum.

10. Denique *in l. si mulier. ff. ad SC. Velleian.* non iuvatur mulier SC. Velleiano si ab ipsa initus, iuratúsve contractus fuerit, & hic de minore dicendum si contraxerit, & contractum seruare iurauerit; quia eius, & mulieris quoad propositum non est diuersa ratio.

11. Confirmatur hæc opinio ex Textu *leg. 1. Cod. si aduersus vendit.* cuius hæc sunt verba: Si minor annis viginti-quinque emptori prædij cauisti, nullam de cætero te esse controuersiam facturum, idque etiam iureiurando corporaliter præstito seruare confirmasti, neque perfidiæ, neque periurij me auctorem tibi futurum sperare debuisti.

12. Eandémque sententiam confirmat quoque subiecta *Authentica sacramenta puberum eod. tit.* In qua Fridericus Imperator: Sacramenta puberum sponte facta super contractibus rerum suarum non retractandis, inuiolabiliter custodiantur; per vim autem, vel per iustum metum extorta, etiam à maioribus (maximè ne querimoniam maleficiorum commissorum faciant) nullius esse momenti iubemus.

13. Equidem constitutionem hanc Friderici vulgò antiqui glossatores improbant; eo quod multos ad summam redegerit paupertatē, vt Baldus scribit; Multorúmque animas in infernum detruserit, teste Cyno: ob quod etiam Fridericus VI cùm animaduertisset authenticam istam multis afferre perniciem, cogitauerit de ea tollenda, sed morte præuentus, quod facere destinauerat, prætermisit.

14. Sed hos omnes Iurisconsultos veteres nimis licentiosè loquùtos fuisse, ne dicam ampliùs, dicendum est; & ita nostram sententiam docet Castrus Palaus *tomo 7. tractatu 12. disputatione 1. puncto 19. & numero 9.* vbi ex dicta authentica, nec in contractibus iuramento firmatis cessare restitutionem in integrum.

15. Et ideò Hurtadus *de contract. disp. 21. diff. 16.* sic asserit: Minor, qui ex contractu venditionis fuit considerabiliter læsus, quia vendidit minores iusto, restituendas est in ius pristinum quoad pretium nempe reducendo illud ad iustum, & si læsus fuit quia ipsi non expediebat venditio, restituendus est; Ita ille.

16. Sed nota cum Layman *l. 2. t. 4. c. 1. n. 4.* esse discrimen inter restitutionem minoris, & Ecclesiæ: si enim minor pubes contractum à se celebratum spontaneo iuramento firmauerit, rescissionem posteà, vel restitutionem petere non potest, iuxta *Authenticam sacramenta puberum C. si aduersus venditorem, &c.* Sin autem Prælatus iurarit se contractum seruaturum, non ideò Ecclesiæ præiudicat, quòd minus restitutionis beneficio frui possit, sicuti notauit Glossa *in c. 1. de rest. in integrum in 6. verb. Contractum*, Abbas *c. 1 n. 16. extra eod.* Idem docet Dicastillus *de iust. l. 2. t. 3. disp. 1. dub. 16. nu.* 74. qui etiam notat sub nomine Ecclesiæ gaudentis priuilegio restitutionis in integrum, comprehendi pia loca omnia, *l. omnia, C. de Epis. & Cler.* Personæ verò Ecclesiasticæ in propriis bonis, aut iuribus læsæ non gaudent hoc priuilegio, quia vt ait Abbas *in c. 1. n. 15. de rest. in integr.* Cessat tunc communis fauor Ecclesiæ. Si verò personæ Ecclesiasticæ læsæ sunt in aliquo per se spectante ad iura beneficij, gaudent eo priuilegio, ita communiter Doctores. Vnde fit personas Ecclesiasticas læsas in locatione beneficij, non posse restitutionem in integrum exigere, ea enim læsio secundùm se non spectat ad ius beneficij.

17. Nota verò, quod sicut in minoribus quadriennium petendi restitutionem computatur à die, ex quo incipitur esse maiores, quadriennium in Ecclesia incipit à die factæ læsionis, vt constat ex *c. 1. de rest. in integr. in 6.* Excipe nisi iusta causa postulet vt Ecclesiæ, atque etiam Reipublicæ, (de qua posteà dicemus) restitutio concedatur post elapsum quadriennium, vt notauit gloss. *in c. 1. hoc t. in 6.* Molina *disp.* 574 & alij.

18. Causæ verò sunt, prima, læsio valdè enormis secundùm boni viri arbitrium, teste Glossa, & Abbas *in c. 1. de in integr. rest. n. 2.* ita Couarruuias *1. rest. c. 3. n. 11.* Less. *c. 17. n. 66.*

19. Secunda causa, est inculpata ignorantia aut aliud iustum impedimentum; quò minùs intra quadriennium restitutio petatur; legitimè enim impedimento non currit tempus iure definitum, argumento *c. 1. & 2. eod. tit. in 6.* vbi dicitur. Si Ecclesia spatio quadriennij beneficium restitutionis petere negligenter omittat, posteà admittenda non est.

29. Vide etiam Castrum Palaum *vbi suprà n. 11.* qui etiam *num. 10.* cum Glossa *fin. in cap. 1. de in integr. rest. n. 2.* Gregorius Lopez *l. fin. tit. 19. p. 6.* Couarruuias *1. var. c. 3. n. 13.* Emmanuel Acosta *in l. Gallus §. & quid si tantum. ff. de liber. & posthum 2 p. n. 73. & seq.* Molina *t. 2. disp. 574. post med.* Paul. Laymann *l. 3. sum. sect. 5. tr. 4. c. 11. circa fin.* Ecclesiæ & Reipublicæ si enormiter læsa sit competere restitutionem in integrum, non solùm infrà quadriennium habile à contractu, sed etiam post longissimum tempus triginta annorum ex *c. ad nostram de reb. Eccles. non alien.* vbi ob enormissimam læsionem transacto quadriennio restituitur Ecclesia ob pietatem, & fauorem publicum. Vide etiam Dicastillum *numero* 176.

RESOL. CLXV.

Aliqua practicabilia circa beneficium restitutionis in integrum.

Primò, an quando læsio contingit tantum in pretio, possit, verbi gratiâ, minor agere ad rescissionem contractus, vel ad reparationem pretij?

Secundò, an minor aduersus minorem : vel Ecclesia aduersus Ecclesiam, & c. gaudeat beneficio restitutionis in integrum?

Tertiò, an in restitutione in integrum restituendi sunt fructus percepti?

Et tandem, an Ecclesia læsa in contractu cum laico possit petere restitutionem non solum coram iudice ipsius laici, sed etiam coram iudice Ecclesiastico? Ex p. 11. tr. 3. & Misc. 3. sect. 31.

§. 1. QVærò primò, an quandò læsio contingit tantùm in pretio possit, verbi gratiâ, minor agere ad rescissionem contractus? Posse tantùm ad repartitionem pretij, & non ad rescissionem contractus, putant aliqui, quos citat & sequitur Castrus Palaus *tom. 7. tract. 12. disp. 5. punct. 19 §. 2. num. 9.* Quia, cum restitutionem, tam ius ciuile, quam canonicum inducat : nam *leg. Patri §. Item ex diuerso ff. de minoribus*, inquit ; Si minori pretio quàm oportuit vendiderit adolescens, emptor quidem iubere debebit prædium cum fructibus restituere; si autem ad solam prædij restitutionem agere adolescens posset, emptor cogendus non esset prædium cum fructibus restituere, sed restituto pretio prædium retineret. Idem habetur, *leg. quod si minor §. restitutio. ff. eodem.* Ibi itaque, si in vendendo fundo circumscriptus restituetur, iubebit prætor emptorem prædium cum fructibus reddere, & pretium recipere, ad idem est, *lex siquidem Cod. de prædiis minorum.* Canonicum verò ius, eam restitutionem apertius indicat in *c. 1. de in integrum restit.* vbi de conductione prædiorum modo censu laicis concessa inquit Textus. Cùm Ecclesia iure minoris debeat semper illæsa conseruari ea possessio, quæ in eius damnum data constiterit ad ipsius conuenit ius & proprietatem redire. Ratio verò desumitur ex natura restitutionis in integrum, quæ est pristinum statum repositio : at si solùm defectus pretij suppleretur, in pristinum statum non reponeretur minor ; non enim rem haberet cum fructibus, quam haberet si venditio non intercessisset.

2. Verùm licèt hæc sententia sit satis probabilis non minus probabilem contrariam existimo, quam tuetur Molina *tom. 4 disp. 573.* Lessius *lib. 2. cap. 17. dubio 9 num. 63.* & Layman. *lib. 3. sect. 5. tractat. 4. c. 11. numero 1.* vbi sic ait : Si minor ex contractu emptionis, aut venditionis debita cum solemnitate instituto læsus fuit, quia vendidit rem minoris iusto, vel emit iusto pluris, quamuis infrà dimidium pretij iusti restituendus erit, pretium contractus ad æqualitatem reducendo. Sin autem læsus fuit, quia non expediebat ei rem vendi, aut emi : rescindetur contractus Prætoris officio, & dabitur ei actio aduersus quemuis rei venditæ possessorem. Ita ille : cui adde Couarruuiam *lib. 1. var. c. 3. n. 14.* Gomez *de contract. tom. 2. c. 4. n. 7.* & alios.

3. Et ratio est, nam restitutio est reparatio læsionis factæ : reddit enim restitutio quod per læsionem ablatum erat, *leg. quod si mino. §. restit. ff. de minoribus.* Sed læsio tantùm in pretio contingit ; ergo si iustum minori concedatur, satisfactum esse censebitur.

4. Et ideò Gaspar Hurtadus *de contr. disp. 1. diffic. 15.* sic ait. Minor qui ex contractu venditionis fuit considerabiliter læsus, quia vendidit minoris iusto, restituendus est in ius pristinum quoad pretium, nempe reducendo illud ad iustum ; & si læsus fuit, quia ipsi non expediebat venditio, restituendus est. Hæc ille.

5. Quæro secundò, an minor aduersus minorem, vel Ecclesia aduersus Ecclesiam gaudeant beneficio restitutionis in integrum? Affirmat Castrus Palaus, *vbi supra num 3.* quia minoribus, & Ecclesiis concessum est priuilegium perendi restitutionem, neque vllibi restringitur ne aduersus alios minores, vel Ecclesias petant, neque ipsis minoribus, aut Ecclesiis est priuilegium concessum impediendi hanc restitutionem, ergo petere possunt. Et confirmo, mulier fideiubens vti potest Velleiano contra aliam mulierem, in cuius fauorem fideiussit, vt habetur *l. si sine, C. ad Velleianum*, & ibi Baldus ; & filius familias vti potest Macedoniano aduersus alium filium familias, *l. si filius ff. ad Macedonianum*, non alia ratione, nisi quia aliis mulieribus, vel filiisfamilias non est concessum priuilegium prædicto Velleiano, aut Macedoniano derogans; at in præsenti non reperitur minoribus, aut Ecclesiis priuilegium concessum derogans restitutioni in integrum. Ergo. &c.

6. Sed opinionem negantem, docet Layman, *vbi suprà num. 2.* sic asserens : Deinde si Ecclesia de lucro cessante agat aduersus alteram Ecclesiam, cùm lucrum illud acquisitum iam est, præferetur illa altera Ecclesia, tanquam in possessione existens, & certans de iure acquisito non perdendo, sicuti notauit Sanchez *lib. 6. disp. 4. n. 15.* nam Ecclesia contra Ecclesiam quippe pariter priuilegiatam non restituitur, si ex tali restitutione altera Ecclesia pariter, aut magis lædenda sit, per ea, quæ docet Abbas *in cit. c. auditis nu. 8.* Hæc Pater Layman.

7. Vnde ego puto vtramque sententiam probabilem esse; & hæc posterior quam negat, magis procederet si petens restitutionem aduersus possidentem ; nam eo casu agit de lucro captando, & possidens aduersus quem intentatum actio de lucro perdendo, seu de damno vitando, in quo euentu hic priuilegiatus obtinet ex doctrina Gomezij *in §. ruršus n. 27. inst. de act.* Decius *cons. 167. vol. 1.* quia ratione inquit Baldus *in l. 2. Cod. de priuil. offic.* priuilegia concessa scholaribus per *Auth. habita Cod. ne filius pro patre, non competere eis aduersus alios scholares*, & Couarruuias *pract. c. 7. n. 4.* negat posse habentem priuilegium in Curia litigandi, illuc suos aduersarios conuocandi, non posse aduersus aliam viduam eo priuilegio vti ; sed, vt dixi, sententia affirmatiua est satis probabilis, & forsan probabilior.

8. Quæro tertiò, an in restitutione in integrum restituendi sint fructus percepti? Difficilis quæstio, & scitu necessaria pro foro conscientiæ; affirmat Emmanuel à Costa *repetit. l. Gallus §. & quid si tantum ff. de liberis, & posthumis 2. p. n. 11. & seqq.* Couarruuias *l. 1. var. c. 3. n. 1.* & alij apud ipsos : Ducuntur ex *l. quod si minor §. restitutio ff. de minoribus*, ibi, si in fundo vendendo circumscriptus restituitur, iubeat Prætor emptorum fundum cum fructibus reddere, & pretium reddere ad idem est *lex patri §. si pecuniam ff. eod. tit. & l. si prad. ff. de prædiis minor.*

9. Hoc tamen temperant, vt non procedat in restitutione extraordinaria ex beneficio Principis.

10. Sed negatiuam sententiam aduersus Couarruuiam, & alios tenent Theologi, & ideò illam tenet Molina *tract. 2. disp. 575. post. med.* Lessius *lib. 2. c. 17. dub. 10. num. 70.* propendet Paulus Layman *lib. 3 summ. sect. 5. tract. 4. c. 11. in fin.* Castrus Palaus, *vbi suprà, §. 4. n. 4.* asserentes in hoc casu per nullam possidenti incumbere obligationem rem cum fructibus restituendi, nam cùm illius sit legitimus dominus, non est vnde hæc obligatio oriatur, ex eo namque quod rem illam à minore acceperit, solùm subiit obligationem restituendi illam, sed nõ fructus petito restitutionis beneficio, quia fructus domino rei à qua procedunt, competunt. Neque obstant leges pro Couarruuiæ sententia adductæ, asserentes prædium cum fructibus restituendum esse minori vendenti, reddito emptori pretio, quia intelligi debent de fructibus à re pendentibus, vel post restitutionem concessam perceptis.

11. Mihi verò in hac difficultate libet respondere cum verbis Gasparis Hurtadi *de controuers. disp. 1. difficult. 15.* vbi sic ait : Obseruandum est quòd quando restitutio fiat ratione læsionis ex contractu, siue omninò valido, siue claudicante ex parte minoris, si restitutio fiat

ratione

ratione læsionis prouenientis ex donatione, non solùm restituenda est res donata, sed etiam fructus illius (exceptis expensis factis in perceptione eorum) in quo Doctores conueniunt, quia tunc minor non solùm est læsus quoad rem donatam, sed etiam quoad fructus illius, si verò restitutio fiat ratione læsionis ex contractu oneroso, vt ex iusta venditione, non sunt restituendi fructus, quia tunc minor quamuis fuerit læsus in ipsa re, quia minori non expediebat eam vendere, non tamen in fructibus, si res fuit à minori tradita iusto pretio, quia tunc pretium adæquatur rei, quamuis postea habituræ fructus, ac proinde tunc non solùm fuit læsus in re ipsa, quia ipsi non expediebat eam vendere, & non quia habitura erat fructus, quia attenta re, & eius fœcunditate vendita fuit iusto pretio, quod est verum etiam quando maior cum quo contrahit non sit dominus rei, nec fructuum, vt contingit, quando traditur res ex contractu claudicante, potest tamen tunc eos retinere, quia minor naturaliter est obligatus ad rem, & ad fructus, & non est læsus in fructibus.

12. Addimus, ex contractu oneroso iusto, aut quando tradita fuit iusto pretio, quia quando tradita fuit pretio minore, etiam sunt restituendi fructus proportione seruata ad læsionem quoad pretium; quia si res vendita fuit dimidio pretio, restituendum est dimidium fructuum; & si defuit tertia pars iusti pretij restituenda est tertia pars fructuum; sic de aliis, quia tunc minor non solùm fuit læsus in ipsa re; sed etiam in parte fructus correspondente defectui pretij, quia non solùm fuit læsus, quia vendidit rem, quam ei non expediebat vendere; sed etiam; quia quasi media pars, vel tertia pars rei venditæ, fuit absque pretio, & consequenter fructus in ea parte virtualiter contenti. Ita Hurtadus, & ego. Vide etiam Reginaldum *to 2. lib. 25. c. 9. sect. 2.* & Bonacinam *de contract. disp. 3. q. 1. punct. vlt.*

13. Et tandem; an Ecclesia læsa in contractu cum laico possit petere restitutionem, non solùm coram iudice ipsius laici, sed etiam coram iudice Ecclesiastico? Couarruuias *dict. lib. 1 var. cap. 4. num 2.* Caldas *in l. si curatorem habens, verbo Implorandum, n. 32. Cod. de in integrum restitut.* propendet tantum posse peti restitutionem coram iudice rei, & non coram iudice Ecclesiæ.

14. Verum mihi placet contraria sententia, quam tuetur Guttierrez *Canon. qui lib. 1. c. 34. n. 10.* Perez, Lopez, Auendañ; & alij quos citat, & sequitur Castrus Palaus *vbi supra §. 8. n. 5* quod non solùm habet verum in bonis Ecclesiæ pertinentibus ad fabricam, sed in bonis mensæ capitularis, antequam singularibus adiudicentur, quia verè sunt propriè bona Ecclesiæ, cùm Capitulum Ecclesiæ Cathedralis, Ecclesia in iure nuncupetur *c. Apostolica 56. dist. c. cum Clerici, de verb. signific.* & vtrobique Glossa. Vnde si in his bonis Ecclesia lædatur, restitui potest per iudicium ordinarium ipsius Ecclesiæ.

Non tamen extendenda est hæc doctrina ad ipsos Clericos, quoad bona ipsa sibi propria; seu patrimonialia.

Hoc in tom. 3. q. 1. disp. Bald. in 1. si curatorem Ref. di. si. cum prima, & Socin. sen.

RESOL. CLXVI.

An si minor viginti-quinque annorum non potest sine magnis expensis coram iudice obtinere restitutionem in integrum contra læsorem, possit in conscientia vti compensatione occulta?

Et primo aliqua supponuntur pro eius restitutione in integrum, & quadriennio tempore postquam facti fuerint maiores; quod etiam transiit ad hæredes.

Et deciditur, quod contractus initi cum prædictis minoribus, & pupillis valent, quatenus illis sunt vtiles.

Et notatur minores non obligari naturaliter pro foro animæ ad supradictos contractus, sicut nec ciuiliter pro foro externo ad illos obligantur.

Et aliquid aliud pro aliis diuersis minorum contractibus agitur. Ex p. 11. tr. 4. & Misc. 4. Res. 23.

§. 1. SVppono quod minor viginti-quinque annis, si probauerit se læsum fuisse considerabiliter ex aliquo contractu restituitur in integrum contra quemcumque ad quem res suas peruenerunt siue mobiles, siue immobiles; quamuis ille cum minoribus immediatè non contraxerit, sec cum aliis personis intermediis, veluti cum tutoribus aut curatoribus illorum, vt patet ex *l. in causa 13. §. interdum*, vbi Bartolus *n. & ex l. quod si minor §. non semper ff. de minorib.* Neque contra petitionem huius restitutionis allegari potest à parte, quod malitia in eo minore aut pupillo suppleat ætatem, quia solemnitas hæc perfectæ impletæque ætatis requiritur à iure tanquam forma actus alienationis, vt bene notat Baldus *in leg. humanitatis Cod. de restit. in integ. verbo implorare, n. 20.* Costa *c. si pater 1. part. verb. Impubes, num. 9.*

2. Debent autem huiusmodi minores petere hanc restitutionem intra quadriennium postquam fuerint facti maiores: præscribitur enim actio petitoria restitutionis quadriennio, iuxta *tem. vni. de rest. in integrum, ibi* & causa restitutionis huius modi finiri debet intra quadriennium, glossa *in cap. requisiuit. cod. tit. de rest. in integrum. vers. beneficium minoris & iuxta c. si aduersus de arbitr. & leg. fin. vbi Doctores de rest. in integrum, & Text. in cap. 1. cod. in 6.* docent Ioannes Andreas, Imola, & alij in dicta Clementina *num. 11.* Cardinalis ibi *num. 13.* Mauritius *in t. de rest. in integr. cap. 41. à princ.* Abbas *in c. pen. tunc ex lit. numer. 11.* Octauia *de stylo Curiæ l. 8. cap. 3. nu. 6.* Couarruuias *l. 1. var. cap. 3. n. 10.* vbi etiam ex multis probat Ecclesiam, post quadriennium restitui integrum ex enormissima læsione.

3. Et huiusmodi restitutio in integrum, quæ competit minoribus, & pupillis, transit ad illorum hæredes, si minores intra illum quartum annum discesserint è vita, non autem post illum transactum *l. minor autem 9. §. non solùm*, & ibi Bartol. 15, *& in l. inter diem ff. de minor. & l. quia tale n. 1 ff. solut. matrim. non solùm ff. de in integrum rest. l. final. §. final.* vbi Iason *n. 5 ff. de condict. indeb. l. emancipata num. 4. Cod. qui admitt. ad bon. possess.* Afflictus *dec. 211. n. 3.* Oldradus *cons. 224* incipit, istæ sunt allegationes *col. 16.* Cæsar. Vrsi. *decis. 224. n. 1.* Dynus *in leg. priui. de reg. iur. in 6.*

4. His suppositis ad casum propositum negatiuè respondet Pater Sanchez *de matrim. l. 6. d. 8. n. 32* nisi quando talis esset læsio, vt alter circa omne dubium teneretur in foro conscientiæ restituere ante omnem iudicis sententiam. Quoniam beneficium restitutionis minoribus læsis concessum non est, vt alter teneatur ipsis ante iudicis sententiam resarcire læsionem, vt iudex audita parte possit concedere ipsis restitutionem; vt constat ex *leg. si curatorem Cod. de in integrum restit.* non prohibitis, si nec dum tempora præfinita excesserint, causa cognita. Præterea qui minor carens curatore, cum obligetur naturaliter, & ciuiliter, cogetur à iudice stare contractui, dum restitutionem non petit; ergo eo beneficio non gaudet, tum restitutionem minimè petit, & proinde idem dicendum est de minore curatorem habente.

5. Sed mihi magis placet opinio Cordubæ, & Lopez, quos adducit Sanchez, & sequitur Pater Fagundez *de contract. lib. 1. c. 13. n. 24.* qui respondet ad argumenta Sanchez.

6. Probatur nostra opinio. Primò, quia reuera in tantum læsor illius rei constitutus est debitor, in quantum creditor debitum suum non nisi magnis expensis,

& labore recuperare in iudicio non potest,& tunc clam sibi potest recompensare,quia frustra fit per plura quod fieri potest per pauciora. Secundò, quia in hoc videtur læsor irrationabilis ; si id ægrè,& iniuriosè ferat ; cùm regula sit iuris communissima,quam tradunt Doctores *in g ossa final. in l si cui. ff. de seruit.* & colligitur ex *l. 2. §. pen. ff. de reliq. & sumpt.* habetúrque etiam *in l. 2. § item Varius. ff. de aqua. arcend.* & tradit Barbosa *in l. 2. in princ. 2 p. n. 35. & 36. ff. solut. matr.* & Perez de Lara *de anniu. l. 5.* & Capel. *lib. 1. c. 18. n. 18.* quod alteri prodest, & tibi non nocet, debes permittere; Hoc autem prodest læso,& non obest læsori ; Imò etiam illi prodest,cùm similiter illius labor & expensæ excusentur;tenetur igitur iam occultam compensationem ratam habere;alioquin irrationabilis est.Tertiò, quia læsus in hoc negotio vtiliter agit rem læsoris sui, cùm ille expensas & laborem excuset;iste autem cuius res vtiliter ab alio agitur,tenetur pro vtroque foro approbare vtilitatem sibi impensam,& ideò pro foro conscientiæ gestori sui negotij obligatus manet ad illas omnes expensas , quas in re illius vtiliter gerenda fecit , non aliter ac si ipse efficere mandaret, *l. 2. ff. de neg gest.* Bartolus, Baldus, Salicet. Alex. *in l. final. C. de neg gest.* Puto tamen sententiam Sanchez suam habere probabilitatem.

7. Nota tamen in gratiam minorum , quod licet contractus ab ipsis initi absque licentia curatorum , & iudicis decreto , non valeant , quatenus modo aliquo considerabili minores lædunt , valent tamen quatenùs illis sunt vtiles;ita vt in illorum optione sit illis stare, aut non stare::ita expressè habetur *instit. de author. tutor. princ.* & tenet Glossa ibi *verbo Concessum ff. de pact. & instit. de inutil. stipulat § pupillus* ; docet Molina *t. 1 de iust. t. 2. d. 224. fol. 1393.* Anton. Gomez *t. 2. var. c. 14. n. 1* Sancius *lib. 6. de matrim. disp. 38. n. 9* Seraphinus *de priuileg. iuram. priuil 85. n. 50. & 51.* vbi citat Bartolum, Baldum, Paulum Castrensem,& ratio est,quia alioquin, id quod est in minorum, & pupillorum fauorem introductum,in illorum dispendium, & incommodum verteretur;nam si illis ætas in damnis subuenit,in propriis obesse non debet, *l. non eo minus C. de procurat.*

Probabile foro animæ in Resp. eq. & in aliis eius primæ not.

8. Nota etiam,quod probabiliter quis dicere,& tenere potest,minores non obligari naturaliter pro foro animæ ad præfatos contractus ; sicut nec ciuiliter pro foro externo ad illos obligantur:hanc appellat probabilem Lessius *to. 1. de iust. l. 2. c. 17. dub 8. n. 61.* & valdè probabilem appellat Sancius *lib. 6. de matrim. disp. 38. n. 20. in fin.* Eam docet Iacobus Rauenas, quem sequitur,ac citat Cynus *in l. 1. ad fin. C. de inutil. stipul.* Alciatus *in l. 14 C. de pactis.* Duarenus *in l. si pupillus 127. ad fin. ff. de verb. oblig.* Goueanus *l. 1 § id quod. ff. ad l. falcidiam,* Couarruuias *de pactis 2. part. §. 4 n. 10.* & in eam inclinat Gregorius Lopez *leg. 25. verb. Sciendo tit. 4. §. 1.* Et faciunt pro hac opinione omnes illi , qui aiunt habentem rem aliquam à minore, vel pupillo sine Tutoris , vel Curatoris authoritate ; Iudicisque decreto alienatam , teneri eam illis restituere in conscientia, quia hi non poterant se illis naturaliter obligare , neq; per contractum transferre in illos dominium illius,& hi sunt Innocentius *in c. quia plerique de immunitate Ecclesiastica. n. 3. vers. Sed quid si dicas.* Sotus *leg. 4. de iust. q. 5 artic. 2. vers. at quo reciuntur,* Ledesma *2. part. q. 18. art. 1. dub. 12 fol. 227. columna 2. final.* Antonius Gomez *leg. 3. tauri n. 124.* Sarmient. *ne reddit. 1. part. cap. 2. § Y publicada la postera,* Syluester *verbo Restitution. 2. dicto 5.* vbi ait, illum qui soluit debitum pupillo sine tutoris auctoritate non liberari,nisi pupillus illud habeat apud se,& teneri illud ei iterum soluere;nam si tenetur illud ei in conscientia iterum soluere , signum est non potuisse pupillum se illi obligare ex contractu in conscientia.

Alibi in Resp. hoc præteriit.

9. Scio affirmatiuam sententiam (dequa ego alibi) esse probabiliorem , non tamen damnarem minores , si negatiuam sequi vellent , cùm sit probabilis, quod docent ipsimet Aduersarij Lessius, Sanchez *locis citat.*

10. Sed non deseram hîc apponere mediam sententiam inter supradictas , quam tuetur Petrus VVadingus *tract. de controuers. disp. 2. dub. 4. n. 5* vbi firmat,quod sibi videtur iuri conformis asserere , pupillum non factum locupletiorem non obligari naturaliter : factum autem locupletiorem eatenus obligari,quatenus factus est locupletior , priorem partis conclusionem tenent Couarruuias *relect. c. quamuis §. 4. n. 10. in fine* Cuiacius *ad legem 127. ff. de verborum oblig.* Godofredus *ad legem 21. ff. ad legem falcidiam* , & alibi sæpè Alciatus, *leg. pacta Codice de pactis*, vbi dicit,pupillum pubertati proximum,ne quidem iuramento obligari, quòd adhuc præsumatur carere iudicio.

11. Itaque quando iura dicunt , pupillum obligari naturaliter,intelligantur quando factus est locupletior nec enim decens esse , vt cum damno alterius quis augeat res suas:Iura verò quæ dicunt non obligari intelligantur,quando non est factus locupletior.

12. Ex hac conclusione , quam Pater VVadingus existimat practicè probabilem , non tam ex iure digestorum in quo varietas, & apparens contradictio reperitur, sed maximè ex iure nouissimo Institutionum Iustiniani sequuntur aliqua pro praxi : primò ludentem cum pupillo, & lucrantem ab eo summam notabilem, non posse in conscientia illam retinere , saltem si sciat pupillum velle eam recipere. Ratio est, quia saltem ex iure institutionum , cui tanquam vltimo standum est, clarè habetur non tranferri dominium per contractus pupilli,nisi quando lucratur,& conditionem suam meliorem facit,& potius dominium accipere,quam transferre, cùm ergo colludens non acquisiuerit dominium rei ex victoria lusus sibi traditæ , iure obsistente translationem dominij, non potest ex principiis generalibus rem alienam retinere , nisi quatenùs non est dominus inuitus.Ergo si sciat dominum esse inuitum,debet restituere , hæc autem intelligenda sunt de summa aliqua notabili ; nam si pupillus res paruas ludo amittat , & soluat videtur transferre dominium ex tacita tutoris,& iuris licentia, cùm honestæ recreationes inter quas est aliquid exiguum pro qualitate sui status ludo exponere, pupillo permissæ sint.

13. Sequitur , secundò cum pupillo ineuntem contractum onerosum emptionis , verbi gratiâ , aut similem , non quidem acquirere dominium mercis , aut pretij ; si sit res notabilis, vt patet ex dictis , pupillum tamen acquirere dominium , & proinde contractum claudicare ; contrahentem enim obligari relinquere pupillo rem quam vendidit , pupillum verò non esse obligatum eam reddere , repetito pretio ab altero: venditionem tamen posse pretium (cuius tamen dominium non acquisierat)retinere,& eo vti ex tacita licentia pupilli,cùm illud non repetit,nec mercem restituit. Curandum igitur est venditori,si securus esse velit , vt tutor contractum approbet, nec sit contentus sola pupilli ratificatione.

14. Quod si quis velit sequi alteram sententiam, quæ asserit posse retinere rem sibi datam à pupillo,non quasi dominus, cùm reuerà dominium eius non acquisierit,sed tanquam rem sibi debitam,& quia vi promissionis , & contractus , tenetur ex naturali obligatione curare,vt contractus ratificetur à tutore, quod si tutor nolit,sed repetat mercem ab emptore,non restituto pretio, vtpote quia pupillus mutiliter illud consumpserit; nec est factus ditior,poterit seruare sibi mercem donec compensetur damnum, quia in probabili sententia pupillus tenetur pretium reddere. Tutor autem potest in tali casu petere restitutionem in integrum , & cogere emptorem ad reddendam mercem.

15. Hucvsque Vvadingus , quæ multum notanda

erunt

erunt à Confessariis, & omnia scrupula aufert opinio asserentium absolutè, pupillum ex promissione, vel contractu non obligari naturaliter, quam practicè esse securam fatetur, vt visum est, Pater VVadingus. Ergo,&c.

RESOL. CLXVII.

An filius familias obligetur in conscientia soluere pecunias mutuo acceptas?

Et quid si mutuum versum est in vtilitatem pupilli, an teneatur in foro conscientiæ mutuanti soluere? Ex p.8. tr.7. & Misc.Res.7.

Sup.hoc in in Resol.§ Nota verò & supra in Resol. 160. § Et hæc sunt, à lin.2.& in Resol.§. Nota etiam, & hinc & infra tr.4. Sup. doctrina Bellis. 4. alias.& Bellig.

§.1. AFfirmatiuè respondet Valerius *in differ. vtrinsque fo.i.verb.restitutio,differen.18.* & alij: sed contrarium docet Escobar *tract de vtroque foro, art.1. n.150.* quia leges prohibentes dare mutuum filiofamilias,non sunt leges merè præsumptiuæ, sed dispositiuæ, etsi præsumptio eis causam dederit, ob incommoda vitanda, quod commune esse omnibus legibus dixi cum Sanchez, Vasquez, Bonacina, & cum communi Doctorum *supra,hoc art.ex n.3.cum seq.& in initio ex n.31.cum pluribus seqq.* Qui omnes fatentur, similes leges in conscientia obligare, etiamsi omnis deficiat fraus & deceptio:tum etiam, qui mutuans filiosfamilias scit,vel scire debuit prohibitionem legis,& sic suo se facto priuauit dominio mutuati,& actione ad petendum. Tum quia, etsi pœnales sint prædictæ leges, tamen ipso facto pœnam in ponunt, etiam absque sententia; ipsæ enim leges sententiam constituent,vt receptum est,& plurics dixi:& sicut per sententiam mutuans obligatus in conscientia maneret, vt non possit occultè capere tantumdem ex bonis filiifamilias, aut parentis eius,vt diximus *hoc art.ex n.18. cum pluribus seq.* ita per has leges ipso facto pœnam imponentes. Tum quia hoc casu mutuãs à se dominium rei mutuatæ abdicauit, *l.2.§.appellata. de reb.creditis*, manente sola actione certi ad repetendum, *l. certi condictio,illo tit.* quæ per dictas leges omninò tollitur, vt patet ex *dicta lege 1 ad Macedon.§. illud 8*, ibi, *Ei qui credidit denegatur actio.Instit. Quod cum eo.*

Sup.hoc in Res.nor. principia §. vltim.

2. Sed magis difficultas est, an si mutuum versum sit in vtilitatem pupilli, teneatur in foro conscientiæ mutuanti soluere:Communiter affirmatiuè respondent Guttierr. *de iuram.confirmat.p.1.c.44.n.6.* & alij, quos citat Escobar *vbi supra,num.157.* Sed ipse,ibi etiam in isto casu excusat filiumfamilias à restitutione mutui. Tum quia *d.§.hoc Senatusconsulto*, merè dispositiuum est, & fundatur in iusta causa, vt patet ex eius verbis. Nec ad rem (inquit) pertinet si affirmet ornamenta ex ea pecunia comparasse;nam & ei quoque, qui filiofamilias credidit, decreti amplissimi ordinis actio denegatur, nec interest consumpti sint nummi,an extent in peculio, multò igitur magis seueritate Senatusconsulti eius contractus improbabitur, qui filiofamilias mutuum dedit.Et obligare, & locum habere in foro conscientiæ,multis iam superiùs probauimus. Tũ quia contractus hac specie omninò annullatur,actio & obligatio ex eo irrita redditur,vt patet ex *dicta l.22. Recap.* & animadvertit Matienco *ibi gloss.1.* & ex illo verb. *improbabitur*,de quo *in d.§ hoc Senatusconsulto*; quod est idem ac irritare,*l.cum hi 8.§.eam 1. de transact. l.filium familias 6.illo tit.ad Macedon* ex quo nullus potest oriri effectus. Et retentio filiofamilias conceditur, quâ se in conscientia tueri posse, nihil est dubium: qui enim aperta nititur legis constitutione, prudentissimè operatur,magis quàm si nitatur probabili,& communi opinione,ob quam tutum quemlibet esse in foro conscientiæ, omnes fatentur. Igitur multò magis qui lege certâ munitus est,securus erit in conscientia,veritas quidem legis deficere non potest, sicut deficere potest in opinione communi, & probabili, quæ semper locum in dubio habet,vt suo loco probauimus.Tum denique, quia etsi verum sit neminem debere locupletari cum alterius iactura & damno, quæ est ratio contrariæ sententiæ,fallit,dum ex iusta causa aliud lex statuit, quod posse facere nulli dubium est. Glossa & Doctores *in lege finali,de negot.gest.* sibi enim imputet, qui filiofamilias mutuum dedit contra iuris prohibitionem,vt dicitur de expensis mala fide factis in re aliena, *lege, si seruus 27.§.sed iuxta 25 ad legem Aquiliam*, & de eo qui ædificauit in alieno solo,*l.Paulus 14.de doli excepr. l. si is contra quem.C.de ædific.priuat.* Culpa enim est mutuare filiisfamilias contra iuris prohibitionem, *l.1.vbi* Bartolus,*C.de fide instrument.l.penultim. Cod.si vendit. pign.cap.qui contra* 82 vbi Dyn.*n.4.de regul.iur.in 6.* & plures alij.Et hæc omnia docet Escobar *loco citato*.Ego omnes has opiniones probabiles esse puto.

RESOL. CLXVIII.

An filiusfamilias teneatur soluere mutuum,si illud soluere iuravit?

Et quid,seclusoiuramento?

Et quid est dicendum,si filiusfamilias mutuum in rebus à pecunia distinctis dare sibi passus est,puta,si filiusfamilias pannum ad vestem,equum ad iter, non numerata pecunia emerit?

Et in textu,& §. Hoc tamen, huius Resolutionis adducuntur sex casus,in quibus filiusfamilias debet soluere sicut alij. Ex p.9.tract.9.& Misc.4.Res.13.

§.1. SVppono, quod filiusfamilias, qui est sub patria potestate,si mutuam pecuniam absque consensu patris acceperit,non tenetur in effectu ad restitutionem,nec post mortem quidem patris: quia potest opponere mutuatori exceptionem Senatusconsulti Macedoniani,quo conceditur ei,vt non teneatur soluere; vt docet Gomezius *tom.1.c.6.n.2.*

2. Hoc tamen non obstante tenetur soluere in his Casibus.Primò quando habet periculum castrense; vel quasi castrense,quia cum talia liberè administret, potest quoque in illis se obligare.Secundò,debet esse mutuum in pecunia: si enim fiat in frumento, vino, &c. cessat exceptio,nisi in fraudem legis factum sit.Tertiò, si cum licentia patris contraxit,non datur illi exceptio. intellige tamen cum Glossa,Bartolo, & aliis, si modò ille pater,qui consensit,habuit filium in potestate;quia si fuerit in potestate Aui,licentia patris non tollit priuilegium:& ita conciliantur *l.filium.in fin.cum l.si permittente. Cod. eod.* Quartò, si in rem patris versum est mutuum,cessat exceptio.Quintò, si accepit ad sumptus necessarios,quos ipse pater fecisset,v.g,pro victu, & libris necessariis,quando cum facultate patris versabatur in studiis.Sextò,si gerebat se pro filio sui Iuris, & creditor bona fide existimauit eum esse emancipatum. In his casibus filius debet soluere sicut alij,& Senatusconsulto se non tuetur.

Sup.hoc infra in tr.4. R.l.14.circa fin in fine. §.Vnde.

3. Hoc supposito ad quæstionem propositam, affirmatiuè respondet Lessius *lib 2.c.20. dub.2. num.9.* vbi sic ait. Quamuis verbis huius Senatusconsulti solùm videatur tolli obligatio ciuilis; tamen etiam tollitur obligatio naturalis,ita vt in foro conscientiæ non teneatur vnquam tale mutuum restituere,si velit hoc priuilegio vti. Idque statuit lex, tùm in pœnam eorum, qui talibus mutuarent;tùm,vt omnis occasio machinationis prauæ contra parentes,filiis præsinderetur;vnde etiam huic priuilegio non potest filius renuntiare; quia magis est in fauorem parentum, quàm ipsius. Si tamen filius iurauit se soluturum, tenebitur soluere, saltem post mortem patris, quando commodè poterit;

Sup. hoc sig nanter ibid.

quia semper iuramentum in alterius fauorem factum, seruandum est, quando absque peccato seruari potest, vt patet ex dictis supra *cap.17. dub.* 7. potest tamen huius iuramenti peti relaxatio à Prælato, quia in fraudem legis appositum est; & aliàs lex facilè redderetur inutilis, eaque obtenta poterit non soluere. Ita Lessius; cui adde Couarruuiam *in cap. Quamuis pactum, par.2.* §3. & alios.

4. Sed negatiuam sententiam mordicus tenet Hulricus Hunnius in Treutlerum, *vol.1. disp.18 q.35.* quia Senatusconsultum Macedonianum publicam respicit vtilitatem, ac prouidet, ne filiifamilias corrumpantur, & delictis fenestra aperiatur, atque occasio illis præbeatur vitæ parentum insidiandi: Iuramentum itaque istud, quo Senatusconsulto huic renunciatur, est contra bonos mores, repugnat vtilitati publicæ, occasionem denique præbet filiosfamilias corrumpendi, insidiandi vitæ parentum: quo circa Iure etiam Canonico improbatur. Et quamquam alias hoc Iure iubeantur obseruari iuramenta, quantumuis legibus ciuilibus contraria, id tamen verum est de legibus merè ciuilibus; Senatusconsultum verò Macedonianum ratione nititur naturali, fundata in pietate liberorum erga parentes, & in quarto præcepto Decalogi. Deinde eatenus illud procedit, quatenus leges ciuiles delictum, & delinquendi occasionem non prohibent: talibus enim legibus ne Iure Canonum quidem renunciare licet. Iure equidem ciuili certum est non valere iuramentum, quod legibus ciuilibus aduersatur, *l.5. Cod. de legib.*

5. Sed magno Iurisconsulto addamus magnum Theologum. Scias itaque hanc negatiuam sententiam tanquam probabilem admittere ex Ioanne Andrea Panormitano, & Ferdinando Vasquio, Patrem Petrum VVadingum ex Societate Iesv *in tract. de contractib. disp.6. dub.* 3. § 1 *n.2.* quia iuramentum istud magis, quàm mutuum simplex inducit ad omnia incommoda, & occasiones peccandi, quas lex cuitare cupiebat in prohibitione contractus, & exceptionis priuilegio dato filio in fauorem parentum: periculum enim maius videtur esse, quo magis videt filius sine remedio se obligatum ad soluendum; & licèt Antonius de Butrio *in cap. Cum contingat. de Iureiur.* putet hodie inter Christianos cessare istud periculum, quia, vt ibi benè replicat Panormitanus, etiamsi periculum parricidij cessaret, non cessarent tamen aliorum peccatorum pericula: filij enim, (ne aut vsuræ nimis excrescant, aut cogantur diututnos carceres subire) parentes deprædantur, & ad multa alia scelera inducuntur, vt pecuniam acquirant; ex argumento Antonij sequeretur, non esse hodie locum exceptioni Macedoniani, cùm vix sit reperire parricida ex hac causa; & tamen quia ad alia peccata inducuntur ex hac occasione etiam contra parentes committenda filij, Respublica iudicauit dandum illis priuilegium Senatusconsulti. Sed his non obstantibus, affirmatiua sententia est communis; vnde malè Hunnius vocauit illam falsissimam, & absurdissimam.

Sup. hoc latè in Res. præterita, & in aliis eius primæ annot.

6. Nota verò, quòd præter Lessium docet etiam Molina, *disp.301.* secluso iuramento in conscientia filiumfamilias non obligari ad soluendum mutuum, quod etiam docet VVadingus loco citato, explanans verba *leg.10. ff. ad Senatusconsult. Macedon.* vbi dicitur manere obligationem. Idem etiam tenet Baunius *in Theolog. Moral. tom.3. lib.2. tract.5. q.8.* qui citat Azorium, Sanchez, & Layman.

7. Dicendum est itaque contra Rebellium *l.8. q.20.* posse in vtroque è foro filiosfamilias, se tueri hoc priuilegio, & mutuum non reddere, quia iustè id lex statuere potuit, vt tam extra iudicium, quàm in eo, adeoque in vtroque foro, exceptio creditoribus opponi posset, ad liberationem filiifamilias, ac tam ad securitatem parentum, bonumque commune quàm in eorum pœnam odiumque, rem illis suam adimere. Voluisse autem colligitur ex lege, sed si §. *sed etsi ff. ad Senatusconsult. Macedon.* vbi habetur, filium familias perpetua exceptione tutum esse contra mutuantem; quod falsum esset nisi eum exceptio in animæ iudicio tutum redderet.

8. Non verò hic hanc exceptionem competere non tantum liberis masculis, sed fœminis, eorumque Parentibus; ac si minores sunt, illorum Tutoribus, & fideiussoribus aut hæredibus, vt dicit *l.7. & 9. ff. ad Senatusconsult. Macedon.*

9. Notandum est etiam huic exceptioni nullum locum esse, cum filius mutuum in rebus à pecunia distinctis dari sibi est passus, quia cum in eo *Senatusc.* pecuniæ fiat mentio, ad alia illud extendi non sinit petita ex æquitate ratio. Similiter cum de mutuo in eo sit sermo, ad exemptionem, aut alium contractum extendi non debet, etsi in mutuum deserit, puta si filiusfamilias pannum ad vestes, equum ad iter, non numerata pecunia emerit, sed in confessionem mutui, seu crediti deducta, Layman de pactis, *sect.5. tr.4. c.15. n.3.* nisi id in fraudem *Senatusconsc.* fieret; quod accidit cum principalis est intentio non vendendi, sed mutuandi. Vide etiam Baunium loco citato.

Sup. hoc à Res. præced. n.5. Sed ni gia.

RESOL. CLXIX.

An Commissarij possint à singulis tantum exigere, quantum ab vno possent, si pro illo solo negotium facerent?
Ex p.3. tr.5. & Misc.1. Resol.77. alias 76.

§.1. HIc casus frequens est in hoc Regno Siciliæ, & alibi etiam, & affirmatiuam sententiam docet Lessius *l.2. c.24 dub.5. n.28.* vbi asserit. Quando quis pluribus obligat operam suam, singulis insolidum, & illa æquè commoda est singulis, ac si pro illis solis fuisset exhibita, potest à singulis tantum exigere, quantum ab vno potest, si pro eo solo præstitisset. Vt cùm quis nomine diuersorum proficiscitur ad locum dissitum, vt ibi illorum negotia tractet, vel testimonia, & probationes in eorum causis conquirat; porrò ad bonam fortunam, vel industriam illius pertinet, quòd plura negotia concurrant, ita vt vno medio possit ad ea conficienda vti, vel eandem cautionem pluribus impendere, neque opus est, vt qui sua negotia ipsi committunt, sciant, illum etiam aliorum negotia gerere, sed sufficit vt tam vtiliter, & opportunè ea gerere possit, ac si alia simul gerenda non haberet, & suam operam cuique seorsum impenderet. Ita Lessius, quæ omnia accidunt in casu nostro: nam Commissarij huius Regni accipiunt plura negotia per vnam, vel plures ciuitates, & stipendium ab omnibus eundi, vt dicunt, & redeundi accipiunt.

2. Sed his non obstantibus, contrariam sententiam docet Tannerus *in 2.2. disp.4. q.7. dub.6. n.161.* & Ortiz *in sum. c.9. n.3.* vbi sic asserit. [Si vno lleua tres comissiones, y eada vna dellas dize que vaya à tal pueblo, y que por cada dia deyda y buelta lleue táto, y fin boluer de cada pueblo, puede hazer todas tres comissiones, porque estan todos tres pueblos iuntos, y assi se ahorra de venir de cada pueblo, en tal caso no deue de cobrar todo lo que se deuia si de cada pueblo boluería à dar lo que auia cobrado.] Ita etiam docet Ioannes de Heuia. *in labyrintho commerciorum lib.2. c.2. n.10.* sic asserens. [El salario de la persona que fuere à hazer dos, ó mas destas cobranças, de yda y buelta, assi à vn lugar como a dos, ò mas, se ha de repartir entre los deudores pro rata de las cobranças y de los lugares segun la distancia dellos por no poder lleuar mas de vn salario desto en vn tiempo.] Sic ille. Vide etiam Fernandez *de instr. Confess. p.2. c.14. n.2. & c.12. n.22.* Bobadilla *to.2. lib.5. c.1. n.3. fol. mihi* 631. Ad ea verò quæ adducit

adducit Lessius, dicendum est cum Tannero *vbi suprà*, quòd res, vel opera iam vni ex iustitia debita, non potest denuo alteri nouo pretio vendi, quia sua non est, sed alterius; vel melius in casu nostro dicendum est, supradictam sententiam Lessij veram esse, secluso iure positiuo, sed in hoc regno adsunt Regiæ Pragmaticæ prohibentes Commissariis hoc efficere. Ergo, &c.

RESOL. CLXX.

An cliens possit pacisci cum Aduocato de quota lite? Ex p. 2. tr. 16. & Misc. 2. Resol. 47. aliàs 49.

§. 1. COmmuniter Doctores negatiuè respondent, sed ego non damnarem contrarium facientes, & ita docet Victorellus *in Manual. Nauar. c. 25. n. 30.* vbi sic asserit: Qui iustam causam Aduocato probo defendendam committeret, sine vllo periculo iniustitiæ alicuius actionis in eo, promissa tertia, aut quarta lucri parte, vt is ardentiori studio iniustam iustæ causæ defensionem incumberet, & seipsum molestia sæpiùs illum adeundi liberaret, lethale facinus mea sententia, non patraret: nullam enim naturalem, aut diuinam, aut Ecclesiasticam legem violaret, sed solis ciuilis legis verbis (non fortasse legislatoris menti) aduersaretur. Sic Victorellus, & ita etiam docet Ioan. Valerus *in differentiis vtriusque fori, ver. contractus, differ. 3.* Homobonus & Bonis *de statibus, p. 2. c. 4. num. 5.* & hanc opinionem probabilem putat Zanardus *in direct. confess. p. 2. prac. 3. c. 34. q. 8.* vbi contrariam sententiam, quam ipse tenet, vocat tantùm tutiorem.

2. Dico igitur, communem opinionem negantem procedere in foro exteriori, non autem in foro conscientiæ, vbi Deus est ille, qui videt veritatem, & non respicit præsumptionem, super quam fundantur leges prohibentes pactum inter Aduocatum & clientem de quota lite. Ergo quoties deficit præsumptio fraudis, & iniustitiæ, leges istæ non obligabunt.

RESOL. CLXXI.

Solent litigantes conducere Aduocatos, & Procuratores ad annum, vel annos sub certa annua mercede, seu salario ad omnes causas, quas habent, vel habituri sunt; quæritur modo, an si nullus causas in illo anno partes habuerint, Aduocati licitè petant salarium? Ex p. 2. tr. 15. & Misc. 1. Resol. 42.

§. 1. NEgatiuè videtur respondendum per ea, quæ adducit Flores de Mena *var. qq. lib. 1. quæst. 8. nu. 54.* & Azor. *p. 2. lib. 13. c. 29. qu. 10.* vbi ex Bartolo *l. diem functo. ff. de offic. assessorum*, ait salarium tantùm deberi pro rata temporis, quo laboratum est in lite: labor enim recipit diuisionem, sicut & tempus: & consequenter, merces promissa pro labore, recipit diuisionem.

2. Sed Ioannes Gutierrez contrariam secutus est sententiam, quam multis rationibus confirmat. Primò, quia non stetit per eum, vt *in l. fin. C. de cond. causa data, & l. qui operas. § fin. ff. locati.* Ille enim paratus erat ex sua parte adimplere promissum, hoc est, aduocare omnes causas clientis sui, quare si illas non habuit, Aduocato non erit imputandum. Secundò, probatur ratione vinculi obligationis, qua ipse Aduocatus adstrictus erat ad aduocandum pro suo cliente: quæ quidem obligatio in habitu, licèt ad actum non sit reducta, propter defectum causarum, tamen pecunia est æstimabilis, maximè cùm talis Aduocatus, propter hanc obligationem non possit pro aliis contra suum clientem aduocare, sicque priuatur sua libertate, spéque lucrandi ab aliis. Potuit enim verisimiliter contingere, vt auctius salarium sibi ab aduersis partibus offerretur, si pro suo cliente non teneretur, quæ omnia considerabilia sunt, atque pecunia æstimanda. Tertiò, quia stante dicta conuentione, etiamsi cliens plures causas haberet, & respectu earum exiguum esset salarium, non posset hoc casu aduocatus maius salarium petere. Ergo eodem modo si cliens nullas causas habeat illo anno, quas aduocatus exoret, tenetur ad totum salarium. Hæc Gutierrez *pract. qq. lib. 1. q. 32. n. 1. & 2.* cum Matthæo de Afflictis *in constit. huius Regni Sicil. rubr. 82. de salario Aduocatorum, n. 4.* & Azeued. *in leg. 10. titul. 16. lib. 2. n. 4. nouæ collectionis Regiæ.*

3. Sed ego media via incedendo, puto saltem in foro conscientiæ, non esse tali Aduocato salarium denegandum, neque verò integrè soluendum, sed diminuendum iuxta prudentiam, & arbitrium boni viri. Ita Bobadilla *in polit. tom. 2. lib. 3. c. 14. n. 63.* Et ratio est, quia si pro suo cliente in illo anno aduocaret, multas occupationes, & labores sustineret, quibus non adhibitis, non sustinuit. Verum est quòd si talis Aduocatus eius foret ingenij, vt optabilius ei esset, ita labore, quàm otiari, nihil de salario minuendum esset, nihil alia diminuendi causa subesset. Et decisio est de mente Rebellij *de obligat. iust. part. 2. lib. 14. quæst. 14. num. 7. & 8.*

RESOL. CLXXII.

An conducens operam alicuius, si per conductorem stetit, etiam ob causam forte hanc, quo minus locator operam suam præstaret, teneatur ad omnem mercedem?

Ex quo infertur, quod possessor malæ fidei non tenetur ad fructus, quos in veritate Dominus rei non erat probabiliter percepturus. Ex part. 3. tract. 6. & Misc. 2. Resol. 14.

§. 1. DE hoc casu olim mihi altercatio fuit cum quodam amicissimo Iurisconsulto, qui affirmatiuam sententiam mordicus in casu contingenti tenebat, & rectè quidem, loquendo in foro iudiciali, ex *l. si addes. §. cum quidam. ff. locat.* & aliis iuribus ab ipso adductis.

2. Sed ego in foro conscientiæ tunc contra Nauarrum *c. 17. n. 198.* contrariam sententiam docui cum his limitationibus, si locator aliam non inuenisset mercedem, si mihi suam operam non locasset, aut potuisset inuenire si vellet, & omisit, vt accidit in casu, de quo tunc interrogatus fui, & ideo hanc sententiam tenent Doctores, quos citat, & sequitur Rebellius *de oblig. iust. part. 2. lib. 14. part. 14. n. 15.* & nouissimè Ioannes Valerus *in differ. vtriusque fori, ver. locatio, differ. 3.* vbi sic ait. In facti contingentia respondi, cùm quidam conduxisset vespere operam cuiusdam pro die sequenti, & statim manè certiorem fecisset conductorem se non indigere opera eius, non teneri ad mercedem illius diei, si certum erat ab illo pro eo die nullum inuenire locatorem, etiamsi non locasset illi operam suam, vel poterat se locare cum alio, si voluisset, vel in suis terris, quas habebat operari. Sic Valerus. Et ratio est, quia in dictis casibus euenientibus nullam mercedem conductor amittit mea causa, sed sua culpa, quia voluit esse otiosus. Hinc asserunt aliqui, & rectè, quòd possessor malæ fidei non teneatur ad fructus, quos in veritate dominus rei non erat probabiliter percepturus vt quam rem non locasset si habuisset. Vide etiam Ioannes de la Cruz *in direct. parte prima, præcept. 7. q. 4. art. 6. dub. 4. concl. 1.*

Sup. hoc in tom. 8. tr. 7. Resol. 8. per totam, & signanter §. vlt. & in t. 4. tr. 7. Resol. 31. §. vlt.

RESOL.

RESOL. CLXXIII.

An famulus conductus per annum, si discedat ante tempus completum, perdat mercedem ? Ex p.3.tract.6. & Misc.2. Resol.15.

§.1. HIc casus frequenter solet accidere,& affirmatiuam sententiam tenet Bart.*in l.si vno,§.item cùm quidam ff.locat.*sed hoc procedit in foro iudiciali. Vnde in conscientia tenetur dominus famulum redeuntem admittere, vel ei soluere mercedem temporis quo seruiuit, etiamsi redire nolit, nisi domini multum interesset immoratio, & seruitium famuli, nam in tali casu puto ad nihil teneri in conscientia, si eius interesse tantum valeat,quantum id quod famulo debet. Et ita tenet Rebellius *p.2.lib.14.q.13.num.18.* & Ioannes Valerus *in differentiis vtriusque fori,ver.locatio, differ.* 4. Vide etiam Azorium *p.2.lib.2.c.39.q.7.* Ioan.Franciscum Suarez *in Enchyridio casuum conscientiæ, lib.1. ver.locatio,§.famulo,*& alios.

RESOL. CLXXIV.

An filius, v. g. Cauponis, Mercatoris,& c.possit exigere salarium,quia patris bona administrauit ?

Etsi filius ob metum reuerentialem supradictum salarium petere non audeat, an clam à patre accipere possit ? Ex p.4. tract.4. & Misc.Res.66.

Sup hoc infra in rr.7. ex lata doctrina Res. 45.recitanter propè finem §. Ex doctrina,sed lege illum per totum.

§.1. NEgatiuè respondent Glossa *in l.cùm oporter, C.de bonis quæ liberis*, &c. *ver.ex eius substantia* Petrus Nauarra *de restit.lib.3.c.1.n.76.*Molina *de iustit.tom.1. tract.2. disp.234.* & alij communiter, filiùs enim dum in domo patris degit, obligatus esse videtur ad obsequiales operas.

2. Verùm quia hic casus frequenter potest accidere, ego contrariam sententiam probabilem & tutam esse existimo, cum enim in tali casu lucrum non tantùm ex bonis patris, sed etiam ex filij industria prouenerit, ideo partim inter profectitia,partim verò inter aduentitia bona numerandum esse videtur, ex quo infertur quòd si solus pater lucrum accipiat, nullámque eius partem filio quasi societatis iure relinquat, tum tantumdem salarij ipsi dare obligatum esse, quantum extraneo alicui deberet, saltem si filius exigat; sin autem ob metum reuerentialem petere non audeat (vt mihi accidit in facti contingentia cum quodam pœnitente,)vel probè sciat si petat se repulsam laturum esse, dicendum est,filium clam à patre accipere posse;& hæc omnia docet Layman *in Theolog.mor.lib.3.sect.5 tract.4.c.8.n.6.* qui citat Lessium,Nauarrum,Lopez, & Angelum; vnde in tali casu aduertant Confessarij non imponere pœnitentibus onus restitutionis, nisi vltra æstimationem laboris ac industriæ suæ acciperent, computatis in dicta æstimatione expensis, quas pater fecit in illo alendo.

RESOL. CLXXV.

An Domini teneantur præstare salarium famulis infirmis ? Ex p.1. tr.8. Res.86.

§.1. AFfirmatiuè respondent, Speculator *in titul.de locat.§.postquam tam plenè,n.20.* Matius Antoninus *var.resol.lib.1 resol.92. n.7.* Homobonus *de stat.part.2.c.23.* Graffius *decis.p.1.lib.3.c.8. n.7.* Nauarra *de restit.lib.2.c.2.n.213.*Genuensis *in praxi,c.47. n.2,* & alij penes Monetam *tract. de distrib.p.2. q.6. n.4.& 6.*& alij apud Couarruuiam *lib.3.var.resol.c.13. n.8.* qui meritò contrariam sententiam docet: & post illum tenet Molina *de iust.tom.2. tr.2.disp.493.num.3.* Megala *in 2.2.lib.2.c.8.q.1.n.16.* Flores de Mena *lib. 1.var.q.8 § 2.n.17.* Layman *in Theolog.mor.lib.5.tr.5. c.3.n.7.* Barbosa *in suis collect.tom.1.lib.3.tit.6.c.1.n.5.* vbi ex Guttierrez,& aliis aduersùs Azorium *p.3.lib.8. c.14.q.3.* docet, famulum teneri soluere expensas domino,quas in sua curatione fecit:quod etiam tenet Reginaldus *tom.2.l.25.c.40.n.517.*

2. Dico igitur, quòd dominus non tenetur soluere salarium famulo infirmo pro tempore infirmitatis,modò famulus non existat in extrema,vel graui necessitate:tum enim certum est teneri;obligatione tamen charitatis, & modò non adsit consuetudo gentis, & prouinciæ in contrarium. Imò, si quos sumptus in eo curãdo fecerit,potest illos ab eo exigere:quia iidem sumptus non ad dominum, sed ad famulum locantem se pertinent. Et ratio horum omnium est: quia verè stat per famulum, quominùs operas suas non præstet: & licèt in hoc culpam non habeat, tamen verè deficit in iis præstandis. Et ideò hanc sententiam docet etiam nouissimè, præter DD. citatos, Filliucius *tom.2. tract. 28.part.2. c.4. n.84.* & Rebellius *part.2. lib.14.q.15. n.1.& 2.* qui citat Sylueſtrum, Angelum, & Tabienam. Vide etiam Ioan.Valerum *in differ.vtriusque fori, verb.alimenta,diff.8.n.2.*

RESOL. CLXXVI.

Quædam practicabilia valdè notanda à Confessariis circa famulos, & sartores. Ex part.3.tract.6. & Miscellan.2.Resol.16.

Quamuis pro conto in hac 1. ad litem in Res. 45. tamen pro sartoribus addimus hoc infra in §.vlt.

§.1. HEnriquez, Villalobos, vir quidem doctus *in Sum.tom.2.tract.25.diffic.13. n.6.* ita circa famulos,& sartores asserit. [Muchas vezes acontece,que los criados se quexan que no les pagan lo que merecen, y toman ellos secretamente algo de mas por via de recompensa, y aun los oficiales tambien, se quedan por esso con sobras, ò retazos de la obra, quanto à esto digo que estos criados cometen hurto, si no es que los hagan seruir por fuerza, ò engaño. La razon es, porque si el salario llega al infimo precio justo, basta que no les deuen mas, y si no llega y no les consta, cierto es, que no lo podran tomar, y quando dixissen, que no llega a infimo precio, parece que no se les puede creer, porque si ellos hallaram otro que les diera mas, no seruieran aquel amo, y pues no le hallá son como mercaderias,que se ruega con ellas y por esso valen menos, que los seruicios valen menos por falta de amos,como las mercaderias, por falta de compradores, y ansi no tienen de que se quexar. Y si dicen que siruencon mas fidelidad y puntualidad,respondeseles,que no merecem mas en dinero, si no en otros agradecimientos. Confirmase esto, porque en este caso no tuuiera el amo al criado si entendiera que le costaua tan caro,y es contra razon querer que otro compre ò alquile por el precio que el no quiere,y ansi rarissimas vezes se puede justificar esta recompensa de los criados, si no es que interuenga miedo, ò fuerza. Lo que toca à los oficiales, que de ordinario son los sastres, y otros semejantes se ha de juzgar por el mismo camino, y ansi no pueden recompensar el precio por dezir que les dan poco por lo que hazen, sino huuiesse miedo,ò fuerza,y en lo que roca à las sobras, y retaços con que estos algunas vezes se quedam. Mi parecer es,que quando se entiende de la voluntad presumpta de señor de la obra, que no quiere, que le bueluan las sobras se podran quedar con ella, y tal creeria yo que es quando fuesse de poco valor lo que sobra,

sobra, como suelen ser las cercenaduras, y lo que queda de los huecos de la ropa que hazen, porque todos saben que queda esso y nadie lo pide; mas si quedasse cosa de consideracion, como es algun pedazo entero que puede seruir, no se pueden quedar con ello, y ansi quando les pide vno que saquen el paño, ò seda, que es menester para vna ropa, y ellos piden mas de lo necessario, porque aya sobras no tienen escusa que es hurto manifiesto.]

2. Hæc omnia Villalobos, qui citat Sotum, & Rebellium. Non desinam etiam hîc adnotare Ioannem Valerum *in differentiis vtriusque fori, ver. locatio, diff. 8. num. 1.* dicere quòd dominus etiam in foro conscientiæ non teneatur soluere iustum pretium saltem infimum, si famulus iusta de causa noluit aliis seruire, & dominus non refutasset illius seruitium etiam pro iusto infimo pretio si famulus institisset, aliàs secus; quia scienti; & consentienti nulla fit iniuria; ergo nulla est ratio, quæ faueat famulo ad conquerendum de domino, nec de diminutione pretij, & consequenter nullo modo potest se compensare. Imò plus addit Valerus *num. 2.* nempe quòd cùm famulus facit aliqua grandia, & extraordinaria seruitia excedentia pretium conuentum, tunc dominus ex gratitudine, & honestate, & debito morali, non tamen legali, tenetur ad æquiualentem satisfactionem; & isto in casu non potest famulus sibi facere vllam compensationem. Hæc omnia Valerus, quæ multum dominis erunt plausibilia. Sed aduersùs illos pro famulis insurgit Rebellius *lib. 14. quæst. 15. num. 9. & seq.* cùm Vasquez *opusc. de restit. cap. 5. §. 1. dub. 10. num 57.* & aliis.

RESOL. CLXXVII.

An quis licite possit emere à sartoribus fragmenta, quæ supersum ex vestibus & si iuste ea sibi retineant? Ex p. 4. tr. 4. & Misc. Res. 176.

§. 1. Hic casus frequentissimus est, & erit Confessariis multum plausibilis. Negatiuam sententiam docet Villalobos *in summ. tom. 2. tr. 25. diffic. 13. n. 6.* vbi sic ait. [Muchas veces aconteçe quo los criados se quexan que no les pagan loque merecen y toman ellos secretamente algo de mas por via de recompensa, y aun los officiales y sastres tambien, y se que dan por esse con sobras o retazos de la obra y quanto à esto digo con Soto, Nauarro, y Rebellio que estos criados cometen hurto, si no es que los hagan seruir por fuerça o engaño, la raçon es porque si el salario llega al infimo precio iusto basta, que no les deuen mas, y si no llega y no les consta cierto es que no lo podran tomar, y quando dixesen que no llega al infimo precio pareçe que no se les puede creer, porque si ellos hallaran otro que les diere mas, no seruieran aquel amo, y pues no le hallan, son como mercaderias que se ruega con ellas, y por esso valen menos, que los seruicios valen menos por falsa de amos, como las mercaderias por falta de mercaderes, y ansi no tienen de que se quexar, y si dizen que siruen con mas fidelidad y puntualidad, respondaseles que no metençen mas en dinero, si no en otros agradecimientos. Confirmase esto porque en este caso no tuuiera el amo al criado, si entendiera que le costaua tan caro, y es contra raçon y iusticia querer que otro compre o alquile por el precio que el no quiere pues es libre, y ansi ratissimas vezes se puede justificar esta recompensa si no es que intetuenga miedo, ò fuerça lo que tota à los sastres, y otros semejantes se ha de iurgar por el mesmo camino, y ansi no pueden recompensar el preçio por deçir que les dan poco por lo que hacen si no huuiesse miedo ò fuerça, y en lo que toca à las sobras y retaços con que estos algun vezes se quedan, mi pareçer es, que quando se entiende de la voluntad presumpta del señor de la Obra, que no quiere que le bueluan las sobras se podran quedar con ellas, y tal creyeria yo que es, quando fuese de poco valor lo que sobra, como suelen ser las cercenaduras y lo que queda de los huecos de la ropa que hazen, porque todos saben que queda esso, y nadie lo pide, mas si quedasse cosa de consideracion como es algun pedaço entero, que puede seruir, no se pueden quedar con ello, y ansi quando les pido vno que saquen el paño o seda que es menester para vna ropa, y ellos piden mas de lo necessario, porque haya sobras no tienen escusa que es hurto manifiesto, y estan obligados a restituyr.] Hæc Villalobos.

2. His tamen non obstantibus nouissimè Thom. Sanchez contrarium docet, sic enim asserit *in opusc. t. 1. lib. 1. c. 7. dub. 3 n. 4.* Si fragmenta quæ supersunt, etiam essent magna & magni valoris licitum est ea emere à sartoribus magistris, non verò ab officialibus, id est, famulis, quia illis communiter minus soluitur, quàm merentur facturæ, atque ita mihi dixerunt multi ex timoratis, & rectæ conscientiæ, cum quibus hæc contuli, & sic sibi compensant, & satisfaciunt his, quæ supersunt, quæ ratio non procedit cum famulis, hi enim pactum iniere cum magistro sub certa quantitate & modo in integrum soluatur magistro, vel non, hic illis in integrum soluit. Sic respondit mihi in quadam epistola suo nomine subscripta quidam satis doctus recentior à me consultus. Ita Sanchez. Sed, vt verum fatear, opinio Villalobos mihi magis placet, tamen si aliqui sartores, vel Confessarij opinionem Sanchez sequi vellent, eos ego non damnarem.

RESOL. CLXXVIII.

An sartores possint à Mercatoribus accipere partem pretij? Ex p. 1. tr. 8. Res. 26.

§. 1. PRo explicatione supponendum est cum Filliucio persæpè soluere eos, qui nouas vestes sibi comparare volunt, committere sartoribus, vt pannum, vel sericum emant à mercatoribus: hi autem, quia ad suam officinam potiùs accesserint, quàm ad aliam, remittunt de vnaquaque vlna, v. g. partem pretij, quod à quolibet alio requirerent: vt si viginti Iuliis alteri venderent vlnam panni, remittunt sartoribus medium Iulium pro qualibet vlna, vel postquam solutum est pretium mercis ad rationem viginti Iuliorum pro vlna, largiuntur ipsi mercatores sartoribus tres, vel quatuor Iulios. Quæritur ergo, an sartores licitè possint sibi retinere partem illam pretij?

2. Negatiuè respondet Salas *tr. de empt. dub 45. n. 6.* vbi sic ait: Sartores, qui pro aliis emunt, & dicunt illis mercatores, se in ipsorum gratiam minoris rem vendere, quàm essent venditurі; nihil possunt sibi retinere: quia mercatores falsò hæc dicere solent, vt alliciant sartores, vt à se ipsis emant, & non ab aliis.] Ita Salas, qui citat Molinam *de iust. tom. 2. disp. 363. n. 3.*

3. Sed Filliucius *tom. 2. tract. 35. c. 6. n 149.* ita docet: [Si dicti sartores fideliter agant negotia eorum, pro quibus mercem illam emunt, non apparet vlla iniustitia in accipiendo eiusmodi pretio: reuerà enim magni refert mercatoribus, vt sartores potiùs ad suam officinam veniant, quàm ad alias: & ex altera parte non pluris venditur merces, quàm valet, & alteri cuicunque traderetur. Ita ille, quod etiam docet Homobonus *in exam. Eccl. par. 2. tr. 9. cap. 4. quæst. 6.* & Salas reuerà non dissentit à Filliucio.

RESOL.

RESOL. CLXXIX.

An Religiosi ex occasione, quod merces empta cariori pretio potest vendi, si hoc faciunt, dicantur negotiari? Ex p.8.tr.7.& Misc. Resol.27.

Sup. hoc infra ex Resol. 188. lege doctrinam §. vlt.

§.1. CAsus potest sæpiùs in praxi accipere, & negatiuè respondet Renatus à Valle *in Hippartho seu Disceptatione de Religioso negotiatore*, §.5. *num.*77. vbi sic asserit. Sed quid si Religiosi aliqua ipsis non superflua, & quæ alioqui retinent, statuant vendere, quia affertur lucrum, séque dat occasio merces vili pretio absque reuendendi animos comparatas, iterum vendendi longè cariùs, ob circumstantiarum mutationem? Admitto cum Sylvestro *verb. excommunicatio* 9. *num.*46. & Ioanne Guttierez *tract. de gabellis, quæst.*93. *num.*23. hanc quoque negotiationem posse per Religiosos exerceri, absque noxa, quia cùm merces sunt coemptæ, aberat animus eas iteratò vendendi, qui animus est veluti forma negotiationis sacris personis illicitæ, eo quòd sit illi indissociabiliter annexa cupiditatis irritatio, & effusio in res externas, aduehátque varia incommoda, ob quæ talis negotiatio dedecet statum huiusmodi personarum. At venditio, quæ fit occasione lucri animo non præconcepti, cùm facta est emptio, vel vacat iis incommodis, vel saltem multò minùs illis gravatur. Nec censeo abhorrere ab hac doctrina, benè multos recentiores quos adducit & sequitur Diana *par.* 5.*tr.*1.*resol.*27. affirmantes negotiationem illam vetari sacris personis, & habere annexum tributi debitum (si à secularibus ea ex causa vendatur,) in qua lucrum intenditur ex emptione priùs facta. Id enim, vt verum sit, accipiendum est de emptione priùs facta animo reuendendi, quem animum à Religiosis excluimus. Quo eodem sensu accipiendus est *canon.*2.*Concilij Tarraconensis*, sub Hormisda anno 517. celebrati, qui sic habet. Sicut Canonum statutis firmatum est, quicunque in Clero esse voluerit, emendi viliùs, vel vendendi cariùs studio non vtatur. Certè si voluerit hæc exercere, cohibeatur à Clero. Hucvsque Renatus.

Quæ nunc est in tom.9. tract.2. Resol. 236. signanter in §. Et ad magis, & in aliis §§. eius nor. pro hac quæst. & hic infra in Resol. 188. §. respondeo ante medium. vers. quia illa.

RESOL. CLXXX.

Virum Clericus in Sacris constitutus, vel Religiosus possit negotiari per alium? Ex p.1.tr.8.Resol.72.

§.1. ALiqui, vt Caietanus *in sum.verb.Cler.* Rodriq. *in sum.tom.*2.*c.*1.*n.*2. asserunt, posse, dummodo negotiatio non sit turpis, & absit scandalum. Hanc sententiam docet etiam doctissimus Michaël de Palatio *de contract.lib.*2.*c.*10 *fol.mihi* 168. vbi ait: [Videtur non esse peccatum mortiferum Clerico negotiari, si aliunde non trahat rationem culpæ, aut propter scandalum, aut propter mendacia, aut periuria, quæ in ea miscentur. Etenim, si Clericus negotiator anteà est admonendus: igitur tunc peccat, quando admonitus non cessat à negotiando.] Sic ille.

Sup. hac admonitione infra in Resol. 187. §. Sed ego, paulò post initium, 2. vers. Non desunt.

2. At contra hanc sententiam sunt ferè omnes DD. Salonius *in* 2.2.*q.*77. *art.*4. Salas *de contract. tract. de empt. & vendit. dub.*2. Salzedo *in addit. ad pract. crim. Diaz.c.*57. Prosper. de Augustin. *in addit. ad summ. Bull. Quar. verb. vectigal.* Paulus Squillante *de oblig. Cler. p.* 2.*dub.*3.*n.*39. Reginaldus *in praxi, to.*2.*lib.*30.*tr.*3.*c.*2. *n.*20. Medina *de restit.q.*30.*art.*2. Sylvest. *verb. Cleric. num.*3. Comitolus *in respons. moral. lib.*5.*q.*53. Scaccia *tract. de commer.*§.1.*q.*7.*p.*2.*ampl.*11.*n.*7. Sotus *de iust. lib.*6.*quæst.*2.*art.*2. Toletus *in sum.lib.*8.*c.*53. Rebellius *de oblig. iust. p.*2.*lib.*9.*q.*18.*sect.*2.*n.*8. Bellettus *in disquis. cler. p.*1.§.21.*n.*2. & alij DD. quos citat, & sequitur D. Carolus de Grassis, amicissimus noster *in suo pucherrimo tr. de effect.*3.*n.*1. *& seq.* & patet *ex c. consequens, dist.*88. vbi Gelasius Papa ait: [Clericis ab indignis quæstibus abstinendum, & ab omni cuiuslibet negotiationis ingenio cessandum: aut, in quocunque gradu sint positi, mox à clericalibus officiis cogãtur abstinere.

Sup. hac admonitione infra in Resol. 187. §. Sed ego, paulò post initium, 3. vers. Non desunt.

3. Limita hanc sententiam, nisi semel, aut iterum Clericus negotiaretur: nam in hoc casu non peccaret mortaliter. Cenedus *in collect. iur. canon. p.*1.*coll.*37.*n.*2.*in fin.* Grassis, & Salas, *vbi supr.* cũ Lessio, & Maldero.

4. Sed tota difficultas est, an sit licitũ exercere negotiationẽ per alios? Negatiuè respondet ex nostris P. Megala *in* 2.2.*l.*2.*c.*5.*q.*5.*n.*157. Genuen. *in prax. c.*62.*n.*6. Riccius *in praxi fori Eccles. p.*3.*res.*205.*n.*2. Vgolin. *de potest Epis. c.*13,§.17.*n.*1. Salzedo, Aug. *vbi supr.* & alij.

5. At mihi contraria sententia semper placuit, quam docet Molina *de iust. t.*2.*disp.*342. *n.*10. Malderus *in* 2. 2.*tr.*5.*c.*2.*dub.*4. Lessius *l.*2. *c.*21. *dub.*1.*n.*6. Aragon. *in* 2.2. *q.* 77. *art.*4. Tabiena *verb. emptio. q.*26. Salas, Squillante, Rebellius, & alij communiter. Et ratio est: quia, vt probat Medina, *vbi supra*, solùm prohibitum est, ne per se Clerici negotientur; & negotiando per alios cessat ratio prohibitionis. Vnde cum Turriano *in* 2.2. *to.*2.*disp.*59. *dub.*2. *n.*3. puto ex vi solius prohibitionis, etiam sine veniali culpa, posse Clericos, & Religiosos negotiari per alios, licèt cum Lessio, & Molina aliter sentire videatur Barthol. à S. Faust. *in spec. Confess. disp.*6.*q.*103. putat enim peccare venialiter.

RESOL. CLXXXI.

An Religiosi, & Clerici in Sacris negotiando per alium peccent mortaliter?

Et an fas sit Religiosis, & Clericis inire contractum societatis cum Campsore, aut Mercatore conferente totam operam, Clerici, vel Religiosi ex parte sua non nisi nummos negotiationis, siue pecuniam conferent, in quo nec venialiter etiam peccent? Ex p. 9. tr. 7. & Misc.2.Resol.69.

§.1. AFfirmatiuam sententiam tenet nominatim cõtra me Pater Bordonus *in consil. Regul. to.*2.*resol.*53.*n.*98. Tum, quia, quod alicui non licet suo nomine, nec alieno licebit, 67.*reg. in* 6. Tum, quia motiuum prohibitionis præcipuum fuit lucrum, & auaritia, ex citatis textibus, quæ duo maximè damnantur in Clericis præcipuè Religiosis, ob eorum votũ paupertatis: auaritia enim hominem cæcum facit, cap. *Auaritia. de elect.* cap. *Virum. c. Sicut. dist.*46. maximè Ecclesiasticum, qui nesciat prosequi bonum, & declinare à malo; & omne lucrum in Ecclesiastico vocatur turpe, & damnabile, ex citatis textibus. Sed huiusmodi motiuum non cessat, si Ecclesiasticus per tertium negotietur: quia adhuc animum adiicit auaritiæ, & lucro, aliàs certè non negotiaturus per tertium, si sciret nihil se lucraturũ. Præterea, licèt negotiatio retrahat Ecclesiasticum à diuinis obsequiis; id tamen non est principale motiuum: quia Clerici, & Monachi ab ineunte Ecclesia, suis persolutis Deo cum gratiarum actione officiis, & obsequiis, se exercebãt in operibus manualibus, & illis licitum erat negotiari pro subleuandis propriis eorum indigentiis, quod fecerunt Apostoli, & Monachi S. Benedicti, cap.1.cap. *secundum. ne Cleric. vel Monachi.* cap. *Clericus* 2. & 4. *distin.*91 Ex quibus infertur, neque per tertium negotiari posse: quia etiam in hoc casu intenditur lucrum, & auaritia. Ita Bordonus, qui citat pro se Megalium, & Genuensem à me adductos *in resol.*72.*de contract.*

Quæ hãc Resol. annotanda, figuntur à §. prin-cipio tota.

2. Sed communis sententia est in contrarium, teste Hurtado *de contr. disp.*2. *diffic.*17. & præter Molinam, Medinam, & Lessium, & Malderum à Bordono, ex me adductos, tenet negatiuam sententiam Amicus *in Cur. Theol. tom.*5. *disp.*21. *sect.*2.*n.*31. Turrianus *in* 2.2.*t.*2. *disp.*59.

disp.59.dub.3.n.1. Fagundez *de contr.l.5.c.12.n.1.* Dicastillus *de iust.lib.2.tr.9. disp.1.dub.5. n.256.* Vvgers *in 2.2.D.Thomæ,tr.9.de contr.in genere,dub.1.n.7.* Vvadengus *tr. de contr.disp.7.dub.13. n.6.* Valentia *tom.3. disp.5.q.20.punct.5.* Rebellius *part.2.lib.9. q.1.sect.2.* Salas *de empt.dub.2.n.8.* Caspensis *in Cur.Theol. t.2.tr. 19.disp.4. sect.16. n.96.* Eminentissimus Lugo, Trullench.& Escobar *vbi infrà.* Tum, quia hoc modo cessat ratio prohibitionis: nam neque est aliqua indecentia respectu status, neque Clerici ipsi in ea negotiatione insumunt tempus: tum maximè, quia negotiari per alios nullibi est prohibitum; imò in Clementina *1.de vita,& honestate Clericorum*, id in simili casu videtur permissum,vt obseruant Vvigers,& Caspensis *locis citatis*,& ideo non recedo à sententia, quam docui, & impugnat Pater Bordonus.

3. Non desinam tamen hîc admotare, aliquos Doctores,circa præsentem quæstionem distinguere:& ideò Renatus à Valle *in suo Hipparcho,seu in disceptat.de Religioso.negotiatore*,§.5.*n.*91. postquàm me citato,sententiam negatiuam adduxisset,sic asserit: [Mihi distinctio adhibenda videtur:nam,si ille alius,per quem negotiatio exercetur,non sit administer, nec habeat rationem concausæ, principalis, puto, negotiationem illam per alium,esse Clericis,& Religiosis illicitam; quia is, qui ita negotiatur per tertium,est verè,& propriè negotiator;& sic accipio, quæ habet Straccha *part.1. Operis de Mer.n.*26. monstrans, negotiationem per alium cõstituere verum negotiatorem. Ad hæc, talis negotiator, etiãsi tertium adhibeat,verè tamen obnoxius est omnibus illis inquietudinibus,& fluctibus curarum,ob quas negotiatio per seipsos vetatur sacris hominibus. Videmus sanè, maximos quosque negotiatores,etiamsi pluribus administris non destituantur,agitari animo,& irrequietos semper esse,ac procul ab illo sancto otio,quod in sacris hominibus Ecclesia,& ipsum eorum vitæ institutum deposcit.Itaque talem negotiationem per alium illicitam esse sacris hominibus,pono extra dubium.Sicque accipio Roderic.*t.3.qq.Reg.q.74.art.*8.At,si agatur de negotiatione per alium,qui sit concausa principalis, & curas omnes, ac solicitudines negotiationis exsorbeat; admitto negotiationem per tertium posse per sacras personas,& Deo dicatas exerceri:sic enim *supra*,§. 2.*ratione* 8. rectè positum est, fas esse Religiosis inire contractum societatis cum cãpsore,aut mercatore conferente totam operam: Religiosi ex parte sua,non nisi nerues negotiationis,siue pecuniam conferentibus: in quo ne venialiter quidem peccant,quicquid dicãt Mol. *tr.2.disp.342.vers.Verum autẽ.* & Guttier.*tr.de gabellis*, *q.91.n.*30.Et sanè huiusmodi negotiatio caret admistione defectuũ illorũ,ob quos negotiatio malè audire solet;nimirum,obnoxietate mentiendi,vel etiam peierandi,& rixandi;nec habet adiunctam eam mentis dissipationem,quæ aduertit negotiatorem ab otio ministeriis Ecclesiasticis, & vitæ religiosæ cõsentaneo.Fateor,iuxta receptum pronuntiatum, quæ per amicum facimus, videri per nos ipsos facta:verùm,qui per aliũ facit,purus manet;cùm ille alius solus contrahit fordes, si quæ contrahendæ sunt ex opere quod exequendum suscipitur.Et ita cõtingit in hoc negotio.[Hucvsque Renatus.

4. Et ante illum hoc etiam docuerat Franciscus Syluius *in 2.2.D.Thomæ q.77.art.*4. vbi sic ait: [Dico, *si personaliter*:quia, quòd Clericus negotietur per aliũ, committendo,v.g. pecuniam suo vel consanguineo,vel amico,qui ea negotietur,& lucrum deinde cum Clerico diuidat;probabile est,non prohiberi in iure: tum, quia illic solùm prohibetur, ne Clericus per se ipsum negotietur, quemadmodũ ex citata Clementina prima colligitur: tum, quia rationes inhibitionis non pariter locum habent, quando aliquis solùm negotiatur per alium, nullam ipse præstans operam, sed solùm communicãs pecuniã:tum denique, quia sic pecuniã subministrare,non est proprièe negotiari;nam & viri nobiles, & matronæ honestæ ita subinde lucrum quærunt; nec propterea censentur negotiari. Addendum tamẽ,huiusmodi mercimonium, & statum Ecclesiasticũ dedecere, & vix absque alio Clerici peccato fieri posse. Quòd si negotietur ita per aliũ,vt famulos,aut factores habeat, per quos negotiatio transigatur,verè in iura delinquit, quia hoc propriè est esse mercatorem.]Hæc Syluius.

5. Ego tamen aduerto cum Eminentissimo Domino meo Cardinali Lugo *de iust.t.2.disp.26.sect.3.n.*36. quòd stando in nostra sententia, quam, me citato, ipse etiam tenet,possunt Regulares,& alij peccare venialiter tantùm, etiamsi non tota cura omninò relinquatur laïco,à quo lucrum accipias;sed retines tibi aliquantulum curæ,sollicitando, dirigendo, instruendo, & quasi superintendendo, quæ videtur esse aliqualis negotiatio per temetipsum.Non nego tamen,quòd tanta posset esse hæc superintendentia,vt perueniret ad culpam mortalem:quia perinde esset,ac si per famulum negotieris, quod est in rigore negotiari per teipsum, & opponitur directè,& grauiter legi Ecclesiasticæ,& in hoc consentio cum Renato, & Syluio.

RESOL. CLXXXII.

An Clerici,vel Religiosi possint in propria domo vel Monasterio vendere per famulos vinum, v.g.collectum ex suis prædiis?

Et supponitur Clericos, & Religiosos non esse negotiatores, neque teneri ad gabellam, si vendant vinum recollectum ex suis prædiis. Ex p.8.tr.7.& Misc.Resol.26.

§.1. SVppono tanquam certum Clericos & Religiosos non esse negotiatores, neque teneri ad gabellam si vendant vinum recollectum ex suis prædiis, difficultas est,an liceat hoc facere in propria domo,vel Monasterio;& negatiuè respondet Laym, *lib.3. tr.4.c.* 17.§.7.*n.*40.& ante illum Rebell.*p.2.de contr. l.*18.*q. vlt.sect.*2.asserẽtes non decere neque concessum esse,vt in propria domo, vel Monasterio tabernam constituat Clerici & Regulares ad diuendendum vinum expressũ ex propriis vineis.Sed consuetudo est in contrarium,& nominatim aduersùs Laym.& Rebellium affirmatiuam sententiã docet nouissimè Renat.à Valle *in suo hipparcho seu disceptatione de Religioso negotiatore*, §.6.*n.*92.

Sup. contentis in hac Resol. in to. 9. tr.2. Resol. 94. §.1. & §. Restat modo. discutere. ad medium,& §. Restat modo respondere. & in Resol.95.

RESOL. CLXXXIII.

An negotiatio prohibita sit etiam Nouitiis nondum in sacris Ordinibus initiatis?

Et in §.3. huius Resolutionis alium casum decisum inuenies sæpiùs in praxi contingentem pro negotiatione. Ex p.7.tr.10.& Misc.1.Resol.22.

§.1. AFfirmatiuè respondet Pater Dicastillus *de Iust. lib.2.tr.3.disp.1.dub.5.n.*242. vbi sic ait: De Nouitiis verò omnium Religionum,qui nondum substantialia vota Religionis emiserunt, dicendum etiam est prædicta prohibitione comprehendi, quandiù in eo statu perseuerant. Rationes enim prohibitionis respectu illorum peculiarem habent vim,atque in hanc sententiam communiter videntur Doctores inclinare. Ita ille, & ante illum P. Turrianus *tomo secundo, disputatione 59.dub.2.num.*6.

2. Sed hanc sententiam tanquam dubiam non videtur admittere Cardinalis de Lugo *de Iust. tom.2. disputatione 27.sect.3. numero.* 25. Et ego absolutè illam reprobo cum Patre Gaspare Hurtado, *de Contractibus disp.2.disc.*17.quia negotiatio per sacros Canones est interdicta Clericis in sacris constitutis, & Religiosis;

sed Nouitius absolutè non est Religiosus; nec in odiosis venit sub nomine Religiosorum: Ergo cùm talis lex sit pœnalis, non comprehendit Nouitios.

3. Sed hîc obiter non desinam apponere dubium discussum *vbi supra*, à Cardinali de Lugo, *num. 53.* quia sæpiùs in praxi potest accidere, quæriq; ipse quid dicendum de hoc casu an contineat negotiationem prohibitam; si pecunias, quas ex propriis redditibus vel fructibus habes in alio Regno, non possis ad te Romam, vbi eis indiges, afferre sine magno decremento. & iactura, eo quòd moneta Neapolitana, verbi gratia, minus Romæ valeat, quàm Neapoli, & ideò ne afferas pecunias, Romæ minus vtiles, facis ea pecunia emi Neapoli merces aliquas, quas Romæ vendere possis eodem pretio, & fortasse maiori. In quo casu distingendum puto: nam vel Neapoli pecunia illa æquiualet Romæ in valore, ita vt non plus valeat Iulius Romanus, quàm Neapolitanus, vel non æquialet. In posteriori casu videtur esse negotiatio prohibita, nam verè emis Neapoli merces, vt Romæ carius vendas: ibi enim emisti centum Iuliis Romanis, cum tamen nec Neapoli, nec Romæ Iulius Neapolitanus equiualeat Romano; quare perinde est, ac si Neapoli emisses nonaginta Iuliis Romanis, quibus æquivalebant etiam ibi centum Neapolitani, vt Romæ postea vendas centum Iuliis Romanis. In priori autem casu, non videtur esse negotiatio illicita: quia non emis, vt cariùs vendas; emis enim Neapoli centum Iuliis Neapolitanis, qui ibi æquiualent centum Romanis, vt eodem pretio Romæ vendas, & tuam pecuniam sine detrimento trajicias: sicut si ibi commutares Iulios Neapolitanos, pro Romanis, quos sine detrimento valoris posses tecum afferre. Quare nec credo id fore illicitum, licèt scires merces illas cariùs esse Romæ vendendas, quando intentio tua non est illius lucri, sed seruandi te indemnem; quòd autem per accidens maiori pretio vendas, est per accidens, & non minùs emisses sine spe etiam illius lucri. Sicut si debitor tuus, qui tibi debet centum aureos in Hispania, eos tibi Romæ soluat, vbi pecunia plus valet, quàm in Hispania, posses illos recipere, quia lucrum illud non est intentum, sed solùm recipere id, quod tibi debetur. Hucvsque Eminentissimus Cardinalis de Lugo, cui ego vt satis probabiliter loquenti adhæreo.

RESOL. CLXXXIV.

An saltem, qui habet beneficium Ecclesiasticum, sed nondum est ordinatus in Sacris possit negotiari per se ipsum? Ex p.1. tr.8. Resol.73.

Sup hoc in Resol. seq.

§.1. NEgatiuè respondet Salas *de contract. tract. de empt. dub. 2. n. 5.* qui citat Rebellium, Vegham, Sà, & Tabienam. Tenet etiam hanc sententiam Molfesius *in sum. tom. 2. tr. 12. c. 4. n. 129.* & Bellettus *in disquis. cler. part. 1. §. 21. n. 17.*

2. Non reticebo tamen, aliquos DD. in contrarium inclinare, vt notat Squillante *de oblig. cler. part. 2. dub. 3. n. 39.* & P. Molina *de iust. t. 2. tr. 2. disp. 342. n. 2.* vbi ait: [De beneficiariis, qui in sacris non sunt constituti, anceps est Sylvest. inclinaréque videntur Doctores alij, illos non peccare lethaliter.]

Sup. hoc in Resol. not. præteritæ.

RESOL. CLXXXV.

An Beneficiarius tantum in minoribus Ordinibus initiatus possit sine peccato mortali negotiationem exercere? Ex p.7. tr.10. & Misc. 1. Resol.20.

§.1. DE hoc casu nouissimè interrogatus fui, & respondi communiter negatiuam sententiam tenere Doctores, quos ego citaui *in parte prima, tractatu de contractibus, * resolutione 73.* quibus adhærer me etiam citato Eminentissimus Cardinalis de Lugo, *de Iustitia tomo secundo, disputatione 26. sectione tertia, numero vigesimo sexto*, ex ratione ait ille, prohibitionis, quæ est, vt qui Deo vacant, & seruiunt, non se implicent negotiis sæcularibus, quia nemo potest duobus dominis seruire; beneficiarius autem addictus est ministerio, & officio Ecclesiastico, & debere ex officio Ecclesiæ inseruire, & canere, vel recitare Diuinum Officium: & quidem si beneficium esset curatum, magis indecens esset, eiusmodi beneficiarium etiam ante Ordines sacros susceptos negotiari, quàm subdiaconum simplicem nullum habentem beneficium. Secundò à posteriori probari potest, quia ex Bullis Pontificum spolia accipiuntur ex bonis non solùm Ecclesiasticis, beneficiarii morientis, sed etiam ex acquisitis per negotiationem prohibitam, & illicitam: hæc autem spolia non minus fiunt, quando beneficiarius carebat Ordine sacro, quàm si illum haberet, ergo supponitur negotiatio in vtroque esse illicita, & prohibita, quia vterque vacare debet Deo, & non negotiationi mundanæ.

* Quæ Resol. autem dem.

2. Sed quia consulens quærebat à me, an in contrarium adesset opinio probabilis, ego asserui non obstantibus supradictis, beneficiarios non habentes Ordines sacros non comprehendi sub prohibitione negotiandi, docere probabiliter ex Societate IESV doctum Patrem Gasparem Hurtado, *de Contractibus disp. 2. difficult. 17.* vbi sic ait: Conueniunt Doctores dictam negotiationem prohiberi Clericis constitutis in sacris, non verò tantùm in minoribus, quod contra nonnullos existimamus verum, quamuis sint beneficiarij. Ita ille: & hanc sententiam probabilem putat ex eadem Societate Filliucius *t. 2. tr. 35. c. 1. n. 20.* & nouissimè me citato Trullench. *in Decal. to. 2. lib. 7. c. 20. dub. 19. n. 7.*

RESOL. CLXXXVI.

Clericus ex portione hæreditatis acquisiuit aliquos boues, quos aliquando post culturam suorum prædiorum, aliis locabat, quæsierunt, an esset Clericus negotiator?

Et quid si iumenta emat, vt postea lucri gratia locet? Ex p.8. tr.7. & Misc. Resol.62.

§.1. AD casum propositum respondeo, consulentem minimè negotiatorem dicendum esse, ex auctoritate Molinæ *de iust. t. 2. tr. 2. disp. 347. n. 24.* vbi sic ait, Ecclesiastici locare possunt propria iumenta; emere autem iumenta solùm, vt ea locent, genus est negotiationis, atque adeò ipsis illicitum. Ita ille, sed in nostro casu cõsulens non emit boues, & equos, vt eos locaret, sed ex portione hæreditatis ipse acquisiuit; ergo non est dicendus negotiator, si illos aliquãdo locet, vt rectè dixit Molina; & ita in terminis declarauit sacra Congregatio Concilij, teste Aldano *in comp. can. resol. 2. tit. 20. n. 3.* & Barbos. *in coll. dec. verb. Cler. fol. 178.* in his verbis: Clerici beneficiarij possunt operas suorũ boũ, quos pro laborandis prædiis suis patrimonialib. seu beneficialib. aut ad eos quoquo modo spectantib. retinent, dum sibi vacãt, aliis locare pro certa mercede, absq; periculo spolij; & pœnarũ clericis negotiatorib. impositarũ, dũmodò tot iuga boũ retineãtur, quot sunt pro prædiis necessaria, vel si vltra necessitatẽ boues illi nati sint ex vaccis, quę pro necessitate culturæ prædiorũ, vel alio licito modo retineãtur. Ita sacra Cõgregatio. Sed in nostro casu, cõsulens tenet illos boues pro cultiuatione suorum prædiorũ, & licèt forsitã (quod nescio) aliqui sint superflui; tamen quia ad ipsum non peruenerunt ex exemptione

cum

cum animo ad eum locandum, sed licitè illos retinet, tanquam portionem hæreditatis. Ergo, vt firmat S. Congregatio, non erit negotiator si illos locet. Et ita ego sentio, saluo, &c.

Sup. contenta in hoc §. in Resol. ex hac doctrina, §. 1. & 2. eorum in §. 2. paulò post initium vers. Illa ergo conductio.

2. *Nota* quòd post hæc scripta inueni à fortiori sententiam nostram confirmare Eminentissimum de Lugo *de Iust. t. 2. disp. 26. sect. 3. n. 34.* vbi sic ait. Addit similiter idem Molina *in fine illius disputationis*, illicitum esse, si Clericus iumenta emat, vt postea lucri gratia ea locet. De quo tamen ego magis dubito quia ipse Molina fatetur, posse Clericum propria prædia, vel iumenta locare: postquam autem illa emit, iam sunt propria illius, sicut si dominata fuissent; quòd verò eo animo emerit, non videtur satis, qui licèt prædia emerit animo ea locendi colonis, id non esset illicitum, nec faceret negotiationem: cur ergo emptio iumentorum animo locandi magis erit negotiatio, quàm emptio domuum, prædiorum, vel aliarum rerum animo locandi? Fateor tamen, si frequenter emerentur alia, & alia animalia ad eum vsum, speciem aliquam negotiationis habere: si tamen semel empta fuissent, & postea diutiùs in eo exercitio haberentur, non video maiorem indecentiam, quàm si semel domus empta fuisset ad locandum, vel grex ad vendendos eius fructus. Vsque huc Cardinalis Lugo.

RESOL. CLXXXVII.

aliqua notabilia circa negotiationem Clericis & Religiosis interdicta.

Et inter alios casus, qui praxi adducuntur, quæritur, an Clericis sit interdictum emere vuas, vt vinum ad vendendum faciant?

Et an Clericus, vel Religiosus peccet mortaliter, si vna, vel altera vice negotietur?

Et an Episcopus possit tenere cymbam piscatoriam pro suo vsu, familiæ, prædicatorum, hospitum, &c. & pisces, qui postea supersunt vendere?

Et an Clericus possit emere pro victu suo, & familia in abundantia, & si quid supereſt postea vendere, etiam si vendat carius, quam emerat? Ex p. 11. tr. 3. & Misc. 3. Resol. 10.

§. 1. QVæro primò, an Clericis sit interdictum emere vuas, vt vinum ad vendendum faciant? Negatiuè respondet Carolus Antonellus *de Regimin. Ecclesiast. Episcop. libro 6. capit. 7. numero 14.* vbi sic ait: An verò Clerici possint aliquid lucrati ex honesto artificio? Respondeo affirmatiuè ex *cap. nunquam, de consecr. distinct. 5. cap. Clericus victum, & capit. sequent. 91. distinct.* etiam sine necessitate; differt si quidem negotiatio ab artificio; quia negotiatio tunc dicitur, quando res empta non mutata forma, alteri venditur; artificium verò dicitur, quando prima forma totaliter est mutata, vt ibidem dicit Genuensis *numero secundo*, & alij. Vnde licitum est Clericis emere vuam vt vinum faciant; vel oliuas vt oleum vendant. Ita ille.

Sup. hoc in §. seq. huius Resol. in fine. Item in Resol. 10. num. 9. Reg. 24. §. 6. Reg. 30. num. 6. Reg. 36. per totum. Reg. 38. num. 3. Reg. 40. num. 3. Reg. 46. num. 4. Reg. 48. num. 3. Reg. 49. num. 3. Reg. 50. num. 3. Reg. 51. num. 3. Reg. 52. num. 3. Reg. 53. num. 3. Reg. 54. num. 3. Reg. 55. num. 3. Reg. 56. num. 3. Reg. 57. num. 3. Reg. 58. num. 3. Reg. 59. num. 3. Reg. 60. num. 3. Reg. 61. num. 3. Reg. 62. num. 3. Reg. 63. num. 3. Reg. 64. num. 3. Reg. 65. num. 3. Reg. 66. num. 3. Reg. 67. num. 3. Reg. 68. num. 3. Reg. 69. num. 3. Reg. 70. num. 3. Reg. 71. num. 3. Reg. 72. num. 3. Reg. 73. num. 3. Reg. 74. num. 3. Reg. 75. num. 3. Reg. 76. num. 3. Reg. 77. num. 3. Reg. 78. num. 3. Reg. 79. num. 3. Reg. 80. num. 3. Reg. 81. num. 3. Reg. 82. num. 3. Reg. 83. num. 3. Reg. 84. num. 3. Reg. 85. num. 3. Reg. 86. num. 3. Reg. 87. num. 3. Reg. 88. num. 3. Reg. 89. num. 3. Reg. 90. num. 3. Reg. 91. num. 3. Reg. 92. num. 3. Reg. 93. num. 3. Reg. 94. num. 3. Reg. 95. num. 3. Reg. 96. num. 3. Reg. 97. num. 3. Reg. 98. num. 3. Reg. 99. num. 3. Reg. 100. num. 3.

2. Sed contrariam sententiam tenet Dicastillus *de iust. libro secundo, tractatu nono, disputatione prima, dubio quinto, numero 238.* & Castrus Palaus *tomo tertio, tract. 16. disputatione 4 punct. 14. §. 3. numero quarto*, vbi sic asserit; Affinis negotiationi prohibitæ est conditio, quæ Clericis in Sacris, & Religiosis interdicitur expressè *capit. 1. & 3. 21. quæstione 3. & capite 1. ne Clerici, vel Monachi.* Sed non quælibet conductio hac prohibitione continetur; nam si conducas agros, vt per te, tuosque colonos colas in tui sustentationem, non peccas; Item si proprios agros aliis loces, vt tenent Doctores omnes. Illa ergo conductio est prohibita, quæ supponit emptionem eo fine conductionis factam, vt si emeres prædia, vel animalia ad conducendum; vel est conductio spectans venditionem subsequendam, vt si conduceres agros colendos non in tui sustentationem, sed ad vendendos fructus, & inde lucrum comparandum. Quocirca infert Molina *dicta disputatione 342. versus secundum est*, cum Lassarte *de decimis capite 19. numero 56.* esse Ecclesiasticis, & Religiosis interdictum vuas emere, vt vinum per conductos ministros vendant. Et hæc sententia mihi placet. Sed quid dicendum si emas lanam, vt ex ea pannum conficias, præsertim per interpositas personas? Marcellus Vvlpe *in praxi iudiciali capite 33. numero quarto*; Antonellus *vbi supra*, & alij asserunt hoc Clericis non esse interdictum; sed ego adhæreo affirmatiuæ sententiæ cum Castro Palao *vbi supra*, & Guttierrez *quæstion. practic. libro 7. quæstione 93. numero 42. & 53.* Verùm non desinam hic adnotare quod Fagundez *de contractibus libro 5. capite 11. numero 29.* putat probabilius non esse Clericis interdictum sub peccato mortali emere vuas, vt vinum per operarios efficiant; vel lanam, vt vestes faciant; tamen firmiter tenet supradictos teneri ad gabellam, quia ait ipse, licèt hoc presbè, & in rigore loquendo, non sit Clericis prohibitum, neque possit dici negotiatio, nihilominus sunt quædam res, quæ Ecclesiasticos non decent, ac proinde tanquam res indecentes ex voluntate interpretatiua Principum, Sacrorumque Canonum censendi sunt clerici illas exercentes ad gabellam illarum in conscientia teneri, & adeò *numero 34.* posteà sic asserit; secus esset si Monasterium solam venam emeret, non vt per Monachos suos, sed per operarios laïcos ad id pretio conductos, ferrum ad vendendum conficeret, esset enim quædam negotiatio inducens, & ideò ex voluntate interpretatiua Sacrorum Canonum Principúmque sæcularium ex tali modo indecentis negotiationis, tenerentur ad gabellam, sicut dicimus *numero 29.* de iis Ecclesiasticis, & Religiosis, qui vuas, & lanam emunt, vt vinum, & pannum conficiant per suos operarios ad vendendum. Ita ille. Immò plus addunt aliqui ex lana propriorum animalium conficere pannos per conductos Ministros ad vendendum, genus est prohibitæ negotiationis, gabellàque inde debetur, vti ex probabiliori sententia defendit. Ita Guttierrez *vbi supra, numero 38.* Palaus *loco citato*, & Molina *disputatione 342.* Nota etiam non esse negotiationem prohibitam si ex propria vena ferrum etiam per ministros laïcos faciant, vt vendant. Si tamen venam ad hunc finem emant, vt non per se ipsos, sed ministerio laïcorum ferrum faciant, & vendunt, aliqui dicunt esse illicitum, quos affert Molina *de disput. 342. § Sylvester.* ipse tamen merito cum aliis contrarium tenet, quando non sola vena, sed prædium etiam, cui adhæret vena, emitur, & in hoc rectè Eminentissimus Dominus meus Cardinalis Lugo *de Iust. tom. 2. disp. 26. sect. 3. n. 3.* non agnoscit discrimen inter rem emptam, aut ex testamento habitam, cum vtraque sit illius Monasterij, v. g. quod potest fructus rei suæ etiam per laïcos operarios extrahere, & vendere. Et tandem possunt Ecclesiastici etiam Religiosi animalia emere, quæ in propriis agris, & prædiis nutriant, vt cum creuerint, vel partus excusserint, illa, illorumque fructus vendant; item possunt mulam, aut iumentum emere, vt cũ creuerit, & inseruierit, carius vendant; præterea possunt licitè locare illis propria prædia agros, & iumẽta, vt ea locent; sed vt aliis ea ab illis pretio conducant; genus est negotiationis, illis illicitum, de quo ad gabellas in conscientia tenentur. * Conducere etiam possunt prædia ad suam, suorumque sustentationem, non lucri causa; Si tamen lucri causa, non causa propriæ sustentationis, vt dixi, agros alienos, aut salinas conducant, vt fructus, vel salem exinde confectum vendant, esset id negotiatio, proindeque gabellam ex ea deberent; si

Sup. his magis clarè quamuis breuiter in §. vlt. Resol. præteritæ. & pro cõductione agri colendi in to. 9. tr. 2. Resol. 264. & infra in hoc ipsomet §. propè finem. vers. conducere etiam,

Sup. hoc in Resol. seq. §. Item illa mutatio, signanter prope finem dicti §.

Sup. hoc sup. in §. 1. huius Resol. à lin. 5 & signanter in Resol & §§. eius annot.

* Sup. hoc paulò post initium huius §. vers. Vt si conduceres agros. & in alia Resol. eius nor. pro ista quæst.

verò ex propriis salinis salem efficiant, vt venalem faciant; negotiatio non esset, nec ad gabellam tenerentur. Eodem modo si greges alienos conducant, vt fructus, id est partus, lac, caseum, lanam, vendant, negotiatio est, si fiat lucri causa, non ad sustentationem vitæ, secus si ex propriis gregibus hæc eadem venderent; quoniam esset venditio rerum suarum. Hinc licet dicendum sit, Clericos posse etiam pecunias aureas, quas habent permutare pro argenteis cum lucro, quia nec hoc est propria negotiatio; tamen hoc non videtur admittendum, quando pecunias illas aureas ab aliis acceperunt ad emendum pro illis aliquid, & ibi eas reseruant, vt postea maiori valore permutent, rem commissam pecunia argentea exequendo. Ita Cardinalis Lugo *de Iust. tom. 2. disp. 26. sect. 2. n. 30.* & Lezana *ver. negotiatio quoad Regulares n. 3.*

Sup. hoc supra in Res. 180. §. Limita. Sed lege eam per totã.

3. Quæro secundò, an Clericus, vel Religiosus peccet mortaliter, si vna, vel altera vice negotietur? Affirmatiuè respondet Castrus Palaus *tom. 3. tract. 16. disput. 4. punct. 13. §. 2. num. 6.* vbi citat Molinam, Salonium, Morlam, Rebellium, & Guttierrez. Ratio est, quia in *capit. 1. ne Clerici vel Monachi capit. final. de vita, & honest. Clericor. cap. negotiationem, cap. fornicar. 88. distinct.* Clericis, & Religiosis prohibita est negotiatio, sed ad veram negotiationem non requiritur repetita emptio & venditio, sed in vna tantum emptione & venditione consistere potest, vt manifestè probat Textus *in cap. eiiciens 88. distinct.* ibi, *qui verò rem comparat.* Ergo ex vnico tantum actu negotiationis peccatum mortale esse potest. Adde ex vnico actu gabellam debitam esse, iuxta *leg. regiam 7. titul. 18. lib. 9. recopilat.* ibi: [No aya lugar en lo que los Clerigos vendieron por via de mercaduria, trato y negociacion,] vbi solam venditionem spectat, tametsi mercatorem non constituat, vt pluribus allegatis firmat Guttierrez *practic. quæst. libro septimo, quæstion. 93. à numero 42.*

Alibi pro Clericis, & Religiosis in Resnot. præteritæ, & in eodem §.

4. Sed ego alibi docui cum pluribus Doctoribus, Clericos, vel Religiosos non peccare mortaliter, si semel, vel bis negotiatione exerceant, & tunc etiam idem probabiliter assero, & hanc sententiam tenet Antonell. *de regimine Ecclesiast. Episcop. libr. 6. cap. 8. numero 16.* Marcellus Vulpe *in praxi iudiciali cap. 33. n. 9.* & me citato Lezana *tom 4. ver. negotiatio quoad Regulares numero 4.* idem etiam docet, me citato, Eminentissimus Cardinalis de Lugo *de Iust. tom. 2. disp. 26. sect. 3. numero 24.* vbi sic ait: Non desunt qui negent negotiationem esse in Clerico peccatum mortale ante monitionem, & secluso scandalo; ita Caietanus *in summa verbo Clericus*, Michaël de Palao *de contractibus, lib. 2. cap. 10.* & videtur consentire Rodriquez *in summa tom. 2. cap. 1. num. 2.* dummodò negotiatio non sit turpis; alij tamen communiter & melius fatentur, hoc esse præceptum graue, vt pœnæ censuratum indicant, dicunt verò vnam, vel alteram emptionem ad lucrandum factam, secluso scandalo, & nisi negotiatio esset in maxima summa, non esse materiam grauem, quia iura citata loqui videntur ferè semper de clerico exercente negotiationem, eiuè insistentem, negotiatione victum quærente, &c. quæ omnia non verificantur de vno, vel altero actu. Ita ille, qui citat Salas, Salsedum, Cenedum, Malderum, & Lessium, quibus adde Ioannem Vvigers *de iust. tract. 5. dub. 2. numero 6.* Dicastillum *lib. 2. tractat. 9. disput. 1. dub. 4. & 5. numer. 234.* Pellizzarium *tom. 2. tract. 6. cap. 10. num 6.* Dicendum est itaque non peccare Clericum mortaliter vnum, aut alterum actum negotionis exercendo, neque enim quis dicitur exercere negotiationem, aut esse negotiator, quamuis ex occasione aliquando & rarius faciat aliquem actum negotiationis, vt benè advertit Morla *loco cit.* & videtur quoque hîc esse sensus, & mens Caietani, quando dicit non peccare mortaliter si absit contumacia, contemptus, temeritas, quæ non omninò absunt, quando quis assiduè negotiationi incumbit: Secus quando tantum vnus, aut alter exercetur actus: Nota tamen quod licet hæc opinio sit satis probabilis, hodie magis communis, contra quam, Palaus, & Molina asserit, tamen illam credo non esse in foro externo à collectoribus spoliorum amplectendam ex his, quæ docet Riccius *in praxi tomo tertio, resolutione vigesima, numero tertio*, ex quadam Bulla Pij Quinti

Sup. hac monitione ibid. in fine §. 1.

5. Quæro tertiò, an possit, verbi gratia, Episcopus tenere cymbam piscatoriam pro eius vsu, & suæ familiæ, prædicatorum, hospitum, &c. & pisces, qui postea supersunt vendere? Negatiuè prima facie videtur respondendum: Nam licet piscatio sit Clericis interdicta, *leg. legatis seruis ff. de legat. 4.* tamen hoc limitatur, si pisces venderent, ita ibi Albericus, & Sebastianus Medices *tractat. de venat. & piscat. quæst. 60.* Verùm ego ad casum propositum affirmativè respondeo, nam Episcopus in tali casu primariò dictam cymbam piscatoriam tenet ad suam, Prædicatorum, hospitum, & suæ familiæ sustentationem: Si verò postea pisces vendat superessentes, hoc est per accidens, nec principaliter ab ipso intentum, vel in fraudem; ergo hoc ei licitum erit. Probatur à simili, quia vt obseruat Marcellus Vulpe *in praxi iudiciali, c. 17. n. 17. & c. 33. num. 11.* Molina *de Iust. tract. 1. disp. 342. nu. 41.* Castrus Palaus *tom. 3. tract. 16. disp. 4. pr. 13. §. 2. n. 6.* Pellizarius *tom. 2. tr. 6. c. 10. pr. 8. n. 11.* Hermannus Busembaum *in medulla Thelogia moralis lib. 5. tr. 5. c. 3. dub. 7. num. 15.* Genuensis *in praxi c. 77. num. 12.* & Eminentissimus Dominus meus Cardinalis de Lugo *vbi infra n. 18.* possunt Clerici emere pro victu suo, & familiæ in abundantia, & si quid superest postea vendere, etiamsi vendat carius quam emerat. Nec hoc diceretur negotiatio, néque teneretur soluere gabellam; quod docet & concedit Gabriel Pereyra *de manu regia tom. 65. .10. n. 3.* vbi sic ait. Illud tamen semper prænotandum duco, quod si contingat, vt Clericus aliquid emat, provt vinum in proprios vsus & postea illud vendat, quod superexcreuerit, vel illo iam non indigeat, quòd non ex eo amittit suum privilegium, vt ab omni tributo sit immunis, ita ille. Itaque cum in casu nostro certum sit non esse interdictum Episcopo tenere cymbam piscatoriam ad sumendos pisces pro sua, prædicatorum, hospitum, & totius familiæ sustentatione; sequitur ex dictis, pisces remanentes, & qui supersunt posse illos vendere absque nota negotiationis, & onere alicuius gabellæ: Et ratio est, quia illa piscatio non efficitur ab Episcopo (vt in casu fortiori notauit Eminentissimus Lugo *de Iustit. tom. 2. disp. 26. sect. 3. n. 19.*) in fraudem, & directè ad vendendum, sed primariò, & sincero animo ad proprium vsum ac prædicatorum, hospitum, & familiæ sustentationem, ergo licitum ei erit pisces superessentes absque solutione gabellæ & alicuius statuti obligatione per alios vendere, & ita ego interrogatus de hoc casu ab Episcopo Pisaurensi respondi, quod etiam firmauit doctus Pater Magister Lezana.

Quod in Reſol. lege dubitanam §.

RESOL. CLXXXVIII.

An Clericus, vel Religiosus, qui suis sumptibus, vel Monasterij imprimit libros à se compositos, eaque exemplaria postea in diuersis Regionibus vendit, dicatur negotiator?

Et docetur, quod illa tantum est negotiatio propriè dicta, quares emitur, vt eadem immutata in eadem specie carius vendatur.

Et alij multi casus pro Regularibus adducuntur, in quibus illis est licita negotiatio, vt si vendant panem coctum

coctum ex fructibus, eorum, lateres, calcem, &c. Ex p.11.tract.6.& Misc.6.Resol.41.

§.1. AFfirmatiuè respondet Gherardus Bosellus *in decisionibus Mutinensibus lib.1.q.28.* nam talis videtur negotiatio propria,& prohibita;etenim negotiatio est vendere carius,seu quæstus gratia rem emptam nihil immutatam ab vendente,sed hic Religiosus vendit, quo emit, si quidem carta ab illo non fuit immutata,neque scriptura, ex quibus duobus codices impressi constant,quorum vtrumque emitur.

2. Item, quia si Religiosus curet impressos libros iterum imprimi vt vendat, est negotiator similiter si curet imagines imprimi,easque vendere velit.Similiter si lanam emat, ex qua pannos venales conficit suo sumptu.

3. Item, illa mutatio excusat Clericum à negotiatione,quæ sit opera, & industria eius,ex Anchar. *d. c. quanquam* Nauar.*cap.27.n.128.* Feder. *cons.107.* Licet enim propterea Clerico artificium exercere,gloss.*q.14.* vt more Apostolico suis manibus viuant,*c. Namque, de consecrat.dist.6. c.3. dist.91.* Vbi ex Concil. Carthag. Clericus victum,& vestitum sibi ex artificio, vel agricultura absque officij sui damtaxat detrimẽto paret,*& c.4.* Clericus quantumlibet verbo Dei eruditus artificioso victum parat,v.g. faciendo, aut scribendo libros *gloss.c.3,dist.91.* Turrecr.*dist.4.c.Canonicum q.14.& c. negotiatorem dist.78. n.2.* Ergo negotiatio erit ista, de qua loquimur,& hæc omnia affert Bosellus, *vbi suprà*, & pro confirmanda sua sententia facit nimis Molina, *de contractib.disp.342. n.6* vbi docet non posse Ecclesiasticos ex laua etiam suarum ouium per conductos operarios pannum conficere,vt vendant; additque, ex panno sic confecto non deberi gabellam,quam soluunt laïcis in suis venditionib us, confirmantur superius dicta per ea,quæ firmat Larrea *in allegationib. fiscalibus, tom.2 allegat.42.n.42.*

4. Sed contrariam sententiam tenet Pellizarius *in man. Regul.tom.2. pract.6.c.10.num.19.* vbi sic ait:An præsens prohibitio efficiat quo minus Regulares licitè possint imprimere libros in propriis Monasteriis(seruatis tamen seruandis) eosque postea vendere non solùm aliis Monasteriis Ordinis, sed etiam cuicumque alij extraneo debitum pretium soluenti?

5. Respondeo non efficere, & probatur, tum quia in isto casu non venditur vlla res empta: cum tamen negotiatio propriè dicta sit ea, qua aliquid emitur, vt carius; immutatum vendatur, vnde non video cur Regulares in isto casu dici debeant negotiatores: quamuis aliàs non videatur expedire, quod Religiosi his tricis se immisceant ob plura, vt varia incommoda, quæ inde possunt procedere. Ita Pellizarius, & post illum Pasqualigus *in qq.concent.1.q.73.num.2* ibi docet quod hos libros imprimere, & vendere non sit negotiatio propriè dicta,quæ sit prohibita Clericis, & Religiosis,sicut nec etiam negotiatio colere conductis operariis proprios agros, & fructus perceptos vendere. Quia illa tantùm est negotiatio propriè dicta qua res emitur,vt eadem immutata in eadem specie carius vendatur: ita vt lucrum intendatur ex emptione priùs facta,& docent Lessius *lib.2.de iust.& iur.cap.21. num.8.* Alterius *to.1.de censur.disp.19.lib.5.c.6.dub.7.* Molina *tom.1.de iust.& iure tract.2. disp.342.* Duardus *in Bullam Cœnæ lib.2.can.18.quæst.8.num.14.& seq.* Bellet. *in Disquisit.Cler.par.1.de discipl.Cler.§.21.num.7.& seq.* Malder.*1.2.de iust.& iur.tract.5.c.2.dub.4* Syluius *2.2. q.77.art.4.concl.4.ad 6.* Rebellius *de oblig. iust. part.2. lib.9.q.vlt.sect.1.&* 2.Tannerus *to.1.disp.4.q.7. dub.2. n.69.* Turrian.*2.2.tom 2.disp.59. dub.2. num.1.& seq.* Riccius *to.1.Praxis resol.317.* Marta *de iurisdict.var.4. casu 3.num.9.&* 10.Faustus *in speculo confessar.disp.33. quæst.17.* Palaus *part.2.oper. moral. tract.11.disp. vnic. part.9.num.16.* Barbosa *tom.2. Collectan. in ius canon. lib.3.titul.50. cap.6. numer.3.* Bonacina *disputat. 1. in Bullam Cœnæ, quæst.19. punct.3. §.3. num.3.* Sousa *in Bullam Cœnæ cap.19.disput.92. conclus.1. num.4.* Sperell.*decision.94.num.8.& sequent.* & ex iis qui libenter immunitatem Ecclesiasticam oppugnauerunt Ceuallos *de cognit.per viam violent.parte secunda, quæst.64. numero 21.* Pereira *parte secunda, de manu Regia cap.24. num.34.*

6. Ex his resoluenda est difficultas. Non posse nimirum dictos libros grauari gabellis,sed posse tam Religiosos, quàm cæteros Ecclesiasticos eos liberè vendere, & asportare vendendos, quocunque voluerint; absque eo quod alicubi soluant gabellas quamdiu manent sub ipsorum dominio. Quia tales libri tanquam Ecclesiasticorum sue sint bona Ecclesiastica, quando sunt Religiosorum, siue reducantur ad bona patrimonialia, exempta sunt à iurisdictione laïca, & proinde non possunt grauari gabellis vt decernitur *in c. quamcunque de censibus in 6. & cap.1.de immunitat. Ecclesiast.& in Bulla Cœnæ canonic.18.* & ideo imponentes gabellam, & exigentes incurrunt excommunicationem, ex quibus infert non posse dictos libros grauari gabellis.

7. Quid ego sentiam in hac difficultate dicam, consulendam itaque puto primam sententiam, in rigore tamen non possum secundam damnare; nam vt obseruat Pater Vvadingus *tract.de contract.disp.7.dub. 13. numer.6.* Patres inclitæ Societatis IESVS Can. 84. Congregationis septimæ declararunt habere speciem negotiationis Typographiæ sumptus pro edendis libris Societatis subministrare, & exemplaria, lucra, damnáque Societatis diuidenda accipere;in hoc autem genere negotiationis, cùm non sit iure communi prohibitum,potest Generalis,sed non nisi ob grauissimas causas dispensare.Ita ibi, ex qua declaratione firmatur nostra opinio, nempè primam sententiam esse consulendam, cùm talis actio habeat speciem negotiationis, & quod non sit absolutè damnanda secunda sententia, cùm talis actio non sit propriè negotiatio,& in sacris canonibus prohibita, nam alioquin non posset in illa Generalis Societatis dispensare, & sic secundæ sententiæ sine vllo scrupulo adhærere,quando Religiosus non inueniret Typographum,qui vellet suum librum imprimere, aut non ita apposité imprimeret, tunc quidem posset suis sumptibus illum imprimere, & vendere quot ad expensas resarciendas sufficerent; nam in tali casu seruaret se indemnem, & hoc non efficeret quæstus, aut lucri gratia, sed tantum ad sumptus factos resarciendos.

8. Assentiar tamen libenter Patri Pasqualigo, quod si libri Religiosorum & aliorum Ecclesiasticorum imprimantur ab impressoribus propriis sumptibus possint Ecclesiastici ea exemplaria,quæ in recognitionem operis accipiunt ab ipsis impressoribus, liberè vendere, & asportare quocumque voluerint nulla soluta gabella; quæ non poterit exigi ab iis, qui exactioni assistunt, & si exigant, incurrent excommunicationem, Nam hæc exemplaria, postquam consignata sunt auctoribus, enumerantur inter bona ipsorum.

9. Nota hîc obiter,Pellizarium *vbi supra,n.17.& 18.* docere, Regulares facta fornace ad vsum propriæ fabricæ, posse etiam externis vendere lateres, calcem, &c. quia accessorium sequitur principale, principale autem in præsenti casu est vsus proprius Monasterij: vnde fit, vt sicut Regulares non sunt nec dici possunt negotiatores, si fornacem faciant ad vsum propriè fabricæ, sic nec sint nec dici possint ex eo, quod modo dicto externis vendant lateres, calcem, &c. ex sua fornace. Item, Regulares dummodo id non faciant extra proprium Monasterium ex frumento in

propriis agris collecto conficere panem, eúmque vẽdere in publica officina. Tum quia Episcopi, quibus non minus interdicitur negotiatio, quàm Religiosis, suum interdum distrahunt frumentum hoc modo; nimirum publicè vendendo panem ex eo confectum; ergo & idẽ licitum erit Religiosis, cùm sit eadem ratio de his, ac de illis: tùm quia panis factus ex frumento collecto in propriis agris est fructus seu quasi fructus propriorum prædiorum, adeóque sicut Religiosi vendentes frumentum perceptum in suis agris non sunt negotiatores, ita nec erunt si vendant panem ex dicto frumento effectum, tum quia aliquando id faciunt Religiosi scientibus, & non dissentientibus Prælatis, cùm facilè possint dissentire: ergo signum est id esse licitum, & consequenter non debet ipsis derogari: præsertim si ij aliàs non possint sua diuendere frumenta, sicque prospicere necessitatibus Monasterij, quòd non rarò euenit.

Quoad hoc in Resol. præterita ex doctrina §. vlt. lege post med. vers. Illud tamen. & suprà, vide doctrinam Resol. 179. à princ.

10. Item Regulares posse emere ad vsum Monasterij, & postea accrescente pretio eorum vendere, sperantes fore vt eadem paulò post emant vilius. Et hæc dicta esse volo secundùm mentem Patris Pellizarij. Et quidem Barbosa *de iure Ecclesiastico l.1.c.40.n.128.* ex Abbate, Carolo de Graffis, & aliis approbat Clericos posse vendere panem coctum, & ad minutum ex frumento collecto in propriis prædiis, id tamen quod attinet ad Religiosos admitti non debet: ita vt id faciant in propriis Monasteriis, secùs si per alios, & in domibus sæcularium, quod etiam obseruat Lezana *in summ. tom.4 verbo Negotiatio, num.7.*

RESOL. CLXXXIX.

An Clerici possint esse fideiussores?
Idem est de Episcopis.
Et quid, si Clericus pro alio, vel aliis Clericis fideiussisset?
Et notatur, quod Monachi absque licẽtia Prælati, & maioris partis Capituli, fideiubere non possunt, quod si fecerint, & mutuo acceperint non obligatur Monasterium, nisi quatenus in eius vtilitatem conuersum est.
Et an hæc doctrina locum habeat in Prælato? Ex p. 11. tr. 4. & Misc. 4. Resol. 31.

§.1. ALiqui asserunt, vt Clerici quidem non possint ab initio fideiubere, si tamen fideiusserint, & contra eos nihil fuerit exceptum, fideiussio subsistat, & obligationis vinculum sortiatur, Antonius Gomez *de contr.c.13.n.18.* Franc. *de fideiuss.c.2.n.234.* Gedd. *de contr. & commiss.stipul.c.7.n.306.*

2. Fundamentum huius opinionis consistit *in c.peruenit de fideiussorib.* vbi talis Clerici fideiussio valere, & rata esse iubetur.

Idem planè confirmari videtur, *text. c.const.3.extr. eod. tit.*

3. Addunt hisce textibus istam rationem, quòd multa quæ ab initio fieri prohibentur, si facta fuerint valeant, ac rata habeantur.

4. Denique huc confert quòd dicitur *in l.3. versic. planè ff. de fideiussorib.* vbi Vlpianus planè inquit, si non ideoneum fideiussorem dederit, magis esse, vt satisfactum sit, quia qui admisit eum fideiubentem, idoneum esse comprobauit. Sic igitur licet Clericus ab initio dari fideiussor nequeat, & sit idoneus fideiussor; si tamen creditor eum admiserit sciens; vt idoneum comprobasse dicendum est.

5. Verùm hanc sententiam non approbat Hulricus Hunnius *in Commentariis ad Treutler.vol. vlt.disp.28. thes.4 q.12.* nam primò certa, & indubitata est iuris regula, quòd omnis actus contra iuris expressam prohibitionem gestus, nullius fit momenti, & pro infecto habeatur *l.7.§.16. ff. de pactis, l.112.§. fin. ff. de legat. l.1.non dub.5. C. de legib.*

6. Iam verò non potest negari, quin fideiussio Clericorum sit contra expressam prohibitionem iuris *Nou. 123.c.6. & Nouell. Leonis 86.* nullas igitur vires habebit: sed ipso iure nulla existet.

7. Accedit quòd Iustinianus Imperator in *d.c.6.* sancit iudicem pœnam incurrere debere, qui Clericum fideiusso rem approbare ausus fuerit. Quod sanè argumento est, Iustinianum omnimodo improbare Clericorum fideiussionem, itavt non solùm eam ab initio fieri prohibeat, sed factam etiam improbet.

8. Non obstant, quæ pro contraria opinione suprà adducta fuerunt.

Nam ad *d.c.peruenit.extr.de fideiussorib.* respondetur, ibi Clericum pro aliis duobus Clericis fideiussisse apud mercatores Bononienses, quo casu fideiussio admitti videtur, non aliter atque admittitur, quando inter se mutuo fideiubent: atque ita continet istud caput exceptionem à regula: tametsi enim Clerici prohibeantur fideiubere; tamen hoc fallit, quando Clerici lite pulsati pro se inuicem fideiubent, est quippe hæc vicaria fideiussio, & manus manum fricat *l.cum Clericis §. 1.l.omnes §. præterea cum §. seq. C.de Episc. & Cler.*

9. Ad *c. constitutus 3.* respondetur ex textu illo relucere, nec colligi posse quod loquatur de Clerico fideiubente, proinde iuxta Nouellas Iustiniani, & Leonis non esse intelligendum de Clerico, sed de laïco exaudiendum.

10. Ad regulam istam, quod multa facta sustineantur, quæ ab initio fieri prohibentur, respondeo eam non pertinere ad ea, quæ legibus simpliciter & absolutè fieri prohibentur propter expressum *text.d.l.5.C. de leg.* vbi dicitur, ea quæ fieri legibus prohibentur pro infectis haberi, licet legislator fieri prohibuerit tantum, nec addiderit specialiter inutilia esse debere: igitur ad ea solùm istam regulam referri debere, quæ fauorem dumtaxat alicuius priuatum, non verò, quæ vtilitatem publicam concernunt.

11. Ad vltimum respondetur, textum illum *d.l.3.* intelligendum de illo idoneo fideiussore, qui ob commodum ipsius creditoris à fideiussione arcetur, ne scilicet per fideiussionem eius damnum aliquod incurrat creditor eò quod ipsi non satis cautum, nec prospectum est. At in proposito casu nobis sermo est de illo, qui non causa ipsius creditoris, sed Reipublicæ gratia pro idoneo fideiussore habetur.

12. His tamen minimè suffragantibus, ego censeo posse Episcopos, & Clericos fideiubere, & ita hanc sententiam tenet ex Theologis Molina *de iustit. disp. 540.* Lessius *lib...c.28.n.19.* & post illos Lugo *de iust. tom.2.disp.32.sect.1.§.2.n.10.* Dicastillus *de iust.lib.2. tract.16.disp.1.dub.2.n.29.* Dico igitur, quod Clericus licet fideiubere non possit in præiudicium Ecclesiæ, potest tamen in damnum proprium, & ita consuetudine obseruatur, quamquam etiam tunc ex fideiussione non tenetur, nisi quatenus commodè soluere potest, itavt non egeat, iuxta *c.Odoardus, de solut.*

13. Concedo tamen, quod Clerici extra necessitatem non possunt pro laïcis frequenter fideiubere, prohibentur enim sub pœna dispositionis *c.te quidem 11. q.1.* fideiussio tamen tenet *c.vlt. de fideiussor.* Si tamen rarò fideiubeant, poterunt iuxta dicta ob receptam consuetudinem absque damno Ecclesiæ.

Vide etiam Petrum Nauarrum *de rest.lib.4.c.3.num. 173. cum seqq.*

14. Nota hic etiam, quod Monachi absque licentia Prælati, & maioris partis Capituli fideiubere non possunt; quod si fecerint, aut mutuum acceperint, non obligabitur Monasterium, nisi quatenus in eius vtilitatem conuersum est, ita rescripsit Innocentius III. *in cap. quod quibusdam de fideiussorib.* Legatur Sylvest. *verbo Fideiussor.q.3.* & 5. Angelus *n.7.* Sanchez *lib.6. Mor.c.14.n.38.* Molina *disp.540.cit.vers. Religiosus.* Hæc doctrina locum

locum etiam habet in Prælato, qui tamen in modica absque sui Capituli consensu expresso potest fideiubere, cùm de huiusmodi rebus disponendi tacitum habere videatur consensum Capituli.

RESOL. CXC.

An Beneficiarius possit licitè absque assensu Apostolico locare fructus, & redditus beneficij vltra triennium? Et notatur redditus Cancellariæ Episcopalis locari non posse, sed debere per proprios Ministros exerceri. Et an bona donata, seu relicta Ecclesiæ, seu Monasterio, aut loco pio bonorum immobilium capaci, ea conditione, vt possint alienari absque solemnitate, & assensu Apostolico, an inquam, talis conditio sit adimplenda? Et an pecunia data pro dote Monialis possit insumi in emendo agro, vel vinea, vt de fructibus ipsius Monialis sustentetur? Ex p. 10. tr. 16. & Misc. 6. Res. 51.

Non licet fructus ecclesiasticos locare. Doctores hoc in 2. Rebuff. §. 2.

§. 1. NEgatiuè respondet Pyrrus Corrad. *de dispens. lib. 9. c. 1. n. 3.* & Doctores, quos citat, & sequitur Angelus Bossius *in Mor. var. t. 3. tit. 18. §. 6. n. 354.* Et ratio est, quia omnium rerum, & bonorum locatio prohibetur in dicta Extrauaganti, ibi, omnium rerum, & bonorum Ecclesiasticorum: fructus autē, & redditus beneficij, seu Ecclesiæ sunt res, & bona Ecclesiastica, cùm ab Ecclesia proueniant, sintque eius Ministris assignata propter diuinum ministerium. Secundò probatur ex illa exceptione, ac de fructibus quæ seruando seruari non possunt pro instātis temporis exigentia; ex hac enim exceptione videtur manifestè probari, quòd si fructus, & bona vltra triennium seruari possunt post triennium, locari non possint. Et ita exceptio firmat regulam in contrarium. *l. nam quod liquidè. ff. de pen. leg.* Quare cùm fructus beneficiorum percipiendi, & nasciturі post triennium seruando seruari possint, & tunc etiá nulla detur exigentia, vt alienatur, cùm adhuc nati non sint, videtur rectè concludi ex prædicta Extrauaganti fructus beneficiorum vltra triennium, nec alienari, nec locari posse. Tertiò accedit ratio, que motus fuit Summus Pontifex ad prohibendam locationem rerum, & bonorum Ecclesiasticorum vltra triennium, quæ fuit, vt occurreret facilitati Clericorum, qui præsentem pecuniam pro pluribus annis recipientes, fraudarentur futuris alimentis, ad quæ sunt deputati redditus Ecclesiarum, & beneficiorum, & Ecclesiæ seruitia, ex quo conductores totum acquirunt, & ipsi nihil percipiunt, negligerentur, iuxta *c. si quis obiecerit 1. quæst. 2.*

2. Sed licèt hæc opinio sit satis probabilis, contrariam, quam ego sequor non minus probabilem esse puto, & illam tuētur Doctores, quos citat, & sequitur Castrus Palaus *tom. 2. tr. 11. disp. vnic. punct. 14. n. 12.* quibus ego addo Sopranum ad Filliucium *tr. 44. c. 4. q. 1.* & Scortiam *in Bull. Pont. Theor. 114.* Probatur nostra opinio, quia Extrauag. *Ambitiosæ*, ex procœmio illius desumenda est: cùm generale sit legi ex Rubrica, sub qua collocatur, accipere interpretationem. Glossa Ord. *in l. 4. ver. prætorio, C. ne liceat tertio prouocare*, vbi Bald. & scribentes, & pluribus exornant Alexan. *l. 1. ff. si cert. per. n. 3.* At in procœmio manifestum est de solis bonis Ecclesiæ Extrauag. loqui; inquit enim immobilia, & mobilia pretiosa Deo dicata, ex quibus Ecclesiæ reguntur, & Ministri alimoniam vendicant. Ecce qualiter de bonis Ecclesiarum loquatur, non de redditibus proprij beneficij, & dignitatis. Neque obstat subiungi generalem prohibitionē omnium rerum, & bonorum Ecclesiasticorum: quia per antonomasiam solùm bona Ecclesiæ, bona Ecclesiastica nuncupantur. Tum quia illa generalis prohibitio debet intelligi iuxta Constitutionis procœmiū, quæ est rebus Deo dicatus. Et ex his soluitur prima, & secunda ratio cōtraria. Ad tertiam concedo illam congruentiam sufficere, vt statuatur lex prohibens alienationes, & locationes fructuū beneficiorum pro tempore diuturno anticipatis solutionibus; at dum hæc lex non promulgatur, poterit beneficiatus eos pro libito durante vita locare. Vnde ex his apparet, quā satis probabiliter ego his diebus consultus respondi, etiam hodie non obstante præfata Extrauag. *Ambitiosæ, de rebus Eccles. non alien.* quæ omnium rerum, & bonorum Ecclesiasticorum locationem vltra triēnium prohibet fieri absque solemnitate, & inconsulto Romano Pōtifice, Prælatum, aut Beneficiarium posse absque præfata solemnitate locare, & dare alteri vltra triēnium commoditatem fructus, & redditus, ac prouentus ad ipsum ratione propriæ dignitatis, & beneficij attinentes, quos ex rebus, & prædiis beneficio annexis percipit. Et Clericum, qui habet pensionem, posse commoditatem pensionis, licèt non ipsum ius pensionis vltra triennīū cedere, vel locare absque beneplacito Apostolico.

3. Non desinam tamen admotare cum Barbosa *de iure Eccles. lib. 3. c. 30. n. 33.* quod attenta dispositione Concilij Trident. *sess. 25. c. 11. de reform* redditus Cancellariæ Episcopalis, locari non posse, sed debere per proprios Episcopi Ministros exerceri censuit sacra Cōgregatio sub die 26. Augusti 1592. Quemadmodum etiam emolumēta tempore vacationis Sedis Episcopalis prouenientia ex iurisdictione, & sigillo, aut aliàs vndequaque, nec ad Vicarium, nec ad Capitulū spectare, sed debere futuro successori reseruari, si ad Episcopum Ecclesia non vacante peruenissent, respondet eadem Sacra Congregatio in Agrigentina 17. Aprilis 1627. Similiter quartam funeralem locari non posse resolvit eadem Sacra Congregatio in Cusentina 14. Decembris 1592. vt testatur idem Barbosa *loc. cit.* & refert Tamburinus *de iure Abbat. t. 2. disp. 14. q. 3. n. 3.*

4. Sed obiter ponam hîc dubium, de quo ego nuper per litteras interrogatus fui ex Belgio, nempe, An bona donata, seu relicta Ecclesiæ, seu Monasterio, aut loco pio bonorum immobilium capaci, ea conditione, vt possint alienari absque solemnitatibus & assensu Apostolico, an inquam talis cōditio sit adimplenda? Et negatiuam sententiam tenet noster amicus, & doctus Pater Bordonus *to. 1. resol. 27. n. 44.* qui citat Quarantam, & Bonacinam. Et ratio est, quia illa conditiō, seu voluntas testatoris tanquam illicita, & turpis (vtpote contra iura, & constitutiones Pontificias, quæ prohibent res Ecclesiæ alienari absque solemnitate) non est seruanda, vt latè Couarruuias *in c. tua, n. 6. de testamentis* & facit text. *in l. nemo potest. ff. de leg. 1.* & haberi debet pro non adiecta, cùm nemo possit facere, vt in dispositione sua leges locum non habeant. Glossa, & Panormitanus *in c. verum, de condit. appos.* Innocentius *in c. verò, de foro compet.* Postquam autem Ecclesia acceptauit bona tali conditione donata, vel relicta, illarum dominium acquisitum est Ecclesiæ, & effecta sunt Ecclesiastica, & consequenter in eorum alienatione requiritur solemnitas à iure in alienatione rerum Ecclesiasticarum requisita.

Sup. hoc in tom. 5. tr. 1. Res. 80.

5. Sed affirmatiuam sententiam probabilem esse existimo, quam tuetur Marius Antoninus *var. lib. 1. res. fin. cas.* 44. dicens sic in puncto tenuisse Socin. senior. *cons. 48. n. 4. & cons. 53. n. 16. vol. 1.* & Pyrrhus Corradus *de dispens. lib. 9. c. 7. n. 14.* eam afferentes rationem, quòd in traditione rei potest adiicere quæcumque pacta, & quascumque conditiones, & leges, etiam cùm tradit rem Ecclesiæ, *c. verum. de condit. appos.* cum quilibet rei suæ sit optimus moderator, & arbiter, *l. in re mandata. Cod. mandati.* Ac proinde dispositio hominis facit cessare dispositionem legis, *l. fin. C. de pactis & l. maritus. C. de procuratoribus.* Et hanc sententiam aīt Pyrrhus se vidisse seruari in praxi, nempe actu petendi beneplaciti Apostolici super similibus alienationibus, bis se obseruasse supplicationes desuper non fuisse receptas, tanquam super re non necessaria porrectas.

6. Nota hîc obiter, quòd P. Lezana *in summ. tom. 3. c. 19. n. 37.* cum Bonacina docet, quod pecunia data pro dote Monialis, quamuis non possit alienari, aut distrahi in alios vsus, quam vt de fructibus illius sustentari possit, potest tamen, absque licentia Sacræ Congregationis, insumi in emendo agro, vel vinea, vt de fructibus ipsius Monialis sustentetur. Sed optimè obseruat Bossius *vbi supra* §. 7. *n.* 413. quòd nisi verè vsus, & consuetudo ita habeat, omninò requireretur assensus Apostolicus, supposito, quòd talis pecunia habeatur pro bono immobili, vt re vera habeatur, & quia Ecclesia potest decipi, & damnificari in pretio, ergo.

RESOL. CXCI.

Rectores cuiusdam Ecclesiæ concesserunt aliqua bona in euidentem illius Ecclesiæ vtilitatem, saluo assensu Sedis Apostolicæ, & ante assensum tradiderunt possessionem. Instanter à me quæsierunt, an dicta alienatio sit nulla, & an inciderint in excommunicationem Paulinæ Ambitiosæ? Ex p. 1. tr. 8. Res. 77.

§. 1. SVppono ex Aloysio Riccio, & aliis, in alienatione bonorum Hospitalis requiri assensum Apostolicum. Sic ille *in prax. p. 1. res. 37. n. 1. & seq.* Hoc suppositio, assero, circa præsentem quæstionem duas esse opiniones. Prima asserit esse dictam alienationem nullam & inualidam: quia in alienatione rerum Ecclesiæ, duo copulatiuè requiruntur; nempe, solemnitas, & causa, & vnum sine alio non sufficit. Ita Menochius *lib. 9. cons. 872.* & alij Doctores, quos citat, & sequitur Marius Antoninus Maceratensis *lib. 1. var. res. 5. n. 6. & 7. & res. 50. n. 43.* cum Aloysio Riccio *in praxi, p. 1. res. 7. 12. & 24.* & aliis: & ita in foro conscientiæ docuit Suarez *de legibus, lib. 5. c. 14. n. 6.* Vasquez *Opusc. de reddit. c. 2. §. 2. dub. 14.* Bonacina *de contr. vbi infrà.* & alij. Et ratio est: quia sine forma substãtiali nihil subsistere potest: at prædicta solemnitas, nempe, assensus Apostolicus, à iure præscripta est, tanquam forma substantialis: ergo, &c.

2. Secunda opinio contrarium asserit, nempe, supradictam alienationem, quia est in euidentem Ecclesiæ vtilitatem, etiam sine assensu Apostolico celebratam, non esse inualidam. Ita Quaranta *in summ. Bull. verb. Alienatio, n. 34.* qui citat Decium, Rebuffum, Nauarrũ, & alios. Idem docuit Capic. *dec. 16. n. 4.* Berretta *cons. 92.* Gabriel. *de rer. alien. concl. 1. lib. 3.* Hier. Gabriel *cons. 71. vol. 2. n. 11. & seq.* & Decisiones nouissimæ Rotæ Romanæ *p. 3. lib. 2. dec. 223. n. 3. & 4. & lib. 3. dec. 261. n. 6. & 7.* Facit etiam pro hac sententia Genuens. *in praxi. c. 88. n. 4.* vbi asserit, quòd si alieno sit facta saluo assensu Pontificis, non licet à contractu ante impetratum assensum recedere, cum aliis. Et in foro conscientiæ hoc etiam tenet Azor. *p. 2. lib. 9. c. 2. q. 8. dub. 2.* Reginaldus *in praxi, tom. 2. lib. 30. tr. 3. c. 6. sect. 2. n. 69. & 70.* Naldus *in summ. verb. Actus n. 15. & verb. Contractus, n. 10.* Rodriquez *in q. reg. to. 1. q. 27 a. 9.* Syluester *verb. Alienatio. n. 13.* Angelus *eod. verb.* §. 14. cum aliis. Et ratio est: quia cùm talis contractus celebratus sit in gratiam Ecclesiæ, & in illius vtilitatem; quamuis legitima forma deficiat, & solemnitas, validus tamen erit; quia forma requiritur ad fraudes euitandas: & propterea, quando fraus deficit, non adeò solemnitas est necessaria in conscientia, quòd sine illa contractus non sit validus. Vnde Guttierrez *in q. eiu. tom. 1. lib. 2. q. 23. n. 9.* qui conatur has opiniones concordare.

3. Sed hæc dicta sufficiant circa nullitatem, seu validitatem contractus. Videamus modò, quid dicendum sit de excommunicatione Pontificis. Martinus Bonacin. *de contr. disp. 3. q. 8 punct. 4. n. 11.* asserit, supradictos Rectores alienantes bona Ecclesiæ sine præuio consensu Pontificis, incurrisse in dictam excommunicationẽ: ita etiam alij. Sed mihi placet opinio Reginaldi, *vbi supra*, & Filliucij *in quæst. mor. tom. 1. tr. 14. c. 7. q. 6. n. 119. & tr. 16. c. 9. n. 226.* asserentis, dictos Rectores, quia fecerunt cõditionem Ecclesiæ meliorem, non incidere in illam censuram: & citat Quarantam *v. Alienatio, n. 50.*

4. Dices, Clementem VIII. apud Genuensem *in prax. c. 44.* declarasse, quendam Rectorem incurrisse in pœnam dictæ Extrauagãtis, quia alienauit bona Ecclesiæ, saluo assensu Summi Pontificis. Respondeo non cõstare illam alienationem fuisse factam in euidentem illius Ecclesiæ vtilitatem, vt constat in casu nostro: & sic declaratio Pontif. non facit aduersùs opinionem Filliucij.

At his non obstantibus, consului supradictis Rectoribus, vt pro validitate alienationis, assensum Summi Pontificis obtinerent; & ad tollendos omnes scrupulos, virtute Bullæ Cruciatæ, beneficium absolutionis à censura quærerent.

RESOL. CXCII.

An rei Ecclesiastica in emphyteusim concessio non consueto modo facta, censenda sit omninò inutilis, vel saltem valeat, quatenus fieri potuit? Ex p. 8. tr. 7. & Misc. Res. 30.

§. 1. OMninò cẽsendam esse inutilem, tenet Couarruuias *lib. 2. var. c. 26. n. 5.* & alij penes ipsum. Non desunt tamen putantes quòd emphyteusis à Prælato vltra legitimam solitámque metam concessa, ob largiorem hanc concessionem non omninò corruat; sed potiùs, quatenus facta est intra solitam formam, subsistat. Baldus *in Auth. si quas ruinas. n. 2. Cod. de SS. Eccl.* Paulus Castrensis, & Philippus Decius *in Auth. qui rem C. eod.* Alex. *cons. 38. vers. non obstat. & vers. seq. vol. 2.* Franciscus Curtius iunior *in tr. feud. p. 1. q. 6. n. 11.* Tiraquellus *de tr. conuent. ad fin. tit. §. 36. gloss. 2. n. 146.* Clarus *in §. emphyteusis, q. 6. n. 2.* Gail *d. lib. 2. obseru. 4. n. 14.* Molinæus *in cons. Paris. tit. 1. §. 41. n. 43. & seq.* Bocerus *class. 1. disp. 15. thes. 28.* & aliis ab illis relati. Hæcque conclusio probatur ex regula illa generali, quòd in omnibus dispositionibus vtile non vitiatur per inutile, quoties aliqua separationis, vel diuisionis ratio inueniri potest. *c. vtile 38.* ibique gloss. *de reg. iur. in 6. l. 1. §. sed si mihi 5. ff. de verb. oblig. l. sed etsi 12. ff. de constit. pecun. l. pecuniæ 9. l. placuit 29. ff. de vsur. l. 1. §. sed Pompon. & §§. seqq. ff. quod falsò tut. auct. gest. esse dic. l. sed si sibi 11. ff. de stipul. seruor. l. proprium 5. communia prædior. &c. l. sancimus 34. in princ. & l. seq. §. sin autem. C. de donat. l. donationes, quas parentes 25. C. de donat. int. vir. & vxor.* cum similibus. Eadem sententia luculentiùs confirmatur ex *Nou. 7. c. 3. §. 3.* ex quo apparet, sires Ecclesiæ, quæ vltra secundam generationem concedi non potest, ad tertiam, vel vlteriorem data sit concessionem valere vsque ad generationem secundam, tanquam solitam, sicque iure factam. Tot enim censentur esse concessiones, quot sunt generationes: vt sic vna non vitietur per aliam. Sed & huic conclusioni patrocinatur *tit. 34. de lege Corradi §. similiter 2. vers. profectò, lib. 2. feud.* vbi dicitur: Si vassallus feudum, quod possidet, alia lege, quàm ipse habet, alij concesserit, putà si pro masculis tantùm cõcessum, ipse pro masculis, & fœminis dederit, quibusdam placuisse, eum amittere beneficium: alios verò dixisse, id tunc domino aperiri, cùm masculi defecerint. Et horum opinio, ceu vltimo loco relata, approbata esse intelligitur, per notata gloss. *in l. qui filium 74. in fin. sup. verb. & alia. ff. ad SC. Treb.* Constat ergo, infeudationem istam non pẽnitùs esse inutilem, sed eo valere modo, quo potest. Quare & emphyteusis à Prælato vltra legitimam metam concessa, non tota vitiabitur, sed intra terminos cõsuetos, iuréque permissos, cõsistet.

2. Neque obstat *c. vnic. in Extrauagantib. comm. tit. de*

Sup. hoc §. fra in n. 2. Reſolut. 6. inter prin. dium. vers. Probat hanc.

de reb. Eccl. non alienand. incipiens, *Ambitiosæ.* &c. §. *si quis autem,* &c. vbi in emphyteusim concessio aliter, quàm ab antiquo fieri solita est, facta nullius omninò roboris, vel momenti esse dicitur. Nam textus illius capitis hunc habet sensum, vt quatenus concessio aliter, quam ab antiquo fieri solita sit, facta fuerit, nullius omninò roboris, & momenti sit: & consequenter quatenus secundùm morem antiquum sit facta, eatenus valeat.

3. Sic non multùm stringit *Nou. 7. c. 3. in fin. princ.* ibi, neque quod sit, habere aliquod penitùs robur sinimus, *& c. 7.* vbi statuitur, contra legis obseruationem, accipientem emphyteusim statim cadere ab emphyteusi, adeóque etiam ab eo iure, quod licitè ei concedi potuit. Respondetur enim, ista *d. c. 3.* verba non referri ad totam cõcessionem, sed solummodò ad excessum insolitum ac prohibitum: vt eius sententia hæc sit, rem Ecclesiæ non posse dari in emphyteusim, nisi vsque ad metam ibi taxatam; & quod aliter fit, id est, vltra metam taxatam, id nihil penitus habere roboris: sed propterea non tolli, quò minus id, quod intra metam licitam contractum est, vires habeat, cùm illud non aliter sit factũ. Eadem etiam ratione verba *in d. c. 7.* non enim recipiũt intellectum, quem Couarruuias *loco suprà adducto* tradit. Manifestum, namque est, in eo textu hoc dici, cõtrahentes cadere ab eo contractu, qui nullus sit. Ait enim: Si verò, & perpetuam quispiam emphyteusim accipere præsumpserit, (quod non licet) etiã si cadat ab emphyteusi. An non ex his verbis clarè patescit, dictionem, *cadat,* etiam referri ad emphyteusim planè illicitam? Et ideò corruere Didaci Couarruuias argumentationem, non dubium est. Quin & hoc dici poterit, Imperatorem Iustinianum istis verbis, *aut temporalem quidem, non tamen secundum huius nostræ legis obseruationem,* loqui de obseruatione formæ, quæ diuisionem non accipiat. Ergo, &c. & ita hanc sententiam præter alios tenet Thomas Mantius *in tr. de emphyteusi tit. 2. n. 4.*

RESOL. CXCIII.

An scripta sit de forma, & substantia contractus emphyteusis?

Et an emphyteusi aliquo modo finita, non censeatur tacita facta renouatio, si scriptura non interuenerit? Ex p. 8. tr. 7. & Misc. Resol. 25.

§. 1. AFfirmatiuè respondet Hurtadus *de iust. & iur. disp. 6. de contr. diffic. 13.* vbi firmat ad valorem contractus emphyteutici scripturam requiri. Idem docet ex Theologis Molina *disp. 447.* & nouissimè Dicastillus *de inst. lib. 2. tr. 15. disp. 1. dub. 3. n. 25.* Idem docet ex Iurisconsultis Baldus, & Iason *in l. 1. C. de iur. emph.* Alex. *in cons. 112. n. 4. & cons. 136. n. 8. lib. 1.* Schra. *ad §. adeò, Inst. de locat. n. 3.* Accurs. *in d. §. adeò.* Sichar. *ad tit. C. de iur. emp. n. 32.* Mynsi. *in d. §. adeò. n. 26.* Paris de Put. *in tr. de reintegr. feud. c. 49. n. 3.* Specul. *de emph. n. 5.* & *ibi* addit Ioan. Andr. Mynsi. *dec. 8. resp. 78. n. 10.* Boc. *ad l. contr. de reg. iur. c. 1. n. 9.* Donellus *lib. 9. comm. c. 13. vers. pactione* Guido Papa *cons. 118. n. 5.* Riminaldus *cons. 22. n. 9.* Rolandus à Valle *cons. 87.* Borcholt. *de feud. c. 3. n. 7.* Berlich. *p. 2. concl. 47. n. 17.* Schneideuu. *in §. adeo, n. 7. Inst. de locat.* & hanc communem & receptã esse sententiam testantur Emmanuel Suarez *in thes. receptæ sent. v. Emphyt. n. 124.* Afflict. *dec. 93. n. 7.* Matth. Stephanus *cent. 2. q. 80.* & hanc dicit communem & seruandam in practica Imola *in c. potuit, n. 7. vers. item differt a contr. de locat.* & communiter teneri dicit Salicet. *in d. l. 1. n. 5.* & quòd semper vidit eam seruari, ait Aret. *in d. §. adeo, n. 8. vers. ad vnum tamẽ aduertas. Inst. locat.* & esse communem & consuetudine apud omnes receptam, ait Alex. *in cons. 112. in fin. vol. 1. & in cons. 94. n. 2. vol. 7.* eandem testatur communem Iason *in l. 1. n. 61.* & idem *ib.* volunt antiqui, Petr. Cyn. & Alber. *C. de iur. emphyt.* & Ioan. Andr. Anchar. Card. *in d. c. potuit,* hanc sequitur Ruin. *cons. 107. n. 6. vers. vlterius dico, vol. 4. & cons. 153. n. 24. vol. 1.* Cranett. *cons. 112. n. 8.* Clarus §. *Emphyteusis, q. 4.* vbi subdit, melius esse in practica adhærere communi opinioni, quæ turior est & æquior, nisi constet, in specie cõsuetudinem in eo loco vigere, vbi agitur controuersia: eandem probat, & tanquam cõmunem defendit Cacheran. *dec. 53. n. 1.* & communem dicit Roland. *in d. cons. 87. n. 9. & 12. vol. 1.* & huius opinionis fuit Cotta *in memor. incipit. Emphyteusis concessa,* vbi dicit esse communem, quòd scriptura sit de substantia, & hanc tanquam magis communem esse sequẽdam, tradunt Aluar. Valasc. *q. 7. n. 2. vers. veritamen, quia religio est.* Petr. Surd. *cons. 84. n. 1* & hoc ideò, quòd cõditio sit implenda in forma specifica, *l. 44. & 55. ff. de cond. & dem.* At duo ablatiui absolutè positi, important conditionem. *l. à testatore 109. d. tit.* ergo cùm scriptura tantùm interueniente Imperator velit contractum valere. *l. 1. Cod. de iur. emphyt.* non aliter cõtractus valebit, nisi ea interuenerit: rationem autem cur in hoc potiùs, quàm aliis cõtractibus scriptura necessariò requiratur, assignant, hanc quia in emphyteusim res etiam in perpetuum, vel in longum tempus datur, ac proinde sine scriptura vix ac ne vix quidem memoriæ rei gestæ extare posset, sed fides eorum quo forsan pacta sunt, mortuis testibus in hoc contractu adhibitis, decursu tẽporis planè vacillaret. Hinc singulariter à Bald. *in l. 1 col. pen. vers. sed nunquid C. quando non rei. part.* & Iason *in l. 1. n. 96. C. de iur. emphyt.* traditũ est, quòd emphyteusi aliquo modo finita, non censeatur tacita facta renouatio si scriptura non interuenerit, quamuis dominus passus fuerit, hæredẽ emphyteutæ in re emphyteutica manere, nisi tempus ad præscriptionem necessarium interuenerit, quia cùm emphyteusis scripturam postulat, tacitus consensus domini nihil proficit. Alex. *cons. 76. n. 4. lib. 5.* Dec. *cons. 328. n. 1.* Cranet. *cons. 87. n. 3.* Ruin. *cons. 110. n. 2. lib. 1.* Ias. *cons. 49. n. 9. lib. 3* Bero. *cons. 119. n. 3. lib. 1. & cons. 153. n. 24. & n. 68.* Iason *in l. 1. n. 66. C. hoc tit.* Gomez *lib. 2. var. resol. c. 2. n. 16.* Cotta *in v. Emphyteusis concessa.* Aluar. Valasc. *d. q. 11. n. 10*

2. *Secunda sententia* tenet scripturam ad substantiam emphyteuseos non requiri, id volunt glossi. Martinus de Fauo, Angelus, Bartolus, & Florianus *in l. 1. C. de iur. emphyt.* Antonius de Butr. & Panormitanus *in c. potuit, de locat.* Curtius iunior *in l. pactum, n. 3. & ib.* Alciatus *n. 2. C. de pact.* Guido Suzar. *de emphyt. col. 2 n 4.* Romanus *cons. 103. n. 6.* Franciscus Sarmient. *lib. 3 select. interpret. c. 2. n. 5.* Forcatulus *dial. 19. n. 9.* Connan, *lib. 7. com. c. 17.* Vult. *lib. 1. iurisp. c. 36. in fin. & in tr. de feud. lib. 1. c. 7. n. 42.* Parisius *cons. 78.* Alex. *in cons. 127. lib. 4.* Andr. Sicul. *in cons. 13.* Vvesembec. *in notis ad Schneid. in §. adeò, Inst. de locat* quorum opinionem consuetudine generali valere testatur Bartolus *in d. l. 1. n. 6* Riminaldus *cons. 22. n. 20.* Cacheran. *dec. 53. n. 1.* Romanus *cons. 103.* Fichard. ad Villal. *v. Emphyteusis, n. 44.* Socinus *cons. 120. n. 24. vol. 3.* Lepold. Haexelman *illustr. disp. 22. thes. 14. lit. B.* argum. *l. 4 ff. de fide instr. §. adeò, verb. pactionib. Inst. de locat.* facit *l. 3.* ibi, vel fortè instrumentum emphyteuseos deperditum est. *C. de iur. emphyt.* si enim instrumento emphyteuseos perdito nihilominus manet emphyteusis, quomodo scriptura poterit esse emphyteuseos forma: quæ cùm det esse rei, ab eadem abesse nunquam potest, sed intereunte forma formatum interire necesse est, vt tamen probationis ergo adhibeatur, tutius, & consultius esse volunt.

3. Et tandem *tertia sententia* distinguit, vt scriptura de substantia censeatur emphyteusis Ecclesiasticæ. *l. iubemus. Auth. Hoc iur. Cod. de SS. Ecclesiis. & in Auth. de alien. & emphyt.* Vvesembec. *in Pandect. ff. & ager. vectig. p. n. 2.* Ioan. Emerich. ad Rosbach *de comprat. iur. ciuil. & can. tit. 13. n. 12.* quòd omnes alienationes Ecclesiasticæ

sticæ in scriptis celebrari debeant, *c. sine 12.q.12.& c. hoc ius 10. q. 2.* In ciuili verò emphyteusi non sit de substantia.

RESOL. CXCIV.

An emphyteuta per 30. vel 40. annos non soluens Canonem præscribat immunitatem, in futurum?
Et quid, si adsit ignorantia aduersus præscriptionem 40. annorum? Ex p.8.tr.7. & Misc.Res.36.

§.1. NEgatiuam sententiam tenet Speculator *in §. nunc aliqua q.44.n.51.tit.de locat.* Mynsing. *cent.3.obseru.13.* Andreas Gail *lib.3.obseru.73.* Vvesembecius *lib.1.tit.45.n.4.& seq.* Borch. *de vsuris,cap.34. n.36.* & alij, qui statuunt, quòd ad quamlibet annuam pensionem,& præstationem siue debeatur ex contractu, siue ex vltima voluntate,propria requiratur præscriptio, ita vt à die cessationis à solutione pensionis,& præstationis incipiat currere præscriptio tantùm pro illo anno,quo est cessatum,& in secundo anno,quo fieri debet solutio,incipiat præscriptio pro secundo anno,in tertio pro tertio,& sic deinceps, ita vt, quot sint annuæ pensiones,& præstationes, tot sint præscriptiones, & tempora præscriptionum, per *l. cùm notissimi 7.§.in his autem.C.de præscript.30.vel 40.ann.c.constitutus 6.sub fin. extrà de relig.domib.c.olim.causam 20.extr. de censib.* Deinde quòd obligationibus in diem, & sub conditionem non posset præscribi, antequam dies venerit, & conditio extiterit,Denique præscriptio sine possessione non procedat, debitor autem annuarum præstationum ratione sequentium annorum & futurarum præstationum in possessione non sit.Aurel.Corbul.*de iur.emphyt. c.15.limit.31.*Balb.*in tr.de præscript.in 4.p.q.18.*ita distinguunt.Aut emphyteuta habet malam fidem,vt quia is est,concessa est emphyteusis,vel eam recognouit, & tunc nullo tempore præscribit, similiter eius hæres,cui nocet mala fides defuncti, per ea quæ tradit Anton. Gabr. *lib.5.de præscr.concl.5.vers.contrariam verò opinionem.* Si verò emphyteusis peruenit ad extraneum, tunc is præscribit etiam dominium directum,saltem in effectu,& respectu priuati, spatio 10. vel 20. annorum cum titulo & bona fide,sed sine titulo spatio 30.annorum cum bona fide,per *l.si quis emptionis.§.1.de præscr. 30.vel 40.annorum.* Cùm mala fide nunquam præscribit:volunt tamen si Prælatus ignorasset, bona emphyteutica, quæ possidentur vti propria & allodialia, esse emphyteutica, ipsi dari in integrum restitutionẽ ex capite ignorantiæ etiam aduersùs præscriptionem 40.annorum,secundùm Alex.*in cons.169. n.ult. vol.2.* vbi testatur hanc esse communem,*& cons.116.vol.5.*Roman. *cons.123.* & *ibi* Mandos.*n.5.*Tiraquellus *de retr.lignag. §.35.glos.4.n.37.* quam etiam magis communem testatur Balb.*d.loco.*& late Rolandus à Valle *cons.68.vol.3. & cons.72.n.48.eod.vol.* licèt alij senserint non dari restitutionem ex capite ignorantiæ aduersùs præscriptionem 40.annorum, quos citat Tiraquellus *d.§.35.glossa 38.* Decius *in cons.29.* Ancharanus *in cons.270.*

2. Non desinam tamen hîc adnotare circa præsentem quæstionem, affirmatiuam sententiam absolutè docuisse Bartolum *in l.competit.Cod.de præscript.* Corn. *in cons.142.n.11.vers.accedat,vol.3.* Bero. *in cons.114. c.3.n.23.* vbi dicit communẽ,*vol.1.* Gulielmus Redoan. *in tr.de reb.Eccles.non alien.q.24.c.3.n.26.* Ias. *in l.2.n. 72.q.28.C.de iur.emphyt.* Schurff. *cons. 0.cent.1.* & ita pronunciare solent Lipsienses,& Vvittebergenses, prout refert Hacxelman *illustr.quæst.disp.11.thes.19.* licèt ipse dissentiat, hi enim asserunt emphyteutam per 30. vel 40. annos pensionem non soluentem, & rem emphyteuticam per id tempus possidentem, rem emphyteuticam & immunitatem in futurum præscribere;quia omnis actio tollitur hoc tempore.

Hæ sunt sententiæ Doctorum quoad præsentem difficultatem; sed ne deseras videre in casu contingenti P. Dicastillum *de iust. lib.2. tr.1. disp.1. dub.12. n.187.& 188.*

RESOL. CXCV.

An si emphyteuta iuret se singulis annis pensionem soluturum sub pœna incidendi in commissum,si non soluat, in pœnam incidat?
Et aliqua primo supponuntur, pro intelligentia huius quæstionis. Ex p.10.tr.16.& Misc.6.Res.56.

§.1. SVppono ex Lugo *de iust.t.2.disp.30.sect.1.n.87.* & aliis communiter quod in contractu emphyteutico,si pensio debita per triennium non soluitur,res emphyteutica redeat ad dominium proprietatis; cum omnibus meliorationibus, & operibus ab emphyteuta factis,nisi ignorantia, vel legitimum impedimentum excusauerit.Si verò dominium proprietatis spectabat Ecclesiam,sufficit si per biẽnium pensio non sit soluta, nisi celebri satisfactione emphyteuta sibi consulat,*cap. potuit,de loco.* Praxi tamen est,vt semel admoneatur,ac si statim soluat, purgatur mora; si non soluit, cadit, in commissum. Hoc suppositio,difficultas est, an idem dicendum sit si emphyteuta iurauit,se singulis annis Canonem soluturum? Quæstio est curiosa, ad illam affirmatiuè respondet Baldus *in c.querelam. vers. nota, quod propter duas,extr.de iniur.* & ita in facti contingentia consuluit Alexan.*cons.81.lib.1.* séque ita vidisse obseruari,scribit Franciscus Curtius *in l.si quis maior.Cod.de transact.*Catell.Cor.*in memorab.in v.Emphyteusis.* Eáque sententia est communiter recepta Rol.à Valle *cons. 6.n.42.& cons.77.n.18.vol.1.& cons.25.n.23.vol.2.*Bertaz.*in d.l.si quis maior. n.276.q.18.* Bolog.*cons.31.col. 3.*Bouer.*in tr.de vir.iur.n.22.*Gozad.*cons.69.n.9.vol.1.* Marsil.*in sing.226.*Natta *cons.426.n.21.* Ripa *in c. ex parte n.20.de rescript.*Gabriel *l.3.tit. de transc.concl.1. n.41.* Nisi paupertatis impedimento fuerit excusatus.

2. Verum hæc sententia Baldi, & sequacium Clar. *in §.emphyt.q.8.* non probatur, cùm ea sit natura contractus emphyteutici, vt emphyteuta ob cessationem dumtaxat triennij iure suo cadat, iuramentum contractui emphyteutico simpliciter appositum,hanc contractus naturam non immutauit,traditum nempe est,quod iuramentum sequitur naturam contractus super quo interponitur,*l.fin.* & ibi Bartolus, Baldus,& Salicetus, *& alij,C.de non n.pecun.* Et iuramentum appositum in contractu recipit omnes conditiones,& subauditiones, & limitationes, quas contractus ipse habet,*c.quemadmodum,*& ibi Panormitanus *in 7.not ab.extr.de iureiur.* Et nulla lege cautum reperitur, quod emphyteuta sit priuandus ob periurium, & hanc posteriorem sententiam Curt.Iun. *in d.l.si quis maior.C.de transact.* cámque tanquam veriorem defendunt Couarruuias *in c. quamuis,de part.in 6.& in 4.§. prima partis relect.n.5.* Borcholt. *de feud cap.3.n.21.*Bacc.*in cons.104.n.9.& in cons.109. n.15.* Quibus omnibus adde ex Theologis Molinam *de iustit.tom.2.tr.2.disp.453.*

3. Probatur hæc opinio, quia iuramentum assumit naturam actus,cui apponitur,& secundùm eam intelligendum est. Nam etsi necesse non est, iuramentum sequi conditiones accidentales,necesse tamen est,illud sequi conditiones naturales,ac primordiales actus,quem assumit quod principium probari potest exemplis, vt quia natura matrimonij exigit cõsensum perfectè liberum, consensus metu extortus, etiamsi iuratus sit, non obligat.Quia professio Religionis requirit consensum perfectè deliberatum, professio ante annum decimum sextum expletum edita,etiam iuramento cõfirmata,valida non est.Quia natura venditionis completur traditione,

tione,per quam rei venditæ diuinum transfertur,etiam si quis sub iuramento rem vendat vni,quam postea tradat alteri,prima venditio, etiam si iurata sit, non tenet contra secundum emptorem,cui cum venditione tradita est res. Quia donatio ex primæua sua origine postulat vt reuocari possit, quotiescumque post illam donator liberos susceperit, nulla donatio, etiam iuramento confirmata post susceptos liberos , donatorem obligat ad illam non reuocandam.Quia igitur primordialis natura contractus emphyteutici est, vt res emphyteutica non amittatur, nisi ob non solutam pensionem,vel per triennij, si sæcularis sit,vel per biennium,si Ecclesiastica, esto quis iuramento promiserit se amissurũ emphyteusim,si ante elapsum triennium,vel biennium pensionem non soluerit,haud tamen emphyteusim amittet.

4. Vidisti, Amice Lector, circa præsentem quæstionem pugnantes inter se Doctorum sententias;quas ego tamen omnes probabiles existimo ; Sed illa fœdere distinctionis conatur conciliare P.Amicus *in Curs.Theol. tom.5.disp.25.sect.2.n.50.* asserit itaque, quòd si prædictum iuramentum sit à proprietario acceptatum,obligare emphyteutam ad iuratam pœnam incursam soluendam,secùs si tale iuramentum non sit à proprietario acceptatum.Ratio prioris est, quia per iuramentum acceptatum proprietarius acquirit ius ad incursam pœnã exigendam,non minus quam illud acquirit per expressum pactum contractui appositum ; igitur tenetur emphyteuta in tali casu illam soluere. Antecedens constat , nam si simplex pactum contractui appositum tribuit proprietario ius ad pœnam exigendam,multò magis illud tribuet iuramentum acceptatum, quod præter vim pacti, addit Religionis vinculum:vnde non solùm in foro interno tenebitur in tali euentu emphyteuta pœnam incursam proprietario soluere , sed etiam in foro externo, si iuramentum probari possit scriptura.

5. Ratio posterioris est,quia iuramentum à proprietario non acceptatum nullum tribuit proprietario ius ad pœnam exigendam:sicut nulla promissio non acceptata tribuit promissario ius ad illam exigendam,vt ex disputatione de donatione constat. Quare in hoc casu emphyteuta solùm erit periurus , & reus coram Deo , incursam pœnam non soluendo, non autem iniustus,& restitutionis obnoxius. Iuxta priorem sensum intelligenda est posterior sententia Iurisconsultorum communis ; iuxta posteriorem verò prior Couarruuias , & Molina. Ex his dicit Amicus, quod iuxta priorem sensum intelligenda est prima sententia affirmatiua Baldi, & aliorum ; iuxta posteriorem verò sententia negatiua Clari, Couarruuias, & Molinæ. Hæc Amicus, qui respondet ad argumenta , & exempla superiùs illata in fauorem sententiæ Molinæ, & aliorum.

RESOL. CXCVI.

An si emphyteuta cessauit à solutione Canonis,& dominus per aliquod tempus, sed postea ad priuationem emphyteusis agat,an fructus interim à triennio perceptos emphyteuta teneatur restituere ? Ex p. 8. tr. 7. & Misc. Res.9.

§.1. AFfirmatiuè respondet Speculator , Felinus , Tiraquellus,Ripa,Baldus.Iason,& Castrensis, quos citat , & videtur sequi Thomas Maulius *in tract. de emphyteusi, tit.9.n.54.*

2. Sed ego libenter negatiuæ sententiæ adhæreo , quam nouissimè in facti contingentia consului , quidquid in contrarium iunior quidam Iurisconsultus asserat.At nostram sententiã tuetur Pachinæus,*lib.1.contr. c.94.*Tuschus *t.3.litera E.concl.199.n.7.* Mynsingerus *cent.6.obseru.83.n.3.* Trétacinquius *lib.3.var.res. tit.de iur.emphyt.res.4.n.6.*Corbulus *de iur.emphyt.c.15.ampliat.38.* Et ratio est , quia clarissimi iuris est, fructus spectare ad eum qui rei est dominus,*l. & ex diuersa 35. §.1.& l.solum 49.§.1.ff.de rei vend.* At antequã dominus declaret velle esse locum caducitati , emphyteuta iure suo non est priuatus;sed dominiũ rei retinet,*d.l.2. C.de iur.emphyt.* vbi sancitur expressè,emphyteutã cadere iure suo ob canonem non solutum, si dominus voluerit. Ergo antequam dominus velit,cadere non dicitur.Illa siquidem verba,*si dominus voluerit*,cõditionem important.Priusquam autem cõditio eueniat,actus sub conditione factus non habet effectum , *l. cedere diem. 213.ff.de verb.sign.l.legata sub conditione 41.ff.de cond. & demonstr.*Quapropter cùm fructus ad ipsum emphyteutam pertineant,eos restituere non est obligatus.

3. Huic decisioni non aduersatur , quòd malæ fidei possessor fructus non faciat suos , sed omnes restituere teneatur,*l.fructus 33.l.si mauis 62 § vlt ff.de rei vindicat.l.domum 5.l.si fundum 17. & l.certum 22. C.eod.l.si quis 2. non domino 35.* vbi & nos explicatiùs, *n. 58. & seq.supr.de ver.diuis.*&c. Emphyteuta autem,posteaquã à iure suo cecidit, malæ fidei possessor censeatur. Nam respondetur per inficiationem,quoniam emphyteutam esse malæ fidei possessorem , ex eo tempore quo in solutione cessauit , nequaquam conceditur, cùm iure suo priuatus non dicitur, nisi dominus voluerit. Igitur ante domini declarationem non est priuatus , & sic bonæ fidei esse intelligitur, quia probabiliter credere potest, dominum ipsi pœnam remittere velle.

4. Minùs aduersatur , quòd vsufructuarius ad fructuum,quos finito vsufructu percepit,restitutionem teneatur, *l. si pater.5. C.de vsufr.* Quandoquidem nostro in casu ius emphyteuticum ex sola cessatione in solutione finitum & extinctum esse,prorsus negatum.

5. Multò minùs aduersatur , quòd hæc sit natura conditionis,vt retrotrahatur, *l.si filiusfamilias 78.ff. de verb.oblig.* ac proinde domino declarante, se velle priuationi locum esse , idem sit ac si statim, cùm cessauit, priuatus fuisset ; quo casu fructus sine dubio ad dominum pertinuissent. Etenim id quod dicitur cõditionem retrotrahi , locum habet , quando à casu conditio pendet,secùs cum à potestate contrahentium, *l.potior. 11. §.1.*& *ibi* Bartolus *ff.qui potior.in pignore habeant.* Sed conditio illa , *si dominus voluerit* , à voluntate domini pendet,cùm is possit velle, & nolle. Ideóque retrò non trahitur. Præterea in Præiudicium tertij conditionem non trahi retrò, euincitur ex *l.1.* vbi Baldus *in vlt. column. C. an seruus pro suo facto post manumiss. teneatur*, Alexander *cons.228.n.3.lib.6.*

6. Minimè omnium aduersatur , quòd principalis causa inspicienda sit,& ab ea dispositio regulam sumere debeat,argum. *si hæres 5.ff.de action.empti, l.vnic.circa fin.C.de imponend.lucrat.descript.*Causa autem principalis,ob quam priuetur iure suo emphyteuta,sit(quia non soluerit canonem) proindéque illa videatur inspicienda,& ea iudicãdum, priuationem inductam esse, & consequenter ex eo die fructus ad dominum,ad quẽ res pertinuerit,pertinere, non autem ad emphyteutam, iam exclusum,& iure suo priuatum. Minimè (inquam) hoc aduersatur,quia facilè cõceditur, causam principalem esse attendendam , si talis sit causa , quæ effectum producere possit. Sed causa illa , nempe negligentia soluendi canonem,sola effectum producere nequit,nisi voluntas domini concurrat.Itaque meritò ante domini declarationem emphyteuta ius suum non perdit , & per consequens fructus interim perceptos lucratur.

RESOL. CXCVII.

An emphyteuta moram purgare possit, ita vt per non solutum canonem ius suum non amittat ?

Et distinguitur inter emphyteutam Ecclesiarum , & in-

ter

ter Emphyteutam laïcorum.
Et quid, si promisit soluere Canonem, & iurauit?
Et an si emphyteuta cessauit triennio soluere canonem, & dominus aliquando tacuit, & suam voluntatem non declarauit, nec contra eum processum priuationis instituit, postea verò ad priuationem emphyteuseos agit, an fructus interim à triennio perceptos emphyteuta faciat suos, an verò teneatur eos domino restituere?
Ex p.10. tit.16. & Misc.6. Res.57.

Sup. hoc in Res. seq. §. vlt. & cursim in alio §. cuius annot. Sed lege dictam Res. per tot.

§.1. REspondeo, quod distinguendum est inter emphyteutam laïcorum, & inter emphyteutam Ecclesiarum: In emphyteusi ciuili moræ purgatio omninò non admittitur, Iason *in lib.2. n.73.74. vsque ad n.83. C. de iur. emphyt.* Angelus & Imola *in l. si insulam. ff. de verb. oblig.* Baldus *in l. etsi post tres. in repetit. col. 13. ff. si quis caution.* Paris de Puteo *de reintegrat. feud. c.93. n.6. & 11.* Ripa *in l. si insulam, num.83. ff. de V.O.* Fachinæus *l.1. controu. c.89.* Borch. *de feud. c.3. nu.32.* vbi communem dicit Cœdd. *ad l. vt si cui. 12. §.1. n.13. ff. de V.S.* Alex. *in l. si insulam, 84. n.13 ff. de V.O.* Dominic. Cardin. Tuschus *tom.3. pract. concl. lit. E. concl. 192. n.41. & concl.193. n.30.* Couarr. *lib.1. var. res. c.17. n.4.* Rolandus à Valle *cons.87. n.7. col.1.* Trentacinquius *lib.3. ref. tit. de iur. emphyt. ref.3. n.7. & 8. & n.26.* Berlinch. *p.2. concl.46. & 47.*

2. Sed non desunt Doctores affirmatiuæ sententiæ adhærentes, vt Baldus *in l. acceptum 19. n.5. C. de vsur.* Ioannes Ronchegal. *ad l.2. n.33. ff. de duob. reis* Iacobus de Nigr. *ad l. si insulam 84. n.286. ff. de V. O.* Franciscus Sarmient. *lib.3. select. interpret. c.5.* Guido Papa *q.123. num.1.* Cæpoll. *cautel.155.* Ruin. *cons.50. col.4. n.100. & cons.143. nu.14. & cons.133. in princ. lib.1.* Syluan. *de recognit. feud. q.29. col.2.* & hanc æquissimam, & seruari in Senatu Mediolanensi dicit Clarus *§ emphyteusis, q.8. in fin.*

3. In emphyteusi verò Ecclesiæ, & in foro Canonico res expedita est, quod mora celeri satisfactione potest purgari, per textum expressum in cap. *potuit*, vbi Panormitanus, & Canonistæ communiter *extr. de locat.* D. Cardin. Tuschus *tom.1. pract. concl. lit. E. concl. 193. n.28.* Matthæus de Afflictis *dec.174. n.1.* Iason *in lib.2. q.29. n.73. C. de iur. emphyt.* Berlinch. *de concl. 46. n.46.* etiamsi dominus iam declarauit velle esse locum caducitati, Couarr. *lib.1. var. res. c.17. sub. n.4.* quia id beneficium competit emphyteutæ ex dispositione iuris, & ideò per domini declarationem ei auferri non potest, Corbull. *d.c.15. limit.41. n.9.*

4. Sed limitatur hæc opinio, vt emphyteuta Ecclesiæ non possit moram purgare: Primò si in specie in instrumento inuestituræ renuntiauit beneficio purgationis moræ, Corb. post alios *in d.c.1. limit.41. n.12.*

Sup. hoc sup. in Res. 195. latè à medio §.1. vers. Hoc supposito.

5. Secundò declarant, vt non procedat dispositio *d. c. potuit*, quando promisit soluere Canonem, & iurauit. Nam iuramentum aufert beneficium purgandi moram, ita est communis opinio, Corbul. *d. limit. 41. num. 113.* vbi tamen subiicit id esse intelligendum vt procedat in iuramento de non contraueniendo, *l. si quis maior. C. de transact.* secùs autem esse in iuramento assertorio, quia promissor iurauit, omnia, & singula promissa fuisse & esse vera.

6. Tertiò declarant, vt non possit moram purgare quando cautum fuit, quod non soluto Canone emphyteusis liberè ad dominum reuertatur Oldi. *cons.125.* Tiraq. *in l. si vnquam, in verb. reuertatur nu.136.* Corbul. *d. limit. 41, n.13. & seqq.* Verùm per hoc pactum non esse sublatam moræ purgationem censuit Decius *cons.138. n.7.* quia hoc pactum sit intelligendum secundùm iuris intellectum, nimirum nisi celeri satisfactione moram purgauerit.

7. Quartò declarant, vt mora purgari non possit, si clausula interuenerit rato manente pacto, Baldus *in l. etsi post tres. sub n.5. ff. si quis caut.* Afflict. *dec.174. n.4.* Petr. de Bellapert. *in d. l. si insulam* & ibidem Iason. Verùm Bartolus ibidem tenet, quòd, clausula rato manente pacto, non impediat purgationem moræ, & Bartoli opinio communiter est recepta, vt *in d. l. si insulam.* testantur Iacobus de Nigr. *n.242. n.2. q.* & Ioan. Hannibal.

8. Quintò declarant, vt non possit mora purgari, si emphyteuta se negauit emphyteutam, Specul. *in §. nunc aliqua n.106. q.73. tit. de locat.* Corbul. *d. limit. 41. n.18.*

9. Vbi notandum, iudicis arbitrio relinqui, quando celeri satisfactione emphyteuta moram purgasse, dicatur Menochius *l.2. arbitr. indic. q.cent.1. conf.7.* Clarus *§. emphyt. q.8. verb. Item quæro.* Borcholt. *de feud. c.3. num.33.* Corbul. *d. limit. 41. num. 45.* vbi subiicit, quod iudex perpensa qualitate Canonis, & inspecto, an pauper, vel diues sit emphyteuta plus, vel minus temporis tribuet.

10. Verùm vt Iurisconsultis Theologos consociemus ad propositam difficultatem, Trullench *in Decal. tom.2. lib.7. c.23. dub. 8. n.8.* sic ait: Si emphyteusis sit Ecclesiæ; id est si res data in emphyteusim sit Ecclesiæ, vel pij loci, secundùm ius commune, ex cap. *potuit, de locat. & conduct.* Si per duos annos non soluerit pensionem constitutam, amittit rem, nisi celeri satisfactione moram purgauerit, esto es pagando luego. Si verò sit emphyteusis communis: seu sæcularis, requiritur, vt triennio non soluerit, secundùm ius commune, sed non conceditur purgatio moræ per celerem satisfactionem, sicut in emphyteusi Ecclesiæ. Vt autem res censeatur commissa, non requiritur, vt creditor exegerit pensionem; quia dies ipsa interpellat pro creditore: Nec requiritur sententia iudicis; quia ipso iure cadit in commissum, vt docet Syl, *n.7.* requiritur tamen declaratio domini directi (antequam non teneatur, se re illa spoliare) qua declaret se velle pœnam commissi mandare executioni, vt docet. Syl. cit. postquam declarationem tenetur emphyteuta cedere, sicut diximus de pœna conuentionali: nam ad hoc tacitè se obligauit ex vi contractus, nisi possit iure excipere, & se defendere, opponendo aliquid, cui in commissum non videatur cecidisse. Hæc Trullench qui citat Lessium, & alios.

Sup. hoc in Res. pen.

11. Sed hîc incidenter quæro, si emphyteuta cessauit triennio soluere Canonem, & dominus aliquandiu tacuit, & suam voluntatem non declarauit, nec contra eam processum priuationis instituit, postea verò ad priuationem emphyteuseos agit, an fructus interim à triennio perceptos emphyteuta faciat suos, an verò teneatur eos domino restituere?

12. Quod emphyteuta faciat suos, & non teneatur restituere volunt Fachinæus *l.controu.c.94.* D. Cardin. Tuschus *tom.3. practic. concl. lit. E. concl.199. num.7. & concl.192. n.10.* Petr. Benintend. *dec.37. num.1.* vbi ita Rotam Bononiensem iudicasse testatur Mynsi. *cent.6. obs.83. n.3.* vbi ait, ita in Camera Imperiali iudicatum Trintacinquius *lib.3. var. res. tit. de iur. emphyt. res.4. n.6.* quòd fructus spectant ad eum, qui est rei dominus, quod Corbolus *de iur. emphyt. c.15. ampliat.38.* amplectitur, si dominus sciuit, cessatum esse in solutione, & non declarauit, secùs autem esse, ait, vbi dominus ideò non declarauit, se velle esse locum caducitati, quia ignorabat, Canonem non esse solutum, quia non videtur remittere ius; quod ignorat.

13. Contra, quòd emphyteuta fructus interim perceptos, non faciat suos, sed debeat restituere, volunt Specul. *lib.1. p.1. tit. de emphyt. §. nunc aliqua n.19.* Felinus *in c. de quarta 4. extr. de præscript. n.32.* Tiraq. *in l. si vnquam 8. C. de reuocandis donat. verb. Reuertere, n.27.* Ripa *in l.1. §. si haret ff. ad SC. Treb. n.26.* Baldus *in l. si pater. n.3. de vsur.* Iason *in l.2. n.17. C. de iur. emphyt.* Castrensis *in l.1. num.3. C. de his qui bis &c indign.* Ego vtramque sententiam probabilem esse puto.

RESOL.

RESOL. CXCVIII.

An dominus post incursam caducitatem possit propria authoritate possessionem rei emphyteuticæ apprehendere? Et quid, si emphyteuta non resistit, vel resistit verbis tantum, non verò si factis resistit? Et quid est dicendum, si adsit scandalum? Ex p.10.tr.16. & Misc.6.Res.58.

§.1. VAriæ sunt circa præsentem quæstionem Doctorũ opiniones, Glossa, Butrigar. Old. Rayn. *de fol.* & Iason. *in l.2. C. de iur. emphyt.* Cæpol. *cons. ciuil. 25. n.3.* Aretin. *in l. clam possidere. §. quid ad nundinas. ff. de acq. post.* Imola *in c. potuit n.10. de locat.* Ioan. Crot. *in l. 1. n.8. ff. de acq. poss.* Cæsar Vrsilius *in addit. ad Afflict. decis.79.* Abbas *cons.67. n.2. vol.2.* Decius *cõsil.146. n.7.* Bartol. Socin. *cons.167. n.4. vol.7.* Alexander *cons.117. n.1. vol.1.* Corn. *cons.271. n. vol.3.* Bero. *cons.125.* volunt quod in casu non soluti canonis possit dominus propria authoritate, bona ingredi, & emphyteutam expellere, & est magis communis opinio Iulij Clari in emphyteusi *q.11.* Sigismund. Lostred. *cons. feud. cons.37. post n.* Corbul. *de iur. emphyt. c.15. q.12. n.1. in fin. per l.2. v. Repellere. C hoc sit*, quam opinionem nonnulli admittunt, si emphyteuta non resistit, vel resistit verbis tantum, non verò, si factis resistat, Bart. Salicet Cyn. *in l. 3. Cod. de iur. emphyt.* Cæpoll. *cons. ciuil. 25. n.3.* Bero. *in c. possit. n.155. de Locat.* Apostillat. ad Dec. *cons.196. n.7.* Clarus *§. emphyteusis, q.11. per l. non est singulis. ff. de reg. iur.*

2. Secunda opinio est, quod Dominus nullatenus propria authoritate possit emphyteutam expellere, & hanc opinionem tenent Petrus Cynus, Salicetus *in l.2. C. de iur. emphyt.* Ancharanus *cons.247. n.2.* Bero. *cons. 49. n.24. vol.3.* Castrensis *in l. colonus. ff. locati*; Card. Alex. *in can. potuit de locato*, & hanc opinionem dicit communem, & æquiorem, & tutiorem sententiam ait Alber. *in d.l.2. col.1. vers. ex hoc oritur. C. de iur. emphyt.* & dicit Molina *ad cons. Alex. 105. n.18. vol.3.* quod hęc opinio iustior est, & præticatur, & ait Guido Papa *dec. 107.* quod etiam seruatur in Parlamento Delphinali.

3. Tertia opinio est Specul. *in §. nunc aliqua q.48. n.61. tit. de locat.* Corn. *cons.193. sub n. vol.3.* Bero. *in c. potuit n.153. in limit.* Corbul. *de iur. emphyt. cap.15. q.12.* qui distinguunt, quod aut certum est, emphyteutam ius suum amisisse, & domino possessionem interuertisse, & tunc dominus auctoritate propria possit eum expellere; Aut emphyteuta negat, rem cecidisse in commissum, & dicit, sibi ius in emphyteusi competere, & tunc non possit, quia per eius negationem res efficitur dubia, nemo autem sibi ipsi ius dicere potest, præsertim si copiam iudicis habeat, *argum. lib. 3. §. ibidem. D. vnde vi. l. non ab re ibi sine causa legibus cognita. C. de Donation. lib.10.* Et subiungunt illud certum esse, quod si emphyteuta alteri rei possessionem tradit, vel ipse ab alio sit inde expulsus, tunc dominus auctoritate propria non possit deiicere talem possessorem, *argum. l. si colonus ff. de vi, & vi armat.*

4. Quid ego sentiam, dicam breuiter; omnes istæ tres sententiæ videntur mihi probabiles, sed si quis stare vellet in prima, & tertia opinione, tunc admittenda erit, si scandalum non seruatur, & ideò Gaspar Hurtadus *de contract. disp.6. difficult.13.* sic asserit; Ita tamen emphyteuta amittit rem emphyteuticam Ecclesiasticam, transacto biennio, in quo culpabiliter omittit solvere, vt possit moram purgare celeritate solutionis factæ intra decem dies; emphyteutæ verò, habenti rem emphyteuticam laicam omittendi post triennium culpabiliter solutionem, non conceditur ex rigore iuris purgatio moræ, etiamsi ex æquitate iuris concedenda sit. Et ita emphyteuta ob culpam omissionis solutionis pensionis, amittit rem emphyteuticam; vt eam non amittat ab eo tempore, à quo post biennium, aut triennium omittit soluere pensionem debitam, sed ab eo in quo post dictum tempus proprietarius declarauit, se velle emphyteutam in eam amissionem incidere. Et ita in eam amissionem incidit post dictam declarationem, vt probabilius sit emphyteutam ante sententiam iudicis teneri eam rem ab se abdicare, & domino tradere: imo si adsit scandalum, proprietarium posse propria auctoritate illum spoliare, & expellere, etiam, si oppositum non careat probabilitate. ita Hurtadus, & Ego.

RESOL. CXCIX.

An si emphyteuta alienet partem, irrequisito Domino, amittat totum, an verò solummodò partem?
Et an, quando duo sunt eius rei emphyteuticæ proprietarij, vterque sit requirendus?
Et an vno dumtaxat non requisito incidatur in pœnam commissi totius rei, an partis tantum expectantis ad dominum, cuius consensus non fuit requisitus?
Et quid, quando sunt plures domini directi, an omnes requirendi sint? Ex p.10.tr.16. & Misc.6.Res.59.

§.1. PLures Doctores, vt Cumanus *in cons.41. in fin.* Bero. *cons.122. num.6. vol.1.* Crot. *in l.4. §. Cato. n.61. de V. O.* volunt emphyteutam totam emphyteusim amittere, quod magnum videatur delictum dominium contemnere.

2. Sed in contrarium, quod nimirum, si totum prædium alienauit toto iure excidat, si partem, pro parte dumtaxat alienata, est communis opinio. Grammat. *dec. Neapolit.49.* Roland. à Valle *in cons.17. vol.2.* Borcholt. *de feud. c.3. n.* Clar. *§. emphyteusis, q.13. num.10.* Alex. *cons.99. n.28. vol.5* Iason *in l. fin. n.25. q.14. C. de iur. emphyt.* Alciat. *in d.l.4. §. Cato n.107.* Hermonat. Det. *n.300.* & *ibid.* Ripa *n.45.* Socin. *sum. nu.20.* Paris. *cons.62. n.19. vol.4.* Cur sen. *cons.70. n.9.* Tiraquell. *de retr. lignag. §.13. gl.1.* Coru. *cons.67. vol.2.* Natta *cons.479. n.2. vol.3.* Corbul. *d.c.13. ampliat.42. n.6.* Quia nemo est puniendus vltra quam delinquit.

3. Hanc tamen communem conclusionem limitant hoc modo, quando emphyteuta vendit istam partem, vt allodialem, quia hoc modo alienando videtur delinquere non in rem, sed in personam domini, & ratione istius offensionis in personam, quæ non potest pro parte fieri, & pro parte non tota re priuatur, Iason *in l. fin. n.125. C. de iur. emphyt.* Roland à Valle *cons.17. in fin. vol.2.* Natta *cons.479. n.4.* Alexander *cons.187. num.10. vol.2.* Bero. *cons.102. n.71. vol.1.* & in dubio emphyteuta vendens non facta mentione, quod res sit emphyteutica præsumitur rem vti allodialem vendidisse animo præiudicandi domino, Corbul. *d.c.4. ampliat.41. n.8.*

4. Verùm ex Theologis Pater Amicus *in Cursu Theologico to.5. disp.25. sect.2. n.69.* ex Molina secundæ sententiæ ex superiùs appositis adhæret, sic itaque asserit: Quæro, an si emphyteuta vnam tantum partem rei emphyteuticæ, irrequisito domino vendat, in commissum incidat totius rei emphyteuticæ? Negat Iulius Clarus apud Molinam *disp.459.* asseritque, esse sententiam communem, iuxta quam iudicasse fertur Magistratus Neapolitanus. Affirmat verò Syluester *v. Emphyteusis, quæst.5.* cum aliis, quos sequitur Medina *disputatione vlt.* Quæ sententia conformior est iis, quæ suprà asseruimus, nempe in commissum totius rei emphyteuticæ incidi parte tum pensionis per triennium non soluta: ergo pariter in commissum totius rei emphyteuticæ incidit parte tantum emphyteuticæ irrequisito Domino, vendita. Ratio: quoniam emphyteusis ex natura sua est indiuidua. Ita Amicus, cui ego etiam adhæreo.

5. Sed ex his oritur alia pulchra quæstio, an quando

duo sunt eiusdem rei emphyteuticæ proprietarij vterque sit requirendus: & an vno dumtaxat non requisito, incidatur in pœnam commissi totius rei, an partis tantùm spectantis ad dominum, cuius consensus non fuit requisitus: Negat Syluester *loc. cit.* quem sequitur Molina *disp.* 459. incidi in commissum totius, sed partis tantum iuris, quæ respondet proprietario non requisito. Ratio, quia nemo debet plus puniri, quam deliquerit. Affirmant alij incurri pœnam commissi totius rei emphyteuticæ. Verùm Pater Amicus *vbi supra n.* 71. distinguendum censet: nam vel res emphyteutica est sub dominio directo vtriusque proprietarij pro indiuiso, vt tota respondeat singulis; vel pro diuiso, vt secundùm vnam partem respondeat vni, secundùm aliam alteri proprietatio. Si posteriori modo, vera est opinio Syluestri; si priori, vera est opinio aliorum. Ratio; quia tunc res emphyteutica quoad totum, & singulas partes subiicitur dominio directo vtriusque: ergo quoad totum, & singulas partes requirit consensum vtriusque, vt legitimè alienetur: Sicut quia eadem res quoad totum, & singulas partes subiicitur dominio directo vnius eiusdémque proprietarij, si pars tantum sine consensu proprietarij vendatur, tota res amittitur dominio directo. Confirm. Si plures succedant hæredes in idem dominium directum rei emphyteuticæ, omnes sunt prærequirendi, alioqui vno dumtaxat non requisito, tota res amittitur hæredibus.

6. Nota tamen, quod sententiam Syluestri, & Molinæ tenet Rolandus *cons.* 27. *n.* 5. *vol.* 1. & Thomas Maulius *tract. de emphyt. tit.* 9. *n.* 24. asserentes, quòd quando sunt plures domini directi, omnes requirendi sunt, & de omnium dominorum consensu res debet alienari, & si hoc non fiat, res cadit in commissum, pro parte illius domini, cuius consensus non fuit requisitus.

RESOL. CC.

An Prælatus rem emphyteuticam ad Ecclesiam reuersam, etiam consanguineis suis denuo in emphyteusim concedere valeat?

Et quid, si luculenter constet eam fuisse factam in Ecclesiæ vtilitatem, & obseruatas fuisse solemnitates à lege requisitas? Ex p. 8. tr. 7. & Misc. Res. 24.

§. 1. PRo negatiua sententia facit expressus textus *in Nouella* 120. *c.* 5. §. *œconomis* 1. & hinc sumpta *Auth. quibuscumque. C. de SS. Eccles.* Verba *d. Nouellæ* ita habent: OEconomis verò & orphanotrophis, & reliquis venerabilium domorum ordinatoribus, necnon omnibus chartulariis, & parentibus eorum, & filiis, & aliis, qui per genus eis, vel nuptiarum iure coniuncti sunt, interdicimus emphyteusim & locationes siue hypothecas rerum, ipsis venerabilibus domibus competentium, aut per semetipsos, aut per interpositam personam accipere &c. Quibus verbis apertè sancit Iustinianus, non tantùm OEconomos, sed & reliquos venerabilium domorum ordinatores; hoc est, administratores, eorúmque cognatos, aut affines, in emphyteusin capere non posse res Ecclesiasticas. Vnde errare videtur Abbas, Panormitanus *cons.* 411. *n.* 3. *lib.* 1. qui hanc Iustiniani sanctionem de œconomis solummodò, qui non habent ita pingue ius, sicut Prælati, exaudiendam opinatur, negans Prælatos (quos tamen non dubium est ordinatores, seu administratores Ecclesiarum esse, de quibus constitutio disertè loquitur,) sub eadem constitutione comprehendi. Huic enim Abbatis interpretationi tam verba, quàm mens relatæ constitutionis repugnant. Eadem siquidem est ratio in Prælato, quæ est in OEconomo, quòd videlicet alienatio & ab OEconomo, & à Prælato in fauorem consanguineorum interposita, ad fraudandam Ecclesiam facta præsumatur. *can. decenter 6. dist. 89.* Bartol. Bald. & Alberic. *in d. Auth. quibuscumque. C. de SS. Eccl.* Alciat. *in tr. de præsumpt.* 29. & Menoch. *de præsumpt. lib.* 3. *præsumpt.* 54. *n.* 4. & *aliquot seqq.*

2. Hanc sententiam non turbat *c. relatum est auribus* 12. § *licèt autem, extr. de testamentis.* vbi quæ Clericus, siue Prælatus relinquere valet extraneis, etiam consanguineis suis concedere non prohibetur. Nam agitur eo in loco de bonis mobilibus, iure dominij ad Prælatum, vel Clericum spectantibus, quamuis per Ecclesiam siue intuitu Ecclesiæ acquisitis, per textum, *ibi*, mobilia per Ecclesiam acquisita, &c. De his sanè Prælato, vt cuiuis Clerico, per vltimam voluntatem tam in sanguine iunctos, quàm extraneos, benè de se meritos, liberalitatem exercere suam permittitur. Ast in proposita quæstione Prælatus non sua, sed Ecclesiæ bona, alicui ex cognatis suis emphyteusim concedendo, alienat: cùm is rerum Ecclesiasticarum non dominus, sed dumtaxat vsuarius, siue vsufructuarius esse censeatur; vt post alios reponderunt Socinus sen. *cons.* 32. *col.* 2. *lib.* 1. & Bellon. *cons.* 3. hosque citans Menochius *d. lib.* 3. *præsumpt.* 54. *n.* 9. Quin & illud probabiliter dici poterit, facultatem disponendi de bonis mobilibus, Clerico per Ecclesiam acquisitis, non ex iure communi, sed ex consuetudine quadam speciali descendere: ad quam consuetudinem respexisse Pontificem, liquet ex ipsius verbis *d. c. relatum* 12. ibi, consuetudinis tamen non est improbandæ, *de testam.* Consuetudinem autem stricti iuris, nec de casu ad casum extendendam esse, notum est. *c.* 1. *de feudi cognit.* § *strenuus.* ibi, qui consuetudine feudi non sit comprehensus, *tit.* 1. *lib.* 2. *feud.*

3. Nec etiam obstat *c. dilecto filio* 25. *in princ. extr. de præbendis.* vbi Prælatus præbendam nepoti suo concessisse dicitur. Præbendarum etenim collatio non est prohibita, sed iure permissa, *tot. tit. de concessione præbendæ. & c.* cùm eam ipsam ob causam illæ sint inuentæ, vt clericis pro sustentatione liberaliter cõferantur, *c. relatum* 9. *de præbendis, & c. relatum* 3. *de conces. præbendæ.* Atqui in nostro themate tractatur de bonorum Ecclesiasticorum alienatione, quam regulariter prohibitam esse cõstat. *c. nulli liceat* 5. *& tot. tit. de reb. Eccles. alien. vel non.* & similibus. Deinde Prælatus alicui conferẽdo præbendam, nihil ex bonis Ecclesiasticis alienat: quoniam præbenda, post mortem, vel resignationem illius, qui ea fruitur, vacare dicitur: proindéque præbenda vacans, quæ cõfertur, in dominio Ecclesiæ esse non intelligitur *c.* 2. 3. 11. & passim, *de concessione præbendæ.* Hic autem de bonis ipsius Ecclesiæ, in emphyteusim concedendis, sicque de eorumdem alienatione disceptatur.

4. Nihil quoque mouet, quòd secundùm naturam sit, vt vnusquisque proprium sanguinem extraneæ personæ præferat, *l. cum acutissimi* 30. *circa fin. C. de fideicommissis.* & quòd prima liberalitas circa proximos operari debeat, *can. non satis* 14. §. 1. *dist.* 86. Isthæc nãque & similia axiomata loquuntur & exaudiẽda sunt de eo, qui de bonis suis propriis disponit: non verò de eo, qui bona Ecclesiastica alienare, siue in emphyteusim dare præsumit, vt in proposita quæstione. Hæc igitur cùm diuersa censeantur, ex iis nihil infertur. *l. Papinianus* 20. *ff. de minorib. l. vlt. ff. de calumniatorib.*

5. Non item aduersatur text. *in c.* 1. *de inuestitura veteris, & noui benefic. vers. vlt. tit.* 91. *lib.* 2. *feud.* vbi habetur, quòd si Prælatus coniunctæ personæ gratia, vel etiã alicui alteri tale dedit feudum, quod duos consimiles vassallos acquirere posset, inutile esse beneficiũ. Igitur consequens esse videtur, si Prælatus feudum cõcesserit, & ex illa cõcessione talis gratia, vel fraus euidẽter non appareret, beneficium illud valere. Hoc, inquam, nõ aduersatur. Argumentũ enim ex illo c. petitum, à cõtrario sensu proficiscitur: quod genus argumentandi non admittitur, quoties in sensu contrario eadem ratio interuenit, quę in sensu directo. Idẽtitas quippe rationis fortior est argumento à contrario sensu, vt tradidit Baldus

in

in l. qui testamento 20. §. mulier 6. ff. de testam. Alexander *in l. 1. in quarto notab. ff. de officio eius, cui, &c.* Iason *in l. si extraneus 6. in tertio notab.* per illum textum. *ff. de cõd. causa data*, &c. Decius *cons. 232. col. fin. circa med.* Cornel. *cons. 173. lib. 1. cons. 22. col. 4. cons. 80. lib. 2. & cons. 150. col. fin. lib. 4* quos omnes citat & approbat Crauetta *cons. 460. n. 1.* Sed ratio ob quam *in d. c. fendali*, distinguitur non valere inuestituram, coniunctæ personæ factam de feudo, quo potuerunt duo vassalli acquiri, hæc est, quòd talis inuestitura intelligitur in fraudem Ecclesiæ facta esse. Quæ quidem ratio militat, etiamsi Prælatus non tale, sed aliud quoduis feudum concesserit. Nam alienatio bonorum Ecclesiæ à Prælato in consanguineum facta, præsumitur in dubio ad fraudandam Ecclesiam interposita esse. *d. can. decenter 6. dist. 89.* Bartolus & alij *in d. Auth. quibuscunque. C. de SS. Eccles.* Barbat. *cons. 17. col. 2. lib. 4.* Ioannes Iacob. de Leonardis *inter consilia Bruni, cons. 114. n. 117.* Iason *cons. 183. col. vlt. vers. non obstat. lib. 2.* & alij superiùs adducti, *n. 197.* nisi luculenter constet, eam fuisse factam in Ecclesiæ vilitatem, & obseruatas fuisse solemnitates à lege requisitas. In hoc namque casu omnem præsumptionem, & suspicionem fraudis cessare, atque adeò alienationem ipsam æquè valere, ac si cuiuis extraneo facta fuisset, multorum auctoritatibus euincit Menochius *d. lib. 3. præsumpt. 54. n. 1. & cons. 79. n. 19. & 20. lib. 1.* Quòd si verò hæc resolutio alicui minus arrideat, is hanc responsionem fortassis non incommodam ferat, dispositionem dicti capitis feudalis, tanquam specialem, ad feuda solùm pertinere: nec ad bona Ecclesiæ, de quibus contrarium cautè esse in iure cõmuni reperitur potrigendã esse, argum. *d. c. 1. de feudi cognit. tit. 1. lib. 2 feud.*

Sed his non obstantibus affirmatiuam sententiam docet Bocerus *class. 2. disp. 14. thes. 25. lit. B. edit. 2.* Euerardus *in topicis legal. in loco a feudo ad emphyteus. n. 20.* & alij.

RESOL. CCI.

An qui habet licentiam à Rege officium in aliam personam transferendi, possit vendere?

Et an in dicto casu, quidquid sit de peccato, non teneatur ad restitutionem?

Et docetur adesse tacitam facultatem vendendi officia, cum ea dantur fœminis, aut viris nobilibus, quas Princeps certò credit non eos per se talia munera obituros.

Exp. 3. tr. 5. & Misc. 1. Res. 110. alias 109.

§. 1. NEgatiuè respondet Malderus *in 2. 2. tr. 9. c. 13. dub. 5.* vbi sic ait. Qui habet à Rege officium transferendi, non propterea potest illud vendere, nisi etiam vendendi expressa facultas accesserit, aut saltem tacita, vt si Rex concedat illis officium cum potestate tranferendi, quos nouit solvere vendere; aut si concedat patri, vt transferat in aliquem filiorum sibi placentem, nunc enim pater aliis pensionem videtur posse reseruare. Ita Malderus, & Azorius *tom. 3. lib. 8. c. 7. q. 6.* & ante illum Salonius *in 2. 2. tom. 1. q. 63. a. 2. contr. 8. concl. 4.* & Villalobos *in summ. tom. 1. tr. 8. diffic. 7. n. 8.*

2. Sed Salon. *loc. cit.* notat Ioannem Peñam, & Petrum Soto asserere talem vendentem peccare tantùm venialiter, & ita sensisse Orellanam, & aliquos Theologos ex schola D. Thomæ testatur P. de Ledesma *in summ. tom. 2. tract. 7. c. 1. concl. 25* & hanc sententiam ipse Ledesma probabilem putat, & ratio est, [porque la tal persona particular tiene licencia del Rey, para passar el tal oficio à otro, y que lo passe de gracia, ò por venta no dasia nada à la Republica, como el tenga cuydado, de qua no se sigua algun detrimento en ella y al tercero a quien vende el oficio, no le sigue detrimento ninguno, si se lo da por el iusto precio.] Ita Ledesma, licèt ipse primam sententiam teneat, nempe peccare mortaliter vendentem officium sine expressa, vel tacita licentia Principis, scientis talem venditionem. Sed nouissimè Io. de la Cruz *in direct. p. 1. præcept. 7. q. 7. a. 2. dub. 10. concl. 3.* docet etiã esse probabile, quòd si quis habet licẽtiam transferendi officia in alium, possit illa vendere.

3. Notandum est hìc obiter Cordubam *q. 117.* & Azor. *p. 3. lib. 8. c. 7.* docere adesse tacitam facultatem vendendi officia, cùm ea dantur his, quos Princeps certò credit, non eos per se talia munera obituros, vt cùm dat fœminis, aut viris nobilibus, vt fieri solitum est in Aula Regia.

4. Nota etiam, quòd si sine licentia Principis modo, quo *suprà* dictum est, quis vendiderit aliquod officium, quidquid sit de peccato, non tenetur ad restitutionem pretij, si habuerit, vt diximus, licentiam illud transferendi. Et ita docent Ledesma *loc. cit.* & Petr. Soto apud Salonium, licèt ipse cum Domino Soto, Rebellio, & Maldero contrarium sentiat.

RESOL. CCII.

An officia secularia vendi possint? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Res. 109. alias 108.

§. 1. NEgatiuè respondent Medina *Cod. de rest. q. 4. de vsuris*, Adrianus *in 4. q. de vsura, §. ex his*, & nouissimè Turrianus *in 2. 2. to. 2. disp. 3. dub. 2. n. 5* quia ex voluntate Reipublicæ distribuenda sunt dignioribus, neque concessum est Principi, vt illa possit vendere, sed vt distribuat dignioribus, vel æquè dignis, præmissa ommuni saltem diligentia.

sup. hoc. supra in tr. 1. Res. 140. §. 1. propè fin. & hic infrà in Res. seq. à §. 2. vsque ad §. Dico tertiò. sed lege eam per totam, & pro venditione ab ipsomet Principe, & Rege, in Res. 1. & in eodem § huius annot. & in Res. 2. in princ. ad fin. 4. & in 10. 5. tr. 7. ex Res. 1. lege §. vlt. vers. Neque ad rem.

2. Sed considerata natura rei hæc officia vendi possunt. Verùm hoc non obstante, non expedit ea vendere, ob multa incommoda, quæ inde sequi solent, ideò plerumque hoc est illicitum; atque pernicioſum; nam venduntur vt plurimum indignis. Secundò, ex tali venditione homines magis prouocantur ad acquirendas pecunias, quàm ad studia literarum, & probitatis. Tertiò; qui hæc officia emunt, vt pretium recuperent, quod solverunt, non administrant ea, vt debent, sed multa iniquè extorquent, vnde non immeritò talis venditio pestis Reipublicæ censenda sit, vt notant DD. cit.

3. Potest tamen dicta venditio aliquando cum aliquibus circumstantiis licitè fieri. Primò, vt talia officia vendantur saltem digno. Secundò, vt pretio moderato. Tertiò, vt hoc efficiatur ob Reipublicæ necessitatem, vel vtilitatem, quando videlicet summa esset conflanda, quę aliter commodè haberi nequiret. Et ita docet Les. *lib. 2. c. 32. dub. 9. n. 29. & seq.* Aragon. *in 2. 2. q. 63. a. 2.* Villalob. *in sum. to. 2. tr. 8. diffic. 7. n. 3.* Io. de la Cruz *in direct. p. 1. pr. 7. q. 7. a. 2 dub 10. concl. 3.* Ledesma *in sum. to. 2. tr. 7. c. 1. concl. 15.* Saló. *in 2. 2. to 1. q. 63. a. 2. cõtr. 8. concl. 2.* Sylusius *in 2. 2. q. 63. a. 2.* Tanerus *2. 2. disp. 4. q. 8. dub. 2. c. 24.* Valentia *to. 3. disp. 5. q. 7. punct. 2. §. 5. ad 3.* Malderus *in 2. 2. tr. 9. c. 1. dub. 5.* Rebell. *lib. 9. quæst. 18. sect. 2. n. 24.* & alij.

4. His tamen non obstantibus, non grauabor hìc apponere verba Azorij *to. 1. lib. 8. c. 7. q. 3.* sic asserentis. Cæterùm quamuis auctores clament, & conquerantur eiusmodi venditiones penitùs detestantes, & damnãtes, videmus tamen eas in Principum Curiis vendi, quia ipsi Principes cõtendunt, tales venditiones Reipublicæ vtiles esse; eo quòd emptores metu pœnæ ne officiũ amittant, simul & pretium quod dederunt coguntur suo munere rectè fungi, & Principes possunt ipsos emptores facilius ab officiis amouere, & pœnis coërcere, quàm si gratis ea officia contulissent. Iure nemo condemnat tales venditiones, cùm iusto, & moderato pretio fiunt, & cùm officia vendũtur iis hominibus, qui apti, & idonei sunt, & cùm probabilis spes est eos benè officio functuros, & certo ac definito pretio taxatur id, quòd em-

ptores sint empturi ob laborem,& operam suam in officio obeundo,alioquin enim ipsi emptores suo arbitratu pretium augent.Ita Azorius, qui non videtur damnare Principes vendentes officia, dummodò illa vendant pretio moderato, & persona officium emens sit digna,etsi taxentur pretia pro laboribus, & operibus. Ita præter Azorium videntur etiam docere hanc sententiam Filliucius *tom.2. tract.34. p.2.c.2. n.44.* & Corduba *in summa,q.117.*

RESOL. CCIII.

An Proreges possint vendere officia,& pecunias sibi ipsis applicare ?
Et an si sine titulo,& potestate Regis ita vendant, peccent mortaliter,& ad restitutionem teneantur ?
Et quid de consuetudinibus circa hoc ?
Et latè explanatur,quod Rex potest talia officia vendere.
Ex p.6. tr.6.& Misc.1.Res.3.

Sud hoc cum eod. Mendoza infrà cit. suprà.in tr.1. Res.139.§ vltim & pro venditione ab ipsomet Rege,lege doctr.Res præterit.& §§.ex vers. ciius not. pro hac quæst.

§. 1. VIdetur affirmatiuè respondendum : quia Proreges,vt notat Aponte *tit.1.n.5.* constituuntur à Rege, vt alter ego ; & possunt omnia quæ ipsemet Rex:sed Rex potest officia vendere, vt docet Cynus *in l.1.C.ad l.Iul.de ambit.* Bartolus & Baldus *in l.Barbar. ff. de offic. Prætor.* & alij Iurisconsulti communiter cum Thelogis infrà citandis : ergo poterunt & Proreges. Quibus aliqui addunt suffragari consuetudinem, quam multùm valere in hoc casu tradit Aragonius *in 2.2.q.63.a.2.* Villalobos *in sum.to.2.tr.8.diffi.ult.7. n.5.in fin.* & alij.

2. Sed ego contrariam sententiam teneo, pro qua firmanda,Dico primò. Venditionem officiorum experientia teste habere speciem mali,ac præ se ferre magnam indecentiam ac turpitudinem propter detrimenta, quæ ex tali venditione sequuntur. Nam primò, hac via ista officia non obtinentur à melioribus & vtilioribus Reipublicæ;sed à ditioribus : quia digni, vt benè considerat Caietanus, & quibus debentur pro meritis, non conferent pretium;sed indigni & carentes meritis, supplebuntque merita pecuniis. Secundò, pereunt hac via in Republica studia literarum & virtutis, & offertur occasio cupiditatis, & curandi tantum pecunias, cùm videant ciues ista officia,quæ honorifica sunt,non promeritis dari, sed pecunia emi. Tertiò, ementes ista officia, cùm emant illa non vt ministeria Reipublicæ, sed vt hæreditatem sibi vtilem, non exercebunt illa provt exiget Reipublicæ vtilitas, sed quatenùs postulabunt priuata ipsorum commoda, præferéntque suum particulare bonum cuiuis communi : nemo enim est, qui pecuniam suam gratis, vel prò bono communi offerat,sed vt sibi consulat.Qua ratione dissuasit D.Thomas Villaneuua Carolo V. ne venderet officia Prætorum Castellæ,quod multi illi suadebant. Quartò:emétes ista officia,in executione deinde eorum multa, quæ gratis facere deberent nolunt,nisi accepta pecunia : & quæ merentur stipendia, cum nimio rigore, & cariùs quàm sint taxata faciunt,dicentes,se ea via recuperaturos pretium:à quibus omnibus abstinerent, si pro meritis,& non oblata pecunia officia accepissent. Quintò, cùm Ministri pecunia emerunt officia, eidem lucrandæ sunt intenti, quam pauperes non valent offerre,sed diuites:consequenter aut causa pauperis non ingreditur ad eos, aut si ius in illa dicere compellantur, fauent potiùs diuitibus quàm pauperibus. Quòd si ad Tabelliones, aut alios inferiores Ministros conuertas oculos,quàm facilé hi corrumpuntur, & veritatem sepeliũt;vt pecuniis acceptis,quas pro suo munere obtulerunt,valeant recuperare.Denique nullum maius malum potest accedere alicui Reipublicæ, quæ vt præmium conuertatur in pretium pecuniæ:hæc autem officia, quamuis non ex debito iustitiæ, vt diximus : tamen ex debito morali sunt præmia virtutis. Ergo, &c.

Hinc Alexander Seuerus Magistratuum & officiorum venditiones sustinere noluit, dicens necessarium esse, vt qui emunt,& etiam vendant. Vnde dixit Guilielmus Bened.*in Relect.cap.Rymun.ver.Duas habens filias,n.55.* quòd qui emunt taliter officia,communiter vendunt in minuto quod emerunt in grosso ; nam eo ipso quòd quis ad honorem pecunia perducitur, iam in ipsa prouectus sui radice vitiatus paratior est aliis vendere quod ipse emit.*c.quibusdam 1.q.2.* & obseruauit Boërius *dec. 149.n.3.p.1.* Vide omninò Doctores, quos citat & sequitur Regens Aponte de potestate Proregis *tit. 3. de elect.officiali.n.6.& seq.* & Iustus Oldefob.*in cautelis criminalibus,tit.1.caut.12.n.6.& 7.* & nouissimè Fragoso *in Regimine Christiana Reipublicæ,tom.1. lib.2. dec.21. n.128.* Quibus etiam adde Friccium *de emendat.Reipub. lib.1.c.18.n.2.& 31.* Bornitium *tr.de ærario,lib.2.c.6.* & Ioannes Vvigers *de iust.& iur.tract.7.capit.1. dub.4. num.11.*

3. Dico secundò, his non obstantibus venditionem officiorum non esse intrinsecè malam, & ideò posse ex causa & circumstantiis debitis honestari.Probatur,quia huiusmodi officia ex natura sua sunt vendibilia & pretio æstimabilia,cùm sint temporalia,vtilia, honorifica, nec habeant aliquid spirituale annexum:ergo ex iusta & rationabili causa in casu necessitatis ad subueniendum publicæ necessitati licitè poterunt vendi.Et confirmatur.Licet vendere Statum alicuius Magnatis;imò licèt alicui Reipublicæ liberè suam iurisdictionem alicui tradere pro pretio,& etiam licet Regi vendere suum Statum,aut illius partem:ergo pari ratione erit licitum ex iusta & rationabili causa vendere officia publica.Et ita hanc sententiam docent Lessius,Aragonius, & alij quos an satietatem adduxi *in 3.p.tract.5. Miscell. res. 108.* asserentes venditionem officiorum ex sui natura concurrentibus aliquibus circumstantiis non esse illicitam:Circumstantias autem & conditiones,quæ seruari debent ad prædictam venditionem honestandam tradit Syluius *in 2.2.q.63.a.2.quæritur 6.* & sunt.Prima,si vendens habeat auctoritatem vendendi, cuiusmodi sunt Reges & Principes absoluti.Secunda,vt vendant quantum fieri potest, digniori. Tertia, vt pretio moderato. Quarta,vt in publicam vtilitatem.Ita etiam communiter DD.quos ad satietatem citat & sequitur Bobadilla *t.1.l.1.c.14.n.17.in Gloss.lit.K.*

Que li Rel. & vide eius au

4. Dico tertiò,licet supradicta doctrina sit vera, non tamen procedit & militat quoad Proreges; quia potestas vendendi officia penes solum Regem stat;ipse enim est dominus officiorum : ergo qui officia venderet sine eius licentia,Regis potestatem vsurparet, & venderet rem alienam inuito domino peccando mortaliter cum onere restitutionis.Sed Proreges, vt patet, nec indiget probatione,non habent potestatem à Rege officia vendendi. Et Capitula Regni, quæ adducit Mastrillus *de Magistrat.tom.1.lib.1.c.20.n.12.* & quæ obseruare tenentur Proreges,vt idem docet *tom.2.lib.5.c.6.n.37.& 277.* prohibent officiorum venditionem.Ergo sine titulo & potestate illa vendendo lethaliter peccát,& ad restitutionem tenentur,vendunt enim rem alienam inuito domino.Et ita in specie docet loquens de Proregibus Salonius *in 2.2.q.62.a.2.controu.8.in respons.ad 2.argumentum.* Et Pater Hernandus de Mendoza Soc. Iesv in particulari tractatu de hac quæstione ad Comitem de Lemos tunc Proregem Neapolitanum *dub.1* vbi sic ait. [Digo que el Virrey de Napoles tiene precisa necessidad de licencia para vender los officios publicos deste Reyno,qualesquiera que sean,y sin ella peccará mortalmente en venderlos, y estara obligado a restituir todo quanto por ellos lleuare. Laqual doctrina es tan cierta, y tan aueriguada, que ninguno de los Dotores la niega,ni aun duda della antes todos de comun consentimiento dicen que solo el supremo Señor de la Republica tiene auctoridad legitima para vendere

vendere los officios della,y de que desta primera cabeça se ha de comunicar à todos los de mas miembros,y la razon es clarissima, porque solo el Rey es el supremo Señor de todos los officios publicos,luego el solo puede venderlos, ò consentir que se vendan, y qui en los vendiere sin su licentia,vendera la hazienda agena contra la voluntad de su duenño, que es manifesta iniusticia.Lo segundo,porque el Virrey de Napoles no tiene mas potestad de la que le da el Rey,que le dio el cargo, y cuya persona representa, luego sino se la diere para vender los officios publicos no la terna. Lo tercero, porque el Virrey no es Señor del Reyno,ni de los officios,sino Gouernador y Vicario del Rey, y vn puro Administrador de la Republica, que le han encomodado,laqual gouierna por vn tanto,que le da el Rey de salario, luego sin licencia del mismo Rey no tiene titulo legitimo y verdadero para vender los officios publicos.] Hucusque P.Hernandus de Mendoza.

5. Restat modò respondere ad argumenta contraria.Dico igitur,quòd non omnia,quæ potest Rex,potest Prorex,vt patet in multis casibus. Vel respondeo,quòd Prorex potest id, quod potest Rex, nisi ei aliquid fieri prohibitum sit in eorum instructionibus secretis, aut per Capitula Regni, vel particulares literas Regis,vt optimè obseruat Tassonus *in Pragmar.de Antifato. verss.1.obseru.2.num.*10. & aperte scripsit ipse Rex ad Comitem Albæ tunc Proregem die 8 Aprilis 1591.sic asserens[Quanto al primero tiene se entendido, que por tiempo hauido en esse Reyno a titulo de la autoridad,que en su priuilegio se les da llamando,alter nos, dispensan a muchas cosas extraordinarias, siendo para esse tambien prouocados de los Consejeros que cerca dellos assisten dandole aquella palabra vna intelligencia absoluta,y aunque en siuestra instrucion se dize orto claro que la dicha clausula se pone mas por autorizar en lo publico la persona del Virrey,que porque en virtud della se pueda dispensara pramatica, ni orden firmado de mi mano, toda via he quetido tornaros aviSar que no se exceda della.] Sed prohitum est Proregibus officia vendere. Ergo, &c.

6. Ad id verò quod asseritur de consuetudine. Dico nullam vim habere Rege reclamante,& tunc auctoritatem in hoc casu præberet, quando Rex illam sciret & approbaret. Vnde Pater Mendoza *vbi supra, dub.*2. sic ait.] Aduierto tambien que toda costumbre en esta materia para poderse seguir con seguridad de conscienCia es menester, que la aya sabido el Rey,y que por lo menos callando y suffriendo la consienta y apprueue, como lo dizen todos quantos Dotores,que escriuen sobre esto ; añadiendo que si calla el Principe, ò por ignorancia,ò por esperar mejor tiempo para remediarlo,o porque despera del remedio, o por ser floxo y descuydado en gouernar su Reyno que en tales casos no basta dezir,el Rey calla, porque esta manera de callar no es sufficiente para excusar de pecado mortal,y restituyr,sino que es menester que sabiendolo y pudiendo, y esperando de remediarlo, calle y consienta, porque gusta de que pase adelante la costumbre. Y como en esto aya tantos escrupulos, e specialmente estando el Rey tan lexos,y llegando ta tarde la verdad a les orejas de los Reys, es precisamente necessario examinar muy bien estas costumbres, porque este negocio de hurtar hazienda agena,no es para burlas,y mas siendo hazienda publica y mezclada con tan grandes inconuenientes, como cada dia se experimentan en vender officios publicos.] Hæc ille.

7. Ad quæ magis confirmanda nota, quòd licet *in c.fin.de consuet* habeatur consuetudinem rationabilem, & legitimè præscriptam legi derogare posse ; attamen illa est consuetudo rationabilis,quæ est honesta & vtilis Reipublicæ,vt optimè notat Castrus Palaus *tom.*2. *tr.*3.*disp.*3.*punct.*2.§.1. Sanch. *de matrim.tom.*2. *lib.*7. *disp.*4.*n.*14.Suar. *de legib.lib.*7.*c.*6.*n.*14.Salas *disp.*19. *sect.*5.*n.*50.*& sect.*11.*n.*89. Sed vt visum est, venditio officiorum est res turpissima, & Reipublicæ perniciosissima;ergo consuetudo illa vendendi rationabilis minimè dici potest, atque adeò cõsensus Regis expressus *in d.c.final.* minimè præsumi potest. Imò Vasquez *in p.*2.*disp.*177.*c.*2.*&* 3. Basilius Pontius *de matr. lib.*6. *c.*6.*n.*7.& alij putant non sufficere consensum Legislatoris expressum *in d.c. final.* ad iustificandam consuetudinem,nempe vt sit rationabilis & legitimè præscripta, sed expostulare nouum consensum Principis. Sed quicquid sit de hac opinione certum est consuetudinem,de qua loquimur,non esse rationabilem,id est honestam, & Reipublicæ vtilem quam solam & non aliam approbat Princeps *in c.final.* Ergo,&c. Concludendum est igitur absolutè & secundùm se officia in quibus iurisdictio exercetur, non posse à Proregibus vendi, & aliter faciendo peccare eos mortaliter & ad restitutionem teneri.

Sup.sequentibus in hoc §.supra in to. 2.Ref.9.&10. & hic supra in principio §.præt.huius Ref & in alio vers. earum anno ratione.

8, Non nego tamen vt cum Mendoza loquar *vbi supra n.*29. quòd [Prorex puede vender sin escrupulo de conSciencia todos aquellos officios, que no tienen administracion de iusticia como se ayan vendido de los demas Virreyes passados con licencia del Rey, o con costumbre publica, y aprobada,secùs autem minimè. Et ego scrupulum haberem numerando inter dicta officia,quæ uulgo dicimus,Maestro di Campo,Sergente Maggiore,Capitani di Caualli,Capitani d'Armi del Valle & similia.] Hæc enim officia, vt optimè aduertit Mendoza *vbi supra n.*25. *& seq.* iurisdictionem exercẽt in milites & subditos,& in terris,vbi commorantur, & habent magnam occasionem exercendi oppressiones & extorsiones : ideò videntur aliquo modo reducenda ad officia exercentia iurisdictionem,quorum pretium magis quam aurum, vulnera in bello pro Regũ seruitio accepta,esse deberet:Sed hõdie faxit Deus, quòd aliqui Heliagabalũ non imitentur,de quo Ælius Lampridius adnotavit,vendidisse honores & dignitates tam per se,quàm seruos,Non ita Alexius,qui teste Niceta *lib.*2. initio sui Principatus proclamari iussit Magistratus se venditurum,sed delectu ex optimis habito gratuitò mandaturum. Rectè igitur Plato *lib.*8.*de Republica* asseruit Principatus malè constituti argumentum esse,cùm Magistratus venales sunt.

9. Et tandem optarem in hac materia legi Politicum Bobadillam *to.*1.*lib.*1.*c.*14. *per tot.* & ne deseram hìc apponere eius verba, quæ ponit *in c.*3,*n.*21 sic ait, [Conuiene que con gran recato repela de tan altos y reales ministros este ardor y capital delito,no solo para que de sus personas,como es de creer, no pueda sospecharse perõ ni de muy lexos mediante la interuencion de sus deudos amigos & familiares presumisse haziendo sobre a esto,menudo pos quissa para que el y los suyos sean y parezcan a todos limpissimos y deste tan horrendo y detestable vicio inculpables. Y basta dezir aqui que venderse los oficios y magistrados, no es otra cosa sino collocar en los Tribuñales la auaricia y no la iusticia;y vender iuntamente la iusticia, vender la Republica, vender la sangre de los subditos, vender las leyes,y quitar los premios del honor, de virtud, de doctrina,de piedad,de Religion, y abrir la puerta a los latrocinios,a la auaritia,a la iniusticia, a la ignorancia, a la impiedad,y finalmente a todos los vicios y fealdades. Porque es muy dificultoso que el que comprò el oficio dexe de vender le.] Ita ille. Cui adde alium Hispanum Ioannem Marchez *in Gubern.Christ lib.*1.*c.*20. *in fin* sic asserentem. [Esta fue la razon principal de S.Th.para aconseiar a la Duquessa de Brabante,que no vendiesse los oficios de iusticia, porque es grande el peligro de que los Magistrados reuendan al Pueblo por menudo, lo que compraron en grueSso.] Ita ille, & ego.

RESOL. CCLV.

An Proreges possint pro eorum arbitrio aggratiare, vt vulgò dicitur, delinquentes, qui accusatorem non habent, & pro dictis g aliis pecuniam accipere?

Et an in quolibet peccent mortaliter, & teneantur ad restitutionem?

Et quid de consuetudinibus circa hoc?

Et docetur peccare Proreges condonando reis pœnam ad petitionem famulorum, recipiendo pecunias, si hoc ipsi scirent.

Sed hoc limitatur, si pecunia esset moderata, & sumpta propter diligencias, & labores ad impetrandam gratiam. Ex p.6.tr.6. & Misc.1.Res.1.

§.1. AFfirmativè videtur respondẽdum ex Mastrillo *de Magistr.to.2.lib.5.c.6.n.*147.vbi sic ait: Prorex potest de criminibus & pœnis gratiam facere, dummodò adsit patris remissio, vt clarè colligitur ex eius Patente, *ibi*. Et vbi desit partis instantia pœnas remittere, relaxare & condonare, provt nos facere possemus. Et ita etiam docet Sesse *de inhibit.c.*1.§.4.*n.*10.

Sup.hoc.cũ eod. Mendoza infrà cit. supr.in tr.1. Res.139 §. vlt.

2. Sed ego placentia Principibus loqui non debeo, sed vera; ideò ad proposita dubia negatiuè respondeo, quia vt benè aduertit D.Thom.*in 2.2.q.*67.*a.*4.Bañez, Syluius, cæterique Expositores potest quidem Princeps pœnas delinquentibus minuere, & in totum relaxare sed hoc non est relictum arbitrio suo: interest enim Reipublicæ delicta punire, ex *l.si ita vulneratus, ff.ad l. Aquil.* & aliis iuribus, sed facere debet ex rationabili causa & rarissimè. Et ideò Villalobos *in sum. tom.* 2. *tr.*14.*difficult.*17.*n.*2. si ait. [Quando perdona la parte, puede el Iuez superior relaxar, y remitir la pena; mas esto no ha da ser à su aluedrio, sino quando viere; que conuiene al bien comun: y que no lo puede hazer, si no es con causa bastante es claro, y verdaderamente redundaria en gran daño de la Republica, si el Superior à aluedrio dexasse de castigar los delitos, o castigasse menos do lo que conueniere.] Ita ille.

3. Hoc idem dixit Molfesius *in summ tom.*1.*tract.*9. *c.*9.*num.*50. vbi sic asserit. Solus Legislator ex bono communi potest pœnam remittere delinquenti, si enim Princeps faceret sine rationabili causa, peccaret mortaliter, cùm esset in magnum nocumentum Reipublicæ, cuius interest delicta punire. Idem etiam docet Ledesma *in summ.tom.*2.*tract.*8.*c.*22.*diffic.*5.*concl.*6. Aragonius *in* 2.2.*q.*67.*art.*4. Azorius *tom.*3.*lib.*13.*cap.*13. *quæst.*3. & alij communiter.

4. Dico igitur non posse Proreges pro suo arbitrio communiter aggratiare delinquentes, etiamsi accusatorem non habeant; sed attendere debent ad qualitatem delicti, quod est remittendum, & ad cæteras circumstãtias concurrentes: ex quibus omnibus est iudicandum, num bono communi expediat, aut certè cum illo non pugnet tale delictum tunc remitti. Vnde sequitur Proreges peccare mortaliter, etiamsi semel pœnam remitterent delinquenti facinoroso, vt homicidæ ex industria, alicui sicario, assassino, &c. vel secundò si passim etiam delicta leuia condonarent: nam etiam in hoc vltimo casu talis remissio vergeret in damnũ Reipublicæ.

5. Non igitur nego, & hoc vult dicere Mastrillus, & Sesse *vbi suprà*, posse Proreges aliquando pœnas criminum condonare: id quod constanter nego, est, passim hoc facere, nam ex multitudine gratiarum populus efficeretur audacior ad delinquendum. Rarissimè ergo id eis concedo ob iustas euidentes causas, & miserabiles casus, quales essent, minor ætas rei, senectus infirma, delictum sine animi deliberatione, sed ex impetu commissum, insignis delinquentis peritia, seu ars Reipublicæ necessaria, vel perutilis, primum & vnicum delictum alioqui bonæ vitæ hominis, homicidium casuale, merita delinquentis vel suorum, vel alterius, qui pro illo preces Principi offerat, & similia. De quibus vide Tassonum *in pragmat. de Antisato, vers.*12.*obseru.*1.*a n.*125. & Sanchez *in opusc.tom.*1.*lib.*6.*c.*1.*dub.*21.*n.*11.

6. Et ita hanc sententiam præter Doctores citatos mordicùs sustinet P.Hernandus de Mendoza Soc. Iesv in Tractatu de hac quæstione ad Comitem de Lemos tunc Proregem Neapolitanum. Et quia Codex non ita facile inuenitur, ponam hîc per extensum aliqua eius verba. Sic itaque *in c.*2. asserit. [La segunda cosa que V. E ha de considerar es segun he dicho la cantidad, y numero de las gracias que concede; porque tambien esto es cosa muy peligrosa por la occasion que se da a los demas de pecar desenfrenadamente, si veen demasiada blandura en su Principe, y assi digo, que no basta que el delito sea agraciable, o que la gracia sea factible, como aqui dizen, ni que aya perdonado la parte, para que V. E. pueda con buena conciencia y conforme à buen gouierno perdonar sin mas, ni mas, todas estas maneras de delitos que llamen graciables. Porque dado caso que considerada cada vno de por si parezca digno de perdon, y que no tiene mucho inconueniente la gracia que del se haze, con todo esse, si se consideran muchos perdones juntos, y vna ordinaria facilidad en hazer esta manera de gracias, se vee claramente, que tiene grandissimo inconueniente, y que se pierde el miedo, y la verguença del pecar, y por consiguiente la paz y bueno estado de la Republica. De manera que no basta que el delito aya sido casual, ò cometido con grande ocasion, para que por el mismo caso se aya de perdonar, pues tãbien contra estos delitos ay sus leyes, y pregmaticas, y sus penas proporcionadas y iustas, si la Republica tiene derecho à pedir à su Principe, que por el exemplo los castigue, aunque aya perdonado la parte, y el Principe, y el Gouernador esta puesto, paraque tambien en estos casos haga iusticia, y atropellar todo esto de ordinario, y sin suficientes causas y ocasiones seria sin duda y dificultad muy graue, y mortal offensa de Dios nuestro Señor, y caerian sobre V. E. todos los pecados que se hiziessen con la esperança del perdon, y con el poco miedo del castigo.] Hucvsque Pater Mendoza.

7. Sed an Proreges possint in casibus, in quibus licitè pœnas delinquentibus condonarent, recipere pro eis pecunias? Affirmatiuè videtur respondendum per ea quę adducit Mastrillus *de Magistrat.tom.*1.*lib.*3.*c.*7.*n.*53. quia dum quis non tenetur gratis aliquid facere, si pecunias accipit vt faciat, non dicitur malè facere. Sed Proreges non tenentur aliquo iure gratias huiusmodi facere, quia non esset gratia, iubente iustitia; ergo, &c. Adde quòd de consuetudine ita videtur receptum.

8. Sed his non obstantibus contrarium ego teneo. Et ideò Valentia *tom.*4.*disp.*5.*q.*21.*punct.*4. sic ait. Certum esse iudicem superiorem, remittente accusatore posse relaxare pœnam reo sine detrimento boni communis: circa quod Sylvester & Caietanus rectè notant non debere etiam iudicem supremum facilè relaxare pœnam reo, quamuis ignoscat accusator, impediri enim sic bonũ commune; hoc est communiter & maximè est cauendũ, cùm interueniunt munera. Ita Valentia. Et ratio est, quia Proreges, vt patet, nec indiget probatione, illam in Regno habent auctoritatem, quam eis Rex tribuit: sed Rex prohibet Proregibus per geminatas literas super hac re scriptas, recipere pecunias condonando reis pœnam: ergo peccant mortaliter hoc faciendo propter venditionem rei alienæ inuito domino. Vnde patet responsio ad argumentum aliquorum asserentium has gratias esse pretio æstimabiles, nec Proreges ad illas largiẽdas teneri; ergo illas ex iusta causa largiendo, posse aliquid iustũ & moderatum pretium accipere illicitum minimè erit. Non, inquam, hoc argumentum valet: nam licèt Proreges ex iusta causa modo vt supra explicatum est, possint si velint, pœnas reis condonare; tamen tenẽtur hoc face-

re

cere gratis,nec pecunias pro ipsis accipere & sibi applicare;nam ita vult,& seuerè per literas eis imperat Rex, cuius sunt Regnum & eius habitatores. Ergo,&c.

9. Nec valet dicere proreges dictas literas non obseruasse;non enim quid factum sit,sed quid fieri debeat spectandum est,vt patet ex *leg. sed licet, de offic. Præsidiis, & ex c. cum causam, de elect.* Et certum est,quòd Proreges tenentur seruare mandata & ordinationes Regias, idque non solùm ex iure per ea quæ notat ex multis Mastrillus *de Magistr. t. 2. l. 5. c. 6. n. 26.* Sed etiam quia id expressè mandatum est per literas Regias datas Toleti sub die 10. Iulij 1586 exequutoriatas Panormi sub die 27. Augusti eiusdem anni tempore felicissimi Reginminis Excellentissimi Domini mei Marchionis Hieracensis tunc Regni meritissimi Præsidis: quas quidem hic ad verbum per extensum apponam,vt videant Proreges,quàm malè faciant ordinationes & literas Regias non exequendo. sic itaque Rex ait.[Hauiendo algunas vezes sucedido per lo passado en tiempo de diuersos Virreyes desse Reyno Predecessores vuestros, que no solo no han cumplido ni executado diuersas cosas,que les è mandado tocantes à gouierno,justicia,hazienda y declaracion de mi precisa voluntad en toda suerte de negocios, porque aun no me han respondido, ni auisado del reciuo de mis ordenes dexando por esse camino deserto el cumplimiento de lo que mando con mucho deseruicio mio,y desautoridad de mi supremo Consejo, con cuya comunicacion resuelbo las tales cosas,me ha parecido preuenir al enconueniente que de continuar este estylo se puede adelante seguir,con aduertir os hasta donde y como es justa y licita la repugnancia de mis Ministros à las dichas mis ordenes, y quanto me desplaceria que se exceda desta regla,y assi os ordeno y mando precisamente, que vos en vuestro tiempo, y los que os sucedieren en esse cargo que siempre que os llegare algun mandado mio, en cuya execucion se represente enconueniẽte podays dilatarle ò dexarlo de cumplir,hasta auuisarme de la causa porque lo hareys,y esperar respuesta mia,y si yo mandare justo lo que poneys por empedimento,que toda via lo cumplays haziendo assi inuiolabilmente sin mas replica ni dicion con appreciuimiẽto,que quando en esto ay falta,se procedera contra los que no lo cumplieren con la demonstracion que se juzgara conueniente, y porque como artiba se suppone, esta orden se entienda con vos, y con los que succedieren en cargo,prouereys que se registre en parte que no pueda dexar d'esser notorio à los vuestros dichos successores, aun que ninguno se excuse con la ignorancia,y me auuisareys de hauerlo hecho, pues con esso,que dare cierto,que siendo vos,tan puntual y zeloso,como soys de las cosas de mi seruiciono aura en buestro tiempo descuydo de la exequucionde que a qui se ordena. Yo el Rey.]

10. Ad auctoritatem verò Mastrilli suprà adducti respondeo. Primò,quòd ipse ibi loquitur dubitatiuè cum verbo *forsan*. Secundò,consulit omninò,nè Proreges id faciant. Ad rationes autem,quas adducit,nempè,Proreges non teneri aggratiare reos,ergo eis gratias concedendo posse pecuniam accipere. Dico quòd hoc argumentum forsitan procederet. si non adesset Regis prohibitio;sed Rex,vt dictum est,sæpiùs Proregibus interdixit,nè hoc facerent;ergo,&c. Loquitur igitur Mastrillus secluſa prohibitione.

11. Ad consuetudinem autem, de qua ipse testatur, respondeo. Proreges timoratæ conscientiæ hoc feciſſe; & demus aliquando actum fuisse,quamuis nunquam sine scandalo, illud est certum nullam consuetudinem vim habere reclamãte Rege,ut docet in casu simili Salonius *in 2. 2. q. 63. art. 2. controu. 8. ad argumentum.* & alij. Et cùm sit consuetudo pernicioſa Reipublicæ, vt tradit Sesse *de inhibit. c. 1. §. 5. n. 13.* non potest præsumi Rex in illam neque tacitè consentire. Vide *infra* in Res. *An Proreges possint vendere officia*, ergo,&c.

Infra in Res quæ hic est antecedens & signanter. Vide §. Ad id. &c.

12. Et ita hanc sententiam defendit etiam Pater Hernandus Mendoça *vbi supra, c. 3.* per totum vbi loquens cum Comite de Lemos inter alia sic ait.[No es V. E. Señor de este Reuno, ni la auctoridad que tiene de hazer gracias es suya sino de su Rey,que es el legitimo y supremo Señor del Reyno,y por el mismo caso Esta V. E. obligado a vsar della como el Rey quisiere. Y si el no le da a V. E. expressa o tacita licentia para ricebir este dinero, y sacar, o chu par de la substancia de los Vassallos estos que liaman emolumentos(porque no se atreuen a llamar los latrocinios)no puede V. E. tomarlos,y si los tomare peccara mortalmente, y estara obligado à restituyr,como hombre, que vende la hazienda hagena contra la voluntad de su duenno. Que bien sabe V. E. lo que su Magestad siente de sto, y con quan graues palabras le menda, que destierre de su Casa vn negocio tan feo y abominable como este;porque su voluntad no es dar a sus Virreys vna autoridad tan vil, que venda como el pan,y como la carne,sine vna autoridad grauissima,y limpissima de administrar iusticia, y de hazer gracias,fauores,y mercedes à todos sus Vassallos,quando conueniere,que por esso le señalan à V. E. tantos millares de Ducados de salario, y le conceden otros muchos licitos emolumentos;porque administre la Republica en justicia y en gracia con la limpieça que deve vn tan gran Ministro. Hasta ora he hablado con V. E. como con Christiano, agora quiero hablar como con vn Cauallero, como si hablara con Cesar, o con Alexandro. Porque dado caso,que la ley de Dios lo permittiera, puede se imaginar cosa mas baxa en vn tan gran Señor como V. E. que tener esta manera de mercantia. Quanto mas vil cosa es esta,que no negociar en vino,o en azeyte,ò en otra qualquier mercaduria ? que cosa de mayor vergença se puede imaginar en vn Principe que vender à los pobres subditos los fauores y gracias que les haze?que cosa de mayor honra, que hazer bien à todos,quando se deue y puede con limpieza y liberalidad ? y assi vera V. E. que los mismos,que le persuadera que venda estas gracias le aconsejan que sea con grande secreto,y con trecientas ambrollas,que ello mismo va diziendo la ponçoña, que trae eucubierta,y los mismos Predicadores que buscan esta piel de oueja publican que son lobros. Y si V. E. ha reparado en ello quando nos vienen à sobornar con dinero. La primera cosa que dizen es,que no lo sabra la tierra,y que lo dan para vna obra pia,ò para vn criado,y que la Cedula para el banco se pondra en cabeça de otro; y finalmente buscan otros trescientos rodeos,porque la misma consciencia les dize quam indigno sea este trato de hombres tales come V. E.]Ita ille Pater Mendoza,qui etiam *in c. 4. per totum*, docet. Proreges peccare, condonando reis pœnam ad petitionem famulorum recipientium pecunias,si hoc ipsi scirent. Quod tamen limitatur,si pecunia esset moderata & sumpta propter diligentias & labores,quos adhibuerunt impetrando gratiam,& hoc etiam secluso scandalo,nam sic puto,nec ipsos famulos, nec Proreges Peccare.

13. Sed in hoc cautè est procedendum;nam verò necessariæ circumstantiæ adsunt. Vnde in tali casu,vt docet Mastrillo *vbi supra de Magistrat. t. 1. l. 3. c. 7. n. 50.* non erit excusabilis Prorex: propterea quòd ad ipsum nihil perueniat pecuniæ,si conniuentibus oculis famulos talia patrantes retineat; alioquin si talia impunè permittat,quid aliud erit domus eius,quàm sceleſtorum hominum Asylus. Ita Mastrillo.

14. Notandum est tamen hic obiter differentiam esse inter Proreges & eorum famulos,vel alios impetrãtes ab ipsis gratias pro delinquentibus:nam isti in tali casu adhibent suum laborem & diligẽtiam pretio estimabilem,quam non tenentur adhibere gratis,ergo possunt moderatum pretium & proportionatum pro tali

diligentia & labore accipere. Sed authoritas & potestas Proregis, quam habet in administrando Regno, non est sua, sed Regis, vnde tenetur illam exercere, prout Rex vult. Sed Rex, vt dictum est, per geminatas literas prohibuit Proregibus, ne pecunias pro gratiis concedendis accipiant. Ergo, &c.

5. Dicendum est igitur ipsos pecunias pro aggratiandis reis accepere minime posse: non nego tamen posse aliquos reos aggratiare mediante pecunia, in casibus licitis & permissis modo quo supra explicatum est, dummodo pecunia applicetur in beneficium Regij Fisci, vel ad aliquod opus pium, & similia.

RESOL. CCV.

An Proreges possint concedere Priuilegiatas Tractas pro anno sterili non extractas?

Et an possint vendere Tractas, & in earum commodum pecuniam accipere?

Et ita faciendo, an peccent mortaliter, & teneantur ad restitutionem?

Et quid de consuetudinibus super hoc? Ex p.6.tr.6. & Misc.1.Resol.4.

§.1. HÆc materia Tractarum periculosa est pro Proregum conscientiis, & multò magis pro eorum Confessariis: & faxit Deus, quòd aliqui respicientes ad carnem & sanguinem & Regi & Regno magnum aliquando non inferant damnum. Ideò ad primam partem dubij respondeo negatiue.

2. Dico igitur concessiones Tractarum habere intrinsecam, & insitam naturam, & conditionem, quòd eas liceat extrahere, quatenus Regnum remanet munitum, & his opus non habeat: alias Proreges malè facerent, ex quo multa mala successerunt penuriæ, ruinæ & conturbationes totius Regni, in quo prudentes Ministri summopere aduertere debent & inuigilare. In tantùm quòd si in concessione non adest clausula refectionis, vt si quod vno anno nõ potuit extrahere, valeat extrahere annis sequentibus, minimè poterit id, quod non est extractum vno anno, extrahere aliis annis, quia si eatenus intelligitur concessum, quatenus Regnum superabundat, & in casu necessitatis minimè concessio intelligitur facta. Igitur extractione deficiente ex deficientia abundantiæ deficit pariter concessio, & illo anno caristiæ non dicitur quid concessum: vnde cum expiret, imò habeatur pro infecta ex iuris intellectu, si nõ adest prædicta clausula expressa particularis refectionis, non adest, in quo annis sequentibus reficiatur, quia non intelligitur concessum. Et ita docet Regens Aponte *tr. de potestat. Proreg. tit. 5. de Tractis n. 5. & 9.* & *ibi* Thorus Additionator quibus adde nostrum Mastrillum *de Magistrat. l. 2. c. 9. n. 56.* vbi sic ait Prætereundum non erit, quòd si facta venditione Tractarum, seu earum concessione, recollectio frumentorum sterilis appareret, ne Regnum exhaustum remaneat, licitum erit Tractas iam concessas denegare. Quod maximè ampliandum erit in habentibus particularia priuilegia extrahendi quolibet anno certam frumentorum quantitatem, prout plures habemus in Regno, qui nedum eueniente sterilitate impediri possunt, nè extrahant, verùm nec insequenti anno competeret refectio extrahendi summas non extractas in annis præteritis. *Ex Reg. Pragmat. 2. tit. de assignat. ac aliis particularibus regiis literis*, & fuit pluries determinatum, maximè contra Ducem Terrænouæ, cùm huiusmodi concessiones seu assignationes, etsi præstationem in annos singulos habeant, in annos tamen singulos per se considerandæ sunt, ac si concessio, seu assignatio certæ summæ in vnũ, & deinceps in alium annum specialiter facta esset, ita vt pro illo annõ, in quo fructus non nascantur, vel minùs nascantur, videatur restricta concessio & assignatio, *argum. l. si debitor. §. verisimile*, ibi *quæ collecta essent*, *§. de action. empt. & l. cùm certus. ff. de vin. trit. & ol. leg.* Et consequenter quod pro illo anno sterili cesset facultas extrahendi, atque extinguatur, non autem suspendatur, neque prorogetur illius executio in annos sequentes vberiores. Hucusque Mastrillus. Qui tamen n. 8. aduertit supradicta procedere nisi Tractarum priuilegium concederet expressè refectionem prout obseruat habere in Regno Comes Modicæ. Verum est, quòd si illo anno ex culpa cõcessionarij extractio minime facta fuerit, non poterit in annis sequẽtibus extractionẽ facere.

3. Sed hìc obiter vellem à Dominis Proregibus in visceribus Iesu Christi vnum considerari; quam dura res videatur, vt in eodem tempore, quo pro Regno & Regis necessitatibus gabellæ super gabellas imponuntur, in eodem, inquam, tempore actu concedere extractionem Tractarum personis de illis concessionem habentibus. Deus, bone, si Rex tanta premitur egestate, & necesse sit tam ingentibus gabellis Regnum onerare, quo pacto in eodem tempore Tractas personis particularibus concedit, non pro sua & Regni necessitate applicat? Res enim certa est, quòd tunc gabellæ iustè imponi possunt quandò aliàs necessitas publica succurri non potest: vt docet Aponte *dec. 2. n. 13.* & alij communiter: & priuilegia Tractarum, vel omnium aliarum pensionum, quæ in dies per Regem conceduntur, eatenus concessæ intelliguntur & solui debent, quatenus Regni redditus suppetunt. Non enim credendum est, quòd si Regi fuisset dictum an vellet, vt pensiones, quas concedebat, prælatæ essent prouisionibus faciendis pro armatione & sustentatione triremium, pro munitione Castrorum, pro stipendiis militum in Regni defensionem, pro recta gubernatione populorum, ac iusta manutentione; non inquam credendum est, quòd voluisset, vt hæc omnia essent in collapsum: sed respondisset quòd minimè in eum casum intelligebat aliquid concedere, quia non poterat, nec debebat. Nam hoc modo seruitia facta, ob quæ pensiones conceduntur, non fuissent ad acquisitionem & defensionem Regnorum, sed in causam perditionis illorum; ita quòd intelligi debent submissæ huic periculo, & talibus oneribus, vt illæ soluantur, quatenus Regni necessitates aliud non requirant. Igitur quomodo tractandum est hisce temporibus in tantis calamitatibus de soluendo pensiones, & vt plurimum vidimus ex hac causa per vicos & plateas exclamare, qui contraxerunt cum Regia, bona fide bona dederunt, vel pecunias dederunt ad emptionem introitum, quibus debita satisfactio non fuit facta, nec fit, quia visum fuit gratificare, & soluere pensionariis: ex quo quæ mala sequantur, & quæ consequentiæ, iudicent prudentes: Regnum exasperatur, quia exuisceratur quotidie & pecunia, conuertitur in tales vsus. Si ergo, vt patet, neque probatione indiget, Regnum sit exhaustum, & hoc non obstante propter Regis necessitatem gabellis in dies supra vires onerandum est, quo iure in eodem tempore aliis conceduntur Tractę? quare eas pro sua necessitate Rex non accipit, subleuando Regnum, nè tam ingentibus prematur oneribus: Quod idem dicendum est de pensionibus concessis.

4. Et hæc omnia non ego, sed ante me, vt alibi adnotaui, doctissimi Iurisconsulti, & Regij Consiliarij docuerunt, vt Aponte *vbi supra de Potest. Proreg. tit. 5. n. 10. & seq.* Valenzuela *consil. 99. punct. 2 n. 29. & seq.* Rouitus *in consult. de Donatiuis, n. 4. & post consil. 100.* Mastrill. *de Magistrat. l. 1. c. 3. n. 4. & 42.* Matuta *in Respons. contra Messanenses, fol. 6. in princip.* Tappia *dec. 23. n. 83.* quibus etiam adde ex Theologis Rastellium *de Regim. Princip. lib. 3. de causa efficienti Parlamenti n. 4. fol. 131.* docentes, quanto Regnum est valdè tributis oneratum, debere Regem, non noua donatiua poscere, & noua tributa imponere, sed suspendere, vel minuere gratias, & pensiones personis particularibus concessas. Et tandem ad

Alibi id. quæ hanc quæst.

Sup. hoc tom. 3. n. Res. 11. n. Res. 55. §. Res. 14.

ad confirmationem supradictorum non desinam hic apponere verba Fagundez *in Præcepta Decalogi, tom. 1. l. 4. c. 15. n. 5.* vbi sic ait. Cum magnæ superuenerint necessitates totius Regni, vt propter defensionem totius Regni, aut conseruationem dominiorum statuumque illius, necessum sit noua aliqua tributa imponere, priùs quàm imponantur, debent Reges ostendere & explicare populis, præsentem, vrgentémque Regni necessitatem, & manifestare insuper omnia in quibus Regalia iura, redditus & tributa sunt exhausta, & se non habere bona in quibus præsentibus necessitatibus succurre possint, aut vendere ad eam necessitatem subleuandam. Et tunc quidem debent auferre bona Regiæ coronæ à donatariis, quibus illa donarunt, quia huiusmodi bona tanquam res, quæ à populis donatæ, & assignatæ fuerunt ad Regni defensionem regalemque sustentationem, censentur à Rege ea tacita conditione fuisse donata, vt in magnis regni & Reipublicæ necessitatibus iterum auferri possint, erant enim illis veluti hypothecatæ, & addictæ. Et his factis, hoc est manifestata in populis in Comitiis publica necessitate, & ostenso hausturedditum regalium qui vendi possint, & de raptis atque ademptis à donatariis bonis Regiæ coronæ, tunc concedit, ius, licentiam ac potestatem Regibus & Principibus ad imponenda populis tributa in ordine ad bonum publicum totius Regni. Hucvsque Fagundez Societatis Iesv insignis Theologus, quæ quidem mirificè confirmant id quod superius dixi de concessione Tractarum. Reconosce etiam post hæc scripta visum, eruditum Amaja *in Cod. lib. 10. tit. 16. n. 36.* vbi omnia supradicta confirmat.

5. Quoad alteram verò partem dubij: nempe an Proreges ex concessione dictarum Tractarum, possint pecuniam accipere: Respondeo, quod hanc quæstionem fusè tractauit Pater Hernandus Mendoça in peculiari tractatu de hac materia ad Comitem de Lemos tunc Proregem Neapolitanum; & negatiuam sententiam docet: & ideò inter alia *in dub. 1.* sic asserit. [De las Tratas que tienen ya señalado su tributo parece que pueden hauer mayor dificultad y que no corren las razones dichas, porque haziendole pagar à S. Magestad su tributo, parece que se podria aprouechar el Virrey de lo demas sin hazer perjuyzio a nadie. Pongamos vn exemplo. Quiere el Virrey vender para si vna trata de mil votas de vino, y sacados los mil ducados que tocan al Rey, le dá por ella otros tres mil, parece cosa clara que estos tres millos puede tomar pues a nadie perjudicia, no al Rey, pues presuponemos que le paga los mil ducados que le tocan de tributo, no a la Republica pues tambien se presupone, que ay arto vino, no al particular que las compra, porque tambien se presupone, que no la compra forçado, ni engañado sino que libremente se concierta, y que compra justamente segun el tiempo que corre. Pero con todo esso digo que tan poco destas tratas se puede aprouechar con buena conciencia, aunque concurran todas las cosas susodichas, y que si se tomare para si el dinero dellas pecara mortalmente, y estara obligado a restituyr, porque vende lo que no es suyo contra la voluntad de su Rey que es el verdadero Señor dellas, y el que da la autoridad al Virrey para que las pueda conceder, y no para que las pueda vender, como tampoco quiere que se vendan las demas aciones, y exercicios, y como si dixesemos vsos del gouierno, y si vna vez se da licencia para que se venda el gouierno y administracion de las Tratas de la Republica, tambien se puede dar para que se vendan todos los demas actos gubernatiuos que nacen de la autoridad por su Magestad concedida à los Virreyes, lo qual seria cosa tan fea, como dezir que el cargo de Virreyes es Oficio mercantil inuentado para hazer dinero, y para contractar con los subditos, como si les vendiera el pan ò el vino de que se sustentan. Allende desto en otros tratado dixe à V.E. que el Virrey presupuesto que era criado, y no Señor del Reyno estaua obligado à contentarse con el salario, y con los licitos emolumentos que su Magestad le concede, y que no puede inuentar para si nueuos tributos ni gabelas, ni otro genero ninguno de contribuciones sin expressa licencia de su Rey, y en que razon cabe, que señalando su Magestad para si en lugar descributo vn ducado poco mas ò menos por cada vota de vino, que se saca del Reyno, quiera que su Virrey se tome para si dos y tres ducados por cada vna.] Hucvsque Pater Mendoça. Qui respondet postea ad argumenta contraria, & vt visum est, docet Regem præbere Proregibus auctoritatem concedendi Tractas, non autem ipsas vendendi: vnde si hoc ipsi faciunt vendunt rem alienam inuito domino. Si aliquis verò dicat Regem hoc scire & tolerare, ergo tacitè consentire, & licentiam præbere Proregibus dictas Tractas vendendi: Respondet ipse Regem hoc non scire, vel si scit & tacet. [O por ignorancia, ait Mendoça, ò por esperar mejor tiempo para remediarlo, ò porque desespera del remedio ò por ser floxo, y descuidado en gouernar su Reyno. En tales casos no basta el Rey calla, porque esta manera de callar no es sufficiente para excusar de pecado mortal y de restituyr, sino que es menester que sabiendo lo, y pudiendolo, y esperando de remediarlo calley consienta.] Vide supra in aliis resolutionibus, vbi satis responsum est ad dictam consuetudinem. Et hæc est sententia Patris Hernandi de Mendoça circa præsens dubium; quid ego sentiam ex dignis rationibus proferre nolo. Sup. in dubijs præcedentib. Res.

RESOL. CCVI.

Quando faciendæ sunt extractiones frumentorum à Dominis Proregibus in hoc Regno Siciliæ?

Et notatur non incurrere in excommunicatione Bullæ Cœnæ Proreges, & Ministros prohibentes extractionem frumenti, & aliorum victualium ad Romanam Curiam; si in Regno deficit necessaria prouisio: & in §. vltimo huius resolutionis alium pulchrum casum circa hoc decisum inuenies. Ex p. 3. tr. 6 & Misc. 2. Res. 32.

§. 1. PONam hîc pulcherrima verba eloquentissimi Ioannis Cassiodori *lib. 1. var. ep. 34* vbi sic ait. Copia frumentorum Prouinciæ, debet primum prodesse, cui nascitur; quia iustius est, vt incolis propria fœcunditas seruiat, quàm peregrinis commerciis studiosæ cupiditatis exhauriatur. Alienis siquidem partibus debet impendi, quod supereſt, & tunc de exteris cogitandum, cùm se ratio propriæ necessitatis expleuerit. Atque ideò Illustris Magnificentia tua, per loca singula, eos qui curam videntur habere lictorum, faciat commoueri, vt nó antea quispiam peregrinas naues frumenti oneret ad aliena littora transituras, quam expensæ publicæ ad optatam possint copiam peruenire. Hæc Cassiodorus eleganter, vt semper solet. Sed audiamus in hac re celeberrimum Iurisconsultum nostrum D. Ioan. Franciscum Aponte *de potest. Proregis. tit. de tractis, n. 5* sic loquentē. Per Proreges conceduntur sæpè tractæ, seu exactiones frumentorum, vinorum, & similium; quæ concessiones intrinsecam, & insitam habent naturam, & conditionem, quòd eas liceat extrahere, quatenus Regnum remanet munitum, & his opus non habet, aliàs Proreges malè facerent; ex quo multa mala succesſerunt, penuriæ, ruinæ, & conturbationes totius Regni, in quò prudentes ministri summopere aduertere debent, & inuigilare. Ita Aponte. Videant ergo Proreges ne propter amicitiam, vel sanguinis coniunctionem concedāt personis particularibus, tractas à Rege illis datas, cum periculo damni, & penuriæ Regni; nam in omnibus concessionibus tractarum à Serenissimo Rege quibuscunque personis largitis, semper intelligitur ista conditio, si Regnum

Hanc Res. Auctor citat in §. & hæc. Res. præteritæ. Sec lege eam à principio.

Regnum in illis rebus non opus habeat.

Sup. hoc in tom. 5. tr. 1. Res. 42.

2. Notandum est hic obiter, quod Aponte *vbi supra, n.* 8. docet cum illis Doctoribus, non incurrere in excommunicationem Bullæ Cœnæ, Proreges, & Ministros prohibentes exactionem frumenti, & aliorum victualium ad Romanam Curiam, idque quando Regno deficit necessaria prouisio, quia prima charitas incipit à seipso. Et ea hanc sententiam tenet nouissimè Doctus Sousa *in explicat. Bull. Cœn. cap. 9. disp. 53. concl. 1. num. 3.* Verùm hanc opinionem moderandam esse putat Genuensis *in pract. Eccles. tricennario 21. q. 618. num. 2.* ideò asserit non procedere quando Summus Pontifex caput Reipublicæ Christianæ post Christum, & eius Ministri indigerent. At hic casus metaphysicus est, & in praxi moraliter nunquam accidet, quia Summus Pontifex, & Domini Cardinales etiã tempore extremæ penuriæ, semper pro eorum victu necessaria habebunt. Vide etiam Megalam *in 3. part. lib. 3. c. 7. q. 1. n. 4. & 5.* vbi probat, quòd hanc excommunicationẽ non incurrit, qui ob periculũ saltẽ probabile, vel dubium caritatis annexæ, prohibet extractionem, in seruitiũ Romanæ Curiæ.

Pro hoc dubio signanter ibid.

3. Non reticeam tamen hic apponere pulchrum casum, & qui in praxi sæpè potest accidere. Fingamus quòd in Sicilia adesset maxima frumenti penuria, & ex vi ventorum nauis frumentis onusta Romam petens huc accederet: an tunc ministri, & Proreges illam retinendo, & dictum frumentum accipiendo incurrerent in excommunicationem Bullæ Cœnæ, quæ, vt dictum est, excommunicat omnes impedientes eos, qui victualia, seu alia ad vsum Romanæ Curiæ necessaria adducunt? Negatiuam sententiam docet Vgolinus, quem citat, & sequitur P. Duardus *in Bull. Cœn. lib. 2. can. 8. q. 4. n. 2.* & adducunt textum *in l. Præses. C. de seruit. & aqua. c. discipulos. dist. 5.* Et ratio est, quia aliena subtrahens, famis necessitate compulsus à culpa excusatur, ergo qui ex supradicta causa, deferentes victualia ad Romanam Curiam impediunt, excommunicationis vinculo non alligantur, quia, vt habetur *in can. nullus 11. q. 3.* vbi lethalis culpa non contrahitur, ibi excommunicatio locum non vendicat. Verùm Sousa *in Bull. Cœn. vbi supra, c. 9. disp. 53. concl. 1. n. 3.* hanc opinionem admittit in casu, quo in curia Romana non essent illarum rerum quæ exportari impediuntur indigentia, quia tunc videretur habere locum Epiixeia, aliter impedientem à censura non excusat; cùm ad impediendam delationem mercium, quæ aliunde asportantur, ius non habeat. Sed circa hoc, si casus occurreret cogitarem; nàm, vt ait glossa *in c. discipulos. dist. 5.* in necessitate omnia sunt communia, per text. *in c. sicut. dist. 47.* & maximè cibaria, ex *l. 2. §. cùm in eadem naui, in fine. ff. ad leg. Rhodiam. de iact.* Vide Duardum *vbi supra.*

RESOL. CCVII.

An filij succedentes Patribus per intermediam personam, hæreditantes tantum Maioratum, vel bona vinculata, teneantur soluere debita Parentum, post eorum obitum?

Et quid de vxore, mortuo viro, etiamsi vestes, aut alimenta, quæ maritus emit ex pecunia mutuò accepta etiam actu extent, apud vxorem, an, hoc non obstante, non sit obnoxia restitutioni?

Et quid est dicendum, si debita contracta sint ab illo, qui Maioratum instituit, & etiam ante restitutionem Maioratus? Ex p. 6. t. 7. & Misc. 2. Res. 20.

§. 1. CAsus est practicabilis & quotidianus; & affirmatiuam sententiam docet cum multis nouissimè Fagũdez *in Decalog. to. 1. lib. 4. c. 2. n. 36. & c. 9. n. 10.* vbi tenet filios, qui nihil aliud bonorum præter maioratum à maioribus institutum à patre acceperunt, teneri soluere debita patris contracta ad familiam alendam, soluendam famulorum mercedem, locationem domus & ad vestes & cibaria familiæ. Et idem est dicendum de maioratu, quem patres instituerunt siue post, siue ante debita contracta. Fundamenta huius opinionis validissima sunt. Primò, quia ea debita parentum conuersa fuerunt in vtilitatẽ filiorum primogenitorum, ad quos bona vinculata, & maioratus spectant: vbi autem res aliena in vtilitatem alicuius conuersa est, quamuis ille eam non acceperit, tenetur tamen in defectum accipiẽtis, qui non est soluendo, eam soluere. Patet ex *l. & qui 7. §. alioquin C. cum eo, & ex l. his solis ff. de condict. indebit.* vbi decernitur ius repetendi pecuniam competere solùm contra recipientem: quòd intelligendum est, quando recipiens est soluendo: nam si non sit soluendo, competit etiam iuxta glossam *ibi, verb. proficit.* contra eos, quibus profecit, modò illi rẽ illam habeant ex causa lucratiua: secus si ex onerosa; sed quando parentes pecunias mutuas acceperunt, mutuum illud seu pecuniæ illæ conuersæ fuerunt in vtilitatem & commodum filiorum, habéntque illas ex causa lucratiua: lucrati enim sunt eam vtilitatem, & illud commodum non ex causa onerosa, ergo patre imponente ad soluendum tenentur filij natu maiores ea debita persoluere. Deinde, quando pater est pauper, & filij sunt diuites, tenentur filij patres alere cum tota familia, ergo filij maiores natu, cùm sint diuites tenentur soluere debita facta à Patre ad ipsos, & eorum familiam sustentandam. Deinde qui alienum prorsùs à ratione est, vt creditores amittant pecuniam suam, quam nobilibus gratis accommodarunt, de qua constat fuisse totam conuersam in commodum & vtilitatem filiorum primogenitorum, maiorúmque natu: alioquin enim liceret filiis maioribus natu habentibus bona vinculata furari, saltus bonis vinculatis ad alendos parentes, & familiam illorum, cùm id perinde: nisi enim creditores illam pecuniam illis accomodarent, bona maioratus minuerentur magis ac magis, ac oppignerarentur; cur ergo non tenebuntur postea ipsi filij ad huius debita? Et ita hanc sententiam in foro conscientiæ Salonius tenendam esse existimat *1. 1. in 2. 2. q. 5. de dominio art. 5. post. vlt. concl.*

2. Verùm his non obstantibus negatiuæ sententiæ adhæret Sanchez *de matrim. l. 9. disp. 4. n. 28. & 29.* & eam tenet Alciatus *l. si eum seruum 27. ff. si cert. petat.* Decius *ibi nu. 1.* Additionator ad Decium *litera A.* loquentes de filiis expressè, loquens verò de vxore & filiis simul idem Sanchez allegatus: loquens autem de vxore tantùm Molina Theologus *to. 2. de iust. disp. 425. §. tertium est fol. mihi 2195.* vbi expressè asserit debita Matriti non teneri soluere vxorem ex dote propria, etiamsi facta sint ad ipsam familiam communem sustẽtandam, modò lucris renunciet: & pro hac parte ita sæpè fuisse circa vxorem iudicatum in Senatu Lusitano, testatur ipse Molina allegatus, & Gama *in decis. 366.*

3. Dicendum est igitur filios, aut vxorem non teneri ad debita mariti ex sua dote, & capitali, etiamsi debita contracta sint ad vxorem & familiam alendam. Ratio est, tum quia vxor, aut filij nihil egerunt cum creditoribus mariti, aut patris: nam ipsi non acceperunt pecuniam, nec alius ipsorum nomine accepit à creditoribus patris, seu mariti: tum quia actio ob mutuum est personalis, & competit creditori solùm aduersùs eum, cui data est mutuò pecunia: non verò aduersùs eos, quibus mutuatarios pecunia mutuò acceptam tradidit *l. eum cui 13. C. de action. & oblig.* vbi sic habetur. Eum cui mutuam dedisti pecuniam, ad solutionem vrgere competenti debes actione: nam aduersùs negotiatores, quos ex mercibus pecunias abstulisse tuo debitori proponis, nullam habes actionem: ergo creditores nullam habent actionem contra vxorem aut filios: ergo vxor, aut filij non tenentur creditoribus mariti, aut patris pro pecunia ad alendam vxorem vel filios à patre mutuò accepta: tum quia vxor soluto matrimonio potest

rest integram dotem repetere, etiamsi maritus aliquid superflue expenderit in ipsa alenda ex Nauarro *cap.* 17. *n.* 155. Sanch. *loc. cit.* Rodriquez *t.* 1. *sum. c.* 100. *n.* 7. contra Barbosam: dos enim habet ius prælationis: ergo vxor non tenetur ad debita mariti: tum quia vxor aut filij nihil alienum acceperunt: nam alimenta receperunt à patre, qui dominus illorum erat, & illorum dominium in illos transferre poterat: qui autem aliquid à vero domino accepit, non tenetur ad restitutionem. Ex quo sequitur vestes, aut alimenta quæ maritus emit ex pecunia mutuò accepta, & vxori tradidit, non esse obnoxia restitutioni, etiamsi actu extét apud vxorem: nam creditores nullam habent actionem contra res mutuò emptas, sed solùm actionem personalem habent aduersùs mutuatarium. Et ideò hanc sententiam probabilem esse admittunt etiamsi Aduersarij, vt Fagundez *vbi supra*, cui adde Trullench. *in Decalog. t.* 1. *l.* 4. *c.* 1. *dub.* 2. *n.* 16. & Bonac. *to.* 2. *disp.* 6. *q.* 1. *punct.* 7. *n.* 13. Et post hæc scripta inueni hanc secundam sententiam in fauorem filiorum, & vxorũ docere etiam Reginaldum *t.* 2. *l.* 31. *c.* 40. *n.* 306. vbi sic ait. An quando soluto matrimonio nulla viri bona supersunt, vxor teneatur ex bouis dotalibus soluere debita à viro contracta ad prouidendum ipsi & familiæ de necessariis ad vitam, & similiter an filij teneantur soluere mutuum à patre inope acceptum ad eos alendos. Atque in vtramque partem allatis variis legibus ciuilibus negantem iudicat probabiliorem fundatam in hac ratione, quòd maritus, paterque obligetur vxori & filiis ad alimenta eis præstanda, sicut obligatur creditori mutuò acceptum soluere: quam obligationem sicut inopia non tollit in hoc casu, ità nec in illo; sed tantùm suspendit, quamdiu ipsa durat, vt argumentum est, quòd si opes augeat, contingat, vt ea ipsa obligatio recurrat, quod non fieret, si esset prorsùs extincta. Quo supposito licet intelligere viro contrahenti debita ad satisfaciendum obligationi, quam habet familiam alendi perinde vsu venier, ac contrahendi noua debita ad satisfaciendum antiquis. Vnde sicut creditores, quibus hæc soluta sunt ex pecunia de nouo accepta mutuo, non tenentur illam refundere ei, à quo data est mutuò: ita nec vxor & filij tenentur satisfacere debitis à marito, vel patre contractis ad satisfaciendum obligationi, quam habuit suppeditandi eis alimenta, quia tantùm acceperunt sibi debitum solutum de eo, cuius habebatur dominium acquisitum per contractum mutui, Hucvsque Reginaldus, & Sceuillez, quibus ego libenter adhæreo. Et ideò multos pœnitentes in tali casu ab onere restitutionis liberaui.

4. Notandum est tamen aliquos de hac re à me consultos docere successorem in maioratu teneri soluere debita contracta ab illo qui maioratum instituit, etiam ante institutionem maioratus; quia illa bona erant hypothecata dictis debitis, & alioquin posset quis instituere maioratum in fraudem creditorum.

RESOL. CCVIII.

An pater, aut mater peccet mortaliter grauando legitimam filiorum gratuitis donationibus, vel minuendo onerosis, sed fictis contractibus?

Et an pater possit sine peccato iniustitiæ alienare omnia bona sua ad hoc: vt à filiis legitimam auferat? Ex P. 1. tr. 8. Resol. 84.

Quamis nõ quæ sequuntur sint contra doctrinam Resol. præcedentis, per totã, ignorare à §.

§. 1. REspondeo affirmatiuè: possunt tamen remuneratoriis, vt dicunt, donationibus, aut veris contractibus onerosis illam minuere, quæ quidem remuneratio in indiuisibili non consistit, sed potiùs vera gratuito donum remunerationis excedit. Et ita docet Ortiz *in sum. c.* 17. *n.* 9. Homobonus de Bonis *in tract. de statibus, p.* 2. *c.* 20. Fernandez *in exã. Theol. mor. p.* 4. *c.* 15. §. 4. *n.* 1. Rodriquez *in sum. to.* 2. *c.* 13. *n.* 2 Sed audiamus nostrum Megalam *in p.* 2. *l.* 2. *c.* 23. *q.* 4. *n.* 111. vbi sic asserit: [Pone patrem superstitem omnia bona sua alienare velle ad hoc, vt à filiis legitimam auferat, quæritur, an sine peccato iniustitiæ facere hoc possit? Et respondetur affirmatiue. Et ratio est: nam filius non habet ius in hæreditatem patris, patre viuente; & ideo potest omnia bona sua pater vendere, & pretium in mare proicere, non obstante filiorum præiudicio. Dixi, sine peccato iniustitiæ: nam peccatum contra charitatem, & amorem filiis debitum euitare non posset pater, qui, vt legitimam filiis auferret, bona alienaret rationabili causa cessante.] Ita Megala.

Non desera, vbi docetur quid est agendum in hoc casu.

RESOL. CCIX.

An debitor sciens statum suum deficere, possit integrè satisfacere alicui non potenti, qui alioquin ius prælationis non haberet?

Et an iste teneatur restituere?

Et inter alia, quæ circa hoc discutiuntur & inferuntur, tandem quæritur, quando ex contractu oneroso vel titulo gratuito quis accipit aliquid à debitore, teneatur restituere?

Et pro praxi huius quæstionis aliquæ difficultates proponuntur in textu huius Resolutionis. Expar. 11. tr. 3. & Misc. 3. Resol. 13.

§. 1. REspondeo licitè non posse, quia iura id non concedunt, quandoquidem enim hic ius prælationis non habet, sed cum cæteris pari iure cõcurrit, & vigilantia in petẽdo non faciat eum potiorem, quia non petiit, non licebit debitori præstare huic solutionem integram cum præiudicio aliorum, qui iure pares, aut potiores sunt, & inter pares singulis aliquid soluendum est pro rata secundum quod vires debitoris ferunt. Et ita hanc sententiam tenet Malderus *de Iust. tr.* 4. *c.* 6. *dub.* 6. Turrianus *in* 2. 2. *c.* 19. *dub.* 3. *n* 6. Ioannes Vuigers *de Iust. tract.* 3. *c.* 5. *dub.* 6. *n.* 24 Molina *tract.* 2. *disp.* 256. Lessius *l.* 2. *c.* 15. *dub.* 5. *n.* 4. Rebel. *l.* 2. *qu.* 39. *concl. vlt.* Fagundez *in Decal. t.* 2. *l.* 7. *c.* 4. *n.* & alij.

sup. hoc sup. Resol 153. §. Notandum est etiam, & infra ex Resol. seq. lege doctrinam à medio §. 2. & lege etiam §. not. seq.

2. Sed difficultas est de creditore. Prima sententia affirmat, non posse prædictum creditorem integrum debitum retinere, & teneri illud pro rata, & proportione debitorum inter se, & alias diuidere eam ita Bonacina *disp.* 1. *q.* 8. *punct.* 2. *n.* 23. Vasq. *opusc. de rest. c.* 11. *n.* 99. Turrianus *vbi supra*, Baunius *to.* 1. *c.* 26. *q.* 8. cùm debitor in tali casu peccet contra iustitiam cõmutatiuam soluendo vni integrè cum damno, & præiudicio aliorũ; igitur creditor peccat contra iustitiam accipiendo, & retinendo id quod excedit partem sibi contingẽtem attenta proportione aliorum debitorum, & consequenter tenetur excessum aliis restituere. Consequentia patet, quia ideo debitor peccat contra iustitiam; quia creditores habent ius ad suas partes, & consequenter habent ius, vt bona debitoris inter eos diuidantur pro rata, & proportione debitorum; sed creditor accipiendo lædit ius aliorum, & facit eis iniuriam; ergo similiter tenetur eis ad restitutionem pro tata illis contingenti.

3. Secundò, quia creditor retinet id quod non erat ei debitum in tali casu, illæ enim partes debebantur aliis, qui habebant ius ad illas; ergo non potest eas retinere, Ergo tenetur eas restituere.

4. Verùm mihi placet contraria sententia, quam sustinet Molina *t.* 2. *de Iust disp* 536. *à n.* 42. §. *hoc loco est obseruandum*, Lessius *lib.* 2. *c.* 15. *dub.* 5. *n.* 41. Malderus *tr.* 4. *c.* 6. *dub.* 6. Sayrus *l.* 10. *tract. c.* 10. *n.* 24 Rodriq. *t.* 3. *sum. c.* 46. *n.* 13. qui dicunt hunc creditorem quantumuis sciat hoc fieri cum detrimento aliorum, securum esse in vtroque foro; fundamentum sumitur ex *leg. qui autem* §. *apud Labeonem ff. de his, quæ in fraud. credit. & ex l. pupillus ff. eod.* vbi in eo casu negatur actio aliis

sup. hoc infra in tr. 7. ex Resol. 7. lege doctrinã §. Cæterum, & seq.

aliis creditoribus ad petendum in iudicio excessum quam prædictus creditor iam habet attenta quantitate debitorum aliorum creditorum ; sed huiusmodi leges sunt iustæ ; ergo etiam vim habent in foro interiori, & consequenter hic creditor in neutro foro tenetur restituere. Probatur.

5. Secundò, quia totum id, quod accepit huiusmodi creditor, suum est ; ergo non peccauit accipiendo, nec retinendo illud.

6. Nec obstat id quod asserit Bonacina, quia creditor hic accipiendo faciet contra iustitiam commutatiuam, contra ius aliorum habentium æquale ius : Sed hæc illatio Azorij nulla est, & Bonacina petit principium, de hoc enim disputamus, scilicet an iste benè accipiat, quamuis debitor malè conferat, & quidem sæpissimè contingit, vt collatio sit mala, & receptio bona, vt in prodigendo dante, & in accipiente. Item in collatione Sacramentorum ab excommunicato se ingerente & in multis aliis. Deinde (quidquid sit de his, & aliis casibus) in nostro sic probo, quia si iste creditor prius peteret, licitè acciperet : ergo etiam si tunc non petens recipiat, nullam facit aliis iniuriam. Nam quando accipit, approbat absolutionem alterius, & est quasi virtualis quædam petitio : Et quidem si antecedenter ad ipsam solutionem in ea occasione solùm dicat ; ergo peto, solue mihi : his tantùm verbis tota aboletur iniustitia. Quod autem illa verba expresè dicat, vel non dicat, nullius momenti videtur esse ; atque adeo non facit iniuriam : Et ita præter Doctores citatos tenet Dicastillus *de Iust. lib. 2. tr. 2. disp. 11. dub. 8. n. 74.* qui etiam asserit. Eum qui sic accipit ad nullã teneri restitutionem, quia non accipit rem alteri obligatam, atque adeò non tenetur ratione rei acceptæ, præterea nec ratione iniustæ acceptionis vt probauimus ; quod idem putat dicendum esse, quamuis alij creditores habeant priuilegium personale prælationis sine hypotheca ; idemque dicendum siue acceperit pretium ab ipso debitore, siue illo iam defuncto, ab ipsius hærede ; atque etiam si debitor, vel hæres scienter id fecerint cum dãno creditorum, & in eorum fraudem ; quæ omnia habentur in *d. l. quod autẽ, §. apud Labeonem, & §. sciendum & l. pupillus ff. qua in fraudem credit. & l. vlt. C. de iur. deliber. à §. & si præfatam*, vbi solum conceditur repetitio creditoribus hypothecariis ; non verò personalibus. Vbi *gloss. verb. repellantur*, & hoc non solum in foro exteriori, sed etiam in foro conscientiæ vt dictum verum esse existimo.

7. Ex his infert tria corollaria : Primum est, si hæres debitoris præferat vnum creditorem aliis, posse hunc tua conscientia retinere id, quod ab eo accipit, quia eadem est ratio de hærede atque de ipso debitore, quem hæres repræsentat.

Sup. hoc sup. in Res. 153. & in tribus seqq.

8. Secundum est, si ad manus creditoris res aliqua perueniat, & quæ non sit hypothecata aliis creditoribus, posse cum illa compensare suum debitum, quia in hoc non facit iniuriam, aut violentiam suo debitori, quia occultè (vt suppono) suum damnum compensat, quicquid sit de detrimento aliorum, quod ille non intendit : nec ex hac compensatione sequitur per se, sed per accidens, non enim hic creditor tenetur cum tanto suo detrimento aliis consulere, & à se auferre rem quam iam possidet ; eo enim ipso, quod possessor est, melior est illius conditio.

9. Tertium est, si res, quæ ei datur à debitore, vel ad eius manus occultè peruenit, alioqui erat hypothecata aliis creditoribus, teneri tunc in conscientia illis satisfacere ratione rei acceptæ, quæ habet huiusmodi onus.

Sup. hoc titulo gratuito lege si placet Res. not. seq.

10. Verùm ex dictis esset hic discutiendum, quando ex contractu oneroso, vel titulo gratuito accepit aliquid à debitore : teneatur restituere ? sed me remitto ad ea quæ docet Dicastillus, qui *num. 85.* ponit casum nouum, vt ipse ait, videlicet non posse virum vxorem indotatam, & non habentem vnde alatur, ducere ; quando ille non est soluendo creditoribus, quod videtur ex dictis colligi, nam si quis soluendo non est, nec titulo gratuito, neque oneroso, non potest pactum aut contractum inire, quo nouum debitum contrahat, quod resultet in damnum priorum creditorum, atqui vxorem ducere indotatam, & non habentem alimenta est nouum contractum inire ; vnde nouum debitum in damnum priorem creditorum contrahat. Secus est si illa asserat dotem sibi sufficientem, aut artem, qua possit se alere. Ita ille. Sed ego puto, hanc doctrinam non procedere, si aliquis non possit se continere, nisi indotatam sumeret in vxorem : nam in tali casu creditores essent irrationabiliter inuiti, nec puto quòd dissentiret amicissimus Dicastillus ; sicut etiam dicendum esset de illo, qui inuentus cum puella ad euitandas inimicitias, & periculum vitæ, coactus esset sumere illam in vxorem, nulla dote sibi assignata. Nota etiam famulum seruientem domino, quem nouit impotentem ad soluendum creditoribus, non posse stipendium ab eo accipere, aut receptum retinere, nisi casu quo tantumdem domino adquisierit seruiendo : quia dominus non potest illi soluere sua debita, quando adstrictus est præcedentibus creditoribus, quibus non est soluendo ; cùm neque contractu gratuito, neque oneroso possit Dominus in fraudem creditorum bona alienare, nec ille famulus accipere. Ideò consilium darem his famulis, vt omninò discederent. Vide Rebellitum *dub. 8. qu. 16. sect. 3. n. 10.* Molinam *disp. 330. n. 7.* Valentiam *tom. 3. disp. 5. quæst. 22. pr. 4.*

11. His tamen non obstantibus puto cum Hurtado *de Iust. disput. 7. difficul. 8.* & aliis. Quod quoties contractus est necessarius debitori ad id ratione cuius potest omittere solutionem priorum debitorum ; tunc posse licitè cum debitore celebrari contractum, & contrahentem cum illo posse ab eo licitè accipere solutionem illi contractui correspondentem, quamuis debitor ob eam solutionem fiat impotens ad solutionem priorum debitorum, quia tunc creditores priores non erunt rationabiliter inuiti in omissione solutionum priorum debitorum, dicimus id esse quod necessarium est debitori ad conseruandam vitam, vel salutem, vel honorem, vel famam, vel statum iustè acquisitum.

12. Vnde debitor suis bonis quamuis debitis, & quamuis eorum expensione fiat impotens ad soluenda debita, potest decenter sustentare vxorem, & etiam filios, qui non possunt decenter sustentari, & conducere famulos, medicum, & alios sibi necessarios, & expendere necessaria ad testamentum, & ad inuentarium bonorum ; quia id cedit in bonum hæreditatis, & aliorum creditorum. Et tandem non deseram hic adnotare ipsum Dicastillum *vbi supra, num. 80.* probabile existimare, quod docet Molina *disp. 326. num. 10. & disp. 329. num. 6.* Lessius *lib. 2. cap. 15. dub. 19. numer. 168.* Nauarra *de restitut. lib. 3. cap. 4. num. 218.* & alij, dum docent. Eum, qui aliquid accepit, siue oneroso, siue gratuito titulo non teneri in conscientia restituere, etiamsi nouerit tradentem fieri impotentem ad soluendum cæteris, dummodò non induxerit illum vel ad donandum, vel ad trahendum ; sed ipse ex se donauerit, aut vendiderit : quamuis ex illa acceptione per accidens sequatur alteri damnum.

Sup. hoc quod hic docet. in tit. de restitut. doctrina Rel. 158.

13. Nota hic obiter, amice Lector, me olim dixisse non posse improbabilem sententiam aliquorum Doctorum, asserentium ordinem restituendi præscriptum à legibus obligare tantùm in foro externo, & non conscientiæ, sed Pater Hurtadus *tom. 2. tractat. 8. cap. 4. resolut. 37. num. 463.* parum modestè, bona eius venia, inuehitur contra me, sed illam sententiam, vt ego feci, non putat improbabilem doctus Magister Serra Dominicanus *in 2. 2. D. Thomæ, quæst. 62. art. 8. fol. 268.* & illam tenet Machadus *tom. 1. lib. 2. parte 3. tract.*

Sup. contra to in hoc sup. in Rel. 153. figura in §. Sed Sed legas à principio & aliis ea ptima

tractat. 23. docum. 5. numero 9. & Marcus Serius *tomo 1. tractatu secundo, disputatione quinta, difficultate vltima, quæstione decima-quinta, numero secundo*, concedo itaque Patri Hurtado suam sententiam esse probabiliorem, & communiorem, & illam ego teneo; id quod nego cum Doctoribus *supra citatis*, & aliis à me alibi adductis est, opinionem contrariam non esse dicendam improbabilem.

Alii in Resol. 8. cont. prop. tenent.

RESOL. CCX.

An priori petenti debitum, liceat prius soluere?
Et pro solutione huius difficultatis prius aliquid suppònitur.
Et an verò hoc intelligatur de petitione in iudicio, & post sententiam latam; an etiam de petitione priuata, & extra iudicium?
Et an etiam præferendus sit aliis creditoribus posterius petentibus? Ex parte 11. tractatu 3. & Miscellan. 3. Resol. 12.

§. 1. SVppono, quod ex eo quod creditor aliquis prius solutionem exigat, nullam acquirit præferentiam contra eos, qui ratione hypothecæ, vel ratione priuilegij, iuxta dicta supra, eum antecedunt. Imò si hæres debitoris soluat prius petenti, sciens id fieri cum præiudicio præferentiam habentis, tenebitur is huic de damno respondere: aut si debitor soluerit, poterit prior à posteriori recuperare, vt tradunt Navarrus *cap. 17. numero 52.* & Sylvester *verb. Restitutio 7. quæst. 8.* Colligitur autem *ex l. pupillus 24. §. Quæ in fraudem Creditorum.* Hoc supposito ex Vasquez, Turriano, & aliis ad quæsitum: Respondeo negatiuè Layman, Hurtadus *de Iustit. disputatione septima, difficultate sexta*; docet enim petenti siue in iudicio, siue extra cæteris paribus non esse prius integrè soluendum; & meritò, quia non iure naturali, quia ex natura rei ex eo quod ego petam, quod mihi debetur, prius quàm alius, quod ipsi ante meam petitionem debetur, mihi nihil iuris noui acquiro; nec alij aliquid sui iuris adimo; nec iure aliquo positiuo communi, seu Cæsareo; quia nullum tale extat. Addimus, nec iure aliquo positiuo communi, quia iure Castellæ *libro vndecimo, titulo quatuor decimo, parte quinta*; petenti in iudicio, & prius obtinenti sententiam, quamuis non petierit executionem sententiæ, est prius integrè soluendum, quam aliis creditoribus personalibus, quamuis prius petierint solutionem, si non obtinuerint prius sententiam.

2. Quod si iure naturali, & positiuo communi, creditori petenti etiam in iudicio, & iure Castellæ extra iudicium, imò in iudicio ante obtentam sententiam non est prius integrè soluendum; multò minus non petenti, quamuis debitor velit via gratificationis, in quo Doctores conueniunt, quia in eo infert iniuriam reliquis creditoribus, quia non habent minus ius; nec sunt peiores conditionis, quam ille cui ob solam gratificationem fit integra solutio, & non solum debitor, sic soluendo peccat contra iustitiam in reliquos creditores, sed etiam ipse creditor, cui fit illa solutio eam accipiendo, vt contra Molinam *disputatione 536.* & contra Lessium *capite 13. num. 41.* & contra Filliucium aduertunt Vasquez, Turrianus, Sylvest. Azor. Rebellius & Bonacina *disput. 1. quæst. 8. punct. 2.* quia tunc creditor accipiendo cooperatur iniustitiæ debitoris soluentis in damnum aliorum creditorũ, ac proinde tenetur ad restitutionem excessus solutionis aliis creditoribus; etiamsi in foro exteriori illis negetur actio contra ipsum, tenetur autem ad restitutionem, quicquid dicat Bonacina, qua huius creditor eam solutionem acceperit bona fide, ignorans inuincibiliter eam solutionem fieri in damnum aliorum creditorum, si ea solutione factus est ditior, quam esset si ea solutio non fuisset illa facta; quia tunc tenetur ad eam, non ratione iniustæ acceptionis, quia non fuit formaliter iniusta ob bonam fidem; sed ratione rei acceptæ, ratione scilicet excessus, quem habet ob acceptionem illius solutionis, quamuis tantum materialiter iniustam; & tenetur ad eum excessum non primo loco, sed secundo loco in defectum debitoris à quo solutionem illam accepit.

dictæ annot. plenè dicit sup. hoc.

3. Sed his minimè obstantibus, affirmatiuam sententiam docet Ioannes Vvigers *de iustit. tractatu tertio, capite quinto, dubio sexto, numero vigesimo tertio.* Baunius *tomo tertio, libro quinto, capite 36. quæstione sexta.* Fagundez *in Decalogum, tomo secundo libro septimo, capite 34. numero sexto*: asserentes, debitorem posse licite soluere creditori prius petenti, quam aliis posterioribus petentibus, quia inter eiusmodi creditores prius diligentia exigentis, facit eum iure potiorem, quemadmodum hypotheca, aut aliud priuilegium vt patet ex citata *libr. Idem*, locum potest habere, quando sunt plures eiusdem omninò ordinis habentes hypothecas, tunc enim qui prius tempore petit, videtur inter eos esse iure potior. An verò hoc intelligatur de petitione in iudicio, & post sententiam latam, an etiam de petitione priuata, & extra iudicium, dubitant aliqui; sed de vtraque id intelligit Azorius; & id alij supponunt; fundamentum est, quia creditor ratione petitionis acquisiuit nouum ius personale, & consequenter in eo casu habet duplex ius in debitorem, vnum ratione debiti, alterum ratione petitionis, & alij non petentes vnum tantum habent ius. Vnde petens præferendus est aliis non petentibus: An etiam præferendus sit aliis creditoribus posterius petentibus; poterat esse maius dubium, quia hi etiam habent duplex ius eiusdem rationis; sed ius, quod in antiquitate, seu temporis prioritate fundatur non est priuilegium: Vnde qui prius petiit, non videtur præferendus aliis posterius petentibus. At dicendum est aliud esse ius petitionis debiti, aliud ius antiquitatis, seu contractionis ipsius debiti. Et ideò ius petitionis inducere nouum priuilegium, ius autem contractionis nullum priuilegium inducere; nam illa prior petitio fuit veluti quædam apprehensio manus creditoris in rem sibi debitam, & non est negandum maius ius habere qui prius apprehendit, quam qui posterius; contractio autem debiti, fuit veluti quædam dimissio ex parte creditoris, quare manifestum est esse diuersam rationem, inter priorem petitionem debiti contracti, & inter priorem contractionem ipsius debiti.

4. Mihi verò in hac difficultate placet breuiter respondere cum Patre Dicastillo *de Iustit. libro secundo, tract. 2. disputatione 11. dubio 7. numero 70.* Dico igitur, si sint plures creditores personales, inter quos nullus sit hypothecarius, nec habens priuilegium prælationis supra alios, & aliquis ex illis petat ante alios solutionem debiti siue in iudicio, siue extra, probabilis est opinio quod possit, imò teneatur debitor ei integrè soluere, etiamsi tempore posterior esset. Fundamentum esse debet, quia ita videtur statutum iure positiuo, vt diligentia posterioris creditoris faciat eum potiorem, & conferat ius prælationis, sicut hypotheca, vel priuilegium. Ita videtur statutum *l. Pupillus ff. quæ in fraudem creditorum, & l. quod autem §. sciendum est eodem titulo, & l. inter eos ff. de re iudic.*

5. Dixi autem esse probabile, quia est etiam probabile

babile quod docet Azorius *tom. 3. libro 4. capit. 36. quæstione 6.* vbi ait: Has leges potius videri negare actionem creditori posterius petenti contra diligentiorem, quam diligentiori concedere ius prælationis. Ex naturali autem iure per petitionem solam priorem non acquirit tale ius. Molina verò affirmat habere tale ius, quando in iudicio posterior prius petit. At verò quando extra iudicium petit, non audet peccati damnare debitorem prius soluentem; sed ait se consulturum illi, vt bona tradat distribuenda creditoribus pro rata.

6. Ex assertione nostra posita colligitur, asserendum esse tertio, creditorem etiam tempore posteriorem, licitè posse petere, & accipere solutionem sui debiti, quando timet debitorem non fore soluendo. Vnde ad nullam tenebitur restitutionem aliis faciendam.

7. Vnde ex his confessarius, vel pœnitens poterit, vt ei placuerit respondere, & cui voluerit gratificare; nam quæ diximus cum dicastillo satis probabilia sunt.

RESOL. CCXI.

An secluso alio priuilegio, & cæteris paribus in solutione alicuius debiti creditor antiquior, & pauperior sit præferendus creditori posteriori? Ex p. 11. tr. 3. & Misc. 3. Res. 11.

§. 1. PVlchra, & quotidiana dubia, & ad primum affirmatiuè respondet Salonius *in 2. 2. quæst. 62. articulo 8. in fine.* Valentia *tom. 3. disput. 5. quæstione 6. punct. 10.* Toletus *in summa, libr. 5. cap. 25. vers. vltimum tenent.* Idem docet Rebellius *lib. 1. quæst. 19. conclus. 6.* Omnes hi Authores putant integrè soluendum creditori qui prior est tempore, & nihil sequentibus si nihil residuum fuerit. Probant, quia illa regula Bonifacij Octaui, quæ est *54. de rigid. iur. in 6.* qui prius est in tempore potior est iure generaliter proposita est sine vlla restrictione à Papa, qui omnium Christianorum Pater, & Doctor est, vt definit Tridentinum sessione vltima, & ad quem pertinet leges ciuiles corrigere, quando à fide, & bonis moribus aberrant prout fecisse sæpius constat, & probat Syluester *verbo Lex* §. 10.

2. Secundò probant, quia non solum in restitutione facienda creditoribus hypothecatis habet locum regula illa, sed etiam in multis aliis. Nam in Capitulis, & Congregationibus antiquiores tempore habens ius prælationis quando cætera sunt paria, vt in sedendo, in ferendo suffragia, in dicendo sententiam, in subscribendo, & in habentibus gratias expectatiuas in eadem Ecclesia, vel Academia. Item qui prius impetrauit litteras Apostolicas præfertur, & prævalet posteriori.

3. Confirmantes supradicta cùm priora sponsalia posterioribus etiam iuratis secundum iura, & Doctores præferantur, & qui prius locauit operas alicuius, præfertur locanti posterius in operis *ff. locati*; atque idem est de emente prius, quando posteriori non est facta traditio, vt supra dicebamus, & sic de aliis propter hanc tertiam rationem, hæc opinio mihi videtur valdè probabilis, non minus quàm sequens, quæ ratio confirmari potest, quia quando prius debitum contrahitur, debitor est magis soluendo, quam postea, quando noua debita accedunt. Vnde rationi consonum est, vt primus creditor non fraudetur propter debita posteriora.

4. Et ideò hanc opinionem præter Doctores citatos tenet etiam Emanuel Sa *ver. Restitutio n. 61.*

5. Sed contrariam sententiam docet Stephanus Fagundez *in Decalogum, tomo primo libro septimo, capite 34. numero 2.* qui citat Lessium, Molinam, Vasquez, & Valderum, quibus ego addo Baunium *parte tertia, libro quarto, capite 36. quæstione quinta.* Reginaldum *tomo 1. libro 10. numero 248.* Bannez, & Aragonium *in 2. 2. quæstione 62. artic. 8.* Petrum Nauarra *de restitut. libro quarto, capite vltimo, dubio quinto.* Gasparum Hurtadum *de Iustit. disput. 7. difficult. 7.* Layman *libro 3. tractatu 2. capite 11.* Nauarra *cap. 18. num. 53.* qui testatur de quotidiana praxi. Et probatur hæc opinio, quia huiusmodi præferentia non datur; nec colligitur ex iure positiuo Canonico vel ciuili: Nam regula citata solum applicatur debitis realibus, seu habentibus hypothecam, non autem debitis personalibus, qui non habent aliquam hypothecam, & id satis colligitur ex multis iuribus *cap. Qui priores in pignore, l. priuilegia ff. de priuileg. credit.* Nec sumitur ex iure naturali, si enim esset de iure naturali, non negaretur in iure positiuo; sed supponeretur, quia leges & iura positiua ciuilia & canonica supponunt ius naturale, & non negant illud, alioquin iniusta essent.

6. Secundò, quia ex præcisa antiquitate non sequitur maior iniuria, nec maius damnum absolutè loquendo, quia debitum posterius potest esse longè maius, ac proinde maius incommodum patietur creditor eo breuiori tempore, quàm creditor antiquior, vt patet. Accedit, quod ex eo quod creditor prior patiatur damnum ex maiori duratione grauius, & grauius, quam creditor posterior; inde solum infertur, quod damna emergentia, si dentur, debeant prius restitui antiquiori creditori, non tamen sequitur ius prælationis, & præferentiæ in solutione debiti, seu capitalis, nec etiam debitor fit impotentior. quando debita contracta fuerunt, vel ex mutuo, vel ex empto, vel ex permutato, nec præsumendum est posteriora debita facta fuisse in fraudem priorum creditorum, dum id non constat, & euidenter probatur.

7. Itaque secundùm hanc sententiam dicendum est omnes creditores personales, seu chirographarios æquales ius habere ad bona debitoris, etiamsi alij sint priores tempore, & alij posteriores: ac proinde bona debitoris esse eis pro rata diuidenda, itavt qualis fuerit proportio debiti ad debitum, quoad quantitatem, talis sit porportio eius quod vnusquisque accipit, ad id quod alij accipiunt.

8. Quid ego sentio dicam breuiter. Sciant igitur Confessarij, & pœnitentes in foro conscientiæ vtramque sententiam esse satis probabilem, & tutam in praxi, & ideò securè, cui voluerint possunt adhærere, & ita tenet Dicastillus *de Iustit. libro secundo, tractatu secundo, disputatione vndecima, dubio quinto, num. 67.* Dixi in foro conscientiæ, nam obseruat Dicastillus in foro exteriori Iudices priorem sententiam sæpius amplecti, & quidem temporis prærogatiua cæteris paribus, non videtur contemnenda; sed vt verum fatear, ego neque Iudici in foro exteriori hoc onus imponerem, nam opinio negatiua vt benè obseruat Hurtadus, *loco citato*, fundatur in *Lege priuilegia ff. de priuilegiis credit.* & ratione constat, quia debitum antiquius, nullo iure positiuo præfertur, quia nullum pro eo extat, nec iure naturali; quia debitum minus antiquum, non est minus quasi intensiuè, nec est minus strictè debitum ex iustitia quam antiquius. Prædicta autem regula, quæ tantum est iuris positiui & non naturalis, tantum traditur pro debitis realibus, seu hypothecariis, non pro personalibus, vt in dicta lege indicatur.

9. Quoad secundum dubium, videlicet an cæteris paribus creditor pauperior sit præferendus pauperi? Respondeo affirmatiuam sententiam docere D. Thomam *Opusc. 73. cap. 19.* Rebellium *lib. 2. quæst. 19. num. 13.* Sà *verb. restit. num. 62.* Valent. *tom. 3. disput. 5. quæst. 6. punct. 11.* Medina *de restit. quæst. 2. dub. 2.* & alij asserentes

asserentes, prius esse soluendum creditori pauperi, quam non pauperi, & inter pauperes pauperiori. Probatur hæc opinio à Diuo Thoma, quia magis læsus est ablatione suorum, & magis indiget: Medina vero probat, quia restitutio ordinatur ad vitandum damnum proximo illarum, sed multo magis damnum euenit posteriori, quando est pauper, si debitum ei non soluatur, quam priori non pauperi; ergo, &c. Secundò quia prius recedendum est à maiori iniuria. Et hanc sententiam probabilem putat Lessius *lib. 2. cap. 15. dub. 7.* & Malderus *tr. 4. cap. 6. dub. 8.*

10. Sed ipsi meritò negatiuam sententiam tenent, cui ego adhæreo, & illam etiam docet Gaspar Hurtadus *de iust. disp. 7. difficult. 5.* Fagundez *in Decal. tom. 2. lib. 7. cap. 34. num. 5.* Vasquez *opusc. de rest. c. 11. dub. 3. num. 39.* Baunius *to. 3. lib. 4. c. 36. q. 4.* Turrianus *in 2. 2. disp. 19. decal. 3.* Dicastillus *de iust. lib. 2. tr. 2. disp. 11. dub. 6. n. 68.* asserentes non esse ordinem aliquem prælationis inter debita non pauperi, & debita pauperi, & inter debita pauperi, & debita pauperiori, sed eis omnibus soluenda esse debita, seruata proportione geometrica, & merito, quia nullo iure præferendus est creditor pauper non pauperi, nec pauperior pauperi, non iure positiuo, quia nullum tale extat, nec iure naturali iustitiæ, quia dicta paupertas non sufficit vt prælatio sit debita, quia si sufficeret, maximè ratione misericordiæ; ratione autem huius nequit esse debita, quia vt supponimus, tunc non obligat misericordia, nec est debita ratione iustitiæ, quia ex iustitia non est minus debita solutio diuiti, quàm pauperi, nec est minus debita pauperi, quàm pauperiori, nec in retentione debiti pauperi fit maior iniuria, quàm in retentione debiti diuiti, nec in retentione debiti pauperiori fit maior, quàm in retentione debiti minus pauperi, vt patet, & quamuis aliquando omissio solutionis debiti pauperi, aut pauperiori sit causa cessationis alicuius lucri, aut passionis alicuius damni, ratione cuius potest esse maior iniuria in retentione eiusdem quantitatis debitæ pauperi, aut pauperiori, hæc tamen maior iniuria non sufficit ad prælationem, sed tantùm vt pro rata attendendo ad lucrum cessans, & ad damnum emergens fiat maior solutio pauperi, aut pauperiori, sicut etiam deber fieri maior creditori cui debentur centum, quàm creditori cui debentur quinquaginta.

11. Itaque sententiam negatiuam horum Doctorum, sequendo, duo assero: Primum est, si creditor pauper existat in extrema necessitate, vel quasi extrema, ratione illius præferendum esse, quia in eo casu charitas obligat debitorem ad consulendum pauperi ex proprio; quantò ergo magis obligabit eum ad consentiendum, vt debitum pauperis, præferatur suo in solutione.

12. Secundum est, sublato eo casu prædictæ extremæ, vel quasi extremæ necessitatis, pauperem ratione paupertatis non esse præferendum; fundamentum est, quia non præfertur iure positiuo vt patet, nullibi enim in iure reperitur talis præferentia. Non iure naturali, ex eo enim quod pauper sit, solùm ei de iure naturali debetur eleëmosyna ex charitate, quando fieri potest sine injuria tertij; sed in necessitatibus ordinariis, & communitatibus, si præferretur, fieret iniuria aliis creditoribus; ergo non est præferendus; tandem quia necessitati ordinariæ satis consulitur dando ei partem debiti pro rata, sicut datur aliis, & quia ex maiori damno non sequitur præferentia, sed ad summum quod cæteris paribus detur ei maior quantitas; & petitio illa implicita, & tacita solùm obligat ex charitate.

In indice primo huius Tom. 6. lege Apendicem adhunc Tract. 3. vbi reperies alias plures Diffic. mist. us, & dispersas, per alios Tom. Tract. & Resq. quæ simul pertinent adhunc Tract. 3. de Contractibus, & Cambiis.

TRACTATVS QVARTVS
DE LVDO,
ET
SPONSIONIBVS

Et de aliquibus restitutionibus pro ipsis, atque de voto & iuramento non ludendi; & de eorum Absolutione, Dispensatione, & Relaxatione agitur.

RESOLVTIO PRIMA.

An Principes possint concedere licentiam, vt aliquis domum exponat ludo?
Et an habentes domos expositas ludo non solum peccent mortaliter, sed etiam teneantur restituere, si principales lusores tenentur restituere, & non restituant?
Et an ludus alearũ & taxillorũ sit prohibitus iure naturæ?
Et an leges ciuiels prohibentes ludos taxellorum, & alearum sint contraria consuetudine abrogatæ? Ex part. 2. tr. 15. & Misc. 1. Res. 65.

Hic continentur hoc 6. dicta in Res.

SVPPONO contra Scacc. *tractat. de commerc. §. 1. quæst. 1. num. 104.* ludum alearum, & taxillorum de iure naturæ non esse prohibitum est enim res indifferens, neque per se destinata ad vsum prauæ actionis. Ita Molina *de iustit. tr. 2. disput. 310.* & Stephanus Costa *tr. de ludo, art. 4. n. 5.* & alij. 7. per totam

2. Suppono secundò, contra Comitolum *lib. 3. Resolut. moral. quæst. 10.* leges ciuiles prohibentes ludum taxillorum, & alearum esse consuetudine abrogatas. Ita Regius *in suis resolutionibus, casus 23. num. 2.* Homobonus *in exam Eccles. part. 2. tr. 3. cap. 24. quæst. 23.* Salas *tract. de ludo, dub. 3. n. 5.* Lessius *lib. 2. cap. 26. dub. 1.* & alij. Vnde ita ludentes, ex vi supradictarum, secluſis aliis circumstantiis, puto neque peccare venialiter, vt docet Filliucius *tom. 2. tr. 37. c. 4. num. 58.* & alij penes ipsum. Sup. hoc ibidem in §. vlt.

3. His ita constitutis quæritur, an habentes expo-

Sup. hoc in Ref. seq. §. 1.

Sup. hoc infra in §. vlt. huius Ref. & in Ref. seq §. Vnde. & sup. in tr. 3. Ref. 110 & in t. 7. tr. 5 Ref. 66. §. Vnde. & in Ref 67. §. Verum. signanter §. vlt.

sitas domos ad ludendum peccent mortaliter? Negatiuam sententiam amplexus est quidam Vincentius Iustinianus ex Dominicana familia apud Lopez *vbi infra*, nam ex authoritate D. Thom. 1. 2. *qu.* 169. *art.* 2. *ad.* 4. & exemplis adductis post Sanchez & Bonacinam *tr. de legib. disp* 2. *q.* 4. *punct.* 2. § *vnica*, licitum est ministrare, & vendere res indifferentes, etiam cum cognitione praui abusus. Sed ludus taxillorum est indifferens, nec per se determinatus ad vsum prauæ actionis; ergo præbere taxillos ludentibus, non erit peccatum mortale, etiãsi ludendo blasphement, & rixentur; & ideo Iustinianus pro sua firmanda sententia, adducebat licitum esse vendere ornamenta meretrici, seu domum locare. Ergo. His tamen minimè suffragantibus, puto contrariam sententiam tenendam esse. Dico igitur, quòd illicitum est ministrare res indifferentes, quando in tali tempore & loco mortaliter quasi semper, destinatur ad prauum vsum, sed hoc euenit in casu nostro. Ergo, &c. Maiorem propositionem docet P. Suarez *tr. de charitate, disp.* 10. *sect.* 4. *n.* 2. & 6. P. Coninch. *de actibus supernat. disp.* 18. *dub.* 14. *n.* 217. & alij. Ratio est, quia tunc talia præbere, esset præbere moraliter occasionem peccandi, & moraliter loquendo esset scandalum cooperationis. Minorem propositionem docet lacrymabilis experientia; nam talis ludus in tali tempore, & loco semper moraliter destinatur ad prauum vsum; nam, vel ibi ludunt minores, vel blasphematur, vel rixæ excitantur, vel dilapidantur bona, vel furta committuntur, vel adsunt periuria, vel vxorum ornamenta amittuntur, vel pro vili pretio venduntur, &c. Vnde dixit P. Sanchez *in opere morali. tom.* 1. *lib.* 1. *c.* 7. *n.* 391. quòd talis ludus rarissimè absque peccato mortali exerceretur, quare ex naturali lege oritur obligatio non ministrandi hanc materiam ita ludentibus. Sic Sanchez: & ideò in terminis nostram sententiam amplexi sunt Gabriël *in* 4. *distinct.* 15. *qu.* 13. *dub.* 6. Syluester *ver. ludus, quæst.* 15. Nauarrus *in man. c.* 19. *n.* 15. Comitol. *l.* 2. *q.* 7. Zanardus *in direct. Theolog. p.* 2. *præcept.* 3. *c.* 28 Ioannes de la Cruz *in direct. conscient. par.* 1. *præcept.* 7. *art.* 5. *dub.* 13. *concluss.* 4. *in fine* Pitigianus *in* 4 *sentent. to.* 2. *distinct.* 25. *quæst.* 2. *art.* 5. *vers. dico nono*; Lopez *in instr. part.* 2. *c.* 32. Valentinus *to.* 2. *disput.* 5. *quæst.* 6. *punct.* 5. §. 2. Molina *de iustitia. tr.* 2. *disp.* 516. *n.* 5. Iacob. de Graffis *in decis. p.* 1. *lib.* 2. *c* 122. *n.* 17 & 19. Barthol. à S. Fausto *in speculo confess. disp.* 32. *quæst.* 28. Rebellius *de oblig. iust p.* 2. *lib.* 12. *q. vltim. n.* 5. Anton. de Litteratis *in sum. part.* 1. *c.* 62. *n.* 15. Conradus *in resp. cas. conscient. p.* 1. *q.* 195. Alph. de Vega *in summ. t.* 2. *c.* 13. *cas.* 11. Iterum Graff. *in pract. de cas. reseruat. lib.* 1. *c.* 20. *num.* 9. & nouissimè Petr. Belloch. *in praxi moralis Theologiæ p.* 2 *quæst.* 4 *à num.* 492. *vsque ad num.* 504. vbi sic ait. Ludus supradictus, est seminarium omnium ferè peccatorum, & malorum, quorum viginti vnum enumerat D. Antoninus *part.* 2. *tit.* 1. *cap.* 25 §. 6 sexdecim refert Hostiens. *in sum tit. de except. priuat.* & duodecim recenset D. Bernardus *in tom.* 4. *serm.* 33. & reuera, quid est barattaria, nisi beccharia, in qua per blasphemias, frustatim illius cæduntur membra qui proprio sanguine nos redemit, ac dulcissimæ Matris eius, omniúmque Sanctorum? Cùm ergo omnia supradicta esse vera, satis experientia manifestet; ideò Episcoporum, & Dominorum sæcularium omnino officium est causam tantorum malorum excidere, ludos huiusmodi chartarum, & taxillorum prohibere, ludentes acriter punire, barattarias exterminare, taxillos, ac cæterorum instrumenta ludorum, & illa, ac domum ad ludendum condemnare, cùm omnium prædictorum scelerum, & malorum apud Deum iustissimum iudicem habeant reddere rationem, si noluerint, vel negligentes fuerint, cùm potuerint obuiare, cùm non careant scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinunt obuiare, *can. sicut dignum*, §. 3. *de homicid. & cap. error. dist* 83. vbi dicitur, negligere quippe cùm possis, deturbare peruersos, nihil aliud est, quàm fouere. Rogo ergo, atque rogo in visceribus Iesu Christi omnes Principes Christianos, vt omninò hanc contagiosam pestem penitus à suis locis tollant, prohibendo sub grauissimis pœnis, ne de cætero amplius domum, seu barattariam ad ludendum expositam teneant, seu quidpiam habeant. Ita Bellochius *vbi supra*.

Sup. hoc in Ref. seq. §. vlt.

4. Ex quibus omnibus infertur: Primo, exponentes domum supradicto ludo, non solùm peccare mortaliter, sed etiam, si principales lusores tenentur ad restitutionem, & non restituant, teneri ipsos restituere. Ita Ioannes de la Cruz *in direct. conscient. p.* 1. *præcept.* 7. *art.* 5. *dub.* 13. *concl.* 4. *in fine* Naldus *in summa, verb. ludus. n.* 6. Ortiz *in summa, c.* 18. *n.* 17. Bellochius *vbi supra, in praxi de cas. reseru. p.* 2. *q.* 4. *n.* 466. Pitigianus *in* 4. *sent. to.* 2. *dist.* 15. *q.* 2. *art.* 5. *ver. dico decimò*, Lopez *in instruct. p.* 2. *c.* 32. § *iam scitu.* Iacobus de Graffis *p.* 1. *l.* 2. *c.* 122. *num.* 19 & alij.

Sup. hoc in Ref. seq. §. Sed expone fim in fine.

5. Secundò infertur contra Molfesium *in summa, tom.* 2. *tract at.* 12. *cap.* 21. *num.* 40. Principes non posse præbere facultatem & licentiam exponendi domum ludo. Et ratio est manifesta, nam Princeps non potest dare facultatem & licentiam peccandi mortaliter, sed si quis exponeret domum ad ita ludendum, peccaret mortaliter, vt ex communi sententia Doctorum suprà probatum est; ergo Principes non possunt supradictum ludum per facultatem & licentiam positiuam concedere. Imò, neque possunt hoc permittere, sed tenentur positiuè sub onere peccati mortalis talem ludum prohibere, & exponentes dictam domum punire, vt docet Bellochius *vbi supra*, & Alcozer *de ludo, cap.* 45. cum Iacobo de Graffis *loco citato*, & aliis. Ratio est clara; quia Principes ex officio tenentur, sub pœna peccati mortalis, impedire mala quæ extant in Republica; sed talis ludus modo supradicto est sentina omnium malorum. Ergo, &c. Nec valet dicere, quòd Princeps potest permittere ludum, in quo aliqui destinantur triremibus, vulgò dictum, *dili honauoglia*, & ludum militum, vulgò dictum, *vel corpo di guardia*. Nam respondetur in supradictis ludis impediri maius malum, quod est abundantia malorum hominum in ciuitate, & ita optimum est illos ad seruitium Regis destinare, & milites non ludendo per vicos & plateas ciuitatis circuirent perpetrando maiora mala, vel por otium machinarentur aliquid contra Regem, vel quid simile, quæ omnia non militant, dum aliqua domus exponitur ciuibus ad ludendum.

Sup. hoc in §. 4. huius Ref. post initium. & in alterius annot.

6. Restat modò respondere ad argumentum contrariæ sententiæ. Dico igitur, tunc esse licitum ministrare res indifferentes, quando in tali loco & tempore moraliter quasi semper non deputarentur ad vsum prauum, quod, vt diximus, non accidit in casu nostro. Vel Respondeo cum Lorca *in* 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 9. tunc licitum esse ministrare indifferentes, cum cognitione praui vsus, quando non ministrantur in ipso exercitio, aut exercitium parenti: secus autem si ministrarentur exercenti actu prauam actionem, vt accidit in casu nostro, nam ministrantur taxilli, candelæ, &c. actu ludentibus, blasphemando, rixando, &c. Et ratio est, quia dictæ res indifferentes tunc, vel non possunt hoc modo dari sine expressa intentione mali euentus, vel ex circumstantiis efficiuntur causa per se, hìc & nunc illius effectus praui. Ergo, &c. Vnde etiam patet responsio ad exempla, quæ pro sua sententia adducebat Iustinianus, nempè licitam esse locare domum, & vendere ornamenta meretrici; nam qui locat meretrici domum, non ita directè adiumento est illi ad peccatum, quia vsus domus non est ita proximè ordinatus ad malum finem, neque ita directè sicut ministrare aleas, & mensam. Quia hoc perinde est, ac si quis subministraret meretrici lectulum, vbi cum amasio cubaret, quod nemo

nemo admittit. Et ita etiam dicendum est de vendentibus ornamenta, non enim ita directè adiumentum præstant ad concubinatus crimen. Sed susceptores lusorũ in domum, qui instrumenta eis ad ludum subministrant, aleas scilicet, & mensam, ad peccatum mortale ludi directè opem ferunt. Ergo, &c. Vnde patet suprà dictam opinionem Iustiniani, quam adducit & refellit Lopez, esse falsam, & contrà communem sententiam Doctorum, qui, vt suprà probatum est, omnes asserunt, supradictos susceptores lusorum peccare mortaliter. Vnde sequitur, non posse Principes licentiam præbere, vt aliqua domus ludo sit exposita: & ita ego olim à Sereníssimo Principe Philiberto interrogatus consului, & ita etiam tunc consultus respondit Pater Ioseph de Augustino Societatis IESV, vir literis, & probitate insignis, satis quidem notus, sed nunquam satis laudatus.

RESOL. II.

An qui tenet domum ludo expositam, peccet mortaliter? Et docetur non posse Principes concedere ad id licentiam, nec permittere exponendi domum ad ludum.

Et quando habentes domos expositas ad ludum admittunt eos, qui non sunt sui iuris ad perdendum; vt filiosfamilias, &c. vel eos, qui fraudes faciunt, vel eos, qui ludunt cum his, qui ad ludum traxerunt, an teneantur restituere, quidquid hi tenebantur restituere, nisi hi restituant?

Idemest de ministrantibus mensam, aleas, chartas, vel alia instrumenta, aut lumen. Ex p. 7. tr. 9. Resol. 39.

§. 1. HAnc quæstionem pertractat, me citato, Machadus *de Pers. Confess. tom. 1. lib. 3. p. 5. tr. 7. docum. 5. n. 6.* vbi sic ait. [Dudan pues los Dotores, si los que tienen casas de juego expuestas para todos los que quieren ir à jugar à ellas, pequen mortalmente?

2. Probable opinion es, que no, fundada en la de Santo Tomas, i otros muchos, que afirman ser licito Ministrar, i vender las cosas indiferentes; etiam cum cognitione praui abusus. I siendolo el juego, no serà pecado ministrarle. Si bien es mas comun, i recibida opinion ser pecado mortal, tener casas de juego, quando en los juegos dellas se cometen pecados ordinarios (como casi siempre sucede) de jugar personas prohibidas, de blasphemias, perjuros, pesadumbres, &c.] Ita ille.

3. Sed ego prorsus affirmatiuam sententiam tenendam esse puto, quam præter Doctores, quos ego citaui *in p. 2. tr. 1. Misc. Resol. 65.* omnino videnda tenet Sanch. *in Opusc. tom. 1. lib. 1. c. 8. dub. 21.* & nouissimè me citato, Trullench. *in Decalog tom. 2. lib. 7 c. 27. dub. 1. n. 7.* docet non posse Principes licentiam præbere exponendi domum ad ludendum.

4. Vnde Caspensis *in Cursu Theologico tom. 2. tr. 18. sect. 3. n. 27.* sic ait. Obserua subministrantes domum, mensam, aleas, & chartas indifferenter omnibus ad ludendum ludo prohibito, esse peccatum mortale nec Principes posse concedere ad id licentiam; imò nec permittere, quia licèt ludus ex se sit res indifferens, moraliter tamen semper ibi destinatur ad prauum vsum: nam vel blasphematur, vel dilapidantur bona, vel riæ excitantur, vel ibi ludunt minores, vel furta committuntur; & rarissimè absque peccato mortali exercetur; ac proinde peccant exponentes domum suprà dicto ludo; & Principes id permittentes, vel non prohibentes. Nec obstat licitum esse ministrare, & vendere res indifferentes etiam cum cognitione praui vsus: Ergo etiam erit licitum præbere instrumenta ludentibus, cùm ludus ex se indifferens sit: sicut est licitum locare domum, vel vendere ornamenta meretrici. Hoc, inquam, non obstat; quia quamuis licitum sit ministrare indifferentiâ cum cognitione praui vsus, quando non ministrantur in ipso exercitio, verbi gratia, locare domum, ac vendere ornamenta meretrici; quia hæc non ita directè immediatè, & proximè, sunt adiumento illi ad peccandum. Contrarium tamen euenit in nostro casu, vbi domus, & instrumenta ad ludendum ministrantur in ipso exercitio, & magis directè, immediatè, ac proximè: quare censeo hoc esse valde scrupulosum, & rarò à mortali excusari prædicta ministrantes. Ita Caspensis.

5. Et notandum est hîc cum Sanchez *vbi suprà n. 5.* quòd quando habentes domos ad ludendum admittunt eos, qui non sunt sui iuris ad perdendum, vt filios familias, &c. vel eos, qui fraudes faciunt, vel eos, qui ludunt cum his, quos ad ludum traxerunt, tenentur restituere quidquid hi tenebantur restituere, nisi hi restituant: imò idem est dicendum de iis, qui dederunt instrumenta, vel lumen. Ratio, quia omnes hi sunt causa iniustæ acceptionis, vt si quis daret ensem ei, qui vult illum ad percutiendum hominem. Vide etiam Dicastillum *de iust. lib. 2. tr. 18. disp. 5. dub. 3. per totum.* Philiarcum *de offic. Sacerd. tom. 2. part. 2. lib. 5. cap. 2.*

Sup. hoc in Resol. præter. 2. Ex quibus.

RESOL. III.

An ludere in Ecclesia sit peccatum mortale? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 38.

§. 1. REspondeo ludere in Ecclesia ludis qui speciales non sunt in ea prohibiti: ex aliqua causa rationabili non est peccatum, vt ad recreandum infirmum ibi existentem, aut quia sunt ibi aliqui, qui ad Ecclesiam confugerunt, & ludunt ob honestam recreationem, &c. Caietanus *2. 2. q. 168. a. 3.* Alcozes *lib. de ludo, c. 12. in fin.* Nauarr. *in summ. Hisp. & Lat. antiqua c. 19. n. 4. Latina noua c. 20. n. 1.* Qui addunt, & bene, esse veniale, quando sine causa id fit, modò absit scandalum, & ludatur sine actibus indecentiam loco facientibus, & concordant Sylu. *v. Ludus, q. 2. dict. 3.* Ludouicus Lopez *2. p. instr. c. 31* vbi dicunt hoc non esse mortale; & ponit exemplum Alcozer, sicut si duo possint alibi ludere, & eant in Ecclesiam lusuri animo recreandi se, non autem faciendi irreuerentiam Ecclesiæ.

2. Hinc ego olim respondi non peccasse mortaliter aliquos qui in Ecclesia quasi per diem integrũ taxillis luserunt; præsertim cùm ibi non existeret sanctissima Eucharistia. Et ita excusantur confugientes ad Ecclesiam, si ibi ludant ad honestam recreationem, vt obseruat Trullench. *in Decalog. c. 2. lib. 7. c. 27. dub. 1. n. 2.*

RESOL. IV.

An ludere Orationem Angelicam, Psalmos, & c. sit peccatum, & simonia? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 41.

§. 1. LOpez *in instr. p. 2. c. 32. in fin.* & Vega *in sum. v. Ludus, cas. 14.* non videtur hunc ludum approbare, eo quod sacra profanis misceantur, imò etiam simoniæ, si ciuiliter ad eiusmodi *Aue Maria* dicenda se se colludentes obligare intendant. Alij verò vt Navarr. *c. 20. n. 7.* & Rebellius *de oblig. p. 2. lib. 12. q. 1.* rectiùs docent id esse licitum, nec vlla irreuerentia apparet, si reuerenter dicantur, cùm teste Apostolo (vbique orare liceat) nec quod pro præmio eiusmodi preces proponantur in ludo præsertim licito, & honesto vlla simonia subesse videtur. Et hanc sententiam tenet etiam Sanchez *in Opusc. tom 1. lib 1. c. 8. dub. 24. n. 25.* & Molfesius *in summa tom. 2. tr. 12. c. 21. n. 87.*

Sup. hoc in t. 7. tr. 31. Ref. 61. §. Asserui antemedium curtim in vers. ludere pro orationibus. & magis latè in tr. 5. tr. 7. Res. 6. §. 1.

RESOL. V.

An sit peccatum mortale ludere magnam quantitatem? Et an qui lucrantur magnam quantitatem, teneantur ad aliquam restitutionem, dummodò non concurrant aliæ circumstantiæ reddentes ludum iniustum? Ex p.7.tr.9. Resol.3.

§.1. REspondeo quòd quantumuis magnam quantitatem quis perdat in ludo dummodò nulli præiudicet non peccat mortaliter stando in iure naturali, quia prodigalitas non est peccatum mortale. Nota tamen quod tunc erit peccatum mortale ludere multum, & magnam quantitatem, quando hoc fit cum detrimento notabili filiorum, & vxoris, subtrahendo eis alimẽta debita, vel ob hoc fit impotens ad soluendũ debita. Similiter erit mortale, quando quis est causa propter ludum, vt exponantur filiæ, vel vxor, periculo amittendi pudorem, vel in vsu habet admiscere fraudes in ludo, vel pejerare, vel blasphemare, dum malè cedit alea, vel odiò prosequi, & iniurijs afficere lucrantem: vnde huiusmodi non sunt absoluendi, donec desistant.

2. Ex his infertur quod non tenetur quis restituere perdenti, eo quod lucratur ab illo magnam quantitatem, nisi alia circumstantia concurrat reddens ludum iniustum. Ratio, quia cùm ludentes sint veri domini illius quantitatis, possunt illam ludo exponere, & transferre dominium. Et hæc omnia ex multis Doctoribus docet Sanchez *in Opus. tom.1.lib.1.c.8.dub.24.n.7.& seqq.* quibus ego addo Trullench *in Decal.tom.2.lib.7. c.27.dub.1.n.2.*

RESOL. VI.

An qui ludit cum intentione lucrandi magnam quantitatem, peccet mortaliter?
Et an ludere principaliter propter lucrum sit saltem peccatum veniale? Ex p.7.tr.9.Res.1.

§.1. AFfirmatiuè respondet Richardus *in 4. dist.8. a.6.q.fin.* Gabriel. *ibid.dist 15. q.13.a.2.* Abulensis *in c.6. Matthæi q.53.& 55.* & ex Societate IESV Comitolius *in Resp. Mor. lib.3. quæst.7. &* 8. Sylvester *v. Ludus.q.4.* Et ratio est: Primò, quia ludus animo lucrandi exercitus est contra decimum Decalogi præceptum: Non concupisces rem proximi tui. Secundò, quia eo animo ludentes intendunt sibi inuicem damnum inferre, quod videtur contra charitatem proximi. Tertiò, quia ludus eo animo exercitus videtur otiosus, quia non videtur vtilis ad lucrum tunc intentum, quia non minùs est expositus perditioni, quàm lucro. Quartò, quia ludus etiam absque eo animo exercitus, videtur prodigalitas, quia in eo exponuntur bona periculo. Addunt Doctores huius sententiæ, esse peccatum mortale, quando ludens magnam quantitatem lucratur. Imò Abulensis addit, esse peccatum mortale, quamuis paruam quantitatem lucretur, quia est contra charitatem proximi.

2. Sed negatiuæ sententiæ communiter adhærent Doctores; & ita docet Gaspar Hurtadus *de iust. disp.8. diffic.2.* Rebellius *p.2.lib.12. q.2.* Valentia *to.3. disp.5. q.6.punct.4.* Molina *de iust. to.2. disp.510.* Eminentissimus Cardinalis de Lugo *de iust. to.2. disp.31. sect.1.n.3.* & alij. Et ratio est, quia animus lucrandi etiam in materia notabili, nisi ex aliqua circumstantia deprauetur, non est ex se malus, sed indifferens. Vnde colludens, dum lucrum intendit, non concupiscit damnum siue malum alterius, vt malum eius est, sed lucrum proprium intendit tanquàm sibi debitum iure iustitiæ, per iustum ludi contractum, si alea sibi feliciter succedat, vnde per accidens infertur damnum alteri. In decimo enim Decalogi præcepto prohibetur concupiscentia rei alienæ per media illicita, putà per furtum, rapinam, fraudem, alióve modo iniusto, cuius exterior septimo præcepto eiusdem Decalogi fuerat prohibitus: non autem prohibetur concupiscentia medio, ac via iusta.

3. Sententia tamen affirmatiua recipi posset in casu, quo affectus lucri esset ita immoderatus, vt quis ex illo paratus esset facere notabilem iniuriam proximo, vel aliquod præceptum sub mortali obligans, violare, vt si amore lucri faciendi per ludum proponeret non audire sacrum in diebus festiuis, &c.

4. Sed an ludere principaliter propter lucrum sit saltem peccatum veniale? affirmat Nauarr. *in Man. c.19. vel 20.n.3.& 8.* Panormit. *in c. penult. de vita & honestate cleric.n.12.* Gabriel & Sylvest. *vbi supra*, quia finis ludi est recreatio licita. Sed est peccatum veniale contertere in alium finem rem ad finem alium intentam. Ergo, &c. Aliqui addunt esse peccatum veniale, quia talis ludus est actus otiosus; vel quia continet auaritiam.

5. Sed has rationes impugnat Eminentiss. Cardinalis de Lugo *vbi supra*, & asserit quòd quando debitæ circumstantiæ concurrunt, ludus principaliter propter lucrum non est cur damnetur peccati venialis, quia animus lucrandi non est ex se malus nisi aliunde deprauetur, lucrum enim est ex se indifferens.

RESOL VII.

An sit peccatum mortale ludere ludis prohibitis?
Et docetur laicum ludentem non peccare neque venialiter. Ex p.7. tr.9. Res.2.

§.1. SVppono quòd iure Cæsareo prohibentur omnes ludi præter eos, quibus vires corporis exercentur, lege *solent ff. de aleæ vsu, & alea*, lege tamen, *quod in conuiuio ff. eodem*, conceditur vt esculenta, & poculenta possint omnes quibusuis ludis lucrari. Item *l.fin. C. de Relig. & sum.fin.* prohibetur ludus alearum, & tabularum, & datur actio repetendi, quod perditum fuerit his ludis. Et in Regno Castellæ aliquot etiam ludi seuere prohibentur. Hoc suppositio aliqui respondent affirmatiuè. Ita docet Sylvester *verbo, ludus, n.4.* Toletus *lib.5.c.27.* Salonius *in 2.2.tract. de Dominio rerum, q.5.art.6.* & alij. Sup. loc. §. not.

2. At ego negatiuam sententiam tenendam esse puto, quam nouissimè tuetur Trullench *in Decalogum tom.2. lib.7. c.27. dub.1. num.13.* vbi sic ait: Plerisque etiam viris Doctis nostræ Societatis non semel in cõmunibus casuum conscientiæ conferentis visum est. Leges etiam nostri Regni Castellæ de hac re non obligare sub mortali, sed sub nulla culpa, aut tantùm sub veniali. Ratio est, quia vel pœnæ, quibus prohibentur hi ludi, aut graues non sunt, aut, si quæ sunt grauiores raro, aut nunquam executioni mandantur. Ludus enim tesserarum (qui ferè solus sub pœna graui prohibetur) magis interdictus est militibus, quàm cæteris, & tamen vix est alius ludus frequentior apud milites. Item specialis quidam chartarum ludus, qui vulgò dicitur (*el juego de la cartera*) recenter prohibitus fuit, *lege vltima, tit.7. lib.8. Nouæ collectionis*, sub eisdem pœnis, quibus prohibetur ludus tesserarum, & tamen audio esse frequentissimum hoc tempore ludum apud laïcos, & vix ob illius vsum punitur aliquis; quod signum est huiusmodi leges solum esse comminatorias, aut merè pœnales, nullóque modo intendisse legum latores obligare sub mortali, aut certè non esse receptas sub tanta obligatione.

3. Et quidem quod ad ludum chartarum attinet, non est credibile leges illum prohibentes obligare sub mortali, cum communiter leges illæ ab omnibus impunè

punè violétur. Nec tantum subditi, sed etiam Principes, illorúmque Ministri, illas publicè transgrediantur: Imò quemdam ludum chartarum, quem dicunt esse simillimum prædicto ludo, *de la cartera*, illúmque inconuenientibus subiectum publicè & impunè esse vsu receptum. Hucvsque Dicastillus, & Doctores quos citat, & sequitur de Lugo *de iust. t. 2. disp. 32. sect. 1. n. 9.* qui etiã rectè obseruat hoc etiam procedere non solùm de iure ciuili, sed de iure communi canonico respectu laicorũ. Nam licèt *in c. Episcopus 35. dist.* ..dicatur, quòd laicus ludo aleæ deseruiés communione priuetur, quod intelligitur de laïco nimis dedito ludo: illa tamen prohibitio, saltem quoad laïcos non est vsu recepta. Hanc etiam sententiam firmat Hurtadus *de iust. disp. 8. diffic. 3.*

4. Dicendum est igitur tam iura ciuilia, quàm canonica prohibentia ludum alearum, & taxillorum cecidisse a suo vigore, vt patet ex praxi. Vnde concludendum est ludum alearum & taxillorum etiam in magna quãtitate per se in laïcis attenta lege naturali, & humana positiua non esse nunc vllum peccatum, quamuis ratione circumstantiarum plerumque cum peccato fiat.

Sup. hoc sup. fol. 1. §. 1. to. 2. lib. 7. c. 27. dub 1. n. 3.

5. Et ideò me citato nouissimè Trullench. *in Decal.* tenet laïcum ludentem non peccare neque venialiter, quia leges ciuiles iam per contrariam consuetudinem sunt abrogatæ.

RESOL. VIII.

An Clerici possint aliquid ludo exponere?

Et in textu huius Resolutionis aduertitur, de quibus fructibus Clerici sint veri domini, & de quibus possint ludere: vnde lucrantes ab eis non teneantur restituere, licet fortè Clerici ludo insumentes aliqua bona beneficij peccent mortaliter. Ex p. 7. tr. 9. Res. 16.

§. 1. Decisio huius difficultatis pendet ex illa quæstione an Clerici sint verè domini fructuum suorum beneficiorum; Et qui hoc negant, respondebunt negatiuè ad casum propositum: Ego verò qui contrarium teneo affirmatiuè respondeo; Dico igitur quod Clerici possunt ludendo expendere bona patrimonialia, & adquisita per testamentum, aut donationem, &, quæ habent tanquam stipendium officij alicuius, vt ex officio docendi grammaticam, aut, quia est Aduocatus, Sacrista, aut pulsat organa, aut cantat, aut propter similia, hæc enim omnia pro labore dantur, siue Clericis, siue laïcis. Ita Maior *in 4. dist. 24. q. 17.* Sotus *lib. 10. de iust. q. 4. a. 2. &* 3. Couarruuias *de Test. c. 1. n. 11.*

Sup. hoc in concord. in hoc d. disp. 5. Clerici possunt ludendo expendere bona patrimonialia, &c. Sup. hoc in Res. 5. n. 1. & 3. & sequent. vers. Dico tamen &c. in Sacrista, aut pulsat organa, aut cantat, aut propter similia, hæc enim omnia pro labore dantur, siue Clericis, siue laïcis. Ita Maior in 4. dist. 24. q. 17. Sotus lib. 10. de iust. q. 4. a. 2. & 3. Couarruuias de Test. c. 1. n. 11. Qui etiam & in Ref. 16. §. Nouissimè.

2. Item possunt liberè disponere, ac proinde ludo insumere distributiones, quæ dantur Clericis quotidie propter assistendum Diuinis officiis, vt tradit Couarruuias, & est communis sententia, iuxta *c. vlt. de Clerico non residente.* Idem dicendum de eleemosynis, quæ dantur illis pro Missis, vel Officiis defunctorum, atque etiam de fructibus, quos habent ex Capellaniis, aut Anniuersariis, vt docent prædicti Auctores, & Alcozer *c.* 38. Idem de pensionibus illis collatis ex iusta causa. Ita idem Alcozer, & Couarruuias *n.* 6. Gigas *de Pens. q. 12.* Similiter qui habent ex dispensatione Pontificis bona aliàs Ecclesiastica, quæ iam videntur facta sæcularia, eáque possident Equites sæculares, Qualia sunt bona Templariorum, & bona tertiæ regalis (Hispanicè *de las tercias reales*) quæ possunt liberè distrahi, docet Alcozer *suprà.*

Sup. hoc dub. 1. n. 7. Ref. 1. & Ref. 3. §. Dissimè in correctis. & Ref. 8. §. Quæritur. & Ref. 16. §. Nouissimè. Vide Ref. 8. §. quamuis. vers. Vide etiam Ref. 16. §. Nouissimè. vers. Vide etiam Ref. 3. §. Quæritur. vers. Vide.

3. * Dicendum est etiam de fructibus beneficiorum, & de bonis remanentibus ex illis fructibus, etiam post congruam sustentationem Clerici sunt verè domini. Vnde lucrantes ab eis non tenentur restituere, licèt fortè Clerici ludo insumentes talia bona, peccent mortaliter.

RESOL. IX.

An saltem Clerici peccent mortaliter ludendo ludis prohibitis?

Et an non solùm ludere, verumetiam ludis huiusmodi interesse prohibitum sit Clericis?

Et supponitur iure Canonico prohiberi ludum alearum, & taxillorum, & similes, quod huiusmodi ludi indecentes sint statui eorum. Ex p. 7. tr. 9. Res. 3.

§. 1. Vppono iure Canonico prohiberi ludum alearũ & taxillarum & similes, quòd huiusmodi ludi indecentes sint statui eorum. Imò non tantùm ludere, verùm etiam ludis huiusmodi interesse prohibitur Clericis, *c. pen. de vita, & honestate Clericorum*, vbi sic habetur. *Ad aleas, & taxillos non ludant, nec huiusmodi ludis intersint.* Nulla tamen pœna imponitur *ibi.* Sed *c. Episcop. 25. dist* damnari iubentur Episcopi, vel Clerici, qui aleæ deseruiunt. Et *c. inter dilectos de excessibus Prælatorum*, iubenter deponi ab officio, & beneficio Clerici deseruientes aleæ, quas omnes prohibitiones denuò confirmauit Trid. Synod. *sess. 22. c. 1. de reform.*

Sup. hoc in seqq. vsque in fin. huius Res. in Res. seq. §. 1. & 2. & in tom. 1. tr. 7. Res. 164. §. Non tamen. & seq. &c.

2. Hoc supposito Doctores agitant Quæstionem propositam, & ad illam sic respondet Hurtadus *de iust. disp. 8. diffic. 3.* vbi sic ait. Clerici verò, rarò, & non crebro, aleis ludentes non peccant mortaliter, si non sit graue aliquod scandalum, aut alia circumstantia grauis contra rationem: quia vt prædicti, & alij Doctores aduertunt, eis iuribus tantùm videtur illis prohibita frequentia in eo ludo, quia ea iura loquuntur de aleatoribus, nomen autem, Aleator, frequentiam denotat: imò Layman *c. 21.* eos rarò, & moderatè ludentes excusat, & satis probabiliter, à veniali. Et vt aduertunt Bonacina, & alij, & non desunt, qui eos à mortali excusent, quamuis frequenter, & magnam quantitatem ludant, quia dicta iura etiam videntur à suo rigore cessasse. Ita Hurtadus.

Et pro hac excusatione à veniali in Res. seq. §. 2. in fin.

3. Caietanus etiam *in sum. v. Clericus, &* 2. 2. *q.* 138. *a.* 3. *in fin.* Armilla *v. Ludus*, § 4. Angelus §. 4. Alcozer *c.* 12. præcipuè *concl.* 4. docent non peccare mortaliter; nisi aliquis sit publicus aleator, vel ludo prohibito nimium deditus, vel sequatur scandalum. Et hanc sententiam tenet nouissimè aliis citatis Dicastillus *de iust. lib. 2 tr. 18. disp. 2. dub. 2. n. 18.* Probatur prima pars huius sententiæ, quia secluso scandalo, ratione status personæ, nulla videtur inesse huic ludo malitia, saltem lethalis, iure autem positiuo non videtur præceptum sub mortali. Nam *in c. Clerici*, non est vnde colligatur præcipi sub mortali, nec cum eo rigore receptum videtur, præsertim, quia alia *ibi* præcipiuntur eodem tenore; quæ tamen certum est non obligare ad mortale.

4. Alia verò duo capita verùm est obligare ad mortale, quod nemo ex Auctoribus vertit in dubium cùm grauissimæ pœnæ apponantur, illa tamen capita loquuntur de publicis aleatoribus, aut de eo, qui aleis est nimium deditus.

5. Et ne deseras etiam videre circa præsentem quæstionem Trullench. *in Decalog. tom. 2. lib. 7. c. 27. dub. 1. n. 3.* Sanchez *in Opusc. t. 1. lib. 1. c. 8. dub. 28.* & Lugo *de iust. t. 2. disp. 21. sect. 1. n. 11.* vbi adducit verba Molinæ, sic asserentis. Cùm pœnæ illis solis publicis aleatoribus sint impositæ, qui non semel, aut rarò ludunt, sed ludo sunt dediti non iudico cõdemnandos esse culpæ lethalis eos Clericos, qui sine aliorum scandalo, recreationis gratia, chartis ludunt quantitates modicas, quæ conditionem, ac statum ipsorum, spectatis eorum reditibus, ac bonis, non dedeceant. Eiusmodi tamen ludus chartarum, & multò magis tesserarum, indecẽs valdè illis est, atque omninò dissuadendus: præsertim cùm multi strictius de hac re loquãtur, & ego loquerer, si Ecclesiasticorum mores non adeò ab antiquo illo statu primitiuæ

Ecclesiæ deflexissent. Tunc enim eiusmodi ludus magis indecens illis erat, maiúsque scandalum sæcularibus generabat, quàm hodie generet: quando non tam arctam, Deóque deditam vitam ab eis expectant, quàm olim erat consueta, ac expectabant. Hæc Molina *ibi*, quæ satis indicant, grauitatem huius præcepti,& obligationis iudicandam esse ex consuetudine regionis, ex scandalo, ex frequentia, ex quantitate pecuniæ ludo expositæ, ex ludi qualitate, (neque enim omnes sunt æquè indecentes) & aliis similibus circumstantiis, quæ facilè variari possunt. Hucvsque Lugo. Et hæc sunt placita Doctorum circa præsentem Quæstionem.

6. Ego tamen pro certo habeo ludum Clericorum, in quo lucrum est moderatum, si exposita pecunia non excedat moderatam quantitatem,considerata qualitate, & facultate personæ ludentis censeri posse licitum, assumptum præcipuè pro recreatione animi, & ita tenet Dicastillus *loc.cit.n.*23.& Layman *in Theol. Mor.lib.*3. *tract.*4.*c.*21.*n.*2.& nouissimè Amicus *tom.*5.*de iustitia, disp.*28. *sect.*1.*n.*10.

RESOL. X.

An Clerici in Sacris peccent mortaliter ludendo ludis prohibitis aleæ,& taxillorum?

Et an prohibitio ludendi modo, quo supradictum est, includat etiam Clericos minores?

Et quid est dicendum de puris Religiosis.

Et notatur non esse peccatum mortale,si Clerici,& Religiosi inspiciant notabili tempore ludos fortunæ mortaliter peccaminosos,nisi ludi causa sint,vel omittant corrigere, quando tenentur. Ex p.4.tr.4.& Misc.Res.183.

Sup. contento in hoc. & seq.§.in Res. præterit. per totam, & in tom. 1. tr. 7. Res. 164. §. Non tamen. & seq. & in alia Res.eius not.

§.1. Omnanis & probabilior sententia affirmat, quando sæpè his ludis ludunt, secùs autem citra scandalum semel,vel iterum his ludant. Ita Rebell. *p.*2.*lib.*12.*q.*1.*n.*10. & alij, quos citat & sequitur Salas *vbi infrà*, quibus ego addo nouissimè Villalob. *in sum. tom.*2.*tr.*28.*diffic.*1.*n.*8. Sanchez *in opusc.t.*1.*l.*1.*c.*8. *dub.*28.*n.*7.quia in sacris Canonibus penes citatos Doctores sub grauibus pœnis prohibetur Clericis consuetudo ludẽdi,quod procedit,etiam si luderent recreationis causa. Ita Salas *tract.de ludo,dub.*24.*n.*2.*in fin.*

2. Non desinam tamen hìc adnotare Sylvestrum *v. Ludus,q.*4. & D.Antoninum 2.*p.tit.*1.*c.*23.§.2. non damnare Clericos propter continuationem ludi, etiam in ludis prohibitis, si ludant notabilem quantitatem, quia consuetudo licèt aggrauet peccatum,at non mutat speciem, ita vt de veniali fiat mortale, & ita explicant *c.Episcopus,dist.*35. & Guttierrez *de iuram. confirm.*1. *p.c.*55.*n.*2. cum aliis, putant tunc esse mortale quando Clericus luderet notabilem quantitatem ludis prohibitis, principaliter ob lucrum, & tandem plus addit Caiet. *in summ. v.Clericorum peccata*, & Henriq. teste Sanch. *vbi suprà n.*4. nempe quantum ex præcepto iuris positiui non peccare Clericos ludentes ludis prohibitis; non est tamen discedendum à communi sententia, quæ magis procederet si adesset scandalum.

Sup. hoc in Res.præterit. §.2. ante fin. vers. Imò Layman. qui etiam excusat à veniali.

3. Sed an prohibitio ludendi modo quo *suprà* dictum est,includat etiam Clericos minores?affirmat Alcozer *tr. de ludo c.*11. quia Canones citati indistinctè loquuntur de Clericis,sed meritò cum Nauarro & Lopez docet Sanchez *loc.cit.n.*8.dictos Canones intelligi de Beneficiariis & Clericis sacro Ordine initiatis,vnde de aliis censendum esse putat ac de laïcis.

Sup. hoc infra in Res. 12. & lege etiam Res. & §§. eius annot.

4. Verùm quid dicendum de puris Religiosis? ad hoc Salas *vbi suprà n.*3. sic respondet. Quartò, aduerte hãc prohibitionem quæ de Clericis tantùm loquitur,à nonnullis extẽdi ad Religiosos,vt à Valentia,Medina, & Nauarro, sed sine fundamento. Vnde Religiosi qui Clerici non sunt, non peccant contra illos Canones, ludendo etiam assiduè.Ita Salas.Sed affirmatiuam sententiam docet Sanchez *loc. cit. n.*9. quia hi ludi sunt valdè indecentes statui Religiosorum.

5. Notandum est etiam hìc obiter contra Nauarr. *in man.c.*20.*n.*14. Lopez *in instruct. p.*2.*c.*31. non esse peccatum mortale si Clerici, vel Religiosi inspiciant notabili tempore ludos fortunæ mortaliter peccaminosos,nisi ludi causa sint, vel omittant corrigere quando tenentur; quia materia non videtur tam grauis. Ita Sanchez *vbi suprà dub.*29.*n.*2. cum Sylvestro, Angelo, & Caietano; si tamen in tali inspectione adesset scandalum.Villalobos *in summ.tom.*2.*tr.*28.*diffic.*1.*n.*7. putat esse peccatum mortale.

Sup. hoc in Clerici & Res. seq. totam. & Religiosi etiam in §.vlt.

RESOL. XI.

An Clerici, & etiam laïci peccent mortaliter aspiciendo eos, qui ludendo mortaliter peccant?

Et quid de Religiosis? Ex p.7.tr.9. Resol.40.

Sup. hoc in Clerici & Res. præcit. §. vlt.

§.1. Quoad Clericos, prima sententia est, quod si hic ludus sit mortalis, & notabili tempore inspiciant,est peccatum mortale; quia hoc est ipsis interdictum, *c.Clerici lib.*2. *de vit. & honest. Cleric.* Secunda sententia docet non peccare mortaliter nisi ludi causa sint, vel omittant corrigere, quando tenentur, vel secundùm Sylvestrum, nisi complaceant in ludo mortali; quia materia non videtur tam grauis.

2. Quoad laïcos verò aliqui asserunt non peccare mortaliter, nisi eorum aspectus fuerit causa ludi, vel potuerint prohibere corrigendo, & non correxere, vel gauisi sunt, eò quod talis ludus exercebatur vt ipsi sic viderent.

3. Nota quòd si non gaudent de ludo,sed dato, quod ludunt,gaudent videndo industriam,& bonam, vel malam fortunam ludentium,non est mortale. Et hæc omnia docet Sanchez *in Opusc.tom.*1.*lib.*1.*c.*8. *dub.*29.& 30.& nouissimè me citato Trullench. *in Decal. tom.*2. *lib.*7.*c.*27.*dub.*1.*n.*5.& 6. Vide etiam Azorium *tom.*3. *lib.*5.*c.*27.*q.*7.

Sup. hoc §.not. præcit.

4. Nota tamen quod post hæc scripta inueni Bartholomæum à S.Fausto *in Specul.Confess.disp.*32.*q.*29. *n.*2.ex Nauarro & Lopez à supradictis dissentire quoad Clericos,& Religiosos,& adducit Bullam Pij V.in qua Clericis tam sæcularibus,quàm regularibus,sub excõmunicationis pœna hoc interdicitur.Sed pœna excommunicationis non fertur nisi pro culpa mortali. Ergo

RESOL. XII.

An saltem Religiosi peccent mortaliter ludendo ludis prohibitis?

Et quid etiam de Episcopis? Ex p.7.tr.9.Res.4.

Sup. hoc in Res. Verum. tom.1. tr. Ref. 164. Nota & seq. & alia Res. not.

§.1. Ad hoc dubium ita respondet Dicastillus *de iust.lib.*2.*tr.*18.*disp.*2.*dub.*2.*n.*21. Item ludere ludis prohibitis non erit peccatum mortale, etiam Religiosis,quòd verùm est,etiam si lucrum intendant moderatum, dummodò Religiosus eam solùm pecuniam exponat,quam liberè potest in sui commodum, vel recreationem expendere. In quo etiam conueniunt Auctores vtriusque sententiæ.

2. Ego quidem ex alio capite adhuc distinguendum puto inter Religiosos.Sunt enim aliquæ Religiones ex cõmuni sua viuendi,& agendi ratione ab aliquibus ludis maximè alearum,& chartarum abhorrẽtes cuius ne nomen quidem ludi solet permitti,cuius rei in nostra quidem Religione Societatis Iesv testimonium per aliquot annos suprà triginta, quando hæc scribo,oculatus testis præbere possum. Neque enim per tot annos audisse

audiuisse vnquam, aut vidisse contigit huiusmodi aleatum, seu chartarum ludum habuisse locũ. Idémque puto de aliquibus aliis sanctissimis & obseruantissimis Religionibus, in quibus ego putarem omninò graue fore peccatum viam, & aditum eiusmodi ludis etiam titulo recreationis aperire. Quare si quis auderet eiusmodi ludum in Religionem inducere, ludens ipse, aliis exemplum præbens, & superiores etiam id scientes, & non impedientes, ne dum connitentes vix, imò ne vix quidé excusarétur à peccato mortali, idémque puto iudicaturos alios viros doctos, quibus cordi est religiosæ vitæ, & pristinæ integritatis obseruãtia in Religionibus.

3. Tolerabilius tamen vtcunque esset in aliis Religionibus, in quibus eiusmodi ludi iam vsu recepti videntur, & permissi, saltem cum aliqua moderatione, & iuxta prædicta. Ita Dicastillus.

4. Et hanc etiam sententiam docet Lugo, pietate & doctrina Eminentissimus *de iust. t. 2. disp. 31 sect. 1. n. 12.* vbi sic ait: Fateor propter statum perfectiorem, & propter scandalum, facilius posse Religiosum grauiter peccare in hoc genere; quare Rebell. *lib. 12. q. 1.* putat Religiosos, & Episcopos non posse excusari à veniali, si vel semel ludant, nisi vrgeat necessitas excitãdi, vel recreãdi infirmum, vel alia similia, cui non possit aliter satisfieri: quod durum putat Salas: sed durius fortasse alij loquuntur, vt Alcazer *lib. de ludo c. 11.* qui dicit, Episcopos peccare mortaliter, quãdo ludis vetitis ludunt, nisi causa infirmitatis, carceris, vel alterius spiritualis, aut corporalis laboris id faciant: Religiosos verò peccare etiã mortaliter, si taxillis ludant, aut aliis vetitis ludis, nisi vbi consuetum est, & absque prauo exemplo sæcularium ob leuandum aliquem infirmum, vel coniectum in carcerem, vel ob simile motiuum, vel nisi paruum aliquid luderent, & ob solam animi recreationem: quod verum putat Sanchez *n. 9.* quia hi ludi multum dedecent statum Religiosorum, & Episcoporum. Nec dissentit Molina *disp. 521. in fin.* vbi dicit, quod, ludus chartarũ Religiosis longè magis indecens est, & scandalosus aliis, quàm Clericis sæcularibus, cóque magis ipsis indecens, & scandalosus, aliis, quò arctiorem vitam profitentur, & magis in ea Religione regularis disciplina viget, maiorque est opinio in populo de ipsorum obseruantia, ac sanctitate. Vnde perdoctus P. Magister Bañez indubitanter aliquãdo asseruisse fertur, si hominẽ nostræ Societatis vidisset chartis semel ludentem, iudicaturum eum peccati mortalis reum. Quod ego etiam de Patribus Capuccinis, Carmelitanis Discalceatis, & similibus dico. Hucvsque Eminentissimus Cardinalis de Lugo, Et ego de mea Religione idem constanter assero, cum in illa tam arctè regularis disciplina vigeat, & huiusmodi ludorum & ipsa nomina sint penitùs interdicta.

5. Notandum est tamen hìc obiter Lessium *lib. 2. c. 26. dub. 5. n. 36.* docere, posse Religiosum validè lucrari & perdere notabilem summã cum expressa Superioris licentia, licèt peccatum mortale sit. Sed contra Lessium nominatim insurgit Dicastillus *loc. cit.* citans Sanchez; & ideò Villalobos *in summ. tom 2. tract. 8. diffic. 5. n. 9.* sic ait. [Lesio dize, que puede el Religioso con consentimento de su Superior ganar, y perder, aunque sea notable suma, por ser el contracto oneroso, aunque despues podria restituyrse. Mas esta dotrina es falsa, por la razon que queda dicha: y porque como diximos arriba, no es este contracto como los demas onerosos, que en este al cabo todos pierden.] Ita ille. Sed sententiam Lessij docet nouissimè Amicus *tom. 5 de iust. disp. 28. sect. 4 n. 25.* asserens posse Religiosum cum consensu sui Superioris magnam summam pecuniarum ludere, licet peccet Superior id permittendo. Quia sicut superiores Religionum potestatem habent validè contractus celebrandi, ita & hanc præsertim cùm hic contractus sit ex vtraque parte non minus lucro, quam damno expositus. Vide Marchantium *in q. Past. p. 1. ad Decal. c. 8. præc. 10. quæst. 1. casu 1.*

Sup. hoc in tom. 7. tr. 3. Res. 57. ad med. lege doctrinam vers. Nec superiores. & ex Res. 58. §. 1. in fin. vers. Item. & ex Res. 60. §. 2. in fin. vers. Mas esto tambien.

RESOL. XIII.

An Religiosus possit aliquid ludo exponere?
Et an possit validè lucrari, & perdere notabilem summam cum expressa licentia Superioris?
Et an in tali casu tam Prælatus, quam Religiosus, peccent mortaliter? Ex p. 7. tr. 9. Res. 14.

Sup. contenta in hac Res. §. 1. vers. & dices §. vltimo. & §. 2. vers. in tam. n. 1. & sequentibus.

§. 1. REspondeo quod Regularis non habet Ius exponendi aliquid ludo prohibito, aut indecenti Religioso, qualis est ludus alearum. Nec in hoc est tacita, vel præsumpta voluntas Superioris, non enim censetur Prælatus dare licentiam Regulari alienandi pecuniam per ludum lege humana prohibitum, sed solum per modos licitos. Ita Azorius *p. 3. inst. mor. lib. 5. c. 26.* & Molina *d. n. 510.*

2. Secundò dico, quod quando ludus est licitus & honestus, tunc Regularis Ius habet exponendi ludo aliquid modicum gratia reficiendi animum; tunc enim rationabile est, præsumere talem esse Prælati voluntatem, vt hic Regularis dum laborat extra Monasterium in vtilitatem ipsius, possit ludendo animum & corpus recreare.

3. Dixi notanter (modicum,) quia vt ludat in magna quantitate, non præsumitur voluntas Prælati.

4. Tertiò dico, quod huiusmodi Religiosus, qui ex portione sibi destinata ad sustentationem, aliquid subtrahit parcè videndo, potest tunc tuta conscientia illud exponere ludo, dummodò sit licitus & honestus, quia etiam in hoc casu videtur subesse tacita Prælati voluntas. Et hæc omnia docet Faustus *in Spec. Confess. disp. 32. q. 21. n. 3. & seq.* & huic sententiæ adhæret cum limitatione tamen Dicastillus *de iust. lib. 2. tr. 18. disp. 4. dub. 6. n. 38.* nisi expressè à suo superiore, vel Constitutionibus suæ Religionis interdictus sit ludus, tũc enim non est locus præsumptæ licentiæ, cùm obstet expressa prohibitio cõtraria, nec huic limitationi videtur obstare quod vsus, vel praxis aliquarum Religionum sit in contrarium; quia vsus, vel praxis rei indecentis statui, quantumuis frequens sit, non habet vim consuetudinis, sed est corruptela, vt colligi potest ex capite inter dilectos, de excessibus Prælatorum, vbi Clerico publico aleatori repulso ob hoc crimen à quadam Ecclesiastica dignitate obtinenda; & alleganti vigere in Gallia consuetudinem, vt Clerici aleis luderent. Respondit summus Pontifex illam non esse consuetudinem, sed corruptelam puniendam potiùs, quàm tolerandam.

RESOL. XIV.

An qui à minoribus ver ludum, aut similem contractum aliquid acquisierunt, teneantur illud restituere?
Et aliqua alia circa hoc in textu huius Resolutionis explanantur.
Et an pupilli, & minor viginti quinque annis sine tutoris authoritate contrahentes, si non ciuiliter saltem obligentur naturaliter, & in foro conscientiæ?
Et quid, si se solutos iurassent. Ex part. 3. tr. 5. & Misc. 1. Res. 44.

Sup. doctrina contenta in hac Res. dẽ pto. iuramẽto. in Res. seq. & in Res. 1. post seq. §. 1. cursim in fin. & superius in tr. 14.

§. 1. REsolutio huius casus pẽdet ex illa quæstione, an pupillus, & minor viginti quinque annis sine tutoris authoritate contrahẽs, si non ciuiliter, saltem obligetur naturaliter, & in foro cõscientiæ. Hanc quæstionem ad partes discutit Sanchez *de matrim. tom. 1. lib. 6. disp. 38. n. 20. & seq.* & affirmatiuam sententiam cũ paucis limitationibus docet, quam post illum sequũtur nouissimè Laym *in Theol. mor. lib. 3. sect. 5. tr. 4. c. 9. n. 7.*

Lessius

ex Resol. 30. lege doctr. §. sed opinio ad lin. 5. & in tr. 3. Resol. 159. & alterius Resol. eius primæ not. Et proq. posita in lin. 2. huius Resol. sup. in præcitato tr. 3. Vide doctrinam Resol. 167. & §§. eius primæ annot. & in tr. 1. ex Resol. 30. §. Sed opinio.

Lessius *lib. 2. c. 17. dub. 8. n. 6.* Rebell. *p. 2. lib. 8. de contr. q. 8. sect. 2.* & Tannerus *in 2. 2. D. Thom. disp. 4. q. 6. dub. 11. n. 310.* vbi sic asserit. Aliqui ex probabiliori docent impuberes, & pupillos pubertati proximos (vti est in puero decennium cum anno dimidio, in puellis nouennium cum anno dimidio) aut minores iam puberes, etiamsi curatorem habeant, contrahendo, aut paciscendo circa res suas (non tamen immobiles, aut quæ seruando seruari possunt) cõtractu oneroso, per ludum scilicet, emptionem, venditionem, locationem etiam absque tutoris, aut curatoris authotitate obligatos manere naturaliter, ac proinde in foro cõscientiæ contractui stare debere, nisi fortè cum ipso tutore (cæteris casibus exceptis apud Sanchez *vbi suprà*) contraxerint, quamuis postea beneficio restitutionis in integrum eiusmodi contractus, si velint per iudices irritos reddere possint. Ita Tannerus; & ratio est, quia obligatio naturalis oritur ex consensu, *l. Stichum. §. naturali, ff. de solut.* Sed pupillus si pubertati proximus sit, & maior 25. annorũ, sufficientem consensum habent; ergo hæc sententia est probabilis, licèt contraria sit etiam probabilis.

Sup. hoc iuramento magis latè sup. in tract. 3. ex Resol. 168. lege doctrinam a §. Hoc supposito.

2. Vnde pro praxi Confessariorum dico primò, quòd si pupillus, vel minor ludendo perdidit, aut alio contractu promisit soluere, non tenetur, sed exceptione legis ciuilis defendere se potest, dummodò se soluturum non iurasset; quid enim opus est inani circulo, vt soluat quis, quod ipsi restituendum erit?

3. Dico secundò, quòd si pupillus, vel minor creditori soluit, tunc potest in foro conscientiæ rem illam retinere, donec ab eo repetatur per beneficium legis ciuilis talem repetitionem concedentis. Ita Tannerus *vbi suprà, n. 311.* Layman *n. 10.* & alij contra Couarruuiam *in c. quamuis pactum, p. 2. §. 4. n. 100.* & aliquos Iurisconsultos.

4. Dico tertiò, si pupillus, minor & eorum nomine tutor, & curator rem aliquam indebitè solutam repetere velint, sed propter contradictionem aliquorum, qui cum ipsis contraxerunt, vel iudicis negligentiam, recuperare non possint, compensationem aliquam, seu palam, siue occultè facere non prohibentur. Et hæc omnia tradit Layman ex Molina, & Sanchez, ex quibus habent Confessarij satis ampla principia ad tollendos multos scrupulos: nam si minor non velit soluere, & si soluerit, creditor non velit restituere, potest Confessarius securè, neque minorem ad solutionem, neque creditorem ad restitutionem obligare.

RESOL. XV.

An minores possint lucrari, & ludere insciis tutoribus?
Et an ille qui illos lucratus est teneatur ad restitutionem in foro conscientiæ?
Et quid, si minor lucratur, an teneatur restituere, & si amittit teneatur soluere? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 13.

Sup. contento in hac Resol. in Resol. prærerita, & in aliis eius primæ not.

§. 1. ALiqui putant contractũ ludi Minoris esse validum atque adeò Minorẽ teneri ad soluendũ amissum, eum verò, qui lucratus est, non teneri ad restitutionem in foro conscientiæ. Ita Sà *v. Ludus, n. 6. & v. Minor, n. 5.* Molina *disp. 519.* & præcipuè *disp. 224.* Præcipuum fundamentum eorum est; quia beneficio illud Minori concessum à legibus est, vt non maneat ciuiliter in foro exteriori obligatus, quoniam in foro exteriori infallibiliter ille rescindetur contractus ad petitionẽ Minoris, aut curatoris, manet tamen obligatus naturali obligatione, & in conscientia quousque beneficio legis vtatur per iudicem. Vnde, si qua lex dicit trãslationem dominij à Minore factã, esse nullam sine licẽtia tutoris, sic interpretatur Molina, id est pro nulla habenda est in iudicio. Legatur Gomez *t. 2. var. c. 14. §. 1.* Hæc autã interpretatio inde deducitur, quia aliæ leges docent manere naturaliter obligatum pupillum. Ita habetur *l. cum illud §. Ædes ff. Quando dies legati cedat, & l. si eius pupilli in princ. ff. Ad Treb. & l. vlt. §. vlt. ff. de nouitia*, & aliis iuribus. Ita in Regno Castellæ ex *l. 3. final. tit. 7. lib. 8. Noua coll.* vbi etiam Minoribus denegatur actio, sicut iis; qui sunt sui iuris, si tertiò luserint.

2. Probatur præterea, quia leges ciuiles, item, & Canonicæ ita irritant contractus à Minore celebratos, vt tamen, si sint onerosi: teneatur ipse Minor reddere quod accepit, & ad hoc datur actio in iudicio contra Minorem, vt patet in *l. 1. §. an in pupillũ, ff. depositi, & l. vnic. §. vlt. C. de reputation.* & per plures alias, quas citat Molina *disp. illa 224. §. in contr.* Non ergo est intentio legum, vt colludens cum pupillo, si lucretur, omnia restituat, & Minor, si lucretur, omninò restituat nihil. Tunc enim nihil oneris sentiret Minor in isto cõtractu. Qui tamen contractus est onerosus. Et hæc omnia docet Dicastillus *de iust. lib. 2. tr. 1. 8. disp. 4. dub. 5. n. 31.* & alij.

3. Sed probabilissimum est huiusmodi contractum non valere. Nec deseram etiam hîc notare Gabrielem, Armillam, Lopez, Angles, & alios è conuersò contrarium, (teste Dicastillo *loc. cit.*) docere, eum, qui à Minore lucratur teneri restituere, Minorem verò, nec soluere teneri si amittat, neque restituere si lucretur, quod probant ex institutis de Auctoritate tutorum, *§. 1. & iust. Quibus alienare licet §. at ex contrario, & Institutis de inutilibus stipul. §. pupillos.*

4. Sed circa præsentem Quæstionem in facti contingentia, ne deserat Confessarius recognoscere me ipsum *in p. 3. tract. 5. Resol. 44.* vbi assero, in casu de quo loquimur, quòd si Minor nolit, soluere, & si soluerit colluſor nolit restituere, potest Confessarius probabiliter, nec Minorem ad solutionem, nec colluſorem ad restitutionem obligare.

Quæ in Resol. antecedens, & alijs citatis primæ.

RESOL. XVI.

An filiusfamilias possit aliquid ludo exponere?
Idem dicendum est de minoribus respectu curatoris, & de pupillo respectu tutoris.
Et an qui ab eis lucratur, teneatur ad restitutionem?
Et in textu huius Resolutionis docetur, de quibus bonis, & in quibus casibus licitè, & validè possit filiusfamilias aliquid ludo exponere, & perdere. Exp. 7. tr. 9. Resol. 5.

§. 1. AD hoc dubium sic respondet Hurtado *de iust. disp. 8. diffic. 8.* quod filiusfamilias pubes, & secundum sententiam probabilem etiam pubertati proximus, potest bona castrensia, & etiam quasi castrensia ludo licitè & validè perdere, quia eorum habet dominium, & liberã administrationem, non verò bona profectitia, nec aduentitia absque cõsensu, saltem præsumpto Patris, quia profectitiorum non habet dominium, & aduentitiorum, quamuis habeat dominium, non verò liberam administrationem, vt diximus *d. disp. 1. diffic. 17.* Et idem quoad prædicta dicendum est de minori respectu curatoris, & de pupillo respectu tutoris.

Sup. hoc Resol. 4. & alias citat. not.

2. Nihilominus, vt aduertunt Sancius *dub. 7.* & plures alij; filiusfamilias potest moderatam quantitatẽ ludo perdere, quãuis Pater expressè dissentiat, præsertim quando filius in aula, aut in studiis versatur, quia id absque ratione Pater negabit filio, etiamsi possit negare quoad erogandam eleemosynam; quia pertinet ad vitæ humanæ necessitatem, cui Pater tenetur subuenire. Quantitas autem, seu summa moderata, quam filius etiã Patre dissentiẽte, potest ludo perdere discernenda est ad arbitrium viri prudentis, attentis statu Patris, & filij & diuitiis Patris, quia quantitas, quæ est moderata respectu filij Patris diuitis, erit regulariter excessiua Patris nõ diuitis: & quæ est moderata respectu filij Patris Comitis, erit regulariter excessiua respectu filij Patris non

Sup. hoc Resol. 4. infra in fi. §. 22. §. vlt.

Comitis,

Comitis,quamuis æqualiter diuitis cum Comite. Hucvsque Hurtadus.

3. *Ex his infertur*, quòd filiusfamilias potest ludo exponere ea,quæ ex suo labore,& industria,aut seruitio acquirit extra domum Patris constitutus.

4. Secundò,quòd quando filiusfamilias est in domo paterna,si quid ampliùs,suo labore, opera, vel ministerio acquirit: quàm expendat Pater in eo alendo, potest filius sibi reseruare, & illud ludo exponere.

Sup. hoc infrà in Resol. 21. §. Nota in princip.

5. Tertiò, quòd filiusfamilias cui Pater in Curia Principis, vel in scholis studio literario vacanti in alimenta exhibet, potest particulam aliquam summæ sustentationi destinatæ ludo honesto insumere, nempe quatuor, vel quinque pro centenario. Ratio huius est; quia ad alimenta pertinet,etiam honesta recreatio ætati & statui conueniens, & æqualibus passim concessa, sine qua non posset cum decore, & libere cum sociis versari.

6. Quartò, quòd quando Pater filio certam pecuniæ summam tradit,vt ea se alat,si filius parcè viuendo aliquid ex ea summa sibi reseruet, licitè potest illud ludo exponere. Ratio est quia eo ipso quod Pater ad alimenta filij certam summam destinauit, tacitè censetur consentire, vt si filius parcè viuendo aliquid reseruat, pro suo arbitratu possit illud expendere, dummodò nihil ampliùs petat à Patre pro alimentis.

7. Quintò, quòd quando Pater filio suo in scholis, vel in Curia Regia commoranti pro sua sustentatione mittit nonaginta,sciens ei sufficere octuaginta,tunc filius parcè viuendo exponere potest ludo,non solùm id quod sibi subtrahit,verùm etiam alia decem. Ratio est, quia eo ipso quòd Parer mittit ad eum nonaginta cùm sciat ei satis esse ad sustentationem solùm octuaginta, tacitè videtur velle, vt pro beneplacito filius possit exponere alia decem.

8. Non desinam tamen hîc adnotare Dicastillum *de iust. lib. 2. tr. 18. disp. 4. dub. 2. n. 7* ex Molina docere, quòd de pecuniis missis à Patre filio existente in scholis,si filiusfamilias magnam quantitatem in ludo exponat;ita tamen,vt ex reliquo sustentetur,nihil ampliùs à Patre ad sui sustentationem exigens, peccabit quidem; non tamen manebit obligatus ad restitutionem. Neque etiam ille, qui ab ipso luctatus est, quia præsumitur esse parentis voluntas. Primò,quia parentes plerumque hunc excessum non exigunt ab iis, qui lucrati sunt, sed eos illum retinere permittunt. Secundò,quia parentes videntur hoc ab initio præuidisse, cùm eam pecuniæ summam, filiorum iuuenum dispositioni commiserint. Tertiò,quia parentes in huiusmodi filiorum excessibus non tam inuiti sunt de consumptione ipsa rei, quàm de consumptionis modo. Et ideò credendum est noluisse, aut filios, aut eos,qui ab eis lucrantur, ad restitutionem obligari. Et hoc etiam docet nunquam satis laudatus Dominus meus Eminentissimus Cardinalis de Lugo *de iust. tom. 2. disp. 31. sect. 2. §. 1. n. 20.* qui citat, Azorium, Salas,& Rebellium.

Quod hanc magnam quantitatem. Sup. in n. 3. Pugn. de. divin. Resol. 16. Ex gra. lib. 6.

RESOL. XVII.

An si constet Patrem nolle filium aliquid ludere, possit quis,hoc non obstante, aliquid ab eo lucrari?
Et in tali casu qui cum eo ludunt,& lucrantur,an non teneantur ad restitutionem,etiamsi filius existat in domo Patris? Ex p. 7. tract. 9. Resol. 6.

Sup. hoc in Resol. præced. n. 2. ad fin. 3. & infra in Resol. 18. §. vlt.

§. 1. PRo negatiua sententia Salas *tr. de Ludo dub. 10. n. 1* adducit Valentiam,Molinam,& alios. Ipse verò putat dicendum esse, etiamsi Pater velit vt filius nihil omninò ludat, & vt ab illo lucrantes restituant, posse ludere quod eius ætas,& personæ qualitas postulat, & eos qui ab illo lucrantur ad restitutionem non teneri,quia,sicut iure naturæ, vel gentium filij possunt etiam inuitis parentibus accipere de eorum bonis id quod necessarium est ad decentem eorum victum, & vestitum, ita & ad moderatam recreationem. Ita ille, qui citat Ledesmam *in summ. tom. 2. tract. 31. c. 2. concl. 8.* & Alcozer *tract. de Ludo, c. 14.* asserit rigidam,& irrationabilem esse talem voluntatem Parentum. Et hæc omnia secundùm Salas *dub. 11.* procedunt etiam si filius existat in domo Patris.

RESOL. XVIII.

An filiusfamilias,qui ludo exponit pecunias Patris, quas alienare non potest,teneatur restituere id,quod cum dictis pecuniis lucratus est,ac proinde qui cum eo perdidit,non possit sibi compensare de rigore iuris,etiam in eodem ludo,neque in diuersis,quando postea aliquid in alio ludo lucratur,ab eodem filiofamilias?
Et an hoc, quod de filiisfamilias dictum est: procedat etiam in aliis, qui alienare non possint,cum sit eadem ratio, vt in minoribus,pupillis, Religiosis, vxoribus, &c? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 8.

§. 1. PLures quos refert Bonacina *de restit. disp. 2. q. 3. punct. 2. n. 15.* affirmatiuè respondent, quia tenetur ad restitutionem,qui alienare non potest, si lucretur ab eo,qui potest. Sicut enim hic teneretur restituere si lucraretur; ita & ille. Secùs non esset æqua vtriusque conditio; sed manifesta iniustitia, si alter qui perdere potest,se exponat periculo perdendi, alter verò non, cùm illi restitui debeat amissum. Ita etiam Lopez *2. p. Institutorij conscientiæ, c. 16. §. Porrò circa ea*, quam etiam sententiam innumeris allatis Auctoribus latè,& vt probabiliorem defendit Sanch. *lib. 7. mor. c. 19. n. 86.* & nouissimè illam tenet Amicus *tom. 5. de iust. disp. 28. sect. 4. num. 36.*

2. Sed negatiuam sententiam probabilem ego etiam esse existimo cum Dicastillo *de iust. lib. 2. tr. 18. disp. 4. dub. 2. n. 13.* vbi ex Armilla, Angles, Rodriquez, Sà, Lopez, Gabriele, Sarmiento,& aliis firmat, quòd ludentes bona quæ alienare non possunt, non teneantur restituere, quæ lucrantur à colluſore, qui potest alienare. Et citat Vasqu. *in Manuscriptis*, qui inde deducit (etiam in eodem ludo) non sibi posse compensare, sicut neque in diuersis, quod est contra Gabriel. Syluestrum, Angelum, & alios. Sed si consequêter loquantur (inquit Vasquez) sequela concedenda est, licèt dura sit. Et ratio est, quia, sicut in fine ludi filius acquirit dominium patri: ita in quocunque iactu, si lucratur. Conclusionem verò hac ratione probat Vasquez, quia in contractu non potest esse iniustitia, nisi ille, cui fit, fit rationabiliter inuitus, aut quia ignorans, aut quia coactus aliquo modo fecit. Sup. hoc latè in Resol. seq. per totam.

Sup. hoc latè infrà in Resol. 21. & hic infrà in §. Vnic. de. huius Resol.

Sed hic talis non est. Ergo, &c. Consentit etiam Nauar. *c. 19. n. 12.* qui licèt hanc conclusionem non tradat expressè, sed tantùm dicat huiusmodi filiumfamilias lucrari posse plura quàm perdere, quod posset intelligi eo modo; quod dicemus *dub. seq.* tamen in sensu nostræ conclusionis etiam loquitur, vt patet ex rationibus quas affert Angelus etiam *v. Ludus. n. 8.* Syluester *eod. verb. q. 17.* Videntur sentire dum docent filiumfamilias patri acquirere quod ludo acquirit, ac proinde qui cum eo perdidit non posse sibi compensare de rigore iuris, quando postea aliquid in alio ludo lucratur ab eodem filiofamilias; licet addant postea se credere posse sibi compensare de æquitate conscientiæ; idémque docet Nauarr. *n. 18.* Citatur etiam pro hæc opinione Gabrielis. Barth. Fum. *v. Ludus. §....* & Sotus etiam putat posse defendi, quamuis priorem sententiam tradiderit.

3. Probatur autem hæc Gabrielis sententia; quia scienti,& volenti colluſori non fit iniuria. Hic autè, vt supponimus, scit se ludere cum eo, qui alienare non potest,

test,& nihilominus vult ludere, ergo perinde est, ac, si vellet quis exponere se periculo amittendi, aut dandi aliquid de propria pecunia, vt fiat ei facultas, vel non impediatur à furando alienam.

4. Secundò, probat Nauarr. *ex instit. de inutilib. stipulat. §. Pupillus, & ex c. Si qua 12. q. 2.*, vbi habetur, quod contractus factus cum minore, aut Ecclesia valet in alterius præiudicium, non verò in præiudicium Minoris, vel Ecclesiæ. Hucvsque Dicastillus, qui tamen putat, & rectè affirmatiuam sententiam esse probabiliorem, & certam si quis cum filiofamilias ludat bona fide, putans filium posse quod ludit alienare, tunc enim filiusfamilias tenetur restituere, quia contractus est nullus, & alter non consentit voluntariè in id quod nesciebat.

Sup. hoc in Ref. not. præterit.

5. Vnde (vt verum fatear) ex his omnibus ego non obligarem ad restitutionem filiumfamilias si nollet; quando ludens cum pecunia patris, quam non potest alienare, lucraretur quantitatem magnam; quia in tali casu probabiliter defendi potest admiscerí donationem, vt in alio casu communiter asserunt Doctores (de quo

* Infrà in Ref. quæ hîc est 38.

**infra* dicemus) de eo, qui agnoscens maiorem peritiam alterius, nihilominus vult ludere. Et hæc omnia, quæ in hac Resolutione de filiofamilias diximus, procedunt etiam in aliis, qui alienare non possunt, cùm adsit eadé ratio, vt de Religiosis, &c. Non nego tamen contrariam sententiam probabiliorem esse, quia defectu potestatis disponendi in vno ludente contractus est nullus ex parte vtriusque colludentis; cùm hic contractus potestatem disponendi in vtroque colludente requirat, alioqui non æqua foret vtriusque sors. Ex contractu autem nullo, nullum acquiritur ius aut dominium.

RESOL. XIX.

An si filiusfamilias nihil alienare potens hodie lucretur centum, possitne colludi cras ab eo tantundem lucrari sine onere restitutionis? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 9.

Sup. hoc in Ref. præter. §. 2. cursim ad lin. 8.

§. 1. NEgat Armilla *in summ. v. Ludus, 9.* 8. & alij; quia, v.g. Titius filiusfamilias eiusmodi lucrũ non potest per ludũ alienare, cùm illud patri acquirat, numeretúrque inter bona profectitia filij, quorum tam dominium, quàm vsusfructus ad patrem pertinet. Ergo.

2. Et quidem in opinione asserentium filiumfamilias posse lucrari, non tamen perdere, dicendum est non esse locum compensationi, ac proinde in nostro casu colludorem ludentem cum filiofamillias teneri ad restitutionem.

3. Sed his non obstantibus contrariæ sententiæ ego adhæreo cum Molina *to. 2. disp. 519.* Calpensi *in Cursu Theol. tom. 2. tract. 18. disp. 8. sect. 3. n. 21.* Rebellio *part. 2. lib. 12. q. 4.* Dicastillo *de iust. lib. 2. tract. 18. disput. 4. dub. 4. num. 27.* & alij penes ipsos.

4. Dico igitur posse, v.g. Caium à Titio filiofamilias cum quo prius perdidit, postea ab eodem tantundem lucrari per alios sequẽtes ludos, non solùm continuos vel similes, sed etiam tempore distãtes, ac genere diuersos, omni tamen vi, ac fraude carentes, si modo lucrum adhuc apud eundem Titium filiumfamilias perseueret: nam si iam illud cum alio perdidisset, vel dissipasset, compensatio fieri non posset. Ratio est, quia esto Caius qui poterat alienare, habuerit animum donandi, quando cum Titio filiofamilias lusit, ac perdidit, lex tamen ludi exigit, vt totum lucrum, hinc & inde acquisitum ludo destinetur, quandiu continuatur; imò, & si interrumpatur, non ita censendus est voluisse Caius alienare, quin compensationem postea licitè facere posset.

5. Et similiter qui lucratus est à filiofamilias non potente alienare decem aureos, non solùm si cum eodé filiofamilias ludens eos amittit, & soluit, non tenetur iterum eos restituere, eo quòd ab inhabili ad alienandũ eos lucratus fuerit: verùm etiam si diuersis ludis tempore distantibus cum eodem amitteret, quod priori ludo ab eodem lucrifecerat; quia per solutionem perditi in secundo ludo, recompensat id quod à filiofamilias in primo lucratus est, & restituere tenebatur.

RESOL. XX.

An filiusfamilias, qui, verbi gratiâ, potest perdere decem aureos, si successiuè lucretur quinquaginta, possit eos omnes ludo exponere, & perdere?

Et quid est dicendum si extra illum verò ludum alio die, vel alio ludo: an possit integram quantitatem ludere, si notabilis sit, quam in primo ludo, vel die acquisiuit? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 5.

Sup. hoc in Ref. 8. Nouat. in verf. Quæ cum.

§. 1. SOtus *lib. 4. q. 5. a. 2.* Med. *C. de restit. q. 22.* Alcoz. *tract. de ludo c. 16.* Castro *lib. 2. de lege pœn. cap. 2.* Lessius *lib. 2. c. 26. dub. 5.* & alij negant, quia vtriusque ludentis æqua debet esse conditio: at in casu posito nulla est æqualitas, si filiusfamilias plus potest lucrari, quàm perdere. Ergo, &c.

2. Sed quando idem adhuc ludus perseueret, omnes fatentur, id fieri posse, quia lucrum illud est solum, quod absoluto ludo remanet. Ita Sylvest. Angel. Nauar. & alij plures, quos congerit, & sequitur eruditiss. Sanch. *dub. 8. n. 1.* Vnde ego infero, posse in eodem ludo perdere non solùm id, quod lucratus fuerat, sed etiam id, quod de suo perdere potuisset. Quando verò non est idem ludus, an possit die sequenti totum id, quod lucratus fuerat, cum eodem ludens perdere, negant Armilla, Gabriel, & Rosella apud Sanchez *n. 2.* ipse tamen melius cùm Sylvestro, Nauarro, Angelo, & aliis concedit ex æquitate; quia Pater volens filio ludum permittere, censetur licentiam dare, vt ludo exponat id, quod ludo lucratus fuerat, ne parum ciuilis reputetur ab eo, qui perdideratnisi fortè iam lucrum dissipasset, & sine vtilitate patris insumpsisset. Denique totum illud lucrũ posse cum aliis diuersis ludendo perdere illa die, fatetur idem Sanch. *n. 3.* cum Bañez *2. 2. q. 32. a. 7. §. respond.* quoad hoc enim etiam videtur adesse interpretatiuus patris consensus. Et hæc omnia docet etiam Eminentissimus Cardinalis de Lugo *de iust. t. 2. disp. 31. sect. 2. §. 1. n. 24.*

Sup. hoc in Ref. 8. n. 9. verf. eodem.

3. Sed quoad hoc vltimum dissentit à Sanchez, & Cardinalis de Lugo, P. Dicastillus *de iust. lib. 2. tr. 18. disp. 4. dub. 3. n. 23. & 24.* vbi sic ait. Asserendum est posse ludentem quouis ludi iactu lucrari à singulis colludentibus tantumdem quantum ipse eo iactu amittere poterat & non ampliùs. Ratio est, quia hoc modo seruatur æqualitas, quam ludi contractus requirit. In sequenti autem iactu, poterit exponere totam illam quãtitatem, quam prius habebat, & quam lucratus est, & illam vel perdere, vel duplicare, vel triplicare, si ludat cum duobus, vel tribus, & sic deinceps poterit ampliùs lucrari, quia habet ampliùs quod amittat. Ita Sanchez *lib. 7. mor. c. 19. n. 83.* cum multis quos ibi refert.

4. Vtrùm verò possit filiusfamilias omnem quantitatem, quam lucratus est, ludi fortunæ iterum exponere, dicendum est in eodem ludo continuo sine controuersia posse, quia idem ludus est, & in eodem ludo non debent colludentes destitui spe recuperandi amissum. Extra illum verò ludum, alio die, vel alio ludo, verisimilius est, non posse integram illam quantitatem ludere, si notabilis sit, quia eam filius non sibi; sed patri acquisiuit, cùm non ex suis, sed ex paternis bonis eam acquisierit; poterit tamen maiorem patrem ex illa quãtitate ludere, quàm si tota esset sumpta ex bonis patris. Nam hoc de patre præsumendum est, cùm tota ea quantitas illius industria, & fortuna sit acquisita. Ita Dicastillus.

5. Sed ego prorsus affirmatiuæ sententiæ adhæreo: Dico igitur, quòd si ludus sit alius, quia, v.g. iam à ludo recessit

receſſit filiusfamilias,& ſe contulit ad domum, alterâque die ad ludendum rediit, licèt de ſubtilitate Iuris non poſſit ludere totum,quod lucratus eſt,quia filiusfamilias patri acquirit, at ſi ludat cum eodem à quo lucratus eſt,& perdat;de æquitate conſcientiæ,poteſt alter compenſare id,quod perdiderat, & ſic non tenetur reſtituere hoc quod lucratus eſt. Ratio, quia æquitati rationis innititur; quòd ſi patri filius acquirit in ludo, quòd etiam ſi totidem perdiderit cum eo, à quo lucratus fuerat, eius colluſor poſſit cum hoc vltimo lucro ſibi recompenſare totidem quæ perdiderat;ex æquitate enim naturali pater qui ſentit hoc commodum debet etiam ſentire hoc onus.

6. Imò videtur quod filiusfamilias poſſit cum quocunque voluerit,ludere,& perdere totam illam quantitatem quam ludo lucratus eſt, ſemel cum eo,quod ipſe poterat aliàs ludere.Ratio, quia licèt totum illud lucrum cedat ſtatim patri,at hîc æquitas non extet, quæ in eodem extat, qui perdidit,vt quod amiſit lucretur; eſt tamen voluntas interpretatiua patris, quando enim conceſſit tacitè, vel expreſsè filio facultatem aliquid ludendi,videtur tacito conſenſu dare illi facultatem ad ludendum totum lucrum:vt docet Bañez *2.2.q.32.a.7. fol.* 1179. §. *reſpondetur.* Et hæc omnia docet etiam Sanchez *in Opuſc. tom.1.lib.1.c.8.dub.8.n.2.& 3.*

7. Nec deſeram etiam hîc apponere verba Hurtadi *de iuſt.diſp.8.diffic.8.* vbi ita aſſerit: Obſeruandum eſt filiumfamilias,aut alium tantùm potentem perdere, v. g.quatuor,non poſſe vno iactu,ſeu vna manu cum vno ſolo validè lucrari,niſi quatuor, niſi alter colluſor, ob maiorem ſuam induſtriam, aut ob aliam rationabilem cauſam cedat,quia aliàs contractus ludi non eſſet æqualis & iuſtus. Cum duobus verò colluſoribus poterit lucrari duplum, & cum tribus triplum, & ſic cum reliquis,à quolibet tantam quantitatem,quantam ipſe poteſt perdere; & reliquis iactibus, ſeu manibus poterit lucrari tantũ quantum in eis iactibus habuerit, etiam ratione lucri acquiſitum in prioribus iactibus. Quod etiam credimus verum in filiofamilias,& quia id quod lucratur ſibi & non patri lucratur:ſicut ſibi perdit, & non patri, quia pater non tenetur ſoluere quod filius perdidit: & quia vſumfructum illius lucri, qui ad patrem pertinet,cenſetur pater filio condonare,dum aliud non expreſſerit: & non ſolùm vſumfructum lucri in eodem lucro acquiſiti,ſed etiam in antecedentibus, & ob id filius non ſolùm poterit validè exponere ludo, quod in prioribus manibus eiuſdem ludi lucratus eſt, ſed etiam quod in prioribus ludis. Ita Hurtadus. Vide etiam Amicum *tom.5.de iuſt.diſp.28.ſect.4.n.37.* & Syluium *in 2.2.q.168. art.3.*

RESOL. XXI.

Quidam filiusfamilias,qui parum poterat perdere,lucratus eſt magnum pecuniarum ſummam, cùm poſtea ad Sacramentum Pœnitentiæ accederet, noluit illum Confeſſarius abſoluere;nam aſſerebat non poſſe plus lucrari,quam poſſet perdere;quæſierunt à me poſtea, an re vera dictus pœnitens teneatur ad aliquam reſtitutionem?

Et quid, ſi colluſor ſciebat eſſe filiumfamilias?

Et explanatur poſſe filiumfamilias vigeſimam partem alimentorum,quæ annuè ſuppeditantur,alienare,& ludere;& hoc extenditur ad omnes alias pecunias, quas fortè per ludum non ſolùm illicitum, ſed etiam licitum, filius familias fuerit lucratus. Ex part.1.tract.8. Reſ.67.

§.1. REſpondi,opinionem Confeſſarij tenuiſſe plures Doctores,vt Sotum *in 4.q.1.a.2.* Aragonium *in 2.2.q.32.a.7.* Alcozer *tract.de ludo,c.16.* Comitolum *in reſponſ.moral.lib.3.q.9.n.5.* Caſtrum *de lege pœnali, lib.2. c.2.* Couarruuiam *in reg.peccatum, p.2.* §.4.*n.4.* & alios quamplures. Et ratio eſt: nam, vt ait Comitolus,id fert natura ludi,vt æqua ſit vtriuſque ludentis conditio: ſed in noſtro caſu contractus non eſt æqualis ex vtraque parte: ergo;&c.

2. At ego exiſtimo, contrariam ſententiam cum Lopez *p.1. inſtruct.c.183.concl.1.*& Sanchez *in ſumm. tom.2.lib.7.c.19.n.86.* eſſe probabilem; & ſic ſupradictum minorem poſſe deponere conſcientiam, & non reſtituere. Authores, qui tuentur hanc opinionem, hi ſunt:Nauarrus *in Manuali,c.20. n.12.* Graſſius *in ſuis dec.p.1.lib.2.c.122.num.6.* Philiarchus *de offic. Sacerd. tom.2 part.2. lib.5. c.2.* Beia *in ſuis reſpon.ſ.part.1.caſ.* 61. Toletus *lib.5.c.27.n.4.*

3. Adde etiam,quòd in noſtro caſu,vt ipſa pars mihi aſſerebat, colludens ſciebat illum eſſe filium familias; & ſic videtur ceſſiſſe iuri ſuo,vt obſeruat Sayrus *in claui Regia,lib.11.c.12.n.9.* Hentiq. *lib.7.de Indul.c.35. n.6.*Vega *in ſum.to.2.c.13. caſ.3.*& *v. Ludus,n.6.*Azor. *p.3.lib.1.c.29.quæſt.56.& 57.*Bonac.*de contr.diſp.2.q.3. punct.2.n.16.*& alij:vnde non tenetur reſtituere quamuis tantam quantitatem pecuniæ perdere non poterat, quantam lucratus eſt:nam volenti,& conſentienti non fit iniuria:quidquid in cõtrarium aſſerat Sanch.*in ſum. to.2.l.7.c.19.n.87.*& Io.Salas *1r.de ludo,dub.13.n.3* putant enim illos, qui ludunt cum eo, qui alienare non poteſt,non conſentire libere in eius lucrum; ſed, quia non poſſunt aliter ludere, ſuæque cupiditati ſatisfacere:& ideò non eſt dicendum velle iuri ſuo cedere.

4. Sed contraria opinio eſt tenenda, etiamſi pecunia ſic lucrata à minore eſſet in magna quantitate, contra Barth à S.Fausto *in Spec. Confeſſ. diſp.32. q.18. n.4.*& Rebelliũ *de oblig.iuſt.p.2.lib.12.q.5.ſect.1.n.4.*& alios: nam Doctores ſupracitati abſolutè aſſerunt, colludentes cum minoribus ſcienter, cedere iuri ſuo, patique inæqualitatem contractus:& ſic Bañez *in 2.2. qu.32. a.7.concl.3.*ait pupillum habentem tantùm viginti aureos,poſſe lucrifacere centum,imò mille ducatos.

5. Nota etiam contra Comitolum *vbi ſuprà*, poſſe filiumfamilias vigeſimam partem alimẽtorum, quæ annuè ſuppeditantur,alienare,& ludere.Ita Valentia *to.3. §.Tertio. diſp.5.q.6.punct.6.* Sot.*vbi ſupr.*Molina *to.2.diſp.242.* Molfeſius *to.2.tr.12.c.21. n.70.* Nauarrus *c.20. n.12.* Leſ. *lib.2.c.26.dub.5. n.38.*Bañez,& Barth.à S.Fausto *q.19.& 20.*& Salas *dub.9.n.8. vbi ſuprà.* Quorum doctrina extenditur etiam ad omnes alias pecunias, quas fortè per ludum non ſolùm illicitum,ſed etiam licitum filiusfamilias fuerit lucratus,vt vult Malderus *in 2.2. tr.1.c.13.dub.4.* Sayrus *in clani regia,lib.11.c.12.n.14.* Salas *dub.13.n.5.*Bañez,& Rebellius *ſect.vlt.n.16.locis cit.*contra Armillam,*v. Ludus,n.8.*& alios negantes,eo fundamento: quia lucrum,quod reportat filiusfamilias à ludo,numeratur inter bona profectitia:ſed in diſpenſandis bonis profectitiis filius pendet à patre: ergo, poſtquam,v.g.ſemel lucrifecerit decem aureos non poterit ampliùs ludere ſine patris licentia. Sed ad hoc argumentum reſpondetur, quòd quando pater concedit filio copiam exponendi aliquam ſummam pecuniæ in ludo, tacitè etiam concedit copiam exponendi omne lucrum,quod inde reportabit,iuxta leges ludi: ergo.

6. Ad argumentum verò Comitoli,in principio poſitum,reſpondeo cum Bañez, quòd æqualitas requiſita in ludo ex parte vtriuſque, non eſt alia,niſi quòd vterque colluſor ſit dominus illius pecuniæ,quam exponit, & ſpondet: ſed in caſu noſtro filiusfamilias habet liberam adminiſtrationem illius pecuniæ, quam periculo exponit,non ſecùs atque alter: ergo.

Sup. hoc ſup. in Reſ.18. §. ad med. vers. quibus.

Sup. hoc ſup. in Reſ. 16. recitantes in §. Tertio.

Sup. hoc in Reſ. præterit.

RESOL. XXII.

An ſi quis ludis cum filiofamilias, & lucratus eſt ſummam,

mam, quam in toto anno ille perdere potest, possit sine alia inquisitione illud lucrum retinere sine onere restitutionis?

Et si collusor lucratus est super summam, quid teneatur restituere?

Et notatur, quod quando pater, vel vir dicit velle, vt non ludant, non intelligitur tamen velle in totum fores illis claudere, sed ad moderandum ne summam quantitatem ludant. Ex p. 7. tr. 9. Res. 10.

§. 1. REsolutionem huius dubij inuenies apud Sanchez *in Opusc. t. 1. lib. 2. c. 8. dub. 7. n. 6.* vbi sic ait: Nota aliquos sentire non posse filiumfamilias totam illam quantitatem, quam diximus esse moderatam, verbi grat. à, quatuor, vel quinque aureos ludere vna vice, etiamsi animum habeat non ludendi iterum in toto anno, & velit cedere iuri suo, sed quòd possit hodie ludere duos, vel tres argenteos, & alio die totidem, &c. Ratio, quia hanc licentiam nos arbitramur ex quadam æquitate & voluntate interpretatiua patris: illa autem est vt filius recreetur per totum annum. Vnde infertur, quod qui ab illo lucratur vna vice triginta argenteos, tenetur restituere, licèt filius non soleat aliàs ludere. Hæc quidam neotericus valdè doctus. Sed probabilius est posse, quia potest cedere iuri suo sumendi illam recreationem per totum annum; secùs quando habet cõsuetudinem ludendi cum aliis; quia tunc si ego scirem quòd cum aliis non amisit illam quantitatem, quam potest perdere, si lucratus ab eo fuero, non teneor restituere; secùs si scirem amisisse; & ita qui ab istorum aliquo lucratur congruo modo, scire tenetur ab eo, vel ab alio, à quo scire potuerit, quid talis eo anno amiserit, quia si antea perdidit quod poterat ludere, tenetur restituere lucrum: & si hoc sciri non potest, eo quòd qui perdidit absens sit, aut alia de causa, benè poterit id retinere, quia melior est conditio possidentis. Sic nonnulli docti recentiores Magistri. Ita Sanchez, cui nouissimè adhæret Eminentissimus Dominus meus Cardinalis de Lugo *de iust. to. 2. disp. 32. sect. 2. §. 1. n. 22.*

2. Dicendum est igitur collusorem in tali casu si scire non possit, retinere posse lucrum, quia melior est conditio possidentis. Et quidem durum mihi videtur in dubio lucrantem obligare, quia alioquin, etiamsi vnum solum aureum lucratus esset, deberet illum restituere, ne fortè iam priùs totam summam quam poterat amittere amisisset in aliis ludis: imò & quicumque ab eo eleemosynam, vel dona aliqua acciperet, deberet ob eandem causam reddere. Quando ergo non constat ex circumstantiis periculum probabile, quod iam in eo casu summam licitam excederet, non videtur præsumendum delictum, sed potiùs quòd licitè alienauerit.

3. Nota tamen hîc obiter, quod aliqui quærunt, an si collusor lucratus sit suprà summam, quam filiusfamilias ludere potest debeat totum lucrum restituere, an solùm excessum suprà id, quod ludere poterat? Alcozer *lib. de Ludo, c. 10.* affirmat restituendum totum, & in simili consentit Ioannes Medina *de Restit. q. 10.* quia totus ludi contractus redditur tunc vitiosus. Meliùs tamen alij dicunt, solum excessum restituendum, quia quoad illum solum vitiatur contractus. Ita Sanchez; & Cardinalis de Lugo *locis citatis*, ille *n. 7.* hic *n. 23.*

Sup. hoc pro filiofamilias sup. in Res. 17. & in alio §. eius nor. & pro vxore infrà in Res. seq.

4. Notandum est etiam hîc, quòd quando pater, vel vir dicit velle, vt non ludant: non intelligitur tamen velle in totum fores illis claudere, sed ad moderandũ, & ne nimiam quantitatem ludant. Et sic possunt quid moderatum ludere: at si expressè contradicerent etiam ad rem nimiam, licèt quoad eleemosynas, non posset tunc vxor, at quoad ludum credo posse non tantam quantitatem, vt dixi, sed aliqualem; quia dare eleemosynam est opus supererogationis, & non pertinet ad necessitatem vitæ humanæ: at aliqualis ludus videtur pertinere ad hanc necessitatem, & sic pater, vel vir tenetur consentire. Ita Sanchez vbi suprà *n. 5.* cui adde Hurtadum *de iust. disp. 8. diffic. 8.*

RESOL XXIII.

An vxor possit ludere, inscio aut inuito marito?

Et quam autem quantitatem possit vxor in ludo insumere, sine expressa viri facultate, aut illo renuente?

Et in textu huius Resolutionis adducuntur septem casus, in quibus qui ludit cum muliere coniugata potest retinere lucrum sine onere restitutionis. Ex p. 7. tr. 9. Res. 11.

§. 1. AD hoc dubium sic respondet Dicastillus *lib. 2. tr. 1. 8. disp. 5. dub. 9. n. 59. & 60.* Asserendum est posse vxorem inscio, vel etiam inuito marito aliquid ludendo insumere ex prædictis bonis, quia ius habet insumendi aliquid pro honesta sui recreatione, & vi. quidem si hoc iure non carent filij, & serui, cur illo careat vxor, cuius magis sunt propria illa bona pro tempore matrimonij, quæ maritus administrat, quàm filiorum & seruorum? Quapropter, si hoc vxori omninò maritus prohibeat, non est rationi consonum. Quæ verò ab vxore fiunt marito irrationabiliter inuito, non omnia cassa sunt & irrita.

Sup. hoc Ref. pro eodem n. 6 vbi.

2. Quam autem quantitatem possit vxor ludo insumere sine expressa viri facultate, aut illo renuente, non potest generaliter pro omnibus definiri. Id solùm affirmauerim, posse illam ludo insumere pecuniæ quantitatem, quam vxores aliæ similis conditionis, tam quaod statum, quàm quoad facultates regulariter insumere solent in recreationibus. Ita Dicastillus, cui etiam adde Hurtadum *de iust. disp. 8. diffic. 8.* vbi sic ait: Vxor non potest licitè, nec validè absque consensu saltem præsumpto mariti bona mariti ludo perdere, nec bona vtrique communia: & in Castella, nec bona sua paraphernalia; benè tamen hæc in terris subditis Imperio, potest tamen licitè, & validè, etiam ex bonis mariti quando aliam non habet quantitatem, attentis eorum statu, & diuitiis mariti, moderatam ludere, adhuc expressè dissentiente marito, quia id pertinet ad decentem statum vxoris, quem maritus sustentare tenetur, vt aduertunt Sancius *vbi suprà*, & plures alij. Hæc Hurtado: vide etiam Amicum *tom. 5. de iust. disp. 28. sect. 4. n. 34* Molinam *disp. 520.* Nauarram *de Restit. lib. 2. c. 2. p. 2. dub. 6. n. 87.*

3. Igitur ego puto, quod qui ludit cum muliere coniugata potest retinere lucrum in septem casibus. Primò, quando vxor vltra dotem habet bona paraphernalia, quorum dominium, & administratio ad ipsam pertinet. Secundò, quando maritus expressè aliquas pecunias concedit vxori, vt eas pro libito expendat. Tertiò, quando maritus aliquam pecuniæ summam vxori concedit vt ornatiùs, & comptiùs sese induat, & ipsa restrictiùs viuendo ex his aliquid subtrahit. Quartò, quando maritus scienter permittit, vt aliquid pecuniæ ludo exponat. Quintò, quando vxor habet administrationem bonorum. Sextò, quando vxor sua priuata industria, & labore acquirit, & lucratur postquam muneri suo, & curæ domesticæ plenè satisfecit. Septimò, & vltimò, quando vxor ludit ac perdit ludendo, eo more quo cæteræ coniugatæ fœminæ conditionis eiusdem, & status solent ludere. Nec maritus potest id ei prohibere, quia ob dotem, & societatem bonorum contractum illi debetur congrua, & competens sustentatio, quæ sanè comprehendit sumptus omnes ad ea omnia, quę mediocres sui status, & conditionis solent insumere, etiam ad competentem, & honestam oblectationem. Vide Molinam *disput. 520.* Villalobos *in summ tom. 2. tract. 28. diffic. 5, n. 3.* Caspens. *in Curs. Theol. to. 2. tr. 18. disp. 8. sect. 3. n. 20.* & Azor. *p. 3. lib. 5. c. 26. q. 10.*

RESOL.

RESOL. XXIV.

An maritus notabilem quantitatem in ludo amittens peccet mortaliter, & teneatur ipse, vel collusores restituere vxori?
Et quid est dicendum, si amiserit bona dotis, quæ in specie erant conseruanda? Ex p.7.tract.9.Resol.18.

§.1. HAnc quæstionem pertractat Molina *de iust. to.2.tr.2.disp.520. n.5.* & Dicastillus *de iust. lib.2.tr.18.disp.4.dub.10. n.61. & seq.* vbi docent non teneri ad vllam restitutionem, etiamsi experientia constet semper amittere. Idem Nauarra *de Restit. lib.3.c.1. p.2.dub.9.n.113.* Probatur hæc opinio, quia vir non tenetur restituere quidquid ex bonis communibus gratuitò donat, nisi fortè illicitè distractum, aut donatum, sit valdè, & notabiliter excessiuum. Nam ratione obligationis quam habet conseruandi vxori integram dotẽ, & quia ex bonis proprio eius labore, & industria acquisitis media pars vxori concedẽda est, meritò ipse ius habet disponendi vtcumque pro tempore administrationis de aliqua parte illorum bonorum sine consensu vxoris, dummodò illa pars non sit excessiua, vel valdè notabilis. In nostro autem casu non potest reperiri hac in parte hic excessus; quia licèt in ludo probabiliùs timeatur amissio, semper tamen est aliqua spes lucrandi, & ludus ipse de se tam expositus est lucro quàm amissioni, excessus autem periculi amittendi suprà spem lucrandi, non æquiualet distractioni, aut donationi excessiuæ illorum bonorum. Aque ita visum est viris doctis nostræ Societatis in communibus conferentiis.

2. Si tamen maritus ludo amiserit bona dotis, quæ in specie erant conseruanda, ludus est illicitus, & potest vxor illa repetere, & extrahere à lucrante. Quòd si non erant in specie conseruanda, tenetur vir resarcire illud damnum ex propriis bonis, & mulier potest eam recompensationem petere à possidente bona mariti, quæ videntur tacitè hypothecata pro dote vxoris. Et hæc omnia ex Molina docet Dicastillus, *vbi suprà.*

3. Sed non deseram hîc apponere verba Villalobos *in summ.to.2.tract.12.diffic.18. n.18.* vbi sic ait: [Los maridos pueden jugar moderamente conforme los hombres cuerdos de su estado: mas si juegan notablemente, de suerte que parezca su casa, y familia, es cosa cierta que pecan mortalmente. Y en tal caso dize Rebello, que tienen obligacion á restituyr todo el dannõ que hizieren a las Mugeres. Y Molina, dize, que quando tienen y a experiencia de que pierden, no deuen restituyr a la muger todo lo que perdieron de su mitad, sino parte, porque tambien se pusieron a ganar, y si ganaran, era para ambos: y assi le deuen restituyr parte a arbitrio de hombre prudente; y tambien le parece esto prouable a Rebello. Mas à mi siempre me parece que cunque vna vez, y otra se ponga a perder, y ganar, que si juega de ordinario, no se pone à ganar, sino a perder, pues todos pierden, como queda dicho.] Ita ille.

RESOL. XXV.

An ludens alienam pecuniam faciat suum lucrum, quod acquirit, v.g. quando fur, vel vsurarius, vel famulus, aut depositarius alienam pecuniam suo nomine ludo exponit, & vincit, quamuis peccet?
Et quid est dicendum de eo, cui cum pecunia in ludo deficeret, clam eam à collusore subripuit, an faciat suum lucrum, quod cum ea in ludo acquirit? Ex p.7.tract.9. Resol.19.

§.1. REspondeo cum Trullench *in Decal.to.2.lib.7. c.27.dub.5.n.6.* ludentem aliena pecunia non facere lucrum suum, quod ludendo acquirit, vt accidit, quando fur, vel vsurarius, vel famulus, vel depositarius, alienam pecuniam suo nomine ludo exponit, & vincit, vt dictum est de filiofamilias, si fur non haberet aliquid proprium, secùs si habuerit, quod traderet perdenti, si perdidisset; vel nisi aliter constet de intentione collusoris, qui perdidit. Ratio est, quia contractus ludi videtur inualidus, vtpote celebratus per dolum dantem illi causam: nam si collusor sciuisset pecuniam esse alienam, non lusisset, nec præsumendum est, voluisse peccare. Accepta autem per contractum iniustum & inualidum, retineri non possunt; contrà Molinam *disp.518.* asserentem oppositum; si alter socius nesciebat pecuniam alienam esse.

2. Sed nostra sententia est tenenda, ideò Villalobos *in summ.tom.2.tract.28.diffi.5.n.16.* sic ait. [El criado que juega el dinero de su amo, gana, aunque peca por poner a peligro la hazienda que no era suya, haze suyo lo que gana. La razon es, porque si perdiera, el lo deuia restituyr, y assi ha de ser suya la ganancia, conforme à la regla de derecho, que dize: Qui sentit onus, sentire debet commodum, & è contra. Y assi lo tienen Siluestro, Angelo, Armilla, y otros en caso semejante, que es del mercader, que tratò comprando con el dinero ageno, que haze suyo lo que campra, conforme a vna ley, y es conforme a lo que diximos arriba del vsurero.] Ita ille.

3. Sed circà præsentem Quæstionem ne deseras videre Eminentissimum Lugum *tom.2. disput.31. sect.2. n.13. & seq.* qui etiam dubium mouet, quid dicendum sit de eo, cui cum pecunia in ludo deficeret clam eam à collusore surripuit, & sic respondit. Si fur non habebat vnde pecuniam illam restitueret, contractum ludi fuisse nullum, atque adeò non posse lucrum ex ipso retinere. Et hoc quidem verum existimo, non quidem quia contractus fuerit nullus, cum intercesserit bona fides ex parte alterius colludentis; sed quia fur propter periculum, cui exposuit colludentem non potiendi vllo lucro, debet illud restituere, vt paulò ante cum Molina diximus. Secundò dicunt, si fur ille habebat, vnde pecuniam illam furtiuam posset restituere, adhuc non posse retinere lucrum, licet Salas probabile putet, posse retineri, probabiliùs tamen non posse. Ego tamen puto, posse lucrum eo casu retinere, sicut quando exposuit pecuniam ab alio tertio furto sublatam: quod enim alteri, vel eidem colludenti ablata sint, non videtur variare casum; Et hæc omnia præter Eminentissimum Lugum docet etiam Salas *tract.de Ludo dub.8.n.5.*

RESOL. XXVI.

An qui lucratus est à fure, possit lucrum sibi retinere? Idem dicendum est de vsurario.
Et quid, si lucratus est bona fide? Ex p.7.tr.9.Resol.20.

§.1. REspondeo cum Bonac. *de restit. disput.2. q.3. punct.1.n.18.* ludentem cum vsurario, vel fure, posse sibi retinere rem ludo acquisitam, si eius rei dominium spectabat ad vsurarium, vel furẽ; vt accidit, quando fur ludendo, vel negotiando pecunia furtiua comparauit sibi alias pecunias, vel res, istarum enim rerum vel pecuniarum factus est dominus, consequenter ludens cum fure potest eas acquirere, sibique retinere, cùm eas acceperit à vero domino. Si verò dominium illius rei non spectabat ad furem, vel vsurarium, ludens cum fure, vel vsurario non potest sibi rem ludo acquisitam retinere, postquam cognouit alienam esse, tenetur enim ratione rei acceptæ rem domino restituere, aut ipsi furi, vt recuperet æquale, iuxta doctrinam *suprà* traditam de possessione bonæ, & malæ fidei.

2. Addo tamen, furem in huiusmodi casu teneri restituere valorem rei, imò etiam teneri de euictione, vt

patet ex regula generali de euictione. Hanc etiam sententiam tenet Amicus *tom.5.de iust.disp.28.sect.4.n.11.*

3. Et ideò Villalobos *in summ.tom.2. tract.28. diffic. 5 n.17.* sic ait. [Hase de aduertir que el que juega con mala fe con el que juega dinero ageno, es llano que ha restituyr lo que gana; y tambien han de restituyr los que le lleuaron barato. Mas si fue con buena fe, en tal caso, si el que perdio restituye, no està obligado el que ganò a restituyr: mas en defecto suyo esta obligado à restituyr en sabiendolo el, y los que lleuaron barato. Y si lo consumiò con buena fe, solo estarà obligado à restituyr aquello en que se enriqueciò, como dizen los Doctores: en materia de hurto.] Ita ille, cui adde Rebellium *p.2.lib.11.q.4.n.13.*

RESOL. XXVII.

Petrus in ludo prohibito vaxillorum perdidit magnam quantitatem pecuniarum, quæritur, an illam in foro conscientiæ teneatur soluere?

Et quid est dicendum stando in iure communi, vel si ludentes non cesserunt iuri suo, & renunciauerunt beneficio legis concedentis repetitionem? Ex p.2.tr.7.& Misc. Ref.8.

Sup. hoc in Ref. seq. infrà lege doctrinam Ref.32. & 33. & quàuis non dicat plenè suprà hoc. Vide tamen in to. 5. tract 7. ex Ref. 16 doctrinam. §. Nota hic. vers. qui tamen.

§.1. QVod sic, respondit Azorius *p.3.lib.5.c.24. q.7.* Bañes *in 2.2.q.32.a.7.* Rebellius *p.1.lib.12. q.8.n.6.& 7.* Valentia *tom.3.disp.5.q.6.punct.5. dub.8.* Salonius *in 2.2.q.62 art.6.q.5. de dominio.* Garzias *de contract.lib.2.c.19.* & alij. Fundamentum huius opinionis est: nam iure naturæ promissio cùm mutua est, obligat in conscientia, nisi iure positiuo irritetur; sed promissio facta in ludo, nullo iure positiuo irrita est, quia solùm per leges datur actio ad repetendum, *l. aleatorum, C. de Religios. & sumpt. fun.* Ergo obligat in conscientia.

2. At contrariam sententiam tanquam probabiliorem amplectendam esse iudico; illámque sequuntur Malderus *in 2.2.tract.1.c.12.dub.5.* Lessius *libro 2. capite 26.dubio 4.* Aragonius *in 2.2. q.2. art.7. & q.62. articul.1.* Ledesma *in summa.tom.2.tract.31.cap.2.concl.11.* Molina *tom.2.tract.2.disp.515.conclus.4.* Philiarchus *de officio Sacerdotis tom.2.part.2.lib.5.cap.2.n.11.* & Toletus *lib.5.cap.27.* Ratio est: nam cui datur actio ad repetendum, à fortiori conceditur exceptio ad non soluendum, iuxta regulas vtriusque iuris. Sed in ludo prohibito, vt suprà dictum est, datur actio ad repetendum. Ergo dabitur exceptio ad non soluendum. Deinde, cur per inutiles ambages, & circuitus duceretur victus, vt rem sibi debitam recuperaret, cùm ab initio posset non soluere? Et sic præter citatos Doctores, sequuntur etiam hanc sententiam Medina *in summ.lib.1.c.14.§.29.* & Couarruuias *reg.peccatum.p.2.§.4.n.8.*

3. Hæc omnia intelligenda sunt stando in iure communi: nam si in aliquibus locis non conceditur repetitio perdenti, consequenter neque conceditur exceptio, vt non soluat.

4. Secundò intelligenda sunt, si ludentes non cesserint iuri suo, & renunciauerunt beneficio legis concedentis repetitionem, licèt Rebellius *lib.12. q.2. n.8.* cum Couarruuia, hanc renunciationem inualidam esse putet; quia facultas repetendi non concessa est tantùm in fauorem perdentis, sed in fauorem Reipublicæ. Vide Sà *verbo Ludus n.9.* Sed Sotus, & Azorius id negare videntur. Ex his omnibus manifesta est responsio circa quæsitum.

RESOL. XXVIII.

An qui perdidit in ludo prohibito, teneatur in foro conscientiæ soluere? Ex p.7.tr.9.Ref.21.

§.1. PRo parte affirmatiua multos adduxi Doctores *in p.2. tr.17. resol.8.* Sed ibi negatiuæ adhæsi. Dico igitur quod ex solo iure communi, neque in conscientia tenetur quis soluere, quod ludo prohibito amisit, & nondum soluit. Probatur Primò, quoniam in authentica, *vt alearum. C. de relig. & sumpt. fun.* sic habetur. Nulla sequatur condemnatio (quia scilicet perdens ludo soluere cogatur) sed solutum competentibus actionibus repetatur: ergo mens legislatori, in ea authentica est immunem ab obligatione soluendi reddere perdentem antequam soluat, illique repetitionem concedere, postquam soluerit, quorum vtrumque efficere potuit legislator, expediebátque vt in ludi prohibiti odium faceret. Secundò, quoniam apertè in ea authentica, in ludi prohibiti odium, conceditur perdenti, vt non soluat: quamuis autem lex pœnalis sit, quia tamen pœna illa nullam requirit exequutionem ex parte eius, qui illa punitur, sane necessaria non est sententia iudicis, vt ea pœna vim ac locum habeat, sed satis est denegatio, qua is, qui id alioquin debet, id deneget illi, cui esset soluendum. Tertiò, quoniam, cui actio conceditur ad repetendum, quod dederit, conceditur etiam exceptio, vt id non soluat exigenti vt haberet *l. inuitus, §. cui damus, ff. de reg.iur. l. creditori, C. de pact. & reg. qui ad agendum, de reg.iur. lib.6.* cùm ergo perdenti concedatur actio ad repetendum, quod soluerit, longè maiori cum ratione concedetur exceptio absque vlla culpa, antequam soluat. Ergò, &c. Doctores pro hac sententia inuenies *in Resolutione citata.*

Quæ hic Ref. & lege doctrinam Ref. vers.

RESOL. XXIX.

An victor impediens ne iudex condemnet illum ad restituendum lucrum ex ludo prohibito, teneatur restituere? Et si ludus occultus fuit, an qui lucratus est, non teneatur fateri, etiamsi iuramento rogetur, antequam semiplenè probatum sit, per vnum testem, &c. Ex p.7.tr.9.Ref.27.

§.1. AFfirmatiuam sententiam tenet Lessius *lib.2. c.26.dub.3.n.21.* quia leges prohibentes non sunt pœnales, sed dispositiuæ æqui, & boni, ne homines rebus suis per ludum irrecuperabiliter priuentur, cum magno Reipublicæ incommodo, vt dictum est *dubit.1.* sicut illæ leges, quæ certis casibus concedunt in integrum restitutionem. Confirmatur, quia, si victor in pœnam delicti condemnaretur ad restitutionem lucri, non deberet fieri restitutio victo, qui fuit particeps delicti, sed fisco; sicut cùm aliquid datum est pro adulterio, vel homicidio. Itaque victor non examinatur criminaliter, sed ciuiliter; sicut cùm petitur restitutio in integrum ac proinde rogatus tenetur fateri veritatem etiamsi res occulta sit. Ergo, &c. Et hanc sententiam nouissimè tenet Eminentissimus Cardinalis de Lugo *de iust.to.2. disp.31.sect.4.n.64.in fin.*

2. Sed ego contrariæ sententiæ adhæreo. Dico igitur quod si impediat per vim, vel fraudem, tenebitur: quia per iniuriam impedit ne victus possit recuperare, id ad quod leges ei ius tribuunt. Si autem absque vi vel fraude impediat non tenebitur: quia vtitur iure suo, ne condemnetur. Vt si neget se quidquam ludo lucratum, eo quòd res sit omninò occulta, ne victus habeat vllum testem quo id probet: cùm enim hic examinetur criminaliter, vt puniatur priuatione lucri in pœnam criminis; non tenetur fateri, etiamsi sub iuramento rogetur, antequam sit semiplenè probatum per vnum testem omni exceptione maiorem. Et hanc opinionem tenet Molina *de iustitia, tom.2. tract.2. disput.514.* Sanchez *in Opusc.to.1.lib.8.dub.1.n.4.* Bartholomæus à Sancto Paulo *in Specul.Confess.disp.31.q.9.n.2.* Vide etiam Trullench *in Decal.tom.2.lib.7. c.27. dub.3.n.4. & 7.*

RESOL.

RESOL. XXX.

An si quis lucretur in ludo prohibito, teneatur restituere? Et obseruatur non debere reddi lucrum acquisitum, etiamsi repetatur, extra iudicium.

Et notatur, quod qui perdidit in ludo prohibito, si præ verecundia, vel quia non vult, non repetit in iudicio, nullo modo potest illud occultè sibi compensare.

Et an, qui minatur accusationem, & repetitionem si habet animum accusandi, & repetendi, possit retinere summam, quam à lucrante collusore sic extorsit?

Et quid, si non habeat animum repetendi? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 22.

§. 1. REspondeo negatiuè. Et ratio est, quia sola res aliena est obnoxia restitutioni qualis non est acquisita per ludum, quo tanquam contractu legitimo, dominium illius transferri potuit de libero consensu colludentium. Non enim obstare prohibitionem Iuris naturæ, hinc patet: quia etiamsi contractus aliquis prohibitus sit, ac illicitus Iure naturæ, non ideò tamen naturalis ratio censetur dictare ipsum esse irritum provt constat ex matrimonio contracto post emissum castitatis votum, vel post sponsalia inita cum alia persona: itémque ex venditione rei quam Deo voueris, atque ex promissione facta meretrici pro vsura sui corporis. Nam aliud est contractum illicitum esse, & aliud esse irritum, seu obligandi vi carere. Nec etiam obstare prohibitionem legis humanæ patet: quia leges siue Ciuiles, siue Canonicæ, sic prohibent alearum ludum, vt non reddant irritum ludi contractum: nec efficiant ludentes ad dominium transferendum inhabiles: etiamsi lex aleatum *C. de aleatorib.* perdenti concedat repetitionem: quæ vt robur habeat, fieri debet in iudicio, & ad eam sequi iudicis condemnatio, qua victor restituere iubeatur. Vnde consuetudo, quæ est optima legum interpres, ita fert vt nemo existimetur teneri talia lucra reddere, nisi compulsus per sententiam iudicis (dummodò per vim aut fraudem non impedierit, quominùs iudex ipsum de re conuictum condemnaret) ne siquidem rationabili de causa, victus nolit perditum in ludo repetere ea ratione (qualis causa potest esse, quo faceret notabilem iacturam sui honoris.) namque ob liberum consensum quo ipse voluit se exponere periculo perdendi rem suam ludendo, atque victus eam victori cedere, non habet aliud ius illam, aut illius compensationem recuperandi; quam quòd conceditur lege, exigente condemnationem iudicis. Et hanc sententiam docet Reginald. *to. 1. lib. 10. c. 26. num.* 186. Molina, Azorius, Valentia, & alij, quos citat & sequitur Lugo *de iust. tom. 2. disp. 31. sect. 4. n. 60.* Dicastillus *de iust. lib. 2. tr. 18. disp. 3. dub. 1.* vbi etiam rectè obseuat non debere reddi lucrum acquisitum, etiamsi repetatur extra iudicium, quòd rectè deducit Castro, *de lege pœn. lib. c. 2. §. dubitari tamen posset*, & Azeuedo *supra* cit. *n. 94.* quia tantùm datur actio, & actio tantùm intelligitur in iudicio. Nam, quæ extra iudicium factio potiùs dicitur. Idem docet Couarr. *reg. peccatum, p. 2. §. 4.* Sotus 4. *de iust. q. 5. a. 2.* Azor. 2. *p. lib. 5. c. 24. q. 5.* & alij multi.

Sup. hoc in Resol. seq. à princ. & lege aliam Resol. eius primæ not.

2. Notandum est hîc obiter, quod si perdidit ludo prohibito si præ verecundia, vel quia non vult, non repetit in iudicio, nullo modo illud sibi potest occultè compensare. Ratio est; quia non habet ius ad illud nisi per sententiam iudicis, & per ipsum stat, ne petat. Ita Sotus 4. *de iust. q. 5. a. 2. in fin.* Medina *C. de rest. q. 22.* qui addit rationem, quia compensatio non potest fieri, nisi de debito. Hoc autem non est debitum ante sententiam iudicis, ergo non est eius compensatio.

3. Ei ideò Villalobos *in summ. tom. 2. tract. 18. difficult. 2. num. 4.* sic ait. [Mas hase de aduertir, que el que perdio, no lo puede tomar de su propria autoridad, si no que lo ha de pedir ante el juez: porque no se le aplica por las leyes, ipso facto, sino solo se le concede que lo pueda pedir ante el juez, y esto es pena, y assi no sera suyo, hasta que el juez se lo aplique por sentencia, como dizen todos. saluo, si el que ganò huuiesse estoruado iniustamente la dicha sentencia. Ni tampoco puede recompensarse el que perdio, ganando al otro con fraude, ò engaño lo que le auia ganado como dize Molina, y se colige del derecho.

4. Y dize mas Molina, que como puede repetirlo el que lo perdio, puede amenaçar al que lo ganò, que lo pediria por justicia, si no se quiere concertar con el, y le da tal, o tal parte, y que la puede lleuar con seguridad de conciencia, con que de hecho de verdad, lo vuiesse de repetir; porque si no la auia de hazer por verguença, o otra causa, sino que lo dixo de falso, no podra lleuarlo.] Ita Villalobos. Et hæc omnia docet etiam Amicus *tom. 5. de iust. disp. 27. sect. 2. n. 13. & seq.*

RESOL. XXXI.

An qui minatur accusationem, & repetitionem si non habeat animum accusandi, & repetendi, possit retinere summam, quam à lucrante collusore sic extorsit?

Et quid, si victus non audeat repetere in iudicio metu dedecoris, poteritne uti occulta compensatione aduersus victorem? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 28.

§. 1. HIc casus accidit in Hispania in facti contingentia cum viro nobili, qui verecundiam habebat repetendi pecuniam apud iudicem, & solùm voluit terrere collusorem; Et tunc dixi negatiuam sententiam docere Molinam *de iust. tom 2. tr. 2. disp. 514.* quia dolus dedit causam contractui, noluisset enim victor dare, nisi fuisset deceptus.

Sup. contentis in hac Resol. præterit. à §. Notandũ est, vsque in fin. & in to. 8. tr. 7. Resol. 19.

2. Tum quia victor dedit, vt victus deponat animum repetendi, quem non habet, ergo non potest retinere quod extorsit.

3. Verùm ego affirmatiuam sententiam cum Lessio consului *lib. 2. c. 26. dub. 3. n. 22.* vbi sic ait: Quid si victus non audeat repetere in iudicio metu dedecoris, poteritue vti occulta compensatione aduersus victorem?

Sup. hoc in Resol præterit. §. Notandum est.

4. Resp. Non posse. Ita Castro, & Medina *suprà.* Idem tenet Sotus, etsi dubitanter. In eadem sententia est Adrianus *q. de ludo. §. sed oritur ex his*, etsi Sotus & Medina contrariam sententiam ei tribuant: ratio est, quia victus non habet ius ad recuperandum amissum, nisi per iudicis sententiam: aliud enim ei leges non concedunt; potest tamen minari accusationem & repetitionem in iudicio: & si victor, vt hoc declinet, restituat ei lucrum, poterit victus illud accipere, modò tamen verè animum haberet in iudicio repetendi; quia tunc tanti valet repetere, quanti est id, quod accipit vt non repetat. Secùs si non habebat animum repetendi, sed solùm fingebat, iuxta Molinam *loc. cit.* Quamuis etiam in hoc casu verius putem, posse accipere; quia habet ius repetendi, quo iure cedit. Ita Lessius.

5. Nec obstant adducta in contrarium, quæ etiam adducit Lugo *de iust. tom. 2. disp. 31. sect. 5. n. 72.* nempe quod dolus dederit causam contractui, quia non est dolus malus, seu iniustus, de quo iura intelligenda sunt, sed iustus, nam iustè poterat minari accusationem, siue haberet animum, siue non. Neque victor præcisè dedit, vt victus deponat animum, sed vt reipsa non accuset, vel repetat, & iuri accusandi, vel repetendi cedat, quorum vtrumque ille præstat: potest ergo pro eo aliquid accipere. Et nostram sententiam quam adduxi ex Lessio probabilem putat Dicastillus *de iust. l. 2. tr. 18. disp. 3. dub. 2. n. 16.* & absolutè tenet Faustus *in Spec. Confess. disp. 31. q. 11.* Trull. *in Decal. tom. 2. lib. 7. c. 17. dub. 3. n. 6.* Sanchez *de matrim. lib. 4. disp. 9. num. 4.* & Castrus Palaus *tom. 1. tr. 2. disp. 1. punct. 10. n. 5.*

RESOL. XXXII.

An ludens oppignorata fide, si aliquid perdiderit, teneatur in conscientia soluere?

Et si talis soluerit, ille, qui accipit, an teneatur in conscientia restituere? Ex part. 3. tr. 5. & Misc. 1. Resol. 95. aliàs 94.

Sup. hoc in Resol. seq & quamuis hic non dicitur pro ludo prohibito, lege tamen pro ludo prohibito sup. doctrinã Resol. 27. & 28 & in to. 5. tract. 7. ex Resol 16. §. Nota hic, propè finem. vers. Qui tamen.

§. 1. AFfirmatiuè respondent Azorius *tom. 3. lib. 2. c. 24. q. 7.* Valentia *tom. 3. di p. 5. q. 6. punct. 5. num. 82.* Syluius *in 2. 2. q. 168. a. 3. concl. 3.* & alij, quia promissio hoc ipso, quod vera promissio est, ex iure naturali habet vim obligandi; & nullam est ius commune, quod promissionem de qua loquimur, reddat irritam: ergo talis promissio obligabit. Vide etiam Laymam *in Theol. mor. lib. 3. sect. 5. tract. 4. c. 21. n. 3.*

2. Sed contrariam sententiam tenent octodecim Doctores, quos citat, & sequitur Salas *tract. de contr. dub. 20. n. 2.* & ego hanc opinionem cum Tannero *in 2. 2. D. Thom disp. 4. q. 6. dub. 11. n. 308.* probabilem esse puto. Et ratio est, quia ei qui ludo perdidit, & soluit, datur per leges actio ad repetendum: ergo multò magis eidem competit exceptio, antequam soluat: quid enim opus est soluere, si postea soluens repetendi coram iudice ius habeat?

3. Igitur Confessarius poterit absoluere pœnitentem qui non vult soluere pecuniam credito amissam in ludo. Sed quæret aliquis, si talis soluerit, an qui accipit, teneatur in conscientia restituere? Affirmatiuè respondent Sotus, Castrus, Aldrete, & alij apud Salas *vbi suprà n. 6.* Sed ipse, & meritò, contrariam sententiam tenet, quia leges non intendunt obligare ad restitutionem pecuniæ si soluta fuerit, vel si id intendunt, non fuerunt in eo sensu receptæ.

Sup. hoc infrà in Resol. 34.

RESOL. XXXIII.

An si quis luserit credito, & perdidit, teneatur soluere? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 23.

Sup. hoc in Resol. præterita. & lege etiam doctrinam aliarum Resol. & vers. eius annot. quãuis dicant pro ludo prohibito.

1. §. AD hoc dubium sic respondet Machadus *de perfecto confess. tom. 1. lib. 2. p. 5. tract. 7. docum. 7. n. 4.* [El que pierde, alguna cantidad en juego prohibido, ò sea al fiado, ò cótado, estè obligado en conciencia á pagarla. Para cuya inteligencia se ha de aduertir, que por Derecho Real el que pierde algun dinero à lo fiado, ò sea menor de edad, ò mayor, no està obligado à pagarle, porque segun el, no solo es el contrato prohibido, sino tambien nulo, è irrito. I aun esto lo estienden las dichas leyes à qualquiera juego, aunque no sea de los prohibidos.

2. De manera, que la dificultad consiste estando en los terminos del Derecho comun. Graues Autores sienten, que el que perdiò alguna cosa en semejante juego, està obligado en conciencia à pagarla, aunque despues tendrà accion para repetirla en juyzio; porque el tal contrato, aunque como hemos dicho, està prohibido por Derecho, es verdaderamente valido, i obligatorio de vna, i otra parte. Couarruuias, i otros muchos defienden lo contrario; fundados, no en que el juego por ser prohibido sea nulo, sino en que por Derecho de la autentica referida, se concede accion al que perdiò la cosa en juego prohibido para repetirla en juyzio. I segun principio de Derecho, al que se concede accion para repetir la cosa, mucho mas se le concede excepcion para que no la pague.] Ita ille. Et huic sententiæ posteriori ego adhæreo, quam tuetur etiam Hurtad. *de contract. disp. 8. diffic. 5.* Reginaldus *tom. 1. lib. 10. c. 25. n. 188.* & alij. Vide etiam circa præsentem quæstionem Amicum *tom. 5. de iust. disp. 28. sect. 2. n. 13.*

RESOL. XXXIV.

An colluſor possit licitè retinere, quod alter soluit, licet credito perdiderit?

Et an id locum habeat, quando soluens ignorabat se non esse obligatum ad soluendum? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 24.

Supra hoc sup. in Resol. 32. §. vlt. lineã.

§. 1. REspondeo affirmatiuè cum Eminentissimo Domino meo Cardinali de Lugo *de iustitia, disp. 21. sect. 4. n. 67.* Dicastillo *de iustitia, lib. 2. tr. 18. disput. 3. dub. 4.* & aliis. Et ratio est, quia leges licèt irritauerint promissiones, & liberauerint victum ab obligatione soluendi, nunquam tamen irritarunt translationem dominij, si acquiritur; nec fortasse expediebat; quia nobiles, vt fidem datam, & honorem suum liberarent ab omni nota, adhuc soluerent, & lucrantes acciperent, nec lex talis deseruiret, nisi ad illaqueandas subditorum conscientias.

2. Petes, an id locum habeat, quando soluens ignorabat se non esse obligatum ad soluendũ; videtur enim tunc ex errore soluere, atque ideò non transferre dominium. Respõdetur ex hoc capite non debere iniici scrupulum accipienti: tum quia error ille communiter non præsumitur, cùm etiam quia omnes communiter sciunt, non esse obligationẽ soluendi id, quod credito luditur ludo prohibito: tum etiam, quia semper manet præcipuus titulus, qui victum mouet ad soluendum, nẽpe vt liberet fidem humanam, quam dedit, & ne incõstans, & infidelis in verbis suis reputetur, quare habet animum implicitum donandi casu, quo non debeat ex iustitia.

RESOL. XXXV.

An qui ludit animo non soluendi, vel repetendi solutum, possit lucrari?

Ex quo infertur, quod professio valida est, quamuis professus non habeat animum seruandi vota; & matrimonium validum est, quamuis coniux non habeat animum seruandi fidem. & emptio est valida, licèt emptor non habeat animum soluendi pretium.

Et aduertitur, quod si ludus sit pecunia præsenti, & alter ludentium fingat se habere pecuniam in crumena; cum tamen non habeat, nec habeat animũ soluendi, si lucretur, teneatur lucrum restituere? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 25.

Sup. hoc in Resol. citata tr. 7. §. hic ad me vers. quod qui ludit.

§. 1. NEgatiuè respondet ex Molina Dicastillus *de iust. lib. 2. tr. 18. disp. 3. dub. 3. n. 25.* vbi sic ait: Meritò aduertit Molina, quòd si is, qui credito ludit, quando ludit credito habeat animum non soluendi, aut quando ludit præsente, habeat animum repetendi si amiserit, nihil potest lucrari ab alio tuta conscientia; quia non seruatur æqualitas, éstque aperta iniustitia, nec alter luderet, si sciret animum socij cum fraude & dolo. Ita Dicastillus, cui adde Reginaldum *tom. 1. lib. 10. c. 25. n. 288.* & Lessium *lib. 2. c. 26. n. 31.*

Sup. hoc infra in Resol. 74. §. fallit 2. principio.

2. Sed mihi affirmatiua sententia placet, quam tuetur Hurtadus *de contract. disp. 8. diffic. 5.* vbi sic ait. Obseruandum est eum qui ludo prohibito valido, intendens non soluere, aut iam solutum repetere in iudicio, non teneri restituere, quod lucratus fuerit, quia tunc tantũ intendit vti beneficio legis, in quo nulla est inæqualitas, quia etiam alter collusor posset id intendere: nec est aliqua deceptio, quando non dixit collusori, se soluturum, & non repeturũ: quià hoc dixit: eum decipiendo, tenetur ad restituendum ratione deceptionis, si ob eam alter lusit. Ita Hurtadus cui adde Sanchez *in Opusc. to. 1. lib. 1. c. 8. dub. 5. n. 2.* & amicissimum, ac doctissimum Cardinalem de Lugo *de iustitia. tom. 2. disp. 21. sect. 3. num. 53. & sequent.* qui pro probatione huius sententiæ aduertit ad valorem contractus non requiri in

in contrahente animum exequendi id,ad quod se obligat, sed sufficere animum obligandi se ea obligatione, cuius contractus est capax. Quod manifestum est in aliis contractibus:potest enim emptio esse valida, licèt emptor non habeat animum soluendi pretium;professio item religiosa valida est,quamuis professus non habeat animum seruandi vota , quia cum hoc turpi proposito stat voluntas se voto obligandi.Matrimonium item validum est , licèt coniux non habeat animum seruandi fidem coniugi,cum hoc enim stat voluntas se obligandi, & sic de aliis ; quare licèt ludens non habeat animum soluendi,potest tamen validè ludere , & perficere hunc contractum,cùm non sit de substantia huius contractus eius obseruantia,sed consensu perficiatur,& voluntate mutua se obligandi, sicut venditio, locatio , & alij similes.

3. Hoc ergo supposito , probari iam potest nostra sententia,quia animus soluendi,vel non repetendi, non est necessarius ad valorem contractus ludi;sicut nec animus solvendi votum , vel non petendæ dispensationis voti est necessarius ad valorem voti;ergo sine tali animo contractus ludi fuit validus , & potuit ludens ius acquirere ad lucrum,sicut coniux validè matrimonium contrahit,& acquirit ius ad corpus,& ad fidem vxoris, quamuis ipse contrahat cum animo non seruandi coniugi fidem promissam.

4. Aduertit etiam Sanchez & Lugo *locis citatis*, quòd si ludus sit pecunia præsente, & alter ludentium fingat se habere pecuniam in crumena,cùm tamen non habeat;nec habeat etiam animum soluendi,cùm tamen soluenda sit ; si lucretur, non teneri lucrum restituere, Ratio est , quia ludus hic censetur pecunia præsente, nec fraus,aut prauus animus alterius ex ludentibus debet illi patrocinari:& si sic perderet,teneretur pecuniam perditam soluere , ac si perderet ludendo pecunia præsente : ergo si lucretur , potest lucrum retinere , cùm vtrinque seruetur æqualitas.Et confirmatur,quia si apponeret pecuniam adulterinam,id est,monetam falsam; teneretur veram pecuniam soluere,& si lucraretur,posset retinere lucrum , ergo similiter si fingat se habere pecunias.Ergo,&c.

RESOL. XXXVI.

*An quando quis excellit in peritia ludendi , & excessus peritiæ non est notus collusori,debeat lucrum restituere? Et quid si imperitior excessum alterius colludentis sciat, vel ab eo monitus sit, & nihilominus vult ludere , an peritior lucrari possit,quia scienti, & volenti nulla fit iniuria,& sibi imputare debet,quod amiserit:*Ex par.7. tr.9.Res.29.

§.1. AFfirmatiuè respondent communiter Doctores teste Card.de Lugo *de Iust.to.2.disp.31.sect.2.* §.4.*n.*44.licèt Toletus *in sum.l.5.c.17.n.6.*& alij negatiuam sententiam teneant, & ideò immeritò, ait Eminentissimus Lugo *vbi supra* Sanchez *in Opusc.to.1.l.1. c.8.dub.13. n.1.* dixit certum esse , is qui certus erat de suo notabili excessu in ludendo,quod tenetur restituere illud nescienti,non est enim ita certum,quod Doctores adeò graues negarunt , & negant.Ita Lugo qui postea more suo quæstionem diffusè,& doctè pertractat; vide sequentem resolutionem *in fine.* Et ideò negatiuam sententiam probabilem esse puto.

2. Vnde non deseram hîc apponere per extensum rationes,quas pro hac sententia,quam probabilem putat, adducit Salas *tr.de Ludo,dub.25. n.2.* Num,ait ipse, in ludo qui certus est de victoria, & lucro, potest augere expensionem,vt docent omnes Doctores,& vsus, ergo similiter qui antequam ludum intraret, propter suam peritiam certus est de victoria , vel in aliis expensionibus potest lucrum accipere,& retinere. Dices non esse simile,quia illud est secundùm leges ludi colludentibus æquales, hoc verò non : contra, quia etiam dici potest hoc esse secundum leges ludi, vel expensionis , vt cuique sua scientia, vel peritia prosit, ignorantia verò,vel imperitia obsit.

3. Confirmatur secundò,quia si inæqualitas in scientia, vel peritia non sit notabilis, contractus est licitus, vt docent ferè omnes citati:ergo etiam si sit notabilis, quia magis & minus non variant speciem.

4. Confirmatur tertiò,quia Alcozer *illo c.* 47. fatetur si duo certent de re consistente in ingenio, etiamsi quis certus sit de victoria,lucrari posse : ergo idem est dicendum de aliis expensionibus,& de ludo,

5. Confirmatur quartò,quia idem Alcozer *c.*19. absolutè ait,cùm res sunt paruæ, certum de victoria posse eas lucrari:ergo idem est de magnis.

6. Neque obstare putat Lessius, fundamentum contrariæ sententiæ , scilicèt quia par debet esse conditio ludentium. Id enim verum non est de paritate industriæ,vel notitiæ : sed de paritate in legibus seruandis, & in iure lucrandi,vel perdendi : vnde aliter non facit.Alio tamen fundamento communem sententiam tenet Lessius,scilicèt quia tunc error dat causam contractui ; si enim hic alterius peritiam nosset, nollet ludere;aliquando autem error dat causam contractui , vel contractus est irritus,vel in irritum ab errante reuocari potest.Sed hoc fundamentum minus solidum est , quia error sine dolo,aut fraude , neque irritat contractum, nec facit vt propria auctoritate ab errante reuocari possit,vt diximus *tr.de act. de emptione.* Hîc autem supponimus non interuenire dolum,aut fraudem:ergo ratione erroris ille contractus non est irritus,neque illicitus.Hucvsque Salas , qui vt dixi, probabilem hanc sententiam negatiuam existimat,licèt ipse,cui ego etiam adhæreo, affirmatiuam teneat.

7. Non deseram etiam hic adnotare aliquos docere, si is qui imperitior est excessum alterius colludentis sciat,vel ab eo monitus,vel alia ratione,& nihilominus velit ludere,peritiorem lucrari posse,quia scienti,& volenti nulla fit iniuria,& sibi imputare debet,quòd amiserit,& donare illud censetur.Ita Grassis,Azor.Medina, Ledesma,Corradus,Molina,Rebellius, & Lopes penes Salas *vbi supra,n.*4.

Sup. hoc infra in Res. 38.& 74.§.2. ad,lin.6.vers. Hinc.

RESOL. XXXVII.

An quis ob maiorem peritiam ludendi colludenti ignotam teneatur integrum lucrum restituere ?

Et quid,si aliquis in ludo exercitatissimus fingat se ignarum alicuius ludi ; imò & semel, & bis se sinat superari ab aduersario,vt deinde facilius semper vincat,an peccet mortaliter,& teneat ad lucri integram restitutionem.&c ?

Et notatur,quod si quis ludi alicuius peritus, nesciens alterius imperitiam ; sed bona fida credens illum similiter peritum,vt rem suam periculo exponat,cum eo ludat,& lucretur,non peccat,nec ad aliquam restitutionem faciendam tenetur. Ex p.7.tr.9.Res.30.

§.1. AFfirmatiuam sententiam docet Bonacina *de Rest.disp.2 q.3 punct 2.n.5.*quia decipiens tenetur restituere totum damnum, quod deceptus ob ipsius deceptionem iniustè patitur , nam causa iniusta damni tenetur ad restitutionem damni,provt illius fuit causa. Neque obstat decipientis periculum, illud enim sibi debet imputare.

2. Sed mihi placet negatiua sententia, quam tenet Faustus *in specul.Conf.disp.32.q.34.n.2.*vbi sic ait.Hinc si aliquis in ludo exercitatissimus fingat se esse ignarum alicuius ludi:Imò semel, & bis se sinat superari ab ad-

uersario;vt deinde faciliùs semper vincat;peccat mortaliter,& ad restitutionem tenetur eius, quod in eo ludo acquisiuit. Ratio huius est, quia huiusmodi simulatio est contra iustitiam commutatiuam,quæ inter ludentes parem conditionem exigit. Ita Salon.2.2.q.5.art.6.Sylvester.v. *Ludus*,§ 4 & alij.

3. At mea sententia in hoc casu magis peritum non debere integram lucri restitutionem facere,sed partem iuxta proportionem periculi perdendi, quod subiit si enim adeò exercitatus in tali ludo erat, vt extra omne periculum perdendi esset,ad totum lucrum,quod ex aduersario recepit restituendum obligabitur, quod, si in aliquo minori periculo perdendi fuit ob maiorem peritiam,non ad totum,sed ad partem totius lucri,maiorem tamen,vel minorem provt maiori aut minori se exposuit discrimini perdendi.Hucvsque Faustus.

4. Verùm non deseram hîc apponere verba Molinæ *de Iust.t.2.tr.2.disp.*517. asserit enim. Porrò in his omnibus,& in similibus aliis,onus incumbit restituendi, non solùm quantùm eiusmodi deceptionibus, ac fraudibus fuerit is lucratus, qui eas fecerit, sed etiam quantum fuerit compertum impediuisse,ne alius lucraretur. Si tamen dubium sit,quin fuisset lucratus,si eiusmodi iniustæ fraudes ac deceptiones non interuenissent, tunc restituere non tenetur,quod ita esset dubium : nisi fortè probabilius esset, aduersarium fuisse lucraturum: nam tunc, pro quantitate maiori illius probabilitatis, aliquid arbitrio prudentis esset restituendum,quatenus iniustum impedimentum fuit appositum ne ex illa maiori probabilitate effectus iustus lucri sequeretur.Hinc liquet,non satis esse ad eximendum aliquem à restituendi onere ob fraudes ac deceptiones, quas ludendo iniustè commisit,si dicat, se in fine ludi nihil asportasse lucri,aut si dicat,asportasse iacturam. Si enim constat,per eas fraudes,ac deceptiones fuisse impedimento, ne aduersarius plus lucraretur,tenetur illi restituere lucrum, quòd iniustè impediuit:nisi (extra Lusitaniam) verum animum haberet,postquam à ludo est cessatum,repetendi quod amisit, aut amississet, nisi illæ interuenissent fraudes : quod tamen rarò euenit.Ita Molina. Vndè vtramque sententiam probabilem esse puto.

Sup. hoc infra in Resol. 39.& 47.§.3. & vlt.

5. Et ideò nouissimè Machadus *de Perfecto Confessario t.1.l.3.p.5.tr.7.docum.6.n.*5. sic ait.[Ha se de advertir que quando alguno, juega con notable desigualdad en la destreza en la forma dicha;dudan los Dotores si deua restituyr al contrario ignorante toda la cantidad, ò sola aquella pue corresponde à la proporcion del peligro,à que se expuso. Vnos dizen,que solamente esta obligado à restituyr parte. Otros, que toda la cantidad, con que vna, i otra opinion junga Basseo por probable.] Ita ille.

6, Nota etiam hic obiter,quod si quis ludi alicuius peritus nesciens alterius imperitiam, sed bona fide credens illum similiter peritum,vt rem suam periculo exponat,cum eo ludat,& lucretur,non peccat,nec ad aliquam restitutionem faciendam eorum quæ lucrifecit, tenetur. Ratio est, quia in hoc casu nulla est deceptio, sed ambo, æqualiter periculo lucrandi, & perdendi se exponunt.

7. Tum quia sicut fortè inuenit alium collusorem imperitiorem se in ludo,& lucratus est,potuit inuenire alium peritiorem se & perdere.

8. Cæterùm vt optimè adnotauit Medina *Cod. de Restit.q.*22 intellecta semel collusoris ignorantia,& se longè peritiorem intelligens tenetur aut à ludo abstinere,vel eas meliores conditiones suo collusori concedere, quibus aliunde statuatur, & reparetur æqualitas debita ludo.

RESOL. XXXVIII.

An si excessus peritiæ sit notus collusori, possit adhuc quis ludere,& lucrari ? Ex part.7.tract.9.Resol.31.

§.1. NEgatiuè respondet Alcozer *tr.de Ludo, c.*19. Lopez & Garzias,quos citat Sanch.*in Opusc. to.1.lib.1.c.8.dub.*13.*n.*6. Salas *verò de ludo dub.*25.*n.*5. cum Dicastillo *vbi infrà*, adducunt pro hac sententia Molinam *de Iust.t.2.tr.2.disp.*517.

Sup. hoc sup. in 36.§.3. & infra Resol. 74.§.4. fin.& seq. Hinc.

2. Sed Eminentiss Lugo *t.2.disp.*31.*sect.2.n.*50. obseruat Molinam tenere hanc sententiam cum limitatione,quam ipse sequitur;& ideo sic asserit.Melius respondet Molina,*vbi supra*,tunc posse lucrum retineri,quando præsumitur spontanea donatio,quæ præsumi potest, quando res est parua;addo ego, vel quando generosus aliquis, & liberalis vult ludi delectationem ea iactura emere.Secus quando lucrùm est magnum,nec sunt aliæ circumstantiæ, quæ ostendant donandi animum : præsumitur enim potius non credidisse excessum,qualis reuera erat,& ideo ludendi, & experiendi affectu luisse. Ratio autem est, quia sicut non sufficit ad iustitiam venditionis si vitium rei emptori manifestes, & adhuc rei cupiditate soluat pretium excessiuum vltra eius valorem ; neque enim donare censetur excessum,sed dare necessitate coactum, vel cupiditate rei,quam aliter habere non potest ; ita in ludo, qui subit periculum illud pro spe lucri,quæ non est,non præsumitur donare, sed dare ad obtinendam illam spem lucri,quam non potest aliter habere. Quare protestatio sola non sufficiet, nisi spontanea donatio ex circumstantiis præsumi possit. Hucvsque Cardinalis Lugo.

3. Sed Sanchez,*vbi supra,n.*7. cum multis Doctoribus affirmatiuam sententiam tenet.Dico igitur probabilissimum esse, quod quando minus peritus agnoscit peritiam alterius, quia illi vel experimento,vel per attestationem ipsius periti illi constat, & nihilominus vult ludere,nihil illi debet restitui, sed licitè ab eo lucrabitur alter, quia cùm sciens excessum velit ludere, reuerà voluntariè cedit iuri suo,quod habebat ad equalitatem seruandam in contractu. Ac proinde condonat excessum, quod perinde est, ac si vellet donare pecuniam, quam amittit. Vnde in eo contractu admitto esse aliquam condonationem ex qua desumitur iustitia Contractus. Confirmatur, quia in hoc casu non tam datur,quàm spontè suscipitur à ludente damnum. Nam spontè offert se tali legi, & conditioni,& vult contractum fieri cum illo excessu, & inæqualitate. Et ita docet Dicastillus *de Iustitia,lib.2.tr.*18.*disp* 5.*dub.*1.*n.*8. qui etiam *n* 12.sic subdit. Multisque viris doctis de hac re consultis visum est posse semper peritiorem iustè lucrari maximè in ludo chartarum,nisi aliqua vtatur fraude,aut simulatione,quia huiusmodi ludus, vel omninò pendet ex fortuna(quod etiam locum habet in Taxillis) vel est mixtus ita,vt pendeat à fortuna,& ab industria, seu peritia,& in his locum habet peritia,sicut,& fortuna:atque sicut iustè lucratur fortunatior, ita etiam peritior,perinde;atque in ludis pendentibus ex solis viribus iustè lucratur fortior, vt in iactu lapidis. Ita etiam peritior, vt in ludo scachorum:nec tenentur manifestare suam peritiam collusoribus nescientibus illam.

4. Confirmatur,quia alias omnis excessus in tali peritia etiam paruus esset iniustus, quoties de eo constaret inter ludentes. Quòd sanè durum videtur, & satis scrupulosum pro conscientiis ludentium.Ita Dicastil.

5. Non est igitur ab affirmatiua sententia recedendum,quam etiam tenet Faustus *in Speculo Confess. disp.* 32.*q.*3. quia in eo casu sibi imputare debet imperitus, si in ludo vincitur, si quidem est monitus de inæquali conditione.

6. Tum quia cum hic optimè cognoscat suam,& alterius peritiam, ac dexteritatem, nullàque necessitate adducatur ad ludendum cum eo,censetur illi condonare,vt lucrari possit,nihil impediente excessu.

7. Dices, cæcitas lusoris excæcat illum ne videat apertè excessum aduersarij.

Respondeo

Respondeo si hæc ratio esset alicuius momenti, possemus etiam dicere quod cæcitas facit etiam dicere illa verba, lude, ego enim tibi condono quicquid à me lucratus fueris.

8. Tandem imperitus potest sponte sua ludere cum peritiore, quàm sit ipse, gratia maiorem peritiam eo ludo assequendi, & gratia recreationis capiendæ, quamuis sciat se in ludo vincendum. Ergo.

RESOL XXXIX.

An si verbi gratiâ, Petrus dubitet, vtrum Paulus, cum quo ludit esset lucraturus, si ipse fraudes non adhibuisset, teneatur ex hoc aliquid restituere?
Et aduertitur, quod si aliquis ludens dubius sit, an ipse ob fraudem acquisierit aliquod lucrum, teneatur ex dubio perseuerante ad restitutionem eius? Ex part. 4. tract. 3. Resol. 75.

§. 1. PRo affirmatiua sententia Bonacina *de restit. disp. 2. q. 3. punct. 2. n. 7.* adducit Nauarrum, & Regin. Sed ipse meritò ibi contrarium docet. Dico igitur in tali casu Petrum teneri solùm ad restitutionem rei acceptæ per fraudem adhibitam in ludo, non verò ad restitutionem rei suæ, quam Paulo tradidisset si perdidisset: nam in dubio melior est conditio possidentis. Ita etiam Salas *tract. de ludo, dub. 7. n. 5* Lessius *lib. 2. c. 26. dub. 2* & Filliucius *tom. 2. tract. 37. c. 7. n. 103.* vbi tamen aduertit, quòd si aliquis ludens dubius sit, an ipse ob fraudem acquisierit aliquod lucrum, tenebitur ex dubio perseuerante ad restitutionem eius, quia in dubio non potest acquirere, & melior est conditio alterius possidentis.

Sup. hoc sup. in fol. 17. §. Verum ante med. sect. Sed nunc. & infra in Resol. 45. & 48. vit.

RESOL. XL.

An qui ob fraudes in ludo factas tenetur restituere, possit deducere, qua dedit pro chartis, & pro lucernis, & pro bellariis, & pro Mumia, vt vulgò dicitur?
Et quid de eo quod deducitur ex communi pecunia ex aliquibus manibus pro diuersis causis, & casibus?
Et quid est dicendum, si bona fide lucratus fuerit?
Et an si quis lucratus est ab eo, quem vi traxit ad ludum, poterit deducere dict. expensas? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 54.

§. 1. AD hoc Dubium respondet Trullench *in Decalog. l. lib. 7. c. 27. dub. 2. n. 7.* vbi sic ait. Qui scienter fraude vsus est in ludo teneri etiam restituere id, quod ex lucro dedit amicis, id est, *de barato*, secùs si bona fide lucratus fuerit, quia illud bona fide consumpsit. Deinde iniustè lucrans non tenetur restituere id quod deducitur ex communi pecunia ex aliquibus manibus, in quibus est aliqua copia pecuniæ appositæ, quia illud non est benè nec malè lucratum, nec tenetur restituere, quidquid consumptum est in ludo, vel datum alicui de communi consensu ludentium, v. g. quod exhibetur ad communem vsum vtriusque, vt ad soluendum ludi iudici, chartas, candelas, domum, aut alteri illic inseruienti, aut etiam saccharo condita, de quibus emendis, ac dandis, à lucrante pactum inter se iniere: quia omnia hæc data sunt vtroque consentiente: quod procedit etiam, quando is, qui perdit, non est sui iuris, modo consumpta sint in ea quantitate, de qua ille poterat disponere. At, si quis lucratus est ab eo, quem vi traxit ad ludendum, non poterit deducere has expensas, quia attractus non censetur illis consentire. Ita Trullench, sed circa præsentem Quæstionem ne deseras videre Sanchez *in Opusc. tom. 1. lib. 1. c. 8. dub. 20. per totum*, & post illum de Lugo *de inst. tom. 2. disp. 31. sect. 2. §. 3. n. 14.*

RESOL. XLI.

An si quis vicit ludentem cum falsis chartis, vel taxillis, teneatur ad restitutionem?
Et an si tractus ad ludum lucretur à trahente, teneatur lucrum restituere, sicut si trahens lucraretur?
Et quid est dicendum, si quis traheret ad ludum aliquem ob solam importunitatem?
Et quid, si aliquis collusor vellet dimittere ludum, & alter nollet, dicendo non soluturum, nisi ludum sustineat, & alter ex verecundia perseueret? Ex part. 4. tr. 4. & Misc. Resol. 169.

§. 1. IMpertinès forsitan videbitur alicui hoc dubium; & tamen affirmatiuam sententiam docuit Victoria, quem citat & sequitur Lopez *lib. 2. de contract. c. 22.* Garzias *de contract. p. 2. c. 19.* Alcozer *de ludo c. 21.* Azeuedus *lib. 8. de recopil. tit. 7. l. 2. n. 83.* & alij, quia cũ lusus sit contractus, debet in ipso omnimoda æqualitas seruari: ergo vel neuter, vel vterque ludentium lucrari potest. Sed in nostro casu ludens cum falsis chartis, & taxillis non potest lucrari; ergo neque alter collusor.

Sup. hoc infra in Resol. 44. §. vltim. cursim ad lin. 4.

2. Sed negatiuam sententiam sustinendam esse puto, quam tuetur D. Thomas *in 2. 2. q. 32. a. 7. ad 2.* D. Antonius *2. p. tit. 1. c. 23. §. 3.* Sylvester *v. Ludus, q. 13.* Tabiena *v. Restitutio, q. 17.* Palacios Rubeos *rubr. de donat. §. 8. 1. n. 6.* Henriquez *lib. 7. c. 35. n. 6.* Auiles *in l. Prætorum c. 29.* glossa Leyes *n. 4.* & alij, quia in nostro casu inæqualitas procedit ex culpa alterius ludentis; ergo non obstat quin eius collusor possit lucrari, qui impedimentum non apponit ex parte sua, & ideò dicendum quòd si tractus ad ludum lucretur à trahente, non tenetur ipse lucrum restituere, sicut si trahens lucraretur.

Sup. hoc ibidem & in aliis eius primæ not.

3. Notandum est etiam hîc obiter Petrum, verb. gr. communiter non teneri restituere ob solam importunitatem, cum qua traxit aliquem ad ludum, ex eo quòd illi obiiciat ob miseriam non ludere, &c. Ita probabiliter Sanchez *de matrim. lib. 4. disp. 10. n. 10.* Alcozer *de ludo c. 21.* Garzias *de contract. p. 2. c. 19.* Licèt aliqui magis probabiliter contrarium asserant, vt ipse Sanchez, *in Opusc. to. 1. lib. 1. c. 8. dub. 9. n. 6.* Caietanus & Bañez *in 2. 2. q. 32. a. 7.* Medina *in summ. lib. 1. c. 14 §. 28* Sotus *de iust. lib. 4. q. 5. a. 12.* & alij. Et idem dicendum est si aliquis collusor vellet dimittere ludum; & alter nolit, dicendo se non soluturum, nisi ludum sustineat, vel dicat quòd tenetur sustinere ludum, & alter ex verecundia perseverat, &c.

Sup. hoc in duabus Resol. seqq. & in alio §. earum primarum annotat.

Sup. hoc infra in Resol. seq. §. Hanc. ad lin. 4 & infrà in Resol. 45.

RESOL. XLII.

Vir quidam Nobilis, cum in ludo taxillorum magnam pecuniarum summam perdidisset, coëgit socium ad persistendum in ludo, vnde postea pecuniam perditam acquisiuit; imò plusquam perdiderat; queritur, an teneatur ad restitutionem?
Et an idem dicendum sit de illo, qui traxit alterum ad ludum minis, & precibus importunis, &c. Ex p. 2. tr. 17. & Misc. 3. Resol. 27.

§. 1. CAsus hic frequens est, & erit Confessariis multùm vtilis. Affirmatiuè dicto viro nobili respondit quidam Theologus, & ità in terminis tenent hanc sententiam absolutè Clauis Regia *lib. 11. c. 13. n. 1.* Malderus *in 2. 2. tr. 1. c. 12. dub. 3.* Fernandez *in suo exam. Theol. mor. p. 1. c. 15. §. 6. nu. 6.* & ex nostris P. Molfesius *in summ. to. 2. tr. 12. n. 59* Cardinalis verò Toletus *lib. 5. c. 27. num. 7.* quem sequitur noster P. Megala *2. 2. lib. 2. c. 19. q. 8. n. 16.* obligant hunc cogentem, & ita lucrantem restituere eam tantùm partem, quam suprà quod perdiderat, lucratus est.

Sup. hoc in lin. præced. Resol. & in Resol. seq. & in tom. 5. tr. 7. Resol. 16. §. vlt.

2. Hanc

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

2. Hanc sententiam sine vlla limitatione etiam necesse est, vt teneant omnes illi Doctores qui asserunt nexu restitutionis vinciri illum, qui traxit alterum ad ludum minis; precibus importunis, &c. Hi sunt Alphonsus de Vega *in sum. p. 2. c. 13. q. 12.* Rebellius *de oblig. iust. p. 2. lib. 12. q. 3. n. 7.* Azorius *p. 3. c. 25. lib. 5. q. 1.* Valentia *to. 3. disp. 5. q. 9. punct. 5. dub. 8.* Comitolus *in resol. mor. lib. 3. q. 9. n. 2.* Salas *tr. de ludo, dub. 6. nn. 2.* cum Bañez, & Aragon. *in 2. 2. q. 32. a. 7. ad 2.* & aliis. Probatur hæc opinio: nam qui ita ludit, inuoluntariè ludit. Ergo. Secundò contractus graui metu factus, est irritus iure naturæ, & dominium non transfert, sed in nostro casu interuenit metus, & vis, aut tanta importunitas, quæ æquivaleat violentiæ. Ergo talis contractus ludi erit irritus, ac proinde obligabit ad restitutionem. Tertiò, per vim si cogam aliquem ludere cum alio, & periculo dare rem suam, si illi damnum inde proueniat, clarum est quòd ad restitutionem tenebor. Ergo etiam tenebor, si cogam aliquem mecum ludere: nam militat vtrobique eadem ratio. Hanc sententiam propter has rationes, & alias, quas inuenies, apud Doctores citatos, Reginaldus *to. 3. lib. 10. c. 25. n. 185.* ait esse in praxi sequendam.

Sup. his precibus importunis in Resol. præterita, § vlt. in princ. & infra in Resol. 45.

3. At mihi contraria opinio, his non obstantibus, probabilis etiam videtur, sicut etiam probabilis visa est Lessio *lib. 2. c. 26. dub. 2. n. 9.* & absolutè illam sequuntur Adrianus *de restit. q. de ludo* Garzias *de contr. p. 2. c. 19.* & ex neotericis Ludouicus Molina *de iust. & iur. tr. 2. disp. 516. n. 2.* nam talis contractus ludi fuit validus, & iustus: nam si hoc non esset, quiludit attractus, vincendo teneretur ad restitutionem; eum itaque sic inductus si vincat, potest retinere lucrum. Ergo etiam qui induxit, poterit etiam, si lucretur: nam si talis contractus est validus ex parte attracti, erit etiam ex parte attrahentis, debet enim esse par vtriusque conditio. Item attrahentem alterum per minas ad ludum, esse dignum, vt priuetur lucro per sententiam, non tamen verum est, esse ipso facto priuatum. Adde, quòd propriè non fuit causa dãni: quia ex ludo poterat sequi inuoluntariè attracto, tam lucrum, quàm damnum. Cæteras rationes vide apud Molinam *vbi supra*. Et his apparet responsio ad quæsitum, cùm hæc opinio secunda sit probabilis, posse dictũ virum nobilem à Confessario excusari à restitutione.

Sup. hoc in Resol. præcedit. §. 2. in fin. & infrà in Resol. 44. & in to. 5. tr. 7. §. vlt. Resol. 16. cursim ad fin. 2.

RESOL. XLIII.

An cogens alium ad ludum possit lucrari sine onere restitutionis? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 32.

§. 1. NEgatiuam sententiam nominatim contra me docet Eminentissimus Cardinalis de Lugo *de iust. to. 2. disp. 31. sect. 2. §. 2. n. 28. & seq.* Et fundamentũ obligationis restituendi in tali casu asserit non debere accipi ex iure, quod metus iniustus, vel violentia dat ad rescindendum contractum, sed ex alia radice, nempe ex obligatione, quam iniusta læsio, seu iniuria secum affert rescarciendi totum damnum, ex iniuria subsequutum. Nam, vt vidimus, agentes de radice restitutionis, omnis iniusta læsio affert hanc obligationem vniuersalem reddendi indemnem eũ, cui iniuriam intulisti, & rescarciendi totum damnum, quod occasione talis iniuriæ ei subsequutum est in omni genere. Vnde si metu graui iniustè coëgisti Petrum ad vendendum equum, etiamsi pretium iustum solueris, si tamen Petrus eam ob causam coactus est postea emere alium equum cariori pretio, debes damnum hoc ei rescarcire, quod tua causa passus est: non quidem rescindendo contractum, qui mortuo iam fortasse equo, rescindi non potest, sed reddendo eum indemnem à damno, quod ex tua iniuria subsecutum ei est. Cùm ergo trahens per violentiam iniustam alium ad ludum inferat ei iniuriam in violentia, atque iniusta tractione, reus sit totius damni quod ex violentia illi subsequitur, & debet eum reddere omninò indemnem, obligatione nimirum orta ex iniusta læsione. Et ita etiam docent Salas *de ludo, dub. 6. n. 2.* Sanchez *in Opusc. to. 1. lib. 8. c. 8. dub. 11. n. 4.*

Sup. hoc sup. in fin Resol. 41. & in Resol. 42. & in to. 5. tr. 7 Resol. 16. §. vlt.

2. Sed licèt hæc opinio sit probabilis, non minùs affirmatiuam sententiam probabilem existimo, quam me citato docent nouissimè duo docti recentiores, Trullench *in Decal. to. 2. lib. 7. c. 27. dub. 2. n. 2.* & Dicastillus *de iust. lib. 2. tract. 18. disp. 5. dub. 2. n. 14.* Fundamentum est, quia voluntarium ex metu, licet non sufficiat ad donationem & contractum gratuitum, sufficit tamen ad onerosos, qualis est ludus; & ideò asserunt multi huiusmodi contractus esse rescindendos, non tamen inualidos iure naturæ, sed authoritate iudicis posse rescindi; supposito igitur valore contractus, facilè probatur non teneri attrahentem ad restitutionem eius quod lucratus est, quia licet cogens ad ludum intulerit iniuriam, non tenetur ea vi huius iniuriæ restituere nisi damnum, quod ex illa secutum est; amissio autem in ludo non sequitur ex illa iniuria, quia illa supposita, manst ille homo æquè indifferens ad lucrandum, vel amittendum. Vnde perinde, atque si lucraretur, non diceretur illud commodum ortum ex iniuria, sed ex ludo; ita, si amittat, non est hoc censendum ex iniuria ortum.

3. Ex his Dicastillus infert primò, cogentem alterum ad ludendum acquirere quidem dominium eius, quod lucratur; sed reuocabile per sententiam iudicis ad petitionem coacti, si vis, & coactio prodetur. Atque hoc fortasse volunt plures citati pro prima sententia.

4. Addendum secundò, si contractus hic ludi non esset validus, neque coactus posset retinere, quod lucraretur; quia solo titulo contractus validi id retineri potest; nisi fortè tantumdem retineat quantum censeatur valere iniuria coactionis ab alio illata iudicio prudentis, vel damna inde secuta, quia scilicet tunc temporis impeditus fuit: sic coactè ludens, quominus posset vel alia alio modo lucrari, vel alia damna tunc temporis euitare quæ passus est, vt assisteret ludo.

5. Et tandem affirmatiuam sententiam, nempe eum qui attraxit, vel coëgit ad ludendum, non obligari ad restitutionem in conscientia, probabilem esse sentit eam Lessius *lib. 2. c. 26. dub. 2. n. 6.*

6. Nota tamen, quòd post hæc scripta iuueni nostram sententiam absolute docere P. Hurtadum *de contract. disp. 8. diffic. 6.* quia ait ille, ex vna parte tunc ludus fit validè, vt probat, ex altera collusor cogens non fuit causa illius perditionis, (ac proinde nec iusta) quia non fuit causa immediata illius, vt patet, nec fuit mediata, mediante videlicet ludo, quia quamuis cogens fuerit causa ludi, ludus tamen secundùm se non est causa perditionis, sed fortuna ipsa cuius ludus non est causa, quia ludens medio ludo non est magis expositus perditioni, quàm lucro. Vnde, quamuis cogens fuerit causa iniusta ludi non tamen perditionis mediata adhuc: ex quo constat ad rationem aduersariorum eius antecedens esse falsum. Ita Hurtadus, qui citat Bonacinam, & Turrianum, vnde nostra sententia contra amicissimum Cardinalem de Lugo satis probabilis remanet. Sed circa præsentem quæstionem vide etiam Amicum *to. 5. de iust. disp. 28. sect. 3. n. 22.* licèt nostræ sententiæ non adhæreat.

RESOL. XLIV.

An si coactus ad ludum lucretur, teneatur restituere? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 33.

§. 1. AFfirmant Lopez, Alcozer, Bañez, Garzias, & alij, quos adducit Sanchez *in Opusc. tomo 1. libro 1. capite 8. dubio 11. numero 1.* Quam sententiam probabilem esse existimat; Et ratio est, quia cùm ludus sit quidam contractus, debet in ipso omnimoda æqualitas

Sup. hoc sup. in Resol. 41. §. 2. in fin. & infrà in Resol. 44. & in to. 5. tr. 7. §. vlt. Resol. 16. cursim ad fin. 2.

ad lib. 7. & in 10. 5. tr. 7. Resol. 6. vlt. ad lin. 2.

tas seruari, ita vt, vel vterque, vel neuter ludentium lucrari possit.

2. Sed *loc. cit.* Sanchez meritò negatiuam sententiam cum multis Doctoribus tenet, quia ex culpa alterius ludentis potest esse hæc inæqualitas in ludo, vt si quis falsis chartis ludat, non potest lucrari, quia impedimentum præstat lucro ex parte sua, & tamen hoc non obstat quin eius collusor possit lucrari, quia impedimentum non apponit ex parte sua. Et hanc sententiam docet etiam Cardinalis de Lugo *de iust. tom. 2. disp. 31. sect. 2. §. 2. n. 30.* & Trullench. *in Decal. to. 2. lib. 7. c. 27. dub. 2 n. 2.*

Et pro falsis chartis contentis in hoc vero supra in Resol. 41. & principio.

RESOL. XLV.

An qui importunis precibus ad ludum aliquem attraxit teneatur lucrum restituere? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 34.

Supra hoc fuse in Resol. 41. vbi & in Resol. §. Hinc ad lin. 4.

§. 1. AFfirmatiuè respondet Nauarrus *c. 16. n. 174.* & *c. 17. n. 13.* Sylvester *v. Restitutio 2. dict. 9.* & alij, quia ludus est contractus quidam liberè & voluntariè susceptus; at preces nimis importunæ tollunt rationem voluntarij, ergo.

2. Oppositam sententiam docent Adrianus *in 4. in materia de Restit. q. 15*; Petrus Nauarra *lib. 2. de restit. c. 3. n. 444.* Lessius *lib. 2. c. 26. dub. 2. n. 12.* & plerique alij. Ratio huius est, quia preces licet importunæ non tollunt voluntarium, licet ex parte illud diminuant; nisi tanta sit importunitas, vt attractus malit pecuniam suam amittere, quàm tantis molestiis affici, quòd rarò contingit. Et ita etiam præter Doctores citatos tenet Trullench *in Decal. tom. 2. lib. 7. c. 27. dub. 2. n. 2.*

RESOL. XLVI.

An qui nescit chartas non signatas, teneatur restituere? Et alij multi casus circa hoc, & fraudes contingentes in ludo adducuntur in §. 1. huius Resolutionis. Ex p. 7. tr. 9. Resol. 52.

Sup. citata in hoc §. in Resol. §. 2. & 3. in medium. Nec omnia hæc pro hac Resol.

§. 1. AD hoc dubium ita respondet Villalobos *in sum. to. 2. tr. 28. diffic. 4. n. 6.* [Se ha de aduertir; que como Alcozer, dize siguiendo a otros, aquellas fraudes, y engaños son prohibidas en los juegos que no son anexas al juego, ni las ven los jugadores, ni las entienden, y si cayessen en ellas no las consentirian; como son vsar de falsos dados, auiendo caydo vn dado boluer otro, hurtar cartas a los naypes, y ordenar los naypes como gane, encubrir cartas demasiadas, contar tantos de mas, y negar los que el contrario tiene, poner juezes que juzgen contra su contrario, sin razon, juzgar tres al molino, jugar con naypes, que tienen señalados para conocerlos, y ottas fraudes, y engaños semejantes. Y dize mas Alcozer, que lo mismo es, quando estan diestro què a pocas buestas conoce las cartas sin señalarlas de industria: porque con esto lleua ventaja conocida, y no se guarda igualdad en el juego. Mas senia otra cosa si las cartas estan y a tan señaladas, que qualquiera las puede conocer facilmente; saluo si las conocia ya el vno, por auer jugado muchas vezes con aquellos naypes, yel otro no.] Ita ille.

2. Et ideò Sanchez *in Opusc. tom. 1. lib. 1. c. 8. dub. 12. n. 10.* sic ait Si quis adeò ingeniosus sit vt facilè cognoscat chartas, & alter hoc eius ingenium ignorat, tenetur restituere, quod ratione huius lucratur. Si verò non signet chartas, & ambo sunt pares, vel ferè pares industria facilè cognoscendi chartas, vel chartæ nimio vsu ita signatæ sunt, vt facilè ab vtroque cognoscantur, non tenetur restituere, quia ex vtraque parte est æqualitas: nisi alter eorum priùs chartas nouit, tunc enim quia notabiliter alium excedit, tenetur restituere. Hæc ille.

RESOL. XLVII.

An quid in ludo signans taxillos, vel aleas, teneatur ad restitutione?

Et quid, si dubium sit, quis in tali casu fuisset lucraturus, si fraudes non interuenissent, ad quid teneatur?

Et quid dicendum est de eo, qui chartas susurrat, vel notat, vel vtitur chartis, quas à tergo nouit collusore eas ignorante non per negligentiam, sed quia illis chartis antea non luserat, sicut collusor?

Et quid de eo, qui componit chartas arte, & industria, vt melior pars sibi obueniat: & de eo, qui scienter numerat sibi plura puncta, & aduersario pauciora, quam habet: & de eo, qui admonet de ludo aduersarij; & de eo, qui scienter primum locum subripit, quam manum appellant; in iis enim & aliis similibus casibus & euentibus ad quid teneatur, an ad totum lucrum restituendum, vel ad aliquid arbitrio prudentis viri; & quantum fuerit compertum impediuisse ne alius lucraretur? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 48.

Sup. hoc in Resolutionibus positis in §. Et hoc, huius Resol.

§. 1. REspondeo eum, qui vtitur fraudibus in ludo, vt suffurando chartas, vel signis peculiaribus illicitis notando, aut arte quadam eas componendo, vel supponendo taxillos adulteratos, & teneri ad restituendum non solùm, quantum huiusmodi deceptionibus, & fraudibus fuit lucratus, sed etiam, quantum fuerit compertum impediuisse, ne alius lucraretur; quia totum hoc damnum intulit.

2. Et ideò Reginaldus *in praxi, tom. 1. lib 10. c. 25. n. 385.* sic ex Nauarro asserit: Aduerte quoque præbentem alicui culpabiliter causam perdendi in ludo, teneri non tantùm restituere id quod ille amisit, sed etiam id quod ea de causa verosimiliter desiit lucrari; non quidem quantum idipsum in re valeret, sed quantum in spe valere potest prudentis arbitrio: sicut & is, qui destruxit messem tenetur restituere, non quantum ea reddidisset in horreo (ex D. Thoma 2. 2. *q. 62. a 4.*) sed quantùm æstimaretur spes quam præbebat sui. Ita Reginaldus, cui etiam adde Amicum *to. 5. de iust. disp. 28. sect. 4. n. 27.* Molinam *de iust. tom. 2. tr. 2. disp. 517.* Trullench *in Decal. to. 2. lib. 7. c. 27. dub. 2. n. 4.*

Sup. hoc in §. vlt. huius Resol. & supra in Resol. 37. §. Verum, ante medium.

3. Sed si dubium sit in tali casu, quis fuisset lucraturus, si fraudes non interuenissent, tunc probabile est non esse obligationem restituendi, quod sic est dubium, nisi forte probabilius esset aduersarium lucraturum fuisse. Nam tunc pro quantitate maioris illius probabilitatis erit restituendum aliquid arbitrio prudentis, quatenus iniustum impedimentum fuit appositum, nec ex illa maiori probabilitate effectus sequerentur, non secùs atque cùm aliquis iniustè impediret negociationem alterius ex qua luctum sperabatur. Ita Molina suptà. Quamuis Nauart & Reginaldus oppositum sentire videantur, pletique tamen alij nobiscum sentiunt, iuxta illud axioma verissimum, saltem in materia Iustitiæ, in dubiis melior est conditio possidentis.

Sup. multis ex casibus contentis in hoc §. in Resol. præt. cursim in §. 1. & pro aliquibus aliis in Resol. seq. à lin 7 & infra in Resol. 49. ad lin. 3 & in Resol. 52. & 54.

4. Et hoc dicendum est cum Salas *tract. de ludo, dub. 7. n. 5* de eo qui chartas susurrat, vel notat, vel vtitur chartis, quas à tergo nouit collusore eas ignotante, nó per negligẽriam, sed quia illis chartis antea non luserat, sicut collusor. Idem est de eo qui componit chartas arte, & industria, vt melior pars sibi obueniat, & de eo qui scienter numerat sibi plura puncta, vel aduersario pauciora, quàm habet, & de eo, qui admonet de ludo aduersarij, & de socio non adiuuante quàtùm potest, & tenetur iuxta leges ludi, tenetur enim ludere quanta potest dexteritate, sociúmque quantum expedit, & fas est, admonere. Idem est de eo qui primum locum scienter surripit,

ripit, quam manum appellant, quia surripit collusotis ius ludendi aptius. Idem est de eo, qui commissione, vel ludo certo discedit, vel chartas euoluit, aut ostendit, quando id non licet iuxta ludi leges, & causa est aliis vt amittant, aut non lucrentur. In iis enim, ac similibus euentibus non totum lucrum est restituendum, sed quantum collusori valebat spes lucrandi, vel non amittendi, si id factum non fuisset, sicut qui destruit messem non tenetur restituere quantum postea in area redderet, sed quantum in herba æstimaretur.

Sup hoc infr. in Res 54. §. vlt. ad med.

Sup. hoc supra in §. sed si huius Res. & in alio §. eius not.

5. Nota etiam Hurtadum *de contr. disp. 8. diffi. 7.* docere in dubio puro absque prudenti iudicio determinato, an quis ob suam fraudem non permissam impedierit alteri collusori lucrum non tenetur ad restitutionem, quia in dubio, melior est conditio possidentis, & ob eamdem rationem in puro dubio, an ipse ob suam fraudem non permissam lucratus fuerit aliquid, tenetur illud non accipere, aut iam receptum restituere, quia scilicet, in eo dubio melior est conditio prioris domini, qui illud possidebat.

RESOL. XLVIII.

An si quis ex collusoribus videat chartas alterius, teneatur semper restituere?

Et an hoc ferè dicendum sit de eo, qui chartas dignoscit à tergo, quando eas non signauit?

Et an quando socij contra socios ludunt, possit socius admonere socium de chartis suis, vt sciat quomodo se gerere debeat: Ex p. 7. tr. 9. Res. 50.

§. 1. Respondet Trullench *in Decalog. to 2. lib. 7. c. 28. dub. 2. n. 4* quod qui videt chartas alterius absque fraude ex sola negligentia alterius, licitè lucratur, quia nullam fecit fraudem, secùs si videat, quia eo modo se ponit, vt videre possit, vel quia habet alium videntem ludum alterius, qui eum admonet, vt dictum est: nam sic est aperta fraus. Idem etiam docet Sanchez *in Opusc. to. 1. lib. 2. c. 8. dub. 12. n. 9.* & alij communiter. Et idem optimè obseruat Lugo *de iust. tom. 2. disp. 31. sect. 2. §. 3. n. 37.* ferè dicendum esse de eo, qui chartas dignoscit à tergo, quando nec eas signauit, nec propter vsum, quo sæpiùs iisdem chartis cum aliis, eas facilè iam dignoscit. Quando enim vterque æquè potuit chartas dignoscere, licet alter diligentiùs signa aliqua obseruauerit, hoc eius industriæ, & attentioni deputandum est: nisi fortè ea peritia dignoscèdi facilè chartas reddat inæquales notabiliter in ludo, iuxta dicenda postea in quarta cõditione. Vide etiam Sanchez, *vbi supra n. 10.*

Sup. sequentibus in hac Res. in Res. præterit. §. Et hoc. &c.

2. Sed inquiras hic an quando socij contra socios ludunt, possit socius admonere socium de chartis suis, vt sciat quomodo se gerere debeat? Respondetur in hoc standum esse ludi illius peculiaribus legibus: aliquando enim fas est, aliquando non est: aliquando possunt se signis manifestis iuuare, aliquando occultis, aliquando neutris. Ita Sanchez ex Alcozerio.

RESOL. XLIX.

An teneatur ad restitutionem, qui auctionem factam à collusore acceptauit, eo quod ab alio significatione aliqua admonitus fuit?

Et qui admonuit, an peccauerit, & teneatur ad restitutionem in defectum eius quem admonuit?

Et ad quid teneatur, si ante admonitionem dubius erat, an acceptaret?

Et quid, si ante monitionem decreuerat acceptare? Et p. 7. tr. 9. Res. 42.

§. 1. Respondeo teneri ad restitutionem, si ante monitionem decreuerat non acceptare; nam vtitur fraude alterius admonentis; sicut autem qui admonuit peccauit contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem in defectũ illius, quẽ admonuit, ita tenetur admonitus. Si verò decreuerat ante admonitionem acceptare, ad nihil tenetur, quia admonitio alterius non fuit causa, vt acceptauerit & vicerit. Si verò ante admonitionem dubius erat, an acceptaret, videtur solùm obligandus ad partem: tum quia fieri potest, vt adhuc acceptasset, consequenter non videtur obligandus ad integram restitutionem rei acceptæ, sed solùm ad partem, quatenùs per admonitionem motus est ad acceptandum: tum quia hoc pacto seruari videtur æqualitas. Et ita docet Sayrus *in Clani Regia lib. 9. c. 12. n. 23.* Molina *tom. 2. tract. 2. disp. 517. n. 3.* quibus etiam adde Trullench *in Decalog. tom 2. lib. 7. c. 27. dub. 2. n. 4.* vbi sic ait. Tenetur etiam ad restitutionem ille, qui auctionem factam ab altero collusore acceptauit, eo quòd à tertio inspectore chartarum vtriusque colludentis, admonitus fuerit, vt eam acceptaret, si ante admonitionem decreuerat non acceptare; nam vtitur fraude alterius admonentis: Sicut enim qui admonuit peccauit contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem in defectum eius, quem admonuit, ita tenetur admonitus. Si verò decreuerat ante admonitionem acceptare, ad nihil tenetur admonens, quia admonitio non fuit causa vt acceptauerit & vicerit. Quod si ante admonitionem dubius erat, videtur solùm obligandus, non ad integram, sed ad partem restitutionis, quatenùs per admonitionem motus est ad acceptandum. Et hæc omnia firmat etiam Dicastillus *de iustitia, lib. 2. tr. 18. disp. 5. dub. 3. n. 31.* Vide etiam Molfesium *in sum. to. 2. tr. 12. c. 21. n. 58.*

Sup. hoc in Res. 50. §. vlt. in fine.

RESOL. L.

An licitum sit aliquando in ludo vti fraudibus, simulationibus, artibus, & cautelis, quæ ludi legibus permitti solent, vt verbi gratiâ, Embida conel mazo, *certis, quod non possit amittere, vel quando certus de amissione prouocando lucratur, altero non admittente, quod Hispane dicitur* embidando de falso, *an in his, & similibus teneatur ad aliquam restitutionem?* Ex p. 7. tr. 9. Res. 43.

§. 1. Respondeo cum Dicastillo *de iustit. lib. 2. tr. 18. disp. 5. dub. 1. n. 19.* & aliis. Omnem fraudem vel deceptionem, vel simulationem omnem, quæ ludi legibus permitti solet, licitam esse, & sine iniustitia contractus. Ratio est, quia huiusmodi doli, quos patitur ipsa ludi natura, potiùs, ludendi cautelæ, & artes ludi dicendæ sunt, in quas eo ipso quod ludentes conueniunt, videntur consentire, & reuerà consentiunt expresè si sciant eas leges esse, vel saltem tacitè; quia cùm obseruentur à ludentibus communiter, etiam nescientes communi modo consueto censentur contrahere, nisi aliud exprimant. Et, si quæ leges ex dictis videantur continere inæqualitatem in hoc iactu particulari, vt cùm quis in sortem mittit omnem pecuniam, quam habet, certus quòd non possit amittere, quòd Hispanicè aliquando dici solet, vt audio *embida con el mazo*) tamen æqualitas in eo seruatur quod alter etiam poterit illud ipsum facere, si contingant illæ eædem chartæ in alio iactu. Vnde licet pro illa vice melior sit lucrantis conditio, pro toto tamen tempore ludi æqualis est; quia alteri etiam potest idipsum contingere, atque idem est de similibus, vt quando quis certus de amissione provocando lucratur, altero non admittente (quod Hispanicè dicitur *embidando de falso.*)

2. Quæ verò sint deceptiones in ludo permissæ ab ipsis lusoribus peritis, quærendum est potiùs, quàm ab aliis.

3. Ex dictis infert Eminentissimus Cardinalis de Lugo

Lugo *de iust. to. 2. disp. 31. sect. 2. §. 3. n. 34.* posse. Primò, qui potiores chartas habet in ludo, & securus iam est de victoria, posse adhuc augere sponsionem, vt plus lucretur, quia hæc est lex communis vtrique ludenti. Ita ferè omnes, quos sequuntur & congerunt Sanch. *d. lib. 12. n. 3.* Salas *dub. 7. n. 2.* Molina *vbi supra.* Secundò, qui scit certò, se inferiores chartas habere, atque ideò vincendum, potest simulare, & augere sponsionem, vt alter timeat, & recuset, ac relinquat ipsi, quod appositum erat. Tertiò sciens, se meliores chartas habere, potest metum simulare, & formidinem, vt aduersarius audaciùs prouocet, & augeat sponsionem. Quartò potest tacere, licet videat aduersarium accipere plures chartas, quàm deberet, propter quem excessum debeat postea perdere, quod appositum est. Quintò infert Sanch. *in Opusc. to. 1. lib. 1. c. 8. dub. 12. n. 12. & 13.* Quod si habens optimum ludum, simulare dicat, transeat. id est, *vayal el naype* ad effectum decipiendi socium, vt sic eum incitet ad augendum sponsionem, licitè lucratur. Sextò potest quis numerare pauciora puncta, quàm habet, & postquam contrarius exhibuerit plura, potest ipse licitè exprimere, quæ habet, & sic lucrari.

4. Et ideò Hurtadus *de Contractu disp. 8. diffic. 6.* sic ait. Non tenetur ad restitutionem lucri, qui certus, quod lucratus est, quia habet priorem locum, & meliorem sortem, v. g. quinquaginta quinque, auget sponsionem seu expositum (Hispanè *embida*) nec tenetur quamuis fingat, se dubitare, an augeat expositum, vt alter accepter: nec tenetur, quamuis simulatè dicat, transeat, (Hispanè *passe*) vt sic prouocet alterum ad augendum expositum: nec tenetur, qui numerat pauciora puncta, quàm habet, vt eo alter antequam sua puncta numeret, augeat expositum, & postea numerat omnia sua puncta, & lucratur: nec qui bona fide accipit sibi primum locum (Hispanè, *la mano*) alteri debitum, quia hæ cautelæ consuetudine receptæ, vel permissæ sunt à colludentibus. Ita ille.

Sup. hoc infra in Resol. 53. §. 1. in fin. quæs.

RESOL. LI.

An si quis videat collusorem non numerare omnia puncta, quæ habet, quæ si numeraret lucraretur, tenetur, si non admonet, lucrum restituere?

Et notatur non peccare contra iustitiam inspectorem ludi, si non admonet ludentem errare computando puncta, vel non accipiendo primum locum, nisi id promisisset, & ita non teneri restituere, licet interdum peccet contra charitatem. Ex p. 7. tr. 9. Resol. 44.

§. 1. AFfirmatiuam sententiam tenet Nauarrus, Lopez, & Philiarcus penes Sanchez *vbi infrà*, quia accipit ab ignorante pecuniam, quam non amisit. Et ita hanc sententiam docet etiam Azorius *to. 3. lib. 5. c. 25. q. 3.* Philiarcus *de offic. Sacerd. to. 2. p. 2. lib. 5. c. 2.*

2. Sed Sanchez *in Opusc. to. 1. lib. 1. c. 8. dub. 14. n. 2.* contrariam sententiam docet, quia licèt sic ludens teneatur alterum non defraudare, non tamen tenetur alterum de sua negligentia, vel errore admonere; est enim hæc lex ludi. Et confirmatur; quia in aliquo ludo chartarum est in vsu, quòd si aliquis est oblitus numerare, vel apponere calculos, si recordetur postquam distributæ sunt chartæ, non possit secundùm leges ludi numerare, vel apponere. Hanc sententiam docet Alcozer *tract. de ludo, cap. 20. dub. 3.* & nouissimè Lugo *de iust. tom. 2. disp. 31. sect. 2. §. 3. n. 36.* & Hurtadus de Mendoza *de Controu. disp. 8. diffic. 7.*

3. Verùm aliqui asserunt sententiam negatiuam procedere in locis vbi adest consuetudo sic ludendi, secùs autem affirmatiuam sententiam tenendam esse. Et ideò Lessius *lib. 2. c. 26. dub. 2. n. 14.* sic asserit: Leges ludi sunt, quas, vel ipsi ludentes communi consensu inter se statuere, vel si nihil hac de re egerint, quæ eo loco, vel apud eam gentem, cuius more ludere statuerunt, sunt receptæ: nam contractus nisi aliud exprimatur, censentur celebrari secundùm consuetudines loci; quamuis fortè alter contrahentium, vel vterque aliquas earum ignoret. Fraudes tamen, seu astutiæ communi consuetudine receptæ, vel in quas expressè, aut tacitè ludentes consentiunt, sunt licitæ; nec reddunt obnoxium restitutioni: vt si quis aduertens se certò lucraturum, roget aduersarium, velitne deponere duplum: aut si videat errantem in numerandis signis, & non moneat, quisque enim suas tantummodo partes agit, neque tenetur ludenti prodesse, quod per negligentiam non aduertit. Hoc tamen non est vniuersè verum, sed tantùm vbi consuetudine id est receptum. Ita Lessius, cui adde Amicum *to. 5. de iust. disp. 28. sect. 4. n. 30.* Marchantium *in q. Past. p. 1. c. 8. pr. 10. q. 1. cas. 5.* Molinam *de iust. tom. 2. tr. 2. disp. 517. in fin.* & Trullench *in Decal. to. 2. lib. 7. disp. 27. dub. 4. n. 5.* Bonacina verò *de Restit. disp. 2. q. 3. punct. 2. n. 2.* Supponit adesse consuetudinem non admonendi collusorem de errore in calculis. Et ideò Dicastillus *de iust. lib. 2. tr. 18. disp. 5. dub. 3. n. 25.* sic ait, Asserendum eum, qui aduertit collusorem per errorem numeri, pauciora dicere puncta, quàm habet, teneri ad monendum illum, vel ad restituendum pecuniam, si ob id eam accepit. Quod verum est loquendo ex natura rei, & inductione potest probari in omnibus aliis contractibus.

4. In casibus verò in quibus ex lege, & consuetudine solet taceri, tum licitum erit lucrari, absque vlla monitione, atque in hoc casu veram puto sententiam Alcozeri, à qua etiam non videtur dissentire Molina; imò id audio receptum in aliquibus chartarum ludis, in quibus nihil debetur ei, qui obliuiscitur adhibere calculos designatorios lucri ex sua parte, (quod Hispanicè dicitur, *olbidarse de poner los tantos antes departir*) Item in ludo paruæ pilæ audio alicubi esse receptum, vt, si quis oblitus dicat se minus habere, quèm habet, procedátque in ludo, non plura debere computari illi, quàm dixit. Sic Dicastillus. Ego puto omnes supradictas sententias esse probabiles. Et negatiuam sententiam absolutè tenet Hurtadus *de contr. disp. 8. diffic. 7.* vbi sic ait: Collusor non tenetur ex iustitia admonere alterum collusorem errantem in punctis, & ob id perdentem, ac proinde non tenetur ad restitutionem: quia neuter collusorum tenetur agere partes alterius.

5. Nota tamen inspectorem ludi non peccare contra iustitiam, si non admoneat ludentem errare computando puncta, vel non capiendo primum locum, nisi id promiserit; & ita non teneri restituere, licet interdum peccet contra charitatem. Ita Nauarr. *supra* & Vega *v. Ludus, casu 19.* quod verum est, etiam si teneamus, collusorem peccare contra iustitiam, si de iis non admoneat, vt tenuerunt Nauar. Azor. & Molina *supra* citati. Et ita docet Salas, & Sanchez *vbi supra.*

Sup. hoc infra in Resol. 53. §. 1. cursim ad lin. 8.

RESOL. LII.

An qui accusauit plura puncta, & collusor non aduertit, teneatur restituere non solùm pecuniam acceptam ab altero, sed etiam suam propriam, si alter excedat in punctis?

Et an qui scienter in ludo soluit minus pretium, quam amisit, teneatur ad restituendum defectum illum, etiam si collusor inaduertentia, vel errore putet totum sibi iam solutum?

Et an, qui solus scit se amisisse in ludo, teneatur manifestare veritatem, quando de ea inquiritur, etiamsi indices errore ducti iudicent illum lucratum fuisse. Ex p. 7. tr. 9. Resol. 47.

§. 1. REspondeo affirmatiuè cum Dicast. *de iust. lib. 2. tr. 18. disp. 5. dub. 3. n. 22.* vbi ait: Si fraus

Sup. hoc in Resol. seq. &

sup. in Ref. 47 cursim in §. Et ideò.

fuit dicendo habere se plura puncta, quàm habebat, & ob alterius inaduertentiam lucrum obtinuit, tenetur restituere non solùm pecuniam acceptam ab altero, sed etiam suã propriam, si alter excedebat in punctis, quia qui fraudem fecit, non solùm non lucrabatur aliam pecuniam, sed amittebat suam, vt rectè notat Alcozer *c.20. dub.1* Qui autem est causa iniusta, vt alter non lucretur, etiam id debet resarcire. Ita Dicastillus, qui etiã, *n.27.* rectè obseruat, eum qui scienter minus pretium soluit quàm amisit, teneri ad restituendum defectum illum, etiamsi collusor inaduertentia, vel errore putet totum sibi iam solutum. Idémque dicendum est de eo, qui dicit habere se plura puncta, quàm habet, etiamsi ostendat ab aliis numeranda; sed ea non numerarunt. Ratio est, quia fraudes prædictæ non sunt permissæ in ludo.

Sup. hoc in Ref. 1. not. præterit. §. vlt. in princ.

Sup hoc ibidem §. vlt. in fin.

2. Nota etiam quod is qui solus scit se amisisse in ludo, tenetur manifestare veritatem, quando de ea inquiritur, etiamsi iudices errore ducti iudicent ipsum lucratum fuisse, nisi oppositum inter se ludentes pacti fuerint, vel consuetudine constet licere. Ratio est in promptu; quia sententia iudicis iusta secundum allegata, & probata, seu fundata in falsa præsumptione in conscientia est nulla. Ita Alcozer *c.20. dub.3.*

RESOL. LIII.

An si quis falsò asserat se habere, vt vulgò dicitur Primera, *vel verbi gratiâ, 50. puncta, & proijciat aleas in mensa, quas alter collusor ex errore colligit, an inquam in tali casu teneatur restituere non tantum lucrum, sed etiam quod in illa manu erat perditurus?*

Et an quando alter minus soluit, quam perdiderat, & quam erat in sponsione, ex negligentia lucrantis, teneatur restituere?

Et an si iudices, vel arbitri iudicent contra veritatem, etiam bona fide, is, cui in fauorem iudicatum est, teneatur lucrum illud restituere, cognita rei veritate? Ex p.7. tract.9. Ref.53.

Sup. hoc in Ref. præterit. & in alio §. eius primæ annotat.

§.1. DE hoc casu interrogatus fui, & affirmatiuè respondi cum Villalobos *in sum. tom.2. tr.28. difficult.4. n.12.* vbi sic ait. [Tambien es fraude, quando vno dize, que tiene primera, sabiendo que no la tiene, y con esso tiende las cartas en la mesa, las quales recoge el otro sin aduertir, porque con esso engaño al otro diziendo que leganaua; y assi est à obligado à restituyr lo que leganò, y lo que otro ganaua? mas el que mira, no està obligado à dezirlo de iusticia, sino es que lo huuiesse prometido, como dize Nauarro, aunque estarà obligado algunas vezes de caridad.] Ita Villalobos, cui adde Sanch. *in Opusc.to.1. lib.1.c.8. dub.12. n.14.* vbi sic ait. Similiter est fraus, quando in ludo, qui Hispanè vocatur, *la Primera*, vnus ex ludentibus dixit se habere omnes chartas diuersi generis, Hispanè, *Primera*, cùm eas chartas non haberet, & alter collusor non curauit illas aspicere, sed statim credidit, & ita iniustè lucratus est, & tenetur lucrum restituere. Qui etiam ex Alcozer, benè notat, quod si ludus iam finitus erat, & alter collusor lucraturus erat, quia habebat plura puncta, tenetur non tantùm lucrum illud restituere, sed etiam quod in illa manu erat perditurus.

Sup. hoc sup. in Ref 51. §. vlt.

Sup. hoc in Ref. prætcrit. §.1. post medium.

Sup. hoc ibidem §. vlt.

2. Vnde etiam hîc obiter nota, quod quando alter minus soluit quam perdiderat, & quam erat in sponsione, ex negligentia lucrantis, tenetur restituere, est enim lex recepta in ludo, quòd in pecunia non debet esse fallacia. Item si iudices, vel arbitri iudicent contra veritatem, etiam bona fide, is cui in fauorem iudicatum est, tenetur lucrum illud restituere, cognita rei veritate, quia supradicta sententia fuit lata ex falsa præsumptione. Ita Sanchez *vbi supra n.12. & 13.*

RESOL. LIV.

An teneatur restituere lucrum, qui dolosè subripit primam manum in ludo?

Et quid est agendum, si bona fide abripuit manum, an teneatur postea lucrum restituere? Ex p.7. tr.9. Ref.45.

Sup. hoc in Ref. cursim hic. Et hoc.

§.1. AFfirmatiuè respondet Philiarcus *de offic. Sacer. to.2. p.2. lib.5. c.2. n.9.* Sed ad hanc Quæstionem respondet Sanch. *in Opusc. tom.1. lib.1. c.8. dub. 15. n.1.* quod in tali casu ludens tenetur restituere non totum lucrum, sed id quod valebat ius illud præundi in ludo, id est, in quantum ob hoc est factus melioris conditionis. Probatur, quod teneatur restituere, quia tollit proximo ius suum, scilicet præire in ludo, id est, *lleuar la mano*, quod maximè confert ad lucrum. Probatur, quod non tenetur integrũ lucrum restituere, quia fortè, licet alter præiret, perderet; ergo non tenetur integrè restituere: sicut qui comburit messes dum sunt in herba, non tenetur restituere frumentum, quod erant laturæ, sed quantùm in herba valebant. Ita Sanchez ex Nauarro & Lopez, quibus ego addo Trullench *in Decal. tom.2. lib.7. c.26. dub.2. n.5.* & Villalobos *vbi infrà*, & Faustum *in Spec. Confess. disp.32. q.33. n.5.* & Philiarcum *de offic. Sacerd. tom.2. p.2. lib.5. c.2.*

2. Sed mihi hæc sententia sic absolutè prolata non placet; ideò assero cum Dicastillo *de iust. lib.2. tract.18. disp.5. dub.3. num.24.* is qui fraudem facit accipiendo priorem locum (Hispanicè *coger la mano*) si non constet præcisè ratione prioris loci lucratum fuisse, non tenebitur restituere totum, quod lucratur, sed quantum ius illud prioris loci iudicabitur valere. In quo subscribo Nauarro. Si tamen contingat lucrari præcisè ratione solius prioris loci, quia habebant æqualia puncta, tunc tenebitur restituere non solùm totum, quod lucratur; sed insuper tantumdem, quod ipse amissurus erat; quia in eo casu fraus fuit causa totius illius damni, vt patet; quod non videtur præuidisse Nauarr. Sanchez, & Trullench.

Sup. hoc breuiter fin. Ref.

3. Nota tamen, quod si quis bona fide abripuit manum, non tenetur postea restituere, & sic docet Villalobos *in summ. to.2. tr.28. diffic.4. n.13.* vbi sic ait. [Esta obligado a restituyr el que toma la mano al otro que era suya, mas no està obligado a restituyrle todo lo que ganò, sino lo que vale el ser de mano a juyzio de hombres prudentes, que es como el que destruye los sembrados quando comiençan a nacer, como dize Nauarro. Mas si tomò la mano, bona fide, por ignorancia de ambos, no està obligado à restituyr, como dize Rebello, que este error por costumbre, y como ley del juego se tolera, y excluye la restitucion.] Ita ille, cui adde Salas *tr. de ludo dub.7. n.5.* & Lugo *de iust. tom.2. disp.31. sect.2 §.3. n.38.*

Sup. hoc in Ref. 1. & 2. & in fin. Ref. 7.

Sup. hoc in Ref. cursim in fin. Et hoc tom. 8. cap. Reg.

RESOL. LV.

An si collusor, qui est secundus, dicat primo, accepto sponsionem, si concedas mihi vnum punctum, si illud primus concedat, lucretur secundus ludum? Ex p.7. tr.9. Ref.46.

§.1. REspõdeo affirmatiuè, & ideò Trullench *in Decalog. to.2. lib.7. c.27. dub.2. n.5.* sic ait. Quãdo primus, *el que tiene mano*, habet 55. & secundus, aut tertius, *el de pie*, etiã habet 55. & secundus dicat, volo spõsionẽ, si vnum punctum concesseris, si primus illud concedat, amittit ludum, & alter iustè lucrum acquirit: nam est fraus intra limites ludi, & idem poterat alter cõtingere. Vnde hanc sentẽtiam ex hac ratione tenet etiam Villalobos *in sum. to.2. tr.28. diffic.4. n.13.* sic n. asserit. [Licito es vsar en el juego los ardides, y cautelas que comunmẽte se vsã, cõforme a las leyes del mismo juego como

como dizen todos comunmente, y en especial Couarruuias, Alcozer, y Molina. La razon es, porque en esto son iguales los que juegan, que entrambos pueden vsar igualmente destas cautelas, y lo que dessa manera se gana, no ay obligacion a restituyrlo, como es, quando vno sabe que gana y embida que tiene catorze de mano, y va à quinze; y tambien el que embida de falso, para que el otro pensando que tiene mejor juego que el, se eche. Y pone Alcozer, y Ledesma acerca desto vn exemplo de vno que ganò a otro por este ardid. Iugauan a la primera, y tenian ambos cinquenta y cinco, que es mayor punto que puede auer, y el que era de mano embidò el resto, y el otro estuuo, como dudando entre si; y dixo, que si le daua vn punto lo quierria, y dandoselo el otro ganò, lo qual pudo hazer iustamente, y dize Ledesma, que deste parecer fueron muchos Dotores, y que comunmente lo tuuieron todos. Lo mismo es tambien del que tiene buen punto de mano, y haze que se quiere echar, porque embide el otro. Ita ille.

2. Vnde ex his infert Sanchez *in Opusc. tom. 1. lib. 1. c. 8. dub. 12. n. 5.* quod si duobus ludentibus ludo, qui Hispanè vocatur, *la primiera*, & vtrique obtigit maior punctorum numerus, qui iuxta leges huius ludi requiritur ad lucrandum, videlicet quinquaginta quinque, qui primas vices habet Hispanè, *la mano*, inuitat, seu prouocat alium collusorem ad nouam quantitatem pecuniæ lucro exponendam, alter suspicatus est puncta, quæ collusor habebat, finxitque se dubitare, an deberet admittere, vel acceptare prouocationem, petiit tandem ab altero, vt sibi duo puncto donaret, & ea conditione se acceptaturum, concessit alter illa puncta, & ita lucratus est summam pecuniæ expositam, fit inquam, ex dictis illam licitè lucrari, & retinere.

RESOL. LVI.

An si capitale maius, quod vulgò dicitur tutto il resto, *in sponsione aliqua exposuerit, possit ille, qui capitale minus habet, acceptare sponsionem, & lucrari illud plus sine onere restitutionis?* Ex p. 1. tr. 8. Resol. 66. & ad literam in p. 2. tract. 17. & Misc. 3. Resol. 40. Sed hîc vna tantùm transcribitur Resolutio.

§. 1. VIdetur, quòd non. Et ita tenet Alcozer *tract. de ludo, c. 16.* qui non est æqualis conditio ludi ex parte vtriusque. Martinus verò Bonacina *de contract. disp. 2. q. 3. punct. 2. n. 19.* Bartholomæus à Sancto Fausto *in Spec. Confess. disp. 32. q. 36. n. 3.* asserunt, quòd si forte alter, cuius pecunia maior est, norit inæqualitatem, & consentiat, quòd quasi semper euenit, vt patet ex communi vsu ludentium, tunc licitum esse ludum. Quia sic vsu videtur receptum in sponsionibus, quæ vulgò *scommesse* nuncupantur, in quibus vnus aliquando minorem quantitatem pecuniæ exponit, quàm alter. Et tandem videmus, vt aliqui vendant libertatem suam ad remigandum in triremibus pro pecunia, quæ est longè inferior libertate. Et hanc opinionem ex Neotericis tenet etiam Azorius *p. 3. lib. 5. c. 25. q. 7.*

Sup. hoc in Resol. 55. & infrà in Resol. 70.

2. Ad argumentum in contrarium respondeo, quòd licet in tali casu non sit æqualis conditio ex parte vtriusque, tamen scienti, & consentienti non fit iniuria: vide Ioannem Salas *tr. de ludo, dub. 13. n. 3.*

RESOL. LVII.

An si quis capitale maius, quod vulgò dicitur tuto il resto, *in sponsione aliqua exposuerit, possit ille, qui capitale minus habet, acceptare sponsionem, & lucrari illud plus sine onere restitutionis?* Ex p. 7. tr. 9. Resol. 35.

§. 1. AD hoc dubium me citato sic respondet Trullench *in Decal. to. 2. lib. 7. c. 27. dub. 5. n. 9.* Adverte eum, qui solùm potest quatuor deponere in ludo, non posse singulis commissionibus ab vno, & eodem lucrari plus quàm quatuor: quia debet esse par conditio ludentium, nisi alter sciens conditionem socij cedat iuri suo, vt tenet Diana, *p. 1. tr. 8. resol. 66.* & infrà citata; nam scienti, & consentienti non fit iniuria. Quod contingit, ait Diana, quando alter, qui habet maiorem pecuniam, nouit inæqualitatem pecuniæ alterius, quo in casu asserit, si ille, qui habet maiorem summam, totam illam exposuerit vnica sponsione, posse illum, qui habet minorem, totam illam lucrari, quia ita ait vsu receptum esse, quod quidem si ita est, admitto, aliter enim de iure, puto tantùm posse lucrari, quantum habet, & talem esse intentionem exponentis maiorem summam, sicque videtur communiter receptum, & procedit nostra sententia. Ita Trullench.

Quæ hîc est Res antece. & infrà in Resol. 79.

2. Sed Lugo *de iust. tom. 2. disp. 31. sect. 2. n. 51.* putat vsum inter lusores esse in contrarium, & sic testatur de praxi non posse collusorem lucrari capitale maius, sed minus. Itaque cùm resolutio huius dubij pendeat à consuetudine ludentium, standum est illi, mihi enim de consuetudine affirmatiua testati sunt, quod negant alij.

3. Certum est tamen quòd in tali casu si velint celebrare contractum fortunæ, exponendo scilicet se fortunæ, exponant sua restantia siue maiora, siue minora, neutri constando, quale restans maius sit, tunc quilibet licitè lucratur integrum restans alterius, licèt maius sit; sicut licitè quis exponeret pecuniam suam contentam in marsupio incluso pro pecunia contenta in crumena alterius committendo se fortunæ, quando neutri constaret, quæ esset maior summa. Ratio, quia vtrinque contractus est æqualis, & vterque periculo lucri, aut iacturæ exponitur. Et ita docet Sanchez *in Opusc. to. 1. lib. 1. c. 8. dub. 18. n. 12.*

RESOL. LVIII.

An possit ex pacto ludens pro se, & pro alio perdere minus, quam lucrari, v. g. vt si perdiderit, soluat dimidium perditi, si verò lucratus fuerit, portat tertiam partem lucri?

Et an hoc pactum sit iustum? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 36.

§. 1. VT, si verbi gratiâ, quis ludit pro se, & pro altero, sic paciscatur cum illo vice cuius ludit, scilicet, vt si perdiderit soluat dimidium perditi: si verò lucratus fuerit, portet tantùm tertiam lucri partem, sit hoc pactum iustum. Et ad hoc dubium duabus Conclusionibus respondet Sanchez *in Opusc. tom. 1. lib. 1. c. 8. dub. 23. n. 2. & 3.* Prima conclusio, si ludus sit prohibitus, & sic pœnæ subiectus, nec fecisset pactum, vt alter vice cuius luditur, soluat dimidium pœnæ, iustus est contractus, quia exponit se ludens periculo dandi pœnas legis, quas solus, qui ludit perfert, & alter vice cuius ludit, non tenetur ad aliquam partem pœnæ soluendam, nisi de hoc fecisset pactum. Si tamen qui pecunias amisit, repetat coram iudice, & iudex iubeat restitui, tenetur qui partem lucri portauit restituere, quia hæc non est propriè pœna, sed restitutio lucri ludo acquisiti, quod alter habet ius repetendi. Ita Sanchez ex Alcozerio.

2. Sed Dominus meus Cardinalis de Lugo *de iust. tom. 2. disp. 31. sect. 2. n. 52.* obseruat sæpè excusari posse pactum hoc ab iniustitia, quia in societate, qui operam & industriam apponit, & rursum dimidiũ capitalis, plus debet de lucro participare, & minus damni sentire, cùm semper amittat operam, & industriam. Potest ergo contingere, quod opera, & industria Petri in ludo digno sit tota illa retributione, v. g. in ludo pilæ strenuè partes suorũ sociorũ tueatur, qui meritò, vt illũ sociũ habeant,

possunt hanc illi indulgentiam concedere Sæpè etiam ex liberalitate donantis hoc prouenit: solet enim communiter is, cuius nomine alius lusit, donare partem lucri ludenti retributione gratuita, licèt nihil in iactura debuisset participare: quare non est facilè pactum illud vniuersaliter damnandum.

RESOL. LIX.

An si tantum perdas cum aliquo, quantum illi ob fraudes debebas restituere, v. g. centum, possis debitum compensare, & liberari ab illa restitutione?

Et in corpore huius Resolutionis decisum inuenies, quomodo hoc intelligendum sit, si cum alio diuerso perdas, vel cum eodem in eodem ludo: & quid si in alia die cum eodem, & in eodem ludo. Ex p.7.tr.9.Res.51.

§.1. HOc dubium pertractat Sanchez *in Opusc.to.1. lib.1.cap.8.dub.20.* per multas conclusiones, quas desumpsit Cardinalis de Lugo *de iust.to.2.disp.31. sect.2.§ 2.n.39.* Itaque cum ipso ego assero, certum esse si cum alio diuerso perdas; vel cum eodem, in eodem ludo, sed alia die, te non liberari à restitutione facienda; quia hic ludus secundus est alius contractus diuersus in quo ille alius iustè lucratur, & vi cuius debes soluere nouum debitum: non ergo potest satisfieri vnica solutione duplici debito diuerso. Difficultas est, quando in eodem ludo perdis cum eodem id, quod per fraudem iniustè lucratus fueras. Armilla *v. Ludus, n.7.* negat esse ampliùs obligationem restituendi, quia lucrum dicitur, quod in fine ludi reportatur, quod Sanchez dicit probabile, *dub.19.n.5.* & placere aliis viris doctis. Contrariũ tamen verius est, vt fatetur idem Sanchez cum aliis. Ratio autem est; quia singulæ sortes, & commissiones sunt diuersi contractus independentes à precedentibus, in quibus denuò vterque ludens subit nouum periculũ; quare ille, cui iam debebas ex delicto restituere, acquirit nouum ius lucrandi; & per consequens acquirendi aliquid vltra id quod aliunde ei debebatur: alioquin postea posset solùm perdere, & nihil lucrari, cùm solùm posset acquirere nouum titulum ad id, quod iã sibi debebatur. Confirmatur, quia si clam accepisses ab eo inter ludendum aliquam pecuniæ partem, quam postea ipse lucraretur, non liberareris ab obligatione restituẽdi ob furtum præcedens: ergo idem dicendum est in casu nostro; quod enim per fraudem abstulisti, furatus es, & debet restitui; nec potest vnica solutione duplici diuerso debito satisfieri. Quod autem dicitur lucrum esse solũ, quod manet finito ludo, habet solũ locum in filiofamilias, qui ex consensu patris censetur habere facultatem exponendi iterũ ludo lucrũ, donec omninò absoluatur.

RESOL. LX.

An qui in ludo latrunculorum, Italicè Discacchi *promisit dare, vt vulgò dicitur* Saccomatto compedina, *possit lucrarit si dederit cum pedite,* Italicè *cum Pedina, facta* Regina? Ex p.7.tr.9.Res.49.

§.1. MVlti cum Panormitano affirmant, si promissio fuit facta cum certo pedite, secùs si generaliter. Sed contrarium est verius, quia licet si facta promissio cum certo pedite, tamen ex quo est Regina, & aliter ducatur Regina, quàm pedes, promissio non verificatur. Et ita docet Alcozer *tr. de ludo, c.20.* Barholomæus à Sancto Fausto *in Speculo Confess. disp.32.q.32.* Sanchez *in Opusc.to.1.lib.1.c.8.dub.12.n.16.* vbi sic ait. Qui in latrunculorũ ludo, Hispanè *juego del Aliedrez*, promisit se victurum. Hispanè *dar mate*, cum pedite latrunculo, Hispanè, *peon*, non adimplet promissionem vincendo cum pedite latrunculo facto latrunculorum domina, Hispanè, *con peon hecho dama*, siue id promiserit facere cum aliquo pedite latrunculo in genere, siue cum aliquo designato. Ratio est, quia victoria acquisita non est cum pedite, sed cum domina, & ita non potest lucrari. Ita Sanchez cui etiam adde Molfesium *in summ.tom.2.tract.12.c.21.n.47.*

RESOL. LXI.

An prohibitus ludere, si ludat continuatè per noctem cum quinque, committat quinque peccata mortalia?

Ex quo infertur Confessarium existentem in peccato mortali, & plures confessiones eodem tempore excipientem, vnum tantum peccatum committere. Ex p.4. tr.4. & Misc.Res.45.

§.1. AFfirmatiuam sententiam docet Castrus Palaus *in opere moral.to.2. tr.2.disp.3. punct.3. n.7.* quia ad multiplicitatem personarum multiplicantur actiones, neque vnà cum alia vnum efficiunt: quis enim dicet administrationem Sacramenti Petro factam vnum componere posse cum administratione facta Ioanni, & idem est de ludo, quælibet enim ex his actionibus omninò independens est ab alia in esse peccati, & totam in suo genere malitiam completam habet, sicut habet fornicatio cum diuersis personis. Ita ille, satis quidem probabiliter.

2. Sed contrariam sententiam non minùs probabilem esse puto, quam tuetur Azorius *tom.1. lib.4.c.4. in fin.* quem citat & sequitur Sancius *in selectis disput.6. n.1.* vbi probant, quòd qui per totam noctem cum pluribus ludit, semel tantùm lusisse videtur, quia licèt illi actus numero sint distincti, in genere tamen moris pro vno actu habentur. Vnde Confessarium existentem in peccato mortali & plures confessiones eodem tempore excipientem vnicum tantùm peccatum committere docuerunt Fagundez & Rodriquez, quos ego citaui *in 3.p.tr.4.resol.67.*

3. Ex his ego præteritis diebus consului iuuenem, qui ex voto non poterat ludere, cùm per diem continuatè lusisset cum quatuor in ludo taxillarum, non quatuor, sed vnum peccatum mortale commisisse.

RESOL. LXII.

An lusor, qui iurauit non repetere pecunias lucratas in ludo prohibito, possit petere relaxationem huius iuramenti?

Et notatur, si tantum liberaliter promittat se nunquam repetiturum, non posse petere.

Et quid, si solùm iurauit soluere, non autem excluserit repetitionem? Ex part.7. tr.9. Res.26.

1.§. NEgatiuè respondet Faustus *in Speculo Confes. disp.31.q.15.n.2.* Rebellius *p.2. lib.12.q.8.* Les. *lib.2.c.26.dub.4.* & Molina *de iust. to.2.tract.disp. 515.numer.7.* putant enim iuramentum in nostro casu relaxari non posse sine consensu eius cui factum est, quia factum est in eius commodum absque vi, fraude, vel iniuria, ac proinde acquisitum est illi ius quo inuitus spoliari non potest. Lessius verò inquit relaxari non posse si solùm iurauit soluere, non autem excluserit repetitionem, quia tale iuramentum non confirmat contractum, cùm non excludat priuilegium legis, quo repititio conceditur. Si autem iurauit soluere, & non repetere, vel saltem ea mens eius fuit, licèt non expresserit, tenet relaxari non posse eo inuito cui præstitum est, nisi vis, aut fraus interuenerit: secùs est de iuramento soluendi vsuras, quod per iniuriam extortum est, & nullum

veritum ius contulit vsurario. Sotus etiam ait nisi magnâ esset bonorum iactura, non posse eum, qui legis beneficio renunciauit, petere relaxationem vel dispensationē.

2. Sed affirmatiuam sententiam communiter tenent Doctores, & quòd post solutionem possit repetere paret, quia qui iurat soluere, renunciat quidem actioni, quam habet non soluendi: sed non actioni, quam habet repetendi post solutionem, neque enim iurauit se non repetiturum, sed se soluturum.

3. Probatur verò id licitè fieri, quia relaxatio hæc in nullius præiudicium est; iurans enim tunc tantùm tenetur ex virtute Religionis ratione iuramenti præcisè. Nam iuxta probabiliorem sententiam, iuramentum cadens suprà promissionem, aut contractum nullum, non facit contractum validum in materia iustitiæ, ac proinde is, cui factum est iuramentum, nullum acquisiuit ius ad rem promissam.

4. Quòd verò possit, etiam ante solutionem petere relaxationem iuramenti, etiam videtur probabile. Quia cùm iuramentum illud sit de soluendo pretio, quod beneficio legis potuisset non soluere, & quod iudicis sententia, si de solutione constet, auferendum est à lucrante; optimè potest, qui iurauit, iuramenti relaxationem ante solutionem petere, neque hoc propriè censetur esse in præiudicium tertij; quia ob transgressionem legis expositus est lucrans huic expoliationi, præsertim quia, cum is, qui iurauit, possit post impletum iuramentum repetere, quod soluit, illi non censetur præiudicare, si per relaxationem iuramenti ab obligatione soluendi liberari procuret; atque hoc modo existimo probari, ac defendi debere hanc opinionem.

5. Ad argumentum verò Molinæ, de eo, qui curauit soluere vsuras, non videtur facere ad rem nostram, quia, qui accepit vsuras, non potest eas iustè retinere quippè qui non acquirit dominium, ac proinde nihil mirum, quod possit peti relaxatio iuramenti soluendi vsuras; at in nostro casu, qui lucratus est potuisset iustè accipere, & retinere pretium solutum. Ergo, &c. Et ideò hæc omnia docet Dicastillus *de iust. lib. 2. tract. 18. disp. 3. dub. 3. n. 29. & seq.* Salas *tract. de Ludo, dub. 26. n. 8.*

6. Notandum est etiam Sotum *de iust. lib. 4. q. 5. a. 2.* & Azorium *p. 3. lib. 5. cap. 24. q. 7.* docere, si liberaliter promittat se nunquam repetiturum; non posse repetere, quia cessit iuri suo, & lex, quæ dat repetitionem est facta in gratiam, & beneficium perdentium, licet autem vnicuique iuri, & facultati sibi concessæ renunciare.

7. Oppositum tamen videtur verius: nam si solùm renunciauit simplici verbo absque iuramento, se non vsurum beneficio legis concedentis ei repetitionem, tunc in conscientia poterit repetere, vel retinere sibi pecuniam amissam, simplex enim cessio non priuat hominem iure, quod lex ei tribuit in fauorē Reipublicæ, alioquin facillimè omnis vis legis redderetur inanis, & frustratoria, vt docet Rebell. *p. 2. de oblig. lib. 12. q. 2.*

RESOL. LXIII.

An qui voluit non ludere, possit adhuc ludere ludo honesto? Idem est dicendum de iuramento.

Et quid si iuramentum sit de non ludendo cum certa, & determinata persona, vel in domo certa, vel determinato ludo, an dictum votum obliget? Ex p. 7. tr. 9. Res. 56.

§. 1. REspondet Nauarr. *lib. 7. consil. tit. de voto, consil. 16.* votum de non ludendo (idem est de iuramento) quatenùs includit ludum honestum, qui opus virtutis est non obligare; quia est contra bonos mores. Quod verissimum est. Ratio assertionis constat, eámque expressè tradit Aristoteles *2. Ethicorum, c. 7. & 4. Ethic. c. 8.* vbi ait: quòd sicut ludo excedere vitium est, ita & in eo deficere est vitiosum; moderatè autem eo vti est virtus, ibique appellat duros & agrestes eos, qui nec ridiculum aliquid dicunt, nec aliorum moderatos ludos recipiunt. Et ita etiam docet Dicastillus *de iust. lib. 2. tract. 8. disp. 1. dub. 2. n. 15.* Dico igitur, votum non ludendi intelligi de ludo illicito, non verò de licito, qui recreationis gratia suscipitur, nisi aliter coniiciatur de iurantis, aut vouentis intentione. Ratio est, tum quia hæc videtur esse benigna intentio iurantis, aut vouentis: tum quia iuramentum est restringendum, vt quantum fieri potest minus obliget, nam vbi agitur de obligatione contrahenda, stricta interpretatio facienda est, *c. de iureiur. in 6. & l. quidquid adstringendæ, ff. de verb. oblig.*

2. Dixi, nisi aliter constet de iurantis, aut vouentis intentione, nam si constet iurantem, aut vouentem se voluisse obligare ad abstinendum à ludo licito, tenebitur ex vi iuramenti & voti abstinere: nam quamuis ludus honestus causa recreationis susceptus, sit actus virtutis Eutrapeliæ, nihilominus eius omissio est materia voti, & iuramenti, vt patet à simili de matrimonio, quod quamuis licitè contrahatur, eius tamen omissio est perfectior, & melior, consequenter validum est votum & iuramentum de non nubendo, vtpote factum de meliori bono. Et ita docet Sanchez *in sum. tom. 1. lib. 3. c. 18. n. 2. & 3.*

3. Et ideò Caspensis *in Curs. Theol. tom. 2. tract. 18. disp. 8. sect. 3. n. 26.* sic ait: Obserua eum, qui fecit iuramentum, vel votum absolutè, de non ludendo amplius, obligari ad abstinendum à ludo, etiam modicæ quantitatis, si id expressit, vel saltem intendit: quia quamuis prædictus ludus sit actus virtutis, votum tamen vel iuramentum emissum de abstinendo ab eo, est validum; cùm sit de potiori bono: sicut votum de abstinendo à matrimonio validum est, licèt matrimonium sit res bona & Sacramentum: si autem finis iurantis sit vitare iacturam, & prodigalitatem pecuniæ; tunc ex quantitate pecuniæ ludo expositæ, iudicanda est culpa ludi, an sit venialis, aut mortalis: si denique iuramentum sit de non ludendo cum certa & determinata persona, vel in domo certa, vel determinato ludo, hæc iuramenta non obligant cùm sint de re indifferenti, nisi ex tali ludo, vel cum tali persona, aut in tali loco, aliqua occasio peccati, vel amissionis maioris summæ pecuniæ, timeretur: tunc enim materia talium iuramentorum, iam non maneret indifferens. Ita Caspensis.

Sup. hoc infrà in Res. 65. §. vlt.

RESOL. LXIV.

An qui voluit non ludere, possit ludere per alios tradendo eis nummos, & colludentes aspicere?

Et an hic sit periurus si nomine alieno ludat?

Et an qui vouit, vel iurauit non ludere, possit sponsiones facere in ludo, quod vulgò dicitur Atrauesar en el juego? Ex p. 7. tract. 9. Res. 57.

§. 1. REspondeo affirmatiuè dum tamen non constat de contraria intentione, quia etsi finis voti aut iuramenti, sæpè in hoc euentu inueniatur, sæpè enim similem temporis iacturam facit assistens ludo, & sæpè similem pecuniarum propriarum iacturam, dum alter nomine ipsius ludit, oriuntúrque eædem discordiæ, at non sufficit eundem finem concurrere, nisi res gesta comprehendatur verè, & propriè sub materia promissa. At hic non verè dicitur ludere, ac proinde hæc traditio nummorum, vt alter nomine tradentis ludat, non comprehenditur sub materia per iuramentum, aut votum interdicta. Quare non placet, quod dicunt Fulgosius, & Arimino, quos refert, & sequitur Salsedo *in addit. ad practicam Bernardi Diaz c. 70. fine*, dicentes, hunc fore periurium, si nomine alieno ludat.

Sup. hoc in Res. seq. §. 1. ad lin. 7.

Sup. contento in hoc vers. ibidem, in princ. & in §. 2.

2. Hinc deducitur, iurantem non ludere, posse sponsiones in ludo facere. Quod vulgò dicitur, *Atrauesar*

Sup. hoc ibidem, §. 1. ad lin. 6.

en il juego, quia hoc non est verè ludere, etsi finis abstinendi à ludo sæpè in hoc casu quoque concurrat. Et hæc omnia docet Sanch. *in summ. tom. 1. lib. 3. c. 18. n. 7.* & Bonac. *in Decal. disp. 4. q. 1. punct. 16. n. 5.*

RESOL. LXV.

An qui vouit non ludere, possit ludere nomine alterius?
Et an in tali casu possit sponsiones facere, vel tradere pecuniam alteri ad ludendum suo nomine, & aspicere socium ludentem?
Et an si aliquis vouit non ludere cum determinata persona, si ludat cum aliis, an sit licitum ludere etiam cum illa? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 58.

Sup. contentis in hoc §. in Resol. præterit. per totam.

§. 1. NEgatiuè respondet Bonac. *vbi suprà in Decalog. disp. 4. q. 1. punct. 16. n. 5.* vbi sic ait: Hinc colligi potest qui iurauit absolutè non ludere, non solùm non posse nomine proprio ludere, verùm neque alieno. Ratio est, quia ludus factus nomine alieno est propriè ludus, potest tamen facere sponsiones, quia non sunt propriè ludus; posset etiam tradere pecuniam alteri ad ludendum suo nomine, & inspicere socium ludentem, quia non emisit votum de non tradenda alteri pecunia, vel inspiciendis ludentibus, sed de non ludendo. Hoc tamen intelligendum est, nisi aliter colligatur de mente iurantis. Ita ille.

2. Sed quando non constat ex coniecturis, an votum, vel iuramentum non ludendi obliget iurantem ad non ludendum per semetipsum nomine alterius, existimo posse vouentem nomine alterius ludere. Et ita docet Sanchez *in summ. tom. 1. lib. 3. c. 58. n. 6.* vbi latè explanat finem vouentis, & coniecturas, quæ indicant eius mentem fuisse in emittendo voto, abstinere se etiam à ludo nomine alterius; adi illum omninò quando casus occurrerit.

Supra hoc sup. in fin. Resol. 63.

3. Nota tamen hîc obiter, quod si aliquis voueret non ludere cum determinata persona, vel propter nimiam peritiam, vel propter fraudes, quibus vtitur, vel ad tollendas rixas; si ludat cum aliis, licitum est etiam ludere cum illa, nullo respectu illius vtrinque, ludo reportato, & vt vulgò dicitur. *Non si tirando tra loro.*

RESOL. LXVI.

An votum pœnale obliget prima vice ad pœnam, v. g. quis absolutè vouit se non lusurum vel non ludere sub certa pœna 10. aureorum, peregrinandi Romam, Ierusalem, aut ingrediendi Religionem, vel exorbitantis eleemosynæ, &c? Ex p. 4. tr. 14. & Misc. Resol. 181.

Sup. hoc in Resol. seq.

§. 1. HIc casus erit frequentissimus, maximè in Sicilia, vbi tam facilè emittuntur vota; & negatiuè respondet Sanch. *in summ. tom. 1. lib. 4. c. 22. n. 21.* patat enim obligare pro semper, nam, v. g. qui absolutè vouet se non lusurum, non pro sola prima vice obligatur, sed semper: ergo nec qui vouit aliquam pœnam si luserit, vel non ludere sub certa pœna obligabitur sola prima transgressione ad pœnam, cùm pœna accessoria sit illi actui tanquam principali, & ideò eius naturam debet sequi.

2. Sed his non obstantibus, si spectatis omnibus circumstantiis dubium maneat de intentione vouentis, an fuerit in perpetuum sibi interdicere peccandi facultatem sub proposita pœna, tale votum obligare tantùm pro prima vice, probabiliter docet Layman *in Theol. moral. lib 4. tract. 4. c. 5. n. 4.* quia cùm de obligatione voti agitur, benignior pars in dubio est amplectenda, & ideò hanc sententiam docet etiam Sà post Romanam correctionem *v. Votum, n. 26.* vbi sic asserit. Vouens se aliquid facturum, si contingat fortè peccare, intelligitur de prima vice, nisi intendisset expressè, quoties peccasset. Ita ille, & Ego.

3. Notandum tamen quòd etiam stando in opinione Sanchez limitanda, secundùm ipsum erit in casu, quo pœna grauissima esset, & quæ iterari non solet, nam tunc votum illud pro sola prima transgressione obligabit: vt si quis vouisset non ludere sub pœna peregrinandi Ierosolymam, aut Religionis, aut exorbitantis eleemosynæ. Quare si violato voto talis, v. g. ingrederetur Religionem, quæ fuit pœna, & tempore Nouitiatus ex iusta causa exiret, sic iam voto pœnæ satisfecisset, etsi iterum incideret, non obligaretur ampliùs ad illam pœnam, & sic de pœna peregrinationis & eleemosynæ exorbitantis dicendum erit, nisi aliter constaret de expressa vouentis intentione.

RESOL. LXVII.

An qui vouit non ludere sub pœna centum aureorum, teneatur toties soluere, quoties luserit: vel si vouit peregrinationem Romam, Religionem ingredi, eleemosynam facere, &c?
Et quid, si votum sit de vitando ludo, & casu, quod illum non vitaueris te subiuturum talem pœnam, maior est difficultas, an de sola prima vice votum pœnæ debeat intelligi? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 60.

Quæ hic Re...

§. 1. DE hoc casu tractaui *in p. 4. tract. 4. resol. 181.* & latè de illo agit Castrus Palaus *tom. 3. tr. 15. disp. 1. punct. 18. n. 6.* cuius verba, quia casus sæpiùs occurrit, non grauabor hîc per extensum apponere: sic enim ait. Tertiò dubitabis; an quoties violas votum, seu materiam in cuius obseruationem votum pœnale emisisti, pœnam incurras: vel tantùm illam incurras prima vice? v. g. promisisti, si luseris, peregrinationem Romam, Religionem ingredi, eleemosynam facere, dubium est; an ad multiplicationem delicti multiplicanda sit pœna?

2. Negat Emmanuel Sà *in summ. v. Votum. n. 26.* in vtraque editione. Ratio esse potest, quia pœnæ multiplicandæ non sunt absque manifesta ratione, neque obligatio voti in casu dubio extendenda est. Sed positis supradictis verbis est satis dubium, te velle obligari ad pœnam illam subeundam, quoties luseris. Quia solùm ex illis colligitur, te velle obligari ad illam pœnam subeundam, si de facto luseris, quod vnica vice completur. Ergo sic est interpretandum. Et confirmo cùm voues absolutè vigilia alicuius Sancti ieiunare, de prima vigilia sequenti tantùm intelligitur, nisi aliquod vniuersale signum addas. Vt tradit Sanchez *lib. 4. sum. c. 14. n. 20.* Bonacina *disp. 4. q. 2. punct. 5. §. 1. n. 5.* Ergo similiter votum de pœna subeunda, si luseris, de primo ludo videtur intelligendum. Quia voti obligatio extendenda non est. Quod quidem satis probabile esse censeo quando solùm est votum de subeunda pœna in casu ludi; non tamen est votum de ludo vitando. Consentit Layman. *lib. 4. tr. 4. c. 5. concl. 2. in fine.*

3. At si votum sit de vitando ludo & casu quo illum non vitaueris te subiuturum talem pœnam, maior est difficultas: an de sola prima vice votum pœnæ debeat intelligi? Negat Sanchez *c. 22. num. 21.* & Layman *supr. concl. 1.* Mouentur: quia votum illud pœnale est accessorium voto non ludendi: sed votum non ludendi non est de sola prima vice. Ergo neque illud votum pœnæ subeundæ debet esse. Et confirmo, votum pœnæ assumis ad te continendum à ludo: sed intendis, non solùm semel, sed in perpetuum te à ludo continere. Ergo votum pœnæ non vnico ludo, sed omnibus annexum est.

4. Dices, ex eo quod votum pœnæ accessorium sit voto non ludendi; non inde infertur pœnam multiplicandam esse pro qualibet voti transgressione. Potest enim

enim sub vna singulari & ineuitabili pœna promitti perpetua ludi vitatio, & tunc illa pœna sic promissa te continere potest in perpetuum à ludo, dum illam non contrahis. Esto post illius ineursionem cesset.

5. Ob hanc rationem existimo, si pœna, quam per votum promittis, grauissima sit, quæque iterari non solet, qualis est religionis, peregrinationis Romanæ, Ierosolymitanæ; aut exorbitantis eleemosynæ de prima vice tantum votum intelligendum esse. Sic expresse Sanchez *d.c.22.n.21.* De aliis verò pœnis moderatis verius est cuilibet transgressioni suam pœnam correspondere, ad illámque subeundam te obligare velle. Quia hac ratione efficaciùs te à delicto præseruas, & in bono continues. Hucvsque Palaus: vide etiam me ipsum *vbi sup.* & me citato Trullench *in Decalog. l. lib. 2. dub. 26. n. 10.*

RESOL. LXVIII.

An in voto, & iuramento non ludendi detur paruitas materiæ?

Et notatur in voto pœnali non incurri pœnam, quando transgressio est leuis. Ex p. 3. tr. 3. Resol. 38.

Sup. hoc sup. §. 1. lege doctrinam Resol. 67. & vide ex Resol. 5. &c.

ALiqui tradunt iuramentum, vel votum non ludendi intelligi de ludo illicito magnæ quantitatis, & non de licito modicæ quantitatis, qui ratione honestæ recreationis exercetur, quare censere videntur ex reisse nullam reperiri culpam in ludo hoc contra id votum, vel iuramentum. Imò censent iuramentum, vel votum abstinendi ab hoc ludo modico fore irrita, quia cùm ille ludus honestus sit actus virtutis extrapeliæ, teste D. Thom. 2.2.q.168. *a.2. in corp.* iuramentum, vel votum abstinendi ab hoc ludo essent contra bonos mores, & actum virtutis, ac proinde essent irrita Ita Nauarrus *in manuali c.12.n.11.*

2. Sed circa præsentem quæstionem sequenda est opinio Sanchez *in summ. tom. 1. lib. 3. c.18. n.2. & 3.* vbi ponit duas conclusiones. Prima conclusio. Si iurans, vel vouens intenderit se obligare ad abstinendum à ludo modicæ quantitatis, & qui alias secluso voto, vel iuramento esset actus virtutis, votum & iuramentum essent valida, ac perpendendum esset ex obiecti quantitate an transgressio esset mortalis, an venialis, vt contingit in transgressione aliorum votorũ, vel iuramentorum. Secunda conclusio, quando non constat de expressa vouẽtis, seu iurantis intentione, ea ex ipsius fine perpendenda est, si enim iurantis fuit primare se temporali illa ludi delectatione, quo peccata sui puniret, aut mens diuinis tractandis aptior esset, tunc quicunque ludus siue magnæ, siue modicæ quantitatis, siue magno, siue modico tempore durans, comprehenditur sub eo iuramento, & tunc quantitas ludi ad discernendum an fractio sit mortalis, necne, minimè spectanda est ex pecuniæ ludo expositæ quantitate, sed ex illius recreationis ex ludo perceptæ duratione. Si enim modico tempore duret, recreatio modica est, & ideò sola erit venialis culpa: si autem ludus tempore multo duret, erit culpa mortalis, etsi nulla pecunia ludo exponatur, quia iurans ad solam ex ludo voluptatem capiendam attendit. Quod si finis iurantis, vel vouentis fuit vitare iacturam temporis in ludis consumpti, vt Deo, vel aliis negotiis vacaret, tũc etiam non est perpendenda pecuniæ quantitas, sed temporis in ludis expensis, & quando modico tempore ludereturnec probabile periculum esset ita in ludo inualescendi, vt diu protraheretur, credo nec culpam venialem esse. Sicut dicemus statim de ludo paruæ quantitatis, quando finis fuit prodigalitas pecuniæ vitanda. Quia sicut ibi est prodigalitas pecuniæ finis, ita hîc est prodigalitas temporis; nec prodigalitas temporis eiúsve iactura dicitur, quando modico tempore creationis causa luditur: si autem aliquantulum in tempore excedatur absque prædicto periculo erit culpa venialis; si verò magna sit mora, vel prædictum periculum adsit, erit culpa mortalis; si finis sit vitare iacturam pecuniæ, & prodigalitatem, tunc ex pecuniæ ludo expositæ quantitate diiudicanda est culpa ludi. Et in hoc casu est vera sententia quæ asserit ludum modicæ quantitatis non esse culpam etiam venialem, addendo tamen, nisi probabile periculum ita incalescendi in ludo sit, vt magna pecunia prodigatur. Et ratio est, quia in virtute talis actus non includitur voluntas vitandi ludi in ea modica quantitate; si autem magna pecuniæ quantitas ludo exponatur, vel id probabile periculum subiit, erit mortale. Sicut autem prodigalitas non est absoluta, sed respicit prodigentis facultates, ita hæc parua, vel magna quantitas mensuranda est penes ludentis facultates, quamuis concedendum sit aliquam quantitatem paruam esse, vt respectu cuiuscumque non constituat mortale, & aliquam ita magnam vt respectu cuiuscumque mortale efficiat: quod prudentis arbitrio relinquendum est. Si autem finis sit vitare occasionem auidius instandi ludo spe iacturæ resarciendæ, aut lucri maioris acquirendi, quod vulgò dicimus, *Por no picarno en el juego*, ex occasione hac sic instandi attendenda est ludi quantitas. Similiter si finis sit vitare discordias cum domesticis, vel cum colludentibus, aut blasphemias, aut periuria, aut alia peccata ex ludo oriri solita ex occasione horum peccatorum ludenti data ex ludo perpendenda est hæc quantitas ad decernendam eius culpam. Hucvsque Sanchez, cuius verba per extensum ponere volui, quia casus potest frequenter accidere, & ex his possunt Confessarij decernere, quando talis ludus sit mortalis, vel venialis.

3. Non desinam etiam hîc adnotare Merollam *to. 1. disp. 1. c.2. corolt. 5. n.60.* docere in voto pœnali non incurri pœnam quando transgressio est leuis, vt si quis vouerat aliquam pœnam si Sacrum non audiat, vel si ludat, aut si vouerat audire Sacrum, vel non ludere sub aliqua pœna, non incurrit pœnam, si materia ludi sit modica, vel si modicam Sacri partem amittat, quam ego probabilius puto esse vsque ad Euangelium inclusiuè, vt alibi probatum est.

Alibi in Resq. quæ nunc est in to.2.tr.3. Resol.10.§ 1. &c.

RESOL. LXIX.

An qui vouit non ludere sub pœna, vt non possit dispensari nisi a Summo Pontifice, possit adhuc ab Episcopo absolui? Ex p.7.tr.9.Resol.59.

§. 1. HOc dubium nouissimè tetigit Trullench *in Decal. tom. 1. lib. 2. c. 1 dub. 5. n.2.* vbi sic ait. Hinc constat solutio illius difficultatis, quæ quæritur vtrũ vouentes, vel iurantes, v.g. se amplius non lusuros sub pœna, vt si luserint, non possint ab illo absolvi, vel dispensari, quam Summus Pontifex nimirum, adhuc hoc voto non obstante, posse ab Episcopo absolui, aut dispensari, quia huiusmodi votum non est de reseruatis Pontifici, & sic non aufert iurisdictionem Episcopis, & sic videtur esse de re impossibili: Hucvsque Trullench, qui citat Sanch. & Bonac, quibus Ego etiam adhæreo.

Sup. hoc in tom. 1. tr. 3. Resol. 82. post med. vers. Et ita, & ibi sup. hoc etiam ex vi Cruciatæ.

RESOL. LXX.

An qui habet potestatem dispensandi in votis, possit dispensare cum habente votum non ludendi?

Et an hoc votum, vel iuramentum de non ludendo possit dispensari hac sola causa, qua vouens, vel iurans magnum desiderium, & tentationem patitur ludendi?

Et an tale votum, vel iuramentum possint commutari in rem meliorem, vel æquè bonam, & Deo gratam per Episcopum, siue per alium ex priuilegio habentem authoritatem commutandi?

Et qui ludo licito,& in parua quantitate ludit animo recreandi causa an faciat contra votum,vel iuramentum non ludendi? Ex p.7.tr.9.Res.55.

§.1. LOpez *p.2.c.35.q.7.* obseruat Pium V. cõsultum voluisse super tali casu dispensare, quia nulla videtur causa dispensandi. Sed ego affirmatiuæ sententiæ adhæreo,quia potest in aliis dispensare, ergo etiam in hoc,quamuis enim non possit auferre malitiam illiciti ludi, nihilominus subtrahere potest occasionem committendi peccatum, quod propter voti obligationem solet committi ab eo,qui affectum,propensionem, & inclinationem habet ad lucrum. Quare potest superior in prædicto casu dispensare,subsistente iusta causa, qualis videtur subtractio occasionis peccandi mortaliter in eo, qui assuetus est mortaliter peccare ludendo contra votum.Magna tamen in hac re opus est prudentia,vt colligi potest ex facto Pij V.Et ita hanc sententiam docet Bonacina *de restit.disp.2.q.3.punct.1.n.20.*

2. Nota tamen quòd huiusmodi votum, vel iuramentum non potest dispensari hac sola ratione; quia vouens,vel iurans magnum desiderium,& tentationem patitur ludendi, quia ista non est causa iusta vt dispensentur,& sine iusta causa iuramentum iustum, vel votum de re graui factum dispensari non potest. Et ita docet Faust.*in Spec.Confess.disp.31.q.16.n.2.* qui tamen addit,quod tale votum, vel iuramentum potest in rem meliorem,vel æquè bonam,ac Deo gratam per Episcopum,siue per alium ex priuilegio habentem authoritatem commutandi,commutari, licèt malitia illiciti ludi per hoc non tollatur.

Sup.hoc latè sup.in Res. 63.& 68.

3. Obseruandum est etiam hîc; quòd qui ludo licito,& in parua quantitate ludit animi recreandi causa non facit contra votum,aut iuramentum de non ludendo.Ratio est,quia tale iuramentum, vel votum de ludo illicito,& in magna quantitate intelligitur. Ita Lopez *vbi suprà*, cum Nauarr.*in Man.c.12.n.11.* & aliis. Sed de hoc latiùs in sequenti Resolutione.

Quæ hîc est suprà 63.

RESOL. LXXI.

An sint licitii contractus, qui dicuntur vulgò Scommense?

Et an omne sponsione acquisitum, non sit obnoxium restitutioni,nisi per accidens? Ex p.7.tr.9.Res.61.

§.1. QVia sponsio est contractus valdè affinis ludo, ob id de sponsionibus aliquid agendum existimaui.Aliqui tenent esse turpe lucrum,non tamen restitutioni obnoxium, quod videtur colligi ex *leg.solent. & seq.ff.de aleæ vsu.* Sic tenet Syluester *v. Ludus, q.6.* Gabriel *4.dist.15.q.13.a.3. dub.8.* D.Antoninus *2. part.tit.1.c.23.§.9.* Sed ego assero,sponsiones per se esse licitas,quia nullo iure prohibentur,nec naturali,quia in sponsione nihil reperitur rationi dissonum: nec positiuo,quia nullo tali prohibentur.Imò videntur approbata iure legis,*si quis ita stipulatus fuerit.ff. de verb.oblig. & legis si pater,C.de inoff.test.* in lege autem *solent*, & *in sequenti.ff. de aleæ vsu*, tantùm reprobatur sponsio; quæ fit circa certamina corporis,causa odij,vel æmulationis,vel libidinis, & non causa exercendi vires corporis. Imò omnes conueniunt sponsione acquisitum non esse obnoxium restitutioni.

2. Dixi per se,quia sponsio per accidens potest esse illicita,vt ratione scandali,vel periculi alterius peccati, vel alterius circumstantiæ contra rationem.Imò acquisitum sponsione potest etiam per accidens esse obnoxium restitutioni,vt si facta sit cum eo, qui non potest validè perdere, vel ratione alicuius fraudis non permissæ in sponsione. Et ita docent communiter Doctores.

RESOL. LXXII.

An qui certo scit euentum,possit adhuc de illo sponsionem facere?

Et quid,si simulat se scire,vt alium ad sponsionem inducat, an peccet mortaliter,& teneatur ad restitutionem?

Et an qui in sponsione apposuit magnam summam ad recitandum plures Versus, licet in memoria notabiliter collusorem excederet,teneatur restituere? Ex p.7.tr.9. Res.62.

§.1. REspondent communiter, quòd vt sponsiones sint licitæ debet vterque esse dubius de futuro euentu, aliter si vnus esset certus teneretur restituere, quia contractus non est æqualis. Sed nota quod tunc dicitur aliquis esse certus,quando scit per scientiam,vel experientiam certam,vel etiam per diuinam reuelationem. Dixi, experientiam certam, quia est experientia fallax,siquidem existimamus vidisse,& audiuisse, quod reuerà nec vidimus,nec audiuimus,atque ita,vt quis sit dubius,& incertus in sponsionibus, opus est, quod non sit certus aliquo ex dictis modis,& ita non excluditur, quòd habeat aliquam suspicionem aut credulitatem,vel fidem humanam,quòd ita sit,quod spondet.Imò quamuis alicui videretur se esse certissimum;quod ita est super quod spondet,si tamen adhuc fallitur,& iuxta modum; quo illud scit, iudicio hominum prudentum exponitur periculo lucrandi,& perdendi,peccabit quidem spondendò,propter conscientiam erroneam,at non tenebitur lucrum restituere; quia reuerà contractus fuit æqualis, & expositus est periculo lucri,& iacturæ. Ita Machadus *de Perfecto Confess.to.1.lib.3.p.5.docũ.3.n.4.*

Sup.hoc tom.5.tr. Res.61. Nota hic puncta.

Sup.hoc tom.5.tr.9. Res.56. etiam hic.

2. Vnde Philiarcus *de offic.Sacerd. tom.2 p.2. lib.5. c.2.* sic ait:Peccat mortaliter si quis certò scit à se assertum,esse,vel futurum verum,sed simulat se nescire, aut ad sponsionem alium inducat,vt qui scit Papam nolle, aut velle in proximis futuris quatuor temporibus facere promotionem Cardinalium,aut velle promouere hunc, & non illum,aut tot,& non plures,nec pauciores.Et tenetur restituere,quia est furtum; nec est simile de ludo chartarum,in quo diximus eum, qui habet primum locum,& supremum punctum posse augere sponsionem, & totam summam lucro expositam lucretur,quia illius ludi natura hoc periculum sic certò lucrandi, & perdendi facit omnibus ludentibus commune, & omnes volontariè illi se exponunt.Ità ille Garzias *de contract. lib.2.c.18.* & Lopez *in instruct. lib.2. de contr. c.15.* & Sanch. *in opusc.tom.1.lib.1.c.8.dub.13.n.9.*

3. Sed his non obstantibus ego affirmatiuam sententiam probabilem esse puto, & illam tenet Hurtatus *de contr.disp.8.diffic.7.* vbi sic ait:Etiamsi quando alter ignorat excessum collusoris Doctores communiter existiment ad restitutionem teneri;non tamen caret probabilitate non teneri,vt aduertit Salas *dub.25.* quia id videtur in ludo permissum, vt in eo vnusquisque suas partes agat.Quod absque dubio sentiunt Couarr. Nauarr.Toletus,Layman; Sà, & Decius,dum docent, in sponsionibus(Hispanè *apuestas*)certum de veritate, siue experientia, siue scientia,siue diuina reuelatione, siue aliter illius certitudinem ignoret,quia quoad hoc eadè est ratio in ludo,& in sponsionibus,& id esse verum,& permissum etiam in ludo, quando excessus non est notabilis,omnes Doctores admittunt; vnde æqualitas in industria,& in certitudine non est inter colludentes,& inter spondentes necessariò seruanda: nec ignorantia excessus alterius quamuis dans causam contractui ludi, aut sponsionis,quia absque ea ignorantia non fieret ludus,aut sponsio, non irritat illum, quia non est circa substantiam illius,vt patet,& ob id ea ignorantia facilè permissa est in ludo,& in sponsionibus.Ita ille.Et infrà

Sup.hoc tom.5.tr.9. sup.in Res. 56.

diffic.9.

diffic.9. Ita asserit. Esse autem probabile eum, qui certus de euentu, vel de veritate, siue experientia sensuum, sine scientia, siue diuina reuelatione, siue aliter, sponsionem facit cum altero, eam certitudinem ignorante, non peccare nec ad restitutionem lucri teneri, iudicauimus, *diffic.7.* & nunc id non solùm esse probabile, sed etiam verum existimamus, vt contra non paucos docent Conarruuias *vbi suprà*, Nauarr. *in sum.c.*20.*n.*18. Toletus *lib.5.c.*2. Layman *tract.*4.*c.*21. Sà *v. Contractus*, *n.*21. & Decius *cons.*115. ducimur autem ad id ratione adducta in ea *difficult.*7. Hæc Hurtadus, & ego.

Sup. hoc in fine solu- dina Res. 75. & Tamb.

4. Hinc ego contra Sanchez *vbi suprà*, *n.*14. non damnaui ad restitutionem adolescentem, qui in sponsione apposuit magnam summam ad recitandum plures versus, licet in memoria, & in ingenio notabiliter collusorem excederet.

RESOL. LXXIII.

Sponsiones super electionem Pontificum, & Cardinalium hodie sint licitæ?

Et an istæ sponsiones sint illicitæ, ex eo quod alter decertantium sæpè sit certus de electione Cardinalium ex testimonio alicuius, qui plurimum valet apud Pontificem, cuius est Cardinales creare?

Et quid, si Titius ex ipso Pontifice audierit Caium esse creandum Cardinalem, an possit Titius, sponsione facta decertare Caium futurum esse Cardinalem? Ex p.7. tr.9.Resol.67.

§.1. HAs sponsiones Pius IV. prohibuit solùm tempore Sedis Vacantis, & in vrbe Roma, vel vbi Conclaue fieret, & solùm sub pœnis arbitrio gubernatoris, & futuri Pontificis: quam solam Bullam vidit Azorius, & ideò *d.lib.11. cap.*20. dixit lucrum ex illis sponsionibus retineri posse, quia consuetudine videbatur derogatum Bullæ eas sponsiones irritanti, nec contrauenientes vlla censura ligari, nec extendi prohibitionem ad sponsiones super Cardinalis alicuius electionem. Postea tamen Greg. XIV. in Bulla, quæ incipit *Cogit nos*, renouauit Bullam Pij IV. eámque extendit ad sponsiones super Cardinalium electione, & ad omne tempus etiam ante Sedem Vacantem, & ad omnem locum etiam extra vrbem, & locum electionis, & addidit excommunicationem latæ sententiæ Papæ reseruatam, & denique de nouo has sponsiones irritauit, & annullauit: quare post Bullam hanc lucrum restituendum erit, cùm sit ex contractu omninò irrito.

2. Et ideò desunt hodie omnes Quæstiones quas adducit Azorius *loc.cit.* & Faustus *in Spec. Confess. disp.* 32.*q.*48. *& seq.* Vnde Hurtadus *de contr. disp.*8. *diffic.*9. sic ait: Addimus tamen iure positiuo Bullæ Gregorij XIV. quæ incipit, *Cogit nos*, sponsiones factas super vita, vel morte, vel electione passiua Summi Pontificis, vel Cardinalium prohiberi sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ, reseruatæ summo Pontifici, imò irritas reddi, ac proinde lucrum eis sponsionibus acquisitum testituendũ esse in foro conscientiæ. Ita ille.

3. Verùm secluſis dictis prohibitionibus, quæro primò, an istæ sponsiones essent illicitæ ex eo quòd alter decertantium sæpè sit certus de electione Cardinalis ex testimonio alicuius, qui plurimum valet apud Pontificem, cuius est Cardinales creare? Respondeo non ob hoc esse illicitas, quia semper manet res dubia, & incerta, pendens ex voluntate libera, & mutabili Pontificis. Tum quia testimonia humana solùm faciunt certitudinem humanæ fidei, quæ sæpè decipitur, & fallitur, & hominum voluntates, etiam Papæ Cardinales eligere volentis, sæpè mutantur, aut variis de causis mutari possunt.

4. Sed quid: si Titius ex ipso Pontifice audierit Caium creandum esse Cardinalem, an possit Titius sponsione facta decertare, Caium futurum esse Cardinalem? Respondeo affirmatiuè, quia voluntas Pontificis sæpè mutari solet; licèt contrarium asserat Azorius *tom.*3. *lib.*11.*c.*20. *dub.*5. licèt quoad primum dubium mecum sentiat cum Fausto, *vbi suprà*, *q.*52.

RESOL. LXXIV.

An qui contestatur se scire certo, & alter contendit, & adhuc vult spondere, teneatur restituere?

Ex quo etiam infertur, quod quando alter colludentium nouit excessum notabilem alterius in ludendo aleis, vel taxillis, aut alterius ludi, vel alter admonet ipsum, an inquam; in tali casu hic excedens teneatur pecuniam, quam lucratus est, restituere? Ex p.4.tr.4. & Misc. Res.186.

1.1. AFfirmatiuè respondet Alcozer *tract. de ludo, c.*47. Garzias *de contract. p.*2.*c.*18. & alij, quia talis censetur deceptus spondere. Sup. hoc in Res. seq.

2. Sed ego contrariam sententiam teneo cum Medina & Lopez, quos citat & sequitur Sanchez *in Opusc. to.*1.*lib.*1.*c.*8.*dub.*13,*n.*11. quibus ego addo Villalobos *in sum. tom.*2.*tract.*28.*diffic.*6.*n.*2. quia in tali casu nulla est fraus, & talis sibi imputare debet suam temeritatem. Hinc infertur decisio alterius casus, nempe quando alter colludentium nouit excessum notabilem alterius in ludendo aleis, vel taxillis, aut alterius ludi, vel alter admonet ipsum, & de hoc contestatur, quod excedit ipsum notabiliter, an, inquam, in tali casu hic excedens teneatur pecuniam quam lucratus est, restituere? Alcozer *c.*19. & Garzias *c.*14. quia alter non videtur cedere iuri suo, sed nimia ductus passione & cupiditate ludit. Sed tu potes securè in praxi negatiuam sententiam tenere, quia volenti consentienti nulla fit iniuria. Ita vterque Medina, Salmanticensis, & Complutensis, hic *in summa, lib.*1.*c.*14.§.28. ille verò *C. de restit. q.*22. & alij; quos citat & sequitur Sanchez *loc.cit.n.*7. Verùm Rebellius *p.*2.*lib.*12.*q.*3. *n.*3. putat hanc sententiam procedere, quando lucrum non sit ita magnum, vt possit esse pœna proportionata tali culpæ. Sed absolutè negatiuam sententiam docet Sanchez, cui adde Azorium *to.*3.*lib.*5.*c.*25.*quæs.*4.*in fine.* Sup. hoc sup: in Res. 36 §. vlt. & in Res. 38. per tota.

RESOL. LXXV.

An qui protestatur se esse certum, si tamen colluſor contendit, & vult spondere, an possit alter sponsionem acceptare?

Ex quo etiam alij casus in textu huius Resolutionis inferuntur circa sponsiones Ex p.7.tr.9.Resol.63.

§.1. NOminatim contra me negatiuam sententiam tenet Eminentissimus Dominus meus Cardinalis de Lugo *de iust.to.*2.*disp.*31.*sect.*6.*n.*8. *& seq.* qui citat Molinam *disp.*508. Alcozer, Garziam, & alios. Quia putat Lugo, quòd iustitia sponsionis debeat imitari iustitiam venditionis, qua venditur pretio moderato gemma, de qua vterque contrahens dubitat, an sit vera, vel falsa, & ideò venditur cum vitio intrinseco, si fortè illud habeat, quia vterque exponit se periculo in illo dubio: sicut ergo qui sciret, gemmam illam esse falsam, non posset etiam petente, & non credente emptore, accipere pretium, quod offert; ita in sponsione, qui scit, ius illud, & spẽ falsam esse, non potest pro illa accipere ius certum ad lucrum, etiam petente, & non credẽte aduersario, nisi apertè constet de animo spontaneo donãdi, quem animum ferè nunquã præsumi posse, probat Molina. Quod autẽ dicunt Sanchez, & alij, posse accipi in pœnam temeritatis, non subsistit; tum quia idem

dici

dici posset de vendente gemmam falsam emptori nolèti credere esse falsam: tum etiam, quia aliquando culpa nõ erit digna tanta pœna: tum denique quia pœna imponi debet à iudice, non à quolibet priuato sua auctoritate.

Quæ hîc est Resl. anteced.

2. Sed ego non recedo ab affirmatiua sententia, quam præter DD. à me *in 4. p. tr. 4. res.* 186. adductos, tenet nouissimè me citato Trullench *in Decal. to. 2. lib. 7. c. 27. dub. 6. n. 1.* cui addo Dicastillum *de iust. lib. 2. tr. 18. disp. 5. dub. 1, n. 7.* Rebellium *p. 2. lib. 12. q. 3. n. 3.* quia in hoc casu non adest fraus, & temeritati collusoris imputetur. Imò quando res, de qua est sponsio, talis est, vt alteri, cum quo spondeo, possit constare, quod certò scio, non oportet, quod illi contester me certò scire, vt si sponsio sit circa proprium factum, quia tunc rationabiliter alteri debet constare me esse certum. Sic Alcozer *d. c. 47.* Franciscus Garcia *d. c. 18. fol. 549.*

3. Nota tamen, quòd si sponsio esset ad rem prandij paruæ quantitatis, licet is, qui certus est non contestaretur se certò scire, non teneretur restituere, quia cùm sit in parua quantitate, & ad res comestibiles, verisimile est partes consentire tacitè, vt alter possit retinere.

Sup. hoc sup. in Resl. 72. §. vlt.

4. Tandem infertur, quod etiam in sponsionibus quando duo spondent super rem consistentem in ingenio, vt ille recitat plures versus, & alter notabiliter excedit, dicendum est penitùs idem, quod dixi.

5. Cùm igitur in quæstione proposita sint pro vtraque parte viri docti, puto vtramque esse probabilem. Et ideò Machadus *de perfect. Confess. to. 1. lib. 3. p. 5. tract. 7. docum. 3. n. 5* sic ait. [Mas si llegasse à tanto la porfia del vno, que assegutandole el otro que estaua cierto de la verdad, con tode esso quisiesse apostat, es controuerso, i dudoso entre los Dotores, si podra lleuar la apuesta con buena conciencia.

6. Molina, i otros juzgan, que no es licita la puesta en tal caso por la desigualdad de las partes; pues la vna està con certidumbre de la verdad; i el otro engañado por su error. Mas Couarr. Azor, i otros afirman absolutamente, que es licita la apuesta, i que por consiguiente la ganancia se puede lleuar seguramente en conciencia; por ser como hemos dicho principio de Derecho, que: Volenti, & consentienti nulla fit iniuria, neque dolus.] Ita Machadus.

Sup. contento in hoc §. in Resl. seq. §. vlt. & sup. in Resl. 72. §. 7. ad med. vers. Imò.

7. Notandum est hîc obiter, si quis arbitratus id, pro quo spondet, esse omninò certum, spondeat, si tamen postea comperiat, certum omnino non fuisse, sed se exposuisse periculo amittendi, & tamen res ita se habeat, vt ipse spopondit, licèt spondendo cum ea conscientia erronea, quòd nulli se exponeret periculo amittendi, posset tamen licitè retinere, quod eo modo est lucratus. Quoniam, sicut qui lucratur contractu, quem arbitratur vsurarium, aut alia ratione iniustum, si postea comperiat, iustum illum fuisse, restituere non tenetur quod ita est lucratus; quia satis est, quòd iustè in se, seu materialiter, iustè id fuerit lucratus, vt restituere illud non teneatur; tametsi peccauerit contra iustitiam cum ea erronea conscientia celebrando eum contractum, ac lucrando; ita res similiter se habet in proposito. Et ita docet Molina *de contract. to. 2. tr. 2. disp. 508. in fin.* illi adde nouissimè Amicum *to. 5. de iust. disp. 27. n. 18.*

RESOL. LXXVI.

An si quis, cum certo rem sciret, incipit postea dubitare, possit adhuc spondere?

Et an qui reputans id, pro quo spondit esse omninò certum & lucratur, quia res ita contigit, reuerà tamen postea comperiat non fuisse ita certum, sed se exposuisse periculo amittendi, talis enim etiam si peccauerit, spondendo ob conscientiam erroneam, tamen possit retinere, quod lucratus est? Ex p. 7. tr. 9. Resl. 68.

§. 1. Respondeo affirmatiuè, quia saltem in sua æstimatione exponit se alicui periculo amittendi, etsi alius ob suam nimiam pertinaciam verè amittat. Exemplum est in eo, qui etiamsi rem certò videretur sibi scire, tamen videns alterum æquè certò, vel magis asseuerare suam partem, & alioqui considerans se aliquãdo reputasse aliquid pro certo, & tamen fuisse deceptum, incipit dubitare, & cum hac dubitatione spondet.

Sup. contento in hoc §. in Resl. seq. in fin. & sup. in Resl. 72. §. 7. ad med. vers. Imò.

2. Ex hoc etiam respondetur ad similem casum eius, qui reputans id pro quo spondet, esse omninò certum, tum, spondet & lucretur, quia res ita contigit, reuerà tamen postea comperiat, nõ fuisse ita certum, sed sese exposuisse periculo amittendi; talis enim etiamsi peccauerit spondendo, ob conscientiam erroneam, tamen potest retinere id quod lucratus est, quia reuerà res erat incerta, & se ipse etiam exposuit periculo amittendi, sicut qui lucratur contractu, quem putabat vsurarium, sed deinde comperit talem non fuisse, peccauit quidem quia fecit contra conscientiam, sed non tenetur restituere lucrum, quia contractus non fuit reuerà vsurarius. Et hæc omnia docet Molina *de iust. to. 2. tr. 2. disp. 508. in fin.* & post illum Filliucius *tom. 2. tract. 17. c. 2. n. 25. & 26.* & Bonac. *de rest. disp. 2. q. 3. punct. 1. n. 18.*

RESOL. LXXVII.

An si quatuor oppositoribus concurrentibus ad Cathedram, vel prætendentibus aliquod Officium, quis spondeat cum vnoquoque eorum seorsim, quod non adepturus esset illam, vbi certum est, quod lucrabitur a tribus, & perdet cum vno, teneatur restituere? Ex p. 4. tr. 4. & Miscellan. Resl. 185.

Sup. hoc Resl. seq.

§. 1. Hic casus est curiosus, & affirmatiuam sententiam docet P. Ledesma *in summ. to. 2. tr. 32. c. 2. post 7. concl. diffic. 2.* & post illum Villalobos in *summa, tom. 2. tract. 28. diffic. 6. n. 3.* vbi sic ait. [Dize el Padre Ledesma que huuo vna manera de apuesta en Salamanca en vna Catedra que auia quatro opposito-res que la competian y cada vno dellos tenia apasionados. Vn estudiante hizo apuestas de cien reales con quatro amigos de los quatro opposítores de que no la lleuanan, porque si perdia con vno era fuerça ganar con tres, y dize que aunque cada apuesta destas en si es licita, todas juntas son ilicitas, y no puede lleuar con buena conciencia las apuestas, y que es comun sentencia de todos: la razon es, porque todos estos contractos juntos hazen vna grande desygualdad no obstante que cada vno de por si era licito.] Sic ille.

2. Verùm nouissimè negatiuam sententiam docet Thomas Sanchez *in Opusc. tom. 1. lib. 1. c. 8. dub. 16. n. 2.* quia cum omnibus his quatuor est dubius de futuro euentu, & sicut potest à quolibet lucrari, ita potest cum quolibet perdere. Ita Sanchez, qui etiam ait sic sensisse nonnullos doctos recentiores; mihi verò magis placet prima sententia ex ratione adducta; puto tamen sententiam Sanchez esse probabilem, & hic casus est valdè notandus, quia potest frequenter accidere cùm officia tam sæcularia, quàm Ecclesiastica semper habent plures prætensores.

RESOL. LXXVIII.

An si tribus oppositoribus concurrentibus ad Cathedram Petrus spondeat cum vnoquoque eorum trium seorsim, quod non adepturus sit illam; vbi certum est, quod si lucratur duplum, erit lucrum, quia à duobus erit tantum dimidium talis lucri soluendum, vni teneatur restituere? Ex p. 7. tr. 9. Resl. 64.

§. 1.

§.1. NEgatiuam sententiàm docet Sanchez *in opusc. to.1.lib.1.c.8.dub.16.n.2.* quem adduxi *in p.4. tr.4. res.185.* Quia cum omnibus his tribus est dubius de futuro euentu, & sicut potest à quolibet lucrari, ita potest cum quolibet perdere.

Qui hic est Reus succed.

2. Sed affirmatiuam sententiam præter Doctores, quos ego adduxi tenet nouissimè me citato Trullench *in Decal.to.2.lib.7.c.27.dub.6.n.1.* quia cùm in tali casu vnus solùm potest obtinere Cathedram, & sic qui spondit potest solum perdere centum, & lucrari bis centum. Ergo non adest in hoc contractu æqualitas. At his non obstantibus puto sententiam Sanchez esse probabilem, quam nouissimè me citato tenet Cardinalis Lugo *de iust.tom.2.disp.31.sect.6.n.86.& 87.*

RESOL. LXXIX.

An quando qui vult spondere maiorem summam quam alter collusor, possit illam lucrari? Ex p.7.tr.9.Res.65.

§.1. HOc dubium tangit Philiarcus *de offic.Sacerd. to.2.p.2.lib.5.c.2.* & ad illud me citato affirmatiuè respondet Machadus *de perfect. Confess tom.1. lib.3.p.5.tr.7.docum.3.n.2.* vbi sic ait: [El contrario de apuestas es licito, y iusto, con tal, que conste de las condiciones siguientes.

Sup hoc sup. lege additam Resol.

2. La primera, que sea la incertidumbre del acontecimiento igual en entrambos. La segunda, que aya tambien igualdad, en la cantidad, quo se apuesta: de manera, que no apueste vno mas cantidad que otro. Si bien algunos Autores sienten, que no es ilicito, quando voluntariamente, i sin engano quiere la vna de las partes apostar mas que la otra, v.g. de dos ducados contra vno; porque segun principio de Derecho: *Volenti, & consentienti nulla fit iniuria*] Ita ille.

RESOL. LXXX.

An si Petrus spondeat cum Paulo quod illum saltu, vel cursu superabit, si postea Petrus non vult currere, teneatur soluere sponsionem? Ex p.7.tr.9.Resol.66.

§.1. AFfirmatiuam sententiam docet Azorius *to.1. lib.11.c.19.dub.8.* & Filliucius *to 2.tract.37. c.2.n.28* cui addo Bonacinam *de restit.disp.2.q.3 punct. 1.n.18.* & Faust. *in Spec.Confess disp.32.q.45.* vbi sic ait: Quid si inter Titium, & Ioannem facta sit sponsio, quod Petrus currendo vel saltando vincet Ioannem, & deinde Ioannes nollet currere, aut saltare, An Ioannes obligetur soluere quod est in sponsionem depositum?

2. Respondeo teneri. Et ratio huius est, quia eo ipso quòd per Ioannem stat, quòd cursus non fiat, censetur impleta conditio. Sicut si emissem à piscatore iactum retis, & piscator nollet rete iacere, tenetur vel rete iacere, vel mihi reddere pretium solutum: sic etiam Ioannes vel tenetur currere, vel sponsionem soluere. Ita ille.

3. Sed Lugo *de iust.tom.2.disp.31.sect.6.n.89.* putat circa præsentem difficultatem distingendum esse: nam hæc concertatio potest fieri, vel per modum meræ sponsionis, quæ Italicè appellatur, *scommessa*, Gallicè, *gageure*, Hispanicè verò, *apuesta*. Differentia autem videtur esse inter ludum, & sponsionem; nam in contractu ludi, licèt ludo incepto, non possit ludens resilire ante finitam illam saltem sortem, vel commissionem inceptam, nondum tamen incepto ludo, possunt semper non ludere, nec alium animum sese obligandi videntur habere. Sponsio autem videtur solo consensu perfici, & ea facta, & acceptata, non potest vnus eorum resilire. Hoc supposito prouocatio ad ludum, vel saltum, pœna, aut præmio addito, potest fieri, sicut quando aliqui sese ad aliud ludi genus prouocant; sicut enim pila, siue cursu, vel saltu certare possunt; & tunc ante cœptum ludum, cursum, vel saltum, non est obligatio incipiendi. Si verò fiat per modum sponsionis, & quasi concertando de veritate rei, & de euentu, tunc putat procedere doctrinam, & sententiam affirmatiuam supradictorum Doctorum.

RESOL. LXXXI.

An sponsiones cum conditione illicita sint licitæ?
Et an lucrum acquisitum ex huiusmodi sponsionibus sit ex obligatione restituendum?
Et quid, si sponsio ita fieret: Si Turca hoc anno occideretur, dabo tibi centum, licetne hæc sponsio? Ex p.7. tr.9. Res.69.

§.1. MVltæ sponsiones possunt habere conditiones illicitas v.g. si duo certent de edendo, vel bibendo sponsione facta, quòd alter alterum edendo, vel potando vincet, vel sponsionem faciat quod Titium interficiet, vel quòd hoc anno occidetur Princeps? Respondeo huiusmodi sponsiones esse legibus ciuilibus damnatas, quia spe lucri homines inducuntur ad peccandum in huiusmodi sponsionibus mortem optando alicuius; nihilominus tamen lucrum acquisitum ex huiusmodi sponsionibus non est obligatione restituendum, si secluso dolo, & fraude sit partum; quia licèt peccet sic contra leges sponsionem faciendo, non tamen peccat contra iustitiam luctum retinendo, quia leges prohibent peccatum fieri, non tamen statuunt lucrum acceptum esse restituendum.

2. Quid? si sponsio ita fieret, si Turca hoc anno occideretur, dabo tibi centum, licetne sponsio? Respondeo licere. Ratio est, quia nullum est peccatum expectare mortem inimici fidei. Et ita docet Faustus *in Spec. Conf. disp.32.q.46* & Azor. *to.3.lib.11.c.19.dub.6.* Bonacina *de rest.disp.2.q.1.punct.1.n.18.* Filliucius *tom.2.tract.17. c.2.n.27.* Sed circa hanc quæstionem ne deseras videre Scacciam *tr.de Commer.§.1.q.1.n.97.*

3. Notandum est tamen licitam esse de iure naturæ sponsionem super euentu futuro, ex quo damnum subsequeretur proximo, datúrque occasio illud optandi: vt si duo spondeant, an Petrus intra tot dies morietur. Probatur, quia spondens quòd morietur, potest non optare mortem, & si optet, id sua culpa euenit. Item quia communis Doctorum approbat census vitalitios, & tamen eadem occasio datur soluenti redditus optandi mortem. Et ita docet Sanchez *in Opusc.tom 1.lib.1.c.8.dub.32. n.5.* Lugo *de iust.to.2.disp.31.sect.6.n.74.* & Scaccia *de Commer.§.1.q.1.n.97.*

Sup hoc in Res. seq. & infrà in tr.7. Res.141. §. Non deseras.

4. Idem etiam dicendum est quando duo spondent, quòd Petrus faciet, vel non faciet tale peccatum, non peccant, nisi spondens optet, vt alter contrahat tale peccatum, vel ipsi opem ad contrahendum præstet. Sed non ideò teneretur ad restitutionẽ lucri. Quando verò spõsio fieret circa peccatum committendum ab ipso spondente, certum videtur, quòd si ego dicã, te committũ, tu verò dicas oppositum, licita erit sponsio, quia lucrum speratum magis te impediet à peccato committendo. E contra verò, quando tu affirmas te peccaturum, & ego nego, periculosa est, & fugiẽda talis sponsio, quæ te mãgis confirmat in proposito peccandi. Et quamuis Alcozer dicat, me non peccare acceptando sponsionem, ad quam tu me prouocas circa peccatum tuum futurum: melius tamen Sanchez contra illum sentit ipsam acceptationem fore illicitã. Qui tamen *n.9.* benè monet nõ esse obligationem restituendi lucrum; etiamsi peccatũ, quod est materia sponsionis, sit contra iustitiam: quia ego non do pretium pro peccato committendo, sed cõmitto futuro euentui fortuito. Sicut nõ est simonia spõsionem facere circa beneficium Ecclesiasticum obtinẽdum,

dum,vel non obtinendum à Petro,propter eandem rationem. Cauendum tamen est ne prætextu sponsionis pallietur promissio,qua aliquis alliciatur ad procurandum beneficium Petro, vel simile aliud peccatum, est enim speciosus quidam titulus subornandi electores,vel iudices. Et hæc omnia docet Lugo, & Sanchez *locis citatis.*

RESOL. LXXXII.

An census vitalicius sit licitus,quia reducitur ad contractum sponsionis? Ex p.7.tr.9.Ref.70.

Sup.hoc in Rei pigneris. § Notandū. & in alio eius nor.

§.1. REspondeo affirmatiuè, qui enim dat 100.v.g. Caio, cum pacto,vt det singulis annis 10. vel 12. quod vixerit, spondet se fore incolumem numero annorum maiori,quàm vt numerus aureorum sufficere possit ad dandos 10.vel 12.singulis annis;Caius contra spondet fore minorem numerum annorum;si ergo qui dat 100.superuixerit n.10. vel 8.annorum, quo spatio exhauritur summa deposita,lucrabitur 10.vel 12.aureos tot annis, quot superuixerit; si non pertingat, contra amittet Caio lucri faciendos. Quia ergo incertus est exitus vitæ, & æquum æstimatur esse periculum amittendi, & spes lucrandi;ideò iustus eiusmodi contractus videtur.Et ita docet Filliucius *to.2.tr.37.c.2.n.34.*

RESOL LXXXIII.

An sponsio decem centum pro reddendis 300.si filia vixerit,modo,quo infrà explicabitur sit licita? Ex p.7.tr.9. Ref.71.

§.1. AFfirmatinè respondeo : & ideò ad hanc sponsionem & genus ludi,reducitur ille modus efficiendi dotem filiæ, quo Pater, nata, filia, dat alicui mercatori centū aureos,cum pacto,quòd si filia vixerit anno 13.reddat trecentos aureos pro eius dote,& si ante prædictum annum mortua fuerit,totum lucretur,qui mœlius est licitus,non vt aliqui dicunt,quia habetur ratio fructuum, vt tantùm detur anno 13. quantùm illa pecunia toto illo tempore cum fructibus similiter negociationi semper expositis,mercator lucratus fuerit,vt intelligatur quædam societas, nam hac ratione potiùs est illicitus,quia in hac societate, vsque ad annum 13. Pater nimis grauatur, nam si filia moreretur anno 12. perderet capitale cum fructibus, quæ omnia lucraretur socius,cuius conditio est longè melior,& si dicatur hoc esse ratione assecurationis capitalis, & fructuum,casu quod filia sit viua; respondetur, quòd ista assecuratio non est tanti æstimanda:dicimus igitur, quod iste contractus iustificatur, etiamsi non habeatur ista ratio & pactum sit,quod anno 13. si vixerit detur longè ampliùs, quàm quis prædicta pecunia lucrari posset, quia potest admitti & sustineri tanquam ludus de futuro euentu,in quo, vt videmus sæpè, quis deponit paruam summam contra magnam breui etiam perdendam, aut lucrandam;& miror quosdam dixisse esse vsuram, nam si filia illum annum non attigerit, nihil soluendum est, nec sors principalis restituenda,& cùm iste contractus non iustificetur, vt societas, sed vt ludus,vel vt contractus innominatus, do vt des, non est vsura, etiamsi pecunia detur mercaturam non exercenti,sed mercaturam exercens,cum recepta lucretur,potest se maiori periculo exponere. Et hæc omnia docet Philiarcus *de offic. Sacerd. to.2.p.2.* cui adde Scacciam *tr.de Commer.§.1.q.1.c.199.*

RESOL. LXXXIV.

An si quis accipit à Caio 100.eo pacto,vt teneatur reddere 200.si post annos duos redeat in patriam,vel vxorem ducat, vel Presbiter fiat, sit sponsio licita? Ex part.7.tr.9.Ref.72.

Quæ pleni hoc lo men tr.9. Ref.

§.1. REspondeo affirmatiuè:nam hic contractus reducitur ad contractum sponsionis;Titius enim spondet 100.amittendos si Caius ad patriam non redierit intra duos annos,vel non sumat vxorem,vel non fiat Presbyter:Caius contra spondet 200.si redierit salvus, vel duxerit vxorem, vel Presbyter fiat. Et quoniam est incertus rei euentus, supponitur enim Caium liberum esse, & posse Romam ire,vel non ire,ducere item vxorem,vel non,&c.ideò licitus & iustus erit.Et ita docet Azorius *to.3.lib.11.c.21.dub.1.* vbi sic ait.Quæritur an sit licitus contractus,qui frequenter fieri solet in Flandria,& Gallia,v.g. Titius accipit à Caio 100. nummos aureos,ea conditione,vt Titius *reddere teneatur* 200.si post duos annos visa Vrbe Roma saluus redierit in patriam,vel si vxorem duxerit, vel si fiat Presbyter:Respondetur,huiusmodi contractum esse licitum,& iustū, quia in hoc contractu est quædam incertitudo euentus futuri,ob quam vterque Titius,& Caius ex æquo lucrifacere,vel perdere possunt;nam Caius, qui dedit Titio 100.nummos aureos,acquirit sibi,200,si redierit Titius incolumis,& saluus in patriam:vrbe Roma visa, aut si Presbyter fiat, aut si vxorem ducat : quæ singula sunt dubia,& incerta:sin minus,hoc est,si Titius non redierit incolumis post duos annos,visa Roma, idem Caius amittit 100.nummos, quos dederat Titio, & eos sibi Titius acquirit. Vnde non est mutuum in hoc contractu,quia Titius accipiens 100.nummos à Caio,non tenetur in omni euentu totidem reddere Caio, sed sicut Caius potest lucrifacere 100.vltra 100. quæ dedit Titio,sic etiam Titius potest lucrifacere 100.quæ acceperat à Caio.Ita Azorius,& post illum Filliucius,*to.2. tr.7. c.2. n.32.* quibus omnibus superiùs allegatis adde etiam Scacciam *in tr.de Commer.§.1.q.1.n.97.*

RESOL. LXXXV.

An sit licitum dare Caium 100.eo pacto,vt si post annum vixero,reddat 200.si moriar,nihil reddat,vel si vixerit,reddat 100.si verò moriatur hæredibus reddat 85? Ex part.7.tr.9.Ref.73.

§.2. REspondeo affirmatiuè : est enim genus quoddam sponsionis,in quo Titius, & Caius ex æquo se exponunt lucro,& damno pro eutēu dubio & incerto. Et quamuis Titius se exponat maiori damno, quàm lucro nam si moriatur perdit 15.si vixerit lucratur tantùm 10. Tamen probabilius æstimatur victurum,cùm sit alioqui sanus,& vegetus, ideóque vt sit iusta sponsio,debet maiori periculo se exponere, sicut si probabiliùs iudicaretur fore,vt moriatur,deberet minus perdere,& plus lucrifacere.Et ita docet Azorius *to.3.lib.11.c.21.dub.2.* Filliucius *to.2.tract.37.c.2.n.33.* quibus adde Scacciam *tr.de Commer. §.1. q.1. n.99.* & Bonacinam *de restit.disp.2.q.3.punct.1.n.28.*

In indice primo huius Tom.6. Vide Apendicem adhunc Tract 4. Vbi inuenies alias pauc. quæst. mistas,& dispersas per alios Tom Tract & Res. quæ simul pertinent ad hunc Tract.4 de Ludo & Sponsionibus.

TRACTATVS QVINTVS

DE

CESSIONE BONORVM,

ET

DILATIONIBVS MORATORIIS

A PRINCIPIBVS CONCEDI SOLITIS.

RESOLVTIO PRIMA.

Cessio bonorum quid sit?
Et an in cessione bonorum requirantur aliqui ritus, aut solemnitas, vel sufficiat sola voluntatis expressio? Ex p.7.tr.8.Res.1.

RESPONDEO quod Bonorum cessio est actus quo debitor, qui non est ad soluendum sufficiens omnia sua bona creditoribus dimittit: vt carceris situm & squalorem, aliasque molestias euiter. Nam priscis temporibus constitutum erat, vt qui ære alieno satisfacere non possent, priuata auctoritate in vincula coniicerentur, atque aliis pœnis afficerentur: A.Gell. *lib.* 20. *Noct. Attic. c.*1.Cuiac. *lib.*3.*obseru.c.*39.Renard. *lib.*4. *var. c.*18. Couarruuias *lib.*2.*var. resc.*1. *n.*1. Sed lege Iulia (à Caio Iulio Cæsare, vel certè successore eius Augusto, lata) tandem hæc asperitas mitigata est, & sancitum, vt inopes debitores bonis suis cedendo ab iniuria carceris, & quacunque animaduersione alia liberentur, *l.*1.*&* 4.*C.eod.& C.Theod.qui bonis ex l. Iul. ced.poss.lib.*4. Igitur Cessio bonorum, est beneficium, quo debitores, qui ad soluendum sufficientes non sunt, si bonis suis cesserint carcerem euitant, Menochius *de arbitr.iud. lib.*2. *cas.*183. & alij. Itaque cedere quempiam bonis, nihil est aliud quàm profiteri se non esse ad soluendum sufficientem omne debitum, ac proinde se cedere omnibus suis bonis eáque diuidenda tradere, vt inde satisfiat quousque potest. Inuentum autem est potissimum cessionis beneficium ne præter humanitatem paruo creditorum commodo,& magno suo incommodo debitores qui ad soluendum non sufficiunt, iudicati, capiantur, & perpetuò detineantur in carcere. Et ita obseruat Malderus, *de iust. tract.*4. *c.*7. *dub.*3. Hurtadus *de iust.disp.*9.*diffic.*3. Lugo *de iust.to.* 2.*disp.*21.*sect.*3. *n.*35. & alij communiter.

2. Notandum est tamen quod nihil interest, in iure, siue iudicio, an extra iudicium; præsens, an absens, per nuncium videlicet, aut per epistolam debitor bonis cedat, hoc est, bona sua omnia, si quæ sint, creditoribus se relinquere, ac concedere profiteatur. Nullus siquidem in bonorum cessione exigitur ritus, aut solemnitas: sed sufficit sola voluntatis expressio, *l.vlt.ff.de cessione bon. l.in omni* 6.*C.qui bon.ced.poss.* Et ita docet Harpprechtus *in comment.ad inst.tom.*4.*tit.de act.*§.*vlt.n.*3.

RESOL. II.

An pro debitis ex delicto competat cessio bonorum? Ex p. 7.tr.8. Res.2.

§.1. NEgatiuè respõdeo, dico igitur quod non gaudebit beneficio cessionis, qui debet ex delicto; siue delictum sit commissum in cõtractu, siue extra contractum, siue debeatur tanquam pœna, siue pro reparatione damni, & interesse: nam iure beneficium cessionis illis solis concedunt, qui merè ciuiliter debent: & quando agitur de publica vtilitate, excluditur bonorum cessio, *l. Propter honorem. C. qui bonis cedere possunt.* Interest autem publicæ vtilitatis, ne delicta maneant impunita; *c.vt fama, de sentent. excommunicationis.* Solùm igitur cessio bonorum habebit locum in debitis ciuilibus, scilicet ex contractu, vel quasi contractu: Et ita docet Harpprechtus *in comm.ad Inst.lib.*4.*tit.de act.* §. 40. *n.*6. Molina *disp.*572. Mald. *de iust.tr.*4. *c.*7. *dub.*3. Ioan.Fabrus, & Zasius *in fin.inst.de act.* vbi dicũt; obtinere, etiam si quis ciuiliter ad pœnam pecuniariam conueniatur, vt in actione iniuriarum, Bruns *de cess. bon.q.*17.*quartæ quæstionis princ.* Rebuffus *cons.*181. *n.*5. Thesaurus *dec.*282.*n.*1.*&* 2. Natta *cons.*361.*lib.*2. Boër.*dec.* 148. *n.*8. Clarus *in pract. crim.*§. *fin. q.*95. Couarr. 1: *var.resc.c.*1.*n.*8. Viu.*lib.*1.*cedere volens.* Kirchou. *cent.* 1.*concl.*60 *Thol.dec.*467. Antonius Gomez 1. *resc.c.*11. *n.*52.*vers.Item adde, quod si debitor.* Cum: *super ritu regni Siciliæ, c.*95.*n.*9 Menoch. A.I.Q.*c.*447.*n.*17. Ioseph Ludouicus *dec.*32.*n.*3. Seras. *tr.de priuil. iuram.priuil.* 91.*n.*8. Soarez *in thesaur.recept sent.lit. C.n.*45. *&* 46. Vrsill.*de Affict.dec.*378.*n.*2. Tiraquellus *in l.si vnquam v.Bona n.*5.*C.de reuoc.don.* Brun. à Sole *in compend.resc. propos.iur.verb.condemnato ex delicto.* Ias. *in l.si quis id, quod n.* 28.*ff. de iurisd. omn. iud.* Licet contrariũm tenuerint aliqui relati Thesauro *dec.* 182. *n.*4. quando pœna applicatur parti, qui Thesaurus distinguit *n.* 7. quod aut pœna applicatur parti, vt pœna & in isto casu non admittitur debitor ad cedendum bonis, aut applicatur parti, vti interesse, & tunc admittitur, à qua distinctione non recedendum tam in consulendo, quàm in iudicando putat Carolus de Grass. *de exc.*17. *n.* 29. cui adde Maximilianum Fausr. *de Ærar. class.*16.*cons.* 1271. & Thomam Maulium *tr.de cess.bon. tit.*7.*n.*...

2. Limitant tamen, aliqui quod dictum est, si debitum sit pœna, debitorem ad cessionis beneficium non admitti, tribus modis. Primò, quando pœna debitur pari ex contractu, quia licèt si pœna pecuniaria, tamen non

descendit

descendit ex delicto, sed ex contractu, ideò debitor potest pro ea cedere bonis, Alexand. *ind. si quis id, quod ff. de iurisd. omn. iud. & in l. nemo carcerem. C. de exact. tribut. lib. 10. in addit. ad Bartol.* cum aliis relatis à Cumia, *d. c. 95. n. 24.* Secundò limitant, quando creditor cui fuit applicata pœna pecuniaria noluerit, vt debitor luat in corpore, qui admittitur ad cedendum bonis, Cumia, *vbi suprà, n. 17.* Tertiò limitant, vt procedat in pœna pecuniaria, quæ imponitur ex dispositione iuris communis, vel statutorum, secùs in mulcta, quæ imponitur iudicis arbitrio, quia istam potest iudex remittere propter paupertatem, *l. illicitas, §. fin.* vbi d. & Bart. *ff. de offic. præsid.* Cumia *vbi suprà, n. 16.* Carolus de Grass. *d. except. 17. n. 30.* quibus adde Thomam Maulium *loc. cit.*

3. Non deseram tamen hîc admotare quod licèt de iure cessio bonorum, vt dictum est non competat, si debita sint ex delicto, tamen Sylvester *v. Restitutio 7. q. 6 d. 5.* quem sequitur Nauarrus *c. 17. n. 86.* & Dicastillus *de iust & iur. lib. 2. tr. 2. disp. 10. dub. n. 76.* non excludunt beneficium cessionis bonorum in delicto, quando via accusationis proceditur; secùs verò si tantùm petitur debitum, etiamsi fuerit ex furto.

4. Nota etiam hîc, quod secundùm aliquos nomine debiti ex delicto intelliguntur illa etiam quæ licèt ex contractu descenderint; postea verò vel propter moram culpabilem, vel propter aliud delictum admixtum facta fuerunt iam debita ex delicto, de quibus aliqui dicunt posse etiam pro illis fieri cessionem bonorum, sicut pro aliis. Ita Gregorius Lopez *l. 4. tit. 15. p. 5. Glossa penult.* Couarruuias *lib. 2. var. c. 1. n. 8.* Guttierrez *de iurament. confirm. c. 17. n. 27.* Sed Lugo *de iust. to. 2. disp. 21. sect. 3. n. 41.* tenet de iure communi non esse id concessum, nisi debitoribus, qui merè ciuiliter debêt, de quibus solis leges loquuntur, quando bonorum cessiones concedunt.

RESOL. III.

An qui fastu, & dolo malo bona sua perdiderunt, gaudeant beneficio cessionis bonorum?

Idem est dicendum de illo, qui bona sua luxuriosè viuendo consumpsit, vel partem fortunæ vitio. Ex p. 7. tract. 8. Res. 3.

Sup. hoc infrà in Res. 11. §. Præsumitur. Sed lege eam à principio.

§. 1. VLricus Hunnius *vol. poster. disp. Treutler. 24. thes. 4. pag. 544.* in ea est opinione, legem Iuliam bonorum cessionem introducentem ad omnes debitores tam illos, qui sua culpa, sine tamen dolo malo, ad inopiam sunt redacti, quàm qui fortunæ vitio inopes facti sunt non soluendo, pertinuisse, cùm omnes textus de cessione bonorum loquentes sint generales; nec vllum inter debitores discrimen constituant: Hodie *in Nou. 135. c. 1.* Iustinianus cauit, quod debitores, qui non sua nequitia, sed fortunæ vitio, non soluendo facti inopes sunt, bonis cedere non cogantur, sed postquam iurauerunt, se non habere in bonis, vnde æs alienum soluant, ab omni creditorum molestia liberi ac soluti sint, sic tamen, vt illis actiones omnes, quæ debitori competunt, & competituræ sunt, cedantur, & si quid aliunde exigere possint, ius habeant, hinc Hunnius *d. l.* opinatur, hodie de iure communi, illi soli, qui sua culpa eò redactus est, vt soluere non possit, beneficium cessionis bonorum competere.

Sup. hoc in Res. nor. præretit à principio.

2. Sed communiter Doctores, quia partim ex suo dolo, fastu, vel luxuria, partim fortunæ vitio, insufficientes ad soluendum facti sunt, ad cessionis bonorum beneficium non admittendos censent, *l. fin. §. fin. ff. quæ in fraud. cred.* Stracch. *de decoctor. p. 2. n. 2. & p. 3. n. 2.* Prosper Farinac. *in pr. crim. q. 26. n. 26. & 31.* Plot. *de in lit. iur. §. 4. n. 62.* Math. Brun. *de cess. bon. q. 5. quarta princip. & q. 23.* Boër. *dec. 349. n. 8.* Heig. *q. 35. n. 49. p. 1.* Atque ideò excluditur à beneficio cessionis bonorum ille, qui bona sua luxuriosè videndo consumpsit, *Nouell. 135. l. quilibet C. de Decur. lib. 10.* Neuiz. *cons. 59. n. 10.* Rebuffus *cons. 184. n. 3.* Thesaurus *dec. 36. n. 5. in fin.* Iason *in §. fin. n. 8. Instit. de act.* Marsil. *in l. 1. §. cum quis latrones n. 9. de quæstion.* Henrich. Boich. & Imol. *in c. Odoardus de solut.* Carolus de Grassis *in tr. de except. 17. n. 36.* Baldus *in l. 1. n. 8. in fin. C. qui bon. ced. poss.* Castr. *cons. 44.* Io. Ferrar. *d. loc.* Menochius *lib. 1. q. arb. 90. n. 16. 17.* quibus omnibus adde Maximilianum Fausti *de Aerario, class. 16. consilio 1271.*

RESOL. IV.

An qui cessit bonis, sint neganda alimenta quotidiana? Vel an ipse possit aliquid sibi retinere?

Et an creditores, aut iudices teneãtur aliquid ei relinquere præter instrumenta suæ artis, si artifex sit, & vestes, quibus est indutus tempore cessionis, imò si pretiosæ sint, pro aliis commutandæ sunt? Ex p. 7. tr. 8. Resol. 4.

§. 1. NEgatiuè respõdet Lessius *lib. 2. cap. 16. dub. 3. n. 46.* & adducit pro se *l. qui bonis 6. ff. de cess. bon.* vbi dicitur, eum qui bonis cessit, non esse fraudandũ quotidianis alimentis. Quæ verba videntur immeritò ad hoc propositum adducta, cùm ibi expresè sermo sit de eo, cuius bona cessione facta vendita omnia semel fuerunt, & postea aliquid modicum ex testamento, vel aliter acquirit. Exemplũ autem ponitur, si quid misericordiæ causa, scilicet ob vendita bona, ei fuerit relictũ, nempe in testamento, putà menstruum, vel annuũ alimentorum nomine, non oportere propter hoc bona eius iterato venundari. Nec enim fraudãdus est alimentis quotidianis. Nempe ex bonis sibi relictis post cessionem in qua omnia bona vendita fuerant, non relictis ei alimentis: si enim tunc ea reseruata fuissent, non esset necesse, quod misericordiæ causa aliquis iterum alimẽta negaret: nec hæc secunda libera essent à creditoribus, cùm superuenissent alimentis prioribus, atque adeò iam haberet vltra alimenta parca necessaria, quæ sola permittuntur ei ex iis, quæ post cessionem acquirit. Ex legibus ergo id non habet ex bonis prioribus.

2. Vnde affirmatiuam sententiam nominatim contra Lessium tenet nouissimè Dicastill. *de inst. lib. 2. tr. 2. disp. 10. dub. 4. n. 78.* Amicus *to. 5. de iust. disp. 41. dub. 6. n. 23.* & Lugo *tom. 2. disp. 21. sect. 3. n. 37.* Dicunt igitur quod in foro exteriori, is qui profitetur se non esse ad soluendum sufficientem, & ob id cedere bonis suis, non potest aliquid sibi retinere, neque creditores tenentur ei aliquid relinquere, neque iudices possunt ei aliquid relinquere præter vestes, quibus est indutus tempore cessionis. Imò, si pretiosæ sint, pro aliis commutandæ sunt. Ita habetur expresè *l. 1. tit. 5. part. 5.* in Castella, & Iure communi supponitur apertè omnibus legibus *toto tit. ff. de cess. bon.* & *C. qui bonis ced. poss.* & *inst. de action. §. vlt.* Ideò falsò docet Lessius ex *l. Qui bonis ff. de cessione bonor.* videri colligi eum, qui bonis cedit, non esse fraudandum quotidianis alimentis; non enim id colligitur, quia lex illa expresè loquitur de eo, qui iam prius cesserat bonis, & post cessionem acquirit bona, de quo tantùm affirmat iam relinquenda esse illi alimenta vt Glossæ *ibi* notant. Vnde rectè Couarruuias *2. var. c. 1. n. 5.* quem alij *infrà* citandi sequuntur, docet contra Ioannem à Medina *C. de restit. q. 3. causa 3.* dicentem relinquenda ei esse instrumenta suæ artis, si artifex sit, nullo modo in foro exteriori id admitti, quia contra leges; quin potiùs idem Couarruuias, & Gregor. Lopez.

3. Quæ quidem sunt adeò vera, vt contra Medinam *C. de restit. q. 3. causa 3.* aliqui asserant non esse relinquenda ei, qui cessit bonis, neque instrumenta suæ arti, si artifex sit, & aliter facere esset contra leges. Ita Cardinalis Lugo, & Dicastillus *vbi suprà*: Et hanc sententiã

tenet

tenet Maulius *tract. de cess. bon. tit. 4. n. 4.* Hunnius *ad Treutlerum resol. 2. disp. 24. thes. 4.* Osualdus Hilligerus *in Donellum lib. 27. c. 9. lit. P*, & alij.

4. Sed ego sententiæ Lessij adhæreo, tanquam æquiori & humaniori, & ideò puto esse à Iudice debitori victus gratia aliquid relinquendum, quod patet ex *l. diuus Hadrianus 6. ff. de bon. damnat. l. qui bonis 6. ff. de cess. bon.* d. Nou. 135. *in fin. proœmij l. si pupillus 18. in pr. & l. fin. ff. de priuileg. cred.* Prateius *in annot. ad Azonem d. loco.* Brunus *de cess. bonor. q. 3 princ. n. 9.* Couarruuias *d. lib. 2. var. res. d. c. 1. n. 5. in fin.* Quibus adde Maximilianum Fausti *de Ærario class. 16. cons. 1271.* Harpprechtum *in comment. ad inst. tom. 4. tit. de act. §. vlt. n. 20.* & idem Hunnius *in Encyclopedia Iuris, p. 42. tit. 27. c. 3. n. 12.* & alij penes ipsos. Couarruuias *lib. 2. var. c. 1.* Menochius *de arbitr. cas. 183. n. 21.* & patet *ex l. 6. ff. de cess. bon.* & ex Nouella 135. *in Præfat.* vbi. Et ad quotidiani victus, atque amictus corporis inopiam coniiciatur, & per *l. 33.* & *leg. vlt. de reb. auth. iud. possid.*

RESOL. V.

An qui occultauerit bona, gaudeat priuilegio cessionis? Et an hac in licatio debeat fieri mediante iuramento? Ex p. 7. tr. 8. Res. 5.

§. 1. REspondeo negatiuè; & ideò Gregorius Lopez, *l. 4. tit. 15. part. 5.* Guttierrez *de iuram. confirm. p. 1. c. 16. n. 24.* & *6. 17. n. 3.* Gomez *l. 79. Tauri, n. 3* & *t. 2. var. c. 11. n. 52.* Molina *disp. 572.* & Glossa communiter recepta *in l. 1. C. qui bonis cedere possunt.* Affirmant, quod si is, qui bonis cedit, aliquid de suis bonis occultauerit, non gaudeat priuilegio cessionis, sed detrudendus sit in carcerem, quousque integrè soluat, idque statutum esse iuxta commune ius; vnde ex his sequitur quod debitor bonis cessurus omnia sua bona iudicare debeat creditoribus. Matthæus Brunus, *de cess. bon. q. princ. 5. n. 1. & seq.* Alexand. Trentacinquius *d. tit. de solut. res. 27. n. 9.* Ioan. Parlador. *d. c. fin. p. 5 §. 7. n. 7.* Ant. Heringius *de fideiussoribus, c. 5. n. 81. & seq* Rutgerus Rulandus *de commissar. p. 4. lib. 9. c. vlt. n. 16.* Vdalricus Zasius *ad l. qui cedit n. 5. ff. de cess. bon.* Ita, vt si vel vnicum obolum dolosè retinuerit, aut reseruarit, cessio prorsus nulla sit, & inualida, Carolus de Grassis, *in tr. de except. ad mater. statut. except. 17. n. 48. & seq.* Marcus Antonius Natta *cons. 361. n. 8.* Stephanus Aufrerus *ad dec. c. Tholos. q. 82.* Trentacinq. *de res 27. n. 9.* Hanc autem indicationem debere fieri mediante iuramento, tradunt Heringius *de fideiusor. c. 5. n. 81. & seq.* Petrus Eigius *q. 35. n. 66. p. 1.* Vdalricus Zasius *ad l. qui cedit, n. 5. ff. de ces. bon.* Rutgerus Rulandus *d. c. vlt. n. 16.*

RESOL. VI.

An in conscientia possit quis vti beneficio cessionis, & occultare aliquid ad sui sustentationem sine onere restitutionis? Ex p. 7. tr. 8. Res. 6.

Sup. hoc in Res. seq. ad fin. vt. vers. Theologi, & 42. vbi sic asserit. Loquendo ergo de re ipsa dicendū est, ex natura rei, & in foro conscientiæ, posse debitorem retinere sibi necessaria ad se parcè sustentandum, quādo sine illis esset in graui necessitate constitutus iuxta ea, quæ dicta sunt latè suprà sectione prima, vbi vidimus quando ob grauem necessitatem possit debitor ex contractu, vel etiam ex delicto differre, vel omittere etiam integram debiti solutionem: quando etiam ob graue detrimentum etiam sine graui necessitate id posset fieri, iuxta quam doctrinam, & proportionem, ac distinctiones ibi positas definiendum est hoc dubium. Aduerto tamen quando debitor ex contractu ea de causa occultat, & retinet sibi necessaria ad alimenta, non posse in conscientia vti priuilegiis in iure concessis cessioni bonorum: quia cessio bonorum in iure tunc datur, quando omnia bona præsentia ceduntur ad solutionem debitorum: qui autem aliqua bona sibi retinet ad alimenta necessaria non facit veram cessionem bonorum, cui in iure priuilegia conceduntur. Ita Cardinalis de Lugo.

2. Sed Ioannes Machadus *de peccat. confess. tom. 1. lib. 2. p. 3. tr. 23. docum. 6. n. 4.* & Trullench. *in Decalog. tom. 2. lib. 7. c. 15. dub. 5. n. 1.* asserunt quod quando quis cedit bonis potest retinere ea quæ necessaria sunt ad sui sustentationem. Et ideò Gasparus Hurtadus *de inst. & iur. disp. 9. diffic. 3.* sic ait: Conueniunt Doctores ob cessionem bonorum (Hispanè *pleito de acreedores*) à debitore factam, vt inter creditores proportione seruata diuidantur, excusari debitorem à restitutione statim facienda, non solùm in foro conscientiæ, quia post eam cessionem ad quam debitor cogitur, quia nequit integrè soluere, manet impotens ad restitutionem statim faciendam, sed etiam in foro exteriori, seu iudiciali, vt constat ex *l. 1. C. qui bonis ced. poss.* & ex *l. qui bonis ff. de cess. bon.* & ex *inst. de actionib. §. vlt.* & ex *iure Castellæ l. 1. & 4. tit. 15. p. 5.* vbi sancitum est „ne debitor post cessionem bonorum possit coniici in carcerem ob debitum, quo vsque acquirat superfluum ad sui, & suorum sustentationem, quia dicto iure debitori ex bonis post cessionem acquisitis tantum conceduntur necessaria ad dictam sustentationem, quæ etiam ex bonis, quæ tempore instantis cessionis habebat, iure naturali conceduntur, quia nemo in foro conscientiæ cogitur restituere cum tanto damno.

3. Vnde cedens bonis potest in foro conscientiæ occultare necessaria ad eam sustentationem, quāuis ius positiuum id neget, nisi ex bonis, quæ post dictam cessionem acquirit. Hucvsque Hurtadus, qui, vt patet in cōscientia admittit, quod non obstante iure positiuo in contrarium posset ille, qui cedit bonis occultare necessaria ad suam sustentationē; quod etiam nouissimè docet doctus P. Amicus *to. 5. de iust. disp. 41. dub. 6. n. 26.* Fagundez *in præcepta Decal. t. 2. lib. 7. c. 28. n. 13.* Caspensis *in Curs. Theol. t. 2. tr. 18. sect. 13. n. 160.* & Petrus à Iosepho *in Idea Theol. Mor. lib. 4. c. 11. resol. 7.*

RESOL. VII.

An dicta in superiori Resolutione procedant etiam si debita oriantur ex delicto? Ex p. 7. tr. 8. Res. 7.

§. 2. NEgatiuè nominatim contra me respondet Cardinalis Dominus meus Ioannes de Lugo *de iust. t. 2. disp. 21. sect. 3. n. 41.* vbi sic ait: Dubitatur secundò, an qui bonis cedit, possit licitè occultare bona aliqua ad viuendum secundùm suum statum. Lessius, vt dixi, putat, id ex legibus ciuilibus colligi. Sed vidimus, nullum esse in legibus fundamentum ad id dicēdum de bonis, quæ erant ante cessionem bonorum: loquimur enim solùm de bonis postea acquisitis, ex quibus retinere poterit debitor quantum sufficit ad se parcè iuxta suam conditionem sustentandum. Theologi tamen cōmuniter dicunt, de bonis etiam antea habitis retinere posse quantū satis est, vt tenuiter viuat secundùm suum statum. Ita Syluester *v. Restitutio 7. q. 6.* Petrus Nauarra *lib. 4. c. 4. n. 60* Lessius *n. 45.* Turrian. *loc. supra cit.* Bonacina *n. 37.* qui affert Rebellium *dict. lib. 2. de Rest. q. 17. sect. 4. n. 30.* Sed ille solùm videtur loqui de bonis post cessionem acquisitis, licèt non se satis explicet, sicut nec Sotus *d. a. 4.* qui vtraque bona confundit, vt notauit Molina *d. disp. 572. §. Quamuis qui bonis cessit in fin.* Loquuntur autē ij de debitore, qui absque culpa cedit bonis,

Sup. hoc in Res. 21. §. vlt. in fin.

Sup. hoc in Res. præterit. & infrà in Res. 21. §. vlt. in princ.

nis,non de debitore ex delicto.Quare immeritò Diana auctoritate Lessij fultus dicit,id etiam procedere in debitore ex delicto notorio.Ita Lugo.Sed his non obstantibus existimo etiam probabilem esse meam sententiã, quam notabiliorem vocat Fagundez *in præcept. Decal. to.2.lib.7. c.28.n.13.* & quam me citato docet nouissimè Machadus *de perfect. Confess.t.1.lib.2.p.3.tract.23. docum.6.n.4.* vbi sic ait.[Vltimamente se ha de aduertir, que aunque Adriano i Medina son de contrario parecer. Los demas Autores afirman comunmente, que el deudor que haze cession de bienes, puede licitamente esconder, i tomar para si lo que huuiere menester para el sustento honrado de su persona,i de su familia; porque ninguno està obligado à restituyr con tan graue danno, è incomodidad propia, segun latamente que da tratado atras: i aunque sean las deudas contraidas por razon de delito.] Ita ille, cui adde me etiam citato Trullench *in Decal.t.2.lib.7.c.15.dub.5.n.1.* vbi ita asserit:Dico cum Nauarra *c.17.n.86.* cessionem bonorum excusare,sed non magis, quàm necessitas sine cessione excusaret: nam in cessione tantùm conceduntur alimenta, ex quadam misericordia provt casus videtur mereri,vt patet *l.qui bonis,ff. de cess.bon.* Hæc autem iure naturæ,& gentium retineri possunt,quia non tenetur debitor se spoliare necessariis alimentis, itavt cogatur mendicare, sed potest retinere ea, quæ spectata conditione suæ personæ, & eorum quos alere tenetur; iudicio prudentis censentur necessaria, vt patet ex dictis *dub 1. & 2.* Idque verum est,quamuis debeat ex delicto, vt idem Nauarr. docet,& Diana. Hucvsque Trullench. Confirmatur hæc opinio ex his quæ docet Azorius *t.3.lib.4. c.39. qu.1 diffic.3.* & alij. Non nego tamen sententiam negatiuam esse satis probabilem; Vide etiam Sayrum *in Clavi Reg. lib.10. tr.5.c.7.num.3.* & Malderum *de iust.tr.4.c.7.dub.3.§. Dubitatur.* Apparet igitur me non immeritò affirmatiuam sententiam docuisse, cùm non solùm sit probabilis, sed etiam probabilior secundùm Fagundez *vbi suprà.*

RESOL. VIII.

An saltem de bonis acquisitis post cessionem debeantur necessaria,etiam in foro exteriori? Ex p.7.tr.8. Res.8.

§.1. Respondeo, quòd si is qui cessit bonis postea bona aliqua acquisiuerit, non potest conueniri in iudicio nisi in quantum commodè possit,hoc est, non potest spoliari per iudicem omnibus bonis illis acquisitis, sed iudicis prudentis arbitrio est illi relinquere quod satis ei sit, ad suam parcam sustentationem congruam.Ita habetur expresè *l.4.5.& 6.ff.de cess.bon. & l.ex contractu, C.de bonor.auct. ind. poss. & instit. de actionib.§.vlt.* & in Castella *l.3. tit.15. partit.5.* Et ita etiam docent communiter Doctores Hunnius *in Encyclop.iur.p.2.tit.27. c.3.n.7.* Heningus *de fideiussor. c.5.n.80.*Dicastillus *de iust.lib.2.tr.2.disp.10.dub.4.n.81.* Gaspar Hurtado *de iust.disp.9.diffic.3.* Card.Lugo *t.2. disp.21.sect.3.n.36.*& alij communiter.

RESOL. IX.

An dicta in superiori Resolutione procedant etiam in foro conscientiæ? Ex p.7. tr.8. Resol.9.

§.1. Leges *in ff. de cess. bon.* & alias tantùm habere locum in foro exteriori,non verò in foro conscientiæ,docêt Adrianus *de rest.quæst. quæ incipit, Aggredior,vers.sextò dubitatur.* Ioannes à Medina, *de rest. q.5.*quia sunt(inquiunt)contra legem naturalem,& diuinam non furandi, seu non retinendi alienum inuito domino.Idem docent alij,quos refert Couar.Itẽ Nauar. *c.27.n.86.*saltem quando debitores sunt infimæ sortis, qui mendicare possunt,aut laborare.Nauarrum sequitur Azor.*t.3.lib.4.c.39.in fin.* Valentia *disp.1.q.6.punct.7. §. Altera causa est cessio bonor.* Item Rebellius.

2. Sed contrariæ sententiæ adhæret Lugo *de iust. tom.2.disp.21.sect.3.n.36.* Molina *disp.572.* Malderus *de iust.tr.4.c.7.dub.3.* & Dicastillus *de iust. lib.2.tr.2. disp.10.dub.4.n.83.*quia Respublica propter commune bonum habet potestatem disponẽdi de bonis subditorum,& illi tenentur consentire. Vt autem docet Molina hoc priuilegium sancitum est in commune bonum, ne debitores sine creditorum emolumento, imò cum ipsorum, & cum proprio damno detineantur in carcere;atque in eo pereant,nec possint lucrari. Cùm autem qui contractus celebrant, sciant debitores hoc priuilegio gaudere,cóque præsuppositio contrahant, iam in id consentiunt,ac proinde vim habet in foro conscientiæ tale priuilegium,quod excedere videtur ius naturale,in duobus:Primò,in eo, quòd secundùm ius naturale, qui malis artibus,& industria acquisierãt statum,& iniustè debita contraxerant, tenentur restituere, etiamsi manibus laborare cogantur. At verò secundùm has leges, qui post cessionem bonorum acquirit bona, potest de istis retinere aliqua,nempe necessaria, & differre debita priora, etiam iniustè contracta, vt præter Auctores citatos concedunt Lessius, & Petrus à Nauarra *lib.4. c.4.dub.10.n.59.*Sic enim ait: Fatentur etiam omnes, quòd ea,quæ lucratur post cessionem, si necessaria sunt ad decentiam status,non tenetur restituere,& mihi quidem ita videtur in vtroque casu, nempe, siue debita priora fuissent per iustitiam, siue per iniustitiam contracta. Hæc Nauarra. Redditque rationem his verbis: Is enim statum iustum iam licitè acquisiuit, & ita non tenetur restituere cum casu illius(id est cadendo ab eo) secùs,si ad pinguiorem fortunam venerit.

3. Secundò excedit hoc priuilegium ius naturale in eo, quod ante cessionem bonorum tenebatur restituere debita,etiam iustè contracta,vsque ad mendicitatẽ, vel laborem manuum,quando erat homo infimæ sortis,eique non erat ignominiosum hoc facere:At post cessionem,si acquisiuit aliqua non mendicando, nec laborãdo,potest retinere necessaria,ne mendicet, vel laboret.

RESOL. X.

An si quis negauit debitum, possit priuilegio cessionis gaudere?

Et quid, si tamen debitor à principio negauit debitum, postea verò ante sententiam illud confessus est,pœnitentia videlicet ductus?

Et quid post sententiam, & condemnationem, si causam negandi debitum habuit?

Et an pendente sententia appellatione, & condemnationis debitor possit cedere bonis? Ex p.7.tr.8.Res.10.

§.1. Respondent aliqui ad gaudendum cessione bonorum requiri, vt debitor fateatur debitũ:nã si illud negat,& postmodum conuincitur, non amplius ad cessionem bonorum admittitur, *l. quis cedit 8.ff.de cess.bon.*Matthias de Afflictis *dec.Neapol.379.* Anton. Faber *in C.lib.7.tit.31.defin.2.n.1.*Daniel Mollerus *ad constit.Electoral.Saxonic.22.n.2.p.2.*Couarruuias *lib.2. var.res...c.1.n.5.*Vdalricus Zasius *ad §.fin.n.1.inst. de act.*& *ad l. qui cedit.cum seq.n.1 ff.de cess.bon.*Ioan.Parlador.*lib.2.rer.quotid.c.fin.p.5 §.7.n.7.*Matthæus Brun. *de cess.bon.q.princ.2 n.1.2.& seq.*Arisminus Tepatus *in Epit.decis.tit.281.de cess.bon.c.3.*Quod si tamẽ debitor à principio negauit debitum,postea verò ante sententiã illud confessus est, pœnitentia videlicet ductus, non prohibetur bonis cedere. Matth. de Afflictis *dec 379.* Brunus *tr.de cess.bon. q.princ.2. n.7.* Alexander Trentacinquius

racinquius *lib.3.var.resol.tit.de solut. resol.27. n.18.* quin imo si iustam negandi debitum causam habuit, admittitur ad cessionem bonorum, licet post sententiam & condemnationem debitum sit confessus, Arisminus Tepatus *in Epitome dec. tit. 281. c.3. in princ.* Rolandus à Valle *cons. 7. n.7. & seq.* Matth. de Afflict. *dec.379.* Vide etiam Maximilianum Faustum *de Ærario class 16.cons.1272.*

2. Sed (attende amice Lector) mihi magis placet opinio contraria ex auctoritate *l. 2. qui bonis ced. poss.* vbi habetur: iudicatum, id est, damnatum bonis cedere posse, ne in carcerem detrudatur. Ex quo clarè colligitur, debitorem, qui negauit debitum, hoc cessionis beneficio non priuari. Nam eum, qui condemnatus est, debitum negasse oportuit: cùm iudicium in inuitum & contradicentem reddatur. *l. inter stipulantem, 83 §. .ff. de verb. oblig.* & in confessum in iudicio nullæ sint partes iudicis, sicque sententia nulla proferatur, *l. post rem 56.* vbi Duarenus *ff. de re iud. l. proinde 25. in fin. ff. ad l. Aquil. l. vnic. C. de confessis. l. 1. & l. certum 6 in pr. & §. 2. ff. eod.* Pro eadem etiam sententia optimè facit textus *in l. de atare 11. § vlt. ff. de interrogationib. in iur. faciend.* vbi is, qui in iudicio aliquid affirmando respõdit, huius responsi se pœnitere, idque citra periculum corrigere potest. Ergo debitor quoque, qui ab initio inficiatus est se debere: sine suo damno, & periculo hanc inficiationẽ postea corrigere debit úmq; confiteri poterit.

3. Nec refistit allegata *l. sed si ex part. 4. §. 2 ff. quod cuneo, qui in alien. potest.* vbi filiusfamilias, cui competit priuilegium, nec vltrà, quàm facere potest, conueniatur, illud amittit, si patrem familias se mentitus est. Etenim filiusfamilias ibi beneficium istud propter mendacium idcirco perdit, quia negauit causam, cuius intuitu id beneficium ei iure indultum est. Negauit enim, se filiumfamilias esse. Atqui propter hoc ipsum, quòd filiusfamilias contraxit, exceptio illa in quantum facere potest, ei tribuitur. Eadem modo respondendum est ad d. *l. Sed hoc ita 22. ff. de re iud.* vbi socio exceptio illa, quatenus facere potest (quam competentiæ vocãt) admitur: quoniam etiam negauit causam, ob quam hæc ipsi exceptio competit. Negauit namque, se socium esse. Societas autem in causa est, quòd illa socij exceptione seu privilegio vtantur. At verò in nostra facti specie debitor non inficiatus est causam, propter quam beneficium cessionis ei iure fuit concessum: quippe cùm debitum duntaxat abnegauerit. Videatur Matthæus de Afflictis *dec. Neapolit. 379.* & Harpprechtus *in Comment. ad Instit. to. 4. tit. de act. §. vlt. nu. 19.* Et ideò Thomas Maulius *tract. de cess. bon. tit 2. n.9.* limitat primam sententiam, Primò quando debitor habuit iustam causam negandi, & ante sententiam pœnituit, & confessus fuit debitum, Baldus *in l. 1. C. qui bon. ced. poss.* Matthæus de Afflictis *decis. 379.* Carolus de Grassis *d. except. 17. nu. 22.* Secundò limitant, quando debitum originem sumeret ab ipsamet sententia, vt quia esset actum actione in factum, Salicet *in l. 1. vers. iuxta hoc moue.* vbi Baldus *C. qui bon. ced poss.* Matthæus de Afflictis *dec. 379. n. 3.* Tertiò limitant si fuisset appellatum à sententia condemnatoria, quia dependente appellatione, debitor potest cedere bonis, Aret. *in §. fin. Inst. de action.* Afflict. *d. dec. 379. n. 3.* vbi Vrsil. *in annot. n. 1.* Carolus de Grassis *dict. loc.*

RESOL. XI.

An qui cessit bonis, si aliquid in fraudem creditorum egerit, gaudeat tali priuilegio, vt v.g. quando bona sua luxuriosè viuendo consumpsit, vel ludendo, aut cum meretribus expendendo dilapidauit?

Et notatur, quod Clerici, qui in fraudem creditorum consumpserunt bona, illa alienando, vel ludendo, &c. non gaudent beneficio cessionis. Ex p. 7. tr. 8. Resol. 11.

§. 1. REspondeo negatiuè cum Eminentissimo Domino meo Cardinali de Lugo *de iustit. tom. 2. disp. 21. & sect. 3. n. 39.* Ideò in cessione bonorum requiritur, quòd cessurus in fraudem creditorum nihil alienauerit. *l. vlt. §. vlt. ff. qui in fraud. cred. arg. l. 134. §. 1. ff. de reg iur.* Antonius Gomez *2. resol. c. 11. n. 52.* Rebuffus *cons. 184. n. 4.* Ripa *in l. obligatione, n. 33. ff. de pign. & hypotec.* Socinus *in reg. 343. in 1. fallent.* Iason *in §. item si quis in fraudem. n. 92. Inst. de act.* Neuizan. *cons. 59.* Baldus *3. cons. 220.* Suarez *in thesaur. recept. sent. lit. C. n. 42.* Brunus à Sole, *q. 9. n. 34.* Parisius *cons. 94. n. 11. vol. 1.* Natta *2. cons. 361. n. 7* Stracch. *tract. de mercat. tit. de decoctor. §. circa tertiam speciem, n. 9. 10. 29.* Brunus *de cess. bon. q. 8. quart. q. princ.* Carolus de Grassis *excepr. 17. n. 25.* Scheneid. *ad § fin. n. 9. inst. de act.* Sup. hoc sup. in Resol. 3. lege eam per totam, signanter §. 2.

2. Requiritur etiam, quod bonis cessurus, non alio modo fuerit fraudulentus, aut dolosus, Boërius *dec. 215* velut, si sciens, se non esse ad soluendum sufficientem contraxit, is enim, non potest gaudere hoc beneficio, *leg. pen. ff. de cess. bon.* Bartolus *in l. alia, §. eleganter in fin. ff. solut. matr.* Rebuff. *cons. 184. n. 7.* Rip. *in l. obligatione, n. 33. ff. de pign. & hypotec.* Angel. *in l. 4. ff. de cess. bon.* Socin. *reg. 343. in 2. fallent.* Plot. *in l. si quando, n. 179. C. vnde vi.* Imola *in c. later, de pign.* Brunus *tract. de cess. bon. q. 32. quartæ q. princ.* Cumi *super ritu mag. reg. curiæ c. 95. n. 18.* Ant. Chioff. *cons. 99. n. 2. dib. 1* Car. de Grassis *d. l. n. 15.* Sup. hoc infrà in Resol. 13.

3. Quòd tamen intelligendum est, si dolo malo induxit ad contrahendum creditorem, prætendendo se esse ad soluendum sufficientem; cùm iam inopia laboret, aut verò hoc fraudulenter egerit, vt pecunia à creditore accepta, postea bonis cederet, atque sic credito suo creditorem fraudaret, quod iura decipientibus non succurrere soleant, *l. 2. C. si minor se maiorem dixerit.* Sin autem nullus sit debitoris dolus, vel, quia speraßit, se interea tantum accepturum, quantum illi debito soluendo sufficeret, aliud est.

4. Præsumitur etiam debitor de industria, ac dolo malo desiisse esse ad soluendum sufficientem, quoad hunc scilicet effectum, vt à beneficio cessionis bonorum excludatur, quando bona sua, luxuriosè viuendo consumpsit, & vel ludendo, vel in meretrices ea expendendo, dilapidauit. Steph. Gratian, *disceptat. for. tom. 2. c. 480.* Nicol. Boër. *dec. 215. n. 6.* Ant. Hering. *de fideiuss. c. 5. n. 107. & seq.* Matth. Brunus *de cess. bon. q. 5. n. 5.* Sup. hoc sup. in Resol. 3. §. signanter, in §. 2.

5. Nota etiam quod Clerici qui in fraudem creditorum consumpserunt bona, illa alienando, vel ludendo, &c. non gaudent beneficio, *c. Odoardus de solut.* Ita Genuensis *in praxi, c. 3. n. 6.*

RESOL. XII.

An qui non dolosè, sed culpabiliter ad inopiam peruenit, gaudeat priuilegio cessionis? Ex p. 7. tr. 8. Resol. 12.

§. 1. REspondent aliqui affirmatiuè. Et ideò asserunt idem dicendum esse de eo, qui non quidem dolo malo, & de industria se inopem reddidit, sed tamen culpa sua ad inopiam redactus est. Ant. Hering. *de fideiussorib. c. 5. n. 107. & seq.* Riitger Ruland. *de commiss. p. 4. lib. 9. c. vlt. n. 11* Petrus Heigius *q. 35. n. 45. & 46. p. 1.* Ernest Cothmann. *resp. 29. n. 11. vol. 1.* Beneuen. Stracca *de decoctorib. p. 3. n. 12. & 13.* Florus Mausonius *de causis execut. lib. 1. limit. 5. n. 58.* Quinimò licèt aliquis partim sua culpa, partim verò aduersa fortuna ad inopiam redactus sit, non potest bonis cedere. Riitgerus Rulandus *d. c. vlt. n. 11.* Petr. Heigius *d. q. 35. n. 49.*

RESOL. XIII.

An debitor, qui spe cessionis contraxit gaudeat cessionis

beneficio?
Idem est dicendum de Clerico. Ex p.7.tr.8.Ref.13.

Sup.hoc sup. in Ref.11. §: 2.à fin. §.1. REspondeo negatiuè, & ideò qui contraxit sub spe huius beneficij & refugij, non gaudet beneficio cessionis bonorum. Ioannes de Plat. Iason & Schneidvv. *in §. fin. Inst. de act.* Angelus *in l.4.§. item non gaudet. ff. de cess. bon.* Brunus *in d.tr.q.30.n.1. quart. q. princ.* Thom. Zerolla *in prax. Episc. v. Literæ quinquennales. vers.9.* Plot. *in l. si quando n.179. C. vnde vi.* vbi dicit, quod dolosè contrahens debita, asserens, se habere facultates sufficientes, cùm non sit ad soluendum sufficiens quod non admittitur ad cedendum bonis, quod post eum voluerunt Vincent. Annib. *in addit. ad Mandos. cons.170.* & Car. de Grass. *d. except.17.n.32.*

2. Frustra igitur ad cessionis remedium confugit debitor, qui spe cessionis contraxit. Quod eum fecisse verisimile est, qui contractus tempore sciebat, se non posse soluere *l. pen. in fin. ff. de iur. dot.* Idque latiùs paulò exequitur Hunnius *de resol. ad Treutl. vol.2. disp.24. thes.4. lit.I. pag.545.* Zas. *in § compensationes 39. vers. fin. n.6. de act. iust.* Ilico Vmmius *in dist. suis ad processs. iudiciar. direct. disp.23. thes.5. n.26.* Matth. Brunus *in tr. de cess. bon. in 30. & 31. q. quarta q. principal.* Alex. Trentacinq. *var. res. lib.3. tit de solution. res.27. n.27. cum seqq.* Ioan. Neuizanus *cons.59. n.10. & seq.* quibus omnibus adde Maxi. Faust. *de Ærar. Class.16. cons.1272.* Harpprechtum *in Comment. ad inst. t.4. tit. de act. §. vlt. n.10.*

3. Ex his etiam infertur Clericum qui contraxit debita sub spe gaudendi beneficio *c.1. dandis*, illo non gaudere. Ita Squillante *de priuileg. cleric. c.10. n.15.*

RESOL. XIV.

An hæres qui non confecit inuentarium, possit vti beneficio cessionis?
Idem est dicendum de Clerico. Ex p.7. tr.8. Ref.14.

§.1. REspondeo quod Matth. Brunus *in tr. de cess. bon. q. quart. princ. q.6.* statuit, quod hæres, qui non confecto inuentario hæreditatem adit, cedere bonis nequeat, quia præsumitur, hæreditatem opulentam, & ad soluendum sufficientem, inuenisse. *Nouel.1. c.2. § si verò non confecerit. l. vlt. C. de iur. delib.* & creditores voluisse decipere, iis verò qui conati sunt creditores fallere, beneficium cessionis non competit. Deinde, quia pœna hæredis inuentarium non conficientis est, vt in solidum teneatur creditoribus hæreditariis, *d. l. vlt. §. 12.13.24. C. de iur. delib.*

2. Verum Hieron. Treutl. & Hunnius *volum. poster. disp.24. thes.4.* volunt, quod hæres non confitens inuentarium bonis cedere queat per text. *in d. l. vlt. §.14. C. de iur. delib. & Nou.1. c.2. §.2.* vbi dicitur, hæredem non conficientem inuentarium teneri creditoribus hæreditariis in solidum, quemadmodum ipse defunctus teneretur, si viueret; Atqui defunctus posset bonis cedere, Ergo etiam hæres. Deinde hæres etsi non confecerit inuentarium, atque ideò in solidum teneatur, habet tamen defuncti beneficia, quia cum sua causa suisque vitiis trâsit hæreditas, *l. hæres. ff. de reg. iur. l. hæreditas. ff. de ver. oblig.* quod indubitanter procedit in beneficiis, quæ non sunt personæ, sed causæ, quale est beneficium hoc cessionis: Iam verò certum est, quòd principalis debitor, si non habuerit, vnde creditoribus satisfacere possit, nequeat coniici in carcerem, si velit bonis cedere, *l.1. C. qui bon. ced. poss.* & si bonis cesserit, ac postmodum ad pinguiorem fortunam peruenerit, conueneri non possit, nisi in quantum id facere potest, *l. qui bonis ff. eod.* Hoc igitur beneficium etiam hæredi competet: Nec ab eo propterea, quod non confecerit inuentarium, excludetur, quia pœna non confecti inuentarij hæc saltem est, vt in solidum creditoribus hæreditariis sit obligatus: quinimò illi soli hoc beneficium competit: qui enim competentiæ priuilegio gaudent, cessionis auxilio non indigent: sed & defunctus, cuius personam hæres repræsentat, in solidum obligabatur suis creditoribus, & tamen illum cessionis beneficium habuisse certum est. Et præsumptio illa qua hæres inuentarium non conficiens præsumit debeat aliquid dolosè subtraxisse, & opulentam inuenisse hæreditatem in allegatis textibus non est fundata: & fieri potuit, vt hæres nimium confidens hæreditati ex imprudentia illam tanquam opulentam adierit: Deinde, & si præsumptio illa foret iuris, tamen contrariam probationem admitteret: idcirco, si hæres admittere velit excussionem bonorum; aut aliunde liquido demonstrare possit, quod hæreditatem minus opulentam, ac talem inuenerit, quæ non sit sufficiens ad soluendum, audiendus vtique foret, se à præsumpto crimine excusare volens. Neque id sequitur, in solidum est obligatus creditoribus hæreditariis, ergo non habet beneficium cessionis, cùm hoc priuilegium illis solis competat, qui in solidum sunt obligati, non verò tribuantur illis, qui beneficium competentiæ habent.

3. Non desinam tamen hîc adnotare Squillante *de priuil. cler. c.10. n.43.* ex Triuisano, & Riccio docere Clericum hæredem non confecto inuentario non esse admittendum ad beneficium *c. Odoardus de solut.*

RESOL. XV.

An valeat pactum, si quis beneficio cessionis renunciasset? Et quid, si pactum, & renunciatio cessionis bonorum firmetur cum iuramento?
Et an in tali casu debitores possint peteve ab Episcopo absolutionem iuramenti? Ex p.7.tr.8. Ref.15.

§.1. NEgatiuam sententiam docent Couarruuias *lib.2. var. Ref.1.* Menochius *de arbitr. cas.183. n.18.* Neuiz. *cons.59. n.6.* Glossa *in Authent. Imò. C. de act. & oblig.* Bartolus & Imola *in l. alia, §. eleganter, n.15. & 16. ff. sol. matrim.* Ioan. Fab. Ias. & Aretin. *in §. si. Inst. de act.* Albertus *in rub. C. qui bon. eod. poss. n.11.* Iacobus *in §. quod autem, auth. de fideiuss.* Antonius de Butrio *in c. Odoardus de solut.* Cardin. Alban. *ad Bart. in l. qui bonis ff. de cess. bon.* Carolus de Grassis *except.17. n.10.* Et quod renunciatio cessionis bonorum nec quidem iuramento firmetur, tradunt Iacobus, Aretinus, & Baldus *in l.1. C. qui bonis eod.* & est magis communis opinio, testibus Benedicto Capra *in l. d. n.3.* Baptista à Villal. *in lit. F. n.146. & in lit. O. n.7.* & Viu. *lib.1. Debitor non potest*, Bartol. & Imola *in l. alia, §. eleganter, ff. sol. ma.* Socin. *reg.279.* Cynus & Salicet. *in l.1. C. qui bon. ced. poss.* Menochius *d. cas.183. n.18.* Thesaurus *dec.36. n.4.* vbi dicit hanc esse magis communem Cappel. Thol. *dec.67.* Neuiz. *cons.59. n.6.* Iosephus Ludouicus *dec. 64. n.21.* nec opus est absolutio à iuramento, Guido Papa *dec.211.* Bero. *q.133. n.5.* Iosephus Ludouicus *dec. 64. n.20.* Carolus de Grassis *except.17. n.12.*

Sup. hoc ramentum firmari in §. 19. §. 10.

2. Fundamenta verò horum præcipuè hæc sunt: renuncians priuilegio cessionis intelligitur se obligare ad carceres, cùm beneficium illud liberet debitores à carceris molestia, *l.1. ff. de cess. bon.* nemo autem potest se ad carcerem obligare, quia carcer est species seruitutis, nec liber homo est corporis & membrorum suorum dominus, *l. liber homo ff. ad l. Aquil.*

3. Deinde renunciatio, & pactum super iure futuro non valet, *l. is qui hæres. ff. de acq. hæred. l. si ita scriptum, §.1. ff. de leg.2. l.1. C. de pact.* Ergo, &c.

4. Tertiò, quia renunciatio beneficij cessionis est contra bonos mores; quia humanitati repugnat, siquidè hoc beneficium singulari humanitate ex commiseratione & misericordia erga obæratos debitores est introductum,

ductum, *l.7.& l.8.C.qui bon.ced.poss.* pactum verò quod est contra bonos mores non valet, *l.7.§.7.ff.de pact.*

5. Quartò, liberi hominis caro, & corium ad carceres ad petitionem & voluntatem creditoris per indirectum deduci videtur contra *l.inter stipulantem.§.sacram. ff. de verb.oblig.* Et hanc sententiam præter Doctores citatos tenent etiam Doctores quos citat & sequitur Hunnius *in Encyclop.iur.p.2.tit.27.c.2.n.5.* quibus adde Cardinalem Tuschum *tom.1. concl.218.n.7.*

6. Sed his non obstantibus, ego affirmatiuæ sententiæ adhæreo, quam tuetur Harpprechtus *in Comm. ad inst.tom.4.tit.de act.§. vlt.n.11.& seq.* Et ratio est, quia non est indulgendum beneficium qui ei renunciauit,& pactus est cum creditore suo,se bonis non cessurũ *l.si quis in conscribendo.29.C.de pact.l.si iudex 41.ff. de minor.25.ann. Non.136.c.1.* In quibus locis omnibus dicitur:vnicuique integrum esse his,quæ ipsi à lege concessa sunt,renunciare. Atque manifesto manifestius est,cessionem bonorum solius debitoris gratia & fauore esse inductã,& receptam.Ei ergo renunciare poterit.

7. Neque obstat, quod nemo possit pro debito pecuniario se ipsum carceri perpetuo obligare:cùm obligatio illa perpetua quædam esset seruitus,ad quam liber homo se astringere nequit, *l.12 ff. de liber.hom.exhib.l. Titio centum 71.§.2.ff.de cond.& demonstr.* Iam verò ad carcerem perpetuò se obligare videtur, qui renunciat beneficio cessionis: cui si non renunciaret, à carceris metu liber foret, *d.l.1.C.qui bon.ced.post.* Et hac ratione communis Doctorum chorus permotus, renunciationem cessionis etiam iuratam,inualidam esse putauit.

8. At hoc inquam nihil obstat. Neque enim debitor qui renunciat cessioni bonorum se ad carcerem obligat. Ipso quidem iure, sine suo consensu obligatur ad carcerem,qui ad soluendũ non sufficit.Itaque si hoc cessionis auxilium repudiat,se ad carcerem non adstringit, sed potiùs perdit & abdicat beneficium, quo se à carceris obligatione per leges inducta liberare potuit. Deinde etsi debitor directè non possit sese ad carcerem obligare; tamen per indirectum & obliquum id facere non prohibetur:cùm multa,quæ non possunt fieri directè ac principaliter,in consequentiam fieri non prohibeantur, *arg.l.si vnus 27.§.illud 3.ff.de pact.* At verò in proposito,is qui renunciat beneficio cessionis,non hoc agit directè ac principaliter, quo in carcerem ducatur, sed solùm in consequentiam,itémque in euentum,si videlicet non soluerit,nec ad soluendum fuerit sufficiens.

9. Multo minus obstat *l.alia causa 14 § 1.ff. sol.matrim.* vbi traditur,mariti pactum,quo conuenit,ne in id, quod facere possit,condemnetur,sed in solidum,seruandum non esse. Nam magna est ratio differentiæ inter priuilegium, quod marito competit, ne in solidum ab vxore conueniatur:& inter cessionem bonorum,illi renunciari non potest: quia ad reuerentiam,quæ maritis est exhibenda, reseruandam, introductum est:quæ violaretur,si maritus propter renunciationem suam,& pactum conueniretur in solidum. Huic autẽ cessionis beneficio renunciari potest: quia nihil contra reuerentiã vel bonos mores fieri intelligitur,si debitor,qui cessioni renunciauit,in carcerẽ compingatur;cùm potiùs pactum illud ad fidem commerciorum retinẽdam vergat.

10. Minimè omnium obstat, quòd renunciatio, & pactio super iure futuro non valeat, *l.is qui hæres 131 in princ.ff.de acq.vel omit.hæred.l.si ita scripsum 45.§. 1.ff.de leg.2.* Isthæc autem renunciatio esset de iure futuro:quoniam ius cedendi bonis non competit, nisi facta condemnatione,vel debito in iudicio agnito, *l.pen. ff.de cess.bon.* Minimè,inquam,illud obstat. Quod enim iuri futuro renunciare liceat, nemini dubium esse potest.Quis enim dubitaret, quin res nondum existentes, sed exituræ tamen, in conuentiones & contractus deduci queant?Nec mouerint quidquam *d.l.is, qui hæres 13.in princ.ff.de acq.vel omit.hæred.& d.l.si ita scriptũ 45.§.1.ff. de leg.2.* Loquuntur siquidem de legato sub conditione, vel die relicto. Id antequam conditio extiterit, aut dies venerit,repudiari nequit:quandoquidem interim nobis cum effectu non debetur. Diuersum verò obtinet, in re futura, purè promissa. Deinde falsum est, quod ius cedendi bonis non competat, nisi facta condemnatione, vel debito in iudicio agnito. Aliud quippe est cessio ipsa,aliud ius cedendi. Ius cedendi habet debitor obæratus ab initio statim, cùm ad soluendum sufficiens esse desinit:cessio autem tunc demum fieri permittitur,quando de debito liquet.

11. Vnde ex his patet responsio ad argumenta negatiuæ sententiæ. Nam patet quod quilibet fauori suo possit renunciare, *l.pen.C.de pact.* Deinde, quod falsum sit, quod debitor non possit se ad carcerem obligare. Zasius *lib.2.sin.resp.c.8.* And. Clud. *de sequest. c.12. n.106.* Francus *de fideiuss.c.3.n.44.* Vvesemb. *in tr.de fideiuss.n.4.* Mynsi. *centuria 6.obseruatione 51.* Tertiò, quod falsum etiam sit, quod iuri futuro non liceat renunciare,& *l.is,qui hæres ff.de acquirenda hæreditate,& l.si ita scriptum,§.1.ff.de legat.2.* loquantur de legato sub conditione, vel die relicto, quod antequam conditio extiterit, vel dies venerit non potest repudiari, quoniam interim nobis cum effectu non debetur: at secùs se res habet,cum re futura,purè promissa. Quartò, quod hæc renunciatio directè non sit contra bonos mores,& bonorum cessio non aliter sit ex benignitate & humanitate debitoribus concessa, quod si ea vti voluerit: & quia sua culpa ad soluendum sufficientes esse desierunt, non commiseratione,sed odio potiùs digni sint.

12. Sed hæc omnia intelligenda sunt si renunciatio cessionis bonorum facta sit sine iuramento;nam si interfuerit iuramentum, contrarium dicendum est,vt rectè obseruat Molina *de iust. tom.2.tr.2. disp.572. in fine.* Igitur in tali casu debitores petant ab Episcopo absolutionem à iuramento.

RESOL. XVI.

An qui cessit bonis, si non possit præbere fideiussores idoneos, sufficiat præbere cautionem iuratoriam? Ex p.7. tract.8.Res.16.

§.1. REspondeo,quod vt cessio bonorum efficax sit, & cedentem liberet,requiritur vt is prius caueat de soluendo residuum si ad pinguiorem fortunam peruenerit, *§.final.inst.de act.* Couar. *lib.2.c.1.n.6.* Iac. Menoc. *lib.2.arbitr.iud.q.casu 183.n.20.* Matt.Brun. *tr. de cess.bon.q.princ.7.n.1 & seq.* Nicol.Boër. *dec.296.n. 1.& 2.* Marc. Ant. Natta *cons. 591. n.1. & seq. vol.3.* Arism.Tepat. *in epitom.dec.tit.53.de iudicial. & prorogat.lit.c.2* Rutgerus Rulandus *de commissar. d.c. vlt.n. 19.* Hæc autem cautio fieri debet fideiussoribus ideonis. Ant.Hering. *de fideiussorib.c.5.n.88.* Florid.Mausonius *de causis executiu. lib.1. limit.5.n.41.* Vdalricus Zasius *ad l.qui cedit,n.5 ff. de cess. bon.* Trentacinquius *d. res. 27. n.5.* Quod si debitor ob paupertatem fideiussores habere non possit, ad iuratoriã cautionem admitti debet.Couar. *d.c.1.n.6.* Matt.Brun. *de cessibon.q.princ.n.5. 6.7.& 8.* Iosep.Ludouici *dec. Perusina 63.n.8.p.2.* Flor. Mauson. *de caus.execut.lib.1. limitatione 42. & seq.*

2. Quod probatur, nam regulariter ad iuratoriam cautionem admittitur qui fideiussorem dare non potest, vt patet ex *Auth generaliter.C de Episc.& Cler.ex l fin. §.Super de asser.toll.§.Si verò tamẽ in Auth.vt nulli ind. & §.Sed hodie inst.de satisd.* & ex *c.fin. de sent.excom.* Et ita hanc sententiam præter Doct.citatos tenet Th. Maulius *tr.de cess.bon.tit.5.n.6.* Et licèt Vlric.Hunnius *ad Treutler.vol.past.disp.24.thes.4.lit.C.* cõtrariæ sententiæ magis adhæreat,tamen postea nostram sententiam tenuit *in Encyclopedia iuris parte 2.tit.27.c.1.n.14.*

RESOL. XVII.

An si creditores offerant debitori dilationem quinquennalem excludantur à beneficio cessionis bonorum? Ex p.7.tr.8.Res.7.

Sup. hoc infrà in Res.18. §. Sed post med. à vers. Eædem ordinationes.

§.1. ALiqui existimant, quòd debitor excludetur à beneficio cessionis, quando creditores ipsi offerunt quinquennalem dilationem, ipse verò non vult acceptare, Gloss. *in l.fin.v.Inducias, C. qui bon. ced. poss.* Angel. *in l.alia, §. eleganter ff. sol. matr.* Socinus *reg.* 343. *in 3.fallent.* Roman. *cons.* 439. *n.*6. Brunus *de cess. bon. q.* 2. *n.* 1. 2. *&* 4. Verùm contrarium tenuit ipsa Gloss. *in d. l. fin. verb. detur.* vbi dicit, quòd sit in electione debitoris, an velit bonis cedere, an verò acceptare dilationẽ quinquennalem, & non creditoris, quam sequitur Schn. *in § fin. n.* 5. *inst. de Act.* Has glossas concordant Alber. *in d. l. fin* & Vincentius de Franchis *dec.* 252. quod si debitor nolit dilationem, sed velit statim cedere, quod possit, & tunc electio sit debitoris: Sin verò nolit cedere; sed gaudere induciis, & tunc electio sit creditoris, quod etiam voluerunt. Cyn. *in d. l. fin. C. qui bon. ced. poss.*

Vide etiam Maximilianum Faustum *de Ærario, class. 26. cons.* 1271.

RESOL. XVIII.

An cessio bonorum liberet non solùm debitores, sed etiam fideiussores?

Et an beneficium cap. Odoardus, de solut. *proficiat laïco fideiussori pro Clerico?*

Et an si Clericus sit fideiussor laïci, gaudeat tali beneficio ex generali el cap. Odoardus: Ex p.7. tr.8. Res.18.

§.1. REspondeo negatiuè cum Cardinali de Lugo *de iust. t.* 1. *disp.* 21. *sect.* 3. *n.* 39. vbi sic ait. Licèt debitor principalis bonis cesserit non ideò eius fideiussores liberantur ab onere soluendi integrè pro illo: quia cessio solùm prodest ipsi debitori, imò ideò dantur fideiussores vt soluant, quando debitor principalis soluere non poterit, vt constat ex *§. vlt. inst. de replication. l. hæres à debitore, § quod si stipulator, ff. de solut.* Ita Eminentissimus Cardinalis de Lugo, cui ego addo nouissimè Amicum *t.* 5. *de iust. disp.* 32. *sect.* 4. *n.* 44. Colerum *de Processu executiuo p.* 1. *c.* 6. *n.* 113. Hunnium Treutlerum *vol. post. disp.* 24. *thes.* 4. 7. 27. *& in Encycloped. iur. p.* 2. *tit.* 27. *c.* 3. *n.* 5. Carolũ de Grassis *except.* 17. *n.* 57. & alios, quos citat & sequitur Thomas Maulius *tr. de cess. bon. tit.* 6 *n.* 6. Mausonius *de causis executiuis lib.* 1. *c.* 6. *n.* 29. & Scaccia *de Commer.* §. 7. Glossa 5. *n.* 147. *in fine.* Quicquid in contrarium asserat Guidus Papa *dec.* 211. & Tuschus *t. concl.* 219. *n.* 3.

2. Sed hîc obiter quæro an beneficium *c. Odoardus de solut.* proficiat laïco fideiussori pro Clerico? & respondeo minimè proficere, cùm tale priuilegium sit personale, & propterea personam Clerici non excedit, *arg. text. in c. priuilegium, de reg. iur. in* 6. ita Guttierrez *de iuram. confirm p.* 3. *c.* 15. *n.* 15. Manci. *de absol. iuram. q.* 7. Riccius *in prax. for. Eccl. res.* 248. *& coll. dec.* 771. *& p.* 4. *dec. Cur. Arch. dec.* 173. *n.* 9. *& de Thoro in Comp. dec. Cur. Arch. Neapol. v. Fideiussor. p.* 17.

3. Quod si Clericus esset fideiussor laïci, gauderet tali beneficio ex generali *d. cap. Odoardus*, vt per Nouar. *de elect. fori, q.* 5. *n.* 4. *sect.* 2. Paulus Layman *lib.* 3. *tr.* 4. *c.* 29. *n.* 7. & in facti contingentia fuit obseruatum *in Curia Archiepisc. Neap.* vt refert D. Riccius *p.* 3. *decis.* 20. Quæ omnia obseruat etiam Squillante *de Priuileg. Clericor. c.* 10. *dub.* 3. *n.* 47.

RESOL XIX.

In quibus non competat cessio bonorum?

Et an si debitor per iuramentũ sese obligauerit ad carcerem, vel ad manus iniectionem, nihilominus tamen ad cessionẽ bonorum admitti debeat? Ex p.7.tr.8. Res.19.

§.1. DIximus *suprà* de debitis ex delicto, vel quando adfuit fraus, & dolus; tunc assero Primò, quòd debitor fisci si nempe agitur de solutione collectarum, quæ imponuntur subditis pro quantitate bonorum, quæ possident, tunc enim si non est ad soluendum sufficiens, non admittitur ad cessionem bonorum: Si verò fisco ex contractu obligatus est, non prohibetur bonis cedere, Iosephus Ludouici *dec. Perusin.* 36. *n.* 2. & 4. Matth. Brunus *de cess. bon. quæst. princ.* 4. *q.* 9. *n.* 9. *& seq.* Carolus de Grassis *tr. de except. ad mater. statuor. except.* 17. *n.* 33. 34. *&* 35. Alexander Trentacinquius *d. res.* 27. *n.* 26. Floridus Mausonius *de causis executiu. lib.* 1. *limit.* 5. *n.* 23. Vdalricus Zasius *ad §. fin. n.* 6. *inst. de act.*

2. Secundò, quando debitor posteriores creditores præponendo, ad soluẽdum sufficiens esse desiit, à cessionis beneficio repellitur. Vdalricus Zasius *ad l. qui cedit, n.* 7. *ff. de cess. bon.* Alex. Trentac. *d. res.* 27. *n.* 27. Marcus Ant. Matta *d. cons.* 361. *n.* 2. *vol.* 2. Matth. Brun. *d. q.* 5. *n.* 5.

3. Tertiò, qui præcisè factum promisit, ad cessionem bonorum non admittitur, Steph. Aufrer. *ad dec. Capel. Theolos. q.* 134. *n.* 3. Io. Schneiduu. *ad §. fin. n.* 8. *inst. de act.* Vdalric. Zasius *ad d. l. qui cedit, n.* 7. Car. de Grass. *d. except.* 17. *n.* 43. Mat. Coler. *de process. exec. p.* 1. *c.* 9. *n.* 90.

4. Quartò, decoctores qui dicuntur vulgò *Falliti*, & semel bonis cesserunt, non possunt denuò bonis cedere. Alex. Trentacinq. *d. tit. de solut. res.* 27. *n.* 28. Vdalric. Zasius *ad l. qui cedit, n.* 7. *ff. de cess. bon.* Nic. Boër. *dec.* 215. *n.* 6. *& dec.* 349. *n.* 3. Car. de Grass. *d. dec.* 57. *n.* 58. Arisimin. Tepat. *in Epitome dec. tit.* 281. *c.* 5.

Sup. hoc in fine in Res. 20. n. 2. vers.

5. Et tandem eum qui in instrumento contractus sese ad carcerem, in euentum non factæ solutionis, expressè obligauit, non posse cedere bonis statuit Arisimin. Tepat. *in epitome dec. tit.* 281. *de cess. bon. c.* 5. *circ. fin.* Verum sententiam hanc improbat M. Coler. *d. process. execut. p.* 1. *c.* 6. *n.* 121. vbi scribit: Et si debitor per iuramentum sese obligarit ad carcerem, vel ad manus iniectionem, quod nihilominus tamen ad cessionem bonorum admitti debeat. Et hos casus & alios adducit etiam Mysengerius *in schol. ad inst. lib.* 4. *tit.* 6. *§. cum eo quoque, n.* 3. *& seq.* & Maxim. Faust. *de Ærario Class.* 16. *cons.* 1272.

RESOL. XX.

An cessio bonorum liberet à restitutione, si postea ad pinguiorem fortunam peruenerit, aut aliquid acquisierit? Ex p.7.tr.8.Res.20.

§.2. REspondeo negatiuè; manet igitur qui bonis cessit creditoribus obligatus ad residuũ, si postea ad pinguiorem fortunã peruenerit, aut aliquid acquisierit soluendum *§. fin. Inst. de act.* Antonius Fab. *in Cod. lib.* 7. *tit.* 31. *defin.* 21. Antonius Herigus *de fideiussoribus, c.* 5. *n.* 80. Matthæus Brun. *de cess. bon. q. princ.* 19. *n.* 3. Alexand. Trentacinquius *d. tit. de solut. res.* 27. *n.* 20. Stephan. Aufrerus *in add. ad Capel. Tholos. dec.* 136. *n.* 2. Floridus Mausonius *d. limit.* 5. *n.* 40. Carolus de Grassis *d. except.* 17. *n.* 52. quibus adde Amicum *tom.* 5. *de iust. disp.* 41. *dub.* 6. *num.* 25. Petrum à Sancto Ioseph *in idea Theol. Mor. lib.* 4. *c.* 11. *res.* 7. & Cardinalem de Lugo *de iust. to.* 2. *disp.* 21. *sect.* 3. *n.* 40. vbi rectè obseruat non solùm in foro interno, sed etiam neque in foro exteriori cessionem bonorum liberare ab onere restitutionis, si

Quoad sup. ex lata

quis

quis veniat in pinguiorem fortunam. Et ratio horum omnium est, quia debitum per bonorum cessionem non extinguitur, sed consopitur: ergo cessante causa, quę erat impotentia soluendi; reuiuiscit.

RESOL. XXI.

An qui cessit bonis, sedendo in loco publico, si venerit ab pinguiorem fortunam, teneatur ad restitutionem?
Et an qui cessit bonis, possit tuta conscientia retinere necessaria sibi, & familiæ, vt non indecore viuant, etiam si debita, pro quibus cedit, sint ex iustitia, & delicto notorio acquisita? Ex p.4.tr.4. & Misc.Res.78.

Sup. contenta in hac & seq. fusè tract. per totum vsque ad §. pen. & leges illam verif. citatas.

§.1. NEgatiuam sententiam docet Elisæus Danza *in pugna Doctorum, c.5. de contumace, n.12.* vbi sic ait: Cessio bonorum fit cum ignominia, & cedens sustinet infamiæ speciem, adeò vt etiamsi ad pinguiorem fortunam venerit, ad debita non teneatur. Ita ille, & ante illum Nouarius *collect.135. n.2. & seq.*

2. Sed affirmatiuam sententiam docent Theologi; quia licèt debitor cesserit bonis per actum ignominiosum, hæc enim pœna non est loco solutionis, sed loco pœnæ pecuniariæ, vel alterius pro culpa præsumpta in accipiendis mutuis, & faciendis aliis contractibus, cùm esset impotens solutionis, vt optimè aduertit Couarruvias *lib.2.var.c.1.n.6.* & ita hanc affirmatiuam sententiam docet Filliucius *t.2.tr.32.c.5.n.153.* & nouissimè Henriquez Strouesdorff *in D.Thom. de iust. & iur.disp. 10.membr.2.caus.2.fol.138.* & Lessius *lib.2.c.16.dub.3. n.4.* qui tamen hanc sententiam veriorem vocat, vnde videtur negatiuam tanquam probabilem admittere.

Sup. hoc late Sanch. in Resol. 6 & 7.

3. Notandum est tamen hîc obiter quòd quando quis cessit bonis, potest tuta conscientia sibi retinere necessaria & familiæ suæ, vt non indecorè viuat, contra Adrianum *in 4.sent.q.2. de restit.* & Medinam *C. de rest.q.3.* quod verum puto contra Strouesdorff, etiamsi debita pro quibus cedit, sint ex iniustitia & delicto notorio acquisita Ita Lessius *vbi suprà n.63.*

Sup. hoc in princ. Resol. n. sequenti.

RESOL. XXII.

An saltem cessio bonorum ignominiosa liberet à restitutione?
Et si postea ad pinguiorem fortunam aduenerit, an tunc etiam teneatur ad integram satisfactionem?
Et an statuto hæc ignominiosa cessio introduci possit? Ex p.7.tr.8.Res.21.

§.1. ET si iure communi in cessione bonorum nullus requiritur ritus, & nulla desideratur solemnitas, sed sola sufficit voluntatis professio, ita vt nihil interfit, vbinam cessio fiat in iure, an verò extra ius, *l.fin.ff. de cess.bon.* an à præsente vel absente: tamen cum, teste Francisco Duareno, ea res in Gallia decoctoribus nimiam fraudandi ansam præbuisset, Ludouici XIII. constitutione 20. sancitum fuit, vt nemo nisi præsens iudicio discinctusque ac nuda ceruice bonis cederet, quo huius ignominiæ ac dedecoris metu pauciores in perniciem creditorum ad tam fœdum, & miserabile subsidium confugiant.

2. In Italiæ quibusdam locis, referente Angelo, *in l. fin.ff. de cess.bon.* cedens bonis, in publico, & notorio loco nudus vadere & posterior ter ad lapidem vel columnam percutere cogitur clamando, cedo bonis. Et huius consuetudinis, & obseruantiæ meminit etiam Baldus *cons.301.vol.1.* Et Romæ bonis cedere volens, leonem marmoreum in scalis capitolij ascendit, & ibi nates perfricans dicit, cedo bonis. Igitur in Prouinciis, vbi simplex cessio ignominiosa est in vsu, difficultas est an liberet à restitutione. Et affirmatiuam sententiam docet Nouarius, & Danza, quos ego citaui *in p.4. tract.4. res.78.* quibus nunc addo Hunnium *in Encyclopedia iuris part.2.tit.27.c.2.n.8.* Cardinalem Tuschum *tom.1.concl.217.n.4.* Maulium *tract. de cess.bon. tit.6. n.6.* & Doctores quos citat & sequitur Menochius *de arbitr.iudic. cas.183.n.23.* vbi sic ait. Illud tamen adnotandum erit quòd vbicunque qui bonis cessit, ex ignominiosa illa forma à statutis sancita, vt ex statuto iam relato Papiensi, non tenebitur is aliquid soluere, sed in totum liberatur: cùm ex ignominia satis punitus videatur, ita affirmauit Bellus *d.tract. de re militari.p.9.tit de saluis conductib.n.47.* qui inquit, se alibi legisse, & si tunc locum memoriæ excidisse profiteatur, iusta sanè in viro illo excusatio, posteaquam grauissima munera, quibus penè obruebatur, obliuionis causam præstiterunt. Ego hanc sententiam firmatam fuisse accepi à Guido Papa *q.43. Cedens bonis*, quod ea ratione probat, quia ignominia, quæ pœna corporalis est loco pecuniarij debiti succedit argumento sumpto è Glossa *in c.si ut dignum, §.eos insuper. de homic.* quam singularem ibi dixit Felinus, & ante eum Rom. *sing.24.* Quod non valens soluere. Verùm de veritate decisionis Guidonis Papæ multum dubitauit Didacus *d.lib.2.var.resol.1. n.6. in fin.* eò quia non videtur debitum mutari in illam cessionem; cùm per eam nec ciuilis, nec naturalis obligatio tollatur, sed sola paretur exceptio. Hæc ratio procederet, si nuda, atque ita iuxta communem iuris dispositionem, & formã esset: at cùm ignominiosè fit, illa est pœna, quæ solutionis loco subrogatur, ex *l.vlt.ff. de in ius voc.* Hucvsque Menochius. Et non desinã etiam hîc pro curiosis adnotare hanc sententiam tanquam probabilem ex nostris castris admittere nouissimè Ioannem Machadũ *de perfect.Confess.to.1.lib.2.p.4.tr.23.dec.6.n.4.* vbi me citato sic ait. [Es regla general que si el deudor despues de hauer hecho cessiõn de bienes boluiesse à mejor fortuna, està entonces obligado à restituyr à sus acreedores; porque las deudas ni por Derecho natural, ni positiuo se extinguieron por la cessiõn aunque por entonces cessaron.

Quæ hîc est Resol. anteced. & quoad hoc supià in tr.3. ex lata doctrina Resol. 28. & lege §. vlt. post med. à verb. secunda causa.

3. Si esto tambien se entienda, aunque la cessiõn se haga con ignominia, como en algunos Reynos se vsa: es dudoso entre los Dotores. I aunque es mas probable la parte afirmatiua; porque la cessiõn de bienes en esta forma no se introduxo para quitar la obligacion al deudor, sino solo por pena, i castigo suyo. Con todo es tambien probable lo contrario.] Et in hanc sententiam videtur inclinare Malderus *de iust. tract.2. d.c.7. dub.3.*

4. His tamen non obstantibus contrariæ sententiæ communiter adhærent Doctores, & ita tenet Amicus *to.5.de iust.disp.41.dub.6.n.14.* Lessius *lib.2.c.16.dub.3. n.49.* Filliucius *tom.2.tract.32. c.5.n.153.* Turrianus *de iust.disp.17.dub.2.n.2.* Molina *disp.572.* quibus etiam adde me citato, amantissimum Dominum meum Cardinalem de Lugo *de iust.tom.2.disp.21.sect.3.n.40.* Dicastillum *lib.2.tract.2.dis.10.dub.4.num.8.* Hurtadum *disp.9.diffic.3* & Trullench. *in Decalog. tom.2.l.7.c.15. dub.5.n.4.* vbi sic ait: Attamen qui bonis suis cedunt, quamuis id faciant, cum actibus ignominiosis secundùm consuetudinem loci, vt sedendo in loco publico, cum corbe capiti imposito, si postea ad pinguiorem fortunam aduenerint, tenentur integrè satisfacere, vt docent Authores citati, & Doctores communiter; nam idem ius, quod priuilegium cessionis induxit, id statuit. Habetur aperte *l.cùm & filiifamilias, C. qui bon.ced.poss.* per cessionem namque debitum non fuit extinctum, sed consopitum, donec ad pinguiorem fortunam peruenerit. Ita Trullench. Igitur dicendum est, quod ignominia illa non extinguit obligationem naturalem soluendi debita, sed est pœna propter culpam præsumptam contrahentis debita suprà suas vires, & ad deterrendos alios ne prodigalitate, & negligentia ad similem statum deueniant; vide etiam Couarruuiam *lib.2.var.c.1.n.6.*

5. Sed

5. Sed hîc obiter quærendum est, an statuto hæc ignominiosa cessio introduci possit; Et videtur id esse asserendum, siquidem rationi bonæ innititur, nimirum, vt nimiæ decoctorum occurratur fraudi, prodigalitati, ac profusioni, per quam plerumque ad inopiam, & cedendi necessitatem rediguntur; proinde quamuis adversetur tale statutum legibus Romanis, non tamen est sine ratione. Verumtamen plerique interpretes eiusmodi statutum non valere volunt, Cynus *in l. 1. q. 5. C. de cess. bon.* Baldus *in l. fin. ff. eod.* Brunus *d. q. 6.* Plat. *n. 12.* Angel. *n. 6.* Iason *n. 28* Schneidvv. *n. 14. § vlt. Inst. de act.* Quod tale statutum esset contra bonos mores, quod spectaculum præberet per se turpe, & plenum offendiculis, & cessio bonorum est introducta, vt sit beneficium, hoc autem in dedecus, & summam ignominiam bonis cedentibus vergeret.

6. Tamen similia statuta, & talem cessionem bonorum ignominiosam communiter Doctores admittunt, nec illam improbant, est enim, vt dictum est, introducta propter bonum publicum, ad deterrendos homines, vt ait Eminentissimus de Lugo *vbi suprà*, ne prodigalitate, aut negligentia ad similem statum deueniat.

RESOL. XXIII.

An dilationes, seu inducia moratoria possint à Principibus concedi?

Et an iura territorialia habentes possint concedere has dilationes moratorias?

Et an consentiente maiori parte creditorum iudex possit dare, & concedere dictas moratorias dilationes? Ex p. 7. tr. 8. Res. 23.

§. 1. CAsus in dies Principibus in praxi est, & ad illũ affirmatiuè respõdet Christophorus Besoldus *in Dissertatione Politico-Iuridica de Iuribus Maiestatis cap. 4. n. 8.* & *in alia Dissertatione de Regalibus post suum Thesaurum pract. c. 2. n. 7.* vbi sic asserit. Pertinet ad Regaliam Principum ius indúcias moratorias tribuẽdi ad eum, scilicet effectum, vt intra tempus indultũ, debitores, à creditoribus nequeant molestari. Hæque inducíæ aliter non conceduntur, nisi ob causam grauem. Ita ille, cui adde Th. Maulium *tr. de cess. bon. tit. 9 n. 3. & 13.*

2. Dico igitur quod Princeps per rescriptum suum alicui concedere potest exceptionem, seu dilationem temporalem: at verò exceptionem peremptoriam, quæ Ius alterius partis omninò tollit, & infringit, concedere nequit, per textum apertum *in l. 2. C. de precib. Imp. offer.* vbi Imp. Constantinus. A. Seuero P. F. V. hæc in verba rescripsit. Quoties rescripto nostro moratoria præscriptio permittitur, aditus supplicantis pandatur. Quod autem totius negotij cognitionẽ tollit, & vires principalis negotij exhaurit: sine graui partis alterius dispendio conuelli non potest. Nec præscriptionis igitur peremptoriæ relaxatio petatur. Exemplũ prioris membri est, si quando Princeps concedat alicui debitori egeno, & obærato inducias quinquẽnales, ne interea à creditoribus conueniatur, & vt spatium aliquod habeat ad pecunias comparandas; quod Princeps licitè facere potest, *l. vniuersa 4. C. de tit. de precib. Imp. offer.* & *l. vlt. C. qui bon. ced. poss.* Ratio decisionis prioris huius membri, manifesta est; quia dilationes istæ absque graui aduersæ partis dispendio cõceduntur: cùm in mora modici temporis non soleat magnum esse damnum & quod differtur, non auferatur, *arg. l. si debitori 21. ff. de iud.* Ratio decisionis posterioris membri hæc est: quia Princeps non potest ius vel dominium alicui priuato auferre, nisi ex iusta causa & propter vtilitatem publicam: in quo casu illum iustum & solitum pretium rependere tenetur; *l. item si verberat. 15. § 1. ff. de rei vind. l. vend. 13. § 1. vers. nisi prius solitum, ff. comm. prad.* Gail. *lib. 2. obseru. 56. n. 8.* & iam explicatum ad principium *tit. sup. de rer. diuis. n. 152.* Porrò de rescriptis seu literis dilatoriis, & moratoriis, quas vulgò quinquennales appellitãt, elegãter differit Gregorius Frideric. Mora *in Dissertat. Theorico-pract. de rescr. morat.* & necnon nouissimè Vvilhelmus Antonij, *in tr. de rescrip. mor. seu induciis quinquennalib.*

3. Huic decisioni non refragatur, *l. si à 1. 7. C. de pact. inter empt. & vend. compos.* vbi pactum inter venditorem & emptorem erat interpositum, vt si venditor intra certum tempus offerat pretium emptori, quòd tunc res inempta esset: & deciditur, dilationem huic pacto adiectam non posse remitti rescripto Principis; ac proinde dilatoria exceptio rescripto Principis concedi aut remitti nequit. Hæc, inquam, lex non refragatur. Nam in specie istius legis, venditor, qui postulat, sibi post diem constitutum licere pretium offerre emptori, hoc agit, vt sibi venditionis contractum rescindere liceat: à quo casu non dilatoriam, sed peremptoriam exceptionem sibi remitti postulat: quia offerendo pretium, post tempus in pacto venditioni adiecto expressum à tota venditione recedere desiderat. Ita resoluit Iac. Cuiacius *lib. 2. obseru. c. 10.* eúmque referens Euerard. Bronchorst. *cent 1. Miscellan. controuers. assert. 3.*

4. Similiter non resistit *l. militem 7. C. de procuratoribus*, vbi ab Imperatore Alexandro rescriptum est; quod exceptio dilatoria, quâ Miles repelli potest à munere Procuratoris, rescripto Principis tolli non possit. Idcò enim procuratoria isthæc exceptio per rescriptum Principis tolli non potest: quoniam repugnat vtilitati publicæ, vt miles sit procurator: tum quia hoc modo ab armis, & signis, adeóque officio suo milites auocantur *d. l. militem 7. in fin.* & *d. l. qui stipen. 9. C. eod. l. milites 31. C. de locato.* Tum quia milites procuratores constituti, propter armorum atrocitatem, & minarum terrores, essent infesti, atque iniqui aduersariis, *l. vlt. C. eod.* Bronchorst. *d. assert. 3. in fin.* Aduertãt tamen Principes ne has dilationes creditoribus concedant; absque iusta, & graui causa, vt rectè obseruauit Besoldus *loc. cit.* Maulius *tr. de cess. bon. tit. 7. n. 2.* Hunnius *in Encyclopedia iuris. p. 2. tit. 28. c. 1. n. 10.* Maximilianus Faustus *de Ærario class. 4. cons. 365.* & Ant. Thesaurus *dec. 186. n. 3.*

5. Notandum est etiam hîc adnotare, iura territorialia habentes posse concedere has dilationes moratorias, ita Thesaurus *dec. 186.* Colerus *de proceff. executor. p. 1. c. 9. n. 26.* Inferior qui non habet iura territorialia concedere non potest, Paul. de Castr. *in l. 1. §. qui magistratum n. 9, per text. & Gloss. ibi. ff. quod quisque iur.* Carauit. *super ritu magnæ curiæ, tit. 287. n. 3.* Nisi concedantur consentiente maiori parte creditorum, in quo casu talis dilatio potest per quemcunque iudicem dari & concedi, *l. final. qui bonis ced. poss.* Angel. Castr. & Alex. *in l. suum §. hodie ff. de pactis* Carauit. *d. loc. n. 4.* Quod etiam docet Maximilianus Faustus, *de Ærar. Class. 16. cons. 1268.* & Maulius *tr. de cess. bon. tit. 3. n. ...*

Quod hæc 3. ratio decidendi non habeat locum in Reg. p.

RESOL. XXIV.

An Principes possint concedere dilationes pro longo tempore?

Et an, si excedatur modicum tempus, dilationis concessio non valeat? Ex p. 7. tr. 8. Res. 24.

§. 1. REspõdeo quod Princeps non potest concedere dilationem debitoribus ad soluendũ, nisi pro modico temporis spatio, Gloss. *in l. quoties, C. de precibus Imper offer.* Ias. *in l. notab.* & cæteris omnes, Lancellot. Corrad. *in templ. iud. lib. 1. c. 1. §. 4. de Imp. v. Dilationes indulger. n. 2.* & 3. Fusc. *in sing. lit. D. n. 11.* Th. Zerol. *in praxi Episc. in verb. Litteræ quinquennales vers. ...* vbi dicit, quod huiusmodi dilatio non potest concedere vltrà quinquennium, Io. Bapt. Marches. *in tr. de commiss. seu reser-*

reseru. commiss. 4. c. 1. n. 21. Natta *cons. 591. n. 2. 3. 4. 16. 17.* qui declarat quando tempus dicatur modicum, & quando extendatur ad quinquennium, vel ad decennium, sed quod hoc totum relinquitur iudicis arbitrio determinat Lancellot. *d. n. 3.* qui dicit *n. 4.* si excedatur modicum tempus, dilationis concessionem non valere, Gloss. *in d. l. quoties*, vbi Salic. Castr. *in fin.* Marches. *d. n. 21.* Vide etiam Mollerum *lib. 4. semestr. c. 6. n. 6.* Anton. Heringum *de fideiuss. c. 5. n. 136.* Ant. Fabrum *in C. lib. 1. tit. 9. defin. 17.* & Maximil. Faust. *de ærario, class. 16. cons. 1268.*

RESOL. XXV.

A quo die incipiat currere tempus dilationum? Ex p. 7. tr. 8. Res. 25.

§. 1. REspondeo quòd inducię moratoriæ à Principe concessæ incipiunt currere à die quo fuerunt datæ, non à die quo fuerunt insinuatæ creditoribus, Guido Papa *dec. 109.* Brunus *de cess. bon. q. 26. n. 6.* Carolus de Grassis *excep. 32. n. 48 per cap. eam refer. c. de lict. & de prabend.* Nisi Princeps in rescripto aliud tempus expresserit: vel nisi inter debitorem & creditorem de certo die soluendi conuenerit, & is dies tempore dati rescripti nondum venerit, tunc enim incipit dilatio concessa à die, quo solui debuit, vt si debitor esset obligatus soluere in vltimo die Iunij, & antequam is dies venisset, impetrat dilationem trium mensium, non tenetur soluere, nisi primo Octobris, Petrus de Bellapert. Oldradus, Cynus, Albertus, Baldus, Angelus, Salicetus, & Alexander *in l. fin. C. de repud. hered.* Tiraq. *in tract. conuent. § 2. gloss. unic. n. 23.* Anna *sing. 227.* Carolus de Grassis *excep. 32. n. 34.* Vide etiam Antonium Fabrum *in Cod. lib. 1. tit. 9. defin. 2. n. 3.* & Hunnium *in Encyclop. iur. p. 2. tit. 28. c. 4. n. 10.*

RESOL. XXVI.

An Principes debeant concedere dilationes moratorias debitoribus ex delicto?

Et explanatur, quibus debitoribus in præiudicium creditorum, hæ inducię concedi possint. Ex part. 7. tract. 8. Res. 26.

§. 1. REspondeo quod quando debitum non ex contractu, sed ex delicto descendit, moratoria dilatio à Principe concedi non debet, siquidem tunc non habentes in ære, luere debent in corpore, & tales nulla sunt commiseratione digni, Iacobus Menochius *de arbitr. quæst. casu 203. num. 16. & seq.* Matthæus Brunus *de cess. bon. quæst. princ. 26.* Ant. Faber *in C. lib. 1. tit. 9. defin. 20.* Nicolaus Boërius *dec. 349. nu. 8.* Carolus de Grassis *d. excep. 32. n. 228. & seq.* Nicolaus de Passeribus *de priuata script. lib. 3. q. 5. n. 54. & seq.*

2. Et ideò hæ inducię non quibuslibet debitoribus in præiudicium creditorum concedi possunt, vel debent, sed illis solùm qui aduersa fortuna, absque suo dolo & culpa ad inopiam redacti sunt: Non autem decoctoribus, qui culpa sua eiusmodi calamitatem & inopiam procurarunt: Hi enim furibus comparandi, eorumdémque loco habendi sunt. *dict. ordina politic. tit. 23.* Benuentus Stracha *de decoctoribus p. 6. n. 2.* Nicolaus Boërius *dec. 349. n. 10.* Ant. Tessaurus *dec. 186. n. 1.* Matthæus Brunus *de cess. bonor. quæst. princ. 26. n. 2. & 4.* Floridus Mausonius *de caus. execut. lib. 1. limitat. 6. num. 65.* Stephanus Gratianus *discept. forens. tom. 2. c. 38. n. 12. & 13.*

RESOL. XXVII.

An Principes debeant concedere inducias debitoribus ex contractu?

Et an hoc etiam procedat si pecunia numerata esset deposita?

Et an Clericus debitor ratione depositi gaudeat hoc beneficio cap. Odoardus?

Idem dicendum est de debito ex contractu locationis, seu conductionis descendente. Ex part. 7. tr. 8. Res. 27.

§. 1. REspondeo affirmatiuè demptis aliquibus casibus, & ideò contra debitum ex contractu depositi descendens, dilatio quinquennalis à Principe concedi non debet, quoniam hoc natura depositi non patitur, siquidem res deposita, sine omni mora, & dilatione, remotis & exclusis omnibus exceptionibus, restitui debet deponenti. *l. 1. C. depositi.* Nicolaus Boërius *dec. 396. n. 4.* Ant. Faber *d. tit. 9. definit. 20.* Atisminus, Tepatus *in epitom. dec. tit. 51. de induc. & prorogat. lit. c. 4.* Ioannes Petrus Surdus *dec. 323. n. 7.* Nicolaus de Passeribus *de priuata scriptura lib. 3. q. 5. n. 71.* Vincentius Carocius *d. excep. 168. n. 33.* Vincentius de Franchis *dec. 251. per tot.* Vbi ait, hoc procedere etsi pecunia numerata esset deposita.

2. Hinc sequitur Clericum debitorem ratione depositi, non gaudere beneficio, *capitis Odoardus de solut.* Ita Carolus de Grassis *de effect. Cleric. effect. 7. n. 58.* & Squillante *de priuileg. Cleric. c. 10. dub. 3. n 42.*

Idem dicendum esse puto de debito ex contractu locationis seu conductionis descendente, Alexander Trentacinquius *d. resol. n. 15.* Iacobus Menochius *d. casu 203. n. 18.* Nicolaus de Passeribus *d. q. n. 61.* Carolus de Grassis *d. excep. 32. n. 25.*

RESOL. XXVIII.

De aliis casibus, in quibus Princeps non debet concedere dilationes? Ex p. 7. tract. 8. Res. 28.

§. 1. PRimò contra debitum pupillare non sunt à Principibus concedendæ inducię. Ita Heringus *de fideiuss. c. 5. n. 124.* Floridus Mausonius *de causis executiuis lib. 1. limit. 6. n. 59.* & alij. Secundò non concedi debent dilationes contra debitum alimentorum. Ita Nicolaus de Passeribus *de priuata scriptura lib. 3. q. 5. n. 64.* M. A. Cuchus *de Morat. præscript. n. 90* Grassus *excep. 32. n. 18.* Tertiò, Dilationes non conceduntur cótra debitum opificũ, mercenariorum & famulorum, quo scilicet debitor ipsis pro labore obligatus est. Ita Daniel Morellus *lib. 4. Semestr. c. 6. n. 2.* Ant. Faber *in C. lib. 1. tit. 9. defin. 20.* & alij. Quartò nec ob debitum Ecclesiasticum Princeps sæcularis debitori Ecclesiæ dilationes quinquennales indulgere potest, quoniam in præiudicium Ecclesiæ nihil ordinare, constituere, vel disponere potest. Floridus Mausonius *d. limit. 6. n. 5.* Vincent. Carocius *d. excep. 168. n. 35.* Ant. Faber *d. tit. 9. definit. 20.* Iacob. Menochius *d. casu 203. n. 20. & seq.* quibus etiam adde Maximilianum Faustum *de Ærario, class. 16. cons. 1268.* & Thomam Maulium *tract. de cessione bonorum tit. 6. n. 17.* qui citat etiã Rebuffum & Rodeanũ; quia Principes sæculares non possunt circa res Ecclesiasticas aliquid statuere, nec de iis disponere. Quintò contra debitum fiscale nihil valet dilatio quinquennalis. Marcus Ant. Peregrinus *de iure fisci lib. 6. tit. 7. n. 22. & seq.* Nicol. de Passerib. *de priu. script. li. 3. q. 5. n. 48. & seq.* Ant. Hering. *de fideiuss. c. 5. n. 124.* Vincent. Caroc. *de remed. contra præiudicial. sent. except. 168. n. 13.* Florid. Mausonius *d. limit. 6. n. 46. & ampliat. 8. n. 20.*

2 Et

2. Et tandem notat Ant.Faber *vbi suprà*, & Menochius quod dilationes Principis nullam sortiuntur locum in debito quod cum extero,& transeunte est contractum;& cessare dilationes,nec dandas esse in debito dotis,Marcus Ant.Cuchus *in tract.de morat. præscript. n.78.& seq.* Vincent.Carocius *d.excess.168.n.35.*Arisminus Tepatus *in epitom. dec.tit.53. de induc. & prorog.lit.c.4.* Ant.Faber, *d.defin.20.*Vincent.de Franchis *dec.219.p.2.* Si videlicet ea à Principe concedenda foret. Creditor quippe dotis debitori suo inducias istas indulgere non prohibetur.Carolus de Grassis,*d.except. 32.n.27.* Alex.Trentacinquius *d. resol.1. nu.23. & resol.2. n.16.* Stephanus Gratianus *d. c.222. n.32.* Arisminus Tepatus *d. tit.53. c.4.* Et supradicta præter Doctores citatos docet etiam Maximilianus Faustus *de Ærario class.4.cons.365. & class.16.cons.1268.* Thomas Maulius *tract.de cess.bon.tit.6.n.24.& seq.* Igitur dilationes moratoriæ à Principibus concessæ non extenduntur, nec comprehendunt casus expressos in præsenti, & superiori resolutione.

3. Et ideò concessæ inducie moratoriæ generales, nisi expressis verbis aliud sit in rescripto dictum, non intelliguntur de debito iurato,neque de debito ex causa locationis,alimentorum,dotis,mercenariorum,opificum,famulorum,fisci,vel ex delicto,neque facilè in debito pupillari,vidiæ, Ecclesiæ,& priuilegiatarum personarum dari solent, necesse est ,vt debitor supplicans in sua supplicatione exprimat debiti qualitatem, itémque significet,an lis pendeat,an sententia sit prolata,& an pro eodem debitore habuerit alias inducias,an debitum sit vetus, an recens denique vt narret omnia ea, quæ possunt operari, vt Princeps non concederet, vel difficiliùs Concederet,Carolus de Grassis,*d.except.32. n.31.* Aliàs præsumeretur in dolo, tacendo veritatem, vel exprimendo falsam causam, & inducie redderentur obreptitiæ,& consequenter essent nullæ in ipso iure.

Pro lite pendente,& sententia prolata,infrà in Resol.35 magis latè.

RESOL. XXIX.

An dilationes moratoriæ generaliter loquentes extendantur ad debitum iuratum, maximè si de iuramento non est facta mentio in rescripto impetrato?

Et an hoc non solùm procedat in Principe sæculari, sed etiam in Summo Pontifice? Ex p.7.tr.8.Resol.29.

§.1. NEgatiuè respondeo ex *Gloss. final.in Authent. Sacramenta puberum.C.si aduers.vend.* Afflictus *dec.5. n.2.* Federicus de Sen. *cons.* 272. Brunus à Sole *in compend. Resolut.propos.iur.in verb.Princeps licet.* Natta *cons.233.nu.1.* Grammaticus *dec.12. num.1.* Alexander *cons.205.n.6.vol.2.& cons.18.n.4.5.6.vol.3.* Euerhardus *in loco à vi iuramenti,n.3.*Coler. *de process. execut.c.4.p.1.n.15.& 16* Præsumitur enim per subreptionem impetratum rescriptum quando de iuramento non est facta mentio,*c.constitutus,*vbi Glossa,& Doctores *de rescript.* Quod procedit non solùm in Principe sæculari, sed etiam in Summo Pontifice: Nam & is de iuramento non faciens mentionem, non videtur illi voluisse derogare,*d.c.constitutus,de rescript. c.cùm deceat,* vbi Glossa *in verb.effectus.de elect. in 6.* Innocentius *in c.cum inter.de iureiur.* Abbas *in c.1.n.7. de iis, quæ fiunt à maiori parte cap.* Surdus *cons.299. n.3.lib.2.* Iason *in l.quoties,n.8.de precib.Imper.offer.* Atque non est dubium,si conceditur dilatio moratoria generaliter debitori aduersus molestias inferendas per quoscumque debitores & de iuramento non est facta mentio, quod hæc dilatio non extendatur ad debita iurata, quia generalis dispositio non includit actum iuratum. Vide etiam Rolandum à Valle *cons.31.n.13.vol.2.* & Maximilianum Faustum *de Ærario class.4.cons.365.& class. 16.cons.1268.*

RESOL. XXX.

An princeps possit concedere dilationes pro debitis iuratis,ita vt inducia valeant?

Et an huius potestas ad solum Pontificem Maximum spectet?

Et quid,si quis sub pœna promisit non impetrare moratoriam dilationem,quia eo ipso,quod impetrat,incidit in pœnam? Ex p.7.tr.8.Resol. 30.

§.1. NEgatiuè respondet Menochius *de arbitrar. iudic.quæst.casu* 203.*n.14. & casu* 337.*n.19.* Matthæus Colerus *de process.execut.p.1.c.14.num.14.* Thomas Gramm. *dec.12.n.2.*Carolus de Grassis *d. except.32.n.8.& seq.* Vbi hanc sententiam animæ tutiorem appellat.Nicolaus de Passeribus *in tract.de privat. script.lib.3.q.5.n.6.& seq.*Floridus Mausonius *de causis execut.lib.1.limitatione 6.n.22.*Benuenutus Stracha *de Mercatoribus,p.7.n.21.* Hyppolytus de Marsiliis,*sing. 515. per tot.* Vincent.Carocius *de Remediis contra præiudic.sententias except.168.n.14.*Sed huius potestas ad solum spectat Pontificem Maximum. Marc. Antonius Natta *cons.233.n.1. vol.1.* Alexander Trentacinquius *d.resol.1.n.18.* Stephanus Gratianus *discept.forens.tom. 2.c.222.n.29.*

2. Verum obseruat Thomas Maulius *tract. de cess. bon.tit.7.n.30.*contrarium vbiuis locotum,& in Regno Siciliæ, Neapolitano,Franciæ,& in Aquitania seruari, & Principes sæculares inducias moratorias concedere tam pro debitis iuratis,quàm pro non iuratis,scribunt Boërius *dec.296.num.5.*Surdus *2.cons.299.* Carolus de Grassis *except. 32.* quia iuramentum semper intelligitur præstitum salua authoritate Superioris, *l. final.* & ibi Alex.*n.2.ff.qui satisd.cog.*Gramm,*dec.12.n.16.*Surd. *d.cons.299.n.5.* Bursatus *3. cons.334. num.14.* Et licèt Princeps sæcularis non possit in totum tollere vires iuramenti, possit tamen differre ad tempus, scribunt Alex *3. cons. 38.* Surdus *d. cons.299. n.17.* Vbi tamen Surdus ita distinguit,aut debitor in specie iurauit, non impetrare & opponere inducias moratorias,& Princeps non potest concedere,& concessæ non valent;aut simpliciter iurauit soluere, non verò iuramento renunciauit istis induciis,& Princeps potest concedere:sanè debitor cum iuramento renuncians impetrationi moratoriæ dilationis, si impetrat, ea sine periurio vti non potest.Oldradus *cons.92.post med.* Castr. & Iason *in l. fin.ff.qui satisd.cog.*Cynus *in l. fin.n.4.* & Salicetus *n.6. C.si contra ius,vel vtilitatem publicam.* Idem iuris est,si quis sub pœna promisit, non impetrare moratoriam dilationem,quia eo ipso,quod impetrat, incidit in pœnam,Salicetus *d.n.6.* Nisi in supplicatione fuisset facta mentio de pœna promissa; quando enim de ea fuit facta specialis mentio, tunc impetrans non incidit in pœnam,quod secùs est in periurio, quia Principes non possunt dispensare super periurio.

3. Nota opinionem quod possit Princeps concedere dilationes moratorias quoad debita iurata,sustineri etiá à Daniele Molleto *lib.4 semestr.c.6.n.1.& seq.* & Thesaurus *dec.186. n.5.* Vnde non deseram hîc apponere verba Maximiliani Fausti *de Ærario class.4.cons.365.* vbi sic ait. Principis dilatio generaliter loquens non extenditur ad casum in quo interuenit iuramentum. Quod etiam de eo casu intelligi volo, si debitor huic benecio expressè renunciauerit.Constat quippe,quemlibet fauori pro se introducto renunciare posse *l.69. de R.iur.l.pen.C.de pact.*Sic enim mulier potest renunciare beneficio *S.C.Velleian.l.vlt.§. pen.ad SC. Velleian.* sic minor potest omittere restitutionem in integrum,si sit læsus,*l.si iudex,ff.de minor.*Vnde absurdum videtur Imperatori nostro Iustiniano,redire ad hoc cui quis renúnciandum putauit *l.si quis 11.C.de reb.cred.*Nec cõcedit

Quod hoc legi inp. ex Resol. dubitum §. vltimo.

redin

redintegrari id,quod semel est renunciatum *leg.7. vers. ex quacunque,C.de cond.insert.* Et hæc regulariter, quæ dicta sunt;procedunt, nisi Princeps ad petitionem obærati debitoris dispenset,& in rescripto expresè iuramẽti vel renunciationis faciat mentionem,quod scilicet nõ obstante iuramento & renũciatione,literarum moratoriarum tenor obseruari debeat.Præsertim cùm relaxatio iuramenti sæculari etiam Principi competat, quod & maximè apud nos obtinet:cũ Cameræ Imperiali à Cęsarea Maiestate & Imperij statibus concessa reperiatur. Hucvsque Faust.quod idẽ docuit *in class.16.cons.1268.*

4. Sed quicquid sit de hoc (meam enim sententiam proferre nolo)certum est, quòd si prius impetrauit debitor absolutionem à iuramento, quod possit moratoria dilatione vti sine metu periurij,vt obseruat Maulius *vbi supra,n.33* Rebuffus *super Constit. Galliæ tit. de lit. dilat.n.24.* Thesaurus *loc.cit.* & Menochius ita consuluit de Arbitr.*cas.203.* Itaque debitor prius petat omninò ab Episcopo absolutionem à iuramento.

RESOL. XXXI.

An dilationes moratoriæ, quæ à Principe conceduntur, possint concedi à maiori parte creditorum?

Et an,si creditores omnes concedant,vt debitor inducias quinquennales accipiat, & non cedat bonis, teneatur debitor eas accipere,nec possit cedere bonis?

Et quid, si vnus cum iuramento debitorem habet obligatum, an teneatur cum cæteris creditoribus ad dilationem quinquennalem consentire? Ex part. 7. tract. 8. Res.31.

Quod hoc §.1. INducias, vt suprà probauimus quinquennales à Principe concedi posse non est dubium,sed quæstio est, an eiusmodi moratoria dilatio possit à maiori parte creditorum concedi debitori,ita vt à reliquis creditoribus,qui non consenserunt durante dilatione molestari non possint? Et Cuchus quidem *in tract.de morat.præscript. n.31. 32.* existimat dilationem eiusmodi illis præiudicare,qui in eam consenserunt,reliquis verò non item, nec eos cogi posse, vt consentiant, neque enim quodcumque Principi licet, etiam priuatis tribuendum putat,& hoc Rebuffo placet *ad const. Regni Galliæ lib.1.in tract.de liter.dilat.a.1.glos.1.n.72.*

2. In contraria sententia sunt Alexander, Angelus, Card.Paris.& Afflict.quos allegat & sequitur Stracch. *in tr.morat.& decoct.p.6.n.20.* Parisius *cons.100.n.3.4. 5.vol.3.*Dan.Moller.*4. semestr.c.6. n.5* cùm non solùm debitorum,sed & creditorum gratia concedantur inducię,Stracha *d.p.6.n.20.* vt scilicet debitores ad frugem redeant, & res suas locupletent,eóque melius soluere postmodum possint:Et hi partem crediti remittere debitori possunt in præiudicium minoris partis creditorum,Duenn.*reg.295* multóque magis dilationem solutionis dare possunt,cùm ei cui maius licet,etiam minus liceat *l.fin.C.qui bon. ced. poss.* & secundùm hanc opinionem aliquoties responsum fuisse refertur *in l. consult.*Saxon.*tom.3.q.105.n.3.* Idem scribit Dan. Moller. *vbi supra*, vt tamen dilatio quinque annorum spatium non excedat.Ita Maximilianus Faustus *de Ærar. class. 16.cons.1269.*& Thomas Maulius *tract. de cess. bon.tit. 7.n.18.*Vide etiam Moller.*lib.4.Semestr.c.6.n.3.& seq.* Gratian.*discept.For. tom 2. c.222.* Fabrum *in C.lib.1. tit.9.defin.6.*& alios penes ipsos.

3. Sed pro praxi dictæ dilationis quinquennalis,quæ Creditoribus concedi solet apponam hìc verba P.Molinæ *de iust. tom.2. tract. 2. disp.572. n.16.* vbi sic ait Quando sunt multi creditores, omnes interrogandi sunt,an velint eas inducias concedere, & maior pars vocare potest minorem,vt in vnum locum conueniant, eáque de re ibi tractent ac deliberent, idque parabit minori parti præiudicium ea in re,nisi conueniat:& satis est citare absentes,vt vtrumque,cum aliis,quòs citat, affirmat Gregorius Lopez *l.5.cit.glos.1.* Si creditores, quibus maior pars summæ debetur,consentiant, vt inducię quinquennij debitori concedantur, etiamsi illi pauciores numero sint,& cæteri plures,imò etiamsi is, vnus tantummodò sit; & alij multi, & etiamsi reliqui habeant hypothecas, & præponendi sint in solutione, obtinet debitor eas inducias, etiam quoad reliquorum debita;si autem æqualis sit pars summæ,quæ debetur iis qui concedere volunt inducias,cum parte summæ,quæ debetur aliis,qui nolunt eas concedere,tunc prævalet ea pars,quæ vincit numero creditorum,esto similiter reliqui habeant hypothecas,præferendique sint in solutione.Qui autem creditores in hoc euentu pro vno,aut pro pluribus creditoribus,sint computandi,habetur *l.si plures,ff.de pactis.* Quòd si creditores vtrinque æquales sint numero,& pars summæ,quæ vtrinque debetur,sic etiam æqualis,prævalet pars,quæ inducias concedit,tanquam magis pia.Et eo modo sancitũ est *l.vlt.C.qui bonis ced. poss.l.5.cit.*& *lib.3.*Lusit.*ord.tit.8. §.3.* Eædem ordinationes §.4.*seq.* constituunt, si creditores omnes concedãt,vt debitor inducias & dilationes quinquennij accipiat,& sic non cedat bonis suis,statuunt,inquam,dictæ ordinationes,teneri debitorem eas accipere, nec posse cedere bonis: Quoniam, inquiunt,de iure hæc electio pertinet ad creditores,& non ad debitorem. Contrariũ tamen affirmat Greg. Lopez *l.5. cit. verb. les pidie se,* esse communem Doctorum sententiam,& meritò,quoniam licet electio ad creditores modo superiùs explicato pertineat,id sanè est suppositio, quòd debitor illas inducias petat,& velit;quippe cùm id in fauorem debitoris,& non ipsorum creditorum,introductum sit:quare,si debitor eas inducias non velit,sed potius velit cedere bonis, audiendi non sunt creditores,qui eas inducias illum acceptare vellent,vt satis innuit *l.vlt. C. qui bonis ced.poss.l.5.tit.11.part.5.* peti posse inducias vltrà quinquennium, quasi,si in illis concedendis conueniat maior pars creditorum,modo explicato,minor pars quę renuit, stare teneatur ei concessioni, & id notat *ibi* Greg. Lopez. Stando tamen in communi,& Lusitano iure,maior pars non potest præiudicare minori in concedendis induciis vltra quinquennium:quoniam de his tantùm loquitur commune ius,& Lusitanum. Sup.hoc sup. in Res.17.

4. De iure communi, *l. & suum hæredem,§.vlt.iunctis tribus legibus sequentibus, ff. de pactis*; quando sunt multi creditores debitoris defuncti, & maior pars eorum, quoad debiti quantitatem, aut quoad numerum creditorum,si pars summæ vtrinque sit æqualis,vel medietas creditorum, quando summæ pars vtrinque est æqualis(eo modo,quo *præcedente* §.explicatũ est) conueniat,vt heredi defuncti remittatur pars aliqua debiti, vt reliquum soluat(eo modo, quo de induciis §. *præcedente* dictum est)validam esse eam remissionem in cæterorum præiudicium, qui in ea consentire noluerunt, etiamsi aliqui eorum præsentes non fuerint,(modò tamen eitati sint,vt cum Bartolo *l.rescriptum ff.de pactis.* affirmat Greg.Lopez *l.6.tit.15.p.5.*& §. *præcedenti* dictum est) etiamsi aliqui eorum priuilegium habeant prælationis cæteris:modò tamen non habeant pignus, aut hypothecam tacitã,vel expressam,in bonis defuncti:nam quoad quantitatem bonorum, quæ ita sibi habet obligata,inualida esset remissio,quæ,ipsis non consentientibus,tali heredi,aut hæredibus debitoris defuncti fieret. Hoc,quod de iure cõmuni legibus citatis est sancitum,quoad hæredem,aut hæredes defuncti,vt non desit, qui defuncti hæreditatem adire in creditorũ bonum velit,communis Doctorum sententia,vt Greg.Lopez *l.6.cit.glos.1.* ait, affirmat, extendendum non esse ad debitorẽ viuum.Lex tamen sexta citata,illud ad viuum

tum debitorem extendit : quoniam similiter expedire creditoribus poterit, vt idem fiat cum debitore viuo. Vbi tamen hoc non fuerit lege sancitum, non puto extendendum esse ad viuum debitorem : quoniam non facilè tribuenda est aliis potestas ad minuendum ius ac debitum, quod alteri debetur ipso inuito.

5. Non desinam tamen hîc adnotare, quòd si vnus cum iuramento debitorem obligatum habet, non tenetur cum cæteris creditoribus ad dilationem quinquennalem consentire. Ita Gilhausen *in Arbore Iudiciario ciuili, c. 5. n. 5.* Matthæus Colerus *de Processs. executiuis, p. 1. c. 4. n. 17.* Gratianus *vbi suprà*, Thomas Maulius *tractatu de cess. bonor. tit. 7. n. 18.* & Hunnius *in Encyclopedia iuris, p. 2. tit. 28. c. 1. num. 7.* cum Maximiliano Fausto *vbi suprà*.

RESOL XXXII.

An dilationes moratoriæ prosint fideiussoribus ? Et apponuntur quinque casus, in quibus dilatio principali concessa prodest quoque fideiussoribus. Ex p. 7. tr. 8. Resol. 31.

§. 1. REspondeo quod si in concessione expressa mentio fideiussoris est facta, quod nimirum is etiam intra tempus concessum non debeat conueniri, nulla est dubitatio, quin istæ inducìæ etiam fideiussori prosint, Carolus de Grassis *d. excep. 32. n. 37.* Sed si nulla est facta mentio fideiussoris, & res est dubia, oportet videre, an inducìæ istæ sint concessæ ab Imperatore vel principe, an verò à creditoribus ipsis : Et si sunt concessæ ab Imperatore vel à Principe, & fideiussor renunciauit *Auth. præsente C. de fideiuss.* eáque renunciatio valet, hæ inducìæ fideiussori non prosunt, in tantum etiam vt fideiussor conuentus non possit debitori item denunciare ad suscipiendum iudicium, & opponendam moratoriæ dilationis exceptionem, quoniam creditor, qui alios pro debitore obligat, hoc maximè prospicit, vt cum facultatibus orbatus fuerit debitor possit ab iis, quos pro eo obligauit, suum cõsequi : Deinde, quia ob factam renunciationem beneficium excussionis cessat, Franc. *de fideiuss. c. 3. n. 152.*

2. Quod si inducìæ istæ sint concessæ ab Imperatore vel Principe & fideiussor non renunciauit *Auth. præsente, C. de fideiussor.* prosunt etiam fideiussori, quoniam fideiussor conueniri non potest, nisi debitor sit excussus & impotens ad soluendum repertus, debitor verò ob impetratas inducias excuti nequi, Cuchus *de morat. præscript. num. 139.* Baldus *in l. quoties C. de precib. Imper. offer.*

3. Altero casu, quando nimirum inducìæ istæ sunt concessæ non ab Imperatore vel Principe, sed à creditoribus ipsis, indistinctè prosunt fideiussori, etiam quando fideiussor renunciauit *dict. Auth. præsente, C. de fideiussor.* quia inter creditores & debitorem, datis induciis, actum intelligitur vt fideiussori interim parcatur, & ne contra fideiussorem interea procedatur. Valent. Franc. *dicto loco.* Et hæc omnia adnotauit Thomas Maulius *tract. de cess. bonor. tit. 7. n. 41.* cui adde ex parte Harpprechtum *comment. de Institut. tom. 4. tit. de act. §. fin. n. 24.* Vide etiam Maximilianum Faustum *de Ærario, class. 4. cons. 365.*

4. Non deseram etiam hîc adnotare ea, quæ docet Hunnius *in Encycloped. iur. p. 2. tit. 28. c. 5. n. 10.* vbi etiã ponit aliquos casus in quibus dilatio principali concessa, prodest quoque fideiussori. Nam. Primò quando fideiussor obligatus est, vt principalis, tunc dilatio principali concessa ipsi quoque prodest. Floridus Mausonius *de causis exec. lib. 1. limit. 6. n. 36.* Matthæus Colerus *dict. c. 4. n. 2.* Vincent. Carocius *dict. excep. 168. n. 28.* Secundò, quando dilatio quinquennalis à Principe non ad preces debitoris, sed motu proprio ipsi concessa est. Marcus Antonius Cuchus *de morator. præscr. n. 13.* Antonius Heringus *de fideiussor. c. 27. p. 5. n. 79.* Floridus Mauson. *de caus. exec. lib. 1. limit. 6. n. 24.* Nicolaus de Passeribus *lib. 3. quæst. 1. n. 8. cum seq.* Tertiò, quando in rescripto moratorio ipsorum quoque fideiussorum mentio facta est. Antonius Heringus *dict. p. 5. n. 77.* Antonius Faber *dict. tit. 9. definit. 14.* Iacobus Menochius *d. cas. 203. n. 26.* Quartò, quando fideiussor conuentus est, debitor verò principalis, pro suo interesse, interueniens, exceptionem opponit moratoriæ dilationis, tunc & fideiussoribus moratoria dilatio prodest, ne ipse debitor conuentus à fideiussoribus, per indirectum soluere cogatur, ipsique dilatio inutilis existat. Ioannes Baptista Asinius *d. excep. §. 6. c. 770. in fin.* Matthæus Colerus *de process. execut. p. 1. c. 4. n. 22.* Marcus Antonius Cuchus *de morator. præscript. n. 134.* Antonius Heringus *de fideiussor. c. 27. p. 5. n. 78.* Quintò, quando fideiussores, à creditoribus, tempore inducìarum, principali debitori concessarum, conuenti, opponunt exceptionem excussionis, vel cedendarum actionum, tunc quia, durantibus dilationibus, nec principalis excuti, nec actio cum effectu credi potest, ideò creditores in hoc casu repelluntur. Sigismundus Scaccia *de iudic. lib. 2. c. 7. n. 391.* Alexand. Trentacinquius *dict. res. 1. n. 25.* Ioannes Baptista Asinius *in tr. de exec. §. 6. c. 70.* Et hæc omnia vt dixi obseruat Hunnius *loc. cit.*

RESOL. XXXIII.

An pendentibus dilationibus vsuræ & interesse currant? Ex p. 7. tr. 8. Res. 33.

§. 1. SAlicetus *in lege secunda, Codice de precibus Imperatori offerendis*, putat, vsuras currere, & eum etiam sequitur Marcus Antonius Cuchus *in tractatu de moratoria præscriptione, numero centesimo quadragesimo octauo.* & Benedictus Bouius *in tractatu de censibus libro primo, capite septuagesimo quinto*, dicit, Doctores omnes id vno ore affirmare, qui Doctores loquuntur de induciis ab Imperatore, vel Principe, insciis, aut inuitis creditoribus impetratis, existimantes, satis eas inducias operari, si impediant, ne ante finitum tempus in induciis expressum, sortem & vsuras à debitore creditores exigere possint, non etiam eò extendendas, vt inter vsuras medij temporis, cum detrimento creditorum debitor lucretur, nec præsumendum id Imperatorem, vel Principem voluisse. Idipsum etiam obtinere in dilatione à creditoribus, vel omnibus, vel à maiori parte concessa satis patet ex iis, quæ *loco citato* scribit Molinæus, distinguens inter fœnus negociatiuum, & fœnus incidens, vt secundum ipsum illius cursus impediatur, data dilatione, huius non item.

2. Cæterùm Daniel Mollerus *d. lib. 4. semestr. cap. 7. num. 2.* scribit, quòd in eo casu, vbi ab Imperatore, vel Principe dilatio quinquennalis est impetrata, valdè durum, & inhumanum sibi videtur, vsuras huius temporis exigendas, cùm hæc dilatio illis solùm concedi soleat, qui absque sua culpa, fortunæ vitio eò redacti sunt, vt post elapsum tempus dilationis, vix sortes creditoribus soluere possint, spoliatum autem fortunis suis in solidum condemnare esse inhumanum, *§. fin. Instit. de act.* nisi debitor dolosè dilationem impetrasset. Vide etiam Boërium *decis. 296. n. 5. in fin.* Heringum *de fideiuss. cap. 5. n. 126. & seq.* Zasium *in l. fin. num. 7. de cess. bon.* & Maximilianum Faustum *de Ærario, class. 16. cons. 1268.* cum Maulio *tr. de cess. bon. tit. 7. n. 18.*

3. Sed

3. Sed Hunnius *in Encyclop.iur.p.2. tit.28. c.5.n.2.* hoc admittit tantum de vsuris,quæ ex mora debentur; cùm enim durantibus induciis sors peti non possit,nec etiam vlla mora debitori imputari valeat,dici certè non potest,istas vsuras currere, quæ ex mora debentur. At quæ vsuræ ex conuentione debentur,ac conuentionales appellantur,per dilationem moratoriam non sistuntur, sed currunt & elapso quinquennio,vna cum sorte,creditori præstari debent.Et ita Hunnius,qui citat Heigium, Fabrum,& alios.

RESOL. XXXIV.

An stantibus dilationibus præstandi sint fideiussores de debito soluendo post lapsum tempus?
*Et an si propter inopiam debitor fideiussoribus,& nec pignoribus cauere potest, ad iuratoriam cautionem admitti debeat?*Ex p.7.tr.8.Res.34.

§.1. REspondeo eum qui dilationem à creditoribus, vel à Principe obtinuit, teneri creditoribus suis idoneis fideiussores dare de solutione post elapsum tempus.Et ita docuit Maximilianus Faultus *de Ærar. class.4. conf.365. & class.19. conf.1268.* Harpprechtus *comm.ad Inst.to 4.tit.de act.§.fin.n.23.*& alij communiter;qui etiam asserunt istam cautionem ab ipso Principe remitti non posse;Et ita docet Hunnius *in Encyclop. iur.p.2.tit.28.c.4.n.6.*Matthias de Afflictis *dec.378.n.1. & 6.*Iason *ad l.vniuersa,n.15.C. de precib. Imper. offer.* Nicolaus de Passeribus *q..princ.5.n.15.& seqq.*Floridus Mausonius *d.limit.6.n.12.*Antonius Heringus *d.c.5.n. 228.*Quod verum est,& obtinet, quando cautio hæc à creditoribus petita est;alioquin valent inducia à Principe concessæ,Andreas Gaillius *d.obseru.46.n.14.* Alexander Trentacinquius *d. res.1.n 8.* Vincentius Carocius *d.except.168.n.44.*Floridus Mausonius *d. limit.6. n.15.*Antonius Heringus *de fideiussor.c....n.33.*Marcus Antonius Cuchus *de morator.præscript.n.33.& 53.*Matthias Brunus *de cess.bon.q.princ.26.n.2.*Quod si propter inopiam fideiussoribus,nec pignoribus cauere potest,ad iuratoriam cautionem admitti debet,Antonius Faber *in C.dict.tit.9.defin.21.*Vincentius Carocius *d.except.168. n.49.*Carolus de Grassis *d except.32.n.118.& 119.*Iosephus Ludouici *dec.Perusin.3.n.6.*Antonius Thesaurus *dec.188.n.7.*Et ferè omnia supradicta præter Doctores citatos docet etiam Thomas Maulius *tract.de cess.bon. tit.7.n.4.& seq.*

RESOL. XXXV.

An lite pendente circa exactionem delicti possint debitores impetrare dilationes moratorias?
*Et an inducia moratoria,& quinquennales concedi etiam debeant Iudæis?*Ex p.7.tr.8.Res.35.

§.1. POsse scribunt Ioannes de Amico *conf.150.n.7.* Carolus de Grassis *except.32.n.44.* non tamen quod possint impetrari,si esset decisum,& sententia lata,Guido Papa *dec.97.* Thesaurus *dec.186. n.7.* vel in calculo ferendæ sententiæ, quia etiam in isto casu non posset impetrari moratoria.& impetrata non prodesset, Natta *conf.233.n.4.& 5.*Thesaurus *d.n.7.*

Sup. hoc cum eodem Carolo de Grass.hîc cit. sup.in Resol. 28.§.vlt.ad med.à vers. an lis pendeat,&c.

2. Verùm scribit Carolus de Grassis *except.32.n.44.* quod in Regno Siciliæ hoc non seruetur,& quod in eo impetrentur inducia moratoriæ per debitores post latam sententiam, & factam adiudicationem, vbi addit, quando impetrantur in isto casu moratoriæ, quod debeat fieri mentio status causæ, aliàs redderentur subreptitiæ.Et ita Max.Faust. *de Ærar.class.16.conf.1268.*

3. Notandum est hîc obiter, inducias moratorias,& quinquennales concedi etiam Iudæis, vt obseruat VVurmserus *in Controu.iur.lib.1.tit.9.Controu.2.n.27.* Et ego Romæ interrogatus respondi.

TRACTATVS SEXTVS
DE
THESAVRIS.

RESOLVTIO PRIMA.

Quid sit Thesaurus?
*Et quid de Thesauris leges disponant?*Ex p.9.tr.5. Res.1.

IAcobvs Bornitius *in tractat.de Ærario, lib.3.c.9.*Carolus Homagen *de Iure publico,lib.3.c.4.*Iacobus Vander Graez *in Syntagm.Iuris publici,c.47.n.4.*& alij communiter asserunt,quòd thesaurus est propriè tam vetus pecuniæ depositio,vt iam dominum non habeat, *l. Nunquam.§.1.de acq.rer.dom.l.vnica, C. de thesaur. lib.10. l.2.C.Theodos.eod.*Requiritur ergo, vt sit vetus depositio,cuius memoria non extat,*l.Si quis.de acq. rer. dom. d.l. fin. C.de thesaur. lib.11.* Si enim adhuc dominum habet,vtique sine facto domini ad alium transferri non potest.*l.11. de reg.iur.* Casus est in l. *A tutore.ff. de rei vind.*In qua definitione, verbo pecuniæ non solùm significantur nummi;sed & aliæ opes abditæ.*l.vnica, C. de thesaur.lib.10.* vt aliàs etiam pecuniæ nomine,tum numerata pecunia,tum quæuis res alia continetur,*l.Pecuniæ verbum.178.*& *l.Pecuniæ nomine.222. ff. de verb. sign.*& ita docet Filliucius *tom.2.tract.31.c.6.n.152.*& alij communiter.

2. Quid autem leges disponant circa inuentionem thesaurorum,habetur in Institutis *lib.2.tit.1.§.39.* vbi Iustinianus Imperator sic statuit:[Thesauros,quos quis in loco suo inuenerit,Diuus Adrianus naturalem æquitatem sequutus,ei concessit,qui eos inuenerit.Idémque statuit,si quis in sacro, aut religioso loco fortuito casu inuenerit.At,si quis in alieno loco, non data ad hoc opera,sed fortuitu inuenerit,dimidium domino soli cõcessit,& dimidium inuentori.Et conuenienter,si quis in Cæsaris loco inuenerit,dimidium inuentoris, & dimidium esse Cæsaris statuit.Cui conueniens est,vt si quis in fiscali loco,vel publico,vel ciuitatis,inuenerit,dimidium ipsius esse debeat,& dimidium fisci,vel ciuitatis.] Hæc ibi.Quæ etiam habentur in *l.vnica lib.10.Cod.de*

Thesauris. Itaque ex supradictis apparet, vt notat Caramuel *in Theol.mor.lib.2.n.209.* Dicastillus *de iust.lib. 2.tr.2.disp.9.dub.15.n.407.*& alij, iura disponere quatuor casus. Primò, quòd thesaurus casu, aut industria inuentus in fundo proprio, inuentoris sit. Secundò, inuentus casu in fundo alieno, inuentori, & domino fundi in partes æquales diuidatur. Tertiò, inuentus ex industria in fundo alieno, totus domini fundi, non tamen inuentoris erit. Quartò, arte inuentum magica, fiscus habebit. Et ideò ad plenam tractationem huius materiæ plures quæstiones elucidabimus, in quibus mutuò thesauro inter eos dato, & accepto, Iurisconsulti Theologis deseruient, & Theologi Iurisconsultis.

RESOL. II.

Ad quem pertineat Thesaurus inuentus in proprio fundo? Etiamque quæritur, quis dicatur locus suus?

Et an pecunia, vel aliqua quæuis res à venditore, vel alio in domus venditæ parietibus recondita, vel lucri, vel metus, aut custodiæ causa sub terra abscondita, & postea per errorem, vel obliuionem ablata non est, non sit Thesaurus: ideò pecunia illa non ad emptorem spectet, sed venditori, vel alij, qui ibi reposuit, restitui debet?

Ex quo infertur, quod si Mercator ex Hispania veniens defert quantitatem ceræ, vel alterius mercis, & in vna pila ceræ, vel balla mercis certam summam pecuniæ recondidit, & oblitus pecuniæ pilam, vel ballam vendidit; emptor, vel alius possessor hanc pecuniam non lucratur, sed venditori, & eius hæredibus est reddenda.

Etiamque deducitur, quod qui sepultura apud Indos plena diuitiis spoliauerunt, teneantur eas restituere successoribus defunctorum.

Et quid, si causa superstitionis sint repositæ?

Et an ad acquirendum Thesaurum sufficiat inuentio, vel etiam requiratur apprehensio? Ex p.9.tract.5.Res.2.

§.1. REspondeo, si quis thesaurum in suo proprio fundo inuenit, totum ad se pertinere. Quod procedit, siue quis casu fortuito, siue data opera licita thesaurum in suo fundo inuenerit. Et ita probant Doctores, quos citat, & sequitur Castillo, Soto Maior de Tertiis, *to.7.c.41.n.107.* Filliuc. *tom.2.tr.31.c.6.n.154.* Berlichius *in conclusionib. practicabilib. p.2. concl.66. n.1.& seqq.* Et sic temporibus nostris decisum fuit, vt patet penes Acacium Rippol. *tr.de Regalib.c.16.n.41.* vbi sic ait: [Si thesaurus inueniatur perquirendo eum, si in proprio fundo, cùm liceat vnicuique, suus efficitur thesaurus: & sic fuit declaratum in Baiulia Generali sententia lata, referente Magnifico Gabriel Berart. die 6. Decembris. 1630. conclusione in Regia audientia præcedente, ibi facta 27. Nouembris, eiusdem anni. In causa vertente in dicta Baiulia inter fisci Procuratorem agentem, & nobilem Hieronymum de Torres, ratione quarundam monetarum inuentarum per rusticos, & penes dicti Don Hieronymi terras in Turri dicti Don Hieronymi vocata, *la Torre blanca*, in Vicaria de Villafranca de Panades, absque hoc, quòd teneatur licentiam petere: quia iam ab Imperatoribus generalis licentia fuit tributa vnicuique in suo proprio fundo, *in d.l.C.de thesaur.*] Ita Rippol.

2. Notandum est tamen hîc cum Amaya *in C. lib. 10.tit.15.n.22.* cùm acquisitio thesauri ita contingat, si in suo loco quis inueniat, nunc opportunè quærendum erit, quis dicatur locus suus? Accursius, ait, proprium dici debere locum respectu domini directi, vel vtilis (duo dominia doctrinæ gratia agnoscimus nunc, vnum directum, id est, verum, & proprium, l. *Si finita. §.Si de vectigalib.ff.de damn.infect.* alterum vtile, vt in leg. vnica, *de vend.rer.fisc.n.50. & seq.*) & sic inuenire in suo loco dicetur, qui dominus est non tantùm solidæ proprietatis, verùm & nudæ, alio vsumfructum habēte, arg. §. *Alienus, Inst.de hær.inst.* Quæ omnia tamen procedunt in thesauro propriè sic dicto: aliàs si pecunia, vel alia quæuis res à venditore, vel alio in domus venditæ parietibus recondita, vel lucri, vel metus, vel custodiæ causa sub terra abscondita; & posteà per errorem, vel obliuionem ablata non est; thesaurus non est, & ideò pecunia illa non ad emptorem, vel inuentorem spectat; sed venditori, vel alij, qui eam ibi reposuit, restitui debet, Textus expressus in l. *A tutore pupilli.67. ff. de R.V.l. Nunquam.31.§.Thesaurus est.ff.de A.R.D.* Vnde fit, si quidam mercator ex Hispania, vel aliis locis veniēs, defert certam quantitatem ceræ, vel alterius mercis, & in vna pila ceræ, vel balla mercis, certam summam pecuniæ recondidit, & posteà oblitus pecuniæ illam pilam, vel ballam vendidit; emptor, vel alius possessor hanc pecuniam non lucratur; sed venditori, & eius hæredibus erit reddenda, vt benè notat Berlichius *vbi suprà, n.7. & 8* Megala *in p.2.lib.2.c.4.q.2.n.13.*& alij.

3. Et ideò Trullench *in Decal.tom.1.lib.7.c.3.dub.8. n.2.* optimè obseruat, quòd thesaurus impropriè dictus non est inuentoris; sed totus est eius, qui illum deposuit, vel hæredis: nam adhuc est in bonis alicuius, cùm habeat dominum; atque ita non habetur pro derelicto, cùm nec perierit omninò memoria eius; qui illum deposuit, & abscondit (vt *infra* satis probabimus, cùm de hac quæstione iterum redibit sermo.) Hinc Hispani, qui sepulchra apud Indos plena diuitiis spoliauerunt, tenentur eas restituere successoribus defunctorum, licèt Sayrus *in Clau Regia.lib.9.c.9.n.12.* cum Bañez *2.2.q.66. a.5.* doceat, non esse restituendas, si causa superstitionis, vt fortè apud Indos, sit repositus: existimabant enim mortuos ea secum deferre ad suos vsus, vel ea falsis Diis sacrificabant: ait enim haberi pro derelictis: secùs verò si alicuius vtilitatis causa sint reconditæ. Sic excusat Hispanos ea accipientes à sepulchris Indorum. At inueniens thesaurum in muro, vel pariete dominus, vel fundi empti à priori domino, vel alio antiquiori, tenetur domino, vel hæredibus restituere; quia est impropriè thesaurus. Sotus *lib.5.de iust.q.3.a.3.*

4. Igitur ex supradictis deducitur, quòd vt propriè thesaurus dicatur, duo copulatiuè requiruntur: primum quòd non extet memoria temporis, in quo thesaurus fuit reconditus: secundum, quòd ignoretur quis sit illius dominus. Ita notat Angelus *in l.Tutores.post princ.ff. de rei vend.l.45.tit.28.p.3.*& *ibi* Gregorius Lopez *gloss.1.* Bursatius *cons.209.n.1.* Barbosa *in l.Diuortio.8.§.Si fundum.sub n.25.paulò ante fin ff.solut.matrim.*

5. Inde primò infertur, quòd si pecunia inuenta ea forma sit excussa, vt ex illa constet, recentis esse memoriæ; non censebitur thesaurus, neque inuentori concedetur, l. *A tutore.67.ff.de rei vend.l.Thesaurus.ff. ad exhib.* & *ibi* Gloss. *1.l.Si vxori. §. Cùm ita, ff. de aur. & arg.leg.* tradit Andreas Sicul. *cons.39.n.1. lib.4.* Alciatus *lib.7. parerg.iur.c.1.* Forcat. *dialog.56.n.4.* Ioan. Garsi. *de expēs. & melior.c.22.n.56.vers.Postremò.* Secundò infertur ex supradictis, quòd si non extet memoria absc̄sionis thesauri, & tùc ex syngrapha, vel instrumento simul inclusō, constet de eo, qui absc̄dit, non censebitur thesaurus, & cōsequenter non acquiretur emptori; sed potiùs hæredibus absc̄dentis tradetur, nullàque eis opponi poterit præscriptio: his verò non apparentibus, fiscus tanquam bona vacantia occupabit, *l.1.& pen.C.de bon.vac. lib.10.* Vnde pecunia inuenta semper præsumitur esse alicuius certi hominis, antequam constet de requisitis necessariis ad constituendum thesaurum. Baldus *in l.1. post princ.ff.de rer.diuis.* Inuentori igitur incumbit onus probādi, non extare memoriam temporis, quo fuit absc̄dita pecunia: quo probato, dicenti illam pecuniam esse suam, vel absc̄nditam à maioribus suis, incumbit onus probandi, vt cum aliis probat Barbos. *vbi sup.n.26.* Vide Amayam *in C.lib.10.tit.15.n.5.& seq.* hęc omnia firmantem, & ante illum Gutier. *tr.de iurel.p.3.c.25. n.2.& seqq.*

6. Sed

6. Sed,cùm thesaurus in fundo proprio,vt dictũ est, inuentus concedatur domino, non sine ratione quæri solet,an ad acquirendum thesaurum inuentio sufficiat, vel etiam requiratur apprehensio. Et Doctores relati à Gomez *in l.45.Thesauri,n.*47.copulatiuè ad acquisitionem thesauri requiri dicunt inuentionem, & apprehẽsionem.Cui sententiæ fauet omninò lex Codicis *lib.*10. *tit.*15.Neque enim res dicitur inuenta,nisi apprehensa quoque sit, l. *Si Barsatorem.*13.*C de fideiuss.*l. *Cùm pro quo.*17.*ff.de in ius voc.*Et qui dicit, inuentorem facere suum thesaurum,dicit etiam & apprehensionem, cùm verba sint cũ effectu accipienda,*l.*1.§.*Hæc verba ff.quod quisque iuris,*vt notat Bobadilla *lib.*4.*polit.c.*5 *n.*12. & relati à Barbosa *in remiss.ad Ordin Lusitaniæ, lib.*5.*tit.* 62.*n.*2.Ratióque est:nam ante apprehensionem,inuentor magis dicitur scire locũ,in quo est thesaurus,quàm illum inuenisset ; & dum est in eo loco,in quo fuit reconditus,adhuc dicitur thesaurus,& videtur manere in sua naturali libertate,& sic nullius esse,vt docet Conn. *lib.*3.*com.c.*4.*n.*1.In cuius confirmationem ego adduco, quod de bonæ fidei possessore tradi solet in fructibus lucrandis,vt non ante possint lucrari, quàm à solo sint separati,l.*Si fructuarius.*13.*ff.qui mod. vsufruct. amitt.*l. *Si eius* 78.*ff.de rei vend.*iunctis , quæ explicat Donell. *lib.*4.*com.c.*25. & ibi Osuual *lit.L.*Quod idem dicendum est de thesauro lucrãdo,vt non antea dicatur proprius,donec loco moueatur.Et ita hanc sententiam tenet Castillo Soto Maior de Tertiis *tom.*7.*c.*41.*n.*109.

RESOL. III.

Ad quem pertineat thesaurus inuentus in fundo alieno? Et quid dicendum est de thesauro,tua pace, in tuo fundo quæsito,& reperto ? Ex p.9.tr.5. Res.3.

§.1. REspondeo,quòd si thesaurus in fundo alieno, casu fortuito,putà,arando,fodiendo,vel aliter terram colendo,inueniatur;tunc diuiditur , & dimidia pars inuentori cedit, altera verò dimidia pars domino fundi restitui debet.Si verò non casu fortuito, sed data opera licita inueniatur,inuentor nihil de thesauro participat,sed totum domino fundi restituere tenetur. Ita Doctores communiter,quos citat , & sequitur Castillo Soto Maior de Tertiis *tom.*7.*c.*41.*n.*109.

2. Sed quid dicendum est de thesauro tua pace,in tuo fundo quæsito,& reperto ? Sic respondet Caramuel *in Theol.mor.l.*2.*n.*296 standum esse pacto,& concordiæ: si enim licentiam dederis,vt tibi Petrus quæreret , tibi inuenit;sibi,si, vt sibi, vtrique, si, vt quæreret vtrique. Hanc resolutionem limitat Dicastill.*de iust.l.*2.*tract.*2. *disp.*9.*n.*408.& apud eum Molina,Sylvest. Less. Vasq. qui existimant,totum thesaurum deberi tibi fundi domino,si Petrus certò nouisset ibi thesaurum esse,& simulauisset,se id nescire : putant enim, te ab inuentore deceptum. Sed hanc limitationem non intelligo,stando meis principiis : nam, si asseramus cum Molina, & Bañez , venas auri (quibus thesauros adiungito) esse fructum terræ, limitatio subsisteret : tunc enim omnia deberentur fundi domino. Posito igitur,quòd ex natura rei thesaurus in agro tuo repertus sit inuentoris , qui scit eum ibi latere,iam inuenit ; ideóque & dominus esset,ni lege impediretur ; nec illa scientia contra legem militat:secreta enim esse supponitur,& leges de actibus internis non iudicant. Hæc omnia Caramuel.

3. Verùm ego puto,quòd si aliquis,petita à domino facultate,thesaurum in eius fundo quærat,& inueniat, ad summũ deberi domino dimidiam partem:quia leges non applicãt ei totũ,nisi in pœnã,quãdo aliquis absque eius consensu , & scientia thesaurũ quæsiuit. Potuisset quidẽ dominus nolle dare licentiã quærendi, nisi promissa sibi plusquã dimidia parte pro præmio licentiæ,dũ tamen illud pactum non expressit, non debetur ei plusquam dimidia pars.An verò hæc debeatur,existimo neque hãc deberi,nisi dolus dederit causã licentiæ.Ratio est:quia lex solùm applicauit dimidiam partẽ domino, quando casu inuenitur thesaurus:quando verò non casu,sed industria absque consensu domini,applicauit domino totum illum verò alium casum,quo ex industria, sed sciente,& consentiente domino,quæsitus est,omisit lex;quia supposuit , quòd ipse dominus sibi posset consulere , deducendo in pactum partem sibi pro concessione licentiæ reddendam. Si autem dominus sibi non consulit,relictus videtur ille casus iuri naturæ, & gentium,quo nihil prorsus domino debetur,sed totum acquiritur inuentori. Et hæc omnia docet Cardinalis de Lugo *tom.*1.*de iust.disp.*6.*sect.*11.*n.*114.

RESOL. IV.

An quando thesaurus inuentus est in fundo alieno ex industria sine licentia domini,sufficiat in conscientia ante iudicis sententiam dare tantum ei dimidiam partẽ?
Et quid,si aliquis casu inueniat thesaurũ in fundo alieno?
Etiámque quæritur , si plures domini eiusdem fundi ex inæqualibus partibus sint, quomodo applicabitur thesaurus in prædicto fundo inuentus ?
*Et quid,si dominus fundi dicat illam pecuniam inuentam fuisse absconditam à maioribus suis,inuentor verò dicat esse thesaurum,quis debet probare?*Ex p.9.tr.5.Res.4.

§.1. NEgatiuè respondet Molina *de iust.tom.*1.*tr.*2. *disp.*56. vbi sic ait : [Obseruat verò optimè Caiet.2.2.*q.*66.*a.*5.*ad* 2.& post eum Nauar. *in Manc.c.*17.*n.*175.cùm eiusmodi leges pœnales non sint , sed solum ex quadam æquitate statuant circa comparandũ dominium thesaurorũ inuentorum,vim habere in foro conscientiæ ante latam sententiam , ita vt inueniens casu thesaurum in loco alieno, teneatur dimidium domino loci,in quo fuit inuentus, restituere, nulla expectata sententia:inueniens verò illum de industria , totum tenetur,deductis expensis, restituere.] Ita ille ,& post illum Megala *in* 2.2.*lib.*2.*c.*4. *q.*2. *n.*16. sic asserens:[Si verò thesaurum inuenisti in fundo alieno, & non data ad hoc opera,sed casu ; tunc dimidia pars inuentori,& alia dimidia domino fundi conceditur:sed,si de industria illum inuenisti,totus pertinet ad dominum fundi,vt in l.vnic.*C.de thesaur.lib.*10.*& in* §.*Thesauros inst.de rer. diuis.* Et cùm huiusmodi leges non sint pœnales , sed ex æquitate hæc statuant , ille , qui casu in alieno fundo thesaurum inuenit , ante iudicis sententiam,dimidiam illius partem domino fundi tradere tenetur ; & qui ex industria inuenit, domino fundi thesaurum integrum restituere debet, non expectata iudicis sententia.] Hanc etiam sententiam tenet Salon. *in* 2.2.*D.Th.q.*66.*a.*5.*de thesauro abscondito,concl.*5.

2. Verùm,his non obstantibus,contrariæ sententiæ ego adhæreo cum Trullench *in Decal. to.*1.*lib.*1.*c.*2. *dub.*8.*n.*4. Dicastillo *de iust.lib.*2.*tr.*2.*disput.*9.*dub.*15. *n.*107.& Rebellio *lib.*1.*p.*1.*q.*15.*sect.*2.*n.*13. qui citat Mercatum.Idem docet Less.*lib.*2.*c.*5.*dub.*15. *n.*59. sic asserens:[Dicendum est itaque,quòd thesaurus inuentus in fundo alieno,(etiamsi is fundus Principis fuerit) siquidem fortuitò sit repertus;medietas erit inuentoris, & medietas domini fundi:si autem de industria quæsitus sine consensu domini,totus erit Domini.]Prior pars apertè habetur *vtroque.loc.cit.* éstque seruanda in foro conscientiæ ; etiam ante omnem iudicis sententiam. Ratio est:quia hæc dispositio iuris non est pœnalis,sed definitiua proprietatis rerum , vt rectè docet Nauar. *cap.*17.*num.*175. Secunda pars , vt totus sit domini, si de industria quæsiuisti , non videtur obligare in conscientia ante sententiam iudicis;sed sufficit dare dimidiã partem domino fundi,parte altera dimidia retenta. Ratio est:quia ista dispositio est pœnalis, ad puniendã iniuriã,quã inuẽtor domino loci intulisse videtur quærendo absque eius consensu in eius fundo. Confirmatur

ex l.vnic.*C.de thesauris*, vbi sic dicitur : *In alienis verò terrulis nemo audeat inuitis, id est, nec volentibus, vel ignorantibus dominis opes abditas suo nomine perscrutari. Quòd si nobis super hoc aliquis crediderit esse supplicandum, aut præter huius legis tenorem in alieno loco thesaurum scrutatus inuenerit, totum hoc locorum domino reddere compellatur.* Vbi expende verbum, *compellatur*, quod indicat, legem esse pœnalem, & compulsionem iudicis esse expectandam. Et ita, præter Doctores citatos, tenet etiam Filliucius *tom.2.tract.31.c.6.n.154.*

3. Sed non deseram circa præsentem quæstionem adducere verba Caramuelis *in Theol.mor.lib.2.n.293.* vbi sic ait: [Petis, an inuentor inciuilis, ille, inquam, qui tertia lege (vt patet *in Ref.1. ex verbis* §. *Thesaurus, inst.*) condemnatur, possit totum illum thesaurum inuentum ante iudicis condemnationem tuta conscientia retinere: Consulto, an totum retinere possit, interrogas: posse enim retinere mediam partem vsque ad iuridicam condemnationem, negant Lessius, Rebellius, Dicastillus, Vasquez, Bañez citati: quia iudicant ante sententiam iudicis stari jm esse dispositioni secundæ legis: ego tamen existimo, quæstionem aliter resolutum iri, si verbis stetur. Quòd si mentem Legislatoris velis inquirere, vix probabiliter procedes, si contra tenorem verborum arguo sic: Quando lex aliqua vniuersalis limitatur lege aliqua particulari pœnali, quæ non obliget ante sententiam, debet limitatio esse exceptio legis limitatæ; & ante sententiam omissa lege limitante procedi poterit iuxta non limitatam. Ergo in casu præsenti, cum tertia lex sit limitatio, & exceptio, procedi poterit ante sentẽtiam iuxta illam legem, quam limitat: atqui hæc tertia lex non est exceptio, aut limitatio, secundæ, sed iuris naturæ omnes thesauros inuentori adscribentis: ergo ante condemnationẽ poterit inuentor iuxta legem naturæ procedere, & retinere totum thesaurum inuẽtum. Minorem probo: In lege excipiente debet generalis claudi, aliàs non esset exceptio. Si dicas, omnia animalia posse vẽdi, excepto homine; opus est hunc esse animal: ergo, vt sit vera hæc assertio: Omnis, qui in fundo alieno repererit casu thesaurum, mediam partem habebit, illis exceptis, qui repererint illum ex industria; opus erit, vt casus de industria prædicetur: quod cùm fieri non possit, (industria enim casus non est,) tenendum, legem tertiam non esse exceptionem secundæ.

4. Dices, sequi ex nostra doctrina, melioris esse conditionis illum, qui ex inurbana industria thesaurum inuenerit, illo, qui casu; hoc est, melioris esse conditionis illum, quem leges volunt punire, illo, quem præmio donant. Respondeo, negando consequentiam: nam, qui casu inuenit thesaurum in fundo alieno pacificè sine vllo periculo mediã habebit partem; qui autem temeraria, & inurbana industria quærere illũ præsumpserit, habebit totum ante iudicium, & post sententiã nihil: atqui melius est habere mediam partem citra controuersiã, quàm totum cum certissimo profundi periculo: ergo.] Hucvsque Caramuel. Sed ego non discedo à sententia cõmuni. Dico itaque, quòd thesaurus de industria inuentus sine consensu domini, totus pertinet ad ipsum dominũ, non tamen ante iudicis condemnationem; sed in conscientia sufficit dare illi dimidiam partem, parte altera dimidia retenta. Et ita, præter Doctores citatos, tenet Rodriq. *in sum to.2.c.160.n.1.* vbi sic ait: [Segun Derecho comun el thesoro, que vno halla en su propria tierra, es del que le halla, y el allado en tierra agena, aunque sea del Principe; y si à caso se hallo, la mitad sera del que le halla, y le otra mitad del señor de la tierra. Emperò, si con cuydado, y industria le busco sin consentimiento del señor de la tierra, todo deue ser del dicho señor. Y aduierta se que hallandose à caso en el fuero della conscienciaantes, que sentencie el Iuez, la mitad sera de el señor de la tierra, y la otra mitad sera del que le hallo, porque esta disposicion no es penal, para que desobliguemos al que le hallo de dar la mitad al verdadero señor, antes que se de la sentencia, mas és vna disposicion difinitiua que aplica estas dos mitades. Emperò, quando el thesoro se busca de industria en tierra agena sin licencia del señor, no tiene obligacion el que le halla de restituyrle al dicho señor, antes que la sentencia se de contra el. Porque quanto à esto, la dicha disposicion es penal, castigadora de la culpa, que tuuo el, que le buscò contra voluntad de dicho señor.] Ita ille.

5. Sed, si aliquis hîc quærat: Quid, si plures domini eiusdem fundi ex inæqualibus partibus sint, quomodo applicabitur thesaurus? Dicit Ioannes Fab. *inst.de rer. diuis.* § *Thesauros*, dictum thesaurum videri eisdem applicandum pro æqualibus partibus, per l. *Sed iura, ff.de op.lib.* sed in contrarium allegat l.1.§ *fin.C.de commun. seru.man.* & *inst.de iniur.* §. *Si seruo communi.* vbi se remittit. Quo in loco decidendo hanc quæstionem dicit, hanc secundam opinionem esse veriorem, quòd pro ea parte, pro qua sunt domini, diuisio, & applicatio fiat.

6. Deinde, si etiam aliquis quærat: Quid si dominus fundi dicat, illam pecuniam inuentam fuisse absconditam à Maioribus suis; inuentor verò dicat esse thesaurum; quis debeat probare? Dicendum est, quòd actor debeat probare, cùm sit fundamentum intentionis suæ, per l. *Actor. C.de probat. canonizat.* ã, *6.q.vlt.c. Actor.* & l. *Ei qui.ff.de probat.4.q.3.* cap. *Ei, qui.* subdit Amaya se arbitrari, circa prædicta animaduertendum esse ad qualitatẽ pecuniæ, videlicet, vtrùm sit antiqua, an verò sit noua, vel etiamsi antiquæ sit admixta noua, quæ à 10. vel 20. vel 30. vel 40. annis citrà fuerit formata: quia de necessitate concluderetur, non esse propriè thesaurum, Secùs sibi esset pecunia sola; quæ fuisset formata tam antiquo tempore, cuius non extaret memoria. Et consuluit Guidius *tr.de mineralib.lib.3. tit.10. n.49.* quòd quædam pecunia, quæ fuit in quadam domo reperta in oppido Sancti Miniati, non diceretur thesaurus: quia inter ipsam erant quidam floreni aurei cum imagine, & subscriptione Dom. Ioan. de Bentiuoliis de Bononia, formati ab annis quadraginta circà.

Sylu. in Thes. 1. Ioan. de Med. propos. 6. vers. Item ita.

RESOL. V.

An thesaurus inuentus in fundo emphyteutico pertineat ad emphyteutam, vel ad dominum proprietatis? Ex p.8.tr.7. & Misc.Res.64.

§.1. SEntẽtias auctorum circa presentem quæstionẽ, & etiam suam adducit sapientiss. Card. de Lugo *de iust.to.1.disp.6. sect.11. n.120. & seq.* quem omninò videbis. Ego tamẽ puto ad dominum proprietatis pertinere, dũmodò inuentori, siue is emphyteuta, siue quis alius sit, pars dimidia relinquatur. *Primò*, quia thesaurus in loco alieno; nõ data opera repertus ex semisse domini soli est, ex altero semisse inuentori cedit. §. *thesauros 39.vers.at si quis in alieno*, &c. *Inst.de rer.diuis.l.si is, qui 63.in pr.ff.de acq.rer.dom.l.vnic.vers.vlt. C.de thesaur.* Atqui prædij emphyteutici dominus nõ est emphyteuta, sed ille à quo prediũ in emphyteusim ipse habet. *l.1. §.vlt.ff.si ager vectigalis*, &c. Non ergo ad emphyteutã, sed ad proprietarium pars dimidia thesauri, in solo emphyteutico à tertio quodam inuenti, spectat. *Secundò*, quia thesaurus, quẽ vsufructuarius, vel tertius aliquis in fundo fructuario inuenit, in fructu non computatur: ac proinde pro parte dimidia lucro domini cedit, ad quem proprietas fundi fructuarij pertinet. *l.fructus.7.§ si fundum 12.vers.nõ magis ff.solut.matr.* Cùm igitur emphyteuta in prædio emphyteutico vsumfructum saltem habeat, *d.l.1.§.vlt.* ibi, *fundum fruendum conduxerunt ff. si ager vectigalis*, &c. certè thesaurus, quem vel ipse, vel alius aliquis in eiusmodi prædio inuenit, ex semisse domino, ad quẽ fũdi pertinet proprietas, acquiritur. *Tertiò*, quia

Sup. Ioan. Rei. 10.

quia actus agentium vltrà eorum intentionem nihil operatur. *l. non omnis 19. in princ. & ibi* Bart. *ff. de reb. cred. & l. obligationum 3. ff. de oblig. & act.* Couarruuias *lib. 1. var. resol. c. 2. n. 2.* Sed inter emphyteutam, & dominum concedentem fundum suum in emphyteusim, id agitur, vt is, qui fundum in emphyteusim accipit, eo duntaxat vtatur fruatur. *d. l. 1. §. vlt.* ibi, *fundum fruendum conduxerit. ff. si ager vectigalis*, &c. Ergo vltra vsufructum emphyteuta in prædio emphyteutico nihil habet. Ideóque thesaurus, quem in prædio istiusmodi invenit, ex semisse domini est; ex altero semisse eum sibi vindicat emphyteuta: non quidem propter emphyteusim, sed ob solam inuētionem: quippe cùm pars dimidia etiā extranei inuentoris lucro cederet. *Quartò*, quia Paulus Iurisconsult. respondit, ante omnia animaduertendū esse, ne conuentio in vna re facta, noceat in re alia. *l. si vnus 27. §. pacta. quæ turpē 4. vers. ante omnia ff. de pactis.* Quapropter cùm inter dominum, & emphyteutam cōuentio facta sit in prædij vsufructu, sanè isthæc cōuētio domino cōcedenti, in thesauro inuēto nocere nō debet.

2. Nec supradictis obstat *l. possessores 12. in fin. C. de feud. patrimonial.* ubi emphyteutæ simpliciter domini appellantur. Tum quia eo loco emphyteuticarij fundorum domini dicuntur, non quòd reuera domini sint effecti, sed quòd pro dominis habeantur, vt *ibidem* sentit Cuiacius. Tum quia illic emphyteutæ impropriè, & κατα χρησιν domini vocantur, tradente Ioanne Borcholt *in comment. de feud. c. 1. n. 15.* Tum quia locus ille accipiendus est non de omni emphyteuta, sed de eo qui fundum patrimonialem, id est, fiscalem, primò quidem in emphyteusim accepit, postea autem iure priuato, seu proprio eum sibi comparauit, saluo tamen ipsi fisco annuo canone. Quòd verò fundi patrimoniales, ex iussu Principis, fieri alicuius possint, canone saluo, arguit etiam *l. cum seruus 39. §. vltim. ff. de legat. 1. l. qui fundos 9. C. de omni agro deserto. l. vniuersi 9. & l. fundos 10. C. de fundis patrimonialibus.*

3. Nihil item decerpit nostro pronunciato, quòd emphyteutæ plenius tributum est ius in fundo emphyteutico, quàm vsufructuario in solo fructuario, eum emphyteusis regulariter ad hæredes transeat, hoc §. nostro, *l. 1. ff. si ager vectigal.* & similibus *supra n. 92.* adductis: vsusfructus autem morte fructuarij extinguatur. §. *finitur. Inst. de vsufruct. l. 2. §. vlt. ff. quib. mod. vsusfruct. amitt. l. corruptionem. 16. C. de vsufruct.* Quamuis enim in quibusdam plenius sit ius emphyteutæ, quàm vsufructuarij: inde tamen necessariò non colligitur, similiter in thesauro illi plenius ius competere, quàm huic: tum quia thesauri ius à iure veri dominij pendet, arg. *d. §. thesauros 39. inst. de rer. diuis. & d. l. fructus 7. §. si fundum 12. vers. non magis. ff. solut. matr.* tum quia successio in emphyteusim, est quippiam diuersum, & separatum à thesauro: vt illa concessa, hic similiter concessus dici non possit, argum. *l. pen. vers. neque enim sicut illud receptum, ff. de reb. cred. l. duob. 25. ff. de testam. tutel. & l. inter stipulantem 83. §. sacrā. vers. sed hæc dissimilia sunt. ff. de verb. oblig.* Quinimò argumenti istius nullum esse robur, ex eo etiam liquet, quod similiter vsufructuario in quibusdam ius plenius tributum est, quàm emphyteutæ. Hic siquidem ius suum emphyteuticum vendendi, aut alienandi liberam potestatem non habet, *l. 3. C. de iur. emphyt.* & latiùs explicabitur infrà suo loco. Ille verò ius suum percipiendi fructus aliis liberè vendere, locare, aut gratis concedere potest. §. 1. *in fin. inst. de vsu, & habitat. l. arborib. 12. § 2. l. non vtitur 38. ff. de vsufruct. l. necessariò 8. §. vlt. ff. de peric. & commod rei vend.* Præterea emphyteuta, non item vsufructuarius, domino suo quotānis canonem emphyteuticum præstare cogitur. Ergo, &c.

4. His tamen non obstantibus puto contrariam sententiam Eminentissimi Domini mei Cardinalis de Lugo, & aliorum esse probabilem, nempe thesaurum spectare totum ad emphyteutam; sed nostra opinio validissimis firmatur rationibus ab Henrico Bocero *tr. de Regalib. c. 3. b. 181. & seq.*

RESOL. VI.

Ad quem pertineat thesaurus inuentus in fundo accepto in feudum, vel emphyteusim?

Et cui cedat thesaurus in domo vendita ante traditionem inuentus? Ex p. 9. tr. 5. Res. 5.

§. 1. DIfficilis quæstio, & circa quam digladiantur Doctores, quorum Schola communis statuit, quòd si vassallus, vel emphyteuta ipsemet inuenerit, totum eis acquiri: sin tertius casu fortuito inuenerit, inter inuentorem, & vassallum, vel emphyteutam diuidi debere: nec quicquam iuris dominum (vti vocant) directū in hoc thesauro sibi vindicare posse. Ita docet Molina *de Hispā. primog. lib. 2. c. 23. n. 7.* Bursatus *lib. 2. cons. 209. n. 5.* Guttierrez *in qq. practicab. lib. 4. q. 36. n. 27.* Sixtinus *de Regalib. lib. 2. c. 21. n. 48.* Rosenthal *tr. de feudis, c. 5. concl. 95. n. 3.* & alij. Probatur hæc opinio: quia naturalis æquitas suadet, eum sequi commoda, quem incommoda sequuntur, l. *Secundùm naturam. de reg. iur.* Atqui ad vassallum, vt & emphyteutam, spectant incommoda particularia fundi feudalis, vel emphyteutici, *tit. 4. §. Si quis de manso. lib. 1. feud.* & §. 3. *inst. de locat.* Igitur ad eosdem quoque debent spectare commoda particularia, qnale est thesaurus. Accedit, quòd omne incrementum fundi feudalis, vel emphyteutici pertineat ad vassallum, & emphyteutam, *d. §. 3. inst. de locat. l. 1. ff. si ager vectig. al. per. & c. vnic. tit. 4. lib. 1. feud.* atqui thesaurus est quoddam prædij incrementum: igitur ad vassallū, vel emphyteutā, aut in totum, aut pro parte thesaurus pertinebit. Sup. hoc in Res. præterit.

2. Sed circa præsentem difficultatem sic philosophatur Rebell. *p. 1. lib. 1. q. 15. sect. 2. n. 16.* [Etsi Doctores ait, communiter innuant, qnando fundus ad vnum spectat, quoad dominium directum, qui proprietarius dicitur; ad alterum verò quoad dominium vtile, vt in emphyteusi, feudo, & aliis: si vnus ex his thesaurum in eo inueniat, alteri dare debere dimidium; id tamen accipiendum esse, quantùm est ex parte eius, quòd habetur ratione dominij vtriusque præcisè: nam absolutè cum inuentori, ratione inuentionis, dimidium debeatur, non secùs ac cuiuis extraneo; & ratione dominij partialis debeatur dimidium reliqui dimidij; fit, vt inuentori tres partes debeantur, quarta verò tantum alteri danda sit.

3. His etiam adde, quòd si dominus directus inueniat thesaurum in agro suo, in quo alius habet vsumfructum tantùm, non tenetur partiri cum vsufructuario, sed totum facit suum; & si extraneus inueniat, partiri debet cum directo domino fundi, & non cum vsufructuario, eò quòd ad illum soli fructus fundi pertineant: inter fructus verò fundi non censetur thesaurus in eo inuentus ex l. *Diuortio §. si fundum. ff. solut matrim.* vnde nec ipsi vsufructuario inuenienti aliquid ratione vsusfructus conceditur præter dimidium ratione inuentionis.] Ita Rebellius. Sup. contento in hoc §. ad med. §. seq. huius Res. vers. Deinde. & latè infrà in Res. 10.

4. Verùm, his non obstantibus (attendas Lector) non desunt authores asserentes, in tali casu nihil competere vassallo, vel emphyteutæ. Et ita docet Henricus Bocerus *in disp. de vniuers. iur. tom. 2. class. 5. disp. 3. thes. 48. & in tr. de Regalib. c. 3. n. 181.* Hunnius *in Res. iur. ciuil. lib. 2. tr. 1. q. 37.* Harpprechtus *in instit. to. 2. §. 29. de rer. diuis. n. 21.* Berlichius *in conclusionib. practicab. p. 2. conclus. 2. n. 58. & 60.* & alij penes ipsos. Et ratio est: nā certi iuris est, quòd thesaurus in loco alieno, nō data opera, repertus, pro media parte inuētori, pro altera domino loci cedat: hoc §. *nostro, d. l. si is, qui 63. in princ. ff. de acq. rer. dom.* sæpè alleg. l. *vn. vers. vlt. C. de thesaur.* At verò prædij feudalis dominus, est non cliēs, siue vassallus; sed dominus ipsius feudi, *tit. 8. de inuestit. de re al. fact. §. fin.*

ibi,proprietas.& tit.23.in fi.in quib.feud.amitt.lib.2.feu: Prædij item emphyteutici dominus non est emphyteuta,sed proprietarius, siue is, à quo ille prædium in emphyteusin accepit. per text.express. *in l.1.§.vlt.ff.si ager vectig.* id est,emph.petat. Consequitur ergo,thesaurũ in fundo feudali,vel emphyteutico,à tertio quodam inuẽtum,ex semisse ad inuentorem,ex altero semisse ad proprietarium,nequaquam verò ad vassallũ,vel emphyteutã spectare.Deinde ex l.*Fructus 7.§.Si fundum.vers.Non magis ff.solut.matr.* patet,thesaurũ ab vsufructuario,vel alio quodam in fundo fructuario repertũ in fructu non computari:& propterea partem eius dimidiam domino proprietatis tribuendam esse.Atqui vassallus in prædio feudali,vt & emphyteuta in prædio emphyteutico,vsũfructum tantùm obtinet,d.tit.23.§.*vlt.lib.2.F* & d.l.1.§.*vlt.ibi*,fundum fruendum conduxerunt. *ff.si ager vectig.* ergo.Denique accidit vulgatum iuris axioma,actus agentiũ vltra intentionem eorum nihil operari, l.*Non omnis 19.in pr.*vbi Bart.& DD.*ff.de reb.cred.si cert.pet.* Gom. *var.res.lib.1.c.7.n.4.vers.Sextò.* Cor.*lib.3.Misc.c.15.n.6* Couar.*var.res.lib.1.c.2.n.2.*Inter dominũ autẽ,qui prædium suum in feudũ dedit,& ipsum vassallũ, siue clientem,id actum est,vt hic duntaxat vsumfructũ in prædium feudale haberet,d.tit.25.*in fin.lib.2.feu.* Similiter,inter emphyteutam,& dominum concedentem fundum suum in emphyteusin, id agi censetur, vt emphyteuta fundũ in emphyteusin accipiens,eo saltẽ vtatur,& fruatur,præalleg.l.1.§.*vlt.ibi* fundum fruendũ *ff. Si ager vectigalis* &c.Quare neque vassallus in prædio feudistico,neque emphyteuta in prædio emphyteuticario, vltra vsumfructum quicquã habet:ac proinde thesaurum,quem in eiusmodi prædio inuenerit,ex semisse domino restituere compellitur : ex altero semisse sibi, vt quiuis extraneus inuentor, vindicare potest, ex §. *Thesaurus.* & aliis iuribus *suprà* allegatis:ergo, &c.

5.Verũ licèt hæc omnia ingeniosè dicta sint ; ego non audeo recedere à cõmuni sentẽtia.Dico itaq;quòd quãdo fũdus duobus dominis subest,dimidiũ erit inuẽtoris & alterũ dimidiũ inter illos ex æquo est diuidendũ,tãquã inter dominos loci.Ex quo sequitur,si dominus vtilis(vt feudatarius,vel emphyteuta)inueniat thesaurum, reddet domino directo tantummodo quartã partem,& sibi reseruabit alteram quartã partem, quatenus est inuentor,quod est contra Nauar.*c.17.n.172.*& quosdam alios.Ratio est;quia idem est inuẽtor,& sic debetur illi dimidium;& est etiã dominus loci ex parte,vnde ei debetur altera quarta:conductoris autem,& vsurarij nulla habetur ratio:quia nullo modo sunt domini.Idẽ dicendum de pignoratore.Et ideò Dicastill. *de iust.lib.2.tr.2. dis.9.dub.15.n.416.* asserit,in casu,de quo loquimur,inventorem posse sibi retinere dimidiũ,quatenus inuẽtor est;reliquũ verò dimidiũ diuidẽdũ esse inter cõdominos. Quare,si ipse inuentor sit condominus, tres partes sibi retinebit;duas,vt inuentor;tertiã,vt cõdominus. Porrò inter dominũ directũ,& vtilẽ,diuidendam esse partem, quæ ad dominũ fundi spectat,docet Molin.*disp.56.* loquẽs de fundo emphyteutico, quãuis alij DD.senserint totum tradendum esse emphyteutæ.Ita Dicast.cui etiam adde Rodriq.*in sum.t.2.c.160.n.3.* sic asserentem:[Si la tierra,donde se halla el thesauro,tiene dos señores,vno directo,y otro vtil,la mitad es,del que se halla,y la otra mirad de los dichos señores.De à qui se sigue, que si el señor vtil,como es el feudatario,ò el ẽphyteuta,halla el thesoro,ha de dar al señor directo la quarta parte,y reseruar para si la otra,en quãto es señor de la dicha tierra,y en quãto hallo el thesoro,ha de lleuar la otra mitad.]Ita ille.Vide etiam Megal.*in p.2.lib.2.q.2.n.15.&* 18. Lugo *r.1.de iust.6.sect.11.n.120.* Molinam *de iust. t.1.disp.56.*Less.*lib.2.c.5.dub.19.n.61.*& alios penes ipsos. Verùm, cui cedat thesaurus in domo vendita ante traditionẽ inuentus fusè explicat Henric.Nebelirà *dec. for.li.1.dec.9.* quẽ citat Harpprecht.*in inst.t.2.§.39.n.15.*

RESOL. VII.

Ad quem pertineat thesaurus inuentus in fundo dotali? Et aduertitur vsurarium, pignoratitium, vel vsufructuarium nudum, vel conductorem non posse sibi retinere nisi tantum dimidiam partem si ipse thesaurum inuenerit. Ex p.9.tr.5.Res.6.

§.1. REspondeo,partem,quæ domino fundi debetur, pertinere ad vxorem,quoad dominium,vt habetur expressè,l. *Diuortio.§.Si fundum ff.solut.matr.* Et assignatur ratio ; quia thesaurus non computatur inter fructus agri : & ita docent ex Iurisperitis Molina 1. *de primog.c.23.*& alij,quos citat,& sequitur Guttier.*tr.de tutel.p.3.c.26.n.15.& 16.* quibus adde Vlric.Hunnium *in vol.2.Treutleri super Pandect.disp.18.thes:2.q.17.* & ex Theologis P.Molina *disp.56.* quibus adde Turrian. *to.2.disp.43.dub.2.n.33.* & Dicastill. *de iust.lib.2.tr.2. dis.9. dub.15.n.417.* sic aientem : [Aduertendum est, vsurarium, pignoratitium , vel vsufructuarium nudum, vel conductorem, non posse sibi retinere , nisi tantùm dimidiam partem, si ipse inuenerit thesaurum : neque enim habet dominium sufficiens,ratione cuius possit sibi reliquum retinere. Ex quibus colligitur, thesaurum inuentum in fundo dotali pertinere ad vxorem, quoad eam partem,quæ debetur domino fundi:quamuis enim fundus dotalis pertineat ad virum,quoad vsumfructum; nihilominus simpliciter est vxoris,cùm thesaurus non computetur inter fructus agri,ac proinde dissoluto matrimonio aut facto diuortio cedit vxori , quoad eam partem, l. *Diuortio §.Si fundum ff.solut.matr.*] Ita ille, qui citat Vasq. Aragon. & alios.

2. Sed non deseram hîc apponere verba Io. Guidij, *tr.de minerab.lib.3.tit.10.n.22.* sic asserentis : [Quid,si maritus in fundo dotali inuenerit thesaurum , an sibi acquirat,an verò teneatur restituere vxori? Resp.quòd acquirit sibi dimidiam partem debitam inuentori: alia verò dimidia,quæ ratione rei debetur,est vxoris,quam tenetur maritus ipsi restituere soluto matrimonio. Ita dicit Bart.*in l.Diuortio §.Si fundum ff.solut.matr.* & *ibi* Ias.*in vlt.not.*& Ang.Aret.*in §.Thesauros.Instit. de rer. divis.*& ita concordantur Gloss. *de Thesaur.* & *in d.§. Thesaur.*& idem dicit Io.de Platea *in d.l.in fi.1.col.* Et ratio est;quia acquisitio thesauri causatur, & regulatur à verò dominio non cõmutabili;non autem à dominio commutabili, provt est in viro, qui dominus est fundi dotalis commutabiliter, vt *l. Doceancillã C.de rei vend.* & ideò restituet thesaurum soluto matrimonio pro dimidia , tanquam inuentum in alieno, *d. §. fi fundum.*] Hucvsque Guidius.Quæ omnia,vt Iurisconsultis Theologos addamus docet Filliuc.*t.9.tr.31.c.6.n.138.*Molina *de iust.tom.1.disp.56.*& Trullench. *in Decal.t.1.lib.7. c.2.dub.8.n.5.* cum Dicastillo *lib.2.tr.2.disp.9. dub.15. n.207.*& Rebellio *p.1.lib.1.q.15.sect.2.n.13.*

3. Sed hanc sententiã ego admitto cum Megala *inq. 2.lib.24.q.2.n.20.*cũ duabus limitationibus. Primò, vt tunc tantùm maritus , constante matrimonio , habeat vsum,& administrationẽ portionis thesauri, qui pertinet ad dominum,quando sustinet onera matrimonij:nã dũ dos ibi esse debeat,vbi sunt onera matrimonij,vt habetur *in l.si is,qui.ff.de iur.dot.* sicut maritus tunc dotis vsum,& administrationem habere non dabet,per dictã *l.si is qui* & per dicta à Paulo de Castro *in l.de diuisione. n.13.ff.solut.matr.*& à Ias.*ibi.in n.2.* ita nec etiã habere debet administrationẽ portionis dicti thesauri, quæ ratione ipsius dotis ad ipsum spectat. Secundò,dictum limita,non habere locum in casu,quo dotalis fundus ita æstimatus marito in dotẽ datus esset,vt in casu restitutionis dotis,sit in electione illius,an velit fũdũ,vel pretium eius restituere:nam,cùm talis æstimatio faciat emptionem,& maritus rei dominium per illã consequatur,

vt

vt ex *l. Quoties & ibi* Salicetus *C. de iur. dot.* portio illa, quæ fundi domino debetur, non ad vxorem, sed ad maritum, tanquam ad verum dominum, pertinere debet. Sed secùs erit, si electio vxori seruata sit, cùm tunc non transferatur dominium, vt in *l. Quoties, & in l. si inter virum C. de iur. dot.* & *in l. 1. C. de fund. dot.*

RESOL. VIII.

Ad quem pertineat Thesaurus inuentus à filiofamilias? Et an huiusmodi inuentor, post mortem patris teneatur fratribus communicare Thesaurum?

Et docetur, quod Thesaurus inuentus à cane, vel alio animali domino canis acquiritur, quoad eam partem, quæ inuentori quæreretur. Ex p. 9. tr. 5. Resol. 7.

§. 1. AD hunc casum sic respondet Guidius *tract. de mineralibus, lib. 3. tit. 10. q. 32. n. 38.* [Quæro, quòd si filiusfamilias inuenerit thesaurum, an sibi, an parti acquirat? Marianus Socinus *in prælegato art. q. 2.* dicit, quòd acquiritur nobis thesaurus per illos, quos in potestate habemus, vt filios, vt *l. si is, qui in alien. in principio. ff. de acq. rer. dom.* Et quòd ita communiter Glossa, & Doctores dicunt. quòd, quoad filium in potestate patris, patri quæratur. Tamen dicit ipse, se arbitrari, quòd ista conclusio procedat de iure digestorum, quo casu omnia quæsita per filium, exceptis castrensibus, vel quasi castrensibus acquirebantur patri, *l. placet ff. de acq. her.* Sed iure Codicis hoc fortè non procederet: quia, cùm talis inuentio videatur facere peculium aduentitium, & non profectitium; meritò videtur talis thesaurus quæri pro parte, pro qua filio per inuentionem acquiritur, & esse quoad proprietatem ipsius, & quoad vsumfructum patris sui, vt *C. de bon. quæ lib. & C. de bon. matern. per totum*: & subdit hanc esse singularem, & nouissimam considerationem, & magni effectus: quia huiusmodi inventor post mortem patris non teneretur fratribus communicare talem thesaurum, per *l. fin. C. de collat.* [Hæc omnia Guid. qui postea, *n.* 44. docet, quòd thesaurus inuentus à cane, vel alio animali, domino canis acquiritur, quoad eam portionem, quæ inuentori quæreretur. Et citat Florianum *in l. statuo ff. de vsufruct.*

RESOL. IX.

Ad quem pertineat Thesaurus inuentus à seruo? Et quid, si duorum seruus in fundo vnius ex dominis Thesaurum inuenerit, an totus domini fundi sit? Et quid est dicendum, si aliquis sit seruus, & vnus in eo habeat vsumfructum, alter verò proprietatem, & ipse thesaurum inueniat, cui acquiratur? Ex p. 9. tr. 5. Resol. 8.

§. 1. PErtractat optimè hanc difficultatem P. Turrian. *in 2. 2. tom. 2. disp. 43. dub. 2. n. 23.* vbi sic ait: [In *l. is qui ff. de acq. rer. dom.* ponitur dubium, quid faciendum sit, quando seruus aliquorum inuenit thesaurum in agro vnius illorum dominorum, & dicitur, dubitandum non esse, partem, quæ cedit domino, esse illius, cuius est fundus.

2. Difficultas verò est, an pars, quæ cedit inuentori, si diuidenda inter omnes dominos serui illius, quod non videtur certò diffinire Consultus? Habentur enim ibi hæc verba: [Verùm an aliquid ferat alter socius, videndum est, & nunquid simile sit, atque cùm stipulatur seruus iussu vnius domini, aut per traditionem aliquid accipit, vel nominatim alteri, quod magis dici poterit.] Quæ omnia verba, aliqui putant per interrogationem legenda. Dubia ergo videtur mansisse mens Consulti. Glossa quidem ibi, vtramque sententiam sub disiunctione videtur tradere, & videbitur alicui solo considerato iure naturali, dicendum partem inuentoris diuidendam esse inter domino illius; eò quòd bona serui planè sint domini, si vnus tantùm sit dominus, vel dominorum, si plures sint. Et hæc omnia docet Turrianus *loc. cit.*

3. Sed Eminentissimus Cardinalis Lugo *de iust. tomo 1. disp. 6. sect. 11. n. 124.* dissentit à Turriano, & docet, partem illam inuentori obuenientem omnibus acquiri? quia, quod seruus acquirit, domino acquirit: si autem plures sint domini, omnibus acquirit: neque enim in illa inuentione censetur magis nomine illius, quàm illorũ inuenisse, cùm non ad inueniendũ thesaurum, sed ad laborandum destinatus fuerit à domino illo. Quare non est, sicut si eius iussu, & nomine stipulatus fuisset; sed, sicut si missus ab eodem domino ad aliquem locum, in ipso itinere gemmam inuenisset, vel donum magni pretij, quod certè omnibus acquireret, cùm non fuisset ad illud lucrũ ab illo domino deputatus, sed ad aliud negotium peragendum. Quòd autẽ ea fossio, vel iter, occasio lucri fuerit, nihil refert: nam, si mercenarius iussu domini laboret in agro, & ibi casu Thesaurum inuenisset, dimidia pars inuentori respondens, non agri domino, cuius iussu ibi laborabat, sed mercenario competeret. Quòd verò ager sit illius domini, facit, quòd dimidia pars ei correspondeat, non verò quòd inuentio, vel portio inuentioni respondens ei competat. Quare illud lucrum, quoad eam partem, credo omnibus dominis ex æquo acquiri, si ex æquo sint domini illius serui.

4. Ego verò vtramque sententiam probabilem esse puto: & ideò Io. Guidius *tr. de mineralib. lib. 3. tit. 10. q. 34. n. 42.* sic ait: [Quid, si communis seruus thesaurum inuenerit? Respondeo, quòd si in alieno prædio inuenerit, thesauri portio, quæ inuentori quæritur, omnibus dominis pro ea parte, pro qua quisque dominus est, acquiritur, *l. si is, qui* §. 1. *ff. de acq. rer. dom.* Si verò seruus communis in fundo vnius ex dominis thesaurum inuenerit, totus acquiritur illi domino, in cuius fundo thesaurus est inuentus, vt *d. l. si is, qui* §. *si communis seruus.* secundũ intellectum Gloss. qui fuit intellectus Azor. *in Summa, C. de thes. lib. 10. in fin.* qui vult, quòd si duorum seruus in fundo vnius ex dominis thesaurum inuenerit, totus domini fundi sit; & sic intelligit illam literam, licèt ambiguam. Sed secundùm intellectum Alder. (vt *ibi* refert. Gloss.) pro ea parte, quæ seruo quæreretur, si esset liber quæreretur dominis, pro ea, scilicet, parte, pro qua quisque est dominus serui. Et hæc opinio videtur satis rationabilis, vt dicit Marianus Socinus *in d. q. 2.* Sed Petrus, vt ipse dicit, tenet præcedentem opinionem.] Hucvsque Guidius, qui posteà *n.* 43. quærit etiam: Quid, si aliquis sit seruus, & vnus in eo habeat vsumfructum, alter proprietatem, & ipse thesaurum inueniat, cui quæratur? Et respondet ex Socino, quòd si iussu vsufructuarij fodiendo in agro vsufructuarij, thesaurum inuenerit, totus erit vsufructuarij. Si verò non data ad id opera thesaurum inuenerit, pars vna pertinet ad vsumfructuarium, alia ad proprietarium, d. l. *Si is, qui* §. *Quòd si seruus.* quæ decisio est valdè singularis. Et huic decisioni consentit etiam ex Theologis Turrian. *loc. cit. n. 25.* & Lugo *n. 125.*

RESOL. X.

Ad quem spectet Thesaurus inuentus ab vsufructuario? Et quid, si ignorante domino studiosè, & data opera Thesaurum perquisierit vsufructuarius?

Et docetur, quod tutor, vel curator cùm sit vsufructuarius decimæ, non habebit partem Thesauri inuenti in fundo sui minoris, nec eius vsum. Ex p. 9. tr. 5. Resol. 9.

§. 1. REspondeo, illum ad instar extranei, qui thesaurum in fundo inuenit alieno, teneri thesaurũ repertum cum domino proprietatis ex æquo diuidere. Ita Io. Garcia *in tr. de expensis, c. 22. n. 51.* & alij ab eo cit. Sup. hoc sup. in Resol. 6. §. His etiam. & in alio vers. eius annot.

cit.per textum in *l. Fructus 7.§. Si fundum 12. in fin. ff. sol. matr.* vbi maritus thesaurum,qui in fructu non computatur,in fundo dotali à se inuentum,pro dimidia tantùm parte lucratur.Idem statuit Daniel Mollerus *lib.4. semestr.c.27.n.4* Nicolaus Boërius *dec.224.n.9.* hósque referens Berlicchius,*p.2.concl. practicab.concl.2. n.59. pag.58.* Nihil refragatur huic sententiæ l.*Vsumfructuarium 62.in princ.ff de vsufruct.* vbi vsusfructuarius fera animalia, quæ nullius adhuc sunt, acquirit, si in fundo fructuario ceperit : atqui thesaurus est nullius, l.*Nunquam 31.§. 1.ff.de acq.rer.dom.* ergo hunc etiam totum acquiret : nihil,inquam, refragatur : nam, quæ nullius sunt,& fundo non cohærent , vt fera animalia,hæc ab vsufructuario occupata , ipsa tota cedunt : secùs est in thesauro, qui terræ visceribus continetur , & ei loco , vbi absconditus iacet , quasi destinatus est , neque ad eum sine variis effossionibus peruenirì potest, quas nisi permissu domini, facere non licet.Quòd si fortè fortuna, arando , aut colendo quisquam illum inuenerit ; quia, arare, & colere videtur nomine domini ; æquum est, vt eius inuenti partem domino concedat, cuius facto , & voluntate quodammodo effectum est , vt ille thesaurum reperierit. Quòd si ignorante domino , studiosè, dataque opera thesaurum perquisierit;quia facit, quod non licet facere in alieno;totus thesaurus ad dominum pertinebit. Et ita hanc sententiam præter Doctores citatos tenet Sixtinus *de Regalibus, lib.2. c.21. n.50* Peregr.*de iur.fisci,lib.4.tit.2.n.4 & 5.* & ex Cast. Garcia,Valenzuela, & aliis probat Amaya *in C.lib.10. tit.1.n.23.* asserens,quòd vsusfructuarius in loco vsusfructus si inuenerit thesaurum , non faciet suum , cùm non sit dominus, neque thesaurus in fructu, l.*Si is,qui 63.§.Quòd si seruus ff.de acquirendo rerum dominio.* licet ratione inuentionis , quæ non videtur fieri contra domini voluntatem, dimidiam reportabit , tanquam si in alieno inuenisset.Et ideò huic sententiæ ex Theologis calculum suum adiungunt Megala *in p.2. lib.2.c.4.q.2. n.19.* Lessius *lib.2.c.5.dub.15.n.61.* Dicastillus *lib.2.tr. 2.disp.9.dub.15.n.417.* & alij.

2. Hinc optimè docet Guttierrez *tr. de tutelis p.3. c.26.n.12.* quòd ad tutorem, vel curatorem non pertinet decima pars thesauri inuenti in fundo sui minoris, ex l.*Si is,qui ad medium,* hoc est, *in §. Si communis seruus ff. de acq. rer. dom.* Non enim thesaurus vllo modo est fructus fundi naturalis,aut ciuilis,text. in l.*Diuortio §.Si fundum in fin.ff. solut matr.* nec est etiam pars, vel portio aliqualis fundi ; sed res prorsus separata , nihil cum fundo habens commune, l.3.§.*Neratius ff. de acq. possess.* & *ibi* Gloss. *v.Cepisse,* & communiter scribentes Doctores Molina *d.c.23.n.4.* Et sic vsusfructus,qui habetur in fundo , non potest extendi ad thesaurum in eo inuentum. Igitur fructuarius , nec dominium , nec vsumfructum habebit in thesauro , seu in eius media parte;sed statim liberè,& pleno iure cedit soli proprietario,per *d. §. Si seruus communis.* Itaque dicendum est ex his,quòd tutor,vel curator ; cùm sit fructuarius decimæ , non habebit partem thesauri inuenti in fundo sui minoris , nec eius vsum : quia thesaurus non est in fructu, nec in commoditate fundi ; sed donum Dei, & semel erutus non renascitur , & quæ non renascuntur , non censentur fructus,neque ad fructuarium pertinent; neque ex his, quæ non renascuntur , decima est danda tutori, ac curatori.

RESOL. XI.

Ad quem pertineat Thesaurus inuentus in fundo Maioratus?

Et explanatur , quid est sentiendum , si ipse Maioratus possessor inueniat prædictum Thesaurum , etiam si ex industria quærat; & quid si alius inuenerit? Ex p.9.tr. 5.Res.10.

§.1. MOlina Theologus *de iust.tom.1.tr.2.disp.56.* putat , quòd thesaurus in prædio vinculo primogenij ligato repertus, quoad portionem, quæ ex illo domino prædij debetur,integrè pertinet ad possessorem maioratus eo tempore, neque teneatur quicquam successoribus reseruare.Ratio est:quoniam non est pars maioratus,imò neque fructus:quin potiùs,stando in solo iure naturali, & gentium , totus futurus erat primò occupãtis:quò fit, vt quod dispositione iuris ciuilis possessori tunc,tanquam vero domino fundi debetur,nullum vinculum bonorum primogenij sortiatur;sed liberum omninò maneat,vt de illo,vt libuerit,disponat.

2. Hanc sententiam sequitur magis clarè & distinctè Cardinalis de Lugo *t.1.de iust.disp.6.sect.11.n.119.* asserens , quòd , si thesaurum inueniat ipse maioratus possessor,pertinebit ad eum , saltem ratione inuentionis , & hoc etiamsi ex industria quærat : quia id fecit, sciente,& consentiente domino,qui poterat consentire, cùm nullus alius pro tunc sit dominus illius fundi, cujus consensus exigeretur. Si verò alius inuenerit, idem videtur dicendum ob eandem rationem,pertinere,scilicet, ad possessorem maioratus, id , quod domino competit , cùm non sit alius dominus directus verus illius fundi.Vnde ad eum pertinebit absque obligatione conseruandi,& transmittendi ad successores:quia,licèt non sit fructus , est tamen emolumentum , & lucrum prouenies domino actuali, quæ lucra non debent ad successores transmitti. Sicut, si Rex donaret singulis Episcopis suæ Prouinciæ decem millia aureorum, illi quidem non essent fructus Episcopatus,& ideò non deberent transmitti ad successores; sed pleno iure pertinent ad possessorem actualem Episcopatus,tanquam lucrum fortuitum occasione sui Episcopatus sibi prouenies. Sic lex donat possessori agri illum thesaurum,vel partem illius , quod est lucrum hac occasione prouenies successori,& ad ipsum libero, & pleno iure spectans.

3. Verum circa præsentem quæstionem ex Iurisconsultis, ne deseras recognoscere Molinam *de primogeniis Hispan. lib.1. c.23.n.3. cum seqq.* Ioannem Garciam *de expensis,& meliorationib.c.22.n.50.* Guttierrez *tr.de tutelis, p.3.c.26. n.11. & 16.* & alios penes ipsos firmantes , quòd maioratus possessori competat dimidia pars thesauri, quæ iure domino fundi competit, ex l.vnica,*C. de thesaur.lib.10.* & leg.*Si is,qui,§.Communis seruus l.2.ff.de acq.rer. dom.* cùm maioratus possessor , verus , ac plenus dominus sit , dominiúmque vtile , ac directum habeat.

RESOL. XII.

Ad quem pertineat Thesaurus inuentus in loco sacro?

Et quid, si data opera sine consensu Prælati , vel artibus Magicis sit inuentus dictus Thesaurus ?

Et quid est dicendum,si in Monasteriis,& similibus reperiatur Thesaurus ? Ex p.9.tr.5.Res.11.

§.1. DImidiam partem ad fiscum pertinere, docet Harpprechtus *in Instit.tom.2.§.thesaurus 39. n.9.* vbi sic ait:[Etsi verò Interpretes nonnulli autumãt, hodie iure pontificio thesauri in loco sacro,& religioso publico, vel fundo Ecclesiastico inuenti, partem dimidiã non fisco, sed Ecclesiæ adiudicandam esse : cùm tamen isthoc Doctorum pronunciatum nullo iuris canonici textu specialiter probetur;à dispositione iuris ciuilis,quod expressum est *in c.vnic.Quæ sint regal.in fin. & l.3.§.pen.ff.de iure fisci,* non temerè erit recedendũ, arg.leg.penult.*vers.Neque enim, ff.de reb.cred.* Tametsi in casu,quo Clericus thesaurum in loco Ecclesiastico inuenit;Ecclesiæ iste thesaurus,si nõ ex asse,ex semisse tamen acquiri videatur,argum.*c.Excommunicamus 13. §.Damnati. de Hæreticis.*] Ita ille. Et ante illum Henr.

Bocerus

Bocerus *tr. de Regal. c. 3 n. 179.* & post illos Daniel Ortonus *in Dissertatione iuridico-politica de iure publico, c. 11. n. 20.* modò non data opera, §. *Thesauros 40. inst. de rer. diuis. l. 1. C. de thesaur. lib. 10.* vel artibus magicis sit inuentus. Roseent. *c. 5. sym. feud. concl. 89.* Obrechtus *disp. feud. thes. 514. & sequentib.* His enim casibus, totus est Cæsaris.

Sup. contenta hic in istis vide, lin. huius §. late in Reg. seq. per totum, & in alio vers. etiã secundo aut.

2. Sed non deseram hîc apponere opinionem Ioannis Caramuelis *in Theol. mor. lib. 2. n. 308.* vbi sic ait: [Thesaurus inuentus in loco sacro est inuentoris, si locus ille sacer communis, & publicus sit, vt Cœmeterium, Ecclesia consecrata. Consentit Couarruuias *reg. Peccatum 3. p. relectionis, §. 2. n. 3.* Si locus ille sacer non sit publicus, mediam partem dandam illi Communitàti, cuius est locus ille sacer, & mediam inuentori, iudicarunt Nauarr. cui subscribit Molina *disp. 56.* & Vasquez *vbi suprà, n. 27.* & Dicastillus *lib. 2. tr. 2. disp. 9. n. 414.* contra quos, pro mei asserti veritate, sic arguo: Si ille thesaurus veniret inter loci sacri dominum, & inuentorem dividendus, id fieret maximè, quia sic decerneretur iurenaturali positiuo, aut canonico: atqui naturæ ius totum cõcedit inuentori, mediam partem thesauri; Ecclesiæ non concedit ius Cæsareum, quod non mutat bonorum Ecclesiasticorum dominia: Castellanum, si receptum, quadrantem inuentori, tres Regi adscribit: canonicum nihil de huiusmodi thesauris disponit, fortè nec potest. Quo igitur aquæ ductu ius in illius thesauri partem Prælatis, aut dominis Ecclesiarum continget?] Ita Caramuel, cui adde Vlricum Hunnium *in Resp. iuris ciuilis, l. 2. tr. 1. q. 36.* asserentem, thesaurum inuentum in loco religioso, pertinere totum ad inuentorem. Et sententiæ Caramuelis ex parte consentit Lessius *lib. 2. c. 5. dub. 16. n. 64.* sic asserens: [Thesaurus, si inueniatur in loco sacro, vel religioso, casu fortuito, totus est inuẽtoris, vt patet §. *Thesaur. inst. de rer. diuis.* Idem habet Glossa *ad. Si quid inuenisti. 14. q. 5.* & Summa Rosella *v. Fortun. n. 1.* Contrarium tamen etiam est probabile, quod tenent Couarruuias, & multi alij, qui docent, dimidium deberi Ecclesiæ, vel Prælato: quia Ecclesia & Prælatus habentur pro domino loci sacri. Verius tamen puto, quod dixi: quia Iustinianus, etsi optimè nouerat cõditionem locorum sacrorum apud Christianos; tamen in suis Institutionibus confirmauit legẽ Adriani, cuius hæc est dispositio. Vnde, cùm ius canonicum ei non derogauerit, videtur seruãda. Intelligo autem hæc de locis sacris, & religiosis, omninò publicis, quæ in iure dicuntur esse nullius: secùs de Monasteriis, & similibus, quæ specialis dominij iure possidentur.] Hæc Lessius.

3. Sed his opinionibus ego non assentior: quia Princeps sæcularis in præiudicium Ecclesiæ nihil potest ex defectu potestatis, vt est notum. Neque vera est responsio adducta à Barbosa, quòd Ecclesia, quatenus est res sacra, non est in dominio Prælati; sed solius Dei, & tantùm dicitur esse Prælati quoad titulum, & administrationem, c. *Si ibi absenti, de præbend. lib. 6.* Cúmque locus sacer non sit in dominio Prælati dimidia pars thesauri inuenti non pertinebit ad Prælatum, neque ad Deum, qui de his transitoriis non curat. Quæ sanè doctrina indigna est viro grauissimo: nam, etsi soleant dici bona Ecclesiarũ, Dei esse c. *Remoto in fin. 7. q. 1. c. Plerique 8. q. 1.* vbi Gloss. fin. *c. 1, 12. q. 2.* c. *Cùm secundum de præbend* Tridentinum *sess. 25. c. 1, de reformat.* Cùm tradidis à Nauar. *in Apolog. de reddit. q. 1. monito 24.* & Deus illorum bonorum fidelem, & prudentem dispensationem Prælatis cõcessit, qui non sunt domini, sed dispensatores, cap. *Expedit. 12. q. 1.* verius est, huiusmodi bona in dominio esse Ecclesiæ particularis, cuius sunt, vt pernes Ecclesiam Salmaticensem. Ecclesiæ nomine intelligo Communitatem ipsam cum Capitulo, dict. cap. *Si ibi absenti* ibi: *Vt tuum dici valeat.* vt doctè resoluit Sarm. *de reddit. 1. p. c. 1. ex n. 15. & 21* & expressiùs Molina *de inst. 1. tom. disp. 142.* Neque ex hoc impeditur dominium Dei, sicut non impeditur ex eo, quod legibus humanis introductum est, & aliud, quod Deus in omnes, & in omnia habet, vt ait Sarmient. *suprà n. 22.*

4. Dicendum est itaque, cùm res sacræ, & religiosæ hodie sint, quæ ad Ecclesiam pertinent, & per Pontifices, & Episcopos consecrantur, non verò per priuatas personas, toto titul. *Extr. de religios. Domib. de consecr. Eccles. & de Eccl. ædif. c. Ecclesiis 68. dist. & de consecr. dist. 1.* Si in loco Ecclesiæ inueniatur thesaurus, ad Ecclesiam, eiusque Prælatum pertinere dimidium thesauri, quæ fisco applicanda erat: nam iura ciuilia nequeunt statuere, vt in præiudicium Ecclesiæ quæratur fisco, cap. *Ecclesiæ de constit.* & sic erit censendus thesaurus in hoc casu, tanquam in alieno loco repertus, cùm non sit censenda Ecclesia peioris conditionis, quàm priuatus. Et ita docent Doctores, quos ad satietatem adducit Amaya *in C. lib. 10. tit. 15. n. 45. per totum.* quibus adde ex Theologis Filliucium *tom. 2. tract. 31. c. 6. n. 158.* vbi ait: [Qui inuenit thesaurum in loco sacro, dimidium sibi acquirit, & dimidium est Prælati, cuius fuerit talis locus sacer.] Ratio est: quia hodie Ecclesiæ in hac parte sunt Prælatorum. Et ideò Ioannes Vvigers *de inst. tr. 1. c. 4. dub. 8. n. 25.* docet etiam, quòd si quis in loco sacro inueniat fortuitò thesaurum, pro media parte erit inuentoris, & pro media parte Ecclesiæ, siue Prælati: si autem dedita opera sine consensu Prælati quæsierit, & inuenerit; totus debetur Prælato: quia, inquit, hodie Ecclesiæ, & loca sacra sunt Prælatorum; vnde eadem est ratio de inuentis in hisce locis, quæ de inuentis in loco alieno. Quod etiam docuit Villalobos *in sum. t. 2. tr. 10. diffic. 20. n. 2.* sic asserens: [Aunque los thesoros de Derecho de las gẽtes por no tener dueño, son de que los que les hallan, mas de Derecho comun se ha de distinguir, porque si los halla en su propria heredad, son suyos, como dizen vnas leyes, y aunque tan bien dizen, que es lo mismo, si los halla en lugar religioso, ò sagrado, y lo tiene por prouable Lesio. Lo mas verdadero es, que en tal caso la mitad es del Prelado, ò de a quel cuyo fuere el lugar sagrado, como tiene Angelo, Siluestro, Nauarro, Couarruuias, y Antonio Gomez: porque ya el dia de oy las Yglesias se juzgan por de los Prelados, ò tienen dueño, y assi han de partir como en las demas cosas que se hallan en lugar ageno.]

5. Adde, vt obseruat Eminentissimus Dominus meus Cardinalis de Lugo *tom. 1. de iust. disp 6. sect. 11. n. 117.* quòd hodie vix reperitur locus sacer, vel religiosus, qui non sit sub speciali dominio alicuius, saltem Communitatis, ad quam pertinebit thesaurus, vel totus, vel pars, vt ad dominum. Quod etiam præter Doctores citatos, tenet Megala *in p. 2. inst. lib. 2. c. 4. q. 2. n. 2.* Qui respondet ad §. *Thesauros inst. de rer. diuis. & l. vnic. C. de thesaur. lib. 10* quia non loquuntur de sacris, & religiosis locis secundùm nostrum modum intelligendi; sed de illis sacris locis, quæ cum authoritate Imperatoris publicè dedicabantur, vt in l. *Sacr. in princ.* & *ibi* Gloss. *1. ff. de rer. diuis.* & in l. vlt. *ff. vt in poss. leg.* & ita sentit Salonius *de iust. q. 66. a. 5. de thesaur. abscond. concl. 4.* Non est igitur audiendus Caramuel, & Lessius, qui se fundabant in iure Iustinianeo.

RESOL. XIII.

Ad quem pertineat thesaurus inuentus arte magica, vel data opera, alieno in loco, aut in fundo tuo?

Et quid, si in Fiscali loco, aut Religioso incantatione quadam, & magica arte, quæsitus, & inuentus thesaurus fuerit? Ex p. 9. tr. 5. Res. 12.

§. 1. PEr tractat hoc dubium Bocerus *tr. de Regalib. c. 3. n. 180.* & sic ait: [Quæritur, cuius sit thesaurus magica alicubi inuentus arte? Aluarotus *ad tit.* Sup. hoc præ arte magica, & data opera in Res.

præterit. in §.vlt. lin. §.1. & pro arte magica in §. vlt. & vers. nor. seq. huius Res.

56. *Quæ sint regal.n.*8. Ioan. Schneid. *ad §. Thesauros n. 5. inst. de rer. diuis.* Henricus ad Rosenthal. *in Synopsi iuris feudal.c.5.conc.*89. & eum sequitus Vlteius *lib. 1. de feud.c.5.n.7.pag.96. in princ.* tum etiam Ioannes Schonerus *lib.1.disp.feud.disp.4.thes.*83. tradunt hunc thesaurum ex asse pertinere ad fiscum, vbicunque inuentus fuerit. Verùm hanc conclusionem comprobare non ausim.

2. Si in fiscali,aut religioso loco incantatione quadam,& magica arte quæsitus,& inuentus fuerit, dubitãdum non est,quin ex asse fisco cedat,per text. *in dict. tit.56.Quæ sint regal.* Similiter & cùm thesaurum quis in proprio fũdo qualibet arte legibus odiosa inuenerit, fiscum iure sibi eum vindicare,cum Glossa,& Baldo *ad l.vnic.C.de thesaur.lib.*10. & Glossa *ad d.§. Thesauros in vers.Non data ad hoc opera.instit.de rer.diuis.* asserere nihil dubito. Sed eo modo per tertium aliquem repertum in alieno priuato loco thesaurum fisco inferendum esse,affirmare mihi religio fuerit:tum,quia id nulla lege cautum censeo, proindéque nec dicendum, *l. 5. in princ.§.de probat.Nou.*18.*c.5* tum,quia,licèt Interpretes,quos contrarium sentire dixi, à Glossa, & Doctoribus cõmuniter ita traditum esse *ad d.l.vnic. C.de thesauris* & *alibi* scribant,attamen Glossa,& Doctores loquuntur duntaxat de thesauro, quem quis in proprio fundo arte magica reperit:tum etiam,quia thesaurus in alieno prædio data opera inuentus, simpliciter, & sine distinctione ad dominũ prædij pertinere totus dicitur *in d.l.vnic.C.de thes.lib.*10. & quidem iure naturali,vt arguit textus *in d §.Thesauros tunc §.singulorum autem, vers.Commodius,& vers. seq.inst. de rer.diuis.* & textus *in d.l.vnic.in fin.C.de thes.* vt proinde,siue magica, siue non magica opera inuentus fuerit in alieno loco,ad eius loci dominum totus iure naturali pertinere videatur : tum,quia dominus ille, in cuius loco magica arte alius quispiam thesaurum inuenit,ob malefici huius inuentoris crimen puniri diceretur, si thesaurus ille repertus totus fisco cederet, cùm tamen peccata suos tenere debeant authores,nec vlteriùs progredi, quàm delictum reperitur, l.*Sancimus* 22.*C.de pœnis.*Tum postremò, quia Imperatores, Leo, & Zeno *in d.l. vnic.vers. Quòd si nobis C.de thes.* non obscurè indicant,quòd etiã ille thesaurus,quem quis in alieno loco magica inuenit arte,totus ad loci dominum spectet.Verba legis dict.in vers.hæc sunt : *Quòd si nobis propter hoc aliquis crediderit esse supplicandum,aut præter huius legis tenorem in alieno loco thesaurum scrutatus inuenerit,totum hoc locorum domino reddere compellatur.* Notanda sunt verba, *præter huius legis tenorem.* Illis enim distertè significant Imperatores,quòd si quis,vel magica arte,vel data opera alieno in loco,domino inuito,vel ignorante,thesaurum scrutatus fuerit,& inuenerit,necesse habeat totum illum thesaurum domino loci reddere.Nam & illud tenor eius legis vult, ne quis in suo,vel alieno loco arte magica thesaurũ quærat. Nihil obstat huic nostræ sententiæ,quòd *in d.l.vnic.C.de thes.* eiusmodi scrutator,& inuentor thesauri, tanquã temerator huius legis,puniri iubetur, & quidem extra ordinem, vt *ibidem* docent Bartolus *n.*11.& Baldus *in princ.* rectè per textum *in l. 1.§.1.vers. Quibus nulla ff. de effract.* non, inquam, id obstat:ex eo enim, quòd Imperatores ipsum magicum thesauri inuentorem pœna affici volunt, non sequitur, quòd & eo modo inuentus in alieno loco thesaurus non domino loci, sed fisco sit concedendus, siquidem peccata suos tenere debeant Authores, non extendi ad alios.] Et hæc omnia docet Bocerus *vbi suprà.*

Sup. hoc in Res. seq. §. Sed licet. propè fin. à vers. Potrò & seq. & in Res.

3. Nec etiam desinam hîc apponere verba Caramuelis *in Theol.mor.lib.2.n.*295. vbi sic ait : [Thesaurum inuentum magia superstitiosa addo ad fiscum pertinere. Sed petis, pertineátne totus ad fiscum, an solùm illa media pars,quæ deberetur inuentori,si aut casu,aut cum domini licentia reperiret:Lessius *lib.2.c.5.nn.*66. quem citat,& sequitur Dicastillus *de iust. & iur. lib.2. tract.2.disp.9.n.*407. existimant, solummodo mediam partem mandandam esse fisco, & mediam alteram cessuram in vtilitatem domini fundi.Et probant:quia fundi dominus non debet esse peioris cõditionis,cùm thesaurus in fundo suo superstitiosè reperitur,quàm esset,si naturaliter reperiretur.Sed hæc ratio nõ vrget:quia ex natura rei, & secundùm legem naturalem nullum ius habet Petrus in thesaurum à te in suo fundo repertum: ergo.Reipublicæ(hoc homine Legislatorem ferentem, & populum acceptantem intelligo) erit liberum, dare hunc thesaurum superstitiosè inuentum, cui voluerit : nam,si non debetur Petro fundi domino,& tu,ratione criminis, de superstitione iustè cõdemnatus dominium in illũ non acquiris,nemini erit iniuria,aut sibi appropriando,aut alteri cuicunque attribuendo. Ergo de superstitiosè inueniẽti philosophatur eodem modo,ac de illo,qui industria inciuili thesaurum quæsitum inuenit. Nam vterque,ante cõdemnationem, erit totius thesauri dominus;post condemnationem, thesaurus inurbana industria inuentus cedet totus domino fundi, inuentus arte superstitiosa totus fisco.Hucvsque Caramuel.

4. Verùm mihi placet sententia communis asserens,quòd si thesaurus in domo tua, vel in fundo tuo à te esset inuentus magica arte,tunc fisco applicaretur,vt dixit Glossa *in ver. Arte in d.l.vnic.C.de thesaur.lib.*10. quia tunc à te aufertur, tanquam ab indigno, *per l. 1. circa princ.ff. de iur.fisc.* Si autem ab alio, tunc medium pertinebit tibi. Et ideò Villalobos *in summ. tom. 2. tr. 10.difficult.*20.*n.*7. sic ait : [Si el thesoro se halla por arte magica, en tal caso pertenece al fisco, conforme à vna ley. Y se si hallo por maleficio en heredad agena, el deuño de la heredad no pierde su parte, pues que no tuuo culpa,sino solo han de condenar al que le hallò.] ita ille, cui adde Megalam *in p.2. lib. 2. c.4.q.2. n.*14. Lessium *lib.2. c.5. dub.*17. *n.*65. quibus addè ex Iurisconsultis Castillum, Sotomaiorem de Tertiis *tom.7. c. 21.n.*109.Rippol. *tract.de regalib.c.*16.*n.*40. Harpprechtum *in inst.lib 2.tit.1. §.39.n.*4. Vlteium *de feudis, lib.1.c.5.n.*7.Peregrinum *de iur fisc.lib.*4. *tit.2.n.*2. & Doctores *in seq. Resolutione* citandos.

praeterit. lin. 4. ... nem. §.

RESOL. XIV.

An thesaurus arte magica inuentus, & applicandus fisco sit ante iudicis sententiam restituendus?

Et notatur, quod si in fundo alieno per malam artem inuentus est thesaurus, tunc sit fisco tantùm adiudicandum pro ea parte, quæ fuisset inuentoris?

Et quid si forsitan dominus fundi in illud consensisset, vt per talem artem ex eius fundo eueretur thesaurus? Ex p.9.tr.5. Res.13.

§.1. AFfirmatiuè respondet Amaya *in Codic.lib.*10. *tit.*15.*n.*18.[Quia(ait ille)talis acquisitio non solùm est contra legem positiuam,verùm & contra legem diuinam;& cùm facultas suum faciendi thesaurum ita tribuatur,dummodò fiat licito modo,consequenter non poterit illum suum facere,atque ita nequit retinere in cõscientia.Idque comprobari poterit ex nostræ legis versu : *In alienis, vbi si in alieno loco thesaurus inueniatur,non fit inuẽtoris:quia non talis apprehensio est interdicta,* vt notauit Platea hîc,*num.*8. ergo pari modo,cùm interdictũ sit quærere arte magica, licitè non retinebitur, quod iure resistente acquiritur.Neque in contrariũ facit,quod abducunt Nauarr.*in Manual.c.*17.*num.*176. Guttierrez *de tutel.*3.*p.c.*26.*& lib.*4.1.*p.q.*36. & Fillũcius 2.*tom.tract.*31.*c.*6.*n.*153.existimantes,legem hanc esse pœnalem, & pœnam non ante deberi in conscientia, quousque condemnatio sequatur, iuxta tradita ab eodem Guttierrez *lib.*2.*Canon.quæst.c.*5.*n.*14.& Morla

in

in emp. tit. de legib. q. 9. tota. Nam nego, legem nostram esse pœnalem, cùm nullam deuiantibus pœnam statuat, iuxta l. *Legis virtus. 7. ff. de legib.* sed tantùm permittit thesaurum inuentori; dum tamen certo modo, & conditione quærat. Hic autem modus non est pœna: quod pater: quia in secunda parte, qui in alienis agris contra domini voluntatem inuenerit, punitur tanquam temerator legis saluberrimæ, quæ pœna non imponitur in nostro casu. Accedit etiam, quod etsi verum sit, pœnam non deberi ante condemnationem, id procedit duntaxat, quando imponitur pœna in re, cuius dominium est quæsitum. Siquidem, si lex ex iusta causa prohibet rei acquisitionem, tunc acquirens statim, absque vlla iudicis condemnatione tenetur in conscientia restituere, vt notat Morla *d. q. 9. n. 36.* At certum est ex supradictis thesaurum ea arte repertum non fieri inuentoris, sed fisci. Idem erit, quando pœna non imponitur vt pœna: sed tantùm vt conditio, vel modus, vt accidit in præsenti: quo casu ante condemnationem restituet. Ita docent multi relati à Guttierrez *dict. lib. 2. can. c. 4. n. 15.* & Molina *1. tom de iust. q. 96. in fin.* Neque poterit dici, illam prohibitionem esse pœnam, vt aiebat Guttierrez *n. 21 in fin* cùm magis dicenda sit exceptio regulæ, in qua repertor non facit suum thesaurum inuentum.] Hucvsque Amaya, qui pro sua sententia citat Molinam Theologum, Farinacium, Valenzuelam, & alios.

2. Sed, licèt hæc opinio sit probabilis, non minùs probabilem negatiuã existimo, quam tuetur Villalobos *in sum. tom. 2. tr. 10. diffic. 20. n. 7* Megala *in n. 2 lib. 2. c. 4. q. 2. n. 14.* & Lessius *lib. 2. c. 5. dub. 17. n. 65* vbi sic: [Quid, si thesaurus per magiam repertus sit Respondeo, in eo casu pertinere ad fiscum. Ita communiter DD. *ex l. vn. C. de thesaur.* Notandum tamen inuentorem non teneri illum tradere, antequam à iudice compellatur, vt rectè Nauar. *n. 175* Ratio est: quia lex illa pœnalis est, & quidem sententiæ ferendæ, non latæ: mihil enim aliud dicit Imperator, quàm se cuique in suis locis tribuere facultatem quærendi thesaurum, & inuento fruendi; dummodo sine sceleratis, ac puniendis sacrificiis, aut alia qualibet arte legibus odiosa quærat. Hic nullum verbum habet, quo illum reipsa priuet inuentis. Porrò hîc aduertendum est primò, si hic thesaurus quæsitus sit in loco alieno arte magica, solùm eam partem adiudicandam per sententiã fisco, quæ fuisset inuentoris: quia dominus loci ob maleficium alterius non debet suo iure priuari.] Ita Less. cui etiam adde Dicastill. *lib. 2. tr. 2. dist. 9 dub. 15. n. 407.* Malder. *de iust. tr 1. c. 7. dub. 2.* Io. Vvigers *de iust tr. 1. c. 4. dub. 8. n. 23.* Trullech *in Decal. to. 2. lib. 7. c. 2. dub. 8. n. 10.* & Hurtadũ *de iust. disp. 1. diffic. 15.*

3. Dico itaque, quòd si thesaurus per magiam reperiatur, adiudicatur fisco, vt dictum est, & communiter tradunt DD. cit & præsertim Less. *vbi supra, ex eadem l. Nemo.* Circa quod tamen notandum primò, inuentorem talem non obligari illum tradere, antequam à Iudice compellatur: quia lex ista, vt asserunt DD. cit. pro ea parte, pœnalis est, & quidem sententiæ ferendæ, non latæ: dicit enim tantùm Imperator, se cuique in suis locis tribuere facultatem quærendi thesaurum, & inuento fruendi: dummodò sine sceleratis, & puniendis sacrificiis, aut alia qualibet arte legibus odiosa quærat. Vbi nullum est verbum, quod ipso facto talem inuentorem priuet inuentis. Notandum secundò, si in fundo alieno per malam artem inuentus sit thesaurus, tunc esse fisco tantùm adiudicandum pro ea parte, quæ fuisset inuentoris: nam dominus ob maleficium alterius non videtur puniendus, nisi forsitan in illud consensisset, vt per talem artem ex eius fundo erueretur.

RESOL. XV.

Ad quem pertineat thesaurus inuentus in loco publico? Sed hîc apponitur alius singularis cãsus. Quidam puer in loco publico thesaurum inuenit, cuius vitricus illud vendidit Campsori, & Campsor fudit, & argentum vendidit, an vitrico existente non soluendo, possit Procurator Fisci agere contra Campsorem ad pretium redactum ex argento fuso? Ex p. 9. tr. 5. Res. 14.

§. 1. PVtat Nauarr. *in c. Man. c. 17. n. 71.* & Sylu. *v. Ieiunium, 3.* diuidendum esse cum fisco, aut ciuitate. Sed Couarruu. *in reg. Peccatum, 3. p. relect. § 2. n. 3.* limitat hanc doctrinam, vt intelligenda sit, quando inuenitur in loco publico, qui iure dominij est fisci: tunc enim seruanda est doctrina supradicta, vt si inuentus sit thesaurus casu, diuidatur cum fisco; si verò de industria, totus sit fisci. Si verò thesaurus inueniatur in loco communi, v. g. in platea, aut calle totus erit inuenientis, & secundum hanc doctrinam intelligit iura, quæ sunt de thesauris. Et ita præter Turrianum *to. 2. disp. 43. dub. 2. n. 29.* tenet ex Valq. Less. & Layman, Hurtadus *de iust. disp. 1. diffic. 35* asserens, totum thesaurum pertinere ad inuentorem: quia locus ille nullius est, tanquam domini. Quod etiam docuit Villalobos *in sum. tom. 2. tr. 10. diffic. 10. n. 6* sic asserens: [Quando se halla el thesoro en lugar publico del fisco, ò de la ciudad, la mitad ha de ser del, que lo halla, y la mitad del fisco, ò de la ciudad, como consta del Derecho, y no ay aqui distincion de hallarle à caso, ò de proposito. Solo ay que aduertir, que se entiende del lugar publico; en quien tiene la Republica especial señorio, como monte, dehesa, ò casa: porque si fuesse lugar publico, que no tiene dueño, como si se hallasse en la plaça, ò en el rio, seria todo del que lo halla, como dize Couarruuias, con otros, y le sigue Lessio: porque en estos lugares no tiene la Republica dominio, sino solo la iurisdicion.] Ita ille.

2. Dicendum est itaque, quòd si quis inueniat thesaurum in loco publico, qui dicitur esse nullius, vt in platea effossa, aut in flumine; totus cedit inuentori. Secùs tamen si in loco publico, qui non tantùm quoad iurisdictionem, (provt etiam viæ, & plateæ publicæ dicuntur esse Principum;) sed etiam quoad dominij proprietatẽ pertinet ad Cesarem, aut fiscum: tunc etiam fortuitò inuentus cum illis erit diuidendus; de industria quæsitus totus erit Principis, vt sumi potest ex Instit. *de rer. diui? §. Thesauros.* Vide etiam, præter DD. cit. Ioan. Vvigers *de iust. tr. 1. c. 4. dub. 8. n. 15.* Trullench *in Decal. to 2. lib. 7. c. 2. dub. 8. n. 8.* vbi ex Lessio, *vbi suprà*, obseruat, quòd, quando agitur de locis publicis, nihil interest, vtrùm fortuitò, siue de industria, inuentus sit inam locus publicus, non censetur alienus, sed communis; illa autem distinctio solùm habet locum in loco alieno.

3. Sed hîc non deseram apponere casum, quem ponit, & resoluit Guid. *tr. de mineral. lib. 3 tit. 10 n. 39* Quidã puer in loco publico thesaurum inuenit, cuius vitricus illum vendidit Campsori, & Campsor fudit, & argentũ vendidit, an vitrico existente non soluendo, possit Procurator fisci agere contra Campsorem ad pretium redactum ex argento fuso: Dom. Thomas Doccius Senen. *in l. Si eum seruum. ff. si cert. per.* determinat, quòd nõ: quia Campsor fuit, siue censetur fuisse in bona fide, & habet illud pretium ex causa onerosa, & sic non lucratur cum iactura aliena. Sed vitricus benè potest ad pretium conueniri per Procuratorem fisci: quia habet illud ex causa lucratiua. Et ita dicit præfatus Doctor, se illis temporibus consuluisse. Monetur ex not. *ibi* per eũ ex illo text. quòd ita demum in particularibus pretium succedit loco rei, si ille, qui habet pretiũ, habeat illud ex causa lucratiua; secùs si ex causa onerosa, vt not. in l. *Mater. C. de rei vend.* ex quo l mitatur Gloss. *in l. ff. de dist vign.* quæ dicit, pretium extractũ ex re hypothecata in subsidium, esse obligatum creditori: pro qua Glossa allegatur text. *in l. fin. §. Licentia C. de iur delib.* quia illa Glossa verum dicit, quando pretium est apud creditorem ex causa lucratiua;

cratiua; secùs ex causa onerosa, vt est de mente illius Glossæ; & Bartolus *in d.l.* & Doctores *in l. Mater.*

RESOL. XVI.

An sciens in fundo latere thesaurum, siue venam auri, possit licitè pretio currenti emere illum fundum?

Et quid si ab ignorante, & bona fide procedente, aliquis emat prædictum fundum, vel lapidem pretiosum?

Et in exemplum aliqui alij casus adducuntur, & tandem deducitur, quod si aliquis in saccis, quos miles in vrbis expugnationem cepit, putans esse plenos solo tritico, aut lana, sciret esse vasa aurea, vel laminas argenteas; possit illos emere communi pretio, tanquam solo tritico, aut lana plenos, & non teneatur militi, quod ipse scit, indicare.

Idem est, si quis sciret equum bibisse margaritã in flumine, quod possit equum communi pretio emere, & non tenetur reuelare domino, quod scit. Ex p. 9. tr. 5. Resol. 15.

Sup. hoc sup. in tr. 1. Resol. 83. §. 2. ante medium. sed lege eam à prine.

§. 1. PRima opinio negat: & ita ex Angelo, Armilla, & Tabiena docet Hurtadus *de iust. & iur. disp. 1. diffic. 35.* Quia fundus, in quo latet thesaurus, supposito iure positiuo lato in fauorem domini fundi, pluris valet quasi intrinsecè, quàm absque thesauro latente: quia supposito eo iure habet ius ad totum thesaurum, si ab ipso inueniatur, & etiamsi inueniatur ab altero ex industria illum quærente, & habet ius ad dimidium, si casu inueniatur ab altero: ius autem prædictum alicuius valoris est suprà valorem fundi præcisè. Et licèt thesaurus ante inuentionem, seu captionẽ, nullius sit, nec domini fundi, quia non est fructus fundi; & ideò nec fiat amentis: nihilominus, quia existens in fundo aliquo efficit non naturaliter, sed iure positiuo Cæsareo, quòd fundus ipse pluris valeat quasi intrinsecè ratione prædicti ad ipsum thesaurũ, si inueniatur, ideò nequit licitè, & absque iniustitia emi pretio cõmuni à sciente adhuc tantùm suspiciosè in eo latere thesaurum. Addimus, *a sciente*: quia ab ignorante, & bona fide procedẽte potest absque iniustitia, & absque obligatione restitutionis. Et idem est de emente bona fide fundum, in quo latet vena, & de emente bona fide lapidẽ pretiosum: quia res istæ, quando bona fide emuntur, & venduntur, emuntur, & vendũtur subiectæ malis, & bonis euentibus, præsertim valdè extraordinariis, vt vsus, & consuetudo ostẽdit. Itaque videtur emptio ista facta à domino ignorante, quòd sit illicita, vtpote facta cum damno vẽditoris notabili: nõ enim seruatur æqualitas inter pretium, & rem: ergo emens tenetur manifestare domino agri: sicut vẽdens tenetur manifestare vitium occultum rei vendendæ, quod emẽs ignorat. Et nullus dubitat, si sciretur à te in tuo agro esse thesaurũ, magis æstimandum esse agrũ illum, cùm venditur. Similiter, si quis veniat, & vendat rem pretiosissimam vili pretio; & ego, qui volo emere, scio valorem, teneor dare valorem rei, & non tantùm cõmunem, iuxta ignorantiam venditoris: ergo similiter sciens in alieno agro esse thesaurum, ignorãte domino, tenetur dare pretium æquinalens, iuxta valorem thesauri, deductis expensis: ac proinde facit contra iustitiam emens agrum communi pretio, & tenetur ad restitutionẽm. Itaque videtur emptio ista facta domino ignorante quòd sit illicita, vtpote facta cum damno illius.

Sup. hoc in Resol. not. præterit. à principio.

2. Secunda opinio affirmat. Ita D. Thomas, Bañez, Salon. Aragon. Vasquez, Lessius, Becanus, & alij penes Hurtadum, quibus adde Card. de Lugo *tom. 1. de iust. disp. 6. sect. 11. n. 126. & seq.* Rebellium *lib. 1. p. 1. q. 15. sect. 11. n. 15.* Dicastillum *lib. 2. tr. 2. disp. 9. dub. 15. n. 413.* Malderum *tr. 1. c. 7. dub. 2.* Layman *lib. 3. tr. 1. c. 5. n. 23.* Caramuel *in Theol. mor. lib. 2. n. 307.* Rodriquez *in sum. tom. 2. c. 160. n. 4.* Turrianum *in 2. 2. tom. 2. disp. 43. dub. 2.* Sixti num *de Regalib. lib. 2. c. 21. n. 43. & seq.* Berlichium *in conclusionib. practicabil. p. 2. concl. 66. n. 5.* Probatur hæc opinio: quia nimirum, pretium iustum rei sumitur præcisè, non ex maiori vtilitate rei, sed ex communi æstimatione hominum: quamuis enim in se sit vtilissima, dum tamen homines communiter parui eam æstimant, paruo pretio apud homines emi potest, dum tamen non sit ignorantia circa rem ipsam. Exemplum vulgare est, quando Pharmacopola peritissimus agnoscit vtilitatem magnam in herba aliqua aliàs vili, & quæ in fasce herbarum est, vt cum aliis vendatur in pabulum iumentorum; potest enim fascem pretio cõmuni emere. Item, qui scit decretum factum de Curia Regia aliò trãsferenda, potest in illo loco domos vili pretio emere, vel conducere licet, propter decretum illud adhuc non promulgatum, vtiliores multò sint. Ratio autem est: quia illa maior vtilitas, quam res habet, cognita soli emptori non auget eius apud homines æstimationem, quæ est immediata regula, & mensura pretij iusti, & humani. Hæc autem ratio æquè procedit de vena metalli latente, ac de thesauro: vtrumque enim, dum latet, non auget æstimationem humanam illius agri, quia eadem omninò res latẽs minoris multò pretij est, quàm patens; ideò iustè emit venam metalli latentem emptor, (nam illam etiam simul cum agro emit) pretio inferiori, quia in eo statu latentis non plus valet. Sic etiam emit, non quidem thesaurum, (quia hic nondum est venditoris; sed ius ad thesaurum ibi existentem, vel ad partem illius: ius tamen latens adhuc, sicut & ipse thesaurus latet, pretio inferiori: quia ius illud latẽs in eo statu non plus valet, nec pluris vendi, vel æstimari solet: vnde, siue emptor id sciat, vel nesciat, non teneatur postea ad resarciendum, vel augendum pretium, siue thesaurus, siue auri vena demùm reperiatur. Et hæc est ratio legitima, & vniuersalis huius conclusionis. Nec interuenit ignorantia rei venditæ: nam venditor scit se vendere agrum cum iure ad metalli venam, vel ad thesaurum latentem, si scit. Itaque dominus agri in isto casu non est dominus thesauri: quia thesaurus non est fructus agri, & ante manifestationem nihil thesauri ad eum pertinet, etiam ex dispositione iuris: ergo inueniens thesaurum, vel sciens ibi esse, nullam facit domino agri iniuriam non manifestans illi thesaurum: ergo stando in iure naturæ, siue casu, siue ex industria inueniatur thesaurus totus est inuentoris: sicut & alia bona communia sunt primò occupantis: ergo, qui emit agrum illum communi pretio, iustè emit, etiam existente qualibet dispositione iuris humani ex relatis.

3. Nec obstat aduersùs supradicta asserere, emptorem ante venditionẽm inuenisse, cùm thesaurũ in fundo sciuerit: quia non sola scientia, sed simul etiã apprehensio ad thesauri inuentionem requiritur, l. 3. §. *Neratius ff. de acquir. vel amitt. poss. & inferius, n. 31. & seq.* vberiùs docebitur. Nec vrget, quòd dolus suus nemini, adeóque nec huic emptori prodesse debeat, *l. 1. ff. de dol. l. Itaque 12. §. 1. l. Eum, qui 14. § Is autem ff. de furt.* Negatur enim, emptorem in proposito casu dolum cõmisisse; cùm cuius iure concessum sit, vt fundum alienum vtilitatis suæ, sicque etiã thesauri effodiendi gratia sibi comparare queat. At, dicet aliquis, hoc ipso emptorem dolosè egisse, quòd venditori non reuelauerit thesaurũ in ipsius fundo esse reconditum. Sed respondetur quòd hoc facere non tenebatur: ideóque, quamuis omiserit, doli argui non potest: maximè cùm is dolus demùm legibus vendicetur, qui cum fraude, id est, damno alterius coniunctus est, *l. Iuris gentium 7. §. Sed si fraudandi ff. de pact.* vbi Vlp. inquit: *Inest dolo & fraus*, hoc est, dolus, qui cõsideratur à lege, fraudem in se cõtineat, alterique damnũ afferat, necesse est. Emptori igitur dolus obiici à vẽditore nequit: eũ nullũ damnũ in bonis suis acceperit. Neque verò dici potest, thesaurũ à vẽditore esse vẽditũ, & sic actione ex vendito eũ aduersùs emptorẽ experiri posse, aut certè vsurũ remedio *l. 2. C. de rescind. vend.* vt si pretium thesauri, & fundi venditi coniunctum duplo maius sit, quàm quod venditori datũ est, contractus aut rescindatur,

Rescindatur,aut quod iusto pretio deest,suppleatur, tradente Romano *in l. Si quis,cùm aliter. 36.ff.de verborum obligationib.* Nam non conceditur,fundo vendito, thesaurum venditum intelligi. Cùm enim sub terra adhuc lateat nec apprehensus sit,in nullius esse dominio censetur;ac proinde eius nulla venditio est:& consequenter remedio dict.leg.2. *C. de rescind. vend.* quod de rebus venditis maximè competit,locus esse non potest,*l. Si in emptione 34.§.1 ff.de contrahend.empt.* Connanus *lib.3. Comment.c.4.n.4.* Fachinæus *lib.2. controuers.iur.c.20. vers.Quarto conuertitur.* Arumæus *decis.forens.lib.1.dec. 1.* late D.Bocer.*tract.de Regalib.c.3.n.186.& seqq.*

4. Verùm,licèt hæc secunda opinio stricto iure sese habeat, si tamen æquitate (quæ omnibus in rebus hoc requirit,vt inter bonos benè,& sine omni fraudatione agatur , nec quisquam ex callido suo facto lucrum reportet) pendatur,thesaurum hunc inter venditorem,& emptorem æqualiter diuidéndum esse, non vsque adeò ineptè quidam existimant. Cùm enim emptor thesaurum in fundo reconditum esse sciuerit,hæc vtique scientia ipsum quodammodo in mala fide constituit,argum. in l.32.§.1.*ff.de vsurpat.& vsucap. l. Si vina 15. vers. Plane.ff.de peric.& comm.rei.vend.l.Iulianus.13.§.idem Iulianus. 6.ff.*& *l.quero 39.ff.de actionib.empt.& vend.* item l.vlt. *C.vnde vi.* Fingitur itaque,emptorem iam tum inuenisse thesaurum, cùm fundus adhuc alienus esset.Si namque venditor sciuisset thesaurum,non ita vendidisset:& emptor,nisi sciuisset,non emisset.Quare æquissimum putatur,vt per actionem in factum subsidiariam, officio iudicis simul implorato,dimidium venditor consequatur, argum.l. *Quædam 9.* ibi, *per metum in factum actioni.Ibidémque* Bartolus *n.1.ff.de edend.*& docet Zasius *in § actionum 28.num.32.infrà de actionib.* vbi ait, hanc actionem in factum esse ita generalem , & effusam, vt non possit aliquo catholico , vel communibus aliquibus regulis coërceri. Atque ita in disceptatione forensi , si talis casus incideret , se iudicaturum asserit Franciscus Connanus *lib.3. Comment.iur.ciuil.c.4.n.4.* Sed hanc sententiam Connani refellit Berlichius *in conclusionibus practicab.vbi suprà.p.2.concl.66.n.5.* Vnde,si aliquis absolutè vellet adhærere opinioni D.Thomæ,& aliorum,securus esset in conscientia.

5. Et pro coronide huius Resolutionis nota cum Magistro Serra *in 2.2.D.Thom.tom.2.q.66.art.5.dub.1.* & Bañez *ibid.concl.5.ad 1.* quòd si aliquis in saccis,quos miles in vrbis expugnatione cepit , putans solo tritico plenos esse,sciret esse vasa aurea;posset illos emere;tanquam solo tritico plenos;& non teneretur militi,quod ipse scit, indicare;nec miles vnquam dominus vasorum aureorum factus fuit:quia non intendit illa occupare,& saccos vendidit, antequam sciret, quid lateret. Item, si quis sciret,equum bibisse margaritam in flumine,posset equum communi pretio emere,& non teneretur reuelare domino equi, quod scit. Et hoc etiam docet Lessius *li.2.c.5.dub15.n.60.* asserens,quòd si hostis saccos lupulo refertos abstulit,in quibus lamine erant aureæ,& argenteæ conitæ,si postea saccos vendidit , non habere ius ad laminas,neque ad pretium pro illis exigendum: quia,cùm latuerint dum ipse dominus fuit saccorũ,non acquisiuit earum dominium. Sed distinguendum putat Lugo *vbi suprà,n.130.* nam,si(provt fieri solet)in depredatione saccos rapuit volens illos occupare,quidquid id esset,quod intus contineretur,factus fuit dominus auri, & argenti:si autem intentionem limitauit ad lupulum, quia nihil aliud contineri credidit,non acquisiuit laminas:interim tamen illæ non sunt in nullius bonis ; sed sunt in dominio hostis, cùm miles non voluerit adhuc eas sibi acquirere.Vnde,qui à milite saccos emit, si ius habeat expoliandi hostem;potest quasi in prædam sibi laminas vsurpare:sin minùs,debet,vel antiquo domino, qui adhuc dominus permanet,reddere,vel manifestare illis,qui ius habent deprædandi,& ab eis minori pretio eas emere, quasi in præmium talis manifestationis , & occasionis lucrandi,quàm potuisset eis non offerre.Sed opinio Lessij, Serræ , & aliorum absolutè probabilem esse puto,quam tuetur etiam Caspensis *in Curs.Theolog. tom.2.tract.18.disp.6.sect.2.n.11.* vbi sic ait:[Quod diximus de thesauro inuento in re immobili,idem est dicendum,si inueniatur in re mobili : ac proinde,vt rectè Lessius, si miles, qui ab hoste suscepit saccos lana plenos,in quibus hostis laminas auri apposuit:si hic miles ignorans vendat saccos illos communi pretio lanarum; emens potest sibi retinere laminas,& iustè emit saccos communi pretio:quia miles non erat dominus laminarum aurearum;eas enim non occupauit,& ignorabat.] Ita Ille,cui adde Trullench *in Decalog.tom.2.lib.7.c.2. dub.8.n.7.*

RESOL. XVII.

An pecunia abscondita , & inuenta , quæ propriè non sit thesaurus,sit restituenda,& quomodo?
Et obseruatur,quanto tempore expectare debet inuentor, donec rem inuentam alienare possit?
Et tandem quæritur,quæ sint bona,quæ speciali nomine vacantia appellantur,& an Fisco deuoluantur?
Et an inuentor possit aliquod præmium exigere à domino rei inuentæ? Ex p.9.tr.5.Res.16.

§.1. Superiùs in Res. quæ hîc est 2.à §.Et ideò,& seqq

Vperiùs cursim de hoc agimus:nunc verò aliqua verba Doctorum magis individualiter adducam; ideò sic asserit Rebellius *p.1.lib.1.q.15.sect.2.n.1.* [Notandum,si quis in domo,vel alio in loco pecuniam absconditam,vel quidpiam aliud reperiat,quàm prior possessor,de quo adhuc extat memoria;per obliuionem,aut recuperandi impotentiam, vt tempore bellí contingit, ibidem reliquerit;illi,vel hæredibus restitui debere,vel si non compareant,eo modo,quo alia bona incerta;restituenda esse,eò quòd non censeatur thesaurus in hac materia , nisi occultatio ita antiqua sit, vt domini , vel occultationis, nulla penitùs memoria extet;provt cum Baldo ex iure probat Nauarr. *c.17. n.175.* Valascus *de iure emphyteusis, q.15. n.8.* Si quid tamen pecuniæ,vel auri, vel argenti in superficie terræ inueniretur , quod alicuius domini quantumcunque ignoti fuisse credatur, nec thesaurum esse,nec quoad partem aliquam retineri posse;sed vt alia bona incerta restituenda esse;aliqui arbitrantur:quòd si nullius vnquam domini fuisse coniiciatur, esse primò capientis:si tamen pars thesauri esse crederetur, idem, ac de toto thesauro iudicium foret.] Ita Rebellius.

2. Sed Theologo Iurisconsultum addamus ; Matthæum Berlicchium,videlicet, *in conclusionibus practicabilibus p.2.conclus.66.num.25.* vbi ita ait:[Constat,siquidem pecunia sub terra,vel alio loco recondita inueniatur,& eius forma cognosci possit,quæ adhuc nostris temporibus fuerit excussa , nec memoriam hominum excedit,quòd illa pecunia inuenta inuentori non cedit, nec reputatur pro thesauro;quamuis ignoretur,à quonam fuerit recondita,pex textum in l. *A tutore pupilli. 67.ff. de R.V.* Ioan.Garzia *tr.de expens.& melior,*(vbi ita in Regno Hispaniæ obseruatum testatur) *c. 22.* Et ideò,si dominus huius pecuniæ repositæ ignoretur,consultum est inuentori,vt is in Templo per Ministrum Ecclesiæ,vel publicum præconem,vel libellũ, proclamari faciat, se inuenisse pecuniam, & vero domino redditurum.Text,express. *in l.Falsus creditor.43.§.Proinde videamus.8.sub fin.ff.de furt.*& debet tempus assignari,intra quod dominus appareat,& pecuniam inuentam vindicet:si verò intra illud tempus nullus inueniatur,tunc de iure communi tota,& integra pecunia inuentori cedit,quamuis aliqui in hoc casu pecuniam inter pauperes distribuendam statuant.] Hæc Berlicchius.

Sup. conten-to in hoc §. in to.8.tr.7. Ref.22. & in aliis eius not.

3. Et quidem hoc vltimum ex c. *Si quid inueniſti.* &c. *Multi.* 14. *q.*5. tradit Caietanus *q.*86.*a.*5. & ibi aliqui recentiores Thomiſtæ & alij Rebellius *de obligationib. iuſtitiæ, lib.*2.*q.*12. Leſſius *lib.*2.*c.*14.*n.*49. Molina *diſp.* 746.& 52.§ *Illud etiam obſerua.* Nauarr.*c.*17 *nu.*92.& 171. Couarruuias *ad reg. Peccatum, p.*3.§.1. *nu.*2.& 5. Valentia *diſp.*5.*q.*10 *punct.*2. Azeuedo *lib.*6.*tit.*5.*lib.*4. *recopilat.* Caſſaneus citatus à Couarr. & plures ex illis exiſtimant, non pertinere ad Regem diſponere de his rebus inuentis, cùm potiùs in pias cauſas pro animabus eorum quorum ſunt, ex iure naturæ debeant expendi. Atque adeò iniuſtæ ſunt leges, quæ diſponunt, & ſtatuunt, vt animalia oberrantia tradantur Cameræ Regis, vel aliis, quibus ex priuilegio Regis ſunt conceſſa. Vnde, præter Doctores citatos, mordicùs hanc ſententiam ſuſtinet Syluius *in* 2.2.*D.Th.q.*66.*a.*5.*concl.*8. ſic aſſerens: [Res inuentæ, quæ de propinquo fuerunt alicuius, ſed earum dominus inueniri non poteſt etiam poſt diligentem inquiſitionem, vt factis proclamationibus, affixis ſchedulis & ſi quid aliud addi poſſit, non ſiunt inuentoris, ſed erogari debent in pauperes, piáſve cauſas. Non fieri inuentoris, tametſi quia ita opinentur, probari poteſt: quia neque per legem, neque per domini voluntatem dominium in ipſum transfertur: non per legem, quia nulla eſt lex, quæ inuentori appropriet dominium earum rerum, quas inuenit, ſi ipſæ fuerint de propinquo in alterius proprietate, & poſſeſſione. Non etiam per voluntatem domini: qui enim res ſuas perdunt, non volunt, vt fiant inuentoris; ſed vt ſibi reddantur: vnde ſolent eas diligenter requirere. & gratias agere, ſi reddantur, etiam poſtquam deſierunt quærere. Quòd autem aliqui ſic loquuntur, quaſi habeantur pro derelictis, parum refert: quia in rei veritate non ita eſt, cùm dominus nec eas abiecerit, nec earum dominio exciderit. Huc pertinet illud Auguſtini *ſerm.*19. *de verbis Apoſtoli, c.*8. Quod inueniſti, & non reddidiſti, raptiſti. Et *c.*6. Deus in lege ſua dicit, inuentionem tanquam alienum, eſſe reddendam. Eſſe pauperibus erogandas, probatur: quia reuerà habent dominum, quamuis ille nequeat inueniri: ergo ſunt expendendæ ſecundùm veriſimilem domini voluntatem: atqui meritò præſumitur ea eſſe domini voluntas, vt conuertantur in opera miſericordiæ: ergo in ea ſunt conuertendæ.] Huicuſque Syluius.

4. Sed ego ſatis probabiliter aſſero, inuenta poſt ſufficientem inquiſitionem poſſe retineri ab inuentore, nec teneri de præcepto ea alteri tradere, etiamſi diues ſit. Ita vniuerſaliter docet Sotus *lib.*5.*de iuſt q.*3.*a.*3.*ad* 2.*in fin.* & pro hac ſententia referuntur Ledeſma 2.*p.*4. *q.*18.*a.*5. Sarmiento *lib.*6.*ſelect.c.*10. Probatur hæc opinio: quia nec iure naturæ, nec poſitiuo debentur pauperibus: ergo nullo modo debentur: quia, ſi inuenta deberentur iure naturæ pauperibus, etiam theſauri inuenti deberentur illis; quia etiam habuerunt dominum, cuius animæ prodeſſe poſſunt. Quòd autem iam olim, vel nuper habuerint dominum, nihil refert ad hoc, vt animæ domini ſpiritualiter prodeſſe poſſint: ſed hoc nemo dixit de theſauris: ergo nec dicendum de aliis rebus inuentis. Quòd verò inuenta non debeantur reſtitui ex iure aliquo poſitiuo, probat Sotus: quia c. *Cùm tu de vſuris,* & alia iura, quæ præcipiunt reſtitutionem, tantùm loquuntur de debitis incertis iniuſtè acquiſitis, quorum dominium tranſire non poteſt in iniuſtum, & iniquum poſſeſſorem propter malam fidem, & quia nullum habet titulum poſſidendi: atqui inuentio titulus eſt iuſtus diuinæ prouidentiæ: & vt lex ciuilis ait, bonæ fortunæ inuentoris tribuenda. Caput autem, *Si quid inueniſti,* ſiue ſit Auguſtini, ſiue Hieronymi, &c. *Multi* 14.*q.*5. aliáque iura, quæ de rebus inuentis loquuntur, ſolùm agunt, quando eo animo retinentur inuenta, vt etiamſi dominus appareat, nolit inuentor ea reſtituere, vel quando inuentor nullam vult facere diligentiam ad inquirendum dominum, vt notauit Gloſſa, & apertè conſtat ex ipſis verbis textus. Quòd ſi aliqua iura dicunt, vt expendantur in pios vſus, loquuntur de conſilio, non de præcepto. Vide etiam Layman *lib.*3.*tr.*1.*c.*5.*n.*25. & alios, quos adducit, & ſequitur Caramuel *in Theol.mor.lib.*2. *n.*322. Obſeruandum eſt tamen pro praxi, prudentis viri arbitrio ex circumſtantiis æſtimandum eſſe, quanto tempore expectare debeat inuentor, donec rem inuentam alienare, vel abſumere poſſit. Quòd ſi verò poſt alienationem, vel abſumptionem bona fide factam, dominus comparet, nihil ipſi reſtituendum eſt, niſi quatenus inuentor locupletior inde factus eſt. Similiter nec pauperes, ſi in eos rei inuentæ diſtributio facta fuit, aliquid reſtituere debent; niſi res in ſpecie exter, vel inde locupletiores facti ſint, cominúſque repetat. Vide Sylueſtrum *v. Reſtitutio* 8.*q.*4. Molinam *tom.*3.*poſter.tract.*2. *diſp.*746.*in fin.* Denique ſunt bona, quæ ſpeciali nomine, vacantia, appellantur & ſunt ea, quorum dominus ſine teſtamento deceſſit, nullo, vel incognito relicto hærede, qui ſecundùm leges ab inteſtato ſuccedat: tunc eius bona ad fiſcum deluoluuntur, ſicuti habetur in l.1.l. *Vacantia. C. de bon. vacant. lib.*10. Præterquam ſi peregrinus, ſeu hoſpes, cuius hæredes ignorantur, alicubi inteſtatus moriatur: nam huius bona ita vacantia ab Epiſcopo loci in pias cauſas erogari debent, iuxta Authent. *Omnes peregrini. C. Communia. de ſucceſſionib.* Sed hæc omnia dicta eſſe volo, ſeclusis legibus Regni Hiſpaniarum, de quibus Molina *d.diſp.*146.

Sup. ſi

Ref.

5. Et ſi aliquis hîc obiter quærat, an inuentor poſſit aliquod præmium exigere à domino rei inuentæ: Reſpondetur, non poſſe exigere tanquam debitum, niſi promiſſio, vel pactum aliquod præceſſerit; quia tenetur ex iuſtitia reddere, quicquid alienum inuenerit: ſed neque poteſt recipere, ſi appareat, quòd dominus donet ad redimendum vexam: ex liberalitate autem domini aliquid humiliter petere, vel recipere, non eſt illicitum; vti nec accipere recompenſationem eius, quod inuentor impendit in quærenda, vel ſeruanda re inuenta.

RESOL. XVIII.

An venæ auri, argenti, aut alterius metalli, acquirantur inuentori, vel Regi?

Et quid de carbonariis, lapidicinis, & ſimilibus? Ex p.9. tr.5. Reſ.17.

§.1. AD hoc dubium ſic reſpondet Caſpenſis *in Curſu Theolog.mor.tom.*3. *tr.*18.*diſp.*7. *ſect.*2.*n.*5. Supponendum eſt, metalla auri, & argenti, & ſimilia inuenta in loco priuato, eſſe domini loci illius, tanquam fructus terræ, cuius eſt dominus. Ex legibus tamen humanis quædam pars ſolet applicari domino talis agri, & quædam pars Regi, & pars etiã inuentori. Iure tamen naturæ, quæ inueniuntur in loco communi, ſunt primò occupantis. Quamuis autem venæ auri, & argenti, & aliorum metallorum magnæ æſtimationis, iure communi, vel gentiũ applicentur Regibus, vel per leges particulares Regnorum, quia ita expedit bono communi: nihilominus, quando aliqua lapidicina inuenitur in agro Petri, verbi gr. eſt Petri, etiam per leges humanas: quia huiuſmodi venæ lapidum non ſunt tantæ æſtimationis, & ita computantur cum ipſomet agro, & veniũt in acceſſionem agri: at venæ auri, vel argenti, &c. non veniunt in acceſſionem agri ex iure humano, Iuſtit. *de rer. diui.* Et quia venæ iſtæ ſunt à natura in bonum publicum, & non priuatum deſtinatæ, & difficillimè inueniuntur, ob quam cauſam, licèt, quando inueniuntur in agro Petri, ſint ipſius Petri ſecundùm ius naturæ, tanquam fructus ipſius agri; & quando inueniuntur in loco communi, ſint primò occupantis ſecundùm idem ius: nihilominus iuſtis de cauſis per leges humanas applicantur huiuſmodi metalla inuenta, ſiue in loco publico,

blico, siue priuato, Regibus, & Principibus. Et in hoc differunt huiusmodi venæ repertæ in talibus locis à thesauris inuentis in eisdem locis. His omnibus assentitur etiã Franc. Syluius *in 2.2. D.Th.q.66.a.5.concl.8.* vbi ita asserit: [Quæri posset de venis auri, argenti, aut alterius metalli. Breuiter dicimus, eas iure communi esse nullius, atque adeò id, quod inuenitur, & apprehenditur, seu exportatur, totum fieri occupantis, si fortuitò fuerit inuentum, etiam in agro alieno: si autem de industria fuerat quæsitum in alieno fundo, sine consensu domini; sola medietas videtur esse inuentoris: quia ius quærendi, & effodiendi solùm competit domino fundi, stando in iure communi. Nihilominus, quia ab authore naturæ talia videntur in commune, & publicum bonũ ordinata; Princeps potest sibi vindicare istas venas in vtilitatem Reipublicæ, ac priuatis concedere facultatẽ eas quærendi, etiam in alieno agro, modò compensetur damnum agri. Neque idem omninò iudicium est de illis, quod de lapidicinis, carbonariis, & similibus, quæ pertinent ad dominum fundi, in quo reperiuntur, neque possunt à Principe vindicari: quia auri fodinæ, & aliæ venæ metallicæ maioris sunt æstimationis, quàm vt sint propriæ alicuius vilis agri, magisque decent Principem, aut Magnatem, quàm plebeium quempiam. Secùs de carbonariis, & lapidicinis.] Ita Syluius.

2. Sed Theologis Iurisconsultos coniungamus. Dico itaque cum ipsis, quòd dicta *in hoc Tractatu* non procedunt circa mineralia, auri fodinas, argenti fodinas, vel venas cuiuscumque metalli: nam huiusmodi res sunt partes fundi, & in bonis illius, qui fundi dominus est, & in fructu esse censentur, *l. Diuortio* 8. § *Si vir. vers. Sed si creti fodinæ. l. si fundus 9. ff. sol. matr.* iuncta *l. item si fundi 9. §. Sed si lapidicinæ. l. Æquissimum* 17. §. *Inde est quæsitum.* aliàs est *l. Si cuius* 13. §. *Inde ff. de vsufr.* docet Garcias *de expens. c. 12. n. 47.* & ideò ipsius venditoris debent censeri, quia in illo minerali habet dominium, sicut in toto fundo; & sicut illud, quod superiùs respondet superficiei mei fundi, censetur meum vsque ad cælum, *l. Altius* 8. *C. de seruit.* Sic etiam, quod est sub fundo meo, debet censeri meum vsque ad inferos, vt notat Cæpolla *de seruit. rustic. c. 12. n. 4.* & in *l. Inter publica* §. 1. *n. 10. ff. de V. S.* At thesaurus diuersam habet rationem: nam per se subsistit, & est quid separatum à fundo repositum in eo causa custodiæ, & ideò nihil commune habet cum ipso fundo, §. *Neratius.* Cæterùm vena cohæret, solo, & ipsius pars est: & ita, qui dominus est fundi, debet censeri quoque dominus partis cohærentis, *l. Fructus* 44. *ff. de rei vend.* vt notat Barbosa *in l. 8. §. Si vir n. 22. ff. soluti matrim.* Quapropter in hoc casu habebit locum remedium *l. 2. C. de rescind.* si fortè minoris distractus fuerit fundus, quamuis tales metallorum venæ à principio ignorarentur. Hodie tamen ex l. Regni 2. *tit. 23. lib. 6 recop.* minæ auri, & argenti, & plumbi pertinent ad fiscũ, & regiam (vt aiunt) coronam, deductis expensis, aliqua parte data inuentori, & domino agri; & ideò minimè poterunt supradicta obtinere, cùm ad emptorem non pertineant, vt obseruat Ramirez *in l. Regia. §. 26. n. 29. litt. Q.* Alfarus *de offic. fiscal. gloss. 20. §. 6.* Sixtinus *de regal. lib. 2. c. 16.* & alij, quos citat, & sequitur Castillo de Tertiis *c. 41.*

RESOL. XIX.

An Principes possint statuere leges, vt thesauri ad se pertineant?

Et notatur, non obstantibus legibus Principum reseruantibus thesaurum, posse eum, qui inuenit thesaurum, illum subretinere totum, & occultare, quousque exigatur ab eo.

Et quid, si tamen quis inuenit thesaurum in fundo Regis, an statim teneatur dimidiam partem dare Regi? Ex P. 9. tr. 5. Resol. 18.

§. 1. NEgatiuam sententiam docet Syluester *v. Inuentum 9. 3. n. 13.* & Sotus *lib. 5. de iustit. q. 3. a. 3.* Bartholomæus à Medina *c. 14. §. 1.* Ludouicus Lopez *2. p. c. 2.* qui docent, talem legem non posse tuta cõscientia à Principibus constitui; atque ita affirmant, in nulla Republica benè instituta talem vsum, aut consuetudinem reperiri. Fundamentum eorum est: quia, quod in nullius bonis est, iure naturæ fit primò occupantis. Ioannes verò Caramuel putat hoc esse illicitum, nisi populus consentiat: sic enim ait *in Theolog. mor lib. 2. n. 2744.* [Rex, aut Magistratus non potest sibi reseruare dominium gemmarum in suis littoribus à subditis inueniendarum, inuito populo (eodem prorsus modo de thesauris philosophatur.) Hæc veritas suaderi potest, primò communissima, secundò speciali ratione. Communissima à populi libertate desumitur, cui inuito imponi nequeunt leges, ni fuerint ad eius conseruationem simpliciter, & absolutè necessariæ: cúmque hæc lex de gemmarum dominio non possit esse conseruationi necessaria simpliciter, inuito populo imponi non potest. Cæterùm, si aliquando contingat esse necessariam simpliciter, imponi poterit, & ante expressam acceptationem obligabit; sed fortè alio quàm obedientiæ titulo. At esse simpliciter necessaria vix poterit; sed videtur occurrere vnicus casus, cui non dabuntur multi similes. Esto Cypri Rex à Siculorum Tyranno Dionysio iustè victus, & interimendus; delenda Cyprus; insulani perdendi. Salutem miseris concedit Dionysius, si illi Cypriorum Rex gemmas, & pretiosos omnes lapillos, qui potuerunt in oris reperiri præbeat. Et assero teneri victum Regem articulum hunc acceptare; possẽque validam, & obligatoriam legem ferre, qua statuat, vt omnium gemmarum in littoribus suis reperiendarum dominium sit Tyranni Dionysij. Subiungo hanc legem pro illo rerũ statu esse necessariam simpliciter; & acceptatione nõ egere. Specialis ratio ex vero dominio desumitur. Quia expositione secunda constitit, gẽmas hoc modo inuentas ad inuentorem spectare: ergo cùm Rex, aut Magistratus sibi illas appropriat, vassallum innocẽtem spoliat: ergo furti erit reus. Regi enim, aut Magistratui non est concessa expoliandi potestas; sed gubernandi, fouendi, promouendi, & adiuuandi authoritas.] Ita Caramuel, qui licèt postea *num. 2785.* contra Sotum asserat, leges supradictas esse iustas; tamen hoc secundùm ipsum procedit, vt dictum est, stante populi approbatione, & consensu.

2. Sed ego inuenio communiter Doctores contra Sotum; etiam sine consensu populi (quod non vult Caramuel asserere, decreto Principis statui posse, quòd thesauri ad Principem pertineant: quia, quamuis iure naturali gentium pertineant ad inuentorem; iure tamẽ positiuo ex rationabili causa, vt ad sustentanda onera, & sumptus necessarios, potuit impediri ius illud naturale, inuentoris, & applicari Principi. Et ita ex Paludano, & Vasquez docet Hurtadus *de iust. disp. 1. diffic. 35.* Molina *disp. 56* Bañez, Salonius, & Aragon *in 2.2. D. Th. q. 66. a. 5.* Turrianus *tom. 2. in 2.2. disp. 43 dub. 4. n. 6.* Dicendum est itaque cum Dicastillo *de iust. lib. 3. tr. 2. disp. 9. dub. 15. n. 409.* quòd potest à Republica, vel Rege constitui lex iusta, vt omnis thesaurus, etiam repertus in proprio agro alicuius ciuis, pertineat ad Regem, si necessitas id postulet. Ratio est: quia thesauri propriè dicti, vt dicunt multæ leges, & fatentur omnes Authores, nullum habent dominium, ideò dicuntur fieri primò occupantis. Ergo Respublica potest, aut Princeps iustis de causis de illis disponere. Vnde, quando propter necessitatem sibi sumit, & appropriat, cùm hoc non possit non cedere in Reipublicæ bonum, (quam necessitatem etiam ex propriis tenebantur ipsi ciues supplere, contribuendo,) licitè, & optimè id facit.

3. Ad fundamentum verò Soti, & Caramuel respond. thesaurum fieri quidẽ primò occupantis secundùm ius naturæ, si non sit aliud dispositum per ius positiuum.

Nam, cum dicitur res nullius proprias ex iure naturæ fieri primò occupantis, non intelligitur positiuè, ita vt ius naturæ illas ipsi tribuat: nam ius naturæ omnia facit communia: sed intelligitur negatiuè, id est, quòd non facit alterius ab apprehendente, vel inueniente, sed facit vt commune sit, & primò occupantis, quandiu erit commune. Quæ autem communia erant, possunt optimè, & conuenientissimè appropriari per Principem, provt iudicabitur expedire communi bono: nam, quæ in nullius bonis sunt, communitatis sunt, debentque bono communi deseruire. Si enim hoc non liceret, neque etiam liceret Principibus, aut Reipublicæ distribuere agros, & terras, quæ communes sunt, his, vel illis ciuibus; quod sæpè expedit, & quotidie fit, fierique optimè posse docet S. Thomas 2.2.q.57.a.3. Deinde, si ratio aliquid valeret, sequeretur, legem illam, quæ statuit, thesaurum casu inuentum in agro alieno pro medietate cedere domino agri, & pro medietate inuentori, esse iniustam; siquidem est contra naturale ius, quo hæc bona primo occupanti conferuntur; quod tamen est contra ipsos Authores. Rectè itaque dixit Syluius *in* 2.2.*D.Th.q.*66.*a* 5.*concl.* 1. quòd, licèt thesauri spectato solo naturæ, vel etiam positiuo, sed communi iure, fiant occupantis; particularibus tamen Regum, aut Principum legibus potest esse aliter. Cùm enim eiusmodi bona nullius sint, satis rationi consentaneum est, vt applicentur, aut Reipublicæ, aut Principi, propter bonum publicum: & ideò non deest Principibus potestas ea sibi reseruandi, & quibusdam personis priuilegium faciendi, vt in certis locis ea quærant. Deinde, quamuis talia bona nullius sint à principio, & stando in iure naturæ: postquam tamen Regiones, & Prouinciæ sunt iure gentium diuisæ, & singulæ earum suis incolis appropriatæ; bona vnius Prouinciæ sunt quodammodo propria illius: & ideò, quamuis sint communia gentibus istius Regionis, non sunt tamen communia gentibus aliarum Regionum; quæ propterea non possunt venire, & istiusmodi bona quærere inuitis incolis propriæ Regionis.

4. Notandum est tamen, quòd Bañez *in* 22. *q.*66. *a.*5.*concl.*7. docet, non obstantibus legibus Principum reseruantibus thesauros, posse eum, qui inuenit thesaurum, illum sibi retinere totum, & occultare, quousque exigatur ab eo: quia prædicta lex imponit tributum; non est autem in vsu, vt tributa soluantur, nisi exigantur à ministris Regis. Si tamen inuenit thesaurum in fundo Regis, tenebitur statim dimidiam partem dare Regi, quia id non est tributum.

5. Verùm hoc vltimum refellit Caramuel *in Theol. mor. lib.*2. *n.*306. vbi sic ait: [Qui in Regno Castellæ thesaurum reperit, potest tuta conscientia totum sibi retinere, quousque exigatur. Ita Bañez, & Medina. Patet: quia illa lex imponit tributum, & consuetudine receptum est, vt hæc non soluantur, nisi exigantur. Sed displicet mihi, quod subiungunt: nimirum, si inuenias thesaurum in fundo Regis, debere illi statim dare mediam partem; quia id non est tributum. Sed quo id iure: An communi decernente mediam partem domino fundi dandam esse? Et si communi, nonne vident Bañez, & Medina, hanc iuris communis legem iure Castellano reuocatam? Lex, quæ tres quadrantes Regi, vnum inuentori, nihil domino fundi designat, consistere non potest cum illa, quæ duos domino fundi, duos assignabat inuentori, nihil Regi. Ergo non tenet limitatio.] Ita Caramuel. Verùm ego puto, seruandam esse in quolibet Regno legem receptam, aut legitimam consuetudinem. An autem talis sit, aliorum remittit iudicio Dicastillus *vbi supra*. Et Cardin. Lugo *tom.*1. *de iust. disp.*6. *sect.*11. *n.*131. ex Vasquez non dubitat de tali lege, vel consuetudine; licèt ex Couarruuia, & Farinacio obseruet Iacobus Bornitius *tract. de ærario, lib.*3. *c.*9. hodie de moribus ferè totius Orbis thesauros ad Reges, & Principes pertinere. Et Paludanus *in* 4. *dist.*15. *a.*5. *concl.*1. & D. Antoninus *p.*2 *tit.*1. *c.*15. §. 2. affirmant thesauros de consuetudine, vbicunque reperiantur, esse Principum. Sed quia hoc pertinet ad factum, mihi non constat; & licèt durum videatur Lessio *lib.*2. *c.*5. *dub.*17. *n.*66. vt thesaurus per leges, vel consuetudinem, totus applicetur Principi; tamen ipse fatetur hoc non esse improbabile. Verùm pro Regnis Hispaniarum non deseram hîc apponere Rodriquez *in summ. tom.*2. *c.*160. *n.*5. vbi sic ait: [En vna ley de la nueua Compilacion se ordena, que los thesoros, de qualquiera manera que fueren hallados, se adquieran al Rey, y se de la quinta parte, al que los hallare: y aunque algunos piensan, que esta ley se ha de entender solamente de los thesoros, que por otra via, segun Derecho, pertenecian al Rey, conforme vna ley antiqua de la partida; emperò la costumbre quasi de todo el Orbe hà introduzido, que qualquiera thesoro, que se hallare, pertenezca al Rey, y à su fisco. Y aunque Siluestro dize, no ser valida esta costumbre, por ser contra el Derecho natural secundario, el qual aplica lo hallado al que primero lo halla; tiene lo contrario Couarruuias, diziendo, que la dicha costumbre obliga en el fuero de la conciencia, y exterior, porque aunque conforme Derecho natural las cosas, que no estan en poder de alguno, son del que primero las halla, no por esto se quita el poder al Principe para poder aplicarlas asi. Lo qual se prueua, pues à el que halla vn thesoro en tierra agena, solamente le da el Derecho la mitad, y la otra mitad se da al señor cuya es la tierra; y segun el dicho Derecho natural, el que hallo el dicho thesoro, le auia de lleuar todo, y ninguno, ni el proprio Syluestro condemna en el fuero de la conciencia la ley, que da al señor la mitad.] Ita ille.

6. Et tandem claudam hanc Resolutionem cum verbis Iacobi Vander Graëf *in Syntagma Iuris publici, c.*47. *n.*7 sic asserentis: [Porrò quamuis à Typhonio Iurisconsulto, *Thesaurus, donum fortuna*, seu rectiùs ab Imperatore Leone, *beneficium Dei*, dicatur. Et in hanc rem cùm Atticus Imperatori Neruæ scripsisset: *Thesaurum domi meæ, Imperi, reperi, quid de eo faciendum iubes?* Nerua rescripsit: *Viere iis, quæ inueneristi.* Cùm Atticus non acquiesceret, sesèque magnitudine inuenti thesauri superari rescriberet, etiam hoc addit: *Abutere igitur inuento, quod tuum est.* In quibusdam tamen ciuitatibus receptum est, vt thesaurus vbicunque inuentus, pro Reipublicæ vtilitate (exemplo bonorum vacantium, de quibus Princeps ad salutem, & vtilitatem publicam suo iure disponit, quo exercendo nemini iniuriam facit,) in totum fisco acquiratur. Sic Angliæ Rex Richardus II. nobilem insequutus, quòd thesaurum inuentum tradere noluisset, Gothorum Reges thesauros repertos sibi reseruarunt. In Hispania lege Regia constitutū, vt quinta tantùm pars inuentori relinquatur, reliqua in fiscum conferantur. Procurator Regius in Gallia pro integro Regi thesauros adiudicandos concludit. Et denique Camera Rationalis Hollandiæ, ius inuiolatum in hunc vsque diem sustinuit, præstita laboratoribus inuentoribus, libellum supplicem offerentibus, ratione paupertatis, nam plerunque à pauperibus laborando caussaliter inueniri solent) felicitatis suæ iusta remuneratione, vt non ita diu de thesauro Hagæ Comitis inuento adhuc accidit anno 1636.] Hæc Vander.

TRACTATVS SEPTIMVS
DE
DONATIONIBVS.

RESOLVTIO PRIMA.

Quid sit Donatio? Ex p.8.tr.6.Ref.1.

RESPONDENT Vvigers *de iust. tract. 5. c.2.dub.8.n.37.*& alij Theologi, quòd donatio est datio liberalis, quæ nullo iure cogente ex sola animi benignitate alteri fit, & conceditur, *l. donari 29. ff. de donat. l. donari 82. de regul.iur.* & hæc est definitio donationis strictè sumptæ.

2. Mihi verò magis placet definitio Harpprechti *in Inst.tom.2.tit.7. de donat. n.17.* quòd donatio sit actus, quo res propria ex liberalitate à volente proficiscitur, & in volentem confertur. Ponitur generis loco, actus, cum Contio *l.1. disp.iur. ciuil.c.12.* quia verbum illud generale est, latéque patet, & omnia, quæ quouis modo aguntur, comprehendit. *l. obligationum 3.§.1. in fin.ff. de oblig.& act.l.Labeo 19.ff.de verb.sign.l.hæc palam 21. in fin.ff.qui testam.fac.poss.l.duos 6.in fin. ff.de duob.reis constit. l.stipul.ista 38.§. in stipul. 18. & l.eum qui 41. in princ.ff.de verb. oblig. l.non omnis 19.in princ. ff. de negot.gest.l.obseruare 4.§. rectè enim, ff.de offic. Præfect. vigil.in princ.ff.commun.præd.l.actus 77.ff.de reg.iur. l. actus 8. C. de fer.* ac ea propter omnem quoque donationem complectitur, siue fiat traditione, *d.l.3. §.1. ff. de oblig.& act.l.1. C. de donation.* siue nuda conuentione, vel pacto *l.in ædibus 9.in princ.ff.de don.§.alias,vers. perficiuntur.infrà hoc tit.leg. si quis argentum 35. §. sed siquidem, C.eod.* siue pollicitatione, *d.l. hoc iure 19. in princ.ff.eod.tit.* siue acceptilatione, *l.mortis 31.§.Iuliano placet.ff.de mort.cauf.donat.* Dicitur in definitione, *quo rei propria* argum. *l si filius 14. l si auia 19.C.de donat.l. 1.C.de bon.matern.* Res enim alienæ donari nequeunt, quia non sunt in patrimonio donantis, & quia non possunt eius fieri, cui donantur, *d.l.in ædibus 9.in fin. ff. hoc tit.l.nemo plus 54.ff. de reg.iur.* Nec liberalis rectè vocatur, qui de alieno est liberalis: sed ille, qui quod alteri donat, sibi detrahit, pronunciante Seneca *l.1.de clement.* Dicitur *ex liberalitate à volente*. Nemo siquidem cogitur, *l.donari 29.ff.de donat.& l.donari 82.ff.de reg. iur.* Neque obest, quòd is, quod mortis causa donat, morte & instanti periculo cogi videatur, argum. *l.2.ff. de mort.cauf.donat.* Nam etiam si quis imminente periculo ad donationem commoueatur: non autem donare iure cogitur: cùm nihilominus donationem omittere queat. Olemanus *ad disp.iur.ciuil.12.Giphaniis n.15.& 19.* Dicitur præterea, *in volentem*; Nolenti quippe liberalitas acquiri non potest, *d.l.hoc iure 19. §. non potest 2.ff.hoc tit.* quoniam inuito non datur beneficium *l.inuito 69.ff.de reg iur.* Sunt tamen nonnulli casus, quibus etiam in inuitum beneficium confertur *l. si pro me 40. l.soluere 53.l.si debitor 91.ff.de solut. l. si Stichum 8.§. vlt.ff.de donat.l.soluendo 39.ff.de negot.gest.l.vtrùm præsente 27. ff.de constit. pecun.* Dicitur denique *confertur*, quo verbo præsentis temporis distinguitur donatio à pacto futuræ donationis, quod Iustinianus Imperator non confirmauit. Donellus *lib.13. comment.de iur. ciuil. c. vlt. in fin.*

RESOL. II.

Quotuplex sit donatio? Ex p.8.tr.6.Ref.2.

§.1. RElinquendo ex industria multas diuisiones donationum, assero pro praxi, quòd donatio alia, est mortis causa, alia iter viuos. Mortis causa donatio est, quæ fit propter mortis suspicionē; ita scilicet, vt donator exprimat se mortis causa donare, vel aliunde ita donare constet: aliàs enim præsumitur absolutè, & inter viuos donare, licèt ægrotus, & in extremis vitæ cōstitutus donet, *l.Seia 42.in fin. ff. de mortis causa donat.* Et propterea impropria hæc donatio est, quia non fit ex mera liberalitate, vt perpetuò res fiat donatarij, sed vt certis casibus ad donatorem redeat, *lib.1.ff.d.tit.*

2. Cùm verò ob mortis fiat suspicionem, ad exemplum legatorum, modus acquirendi dominij est ciuilis, quia dominium rei donatæ à morte donantis transfert in donatarium citra conditionem, sicut legatum in legatarium, *l.1.& 2.ff.de publicin rem act.* & ferè legatis exæquatur. Nam & eodem modo reuocatur, & morte donatoris demùm confirmatur, & Lex Falcidia, quæ legatis modum imponit, etiam ad donationes mortis causa porrecta est.

3. Dico, *ferè*; quia naturâ, & substantiâ differt donatio causa mortis à legato; neque enim perficitur nisi consensu duorum, scilicet donatoris, & donatarij, cùm legatum solius testatoris constet voluntate. Et qui donat mortis causa, potest sibi hanc legem imponere, no rem donatam reuocare possit, *l.si alienam 13. §. fin. ff. de mortis causa donat.* quod non potest, qui legat, *l. si quis 22.ff.de legat.3.*

4. Inter viuos donatio est, quæ fit sine vlla mortis suspicione, ex mera liberalitate, & ea mente ac proposito, vt res donata statim fiat accipientis, nec vllo casu ad donatorē reuertatur. Et ideò semel perfecta, temerè reuocari nō potest, in quo distinguitur à donatione causa mortis, quæ facilè reuocatur. *Primò* quidem, si facta tali donatione in infirmitate, conualuerit deinde donator. Latè Costalius *ad l.non omnis 19.ff si cert.pet. Secundò*, si donatarius ante donatorem decesserit, *l. si filiofamilias 23.ff.de mort. cauf. don. Tertiò*, si donatorem pœnituerit donationis, *d. l. non omnis, in princ. l. qui mort. 30. ff. de tit.* Si quidem donans causa mortis, mauult quidem donatarium habere rem donatam, quàm hæredem suum, magis tamen se, quàm donatarium. In quo posteriori rursus distinguitur à donatione inter viuos. Datur autem ad hanc reuocandam conditio ob causam dati, vel vtilis in rem actio, *l. qui mortis 30. & l. qui Senatus, §. 3. d. tit.*

Sed de differentiis dictarum donationum vide Vvadingum *tract.de contract.disp.3.dub.9.per totam*, & nos *infrà* dicemus.

RESOL. III.

An Episcopi, & alij Clerici validè possint donare? Et supponuntur bona triplicis generis temporalia, quæ Clerici habere possunt; scilicet patrimonialia, quasi patrimonialia, & merè Ecclesiastica; & de quibus ex his Episcopi, Clerici, &c. donare possint, agitur. Ex p. 8. tr. 6. Res. 13.

§. 1. REsolutio huius quæstionis pendet ex alia, an Clerici beneficiarij sint domini redditumm Ecclesiasticorum. Et suppono bona triplicis generis temporalia, quæ Clerici habere possunt; scilicet patrimonialia, quasi patrimonialia, & merè Ecclesiastica. Bona patrimonialia sunt, quæ successione hæreditaria, aut per legatum, vel per aliam donationem intuitu personæ factam illis obueniunt, aut quæ aliis similibus modis acquisiuerunt, quibus laïci bona sibi comparare solent, vt si ex prouentibus hæreditatis emerint agros, vel reditus. *Quasi patrimonialia* vocant, quæ Clerici acquirunt ministeriis propriis Clericorum, non tamen ex aliquo beneficio: vt, v.g. celebrando Missas, cantando Officium diuinum, subseruiendo Pastori in officiis Pastoralibus, & similibus exercitiis. Merè autem Ecclesiastica sunt, quæ percipiuntur ritulo alicuius beneficij Ecclesiastici, vt Præposituræ, Decanatus, Canonicatus, vel beneficij simplicis. His præmissis.

2. Dico *primò*, Indubitatum est, Clericos bonorum suorum primi generis habere absolutum dominium, non minus, quàm homines laïci habent rerum suarum; & tam liberè de istis posse disponere. Constat manifestè ex *c. quia nos de testamentis*, quòd ex Alexandri III. Pontificis. Ratio reddi potest, quia per Clericatum, siue per Ordinem sacrum non efficitur quis incapax dominij rerum temporalium: neque se abdicat dominio earum si quas habet, siue spectes intentionem suscipiētis, siue etiam constitutiones Ecclesiæ; neque etiam se obligat, quòd eas debebit in pios vsus conuertere. Vbi tamen hoc obseruandum est, quòd non idcirco Clerici licitè possint expendere bona sua patrimonialia in omnes illos vsus, in quos laïci licitè expendant: v.g. in notabilem famulatum, in equos, in canes, & similia: non quod non habeant absolutum ius de suis patrimonialibus disponendi, sed quia eiusmodi vsus non congruunt eorum ordini, siue statui. Verùm magis illis incumbit etiam ex istis liberaliores esse in pauperes: quia maior illos docet modestia, frugalitas, & charitas præ laïcis.

Sup. hoc in tom. 4. tr. 7. Res. 23. §. Qui etiam. & in Res. 28. §. Notandum. & hic sup. in tr. 4. ex Res. 8. lege eius doctrinam à lin. 5. §. 1. & §. seq.

3. Dico *secundò*: Similiter satis certum esse videtur quòd Clerici dominium habeant quoque suorum bonorum secundi generis, ac liberum ius de istis disponendi, sicut de patrimonialibus. Ita docent Couarruuias *in c. cum in offic. de testam. tom. 1. c. 7.* Malderus *tract. 1. c. 4. dub. 8.* Nauarr. *c. 1. de reditib. Eccles. num. 19. & 39.* cum aliis, quos *ibid.* allegat. Et probari potest: nam qui ista Clericis tribuunt, dant ea per modum alicuius mercedis pro labore, vel opere personali, aut certè per modum alicuius debiti ad eorum sustentationem, absque vlla intentione expressa, vel tacita obligandi eos, vt in pias causas expendant, si quid forsitan eis superexcederet.

Sup. hoc in Res. 1. not. præteritæ, §. Nota etiam. & in Res. 2. §. 1. & 2.

4. Dico *tertiò*: Clerici efficiuntur etiam domini fructuum ex beneficiis prouenientium, absolutè quoad eam partem saltem quæ est necessaria ad congruam eorum sustentationem, ita vt de his possint liberè disponere, quemadmodum de patrimonialibus, aut quasi patrimonialibus, si per parcimoniam aliquid sibi ex necessariis in congruam sustentationem velint subtrahere. Ita communiter Doctores, Couarr. *supra*, Nauarr. *mon. 10.* Dominicus Soto *lib. 10. q. 5. a. 3. concl. 6.* Malder. *supra*. Et probatur: quia si liberè possint hæc in suos vsus expendere, nulla potest reddi probabilis ratio, quare si velint circa se esse parciores, aut ex aliis suis patrimonialibus bonis viuere, nō liceat eis istē prouentuum ex suo beneficio partem ad alios licitos vsus, etiam sæculares, applicare. Confirmatur: quia hæc pars est veluti iustum stipendium ipsius officij, quod beneficium habet annexum: qui enim altari deseruit ius habet, vt de altari viuat, vt significat Apostolus 1. *ad Cor. c. 9.*

5. Et tandem dico *quartò*: Post diuisionem bonorum Ecclesiæ factam, & erectos beneficiorum titulos cum suis præbendis, probabile est Clericos fieri dominos fructuum suorum beneficiorum, etiam quoad illam partem quæ superest vltrà congruam sustentationem. Ita communiter tenent Doctores neoterici contra Nauarr. & plerosque Canonistas, qui volunt Clericos non fieri dominos partis superfluæ, sed tantùm illius tanquam dispensatores. Nostram assertionem tenent Soto *lib. 10. q. 4. a. 3. & 4.* Adrianus *in 4. de rest. §. pro clariori.* Couarruuias *in c. cùm in officiis, de testam. t. 1. c. 7.* Franciscus Sarmiento *de redit. p. 2. c. 1. & 2.* Malderus *suprà*, & recentiores plerique.

Sup. hoc tom. 4. Res. 13. §. Quæ

6. Probari potest *primò* ex *c. vnic. de Clericis non residentibus in 6.* vbi dicitur: Qui verò aliter de distributionibus ipsis quidquam receperit (scilicet quàm iuxta modum ibi præscriptum) rerum sic acceptarum dominium non acquirat, nec eas faciat suas: & ex Concilio Tridentino *sess. 22. c. 3. de reform.* vbi statuit, vt in omnibus Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis tertia pars prouentuum omnium dignitatum, & officiorum in distributiones diuidatur, vt scilicet, qui ea obtinent, si personaliter competens ibi seruitium, quolibet die statuto non impleuerint, illius diei distributionem amittant, nec eius quoquomodo dominium acquirant. Supponitur ergo tam in Canone allegato, quam à Concilio Tridentino, Canonicos, siue Clericos, qui debitis modis interfuerint diuinis Officiis, & ibi expleuerint munia sibi incumbentia, acquirere dominium distributionum, earúmque fieri dominos. Et ne quis fortassis contendat hoc peculiare esse prouentibus, qui in distributiones sunt deputati, addenda sunt hic alia loca Concilij Tridentini, vbi simili modo loquitur generaliter de fructibus beneficiorum: *vt sess. 3. c. 1. de reform.* vbi statuit, vt Episcopi qui vltrà tres menses, nisi vrgent necessitate, absunt à suis Ecclesiis, fructus non faciant suos pro rata temporis: simile quid statuit *ibid.* de aliis beneficiatis curam animarum habentibus. Item *sess. 24. c. 12.* statuit, quatenus prouisi de Canonicatibus faciant professionem fidei, alioqui non faciant fructus suos. Quare à contrario sensu, rectè colligitur Consilium sensisse Episcopos, Pastores, & Canonicos, qui rectè expleuerint requisita, facere suorum beneficiorum fructus suos, eorumque fieri dominos.

Igitur ex dictis apparet validè beneficiarios donare de bonis Ecclesiasticis. Vnde Dicastillum *de iust. lib. 2. tract. 5. disp. 1. dub. 11. n. 35.* & Caspensem *in Cur. Theol. tom. 2. tract. 18. disp. 5. sect. 5.*

RESOL. IV.

An Episcopi, & alij Clerici licitè possint donare? Et an obligatio, quam habent Clerici expendendi in vsus pios id, quod superest de congrua sustentatione, non solum oriatur ex iure humano, sed etiam ex iure naturali? Ex p. 8. tr. 6. Res. 14.

Quæ sit Res. 13. dem. 2. dub. 1. & in Res. 14. §. 1. & 2. non.

§. 1. REspondeo negatiuè: nam licet, (vt in superiori Resolutione dictū est) Clerici habeant dominium superfluorum ex beneficiis, tamen sub peccato mortali obligantur illa erogare, aut de iis disponere ad vsum pauperum, vel alterius causa piæ. Hæc assertio est communis, & omninò certa, ita vt opposita nequidem reputetur vllo modo probabilis. Probatur ex Concilio Tridentino

Sup. hoc tom. 4. Res. 13. §. Quæ

Tridentino *sess.25.c.1.* vbi Episcopis, Cardinalibus, & quibuslibet Clericis omninò interdicit, ne ex reditibus Ecclesiæ, consanguineos, familiares ve suos augere studeant: cùm & Apostolorum Canones prohibeant; ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent; sed si pauperes sint, iis vt pauperibus distribuant, non autem eas distrahant, vel dissipent eorum causâ. Quod verò Concilium hîc non tantùm prohibeat bona immobilia Ecclesiæ donari consanguineis, vel aliter alienari; sicuti quidâ Doctor interpretatur, vt refert Malderus *suprà*, sed etiam vetat superfluos prouentus in eos profundi, & dissipari, ex eo satis certò conuincitur, quòd eas Ecclesiæ res, quas consanguineorum causa vetat dissipari, permittat consanguineis tanquam pauperibus distribui, si tales sint. Constat autem Clericos ne quidem pauperibus consanguineis posse reditus, aut fundos Ecclesiæ distribuere, sed ex prouentibus tantummodò eis subuenire, quare hos prohibet dissipari, aut prodigi inter consanguineos non indigentes.

Sup. hoc in not. 2. n. 7. Bon. in 2. dis. 2. q. 2. p. in alijs suis. 2. *Nota* tamen, hanc obligationem, quam habent Clerici expendendi in vsus pios id quod superest de congrua sustentatione, non solùm oriri ex iure humano sed ex iure naturæ, quod ex Vasquez docet Card. Lugo *de inst. tom. 1. disp. 4. sect. 2. n. 16.*

RESOL. V.

An id, quod accipitur ex illicita donatione Clericorum sit obnoxium restitutioni?

Et infertur, quod meretrices, vel ludentes cum Clericis Beneficiariis, vel aliud ex ipsis accipientes de bonis Ecclesiasticis non tenentur aliquid restituere. Ex part. 8. tract. 6. Resol. 15.

Sup. hoc in §. 1. huius Resol. & in alijs suis. §. 1. AFfirmatiuè videtur respondendum ex *c. Episcopus 12. q. 2.* vbi dicitur: si quid de Ecclesia, non in Ecclesiæ causa, aut necessitate insumpserit (scilicet Episcopus (quod distraxit, aut alienauit, irritum habeatur. Caietanus *infrà q. 185. a. 7.* & alij nonnulli apud Malderum, quamuis admittant Episcopos post diuisionem esse suorum ex Episcopatu prouentuum dominos, tamen dicunt eos ex iustitia teneri conuertere superflua ad vsum pauperum. Quod Petrus Soto *de vita Sacerdot. lect. 3.* extendit ad omnes Sacerdotes quoad fructus ex beneficiis superexcrescentes notabiliter vltrà honestatem sustentationis.

Sup. hoc sup. in Resol. 3. Bonacina & in Tolletus Resol. 4. & in tom. 4. tr. 7. Resol. 10. §. 1. post me Dicast. vers. Iam verò Resol. 12. Sanch. tom. 1. in Dec. lib. 2. c. 10. n. 18. Reg. tom. 2. in 2. 2. q. 62. a. 2. §. 2. n. 2. Pontius lib. 2. de matrim. c. 20. n. 2. Bon. in 2. dis. 2. q. 2. p. 2. Resol. 2

RESOL. VII.

An qui accipit donationem à Beneficiario Religioso, vel Episcopo; vel à Beneficiario, & Episcopo seculari in casibus illicitis, etiam ipse peccet mortaliter?
Et supponitur probabiliter sic accipientem à dictis non teneri restituere.
Idem dicendum est de eo, qui accipit à fure vel debitore non quidem res furtivas, sed alia, quorum habet dominium, &c. Ex p.8.tr.6.Resl.134.

Sup. hoc in Resl. præter. à lin. 4 & vers. Hoc supposito.

§.1. SVppono probabiliter, ex dictis, sic accipientem, nõ teneri restituere. Quæritur, an saltem peccauerit mortaliter in recipiendo. Et ratio dubitandi est, quia videtur cooperari peccato supradictorum dantium, & expendentium fructus Ecclesiasticos contra præceptum. Sed negatiuam sententiam docet Cardinalis de Lugo *t.1.de iust.disp.4.sect.3.n.48.* asserit enim, quòd quando tales non petunt, nec inducunt ad donandum, sed oblata acceptant, non peccare mortaliter. Et quidem quando ex ea donatione Clericus non redditur omninò impotens, vt tantundem expendat in causas pias, facilè possunt accipientes ex hoc capite excusari à peccato; tunc enim ipsi non cooperantur peccato Clerici, quia dare talia bona, quando Clericus aliunde potest alia subrogare eorum loco, & expendere in vsus pios, non est peccatũ, & per consequens accipiens illa non cooperatur peccato, adhuc enim Clericus potest non peccare, sed satisfacere suo debito, quòd si id non faciat, id prouenit ex sua malitia, non ex donatione, & acceptatione præcedenti. Potest autem Clericus sæpè id aliunde supplere, verbi gratiâ, ex reditibus patrimonialibus, vel si possit sua industria facilè alia bona acquirere, vel certè vendendo bona patrimonialia, vel quasi patrimonialia mobilia, vel immobilia, quæ habet, quod sufficit, vt per illam donationem non reddatur absolutè impotens ad obseruandum præceptum, quando horum aliquid absque suo graui incommodo facere potest.

Sup. hoc similicasu sup. in tr.3 ex doctrina Resl. 209. legenter à §. Sed difficultas. & §§. eius annot. & signanter ibi in §. Verum. & in t. 8. tr. 7. ex Resl. 33. vide §. Sed si. & alios §§. eius not.

2. Cæterùm, etiamsi per illam donationem reddatur impotens ad satisfaciendum præcepto, & idcirco peccet ita donando, non videntur facilè damnandi, qui oblata accipiunt. Quod in simili, & in casu magis stricto Lessius *lib.2.c.20.dub.19.n.168.* vbi de eo, qui accipit à fure, vel debitore, non quidem res furtiuas in specie, & quarum dominium non habet, sed alia, quorum habet dominium, ita tamen, vt quando reddatur impotens ad soluendum, quod ex iustitia debet, respondet, quando accipiens non inducit, sed oblatum acceptat, non peccare contra iustitiam, vel charitatem, quia non est causa, cur ille peccet, sed suppositò, quòd velit sponte donare, acceptat vtens iure suo: neque enim iustitia, vel charitas postulat, vt negligens tuum commodum, etiamsi inde per accidens sequatur tantumdem damni, quod idem prius dixerat Pater Molina 2. *tomo de iustitia, disputatione 328. num.10.* & Petrus Nauarra *lib.3. de rest.c.4.n.218.*

3. Neque in eo casu accipiens dicitur propriè cooperari peccato malè donantis, quia peccatum ex parte donantis consummatur per ipsam oblationem, vt dixit Molina *loco citato*, quæ oblatio iam posita est: acceptatio autem, quæ consequitur ex parte accipientis, non dat causam illi oblationi, sed perficit donationem, vt cum effectu transferatur dominium.

Alias rationes adducit etiam Lugo pro hac sua firmanda sententia, quam, vtpote viri sapientissimi, non audeo improbare. Scias tamen Sanchez *in Opusc. tom.1.lib.2.c.2.dub.38.n.14.* contrarium docere: vnde ego puto vtramque opinionem probabilem esse.

RESOL. VIII.

An Superiores Regularium donare possint?
Et quanta summa à Prælatis donari possit?
Et quid de aliis Officialibus?
Et in quo casu ab ipsis dona, vel ab aliis Religiosis aliqua munera recipientes teneantur ad restitutionem?
Et an Religiosi subditi possint donare, & quomodo? Ex p.8.tr.6.Resl.12.

§.1. AD hunc casum sic respondet Vvadingus *tract. de contr. disp.3.dub.10.n.1.* Prælatus potest ex causa aliqua donationes moderatas facere, est communior sententia; vide Suarez *supra*, & Molinam *disp.276.* Causæ autem sunt, non vt ostendat suam liberalitatem, cùm talis voto paupertatis adstrictum, & administratorem tantùm, & non dominum parùm deceat; sed vel in eleemosynam, vel certè vtilitatem Monasterij, siue ad remuneranda obsequia sibi præstita, siue ad demerendos animos illorum, qui prodesse possunt, aut obesse, &c. omninò enim est vtile Monasterio Prælatos esse gratos, & recognoscere beneficia in Religiosam cõmunitatem collata, quia per hoc excitantur plures, vel ad benefaciendum, vel ad defendendum Monasterium.

2. Quanta autem summa à Prælati donari possit, non potest ita rigidè definiri; sed prudenti arbitrio est opus; aliqua enim Monasteria maioribus pollent facultatibus, quàm alia, & plura habent superfluæ sustentationi; & à proportione plerumque (nisi aliter ab Ordine, vel Superioribus sit statutum) facultatum plures possunt donationes facere, pias tamen, & non profanas, iuxta dicta *in disp.præced. de contr.* Multùm etiam facit ad hanc rem absoluta & independens administratio bonorum, quia tales plus habent libertatis ad donandum, quàm alij, qui tantùm limitatam valdè, & strictam habent administrationem. Ita ille.

Sup. in tom. Resl. 1. superiores tr. 1. c. 1. dub. 4. §. hoc non potest admitti.

3. *Notã* tamen omnia supradicta regulanda esse secundùm Decretum Clementis VIII. *de Largitione munerum.* Et licèt ego olim asseruerim saltem quoad superiores secundùm aliquos non fuisse vsu receptum, hodie tamen, stante illius renouatione facta ab Vrbano VIII. hoc non potest admitti. Vide etiam Lessium *lib.2.c.18. dub.11.n.83.* & Vvigers *tr.5.c.2.dub.9.n.41.*

4. Nec deseram hîc apponere verba Villalobos *in summ.tom.2.tr.35.diffic.32.n.1.* vbi sic ait. [El superior del Conuento, que tiene la suprema administracion del, puede, y deue hazer limosna de lo superfluo, y tambien lo deue hazer prudente, y moderamente de lo que no es superfluo. Y puede hazer donaciones remuneratorias, y otras pequeñas que conuengan al bien del Conuento, ò la buena administracion de la hazienda, y que comunemente son permitidas. Y no podrà mandar nada en testamento: porque no es señor de los bienes del Conuento. Mas si hiziesse donaciones, que son mas dissipaciones, pecaria mortalmente: y los que las recibiessen tendrian obligacion de restituyr; porque los Prelados solo son dispensadores, y no señores destos bienes. En esta cuenta entraria si algo se jugasse, ò se diesse a mugeres: y aun tambien lo que se da a parientes, sin causa razonable.

5. Los Oficiales podran hazer algunas moderadas, y pequeñas donaciones, ò limosnas, segun el vso razonable del Monasterio, mayormẽte a los Religiosos del: porque no se les ha de atar tãto las manos, que no pueda vn refitolero dar vn pedaço de pan, ò vna vez de vino, y vn cozinero vn torrezno alguna vez. Mas no que pueda dar vn quarto de carnero, ò cosa de importancia, y los que lo reciben de ellos, tendran obligacion a restituyr. Y entre los Religiosos pueden algo mas, que assi està en vso, y los Prelados lo tienen por bien.] Hæc ille;

ille; & circa præsentem quæstionem ne deseras videre Layman *lib.2.tr.4.c.12.n.9.& 10.*

An verò Religiosi subditi possint donare, & quomodo, vide me ipsum *in tr. de paupertate Religiosa appositis in p.1.* Vide etiam Dicastillum *de iust. lib.2.tr.5. disp.1.dub.11.n.24.& seq.*

RESOL. IX.

An donatio Episcopi Religiosi ad vsus prophanos non solum sit illicita, sed etiam inualida, & accipientes teneantur ad restitutionem?

Ex quo deducitur, an quando Monachus, aut alius Religiosus assumitur ad Episcopatum, liber sit à voto paupertatis, & dominium acquirat: possitque contractus inire, sicut alij Episcopi non Regulares?

Et an Monachi habentes beneficia in perpetuum ad libitum possint disponere de suis fructibus, quemadmodum seculares disponunt de fructibus beneficiorum sæcularium? Ex p.8. tr.6. Res.132.

§.1. RESolutio huius quæstionis pẽdet ex illa difficultate, an Episcopus Regularis per assũptionem ad Episcopatum liberetur à voto paupertatis, itavt de illo philosophandum sit quoad donationes, sicut de aliis Episcopis sæcularibus, quos diximus *suprà* habere dominium rerum Ecclesiasticarum, ita vt illas expendendo & donando ad vsus prophanos peccent mortaliter, sed non contra iustitiam, ita vt accipientes non teneantur ad restitutionem. Hoc suppositio in nostro casu donationem esse inualidam, & accipientes teneri ad restitutionem, docet nouissimè contra me doctus Iurisconsultus Hispanus Petrus Diez Noguerol. *to.1.alleg.* 26.*a.5.n.*156. vbi sic ait. Regularis ad Episcopatum ac votorũ obseruantiam, vt antea remanet obligatus, cùm non sit eorum obseruantia incompatibilis cum Episcopali dignitate: & ita cùm secundùm Episcopalẽ dignitarem debeat decenter sustentari, poterit ex fructibus Episcopatus necessaria ad alimenta expendere, quòd quãdo in Monasterio erat, facere non poterat, sed quòd habuerit, & lucratus fuerit intuitu Episcopatus, Ecclesiæ, in qua est Episcopus, acquirit, vt probatur *in c.statutum 18.q.1.c.cum olim, el 2.de priuil.& ibi* Innocent. n.3 Bald. *in Authlicentiam C.de Episc.& Cler.n.3* vbi quòd nulla dignitas liberat Monachum à substantialibus regulæ: & est ratio, quia dignitas facit quem ascendere, sed liberari à substantialibus regulæ est descendere in deteriorem statum. Rota *dec.705.n.3.p.1. diuersorum*, Emanuël Rodrig. *t.3.reg.q.69.a.4.ad fin.* Molina *de primog. lib.2.c.10.n.28.* Alter Molina *de iust. disput.* 140. Sanch. *in summ.t.2.lib.6.c.6.n.8.* vbi resoluit, quòd in hoc casu Cathedralis in Monasterij locum subrogatur ad acquisitionem. Bartholom. de Sancto Fausto *in Thes. Relig. lib.6.q.190. & lib.8.q.52. & q.63.* Castro *in operib. moralib. tom.1.tr.6.disp.2.punct.9.n.2.3. & 4. pag.mihi* 603. Tamburino *de iure Abbat. t.2. disp.21. qu.17.* Barbosa *de Episc. alleg.114. n.18. & 19. & in collectanea ad d.c.statutum 18.q.1.n.13.pag.358.* Suar. *de Relig.tom.4.lib.3.c.16.n.29. pag.mihi* 281. vbi probat, quòd acquirens bona ab Episcopo Regulari tenetur ea Ecclesiæ restituere, quia Episcopus alienando peccauit contra iustitiam. Riccio *dec.* 340. *n.* 10. *p.4.* Marta *de succes. legat.p.4.q.1.a.4.n.13. pag.*20. vbi ad longum. Cruz *de statu Relig. lib.1.c.2. dub.4. concl.2. fol.5.*& ante eos idem probauit Thomas Doccius *cons. 53.in princ.* quamuis contrarium teneat Diana *res.mor.* Hucvsque Noguerol. cui adde alium Iurisconsultum Hispanum, non minùs eruditum, Didacũ Vañez Fajardo, *in dec. elaborata pro amico, de non reuocanda renunciatione Episcopi Regularis, n.36.* vbi etiam nominatim contra me insurgit & firmat, Episcopum Regularem manere obstrictum voto paupertatis, nec esse dominum rerum acquisitarum, nec de illis posse disponere, aut validè donationes facere.

2. Hæc opinio est satis probabilis; sed contrariam, quam docui, iterum puto esse etiam probabilem, & præter Sotum, Vasquez, Marchez, Palacium, Hurtadum, & alios, quos, *vbi supra*, citaui, nouissimè illam tenet ex Societate IESV doctissimus Pater Vvading. *tr.1.de contract.disp.2.dub.3.§.2.n.6.* cuius verba hæc sunt. Controuerti potest, an quando Monachus, aut alius Religiosus, assumitur ad Episcopatum, liber sit à voto paupertatis, & dominium acquirat, possitque liberè contractus inire, sicut alij Episcopi, non Regulares?

Negant quamplurimi, quos citat & sequitur Sanch. *lib.6.de præcept. c.6.n.* 8. & Henriquez *lib.*10. *c.*12. *&* 52. & ex professo Suarez *t.4.de Relig. lib.3.c.*17. & sine dubio multò plures eam tenent, quàm contrariam.

Asserit habere dominium Soto *multis in locis*: ex professo autem id agit *lib.*10. *de iustit. c. vlt.* conatúrque ostendere Diuum Thomam in eadem fuisse sententia, Anglez *2.p. q.de voto, a.* 2. Michaël Medina *lib.5. de continent. Sacerdotum, c.*26. Palacios *in 4. dist.*38. *disp.* 2. Vasquez 1.2. *disp.*65. *c.*8. & fusiùs *in opusc. de reddit. c.3.dub.*7. Basilius Poncius *lib.7. de matr. c.*13. *n.*9. & Sanchez *suprà n.* 13. fatetur esse sententiam probabilem, & practicè securam.

3. Dico *Secundò*, quamuis prior sententia propter Doctorum auctoritatem in re practica videatur esse probabilior, tamen posterior practicè est probabilis, & secuta. Probatur hæc posterior pars: *Primò*, quia tot Doctores recentiores magni nominis eam sequuntur, argumentis contrariæ sententiæ benè perpensis. *Secundò*, quia vtitur argumento iuris à parte contraria, hactenùs non benè soluto, *c. statutum* 18. *q.* 1. vbi dicitur, Episcopum ex Monacho factum, velut legitimum hæredem habere potestatem sibi vendicandi paternam hæreditatem, &c. & desumptus est Canon ex Concilio apud Althem celebrato præsidente Legato Sedis Apostolicæ, & ab Ecclesia longo vsu receptio, ibique statuitur, Episcopum ex Monacho posse vt legitimum hæredem sibi vendicare hæreditatem paternam; si dominium non haberet, sibi non vendicaret, sed Monasterio, aut Ecclesiæ, cum fatentibus aduersariis Religiosi carentes dominio non sibi vendicent, sed Monasterio; sed argumenti vis patebit ampliùs ex solutione respõsionum, quæ ad istum Canonem passim afferuntur.

4. Dices *Primo*: *lege, Deo nobis, C. de Episcopis*, & multis aliis, *illo tit. & de sacrosanct. Eccles.* statuitur, Sanctimoniales, vel alios Monachos, sibi posse vendicare hæreditatem parentum, & tamen Monachi professi non habeant dominium. Respondeo, in hoc videri lapsos aduersarios, quòd putauerint ab initio Monachos semper fuisse priuatos omni dominio: nam vt multis probari posset, tempore Iustiniani cœpit inhabilitas quædam induci, non tamen simul, sed paulatim: nam primò fuerunt Religiosi priuati dominio bonorum, quæ secum tulerant in Monasterium, & transferebatur eorum dominium in Monasterium, vt patet ex *l nunc autem, C. de Epis. & Cleric.* quæ est desumpta ex *Nouella 5. c. 1.* & variis legibus: illo autem tempore fuit ipsis relicta facultas succedendi ab intestato, & vendicandi proprio nomine hæreditatem, siue sibi, vt patet *cit l. Deo nobis*; postea cœpit ea res adhuc magis restringi, & Monasterium succedere loco filij, vt dicemus infrà suo loco. Cùm ergo postquam Monachi facti sunt inhabiles ad succedendum proprio nomine, siue sibi vendicandi hæreditatem, Episcopi ex Monasteriis assumpti facti sunt habiles ad succedendum, tanquam legitimi hæredes, & ad vendicandum sibi hæreditatem paternam, clarum indicium est restitutum illis ab Ecclesia dominium, quo ante fuerant priuati.

5. Dices *Secundò*, ille Canon commodè potest intelligi

Sup. hoc, & seqq. vsque ad §. Sed vt huius Res. in tom.3.tr.2. Res.66 ad literam à §. Et ideo, vsque ad finem dictæ Res.

Sup. hoc in tom.7.tr.1.ex Res.26. ad medium §.2. à vers. velu i legitimus, & in tom.4. tr. 7. Res.26 §. verum 2. post medium, & ad literam in Res. & § not. præ.

telligi hoc modo,quòd ex Monacho factus Episcopus nam non acquirat Monasterio,ex quo discessit, sed suæ Ecclesiæ, cùm alij Monachi acquirant Monasterio : & hoc insinuatur apertè in fine Canonis,vbi dicitur debere eum omnia Ecclesiæ restituere.Respondeo,hanc explicationem , quæ tamen valdè placet , recentioribus multis non videri subsistere,cùm dicat textus , eum sibi vendicandi iure habere potestatem , quia non est idem vendicare sibi,& vendicare suæ Ecclesiæ,alioquin Monachus proprie,& vsu iuris diceretur sibi acquirere,vel habere ius sibi vendicandi , quæ acquirit Monasterio. Nec refert,quòd in fine Canonis dicatur debere restituere Ecclesiæ,quia hoc intelligitur de tempore mortis; & hic habet locum illa,quam afferunt, distinctio:nam illa,quæ post mortem Episcopi talis manent,non Monasterio,sed Ecclesiæ debentur.Verùm hoc nihil illos iuuat;quia non sequitur,debent in morte relinquere suam substantiam Ecclesiæ;ergo in vita non fuerunt domini: nam testamenti factio Clericis sæcularibus iure negatur,etiamsi in communiori sententia sint domini redditiuum beneficij. Episcopi ergo ex Monasterio assumpti à iure æquiparantur Episcopis sæcularibus , nec facilè discrimen inter eos reperio.

Sup. hoc in Ref.seq.lege doctrinam à 9.Hoc autē.

6. Dices *tertiò*.Episcopus ille manet Religiosus;ergo non habet dominium. Respondeo, quidquid sit de antecedenti,nego consequentiam;quia,vt paragrapho precedenti diximus,inhabilitas ad acquirendum,vel transferendum dominium,est ex iure positiuo, nec fuit semper annexa statui religioso , vt benè deducit Basilius *tract.7.de matrim.c.*1 :.& Suarez *tom.*2. *de Relig.lib.*8. *c.*7.potuit ergo ius relicta in tali Episcopo obligatione voti paupertatis reddere illi dominium:nec ex hoc desinit esse verus Monachus.Nec obstat *c.cùm ad Monasterium,de statu Monachorum:*quia Scholastici Societatis Iesv habent dominium bonorum , tamen habent veram abdicationem proprietatis,quæ in isto capite requiritur ad constituendum Monachum.Abdicatio enim proprietatis,non est abdicatio dominij ; sed vsus independentis à voluntate Superioris. Hæc enim est illa proprietas,quam Canones insectantur , & Pontifex in isto capite,nempe Religiosos aliquid detinere tanquam suum contra Superioris voluntatem,velléque de illare disponere independenter à Superiore. Deinde quid est absurdi,si dicatur non manere verum,& perfectum Religiosum,sed tantùm secundum quid , iure dispensante in voto paupertatis id exigente statu illo,in quo est, & relicta obligatione duorum aliorum votorum,quod fieri posse,suo loco ostendetur.Et hæc omnia docet Vvadingus *vbi supra:*cui adde,me citato,Pasqualigum,*in decisionib moral.dec.*267.*per totam*: & , me etiam citato, Cælestinum *in compend.Theol.mor.tract.*6.*c.*7.*q. vltim.* Hoc etiam tenet Zambellus *in repert.moral. v.Episcopus,n.*12.

Sup hoc magis latè in Ref.seq.

7. Sed vt contra Hispanos, Hispanum opponamus; idem nouissimè docuit Antonius Escobar *in Theol.mor. tract.*6.*exam.*7.*c.*7.*n.*66.Itaque ex supradictis Auctores primæ sententiæ ad quæsitum huius resolutionis respondebunt , donationem Episcopi Regularis ad vsus prophanos , non solùm esse illicitam , sed inualidam; cùm non sit dominus rerum,quas possidet,ratione voti paupertatis. Sed Auctores secundæ sententiæ hoc negabunt; vnde saltem ab onere restitutionis, donatario liberabunt. Ego,vt dixi , vtrámque sententiam probabilem esse puto,licèt primam communiorem,& probabiliorem existimem.

8. *Nota* tamen , quòd post hæc scripta inueni Michaëlem Tarrede , nouissimè *in sua praxi beneficiaria, disp.*1.*c.*9.*n.*18. docere, Monachos habentes beneficia in perpetuum ad libitum disponere de suis fructibus, quemadmodùm sæculares disponunt de fructibus beneficiorum sæcularium.

RESOL. X.

An donationes Regularis Beneficiarij in vsus prophanos sint validæ , licet illicitæ , & accipientes possint tuta conscientia retinere,quæ acceperunt indebitè à Beneficiario Regulari?

*Difficultas vero est , an qui habet liberam administrationem fructuum,reddituum,non habeat etiam dominium, aut quomodo possit talis libera administratio consistere cum voto paupertatis?*Ex p 8.tr.6.Res.133.

§.1. IN superiori Resolutione dictum est de donationibus Episcopi Regularis, sed quia etiam Regulares aliquando sunt beneficiarij;ideò quæro,An si de redditibus beneficij efficiant donationes in vsus non pios,sint validæ licèt illicitæ?Ratio difficultatis est,quia dicti Regulares ex collatione beneficij,non soluuntur voto paupertatis,vt de Episcopis Regularibus asserunt plures:ergo. Deinde,licèt sit opinio probabilior,quòd beneficarij sint domini redditiuum Ecclesiasticorum,tamen excipiuntur, vt docet Cardinalis de Lugo *de iustit.tom.*1. *disp* 4.*sect.*1.*n.*2. *Regulares.*

2. Hoc tamen non obstante ad quæsitum propositum,docet VVadingus *tract.de contractlib.disp.*2 *dub.*3. §.2.*n.*11. dictas donationes esse validas, licèt illicitas; sic enim asserit. Difficultas est,an qui habent liberam administrationem fructuum , reddituum, non habeant etiam dominium , aut quomodo possit talis libera administratio consistere cum voto paupertatis?pro quo.

3. Nota 1.per votum paupertatis, aut dispositionem iuris non abdicasse à se Religiosum , dominium rerum spiritualium,aut ius ad illa.Hinc Nauar.*q.* 1.*de reddit.b. monito* 9. (quem alij communiùs sequuntur)docet Regularem habere dominium quasi beneficij,& agere non Monasterij,sed suo nomine ad illud possidendum,retinendum,recuperandum,&c. & illud non Ecclesiæ , sed sibi acquirere, & idem est dicendum de aliis aliquibus iuribus spiritualibus,etiamsi habeant coniuncta emolumenta temporalia. Circa temporalia verò coniuncta non eadem est ratio quæ spiritualium.

4. Nota *secundò* , communem esse sententiam fructuum beneficij regularem non esse dominum,sed liberum administratorem:administratio autem hæc est multò liberior,& magis ampla in beneficiario propriè dicto, quàm in Prælato regulari : Prælatus enim habet magis restrictam potestatem contrahendi,aut disponendi de rebus Monasterij , quàm beneficiarius.Ex eo autem,quòd regularis tam amplam habeat facultatem disponendi de fructibus beneficij,aut iis, quæ acquirit eo tempore,quo possidet beneficium,quàm sæcularis,dubitari potest in quo differat à sæculari , qui in communi Recentiorum sententia contra Nauarrum supponitur habere dominium fructuum ? Plerique in hoc ponunt discrimen,quòd licet in eo sint pares sæcularis,& regularis beneficiarius, quòd vterque illicitè expendat suos fructus,quando in vsus malos eos insumit;tamen in eo differant,quòd sæcularis,qui dominium habet,nec peccet contra iustitiam malè exponendo sua,nec teneatur ad restitutionem;Regularis autem,cùm dominio careat, peccet contra iustitiam,& accipientes non possint tuta conscientia retinere,quæ acceperunt indebitè à Beneficiario Regulari.Sic docet Suarez *tom.*4 *de Relig.lib.*5. *c.vlt.*Molina *de iust.disp.*276.& alij passim.

5. Sed hæc sententia non est ita certa ; quia , vt tradunt Molina *disp.cit.*Lessius *lib.*2.*c.*41.*dub.*15.qui addit id esse praxi conforme.Sanchez *lib.*6. *c.*9.*n.*47. & alij. Religiosus ejectus etiamsi careat dominio secundùm eos,& retineat votum paupertatis;tamen si expendat in res illicitas, validè disponit;ergò,generatim loquendo, distinctio allata inter sæcularem habentem dominium,

&

& Religiosum eo carentem, non est solida. Vnde puto probabile Regularem dum administrat beneficium, valide expendere in quoscunque vsus, qui hoc est praxi conforme. Non videmus enim Episcopos, aut Pontificem quoad dispositionem fructuum esse magis solicitos de Regularibus, quàm de sæcularibus, nec rescindere dispositiones ab aliis illicitè factas. Ita Vvadingus.

RESOL. XI.

An Reges, & Principes possint donare: & ideò an Successores poterunt eiusmodi donationes revocare? Ex part. 8. tr. 6. Resol. 18.

§. 1. AD hoc dubium sic respondet Cardinalis de Lugo *to. 2. disp. 22. sect. 10. n. 148.* Princeps supremus, qualis est Rex, donare quidem potest iuxta conditionem sui status; poterit etiam & debet remunerare merita subditorum, præ ærtim si in commune cedant, vt colligitur ex *c. Abbate, de sententia, & re iudicata, lib. 6.* non tamen potest profusè donare in graue, & notabile præiudicium status, & Regni, atque ideò successores poterunt eiusmodi donationes revocare, vt colligitur ex *c. intellecto, de iureiurando*, & cum aliis probat Molina *tom 1. tract 2. disp. 25.* quia bona Coronæ sunt suo modo vinculata, & Regi concessa ad defensionem, & administrationem Reipublicæ, & ad onera sui muneris sustinenda, non verò vt in Reipublicæ detrimentum profundantur. Magis autem debent eiusmodi donationes limitari, quando Rex debitis grauatus non potest ius plene satisfacere; non tamen ita durè cum eo agi tunc debet, vt nihil omninò donare possit. Nam sicut alia, quæ ad decentem status sustentationem necessaria sunt, expendere potest, non obstante ære alieno, quo grauatur; ita donare aliqua poterit, licet cum moderatione debita; hoc etiam spectat ad congruam Regis sustentationem: cùm non possit regia dignitas sine liberalitatis exercitio decenter sustineri. Ita Lugo.

2. Dico igitur cum Alfaro *de officio fiscali. glossa 34. §. 1. n. 6. & §. 4. n 1.* Reges non posse facere donationes, quæ offendunt publicam vtilitatem, vt patet ex *l. rescripta. C. de præcib. Imp. offer. & ex l. 2. §. merito, & §. si quis a Principe, ff. ne quid in loco publico, & ex l. nec auus, C. de emancip.* Hinc regulariter quæcunque donationes magnæ, & quæ fuerint in præiudicium regiæ coronæ, reuocandæ, ex text. *in c. intellecto. de iureiur.* vbi communiter Doctores, Albericus *in proœmio Digestorum §. discipuli, n. 17.* Bartolus *in l. 3. §. planè ff. quod vi, aut clam*, vbi Angelus in *§. sed si permiserit, n. 2* Iason. *ib. 1. cons. 36. n. 1.* Alexander *lib. 3. cons 1. n. 28.* Baldus *in l. nuptæ, ff. de Senatoribus* ex *l. qui fundos, C. de omni agro deserto, lib. 11.* idem Baldus *in l vlt. n. 5. ff. de constit. Princip.* Antonius Corserus *in tr. de potest. reg. q. 4.* Couarruuias *in c. quamuis pactum, 2. p. §. 2. n. 4. versic. quod autem Rex*, Palacius Rubeus *in c. per vestras, de donat. inter. post. notabile secundum. §. sed est pulchra dubitatio, n 41.* pluribus latè Mieres *de maiorat. 4. p. q. 1. limitat. 6. num. 28. cum seqq.* Gozadinus *cons 8. n. 38. cum sequentibus*, & plures quos cumulat Antonius Petra *de potest. Princip. c. 32. §. 2. ex n. 39* Matienzo *in l. 11. gloss. 9. num. 3. tit. 7. lib. 5. Recopil.* Pinellus *in l. 1. C. de bon. matern. 3. p. n. 62. seqq.* D. Paz *de tenuta, c. 57. n. 22. & seqq.* Valascus *cons alt. 119. n. 12.* & Cenedus *2. p. dec. 75. n. 12.*

3. Et quamuis donationes exiguæ sint quælibet de per se, tamen si ex omnibus Regali patrimonio præiudicium fieret, adhuc reuocandæ quasi nullæ, vt tradit idem Mieres *vbi proximè*, ibi: Et si aliud diceremus, daretur occasio, quòd si vnus Rex faciat multas donationes, quarum quælibet de per se Regnum multum non lederet, sed simul iunctæ, quod tales donationes essent validæ, quod est contra ea quę scripta sunt, & contra *l. 1. & 3. C. de inofficiosis donationibus*, quæ ad hoc sunt notabiles; quòd si omnes donationes coaceruatæ sint excessiuæ, Rex non possit eas facere, tenuerunt Lucas de Peña *in l. quicunque, C. de omni agro deserto, lib. 11* Imola *in c. 2. de donation.* Matthæus de Afflictis *in constit. Neapol. in proœmio, in parte vigesimo quartò quæro, n. 6. fol. 3.* Rolandus *cons. 1. n. 121. & 124. lib. 2.* & contrarium nequę tyronibus in hac scientia persuaderi potest, pro quibus facit, quod scribunt Cifuentes, & Tellus *in l 28. Tauri, n. 4.* vbi volunt, quòd si ex pluribus minutis donationibus factis filiis fiat assensus, imputatur quilibet, & confirmat idé Matienzo *gloss. 8. n. 2. fol. 162. hodie l. 12 tit 6. lib. 5. recopil.* quod tradunt Rodericus Suarez *in l. quemadmodum in proœmio, C. de inofficioso testam. in fin. p. 235.* Gregorius *in l. 6. tit. 4. p. 5.* glossa *verb. in vida, post princ.* & confirmo per textum *in l. sancimus, §. si quis autem per illum textum à contrario sensu, C. de donat* & doctrinam Bartoli *in l. Modestino ff. eod. tit.* Alexander *in l. si plures, ff. de pactis, & concord.* quos citat Antonius Gabriel *lib. commun. opin. tit. de donat. concl. 1. n. 12. p. 192.* Et eandem sententiam amplectuntur Castrensis, Iason, Lucas de Peña, Negusantius, Albertus, Brunus, Parisius, Matiecus, Menochius, Laudensis, Hieronymus Gabriel, Tiraquellus, Trentacinquius, & decisio Dolana, & Fontanella, quos in terminis refert Additio. ad Molin. *li. 1. c. 3. n. 17.*

4. Et vtinam hodie in his calamitosis temporibus regiæ donationes reducerentur ad debitum modum propter indigentiam Regis nostri, & angustiam regij ærarij; & ideò Galba reuocauit Neronis donationes, & ad decimam partem reformauit, vt refert Corn. Tacitus *lib. 1. histor.* eis verbis; Proxima pecuniæ cura, & cuncta scrutantibus iustissimum visum est inde repeti, vnde inopiæ causa erat: bis, & vicies mille sestertium donationibus Nero effuderat, appellari singulos iussit, decima parte liberalitatis apud quemcumque eorum relicta. Et Imperatores alij etiam fuerunt, vt apud Græcos de Basilio Macedonico refert Garibyus *lib. 9. compendij hist. c. 21.* apud Anglos Reges Eduardus, & Henricus, vt refert Pineda *in Monarch a Ecclesiastica lib 28. c. 26. §. 3. & 4.* & de Regibus Aragonum Ramiro, & Ildephonso III. Zurita *lib. 1. Annal. c. 53. & lib 4 cap 93. & lib. 7. c. 5.* & de nostris Regibus Castellæ, de Ioanne II. Aluarus Garzia *in eius histo ia anno 41. c. 26.* de Rege Henrico II. Mariana *lib. 17. de reb. Hispan c. 18.* de Regibus Catholicis, & Regina Ioanna eorum filia Zurita *in expeditionibus Italiæ, lib. 5. c. 84. & 2. tom. lib. 7. c. 8. de Carolo V.* Sandoualius *in eius Chronico lib. 1. § 21* & facit *l. 11. tit. 7. lib. 5. recopil.* & Philippus II. & III. idem fecerunt, vt constat ex clausulis testamentorum, refert verba Melchior Phæbo *p 2. dec. Iustit. 84. n. 34.* & amicissimus, nec vnquam satis laudatus Dominus meus Solorzanus, *de Indiarum iure. to 2. lib. 3. c. 12. n. 51.*

Sed hæc omnia magis confirmata inuenies apud heu quondam nostrum doctum Larrea *in allegat. fisc. p. 1. alleg. 7. & alleg. 12.* adi illum, & non pigebit.

RESOL. XII.

Obseruantur aliqua satis practicabilia circa donationes Principum factas ob benemerita. Ex p. 8. tr. 6. Resol. 128.

§. 1. DIco *Primò*, quòd si Princeps pro sua benignitate aliquid filiis defuncti benemeriti largiatur, creditores patris nullum ius super huiusmodi rebus donatis habere poterunt. Ita Gregorius Lopez *in l. 5. tit. 27. p. 2. verb. Muger*, Connan. *lib. 4. iur. ciuil. c. 15.* Constant. *in comment. ad lib. 12. C. tit. de fil. off. n. 44.* quod colligunt ex Cóstit. Iustin. *in tit. de exhibend. reis, in Nouel. 1 si filij vel vxores.* Ratio huius est, quia filij non obtinent has largitiones, tanquam hæredes patris, quoniam nulla in hæreditate paterna remãsit actio ad petendũ à

Sup. hoc primo in Resol. seq. à §. 1. vsque ad §. Vnde.

Principe hãc remunerationem,cùm non teneatur Princeps ex obligatione iustitiæ illam fæcere,sed ex obligatione antidorali , quæ actionem non parit, vt benè inquiunt Bartolus *in l. ex hoc iure.ff. de iust. & iur.* Arias Pinellus *in l.1.C.de bon.pæcrn.3.p. nu.59.* Barbosa *in l. quia tale,n.9.ff.solut.matr.* & alij communiter. Ex quo sequitur, Principem nemini iniuriam facere, si quando alicui benemeriti largiatur aliquid,ac iubeat ne creditores ipsius aliquod ius in re donata acquirant. Ratio est;nam cùm debitor,vt dixi, nullam habeat actionẽ ad petendam remunerationem,per consequens creditores, etiam hypothecam habentes,illam obligatam minimè habent;ac proinde Princeps nullam eis facit iniuriam, si largitionem faciat,ea adiecta conditione.Ita Constãt. *loc.cit. n.45.* dicens hoc pluries se vidisse in Supremo Italiæ Consilio,concessum viris benè de Republica meritis,qui eri alieno obnoxij,aliter se alere non poterant.

2. Dico *Secundò*,bona Principibus ob merita donata,castrensium naturam sortiri;ex Constit.Iustinian. *in l.cùm multa,C.de bonis quæliber.* Hinc fit,filiumfamilias de huiusmodi bonis ob sua benemerita sibi à Principe donatis,posse testari, quasi de peculio castrensi , vt docent Afflict.*dec.*183.& alij communiter,& est text. ad hoc,*in §.1.Inst.quib.non est permissum fac. testam. & in l.1 §. hoc quoque.ff. ad Trebell.* Vbi tamen *nota*, quòd quamuis feuda militiis æquiparentur,& quasi castrensia appellentur,vt dicunt Doctores,tamen de eis filiusfamilias testari non potest,nisi illa propter merita fuerit à Principe consecutus,vt benè docuit Vincentius de Franc.*dec.*4 quem sequitur Constant.*loc.cit.n.50.* Vnde sequuntur ex præcedenti,quòd in his largitionibus filiofamilias ob ipsius benemerita factis vsusfructus patri non acquiritur,sicut neque in aliis bonis peculij castrensis,vt apertè disposuit Imperator *in d.l.cùm multa*, & omnes concedunt, imò aliqui volunt , idem esse de bonis donatis filio à Principe, non ob eius merita , sed parentis gratiã.

Sup.hoc in Ref.seq.§. Vnde.

Sup. hoc lege doctrinã præterit. Ref.à principio.

3. Hinc etiam infertur , supradicta bona , quæ ex Principis liberalitate ad filium deuenerunt , non esse cum aliis fratribus conferenda,nec in legitimam computanda, *l.1.§.nec castrense,ff. de collat.* Imò neque in donatis filio à Principe post mortem patris, ob merita ipsius patris,habet locum collatio & imputatio,*l.ea demum.l.si donatione,l.nec emancipati.C. de collat.* Nec obstat,quòd huiusmodi donationes videantur quodammodo ex paterna substantia processisse,cùm ob eius merita factæ fuerint;nam cùm in hæreditate paterna nulla remanserit actio ad remunerationem petendam , vt *supra* diximus , consequenter filius non obtinet illud sibi à Principe donatum , tanquam hæres patris ; & ita non tenetur illud conferre,vel computare in legitimam.Sic Aluar.Valasc.*in sua praxi part.& collat.c.*13.*n.*29. vbi ait , officia concessa à Camera Olysipponensi filiabus defunctorum,& Republica benemeritorum, vt nubere possint,non esse cum cæteris fratribus conferenda,idque lege Lusitana cautum esse.

4. Dico *Tertiò* , si Princeps donet aliquid Petrò & Paulo,quandiu vixerint,superstes obtinebit partem defuncti , vt docent Aretinus *in dict. l. si mihi & Titio*, Alexander *cons.*30.*n.*9.*lib.*1.Corneus *cons.*285.*col.*4.*lib.*3.Idem erit,si concessio fiat duobus,& cuilibet ipsorum in solidum.Sic Alexander *d. cons.* 30. Curtius senior *cons.*49.*n.*54.& Constant.*loc.cit.n.*75.vbi tamen addit,secùs dicendum esse,si dictio illa,*in solidum*,non adderetur,cùm verba, *cuilibet ipsorum*, disiungant potiùs, quàm coniungant,vt notat Bartolus *in l. huiusmodi*, §. *de quibus,ff.de legat.*1 & ita refert iudicatum fuisse ex *reg.Reuerter.*in suis decisionibus.

Vide multa alia circa præsentem materiam de donationibus à Principe concessis , penes Regentem Constantinum,*ad citatum lib.*12.*Codicis.*

RESOL. XIII.

An donatio facta filiofamilias à Principe intuitu meritorum patris sit conferenda,& computanda inter hæredi tatem,& creditores patris in ipsa bona ius acquirant?
Et an huiusmodi bonis donatis filiofamilias à Principe contemplatione patris habeat pater vsumfructum?
*Et quid est sentiendum,si pater à Rege pecunia,vel precibus officium obtineat,& postea donet filio,an sit computandum quoad æstimationem cum aliis fratribus , quia quando officium obtinetur precibus, prædictæ preces subrogantur loco pecuniæ?*Ex p.8.tr.6.Res.127.

§.1. DE hoc casu consultus fui ex Hispania,& est satis practicabilis.Multi,quos refert & sequitur Fuluius Constantinus *in comm.ad lib.*12.*C.tit.de fil.off. n.*56. tenent prædicta bona donata à Principe filio, intuitu & contemplatione patris, profectitio peculio adscribenda esse,sicut omnia alia, quæ obueniunt filio ab aliquo extraneo,intuitu patris & consequenter esse cõferenda,& imputanda,& creditores patris super iis rebus habere ius,vt sibi satisfiant debita à patre cõtracta.

Sup. hoc Ref. pro pro principio. pro pro filio.

2. Sed ego puto huiusmodi bona non peculio profectitio , sed potiùs quasi castrensi esse adscribenda , & per consequens non esse conferenda,aut imputanda,neque filium posse in eis molestari à creditoribus patris. Quod tripliciter probari potest.

3. *Primò*, nam sicut bona donata filiofamilias contemplatione ipsius filij,quæ essent aduentitia,si donatio fiat à persona priuata , nihilominus donata à Principe habent hoc priuilegium,vt non aduentitia,sed quasi castrensia dicantur;ita & bona,quæ alias essent profectitia,donata à priuato:si donentur à Principe,eodem priuilegio gaudere debent, vt scilicet non profectitia,sed quasi castrensia sint , & consequenter conferenda non sint, neque in eis possit filius molestari à creditoribus patris.

4. *Secundò*, quia textus *in l,cùm multa.C.de bonis quæ liberis*, indistinctè dicit,donata à Principe filiofamilias esse ad modum castrensium.

5. *Tertiò*, nam bona concessa à Principe duobus filiis Titij,quos ipse pater nominauerit, non computantur inter profectitia quamuis intuitu,& contemplatione ipsius parentis largita fuerint,vt docet apertè idemmet Constantinus *loc.cit.n.*148.cum Io Franc.de Ponte *cons.*109.*vol.*2.dum ait in eis,patrem,nec alienando,nec delinquendo,neque in alios disponendo,posse dictis filiis nocere:ea ratione,quia nihil aliud sibi quæsiuit Titius,nisi ius nominandi, quod est nudum ministerium; nec aliquod ius in eius persona fuit fundatum , quòd suis creditoribus prodesset:ergo multò magis idem dicendum est in casu nostro,in quo pater, neque nudum ministerium seu nominatim habet. Et vita hanc sententiam ex Theologis docet Molina *de iust.to.*1.*tr.*2. *disp.* 8.*vers.Quintus est*,& ex Iurisconsultis Aretinus *in l,sed si plures,*§.*in arrogato,ff.de vulg.& pupill.col.*2.Eman.à Castr.*in reper.l.cùm oportet de bon.quæ lib.*4.*part. in* 3. *exempt.n.*188. Burg.de Paz *q.*11.*n.*28. Gomez *in l.*48. *Tauri,n.*4.Caldas *in l.si curatorem.v. Lasis, n.*106. Matienzo *in l.*9.*gloss.*1.*lib.*5.*recopil.*& alij.

Sup. hoc Ref. pro pro §.1. in fine.

6. Vnde ex his infertur , in huiusmodi bonis donatis filiofamilias à Principe , contemplatione patris, non habere patrem vsumfructum. Pater verò non tenetur illi præbere alimenta , si de prædictis bonis potest commodè viuere,vt docet Surdus *de aliment.lib.*9. *q.*28.*n.*15.

7. Sed quid dicendum , si pater officium à Rege pecunia vel precibus obtineat,& postea donet filio,an sit computandum quoad æstimationem cum aliis fratribus? Et quoad primum affirmatiuè respondet Gama,*dec.*29. *n.*4.

*n.*4. Valascus *de partit. c.*13. *n.*42. & idem Gama *n.*3. & alij asserunt etiam quando officium obtinetur precibus, quia prædictæ preces subrogantur loco pecuniæ: par autem est conditio rei subrogatæ, ac rei pro qua subrogatur: quapropter dicendum consequenter est, quòd sicut officium pecuniâ patris filio emptum, quoad æstimationem confertur, ita & officium assiduis precibus patris obtentum, similiter confertur. Fundamentum adhuc sibi assumit hæc opinio ex illo communi ac vulgari dicto, satis carè emitur quod petitur, aut satis carè emptum censetur, quod satis, hoc est, multis precibus petitur. Deinde, quia favor ille, & gratia humana, qua per preces & supplicationes officium illud adeptum, fuit, sunt res pretio æstimabiles, & sic non sine pretio est emptum, quod per preces est adeptum.

8. Sed contrariam sententiam tenet Fagundez *de contract. lib.*4. *c.*8 *n.*6. quia hi tali casu nulla bona interueniunt, quæ diuidenda sint inter alios fratres, & ad collationem adducenda, & solùm ob hanc præcisam considerationem pretium officij ad collationem adducitur, vt dictum manet, alioquin multùm defraudarentur alij fratres, & cohæredes in suis legitimis, & vnus haberet pretium officij, & portionem sibi ex sua legitima contingentem, alij suam tantùm suæ legitimæ portionem, & penè nihil, imò de facto nihil haberet, si nihil esset quod ad collationem venire possit præter pretium tantùm pecuniæ, quia officium fuit emptum à patre. Præterea subrogatum induit naturam, & supplet naturam rei, pro qua subrogatur, quantum ad impletionem loci, & quantum ad supplendum effectum eius rei, pro qua subrogatur, non quantum ad satisfactionem partium; preces enim, quæ loco pretij & pecuniæ subrogatæ fuerunt, in se consideratæ, non sunt capaces vt inter alios fratres diuidantur, & vt illis damnum in legitimis reficiant. Adde, vrbanum esse dictum ad significandum natiuum pudorem, & verecundiam, qua aliquid petitur, satis emptum est quod precibus adeptum est. Ergo, &c.

RESOL. XIV.

An Gubernatores, Decuriones, & Rectores Vniuersitatis, & Ciuitatum, possint donare?

Et quando Decuriones Ciuitatum faciunt aliquam donationem numeratoriam standum est illorum assertioni circa benemerita?

Et an facultas faciendi donationes remuneratorias transeat ad Successores? Ex p. 8. tr. 6. Res. 16.

§. 1. NEgatiuè respondet Harprechtus *in Inst. to.*2. *tit. de donat. §. alia autem, n.*12. quia res sibi commissas administrare, non perdere debent. *l. don omni* 16. *C. de administr. tut. vel curat. l.*2. *§. ius Reipubl.* 8. *ff. de administr. rer. ad ciuit. pertinent.* Perdere autem videntur, si donant, *l. filius familias* 7. *in princ. ff. hoc. tit.*

2. Sed temperanda est hæc opinio. Dico igitur regulariter loquendo, ciuitates, & oppida non posse facere gratiam seu liberaliter donare; at si aliquis seruiuit multùm Reipublicæ in aliquo negotio, nec habuit conueniens salarium, & Respublica benè lucrata est propter singularem illius industriam, & laborem, benè potest vltra patuum salarium, aliquid remunerare, vltra seruitij meritum, de bonis communibus, licet etiam, vbi est consuetudo de bonis communibus, expendere aliquid in eleemosynas Monasteriorum, hospitalium, vel alterius rei in Christianæ pietatis splendorem, vt in alendis Clericis, Cantoribus, & aliis Ecclesiæ Ministris, & similibus; circa quæ maximè est attendenda consuetudo: aliter enim, communiter loquendo, bona communitatis in vtilitatem omnium vicinorum eroganda sunt, vt in solutione salarij Ministrorum, in ædificatione carceris, vel domus Senatus, in salario Magistri, Medici, Aduocati, in procuranda annona frumenti, & similibus. Et ita docent Doctores, quos citat Sanchez *in Opusc. to.*1. *lib.*1. *c.*6. *dub.*2. *n.*4. *& dub.*8 *per totum*: cui adde Cardinalem de Lugo *de iustitia, to.*2. *disp.*23. *sect.*10 *n.*144. & Trullench. *in Decal. tom.*2. *lib.*7. *c.*1. *dub.*8. *n.*6.

3. Sed quæritur, an quando Decuriones ciuitatis faciunt aliquam donationem remuneratoriam, standum si illorum assertioni circa benemerita; & an facultas faciendi donationes remuneratorias transeat ad successores? Ad hæc dubia respondet Nicolaus Losæus *tract. de iure vniuers. part.*3. *cap.*11. vbi sic ait. Quod autem suprà dictum est, Consilium ordinarium Vniuersitatis, seu ordinem Decurionum, non posse facere donationem, non habet locum, neque procedit in donatione remuneraroria, potest enim ipsa Vniuersitas, siue ipsius Consilium ordinarium, & ordo Decurionum facere donationem, existente iusta, & legitima remunerationis causa, inspecta magnitudine, & dignitate ipsius Vniuersitatis donantis, & qualitate eius cui donatur; videmus enim similiter, quòd licet tutor, vel curator pupilli, & minoris non possit donare. *l. pactum curatoris, C. de pactis.* potest tamen ex causa remunerationis donare. *l. cum plures. §. penult. l. tutor secundum dignitatem. ff. de administrat. tutor.* ergo nihil mirum, si Vniuersitas, quæ pupillo æquiparatur, seu Decuriones ipsius Vniuersitatis administratores, possint etiam facere donationem alicui, causa remunerationis, maximè cùm huiusmodi donatio remuneratoria multis decoretur priuilegiis. Nam ex causa remunerationis multæ à iure conceduntur, & permittuntur, quæ aliàs non permitterentur. *l. Aquilius regulus ff. de donationibus.* Bartolus *in dicta lege ambitiosa, num.*2. Iason *in l. ex hoc iure ff. de iustitia, & iure*, Rolandus *consilio 5. num.*9. *pluribus sequentibus, volum.*1. sed an ad hoc, vt valeat huiusmodi donatio, facta ab Vniuersitate, seu ordine Decurionum propter benemerita, sufficiat assertio ipsius Vniuersitatis, seu Decurionum, circa benemerita, an verò debeat de ipsis meritis constare? Certè dicendum est standum huiusmodi assertioni Decurionum circa benemerita, donec contrarium probetur. De qua materia vide Bartolum *in c. l. ambitiosa, & ibi in addit.* Rolandum à Valle *cons. 5. n.*22. *cum pluribus sequentibus. vol* 1.

4. Sed vtrùm ista facultas, & potestas remunerandi benemeritos transeat ad successores; vtputà aliquis fecit vnum magnum seruitium isti Communitati, tempore istorum Decurionum, ipsi non remunerauerunt, vtrùm Decuriones sequentes, & succedentes possint remunerare? videtur quòd sic, quia isti Decuriones hoc faciunt, non tanquam priuatæ personæ, & nomine proprio, sed tanquam Decuriones, & publici administratores, nominéque totius Vniuersitatis, & populi, qui populus, & Decuriones ipsum populum repræsentantes, licèt mutentur, idem tamen censetur esse populus. *l. proponebatur, ff. de iudic. l.*7. *§ vlt. ff. quod cuiusque vniuers. nom.* in Decurionibus (scribit *ibi*. I. C.) nihil refert vtrùm omnes idem maneant, an pars maneat, vel omnes immutati sint: ergo videtur dicendum hanc facultatem remunerandi transmitti posse ad sequentes Decuriones. Contrarium tamen tenet Bartolus *in d. l. ambitiosa, n.*4. *&* 5. scilicet, hanc potestatem remunerandi non transire ad alios Decuriones in officio succedentes, nam remuneratio est personalis, ex parte remunerantis, adeò vt non possit quis grauare hæredem suum, vt aliquem remuneret, vt sit remuneratio in persona hæredis. *l. Diuus. ff. si quid in fraudem patroni:* & sicut quis non potest grauare hæredem suum de remunerando, ita Decuriones non possunt grauare suos successores; si enim ipsi non donauerint, sed fecerint decretum continens futuram donationem, certè talis donatio est ipso iure nulla. *d. l. ambitiosa.* vbi Bartolus, & alij Doctores, *ff. de decret. ab ord. faciend.* Sed ad alia transeamus.

RESOL. XV.

An donatio remuneratoria Principum transeat in vim contractus, ita vt reuocari non possit, maximè si Reges donent sub nomine dignitatis? Ex part.8.tract.6. Resol.122.

§.1. REspondeo donationem factam à Principe ex causa remunerationis, tanquam contractum onerosum, liberè reuocari non posse; in indiuiduo tradit Felinus *in c.nouit.n.7.de iudic.* Romanus *cõs.436. vers.septima principalis conclusio*, Alexander *cons.101. n.1.lib.1.& cons.5.n.19.& 20.& cons.78.lib.4* Ruinus *cõs.207.n.7.lib.1.& cõs.162.n.10.lib.4.* Decius *cõs.566.* Iason *cons.4.vers. Quarto principaliter,vol.1.* Lupus *in rubr.de donat.* Capic.*dec.21.n.15.& dec.24.n.13.& dec. 77.n.3.* Nata *cons.268.n.5.& 7.lib.2.* Tiraquellus *in l.si vnquam,v.Donatione largitus,n.15 C.de reuoc.donat.*

2. Hinc regulare est, quòd talis gratia, seu concessio propter benemerita non potest tolli, nisi expressa iusta causa, & quæ publicam respiciat vtilitatem,per textum *in l.Titius puerum ff.de obsequà liber.l.Lucius,C.de euict. l.item si verberatum,§.præterea*,vbi Bartolus & Angelus *ff.de rei vindic.* Baldus *in l.qui se patris,Cod.vnde liberi.* Hippolytus *cons.57.n.27.* Andreas *in c.1.§ præterea Ducatus,de prohib.feud.alienat.& in constit.ea quæ,in titul. quod nullus Prælat.*& plenius & magistraliùs in cap. *similiter,circa princ.c.6.de Capit.qui cur.vend.*vbi,si non potest reuocare feudum,Baldus *sing. in cap.1.de natur. feud.* Felinus *in d.c.nouit,n.7.de iudic.* Iason *in l.1.n.2. ff.de pactis*,Alexander *cons.216.vol.2.& cons.135.n.21. vol.4.* Grammaticus *voto 28.*Nata *cons.258.n.5.cũ pluribus sequent.vgl.2* perpulchrè Lucas de Penn.*in l.fin.C. de condit.in publ.horr. lib.10. per totum*, & in terminis Bernardus *cons.feud.6.per totum*,& præsertim,*in versic. sed pro varietate materiæ satis notabiliter distinguendo.*

3. Et ea quidem de causa Principi non creditur,siue ipsam expresserit in specie, siue dixerit generaliter ex causis animum nostrum dignè mouentibus,siue vtramque affirmauerit,siue specialem,& generalem,& quia in his,quæ non potest facere sine causa expressa,& iusta,vt est, quando vult tollere ius tertij,nullatenus est ei credendum,sed requiritur,quòd causa illa, siue allegata & adducta fuerit,siue in animo eius recondita;quæ tamen possit arbitrio boni viri,& faciliter cogitari,& expendi, sit vera,& iusta,& amplius si de veritate,& iustitia non appareret,quòd probetur per impetrantem.Et hæc omnia docet Cabreros *de netu,lib.2.c.3.n.7.& sequentib.* cui ego addo Fragosum *de Republica,p.1.lib.3. disp.5. n.47.*vbi firmat,posse Reges facere donationes, moderatè tamen,ita vt non possint reuocari à successoribus,si douent sub nomine dignitatis. Ita Capicius *suprà* scriptus,*dec.121,n.6.*Quia id,quod fit sub nomine dignitatis obligat successores,teste Decio *in c.1.de præbend.* per textum *in c.quoniam Abbas,de offic.deleg & ibi* notata. Quando verò concessio fiat sub nomine dignitatis,variant Doctores.Abbas *in d.c.quoniam Abbas*, opinatur non fieri quando concessio incipit,*Rex Philippus*,ex eo, quia quamuis Rex sit nomen appellatiuum, Philippus est nomen proprium.Capicius tamen *dec.21.n.6.*credit hoc modo factam concessionem esse sub dignitate,proindéque perpetuò durare,nec posse reuocari à successoribus;tunc enim concessum est à Rege in dignitate constituto,& in subscriptione apponit duntaxat,*Rex*,quod est nomen dignitatis;sequitur Cabed.*2. part. decis.19. n.6.*aliter enim nulla constitutio edita à Summo Pontifice diceretur tribui sub nomine dignitatis, quod non est dicendum cùm incipiat,*Clemens Papa.*

RESOL. XVI.

An donationes remuneratoriæ Principum si sint immoderatæ debeant rescindi, etiamsi iuramento priuilegium, & donatio firmaretur? Ex p.8.tr.6.Res.123.

§.1. VOlui de hac materia latiùs tractare,& in particulari, vt Reges abstineant ab immoderatis donationibus, quæ vergunt postea in damnum æraria & boni publici. Assero itaque,quòd quamuis Princeps teneatur suis subditis, aut eis, qui aliqua seruitia exhibuerint, illa rependere, maximè cùm facere promisit, *c.1.de donationib.*Tiraquellus *de nobilit.c.37.anum.40.* D.Molina *de primog. lib.1.c.3.n.20.*& *ibi* eius additio, Beroius *cons.65.n.11.vol.1.* Cranetta *cons.884.n.6.*Becio *vol.2.cons.129.n.108.*Burg.de Paz *cons.25.n.9.*Menoch.*cons.307.n.11.*Carolus Bordell.*cons.122.n.35.*Augustinus Barbosa *in collect.d.c.1.de donationib.* quia vt metu pœnarum, etiam exhortatione præmiorum boni efficiuntur, *l.1. ff.de iust.& iur.* tamen id quod respicit Reges,facere beneficia,debet accipi iuxta seruitij meritum,aliàs enim non censetur donatio remuneratoria,*c. caterùm.versic.datæ rei quantitas,de donat.l.si sponsus,§. circa venditionem, & l. sed si vir.§. duo,ff.de don.inter.* notant communiter Doctores *in l.si donatione,C.de collat.* Bartolus,& alij scribentes *in l.frater à fratre, ff. de condict.indeb.& in l.Attilius Regulus*, vbi latè Ioannes de Imola *ff. de donat.* Hieronymus Gratus *cons.147. n.23.*Romanus *cons.26.n.3.*Tiraquellus *in l.si vnquam, verb.susceperit libero,n.47.C.de reuocandis donat.*Surdus *de alimentis,priuileg.72.v.5.& 6.*cum Ruino, Socino, Mantica, & aliis Rotæ decisionibus,Gratianus *tom.2. disceptation.c.383.n.6.*

2. Aliàs enim, si excedit merita, & seruitium donatio, vt immensa non valeret,iuxta quod notatur etiam Principi non licere magnas donationes facere, *cap.intellecto, de iureiurando*, vbi communiter Doctores, Albericus *in præmio, §.discipuli. n.17.* Bartolus *in l.3. §.planè.ff.quod vi,aut clam*, Iason. *lib.1.cons.36.num.1.* Alexander *lib.5. cons.1. num.28.* Corsetus *de potestate Regia,quæst.4.* Couarruuias *in cap.quamuis pactum,§.1. num.4. versic.quod autem Rex*, Palacios Rubios *in cap. per vestras, de donat. inter. §. sed est pulchra dubitatio, n.41.* pluribus Mierez *de maiorat.4.part.q.1.limitatione 6. n.28.*

3. Vnde stante publica vtilitate,priuilegia,quæ Regale patrimonium maximè lædunt, sint rescindenda, etiamsi iuramento priuilegium,vel donatio firmaretur, vt præter suprà adductos,& *cantellecto,de iureiurando*, Hostiensem,Ioannem Andream,Butrium, & Panormitanum *ibi*,& reliquos iam relatos,probarunt Oldradus *cons.94.*Rolandus *lib.2.cons.2.n.95.*Antonius Petra *de potestate Principis,c.17. n.20. cum sequentibus.* Molina *lib.1.de primogeniis,c.3.n.17.& 18.*Albericus,& quę ex Restauro Castaldo,Menochio,Azeuedo,Mierez,Ludouico Gomez,Menchaca,& aliis congessit addit.Molinę *n.17.& 18.*Ioannes Garcia *de nobilitate gloss.1.§.1.n.10. cum sequentibus.* Intrigliolus *de feudis centuria 1.q.53. n.163. cum sequentib.* Loazes *in allegatione pro Oppido de Mula.dub.1.*Azeuedo *in l.3.tit.10.lib.5. Recop.* & probatur *in l.1.tit.17.l.4.tit.15.part.2.* Gregor. Lopez *in l.8.tit.1.eadem partita*,Nicolaus Rubinet *lib.4.dec.4. n.16.vsque ad 22.*idque procedit etiam in donationibus factis in seruitiorum remunerationem Belluga *in speculo Principis,rubr.9.n.5.6.& 8.*Molina *d.c.3.n.18.*Azeuedo *in l.1.tit.10.lib.5. Recopil.n.11.* Palacios Rubios *in rubric.de donat.inter,§.69.n.14.cum sequent.*Pinellus *in l.1.Cod.de bonis maternis,3.part.n.62.vers.Infertur decimo quintò*, Matienzo *in l.11.tit.7.lib.5.gloss.9.num.1.* & alij.

§. Itaque

3. Itaque dicendum est cum Fragoso *de Republica, p.1.lib.3.disp.5.n.46.* quòd ex causa potest Princeps adhibere modum donationibus à se factis, imò & revocare eas, sicut etiam Priuilegia à se concessa, vel à prædecessoribus, præsertim quando bona donata, seu priuilegia concessa nocent Regi, aut bono publico. Ita Felinus *in c.nouit.de iud. col.7. &* 10. Aretinus *ibid.n.25.* quemadmodum potest ex causa reuocare contractum à se initum, provt habet Baldus *vlt.in princ.ff. de senat.* per text. *in l.qui fundo, C. de omn.agro desert.lib.*11. Antonius & Imola *in c.cùm M.Ferr. de constitutionib.* Probatur, quia Princeps debet incumbere administrationi Regni, vt ex facto suo Regno non præiudicet quòd si aliquid ordinet in eius præiudicium, talis ordinatio ruit, vt latè probat Rolandus *cons.*1.*à n.*112 *vsque ad n.*127.*vol.*2. Cabed. & alij 2.*p.dec.*19. *per totam.*

4. Sed de hac quæstione, etiam in hoc tractatu *suprà* aliqua tetigimus, quia satis necessaria mihi visa fuit: dum est enim donatarios exigere donationes immensas à Rege sibi factas, & ex eodem tempore Regna grauari immoderatis tributis. & exactionibus.

RESOL. XVII.

An donatio remuneratoria sit propriè donatio?
Et an hæc donatio remuneratoria indigeat insinuatione?
Et an quoties permissum est alicui donare, ob bene merita & seruitia. intelligatur de meritis, & seruitiis præteritis, & non de futuris? Ex p.8.tr.6.Res.115.

§.1. REspondeo negatiuè ex *l. Aquilius*, ibi defendi, non meram donationem esse, verùm officium magistri quadam mercede remuneratum, *ff. de donat.* Menochius *cons.*307.*n.*4.*lib.*4. & alij.

2. Dico igitur, quòd donatio illa est, quæ propter obsequia, seruitium, aut beneficium aliquod sibi præstitum, à donatore fit; & hæc alio nomine donatio antidotalis dicitur. Et cùm fiat ob gratitudinem obsequij, aut seruitij accepti, donatio merè gratuita & liberalis dici non potest, sed potiùs quasi compensatio rei acceptæ. Itaque donatio remuneratoria, cùm remuneratoria sit, & obsequia remuneranda respiciat, vere & propriè donatio liberalis dici non potest, quamuis ex liberalitate tanquam ex dispositione oriatur; licèt enim non teneatur donator ex iustitia illam facere, & nullo iure cogente fiat, negari tamen non potest, quin saltem, licet non ex iustitia, tamen ex gratitudine naturali, qui beneficium & obsequium accipit, benefacienti sit obligatus; quod (vt dixit) oportet scire: ex eo enim sequitur hanc donationem remuneratoriam non indigere insinuatione, vt benè docet Molina *tom.*2.*de iust.disp.*292. *ad initium.*

3. Vnde ex his patet non esse admittendam opinionem Glossæ *in d.l.donari.*83. & *ibidem* Decius itémque Cagnol.*n.*1 *ff. de reg.iur.* Glossa *in d.l.sed etsi lege,* §. *consuluit, in verb. obligauerint, ff. de petit.hæred.* quos vt & alios, refert & sequitur Abbas, Pinellus *in l. C. de bonis matern.p.*3.*n.*60.*mihi pag.*367. *& seqq.* qui autumant, donationem remunerationis causam factam propriam, veram & simplicem esse donationem.

4. Ast huic opinioni auxilium præstant nullum argumenta quibus nituntur. *Primo* enim, quod attinet *d. l.donari, ff. de reg.iur. & dict.l.donari.*29. *ff. de donat.* textus vtriusque loci capiendus est non modò de propria, sed, & simplici, siue non propria donatione. *Secundò*, opem affert isti pronunciatio nullam, quòd omnis donatio merita donatarij præsupponit, *l.nec. adiecit.*9. *ff. pro socio.* Non aliter enim remunerationis causa facta dicitur donatio, quasi donator expressè dixerit, donare se ob præstita sibi à donatario merita.

5. Neque etiam obstat, quòd ad benefaciendum natura ducimur, & proinde remuneratio non impediat quominùs simplex & propria dicatur donatio, cùm alioqui nulla propria & simplex donatio esset. Non, inquam, id obstat: certum quippe est, quòd & ob causam sit donatio, quamuis ad benefaciendum natura nos moueat, sed ob causam non dicatur, nisi specialiter nominetur causa ob quam sit donatio.

6. *Notandum* est etiam hîc obiter, quòd quoties permissum est alicui donare ob benemetita, & seruitia, intelligitur de meritis & seruitiis præteritis, & non de futuris, & idem docere videntur Imola, & Romanus *in l. Attilius, de donat.* Iason *in l.hoc iure*, & Paulus de Castro *cons.*315.*n.*4.*lib.*1. & generaliter, loquens de omni re, quæ pro forma alterius requiritur, quod debeat esse contemporanea actui, nec possit stare in suspenso. Alexander per textum *ibi in l.*1 § *fuit quæsitum, ad Trebell. l. si quis mihi bona.* § *iussum, ff. de acquir.hæred. in Clement. causam, de elect in lege* 1. § *qui præsens, n.*10. *ff. de verborum oblig.* & nouissimè Præses M. Valençuela *cons.*203.*ex n.*3. *& cons.*123.*n.*58. *& cons.*187.*n.*70. *& seqq.*2.*part.*

RESOL. XVIII.

An donatio remuneratoria valeat, si de ipsis meritis non constet, nisi per assertionem donantis?
Et an Principis liberalitas non exigat, vt donatarius probet meritorum causas?
Et in dubio autem, an donatio sit remuneratoria, an merè gratuita, & liberalis, censendum est esse remuneratoriam? Ex p.8.tr.6.Res.116.

§.1. AD hanc quæstionem dupliciter respondet Barbosa *to.*2.*in lege, quæ dotis, ff. soluto matrimon. n.*65. *& seqq. Primò*, vbi donator dicit se facere eam donationem propter merita & beneficia sibi præstita, valebit vt donatio remuneratoria, etiamsi de meritis aliter non constet, neque necesse est ad valorem illius, vt merita ipsa probentur. Et hoc etiam docet Iulius Clarus §.*donatio.q.*3.*n.*2. Curtius iunior *cons.*142.*n.*3. & in facto ita iudicauit Parlamentum Delphinatus, testante Guid.Pap. *dec.*35. & Iulio Claro *dict.n.*2. Et ratio est, quia de beneficiis acceptis nemo potest certior esse testis, quàm ille, qui beneficia accepit. *Secundò* si donator beneficia in donatione non exprimat, quantumcunque beneficia dentur, & merita, probenturque manifestè, talis donatio non est censenda remuneratoria, sed simplex, ac merè liberalis. Ratio illius est, quia tunc ea merita & beneficia censentur causa impulsiua talis donationis: liberalitas verò causa formalis, ac finalis, specificans ac denominans talem donationem.

Sup. hoc in Res. 3. not. seq. §. Notandum pau. lò post initium. à vers. Nec enim.

2. Sed alij dissentiunt, quoad hoc vltimum, & aiunt, si de meritis præcedentibus appareat, licèt de illis donator in donatione nullam mentionem faciat, & postea prohibeatur, præsumendam & censendam esse donationem remuneratoriam, non simplicem & liberalem, vt dicebat Barbos. Hanc tenet Menochius *de arbitrar. libro* 2. *casu* 88. *num.* 33. Mascardus *de probationibus, conclusione* 560. *num.*10. Garcia *de donat. remunerat n.*43. Glossa *in lege donatione. verbo Postulans, Cod. de collat.* Sancius *lib.*6. *de matrimonio, disp.*6. *concluf.*2. Nauarrus *in Summa Latina, cap.*17. *num.*146. Syluester *verbo Donatio.* 2. *quæst.*7. *numer.* 23. Rosella *verbo. Donatio.* 1. *num.* 47. vbi asserunt donationem factam à patre filio esse remuneratoriam, si probentur præcessisse merita remuneratione digna, etiamsi pater in donatione præcedentium meritorum mentionem non faciat; valet enim donatio remuneratoria facta à patre filio sub sua potestate constituto, probatis meritis remuneratione dignis, iuxta Doctores proximè citatos, quamuis sint personæ ad faciendas

Sup. hoc in Res. seq. § Hinc. & infr. in Res. 21. §. Vnde & in Res. 45. & in aliis eius l. not.

Sup hoc in §§ not. præter. & infrà in Ref. 62. &c.

donationes inter se ipsas de iure prohibitæ. Idem de donatione remuneratoria inter virum & vxorem, iuxta Menochium *lib. 2. de arbitr. cas. 132. n. 4.* Itaque in foro externo opus est, vt probentur merita, alioquin in eo foro non censebitur donatio remuneratoria, nec valebit vt talis, quando donator in donatione de meritis non meminit, vt *suprà* diximus. In foro autem poli non est necesse, vt ea merita probentur, sed sufficit, si de illis donatario constet, vt eam donationem tanquam remuneratoriam in foro conscientiæ retineat, quia probatio tantùm desideratur, vt iudici in foro externo veritas constet. Ita Nauarr. *c. 17. n. 145.* & præter allegatos Molina *to. 1. de iust. disp. 244. §. quando constat*, Guttierrez *de iuram. p. 2. c. 5. n. 18*, Sancius cit. *disp. 6. lib. 6. num. 3.* Bart. *in l. si forte ff. de castr. pecul.* & alij. Et hæc omnia docet Fagundez *de contract. lib. 4. c. 3. n. 2. & 3.*

Sup. in Ref. quæ hîc est infrà 45. §. Notandum.

3. *Nota* tamen hic, quòd secundùm aliquos, Principis liberalitas non exigit, vt donatarius probet meritorum causas. Decianus *respons. 25. n. 79. vol. 1.* Natta *cons. 674. n. 9. lib. 4.* Ioseph. Ludouic. *cons. 16. num. 360. & seq.* Principi enim de meritis affirmanti plena fides adhibenda est, etsi aliter donatarius merita docere, & ostendere nequeat. Grammaticus *cons. 100. n. 55.* Decianus *d. resp. 21. n. 37. cum seq. lib. 1.* Rauchbar *q 11. n. 28. p. posser.* Sed de hoc infrà redibit sermo.

4. Non deseram tamen hîc adnotare Henricum Bocerum *tract. de donat. c. 13. n. 11.* & Pinellum *in l. 1. C. de bon. matern. p. 3. n. 60.* docere simplicem, siue propriam esse donationem, si non sit dictum ob præstita merita donationem fieri, quod probant per textum *in l. donari.* vbi Decius & Cagnolus, *ff. de reg. iur. & in l. donari, ff. de donat.*

5. In dubio autem, an donatio sit remuneratoria, an merè gratuita, & liberalis censendum est esse remuneratoriam, quia, vt inquit Vlpianus *in l. nec adiecto, ff. pro socio*, longè frequentius est homines non donare, nisi ob merita, vt idem docet Decius *cons. 10.* Tiraquellus *in l. si vnquam, v. Donatione largitus, n. 77.* Menchaca *de succes. creata. §. 17. n. 111.* Pinellus *l. 1. C. de bon. matern. 3. p. n. 60. vers. Probatur*, & alij.

RESOL. XIX.

An dicatur donatio remuneratoria, quæ efficitur propter obsequia debita?

Et an donatio remuneratoria non egeat insinuatione, dummodò merita quantitatem donationis adæquent? Ex p. 8. tr. 6. Res. 119.

Sup. hoc lege doctrinam Ref. & §§. not. seq.

§. 1. REspondeo negatiuè, & ideò vt donatio facta ab illo, qui donare non potest (quia prohibitus est) valeat propter remunerationem, necessum est talia esse obsequia, vt ad ea petenda competat actio, vt tradit Tiraquellus *in d. l. si vnquã, v. Donatione largitus, n. 108.* Decius *cons. 101. n. 6.* Pinellus *in l. 1. C. de bõ. matern. p. 3. n. 59.* Sanchez *de matrim. lib. 6. disp. 36. n. 4.* Borrel. *in sũ. dec. p. 3. d. tit. 9. n. 171. cũ seqq.* Ponte *cons. 50. n. 22. lib. 1.* Giurba *ad statut. Messanen. c. 1. gloss. 10. n. 15.* Castillo *to. 5. cap. 80. n. 37. versic. sed nec quartum, & n. 38. & 39.* Garcia *de coniugali acquestu. n. 54.* qui resoluit obsequia ab amico facta donationem remuneratoriam non inducere, & huic casui textus formalis est *c. relatum, de testam.* ibi: Iuxta seruitij merita, vbi aduertit Barbosa *in collectanea, n. 7.* & ex hoc dicitur remuneratorias donationes non ex obsequiis, ex quibus actio competat, prouenientes nullo modo à gratuitis differre, vt post plures probat Cabedo *dec. 36. n. 6. p. 2.* Surdus *cons. 419. n. 12. vol. 3.* Regẽs oẽstit. *in l. 1. ff. de filiis officialiũ, lib 12. n. 40.*

2. Vnde ex hoc sequitur quòd donatio facta à Rege militi, vel vassallo, qui ei seruit in suo officio, dicitur ex causa lucratiua, & non onerosa, Cabedo *dec. 36. n. 12. p. 2.* & cum aliis Tapia *dec. 6. n. 26.* Regens Constant. *in l. 1. C. de filiis offic. lib. 12. n. 42. pag. 280.* Georg. *defendu. c. 53. n. 3. & 4. pag. 199.* Phœbus *dec. 184. n. 18. & 19. p. 2.* vbi resoluit donationem Regis factam vassallo ob obsequiorum remunerationem esse gratuitam, quæ omnia valdè notanda sunt.

3. Vnde Fagundez *de contract. lib. 4. c. 3. n. 8.* sic asserit. Sequitur *tertiò*, vt donatio remuneratoria talis dicatur, & sit, debere esse insignia ea obsequia, & benemerita propter quæ fit: non enim quæcunque merita sufficiunt, vt donatio remuneratoria dicatur, vt optimè animaduertunt Guido Papæ *dec. 95. fol. 184.* & Sancius *to. 1. de matrim. lib. 6. disp. 6. n. 5.*

4. Sequitur *Quartò*, debere obsequia, & merita non esse aliàs debita, si enim essent aliàs debita, non essent remuneratione digna: in soluendo enim illo, ad quos quis tenetur, non potest existere liberalitatis meritum, quod pro ista liberalitate remuneretur, vt benè animaduertit Sancius *n. 6.* Ita Fagundez.

5. Hinc sequitur, vt optimè obseruat Bocerus *tract. de donat. c. 3. n. 13.* quòd opera, & obsequia, quæ liberis parentibus & vxor marito debet pro meritis, (vt ex illis remuneratoria censeatur donatio) non habentur, nisi eiusmodi officia obsequialia diutissimè cum magna cura, & sollicitudine, in graui quapiam, & longa ægritudine parentis, & mariti impensa fuerint, vt latissimè varios in hanc sententiam adducens Autores, ostendit Tiraq. *in d. l. si vnquam 8. in v. Donatione largitus, n. 106. 107. & 108. C. de reuocand. don.*

Sup. hoc in Parte Ref. cum cit. Ref. 62. in §§ not. præter. & in Ref. 45. §. Notandum.

6. *Notandum* est etiam hîc obiter donationem remuneratoriam non egere insinuatione, dummodò merita quantitatem donationis adæquent, & probetur. Ita ex Oldrado, Curtio, & Claro docet Azorius *p. 3. lib. 11. c. 6. quæs. 4.*

Quæ hoc principio adiecta lege do Cristian. l. 1. ad melioran. vect. tantum

RESOL. XX.

An vt dicatur donatio remuneratoria, merita debeant equiualere donationi? Ex p. 8. tr. 6. Res. 120.

§. 1. REspondeo affirmatiuè. Sed difficultas est inter Doctores, qualiter hęc merita debeãt equipollere; Quidã asserunt, oportere, vt omninò merita æqualia sint rei, ob merita donatæ, sic Arias Pinellus *lib. 2. 1. p. c. 4. n. 3. de rescind. vẽd.* & videntur tenere omnes Doctores, numero præcedenti allegati: quia ferè omnes illi absolutè docent debere esse æqualia merita rei donatæ.

Sup. hoc in Ref. 8. §. 1. & in Ref. 19. §. 1. & in Ref. 20. §. 1. & in Ref. 21. §. 1. & in Ref. 22. §. 1. & in Ref. 23. §. 1. & in Ref. 24. §. 1. & in Ref. 25. §. 1. & in Ref. 26. §. 1. & in Ref. 27. §. 1. & in Ref. 28. §. 1. & in Ref. 29. §. 1. & in Ref. 30. §. 1. & in Ref. 31. §. 1. & in Ref. 32. §. 1. & in Ref. 33. §. 1. & in Ref. 34. §. 1. & in Ref. 35. §. 1. & in Ref. 36. §. 1. & in Ref. 37. §. 1. & in Ref. 38. §. 1. & in Ref. 39. §. 1. & in Ref. 40. §. 1. & in Ref. 41. §. 1. & in Ref. 42. §. 1. & in Ref. 43. §. 1. & in Ref. 44. §. 1. & in Ref. 45. §. 1. & in Ref. 46. §. 1. & in Ref. 47. §. 1. & in Ref. 48. §. 1. & in Ref. 49. §. 1. & in Ref. 50. §. 1. & in Ref. 51. §. 1. & in Ref. 52. §. 1. & in Ref. 53. §. 1. & in Ref. 54. §. 1. & in Ref. 55. §. 1. & in Ref. 56. §. 1. & in Ref. 57. §. 1. & in Ref. 58. §. 1. & in Ref. 59. §. 1. & in Ref. 60. §. 1. & in Ref. 61. §. 1. & in Ref. 62. §. 1. & in Ref. 63. §. 1. & in Ref. 64. §. 1. & in Ref. 65. §. 1. & in Ref. 66. §. 1. & in Ref. 67. §. 1. & in Ref. 68. §. 1. & in Ref. 69. §. 1. & in Ref. 70. §. 1. & in Ref. 71. §. 1. & in Ref. 72. §. 1. & in Ref. 73. §. 1. & in Ref. 74. §. 1. & in Ref. 75. §. 1. & in Ref. 76. §. 1. & in Ref. 77. §. 1. & in Ref. 78. §. 1. & in Ref. 79. §. 1. & in Ref. 80. §. 1. & in Ref. 81. §. 1. & in Ref. 82. §. 1. & in Ref. 83. §. 1. & in Ref. 84. §. 1. & in Ref. 85. §. 1. & in Ref. 86. §. 1. & in Ref. 87. §. 1. & in Ref. 88. §. 1. & in Ref. 89. §. 1. & in Ref. 90. §. 1. & in Ref. 91. §. 1. & in Ref. 92. §. 1. & in Ref. 93. §. 1. & in Ref. 94. §. 1. & in Ref. 95. §. 1. & in Ref. 96. §. 1. & in Ref. 97. §. 1. & in Ref. 98. §. 1. & in Ref. 99. §. 1. & in Ref. 100. §. 1. & in Ref. 101. §. 1. & in Ref. 102. §. 1. & in Ref. 103. §. 1. & in Ref. 104. §. 1. & in Ref. 105. §. 1. & in Ref. 106. §. 1. & in Ref. 107. §. 1. & in Ref. 108. §. 1. & in Ref. 109. §. 1. & in Ref. 110. §. 1. & in Ref. 111. §. 1. & in Ref. 112. §. 1. & in Ref. 113. §. 1. & in Ref. 114. §. 1. & in Ref. 115. §. 1. & in Ref. 116. §. 1. & in Ref. 117. §. 1. & in Ref. 118. §. 1. & in Ref. 119. §. 1. & in Ref. 120. §. 1.

2. Sed hæc sententia communiter reiicitur: quia gratitudinis lex postulat, semper plus reddi, quã sit acceptum, vt docet D. Thom. *2. 2. q. 106. a. 6.* ex Aristotele *5. Ethic. c. 5.* Et rationem huius reddit S. Doctor: nã recompensatio gratiæ, seu beneficij, respicit beneficiũ secundùm voluntatem benefacientis. In quo quidem præcipuè hoc commendabile videtur, quod gratis beneficium contulit, ad quod non tenebatur: & ideò qui beneficium accepit, ad hoc obligatur ex debito honestatis, vt similiter aliquid gratis impendat. At non videtur gratis aliquid impendere, nisi excedat quantitatem accepti beneficij; quia quandiu recompensat minus, vel æquale, non videtur facere gratis, sed reddere, quod accepit, & ideò gratiæ recompensatio semper tendit, vt pro suo posse aliquid maius retribuat. Quare Seneca *lib. 2. de benefic. c. 18.* ita scribit. Diligentius quærendus est beneficij, quàm pecuniæ creditor; huic enim reddendum est, quantum accepi, illi verò plus soluendum est.

3. Alij dixerunt, tunc merita, seu obsequia dici æquipollentia liberali concessioni priuilegij, seu donationi, quando talia obsequia, seu merita ad minus attingunt dimidium valoris rei, ob merita donatæ, iuxta *l. 2. C. de rescind. vend.* Ita Baldus *in Authent. ex testã. C. de collat.* vbi Romanus, & alij, quos refert Tiraquellus *verb. Si vnquam,*

vnquam, v. Donatione largitus, n. 81. Sed hæc opinio nullo solido fundamento nititur: vnde meritò illam reiiciunt Tiraquellus *loc. cit. n.* 82. Ioannes Lupus *rubric. de donat. §. 50. n.* 29.

4. Alij tenent, merita, seu obsequia dici æquiualentia, quando in modico excedit donatio meritorum valorem, nempe, in quarta parte, vt, si merita valeant duodecim, vt donentur sexdecim: tunc enim tota donatio censetur remuneratoria; secùs verò si excessus sit nimius, quia tunc in illo erit liberalis donatio. Ducuntur ex *l. si verò §. Idem Papinianus. ff. mandat.* quia ibi patronus donauerat fundum liberto, bessem pretij, quod soluerat pro eo fundo, & libertus postea consentiens fundum vendi per patronum, censetur animo remunerandi consensisse, ita vt valeat venditio facta per patronum, & ipse integrum pretium recipiat. In quo non tantùm cõtinetur bessis pretij, quod patronus ei donarat, sed etiam triens pretij quod ex propriis bonis libertus soluerat. Hanc opinionem tenent Nauarr. *de red. q. 1. n. 91. & in Apolog. ad eum librum, in prima edit, q. 1. monit. 81. n. 6* & Barbos. *l. quæ dotis, n. 60. ff. solut. matr.*

5. Cæterùm, quamuis hæc sententia probabilis sit, vt fatetur etiam Sanchez *lib. 6. de matr. disp. 6. n. 9. in fin.* nihilominus probabilius est hoc arbitrio prudentis relinquendum esse, attenta donantis qualitate. Cùm soleant diuites, ac nobiles multò maiorem referre gratiã, *c. 1. de donat* sic Tiraquellus *in l. si vnquã, v. Donatione largitus, n.* 84. & 86. *Cod. de reuocand. donat.* Iul. Clarus *lib. 4. recept. §. donatio, n.* 8. §. *sed pone* Ioan. Garcia *de donat. remuner. n.* 51. Socinus senior *cons.* 295. *col.* 3. *versic. circa secundum*, Menochius *de arbitr. lib.* 2. *centur.* 2. *cas.* 132. *n.* 7. & 9. Tapia *in l. fin. ff. de const. Princip. 2. p. c.* 9. *n.* 8. & Sanchez *loc. cit.* Quare optimè Tiraquellus, Menochius, Tapia, & Sanchez inquiunt, totam donationem dici remuneratoriam, quamuis merita excedant id quod diuites, ac nobiles in eo euentu remunerare solẽt.

Quæ hæc pro Principe dicta resol. 18. lege obseruata l. 1. ad reclam. vers. tamen

Sed circa præsentem quæstionem vide omninò ex Theologis, præter citatos, Fagundez *de contr. lib. 4. c. 3. n.* 6. ex Iurisconsultis Bocerum *tr. de donat. c. 13. n.* 22.

RESOL. XXI.

An donatio remuneratoria, & ex causa possit reuocari ob ingratitudinem? Ex p. 8. tract. 6. Resol. 117.

§. 1. REspondeo negatiuè ex *l. si pater.* 34. §. *vlt.* vbi Glossa *in vilr reuocabilis ff. de donat. & l. metum* 9. § *animaduertendum, vers. sed vim, ff. quod metus causa.* Iason *in l. ex hoc iure* 5. *n.* 54. *ff. de iust. & iur.* Alexander *cons.* 216. *n.* 3. *vol.* 2. Hippolytus *ad tit. Inst. de donat. n.* 107. Cacheranus *dec. Pedem.* 139. *n.* 9. & 28. Tiraquellus *in l. si vnquam 7. in v. Donatione largitus, n.* 13. 14. 15. 17. *C. de reuocandis donationibus*, Iosephus Ludouicus, *in communibus conclusionib. concl.* 18. *n.* 333. Modestinus Pistor. *cons.* 13. *n.* 67. *lib.* 3. Menochius *cons.* 1. *n.* 67. *lib.* 1. *cons.* 331. *n.* 66. *lib.* 4. Natta *cons.* 121. *n.* 14. *tom.* 1. Antonius Gabriel Romanus *de iure quæsito non tollend. concl.* 6. *n.* 6. & *conclusione* 7. *n.* 2. Emmanuel Suarez *in thesaur. recept. sent. lit. D. n.* 235. & 236.

At dissentit ab hac opinione Arias Pinellus *in l.* 1. *C. de bonis maternis, p.* 3. *n.* 62. *vers. Infertur septimò, pag.* 381. & Fridericus Bruckman *tr. de Regalib. memb.* 2. *effect.* 7. *n.* 117. & *seq. c.* 4.

2. Sed etsi donatori meritorum nomine non competat actio (quo vtuntur argumento) quia tamen nominatim & expresè ob merita donatarij in ipsum cõtulit donationem, proindéque potiùs permutare, & compensare, quàm donare dicatur, vt *suprà* ex iuris textibus ostendi, inhærendum videtur opinioni communi.

3. Cui nihil refragatur, quòd conditio indebiti competit quoque aduersùs eum cui soluens ad *ex lege* tenetur Petr. Costal. *in l naturaliter* 13. *ff. de condict. indeb.* Reusnerus *ad l. Frater à frat.* 28. *ff. de cond. indeb.* & alij, quos refert, & sequitur Haxelmã *disp.* 10. *thes.* 8. Aliud est enim soluere, aliud donare: qui soluit, necessitate se obligatum ad soluendum existimat; qui verò donat, certus est, se ad donandum non esse astrictum, *l. donari* 82. *ff. de reg. iur. & l. donari* 29. *in princ. ff. de donat.*

4. Itaque dicendum est, quòd *suprà* animaduimus, donationes ob causas non posse reuocari ob ingratitudinem, quicquid asserat Pinellus. Et ita nostram sententiam præter Doctores citatos tenet doctus Negueral. *tom.* 1. *allegat.* 6. *n.* 86. & Molina *de primog. lib.* 4. *c.* 11. *n.* 45. & ex Theologis alter Molina *de iust. tom.* 2. *disp.* 291. Baunius *tom.* 3. *lib.* 11. *c.* 8. & Fagundez *de contr. lib.* 4. *c.* 3. *n.* 7. quibus omnibus adde ex Iurisconsultis Cabreros *de meus lib.* 2. *c.* 3. *n.* 38. & ex Theologis Vvadingum *tract. de contract. disp.* 11. *dub.* 12. §. 1. *n.* 5. & Cardinalem Lugo *de iust. tom.* 2. *disp.* 23. *sect.* 12. *n.* 75. qui obseruat aliquos, superiùs dicta limitare & asserere reuocari posse donationem remuneratoriam, quæ licèt facta fuerit ex decentia, liberalis tamen est, vt si famulo vltra stipendium debitum, aliquid vlterius datum est ob benè præstitum obsequium, vel si Princeps remuneret obsequia subditorum; ita Pinellus, quem refert, & sequitur Molina. Hoc tamen verum existimo tunc solùm, quando donatio fuit absolutè gratuita propter excessum, quo merita remunerata fuerunt, imò nec tunc reuocari posset tota donatio, sed solùm quoad excessum; qui solus fuit gratuitus, reliquum verò fuit datum ex causa ex debito gratitudinis.

RESOL. XXII.

An donator teneatur euictione, si donatio sit remuneratoria? Ex p. 8. tr. 6. Resol. 118.

§. 1. PRo affirmatiua sentẽtia non desunt Doctores, quos refert, & sequitur Tiraquellus *in d. l. si vnquam, 8. in v. Donatione largitus, n.* 50. *C. de reuocan. don.* At negantem sententiam probat Decius *in l. si donatione* 13. *n.* 25. *& seq. C. de collat.* hoc argum. quòd donatario nulla competebat actio pro illa remuneratione sibi facta, & sic pro re donata, proindéque nec euictionis nomine agere posse existimatur. Et certe aientem non iuuat opinionem textus *in l. idémque* 10 §. *vlt. & l. si verò non remunerandi* 12. *in princ. ff. mandati.* Nam mandari actio, de qua ibi agitur, non competit donatario contra donatorem, sed aduersùs debitorem, cõtra quem nata fuit etiam ante remuneratoriam donationem.

2. Sed his non obstantibus; Menochius *cons.* 422. *n.* 19. & Bocerus *tr. de donationib. c.* 3. *num.* 91. putant etiamsi donatio remuneratoria inceperit à promissione datorem teneri ad euictionem: quod etiam docet Vlricus Hunnius *in Encyclopædia iuris, p.* 3. *tit.* 26. *c.* 5. *n.* 21.

RESOL. XXIII.

An in donatione remuneratoria facta à Nouitio seruanda sit forma præscripta à Concilio Tridentino, c. 16. *sess.* 25. *de Reformat?*

Et in textu huius Resolutionis refertur donationes remuneratorias inter patres & filios, ac inter coniuges, & filium spurium: & inter Clericum, & concubinam valere.

Et quod ob beneficium in pupillum, vel adolescentem collatum tutor, aut curator de bonis pupilli, vel adolescentis remuneratoriam donationem facere possit.

Idem est de Procuratore Generali cum libera administratione constituto. Ex p. 8. tr. 6. Resol. 121.

§.1. IN partem affirmatiuam inclinat Sperellus *p. 1. dec. 16. n. 53.* vbi sic ait: Limita certiò, Concilium non procedere in donatione remuneratoria, quæ etiam absque dictis solemnitatibus fieri potest à Nouitio, vt post longam altercationem fuisse Panormi decisum, refert Molfes. *super constit. Neapol. in addit. ad q. 16. n. 14. de renunc. p. 3.* sequitur Nouarius *qq. forens. p. 1. per totã*, vbi ad plura infert, & exornat, ac rationes reddit: quibus tamen non obstantibus, ego valdè dubito de huiusmodi sententia, quia licèt ista donatio sapiat aliqualiter naturam tituli onerosi; non tamen est propriè onerosa, nec necessaria, & certè si huiusmodi ianua aperiatur, facillimè Concilij mens fraudari poterit, fingendo mille remunerationis, ac benemeritorum modos. Ita ille.

2. Sed ego puto non esse recedendum à sententia negatiua, & si ratio Sperelli esset admittenda, sequeretur Prælatos Regulares, patres & filios, coniuges inter se, & alios, non posse facere donationes remuneratorias, stante lege prohibente eis facere donationes, ne fraudaretur mens legum, fingendo modos remunerationum. Sed hoc dicere est contra mentem omnium Doctorum. Ergo dicendum est contra Sperellum, donationem remuneratoriam posse fieri à Nouitio, non obstante decreto Concilij Tridentini.

3. Probatur hæc opinio deinde contra Sperellum; quia, vt rectè obseruat Fagundez *de contract. lib. 4. c. 6. n. 5.* sub verbis Concilij veniunt tantùm donationes liberales; sed donatio remuneratoria, vt idem Fagundez docet *c. 3. n. 1.* Bocerus *tr. de donat. c. 13. n. 20.* & nos satis *infrà*, dici non potest verè, & propriè donatio liberalis: ergo, &c.

Sup. in Resolutionibus quæ hic sunt infrà 45. & 62. &c.

4. Vnde ex his infertur, remuneratorias donationes, (vt *suprà* visum est) inter patres & filios, atque inter coniuges valere. Ita Amicus *tom. 5. disp. 18. sect. 8. num. 128.* Et ita etiam in filium spurium facta remuneratoria donatio valet, vt volunt Doctores, quos refert, & sequitur Tiraquellus *in d. l. si vnquam, in v. Donatione largitus, n. 22.* Valet quoque ex Doctorum sententia, donatio remuneratoria inter coniuges, Tiraquellus *in d. l. si vnquam 8. in v. Donatione largitus, n. 19. C. de reuoc. don.* Nicolaus Euerhardus *cons. 60. n. 8. & 10.* Franciscus Viuius *lib. 1. communium opin. sub lit. D. §. Donatio inter vir. & vxor. &c.* Fallit *secundò*, contrariam sententiam amplectitur Arias Pinellus *in l. 1. C. de bon. matern. p. 3. n. 62.* Infertur *nonò*; vbi tamen eius argumenta parum vrgere mihi videntur. Quod enim putat, remuneratoriam donationem esse propriam, & simplicem donationem, erroneum est, vt *suprà* docui. Clerici item remuneratoria donatio in concubinam collata valet, Baldus *cons. 262. n. 1. vol. 1. & cons. 456. n. 5. vol. 5.* Tiraquellus *in d. l. si vnquam, in v. Donatione largitus, n. 24. C. de reuocanda donatione.*

Sup. hoc in Res. 2. nor. præterit. & in aliis eius not.

Sup. in Res. quæ hic est 17.

Et pro donatione in concubinam infrà in Res. 143. §. Sed mihi.

Et pro contento in hoc §. Ad hæc. infrà in Res. 28. & in aliis eius not.

5. Ad hæc licèt tutor, aut curator de bonis pupilli, vel adolescentis donare non possit, *l. vlt. ff. de curat. furios. & l. tutor ad vtilitatem 22. l. Lucius 46. §. vlt. ff. de administr. tut. l. pactum curatoris 22. C. de pactis.* ob beneficium tamen in pupillum, vel adolescentem collatum, (quod valdè notandum in praxi) remuneratoria si fuerit donatio, ex sententia Doctorum vires habet, per *l. cùm plures 12. §. cùm tutor, vbi gloss. ff. de admin. tut. & l. qui filium 4. ff. vbi pupill. educ. deb. iunct. l. Aquilius 27.* ibi non meram donationem esse, verum officium magistri quadam mercede remuneratum Regulum, *ff. de donat.* Alberic. *in l. Ambitiosa 4. n. 2. ff. de decretis ab ord. fac.* Raphaël Cuman. *cons. 101.* incipit, *Ducissa Mediolani*, Romanus *cons. 50.* incipit, *Idem in præfata consultatione, vers. Rursus videtur.* Tiraquellus *in d. l. si vnquam, in v. Donatione largitus, n. 25. C. de reuocand. donat.*

6. Item quamuis etiam procurator generalis cum libera administratione cõstitutus donare non possit de bonis administrationi suæ commissis, *l. pactum 22. C. de pact. l. contra 28. §. vlt. ff. d. tit.* Attamen ex Doctorũ sententia remuneratoriam donationem ex sua administratione facere potest ei, qui in dominum beneficus fuisse probatur *l. si filiusfam. 8. in princ. ff. de procur.* gloss. *in c. vlt. in verb. nec regulariter, tit. de offic. Vicar. in 6.* Bartol. *in d. l. ambitiosa 4. ff. de decret. ab ord. fac.* & Franciscus Aretinus *cons. 24.* incipit, *Quatuor dubia, in dubio*, dicit hanc communem opinionem, quam amplecti videtur Tiraquellus *l. d. loc. n. 26.* quæ omnia latè etiam comprobantur à Fagundez *de contract. lib. 4. c. 3. n. 13. & seqq.*

RESOL. XXIV.

Qui donare possunt non habentes vsum rationis?
Et an muti, surdi, senes, impuberes, pupilli, furiosi, & mente capti possint donare? Ex p. 8. tr. 6. Res. 3.

§.1. RESpõdeo, quòd donare possunt omnes, qui non prohibẽtur, argum. *l. metus 43. §. 1. ff. de procur. l. cùm Prætor 12. ff. de iud. l. qui accusare, ff. de accus.* At prohibentur infantes, furiosi & mente capti. Illi quidẽ, quia intellectu destituuntur. §. *sed quod diximus 10. de inut. stipul.* ac proinde donare non possunt, quibus oportet, quo tempore, & vbi honestum est, vt in liberali exigit Aristoteles *l. 4. Ethic. c. 2.* Hi verò: quia in iis animis deest, & propterea consentire nequeunt. *l. 2. in fin. ff. de procur. l. furiosi 40. ff. de reg. iur. l. Modestinus 23. in fin. ff. hoc tit. l. Iulianus 10. §. 1.* ibique Doctores *ff. de curator. furios.* & aliis, &c. Prohibentur item muti, & surdi nati, ficque vocis, & scripturæ munere priuati. Licèt enim intellectum habeant: operatio tamen intellectus in iis deficit. Imò cùm tutorem, vel curatorem habeant ipsi, nec bona sua, prohibente natura, & lege administrare possint; cur iis bonorum donatio permitteretur? D. Obrecht. *in d. Oeconom. don. disp. 1. thes. 58. 59. & 65.* Aliud statuendum est de illis, qui naturâ vel muti, vel surdi sunt; quoniam vt intellectum habere, eóque vti, ita & donare possunt: quia satis, quid velint, ostendere queũt, *l. qui id, quod 33. §. mutus 2. ff. hoc tit.* Aliud itidem iudicandum de eo, qui casu est surdus, vel mutus; vel qui vtrumque est simul, literatum tamen non ignarus. Casu siquidẽ mutus scripto, ac surdus scripto, vel ore donare potest: id quod etiam potest mutus & surdus simul, arg. *l. mutus 43. in pr. ff. de procur.* Obrecht. *d. disp. 1. thes. 71. & seqq.* Prohibentur quoque donare senes deliri, & qui (iuxta Varronis prouerbium) bis pueri effecti sunt; qui iam intellectu carent: & non corpore solùm, sed & animo consenuerunt. Ideóque non idem sentiẽdum de his senibus, qui adhuc vegeto sunt iudicio: siquidem sola senectus donationem non impedit; sed illa demum, quæ delirium, & pueritiam secum affert. *l. senectus 16.* ibique Baldus *C. hoc tit.* Præterea pupilli donare non possunt; quia nec firmum iudicium, nec liberam rerum suarum administrationem habeant. *l. pupillus 11. ff. de acq. don.*

4. Impubes verò talis est masculus, qui nondum expleuit annum 14. & fœmina, quæ nondum 12. vt patet *l. fin. C. quando tut. vel cur. esse desinant*, estque cõmunis sententia Doctorum hunc donare non posse. Colligunt id ex *l. fin. C. de testam. milit.* vbi tribuno impuberi denegatur potestas testandi, etiam de bonis castrensibus, eò quod stabilem mentem nondum sit adeptus, quæ ratio etiam locum habere videtur in donationibus: ex illa tamen lege non videtur prohiberi donare ad causas pias, sed solùm extraneis, idem colligitur *l. 2. ff. de pollicit.*

3. Et ideò Caspensis *in Curs. Theol. tom. 2. tract. 19. disp. 2. sect. 1. n. 13.* sic ait: Non potest donare impubes, talis est masculus, qui nondum impleuit annum 14. & fœmina quæ nondum 12. vt patet *l. fin. C. quando tutores esse desinant.* Potest tamen impubes ad causas pias donare. Ita ille.

4. *Nota* tamen cum Baunio *in Theolog. mor. tom. 3. l. 2. tract. 4. quæst. 5.* hæc procedere de iure ciuili; nam in foro

faro conscientiæ donationes impuberum cum ratione facta, erunt validæ.

RESOL. XXV.

An mutus, & surdus possint aliquid donare inter viuos? Et an possint donare causa mortis? Ex part. 5. tract. 6. Resol. 12.

§. 1. REspondeo negatiuè, glossa *in l. qui id quod §. mutus. v. Donare, ff. de donationib.* vbi cùm textus dicat mutuum, aut surdum donare posse, addit glossa id verum esse, quando non à natura, sed postea casu cæcitas superuenit, quod idem multis citatis docet Antonius Gomez de quocumque contractu *in lib. 2. var. c. 14. n. 29.* & meritò ius ciuile prohibuit supradictis contractus inire, quia facilè decipi possunt, & ita etiam docet Sanchez *de matr. t 1 lib. 1. disp. 8. n. 12.*

Non hoc in Reg. præter. ad lib. 3. t. 1. vers. Prohibentur.

2. Verùm circa præsentem quæstionem Azorius *tom. 3. lib. 11. c. 3. quæst. vlt.* sic ait. Quæritur, an is, qui surdus & mutus simul est, donare queat inter viuos? Donare potest, at causa mortis non potest, si à natura vitium sit, secùs si vitium casu contigerit, *l. discretis, C. qui testamenta facere possunt.* Et qui tantùm est surdus, vel tantùm mutus, donare non prohibetur. *l. qui id quod, §. mutus, ff. de donat.* Hæc Azorius.

3. Sed non desinam hîc apponere verba Marcelli Megalij *in inst. 2. 2. lib. 2. c. 3. q. 4. n. 135* vbi sic asserit. A lege ciuili prohibentur mutus & surdus inire omnes contractus illos, qui confici non possunt nisi vtroque loquente, & contractus verba intelligente, vt patet ex *l. 1. in princ. & l. mulier, ff. de verb. oblig.* & ex *l. 1. in fin ff. de act. & oblig. §. mutum, Inst. de inutil. stipul.* Sed secùs erit quoad contractus, qui sine verbis celebrantur, sed consensu, re, aut aliis modis, eos enim mutus & surdus inire possunt, si signis, aut aliis corporis motibus eorum consensus & voluntas intelligi potest: vnde possunt emere, vendere, locare, & conducere, cùm hi contractus non tam verbis, quàm consensu confirmentur, vt *in l. si stipulor. §. fin. ff. de verb oblig.* & eadem ratione donare etiam possunt, vt *in l. qui id quod, §. mutus, ff. de donat.* Obseruandum est tamen, quoad donationes distinguendum esse, prout distinguitur *in l. discretis, C. qui testam. facere poss.* vbi habes quando mutus & surdus testamentum facere, & causa mortis donare possint, non distinctio illa etiam quoad donationes inter viuos seruanda erit, vt notat glossa & Bartolus *in d. l. qui id quod, §. mutus.* Quam glossam extollunt, & singularem appellant Romanus, & Alexander *in d. l. discretis*, possunt etiam hæreditatem adire, vt *in l. mutuum, ff. de acq. hæred.* Necnon & matrimonium contrahere, vt *in c. cùm apud, de sponsal.* quæ dicta sunt de mutuo & surdo quoad contractus, qui sine verbis celebrari non possunt. Limita primò, vt illos non possint celebrare per se ipsos, secùs si facere hoc vellent per seruum præsentem, nam tunc valeret contractus; vt *in d. l. 1. in princ. ff. de verb. oblig.* Secundò limita, vt tantùm habeant locum quoad illum mutum & surdum, qui prorsus non audit, aut non loquitur, sed secùs de eo, qui tardè audit, aut tardè, & non ita articulatè loquitur, hi enim omnia facere possunt, vt dixi glossa *in d. l. discretis, ver. permittimus.* & ex text. *in § item surdus, Inst. qui testam. facere possunt.* Hucusque Megalius. Sed de aliquibus casibus ab ipso positis infrà in specie quærendum erit.

RESOL. XXVI.

An minor 25. annis possit donare? Et an minor, & filiusfamilias possint promittere arrhas, & aliquid sic donare? Ex p. 8. tr. 6. Resol. 4.

§. 1. DIco, quòd minores 25. annis, firmo destituuntur iudicio *l. 3. in princ. ff. de minor. 25. ann.* & propterea res mobiles sine curatorum auctoritate donare nequeunt argum. *l. si curatorem 3. de in integr. rest. min.* Petrus Nicolaus Mozz. *in tr. de donat. tit. de person. inter quas cadere possit donat. n. 4.* Quòd si verò nullos habeant curatores, res mobiles tunc demum irreuocabiliter (quoniam intra 25. annos, causa cognita, isthæc donatio in integrum restitutionis auxilio retractari potest. *d. l. 3. C. de in integr. rest. minor.*) poterunt donare, si maiores facti, donationem eiusmodi ratam habuerint. *l. 1. & 2. C. si maior fact. 2. at. hab.* Secùs est in rebus immobilibus; harum enim alienatio minoribus planissimè est interdicta: nec aliter subsistit, quàm si cum decreti interpositione fiat. *l. 2.* vbi Duaren. *C. si aduers. donat. l. non solùm 4. l. minor 6. l. si prædium 16. & tot. tit. C. de præd. & aliis rebus min. sine decreto non alien.* Menochius *cons. 129. n. 4.* & latiùs explicuimus ad *§. 1. infrà de iis, per quos agere poss. n. 23. & seq.* Similiter prodigi donare vetantur; quia rerum administratio ipsis interdicta est. *l. is, cui bonis 6. ff. de verb. oblig.* Cur ita? quia mente carere videntur, cùm luxus amentia dicatur. *l. 1. ff. de curat. furios. & aliis, &c. l. his, qui 12. in fine, ff. de tutoribus, & curatoribus datis ab his.* &c.

Quoad hoc lege de Extrinam. Resol. seq.

Sup. hoc infrà in Resol. 136. & in alio §. eius n.

2. Et tandem non deseram hîc apponere verba Rodriguez *in summ. t. 1. c. 165. n. 7.* sic asserentis: [Los menores despues de los veynte y cinco años fatificando la donacion que hizierõ antes desta edad, queda valida, y eficaz. Y nota, que sus curadores en su nombre, auiẽdo justa causa pueden hazer donaciõ, y assi pueden embiar præsentes a sus maestros, cõmo se vsa. Pueden tambien remitir las deudas que se deuen a ellos, quando no son liquidas, y claras, como lo dizen los Dotores. Nota mas que los menores sin licencia de sus Curadores pueden hazer las donaciones que otros de su edad, y condicion, estando en poder de sus padres, pueden hazer; pues, pueden perder en el juego algo, conforme lo que otros de su condicion, y estado acostumbran, como se dize en la materia del juego, y lo tiene Nauarro. Puedẽ mas sin licencia de sus padres, o Curadores, aun siendo menores de veynte y cinco años, teniendo vso de razon, hazer donacion de los bienes castrenses, y casi castrenses, porque destos tienen el dominio, y el vsufructo como lo dize Sylvestro, en la comun.] Sic ille.

Sup. hoc infrà in Resol. 18. & supra in Resol 21. §. Ad hæc. & in tom. 4. tr. 7. Resol. 17. ad medium.

3. Sed hîc obiter quærendum est, an minor, vel filiusfamilias possint promittere arrhas, & aliquid sic donare: De minore respondeo non posse promittere bona immobilia, aut etiam mobilia pretiosa, quæ seruando seruari possunt, ad quorum alienationem requiritur decretũ iudicis, vt habetur *l. lex 22. C. de admin. tut.* Aduerte tamen, quòd si arrharum nomine absque decreto iudicis fiat donatio horum bonorum, si post 25. annos minoris quinquennium elabatur, ratificatur, & valet, *l. si quando, C si maior factus.* Qua de re latè Th. Sanch. *l. 6. disp. 38.* præcipuè *n. 37. & seqq.* De filio autem familias diuersa ratio est; nam si filiusfamilias pubes promittat arrhas, aut etiam donet, ex iis, ex quibus non lædit ius patris, potest illas promittere; aut etiam dare, de quo latè disputat Sanchez *l. 6. disp. 36. per tot.* præcipuè *n. 11.*

4. Sed non deseram hîc apponere verba Baunij satis benigna pro donatione minorum inscio tutore; sic enim ait, *in Theol. mor. tom. 3. d. 2. tr. 4. q. 10.* Sentio enim cum Nauarr. *l. 4. cons. de sponsal. cons. 39. n. 11.* pupillum pubertati proximum qualis est fœmina post nonum annum dimidiatum, & mas post decimum cum dimidio, cõtrahere posse, & contrahendo obligari naturaliter, ex *l. 1. de act. & oblig* & ex *§. pupil. de inut. stip. in inst.* Ex quo sequitur eum quoq; in pupill. ætate donare posse validè, quia quæ ætas ad cõtrahẽdũ sufficit, eadẽ quoque ad donãdũ est satis, sed pupilli, ac minores, tutoribus inscijs, in rebus cõmunibus contrahere queũt, quia quicunque est capax consensus, capax est obligationis naturalis, quæ

conscientiæ

conscientiam deuincit,vt tradunt Sylvest.*in verb.oblig.* q.1. Angelus *eodem* §. 2. ergo cùm consentire pupillus possit,potest etiam connaturaliter obligari. Verum est tamen leges minoribus ac pupillis tum succurrere, ac si donando circumscripti sunt,si decepti, aut suam inscitiam fateantur,vel in iudicio rem donatam repetant,in integrum eos restitui, ac donationem rescindi posse.

5. In eorum autem opinione,qui legibus ciuilibus facultatem adimi minoribus negant, disponendi de rebus suis in conscientiæ foro validè, rata futura est eorum donatio,donec à superiore,id est, curatore, aut iudice reuocetur in irritum.

6. De culpæ verò qualitate, si quam tamen prædicti minores, ac pupilli, inscio tutore, aut curatore donando contrahant, nihil habeo quod dicam:mihi sanè non est facilè credere esse plusquam venialem. Nam si mortalis esset, id oriri oporteret ex harum rerum altera,neglectu scilicet tutoris,aut iniuria,quam amissione, ac iactura rei suæ minor patitur;non primum, nam superat omnem fidem, tantam in curatore vim ac potestatem residere, vt pupillo suo imperare quid possit sub mortali,cùm nec à natura id habeat,vt patet, nec à lege,nam nulla extat.

7. Nec secundum, *primò*, quia voluntati contraria est iniuria,quod hîc non accidit, cùm volens, id est,vltrò, ac cogente nemine, pupillus sua donet. *Secundò*, quia cùm ex dictis restitutionis in integrum sibi procurandæ priuilegio gaudeat,quòd noxam ferat sibi imputare soli debet, non alteri.Ita Baunius(sed ne deseras videre Fernandez, *in Exam. Theol.mor.p.1.c.16.§.9.n.* 9.& infrà de donationibus minorum aliqua eorum adnotata inuenies in ordine ad restitutionem.

Infrà in Res. quæ nunc hanc sequetur.

RESOL. XXVII.

An in castibus, in quibus minores non possunt donare, recipientes teneantur statim dona restituere? Ex p. 8. tr.6.Res.7.

Quoad hoc lege doctrinam præced. Res. signanter in fine.

§.1. Respondeo negatiuè cum Dicastillo *de iustitia, lib.2.tr.5.disp.1. dub.21.n.16.* vbi sic ait,Minor absque consensu curatoris tacito, vel expresso, quamuis valeat donatio,si veniens ad vigesimum quintum annum eam approbet, *C.si maior factus.* Quamuis non ideò prohibeatur validè donare minor, quæ alij suæ conditionis & status donare solent, & inurbanum aut indecorum haberetur,si non donaret.

2. Rectè etiam notat Sanchez *lib. 6. de matr. disp.* 38.*n.*21.Molina *disp.*277.*n.*2.Gomez *var.c.*14. quæ accepta sunt à minore, non videri restituenda, antequam repetantur à curatore, vel à minore vtente priuilegio restitutionis in integrum.Ita ille,cui adde Caspensem,*in Cursu Theol.tom.*2. *tr.*19.*disp.*2.*sect.*2.*n.*13. sic asserentem:Minor 25.annis,si curatori subsit, donare nequit de bonis suis, quæ neque castrensia, neque quasi castrensia bona sunt, absque consensu expresso, vel tacito, & debito curatoris; censetur autem tacitus, vel debitus, respectu donationum, quas alij paris conditionis viri secundùm morem solent donare. Si verò profusè donat,quamuis peccet,censet Lessius *c.*18.*dub.* 11. hoc peccatum non esse mortale, nec teneri ad restitutionem donatarium, donec à curatore repetatur, vel ipse donator petat restitutionem in integrum. Ita Caspensis.Et hanc sententiam tenet etiam Cardinalis Lugo *de iust.tom.*2.*disp.*23.*sect.*10. *n.*143. Trullench. *in Decal.tom.*2.*lib.*7.*c.*17.*dub.*8.*n.*3. & Lessius *lib.*2.*c.* 18.*dub.*11.*n.*81. cum Laymanno *lib.*3.*tr.*4.*c.*12.*n.*8.

3. Et ratio huius sententiæ erit, quia in his, quæ de licentia curatoris, aut tutoris, absque facultate iudicis alienari possunt, si pupillus absque licentia tutoris, vel curatoris, alienet, putant multi naturaliter obligari, quamuis non obligetur ciuiliter, nisi lex irritet eam, quam non putant irritare in hoc casu. Ita Rebellius 2.*p.l.*1.*de contract. sect.*2. *n.*27.Lessius *n.*61.Sanch.*l.*6. *disp.* 38. *n.*3. Molina *disp.* 224. Oppositum tenet Couarruu.*c.quamuis pactum* 2.*p.*§.4.*n.*5.6.& 7.Vtrumque probabile est satis, & hoc posterius valdè consonat cum iis,quæ diximus de inualiditate contractus,solemnitate deficiente, quamuis non omninò conuincat ratio,atque adeò probabile oppositum. Itaque satis probabiliter respondendum est ad quæsitum nostræ Resolutionis negatiuè.

4. Vnde ad confirmationem supradictorum non deseram hîc apponere verba Stephani Fagundez *de contractib.l.*4.*c.*6.*n.*3. vbi sic ait. Minores viginti quinque annis, si curatores habeant, donare nequeunt de bonis suis,quæ neque castrensia sunt,absque consensu expresso, vel tacito suorum curatorum. Censetur autem dari consensus tacitus, vel debitus, vt possint ipsi donare, quamtum aliis suæ conditionis & qualitatis permitti solet, qua in re spectanda est nobilitas ipsorum, natalium splendor,& pressura eorum,quibus donant, quantitas patrimonij, & consuetudo loci, inter similes personas. Si profusè donent sine voluntate curatorum, peccabunt quidem contra obedientiam eorum, quibus præstare obedientiam tenentur;rarò tamen mortaliter, quia nulli tertio faciunt iniuriam,nullum lædunt; vnde, vt optimè notat Lessius non videntur donatarij ad restitutionem teneri,donec donata à curatoribus in iudicio repetantur, vel ipsi donatores petant restitutionem in integrum. Hæc Fagundez, quæ sunt valdè notanda ad tollendos scrupulos.

RESOL. XXVIII.

An tutores de bonis pupillorum possint donare? Ex p. 8. tr. 6. Res.17.

§.1. Nota quòd Molina 2. *tom.disp.*292. distinguit varia genera donationis remuneratoriæ, & de illa,qua obsequia ita ad æqualitatem compensantur, vt sine ingenti ingratitudine, omitti non posset, imò à benefactore actio negotiorum gestorum, vel alia similis intentari potuisset, fatetur tutorem posse eam proculdubio facere ex bonis pupilli. Quod idem docet de alio secundo genere donationis, qua ex gratitudine ad æqualitatem beneficia, vel obsequia compensantur, licèt non tanta cùm obligatione, vt quando famulo,qui strenuè seruiuit, vltra suum stipendium aliquid insuper donatur; si verò plusquam ad æqualitatem, moderatè tamen compensentur obsequia, & beneficia, licèt hæc ipsa retributio ex gratitudine oriatur, quæ non contenta est æqualitate,sed aliquid ampliùs compensat, & ideò possit paterfamilias in vita intra limites rectæ rationis,spectatis facultatibus suis,indigentia filiorum,& aliis circumstantiis,ita donare,& Ecclesiastici etiam de redditibus beneficij,& cũ aliqua maiori moderatione: Prælati etiam Regulares de bonis Monasterij, quæ administrant;tutores tamen,vel curatores,parum, vel nihil dicit posse ita donare,nisi diues valdè esset pupillus, & spectatis circumstantiis, iudicaretur expedire, ac decere, præsertim, si accederet titulus eleemosynæ congruentis potiùs, quàm donationis profanæ.

Sup. cap. 6 in hac Res. Res. 16 hac. Res. 18 ad fin. Res. 17 tom. 2. Res. 17 num. 2 medium.

2. Hæc doctrina Molinæ placet Cardinali de Lugo *de iustit.tom.*2. *disp.*23.*sect.*12. *n.*146. si tamen aliquãtulum explicetur,vt amplietur.Quòd enim dicit de retributione æquali pro beneficiis,si intelligatur de æqualitate stricta,ita vt pro decem acceptis,seu pro obsequiis valentibus decem retribuantur alia decem, nimis strictum videtur; nam si serui obsequia valebant decẽ, & totidem accepit pro stipendio,iam nihil vltra stipendium in pactum deductũ posset ei à tutore ex gratitudine

Sup. cap. 6 in hac Res.

dine dari; quod durum videtur. Nam seruus fidelis, qui per multos annos, stipendio accepto pupillo inseruiit, potest certè ex gratitudine aliquid à tutore accipere vltra stipendium solutum: debet ergo illa æqualitas moraliter intelligi, ita vt possit tutor aliquid etiam vltra stipendium æqualis valoris retribuere, quantum scilicet prudentia dictat, ex gratitudine posse etiam ab eo, qui metus administrator est, quia totum hoc pertinet ad prudentem; & decentem administrationem rerum pupilli, vt non sit datus, & exactus retributor obsequiorum, sed attendat ad id, quod decentia status pupilli exigit, vt famuli eum aliqua ingratitudinis nota afficere non possint.

3. Et ideò ex Sanchez *in Opusc. tom. 1. lib. 1. c. 6. dub. 2. n. 4.* rectè docuit Trullench. *in Decalog. t. 2. lib. 7. c. 17. dub. 8. n. 4.* Administratores posse donare donatione non simplici, & pura, sed remuneratoria, & hoc non tantum, quando merita pariunt actionem ex iustitia, sed etiam quando eius sunt naturæ, vt deceat hominem probum, gratum esse, ac ad antidora obligari.

RESOL. XXIX.

An miles, vel qui capitale crimen commisit, possit donare?
Et an Miles suæ concubinæ donare possit?
Et an donata ab Ecclesiastico suæ concubinæ, ipsius Ecclesiastici hæredes non possint repetere, vel an in dicto casu predicta dona debeant adiudicari Fisco? Ex p. 8. tr. 6. Res. 5.

§. 1. REspondeo cum Hurtado *disput. 11. de contr. disp. 6.* quòd miles iure communi legis, *si ancillam. Cod. de don. inter vir. & vxor.* non potest firmiter donare concubinæ, quia quamuis ei possit validè donare, potest tamen repetere id quod ei donauit. In ea tamen lege, tantùm est sermo de pura & liberali donatione, non autem de donatione facta ob vsum corporis, vel ob aliud obsequium, & ideò quod ei sic donat non potest repetere.

2. Verùm capitalis criminis reus post contractum crimen, si donat, nihil agit, si condemnatio sequatur, *l. post contractum* 15. ibique Gothofredus *ff. hoc tit.* Stuck *p. 1. exercit. Iustin. decad. 5. assert. 5. ad lit. A.* Forman. *disp. 13. thes. 2. ad lit. D.* Sed si perduellionis sit crimen, licèt donator nondum sit postulatus, reuocantur tamen per fiscum donationes post contractum illud crimen factæ, *l. donat. 31 §. fin. ff. hoc tit. l. ex iudiciorum 20. ff. de recusat. & l. fin Cod ad l. Iul. Maiest.* Sanè crimen non capitale propriam donationem non constituit irritam, nequidem post condemnationem, tametsi secùs sit in mortis causa donatione, *l. si aliquis 7. ff. de mort. caus. don.* D. Bocetus *in tr. de don. c. 3. n. vlt.* Broncorst. *cent. παρτικλαῶν, assert. 72.* Eaque de re videatur Vvesenb. *in Paratit. ff. hoc tit. in fin.* itémque Hunnius *in res. ad Treut. volum. 2 disp. 2. disp. 51. thes. 7. q. 67. pag. 467.* vbi diuersas diuersorum opiniones refert, & refellit.

3. Sed non deseram hìc exponere, circa supradicta ea, quæ asserit Dicastillus, *de iust. l. 2. tr. 5. disp. 1. dub. 11. n. 40. & seq.* vbi sic ait. Ille, cuius bona sunt fisco addicta, donare non potest, *l. donat. § vlt. de don.* quod intellige post sententiam criminis condemnatoriam; ante illam verò donare poterit, *l. post contractum, ff. de donat.* quamuis donata maneant obnoxia fisco retractata sententia ad diem patrati criminis.

4. Deinde miles concubinæ donare non potest, nec potest donationem reuocare; impeditur enim à iure, si voluerit, *l. si ancillam, C. de don. inter vir. & vxor.* & docent multi ex citatis, inter quos rectè aduertit Molina *disp. 275. num. 14.* Glossa in eam legem, intelligendum esse de donationibus iure gratuitis; quæ enim dedisset in pretium iustum, vt sui corporis copiam faceret, aut in recompensationem pro obsequiis, aut aliis beneficiis etiam remuneratoria tantùm donatione, non potest repetere.

Sup. hoc in Res. not. 1. tetigit.

5. Rectè etiam aduertit *num. 15.* donata ab Ecclesiastico suæ concubinæ, ipsius Ecclesiastici hæredes non posse repetere, quam rem, teste Gama, *dec. 58.* controversam fuisse in Regno Lusitaniæ testatur Molina, & tandem pronunciatum fuisse, vt tanquam turpiter datum, & turpiter acceptum, ob coitum cum Ecclesiastico, qui in foro exteriori est punibilis, adiudicaretur fisco: & quamuis Gama, *ibi*, reclamet, putans hæredibus Clerici dandum, ob priuilegium illud militum, quod cum Bartolo, & additione Glossæ citatæ locum habere censet in Clerico, tanquam milite spiritualis militiæ; Molina tamen sententiam approbat, & meritò; neque enim credendum est priuilegium illud, & similia sæcularibus militibus intuitu sæcularis militiæ concessa extendenda esse ad Clericos, nisi peculiariter ea extensio lege aliqua fiat. Ita Dicastillus, & ego.

RESOL. XXX.

An donatio hæretici ante delictum sit valida?
Idem dicendum est, si donatio non simpliciter fiat inter viuos, sed etiam causa mortis.
Et aliqua alia circa hoc explanantur. Ex part. 8. tract. 6. Res. 111.

§. 1. REspondeo, quod si hæreticus ante commissum crimen hæresis absolutè & simpliciter aliquid alteri donauit de bonis suis; quamuis postea in illud incidat, non confiscatur, quia iam non erit suum, & quòd suum fuerit, parum refert.

2. Dixi autem, *absolutè, & simpliciter donauit*, quia si donatio facta fuit sub conditione; & conditio non fuit impleta ante commissionem delicti, quamuis postea impleatur, bona sic donata confiscantur, quia donatio tranfert dominium dum conditio non impletur, vt docet Suarez *de fide disp. 22 sect. 5. n. 2.* Farinacius *de hæresi q. 190. n. 12.* Simancas *de Cathol. inst. c. 9. n. 9.* & Fernandez à Castro Palao *de virtutibus, p. 11. tr. 4. disp. 5. punct. 3. n. 1.* & constat ex *l. 1. ff. de donat.* Per hæresim autem aufertur potestas transferendi dominium absolutum, & à confiscatione liberum; & ideò publicatio circa bona sic donata verè & propriè locum habet.

3. Idem est si donatio non simpliciter fiat inter viuos, sed causâ mortis: nam illa etiam non est perfecta donatio, nec transfert dominium, imò reuocari potest ante mortem, & toto vitæ tempore; & ideò sic donata comprehenduntur in bonis quæ sub conditione donantur, & à fisco etiam reputentur. Ita Simancas *de Cath. inst. tit. 9. n. 9.* Farinacius *de hæres. q. 190. §. 1. n. 12.* Suar. *de fide. disp. 22. sect. 5. n. 2. in fin.* & multi alij quos citat Farinacius, & sumitur ex *l. 1 ff. de donat. caus. mort.* Imò quamuis donator etiam causâ mortis facto instrumento donationis, statim rem tradat donatario, tamen adhuc res illa confiscatur, & à fisco reuocari potest. Et ratio est, quia licèt tunc donatarius comparet dominium rei donatæ, non illud comparat absolutè, sed tot modis reuocabile, quot modis reuocari potest ipsa donatio causâ mortis facta, dum donans viuit; vt benè animadvertit Molina *t. 2. de iust. disp. 287. § additum est.* Antonius Gomez *t. 2. var. c. 4. n. 16.* Alter Molina *de primog. lib. 1. c. 12. n. 15.* & habetur *l. 2. & l. si mort. caus. §. si verò, & l. qui mortis, ff. de mort. caus. donat.* Manet ergo dominium absolutum apud donatorem, cùm donatarius non habeat alium titulum ad comparandum dominium rei donatæ causâ mortis, licèt sibi traditæ; nisi ipsam donationem causâ mortis sibi factam, quæ non aufert dominium absolutum à donatore, nec illud confert donatario nisi post mortem donantis. Dum igitur dominiũ rei manet apud donatorem, res confiscabilis est. Si au-

tem donans causâ mortis, cùm tradidit rem donatario, eam tradidit, vt reverà esset sua, illo viuente, & idem expressè declarauit, tunc quidem iam non erit donatio causâ mortis, sed simplex donatio inter viuos; mutata est enim natura donationis per illam traditionem cum expressa declaratione: & in hoc casu non sufficit tacita declaratio, quamuis taciti & expressi eadem vis, eadémque potestas quòd si probetur, & donatio fuerit facta ante crimen commissum, non poterit confiscari, vt patet. Excipiuntur hinc donatio causâ mortis facta à viro vxori, quia hæc posito delicto & confiscatione viri firma manet, vt est manifesta decisio *legis, sed si mors, ff. de donat. inter vir. & vxor. C. eod. tit. lege, quisquis, §. vxores, C. ad l. Iul maiest.* vt notat Reginaldus *in l. executorem, col. 9. vers. Quæro, quidam*, & Farinacius *q. 25. n. 30.* Sanchez *lib. 6. de matrim. disp. 17. n. 5. & lib. 2. c. 17. n. 15.* vbi plures referunt.

4. Dixi *ante sententiam latam*, quia bona quæ ab hæreticis acquiruntur post sententiam latam, aut post conuersionem illorum, non confiscantur nisi iterum nouum committant, ob quod confiscanda sint, quia hæc vocantur bona futura, & in confiscationem non veniunt, quia nullo modo ad hæreticum pertinebant ante sententiam. Et ita docet Simancas *de Cathol. instit. tit. 9. n. 61.* Azorius *tom. 1. lib. 5. c. 7. quæst. 8.* Iulius Clarus *§. fin. l. 8. n. 24.* Curtius senior *cons. 59. n. 13.* Mieres *de maiorat. in 1. edit. p. 2. q. 1. n. 107* Vasquez *1. 2. q. 96. a. 5. disp. 169. c. 8. n. 8.*

Sed circa præsentem quæstionem, præter Doctores citatos, ne deseras videre Baunium *in Theolog. mor. t. 3. lib. 2. tr. 4 q. 16.* vbi firmat in hæretico esse possessionis dominium, alienationis nullo modo.

5. Pro hac sententia acriùs quàm Theologi Canonistæ dimicant; Panormitanus *in c. extremum, de hæret.* Tabiena, Fumus, Glossa *in c. accusatus, de hæret. in 6.* ibi enim causam reddens, cur post mortem hæretici bona fiscum adipisci sanxerit Alexander IV. sic scribit. Nam ex quo lapsus est in hæresim, perdidit omnia bona sua, & fiscus incœpit esse Dominus, & *in c. inquisitionis, de hæret. in 6* Intellige, inquit, hæreticorum bona, ipso iure confiscata à tempore commissi criminis in tantum, quòd vendicantur ipsa bona per officium, vel fiscum, de manibus possessoris, nullo dato pretio, per quorumcumque manus transierint, quod non facere posset fiscus, si eorum bonorum dominus fuisset hæreticus & iure ea alienare potuisset. Ex quo sequi Doctores aiunt culpam in hæretico mortalem esse sua dare, aut vendere oneroso titulo, quod eiusmodi contractibus in apertum periculum faciendæ iacturæ, dati à se pretij emptores vocent, quod vt est veritati aduersum, qua singulis benè consultum. esse, peræquè à nobis vt debemus velle, ita & optimo cuique fugiendum. Secùs si titulo liberali, ac gratuito res donetur, quia tunc donatario noxa nulla est timenda, rem quidem restituet acceptam, cùm petetur; præterea nihil, in quo querelæ locus ei iustæ nullus. Idem sentiendum inquit Sanchez *tom. 1. Decalogi, lib. 2. c. 22. Fagundez lib. 5. c. 22. n. 10.* cum qui sua amicis diuidit, aut alienis vendit, hæresis quidem laborat infamia; sed quia soli Deo sit cognita: nam tunc, vt hæc probari nequit, ita nec metuendum est illis, ne data possint à fisco repeti, cáque repetitione, damno vllo affici. Hucvsque Baunius.

RESOL. XXXI.

An seruus possit donare bona ei relicta expressa, vel tacita, vel data cum conditione, vt non acquirantur domino?

Et an mutata materia hæc ratio possit applicari Religioso? Ex p. 8. tr. 6. Res. 8.

§. 1. REsolutio huius dubij pendet ex difficultate, An in tali casu seruus acquirat dominium dictorum bonorum. Et affirmatiue respondet Sanchez, contra quem insurgit nouissimè amicissimus, & doctissimus Caramuel, *in Theol. mor. l. 1. n. 394. Primo* quia licèt conditio expressa haberet vim prætensam, tacita habere non posset, dari enim non posset. Nam conditio tacita est, quæ non exprimitur; sed colligitur ex aliis circumstantiis, quæ sine illa stare non possunt; cùm autem in donationibus vna ex præcipuis circumstantiis sit persona, cui, hæc debet etiam considerari: ergo quando aliquid seruo donatur, & donator non exprimit se velle quòd hoc acquiratur domino, censendus est velle quòd acquiratur eo modo, quo secundùm communem statuspolitici cursum acquiritur; ergo quòd acquiratur domino.

2. Sed etiam conditio expressa posita non prodest; non enim in voluntate donantis est rem acquiri illi, cui datur: aliàs enim etiam possem donare Religioso fundum sub conditione, quòd non acquirat eum communitati, sed sibi; vel detur disparitatis ratio; vterque enim dominij incapax, imò magis incapax seruus, quàm Religiosus, quia veros & adæquatos Religiosos in Societate videmus habere dominium, non tamen dantur serui totales; qui illud habeant.

3. Sed arguit Sanchez. Eo ipso quòd domino seruus bona illa communicaret, non essent ei donata, vel relicta; quiuis enim rei suæ conditionem apponere potest. Si fortis videatur hæc ratio, mutatâ materiâ applicata Religioso. Eo ipso, inquies, quòd Monasterio bona illa Monachus communicaret, non essent Religioso donata, aut relicta; ergo debent Religioso, & non Monasterio, ipsa acquiri: quiuis enim rei suæ conditionem apponere potest. Non-nè vides nullius ponderis rationem esse? sed respondeo, duas Authorum reperiri sententias circa donationum conditiones appositas; alteramque docere donatorem præsumendum esse iustum, velléque donationem, vel contractum absolutè facere, & conditiones apponere secundariò subintelligendo hanc clausulam, si per leges liceat: alteram docere hanc esse voluntatem operantis, eúmque velle circumstantiam illam primariò, & secundariò donationem, aut contractum, ita vt si per leges non liceat fieri, vt disponit, non contrahere, quàm aliter contrahere malit. Neutra tamen sententia seruo, aut Religioso fauet, quia stando primæ, dicemus bona illa, quæ donantur seruo, aut Religioso, acquiri serui domino, vel Monasterio, iuxta communem ordinem, quo sic subditi acquirere solent dominium: at stando secundæ, illam donationem esse nullam defectu voluntatis: donatorem enim malle donationem non facere, quàm in vtilitatem Monasterij, vel domini facere asseritur. Hucvsque Caramuel.

4. Sed sententiam Sanchez tenet Molina, *de iustit. tom. 1. tr. 2. disp. 38.* & alij. Et ideò cùm sit satis probabilis, existimo de dictis bonis posse seruum donationem facere absque domini licentia. Vnde non desinam hîc apponere verba Rodriguez, *in Summ. tom. 1. c. 165. n. 8.* sic asserentis. [Los esclauos tomados en guerra iusta, o comprados, aunque no pueden huyr de sus señores (como lo diximos arriba hablando de los captiuos) pero pueden recibir los dones que les dieren, y lo que por otro iusto titulo viniere à sus manos, sin que esten obligados de lo dar à sus señores. Y por el consiguiente en el fuero de la conciencia pueden hazer dello donacion a otros, y puedē tambien en el mismo fuero hazer esta donacion de lo adquirido con su trabajo en el tiempo que les vaca, siruiendo a sus señores. Porque la seruidumbre solamente les obliga en el fuero de la conciencia, a nó defraudar a sus señores en lo que toca al seruicio ordinario, con el qual otros esclauos de su condicion suelen acudir: la qual razon huuiera de mirar Fr. Luys Lopez para no negar lo susodicho a los esclauos; que

que se vendieron por esclauos, porque vēdiendose, solamente se obligan a acudir a sus señores çon el dicho seruicio ordinario, y assi lo pide la razon, para que su miserable estado no sea con tanto rigor oprimido.] Ita ille.

RESOL. XXXII.

An seruus, vel ancilla possint donare bona eis data ob turpem quæstum suorum corporum?
Idem dicendum est de Moniali, aut Religioso. si quæstum sui corporis facerent, an sibi, & non Monasterio lucraverentur? Ex p. 8. tr. 6. Resol. 9.

§. 1. POsse dicendum videtur. Nam dicta bona ancillæ, & non domino acquiruntur, eò quòd tacita amasij voluntas sit, quòd illud pretium soli ancillæ acquiratur, & quia data sunt pro vsu corporis, quod domino non subest.

2. Sed aduersùs Sanchez & Molinam hanc sententiam tenentes, acriter argumentatur Caramuel *in Theol. mor. l. 1. n. 394.* Quia etiam Monialis, si quæstum proprij corporis faceret, sibi, & non Monasterio lucraretur; & si dicas, non vsum corporis propter castitatis votum Monasterio subiici, non vrgebis. *Primò*, quia etiam dominus habet ius cogendi suam ancillam, vt castè viuat. *Secundò*, quia facillimo negotio poterimus materiam mutare. Postulo, an audacia in homicidiis, veneficiis, aut quibuscumque aliis sacrilegiis, aut facinoribus committendis, subsit communitati, potiùs quàm castitas ancillæ dominor & si non, cur non dicemus, aut ancillam pretium sui corporis acquirere domino, aut Religiosam, pecuniam ob veneficium datam, sibi, & non communitati lucrari: nulla enim est disparitatis ratio? Nec proderit ad intentionem donantis recurrere, quia si ancilla est dominij incapax, non redderetur capax propter amasij voluntatem. Ergo, &c. Ita Caramuel, qui *nu. 395.* sic etiam ait. Molina ponit alium casum, nimirum si seruo aliquis restituat pecuniam, in compensationem, aut membri mutilati, honoris detracti, aut cuiuscumque alterius damni recepti: & tunc putat seruum acquirere verum illius pretij dominium, quia datur pro re, quæ non subtrat domino. Vbi etiam distinguit Sanchez seruum, quà hominem, à seruo, quà seruo.

3. Sed hunc casum non esse verum constabit, si materia mutetur. Habueris cum Religioso A. aliquam difficultatem; illum graviter percusseris, & manum abstuleris; manum quidem quæ non magis erat Monasterij quàm tua tui serui manus: imò fortassis multò minùs. Venitur ad concordiam, agitur de satisdatione, offers quingentos patacones, & ille acceptat, sanè non satisfecisti modò, sed & satisdedisti. At interrogo. Cuinam acquirentur illi quingenti patacones? Religioso ne, an Communitati? Ergo de seruo, aut ancilla pariformiter philosophare. Hæc Caramuel docte, vt semper solet. Sed ego in vtroque casu puto satis probabiliter seruum acquirere sibi dominium de supradictis bonis; & ideò licitè sine domini licentia posse illa cuilibet donare. Et ita præter Sanchez & Molinam, docet Hurtadus.

4. *Nota*, quòd Caramuel, *n. 396.* ad suam sententiam firmandam adducit verba Iustiniani *in Inst. per quas pers. nob. acq. § item nobis.* Sed hodie textus ille non officit. Et ideò Harprechtus *in Inst. tom. tit. 7. § aliæ autem n. 16.* sic ait. Serui prætereà iure ciuili (quo nihil proprij habent, & quidquid acquirunt dominis acquirunt. § *item nobis 3. infrà per quas person. nobis acquiratur*) donare non possunt, *l. contra 28. § si filius, aut seruus 2. ff. de pactis.* Hodie verò prisca illa seruitute sublata, serui nostri res proprias habere, & consequenter donare possunt. Ita ille.

5. Igitur dicendum est, rigorem, & iura, quæ sequitur Caramuel, vt optimè obseruat Vvigers *de iust. tr. 1. c. 3. dub. 7. n. 18.* per consuetudinem aliam esse mitigata, sic quòd plerique omnes concedant seruis quoddam dominium aliquarum rerum, etsi non omninò perfectum: tale tamen, vt non teneantur res illas dominis tradere, idque his potissimum casibus. *Primò*, si dominus expresè vel tacitè consentiat; vt seruus habeat aliquod peculium proprium. *Secundò*, si aliquid donetur, aut testamento relinquatur seruo, cum expressa conditione; vt domino non acquiratur. *Tertiò*, volunt etiam ad seruum spectare, si aliquid ipsi absolutè relinquatur, non intuitu domini, sed ipsius serui, propter eius industriam, vel propter aliquod officium exhibitum. *Quartò*, si illi aliquid detur in compensationem iniuriæ illatæ. Denique, si aliquid sibi subtrahat sine domini incommodo, quod liberè poterat expendere, aut si præter operas sibi præscriptas faciat alia quædam, ex quibus aliquid acquirat. Vnde & ex talibus interdum redimere potest libertatem.

6. Sed contrà obiicitur. Innocentius *c. cùm olim, de priuilegiat* dicit seruum & Monachum in eo esse pares, quòd neuter alicuius rei habeat dominium. Ergo, &c. Respondetur esse aliquam inter eos paritatem vna ex parte, non tamen omnimodam. Paritas in eo est, quòd neuter habet dominium omninò perfectum, & independens: nam & ea quæ seruo conceduntur competere, & quorum aliquale admittitur habere dominium, ita adhuc sunt sub potestate domini, vt absque iniuria, quæ ad restitutionem obliget, possit auferre quamuis id habeatur tanquam inhumanum, & quidam abusus potestatis herilis; disparitas verò est, quòd Monachi nullum omninò, ne quidem tale imperfectum habeant dominium. Vnde nihil sibi retinere possunt Superioribus inscijs. Vide Nauarr. *de reddit. ib. q. 1.* & Petr. Nauarr. *l. 3. de restit. c. 1* & Soto *lib. 4. de iust. & iur. q. 2. a. 2.*

7. Vnde ex his patet responsio ad doctrinam contrariam superiùs adductam à doctissimo Caramuele. Vide Doctores, quos ego citaui *in p. 7. tr. de seru. Resol. 29. & seq.* & ità nostram sententiam tenet Faustus *in Spec. Confess. disp. 11. q. 18.* vbi sic ait. Possunt serui donationem facere. Et ratio est, quia licet serui non possint fugere à dominis suis, possunt tamen accipere dona eis data; & quæ iure hæreditario obtinent, vel ludo etiam illicito lucrantur, & per consequens in foro conscientiæ possunt ex eis donationem facere, quia illorum domini sunt, nec tenentur ea dominis suis restituere possunt etiam facere donationem de rebus acquisitis suo labore, in tempore, quo vocant à seruitio dominorum, quia seruitus solùm obligat eos, ne defraudent dominos in seruitio ordinario, quo solent alij serui dominis assistere. Ita ille.

Quæ nunc est in tom. 7. tr. 8 Resol. 27. signanter §. Hinc. & seqq. & in alio vers. eius annot.

RESOL. XXXIII.

An donatio facta infanti valeat?
Et an nondum conceptis, vel natis inutiliter donetur?
Et nota prædictam donationem nascituro, vel infanti Notarij stipulatione factam irreuocabilem esse, ita vt nec ex consensu secundi donatarij possit reuocari.
Idem dicendum est, si pater nomine nascituri aut stipulatur, aut donationem comprobat.
Et quid, quando quis donaret infanti absenti? Ex p. 8. tr. 6. Resol. 131.

§. 1. AFfirmatiuam sententiam tenet Duarenus *tit. de don. caus. mort. c. 6.* Mozzius *in Amphiteatro contractuum, tr. de don. c. de personis, n. 1.* & alij asserentes infanti cuicumque donationem fieri posse.

2. Sed hæc opinio, vt optimè obseruat doctus Didacus Narbona *in suis Annalibus Iuris anno 10. cum dimidio,*

Sup hoc in frâ in Ref. 116. § vlt & lege etiã §§. cius not.

dimidio,q 15.*n.*5. non est admittenda, nisi pater, vel tabellio illius nomine stipuletur, aut donantis voluntatem acceptauerit. Et hoc latè nimis comprobant Ioannes Crotus *in l.*1.*in princ.in* 2.*lectura col.*3.*vers. Et ex hoc in quæstione facti, de verb.oblig.* Card. Mantic. *de tacit. & ambig.conuent.lib.*13.*d. tit.*6. *n.*6. & ita intelligendus est Lara *in compend.vita hominis, c.*16.*n.*94.

3. Ex quibus infertur, iuri consonam & conuenientissimam esse resolutionem eorum, qui existimant, nondum conceptis, vel natis, inutiliter donari, inter quos præcipuum locum obtinent Boërius, & ab eo relati, *decisione* 172.*d.n.*4. Franciscus Hotomanus *quæst. illustr.* 9.6. Card. Mantica *d.tit.*6.*n.*7. & nouissimè Alphonsus Carranus *disp. de vera humani partus naturalis & legitimi designat.c.*2.§.3.*ex n.*5. non solùm, quia nulla est eorum persona, vt Hotomanus ratiocinatur; neque consensus (vt Manticæ placet) sed etiam quia neque in illis necessaria ætas ad donationis acquisitionem inuenitur.

4. Quod restringitur, vbi pater nomine nascituri, aut stipulatur, aut donationem comprobat; nam hoc casu vtilitatis causâ receptum est eam valere, siquidem per patrem potest filiis acquiri, quamuis post eius mortem nascantur. Et hoc magis procederet, interueniente Notario, qui nomine nascituri stipuletur. Vide Raudensem *cons.*53.*n.*25.*vol.*1. Fontanellam *dicta clausula* 4. *in princ.n.*18. Alphonsum Perez de Lara *in compend.dict. c.*16.*n.*94. Qui ideò resoluunt prædictam donationem nascituro, vel infanti Notarij stipulatione factam irreuocabilem esse, ita vt nec ex consensu secundi donatarij possit reuocari. Quod antea docuerant Guilielmus Benedictus *in c. Raynutius, verb. Si absque liberis moreretur* 2. Iason *cons.*213.*n.*3.*vers. Confirmantur prad. lib.*2. Decius *cons.*216. *Visa transactione, in fine, & cons.*259. *Primò non videtur, n.*5. vbi in terminis decidit: dubio enim sibi proposito, quale ius quæsitum fuisset liberis nasciturisin donatione facta per patrem filio, contemplatione matrimonij vocatis: respondit, hoc ius, concurrente præsertim acceptatione Notarij, firmum & irreuocabile iudicandum esse, & tale quod eis inuitis tolli non possit; idémque in ea donatione concludit Stephanus Bertrandus *cons.*1. *Viso consultationis themate* 23. *vers. Hinc etiam*, iuncto casu illius consilij *lib.*2. & Stephanus Aufrer. *in decis.* Capellæ Tolosanæ 453. *in additione magna circa medium, vers. Nec obstare videtur.* & latissimè in specie Cassanæus *cons.*53.*n.*51. *vers. Contrariam tamen partem.* Quin etiam in generali stipulatione nulla nascturorum mentio facta, sed tantùm pro his quorum interest, à Notario recepta, eandem conclusionem admittit Decius *in præallegato consilio* 607. *Viso puncto, n.*8. *& seqq.* Et hæc omnia obseruat Narbona *loc. cit.* qui tandem *num.*17. in fine, sic concludit. Ergo pari modo mortis causâ donatio, ac inter viuos, vel alia quæuis, secundùm dispositionem iuris communis, ad sui validitatem consensum in donatario requirens, nondum nato, aut infanti fieri non poterit; quia consensum, quem non habent, præstare non valebunt. nisi patre, aut seruo proprio, vel publico pro eis stipulante. *d.l.*2. *ff. rem pupilli saluam fore:* vel nisi, vt principio commonstrauimus, infans ille sit, qui infantiæ appropriet.

5. Sed quia (vt sæpiùs diximus in hoc Tractatu) & Iurisconsultis & Theologis debitor sum, apponam hîc pro Theologis nostrum Patrem Megalam, qui pertractans hanc quæstionem *in* 2.2. *lib.*2.*c.*11.*q.*1. *n.*17. sic ait. Quartò limita in casu, quo quis donaret infanti absenti; valeret enim talis donatio, licèt ipso iure consentiat, vel acceptet, nec alius pro ipso hoc faceret. Et ita expresè tenet Guttierrez *in cons.*20. *n.*7. post Decium *in cons.*145.*n.*3. & Molina *de Hispan.primogen.lib.*4.*c.*2. *n.*75. *fol.*136. Et hoc probat ex *l. iubemus, C. de emancipat. liber.* vbi licèt pro emancipatione liberorum absentium necessariò requiratur, vt antea, vel post consensus eorum interueniat, tamen si liberi fuerint infantes, sine eorum consensu sui iuris efficiuntur. Et ratio alia non est, nisi quia, cùm consentire non possint, non debent hac liberalitate priuari: sed hoc idem procedit in donatione facta infanti; ergo & hoc idem in donatione dicendum erit; nam de similibus idem est iudicium, *c. inter cæteros, de rescript.c.*2. *de translat. Prælator. c. cùm secundùm Apostolum. in princ. de prabend.* cum aliis concordantibus. Hæc Megala: quæ quidem admitto, cum circumstantiis à Narbona, *vbi suprà*, adductis.

RESOL. XXXIV.

An mater possit filio donare? Ex part.8.tr.6.Res.54.

§.2. DIgladiantur Theologi & Iuristæ circa præsentem quæstionem, & quia illam optimè pertractat Pater Vvadingus *tr. de contract. lib. disp.*3. *dub.*10. *n.*4. ponam per extensum eius verba: itaque sic asserit. De matre, an validè donet filio in potestate patris existenti, potest esse controuersia? Antonius Gomez *in* 2. *tom.*2.*var.c.*4. *ad fin.* obiter id asserit. Molina *disp.*243. *de iust.* id conatur probare multis textibus, in quibus tamè de hac re ne verbum quidem est, vt legenti patet. Molina autem secum traxit omnes sequentes, Azorium, Lessium, Bonacinam, Laymã, & plerosque alios neotericos, præsertim Theologos. Ratio omnium est, quòd tota ratio legis prohibentis donationem patris sit, quia filius est in potestate, eadémque cum illo persona censetur, & proinde quæ filio donat, sibi ipsi censetur donare: atqui hæc ratio in matre cessat, cùm filium in potestate non habeat, & in lege mater non nominatur: ergo cùm nec ratio legis matrem comprehendat, nec lex illam nominet, non debemus legem odiosam ad illam extendere. Sup hoc in fra alle... 6. vbi Rocha ... dicta ...

Contrariam sententiam docent Iuristæ, Glossa *ad l. statim citandam*, Fachinæus *lib.*3. *controuers.c.*79. Godefredus *in addit. ad Schneideuuinum, Inst. de don.* vbi citat Cynum, Fabrum, & Salicetum. Ratio horum est expressa, & formalis decisio iuris, *l.*3.§.4. *ff. de donat. inter vir. & vxor. & l.*5.§.2. *ff. eodem.*

2. Primo loco hæc habentur. Si mater filio qui in patris potestate donet, nullius momenti erit donatio, & in sequentibus aliis verbis idem repetitur. Nec contra sententiam Iuristarum quidquam facit ratio, qua nituntur Theologi; quòd filius non sit in potestate matris, proindéque non prohibeatur ipsi donare, quia hæc non est ratio legum prohibentium donationem matris; sed quòd cùm prohibeantur donationes inter virum & vxorem, noluerint ne quidem indirectè eos donare; etiam per interpositas personas: cùm enim pater acquirat dominium eorum quæ donantur filio, proinde esset donare filio, ac donare ipsi patri, siue marito.

3. Nihilominus tamen puto Theologos cum Iuristis hoc modo posse conciliari. Iuristarum sententia est vera, stando in iure antiquo, & Digestorum, quia olim omnis peculij, præterquam castrensis, pater acquirebat dominium, & proinde decisio iuris citata magna nitebatur æquitate, & iure posteriori Codicis, *l. cùm oportet. C. de bonis quæ liberis*, aduentitij peculij filius acquirit dominium, & non pater, proindéque in donatione facta à matre cessat ratio legis: illa enim donatio cùm rei donatæ dominium ad patrem non transeat, non est virtualiter donatio inter virum & vxorem. Ex hoc modo vera est Theologorum sententia, nempe de iure Codicis. Si tamen mater donaret filio intuitu patris principaliter & immediatè, tunc lex citata ex Digesto haberet in tali donatione locum, quia esset in effectu donatio ab vxore marito facta, cùm dominium talis doni ad patrem transeat. Ita Vvadingus *loc. cit.*

4. Sed præter Theologos citatos, eorum sententiam tenet

tenet etiam Layman, *lib.3.tr.4.c.12.* Hurtadus *disp.11. diffic.7.* Caramuel *in Theol.mor.lib.2.n.640.* Baunius *in Theol.mor.to.3.lib.2.tract.4.q.16.* Villalobos *in Summ. to.2.tract.13.diffic.6.n.11.* vbi sic ait. [Ha se de aduertir, que en el derecho esta prohibido que el padre haga donacion al hijo que esta debaxo de la pattia potestad; La razon dello da Antonio Gomez, con otros diziendo, que es, porque seria hazer donacion a si mismo: porque por razon de la patria potestad, lo que adquiere el hijo, se adquiere al padre. De lo qual infiere, que vale la donacion hecha ad hijo emancipado. Lo segundo, que vale la que haze la madre al hijo. Lo tetcero, que vale la que haze al hijo solo natural. Lo quarto, que el dia de oy vale la que haze al hijo que estaya casado, que por el matrimonio se tiene por emancipado; conforme a vna ley.] Et sententiam Theologorum affirmatiuam tenent ex Iuristis Gomesius, Mozzius, & alij, quos citat & sequitur Hunnius *in Encyclop. iuris, p.3.tit.36.c.4.n.36*

Sup. hoc infrà in Resol.38.§.1. tenuit contrà.

RESOL. XXXV.

An filiusfamilias possit donare?

Et supponitur quadruplex distingui bonorum, seu peculij genus, quod potest filiusfamilias competere: scilicet castrense, quasi castrense, profectitium, & aduentitium.

Et in certis aliis casibus contingit filiumfamilias habere quoque simul vsumfructum huius peculij. Ex p.8.tr.6. Resol.6.

§.1. NOtandum quadruplex distingui bonorum, seu peculij genus, quod potest filiusfamilias competere, prout tradunt communiter Doctores, scilicet castrense, quasi castrense, profectitium & aduentitium, vt videre licet apud Syluestrum, *v. Peculium.* Nauarr. *c.17. n.341.* Gudelin. *de iure noniss. lib.1.c.15.* & alios. Hoc supposito.

2. Dico *primò*. Filiusfamilias habet plenum dominium peculij castrensis, & quasi castrensis, ita vt tota proprietas, vsusfructus, & administratio sit penes illum. Est aperti iuris, multæ enim ea de re extant leges, *in ff. & C.* de peculio castrensi. Vnde Gudelinus *loc.cit.n.18.* de castrensi, inquit, vel quasi castrensi peculio, quoniam id patri non adquiritur, & filius in eo prorsus tanquam paterfamilias habetur, indubie arbitrio suo statuit. Quare de illo potest disponere, per donationes, per venditiones, per testamentum. Si tamen sit pubes, id est, si annum quatuordecim expleuerit, quia ante hoc tempus testari non potest, *l. aqua etate 1 ff. qui testam. fac. poss.* sed ante illam ætatem non solent bona castrensia haberi, quamuis id fieri possit.

3. Dico *secundò* Peculij profectitij nullo modo habet filiusfamilias dominium; hoc enim planè patris esse censetur. Nam & dominium directum, & vtile est apud patrem, nec habet filius potestatem illud administrandi, nisi ad parentum vtilitatem. Quare nihil de hoc potest alienare, aut ad propriam commoditatem diuertere, aut disponere absque patris consensu. Vide Syluestrũ, *v. Peculium, q.3.* & Petrus Nauarr. *lib.2. de restit. c.1.*

4. Dico *tertiò* Peculij aduentitij filiusfamilias habet dominium directum; estque proprietarius; sed vsusfructus, & plena administratio est patris, alienatione ei tamen interdictâ, quem vsumfructum pater retinet quamuis ad secundas nuptias transeat; quia is vsusfructus in locum dominij, quod olim pater in hoc peculium habere solet, successit. Pro quo *notandum*. quòd iuxta iura antiqua fuerit eadem ratio peculij aduentitij, quæ profectitij, sic vt plenum dominium illius esset quoque penes patrem; sed constitutiones posteriores id mutauerunt. Vide Gudelinum *loco supra citato, n.21.*

3. Certis nihilominùs casibus contingit filiumfamilias habere quoque simul vsumfructum huius peculij. *Primò*, in donatis, aut relictis filio, cum expressa hac conditione, ne patri vsusfructus acquiratur: quandoquidem enim donator, aut testator, alteri donare potuerit, vnde nulla vtilitas ad patrem accreuisset, nulla est dicendi ratio, quòd non possit sic & filio eius dare. *Secundò*, non acquiritur vsusfructus patri in hæreditate, quam filius vnà cum patre admissus est; nam visum est hoc casu satis patrem habere consortium proprietatis. *Tertiò*, denegatur patri vsusfructus eorum, quæ lege deferuntur liberis ob delictum parentum. Vnde si patet fiat hæreticus, hoc ipso filio efficitur sui iuris, *c.2 §. fin. de hæret. in 6.* & sic ad illum redit vsusfructus, quem pater habebat in bonis filij. Denique, si pater condonet filio vsumfructum talis peculij, quo alioquin ipse gaudere poterat.

Vnde ex his apparet de quibus bonis possit filiusfamilias donare, Vide etiam Fernandex *in exam. Theolog. mor.p.1.c.16.§.9.per totum*: Layman *in Theol.mor.lib.3. tr.4.c.122.n.7.*

RESOL. XXXVI.

An filiusfamilias possit patri donare. Ex p.8.tr.6.Resol.37.

§.1. AFfirmatiuè respondet Faustus *in Spec.Confess. disp.20.q.25.* & Baunius *in Theol. mor.tom.3. lib.2.tr.4.q.16.* Sup. hoc infrà in Resol.38.§.1.

2. Et *Primò*. Potest donare ea, quæ in aula Principis eius est liberalitate consecutus, quæ in bello est lucratus, quæ in pace, industria sua, manuúmque artificio, aut ingenio, bonas artes profitendo, est meritus.

3. *Secundò*, potest in parentem liberalis esse filius, si confectum inopia necessario vitæ commeatu adiuuet; si ære alieno oppressum, ac iacentem pecunia releuet, si ægri molestias subleuet parte aliqua fructuum sui beneficij: bona enim castrensia, ac quasi castrensia, quæ filius possidet, sic sunt eius, vt quoties & quomodo est placitum, de iis statuere, ac arbitrari in suum, ac pauperum commodum valeat.

4. *Tertiò*, cùm bona aduentitia ea sunt lege data filio, ne eorumdem vsusfructus ad patrem veniret: hunc isti ille si concedat, non peccat.

5. *Quartò*, si hæreditatem renuente patre adiit, particulam eius in illum aliquam deriuare filio non est prohibitum: similiter quæ hic ab alio propter merita, collataque beneficia est adeptus, in parentem refundere potest filius.

6. Sed non deseram circa præsentem quæstionem adducere ex Iuris consultis Acacium, Enenkelium, *de priuil. parent. & liber. priuil. 5.n.2.* vbi sic ait. Quæ de his dicta sunt, vicissim ad quæstionẽ, an filiusfamilias patri, in cuius est potestate, donare possit, applicari queunt. De quo ita indistinctè Socinus *in consil.23.volumine 4.* & Chassaneus *in consuetud. Burgundiæ, rubric.4. §.1. in v. N'aussi par testament*, vt pater filio, quem in potestate habet, donare nequit; ita nec vicissim posse consentire filio sibi donanti. Bart. autè *in d.l. frater à fratre. in fin. ff. de cond. indeb.* hoc pacto distinguit. Si quidem filius donet patri, obligando se ad aliquid in genere, valere donationem, quoad obligationem naturalem; & ideò si filius promittat creditori patris, animo donãdi ipsi patri, & soluat, non repetere eum, per text. *in l. si pro patre 11. in princ. ff. de in rem verso.* Si verò donet aliquam rem in specie, tunc aduertendum quale sit quod donatur, vtrum peculij castrensis, vel quasi castrensis, vel aduentitij, vel profectitij: & si aduentitij, vtrũ pater in his fuerit legitimus administrator, vel nõ: & sic, an potuerit actor esse in re sua, vel nõ. Indistinctè tamẽ ait valere donationẽ, quãdo actio de dote cõmunis est patris & filiæ: & hæc consenserit patri stipulanti suo nomine tantũ, *l.9.§. quod si in patris. ff. solut. matr. l. quoties, 29. ib.* & quod not. *in l.*

post dotem, 40. *ibid.* Hæc Bartolus, quem sequitur etiam Iason, *in repet. d. l. frater à frate*, n. 45.

RESOL. XXXVII.

An in dubio filius præsumatur impensas factas pro patre animo donandi fecisse?
Et quid è contra?
Et quando colligatur impensas factas pro filiis patrem fecisse animo repetendi?
Et sequitur, quod vitricus in dubio non censeatur animo donandi, sed repetendi expensas fecisse.
Et quid verò, si vitricus bona priuigni administrans alimenta priuigno petebat anne, vel tunc repetitionem habebit? Ex part. 11. tract. 3. & Misc. 3. Res. 19.

§. 1. AFfirmatiuam sententiam ex Bartolo, Alexandro, & aliis docet Hieronymus Teutlerus *in Select. disp. vol. 2. disp. 10. thes. 3. litt. D.* Quia correlatiuorum hæc est natura, vt quòd dispositum est in vno, idem quoque dispositum sit in altero *l. final. C. de indict. Viduit. tollend.* Atqui pater, & filius sunt correlatiua, idcirco sicut pater sumptus suppeditans filio, non habet eorum repetitionem, quia donandi animo subministrasse præsumitur: ita quoque filius impensas pro patre faciens præsumatur donandi, & non repetendi animo eas fecisse.

2. Secundò; accedit, quòd alimenta pietatis intuitu facta repeti non possint *l. ex duobus in fin. ff. de negot. gest.* filius verò in dubio videtur impensas in patrem factas, pietatis intuitu fuisse, igitur illarum repetitionem non habebit.

3. Verùm huic sententiæ obstat lex 12. *C. de negot. gest.* vbi Imperator filio impensarum repetitionem denegat, si donandi animo pecuniam dederit, ex quo colligitur, quòd si non donandi animo filius debitum patris soluerit; nec eo animo soluisse probari possit repetitionem solutæ pecuniæ habeat.

4. Et quamquam particulam, *Si*, ibi idem significare velit, quod quia, provt quandoque particula ista, non conditionem, sed causam, & rationem in legibus nostris significat: tamen quia sua natura conditionem significare solet: Idcirco ab hac gemina eius, & natiua significatione non est recedendum, argum. *l. non aliter, de legat.* 3.

5. Nec valet argumentum ex natura correlatiuorum deductum, nam respondetur argumentum hoc tunc demum habere vim concludendi, quando eadem est correlatiuorum ratio, atqui in proposito diuersa est ratio patris, & filij, quia liberi non ita iure naturæ primæuo suos primogenitores alere tenentur, quemadmodum hi illos, cum liberi debeant parentibus alimenta ex obligatione dumtaxat antidotali.

6. Ad secundùm respondetur, alimenta quidem pietatis causa facta repeti non posse: Verùm filium in dubio non censeri alimenta pietatis causa fecisse, vt arguit *d. l. 12. in verb. si donandi animo pecuniam dedit.*

Sed quia opinio affirmatiua est communis teste Surdo *de aliment. tit. 6. q. 9. n. 7. in fin.* ideò tu cogita, nolo enim singularium opinionum auctorem esse.

7. Sed quid dicendum circa impensas patris circa filios: Respondeo ex affectu gerentis, & alimenta suppeditantis præsumitur, & coniicitur illum animum repetendi non habuisse.

8. Cui tamen præsumptioni, & coniecturæ in dubio solùm locus est; nam si constet, patrem, aut matrem animo repetendi aliquid in liberos erogasse, sine dubio repetitio competet, ex *lib. 11. C. de negot. gest.* vbi Imperator dicit: si quid autem in rebus eorum vtiliter, & probabili more impendisti, si non hoc materna liberalitate, sed recipiendi animo fecisse te ostenderis, id negotiorum gestorum actione consequi potes: Nota tamen quod etsi parentes sumptus in liberos erogatos repetere possint, si ostenderint se non animo donandi, sed repetendi sumptus illos fecisse, illos tamen sumptus, quos ex iuris publici necessitate fecerint, non repetere, etsi de illis repetendis, & recipiendis expressè protestati sint.

9. Ratio autem hæc est, quod impensas iure debitas faciens soluerit id, quod debuit, debiti autem soluti nulla sit repetitio, *l. 26. §. pæn. ff. de cond. indeb.* Et cùm ad has impensas faciendas actionem habeat is cui debentur, multò magis habebit ad eas seruandas, & retinendas, exceptionem, *l. inuitus §. 1. de reg. iur.*

10. Vnde si filium in bonis nihil omninò habentem, pater aluerit, educauerit bonis artibus, instituendum curauerit, quantumuis testatus sit pater se ea, quæ impendit ita erogare, vt aliquando repetat, non tamen repetet, cum ea coactus fecerit, *l. si quis à liberis, §. 1. §. 2. si mater, ff. de agnosc. & alend. liber.* Sed difficultas est, quando colligatur impensas factas pro filiis fecisse animo repetendi? Respondeo, quòd hic animus colligitur si expensas in librum expensarum pater retulit. Secundò, si mater necessitate aliqua rei suæ, vel temporis aluit, non videtur materna pietate aluisse; & alimenta donare voluisse, vt si mater dum à marito peregrè mortuo reuertitur, liberos, quos secum ducebat, aluerit temporis causa, quia illis viaticum deerat; Itémque si mater negotia filij gerens alimenta suppeditat, non censetur ex materna pietate subministrasse, nec donasse, & ideò cessabit repetitio *dict. leg. 34.* quoniam administratio negotiorum filij suscepta, matrem hæc facere cogebat, quæ ad tuendum filium, & res eius pertinebant; Atqui huiusmodi necessitas animo donandi planè contrariatur, quia in necessitatibus nemo est liberalis, *leg. 18. ff. de aliment. legat.* Donellus 15. *Comm.* 16.

11. Tertiò, cessat in matre animus donandi impensas, quando pater filij, cuius interest filium alere, est superstes, ac diues, & filium in potestate haberet; nam tunc mater repetit, quod in causam suorum alimentorum impendit, cùm verisimilis donandi animus non adfuerit, *l. si quis à liberis §. si mater ff. de agnosc. & alend. liber.* Menochius *d. casu* 88.

12. Et tandem quartò præsumitur animus repetendi impensas, quando magna est impensa; tunc enim cessat præsumptio donandi, cùm nemo presumatur suum iactare voluisse, quæ autem magna, vel modica sit impensa iudicis arbitrio relinquendum esse ait Menochius *d. casu* 88.

13. Notentur hæc pro praxi, nec facilè in aliis inueniuntur: nec ita clarè loquitur Teutlerus *in Select. disp. vol. 1. disp. 10. thes. 3.* nec mihi placet eius distinctio inter expensas in personam factas, & impensas factas in rem; vt illæ in dubio præsumantur donatæ, hæ verò non item, quam suam distinctionem confirmat exinde, quod *in d. l. 11. C. de negot. gest.* de impensis in personam factis expressè asseritur, quod in dubio præsumantur animo donandi factæ, contra verò de impensis in rem factis, non præsumantur donandi animo factæ, nisi is, cuius negotia gesta sunt, docuerit impensas animo donandi esse factas *dict. leg. 34.*

14. Vt enim taceam, quòd *in d. l. 34.* non loquatur de impensis in rem factis, sed de alimentis, quæ sunt personarum expensæ, non potest euinci ex ea *leg. 34.* quod impensæ istæ de quibus ibidem agitur, non præsumantur donandi animo factæ, si casus suprà recensiti excipiantur.

15. Ex dictis sequitur, quod vitricus in dubio non censeatur animo donandi, sed repetendi potius impensas fecisse, & ideò etiam expensas in priuignos factas repetere possit, nisi constet, ipsum paterno quodam affectu, & animo donandi eas præstitisse, sub hac

quippe

quippe conditione datur vitrico expensarum repetitio, si paterno affectu eas fecerit, quæ conditio frustra adderetur, si non in dubio animus repetendi in vitrico præsumeretur.

16. Quid verò si vitricus bona priuigni administrans alimenta priuigno petebat anne, vel tunc repetitionem habebit? Idem dicendum puto. Etenim Paulus Iurisconsultus *in l. 34. de negot. gest. de auia in nepot. alimenta suppedit ante*, expresse scribit; eum si negotia administraverit nepotum, verisimiliter eos de re ipsorum propria aluisse.

RESOL. XXXVIII.

An donatio inter patrem & filium sit valida? Et an donationes factæ filio illegitimo inualidæ sint? Ex p. 8. tr. 6. Res. 21.

§. 1. RESpondeo *primò* cum Hurtado, *disp. 11. diffic. 7.* quòd Doctores conueniunt, donationem filij vtriusque sexus in patrem esse validam. *Primò*, quando fit ex bonis castrensibus ipsius filij, vt constat ex *l. cùm oportet, ff. de bonis quæ liberis*, quia ex vna parte filius habet dominium, & liberam administrationem eorum, & ex altera id non est iure aliquo prohibitum. *Secundò* quando filius habet aliquid sibi à Principe donatum, vt constat ex *l. cùm multa, Cod. de bonis quæ liberis*. *Tertiò*, quando donatio fit ex bonis, quorum pater non habet vsumfructum, vt contingit, quando filio relinquitur aliquid, ea conditione ne pater in eo habeat vsumfructum. Et quando filius admittitur cum matre ad hæreditatem fratris vel sororis, ex *Auth. de hæredib. ab intestato, collat. 9.* & quando filius accipit dotem patre renitente, & non se obligante. *Quartò* quando donatio fit ex vsufructu legato ipsi filio. *Quintò*, quando ex hæreditate, quam filius renuente patre adiuit, vt constat ex *l. vlt. C. de bonis quæ liberis*.

2. Respondeo *secundò*, quòd simplex, siue propria donatio patris in filios collata regulariter non valeat, *l. cum de bonis 11. & l. sine emancipatis 17. C. hoc tit. l. 1. §. 1. ff. pro donato, l. donationes quas parentes 25. C. de don. inter vir. & vxor.* Tũ quia pater, & filius vna eadémque persona cẽsẽtur, *l. vlt. in fin. C. de impuber. & al. substitutionibus*. Tum quia quidquid filius familias acquirit, de iure patriæ potestatis, patri acquirit, *l. 1. ff. si quis a parent. fuerit manumiss. & l. placet 79. ff. de acquir. vel omitt. hær.* Non ergo donatio subsistere potest, quia nemo sibi ipsi potest donare, *l. si quis pro eo 56. §. 1. ff. de fideiussor.* & quia differentia esse debet inter dantem, & accipientem, argum. *d. l. si quis 56. §. 1. ff. eod.* quia denique eo momento, quo rei donatæ dominium transit in filium, id mox ad patrem reuertitur. *d. l. placet 79. ff. de acq. vel omitt. hær.* Clarus *d. §. donatio, q. 8. v. 1.* Obrechtus *d. disp. 1. de donat. thes. 225. cum seqq.* Mozz. *d. tit. de person. inter quas ord. poss. donat. n. 13.* Gail. *d. lib. 2. obseru. 88. n. 2. cum seq.* Guttierrez *d. tr. de iuram. confirmat. p. 1. c. 4.* Menochius *in tr. de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 29. n. 2. & seq.*

3. Non deseram tamen hîc apponere verba Villalobos *in summ. tom. 2. tract. 13. diffic. 6. n. 9.* vbi sic ait. [Duda es si vale las donaciones, que el padre le haze estando en su potestad. A lo qual dize Pedro de Nauarra, que valen enel fuero de la conscientia, si no fuessen enormes, o et fraudes de los hijos, ò contra derecho natural. En España lo mas verdadero es que valen, mas confirmanse por la muerte del que las haze, que se compararan a las donaciones entre marido, y muger, como dize Azor, de las quales diremos abaxo. Y dize Nauarro, que no valen porque el padre, y el hiio se reputan por vna misma persona, conforme à vna ley, lo qual tambien se ha de guardar en nuestros Reynos: porque quando falta vna leye del Reyno, se han de guardar las leyes del derecho comun, como diximos arriba. Y assi creo que proceden de ambos fueros, mas confirmanse estas donaciones con la muerte; como quepan en tercio, y quinto: porque si exceden, se han de reuocar quanto al exceso, conforme a derecho, que lo mismo es en las donaciones entre marido, y muger, que no caẽ en el quinto.] Ita ille.

4. *Notandum* est tamen secundùm aliquos, quòd donationes factæ filio illegitimo inualidæ sunt. Patet, quia iure solùm confirmantur facta filiis legitimis, sub parentum constitutis potestate; nothi autem, & illegitimi, tametsi physicè sint filij, moraliter filij non sunt. Et ita docet Caramuel *in Theol. mor. lib. 2. num. 641.* Sed circa præsentem quæstionem ne deseras videre Azorium, *to. 3. lib. 11. c. 9. q. 1. & seq.* vbi plures adducit causas, in quibus vim & locum habet donatio inter patrem & filium. Sed nos magis altercabiles attingemus.

5. Non deseram tamen hîc etiam adnotare Aracium Enenkelium *de priuileg. parentum & liber. priuileg. 5. n. 14.* docere donationem inter patrem & filium obligationem naturalem inducere; sic enim ait. Eadem igitur ratione æquitatis, seu gentium iuris, donatio quoque inter patrem & filium, obligationem inducit naturalem. Vnde idem Bartolus *in d. l. frater à fratre, n. 57.* verum esse, inquit, quòd donatio inter patrem & filium non valeat quantum ad ciuilem obligationem, quoniam illud, quod donat pater, simpliciter fiat profectitium, & si quæratur filio, reuertatur ad patrem, obligationem autem naturalem consistere, *per d. l.* solum enim ius ciuile impedimento esse. Et hoc sequitur, multúmque signare iubet Iason, *ibid. n. 44.* Baldus autem *in l. 2. C. de inoffic. donat.* hoc negat esse verum per eam legem. Verùm enim verò si eodem argumento, quo vtitur Africanus *in d. l. frater, § quæsitum*, & post eum Bartolus *ibid.* vt audiuimus, nos quoque in hoc casu vtamur, non est dubium quòd extraneo rectè donetur, etiam quoad ciuilem obligationem; filio quoque (in quo diuersum introducit tantùm ius ciuile, patria nimirum potestas, & fictio iuris, quia pro vna persona isti habentur, & patri acquiritur quod filius acquirit) licet non ciuiliter, naturaliter tamen rectè donari, maximè traditione inueniente. Id quod contra atque Baldus opinatur ex illa ipsa lege 2. *C. de inoff. don.* probari puto. Si enim morte patris, aut emancipatione filij donatio talis confirmatur, naturale certè aliquid præueniisse oportet, quod subsequens actus ad ciuilem obligationem redegit. Ita Enenkelius.

RESOL. XXXIX.

An donatio patris facta filio, iuramento firmetur? Ex p. 8. tr. 6. Res. 22.

§. 1. NEgatiuè respondet Bocerus *tr. de donat. c. 13. n. 7.* tum quia quod filius familias acquirit, patri acquiritur, *§ item nobis Institut. per quas personas cuique acquir.* Etiamsi obligatio sit, *Instit. tit. per quas personas nobis oblig. acquir.* Nemo autem sibi ipsi obligatur: tum quia inter patrem & filium familias nulla lis esse potest, *l. lis nulla, ff. de iudic.* tum etiam quia iuramentũ est accessio ipsius donationis, qua non subsistente, nec ipsum iuramentum vires ei præbere potest, per *c. accessorium, tit. de reg. iur. in 6.* proinde etiam hîc nullum periurium committitur. Bonellus *lib. 21. comment. c. 13. pag. 587.* tum postremò, quia quod vna via prohibitum est, alia via permitti non debet, *c. cùm quid, tit. de reg. iur. in 7.* Non obstat textus *in l. cùm pater 11. § filius matrem, ff. de leg. 2.* Ibi enim iuramentum enixam iurantis voluntatẽ detegit, non auget eius potentiam. Neque obloquitur *Auth. sacramenta puberum, C. si aduers. vend.* Est enim locus ille de conuentione, quæ iure valet. Ad hæc nõ aduersatur *l. si quando 109. in princ. ff. de legat. 1.* Est enim de legato, quod filiofamilias datũ est. Legatũ autẽ

hoc valer,quia post mortem legantis vires,accipit,non ante.Denique non refragatur,quòd divinæ voluntati cedere debet voluntas humana, *Act.*4.Etsi enim diuina sit voluntas,vt iuramentum seruetur,haud tamen inde sequitur, quòd ipso iuramento firmetur hæc donatio, vt quæ ipso iure nulla est,contra legem facta, proindéque iuramentum illud pro illicito & temerario habendum.

2. Et hanc sententiam præter Bocerum tenent etiam Doctores , quos citat & sequitur Marius Antoninus Maceratensis, *var. resl.lib.2.resl.49.n.5.* vbi sic ait. Non obstat , quòd in tali donatione fuerit appositum iuramentum,quo confirmatur donatio Gabr. *de donat.conclus.4.lib.3.*Non.*d.cons.1.n.12.*Turret.*cons.61.num.29, vol.1.& d.cons.97,n.39.*Decius *cons.20.n.4* Quia secundùm veriorem sententiam donatio facta à patre filio existenti in potestate, nulla & inualida est, & non firmatur iuramento, cùm iuramento non possit facere filium de incapace capacem, sicut nec dominus seruum, nam si seruo meo donarem, & promitterem cum iuramento non reuocare, non ideò quæritur dominium rei donatæ seruo, hoc enim impossibile est,quæ impossibilitas non tollitur per iuramentum.Fulgosius *cons.* 199. Sic si pater donat filio , videtur donare sibi ipsi , cùm profectitia,in quibus hodie nihil est immutatum, §.1. *inst.per quas personas nob.acq.* hodie sicut olim sint patris,*l.cùm oportet.C.de bon.quæ lib.* Vnde nemo dixerit, sibi ipsi factam donationem firmari iuramento, *l fin.ff. de stipul.seru.c.fin.de instit.*

3. Et per hanc rationem hanc sententiam intrepidè tenent Castr.*cons.*105.*& cons.*345.*n.*3.*lib.*1.Socinus senior *cons.*80.*lib.*3.Fulgosius *cons.*199.Baldus *in c.cùm contingat,in fin.de iureiur.* Corn. *cons.*9.*col.* 1.*lib.*2. *& cons.*289.*col.*10.*lib.*4.Corasius *in l.frater à fratre,in fin. ff.de cond.indeb.*qui dicit esse veriorem opinionem,pro qua fuit iudicatum, vt asserit Corn.*cons.*238 *col.*3.*lib.*1.

4. Et hæc sententia vti æquissima ac verissima confirmatur. Nam iuramentum habet vim clausulæ, *Omni meliori modo* , vt si non valet actus vno modo , valeat omni meliori modo,*l.cùm pater.*§.*filius.*& ibi Doctores *ff.de leg.*2,*c.venientes,& c.ad nostram* , & *ibi* Doctores *de iureiur.*Bartolus *in l.si quis pro eo:ff.de fideiuss.*Abbas *in c.cùm contingat.col.pen.de iureiur.cum concord* adductis per Felinum,*in c.cùm super,de off.deleg.*Iason. *in* §. *item si quis postulante,col.*2.*Inst.de act.*Cagn.*in l.*2.*n.*92. *Cod. de resc.ind. vend.* Alexander *in cons.*37.*col.*5. *vol.*1. Surdus *cons.*20.*n.*23. Non. *d.cons.*1.*n.*9.*& cons.* 14.*n.*13.Sed quando pater donat in vita filio existenti in potestate,etiam adiecta clausula,*Omni meliori modo,* talis donatio nihilominus dicitur ipso iure nulla. Angelus *cons.*7.*col.*4.Vnde idem concludendum videtur,si fuerit adiectum iuramentum , quod tantundem operatur.Hucvsque Maceratensis.

3. Sed ego contrariæ sententiæ adhæreo , & ita tenent communiter Doctores,& Baldus *in l.fin. n.*8.*C.de nuncup.pro donato.*Socinus *cons.*91.*n.*8.*lib.*1.*& cons.*107. *n.*1.*lib.*3.*& cons.*131.*n.*3.*lib.*4.Iason *in repetitione l.frater à fratre* 38.*ff.de cond.indeb.col.pen.& cons.*184.*col. fin.versic.præterea talis,lib.*2.*& cons.*118.*n.*1.*lib.*4.Decius *cons.*216.*n.*2.*& cons.*239.*n.*1.*& cons.*414.*n.*12. *& cons.*432.*n.*5.*& cons.*631.*n.*3.*& cons.*688.*n.*6.Bertrandus *cons.*39.*n.*1.*& cons.*89.*n.*2. *& cons.*144. *n.*1. *lib.*1. *p.*2.Rubeus *cons.*130.*n.*5.*& cons.*145.*num.*10. Parisius *cons.*55.*n.*3.*lib.*1 *& cons.*33.*n.*35.*lib.*3.Crauetа *cons* 19. *n.*1.*vers.sed præmissis, & cons.*136.*n.*2. Ioannes Dilect. *de arte testandi tit.*3.*cant.*2.*n.*2.& plures alij,quos congessit Iulius Clarus *d.*§. *donatio, q.*8. *n.*8. vbi subiicit, hanc rem in practica nullam solere habere difficultatem,atque adeò ineptum esse Aduocatum,qui illam vellet in disceptationem deducere.Eidem opinioni subscribunt Andreas Fachinus *lib.* 3. *de controuers. iur. c.*77. Fernandez,Vasquez *de succes. creat.lib.*2.§.18.*requisit.* 19.*n.*162.Euerhard.Midelburg.*in Top.leg.loco A.vi iuramenti.n.*11.Andreas Gail.*lib.*2.*obseru.*38.*n.*7.*& seqq.* Guttierrez *d.tr.de iuram.confirmat.p.*1.*c.*4.*nu.*4.Vivius *in commun.opin.in v.Donatio facta à patre,* & Hilliger, in Donell.*enucl.lib.*9.*c.*5.*litt.E.pag.mihi* 790.Mozzius *d.tr.de donat.sub titul.de pers. inter quas cadere poss. donat.n.*20. alíque per hunc adducti.

6. Sed quia in hoc Tractatu debitor sum Iuristis & Theologis,assero hanc sententiam præter Doctores docere Baunium *in Theol.mor. to.*3.*lib.*2.*t r.*4. *q.*16. Vvadingum *tr.de contract.disp.*3.*dub.*10.*num.*2. Hurtadum *disp.*11.*de donat.diffic.*7.& Azorium *to.*3.*lib.*11.*c.*9.*q.*5. Dicendum est igitur donationem patris iuramento firmatam valere,tum quia iuramentum est res spiritualis, quæ animum obligat, & in spiritualibus patriæ potestatis (quæ sola donationi est impedimento) ratio habenda non est,*c.vlt.de iud.lib.*6.Tum quia inter patrem & filium oritur obligatio,saltem naturalis,quam proinde iuramentum confirmare,& efficacem reddere potest. Et vbi iuramentum accedit,cessat effectus patriæ potestatis, quia in his, in quibus animæ salus & periculum versatur,ratio patriæ potestatis non habetur,nec eorum quæ iure ciuili sunt constituta. Omne enim iuramentum seruandum est,quod non vergit in alterius præiudicium & absque salutis æternæ dispendio seruari potest.Quare non est filius incapax hoc in casu,nec pater sibi ipsi donare censetur,nec super impossibili adhibetur iuramentum. Cessante enim patriæ potestatis effectu,omnia ista cessant,& sic donatio valet,quasi sublato patriæ potestatis impedimento.

Sed circa præsentem quæstionem, ne deseras videre Aracium Enenhelium,*de priuilegiis parentum & liberorum,priuilegio* 5.*n.*23.

RESOL XL.

An donatio facta filio studiorum causa sit valida ?
Et an pater ad subministrationem sumptuum studiorum causa à filio cogi possit ?
Et quid,si contra voluntatem patris in Scholis filius versetur ?
Et an si non sit facta donatio à patre filio studiorum causa,debeant tales sumptus in legitimam computari? Ex p.8.tr.6.Res.23.

§.1. Respondent affirmatiuè Doctores.Ita Menoch. *lib.*3.*præsumpt.*29.*n.*85.*& seq.* Ioannes Sichardus *ad l.*2.*n.*5.6.*& seqq C.de inoff.don.* Petrus Nicolaus Mozzius *d.rubr.de personis inter quas,n.*18. Iulius Clarus *lib.*4.*receptarum sententiarum* §.*donatio,q.*8.*n.*6.vbi de communi testatur Ioannes Corasius *in repetitione legis frater à fratre,*§.*quæsitum,n.* 64 *ff.de condict.indeb.* vbi scribit:si filius in studiis ciuilibus tantùm profecerit , vt Doctoratus gradu ornari cupiat, tunc donationem pro eo doctorando factam valere,& quasi castrensi peculio accenseri debere.

2. Sed aliquibus hæc exceptio à regula generali superiùs posita, videtur impertinens esse ; quia hoc casu pater non tam donare,quam soluere censeatur,cùm dotare liberos, iisque sumptus ad studia pertinentes suppeditare teneatur, *l.*19.*ff.de rit.nupt.l. si quis* 5. §. *non tantùm* 12.*ff.de agnos.& alend.liber.* Obrechtz *l.disp.*1. *thes.*235 & fusiùs explicabitur *infrà,n.*66.*& seq.*

3. Et ideò in hac quæstione plures Doctores pro secunda negatiua adducit Aracius Enenxelius,*de priuilegiis parentum & liberorum,priuilegio* 5.*n.*24.quos ipse posteà meritò refellit : ideò ex Theologis tractat hanc quæstionem Pater Vvadingus *tract.de contractib. disp.*3.*dub.*10.*n.*2.*&* 3.& asserit.Consideranda *Primo,* an donauerit,necne?*Secundò,* an filius habuerit propria bona aduentitia?castrensia?aut quasi Castrensia?*Tertiò,* an fuerint expensæ factæ ad eum alendum tempore studij,

studij,an verò libri,vestes,sumptus,Doctoratus. *Quartò*, an donatio fuerit ita facta, vt nihilominus filius ea quæ sibi donata sunt tempore studij,conferre cum aliis hæredibus, & computare in partem suæ legitimæ teneatur.His positis dici potest,

4. *Primo*, quando pater donat ad studia prosequenda,validam esse donationem,quia est ob causam,& quidem valdè fauorabilem, & vtilem Reipublicæ.Ita Clarus *supra*,& est longè communior sententia.

5. *Secundò*, quando de donatione constat, eam non conferendam cum cæteris cohæredibus, nec imputandam in legitimam, quia cæteræ donationes ob causam, quæ in vita parentis valent,non possunt reuocari à parente, nec veniunt conferendæ.

6. *Tertiò*, quando de animo donandi non constet, præsumptione ex variis accepta circumstantiis,est agẽdum:si enim filius habuerit bona propria,quæ à parente administrabantur,cùm illo casu pater non fuerit obligatus de paternis suis bonis filium alere, accedentibus aliis coniecturis potest aliquando præsumi non donasse,sed ex bonis propriis filij accepisse,& ad eum transmisisse,verbi gratiâ,si extra domum fuerit filius,& parens non valdè diues, aut liberalis, nec extraordinarie filio addictus; si res fuerint pretiosæ, aut ad ornatum tantùm faciẽtes, si habuerit multos alios liberos,scripserit in rationum libris, omnia quæ filio misit, &c.

7. *Quartò*, si nihil horum deprehendatur, præsumendum est de pietate patris, & propterea expensæ, quas facit pater in filium studiis dantem operam, ordinariè non veniunt post mortem ad collationem bonorum,quia sunt alimenta necessaria;& quamuis plus expenderit in filium in studiis,quàm in alios domi,tamen si cum licentia patris foris studuerit,nec pater protestatus sit, nec expresserit se velle excessum illum vltra sumptus in alios factos, in legitimam computari, non debet conferri in commune,vt communiter Doctores, & satis iudicatur *l.si pater 2.ff. famil.erciſc.*

8. *Quintò*, de libris distinguunt Doctores;si illi fuerint non multi,aut non magni pretij censendus est pater donasse,proindéque cùm donatio fuerit valida tanquam ex iusta causa facta, non poterit reuocari, transigerítque aliquo modo in peculium quasi castrense,præsertim si fuerint dati in ordine ad gradum obtinendum, non debet in legitimam computari. Si verò fuerint multi, & magni laboris,si pater expresserit se eos donare, donatio tenet, in fauorem studiorum, qui sunt ad publicam vtilitatem, & non est conferenda. Si verò non expresserit se donare, ordinariè debent à filio post mortem cõferri,quia res magni pretij non præsumitur donasse,si non expresserit,sed aut ad vsum tantùm concessisse,aut certà ex legitima dedisse,sicut dicitur communiter de pretiosis vestibus, & ad ornatum filiæ tantùm datis: & quod de libris dictum est, extendi potest ad sumptus factos in Doctoratu, & similibus. Et hæc omnia docet Pater Vvadingus *loc.cit.*

9. Sed in fauorem studiosorum hîc adnotabo, quòd pater ad subministrationem sumptuum studiorum causâ,à filio cogi possit,per textum *in l.si quis à liberis 5.§. non tantùm 12.ff. de agnoſcend. & alend.liber.* Vbi Vlpianus.Non tantùm,inquit,alimenta, verùm etiam cætera quoque onera liberorum, patrem à iudice cogi præbere.Quid per *cætera onera*.Iurisconsultum intellexisse putabimus:an ea, quæ aliàs in legatis nomine alimentorum veniunt sunt vestitus, & habitatio iuxta *legem legatis 6.ff. de aliment. vel cibar. legat.* At quis negabit,aliam esse rationem in legatario, cui saltem iure testamenti, alimenta legata debentur, vt meritò eo legato tantùm vestitus & habitatio,non autẽ cætera,quæ ad disciplinam pertinent, contineri debeant; aliam in filio, cui iure naturæ alimenta, id est, omnia ea quæ ad vitam humanam honestè sustentandam necessaria sunt, pater præstare tenetur. Proinde cùm pater liberis non alimenta solùm,sed & cætera onera præbere iubeatur; quis non videt, per *cætera onera* Iurisconsultum,dicto loco aliquid ampliùs requirere voluisse, nempe sumptus, qui ad disciplinam pertinent, quos aliàs sub alimentorum legato non contineri Iauolenus respondit *in d.l.legatis 6.ff. de aliment. vel cibar.leg.* Accedit textus clarior *in l. de bonis 6.§. non solùm 3.ff. de Carbonian. edict.* vbi Paulus. Non solùm, inquit, alimenta pupillo præstari debent,sed & in studia, & in cæteras impensas debet impendi, pro modo facultatum. Idcirco iubetur quoque tutor mercedes constituere pupilli præceptoribus,ab eodem Iurisconsulto,*in l.cùm plures 12.§. cùm tut.ff.de admin. & peric.tutor.* Nemo autem,opinor,dubitabit, multò magis hoc à patre requirendum, cùm à tutore id exigi videamus. Hûc facit itidem textus *in l. Macedon.5. C.ad SC. Maced.* vbi disertis verbis Alexander Imperator scripsit, non obstare Senatusconsulti Macedoniani auctoritatem, quominùs pecunia filiofamiliæ, studiorum causâ, alibi degenti credita, à parte exigi possit.Cui assentitur Vlpianus,*in l.item si filiusfamilias 7 §.quod dicitur 13.ff.eod.tit.* Quod dicitur,ait, in eo, qui studiorum causâ absens mutuum acceperat, cessare Senatusconsultum,ita locum habet, si probabilem modum in mutuata pecunia non excessit, &c. vbi in sequentibus ad verbum *solebat*, plus dicit Accursius, subiungens, patrem teneri ad solutionem pecuniæ, studiorum causâ filiofamilias creditæ,licèt contra voluntatem eius in scholis filius versetur. Quocirca exponit verbum,*solebat*,pro solere debebat,vt *in dict.1. Macedoniani 5.verb.Non recusaret*, pro *non recusare deberet*. Cum pro & ius diuinum perspicuè consentit. *Si filij tibi sunt,erudi illos*,traditur *Eccl.7.vers.25.Noli subtrahere à puero disciplinam*,inquit sapientissimus Rex Salomon, *Prouerb.c.32.vers.13.* Item, erudi filium tuum, & refrigerabit te, & dabit delicias animæ tuæ, idem Rex inculcat, *Prouerb.29.vers.17.*& alibi.

RESOL. XLI.

An pater teneatur donare aliquid filio pro sacris Ordinibus suscipiendis ?

Et an iure obligationis naturalis pater ad id teneatur,atque officio iudicis Ecclesiastici compelli possit ?

Et an si faciat talem donationem ad suscipiendos Ordines reuocare eam pater non possit, etiam propter ingratitudinem ?

Et an donatio causa dotis, vel Ecclesiæ ob ingratitudinem Prælati reuocare non possit ?

Et docetur patrem teneri dotare filios ad matrimonium, & ingressum Religionis. Ex p.8. tr. 6. Resol. 91.

§.2. LIcèt pater teneatur ad dotandos filios,*l.qui liberos,ff. de ritu nuptiarum,l. fin. C.de dotis profione.l.9.tit.11.partit.4.* Spinus *de test.gloss.10. principali,n.12.*Barbos.*in l. ff solut. matr.4. p.in princ.* idem & ad matrimonium spirituale per ingressum Religionis cùm valeat argumentum de carnali ad spirituale,ex Bartolo *l.1.§.si parens,ff.si quis à parente fuerit manumiss.*Bald.*l.quoniam nouella,ad fin.C.de inoff.test.* Euerh. *in Topic. loc.33. à matrim. carnali ad spirituale*, & tenent Bald.*n.5.in d.l.fin. C. de dotis promissione.* Gomez *l.29.Tauri,n.14.*Bald.*Nouel.de dote 6.part. priuileg.16. n.2.*Baëça *de non meliorandis dotibus filiarum,c.14.n.1.* Euerhard. *d. l. vers. & primò vltrà.* Controuersum tamen est, an idem sit in dotando patrimonium filio ad Ordines sacros suscipiendos : partem negatiuam,quòd non teneatur,tenẽt Aymon,*cons.136.n.1.lib.1.* Rojas *de successionib.c.7.n.49.*Ayora *de partitionibus 2.p.c.13. n.17.*Salzed.ad Bernard.*d.c.18.n.16.*partem affirmatiuam tenent Auendan. *responso 17.n.4.* & Thomas Sanchez *lib.4.de matr.disp.26. n.7.* & hanc partem sequor non enim video differentem rationem,cur magis pater

Quoad contentum in his 5. primis lin.lege infrà ex Resol. 47. doctrinam §. 1 & vlt.

debeat cogi ad constituendam dotem pro filia nubenda in sæculo, vel pro ea quæ Religionem ingreditur, quam pro filio quiad Ordines sacros promoueri vult, per textum *in Authent. de Sanctissim. Episc. §. sed hoc præsenti, collat. 9.*

2. Itaque dicendum est iure obligationis naturalis patrem ad id teneri, atque officio iudicis Ecclesiastici compelli posse. Et ita tenet etiam Marchinus *de sacr. Ordin. tr. 2. p. 6. c. 7. diffi. 1. n. 4.* docens, quòd eiusmodi donatio, quæ fit à patre filio, vt sumat Ordinem Clericalem, est donatio ob causam necessariam, ad quam pater posset inuitus cogi. Eidem rationi consentiunt Ioan. Huttierrez *practicab. quæstionum lib. 2. q. 65. n. 8. & 9.* Marcus Antonius Ianuensis *in practicab. Eccles. q. 622.* Campanilis *in directorio iuris Canon. rubr. 8. c. 5. n. 14.*

3. Vnde ex his sequitur, quòd si faciat talem donationem ad suscipiendos Ordines, reuocare eam pater non potest, quia dicitur facta ex causa onerosa, vt in matrimonium spirituale eat; & cum tertio, nempe cum Episcopo, qui eum non ordinasset, nisi haberet illud patrimonium, vt docent Cyfuentes, *in l. 17. Tauri, col. 2. versic. idem in donatione*, & *ibi* Tellus Fernandez *n. 81. & 82.* idem Auendan. *d. responso 17. versic. vlt.* Matienzo *in l. 1. gloss. 9. n. vlt. lib. 5. nouæ collect.* Couarr. *in c. Raynaldus, §. 2. n. 7. de testam.* Andr. Angul. *l. 1. de melior. ibus, gloss. 10. n. 7.* Ioannes Guttierrez *pract. lib. 2. q. 65. n. 9.* Salzedo ad Bernard. *d. c. 18. n. 15.* Morquech. *lib. 3. de diuis. bon. c. 6. à n. 90.* & alij.

4. Quæ quidem omnia adeò sunt vera, vt donatio facta filio pro susceptione Ordinis sacri, etiam propter ingratitudinem reuocari non potest, vt docet Homobonus *in cons. mor. vol. 2. p. 2. resp. 74.* quia licèt ingratitudo maximum sit scelus, præsertim si in parentes contra omnia iura perpetretur, & vna sit ex causis ex quibus donatio reuocari potest, ita vt non valeat pactum in contrarium, &c. Molina *de ritu nuptiarum, lib. 3. c. 20.* Molfesius *error. 12. c. 17. n. 60.* Barb. *c. fin. de reuoc. don.* Mantica *lib. 13. de tacitis & ambig. conu. tit. 41. n. 6.* Vera tamen est solutio, donationem factam filio ob Clericatus causam reuocari non posse, ex dispositione Concilij Tridentini *sess. 21. de reform. c. 2.*

Supra causa dotis infrà in Res. 133. §. vlt.

5. Prout etiam dicendum est donationem factam causa dotis, vel Ecclesiæ ob ingratitudinem Prælati, reuocari non posse, argum. *c. delictum, de reg. iur. in 6.* Nisi donator pactum apposuerit, vt ob ingratitudinem reuocari possit: tunc enim multi volunt, quòd propter ingratitudinem Prælati, simul & Capituli, reuocetur, sed tantùm in vita Prælati, & in illorum de Capitulo, qui fuerunt ingrati, quia dum Ecclesia recepit donationem cum hoc onere conqueri non debet. Sed de hoc vltimo *suprà* iam dictum est.

Sup. in Res. quæ hìc est infrà 131.

RESOL. XLII.

An bona patris donata filio in titulum patrimonij computentur inter legitimam, & veniant in diuisionem honorum cum aliis fratribus? Ex p. 8. tr. 6. Res. 92.

Pro contentis in hac Res. in Res. seq.

§. 1. NEgatiuè respondet Faber, Crauetta, Igneus, Chassanæus, Fernandez, Gomezius, Balanus, Polydorus, Garzias, Ceuallos, Quintaduenas, Azeuedo, quos refert & sequitur Barbosa, *de offic. Episc. alleg. 19. à n. 64.* quibus consentiunt Gratianus *disc. ept. forens. c. 159. à n. 51.* Beccius *in praxi dec. 394. in 1. edit. & res. 522. in 2.* Campanilis *in directorio iuris canon. rubr. 8. c. 6. n. 11.* Marta *de iurisdictione p. 4. casu 49. n. 7.* Duardus *in Bull. Cœnæ, can. 8. q. 6. à n. 3. ad fin.*

2. Probatur hæc opinio, quia legitima potest à filio vendi, & alienari, *l. immo modo, §. imputari, C. de inoff. test.* argumento sumpto à contrario sensu: sed patrimonium sacri Ordinis est inalienabile absque Episcopi licentia, ex Tridentino *dict. sessione 21. de reformatione, capite 2.* ergo.

3. *Secundò*, bona data loco alimentorum non veniunt in comparatione legitimæ. Surdus *de alimentis, tit. 8. q. 57. n. 2. & tit. 9. q. 54.* Molina *de iust. tr. 2. disp. 308.* Sed patrimonium Clerici pro suscipiendis sacris Ordinibus, datur titulo alimentorum, ne mendicare cogatur: ergo.

4. Probatur etiam hæc opinio: nam quod pater in emptionem militiæ filij impedit, in legitima portione imputatur: eapropter quòd militia iure vendi possit, *l. omnimodo 30. §. imputari, C. de inoff. testam.* ergo si in eadem non caderet venditio, provt in patrimonio pro suscipiendis Ordinibus assignato euenit, vt notum est, non esset collationi locus.

5. Rursus, quia donatio simplex in legitimam non imputatur, *l. si quando 35. §. fin. ibi, Vel inter viuos donatio in quartam ei computetur*, iuncta glossa *verb. Computetur, Cod. de inoff. testam. l. illud. 20. in fin. & ibi* etiam glossa *imposuerit, & in Auth. in testamento, v. Datorum, C. de collat.* Quia quod pater filio donat, eum vult præcipuum sibi habere, quòd si in legitimam imputaretur, donatio deinde non esset, quia hæc inter se repugnant, scilicet donationem esse, seu liberalitatem, & legitimæ titulo, hoc est, in causam necessariam datum videri. At donatio filio sacros Ordines suscepturo facta, simplex est, nec potest ob causam dici, cùm non ex necessitate fiant, quippe donatio, vt ob causam dici queat, necessariam causam præ se ferre debet. Paulus, Alexander, Decius, & alij, *in l. vt liberis, C. de collat. & in d. Auth. ex testamento, eiusdem tit.* Cruaata *cons. 36. versic. itaque tota difficultas*: ergo datum filio pro Clericatu assequendo, legitimæ portioni non imputatur.

6. Sed affirmatiuam sententiam tenet Ioannes Guttierrez *practicarum quæstionum lib. 2. q. 65. n. 12.* Molina *de inst. tr. 2. disp. 238.* vbi appellat communem. Idem testantur Egolinus *de offic. Episc. c. 26. §. 9. in fin.* Marcus Antonius Genuensis *in practicabilib. Eccles. q. 627.* Petrus de Ledesma *in summ. tit. de sacram. Ordin. c. 7. concl. 6. in calce* Nicolaus Garcias *de benefic. p. 2. c. 5. n. 159.* & alij. Repugnat enim æquitati naturali, inter filios seruare inæqualitatem. Quinimò, si locus est præsumptioni, potius dicendum est, patrem voluisse partem laïcorum esse pinguiorem ob conseruationem & splendorem familiæ, quàm illam Clericorum.

7. Deinde probatur hæc opinio ex Imperatoris Iustiniani rescripto, *in d. l. omnimodo, §. imputari. C. de inoff. testam.* vbi filius, quod occasione militiæ à parte nactus est, portionis legitimæ titulo capit. Igitur & id, quod occasione sacrorum Ordinum lucratur, eodem iure vti debet, præsertim cùm armatam & temporalem militiam, spiritualem cælestemque vna ratio, identitas, eademque iuris æqualitas amplectatur. Euerardus *loco. leg. in loco à milite armatæ militiæ ad militem cælestis militiæ, & in eodem arg.* Clau. Cancius *in Topic. legalib. vers. Duodecima species est.* Tum etiam, quòd de Sacerdote ad Doctorem rectè argumentum sumitur, *l. 1.* ibi, *Cuius meritò, quis nos Sacerdotes appellat. ff. de inst. & iur.* notat Marc. Mantuan. *obseru. legal. lib. 2. obseru. 19. vers. Septuagesimus tertius est*: sed quæ in filij Doctoratus gradu pater impedit, imputandum esse in legitimam, docuit Parlad. *tom. 3. quotid. different. differ. 50. §. 3. n. 3.* Igitur datum pro assequendis Ordinibus, memoratæ portioni legitimæ imputabitur.

8. Vnde ergo vtramque sententiam probabilem esse puto: sed huic secundæ affirmatiuæ magis adhæreo, quàm tuetur etiam Thomas Vallascus *tom. 1. allegat. 35. n. 6.* & Aluarus Vallascus *de partitionib. c. 13. n. 37.* quibus omnibus adde Alphonsum Narbonam *in Recopilationibus legis Hispaniæ, lib. 1. tit. 3. l. 35. gloss. 1. n. 15.*

RESOL.

RESOL. XLIII.

An patrimonium Clerici illi à Patre donatum, vt possit ordinari sit computandum inter bona legitimæ?
Et an expensa facta pro Doctorando filio, vel ingrediendâ militia, aut alio officio emendo, in legitimam non veniant? Ex p.9.tract.8. & Misc.3.Resol.24.

§.1. AFfirmatiuè respondent aliqui, nisi de expressa voluntate patris manifestè constat. Ita docent Gutierrez *pract.qq.2.q.65.n.12.* Garcia *de benef.to.1. p.2.c.5.n.159.* Bonacina *tom.3.disp.1.q.19.punct.3.§.1. n.1.* Conarruuias *in c.Raynaldus, de test.§.2.n.7.* Menochius *de succes.creat.lib.3.§.22.limit.17.n.44.* Quibus omnibus adde omninò videndum Marchinum *de Sacram.Ordinis,tr.2.p.6.c.7. diffic.10.* & Castrum Palaum *tom.4.tr.27. disp.vnic.punct.11. n.6.* Repugnat enim æquitati naturali, inter filios non seruare æqualitatem. Quinimò, si locus esset præsumptioni, potiùs dicendum est, patrem voluisse partem laicorum esse pinguiorem ob conseruationem, & splendorem familiæ, quàm illam Clericorum. Secundò probatur ex l.*Omni modo,§.imputar.C.de inoff.test.* vbi sic habetur: [Imputari verò filiis, aliisque personis, quæ dudum ad inofficiosi testamenti querelam vocabantur, in legitimam portionem, & illa volumus, quæ occasione militiæ ex pecuniis mortui iisdem personis acquisita posse lucrari eas manifestum est, eò quòd talis sit militia, vt vendatur, vel mortuo limitante certa pecunia ad eius hæredes perueniet.] Ex quibus verbis colligitur, in legitimam id computandum, quod pater insumpsit in militia, vel alio officio suo emendo, eò quòd talis militia, vel officium vendi, aut transmitti possit ad hæredes: atqui patrimonium Clerici ad hæredes transmitti potest: ergo in diuisione legitimæ necessariò supputandum. Tertiò, donatio ob causam necessariã, ad quam quis officio Iudicis cõpelli potest, sine dubio in legitimam supputatur, sicut donatio propter nuptias, Authent. *Ex testamento, C.de collat.* sed donatio patrimonij ad Ordines sacros recipiendos est donatio propter causam necessariam, ad quam pater ab Episcopo cogi potest. Ergo, &c.

Sup. hoc in Resol. præcedenti. §. Primum etiam §. Deinde de facilis §. Ego tamen Resol. Nec quæ in addition.

Sup. contra. in hanc Resol. in Resol. præcedenti. post princip.

2. His tamen non obstantibus, viginti-quinque Doctores allegat Barbosa. *de potest. Episc.p.2. alleg.19.n.69.* negantes, donationem filio factam, pro patrimonio esse computandam in legitimam: quia bona prædicta filio concessa sunt pro alimentis necessariis: at ea, quæ sic conceduntur, vtpote concessa ex causa necessaria, non computantur in legitimam, vti tradunt Gama *dec.140.n.3.* & *dec.164.* & *dec.130.n.13.* Surd. *de alim.tit.9.q.57.n.2.* & *tit.9.q.34. in princ.* Molina *de iust.tr.2. disp.308.* Valascus *tom.1 alleg.59.n.10.* Deinde donata ob causam, ob quam efficitur castrense, vel quasi castrense peculium, in legitimam non imputantur, argum. leg. *Si filius. C. Familiæ erciscundæ l.5.tit.15.p.6.l.3.tit.4.p.5.* & pluribus exemplis exornat Matienzo *l.3. tit.8.lib.5.nouæ recopil.gloss.2.à n.3. & 11.* Sed bona collata ad Ordines in titulum patrimonij efficiuntur quasi castrensia, quidem gaudent priuilegiis bonorum Ecclesiasticorum, vt multis relatis tradit Azeu. *l.10.tit.6.lib.5.recopil.n.10.* ergo, &c. Et tandem expensæ factæ pro doctorando filio, in legitimam non veniunt, sicuti docent Rebuffus *de priuileg scholar. priuileg.55.n.3.* Valascus *de partit.c.13.n.17.* Petez *l.8.tit.2.lib.1.ordin.* & *tit.7. lib.5.p.208.* Neque item veniunt, quæ conceduntur pro ingredienda militia, vti resoluunt idem Valascus *d. c.13.n.60. & 61.* & plures alij relati à Flores de Mena ad Gam. *dec.140. in princ.* ergo, &c. Itaque ex omnibus supradictis, nemo negare potest, vtram que sententiam probabilem esse, ita vt Garcia *in summ.mor. tr.1. diffic. 1.dub.5.punct.5.n.39.* negatiuam communem dixerit; & Molina *disp.138.* etiam affirmatiuam communem vocauerit. Ego tamen puto, negatiuam esse communiorem; affirmatiuam tamen probabiliorem, cui magis adhæreo. Vide Castrum Palaum, & Marchinum respondentes ad argumenta negatiuæ sententiæ.

in §.vltim. vers. Secundo.

RESOL. XLIV.

Quando donatio patris filio Clericò facta censeatur facta in fraudem gabellarum? Ex p.8.tr.6.Resol.130.

§.1. FAxit Deus, quòd casus in praxi non accidat. Dicunt igitur aliqui, quòd quandocumque est translata possessio in Clericum in fraudem collectarum, non desinat obligatio ad earum solutionem, *l.Sacram.l.qui sub prætextu. C.de sacrosc. Ecclesiis, l.de his, C.de Episc.& Cler.* Speculator *de Cleric.coniug.col.fin. vers.Sed quid si.* Lucius Pinellus *in l.fin.in fin.C.de ann. & trib.lib.10.* Bartolus *cons.180.* Ioannes Antonius de Nig. *in expos.Extranag.Constit.Clem. contra Clericum non inced.n.108.* Montel. *in prax.arb.p.2 q.fin.n.6.*

Fraus autem deducebatur,

2. *Primò*, ex eo, quia pater donauit dicto eius filio bona obnoxia collectis, & muneribus, & retinuit non obnoxia, vti sibi magis proficua, *l. is qui, C.de rescind. vendit.* Ioann. de Amic. *cons.31.n.5.*

3. *Secundò*. cùm bona donata absorberent maiorem partem patrimonij ipsius donantis, *l.omnes ff.de his quæ in fraud.cred.* Iason *in §.item si quis in fraudem, Inst.de act.* Tiraquellus *in l.si vnquam, in vers.Omnia, vel partem, n.4 & 12. C.de reuocand. donat.*

4. *Tertiò*, quia facta à patre filio, *l.si donationes,* & *ibi* Glossa *C.de collat.* Glossa *in l.si liqueat. C. de inoff. don.* & *in l.data, C.de donat.* Mascardus *de probat.vol.2. concl.815. n.10. & 65.* Et præsertim in præiudicium aliorum filiorum, quos lex non vult à parte decipi, *l.si superstite, C.de dol.* Decius *cons.631. n.5.* Parisius *cons. 67.n.68.vol.3.* Gab. *de donat.concl.4. limit.1.n.5.*

5. *Quartò*, nam pater post dictam donationem possidet bona donata, fructusque ex eis percepit, *l.sicut §. superuacuum.ff.quib.mod.pign.vel hypoth.soluitur,* Mascardus *in d.cons.815. n.50.*

6. *Quintò*, quia dictus donatarius post aliquot dies vendidit partem bonorum sibi donatorum ad vtilitatem ipsius patris donantis. Faber *in § fin.n.3. Inst. de inofficioso testamento.*

7. Et comprobantur omnia supradicta, quandoquidem fraus potest per præsumptiones & coniecturas probari, *c.licet, de testib.l.si vicinis, C.de nupt.* Feder.de Sen. *cons.119.* Alexander *cons.69.n.11. vol.2.* Mascardus *de probat.d.cons.815.n.1.cum seqq.*

8. Sed aliqua ex supradictis non admittit Marius Antonin. *var.resol.lib.1.resol.88.n.11. & seqq.* Vnde quando casus acciderit, præter Mascardum, Gabrielem, & alios Doctores citatos, recognosce Paulum Squillante *de priuileg. Cler. c.8. n.48. & seq.* Et ne deseras etiam videre dictum Marium Antoninum *lib.2.resol.49. & lib. 3. resolutione 40.*

RESOL. XLV.

An donatio patris facta filio remunerationis causa, sit valida?
Et aliqua alia notabilia circa hoc explanantur. Ex p. 8. tr. 6. Resol. 33.

§.2. DOnationem remuneratoriam patris erga filium validam esse, patet ex *l.cùm pater 77. §. rogo 25. ibi, vt quisque de te meruerit. ff.de leg.2. l.de emancipatis 13. in princ. Cod. de legitimis hæredibus, l.fœminæ* lege eam per

Sup. hoc sup. in Resol.18. §. Sed ante medium. Sed

Extrare pro doctr. huius quæst. & in Ref. 19. §. 1. & § Hinc & in Ref. 23. cursim in §. Vnde, & breuiter sed cum aliis Doctores, infrà in Ref. 47 §. vltim. vers. Quintò. & inferius in tr. 8. Ref. 110. §. vlt.

3. *circa princ.* ibi, *contemplatione meritorum, Cod. de secund. nupt. & Nouell. 2. in præfat.* quibus in locis fit expressè mentio meritorum filij erga patrem, ob quæ singularem gratiam à parente obtinuerit. Accedit, quòd hæc propriè non sit donatio, sed accepti beneficij compensatio; nec tam ex substantia patris, quàm ex propria industria rem donatam adeptus filius videatur. Et hanc sententiam approbant Bart. *n.* 57. Ioan. Baptista à Sãcto Seuerino, *n.* 64. Crotus *n.* 76. Coras. *n.* 49. & Cagnol. *n.* 319. *in l. frater à fratre* 38. *ff. de cond. indeb.* Clar. *in d. §. donatio, q.* 8. *n.* 2. Gail. *d. obseru.* 58. *n.* 5. Roland. à Valle *cons.* 98. *n.* 84. *lib.* 1. Tiraq. *in l. si vnquam* 8. *verb. Donatione largitus, n.* 20. *C. de reuoc. don.* Fachin. *lib.* 3. *controu. iur. c.* 74. Daniel Molerus *lib.* 2 *sem. c.* 16. & ex Theologis Layman *lib.* 5. *tr.* 4. *c.* 12. *n.* 12. & alij communiter.

Sup. hoc in Ref. 1. not. præterlæ. §. Sed post medium, à vers. Itaque.

2. *Notandum* est tamen; donationem patris remuneratoriam valere, si modò filius benemerita illa prosecutus, vt rectè obseruat Gail. *lib.* 2. *obseru.* 38. *n.* 6. Iacob. Philippus Portius *cons.* 112. *n.* 22. *& seq.* Iacobus Menochius *lib.* 2. *arbit. quæst. casu* 134. *n.* 1. *& seq.* Trentacinquius *lib.* 3. *var. resol. tit. de don. res.* 8. *n.* 6. Nec enim statur assertioni patris de meritis filij attestantis; etsi illa exprimat in specie, sed ea, vt dictum est, à filio probari debent. Mollerus *lib.* 2. *semest. c.* 16. *n.* 3. & 4. Menochius *lib.* 3. *præsumpt.* 29. *n.* 24. Gail. *dict. obseru.* 38. *n.* 6. Antonius Gabriel *lib.* 3. *tit. de don. concl.* 1. *n.* 61. & hoc verũ est, etsi pater iurasset, talia filij benemerita in se extare: siquidem confessio in fauorem non capacis iuratò facta, intelligitur in fraudem esse facta. Ioannes Corasius *ad l. frater à fratre, §. quæsitum, n.* 56. *ff. de cond. indeb.* Iacob. Philippus Portius *cons.* 112. *n.* 22 *seq.* Mozzius *dict. tit. de don. rubr. de personis inter quas, n.* 14. Nec statur assertioni patris, licèt in testamento seu vltima voluntate, de meritis filij testetur. Ferdinandez Vasquius *lib.* 3. *controu. c.* 46. *n.* 9. Menochius *lib.* 3. *præsumpt.* 29. *n.* 26. Sed & ad donationem remuneratoriam à patre filio factam, vt valeat, non sufficit merita quædam filij extare: sed requiritur etiam, quòd ipsa merita æquiualeant donationi, alias donatio ipsa non valet. Iulius Clarus, *dict. § donatio, q.* 8. *n.* 3. Gail. *l. obseru.* 38. *n.* 6. Ioan. Corasius *d. §. quæsitum, n.* 51. Aliquin quando merita non sunt donationi æquiualentia, valet donatio dumtaxat vsque ad valorem, siue æstimationem meritorum. Trentacinq. *d. tit. de don. res.* 8. *n.* 7. Mozz. *d. tit. de don. rubr. de personis inter quas, n.* 15. Iacob. Menoch. *d. præs.* 29. *n.* 21. & 22. Vtrùm autè benemerita donationi æquiualeant, iudicis arbitrio relinquitur. Andreas Gail. *d. obseru.* 38. *n.* 6. Trentacinq. *d. res.* 8. *n.* 7. Iacob. Menoch. *d. cas.* 132. *n.* 7. Clar. *d. §. Donatio, q.* 8. *n.* 4. Vide etiã Henricum Boer. *tr. de donat. c.* 3. *n.* 14. & Arantum Enenxelium *de priuileg. parent. & liber. priuil.* 5. *n.* 22.

Sup. hoc sup. in Ref. 20. & ex doctrina Ref. 16. §. 1. ad medium, à vers. tamen id. & §. Alias & infrà in tr. 8 Ref. 110. §. vlt.

3. Verùm in foro conscientiæ puto sufficere merita & seruitia filij extare, etiamsi probari non possint. Et ideò Villalobos *in summ. tom.* 2. *tr.* 12. *difficult.* 6. *n.* 13. sic ait. [Lo quarto, quando se haze por merecimiento, y seruicios, en tanta quantidad, quanta se deuria pagar à vno estranno, segun Bartolo, y en el fuero interior, basta que sea assi verdad, aunque en el fuero exterior seria menester prouarlo, como dize Nauarro, y le sigue Pedro de Nauarra.] Sic ille.

4. Ex doctrina superiùs allata infero cum Fagundez *lib.* 4. *c.* 7. *n.* 5. *& seq.* Quòd si vnus filius familias sub patria potestate constitutus, patri, vel matri suæ inseruiat, cæteris non inseruientibus, posse parrem pro remuneratione seruitij illius, absque obligatione adductionis ad collationem illi donare tantùm quantum merita valet, & quantum daretur extraneo pro illo seruitio; si tamen pater non dat, neque filiusfamilias in vita parentis cum patre conueniat, ne sua merita irremunerata manerẽt, vt pro eis sibi saltem tantum donetur, quantum pro illis donaretur extraneo, si illa faceret, non posse filium, neque illius hæredes post mortem patris salarium petere sui laboris à patre, quia censetur id facere amore filiali. Si tamen filius protestatus fuit, viuente patre, de pretio sui obsequij, & seruitij patri impensi; & cæteri fratres similiter patri non inseruierant, poterit post mortem patris, tam ipse, quàm illius hæredes, pretium impensi laboris petere, vel de illo sibi occultè compensare, si semper in animo habuit non inseruire gratis, & difficultatem timet & expensas in recuperatione illius. Sup. hoc sup. in Ref. 19. §. 1. & § Hinc & in Ref. 23. cursim in §. Vnde, & breuiter sed cum aliis Doctores, infrà in Ref. 47 §. vltim. vers. Quintò. & inferius in tr. 8. Ref. 110. §. vlt.

5. Sed si in donatione remuneratoria patris merita non probentur à filio, an valeat nihilominus donatio, tanquam simplex, & morte patris confirmetur: respondent Bartolus & Alexander *ad l. si donatione, C. de collat.* valere; quia parens mentionem fecit benemeritorum filij, vt eo magis donatio consisteret; quare non debet eius assertio contrarium operari, argumento *l. si mancipia, ff. de fundo instructo.*

6. Sed contrarium respondit Decius, *in d. l. si donatione*, quia videlicet talis donatio videtur esse simulata, & ex falsa causa facta, ideò non valet, argumento *l. cum hic status, § si quis sponsum, ff. de don. int. vir. & vxor.* vbi donatio vxori facta non valet, si vxor non fit, quia non quasi ad extraneam, sed quasi ad vxorem fecit, *vt ibi.* Sup. hoc in vers. Ita que.

7. Mihi prior sententia videtur esse probabilior: etsi enim mentionem faciat pater benemeritorum filij, tamen ea est ipsius voluntas, vt filius omninò habeat. Facit pro hac sententia textus *in l. tutor, § quæ tutoribus ff. de execut. tut.* in illis verbis: *Quia iudicium patris, vt filius, non vt tutor promeruit.*

8. Ad textum, *in § si quis sponsum*, respondeo, magnam ibi esse rationem diuersitatis, quia si vxor non fit, cessat donatoris voluntas: neque enim extraneæ donasset personæ. At in specie nostra subest causa ipsa naturalis, quia filius. Et hæc omnia docet Fachinæus *l. 3. controu. iur. c.* 77.

RESOL. XLVI.

An donatio patris filij morte confirmetur?
Et an ad donationem, vt morte patris confirmetur, requiratur, quod quingentos aureos non excedat, aut si excedat legitimè sit insinuata?
Et an donatio à patre filiis sit eo mortuo ad hæreditatis diuisionem conferenda? Ex p. 8. tr. 6. Res. 35.

§. 1. RESpondeo, quòd licèt donatio à parte filio facta non valeat, si tamen pater eam ante obitum suum non reuocauit, confirmabitur ipsius morte. Antonius Gomesius *tom.* 2. *var. res. tit. de donation. c.* 4. *n.* 25. Ioannes Scheneidevv. *ad tit. Inst. de donat. §. alia, n.* 69. Daniel Molerus *lib.* 2. *semest. c.* 16. *n.* 6. Quo tamen casu sic demum donatio morte patris confirmabitur, si pater in eadem voluntate perseuerauerit. Iacobus Menochius *d. præsumpt.* 29. *n.* 68. *& seq.* Ioan. Corasius *ad l. frater à fratre, §. quæsitum, n.* 67. Mutasse autem voluntatem intelligitur, & tunc quando rem donatam pignori dedit, quando inter ipsum & filium graue odium interuenit, vel quando rem donatam alij donauit. Menochius *dicta præsumpt.* 29. *n.* 71. *& seq.* Præterea, vt donatio morte patris cõfirmetur, requiritur, quòd res donata filio sit tradita. Si enim tradita non fuerit, donatio morte patris confirmatur. Andreas Alciat. *ad c. cùm contingat, n.* 305. *extr. de iureiur.* Trentacinq. *d. tit. de don. res.* 6. *n.* 4. vbi tamen traditionem fictã sufficere notant Tiberius Decianus *resp.* 74. *n.* 42. *vol.* 4. Hieronym. Schurpitius *cons.* 46. *n.* 7. *cent.* 1. Trentacinq. *lib.* 3. *var. res. tit. de don. res.* 6. *n.* 4. Iulius Clarus *lib.* 5. *recept. sent. §. donatio, q.* 5. *n.* 6. Scheneidevv. *ad tit. Inst. de donat. §. alia, n.* 60. Ad donationem præterea, vt morte patris donantis confirmetur, requiritur, quòd quingentos aureos non excedat, aut si excedat, legitimè sit insinuata. Trẽtacinquius *d. tit. de donation. res.* 6. *n.* 5. *& res.* ... *n.* 1. Petr. Nicolaus Mozzius *dict.*

*d.tit.de donationib.in rubric.de substantial.n.*16. Anton. Gabr.Roman.*d.tit.de don.concl.*6.*n.*5. Illud certum est, donationem morte patris non confirmari,quando immoderata est,nimirum cæteris liberis præiudicat. Gailius *d.observ.*28.*n.*15. Henricus Bocerus *de donat. cap.* 3.*num.*10.

2. Sed non deseram hîc addere verba Patris Vvadingi, *tract. de contr. disp.*3. *dub.*10. vbi sic ait. Dico, pater filio in potestate existenti non potest donationem puram inter viuos facere; dixi donationem inter viuos, quia mortis causâ facta valet, imò ipsa donatio inter viuos sustinetur in vim donationis mortis causâ; cum limitatione tamen quam cit. *l. donationes quas parentes* habet,vt insinuetur donatio, si excedat summam legibus taxatam, scilicet quingentos aureos; & si insinuetur, non requiritur expressa confirmatio illius facta in morte à parente, sed solùm silentium eius, vel non reuocatio sufficit ad eam confirmandam; quod etiam sufficit vt retrotrahatur ad tempus factæ donationis, & eo loco habeatur,ac si fuisset inter viuos facta,& valida à principio. Si verò non sit facta insinuatio, solum silentium non sufficit,sed debet saltem in eo,quod excedit quingentos aureos;expressè confirmari in morte, & tunc non retrotrahitur ad tempus factæ donationis, sed tantùm incipit à tempore mortis.

3. Sed, an donatio à patre filiis sit,eo mortuo, ad hæreditatis diuisionem conferenda: vide Layman *lib.*3. *tract.*4.*c.*12.*n.*11. Molinam *tom.*1. *tract.*2. *disp.*243. Baunium *in Theolog. mor. tom.*3.*lib.*2. *tract.*1. *quæst.*16. & ex Iurisconsultis Fachinæum *controuers. iur. lib.*5. *c.*81.*& sequent.*

RESOL. XLVII.

Enumerantur alij casus, in quibus donatio patris facta filio est valida. Ex p.8.tr.6. Resol.6.

§.1. DIco *primò*, quòd valet donatio à patre filiæ facta quando pater donat filiæ causa dotis, vt notat Iacobus Menochius *lib.*3. *præsumpt.*29. *n.*74. *& seqq.* Corasius *ad l.fratres à f.patre,* §. *quæsitum. num.*60. *& seqq.* Ioannes Sichardus, *ad l.*2.*n.*4. *C. de inoff.don.* Rollandus à Valle, *in tract. de iur.dot. q.*100. *n.*3. Et ideò valet donatio propter nuptias,quàm pater filio facit. Gratianus *disceptat.for.*297. *n.*1. Schneidewin.*ad* §.*alia,n.* 77. *Inst.de donationibus.*

2. Dico *secundò*,valere donationem, quàm pater facit filio in militiam abeunti. Sichard. *in l.*2.*n.*3. *de inofficiosa donatione*,& Hunnius *in Encycl.iur.p.*3.*tit.*26. *c.*3.*n.*24 Deinde summus Princeps filio suo donare potest, & valet eiusmodi donatio, quia Princeps legibus ciuilibus solutus est,*l. Princeps.ff.de legibus.* Prohibitio verò donationis inter patrem & filium iuris ciuilis est. Andreas Gailius *d. observ.*38. *n.* 16. Menochius *lib.*3. *ref.*29.*n.*96.*& seq.* Trentacinquius *d.tit. donat.ref.*8.*n.* 9 Nicolaus Intrigliolus *tr.de subst.it. cent.*2.*q.*90.*n.*8.

3. Dico *tertiò*, quòd donatio à patre facta filio emancipato, statim ab initio valida est, nec confirmatione indiget. Gailius *observ.*38. *n.*24. Daniel Molerus *lib.*2.*semestr.c.*16.*n.*6. Antonius Gomezius *d.tit. de donat.c.*4 *n.*25. Sichardus *ad l.*2.*n.*11.*C. de inoff.test.* Adeò vt donatio filiofamilias facta confirmetur per mortem patris subsecutam. Molerus *c.*16.*n.*6. Henricus Bocerus *de donationibus,c.*3.*n.*12. Mozzius *d. tit. de donationibus,rubr.de personis inter quas,n.*17.

4. Alios etiam casus enumerat Lessius *lib.*2.*cap.*18. *dub.*12.*num.*61. vbi sic ait. Sunt aliqui casus,in quibus donatio patris in filium sub patria potestate constituti statim valet. *Primò*, si aliquid detur in dotē, vel ad matrimonium. *Secundò*,cùm donat bona mobilia proficiscenti ad bellum. *Tertiò*, si professuro aliquam disciplinam libros donet; hæc enim duo genera efficiuntur statim castrensia, vel quasi castrensia bona. *Quartò*, si vsumfructum, quem habet in bonis aduentitiis filij, condonet filio. *Quintò*, si in remunerationem obsequiorum. *Denique*,in omnibus penè casibus,in quibus donatio inter coniuges valet statim, valet etiam parentis in filium. Ita Lessius,cui adde Hurtadum, *disp.*11.*diffic.*7. & Baunium *in Theol.mor.tom.*3.*lib.*2.*tr.*4.*q.*9.

pro tertiò ita vt in not.3 & supra in Resol. 40.§.Quinto. & pro Quinto huius §.supra in Resol. 45. & in aliis §§. eius not.

RESOL. XLVIII.

An pater teneatur non solùm alimenta, sed etiam dotem filiis spuriis præbere?

Et an hoc etiam procedat si pater sit Clericus,etiam post Constitutionem Pij V? Ex part. 6. tract. 7. & Misc. 2. Resol.28.

§.1. NEgatiuam sententiam docet ex Theologis Molina *de iust. t.*1. *disp.*224. *n.*2. Probatur hæc opinio,quia non valet argumentatio de alimentis ad dotem:nam alimenta dantur dietim, aut in singulos menses, vel annos: dos autem simul, & vno cumulo constituitur: & sic in dote agitur de maiori præiudicio parentum,quàm in alimentis:vnde licet Patres teneantur alere, non tamen tenentur dotare liberos spurios: posse tamen id efficere,si velint. Secundò, quia in dote erit scandalum, non autem in alimentis soluendis:nam in dote constituenda, videtur renouare pater suam incontinentiam: & alios suo prauo exemplo ad peccatum prouocare:non sic in alimentis præstandis,vt de se patet. Tertiò, quia dos non constituitur primariò ad alendam vitam:sed ad sustentandam familiam:parentes autem solùm ductu naturæ tenentur vitam filiorum,filiarúmque spuriarum alere, non verò familiam sustentare. Poterunt ergo parentes huiusmodi filios,& filias, si pauperes sint,dotare si velint,titulo eleemosynæ;non tamen tenentur dotare: neque ad id possunt cogi in foro interno,aut externo.

Sup. hoc infra in tr. 8. Resol. 112. §. vlt. Sed lege eam per totam. vt plenè scias,quid facere, potest Pater, aut mater cum filiis spuriis.

2. His tamen non obstantibus affirmatiuam sententiam tenet Filliucius *tom.*2.*tr.*23.*p.*2.*c*2.*n.*42. Sanchez *de matrim.lib.*4.*disp.*16. *num.*20. *& seqq. & lib.*7. *disp.* 88. *v.* 32. Surdus *t.*3.*cons.*310. *n.*2. *& t.*4. *cons.*509.*n.* 1. *& seq.* & alij penes ipsos: quibus nouissimè adde Trullench.*in Decal.t.*1.*lib.*4.*c.*4. *dub.*2.*n.*22. vbi rectè obseruat hoc procedere, etiamsi pater sit Clericus, & etiam post Constitutionem Pij V.

Sup. hoc in §. not. præterit. & in t. 2.tr.6 res.4 6 §. Et ideò. & in t. 4. tr. 7. res.21.§. vlt.

3. Fateor hanc secundam sententiam esse veriorem: sed si aliquis primam Molinæ velit amplecti, eum non damnarem: nam illam tanquam probabilem admittit Fagundez *in Decal.tom.*1.*lib.*4.*c.*1.*n.*7.

RESOL. XLIX.

An pater possit renunciare beneficio legis Si vnquam, *& donationem facere extraneis in præiudicium filiorum?*

Et notatur, quod in casu, quo donatio propter prolem superuenientem esset nulla, donatarium non obligari ad restitutionem,donec res donata repetatur.

Et docetur,quod in dubio ea est tenenda sententia, & interpretatio,quæ humanior est, & benignior. Ex p.8.tr.6. Resol.60.

§.1. NEgatiuè respondet Hurt. *disp.*11.*diffic.*7. Dicta donatio est nulla, quamuis renunciauerit dictis legibus, quia factæ sunt in fauorem filiorum futurorum,absque limitatione aliqua. Ita ille,cui adde ex Iurisconsultis Gailium *lib.*1. *observ.*46. *n.vlt.* & Mynsingerum *cent.*5.*observ.*63.

2. Probatur hæc opinio, quia in dubio ea tenenda est sententia,& interpretatio,quæ humanior est ac benignior,

Sup. hoc in tom.5. tr.4.

Resol. 6. §. vlt. & in aliis eius not.

gnior, arg. *l. benignius* 18. *& l. nulla iuris*, 25. *ff. de legibus*, *l. si fuerit*, 10. *in fin. ff. de reb. dub. l. non sine* 5. *verſic. attamen, quia conſequens, & c. C. de bon. quæ liber. & c.* Aſt hãc poſteriorem ſententiam longè humaniorem eſſe illa priore affirmante, pluſquam notum eſt. Tum quia *in d. l. ſi vnquam* 8. apertè dicitur, quòd totum, quidquid patronus largitus fuerat, reuertatur, ac proinde non committitur hoc liberæ voluntati donatoris, an velit reuocare, vel non; ſed ius ipſum & ſanctio Imperatoria edicit vt reuertatur, imperatiuè nimirum, non voluntariè. Tum etiam quia quiſque iuri tantùm ſuo, ſuúmque fauorem concernenti, renuntiare poteſt, *l. pen. C. de pact.* nec factum vnius alteri obeſt, aut nocet. Atqui donationis reuocatio commodum & fauorem liberorum potiſſimum concernit, ac parenti propter liberos, nec aliter quàm liberis ei natis tribuitur, vti conuincitur ex *d. l. ſi vnquã* 8. ibi, *filios non habens*, & ibi, *poſtea ſuſceperit liberos*, &c. Quocirca non poterit pater renunciare reuocationi, nec in præiudicium liberorum eam omittere: ſed ſi omiſerit, integrum erit liberis donationẽ reuocare, nec factum patris liberis nocere debet, præſertim cùm ratio naturalis, quaſi lex quædam tacita, liberis parentum hæreditatem addicat, *l. cùm ratio* 7. *ff. de bonis damnatorum. l. ſcripto* 7. *§. vlt ff. ſi tabulæ teſt. nullæ extab.*

3. Sed hæc omninò mihi diſplicent: nam puto poſſe patrem renunciare beneficio legis, *ſi vnquam, C. de reuoc. don* Tribuitur enim beneficium illud ſoli parenti, non liberis poſtea natis, vti arguit textus *in d. l. ſi vnquam* ibi *donatoris arbitrio, ac ditione*. Vnde parens donator ſuo illi beneficio renunciare poteſt; *per l. ſi quis* 29. *C. de pact. & l. in re mandata* 21. *C. mandati.*

Sup. hoc infra 135. & in §. Igitur. huius Reſ. infrà.

4. Accidit, quod ea lex eſt de tota donatione reuocanda, cùm tamen liberi donationem inofficioſam reuocent, tantùm pro modo legitimæ, *l. ſi totas* 5. *& tot. tit. C. de inoff. don.* licèt in alios liberos donatio ſit collata, *Autent. ſi parens*, vbi Iaſon *n.* 2. *cum ſeq. C. de inoff. teſt. d. l. ſi totas* 5. *C. de inoff. don.* Iaſon *in conſ.* 125. *incip. circa primum dubium, n.* 2. *vol.* 1. Bartolus *in l. Titia* 87. *§ Imperator, n.* 4. *ff. de leg.* 2. Andreas Gailius *lib.* 2. *obſerv. pract. obſerv.* 116. *n.* 4.

Sup. in Reſ. quæ hic eſt infrà 51 & in alio §. eius annot.

5. Ad hæc *d. l. ſi vnquam*, vera ratio conſiſtit in pietatis coniectura, cùm non præſumatur parens quòd donaturus fuiſſet, ſi de liberis cogitaſſet, quòdque propriæ ſoboli extraneos præferre voluerit, vt *ſuprà* oſtendi ex *d. l. cùm acutiſſimi, C. de fideicomm. l. cùm auus, ff. de cond. & demonſtr. l.* 6. *§. cùm autem, C. de inſtit. & ſubſtit.* Cùm ergo apparet euidenter, quòd parens donare voluerit, etiamſi liberos ſuſceperit, ceſſat ea pietatis coniectura, vt apparet ex text. *d. l. ſi vnquam.* Id autem manifeſtè conſtat, ſi parens beneficio legis illius expreſsè renuntiet.

6. Poſtremò autem hanc ſententiam amplectuntur Iaſon *conſ.* 125. *lib.* 1. *& conſ.* 230. *lib.* 1. Rota Romana *dec.* 124. *p.* 1. *in nouiſſ. edit.* Cuiacius *lib.* 20. *obſerv. c.* 5. Bonel. *ad d. l. ſi vnquam, n.* 11. *&* 12. Fachinæus *lib.* 3. *controu. iur. c.* 84. quibus adde Hunnium *in Encycloped. iur. p.* 3. *tit.* 26. *c.* 7. *n.* 31. & Bocerum *tr. de don. c.* 3. *n.* 133.

Sup. hoc ſup. in §. Accedit huius Reſ. & infrà in Reſ. 135.

7. Igitur, donatorem, ſi quando donabat in particulari, & expreſsè renunciauerit priuilegio citatæ *l. ſi vnquam*, non poſſe tunc in vita donationem reuocare. Poterunt tamen proles poſt eius obitum reuocare, quatenus fuit eis inofficioſa, vt Iuriſconſulti loquuntur, id eſt, quatenus legitimam eorum læſit. Et ita docet Vvigers *de iuſt. tr.* 5. *c.* 2. *dub.* 12. *n.* 57.

8. *Notandum* eſt tamen hîc obiter, quòd in caſu quo donatio propter prolem ſuperuenientem eſſet nulla, donatarium non obligari ad reſtitutionem, donec res donata repetatur: quandiu enim non reperitur, poteſt præſumere donatorem non velle reſtitutionem ſibi fieri, ſed iuri ſuo cedere, vt tradunt Doctores communiter, & inter illos Vvigers, cui adde Leſſium, *lib.* 2. *cap.* 18. *dubitatione* 14. *n.* 110. Rebellum *lib.* 18. *quæſtione* 10. & Dicaſtillum *libro* 2. *tractatu* 5. *diſputatione* 1. *dub.* 7. *num.* 164.

RESOL. L.

An ſi liberi poſt donationem ſuſcepti, viuo donatore, deceſſerint, donatio ſemel reuocata, reconualeſcat? Ex P. 8. tr. 6. Reſ. 61.

§. 1. Affirmatiuam ſententiam tenet Antonius Gomez *tom.* 2. *var. reſ. c.* 4. *n.* 12. Iulius Clarus *lib.* 4. *ſent. §. donatio, q.* 23. *n.* 9. & Mozzius *in tr. de donat. tit. vlt. n.* 90. Sed eorum ſententia, qui donationem ſemel extinctam non ampliùs, liberis defunctis, reuiuiſcere ſtatuunt, probabilior videtur. Tum, quia actio, quæ donatario competebat, per liberorum ſuperuenientiam ſemel extincta, euentu, ſiue morte liberorum eorumdem ſubſecuta reuocari nequit, argum. *legis, qui res ſuas* 98. *§. arcam. ff. de ſolution. l. Manius* 66. *§.* 1 *ff. de leg.* 2. Tum quia, natis liberis, res donatæ propriæ donatoris effectæ ſunt; ac propterea, vt donatarij rurſus fiant propriæ, noua donatione eſt opus. Neque enim res ſemel arbitrio & dominio donatoris ſubiecta, ipſi inuito adimi poteſt, *l. id quod noſtrum* 11. *ff. de reg. iur.* Tum denique, quia donatio iſta facta intelligitur ſub tacita hac conditione, ſi liberos poſtea donator non ſuſceperit. Atqui hæc donatio, natis liberis, confeſtim deficit, licèt liberi poſtea moriantur, *l. filius familias* 114. *§. cùm erit* 13. *ff. de leg.* 1. *l. hæredibus* 77. *in princ. ff. ad SC. Trebel.* Quam ſententiam approbant Bartolus *in l. Titia* 87 *§. Imperator* 3. *ff. de leg.* 2. Donellus *ad d. l. ſi vnquam* 8. *n.* 9. *C. de reuoc. don.* Fachinæus *lib.* 3. *controu. iur. c.* 92. Bocerus *comment. de donat. c.* 3. *n.* 135. Hunnius *lib.* 2. *var. reſ. iur. ciuil. tr.* 4. *q.* 12. & Tiraquellus *in dict. leg. ſi vnquam, in verb. ſuſceperit liberos, n.* 203. aliique per hunc citati.

2. Nec obſtat huic deciſioni, quòd ceſſante cauſa beneficij, ceſſet quoque effectus, ſicque ipſum beneficium, argum. *l.* 1. *in princ. ff. ad l. Iul. de ambit. l. in omnibus cauſis* 68 *ff. de reg. iur. c. cùm ceſſante* 60. *Extrauag. de appell.* Liberis autem ſuſceptis poſtmodum defunctis, ceſſet cauſa reuocationis. Nam breuiter reſpondetur, effectum in noſtro caſu iam productum, & conſummatum eſſe: ſiquidem ius reuocandi donationem iam donatori ſit acquiſitum, ob liberorum ſuperuenientiam. At productum & conſummatum effectum non ceſſare, licèt cauſa eius ceſſet, latè demonſtrat Tiraquellus *in tr. ceſſante cauſa, limit.* 12. *n.* 1. *& ſeqq.* cúmque referens Bocerus *d. c.* 1. *n.* 137.

3. Verùm hanc quæſtionem pertractat Cardinalis Lugo *de iuſt. tom.* 2. *diſp.* 23 *ſect.* 11. §. 1. *n.* 182. & putat illam pendere ex præſumpta voluntate donatoris, ex qua diximus valorem aut inualiditatem huius donationis colligendam eſſe. Potuit autem donator in ipſa donatione ita comprehendere caſus natiuitatis filiorum, vt non tamen vellet natis filiis eo ipſo donationem eſſe irritam; ſed ſolùm voluerit reſeruare ſibi poteſtatem, vel ſuis filiis eum reuocandi; ſicut ſecuta donatarij ingratitudine donatio non fit eo ipſo irrita, ſed reuocabilis à donatore. Et hanc credo eſſe communiter intentionem donantis; quia hoc ſufficit ad hoc vt filiis futuris donatio non noceat. Cùm ergo donator eo ſit affectu erga donatarium, vt filios futuros ſolùm ei præferat, nec velit donatarium re donata priuari, niſi intuitu filiorum, conſequens eſt vt velit eam ratam eſſe, quoties abſque filiorum præiudicio permanere poſſit: ergo mortuis filiis non poteſt pater eam reuocare, cùm iam tunc eiuſmodi reuocatio non fieret ad conſulendum filiis, ſed ob alium finem. Nec dicta verba d. legis, *Si vnquam*, contrarium probant: ſolùm enim volunt in poteſtate & arbitrio donatoris eſſe, quòd filiorum intuitu donationem reuocet, ſi voluerit.

4. Sed

4. Sed ex Theologis nostram sententiam negatiuam quam suprà docuimus, tenet Dicastillus *lib.2. tract. 5. disp.1.dub.7.n.185.* Hurtadus *disp.11.diff.c.11.* Molina *disp.282.n.8.* & Rebellius *lib.18. q.10.n.3.* quia sicut talis donatio non est valida absque consensu donatoris,ita nec reualidatur, & reuiuiscit absque nouo consensu eiusdem.

RESOL. LI.

An donatio patris possit reuocari ob natos filios, etiamsi de illis præcogitasset?
Et an donator in dubio præsumatur cogitasse de liberis?
Et an si donatio fiat apposita clausula, & conditione, quod reuocari non possit ex nulla causa, neque etiam ingratitudinis, possit adhuc reuocari?
Et quid, si iurauit se non reuocaturum donationem, an adhuc, & nihilominus potest reuocare susceptа prole?
Ex p.8.tr.6.Res.59.

Bey hoc sup. §.1. in fin. & 5. Add. Sed lege cap. per totum. Nota actum de prodigis. sup.

CErtum est, iustam causam reuocandi donationes esse prolem legitimam superuenientem,vt patet ex *l.si vnquam C.de reuoc.don.* Sed difficultas est, an hoc procedat in casu,quo donator præcogitasset de filiis:Et affirmatiuam sententiam docet P. Hurtadus *disp. 11.diffic.5.* vbi sic ait.Est autem dicta donatio nulla,quãuis facta sit ascendentibus donantis, & est nulla in totum,& non tantùm quoad legitimam, quæ filiis natis debetur,vt nonnulli existimant.Et etiam est nulla,quidquid nonnulli dicant, quamuis donator,quando donauit,cogitauerit de filiis futuris.Ita ille,cui adde Molfesium *in summ.to.2.tr.12 c.17.n.65.* vbi sic ait.Quartò, reuocatur talis donatio per superuenientiam filiorum; nam ad minus reuocatur vsque ad legitimam illorum, *l.si vnquam,de reuoc.don.* vbi omnes,præcipuè Andreas Tiraquellus,quod procedit in vtroque foro,vt post alios probat Seraphinus *dec.829.& 837.* vbi dicit,esse necessariam expressam,vel tacitam declarationem patris.Sed hoc nõ iudico necessariũ, cùm talis reuocatio respiciat cõmodum filiorũ,& veniat ex dispositione iuris,vt post alios probaui *to.1.ad consuet. Neap.n.4 a.26.* Ideò non iudico veram opinionem Ripæ tenentis, quòd si pater cogitauit de filiis,non reuocatur donatio,quia non solũ patri,sed etiam filiis competit talis reuocatio.Ita Molf.

2. Sed mihi magis placet negatiua sententia. Dico igitur supradictam legem tunc solùm locum habere, quando donator de liberis non cogitauit,siue non credidit se habiturum liberos,quia si cogitauit & sperauit se habiturum liberos,& id expressit aut formaliter,aut tacitè.& nihilominus donauit,tunc cessat ratio legis,& præsumitur legis fauori renunciasse, nec conditionem illam tacitè voluisse inesse. Et hanc doctrinam puto quidem probabiliorem,cùm sit communis inter Doctores,vt benè ostendit Tiraquellus *repet.l.si vnquam, cit.* & Mynsingerus *3.obseru.69.* & licèt plurimi ab iisdem citati contrarium teneant, & multi dicant, rem esse ita perplexam,vt Cæsarea definitione indigeat,tamen non est ratio tanta dubitandi.Qui enim contra nos sentiunt; ex hoc solo fundamento mouentur;quòd *l. si vnquam,* sit in fauorem & parentis, & filiorum; parens autem, quamuis posset renunciare fauori sibi facto à lege;non tamen filij,cùm nemo possit renunciare fauori alterius, in præiudicium eius. Sed hæc ratio non est solida,quia aduersarij negant suppositum,vt Cuiacius *lib.20.obseru. 5.*& alij, nempe in ista lege, fauorem fieri filiis; filiis enim per alias leges succurri, per querelã scilicet inofficiosi,si pater donationes prodigas fecerit, in præiudicium legitimæ filiorum, aut alimentorum eis debitorum;nec posse filium ex hac lege agere ad reuocandam donationem sed ex iure.*C.de don.inoff.* & tunc non ad reuocandam totam donationem,sed quatenus est inofficiosa,vt paulò post probabimus:huic autem iuri filij legitimæ non prodigendæ per donationes, non potest pater renunciare, ne quidem cum iuramento. Si hoc contenti essent Authores contrariæ sententiæ, iis non repugnaremus;tantùm enim negamus, non posse patrẽ renunciare beneficio quod competit filiis ex querela inofficiosi. Et hæc omnia docet Vvadingus *tr. de contract.disp.3.dub.13.§.2.n.5.* cui adde Fagundez *de contr. lib.4.c.15.n.13.* Dicastillum *lib.2.tract.5.disp.1.dub.7. n.165.* Molinam *tom.2.disp.182.n.6.* Cardinalem Lugo *tom.2.disp.23.sect.11.§.1.n.179.* quibus adde ex Iurisconsultis Hunnium *in Encyclop. iur.p.3. tit.26. cap.6.* vbi citat Tiraquelli,Clarum, Bocerum,& Gabrielem.

qui sunt suprà.§. Accidit.& §. Igitur.Res 49.

3. Sed huius loci est quæstio, an donator in dubio præsumatur cogitasse de liberis, vt scilicet beneficium dictæ legis,*si vnquam,* cesset,nisi à donatore aliud probetur?An verò contrarium sit præsumendum, vt donatario incumbat probatio cogitationis illius?Et non præsumi donatorem de liberis cogitasse verius est, cùm alioqui nullus esset locus reuocationi donationis ob susceptos postea liberos.Siquidem rarò liberis gignendis inhabilis reperiatur aliquis.Bartolus *in l.Titio,87. §.Imperator, vers.Quòd si in dubio,ff.de leg.2.* Bartolum *ibidem* sequuntur ferè omnes Doctores. Imola quoque *in c.vlt.vers.Attende,extr.de don.* hoc mente tenendum scribit;subscribit eidem sententiæ Mynsingerus *cent.5. obs.u.64.* vbi *n.5.& seq* limitationes quasdam adducit.

4. Igitur dicendum est, quando in dubio donator non præsumitur de liberis sibi nascituris cogitasse, ac proinde datur reuocatio donationis, nisi aliter donatarius probet donatorem de liberis cogitasse.Et ita præter Doctores citatos,tenet Hunnius,*vbi suprà,*& Henricus *tr.de don.c.3.n.134.*

5. *Nota* tamen,quòd quando aliquis, vel extra matrimonium,vel in matrimonio constitutus, donat, non præsumitur de liberis cogitasse, secùs verò si in ipso contractu matrimonij, vel dotis, donationem faciat; tunc enim verisimiliter de liberis ex eo matrimonio procreãdis cogitasse censetur,cùm principalis coniugij finis sit sobolẽ procreare,Ita Bocerus & Hũnius,*suprà.*

6. Sed quærunt hìc aliqui,an si donatio fiat oppositâ clausulâ,& conditione, quòd reuocari non possit ex nulla causa,neque etiam ingratitudinis,possit adhuc reuocari non obstante tali clausulâ,& conditione? Affirmant communiter Doctores, quia prædicta clausula & conditio non valet,& pro non apposita iudicatur:præbet enim ipsis donatariis occasionem delinquendi. Ita Molina *de iust.disp.281 §.dubium est.* Antonius Gomez *to.2.var.c.4.n.14.* Gregorius Lopez *l.67.tit.18.p.3. in glossa.* Ripa *in cons.n.181.* Cardinalis Mantica *de tacitis & ambiguis conuent.lib.14.tit.31.n.22.* Guttierrez *de iuram.confirm.p.1.c.19.n.4.* patet ex iure Lusitano.*tit.cit.*& ex iure communi,*in l.si vnus,§.illud,& §.pacta.de pactis.* Itaque ea clausula & conditione non obstante adhuc reuocari poterit prædicta donatio,quando clausula illa non confirmatur iuramento.

7. Sed licèt si iurauit se non reuocaturum donationem,nihilominus potest reuocare susceptа prole Ratio est,quia hoc iuramentum non excludit tacitam conditionẽ,quæ ex iuris dispositione inest illi donationi. Vnde ille tantùm censetur iurare,se non reuocaturum,sub hac conditione, si nati ei non fuerint liberi. Ita Iulius Clarus *q.23.n.1.* Gomezius *n.11.* & alij.Si tamẽ ille expressè excluderet illam conditionẽ,vellétque donationem valere;etiamsi filij nascerentur,eámque iuramento confirmaret, non posset eam reuocare, vt idem Clarus *q.22 n.4.* docet.Ratio est,quia quando iuratur id, quod non est malum, iuramentum est seruandum, vt *suprà c.17.dub.7.* ostensum est. Atqui non reuocare talem donationem, est non malum: ergo, &c. poterunt tamen liberi eam reuocare post mortem patris. Et hæc omnia præter Doctores citatos,tenet Lessius *lib.2. capite 18. dub.*

Hoc in fin Res. sup. tota, gamus, non dele- & lege eject. nos.

dub.14.n.111. & Fagundez *de contractibus lib.4.c.14. num.11.*

RESOL. LII.

An donatio facta à patre desperatione liberorum procreandorum, aucto reuocetur per subsequentem filiorum generationem, etiamsi donator non fuerit patronus, & donatarius libertus? Ex p.8.tr.6.Resol.63.

§.1. NOn desunt Doctores asserentes donationem semel perfectam, natis postmodum donatori liberis; non reuocari, nisi donator fuerit patronus, & donatarius libertus. Innocentius & Hostiensis, *in c.vltim. de don.* Gofredus & Azorius *in summ. C. de reuocand. donat.* Cynus, Fulgosius, Salicetus, & alij, *in d.l.1.Cod. de inoffic.don.* Coratius *lib.7.miscellan.iuris ciuilis, cap.30.* Connanus *lib.3.comment.iuris ciuilis, c.10. n.3.* Hotomannus *lib.1.amicabil.resp.c.12.* Giphanus & Donellus *ad dict.l.si vnquam, 8.C. de reuoc.don.* idem Donellus *lib. 14.comment. de iur.ciuil. c.32.* & *ibi* Hilligerus *in suis notis*, Antonius Faber *lib.7.coniect.iur.ciuil c.14. cum seq.* Ioannes Niellus *disp.feud.5.thes.8. sub lit. A* Andreas Gerhardus *decad.6.q.10.* Arumæus *exercit.Iustin. 6.thes.16.& disp.Pand.19.thes.18.* Quirinus Kubachius *cent.2.quæstionum illustrium, decur.vitim.q.2.* & latè Bachouius *in not.ad Treutlerum d.disp.19.thes.lit.E.*

2. Sed ego puto affirmatiuæ sententiæ adhærendum ex authoritate legis, *si vnquam.8.C. de reuoc.don.* Cuius legis dispositio quamuis de patrono donatore, & liberto donatario disertè loquatur, tamen non inscitè ad quemcumque donatorem, liberos non habentem, porrigitur. Quoties enim ratio legis est generalis, toties lex ipsa generalis censetur, cùm dispositio legis, quantumuis ad certas personas accommodatæ, ex generalitate rationis extensionem admittat. Atqui verò ratio dictæ legis, *si vnquam*, videtur esse generalis, & non magis ad donationem cum liberto, quàm ad donationem cum quouis extraneo celebratam pertinere. Ratio, cur illic, liberis post donationem donatori natis, reuocetur donatio, hæc redditur, quòd cùm pater non præsumatur proprio sanguini extraneos anteferre voluisse, argumento prædictæ legis *Cum auus, 102.ff. de cond.& demonstr. d.l. generaliter, 6.§.1.C. de iust. & subsitt. l. cùm acutissim. 30.C. de fideic.* intelligatur tacita hac conditione donationem fecisse, vt, si liberi postea nati fuerint, donatio ad se suósque liberos reuertatur. Militante igitur hac ratione non solùm in patrono, *d.l.si vnquam, 8, C. de reuoc.don* Verùm etiam in omnibus aliis donationibus militabit quoque dispositio, argumento *l.nam vt ait Paulus. 13.ff. de legib. l.illud quæsitum 32.ff. ad l. Aquil. l.à Titio 108.ff. de verborum oblig.* Et hanc sententiam Doctores communiter amplectuntur, Accursius, Bartolus, Angelus, & plerique alij, *in d.l.si vnquam, 8.C. de reuoc.don.* Iulius Clarus *dict. lib.4.sent.§. Donatio, q.22.n.1.* Paulus Castrensis *cons. 434 in vlt.dub.lib.1.* Corneus *cons.15.col.5.& cons.195. col.6.lib.1.& cons.158.col.8.lib.2.& cons.11.col.vlt.lib. 3.* Franciscus Aretinus *cons.24.in 1. dubio.* Guido Papa *cons.156.col.1.* hósque cum pluribus aliis referens Tiraquellus *in repetit.d.l.si vnquã, v. Liberis, n.41.& seq.* Mynsingerus *cent.5.obseru.63. cum seq.* Mozzius *d.tr.de don.tit.vlt.n.74.* Cuiacius *lib.20.obseru.c.5.* Fachinæus *lib.3.controuers.iur. c.85.* Bocerus *d.comment.de donat. c.3.n.110.* Anton. Gomez *tom.2.variarum resolutionum. c.4.de don.n.11.* Forsterus *disp.10.ad Instit.thes.18.& dicto libro singulari, de dominio, c.9.n.235.p.189.* Frantzkius *exercit.iurid.5.q.9.pag.141. cum seq.* Treutlerus *d.p.19.thes.* vol.2. Bronchorstius *d.cent.3. ἀναντιοφανῶν assert.74.* Hunnius *d.lib.2 variarum resolutionum iuris ciuilis, tr.4.quæst.10* Hackelmanus *disp.illust.19. thes.17.* Hœnonius *disp.6.ad Instit. controu.21.* Vvlteius *in hoc §.nostro, n.7.* & Heigius *in vers. sciendum, n.vlt.* Hartm. Harthmanni *lib.2.tit.43.obseru.1.* & Gothofredi *in notis ad l.8.lit.l.C. de reuoc.don.*

RESOL. LIII.

An donatio remuneratoria possit reuocari per superuenientem prolem? Ex p.8.tr.6.Resol.65.

§.1. REspondeo negatiuè: nam quando donatio non est merè & simpliciter liberalis respectu donatis, sed habet causam annexam, siue gratitudinis, siue alterius rationis, non reuocatur donatio, neque in totum, neque in partem, vt iam, cùm de donatione remuneratoria infrà dicemus. Et ita docent communiter DD. Iulius Clar. *lib.4.sent.§.donatio.q.23.n.3.* Soc. *in l.2.col.1.versic. Respondeo 2.ff. soluto matr.* Ias. *cons 171.n.1.in fin lib.* 4.& Molina *tom.2. de iust.disp.282.§. dubium postremo*: quotiescumque enim donatio habet aliquam causam annexam, & non est fundata in mera & præcisa liberalitate, non debet reuocari propter aliquid quod postea superueniat. Quod tamen intelligendum est, quatenùs donationi æquiualens est: nam in eo, quod excedit, non censetur donatio ob causam, sed donatio merè simplex, & liberalis; & ideò ob eam rationem dispositio legis, *si vnquam*, non habet locum in remuneratoria donatione; & præter Authores allegatos, ita docet etiam Bald. *in d.l.si vnquã, C. de don. in 2. lectura.* Dec. *cons.136.n.10.* Ripa *in d.l.si vnquam, q.14.* quibus adde ex Theologis Hurtadũ, *disp.11.differ.5.* Dicastill. *lib.2.tr.5.disp.1.dub. 7.n.162.* Rebell. *lib.18.q.8.* Molinã *to.2.disp.282.n.11.*

RESOL. LIV.

An donatio, si filij illegitimi post illam nati legitimentur à Principe, vel per subsequens matrimonium, possit reuocare?

Et quanta quantitatis debeat esse donatio, vt natiuitate filiorum reuocetur in solidum, & in totum? Ex part.8. tract.6.Resol.62.

§.1. NEgatiuam sententiam tenet Dicastillus, *lib.2. tr.5.disp.1.dub.7.n.186.* vbi ita asserit. Quod dictum est de prole superueniente, intelligendum est de perfectè legitima; non verò si filius naturalis, aut spurius nascatur, qui priuilegio Principis legitimetur. Ita Molina *suprà, n.9.* contra Iulium Clarum, & alios, qui falsò dicunt oppositum esse communem sententiam, pro sua refert Molina Tiraquellum, Salicetum, & alios, & *in l.si vnquam*, nulla mentio est aliorum, nisi legitimorum tantùm; sine fundamento autem extensio fit ad alios. Et quidem lex *Castellæ*, citata, omnes excludit, qui non sunt nati ex legitimo matrimonio, illis verbis: [Si despues huuiere hijo, ò hija de su muger legitima con que casasse despues, que luego que lo hà, es reuocada por ende la donacion.

2. Vnum tamen dixerim, non excludi filium per superueniens matrimonium plenissima legitimatione legitimum: hic enim absolutè venit intelligendus nomine legitimi. Ita Dicastillus, cui etiam adde præter DD. ab ipso citatos, Fagundez *de contractibus lib.4.cap.15. num.11.*

3. Sed ego contrariæ sententiæ adhæreo, quam tuetur Hurtadus *disp.11.differ.5.* vbi sic ait. Est difficultas an donatio fiat nulla natiuitate filij spurij, vel naturalis, si rescripto Principis, aut per subsequens matrimonium legitimetur? Circa quam contra nonnullos existimamus, fieri nullam, quia quãuis prædictis iuribus tantùm fiat nulla natiuitate filiorum legitimorum, & ex vxore nati; ille tamen filius eo rescripto, aut matrimonio subsequenti

sequenti sit legitimus, gaudens priuilegiis filiorum qui oriuntur ex legitima vxore. Ita ille.

4. Dicendum est igitur, reuocari posse donationem nato filio illegitimo, non solùm si per subsequens matrimonium legitimetur, sed etiam quando legitimatur Principis rescripto, quia cùm non minùs soleant parentes eiusmodi filiis, qui iam verè legitimi siue per subsequens matrimonium, siue Principis rescripto, prouidere, & attendere, vt eos in multorum bonorum successionem relinquant, quam si ab initio legitimi fuissent: non minùs præsumendum est noluisse donatione sua hunc casum comprehendere, quàm illum alium.

5. Et ita hanc opinionem tenet etiam Cardinalis Lugo *tom. 2. disp. 22. sect. 11. n. 189.* qui etiam *n. 190.* rectè putat contra Iulium Clarum, idem dicendum esse, si eiusmodi filius ante donationem natus esset, postea tamen alterutro ex illis modis legitimaretur. Perinde enim videtur esse, ac si filius legitimus denuò donatori nasceretur, cùm de nouo adueniat obligatio prouidendi huic filio, vt legitimo, quæ obligatio ante legitimationem non erat; & quidem hoc ita dicendum esse, quando non legitimatur filius in fraudem, & vt sit occasio reuocandi donationem præcedentem, probari potest à simili, ex iis quæ latè congerit Thomas Sanchez *lib. 7. de matrimonio, disp. 105. n. 8. & seq.* ad probandum cum communi sententia, si Petro Ioannes substitutus sit à testatore in fideicommisso, si Petrus sine filiis legitimis decesserit, & Petrus in articulo mortis ducat in vxorem concubinam, ex qua filios susceperat, à filiis illis excludi Ioannem substitutum, saltem si non in Ioannis fraudem matrimonium fiat, ad ei nocendum. Similiter ergo, si donator non in fraudem donationis filii legitimationem procurat, sed in bonum filij, vel aliam ob causam, non est, cur non possit vti iure suo, & ob aduentum nouum filij legitimi, quem tempore donationis non habebat, donationem reuocare. Vide etiam Fragosum, *de Republic. p. 1. lib. 3. disp. 6. n. 47.*

6. Sed quæres hic obiter, quantæ quantitatis debeat esse donatio, vt natiuitate filiorum reuocetur in solidum, & in totum? Dico, in totum, quia si attingat legitimam filiorum, quamuis perexiguæ quantitatis sit in eo quòd illam attigit, ipso iure reuocatur, & nulla manet, vt iam suprà diximus, etiamsi iuramento confirmetur iuxta Bel. quamuis est inspecto iure Lusitano; iuramentū enim non est vinculum iniquitatis; foret autē, si ratione illius præiudicaretur legitimis filiorum, quia de iure naturali eis debetur.

7. Certè de hoc certa regula dari non potest: dicendum tamen est, necesse esse vt donatio tantæ sit quantitatis, quam verisimiliter non fecisset donator, si de liberis cogitasset; quod totum arbitrio prudentis committitur, qui inspectis circumstantiis quantitatis bonorum, qualitatis donatoris, & donatarij, numeri superuenientium filiorum, id arbitrabitur, habebitque locum cum proportione sua, non solùm in donatione omnium bonorum, sed etiam in donatione partis notabilis infrà dimidium bonorum donantis, vt optimè animaduertit Couarruuias *lib. 1. var. c. 19. n. 12.* Iulius Clarus *lib. 4. sent. §. donatio q. 22. num. 5.* constátque ex verbis legis, *si vnquam, C. de reuoc. don.* ibi, *bona omnia vel partem illorum fuerit donatione largitus.* Nam si esset res donata parui momenti, & quam pro conditione & facultatibus donantis recta ratio postulat, non est verisimile: quòd donator, etiamsi de liberis cogitasset, ab huiusmodi donationibus abstinuisset, & in hoc casu bonum erit habere iudicem fauorabilem, siquidem illius arbitrio diffinienda res est. Et ita docet Fagundez *loc. cit.*

RESOL. LV.

An donatio facta Ecclesiæ, vel causæ piæ possit reuocari ob prolem superuenientem?

Tom. VI.

Et an donatio facta Ecclesiæ, vel pio loco sit quoad rem ipsam remuneratoria, & ideò non possit reuocari natiuitate filiorum? Ex p. 8. tr. 6. Res. 64.

§. 1. AFfirmatiuè respondet Zambellus, *in Repertor. Mor. v. Donum, n. 8.* Sà *v. Donatio, n 4.* & Ioannes Vvigers *de iust. tract. 5. c. 2. dub. 12. n. 57.* ita asserens Donatio etiam inter vivos, tametsi acceptata sit, & res tradita, potest reuocari ob natam postea prolem. Patet ex *l. si vnquam. 8. C. de reuoc. don.* Et quidem si donatio facta fuerit extraneo, totaliter reuocari potest: si autem facta sit filio priùs nato, vel alicui ascendentium, vt patri, vel auo, reuocatur usque ad legitimam portionem competentem proli postea susceptæ, Gomez *tom. 2. var. resol. c. 4. n. 11.* Quod idem tradunt Doctores habere locum, si donatio facta fuerit Ecclesiæ, vel ad pias causas, quia hæc non minorem merentur fauorem, quam causa filij, patris, vel aui. Vide Syluestrum *supra nu. 22.* Couarruuiam *lib. 1. var. res. c. 19. n. 5. vers. Quæstioni,* & Iulium Clarum, *§. Donatio q. 23. n. 2.*

2. Interdum tamen expedit ad ædificationem populi, vt id quod Ecclesiæ, aut Monasterio, datum est ante natas proles, postea totum restituatur, sicuti fecit Aurelius Episcopus Carthaginensis, quem eo nomine commendat Diuus Augustinus *serm. 52. ad fratres in Eremo.* Ita Vvigers, cui adde Mynsingerum, *lib. 6. obseru. 95.* dicitque iudiciorum definitionem tenendam esse. Ferdinandus Vasquez *l. 3. de successionum progressu, §. 26. n. 8.* citans Baldum, *l. 3. C. de sacros. Eccles.*

3. Probatur hæc opinio, quia ius nusquam excipit causas pias: citata enim *l. si vnquam,* mentionem facit tantùm de liberis, & Doctores penè omnes propter identitatis rationis extendunt ad extraneos; atqui eadem ratio militat communiter contra causas pias; propterea enim extranei comprehenduntur in lege, quia nemo præsumitur, nisi certò constet, voluisse præferre extraneos propriis liberis. Idem autem præsumitur de causa pia, videmus enim eos, qui liberos habent, non esse liberales in causas pias, nisi sint valdè potentes; & eos, qui donant causis piis, & Ecclesiis, plerumque carere liberis, & Ecclesias quodammodo adoptare loco filiorum: ergo præsumendum est eorum mentem fuisse donare tantùm in defectum filiorum, & velle sibi restitui, si nascantur filij.

4. Et ita hanc sententiam ex neotericis præter Vvigers, tenet Valerus *in differ. vtriusque fori, v. Donatio, diff. 10.* & nouissimè Ioannes Escobar, *in initio tractatus de vtroque foro, n. 47.* vbi ita asserit. Omnes docent, donatarium post natiuitatem filiorum donantis, non esse tutum in conscientia, nisi restituat, quod est idem, ac quod dicitur in textu, *in d. c. fin. 17. q. 4.*

5. Sed valdè videntur obstare vltima verba illius textus, ibi: *In potestate habebat Episcopus non reddere, sed iure fori, non iure poli*; quibus significari videtur, quòd donatarius, nempe Episcopus posset, si nòllet iure fori attento donationem non reddere; quæ difficultas in tantum procedit, quòd coëgerit glossam *ibi, verb. reddere,* limitare *d. l. si vnquam,* in Ecclesia, quæ non tenebitur restituere donationem propter superuenientiam filiorum, nisi tantum vsque ad legitimam, accipientem *d. c. fin.* vt Diuus Augustinus loquatur, non de obligatione illius Episcopi ad reddendam legitimam filiorum, sed tantùm de reddendo excessu ipsius legitimæ, ad quod Ecclesia iure non cogebatur, cum quo dicto glossæ transeunt plures apud Tiraquellum *in d. l. si vnquam, v. Liberis,* ex *num. 81. & seqq.* & sequi videtur Mantica *10. coniect. 7. nu. 7.* Tamen nullo modo sustineri potest, quia omni caret firmo fundamento, & verissimum est, in prædicta specie donationem ipso iure in totum reuocari, nec esse in ea vllum Ecclesiæ fauorem, quā rectiùs tuentur, præter plures congestos per Tiraquellum ex *num. 79. citato loco.* Ferdin. Vasq. Menoch. *3. de success.*

progressu,§.26.*n*.7. & dicit veriorem Marcus Antonius Genuensis *practicab. Eccles.q.*295.*nu.*2. *vers.Contraria opinio,& n. seq.* Nec obstat dicere diuinum Doctorem non ita seruari foro fori,quia loquitur de tempore anteriori constitutioni *d.l.si vnquam*, quæ nondum tempore illo lata erat,sed vigebat contraria lex,aut consuetudo non rescindendi donationes ex superuenientia liberorum. Quia Sanctus Augustinus mortuus fuit tempore occupatæ Africæ à Gothis,antequam recuperaretur à Belisario Duce Iustiniani illius legis authoris. Etsi videtur Diuum Augustinum non agnouisse nouam illam Imperatoris Iustiniani Constitutionem, licèt agnouerit æquitatem naturalem, quæ omni tempore viguit,& causa fuit ferendi legem illam *si vnquam*, qua hodie vtimur, & in foro conscientiæ obligare asserimus,sicut agnoscit Marcus Antonius Genuensis, *n*. 7. *cit.loc.* Hucvsque Escobar.

6. His tamen non obstantibus,puto à sententia negatiua non esse recedendum. Dico igitur,donationem factam Ecclesiæ, vel piæ causæ à non habente filios,ob aduentum prolis,non posse reuocari in totum;sed quoad id,in quo inofficiosa est filiis, seu quoad eorum legitimas. Probatur; quia, quoad portionem filiis debitam, non præsumitur donans Ecclesiam prætulisse; sed potiùs voluisse primo loco suæ pietatis debito satisfacere. Quoad reliqua verò Ecclesia censetur magis,vel æquè diligi cum filiis:quare sicut donatio vni filio facta non reuocatur natis aliis filiis, nisi quoad eorum legitimas, vt postea videbimus;ita dicendum est de donatione facta Ecclesiæ,vel causæ piæ. Igitur Ecclesia, & causa pia habetur loco filij,vt significatur *in Auth.si qua mulier, C.de sacrosanct.Eccles.*

Sup.hoc infrà in Resp. 1.§ Nota etiam.sed lege eam per totam.

7. Et tandem hæc donatio non est subdita iuri ciuili,sed tantùm Canonico,quo non irritatur. Et ita hanc sententiam tenet Layman *lib.*3.*tr.*4.*c.*12.*n.*19. Hurtadus *disp.*11.*disp.*5. Lessius *lib.*2.*c.*18.*n.*14. Dicastillus *lib.*1.*tr.*5.*disp.*1.*dub.*7.*n.*168. Molina *to.*2.*disp.*282.*n* 10. Rebellus *lib.*18.*q.*10.*num.*7. Cardinalis de Lugo *tom.*2. *disp.*23.*sect.*11.§.1.*n.*144. Caspensis *in Cursu Theologico,to.*2.*tr.*19.*disp.*2.*sect.*2.*n.*25. Fagundez *de contract. lib.*4.*c.*15.*n.*6. Azorius *tom.*3.*lib.*11.*c.*8.*q.*7. & tandem Pater Vvadingus *tr.de contract.disp.*3.*dub.*13. §.2.*n.*4. qui post multa in fine sic asserit. Dixi in conclusione communem sententiam esse tutam in praxi,propter authoritam & congruentias, id confirmo. Authoritas enim est certa,quia fatentur omnes esse communem,& in Tribunalibus, in quibus viget feruor fidei Catholicæ,& pietatis,seruatur:congruentia verò & ratio est satis bona; quod in communiori sententia, quàm refert Tiraquellus *in repetit. l. si vnquam, nu.* . & Sanchez *lib.*6.*de matrim.disp.*36.*n.*16. & alij,donationes remuneratoriæ non reuocantur natiuitate filiorum: atqui donatio facta Ecclesiæ, aut loco pio,est quoad rem ipsam remuneratoria, cùm principaliter fiat Deo, in aliqualem remunerationem maximorum beneficiorum, quæ ab eo accepimus;& ita posset non incongruè dici, quòd donationes piæ non sint propriè dictæ, & purè donationes,sed remuneratoriæ, & ita regantur legibus donationum impropriarum,non verò strictis illis donationum purarum. Ita Vvadingus. Et inter Iurisconsultos nostram sententiam tuetur etiam Vlricus Hunnius *in Encyclop.iur.p.*3.*tit.*26.*c.*6.*n.*39. vbi citat Gomezium, Clarum,Gabrielem,& Couarruuiam.

8. Nec obstat auctoritas Augustini in contrarium adducta, *sermone* 52. *de vita Clericorum, ad fratres in Eremo.tomo* 10. relati *in c.vlt.*17.*q.*4. vbi laudatur Aurelius Episcopus Carthaginensis, quòd res omnes reddiderit cuidam, qui liberis carens omnia sua(reseruato sibi vsufructu) Ecclesiæ donauerat,cùm posteà præter spem filios genuisset. Addit verò Augustinus. In potestate habebat Episcopus non reddere,sed iure fori,non iure poli:vbi videtur reuocabilitatem donationis totius supponere,saltem in foro conscientiæ. Hæc tamen verba, sicut quoad ius fori, limitanda sunt,vt non intelligantur de legitimis filiorum: hæc enim etiam de iure fori reddendæ erant, ita de iure poli debent intelligi quoad reliqua, non de obligatione stricta iustitiæ,sed de æquitate & pietate aliquo modo debita. Hic tamen titulus nunc de facto non sufficeret, vt Prælatus regularis etiam cum consensu Capituli donata rèdderet,vel cederet iure iam acceptato sine licentia Summi Pontificis, sine qua alienari non possunt bona immobilia, vel res mobiles pretiosæ.

9. Sed non deseram hîc apponere ea quæ circa dictum locum Augustini obseruat Pater Vvadingus, *vbi suprà*, vbi sic ait. Omnes pene Doctores locum hunc Augustini citare,& ex eo fuisse motum Baldum, vt iudicaret probabilius totum debere reddi:alios autem ex eodem loco negare quidquam reddendum præter legitimam. Sed tamen credo Augustinum malè explicari communiter, & distinctiones de legitima tantùm retinenda ex iure ciuili, & alia quæ à Doctoribus afferuntur esse potiùs subtiles diuinationes quàm solidum Augustini sensum:apertè enim fauet iis,qui docent secundùm legem nihil esse restituendum.

10. *Notandum*: donationes legitimè factas esse de iure,& ex natura sua irreuocabiles: paulò autem antè Augustini tempus latam esse à Constantino iuniore *l.si vnquam*,in qua sanciebatur,vt quòd pater carens liberis donasset liberto,natis postea liberis totum reuocaretur. Illo autem tempore,initio scilicet legis latæ,non est facta extensio ad alios,& proinde eo tempore licebat totam donationem retinere, etiam natis liberis, maximè cùm donator vsum fructum sibi retinuerit,vt *ibi* testatur Augustinus, cùm nondum eo tempore fuisset prohibitum donatione inter viuos legitimam filiorum minuere;dicit tamen Augustinus Episcopum cùm totum restituisset, benè feciſse iure poli, non quòd esset ex natura rei stricta aliqua obligatio in conscientia quidquam restituendi,sed ex vna parte esset magna æquitas,& ex altera parte ædificatio fidelium,qui iſtis initiis scandalum fuissent passi,quia si Ecclesia inhiaret lucris cum dispêdio pietatis,videbatur teneri ad conseruandum bonum nomen,cùm pater id exigeret,totum restituere. Sic ille. Non officit itaque locus Augustini nostræ opinioni.

RESOL. LVI.

An donatio mortis causa reuocetur per superuenientiam liberorum iuxta legem Si vnquam,Cod.de reuocanda donatione?

Et an per reuocationem teneatur donatarius non solùm rem donatam,sed etiam fructus perceptos restituere? Ex p.8.tr.6.Res.78.

§.1. PLures sunt casus, in quibus reuocatur donatio mortis causâ, vt patet apud Doctores,quos citat Bocerus; *tr.de donationib.c.*5.*n.*53.*& seq.* & Hunnius *in Encyclop.iur.p.*3.*tit.*17.*c.*6.*per totum*:ego illos in quibus non conueniunt Doctores tantùm attingam. Et ideò ad quæstionem propositam assero esse nimis controuersum, an donatio causâ mortis reuocetur per superuenientiam liberorum,ex dispositione legis,*si vnquam, C.de reuocandis donationib.*? Sed id licèt negent Cacheranus,*in dec.Ped.*120. Mozzius *in tr. de don.tit. vlt.n.*82. aliique,quos refert Tiraquellus *in reper. d.l.si vnquam.in v.Donatione largitus.n.*246.*& seqq.* affirmátium tamen sententia firmioribus rationibus munita videtur. Tum quia lex generaliter loquens, generaliter intelligi debet,*leg.*1 §.*initio,ff.de officio Præfect.vrb.leg.* 1.*paragrapho* 1.*ff.de legatis præstandis,leg.si plurib.*44.*ff. de legatis* 2. Atqui dicta lex, *Si vnquam*, loquitur generaliter. Ergo generaliter debet intelligi, tam de donatione

donatione inter vivos, quam causa mortis. Tum quia donatio causa mortis faciliùs reuocatur, quàm donatio inter viuos, *l. non omnia 19. in princ. ff. de reb. cred. si cert. per.* Sed donatio inter viuos per superuenientiam liberorum reuocatur, *d. l. si vnquam.* Ergo & donatio causâ mortis multò magis debet reuocari. Tum quia verbum, *donationibus*, simpliciter prolatum, omnem donationem comprehendit, siue mortis causâ, siue non mortis causâ fuerit, *l. alienatum. 67. § 1 ff. de verb. sign.* At dispositio *d. l. si vnquam*, simpliciter de donatione loquitur. Tum quia ratio eiusdem legis (quæ est, quòd si de liberis cogitasset, pater non donasset) militat etiam in donatione causâ mortis: quoniam eodem modo si de liberis cogitasset pater non donasset. Eadem igitur debet militare iuris dispositio, *l. illud quæsitum. 32. ff. ad leg. Aquil. l. à Titio. 108. ff. de verb. oblig.* Tum denique, quia donatio causâ mortis reuocatur pœnitentia, etiam non susceptis liberis, *l. qui mortis. 30. ff. de mort. caus. don.* Ergo liberis postea susceptis, multò magis reuocabitur. Sanè si donatio isthæc à patre reuocata non fuerit, à liberis postmodum natis reuocari non poterit, nisi pro ratione Falcidiæ, siue ex testamento, siue ab intestato patri successerint. Siquidem, vt in legatis etiam ab intestato Falcidiæ locus est, ex constitutione Diui Pij, *l. filiusfamilias. 18. in princ. ff. ad l. Falcid.* ita quoque in donationibus causâ mortis ex constitutione Diui Seueri, non solùm testato, sed etiam intestato donatore, *l. si mortis, 5. C. ad l. Falcid. l. 1. § si quis. 5. ff. quod legator. & l. 2. C. de don. ea s. mor.* Et ideò hanc affirmatiuam sententiam defendunt Corneus *cons. 244. vol. 4.* Castrensis *cons. 434. lib. 1.* Ripa *in d. l. si vnquam, 8. C. de reuoc. don. n. 19. & 41.* hósque allegans Thadæus Piso *lib. 4. var. rel. c. 5. n. 33.*

Sup. hoc in fin. Resol. sequentem § pen. & seq.

2. *Notandum* est etiam hîc obiter cum Fernandez, *in exam. Theol. mor. p. 1. c. 6 § 11. n. 4* quòd per reuocationem tenetur donatarius, non solùm rem donatam, sed fructus etiam perceptos restituere; quia licèt donatarius acquisierit dominium reuocabile rei mortis causâ donatæ, non tamen vsusfructus, nisi à donante exprimatur. Ita Bartolus ex multis iuribus, quæ refert Gomez *1. var. c. 4. n. 21.* Ratio est, quia tam res ipsa, quam fructus, censentur tantummodò donari post mortem donatoris; antea verò quantum solummodò donator consenserit.

RESOL. LVII.

An maritus ex bonis communibus acquisitis possit donationes facere?

Et infertur non posse virum ex bonis communibus absque licentia vxoris Maioratum instituere, filiis alterius matrimonij dotem constituere, aut alimenta præbere, imò nec parentibus, si indigeant, sed de suis bonis alere tenetur: nec si hominem occiderit vir potest pecuniariam pœnam ex bonis communibus soluere. Ex part. 8. tr. 6. Resol. 11.

§. 1. RESpondeo, quòd non potest maritus donationes liberales magnas & excessiuas (secus modicas & moderatas (ex bonis communibus acquisitis, constante matrimonio, aliàs teneretur vir computare quod donauit in parte lucrorum sibi competenti, & donatarius si probabiliter credat iuramento facturum (fuit enim donatio valida, etsi illicita) tenetur facere certiorem vxorem, vt sibi de bonis viri fiat compensatio; poterit autem maritus absque vxoris licentia, donationes facere, non liberales, & proprias, sed impropriας, vt remuneratorias, & eleemosynas ex iusta causa, absque dolo & fraude, quia est liber administrator, imò dominium habet talium bonorum communium, constante matrimonio; ergo potest ex iusta causa, & rationabili alienare; modo tamen sint donationes moderatæ, & non excessiuæ, aliter enim esset ipsam sua parte lucrorum defraudare: potest tamen maritus ampliores (etsi moderatas) ex causa facere, quàm liberales. Ita cum aliis Sanchez videndus, in consiliis *p. 1. l. 1. cap. 6. dub. 5. per totum*: ex quibus infert, non posse virum, ex bonis communibus, absque licentia vxoris, maioratum instituere, filiis alterius matrimonij dotem constituere, aut alimenta præbere, imò nec parentibus si indigeant, sed de suis bonis tenetur alere; nec si hominem occiderit, vir potest pecuniarum pœnam ex bonis communibus soluere. Sed circa præsentem quæstionem vide Ferdinandez, *in Exam. Theolog. mor. q. 1. c. 16. § 7. per totum.*

Sup. hoc & seqq. in to. 2. tr. 6 Resol. 48. § Quando pater. Sed lege ibi à § Notandum. est.

RESOL. LVIII.

An vxores, inscio marito, possint aliquid donare?

Et explanantur octo casus, in quibus vxores non peccant accipiendo aliquid de bonis maritorum, & expendentes illud in donationibus, eleemosynis, & aliis necessariis. Ex p. 8. tr. 6. Resol. 10.

§. 1. AD hoc dubium patebit responsio ex doctrina Patris Caspensis, *in Cursu Theologico tomo 2. tr. 28. disp. 6. sect. 8. n. 53.* vbi docet, quòd vxores in aliquibus casibus non peccant accipiendo aliquid è bonis maritorum. *Primò*, si quantitas non sit notabilis, spectatis opibus & facultatibus, quod relinquitur arbitrio docti & prudentis; plus enim dandum est vxoribus, quàm filiis, imò duplo maius, vt notat Rebellius *1. p. l. 3. q. 1. sect. 13. Secundò*, si maritus rogatus concederet. *Tertiò* si det in extrema necessitate de superfluis naturæ, & in graui de superfluis statui: cùm enim tunc ad id teneretur maritus, irrationabiliter esset inuitus, si id prohiberet. *Quartò*, si det ex bonis, quorum liberam habet administrationem, vt ex paraphernis, vel lucris suâ industriâ acquisitis: quod intelligendum est de iure communi; consulendæ tamen sunt leges municipales, id est, leges particularium Prouinciarum, Regnorum, seu Ciuitatum. *Quintò*, ad impediendum damnum mariti, vt fecit Abigail. *1. Reg. 19.* & etiam ad impediendum damnum spirituale, largiendo eleemosynas moderatas, vt Deus conuertat maritos, & ne illos puniat ob flagitia quæ committunt. *Sextò*, potest accipere pro rebus familiæ necessariis, pro victu, vestitu, medicinis, &c. Cùm enim ad hæc teneatur maritus, si ipse nolit his rebus prouidere, potest mulier. *Septimò*, si maritus sit prodigus & dissipator, profundens bona in meretricibus, ludo, & compotationibus, & similibus, tunc ex bonis mariti potest clam accipere, vt sibi & liberis consulat: quamuis enim ludus sit contractus fortuitus; nam qui potest perdere, potest lucrari, nihilominus si regulariter perdat, & vxor reclamet, iam maritus esset dissipator. *Octauò*, potest facere eleemosynas, donationes, & remunerationes, etiam inuito marito, secundùm consuetudinem aliarum mulierum suæ qualitatis: est enim maritus irrationabiliter inuitus contrarium prohibens, vt docent communiter Doctores, quia consuetudo tribuit ius, non secùs ac priuilegium, vel lex, qno iure maritus illam non potest priuare. Maritus etiam tenetur competenter alere vxorem; nomine autem alimentorum veniunt eleemosynæ, donationes moderatæ, & honestæ recreationes, vt rectè Molina *to. 2. de iust. disp. 264.* cui displicet, peccare vxores contra obedientiam, si mariti expresè id prohibeant; quod non videtur verum, quia illud præceptum esset iniustum, prohibens id quod iustè facere possunt, modò non excedant iustam moderationem. Neque vxor, neque maritus, tenentur soluto matrimonio, ea quę minutatim in eleemosynas dederunt, accipere in partem suã; hæc enim pertinent ad sumptus ordinarios, & rectam bonorum administrationem, nisi prudentiæ limites excedant,

Sup. hoc in tom. 4. tr. 7. Resol. 14. §. vlt. & in Resol. 35. §. etiam vlt. & in alio §. earum not.

Sup. hoc in tom. 4. tr. 7. Resol. 36.

Sup. hoc in tom. 4. tr. 7. Resol. 35. & cursim in aliis duabus lin. eius 1. not.

Sup. hoc ibidem.

excedant,vt docent Molina citatus,& Sanchez *lib.6.de matrim.c.*38. Nec obstat Diuus Augustinus,& refertur *in c.quod de Deo* 33.*q.*5. vbi coniugatam alloquens,inquit. Nihil de tua veste, de tuo auro,argento, vel quacumque pecunia, aut rebus terrenis tuis, sine arbitrio viri tui facere debuisti.Nam intelligendus est,de donationibus immoderatis,vt explicant Nauarr.*de rest.c.*1. *n.*88.& Nauarr.*c.*17.*n.*159.Et hæc omnia docet etiam Lessius *l.*2.*c.*12.*dub.*14.*n.*84.Baunius *in Theol.mor.to.*3. *l.*2.*tr.*4. *q.*8. & Hurtadus *de restit. disp.*13. *dif.*8. vide etiam Layman *l.*3.*tr.*3.*c.*12.*n.*6. & Fernandez *in examine Theol.mor.p.*1.*c.*16.§.6.*per totum.*

Sup. hoc ibi-dem.

RESOL. LIX.

An donatio arrharum, & sponsalitiæ largitatis per osculum à sponsa acquisita,teneatur restitui in conscientia, si ipsa non sit virgo?

Et notatur,quod quando arrhæ simul,& sponsalitia largitas interueniunt in matrimonium, si consummato matrimonio sponsus moriatur. non potest sponsa vtrumque acquirere,sed datur electio sponsæ,vel illius hæredibus.

*Et quid,si hæc donatio largitatis sponsalitiæ summam superet,quæ absque insinuatione donari non potest,an valida sit?*Ex p.8.tr.6.Res.25.

Sup. hoc in Res.seq.

§.1. AFfirmatiuam sententiamtenent Doctores,quos citat Sanchez *de matr. lib.*6.*disp.*27.*n.*6. Probatur hæc opinio. *Primò*,quia tam arrhæ,quàm sponsalitiæ largitates dantur in virginitatis præmium,vt patet ex *l.res vxoris,C.de don.inter vir.& vxor.*ibi,*quia pudicitiæ præmio cessit. Secundò*, quia in tractatu arrharum solet dici à marito sponsæ.Et huiusmodi arrhas tibi do ratione tuæ virginitatis.*Tertiò*,quia tam donatio arrharum, quàm donatio sponsalitiæ largitatis procedit ex errore, & falsa causa, qua sponsam virginem esse putabat;si enim nosset,virginem non esse,non eam duceret; nec ei aliquid donaret; error autem tollit consensum; nihil enim magis contrarium est libero consensui,quàm error, *ff.nihil,de reg.iur.* Cùm ergo causa finalis vtriusque donationis,tam arrharum,quàm sponsalitiæ largitatis, sit virginitas, sequitur vt deficiente causa finali, donatio sit nulla;& per consequens,vt non possit sponsa,quæ non est virgo, licèt pro tali reputetur, in conscientia prædictam donationem retinere.

2. Sed ego adhæreo negatiuæ sententiæ, quam tuetur,loquendo de arrhis,Sancius *lib.6.de matrim.disp* 27. *nu.*4. loquendo verò de sponsalitia largitate docet *ibi disp.*18. *n.*3.*in fin.* vbi quæstionem excitat,& remittit se pro resolutione illius,ad *d.disp.*27.*n.*4.

3. Nec desunt rationes pro hac firmanda sententia, ex quibus argumenta contraria reiiciuntur. Et *Primò*, quia licèt Scribæ ponant in instrumentis publicis, maritos vxoribus, & sponsos sponsis arrhas constituere in præmium illarum pudicitiæ virginalis,vel vidualis, attamen ea verba sunt verba communia, & apposita ad ornatum scripturæ,non tanquam forma contractus, & causa finalis illius.

4. Probatur *Secundò*,quia valet donatio vbi non datur error in principali causa donationis, sed in aliquibus circumstantiis,licèt illæ tales sint,vt si cognitæ essent,donator non donaret,imò vellet donationem non valere, ergo error in circumstantia virginitatis non vitiat donationem arrharum,aut sponsalitiæ largitatis,licèt si cognitus esset, non fieret talis donatio, vt docet Sancius *tom.*1.*de matrim.disp.*27.*n.*4. *in fin.* vbi etiam expressè loquitur de sponsalitia largitate, quia nullo iure probatur dari ob sponsi virginitatem.

5. Probatur *Tertiò*, quia, si quis paupertate motus donet alicui eleemosynam,ignorans eum esse diuitem, aut infidelem,quod si sciret,non daret, & vellet talem eleemosynam esse nullam, valet donatio, vt alibi diximus: ergo etiam in casu præsenti valebit, etiamsi talis virginitas non detur.Et ideò Molina *de iust.tom.*1.*disput.*411. tandem fatetur ad nullam causam reducendam esse donationem arrharum,præterquam ad honorem,& & liberalitatem viri:& ideò quamuis cesset virginitas, permanet, ac valet donatio, nec tenetur vxor in conscientia,quæ virgo non est,& vt talis reputatur, arrhas viro restituere.

Aliter quæ no in Ref. legi dotibus Ref. alterius tacto.

6. *Nota* tamen nostram opinionem procedere etiam in foro conscientiæ: per osculum enim sponsa grauamen accipit, difficilius nubet, rubore suffunditur, vnde æquitas postulat, vt in præmium dimidium localium accipiat: Per copulam autem, quâ matrimonium consummatur,integra,quia tunc impletur conditio,sub qua donatio hæc fit.Et licèt hæc donatio largitatis sponsalitiæ summam superet, quæ absque insinuatione donari non potest,valida est,quia non requirit talem insinuationem,iuxta *l.sancimus,C.de don.*

7. *Nota* etiam,quòd quando arrhæ simul,& sponsalitia largitas interueniunt in matrimonio,si consummato matrimonio sponsus moriatur, non potest sponsa vtrumque acquirere,sed datur electio sponsæ, vel illius hæredibus, vt vel arrhas,vel sponsalitiam largitatem eligere possint,quæ electis intra viginti dies fieri debet, numeratos à requisitione hæredum; quòd si post hanc requisitionem intra eum terminum non elegerint, datur electio viro,vel illius hæredibus an malint sponsalitiamlargitatem tantùm, an arrhas dare. Ita Sanchez *lib.6.disp.*22.*n.*1.

RESOL. LX.

An donatio propter nuptias, Antefatum, vt dicitur,in conscientia lucretur à corrupta, quæ communiter putabatur virgo?

*Ex quo infertur, quod si alicui conceditur priuilegium, dummodo cum virgine contrahat matrimonium, illud consequi,si contrahat cum illa,quam antea ipse corruperat:sicut Clericus,qui contrahit cum ea,quæ antea ab ipso corrupta fuit, gaudet priuilegio Canonis,& Fori, quibus fruuntur Clerici coniugati cum vnica & virgine:nec dicitur bigamus,seu irregularis; & quod legatum relictum pro virginibus maritandis possit consequi à corrupta, quæ in communi existimationepro virgine reputatur.*Ex part.8.tract.6.Res.126.

Sup. Ref.

§.1. PVtat Pater Sanchez,aliis relatis, *lib.6.de matr. disp.*27.*n.*4.donationem propter nuptias,quam nos Antefatum vocamus, & Hispani Arrhas, in conscientia lucrari, etiam ab ea, quæ cùm corrupta esset, communiter tamen existimabatur virgo,& vt talis nupsit,quamuis tantùm pro virginibus nubentibus constituatur. Vnde addit *n.*8.*& seq.* non peccare corruptam, per se loquendo,vtentem mediis aliquibus,aliàs licitis, vt virginitatis defectum tegat,& tanquam virgo nubat, quia communi consensu contrahentium matrimonium vsus receptus est, ne contrahentes detegant proprias vitia; sed alteri contrahenti incumbit,vt aliunde certior fiat:iam enim,vel nosse debet, fœminam minimè detecturam, & æqua est vtriusque conditio, quia neque vir solitus est vitia quæ patitur manifestare. Accedit, quia durum esset, ac onus intolerabile, huiusmodi fœminas cogere,vt innuptæ maneant; vix enim audebit aliqua proprium vitium detegere,cùm eo detecto non poterit nubere,nisi viro infimæ sortis. Et hæc opinio est valdè probabilis,licèt contrarium teneant Fontanellus *de pact. nupt.to.*2.*claus.*7.*glos.*1.*p.*1.*n.*26. Vasquez *in opusc.tr.de testam.c.*7.§.1 Ioannes Valerus *de differ.vtriusque fori, vi Matrimonium,diff.*12.vbi sic ait.Istæ igitur arrhæ,vbi dantur in præmium virginitatis,si sponsa virgo non sit, in

ju foro conſcientiæ non debentur à viro, nec fœmina poterit eas tuta conſcientia percipere, ſiue vir id deprehendat, ſiue non deprehendat. Ita Corduba *caſ.* 135. Lopez 1. *p. Inſtruct. c.* 76. §. *Præterea conſequenter.* Vega *lib.* 1. *ſumm. caſ.* 187. Emmanuel Rodriguez 1. *tom. ſum. c.* 208. *n.* 12. licèt minùs benè dicat, ſi vir deprehendat, & vitam maritalem agat, cenſeri iniuriam remittere, & denuò donare. Quid enim miſer maritus tunc agere deberet: num prodere debet impudicitiam vxoris? Abſit; nam cùm teſtes non habeat, quid ei prodeſſet: certè nihil. Nemo ergo in neceſſitatibus liberalis exiſtimandus eſt, & conſequenter non eſt putandus denuò donaſſe dictas arrhas in præfato euentu. Adde ſupradictis Caſtillo *d. l.* 52. *Tauri ſuper gloſſ. Antes de conſumado. n.* 20. & ita tene, quidquid dicat Sanchez *ſup. n.* 4. poſt Molinam *de inſt. & iur. tract.* 2. *diſp.* 209.

2. In foro verò iudiciali lucrabitur mulier dictas arrhas, quia nemo eſt, qui poſſit circa hoc contra eam agere, vt palam eſt, niſi aliàs hæredes viri poſſent probare, ante matrimonium fuiſſe ab aliquo cognitam, quod perrarò continget. Hucvſque Valerus: ſed ſententia affirmatiua Sanchez eſt ſatis probabilis, & tuta in praxi.

3. Confirmatur noſtra ſententia contra Valerum ex his, quæ docet Additio ad Capellam Tholoſanam, *q.* 219. quòd ſi alicui conceditur priuilegium, dummodò cum virgine contrahat matrimonium, illud conſequi, ſi contrahat cum ea, quam antea ipſe corruperat; quia fictione iuris cenſetur cum virgine contraxiſſe ſicut Clericus, qui contrahit matrimonium cum illa, quæ antea ab ipſo corrupta fuit, gaudet priuilegiis Canonis, & fori, quibus fruuntur Clerici coniugati cum vnica, & virgine, vt docent Gloſſa *in c.* 1. *de Cler. coniugat. v. Contraxerunt*, *lib.* 6. Toletus *in ſumm. lib.* 1. *c.* 60. & alij. Hinc etiam eſt, quòd non dicitur bigamus, ſeu irregularis, qui contraxit matrimonium cum corrupta à ſe, vt dicunt communiter Doctores.

Sup. hoc in tom. 5. tr. 1. Ref. 149. §. vlt.

Sup. hoc latè in tom. 5. tr. 3. Ref. 146. §. vlt. & in Ref. 147. 4. Adde quædam.

4. Adde, poſſe etiam ſatis probabiliter ſuſtineri, eo priuilegio gaudere etiam illum qui contraxit cum corrupta ab alio, quæ tamen communiter virgo reputatur, Quod probari poteſt à ſimili: nam legatum relictum pro virginibus pauperibus maritandis, eſt valdè probabile poſſe conſequi à corrupta, quæ in communi exiſtimatione pro virgine reputatur, vt docet Lara *de anniuerſ. lib.* 1. *c.* 21. *num* 90. Gironda *de explicat. priuileg. n.* 1440. Ant. Diana *p.* 2. *reſ. mor. tract.* 2. *Miſcell. reſ.* 52. & alij. Ratio horum eſt, quia appellatione virginis, in dubio rationabiliter præſumitur, concedentem priuilegium, vel teſtatorem intellexiſſe etiam de ea, quæ nondum matrimonium contraxit, & opinione communi virgo exiſtimatur.

Qui ille eſt citat in tr. 8. Ref. 44. in §. dub. Nota etiam, & in alio citato 2. tom.

RESOL. LXI.

An qui confeſſus eſt recepiſſe pro dote maiorem quantitatem pecuniarum, cenſeatur illam donare? Ex p. 8. tr. 6. Reſ. 113.

§. 1. CAſus accidit frequenter. Nam viri Nobiles, vt appareat amplam dotem recipiſſe, fatentur recipere, verbi gratiâ, viginti millia ducatorum, & non fuerunt niſi quindecim. Et ideò negatiuè reſpondet Rodrig. *in ſumm. tom.* 1. *c.* 168. *n.* 35. vbi ſic ait. [Quando el Varon confiesſa auer recebido la dote, o auerſa recibido mayor, ſiendo menor, por ſu honra, o por contentar à ſus deudos, contra cuyo conſentimiento ſe caſa, es donacion de ningun valor, conſtando que la hizo con animo diſimulado, como la tienen Aluaro Vas, y Molina. Y lo miſmo ſe ha de dezir, quando hizo eſta confeſſion antes de contrahido el matrimonio con animo de hazer donacion, ſegun derecho es inualida, como lo tiene Iaſon, Aluaro Vaz, y Molina. Saluo quando ſe duda ſi qui-ſo el marido hazer la dicha donacion, confeſſando auer recibido la dote: porque auemos de interpretar para que valga, que la hizo con eſperança de remuneracion futura, como lo tienen los Dotores alegados, Menochio, y Aluaro Vaz añade, que lo miſmo ſe ha de dezir, quando en el contrato del matrimonio ſe hizo la dicha confeſſion. Verdad es, que quando la dote antes de contrahido el matrimonio fue prometida, y hecho ya el matrimonio confieſſa el marido, que la ha recebido, no ſe preſume que hizo eſto con animo de donar, ni con animo de remuneracion futura, ſino que verdaderamente recibio la dicha dote; como con la comun, lo tienen Couarruuia, Guttierrez, Molina, y Menochio contra algunos que alegan.] Ita ille, cui ego in omnibus adhæreo.

RESOL. LXII.

An donatio remuneratoria inter coniuges ſit licita, & valida? Ex part. 8. tr. 6. Reſol. 28.

§. 1. REſpondet Arias Pinellus *in l.* 1. *C. de bon. mater. p.* 3. *n.* 63. inter coniuges valere reciprocam, & mutuam donationem, non autem remuneratoriam. Daniel verò Molerus *in comment. ad conſtit. Saxon. p.* 2. *conſtit.* 13. *n.* 6. negat etiam donationem remuneratoriam inter coniuges valere, ex textu *in l.* 1. 2. *& ff. de don. inter vir. & vxor.* Sed hi textus non obſtant; quamuis enim *ibi* dicatur de donatione inter coniuges, per quam mutuus amor tollitur; de mutua tamen, & reciproca, ſeu remunetatoria donatione accipi non poſſunt, ſiquidem etiam mutuus coniugum amor poteſt tolli, etiam ſi vnus tantùm ex coniugibus alteri donat, *l.* 2. *ff. eod.* idémque fieri poteſt, & ſi non incontinenti, ſed ex interuallo alter alteri remuneratur, & donat.

Sup. hoc ſub in Reſ. 18. §. Sed poſt medium, verſ. Idem, & in Reſ. 19. §. Hinc. & in Reſ. 23. §. Vnde. & infr. in Reſ. 64. §. 2. in princip. curſim in verſ. Primo. & in tom. 7 tr. 3 Reſ. 47. breuiter in fin. §. 1 & §. vlt.

2. Dicendum eſt igitur donationem mutuam, vel remuneratoriam inter coniuges, licitam, & validam eſſe. Probatur ex textu expreſſo *in l. quod autem ſpectetur*, 7. §. *ſi vir, & vxor.* 2. *ff. de don. inter vir. & vxor. l. ſi pater puellæ* 12. *in med. C. de inoff. teſtam.* Rationem vide apud Gailium *lib.* 2. *obſeru.* 40. *incip. Ex eodem fonte, n.* 7. *& n. ſeq.* Petrus Peck. *de teſtam. coniug. lib.* 4. *c.* 41. *n.* 4. *elegant.* Iaſon (vbi quatuor rationes, limitationes, & ampliationes affert) *d. l. ſi pater puellæ* 12. *n.* 2. ibi, *ſecundò per iſtam legem dicunt, n.* 3. 4. 5. 6. & 7. Ludouicus Romanus *conſ.* 146. *incip. Iſta quæſtio licet vulgaris, n.* 3. *verſic. Iacob. Schult. in additionib. ad Modeſtin.* Piſtor. *q* 48. *n.* 20. ibi, *Facit hoc, & n. ſeq. p.* 1. Schneid. *ad d. §. alia autem* 2. *n.* 51. Colerus *dec.* 12. *n.* 44. *& n. ſeqq.* Beuſt *ad l.* 1. *ff. de iureiur. n.* 110. Petrus Nicolaus Mozzius *de don. d. rubr. de perſon. inter quas, n.* 31. *verſic. limita in donatione.* Mynſingerus *cent.* 2. *obſeru.* 33. *n.* 6. *& ſeqq.* Baldus *in d. l. ſi pater puellæ* 12. *n.* 2. ibi, *inducitur hæc lex.* Paulus de Caſtro *ibid. n.* 3. quibus adde etiam Euerardum *conſ.* 119. *n.* 21. & alios, quos citat, & ſequitur Hunnius *in Encycloped. iur. p.* 3. *tit.* 26. *c.* 3. *n.* 2. qui addit hoc verum eſſe, quamuis traditio rei donatæ facta non ſit, quod etiam docuit Schruptius *conſ.* 46. *num.* 4. *cent.* 1 & VVormbſerus *tit.* 43. *obſer.* 5. *num.* 2. Et ita ex Theologis noſtram ſententiam, nempe donationem remuneratoriam inter coniuges validam eſſe, docet Dicaſtillus, Sanchez *de matrim. tom.* 1. *lib.* 6. *diſput.* 1. 6. & 7. Azorius *to.* 3. *lib.* 11. *c.* 10. *q.* 4. VVadingus *de contract. diſp.* 3. *dub.* 11. §. 2. *n.* 2. Hurtadus *diſp.* 11. *diffic.* 8. Sed ex his oritur reſolutio eiuſdem difficultatis.

RESOL. LXIII.

An maritus ſenex, & ignobilis poſſit donare vxori nobili, & ætati florenti? Ex part. 8. tract. 6. Reſ. 29.

§.1. AFfirmatiuè respondet Iulius Clarus *lib.4.sent. §.donatio, q.9. n.5.* ibique Giacharius *in suis not.ad lit.A.* Gailius *lib.1. obseru.40.n.vlt.* Dominicus Cardinalis Tuschus *d.c.2.pract.concl.lit. D. concl.691. n.22.& seqq.* Tiraquellus *ad l.si vnquam 8. C. de reuoc. don.v.Donatione largius,n.19.& tr.1. de nobilit. c.18. n.19.& tr.de legib.connubialib.gloss.1.p.5.num.9.* Berlichius *d.p.2.concl.15.n.16.pag.244* Gomez *tom.2.var. resol.iur.ciuil.c.4.n.25.* Crauetta *cons.51.* Baldus *Nou.in tract.de dote, p.10.n.8.* Couarruuias *ad tit.de sponsalibus,p.2.c.3.§.3,n.2.* Neuizanus *sylu.nupt. lib.2. n.28.* Mozzius *d.tit de personis inter quas cad.poss. don.n.34.* aliíque ab aliis relati. Vide etiam Doctores, quos citat, & sequitur Berlichius *p.2.cons.25.n.28.*

2. Verùm in rigore iuris contrarium dicendum videtur: quia omnis donatio inter coniuges indistinctè est interdicta, *tot.tit.ff.& C.de don.inter vir.& vxor.* Ergo etiam inter nobilem,& ignobilem,senem, & iuuenculam. Et certè rationes prohibitionis, quæ suprà allatæ sunt, etiam in honorem matrimonij militant. Ad hæc multi iure nostro casus speciales sunt expressi, quibus donatio inter virum,& vxorem consistit: & tamen hîc, de quo iam agitur,eorum in numero non recensetur: vt verosimile sit, eum nec iure enumerandum esse. Neque releuat, si dicatur; ex eo sustinendam esse hanc donationem, quòd non simplex sit,quæ prohibita, sed remuneratoria, cùm donec senex in compensationem senectutis,& ignobilis in recompensationem ignobilitatis. Nam *Primò* sibi imputet nobilis, cur in ignobilem consenserit. *Deinde*, cùm hîc nullum verum subsistit meritum; ergo nec vera donatio remuneratoria erit. Præterea illa argumenta manifestè diluit Vlpianus *in d.l.3.in princ.ff.de don.inter vir.& vxor.* dum ita ex Antonino Augusto respondit. Maiores nostri inter virum & vxorem donationes prohibuerunt, amorem honestũ solis animis æstimantes,famæ etiam coniunctorum cõsulentes,ne concordia pretio conciliari videretur;neve melior in paupertatem incideret, deterior ditior fieret. Atque hæc fortassis olfaciens Clarus,*loc.paulò ante designato*, ait conclusionem contrariam in puncto iuris non transire sine magna difficultate. Et in hanc negatiuam sententiam tenet Fachinæus *lib.3.contr.iur.c.80.*

3. Sed his non obstantibus: non audeo ab affirmativa sententia discedere. Et ita tenent, præter Doctores citatos Bocerus *tr.de don.c.13.n.1.* & Hunnius *in Encyclop.iuris,p.3.tit.26.c.3 a n.4.* & ex Theologis Vvadingus *tr.de contr.disp.3. dub.11. §.2. n.2.* Less.*lib.2.c. 18.dub.12.n.89.* Amicus *t.5. disp.18. sect.8. n.127.* & Hurtadus *disp. 11. de don. diffi.8.* quia dicta donatio est remuneratoria,eò quòd vxor inuenis & nobilis duxerit senem, & ignobilem. Vide etiam Baunium *in Theol. Mor. tom.3.lib.2. tr.4.q.6.* & Dicastillum *lib.2. tr.5.disp.1.dub.5.n.87.* quibus omnibus adde Doctores, quos citat & sequitur Iosias Nolden *in tractatione synoptica de statu Nobilium ciuili, c.16.§.3.n.14.& seq.*

RESOL. LXIV.

An donatio facta inter coniuges in die Natiuitatis Domini sit valida?

Et de aliis septem casibus agitur,in quibus lex interdicit coniugibus,ne donationes reuocent. Ex p.8.tr.6.Res.31.

§.1. HIc casus est curiosus, quem non inuenio ab alio pertractatum nisi Matthia Berlichio, *in suis conclusionib. pract. p.2. concl.15. n.29.* vbi sic ait. *Nota* etiam cautelam,per quam donatio inter coniuges subsistere potest. Puta ex consuetudine in vniuerso Christianorum orbe est receptum,vt in festo Natiuitatis Christi parentes liberis suis, & etiam sibi ipsis sub nomine Christi donent. Hoc in casu, si coniuges sibi inuicem donent,donatio non est ex liberalitate,sed potiùs ex pia gratulatione pro Christo nato profecta censentur;& ideò valere potest,quemadmodum nuperrimè ita factum, & ingentem summam pecuniæ ab vno coniuge alteri donatam memini. Ita ille. Sed fides huius rei sit penes ipsum, qui plures alios casus enumerat in quibus donatio inter coniuges est valida.

2. *Nota* etiam, quòd Caramuel *in Theol. mor.lib.1. n.652.* enumerat multos casus, in quibus lex interdicit coniugibus,ne donationes reuocent. *Primò*, asserit,donatio remuneratoria reuocari non potest; hæc enim potiùs quà donatio,solutio est. *Secundò*,remissio dotis, vel partis,vel fructuum à dote percipiendorum. *Tertiò*, si domus conflagrauerit, donatio ad reficiendum domum,si quantitatem necessariam non excedat. *Quartò*, si coniux donet alteri,vt dignitatem aliquam adlequatur;tunc enim videtur pro seipso illam summam expendere: coniugis enim qualitates in alterum coniugem redundant. *Quintò*, si donatio fiat sine detrimento donatoris,hoc est,si non fiat donando pauperior,vbi vult Molina non fieri pauperiorem, qui cedit ius in rem, quod habebat. *Sextò*,si donatio sit talis, vt non reddat donatarium ditiorem. *Septimò*, si donatio causam habuerit,præcipuè pertinentem ad iustitiam; si enim maritus habitauerit in vxoris domo,vsúsque fuerit vxoris famulis, poterit validè & irreuocabiliter tantam summam donare, quanta prudentis æstimatione sufficiat, vt illi obligationi satisfaciat. In quibus omnibus casibus non est instituendus computus Geometricus; est enim prouidendum paci, & amori coniugali, cui leges vniuersæ prospiciunt;& nemo non videt illam & hunc diminui, quando tales computus inter coniugatos instituuntur. Hæc Caramuel.

RESOL. LXV.

An donatio qua vnus coniux donat alteri redditus annuos ad dotandam Capellam, vel ad illuminandum Templum,oleo,vel cera,aut pro sepultura causa,sit valida?

Et an sit valida donatio.quando vxor donat viro aliquid ad consequendum aliquem honorem vel dignitatem?

Idem dicendum est,quando vir ingreditur ludos publicos, velut hastiludia, authoritate publica facienda.

Et idem dicendum est, si causa studiorum, vel graduum Licentiatus, aut Doctoratus obtinendi vxor viro donet, aut pro Nobilitate obtinenda donatio ab vxore viro suo fiat. Ex p.8.tr.6.Res.26.

§.1. AFfirmatiuè respondet Sanchez *de matrim.t.1. lib.6. disp.3. n.2.* & Ioan. Lupus *in rubric.de don. §.48. n.6.* quia talis donatio est donatio ex causa pia,& ideò *in l.si sponsus,ff.de donat. inter vir. & vxor.* conceditur donatio sepulturæ causâ, inter maritum,& vxorem valet,quia vt *ibid.* lex ait, non videtur donatarius in illa re fieri locupletior, licèt donator fiat pauperior,donatarius autem propriè ditior non fit ex sepultura donata. Nec refert, quòd donatarius sepulturam emeret,si ab altero coniuge ea sibi non donaretur,quia etsi coniux donatarius pauperior efficeretur, si illam emerat, non tamen idcirco factus fuit locupletior, eo quòd illam non emerit, quia illi, quibus sepulturæ donantur, nullum prouentum, nullam vtilitatem ex illis in vita sua accipiunt, & quia ita donantur vt ob Dei seruitium, & obsequium etiam donentur.

2. Sed his non obstantibus, negatiuam sententiam docet Fagundez *de contract.lib.4.c.11.n.24.* quia ea donatio tam sepulturæ,quàm redditus ad dotandam Cappellam,illuminandámque oleo,& cera, primò & per se non fit Deo, Templo,& Ecclesiæ propter Deum,sed sit corpori coniugis defuncti,atque adeò in honorem temporalem illius,licet per accidens resultet in prouentum spiritualem,

spiritualem; vnde formaliter primò, & per se dici non potest donatio pia, seu ex causa pia: iam verò si sepultura sit eleuata è solo, in modum Mausolei, aut in loco digniori Ecclesiæ, non est dubitandum, eum honorem qui resultat ex loco, & eminentia ac nobilitate sepulturæ, esse quid temporale, & pretio æstimabile, emique & vendi posse: licèt enim mortuis dare sepulturam, illósque sepelire gratis, opus pium sit, & officium pietatis, tamen sepelire maiori pompa, in nobiliori sepultura, negotium merè temporale est, & per accidens officium pietatis adnexum habet.

3. Et ideò Fagundez opinionem Sanchez admittit, quando donatio sepulturæ fuerit facta primò, & principaliter propter Deum coniugi pauperi, quia tunc sustineri poterit, tanquam opus pium exhibitum pauperi propter Deum: & quando sepultura ipsa fuerit ordinaria, non quando fuerit magno pretio æstimabilis propter eminentiam, & dignitatem loci illius, quia tunc cùm locus vendibilis sit, & cùm magno pretio æstimetur, negari non potest, fieri pauperior donator, & donatarius ditior, quia si iste illam emeret, magno pretio ei staret, in quo locupletior manet; & si ille eam venderet, pro magno venderet pretio, in quo re magna factus est pauperior: ita mihi videtur asserendum, quamuis sciam, fidentis animi, & præsumptuosi hominis esse, velle iudicium suum sine auctore, tam grauibus auctoribus præponere; dixi tamen quod sentio, paratus sententiam mutare, si maior mihi ratio assignetur. Ita Fagundez. Sed ego puto absolutè sententiam Sanchez esse probabilissimam, & in praxi tutam.

Sup. hoc in tom. 7. tr. 7. Resol. 17. & in aliis casu 2. not.

4. *Notandum* est hîc obiter, quòd valida est donatio quando vxor donat viroa liquid ad consequendum aliquem honorem, vel dignitatem; & idem dicendum quando vir ingreditur ludos publicos, velut hastiludia authoritate publica facienda habetur expresè *leg. quod adipiscenda 41. ff. de don. inter vir. & vxor.* docet Ioannes Lupus *rubr. de don. inter vir. & vxor. §. 54. n. 1.* & Sancius citatus *d. lib. 6. de matrim. disp. 2. n. 9.* vbi addunt idem esse dicendum, si causa studiorum, vel graduum Licentiatus, aut Doctoratus obtinendi vxor viro donet, vel pro militia, aut nobilitate obtinenda donatio ab vxore viro suo fit. Vide Vvadingum *tract. de contract. disp. 3. dubio 11. §. 2. n. 3.*

Sup. hoc primo Resol. proxim. §. 1. num. 10. circa finem & Resol. Quadrag.

RESOL. LXVI.

An donatio inter coniuges non veros, sed putatiuos valeat? Ex p. 8. tr. 6. Res. 27.

Sup. hoc in Resol. §. 1. vbi de §. Hinc autem colligitur &c.

§. 1. AD hoc dubium sic respondet acutissimus Caramuel *in Theol. mor. lib. 2. n. 655.* Petrus habebat bona fide Antoniam in vxorem, & quia illam amabat, multa dona ipsi dedit, & postea comperiens matrimonium fuisse omninò inualidum, inquirit, An illæ donationes teneant? An reuocari possint? Respondeo esse mihi certum, & ratum illas reuocari non posse, sed futuras esse quales fuerunt cùm factæ, hoc est, validæ, vel inualidæ. Sanè si inualidæ fuerunt ab initio, reuocari non possunt; non enim reuocari dicitur, quod nunquam validum fuit. Si validæ fuisse dicantur, qua illas authoritate Petrus reuocabit? coniugali? minimè, supponitur enim non esse verè coniugatus, quâ ergo?

2. Sed quia etiam inquiritur, an fuerint sub initium validæ; Respondeo, variare hîc Authores, & inter absolutè asserentes, & absolutè negantes ineundam esse mediam viam ducibus ratione & æquitate.

3. Dico *primò*, omnia quæ remuneratoriè Petrus vxori putatitiæ dedit, & omnia quæ fundantur in aliquo debito iustitiæ, & vrbanitatis, esse absolutè vxoris, tametsi non veræ.

4. Dico *secundò*, puras, & gratuitas donationes quæ natæ sunt ex mera liberalitate, posse adhuc in duas classes distingui, quia vel aliàs fuissent factæ, vel non: si aliàs fuissent factæ, putà si Petrus illam fœminam ita amauerit, vt credendus sit etiam illa eadem daturus fuisse concubinæ, quæ vxori; videntur illæ donationes non posse argui de errore, datæ enim sunt personæ propter qualitatem pulchritudinis, non propter matrimonij circumstantiam. Cæterùm, si illæ donationes non fuissent factæ, si Petrus sciret illam non esse vxorem suam, dicendæ sunt processisse ex errore, ac propterea nec fuisse liberas, nec validas. Sed addo.

5. *Tertiò*, Petrum sub illud tempus vsum fuisse fœmina sibi æquali; tanta quæ sibi posset nubere, & ex hoc eodem vsu resultare graue eidem fœminæ damnum, melius enim potuisset olim iunior & virgo nubere, quàm modò senior corrupta, & ignominiosè derelicta: ergo si error constituat Petrum inuoluntarium in gemmarum, aut aliarum rerum traditione: idem error inuoluntariam etiam illam constituet in traditione corporis, ergo sicut ille error dicitur non debere esse in causa quòd ille patiatur damnum, sic etiam ne ista patiatur. Petrus igitur donata ex errore recuperet, recepta ex errore restituat: det igitur pudoris pretium, & gemmas donatas recipiat. Lege Molinam *disp. 200.* Gomezium *l. 51. Tauri, n. 77.* Thomam Sanchez *de matrim. lib. 6. disp. 2. n. 8.* qui *n. 9.* dicit valere. Sed & iura sunt varia, & ex præmissis in mea resolutione intelligenda. Hucvsque Caramuel.

Sed præter Doctores ab ipso citatos, vide Dicastillum *l. 2. tract. 5. disp. 1. dub. 5. n. 86.* Et quando casus occurrerit, ne deseras videre Fagundez *de contractib. lib. 4. c. 11. n. 35. & seq.* vbi difficultatem per varios casus examinat.

RESOL LXVII.

An simplices donationes inter coniuges sint prohibita?

Et notatur illas leges, vel statuta prohibentia donationem inter virum & vxorem non ligare in interiori animæ iudicio, in quo non statur præsumptionibus.

Et quæritur, an valeat donatio facta ante matrimonium, dilato effectu ad tempus celebrati matrimonij?

Et pro supposito, quod donationes inter coniuges possint reuocari, occurrit pulchrum dubium explanatum in paragrapho supposito huius Resolutionis. Ex part. 8. tr. 6. Res. 19.

Sup. hoc in tom. 7. tr. 3. Resol. 47. §. 1. post medium. cursim in vers. nam donatio.

§. 1. ESse prohibitas apparet ex toto titulo, *ff. & C. de donat. inter vir. & vxor.* Cuius prohibitionis triplex maximè ratiò à Iurisconsultis affertur. *Prima*, ne mutuo amore se inuicem spolient coniuges. *Secunda*, ne alter ditior, alter pauperior fiat. *Tertia*, ne concordia maritalis pretio conciliari videatur, *l. 1. 2. & 3. ff. dict. tit.* ibique Vvesember *in Parerit. n. 1. l. si liberis 27.* ibi, *Venali concordia, ff. de pactis dotalibus.* Obrechtus *disp. 1. de donation. thes. 183. cum seqq.* Hartman. Pistor. *dict. lib. 1. q. 44. n. 4. & seqq.* Andreas Gailius *lib. 2. obseru. 40. n. 1.* Mozzius *in tr. de donat. sub titul. de person. inter quas cad. poss. don. n. 51.* Beust. *ad l. 1. ff. de iureiur. n. 97. & seqq.* Schneidevv. *in hoc. §. n. 57.* Thomas Sanchez *t. 1. de matrim. lib. 6. disp. 1. n. 2. & seqq.* D. Bocerus *d. comment. de don. c. 3. n. 21.* Antonius Thesaur. *dec. Ped. 32. n. 1. cum seq.* Cuias *ad l. 1. ff. pro don.* Dominicus Cardinalis Tuschus *t. 2. pract. concl. litt. D. concl. 690. n. 1. cum sequentibus.* Berlichius *p. 2. concl. pract. concl. 15. n. 1. pag. 237.* & nouissimè Quirinus Kubach. *centur. 2. quæst. illust. Politico-iuridic. decur. vlt. q. 3. pag. 551. cum seqq.*

2. Dico igitur. Donatio simplex, & merè liberalis facta coniugi à coniuge, non statim firma est; sed ad donantis arbitriũ potest reuocari, *l. 1. ff. de don. inter vir. & vxor.* vbi habetur hoc fieri, ne mutuo amore cõiuges se inuicem

inuicem spolient. Item *leg. 3. in princ. & §. sciendum, & l. sed interim, ff. eod. tit. & c. vlt. extra, eod.* Ita Gomez 2. *var. c. 4. n. 23.* Sanchez *6. de matrim. disp. 1. n. 2.* Laym. *3. de inst. tr. 4. c. 12. n. 11.* Asor. *lib. 11. c. 10. q. 1.* Molina *disp. 289. n. 2* Iulius Clarus *lib. 4. sent. q. 9. n. 1.* Antonius Gomez *ad l. 50. Tauri, n. 64. & 65.*

3. Addendum tamen est, non solùm donationem inter coniuges celebratam, post contractum matrimonij de præsenti non valere, vt ostendit Sanchez *suprà, & disp. 23. eiusdem libri.* & Molina *disp. 289. & 290.* Verùm etiam non valere factam ante matrimonium, dilato effectu ad tempus celebrati matrimonij. Perinde enim est referre in tempus inhabile, vel prohibitum, & facere illo ipso tempore, *l. in tempus ff. de har. inst. l. cum qui ff. de iurisd. omnium iud.* quæ latè probat Tiraquellus *tract. de constit. limit. 1. n. 3.* relatus à Sanchez *disp. illa 1. lib. 6.* quam dicit esse omnium sententiam, inter quos Molina *disp. 290* Sà *v. Donatio, n. 8.*

4. Supposito igitur, quòd donationes inter coniuges possint reuocari, occurrit dubium. Finge Albericum donasse vxori suæ aliquas gemmas, hanc disposuisse de illis, vt de suis, vtpote veram & legitimam dominam; alias donasse, alias vendidisse, pecuniam ex commutatione receptam partim in eleemosynas, partim in conuiuia profudisse, ita vt tandem nihil, quod ex illis gemmis peruenisset, apud ipsam extaret; interrogo, posset ne maritus reuocare donationem illam; ita vt reuocatio retrotrahatur ad tempus in quo fuit facta? vel (vt clariùs loquar) concedemúsne potentiam ad præteritum marito, vt faciat, quòd illi donatio facta vxori virtualiter fuerit inualida? Si concedamus, debebimus etiam concedere amicos, qui gratis acceptarunt, pauperes, & reliquos, teneri ad restitutionem: quale chaos? an iusta lex, quæ vitam coniugalem, aliàs non facilem, ad tales quæstiones reduceret? an non ibi donatarij, aut minuetur, aut perderetur authoritas? an non excitarentur iurgia? & tandem donator nihil consequeretur? Respondeo leges prudenter esse interpretandas, nec credendas in publicam perniciem tendere; adcóque illam communem sententiam, quæ dubio respondet assertiuè, videri prudentum iudicio limitandam. Et ita docet Caramuel *in Theol. mor. lib. 2. n. 51.*

5. Non deseram tamen hîc admonere, non deesse Doctores asserentes, illas leges vel statuta prohibentia donationem inter virum & vxorem, non ligare in interiori animæ iudicio, in quo non statur præsumptionibus. Ita Homobonus *in consult mor. vol. 2. p. 6. resp. 77.* qui citat Costam, & Rodriguez.

RESOL. LXVIII.

An simplex donatio inter coniuges iuramento cõfirmetur? Et notatur, quod licet donationes inter virum, & vxorem regulariter sint prohibitæ, tamen morte confirmantur. Ex p. 8. tr. 6. Resol. 20.

§. 1. AFfirmatiuè respondet Michaël Grassus *lib. 1. recept sent §. Donatio causa mortis, q. 6. num. 3.* Gail. *d. lib. 2. obseru. 40.* Mynsingerus *cent. 2. obseru. 33. n. 5.* Antonius Gabriel *lib. 30. commun. concl. tit. de don. concl. 3.* Iulius Clarus *d. §. Donatio, q. 9. n. 3.* Vasquius *lib. 1. controu. illust. c. 38. n. 4.* Ioannes Guttierrez *in tr. de iuramento confirm. c. 3. n. 2. cum seqq.* Sanchez *t. 1. de matrim. lib. 6. disp. 1. n. 2. pag. 444.* Treutlerus *d. vol. 2. disp. 19. thes. 4. litt. C.* ibique in suis notis Bachouius *pag. 95. & seq.* Polydorus Ripa *in comment. de actis in mortis art. c. 12. n. 22.* Boc. *class. 2. disp. 19. thes 19. edit. 1. & comment. de don. c. 3. n. 29.* Fachinæus *lib. 3. c. 81.* Quirinus Lubachius *d. cent. 9. illustr. decur. vlt. q. 4.* Antonius Thesaurus *d. dec. Pedem. 32. n. 2. & seq. per totum.* Grammaticus *dec. 130. n. 37.* Couarruuias *in rubr. de test. p. 2. n. 30. cum seq. & lib. 1. var. resol. c. 7. n. 3.* Berlichius *p. 1. concl. 15. n. 12.* Dominicus Cardinalis Tuschus *t. 2. pract. concl. lit. D. concl. 690. n. 6. cum seqq. & concl. 691 n. 34. cum seqq. & concl. 694. n. 1. & seqq.*

2. Sed Molfesius *in summ. t. 2. tr. 1. & c. 17. n. 36.* opinionem contrariam tenet. Probatur, quia hoc iuramentum iuris, tum Ciuilis, tum Canonici, prohibitioni & donationi inter coniuges repugnat, nec aliorum iure, etiam Canonico, quòd donatio iurata inter coniuges subsistere debeat, reperiatur expressum. Ita Baldus *cons. 29. vol. 1.* Proinde repugnant omnes prohibitionis causæ, quia iuramentum tollere nequit. *Tertio*, quia ius ciuile hoc facili modo per iuramentum enecuari, & elusorium reddi possit, præsertim hoc ius publicum coniugiorum: quæ decipula iuris ciuilis, & in fraudem legis commentum nullatenus admittendum, vt nec aliàs ius publicum pactionibus priuatorum inftingi ac tolli potest, aut debet: nec vna via concederetur, quod alia esset prohibitum, *l. contra iuris ciuilis 28. & l. ius publicum 38. ff. de pact. l. qui test. 27. ff. de probat. l. si filiusfamilias, §. is autem, ff. ad SC. Maced.* Vvesemb. *in add. ad Schneid. tit. de don. in qu. quibus inter viuos donari posset.* Atque in hoc iuramentum esset contra bonos mores, quod nec iure Canonico obligatorium, *c. non est obligatorium. de reg. iur. in 6. Quartò*, quòd præstantissimi Iurisconsulti hanc sententiam negatiuam tenent, & defendunt Bartolus *in l. 1. n. 1. ff. de don. inter vir. & vxor.* Baldus *in l. si quis in quibus, §. fin ff. de leg. 1. & cons. 29. vol. 1.* Angelus *in l. si quis pro eo, in princ. ff. de fideiuss.* Salicetus *in l. cum multa. n. 4. C. de don. ante nupt.* Paulus de Castro *cons. 119. n. 2. vol. 2.* & plurimi alij.

3. Verùm non est discedendum à prima sententia, quam ex Theologis tuetur Azorius *tom. 3. lib. 11. c. 10. q. 2.* & Hurtadus *disp. 11. de don. diffic. 8.* qui testatur ex communi sententia Doctorum, donationem inter coniuges firmari iuramento eam non reuocandi. Et ita etiam docet Baunius *in Theol. mor. t. 2. lib. 2. tr. 4. q. 6.* Et ratio est, quia iuramentum sine vi & dolo præstitum, nunquam non est implendum, quando non est eius executio cum tertij detrimento coniuncta, vt habet expressè Canon 28. *de iureiur.* at iuramentum factum ab alterutro coniuge, de non reuocanda sua donatione, aut ea implenda est tale: nam quid iurantis salus læditur, si quòd hîc cum iuramento facturum se est pollicitus, sanctè præstet & religiosè? Ergo. Vide etiam Amicum *tom. 5 disp. 18. sect. 8. n. 123.* Vvadingum *tr. de contract. disp. 3. dub. 11. §. 2. n. 3.* & Dicastillum *de inst. lib. 2. tr. 5. disp. 1. dub. 5. n. 85.* Et præter Iurisconsultos supra citatos, vide alios, quos citat Berlichius *p. 2. concl. 15. n. 14.* quibus adde Bocerum *tr. de don. c. ... n. 23.*

4. *Notandum* est tamen hîc obiter, quòd licèt donationes inter virum & vxorem regulariter sint prohibitæ, tamen morte confirmantur, vt docet Rithershusius, *in Novell. Iustin. p. 5. c. 12. n. 1.* & alij Iurisconsulti & Theologi.

RESOL. LXIX.

An donatio inter coniuges morte confirmetur?
Et quid est dicendum, si Petrus dedit aliquas gemmas vxori suæ, & ipsa subscrupulosa subdubitat, an illas in proprietatem dederit, an verò in vsum?
Et an supradicta donatio non solum morte naturali, sed etiam ciuili confirmetur? Ex part. 8. tract. 6. Resol. 32.

§. 1. AFfirmatiuè respondetur ex textu expresso, *in l. bona quondam, 1. l. donatio, 3. l. si maritus, 10. C. de don. int. vir. & vxor. l. cum hic status 32. §. 2. & §. seq. ff. eod.* Et ita docèt Doctores, quos citat & sequitur Berlichius *in concl. or. p. 2. concl. 15. n. 15.* Quod vsque adeo verum est, vt donatio inter coniuges non solùm morte naturali,

naturali, sed etiam ciuili confirmetur; putà maritus timet, ne ponatur in banno, & eius bona confiscentur; adeóque quædam bona donat mulieri, si postea banniatur, & bona confiscentur, donatio tanquam morte confirmata, à fisco non potest reuocari, sed firma manebit, per textum expressum, & vnicum in iure, *in l. sed si mors, 13. §. proinde si mortis, 1 ff. d. don. inter vir. & vxor.* teste, & sequace Baldo *in l. executorem, 8. C. de execut. rei iud. col. 8. n. 35.* ibi, *quæro quidem timens, & in d. l. sed si mors, 13. §. proinde 1.* vbi hoc mirandum dicit, *n. 1. & n. seqq.* Vincentius Carrerius *tract. de excuss. bonor. p. 1. q. 10. pr. q. 13. incip. sed nunquid in confiscatione bonorum, n. 62. & seq.* Mozzius *d. rubr. de personis inter quas, n. 36.* Iason. vbi dicit hanc esse bonam cautelam ad fraudandum fiscum in bonis delinquentis *in l. si stipulatus fuerim, §. cùm stipulemur, 1 ff. de V. O. n. 6. sub fine versic. ad illud adde*: quod valdè singulariter determinat, & *n. 7.* Bartolus *in d. §. sed si mors, 13. in princ. n. 1.* ibi, *nota primò quòd sicut, & in l. res vxoris, C. eod. in princ.* Couarruuias *de testam. in rubr. p. 3. n. 35.* Andreas Tiraquellus *tr. de legib. connub. gloss. 5. verbo Contractor, quæst. 13. sub fin. n. 159.*

2. Ad hoc autem, vt donatio alterutri coniugi facta, morte donatoris confirmetur, necessariò requiritur, vt donatore viuente traditio, vel vera, vel ficta interuenerit, vt res donatæ donatario sint traditæ, alias donatio morte non confirmatur, vt ita tenet Petr. Nicol. Mozz. *d. rubr. de personis inter quas, num. 39. & seq.* Ioachinus Mynsingerus *cent. 2. observ. 33. n. 3.* Dominicus Cardinalis Tuschus (vbi plura) *tom. 2. pract. concl. littera D. concl. 691. n. 56. & seq. & concl. 692.* (vbi plures ampliationes, limitationes) *n. 1. & seq. pro totum.* Bartolus *in l. Papinianus, ff. de don. inter vir. & vxor. vers. & hoc est verum, quando non interuenerit.* Didacus Couarruuias *in rubr. de test. p. 3. n. 3. vers. fallitur ipse, & n. seq. n. 6. & seq.* Baldus *cons. 16. lib. 1.* Petrus Peck. *tr. de testam. conin. lib. 1. c. 43. incip. deinceps, de reuocatione, n. 6. sub fin. vers. Eodem modo non obstat.*

3. Sed, vt Iurisconsultis Theologos adiungamus, omnia supradicta docet Dicastillus *de iust. tom. 2. tract. 5. p. 1. dub. 9. n. 82.* Vbi sic ait: Vtrùm donatio inter coniuges morte confirmetur, respondendum est, si res fuit antea tradita coniugi superstiti, confirmari morte donatoris, & retrotrahi donationem ad tempus, quo facta fuerit, ac proinde omnes fructus ex illo tempore pertinere ad coniugem donatariũ. Ita glossa *l. tali scripturæ, ff. de leg.* Gomez *2. var. c. 4.* Couarruuias *rubr. de test. p. 3. n. 3.* Molina *disp. 288. n. 14 & 289. num. 4. & 8.* Sanchez *libro illo 6. disp. 14.* Iulius Clarus *§. Donatio, q. 1.* quam dicunt esse communem Doctorum. Et postquam latè Sanchez *disp. illa 14. 15. & 16.* de hac re egit. *disp. 15.* ostendit, vt valida sit donatio, & morte confirmetur, requiri vt donator persistat in eadem voluntate vsque ad mortem, nec expresè aut tacitè illam reuocarit, iuxta *c. de don. inter vir. & vxor. & l. cùm hic status, 33 ff. eod. tit.* Huicque Dicastillus, cui adde Caspensem, *in Cursu Theol. tom. 2. tr. 19. disp. 2 sect. 2. n. 21.*

4. Non deseram tamen admotare Gasparem Hurtadum, *disp. 11. de don. disc. 8.* licèt supradictis assentiar, negare tamen esse necessariam traditionem rei donatæ ante mortem: sed contraria sententia est communis.

4. Sed hîc incidenter non deseram apponere pulchrum dubium, quod mouet Caramuel *in Theol. moral. lib. 2. n. 654.* Quid dicendum si Petrus dedit aliquas gemmas vxori suæ, & ipsa scrupulosa subdubitat, an in proprietatem illas dederit, an verò in vsum? Respondeo examinanda esse primò donantis verba, quia si ex ipsis mens donatoris cognoscatur, cessat omninò quæstio; si ex donantis verbis non possit mens eius colligi, examinandæ sunt aliæ circumstantiæ. Videndum quid faciunt fœminæ prudentes eiusdem qualitatis, cùm similia munera à suis maritis accipiuntur an de illis disponunt vt de suis; an tantùm vtuntur reseruantes matito dominium, sic satisfaciendum dubio puto; quia si ad pretium tecurrimus, quòd & fecerunt Bartolus, & alij, quos refert & sequitur Iulius Clarus *q. 10. de don. 2. p. n. 22.* & multi Authores, quos Thomas Sanchez *lib. 6. de matr. disp. 25. n. 10.* citat, rem dubiam nouo dubio implicabimus; cùm enim res leues à grauibus distinguunt, deberemo etiam exponere, quas iudicant leues & graues; materia enim, quæ esset sufficiens ad peccatum mortale inter peregrinos, inter coniuges, nonnunquam leuis est: esset enim durus, qui nihil pretiosum suæ vxori donauisset, iuxta sui status qualitatem. Ita Caramuel.

med. vers. v. si daretur.

RESOL. LXX.

An donatio inter coniuges, vt confirmatur morte naturali, confirmetur etiam morte ciuili? verbi gratiâ exilio, seruitute, & professione in Religione?

Et notatur, quod concurrentibus aliquibus conditionibus donatio inter virum & vxorem secundùm leges permittitur. Ex part. 8. tr. 6. Resol. 24.

§. 1. SI donatio inter coniuges, sicut cõfirmatur morte naturali donantis, ita confirmetur morte ciuili, verbi gratiâ, exilio, seruitute, professione in Religione, dubitant Doctores, & pars affirmans videtur verior, quam sequitur Molina *tom. 2. de iust. tr. 2. disp. 288.* dummodò donans efficiatur seruus pœnæ, vt si damnetur ad metallum, non verò si efficiatur seruus hominis, & professio fiat in Religione, quæ non sit capax possidendi bona in communi: secùs verò quando Religio potest illa possidere, vt tradit Sanchez *disp. 17.*

Quoad hoc lege alium consimilem casum, & pulchrum dubium in Resol. præterita, paulò post initium.

2. Sed reassumendo breuiter quæ superiùs dicta sunt de donationibus inter coniuges, dico quòd donatio inter virum & vxorem, iure communi inualida est, & ad arbitrium donantis reuocabilis, ne mutuo se amore expolient, vt habetur *in c. fin. de don. inter virum & vxorem*, & constat ex *l. 3. §. sciendum autem ff. de don. inter virum & vxorem*, ibi, *ipso iure, quæ inter virum & vxorem donationis causâ geruntur, nullius momenti sunt.* Non verò est omninò nulla, quia confirmatur morte, trahiturque retrò, quia eo tempore cessat ratio prohibitionis, videlicet, ne mutuo se amore spoliẽt, & potest alter alterum liberè instituere, ipsique legare; ac proinde ex citata & præsumpta voluntate, cùm donationem in vita donator non reuocauerit, censetur tunc relinquere ac legare, nisi appareat cõtrarium voluisse: quare idem est ac si in testamento ea donatio relicta esset. Quod quidem verum est concurrentibus his conditionibus. *Prima*, vt præcesserit in vita donantis traditio rei donatæ, quia cùm talis donatio sit inualida, non esset quo confirmaretur deficiente traditione, ea autem accedente iam est actus, res, & voluntas, qua possit confirmari. *Secunda*, vt coniux donans priùs decedat, nam si donatarius priùs obeat, euanescet penitùs donatio. *Tertia*, vtnõ excedat quingentos aureos absque insinuatione, nam si hanc summam excedit, & non adhibetur insinuatio requisita, morte non confirmatur ad minus, quoad excessum, vt prædictum manet. *Quarta*, vt donans in eadem voluntate persistat vsque ad mortem, nec tacite nec expresè reuocet. Vnde cõiux, cui alter aliquid tradit causa donationis, non tenetur illud restituere, sed potest tuta conscientia retinere, & expectare donec morte confirmetur, si donator præmoriatur. Neque tantùm donatio inter coniuges inualida est, sed etiam donatio ante contractum matrimonij facta in matrimonij contracti tempus, idem enim est rem fieri tempore inhabili, vel prohibito, & conferri ad tempus inhabile, vel prohibitum; & ita habetur expresè *l. quod sponsa, 4. C. de don. ante nupt.* ibi, *quod sponsa ea lege donatur, vt tunc dominium eius adipiscatur, cùm nuptiæ fuerint secutæ, sine effe-*

ctu

ctu est. Et idem est si donatio inter coniuges fiat per interpositas personas, vt si vir det aliquid cuidam vt donet vxori, paria enim sunt per se, vel per alium facere, cùm quod per alium facit, per seipsum censetur facere.

3. Sed non deseram hîc apponere verba Azorij, *t. 3. lib. 11. c. 10. q. 8.* sic asserentis. Quæritur, an donatio inter virum & vxorem confirmetur morte ciuili, quæ est per solemnem professionem in Religione emissam: Innocentius *in c. donatio*, negat confirmari, quia requiritur mors, qua matrimonium dirimatur: matrimonium autem non nisi naturali morte dissoluitur. Sed Ioannes Andreas, & Cardinalis *in prædicto, c. donatio*, sentiunt confirmari, dummodò matrimonium sit ratum, non consummatum, & professio sit Religionis, quæ nihil proprium habet priuatim, aut communiter, qualis est Religio Mendicantium, eo quod bona eius, qui in Monachalem Religionem ingreditur, in eaque professionem emittit, iure communi transeunt ad Monasterium, *Aut. si qua mulier, C. de sacrosanct. Eccles.* Sed hoc Innocentius non negaret. Ita Azorius, cui ego adhæreo.

4. *Notq* tamen, quòd præter supradictas aliæ adsunt, in quibus donatio inter virum & vxorem secundùm leges præmittitur, quas ex Theologis enumerat Azorius *loc. citat. q. 4.*

RESOL. LXXI.

An donatio mortis causâ inter coniuges sit valida?

Et explanatur, quod regulariter cuicumque legari potest, eidem & mortis causa donari possit: & nullo iure prohibitum sit, quin à coniuge coniugi legatum relinquatur.

Et quod in dubio, an donatio: si expressè non constat, quales donationes coniuges, vel alij facere voluerunt, præsumitur causâ mortis, nec inter viuos. Exp. 8. tr. 6. Res. 30.

§. 1. AD hoc dubium respondet Fagundez *de contract. lib. 4. c. 5. n. 2.* vbi sic ait: Insurgit dubium non mediocre, an saltem valida sit donatio causa mortis inter virum & vxorem? Respondeo hac de re duas esse opiniones. *Prima* docet validam esse, siue præcesserit traditio rei, siue non præcesserit, mortéque statim confirmari, hanc docet Emmanuël à Costa *in c. si pater, 1. part. v. Legauit, à n. 1.* Molina *t. 2. de iust. disp. 288. §. dubium est.* Anton. Gomez *ad l. 50. Tauri, n. 66.* patet ex *l. eum seruum, §. vlt. & ex l. sed inter §. sed quod ff. de donation. inter virum & vxorem.* Quamobrem si vnus cõiux alteri rem in singulari determinatam causa mortis donauerit, dominium illius statim transit in donatariũ post mortem donantis; quamuis verò vnus coniux statim in vita tradat alteri rem, quam illi post mortem donauerat, tamen dominium illius tot modis manet reuocabile, quot modis ipsa donatio reuocabilis est, iuxta supradicta. Contrarium tenet Iulius Clarus *lib. 5. sent. § donatio, q. 9. n. 1. & 2.* vbi docet donationem inter virum, & vxorem, inter viuos, & causâ mortis, regulariter loquendo, non valere: & pro hac opinione citat glossam *in l. 2. in princ. v. Legatum, ff. de dote præleg.* & hanc etiam tenet Couarr. *in rubr. de test. in 3. p. n. 2.* citat etiam *l. 1. ff. de donationibus inter virum & vxorem.* Et rationem reddit, quia optima ratione introductum fuit, ne coniuges mutuo amore se spoliarent, vt dicit *ibi* textus. Sed hos explicant Molina, & Antonius Gomez de immodicis donationibus, non verò de ordinariis, cùm tamen textus loquatur absolutè, & non distinguat inter moderatas, & immensas. Videtur hæc opinio Iulij Clari iuri conformior, & consentaneior. Ita Fagundez.

2. Sed ego contra Clarium, & Fagundez primæ sententiæ adhæreo: nam apertè Vlpianus respondit inter virum, & vxorem mortis causa donationes esse receptas, *l. si cùm vxori, 9. §. vlt. ff. de don. inter virum & vxorem* Et in subsequenti *l. quia, 10.* eius rationem Caius hanc assignat, quia in hoc tempus excurrit donationis euentus, quo vir & vxor esse desinunt. Eandem sententiam corroborat textus, *in l. vbi ita donatur, 27. ff. de mort. caus. don.* vbi Marcianus Iurisconsultus donationem ita factam, vt nullo casu reuocetur, ideò inter virum & vxorem non valere dicit, quòd non sit donatio causa mortis, sed inter viuos; vnde facilè conuincitur, donationem mortis causa inter virum & vxorem subsistere. Accedit textus *in l. pen. ff. dict. tit.* ex qua liquidò constat, donationem istam inter coniuges esse validam. Adde, quòd regulariter cuicumque legari potest, eidem & mortis causa donari possit, & nullo iure prohibitum sit, quin à coniuge coniugi legatum relinquatur, *l. Marcellus, 15. l. & si debitor, 17. l. illud generaliter, 17. ff. de mort. caus. don.* Atqui huic patrocinatur sententiæ Antonius Gomez *tom. 2. var. res. iur. ciuil. c. 4. n. 18. vers. Nonò.* Grassus *d. §. donatio causa mortis, q. 6. n. 1.* Schneidewinus *in hoc §. 1. n. 6. & §. 2. n. 60. infrà hoc tit.* D Bocerus *d. comment. de don. c. 5. n. 36. & class. 2. disp. 19. thes. 60. edit. 2.* Hunnius *lib. 2. var. res. iur. ciuil. tr. 4. q. 6.* Thaddæus Piso *d. lib. 4. var. res. c. 4. n. 15.* Mynsyngerus *cent. 2. obseru. 13.* Vaudus *lib. 1. q. 39.* Vvesembec. *in Paratit. ff. de mort. caus. don. n. 4.* Treutlerus *disp. 19. thes. 4. lett. B. vol. 2.* Forsterus *disp. 10. thes. 7.* Berlichius *p. 2. concl. pract. concl. 15. n. 6. & p. 3. concl. 1. n. 30.* & Thomas Sanchez *tom. 1. de matr. lib. 6. disp. 10.* quibus adde Dicastillum *lib. 2. tr. 5. disp. 1. dub. 5. n. 8.*

3. Nec obstat quidquam textus *in l. mortis, 53. ff. de donationib. inter virum & vxorem*; vbi Papinianus respondit, socerum frustrà donare genero, vel nurui. Hinc non rectè colligitur, si donatio mortis causa nurui à socero facta non valet; propterea quod is maritum habet in potestate, ideò multò minùs valere donationem mortis causa, si ab ipso marito facta sit vxori. Diuersa siquidem est ratio soceri, & mariti mortis causa donantis. Maritus namque donare potest vxori mortis causa, quia hæc donatio in id dirigitur tempus, quo matrimonium morte mariti fuerit dissolutum, atque ita demùm suum effectum sortitur. At soceri donatio non confertur in tempus promissum soluti matrimonij, cùm morte soceri coniugium inter filium & nurum donatoris non dissoluatur, sed adhuc duret.

4. In dubio autem donatio, si expressè non constat qualem donationem coniuges, vel alij facere voluerint præsumitur causa mortis, nec inter viuos, per textum elegans *in l. apud. Celsum 4. §. Iulian. scripsit. 1 ff. de dolo mali & metus except.* vbi maritus, qui donauit vxori, vel alij, vt tamen res donatæ ad mulierem peruenirent, potest contra mulierem, vel alium opponere doli mali exceptionem, & res donatas repetere. Ergo in hoc dubio præsumitur donatio causa mortis posse reuocari, & non donatio inter viuos, *§. 1. & seqq. Inst. de don. l. vlt. & toto tit. C. de reuoc. don. l. qui mortis causa, 10. ff. de mort. caus. don.* Deinde, quia quilibet actus debet potiùs sustineri, quàm vt corruat, & si non potest eo modo valere quò debet, tamen valeat alio modo, quo potest, *l. si miles, 3. ff. de test. milit. l. quoties, 12. ff. de reb. dub.* Ita eleganter in terminis statuit Franciscus Ripa, *tract. de peste, tit. de priuileg. contr. tempore pestis, n. 178. sub. fin. versic. & ex hoc dicto iustificatur, n. 179.* Petrus Heigius *p. 2. q. 17. incip. Donauerat quidam in vrbe, n. 2. 3. & 4.* Iacobus Menoch. *lib. 3. præsumpt. 26. incip. Cùm nulla iuris mentio, 7. & seq. per totum.* Dissentit grauiter Petrus Peck. *tr. de test. coniug. lib. 2. c. 7. incip. Patet, opinor, ex iam dictis, n. 2. & sequentibus.*

RESOL. LXXII.

Quid sit donatio causa mortis, & quotuplex?

Et

Et an mortis causa donatio in præsentem, & tacentem, conferri possit?
Et an donatio inter viuos acceptata, nondum tamen tradita regulariter reuocari nequeat?
Et an donatio causa mortis etiam post traditionem reuocari possit, à donatore, quatenus viuit? Ex part. 8. tr. 6. Res. 67.

§. 1. MOrtis causa, vt ait Bocerus *de donat. c. 5. n. 1.* donatio est, quam quis metu mortis suæ in aliquem protinùs donationem agnoscentem confert, ita vt non nisi morte secuta perficiatur, & non secuta morte reuocetur, *l. 1. in fin. princip. ff. de donat.* Ita definit Bocerus.

2. Sed Fagundez *de contract. lib. 4. c. 5. n. 1.* asserit, quòd donatio causa mortis est quædam gratuita, & liberalis datio, vel dispositio voluntatis ex consideratione mortis, vel ex consideratione periculi mortis, præsentis, vel futuri. Sic docet Sylvester *v. Donatio 4. n. 1.* & sola morte confirmatur, absque hæreditatis aditione; at cùm donatio causa mortis fit præsenti & acceptanti, tunc enim ad illius confirmationem aditio non requiritur, & in hoc à cæteris legatis, ac fideicommissis, & relictis distinguitur, quæ non sola morte confirmantur, sed etiam aditionem requirunt; vt docet Bart. *in l. & in mortis, n. 1. ff. de don. caus. mortis.* Molina *de primog. lib. 1. c. 12. n. 14.*

3. Ego verò cum Azorio *tom. 3. lib. 11. c. 11. q. 1* dico donationem causa mortis eam esse, quando rem donatam malo me habere, quàm eum, cui dono, sed magis ipsum, quàm eum hæredem, *l. 1. de donat. causa mortis.* Talis autem donatio tribus modis fit. *Primò*, cùm quis donat nullo metu præsentis periculi conterritus, sed sola mortis cogitatione. *Secundò*, cùm quis commotus impendente, vel instante mortis periculo, ita donat, vt statim res fiat accipientis. *Tertio*, cùm quis, mortis periculo imminente, non sic donat, vt statim res fiat accipientis; sed tunc demùm fuerit insecuta, cùm donator decesserit, *l. 2. ff. de donat. mortis causa.*

4. Species autem huius donationis mortis causa tres Iulianus refert. *Vna* est, cùm quis nullo præsentis periculi metu conterritus, sed sola cogitatione mortalitatis donat. *Altera*, cùm quis imminente periculo commotus, ita donat, vt statim fiat accipientis. *Tertiò*, si quis periculo motus, non sic dat, vt statim faciat accipientis; sed tunc demùm, cùm mors fuerit insecuta, *l. 2. ff. de mort. caus. donat.* vbi Castrensis tres istas species reducit ad duas, quam sequitur Bocerus *class. 2 disp. 19. thes. 56. & seqq. edit. 2.* Et licèt quandoque ita donetur mortis causa, vt statim res fiat accipientis, non tamen perfectè ipsius fit, antequam mors donatoris insequatur, *dict. l. si mortis causa. 29. vers. si verò sic, & d. l. non videtur. 32. ff. de mort. caus. don.* Bocerus *d. disp. 19. Thes. 8.*

5. Debet tamen hæc donatio fieri in præsentem; nam mortis causa donat, qui præsens præsenti dat, auctore Marcello, *in d. l. inter 38. ff. d. tit.* aut qui per nuncium, vel epistolam, absenti mortis causa donat, iuxta Corneum *cons. 129. vol. 2.* Ioannem Petrum de Ferrar. *in sua pract. in forma libelli*, quo agitur pro donatione, *n. 7.* Iasonem *cons. 82. vol. 3.* hósque referentem Hartmannum Pistorium *lib. 1. quæst. iur. q. 13. n. 6.* Etsi verò mortis causa donatio non subsistit, si absenti absque epistola, vel nuncio ad hoc destinato, facta sit, si tamen adhibiti fuerint quinque testes, valet vt fideicommissum, *l. miles. 75. in princ. & l. cùm pater. 77. §. donationis. 26. ff. de leg. 2.* Bart. *in l. 1. circa fin. ff. de mort. caus. don.* Iul. Clarus *d. §. donatio, q. 5. n. vlt.* Grassus *d. lib. 1. sent. §. donatio caus. mort. q. 9. n. 5.* Hotomanus *cons. 13. num. 17. & lib. 4. observ. c. 28.* Bocerus *d. c. 5. n. 7.* Hartmannus Pistorius *d. q. 3. num. 8.* vbi plures citat. Adde Bachouium eadem de re disputantem *in animaduers. ad Treutler. vol. 2. disp 19. thes. 9. litt. A.* in hac donatione.

6. Sed hîc oritur pulchra dubitatio, an mortis causa donatio in præsentem & tacentem conferri possit? Et posse, non leues suadent rationes. Tum quia tacitus quoque consensus inducitur ex taciturnitate eius ad cuius commodum negotium quod agitur spectat, *l. 2. §. 1. ff. de pact.* Tum quia taciti & expressi eadem & par virtus est *l. cùm quid. 3. ff. de reb. credit. l. 2. §. voluntatem 2. ff. solut. matrim.* Tum etiam, quia cùm creditor tacentem debitorem alloquitur his verbis: Profiteor te non teneri, pactum inter eos fieri Papinianus respondit; *l. tale pactum. 40. in princ. ff. de pact.* Atque ita docent Angelus *cons. 183. col. 1.* Andreas ab Exea, *ad rubr. ff. de pact. n. 48.* Curtius iunior *ad rub. C. de pact.* Alciatus *ad rubr. ff. de verb. oblig. n. 3. & ibidem* Iason, *col. 3.* Couarr. *ad rubr. extr. de testam. p. 3. n. 13.* Cagnolinus *in l. semper qui non prohibet. 60. n. 3. & 4. ff. de reg. iur.* Fernandez, Vasq. *lib. 2. contr. illustr. c. 62. n. 13. & tr. de success. progress. § 27. n. 32. & seq.* Purpuratus *in l. rogasti. 11. §. si tibi. 1. n. 64. ff. de reb. cred.*

Sup. hoc infrà in Res. 119. §. Est tamen. & in aliis eius not.

7. Et ratio est, quia tacitus quoque consensus inducitur ex taciturnitate eius, ad cuius commodum spectat negotium quod agitur, *l. 2. in princ. ff. de pact.* Tum quia aliàs etiam tacitum pactum valet, *l. 4. in princ. ff. d. tit.* vndè & mutus paciscì potest, *d. l. 4. § 1. ff. eod.* Tum etiam, quia taciti & expressi eadē est & par virtus *l. cùm quid. 3. ff. de reb. cred. l. 2. §. voluntatem. ff. solut. matrim.*

8. Tum postremò, quia cùm creditor tacentem debitorem alloquitur his verbis: Profiteor te non teneri, pactum inter eos fieri ait Papinianus Iurisconsultus, *in l. tale pactum 40. in princ. ff. de pact.*

9. Non obstat textus, *in l. si accepto. 19. §. 1. ff. de acceptil.* vbi IC. Vlp. scribit, quòd ad debitorem prolata verba hæc: Profiteor te mihi pecuniam debitam soluisse, vim pacti non habeant, quamuis commodum debitoris concernant. Agit enim IC. de apocha, quæ non liberat debitorem, sed solutio tantùm. Si igitur solutio nulla interuenit, apocha nullius momenti est, si modò intra vigesimum diem opposita fuerit querela, vel exceptio non solutæ pecuniæ aduersùs apocham, secundùm legem, *in contract lib. 14. C. de non num. pecun.*

10. Et tamen *nota*, quòd donatio inter viuos acceptata, nondum tamen tradita, regulariter reuocari nequit. Donatio verò causa mortis, etiam post traditionem reuocari potest à donatore, quatenùs viuit. Ita habetur *leg. cùmque. ff. de condict. ob causam. l. cum quis. de condict. caus. dat.* & ita docet Fernandez, *in exam. Theol. mor. p. 1. c. 16. §. 11. n. 1.* & alij communiter.

RESOL. LXXXIII.

Qui possint donare causa mortis? Ex p. 8. tr. 6. Res. 68.

§. 1. REspondeo, cùm donatio causa mortis vltimæ voluntati comparetur, ex *l. vlt. C. de don. caus. mort.* poterit mortis causa donare omnis, qui & testamentum facere potest, etsi non faciat, *l. tam is. 25. in princ. ff. de mort. caus. don.* Ideóque qui testari prohibentur, vt pupillus, furiosus, seruus, condēnatus ad mortem, & alij, de quibus *tot. tit. de don. instit. quibus non est permissum fac. testam.* nec mortis causa donare possunt, arg. *d. l. tam is 25. ff. de mort. caus. don.* excepto filiofamilias. Hic enim licèt, consentiente etiam patre, testamentum condere nequeat, mortis tamen causa, patre expressè permittēte, donare non prohibetur, *d. l. tam is. 25. §. 1. ff. eod. l. filiusfamilias, 7. §. pari 4. cum seq. ff. de don.* Ratio differentiæ potissima hæc esse videtur, quia testamenti factio publici est iuris, *leg. 3. ff. qui testam. fac. poss.* quòd ius priuata patris auctoritate immutati nequit, *l. ius publicum. 38. ff. de pact. leg. nemo potest. 15. ff. de legatis. 1.* At mortis causa donatio est iuris firmati, quoniam priuatorum voluntate datur. Obrechtus *in Oeconomia*

donationis,&c.*disp.4.thes.*38.*& seqq.* Antonius Faber *d. p.2.de errorib.pragm decad.43 error.6.cum seq.*& docui ad principium tit. *infra, quibus non est permissum facere testam.n.*15.*& seq.* Eámque rem, post alios,vberiùs explicant Matthias Berlichius,*concl.practicab.p.3.concl.1. n.6.cum sequentibus.*& Thadæus Piso *lib.4.var.resc.c.4. n.3.& sequentibus.*

RESOL. LXXIV.

An Regulæ Cancellariæ obligent in foro conscientiæ, & interiori?

Et an donatio inter viuos facta ab Episcopo intra viginti dies ante eius obitum sit valida in foro conscientiæ,licet per Regulam Cancellariæ de viginti in foro exteriori sit nulla,& licet sanus esset Episcopus?

Et an prædictæ donationes validæ sint in vtroque foro: vnde donatarius possit obsurdescere, si fortè publicetur excommunicatio contra non reuelantes bona Episcopi defuncti,quod est valdè notandum? Ex part.1.tract.10. Resol.43.

Supra contra in hac Resol. in Resol. seq. §.1.

§.1. REspondeo negativè : vnde donationem inter viuos factam per Episcopũ intra viginti dies ante eius obitum , existimo esse validam in foro conscientiæ, licèt per Regulam Cancellariæ de viginti in foro exteriori sit nulla.Et ita docet Ioannes Valerus *in diff.vtriusque fori,verb.donatio,diff.6.n.2.*vbi sic ait:[In foro verò interiori prædictæ donationes inter viuos irreuocabiliter factæ validæ sunt,& tenent:quia prædicta Regula de viginti ; & aliæ Regulæ Cancellariæ , sunt tantùm pro foro exteriori ; sunt etenim iudiciales, per notata per Gomez *de Reg.Cancell.in princ.* & trademus *verb.Possessio.diff.*1.Quod maximè procedit,cùm donatio facta fuit extra infirmitatem,cùm scilicet;sanus esset Episcopus;adeò vt dicat Henriquez *in summ.tit.de Indulg.c.*30.§.7.*in Gloss.lit.R* prædictas donationes,factas etiam propè;vel circa mortem, validas esse in vtroque foro ; vt multi in vtroque iure periti,Salmanticæ consulti responderunt ; sed præfati collectores generales nequaquam admittent : nihilominus tamen quoad forum conscientiæ tutus est donatarius,vnde poterit obsurdescere, si fortè publicetur excommunicatio contra non reuelantes bona Episcopi defuncti:quod nota,quia est quotidianum.] Ita Valerus.

Sup.hoc sup in tr.1.Resol.31. per totam, signanter §.7. ad med. à vers.Et ratio est. & latissimè in aliis not.2. dict. Resol.

RESOL. LXXV.

An donatio Episcopi intra viginti dies ante obitum sit valida?

Et quid , si donatio fuerit facta extra infirmitatem,cùm scilicet sanus esset Episcopus , quare adhuc si publicatur excommunicatio contra non reuelantes bona Episcopi defuncti, manet tutus in conscientia donatarius? Ex p.8.tr.6.Resol.88.

Sup. contẽto in hoc §.1.in Resol.præterit.

§.1. DIstinguit Caspensis *in Cursu Theologico tom.2. tract.19.disp.1.sect.2.n.*17. & sic ait.Donatio facta per Episcopum intra viginti dies ante obitum,innalida, ac nulla est in foro exteriori ; quia præsumitur facta causa mortis , & in fraudem iuris Cameræ Apostolicæ , etiamsi fiat in fauorem cuiuscumque causæ piæ. At in foro interiori prædicta donatio valida est, quòd maximè procedit cùm donatio facta fuit extra infirmitatem, cùm scilicet sanus esset Episcopus ; quare adhuc si publicetur excommunicatio contra non reuelantes bona Episcopi defuncti , manet tutus in conscientia.Ita ille.

2. Obseruat tamen ex Nauarro Neguerolus *tom.1. allegat.26.num.259.* quòd in exteriori foro hæ donationes ab ægrotis Episcopis factæ fraudulentæ iudicantur; & ita debent reuocari, si non interueniat cautela, scilicet, quòd donator sit fide dignus,& iuramento testetur se eam donationem non ficto,sed vero animo facere , vt satisfiat obligationi , qua tenetur , quæ eis supersunt , piis operibus, & pauperibus erogare, iuret etiam se nunquam eam reuocatorum, quantumuis postea sit superstes : hoc enim vehementer adimit suspicionem præfatam.

3. Molina verò *de primogen.libro 2.cap.10. num.41.* addit , quòd ob opinionum diuersitatem ferè semper causæ super donationibus factis ab infirmis Episcopis concordantur.

RESOL. LXXVI.

An donatio causa mortis facta à Nouitio post ingressum Religionis sit valida : non obstante Decreto Concilij Tridentini sess.25.c.16.de sepult?

Et notatur , quod nulla existente professione , nulla etiam existit donatio in consobrinos collata.

Et quod Monachus,qui fecit professionem,si licitè à Religione recessit, recuperat bona Ecclesiæ collata contemplatione ingressus Religionis. Ex part.8.tr.6.Resol.86.

§.1. REspondeo, donationem hanc in vtroque foro valere:nam ex Decreto Concilij Tridentini, Nouitij non carent facultate condendi testamentum; vel codicillum , seu aliter dandi ex vltima voluntate; etiam non petita Superioris Religionis licentia;modò *Primò*,sint capaces ad donandum.*Secundò*,liberè & non coactè donent,*Tertiò*,rem cuius sunt domini,donent,

2. Et ita hanc sententiam tenet Bartholomæus de Vecchis *in praxi recipiendi Nouitios,disp.8.dub.10.n.3.* vbi sic ait. Per decretum Tridentini *sess.25. cap.16. de Regul.*Nouitij non carent facultate condendi testamentum ante vel post Religionis ingressum,quidquid aliqui dixerint. Et ita declarauit Sacra Cardinalium Congregatio die 22. Ianuarij 1598. Quod probatur,nam Tridentinum de solis remunerationibus & obligationibus loquitur. At testamentum,nec renunciatio,nec obligatio dicitur.Et idem dicendum est de quacumque vltima voluntate,vt est donatio causa mortis,& codicillus. Ita ille,& post illum Homobonus *in consult mor.resp.2.p.6. resp.80.*

3. *Notandum* est hîc obiter , quòd nulla existente professione,nulla etiam existit donatio in consobrinos collata,vt constat ex his quæ scribunt Hostiensis,Ioannes Andreas,& Abbas *in c.quod à te, de Cleric. coniug.* vbi asseuerant,quòd Monachus,qui fecit professionem, si licitè à Religione recessit , recuperat bona Ecclesiæ collata contemplatione ingressus in Religionem.

4. Idque ex eo etiam confirmatur , quod in specie respondit Natta *in cons.181.n.1.& seq.* vbi concludit, quòd donatio facta à Monacho sub ea conditione, quòd liceret ei ad bona propria redire , si non posset stare in Monasterio, resoluitur,& potest Monachus ad bona donata regredi , nec ei per donatarium controuersia inferri potest , si licitè recedit à Religione, cùm purificata fuerit conditio ipsius donationis resolutione.

RESOL. LXXVII.

An in Concilio Trident. sess. 25. cap.26. de Regularibus comprehendatur renunciatio,vel donatio facta ante ingressum Nouitiatus intuitu ingressus Religionis? Ex p.3.tr.2.Resol.55.

Sup.hoc Resol.

§.1. AFfirmatiuam sententiam docent 16.DD.apud Sanchez *in summ.tom.2.lib.7.c.5.num.3.* licet ipse

& hi placeat hæc Decis. huic cor.2.

ipse *n.4.* & meritò cum multis aliis contrarium doceat; quibus ego addo Villalobos *in sum.to.2. tract.35. diff.17.n.4.* & Portel *in dub. Regul.v.Nouitiatus, n.41.* vbi sic ait. Si Nouitius ante ingressum Ordinis, iam talem ingressum cogitans,& proponens,aliquid donauit,vel renunciauit, factum tenet,& est validum; nam adhuc non erat Nouitius, & Concilium solùm prohibet,ne donet Nouitius;& refert Quaranta, sic declaratum fuisse à Cardinalibus.Ita Portellus; & hanc sententiam etiam docet nouissimè Menochius *in addit.ad lib.2. de arbitr. iud. cas.436. n.3.* vbi affert quamdam petitionem factam Sacræ Congregationi cum eius responsione;petitio verò, & responsio hæc est.

2. Anna de Cagnolis, nunc soror Hortensia Maria, facta Monialis, & professa in Monasterio Sanctæ Agnetis Mediolani, hæres pro tertia parte sui patris, asserens se habere animum ingrediendi Religionem, cum conditione,quatenus in eo professione emitteret, & non aliàs,ante tamen ingressum Monasterij portionem vnam paternam, & alia iura,retentis sibi scutis duobus millibus tantùm pro sua dote,Dominis Scipionis, & Ferdinando Cagnolis renunciauit, & cessit,vt constat publico instrumento cum iuramento. Promisit etiam Anna ad cautelam, iura iuribus addendo, intra duos menses ante professionis emissionem dictum instrumentum ratificare. Adueniente bimestri ante professionem,Anna non solùm ratificare noluit,sed obtenta absolutione à iuramento illud,& contenta in eo totaliter reuocauit,asserens se fuisse seductam metu reuerentiali,& nunquam fuisse intentionis suæ talem concessionem facere,postea solenniter professionem emisit. Nunc Monasterium,& soror ista animaduertens huiusmodi cessionem esse factam in fraudem Religionis, & Monasterij contra formam Sacri Concilij Tridentini, *sess.25.c.16.de reg.* instant declarari Sacrum Concilium comprehendere casum istum,& annullare suprascriptũ instrumentum, & de opportuno remedio prouideri.

Congregatio Concilij censuit, Decretum Concilij Tridentini *c.16. sess.25. de reg.* non habere locum in renunciatione facta ante susceptionem habitus.Hieronymus Cardinalis Matthæus.

RESOL. LXXVIII.

An donatio facta ante ingressum Religionis animo ingrediendi illam, sit valida? Ex part-8.tr.6.Resol.87.

hic hoc in Rom. erit, & Decis. seq.

§.1. NOminatim contra me negatiuam sententiam tenet Pater Fagundez *de contract. lib.4. c.6. n.6.* Quia intentum Concilij,ob quod prohibet has donationes,& renunciationes,& annullat,est,ne donantes & renunciantes cogantur postea inuiti profiteri ex defectu bonorum; & non minùs cogitur renuncians & donans inuitus profiteri ob donationem factam in sæculo,animo & intuitu ingrediendi Religionem, quàm ob donationem factam in Nouitiatu,& post ingressum Religionis: ergo intentum. *Secundò*, quia Concilium absolutè & vniuersim loquitur de renunciatione & donatione facta ante professionem, non restringendo ad factam tempore Nouitiatus;& vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus;& parũ refert, quòd hoc Concilij Decretum contineatur sub rubrica, & *tit. de Regularibus*:nam ideò sub illo ponitur, quia hæ donationes erant factæ in ordine ad statum Religionis.Status autem nõ acquiritur, nisi post professionem:& ideò nullum firmum argumentum inde potest contra hanc opinionem afferri. *Tertiò*, quia hoc decretum non est pœnale,quamuis pœnam addat nullitatis,sed doctrinare pro omnibus qui volunt Religionẽ profiteri; pœna enim ibi ponitur per accidens,non per se:nam id quod primò & per se intendit Concilium,est,ne Nouitij aut Nouitiæ profiteantur inuitæ ob defectum bonorum, quibus se spoliauerunt ante professionem. *Quartò*,quia lex generalis extenditur ad alium casum similem,quãdo si ad illum non extenderetur, frustraretur dispositio ipsius legis pœnalis,quod patet *c.si ciuitas,de sent. excommun.in 6.* vbi decernitur,extendi ad suburbia interdictum ciuitatis,ne facilè pœna interdicti eludatur, & ex *c.de vsuris.in 6.* & Glossa *ibi*: nam caput illud est pœnale,& interdicit vsurariis facturam testamenti,nisi priùs vsuras restituant,aut cautionem restituendi præstent,& tamen Glossa *ibi* hanc prohibitionem extendit ad Codicillos, eo quòd aliàs facilè prohibitio eluderetur. Et verò nemo negabit hoc Decretum Concilij facilè eludi & fraudari,nisi intelligatur etiam de remuneratoribus,& donationibus factis in sæculo,animo & intuitu Religionis ingrediendæ.

3. Et ita hanc sententiam tenet Flaminius Parisius, *de resignat. lib.3. q.23. num.9.* qui testatur per Sacram Congregationem ita declaratum fuisse. Et ita tenuit Sacra Rota *in causa Romana de Mongellinis, die 14. Ianuarij 1636.* coram doctissimo & amantissimo Domino meo Carillo, tunc meritissimo Præside Senatus Vallisoletani.

4. Sed his non obstantibus, ego iterum affirmatiuæ sententiæ adhæreo,quam eadem Sacra Rota,me citato, docuit, *in causa Romana donationis, die 1.Febr. 1640.* coram Domino meo de Rojas, qui in Magistrali decisione hanc sententiam satis confirmat,& adducit alias tres decisiones eiusdem Rotæ. Et ita etiam declarauit Sacra Cardinalium Congregatio Concilij,cùm omnibus aliis Congregationibus præferenda sit,cùm sit posterior,& agatur de facienda illius interpretatione.

Quæ decisio nunc inuenietur in fin. tom.8.& ibi est decisio 12.

5. Probatur hæc opinio. *Primò*, quia Concilium in hoc Decreto loquitur de donationibus & renunciationibus factis à Nouitiis, tã masculis quàm Monialibus, post ingressum Religionis,& solùm prohibet ne hi donent,& non loquitur de renunciationibus factis in sæculo animo ingrediendi Religionem:& Decretũ Concilij est pœnale,cùm pœnam nullitatis addat, & non debet extẽdi,sed restringi. *Secundò*.quia in dubio textus est intelligendus,iuxta rubricam, sub qua constituitur, *l.si quid autẽ,§.si quid verò.C.de veteri iure enucleando.* Cùm ergo intelligentia huius Decreti Concilij sit dubia,accipienda est ex rubrica, & titulo,sub quo constituitur,qui est de Regularibus:non ergo intelligitur de meris sæcularibus,quales sunt qui in sæculo donãt,animo ingrediendæ Religionis *Tertiò*,probatur,quia Cõcilium ait: *Nulla quoque renunciatio*,&c.particula, *quoque*.in iure est copulatiua cuius natura est copulare sequentia cum antecedentibus:at caput & decretum antecedens Concilij loquebatur de Nouitiis, ergo istud immediatè sequens de illis etiam tantùm loquitur.

6. Igitur cùm dictum Concilium sit correctorium iuris communis,& proinde non potest intelligi,nisi in casu de quo loquitur,qui est, quando ingressus Monasterium vult renunciationem,seu donationem facere.

7. Neque obstare videntur in contrarium adducta, ex quo dispositio Concilij redderetur elusoria,& quòd lex etiam exorbitans deberet extendi, quando frustraretur illius dispositio. Quia Concilium voluerit disponere tantùm post ingressum dando formam renunciationibus,vel donationibus faciendis post ingressum,& nihil dixerit de donationibus factis antè,propterea non debet talis dispositio extendi ad casum non expressum, quia redderetur frustratoria, cùm illa procedat in propriis terminis, in quibus loquitur.

8. Et aduerte,textum prædictum Conc. Tridentini *sess.25.c.16.* reperiri posse *in tit.de Regular.* propterea non esse aptum comprehendere meros sæculares, quales sunt,qui habitum nondũ susceperunt, qui inter Nouitios adhuc non sunt adscripti.Ita Sanch. *in sum. tom.2.lib.7.c.5.n.4.* nec esse curandum de illis Doctoribus,

bus,tenentibus, quòd talis donatio vel renunciatio facta ante ingressum non sit valida, non seruata forma Concilij, cùm eorum dictum reprobetur ex eo quòd Concilium in tali dispositione exorbitaret à iure communi, propterea non esse extendendum ad casum non expressum. Et ideò communiter nostram sententiam sequuntur Doctores,quos ego citaui,*in p.3.tr.2.res.55.* & quos,ad satietatem,vt dixi,me etiam citato, adducit Sacra Rota coram Roias, *vbi suprà*, cuius decisionem inuenies in fine meæ sextæ partis.

Quæ hîc est Resanteced. Quæ nunc reperietur in fine tom.8 & ibi est Decisio 12.

9. Non deseram tamen hîc apponere verba Villalobos *in sum.to.2.tr.35. diffic.17. n.4. & seq.* vbi sic ait: [Este decreto no tiene lugar en las donaciones, ó renunciaciones que se hazen antes de tomar el habito, aunque fuesse en tiempo que se tratasse de recebirle, y tuuiesse animo de ser Religioso,y estuuiesse admitido, como declararon los Cardenales,post estas palabras:] An dispositio huius capitis in principio,comprehendat illum,qui habet animum ingrediendi Religionẽ;adhuc in sæculo existens, sed tamen acceptatus,licèt habitum nondum susceperit;donauit bona sua Monasterio, non adhibitis solemnitatibus?Congregatio censuit non habere locum in renunciatione ante susceptionẽ habitus.

10. [El Padre fray Manuel Rodrigez,con Nauarro, tienen lo contrario desta resolucion,porque les parece que tambien quita la libertad lo que se haze antes de tomar el habito. A loqual se responde facilmente, que el Concilio no dispone de los bienes de los seculares, que pueden hazer de su hazienda libremente lo que quesieren.

11. Mas ha se de aduertir,que si se hâziesse la donacion en la misma entrada de la Religion,no vale,como lo dize otra declaracion, por estas palabras:] Hoc Decretum non habere locum in donationibus,aut renunciationibus factis ante ingressum,hoc est, ante susceptionem habitus, sed si donauerit in ipso ingressu, non valet donatio.[Y en otra dize:] An idem possit in ipso ingressu donare seipsum, & omnia bona sua Religioni,vt fiebat olim,dummodò in istis casibus non sit posita pœna excommunicationis? Congregatio respondit,huiusmodi donationes,quæ fient ab iis, qui vt noti ingrediuntur,animo profitendi legitimo tempore,comprehendi hoc Decreto: [Y lo mismo parece que ha de ser, si se hizo antes de la entrada con animo de entrar, como haza en fraude deste Canon, como dize otra declaracion,por estas palabras:] Sed si donatio,vel renunciatio facta fuerit intuitu Religionis ab ingrediente,tanquam factam in fraudem huius Canonis,videtur subesse huic dispositioni, ex sententia Congregationis: [Y lo tiene Lessio.La razon es, porque esta renunciacion moralmente viene à ser lo mismo que si la hiziera despues. Verdad es, que si de hecho no se hizo, *in fraudem legis*, en el fuero de la conciencia valdra, aunque en el fuero exterior podran presumir que se hizo *in fraudem legis*.] Sic ille.

RESOL. LXXIX.

An filiusfamilias de bonis aduentitiis,quorum vsu fructus patri non quæritur,sine eius consensu mortis causa donare possit? Ex part.8.tr.6.Res.69.

§.1. SVppono, quod filius quædam bona aduentitia habere potest, in quibus patri vsusfructus non acquiratur,putà,si ea lege sint ei relicta,vt nullũ vsumfructum pater habeat, vt in *Auth. Vt liceat matri & auiæ,in princ.* vnde sumpta est *Auth.Excipitur,C.de bonis quæ liber.* Est igitur controuersia, vtrum ea donare mortis causâ possit filiusfamilias absque patris consensu.Et affirmatiuè respondet Bart. *in Nouell. cap.1.§.1. n.7.* Romanus *in Auth.Similiter,n.77.C.ad l.Falcid.* & *in cons.512. col.1. versic. Fallit secundò in aduentitiis*, &c.Paulus de Castro *in d.l.tam is, 25. §.1.ff. de mort. caus. donat.* Iason *in l.nemo,11. C. qui testam. fac.poss.* Crotus *in l.frater a fratre,38.ff.de cond.indeb.*Guillielmus de Bened.*in c.Raynutius,16.in v.Matrim.n.43.de testam.* Crauetа *cons.92.n.1.*Parisius *cons.157.n.17. vol.4.*Fachinæus *lib.3. controuers. iur.cap.25.* & nouissimè Hunnius *lib.2.var.resol.iur.ciuil.tract.4.q.5.*

2. Probatur hæc opinio; nam etsi lex generaliter prohibeat filiisfamilias donare causâ mortis absque consensu patris, tamen iusta interpretatione restringi debet,vt habeat locum in iis dumtaxat rebus, quarum vsusfructus parentibus acquiritur, non autem in aliis. Iusta,inquam mihi videtur hæc interpretatio, quia donatio inter viuos,& donatio causâ mortis, in hoc casu à lege æquiparantur;vt scilicet vtraque sit filio interdicta, sine patris voluntate & consensu, & quidem pari ratione,vt patet ex *l.filiusfamilias,§.pari autem ratione, ff.de donat.* Sed nouo iure, quo vsusfructus patri dumtaxat acquiritur in bonis aduentitiis, ita constitutum est, vt in illis dumtaxat casibus, in quibus acquiritur vsusfructus patri, filiis sit omnis bonorum alienatio prohibita,absque consensu patris,vt patet ex *d. l.vlt.§. filiis,C.de bon.quæ liber.* ergo in aliis, quorum vsusfructus patri non acquiritur, prohibitio locum non habebit; atque adeò non licebit filio etiam absque patris consensu ea bona alienare.

3. Sed his non obstantibus, negatiuam sententiam tenet Alex.*in d.l.nemo,11. n.2. C. qui testam.fac. poss.* Soc.*in l.2.n.15.ff.de leg.1.*item *cons.112.vol.1.& cons.172.vol.2.*Rubeus *cons.46.n.2.& cons.127.*Couarr. *in rubric.de testam.p.3.n.8. & 9.* Riminald.*ad principium huius tit.n.1336.cũ seq.* Clarus *lib.4.sent.§.donatio,7.6. n.3.*Michaël Grassus *li.1.recept.sent.§.don. caus.mort. q.3.n.1* & Thad.Piso,*d.lib.4 var. res.c.4.n.5.vers.Contrarium tamen*, &c.Pro qua sententia *primò* adduci solet textus *in d.l.filiusfamilias 5.§.fin.ff de don.* vbi filiusfamilias ideò castrensia bona donare mortis causâ potest sine patris consensu,quia de iis etiam testari potest.Ergo bona illa,de quibus testari non potest, sine patris consensu donare causâ mortis non poterit. Iã verò probabilior est cõmunióque DD.traditio,quòd de illis quoque bonis aduentitiis, quorũ vsusfructus non quæritur patri,filiusfamilias testandi licentiã non habeat,*l. pen.* ibique Bart.Corn.Alex.& Ias.*C.qui testam. fac. poss.* & abundè ostendimus ad princip. tit. *infr. quibus non est permiss.fac.testam.n.29.& seqq.* Deinde huc facit,quòd consensus patris requiritur in donatione causâ mortis, quam facit filius,non propter præiudiciũ patris,sed ad integrandam siue habilitandam personam ipsius filij,& sic ad auctoritatem & solemnitatẽ actus,per not.gloss. *in l.fin. in pr.vers.Necessitate.sup.verb.imponenda,C.de bon.quæ liber.*&c.vbi Baldus dicit: *Adhareas huic glossæ, quia nunquam errabis.* Atqui hæc ratio militat etiam in aduentitiis,quorum vsusfructus ad patrẽ non pertinet. Ergo statuendũ, quòd nec ea donare filius valeat causâ mortis,sine consensu patris, cùm integram personã ad donandum absque patris permissu non habeat.Præterea hanc confirmat conclusionẽ text.*in d.l.fin.§. ipsum autem filium,5.vers.filiis autem familias.C.de bon.quæ liber* vbi quemadmodum deciditur,quòd filius non possit sine voluntate patris alienare aduentitia,quorũ vsusfructus ad patrem spectat, ita eodem modo dicendum est quòd nec etiam possit alienare absque eius cõsensu illa bona aduentitia,quorum vsusfructus non quæritur patri,propter rationem illic generalem subiectam.Mesius enim est coarctare iuueniles calores,ne cupedini dediti tristem exitum sentiãt,qui eos post dispersum expectat patrimonium.Quæ ratio cùm vtrique casui semper cõueniat,meritò,vigore rationis generalis in vtroque etiã casu eiusdem legis decisio locũ habere debet,arg.legis *illud quæsitum,32.ff.ad l.Aquil.liquadam 9.§.nummularios,*

vios.ff.de edend. & l.à Titio 108.ff.de verborum obligat.

4. Nec obstat aduersus hanc sententiam negatiuam text. *in Auth. è contra, C. de repudiis:* vbi quemadmodum in contrahendo matrimonio consensus patris requiritur, ita & in dissoluendo. Eóque facit lex, *nihil tam naturale, 35.ff.de reg. iur.* Sed in reuocanda donatione causa mortis facta à filio de re sua cum consensu patris, non requiritur eiusdem patris consensus, vt constat ex notatis per Dynum, Cynum, Salicetum, & cæteros, *in l. nec fratris, C. de don. caus. mort.* & Tiraq. *in tr. de iure primog. q. 68. n. 4.* Ergo neque requiri debet consensus patris in contrahenda & conficienda ipsa donatione, quia si in eius confectione esset necessarius, etiam in reuocatione omninò desideraretur, arg. *d. l. nihil tam naturale, 35.ff. de reg. iur.* Iste, inquam, textus non resistit, quia regula inde desumpta procedit, quando eadem militat, vigétque ratio in reuocatione, quæ in confectione, siue inductione, per tradita à Cagnolo *in l. vnic. C. quando non petent. part. petentibus accrescant. n.* 17. Aretino, Socino, & aliis, *in rubr. ff. de acq. vel amitt. poss.* Ast in inducenda donatione causa mortis, agitur de priuando patre luctuosa successione filij præmorientis, iuxta l. *nam etsi parentibus. 15. in princ. ff. de inoff. testam.* In reuocatione verò agitur de confirmanda potiùs dicta successione. Cùm igitur vtrobique diuersa militet ratio, regula ista locum sibi vindicare non potest.

Cùm igitur supradictæ sententiæ habeant patronos & rationes, ego vtrasque satis probabiles esse puto. At ex Theologis circa præsentem quæst. vide Fagundez *de contr. lib. 4. c. 5. n. 24.* & Molinam *de iust. to. 1. disp. 138.*

RESOL. LXXX.

An filiusfamilias patri suo consentienti causa mortis donare possit bona aduentitia?
Et in supradicto casu an consensus patris debeat specialis, & expressus intercedere, vel sufficiat tacitus?
Et quid, si filius donauerit causa mortis, an tunc requiratur iudicis authoritas, an potius sufficiat solus ipsius patris consensus, donationi authoritatem præbentis?
Et quid præter consensum filio præstitum, an adhuc viuente filio talis donatio a patre reuocari possit? Ex p. 8. tr. 6. Resol. 70.

§. 1. AFfirmatiuam sententiam mordicùs tenet Fachinæus *lib. 5. c. 26.* cui sic ratiocinari placet. Filius habet dominium, & proprietatem rerum, ergo potest de ea disponere, siquidem vsumfructum patris attingat, requiritur eius consensus, vt *in l. vlt. §. filius, C. de bon. quæ liber.* ne videlicet patri in eo vsufructu fiat præiudicium: si ergo velit ipsi patri donare filius proprietatem causa mortis consentienti & acceptanti, cur ea donatio non valebit: Nonne morte firmantur donationes inter patrem & filium, *l. donationes quas parentes, 8. de don. int. vir. & vxor.* Cur igitur & donatio mortis causa à filio facta non confirmabitur filij morte? Ita Fachinæus, cui adde Bocerum *tr. de don. c. 5. n.* 38.

2. Sed negatiuæ sententiæ adhæret Glossa, & Bart. *in l. 1. ff. de auctorit. & consens. tut.* Imola, Roman, & Soc. *in d. l. 1. §. fuit quæsitum, ff. ad SC. Tertyll.* Decius *l. senium. 3. n. 56. C. qui testam. fac. poss.* item *cons. 245. & cons. 279.* Corneus *cons. 494. vol. 1.* Rubeus *cons. 46. & cons. 127.* Tiraq. *de legib. connubialib. gloss. 8. n. 115.* Parisius *cons. 97. n. 21. lib. 3.* Io. Dilectus Durantes *in tr. de arte testandi, tit. 1. caut. 1. n. 4.* Couarr. *in rubr. de testam. p. 3. n. 7.* Clarus *lib. 4 sent. § donatio, q. 6. n. 7.* Grassus *lib. 1. recept. sent. §. donatio caus. mort. q. 5. num. 3.* Hyppolitus Riminald. *ad princ. huius tit. n. 1347.* hósque referens Thadæus Piso *d. lib. 4. var. resol. c. 4. n. 6.* Rationem hanc assignant; quia cùm consensus patris in donatione, filij interueniente debeat, non respectu præiudicij, quod ipsi patrifit respectu sui vsufructus, sed ob solemnitatem actus, & ad integrándum personam filij; ideò non est mirum, si non possit conseruare filio sibi donanti causa mortis, quia non potest integrare personam filij ad proprium commodum, cùm authoritas cuique in causa propria patrociocinari nequeat, *d. l. 1. ff. de auctor. & consens. tut.* Et ab hac opinione, seu communiori, & veriori, non recedendum esse in iudicando, affirmat Clarus *loco* modò *annotato.* Eidem assentiri videntur Andreas ab Exea *in lib. pactorum. n. 95. & 386.* aliíque, quos refert Hieron. de Ceuallos, *in spec. aur. opin. comm. contra comm. to. 1. q. 232 circa princ.* Poterit tamen pater, cui velit filius donare causa mortis, adhibere in tali donatione authoritatẽ iudicis, & sufficiet, arg. *l. furiosi, 25. C. de nupt.* Io. Dilectus, Grassus, Clarus, Couarr. Piso, & alij, locis præallegatis.

3. Moueri solet illa quoque quæstio: ecquid præter consensum filio præstitum, adhuc viuente filio, reuocari possit: Pro cuius quæstionis resolutione Doctores nonnulli sic distinguendum existimant: aut filius donauit rem suam propriam, & tunc pater reuocare nequit, quia filius est qui donat, & pater tantùm donationi consentit. Vnde aliud est donare, aliud donantem renunciare, *l. aliud est vendere. 160. ff. de reg. iur.* Aut verò filius donauit rem patris; & tunc, quia talis donatio, & auctoritate, & vtilitate à patre procedit: dicendum est, quòd ab eodem patre etiam reuocari possit. Dynus, & Cynus *in l. nec fratris, 3. C. de don. caus. mort.* Bart. *in l. 2. § 1. n. 5. ff. hoc tit.* Baldus *in d. l. senium, 3. n. 3. C. cui testam. fac. poss.* Ancharanus *cons. 76. n. 2.* & hos laudans Thadæus Piso, *d. lib. 4. c. 4. n. 9. vers. ego pro resolutione* &c. Sed alij indistinctè concludunt, quòd pater semel consentiens, pœnitere, & donationem mortis causa per filiumfamilias factam reuocare nequeat. Et quidem mortuo filio, res minori dubio laborat, quoniam hæc donatio mortis causa statim morte solius filij confirmatur; nec opus est, vt etiam pater moriatur, per notata Accursij *in d. l. nec fratris. 3. C. de don. caus. mort.* Io. Andreæ *in addit. ad Specul. lib. 2. p. 2. tit. de instr. edit. §. porrò. 14, n. 1, lit. E.* Rolándinus Passager. *in tr. de mort. caus. don. num. 16.* ibi, *iuxta præmissa quæro* &c. Si igitur morte filij confirmata erit, nec per patrem, aut per quemcumque alium reuocari poterit. Idem pronunciandum videtur, si filius adhuc viuit, quòd scilicet pater donationem reuocare non valeat, sed reuocandi potestas ad solam filium spectet. Tũ quòd per huiusmodi consensum filiofamilias semel sit ius quæsitum, arg. *l. tam is, 25. §. 1. ff. de mort. caus. don. d. l. filiusfamilias, 7. §. pari 4. & seq. ff. hoc tit.* Ius autẽ alicui semel quæsitum, eo inuito auferri non potest; *l. quod nostrum, 11. ff. de reg. iur.* Tum quòd ille, cuius consensus ad aliquem actum requiritur, si semel consensit, consensum reuocare haud possit; id quod aliquot exemplis declarat, probátque Matthias Berlichius *concl. pract. p. 3. concl. 1. n. 25.* Igitur ex his videtur huic posteriori sententiæ, tãquam probabiliori, & communiori, adhærendum esse, quã ex Theologis tenet Azor. *p. 3. lib 11. c. 1. q. 4.* Nõ nego tamen priorem Fachinæi & Boceri probabilem esse.

4. Sed si hîc quæras, an in nostro casu consensus patris debeat specialis & expressus intercedere, an sufficiat tacitus? Communis est opinio, vt aiunt Couarruuias, & Iulius Clarus, requiri specialem & expressum. Ita Gloss. *in l. qui in potestate, in v. Nihilominus. ff. de testam.*

5. Quid si filius donauerit patri causa mortis, an tunc requiratur iudicis auctoritas; an potiùs solùm sufficiat ipsius patris consensus donationi auctoritatem præbentis: Duæ item sunt opiniones, vt tradit Couarruuias *loc. cit. n. 5* & Iulius Clarus *q. 16. Vna* est, requiri iudicis auctoritatem, quia auctoritas cuiquam patrocinari nequit in causa propria, *l. 1. ff. de auctor. tut.* & hæc est communis sententia. *Altera opinio* est, sufficere solũ patris consensum, quæ quoque fuit multorum Scriptorum, vt patet apud Couarr. & Iul. Clar. Sed prima sententia tenenda est. Et hæc omnia docet Azorius *loc. cit.*

RESOL. LXXXI.

An filiusfamilias, si testamentum faciat cum consensu patris adiecta clausula codicillari, Si non valeat iure testamenti, valeat iure codicilli, aut cuiuscumque alterius vltimæ voluntatis, *vtrùm in vim donationis causa mortis valere possit ?* Ex part. 8. tr. 6. Resol. 72.

§. 1. DIfficilis quæstio, de qua olim magna altercatio Panormi fuit inter Theologos & Iurisconsultos.

Et quidem valere multi astruunt, hoc fundamento innixi; quia cùm facta sit mentio specierum vltimæ voluntatis, nempe testamenti, & codicillorum, subsequens clausula generalis non posset ad aliam speciem, quàm donationem causa mortis, referri; & consequenter perinde videatur, ac si expressè illius mentio facta esset. Alexander, & Angelus *in d. l. senium, 3. C. qui testam. fac. poss.* Paulus Castrensis *in l. qui in potestate. 6. ff. d. tit.* Rolandus à Valle *cons. 68. n. 9. lib. 4.* Anton. Thesaurus *decis. Ped. 150. n. 12.* Diglius *in princ. tit. Inst. quib. non est permissum facere testam. n. 10.* Clarus *quæst. § donatio, q. 6. n. 9. in fin.* hósque citans Fachinæus *lib. 5. controuers. iur. c. 64.* Verum contrariam sententiam non sine ratione defendunt Speculator *in tit. de instrum. edit. compendiosè, vers. quid si filius, & c.* Socinus senior *cons. 112. n. 7. lib. 1.* Couar. *d. rubr. de testam. p. 3. n. 10.* Grassius *d. § donatio caus. mort. q. 3. n. 5. vers. sed contrarium, &c.* & Thadæus Piso *d. lib. 4. var. resol. c. 4. n. 8. vers. Sed contrarium tenet, &c.* Tum quia donatio causa mortis, & vltima voluntas, sub generalibus illis verbis comprehendi nequit, eo quòd à filiofamilias fieri non potest, etiam patre in specie consentiente, si vt vltima voluntas iudicetur, argum. *l. institutio 32. in princ. ff. de hared. inst.* Tum quia in donatione causa mortis requiritur patris consensus expressus & specialis, neque tacitus sufficit, *l. filiusfamilias. 7. § sed enim meminisse. ff. hoc tit.* Nostro autem in casu non potest dici, patrem expressè & specialiter consentire filio in donatione causa mortis. Ideóque mirum non est, si à filio relictum in vim donationis causa mortis valere non debeat. Enimverò id quoque hîc *notandum* est, quòd expressus iste consensus per patrem præstandus, per epistolam præstari queat. Et ideò ego vtramque sententiam probabilem esse puto.

Sed quia in hoc tractatu ex industria semper miscere profiteor Theologos Iurisconsultis, & Iurisconsultos Theologis; ideò circa præsentem quæstionem ne deseras videre Fagundez *de contract. lib. 4. c. 5. n. 26. & 27.* & Molinam *de iust. tom. 2. disp. 288.*

RESOL. LXXXII.

An minor 25. annis curatorem habens absque illius consensu donationes mortis causâ facere possit ?

Et supponitur, quod minores 25. annis firmo destituantur iudicio, & propterea res mobiles sine curatorum authoritate donare nequeunt.

Et similiter prodigi donare vetantur.

Sed difficultas est causa mortis.

Et docetur puberes inconsulto, insciòque curatore testari posse. Ex p. 8. tr. 6. Ref. 71.

§. 1. SVppono, quòd minores 25. annis firmo destituantur iudicio, *l. 1. in princ. ff. de minorib. 25. annorum;* & propterea res mobiles sine curatorum auctoritate donare nequeunt argum. *leg. si curatorem. C. de in integr. restit. minor.* Petrus Nicolaus Mozzius *in tract. de don. tit. de personis inter quas cadere possit donatio, n. 4.* Quòd si verò nullos habeant curatores, res mobiles tunc demùm irreuocabiliter (quoniam intra 25. annos causa cognita, isthæc donatio in integrum restitutionis auxilio retractari potest, *d. l. 3. C. de in integr. rest. minor.*) poterunt donare, si maiores facti donationem eiusmodi ratam habuerint, *l. 1. & 2. C. si maior. fact. rat. hab.* Secùs est in rebus immobilibus. Harum enim alienatio minoribus planissimè est interdicta, nec aliter subsistit, quàm si cum decreti interpositione fiat, *l. 2.* vbi Duaren. *C. si aduers. donat. l. non solùm. 4. l. minorum. 6. l. si minor. 25. l. si prædium. 16. & tot. tit. C. de præd. & aliis rebus min. sine decreto non alien.* Menochius *cons. 29. n. 14.* & latiùs explicuimus *ad §. 1. infrà de iis per quos agere poss. n. 23. & seqq.* Similiter prodigi donare vetuntur; quia rerum administratio ipsis interdicta est, *l. is cui bonis. 6. ff. de verb. oblig.* Cur ita, quia mente carere videntur, cùm luxus amentia dicatur, *l. 1. ff. de curatorib. furios. & aliis, & l. his qui, 12. in fin. ff. de tutorib. & curator. datis ab his.*

Sed difficultas est de donationibus causa mortis, & negatiuè respondet Bald. *ad tit. 5. de pace tenenda inter subditos, § item sacramenta, lib. 2. feud.* Alexand. *ad l. 2. ff. de leg. 1. n. 15.* ibidémque Ripa *n. 10* necnon Socinus iunior *n. 62.* Aretinus *in l. si curatorẽ, 3. n. 3. C. de in integr. rest. min.* & Ant. Faber *p. 2. de error. pragm. dec. 46. error 9.*

Sed ego sententiæ affirmatiuæ, tanquam probabiliori & communiori adhæreo, quam tuetur Bald. sibi contrarius *in d. l. 1. ff. de tutel. & rat. distrah. & d. l. si curatorem, C. de in integr. rest. minor.* Grassus *in d. § donatio causa mortis, q. 4.* Thadæus Piso *lib. 4. c. 4. n. 12.* Busius *in l. iam is, 25. n. 2. de mort. caus. don.* Fachinæus *lib. 5. controuers. iur. c. 61.* Bocerus *comm. de don. c. 5. n. 31.* Tiraq. *ad l. si vnquam, 8. in v. Donatione largitus, n. 255. & seqq. C. de reuoc. don.* aliique ab eo allegati.

2. Probatur hæc opinio, tum quia puberes, inconsulto insciòque curatore, testari posse, in confesso est, *l. Aurelio 20. § 1. ff. de liber. legat. l. à qua ætate. 5. ff. qui test. fac. poss. l. si frater. 4. C. eod.* Ergo & irrequisito eius consensu; mortis causa donare poterunt, quoniam cui illud licet, eidem etiam hoc licet, *l. Marcellus, 15. & l. tam is, 25. ff. de mort. caus. don. l. 1. § 1. ff. de tutel. & rat. distrah. l. cùm hic status. 32. § sed si miles, 8. ff. de don. inter vir. & vxor. d. l. filiusfamilias. 7. in fin. ff. hoc tit.* Tum quia ille, qui mortis causa donat, non obligatur donatario, sed donationem hanc quouis reuocare potest. *l. mortis causa, 16. ff. de mort. caus. don.* & docebitur accuratiùs infrà suo loco.

Sed si aueas hanc quæstionem penes aliquem Theologum legere, recognosce Fagundez *de contract. lib. 4. c. 5. n. 18. & seq.* & Molin. *de iust. tom. 2. disp. 277. & 278.*

RESOL. LXXXIII.

An vsurarius causa mortis donare possit ?

Et aduertitur, quod ad pias causas attinet, constat manifestos vsurarios siue testamento, siue codicillo, siue donatione causa mortis disponere validè, & licitè posse. Ex p. 8. tr. 6. Ref. 73.

§. 1. AFfirmatiuam sententiam tenet Bald. *in l. executorẽ, 8. n. 11. C. de exec. rei iud. & cons. 298. lib. 2.* Ripa *in l. 2. n. 7. ff. de leg. 1.* Imola & Roman. *in l. tam is, 25. ff. de mort. caus. don.* Probus *ad c. quanquam, 2. n. 15. de vsur. in 6.* Angelus *in sua disputatione, quæ incip. Astensis miles, q. 4.* Castrẽsis *cons. 160. lib. 1.* Decius *cons. 196.* Capra *cons. 92.* Guilielm. de Bened. *in cap. Raynutius, 16. de testam. in v. Testamentum.* Couarruuias *in rubr. de testam. p. 3. n. 11.* Tiraquellus *in tr. de leg. connubial. gl. 5. n. 77.* Petrus Heigius *p. 2. q. 17. n. 43.* & Matthias Berlichius *d. p. 3. conclus. pract. concl. 1. n. 27.* Et ratio est, quia vsurarium quemuis contractum celebrare posse omnibus notum est. Deinde ego addo aliam rationem, quia vsurarius immodicas & prohibitas vsuras accipiens peccat contra

contra ius publicum, & vtilitatem Reipublicæ, cùm Reipublicæ interfit nullos esse vsurarios, sed pecuniam sub permissis vsuris fœnori dari. Ideóque cùm contra ius, & vtilitatem publicam peccat, meritò etiam beneficio iuris publici, cuius est factio testamenti, vsurario prohibetur, *l. testamenti, 3. ff. qui testam. fac. poss.* indignus iudicatus est, *l. auxilium, 37. §. vlt. sub fin. ff. de minorib. l. 1. C. vbi Senator. vel. Clariss.*

2. Donatio autem mortis causa non publici, sed priuati iuris est. Viglius *ad princ. Instit. quibus non est permissum facere testament. n. 8. sub fin. vers. donatio autem priuati*, Bald. *in d. l. executorem. 8. C. de exec. rei iud. n. 11. sub fin. vers. nam donationis contractus.* Ergo meritò vsurario concedenda est, nisi eiusmodi donatio causa mortis per vsuratium fieret in fraudem canonis; putà, quia donatio causa mortis esset omnium bonorum, vel maioris partis eorum, vel quia fieret in testamento absente donatario, vel Notario, qui eius nomine non stipulatur.

3. Verùm his non obstantibus, negatiuam sententiam docent communiter DD. vt Baldus (parum sibi constans) *cons. 294. n. 1. & seq. vol. 2.* Lap. *alleg. 125.* Io. Dilect. Durant. *in tr. de arte testandi, tit. 3. cau. 7. n. 2.* Laur. de Rodulphis *in tr. de vsur. q. 100.* Io. de Ananias *in c. quia in omnibus, 3. col. 16. de vsur.* Philippus Francus *ad rubr. de test. lib. 6. n. 34* Socinus iunior *in d. l. 2. n. 22. & 25. ff. de leg. 1.* Graff. *lib. 1. recept. Sent. § donatio caus. mort. q. 5.* Nat. *in l. hac consultissima 21. § ex imperfecto. 2. n. 45. C. de test.* Hyppolytus Rimmaldus *ad princ. huius tit. n. 1721.* Petrus Nicolaus Mozzius *in tr. de don. tit. de person. inter quas cadere possit donatio, n. 18* Bocer. *d. comment. de don. c. 5 n. 31.* Dominic. Card. Tusc. *practic. conclus. 662. n. 2. & seqq. lit. D. tom. 2.* Fachinæus *dict. lib. 5. controu iuris c. 62.* Piso *d. lib. 4. var. resc. 4. n. 13.* & Nicol. Reusner. *in tr. de iur. testam. p. 2. c. 47. n. 4* Fundamentum huius assertionis illud est, quia si vsurarius manifestus testamentum facere non potest, *d. c. quanquam. 2. in fin. de vsur. in 6.* sequitur, quòd nec codicillos facere possit, *l. Diui, 6. § codici l. 3. ff. de iur. codicill.* nec legata relinquere (nam is legare potest, qui testamentum facere potest, *d. l. 2. ff. de leg. 1.*) & consequenter nec donare mortis causa. Quodcumque enim in legatis iuris est, id in mortis causa donationibus erit accipiendum, authore Vlpiano, in *l. illud. ff. de mort. caus. don* Deinde, quia Pontificis Constitutio *in d. c. quanquam, de vsur. in 6.* fanorem animæ vsurariorum concernit. Euitant enim vsuras illicitas homines, quando non ignorant, ob earum exercitium testamenti factione sibi interdictum esse. Proinde facilè extendi Constitutio illa potest, ac debet ad donationem causa mortis, præsertim cùm in hac eadem ratio militet. Etenim similiter vsuras declinabunt, qui in animo habent fœnerari, scientes se donare mortis causa non posse. Idcirco & idem ius meritò esse debet, *l. illud quæstum, 32. ad l. Aquil.* & similibus. Præterea, quælibet iuris dispositio semper sic est interpretanda, ne fiat elusoria, *l. si Prætor, 75. ff. de iud. l. vlt. in fin. ff. de locis & itineribus publicis, c. si ciuitas, 17. de sent. excomm. lib. 6.* & vt fraus excludatur, *l. contra legem, 29. cum l. seq. ff. de legib. l. item filiusfamilias 7. § mutui. 3. ff. ad SC. Maced.* Iam verò si vsurarius posset donare causa mortis, facilè eluderetur dispositio *dicti c. quanquam, de vsur. in 6.* Siquidem quòd ipse non posset facere per testamentum, faceret per donationem causa mortis. Item via fraudibus aperiretur, quia quod vna via ipse non posset, alia via faceret, contra *cap. cùm quid vna, 84. ff. de reg. iur. in 6.*

4. Sed inter tot Iurisconsultos Theologum aliquem audiamus, sic itaque asserit Fagundez *de contract. lib. 4. c. 5. n. 36.* Communis opinio docet, non posse vsurarios donationes causa mortis facere, nec in magna, nec in parua quantitate, nisi priùs soluant vsuras, aut certam & securam cautionem præstent. Eam tenet *gloss. vlt. in cap. quanquam, §. vlt. de vsur. in 6.* Et ratio est, quia glossæ aitata, & communiter recepta, vniuersim docet eum qui testari non potest, neque donare posse causa mortis, à qua regula neminem excipit, nisi solum filiumfamilias, qui donare potest causa mortis de consensu expresso patris, vt *suprà* diximus; non tamen potest de eodem testari consensu, ne vltima voluntas testamenti ab alterius pendeat voluntate; vnde cùm de manifestis vsurariis nulla sit facta exceptio in iure, standum est regulæ generali illius glossæ. Neque satisfacit responsio Couarruuiæ primo loco allegati, nimirum glossam illam intelligendam esse de iis, qui ex naturali defectu testari non possunt, quia si ita esset, alioquin non esset necessarium excipere filiumfamilias, quem cóstat, non ex naturali defectu, sed ex iuris dispositione testari non posse. Sup. in Resq. quæ hic est 80.

5. Quod ad dispensationes tamen ad pias causas attinet, constat manifestos vsurarios, siue testamento, siue codicillo, siue donatione causa mortis disponere validè, ac licitè posse, siue cautionem præstent, siue non præstent, quia si vsurarius cum signis contritionis decesserit, cautionem præstare non potens, æquitas & benignitas postulat, vt solutis priùs vsuris, quas debitas esse constiterit, cogantur hæredes illius dispositiones illius adimplere ad pias causas. Ita Fagundez, cui ego etiam adhæreo. Et Iurisconsultis supradictis addo Hunnium *in Encyclop. iur. p. 3. tit. 17. c. 3. n. 12.* quidquid in contrarium asserat Petrus Heigius *p. 2. q. 17. n. 43.* Sup. hoc infrà in tr. 8. Resol. 11. & in Resol. nor. 1. huius Resol. in §. Nota etiam.

RESOL. LXXXIV.

An Iudæus causa mortis possit donare?

Et notatur, quod si omnia bona tam præsentia, quam futura mobilia, & immobilia mortis causa donata sint, quod sub huiusmodi donatione vniuersali nomina, iura, & actiones non comprehenduntur. Ex p. 8. n. 6. Resol. 74.

§. 1. ALiqui asserunt, quòd Iudæus, quamuis publicè fœneretur, nihilominus tamen; & testari, & donare causa mortis poterit, nulla priùs cautione præstita de restituendis vsuris, de qua *in c. quanquam, 2. de vsur. in 6.* Ratio huius limitationis hæc affertur, quia pœna Ecclesiasticæ sepulturæ, & confessionis, quæ ibi manifesto vsurario denegatur, Iudæo non conuenit. Cùm igitur non conueniant verba, nec dispositio conuenire debet, argum. *leg. dies, 4. § totiens 6. ff. de dam. infect.* Nec mouerit, si obiiciatur, quòd, quantum ad pœnam annullationis testamenti, optimè congruat etiam Iudæis prohibitio Romani Pontificis, facta ad coërcendum vsurarum exercitium: & ideò licèt quoad alias pœnas, verba eis non conueniant, tamen nihilominus eadem lex locum habere debeat. Quoniam respondetur, quòd quamuis dispositio *dict. c. quanquam*, emanauerit ad coërcendum vsurarum exercitium; attamen cùm tale vitium animas concernat, & in his, quæ salutem animarum respiciunt, Canones Iudæos non arctent, *Can. qui sync. 3. & Can. de Iudæis, 5. dist. 45.* idcirco consequens sit, huiusmodi ratione in Iudæis cessante, debere etiam in eis cessare dispositionem *dicti capitis quanquam*, argum. *leg. adigere. 6. §. quamuis. ff. de iure patronatus, & c. cùm cessate. 60. de appellat.* Atque ità scribunt Socinus *cons. 70. vol. 1.* Aretin. *cons. 157. n. 6. & 7.* Alexand. *cons. 6. vol. 6.* Gozadinus *cons. 24. n. 10.* Vinius *in suis commun. opin. in v. Vsurarius*, & Riminaldus *ad princ. huius tit. n. 1748.* eósque laudans Thadæus Piso *d. lib. 4. var. resc. 4. n. 14.*

Non deseram tamen hîc animaduertere, quòd negatiuam sententiam sustinet Didacus Couarruuias *lib. 3. var. resc. 3. n. 9.*

2. *Nota* tamen hîc obiter, quòd si omnia bona tam præsentia quàm futura, mobilia & immobilia mortis causa donata sint, quod sub eiusmodi vniuersali donatione, nomina, iura, & actiones non comprehendantur vt patet ex *l. quam Tiberonis, ff. de pecul. l. à Diuo-Pio*

15 §. *in venditione*, 2. *ff. de re iud.* vbi Iason *n.* 6. Gailius *lib.* 2. *obseru.* 11. *n.* 9. Berlichius *in concl. pract. concl.* 1. *n.* 37. Pistorius *lib.* 1. *p.* 1. *q.* 26. *per totam*, & alij.

RESOL. LXXXV.

An cæcus possit donare sine certis conditionibus? Ex p. 8. tr. 6. Res. 25.

Sup. hoc in Res. seq.

§. 1. REspondeo cum Seraphino *t.* 1. *decis.* 966. *n.* 5 quòd inter Doctores est magna controuersia an cæcus possit donare causa mortis sine solemnitatibus, ex *l. hac consultissima*: nam Petrus & Aloysius de Perusio inter consilia Baldi, *cons.* 248. *lib.* 5. tenuerunt affirmatiuam. Idem tenuit Romanus *in l. inter mortis*, *n.* 3. *de don. caus. mort.* Riminaldus iunior *cons.* 84. *n.* 24. Rolandus *cons.* 82. *n.* 20. *lib.* 1. & in hac sententia fuerũt Baldus, Fulgosius, Alexander, & Iason allegati per Natam, *n.* 43. ex ea ratione, quia donatio causa mortis magis accedit contractui, quàm vltimæ voluntati, & hæc videtur communis opinio, quamuis contrarium tenuerit Riminaldus *in d. l.* 2. *de leg.* 1. *& in cons.* 24. *n.* 50. *lib.* 2. Alciatus *in d. l.* 2. *n.* 15. Plotus *cons.* 54. *n.* 15. *&* 17. & Nata *in d* §. *ex imperfecto*, *n.* 43. *&* 44.

2. Sed non est recedendum à sententia affirmatiua, quam tenet etiam nouissimè Didacus de Mari *in addit. ad Gizzarellum decis.* 26. *n.* 1. sed intelligi debet, vt optimè notat Seraphinus *vbi suprà*, si præsens sit donatarius, vel alius qui pro eo stipuletur, alias resoluitur in fideicommissum.

RESOL. LXXXVI.

An cæcus mortis causa possit donare absque solemnitate leg. hac consultissima, Cod. qui testamenta facere possunt?

Et an mortis causa donare potest mulier, quæ non potest contractum facere absque consensu mariti, siue curatoris, vel duorum propinquorum, ita disponente municipali lege, seu statuto, quæri solet?

Et an verbum donationis in aliquo statuto appositum non significet donationem mortis causa, sed donationem inter viuos? Ex p. 8. tr. 6. Res. 75.

Sup. hoc in Res. præterit.

§. 1. AFfirmatiuam sententiam tenet Baldus & Fulgosius *in l. fin. C. de don. caus. mort.* Iason *cons.* 26. *vol.* 1. Alexander *in l.* 2. *in princ. ff. de verb. oblig.* Romanus *in l. tam is*, 25 § 1 *ff. de mort. caus. don.*

2. Negat autem, non sine ratione Ruinus *in d. l.* 2. *ff. de leg.* 1. *& in cons.* 24. *n.* 10. *vol.* 2. Donatio enim mortis causa ad exemplum legatorum redacta est fere per omnia, hoc §. *nostro, vers. hæ mortis causa, l. Marcellus* 15. *in fin. l. illud generaliter*, 37. *ff. de mort. caus. don. l. vlt.* ibi, *omnes mortis causa donationes. C. eod.* Atqui cæcus legata relinquere non potest, nisi obseruata solemnitate dictæ legis. *hac consultissima*, 8. *vers. quæ in eundem modum, C. qui testamenta facere possunt.*

3. Neque refragatur, quòd cæcus possit contrahere, & donare inter viuos, sicut quiuis alius, cùm non reperiatur prohibitus, arg. legis, *ab ea part.* 5. *ff. de probationibus.* Donatio autem mortis causa, quoad initium, similis sit magis contractui, quàm vltimæ voluntati. Nam cùm solemnitas ista testamentaria sit introducta, ne cæcus ob visus defectum decipiatur, multò certè magis in donatione mortis causa illa solẽnitas exigitur, cùm cæcus in ea agat cum eo ipso, qui lucrum ex donatione percepturus est. Et quanquam donatio mortis causa, quoad initium, contractui magis quàm vltimæ voluntati assimiletur, cum donantis & donatarij mutuo consensu constet: quia tamen hic consensu non obligat donãtem, & potiùs vis ac effectus negotij huius spectari, ex eóque genus ipsius æstimari debet, vltimæ voluntati, legato scilicet, magis accedit quàm contractui. Et ita hãc sententiam tenet etiam Henricus Bocerus *tract. de don. c.* 5. *n.* 35. cui ego tanquam probabiliori adhæreo.

4. Sed hic non est relinquenda quæstio, an mortis causa donare possit mulier, quæ non potest contractum facere absque consensu mariti, siue curatoris, vel duorum propinquorum, ita disponente municipali lege, seu statuto, quæri solet? Negatiuam amplectuntur Petrus Ancharanus *in cons.* 384. Alexander, Socinus & Ripa *in l.* 2. *ff. de leg.* 1. idem Alexander, Franciscus Aretinus, & Barbatus *in l.* 2. *ff. de verb. oblig.* alique plures, quos commemorat. Tiraq. *in tr. de legibus connubialib. gloss.* 5. *n.* 75. *& segq.* item Vvesembecius *cons.* 26. *n.* 47. *lib.* 1. *& in Paratit. ff. de mort. caus. don. n.* 4. Grassius *in d.* §. *donatio caus. mort. q.* 2. *n.* 8. & Modestinus Pistorius *cons.* 1. *n.* 24. *vol.* 1. Affirmatiuè verò tuentur Ludouicus Romanus, Iason, & Ruinus *ad d. l.* 2. *ff. de leg.* 1. Andreas Rauchbar *p.* 1. *quæst. iur. ciuil. & Saxon. q.* 32.

5. Et hæc sententia videtur mihi satis probabilis, tum quia verba in statutis strictè ac propriè accipi debent, *l. constitutionibus*, 24. *ff. ad municipalem*, *l. quod constitutum*, 21. ibique Bartolus *ff. de testam. milit.* Atqui mortis causa donatio strictè ac propriè vera, & absolutè donatio non est, *l.* 1. *in fin. princ. ff. hoc tit. l. Senatus*, 35. §. *sed mortis*, 2. *ff. de mort. caus. don.* Tum quia donatio causa mortis naturam & effectum habet vltimæ voluntatis, non autem contractus inter viuos, per textum expressum *in l. vltim. C. de don. caus. mort.* & in hoc §. *nostro, vers. hæ mortis causa donationes, &c.* Proinde quodcunque in legatis iuris est, id quoque in mortis causa donationibus erit accipiendum, *d. l. illud*, 37. *ff. de mort. caus. donat.* Tum etiam, quia non dubium est, mulierem posse testamentum facere absque solemnitate statuti. Neque enim de testamento loquitur, sed de contractu, *l. verba contraxerunt*, 20. *ff. de verb. signif.* Ergo multò magis donare mortis causa poterit, præsertim cùm eadem subsit ratio. Quoniam vt testamentum vsque ad extremum vitæ scriptum reuocari potest, *l.* 1. *C. de Sacros. Eccl.* & similibus, ita etiam donatio causa mortis, hoc §. *nostro*, *l. vbi ita donatur*, 27. *ff. de mort. caus. don.* & paulò post audiemus. Tum quia minor adultus curatorem habens, non potest contractum facere sine consensu curatoris, *l. si curatorem*, 3. *C. de integr. res. minor.* & tamen ei inconsulto potest testamentum facere, *d. l. Aurelio*, 20. §. 1. *ff. de liberat. leg. d. l. frater.* 4. *C. qui test am. fac. poss.* Ergo multò magis poterit mortis causa donare. Tum postremò, quia modò dictum est, ipsam mortis causa donationem reuocari posse; & consequenter non viget in ea statuti ratio, quæ militat in contractibus, illa nimirum, ne mulier decipiatur, néve ex contractu lædatur, siquidem donationem poterit reuocare; alium contractum non item, *l. sicut initio*, 5. *C. de oblig. & act.* Et ideò hanc sententiam præter Doctores citatos tenet Bocerus *de donationibus*, *c.* 5. *num.* 30. cui ego addo Fachinæum *in controuers. iur. lib. cap.* 60.

6. Non deseram tamen hîc adnotare vnum notabile, quod cum pluribus obseruat Vlricus Hunnius *in Encyclopædia iuris*, *part.* 3. *tit.* 27. *cap.* 1. *num.* 3. quòd verbum donationis in aliquo statuto appositum non significat donationem mortis causa, sed donationem inter viuos. Quanquam Simon de Prætis *in tract. de interpretatione vltimæ voluntatis lib.* 2. *solut.* 14. *num.* 1. Fortunius Garzia *in repet. l. Gallus*, §. *idem credendum*, *num.* 15. *ff. de liberis & posthumis.* contrariam sequantur opinionem, statuentes, appellatione donationis simpliciter & absolutè posita, significari donationem mortis causa. Verùm præcedens opinio omninò retinenda est.

RESOL.

RESOL. LXXXVII.

Quænam signa demonstrent donationem esse factam causa mortis? Ex part. 8. tract. 6. Res. 76.

§. 1. REspondet Fernandez *in exam. Theol. mor. p. 1. c. 16. §. 1. n. 6.* si in donatione mentio mortis fiat, quoad substantiam donationis, non verò executionis, est donatio causâ mortis. Nam si fiat mentio mortis in exhibitione donationis, vt si Titius dicat. Dono tibi dummodò me sinas frui rei vsu, est donatio inter viuos; quia per solam executionis dilationem, natura contractus non mutatur. Ita tradunt Abb. Dom. Accurs. & alij, quos refert Couarr. *3. p. rubr. de testam. n. 25. & 2. p. n. 13.* cum Gomez, *suprà* Præterea, si donàs est morti vicinus, & ægritudinis periculo motus donat, quâuis mentionem mortis non faciat. Ita Ripa, & alij, quos refert Couar. *3. p. ad rubr. de testam. n. 21.* maximè cùm ipsũ mortis periculũ donationis causam reddat, cõsonat *l. 2. ff. de don. caus. mort. Tertiò*, si donans in eodẽ mortis periculo dicat. Relinquo, donatio est causâ mortis. Ita Couar. *suprà*, cum Didone, & aliis. Hucvsque Fernandez.

2. Sed circa præsentem quæstionem ne deseras videre DD. quos affert & sequitur Hunnius *in Encyclop. iur. p. 1. cap. 16. §. 1. n. 5. & seqq.* quibus adde Bocerum *tract. de don. c. 5. n. 12. & seqq.* pertractantes casus magis, late, quàm Fernandez, *vbi suprà*, ex quibus donatio dicenda sit facta causâ mortis, vel inter viuos.

RESOL. LXXXVIII.

An reseruatum in donatione mortis causa pertineat ad hæredem, vel ad donatarium? Ex p. 8. tr. 6. Res. 77.

§. 1. ACcidit sæpè, vt quis in donationibus mortis causâ sibi aliquid reseruet, de quo posteà in testamento, vel alia vltima voluntate disponere possit, donator autem super illo nihil disponat, sed absque testamento decedat. Vnde quæri solet, ad quemnam illud reseruatum pertineat, an ad hæredem donatoris, an verò ad donatarium; ita vt illud donatario accrescat: Iure ciuili quidem res omni controuersia caret, quòd hoc reseruatum donatario accrescat, nec ad hæredes ab intestato pertineat, quemadmodum textus *in l. vnic. §. hoc autem omnia locum. 14. post princ. C. de caducis tollendis.* Ita expressè tradunt Iason, *in l. sciendum. 2. ff. de legatis 1. n. 20.* ibi, *secundò in donatione causa mortis, & in l. senium. 3. C. qui testamenta facere possunt, num. 8. in med. vers. & quemadmodum in vltimis voluntatibus.*

2. Alij verò discurrunt per distinctionem; aut per donatorem fuit reseruata facultas simpliciter disponendi de florenis, verbi gratiâ quinque centum capiendis super bonis donantis; & tunc illi floreni, si de iis non disponatur, transeunt ad donatarium; & ei accrescunt. Aut donator reseruauit sibi expressè quinque centum florenos; aut quid aliud, de quo disponere possit, & tunc pertinebũt ad hæredes ab intestato. Ita Cagnolinus *in leg. vlt. C. de pactis, n. 446.* quem sequitur Antonius Thesaurus *decis. Pedemont. 97. incip. Donauit quis omnia bona sua, n. 3.* vbi ita de Senatu Pedemontano 26. Maij, anno 1564. Item 26. Maij, anno 1582. iudicatum refert. *vers. ideò in hac quæstione possumus, & n. seq. per totum.*

3. Verùm hæc distinctio magis subtilitati verborum, quàm veritati, & intentioni donatoris accedit, textuique expresso, & generali iuris communis repugnat; ideóque non erit amplectenda, per ea quæ tradit Hartmanus Pistor. *q. 26. n. 26. & n seq. lib. 1.* Et huic sententiæ ego adhæreo.

RESOL. LXXXIX.

An ex sola pœnitentia donatio causa mortis iuramentò firmata reuocari possit? Ex p. 8. tr. 6. Res. 79.

§. 1. NEgatiuè respondent, obstante videlicet iuramento, Michaël Grassus *§. donatio mortis causa, q. 21. n. 4.* Ant. Gabriel. *tit. de iureiur. concl. 9. n. 11.* Io. Vincent. Hõdedeus *cons. 40. n. 70. lib. 1.* Matth. Brun. *cons. 2. n. 9. & n. 12. lib. 2.* Ant. Faber. *C. lib. 8. tit. 32. defin. 1. n. 4.* E contrario verò, quòd donatio mortis causâ, quamuis iuratò facta, ex sola pœnitentia donantis reuocetur, statuunt Mantica *d. lib. 12. tit. 7. n. 2.* Humbertus de Benenco *in repet. Auth. sacram. num. 102. & seq. C. § aduersus venditionem.* Tiberius Decianus *resp. 7. n. 14. vol. 1.* Couar. *in rubr. extr. de testam. p. 2. n. 32. & n. 44.* Natta *cons. 607. n. 2. & seqq.* Ego verò priori sententiæ adhærendum esse puto.

RESOL. XC.

An donatio causa mortis regulanda sit secundùm leges contractuum, an secundùm leges loquentes de testamentis? Ex p. 8. tr. 6. Res. 80.

§. 1. HÆc quæstio deseruiet pro resolutione multorum casuum, & Fagundez *de contract. lib. 4. c. 5. n. 18.* respondet, donationem causa mortis, quoad confectionem, hoc est, vt fiat, & quoad modum faciendi, regulandam esse per leges contractuum; & ideò si statuta loci requirunt talem modum faciendi, tot testes, talem Notarium, id ipsum requirit donatio mortis causâ; postquam vero facta est, quoad efficaciã, & effectum, magis accedere ad vltimas volũtates, quàm ad leges, & solemnitates contractuum; quamuis autem postquam iam facta est, cum vltimis voluntatibus comparetur quoad effectum, & efficaciam, non tamen cum illis comparatur quoad confirmationem; nam (vti diximus) vltimæ voluntates non confirmantur, nisi aditâ hæreditate; donationes verò causa mortis statim per mortem donantis confirmantur. Et sic dominium legati in testamento relicti non transit in legatarium, nisi dependenter ab aditione, & acceptatione; dominium verò rei donatæ per donationem causa mortis mortuo donatore statim transit in donatarium absque vlla dependentia. Ita ille.

2. Sed Iurisconsultos audiamus. Aliqui absolutè asserunt, quòd donatio habeat naturam vltimarum voluntatum, statuunt Iul. Clar. *d. §. donatio, n. 5.* Francisc. Mantica *de coniect. vlt. volunt. li. 3. tit. 12. n. 1.* Andr. Rauchbar *q. 37. n. 68. p. 1.* Fort Garcia *in rep. l. iuris gentium, n. 78. ff. de pactis.* Iac. de Nigris *in repet. rubr. de verb. oblig. n 180.* Matth. V Vesembec. *cons. 135. n. 18. p. 3. & cons. 238. n. 7. p. 5.* Nicol. Boër. *cons. 34. n. 4.* Eamdémque legatis & vltimis voluntatibus per omnia ferè comparatã esse, asserũt Hier. Gabriel *cons. 42. n. 13. & 14. lib. 1.* M. A. Natta *cons. 645. n. 5. t. 4.* Hubert. Giphanius *ad l. 9. n. 1. ff. de mort. caus. don.* Ioach. Mynsinger. *resp. 69. n. 9. dec. 7.* Io. Sichard. *ad l. 3. n. 6. C. de leg.* Fr. Mantica *de coniect. vlt. volunt. lib. 1. tit. 12. n. 3.* Rauchbar *lib. 2. q. 32. n. 7.* Simon de Prętis, *de interpret. vlt. volũt. lib. 2. fol. 12. n. 3.*

3. Sed alij putant donationem causa mortis, quoad ordinationem, modum, & formam, dum in esse deducitur, æquiparari contractui; quoad effectum verò, vim & efficaciam suam comparari vltimæ voluntati contendunt. Gomez *d. tit. de d. n. c. 4. num. 16.* Couarr. *ad rubr. extr. de testam. p. 3. n. 1.* Clarus *recept. sent. §. donatio. q. 5. n. 1.* Dan. Moller. *lib 5 semestr. diff. 59. n. 2.* Nicol. Boër. *cons. 24. n. 4.* Petrus Heigius *q. 33. n. 65. p. 1.* Andreas Rauchbar *p. 2. q. 16. n. 10.*

4. Dicendum

4. Dicendum est igitur, quia mortis causâ donatio, quoad principium, & sui inesse productionem, similis quodammodo est contractui, quippe cùm à præsente fiat præsenti, *l. inter mortis, 38. ff. de mort. caus. don.* vel absenti, & consentienti per epistolam, aut nuncium, *l. absenti, 10. ff. de don. l. 6. C. eod. l. 8. ff. de bonis libert.* Hartmann. Pistorius *lib. 1. q. 13. n. 16.* Rauchbar *qu. 32. n. 42. p. 1.* & hoc respectu maiorem cognationem habeat cum contractu, quàm vltima voluntate, vt post alios, quos citant, docet Dan. Moler. *lib. 5. semestr. differ. 59. n. 2.* & Rauchba *q. 32. n. 42. p. 1.* Quoad effectum verò vltimæ voluntati omninò similis sit, vt tradunt alios secuti Modestinus Pistorius *cons. 1. n. 8. vol. 1.* Clarus *in § donatio, q. 32. num. 38.* haud ineptè dici potest, quòd mixtum aliquod negotium sit, partim species cõuentionis, partim verò vltimæ voluntatis species. Bald. *in l. vlt. in princ. C. de mort. caus. don.* & in Margarita, *in vers. Donatio caus. mort. non est, &c.* Rauchbar *d. q. 32. n. 9. p. 1.* Verùm quia vltimæ voluntatis qualitas exuberat in hac donatione, magis vltimæ voluntati connumeratur, quàm actibus inter viuos, *d. l. vlt. C. de don. caus. mort.* Tiraq. *de legib. connubia lib. gloss. 5. n. 68.* Vide Bocer. *tr. de don. c. 5. n. 47.* cui ex Theologis adde Azor. *to. 3. lib. 11. c. 11. q. 4.* vbi doctè obseruat in quo donatio causâ mortis conueniat, vel differat cum legato.

RESOL. XCI.

An ex donatione mortis causa omnium bonorum Falcidia detrahi possit?

Et quid, si donatio mortis causa non in testamento, vel codicillis, sed extra illos fuerit facta? Ex p. 8. tr. 6. Resol. 82

Sup. hoc infrà in Resol. 308. §. vlt. signanter in fine, & supra in Resol. 56. §. 1. propè fin à vers. Sanè.

§. 1. Respondeo, quòd de iure ciuili videtur dicendum, quòd non, per textum expressum *in l. acceptis, 93. in med. vers. nam in centum, ff. ad l. Falcid.*

2. Contrarium tamen longè verius est, per textus expressos & ineuitabiles, *in l. cum pater filios, 77. §. eorũ quibus. 1. post princ. ff. de leg. 2. l. 1. §. si quis ex mortis caus. 5. ff. quod legator. l. si mortis caus. 5. l. in donationibus 12. l. si quis quadringentorum 18. vers. si enim cum mortis causa, C. ad l. Falcid. l. intestata mortua. 2. sub. fin. C. de mort. caus. don.* Ratio est, quia hæreditas codicillis, vel donatione causâ mortis directo iure dari non potest, sed ab hæredibus ab intestato bona sunt percipienda: ideóque meritò illis quarta Falcidiæ pro hoc labore & officio debetur. Et ita docet Cuiac. *lib. 8. obseru. cap. 2.* Matth. Coler. *p. 1. dec. 12. n. 69.* Thadæus Piso *lib. 4. var. res. c. 2. n. 13.* & alij, quos citat & sequitur Berlichius *in concl. practic. p. 3. concl. 1. n. 39.*

3. Nec obstat, ait ipse, lex, *acceptis*, citata, quia ibi longè diuersus à nostra quæstione habetur casus; factì enim species ibi talis proponitur. Caius à Mæuio centũ mortis causâ acceptis, hæreditatem Sempronij Mæuio restituere, pecuniamque illam; putà, illa centum post mortem suam Titio dare rogatus est, hic, quamuis centum illa, quæ Caius à Mæuio mortis causâ accepit, efficiant quartam bonorum: & ita dicendũ videatur, quòd Caius ex hæreditate, quam Mæuio restituere rogatus est, Falcidiam detrahere non possit, quoniam tamen illa centum non proueniunt ex hæreditate, sed ex liberalitate Mæuij fideicommissarij, & centum illa non sunt liberè donata, sed cum onere fideicommissi; ideóque centum illis non obstantibus, Caius rectè ex hæreditate Falcidiam detrahere potest. Quod verò ad centum illa attinet, quæ Mæuius Caio mortis causâ donauit, & illa post mortem suam Titio restituere rogauit, Caius ex illis centum Falcidiam detrahere nequit, non quòd in mortis causâ donationibus Falcidia locum non haberet; sed quia donatio illa mortis causâ non erat omnium bonorum, cùm Mæuius donator præter hæc centum etiam alia bona retinuit. Hic est verus sensus dictæ legis, *acceptis 93.* ex quo patet eam nobis nec quidquam aduersari.

4. Et nostra opinio procedit, etiamsi donatio mortis causâ non in testamento, vel codicillis, sed extra illos fuerit facta. Eleganter Thadæus Piso (vbi rationes affert) *lib. 4. var. res. c. 2. incip. Quær. donatio, n. 26. versic. Neque hoc tantùm, n. 27. & seqq.* Non obstante, quòd contrarium velit Couarr. *ad rubric. extr. de testam. p. 3. n. 31. vers. Id intelligendum est, & seq.* vt benè contra ipsum obseruat Berlichius, *vbi supra.*

5. Sed audiamus Theologum Berlichij sententiam in omnibus confirmantem. Sic itaque asserit Azorius *to. 3. lib. 11. c. 11. q. 3.* ex donatione causa mortis Falcidia detrahitur, *l. cùm pater §. earũ, ff. de leg. 2. l. 1. §. si quis ex mortis, ff. quorum legator. l. si ex mortis causa, & l. si quis quadringentorum, C. ad l. Falcid. l. 2. C. de don. caus. mort.* & Glossa *in l. in don. C. ad l. Falcid.* & *ibi* Baldus, Salic. & alij. Roman. *in cons. 75.* Couarr. *in rubr. de testam. p. 3. n. 20.* vbi docet id locum habere, quando donatio causa mortis fit in testamento, vel codicillis, nõ autem in ea donatione causa mortis, quæ fit extra testamentũ, & codicillos. Cæterùm id Couarr. nullo legis textu confirmat, & leges citatæ, & cõmunis Scriptorum opinio vniuersim in omni donatione causa mortis facta, legem Falcidiam locum habere dicunt. Ita Azorius, cui ex Iurisconsultis præter citatos adde Hunnium *in Encyclop. iur. p. 3. tit. 27. c. 5. n. 5* & alios penes ipsum.

RESOL. XCII.

An in donatione mortis causa necessaria sit insinuatio, vel saltem fieri debeat coram quinque testibus?

Et si sit ad pias causas, an duo, vel tres testes sufficiant?

Et an quinque testes in donatione mortis causa vno contextu adhiberi debeant?

Et an valeat mortis causa donatio, si eam per donatoris epistolam propria ipsius manu scriptam facta sit absque vllo teste?

Et an donatio mortis causa per Procuratorem fieri possit? Ex part. 8. tr. 6. Resol. 81.

§. 1. Respondeo, quòd hæc donatio nõ eget insinuatione; sed quinque testes, tanquam vltima voluntas desiderat *l. 4. C. de don. mort. caus.* Rauchbar *q. 32. n. 50. p. 1.* qua lege antiquatur lex, *donatio, 25. C. de don.* quatenùs & in donatione mortis causa Constantinus actorum contestationem, & insinuationem exigit.

2. Balduinus quidem in Iustiniano suo, *fol. 140. & seq.* existimat, non in omni donatione mortis causa requiri quinque testes, sed in ea dumtaxat, cuius quantitas insinuationem postulare videtur; siquidem Iustinianus *in d. l. 4. C. de don.* mortis causa donationem non requirere acta, siue monumenta publica. Vnde colligit Balduinus, hanc donationẽ etiam eatenus quinque requirere testes, quatenus excedat quantitatem quingentorũ solidorum. Idẽ sentit Heigius *q. 17. n. 15.* verum illis nõ assentior. Nã in omni vltima voluntate, qualis est mortis causa donatio, quinque testes adhiberi debent, *l. vlt. C. de codicill.* Et quando Iustinianus *in d. l. 4. C. de donat. mort. caus.* hanc donationem publicis actis eximit, generaliter de omni donatione mortis causa statuit. Vnde reprobandus etiam venit Ant. Faber *p. 2. de error. pragm. dec. 44. error. 1.* vbi errorem istum esse improbabilissimũ asserit, ac proinde duo sufficerent. Vide quoque Bachouium, fusiùs hanc rem explicantem, *in dictis not. & animaduers. ad Treutler. vol. 2 disp. 19. thes. 9. lit. E.*

3. Sed relinquenda est Fabri sententia, & necessariam præsentiam quinque testium, docet etiam ex Theologis Fernandez *in exam. Theolog. mor. p. 1. c. 16. §. 11. n. 5.* quod probat etiã Berlichius *in concl. pract. p. 3. concl. 2. n. 7.* ex textu expresso *in l. vlt. C. de mort. caus. don.* Sed secundùm

cundùm ipsum hæc opinio optimè restringitur, & quinque testes in mortis causâ donationibus non requiruntur, sed duo sufficiuntur; putà, si donatio mortis causâ esset facta ad pias causas. Dominicus Cardinalis Tuschus *tom.6.pract.concl.lit.D.concl.669.* incip. *donatio caus.mort.requirit.n.6.* Ratio est, quia etiam in testamento ad pias causas, duo, vel tres testes sufficiunt, *c. relatum.11.extr.de test.* Alias etiam restrictiones adducit Berlichius, quas penes ipsum videre poteris.

4. Sed hîc discutiendæ sunt aliquæ non incuriosæ difficultates. Et *primò*, quæro, an quinque testes in donatione mortis causa vno contextu adhiberi debeant: quæstionis est controuersæ? Affirmatiua iuris veritati omninò consona est, per text. *in l.vlt.* ibi, *quinque testibus præsentib.C.de don.caus.mort.* iunct. *l.vlt.§. vlt.* ibi, *in omni vltima voluntate, vno eodémque tempore debent adhiberi, C.de codicil.* Rauchbar *q.32.n.50.p.1.*

5. Sed quæstionis est & illud, valeat-ne mortis causa donatio, si ea per donatoris epistolam propria ipsius manuscriptam, facta sit absque vllo teste? Respondeo aut liberis, vel piis causis facta est donatio illa, aut extraneis, vel non piis causis. Priori casu valet, posteriori non item, per ea quæ tradit Bart. *in l.Fideicommissa 11. §.1.ff.de leg.3.& in l.si is qui test.25.n.4.& 5.ff.de test.* Iason Mynl. *cons.65.n.vlt.vol.1.& cons.155.n.3. vol.4.* Zas. *cons.6.n.25.vol.1.* Alex. *cons.4.n.1.vol.7.* Couarruuias *in cap.relatum, in prin.c.n.12.extr.de test.*

6. Quæritur & illud, an mortis causa donatio per Procuratorem fieri possit: Et non valere eam, verius est, nisi Procuratori coram quinque testibus ista hæc donatio mandata probetur. Ita decisum fuisse testatur Modestin. Pistorius *p.2. quæstion. iur.q.45.* quam decisionem quoque sequitur Daniel Mollerus *lib.1. semestr. c 5. n.11.* tum etiam Andreas Rauchbar. *q.32.n.52.p.1.*

RESOL. XCIII.

An donatio causa mortis insinuatione egeat?

Et notatur, quod quãdo aliquid emitur vltrà, vel infrà dimidium iusti pretij, si illud vltrà, vel infrà dimidium excedit valorem, qui donari non potest absque insinuatione, non potest validè ab emptore remitti, & condonari venditori absque prædicta insinuatione. Ex p. 8. tr.6.Resol.50.

§.1. NEgatiuam sententiam tenet Machadus *de pers.Confess.t.1. lib.3.p.5.tr.9. docum.5.n.2.* Hurtadus *disp.11.diffic.3.* Lugo *de iust. tom.2. disp.23. sect.23.sect.10. n.158.* Sed non deseram hîc apponere verba P.Dicastilli *de iust.lib.2.tr.5.disp.1.dub.6.n.118.* vbi sic ait. Asserò, quòd donatio causa mortis insinuatione non eget, in quacumque quantitate sit, *l.vlt.C.de don.caus.mort.* Ita Molina *disp.288.n.3. & disp.279.n.* 22. Gomez *suprà n.18.*

2. Oppositum tamen satis probabiliter tenent Iul. Clar. *suprà q.17.* Azorius *c.6.q.8.* qui tamen *c.11.* ait ex *l.vlt. C. de don.* in donatione causa mortis non requiri insinuationem, loquitur tamen de donatione inter virum & vxorem. Et quidem ad *l.donat.cit.C.de don.int. vir.& vxor.* respondeti potest, ibi tantùm esse sermonẽ de donatione inter virum & vxorem, inter quos donatio excedens quingentos solidos, non confirmatur morte, nisi intercesserit insinuatio, vt satis probabiliter docet Sanch. *lib.6.de matr.disp.16.n.3.* quæ verò non excedit, confirmatur morte, iuxta supradicta, & habetur *l. donat.C.de don.inter vir.& vxor.* Vtraque sententia satis probabilis, & in conscientia tuta, in foro externo iudex vtramque sequi potest. Ita Dicast. Sed non est recedendum à sententia negatiua Hurtadi; & aliquorum, quam tuetur Fagundez *de contr. lib.4. c.9.n.9.*

3. *Notandum* est hîc obiter, quòd quando aliquid emitur vltrà dimidium iusti pretij, si illud vltrà dimidium excedat valorem, qui donari non potest absque insinuatione, non potest validè ab emptore remitti, & condonari venditori absque prædicta insinuatione. Et idem dicendum est, cùm aliquid venditur infrà dimidium; non potest enim venditor læsioni renunciare sine eadem insinuatione, neque emptor manet tutus in vtroque foro, si illud infrà excedat quantitatem, quæ absque illa donari non potest. Ita Iulius Clarus *lib.4. sent.§.donatio, q.16.n.1.* vbi docet, propter hanc decisionem, comparasse sibi magnum honorem apud viros doctos sui tempori. Et ita docet etiam Molina *tom.2. de iust.disp.278.col.2.initio.*

RESOL. XCIV.

An in donatione facta Ecclesiis requiratur insinuatio?

Ex part.4.tr.1.Resol.63.

§.1. AD hoc dubium negatiuè respondet Aponte *in responso super censura Venera fol. mihi 99.* vbi sic ait, Libertatem Ecclesiasticam in tantum iura custodierunt, quòd licèt aliàs de iure communi per leges Imperatorum etiam in donationibus factis Ecclesiæ vltrà summam quingentorum aureorum requirebatur insinuatio, de quo *in l.illud, C. de sacrosanct. Eccles. in l. sancimus, C. de don.* qnæ est solemnitas, quæ passim & indistinctè absque aliqua difficultate interponitur, cùm non consistat in alio, quàm in regis ratione penes acta coram iudice interponente super donatione suam auctoritatem, secundùm glossam *in § illud, in verb. gesta, in Auth. vt non fiant pign.* quæ solennitas introducta est in fauorem donationum, vt nullo vnquam futuro tempore de illarum firmitate & validitate posset dubitari. Et tamen in donationibus factis Ecclesiæ, non obstantibus legibus Imperatorum, non requiritur hodie insinuatio, vt docet Hostiensis, & Ioan. Andreas *in c. fin. de fide instrum.* hæc omnia Aponte *vbi suprà*, & Doctores communiter, inspecta Ecclesiarum libertate, quæ non subiacet authoritati sæculari, quia quodammodo ex hoc esset impedire liberam dispositionem à iure proditam in contractatione & acquisitione inter laïcos & Clericos, quæ latiùs tradit & firmat Vitalis *in tract. clausular. in c. an legibus insinuat. exig. post remunt.n.105.* Sup. hoc in Resol seq. & infrà Resol. 118. §. vlt. cursim post med.

RESOL. XCV.

An donatio facta Ecclesiæ, vel piæ causæ sit valida absque insinuatione? Ex part.8.tract.6.Resol.49.

§.1. NEgatiuè respondet Bocerus *tr. de don. cap.1. n.70.* sic asserens. Hallucinantur itaque interpretes communiter, affirmantes indistinctè, quòd donatio collata in Ecclesiam, vel alias pias causas, insinuationem respuat, licèt legitimam excedat summam. Ita sentiunt quos congessit Ant. Gabr. Roman. *lib.2.commun.concl.rub.de don.concl....n.28.* Clar. *lib.4.sent.§.donatio, q.17.n.1.* Sed erroneam hanc esse opinionem arguit textus *in d. l.illud 19. C. de sacros. Eccl. d.l. si quis argentum 35.§.vlt.verb. Tantóque magis, C. de don.* Sup. hoc in Resol. præcedit. & in alio §. eius not.

2. Vt autem hanc suam sententiam tuantur contra has leges, affirmãt eas corrigi per *d.l.illud 36.C.de don.* sed falsò. *Primò* enim, licèt *d.l.36.C.de tit.* sit posterior, *d.l si quis argentum, 35.C.eod.* Verisimile tamen non est, voluisse Iustinianum per *d. illam l. si quis 36. C. de tit.* tollere in vniuersum, quod de insinuanda donatione in pias causas facta statuerit *in d.l.si quis argent.C.eod.* præsertim cùm hæc anno Imperij Iustiniani quarto, 15. Kal. April. Lampadio & Oresto Consul. illa autem statim anno seq. 15. Kal. Nouemb. à Iustiniano sit edita. *Deinde*, licèt *l.36.C.de don.* posterior sit *d.l.35.C.eod* tamen tollere

lere & corrigere nõ potuit *d. l. 19. C. de sacros. Eccl.* vt posteriorem. Quòd autem ea sit posterior *d. l. 36. C. de don.* inde constat, quòd in ea dicitur valere donationem sine insinuatione, neque ad solidos quingentos, cùm tamen hoc ius primum sit constitutum *d. illa l. si aliquis 36. § fin.* ibi, *ex præsenti l. C. d. don.* Ex prædictis etiam sequitur DD. opinioni non opitulari *l. sancimus 34. in princ. C. d. tit.* Siquidem illa sit prior tempore *d. l. 53. & d. l. 36. C. eod.* Imò ea lex protsus destruit sententiam illorum. Vult enim ratam quidem esse donationem ad pias causas factam, vsque ad quingentorum dumtaxat aureorum summam, absque insinuatione. At si procedat vltra quingentos solidos, licèt ad pietatem respiciat, monumentorum tamen gestis eam egere, *dict. l. sancimus 34. § alius verò. C. d. tit.* Idque *ib.* vt & *in l. pen. in fin. C. eod.* contra alios expresè docet Angel. de Perus. Hucvsque Bocerus, & post illum Io. Harpr. *Comment. in inst. t. 2. lib. 2. tit. de don. § aliæ autem, n.* 138. quibus in ordine ad vim rationis videtur adhærere Vvadingus, licèt ratione cõsuetudinis contrarium teneat. Sic itaque asserit *in tr. de contr. disp. 3. dub. 12. § n. 2.* Insinuatio nõ requiritur, quando donatur aliquid ad pias causas. Hunc casum quidem negant plurimi ex Legistis; Schneidvv. *inst. de don. n. 21.* multos citat, Tiraquel. *in priuil. piæ causæ 124.* Sed eum defundunt longè plures. Tiraq. *loc. cit.* Panormit. *in c. relatum, 1. de test. n. 4.* Clarus *de don. q. 17.* qui multos citat, sicut & Tiraq. plurimos. Molina *disp. 279.* Lessius *lib. 2. c. 18. n. 102.* rationem dat Clarus, quam ante eum attulit Panormitanus, & approbauit postea Molina, quia non potuit ius ciuile cõstringere conscientias, aut subditos in ordine ad animæ bonum, nec adimere libertatem dandi pro bono suæ animæ. Sed hæc ratio non conuincit, quia ius non prohibuit, nec restrinxit donationes in hoc puncto; sed permittit fieri quantas placet, tantúmque vult iudicem esse conscium, ne detur locus fraudibus, aut prodigæ & inconsideratæ donationes alicuius fiant, quia statutum laïcorum reddens generatim inhabiles laïcos ad donandum, & etiã testandum, indirectè etiam afficit causas pias, quia pupillus & prodigus, cui interdicta est bonorum administratio, nequidè ad bonum animæ suæ, & ad pias causas possunt testari, id prouenit ex dispositione iuris ciuilis; ergo posset quis absolutè fieri inhabilis ad donandũ ob quamcumque causam, etiam piã, sine scitu iudicis: posset quidem Ecclesia talé legem abrogare, sicut abrogauit legẽ de solemnitate testamentorum ad causas pias; sed quamdiu non abrogat, lex ciuilis manet in suo vigore. Ratio ergo exceptionis huius à conclusione generali esse potest, quòd consuetudo in plerisque locis id obtinuerit, vt donationes ad pias causas non requirant insinuationẽ, etiãsi fiant de summa valdè notabili, cùm videamus in pluribus orbis Prouinciis, fieri fũdationes locorũ piorũ, & tamẽ nõ insinuari, maximè si pecunia fiãt.

3. Sed contra Bocerum, & alios, dicendum est, certum esse apud DD. donationem factam Ecclesiæ, & piæ causæ, non egere insinuatione; sic docet Fernand. *in exam. Theol. mor. p. 1. c. 16. § 1. n. 7.* Hurt. *disp. 11. diffic. 3.* Megala *in 2. 2. lib. 2. c. 11. q. 1. n. 23.* Lugo *de iust. t. 2. disp. 23. sect. 10. n. 159.* Turrianus *de iust. t. 2. disp. 37. dub. 5.* Fagundez *de contr. lib. 4. c. 2. n. 6.* Machadus *de perfect. Confess. t. 1. lib. 3. p. 5. tr. 9. docum. 5. n. 5.* Layman *lib. 3. tr. 4. c. 12. n. 5.* Gordonus *in summ. lib. 4. q. 3. c. 6. n. 23.* Rebellus *lib. 18. q. 7. n. 1.* Azor. *p. 3. lib. 11. c. 6. q. 6.* Dicastillus *de iust. lib. 2. tr. 5. disp. 1. dub. 6. n. 122.* Caspensis *in Curs. Theol. t. 2. tr. 19. disp. 1. sect. 2. n. 15.* Hinc fit, donationem factam ad redemptionem captiuorum valere absque insinuatione in quacumque quantitate: connumeratur enim hæc inter causas pias, sicut & donatio facta Ecclesiis, Hospitalibus, pauperibus. Et ita docet ex multis Hunnius *in Encyclop. iur. p. 3. tit. 26. c. 4. n. 35.*

4. Sed quia P. Vvadingus, *vbi suprà*, vt visum est, nostram sententiam tantùm admittit ratione consuetudinis, non deseram hîc apponere rationes, quod adduxit Cardinalis de Lugo, *vbi suprà.* Et *Primò*, argumentatur à simili, quia donatio ad redemptionem captiuorum, & ad reparationem domus dirutæ, non indiget insinuatione. Item, donatio facta à Magistro militum in fauorem militiæ, & facta Principi, vel à Principe; ergo & aliæ ad causas pias, quarum causa æquè vel magis fauorabilis est, excipi debent. Item, quia legata ad causas pias non indigent numero testium, ad alia legata requisito; ex *c. relatum. 11. de testam.* ergo nec in donatione ad causam piam requiritur solemnitas, lege ciuili ad donationes prophanas requisita. *Secundò*, quia in iis quæ ad finem spiritualem salutis animæ, & ad pietatem spectant, leges ciuiles & sæculares locum non habent, cùm hæc pertineant ad potestatem spiritualem, & Ecclesiasticam; ergo lex ciuilis non potest terminum præscribere in donatione, quæ bonum animæ concernit. *Tertiò*, & melius probari potest, quia ratio illius prohibitionis fuit, ne homines temerè & imprudenter donationibus profusis & prodigis se spoliarent. Hæc autem ratio non procedit in donationibus ad causas pias, in quibus semper donans sequitur consilium optimi consultoris, nempe Christi, dicentis: *Vende omnia quæ habes, & da pauperibus*; nec potest in eo genere periculum aut vitium esse prodigalitatis; in iis enim donationibus optima mensura est donatarum rerum immensitas, vt dixit Iustinianus Imperator, *in Auth. Vnam intentionem, §. sinimus igitur, collat. 1. tit. 1.* & inferiùs addit, non multùm differre ab alterutro Sacerdotium, & imperium & res sacras à communibus & publicis, quando omnis sanctissimis Ecclesiis abundantia, & status ex Imperialibus munificentiis perpetuò præbeatur.

5. Vnde rursus probari potest, non posse lege ciuili hanc necessitatem insinuationis generaliter induci ad pias donationes, quia id esset contra Euangelica consilia, in quibus Christus non solùm eleemosynam liberalem consuluit, sed etiam commendauit secretum in iis erogandis, quando dixit Matth. 6. *Cùm ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in Synagogis, & in vicis, vt honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, vt sit eleemosyna tua in abscondito, & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Si ergo lex ciuilis velit eleemosynam liberalem fieri non posse firmam, & absque potestate, eam à paupere repetendi, nisi dator tubâ canat, & ad iudicem publicum veniat, & coram Notario, ac testibus in actibus publicis, protestetur se illam eleemosynam dare, non possemus consilium illud Christi amplecti de secreto procurando in eleemosyna largienda. Quid ergo si proximi necessitas esset multa, ad quam occultè, & sine eius rubore & confessione subleuandam necesse esset, quòd ei mille aureos suggeres? Certè donatio eum insinuatione parum vtilis tunc esset ad proximo subueniendum. Non est ergo credibile, potuisse lege ciuili huiusmodi Christianæ pietatis opera impediri. Ergo, &c.

6. Et tandem Villalobos *in sum. tom. 2. tr. 20. diff. 4. n. 8.* sic ait. [La donacion ad pias causas, aunque exceda la quantitad, no tiene necessidad de insinuacion, como dize Dueñas, con Bartolo, Felino, y otros. Y es comun y consta de lo dicho, porque la misma rason ay aqui: que en la que se haze i Iglesia, ò Hospital. Qual se llame pia causa, lo trato Alciato, y entre otras pone por causa pia la del bien comun y causa del estudio. La razon de la conclusion es, que en estas donaciones no ay exceso, y assi aconseja Christo Redentor nuestro, diziendo: *Si vis perfectus esse vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, &c.* Y tambien, porque el derecho ciuil inuentò esta solenidad para huyr de fraudes, y en las donaciones ad pias causas, no es necessaria solenidad de derecho ciuil.] Sic ille.

RESOL.

RESOL. XCVI.

An vt donatio sit valida, necessaria sit insinuatio coram iudice?

Et an insinuationis omissio non totam donationem vitiet, sed illud dumtaxat, quod superfluum est, & legitimam summam excedit?

Et an donator possit huic legi, & necessitati insinuationis renunciare?

Et explanatur, quid verò nomine Solidi *intelligatur.* Ex p.8.tr.6.Res.46.

§.1. REspondeo, quòd donatio, quæ est vltrà quingentos solidos, requirit regulariter insinuationem: ita habetur *in l.pen.C.de don.* Huius rei ratio redditur, ne homines, aut fraude decepti, aut metu inducti, aut temerè, & sine circumspectione magnas summas profundant: his enim omnibus occurritur, quando coram iudice, & ad acta fit donatio, quia tunc, & circumspectè, & sine metu & fraude fieri solet. Insinuatio autem efficitur, quando donans, siue per se, siue per Procuratorem (qui potest esse ipse donatarius) coram iudice, siue pro Tribunali sedente, siue non, comparens declarat suam esse mentem, vt donatarius talem rem habeat, curátque iudex ea de re scriptum publicum fieri, nec opus est testibus, aut causæ cognitione, aut decreto.

2. Et hæc omnia docet Vvigers *de Inst. tract. 5. c. 2. dub. 9. n. 40.* vbi sic ait. Potest quis validè donare vsque ad quantitatem 500. solidorum: sed vltra non valet quoad excessum donatio absque insinuatione, vt Iurisconsulti loquuntur. Ita enim iure est statutum, sicut expressè habetur *l.pen.C.de don. circa fin.*

3. Dixi, *vltrà non valet quoad excessum*, nam vsque ad hunc terminum valet, quamuis non pro parte quæ excedit. Non enim (vt inquit Imperator *Nouell. Sacra forma 162.*) quod rectè se habere poterat, propter quantitatis appendicem interdicere debet. Ratio constitutionis est, ne homines metu, vel fraude, aut inconsultâ temeritate impulsi, sese donationibus exhaurirent: hoc enim est contra bonos mores meritò obseruandos in Republica benè ordinata.

4. Insinuatio, quam lex requirit, vt maior donatio sit valida, debet fieri apud iudicem loci per donatorem, aut Procuratorem, non requiritur tamen, vt Iudex vllum ferat decretum; sed sufficit, quòd cognoscat. Non enim est ratio contentiosa, sed requisita in fauorem donatoris, aut in bonum Reipublicæ, partim vt iniuriis & fraudibus obuietur, partim etiam vt feruentior impetus nimiæ largitionis per moram frangatur. Erit autem iudicis examinare, an donatio sit libera, quis status donatoris, & quæ causa donandi; vt si dolus vel iniuria interuenerit, aut egestas inde donatori immineat, illa impediantur. Vide Gomez *var. res. to. 2. c. 4. n. 6.* Hucvsque Vvigers, cui adde Azorium *p. 3. lib. 11. c. 6. q. 1. & seq.*

5. Quid nomine verò *solidi* intelligitur, variè docent Auctores, vt videre potes apud Molinam *to. 2. disp. 278. a n. 1.* Et quidem Cardinali Lugo *de iust. tom. 2. disp. 23. sect. 10. n. 149.* videtur quòd 500. solidi valeant in nostra pecunia 712. Regales Hispanos, seu Iulios Romanos; atque ideò sunt 713. Scuta, quæ vocantur de moneta, quorum singula faciunt 10. Iulios Romanos, seu Regales Hispanos; & insuper duos Iulios. Et quia finis legis non obtineretur sine hac insinuatione, non potest donator huic legi & necessitati renunciare, vt cum Antonio Gomez, & aliis, docet idem Molina *n. 7.* & propter eandem rationem non erit valida donatio, si simul eidem dones 2000. solidos, dicendo te facere quatuor donationes singulas non excedentes solidos 500. vt cum Bartolo & aliis docet *n. 11.*

6. *Notandum* etiam insinuationis omissionem non totam donationem vitiare; sed illud dumtaxat quod superfluum est, & legitimam summam excedit, *leg. vt mihi donares, 21. §. 1. ff. hoc tit. d. l. sancimus, 34. in princ. & l. si quis argentum, 35. § sin autem, 3. in fin. C. eod. & Nouell. 162. c. 1. §. & illud etiam,* &c. Petrus Ioannes Ancharanus *lib. 2. quæstionum familiarium q. 12. n. 11.* Clarus *d. §. donatio q. 17. num. 2.* Mozzius *d. tit. de substantial.* &c. *n. 16. vers. & quod donatio,* vbi plures ad hoc allegat. Eiúsque ratio hæc reddi poterit, quia in indiuiduis vtile per inutile non vitiatur, *c. vtile, 37. de reg. iur. in 6.* ibique Peckius & Dynus *l. eum qui ita. 56. §. 1.* vbi glossa *in verb. superuacua. ff. de verb. oblig.* Gailius *lib. 2. obseru. 5. n. 8.*

7. Obserua, quòd regula generalis in hac Resolutione posita procedit regulariter loquendo: nam sunt aliqui casus, in quibus insinuatio non requiritur, vt valida sit donatio. Idcò quæro.

RESOL. XCVII.

An in aliquibus casibus donatio sine insinuatione sit valida?

Et an sit valida remissio debiti liquidi excedentis quingentos solidos?

Et an qui sperat legatum, aut aliud bonum, quod nondum obtinuit, possit illud renunciare in quacumque quantitate absque insinuatione? Ex part. 8. tractat. 6. Res. 47.

§.1. REspondeo affirmatiuè; & ideò assero in primis insinuationem non esse necessariam ad valorem donationis, quoad dictum excessum factæ a Principe, non recognoscente Superiorem, vt constat ex *l. sancimus, §. exceptis,* & ex *d. l. Castellæ,* nec ad valorem donationis Principi factæ à priuato, vt constat ex *Authent. Item à priuatis* & ex *d. l. 9.* & probat Ritthershusius, *in Nouell. Iustin. p. 5. c. 11. n. 1. & seq. Secundò,* non esse necessariam ad valorem donationis factæ à Magistro, seu Duce militum, ipsis militibus, siue ex mobilibus Ducis, siue ex spoliis, vt constat ex *l. pen. C. de don. Tertiò,* vt inter alios obseruat Euerhardus *cons. 60. n. 16. & cons. 169. n. 5.* non esse necessariam ad valorem donationis antidoralis, seu remuneratoriæ, aut ob causam, quamuis futuram, quia hæc non est simpliciter donatio; sed tantùm secundùm quid, quia non est purè liberalis, & solùm donatio simpliciter, annullatur quoad dictum excessum. Vnde insinuatio non est necessaria ad valorem donationis propter nuptias, nec sponsalitiæ largitatis, nec constitutionis arrharum quoad dictum excessum, quia aut sunt remuneratoriæ, aut ob causam, de quibus posteà dicemus. *Quartò,* non esse necessariam ad valorem donationis causâ mortis, vt constat ex *l. vlt. C. de don. caus. mort.* Et hæc omnia docet Faustus, *in Spec. disp. 20. q. 90.* Molina *to. 2. disp. 279.* Lessius *lib. 2. c. 18. diffic. 13.* Layman *lib. 3. tr. 4. c. 12.* Fagundez *de controuers. lib. 4. c. 9.* & alij, quos citat & sequitur Hurtadus *disput. 11. diffic. 3.* quibus ego addo ex Iurisconsultis Vlricum Hunnium, *in Encyclop. iur. p. 3. tit. 26. cap. 4.* & ex Theologis Dicastillum *de iust. lib. 2. tr. 5. disp. 1. dub. 6. per totum.* & Megalam *in 2. 2. lib. 2. c. 11. q. 1. n. 23.* qui plures alios casus adducunt, in quibus donatio absque insinuatione est valida, & ideò de aliquibus *infrà* dicemus.

2. *Nota* etiam hîc obiter cum Dicastillo *lib. 2. tr. 6. disp. 1. dub. 7. n. 128.* inualidam esse remissionem debiti liquidi excedentis quingentos solidos: ea enim remissio est quædam donatio, quæ sine insinuatione non valet, est communis Doctorum sententia. Rebellus *lib. 18. q. 6. n. 8.* Quod intellige iuxta dicta, nisi illa remissio sit remuneratoria, tunc enim valebit, si non excedat merita remuneranda.

3. Colligitur vberiùs, eum qui sperabat legatum, aut aliud bonum, quod nondùm obtinuit posse illum renunciare

nunciare in quacunque quantitate absque insinuatione. Hæc enim non est donatio rei suæ, sed non acquisitio rei, vt sit sua. Ita Gom. *1. var. c. 4. n. 10.* Molina *disp. 279. num. 13.*

RESOL. XCVIII.

An valeat donatio facta pluribus absque insinuatione, si excedat quingentos solidos? Ex p. 8. tr. 6. Res. 48.

§. 1. REspondeo *primò*, facta pluribus vno actu, & eodem tempore tradita, non valet, quoad excessum; sed aliquid singulis pro rata detrahendum est vsque ad eam quantitatem, ad quam non requiritur insinuatio. Ita Azorius, Lessius, & Clarus, *suprà. Secundò*, si fiat diuersis actibus & temporibus, quamuis fiat eidem, aut diuersis personis, valent donationes. Ratio vtriusque est, quia in primo casu est vna donatio, in posteriori plures. Et si nulla ex his excedit quantitatem, nullo iure prohibetur. vt colligitur ex *l. sancimus. C. de don.* §. 4 Et ita docet Rebellus *lib. 8. q. 6. n. 7.* Dicastillus *lib. 2. tr. 5. disp. 1. dub. 6. n. 132.* Azorius *to. 3. lib. 11. c. 6. q. 9.* & ex Iurisconsultis Bart. *in l. Modestinus, num. 10. ff. de don.* quam opinionem communem esse dicit Alex. *in l. filiis familias, §. 3. n. 25. ff. soluto matrimonio.*

2. Quæ omnia vera sunt, ait Dicastillus *vbi suprà*, etiam quando eodem tempore donantur plures res, quarum singulæ non excedant valorem prædictum, etiamsi pro diuersitate rerum donatarum censeantur plures donationes, aut stipulationes, vt patet ex *l. si ire debemus. ff. de verb. oblig.* quando simul eidem sunt factę, vt patet à contrario sensu, ex *l. sancimus, §. si quis autem per. C. de don.* Ratio generalis prædictorum est, quoniam in exigenda insinuatione vltra eam summam non habetur ratio donatariorum, sed donantis, ne temerè, aut vi, metu, vel dolo spolietur, & depauperetur. Ac proinde quando tempus est vnum, & actus donandi vnus exigitur insinuatio, quamuis donatarij multi sint, & res donatæ plures, atque ex eo capite possent aliàs censeri plures donationes, quarum singulæ non excedant eam quantitatem.

3. Sed circa præsentem quæstionem, ne deseras videre Hurtadum *disp. 11. diffic. 2.* Vvadingum *de controu. disp. 3. dub. 13. §. 2. n. 3* Lessium *lib. 2. c. 18. dub. 13. n. 90.* Fagundez *de contr. lib. 4. c. 9. n. 17. & 18.* & Molinam *de iust. tom. 2. disp. 278.* quibus ex Iurisconsultis adde etiam Gomez *to. 2. var. c. 4. n. 7.* Gamam *decis. 110. & 381.*

RESOL. XCIX.

An donatio iuramento firmata sit valida absque insinuatione?

Imò, si donator renunciauerit legi de insinuatione? Ex p. 8. tr. 6. Res. 51.

Sup. hoc ex Res. seq. lege doctrinam §. Quæ omnia. & seq.

§. 1. AFfirmatiuam sententiam docet ex Iurisconsultis Gailius *lib. 2. obseru. 39. n. 12.* Vasq. *de succes. creat. lib. 2. §. 18. requisit. 29. n. 16.* Fachinæus *lib. 3. controu. iur. c. 83. & lib. 12. c. 48.* Guttierrez *in l. nemo potest. 55. n. 340. ff. de leg. 1. & in tr. de iuramento confirm. 1. p. c. 7. n. 2* Tiberius Decian. *cons. 37. num. 79.* Menochius *cons. 308. lib. 4.* Cephal. *cons. 61. n. 18. lib. 1.* Nonius *d. cons. 1. n. 12. & cons. 50. n. 12.* Hieronymus de Ceuallos *in specul. aur. opin. comm. contra communes, to. 1. q. 222. n. 13.* & Treutlerus *vol. 2. disp. 19. these 6. lit. F.* & ex Theologis Caspensis *in Curs. Theol. tom. 2. tr. 19. disp. 2. sect. 2. n. 15* Trullench *in Decal. to. 2. lib. 7. c. 16. dub. 10. num. 4.* Azorius *p. 3. lib. 11. c. 6. quæs. 10.* Card. de Lugo *de iust. to. 2. disp. 23. sect. 10. n. 155.* vbi citat Lessium, & Molinam.

2. Sed licet hanc sententiam teneat etiam Dicastillus *de iust. lib. 2. tr. 7. disp. 1. dub. 6. n. 124.* negatiuam sententiam tamen putat non improbabilem; sic enim asserit. Si donatio firmetur iuramento, etiamsi facta sit sine insinuatione valet, iuxta communem Doctorum opinionem, vt refert, & sequitur Iulius Clarus *suprà q. 18.* & Azorius *lib. 1. c. 6. quæs. 10.* Rebellus *q. 8. n. 3.* imò etiamsi donator renunciauerit legi de in insinuatione, Contractus enim, qui non est contra bonos mores naturales, nec contra leges positiuas spectantes bonum commune, iuxta probabilissimam opinionem, firmatur iuramento, quod ego puto verum saltem obligatione Religionis. Quod verò attinet ad obligationem iustitiæ, philosophandum erit iuxta dicta *de iuram. disp. 3. dub. 11. in proprio tract.* Itaque quotiescumque non est illicita materia promissa, impleri debet saltem ratione iuramenti. Et absque vlla limitatione donationem iuratam valere docet Molina *disp. 278. num. 13.* quamuis multi etiam non improbabiliter reclamant. Ita Dicastillus.

Sup. hoc in Res. in fine.

3. Sed ego non recedo ab affirmatiua sententia, quam præter Doctores citatos tenet Fernandez *in examine Theol. mor. p. 1. c. 16. §. 1. n. 13.* Faustus *in Spec. disp. 20. q. 90.* Vvadingus *de contract. disp. 3. dub. 12. §. 2. n. 3.*

3. Non deseram tamen hîc adnotare negatiuam sententiam, quam non improbabilem, vt visum est, notauit Dicastillus, absolutè docere Patrem Hurtadum *disp. 11. diffic. 2.* vbi sic ait. Defectum autem insinuationis suppleri iuramento donantis, ita vt ea donatio, maneat valida, etiam quoad excessum, docent non pauci Doctores, quòd nec nobis, nec pluribus Iuristis probatur. Ita ille; cuius sententiam præter Dicastillum, probabilę etiam esse putat Fagundez *de contr. lib. 4. c. 9. n. 14.* Et ne deseras videre Caramuelem *in Theol. mor. lib. 2. n. 669.*

4. Sed, vt dixi, ego sententiæ affirmatiuæ adhæreo, quam tuetur nouissimè Machadus *de perfect. Confess. to. 1. lib. 3. p. 5. tr. 9. docum. 5. num. 4.* vbi sic ait: La tercera (aunque controuersa entre los Dotores) es la donacion hecha con juramento; de la qual afirman comunemente, que no necessita de insinuacion; porque los contratos, que son validos por Derecho natural, è inualidos por el ciuil, los confirma el juramento. Si bien Baldo es de contrario parecer, fundado en que es contra la justa prohibicion de Derecho, y buenas costumbres de la Republica.] Ita ille; cui adde Villalobos *in summ. to. 2. tract. 20. diffic. 4. n. 7.* & Megalam *in 2. 2. lib. 2. c. 11. q. 1. num. 29.*

RESOL. C.

An si donator insinuationi renunciet, valeat saltem dicta donatio tanquam nudum contractum, & pactum?

Et quid, si in prædicta donatione appositum sit iuramentum? Ex p. 8. tr. 6. Res. 52.

Sup. hoc in Res. p. 5. §. 2. dub. 1. pro in fine. §. 3. & 4. dub. 1. pro in fine.

§. 1. SVppono, quòd donator non possit (vt *suprà* diximus) insinuationi renunciare; pertinet enim solemnitas huius insinuationis ad substantialem formam contractus donationis vltra summam quingentorum solidorum, vt patet *d. §. alia autem, Inst. de don.* & ex *d. l. §. fin. C. de don.* & quando solemnitas aliqua inducta est pro forma in actibus hominum, illi renunciari non potest; nam forma, quę dat esse rei, pacto contrahentium tolli non potest: & in casu de quo loquimur, in specie hoc tenet Gomez *tom. 2. resc. c. 4. n. 7. versic. item adde*, & testatur de communi.

2. Sed hæc omnia vera sunt, vt donatio non valeat tanquam contractus; attamen, si illa esset acceptata, negari non potest, quin valeat tanquam nudum pactum, ita vt actionem, & obligationem pariat etiam in foro exteriori, siue insinuationi sit renunciatum, siue non; nam, cùm sit acceptata, habet ea, quæ illi intrinsecè sunt necessaria, scilicet consensum vtriusque partis; & quando aliquis contractus habet ea, quæ illi intrinsecè sunt necessaria, valet vt pactum nudum, licèt illi deficiant

ciant aliqua pertinentia ad formam extrinsecam;& nudum pactum donationis habet priuilegium, vt ex eo ciuilis oriatur obligatio,& detur actio,vt *in d.l. si quis argentum*,præsertim *in § vlt.C.de don.*

3. Quæ omnia maximè procedunt, si in donatione sit appositum iuramentum,tunc enim valida erit,vt nudum pactum, licèt excedat prædictam summam; nam quando in aliquo actu interponitur iuramentum,operatur:vt,si id,quod agitur,non valeat vt agitur ex defectu alicuius solemnitatis,valeat eo modo,quo valere potest, per textum notabilem *in l.cùm pater.§ filius matrem.ff. de leg.2.*& *ibi* Bartolus,& idem Bartolus *in l.si quis pro eo,versic.septimò prohibetur.ff.de fideiussor.& in l.1.§ si qui ita,n.6.ff.de verb.oblig* Imola *in c.cùm contingat,de iureiur.& in cons.1.col.5.* Decius *in c.cùm semper,n.53. ff.de offic. deleg.* & alij communiter.Sed donatio iurata, & insinuata potest valere,vt nudum pactum,licet excedat summam quingentorum solidorum;ergo vt nudum pactum valebit,& consequenter,vt talis obligationem, & actionem pariet,per *d.l.si quis argentum.*

Non hoc in hac propositio.

4. Nec dicas contractum inualidum ratione alicuius solemnitatis substantialis non confirmari iuramento; nam vt solemnitas hæc pertinet ad substantiam actus, putà ad consensum in quibuscumque contractibus necessarium, tunc certum est,non confirmari iuramento: nam iuramentum non supplet defectum consensus,vt post Roman.*in cons.*417.*In casu proposito,col. pen.*& Aretin.*in cons.*24.*Quatuor dubia,col.*2 dixit Dec. *in c.cùm super,n.*5.*de officiis delegat.* vel non pertinet ad substantiam actus, & confirmatur iuramento,vt citati Doctores affirmant.

5. Quæ procedunt etiam, si in aliqua ciuitate, vel regno adesset statutum præcipiens insinuationem,habet clausulam derogatoriam renunciationi insinuationis etiam cum iuramento:nam,licét tunc lex resistat,vt non possit insinuationi,nec etiam cum iuramento renunciari, per ea, quæ dixit Domin. *in c.1.§ idem quoque, col. pen. versic. venio ad 5.de desponsatione impuber.* tamen non resistit ad hoc,vt actus valeat tanquam nudum pactum; nam prohibendo renunciationem insinuationis etiam cum iuramento non prohibet quin ipsa donatio saltem valeat, vt nudum pactum;diuersa enim ista, ac separata sunt, & à separatis non est illatio facienda. *l. Papinianus.in fin.1. resp. ff. de minorib.* Et hæc omnia valdè à Lectoribus notanda sunt;quia in aliis Auctoribus non inuenies passim obuia; & illa docet P. noster Megala *in 2.2.lib.2.c.11.q.1.n.27.usque ad n.31.*

RESOL. CI.

An si donatio non sit insinuata, donatarius possit in conscientia retinere excessum donationis?
Et quid, si donator ignoret se posse excessum repetere? Ex p.8.tr.6.Resol.53.

§.1. NEgatiuè respondet Hurtadus *disp.11.difficult.2.* vbi sic ait:Addunt aliqui donatarium licitè retinere dictum excessum,quousque repetat à donatore, vel ab eius hæredibus, quod nos difficilè existimamus. Quia si donatio est nulla, quoad excessum, quo titulo excessus hic poterit retineri:Ita ille.

2. Sed affirmatiuæ sententiæ ego adhæreo, quam tuetur Caspensis *in Curs.Theol.to.2.tr.19.disp.2.sect.2. n.14.*Caramuel *in Theol.mor.lib.2.n.672.* Fernandez *in exam.Theol.mor.p.1.c.16.§.1.n.11.*Megala *in 2.2.lib.2. c.11.q.1.n.28.*Faustus *in Spec.Confess.disp.20.q.90.*Molina *to.1.disp.278.n.26.*Rebellius *lib.18.q.8.n.3.*& Lessius *lib.2.c.18.dub.13. n.99.* vbi sic affert. Aduerte tamen, cum, cui vltra hanc summam donatum est, posse retinere,nisi à donatore, vel eius hæredibus repetatur; quia leges non intendunt obligare donatarios,vt sponte restituant,(hoc enim non pertinebat ad bonum commune,)sed vt restituant,si donator,vel eius hæredes velint:non enim reddunt donatarium inhabilem, sed tribuunt donatori potestatem pro arbitrio repetendi:quàdiu ergo non repetit,possunt retinere; scienti enim,& volenti non fit iniuria. Nec refert, etiamsi donator ignoret se posse repetere;quia donatarius non tenetur id illi dicere cum suo incommodo, sed potest retinere rem,donec aliunde resciscat,& repetat.Ita Lessius.

3. Et licèt Dicastillus *de iustit.lib.2.tract.5.disp.1. dub.6.n.137.*negatiuæ sententiæ adhæreat,tamen affirmatiuam probabilem putat; sic enim asserit. Ex dictis colligitur,donatarium donationis excedentis,& non insinuatæ, teneri ad restitutionem excessus,cùm non habeat titulum legitimum erga excessum,quamuis probabile sit & in conscientia tutum,quod docet Molina *ad finem dicti & disp.*278.*n.*27.Lessius *n.*99 Rebellius *lib.*18. *quæst.* 8. posse donationem retinere interim dum ipse donans,aut eius hæredes illo defuncto non exigunt,aut non censentur inuiti,tum, quia scienti, & volenti non fit iniuria; tum,quia lex reddit donatarium inhabilem ad retinendum, neque illum obligat ad restitutionem antequam res tacitè vel expressè exigatur, quamuis concedenda sit facultas donatori,vt possit exigere. Accedit,quòd,vt notat Molina *ibi*,cùm secluſa lege donatio ex se vim habeat,& translatiua sit dominij,non habebit ea lex maiores vires, quàm vsu sit receptum, & nullus vnquam,quantumuis timoratus restituit donatori, vel eius hæredibus excessum, nisi priùs ex eo capite deficientis insinuationis repetatur consuetudine eam legem interpretante,etiamsi fortè alia fuisset mens Legislatorum;imò forte non fuit;quoniam id erat satis,vt communi bono subueniretur, scilicet concedere repetitionem absque eo quòd hominum conscientias illaquearet.Hæc Dicastillus.

4. Et ideò nostram sententiam satis probabilem existimat Cardinalis de Lugo *de iustit.tom.2.disput.23. sect.10.n.136.*& illam absolutè tenet,& docet Pater Fagundez *de contract. lib.4.c.9.n.28.* vbi ita ait.Dubium est,vtrùm donatarius, cui vltra quantitatem, quæ insinuationem requirit,aliquid donatur; retinere possit in conscientia excessum, antequam ab eo in iudicio petatur?& negandum videbitur alicui, quia retinet contra legem iustam, & quia non poterat validè recipere, eo quòd lex, & ius eam donationem nullam declarat, & reddit donatarios antecedentes inhabiles ad acceptandum,& recipiendum validè:ergo,& ad retinendum,qui enim accipere non potest,non potest etiã retinere.Nihilominus affirmandum est, quia secluſa lege,quæ ad valorem donationis requirit insinuationem,donatio ipsa in se considerata,valida est,& ex sua natura est translatiua dominij in donatarium;quare si talis lex non daretur,valeret præfata donatio,atque ea lex non maiorem vim habet hodie quam in vsu est recepta:in vsu autem nullus vnquam quantumuis timoratus sit,donatori excessum restituit,vel hæredibus illius,nisi priùs in iudicio probetur,quòd donatio insinuata non fuerit;quamobrẽ cum hoc in consuetudine præscriptum sit quamuis alia fuerit intentio Legislatorũ,non maiorem vim habebit quàm,vt donatarius teneatur restituere excessum, si ab eo per iudicis sententiam in iudicio repetatur,& fortè etiam nihil plus Legislatores intenderunt:quàm quod in vsu est, quia id satis erat,vt cõmuni bono faueretur.

5. Neque obstat,si dicas,hanc legem non esse pœnalem, vt statuatur requiri priùs sententiam iudicis ad hanc restitutionem excessus faciendam, quia licèt sit directiua, ita vsus illam interpretatus est. Non obstat etiam si dicatur legem illam fundari in præsumptione, quòd tam ingens donatio,vel fraude, vel vi, metu, & arte extorta;quia tunc non solùm excessus esset nullus, sed etiam tota donatio,cùm tamen lex ipsa contrarium statuat,& dicat solum excessum esse nullum.

6. Hinc

6. Hinc non deseram apponere verba Villalobos *in sum.to.2.tr.20.difficult.4.n.11.* vbi sic ait.[Aquel a quien se hizo donacion,que excede la cantidad sin insinuació, la puede retener con buena conciencia,entre tanto que el que la hizo no lo repite,como dize Lessio,y lo tiene por mas probable Rebello. La razon es, porque la ley que se funda en falsa presuncion no obliga en el fuero de la conciencia como diximos arriba , y estas leyes estan fundadas en esso,que se hazen para euitar las fraudes,y assi no las auiendo no obligan. Y estas leyes no intentan obligar al donatario a que restituya de su voluntad : porque esto no pertenecia al bien comun,sino que restituya si quisiere el que hizo la donacion , ò sus herederos:porque no hazen al donatario inhabil.Y no obsta que en las dichas leyes se dize, que las tales donaciones se juzgan por irritas:por que segun la dottrina comun, que traen Couarruuias , y Nauarro, quando la ley de tal manera se haze por el bien comun, que mas principalmente mira al bien particular , y vtilidad de los subditos,pueden ellos entonces renunciar el fauor, segun vna ley.Y assi la tal ley no se dize propriamente,*habens* sino,*impediens contractum*, y por esso se pueden confirmar con iuramento,y assi en el fuero interior tengo por cierto,que se puede renunciar.[Sic ille.

7. Et ideò ex his apparet me rectè olim consuluisse, malè à Confessario scrupulũ pœnitenti iniectum fuisse, qui possidebat aliqua bona ex donatione,absq; insinuatione.Vnde sententiam Hurtadi nominatim impugnat Machadus *de perfect.Confess.to.1.lib.3.p.5.tr.9.docum.5. n.6.*sic asserens [Finalmente se hà de aduertir,que comunemente afirman los Dotores,que el donatario puede in conciencia retener el exceſſo de la donacion non insinuando , mientras que el donante, ò sus herederos no le pidieren en juizio,y por sentencia en su fauor le consignan;porque las leyes que se fundan en falsa presuncion no obligan en conciencia ; y estas leyes estan fundadas en las,que se hizieron por euitar las fraudes; y assi no auiendo las no obligan.No obstante,que Hurtado es de contrario parecer , fundado en que siendo nula la donacion quanto al exceſſo , no se halla titulo con que se pueda retener en conciencia.]

8. Et nostram sententiam puto veram , etiamsi donator ignoret se posse repetere, quia donatarius non tenetur illi dicere cum suo incommodo , sed potest retinere rem,donec aliunde recipiat.Et ita docet Trullench *in Decal.to.2.lib.7.c.7.dub.10.n.2.*

RESOL. CII.

An donatio inter viuos omnium bonorum, præsentium, & futurorum sit valida ?

Et quid,si adsit insinuatio ?

Et ex doctrina huius Resolutionis etiam inferuntur , & notantur alij casus circa hoc, & in exemplum supradictæ quæstionis adducuntur. Ex part.8.tr.6.Res.38.

§.1. COnueniant Doctores, donationem inter viuos omnium bonorum, tam præsentium quàm futurorum , iure communi esse inualidam , etiamsi adsit insinuatio, vt constat ex *l.stipulatio hoc modo concepta, ff.de verb.oblig* Et ita docet Bartolus,Angelus,Castrensis,Alexander,Iason,Ripa Crotus,& alij, *in l.stipulatio hoc modo concepta 61.ff.de verb.oblig.*Baldus,Fulgosius, & cæteri,*in l. finali,C.de pact.*Io.Dilect.Durant.*in tr.de art.test.and.Titio,cautel.2.num.2.*Clarus *in d. §.donatio, q.19.* Mozzius *d.tit.de reb.quæ don.poss.n.6.* Fachinæus *lib.6.controuers.iur.cap.87* Alexander,Trentacinquius, *lib.3.resol.3 de don.* Modestin.Pistor. *lib.2.cons.19.nu.1.* Guttierrez *in tr. de iur.confirmat.p.1.c.11.n.16.* Bronchorst. *rentur. tract.variar.assert.71.*Olemaun.*ad disp. 12.Giphanij n.2.*aliique per illos citati.Vide etiam Klocxium *tr.de contribut.c.12.n.221.*Et ratio est,quia per talem donationem donans reddatur ad testandum inhabilis. Et hanc sententiam , præter Doctores citatos, tenent etiam alij,quos sequitur Valboa de Mogrouejo *in c.præsentia.§.de duobus,n.70.*Et Antonius Graña *n.6.* cum Gaspare Klochio *in tr.de contribut.c.12.n.122.*

2. Sed pro affirmatiua sententia adducitur textus *in l.in actibus.9.§.1.de don.l.spem.3.C.eod.& l.si rerum.2.C. de don.quæ sub modo,&c.*Quin quidquid naturale,quidquid concessum,& permissum est legibus,id semper, & in infinitum intelligitur concessum, & licitum, nisi in quantum vicissim à legibus & moribus est restrictum, argum.*l.Gracchus.4.C.ad l.Iul.de adult.*at nos posse donare res nostras,est naturale, *§.per traditionem.40.sup. de rer.diuis.* & legibus concessum,*tot.tit ff.& C.de don. l.in re mandata.21.C.mandati,l.nemo.2.Cod.de Iudais,&c. vnic.per quos fiat inuest.lib.2.feud.tit.3.* Ergo & semper & in infinitum donare possumus,nisi in quantum à legibus hoc ius reperitur restrictum.Iam verò nullibi in toto iure legitur ius donandi restrictum ad omnia præsentia tantùm bona,quasi scilicet omnia præsentia non etiam futura donare possimus. Præterea exploratiuris est,quòd res futuræ possunt obligari, *l.fin.C.quæ res pignori obligari poss.* Ast vbi obligatio concessa,ibi & alienatio permissa intelligitur , *l. vlt. Cod. de rebus alienis non alienandis.* Quia per oppignorationem peruenitur ad alienationem,*l.2.& l.3.ff.de distract.pign.*

3. Nec huic assertioni quidquam obstat,quod obijcitur , per donationem vniuersorum , adeóque etiam futurorum bonorum liberam voluntatem , siue ius testandi, cùm nihil donator habeat de quo in testamento disponere possit,& sic publicum tolli, *l.3.ff.qui testam. fac.poss.* quod tamen maximè aduersum sit legibus , & contra bonos mores,*l.pactum 15.C.de pact.l.ius publicum 38. ff.eodem.* Primum enim in arbitrio cuiuslibet est,testari velle, aut nolle,argum. *l.1.ff. qui testamenta facere possunt.*Ideoque qui omnia sua bona alteri donat, testamentum non videtur facere velle;ac proinde etiam dici non potest , quòd eius voluntatem faciendi testamentum donatio isthæc tollat,aut impediat. Priuatio siquidem habitum præsupponit,*lege,manumissiones.4.ff. de inst.& iur.l.decem stipulatus.116.ff.de verborum obligationibus,lege non potest.208. de regulis iuris.* Deinde, quamuis nihil quis habeat proprij,tamen testari potest, videlicet de rebus alienis, putà cõmodatis,precariò acceptis,&c.vt probat tit *.ff. pro hærede,*&c. Et scribit disertè Iulius Clarus *lib.5.receptarum sententiarum.§. testamentum, quæst.23. num.3.* testamentum & hæreditatem vtique considerari, etiam in eo, qui nihil in bonis relinquit:neque id prorsus esse sine vtilitate. Nam qui potest(inquit ille)testari, poterit(licèt ipse nihil habeat in bonis)substituere filio suo pupillariter,qui tamen facere non posset testamenti factionem , *l.2.ff.de vulgar. & pupil. substitut.* Item poterit dare tutorem filiis: quod pariter fieri non potest , nisi in testamento , aut codicillis testamento confirmatis , *l.3. ff.de testamen. tutel.*Bona igitur propria ad testamenti factionem precisè non requiruntur. Præterea illi actus,& pactiones iure improbantur,quæ directò libertatem & facultatem testandi impediunt,vel alicui præcipiunt,*l.stipulatio hoc modo.61. ff. de verborum obligat.dicta lege, pactum.15. Cod.de pactis,leg.ex eo instrumento.4. Cod.de inutilibus stipulationibus :* qualis pactio, aut actus non est donatio. Quandoquidem per indirectum,& consequentiam tantùm donatori testari nequit ; quod tamen in considerationem venire non debet, *l.1. ff. de auctoritate & consensu tutorum, & curatorum.*Sic etiam potest paterfamilias arrogari. §. 1. *supra de adoptionibus* , ingredi Monasterium , *Nouell.5. de Monachis,* & vendere semetipsum, §. *serui, 4. vers. aut iure ciuili. supra de iur. pers.l.& seruor.5.§.1 ff.de statu hominum.*& tamen hisce tribus actibus consequenter testamenti factio perditur,

initio

initio tit. supr. quibus non est permissum facere testament. l. qui in potestate. 6. ff. qui testamentum fac. poss. Authent. ingressi. C. de sacrosc. Eccles. §. illud, 12. supra de adoptionib.

4. Et ita hanc sententiam docet Io. Corasius *lib. 6. miscell. Iul. ciuil. c. 17.* Bocerus *in comment. de don. cap. 3. n. 39. & seqq. edit. 2.* Hunnius *lib. 2. var. res. Iur. ciuil. tr. 4. q. 7.* Vaudus *lib. 1. q. 31.* Arumæus *exercit. Iustin. 6. thes. 15.* Alciatus *ad l. final n. 71. C. de pact.* Mascardus *in tr. de probibitionib. 3. concl. 1120.* Matthias Stephan. *cent. 2. q. 47. ad litt. B.* Ant. Faber *p. 2. de error. pragm decad. 48. error. 6.* huiusque strenuus assertor Schifordgherus *lib. 1. tr. 13. q. 1. cum seqq.* Obrechtus *disp. 2. de don. thes. 9. & seq.* Hœnon. *disp. 6. controu. 12.* Gailius *lib. 2. obseru. 11. n. 10.* Forsterius *in lib. sing. de dom. c. 2 n. 227. pag. 347. cum seqq.* Iungerman. *exercit. Iustin 7 q. 5. pag. 297. & seq. edit. vlt.* Paulus Borensi. *disp. 5. ad inst. them. 2. q. 2.* & Quirinus Kubach, *cent. 2. quæst. illustr. pro iitico iuridic. decur. vltim. q. 1.* & alij.

5. Verùm, his non obstantibus, puto non esse recedendum à priori sententia negatiua, quam communiter tuentur Theologi, vt Baunius *in Theol. mor. to 2. lib. 2. tr. 4. q. 22.* Hurtadus *disp. 11. diffic. 4.* Lessius *lib. 1. c. 18. dub. 13. n. 93.* Molina *to. 1. disp. 280. n. 1.* Rebellius *lib. 18. q. 7. n. 4.* Emmanuël Sà *v. Donatio, n. 17.*

6. Hinc infertur *Primò* cum Dicastillo *de iust. lib. 1. tr. 5. dub. 4. n. 46.* quòd si quis omnia bona sua præsentia donet, valet donatio; relinquit enim sibi futura, de quibus testari potest. Est communis sententia prædictorũ Doctorum, *Secundò*, si quis simpliciter donat omnia bona sua, non comprehenduntur futura; & propter eandem rationem valet donatio, si tantùm omnia bona mobilia, aut immobilia; manent enim futura, de quibus possit testari, imò in ea donatione non videntur comprehendi iura, & actiones. *Tertiò* si quis simpliciter donet omnem suam hæreditatem, non valet donatio; quia nomine hæreditatis intelliguntur bona, quæ quis tempore sui obitus reliquit, ac proinde præsentia, præterita, & futura. *Quartò*, qui donauit omnia bona præsentia, & futura, reseruans sibi vsumfructum, hoc expresso, vt possit de eo suo arbitratu in vita statuere, non valet donatio; quia id quod reseruatur ex donatione; cùm tantùm sit in vita, non relinquit potestatem donandi. Si verò simpliciter reseruauit sibi vsumfructum, valet donatio, quia de illo potest testari.

7. *Nota* etiam, quòd si Petrus Antonio omnia sua bona donauit, tam præsentia, quàm futura, & Antonius Petro mutua donatione. Assero neutram donationem esse validam, si successiuæ, & independentes: valere si sint simplex contractus, nunc enim testandi potestas non tollitur; quia tametsi Petrus quæ aut habet, aut sua industria, aut iure acquirere posset, legare tamen poterit, quæ ex donatione Antonij acquirit. Et ita docet Caramuel. *in Theol. mor. lib. 2. c. 625.*

Sup. hoc in fin. §. 1. Notandum.

8. Dico etiam, quòd si duo fratres sibi inuicem donent inter viuos omnia bona præsentia, & futura, valet donatio fauore agnationis, videlicet causa eam tuendi, & conseruandi. Ita Rebellius *lib. 18. q. 8. n. 3.*

9. *Notandum* est tamen hîc obiter valere donationem omnium bonorum præsentium & futurorum, factã contemplatione ingressus Religionis, vt tradit Sanchez *in summ. to. 2. lib. 7. c. 1. n. 19.* & Ladecesius *cons. 473.* quia habet tacitam conditionem si professio sequatur, per quã tollitur libera testandi facultas. Sicut donatio causa mortis omnium bonorum præsentium & futurorum, valet, eò quòd non tollat liberam testandi facultatem.

RESOL. CIII.

An in foro conscientiæ donatio omnium bonorum, (vt suprà) possit à donatario retineri?

Et quid, si exigatur ab ipso donatore, vel hæredibus?

Et an supradicta donatio sit contra bonos mores, ac proinde iuramento firmari non possit?

Et quid, si quæras, an donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum possit esse valida, si Principis authoritate firmetur? Ex p. 8. tr. 6. Res. 39.

§. 1. AFfirmatiuè respondet Caspensis *in Curs. Theol. to. 2. tr. 19. disp. 2. sect. 2 n. 19.* vbi sic ait. Donatio omnium bonorum, præsentium & futurorum, iure communi est inualida, tanquam contraria bonis moribus, quia per talem donationem homo aufert sibi potestatem testandi, nisi talis donatio fiat Ecclesiæ, vel in aliquam piam causam; tunc enim non potest cẽseri contra bonos mores, nec ius ciuile, quo talis donatio prohibetur, potest impedire officia pietatis. In foro verò conscientiæ talis donatio valet, & tenet, vt docet Rebellius *lib. 18 q. 8.* vbi ait. Si nulla concurrat vis, nec fraus, nec iniuria creditorum, nec aliquid aliud per quod aliquod præiudicium fiat alicui, nec etiam donator remaneat in penuria, & paupertate ad se alendum, his cessantibus non peccare mortaliter donatorem faciendo talem donationem, vel eam iurando, nec similiter donatarium eam acceptando.

2. Nec obstat, quòd talis donatio est contra bonos mores, ac proinde iuramento firmari non posse, quia lex, quæ ipsam prohibet, est iustissima, & in re graui disponens, Nam, vt rectè Lessius *lib. 1. c. 8. dub 1.* hæc donatio non est contra bonos mores, sicut id quod est illicitum: sed solùm quia expedit in Republica passim esse libertatem testandi. Vnde cùm absque vllo peccato possit omnia sua donare, si iuramento promittat se non reuocaturum, valet donatio. Ex quo fit, donationem omnium bonorum præsentium tantùm validam fore, quia non adimit sibi potestatem testandi de futuris, & similiter si donator reseruet sibi aliquid ex bonis suis, saltem vsumfructum quia de hoc testari poterit. Ita Caspensis.

Et Dicastillus *de iustitia lib. 2. tract. 5. disp. 1. dub. 3. numero 61.* sic asserit. Vtrùm autem acceptum per donationem omnium bonorum retinere possit in conscientia, distinguendum est. Nam vel exigitur à donatore, vel non exigitur: si exigitur ab illo, vel hæredibus, tenetur restituere: si verò non exigitur, non tenetur. Hæc Dicastillus, quæ valdè notanda sunt à Confessariis, pro tollendis scrupulis.

3. Non desinam tamen hîc apponere verba Valeri *in differentiis vtriusque fori, verb. Donatio, different. 9.* sic asserentis. In foro verò conscientiæ talis donatio valet, & tenet, secundùm Rebellum *de oblig. iust. 2. part. lib. 18. q. 8. n. 1.* Ait enim. Si nulla concurrat vis, nec fraus, nec iniuria creditorum, nec aliquid aliud per quod aliquod præiudicium fiat alicui, nec etiam donator remaneat in penuria, & paupertate ad se alendum; his cessantibus, arbitrari se, non peccare mortaliter donatorem faciendo talem donationem, vel eam iurando, nec similiter donatarium eam acceptando, licèt venialiter peccauerint, contraueniendo legi prohibenti tales donationes: & consequenter non teneri donatarium in conscientia ad restituendum dicta bona, quandiu donator in eadem voluntate perstiterit, cùm volenti ac consentienti non fiat iniuria, nec sit obtrudendum quod non vult accipere, licet iure possit.

Sup. hoc in res. not seq.

4. *Nota* hoc dictum, quia singulare. Faciunt notata, *verb. Debitum, differentia 5. in fine. & verb. Hæreditas, differentia 5. & verbo Restitutio, differentia 14.* Ego verò non abitror posse simpliciter cum eius opinione, provt iacet transiri. Nam primam partem, quâ habet non peccare lethaliter contraueniendo præfatæ legi, etiam cum iuramento, falsam esse censeo: si enim talis donatio est contra bonos mores, ita vt iuramento firmari non possit, & consequenter lex quæ ipsam prohibet, est instissima, & in re graui disponens, necessariò fateri debemus, teneri vnũquẽq; sub peccato mortali ad eius obseruatiã,

Sup. hoc cum fissimè cum Rebellio in §. præterito huius res. ad medium. & latè infrà in res. 107.

per notata *v. Ignorantia, differ.2.& v.Lex, differ.8.n.6.* Alteram verò partem,quâ habet non teneri in conscientia ipsum donatarium ad restitutionẽ,dũ donator persistit in eadem voluntate;censeo veram esse.Ita Valerus.

5. Sed si quæras hîc obiter,an donatio omnium bonorum præsentium & futurorum ,possit esse valida, si Principis authoritate firmetur;Respondendum est affirmatiue cum Couarr. *de testam.2.p.n.3.* Molina Theolog. *to.1. de iust.disp.151.ad fin.vers postremum dubium* & Reinoso *obseru.41.n.44* Ratio illorum est,quia Principes sunt supra ius,quod condunt,& quia non est hoc contra ius naturale,nec contra bonos mores naturales, atque adeò secluso iure humano,hoc illicitum non est, nec contra aliquem iniustum : & quamuis per eam donationem reddantur homines intestabiles,& sit contra ius gentium auferre libertatem testandi,tamen ius gentium habet suam latitudinem,& quoddam magis accedit ad ius naturale,quoddam minùs ; & propterea per confirmationem Principis ex causa iusta in hoc,aut illo casu , non impeditur absolutè libertas testandi , sed in hoc,aut illo euentu ex iusta causa:causa autem tam iusta esse potest , vt inducat etiam ius gentium magis rigorosum,& magis proximum iuri naturali.

6. Et tandem Villalobos *in summ.to 2.tr.20.diffi.5. n.5* sic ait:[El que recibe estas donaciones(no auiendo en ellas engaño,ni fuerca)las puede retener con la voluntad del que hizo la donacion , porque conforme à vna regla de derecho: *Scienti & volenti non fit iniuria, nec dolus.* Y si constasse que con aquella voluntad murio el que hizo la donacion,puede despues retenerla, porque en la muerte todo se puede donar sin termino:mas si no lo confirmò en la muerte,tuuo derecho para repetirlo,y esse derecho passa a sus herederos , y contra su voluntad no lo puede retener debaxo de pecado mortal.] Ita ille. Et tandem circa præsentem quæstionem vide Rodriguez *in summ.tom.1.c.171.n.3.*

RESOL. CIV.

An in aliquo casu donatio omnium bonorum sit valida? Pro qua adducuntur alij diuersi casus in textu huius Resolutionis. Ex part 8.tract.6.Res.40.

Sup. hoc infrà in Res. 108.§. vlt. in princip.

§.1 REspondeò affirmatiuè.Et *Primò*,donatio omnium bonorum tam præsentium quàm futurorum est valida,si dicta donatio fiat causa mortis(qua res donata post mortem donatoris fiat donatarij,si tunc viuat (quia talis donatio non est simpliciter donatio, quia potest vsque ad mortem reuocari,& sola simpliciter donatio dictis iuribus inualidatur. *Secundò* , dicta donatio est valida , quando sit titulo oneroso , vt titulo matrimonij,aut alterius rei,quia etiam hæc donatio non est simpliciter,seu pura donatio. Sed de hoc etiam infrà.*Tertiò* quando sit Ecclesiæ,aut piæ causæ,quia hęc donatio non potest inualidari iure ciuili , sed tantùm Canonico,quo non est inualidata,sed tantùm ciuili.Sed de hoc latiùs infrà. *Quartò*, quidquid nonnulli dicant, dicta donatio est valida, vt aduertunt Molina, Turrianus, Bonacina , quando à donatore omnium dictorum bonorum excipitur vsusfructus,seu quando donans reseruat sibi vsumfructum,quia tunc donatio non est omnium bonorum adhuc præsentium, quia ius ad fructus percipiendos exceptum,seu sibi reseruatum, est bonum distinctum à bonis fructificantibus,imò est bonũ præsens,etiamsi fructus ad quod est ius,sint futuri.Tandem quæcunque donario,quæ absolutè & simpliciter non sit omnium bonorum prædictorum,est valida;quia quę nõ est talis,non annullatur:vt autem reseruatio vsusfructus relinquat dictam donationem validam necessarium est, quòd vsusfructus sit tantus, vt sufficiat ad sustentationem status donantis,& ad decenter testandum ad arbitrium viri prudentis,quia si non sufficiat,donatio censebitur simpliciter omnium bonorum. Et hæc omnia docet Hurtadus *disp.11. de don.diffic.4.* & Vvadingus *tr.de contr.disp.3.dub.12.§.1. n.2.* Vide etiam Lessium *lib.2.c.18.dub,13.n.95.*Dicastillum *lib.2.tract.5.disp.1. dub.3.n.58.*& Gordonum *in Theol.mor.lib.4.q.3.c.7.*

Infrà in §. vlt. huius Res.

Infrà in Res quæ hanc sequetur. Sup.hoc infrà in Res. 09.

2. *Notandum* est etiam hîc obiter , quòd si duo fratres sibi ad inuicem donationem facerent omnium suorum bonorum præsentium & futurorum , vel secum contractum reciprocæ societatis ineant,relinquendi & & dandi sibi alter alteri suam hæreditatem,talis donatio reciproca esset valida fauore agationis conseruandæ,vt ait Megala *in 2.2.lib.2.c.11. q.2. num.34.* Boër, *dec.355.* & de hoc non videtur dubitandum, quia non solùm inter fratres , sed etiam inter quoscumque alios extraneos valet donatio omnium bonorum post mortem collata , vt *suprà* diximus , & tenent communiter DD.cum Iulio Claro *q.29.n.7.*glossa *in l.fin.C.de pact. in verb.accommodauerit.*Dec. *cons.578.n.7.in fin.* Iason *cons. 5. col. 6. vers. non obstat.3. lib. 3.* Curtius iunior *cons.81.n.3.*Et ita etiam docet Megala *in 2.2.lib.2.c.11. q.1.n.14.*& Fagundez *de contractlib.lib.4.c.10.n.11.*

Sup.hoc in fine §.1. Ref.

3. Donationes etiam omnium bonorum præsentium & futurorum,factæ ob causam onerosam dotis,& matrimonij,transactionis,aut alterius similis,validæ sunt, & Ita Molina *lib.2.de primog.c.10.n.17.*Molina Theolog. *to.2. disp.280.§.dubium postremò est.* Reinoso *obser.41. n.42* Mẽchaca *de succes.creat.lib.1.§.1.n.32* quia quãuis iure ciuili huiusmodi donationes gratuitæ inualidę sint , nullo tamen iure redduntur inualidæ , si fiant ob contractum onerosum,& ex titulo oneroso;nullo enim iure repetitur prohibitum,posse quemlibet ex causa iustè onerosa sua bona omnia, etiam futura, alienare, & solùm in iure donationes liberales omnium bonorum prohibentur,& inualidantur,non onerosæ vtrinque.

RESOL. CV.

An donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum facta Ecclesiæ sit valida? Et in tali casu teneatur tamen tunc Ecclesia , vel pius locus alere donatorem? Ex p.8.tr.6.Res.41.

§.1. HOc dubium pertractat Caramuel *in sua Theologia mor.lib.2.n.628.*vbi sic ait.Petrus omnia bona sua donauit Ecclesiæ. Donationem esse validam contendunt Regiualdus *lib.25.n.257.* Azorius,Molina, Rebellus,Lessius,Clarus,Bartolus,Felinus,Dicastill, & alij,qui putant esse communem sententiam.Puto tamẽ hoc posse defendi stando iuri communi,non verò Prouinciarum legibus specialibus : in Belgio enim nequidem professurus potest omnia sua bona donare Monasterio.Quamobrem displicet illa ratio,qua vtuntur aliqui ex his Authoribus.Ius ciuile,inquiunt,impedire nõ potest opera pia,& consilia Euangelica;qualia sunt dare omnia sua bona causæ piæ,ergo. Et tu distinguis antecedẽs;ex rationabili causa non posse interdicere negas; sine causa,concedis. Castitas enim à Deo ipso consulitur,& tamen Respublica matrimonium contrahere vult cum qui promisit , & alicubi tametsi non promiserit; modò virginem oppresserit. Lamegenses Lusitanorum leges,*n.*17.Si quis forcitauerit(oppresserit)virginem nobilem,moriatur ; & totum suum *habeat*,hoc est, omne quod habet,& legitimè habere,& prætendere potest;si non est(ipsa)nobilis,maritetur ambo,siue homo,nobilis sit,siue non sit.An taliter condemnatus posset sententiã subterfugere Euangelici consilij prætextu:sed si & hãc legem iniustam audeas iudicare;ad sanctissimam Ieiuniorum Religionem conuerte oculos,in qua statutũ laudabile de fraterna correctione,tametsi à Deo consulta, omittẽda, quia fortè sub illis circũstãtiis à Christo nõ cõsulitur,vel si cõsulitur, debet nõ seruari cũ iure illo secreti ceditur:cedit autẽ,qui legẽ cõtrariũ præcipienti acceptat

acceptat. Igitur, si prudèter Respublica instituit, ne quis omnia bona Ecclesiæ donet, contra legem semel acceptatam nulla donatio erit valida. Hucvsque Caramuel.

2. Sed, pace viri docti, & amicissimi, non possum eius sententiæ adhærere, tanquam aduersanti immunitati Ecclesiasticæ. Et miror ipsum dixisse contrariam sententiam posse defendi de iure communi, non autem de iure speciali aliquarum Prouinciarum. Nam id quod Ecclesiæ competit de iure communi, certum est quòd non potest tolli ex iure municipali alicuius Regni. Nec obstat iusta causa ad hoc faciendum, nam iusta causa non præbet, nec potest præbere iurisdictionem non habenti, imò incapaci, vt accideret in casu nostro; vt ego ad satietatem probaui *in p.6.tr.3.per totum.*

3. Dicendum est igitur, donationem factam Ecclesiæ omnium bonorum, tam præsentium quàm futurorũ, esse validam. Et ita nostram sententiam præter DD. cit. à Caramuele, tenent (vt visum est in superiori Resolutione) P. Hurtadus *disp.11.diffic.4* P. Baunius *in Theol.mor. t.3.lib.1.tr.4.q.10. diffic.17.* VVigers *de inst. tr.5. c.2. dub.9.n.45.* Layman *lib.3.tr.4.c.12.n.15.* Villalobos *in sum.to.2.tr.20.diffic.5. n.2.* Fernandez *in exam. Theol. mor.p.1.c.16.§.2.n.14.* Azor. *to.3.lib.11.c.7. q.8.* Gordonus *in sum.lib.4.q.3.c.7.n.24.q.1.n.33.* Megala *in 2. 2.l.2.c.11.* VVading. *tr. de contr.disp.3.dub.12.§.1.n.2.* & ex Hartamno, Couarr. & Trentacinq. Vlricus Hunnius *in Encycloped. iur.p.3. tit.26.c.5.n.7.* Caspens. *in Curs.Theol to.2.tr.19.c.2.n.9.* Fagundez *de contr. lib.4. c.10.n.10.* qui rectè docet, quòd si casus contigerit ob fauorem Ecclesiæ, ab hac opinione non est recedendũ, quia leges ciuiles, & ius ciuile non potest impedire officia pietatis, & cõsilia Euangelica. *Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me.* Matt.19.n.21. nam summa semper ratio est, quæ pro Religione facit, vt dicitur *in l.sunt personæ, ff. de Relig. & sumpt.funer.* & multa contra iuris regulas fauore Religionis recipiuntur, quæ adeò vera sunt, vt valeat, & sustineatur etiam donatio Ecclesiæ, & pio loco facta calore iracundiæ, modò à mente non sit alienatus donator, *c. sunt opes, 17.q.4.* gloss. *in c.dudum de conuersion. coniugator. in v. Dare.* Felinus *in c.dilecti, n.15. de except.* Rainoso *obser. 41.n.37.* tenetur tamen tunc Ecclesia, vel locus pius alere donantem. Ita Azeuedo *ad l.Castellæ, lib.5.tit.10.l.8. n.6.* Less. *to.1. de iust.lib.2.c.28.dubit.13.n.95.* Rainoso *obser.41.n.35.*

4. Vnde ex omnibus supradictis refellendus venit Clericorum & Ecclesiæ hostis infensus Conradus Rittershusius *de differ.iur.civ. & can. lib.13. c.21. & 22.* Neque admittendus est, alias sapientiss. Valboa de Mogrouejo *in c.præsentia, 8. de probationib.n.73. & 74.* qui tamen postea *n.75.* nostram sententiam admittit, à qua puto non recedendum.

RESOL. CVI.

An donatio facta Ecclesiæ cum aliquo onere, si non adimpleatur, competat actio donatori ad repetendam donationem?

Et supponitur, quod quilibet in contrahendo potest legem, quam vellet rei suæ dicere.

Ex quo sequitur, quod si vinea donata sit Hospitali ea lege, vt non possit alienari: an si Hospitale eamdem vineam postea alienauerit, competat donatori actio ad repetendam vineam? Ex p.8. tr.6. Res.42.

§.1. SVppono, quòd quilibet in contrahendo potest legem, quam velit, rei suæ dicere, *l.10. C. de pact.l.48. ff. de pact. & l.3. C. de contrah.empt. & vend.* etiamsi res in Ecclesiam transeat, text.h. § *vlt. & in c.4. infrà de cond.appos. in desp. vel in al. contr.* Verùm in huiusmodi pactionibus discrimen aliquod constituendum est inter pactum simpliciter conceptum, videlicet vt Ecclesia pensionem vel aliud onus soluat, & pactum illud: quòd propterea habet adiectam clausulam *commissi* hãc, vel similem, Et si pacto satisfactum non erit, res donata ad donatorem, vel alium reuertatur; vt priori specie, si pactum non seruetur, nihilominus res donata repeti non possit; sed agatur ad impletionem modi, siue oneris adiecti, *d.c.4.* & facit *l.44 ff. de manumiss. testam.* Altera verò species, si pacto non stetur, res donata Ecclesiæ, vel alteri pio loco confertur, & donatori, vel quem donator nominauerit, applicetur, *d.c.4. & l. 2.C. de cond.ob causam datam.* Idem in legatis piis locis relictis omninò retinendum est, per prædicta iura. Quin hæc eadẽ rectè transferuntur ad Collegia Theologorum, Iurisconsultorum, siue alterius Facultatis, vbi scilicet hîc aliquid donatum, vel legatum est; vt inde adolescentes vel professores sustententur: nam tametsi hic modus adiectus non seruetur, non tamen idcirco donatum vel legatum reuocari poterit: sed agetur ad impletionem modi, nisi (vt in altera specie dictum est) adiecta sit clausula *commissi* argumento dictorum iuriũ. Ratio diuersitatis hæc est, quòd in priori specie donatio, siue legatum non principaliter relictum sit propter onus adiectum: sed pietatis causa in Deum, vel in Rempublicam, ac proinde etiam cessante præstatione oneris adiecti, nihilominus durat affectio donatoris pia: vnde meritò non ad reuocationem, sed ad impletionem agitur: facit etiam text. *in l.16. ff. de vsu, & vsufruct. & red. & hab. & oper per l.vel fid.dat. & in l.5. ff. de admin. rer.ad ciuit. pertin.* At in posteriori specie, vbi clausula *commissi* apposita est, apertè cõstat de mente donatoris, siue testatoris, quòd velit reuocatam donationem, si oneri adiecto non satisfiat: ideóq; illi parendum est, vt scilicet hoc casu res donata, vel legata reuocetur, text. h.§. *vlt. & in d.c.4* iuncta *l.34. ff. de diuers. reg. iur. antiq. & l.69. ff. de leg. & fid. lib.3.* Et hæc omnia docet etiam Henricus Canisius *in lib.3. decret. tit.23. de don. c.6.*

2. Ex his patet responsio ad quæstionem propositam in titulo Resolutionis, respondendo cum distinctione adducta, vt respondit Imola *in d.c.6 de don.* ... 2 ad casũ similem, videlicet in vinea donata Hospitali, ea lege ne posset alienari, sed perpetuò conseruetur in vsum pauperum: an, si Hospitale eamdem vineam postea alienauerit, competat donatori actio ad repetendam vineã? Et non competere liquet, nisi adiecta sit clausula *commissi*, secundùm ea quæ iam dicta sunt. Quare, & hîc obseruandum est, quòd etsi Iustinianus *l.finali, C. de reuoc. don.* inter ingratitudinis causas, & hanc referat, quando quis conditioni, aut modo adiecto donationi non satisfaciat; quòd hoc pertrahendum non sit ad donationem factam Ecclesiæ, aut alteri pio loco, siue prospectu Reipublicæ factam. Et hæc valdè notanda sunt, quia quotidiana tam in foro fori, quàm in foro poli.

RESOL. CVII.

An donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum iuramento firmetur, ita vt non possit reuocari? Ex p.8. tr.6. Res.43.

§.1. PRima opinio negat, ex vulgari ratione, quòd pauferat potestatem testandi, & sit contra bonos mores, per *l.stipulatio hoc modo concepta, ff. de verb.oblig.* quin potiùs etiam negandum tale iuramentum superimpositum esse firmum. Ita Bart. *in d.l.stipulatio, num.5. vers.nec valet pactum.* Corneus *cons.60.n.9. & 10. cons. 76.n.23. & seqq. lib.2.* Dec. *cons.30. in princ. & cons.48. col.1.* Rolandus *cons.39.n.1. & cons.65.n.2. lib.1.* quibus accedit Gomez *in l.69. Tauri, n.4.* Clatus §. *donatio, q.20.n.1.* Gutt. *1.p.de iuram.confirm. c.11.* quibus adde alios, quos citat & sequitur Valboa de Mogrouejo, *in c.præsentia, 8. de probat.n.70.* & Clochius *in tr. de contribut.c.22.n.122. & 123.* Sup. hoc sup. in Res. 103. §. Non desinam, & §. Nota.

2. Sed ego respondeo affirmatiuè cum Fagundez *de contr.lib.6.c.12.n.7.* Dicastillo *lib.2.tr.5. disp.1.dub.2. n.49.* Less. *lib.2.c.18.dub.12.n.96.* & aliis, quia iuramentum impleri debet, quoties id fieri potest sine dispendio salutis æternæ, vt expressè, habetur *in c.si verò, & c. cùm contingat, de iureiur.* quia pro Dei reuerentia curandum est, quantum fieri potest, ne ipse fuerit adductus in testē falsi: cùm igitur impletio iuramenti, quæ consistit in habendo rato ipso iuramento, & in non mutando illud, sit prorsùs licita, cùm non extet præceptū aliquod, aut consilium, vt testator priorem illam voluntatē reuocet, vel mutet, fit, vt negligi absque peccato periurij nequeat, nisi priùs iuramenti relaxatio obtineatur. Consultò dixi, *aut consilium*, quia licèt res, quæ iuratur implenda, sit licita, si tamen oppositum sit de consilio, iuramentum non obligat; vt si quis iuret se non ingressurum Religionem, non daturum mutuò, vt docet D. Th. 2.2.q.98.a.2.ad 2. Panorm. *ad c.si verò, de iur.* præter alios cōmuniter. Si tamen testator iuramentum violet, solum peccabit contra religionem iuramenti, non autē contra iustitiam, cùm ex iuramento testamentum non euaserit firmum, nec proinde instituti in eo ius acquisierint per talem iuramentum, vt non reuocetur. Vnde etiam fit, vt absque respectu eorum relaxatio à Superiori peti & impendi possit, si aliàs rationabilis appareat.

3. Neque obstat illa regula: *Iuramentum contra bonos mores non est obligatorium.* quia iuramentum contra bonos mores, hoc est, de re turpi, & damnata per legem naturalem; aut positiuam, ciuilem, vel Canonicam, vt DD. præsertim Canonistæ, communiùs exponunt, non obligat. Omissio tamen reuocandi testamentum priùs factum, nullo iure, nec naturali, nec positiuo ciuili, aut Canonico damnatur, aut prohibetur, vt paret, alioquin non erit licitum seruare, & non mutare testamentum priùs factum.

4. Ex hac resolutione colliges, donationem omnium bonorū, præsentium & futurorum, per iuramentum firmitatem non accipere, nam validè reuocari poterit, quātumuis iuramento sit confirmata, non tamen licitè, quia par est ratio in tali donatione, atque in testamento. Itaque ratió aduersariorum est nimis debilis, quia non est donatio omnium bonorum; ita contra bonos mores, vt sit illicita, sed quia conuenit Reipublicæ esse liberum arbitrium ad testandum; ideirco cùm possit quis sine peccato facere donationem omnium bonorum suorum, si iuret se non reuocaturum, valida erit talis donatio, per text. *in c.quamuis pact. de pactis, in 6.* taléque iuramentum erit seruandum, cùm possit sine periculo salutis æternæ, cùm non aduersetur bonis moribus secundùm ius naturale, vel Canonicum, sed ad summum contra bonos mores iuris ciuilis dumtaxat, cuius transgressio non est perniciosa saluti æternæ. Et ita hanc sententiam tenet imola, *in c.cùm contingat, n.33.* & Abbas *n.5. de iureiur.* & in facti contingentia hoc fuit sequutus, *in cons.18.vers.plus dico, lib.1.* Paul. de Castr. *in l.pacta, quæ contra, n.1. & 4. C. de pact.* quibus adde ex Theologis, præter citatos, Bainium *in Theol. mor. lib.2. tr.4.q. 16.diffic.17* & Gordonum *in summ. lib.4.q.3.n.14.* vbi sic ait. Valere porrò hanc omnium bonorum donationem firmatam iuramento, opinatur rectè Couarr. *rub de test.p.1.n.14.* impugnant hoc aliqui Iurisperiti, quòd contra bonos mores actum non firmetur iuramento: at non aduertunt non ita esse contra bonos mores, vt sit peccatum: sed contra ciuilem decentiam, in naturali libertate persistentem, quò fit vt materia talis iuramenti non sit illicita, *suprà q.2.n.40.* valebit ergo talis donatio, ex *cap. quamuis pactum, de pactis in 6.*

5. Et hanc sententiam ex Molina & Lessio, docet etiam Layman *lib.3.tr.4.c.11.n.16* & Villalob *in sum. 2.tr.2. diffic.5.n.3.* vbi sic ait. [La donacion de todos los bienes se confirma con iuramento, como tienen Couarruuias, Antonio Gomez, y otros, aunque algunos tienen lo contrario. La razon es, porque esta donacion no contiene cosa illicita, que aunque se dize contra bonos mores, solo es porque conuiene à la Republica, que los hombres tengan libertad de hazer testamento. Y assi como diximos arriba en otros casos, se hā de dezir aqui. *Qui postea etiam optimè obseruat*, que el que haze donacion de todos sus bienes, presentes, y futuros, si en ella no haze agrauio à sus acreedores, ni à su muger, ò hijos, ò otra persona a quien tenga obligacion de sustentar de caridad, no peca mortalmente, sino solo venialmente, porque solo es prodigalidad, que si no es en estos casos, no es pecado mortal.] Sic ille.

6. Non est igitur audiendus Panormitanus, Decius, Socinus iunior, Couarruuias, & alij, quos citat, & rectè reprobat Azorius, *t.3.lib.11.c.7.q.7. Nota* tamen, quòd Frag. *de Repub.p.1.lib.2. disp.4.n.281.* vtramque sententiam probabilem esse putat. Est post hæc scripta, inueni negatiuam sententiam absolutè docere Caramuelem *in Theol.mor.lib 2.n.619.* & Meg. *in 2.2.lib.2.c.11. q.1.n.35.* asserentes, donationem omnium bonorum, præsentium & futurorum, neque iuramento firmari. Sed ego non discedo à sententia affirmatiua, quam præter DD. cit. firmat in vtroque foro Emericus à Rosback *de compar. iur.ciu. & canon. tit.3.n.7. & seq.* omninò videndus.

RESOL. CVIII.

An donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum sit valida quoad præsentia?

Et an si quis faciat donationem causa mortis suorum omnium bonorum præsentium, & futurorum, talis donatio sit superiori lege damnata?

Et docetur locationem rerum Ecclesiasticarum vltra triennium vitiari in totum.

Et probatur, quod prohibetur dari Emphyteusim vltra tres vitas. Ex part.8.tr.6.Res.44.

§.1. Asserunt in terminis iuris communis, quòd donatio omnium bonorum præsentium & futurorum non sustineatur in præsentibus, & sit nulla in totum. Bart. *in l.fin.de pactis, n.16. & ibi* Bald. dicit communem, Petra *de fideic.q.4. post n.8. versic. Ad hoc fol.21. col.4.* Pereira *decis.138.* & plures decisiones refert Fontanell. *de pact.t.2.claus.4.gloss.21.p.1.n.26.* Cancer. *lib.1.var.c.8.n.47. in 1.edit.* Et conducit doctrina Baldi, *in l.quæcumque, C. de bon.quæ liber.* vbi si fiat concessio vltrà licitum, non valet etiam in eo quod est licitum. Couarruu. *lib.2.var.c.6.n.5.* Rodoan. *de reb.Ecclesiæ.q. 58.n.31.* Marescot. *lib.2.c.23.n.12.* & alij.

2. Confirmantur supradicta ex auctoritate Doctorum, asserentium locationem rerum Ecclesiasticarū vltra triennium vitiari in totum: & ita tenet Bart. *in Auth. Qui rem, n.7.* & *ibi* Iason *n.21. de sacrof. Eccl.* illos sequitur Couar. *2.var.c.16.n.5.* Valascus *de iur.emphyt.q. 29.n.15.* Mantica *de tacit. & amb.conuent.tit.1.lib.5.tit. 5.in princ.* Pereira *de res. emphyt. c.2. n.30.* Azor. *2.p. Inst.mor.lib.7.c.10.q.4. & lib.9.c.2.q.4.* Steph. Gratian. *discept.for.c.162.n.22.* Rota apud Far. *t.1.p.1. decis.30.* Bonac. *disp.3. de contr.feud. q.8.p.4. n.52.* Vasquez *in opusc. de reditib.c.2.§.2.n.28. & 29.* Probant hanc opinionem, *primò*, ex *Auth. de non alien.§. emphyteusim*: vbi prohibetur dari emphyteusim vltra tres vitas, & subditur. Aliter dari nullo permittimus modo, neque sic habere aliquod robur sinimus, *& §. si verò in perpetuum* dicitur. Si verò in perpetuum quispiam emphyteusim accipere præsumpserit, quod non licet, aut temporalē quidem, non tamen secundùm huius nostræ legis obseruationem, etiāsi cadat quidem de emphyteusi, & quod datum est maneat apud venerabilem domū: vbi *notandum* est verbū, *cadat*, quod intelligitur à Iure, quod verè obtinere poterat. Si autem nullus esset contractus etiá pro tempore

tempore à lege permisso, non diceretur ab illo cadere. *Secundò*, probant, ex *Extrauag. ambitiosæ*, dicente: vbi de alienatione & locatione aliter facta, ac ibi præscribitur; dicitur, nullius omninò sit roboris, & momenti: dictio enim illa, *omninò*, prolata indistinctè, omnes annos videtur comprehendere. *Tertiò*, probant ex *Clement. 1. de reb. Eccles. non alien.* vbi facta alienatione vltra formam præscriptam, dicitur. Neque recipienti ius aliquod acquiratur. At quoties negatiua adiungitur cum dictione, aliquid, etiam in qualibet minima parte verificatur, vt tradit Gloss. *cl. 1. de foro compt. verb. aut earum.* Panor. & alij relati à can. *sup.* & Tiraq. *in l. si vnquam v. Omnia n. 1. & 12. Quarto*, probant ex doctrina Bart. *in l. 1 § si quis ita ff. de verb. oblig.* affirmantes, contractus pendentes à voluntate duorum, si non valent vt fiunt, neque valere vt fieri potuerunt; cui accedit Romani consilium 66. dicentis electionem Consiliarij ad triennium, neque ad annum valere; si statutum sit, electionem vltra annum extendi non posse. Et ideò negatiuam sententiam, quoad quæstionem appositam in titulo huius Res. tenet Neguerola *p. 1. alleg. 26. n.* 188. Vnde docet Gomez *in l. 69. Tauri, n. 2.* quòd quãdo est prohibita donatio ex omnibus bonis, non sustinetur in illis, de quibus fieri poterat, quod etiam docet Guttier. *de iur. p. 1. c. 11. n. 3.* Sed hæc opinio nõ caret difficultate, ex his quæ inferiùs dicemus, cùm vtile per inutile non vitietur; ideò tu cogita: ego verò non audeo ab affirmatiua sententia discedere, cum sit communis, & præter DD. cit. illam tenet Euerhard. *cons. 60. n. 6.*

Sup. hoc sup. in Res. 104. casu 2 lin. 4

3. Sed hîc obiter discutiendum est dubium, an si quis faciat donationem causa mortis suorum omnium bonorum præsentium & futurorum, talis donatio sit superiori lege damnata: Communis est opinio, donationem, valere, teste Iulio Claro. Ratio est, quia eiusmodi donatio nihil impedit, quin donator possit aliam hæredem instituere, qui quamuis post obitum donatoris debeat pactum seruare, cùm ipsa donatio sit confirmata; nihilominùs tamen ex bonis defuncti potest portionem, quæ dicit Falcidia, detrahere, & sibi retinere. Et ita docet Th. *to. 3 lib. 11. c. 3. q. 4.*

Sup. hoc Falcidia sup. in Res. 104.

RESOL. CIX.

An si quis donauit bona præsentia, & futura reseruando sibi vsumfructum, vt non possit tamen de illo in morte disponere, an inquam, talis donatio sit valida?
Et in dicto casu, an possit testari de pecuniis, quas acquisiuit, & lucratus est, cùm esset vsufructuarius? Ex p. 8. tr. 6. Res. 45.

Sup. hoc sup. in Res. 104. 4. casu nec dum 1 vers. Quid.

§. 1. HOc dubium pertractat Caramuel *in Theolog. mor. lib. 2. n.* 922. & affirmatiuè respondet; sic enim ait. Petrus donauit Francisco omnia bona præsentia videlicet, futuráque, & sibi reseruauit vsumfructum, hoc expresso, quod possit de illo in vita, non in morte disponere. Respondent, non valere donationem. Couar. *2. var. c. 12. n. 3.* Azor. Dicastill. Clar. *vbi suprà.* & alij. Sed adhuc valorem in ipsa donatione reperio, & ratione ab ipsis allatam nihil concludere. Talis debet esse donatio, inquiunt, vt non adimat potestatem testãdi: hęc adimit; ergo. Et ego concessa aut potiùs condonata maiori, minorem nego, & assero posse adhuc instituere hæredem, & legitimum testamentum condere. Ratio est, quia datur fructus, & vsus fructus, hic est ius ad habendum fructus, ille est vtilitas ex vsufructu resultans. Esto Petrus donauerit omnia, reseruans sibi pro vita vsumfructum talis pomœrij, remanebit indirectus pomœrij dominus, & erit vsufructuarius pro vita. Ex vi igitur huius donationis non poterit in testamento instituere successorẽ, & hæredẽ in illo vsufructuario dominio, quia supponitur sibi ad vitã tantùm reseruasse. Sed poterit testari de pecuniis, quas lucratus fuit cùm esset vsufructuarius. Vndè talis donatio legitimè erit, quousque non solùm cedatur iure legandi dominium vsufructuarium, sed etiam ipsammet pecuniam, aut bona ex fructibus præteritis acquisita; aliud enim esse habere ius in agrum, aliud in fructus, vel cæcus videat. Si vsufructuarius, pro tribus annis instituaris, habes indirectum ius in illum pro tribus tantùm annis: at in illorum trium annorum fructus habes dominium directum & æternum, quod tribus illis annis non clauditur. Ergo eodem omninò modo de vsufructuario ad vitam philosophandum est, habet dominium indirectum in agrum, & hoc non in æternum; sed ad tempus, hoc est, ad mortem vsque: at verò in fructus, quos annuatim percipit, habet perpetuum directum dominium, quod morte non clauditur: potest enim transire ad hæredes. Hucvsque Caramuel. Sed ego non discedo à communi sententia, vt *suprà* docui.

Sup. in Res. nor. præc. 118.

RESOL. CX.

An donatio possit fieri absenti?
Et quid, si Notarius nomine absentis donationẽ accepter?
Et an valeat donatio absenti facta, quando iuramentum interpositum sit de non reuocando, seu interueniendo? Ex p. 8. tr. 6. Res. 95.

§. 1. REspondet Bossius *tr. de matr. disp. sc. 3. n.* 310. quòd vt donatio absenti facta illi quæratur, & sit irreuocabilis requiri, vt fiat per nunciũ ad id expressè à donante destinatum, vel per epistolam à donante donatario missam. Sed aliqui putant cũ Surdo *dec.* 111. *& cons.* 41. sufficere pro acceptatione scientiam donatarij, quia eo ipso quòd scit præsumitur ratificare, & donationem acceptare. Et ita etiã tenet Bossius, *loc. cit. n.* 311.

2. Sed non deseram hîc apponere ea, quæ circa præsentem quæstionẽ ex multis obseruat Hunnius *in Encyclop. iur. p. 3. tit. 26. c. 4. n. 1. & seqq.* vbi sic ait. Vt donatio inter viuos valeat, requiritur *primò*, vt sit præsenti facta, absenti quippe facta non valet, *l. absenti ff. de don.* Nisi notarius eam nomine absentis acceptet. Gomez *d. titul. de don. c. 4 n.* 2. Couar. *lib. 3. var. res. c. 14. num.* 11. Trentacinq. *d. tit. de don. res. 1. n.* 5. Clarus §. *donat. q.* 13. *n.* 2. Mozzius *d. rubr. de substantial. n.* 25. Quę acceptatio per Notariũ facta hoc operatur, vt à donatore ampliùs reuocari non possit. Clarus *d.* §. *don. q.* 13. *n.* 2. Mozzius *d. rubr. de substantial. n.* 26. vbi de communi testatur. Quod adeò necessariũ est, vt absenti & ignoranti facta aliàs non substineatur, licèt aliquis, ad hoc nõ deputatus, motu proprio voluntatem donatoris ad eum, cui donatur, pertulerit, & is eandem acceptarit. Bocerus *de don. c. 3. n. 3.* Clar. *d.* §. *donat. q.* 12. *n.* 2. Sichardus *ad l. nec ambigi. 6. n. 2. C. de don.* Trentac. *d. tit. de don. res. 1. n.* 17. Mozzius *d. rubr. de substantial. n.* 23. Interueniente tamẽ nuncio, vel epistola, potest etiam absenti fieri donatio. Clarus *d.* §. *don. q.* 12. *n.* 2. vbi de communi testatur Gomez *d. tit. de don. c. 4. n.* 2. Capic. *dec.* 108. *n.* 8. Mozzius *d. rubr. de substantial. n.* 23. Quod tamen & ipsum ita demum admittitur, quando internuncius iste à donante specialiter deputatus est. Clarus *d.* §. *donatio, q.* 12. *n.* 2. Mozzius *d. rubr. de substantial. n.* 22. Sed & nunc valet donatio absenti facta, quando iuramentum interpositũ de non reuocando, seu non contraueniendo, cùm iuramentum videatur præstitum Deo, adcóque Deus supplere censeatur præsentiam partis. Grat. *discept. for.* 297. *n.* 22. 23. & 27. Couarr. *lib. 1. var. res. c. 14. num.* 10. Trentacinq. *d. tit. de don. res.* 5. 15. Hucvsque Hunnius.

Sup. hoc infrà in Res. 114. & in aliis eius 1. not.

Sup. hoc infrà in Res. 112. & in aliis eius not. & hîc infra in §. pen. & vlt. huius Res.

Sup. hoc iuramento infrà in Res. 115 & in aliis eius 1. not.

3. Sed vt clariùs hæc quæstio elucidetur; asserò, quòd si promissio fiat absenti, ea fieri potest, scripto, internũcio, procuratore ad promissarium directo, ante cuius acceptationem semper potest promissor suã promissionẽ reuocare. Differt autem nuncius à procuratore, quia si nuncius nesciens donationem à promissore reuocatam, illam

Sup. hoc sup. §. præterito huius Res. inter medium, & fin. à vers. Interueniẽte. & in aliis eius annot.

illam nunciet promissario, promissio est inualida; secùs de procuratore, cuius omnia acta ante notitiam reuocationis sunt valida. *Primum* constat *l. si verò. si mandauero. ff. mandati*: vbi dicitur extingui mandatum mutata voluntate mandantis. *Secundum* colligitur ex *l. si mandassem, eod. tit.* Si mandassem tibi, inquit, vt fundum emeres, postea scripsissem ne emeres, tu antequam scias me vetuisse, emisses, mandati tibi obligatus ero. Ratio discriminis est, quia nuncius non aliam potestatem à mittente accipit, quàm deferendi ipsius voluntatem ei, ad quem mittitur: ergo ea reuocata cessat eius officium. Contra verò procurator accipit potestatem transigendi negotium principalis agentis: proinde quandiu ipsi non innotescit reuelatio principalis agentis, potestatem retinet transferendi aliquod ius, saltem imperfectum, & ad rem in promissarium.

4. Cæterùm *notandum* ex Molina *disp.* 264. vt donatio valida sit, requiri, vt consensus promittentis, aut per aliquem ab ipso promittente destinatum insinuetur promissario: alioqui si per alium à promittente non destinatum ipsius consensus promissario insinuetur, non erit valida donatio. Sicut nec erit valida donatio, si donatarius suum consensum significet alteri, quam nuncio ab ipso donatore constituto, vt enim duorum consensus in pactum coalescant, debent mutuò sibi correspondere, vt ex ipsa definitione pacti colligitur: est enim, vt illud definit Vlpianus *l. 3. ff. de pollicit.* duorum consensus atque conuentio.

RESOL. CXI.

An si nuncius iniustè non tradat absenti rem donatam, teneatur ad duplicem restitutionem, donatario, & hæredibus donantis?
Et quid in præsidio casu, si donatio facta erat Ecclesiæ, vel pia causæ? Ex part. 8. tr. 6. Resol. 94.

Sup. hoc in tom. 8. tr. 7. Resol. 17.

§. 1. CAsus est curiosus: Et affirmatiuè respondet Amic. *in Curs. Theol. t. 5. c. 18. sect. 4. n. 51.* Faust. *in Spec. Confess. disp. 29. q. 42.* Trullench *in Decal. to. 1. lib. 7. c. 17. dub. 4. n. 4.* vbi sic ait. Hinc sequitur, si culpa nuncij donatio non fuerit ante mortem donantis facta, teneri nuncium ad duplicem restitutionem: nam hæredibus defuncti tenetur ratione rei, quæ tunc illorum est donatario verò ratione damni, quod eius culpa contraxit, vt notat Molina *disp.* 263. Posito enim tali mandato, tenebatur nuncius lege iustitiæ adhibere diligentiam, & mandatum ex mente mandantis in commodum donatarij implere. Ita ille. Et ante illum Villalobos, *in sum. to. 2. tr. 20. diffic. 3. n. 8.* sic asserens: [Si sucediesse que muriesse la persona a quien se haze la donacion antes de acceptarla, en tal caso, como el heredero representa la persona del difunto, podrala acceptar por el, que ya estaua perfeta, y valida de parte del que la hizo, segun mas probable sentencia, que tienen Conarruuias, y otros que sigue Sanchez.

2. Mas si sucediesse caso, que auiendo embiado con el mensajero lo que auia de dar a Pedro, y el lo hurtò, y entre tanto se murio el que le embiaua, estarà obligado el mensajero a restituyrla dos vezes. La vna, a los herederos del difunto, porque era suyo. Y la otra, a quien se huuiera de dar, porque damnificò en estò,] Hoc etiam docuit Molina *tom. 2. disp. 263.*

3. Sed non deseram hîc admonere in parte dissentire ab his Doctoribus Layman *lib. 4. tr. 4. c. 1. n. 6.* vbi ita ait Si nuncius destinatus a donatore rem iniustè detinens, vel absumens, suo tempore non tradat donatario atque interea moriatur donator, ad duplicem restitutionem nuncium obligari: *vnam* hæredibus faciendam, quia mandatum morte mandâtis expirauit: *alteram* verò donatario, quia nuncius iniusta causa fuit, cur ille donatam rem non acquisierit. Ego fateor, hanc posteriorem partem simpliciter veram esse; ad priorem autem restitutionem nuncium non obligarem ante iudicis condemnationem. Sic ille.

Sup. hoc in Resol. antec. n. 3. in princ.

4. Sed non est discedendum à prima sententia, si tamen donatio non sit facta Ecclesiæ. Et ideò Naldus *in sum. v. Donatio, n. 20.* sic ait. Donandam pecuniam amico suo mittens, aut tradens famulo, qui eam illi deferat, si is distulit iniustè eam perferre, & interim donator decedat, tenetur restituere pecuniam hæredibus defuncti donatoris, quia mandatum fuerat morte reuocatum, & insuper tantumdem tenetur reficere donatario, quem iniustè dicta pecunia malitiosè priuauit; falleret hoc, si esset mandatum ad pias causas, quod morte non reuocatur, & ideò ad easdem causas pias adhuc pertineret. Ita ille, cui adde Molinam *t. 2. disp. 238. n. 7.*

Sup. hoc in Resol. eadem. & causis ad medium.

RESOL. CXII.

An post mortem donatoris possit donatio acceptari?
Et quid, si donatio facta sit in fauorem piæ causæ: Ex p. 8. tr. 6. Resol. 95.

§. 1. REspondet Faustus *in Spec. Cõfess. disp. 19. q. 41.* & Trullench *in Decalog. t. 2. lib. 7. c. 17. dub. 4. n. 6.* quòd quando donatio ante mortẽ facta est ex parte donatoris, & missa est epistola, vel nuncius, qui illam absenti insinuet, vel tradat, si cõtingat donatorem mori ante nuncij insinuationem acceptari non posse. Docent Sanch. *lib. 1. de matr. disp. 6. n. 5.* & alij, verius esse illã adhuc acceptari posse: nam ex parte donatoris fuit valida, *l. nec ambigi, C. de don.* & manet virtute impressa literis, vel nuncio, vt donatarium transeat. Deinde, quia gratia non expirat morte concedentis, *c. si super gratiam, de offic. deleg. in 6.* & non est, propriè loquendo mandatum (vt quidam putant) quod expirat morte mãdantis. Quòd si donatio ante mortem donatoris non est facta ex parte ipsius, sed solùm mandata fieri, vt si rẽ per nuncium misit, vel per procuratorẽ cum mandato, vt suo nomine det absenti, si tunc donator ante acceptationem moriatur, non valet acceptatio, quia non fuit facta donatio, sed tantùm mandatum donandi; mandatum autem sola morte mandantis expirat. At si mandatum fuit factum in fauorem piæ causæ, morte mandantis non expirat; ita enim præsumendum est de intẽtione mandantis, vt bene Couarr. *lib. 1. var. c. 14. n. 6.* Et omnia supradicta docet etiam Villalobos *in sum. t. 2. tr. 20. diffic. 3. n. 8.* & Lessius *lib. 2. c. 18. dub. 6. n. 46.*

2. Probatur hæc opinio. *Primò*, quia donatio hæc ex parte donantis valida, & perfecta est, licèt ab eo reuocabilis, sicuti colligitur ex *l. nec ambigi, C. de don. Secundò*, si gratia expedita sit ex parte cõcedentis, licèt is moriatur antequam ad executionem processum est, tamen executor nihilominus exequi debet: donatio autem est genus quoddam gratiæ; ergo si nuncius destinetur non cum mandato donandi, sed vt merus executor, & traditor rei donatæ, id etiã post donantis mortem exequi poterit. *Tertiò*, si in ipso casu donatarius moriatur antequã donationem acceptet, hæredes illius acceptare possunt, quod signum est, donatariũ, cui ipsi succedunt, ius in re donata acquisiuisse, etiam ante acceptationem.

3. Sed contrariam sententiam tradit Laym. *lib. 4. tr. 4. c. 1. n. 6.* Molina *to. 2. disp. 263. §. iuxta hactenus.* & habetur *in 2. §. de don.* Sed si quis donaturus mihi pecuniam, dederit alicui, vt ad me perferret, & ante mortuus erit quàm ad me perferat, non fieri pecuniam dominij mei, cõstat. Quod verum est, vt ait gloss. *v. Dominij*, quamuis mihi dictã pecuniam postea tradat; consentit *l. absenti, ff. eod. Secundò*, probatur ratione: nam vel donatarius in hoc casu haberet ius acceptandi donationẽ ex vi pacti seu donationis, vel ex vi mãdati. *Primum* dici nõ potest, quia omne pactum requirit duorum consensum in idẽ-

ante

ante mortem autem donataris donatorius, neque per se neque per alium consensit, aut acceptauit: post mortem autem extinguitur consensus donantis, arg. *c. si gratiosè. de rescript. in 6.* Ergo vtriusque consensus in pacti obligationem concurrere nunquam potuerunt. Neque *secundum* dici potest, quia mandatum extinguitur morte mandantis, si executioni nondum dari cœpit, iuxta *leg. mandatum. C. mandati, & §. præterea, Inst. eod.*

4. Verùm Amicus *tom. 5. disp. 18. sect. 5. n. 50.* circa præsentem quæstionem distinguit. Sic enim ait: Grauior difficultas est, si moriatur donator antequam donatarius donationem acceptet, an talis donatio censeatur acquisita donatario? Ratio dubitandi est, quia mandatum expirat morte mandátis, vt *suprà* visum est: ergo mortuo donatore ante acceptationem donatarij expirat donatio. In contrarium est, quia tunc mandatum morte mandantis expirat, quando illud non est cœptum executioni mandari, per literas expeditas, vel per nuncium ad talem finem destinatum.

5. Aliqui affirmant, aliqui negant. Ego distinguendum existimo: nam vel donatio mittitur insinuanda donatario per internuncium, nullo quouis actu publico: & tunc censeo locum habere rationem dubitandi, quòd mandatum expiret morte mandantis, vel donatio mittitur per literas authenticas & publicas; & tunc adhuc mortuo donatore iudico donationem acquiri donatario. Quia tunc per literas authenticè scriptas & expeditas acquiritur ius donatario, quod sine aliqua iniustitia reuocari non potest. Idem esset, si mortuo nuncio, literæ ipsæ per nuncium missæ peruenirent ad manus promissarii. Contra verò, si nuncius solo verbo erat promissionem insinuaturus: illo mortuo expirat promissio. Hinc infertur, talem donationem per literas factam, posse ab hæredibus promissoris, promissore mortuo, reuocari. Ita ille: sed ego puto omnes supradictas opiniones esse probabiles.

RESOL. CXIII.

An quis possit acceptare donationem pro absente? Et quid si donatio sit firmata iuramento? Ex p. 8. tr. 6. Resol. 97.

§. 1. BReuiter respondeo, regulariter non posse, *l. stipul. ista, §. alteri, & § si stipuler. ff. de verb. oblig. §. si quis alij. §. alteri, Inst. de inutil. stipul.* ita vt nec mandatum generale sufficiat ad acceptandum, seu stipulandum pro alio, Glossa recepta *in c. si tibi absenti, verb. habueris. de præb. in 6.* Couar. *ib. 3. var. resol. c. 16. n. 4* & post alios Sanch. *d. lib. 1. disp. 7. n. 4.* id ipsum probans *n. 5.* de fratre, vt pro alio fratre nequeat stipulari, vbi tamen probat verius esse, posse matrem pro filio, & *n. 6.* patrē pro filio in multis casibus, etiam emancipato, vt probat *n. 7.* & tutorem pro pupillo, vel curatorem pro minore, vt *ib.* docet *n. 8.* sicut & potest filiusfamilias pro parte, seruus pro domino, Monachus pro Monasterio stipulari, *§. si quis alij, Inst. de inutil. stipul.* Non ita verò, famulus pro hero, filius sui iuris pro patre, aut matre, discipulus pro magistro, vt tradit Sanch. *d. disp. 7. n. 4.* post Molinam *de contr. 264. §. alij verò* De Notario, licèt plerique velint posse, quos refert Sanch. *eadem disp 7. n. 11.* tamen verior est contraria, quam *ibid.* post alios plurimos tuetur: at pro causa pia quilibet stipulari potest, vt latè ex cōmuniori resoluit *n. 19.* Id autem quod dictum est, posse quosdam pro aliis stipulari, operatur, vt ipsis stipulantibus non possit donatio vel promissio reuocari, etiam ante absentis ratificationem, provt sentiunt præcitati DD. at præ cæteris docet idem Sanch. *eadem disp. 7. n. 12. & 13.* post Molinam *d. disp. 264. § iure etiam concessum est.* Sed hoc accipiendum est, vt locū habeat, quando verba promissionis diriguntur in præsentem, vt promitto tibi, me daturum Titio: secùs si dirigantur in absentem, vt promitto Titio, vti satis comprobat Sanchez *d. n. 3.* quidquid sit quoad hoc in tutore & curatore, de quo *ib.* in quo etiam id negant plerique ab eo laudati: quòd si verbis impersonalibus concepta sit promissio, vt promitto me daturum Titio, tunc verius est valere stipulationem, nec etiam ante ratificationem, reuocari posse promissionem, si stipulantis interfit, vt contra non paucos docet *ibid.* Sanchez, præcipuè ex *d. l. stipulatio ista, §. si stipuler, in fin. ff. de verb. oblig.* Præterea accipiendum hoc est in contractibus lucratiuis: nam in onerosis & respectiuis, ac vltrò citróque obligatoriis omninò necessarius est consensus absentis, vt idemmet Sanchez satis ostendit; *ead. disp. 7. n. 11.*

2. Vide etiam circa præsentem quæstionem firmantes supradicta, Faustum *in Spec. Conf. disp. 10. q. 54.* Molinam *t. 2. disp. 264.* Trullench. *in Decal. t. 2. lib. 7. c. 17. dub. 5* Rebellum *p. 2. lib. 18. q. 2.* Villalobos *t. 2. tr. 20. diffic. 3. n. 9.* Lessium *lib. 2. c. 18. dub. 7. per totum*, & alios penes ipsos, quibus adde Amic. *t. 5. disp. 18 sect. 4. n. 47.* vbi rectè obseruat, quòd permittunt iura, vt donatio acceptari possit per eos qui sunt sub potestate donatarij, vt manifestè colligitur *§. si quis, Inst. de inut. stipul.* Si quis, inquit, alij quàm ei, cuius iuri subiectus sit, stipuletur, nihil agit. Igitur è contrario, si stipuletur ei cuius iuri subiectus est, validè agit. Ex quo sequitur; validam esse donationem acceptatam à filio nomine parentis, dum est sub patria potestate, à mancipio nomine sui domini, à Religioso nomine Prælati ab vxore nomine mariti: contra verò non valere acceptationem factam à filio emancipato nomine patris, aut matris, à discipulo nomine magistri, à vassallo nomine Principis, à famulo conductitio nomine heri. Cæterùm factam ab amico nomine amici, Lessius *lib. 2. c. 18 dub. 7.* validam esse putat. Quod probabile est: valida quoque est facta à tutore nomine pupilli, à Principe nomine subditi, & vniuersaliter ab eo qui aliorum curam gerit. Eandem authoritatem donationem acceptandi nomine absentis concedunt iura tabellionibus & iudicibus, vt colligitur ex *l. si pupillus, ff. rem pupilli saluam fore.* adiuncta Gloss. & ex *c. Quamquam. de vsuris. in 6.* vt autem promissio validè à præsente nomine absentis acceptetur, debet ad præsentem dirigi.

3. Sed his omnibus non assentit Rodriguez, & distinguit *in sum. t. 1. c. 172. n. 1.* sic asserens: [La donacion, aunque sea causa mortis hecha al absente aunque sea a vna Iglesia con el acto interior, ò exterior no obliga: porque es necessario que concurra el consentimiento de ambas las partes, y aunque se haga delante de Notario que la accepte en nombre del absente antes, que este absente ratifique su acceptacion, que se puede reuocar, porque no ay derecho, que de facultad al Notario, para la acceptar fuera de juyzio, y las leyes, que le dan esta authoridad, si bien se ponderan solamente, se lo dan en juyzio, aunque alguna ley mande, que puede acceptar por otro absente, esto se entiende siguiendose la ratihabition de dicho absente, como lo enseñan Paulo de Castro, Alexandro, y Decio, a los quales refieren, y siguen Molina, Guttierrez, y el Padre Molina, la qual opinion tengo por mas iuridica que la contraria, que despues de otros defienden Molina, Matienzo, y no importa que iure de no la reuocar: porque esto iuramento como es accessorio a esta donacion segun el valor della, se ha de entender, conuiene à saber si la dicha donacion fuere acceptada por el absente, como la prueua Alciato, Alexandro, y Decio; y lo tienen Molina, y Guttierez contra otros que tienen lo contrario, ne penetrando la sobredicha razon.] Sic ille.

Sup. hoc infrà in Resol. 118. & 119. & si placet lege doctrinam alterius Resol. earum primarum annot.

Sup. hoc iuramento magis latè infrà in Resol. 115. & in aliis eius annot.

RESOL. CXIV.

An Notarius possit pro absente stipulari, ita vt non possit donare

donator retrocedere, etiam ante absentis acceptationem? Et quid si donatio sit firmata iuramento? Et in prædicto casu quatuor valdè notanda considerari debent, quæ in textu huius Resolutionis explanantur & docentur. Ex p.8.tr.6.Res.98.

Suprà in Ref. quæ hic est 110.§.2. paulo post initium, & in Ref.113.§.1. ad medium. Vers. de Notario & infra ex doctrina Ref.116.§. vlt.

§.1. DE hoc casu pauca *suprà* diximus. Non obstante Notarij stipulatione, posse adhuc reuocari ante absentis ratificationem, donationem, vel promissionem, à Notario absentis nomine acceptatam, docet Megala, *in 2.2.lib.2.c.11.quæst.1.n.11.* Baldus *cons.200.* incip. *verba, vol.2* Paul.de Castro *cons.195.* incip. *Visis, n.2. vol.2.* Curtius iunior, *cons.55.* incip. *Pro habenda, n.9. & 10.* Natta *cons.253.n.8. & cons.315.n.1.* Alciatus *in c.cùm contingat, de iureiur.n.230. prope finem,* dicens esse communem opinionem, qui hoc ampliat *n.242.* etiamsi donatio firmata sit iuramento. Tiraquel. *tr. de iure constit.3.part.limitat.3.n.8. & seq.* Albericus *in l. non enim, col.1. ff. de adopt.* Molina *de primog. lib.4.c.2. n.69. & seqq.* Ioseph Ludouicus *decisione Perusina, 29. n.7.11. & 17.* Bertazol. *de clausulis, claus.18.gloss.7.n.2. & 3. & 5.* vbi plures alios refert, qui vel hoc non asserunt, vel potiùs contrarium dicunt. Et hanc opinionem secutus est Sanchez *lib.5. de matr. disp.7.n.11.*

Sup. hoc iuramento in Ref. seq. & in aliis eius primæ not.

2. Probat Sanchez hanc sententiam. *Primò*, quia nullus reperitur textus, qui tribuat facultatem Notario stipulandi pro absente extra iudicium; leges enim id concedentes, si benè expendantur, loqui videntur in iudicio, *l.1.§.exigere, C. de magist. conuen. l.non aliter, ff. de adopt. Secundò*, quia licèt statuto caueatur, vt alter alteri stipulari possit, intelligitur secuta absentis ratificatione, vt docent Paulus, Alexander, Curtius, Decius, quos referunt & sequuntur Molina *lib.4. de prim. c.2.n.63.* Burg. de Paz *q.10. ciuili, n.31.* Gutt. *c.quamuis pactum, in princ. n.56.* ergo quamuis leges concederent, posse Notarium stipulari pro absente, intelligi debet secuta absentis ratificatione.

3. Verùm ego, saltem ex generali ac recepta consuetudine, dicendum existimo cum aliis posse Notarium pro absente stipulari, eo quòd est persona publica, nec posse promissorem vel donantem retrocedere, etiam ante absentis ratificationem. Hanc opinionē tenent Alex. *cons.53.* incip. *in causa 5. vol.7.* Corn. *cons.2. vol.4. vers. Præterea ius & actio.* Ruin. *cons.172. vol.1. n.15* & Clarus *119.n.7. vol.1.* Socinus iunior *cons.65.n.2. & 9.* dicens, omnes ita tenere. Paris. *cons.88.n.90. vol.3.* Goz. *cons.87.n.14.* Roland. *cons.19.n.16. & seq. vol.1.* dicens, de consuetudine hoc vbique approbari. Couarr. *lib.1. var.c.14.n.11. & seq.* Iulius Clarus *lib.4. recept. §. donatio, q.13. vers. Primo ego casu.* Guttierr. *c.quamuis pactum, n.54* Osasch. *dec.33.* Nauarr. *de iureiur. cons.6.n.10.* Seraph. *de priuil. de iuram. priuil.24.n.4.* Roman. *cons.513.* incip. *In casu consultationis, n.2.* vbi additio, *in verb. stipulandi.* dicit magis communem Boërius, *q.523. in fin.* Tobias Nonnius *cons.56.n.24* Molina *t.2. de Iustit. disp.264. vers. Quarto, tanquam opinio.* Fabius Turret. *cons.60. vol.2* Seraphin. *decis.84.n.10.* Rota Auenionens. *decis.91.n.3.* Surd. *dec.111.n.5. & seq.* Decianus *cons.1. n.23. lib.3.* dicens, esse communem. Caualean. *dec.42. seu 13. de contr. n.15.* Afflict. *part.1. Super const. Regni, rub.73. c. Baiulos omnes, n.41.* Cephal. *cons.33. vers. Quarto loco.* Marilian *dec.19.n.10.* Milanens. *dec. Sicil.n.4. & seq. lib.2.* Guid.Pap. *dec.49.* Menoch. *cons. 92.n.67. vol.1.* Rodrig. *p.1. Sum.c.95.n.1.* Ioan. Francisc. de Ponte, *cons.120.n.6. vol.2.* Camil. Borrel. *cons.64.n. 15.* Ioan. Baptista Cost. *de restor.c.10. effect.3.n.4. & de re integra, dist.27.* Cardinalis Tusch. *t.7. litera S. concl. 703.n.19.* qui hoc extendit ad omnem officialem publicum, vt possit pro alio stipulari in iis quæ spectant ad officium suum. Paschalis *de virib. patr. potest. p.4.n.47.* Et ita hanc sententiam in donatione facta Ecclesiæ tenet Naldus, *in Summa, verbo. donatio, n.22.* qui postea

Sup. hoc infrà in Ref. 9.

n.24. docet absolutè donationem stipulatam per Notarium nomine absentis non posse reuocari.

4. Et circa præsentem quæstionem, præter Doctores citatos, vide Didacum Narbonam, *de ætate, &c. an. 15.q.15.n.11.* vbi ex communi sententia Doctorum firmat. Absenti facta donatio, pro quo Notarius, aut alia quæuis legitima persona stipulatur, statim absque vlla ipsius absentis ratificatione valet. Quidquid in contrarium præter adductos Doctores, pro prima sententia docet Marcus Antonius *var.resol.lib.2.resol.40.n.14.* Molina Iurisconsultus *lib.4. de primog.c.2.n.67.* Parladorius *lib.2.c.3.n.36.* Azeuedus *in lege 2.n.2. tit.16. lib. 5. recopilat.* Guttierrez *in c. quamuis pactum, n.53. de pact. in 6.* & alij penes ipsos.

Sup. hoc infrà in Ref. 116.

Vnde cùm hæc sententia sit etiam probabilis, si quis illam sequi vellet, quatuor considerare debet.

5. *Primum* est, non requiri expressam acceptationem donatarij, sed sufficere tacitam. Vt si absens habeat notitiam illius, & non contradicat, sicut dicunt communiter Doctores de donatione facta præsenti & tacenti. Ratio autem est, quia eo ipso consentire dicitur, *l.si absenti*, cum *ibi* notatis per Glossam, & Doctores, *C. si certum petatur.* Sic Panormitanus, & Felinus, *in c.nonne, de præsumpt.* Guid. Pap. *consil.23.n.12.* Rolandus à Valle *cons.19.n.34. vol.1. & cons.4.n.28. vol.2.*

6. *Secundum* est, eam sententiam esse veram in hoc sensu (vt ait etiam Thesaurus *dict.dec.70.n.5.*) nempe, quòd per stipulationem Notarij acquiratur quidem actio absenti post factam donationem, non quidem irreuocabiliter, sed reuocabiliter ante acceptationem: quare si acceptetur illa donatio ab absente post reuocationem etiam citatam à donante factam, vt quia rem illam alteri donauit, non tenet dicta acceptatio, quoniam iam alteri tertio ius quæsitum est. Idem asserit. Vrsill. *in addit. ad Affl. decis.361.n.43.*

Sup. Ref. vbi &

7. *Tertium*, quòd si à donante non reuocetur, neque tacitè, neque expresè, & moriatur ipse donans, siue ante mortem donatarij, siue post, donatio subsister, & hæredes donatarij, siue ipse donatarius, poterunt ab hæredibus donantis rem donatam petere. Ratio est, quia illa donatio erat ex parte donantis valida, & perfecta, quāuis reuocabilis, vt colligitur ex *l.nec ambigi, C. de donat.* nec fuit ante acceptionem reuocata: ergò poterit donatarius eam post mortem donantis acceptare, & consequenter etiā eius hæredes, quia ipsius personam repræsentant. Ita Couar. *rub. de test. part.3.n.13. paulò ante finem*, Molina, alios referens *lib.4. de primog. c.2.n.77. in fine*, & alter Molina *t.2. de Iust. disp.162.§.* iuxta hactenùs dicta. Sanchez *de matr. lib.1. disp.6.n.6.* & alij.

Sup. hoc in Ref. 113.

8. *Quartum*, quòd si donatio ante acceptionem donatarij reuocata non fuit à donante, post mortem ipsius donantis non poterunt eius hæredes illam reuocare, quia ius reuocandi non transit ad hæredes. Sic Bartolus, & alij, *in l.qui Romæ, §. Flauius, ff. de verb. oblig.* Molina alios referens, *lib.4. de primog. c.2.n.76. & seq.* Couarr. *rubr. de test. p.3.n.14.* Vincent. de Franch. *dec. 329.n.2.* Iul. Clar. *lib.4. recept. §. donatio, q.13. ad finem.* Thesaur. *dec. Pedemont.70.n.9. in fine*, Sanchez *lib.1. de matr. disp.6.n.5.* & alij.

RESOL. CXV.

An donatio facta absenti, & nondum acceptata iuramento firmetur?

Et an per simplicem donationem, vel promissionem factam absenti, rite tamen ab alio legitimè pro absente acceptatam, me obligem, possim tuta conscientia eam reuocare si is, qui pro absenti acceptauit, in reuocatione consentiat?

Et an si donatarius moriatur, antequam sciat, aut quamque habeat donationem, siue quòd acceptationem pro se vtè factam,

factam ab eo qui iure poterat acceptare ius quod donatarius ex tali donatione habeat, transeat ad hæredes: possintque donationem ratam habere, & acceptare? Ex part. 8. tr. 6. Resol. 99.

Sup. hoc sup. in Resol. 110. §. 1. propè fin. & in Resol. 111. circa prope fin. & in Resol. 114. §. 2. ad med. & infrà in Resol. 119. §. Incipe.

RESpondeo Faustus *in Spec. Confess. disp. 20. q. 36.* esse validam & obligatoriam, non quidem ratione donationis, sed ratione vinculi Religionis suæ peraditi; ne videlicet in testem infidelis donationis Deus adducatur. Verùm ipse homo in cuius gratiam facta fuit donatio, nullam inde ius acquirit in rem donatam, quia non ei fuit data fides, aut ab eo acceptata, ideóque talem donationem inuito donatario posse in alia pia opera commutari à Prælato, iuxta mentem Caietani *opusc. 2. tr. 11. q. de voto, a* 3. Molinæ *t. 2 disp. 263.* Sylvestri *v. Votum, 3. q. 6.* & aliorum.

2. Sed hîc obiter tangenda sunt aliqua: & *Primò*, quæro, an per simplicem donationem, vel promissionem factam absenti, ritè tamen ab alio legitimè pro absente acceptatam, me obligem, possim tuta conscientia eam reuocare, si is qui pro absente acceptauit, in reuocatione consentiat? Multi, vt refert Couarruu. *in rubr. de test. p. 3. n. 13. & l. 1. var. c. 14. §. 3. n. 13.* affirmant. Alij verò, vt Couarruu. *loc. cit.* negant ex eo fundamento, quia iã tertio ex dispositione legum est ius acquisitum, quo illum priuare non potest. Cæterùm Rebellus *p. 2. de oblig. lib. 10. q. 3.* has duas opiniones conatur conciliare hoc modo. Si talis donatio, vel promissio facta fuit intuitu absentis, in neutro foro reuocari potest, secùs si non intuitu absentis, in cuius gratiam donatio vel promissio cedit, sed intuitu præsentis & acceptantis facta fuisset, iuxta regulam illam: Per quascumque causas obligatio nascitur, per easdem resolvitur, *de reg. iur.*

Sup. hoc in Resp. prim. §. pen. & in Resol. sup. §. Secundo.

3. *Item* quæro, an si donatarius moriatur, antequam sciat, ratámve habeat donationem, siue acceptationem pro se rite factam ab eo qui iure poterat acceptare, ius quod donatarius ex tali donatione habebat, transeat ad eius hæredes, possintque donationem ratam habere, atque acceptare? Huius quæstionis partem affirmatiuam astruunt Molina *t. 2. de iust. disp* 264. Couarr. *in rub. de test. p. 3. n. 13. & leg. 1. var. c. 14. n. 12.* & Clar. *lib 4. sent. §. donatio, q. 3.* & probant, quia ex acceptatione eius qui iure poterat acceptare, donatarius acquisierat ius integrum, & perfectum ad rem promissam, ac proinde eo defuncto, transit ad eius hæredes. Partem tamen negantem tenent Tiraquellus, & multi alij relati à Couarr. *loc. cit.* Cæterùm Rebellus *p. 2. de oblig. lib. 10. n. 3.* putat in hoc casu examinandam esse diligenter voluntatem donantis: si enim ex iudiciis concurrentibus appareat, voluisse hæredibus donare mortuo donatario, quia fortè eos non nouerat donator, nullâve eos benevolentia prosequebatur, tunc eius hæredes nullum ius inde acquirent, nec poterunt tuta conscientia re donata frui, secùs verò si per contraria indicia voluntas dandi ipsis coniiciatur hæredibus, vt si donator ipsi sibi hæredibus, vel ipsorum procuratori rem tradidisset, vt colligitur ex *l. sine qua, ff. rem ratã haberi, §. ante penult.*

RESOL. CXVI.

An obligatio donatoris transeat ad hæredes antequam donatio sit acceptata?

Et si donatarius mortuus est ante acceptationem donationis, vel ratihabitionem factam ab eo, qui poterat suo nomine acceptare, succedunt ne hæredes illius in donationis acceptationem?

Et donatio facta infanti ante vsum rationis, & à Tabellione acceptata, vel ab alio, qui iure potest acceptare, est ne reuocabilis, an expectari debeat infantis ratihabitio? Ex part. 8. tract. 6. Resol. 101.

Sup. hoc sup. §. 1. tract. 4. §.

SVnt hîc duo dubia, videlicet, obiit donator, antequam donatarius acceptaret, aut ratam haberet donationem suo nomine factam, tenétne talis donatio, ita vt hæredes ad illam obligentur? Respondeo, Tenet quidem. Ita Molina Iurista *lib. 4. de primog. c. 2. n 66.* & Couarr. *3. p. rub. de test. n. 13* Ratio illorum est, quia hæredes succedunt obligationi reali defuncti; cùm igitur donator teneretur donationem acceptatam reddere, ita & illius hæredes, licèt ante obitum donatoris pro locorum longitudine acceptata sit.

vlt. & lege etiam doctrinam Resol 112. & §§. eius not.

2. *Secundò* quæro. Mortuus est donatarius ante donationis acceptationem, vel ratihabitionem factam ab eo, qui poterat suo nomine acceptare, succedúntne hæredes illius in donationis acceptationem? Respondeo. In hac re attendenda est donatoris intentio, colligendaque ex probabilibus iudiciis, & iuxta eam iudicandum. Atque ita interpretandæ sunt leges, quas pro vtraque parte adducunt Molina, & Couarruuias *locis cit.*

Sup. hoc sup. in Resol. 114. §. pen. & in Resol. 115. §. vlt.

3. Et tandem quæro. Donatio facta infanti ante vsum rationis, & à tabellione acceptata, vel alio, qui iure potest acceptare, est-ne reuocabilis, an expectari debeat infantis ratihabitio; Respondeo expectanda est infantis ratihabitio, & ante illam irreuocabilis est. Ita Couarr. *1 resol. c. 14. n. 15.* probatque ex iure, cum multis iuris Doctoribus, quos refert. Imò Molin. Iurista *lib. 4. de primog. c. 2. n. 75* probabiliter credit huiusmodi donationẽ non egere acceptatione, sed acceptam esse à iure, *l. 1. en in be mus. C. de emancip. lib. ad fin.* Et hæc omnia docet Fernandez *in Exam. Theol. mor. p. 1. c. 16. §. 1. n. 4. & seqq.*

Sup. hoc sup. in Resol. 11. & lege doctrinam Resol 114. à princ. vsque ad §. Vnde. & infrà in Resol. 120. §. 2. Vide quid sentiat Vdalos bos circa hoc.

RESOL. CXVII.

An donatio, quæ post vnum alteri fit, possit in secundo ante acceptationem reuocari? Ex p. 8. tr. 6. Resol. 103.

§. 1. AD hoc dubium sic respondet Fernand. *in examine Theol. mor. p. 1. 16. §. 1. n 2.* Dedit Titius equum Petro, ea conditione, vt potest annum reddat Francisco, potest-ne expletum tempus donationem illã secundam reuocare? Respondeo, Potest. Ita Bart. *in l. qui Romæ, §. Flauius. ff. de verb. obiig.* & multi alij quos refert Gomez, *ad l. 2. Tauri, n. 29.* Molin. Iurista *4. de primog. n. 74.* Nauarr. *in Apol. redd. q. 1. monit. 71.* Couarr. *1. resol. c. 4.* Clarissimè id decernitur *l. Aristo, ff. de don.* vbi talis contractus appellatur innominatus: in contractu verò innominato licet, recedere, dum res integra est, iuxta leges & iura, quæ refert Couarruuias, proximè citatus *n. 217.* Ratio totalis est, quia iste iudicatur fuisse cõsensus tali modo donãtis, vt nollet intra tempus à se facultate n reuocandi donationem abdicare. In foro tamen conscientiæ standum est donatoris voluntati, & non legũ præsumptioni; ac si illa fuit absoluta, donatio tenet si non cõstiteris, quia donator post reuocationem obiit, standum probabilioribus indiciis. Ita Fernandez, cui ex Iurisconsutis adde Larream *in alleg. 1. sect. 2. alleg. 115. n. 25.* vbi ex Cumano, Aretino, Imola, Socino, Alexan. Iasone, Bald. Angelo, & aliis, probat donationem factã alicui, vt post eum alius substituatur, quamuis respectu primi donatarij, cui facta, non possit reuocari, tamẽ respectu secundi ante illius acceptationem mutari potest.

Quamuis non plenè suprà hoc lege tamen infra ex resol. 121. doctrinam §. vlt & latè in alio §. eius not.

RESOL. CXVIII.

An promissio, seu donatio facta Ecclesiæ, vel ad piam causam ante acceptationem valeat, ita vt non possit per pœnitentiam reuocari? Ex part. 3. tract. 5. & Misc. 1. Resol. 108. aliàs 107.

§. 1. NOn esse validam, & posse per pœnitentiam reuocari docuere Layman *in Theol. mor. lib. 3. sent. 5. tr. 4. c. 1. n. 9.* & alij penes ipsum, quia hæc est natura pollicitationis, vt ante acceptationem possit reuocari, neque aliud iure speciali positiuo in Ecclesiarum fauorem statutum reperitur. Ergo, &c.

Sup. hoc in Resol. seq. & sup in resol. 111. §. Sed his, cursim in princ. & lege etiam infrà doctrinam resol. 122.

2. Non reticeam tamen contrariam sententiam docere Molinam *de iust. t. 2. tr. 2 disp. 262. n. 16.* Felinum *in*

6. §.

c.1. de pact. n.7. qui citat Bartol. Bald. Panor. & alios; & hanc opinionem probabilem esse docet etiam Lessius *lib.2.c.18.dub.6.n.38* Ratio est, quoniam sicut leges ciuiles, quæ inualida reddunt ea testamenta, quæ carent certa quadam solemnitate, nullã vim habent in dispositionibus ad pias causas, eo quòd circa eas nihil, quod earum validitati deroget, provt spectantur in solo iure naturali, vim habet, sine approbatione Summi Pontificis; ita etiã neque ciuiles leges, quæ annullant promissiones non acceptatas, vim habent in promissionibus circa pias causas, cùm nihil tale à iure canonico approbatum reperiatur. Et ideò donationes ad pias causas, validas esse sine insinuatione vltra summã iure ciuili præscriptã putamus, nihil impediente, quod ciuile ius donationes etiam ad pias causas cõprehendere intendat, vt patet ex *l. illud. C. de sacr. Eccl.* Ita Molina. Vnde vtramque opinionem probabilé esse puto. Et si quis hanc posteriorem sententiam vult sustinere, debet asserere, cum Molina, ex promissione non acceptata, stando in iure naturali, obligationem oriri, contra Sanchez *de matrim. tom.1.lib.1 disp.7.n.24.* & alios penes ipsum.

Sup. hoc late sup. in Res. 94. & 95.

RESOL. CXIX.

Sup. diffic.1. huius tituli in Res. præt. & in alijs eius not. 1.

An donatio facta Ecclesiæ valeat ante acceptationem?
Et an donatio facta Ecclesiæ, vel piæ causæ etiam iuramento firmata, reuocari possit ante acceptationem?
Et an donum factum Ecclesiæ ex vnanimi consensu coniugum post eorum mortem aggrauet supernuentem alteri medietatem illius doni dare Ecclesiæ?
Et aduertitur, quod in iudicando illam opinionem amplecti debetur, quæ fauet Ecclesiæ.
Et etiam deducitur donationem factam etiam ad fauorem priuati præsentis, & tacentis valere absque alia acceptatione. Ex p.8.tr.6.Res.106.

Sup. in Res. quæ nunc hanc sequetur.

§.1. DIximus *suprà*, quemlibet posse acceptare donationem factam Ecclesiæ; modò inquirimus, an etiãsi à nemine acceptetur, possit reuocari: Hãc quæstionem pertractat inter alios Laym. *lib.4.tr.4. c.1.n.3.* vbi sic ait. Dubiũ est, vtrùm simili etiam modo pollicitatio, aut donatio facta Ecclesiæ, vel ad piã causam, ante acceptationem valeat, vt per pœnitentiam reuocari possit? Affirmat Molina *t.2.de iust. disp.262.§. dubium*, cum Felino *c.1.de pact.* Negant verò Clar. *lib.4 sent §. donatio, q.12.n.8* Couarr. *1. resol c.14.n.16.* Sanch. *lib.4. mor.c.41 n.7* Less. *lib.2.c.18.dub.6.n.38* cum gloss. *in l. illud, verb alia causa, C. de sacr. Eccl.* quæ controuersia ex aliqua quæstione dependet, vtrùm spectato solo iure naturali, & secluso positiuo, promissio, seu publicatio facta absenti ante eius acceptationem, promissorem obliget, vt in conscientiæ foro teneatur promissionem indicare promissario, num eam acceptare velit, quod arbitratur Molina *loc.cit.* consequenter affirmat donationẽ factam ad pias causas ante omnem acceptationem validam esse, eo quòd dispositio iuris ciuilis requirentis acceptationem ad valorẽ pollicitationis, causis piis nihil præiudicare possit, ante Summi Põtificis approbationẽ.

2. Sed Sotus, Gomez, Lessius *locis cit.* Sanch. *lib.1. de matr. disp.7. n.24.* & alij plerique contrarium sentiunt, omnem promissionem suapte natura respectiuam esse, cuius proinde vis & obligatio ex alterius partis consensu, tanquam à forma sua dependent. Iuxta quam probabiliorem sententiam dicendum est, pollicitationem factam Ecclesiæ, ante acceptationem eius nomine factam reuocari posse, quòd hæc sit natura pollicitationis, neque aliud iure speciali positiuo in Ecclesiarum fauorem statutum reperiatur.

Sup hoc sup. in Res. 115. & in cæteris §§. eius1.not.

3. Excipe: Nisi eiusmodi pollicitatio in fauorem Ecclesiæ, vel cuiuscumque alterius cõcepta, sit etiam iuramento firmata, sicuti DD. dicũt apud Sanch. *cit. disp.7. q.2.* Quia iuramentum seruandum est, quotiescumque sine dispendio salutis seruari potest, *c. si verò, de iureiur.* Quãuis enim hoc casu pollicitatio non obliget vi pacti ex iustitia, quòd benè probat Sanch. *cit. loc.* negari tamen non potest, quin obliget ex virtute Religionis, si animus iurantis fuit, pollicitationem non reuocaturum, donec absenti, in cuius gratiam facta fuit, intimetur ad acceptandum. Et ita docet Io. Faber *Inst. de inut. stip. §. si quis alij, n.8.* Hucvsque Laym. cui adde Zambellum *in repert mor.v. Donum, n.25.* asserens, quod donans Ecclesiæ potest reuocare donum, antequam Ecclesia illud accipiat, nec alteri donare tenetur. Et Fern. *in exam. Theol. mor. p.1.c.16.§.1.n.1* asserit ex legibus, ac iure Cæsareo solùm dari facultatem cuilibet priuatæ personæ acceptandi donationem in pias causas, nisi tamen acceptetur, in conscientia non obligare, ac proinde ante acceptationem donatorem posse eam retractare. Et tandem nouissimè Neguerol. *tom.1.alleg.26.n.133.* tenet, quòd donatio facta Ecclesiæ requirit acceptationem.

4. Sed his non obstantibus, non desunt DD. affirmatiuam sententiam tenentes. Et ita præter Molinam à Laym. & Fernandez *vbi suprà* citatum, tenet ex Iurisconsultis Gratian. *discept. for.c.358.n.34.t.2.* eamque sectatur Gomez *var.lib.2.c.9.n.1.* Decian. *cons.1.n.6. lib.3* latè Card. Mant. *de tac. & amb.t.2. lib.13. tit.7.n.16. & seq.* Fel. *in c.1.n.7. de pact.* Et ratio est, quia quod donatur, vel promittitur pio loco, vel Ecclesiæ, promittitur, & donatur Deo, qui vbique est præsens, & acceptans, ac proinde dici non potest donatio facta absenti.

5. Igitur cùm ista opinio, quæ habet fauore Ecclesiæ valere donationem, nemine pro ea acceptante, recepta sit à tot clarissimis Doctoribus, satisque solidis rationibus sit munita, quibus nulla aduersariorum responsio obsistit; cúmque alterius opinionis ratione tam facili eludantur negotio, sequitur, vel quòd ista sit verior, vel saltem quòd vtraque opinio sit probabilis, & teneri possit: quo stante, ego in iudicando illam opinionem amplecti debebam, quæ magis fauet Ecclesiæ; *l. sunt personæ. ff. de relig. & sumpt. fun. c. fin. de re iud.* Ias. *in l. fi. n. ex lege Iulia fundum §. Diui. n.82. ff. de leg.1.* Pac. *resp.7.n.23.* Hond. *cons.3.n.24. lib.1.* Grat. cum relat. *discept. for. c.88.n.6. & c.131. n.2.* & firmat Rota *in Rauennatens. bon. 20. Nouembris 1597. coram Cardinali Mantica.*

6. Sicut in fortioribus terminis dicimus, quòd quamuis quando partium iura sunt obscura, reo fauendum sit potiùs quàm actori, *c. cùm sunt, de reg. iur. in 6.* cum concord. *ibi* adductis per gloss. & DD. id tamen in Ecclesia, vel pia causa, pro qua in dubio semper iudicandum est, etiamsi partes actoris sustineat, vt latè deducit Tiraquellus *in priuil.146. piæ causæ.*

Rursus hæc eadem opinio sequenda erat, quia æquior vt per Honded. post alios *cons.64. n.27. lib.1.* Et hæc omnia docet Sperell. *p.1 dec.81 n.15. & seqq.*

7. Sed aduersùs hanc sententiam nouissimè insurgit Baunius *in Theol. mor. t.3. lib.2. tr.4 q.16. dub.5.* eo quòd donatio donantis consensu destituta subsistere nequeat, eo caret quæ est in pias causas collata, ante acceptationem donatarij, fit enim cum hac tacita conditione, si acceptetur, sine qua donans non censetur ad rei præstationem iniicere sibi velle nexum vllum ac vinculum.

8. Deinde est obligatio germana proles pacti, eiúsq; formalis effectus, quemadmodum est in l. *obligamur. ff. de oblig. & act.* sic enim ibi IC. Consentientes in aliquam rem ex consensu obligari necessariò, ex volũtate nostra videmur, sed sine acceptatione nõ fit pactũ, cũ desit cõcursus duarum volũtatum in vnum: ergo est acceptatio non iure ciuili modò, sed naturali quoque necessaria.

9. Sed tu, ne deseras in fauorem Ecclesiæ secundam sententiam tenere, quamuis nominatim contra me Baunius, vt dixi, illam impugnet, qui tamen in eodem loco tuetur opinionem asserentem donationes non acceptas implendas esse, probabilem existere.

10. Non deseram tamen hîc adnotare, quòd licèt sententia communis sit, quòd donatio ante acceptationem

nem non obliget, & possit reuocari, attamen obseruat Io. Vvig *de inst. tr. 3. c. 2. dub. 3. n. 9.* quosdam probabiliter asserere eiusmodi promissionem & donationem parere obligationem saltem naturalem, quamuis non ciuilem, quos inuenies citatos apud Sanch. *de matr. lib. 1. disp. 7. n. 17.* Sed contrariam sententiam tenet Meg. *in 2. 2. lib. 2. c. 11. q. 1. n. 8.* etiamsi donatio fuerit iuramẽto firmata, putat enim ante acceptationem posse reuocari.

11. Est tamen verum in vtraque sententia, donationem factam, etiam ad fauorem priuati præsentis, & tacentis, valere absque acceptatione, cùm præsens & tacens in fauorabilibus habeatur pro consentiente & acceptante, *l. qui tacet, ff. de reg. iur.* & ita in terminis nostris firmant Bart. *in l. quæ dotis, col. pen. vers. quæro quid de præsentiff. sol. matr.* Cagnol. cum per eum relatis *in l. semper qui non prohibet, n. 3.* vbi de communi, *ff. de reg. iur.* Surd. post Aret. Dec. Cephal, & alios quos refert *in dec. 206. n. 11.* Couarr. *in rub. de test. in 3. p. post n. 13. vers. donat.* vbi quòd contraria opinio est falsa, Ang. Curt. iun. Andr. ab Isern. & alij, quos refert & sequitur Molina *de prim. 2. 2. n. 76.* Mench. *l. 2. Contr. illustr. c. 62. n. 11.* Menoch. *de præs. l. 3. præsumpt. 42. n. 2. & cons. 92. n. 66.* Gutt. *in c. quamuis pactum. in princ. n. 58.* Pedem. *dec. 70. n. 12.* Sanchez, qui contraria diluit, *de matr. lib. 1. disp. 6. sub n. 1.* Molina *t. 2. de iust. & iur. disp. 264. §. dubium deinde, & disp. 70. §. in foro autem conscientiæ.* Sà *in sum. v. Donatio, n. 16.* Azor. cum relatis *Inst. mor. p. 3. lib. 11. c. 15. q. 2.* Rebellius *de iust. & iur. l. 18. q. 2. n. 2.* & alij innumeri, & post hæc scripta latè firmauit Rota *in dec. 142. n. 5. p. 4 in recentior. & in Fauentina Dotis 3. April. 1634. coram R. P. D. D. Hotmanno.*

12. *Nota* tamen hîc obiter, donum factum Eccl. siæ ex vnanimi consensu coniugum post eorum mortem, aggrauat superuiuentem alteri, medietatem illius doni dare Ecclesiæ ex Naldo *v. Donatio, n. 14.* & Zambello *in repert. mor. v. Donum, n. 16.*

RESOL. CXX.

An donatio facta Ecclesiæ, piæ causæ, aut pauperibus absentibus possit à quolibet acceptari? Ex p. 8. tr. 6. Resol. 96.

§. 1. NEgatiuè respondet Hunnius *in Encyclop. iur. p. 3. tit. 26. c. 4. n. 7.* vbi sic ait. Cæteroquin etsi donatio Ecclesiæ, vel piæ causæ, aut pauperibus absentibus facta fuerit, non valebit donatio, licèt aliquis proprio motu, atque sine mandato pro ipsis donationem acceptarit. Clarus *d. q. 12. n. 6.* vbi hoc communiter approbari dicit Io. Sichard, *ad l. nec ambigi, C. de don.* Trentacinq. *d. tit. de don. res. 1. n. 4.*

2. Sed affirmatiuam sententiam tenet Trullench. *in Dec. 2. lib. 2. c. 17. dub. 6. n. 1.* cui adde Villalob. *in sum. 2. tr. 20. diff. 3. n. 4. & 5.* vbi sic ait. [Quando la donacion se haze el infante, digo al niño, en su fauor, no se requiere que se accepte para quedar firme, como se colige de vna ley, en estas palabras: *Nisi infantes sint.* Y lo tienen Molina, y otros.

3. Algunos dizen, que es lo mismo, quando la donació se haze à causa pia. Y assi lo tienen Molina, Felino, y otros, que refiere Tiraquelo; lo qual seria verdad, quãdo la promesa se hiziesse por amor de Dios, como se dixesse: Prometo à Dios de dar cien ducados à tal Hospital, que en tonces vale como voto; porque es promesa que se haze à Dios, como dizẽ Angelo, y Siluest. Mas si la promesa se hiziesse à la causa pia, y no à Dios, es necessario que aya acceptatiõ para que quede firme, como tiene el mismo Tiraquelo, Couarruu. Gomez, Lopez, y Sanch, y otros: porque la donacion siempre tiene consigno esta tacita cõdicion, que es, que la accepte la parte en cuyo fauor se haze. Y no obsta dezir, que la donacion que se haze à la causa pia, se haze à Dios, el qual accepta. Que a esto se responde, que aunque es en honor de Dios, no se haze immediata, y derechamente à el, sino al hombre, y assi ha de ser, como las demas que se hazen à los hombres. Verdad es, que como dizo el mismo Couarruuias, qualquiera particular puede validamente acceptarla.] Ita ille.

4. Itaque fauore piæ causæ potest alter pro altero stipulari, quia causa pia tantum fauoris habet, quantum dos, vt probat Euerh. *in suis Topic. loco à dote ad piam causam* Ita Panor. *in proœm. Decret. Greg. parte quæ incipit, Gregor. diuiditur, n. 26.* & *ibi* Felin. *parte quæ incipit, Gregorius Episcop. n. 25.* Bald. *in l. illud, C. de sacrosc. Eccl. n. 2.* & *ibi* Paul. *in fin.* Ias. *l. stipulatio ista. §. alteri, n. 6. de verb. oblig.* Molina *lib. 4. de prim. c. 2. n. 65.* Gutierrez *c. quamuis pactum, de pact. n. 55.* Tuschus *t. 7. lit. S. concl. 703. n. 26.* Sanchez *lib. 1. de matr. disp. 7. n. 10.* & alij, quos refert & sequitur Tiraquell. *in priuil. pia causa, priuil. 114. n. 1.* Imò addunt Bald. Angelus, Ias. & Paul. hoc esse verũ, quamuis verba promissionis dirigãtur in absentem piam causam. Sed hoc non approbat Sanch.

5. Dicendum est igitur contra Hunnium, & alios, posse quemliber proprio motu, & sine speciali mandato acceptare donationem Ecclesiæ, vel piæ causæ factam. Quod etiam præter DD. cit. tenet cum pluribus amicissimus Sperellus *t. 1. dec. 88. n. 41.*

RESOL. CXXI.

An in donatione possit apponi pactum, vt perueniat ad Ecclesiam cum aliquo onere?

Et notatur, quod dum Rex donat aliquid, possit apponere pactum, ne detur Ecclesiæ, licet generaliter statuere, ne quis prædicta sua bona vendat Ecclesiæ, esset iniquum, & contra ipsius libertatem.

Et an donans cum pacto, vt post mortem det Ecclesiæ, possit postea tale pactum tollere? Ex part. 8. tr. 6. Resol. 100.

§. 1. AD hoc dubium sic respondet Sanch. *in opusc. t. 1. lib. 2. c. 4. dub. 58. n. 8. Nota*, quòd tempore quo res aliqua peruenit ad Ecclesiam, potest donans, aut vendens Ecclesiæ apponere pactum expressum, vt perueniat cum tali onere, & transibit cum onere suo, quia quilibet potest apponere rei suæ pactum. Sic Ias. *d. l. placet, n. 22.* & *ibi* Alciat. *v. Extraordinarium*, Bald. *l. neminem, C. de sacrosc. Eccl. n. 2.* Lopez *d. vers. Por razon*, licèt Aluarus Valascus *d. n. 7.* non simpliciter hoc approbet, sed nisi fiat in fraudem Ecclesiæ: at credo quòd quocumque modo fieret, teneret. Sup. hoc pacto sup. in Resol. 106. §. 1.

2. *Nota* etiam, quòd dum Rex donat aliquid potest apponere pactum, ne detur Ecclesiæ, licèt generaliter statuere ne quis prædia sua vendat Ecclesiæ, esset iniquum, & contra ipsius libertatem. Ita Sanchez. Sed ego adhæreo opinioni Aluari Valascí. Sup. hoc in t. 9. latissimè in tr. 3. per totum.

3. *Nota* etiam, quòd Emanuel Sà, *v. Donatio, n. 20.* asserit, quòd donans cum pacto, vt post mortem det Ecclesiæ, potest postea tollere illud pactum. Sup. hoc magis latè in Resol. seq. §. 2. & quamuis non plenè sup. hoc lege tamen suprà doctrinam Resol. 117.

RESOL. CXXII.

An donatio facta Ecclesiæ possit reuocari?

Et an donans cum pacto, vt post mortem alicuius tertij det Ecclesiæ, possit postea tollere prædictum pactum? Ex part. 8. tract. 6. Resol. 124.

§. 1. REspondeo negatiuè, & ita docet Suarez contra Regem Angliæ *lib. 4. c. 30. n. 11.* vbi sic ait. Si Imperator fundum, castrum, aut ciuitatem Ecclesiæ donauit, non potest ampliùs illam auferre, sicut non potuit Constantinus donationem vtbis, & aliorum bonorum, quam Ecclesiæ fecit, reuocare; aut circa bona illa quidquam disponere, quia iam Ecclesiastica facta sunt; ergo similiter non potuit iurisdictionem, quam semel in Ecclesiam transtulit, reuocare, aut rursum vsurpare. Atque hoc exemplo vtitur Hostiensis in hac materia, optimèque rem declarat: nam licèt iurisdictio, etiã temporalis, magis incorporea sit quàm prædium, v. g. nihilominùs Quoad hoc lege suprà doctrinam Resol. 119. & alterius §. eius 1. annot. posita contra titulum.

nihilominus inter bona humana & temporalia computatur, sicut etiam aliæ actiones, & iura, quæ à Iurisperitis bona incorporalia nominatur: ergo postquam hæc transeunt in dominium Ecclesiæ, omnia fiunt Ecclesiastica bona, ac proinde eandem immunitatem iure diuino induunt. Vnde idem exemplũ & argumentum sumi potest ex bonis à quocumque inferiori, sed priuato domino Ecclesiæ donatis: nam postquam donatio habuit suum effectũ, nec donator, nec Rex temporalis potest illa contingere, nisi quantum iura canonica disponunt, vel si quid fuerit in donatione ipsa per aliquod iustum pactum exceptum; ergo idem est de quocumque priuilegio in temporalibus Ecclesiæ dato à potestate ciuili, nam cuiuscumque gradus, vel ordinis sit, reuocari non potest per quancumque potestatem ciuilem, licet superior, vel etiam suprema sit. Ita Suar. & post illum Themudo *in dec. Archiepisc. Olyssipon. p. 1. dec. 98. n. 21.*

Sup. hoc in Ref. prætcrit. §. vlt. & lege doctrinam alterius Ref. eius not.

2. *Notanda* est etiam hîc obiter doctrina Bart. *in l. qui Rom §. Flauius ff. de verb. sign.* dicentis, quòd eo casu quo res aliqua hac mihi lege donatur, vt post mortem meam perueniat ad Ecclesiam possit donator eiusmodi pactum quandocunque me viuente & superstite reuocare, irreprehensionem vocant Raph. Cuman. Francisc. de Albergot, referente Paul. de Castr. *in d. §. Flauius, v. 3. &* ad text. *in l. 2. de seru. export.* quo Bart. nititur, respondet, tum scilicet in serui persona loqui, cui cùm perfectè ius non acquiratur, minimè inquiunt, mirandum est quod reuocari facilè possit. Quasi secùs sit in Ecclesia, eique ex tali pacto ius perfectè atque irreuocabiliter acquiratur. Et in hanc sententiam allegat Cast. etiam Io. Andr. *in addit ad Speculator. in tit. de inst. edit. §. nunc verò aliqua*, incip. *per superiora*, &c. cui sententiæ consentaneum esse videtur, quòd Ecclesiæ ex pacto donationis, non tantum actio personalis, verùm etiam dominium, & rei vendicatio acquiritur, *l. fin. in fin. C. de sacr. Eccl.* Iac. Thoming. *dec. 53. n. 6.* & sic sola donantis pœnitentia ad acquisitæ actionis reuocationem non est sufficiens, quando donatarij interest, eam non reuocari.

3. Itaque dicendum est sententiam Bart. non habere locum, quando pactum donationi appositum in fauorem tertij absentis, conceptum fuit in vtilitatem Ecclesiæ, pietatisve causa, tunc enim non esse locum pœnitentiæ docuit Bald. *in l. sicut ab initio, in fin. C. de act. & oblig.* idem Bald. *in l. mandatum, C. mandati, n. 6.* Alex. *in d. §. Flauius. n. 8. ad fin* Ias. *in l. si pecuniam, ff. de cond. ob caus. col. 1* vbi Alex. *n 1.* & Bald. *Non. de dote 6. p. priuil. 51*, quibus omnibus adde Mart. Mag. *in suo Tr. Iurid. Historico-Polit. de Aduocat. arm. c. 9. n. 309. & 323.*

RESOL. CXXIII.

An donatio facta Ecclesiæ nondum constructæ, vel Collegio nondum erecto sit valida?

Ex quo à fortiori colligitur Collegio nondum erecto, & Ecclesiæ nondum constructæ posse concedi priuilegium. Ex p. 8. tr. 6. Ref. 125.

§. 1. VIdetur negatiuè respondendum ex *c. Abbate sanè, §. nec pro eo, de sent. & re iudic. lib. 6. ibi, Præsertim quia monasterio, quod nondum erat, aliqua donatio fieri non valebat.*

2. Sed ego contrariæ sententiæ adhæreo; quia licet regulariter, donatio non possit fieri ei, qui nondum existit in rerum natura, ea ratione, quia cùm sit contractus, requirit acceptationem, & præsentiam personæ, cui res donata acquiritur; tamen secundùm probabilem opinionem aliquorum, in donatione facta ad pias causas, hoc nunquam deficit: quia Deus, cuius intuitu donatio fit, semper est præsens, & acceptat. Ita Felin. *c. de pactis, n. 7.* Molin. *t. 2. de iust. disp. 263. vers. Felinus*, Thesaur. *dec. Pedem 70. n. 10* Steph. Garc. *loc. cit.* & alij, quos refert Tiraquell. *de priu. pie caus. priu. 115.*

3. Ad textum verò in contrarium allegatum ex *cap. Abbate*, respondeo cum Gonz. *in reg. 8. Cancell. glos. 5. §. 7. n. 81.* & Grat. *t. 2. discept. for. c. 358.* quòd illa non est decisio, & sententia Papæ, sed allegatio partis, vt patet ex lectura eiusd. text. Nam allegatio vnius partis incipit post princ. à versic. *Allegabatur autem pro parte vestra*, & durat vsque ad versic. *Pro parte altera dicebatur*: & in prima allegatione continetur dict. versic. *Præsertim quia Monasterio*, &c. Allegatio autem partis in textibus narrata, non facit ius, *in c. dilectus 64. de prab.* Glos. magna *vers. Vel dic tertiò. in l. 1. C. quando non petent. part.* Roman. *cons. 191.* incip. *Venerabilis, n. 4.* Iason *in l. 1. n. 18. ff. de off. eius.* Felin. *in c. 1. n. 18. de const.*

4. Ex his adde, quòd Ecclesiæ construendæ potest fieri donatio ex causa dotis, vt probat, aliis relatis, Lambert. *lib. 1. p. 1. q. 5. a. 10.* & Ecclesiâ ædificatâ, reuocari non potest, vt docet idem Lambert. *loc. cit. q. 9. a. 4. n. 2.*

5. Hinc à fortiori colligitur cum Garcia *t. 1. de Beneficiis, p. 5. c. 1. n. 50.* Guid. Papa *dec. 267.* & *ibi.* Addit. & Panor. *in c. ad audientiam 2. de Eccl. ædific.* Collegio nũdum erecto, & Ecclesiæ nondum constructæ concedi posse priuilegium. Quoniam futuro Collegio, vel Ecclesiæ construendæ potest legari, ac hæreditas relinqui, *l. seruos 17. ff. de alim. l. seruos. 35. ff. de liber. caus.* Panorm. *in c. nos quidem. n. 2. de test.* Angel. *cons. 135.* incip. *Pancius, sub n. 1.* Itẽ futuro ædificio seruitus imponi potest, *l. si seruitus 22. §. futuro, ff. de seruit. vrban. prad.* Hinc est, quòd non efficitur caducum legatum relictum ad aliquius Ecclesiæ constructionem, etiamsi locus ædificio non fuerit designatus, *c. 3. de test.* & *ibi* Glossa *verb. in loco*, & post omnes resoluit Couarruuias *ib. n. 11.* Ergo Ecclesiæ nondum constructæ, & Collegio nondum erecto, concedi etiam poterit priuilegium; quod tamen incipiet habere vires, quando constructa fuerit Ecclesia, vel erectum Collegium: ac proinde concessio censetur facta ex nunc pro tunc, vt docet Panorm. *in d. c. ad audientiam.*

RESOL. CXXIV.

An donatio facta Capucinis, Minoribus, PP. Soc. Iesu sit valida?

Et prædictæ Religiones possint succedere ab intestato?

Et an donatio facta supradictis Religionibus, vel alicui Religioso particulari sit irrita per modum legati? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 104.

§. 1. REspondeo, talem donationem invalidam fore, eo quòd tam Capucini, & Minores; quàm domus professæ Soc. Iesu, sunt incapaces huiusmodi dominiorum; vnde nec possunt hæ Religiones ab intestato succedere. Propter eandem rationem, quia sunt incapaces perpetui dominij, etiam in communi. Cæterùm non esset irrita donatio facta per modum legati, quia cùm legatum non sit per modum rei stabilis, ac perpetui redditus, sed per modum temporalis eleemosynæ, hæ Religiones capaces sunt. Et ita docet Amicus *in Curs. Theol. t. 5. diff. 18. sect. 7. n. 103.*

2. Sed non deseram hîc apponere verba Rodriguez, *in sum. t. 1. c. 160. n. 6.* vbi sic ait. [La donacion entre viuos hecha a vn Frayle Menor de la regular Obseruãcia de que cada año se le den cincuenta ducados por todo el tiempo de su vida para comprar libros, y para estudiar Theologia vale, aũque el que hizo la tal donaciõ obliga para su paga vna renta de cierta possessiõn. Esta cõclusion prueua Abad, diziendo, que aunque Bartolo se alegue por la parte contraria, como algunos lo entendieron, pero tãbien tiene nuestra conclusion, considerada la mente de sus palabras, y se prueua; porque para esta donacion no se quita la mendicidad que el dicho Frayle professo, pues puede pedir por Dios, lo que le es necessario para sustentar su vida, lo qual se cõfirma, porque vale el legado anal dexado à los Frayles Menores para la lampara del Sanctissimo Sacramento, y para el culto Diuino, como lo tiene Bart. y Nauar. y mas resplã-

dece

decce la Iglesia de Dios por hombres doctos,que por lãparas y blandones encendidos. Verdad es, que ni el dicho Frayle,ni su Conuẽto adquiere la propriedad desta donacion, porque conforme derecho son incapaces della,solamente le es concedido el vso della,el qual no puede pedir con action juridica delante del juez , solamente puede implorar su oficio,para que haga cumplir la voluntad del que hixo la dicha donacion,y se le de por via de limosna , à laqual limosna esta obligada la dicha possession , laqual possession qualquiera que la tuuiere,la terra con la carga desta limosna:y desta manera se ha de entender lo que dize Abad.] Ita ille. Sed de hac quæstione alibi fusè à nobis dictum est.

RESOL. CXXV.

An donatio facta intuitu paupertatis, vel sanctitatis sit valida,paupertate vel sanctitate non existente?

Et in tali casu cui est facienda restitutio? Ex part.8.tr.6. Resol.109.

§.1. CAsus est quotidianus;& circa illum Fernandez *in exam.Theol.mor.p.1.c.16.§.5.n.3.& segq.* sic ait:Res est adeò à Doctoribus agitata,vt quid inter eos constet,fermè ignoretur. Veritas quidem est, si donans animum habeat tantummodò dandi,si vera sit paupertas,& sanctitas,propter quas dat,& nõ aliter, donationem tantum valere,quantum vera est paupertas,& sanctitas,aut falsa,quia donatio non extẽditur vltra donãtis intentionẽ,& ideò hypocrita,& fictus pauper ad restitutionem tenetur,vel non tenetur,iuxta donãtis intentionẽ.Hæc veritas adeò manifesta est, vt probatione nõ indigeat.Ita Alens*.in 4.p.q.89.membr.3.*Altisiod. *li.4.de restit.*Adrian.*in* 4.Molin.*disp.*210.Nauarr.*c.*27. *n.*107.Nec admittenda distinctio Caietan.*v. Restitutio*, de eo,qui se fingit ad solam simulandam paupertatem, aut sanctitatem : nam validitas donationis non pendet ex intentione donatarij,sed solius donantis.Atque ideò hæc causalis donatio virtualiter est conditionalis.

2. Quid dicendum in praxi quotidiana?Respondeo. Crediderim cum distinctione esse loquendum;nam vel eleemosyna fuit in magna quantitate , vel in minima, vt regulariter fieri solet. Dico igitur , si fuit in magna quantitate,existimandum donatorem inuoluntariè , & inuitum dedisse;ac proinde non transtulisse dominium: si verò fuit in minima , dedisse absolutè pro Christi amore. Et in hac minima quantitate vera est Soti opinio *9.de iustit.q.7.a* 3.*ad* 4 & Molinæ *cit.disp.*

3. Cui facienda est talis restitutio?Respondeo, Pauperibus,dixerunt Alens.Adrian.Medin.& Nauarr. *locis cit.* Eorum ratio est, quia dantes Christo dederunt : & ideò Christi hæredibus sunt restituenda;hæredes verò Christi sunt pauperes , & pia opera. Verior tamen est Soti opinio asserentis esse faciendam donatori. Probatur ex argumenti adducti retorsione, quia donans ob sanctitatem , vel fictam paupertatem, nec Christo, nec pauperi voluntariè donauit,cùm non subsistat causa,seu potiùs conditio,sub qua dedit huic particulari pauperi, & non alij. Quæ ratio Molinam Theologum conuicit *loco allegato*, ad assentiendum Soto. Fateor veram esse opinionem oppositam, si iuxta eorum placitum facienda esset minutarum eleemosynarum restitutio. Cùm enim aliter fieri non possit ob multitudinem donatorum,censenda est eorum voluntas esse,vt fiat aliis pauperibus. Hæc omnia Fernandez *vbi suprà.*

4. Sed absolutè negatiuam sententiam ex Neotericis tenet Lessius *lib.2.c.17. dub.5.n.*132.Vasq. *opusc. de restit.c.7.dub.*10.*n.*33.& alij Probatur *Primò*,quia communis regula iuris est , quòd nemini debeat sua fraus, aut dolus patrocinari,*c.de literis de dolo,& contum.*Patrocinaretur autem huiusmodi personis dolus,& fraus, si illarum dominium acquirerent. *Secundò* , quia est contra principiũ illud morale *Ethicor.4.c.*1 quòd error tollat voluntarium.*Tertiò*,quia satis constat,quàm execrabiles vulgò sint tales imposituræ , & quàm odibiles omnibus quantúmque voluntatem donantium auertant,qui si scirent prædictas fictiones , & dolos , nullo modo darent.*Quartò*,quia,communiter loquendo, huiusmodi eleemosynæ non dantur absolutè & simpliciter propter Deum,sed sub conditione saltem implicita veritatis causæ,ob quam donantur,nempe veræ necessitatis,& paupertatis : potiùs igitur censendum est eleemosynas,ea fraude collectas, restituendas esse. *Quintò*, quia possessio per dolum,& fraudem obtenta , non debet ei suffragari,qui illam per dolum obtinuit, nec reddit tutum in conscientia obtinentem.

5. Omnes supradictæ sententiæ sunt probabiles.Mihi verò placet asserere,quòd si mendici , & ægroti reuerà causam aliquam mendicitatis , & ægritudinis habeant,maiorem tamen fingunt , vt facilius homines ad commiserationem flectant , & maiorem stipem colligant,non peccare illos contra iustitiam, nec ad restitutionem teneri,etiamsi erogatores eleemosynarum non illas donarent,si scirent illorum malitiam,& maiorem fictionis maioris causæ,quam haberent;tolerabilis enim est deceptio ista, quæ homines ad benefaciendum propter Deum commouet,propterea enim,vt ait D.Chrysostomus *homil.*28.*ad populum Antiochenum* , pauperes ad fores Ecclesiarum sedent , vt nos ex hoc spectaculo multum capiamus vtilitatis,& simulatio illa pauperum potius vitium est nostrum , quàm illorum ; coguntur enim eas artes excogitare , vt nostram duritiem inflectant;tot enim oribus à nobis petunt stipem , quot habent vlcera,quot fingunt vulnera. Et ita docet Fagundez *de contractib.lib.*4.*c.*4.*n.*9. & alij.

Sup. hoc in tom.4. tr.7. Resol.56.§. Verum.

RESOL. CXXVI.

An donatio ob causam præteritam,vel præsentem, si causa non subsit,sit valida?

Et ex doctrina huius quæstionis multi alij casus valdè notandi , quia aliqui eorum sæpè contingunt in praxi, inferuntur,& aliqui alij nouiter quæruntur,& explanantur. Ex p.8.tr.6.Resol.89.

§.1 REspõdeo negatiuè,vt si res absolutè donatur, & error non sit circa substantiam rei donatę, vel personæ donatarij, sed circa conditionem accidẽtariam,non est irrita,sed potest irritari , cognito errore, quem donatarius tenetur detegere , nisi animus fuerit absolutè donandi.Quòd si non cõstet de tali animo,& affectu donantis,quando scilicet causa non subest, tunc colligendum est ex conditione dantis,& accipientis, & rei donatæ,& ex cõditione causæ:si enim causa,ob quã datur,non est principalis,sed secundaria,ob quã hîc, & nunc solum se applicare ad donandum, & extat aliqua causa principalior, tunc donatio non est censenda irrita,etiãsi illa causa secundaria non extet,vt patet exemplo allato.Item,cùm datur eleemosyna pauperi simulãti fidem Catholicam,vel sanctitatem ; nam principalis causa est paupertas:posset tamen donatio hęc reuocari, si error ei causã dedit.Deinde,etsi causa principalis, ob quam datur,non extet;si tamen conditio donantis, vel rei donatæ est talis,vt putetur nolle obligare ad restitutionẽ,poterit donatarius retinere.Hinc sæpè fit, vt qui simulatione sanctitatis,paupertatis,vel infirmitatis, vel obsequiorum aliquid impetrauerit, non teneri ad restitutionem , quia donatores non censentur id onus velle imponere,si tamẽ donator putetur velle,vt id quod per fraudem acceptum est,restituatur,restituẽdum erit, maximè si quantitas est notabilis.At si dubium sit de animo,pro ratione dubij aliqua pars est restituenda : restituetur autem id,quod ficta sanctitate obtentum est,veris pauperibus,nam talis censetur animus dãtis,nisi donator sit notus,& res sit notabilis,& ipse putetur velle, vt sibi restituatur,alioquin si res sint minutę,vel ignoti

Sup.hoc in Resp præterit & in tom. 4. tr.7. Resol.56. per totam,& signanter. §.1.& 2.

qui dederint,vel si putetur velle,id aliis pauperibus dari,aliis dandum est.

2. Hinc infertur,teneri ad restitutionem eum, qui vt recipiatur in Hospitalem , domum,aut Collegium , se fingit habere ætatem,vel aliam qualitatem requisitam in admissione Collegij : nam adest dolus circa causam finalem. Item quando in aliquo Oppido adsunt pia legata,pro collocandis in matrimonium fœminis pauperibus,aut virginibus,cum aliqua conditione necessariò requisita: tunc si aliqua fœmina singat se illa conditione affectam,sicque obtineat legatum,tenetur illud restituere,quia dolus versatur circa causam finalem.Secùs si fingat talem conditionem,qua sublata adhuc traderetur legatū,quia tūc fictio versatur circa causam impulsiuā.

3. Infertur etiam validam esse collationem Beneficij quod Episcopus contulit Clerico , alioquin idoneo ad Beneficium , sed affecto aliquibus defectibus , quos si Episcopus cognouisset,non ei Beneficium contulisset, consequenter posse Clericum sibi Beneficium retinere. Similiter pauper furunculus potest sibi retinere eleemosynam traditam à Titio,quem si cognouisset furunculum,non tradidisset eleemosynam , imò vellet traditionem esse nullam. Ratio horum est , quia Episcopus voluntariè confert Beneficium,& Titius eleemosynam ob causam finalem, quæ subsistit:nam causa finalis collationis Beneficij,est idoneitas Clerici , & causa finalis tradendi eleemosynam est paupertas, quibus subsistentibus tenent dictæ traditiones.Tum etiam,quia collatio Beneficij,& traditio eleemosynæ , censentur factæ absolutè,absque conditione, & cum sufficienti consensu. Neque obstat habitualis voluntas non conferendi Beneficium,vel non tradendi eleemosynam , si Episcopus cognouisset vita Clerici,&Titius vitia pauperis:nam illa habitualis voluntas non facit dispositionem conditionis,cùm subsistat causa finalis, & motiua ; alioquin omnes ferè traditiones,contractus vitiarentur , nec vllus esset absolutus,sed omnes conditionales , cùm ferè semper quædam ignorarentur,quibus cognitis celebratus non fuisset.Et hæc omnia docet Lessius *lib.2. c.18. dub.17.*Sanch. *in sum.tom.1.lib.4. c.2. n.6.* Trullench. *in Decal.to.1.lib.7.c.17. dub.* 17. Fagundez *de contract.lib.4.c.4.per totum*, & alij penes ipsos.

4. Sed si aliquis quærat hîc obiter, an donatio facta ad certum vsum, vel finem , vel suscepto onere,si illud onus,vel finis non præstetur,sit valida;& quidem si donator intendat donatarium ad illum finem , vel vsum obligare,donatio erit irrita fine non præstito,si ille finis sit causa principalis donationis;quare si parens dederit filio pecunias eo fine dumtaxat, vt emat libros , si non emit,tenetur restituere. Si verò solùm intendat allicere animum , vel præbere media ad illum consequendum, non est irrita donatio,etiamsi finis non consequatur,vt si quis legauit puellæ centum vt nubat , nec aliud expressit,& illa ante nuptias obiit,legatum non est restituendum; sed transit ad hæredes puellæ:imò,nec teneretur restituere, etiam si manens in sæculo coleret cœlibatum,vel ingrederetur Religionem, quia non censeretur per legatum voluisse maius bonum impedire,nisi aliunde contrarium constet,& ob eandem causam fœminæ accipientes munera à suis amatoribus,spe consequendi ab ipsis quod prauè concupiscunt , si non consentiant,non sunt obnoxiæ restitutioni:quia nullus est amator qui non verecundaretur & erubesceret,si præfata munera sibi remitterentur;verè enim ea donant,licèt ob prauum finem , & prædictæ fœminæ non recipiunt ea sub pacto , siue tanquam pretium impudicitiæ , sed tanquam incitamentum. Vide Rebellum *p.1.lib.3.q.7.*

Sup.hoc in tom.8. tr.7. Res.59.§. vlt. ante med.

5. Nec deferam etiam apponere verba Amici *in Curs.Theol.to. disp.18.sect.7.n.94.* vbi asserit, iure naturæ irritam esse donationem per errorem factam,quādo error cadit in substantialia donationis,secùs quando cadit in accidentalia.Substantialia donationis sunt omnes eæ causæ quæ sunt motiuæ donationis , quæque si cognitæ fuissent, donatio facta non esset. Accidentalia donationis , quæ sunt tantùm impulsiuæ causæ ad donandum , quibus cognitis adhuc facta fuisset donatio. Ratio huius corollarij est , quia quando error cadit in substantialia donationis , nequit donatio esse voluntaria , cùm error tollat cognitionem substantiæ rei donandæ,proinde nequit illa esse voluntaria,cùm voluntarium necessariò supponat cognitionem.

RESOL. CXXVII.

An donatio merè interna donatorem obliget? Et in tali casu, an donatarius possit facere occultam recompensationem , si sciat, v.g. promissionem internam Petri ? Ex p.8. tr.6.Res.107.

§.1. CAsus est curiosus , & secundùm sententiam communiorem,suprà à nobis sæpiùs firmatam, donatio etiam externa non obligat ante acceptionem; quanto magis dicendum est non obligare internam. Sup.hoc tom.8.tr.6. Res.99.

Et hanc sententiam nouissimè Baunius *in Theol.mor. to.3.lib.2.tract.4.q.4.* probat his rationibus.

2. *Prima* , est obligatio ad aliquid agendum , aut omittendum,pacti effectus ac proprietas,*l.1.ff de pact.* sitque hinc planum, quòd donans à rei donatæ præstatione immunis sit,ac liber,si donatarius eam repudiet,si nihil hîc sibi cum illius donis,ac muneribus commune esse velit,quia de facto ea improbat ac reiicit,quod non esset,si obligatio à sola penderet voluntate, ac animo, nec ex mutua vtriusque donantis,ac donatarij resultaret voluntate ac assensu,patet in votis quæ de re indifferenti concepta,nullarum sunt virium, quod Deo non sint accepta,sed quandiu latet donatio animi(vt sic dicam)recluſa latebris, quandiu verbis non est expressa à donante,nec habet donatarius ad quem dirigitur, quod donanti respondeat,in rem donatam assensum non præbet, nec proinde cum donante paciscitur , eo quòd pactum sit duorum,vel plurium in idem placitum,& consensus ad idem dandum,faciendum,vel contrà : non est ergo interna donatio , transferendo rei donatæ dominio in donatarium,sufficiens ac idonea.

3. *Secunda*, vbi non est qui recipit , nec est qui donat , siquidem donare respectiuè se habet ad accipere, sed ea quæ voluntate sola dantur,nullus recipit ; ergo nec donat ac tribuit.

4. *Tertia*, est obligatio , nexúsque ad aliquid inter duos,nec enim sibi quis astringitur,sed alteri;ergò cùm ordinem ad alium obligatio habeat;nec hunc conceptus producere interior queat,sed solius sit Angeli, conceptus suos dirigere alteri,eorúmque ope,ac beneficio, cum eo communicare, adhiberi ab homine verba , aut signa debent,quibus id faciat,dominiúmque rei suæ in alterum transferat.

5. *Quarta* , est donatio interna reuocabilis ; ergo non translatiua dominij. Antecedens probatur. Ad translationem dominij requiritur actualis rei exhibitio,quæ donatur,sed hæc non fit nisi per signa externa, & patentia,cuiusmodi non est voluntatis consensus interior,rem enim oportet acceptari, ac recipi ; id autem qui fiet,si est hæc translatio incognita ?

6. Sed hæc omnia non carent difficultate , & ideò Molina,Sotus Couuarr. Ledesm. & alij,quos ego citaui *in p.3.tr.1.Miscellan res.*117. putant,promissionem,& donationem internam,cùm quis habet animum se obligandi ad id quod promittit, obligare in conscientia ex vi iuris naturalis , itavt promittens teneatur ad suam mentalem promissionem,donationem promissario , & donatario aperiendam,si velit illam acceptare.

Probatur hæc opinio multis argumentis.

7. *Primò*, sola promissio interna obligat nos Deo virtute Religionis:ergo sola promissio interna obligat nos proximo virtute iustitiæ.

§. *Secundò*,

8. *Secundò.* Tota vis obligandi in humanis contractibus est in actu interno voluntatis, solúmque verba sunt signa actus interni: igitur solus actus internus ad obligandum sufficit. Antecedens constat, quoniam actus humani obligant ex sola intentione operantis.

9. *Tertiò.* Externa manifestatio solùm est necessaria, vt promissio acceptetur: sed vi iuris naturalis acceptatio non est necessaria ad validitatem donationis: ergo vi eiusdem iuris naturalis externa manifestatio non est necessaria ad validitatem donationis. Maior constat. Minor probatur: nam multas donationes ante acceptationem ius positiuum declarat validas. Atqui ius positiuum non tribuit validitatem donationi, sed illam supponit, & tantùm declarat.

10. *Quartò.* Si Petrus interno actu promittat Paulo centum aureos, & post aliquot dies hanc suam internam promissionem manifestet Paulo, an velit illam acceptare, accedente sola voluntate Pauli promissionem acceptantis, promissio obligat Petrum ex iustitia, & nõ vi præsentis manifestationis, quia hæc est tantùm conditio positiuo iure introducta, & ex alia parte nullum supponitur Petrus habere actum se obligandi de præsenti; ergo vi solius præteritæ promissionis internæ.

11. Et licèt Amicus *tom. 1. disp. 18. sect. 2.* respondeat ad hæc argumenta; ego non audeo tamen sententiam Molinæ, & Soti, tanquam improbabilem damnare. Et ideò nonnihil è doctissimus; & amicissimus P. Marr. Perez *de matr. disp. 6. sect. 6. n. 2.* asserit, probabiliter hanc sententiam docuisse citatos DD. Et an in tali casu donatarius possit facere occultam recompensationem, si sciat promissionem, v.g. Petri, internam, à nobis alibi dictum est. Nimis tamen aggrauaret Confessarius pœnitẽtem, si obligaret ad manifestandam promissionem internam, cùm opinio contraria sit communior & probabilior.

Alibi is ref. n. 200. propter. vi. Cùm igitur.

RESOL. CXXVIII.

An promissio, seu donatio externa ex iure naturæ obliget ante acceptationem, nec possit reuocari?

Et ex doctrina huius difficultatis infertur, non modo obligationem promissionis nondum acceptatæ reuocari posse non solùm per expressum consensum, sed etiam per tacitum tam promittentis, quam promissarij.

Et si promissor rem promissam vendat, locet, aut voueat alicui pio loco ante acceptationem, an eo ipso censeri suam promissionem reuocare?

Sed quid est dicendum, si promissor velit absolutè, & irreuocabiliter obligare ante acceptationem, an erit absolutè obligatus?

Ex quibus intelligitur differentia inter promissionem nondum acceptatam, & contractum initum sub conditione de futuro. Ex p. 8. tr. 6. Res. 108.

Sæpius in re hac dixi. Vide & 4. tr. 1. de fide, & 8. tr. 4.

§. 1. SVprà sæpiùs dictum est quod ex vi iuris positiui nulla promissio quibuscumque externis signis manifestata, ante acceptationem regulariter promittentem obligat: est communis DD. sententia, teste Molina *disp.* 264. quã docet glossi. *in l. pactum. ff. de pollicit.* & colligitur ex multis iuribus, præsertim ex *l. nuda pollicitatio, C. de contrahend. stipul.* quæ docet, non semper iura permittere vrgeri eum ad præstanda, quæ nuda pollicitatione promiserat: item ex *l. 1. ff. de pollicitationib. & l. si absenti. ff. de donationib.* Excipiuntur aliqui casus, de quibus *suprà* diximus.

Sylu. ref. n. 6. Sed ea quæ à fortiori. Sed ea à fortiori. Sed ea à fortiori. Sed ea

sed debeat expectare conditionis euentum, aut eius recusationem: vt si quis contraxerit sponsalia cum aliqua sub conditione, si pater eius tradat sibi mille, non potest recedere à sponsalibus, sed tenetur expectare, an pater velit tradere mille: idque ob præuiam conuentionem, & pactum; non sic in promissione alteri facta, siue absolutè, siue sub onere ab altero præstando, & nondum acceptata: non enim hic est expectanda repromissio, siue oneris, aut promissionis acceptatio, vel refutatio: sed potest promissor non expectata resolutione promissarij resilire, Ita Rebellius *lib.* 17. *q.* 2. *n.* 1. Bonacina *de cont. disp.* 3. *q.* 12. *punct.* 3. *n.* 3. & alij. Et ratio est; quia hîc nondum intercesserit pactum, siue consensus duorum in idem, ex quo oritur omnis obligatio contrahentium.

RESOL. CXXIX.

An donatio metu graui extorta sit ipso iure irrita?
Idem quæritur de promissione.
Et quid, si donatio fuerit per nimiam reuerentiam vel importunitatem concessa?
Et ex doctrina huius Resolutionis infertur, an testamentum factum metu cadente in constantem virum sit ex ipso iure nullum?
Et additur testamentum in scriptis factum, si Tabellio coactus, & non rogatus subscribit, esse iure ipso nullum.
Et similiter testes in testamento metu adhibiti, vel detenti, ipso iure testificandi vi, & authoritate carent. Ex p. 8. tr. 6. Ref. 129.

§. 1. AFfirmatiuè respondent aliqui, quia hi actus naturâ suâ petunt, vt omninò liberè fiant; nam liberali donationi, ac promissioni repugnat coactio. Ita Molina *to.* 2. *de iust. disp.* 326. *n.* 8. *in fin.* Azorius *tom.* 1. *inst. mor. lib.* 1. *c.* 11. *q.* 7. *versic. Nonò, omnis eleemosyna.* Vasquez 1. 2. *disp.* 27. *c.* 3. *n.* 19. Riccius *collat.* 1617. qui hoc probat ex *c. Abbas, de his, quæ vi, met. caus. fiunt.*

2. Sed contraria sententia est etiam probabilis, nempe donationem: vel promissionem metu factam, non esse ipso iure irritam, sed tantùm irritandam; quia ad illorum substantiam non requiritur maior libertas, quàm ad contractus onerosos. Non enim donationi liberali propriè repugnat coactio, sed tantùm ne aliquid recipiatur in compensationem. Et in hoc sensu intelligendum est quod dici solet, donationem debere esse liberalem, id est, vt nihil recipiatur in compensationem pretio dignum; non tamen, quòd omninò libera sit absque mistione inuoluntarij. Sic tenent Sanchez *lib.* 4. *de matr. disp.* 14. *n.* 4. *ad* 4. Less. *lib.* 2. *de iust. c.* 17. *n.* 37. Nec obstat *c. Abbas* in contrarium allegatum, vbi agitur de renunciatione beneficij metu facta, quæ videtur quædam donatio; nam ibi non dicitur renunciationem illam fuisse ipso iure irritam, sed tantùm debere irritari.

3. Sed Theologis Iurisconsulti addendi sunt; itaque circa præsentem quæstionem ne deseras videre Cabreros *de metu, lib.* 2. *c.* 3. *n.* 31. vbi cum multis probat donationem meticulosè factam, subsistentiam neque effectum habere posse. Quod etiam locum habet, si nimia reuerentia intercedat, *l.* 1. *§. quæ onerandæ* ibi, *si metu, vel nimia reuerentia. ff. quarum rerum actio non detur*, elegãter Bald. *cons.* 108. *n.* 7. *vol.* 3. Celsus Hugo eruditè *cons.* 117. *n.* 2. Fulu. Pad. *de probat. lib.* 1. *c.* 29. *n.* 21. Hippolyt. de Marsil. 1. *q. cons.* 18. Quare metus præsumitur in donatione facta per filiam patri, cùm multis Tiraq. *in legib. connub. gl.* 5. *n.* 36. Farinac. *in fragm. crim.* 2. *p. lit. M. n.* 634.

4. Et non solùm donatio per metum, vel reuerentiam facta non subsistit, sed etiam ea quæ per importunitatẽ fuerit concessa; Bald. & Bart. *in c. cùm adeò. in fin. de rescriptis*, Mantica *in l.* 19. *gloss.* 8. vbi Azeuedo *tit.* 10. *lib.* 5. *Recopil.* Nam obtenta per importunitatem æquiparantur obtentis per metum, *c. petitio*, ibi, *vel precibus importunis, vel metu qui caderet in constantem virum, extr. de iureiur.* Boërius *decis.* 101. *n.* 10. Petrus Peck. *de testam. coniug. lib.* 2. *c.* 9. *n.* 9. Sanchez *lib.* 4. *disp.* 7. *n.* 4. cùm ea videantur fieri inuito dante, *c. audaciter*, 8. *q.* 1. vbi Glossa 2. ibique Barbosa *c. vnusquisque* 22. *q.* 4. elegans text. *in l. si priuatus*, ibi, *si priuatus coactus a populo manumiserit, quamuis voluntatem accommodauerit, non erit liber.* Nam & D. Marcus prohibuit ex acclamatione populi manumittere, *ff. qui & à quibus*, Glossa *in l.* 29. *versul.* 18. *p.* 3. Basil. *lib.* 4. *c.* 5. *à n.* 19.

5. Et inde est, quòd licet Princeps ab eo donata non reuocet, *Auth. de referend. §.* 1. *collat.* 2. quia decet concessum ab eo beneficium esse mansurum, *c. decet de reg. iur. lib.* 6. Camill. Borr. *de reg. præst. c.* 64. *n.* 64 & intendit Princeps, quàm perfectum & firmum conferre, vt ita plenior sit liberalitas, *cap.* 1. *de don.* Molina *de primog. lib.* 4. *c.* 3. *n.* 20. tamen si per importunitatem sunt concessa, illa reuocat, *l.* 1. *C. de per. hon. subl. lib.* 10. ibi, *Sed quoniam plerumque ita in nonnullis casibus inuerecunda petentium inhiatione constringimur, vt etiam non concedenda tribuamus, c. cùm in iuuentute*, ibi, *Compulsi fuimus non iuris necessitate, sed importunitate petentis, de purgat. canon.* Palac. Rub. *in repet. rubr. de don. §.* 1. *n.* 7. Azeued. *in l.* 1. *n.* 1. *&* 2. *tit.* 14. *lib* 4. *Recop.* Per. *de potest. Princ. c.* 32. *dub.* 2. *n.* 273. *fol.* 569. *col.* 1.

Vide etiam circa supradicta ex Theologis, præter citatos, Basil. Pont. *de matr. lib.* 4. *c.* 6. *à n.* 3. Azor. *p.* 3. *lib.* 4. *c.* 23. *q.* 2. Rebell. *p.* 2. *lib.* 1. *q.* 5. *n.* 15. Caiet. *in* 2. 2. *q.* 32. *a.* 7. Rodrig. *in sum. to.* 1. *c.* 182. *n.* 2. Escobar *in Th. mor. tr.* 3. *exã.* 4. *c.* 7. *n.* 40. & Bauniũ *in Th. mor. to.* 3. *lib.* 2. *tr.* 4. *q.* 2.

6. *Nota* tamen, quòd ex supradictis, in gratiam curiosorum, obseruanda est resolutio illius quæstionis, an testamentum factum metu cadente in constantem virũ, sit ipso iure nullum: Et sermo est de metu iniustè illato; alioqui volunt esse irritum ipso iure. Ratio potest esse, quia testamentum, in quo aliquis instituitur hæres, est quædam species donationis. At hæc ex natura sua petit, vt omninò liberaliter fiat. Sic Bart. *in l. qui à latronib. in princ. ff. de testam.* Castill. *cons* 13. *n.* 25. Iason. *l.* 1. *n.* 3. *C. si quis aliq. test. prohib.* Bald. *cons.* 16. incip. *Pactus infrascriptus, vol.* 2. Bilotta *in tr. de abs. à iuram. lib.* 1. *c.* 3. *n.* 19. Fernand. Vasq. *de succes. creat §.* 17. *n.* 5. Tusch. *to* 5. *lit. M. concl.* 221. *n.* 19. Molina *to.* 1. *de iust. tr.* 2. *disp.* 135.

7. Hæc opinio est probabilis, contraria tamen sua probabilitate non caret, quam tuetur Fr. Aretinus *l.* 1. *col.* 2 *ff. de test.* dicens esse communem opinionem, Paul. de Castro, dicens etiam esse communem, *leg.* 2. *ff. si quis aliquem test. prohib.* Michaël. Graff. *de succes. §.* 1. *testamentũ. q.* 83. Menoch. *de arbitr. ind. lib.* 2. *cent.* 4. *cas.* 195. *n.* 7. Addunt tamẽ hi DD. auferri hæreditatem institutis hæredibus relictam, & fisco applicari. De qua re fusè agit Menoch. *loc. cit.* Addunt *secundò*, testamẽtum in scriptis factum, si tabellio coactus, & non rogatus subscripsit, esse ipso iure nullum, quia Notarius debet esse rogatus. Sic Vasq. *de succes. progress. c.* 30 *n.* 16. Similiter, testes in testamento metu adhibiti, vel detenti, ipso iure testificandi vi & auctoritate carent, *l. qui testamento, ff. de test.*

8. Quòd verò testamentum metu factum non sit ipso iure nullum, probari potest, quia stando in iure naturæ, metu gesta sũt ipso iure valida: at nullũ reperitur ius positiuũ, quod testamẽtum metu factũ irritauerit: ergo, &c. Ad rationem in contrariũ patet responsio ex dictis.

RESOL. CXXX.

An donatio ex causa ingratitudinis possit reuocari?
Et in textu huius Resolutionis explanantur causa ingratitudinis, pro quibus prædicta donatio reuocari possit.
Et an ex capite ingratitudinis reuocari possit donatio à solo donatore, non autem ab eius hæredibus, quando nempe donator sciuit causam ingratitudinis, & tacuit; secus vero si eam ignorauit? Ex part. 8. tr. 6. Res. 54.

§. 1. DIcta sunt suprà pauca nõ inutilia, & necessaria circa donationem inter viuos; nunc discutiendæ

tiendæ erunt curiosæ quæstiones circa eius reuocationem; & ad titulum quæstionis, respondeo, Quòd ingratitudo donatarij facit, vt donator rem donatam reuocare possit, §. *nostro, vers. sciendum est tamen, tr. de don. & l. vlt. C. de reu. don.* vbi causæ ingratitudinis quinque sunt expressæ. *Prima* est, si donatarius donatori manus impias, & violétas iniecerit. *Secunda*, si iniuriâ atroci (verbali scilicet, vt differat à causa præcedente) eum affecerit. *Tertia*, si graue damnum rebus ipsius intulerit. *Quarta*, si vitæ eiusdem insidias statuerit. *Quinta* & vltima, si conuentiones in donatione appositas non impleuerit, de quibus causis latiùs disserunt Donell. *lib. 14. comm. de iur. ciuil. c. 27.* ibique Hilliger. *in suis not.* Petr. Nicol. Mozz. *in tr. de don. sub tit. quomodo annulletur, & reuocetur donatio, n. 22. & seqq.* Et si verò communis DD. Schola opinatur, præter istas quoque modò relatas causas, etiá ob alias similes, siue maiores expressas, iure ciuili rem donatam reuocari posse. Accurs. Cynus, & Salicetus *in d. l. vlt. C. de reuoc. don.* Nicol. Euerh. *cons. 193. n. 6.* Menoch. *de arb. iud. quæst. cas. 130. n. 3. lib. 2. cent. 2.* Clar. *lib. 4. sent. §. donatio, q. 21. n. 2.* Mozz. *d. tit. quomodo annulletur, & reuocetur donatio, n. 58. vers. & sic supra dictis, &c.* Gomez *t. 2. var. resol. c. 4. n. 14.* Bachou. *in not. & animaduers. ad Treutler. vol. 2. disp. 9. th. 7. litt. D.*

Sup. hoc in tom. 7. tit. Resol. ante medium l. 2. vers. & ita tenet.

2. Contrariam tamen sententiam tenent aliqui ex sequentibus rationibus. *Primum* enim Iustiniano Imperatori propositũ fuit certas ingratitudinis causas determinare ac definire, ex quibus donatio reuocari possit, hoc §. *nostro, in fin.* ibi; *certis ex causis*. At suo proposito haud satisfecit Iustinianus, si præter istas causas, ab ipso enumeratas, aliæ sunt, ex quibus donatio æquè potest reuocari. *Deinde* satis expresse Imperat. *in d. l. vlt. C. de reu. don.* cauit, nullas alias ingratitudinis causas, præter quinque ibi recensitas, esse admittendas. Sic etenim scribit. Generaliter sancimus, omnes donationes lege confectas, firmas illibatásque manere, si non donationis acceptor ingratus circa donatorem inueniatur, ita vt iniurias atroces in eum effundat, &c. His vtique verbis Imperator regulam proponit de donatione perfecta non reuocanda: cuius exceptionem postea subiungit, causas quinque enarrando, ob quas reuocari queat donatio. Ast omnis exceptio stricte accipienda est, regulámque confirmat in casibus non exceptis, *l. quæsitum. 12. §. denique Neratius, 42. ff. de instruct. & instr. legat. l. 1.* ibique Deius *n. 21. ff. de reg. iur. Nouel. 7. c. 2.* Illud quoque satis innuunt particulæ, *ita vt*: quæ nota sunt definitionis, ac determinationis; vt proinde ex illis reluceat propositũ, & intentionem Imperatoris fuisse, certas causas reuocandæ donationis definire ac determinare. Præterea Iustinianus *in d. l. vlt. C. de reu. don.* taxatiuè loquitur, *vers. in his enim tantummodò causis, &c.* Si aliæ similes, vel maiores admittendæ essent causæ, quid opus fuisset causarum emuneratione, aut cur Imperator illam particulam, *tantummodò*, adiecisset, si adhuc alias causas assumere liceret. Et quanquam respondeant dissentientes, particulas taxatiuas & exclusiuas non excludere causas similes, aut grauiores, in quibus eadem, aut etiam maior ratio subsit: id tamen hîc locum sibi vindicare nequit: quoniam cum particula taxatiua, *tantummodò*, concurrit, tum propositum Imperatoris, volentis certas causas definire, cæteráque excludere, tum odium *d. l. vlt.* quæ pœnam decernit illis, qui in donatorem ingrati extiterint. Odiosa autem per se, & sua natura restringenda esse patet ex *l. si Præses. 32. & l. interpretatione. 42. ff. de pœn.* item ex *c. odia. 15. & c. in pœnis. 40. de reg. iur in 6.*

3. Sed non est recedendum ab affirmatiua sententia, tanquam communi; & in qualibet sententia optimè aduertit Rebell. *lib. 18. q. 9. n. 9* quòd si res donata nondum transiit in dominum donatarij, quia nondum est tradita, posse in foro conscientiæ donatorem, cessante scandalo, promissum non implere, ob æquiualentes causas ingratitudinis, quia non videtur voluisse se obligare ad rem promissam, talibus circũstantiis occurrentibus.

4. Aduertendum est tamen hîc cum Gomez, Donello, & aliis, quos citat & sequitur Hunnius *in Encyclop. iur. p. 3. tit. 26. c. 6. n. 7.* quòd ex capite ingratitudinis reuocari potest donatio à solo donatore, non etiam ab eius hæredibus, quando nempe donator sciuit causam ingratitudinis, & tacuit; secùs verò si eam ignorauit. Quod etiam docet ex Theologis Hurtadus *disp. 11. diff. 5.* Vvadingus *tr. de contr. disp. 3. dub. 12. §. 1. n. 15.* Dicastillus *lib. 2. tr. 5. disp. 2. dub. 7. n. 153.* Vvigers *de iust. tr. 5. c. 2. dub. 12. n. 38.* Lugo *t. 2. disp. 23. sect. 11. n. 160.* Sup. hoc infrà in Resol. 131. §. vlt.

RESOL. CXXXI.

An donatio facta Ecclesiæ ob ingratitudinem Prælati, & Clerici possit reuocari? Ex p. 8. tr. 6. Resol. 56.

§. 1 MOuet hoc dubium Vvadingus, *tr. de contr. disp. 3. dub. 12. §. 1. n. 2.* & sic asserit. Quæritur an donatio facta Ecclesiæ, ob ingratitudinem Prælati, & Cleri, possit à donatore reuocari? Iulius Clar. *supr. q. 21.* refert Panormitanum *in c. verum, de condit.* &c. quasi affirmaret posse reuocari. Sed non loquitur eo loco de reuocatione ob ingratitudinem, sed de donatione sub modo, quam diximus *suprà* reuocari, quando modus appositus fuit tanquam causa finalis, & tamen non fuit seruatus. Romano *cons. 284.* videtur posse reuocari ob ingratitudinem, saltem durante eius vita; sed communis opinio est, quam ibi recitat Clarus, ob ingratitudinem Ecclesiasticorum, non reuocari donationem; quia, vt dicit, donatio illa facta ob bonum animæ donatoris, & principaliter Deo, qui non potest esse ingratus. Ita Vvadingus. Et ideò negatiuam sententiam prorsus tenendã esse puto, quam tuetur Lessius *lib. 2. c. 18. dub. 14. n. 10.* Lugo *de iust. t. 2. disp. 23. sect. 21. n. 175.* Hurtadus *disp. 1. de don. diff. 5.* Dicastillus *de iust. lib. 2. tr. 5. disp. 1. dub. 7. n. 47.* & ex Iurisconsultis Hunnius *in Encyclop. iur. p. 3. tit. 26. c. 6. n. 9.* & alij penes ipsum. Sup. hoc sup. in Resol. 41. §. vlt.

2. Vnde ex his patet, non benè Fagundez approbare sententiam aliquorum Iudicum. Sic enim asserit, *de contr. lib. 4. c. 14. n. 16.* Scio ego paucis ante annis vidi sententiam Supremi Senatus Olysipponensis, in qua reuocata fuit donatio quædam magnæ æstimationis, facta cuidam Religioni, propter ingratitudinem Prælati tantùm illius, & non Capituli totius Religionis, & puto rectè fuisse latam prædictam sententiam, quia sicut validè licèt non licitè potest Prælatus præiudicare Ecclesiæ, & Religioni suæ, per non acceptationem legati illi relicti, ita & per ingratitudinem suam: & quia donatio non fit immediatè Deo, sed fit propter Deum immediatè hominibus, hoc est, fit Prælatis ministris Dei, & sic possunt illi validè Ecclesiæ præiudicio esse per suam ingratitudinem, non licitè, quia quod Prælati faciunt, cum sint capita Ecclesiæ, & Religionis, moraliter loquendo, toti Religioni, Ecclesiæque tribuitur, sicut victoria militum tribuitur Duci, quia caput illorum est: Ita Fagund. sed malè. Et ideò nostram sententiam, præter DD. cit. tenet etiam Layman *lib. 3. tr. 4. c. 12. n. 15.*

RESOL. CXXXII.

An donatio ex ingratitudinè reuocari possit, non obstante iuramento adhibito non reuocandi?

Et an valeat pactum donationi appositum de non reuocanda donatione propter ingratitudinem donatarij?

Et infertur, quòd maritus, qui promisit cum iuramento vxorem non accusare, licet adulterium committat, obligatur ad id obseruandum. Ex part. 8. tract. 6. Resol. 57.

§. 1. AFfirmatiuam sententiam tenet Henric. Bocer. *tr. de don. c. 21. n. 29.* vbi sic ait. Quæstionis est dubiæ, an valeat pactũ donationi appositum, de non reuocanda donatione propter ingratitudinem donatarij? Speculator, *tit. de don. n. 5* & plures alij per Tiraq. *in l. si vnquam;*

*vnquam.num.*140.*C.de reuoc.don.* relati negant,& hanc communem teſtatur opinionem Ripa *in l. vlt. qu.*54. *n.*180.& *ſeq. C.d.tit.* quam ſequitur etiam Boër. *conſ.* 41.*n.*11 Et Io. Guttierr. *tr.de iuram. confirm. p.*1.*c.*10. *n.*5. & quidem rectè,per text. *in l.ſi vnus,*23.§. *illud, ff.de pact.l.illud,*5.*ff.de pact. dotalib. l. contractus* 23.§. *ſed hæc,verſ.excepto eo,ff.de reg iur.*

2. Sed an pactum hoc confirmari iuramento poſſit, quæſtionis eſt controuerſæ:Io.Andreas affirmat *in addit.ad Speculatorem,tit.de don.n.*5.*in gl. Et pacta* & alij plures cum ſequuti,quos refert Gutt. *de iuram.confirm. p.*1.*c.*10.*n.*6. *verſ. Sed his non obſtantibus.* Negare autem videtur Ripa *in d.l.vlt.q.*54 *n.*82 *& ſeq.*vbi ſcribit,quòd donator obligetur quidem ex iuramento,cùm non contineat peccatum, ſeu turpitudinem promiſſio illa de non reuocanda donatione; at non obligetur ex pacto illo iuramenti religione roborato.Negat ſimpliciter etiã Boër.*conſ.*41.*n.*11.*& ſeq.*Negant & alij relati per Tiraq.*in d.l.ſi vnquã,in præfat.n.*155.*C. de reuoc. don.*Fundamentum opinionis Io.Andr.depromitur ex *c. quemadmodũ in fin.*§.*illud,verſ.quod ſi expreſsè,extr.de iureiur.* vbi Pontifex Innocent.III. ait. Quòd ſi vir expreſsè iuraſſet, quòd vxorem ſuper adulterio nõ impeteret;tutius eſt,vt propter iuriſiurandi religionem deſiſtat accuſare vxorem ad diuortium celebrandum. At negantis opinionis ratio hæc eſt, quòd eiuſmodi pactum de non vindicanda donatarij ingratitudine, eſt contra bonos mores,& inducit ad peccandum,proindè que iuramento firmari non poteſt, *c.non eſt obligatorium,tit. de reg iur.in* 6. Cæterùm Gutt. *d.c.*10.*n.*6.*verſ.ſed his non obſtantibus*, exiſtimat, Io. Andreæ opinionem eſſe veriorem, eámque in iudicando & conſulendo tenendam putat,per text.*in d.c.quemadmodũ extr.de iureiur.* Idem quoque iudiciũ eſt Alexandri,*conſ.*40.*n.*16.*vol.*4. Ioannes quoque Gutt. *d.loc.* ex aliis oſtendit communem eſſe opinionem aientem.Id quod appar et etiam ex Franciſco Viuio,*lib.*2.*commun.opin.opinione* 94 eâmque & ego iudico veriſſimam. Hucuſque Bocerus.

3. Et hanc opinionem tenet ex Molina P. VVadingus *tr.de contract.diſp.*3.*dub.*12.§.1.*n.*4 vbi ita aſſerit. Quæritur,an ingratitudo det cauſam reuocandi,quãdo iuramento eſt donatio confirmata?Diſtinguendum eſt, aut enim iuramentum eſt factum in genere de non reuocanda donatione, & tunc communiter conceditur poſſe non obſtante iuramẽto ob ingratitudinem reuocari,quia iuramentum quando particulatim non excludit conditiones, recipit quæ à iure inſunt actui, & eæ cenſentur tacitè ineſſe iuramento, aut expreſsè renunciatum eſt priuilegio ingratitudinis, & iurauit ſe non reuocaturum,etiamſi donatarius ingratus exiſtat, & in iſto caſu eſt diſſenſio inter Authores. Io. Andr. *in addit.ad Speculatorem,tit.de don.* dicit iuramentum illud non valere, qui malè citatur,quaſi contrarium teneat, Additio ad Panormitanum, *c.vlt.de don.* citans Romanum,& plurimi alij id docent.Molina *diſp* 281. docet valere,& donationẽ non poſſe reuocari. In hac re probabilius videtur,iuramentum illud eſſe invalidum,quia eſt contra bonos mores:dat enim donatario ingratitudinis occaſionem, quando ſcit non fore ſibi fraudi ingratum extitiſſe;& eſt par ratio huius deciſionis, ac illius quam facit Pontifex *in c.quemadmodum,de iureiur.* vbi non probat iuramentum mariti de non accuſanda vxore, etiamſi contingat eam committere adulterium, quia datur ipſi occaſio adulterandi. Ita VVadingus, & Molfeſius *in ſumm.to.*2.*tr.*12.*c.*17.*n.*61. & alij.

4. Verùm his non obſtantibus,opinio VVadingi & Molfeſij mihi non placet;& ideò teneo negatiuam ſententiam;nam quamuis iuramentum ſequatur conditiones actus,ſuprà quem cadit,& promiſſio cenſeatur ſub prædicta tacita cõditione;nihilominus conditio poteſt excludi per iuramentum,cùm ſit rei non illicitæ.Et ita præter Molinam,noſtram ſententiam tenet Dicaltillus *de inſt.lib.*2.*tr.*5. *diſp.*2.*dub.*7. *n.*148. Hurtad. *diſp.*11. *diſſic.*5.& Card.Lugo *de inſt.to.*2 *diſp.*23.*ſect* 11 *n.*174. vbi ſicait. Dubitatur, vtrùm ob ingratitudinem reuocari poſſit donatio,etiamſi donator dixiſſet in donatione ſe renunciare huic facultati reuocandi ob ingratitudinem ſubſecutam?Affirmant DD. communiter, poſſe adhuc reuocari, quos refert & ſequitur Molina *n.*5. quia ea renunciatio eſt contra bonos mores, quatenus præbet occaſionem delinquendi: quæ ſententia verior videtur,quia per eiuſmodi renunciationem impediretur omninò finis legis impediendi eiuſmodi ingratitudinem.Si tamen iuramento confirmetur promiſſio nõ reuocãdi ob ingratitudinem;aliqui enim dicunt reuocari poſſe;alij verò,quos ſequitur Molina *n.*6. negãt reuocari poſſe,& cõſtat ex iis quæ diximus *diſp.præced.ſect.*8. *de iuramento contractui addito,* quia res promiſſa poteſt ſine peccato obſeruari,vt cõſtat & colligitur à ſimiliex *c.quemadmodum.*§.*illud,de iureiur.* vbi maritus qui promiſit cum iuramento vxorem nõ accuſare,licet adulterium committeret, obligatur ad id obſeruandum, quia poteſt licitè accuſationem omittere. Hæc Lugo, non nego tamen affirmatiuam ſententiam eſſe probabilem.

5. Sed hîc obiter diſcutienda eſt quæſtio, an valeat pactum,donationem non poſſe reuocari ob vitium ingratitudinis? Et licèt aliqui affirment, pactum eſſe validum,contraria tamen ſententia mihi probatur, quam tenent Speculator *tit.de don.verſ.quid ſi aliter ſit.*Bart. *in d.l.vlt.n* 3.vbi Bald.*n.*11 Salic. Butr. Rom.Alex.Felin.Dec.& alij,quos ſequitur Mant.*d.lib.*1.*tit.*41.*n.*6. *& ſeq.*& alij plures,quia eſt pactum contra bonos mores, quo donatarius inuitaretur ad delinquendum, & nulla conuentione fieri poteſt,vt dolus malus non præſtetur, *l.ſi vnus* §.*illud.ff.de pact.l.conuenire, ff. de pact. dot.* cum aliis cumulatis per Authores citatos.

6. Eſt benè verum, quòd ſi commiſſa fuerit ingratitudo,poteſt à donante remitti, quia hoc eſt opus miſericordiæ,*c.tria,diſt.* 45.Imò ſola diſſimulatione remitti poteſt,provt aboletur iniuria, *l.vlt. in fin. C.de reuoc. don.* At de hoc alibi.

RESOL. CXXXIII.

An ſi donatarius neget alimenta donatori indigenti, donatio poſſit reuocari?

Et an ſi filia dotata, & coniugata committat cauſam aliquam ingratitudinis aduerſus patrem,poterit pater, ſtante matrimonio,donationem reuocare?

Idem dicendum eſt de ſoluto matrimonio, ſi filios habeat.

Ex p.8.tr.6. Reſ.55.

§.1. AD hoc dubium reſpondet P.VVadingus *tr.de contract.diſput.*3. *dub.*12.§.1 *n.*3. vbi ſic ait. Controuertitur,an ſi donatarius alimenta neget donatori indigenti,reuocetur donatio?negat *in l.in condemnatione,ff.de reg.iur.*Molina *diſp.*281.& pauci alij.Ratio eorum eſt,quia illa cauſa non eſt in iure expreſſa,& *l.fin.cit.*dicitur,in caſibus tantùm ibi expreſſis reuocari donationem. Communior ſententia aſſerit, gloſſa *in l.fin.C.de reuoc.don.*Clarus *de don.*q.21.Azorius 1.*p. lib.*11.*c.*8.Panormitanus *c.vlt. de don.* Gomez *tom.*2. *var.reſ.c.*4.*n.*14. & alij paſſim.

2. Cenſeo opinionem Molinæ in puncto iuris eſſe veriorem, ſed conſuetudinem ſtare pro communi;propterea poſteriori ſententiæ in praxi adhærendum, non quidem quando parua,aut panca ſunt donata,ſed quando multa & magna; & propterea dicit Panormitanus ſuprà hoc benè notandum propter vetulas, & alias ſimiles perſonas, quæ maximam partem bonorum aliis donant,& ipſæ penuriam grauem patiuntur;tunc enim cogendi ſunt donatarij, aut alere ſecundùm proportionem facultatum,quas acceperunt,&c.aut reſtituere res donatas. Et hæc explicatio videtur habere magnam æquitatem,vt ſcilicet alas eum, qui ob bona tibi data ad paupertatem deuenit. Ita VVadingus.

3. Sed

3. Sed sententiam Molinæ docet Harprecht. *tom. 2. lib. 2. tit. de don. §. 2. n. 161.* vbi sic ait, Obiectant aliqui reuocari posse donationem, si donatarius donatorem ad paupertatem redactum alere recuset, arg. *l. alimenta, 6. §. 1. ff. de agnosc. & alend. liber. & l. decurionibus, 8. ff. de decurionib.* cùm negans alimenta negare videatur, *l. negare, 4. ff. de agnosc. & alend. lib.* Nam respondetur *primò*, quòd donatarius non sit obligatus naturaliter, multò minùs ciuiliter ad alendum donatorem egenum, & vt maximè naturaliter esset obligatus, nulla tamen præstãdi alimenta necessitas ipsi incumberet. *Deinde*, licèt donatarius cogeretur alere donatorem egenum; & si id nõ faceret ingratus iudicaretur, non tamen protinùs ab ipso reuocari donatio posset, quandoquidem non quæuis, sed grauis, & insignis ingratitudo ad hoc requiritur, vt donatio reuocetur. Sic quamuis liberi parentes alere teneantur, *l. si quis à liberis, 5. & tot. tit. ff. de agnosc. & alend. liberis, vel parentibus*, non tamen propter alimenta non præstita, liberi à parentibus exhæredari queunt.

4. Neque obstat *d. l. alimenta, 6. §. 1. ff. d. tit.* siquidem non de donatario, sed de liberto loquitur, qui patrono egenti alimenta denegauit: neque hîc vlla comparatio est patroni, & donatoris. Etsi enim is donatarium beneficio affecerit, & liberalitate ad gratitudinem, atque remunerationem obstrinxerit; attamen patronus longè maius in libertum contulit beneficium, libertatem scilicet, rem omnium pretiosissimam, nullóque pretio nummario æstimãdã, *l. libertas inæstimabilis, 106 ff. de reg. iur.*

His tamen non obstantibus contra Harprechtum, & Molinam, affirmatiuæ sententiæ ego adhæreo, & nostram sententiam præter DD. à Vvadingo citatos tenet Caspensis *in Theol. mor. to. 2. tr. 19. disp. 2. sect. 2. n. 29.* Dicastillus *lib. 2. tr. 5. disp. 5. dub. 7. n. 152.* Lessius *lib. 2. c. 18. dub. 14. n. ...* & ex Iurisconsultis Hunnius *in Encyclop. iur. p. 3. tit. 26. c. 6. n. 6.* qui citat Mozzium.

Sup. hoc sup. in Ref. 21. §. vlt. in princ.

5. *Notandum* est hîc obiter, quòd quamuis filia dotata & coniugata committat causam aliquam ingratitudinis aduersùs patrem, ex contentis *in l. fin. C. de reuoc. don.* non poterit pater constante matrimonio donationem reuocare, quia vergeret in damnũ mariti; dos enim non est titulus lucratiuus ex parte mariti, sed onerosus. Idem dicendum soluto matrimonio, si filios habeat. Ita Ceuallos *to. 1. commun. contra commun. disp. 73.* & constat ex *l. si dote, C. de iur. dot.* Soluto verò matrimonio potest dos reuocari ob ingratitudinem, quando maritus filios non reliquit, vt tradit Pinellus *in l. 1. 5. p. n. 62. C. de bon. matern.* Matienzo *in l. 1. tit. 6. gloss. 1. n. 3.* vbi docent cum Ceuallos citato, dotem non esse titulum lucratium ex parte mariti, sed onerosum propter onera sustinenda matrimonij; esse verò titulum lucratiuum ex parte filiæ dotatæ, quæ est communis opinio, quam egregiè tractant idem Ceuallos & Pinellus *allegati*, & Rubeus *in c. per vestras, notabili 3. §. 22. n. 7.*

RESOL. CXXXIV.

An necessaria sit sententia, vt donatarius in conscientia ex causa ingratitudinis teneatur restituere bona donata?

Et an ex causa ingratitudinis poterit donator, aut eius hæredes occultè se compensare ante latam sententiam iuxta Regulas occultæ compensationis?

Et an causa reuocandi donationes habeant locum in reuocando legato comparatione legatarij ingrati, si testatorem defunctum afficiat grauì iniuria, vt si carnaliter cognouit eius vxorem, &c.?

Et an donatarius ingratus restituere quoque teneatur fructus ex re donata ante reuocationem perceptos? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 58.

§. 1. NEgatiuè respondet Dicastil. *lib. 2. tr. 4. disp. 1. dub. 7. n. 157. & 158.* vbi sic ait, Quamuis Molina satis probabiliter dicat, cùm donationis reuocatio sit pœna statuta à iure, donatarium ingratum non priùs teneri donata restituere, quàm in iudicio ingratitudinis causa fuerit probata, iuxta *l. vlt. §. ex his enim, C. de reuoc. don.* Censuit Couarruuias, quamuis trepidè *in epitome p. 2. c. 6. §. 8. n. 17.*

2. Quæ doctrina si vera est, imò eo ipso quòd probabilis sit, non poterit donator, aut eius hæredes occultè se compensare ante latam sententiam iuxta regulas occultæ compensationis, de quo in tractatu *de restitutione* diximus.

3. Cùm tamen nos ad defectum intentionis, & ad conditionem appositam, nisi ingratitudo superuenerit, totam vim potestatis reuocandi reduxerimus, non video esse necessariam sententiam iudicis, eo ipso quòd apertè constet de ingratitudine, qua superueniente donandi intentio non fuit. Ita Dicastillus.

4. Sed ego affirmatiuæ sententiæ adhæreo, quam præter Molinam & Couarruuiam, quos citat Dicastill. tenet Vvigers *de inst. tr. 5. c. 2. dub 12. n. 58.* & Fagundez *de contract. lib. 4. c. 14. n. 10.* Lugo *to. 2. disp. 23. sect. 11. n. 172.* vbi probat hanc facultatem reuocandi, donatori non concedi in prædicta lege, nisi in iudicio dilucidis argumentis causa approbata fuerit. Quare donatarius non solùm non tenetur ex se rem donatam reddere ob suam ingratitudinem; sed neque etiamsi petatur, nisi in iudicio ingratitudinis causa probetur, & approbetur. Quam conditionem licèt lex illa canonica non expresserit, videtur tamen illã supposuisse, cùm eã non reiecerit, & aliũde in re legibus introducta iuxta iuris terminos loqui præsumitur de ingratitudine iuridicè probata.

5. *Nota* etiam hîc causas reuocandi donationes habere locum in reuocando legato comparatione legatarij ingrati, si testatorem defunctum afficiat grauì iniuria, vt, si carnaliter cognouit ipsius vxorem. Ita Molina *disp. 211.* Gomez *1. var. c. 12. n. 56.* Sà *v. Legatum, ad finem:* Bonacina *de don. disp. 3. q. 12. punct. 9. §. 1.* Quæ si tantùm sit pœna, non obligabit ante sententiam iudicis; si verò reducatur in conditionalem intentionem legantis, id est, nisi adsit ingratitudo, etiam ante sententiam iudicis habebit locum, secundùm opinionem Dicastilli, *vbi supra*, qui hæc etiam obseruauit *n. 159.*

6. Sed hîc meritò vocandum est in dubium an donatarius ingratus restituere quoque teneatur fructus ex re donata ante reuocationem perceptos? Ripa affirmat *in d. l. vlt. q. 66. n. 221. C. de reuoc. don.* Negat verò gloss. *in l. generaliter, §. proinde. in v. Aliqua causa. ff. de fideic. liber.* Ias. *in l. si hæres, n. 2. ff. de cond. caus. dat.* & post alios, quos citat Tiraq. *in d. l. si vnquam; in v. Reuertatur, n. 281. C. de reuoc. don.* & Guttierrez *d. c. 10. n. 7.* vbi hac vtitur verissima ratione, quòd ipsa donatio valida sit, & perfecta ab initio, proindéque donatarius bona fide percipiat fructus vsque ad litis contestationem. At post litem contestatam perceptos fructus restituere tenetur donatarius ingratus, *l. certum. C. de rei vind.* Guttierrez *d. c. 10. n. 8.* Quò conferunt quæ tradit Pinell. *in l. 2. C. de rescind. vend. p. 2. n. 60.* Et hæc omnia docet etiam Henricus Bocerus *tr. de don. c. 3. n. 202.* quibus ex Theologis adde Dicastill. *lib. 2. tr. 5. disp. 1. dub. 7. nu. 159.* & Molinam *to. 7. disp. 281. n. 6.*

RESOL. CXXXV.

An donatio inofficiosa reuocari possit, diligenter examinatur?

Et quid est dicendum, si donatio inofficiosa facta sit Ecclesiæ, vel piæ causæ, an solùm possit reuocari quoad legitimam filiorum?

Et quid, si pater, aut mater prodigis donationibus inter vinos, siue in vnum filium, siue in extraneam personam, totam substantiam, aut notabilem eius partem effuderit?

Et an donatio inofficiosa possit reuocari, etiam si iuramento sit confirmata, vel si donator eam renunciet, aut naciscatur?

Et an donatarius nihil teneatur restituere ante iudicis sententiam?

Et an filius implorato iudicis officio possit cogere patrem, vt seruet eius legitimam, in donationibus inofficiosis? Ex p.8.tr.6.Res.66.

§.1. Dictum est *suprà* de prima causa reuocandi donationem nempe propter ingratitudinem, & de secunda causa propter prolem superuenientem. In hac resolutione agendum est de tertia causa, videlicet, ex querela inofficiosi testamenti. Dico igitur, quòd donatio inofficiosa à liberis vel parentibus reuocari potest: dicitur autem donatio inofficiosa per quam parentes à liberis, vel liberi à parentibus à debito bonorum subsidio, hoc est, à legitima excluduntur. Hartmannus Hartmanni *tit.44.obseru.4.n.2.* Clar. *d.§.donatio,q.25. n.2.* Sichard. *ad l.1.n.3.C.de inoff.don.* Estque donatio inofficiosa duplex: vna re ipsa & euentu solùm: altera re ipsa sine euentu & consilio simul. Donatio inofficiosa re & consilio appellatur, quam pater ex proposito in præiudicium liberorum facit filiorum, & sic vltra læsionem quæ re ipsa interuenit, concurrit etiam animus, & consilium paternum, & damnum filiorum. Sichard. *ad l.1.n.5.C.de inoff.don.* Mozzius *d.rubr.quomodo annullatur & reuocatur donatio,n.92* Clarus *d.§.donatio,q.24. n.1.* Reuocatur autem inofficiosa donatio, in vnum ex liberis collata, non in totum, sed dumtaxat vsque ad debitum bonorum subsidiũ, licet re & consilio fuerit inofficiosa, *l.si liqueat,C.de inoff.don.* Bern.VVurmbserus *d.tit.43.obser.1.n.3.* Couarr. *lib.1. var.resc.19.n.12.* Sichard. *ad d.l.1 n.4.* Gailius *lib.2.obseru.116.n.4.* Mozzius *d.rubr. quomodo annullatur & reuocatur donatio, n.91.* Quòd si verò donatio inofficiosa collata est in extraneum, & filio aliquid relictum est, tunc donatio in totũ non reuocatur; sed filius agere potest solùm ad legitimę supplementum, *l.1.& l.fin.C.de inoff.don.* Trentacinq. *d. tit.de don.res.4.n.2.* Clarus *d.§.donatio,q.24.n.4.* Mozzius *d.rubr. quomodo donatio annulletur, n.93.* Quòd si donatio inofficiosa collata in extraneum, re solùm inofficiosa est, nihilque filio relictum fuit, tunc donatio duntaxat, vsque ad legitimam reuocari potest. Couarr. *lib.1. var.resc.19.n.12.* B.VVurmbserus *d.tit.43.obseru.1.n.4.* Trentacinq. *d.res.4.n.2.* Clarus *§.donatio,q.24 num.22.* Quando verò donatio in extraneum collata, re & consilio inofficiosa est, ac filio nihil relictũ est, tunc in totũ reuocari potest. Sichard. *ad l.1.n.4.C.de inoffic.don.* Tiraq. *ad l.si vnquam,v.Totum,n.5.& seqq.C.de reuoc.don.* Couar. *d.c.19 n.12.* Quòd si denique aliquid filio datũ, vel relictum est, tunc licèt donatio in extraneũ collata, re & consilio simul inofficiosa est, non tamen in totum, sed solùm vsque ad legitimam reuocari debet. Tiraq. *d. v.Totum.n.6.* VVurmbserus *d.tit.43.obseru.1.n.4.* Clarus *d.§.donatio,q.24.n.4.* Trentacinq. *d.res.4.n.2.* Et hæc omnia approbat etiam Hunnius *in Encyclop. iur. p.3. tit.26.c.6.n.10.& seq.*

Sup hoc sup. in Res.49 § Accedit. & §. Igitur. & in Res.51.§. Sed mihi. ad medium.

Sup.hoc sup. & seqq. in hoc §. lege infrà §. Non deseram. huius res. & alium eius not.

2. Sed quia Lector Iurisconsultos audiuit, audiat etiam & Theologos, quid sentiant de hac quæstione. Hurtadus *disp.11.diffic.5.* sic asserit. Tertia causa, ob quam donatio etiã perfecta per traditionẽ rei potest reuocari, est quãdo est inofficiosa, seu contra officiũ pietatis paternæ in filios, aut quando donatio est tantæ quantitatis, vt nõ relinquatur filiis iã natis legitima debita, vt constat ex *l.1. & seq.C.de inoff.don* Ita tamen potest reuocari, vt si nõ sit facta filio, sed alij, & animo fraudandi filios, possit in totum reuocari, & non potest in totum reuocari, sed tãtùm quoad legitimas debitas, quando non fuit facta eo animo. Imò probabile est non posse in totum reuocari; sed tantùm quoad debitas legitimas, quãdo donator reliquit aliquid filiis, quamuis non sufficiens ad legitimas debitas, & etiã non potest in totum reuocari, sed tantùm quoad legitimas, quãdo facta est filio, aut piæ causæ, aut quãdo donatio est remuneratoria, aut ob causã. Ita ille.

3. Cardinalis Lugo, paucis multa complectens, sic etiam asserit, *to.2.disp.23 sect.1.§.2 n.202.* Restat dicere de donatione facta extraneo ab eo, qui iam habet filium, vel filios, de qua breuiter distinguendum est; nam si re tantùm, & non etiam consilio est inofficiosa, hoc est, non eo animo fit legitimas filiorum fraudandi, reuocatur quousque legitimæ filiorum integræ maneant, ex *l.1.& vlt.C.de inoff.don.* & hoc etiamsi patris iuramẽto confirmatæ sint, vt constat ex supradictis; non potest tamen donatio inofficiosa reuocari, nisi post donatoris mortem, quia non priùs incipit filiis deberi legitima, vt notauit Lessius *n.113.* si verò donatio fuit re & consilio inofficiosa, & ad hunc finem fraudandi, legitima facta extraneo, multi docent quoad totum posse reuocari. Alij id concedunt quando nihil prorsùs filiis relictum fuit. Ita cum Bart. & Panorm. apud Molinam *disp.283. versùs fin.* tenet Lessius *n.111.* Alij denique dicunt, reuocari solùm vsque ad legitimas filiorum. Molina anceps manet in tanta DD. varietate, & consulit fauere possessori donatario, sed re vera non affertur vllum fitmum fundamentum ad probandum, quòd debeat in totum reuocari, nec etiam quando nihil filiis relictum fuit. Illud sanè fatentur Molina, & Rebellus *q.11.n.1.* reuocationem in totum, cùm sit pœna, non incurriante latam iudicis sententiam. Hæc Lugo.

4. Sed vt meam promam sententiam, puto donationem inofficiosam non posse reuocari in totum, sed tantũ ratione legitimæ, quia restitutio in integrum reponit totum negotium in pristinum statum, in quo antea fuit, *l.quòd si minor,§.restitutio,& tot.tit.ff.de minor.* Sed restitutio hæc vt certius iuris remedium, opponitur querelæ inofficiosæ donationis, *in d.l.4.C.de inoff.don.* Hæc ergo querela non rescindit integram donationem. *Secundò*, ad submouendam inofficiosi testamenti querelam, sufficit legitimam liberis esse relictam, *l.si totas. 5.& l.si mater.7.C.de inoff.don.* Ad similitudinem autem querelæ inofficiosæ testamenti introducta est querela inofficiosę donationis, *l.2.d.l.3.in fin.l.vlt.C.d.tit.* Quocirca non in solidum, sed ratione tantùm legitimæ rescinditur immoderata donatio. Denique hanc abundè probant sententiam textus *in l.1.* ibi, *quartam non habentibus, l.2.* ibi, *vt tibi quartam partem debitæ ab intestato portionis præstet incolumen, d.l.si totas.5.* ibi, *debitum bonorum subsidium, l.si mater.7.* ibi, *vt quartæ partis. l.si liqueat.8.in princ* ibi, *pro ratione quartæ, C.de inoff.testam.* Si tamen re & consilio sit inofficiosa parentis donatio in extraneum collata, probabilius mihi videtur rescindi in totum. Fagundez *de contractibus 2.lib.4.c.16.*

5. Et tandem Caramuel *in Theol.mor.lib.2.n.68.* rectè etiam notat, in nostro casu, *Primò*, donatarium donationem reuocanti, & rem donatam, repetenti, nihil teneri restituere ante sententiam. *Secundò*, iudicis sententia condemnari non posse ad solutionem fructuum ante reuocationem perceptorum, sed ad restitutionem rei ipsius, & fructuum à litis contestatione perceptorum.

6. *Nota* etiam cum Caspensi *in Curs. Theol. tom.2. tr.19.disp.2.sect.2.n.25* quod si donatio inofficiosa facta sit Ecclesiæ, vel piæ causæ, solùm reuocatur quoad legitimas filiorum; quod etiam docet ex Nauarr. & Claro Vvigers *de iust tr.5.c.2.dub.12.n.59.*

7. Non deseram tamen hîc admotare cum P. Vvadingo *tr.de contract.disp.3.dub.13.§.3.n.1.* quòd si pater, aut mater prodigis donationibus inter vivos, siue in vnum filiorum, siue in extraneam personam, totam substantiam, aut notabilem eius partem effuderit, itavt imminuerit legitimam, quæ aliis filiis debebatur, posse filium saltem post mortem parentis agere querelâ inofficiosi, & donationem quatenùs sibi erat inofficiosa, rescindere, sic, vt quando filius reuocat donationem inofficiosam, attendatur ad quantitatem bonorum, quam habuit tempore donationis, v.g. si habuerit 12000. filius in detrahenda legitima semper habebit respectum ad 12000. & ex illis accipit, nisi pater tantum adiecerit

posteà, quantum donauit, vt habetur *Nou.* 92. ex qua desumpta est *Auth. vnde, C. de inoff. test.* Sed dubitatur, an etiam viuente patre. Plurimi id negant, cùm legitima non debeatur filio, viuente patre. Ita Less. *lib.* 2. *c.* 18. *dub.* 14. *n.* 113. & alij. Probabilius videtur id posse etiam viuente patre. Ita Tusch. *legitima concl.* 100. *n.* 7. *& seqq.* præsertim 1. citat autē Salicet. Bald. Soc. Rom. & alios; qui dicunt: Si pater dissipet bona, siue per donationes prodigas, siue aliter, posse filiū officio iudicis imploratō cogere, vt seruet legitimā, ne filius post mortem patris careat alimentis. Nec refet, quòd dicatur legitimam non deberi ante mortem, quia eo sensu id verum est, vt filio non debeat tradi viuente patre, sed tamē potest filius in causa donationum inofficiosarum agere, vt sibi adseruetur, ne possit pater eam donare. Breuiter ergo nō debetur quasi tradenda ante mortem, sed quasi seruanda ad mortem. Ita Vvadingus, cui ego libenter adhæreo.

Sup. hoc tom. in Resol. 6. n. 3. 2. circ. fin. post med.

8. Et tandem *nota* cum Megala *in* 2. 2. *c.* 11. *q.* 1 *n.* 18. quòd donatio inofficiosa potest reuocari, etiamsi sit iuramento confirmata; nam quando contractus infirmatur in fauorem tertij, nunquam confirmatur iuramento contrahentium, quod esset in alterius dispendium, *c. quamuis, de pact. c. licet, de iur. in* 6. Bart. *in d.* §. *Imperat. n.* 1. Curt. sent. *in cons.* 1. *col.* 3. *n.* 15. *vers. non obstant.* vbi testatur de communi Ripa *in l. si vnquam, n.* 8. *C. de reuo. don.* Roinus *in cons.* 70. *n.* 8. *lib.* 3. Clar. *in d. q.* 14. *n.* 3.

9. Vnde ad quæsitum mihi olim factum, an possit adhiberi remedium, ne donatio reuocetur, videlicet si donator renunciet, vel paciscatur, vel iusiurandō interponat? Respondi, quando donatio reuocatur fauore filiorū, nihil prodesse, si pater renunciet; at verò prodest, si reuocetur donatio fauore ipsius patris. Pactū itidem, ne donator reuocet donationem prætextu ingrati animi in eo, cui facta est donatio, non valet, quia est contra bonos mores. Præterea, donatio simpliciter facta, & iureiurando firmata reuocari potest ob filios posteà natos. Et hæc omnia docet Azor. *t.* 3. *lib.* 11. *c.* 8. *n.* 8.

Sup. hoc in Resol. 8. n. pen. princip.

RESOL. CXXXVI.

An donatio prodiga sit ipso iure nulla? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 84.

Sup. hoc tom. in Resol. 84. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

§. 1. AD hoc dubium respondet Amicus *in Curs. Theol. to.* 5. *disp.* 18. *sect.* 7. *n.* 100. vbi sic asserit. dubium superest in hac materia, an donatio prodiga sit ipso iure naturæ nulla, saltem quoad excessum, quo illa redditur vitiosa? Affirmant aliqui apud Molinam *disp.* 272. quorum ratio esse potest, quoniam nulla donatio vitiosa obligare potest donatorem ad eam adimplendam. Atqui donatio prodiga est vitiosa; ergo nequit ad eam adimplendam, saltem quoad excessum, quo redditur vitiosa, donatorem obligare.

1. Negat, & sanè probabilius, *ibid.* Molina. Fundamentum negationis est, quoniam etsi prodiga donatio ex vna parte, quatenùs excedit moralem facultatem donatoris, sit vitiosa; ex alia tamē parte, quatenùs supponitur legitimè acceptata à donatario, qui non tenetur inquirere, an illa excedat moralem facultatem donantis, contrahit nouum debitum iustitiæ: inter duo autem debita semper quod maius est obligat. Cùm igitur maius sit debitum iustitiæ, soluendi donationem legitimè acceptatam, quàm debitum morale non exequendi donationem prodigè factam, tenetur donator ex iustitia illā adimplere. Neque in tali adimpletione erit vllū peccatum, eo quòd debitum morale non exequendi prodigā donationem superatur ab arctiori debito iustitiæ, quod illi accedit ex legitima acceptatione donatarij, sicut debitum audiendi Sacrum in die festo superatur à maiori debito subueniendi proximo in extrema necessitate cōstituto: vnde quòd aliàs obligaret, accedente maiori debito incompossibili cum alio, cessat obligare. Cōfirmat hanc sententiam Molina exemplo nobilis ac prædiuitis puellæ, quæ prodiga suæ nobilitatis ac diuitiarū matrimonium contraxit cum viro ignobili ac paupere: cùm tamen hic contractus puellam obliget ex iustitia, esto peccauerit, suam notabilitatem & opes prodigendo.

Sed de hac quæstione alibi à me satis dictum est, & vtramque sententiam, tam affirmatiuam, quàm negatiuam, probabilem esse puto.

Alibi, & satis in Resolutionibus not. præterit.

RESOL. CXXXVII.

An donatio obliget, si notabiliter varietur status rerum?
Et quid, si promissum sit iuramento firmatum?
Et infertur, quod si ex incognita mutatione rerū licet reuocare donationem, & promissum, ergo & vota plurima?
Et an si duo mutuo sibi promittant vnusquisque independenter à promissione alterius, fas sit à promissione resilire ea tantum ratione, quod alter suam promissionem non adimpleuit? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 105.

§. 1. RESpondeo, donationem non obligare quoties ita variatur status rerum, personarum, negotiorum, cæterarumque circumstantiarum, vt rationabiliter à promissione facienda te retraxisset: hanc vniuersalem regulam ex Seneca tradit S. Doctor 2. 2. *q.* 110. *a.* 3. *ad* 5. eamque confirmat Caiet. 2. 2. *q.* 88. *art.* 1. §. *quod enim promissio & q.* 113. *a.* 1. §. *ad* 4. *demùm dub.* Sotus *lib.* 7. *de iust. q.* 2. *a.* 1. circa solutionem primi arg. Nauar. *in sum. C.* 18. *n.* 7. Molina *disp.* 272. Less. *lib.* 2. *c.* 16. *dub.* 10. & reliqui ferè omnes recentiores. Ratio regulæ est, quoniam ea tantùm sub obligatione donationis comprehenduntur, ad quæ donanda donatoris intentio expresse, vel interpretatiuè se extendit. Atqui donatoris intentio neque expresse, neque interpretatiuè se extendit ad ea quæ notabiliter variato rerum ac personarum statu, rationabiliter in sua promissione non comprehendisset. Igitur ad ea non obligatur. Maior patet, quoniam promissio totam vim obligandi à voluntate explicita, vel implicita, seu virtuali, & interpretatiua donantis. Minor probatur, nam si tempore promissionis promissor interrogatus fuisset, an si hic rerū status, qui de facto est post factam promissionem, fuisset tempore ipso promissionis, promissionem fecisset; si negat, eam se facturum fuisse, non obligatur, cùm in hoc standum sit promissori, è cuius voluntate, & intentione pendet promissio. Huic applicāda est regula illa iuris *in* 6. *In generali concessione non veniūt ea quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus.* Quæ doctrina adeò vera est, vt etiamsi id quod promissum est, esset iuramēto firmatum, iurantem non obligaret, variato rerum statu, vt colligitur ex præcitato *c. quemadmodum, de iur.* eo quòd etiam iuramentum supponit hanc tacitam conditionem si rerum status notabiliter non varietur.

Sup. hoc in tom. 8. tr. 4. Resol. 60. & in aliis eius annot.

2. Confirmatur. Nam per epiixeiam censentur à lege exclusi omnes illi casus, qui ab ipso Legislatore excluſi fuissent, si tempore ipso conditionis legis menti occurrissent: ergo per eandem epiixeiam censendi erunt à promissione excluſi omnes illi casus, qui ab ipso promissore excluſi fuissent, si tempore promissionis occurrissent, cùm non minùs in vno quam in alio casu militet epiixeia. Et hæc omnia docet Amicus *in Curs. Theol. t.* 5. *disp.* 18. *sect.* 5. *n.* 59. cui adde Gordonum *in summ. lib.* 4. *q.* 3. *c.* 9. *n.* 35. vbi docet, quòd causa reuocationis alicuius donationis est notabilis mutatio superueniens ante traditionem, vt si promisi gladium ei qui ante traditionem fit furiosus, aut si donatio cœpit esse multùm difficilis donatori. Ratio est, quia lex in hac re est intentio & animus donantis, qui hoc graui incommodo præcripto non donasset.

3. Dices, si sic ex incognita mutatione licet reuocare donationem, & promissionem: ergo & vota plurima? Respondeo sanè mutari posse promissionem ex rerum superueniente mutatione, doctrina vera est, & Sanctus Thom. 2. 2. *q.* 110. *a.* 3. *ad* 3. Cæterùm regula illa de incognita mutatione quæ excusat à re promissa, debet de

illa sola mutatione intelligi, quæ consideratis circumstantiis rerum, & personarum, iudicatur rationabilis causa ad excusandum. Hinc, qui excellenti personæ, Regi, aut Pontifici aliquid promisit, non est æquum, vt ex quacumque mutatione reuocetur donatio. Ita do voto, quod fit Deo, qui est excellentior omni creatura, vti rem hanc explicat Rebellus *p.2.lib.18.q.11.n.4.& 5.*

4. Sed si quis obiter hîc quærat, an si duo mutuò sibi promittant, vnusquisque independenter à promissione alterius, fas sit à promissione resilire, ea tantum ratione, quòd alter suam promissionem non adimpleuit? Negat Nauarr. *in summ.C.18.n.7.* Affirmat probabilius Molina, hac ratione ductus; quia, qui suam promissionem non adimplet, indignum se reddit, cui ab altero promissio seruetur. A fortiori non tenetur promissionem seruare, qui promissionem fecit intuitu recompensationis promissionis ab altero sibi factæ, suam promissionem altero non adimplente.

RESOL. CXXXVIII.

An donatarius peccet, & teneatur ad restitutionem quando scit donationem fieri cum damno creditorum etiamsi ab ipsis intra annum non reparatur?

Et quid est dicendum, quando donatarius sciens & prudens incitaret debitorem ad alienandum in fraudem creditorum? Ex p.3.tr.5.& Misc. 1.Res.39.

Sup hoc sup. in tr.3.ex lata doctrina Res. 209. signanter in §. Vnde. à medio vers. Et tandem. & lege ibi à §. verum ex dictis.

§.1. Affirmatiuè respondet Layman *in Theol. mor. lib.3.sect.5.tr.4.c.17.§.4.n.30.* qui citat Paludanum, D. Antoninum, Caietanum, Nauarr. & Cordubam; quia ad talem donationem factam in fraudem creditorum, donatarius cooperatur consentiendo, & illum acceptando; vnde licèt suadèdo non impellat, & propterea non sit causa efficiens quo ad principium, seu propositum huiusmodi donationis, est tamen eius causa efficiens, quoad executionem: hæc opinio est probabilis.

2. Sed contrariam non minùs probabilem & tutam in praxi esse existimo cum ipso Layman *vbi suprà*, & ideò hanc sententiam absolutè docent Lessius *lib.2. c.20.dub.19.n.168.* Nauarra *lib.3.c.4.n.218.* Molina *t.2. disp.328.n.14.* Et ratio est, quia alienatio illa fuit in se valida, accipiéntque comparauit dominium rei ita acceptæ. Cùm ergo ius positiuum solùm intra annum à die scientiæ concedat rescissoriam actionem creditoribus aduersùs accipientem, sequitur, vt si vel creditores rem non petant, vel illam petant elapso iam anno, accipiens reddere illam non teneatur. Ad rationem verò Layman respondet, quòd donatarius in tali casu vtitur iure suo intra iustitiæ limites, accipiendo atque suam efficiendo rem in se liberam, hoc est, nulli alteri obligatam, vtèdo peccato dantis in suum proprium commodum; non secùs atque qui licitè accipit sub vsuris, vtitur peccato dantis in suum proprium commodum; neque etiam accipiens titulo lucratiuo in fraudem creditorum, contra charitatem aduersùs illos peccaret; quia charitatis ordo non postulat, vt donatarius postponat suum commodũ, vt creditores ab æquali damno seruet indemnes. Dicẽdum igitur, quòd opinio contraria tunc procedit, quãdo donatarius sciẽs, & prudẽs incitaret debitorem ad alienandum in fraudẽ creditorũ; nam tunc causa esset peccati iniustitiæ illius in creditores, & ideò ad restitutionem teneretur, secus autem in casu nostro; ergo, &c.

RESOL. CXXXIX.

An donatio facta pro patrimonio ad suscipiendos Ordines sit in foro conscientiæ vero donanda donatori?

Et an talis Clericus sic ordinatus nullam incurrat suspensionem, nec teneatur retrocedere donationem?

Et an donatio facta Clerico inopi, vt ad Subdiaconatum promoueri possit, si ipse statim post susceptos Ordines moriatur, debeant ad donatorem bona donata reuerti, vel transmittantur ad hæredes donatarij? Ex p. 8. tr. 6. Res.135.

§.1. Affirmatiua sententia videtur tenenda; quia ille, qui patrimonium cum tali fictione donauit, Rebel. non verè donauit, neque illorum bonorum dominium in dictum Clericum transtulit: ergo cùm donatarius talis patrimonij dominium verè, & realiter non acquisierit, tenetur in foro poli illud vero domino restituere. Et ideò hanc sententiam tenet Auila *de conf.part.3. disp.5.dub.4.concl.3.* vbi sic ait: Si patrimonium erat fictum, retrodonatio valet in foro conscientiæ. Hæc est expressè contra P. Henr. *n.2.cit.* Sed eam tenent aliqui Magistri, probatur *primò*: nam Concilium solùm loquitur quando patrimonium erat verum, vt patet ex contextu. *Secundò* nam quòd fictè donans huiusmodi patrimonium priuetur illo, est pœna, vt statim dicemus; ergo non est priuandus ante sententiam, iuxta dicta in materia de legibus, tractando de lege pœnali, imò credo quòd ordinatus tenetur in conscientia retrodonare patrimonium; sic aliqui viri docti. Et probatur: nam hoc patrimonium reuerà non est suum, sed donatoris, & non potest auctoritate propria punire ipsum donatorem; & hoc intelligo, nisi velit agere coram iudice. Dixi, *in foro conscientiæ*: nam in foro exteriori rescindetur retrodonatio in pœnam donatoris, qui voluit decipere Ecclesiam, & Episcopum. Ita Auila; cui adde Lopez *de contr. lib.2.c.45.* Sanchez *de matr.lib.6.disp.32.n.8.*

2. Et non deseram hîc apponere verba Antonij Corduba *in sum.q.12.* sic asserentis: [Respondo, que no es la misma razon de lo vno y de lo otro. Porque en el caso de la donacion que se haze al Clerigo, para que se ordene, &c. pues son bienes puros seculares, y la tal donacion expressamente condicional, aunque fraudulenta, hecha de palabra, no es reprouada por derecho, y el donante la pudo y quiso dar assi condicional y no absolutamente, y el Clerigo assi la recibio, aunque esta condicion no se puso en la escritura para *in foro exteriori* parece que *in foro conscientiæ* no vale mas la donació que fue la intencion del donante, ni vale contra su intenció: y assi *in foro conscientiæ* el Clerigo es obligado a annullarla, como lo prometio, aunque el donante por auer hecho la donacion fraudulentamente, en fraude, y perjuizio de la Yglesia, merezca, que el sea defraudando de su intencion, y *in foro exteriori* no forçaran al Clerigo que la deshaga, ò anule la tal donacion.] Sic ille.

3. Sed ego non discedo à sententia negatiua, quam docui cum P. de Ledesma *in 3.p.tr.4.ref.184.* cui nunc adde Garciam *de benef.p.1.p.2.c.5.n.161.* vbi ita ait: Dico secundò, quòd ordinatus cum patrimonio sibi donato cum pacto, seu conditione de illo reddendo, & restituendo post ordinationem, non potest dici ordinatus sine titulo, nec incurreret vllam pœnam, seu suspensionem, etiam stante dicta constitutione Sixti V. nam iste reuerà est ordinatus cùm patrimonio vero, & non ficto; ista enim est vera donatio, ex qua transfertur dominium in donatarium, licèt cum illo pacto, seu modo, ad titulum de donatione, que sub modo & longè diuersa (quamuis DD. videantur confundere) ab illa, quæ fit cum pacto de non vtendo illa, seu de non petendo donatum, quæ est verbalis tantum, vt dixi.

4. Nec obstat dictum pactum, seu conditio de reddendo, & restituendo post ordinationem, quod obligat, saltem in foro conscientiæ, quia verius est nullo modo obligare, quia est contra dispositionem Concilij *d.c.2.* quòd prohibet alienari, aut remitti patrimonium, ad cuius titulum quis est ordinatus sine licentia Episcopi, & sic dictum pactum, & conditio non valet, ad *l.pacta, quæ contra c.de pact. & c.Diaconi, 28.distinct. & c.Secundo, 10.q.1.* & facit regula *c. cùm M. Ferrariens. de constit.* Hæc Garc. Et ita hanc sententiam tenet etiam Valet. *in differ.vtriusque fori.v.Donario, diff.5.* Vgol. *de offic. Episc.c.26.§.13.n.6.* Tolet. *lib.1.c.49.n.5.* Bonac. *de sacr.disp.8.q.vnic.punct.5.n.20. & 21.* Itaque licèt prima opinio sit probabilis probabiliter etiã dici potest, talé Clericum,

Clericum, sic ordinatum, nullam incurrisse suspensionem, nec teneri retrocedere donationem, ne in foro externo donans possit illam repetere.

5. Sed si aliquis hic quærat, an donatio facta Clerico inopi, vt ab Subdiaconatum promoueri possit, si ipse statim post susceptos Ordines, moriatur, debeant ad donatorem bona donata reuerti, vel transmittantur ad hæredes donatarij? Et respondeo transmitti ad hæredes donatarij, quia per ipsam donationem fuit ius quæsitum donatario, & iura ad hæredes transmittuntur, *l. traditionibus, C. de pact. l. si pactum, ff. de probationib.* Et maximè quando ea, ob quam donatio est facta, fuit adimpleta, cum sufficiat aliquid fieri, licèt factum non duret, vt quis acquirat quod sibi relictum fuerat. Et ita docet ex Pancirolo, Nauario, & aliis, Homobonus *in consultat. moral. vol. 2. part. 6. respons. 83.*

RESOL. CXL.

An donatio facta iudici, vel testibus, vt iniustè iudicet, vel falsò iurent, sit valida, vel maneat obnoxia restitutioni?

Et aduertitur actiones turpes esse vendibiles, putà occidere hominem, &c. ac proinde pro illis acceptum non esse restituendum. Ex part. 8. tr. 6. Res. 110.

Quod hoc, vt iudex iudicio iniusto absolutus, & testes veritatem dicentes, non incidant in penas legis Reg. pro Alfonsina cauetur, sup. hoc in Resol. 142. & legem citat. Lopez in l. 7. tit. 16. part. 1. n. 144.

§. 1. NOn desùt affirmatiuam sententiam docentes. Et ita Petrus Nauarra *lib. 4. de rest. c. 2. dub. 12.* Lopez *l. p. Instruct. c. 107. post med. C. de restit. q. 2. concl. 4.* docent acceptum pro re turpi, ac fine malo, eo non secuto, esse danti restituendum. Consentit Nauarr. *in Man. c. 17. n. 3.* Cordubens. *lib. 1. q. 32.* & Aragon. *2. 2. q. 62. a. 5. in resp. ad 2. concl. 7.* Ratio, quia non donauit nisi propter extorquendum falsum testimonium principaliter; ergo non abdicauit à se dominium rerum illarum, eo fine non obtento, atque ita accipiens tenetur restituere. Item, quia promissio, seu pactio de re turpi, siue sit contra iustitiam, siue contra quamcumque aliam virtutem, antequam adimpleatur, est nulla, & partes non tenentur stare huiusmodi promissionibus, seu pactis. Molina *de Iust. tr. 2. disp. 94. concl. 2.* Couarr. *in reg. peccatum, p. 2. §. 2. n. 1. de reg. iur. in 6.* & Caietan *2. 2. q. 32. a. 7. ad 2.* Nam in malis promissis peccatum est non resilire à contractu, *c. in malis, 2. 2. q. 4.* Neque qui promisit rem turpem pro pretio, neque qui pretium pro ea, tenentur adimplere. Michaël Salon. *2. 2. q. 62. a. 5. contr. 3. concl. 2* Neque obstat negari actionem, & repetitionem in foro externo, turpiter danti, quia in foro conscientiæ retinet dominium rei suæ, neque debet spoliari ea nisi per iudicis sententiam.

Sup. hoc in Resolutionibus not. sup. & vide quæ ibi not. Ref. nunquam.

2. Sed aliqui asserunt, quòd obtento fine, propter quem pecunia fuit data iudici: seu testi, sicut etiam acceptum pro damno inferendo, vel pro homine occidendo, impleto delicto, nihil esse restituendum ante iudicis sententiam. Ita Angelus, *v. Concussio §. 2. & v. Restitutio. 1. v. Turpe lucrum* Nauar. *vbi supr.* & Petr. Nauarra *dub. 12. concl. 1. & 2. dub. 13.* Greg. de Valent. *to. 3. disp. 5. q. 6. punct. 4.* Sylvest, *v. Eleemosyna, q. 4.* Tolet. *lib. 5. c. 25. in fin.* Rebellus *d. lib. 18. q. 19. n. 4.* & Lessius *lib. 2. cap. 14. dub. 8. n. 51. vsque ad 56.* vbi docet neque spectato iure naturæ, neque positiuo acceptum ob turpem causam, seu propter opus; quod est peccatum, eo adimpleto, esse necessariò restituendum, siue opus sit contra iustitiam, siue non. Quin addimus de rigore iustitiæ soluendum esse promissum, quod fieri potest sine peccato, post crimen patratum; neque enim in soluendo peccat, sed intendit liberare fidem; quia quamuis conuentio fuerit illicitè, attamen quia similia nemo tenetur gratis exequi, potest licitè exigi promissum extraiudicialiter, vt notat Nauarra *c. 17. n. 41. vers. Sextò infertur.* & retineri, si fuerit prius datum, ex Couarr. *in reg. peccatum, 2. p. §. 2. n. 6.* Iuuat Sot. *lib. 4. de iust. q. 7. a. 1. col. 10. & lib. 6.* Sup. hoc in Resol. 141. & lege quæ infrà dicemus.

3. Nec obstat *l. generaliter, ff. de verb. obl.* & *l. iuris gentium §. sine ob maleficium, ff. de pact.* vbi prefatæ actiones sunt irritæ, neque quis tenetur illas obseruare, in quibus aliquid datur vel promittitur ob maleficium. Imò nullam actionem concedunt, nec repetitionem aut retentionem, secundùm Glossa. *Nulla, in d. l. iuris gentium.* & habetur *in l. mercatem, C. de contr. ob turp. caus.* quia procedunt de maleficio in futurum committendo, & pro foro externo dumtaxat. In foro verò conscientiæ idem dicendum est, ante delictum commissum; ideò restituendum est pretium, si fortè datum sit priùs. Secùs verò, eo iam patrato, tunc retineri potest, non tanquam merces sibi debita ob dictam pactionem seu maleficium, sed propter laborem, industriam, vel impensam, quod est quid separatum à peccato, & propter multa alia pericula, quibus delinquens obligatus manet, etiam apud iustitiam humanam; vnde licite acceptum potest recipi ac retineri, vel (si magis placet secundùm Nauar. *d. c. 17. n. 36.*) in foro conscientiæ potest, si detur, retineri, non tanquam debitum propter maleficium, sed quia ita datum & acceptum, nulli de præcepto diuino, neque humano ante sententiam est restituendum.

quid in hoc casu continere potest. in §. pen. & vlt. Ref. 143. & ex ref. 142. lege admed. §. 1. vers. Dixi.

4. Verùm ego puto absolutè asserendum, etsi opus malum pro quo datur, pretium promissum non sit pretio æstimabile, neque vendibile, quatenùs malum est, nihilominus quatenus delectabile, & vtile, vel alteri periculosum, seu laboriosum, esse inter homines pretio æstimabile, vendíque posse, ac proinde pro eo acceptum nõ esse restituendum post maleficium patratum, neque est peccatum; quod tunc accipitur vel datur, cùm acceptio fiat non ratione peccati, nec complacentiæ, sed propter laborem susceptum, vel propter sumptus, vel periculum cui se exposuit; vel denique ratione pacti onerosi, & datæ fidei. Quod fieri potest cum dispicentia absoluta delicti commissi, & cum proposito ampliùs non recitandi. Molina *disp. 94. tr. 2. §. contraria sententia, & seq* post D. Thomam, & alios, quos *ibi* refert & sequitur, de quibus Less. *lib. 2. c. 14. à n. 53. vsque ad 59.* Idem tradit Couar. *reg. peccatũ, p. 2. §. 2.* Caiet. *2. 2. q. 62. a. 5. ad 2.* existimãtque tanquam verius, non esse restituendum ita acceptũ, neque ex vi iuris naturalis, neque ratione iuris positiui. Excipiunt tamen, non benè id quod accipiunt à iudice pro sententia iniqua ferenda: hoc enim opinantur iure naturæ esse restituendũ, quia non est res vendibilis, ferre iniustam sententiã ac peruertere iudicium. Sed fallũtur, quia non est maior ratio, ob quam magis debeat restitui iure naturæ quod accipitur pro iniusta sententia ferenda; ea iã lata, quàm quod pro homicidio seu adulterio patrato, quod tamen ipsi docent non esse restituẽdum necessariò. Ita Molin. & Less. *vbi supr.* Ergo nõ est etiam restituendũ acceptũ à iudice pro iniqua sentẽtia.

Sed omnes supradictas sentẽtias puto probabiles esse.

RESOL. CXLI.

An donatio cũ conditione turpi, vel impossibili sit valida?

Et quid, si in contractu matrimonij apponatur conditio turpis, aut impossibilis?

Et in foro interno, vel externo dubium sit, an contrahentes matrimonium hanc conditionem seriò, vel ioco adiecerint præsumendum sit, quod ioco adiecta sit?

Et an valeat donatio conditionalis, vt do tibi mille aureos, vt per vitam meam solues centum quotannis, &c. Ex p. 8. tr. 6. Res. 85.

Sup. hoc in ref. seq.

§ 1 REspondeo cum Gordono *in sum. lib. 4. q. 3. c. 8. n. 30.* quòd legata, fideicommissa, hæredum institutiones, & donationes causa mortis, si fiant sub conditione, quæ sit; siue ex natura rei, & de facto, siue de iure, impossibilis, valebunt; & talis conditio habetur pro non adiecta Est DD. cõmunis sententia, & notauit Gomez *2. ref. c. 4. n. 17.* habetur *§. impossibilis, inst. de hæred.* & in iure ciuili passim alibi, vt *li. 3. ff. de cõd. & demõstr.* Recipitúrque ab omnibus in foro externo, in fauorem nempe

nempe vltimæ voluntatis,& similium rerum , vbi iura ex æquo & bono præsumere possunt non fuisse diuersam disponentis voluntatem. Ac proinde nihil hîc agitur contra ius naturale,sed est fauor causæ fauorabilis, & odium turpis aut inutilis conditionis.

2. Dices saltem in foro conscientiæ, vbi veritas expenditur,& voluntas disponentis;conditio hæc habetur pro adiecta, vitiátque proinde contractum. Hac enim de causa adiecta est à disponente,ex *lege,non solum*. Item cur alij contractus erunt inutiles,& non etiam ista dispositio:Respondeo,iam dixi specialem esse fauorem vltimarum voluntatum,quæ valere debent, quia non redeunt:alij autem contrahentes iterum contrahere possunt,& hoc in foro saltem externo. De foro verò conscientiæ(quod petit argumentum)controuersia est.Probabilius tamen est manere validam dispositionem,quia licèt ius velit esse liberam vltimam voluntatem,tamen potest interpretari illam,an ioco, vel aliter sit adiecta conditio, & an disponens satis aduerterit, qualis fuerit ista conditio.Aliud est , si plenissimè constat de voluntate disponentis,voluisse scilicet eum sic suspendere, & impedire dispositionem & donationem.

3. Hinc obiter ad ornatum *c.fin de conditionibus appositis* , vbi in contractu matrimonij conditio turpis aut impossibilis , habetur pro non adiecta in fauorem matrimonij , nisi sit contra substantiam coniugij. Cæterùm prior pars assertionis non caret sua difficultate, vt iam patebit.

4. Dico ergo *primò*, in matrimonio sub tali conditione , si contrahentes planè intendunt nullo modo contrahere,nisi ea ponatur, nullum esse matrimonium extante conditione;atque ita si conditio est impossibilis, nunquam valebit matrimonium.Ratio est, quia matrimonium non subsistit sine contrahentium consensu,& hoc in vtroque foro,si constat de veritate intentionis.

5. *Secundò*. in foro interno,vel externo,dubium sit, an contrahentes hanc conditionem seriò, vel ioco adiecerint, præsumendum esse quòd ioco adiecta sit. Ita ex *d.c.finali.de conditionibus appositis* & hoc in fauorē matrimonij , quia duplex hîc stat præsumptio , *prior*, homines in re tam graui nolle irritum esse quod agitur:*altera*,in dubio iudicandum esse pro valore,*c.fin.de sent.& re iud*. Vide Sanch.*lib.5.dis*.3.4.9.& 15.

6. Non deseram tamen hîc adnotare ea quæ circa donationem conditionalem obseruat Rodrig. *in summ. to.1.c.*173.*n.*2 vbi sic ait. [Vale la donacion , quando vno da a otro mil ducados irreuocablemente , con esta condicion , que el donatario este obligado de le hazer donacion decien ducados cada año por toda su vida,de tal manera que muerto el,no este obligado à dar lo à los herederos del que hizo la donacion. Y que valga esta donacion se prueua porque la donacion modali es licita,como lo dize el derecho,y esta no tiene iniusticia alguna,pues el que dona,y el donatario se ponen à peligro de que viua poco,ò mucho el donador.Ni contra, esto obstat vna Extrauagante de Pio V. laqual prohibe hazer se algun censo en otra forma diferente de lo que en ella se pone,y la forma deste censo,no se pone alli. Porque à esto respondo,que la dicha Extrauagante habla en el censo constituydo por via de compra , ò otro contracto equiualente , y en nuestro caso se habla en censo constituydo por via de donacion modal.Ni obsta que viuendo el donador onze annos despues de la donacion hecha recibira cien ducados mas de la suerte principal.Porque respondo,que y a se pone à peligro de viuir muche munos,y mas que vsura se comete, quando se recibe algo mas de la suerte principal en el contracto del mutuo , loqual no es assi en los demas contractos de las compras,y ventas, y alquileres:y lo mismo se ha de dezir en esta donacion modal , como lo consejo Nauarro , en vn consejo que sobre esta duda dio.Ita Rodriguez,& communiter Doctores.

Sup hoc sup. in tt.4. ref. 81.& in ref. 81.§ Notandum ad medium,vers. Item.

RESOL. CXLII.

An donatio ad finem turpem sit irrita ?

Et an iure naturæ irrita sit donatio eius, qui quando promisit,non habuit animum donandi,etiamsi verbis promiserit se daturum? Ex p.8.tr.6.Ref.102.

§.1. REspondeo cum Amico *in Curs.Theol.to.1.disp.* 18.*sect.*7.*n.*92. quod ex defectu causæ finalis honestæ,omnis donatio ob turpem causam facta,est ipso iure naturæ irrita.Velut si quis donat ad peierandū, homicidium patrandum , falsum testimonium dicendum, inualida est donatio saltem ante patratum peccatum.Fundamētum,quoniam omnis donatio inducit aliquam obligationem : nemo autem obligari potest ad peccandum;ergo ante commissum peccatum nulla donatio ob turpem causam facta obligare potest donanté, alioqui donando ob turpem causam cooperaretur peccato donatarij.Dixi,*ante patratum peccatum*, quia post patratum peccatū potest donatio iure naturæ esse valida,non propter commissum peccatum, sed propter impensum laborē,& periculum,cui donatarius in gratiam donantis se exposuit:quod cùm sit pretio æstimabile,est aliqua mercede dignum.Obserua etiam cum Emanuele Sà , *v.Donatio,n.*28. quòd modus impossibilis,aut turpis,donationi appositus,habetur pro non adiecto.

Sup. in ref. 1. per tot. & in ref. 81. dotor. ref. 1. Quæ mox dicemus aliis non.

2. *Notandum* hîc obiter,iure naturæ irritam esse donationem eius, qui quando promisit , non habuit animum donandi , etiamsi verbis promiserit se daturum. Fundamentum,quia talis ratio non procedit ex voluntate donandi,sed fallendi.Donatio autem suum robur accipit ab ipsa voluntate donandi donatoris.Igitur si donator non habuit voluntatem donandi, sed potiùs fallendi ac decipiendi , non poterit talis donatio habere suum tobur ac vim,etsi donator in tali casu in foro externo cogi posset ad soluendam donationem,si illa fuerit legitimè acceptata:quin iure naturæ tenetur donator reſarcire damna,si quæ donatarius passus esset propter huiusmodi donationem acceptatam.

RESOL. CXLIII.

An quis possit in suam concubinam ferre donationem,præsertim quæritur de Clericis, & militibus, & etiam de viris vxoratis,& Doctoribus, Aduocatis,& Commendatariis ?

Et an supradicti teneantur de iustitia prædictis concubinis salarium seruitiorum suorum in quo conuenerunt, soluere ?

Et an quando donatio Clerici,militis, &c. est irrita,firmetur iuramento ?

Et an donatio promissa meretrici,ipso in iudicio peti possit: Ex p.8.tr.6.Ref.83.

Sup hoc in ref. 81. pro me & Clericis in § pe vlt.

§.1. PRima opinio est negatiua,& tam rigidè,vt etiam salarium pro seruitio corporali præstito eis deneget,dum in concubinatu sunt:illam docet Cabedo,*p.decis.*116.*n.*2.& 3.vbi ait,legatum,donationé & promissionem pro seruitio turpiter exhibito,non valere;& *n.*4. refert sententiam datam in Lusitania in Supremo Grauaminum Senatu,anno 1549.in qua iudicatum fuit, concubinas Clericorum non vincere salaria,nec eis iudicari pro tempore , quo illorum concubinæ fuerunt. Fundamentum huius opinionis est, quia id quod datur tali concubinæ à milite,vel Clerico,dum est in concubinam turpi atque illicito, turpiter videtur datum , & turpiter acceptum:vbi autem tam ex parte dantis quàm accipientis versatur turpitudo , reperi id non potest in iudicio,*l.vbi autem,l.si ob turpem,ff.de cond.ob turp.caus.* & consequenter non tenentur milites vel Clerici illud eis soluere,quia in pari causa turpitudinis melior est cōditio possidentis:quare cùm illæ salarium pro seruitio in iudicio petere non possint , nec milites vel Clerici illud teneantur eis dare,sequitur quòd eis nō debeatur.

2. Sed

2. Sed mihi placet opinio altera affirmatiua, quæ absolutè docet, non solùm milites & Clericos, sed etiã viros vxoratos, & DD. posse validè & licitè suis concubinis donare, & teneri de iustitia eis soluere salaria pro temporali seruitio illis impenso: Itaque duo docet hæc opinio. *Primò*, posse eis donatores donationes remuneratorias facere ob merita, & seruitia facta & impensa, debere tamen tunc hæc seruitia in iudicio probari, & non sufficere donatorum dictum, nec standum esse confessioni illorum. Deinde docet *secundò*, teneri concubinarios de iustitia eis salarium seruitiorum suorum, in quo conuenerunt, soluere. Hanc videtur tenere Barbos. *in remission. ad ord. Reg. Lusit. lib. 4. tit. 66. n. 2.* vbi citat Tiraq. *in l. si vnquam, v. Donatione largitus, n. 22. & 24.* Guilielm. *in c. Raynutius, verbo. & vxorem, decis. 5. n. 161.* Guttierr. *de iuram. confirm. 1. p. c. 6. n. 11.* Peregrinum *tit. 39. n. 4.* & procedit hæc opinio de milite armatæ militiæ, qui forũ habet in libris Nobilitatis Regiæ, & de milite Christi Cruce insignito, & de Licentiato & Doctore, vt benè notant *ib.* Barbosa, & Guttierrez *d. c. 6. n. 6* Garcia *dec. 29.* & alij, quos *ib.* congerit Barbosa.

Hæc donatione remuneratoria etiam confirmata in §. Nec deserã. Ad huius Ref. n. 6. & in aliis eius not.

3. Itaque ex his duabus opinionibus pro vtroque foro poli & fori, hæc secunda mihi videtur probabilior; imò pro foro poli puto priorem parum probabilitatis habere, quia forus poli & conscientiæ, est Tribunal veritatis: & si in rei veritate præfatæ concubinæ de salario conuenerunt pro seruitio temporali, quod reuerà præstiterunt, non video cõgruentem rationem, ob quam id eis denegemus in conscientia; maximè cùm iura, & leges allegatæ pro prima, loquantur de foro externo, & præcipuè quia lex 2. *C. de don. int. vir. & vxor.* vt *ibi* vult. Gloss. & notat Molina *t. 2. de iust. disp. 275. §. illud occasione.* loquitur de donationibus merè gratuitis, & liberalibus, non de donationibus ob seruitia impensa, nec de solutione salarij & iustitia alioquin debiti. Et hæc omnia docet Fagundez *de contr. lib. 4 c. 6. n. 36.* cui ego addo Bocerum *tr. de don. c. 3. n. 30. & seq.*

4. Nec deseram hîc apponere verba Rodriguez *in summ. t. 1. c. 167. n. 3.* vbi sic ait. [Aunque hablando regularmente no se pueda hazer donacion à la manceba, segun derecho, esto no hà lugar en el soldado ni en el Clerigo, como tiene Bartolo, y otros, y quando se le haze donacion remuneratoria por les auer seruido, valdra la dicha donacion, como lo tiene Ancharan. Ni contra la manceba se puede alegar, que de su delicto saca prouecho, porque aquello recibe de los seruicios, que ha hecho al dicho Clerigo, los quales no desmerecen su premio por ella auer sido mala con el, y esta sentencia sigue Gama.] Ita Rodrig. & præter DD. cit. circa præsentem, vide Molfesium *in sum. t. 2. tr. 12. c. 17. n. 43.* Azorium *t. 3. lib. 11. c. 3. q. 4.* & Manticam *lib. 13. tit. 17. n. 20. & seq.*

Sup. hoc sup. in 3. Sed militi. Ref. 56. vers. Ergo, & sup. Ref. 140. vbi de hac re.

5. Verùm hîc oritur quæstio, an quando donatio Clericis, militis, &c. est irrita, firmetur iuramento? Affirmatiuæ parti patrocinatur Romanus *cons. 43.* Palat. Rub. *in repetit. rubr. de don. int. vir. & vxor. §. 37. n. 10.* & Hartmann. ad Eppingen. *obser. 8. tit. 43.*

6. Negatiuam verò probat Couarr. post alios, quos citat *in c. quamuis, tit. de pact. n. 6. §. 1. n. 4. in fin.* In Clerico etiam hanc amplectitur opinionem, & latissimè fundat Rolandus à Valle *cons. 98. n. 10 & seq. lib. 1.* Ast non modò in Clerico, sed & milite, Doctore, Licentiato, Aduocato, & Commendatario, tenet hanc opinionem Guttierrez *iuram. confirm. d. c. 6. n. 13. & 16.* Ratio opinionis huius hæc affertur, quòd iuramentum hoc continet turpitudinem, proinde, vt contra bonos mores Canicos non obliget, *c. non est obligat. tit. de reg. iur. in 6.* Sed de hoc sæpiùs in hoc Tractatu dictum est.

Quamuis nõ. post supra n. Vide etiam in to. tract. 4. do-

7. Si verò quis inquirat, an donationem promissam meretrici ipso in iudicio petere possit? Negat Gloss. *in d. l. 4. §. sed & quod meretrici. ff. de condict. ob turp. caus.* quàm sententiam iuuat text. *in l. generaliter. 26. & l. si flagitij. 135. ff. de verb. obl.* Tum quòd quædam honestè accipiũtur, quæ tamen honestè non repetuntur, vt *in l. 1. §. 1. ff. de variis & extraord. cognit.* Tum etiam quòd donatio huiusmodi ad exceptionem, non actionem valet, Gloss. *in d. l. affectionis, v. Meretrices. ff. de donation.* Post gloss. quam amplectũtur eandem hanc negatiuam opinionem, quos refert Couarr. *in reg. peccatum, C. de reg. iur. in 6. p. 2. §. 2. n. 1.* vbi subiicit fundamentã huius cõclusionis.

Ctrinam Ref. 56. per totã. & §. eius annot. & hîc supra ex Ref. 140. lege §. 1. in fin. & seq.

8. Aientem verò opinionem, alij veriorem & communiorem dicunt, vt Cynus, & Salicetus *in l. 2. C. de condict. ob turp. caus.* Bart. *in d. l. 4. §. sed quod meretrici, de condict. ob turp. caus. & in d. l. affectionis, ff. de don.* Couarr. *in d. reg. peccatum, n. 1. & 2.* Hoc argumento, quòd licèt actus ipse venereus sit turpis, pactio tamen ipsa mercedis turpis non sit, per *dict. l. 4. §. sed quod meretrici.* Plures alios opinionis huius patronos citat & sequitur Io. Guttierrez *d. c. 6. n. 2.*

RESOL. CXLIV.

An deceptus in pretio propter consensum videatur excessum donare?

Et an si aliquis tradiderit aliquam rem alteri, & nihil expresserit, eam donare videatur?

Et quid, si sit Nobilis, qui eam tradidit? Ex part. 8. tr. 6. Ref. 114.

Sup. hoc sup. in tr. 3. Ref. 76. & lege etiam doctr. Ref. not. 3. § seq. huius Ref. &c.

§. 1. AFfirmatiuè respondet Escobar, me cit *de vtroque foro, 4. 5. cas. 2. n. 129. & n. 177.* asserit ex communi opinione tam Iurisconsultorum, quàm Theologorum volentium, quòd si hæres sciuerit verum rei valorem, nec ducatur ad emendum, vendendúmve dolo, fraude, leuitate, imprudentia, vel necessitate (quos casus siue species ex nostra opinione excludimus) alter manet in conscientia tutus, vti satis acuratè tenent ex Theologis Petrus Nauarr. 3. *de rest. c. 2. n. 33. & seqq. pluribus.* Reginald. *lib. 25. praxis n. 289. ad fin.* Sà *v. Venditio, n. 1.* Valer. *eod. verb. diff. 8.* Bonacina 3. *de contr. q. 2. punct. 4. n. 23. vers. Probabile.* Ex Iurisconsultis autem docent Tiraq. *in l. 9. connub. n. 13. in fin.* Strach. *de mercatura, t. p. rubr. statut. mercator sub n. 7.* Nauarr. *in c. nouit. not. ab. 6. n. 51. de ind.* Menchaca 3. *contr. vsufr. q. c. 48. n. 2. vers. Ergo,* Mantica 4. *de tacit. & ambig. tit. 20. n. 69.* Scaccia *de commerc. §. 1. q. 7. p. 2. ampliat. 10. n. 54.* Fatinacius 1. *fragment. lit. D. n. 48.* Hermosilla *ad l. 56. gloss. 4. n. 81. & gloss. 9. n. 32. tit. 5. p. 5.* contra alios nonnullos.

Sup. hoc in Ref. not. vlc huius §. &c

2. Sed non deseram hîc apponere verba Trullench. *in Decal. t. 3. lib. 7. c. 20. dub. 6. n. 9.* vbi me, etiam citat, sic ait. Quartò, ratione donationis potest res emi minoris, quia tunc censetur pretium condonare, sicut è contrario sic potest pluris vendi, quia emptor censetur pretij excessum donare. Non autem præsumitur donatio, quando, vel ignorantia iusti pretij, vel necessitas emendi, aut vendendi interuenit: sed requiritur, vt cõtrahentes sciãt rerum pretia, & omninò liberè cõtrahant, absque fraudis aut coactionis admixtione; imò, vt benè Less. *n. 37.* requiritur ampliùs vt coniunctio sanguinis vel amicitiæ intercedat: nam inter extraneos non præsumitur donatio, nisi eius euidentia signa appareant. Hinc fit solam vendentis necessitatem non esse sufficientem causam ad viliùs emendum, nisi cum aliqua ex dictis cõiungantur. Vnde non excusatur ab iniustitia valdè diues ab oppresso paupertate, viliùs emens iusto pretio rei. Nec in hoc casu censetur pauper douasse, nisi alia supradicta donationis signa intercedant; non tamen videtur improbabile rem minoris licitè emi posse, quãdo quis necessitate compellitur ad vendendum, vt tenet Diana *p. 1. tr. 8. res. 23.* quia necessitas facit, vt venditor offerat merces vltroneas, quæ vilescunt, ait, non solùm pro tertia, sed etiam pro medietate. Verior tamen, & tenenda est nostra sententia modo explicato. Ita ille.

Sup hoc sup. in tr. 3. legẽ doctr. Ref. 78. & aliarum eius 2. not.

Quæ hîc est Diana supra in tr. 3. Ref. 77. propè fin. & in aliis eius vlr. nor.

3. Sed ex quibus casibus & ex quibus coniecturis donatio tacita censeatur, ne deseras videre Azorium *p. 3. lib.*

*lib.*11.*c.*19.*per totum*,vbi ponit nouem causas, ex quibus quis præsumitur donare.

Sup. hoc lege Resol. not. seq.

3. Sed,an si quis tradiderit aliquam rem alteri,& nihil expresserit, eam donare videatur? Respondeo,in dubio non creditur donasse,sed vel deposuisse,vel commodasse,vel mutuum dedisse: Glossa *in l.cùm quidâ ff.si cert.pet.*& *ibi* Bart.Paulus,Iason,Alex.& alij.

4. Non desinam etiam hîc adnotare, quòd licèt donatio regulariter non præsumatur, argum.*l. cùm de 25. in princ.vers.qui enim.ff.de probat.*Menoch. *de arbitr. iud. q.casu*8.*n.* 1. *& seqq.*Maynard.*de probat.concl.*555.*n.*1. *& seqq.*Bocerus *de don.c.*1.*n.*19.*& seq.* cùm donare sit perdere, *l.filiusfamilias.* 7. *in princ.ff.de don.* Cephalus *cons.*308.*n.*42.*lib.*2. perdere autem non est virtutis, sed vitij.Nobilitas tamen viri facit præsumi donationem, Lupus *in rubr.de don.*§.1.*nu.*9.14. *& seq.* Cassanæus *in catalog.p.*8.*consid.*35.Mascard. *concl.*555.*n.*58 *& seq.* Menochius *cas.*88.*n.*49.Surdus *dec.*166.*n.*19.Honded. *cons.*30.*n.*1.*& seq.& num.*19.*vol.*2. Bursatus *cons.*420. *n.*22.*lib.*4. Natura enim Nobilium est donare,per textum *in c.*1. *de don.* literis aureis, aut si quid auro pretiosius,est scribendum,vt ait Riminaldus iun.*cons.*672. *n.*44.*lib.*6. In tantum,vt,si Nobilis in aliquem donum confert,donatarius illi non obligetur ad antidota,cùm hæc obligatio naturalis non habeat locum in Nobilibus. Io.Lupus *in d.rubr.*§.9. *n.*7. Hippolyt. Riminald. *cons.*569.*n.*90.*lib.*5. cuius donatio debet esse sine vlla spe cuiuspiam remunerationis pecuniariæ. Iacobus Beluis.*in* §.*fin.qui feud.dar. poss.* Tiraq.*de Nobil.c.*37. *n.*4. ita vt remunerans Nobilem,propriè,purè, & simpliciter donare videatur, vt declarat Hippolyt. Riminald.*in Inst.ad tit. de don.in prin. n* 40. *& seqq.* Quæ omnia docet etiam Iosius Nolden. *in tractatione synoptica de Nobilitate,c.*16 §.4.*n.*20.*& seq.*

Sup.hoc sup. in Resol.69.§. vltim. & in tom.2.tr.6. Resol.50. §. Verum. ad medium, vers. vt si daretur.

RESOL. CXLV.

An si quis donauit aliquam rem alicui, qui talem donationem probare non potest,possit in conscientia tantum subripere ab hærede,quantum res illa valebat? Ex p.8. tr.6.Resol.90.

§.1. AD hunc casum respondit affirmatiuè Layman, *lib.*3.*tr.*4.*c.*12.*n.*5.vbi sic ait. In dubio potiùs præsumendam esse donationem inter viuos,quàm mortis causa factam,tradit glossa recepta *in l.vlt.C.de don. caus.mort.v. Indigere.* Et ad contrarij probationem non satis est, si hæres ostendat donatorem infirmum fuisse, vel in mortis periculo constitutum, cùm donaret; sed ostendi debet,donationem in mortis tempus collatam, seu dependenter à morte donatoris factam esse: idque vel verbis expressis, vel saltem præsumptione, quia mortis mentionem in dispositione fecit, qua de re Nauarr.*lib.*3.*cons.*4.*n.*9 *de don.edit.*2.Sylvester *v.Donatio.* 4.9.3.Clar.*lib.*4.*sent* §.*Donatio,*9.4.*n.*4. Molina *tom.*2. *disp.*287.*ad fin.* Addit verò Nauarr.licèt donator infirmus aliam conditionem apponat, tamen non dependentem à morte ipsius;v.g. donatæ tibi sint ædes meæ, nisi intra mensem reuocauero, censendam esse donationem inter viuos,quæ elapso tempore, & non facta reuocatione,simpliciter purificatur.

2. Ex dictis colligitur, multùm referre ad donationem tum inter viuos,tum mortis causa adiuuandam, si res donata donatario statim tradatur, ita vt accipientis fiat. Expedit etiam, vt donationi testes adhibeantur; quamuis cum discrimine: nam ad donationem mortis causa quinarius testium numerus per se requiritur,tanquam ad actus valorem,saltem secundùm considerationem legis ciuilis,iuxta ea quæ dixi *lib.*1.*tr.*4. *c.*16 *n.*5. At verò ad donationem inter viuos testes duo, aliúdve probationis genus requiritur per accidẽs,ne res donata in externo foro ab hæredibus euinci possit. Verùm in conscientiæ foro tutus est donatarius, quamuis nulla probatione munitus,si sciat,aut credat defunctum animum donandi habuisse. Hucvsque Layman, cui adde Homobonum,*in consult.mort.vol.*2.*p.*6.*resp.*72.

Sup.his 5.testibus magis latè sup.in Resol. 92. ad lin.2. & §.2. & seqq.

RESOL. CXLVI.

An donatarius teneatur soluere vota donantis, si non sit soluendo,aut mortuus sit?

Et quid,si donatarius accepit,sciens vouentem effici impotentem ob id soluendum votum?

Ex quo infertur,quod donatarius,aut legatarius non tenetur ad persoluendâ defuncti debita,ex iustitia,& contractibus. Ex p.8.tr.6.Resol.112.

§.1. RESpondeo non teneri (nisi fortè donans hoc onus imposuerit donatario) licèt donatarius acceperit, sciens vouentem effici impotentem ob id ad persoluendum votum,quia,vt supponimus, rem accipit à vero domino,sine vllo onere.Tum etiam,quia donatarius, aut legatarius non tenentur ad persoluenda defuncti debita ex iustitia,vt docent DD.de contractibus; ergo multò minùs tenentur ad vota, quæ non sunt debita ex iustitia,sed ex Religione.Et licèt peccauerit accipiendo,non tamen hinc sequitur teneri ad restitutionem, & non posse liberè vti re accepta; nam obligatio restituendi oritur ex iniusta actione: hic autem nullam actionem iniustam exercuit, cùm non magis peccauerit, quàm ipse vouens: at vouens non peccauit contra iustitiam,propriè acceptam,sed contra Religionem.Vide Suarez *lib.*4.*de voto,c.*16.*n.*12.Sanchez *lib.*9.*de matrim.disp.*33.*n.*2.& alios penes ipsos.

RESOL. CXLVII.

An donatio Constantini facta D.Syluestro sit vera,& valida, & id negantes sint denunciandi Inquisitoribus? Ex p.8.tr.6. Resol.136.

1.§. VT in hoc tractatu, magis proximè,& immediatè, calamus noster S.Sedi Apostolicæ deseruiat, & B. Petro meo Tutelari, & Patrono, ac eius Successoribus Summis Pontificibus;pro eius coronide hanc quæstionem breuiter pertractabo.

2. Dico igitur,quòd Hæretici nostri temporis, cum temerario Valla,negatiuam sententiam tenent; & ita docet Limnæus *de iure publico, lib.*1. *c.*9. *n.*37. *& seq.* Crapzouius *ad legem Regiam Germanorum, c.*7. *sect.*5. *n.*11. *& seq.* Schutz *in Collegio iuris publici,disp.*1. *thes.* 18.*litt.B.*Mylerus *in Addit. ad Martinum Rumelinum super auream Bullam Caroli IV.p.*3.*dissert.*2. *n.*12. Kiebenthal *in Collegio politico exercit.*7. *q.*7. Arnisæus *de iur.Maiest.lib.*1. *c.*5. *n.*6. Bruckmannus *de Regalib.*§. *soluta potestas,mẽbr.*2.*effect.*7.*n.*39.Reinhardus *in theatro politico,p.*1.*c.*16. Clapmarius *de arcanis rerum publicarũ,lib.*2.*c.*15.Rittershusius *in Nouell.Iustin.p.c.*7. *n.*112.*& p.*4.*c.*11.*n.*6.Schneidewinus *ad Rubric. proœmij Inst.n.*7.&*ibi* in notis marginalibus VVsebecius, Harpprechtus *ibid.n.*86.Heigius *n.*42.Camerarius *Horarum subsciuarum,cent.*1.*c.*61. Quandrus *in Epitome hist.cent.*4.*lib.*1.*c.*38.Laurentius Ohm *tr.de iur. Episcopali,concl.*7.*litt. A.*Hotomannus *lib.de disp.feud.c.*8. Bocerus *de Regalib.c.*4. *n.*41. Reinkingh *de regimine seculari,& Ecclesiastico, lib.*1. *class.*2. *c.*8. *n.*54.*& seq.* Schonborner *in Politica,lib.*2.*c.*22. Hœnonius *in disp. politic. disp.*2.*n.*2.*litt. A.*Matth. Steph. *tr. de Iurisdict. lib.*2.*p.*1.*c.*1.*membr.*1.*num.*32. *& seq.* Zepper *de legib. Mosaicis,lib.*4.*c.*10.Bodinus *de Republica,lib.*1.*cap.*9. *n.*141. & Sinolt. *in Collegio publico disp.*3.*n.*7.*litt.B.*

3. Vidisti(amice Lector)vulpeculas in aciem ordinatas,ad demoliendam vineam,Sed vide etiam catapultas & arietes, quibus armati ad bellandum audaces incedunt. Probant igitur fuam sententiam sequentibus argumentis. *Primò*, quia Historici,qui res à Constantino Magno gestas accuratè scripserunt,non faciunt eius rei mentionẽ, ne dum fidem.*Secundò*, Constantinus testa-

mento

mento suo Imperium Orientis, & Occidentis diuisit inter filios. *Tertiò* constat Romam 414. ipsis annis sub potestate Imperatorum à morte Constantini mansisse, mortuus enim est Constantinus anno Christi 337. & Roma tandem anno 753. ex Pepini potestate in Papam transiit. *Quartò*, si vt subscriptio dicti Canonis *Constantinus*, habet, donatio facta fuit sub quarto Constantini Consulatu, quem anno 315. gessit; sequeretur eam 22. antequam facta erat, in scripturam redactam fuisse; quod sic probatur. Quarto die Baptismatis Constantinus hanc donationem fecit, iuxta Canon. *Constantinus, in initio*, sed baptizatus est anno 337. quo ipse decessit; ergo consequentia vera est, si donatio anno 315. scripto comprehensa fuit. *Quintò*, Syluester mortuus est anno 330. ergo si Constantinus anno 337. baptizatus, & donatio eodem anno facta ponatur, Syluester 7. anno post suam mortem Constantinum baptizauit, & ab eodem donationem acceptauit. *Sextò*, Constantinus tempore 4. Consulatus Orientis Imperium necdum habuit. *Septimò*, eodem tempore Christianus necdum pax & tranquillitas obtigit. *Octauò*, bellum ciuile necdum fuit sopitum. Et hæc sunt potissima argumenta, quæ contra nos Nouatores adducunt.

4. Sed contra hos hostes infensos Rom. Ecclesiæ, prorsus dictam donationem extasse, & validam fuisse constanter tenendum est, ex Can. *Constantinus, dist. 96.* cuius antiquissima auctoritas confirmatur per Can. *futuram Ecclesiam 12. q. 1. c. fundamẽta, de elect. in 6. Clem. vnic. de iureiur.* & ita hanc sententiam tenent communiter DD. quos ad satietatẽ adducit Buccellius *de don. Constantini Magni, p. 1. per totã* & ante illum Martha *de Iurisd. p. 2. c. 29. per totum*, quibus ego addam alios ab ipsis non citatos, nec viuos, videlicet sapientissimum & amantissimum Dominum meum Solorzanum *de Indiarum iure, tom. 1. lib. 2. c. 22. n. 5.* Paramum *de orig. Inquis. lib. 3. q. 1. opin. 1.* ex *n. 40.* Borrellum *de præst. Reg. Cath. c. 47.* ex *n. 20.* Valenzuelam *in defens. monit. Pauli V. p. 3. n. 50. & seqq.* Gretserum *de Imper. Reg. &c. in Sedem Apostol. munificentia, Appen. 2.* Azor. *t. 2 lib. 4. c. 34* Crocium *in thes. Cathol. to. 2. lib. 7. de Hier. Eccl. a. 10.* & Molinam *de iust. to. 1. tr. 2. disp. 25. n. 4.* vbi loquens de hac donatione, sic ait, Quidquid quidam Iurisperiti dixerint, dicendum est cum Bart. *in rubr. proœmij cit.* tametsi eo in loco non admodum sit firmus (Panorm. *loc. cit.* Maiore *in 4. dist. 15. q. 10. p. 2.* & multis aliis, non solùm bona fide, & absque peccato factam acceptámque fuisse, sed etiam videri profectam ex diuina inspiratione ad exaltationem, splendorem, & dilatationem Ecclesiæ. Et præterquam quòd quasi in remunerationem pro salute victoriis diuinitùs obtentis, fide, & aliis beneficiis acceptis fuerit facta; facta fuit Deo in ipsius Ecclesiæ, & in commune bonum totius Imperij, tot iam de Imperio subiectis Ecclesiæ. Porrò donationes, quæ cedunt in commune Reipublicæ bonum, licitæ sunt, & ad Rempublicam ciuilem spectat, Ecclesiam dotare & exaltare, à qua tanquam à matre tot bona accipit, ad cuius finem finis temporalis Reipublicæ ordinatur, & peculiariter id spectat ad Principes nomine totius Reipublicæ, donationésque in causas pias fauorabiliores multò sunt in iure, quàm reliquæ, præscribente docentéque id lumine naturali. Accedit, à sanctissimo Syluestro fuisse acceptatam, in eáque sanctissimos & doctissimos Summos Pontifices perseuerare, atque in eam sequentes Imperatores & Respublicas consensisse. Hucusque Molina.

5. Sed circa præsentem quæstionem omninò videndi sunt, præter Doctores citatos, Boërius Episcopus *in suis quæstionibus Heroïcis, lib. 2. de iure Sacro, qu. 3. per totam.* Ferdinandus VVaenzeneggerus *dissertatione 2. de Imperatore, & Imperio, c. 3. n. 3. & seqq.* Marcus Ant. Cappellus *in d. sp. 2. de successione Episcopi Romani in Pontificatu Beati Petri, c. 10.* Rodericus Acugna *in decretum Gratiani, p. 1. dist. 96. c. 14. n. 1. & seqq.* qui omnes variis rationibus confirmant donationem Constantini esse veram, & validam, quas hîc breuitatis causâ non adduco.

Restat modò respondere ad argumenta Hæreticorum in contrarium adducta. Et

6. Ad *primum* respondet Iacobus Gretserus *in Comment. de Imp. Reg. munificent. c. 5. nõ longè à principio.* sat vetustos Auctores esse, qui ante 500. & quot excurrit annos vixerunt. Leonem IX. huius Edicti nõ meminisse vt nuperi, sed vt vetusti, nec Græcis illud intrépidè obiecturum fuisse, si illud à Græcis tam facilè quoad omnia falsitatis accusari potuisset, emergere etiamnum hodie veterum monumenta in lucem, quorum veteres non meminerũt, & tamen de eorum fide non dubitari.

7. Aliter hoc argumentum diluit Boëtius *dict. loc. q. 3. n. 63.* ac scribit, non omnes Scriptores attigisse omnia, donationem Constantinianam ita fuisse omnibus vulgo notam, vt eius meminisse non censuerint operæ pretium, formulas eiusdem Græcas & Latinas per manus omnium ambulasse: euidentiam rei, possessionem per tot sæcula ferè nunquam interruptam, & spontè per Reges & Imperatores restitutam Pontifices defendere, inuidia multorum, præsertim Græcorum Scriptorum, fortè rem gestam suppressam fuisse. Nos quoque vim argumenti nullam esse, & his rationibus, & illis, quæ ex supradictis apparent, arbitramur.

8. *Secundi* & *Tertij* argumenti vires nullas agnoscit Boëtius *dict. q. 3.* & varie respondet. *Primò*, potuisse Constantinum, potuisse eius filios, cæterósque successores donatione iam facta dominari, quòd existimarent Imperium primarium non esse donatum. *Secundò*, imperasse eosdem, non vt Imperatores, sed vt Sancti Pontifices, Vicarios ac Præsides. *Tertiò*, forsan Constantinum à Syluestro, qui diadema Regium non acceptauit, Imperium recepisse, quòd illud mallet à Christi Vicario, quàm Gentilium Ethnicorum suffragiis obtinere. *Quartò*, post Præpositum *in d. can. Constantinus, §. confirmat*, censet multas potuisse causas interuenire, cur Imperatores non obstante donatione Romæ, in Italia, & per Occidentem imperarent, vel tolerantiam Pontificum, vel Imperatorum violentiam, vel necessitatem temporum, quæ tamen non potuerint iuri Ecclesiæ Romanæ quidquam derogare.

9. Quòd si certa authoritate constarent ea quæ Nicolaus Sanderus *de visibili Monarchia Ecclesiæ, lib. 7. n. 90.* scribit, argumentum hoc per se tueret. Scimus, inquit ille, Constantinum, relictâ Româ, quæsiisse nouas Sedes. Constat posteros illius nunquam ferè ad Vrbem figendæ illic Sedis causâ reuertisse. Ac sanè si nihil omninò scriptum extaret, tamen quis non miretur Dei prouidentiam, & consilium hac in re: Ex tot Imperatoribus Augustis, qui Romani Imperij nomine ac titulo, tam in Oriente, quàm in Occidente tantopere gloriantur, videmus ab illo die, nec vnum ferè in vrbe Roma, velut in stabili sede Imperij sui substitisse; verùm aut Constantinopoli, aut Mediolani, aut Rauennæ, aut in aliqua Galliarum vrbe habitasse? Romam verò velut penè peregrinos, honoris causâ, interdum inuisisse. Zonaras *in vita Constantis nepotis Heraclij*, refert eum cogitasse de Imperio in veterem Romam transferendo, quòd plus honoris matri quàm filiæ deberi diceret; sed id non successit; Christus enim videtur, vt omnia marmora, & alia ornamenta, quæ Romam ex toto mundo portabantur, suis ac Martyrum suorum Templis, ita & ipsam Vrbem Principis Apostolorum cathedræ in æternum destinasse. Ita Sanderus eximius Theologus, cuius opinio contemnenda non est, maximè quòd res ipsa doceat, marmora, cæteráque Romanæ magnificentiæ monumenta, ferè omnia in Templorum ornamenta cessisse.

10. Addi potest ex Baronio & Gretsero *vbi suprà*, etsi donationibus Summi Pontifices in solidum vsi non fuissent,

fuissent,sed Imperatoribus exercitium Imperij permansisset : non ideò tamen eam falsitatis iure accusari. Est tamen verisimilius S. Syluestrum donationem , quia ipsi Deo,& quanta facta fuit,acceptasse.

11. Nec enim præsumitur diuino honori & Ecclesiæ commodis defuisse;& quia solam coronam Imperialem recusasse legitur,consequens est ab eo cætera fuisse acceptata.Quamuis neque acceptatione opus erat , cùm satis fuerit Deum ipsum opus ex virtute religionis profectum acceptasse.

12. *Quarta* & *quinta* obiectio historicæ veritatis aduersantur:vt enim Baronius dicto anno Christi 324. contra Eusebium hominem Arrianum , & alios disputat,& ostendit, Constantinus iam dicto anno baptizatus fuit Romæ,non 337. Nicomediæ, non etiam anno 315.quo quartum Consul fuit ; licèt enim subscriptio dicti Canonis,*Constantinus*, id ferat,non tamen verum est.Manet itaque,& subscriptionem falsam esse, & Eusebium vnà cùm impietate Arriana imbibisse dolos ad mendacia,in fraudem Ecclesiæ Romanæ concinnanda, vt Baronius loquitur.

13. *Sexti,septimi* & *octaui* argumenti falsitatem.Victoria contra Maximinianum,& contra Licinium, qui demum anno 313. ad priuatam conditionem redactus est,conuincit , & Baronius eodem anno scribit in Oriente Christianos exules reuocatos ; Occidentis Imperium cum Oriente coniunctum;ac bellum , quod cum Maximiniano & Licinio fuerat ciuile , finitum fuisse.

14. Alia autem esset hîc discutienda difficultas;nam si donatio Constantini , vt est in Canone , *Constantinus dist.96.* esset in omnibus admittenda, sequeretur , vnà cum Roma, totam Hispaniam , Italiam , Germaniam, Angliam in Summum Pontificem fuisse translatam. Sed circa hanc difficultatem multa asserunt Baronius, Gretserus,& VVaizeneggerus *loc.cit.*& præcipuè Acugna *n.9.*ad quos amicum lectorem relego ;

15. *Nota*, quòd stantibus supradictis , tamen eorum opinionem non improbamus , qui possessionem Sedis Apostolicæ continuatione temporis, quod hominum memoriam excedit , defendunt. Quamuis enim bona ad Regiam Coronam pertinentia, non possint absque sensu populi alienari, & de illius voluntate, quia Constantini tempore Ethnicismo maxima ex parte fuit addictus,non plenè constet;præscriptio tamen SS.Pontificum tuetur , imò tueretur,etsi maximè Principes , à quibus illæ donationes in Ecclesiam profectæ sunt, Tyranni , & violenti possessores rerum donatarum fuissent;nam & ipsa tyrannis tandem in iustum Imperium mutatur. Eminentissimus Bellarminus *lib.5. de Sum.Pont.* Videatur Fernandez, Vasquez *contro. illustrium,c.7.n.27.*

16. *Nota* etiam,quòd secluſa donatione Constantini,de cæteris Prouinciis,quæ postea Romanæ Ecclesiæ accesserunt , nulla contentio est ; & vniuersim statum istius quæstionis alium hodie esse , quàm olim obseruauit Molina *de iust. tom.1.tr.2. q.25.* vbi sic asserit. Probè notat Albertus Pighius *lib.5.Hierarch.Eccl.c.6.* donatio illa tota per Constantinum facta extincto Imperio illo antiquo in Italia,aliisque Occidentis partibus,vt disputatione proximè præcedenti dictum est, expirauit;longéque aliam originem habent bona,quæ postea vt sua Romana Ecclesia possedit , vt iam nunc subiungam , ab illa antiqua origine. Et esto donatio facta per Constantinum non expirasset,cùm(vt disputatione præcedenti ostensum est) Imperium Germaniæ , quod hodie est in Ecclesia,longè diuersum sit ab illo antiquo Constantini & successorum,nil sanè bona illa,quæ à Constantino Ecclesiæ Romanæ fuerunt donata,ad Imperatores Germanos,qui modò sunt , pertinerent. Quòd verò bona,quæ ad patrimonium Romanæ Ecclesiæ spectant,longè diuersam originem ab illa antiqua habeant,ostendit optimè Albertus Pighius, & constat ex aliis,quot idem Auctor,& Genebrardus,referunt.Arithpertus namque Longobardorum Rex donauit Ecclesiæ Romanæ Exarchatum Rauennatem (qui multas vrbes continet) & multa alia Pipinus postea,& Carolus Magnus eius filius, extirpatis funditùs ex Italia Longobardis, donationem auxerunt.Mechtildis postea Comitissa moriens Ecclesiæ Romanæ reliquit quidquid à Pissia amne , & Sancto Quirico agri Senensis vsque ad Caperanum inter Appenninum , & mare interiacet. Atque id est quod peculiariter dicitur Petri patrimonium.Vltrò deinde accesserunt terris Ecclesiæ,Beneuentanus Ducatus,& postremò vtraque Sicilia Nortmannorum fratrum , Tancredi filiorum virtute à Saracenis & Græculis vindicatæ, Hucysque Molina.

17. Igitur ex omnibus supradictis contra Nouatores dicendum est, Constantini donationem olim Ecclesiæ factam,veram & validam fuisse.Et ideò ex his apparet, asserentes , vel scribentes , donationem Constantini Beato Syluestro factam non fuisse veram, esse denunciandos S. Officio , & tanquam ad minus temerarios esse censendos , & vti tales à Dominis Inquisitoribus puniendos,vt optimè obseruat Carena *in praxi S. Officij p.2.tit.16.§.3.n.7.*quia talis opinio est contra communem sensum Pontificum,Theologorum,Canonistarum , & Iurisconsultorum : & ideò temeraria dicenda est.Imò Albertinus *de agnosc.assert.Cathol.q.17.n.2.* & alij , asserunt illos qui hodie Constantini donationem negarent, non procul esse ab hæresi. Et Valenzuela *in defens.monit. Paul.V. p.3.n.51.* ait , opinionem illam esse damnatam *in Concilio Constantiensi , sess. 8. & in Bull. Martini V.*

18. Caueant igitur ab hac sententia in priuatis colloquiis aliqui nostri temporis puri,& meri legulei, aut qui Historiographos reconditæ eruditionis se iactare conantur:nam alioqui in nostro sacro Tribunali,de eorum audacia meritò pœnas luent.Vnde ex his omnibus apparet cautè legendos esse,Alciatum *lib.7. de Parerg. Iuris ciuilis,c.19.*Igneum *in l.donationes quas parentes n.22.C. de donationib.*& alios paucos Iurisconsultos in dubium ponentes hanc Constantini donationem. Et hæc dicta sufficiant circa præsentem Tractatum *de donationib.* quam materiam fusiùs explicare volui , quia ex diuersis casibus mihi in dies consultis.cognoui mariam esse satis quotidianam & practicabilem.

In indice primo huius Tom. 6. vide Appendicem ad hunc Tract. 7. vbi reperies alias multas Difficultates , & dispersas per alios Tom Tract. & Res. quæ simul pertinent ad hunc Tract. 7. de Donationibus.

TRACTATVS

TRACTATVS OCTAVVS
DE TESTAMENTIS PRIVILEGIATIS AD PIAS CAVSAS PESTE infectorum & militum.

Et aliqua alia quoad Testamenta communia, & legata pia, & prophana.

RESOLVTIO PRIMA.

Quid sit testamentum ad pias causas. Ex p. 7. tract. 6. Resol. 1.

§. 1. ASSERO tunc Testamentum censeri factum ad pias causas, quando hæres est pia causa, aut quando substitutionis via hæreditas deuenit ad pias causas. Quod si aliquis alius esset hæres, quamuis ibi plura essent legata pia, non censetur Testamentum ad piam causam. Ita Villalobos *in summ. tom. 2. tract. 30. difficult. 4. num. 2.* vbi sic ait. [El testamento ad pias causas es aquel en que se instituye por heredero causa pia: ò se sustituye, como si dixesse, que faltando fulano, à quien instituye por heredero herede la Iglesia. Mas no se llama Testamento ad pias causas, porque queden en el algunas mandas pias, que de essa suerte pocos Testamentos huniera que no lo fueran. Assi lo tienen muchos que refieren y siguen, Gama, Acosta, Couarruuias, y es comun.] Ita ille cui adde Dicastillum *de Iustit. lib. 2. tr. 19. disp. 1. dub. 10. n. 111.* & Molinam *to. 2. tract. 2. disp. 134.* Euerardum Iuni. *consil. 27. n. 28.* Trullench. *in Decal. tom. 2. lib. 7. cap. 18. dub. 4. numer. 1.* quibus omnibus adde Fagundez *de Iust. lib. 6. c. 3. n. 18. & 19.*

RESOL. II.

An testamentũ ad pias causas valeat absque solemnitatibus Iuris Ciuilis etiam in terris non subiectis Pontifici, modo adsint duo testes. Ex p. 7. tr. 6. Res. 2.

§. 1. RESpondeo quod de Iure Ciuili Testamentum ad pias causas factum non aliter sustinetur, quàm si solemnitates de Iure Ciuili ad Testamentorum ordinationem requisitæ, fuerint adhibitæ. Mantica. *de coniect. vlt. volunt. lib. 6. tit. 3. num. 4.* Nicol. Boërius, *decis. 93. n. 1.* Iul. Clarus *lib. 3. recept. sentent. §. testament. q. 6. num. 1.* Michaël Grassus, *tract. de succes. §. testament. q. 18. n. 1.* VVurmbser. *pract. forens. lib. 1. tit. 39. obseru. 1. n. 1. & 2.* Dauth. *tract. de testament. rubr. de testib. testam. n. 425.* De iure tamen Canonico aliud obseruatur, nam eo iure valet Testamentum ad pias causas factum, absque solemnitatibus in ordandis Testamentis aliàs consuetis, prout Textus sunt expressi; *in cap. cum esses, & c. relatum extra de Testament.* Quod etiam tradunt Mantica *de coniectur. vltimar. volunt. lib. 6. n. 4. & sequent. & lib. 1. tit. 1. num. 6.* Nicol. Boërius: *decis. 93. num. 3.* Michaël Grassus *tract. de succes. §. Testamentum, quæst. 18. num. 2.* Vasquius *tractat. de succes. treat. 22. cum. 1.* VVurmbser. *tract. forens. tit. 39. lib. 1. obseru. 1. num. 1. & sequent.* Tuschus *concl. 116. num. 2. tom. 8.* Sichard. *consil. 1. num. 57. & seq.* Tiraquell. *tractat. de Priuil. pia caus. priuil. 4.* Atque hoc Ius Canonicum quod Testamentum ad pias causas condictum, non solùm in terris Ecclesiæ, sed etiam in Terris Imperij obseruatur, & ideò Testamentum ad pias causas sine solemnitatibus conditum, pro valido, & efficaci habendum erit. Nicol. Boërius *5 decisione 93. num. 3.* Grassus *tractat. de succes. §. Testamentum quæst. 6. num. 1.* Petr. Gilexen. *ad l. 21. in princ. cum 30. Cod. de Testament.* Mantica *de coniect. vltim. volunt. lib. 6. tit. 3. num. 4.* VVurmbser. *lib. 1. tit. 30, obseru. 1. n. 1.* Dominicus Cardin. Tuschus *concl. 116. n. ....& 78. tom. 8.*

Sup. hoc infrà in res. 18. §. 1. 2. & vlt & in Res. 33. §. 2. imprimasse Iochancellado perodiga tr. 15.

2. Dicendum est igitur in Testamento ad pias causas eas solemnitates requiri, quæ sunt iuris naturalis Gentium, & Diuini. Ratio est quia iura sæcularia non possunt præiudicium afferre spiritualibus rebus; & ad supernaturalem finem, animæque salutem spectantibus; nisi à Summo Pontifice approbata sint, & recepta iuxta *cap. Ecclesia de constitut.* non sunt autem sic recepta, & approbata à Pontifice; quin oppositum habetur *cap. Relatum. 1. de Testam.* & fatentur communiter Doctores. Summus enim Pontifex plenissimam habet potestatem in Principes sæculares, in quantum finis supernaturalis, bonumque animarum postulat, ac proinde nulla sæcularium Principum lex, aut præceptum potest in præiudicium talis finis habere vim, nisi ipse Pontifex approbauerit; ac proinde in re præsenti standum est Iuribus & Canonibus citatis, in quibus non requiruntur solemnitates Iuris Ciuilis in Testamentis, ad pias causas. Vide Eminentissimum Cardinalem de Lugo *de Iust. tom. 2. disp. 22. sect. 9. num. 265.* Villalobos *in Summa, tom. 2. tract. 30. difficult. 4. n. 3.* Molinam *tom. 1. tr. 2. disp. 134.* Valentiam *to. 3. disp. 5. q. 14. pun. 2.* & alios penes ipsos præsertim Tannerum *in defens. Eccles. liber. 2. c. 8.* vbi solide probat testamentum ad pias causas valere absque solemnitatibus Iuris Ciuilis, etiam in terris non subiectis Pontifici modò adsint duo testes; & contrarium asserere putat temerarium esse. Nota etiam cum Mazuch. *de cas. res.*

disp.2.c.20.q.1.n.12. ius Canonicum exigere duos testes non pro foro conscientiæ, sed pro foro externo: nam in conscientia testamentum ad pias causas valet & obligat, dummodo constet de mente testatoris.

RESOL. III.

An testamentum absque solemnitate iuris in quo causa pia non est hæres instituta, valeat quoad legata pia in ipso contenta. Ex p.7.tract.6.Resol.3.

§.1. NEgatiuam sententiam docet Aug. Barbosa *de iur.Eccl.lib.3.c.27.n.95.* vbi sic ait: Legata relicta in pias causas in minus solemni Testamento, in quo causa profana fuerit hæres instituta, valere contendunt Cou.*in cap.relatum* 11.*n.3.de testam.* & Molin *de Inst.tr.2.disp.*134.*col.*3. sed contrarium mihi probabilius videtur, nam, cùm nullibi in his terminis reperiatur fauor scriptus, provt ostendimus, idcirco regulis ordinariis stare oportet, *arg. l.placuit* 8. ibi, *aquitatisque scriptæ. C. de Iudic.* Prima est igitur: quia vbi testamentum nullum est, & ipsa hæredis institutio inutilis, valere non possunt accessoria respectu illius, qualia sunt legata, quantumcumque pia, *l.1. ad fin.ff.de vulgari iuncta reg.l.cùm principalis ff.de reg.iur. reg accessorium,cod.tit.l.6.* planè in proposito testamentum nullum est quo ad ipsam hæredis institutionem. Igitur, &c. Secunda, quia vbi ex testamento hæreditas adiri non potest, legata non debentur, *l.si nemo* 142. *ff.de reg.iur.* planè ex testamento minus solemni hæreditas adiri non potest, quinimo res deducitur ad casum testati. *Princip. Instit.de hæred. quæ ab int.* Tertia quia legatum libertatis pium in iure censetur, *l.1.§. sin autem C.communia seruo manumittendo.l.primo gradu, 22.ff quæ in fraud.cred.* & tamen libertatis legatum non debetur ex testamento nullo, *l.si in iure* 11.*C. de testam. man. l.1.C. si omissa causa testam.* Igitur, &c. propter quorum aliqua hanc partem sequuntur Iason *in l. hæc consultissima,* §.*ex imperfecto n.*10.*C. de testam*, alij vt per Tiraq. *priuil.* 80. *vers.* Sed è diuerso. Menchal *de successionibus,* §.22.*n.*12. fatetur ex aliis receptiorem, Grassus *dicto verb. testamentum*, §.18.*n.*6. Hucvsque Barbosa.

2. Sed ego puto sententiam affirmatiuam esse tenendam, tam in consulendo quàm in iudicando, & ita præter Couar. & Molin. à Barbosa citatos docent hanc sententiam Fagundez *de Iust.lib.6.c.3.n.*35 Pasqualigus *in decis. moral. decis.* 476.*n.*3. Trullench *in Decal.tom.*2.*lib.*7.*c.*18.*dub* 4.*n.*2 Sanchez *in Opusc.to.*2.*l.*4.*c.*1.*dub.*7.*n.*3. Vasquez *opusc.de testam c.*3 *dub.*1. *n.*12. Eminentiss.D.meus Card.de Lugo *de Iust. tom.*2. *disp.*22.*sect.*9.*n.*273. Bonac.*de contr. disp.*3.*q.*1.*pun.*3. *n.*19.& alij, quos citant, & sequuntur Th.Manlius *tr.de vlt vol.l.*1.*tit.*12.*n.*4.Euerard.ium. *cons.*27.*n.*58. *vol.*1 Ciar.linius *in contr.forens.to* 1.*c.*21.*n.*8. quod patet *ex c. relatum*, in quo magis videtur sermo esse de legatis relictis ad pias causas, & tamen illa generaliter valida declarantur sine restrictione à Testamento, quæ principaliter ad pias causas facta fuerint.

RESOL. IV.

An testamentum ad pias causas valeat etiam quoad legata prophana, si desit iuris solemnitas? Ex p.7.tr.6.Resol.4.

Sup. hoc infra in Resol. 27. §.vlt. ad medium, cursim in vers. Imo testamentum.

§.1. NEgatiuam sententiam tenet Vasquez, Bonac. & alij, quos citat & sequitur D. meus Cardinal.de Lugo, *de Iust.to.*2.*disp.*22.*sect.*9.*n.*274. Quia, ait primò id quod testatori conceditur in fauorem causæ piæ, non debet extendi ad causam non piam in eodem testamento admixtam, vt constat ex adducto exemplo de illo, qui habet facultatem testandi ad causas pias, & licet principaliter ad illas testetur, non ideo valet legatum non pium in eodem testamento relictum vt aduersarij fatentur, vbi enim ratio specialis est in solo principali, accessorium non sequitur eius fauorem. Cùm ergo facultas testandi sine solemnitate solùm concessa sit ad causas pias non debet extendi ad non pias, etiamsi sint in eodem testamento.

2. Secundò, quia similis facultas habetur in iure, vt suprà vidimus, testandi sine solemnitate inter liberos; tamen legata in eodem testamento minus solemni relicta extraneis non valent, vt constat *ex l. hac consultissima,*§.*ex imperfecto,C.de testam* ergo à fortiori idem dicendum est in casu nostro. Dico à fortiori, quia in casu illius legis poterat idem legislator extendere fauorem eundem ad legata accessoria relicta extraneis: in nostro autem casu Pontifex fortasse non poterat extendere ad legata non pia, quæ ad potestatem spiritualem Pontificis non pertinebant, nec eorum valor necessarius erat ad valorem hæreditatis pro causa pia.

3 Vnde tertiò argui potest, quia loquendo de possibili, non est dubium, quòd potuerit validari testamentum minus solemne solùm quoad pia, relicto illo inualido quoad reliqua. Hæc autem videtur esse intentio legislatoris, tum quia in illo *cap.relatum.* solum dicitur, quòd relicta ad causas pias debeant obseruari: tum etiam quia Pontifex nolebat se ingerere in causas non pias, quæ ad potestatem spiritualem non spectabant, & quarum valor nec indirectè necessarius erat ad valorem pro causis piis: quare cùm legislator temporalis nunquam hunc fauorem concesserit, sed solus legislator spiritualis: debet inualiditas, quoad reliqua manere sicut antea, cùm nullo vnquam iure directe, vel indirectè ablata sit.

4. At his non obstantibus, ego affirmatiuæ sententiæ tanquam probabiliori adhæreo, quam tuetur Dicastil.*de Iust.l.*2.*tr.*3.*disp.*1.*dub.*8.*n.*150. Fagundez *de Iust.lib.*6.*c.*3.*n.*21. Trullench.*in Decal.tom.*2.*lib.*7.*c.*18. *dub.*4.*n.*2. Sanchez *in opusc.to.*2.*l.*4.*c.*1.*dub.*7.*n.*2. Letsius *l.*2.*c.*19.*dub.*2.*n.*9. Molina *to.*1.*tr.*2.*disp.*134. Villalobos *in sum.to.*2.*tr.*30.*diffic.*4.*n.*7. Euerard.ium. *cons.* 27.*n.*21.*vol.*1. Grass.*de succes.*§.*testament.q* 18.*d.*7. & aliis penes ipsos, quia cùm principale teneat, & sit validum, trahit ad se accessorium; sed melius dicendum est, quia si talia legata prophana non valerent deberent decrescere causæ piæ, quæ instituti est hæres; æquum autem non est, vt idem testamentum cuius iure, ac valore pia causa se defendit, & in sui commodum vtitur, tanquam firmo, & valido, ac fide digno; in eiusdem etiam fauorem infirmetur, & oppugnetur; sed potius æquum est vt, si ipsa causa pia illud putat, & vult haberi verum in vno, velit etiam haberi in alio. Vnde est illud Prætoris edictum. Quòd quisque iuris in aliud statuerit, ipse eodem iure vtatur. Confirmatur, & declaratur si illud testamentum fidem facit, quantum ad institutionem hæredis, debet fidem facere quantum ad onera, limitationes, aut obligationes, quas illi imponit, cum non sit maior ratio, cur credatur institutus hæres illo testamento, quàm cur credatur institutus cum hoc onere, aut obligatione, sed legata præstare est onus, & obligatio hæredis, saltem quatenus extrahenda ab eius hæreditate, vt tantò minus habeat, quantò ampliora fuerint legata; ergo sicut fidem facit hæreditatis ad se pertinentis, fidem quoque debet facere hæreditatis minoratæ propter legata; cùm non aliam habeat certitudinem hæreditas, quàm eius minoratio propter legata, cùm omnia fiant eodem testamento? Ergo, &c. Et hanc sententiam præter Doctores citatos tenent Barbosa *de Iure Eccles.lib.*3.*c.*27.*nu.*96. & Gratian. *in discept.for.to.*4.*c.*605.*n.*23.*& seq.* vbi asserit, contrariam sententiam non esse tutam, & nostram esse, tam in consulendo, quam in iudicando practicandam.

RESOL.

RESOL. V.

De his qui ad pias causas testari possunt ? Ex p. 7. tr. 6. Resol. 5.

§. 1. DE his qui testamenta ad pias causas condere possint hæc tenenda est regula omnes ad pias causas testamenta condere posse, qui habiles, hoc est, tales sunt, qui alias testari iure communi non prohibentur, Grassus, *tract. de success. §. testamentum quæst. 17. n. 2.* Iul. Clarus *lib. 3. recept. sent. §. Testament. q. 5. num. 2.* Vasquius. *tr. de success. progress. §. 1. n. 179.* Ioan. Sichard. *ad rubr. C. qui test fac. poss. n. 21.* Tiraquell. *tr. de priuil. pia caus. priuil. 79. §. Sed contrarium.*

2. Dicendum est igitur, quòd qui de iure communi testari prohibentur, hi etiam ad pias causas testari nequeunt, vt docet Glossa *in leg. 1. Cod. de Sacr. Eccles.* Ideò speciatim quærendum est.

RESOL. VI.

An filiusfamilias possit ad pias causas testari ? Ex p. 7. tr. 6. Resol. 6.

§. 1. VAriæ de hac Quæstione sunt opiniones, Bart. *in l. 1. in 3. q. p. princip. C. de SS. Eccles.* dicit, quòd in bonis aduentitiis, in quibus quæritur vsusfructus Patri, possit filiusfamilias testari ad pias causas cum consensu Patris : in aliis autem, quæ pleno iure ad filiumfamilias pertinent, possit filiusfamilias testari ad pias causas etiam sine consensu. Et hanc sententiam sequitur Imol. sibi contrarius *in cap. 2. de Testam. & Rom in Aur. similiter, in 19. special. C. ad leg. Falcid.* Paul. Castrens. *cons. 101.* ad primum quæsitum videtur respondendum, *in 2. dubio, l. 2.* Verùm idem Bartol. *in l. qui in potestate, in fin. princip. ff. de Testam.* dicit omninò contrarium, videlicet, quod in bonis aduentitiis, in quibus non quæritur vsusfructus Patri possit filiusfamilias cum voluntate Patris testari ad pias causas, in aliis non possit, & hanc opinionem sequitur Paul. Castr. *in l. senium. C. qui Testam. facere.* Sed hæ duæ opiniones passim, & vbique ab omnibus ferè reprobantur. Alij volunt filium familias cum consensu Patris ad pias causas testari nunquam posse, neque de iis bonis, aduentitiis, in quibus Pater habet vsumfructum, neque etiam de iis, in quibus Pater non habet vsumfructum, & ita volunt Archidiac. Ioan. & Andr. & Petr. Anchor. *in l. licet de sepul. l. 6.* Idem Io. Andr. *in c. si Pater, in princ. de Test. l. 6.* Petr. Perus. & Petr. Anchor. *in c. 2. eod. tit.* Imol. & Francisc. Aretin. *in l. qui in potestate, in princ. ff. de Test.* Fulg. & Ias. qui dicit hanc partem esse veriorẽ, in puncto iuris, licèt ab affirmatiua iudicando, & consulendo non auderet recedere, *in l. sen. C. qui test. fac.* Idẽ Fulg. *in l. 1. ad fin. C. de SS. Ecc.* Pan. *cons. 63. videtur 1. dictũ leg. col. 3. v. 4. adduco, lib. 1.*

2. Sed obtinuit sententia existimantium filiumfamilias, sine patris consensu testari ad piam causam non posse, etiamsi de bonis aduentitiis velit testari, patre verò consentiente testari ad pias causas non prohiberi, Syn. Bald. Angel. Salicet. Rom. & Alexand. *in l. senium, C. qui testam. facer. & est comm. opin.* Couar. *in rub. de test. part. 3. n. 23.* Tiraq. *priu. pia caus. 78. in fin.* Clar. §. *Test. q. 5. n. 7.* Graf. §. *Test. q. 17. n. 12.* Et hæc opinio indistinctè procedit siue huiusmodi filiusfamilias velit ad pias causas testari de bonis aduentitiis, in quibus patri non quæritur vsusfructus, siue etiam de illis in quibus patri vsusfructus acquiritur, ita est communis Clar. *d. loc. n. 8.* & Graff. *d. loc. n. 13.* Vbi tamen notandum est, quòd si filiusfam. in huiusmodi testamento condito ad pias causas, faciat aliqua legata aliis personis, talia legata nihil valent, non tamen accrescunt piæ causæ, sed veniunt ad venientes ab intestato, Bald. *in l. senium in fin. C. qui testam. facer.* & in hoc neminem discordare dicit Ias. *in l. hac consultissima, §. ex imperfecto, post. n. 10. vers. Secundò pro ista, C. de test.* Clar. §. *Testam. q. 5. n. 9.*

3. Sed circa præsentem quæstionem præter Doctores citatos, vide Hulricum Hunnium *in Encyclopedia iuris p. 4. tit. 3. c. 1. n. 17.* & Malder. *de Iust. tr. 1. c. 11. dub. 3.* Villalobos *in sum. to. 2. tr. 30. diffic. 10. n. 3.* Eminentiss. Cardinal. Lug. *de Iust. to. 2. disp. 24. sect. 4. n. 67.* Filliucium *to. 2. tr. 34. c. 7. n. 158.*

RESOL. VII.

An impuberes etiam si sint doli capaces, possint ad pias causas testari ?

Et quid cum dispensatione, & permissu Principis? Ex p. 7. tr. 6. Resol. 7.

§. 1. NEgatiuè respondeo cum Villalobos *in sum. tom. 2. tract. 30. diffic. 10. n. 1.* Grassio *tr. de success. §. Testamentum, q. 17. n. 5.* Hunnio *in Encyclopedia iur. p. 4. tit. 3. c. 1. dub. 4.* Vnde Malderus *de Iust. tr. 1. cap. 11. dub. 3.* sic ait : Non omnibus permissum est facere testamentum. Intestabiles enim sunt in primis impuberes : ij enim, etiam pubertati proximi, ne quidem ad pias causas testari possunt ; fauor enim piæ causæ non supplet defectum voluntatis & intellectus. Ita Iul. Clar. *quæst. 5.* qui dicit hanc esse communem. Quamuis autem tutor multa nomine pupilli possit, testari tamen non potest, *ll. illa institutio, l. Captatorias, ff. de hæred. instit.* Quòd verò ante decimum quartum annum expletum, itaut saltem inchoatus sit vltimus dies, masculus ; aut ante duodecimum fœmina, etiamsi malitia suppleat ætatem, testari nequeat, nisi ex dispensatione Principis. Ita Malder. Vnde Hunnius. *supra n. 5.* & Grassius *n. 16.* rectè obseruarunt permissu Principis posse impuberes ad causas pias testari.

2. Non desinam tamen hîc admotare Bonacin. *disp. 3. quæst. vlt. punct. 2. num. 2.* asserere, impuberes posse ad pias causas testari, quia ius Ciuile non habet potestatem circa ea, quæ pertinent ad pias causas, sed contrarium docet Dicast. *lib. 2. tr. 19. disp. 1. dub. 12. num. 158.* quia Ecclesia id tempus exigit, vt quis censeatur maturum habere iudicium ad testandum idque colligitur satis ex *capit. licet de sepulturis in 6.* vbi de minoribus filiis dicitur. Qui nequeunt antequam ad annos pubertatis perueniant, eligere sepulturam.

RESOL. VIII.

An damnatus ad mortem possit ad pias causas testari?

Et quid, si ante damnationem ad pias causas testatus fuerit? Ex p. 7. tr. 6. Resol. 8. alias 7.

§. 1. NOn posse damnatum ad pias causas testari, docet Iulius Clarus *lib. 3. recept. sentent. §. fin. quæst. 5.* Didacus Couarruuias *ad rubr. de testament. part. 3. numer. 27.* Petr. Gilkenius *ad lib. 21. numer. 7. Codic. qui testament. fac. poss.* Michaël Grassius *tractat. de successionum §. testamentum, quæst. 17. numer. 8.* Ioan. Sichard. *ad rubr. Cod. qui test. fac. poss. num. 21.* Andr. Tiraq. *de priuil. pia caus. priuil. 79.* Didac. Couar. *de testam. p. 3. num. 44.* Adeo vt ne quidem de illis bonis, quæ hodie reseruantur liberis, testari queat. Mich. Graff. *tract de success § testamentum, q. 17. num. 8.* Imò licèt ante damnationem ad pias causas testatus fuerit, tamen capitali damnatione secuta

testamentum rumpitur, Ioan. Sichard. *ad rubr. C. qui test. fac. poss. n.* 21.

2. Sed licèt hæc de iure procedant, tamen ex Iulio Claro obseruat Malder. *de Iust. tr.* 1. *c.* 11. *dub.* 3. quòd consuetudo est in contrarium, vbique enim etiam obtinet, vt quando damnati ad mortem bona non publicantur condere valeant testamentum, & firmum maneat priùs conditum, imò si non condat, hæredes habeat ab intestato successores. Vide meipsum *p.* 5. *tract.* 3. *res.* 120 Et ita me citato Eminentiss. D. meus Card. Lugo *de Iust. to* 2. *disp.* 24. *sect.* 4. *n.* 71. docet damnatos ad mortem, quorum bona non confiscantur, testari posse stante consuetudine.

Quæ hic est ios à res 96. & in alio eius non

RESOL. IX.

An deportatus possit condere testamentum ad pias causas? Ex p. 7. tr. 6. Res. 9. alias 8.

Sup. hoc in fra in res. 16. §. 1. ad medium. breuiter in Res. Quid ni. & ex res. 78.. Vide doctrinam § 1.

§. 1. SEcundum aliquos prohibetur damnatus ad mortem ciuilem, veluti deportationem ad pias causas testari. Io. Sichard. *ad rub. C. qui testa fac. poss. n.* 21. Vasquius *de success. progress.* §. 1. *n.* 153. *& seq* quod tamen non admittit Grass. *tr. de succes.* §. *testamentum*, 9. 17. *n.* 9. statuens ciuiliter mortuum, veluti deportatum posse ad pias causas testari. Et ita etiam tenet Tho. Maulius *tr. de vlt. volunt. lib.* 1. *tit.* 12. *n.* 7.

RESOL. X.

An prodigus testari possit ad pias causas? Ex p. 7. tr. 6. Res. 10. alias 9.

§. 1. NEgatiuam sententiam docet Hunnius *in Encyclopedia iuris, p.* 4. *tit.* 3. *c.* 1. *n.* 6. Mich. Grass. *tr. de succes.* §. *testamentum. q.* 17. *n.* 7. Iul. Clar. §. *testamentum q.* 5. *n.* 4. Tusch. *tom.* 8. *concl.* 104. *n.* 115. qui testatur de communi.

2. Verùm affirmatiuæ sententiæ adhæret Lessius *lib.* 2. *c.* 19. *dub.* 7. *nu.* 83. quem sequitur Dicast. *de Iust. lib.* 2. *tr.* 19. *disp.* 1. *dub.* 11. *n.* 160. quia Ius Ciuile non se extendit ad pias causas, vbi non adest approbatio iuris Canonici; Sed primam sententiam tenet Malder. *de Iust. tr.* 1. *c.* 11. *dub.* 3. §. *Quartò*. Vbi docet, quòd prodigus, & cui administratio bonorum interdicta est; non potest testari ne quidem ad pias causas; putat tamen valere eius testamentum quòd fortè priùs fecit. Et hanc negatiuam sententiam docere Molin. *disp.* 137. obseruat Eminentiss. Lugo *de Iust. to* 2. *disp.* 24. *sect.* 4. *n.* 66.

RESOL. XI.

An vsurarius possit ad pias causas testari, aut donare causa mortis? Ex p. 7. tr. 6. Res. 11. alias 10.

Sup. hoc in frà in res 97. §. Nota etiã & supra in tr. 7. res. 83. §. vlt.

§. 1. AD hoc dubium sic respondet Vasq. *opusc. de testa. cap.* 3. § 1. *dub.* 8. *n.* 31. Videtur adnotandum quòd testamenta Vsuriarorum manifestorum, sunt nulla, nisi satisfactione vsurarum præmissa, vel saltem cautione præstita ipsis creditoribus, vel aliis, qui illis possint adquirere, vel iis absentibus, Rectori Parochiæ, in qua testator habitat, coram aliquibus fide dignis de ipsa Parochia, de ipsius Ordinarij licentia, de restitutione facienda idonèe sit cautum; vt habetur *in capite Quamquam, de vsuris in* 6. Addit Couartu. primò quòd idem erit de codicillis, ne fiat fraus legi; isti enim etiam erunt nulli nisi fiant prædicta cautione. Idem erit dicendum in donatione causa mortis, quia eadem est ratio, imò inquit, legata ad pias causas, etiam erunt nulla ipso facto, quamuis oppositum æquius existimet Couar. quando cum signis contritionis decessit: sed hoc impertinens videtur. Ita Vasquez, quem sequitur Cardin. Lugo *de Iust. tom.* 2. *disp.* 24 *sect.* 4. *n.* 70.

2. Sed quod impertinens visum est Vasquezio, & P. Lugo non approbat, docet Molina *de Iust. tom.* 1. *disput.* 137. vbi sic ait. Quo ad dispositiones ad pias causas manifesti vsurarij attinet siue testamento, siue codicillo, aut donatione causa mortis sint factæ communiter affirmant Doctores inualidas esse, si cautio non præcessit. Excipiunt verò Couar. 3. *variar. res. cap.* 3. *versicul. vlt.* & Sylvest. *verb. vsur.* 9. *quæst.* 7. & alij, quos referunt. Nisi vsurarius, non potens cautionem præstare, cum contritionis signis discessit: tunc enim æquitas, benignitasque postulat, vt solutis prius vsuris, de quibus constiterit esse debitas, hæredes cogantur implere dispositiones ad pias causas. Ita Molina: cui adhæret Hunnius *in Encyclopedia Iuris, part.* 4. *tit.* 3. *c.* 2. *n.* 14. Michaël Grassius, *tr. de succes.* §. *Testamentum, n.* 11. & Thomas Maulius, *tr. de vltimis voluntatibus, lib.* 1. *tit.* 12. *n.* 7. qui asserit hanc sententiam esse communem, & æquiorem, & illam ego amplectendam esse puto.

RESOL. XII.

An serui, & mancipia testari possint ad pias causas? Et quid de eo qui dubius est de suo statu nunquid ad pias causas testari ei licebit? Ex p. 7. tr. 6. Res. 12. alias 11.

Sup. de dictis n. 11. & 12.

§. 1. HVic Dubitationi sic respondet Molina, *de Iust. tom.* 1. *tractat.* 2. *disput.* 137. Seruus item testari non potest, adeò vt si post Testamentum confectum libertatem comparet, testamentum factum tempore seruitutis sit nullum. Præterea, si tempore, quo testamentum conficit, ignoret se esse factum liberum à Domino suo, aut dubitet de suo statu, esto reuera sit liber, testamentum est nullum, *l. qui testamento Domini, & l. sequenti* ac *l. filiusfamilias* 2. §. *de testam. cap illud.* 13. *quæst.* 2. Ad pias tamen causas validum erit testamentum factum ab homine verè libero, esto liberum se esse ignoraret vt ea de re dubitaret, vt Panorm. *ad finem rubr. de testam.* *cum Bartol.* affirmat, confirmatque *ex l. ex militari* §. *similes, ff. de mil. testam.* Cùm enim militi dubitanti de suo statu concessum sit in ea lege, vt sit validum ipsius Testamentum, longè maiori cum ratione censendum est esse concessum dispositioni ad pias causas. Adde, quòd hic testator verè est Dominus eorum, de quibus disponit, neque seruitutis iugo subiicitur, vt in præiudicium Domini cedat: quare censendum non est statutum illud Cæsarei Iuris extendi ad testamentum ad pias causas: quin nec si illius conditores id intenderènt, vim vllam haberet inter Christianos, eo quòd ab approbatione summi Pontificis, non firmatum esset. Ita Molina, quem nouissimè sequitur Dicastillus *de iust. lib.* 2. *tract.* 1. 9. *disput.* 1. *dub.* 11. *num.* 162. Hinc Thomas Maulius, *tract. de vltim. volunt. lib.* 1. *titul.* 12. *numer* 7. Sicasserit. Sed quid de eo, qui dubius est de suo statu, numquid ad pias causas testari ei licebit? Bald. *in lib.* 1. *ff. de V. O.* existimauit, talem ad piam causam testari non posse. Sed contrarium voluit Bartolus, cum quo cæteri consentiunt communiter Grass. *in* §. *testam. quæst.* 17. *n.* 14. cùm tale impedimentum inductum sit à Iure Ciuili, quod non nocet piis causis. Hæc Maulius.

RESOL.

RESOL. XIII.

An furiosus possit ad pias causas testari?
Sed difficultas est, quando constat habuisse dilucida interualla, & non constat, an actus executus fuerit tempore sanæ, vel insanæ mentis?
Et quid de ægro delirante, vel dilucida interualla habente, qui casus frequentior est? Ex p. 7. tract. 6. Resol. 13. alias 11.

§. 1. NOn posse furiosum ad piam causam testari testatur Grassus *de succes. §. testam. q. 17. n. 3.* Iulius Clarus, *lib. 3. recept. sentent. §. testam. quæst. 6.* Ferdinand Vasquius *de succes. creata. §. 22. numer. 5. & de succes. progr. §. 1. n. 91.* Hermann. Vulteius *consil. 29. num. 54. vol. 1.* Sichard. *ad rubr. Cod. qui testamenta fac. poss. n. 21.* Tiraqu. *tract. de priu. l. pia caus. priuil. 79. §. Sed si primam.* Adeò vt testamentum furioli non valeat, licet tempore conditi testamenti dilucida interualla habuerit, modò tamen ante eius perfectionem & absolutionem furor superuenerit, Grassus *tr. de succes. §. Testa. q. 16. n. 4.*

2. Sed difficultas est, quando constat habuisse dilucida interualla, & non constat an actus executus fuerit tempore sanæ, vel insanæ mentis? Henriq. *l. 11. de matr. cap. 4. num. 3* dicit præsumi factum tempore sanæ mentis. Ipse tamen Sanch. cum aliis dicit præsumi tempore furoris, pro quo adducit Molin. *disp. 136.* qui tamen id vere non dicit, nec loquitur de eo, de quo constat habuisse interualla, an præsumatur aliquid egisse tempore interualli, vel amentiæ; sed loquitur de eo, de quo constat fuisse amentem, & dubitatur, an habuerit interuallum, & dicit præsumi non habuisse, qui est casus multò diuersus, vt constat.

3. Verùm sapientissimus Cardinalis de Lugo *de Iust. tom. 2. disp. 22. sect. 4. n. 63.* existimat in primis si ex ipsius actus qualitate, & bona, ac recta ordinatione ostendatur à sui compote factus esse, vel si longo interuallo post, furiosus factus sit, præsumi sana mente factum, vt in vtroque casu concedit etiam ipse Sanch. cum aliis, quos affert; deinde loquendo de ægroto delirante, qui casus frequentior est, quando de valore Testamenti controuertitur, communiter, loquendo, Notarius, & testes, qui de Testamento testantur, testificari etiam possunt, an in aliis materiis tunc temporis sanam mentem ægrotus ostenderet, & eorum dictis standum erit. Si verò de hoc non constet, videndum est, an tempore magis vicino antecedenti, vel consequenter deliraret, ex hoc enim colligitur status illius temporis qualis fuerit, nam si immediatè ante delirabat, non præsumitur tunc mutatus nisi probetur mutatio. Si verò immediatè antea sanam mentem habebat, non præsumitur etiam mutatus ad delirium nisi probetur. Quod idem cum proportione dicendum erit de eo, qui etiam benè valens dilucida habebat interualla. Quando verò nec de tempore proximo, aut statu illius constaret, sed ex abrupto vocasset ad testamentum suum faciendum ille, qui aliquando sanam, aliquando insanam mentem habebat, videndum erit an post vltimum tempus, quo delirium, vel furorem durasse constat interceserit aliquod tempus sanæ mentis, ante Testamentum factum, & similiter post Testamentum interceserit tempus aliquod ante tempus posterius, quo delirium, vel furorem fuisse postea constat, quo tempore intermedio, licet non immediato sana mens fuerit; & tunc onus probandi furorem incumbet ei, qui illum asserit fuisse tempore testamenti, cùm nullus furor probetur in tempore intermedio fuisse, sed potiùs sana mens, quoad aliquam eius partem. Si denique non constet de tempore vicino, nec de intermedio qualem statum habuerit sed de furore, vel delirio in tempore distanti tali distantia, intra quam contrarios solebat habere actus, & aliunde constet hominem illum solitum aliquando delirare, vel insanire, aliquando sui compotem esse, credo præsumendum eum statum, quem maiori ex parte temporis habere solebat, vt si maiori ex parte deliraret, vel insaniret, præsumatur tunc talis fuisse, si verò è contra maiori ex parte erat sui compos; hic etiam status præsumendus: ea enim præsumi debent, quæ frequentiùs, & maiori ex parte eueniunt, & aduersarius debet coniecturis contrarium probare. Si verò æquali parte temporis vterque status durare solebat, præsumendum puto pro valore actus, tum quia pro actus valore communiter præsumi solet; tum quia ipsemet actus sine errore factus affert iudicium secum sanæ mentis adeò vt si totum Testamentum ab ipso Testatore aliis non suggerentibus dictetur, non sufficeret maiori tempore vtcumque durare solitum delirium, vel furorem ad hanc præsumptionem sperandam. Quando verò aliis interrogantibus testator responderet, hoc ipsum bene, & sine errore respondere, videtur esse iudicium sanæ mentis, sufficiens ad faciendum in causa pari meliorem causam pro valore Testamenti. Et hæc omnia docet Eminentissimus Dominus meus Cardinalis de Lugo, *vbi supra.*

RESOL. XIV.

An cæcus possit condere testamentum.
Et an in codicillis cæci seruanda sit eadem solemnitas, quæ seruatur in testamento cæci?
Et qui est dicendum, si ad pias causas testetur? Ex p. 5. tr. 6. Res. 26.

§. 1. REspondeo affirmatiuè, cum conditionibus tamen appositis *in l. hac consultissima C. de testam.* & ideò primò requiruntur septem testes. Secundò requiritur tabellio. Tertiò testes rogati esse debent, & ipse debet dicere testator coram ipsis, quòd ad hoc sunt vocati. Quartò requiritur quòd exprimatur hæredis nomen. Quintò quod vno eo lémque tempore & contextu fiat. Sextò Tabellio se debet subscribere, & testes, imò signare tenentur omnes scripturam testamenti. Septimò, requiritur quòd institutio hæredis præcedat legata. Octauò quòd si Tabellio non adsit, octauus adhibeatur testis. Demum quòd testamentum cœci semper sit nuncupatiuum, non tamen in scriptis, & ita docet Vasquez *opusc. de testam. cap. 1. §. 5. n. 32.* cui adde Sanchez *in opusc. tom. 2. lib. 4. c. 1. dub. 4.* Spino *de testam. glos. 7. rubricæ*, Seraphinum *to. 1. dec. 966* & alios. Sup hoc infra Res. 38. §. 1. & vlt.

2. Sed non desinam hîc apponere verba Gasparis Pegada *in l. inter cætera, de lib. & posthum. part. 1. cap. 1. § 3.* vbi sic ait: Iustinianus *in titulo Instit. quibus non est permissum facere testamentum, §. cæcus cæcum*, ibi, connumerauit inter alias personas, quibus non licet facere testamentum, non vt ipse testamentum facere non possit, nam cœco semper licitum fuisse testamentum facere. colligitur ex Paulo *lib. 3. sententiarum titul. 4. §. cæcus.* & non inuenitur in iure prohibitus; quamobrem censetur admissus, argum. text. *in l. 1. ff. de testib.* ostendit latè Menchaca *quæstionum illustrium. c. 103. num. 9.* Sed ibi de testamento cœci facit mentionem Iustinianus, quoniam eius testimonium maiorem exigit solemnitatem ordinariâ, & hoc satis significat text. *in d. §. cæcus.* relatis ad text. *in l. hac consultissima C. qui testamenta facere possunt.* nam licèt nimia subtilitas in aliorum testamentis requiratur, & iustus numerus testium, ne quid admittatur falsitatis, *l. fin. vers.*

vers. cùm enim. C. de fideicommiss. In cœcorum tamen testamentis, quia magis timetur periculum fraudis, cautius agendum erit, argum. *l. iubemus 29. vers. si alis, C. de testamentis*, & est expressa ratio *in d. l. hac consultissima C. qui testamenta facere possunt.* ex quibus apparet, in testamento cœci necesse esse septem testes rogatos adhiberi simul cum Tabellione, & si Tabellio non adsit, octauus testis adhibendus est. Ad text. *in l hac consultissima, C. qui testamenta facere possunt*, ibi, *Deinde exprimat.* Cynus, Albericus, Bartolus, Fulgosius & Decius *ibi num. 7.* colligunt ex isto text. quòd licèt hodie testamentum non debeat incipere ab institutione hæredis, §. *ante hæredis Instit. de legatis* tamen speciale est in testamento cœci, vt etiam hodie ab institutione hæredis incipiat, idem tenet Angelus *in d §. ante hæredis, & in §. cœcus Instit. quibus non est permissum facere testamentum.* Cæpolla *cautela 90.* Contrarium tamen tenet Bald. *hic*, motus ea ratione, quia omissio leuis solemnitatis non debet actum vitiare, iuxta regulam *l. 1. §. fin. ff. de ventre insp.* sequuntur Alexand. *ibi in fine.* Iason. *n. 1.* idem Iason *cons. 26. lib. 1.* Ruinus *cons. 68. num. 2. lib. 2.* Gomez *1. tom cap. 2. num. 5* Boërius *decision. 240. num. 20. in fine.* Sed quamuis opinio vera sit in se, tuta tamen non est ratio, quoniam iure antiquo hæc non reputabatur leuis solemnitas, vt colligitur ex *d. §. hæredis*, & ideò melius responderi potest hanc legem esse Iustini, qui imperauit ante Iustinianum, vnde dum dicit incipiendum esse ab institutione hæredis, nihil noui constituit in testamento cœci, sed loquitur secundùm regulam generalem, quæ eius tempore vigebat, atque ita hodie non erit necessarium, iuxta dictum §. *ante hæredis*, & ita Corneus *hic num. 1.* Vigilius *in d. §. cœcus, ad fin.* subtilis Costa *in §. & quid si tantum 3. p. num. 38.* Menchaca *illustrium quæstionum cap. 103. num. 1.* quamuis Decius *num. 9.* contradicat expendens pro se textum *in d. §. cœcus*, dum dicit etiam hodie cœcum non posse testari, nisi seruatis solemnitatibus huius legis. Sed respondendum est Iustinianum intellexisse de his, quæ specialiter obseruanda inducunt in testamento cœci, quòd autem incipiatur ab hæredis institutione, specialiter non inducitur, sed erat generale hoc tempore, & patet, quia *d. §. cœcus*, loquitur de solemnitatibus, sine quibus testamentum non valet, quòd tamen præcedat hæredis institutio non requiritur ad testamenti validitatem, sed vt antea scripta valeant, ex *d. §. ante hæredis, Institut. de legat.* Hucv que Pagada cui etiam adde Emanuelem Figuerium *in introduct. vltim. voluni. lib. 3. cap. 8. per totum.* vbi etiam quærit, an in eo dicillis cœci seruari debeat eadem solemnitas, quæ seruatur in testamento cœci? variæ sunt sententiæ, & quidem glossa *d. l. hac consultissima, ver. codicillis in 2. intellectu* tenet sufficere quinque testes, cuius sententiam amplectitur Salicet. & glos. marginal. ibi addens vltra quinque testes requiri etiam Notarium, sed & ipsa glossa ordinaria dicto verbo *codicillis* octo testes necessarios esse prædixerat, cuius opinionem sequitur Baldus *d. l. hac consultissima.* Speculator *de instrumentorum editione, §. compendiosa, vers. illum autem, in fin.* Roland. *1. part. florum, rubric. 60 in fine.* Alexand. & alij *in d. l. hac consultissima.* Fulgos. *cons. 91.* Angelus Aretin. *§. cœcus, Institut quibus non est permissum.* Dilectus *de his qui factionem testamenti non habent, titul. 1. cautela 8.* Gomez qui dicit magis communem *vbi suprà.* Gerardus Mulert. *in addit. ad Roland. rubric. 61. numer. 8.* qui monet semper adhibendos esse octo testes in codicillis, ne forte ex defectu alicuius aperiatur occasio litibus. Hæc Figuerius; qui tamen monet cœcos, vt potiùs disponant de rebus suis donando, causa mortis, aut saltem dicant velle, quòd testamentum valeat vt donatio causa mortis.

3. Notandum est etiam quòd licèt cœcus, vt dictum est, debeat testari coram octo testibus, hoc tamen aliqui limitant, quando testari vellet inter liberos, quia secundùm receptionem sententiam coram duobus testibus posset testamentum facere, vt est in omni testamento condito inter liberos, quia tunc cessat suspicio falsitatis, instituendo illos, qui ab intestato succedunt. Ita Bald. *in d. l. hac consultissima*, vbi Ias. *num. 4.* testatur de communi, & post ipsos Socinus, Natta, Boer. Rolan. *cons. 82.* & alios probant Iul. Clar. *d. §. testamentum, quæst. 17. num. 2.* & addentes *ibid.* Ioan. Oinot. *in d. §. cœcus, num. 6.* Tusch. *d. conclus. 120. num. 7.* quamuis aliqui velint non valere testamentum quoad legata facta personis extraneis. Hoc etiam limitant quando testamentum faceret ad pias causas, quia tunc similiter duo testes sufficiunt in testamento cœci, quia sicut testamentum imperfectum ratione solemnitatis valet inter liberos, vt *in d. l. hac consultissima. §. ex imperfecto*, & omnes docent, & magis communiter concludunt talem rationem ita militare in filiis videntis, provt militat in filiis cœci, vt paulò antè dictum est. Ita etiam sicut testamentum factum ad pias causas à vidente coram duobus testibus valet, ita dum fit à cœco, vt post alios probat Oinot. *in d. §. cœcus, num. 6. & 7.* & has omnes limitationes approbat etiam Molfesius *in summa tom. 1. tractat. 13. cap. 2. num. 93. & 94.* vide etiam Tiraquellum *in priuileg. 9. piæ causæ*, & Bonacinam *in nouiss. editione, de contract. disputat. 3. quæst. 17. punct. 2. num. 3.*

RESOL. XV.

An testamentum nutu conditum valeat ad pias causas.
Ex p. 7. tr. 6. Resol. 22. alias 21.

§. 1. AD pias causas valere Testamentum nutu conditum docet Glos. *in cap. cum tibi de Testam.* Bald. & Aretin. *in l. 1. Cod. de SS. Eccles.* Bald. *in l. 2. post diuisionem, Cod. de iuris, & facti ignorant. & in l. discretis, Cod. qui testament. facer.* Petr. Anchar. & Imol. *in cap 2. de testament.* Imol. *in l. Captatorias, vers. sed iuxta prædicta ff. de hæred. instituend.* Alex Corn. & Ias. *in l. iubemus, C. de test.* Angel. *in l. in fraudem, §. 1. ff. de milit. test.* Barbat. *consil. 43. lib. 3.* Felin. *in cap. præsentia de probat.* Ludouic Bolognet. *consil. 53.* Stephan. Bertrand. *consil. 101. lib. 1.* Clar. *§. Testament. quæstion. 6. numer. 7.* Tiraquell. *de pia caus. Priuileg. 8.* Et ita hanc sententiam tenet etiam Villalobos *in summa tom. 2. tractat. 30. difficult. 4. n. 5.* Dicastillus *de Iust. lib. 2. tract. 19. disp. 1. dub. 10. n. 115.* Trullench *in Decalog. tom. 2. lib. 7. c. 17. num. 2* Barbosa *de iure Eccles. lib. 3. cap. 27. nu. 97.* Cardinalis Lugo *de Iustit. tom. 2. disp. 22. sect. 9. num. 269.* Molina *tom. 1. tract. 2. disputat. 134.* & Layman. *lib. 3. tract. 5. cap. 2. num. 3.* vbi sic ait. Et si Ciuili Iure hæredis declaratio nutu facta, irrita sit, *l. iubemus Cod. de Testamentis*; non item legatum, sicuti constat *ex l. nutu, ff. de legat. 3.* & ex communi docet Couarr. *cap cum tibi de Test. n. 4 & 5.* Tamen quòd attinet ad causas pias, tam in testamento, quàm in legato sufficit quocunque signo externo voluntatem defuncti declaratam esse: quia Iure naturali, ac gentium plus non requiritur. Imo etiam quia natura mutus pariter, ac surdus est, voluntatem suam vltimam ad causas pias, quomodocumque potest, manifestare non prohibetur. Ergo, &c.

RESOL.

RESOL. XVI.

An mutus, & surdus possint testari?
Et si mutus & surdus sit miles vel cum priuilegio Principis, vel ad pias causas, an possit testari? Ex p.5. tr.6. Resol.23.

§.1. NEgatiuam sententiam docet Henricus Strauersdorf in *D. Thomam de iust. & iure, disp.3. membr.2.* vbi sic ait. Qui est surdus, simul & mutus à natiuitate testari non potest, ille autem qui surdus est, vel mutus ex morbo, etsi non possit nisi ad pias causas solo nutu testari, benè tamen poterit per scripturam, etiam ad alias. Hæc ille. Cui adde Villalobos *in summ. tom.2. tract.30. difficult.10. num.10.* sic asserentem. [El mudo, y sordo que no puede hazer testamento, si lo es de su nacimiento, mas si lo es a caso, podra lo hazer, si sabe escriuir, y escriue con su propia mano el testamento, mas si solamente es sordo, que pueda oyr, hablandole en voz alta, podra lo hazer.]

Sup. hoc non magis late in Resol. 6. post medium. & in Resol. præterita & in alio §. eius not.

2. Sed circa præsentem materiam non desinam hic apponere verba Gasparis Pegada *in reper. ad l. inter cætera, ff. de liber. & posthum. parte 1. capite 1. §. 9.* sic igitur ait: Non dubium est iure ciuili constitutum fuisse, idque generaliter, mutum, aut surdum non posse facere testamentum. *l. qui in potestate 6. § surdus, ff. de testamentis*, nec opus fuit vt vtroque morbo quis laboraret, vt aperte constat ex text. *in §. est surdus, Inst. quibus non est permissum facere testamentum.* ibi, *vtique autem de eo surdo loquimur*, & ibi, *Nam & mutus is intelligitur*, &c. colligitur ex text. *in l. octaui gradus, vers. filij, ff. vnde cognati*, & ex Vlpiano *in Inst. tit.3. §. mutus.* Ratio autem ea esse videtur, propter quam surdus & mutus testamenti factione carebat, quia hic non poterat proferre verba nuncupationis, quod est maximè necessarium, vt colligi potest ex *l. iubemus 29. C. de testamentis*; ad ea autem negotia quæ verbis explicanda sunt, mutus & surdus non pertinent, per text. *in l.1. in principio ff. de verbor. obligat. § mutum, Inst. de inutilibus stipul. l.1. §. mutum, l. in quibuscumque, ff. de obligat. & actionibus*, nam quamuis surdus possit verbis explicare suam voluntatem, non tamen potest audire testes sibi testimonium dicentes; quemadmodum notat Hotomanus *in d. §. item surdus, Instit. quibus non est permissum facere testamentum.* Mutus autem quamuis nutu possit explicare voluntatis significationem, vt *in l. seruo inuito 65. §. si pupillo, ff. ad SC. Trebellian.* tamen illa significatio periculosa, & multum fallax visa est, & hac de causa *in d. §. item surdus*, adiuncta *l. discretis 10. C. qui testamenta facere possunt*, & *l. 13. tit.1. part.6.* constitutum est surdum sine distinctione testamentum facere posse; mutus verò testamentum facere poterit, si sciat scribere, aliàs eius testamentum nutu factum non valebit, nec te turbet text. *in l. cùm prætor 1. vers. natura, ff. de iudiciis.* quamuis difficultate non careat, dum videtur probare mutum & surdum iudicio carere, & in consequens testamentum facere non posse, argum. *§. præterea, Instit. quibus non est permissum.* ibi, *quia iudicio*, &c. nam respondebis verba illa, *quia iudicio carent*, referenda esse ad furiosum & impuberem, non autem ad mutum & surdum, quos naturale impedimentum prohibet à testamenti factione. Huc vsque Pegada.

3. Neque desinam etiam hic apponere ea, quæ docet Rippol. *var. resolut. cap.13. num.185.* vbi quærens an mutus possit aliquomodo facere testamentum, respondit, quòd cùm institutio hæredis ex coniecturis non debeat induci, sed clarè sit fienda, non poterit mutus testamentum facere, cùm hæredis institutionem clarè non possit declarare. *l. vnic ff. si tabul. testamen. nullæ extabunt.* Emanuel à Cost. *in l. Gallus. §.1. n.30. ff. de liber. & posthum.* Benedict. *in cap. Raynutius, ver. in extremis num.30. de testam.* quod in muto & surdo à natura est intelligendum. *l. qui in potestate § fin. cum l. sequens ff. de testament. §. item surdus, Instit. quibus non est permissum.* nam si mutus talis sit, qui signis percipiat quidquid ei dicitur, & se ipsum declarare sciat, poterit talis mutus disponere de bonis suis. Bartol. *in l.1. ff. de verbor. obligat.* vbi plura de mutuo refert. Idem tenet Alciat. *n.51.* & facit textus *in l. patri, ff. de acquiren. hæred. l. vbi non voce. ff. de regul. iur.* Molina *de iust. & iure tr.2. disp.136. § de iure humano.* Spino *in speculo test in rubr. gloss.9. per totam.*

4. Nota tamen regulam generalem, nempe mutum & surdum à natura non posse testari, tribus modis limitari à Molfesio *in summa tom.2. tract.13. cap.2. num.84.* Primò si talis mutus esset miles, & signis exprimeret suam voluntatem: tunc enim validè posset testari ex priuilegio militibus concesso, & signa illa interpretanda sunt per personas notas & familiares talium mutorum, vt *in §. quinimmo*, vbi gloss. & communiter Doctores, *Instit. de milit. testam.* gloss. *in § item surdus in verb. certis. Inst. quibus non est permissum facere testament.* Mascard. *loco citat* Tusch. *in ver. testamentum, conclus.120. num.9. & sequent.* Secundò limitatur ex priuilegio Principis, qui etiam mutos à natura habilitare potest ad testandum, vt signis exprimant voluntatem suam, vt *in d.l. discretis*, cum aliis cumulatis per Mascard. & alios auctores citatos. Solent etiam tertiò hoc limitare, quando testarentur ad pias causas, quia pro anima sua id faciunt, & in hoc testamento non requiruntur solemnitates iuris ciuilis sic ad amussim, provt requiruntur in aliis testamentis, vt notat Aldobran. *in addit. ad gloss. final. in d.8. item surdus.* Aret. *cons.104.* quem probat Tusch. *d. conclus. 120. num.13.* & idem esset quando testamentum facerent inter liberos, quia eadem est ratio, & etiam quando instituunt venientes ab intestato, vt tenent Aretin. & Tusch. *locis cit.* Malder. *dub.3. de testamentis. §.2. & 3.* Ita Molfesius. Vide Tiraquel. *priuileg.9 pia causa.*

Sup. hoc in Resol. seq.

RESOL. XVII.

An mutus, & surdus possint ad pias causas testari?
Et an valeat testamentum solo nutu factum ad pias causas?
Et an peregrinus ad pias causas testari possit? Ex p.7. tr.6. Resol.14. alias 13.

§.1. NEgatiuè respondet Hunnius *in Encyclopedia iuris, part.4. tit.3. c.1. n.16.* Scurphius *cons.31. n.9. Cent.1.* & alij.

Sup. hoc ex doctrina præcedentis Resol. §. vlt. post medium.

2. Sed Dicastillus *lib.2. tract.19. disp.1. dub.12. n.134.* docet quod ad pias causas quicumque surdus, & mutus testari potest, quia testamentum surdi, & muti validum est iure naturali, ius autem positiuum ciuile in piis causis non habet locum. Idem etiam docet Molina *tom.1. tract.2. disp.136.* quia ait ille, valet Testamenti solo nutu factum ad pias causas. Idem etiam docet Eminentissimus Dominus meus Cardinalis de Lugo *de iust. t.2. disp.24. sect.4. n.68.* asserens ad pias mutum, & surdum posse testari.

Sup. hoc cursim in Resol. nor. præterit. ad lin.6. & magis late supra in Resol. 15. & in alio §. eius not.

3. Et tandem non desinam hic obiter adnotare Hunnium *in Encyclopedia iuris part.4. tit.3. c.1. n.15.* & Vasquium *de succes. progress. §.1. n.153.* docere peregrinum ad pias causas testari non posse; sed cùm satis explicatum sit, qui possint ad pias causas testari, videndum est aliquid circa Testes, ideò quæro.

RESOL. XVIII.

Quot testes requirantur in testamentis ad pias causas?
Et quid in foro conscientiæ?
Et an sola scriptura facta manu testatoris sine testibus vim habeat testamenti, & valeat ad pias causas?
Et alij tres casus circa hoc inferuntur, & explanantur.
Et p.7.tr.6. Resol.15.alias 14.

Sup. hoc supra in Resol.2. per totam, & infra in Resol.53 § 2. ad medium, vers. & ideo. Imprimis esse lochancilla do perodiga tr.15.

§.1. CVm in Testamento ad pias causas confecto iuris gentium solemnitates obseruentur, ac solæ solemnitates Iuris Ciuilis in eo remittantur, Vasquius *tract. de success. creat.* §.12.*nu.*17. & §.14.*n.*17. Franc.Mantica *de coniect. vlt. volunt. l.*6.*tit.*3.*n.*4. Tuschus *concl. pract.* 116.*n.*4. Dauth. *ad l.*21 § *ex imperfecto.n.*40.*C. de testam.* Sichardus, *cons. testam.*1.*num.*58. Brunus, *cons.*87.*n.*24.*vol.*1. Scurphius *cons.*31. *num.*1. *cent.* 1. Idcircò ad testamentum ad pias causas conditum requiritur vt ad minimum duo testes adhibeantur, vnum quippe testem ad ordinationem testamenti ad pias causas conditi non sufficere tradit Franc.Mantica; *de coniect. vlt. volunt. lib.*6.*tit.*3.*n.*8. Ideò ad Testamentum ad pias causas duo sufficiunt testes. Tiraq. *de pijs causis, priuileg.*8. Clarus § *Testamentum q.*6. *n.*2. Et hi testes adhibentur non ad solemnitatem, sed ad probationem, vt obseruat Corneus, *cons.*415.*l.*3 Card. Lugo *de Iust.to.*2. *disp.*22. *sect.*9.*n.*26. Euerardus Iunior. *cons.*27. *n.*29. *vol.*1. Thomas Maulius *tract. de vlt. volunt. lib.*1.*tit.*13.*n.*8 & alij.

2. Vnde sequitur non esse necessarios duos testes, vt tale testamentum sit validum in foro conscientiæ, vt docet Fagundez *de iust. l.*6. *c.* 3. *num.*2. Lessius *l.*2. *c.*19.*dub.*2. *n.*7. Molina *de Iust. tom.*1. *tr.*2. *disp.*134. Dicast. *de Iust.l.*2. *tract.* 19. *disp.*1. *dub.* 10. *num.*214. Layman. *lib.*3. *tract.*5. *cap.*2. *num.*5. Probatur, Nam in his testamentis sufficit id quod Iure naturali est sufficiens, nempe, vt sit potestas in disponente, capacitas in eo, in cuius fauorem disponitur, & libertas in dispositione. Quòd probatur quia nulla solemnitas Iuris ciuilis in his testamentis est necessaria vt patet ex *cap. Relatum* 1. *de testam.* neque etiam necessarij sunt duo Testes Iure Canonico, quia Ius Canonicum non requirit eos, vt dispositio sit valida in foro conscientiæ: sed vt possit probari in foro externo, quantùm satis, vt Iudex pro ea sententiam ferat vt colligitur ex *d.cap. Relatum.*

Sup. hoc infra in Resol. 23 §.2 & in Resol.27.§. vlt.ante medium, vers. vide & in Resol.31 § vlt. & in Resol. 100.§. etiam vlt.

3. Hinc plura inferuntur, Primò quòd testamentum ad pias causas manu propria testatoris scriptum, valeat etiam sine Testibus, etiamsi nulli testes sint adhibiti. Ioann. *de Imol. in l. si quis cum testamentum, n.*5. *&* 6. *ff. de testam.* Philipp.Corn. *cons.*307. *n.*6.7.*&* 8. *in* 3.*volum.* Alex. *cons.*4. *n.* 10. *vers. accedit ad sustinendum, in* 7. *vol.* Ias. *in cons.*61. *in* 1.*volum* Euer.Iun. *cons.*27.*n.*20.*&* 38. *vol.*1. Dummodò liquidò constet, quòd scriptura sit facta manu defuncti. Dissentit Clar. 5. *Testam. qu.*7. *n.* 2. Secundò testamentum ad pias causas factum, manu testatoris solum subscriptum, etiam sine testibus vim testamenti obtinet. Tiraq. *de pia caus. priuil.*4. Tertiò, si, is quis aliàs erat successurus, confitetur, defunctum scripsisse testamentum ad pias causas, sed tamen non adhibuisse testes, & propterea vult testamentum allegare nullum, ipse non debet audiri, quia satis est propria ipsius confessio, Corn. *in cons.*307.*n.*7.*in* 3. *vol.* Euer. Iun. *cons.*27. *num.*40. *vol.* 1. Quartò si is qui aliàs erat successurus, sciens huiusmodi testamentum ad pias causas esse factum, sed quia nec scriptura, nec testes de eo reperiuntur, hoc non confitetur, & sic relictis ad pias causas, non satisfacit, is conscientia sua peccat. Corn. *in cons.*215. *in* 2.*vol.& cons.*307. *n.*7. *in* 3. *vol.* Euer.Iun. *in cons.* 27. *n.* 40. *vol.* 1. Et hæc omnia docet etiam Thomas Maulius *tract. de vltimis voluntatibus lib.*1. *tit.*13.*nu.*8. cui adde Dicast. *de Iust.l.*2.*tr.*19.*disp.*1.*dub.*10.*n.*116. Nec desinas omnino videre Marchinum *tract. de Peste part.*8.*cap.*6. *per totum* & Menochium *cons.*224.*vol.*3. solidè probantes solam scripturam Testatoris sine testibus valere ad pias causas, quicquid perperam in contrarium asserat Mantica *de Coniect.l.*6. *tit.*5.*a n.*9. *vsque ad* 15. Nota tamen Henricum Canisium *in lib.*3. *decret. in* 26.*c.*11. & alios penes ipsum docere, sententiam asserentem duos testes sufficere in testamento ad pias causas, procedere in terris Ecclesiæ non autem in terris Principum sæcularium, sed hanc sententiam putat temerariam Tannerus *in Defens. liber. Eccles. lib.*1. *cap.*8.

Sup. hoc quarto infra in Resol.23. §. 1.& in alia Resol.& §.eius prima not.

RESOL. XIX.

Quot testes requirantur in testamentis ad pias causas quando non sunt idonei?
Et an testes ad pias causas adhibiti præsumantur legitimi, donec contrarium probetur? Ex p.7. tr.6. Resol.16. & alias 15.

§.1. REspondet Tusch. *to.*8.*concl.*116.*n.*7 Hunnius *in Encyclopedia Iuris part.*4.*tit.*3.*c.*2.*n.*25.& Franc.Mantica, *de Coniect. lib.*6.*tit.*3. *n.*8. quod in Testamento ad pias causas confecto tres Testes requiruntur, quando duo non sunt omnino integri, & omnino exceptione maiores.

2. Non desinam tamen adnotare Castrum *cons.*328. *n* 2 *lib.*1. docere duos Testes non integros sufficere in Testamento ad piam causam.

Sup. hoc infra in Resol.25.§ vltimo principio.

3. Sed notandum est, quod testes in Testamento ad pias causas adhibiti præsumuntur legitimi, donec contrarium probetur. Couar. *in cap. Relatum, el.*1.*num.*8. & 9. qualitas enim, quæ in istis testibus exigitur, iure gentium præsumitur inesse, *cap. dudum, de præsumpt. l. cum Pater.*§.*rogo ff. de legat.*2. Dissentit Paris. *in cons.* 24.*vol.*4. qui opinatur hanc qualitatem testium hoc in casu non præsumi sed ab eo, qui se fundat in Testamento, esse probandam.

RESOL. XX.

An mulieres in testamento ad pias causas possint esse testes?
Et an duæ fœminæ in testamento ad pias causas sint sufficientes testes? Ex p.7.tr.6.Resol.17.alias 16.

§ 1. AFfirmatiuè respondeo. Et ita docet Fagundez *de Iust. lib.*6. *c.*3. *n.* 21. Felinus & Decius, *in c.*3. *de Testibus*, Dec. *in l.*2. *ff. de reg. iur. n.*28, Parisius *cons.*327. *vol.*1. Albertus Brun. *in statut. verb. Testamentum*, Couarr. *in cap. relatum, el.*1. *extr. de Testam.* Tiraq. *d.ll. connubial. l.*9.*n.*58.*& de pia caus. priuileg.*5. Clar. §. *Testament. q.* 6. *vers. tertio infertur & quæ vers. Sed quid de Iure Canonico.* Villalobos *in commun. opin. litera M. n.*144. Viu. *in comm. opin. verb. testis esse non potest mulier, n.*4. Soar. *in Thesaur. recept. sent. lit. M. n.*260. Grass. §. *Testam. qu.*18.*n* 4. Farinac. *de testib. qu.*59. *cas.*3. *n.*70. Dissentiunt Specul. *in tit. de test.*§. 1. *vers. item quod est mulier, iuncto vers. sequenti, & Collect. in cap. cum esses, de testam.* Feder. Senens. *cons.*217. Bened. Capra *cons.*75. Barbat. *in c.*2. *relatum, & cons.*58. *l.*3. Roman. *in Auth. similiter, in* 16. *speciali. C. ad l. Falcid.* ea ratione quod *cap. Relat. el.* 1. *extr. de test.* legitimos testes exigat. Sed his facile est respondere, legitimi Testes sunt, quibus iure gentium fides adhibetur.

2. Non desinam tamen hic adnotare Hunnium *in Encyclopedia iuris part.*4.*tit.*3. *cap.*2. *n.*22. & Gilcenium *in l.*1.*num.*15. *C. de sacr. Eccl.* docere duas fœminas

nas in Testamentis ad pias causas non sufficere, sed Alexander, & Castrus penes Tuschum, to. 8. concl. 116. n. 19. tenent contrarium.

RESOL. XXI.

An in testamento ad pias causas testes debeant esse rogati?

Et an in testamento ad pias causas requiritur rescriptio testium?

Et si testator ipse suam voluntatem ad pias causas scripsit in schedula, vel scribi fecit, deinde vocauit duos testes, & coram eis dixit se disponere de bonis suis vt in schedula, schedulam autem testibus non legit, sustineatur vt testamentum ad pias causas?

Et an in testamento ad pias causas facto non requiratur, vt probetur testes esse idoneos, sed vt tales sint praesumatur?

Et an opus sit vniuersos testes toto ordinationis actui adfuisse, vel quibusdam ante finem ordinationis discedentibus alij in ipsorum in locosubrogari possint: Ex p. 7. tr. 6. Resol. 18. alias 17.

§. 1. REspondeo negatiuè. Et ita docet Ciarlinius *contr. Forens. cap. 21. num. 6.* Ioann. Andreas, Antonius de Butr. Abbas, Imol. & Did. *in cap. Relat. el. 1. extr. de testam.* Bart. *in l. 1. n. 76. & ibi* Bald. *in fin. C. de SS. Eccles.* Paul. Castrens. *cons. 75. & 327. vol. 1.* Corn. *cons. 278. volum. 1.* Couar. *in d. cap. Relat. el. 1. num. 6.* Tiraq. *de pia caus. priuileg. 3.* Eman. à Costa *in c. si Pater verb. in suo testam. numer. 9. de testam.* Graff. *§. Test. q. 5. n. 5.* Euerard. Iun. *cons. 27. n. 52. vol. 1* Dissentiunt tamen Barbat. *in c. Relat. el. 1. extr. de test.* Boër. *decis. 34.* Roman. *in Auth. similiter in 11. speciali. C. ad leg. Falcid.*

Sup. hoc quamuis nō ad pias cau. sæpe in tr. 11. n. 3. pertin. cuius in §. 20. & ibi, & per ea quæ ibi allat. Inf. etiam annot.

2. Sed nostram sententiam tenet præter DD. citatos Fagundez *de iust. lib. 6. c. 3. n. 23.* Harprechtus *in inst. tom. 2. tit. de test. ord. §. sed cum paulatim. n. 41.* Thom. Maulius, *tr. de vlt. volunt. l. 1. tit. 12. num. 8.* Hunnius *in Encyclopedia iuris part. 4. tit. 3. c. 2. n. 8.* Reusnerus *tr. de test. part. 4. c. 12. n. 3* Gilcenius *in l. 1. n. 11. C. de Sacr. Eccles.* & quidquid in contrarium etiam asserat Vasquius *de succes. § 13. n. 56.* & Didac. Spino *in spec. test.* Gloss. *prin. 31. n. 30. & 45.*

3. Notandum est etiam hîc obiter. Primò cum Hunnio *in Encyclopedia iur. part. 4. tit. 3. c. 2. n. 5.* Vasquid *de succes. § 14. n. 80* & Reusnero *de test. p. 4. c. 12. n. 6.* quod in testamentis ad pias causas non requiritur subscriptio testium.

4. Notandum secundò, quòd si testator, vel ipse suam voluntatem ad pias causas scripsit in schedula vel facit scribi, deinde vocauit duos testes, & coram eis dixit, se disponere de bonis suis, vt in schedula, schedulam autem testibus non legit, sustinetur vt testamentum ad pias causas. Dyn. *in l. Lucius ff. de test. mil.* & est communis Dec. *cons. 150. post n. 3.* Aretin. *in l. si is vers. in primo casu ff. de test.* Boër. *decis. 93. post, n. 10. & decis. 240. n. 5.* Clar. *§. test. q. 7. n. 3.* Alex. *consil. 114. n. 7. vol. 7.* Cephal *cons. 99. n. 3.* Fern. Vasq. *de succes. creat. § 22. n. 6. ver.* quid dicendum, Graff. *§. testam. q. 10. num. 3.*

Sup. hoc fu. pra in Resol. 18. §. vlt. ad medium vers. quarto & infra in Resol. 17. §. 1. & signanter prope finē, & vide doctrinam resol. 57. à principio, & signāter §. 2. à principio.

5. Notandum tertiò, in testamento ad pias causas facto non requiri vt probetur testes adhibitos esse idoneos, sed quòd tales sint præsumitur: Ita Mantica *de coniect. lib. 6. tit. 3. n. 10.* Neque opus est vniuersos testes toti ordinationis actui adfuisse, sed quibusdam ante finem ordinationis descendentibus, alij in ipsorum locum subrogari possunt. Ita Vasquius *de succes. §. 14. n. 55.* Et hæc omnia docet etiam Hunnius *in Encyclopedia iur p. 4. tit. 3. c. 2. n. 10. & 12.*

RESOL. XXII.

In quibus casibus valet testamentum inter liberos, valeat & testamentum ad pias causas? Ex p. 7. tr. 6. Resol. 34. alias 33.

§. 1. NEgatiuè respondet Conradus Rittershusius *in Differentiis Ciuilis & Canonici lib. 4. cap. 2.* vbi sic ait: Excipiunt testamentum ad pias causas, quod volunt non tantùm in foro Ecclesiastico, sed etiam ciuili valere, & firmum esse, etiamsi tantùm duos testes habeat, etiam fortuitos, & non rogatos etiam fœminas, non masculos: etiamsi non adfuerit Presbyter parochianus. Huic enim testamento ad pias causas tribuunt DD. eadem priuilegia quæ sunt concessa testamento inter liberos: quod tamen nullo textu probant vel ciuilis, vel canonici iuris. Et si eadem competerent hîc priuilegia, tum valeret etiam schedula quæuis manu testatoris scripta reperta, nec coram testibus publicata, continens dispositionem aliquam ad pias causas. Quod si Iustinus Religiosissimus Princeps, & qui piis causis semper maximopere fauet, hoc voluisset, vt in iis idem valeret quod in testamento inter liberos; profectò rem tanti momenti de piis causis reperias. Erubescamus igitur hîc nos quoque sine lege loqui. Ita Ritthershusius.

2. Sed iste Auctor malè olet, ideò ne deseras affirmatiuæ sententiæ adhærere quam tuetur Tusch. *to. 8. concl. 116. n 6.* Emericus à Rosbach. *de Comparatione iuris Ciuilis, & Canonici lib. 2. tit. 4. n. 6.* Vnde Hunnius *in Encyclopedia Iuris part. 4. tit. 3. cap. 3. n. 3.* rectè asseruit, quibus casibus valet Testamentum Patris inter liberos, iisdem quoque casibus valere Testamentum ad pias causas factum.

RESOL. XXIII.

An si constet hæredi testatorum reliquisse aliquid ad pias causas, teneatur illud soluere, licet in vice solum in foro conscientiæ?

Et si post mortem testatoris producatur schedula à Confessario continens legata ad pias causas, quam testator scripsit, antequam decederet, an debeat pro vltima voluntate & legitima haberi?

Et aliqua alia circa hoc pro Confessario, schedula testato ris, & testibus inseruntur, & explanantur. Ex p. 7. tr. 6. Resol. 19. alias 18.

§. 1. REspondeo quòd si hæredi satis constet de voluntate testatoris quòd reliquerit aliquid ad piam causam, licèt voce solùm, & ita, vt in foro externo probari non possit, in conscientiæ foro obligabitur ita præstare, cùm in conscientiæ foro de eo quod constat, necessaria non sit alia probatio. Ita docet Fagund. *de iust. lib. 6. cap. 3. num. 2.* Dicastill. *de iust. l. 2. tr. 19. di sp. 1. d. 10. n. 117.* Layman. *l. 3. tr. 5. c. 2. num. 5.* Vnde colligitur eum qui aliquid occultè accepit à testatore, vt id post mortem ipsius expenderet ad pias causas, vel vt sibi tanquam pauper retineret, posse id retinere etiamsi nullus sit testis, aut scriptura; (teneretur tamen id expendere eo modo sibi præscripto) nisi fortè esset periculum, vt ab aliis haberetur tanquam fur, vel in foro externo cogendus esset tantumdem soluere de suo.

Sup. hoc supra in Resol. 1. nor. præteritæ in principio ex prope finē, vers. ideo desinas. & ex Resol. 2. §. vlt. ante medium, vers. vide, & infra ex Resol. 34. §. vlt. & ex resol. 100. § etiam vlt.

2. Et ex his Layman *vbi suprà* resoluit quendam casum hoc pacto Parochus quidam post mortem Parochiani sui, producit schedulam, continentem legata quædam ad pias causas, quam hominem illum, fecerit

antequam decederet, scripsisse, vel dictasse asseuerat; debétne pro vltima legitima voluntate haberi? Respondeo & dico Primò: Si manus Testatoris agnoscitur, vel duobus Testibus probari potest, pia eius voluntas executioni mandanda est.

3. Dico Secundò, Si ipsemet Parochus legata annotauit, non creditur ipsi sine alio teste: quare monendi sunt Parochi aliique Confessarij, vt vltimas eiusmodi dispositiones ad causas pias non excipiant, nisi aduocatis duobus Testibus masculis, aut fœminis. Quamquam etiam vnus cum Parocho sufficere poterit; licet legatum sit pro Ecclesia sua quandoquidem Rector, aliúlve beneficiatus, aut Religiosus non prohibetur esse testis in causa Ecclesiæ suæ.

4. Dico Tertiò, Si Testator in Testamento, vel coram testibus voluntatem suam declarauit, quòd velit quædam ad pias causas erogari, sicut v.g. Confessario suo mandauerat: hoc casu Confessarius audiri debet, & secundùm eius relationem executio fieri; modo talia indicia afferat, vt spectatis circumstantiis verisimile esset possit, defunctum ea ipsi mandasse. Huc vsque Layman; cui adde etiam Dicastillum *de Iust. l. 2. tr. 19. disp. 1. dub. 10. n. 120 & n. 123.* asserit quod si Testator in Testamento vel coram Testibus dixerit, se velle quædam ad pias causas erogari iuxta id, quod cum Confessario suo egerat, aut illi mandauerat, tunc Confessarius audiri debet, & standum erit eius declarationi, si talia indicia afferat, vt verisimile sit defunctum ipsi illa mandasse. Ita ille, qui citat Nauarrum, & Couarruuiam.

RESOL. XXIV.

An si moribundus cepit facere testamentum, vel codicillum, & non potuit perficere, sit irritum quoad pias causas? Ex p. 5. tr. 3. Res. 126.

Sup. hoc in Res. seq.

§. 1. SI moriturus cœpit facere testamentum, vel codicillum, & morte præuentus non absoluit, licèt secundùm alia irritum sit, *l. si is qui ff. qui testamenta facere possunt*, valet tamen quoad relicta pia, quæ in sua illa imperfecta dispositione iam expresserat. Tametsi enim voluntatem suam mutare potuerit testator, cùm tamen re ipsa nullam mutationem significarit, naturali pariter ac Canonico iure firma manere debet. Vide Malderum *in 2. 2. tr. 1. c. 1. d. 8.* Layman *l. 3. sect. 5. tr. 5. c. 2. n. 6.* & alios penes ipsum.

RESOL. XXV.

An testamentum, vel codicillum ad pias causas incœptum, & non finitum, sit validum?

Et aliqua alia circa hoc inferuntur, & explanantur.

Et tandem notatur quod, vel testamentum ad pias causas, si à testatore in præsentia testium, qui testatoris voluntatem audierunt, est dictatum, notarius vero id postquam scripsit, non legit testatori, & testibus, non obest quod non iterum est lectum testatori, & testibus si voluntas test. test. probatur. Ex p. 7. tr. 6. Res. 20. alias 19.

Sup. hoc in Res. præterita.

§. 1. DIco quòd si moriturus cœpit facere Testamentum vel codicillum, & morte præuentus non absoluit; licèt secundum alia irritum sit, *leg. si is qui Digest. Qui test. facere possunt*; valet tamen quoad relicta pia, quæ in sua illa imperfecta dispositione iam expresserat. Tametsi enim voluntatem suam mutare potuerit testator, cùm tamen reipsa nullam mutationem significarit, naturali pariter, ac Canonico iure firma manere debet, sicuti docet Bartol. *l. in Testamento, ff. de fideicommiss.* Abb. *in c. 1. & penult. de success. ab intestato.* Tiraq. *Priuil. 7.* Couar. *cap. relatum, 1. nu. 14.* Vasq. *tr. de testam. c. 2. n. 27.* Molin. cit. *disputat. 134.* contrà Clar. *qu. 7. n. 4.* & Fachin. *lib. 4. controu. cap. 3.* Quibus adhæret damnatus Auctor Conr. Bitter *lib. de dif. Iur. Ciuil. & Can. lib. 4. c. 2.* Sed communem sententiam tenet Dicast. *de iust. lib. 2. tr. 19. disput. 1. dub. 10 n. 124.*

2. Sed non deseram hîc apponere verba doctiss. P. Molinæ *in d. disp. 134.* vbi sic ait: Vtrum verò dispositio ad pias causas imperfecta valida sit, distinguendum est. Duobus namque modis potest dispositio aliqua ad pias causas dici imperfecta. Vno, quia cùm testator animum haberet disponendi, & ad id fortè instructionem haberet propria manu scriptam, vocassétque tabellionem, præuentus tamen morte, nihil reipsa disposuit. Et cùm huiusmodi imperfecta dispositio simpliciter non sit dispositio, conueniunt Doctores omnes vim non habere. Atque hoc est, quod Couarruuias cum communi sententia, quam refert, voluit *c. relatum num. 6.* & quod Gama *decis. 221.* ait: Altero modo dicitur imperfecta dispositio, quia cùm testator testamentum, aut codicillum verba aut scripto incepisset, quædámque in eo disposuisset, morte tamen præuentus non potuit absoluere. Et in hoc euentu Iul. Clar. §. *testam. qu. 7.* Anton. Gom. *ad l. 3. Tauri, n. 18. & 106.* & alij quos referunt, censent talem dispositionem esse inualidam, etiam quoad pia, quæ illuc vsque disposuerat. Contraria tamen sententia est proculdubio asserenda cum Bart. Panor. & aliis, quos Couar. *loc. cit. num. 10.* refert, ac sequitur. Etenim standò in solo iure naturali, seclusáque iuris Ciuilis dispositione, valida sunt illa, vt pote iam disposita, non obstante, quòd testator posset illa reuocare ac mutare, vel in progressu testamenti, vel postquam illud haberet absolutum: cum ergo, vt dispositio ad pias causas sit valida, non aliud exigatur, quam quòd sufficit standò in solo iure naturali consequens est, vt illa valida sint. Hucvsque Molina, quem etiam sequitur Dicastil. *vbi supra, n. 253.*

3. Ex his Th. Maulius *tr. de vlt. vol. l. 1. t. 12. n. 9.* infert decisionem cuiusdam dubij, & sic asserit: Si testator coram duobus testibus publicauit suam sententiã, vel fecit scribi in eorum præsentia voluntatem suam, & instituit piam causam hæredem, iussit Notarium accerseri, vt de dicta voluntate instrumentum conficeret, vel dixit testibus, quòd velit suam ordinationem scribi facere per Notarium: sed testator decessit antequam Notarius scripsit, hæc voluntas erit pro imperfecta habenda, & fauore piæ causæ non sustinebitur, Oldrad. *in cons. 119.* Et hanc dicit communem Ial. *cons. 155. vers. sed per Aduocatos, lib. 4.* Clar. §. *testam. q. 7. n. 3. vers. aliquando & tertiò*, Non enim videtur de bonis suis disposuisse, sed tantummodo præparasse id, quod disponere volebat.

4. Planè si appareat ex verbis testatoris eum habuisse eam voluntatem pro perfecta & absoluta, tunc omnes DD. admittunt conuocationem Notarij non efficere, quo minus subsistat testamentum, & hanc dicit communem Aret. *in l. si quis cùm testamentum, ff. de test.* & dicit frequentissimo consensu approbatum Graff. §. *test. q. 19. n. 4 vers. sin autem appareat.*

5. Notandum est etiam hîc obiter, Testamentum ad pias causas, si à Testatore in præsentia testium, qui testatoris voluntatem audiuerunt, est dictatum, Notarius verò id, postquàm scripsit, non iterum legit Testatori, & Testibus, non obest, quod non iterum est lectum testatori, & testibus si voluntas testatoris testibus probatur, Couar. *in cap. relatum el. 1. n. 15. & 16. extr. de Testam.* cum enim scriptura ad probationem non adducatur, eius solemnitas non est curanda.

6. Nota tamen quòd post hæc scripta inueni Trull. *in Decal. tom. 2. lib. 7. cap. 18. dub. 4. num. 3.* & Bonacinam *de contract. d. 3. quæst. 1. punct 3. num. 22.* docere in casu præsentis dubij non esse restituendam totam hæreditatem

reditatem causæ piæ, eo quod testator nondum perfecerit testamentum, vt suppono, & fieri potuerit, vt in eo perficiendo alia legata aliis relinquerentur. Quare in huiusmodi euentu recurrendum existimo ad prudentem virum, qui ex æquo, & bono ferre debebit iudicium, spectatis circumstantiis concurrentibus in singularibus casibus. Sed tu ne deseras sententiam Molinæ, Dicast. & aliorum, quibus adde Fagundez *de Iust. lib.6. c.3. n.26.* quia ait ipse stando in solo iure naturali, secluſa iuris Ciuilis dispositione, valida sunt illa, quæ in casu nostro erant iam dispositæ quoad causas pias, vt pote iam perfecta & dispositæ, non obstante quod testator multa habuerit adhuc disponenda, & quod posset illa reuocare, vel in progressu testamenti, vel postquam illud haberet absolutum. Cùm igitur vt dispositio ad pias causas sit valida, id solùm sufficiat, quod sufficit stando in solo iure naturali, consequens est vt valida sit in casu nostro: ergo, &c.

RESOL. XXVI.

An si testator relinquat cuidam Ecclesiæ legatum vnciarum decem quolibet anno in perpetuum, & cum esset elapsum à morte testatoris tempus centum annorum, quæsierunt à me hæredes, an teneantur soluere supradictum legatum?

Et an conditio caste, & honeste viuendi in aliquo legato appositæ intelligatur debere toto vitæ cursu, vel tempore arbitrio prudentis sufficienti, quale est annorum decem, &c.?

Vide, si fœmina caste vixerit per decennium, licet postea in fornicationem inciderit, debetur adhuc ei legatum cum tali conditione. Ex p. 5. tract. 14. & Misc. 2. Resol. 84.

§. 1. POrrige aures, amice Lector, nam casus est satis practicabilis, pro negatiua sententia stant plures DD. penes Viuium *in comm. opin. l. 2. opin.* 446. quos sequitur nouissimè Naldus *in sum. ver. vsusfructus n. 12. & ver. infinitas, n. 1.* vbi sic ait. Legatum factum Ecclesiæ semper & in perpetuum soluendum, adhuc tamen finitur circulo centum annorum à die mortis testatoris, & hoc ratione infinitatis vitandæ, quam maximè iura abhorrent. Ita ille, & ante illum hanc sententiam docet etiam Molfesius *in summ. to. 2. tr. 1. c. 5. n. 56.* qui citat Couarruuiam, Brunum à Sole, Tuschum, Menochium, & Surdum.

2. Sed contrariam sententiam tenet Bonacina *de contractibus, disput. 3. q. 1. punct. 8. §. 5. num. 2* Homobonus *in consult. cas. conscient. vol. 2. part. 7. resp. 27.* & alij. Vnde vtramque opinionem puto probabilem esse, & primam in iure probabiliorem, sed secundam seruari in praxi.

3. Notandum est etiam hìc obiter quòd Homobonus *vbi supra, resp. 44.* docet conditionem castè & honestè viuendi in aliquo legato appositam, non intelligi debere toto vitæ cursu, sed tempore arbitrio prudentis sufficienti, quale est annorum decem; vnde si fœmina castè vixerit per decennium, licèt postea in fornicationem inciderit, debetur adhuc ei legatum cum tali conditione, scil. si castè vixerit, relictum.

Quid hoc casu si rel. fuerit legat. dos. Bartolus §. legat. dos. Baldus §. legatum. ante nouissimum, vers. de si fœmina. Bonacina. de contract. de restitut. §. 5. num. 2.

RESOL. XXVII.

An si quis moriatur in loco, vbi non possit condere testamentum, & vellet relinquere aliquid Ecclesiæ, an valeat tale legatum si relinquat talem scripturam scriptam manu propria?

Et an in tali casu non solum ad pias causas, sed etiam absolute testamentum factum coram parocho, & duobus testibus valeat in vtroque foro in terris Ecclesiæ?

Et alij quatuor casus circa hoc in textu huius Resolutionis inferuntur ex supradicta quæstione. Ex p. 5. tract. 3. Resol. 119.

§. 1. REspondeo saltem in foro conscientiæ affirmatiuè, & quidem quomodo non valebit scriptura in his terminis, si valet confecta ab alio, deponentibus duobus testibus illam esse ipsius voluntatem. Certe magis constat de voluntate defuncti, qui conficit scripturam videntibus testibus, quàm si ab alio conficiatur dictante testatore coram testibus, præcipuè cùm testes in his terminis non requirantur pro solemnitate testamenti. Et licèt Iul. Clarus contrariam opinionem, imò tale testamentum esse inutile, ab omnibus magis communiter receptum esse asseueret, & ideo in iudicando & consulendo non esse ab ea recedendum, tamen nec sibi, inquit, nec amicis consulturum bona in tali schedula Ecclesiæ relicta posse ab hærede salua conscientia retineri. Ita ille, *in §. testamentum, qu. 7. n. 2.* cui adde Emanuelem Figuerium *in Introduct. vltim. volum. l. 3. c. 14. n. 12.* & Ioannem Valerum *in different. vtr. fori, ver. testamentum differ. 1. n. 2.* vbi docet, quòd in foro conscientiæ sufficit hæredi habere prædictam scientiam priuatam, vt in conscientia teneatur adimplere voluntatem testatoris; & consequenter tenebitur executioni mandare quidquid sibi constiterit per literas & papyros testatoris manu eius conscriptas velle fieri. Vide etiam Velascum *consult. 67.* Sup. hoc supra in Resol. 18. §. hinc. ad medium vers. quarto, &c.

2. Posset etiam Confessarius in tali casu non solùm pro legatis ad pias causas, sed etiam absolutè, si adessent duo testes, facere, vt moribundus testamentum conficiat, nam testamentum factum coram Parocho & duobus testibus, valet in vtroque foro in terris Ecclesiæ, ex *c. cùm esses, de testam.* & vbique terrarum valere tale testamentum in foro conscientiæ, probat latè Paulus Comitol. *lib. 7. q. 1. à n. 5.* (etiam sine præsentia Parochi) & docet D. Anton. *3. part. tit. 1. c. 3. §. 14.* Sylvester *ver. testamentum 1. qu. 5. not. 4. & ver. Alienatio §. 13. & ver. restit. 5. §. 8.* Hadrian. *Quolib. 6. art. 1. concl. 2.* vbi optimè Angelus *ver. Testam. §. 5. & ver. Alienatio, §. 14.* Tabiena *eod. ver. §. 15.* Armilla *ver. Legatum, §. 51.* & dicunt communem Couarr. *d. c. cùm esset.* Vide etiam Valerum *vbi supra differ. 2.* qui *in differ. 8.* probat testamentum ad pias causas manu testatoris factum sine testibus esse validum in foro conscientiæ, & ideò in casu contingenti videbis illum. Imò testamentum etiam ad causam prophanam sine solemnitate iuris valere in foro conscientiæ, ego alibi fusiùs tradidi, & tradit Becanus *part. 2. tom. 2. c. 7. q. 3. concl. 1.* Ex quibus infert primò, hæredem ab intestato si sciat voluntatem defuncti, teneri restituere hæreditatem, & soluere legatariis, quibus testamento minus solemni debentur. Secundò, si dubius sit de voluntate testatoris, debet cum illis componere ratione dubij. Ita Molina *d. 81.* Ratio est, quia cùm nec ipse, nec alij cœperint adhuc possidere bona fide, in dubio par est eorum conditio. Tertiò, si hæres ab intestato retineat hæreditatem & legata, possunt illi, quibus aliquid per tale testamentum est relictum, vti occulta compensatione. Ratio est, quia reuera res relictæ sunt ipsorum. Quartò, si hæres ab intestato fateatur mentem testatoris fuisse, vt hæreditatem nomine fidei commissi alteri traderet, vel legatum aliquod solueret, aut si oblato iuramento iurare noluerit, cogendus etiam in foro externo hæreditatem tradere (detracta tamen quarta parte, quam vocant Trebellianam) & soluere legatum, vt patet *Inst. de fideicommiss. hæred. §. vlt. & l. quæst. C. de fideicommissis.* Hæc probabiliter dicta sunt, nam contraria opinio est etiam probabilis. Sup. hoc infra in Resol. 59. signanter in §. sed his. & in aliis eius not. Sup. hoc supra in Resol. 18. in principio § huic. & in Resol. 23. §. 2 & in aliis § earum notationum. Et pro alibi contento in hoc textu supra in resol. 4 & pro hærede ab intestato infra in Resol. 57. in principio, & in §. dico. Et pro contrario in vers. secundo huius textus supra in resol. 25. §. vlt. Et pro contrario in vers. tertio infra in Resol. 57. §. 2. in fine, vers. tertio. & pro contrario in vers. quarto supra in Resol. 18. §. hinc. ante medium, & infra in Resol. 100. §. penult. in fine.

RESOL.

RESOL. XXVIII.

An moriturus possit ad pias causas committere alicuius arbitrio suum testamentum?

Adde, si testator dixerit ita: committo omnia bona mea arbitrio, vel dispositioni Titij, tunc Titium hæredem nudum, ac solo nomine censeri atque obligatum esse totam hæreditatem in causas pias distribuere.

Et an moriturus possit committere etiam Fratribus Minoribus nominationem executorum sui testamenti, & an ipsi nominare possint cum licentia sui superioris? Ex p.5. tr.3.Res.127.

Sup.contentis in hoc §1.in res.seq.

§. 1. Respondeo validum esse testamentum ad pias causas, etsi alterius arbitrio committatur, itémque legatum ad pias causas, & si in liberam alterius voluntatẽ conferatur.v.g.Instituo hæredes bonorum meorum pauperes, quos Titius elegerit. Vel lego centum aureos alicui puellæ in dotem, si Titius, aut si hæres meus voluerit quæ est communis DD.sententia *in c.cùm tibi de test.* Iul.Clar.*q.6.n.5.* Tiraquel. *priuil.64.* Lessius *l.2.c.19. dub.2. in fine.* Molina *disp.* 134. *in fine, & disp.*157. §. *legatum.* Adde secundùm quosdam,si testator ita dixerit: Committo omnia bona mea arbitrio, vel dispositioni Titij, tunc Titium hæredem nudum,ac solo nomine censeri, atque obligatum esse totam hæreditatem in causas pias distribuere,quæ videtur esse decisio citatorum ibi, interprete Innocentio,& Abbate cit. *n.4.* & consentit Clarus *loc.cit.* Couarr. *n.13.* Ait enim Innocent.III. Qui extremam voluntatem in alterius dispositionem committit,non videtur decedere intestatus, quia, vt in rubrica dicitur, talis videtur testatus ad pias causas, & præter DD. citatos hæc omnia docet Laymann. *lib.1. sect.5.tract.5.c.2.n.6 & 9.*

Sup.hoc infra in tt.9. Res.10.&28.

2. Notandum est etiam hîc obiter posse morituru m in suo testamento committere etiam fratribus Minoribus nominationem exequutorum sui testamenti,& ipsi nominare possunt, cum licentia Superioris. Vide Sanchez *in summa tom 2.lib.6.c.11.n.41.* contra Molinam *tom.1.tract.2.disp.247.*

RESOL. XXIX.

An testamentum ad pias causas relictum alterius arbitrio valeat?

Et in casu,quo testator committat omnia bona sua arbitrio Titij, an omnia relicta à testatore in causas pias videantur dispositа fuisse? Ex p.7. tract. 6. Res. 21. alias 20.

Sup.contentis in hac Res in Res. præterita §.1.

§.1. Respondeo quòd in Testamentis ad pias causas valet vltima voluntas, quæ pendet ex alieno arbitrio, Bart. *in l.1. num. 64. C. de Sacr. Eccles.* & est commun.opin. Abb. *cons.32. num.3. lib.2.* Alexand. *cons.14. num.7. lib.1.* Dec. *num.18.* & Ias. *num.12.in l.Captatorias,C.de Testam. mil.* Paris. *consil. 83. num.10.lib.2* Clar. §. *testam. quæst.6. num.5.* Cùm enim hæc sit simplex prohibitio Iuris ciuilis, ne scilicet vltimæ voluntates in alienum arbitrium conferuntur, non impedit, quò minus ea non obstante relicta ad pias causas. Quinimò, si non expressè appareat testatorem voluisse testari ad pias causas, sed simpliciter testator dicat, committo dispositioni Titij omnia bona mea, licet aliàs eiusmodi Testamentum non valeat, tamen fauore piæ causæ, valebit, proinde ac si testatus fuisset expressè ad pias causas, & per huiusmodi verba censetur institutus hæres ille, cuius dispositione vltima voluntas committitur, & intelligitur grauatus, vt bona distribuat ad pias causas Innocent. & Abb. *in cap. cum tibi, de testament.* Corn. *cons.156.in lit.D.lib.2. & consil.302.in lit.C.lib.4.* & est commun.Clar.§.*testam.quæst.6.num.6.* Et hanc sententiam sustinet etiam Layman, *lib.3. tract.5.cap.2. num.7.* Hunnius *in Encyclopedia Iuris, part.4.tit.3.c.3.n.4.* Tuschus *tom.8. concl.116.n.68.* Trullench *in Decal.tom.2. lib.7. cap.18.dub.4. num.2.* Eminentissimus Lugo *de Iust. tom.2. disput.22.sect.9. num.272.* Molina *tom.1. tract.2. disput.134. in fine,* & Dicastillus, *de iust. lib.2. tract. 19. disput. 1. dub.10. num.123.*

2. Vnde Lessius *lib.2.cap.19.d.2.num.10.* sic ait. Et si regulariter non valeat dispositio vltimæ voluntatis captatoria, (id est quæ confertur in alterius, arbitrium) tamen valere in dispositione ad pias causas,Ita Clarus *quæst.6. num. 5.* qui citat Bartolum, & alios, qui dicunt hanc esse sententiam communem. Ratio est, quia iure gentium talis dispositio est valida & satis apertè colligitur ex *cap.cum tibi, de Testamentis,* vbi dicit Innocent. III. Qui extremam voluntatem in alterius dispositionem committit, non videbitur decedere intestatus,quod multi Doctores intelligunt in causis piis, & ita exponitur in summario illius capitis. Ita ille, cui adde Fagundez *de iust. l.6. cap.3. num.27.*

3. Adde secundum Dicastillum,Molinam, & Layman, si testator ita dixerit: Committo omnia bona mea arbitrio,vel dispositioni Titij, tunc Titium hæredem nudum, ac solo nomine censeri, atque obligatum esse totam hæreditatem in causas pias distribuere, quæ videtur esse decisio cit. *cap.cum tibi,* interprete Innocent. & Abb. *cit.num.4.* & consentit Clarus *c.cit.* Couarruias *n.13.* Ait enim Innoc.III.Qui extremam voluntatem in alterius dispositionem committit, non videtur decedere intestatus: quia, vt in rubrica dicitur, talis videtur testatus ad pias causas. Et etiam hanc sententiam docet Fagundez *de iust.1.lib.6. cap.7. n.24.* qui testatur hunc casum Conimbricæ accidisse, & omnia relicta à testatore in causas pias disposita fuisse.

RESOL. XXX.

An testamentum ad pias causas valeat sine institutione hæredis?

Et cum in testamento ad pias causas non requirantur solemnitates Iuris Ciuilis, sed sufficiat solemnitas iuris Gentium, vel Diuini, numquid testamentum ad pias causas vitietur ex causa præteritionis,vel exhæreditationis? Ex p.7. tr.6. Res.23. aliàs 22.

Sup.hoc infra in Res.

§ 1. Respondeo affirmatiuè, & ita docet Trullench *in Decal.to.2.lib.7.c.18.d.4.n.2.* Card. Lugo *de Iust.to.2.d.22.sect.9 n.271.* Molina *to.1.tr.2.d.134.* Bart. *in l.1.C.de SS.Eccl.* Barbat. *cons.8. vers.venio ad aliam d.l.1.* Panorm. *in c.iudicante, extr. de test.* Paul. Castr. *cons.97.lib.1.* Firmian. *tr.de Episc. in 31.qu.4. p.lib.4.vers.dubitari potest.* Tiraq. *de pia caus.priuil.15.* Quibus omnibus adde Maulium *vbi infra n.8.*

2. Hinc Lessius *lib.2. c.19. d.2.n.8.* sic ait: In tali Testamento vt validum sit, non requiri hæredis institutionem: ratio est, quia hæc necessaria tantùm est iure Ciuili; atqui vt testamentum ad pias causas validum sit, nihil requiritur solo iure Ciuili introductum: ergo,&c.

3. Sed quæro hîc obiter, cùm in testamento ad pias causas non requirantur solemnitates iuris Ciuilis, sed sufficiat solemnitas iuris Gentium. vel Diuini, numquid testamentum ad pias causas vitiatur ex causa præteritionis, vel exhæreditationis? Sciendum est si relicta sunt piæ causæ per viam legati, vel fideicommissi, & institutus est aliàs non priuilegiatus liberis

beris præteritis, legata saltem ad pias causas conseruantur, iuxta Auth. ex causa, *C. de liber. præter.*

4. Sin verò instituta sit hæres pia causa, liberis præteritis quibus tamen relicta est legitima titulo saltem legati, licet non titulo institutionis provt requiritur, non irritatur testamentum, sed sustinetur fauore piæ causæ, Bart. & Flor. *in l. 1. C. de SS. Eccl.* Perr. Anchar. & Imol. *in c. cùm esses, de test.* Fulg, *in l. generali, C. de SS. Eccl.* Alex. *cons.* 105. *lib.* 4. Tiraq. *de pia caus. priu.* 14. Clar. *§. testam. q.* 6. *n.* 8. quia quod iure institutionis debeat filiis relinqui legitima, est quædam iuris Ciuilis obseruatio, quæ non est necessaria in relictis ad pias causas. Dissentiunt Bald. *in l. 1. vers. super quarto quæsito, C. de SS. Eccl.* Barbat. *in c. cum esses, ver. quæsit hic Dominus Petrus & in cons.* 38. *lib.* 1 12. *lib.* 4. Sed nostram sententiam tenet Tho. Maul. *tr. de vlt. vol. lib.* 1. *tit.* 12. *n.* 8. *sen.* 14. vide Tusch. *t.* 8. *concl.* 116. *n.* 91. & 92.

Hoc in Reg. nor. præterita & eodem §. in medium.

RESOL. XXXI.

An temporis inscriptio, videlicet anni, mensis & diei sit necessaria in testamento ad pias causas? Ex p. 7. tr. 6. Res. 24. alias 23.

§. 1. NEgatiuam sententiam sustinendam esse puto per ea quæ scribit Alex. *cons.* 4. *n.* 15. *in* 7. *vol.* Corn. *in cons.* 307. *nu.* 17. *in* 3. *vol.* Natta *in Auth. quod sine. num.* 30. *ad fin. C. de testam.* Euer. Iun. *cons.* 27. *n.* 64. *vol.* 1. Nam temporis inscriptio in testamento inter liberos ideò desideratur, vt si plura producantur testamenta, appareat quod sit prius, quod posterius, quod illud tantùm valere possit, quod est vltimum, ac diuersum est in testamento continente legata ad pias causas: illud enim præsumitur esse posterius eo, in quo ad pias causas est aliquid relictum, Iason *in l. fin.* & *ibi* Dec. *C. de edict. Diui Hadriani toll.* Tiraq. *de pia causa, priuileg.* 35. Cùm enim vnicuique homini potissima cura esse soleat animæ salutis, probabile non est quòd is, qui ad pias causas legauit aliqua, censeatur illa reuocasse in alio testamento posteriore, in quo de piis legatis nullam fecit mentionem. Euer. Iun. *cons.* 27. *n.* 66. *vol.* 1. Deinde si temporis inscriptio requireretur, id fieret non pro solemnitate, sed eo tantùm fine, vt apparere posset, quod fuerit posterius testamentum; iam verò vbi cessat illa ratio, quia fortasse vnum tantùm inuenitur testamentum, non plura, vel aliunde apparet, vel constat, quod testamentum est posterius, ex omissione temporis, dispositio inualida argui non potest, cùm constat de eo, quod desideratur, scilicet quæ dispositio sit posterior, Euer. Iun. *d. loco, n.* 67. Et hanc sententiam tenet etiam Hulricus Hunnius *in Encyclopedia iuris, p.* 4. *tit.* 3. *cap.* 2. *n.* 13. & Reusnerus *tr. de test. 4 part.* 4. *cap.* 12. *n.* 17. Quibus adde Tusch. *t.* 8. *concl.* 116. *n.* 19.

RESOL. XXXII.

An in testamento ad pias causas sit necessarium vt apponatur locus, vbi de aliis quatuor circumstantiis agitur? Ex p. 7. tr. 6. Res. 25. alias 24.

§. 1. NOn esse necessarium, vt in Testamento ad pias causas apponatur locus, tradit Natta *in Authent. qua sine num.* 36. *Cod. de Testament.* Euerardus Iuniot, *consil.* 27. *numero* 69. *volum.* 1. Thomas Maulius *tractatu de vltim. volunt. lib.* 1. *tit.* 12. *num.* 9. Et ratio est quia nullo iure probatur quòd debeat apponi, deinde iure Diuino & gentium hoc non desideratur. Ergo.

2. Notandum est etiam hîc obiter Primò, quòd omitti potest publicatio Testamenti ad pias causas, modò constet quod manu Testatoris scriptum, aut subscriptum fuerit. Ita Tuschus *t.* 8. *concl.* 116. *n.* 8. Vasquius *de succes. §.* 22. *n.* 1. Boërius *dec.* 249. *n.* 4. Grassus *de succes. §. Testamentum, quæst.* 19. *n.* 2. Secundò ad ordinationem Testamenti ad pias causas conditi non est necessarium quòd fiat vno contextu. Ita Vasquius *vbi suprà §.* 14. *n.* 6. Tertiò ad probandum hæredis institutionem in Testamento ad pias causas facto non requiruntur perfectæ probationes, sed in eo hæredis institutio ex coniecturis colligi potest. Ita Menochius *l.* 4. *præsumpt.* 15. *n.* 13. Et tandem Quartò ad Testamentum ad pias causas factum non requiritur vt sit extensè, & sine legatis notis, & abbreuiationibus scriptum, sed ligatis notis, & abbreuiationibus scriptum valet, modò aliquo pacto intelligi possint. Ita Mantica *de coniect. lib.* 6. *tit.* 3. *n.* 3. Et hæc omnia docet etiam Hulricus Hunnius *in Encyclopedia iuris parte* 4. *tit.* 3. *c.* 2.

RESOL. XXXIII.

An legata ad pias causas valeant, si hæreditas adita non sit?

Et de quibusdam aliis casibus, & legatis ad pias causas agitur. Ex p. 7. tr. 6. Res. 26. alias 25.

§. 1. AD hunc casum ita respondet Dicastillus *de iust. lib.* 2. *tract.* 19. *disp.* 1. *dub.* 10. *num.* 128. Colligitur legata ad pias causas valere, & habitura effectum, eíseque prætianda, etiamsi hæreditas adita non fuerit quia ante illam aditam mortuus fuit hæres, vel, quia hæreditatem repudiauit: Est communis sententia, quam sequitur Panorm. *cap. Relatum, 1. de Testamentis, n.* 6. Couarr. *in cap. Reynaldus §.* 2. *n.* 23. *& segq.* Tiraquell. *priu.* 32. contra Fachin. *lib.* 6. *controu. c.* 28. Nam quòd Legata non possint peti hæreditate non adita, est solemnitas Ciuili Iure introducta *l. eam quam cod. de fideicommiss.* quæ ad pias causas se non extendit. Ita Dicastillus. Vide etiam Tuschum *t.* 8. *concl.* 116. *n.* 61. vbi citat Lalcleuinum, & Baldum.

2. Notandum est tamen hîc Primò legata ad pias causas in Testamento relicta deberi, & si quoad hæredis institutionem aliquo defectu laboret, Gilchœnius *ad l. 1. num.* 29. *cod. de SS. Ecclesiis.* Vasquius, *tr. de succes. creat. lib.* 3. 8. 22. *limit.* 7. *num.* 33. Grassus, *tr. de succes. §. testamentum quæst.* 16. & ideo ex testamento aliàs defectuoso, legata ad pias causas relicta debentur, modò liberis testatoris legitima institutionis titulo relicta fuerit, Tiraq. *tr. de priu. pia caus. priu.* 17. Iul. Clar. *lib.* 3 *recept. sent. §. testamentum, q.* 6. *num.* 8. Tusch. *concl.* 116. *n.* 91. *& seq. t.* 8. Et Hunnius *in Encyclop. iuris, p.* 4. *tit.* 3. *c.* 2. *n.* 5. *&* 6. vbi etiam *n.* 8. docet legata ad causas pias coram duobus solùm testibus relicta valere, ac deberi, vt notat Tusch. *t.* 8. *concl.* 116. *n.* 25. & Natta *cons.* 442. *n.* 1. & 2.

Sup. hoc supra in Res. 30. §. 1. & seq.

Sup. hoc in Res. nor. præteritæ §. sin vero.

Sup. hoc supra in Res. 2. & in Res. 18. §. 1. 2. & vlt. & in alio § eius primæ, & vlt. nor.

3. Notandum secundò, testamentum in quo filius, & pia causa coram duobus, aut quinque testibus simul sunt instituti, non solùm quoad piam causam, sed etiam quoad filium valere, Tusch. *concl. pract.* 116. *n.* 41. *t.* 8. Hæc omnia docet Hunnius *loco cit.*

4. Et tandem non desinam hic apponere verba Th. Maulij, *tract. de vlt. vol.* 1. *tr.* 12. *n.* 10. vbi sic ait. Testamentum prius conditum cum solemnitate iuris communis reuocatur per testamentum ad pias causas saltem secundum ius gentium conditum, Tiraquellus *de pia causa priu.* 53. etiamsi in secundo minus solemni testamento nihil planè dictum esset de priori testamento, Euerardus Iunior, *cons.* 27. *num.* 22. *&* 23.

Sup. hoc in Res. seq.

5. Prius testamentum ad pias causas factum non infirmatur per secundum minùs solemne, in quo

venientes ab intestato hæredes instituti sunt, Panorm. *in cons.* 11. *n.* 1. Raph. Cuman. *cons.* 177. Tiraq. *de pia caus. priuil.* 52. Hæc Maulius.

RESOL. XXXIV.

An testamentum non solemne ad pias causas, reuocet prius solemne etiam ad pias causas?

Et an hoc etiam intelligatur, cum folium, vel schedula esset subscripta manu testatoris? Ex p.7.tr.6. Res.27. alias 26.

Sup. hoc in Res. præcedenti §. 1. dē.

§. 1. Affirmatiuam sententiam tenet Emanuel Sà, *ver. testament. n. 5.* Sylvester. *cod. ver. 1. q. 7. in fine*, Trullench *in Decal. tom. 2. l. 7. c. 18. d. 4. num. 4.* Bonac. *de Contract. d. 3. q. pun. 3. n. 16.* Cardin. Lugo *de Iust. tom. 2. disp. 22. sect. 9. n. 270.*

2. Sed vt verum fateat hæc opinio non caret difficultate, & ideo negatiuæ sententiæ adhæret Fachin. *l. 4. cont. iur. c. 6.* Tusc. *tom. 8. concl. 116. n. 94.* vbi citat Old. *cons. 119.* & Angel. Aretin. *cons. 91.* Quia priuilegiatus non potest vti priuilegio contra pariter priuilegiatum. Et hanc sententiam tenent etiam doctus Hulric. Hun. feliciter ex Lutheranismo ad Eccles. Rom. rediens, *in sua Encyclop. iur. p. 4. tit. 3. c. 2. n. 9.* vbi sic ait. Per testamentum posterius ad pias causas sine solemnitatibus iuris factum, reuocatur præcedens testamentum perfectum; excepto eo casu, quo in priori testamento solemni & perfecto alia pia causa instituta esset, tum enim aliud obseruatur. Ita ille.

3. Sed quia communis sententia est in contrarium, non audeo ab ea discedere, vnde Molina *to. 1. tr. 2. d. 153. in princ.* sic ait: Primum testamentum legitimè factum, id est, in quo sunt omnia requisita, vt sit validum, reuocatur per secundum legitimè etiam factum, esto in secundo sit minor solemnitas. Vnde secundum testamentum factum ad pias causas coram duobus testibus reuocat primum, etiamsi ad pias causas esset factum coram tabellione, & viginti testibus, imò etiam si factum fuisset coram Rege, & ab eo esset approbatum. Ita communis Doct. sententia. Hæc Molina; & ratio erit, quia, quia secluſa solemnitate ciuili validum esset secundum testamentum, & posset prius factum reuocare. Dicendum est igitur primum testamentum solemne ad pias causas reuocari per secundum minus solemne etiam ad pias causas, cùm sufficiat, quod istud secundum sit perfectum in sua specie, & habeat sua substantialia requisita ad sui ipsius perfectionem, quamuis primum contineat plures solemnitates: nam maior solemnitas non inducit maiorem perfectionem: vbicumque vtrumque est perfectum quoad solemnitatem necessariò requisitam, quasi solemnitas superflua, & non necessaria non attendatur, iuxta doctrinam Bart. communiter in proposito approbatam *in l. hæredes palam 11. § si quis post. num 3. vers. sed dubium. ff. de test.* Ias. *in l. si ita sit scriptum*, aliàs incip. *Si ita sit adscriptum 14 n. 28 ff. de leg. 1.* Dec. *in l. nihil tam naturale. 35. n. 5. & ibi* Cognol. *nu. 7. ff. de reg. iur.* cum aliis per Magdalen. *de n. test. in test. requis. c. 26. n. 235. l. 1. fol. 224.* Cæteras rationes, & Authores videbis apud Gratian. *tom. 4. discep. forens. c. 605. n. 12. & seq.* qui optimè obseruat hoc à fortiori procedere, quando in secundo testamento causa pia non esset grauata tot oneribus, vt in primo.

4. Nota etiam cum dicto Gratiano *n. 20.* quòd hæc opinio procederet etiam, cùm folium, seu schedula esset subscripta manu testatoris, nam esset secundum testamentum validum, cùm simus, vt supra etiam firmatum est, in dispositione ad pias causas, in qua non requiruntur testes, nec aliæ solemnitates, & sufficit solasubscriptio, Couar. *in cap. relatum. el. 1. n. 12. in fine, de test.* Rui. *cons. 71. n. 16. vsque ad 19. lib. 3.* Alex. *cons. 4. col. 3. n. 10. lib. 7.* Dec. *cons. 158. casus qui proponitur, n. 3.* Tiraq. *priuil. pia causa. 4.* Imol. *in l. si is qui, alias incip. si quis cum testamentum 25. num. 6. & ibid.* Aretin. *col. 2. post med. ver. in primo casu dicit hic, ff. de test.* cum aliis per Rot. *diuers. decis. 74. num. 12. vsque ad 20. p. 2.* Grass. *in §. testamentum, q. 19. n. 3.* Ias. *cons. 61. n. 6. lib. 1.* Boër. *decis. 240. n. 4.* Exemplo militis, cuius testamentum valet sine aliqua solemnitate etiamsi esset scriptum in clypeo eius sanguine rutilanti, dummodo per duos testes manus eius recognoscatur, *l. milites in expeditione degentes, 15. C. de test. mil.* ergo eodem modo in schedula ad causas pias, quæ valebit dummodo probetur per duos testes manus scribentis, cùm isti duo casus æquiparentur. Ruin. *cons. 71. n. 18. l. 3.* Vide etiam Menoch. *cons. 224. n. 58. & seq.* Mantic. *de coniect. lib. 6. tit. 3. n. 13.*

Supra in res. quæ hîc est 18. §. hinc & in aliis eius primæ not.

RESOL. XXXV.

An testamentum ad pias causas censeatur habere clausulam derogatoriam aliorum? Ex p.7.tract.6.Res.28. alias 27.

§. 1. AD hoc Dubium sic respondet Molina *de iust. tom. 1. tr. 2. disp. 155.* An verò testamentum conditum ad pias causas virtute censendum sit habere etiam clausulam derogatoriam subsequentium testamentorum, æquandúmque hac in parte sit testamento condito in liberos. Quidam, quos Greg. Lopez *vbi suprà*, & Couar. *concl. 4. cit. corol. 7.* referunt, affirmant, & in eam sententiam pendet Greg. Lop. Alij, quos Couar. refert, negant. Mihi autem nihil hac de re est certum. Ita Molina.

RESOL. XXXVI.

An statuta laicorum includant testamentum ad pias causas? vt v. g. stante statuto, vt vxor sine consensu viri testamentum facere non possit, an valeat saltem ad pias causas?

Et an quibus in casibus valeat testamentum Militis, iisdem quoque valeat testamentum ad pias causas conditum? Ex p.7.tr.6. Res.29. alias 28.

§. 1. RESpondeo negatiuè cum Schurphio *cent. 1. cons. 32. n. 1. & seq.* Tuscho *to. 8. conclus. 116. n. 57.* Hunnio *in Encyclopedia iuris, part. 4. tit. 3. cap. 1. n. 1.* & Barbosa *de iure Eccles. lib. 3. c. 27. num. 103.* Et ideo Thomas Maulius *tr. de vlt. volunt. lib. 1. tit. 12. n. 7.* sic ait: Sed quid stante statuto, quòd vxor sine consensu viri testamentum facere non possit, an valebit saltem ad pias causas? Valere ad pias causas esse communem opinionem refert Grass. *§. Testament. qu. 17. n. 10.* Quidni ciuiliter mortuo vt puta deportato? Ei permissum esse ad pias causas testatori vult Bart. *in lib. 1. T. de SS. Eccles.* & est commun. opin. Grass. *§. Testam. q. 19. n. 9.* quia in relictis ad pias causas cessat omnis solemnitas iuris positiui, & sufficiunt solemnitates iuris gentium. Ita Maulius. Hinc rectè Trull. *in Decalog. tom. 2. lib. 7. c. 18. dub. 4. n. 2.* & Barbosa docet statutum Laicorum inducens nouam solemnitatem in testamentis ad pias causas non valere; quòd etiam docet Tuschus *tom. 8. concl. 116. n. 57.*

2. Notandum est tamen hîc obiter cum Hunnio, & Tuscho *loco citato* quòd quibus casibus valet testamentum militis, iisdemque quoque valet testamentum ad pias causas conditum.

RESOL.

RESOL. XXXVII.

Quenam dicantur relicta ad pias causas.
Et enumerantur sigillatim omnia, quæ ad piam causam reducuntur. Et p.7. tr.6. Res.30. alias 29.

§. 1. NOuissimè Ioan. Machad. *de perf. Conf. tom. 1. lib. 3. p.6. tr. 1. docum. 5. num. 2.* sic asserit. [Segun dotrina comun se puede llamar causa pia, todo aquello que alguno dexa en bien de su alma: como es la limosna, que se dexa à la Iglesia, culto Diuino, à los pobres, aunque sean parientes, para redencion de cautiuos, casar guerfanas, en sufragio para si, ò para sus difuntos; i finalmente es obra pia qualquiera que se haze principalmente por respeto de Dios, i de fin sobrenatural para merecer la gracia, i gloria, ò para satisfacion de los proprios, ò agenos pecados.] Ita ille, cui adde Trullench. *in Decal. tom. 2. lib. 7. c. 18. dub. 12. num. 2.*

2. Sed ego in gratiam Confessariorum in particula rienumerabo omnia, quæ ad piam causam reduci possunt. Igitur ad pias causas relictum dicitur, Primò, si quid Ecclesiæ, vel Monasterio relinquatur. Speculat. *in tit. de instrument. edit. §. Nunc verò aliquæ, vers. & scias quod inter relicta*, & Bald. *in Authent. similiter, in princ. C. d. ad leg. Falcid.* Roman. *consil. 225. quoad primum.* Dicitur autem non solùm relictum ad pias causas, quòd Monasterio ipsi est relictum, sed & quod relinquitur vni cuipiam monacho, si fiat intuitu pietatis, non contemplatione consanguinitatis aut amicitiæ, Bald. *in l. 1. vers. circa personam, Cod. de SS. Eccl.* Panorm. *in Rubr. de Testament.* Secundò relictum Hospitali dicitur ad pias causas, quod plerique intelligunt procedere, modo Hospitale sit constructum authoritate, Episcopi, aut certè illi constructo accedat ipsius authoritas, aliàs secus, ita voluit Baldus *in Authent. hoc iu porrectum, Cod. de SS. Eccles. & consil. 465. lib. 1. & consil. 116. lib. 4. & consil. 320. lib. 5.* Angel. *consil. 308.* Paulus Castrens. *in l. Orphanotrophos in princip. Cod. de SS. Eccles.* Alexand. *consil. 129. lib. 1.* Benedict. Capr. *cons. 87.* Sed alij indistinctè tenent, siue Hospitale sit institutum authoritate Episcopi, siue non, esse tamen, & dici pium locum, Bald. *cons. lib. 3.* Angel. *cons. 117. & cons. 383.* Petr. Anchoran. *cons. 129. & cons. 337.* Panorm. *in c. de Xenodoch.* Paul. Castren. *cons. 167. lib. 2.* Roman. *cons. 457. vers. vnum est quod refragatur*, Bart. *cons. 1. l. 4.* Steph. Bertr. *cons. 244. n. 3. l. 1.* Franc. Curt. Iun. *consil. 20.* Tertiò relictum fraternitatibus dicitur ad causas pias relictum, Petr. Perus. *in suo tr. de quarta Canonica*, Panorm. *cons. 31. ver. venio ad secundum lib. 1. & cons. 32. ver. substitutio verò facta l. 2.* Paul. Castren. *cons. 5. l. 2. & cons. 12. l. 2.* Contrarium tenet Bald. *in l. illud. vers. quòd de eo C. de SS. Eccles.* dum dicit, quòd fraternitas non dicitur propriè pium Collegium. Quartò relicta pauperibus computantur inter legata ad pias causas, Specul. *in tit. de instrum. edit. §. nunc verò aliqua vers. & scias quòd*, Bald. *in Auth. similiter C. ad leg. falc.* Bald. & Castren. *in l. illud. C. de SS. Eccles.* quod vsque adeo verum, vt relictum etiam consanguineo, vel amico pauperi, censeatur pium, Gloss. *in c. 2. de sepult.* Bald. & Castren. *in l. 1. C. de SS. Eccl.* Alex. *cons. 158. viso test. ad fin. l. 1.* Planè si consanguineo, vel amico diuiti sit relictum, etiamsi addictum ipsi hoc pro anima esset relictum non reputabitur relictum ad pias causas, sed magis præsumetur factum contemplatione consanguinitatis, amicitiæ, vel alterius non piæ causæ, Gloss. Bart. & Bald. & Castr. *in l. illud, C. de Sacrosc. Eccl.* Imol. *in l. si quis Titio, ff. de leg. 2.* Lap. *alleg. 92. in 1. dub.* pietas enim non stat in nomine pietatis, sed in substantia veritatis, & quod relictum consanguineo, vel amico pauperi censeatur pium, absque dubio procedit, quando consanguineo vel amico pauperi nominatim relinquitur pro anima, aut etiam alia pia causa; at si simpliciter relinquatur consanguineo, vel amico pauperi sine expressione piæ causæ, an sit censendum pium controuertitur. Bald. *in Auth. ex testam. C. de collat. & in Auth. similiter, vers. quòd si donatio*, & ibi etiam Roman. *C. ad leg. falc.* Phil. Dec. *cons. 120.* volunt cùm inter coniunctos vel amicos aliquid confertur præsumendum esse, hoc fieri ex naturali affectu magis, quàm ob piam causam. Contra Tiraq. *in præfat. tract. de priuileg. piæ causæ, ver. sed si hoc omnino.* Tradit in dubio magis relictum videri fauore piæ causæ, quàm consanguinitatis, vel amicitiæ, quando aliàs relictum non valeret. Quintò relicta viduis, & aliis miserabilibus personis censentur relicta ad pias causas, Specul. *in tit. de instrum. edit. §. nunc verò aliqua, vers. & scias quod*, Bald. *in Auth. similiter, C. ad l. falc.* Franc. Aretin. *in l. 1. in fin. C. de sacrosan. Eccl.* Sextò relictum pupillis dicitur in piam causam relictum, *l. 1. C. quando Imperator inter pupill. & vid.* Alex. *in l. Titia textores, in princ. ff. de leg. 1.* & quod pupillo est relictum censeri pium tenet Cardin. Flor. *in Clem. 1. n. 13. q. de test.* vbi & idem dicit de orphanis, quod tamen intelligendum est, cùm pupillus est pauper, & orphanus secundum Gloss. *in c. omnis ætas, gloss vlt. 12. q. 1.* & Specul. *tit. de instr. edit. §. nunc verò aliqua, vers. & scias*, Cardin. & Imol. & alij *in cap. significantibus, de offic. deleg.* Alex. *cons. 121.* viso processu causæ vertentis, *col. vlt. lib. 1.* & Iason *in d. l. Titiæ textores.* Septimò, quod pro anima est relictum dicendum est pium, *§. si vnum de prædictis, vers. occasionem autem in Auth. vt cùm appell. cog.* Bart. & Bald. *in l. 1. C. de sacrosc. Eccl.* Bart. *in l. Lucius. ff. de aim. & cib. leg.* Pet. Anchor. *cons. 144.* Phil. Corn. *cons. 38. lib. 3. & cons. 322. lib. 3.* Octauò, relictum pro redemptione captiuorum ad piam causam relictum videtur, *lib. si quis pro redemptione*, in illis verbis, *piissimam administrationem, C. de donat. §. si vnum de prædict.* ibi, *ex hac causa piissima in Authent. vt cùm de appellat. cog.* Baldus, & Paulus Castrens. *in lib. illud, C. de sacrosc. Eccl.* qui hoc etiam intelligunt in captiuis ex delicto.

Sup. hoc la. in infra ex doctrina Resol. 40. & alterius §. de vers. cias nate.

Sup. hoc in Bald. leg. §. nunc ma. dum.

Sup. hoc in Bald. vbi. nota. ver. venio. §. Ad hoc alio dic nunc.

RESOL. XXXVIII.

Et enumerantur alia legata ad pias causas. Ex p.7. tr.6. Res.31. alias 30.

§. 1. SVpradictis addendum est Nonò, quod Legatum pium etiam esse dicitur, si sit relictum causa alimentorum, *lib. Mela, ff. de alim. & cibar. leg. lib. sancimus. C. de sacrosc. Eccl. Gloss. in lib. si cui annum ff. de ann. leg.* Bart. *in l. alio ff. de alim. & cibar. leg.* Raph. Cuman. *cons. 30.* Angel. Imol. & Alex. *in l. si certis annis, vers. ex his etiam in foro, C. de pact.* & Phil. Dec. *cons. 72. viso puncto colum. 3.* Surdus *in tr. de alim. tit. 8. de priu. 1.* Sed hoc intellige cum alimenta relinquuntur pauperibus, aut iis, qui famem patiuntur: Nam si fauore amicitiæ diuiti relinquatur, & qui non eget alimentis, non dicitur legatum pium, Bart. *in d. l. alio ff. de alim. & cib. leg.* Bart. Imol. & Alex *in l. Diui ff. ad leg. falc.* etiamsi testator exprimat, se relinquere amore Dei, Surd. *d. loco n. 3.* pia etenim causa magis ex paupertate Legatarij, quàm ex verbis testatoris æstimatur. Dissentiunt Sal. Alex. Dec. & Alc. *in l. 1. in 3. lim. C. de fideic.* volentes siue pauperi, siue diuiti sit relictum semper pietatem habere annexam, quia semper respicit sustentationem vitæ, etiamsi fiat diuiti, potest enim effici pauper: Dies autem hic est intelligendus, qui satis dies est pro ratione suæ conditionis; siue status & generis. Si quis satis bonorũ habeat, vt possit viuere

Sup. hoc in præterita §. sed cui remedium à vers. plane si.

non tamen secundum conditionem & qualitatem suæ personæ, is pro paupere est habendus & quod illi ea consideratione & causa relinquitur, censetur relictum ad pias causas, Bart. *in l. 1. in 2. q. 2 quæst. princip. de sacro. Eccl. & ibid.* Baldus *ver. super quint. quæst.* Idem Bald. *si quis ad decimandum, ver. circa tertium. C. de Episc. & Cler.* vbi loquitur de nobili, qui satis bonorum habet vnde viuere possit, sed non pro ratione suæ dignitatis, Barbat. *cons. 56. lib. 1.* vel habet nobilis filias, & non potest congruè secundum suam dignitatem matrimonio collocare, Surd. *in tr. de alim. tit. 8. priuil. 1. n. 10.*

Sup. hoc pro parte infra in Ref. 49. per totam, & signanter § nec obstat & in Ref. & §. not. præteritæ, post medium, vers. & quod relictum.

2. An autem alimenta relicta pauperi, cognato, affini, amico, vel filio spurio sint censenda pia, controuertitur, Baldus *in leg. 1. num. 28. Cod. de sacrosanct. Ecclesia* & Alexand. *in leg. Diui, num. 4. ff. ad leg. falcidiam*, esse potiùs naturalem quandam compassionem erga eiusmodi personas, quam religionem erga Deum, proinde, quamuis relictum aliquo respectu dicatur pium, quia tamen ea pietas non est propter Deum, non habere Priuilegia à iure concessa. Sed hoc non placet Cordub. *in leg. si quis à liberis, §. Idem rescripsit, n. 77. ff. de liberis agnosc.* vbi dicit, quod ad dignoscendum, an legatum sit pium non attendatur persona dantis, sed illius qualitas, qui alimentis donatur *l. Mela. ff. de aliment. & cibar. legat.* & dicit Surdus *in tr. de aliment. tit. 8. Priuileg. 1. post. n. 14.* an sit pium, semper inspiciendam esse personam legatarij, qui est egenus, non autem ipsius legantis; & esse attendendam rei veritatem, non legantis opinionem. Et si donatarius est pauper, præsumi donantem magis misericordia motum, quàm consanguinitate, si expressit se donare pietatis causa, declarat Bald. *in l. illud, in princ. ver. iuxta hoc quæritur*, & cum eo transit Roder. *in l. quoniam in prioribus, in declarat. leg. Regu. q. 9. n. 3. C. d. inoff. test.* Dec. *in cons. 120. vers. & in proposito*, vbi *n. 4.* dicit, quòd si factum est legatum consanguineo, & pauperi, censetur in dubio motus testator contemplatione consanguinitatis, nisi expresserit se legare pietatis intuitu, quia tunc in claris non est opus coniecturis. Decimò causa pia est dos, & id quod relinquitur pro maritandis virginibus, & æquiparatur alimentis, *l. cùm is, §. si mulier* ibi, *pietatis causa*, & *ibi* not. Bald. Angel. & Florian. *ff. de cond. ind.* Ioan. Andr. *in c. tua nobis, vers. alios, extr. de decim* Bart. *in l. si ego in princ. §. 1. ff. de iur. dot. & in l. si constante in 11. q. 1. p. ante fin. ff. sol. matr.* Ioan. Anan. *cons. 57. visis, & consideratis, post princ.* vbi dicitur etiam procedere in dote à patre relicta filiæ. Porrò cùm legatum dotis, & alimentorum æquiparentur, ideò & ea distinctio, quam in alimentis diximus, in dote quoque procedit, vt videlicet tum demum legatum dotis sit pium, si relictum sit pauperi, non tamen si diuiti, maritare enim pauperes virgines est pia causa. Vndecimò, relictum causa studij, an sit pium controuertitur. Causam studij esse causam piam voluit Alex. *in addit.* Bart. *in l. Stichus liber esto. ff. de leg. 3. & in l. si cui annum ff. de ann. leg.* Panorm. *cons. 136. quædam Domina col. 3. & 4. l. 2.* dicit, quòd relictum causa studij non dicitur ad pias causas, nisi, sit pro studio sacræ Theologiæ. Et Raph. Cuman. *cons. 28. de fundo dato in præmium emancipationis*: Dicit causam studij, non propriè esse piam, & donationem factam ex ea causa indigere insinuatione, si excedat quingentos aureos, æquè ac alias donationes non pias, & sequitur Ias. *in l. 1. in 1. lect. col. pen. vers. dare tamen, C. de sacros. Eccl. & in l. 1. col. vlt. ff. so. matrim.* Duodecimò, relictum libertatis censetur relictum ad pias causas, *lib. in testament. ff. de fideicommiss. libert. lib. 1. §. vlt. & ibi* Bald. *C. comm. seruor. manumiss. libro ancillam, in fine, Cod. de fideicomm. libert.* Tiraq. *in tr. de priuil. pia causa in præfat. vers. item legatum libertatis.* Et licèt Bart. *in l. b. 1. C. de sacros. Eccl.* teneat, hoc tantùm obtinere, quando libertas est relicta pro anima, vel amore Dei; hoc tamen verum non est, Imol. *in l. captatorias ff. de leg. 1.* & Iason *in l. 1. in vtraque lectura, vers. notaistam pulchram limitationem, & in 2. lectura, col. pen. in princ. C. de testam. milit. per text. l. 1. §. vlt. C. commun. seruor. manumiss.* vbi libertas non erat relicta pro anima vel amore Dei, & nihilominus est pia causa. Decimotertiò, Quidquid relinquitur ad vtilitatem publicam, id pium dicitur, Castrens. *cons. 194. viso puncto vers. pro hoc etiam, lib. 3. per l. 1. §. vlt. C. de caduc. toll.* & *l. ad instructionem, C. de sacros. Eccl.* tale est relictum ad constructionem, siue refectionem pontium, & viarum, Gl. Nic. Neapol. Angel. & Alex. *in l. 1. §. ad mancipium ff. ad l. falc.* Speculat. hoc intelligens, cùm necessitas imminet *in tit. de instrum. edit. §. nunc verò aliqua, vers. & scias quod inter.* Ioan. Andr. *in cap. tua nobis, vers. alios de decim.* Bald. *in Auth. similiter, C. ad leg. falc.* Firmin. *in tr. de Epist. in 4 p. lib. 4. q. 31. vers. congruenter dicendum*, Phil. Dec. *in cons. 72. viso puncto.* Tale quoque relictum, est factum pro patriæ fortificatione, velut pro custodia Ciuitatis, & locorum constructione, siue refectione murorum, fossarum, & cæterorum huius generis; ita voluit Speculat. hoc quoque intelligens, quando necessitas imminet, *in d. vers. & scias quod inter*, Bald. *in d. Auth. similiter C. ad l. falc.* vbi ad hoc adducit rationem, quia his custodiuntur viduæ, orphani, & aliæ miserabiles personæ. Decimoquartò, legatum factum ad constructionem monumenti, dicitur pium, Bald. & Angel. *in l. hæreditas, §. si defuncto ff. de petit. hær.* Idem Angel. *in l. 1. §. vlt.* Raph. & Paul. Castr. *ff. ad leg. falc.* quod concedit *ibi* Imol. quatenus necessarium est monumentum.

Sup. hoc infra in Ref. 49. §. vlt.

3. Et tandem dicitur ad piam causam relictum, id quod meretrici est relictum, vt ad frugem melioris vitæ redeat, Bald. *in l. Imperialis in princip. col. 1. C. de nuptia*, & sequitur Firmianus *vbi suprà.*

RESOL. XXXIX.

Ad quem iudicem pertineat executio testamenti ad pias causas, & legatorum piorum?

Et an negligente intra annum hærede in adimplenda defuncti voluntate, executio testamenti tam ad pias causas, quam ad non pias causas deuoluatur ad Episcopum?

Et an quis si iudex competens, siue agatur de publicando testamento clerici, siue laici, siue de pia causa, siue de non pia? Ex part. 7. tr. 6. Ref. 32. alias 31.

§. 1. AD hoc dubium sic respondet Molina *de Iust. tom. 1. tr. 2. disp. 134.* Obseruant Panorm. Couarr. & alij, causam piorum legatorum, quando hæres qui illa tenetur soluere, est sæcularis, esse mixti fori. Quia enim reus in suo foro conueniri regulariter debet, peti possunt coram iudice sæculari, vt ex *c. Relatum*, patet: in quo sermo est cum sæcularibus Iudicibus Velletrensibus, quia verò res, de qua agitur finem respicit supernaturalem, cuius iudicium ad Ecclesiam spectat, peti etiam possunt coram Iudice Ecclesiastico. Ita Molina, quem sequitur Dicastillus *de Iust. lib. 2. tr. 19. disp. 1. dub. 10. n. 132.*

Sup. hoc infra in Ref. 49. §. 1. Ref. 48.

2. Sed non desinam hîc apponere ea, quæ circa præsentem quæstionem optimè notauit Ciatlinus *in controuers. foren. tomo 1. capite 21. numero 10. & seq.* sic enim asserit: Cùm executio testamenti, & legati ad pias causas data præuentione pertineat ad Episcopum, & ad Iudicem Ecclesiasticum etiam contra Laicos, quia est cognitio mixti fori ad text. *in cap. tua, & cap. Ioannes, de testamento* Abb. & Barbat. *in cap. si hæredes, vbi* Couar. *num. 1. eod.* Guttier. *pract. quæst. ciuil. lib. 2. quæst. 48. n. 3.*

*n.*3. Grilinz *concl.*10.*n.*2. & 3. Martha *de Iurisdict.lib.* 2.*c.*10.*n.*2. latè Barbos. *de offic. Episcop. p.*3. *alleg.*82.*n.* 13. & 14. quod procedit etiamsi testator nihil de hoc expresserit, vel quod magis est, prohibuerit Episcopum se ingerere in executione legatorum, adhuc enim Episcopus poterit concurrere in exequendo pio legato, §. *fin. autem*, & §. *seq.* & §. *in omnibus in Auth. de Eccluit. c. tua de test.* DD. *in lib. nulli, C. de Episc. & Cler.* Marth. *d. c.*10.*n.*2. Surd. *de alim. tit.*8. *priu.*9.*n.*4. Tusch. *tom.*3. *concl.*293.*n.*38. Barbos. *de alleg.*82.*n.*27. in tantum, quod etiam exemptus à iurisdictione Ordinarij, siue ratione S. Inquisitionis, vel conseruatoriarum aut alio respectu, adhuc à Iudice Ecclesiastico tanquam Sedis Apostolicæ delegato possit cogi ad pias testantium voluntates exequendas, Franc. Leo *in Thes. for. Eccles. p.* 2. *c. vlt. in num.* & propterea in similibus causis laicus non potest declinare forum Ecclesiæ, quia ratione peccati, & fauore piæ causæ efficitur de iurisdictione Episcopi. Grilinz, *cons.*10. *n.*5.6. Gratian. *discept.*154. *n.* 25. Barbosa *de allegat.* 82. *n.* 17. Guttier. *d. q.*48. *n.* 3. adeo vt quod negligente intra annum hærede in adimplenda defuncti voluntate executio testamenti, tam ad pias, quam ad non pias causas deuoluitur ad Episcopum *Auth. hoc amplius. C. de fideicomm. gl. in d. c. si hæredes*, vbi Couarruu. *n.* 3. *de test.* Gutt. *pract. qq. lib.*1. *q.*44 *n.*4. Genuen. *in Prax. Archiep. Neap c.*69.*n.*25. Barb. *d. alleg* 82. *n.*15. vbi rationes redduntur, & præcipuè, quòd post annum quodlibet legatum incipit esse pium, respectu defuncti, qui ita disposuit, & non habet, qui curet vt exequatur eius voluntas; vnde habemus, quod Episcopus potest pia legata quandocumque vt exequatur facere, prophana verò post annum: Vbicumque igitur tractatur de pia causa, vel de testamento Clerici, sicut Iudex Ecclesiasticus est competens in principali negotio, ita est competens in articulo publicationis, & insinuationis testamenti, Abb. *in d. c. fin. n.*9. *de fide instr.* Guttier. *de q.*48. *n.*2. 3. Et licèt multi putauerint Ecclesiasticum Iudicem esse competentem siue agatur de publicando testamento Clerici, siue Laici, siue de pia causa, siue non pia, quia semper pium est voluntates testantium adiuuare, vt de communi Felin. *in d. c. fin. n.* 3. & *ibi* Imol. & Butr. *de fide instr.* tamen verius est, & receptius, quod tantummodò in causis Ecclesiasticis, & spiritualibus, vel pietatem redolentibus, vel si agatur de vltima voluntate Clerici, insinuatio, publicatio, & recognitio testamenti, seu codicilli debet, vel possunt fieri coram Iudice Ecclesiastico, cùm enim ille sit competens Iudex executionis ipsius, sicut & Laicus, ita erit etiam publicationis, licèt secus sit, vbi causa non est pia, licèt quoque Clericus esset institutus: ita distinguendum videtur putare Andr. Barbos. *in d. c. si hæredes, n.*19. vbi Couart. *n.*3. *de testam.* idem Barbat. Ioan. Andr. & Imol. *in d. cap. fin.* vbi Abb. *n.*9. & Felin. *n.*3. *de fide instrum.* provt hos sic intelligit, & declarat, & de communi testatur Gutt. *pract. qq. ciuil. lib.*2. *q.*48. *n.*3. & ita etiam sensisse visus est Honded. *cons.*26. *in princ. lib.* 2. vbi in suo casu excipit à regula, quæ constituit legata ad pias causas, & se declarat non loqui in testamento ad pias causas, dum vult publicationem esse faciendam coram Iudice Laico. Hucvsque Ciarlinius *loco citato*, cui ego libenter adhæreo.

Sup. hoc in fra in tr. 9. Ref. 45.

Sup. hoc infra in tr. 9. Ref. 41. 49. & 50.

Sup. hoc infra in tr. 9. Ref. in fi. num. 9. vers. dic. dubium Ref. 50.

RESOL. XL.

An quilibet de populo possit agere, vt testamentum ad pias causas, & legata pia executioni mandentur? Ex P. 7. tr. 6. Res. 33. alias 32.

Sup. hoc in. fra in 9. Ref. §. 1. & in fi. tr.

§. 1. REspondeo affirmatiuè, & ita docet Trullench. *in Decal. tom.* 1. *lib.* 7. *c.* 18. *d.* 4. *num.* 4. & Barbosa *de iure Eccl. lib.* 3. *cap.* 27. *num.* 104. & Romanus, *consil.* 69. *num.* 8.

RESOL. XLI.

Quædam notabilia de legatis ad pias causas.
Et pro praxi huius quæstionis aliquos casus decisos inuenies in textu huius Resolutionis? Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Res. 29.

§. 1. MVlti casus circa materiam legatorum in praxi solent occurrere, ideo vt Confessariis, & animum conscientiæ responsoribus rem gratam faciam, aliquos hîc obiter colligendos duxi. Dico igitur.

Sup. hoc infra in Re. 45. §. nota quarto, &c.

2. Primò, legata certo die præstanda, ante illum diem præstari non possunt, & ideo certis diebus eleemosynas faciendas esse; & electiones puellarum, iuxta diem præfixum à testatore, rectè probat Ioannes Baptista de Thoro *in singul. piarum causarum. sing.* 36. *& in summa priuilegiorum, priuileg.* 23. vbi distinctionem optimam affert.

Sup. hoc in Ref. & §. not. præteritæ.

3. Secundò, licèt relictum, vel legatum tali anno, vel tempore debeatur in fine anni ex *l. qui hoc anno, de ver. obligat.* tamen in causa pia debetur in principio ex textu *in l. si ita fuerit libertas relicta, ff. de manum test.* Ita Tiraquellus *de priuilegiis piæ causæ, priu.* 22. & *ibi* Riccius Gomez *in l.*36. *Taur. n.*2. *ver.*11. & Ioannes Baptista de Thoro *in sum. priuil. piarum causarum, priuil.* 11.

Quamuis non plene sup. hoc lege tamen in r. 8. & 4. doctrinam Res. 24. à principio.

4. Tertiò, licèt regulariter quando legatum efficitur generice debet intelligi de minori re, vel summa; tamen fallit si efficiatur propia causa, ex textu *in lib. Titia §. finali ff. de auro & argen. legat.* & *ibi* DD. nisi, vt obseruat Mantica *de coniect. vlt. volunt. lib.*6. *tit.*3. *n.*17. obstaret testatoris paupertas. Si igitur testator nobilis relinqueret culcitram pro suo funere, debetur illi Ecclesiæ culcitra aurei velleris, & non de serico nigri coloris. Ita Thorus *vbi suprà priu.*12. & Riccius *p.*1. *dec.*84. vide etiam ipsum Thorum *priu.* 264. & Genuensem *in p. Eccl. Tricen. q.*153. *n.*5. vbi docent, quòd legatum factum Ecclesiæ de florenis, intelligunt de magnis.

Sup. hoc infra in Ref. 44. §. 2. in fine, & in Ref. 45. §. notandum.

5. Quartò, legatum factum pro maritandis puellis pauperibus, debetur etiam & procedit quoad viduas mulieres pauperes. Et ita fuisse decisum per S.C. Neapolitanum testatur Rouitius *cons.*333. & refert Thorus *vbi suprà priu.*84. vide etiam Caluacanum *dec. Finizan.* 26. *n.*20. *part.*3.

6. Quintò, legatum factum consanguineo pauperi, debet dari pauperiori, quòd facit pro consequutione legati maritagiorum factorum in beneficium consanguineorum indigentium. Ita Thorus *vbi supr. priu.* 269. *ex errore* 2. vbi etiam notat cum Genuensi *in pract. Eccl. Tricen.*13. *q.*387. *n.*2. quòd legatū pro dote puellæ pauperis debetur, etiamsi illa possit viuere ex labore suo.

Sup. hoc infra in Ref. 44. §. nota propefinem, &c.

7. Sextò si quis legaret alicui puellæ si nupserit, mille, si autem monasterium ingrediatur, bis centum; si Monasterium ingressa fuerit, mille consequi debet. Ita DD. quos citat, & sequitur Thorus *vbi supr. priu.* 242. quibus ego addo DD. quos citat, & eriam sequitur Iacobus Beda *in defensione fidei in causa Morischorum tr.*2. *c.*1. §. 3. *obiect.*2. *fol. mihi* 159. quidquid nouissimè in contrarium sentiant Capiblancus *de offic. Bayonum t.*2. *frag.*9. *c.*6. *n.*13. & alij.

Et pro vltimo huius §. sexto. ibid. §. vlt. & in t. 9. tr. 2. in fine res. 220.

8. Septimò, legatum pro dotandis puellis potest dari puellæ iam nuptæ sine dote, vel cum modica dote, secus autem si legatum stat pro Virginibus maritandis. Ita Nouarius *in qq. forens. q.* 125. & alij penes ipsum; qui etiam *n.* 6. notat, quòd legatum factum pro maritagio puellarum, potest dari puellæ, quæ habet aliquam dotem, sed non iuxta eius conditionem, & nobilitatem.

Sup. hoc in. fra in Ref. 44. § nota ad medium. Et pro vltimo huius ref. infra in ref. 43. §. 1. & in alio eius not.

RESOL. XLII.

An legatum sub conditione v. g. si non nubat, vel si Religionem ingrediatur, sit validum in foro conscientiæ. Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Res. 57.

§. 1. DIxi in foro conscientiæ, nam in foro exteriori dictas conditiones haberi pro non appositis habetur *in l. reprehendenda, C. de institut. & substit. & in l. quidam, ff. de condit. institut. & in l. turpia de legat. 1. cum aliis citatis in glossa penul. in cap. final:* post textum *ibi de condit. appos.* vnde in foro exteriori dicta legata erunt valida, etiam si legatarius conditiones non adimpleat. Hoc supposito.

2. Aliqui asserunt in foro conscientiæ dicta legata non valere, quando constat voluntatem testatoris fuisse, vt conditio adimpleatur, & non aliter noluisse supradicta legata facere; vnde in conscientia non potest capere legatum legatarius, si non nubat, vel ingrediatur religionem contra voluntatem testatoris, vel donantis. Et ita docent Rebellius *de obligat. iust. part. 2. lib. 8. quæst. 26. n. 3. & 4.* Medina *Cod. de rest. quæst. 23.* Guttierrez *can. qq. lib. 2. c. 25. n. 13.* Caietanus, Nauarrus, & Angles, quos citat, & sequitur Lopez *in instr. conscient. part. 2. c. 18. post principium in 1. & 2. conclus.*

Sup. hoc in 10. 9. tr. 2. ex Res. 120. lege doctrinã 8. in principio.

3. Sed contrariam sententiam putat veriorem Ioannes Valerus *in differentiis vtriusque fori, ver. Legatum differ. 4. num 1.* videlicet tam in foro interiori, quàm etiam exteriori, posse à legatario tuta conscientia capi prædictum legatum, etiamsi deficiant dictæ conditiones. Et ratio est quia cùm talis conditio à iure meritò reprobetur, & pro non scripta habeatur, non video cur in conscientia securus esse non possit, licèt de contraria voluntate testatoris appareat, quia regulanda est eius voluntas secundùm ius; nec potest facere vt leges iustæ in suo testamento non valeant. Et voluntas testatoris non semper pro lege seruanda est, nisi quando est secundùm, vel præter legem, non tamen quando talis voluntas à lege reprobatur, vt est in casu nostro. Cæteras rationes videbis apud Valerum *vbi supra.* Et hanc sententiam probabilem putat etiam Rebellius *loco citato*, & illam ante Valerum absolutè docuit Sanchez *de matr. to. 1. l. 1. d. 33. n. 2.* cum aliis penes ipsum. Et licèt aliqui limitent hanc sententiam in conditione appositã, nempe in religionem non ingrediatur, quando constat appositam fuisse, principaliter causa conseruandi familiam: sed tu in hoc casu etiam contrarium tene cum Valero *vbi supra in fine, & in verb. Hereditas, differ. 12. n. 3. & ver. testamentum. differ. 10. per totam.*

RESOL. XLIII.

An legatum relictum non personæ particulari, sed generaliter pro Virginibus maritandis lucretur puella, quæ Religionem ingreditur? Ex p. 5. tract. 14. & Misc. 2. Res. 35.

Sup. hoc in Res. seq. §. 2. cursim in vers. non tamen.

§. 1. HIc casus frequenter potest accidere, & præsertim deseruiet pro Præpositis huius domus S. Ioseph Panormi in legatis distribuendis ratione hæreditatis Fabritij à Drepano. Dico igitur quòd negatiuam sententiam sustinent Doctores, quos citat, & sequitur Sanchez *de matr. tom. 1. lib. 1. disp. 33. n. 32.* quibus ego addo Ildephonsum de Lara *lib. 1. de Capellan. c. 21. n. 26.* & Petrum Cenedo *in can. qq. c. 35 num. 11.* vbi sic ait. Executores testamentorum, quibus onus iniunctum est distribuendi bona legata à testatore inter puellas maritandas, ea minimè conferre possunt ingredientibus Religionem. Ita ille. Et ratio est, quia quando legatum relictum est certæ personæ sub nuptiarum conditione, & illa Monasterium ingreditur, non potest legatum in specifica forma impleri, si alij fœminæ nupturæ tribuatur, quare non est mirum si ius præsumat voluisse testatorem illi legare, etiam casu, quo ingrederetur Religionem dum de contraria eius voluntate minimè constat. Verùm quando legatur, vt est in casu, de quo loquimur, in certis puellis matrimonio collocandis, tale legatum potest omnino in vera & propria forma impleri, si matrimonium temporale contrahentibus detur, nec testator affectum habuit specialem ad eam, quæ Religionem ingreditur, ergo, &c. Cæteras rationes videbis apud Sanchez.

Sup. hoc in Res. 3. aut. citat. in vers. cum

2. Sed ego contrariæ sententiæ tanquam probabiliori magis adhæreo, quam ex Iurisconsultis tenet Natta *cons. 296. n. 4.* Boërius *dec. 53. n. 13.* & alij, quos citat, & sequitur doctus Ochagauia *de Sacram. tr. 1. de matrim. q. 15. n. 17.* vbi sic asserit. Legatum relictum non solùm consanguineis, & certis puellis, sed etiam incertis absolutè ad has, vt collocentur matrimonio, potest eis omnibus distribui, etiamsi non nubant, sed Religionem profiteantur. Ita ille, quod probat verbis claris ex *auth. de sanctiss. Episc. collat. 9. §. Sed ex hac præsenti*; & ex multis aliis rationibus, quas omnino videbis apud ipsum. Vnde, me consulente, executores testamentorum ne timeant hanc sententiam in praxim deducere, quam etiam præter DD. citatos tenet sapientissimus Basilius Pontius, qui instar multorum habendus est, *de matrim. lib. 3. c. 7. n. 11.* vbi testatur suo tempore hanc sententiam fuisse communem inter Theologos Salmaticenses; & ratio est, quia cùm illa constitutio in dicto Authentico inducta sit ex mero & pleno fauore Religionis, & non ex præsumptione aliqua, suadet etiam vt ex eadem ratione extendamus eam dispositionem ad legata indefinitè relicta. Deinde nulla commoda assignari potest ratio differentiæ inter legatum hoc; & legatum relictum certæ personæ, quia si ius naturale attendas, omni legato conditionali, siue relinquatur certæ personæ, siue indefinitè, commune est, vt non subsistat non subsistente conditione. Vnde iure naturali neutrum subsisteret, si animus testatoris est in contrarium; tam enim repugnat spectato iure naturali adimpletio in ficta forma in vno casu, sicut in alio; quòd autem vnum impleri possit in specifica forma, non aliud, parum refert, vt dictum est. Si autem attendas voluntatem præsumptam, quando nihil expressit testator, meritò censetur in vtroque casu non exclusisse statum Religionis. Si denique inspicias dispositionis positiuæ rationes, eadem militat in vtroque legato, scil. fauor Religionis. Hæc Pontius. Dicendum est igitur contra Sanchez & alios nullam differentiam reperiri inter legatum relictum pro maritanda persona certa, & indefinitiuè pro maritandis personis incertis; sed in vtroque casu ingredientes Religionem tale legatum consequi posse dicendum est. Et hanc sententiam seruari etiam in foris contentiosis testatur Ochagauia *vbi supra.*

RESOL. XLIV.

An legatum factum puellis, vt nubant, debeatur si aliqua dotem habeat, sed non sufficientem?
Vbi etiam plura alia de legatis pro Virginibus maritandis. Ex p. 2. tr. 16. & Misc. 2. Res. 50. alias 52.

Sup. pro

§. 1. REspondet affirmatiuè Homobonus *de exam. Eccl. p. 2. tract. 9. c. 9. quæst. 22.* vbi sic asserit. Legatum factum puellis, potest dari illis puellis, quæ dotem quidem habent, sed non integram, cum qua commodè nubere possint, modò illæ puellæ his qua-

Res. litaribus nomi-

litatibus præditæ sint, quæ in testamento, vel fundatione requiruntur.

2. Sed circa lagata pro Virginibus maritandis, multa scitu digna inuenies apud Laram *de Anniuersariis, lib. 1. c. 21.* vbi notat. Primò quòd legatum pro Virginibus maritandis non patitur commutationem cum alio pio opere, nisi id faciat Romanus Pontifex de plenitudine potestatis. Secundò, legatum speciale alicui nominatæ puellæ relictum pro ea maritanda, consequitur, si ingrediatur Religionem, & idem vxor cui relinquitur, si vidualiter viuat. Non tamen ita erit in legato relicto generatim pro Virginibus, seu puellis incertis maritandis: nam si accedat aliqua puella, dicens se velle ingredi Religionem, & lucrari legatum, non est ei dandum. Tertiò, legatum relictum pro Virginibus orphanis maritandis, potest dari benitibus patres pauperes, & inutiles, nisi concurrant simul Virgines, verè parentibus orbatæ, nam in tali casu, istæ præferendæ sunt illis. Quartò, legatum relictum pro orphanis puellis maritandis, potest dari puellis vulgò conceptis, & expositis, quæ etsi parentes habeant, eos demonstrare non possunt. Et hoc etiam procedit, si legatum relictum pro Virginibus maritandis, requirat quòd puellæ sint naturales loci, nam etiam expositæ consequentur dotem, cùm præsumantur esse eius patriæ, in qua expositæ fuerunt. Sed in hoc casu, puellæ verè orbatæ, præferendæ sunt vulgò conceptis. Quintò, legatum relictum si non dicat pro virginibus maritandis, sed pro orphanis, seu puellis maritandis, ad illud consequendum admittuntur viduæ. Hæc omnia Lara *vbi supra*.

3. Nota etiam quòd ipse *n. 90.* docet quòd legatum relictum pro virginibus maritandis, potest retineri in vtroque foro iustitiæ, & conscientiæ ab ea, quæ ante matrimonium, etsi opinione esset habita pro Virgine, in rei veritate non erat: nisi constet relinquentem dictum legatum noluisse dari non habentibus qualitatem virginitatis, quòd rarò continget; sed si adest simplex dispositio relinquentis legatum, pro orphanis virginibus maritandis, in tali casu, vt dixi puella, quæ tempore contracti matrimonij non virgo sed corrupta erat potest secura conscientia retinere legatum relictum pro virginibus maritandis. Et ita ego in facti contingentia consului. Notandum est etiam, circa præsentem materiam, quòd legatum relictum pro dotandis puellis, debetur puellis nuptis sine dote, vel cum modica dote, quia causa pietatis adhuc durat; secus autem, si diceret pro puellis maritandis. Sanchez *vbi suprà à num. 63.* ita Homobon. *de exam. Eccl. p. 2. tr. 9. cap. 10. q. 28.* & Genuensis *in pract. Eccl. tricen. 13. q. 38. n. 1.* qui etiam *in q. 387.* notat legatum pro dote puellæ pauperis deberi si illa potest viuere ex labore suo, & legatum relictum alicui puellæ pro dote, si factum sit pro anima testatoris, si illa moriatur antequam nubat, non extingui, sed deberi alteri puellæ pauperi. Item si testator iubeat virgines maritare, nec exprimat numerum, fiet electio inspecta qualitate defuncti, & facultatibus: vt docet Lara *vbi suprà de Anniuers. lib. 1. c. 10. n. 97.*

4. Aduerte etiam, quòd legatum relictum fœminis, in matrimonium collocandis, non potest tradi viduis secundò nubentibus, si tamen non consummassent primum matrimonium; atque etiamsi nullæ extarent fœminæ nubiles, quibus posset id ligatum impertiri, tunc quidem possent habere legatum. Nal. *in sum. ver. legatum, n. 42.* & Sanchez *tom. 2. lib. 7. disp. 91. n. 55. 56. & 57.* qui etiam *n. 61.* notat legatum pro maritandis non posse conferri, nisi fœminis, quæ sunt ætate nubiles, nimirum duodecim annos natæ, & *n. 65.* aduersus Mantic. *de coniect. vlt. volunt. lib. 12. tit. 1. n. 12.* docet legatum pro certa persona maritanda deberi, quamuis ea tempore testamenti maritata esset, & à fortiori, si postea nubat testatore superstite. Item legatum, relictum pro prima filia maritanda, si maior natu decesserit, & secundogenita prior nupserit, legatum ei non deberi, copiose respondet Roman. *cons. 308.* sed contrarium respondet Imola *in cons. 103.* At hoc ex coniecturis determinandum esse, rectè docet Mantica *vbi supra lit. 8. tit. 7. n. 10.*

5. Et tandem pro coronide huius resolutionis, si legentur Titio ducenta, si vxorem duxerit, centum verò si Religionem; non centum, sed ducenta consequi debere, & ita docet Lessius *l. 2. c. 18. dub. 15. n. 124. in fin.* Ioan. Valer. *in differentiis vtriusque fori, ver. testamentum diffic. 10.* Bonacina *de rest. disp. 3. q. 1. punct. 4. n. 10.* Rebell. *p. 2. lib. 18. q. 16. n. 3.* Basil. Pontius *de inped. matr. causa 27. q. 2. c. 17. §. 1. fol. mihi 266.* Comitol. *lib. 7. q. 7. n. 5.* Beia *p. 1. cas. 44. & 66.* Rodriq. *in sum. t. 3. c. 240. n. 1.* Martha *de iurisdict. p. 4. cent. 1. cas. 8.* Barbosa *de potest. epist. p. 3. alleg 83. n. 28.* quicquid in contrarium asserit Sanchez *de matr. tom. 1. l. 1. disp. 34.* & alij penes ipsum, quibus ego addo Villalobos *in sum. 2. tr. 30. diffic. 29. n. 7.* vide etiam præsentem quæstionem ad partes discussam latè, apud Ambrosium *p. 2. dec. 30. per totam.* Cened. *in Canon. qq. q. 35. per tot.* & Menoch *vol. 2. cons. 169. per tot.* & alios. Notentur hæc omnia, quia in nostris Doctoribus non passim obuia.

Sup. hoc supra in Resi. 41. §. sexto. & in r. 9. tr. 2. Resi. 220. in fine.

RESOL. XLV.

An legatum relictum pro orphanis maritandis possit distribui habentibus parentes pauperes, & inutiles? Vbi etiam alia plura de legatis? Ex part. 4. tract. 4. & Misc. Resi. 140.

§. 1. NEgatiuam sententiam mordicus tenet notissimè Thomas Sanchez *in consil. tomo 2. l. 4. c. 2. dub. 13. n. 2.* quia in dispositionibus testamentorum verba propriè sumenda sunt, & alias rationes adducit, propter quas hæc opinio efficitur satis probabilis.

Sup. hoc in Resi. præter. §. 2. ad medium vers. tertio.

2. Sed contrariam probabilem etiam esse existimo, quam docui *in 2. p. tr. 2. Miscellan. resol. 52.* cum Ildephonso Lara, & ita hanc affirmatiuam sententiam, me citato, tenet etiam Ioan. Maria Nouarius in editione nouissia *de elect. fori sect. 2. q. 7. n. 3* & ita in praxi obseruatum scio à doctis Iurisconsultis. Nota etiam quòd dictus Nouarius docet legatum distribuendum, siue eleemosynam diuidendam inter viduas pauperes, posse dari mulieribus habentibus viros inutiles, quia priuilegia concessa viduis extenduntur ad habentes viros inutiles; sed de hoc negat etiam Sanchez *vbi suprà.*

3. Notandum est hîc obiter primò quòd legatum pro maritandis puellis dari potest etiam viduis, quando nullæ sunt puellæ ætate nubiles quibus possit legatum dari, tunc enim ex verisimili testatoris voluntate ita credendum est ne tam pium opus differatur. Ita Aloysius Bariola *in Aphorism. litt. L. ver. legatum,* qui citat Sanchez *de matr. tom. 2. l. 7. disp. 91. n. 56. & 57.*

4. Nota secundò contra Panormitanum *in capit. fin. de test. n. 2.* & alios, legatum pro fabrica Ecclesiæ relictum posse expendi pro ornamentis, & aliis cultui diuino necessariis. Ita Couarruuias *in d. cap. fin de test. n. 4.* Altamiranus *tr. de visit. §. sed Episcopus, n. 11.* & alij.

5. Nota tertiò legatum relictum pro liberatione incarceratorum, quolibet anno posse expendi in impediendo, ne quis in carcerem detrudatur, quando certum est proximè detrudendum nisi legato illi subueniatur. Ita Sanch. *vbi suprà, in opusc. tom. 2. l. 4. c. 2. dub. 9. n. 2.* vide etiam Molinam *in 3. part. q. 33. art. 3.*

6. Nota quartò contra Beroum *in cap. . de constit. num. 254.* Peraltam. *in l. cùm pater, §. à filia, ff. de legat. 2. num. 2.* & alios, legatum post quatuor menses, v. g. largiendum pauperibus posse distribui ante diem & tempus designatum. Ita Couarruuias *in cap. tua, de testam. num. 5.* Padilla *in l. vnum ex familia ff. de leg 4. num. 12.* Matienzo *lib. 8. recopil. tit. 4. leg. 14. glossa 1. à num. 37. vsque ad 45.* Mantica *de coniecturis vlt. volunt. lib. 8. tit. 5. num. 20.* & alij: & ideo Sanchez *loco cit. dub. 12. num. 4.* docet ex multis, quòd si quis legauit annuum censum singulis annis pauperibus distribuendum iuxta beneplacitum suorum testamentariorum, posse ipsos semel totam illam quantitatem cum suis redditibus distribuere, applicando illam, v. g. alicui Hospitali, vel monasterio vt illis fruatur in perpetuum.

Sup. hoc supra in Resol. 41. §. primo & §. Secundo. & infrà in tr. 9. Resol. 62.

7. Nota quintò, legatum factum naturalibus, v. g. Panormi posse dare iis, qui ibi habitarunt decennio, licèt aliunde sint oriundi, si non constet de animo non habitandi ibi perpetuò. Ita Sanchez *loco citato dub. 19. n. 1.* vide etiam Burgos. de Paz. *in leg. 3. Taur. n. 372.*

8. Nota sextò quòd licèt legatum relictum pauperibus, dandum sit pauperibus loci testatoris, nisi testator reliquerit hæredi facultatem eligendi pauperes quos voluerit. Probabile tamen est etiam simpliciter posse dari pauperibus extra patriam. Ita Homobonus *in cons. mor. vol. 2. part. 5 resp. 29.* vbi citat. Tuschum & alios.

RESOL. XLVI.

An pro consequutione legati, vt quis dicatur orphanus, debeat carere patre, & matre?

Et puella, quæ habet patrem inutilem, dicatur orphana in ordine ad legata? Ex part. 4. tract. 4. & Misc. Resol. 164.

§. 1. HIc casus frequenter potest accidere, & affirmatiuè respondendum omnino videtur, quia ille dicitur orphanus, qui caret patre & matre, pro vt communi calculo notarunt Doctores *in l. orphanotrophos, C. de Episc. & Cler.* Sicardus *in rubr. C. quando Imperator inter pupil. & vid. num 3.* Rolandus à Valle *lib. 1. consil. 76. num. 46.* Rebuffus *in constit. Francie, tit. de sentent. prouision. glossa finali, ver. secundò orphani* Perez *lib. 3. ordinat. tit. 1. lib. 1. ver. item est notandum.* Menochius *de arbitr. iudic. cas. 66. in addit. num. 7.* Castillo *controuers. iur. l. 1. c. 25. n. 17.* & alij, & in terminis casus nostri Lara *de anniu. l. 1. c. 21. n. 32.* pro consecutione legati puellas orbatas parentibus vocat orphanas.

2. Verùm his non obstantibus quoad consecutionem legatorum ego puto satis esse, vt quis dicatur orphanus, si careat tantùm patre, & ita hanc sententiam tenet Sanchez *in opusc. tom 2. lib. 4. c. 2. dub. 63. num. 4.* vbi tamen *num. 2.* rectè reprobat Paulum de Castro asserentem orphanum esse orbatum matre & ratio nostræ opinionis est: quia dum patrem habet, licèt matre careat, non dicitur præsidio destitutus, cùm patrem habeat, cuius curæ subest, sicuti è conuerso cùm solam matrem habet, dicitur præsidio destitutus, quia non est sub matris potestate, nec mulieres prudentiam habent ad se gubernandas, necdum ad alios; & hæc sententia confirmatur ex Laurentio Valla *in elegan. lib. 4. cap. 33.* Alciato *lib. 1. prætermissorum, in ver. orphanotrophos*, Gregorio Tholosano *in syntagm. iuris part. 2. lib. 12 cap. 1. num. 5* & Gratiano *in disceptat. forens. lib 4. cap. 666.* asserentibus orphanos vocari illos, qui carent patre, & præsidio paterno; sed an puella quæ habet patrem inutilem, dicatur orphana in ordine ad legata, iam suprà satis dictum est. Sup. Resol. 46. §. 1. & 2. citat.

RESOL. XLVII.

An puellæ expositæ in aliqua ciuitate possint consequi legatum relictum pro maritagio illius ciuitatis?

Et quid, si concurrat cum puella originaria? Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Resol. 63.

§. 1. DE hoc casu sæpiùs interrogatus fui, & affirmatiuam sententiam docet Alphonsus de Lara *de anniuer. lib. 1. c. 21. n. 78.* vbi sic asserit. Et si anniuersarium relictum pro virginibus maritandis requirat quòd puellæ sint naturales loci, adhuc expositæ consequuntur dotem, cùm præsumantur esse eius patriæ, in qua expositæ fuerunt. Bart. *l. 1. in fine ff. ad municip.* Ioan. de Plateo *l. ciues, in fine, C. de incolis lib. 10.* & alij. Ita Lara. Sup. pro. 44. quam

2. Sed mihi magis placet opinio negatiua, quam semper consului, & nunc inuenio illam docere Ioan. Mariam Nouarium *in qq. forensibus part. 1. quæst. 101. n. 3.* quia ciues originarij debent aliis præferri, & ideo, vt notat Valenzuela *cons. 73. n. 52.* Augustinus Caputus *de regim. reipublicæ cap. 3. n. 52.* & alij, in electione officialium vniuersitatis originarij præferuntur incolis, hinc etiam, vt obseruat Capiblancus *de offic. Baronum tom. 1. prag. 10. n. 75.* & alij, ciuilitas ciuis originis præfertur ciuilitati ciuis domicilij.

3. Itaque ad casum propositum respondendum est, quòd quando ad consequendum legatum concurrit ciuis originaria, & puella exposita, illa huic præferri debet; & opinionem affirmatiuam libenter admitto in casu, quo puella exposita non concurreret cum puella originaria; nam si non adsint puellæ originariæ, puto supradictum legatum obtineri posse ab aliqua puella exposita; nam dicitur ciuis illius ciuitatis, in qua exposita fuit, vt docet Angelus *in l. hæres absens, §. si quis tutelam, ff. de iudiciis.* Boërius *dec. 15. n. 41.* & alij.

RESOL. XLVIII.

An legatum relictum viduis pauperibus possit dari ab executoribus testamentariis pauperibus vitam cœlibem gerentibus? Ex p. 11. tr. 3. & Misc. 3. Resol. 8.

§. 1. CAsus est curiosus, practicabilis, & à nemine quod sciam pertractatus, & prima facie negatiuè videtur respondendum. Primò ex *c. Viduae. 16. distinct. 34.* vbi vidua definitur quæ sit, cuius maritus mortuus est.

2. Secundò, quia communis vsus loquendi qui maximam in his rebus authoritatem habet. *l. libe. orum §. quod tamen*, Cass. *ff. de legat. 2.* viduam illam appellat, quæ maritum habuit, & amisit, non autem quæ cœlibem vitam egit.

3. Tertiò, quia vidua dicitur ab iduo iduas, verbo antiquo, quod separare, diuidere, priuare significat: Vnde idus appellant diem diuidentem mensem. Hinc, & Horat. *lib. 4. Carmin. ode 11.* ad Phillidem inquit.

Idus tibi sunt agendæ
Qui dies mensem Veneris marinæ
Findit Aprilem.

Vidua igitur dicitur à viro separata, seu orbata marito, Authore Macrobio *l. 1. Saturnal. c. 5.* & hinc verbum Viduare pro priuare, & orbare *virg. 8. Æneid.*

Tot ferre saua dedisset
Funera, tam multis viduasset ciuibus vrbem.

Et

Et ideò ex his Couarr. *pract. quæst. c.7.n.2.* Vult. *ad d.l.vninc.6.& 7.* Matth. Stephan. *d.lib.1. de iurisdict. c.31.num.26.& seqq.* Menoch. *arbitr. iud. quæst. lib.2. cent. 92. Casu. 166. num.* 8. docent fœminas vitam cœlibem agentes non gaudere priuilegio *leg. vn. Cod. quant. Imperat*; viduis concesso ab Imperatore Constantino.

4. Verùm sententia affirmatiua satis mihi probabilis videtur: Probatur, quia appellatione Viduæ, fœmina quoque cælibem vitam agens comprehenditur, per *l.malum 242. §. Viduam*, inquit non solum eam, quæ aliquando nupta fuisset, sed eam quoque mulierem, quæ virum non habuisset, appellari. Et quamquam vulgò respondeant, verbum Viduæ *in d. l. 242.* de Virgine vsurpari, non ex sermonis proprietate, sed ex interpretatione, & notatione nominis, id quod satis euincunt fundamenta pro sententia priori supra adducta; in dubio autem non præsumatur legislatorem recedere voluisse à sermonis proprietate *l. non aliter ff. de leg.1.* Deinde significationem latam & impropriam non esse admittendam in illis, quæ aduersus iuris communis regulas constituta sunt Couar. *d.q.7.*

5. Cæterum hæc responsio fundamentum nostrum minime euertit, nam in toto *tit. ff. de verb. signif.* explicatur quænam propriæ sint verborum significationes; ergo, &c. quibus ita præmissis non est difficilis responsio ad contraria argumenta: Nam etsi in adducto *cap.16.* nomen viduæ ita strictè accipiatur, vt eam denotet, quæ virum amisit, in vsu tamen iuris largiorem, & pleniorem eius esse significationem patet ex adducta *l. 142.* Sic etiam secundum argumentum ex communi vsu loquendi petitum, non valdè refragatur; siquidem attendendum potius quomodo in vsu iuris verba vsurpentur *l.103. de verb.signific.* in vsu autem iuris viduam dici & illam, quæ cælibem vitam agit, euincit *d. l.142.*

6. Ad tertium, respondetur illud valdè esse lubricum ex allusione vocis contra apertissimum iuris Textum deductum. Et tandem pro confirmatione nostræ sententiæ adduco Hieronymum Theuslerum *in Select. disp. vol. 1. disput. 3. Thesi 10. litera B*, vbi loquens aduersus citatos Doctores de priuilegio concess. *in dicta l. vnica* sic ait: Quod verò de viduis hîc dicitur, rectè ad eas fœminas porrigitur, quæ cælibem ducunt vitam, & si maiores sint 25. annis, argum. *l. 242. §. Viduam de verb.signific.* quia eadem ratio subest infirmitas sexus, & iudicij imbecillitas; ita ille, qui citat Bartolum, & alios. Vnde remanet satis probabilis nostra opinio.

7. Sed quia incidit sermo de dicta lege vnica Constantini Imperatoris, Quæro an priuilegio dictæ legis quis renunciare possit? Negat Matth. Stephan. *d.l.1. de iurisdict. c.31.num.38.* Schr. *tr. feud. part.10. c.2. n.361.* quia non ipsarum persona personarum miserabilium gratia beneficium habere concessum; sed magis dantis causa, miserationis scilicet gratia. Secundo, quia renunciatio misericordiæ, cuius fauore hoc priuilegium nititur, bonis moribus aduersari censetur; Sed mihi magis placet affirmatiua sententia, pro qua facit primo, quòd quilibet possit beneficio suo pro se introducto renunciare *l. pœn. C. de pact.* atqui beneficium *d. l.* vnicæ est beneficium personarum miserabilium; Igitur ei renunciare queunt. Et quamquam dissentientes negent priuilegium hoc miserabilium personarum gratia introductum esse, contrarium tamen meo iudicio ex Constant. constitutione relucet manifestissimè, cauet siquidem ne miserabiles istæ personæ terminos prouinciarum suarum cogantur excedere.

8. Secundò, quod possit beneficio prædicto renunciari, probatur quoque vocula *cogantur*, nec enim cauent Imperatores ne miserabiles personæ excèdant terminos prouinciarum suarum, sed ne cogantur eos excedere, quod si igitur spontè excedere voluerint, renunciando suo beneficio minimè prohibentur.

9. Nec mouent contrariæ opinionis fundamenta; nam ad prius ex prædictis patet responsio. Ad posterius respondendum est aliud esse misericordiæ renunciare, & aliud renunciare beneficio ex commiseratione aliqua à Principe sibi concesso.

10. Quæro secundò, quænam sint personæ miserabiles, quæ in dicta lege vnica comprehendantur? Menoch. *arbitr. Iudic. c.1.1. cent.1. casu.66. n.1* Scrad. *de feud.p.10. sect.2.n.25.* Matth. Stephan. *l.1. c.31. n.36.* Sicardo *ad d.l. vnic.n.5.*

11. Statuunt arbitrio Iudicis hoc relictum esse, quia miserabiles personæ sunt quæ ob fortunæ iniuriam commiseratione dignæ sunt, quod cum infinitis modis fieri possit, rectè placuit, hoc Iudicis arbitrio relinquendum esse.

12. Secundò, quia nullibi in iure definitum est, quænam sint personæ miserabiles; proinde Iudicis arbitrio hoc relinquitur. Verùm circa hanc opinionem habeo magnam difficultatem quia quicquid in iure definitum, ac determinatum non est, censetur relictum esse arbitrio Iudicis, atqui quænam sint personæ fortunæ iniuria miserabiles, deficit Constant. *in d. l. vnic.* nempé pupilli, Viduæ, diuturno morbo fatigati, & debiles; igitur huius determinatio arbitrio iudicis relicta non videtur. Et sanè cum Imperat. Constant. *in pr. d.l.vnic.* apertè ordinet, se beneficium in præsenti lege Viduis, pupillis, vel diuturno morbo fatigatis, & debilibus tribuere, illosque solos complectatur, palam est eum in vers. quod si per miserabiles personas, non alias quam diuturno morbo fatigatos, & debiles intelligere, ideo tu cogita. Verùm stando in opinione contraria, dubium est an inter personas miserabiles *in d. l.* comprehensas annumerari debeant studiosi, affirmat *vbi supra* cum Menochio *lib.2.de arbitr. Iudic.cent.1.cas.65.n.26.* at alij negant ex ratione superius adducta; Vnde si studiosis competeret beneficium *l. vnic.* tum absque dubio eius aliqua fuisset mentio facta in *auth. dubita C. ne filius pro patre.* Cum ibi Imper. Frideric. omnia priuilegia studiosis indulta, referat, atque enumeret, atqui de huiusmodi priuilegio illic non meminit Fridericus, consequens igitur est illud non competere studiosis.

13. Nec obstat, quòd miserabilibus personis Constantinus voluit beneficium suum competere *d. l. vn. ver. quod si in verbo aliisq; fortuna iniuria miserabiles*, fortunæ iniuriæ suppositi *d. auth. habita C. ne filius pro patre*, ibi, quis enim eorum non misereatur?

14. Respondetur: Imperat. Constant. per fortunæ iniuriam miserabiles, non intelligere alios, quam diuturno morbo fatigatos debilesque, vt supra in quæstione præcedenti ostensum fuit.

15. Secundò, non obstat quod vbi eadem est ratio, ibi quoque idem ius sit, constituendum. Atqui in studiosis, litterarum causa peregrinantibus eadem fit ratio, quæ in Viduis, & pupillis, diuturnoque morbo fatigatis, ergo, idem quoque ius in illis obtinet, quia illis Constantinus non alia de causa tribuit hoc beneficium, quam quia sint iniuriæ magis expositæ, quam alij; iam verò quis ignorat studiosos peregrinantes litterarum causa vel maximè expositos esse iniuriæ hominum; id quod etiam satis significat Frider. Imper. *in d. auth. habita*, eoque nomine ipso commiseratione dignos iudicat.

16. Nam etsi ponatur, eandem rationem militare in studiosis, quæ in Viduis, pupillis, & diuturno morbo fatigatis, tamen argumentum ab identitate rationis

nis desumptum non procedit in exorbitantibus, atque priuilegiis specialiter contra ius commune indultis *l. 14. ff. de ll. l. quod contra, & reg. iur.* maximè cum Constantinus non de quibuslibet personis miserabilibus, sed determinatè, atque in specie de certis quibusdam loquatur.

17. Præterea non resistit quod *d. l. vnic.* pauperibus succurrit secundum authorem nostrum, & ab ipso allegata hac eadem Thesi littera C. atqui studiosi sunt pauperes per Text. *in auth. habita vers. quis enim eorum C. ne filius pro patre*, & ibi interp. Couar. *c. pract. q. 3.* nam respondeo propositionem negando, quoniam, vt ad præcedentem obiectionem respondimus, & *prox. quæst.* notauimus, Constantinus pupillis tantum, Viduis & diuturno morbo fatigatis succurrit, non aliis. Non igitur aliter pauperibus, quam si & ipsi sint pupilli, Viduæ, aut diuturno morbo fatigati debilesque: equidem non inficior, quin studiosi sint homines miserabiles, & pauperes. Verum quod sint tales, atque ex illorum numero, qui Constantini constit. comprehenduntur, hoc videtur negandum; ergo. Ideò etiam in casu isto tu lector cogita, nolo enim aduersus opiniones communiores Doctorum me opponere.

RESOL. XLIX.

Bernardus in suo vltimo testamento reliquit hæredem Corinthiam cum onere soluendi quotannis Mariæ sorori suæ Moniali aureos tot.

Quæritur, an huiusmodi legatum sit pium in fauorem Mariæ Monialis?

Ex quo infertur, quod si relinquatur aliquid Episcopo à propinquo præsumitur esse relictum non intuitu Ecclesiæ, sed personæ.

Et quod si aliquid legetur consanguineo pauperi, non censetur legatum pium.

Et si dubium sit, qua mente testator reliquerit legatum, an præsumatur in dubio ad piam causam, id est pro Deo, & animæ salute reliquisse, & non pro persona? Ex p. 7. tr. 12. & Misc. 3. Resol. 11. alias 9.

Sup. hoc supra in Resol. 37. §. Sed ego. paulo post initium, circa vers. Dicitur. & in t. 7. tr. 3. lege doctrinam Resol. 28. & signanter §. 1. post medium, vers. Vnde. & seq.

§. 1. VIdetur negatiuè respondendum ex *cap. requisisti de test. ibi.* Si verò relinquatur illud Episcopo à propinquo præsumitur esse relictum non intuitu Ecclesiæ, sed personæ. Quod etiam docet Mantica *de Coniect. lib. 6. titul. 14. num. 16. & lib. 12. tit. 17. num. 30.* Surdus *de Aliment. tit. 5. quæst. 6. num. 8.* & alij communiter, asserentes, quod legatum factum Episcopo à consanguineo, censetur factum non intuitu Ecclesiæ, sed consanguinitatis. Et ratio est, quia coniectura, quæ nascitur ex causa naturali est potentior, quàm quæ oritur ex causa accidentali vt patet ex *leg. qui habent ff. de tutel.* & aliis iuribus. Ergo legatum de quo loquimur factum Mariæ sorori Moniali censetur magis factum intuitu personæ, quàm pietatis.

2. Verum his non obstantibus probabiliter puto, legatum de quo est quæstio, esse legatum relictum Ecclesiæ, & ideo dicendum esse factum in causam piam. Nam licet verum sit quod suprà adduximus, nempe legatum relictum consanguineo Prælato, censeri relictum contemplatione ipsius, & non intuitu Ecclesiæ: Tamen hoc fallit, quando Prælatus consanguineus nil proprium habere possit in particulari, vt bene notauit Hunnius *in Encyclopedia iuris part. 4. tit. 25. cap. 1. num. 33.* & Menochius *de præsumpt. tom. 2. lib. 4. cap. 112. num. 10.* nam tunc censetur factum Ecclesiæ. Et magis in terminis Mascardus *in probat. vol. 2. concl. 965. num 23.* & Mantica *de coniect. lib. 8. tit. 7. num. 26.* optimè docuerunt, legatum relictum Regularibus, qui proprium habere non possunt, censeri relictum Ecclesiæ, & Monasterio. Cùm igitur legatum de quo loquimur sit relictum moniali, sequitur censeri relictum Monasterio, atque ideo tanquam legatum pium existimandum esse: nam vt notat Surdus *Dec. 291. num. 1.* & alij, legatum relictum Ecclesiæ dicitur factum in causam piam, cùm in confesso sit apud omnes Ecclesiam, & Monasterium esse piam causam, sed legatum relictum Monacho, aut Moniali, vt probatum est, dicitur relictum Ecclesiæ, & Monasterio. Ergo legatum pium dicitur.

3. Nec obstat doctrina Decij *cons. 120. num. 4* Tiraq. *in l. si nunquam, verb. donationem, num. 57. Cod. de reuoc. donat.* Sanchez *de Matrim. tom. 1. lib. 1. disp. 4. num. 4.* & aliorum asserentium, quòd si aliquid legetur consanguineo pauperi, non censeri legatum pium, cùm pietati causæ censeatur præualere sanguinis affectio, quæ est naturalis. Nam respondeo hanc sententiam à multis improbari, & contrariam veriorem esse, quam tenet ex multis Guttierrez *cons. 26. num. 8.* & ex Molina Portel *in Resp. part. 3. cas. 21. num. 7.*

4. Igitur cùm ex supradictis appareat saltem quæstionem hanc esse dubiam, ideo sequenda est doctrina Syluestri *verb. legatum 1. quæst. 10.* Sanchez *in sum. tom. 1. lib. 4. cap. 11. num. 35.* Naldi *in sum verb. legatum, n. 20* & aliorum asserentium, quod in dubio, an legatum aliquod sit factum intuitu animæ vel personæ, censeri factum intuitu animæ. Ergo cùm in nostro casu dubium sit an legatum relictum Mariæ Moniali fuerit ei relictum intuitu personæ, vel animæ, dicendum est censeri relictum in fauorem animæ, & non personæ. Hinc rectè docuit Solorzanus *de Indiarum iure, tom. 2. lib. 2. cap. 24. n. 124.* quod in foro conscientioso si dubites qua mente testator reliquerit legatum, præsumatur in dubio ad piam causam, id est pro Deo, & animæ salute reliquisse.

RESOL. L.

An legatum relictum alicui, si Religionem ingrediatur, sit intelligendum pro solo ingressu, an vero pro professione?

Et an obligetur hæres in conscientia ad soluendum huiusmodi legatum, si talis in Religione non profiteatur?

Et an legatum concessum cum hac conditione, si Titius legibus studuerit, sit intelligendum quousque legatarius ad gradum Doctoratus peruenerit? Ex p. 10. tr. 11. & Misc. Resol. 56.

§. 1. HOc legatum non deberi, si ille tempore Nouitiatus Religionem deserat, quia conditio prædicta, à Testatore adducta intelligi debet cum effectu; ac proindè, vt legatum iure optimo obtineatur, deberet Legatarius Professionem emittere, docent Doctores, quos citat, & sequitur Bardi *de Conscientia, disceptat. 6. cap. 10. §. 18. num. 3.* Quia, licèt illa duo, Ingressus videlicet, & Professio sint diuersa; & sistendo in solis verbis ex vno non deberet inferri aliud: attamen, attendendo illa in ordine ad intentionem proferentis, & moraliter in subiecta materia, non semper sunt iudicanda diuersa; Et ideò, dum Testator relinquit alicui legatum, si ipse legatarius, vel alius Religionem ingrediatur; recta, & ordinata Testatoris intentio præsumitur esse ea per quam excludatur fraus: nam iudicandum est, vt velit legatum relinquere tali modo, vt fraus vitetur: si autem conditio adiecta explicetur de solo ingressu, actio ipsa esset fraudibus exposita, quia sæpè euenire posset, vt aliqui ad lucrandum legatum religionim ingrederentur; & in ea paucis diebus immorantes, egrederentur, Et licèt dicatur, in tali casu non posse legatum tuta

conscientia

conscientia obtineri ab eo, qui tali animo ingreditur: hoc tamen non videtur sufficere, quia non evitarentur fraudes: nam aliqui parùm causæ conscientiæ non curarent legatum iniustè consequi, & saltem negari non poterit legatum sub conditione solius ingressus, esse fraudibus subiectum. Et non præsumitur, quod Testator voluerit instituere legatum obtinendum per actionem fraudibus expositam. Ideircò concluditur, conditionem adiectam esse ita interpretandam; vt legatum sit obtinendum per actionem fraudes excludentem; & cùm hæc sit rationabilis, & ordinata mens legantis, ita erit præsumendum Confirmatur hæc sententia ex Textu *in l. Reprehendenda. .de Inst. & substit.* ibi, *Redi igitur ad Maritum, sciens hæreditatem matris, si rediuis, retenturam, quippè quam re ineres, licet ab eo non recessisses.* Ex quibus verbis constat, non requiri perseuerantiam in conditione diuortij à viro, sub qua legatum relictum est, eò quòd conditio erat turpis. Ergò à contrario sensu, quando conditio honesta est, qualis est ingressus Religionis: requiritur perseuerantia.

2. His tamen non obstantibus, de hoc casu his diebus interrogatus affirmatiuæ sententiæ adhæsi. Dico itaque conditionem in nostro casu censeri adimpletam, statim ac legatarius Religionem ingreditur inchoando nouitiatum, etiamsi posteà egrediatur. Sic asserunt plures, vt Iason *in leg. si quis hæredem. num.* 13. *Cod. de institut. & substit.* Ludouicus Rom. *in leg. Permisceri* 52. *§. species num.* 4 *ff. de acquir. possess.* Sanchez, *lib.* 1. *de Matrim disp.* 34. *num.* 17. Merolla *in disp. Moral. tom.* 3. *disp.* 6. *cap.* 8. *dub.* 10. *num.* 5. & alij apud ipsos Probatur hæc opinio; quia ingredi Religionem, & profiteri in Religione, vt diuersa ponuntur, *c. Beneficium &c. Qui post Votum de Regul. lib.* 6. ibi: Religionem aliam, etiam laxiorem ingreditur, & profitetur in ipsa. Ergo, cùm Princeps, vel Testator in conditione non meminerit Professionis, sed solius ingressus; solo ingressu paretur conditioni; eò vel maximè, quia in dubio non præsumitur aliam Principis, aut Testatoris intentionem esse, quàm verba significent. *argum. leg. Labeo. vers. Item Tubero. ff. de supell. leg.* Confirmatur; quia Votens Religionis ingressum; satisfacit voto, si ingrediatur, & Nouitiatus tempore exeat vt docet D. Thom. quem omnes sequuntur, 2. 2. *q. vlt. art.* 4. Et ratio est, quia votum Ingressus, intelligendum est secundùm formam Iuris communis, quod annum Probationis ad experiendum indulget, quando non constat de contraria intentione vouentis: ergo similiter in casu nostro, conditio ingressus Religionis, adiecto Principe, vel Testatore, intelligi debet iuxta eandem Iuris communis dispositionem quia in dubio verba Principis, & Testatoris non debent intelligi, vt iudicant aliquid à Iure exorbitans, vt est casus notabilis *in leg. Vxori* § 1. *ff. de l.* 3. & cum multis docet Mantica *de Coniect. vlt. vol. l.* 6. *tit.* 6. *n.* 1. *& seq.*

3. Limitanda tamen erit nostra sententia cum Merolla, & Sanchez *vbi suprà*, dummodò ingressus in Nouitiatum bona fide fiat, nempe intentione experiendi onera, & exercitia Religionis; & egressus sit iusta de causa: aliter si legatarius ingrediatur animo obtinendi legatum, & posteà egrediatur; non posset legatum illud tuta conscientia consequi; quia mens testatoris, legatum non instituit ad actum vanum, qualis esset ingressus ex animo solùm acquirendi legatum eius enim intentio fuit de ingressu in Religionem secundùm formam Iuris, nimirum vt ingrediatur Legatarius bona fide.

4. Nota tamen, quòd sequendo contrariam sententiam Patris Bardi & aliorum, quam puto satis probabilem esse; non obligarem Hæredem in conscientia ad soluendum huiusmodi legatum. Sed stando in nostra sententia, ex illa infert Merolla, *vbi suprà, n.* 58. contrà Decium, *consil.* 177. & Paschalium. *de Viribus Patriæ potestatis, part.* 1. *c.* 3. *num.* 84. legatum concessum cum hac conditione, si Titius legibus studuerit, non esse intelligendum quousque Legatarius ad gradum Doctoratus peruenerit; quoniam legibus studere, & gradum Doctoratus assumere, sunt inter se diuersa, & primum potest stare sine secundo, vt per se constat: ergo, cùm Princeps concesserit Priuilegium, cum ea tantùm conditione, si concessionarius legibus studuerit; immeritò restringitur hæc concessio ad eos tantùm qui gradum Doctoratus assumunt: nam beneficium Principis non est restringendum; sed potiùs tanquam fauorabile est latè interpretandum. Et idem dicendum est de legato, quòd probabilius est; esse fauorabile; vt probat Mantica, *de Coniectur. vlt. volunt.* Et quamuis teneremus esse odiosum, & restringendum; tamen restrictio non debet esse tanta, per quam sine causa rationabili recedatur à proprietate verborum. Adde, quod si Testator voluisset, vt Legatarius Insignia Doctoratus assumeret; vtique id expressisset, vt fieri solet. Concluditur igitur, ad fruendum supradicto Priuilegio, & legato relicto à Testatore, satis esse, vt quis omnes materias legales, quæ in studiis publicis legi solent, intelligat ita vt fiat aptus ad gradum Doctoratus sumendum: non autem est necessarium, vt de facto ad illum perueniat.

RESOL. LI.

An legata incerta ratione incertitudinis personæ in loco conscientiæ, teneatur hæres inter illas diuidere, si in id consentiant?

Idem dicendum est de debito.

Et quid, si testator legatum fecerit Ecclesiæ B. Mariæ, vel alterius Sancti, & in eodem loco plures sint Ecclesiæ eiusdem nominis, &c. vel quid sit faciendum in pari dubio?

Et an si vero nulla Ecclesia sit talis nominis in illo loco an tale legatum cedat Ecclesiæ Cathedrali? Et p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Res. 58.

§. 1. DIxi, *in foro conscientiæ*, nam legata incerta ratione incertitudinis personæ, ex aliquo extrinseco accidente, quia v. g. eiusdem nominis, & partis amicitiæ erga testatorem duo reperiuntur, non debentur in foro exteriori, vt in casu *l. in tempus* §. 1. *ff. de hæred. instit. l. si quis seruum,* §. *si inter duos. ff. de leg.* 2. quod adeò verum est, vt etiam si alter eorum renunciet alteri ius, nihilominus hæres non tenebitur ei legatum soluere; & idem dicendum est, si fortè inter se paciscantur, vt legatum inter eos diuidatur, quidquid in contrarium teneat Ægidius *in l.* 1. *in princ. n.* 39. *C. de sacros. Eccl.* hoc supposito. Sup. contento in hoc & seq. §. in res. seq. à § 1. vsque ad §. Hæc.

2. Dicendum est in foro conscientiæ, quòd hæres in tali casu tenetur illud legatum inter eos diuidere, si in id consentiant. Nam asserunt Sotus *de inst. l.* 4. *q.* 7. *art.* 1. *ad* 3. Caietanus *in* 2. 2. *q.* 62. *tr.* 5. *ad* 3. cum aliis, debitorem de debito quidem certum, incertum verò, vtrùm Petri, vel Ioannis, teneri illos debiti quantitates dispartiri. Et ita hanc sententiam in terminis docent Molina *disp.* 197. Ioannes Valerus *in differentiis vtriusque fori, ver. legat. diff.* 5 *n.* 2. Vide etiam Villalobos *in sum. to.* 2. *tr.* 30. *diff.* 29. *n.* 6.

3. Notandum est tamen hîc obiter, quòd si testator legatum fecerit, v. g. Ecclesiæ D. Mariæ, vel alterius sancti, & in eo loco plures sint Ecclesiæ eiusdem nominis, tunc in dubio cedit Parochiali si alii nomine nuncupetur, alioquin cedet maiori, vel pauperiori: si omnes essent æquales, daretur Episcopo loci, vt distribuat sicut ei videtur, si nulla verò Ecclesia sit talis nominis in illo loco, cedit Ecclesiæ Cathedrali. Vide Sup. hoc in Res. seq. à §. Hæc.

Afflictum

Afflictum *decis.* 244. Manticam *lib.* 8. *tit.* 9. *per totum*, & Tuschum *ver. legatum*, *conclus.* 46. cum aliis penes ipsos.

RESOL. LII.

An valeat legatum, quando incertum est, quis sit legatarius?

Et notatur, quod prædicta difficultas non procedit circa legata ad pias causas, quæ ob incertitudinem loci Ecclesiæ, pauperum, &c. caducanon fiunt, pro quo adducuntur diuersi casus pro praxi huius quæstionis. Ex p. 10. tr. 15. & Misc. 5. Res. 18.

Sup. hoc in Res. præcetica §. 1. & 2.

§. 1. DE incertitudine Legatarij statutum est iure ciuili non valere legatum quando incertum est quis sit is Legatarius, quia multi sunt eiusdem nominis æque testatori vel amicitia, vel consanguinitate coniuncti, nec sunt alia signa, vnde possit deprehendi quis eorum sit legatarius. Item cum duobus testator legauit, postea verò reuocauit legatum vnius illorum, neque constat cuius, atque hoc verum est etiamsi legatum sit libertatis. Ita habetur *l. si fuerint* aut (vt alij Codices habent) *l. si ita fuerit, & si quis pluribus, ff. de rebus dubiis, & ex lib. Titij, ff. quis duobus ff. de alim legat. & l. duo sunt* l. 3. §. *si testam. tutela.* Sed vt me citato obseruat Cardinalis Lugo *de Iust. tom.* 2. *disp.* 24. *sect.* 9. §. 2. *num.* 251. rectè Molina dixit sententiam illam Iureconsultorum, quod legatum neutri dandum sit, sed ab hærede retinendum, non esse satis fundaram in iure naturæ, atque ideò non esse sequendam, sed diuidendum legatum inter illos; Cùm Iureconsulti legem condere non potuerint, sed solùm suam sententiam explicuerint, in quo decipi potuerunt, & in foro conscientiæ ita seruandum. Et quidem constat alios Iurisconsultos contrarium sensisse, nempe Paulum *in l. si quis seruus* 8. §. *si inter duos, ff. de legatis* 2. vbi dicit legatum quidem deberi, & hæredem eligere posse quem maluerit, si tamen parati sint eum ab altero defendere in quo Iureconsultus dixit bene legatum deberi non tamen loquutus est saris consequenter dans electionem hæredi, sed melius diceret, diuidendum esse. Quamuis enim quando vtrimque est opinio æquè probabilis posset hæres eligere quam vellet, quando tamen est merum dubium, quia neuter probat de se, & non de alio testatorem loquutum fuisse, non habet hæres fundamentum etiam probabile vt det totum legatum huic soli, sed debuisset diuidere.

2. Sed his non obstantibus contrariam sententiam puto probabilem esse, quam tenet Layman *in tract. mor. lib.* 3. *tract.* 5. *cap.* 11. *num.* 7. vbi sic ait: Quomodo relicta incerta executioni mandanda sunt? Respondeo, & dico; si incertitudo ex parte personæ v. g. legatarij, quia duo eodem nomine appellantur, neque ex coniecturis colligi possit, de quo testator locutus fuerit, ciuili iure corruit legatum *l. si fuerit. l. si quis pluribus, ff. de reb. dubiis l. duo sunt Titij, ff. si testam. tutela.* Quamuis Molin *disp.* 197. existimet in conscientiæ foro legatum hoc casu inter vtrumque secundum proportionem dubij diuidendum fore, quia æquitas naturalis sic exigat. Responderi tamen potest etsi ita sentiendum sit spectato iure naturali præcisè, tamen ciuilibus legibus contrarium statutum fuisse boni publici causa, tum ad litium occasionem auferendam, tum ad excitandum studium restantium, vt voluntates suas clarè, & non ambiguè exprimant si sciant, alioquin irritas, & inefficaces fore. Ita Layman & nonissimè Dicastillus *de Iustit. l.* 2. *tract.* 19. *disp.* 2. *d.* 9. *n.* 145. Quamuis enim, ait, prædicti Iurisconsulti putauerint id, quod decreuerunt esse magis conforme iuri naturæ, & in eo errauerint, tamen neque imperatoribus eas sententias admittentibus, & approbantibus defuit potestas ita statuendi, nec defuerunt rationes, & congruentiæ ad statuendum quod quando legatarium est prædicto modo incertus, legatum sit nullum, tum ad præcidendas lites, & controuersias, tum vt testatores clarè loquantur, nec dubia legata relinquant, tum etiam ad impediendas occasiones inimicitiarum inter legatarios, & hæredem. Hinc enim facilè potest vtrique satisfacere, dicens: Ego paratus sum soluere legatum ei, quem constiterit esse legatarium, vos probate coram Iudice, & cui ipse adiudicauerit, ego dabo. Dicastillus.

3. Accedit quod sæpè legata nec in se, nec in pretio possunt facilè diuidi, & vt omittam difficultates quæ esse possunt, quando Legatum esset vel Capellania mere patrimonialis, quæ non sit beneficium Ecclesiasticum, aut etiam præsentatio ad Capellaniam propriè dictam, quæ beneficium Ecclesiasticum est, in quibus casibus sæpè dubium est qui potius sit institutus, præsentatus, aut vocatus, & tunc in dubio non facilis est locus diuisioni inter prædictos, vt (inquam) hæc omittam, quia hæc legata sunt pia, & ex aliis principiis in his philosophandum est. Sæpè sunt alia, quæ nec in se ipsis facile est diuidere. Qua ratione dominium alicuius oppidi, feudum, maioratus, iurisdictionem possunt legare testatores tanquam danda ab hæredibus legatario siue simpliciter, siue sub conditione, aut in tempus certum. Quæ tamen diuidere difficillimum esset, imò impossibile. nec etiam in pretio, Sæpè enim esset contra expressam testatoris voluntatem, qui noluit eam rem diuidi, sed vni reseruari vt tota simul, & integra posset melius conseruari, & illius dominus auctoritatem, & splendorem domus, & familiæ, cæteráque pro dignitate sustinere, quæ non possent fieri si in partes diuideretur legatum, aut si vnus eorum acciperet totum legatum cum onere dandi æstimationem suæ partis alteri, id enim esset extenuare facultates, & opes illius sic soluentis, ne possit rem ipsam, & auctoritatem, splendoremque prædictum pro dignitate sustinere.

4. Immò non est omittendum id quod supponit Molina, eas leges non statutas esse quasi in pœnam. Est enim etiam hìc locus pœnæ aliqua ratione, ne scilicet testatores negligentes sint in explicandis clarè vltimis suis voluntatibus sublatis dubiis, & occasionibus litium, Fient enim cautiores, si sciatur legata sic dubia fore nullius momenti. Sicuti lex præscriptionis bonorum (de qua suis locis satis diximus) introducta fuit tum ad præcidendas lites, tum vt domini cautiores fiant in suis rebus seruandis, & vendicandis. Qua ratione etiam, vt suo loco diximus præcipuè *in tract. 1. de Iustitia, & iure in vniuersum d.* 10. *dub.* 16. §. 8. *num.* 421. *& seqq.* bona bello erepta ab hostibus iure Cæsareo capientium fiunt, quando hostes ea deportarunt ad præsidia, vel loca tuta, nec propij domini hostes illos insequantur. Qua de re etiam diximus *in tract. de restitutione disp.* 5. *dub.* 2. quæ fieri possunt propter bonum publicum sicut olim apud Romanos constat fuisse legem, vt arma, & vestem, quæ miles amiserat in bello iusto contra hostes, recuperata ab aliis non restituantur illi militi, qui ea amisit (sicut ibidem probauimus citatis iuribus) ad puniendum scilicet militum qui spoliantur ignauiam, & ad accendendos animos aliorum qui recuperant. Propter prædictas ergo causas, & similes intelligi potest quod lex ciuilis nolit legata dubiis legatariis relicta valere.

5. Hęc omnia, vt dixi satis probabiliter docet Dicastillus, qui tamen fatetur sententiam, quam

ego

ego olim docui cum Molina probabilissimam esse. Sed notandum est, quod superior difficultas non procedit circa legata ad pias causas, quæ ob incertitudinem loci, Ecclesiæ, &c. caduca non fiunt, sicut habetur in Auth. de Ecclesiasticis titulis *capite* 6. Si quis in nomine Magni Dei, & Salnatoris nostri Iesu Christi hæreditatem, aut legatum reliquerit, iubemus Ecclesiam loci illius in quo testator domicilium habuerit accipere, &c. Si quis autem vnum Sanctorum hæredem scripserit, aut legatum ei reliquerit, & non specialiter nominauerit locum, in quo est venerabilis domus, inueniantur autem in eodem loco, aut ciuitate plura oratoria eiusdem Sancti, illi magis domui, quæ pauperior est, præbeatur. Si autem non est in Ciuitate Basilica nominati Sancti, inueniatur autem in territorio eius, illi detur; Si autem neque in Territorio eius reperitur eiusmodi, tunc Ecclesiæ ciuitatis (siue Parochiæ) in qua testator domicilium habuerit, præbeatur.

6. Simili modo si aliquid absolutè, & sine expressione loci pauperibus, vel Ecclesiæ ædificandæ legatum fuit, executionem fieri oportet in loco vbi testator domicilium habuit, *libro si quis ad declinandum, C. de Episc. & Clericis.* Nisi sit extraneus vt domicilium eius ignoretur, vel multum distet, tùm dabitur pauperibus loci, vbi mortuus est arbitrio Episcopi eiusdem loci, si defunctus alium executorem non designauit, sicut habetur in *libro nulli, C. de Episc. & Cleric. & in cit.* §. *Si quis autem pro redemptione captiuorum*, & tradit Mol. *tom.* 1. *tr.* 2. *disp.* 157.

7. Deinde statuitur in *citat. illo.* §. *Si quis in nomine*, & notat Gloss. Si in aliquo *in capite indicante de testamen.* Si aliquo testamento vel legato dubium sit ex duobus locis piis vtri conferendum seu propter incertitudinem verborum, seu propter hæreditatis insufficientiam, tunc locum pauperiorem, & magis indigentem præferri oportere, quod etiam notauit Lud. Miranda *in man. tom.* 1. *quæst.* 32. *art.* 8. vbi ait, Monasteria Monialium quippe quæ plerumque indigentiores sunt, præferenda esse monasteriis virorum.

8. Præterea si quippiam absolutè ac generatim relictum pro pauperum alimentis videtur esse in arbitrio executorum, vel si nulli executores constituti sunt, in arbitrio Episcopi distribuere in eos, qui verè pauperes sunt, sicuti colligitur ex citat. Authent. *Si quis autem*, & docet ibi l. marginalis ex Bartolo. Bene etiam admonent Palud. *in* 4. *dubitatione* 15. *quæstion.* 1. *art.* 7. *concl.* 4. Nomine pauperum tales intelligendos esse, qui victum incertum habent ex eleemosynis fidelium, non autem ea Xenodochia, vel Religiosorum Monasteria, quæ ex fidelium eleemosynis collectum annuum sufficientem victum obtinent. Hæc autem omnia, quæ dicta sunt, intelligi debent, nisi coniecturæ adsint, ex quibus probabiliter cognosci possit, quænam fuerit determinatè voluntas testatoris: hæc enim in primis attendenda est sicuti notat Abbas *capite nos quidem de testament. numero* 15. Vide Dicastillum *vbi supra, n.* 250. *& seqq.* & Cardinalem Lugo, *num.* 254.

RESOL. LIII.

An legatum relictum vxori, si honestè, & castè vixerit, possit in conscientia ab ea exigi, & retineri, si occulte fornicata sit?

Et an etiam per vnicam tantum fornicationem amittatur supradictum legatum in conscientia?

Et an legatum amissum vel ob fornicationem, vel ob vitam inhonestam, recuperetur, si famina redeat ad meliorem frugem?

Et infertur legatum relictum pro Virginibus maritandis acquiri à corrupta, occultè, si publicè reputatur virgo.

Ex part. 10. tr. 13. & Misc. 3. Resol. 8.

§. 1. NEgatiuè respondet Vega *in Summa, tomo* 2. *capite* 32. *casu* 7. vbi sic ait: [Pregunto, vno en su testamento, no teniendo herederos forcosos, dexò à su muger señora y vsufrutuaria de toda su haizienda; por sus dias, si viuia honesta y castamente, ella no lo hizo, sino que fornico vna vez, aunque secretamente, si desde el dia que pocò està obligada à restituyr esta azienda à los herederos de su marido defunto, à quien auia de venir despues de su muerte, si viuiera honesta y castamente, juntamente con los frutos que desde entonces ha consumido, sin aguardar que su pecado se le prueue, y que por el sea priuada de ser señora, y vsufrutuaria de la hazienda por sus dias, por sentencia declaratiua de juez; porque parece que hasta entonces la puede licitamente tener, pues el ser privada della, y perderla por su pecado, es pena, *Et pœna non debetur ante sententiam Iudicis*, aunque diga la ley que la pone *ipso facto*? Respond. Que lo esta: y la razon es porque aquella maxima general. *Quod pœna non debetur ante sententiam Iudicis*, no tiene lugar en dos casos. El primero, en las penas Ecclesiasticas, como son en la descommunion, suspension, entredicho, y irregularidad. El segundo es, en las penas puestas en testamentos, de la suerte: que los es esta del caso presente: y assi està obligada à restituyr toda la hazienda juntamente con los frutos que despues que pecò ha consumido, à los herederos de su marido difunto, à los quales auia de venir despues de sus dias, si honesta y castamente viuiera. Y lo mismo sera, si se lo dexo debaxo de condicion, que no se casasse, y se caso segunda vez; y esto antes que ningun juez por su sentencia la compela à ello: Y la razon es bien clara; porque aquesta clausula mas razon tiene de condicion, que de pena, porque quando alguno manda alguna cosa debaxo de condicion; semejante condicion en ninguna manera es ley penal porque como el difunto sea persona particular, no podia hazer ley, como la ley sea acto de iurisdicion y potestad, luego es pacto condicional, conuiene à saber, do, vt facias, y por tanto si tu no cumples la condicion, estas obligado a boluerme lo mio, como yo no transfiera el dominio, sino es cumplida la condicion.] Ità ille, qui citat Couarruuiam, Nauarrum, Zecchium, Armillam, Graffium, Beiam, & Rodriquez; quibus ego addo Guttierrez, *de Matrim. capite* 111. *num.* 3. & 4. Dicastillum *de Iust. lib.* 2. *tract.* 19. *disp.* 3 *dub.* 4. *num.* 4. Sanchez, *de Matrim. to.* 2. *lib.* 7. *disp.* 91. *num.* 3. & 4. qui citat Caietanum, Laram, Azeuedum, Cenedum, Henriquez, Philiarchum: ità vt statuendum sit hanc opinionem esse communem inter Doctores. Et ratio est, quod quamuis regulare sit pœnam minimè obligare ante Iudicis sententiam, id fallere in pœna à Testatore adiecta, debetur enim statim ac incurritur, in foro conscientiæ, nulla expectata Iudicis sententia, aut executione. Quod ea nec verè, nec proprie rationem pœnæ subeat, sed conditio sit sub qua, & non aliàs Testator legare voluit. Quod integrum illi est efficere, *leg. ab eo. Cod. de fideicomm.* cum similibus. Adde voluntatem Testatoris omninò implendam esse.

Sup. hoc sta perius in tr. 1. ex doctrina Res. 78. §. in fine vers. norandum est. & quoad hoc lege hic supra breuem doctrinam res. 26. §. vlt.

Quare sicut in aliis à Testatore dispositis non desideratur Iudicis sententia, vt executioni mandentur: ità neque ad pœnam sustinendam. Tandem, quia inter hæredem Testamentarium, vel Legatarium, ac Testatorem, quidam initur contractus, do, vt des, vel do: vt facias qui firmus redditur hærede, vel Legatario acceptante relicta: ac proindè sicut acquirunt dominium, & ius in illa, per acceptationem; ità suo se consensu obligarunt ad conditionem illam seruandam, eaque non seruata restituendum, tanquàm conditione defeciente.

2. Verùm, attendas quæso amice Lector, in tui gratiam non deseram hic adnotare aliquos docere affirmatiuam sententiam: & ideò Cardinalis Lugo ex casu simili à Molina, allata, sic asserit *de Iust. & Iure, tom. 2. disp. 22. sect. 15. num. 414.* Molina putat si macula coniugis acceptæ occulta sit, non debere possessorem se maioratu priuare; quia dùm vitium illud est ita occultum, perindè se habet in ordine ad Fundatoris intentionem, ac si non esset, cùm in rebus honoris, & famæ, quandiu macula ignoratur, nihil noceat familiæ, quarè non præsumitur Testator voluisse quod possessor eo casu se prodat, & maioratum relinquat: quem relinquere non posset, nisi vitium illud prodendo: alioquin enim eius filij reclamabunt, & opponent, non potuisse Patrem in eorum præiudicium cedere: quæ inconuenientia non præsumitur voluisse Testator, nec ad rem adeò difficilem successorem suum eo casu obligare. Quæ sanè responsio verissima mihi videtur, & ex ea probabiliter satis sequi videtur etiam in illo alio casu occultæ fornicationis posse cum propositione locum habere eandem doctrinam. Nam licet non sit in ea omninò eadem ratio, (maritus enim non solum intendit honorem, & bonam famam suam, & suæ vxoris, sed etiam eius castitatem vidualem) sed tamen magna ex parte intendisse etiam videtur proprium honorem, cui etiam post mortem non parum noceret vxoris impudicitia, & turpitudo: nec præsumitur voluisse vxorem cum tanto detrimento obligare ad cedendum vsumfructum hæredi prodendo suum delictum, maximè cùm hoc ipsum: ipsius mariti defuncti dedecus redundaret: quarè cùm eædem ferè rationes si eo casu militent, ac in illo alio, de quo loquutus fuit Molina, idem etiam in eo casu dicendum videtur. Ita Lugo. Idem etiam docet magis clarè Stephanus Baunyus, *in Theol. mor. tom. 3. lib. 2. tract. 9. q. 34.* vbi sic ait: Si res est obscura, si nullius præter quam adulteri, cum quo res est viduæ, eius est libido comprehensa iudicio, conscientiaque non tenetur in Dei foro, & apud tribunal iustitiæ, legatum restituere. Ratio est, quod eius reiectio, sit admissi à se adulterij tacita confessio, quam ab illa, quandiù est eius crimen ignotum, nec ratio nec quæ cuique innata est aduersum se caritas, fieri finit, cum se prodere, cum nomini suo infamiam apud populum inurere nemo debeat, nec possit sæpè sine scelere. Quæ ergo vidua impudicè viuit, quæ libidinosè, sibi à mortuo coniuge legata petere potest, ac accipere; quando non est eius libido populo nota. At enim (inquies) iustæ Testatorum voluntati mos est gerendus, vt est *in Can. Vltima voluntas, 4. causa 13. quæst. 2.* Omninò, sed eam negamus esse iustam, quandiù sunt fœminæ amores aut nulli, aut pauci cogniti, nam quis illam iniustè cogi posse existimet ea vulgare, quæ quia non potest honestè facere, ei dedecori futura sunt, probroque?

3. Verùm audiamus verba docti Castri Palai, *tomo 5. disput. 4. punct. 13. §. 7. numero 2.* sic asserentis: Vnde fit hæreditatem, seu Legatum vxori, vel viro relictum sub conditione ne transeat ad secunda vota cessare omninò, & in foro conscientiæ nulla expectata iudicis sententia restituendum esse hæredibus legantis, quia illa non est pœna sed conditio à Testatore apposita, vt legatum effectum habeat, vt multis relatis docet Sanchez *libro 7. disp. 91. numero 3.* Guttierrez, *capite 111. numero 3.* Vasquez *de Testament. capite 8. §. 2. numero 31.* Et colligitur aperte ex Authent. *Cui relictum. Cod. De inuicta viduit.* Et idem censet Sanchez, & Guttierrez esse dicendum de Legato relicto sub hac conditione, si castè vixerit, amittitur namque quantumuis occultè conditio cesset. Quod verissimum est posito quòd Testator intellexerit de turpitudine occulta, quia illa non est pœna delicti, sed conditio requisita pro Legato obtinendo. At mihi difficile est credere Testatorem sub illis verbis, *si castè vixerit* turpitudinem occultam, & omninò secretam voluisse excludere. Sed potiùs censerem solam turpitudinem, ex qua honor, & fama læditur intelligendam esse. Ita Palaus, qui posteà, *num. 15.* hæc etiam addit: Quapropter existimo secundam sententiam probabiliorem esse, tenendamque in iudicando: & soluendo, nempe conditionem illam castè, & honestè viuendi vnica fornicatione publica siue facto siue iure deficere. Et præter rationes ibi adductas hac consideratione conuincor. Vidua cuius fornicatio publicè constat, censeri nequit castè, & honestè vixisse, siquidem saltem eo tempore quo fornicata est inhonestè vixit. Deinde ex vnica fornicatione denominatur fœmina simpliciter, & absolutè inhonesta, & impudica etiam secundum Sanchez: *disp. 41. num. 40.* Ergo denominari nequit casta, & honesta: ergo nec castam vitam duxisse. Debet tamen fornicatio publica esse, vt legatum amittatur, quia dum occulta est, etsi apud Deum inhonesta sit, apud homines tamen castè, & honestè viuere censetur, & Testator præsumi debet de honestate visibili, & hominibus apparente locutum esse; aliàs fœmina secretò se polluens incapax esset legati, quod pro fœminis honestis relictum est. Hucusque Palaus. Qui, vt vides, putat legatum à viris vxoribus si castè & honestè vixerit relictum, intelligendum esse non de turpitudine occulta, sed de castitate, & honestate visibili, & hominibus apparente: & ideò dictum legatum posse exigi in conscientia, si turpitudo, & honestas fuerit, & sit occulta, dummodo, talis fœmina tanquàm honestè: & iustè viuens ab omnibus existimetur. Et tandem hanc sententiam ante omnes supradictos docuit insignis Iurisconsultus Menchaca, *de succession. progressu Præfatione, libro primo numero 98.* & citatur à Sanchez, sed ego in tali loco hoc dicentem non inuenio.

4. Confirmatur hæc opinio ex alia, quam me citato tanquam probabilem admittit Martinus de San. Ioseph, *in Monita Confessar. tomo 1. libro 2. tract. 40. de Testament. num. 15.* vbi sic ait: [Prouable opiniones de Lara & Diana, que dizen que quando se dexa el Legado para casar virgines le puede adquirir la que no es virgen: pero su defecto es occulto, porque basta el ser comunmente reputada por donzella por el comun modo; y vso de hablar *ex leg. Liberorum §. Quod autem Cains, ff. de legat. 2.* y en especial serà opinion muy probable, si por no acudir à la tenida por virgen aunque no lo sea quedara infamada, porque se entendera su defecto secreto, porque *à voluntate defuncti potest recedi ex causa, leg. 3. §. quamuis, & gloss. voluntatem in leg. quidam 6. §. 1. ff. de administrat. Tutor.* y si no se diera esta exclusiua en el caso à la voluntad del Testador seria inhumana, y esta no se deue obseruar. Ita ille; cui adde Trullench *in Decalog. tomo 2. capite 18. dubitatio. 12. numero 15.* Vidal *in Theol. mor. tit. de Legatis, Inquis.*

Inquis. 2. num. 28. & Laymann, *in Theol. moral. lib. 3. tr. 3. par. 2. c. 3. n. 5. §. Sed statuamus.*

5. Quid ego sentiam, dicam breuiter: Primam sententiam negatiuam tanquam communem puto amplectendam esse, & illam ego olim tenui, & ad argumentum superiùs adductum contra nostram sententiam à Cardinali Lugo, Baunyo, & aliis, facilè quis occurrere potest, asserendo in tali casu non debere vxorem cedere vsumfructum hæredi, ne turpitudinem suam manifestet, sed debet illum exigere, & potest ea hæredi secreto restituere, & sic faciendo famæ suæ consuleret, & obligationi quæ obstricta est in conscientia satisfaceret. At hoc non obstante existimo dictam sententiam affirmatiuam esse probabilem saltem, ex auctoritate Doctorum virorum, nempè Cardinalis Lugo, Castri Palai, & Baunij, qui illam docent, vnde si quis illam sequi vellet non auderem damnare, nec ei onus restitutionis imponere, licèt ergo, vt dixi, contrariæ sententiæ adhæream. Stando itaque in prima sententia extat difficultas, an etiam per vnicam tantùm fornicationem occultam amittatur legatum in conscientia. Et affirmatiuè respondet Sanchez, Guttierrez & Dicastillus *vbi supra*, cum multis aliis penes ipsos; quia si vnicam fornicationem committas inhonestus, & turpis es, quippè hæc nomina, turpis, adulter, homicida, raptor, &c. delictum significantia vnico actu contenta sunt, vt constat *ex leg. Athletas, §. Præuaricator, ff. de his, qui notantur infamia, Et leg. Quis fugitiuus ff. de edilitio edicto. Et cap. fin. de raptorib.* Et tradit Abbas *in cap. 1. num. 38. de Iudiciis,* & *ibi* Decius *in 2. Lectura, num. 112.* Dominic. *in cap. 1. de vita, & honestate Clericor. in 6. numero 8.* Et Franchus, *ibi num. 3.* At qui turpis, & inhonestus est, castè, & honestè non viuit. Ergo ob vnicam fornicationem conditio castè viuendi non seruatur. Hæc sententia est satis probabilis; sed contrariam sua probabilitate non carere existimo; quam, præter alios, tuetur Mazuchellus, *de Casib. reser. disput. 2. capite 20. difficul. 2. numero 44.* vbi sic ait: Primo, Legatum relictum alicui fœminæ sub conditione castè, & honestè viuendi non amitti per vnicam fornicationem. Vide Sanchez *libro 8. de Matr. disput. 91. numero 31.* qui rationibus variis sententiam hanc confirmat, licet eam ipse absolutè non approbet. Ratio autem potissima hæc est, quia simplex fornicatio non est sufficiens ad denominandam fœminam impudicam: ac sicuti vnicus actus non denominat quempiam bonum, malum, prodigum, auarum; ità neque vnica fornicatio efficit, vt fœmina dicatur inhonestè viuere. Vndè est, vt in prouerbium abierit, quod vnica hirundo non facit ver. Ità ille. Et ratio est, quia ex vnico actu non denominatur quis honestus, vel inhonestus, sicuti neque prodigus, aut liberalis, sed ad prædictam denominationem actuum frequentia desideratur. Deinde luxuriosè viuere opponitur castè, & honestè viuere, vt de se constat, at non dicitur luxuriosè quis viuere, ex solo vnico actu fornicationis, sed necessariò habitus, & consuetudo turpiter viuendi desideratur. Ergo &c.

6. Et tandem, ad ornatum huius difficultatis, quæro, an legatum amissum, vel ob fornicationem, vel ob vitam inhonestam recuperetur si fœmina redeat ad meliorem frugem? Affirmatiuè respondet Naldus *in Summa, verb. Legatum, numero 40.* & hanc sententiam non esse improbabilem putat Trullench *in Decal. tom. 2. lib. 7. capite 28. dub. 12. numero 19.* Dicastillus *de Iust. libro 2. tract. 19. disput. 3. dub. 3. numer. 45.* licet negatiuam sententiam teneant tanquam probabiliorem, cum Sanchez, & aliis; quibus ego accedo. Et ratio est, quia ex communi modo intelligendi, hæc videtur fuisse mens Testatoris, vt nolit vxorem frui legato, postquam se turpitudini adiecit, cùm Testator præsumatur voluisse obligare vxorem ad seruandum thorum prioris viri inuiolatum. Dicendum est itaque, legatum amissum, vel ob fornicationem; vel ob vitam inhonestam non recuperari reditu ad meliorem frugem, quia conditione legati deficiente legatum expirauit.

RESOL. LIV.

An legatum sub conditione castè, & bene viuendi amittatur ex amplexibus, & aliis testibus impudicis?

Et an legatum relictum viduæ, dum vidua fuerit, nunquam amittatur, neque ex officio iudicis omittit ex eo, quod Religionem profiteatur?

Et an legatum relictum coniugi quandiu cùm filiis defuncti commorata fuerit, pereat transeundo ad secundas nuptias?

Et notatur, decedentibus filijs, matrem prædictum legatum non amittere. Ex p. 10. tract. 13. & Misc. 3. Res. 9.

§. 1. HAnc quæstionem pertractans Pater Sanchez de Matrim. *tom. 2. lib. 7. disput. 91. & num. 38.* pro affirmatiua sententia adducit 13. Doctores, quia supradictæ castitati aduersantur, & fœminam inhonestam, & impudicam denominant: Sed *numero 39.* pro negatiua affert Nauarrum. Quia etsi tales actus libidinosi sint contrarij pudicitiæ, & castitati viduali, at cùm non sint actus consummati in genere impudicitiæ, sed inchoati, & præuij, non denominant fœminam simpliciter impudicam, sed inchoatiuè. Ipse verò *numero 40.* mediam sententiam tenet, sic enim asserit: Placet media sententia, quam amplectitur Ludouicus Lopez *1. par. Instructorij, cap. 293. col. 13.* nimirum id legatum non perdi per vnicum, vel alium actum huiusmodi lasciuum: ob rationem traditam numero præcedenti: in quo casu ea sententia est vera. Secùs quando toties fœmina in hos actus labitur, vt arbitrio boni viri possit ea fœmina dici impudica, ac inhonestè viuens. Et in hoc casu admitto priorem sententiam relatam *numero 38.* Nec obstat nos dixisse, *numero 33.* id legatum à viro, aut consanguineis, vtriusque Coniugis relictum amitti per vnam fornicationem. Quia cùm illa sit actus perfectus, denominat fœminam simpliciter impudicam. Ità Sanchez.

Sup. hoc in Res. seq. §. sed si

2. Sed aduersus illum insurgit Castrus Palaus, *tomo 5. disput. 4. punct. 13. §. 7. numero 20.* sic asserens: Si forum externum spectemus, prima sententia asserens fœminam bis turpibus actibus vacantem legatum amittere sustinenda est, tùm ob suspicionem vehementem, quam de se præbet fornicationis, vel pollutionis, tùm in pœnam turpitudinis commissæ, meritò namque priuari à Iudice debet legato honestè, & castè viuentibus relicto, quæ sic turpiter viuit. At si forum conscientiæ spectemus placet mihi Nauarri sententia. Nam cùm hæc priuatio odiosa sit, non est vltra proprietatem verborum extendenda. At verba castè, & honestè viuendi secundùm proprietatem sumpta non deficiunt plenè, & perfectè ex huiusmodi actibus libidinosis secluſa fornicatione, vel pollutione, quia in materia luxuriæ non sunt actus consummati & perfecti: Ergo ex illis tantùm legatum amitti potest: nam ad amittendum legatum conditionale debet conditio integrè deficere. Distinctionem verò Sanchez suis dictis

paruſn conſequentem nullatenus probandam cenſeo. Si enim vnicus actus huiuſmodi turpitudinis non ſufficit ad excludendam conditionem caſtæ, & honeſtæ vitæ, cùm tamen vnica pollutio, vel fornicatio ſufficiat, neque etiamſi pluries multiplicetur, ſufficiens erit. Quippe ob multiplicationem non redditur diuerſus, aut diſtinctus: ergo ſi ratione ſui non reddit committentem ſimpliciter inhoneſtum, & impudicum, quia integrè, & perfectè non eſt caſtitati oppoſitus ſicuti eſt pollutio, vel fornicatio, neque etiam multiplicatus reddit committentem ſimpliciter inhoneſtum, & impudicum, cum nunquàm integrè, & perfectè, ſed inchoatè tantùm caſtitati opponatur. Hucuſque Palaus, cui ego adhæreo,

Sup. hoc ſupra in Reſ. 44. §. 2. paulo poſt initium, verſ. ſecundo,

3. Notandum eſt hic obiter, legatum relictum Viduæ, dùm Vidua fuerit nequaquam amitti, neque ex Iudicis officio amitti debere ex eo quod religionem profiteatur, quia religio viduali vitæ non obſtat, ſed potiùs firmiter conſeruat. Neque profeſſio religionis delictum eſt, ſed potiùs opus maximè laudabile, vt ob illius cauſam legato priuari debeat. Sic relato Baldo, Iaſon, & aliis, docuit Sanchez *num.* 46. Verùm difficultas eſt an legatum relictum Coniugi quandiu cum filiis defuncti commorata fuerit, pereat tranſeundo ad ſecundas nuptias? Affirmatiuè reſpondent Aliqui, quos adducit Sanchez *num.* 48. quia ſic legans intendit vt filiorum educatio, & habitatio apud Coniugem ſuperſtitem perpetua ſit. At hæc impediuntur tranſitu ad ſecundas nuptias, ſiquidem Coniux redditur ſuſpecta malæ tractationis, filiiſque præbetur ſufficiens cauſa diuertendi à Matris denuò nuptæ ſocietate: ergo perit legatum. Sed ipſe Sanchez meritò magis probabiliter negatiuæ ſententiæ adhæret; cui adde Martinum de San Ioſeph *in Monita Confeſſ. tom. 1. lib. 2. tract. 40. de Teſtament. n. 5.* vbi ſic ait: Si el Teſta. dor dexa à ſu muger el legado todo el tiempo, que perſeuerare viuda, ha de auer el legado ſi entra en Religion, pues perſeuera en el eſtado vidual: y añade à el, el ſer Religioſa, coſa que no quiſo excluir ſu Marido. Quando dexa el Marido à ſu Muger el Legado por el tiempo, que viuere con ſus hijos, no pierde el legado ſi ſe caſa ſegunda vez, y quiere viuir con ellos.] Ità ille; cui adde Caſtrum Palaum *vbi ſuprà numer.* 27. Et ratio eſt, quia vir tranſiens ad ſecunda vota non amittit filiorum tutelam, nec educationem, mater verò etſi tutelam amittit, non tamen educationem, & ſi arbitrio Iudicis relinquitur, an conſeruari in ea debeat: Ergo ex ſolo tranſitu ad ſecundas nuptias non habent filij occaſionem ſufficientem à ſocietate Matris diuertendi, ſiquidem ipſa illius honeſtatis, moris, & conditionis eſſe poteſt, quæ ſuſpicionem ortam ex ſecundis nuptiis euincat. Nota hic etiam decedentibus filiis, matrem prædictum Legatum non amittere. Vide Sanchez, *n.* 49.

RESOL. LV.

An ſi fœmina tranſeat ad ſecundas nuptias, debeatur ei legatum relictum ſub conditione, ſi caſte, & honeſte vixerit?

Et an legatum relictum vxori ſub conditione non ineundi ſecundas nuptias debeatur ſi ipſa fuerit fornicata?

Et an legatum ſub conditione non tranſeundi ad ſecundas nuptias amittatur per ſecundas nuptias inualidas?

Et quid dicendum eſt, quando ſecundum matrimonium non fuit conſummatum?

Et an legatum diſtribuendum fœminis ſub conditione caſte & honeſte viuendi, poſſit tradi ei, quo amplexus, & tactus ſemel, vel iterum permiſit, aut fornicata eſt?

Ex p. 10. tract. 15. & Miſc. 5. Reſolut. 21.

§. 1. NEgatiuè reſpondent Doctores, quos citat Sanchez *de matrim. tom. 2. lib. 7. diſput. 91. num.* 16. ſuſtinentes hanc conditionem appoſitam à viro vxoris, excludere ſecundas nuptias, atque adeo per illas amitti legatum, ſecus ſi apponatur ab extraneo nullatenus coniuncto priori viro, aut à parentibus aliiſuè conſanguineis ipſius viduæ tranſeuntis ad ſecundas nuptias. Probatur prior pars; Quia ex perſonis dicta penſanda ſunt *lib. fin. in fin. ff. de action. & obli.* Ergo cum viris ſint odioſæ valdè ſecundæ nuptiæ vxoris (vt oſtendimus *diſput. 89. num.* 2.) meritò, ac iure optimo ea verba ex mente perſonæ proferentis accipienda ſunt de omnimoda caſtitate, & non de ſola illa, quæ ſecundis nuptiis ineſt, ac grauiter ipſi viro infeſta eſt. Secundo quia voluntas teſtatoris tacita ex coniecturis quæ deductæ ſunt, habetur pro expreſſa, & attendenda eſt *lib. in conditione primum loc. ff. de condit. & demon. lib. cum acutiſſimi, C. de fideicommiſſ. lib. pen. ff. de legat. 1. fidei, §. item ſi quis ff. de legat. 3. libro cum proponeretur in fin. & libro qui ſolidum, §. 1. ff. de legat. 2.* At ex odio viri ad ſecundas vxoris nuptias apertè coniicitur tacitam eius mentem poſcentis vitam caſtam, & honeſtam vxoris eſſe de caſtitate ſibi gratiſſima, quæ nuptias ſecundas excludit.

2. Et confirmatur, quia licet ſecundæ nuptiæ ſint in ſe caſtæ, & honeſtæ, & ita vidua ſecundò nubens dicatur ſecundum ſe re hac conſiderata: caſtè, & honeſtè viuere. At non habent eam caſtitatem, quæ decet virum relinquentem legatum, & quem ipſum velle præſumitur; quare ex tacita teſtatoris voluntate corruit legatum.

3. Verùm his non obſtantibus affirmatiuam ſententiam probabiliſſimam etiam eſſe puto, quam præter Molinam *de Iuſt. tomo primo, diſputatio.* 107. & alios citatos à Sanchez, *numero* 14. tuetur Vaſquez *opuſc. de teſtament. capite* 7. §. 1. *numer.* 18. *cum ſeqq.* & nouiſſimè Dicaſtillus *de Iuſt. libro* 2. *tractat.* 19. *diſputatio.* 3. *dubitatio.* 5. *numer.* 39. quia caſtitas, & honeſtas requiſita vt conditio, non amittitur per ſecundas nuptias, ſecus autem dicendum eſſet, ſi aliter conſtaret de mente teſtatoris.

4. Sed ſi quæras, an legatum diſtribuendum fœminis honeſtæ vitæ, ſeu ſub conditione caſte, & honeſtè viuendi, poſſit tradi ei quæ amplexus virorum, aut tactus impudicos ſemel, vel iterum permiſit, aut ſemel vel iterum occultè fornicata eſt? Reſpondeo probabiliſſimum eſſe tradi poſſe. Ex communi enim modo loquendi non dicitur illa vitam inhoneſtam agere, quæ tantum ſemel, aut iterum actum laſciuum, vel fornicationem admiſit. Ita Sanchez, *lib. illo* 7. *diſputation.* 91. *numer.* 31. 36. & 40. Naldus *verb. legatum, num.* 30. & alij, quicquid contrarium aſſerat Cardinalis Mantica *de coniect. vlt. volunt. lib.* 11. *tit.* 19. *numero* 35. ſecus autem dicendum eſſet ſi legatum fuit ſub conditione, ſi non fuerit fornicata. Tunc enim per vnicam fornicationem occultam deficit conditio; & conſequenter ceſſat legatum. Neque in hoc caſu requiritur ſententia Iudicis; Nec enim ea eſt lex pœnalis, ſed diſpoſitio teſtatoris facta ſub conditione. Ita ex Sanchez, Dicaſtillus, *vbi ſuprà.*

5. Et tandem nota quod debetur legatum relictum vxori ſub conditione non ineundi ſecundas nuptias ſi ipſa fuerit fornicata; Ratio eſt, quia legatum explicandum eſt iuxta verborum ſignificationem

cationem. Hæc autem conditio non ineundi secundas nuptias, non significat amittendum esse legatum per fornicationem, sed per nuptias.

6. Verùm quidem est viduam fornicantem intra annum luctus ex iuris dispositione amittere legata & alia ex prioris viri largitione siue inter viuos, siue in vltima voluntate obtenta. Hæc autem dispositio lex pœnalis est, ac proinde non amittitur in prædicto casu legatum ante sententiam. Sed de his pœnis non subeundis ante sententiam, ergo

7. An verò legatum sub conditione non transeundi ad secundas nuptias amittatur per secundas nuptias inualidas (quicquid alij reclament) respondeo in foro conscientiæ non amitti, quia non præstat impedimentum, quod de iure non sortitur effectum, vt habetur Regula *Non præstat. de reg. iuris, in 6.*

8. Sed quid dicendum quando secundum matrimonium nondum fuit consummatum? respondeo non amitti. Ratio est quia nomine nuptiarum seu matrimonij in materia odiosa seu pœnali solum intelligitur matrimonium consummatum. Et hæc omnia docet Sanchez *vbi supra disp.* 90. cum Dicastillo.

9. Ex his ego olim consului fœminam transeuntem ad secundas nuptias, si postea maritus non consummato matrimonio intraret in Religionem, posse consequi legatum à priori marito ei relictum cum conditione, si non transiret ad secundas nuptias ex ratione superius adducta.

RESOL. LVI.

Quis habebat facultatem distribuendi legatum ducentorum ducatorum alicui Monasterio Regularium sibi bene viso, & elegit Monasterium, cui ipse debebat centum aureos cum pacto, vt dictum debitum remitteret, quæsiuit à me, an licite hoc facere potuerit?

Et pro firmanda doctrina huius quæstionis alius similis casus adducitur, videlicet, quidam homo erat debitor quinquaginta ducatorum famulæ, quæ ei inseruiuit, & ex alia parte tenebatur singulis annis ex vi legati distribuere centum ducatos pro maritandis puellis, quæritur, an posset tuta conscientia inire hoc pactum cum famula, nempe, quod dimittat ei quod debet ratione seruitij præstiti, & ipse applicauit ei legatum centum ducatorum quando ipsa contraheret matrimonium?

Et Supponitur famulam vere esse egenam.

Ex quo cursim infertur, quod Thesaurarius alicuius Principis, vel procurator, seu famulus alicuius Domini, inscio ipso potest cum Domini pecuniis quas ad expendendas, vel conseruandas habet, negotiari, & lucrum in suam vtilitatem vertere. Et part. 10. tr. 3. & Misc. 3. Resol. 45.

§. 1. TVnc ego affirmatiuè respondi; sed nullum habebam in terminis Auctorem; nunc inuenio doctum, & amicissimum Carolum de Baucio, *de Miscellaneis Casuum Conscientiæ tom. 2. opusc. 29. 273.* vbi sic ait: Quidam homo est debitor quinquaginta ducatorum famulæ, quæ ei inseruiuit: ex alia parte tenetur singulis annis ex vi legati distribuere centum ducatos pro maritandis Puellis; an possit tuta conscientia inire hoc pactum cum famula, nempe, vt remittat ei quod debebat ratione seruitij præstiti; & ipse applicabit ei legatum centum ducatorum, quando ipsa contraheret Matrimonium? Respondeo posse tuta conscientia debitorem quinquaginta ducatorum inire hoc pactum, & recipere donationem dictorum nummorum à dicta famula, si ipse applicabit ei legatum centum ducatorum, quando famula contrahet Matrimonium; quia nulla iniustitia interuenit in hoc contractu, nam suppono famulam esse verè egenam, & non teneri distribuentem potiùs vni, quàm alteri mulieri hoc legatum applicare, sed esse in sua potestate illud distribuere cui vult: ergo quòd ex applicatione huius legati distribuenti oriatur vtilitas, hoc est per accidens, & est fructus suæ industriæ, nempe ex re aliena colligere vtile; vt colligitur ex Doctoribus quos citat, & sequitur Diana, *part. 1. tractat. de Contractibus, resol. 32.* vbi docent quod Thesaurarius alicuius Principis, vel Procurator, seu Famulus alicuius Domini inscio ipso, potest cum Domini pecuniis, quas ad expendendas, vel conseruandas habet, negotiari, & lucrum in suam vtilitatem vertere. Hucusque Baucius, cui libenter adhæreo.

Quæ hîc est suprà in tr. 3. Resol. 145.

RESOL. LVII.

Quæstio, quam ordimur olim mihi magnis cum Theologis agitata fuit: Vtrum hæres ab intestato teneatur in foro conscientiæ soluere legata in testamento minus solemni relicta? Et quid si legata sint ad pias causas?

Et ex doctrina prædictæ quæstionis aliqua alia inferuntur circa hoc.

Et tandem latè explanatur, quod leges, quæ irritant legitimos contractus habent pro fine bonum commune, & quamuis cesset finis legis in particulari, semper eius obligatio firma manet. Ex p. 1. tr. 8. Resol. 75.

§. 1. TEneri putat Paulus Comitolus *in resp. mor. l. 7. tota quæst.* 8. Angelus, Tabiena, Sylueſter, Adrianus, Medina apud Lessium, *vbi infrà, n.* 14. Diuus Antonius *part.* 3. *titulo* 10. *capit.* 3. §. 14. & dicit communiter Iason. *in lege si post diuisionem, numero* 5. *Codice de iuris, & facti ignor. Bald. lege cum quis. Codice eodem*, Imola, Alexand. *in leg. nemo potest. ff. legat.* 1. Tenet etiam hanc sententiam Filliucius *quæst. mor. tom.* 2. *tractat.* 34. *capit.* 7. *numero* 150. Molfesius *in summ. tom.* 2. *tractat.* 13. *capit.* 2. *num.* 147. Homobonus *parte* 1. *tractat.* 7. *capite* 19. *quæstione* 188. Mantica *de coniect. vltim. volunt. lib.* 2. *titul.* 14. *numero* 10. Molina *de iust. tom.* 1. *disp.* 81. Lessius, & Malderus, *vbi infrà*, & Reginaldus *in praxi, tom.* 2. *lib.* 15. *capite* 7. *sectione* 1. *numero* 105. Et ratio est: quia, cessante fine legis, eiusdem legis cessat obligatio: sed illæ leges, quæ in testamentis præcipiunt aliquas iuris solemnitates, solùm hoc faciunt ad euitandas fraudes, & dolos: ergo, vbi ista non interfuerint, leges ipsæ non obligabunt; atque ex consequenti illa testamenta erunt valida in foro conscientiæ.

Sup. contentis in hac res. supra in Res. 27. §. Posser. post medium, à vers. Ex quibus vsque ad vers. Quarto: & in aliis eius not. signanter pro contentis in §. seq. huius Res.

2. Ex his infert Reginaldus, & alij, *vbi suprà*, primò, hæredem ab intestato, si sciat defuncti voluntatem, qua alterum constituerit hæredem, aut ei aliquid legarit testamento minùs solemni, teneri in conscientia tali restituere hæreditatem, & legatum soluere. Secundò, si ea de re fuerit dubius, teneri propter dubium cum illo altero componere: nam, cùm nec ipse, nec alter ille, adhuc cœperit possidere bona fide, par est in dubio vtriusque conditio. Tertiò si hæres ipse ab intestato hæreditatem; aut legata retineat, illi, quibus per testamentum minùs solemne fuerit aliquid relictum, possunt seruatis debitis conditionibus, vti compensatione. Ita ille ex Molina, & aliis.

Sup. hoc ibi & in vers. Primo. & in alia Res. eius not. & infra in §. Dico. huius Res. Et pro Secundo huius textus ibidē vers. Secundo. &c. Et pro tertio huius textus ibidem, vers. Tertio. & magis latè in to 8. tr. 1. res. 18. §. sic. & in Res. 29. §. Dices. ad lin. 8. & §. vlt. ad medium, vers. Atvero. & hic supra in tr. 3 Res. 149. §. Tertio.

3. At ego cum Maldero *in 2. 2. tract. 1. c. 11. dub. 5.* Lessio *lib. 2. c. 19. dub. 3. n.* 30. Ioan. de la Cruz. *in director. confess. part. 1. præcept. 7. q. 1. art. 5. dub. 14. concl. 3.* puto, contrariam sententiam esse probabilem, & tutam in praxi, quam sequuntur, & docent Couarruuias. *c. 10. de testam. n. 12.* Bonac. *de contract. disp. 3. q. 1. punct. 3. n. 5. & seq.* Valerus *in different. vtriusque fori, vers. legatum, differ. 6. numero 2.* Vega *in sum. tom. 2. capite 114. cas. 2.*

Bela *in resp. cas. conscien. p. 1. cas. 53.* Petrus de Aragon. *in 2.2. q. 62. art. 4.* vbi agit de dominio, *fol. mihi* 105. Salas *de legib. tract. 14. disp. 16. sect. 12. n. 52.* Salonius *in 2. 2. tom. 1. q. 61. seu q. 5. de dominio, art. 4. fol.* 159. Naldus *in sum. ver. rest. n* 8. Bannez *de iust. q. 62. disp. 5. de transfer. dominij fol. mihi* 100. Becanus *in summ. theol. to. 2. tr. 3. c. 6. n. 4. concl. 4. & n. 6. in fin. regula* 5. & Vasquez *in Opusc. de testam. cap. 3. dub. 1. n. 4. & in p. 2. to. 1. disp. 163. c. 3. n. 36. &* 37. qui citat Gomez, & Padillam, Viros doctissimos.

Sup contentis in hoc. in Res. §. & vers. not. primæ & secundę hujus res. pro dictis casibus.

4. Dico igitur primò contra Reginaldum, & alios, *vbi supra*, hæredem ab intestato non teneri quidquam tradere hæredi instituto in testamento minùs solemni, nec soluere legata facta in tali testamento, dummodo non sint facta ad pias causas. Secundò, nec teneri facere compositionem iuxta quantitatem dubij. Tertiò, eum, cui legatum relictum est, non posse vti occulta compensatione. Ex his duabus opinionibus, quam maluerint, eligant Confessarii, & ita in multis casibus occurrentibus sedabunt multos scrupulos.

Sup. hoc supra in tr. 1. Res. 70. & in aliis eius not.

5. Ad argumentum in principio positum respondetur, quòd finis legis dupliciter potest cessare, aut in communi, aut in particulari. Quando cessat primo modo, cessat obligatio legis: non autem, quando cessat in particulari. At verò legis, quæ irritant illegitimos contractus, vt in casu nostro, habent pro fine bonum commune: & sic, quamuis cesset finis legis in particulari, semper eius obligatio firma manet. Ita communis sententia DD. Vasquez *in 2.2. tom. 2. disp. 163. c. 3. n. 1. & Opusc. de reddit. c. 2. §. 2. dub. 14. n.* 1. Suarez *de legib. lib. 3. c. 23. lib. 5. c. 24. & lib. 6. c. 7. & 9.* Sanchez *in sum. tom. 1. lib. 3. cap. 15. num. 37. & de matr. tom. 1. lib. 3. disp. 3. n. 7. & 9.* Salas *tr. de censib. dub. 8. n. 11. & de legib. tract. 14. disp. 10. sect. 4. n. 19. & disp. 16. sect. 7. n. 14.* Coninch *de Sacr. disp. 7. dub. 9. n. 86. & disp. 19. dub. 14. n.* 144. Reginaldus *in praxi tom. 1. lib. 3. c. 18. q. 3. n.* 180. Rebellius *de oblig. iust. part. 2. lib. 11. q. 3. n. 7.* Molina *de iust. to. 1. disp. 81. ad 3. argum. secundæ sententiæ.* Bonacina *de legib. disp. 1. q. 1. punct. vlt. §. 2. n. 1. & seq. & d. 10. q. 1. punct* 8 §. *incident num.* 13. Pitigianus *in 4 sent. to. 2. dist. 15. q. 2. art. 3.* Sayrus *in claui regia, lib. 3. c. 1. num. 6. & c. 7. n. 12. &* 13. Felicianus *de censib. tom. 2. lib. 1. c. 8. n. 6.* Couar. *in 2. part. Decret. c. 6. §. 9. n. 8.* Sarmiento *lib. 3. select. interpr. c. 12. n. 8.* Perrus de Aragon. *in 2.2. q. 62. art. 4.* licet probabiliter aliqui contrarium asserant. Ex his omnibus apparet, contractum nullum iure humano in foro exteriori, esse etiam nullum in foro conscientiæ. Sed ad ornatum præsentis quæstionis vide etiam, extra DD. citatos, Fernandez *in examine Theol. moral. part. 1. c. 17. §. 2. n. 14.* Naldum *in summa, verb. Testam. n. 1.* Sotum *de iust. lib. 4. q. 5. art. 3.* Suarez *de legib. lib. 5. c. 24. n. 9.*

RESOL. LVIII.

An hæres constitutus in graui necessitate excusetur solutione legati pro Missis celebrandis pro animabus Purgatorij?

Et an eleemosyna elargienda pauperibus possit applicari pro Missis celebrandis ad subleuandas animas Purgatorij?

Et an beneficiarius omittens horas canonicas satisfaciat, si eleemosynas non distribuat pauperibus sed celebret Missas pro animabus Purgatorij? Ex p. 7. tract. 10. & Misc. 1. Res. 14.

§ 1. SVppono hæredem excusari à solutione legatorum, si in valde graui necessitate sit constitutus, licet non sit extrema; quia in tali casu, non est illicitum surripere à diuitibus, si aliter graui illa necessitas auerti non possit, vt docet Nauarra *de Restitut. libro tertio, capite primo, num.* 375. & alij. Et licet aliqui & rectè hoc limitant, nisi legatarius sit in pari necessitate, tamen probabile contrarium existimat Lessius *libro secundo capite decimo-sexto, dub. 1. n. decimo nono,* dummodo debitor in illam non se coniecerit necessitatem. Hoc supposito respondeo ad casum propositum negatiuè, quia Animæ existentes in Purgatorio patiuntur grauissimam & extremam necessitatem, & ideò hæres tenetur soluere legatum pro Missis ad earum leuamen relictis, non obstante quod ipse sit constitutus in graui necessitate victus, aut status mutationis. Et ita docet Mazuchellus *tract. de Cas. refer. disputatione secunda. cap. 20. quæstione 2. num. trigesimo-octauo,* qui etiam *capite decimo-tertio, difficult. 4. n. 19.* tenet, quod Animæ Purgatorij includantur sub nomine pauperum, & ideò eleemosyna largienda pauperibus potest applicari pro Missis celebrandis ad subleuandas Animas Purgatorij. Hinc Suar. *de Religione tomo secundo, lib. 4. cap. 30. num. 18.* Filliucius *tom. 2. cap. 23. &c. num.* 324. & alij putant Beneficiarium omittentem Horas Canonicas satisfacere, si eleemosynam non distribuat pauperibus, sed celebret Missas pro animabus Purgatorij.

Sup. tom. 1. Res. 70. & in aliis eius not.

De Testamentis Tempore pestis.

RESOL. LIX.

An Confessarius tempore pestis debeat facere, vt moribundus testetur, etiam si non adsint testes sufficientes?

Et an tempore pestis testamentum, vt sit approbatorium in foro externo, indigeat solemnitate testium? Ex p. 5. tr. 3. Res. 123.

§. 1. VIdetur negatiuè respondendum, per ea, quæ docet Fulgosius, Paulus, Alexander, & Corneus *in l. fin. Codice de testament. & in l. consuluntur. §. 1. ff. de iure codicillorum,* per quæ iura docemur, quòd si casu, vel necessitate testes reperiri non possint, corruet testamentum. Tenuit etiam hanc opinionem Alexand. *consil. 78. numero 16. lib. 2.* prout refert Ripa *de peste, in priuileg. vltim vol. numer. 7.* Marcus Antonius *in §. sed hæc quidem, Institutione de testament. numer. 23. cum seq.* Gomez *in l. 3. Tauri, numer. 48.* Burg. de Paz plures referens *in libr. 3. Tauri, n. 655.* Vide etiam Afflictum *dec. 28. num. 2.* & Boërium *decis. 228.*

Sup. tom. 1. Res. 70. & in aliis eius not.

2. Sed his non obstantibus in tali casu confessarius faciat vt moribundus disponat ea, quæ in conscientia tenetur, & quæ vult, nam tale testamentum esse validum, docent Baldus, Salicetus, & Iason *d. leg. fin. Codice de testament.* Ripa *numero* 11. Parisius *lib. 2. consil. 2. num. 6.* & ita fuisse decisum in Senatu Lusitano, testatur Gama *decisione* 81. *& decisione.* 310. & hanc sententiam mordicus sustinet Pegadus *in select. ad l. inter cætera, de lib. & posthum. part. 2. capite* 1. §. 2. Sed non desinam hîc apponere verba Malderi in 2.2. *tractat. 1. capite* 11. *dub.* 6. vbi sic asserit. Quæres an tempore pestis testamentum vt sit probatorium in foro externo indigeat solemnitate testium? Respondet Iul. Clarus *quæstione* 57. tunc loco septem testium sufficere quinque, si testator verè sit peste correptus, & plures accedere ægrè vellent, & hæc est communis opinio, vt testatur Decius apud eundem Clarum; qui tamen fatetur non deesse, qui teneant quòd tunc duo sufficiant, quod sanè probabile est, modò

modò idonei sint, est enim valde æquum in eiusmodi necessitate testamentum valere, si habeat numerum testium, qui requiritur iure gentium. Sanè Molina in Lusitaniæ Regno tres Testes tunc sufficere concedit, *disput.* 127. Confirmatur, quia Imperator *l. vltima, C. de testamentis*, ad Dei Humanitatem, vt dicit, respiciens, laxavit solemnitatem ruri degentium, vt suprà diximus. Eadem certè hîc humanitas & Epieixeia, vt si non statuatur minor iusta probatio, sufficere vt factum est in testamento militis, saltem ea sufficiat, quæ iure gentium sufficit, & admittitur in piis causis. Vide etiam Vasquez *opusc. de testament. c.* 1. § 4. *dub.* 2. Molfesium *in sum. tom.* 2. *tr.* 13. *c.* 2. *n.* 137. Comitolum *in respons. moral. lib.* 7. *q.* 1. & Layman. *lib.* 3. *sect.* 5. *tr.* 5. *c.* 2. *num.* 16.

RESOL. LX.

An in testamento confecto tempore pestis sint necessarij septem testes.

Et quid de testamento Militis tempore belli?

Et aduertitur quod in testamento tempore pestis licet habendi sint septem testes, non est tamen necessarium, vt vnico contextu adhibeantur, sed sufficit, si ex interuallis intercedant.

Et an testamentum tempore pestis exceptum à Pauore ho, præsente vnico, quem habere potuit, teste, vim habeat testamenti?

Et aliqua alia circa præsentes difficultates explanantur.

Ex p. 7. tr. 6. Res. 35. alias 34.

Quid hoc lege sostrinatus si pretendentis vel.

§. 1. AFfirmatiuè respondet ex Molina, & Vasquez nunquam satis laudatus Dominus meus Cardinalis Lugo *de Iust. tom.* 2. *disput.* 24. *sect.* 1. *num.* 7. quibus addo Dicastillum *de Iust. lib.* 3. *tractat.* 19. *disp.* 1. *dub.* 4. *nu.* 105. Layman. *in Theolog. Moral. lib* 3. *tr.* 5. *cap.* 2. *numer.* 16. Fachinetum *contr. Iur. lib.* 5. *cap.* 92. Hunnium *Var. resol. Iur. lib.* 2. *tractat.* 5. *quæst.* 5. Castrum *in leg. casus*, 8. *de Testam. n.* 1. & *in leg. ab antiquis vlt. cap. eod. num.* 3. Canisium *in lib.* 3. *Decretalium tit.* 26. *cap.* 10. Domin. de Magdal. *in tract. de numer. testam. in Testament. requisit. part.* 1. *cap.* 11. *num.* 29. Ioann. Crott. *in tract. de Testib. part.* 1. *num.* 22. Ludou. Roman. *in repet. Authent. similiter eod. ad leg Falcid. in* 24. *Priuileg. conf.* 70. & *conf.* 377. *num.* 8. *volum.* 2. Stephan. Bertrand. *conf.* 212. *numer.* 5. *lib.* 2. Dom. Card. Tuschus *tom.* 8. *pract. concl. lit. T. concl.* 122. *num.* 20 *per d. l. casus* 8. *de testam.* Gilxenium *in d. l. casus, nu.* 10. & *seq. Cod. de testam.* Arumæum *Exercitat. Iustin.* 7. *Thes.* 11. & alios quos citat & sequitur Harpprech. *in comment. ad instit. tom.* 2. §. *sed cùm paulatim, de testament. ordin. num.* 41. Probatur hæc opinio, *ex l. consultissima* 21. *Cod. de testament. cum similib.* ex quibus clarescit, regulariter in omni testamento septem testes desiderari. Regulæ autem generali inhærendum, standúmque est, donec eius exceptio demonstretur, *l. ab ea part.* 5. *ff. de probat. l. sunt* 4. §. *puto. ff. de hæred. instit. cap. ad decimas* 2. *in fin. de restit. spoliat. in* 6. Decius *in lib.* 1. *n.* 7. *ff. de regul. iur.* Secundò huic confert, quod testatori licuerit hunc pestis casum, tempestiuè vltimam voluntatem condendo anteuertere, *argum. l. qui potest.* 174. *ff. de regul. iur.* ac proinde is damnum, quod sua culpa sentit sentire non videatur, *leg. quod quis* 203. *ff. eod. tit.* Tertiò mouet, quòd ipsius testatoris maximè interest, ne veri hæredes substantia ipsius fraudentur: cùm testes numero pauciores faciliùs corrumpi possint, quàm plures, *argum. lege, iubemus* 29. *Codic. de testament.* Quartò hanc decisionem commendat *l. conficiuntur* 8. §. *codicilli* 2. *ff. de iure codicill.* ex quo edocemur, nihil referre ad minuendum testium numerum, vtrum quis potuisset eo tempore, quo scripsit vel fecit testamentum, plures testes cogere, an non potuisset. Quintò confirmat hanc assertionem textus expressus *in l. casus* 8. *Codic. de testament.* vbi Imperatores Diocletianus, & Maximianus rescribunt: tempore pestis aliquid de solemnitatibus relaxatum esse in testamentis: sed relaxationem illam non circa numerum sed circa testium eodem tempore conuentionem versari. Aiunt enim disertè: Testes huiusmodi morbo oppressos eo tempore iungi, atque sociari remissum est, non etiam conueniendi numeri eorum obseruatio sublata est. Septem ergo testes requiruntur: sed non opus est, vt omnes simul socientur, & iungantur, vt coram eis testamentum publicetur, siue insinuetur, & ab eis vel subscribatur simul, vel audiatur: sed sufficiet si separatim testes singuli adhibiti fuerint. Sextò adstipulatur huic sententiæ regula vulgata, sumpta ab exceptione. Nam cùm hæc in eiuscemodi testamentis solam vnam solemnitatis partem remittit, *d. l. casus* 8. *C. de test.* reliquam constabilire intelligitur. Exceptio siquidem confirmat regulam in casibus non exceptis *l. quæsitum* 12. *denique Neratius, ibique* Bartol. *ff. de instruct. & instrum. leg. l. cum Prætor* 12. *ff. de iud. l. his verbis* 120. vbi Dd. *ff. de leg.* 3.

2. Nec supradictis obstat lex vlt. *ff. de test. mil.* vbi omnibus, qui in hostili solo versantur, quamuis milites non sint, conceditur, vt iure militari testari possint: in quo testamento plures testes non requiruntur, quàm duo; propterea quod difficulter eodem loco testes plures haberi possint. Militibus namque non ea ex causa hoc priuilegium indultum est, quòd plures testes habere non possent, sed quòd imperiti, non haberent, quos facilè in expeditione consulerent; quódque inopinato hostium aduentu, sæpè in discrimen vitæ pergere cogerentur, *l. licet* 19. *C. de pactis.* Hæ duæ caulæ etiam aliis, qui illis commeatus subuehere consueuerint, prodesse solent. Vnde & hoc iis concessum esse animaduertimus: vt quoad in hostico versentur, iure militari testari possint, *d. l. vlt. ff. de test. mil.* Cæteùm pagani, vel per se satis periti sunt, vel copiam aliorum, quos consulant, facillimè habere possunt, *in bonorum* 10. *ff. de bon. poss.*

3. Eadem planè ratione non obstat, quòd tempus belli, & tempus grauissimæ pestis æquiparantur: cùm inualescente pestilentia, Deus bellum gerere, & iram suam in homines distringere videatur, per doctrinam Bartoli *in leg. naturaliter* 5. *numero* 23. *ff. de vsurpat. & vsucap.* item *in lege vnic. ff. de bon. possession. ex testament. mill.* Sed in bello valet testamentum minus solemne, coram duobus, aut tribus testibus factum, *lib.* 1. *& tot.* §. *ff. & Codice de testament. mill.* Ergo & pestis tempore valebit. Non obstat, inquam, istiusmodi comparatio belli: & pestis: nam omnem solemnitatem militibus relaxatam esse in testamentis conficiendis, apparet ex titulo proximè subsequente. At pestis tempore, non omnem solemnitatem, sed aliquid tantùm de iure relaxatum esse, constat ex *d. leg. casus* 8. *Codice de testament.* Deinde milites imperiti sunt, & in expeditione peritiores, propter instans vitæ periculum, consulere nequeunt: cum pagani vel per se sint periti; vel alios, quos consulere possint, habeant, vt *supra* dictum: & ante incidentem luem, vel, priusquam ita vulgaretur, sibi per vltimam voluntatem prospicere potuissent. Quid; quod iis satis videatur esse consultum per dispositionem, *d. l. casus* 8. *Cod. d. titul.* cùm testes etiam in alio conclaui vocem testantis audire, necnon iam hoc morbo infecti adhiberi queant, vt notat Gilxenius *ad l.* 8. *Codic. eod. num.* 17.

4. Nihil quoque obest, quòd necessitatis plerumque ratio haberi soleat, & peste sæuiente tot testium copia difficulter haberi possit, *argum. l. vbi absunt* 19. *ff.*

de tutorib.& curator. datis ab his,&c. *l. Cæsar* 15. *ff. de publican. & vectig.* & concordantium. Etenim necessitatem,& difficultatem testium excusationem non præstare, à simili probatur. Concessum est rusticis coram 5. testibus voluntatem suam declarare, si eo in loco plures testes haberi non possint. At quid, si nec quinque testes haberi possint, per textum apertum *in l. fin. C. de testam.* vbi Iustinianus,sin autem,ait, in illo loco minimè inuenti fuerint septem testes : vsque ad quinque modis omnibus testes adhiberi iubemus : minus autem nullo modo concedimus. Legi itaque scriptæ parendum est,& septem testes etiam hac lue grassante,sunt adhibendi : nisi lege municipali, vel consuetudine regionis aliùd inductum sit.

5. Notandum est tamen, quòd aliqui ex supradictis Doctoribus aduertunt in testamento tempore pestis, licèt adhibendi sint septem testes, non esse necesse, vt vnico contextu adhibeantur, sed sufficit si ex interuallis interueniant,puta hac hora duo, sequenti hora iterum duo, & sic deinceps, donec numerus septenarius plenè fuerit completus;aliàs si vnus testis deficiat, vel testator antequam testes omnes singulatim adhibiti fuerint decedat, testamentum non valeat.

6. At his minimè obstantibus negatiuæ sententiæ adhærendum esse puto ; Dico igitur in testamento pestis tempore confecto sufficere quinque testes. Ita Emanuel Sà, *ver. testamentum n.* 12. Ciarlinus *controu. Forens. tom. 1. c.* 109. *n.* 1. Peregrin. *decis.* 80. *n.* 2. Mascard. *de probat. concl.* 1358. *n.* 23. Bald. *in l. fin. n.* 1. *C. de testam.& ibi* Iason *n.* 3. Clarus §. *test. q.* 56. *vers. & hæc quidem concl.* Steph. Berr. *cons.* 212. *n.* 1. *lib.* 2. Dec. *in l. scriniarios, C. de test. mil. n.* 20. & *cons.* 184. *num.* 5. Vasq. *de succes. creat. lib.* 3 §. 22. *n.* 35. Grass. §. *testamentum q.* 54. *n.* 5. Ant. Thesaur. *decis.* 180. Roland. à Valle *cons.* 81. *n.* 47. *vol.* 1. Hotom. *con.* 59. Imo plus addo,& asserо in testamento tempore pestis sufficere solemnitates iuris gentium,& ideo coram duobus, vel tribus testibus conditum valere. Ita tenent Ioan. Molanus *de piis test. c.* 83. & nouissiuè Io. VVurmser *in controu. iur. lib.* 2. *tit.* 10. *contr.* 5. *n.* 4. & 5. Comitol. *in respon. Moral. lib.* 7. *q.* 1. *concl.* 2. Gayl. *lib.* 2. *obs.* 118. *n.* 17. & 18. Mynss. *cent.* 1. *obser.* 96. *n.* 1. Iac. Ayrer *in suo proces. p.* 1. *c.* 2. *obs.* 1. *n.* 18. Euer. *in topic. in loc. à tempore ad tempus* 90. *n.* 22. Alex. *in scriniarios C. de test. mil.* Ioan. Dauth. *in tract. de test. n.* 424. Virgil. Pingiz. *q.* 20. *n.* 6. *n.* 10. & 36. Rutger. Ruland *in tract. de commiss. part.* 2. *lib.* 11. *c.* 7. *n.* 2. Et hanc sententiam, vt æquiorem, & humaniorem approbauit Camera Imperialis Gayl. & Mynss. *d. locis*. Et huic sententiæ tandem adhæret P. Layman *lib.* 3. *tr.* 4. *c.* 2. *n.* 17. & docet etiam Bocerus *tr. de bello lib.* 1. *c.* 26. *n.* 14.

Sup. hoc lege Resol. & §. not. præteritæ & seq. & cursim ad fin. 5 §. vlt. huius Resol. & supra ex Resol. 27 §. Posser. in principio.

7. Putat tamen Thom. Maul. *tract. de vltim. volunt. l.* 1. *tit.* 13. *num.* 1. vt hæc sententia locum habeat,tria concurrere debere. Primò homines ex isto morbo interire. Secundò morbum istum pro contagioso reputari, & incolis metum incutere, vbi homines illum morbum non metuunt, & superior,vel alij officiales, qui aliàs tempore pestis ciuitate exire, & in locum tutiorem secedere solent,ibi permanent pro tribunali sedent,& officia sua administrant, morbus ille pro peste non habetur, & ideò septem testes ad validitatem testamenti pro solemnitate requiruntur,Boër. *decis.* 228. *n.* 11. *vers. Et secundum istam partem fuit iudicatum*, Berlich *pract. concl.* 5. *post n.* 11. *p.* 3. Tertiò, testes tempore aperturæ, vel executionis testamenti debent adhuc viuere,si testes itidem, vel peste, vel aliter perierunt, itavt omnino nullus, vel vnicus testis tantùm tempore aperturæ supersit, testamentum non valebit, nec quidquæm ex eo debebitur, quamuis scriptura defuncti testatoris adsit, vel testes adhuc viui in præsentia quorumdam hominum dixerint, hoc vel simili modo à defuncto testatore esse testamentum conditum, & illi homines ita de auditu deponant, Virgil. Pingiz *d. qu.* 20. *n.* 55. & 56. vbi ita in scabinatu Ienensi pronunciatum refert Berlich. *d. concl.* 5. *num.* 30. Rationes verò pro nostra firmanda sententia inuenies apud citatos Auctores.

8. Confessarij verò peste infectis deseruientes ad tollendas lites, si copia testium adest primam sententiam sequantur, si testes sufficientes non adsint secundam omnino ad praxim deducant. Notandum est tamen tunc duos testes sufficere in testamento tempore pestis confecto, quando sunt idonei. Ita Malderus *de Iust. tract.* 1. *cap.* 11. *dub.* 6. Et tandem notandum est hîc insigne dictum Ioannis Molani *de piis Testamentis cap.* 83. asserentis, tempore pestis testamentum excepto à Parocho præsente vnico tantùm, qui haberi potuit,teste, vim habere testamenti ; si videlicet vterque vt testis apud Iudicis officium deponat hanc fuisse ægrotantis vltimam voluntatem, & nuncupatiuum testamentum,quoc alter, quia labilis est memoria, excepit scripto;atque in tali casu ex mandato Iudicis ab alio Notario de hac re publicum conficiatur instrumentum.

RESOL. LXI.

An in testamento tempore pestis fœminæ possint esse testes?
Et notatur, quod in dicto tempore testamentum coram duabus mulieribus valet, quando viri reperiri non possunt,quod est valde notandum. Ex p. 7. tr. 6. Resol. 36. alias 35.

§. 1. NEgat Ant. Gamma *decis.* 44. Corneus *cons.* 70. *col.* 3. Alex. *in l. vlt. C. de testam. & cons.* 20. *n.* 1. *l.* 2. Ripa *in tr. de peste c.* 2. *de priu. vlt. vel. n.* 19. & 20. Mollerus *l.* 4. Gemestr. *c.* 8. *n.* 1. *& in comment. ad constit. Saxon. part.* 4. *const.* 4. *n.* 5. quia specialia non sunt multiplicanda. Mihi verò magis placet opinio affirmatiua, quia tempore pestis ius gentium solùm obseruatur. Et ita tenet Crotus *in tract. de Testibus, par.* 1. *n.* 21. Thesau. *decis.* 180. *in fine* Peregr. *decis* 80. *n.* 3. Iason *in l. vlt. cod. de test. n.* 4. Berlichius *pract. concl* 5. *n.* 26. *part.* 3. Beust. *in l. admonendi* 31. *ff. de iur. n.* 534. & alij quibus adde Ioan. Molanum *de piis test. c.* 83. qui tamen asserit,tunc tempore pestis testamentum coram duabus mulieribus valere,quando videlicet viri reperiri non possint quod est valde notandum.

RESOL. LXII.

An tempore pestis in testamento Notarius inter testes computari possit ?
Et de quibusdam aliis casibus circa testamenta tempore pestis agitur pro conditione Notarij, & testamentis mulierum factis tempore pestis. Ex p. 7. tr. 6. Resol. 37. alias 36.

§. 1. REspondeo affirmatiuè, & ideò Notarius, qui testamentum tempore pestis conscribit in numerum duorum, vel trium testium computatur, & annumerari potest. Et ita docet Mollerius *in comment. ad const. Saxon. part.* 3. *const.* 4 *n.* 9. & 10. Berlichius *pract. conc.* 5. *n.* 24. *par.* 3. & Tho. Maulius *tr. de vlt. vol. lib.* 1. *tit.* 13. *n.* 2.

2. Dico etiam testamentum tempore pestis receptum à Notario forensi, vel non matriculato, valere, quia tempore pestis silent leges, & statuta decernentia notarij qualitatem in excipiendis testamentis. Ita Rol. à Valle *cons* 81. *num.* 21. *col.* 2. Aduertunt tamen aliqui, etiam tempore pestis testamentum infirmum reddi, si notarius hæredis instituti consanguineus, vel affinis

affinis esset. Ita Parladonius *in different. quotid. differ. 15. num. 8.* Vide etiam à fortiori Menoch. *cons. 315. n. 40. & seq.*

3. Nota tamen hîc obiter quod statutum quo cauetur testamentum non aliter valere, nisi id à Notario matriculato conscriptum fuerit, non extenditur ad testamentum tempore pestis conditum, si tempore testamenti conditi in illo loco nullus Notarius matriculatus reperiebatur, Angel. *in l. si vacantia, Cod. de bon. vacant. lib. 10.* Alex. *in fin.* & *ibid* Ias. *n. 4. Cod. de testament.* Dec. *cons. 285.* Hipp. de Mars. *l. 1. §. præterea, n. 89. ff. de quæst.*

4. Eodem modo statutum requirens, vt in testamento mulierum interueniat præsentia duorum agnatorum, non extenditur ad testamentum tempore pestis conditum ab illa muliere, quæ propter pestem agnatorum copiam habere non potuit, Corn. *cons. 139. libr. 4.*

RESOL. XXIII.

An in testamento tempore pestis testes debeant esse rogati? Ex p. 7. tr. 6. Res. 38. alias 37.

§. 1. AFfirmatiuè respondet Ripa *tr. de peste, c. 2. de priuil. vlt. vol. causa pestis, 7. 5. n. 42.* Sed ego puto testatorem peste infectum, & peste decumbentem non esse astrictum testes in suo testamento rogare, sed sufficere si sint fortuiti. Et ita docet Christophor. Portius *ad §. plane. ver. conuocatis ad hoc hominibus, Inst. de testam mil.* Virgil. Pingiz. *q. 20. n. 20.* Berlichius *Pract. concl. 5. n. 27. part. 3.* & Tho. Maulius *tr. de vlt. vol. lib. 1. tit. 13. n. 3.* ratio est, quia rogatio testium in Testamento, est de solemnitatibus iuris Ciuilis. Ergo non est necessaria in testamento in tempore pestis; & hanc sententiam tenet etiam nouissimè Io. VVurmserus *in contr. iur. lib. 2. tit. 10 contr. 5. n. 4.*

RESOL. LXIV.

An tempore pestis testes adhibiti in testamento teneantur videre testatorem, vel sufficiat eum audire? Ex p. 7. tr. 6. Res. 39. alias 38.

§. 1. TEmpore pestis sufficere Testes audire vocem testatoris, si vocem notam habeant, videtur dicendum per ea quæ adducit Corneus *cons. 166. n. 3. lib. 3.* Alciatus *cons. 60. n. 13. lib. 9.* Præuidellus *tr. de Peste, tit. de vlt. vol. c. 7. ver. quæro,* & hanc sententiam tenet Paris. *cons. 33. n. 11. vol. 2.* Rol. à Valle *cons. 81. n. 24. vo. 1.* & Peregr. *decis. 80. n. 4.*

2. Verùm contrariæ sententiæ adhæret Ciarlin. *contr. Forens. ca. 109. n. 36.* Alciat. *cons. 94. lib. 9.* Farin. *de Testibus, q. 69. n. 188.* Menoch. *de Arbitr. cas. 475. n. 23.* Crotus *tr. de testibus, num. 346.* & alij. Asserunt igitur quod in testamentis, & vltimis voluntatibus necesse est quòd testes non solùm audiant vocem Testatoris, sed etiam illum videant, & cognoscant, adeo vt, si intermedia esset inter ipsos, & Testatorem cortina, vel paries, non valeret testamentum, quia necesse est omnino vt Testes in conspectu testatoris testimonij officio fungantur, ad euitandas fraudes, & falsitates, quæ possent interuenire: sic per text. *apertum in l. si non speciali*, vbi Cyn. Bald. Angel. Castr. & Albert. & communiter DD. *Cod. de Testam.* Nec verùm est quòd id cesset tempore pestis, quia hæc solemnitas requiritur multo magis eo tempore, vt testes videant testatorem, quia tunc maximè falsitates fabricantur, cùm penes infirmos pauci reperiantur, & omnes eos vitent; vnde propter eminens periculum cautiùs fuit agendum, nec aliquid remittendum de hac solemnitate, quia melius est, quòd venientes ab intestato succedant, quàm remittantur solemnia, vnde de facili posset falsum committi. Hinc Fulgos. *in l. fin. C. de test.* refert, quòd D. Aquila vxor Domini Signorelli de Homodeis de Mediolano peste infecta, cùm non posset testari, quia non poterat habere testes, fecit se in viam publicam portare, vt ibi habens audientes vltimam suam voluntatem, validè testaretur: & Corn. *in cons. 77. num. 7. lib. 4.* quem refert etiam & sequitur Præuidell. *d. cap. 6. in fine*, inquit; quòd quidam testator pestifero morbo grauatus fuit ductus ad caput scalarum, vt coram testibus & Notario posset testari. Vnde Thom. Maulius *tr. de vlt. volunt. lib. 1. tit. 13. n. 7.* asserit, quòd si tempore pestis Testes nollent ingredi ædes, potest testator se ponere in aliqua fenestra, vt testes extra ædes inferius stantes, eius voluntatem audiant; vel curare se portari in viam publicam, vt coram testibus aliquantulum distantibus ordinet testamentum; sic moniales per cratem ferream testari possunt, Boër. *dec. 228. n. 12.*

3. Nota tamen quòd post hæc scripta inueni Marchinum *in tr. de Peste, p. 8. c. 2. n. 18.* docere non esse recedendum in iudicando à prima sententia, nisi cum non obscura fraudis indicia ex Testium dispositione apparerent.

RESOL. LXV.

An testamentum tempore pestis confectum valeat, si infirmus conualescat? Ex parte 7. tractat. 6. Resol. 40 alias 39.

§. 1. REspondeo quòd Testamentum tempore pestis coram duobus vel tribus factum, non fit irritum, si is qui peste decumbit reconualescit, & periculum euadit, Rip. *in tr. de Peste, c. 2. de priuil. vlt. volunt. caus. pest. q. 1. n. 28. & 34. 35.* Rachb. *q. 20. n. 33. part. 2.* Moller. *in comment. ad const. Saxon. part. 3. const. 4. n. 8.* Pruckman. *cons. 6. a. 2. n. 87. vol. 1.* Boër. *decis. 228. n. 12.* Thom. Maulius *tr. de vlt. vol. lib. 1. tit. 13. n. 4.* Masc. *de probat. concl. 1422. n. 18. & concl. 1358. n. 25.* Peckius *de test. coniugum lib. 3. c. 19.* & alij.

RESOL. LXVI.

An quod dictum est de testamentis confectis tempore pestis, procedat quoad codicillos, & donationes causa mortis?

Et an ministrantes peste infectis gaudent in testamentis condendis eorum priuilegiis? Ex part. 7, tr. 6. Res. 41. alias 40.

§. 1. NEgatiuè respondet Thesaurus. *Dec. Pedemont. 180. n. 3.* Parisius *cons. 32 num. 48.* Peregrinus *Dec. 80. num. 2.* & alij. Sed ego non video discrimen cur in Testamento confecto tempore pestis sufficiat minor numerus testium, & non in codicillis, vel donationibus, cum in vtroque casu eadem militet ratio. Et ideò hanc sententiam tanquàm probabilem admittit Marchinus *de Peste part. 8. cap. 1. num. 25.* vbi etiam *num. 15.* rectè obseruat, ministrantes peste infectis gaudere in Testamentis condendis eorum priuilegiis.

RESOL. LXVII.

An sit validum testamentum confectum tempore pestis coram vnico teste, & cum scriptura Parochi?

Et

Et an in vltimis voluntatibus Parochus possit fungi munere Notarij? Ex parte 7. tractat. 6. Resol. 42. alias 41.

Sup. hoc supra in Resol. 60 §. vlt. ad medium.

§. 1. NEgatiuè respondet Boërius, *Decis.* 228. Peregrinus *Decis.* 80. *n.* 3. quia dictum vnius dictum nullius. Sed mihi placet opinio affirmatiua quam meritò tuetur Marchinus *tract. de Peste part.* 3. *c.* 3. *n.* 3. vbi docet, & probat tale Testamentum valere saltem vt Testamentum nuncupatiuum, nam stante scriptura Parochi in dicto Testamento dicendum est adesse duos Testes, imò persona Parochi quia maximæ auctoritatis, gerit vicem duorum Testium; quod confirmatur; quòd in vltimis voluntatibus Parochus potest fungi munere Notarij: vide in casu contingenti dictum Marchinum.

De Testamentis Militum, & Priuilegiatis.

RESOL. LXVIII.

An in condendis testamentis Milites nostri temporis gaudeant priuilegio Militibus antiquis à iure concesso? Ex p. 7. tr. 6. Res. 43. alias 42.

§. 1. NEgatiuam sententiam tenet Cynus, & Salicetus *in leg.* 1. *Cod. de Iur. & facti ignorant.* Baldus *in leg. in Testamento in fine Cod. de Testament. milit.* Aretinus *in §. planè, num.* 4. *institut. titul. de militari Testamento,* & alij. Sed contrariam sententiam prorsus sustinendam esse puto. Dicendum est igitur nostri etiam temporis milites veterum militum priuilegiis frui, adeoque iure militari testari posse. Tum quia hodie in bellis licitis non minore, quàm olim diligentia, assiduitate, vigilantia, ac labore opus est, & eisdem periculis milites nostrates cùm sint expositi: meritò quoque eodem fauore militari digni iudicandi sunt *l. vnic. ff. de bonor. possess. ex Test. milit.* Tum quia non minus hodie, ac olim, milites numeris, ac signis suis iugiter inhærent, & Rempublicam, a qua aluntur ab omni bellorum necessitate defendunt. *l. milites* 31. *C. de locato.* Tum etiam quia eadem ratio adhuc militat in nostris militibus, ob quam Romanis militibus solemnitates iuris communis remissæ sunt: quæ ratio est simplicitas & ignorantia iuris; siue nimia imperitia *l. quanquam* 3. *Codice de Testament. milit. l.* 1. *C de iuris & fact. ignorant.* & hoc principio nostro. Cuius simplicitatis, ignorantiæ & imperitiæ causa, & armorum occupatio: quæ facit, vt quod leges præcipiunt, non sit otium militibus vel cognoscere, vel etiamsi cognouerint, superstitiosè obseruare. *d. l. vlt. circa princ. Cod. de Iure deliberand.* Tum postremò quia nostri milites non solùm pro patria vindicanda, pro laribus, sepulchrilque auitis (vt Romani consueuere) dimicant: sed etiam pro sanctissima Religione sanguinem, animámque profundunt. Ita tradunt, & sentiunt Vigilius *hic num.* 11. & Schneideuuinus, *n.* 8. Vandus *lib.* 1. *variar. quæst. cap.* 55. Sichard. *in rubr. Cod. de testam. milit. num.* 9. Vvesembec. *cons.* 17. *n.* 32. Mynsinger. *respons.* 46. *nu.* 9. *& seqq. decad.* 5. Bocer. *in tr. de bello & duello lib.* 1. *cap.* 28. *num.* 8. Schegk. *in delibatis iur. disput.* 9. *Thes.* 37. Hænonius *disp.* 7. *controuers.* 10. Elias Schræderus *in delineat. iuris bellici. concl.* 8. *sub lit.* D. Ant. Merenda *lib.* 6. *controuers. iur. cap.* 8. *n.* 7. *& seq. pag.* 413. Arumæus *Exercit. Iustin.* 7. *tom.* 8. & Paulus Borens. *disputat.* 6. *ad institut. them.* 2. *quæstione* 3. *& monuimus in* §. 1. *num.* 87. *infr. de iis, per quos agere possumus.*

2. Nec aduersatur, quòd ea in militibus nostri temporis desiderentur, quæ circa militem requirit Accarsius *ad l. penult. ff. ex quibus caus. maiores,* &c. nam solemnitates illæ priscæ in probandis, & deligendis militibus non multùm hodie sunt immutatæ. Duo quippe olim præcipuè obseruabantur scilicet, vt in numeros referrentur, siue eorum matriculæ inscriberentur. *l. ex eo tempore* 42. *ff. de testam. milit.* & vt Sacramentum præstarent *l. ex militari* 11. *in fine principij ff. eod.* Illud vtrumque vsus retinuit. Quia & hodie in matriculis, seu rotulis militum nomina scribuntur: & iusiurandum nostri milites præstant, si non sigillatim, saltem simul: eodémque modo, & olim quandóque simul coniurabant, quandoque singuli sacramento obstringebantur, secundùm diuersa militiæ genera, quæ annotauit ex Seruio Budæus *in l.* 1. §. 1. *ff. depositi.* Cætera verò quæ exigit Accursius *loco præallegato,* videlicet, vt milites ense accingantur, stigmatis, & punctis notentur, item vt examinentur nec incumbant negotiationi non perinde sunt necessaria, nec de forma, ita vt alicuius omissio, actum vitiet. Sed posito ordine, & necessitate militis assumendi dicendum cætera in desuetudinem abiisse: inde tamen haud consequitur, nostri temporis milites veterum militum Priuilegiis non gaudere, sicut enim pleræque consuetudines antiquitus obseruatæ, temporis successu mutantur, & vna subsequitur aliam, nec tamen propterea negotia ipsa per istam mutationem ab vsu remouentur; sed omninò permaneant: ita quoque licèt consuetudo deligendorum militum vetus sublata esset: cùm tamen milites nostrates suas habeant solemnitates, non minùs, quàm veteres olim habuerunt, quæ in locum obseruantiæ antiquæ successerunt: vtique ipsorum militum vsus meritò remansit: adeóque in effectu nihil hodie nostri milites à priscis Romanorum militibus differre creduntur, Mynsinger. *d. respons.* 46. *num.* 11. D. Bocer. *d. lib.* 1. *de Bello, cap.* 28. *num.* 8. Ergo, &c. Et ita hanc sententiam tenet etiam nouissimè Ioannes VVvrmserus *in controuers. iur. lib.* 2. *tit.* 11. *contr. nu.* 10. Hilligius in Donellum enucl. *l.* 6. *c.* 28. *in Glos. litera N.* & alij penes ipsos.

RESOL. LXIX.

Quid requiratur, vt iure Militari Miles testari possit? Ex p. 7. tr. 6. Res. 44. alias 43.

§. 1. REspondeo quòd requiritur, vt actu sit miles in numerum militum relatus, & in castris, siue expeditione versetur, vt tradit Bocerus, *tract. de Bello lib.* 1. *cap.* 26. *num.* 8. Reusnerus, *tr. de Testam. p.* 5. *c.* 4. *n.* 14. Gayl. *lib.* 2. *obseru.* 118. *n.* 6. Enenkelius *de Priuileg. militum, l.* 2. *Priuil.* 16. *n.* 11. VVesembecius, *cons.* 17. *n.* 35. *vol.* 1. & alij. Nota tamen quod Hunnius *in Encyclopedia Iuris, part.* 4. *tit.* 5. *cap.* 1. *n.* 7. limitat hanc regulam. Primò. Quando miles testamentum extra castra sine solemnitatibus confectum secum in castra sumit, ibidémque aliquid eidem addendo, vel detrahendo illud renouauit, testamentum iure militari valebit VVesembec. *cons.* 17. *n.* 38. *vol.* 1. Limitatur secundo, vt miles in castris siue vulneratus & ad domum delatus, coram duobus testibus iure militari testari possit, Vasquius *in* § *. vers. illis autem, inst. de test. mil.* Reusn. *tr. de testam. p.* 5. *cap.* 4. *num.* 14. Limitatur tertio, vt, quando miles adhuc armis vacat, & paratus est pro viribus ad defensionem Reipublicæ, & si actu in castris non sit, animum tamen habeat mox eò reuertendi, valeat testamentum eius extra castra tamen factum, VVesembec. *cons.* 17. *num.* 40. *vol.* 1. Limitatur quarto, vt

quando concessione ducis extra castra aliquo in loco propinquo milites commorantur, fortè valetudinis curandæ causa, habeant tamen reuertendi ad defendendum Rempublicam, animum, tunc ex priuilegio militari testari possint, *l.34.in princ.ff. ex quibus causis maior.* Reuſn. *tract.de testam.part.5. c.6.nu.14.* Bocerus *tr.de bello,lib.1.c.20.n.6.* VVesenbec. *cons.17. nu.40. volum.1.*

2. Confirmantur omnia supradicta ex Bocero *tr. de Bello, lib.1. cap.18. num.6.* vbi sic ait: Miles, qui extra castra in propinquum aliquem locum se contulit, non vt diu à castris absit, sed vt curandæ valetudinis causa aliquantisper extra tentoria se reficiat, si ei Dux concesserit commeatum, iure militari eo loco extra castra testari potest, vt tradidit Viglius *in d.§.illis autem temporibus, num.5. Instit.tit.de militari testam.* & ita consuluit VVesenb. *cons.17.num.40.p.1.* Priuilegia enim militum non tantùm locum habent in existentibus actu in castris, sed in iis etiam qui vacant armis & parati sunt pro viribus ad Reipub. defensionem: & priuilegium militare durat, quandiu milites qualitatem militiæ habent, Bauer. *in instit.de mil.testam. in princ. num.10.* & *§.sed hactenus, num.1.* Etiam in iis, qui aliquandiu commeatu accepto absunt, ita tamen, vt reuerti velint, modo domi non sint, *l. qui mittuntur 35. §.fin.& l.miles 34. in princ.ff. Quibus ex causis maior.* Modicum enim tempus illud absentiæ non magni fit, *l.ab hostibus 15.§.vlt.ff. dict.tit.* præsertim quando miles manet aliquandiu detentus valetudine, vel alia iusta causa, *lib.3.ibi, nisi forte casib. quibusdam detentus sit,* & *l.48. fin.* ibi, *datur venia valetudini, ff. de re milit.* & in loco tantùm propinquo ex Ducis indulgentia commoratur.

3. Qui enim ex iusta causa abest, præsens esse dicitur, dummodo propositum habeat reuertendi, aut per eum non stet, quare non maneat, *l. si quis ita, 8.ff. de condit.& demonstr.l.4. §. Stichus, ff. de statu liber. l. Seia, 20.§.Pamphilæ,* & *ibi* Bartol. *ff. de instruct.vel instrum.legat.l.quæsitum 78. in princ.ff. de legat.3. l. siquis Titio.41 ff. Ex quibus casibus maior.* Roman. *cons.263.* Neque huic sententiæ quidquam refragatur *d. §. sed hactenus, Instit. de mil.test.* Est enim intelligendus de iis militibus, qui diu à castris absunt, certóque loco commorantur, veluti in domo sua, *l. miles, 34.* & *ibi* Glossa *in verb. sua est ff. Ex quib. causis maior.* Viglius *in d.§.illis autem temporibus, n.5. Instit. de milit. testam.* VVesenbec. *in d. cons.17. n.40. circa fin. part.1.* Vel, quòd bellum non geratur, distributi sunt in hyberna, aut limitanea loca & oppida, vel alias sedes commorandi potius, quàm pugnandi causa assignatas. Idem VVesenbec. *in d.§.illis autem temporibus, in verb. degunt: n.5. Inst. de milit. testam.* Hucusque Bocerus.

RESOL. LXX.

An milites Stationarij, & Limitanei gaudeant priuilegio in suis testamentis? Ex parte 7.tractat.6.Resol.45. alias 44.

§.1. STationarios, & Limitaneos milites, vt qui extra periculum constitutos, & peritorum copiam habentes, non posse iure militari testari, docet Gail. *l.2.obseru.118. n.13.* Zasius *cons.6. n.20.* & alij, quibus adde nouissimè Ioann. VVurmser. *in Contr. Iur.l.2.tit.11.Contr.2 n.3.*

2. At contrarium prorsus dicendum est. Dico igitur quòd Milites Limitanei (qui nimirùm in hostium finitimis locis ad repentinas illorum incursiones intenti sunt. *leg.2. §.pro limitaneis 8.C.de offic.præfecti prætorio Africæ.leg.vlt.Cod.de Offic. militarium iudic.*) & stationarij (qui ad tuendam prouinciæ alicuius quietem aluntur. *leg.1. §.qui ex quoque popularium 12.ff.de officio præfecti vrbi*) priuilegiis militum gaudeant, ita vt iure militari, omissis iuris solemnibus, testari possint.

3. Probatur hæc opinio: Nam siue solemnitates deligendi milites spectentur, siue causa, ob quam cæteris armatis militibus priuilegia tributa sunt, consideretur: parum discriminis inter hos, & cæteros armatos milites esse, deprehenditur. Si quidem milites tum limitanei, tum stationarij quando assumuntur: certi ipsis militares articuli proponuntur: sacramentum militare præstant, quòd ad arma contra irruptionem, & impetum hostis expedienda semper parati esse, & malum hostile manu militari, etiam cum vitæ periculo, arcere & profligare velint: pro salute Reipublicæ in perpetua velut expeditione occupati esse censentur: absque venia sui Capitanei à limite, & statione sua impunè discedere non possunt; & denique disciplina militari reguntur, & pœnis militaribus coërcentur, *l.3.§.qui stationis 5. ff. de re milit.* ideóque & priuilegiis vtuntur, *arg.l.secundum naturam 10.ff.de reg.iur* Et cùm studium, ac exercitium armorum causa sit, cur simplicitate, & iuris ignorantia laborare milites dicantur *d.l vlt.in princ.C.de iur. & facti ignor. l. regula 9.§.si filiusfam.ff.eod.* atque ipsa simplicitas, & iuris ignorantia efficiat, vt milites iuris communis vinculis exempti putentur, & quocumque modo voluerint, & potuerint, testamenta facere queant, *hic,* & *d.l. 1,ff.de test.mil.d.l.1.C.de eod.tit.* immeritò sanè milites limitanei, & stationarij à priuilegiis cæterorum militum repelluntur, Vbi namque eadem est ratio, ibi quoque ius statuendum est, *l. illud quæsitum 32. ff. ad l. Aquil.l.quædam,9.§.nummularios,ff.de eden.l. à Titio 108. ff.de verb. oblig.*

4. Non obstat, quòd istiusmodi milites sint extra periculum belli: Quoniam ex modò dictis apparet, non propter belli pericula, sed propter nimiam iuris ignorantiam, & simplicitatem, siue imperitiam, ex iusta armorum occupatione procedentem, militibus solemnia iuris remissa esse. Arma quippe magis, quàm iura scire milites dignoscuntur, *d.l. vlt.in princ. C.de iure deliber.* Sic quoque non resistit, quod obiicitur: illos peritiores consulere, & plures testes adhibere testamento posse. Equidem hoc facere possent, si armorum studio, cui se manciparunt, & sacramento militari, quo obstricti tenentur, non impedirentur. Et nostram sententiam docet Henric. Bocerus *tr. de Bello, lib.1. c.28.n.11.& 12.* Enenkelius, *tr.de Priuileg. Mil.l.1. c.5.* Reusner. *tr.de Test.p.5.c.4.n.16.* Comanus *lib.9. comment.Iur.ciuilis,c.5.n.9.* Hiligerus *in Donello Enucleato,l.6.c.28. lit. R.* Hunnius *in Encyclop.iuris, p.4. tit.5.c.2.n.6.* & alij

RESOL. LXXI.

An saltem duo testes sint necessarij ad testamentum Militis? Ex p.7.tr.6.Resol.46.alias 45.

§.1. AFfirmatiuè respondet Harpprechtus *in Inst. tom.2.§.planè,n.5.de mil.testam,* Tholosanus *in synth. iuris, lib. 42. c.6. n.17.* Molina *de Iust.to.1. tr.2.disp.129.* Villalobos *tom.2.tr.30.differ.3.num.10.* Donel. *lib.6.c.28.* Vasquius *lib.3.de successionum creatur. §.24. n.14.* Sichard. *ad Rubr. C.de testam.milit.* Gail. *lib.2.Obseru.118.n.17.* Gilkenius. *in leg. 21. in princ. C.de test.mil.* & alij.

2. Sed contrariam sententiam docet Reusner. *tr. de testam.p.5. capit.10.* & Enenkelius *de Priuil. mil. lib.2. Priuil.16. numer.62.* vbi sic ait: Communior opinio esse videtur, ad minimum duos requiri in militis testamento testes, *arg. l.Diuus Traianus,24.* ibi *conuocatis hominibus, ff. hoc tit.* Guido Papæ *in decis. Gratianop.*

Gratian. p. 3. 543. n. 9. & 10. Et Fac. *cod. d. princ. Inst. hoc tit.* quod legitimum eius tantùm Testium numerum remittere videtur. Contrarium tamen his statuendum, apparet *ex l. Lucius 40 ff. hoc tit. l. milites 15. Cod. eod. l. 21 et inter 19. Cod. de pactis*, quæ satis expressè militum Testamenta, etiam nullo Teste firmata, rata habent, tum verò ex eadem illa toties geminata huius priuilegij forma, quæ militibus, quomodo velint, & quomodo possint testari permittit. Quòd si ergo vel nolint vel nequeant duos habere Testes: non vtique salùm eis, ac libertim ius sui priuilegij relinquemus? Quòd si duos testes habere cogantur, iam minime ad Testamenti perfectionem nuda eorum sufficit voluntas. Quod tamen tot leges affirmant. Fortè autem aliquis distinguendum dicet, ac Testamenta quidem in scriptis facta etiam sine Teste vim habere, ac valida esse censebit, argumento. *dict. leg. Lucius, dict. l. milites*, nuncupatiua autem Testes omnino requirere affirmabit. Ego autem, vt vtrumque verum fateor, si posterius tantùm per accidens verum esse aio. Omnino enim & penitus vi huius Priuilegij Militibus, seu scripto, seu sine scripto testari velint, sine Testibus id facere licet, quippe si, vt dictum est, Testium nihilominus aliqua solemnitas necessariò, requiritur, iam non omnibus vinculis solutos esse apparet. Ad hæc, si duo Testes necessarij essent, vtique lege hoc aliqua expressum haberemus: vel ideò, quia alioquin tantùm licentiæ militibus tributum est, vt nisi apertis legibus priuilegij restrictio admittenda non videatur. Iam nusquam vlla lex duos Testes requirit. Ex lege enim Traianus, 23. infirmum planè ducitur argumentum. Non enim quia lex ibi talem casum proponit, quo quis conuocatis hominibus eis voluntatem suam ostendit; ideò mox omnibus hoc iniungere voluisse existimandum. Semper namque legis propositum considerandum est, & quid sancire velit respiciendum: non autem ex eis, quæ per accidens exempli, aut alterius causa adiiciuntur, æstimandum. Fac. *leg. Si quis nec causam, 4. in princ. leg. rogasti, 11. ff. de rebus credit. leg. quæsitum. 78. in fine. de legat. 3.* Manifestum autem est legem illam non de testibus in testamento Militis agere, sed illud cauere, vt Militum testamenta seriò, & non per ludibrium, aut leuitatem sermonis facta constet. Accedit, quòd cùm lex illa dicit, *Conuocatis hominibus.* neque, duos neque tres testes requirit, quòd nunquam omisisset, si certum numerum necessarium iudicasset. Idem planè ad *d. pr. Inst. n. 1.* respondendum. Quare cùm nullibi de testium solemnitate adhibenda in Militum testamento quidquam cautum inueniamus, meritò eis quandocunque testentur vi sui Priuilegij circa testes adhibendos liberam pronuntio esse voluntatem. ita tamen vt talem fuisse eorum voluntatem legitimis probationibus ostendatur, *dict. leg. Lucius 40. cum simul.* Itaque dum de voluntate militum constet, etiamsi nulli interueniant testes, testamentum ratum aio: sit interim, & nuncupatiuum militum voluntatem sine testibus vix posse probari fatear. Vbi tunc ex *leg. vbi 12. ff. de Testibus. cum simil.* statuendum, quæ tali casu duorum testium probatione contenta est. Non itaque vt solemnitas duo testes in testamentum militis requiruntur, sed vt voluntatis eius, quam certam esse ipsius quoque interest, *l. l. D. Traianus* probatio legitima. Siquidem si alio modo probari voluntas posset, etiam sine testibus rata haberetur. Hucusque Enenxelius: sed primam sententiam tenet Eminentissimus Dominus meus Card. de Lugo *de Iust. tom. 2 disp. 24. sect. 1. n. 12.* Molina *tom. 1. tr. 2. disp. 129.* & Villalobos *in summa to 2. tr. 30. Diffic. 3. n. 11.* requirentes in Testamento Militis duos Testes.

3. Non deseram tamen hîc apponere sententiam nostri Patris Molfesij, & aliorum penes ipsum *in Summa tom. 2. tract. 13. cap. 2. num. 56.* vbi sic ait. Igitur tale priuilegium habent Milites prædicti, si testantur in castris. Quod dupliciter euenire potest. Primò si in congressu belli, seu in conflictu hostium positi, Testamentum faciant; & tunc nulla solemnitas in tali Testamento requiritur; & possent in clypeo, in vagina, vel in alia materia proprio sanguine Testamentum scribere, nullo Teste adhibito; sed solùm verificanda est manus Militis duobus Testibus, etiam non rogatis, vt ad literam habetur *in leg. Milites, Cod. de Testam. Militis*, vbi Gl. & communiter Doctores cum aliis cumulatis per Simon de Præt. *dict. sol. 8. num. 11.* & per Oinot. *in § 1. nu. 14. institut. de Testament. Milit.* qui ex Textu *in leg. Tribunus. ff. de Milit. Testament.* & *in leg. 1. de bonor. posses. ex Testament. Milit.* hoc idem probant in omnibus; qui tempore conflictus Testamentum facerent in castris, vt eodem gaudeant priuilegio, cùm eadem sit ratio, vt patet ex terminis.

4. Secundò euenire potest si testamentum facerent in castris non tamen in hostium conflictu; vt quia esset, vt vulgò dicitur. *Nec campo all' alloggiamento*, pergente scilicet exercitu, vel in tentoriis permanente; & in hoc casu miles non potest solus testamentum facere, absque interuentu Testium, sed debet voluntatem suam declarare coram duobus Testibus, specialiter rogatis: quia in hoc casu remittitur Militibus solemnitas Iuris Ciuilis, tenentur tamen seruare solemnitatem Iuris Gentium, & Diuini, quo disponitur, vt in ore duorum, vel trium Testium stet omne verbum vt ad literam habetur *in d. l. Miles C. de test. Milit.* vbi Gloss. & omnes Doctores. Et hæc omnia docet Molfesius *loco citato* cui adde Bonacinam *de Contr. disp. 3. q. 17. punct. 1. n. 12.*

RESOL. LXXII.

An testes in testamento Militis esse debeant rogati? Ex p. 7. tr. 6. Res. 47. alias 46.

§. 1. REspondeo quòd Glossa quidem, & Doctores distinguunt inter militem qui in prælio constitutus est, & eum militem, qui est extra prælium, in castris tamen. Illum dicunt non teneri, vt vllos adhibeat Testes, hunc verò oportere scribunt, vt duos specialiter roget, & conuocet Testes Gloss. *in leg. Milites 15. in verb. sub ipso tempore. Cod. de Testam.* & *in leg. Diuus 24. n verb. conuocatis*, & *verb. haredem ff. eod. tit.* & *in §. planè & in verb. hominibus Institut. de militari testam.* Gloss. *in leg. Pamphilo 39. § propositum, in verb. accersiti, & verb. contubernali. ff. de legat. 3.* Iason *conf. 6. n. 12. p. 1.* Mynsinger. *Resp. 46. n. 5. & 6. Decad. 5.* Sichard, *in Rubr. Cod. de Testam. milit. n. 6.* Andr. Gail. *l. 2. obs. pract. obs. 118 n. 17.*

2. Verùm hanc distinctionem Iuris Iustinianei, auctoritatem sequutus probare non possum: existimans, Militem, etiam si extra prælium in Castris constitutus sit, non tamen vllos eum pro forma specialiter rogare & conuocare testes teneri.

3. Primò enim Iustinianus Imperator generaliter constituit, vt militis testamentum valeat, ex sola eius suprema voluntate, quoquomodo ea inueniatur, *Instit. de Militari Testament. in princip. vers. quoquo enim modo*, & *§ planè*, ibi, *vt quomodo facta.* Et Vlpianus Iurisconsultus *in leg. 1. in princ. ff. de testament. Militis*, generaliter scribit, ratam esse Militis voluntatem, quoquomodo is testatus fuisset, & quod sufficiat eius vltima voluntas. Idem repetit Vlpianus *in leg. in fraudem 15. §. 1. ff. eod titul.* vbi tradit, quòd Miles hæreditatem nuda voluntate dare possit. Atqui militis voluntas non esset sola, non esset nuda, si ad eam pro forma Testes duo specialiter rogari, & conuocari deberent, neque testari quoquo modo velit, miles posset, si duos

pro

pro forma rogare specialiter. Testes eum oporteret. Nuda, & sola est ea voluntas, quæ præter animi motum nihil continet, & libera est ab omni re alia, *leg. Iurisgentium 7. §. sed nulla*, ibi, *nuda pactio leg. diuisionis*, 45. *ff. de pactis*, *l. legem quam dixisti*, ibi, *cùm pactum nudum est*, *Cod. de pactis*, *leg. solent.* ibi. *commentio non est nuda ff. de præscript. verb. leg. 1.* ibi, *cùm pactum nudum est C. de pactis conuentis*, *leg. 3.* ibi, *solus Princeps*, *C. si aduers. rem iudic. leg. his solis*, *Cod. de reuocand. donat. l. 1.* ibi. *solent enim testes C. de Testib. iunct. §. 1. Inst. de oblig. ex consens.* & *l. 2. §. 1. ff. de oblig. & actionib.*

4. Secundò, Iustinianus Imperator diligentem obseruationem in ordinandis testamentis generaliter militibus remisit, *Instit. de Militari Testamento in princ.* Milites ergo nulli tenentur pro forma specialiter duos rogare Testes. Non enim esset generaliter remissa militibus diligens obseruatio in ordinandis Testamentis, si deberent, qui in castris, non in conflictu sunt, pro forma specialiter Testes duos rogare, quando suprema sua ordinare volunt.

5. Tertiò, Milites nullam Testamentorum solemnitatem obseruare tenentur, *dict. princ. Instit. de Militari Testamento* ibi, neque aliam Testamentorum solemnitatem obseruarint. Sed pro forma duos rogatos adhibere Testes, est solemnitas *leg. qui testamento 20. §. Et veteres*, ibi, *eos qui propter solemnia Testamenti adhibentur*, *Digest. Qui testamenta facere possunt.* Quidquid enim Ius Ciuile in actu aliquo, præter ea, quæ Iuris naturalis, vel gentium sunt de substantia requirit, id solemne est, *l. nec ex prætorio 27.* ibi, *nec ex solemni Iur. Dig. de Regul. Iur.* Ergo milites, etiam extra aciem constituti, duos pro forma specialiter rogare Testes ad Testamenti factionem non tenentur.

6. Quartò, si milites in castris degentes, duos pro forma Testes specialiter rogare iuberentur, cùm suprema sua ordinare volunt, non esset ipsis libera Testamenti factio concessa. Sed concessa ipsis est libera testamenti factio *d. l. 1.* ibi, *liberam Testamenti factionem ff. de militari Testamen.* Ergo non iubentur pro forma duos specialiter ad Testamenti factionem testes rogare.

7. Quintò, milites quoquo modo velint, testari possunt, *l. 3.* ibi, *quoquo modo velint C. de Testam. militu. & d. l. 1. in princ.* ibi, *quomodo volent ff. eod tit.* Ergo si volent testari absque vllis specialiter rogatis testibus liberum illis hoc erit.

8. Postremò iuris conditores nolunt, vt vllius militis in expeditionibus occupati Testamentum in controuersiam aliquam, propter omissam quandam formam deducatur, *d. l. 1.* ibi, *qua possint in controuersiam deduci ff. de Test. militis.* Ergo absque vllis specialiter rogatis testibus suprema sua ordinare possunt, nec Testamenta eorum in controuersiam deduci habent, si iis duo testes specialiter rogati adhibiti non fuerint. Atque hanc sententiam contra communem tenet etiam Ferdin. Vasquius *tr. de succes. lib. 3. de successionum creat. §. 24. n. 15. & l. 2. §. 22. n. 44.* item, 45. Item Viglius *in d. §. planè n. 5. inst. de militari Test.* & *ibid.* Vvesenbec. *n. 1.* Andr. Tiraq. *de Priuilegio piæ causæ*, *Priu. 1. circa finem.*

9. Non obstat huic conclusioni textus. *§. planè conuocatis ad hoc hominibus. inst. de militari testam.* & text. *l. Diuus*, 24. ibi *conuocatis ad hoc hominibus. ff. de testam. militis.* Hæc enim loca intelligenda non sunt de forma testandi, quasi testes de forma substantiali conuocari debeant à milite, sed tantùm de legitima rei gestæ probatione habenda accipi debent, sicuti præcedentia abundè arguunt verba, hæc scilicet: Si intelligi debet, vt vtique priùs constare debeat, Testamentum factum esse. Inde statim concludit eo loco Traianus Imperator, ad vnam probationis speciem, quæ sit de testibus. Si ergo, inquit miles conuocatis ad hoc hominibus, vt voluntatem suam testaretur, ita loquutus est, vt declararet, quem vellet sibi hæredem esse, & cui libertatem tribueret, potest videri sine scripto hoc modo testatus. Et hanc sententiam docet Bocerus *tract. de Bello lib. 1. capit. 22. num. 12. & seq.* Harprechtus *in instit. tom. 2. §. planè, tit. de milit. test. n. 5.* Hunnius *in Encyclopedia iuris, part. 4. tit. cap. 3. num. 19.* licèt cum Vasquio *de succes. Creat. §. 13. n. 55.* asserit quòd in Testamento Militis facto in textorio requiritur testes rogatos esse; Vnde ex his non assentior Eminentissimo Cardinali Lugo *de iust. tom. 2. disp. 24. sect. 1. n. 12.* P. Molinæ *de iust. t. 1. tr. 2. disp. 119.* Villalobos *in summa, tom. 2. tr. 30. diffic. 3. n. 11.* asserentibus testes in Testamentis Militum debere esse rogatos: Nam vt supra dictum est Testamentum Militis non eget solemnitatibus Iuris Ciuilis, vide Enenkelium *de Priuileg. Militum, lib. 2. Priu. 16. n. 70. & seqq.* Licèt nouissimè sententiam Cardinalis Lugo teneat Machadus *de Perfecto Confess. tom. 1. lib. 3. part. 6. tr. 1. docum. 5. n. 7.*

RESOL. LXXIII.

Qui testes sint idonei ad testamentum Militis, & multa alia de testibus? Ex part. 7. tract. 6. Resol. 48. alias 47.

§. 1. AD hoc Dubium ita respondet Henricus Bocerus *tract. de Bello lib. 1. cap. 22. num. 17.* Si Miles ad testamenti factionem quosdam homines conuocet, licet illi tales sint, vt pagani Testamento adhiberi nequeant: tamen sufficiunt in militis Testamento ex priuilegio Militum. Nam peregrini in pagani Testamento testes esse possunt: cum illis enim testamenti factio non est, *leg. 1. Cod. de hæred. instit.* Milites tamen rectè adhibentur, vt sentit Ferdinand. Vasquius *in tract. de succes. progressu §. 20. n. 10.* Mulier item, quæ, vt suprà ostendi, non admittitur ad pagani testamentum, militis testamento non iniuria adhibetur. Item Vasquius *d. §. 20. n. 9. & lib. 2. de succes. creat. §. 12. n. 44.* quò facit, quòd *in d. §. plane, institut. de militari testam.* & *dict. l. Diuus 24. ff. de testament. milit.* dicitur conuocatis hominibus militem suam voluntatem testari posse. Homo enim nomen generale est, & complectitur vtrumque sexum masculinum, & fœmininum. *l. hominis 152. ff. de verb. significat.* Ita Bocerus, cui adde Cardinalem Lugo *de iust. tom. 2. disp. 24. sect. 1. num. 12.* & Doctores, quos citat, & sequitur Hunnius *in Encyclopedia iur. part. 4. tit. 5. cap. 3. num. 15.* vbi docet testes in Paganico testamento inhabiles, ad testamentum militum sufficere; notat tamen Hunnius *ibi. num. 18.* quòd in testamento militis pro testibus non adhibentur impuberes. Ita Vasquius *de succes. Creat. §. 12. num. 76. & seq.* Nec pro teste admittitur cœcus. Ita etiam Vasquius *loco citato §. 14. num. 31.* neque etiam seruus. Idem Vasquius *§. 12. n. 98.*

2. Notandum est hîc obiter Primò, quòd in testamento militari non requiritur, vt testes sint in conspectu testatoris, Bocer. *tr. de Bello l. 1. c. 22. n. 18.* Vasquius *tr. de succ. creat. §. 20. n. 6.*

3. Secundò in testamento militis opus non est, quod testes, toti testamento, ciusque singulis atque vniuersis partibus interfuerint, sed siquidem ante perfectum testamentum, alij in locum ipsorum subrogari possunt & testamentum valebit, Vasquius *tr. de succ. creat. §. 14. n. 52.*

4. Tertiò. Ad militis testamentum, nec subscriptio testium, nec eorundem signaculorum appositio desideratur. Bocerus, *tr. de Bello l. 1. c. 22. n. 19.* Vasquius *de succes. creat. §. 14. n. 80.*

5. Illud etiam notandum, quòd, militem testamentum fecisse, legitimis probationibus doceri debeat, *l. 40. in princ. ff. de testament. milit.* nimirum scriptura & testibus, Bocerus *tract. de Bello, lib. 1. cap. 22. num. 13. & 14.*

6. Et tandem Bocerus *loco citato num. 19.* observat solemnitates de subscriptione testium, & signorum appositione nequaquam in militis testamento necessarias esse, vt patet in instituto *de milit. testament.* ibi. Neque aliam testamentorum solemnitatem obseruauerint.

RESOL. LXXIV.

An Miles mutus à natura possit testari?

Et quid si mutus, & surdus Miles amisit sermonem, & & auditum in Castris, an iure, & priuilegio militari possit testari?

Et discutitur, an mutus, & surdus à natura possit esse Miles? Ex p. 7. tr. 6. Res. 49. alias 48.

§. 1. NEgatiuam sententiam docet Bocerus *tractat. de Bello, libro 1. cap. 18. num. 15.* Primò quia qui natura mutus, surdus est, atque ita vtroque vitio naturaliter laborat, hic miles esse non potest; quippe cùm is, qui in ipsa militia in eam calamitatem incidit, militari sacramento solutus mitti soleat *leg. 4.* ibi, *ante causariam missionem. ff. de testamento militis, leg. milites, 13. §. missionum generales, vers. causaria. ff. de re militari* & *leg. 2. §. Ignominiæ, vers. & causaria. ff. de his qui notantur infam.* Neque enim Ducis imperium intelligere, neque tubæ classici signum audire, & proinde nec arma opportunè petere potest. Quia ergo miles, cui hoc vitium, & morbus accidit in ipsa militia causaria missione sacramento militiæ soluitur, certum est, cum ipsum, qui iam ante militiam eiusmodi calamitate naturaliter affligitur, nec recipi in militiam etiam ex hac ratione, quod nec eum, qui militiæ sacramentum exigit, intelligere, neque ipsum sacramentum præstare poterit. Cùm ergo mutus surdus natura, miles esse non possit, nec priuilegia militis ad eum pertinebunt: Et proinde absurdè fieret de eo milite interpretatio, *dict. §. quinimò instituit. & militari Testament. & leg. iure militari ff. de testament. militis.* Deinde ac quoque certissima ratione idem verisimiliter doceri potest, quòd scilicet mutus surdus, non tantùm ita natus, sed etiam ita factus comparatur furioso, & mente capto: & vt hic, sic & ille in curatoris est potestate, *l. seruo inuito 65. §. Si pupillo infanti. ff. ad Senatusconsultum Trebell. §. Furiosi iuncto, §. Sed & mente captis institut. de curatoribus. l. Fuleinias 7. §. planè iuncto §. Idémque. ff. Quibus ex causis in possession creatur.* Ioan. Sichard. *in dict. leg. Discretis 10. num. 4. Codi e qui testam. facer. possunt.* Quinimò mutus surdus, ita natus haud multum, sicuti ipsa experientia abundè testatur, non solùm à fatuis, sed & brutis differt, & omninò iudicio caret, *l. cum prætor. § Non aut ē vers. natura*, ibi, *quia iudicio carent ff. de iudic.* Quemadmodum ergo miles esse non potest, ita nec testamentum facere, siquidem testamentum sit testatio mentis. *instit. titul. de testam. ord. in pr.* Cuius compos non est, vt ostendi, qui natura surdus & mutus est. Ex his igitur consequenter inferendum, textum. *dict. §. Quinimò instit. de milit. testament.* & Textum *dict. l. 4. ff. de testam. militis*, accipiendum non esse de milite surdo muto, ita natura facto. Et hanc sententiam tenet etiam Reusnerus *tr. de testam. part. 5. cap. 7. n. 23.* Hunnius *in Encycloped. iuris part. 4. tit. 5. c. 12. n. 3.* Gilxenius *in leg. 20. n. 6. & 7. Cod. qui test. facer. possunt* & alij.

2. Nota tamen, quòd contrariam sententiam puto probabilem esse, quam præter Doctores alios tenet etiam Enenkelius, *de Priuileg. milit. lib. 2. Priuileg. 16. num. 28.* vbi sic ait. Iure militari mutus, & surdus testamentum facere potest, *l. 4. Cod. hoc titul. Instit. eod. §. Quinimo*, etiamsi naturale hoc ei vitium insit, Gloss. *in dict. §. Quinimò*, quamuis iure communi talibus neque testamentum facere, neque codicillos, neque fideicommissum relinquere, neque mortis causa donare, nec libertatem, siue vindicta, siue alio modo imponere concedatur, *lib. discretis, 10. Cod. qui testam facer. poss. lib. qui in potestate, 6. §. 1. leg. seq. ff. eodem.* Verumtamen constare omninò debet, per signa certa, quæ per notos homines poterunt interpretari, ipsum sic voluisse testari, Gloss. *vltim. in d. §. Quinimò*, & facit, *lib. Diuus Trajanus 24. l. Lucius 40. in princ. ff. hoc tit. facit libro si pater. ff. de adopt.* Hucvsque Enenkelius, cui videtur adhærere Cardinal. Lugo *de iust. tom. 2. disp. 24. sect. 1. n. 12.* vbi sine vlla distinctione absolutè docet militem mutum posse testari iure militari, quod etiam docet Villalobos *in summa tom. 2. tract. 30. diffic. 3. num. 11.* Ergo etiam mutus à natura.

3. Sed quicquid sit de hoc certum est mutum, & surdum militem amisso sermone, & auditu in castris iure, & Priuilegio militari testari posse ex *l. 4. ff. de test. milit.* vbi expresè, ac simpliciter dicitur, iure militari surdum, & mutum testamentum facere posse ante causariam missionem, quatenus scilicet in numeris maneat, siue in castris degat. Quamuis enim is voluntatem, & mentem suam disertè significare alteri nequeat, & quoad loquelam similis mortuo censeatur: Siquidem, vt hic, ita & ille eloqui, & exaudire nihil possit, *argum. leg. Iubemus 29. vers.* Si enim talis est testator, &c. ibique Gothofred. *Cod. de testament.* non æquè tamen quoad intellectum mentis, & animi iudicium, mortuo rectè assimilatur: quippe qui mentis compos est, & testamenti factionem probè intelligit: Etsi minùs verbis, aut scriptura, saltem nuda voluntate, seu nutu, & signis voluntatem suam sufficienter declarare, adeóque suprema sua iudicia ordinare potest. *lib. in fraudem 15. §. 1. & lib. Lucius 40. in princ. ff. de test. milit.* & ita hanc sententiam docet Harpprechtus *in Comment. de iust. §. quinimò, n. 8. de milit. test.* Hunnius, *vbi supra*, & alij; vnde etiam quæro.

RESOL. LXXV.

An Miles nutu testari possit? Ex p. 7. tr. 6. Res. 50. alias 49.

§. 1. NEgatiuam sententiam docet Menochius *de Præsumpt. l. 4. præsu. 19. num. 10.* vbi sic ait: Cæterum animaduertendum est, extare aliquot casus in quibus solæ coniecturæ & præsumptiones sufficiunt ad inducendum hæredis institutionem.

2. Est sanè primus casus in milite, qui cùm possit quoquo vult modo testari. *l. 1. ff. de milit. testament.* sic coniecturis potest hæredem instituere, quemadmodum in specie scripserunt Emanuel Costa, *in l. Gallus. § & quid si tantùm, in 1. parte, n. 31. ff. de lib. & posth.* & Hieronymus Zancus, *in l. hæredes mei. §. Cum ita in 3. part. n. 77. ff. ad Treb.* eiusmodi tamen esse debet coniectura vt colligi possit militem sic testari voluisse, cùm alioqui nutus non sufficiat *l. in fraudem §. 1.* vbi Gloss. *de milit. test.* & tradit Ias. *in d. l. Iubemus, num. 4. C. de test.* Hucvsque Menochius, cui adde Sichardum *in l. 29. n. 5. C. de test.*

3. Sed ego prorsus affirmatiuæ sententiæ adhæreo, nam licet testamentum nutu factum regulariter non valeat, *l. Iubemus 29.* vbi Gloss. *in verb. ex voce* & Doctores communiter, *C. de testament.* Ferdinand. Vasquius *lib. 2. de succes. progressu §. 20. num. 44.* Miles tamen nutu hæredem

hæredem facere potest, *per text. l. in fraudem.* 15 §. 1. ibi, *Miles nuda voluntate ff. de testam. milit.* & facit, *l. iure militari 4. ff. de vit.* & §. *quinimo instit. de milit. test.* & *l. vbi non vocè. ff. de reg. iur.* Atque ita sentiunt Alex. *in l. discretis* 10. *colum. vlt. Cod. qui test. facer. poss.* Ang. *consil.* 267. *testator fecit testam.* Andr. Tiraq. *in tr. de priuileg. pia causa, priui.* 8. Ferdinand. Vasquius *dicto lib.* 2. *de succes. progressu*, §. 20. *n.* 44. & *n.* 26. vbi in hanc sententiam allegat Emanuel à Costa *in l. Gallus* §. *quid si tantum ff. de lib. & post part.* 1. *n.* 31. quibus etiam adde Reusnerum *tract. de test p.* 5. *cap.* 7. *n.* 26. Hunnium *in Encyclop. iuris part.* 4. *tit.* 5. *c.* 1. *n.* 2.

RESOL. LXXVI.

An Miles captus ab hostibus testamentum iure militari facere possit?
Et an obsides iure militari testari possint?
Et quid de Militibus in bello iniusto, qui propter rapinam & nummos bellum sequuntur? Ex p. 7. tr. 6. Resol. 51. alias 50.

§. 1. REspondent negatiuè communiter DD. asserunt igitur, quòd captus ab hostibus ne quidem iure militari testamentum facere potest *l. facere* 10. *ff. de testam. milit.* quo loco, quod notandum est, hostium captus fuit. Sic & alibi potiri quis dicitur iis rebus, quæ sibi inuito obueni nt, vt in eo Ausonij: *Aut natum citò morte potiri.* Lim tatur tamen hæc opinio, nisi captus ab hostibus reuersus fuerit, nam tunc beneficio postliminij iure militari testari potest. Et hæc omnia docet Enenkelius *de Priuileg. milit. lib.* 2. *Priuileg.* 16. *n.* 11. Hunnius *in Encyclop. iuris part.* 4. *tit.* 5. *c.* 2. *n.* 2. Bocerus *tr. de Bello, lib.* 1. *c.* 18. *n.* 22. Reusnerus *tr. de test. p.* 5. *c.* 7. *n.* 7. & alij.

2. Notandum est etiam hîc obiter obsides iure militari testari non posse. Ita Reusnerus, *vbi supra, num.* 4. & Hunnius, *num.* 1. neque milites qui in Bello iniusto propter rapinam, & nummos Bellum sequuntur. Idem Reusnerus *part.* 4. *c.* 5. *n.* 15. & alij.

RESOL. LXXVII.

An Miles filiusfamilias testari possit?
Et an tantum de castrensibus, vel de quibuscumque aliis bonis testari possit? Ex part. 7. tract. 6. Resol. 61. alias 60.

§. 1. AD hoc dubium absolutè pro affirmatiua sententia respondet Hunnius *in Encyclop. iuris part.* 4. *tit.* 5. *cap.* 2. *num.* 9. vbi sic ait Miles etsi filiusfamilias, iure tamen militari testari potest, etiam de quibuscumque bonis. Ita ille, qui citat Vvesenbecium, *cons.* 17. *num.* 32. *vol.* 1. Verum Enenkelius *de priuil. mil. lib.* 2. *priuil.* 16. *num.* 38. & alij rectè obseruant hoc priuilegium in castrensibus tantùm bonis habere locum: nam quamuis indifferenter loquatur lex *miles* 22. *Dig. milit. test.* tamen quia constat militem filiumfamilias in castrensibus tantùm bonis, non etiam in paternis, testari, etiam militariter posse, (nam de sua hæreditate miles statuere pro libito potest, alienum autem ius minuere potest, *l. filiusfamilias* 28. *Dig. h. t.*) indubie de illis tantùm priuilegium est accipiendum. Et facit *l. seq. ibid.* quæ expresse de castrensibus duntaxat bonis agi demonstrat: sed circa præsentem quæstionem ne deseras etiam videre Bocerum, *tr. de bello lib.* 1. *cap.* 18. *num.* 9.

RESOL. LXXVIII.

An Miles deportatus, vel capite damnatus possit condere testamentum, modo ex militari delicto damnatus fuerit, & Sacramenti fides rupta non sit, & de bonis Castrensibus testetur?
Et an de aliis, quam de castrensibus bonis testari possit?
Et quid est dicendum de aliis deportatis, vel capite damnatis, qui milites non sunt? Ex p. 7. tract. 6. Resol. 52. alias 51.

§. 1. REspondeo quòd licèt deportatus vel aliter capite damnatus, Testamenti factionis potestatem non habeat, *l. eius qui* 8 §. 1. *& seq. ff. qui test. fac. poss.* Et licèt hodie deportatorum, vel capite, aut ad metalla damnatorum bona non publicentur extantibus liberis, vel parentibus vsque ad tertium gradum, *Nouell.* 134. *vt nulli iudicum. Auth. bona damnatorum, C. de bonis proscriptorum.* Tamen quia ipsis damnatis bona adimuntur, & in liberos, vel parentes transferuntur, atque adeò nudi, & bonis exuti viuant, ne hodie quidem illi Testamenti factionem habebunt, Cuiac. *d. l. eius qui* 8. *in fin. ff. qui test. fac. poss.* Sup doctrina huius §. 1. infra vide Resol. 95. & alium §. eius not. & supra resol. 9.

2. Miles tamen deportatus, vel aliter capite damnatus, ius testamenti faciendi habet, modò ex militari delicto damnatus fuerit, & sacramenti fides rupta non sit, & de bonis castrensibus testetur, *d. l. ex militari* 11. *in princ. ff. de test. mil.* De aliis, quam castrensibus bonis testari non potest, nisi in sententia iis, qui condemnauit, potestate testandi illi permiserit, *l. si quis filio* 6. §. *sed etsi quis ff. de iniust. rupt. irrit. fact. test. tuncta l. si quis* 22. §. 1. *ff. de leg.* 3. Et hæc omnia docet Bocerus, *tr. de Bello lib.* 1. *c.* 18. *n.* 21. & 22. Vide etiam Enenkelium *de priu. mil. lib.* 2. *priu.* 16. *n.* 29. & *seq.*

RESOL. LXXIX.

An testamentum Militis cum breuiaturis & notis confectum sit validum? Ex parte 7. tract. 6. Resol. 53. alias 52.

§. 1. LIcet integris literis non notis testamentum scribendum sit, *l. sed cùm* 6. *in fin. ff. de bon. poss.* Cuiac. *l.* 3. *obs. c.* 3. Ferdin. Vasq. *tr. de succes. lib.* 2. *de succes. progressu* §. 20. *num* 8. vbi plures text. & Dd. auctoritates pro confirmanda hac sententia adducit. In militis autem testamento ea solemnitas remissa est; quippe cùm etiam notis hæres scribi possit, *l. Lucius* 4. *in princ. de test. mil.* Tiraq. *de priu. pia causa, priu.* 12. Ferd. Vasq. *lib.* 2. *de succes. progr.* §. 20. *n.* 8. quibus adde Reus. *tr. de test. p.* 5. *c.* 7. *n.* 27. Valterum *lib.* 2. *Miscellan. c.* 12. Hunnium *in Encyclop. iuris, p.* 4. *tit.* 5. *c.* 3. *n.* 3. Bocerum, *tr. de bello, lib. c.* 18. *n.* 8. & Enenkelium *de priu. mil. lib.* 1. *priu.* 16. *n.* 47.

RESOL. LXXX.

An Miles pro parte testatus, & pro parte intestatus decedere possit? Ex parte 7. tract. 6. Resol. 54. alias 53.

§. 1. ETsi si aliquis efficere non possit vt pro parte testatus, & pro parte intestatus decedat, est enim earum rerum naturaliter inter se pugna, testatus, & intestatus, *l. de hæreditate* 19. §. 1. *ff. de castren. pecul. l. ius nostrum ff. de reg. iur. l. si miles* 6. *l. quærebatur* 19. *in princ. ff. de test. mil.* vnde licet vnum hæredem ex semisse tantum instituat, tamen ille in totum assem succedere potest, §. *non autem. Inst. de hæred. inst.* Et qui certæ rei hæres institutus cohærede non dato, bonorum

omniam hæreditatem obtinet, *l.coheredi 41.§.vlt.ff.de vulg & pup.substit.* Tamen his non obstantibus milites possunt pro parte testati, & pro parte intestati decedere, *ex l.ius nostrum*, ibi, *in paginis, ff. de reg. iur. & d.§.non autem*, ibi, *nisi sit miles, Inst.de hær. l.si miles 6. l.idem est 13.§.neque enim, ff.de test.mil.* Tiraq. *de priuilegia causæ prim.* 13. Vnde si miles vnum ex certo fundo hæredem scripserit, creditur quantum ad residuum patrimonium intestatus decessisse, *d. l. si miles 6. ff. de test.mil. l.cogi poterit 16.§. sed etsi miles*, ibi, *exceptâ* (vel ex certa) *re miles hæredem instituere potest.* item ibi, *separare species bonorum. ff.ad Trebell.* Etsi bobus à milite scriptis hæredibus alter omiserit hæreditatem, eius pars non accrescit alteri hæredi, sed pro ea parte intestatus videtur defunctus decessisse, *in l. si duobus 37. ff. de test.mil.* Pars autem, pro qua miles intestatus decessit ad legitimos militis hæredes pertinet *l. 1. & 2. C. de test.mil.* Et hanc sententiam tenet Molfesius *in sum. t.2.tr.13 c.2. n.59.* & ex Grassio, & Sichado Hunn. *in Encyclop.iuris.p 4.tit.5.c.3.n.4.* quibus adde Bocerum *tr.de bello lib.1.c.20.n.3.*

2. Vnde ex his Enenkelius *de priuil.mil.lib.2.prin. 16.num.14* dedubit militem qui libera voluntate testari potest, de parte bonorum vna, aut pluribus testari posse, nec reliquam partem hæredi instituto adcrescere demonstrat *dict.ll.* Inde si miles vnum ex fundo hæredem scripserit, creditur quantum ad residuum patrimonium intestatus decessisse, nec adcrescit id hæredi scripto, *d.l. si miles*, quod in simili casu negat ius commune, *d.l.1.§ si ex fundo.ff. de hæred. inst.* Itaque si miles vnum ex parte hæredem scripserit, in altera parte nullum: in illa quidem scriptus succedit, in hac verò ab intestato hæredes, *l.si duobus 37.ff.hoc.tit.l.2.C.cod.* Ita, & bene Enenkelius.

RESOL. LXXXI.

An Miles in dubio præsumatur iure communi, vel militari testatus? Ex p.7. tr.6.Res.55.alias 54.

§. 1. IVre communi in tali casu militem testatum fuisse tenet Vvesenbecius *cons.* 17. *n.* 34. *vol.*1. Grassus *tr.de successf.§.testamentum,q.9.per tot.* & Hunnius *in Encyclop.iuris, p.4.tit.5. c.1.n.12.* quod tamen notat hoc procedere, quando testamentum de iure communi valere potest, secus autem quando de iure communi subsistere non potest, nam tunc præsumitur potiùs iure militari testari voluisse.

2. Sed contrariam sententiam defendit: Vasquius *tr.de successcreat.§.24. num.45. & seq.* cui adde Henr. Bocerum *tr.de bello, lib. 1. cap.20. num.4.* Quod enim quis ignorat, id velle non præsumitur: nam voluntas præsupponit notitiam, & intelligentiam, *l. mater decedens,19.vers. nec enim. l.eum qui, 12. in princ. l.nihil 12. §. si eum filius.ff. de inoffic.test.l. de ætate, §. ex causa,Dig.de interrog act.l.si cum te 51.Dig.de pact.l.in repudienda 23.l.Clodius 97.Dig.de adquir.vel amit.hæred. l.fin.§.sin autem nescius.C.de furtis.l.si vnquam.C.de rei uxor.donat.* Sed miles ignorat commune ius Ciuile, *l. . C.de iur.ignor.Inst.tit.de mil.test.in princ.* ibi, *propter nimiam imperitiam eorum.l.fin.§.1.* ibi, *arma etenim magis,quam iura scire milites sacratissimus Legislator existimauit.C.de iure delib.l.quamquam 3.* ibi, *simplicitatem militarem.C.de test.mil.l 1.* ibi, *simplicitati, Dig.eod.tit.* Miles ergo non præsumitur testari velle iure communi, creditur, & videtur velle testari iure militari, *d.l.si mil. 6.* ibi, *creditum, & l.si duobus 37.* ibi, *videbitur, Dig. de test. mil.*

3. Non obstat text. *l.in testament.6.* ibi, *sed tibi probandum est, an ira frater tuus senserit, C. de testament. miles.* Ibi enim Alexand. Imperator non requirit, vt probet Valentinus fratrem suum hoc sensisse, quòd iure militari voluerit testari: sed postulat vt probet quoddam militis testatoris factum, nimirum, quòd ab ipso milite fratre in secundum etiam casum expressè, vel compendio verborum substitutus sit institutæ hæredi filiæ. Miles quando instituto hæredi aliquem simpliciter substituit, non præsumitur, quòd in secundum quoque casum substituerit. Hoc enim quoddam factum est quod non præsumitur. In secundum namque casum, fit substitutio hoc modo: Si Titia hæres erit, & intra vigesimum quintum ætatis annum decesserit, Seius hæres esto. Vel ita sub compendio verborum: Titia hæres esto, & quandocunque ea moriatur, Seius hæres esto. Hoc modo substituisse testatorem, est quoddam factum, & hoc factum probare debet substitutus, *l. precibus* 8. vbi manifestiùs exprimere debueras, *Cod. de impuber. & aliis substitut.57.*

4. Non obstat etiam *l.3.C.de test.milit.* Nam ibi miles ex certis partibus hæreditatis instituit hæredes duos, filiam & vxorem. Institutio autem hæredum ex certis rebus, diuersa est in iure nostro ab institutione ex certis hæreditatis partibus, *libro quotiens 13. C. de hæred. inst.* Quando miles hæredem instituit ex certa re, veluti ex fundo Corneliano, tunc creditur pro parte intestatus decedere voluisse, *libro si miles vnum 6.Dig. de test mil. dict.leg. cogi poterit,16.§. sed etsi miles* ibi, *exceptâ* (aliàs, ex certa) *re miles hæredem instituere potest.* Item, ibi, *concessum est militibus circa institutionem separare species bonorum, Dig. ad Trebell.* At quando miles hæredem, vel hæredes instituit ex certa hæreditatis parte, vel ex certis partibus, veluti ex vncia, ex besse, ex triente, ex semisse, &c. tunc totam hæreditatem potestate iuris sub illa parte, vel illis partibus comprehendere videtur, *dict.leg.3. C.de test. miles §. videamus,instit.de hæred.instit.l.interdum 13.§. denique, & §.seq.Dig.de hæred.inst.*

5. Postremò, non refragatur *l. quærebatur* 19. ibi, *si hoc specialiter expressérit, Dig.de testam.mil.* Cùm enim duo in solidum hæredes vnius testatoris esse non possint, *l. quod contra §. vni duo, Dig. de reg.iur.l.5.§.fin. Dig. commodati* fit inde, licèt miles possit decedere cum duobus testamentis; tamen in dubio cùm fecit primò testamentum de vniuersa hæreditate certo hærede instituto; postea autem aliud faciat de eadem vniuersa hæreditate alio hærede instituto, in dubio videtur recedere à primo testamento; vnde si velit, vt testamentum illud prius valeat, necesse habet, vt id specialiter exprimat, *d.l.quærebatur 19. Dig.de test.mil.* Verum igitur manet, quòd miles in dubio non iure communi, sed iure militari testatus videatur.

Nota tamen quod stando in prima sententia pluribus modis venit limitanda, per ea quæ adducit Mascardus *de probat.vol.2.concl.158.*

RESOL. LXXXII.

An Miles plura testamenta facere possit. Ex parte 7.tr. 6. Res.56.alias 55.

§. 1. LIcèt quis non nisi vno testamento decedere possit *l. sancimus, 27. Codice de testamentis. l.si quis priore 29. ff.ad Senatusconsultum Trebellian. §. Posteriore inst. Quibus modis testam. infirment.* Tamen militi plura testamenta facere licet; & siue simul ea fecerit, siue separatim, vtique valebunt. Si tamen vtrumque de tota & vniuersa hæreditate fecerit, superius tollitur per inferius, nisi expressè caueerit, vt vtrumque valeat, *dict.l.quærebatur, 19.ff.de testament. milit.* Sin de aliis rebus priùs, de aliis item rebus posterius fecerit testamentum, licèt non cauerit specialiter,

specialiter, vt vtrumque testamentum valeret, tamen excitata voluntate non infirmatur prius per posterius, sed vtrumque valet. In dubio enim credendum est, quòd miles iure suo vti voluerit. *l. si miles, ff. ad legem Falcidiam. l. Papinianus, in fin. ff. de inoffic. testament. facit l. 5. ff. de probat. l. cum centum,* & ibi Glos. *Dig. de Adimend. l.* Et ita tradit Ferd. Vasq. *l. 3. de succ. creat. §. 24. limit. 24.* Eamque sententiam confirmat etiam *l. si centarum 17. §. 1. Dig. de test. milit.* Vide etiam Enenkelium *de Priuil. militum l. 1. Priu. 16. n. 50.* & Bocerum *tr. de Bello l. 1. c. 20. n. 9.*

2. Sed non deseram hîc apponere verba Hurtici Hunnij *in Encyclopedia iuris part. 4. tit. 6. n. 13.* vbi sic ait. Prius testamentum militis per posterius rumpitur, etsi nec solemne sit posterius, nec clausulam derogatoriam habeat. Sichardus *ad authent. hoc inter n. 7. C. de test.* Imò testamentum militis perfectum prius rumpitur per posterius, licèt etiam sit imperfectum. Sichard. *citat. loco n. 5.* Et posterius saltem valet, Grassus, *tr. de succes. §. test. q. 7. n. 5.* Quod si tamen testamentum posterius non est de omnibus, sed aliquibus saltem bonis factum intelligitur miles vtrumque velle valere. Grassus *cit. loc. n. vlt.* Hucvsque Hunn.

RESOL. LXXXIII.

An Miles ex certo tempore, & ad certum tempus & conditionem testari possit? Ex part. 7. tr. 6. Resol. 57. alias 56.

§. 1. QVanquam ex certo tempore, aut ad certum tempus, vel ad conditionem vsque hæredes instituere non possit, veluti, potè quinquennium, quàm moriar: vel ex Calendis illis; vel vsque ad Calendas; vel donec nauis ex Asia venerit, hæredes esto, cuiusmodi institutiones vitio temporis, & conditionis sublato puræ sunt, *§ hæres. & purè vers. ex certo instit. de hæred. inst. l. hæreditas 34. Dig. de hæred. instituend.* Miles tamen ex certo tempore instituere hæredem potest, vt ante, quàm tempus venerit, pro parte eius temporis intestatus sit; pertineatque hæreditas ad hæredes legitimos. Item ad certum tempus, aut conditio extiterit, testatus esse desinat, fiátque intestatus, *dict. leg. in fraudem 15. §. miles, & leg. miles. ita hæredem. 41. in princip. Dig. de test. militis, & leg. certi iuris, 8. Codic. eod. tit.*

2. Quamuis etiam paganus, extraneo, vel filio puberi hæredi instituto in secundum casum directò substituere non possit, veluti; Si hæres extiterit, & intra aliquod tempus decesserit, alius eius sit hæres. *§. Extraneo verò instit. de pupil. substit.* Milites tamen etiam his, qui hæredes extiterunt, quamuis extraneis, aut liberis suis puberibus possunt substituere, & ex ea substitutione ipsi substituti consequuntur tantum militum testamentorum bona, non etiam primi instituti hæredis propria bona. *l. miles etiam 5. Dig. de test. milit. leg. centurio 15. Dig. de vulgar. & pupill. subst.* Et hæc in secundum casum substitutio fieri potest à milite non tantum expressè, veluti; Si Titius Filius meus hæres erit, & intra vigesimum quintum ætatis annum moriatur, Scius hæres esto. *dict. leg. centurio. 15. Dig. dict. tit.* Sed fieri etiam potest verborum compendio, non vsque ad certam ætatem, vt, si Titius filio, quandoque is moriatur, substituatur, *leg. præcip. 8. C. de impub. & aliis substitut.* & hæc omnia docet Enenkelius *de Priuileg. Militum lib. 2. Priuileg. num. 60.* & Bocerus *tractat. de Bello, lib. 1. cap. 21. n. 3.* qui etiam *n. 7.* obseruat; quòd miles impuberibus suis liberis directè substituere potest, non tantùm si priùs sibi testamentum faciat, sed etiam si testamentum sibi nullum fecerit. *l. in fraudem, 15. §. item tam sibi. Dig. de test. milit. l. 2. §. quisquis. Dig. de vulg. & pupil. subst.* Quamuis Paganus impuberi filio, non iure testamentum faciat, nisi; & sibi fecerit testamentum. *d. §. quisquis, & §. liberis autem, inst. tit. de pupil. substit.*

RESOL. LXXXIV.

An Milites testamentum debeat esse vnico contextu ordinatum? Ex p. 7. tr. 6. Resol. 58. alias 57.

§. 1. FAtetur quòd vno contextus actus testari oportet, ita vt nullus alienus actus, qui ad testamenti factionem non pertinet, intermisceatur, *l. hæredes palam 21. §. fin. Dig. Qui testam. facere poss. leg. hac consultissima 8. C. eod. tit. l. cum antiquitas 28. Cod. de testamentis.* Nec vt testes, qui propter solemnia testamenti adhibentur, discedant, donec suprema contestatio peragatur, *l. qui test. 20. §. & veteres. Dig. Qui testam. facer. poss.* Atque ita omnia vno eodémque tempore fieri debent, *d. l. hac consultissima, Cod. qui testam. fac. poss.*

2. Sed quia militis testamentum sine vllis solemnitatibus factum valet, *inst. tit. de milit. test. in princ.* ibi, *neque aliam testamentorum solemnitatem obseruauerint, & l. 1. Dig. de test. milit. leg. penult. C. eod. tit.* Ideo hæc etiam solemnitas militibus remissa est, quò facit textus *l. casus maioris 8. C. de test.* Et docet Hunnius *in Encyclop. iuris p. 4. tit. 5. c. 3. n. 12.* Vasq. *de succes. creat. §. 24. n. 67.* quia adde Bocer. *tr. de Bello, lib. 1. c. 23. n. 1. & 2.*

RESOL. LXXXV.

An Milites directò in Codicillis hæredem instituere, & substituere ac hæreditatem adimere possint?

Et explanatur, quod licet Paganus filius familias de Castrensi, vel quasi Castrensi peculio, etiam absque Patris consensu donare etiam mortis causa possit; Ipsi tamen mortis causa donationi quinque testes etiam se subscribere donationis instrumento oportet.

Et alius curiosus casus in §. vlt huius Resolutionis adscribitur. Ex p. 7. tr. 6. Resol. 59. alias 58.

§. 1. AD hoc Dubium sic respondet Bocer. *tract. de Bello l. 1. c. 25. n. 1.* Codicillis hæreditas directò neque dari, neque confirmari, nequo adimi potest *§. Codicillis autem instit. de Codicill. quod per manus, 10. Dig. de iure codicillor. leg. si idem. Cod. eod. tit. leg. penult. §. Sed cùm Cod. de necessar.* (seruis) *hæred. instituend.*

2. Et quod de hæreditate danda dico, intelligendum est non tantùm de hæredis institutione, sed & substitutione hæredum. *l. Diui 6. in princ. Dig. do iure codicill.*

3. Miles tamen codicillis suis hæredes directò instituere, & substituere, & hæreditatem adimere potest, *l. militis codicill. 36. in princ. Dig. de iure codicillorum.*

4. Est & aliud de solemnitate codicillorum, quòd Paganus vno eodémque tempore testes quinque suis codicillis adhibere debet, quos testes etiam sub notationem suam codicillis accommodare oportet. *l. vlt. in fin. C. de codicill.*

5. Verùm hæ solemnitates militibus remissæ sunt: quippe cum eorum testamenta iis subiecta non sint; vt suprà suo loco probaui, *per l. 1. Dig. de testam. milit. leg. 3. Cod. eod. tit. l. licèt. Cod. de pact. inst. de milit. test. in princ.*

6. Ad hæc Paganus filiusfamilias, licèt de Castrensi vel quasi Castrensi peculio, etiam absque Patris sui consensu donare etiam mortis causa possit, *leg filiusfamilias. 17. §. fin. Dig. de donat.* Ipsi tamen mortis causa donationi, testes quinque vno eodémque tempore

adhibere tenetur; quos testes etiam se subscribere donationis instrumento oportet, *dict. leg. vltim. §. fin. Cod. de codicillis, & leg. vlt. Cod. de donat. mortis causa.* At hæ solemnitates de quinque testium adhibitione, & eorum subscriptione militibus donationem mortis causa facientibus planè remissæ sunt, cùm illis sine vllis solemnitatibus testari liberum sit, vti suprà satis superque ostendi.

7. Denique licèt inter priuatos iure scripto pactum de futura successione reciprocum non valeat; valet tamen in vim vltimæ voluntatis inter milites, *l. licèt* 19. vbi Dd. *C. de pact.* Quinimò valet inter milites pactum hoc, licèt non sit reciprocum, eò quòd ratio *d. l. licet*, generalis est, omnia pacta æquè comprehendens. Atque ita contra alios docet Hart. Pistoris, *quæst. 2. n. 36. lib. 4.* Et hæc omnia docet Bocerus, *vbi supra.*

RESOL. LXXXVI.

An testamentum tempore militiæ factum valeat post missionem?

Et docetur triplicem esse missionem, honestam, necessariam, & ignominiosam, siue turpem. Ex parte 7. tract. 6. Resol. 62. alias 61.

§. 1. AD hanc quæstionem Harpprechtus *comm. in Inst. tom. 2. § sed hactenus, num. 3. de mil. test.* sic respondet. In hoc §. addit Imperator Testamentum in castris iure militari factum, non tantum valere, si in expeditione bellica miles decedat: sed etiam post missionem subsistere, & durare, non tamen diutiùs anno, *l. si certarum* 17. *§ vlt. l. quod constitutum* 21. *l. testamenta* 26. *& l. quod dicitur* 38. *Dig. de test. mil.* Hucúsque ratio est: quia duo tempora sunt inspicienda, quibus habilis testator vt sit, necesse est: conditio scilicet testamenti, & mortis, per notata *in §. non tamen 6. infr. quib. mod. test. infir.* Quocirca qui post annum à missione decesserit, vt primo tempore habilis censetur ratione propter posterius quo mortuus est, testatus decessisse non dicitur, vt docet hîc Henricus Schilbock. Missio autem honesta hîc seu causaria intelligitur. Est enim triplex missio; honesta, causaria, & ignominiosa, siue turpis *l. 2. §. ignominiæ 2 ff. de his, qui notant. infam. l. milit. 13. § missionum 3. ff. de re milit.* Honesta (quam & iustam vulgò vocant, Vulteius *in §. 2. sup. hoc tit. num. 1.*) missio est, quæ emeritis stipendiis, legitimóque militiæ tempore expleto, datur, Iuribus modò allegatis. Tempus militiæ compleuisse dicitur, qui viginti continuos annos militauit *l. sed & milites 8. §. quandoque 2 ff. de excusat. tutor. l. veteranis 1. & ibi* Cuiacius *Cod. de his, qui non impletis stipend. sacramento soluti sunt.* Causaria missio est, cùm milites, nondum quidem tempore militiæ impleto, causa tamen aliqua legitima suadente, puta ob ætatem prouectam, aut valetudinem aduersam animi, vel corporis sacramento militiæ soluuntur, domúmque dimittuntur, *d. l. 2. §. 2. ff. de his, qui notant. infam. d. l. milites 13. §. 3. ff. de re militari.* ignominiosa denique missio est 3. cùm milites ob aliquod delictum sacramento militiæ soluuntur, & dimittuntur, dictis legib. D. Bocer. *lib. 1. de bello, c. 18. n. 16.* Borch. *hic num. 4.* Horum itaque Testamenta, qui ignominiæ causa missi sunt, statim iure militari valere desinunt, inquit Macer. I. C. *in d. l. testamenta 26. ff. de testament. milit.* Ignominiosi etenim non præmium, sed supplicium merentur. *dict. l. 26. in fin. ff. eod.* Viglius *hic n. 5.* Atque de his militum missionibus accuratiùs, & fusiùs tractat Claudius Cotæreus, *lib. 1. de iure, & Priuileg. milit. cap. 27.* Hucusque Harpprechtus, cui etiam adde Enenkelium *de Priuileg. Militum, lib. 2. Priuileg. 16. num. 203.* Reusnerum *tract. de testament. part. 5. c. 6. num. 17. & 18.* Hunnium *in Encyclopedia Iuris part. 4. titul. 5. cap. 1. num. 16.* Bocerum *tr. de Bello, lib. 1. c. 14. n. 9.* Molinam *de Iust. tom. 1. tr. 2. disput. 129.* Eminentissimum Lugo, etiam *de Iust. tom. 2. disp. 24. sect. 1. n. 12.* Machado, *de Perfecto Confess. tom. 1. lib. 3. part. 6. tr. 1. docum. 5. n. 7.* Villalobos *in summa to. 2. tr. 30. diffic. 3. num. 11.* Bonacinam *de contr. disput. 3. q. 17. punct. 1. n. 12.* & Molfesium *in summa tom. 2. tr. 13. c. 2. n. 58.*

RESOL. LXXXVII.

An in testamento Militis, in quo filij prætereuntur, debeatur causa præteritionis exprimi? Ex part. 7. tract. 6. Resol. 63. alias 62.

§. 1. AGens de hac Quæstione Hunnius *in Encyclopedia Iuris part. 4. tit. 5. cap. 3. num. 8.* sic asserit: miles sciens se habere liberos, si eos in Testamento præterit vel exhæredat, sustinetur testametum ita vt præteritio ipsius pro iusta exhæredatione habeatur, *l. 9. & seq. Cod. de testam. milit.* Bocerus *tract. de Bello, lib. 1. cap. 21. num. 6.* Ioann. Dauth. *tract. de test. rubr. de Inst. hæred. n. 353.* Contrarium tamen quòd testamentum militis, in quo liberi ignoranter ab ipso sunt præteriti, non valeat, sed nullum sit, asserit Dauth. *tract. de test. rubr. Inst. hæred. num. 158.* Cæterum hodie in Testamento militis, in quo liberi prætereuntur, causa præteritionis exprimenda est, alioquin ea prætermissa corruit Testamentum. Hucusque Hunnius.

2. Sed his non obstantibus non deseram hîc apponere verba Gregorij Enenkelij *de Priuil. Militum l. 2. Priuileg. 16. num. 80.* vbi sic ait. Hoc præterea notandum, communem esse hodie opinionem secundùm Iasonem *in dict. leg. si cum vel, cum lege præcedenti.* Decium *in eadem lege, num. 5.* Ripam *in l. centurio, num. 43. ff. de vulgar.* Alexan. *in authent. ex causa, colum. 4. C. de liberis præteritis.* Glos. & Azonem *in l. 10. C. hoc titul.* Angelum, & Gloss. *in Instit. hoc tit. in princip.* in verbis, *Iure tamen communi,* Iulium Clarum, *lib. 3. Sententiar. §. testament. quæst. 42. n. 3.* Didacum Couarruuiam *in tit. de Testamentis. cap. 9. tom. 1.* &c. Nisi cum causæ adiectione, nec in militis Testamento præteritionem pro exhæredatione haberi. Quòd mihi tamen, cum leges hactenus allegatas, quibus præsens Ius militibus tribuitur, diligentius inspicio, non omnino persuadent. Quæ enim causa in posthumo in eo, qui adhuc in vtero, imò nondum in vtero est, *d. l. qui iure,* 7. inueniri vel exprimi potest? Horum tamen omnium præteritio pro exhæredatione habetur: vt d. leges, clarissimè docent: Quid igitur in disquisitionem vocetur, sciuerit se liberos habere testatus, an minus, si vtique causa exprimenda est; Quomodo enim vnquam causam adiiciet, qui, an liberos habeat, ignorat? sic igitur leges accipere debemus, vt nihil superflui, eluforij contineant. Quin verò ad Ius commune hoc totum redigeretur. Si enim, vt paganus, sic miles, causam exprimere vtique debet, sequitur, nec militem quidem præterire liberos posse. Eius enim, qui causam non adiicit, militis præteritionem nullam esse volunt. Qui verò causam addit, non video, quomodo hoc facere possit, vt non liberorum quoque mentionem facit. At liberos, quos exheredes velimus exprimere, & causam reddere, non præterire, sed exheredare est. Simile est, quòd cum militis filijfamilias de castrensi peculio factum Testamentum querelę inofficiosi subiiacere negant, *lib. 9. & leg. vlt. Codice de inofficioso Testamento, l. Papinianus, 8. § si quis in militia, l. si instituta, 27. § de inofficioso ff. eodem.* Contrarium tamen affirmat Gloss. *in d. l. vlt. in verbo, test. & in l. Papinianus, 8. §. Papinianus, arg. auth. vt cum de appel.*

appel. cognoſc. §. aliud quoque, verſ. ſanciamus itaque & auth. de ſanct. Epiſt. §. presbyteris, C. de Epiſc. Eamque communem esse opinionem, ait Fulgoſius *in repetit. auth. ex cauſa, num. 7.* Alexand. *in l. nemo in fin. C. qui Teſtam. facere poſſunt*; Iaſ. *in d. l. fin. n. 5. C. de inoffic. Teſtament.* Cur. Iun. *in d. Auth. ex cauſſa, num. 49.* Ripa, *in d. l. cencurio poſt num. 43. ff. de vulgar.* quos refert Clar. *in d. §. quaſt. 48. num. 2.* Sed cùm leges illæ priores tam expresse à querela milites liberent hæ verò posteriores à Glossa productæ, nihil de militibus, sed partim de Iure communi, partim de Clericis loquantur: non video, quomodo aut vbi Ius illud tam apertum, tam expressum, correctum, aut mutatum inueniatur. Iure enim non corriguntur, nisi quatenùs exprimuntur, *l. præcipimus, in fin. C. de appel.* & quod mutatum expressè non est, stare non prohibetur, *l. ſancimus 27. Cod. de teſtam.* Nec à disparatis argumentationem firmam esse puto: cum quòd inter alios actum est aliis nocere non debeat, *l. in cauſſa 13. in princ. l. 29. l. vlt. ff. de minoribus, l. ſeruitutes, 14 §. vlt. ff. de ſeruitut. l. quia 10. ff. de Iureiurand. l. non debet ff. de regul. Iur.* Et hæc omnia docet Enenkelius *loco citato*, cui etiam addendus est Henricus Bocerus *de Bello lib. 1. c. 19. n. 6.* Vide etiam Fachinæum *lib. 6. contr. iur. c. 74.*

1. Verùm non videtur discedendum à communi sententia asserente vt dictum est, in Testamento militis in quo liberi prætereuntur, causam prætéritionis exprimendam esse, alioquin Testamentum erit nullum. Et ita præter Hunnium, & Doctores citatos, sustinent hanc sententiam Vasquius *de ſucceſſ. Creat. §. 24. n. 33.* Grass. *tr. de ſucceſſ. §. Teſtamentum, quæſt. 7.* & Ioannes Dauther. *tr. de Teſtamentis, Rubr. de hæred. Inſtit. n. 353.* & alij.

RESOL. LXXXVIII.

An in Militaribus teſtamentis ceſſet Falcidia? Ex parte 7. tract. 6. Resol. 64. alias 63.

§. 1. AD hoc quæsitum ita respondet Enenkelius *de Priuileg. Militum l. 2. Priuil. 16. n. 87.* Falcidiæ legis. Ius omnibus notum esse opinor, quo hæres institutus ex legatis, & fideicommissis, qualiacunq; sunt, quartam partem detrahere potest: vt passim ex *tit. Cod. ff. & inſt.* de lege Falcidia discimus. At in militis Testamento legem Falcidiam, tam in legatis, quàm fideicommissis cessare, explorati Iuris esse, ait *l. in teſt. 12. C. hoc tit. d. ſi certarum 17 §. vlt. l. ſeq. ff. eod. l. in teſt. 7. C. ad leg. Falcid. ſi poſt miſſionem 17. l. ſi milites 92. l. fin. ff. eod* facit *l. vlt. C. hoc tit.* Quod tamen abrogatum hodie, & ad ius commune redactum, aiunt Gloss. & Bart. *in Authent. de hæred. & Falcid. §. vlt. verſ. vlt.* & Dyn. *in l. 1. §. in filij ff. ad Trebel.* eámque communem esse hodie Doctorum sententiam affirmant, argumento *d. Auth.* in cuius fine Imperator: Hæc inquit, omnia obtinere similiter, & secundum æquam obseruationem, & in non scriptis testamentis, & in omni vltima voluntate sancimus, & in omni persona, siue priuata, siue militari, siue sacerdotali, siue imperiali, siue alterius cuiuslibet. Communem namque omnibus, hominibus hanc legem ponimus. Sed præterquam, quòd non omnibus id videtur Doctoribus, vt ex dicta Gloss. apparet, ne vero quidem simile videtur, Romanum Principem, qui iura tam singularia, quàm vniuersalia tuetur, vno verbo tanta cum affectione, támque expresse ac solemniter militibus tantum ius euertere voluisse, *l. ſi quando in princ. C. de inoffic. teſt.* Neminí enim suum leuiter Princeps adimit, vt *l. 3. de priu. iuris ciuilis*, ostensum, nec imperialis maiestatis proprium est auferre concessa, *auth. de referendar. palatij*, stare igitur debet, quod expresse mutatum non inuenitur, *lib. ſancimus, 27. C. de teſt. l. præcipimus in 32. fin. C. de appel. Aut. quibus modis naturales efficiantur ſui, § tribus.* Et faciunt ad hoc maximè Iura, & rationes illæ, quibus *in l. 2. de priu. Iuris ciuilis, c. 5. n. 38. & ſeqq.* abundè docui, non modò singularem, sed ne vniuersalem quidem legem priuilegio derogare, nisi expressam faciat eius mentionem, *l. decurionibus, 3. C. de ſilentiar. l. 12. l. ex quo pace, 12. C. de ædificiis priuat.* Et nusquam generalem legem singularia tollere præsumi, nisi expressa id verba demonstrent, satis ostendunt, *d. l. præcipimus & d. §. tribus*, cum simil. Constátque generalem dispositionem tum demum res, & res casus priuilegiatos comprehendere, cùm illa non reperiuntur in specie priuilegiata circa illos casus, de quibus agitur *l. in fraudem, 15. §. vlt.* vbi Bald. *ff. hoc tit. l. vlt. C. de ſententi.* quæ sine certa quantitate profertur, *l. 3. C. de dotis promiſſ.* Dd. quod refert Lud. Schrader *in doctr. feud. p. 1. c. ſect. 5. n. 35.* Imò legum hæc, & Doctorum communis sententia est, dispositionem generalem legis, vel statuti non extendi ad causas specialiter priuilegiatas in illa materia, de qua lex, vel statutum loquitur, *l. fin. in prin.* vbi Salicet. *C. de iure dot. Inſ. in l. coheredi, 41. §. quia diſcretus. notab. 4. ff. de vulg. & pupil ſubſtit.* Tiraq. *in tract. de vtroque retract. par. 1. §. Gloſſa 14. n. 91. cum ſeq. n. 104.* facit *l. ſi adulterium, 38. §. liberto ff. ad leg. Iul. de adult. l. decurionibus, 3.* & *ibi* Glossa, Bart. & Ioan. de Platea *C. de ſilentiar.* facit *l. ſpem. 5. C. quæ res pignori obl. non poſſunt pluribus* Ludou. Schrader. *in doctrina feudor. par. 2 part. nona princ. ſect. 13. n. 29.* Dictum enim generale ad extraordinaria non refertur, *l. Seio, 10. §. medico & ibi* Bart. *ff. de ann. leg.* nec generalis clausula illa comprehendit, de quibus in specie est determinatum, text. elegans *in l. ſanctio, antepen ff. de pœnis, & in l. doli clauſula, 119. Dig. de verb oblig. l. quæro, 39. Dig. de act. empti, & vend.* Iam si rectiùs tum generalem in dicta Authentica clausulam constitutionis inspiciamus, Ius eam communem illustrare, ac definire, non singularia certis personis, ac rebus competentia iura abrogare manifestum est. Nec dubium, si non generale tantum, vt sæpe aliàs, Ius condere Imperator, sed & priuilegia illius generis omnia abrogare voluisset, quin mentionem aliquam sui instituti fecisset; sed id nunquam facit. Imò contrà *in §. hinc nobis, verſ. ſi verò* quasi confirmat, cùm testatoris volentis vtique hæredem ab Falcidia abstinere, voluntatem omnino seruandam esse ait. Quas ob causas non video satis rationis, cur expressas istas leges hoc solo, & tam generali, ac indefinito verbo abrogatas censeam. Et hæc omnia docet Enenkelius, *vbi ſupra.*

RESOL. LXXXIX.

An qui in caſtris reperiuntur, etiamſi milites non ſint, vt Mercatores caſtra ſequentes, &c. gaudeant priuilegio teſtandi iure militari, modo in loco hoſtili ſint? Ex p. 7. tr. 6. Resol. 60. alias 59.

§. 1. AFfirmatiuè respondeo cum Dominico Cardinalis Lugo *de iuſt. tom. 2. diſput. 24. ſect. 1. nom. 12.* Villalobos *in ſumma tom. 2. tr. 30. difficult. 3. n. 11.* Machado *de Perfectâ Confeſſar. t. 1. l. 3. p. 6. tr. 1. docum 5. n. 7.* & P. Molina *de iuſt. tom. 1. tract. 2. diſp. 119.* vbi sic ait: Omnes, qui in Castris reperiuntur, etiam si milites non sint gaudent Priuilegio militis ad testamenta conficienda, modò in loco hostili sint, secus autem si non sint in loco hostili. Ita habetur *in leg. 1. Dig. de bon. poſſeſſ. ex teſtament. militis*, & affirmat Bartolus *ibidem* & Glossa vlt. *in leg. ſcriniarios. Cod. de teſtament. militis* & Iulius Clarus *§. teſtamentum. quæſt. 15.* Hæc P. Molina, cui etiam adde Tuschium, *tom. 8. concl. 119. n. 23* Hunnium *in Encyclopedia iuris part. 4. tit. 5. cap. 2. n. 7.* Parisium, *conſilio 32. num. 25. vol. 1.* Et ideò ex his dicendum est hoc Priuilegium competere

etiam mercatoribus castra sequentibus, item laniis, victoribus, licet in matricula descripti non sint modo in loco hostili versentur. Ita ex Grasso, & Gilckenio Hunnius, *vbi suprà, n.* 8.

RESOL. XC.

An Doctores gaudeant in conficiendis testamentis Priuilegio militum?

Et an Aduocati actu legentes, vel patrocinantes in ordinandis testamentis gaudeant illis Priuilegiis, quæ militibus sunt concessa? Ex p.7. tr.6. Resol. 65. alias 64.

§. 1. AD hoc dubium sic respondet Ioannes Halbritterus *in Oratione de Priuilegiis Doctorum*, *fol.* 40. Magni etiam momenti Priuilegium est, quòd Doctoribus competit in Testamenti factione, de quo varia quidem, & difficilis est interpretum disceptatio, dum controuertunt: vtrum priuilegia militi testanti concessa conueniant etiam Doctoribus? Qua in parte communem distinctionem approbo, quam etiam sequitur Lancellotus Galiaula *in l. centurio, n.* 23. *Dig. de vulg. & pupil.* & acutissimus Bolognet. *ibid. n.* 14. *& seqq.* Interest enim num Priuilegium aliquod militi propter imperitiam Iuris, quæ militi circa expeditionem ineisse creditur, datum sit, veluti: Priuilegium, & Facultas sine solemnitatibus, & apicibus Iuris testandi quod militi idcirco indultum est, quia miles ignorare præsumitur, innumera ferè solemnia ad perfectum testamentum necessaria, *l.* 1. *in verbis simplicitati, &c. Dig. de milit. test. l. quamquam, cod. eod. iunctâ l.* 7. *in fin. cod. de inst. & subst.* Hoc itaque priuilegio, sine solemnitatibus Iuris testandi militibus propter simplicitatem, & Iuris ignorantiam indulto, Doctores non vtuntur. Quia ratio ignorantiæ legum non militat in Doctore, cui turpe est ignorare leges, in quibus versatur, *l.* 2. §. *Seru. Sulpitius Dig. de orig. iur.* Bolognet. Galiaula *suprà alleg.* Ferd. Vasq. *de test. potentia* §. 24. *n.* 106.

2. Quæ autem priuilegia Militibus, non propter iuris imperitiam, sed propter dignitatem Militiæ, vel vtilitatem Reipublicæ, quam militando hauant, vel, vt alij multi ad subeundum castra eiusmodi Priuilegiis, tanquam præmiis inuitentur, hæc cum Authoribus modò adductis, existimo etiam Doctoribus competere: Nam & Doctores in dignitate, & quidem maiore quàm Milites constituti sunt, & dicuntur militando vtilem Reipublicæ nauare operam, *l. Aduocati, cod. de Aduocat. diuers. iud.* & cùm ipsi defendant clientulos, & Rempublicam scientia, labore, & allegationibus, sicut Milites corpore suo defendunt Rempublicam: publica vtilitas æqualiter versetur in Doctoribus, vt in militibus, *d. l. Aduocati.*

3. In numero autem horum priuilegiorum est, quòd miles mutus & surdus, vel damnatus ex delicto militari, vel etiam filius familias testari possit, *l. fin. cod. de inoffic. test.* Sic etiam eiusmodi priuilegiis annumerandum est: quòd Miles possit instituere hæredem deportatum, & alios omnes, qui testamenti factione passiua carere dicuntur, *l. neque* §. *si deportati, Dig. de test. mil.* Item quòd Miles non possit relinquere mulieri, in qua sit turpis suspicio. Nam hæc, & similia Priuilegia, cùm non attributa sint militi propter iuris imperitiam, sed propter publicam vtilitatem, quæ per milites in acie versantes promouetur: eáque ratio etiam in Doctoribus locum sibi vendicet, per *d. l. Aduocati*, & per *d. l. fin. cod. de inof. test.* cum Galiaula, Alexandro Bolognin. aliisque communiter, ita concludentibus sentiendum est, quòd Doctoribus etiam hæc priuilegia competant.

4. Quamobrem Doctoris gradu insignitus, etiam publico iudicio damnatus, vel filiusfamilias testari, deportatum, vel alium quemuis incapacem hæredem instituere, non tamen concubinæ, de qua turpis est suspicio, relinquere poterit. Hucusque Halbritterus, cui etiam adhæret Grassus *tr. de success.* §. *testamentum*, q.4. Zasius *in l. milites. Dig. de re iudic.* asserentes Aduocatos actu legentes, vel patrocinantes, in ordinandis testamentis gaudere illis priuilegiis, quæ militibus, non respectu simplicitatis, & ignorantiæ, sed ratione prærogatiuæ, & meritorum sunt concessa; licèt hoc neget Corasius *in leg. precibus, cod. de impub. & aliis subst.* Sed Halbritteri & aliorum sententia mihi placet, quam etiam nouissimè eò Limnæo docet Vvalter. *in tr. Iuridico Politico de Priuilegiis Doctorum c.* 16. *q.* 68. §. 111.

De cæteris aliis communibus, & ordinariis Testamentis.

RESOL. XCI.

An Clericus, vel Episcopus possit licitè testari in fine mortis in vsus non pios, si habeat licentiam disponendi in quoscunque vsus voluerit? Ex p. 5. tr. 3. Resol. 125.

§. 1. AD hunc casum ita respondet Malderus *in* 1. 2. *tract.* 1. *cap.* 11. *dub.* 3. etiamsi Papa dicat se dare facultatem disponendi de bonis Ecclesiasticis ad quoscumque vsus, non intelligit tamen alios, quàm pios vsus, nisi desertè addat etiam in prophanos; & etiamsi Pontifex concedat facultatem testandi Clerico, aut Episcopo in diuites cognatos sine pietatis intuitu, hoc non erit accipiendum, nisi quoad forum externum. Ita Malderus.

2. Sed Molina *de Iust. tom.* 1. *tract.* 2. *disp.* 147. *num.* 13. docet fas esse Summo Pontifici ex rationabili causa concedere beneficiariis etiam Episcopis facultatem testandi ad vsus profanos, vt si quasi in remunerationem pro munere optimè administrato, aut propter obsequium aliud Ecclesiæ impensum, id moderatè attentis circumstantiis concurrentibus concederet, aut aliqua alia iusta de causa. Probatur, quoniam habet plenissimam potestatem, non quidem ad dissipandum, sed ad dispensandum eiusmodi bona, atque adeò ex legitima causa, quæ in bonum & ædificationem cedat Ecclesiæ, poterit id concedere. Ita Molina; qui etiam *n.* 35. licèt doceat quòd esto facultas concedatur testandi ad quoscunque vsus, si non exprimitur, ad profanos; intelligentia est solùm de non profanis, tamen id solùm credit esse verum, quando nulla apparet legitima ratio concedendi eam ad vsus profanos, aut aliunde res est dubia.

RESOL. XCII.

An beneficiarij possint valide, & licito testari ratione consuetudinis, vt est in Gallia, & Hispania?

Et an si valide possint testari, non tamen licite in prophanos vsus, & ideo hæres, quomodocumque sit hæres, qui hoc modo hæreditatem accepit, non peccet, nisi forte induxerit Clericum ad huiusmodi testamentum faciendum; quia inducens eum ad peccandum peccat, nec tenetur hæreditatem restituere?

Et an supradictum testamentum sit saltem inualidum, si careat solemnitatibus iuris?

Idem est de testamento pro ingressu Religionis quod quis potest testari non seruata solemnitate iuris. Ex p. 10. tr. 15. Misc. 5. Resol. 10.

§. 1. PRima opinio docet tale testamentum esse nullum, & illicitum, & ita docet mordicus Henricus

tom. 4. tr. 7. fol. 20. in §. 2. vndem. dub. in Ref. 27. Secundo.

Henricus Canisius Professor Primarius in inclyta Academia Ingolstadiensi *in commen. ad lib. 3. Decretal. tit. 26. vbi fol. 112.* sic habet. Quoad alteram quæstionem, an scilicet consuetudo valeat testandi & eiusmodi fructibus seu redditibus Ecclesiasticis, siue quæ ex iis sunt comparata, anceps disputatio est. Etenim Did. Couarruo. *26. ad cap. 7. n. 23.* existimat hanc consuetudinem valere. Primo propter tacitum consensum Summi Pontificis, & orbis Christiani, qui talem consuetudinem permittunt. Secundò, quia priuilegio Summi Pontificis eiusmodi testamenti factio obtineri, vel concedi potest (id enim est extra omnem controuersiam) ergo consuetudine, cuius non extat memoria, quippe hæc priuilegij instat ex *capit. 26. §. 2. infr. de verb. sign. & l. 1. §. 4. ff. de aqua quot. & æsti.* Tertio quia valet consuetudo quod fructus beneficij vacantis per aliquod tempus defuncto, vel alteri cedant *cap. 2 §. 1. de elect. & elect. potest. in extrauag. Ioan. XXII.* Ergo idem consuetudine introduci poterit, vt ex testamento aliis deferantur. Quæ certè argumenta etsi momentum habere videantur, magis tamen mihi probatur Mart. Nauarr. sententia *in tract. suo de spol. Clericorum § 14.* quæ & Panorm. placet *ad d. cap. 7. n. 5.* quòd scilicet eiusmodi consuetudo non valeat tanquam Ecclesiæ onerosa per text. *in c. 1. sup. de consuet.* pulchrè tamen Panorm. id restringit ad res immobiles, & mobiles magni pretij, nam in rebus mobilibus, quæ exigui sunt præiudicij putat testandi consuetudinem valere, sicut & consuetudinem donandi eas per text. *in cap. 2. sup. de donat.* Non obstant argumenta contraria; nam quod ad primum attinet, contrarium docet Extraua. Pauli III. Iulij III. & aliorum Summorum Pontificum quibus Clericorum spolia ideſt bona ex redditibus Ecclesiasticis quæsita post mortem Clericorum reseruantur Sedi Apostolicæ, & eius Cameræ, sicut videre est apud eundem Nauarr. *in tr. de spol. Cler. §. 5. cum seqq.* de quibus agam ex professo fauente Deo *ad cap. 1. inf. de success. ab intest.* tantum dico ex iis constare hanc consuetudinem testandi non probari à Summo Pontifice, sed potius improbari. Deinde non sequitur; Summus Pontifex hanc consuetudinem tolerat; Ergo videtur tacitè assentire per text. *in cap. 10. §. fin. sup. de præbend. & dig.* Et quod addit de consensu otbis Christiani, miror eius libertatem loquendi, cum ego quandoque in Italia contrarium audiuerim. Secundum argumentum defendi posset vbi talis est consuetudo, quæ ratione nititur, veluti si pauperibus, Religiosis locis vel illis, qui viuenti Clerico inseruierunt iuxta seruitij merita testamento aliquid relinquatur, neque etiam Summus Pontifex præsumitur priuilegium testandi nisi ex hac, vel simili causa concedere. Tertium argumentum rectè procederet, si eo probaretur fructus vacantis beneficij consuetudine ac laicos spectare posse. Verum textus *in d. cap. 2. §. 1.* exaudiendus est de personis Ecclesiasticis, quod videlicet hæ fructus eiusmodi consuetudine adquirere possint, sicut rectè interpretatur, & rationibus ante adductis comprobat Glossa eiusdem cap. 2. §. 1. *in verbis, vel personis.* Et hæc omnia docet Canisius, *vbi suprà.*

2. Secunda opinio affirmat tale testamentum esse validum, & licitum, ita Garcias *de benefic. iis tom. 1. part. 2. cap. 1. num. 16.* vbi sic asserit: Existimo stante dicta consuetudine posse beneficium licitè testari etiam ad vsus prophanos, & relinquere dicta bona consanguineis diuitibus, eamque consuetudinem in conscientia excusare, nam dicta consuetudo non est contra ius Diuinum quo inducta est prædicta prohibitio testandi, nec est irrationabilis maximè cùm ex ea non fiat præiudicium Ecclesiæ, sed successori, seu Canonicis ad quos pertinet *iux. d. c. relatum, & c. præsenti de officio ordin. in 6.* seu potius Cameræ, ad quam pertinent iam spolia, vbi vigent, maximè etiam cum sit immemorialis, & ab Ecclesia scita, & tolerata, & id possit priuilegio Papæ concedi, & facit extrauagans *sup. cepti de electione.* Et accedit quod secundum dictam consuetudinem non solum potest Clericus relinquere dicta bona consanguineis, etiam diuitibus, sed etiam tenetur si sunt hæredes necessarij, vt filij, vel descendentes legitimi aut parentes. Ita ille, qui citat Couarr. Probum, Duenas, Perez, Roias, Simancham, & alios.

3. Tertia opinio est media, & affirmat tale testamentum esse validum, sed illicitum: ita docet Pater Dicastillus *de Iust. lib. 2. tract. 19. disp. 1. dub. 15. num. 256.* vbi sic ait. An valet testamentum factum à Beneficiario? Respondet spectato iure positiuo non esse validum cap. *Quia nos de testamentis.* Si vero spectemus consuetudinem receptam multis in locis, testamentum valet non tantum ad pias, sed etiam ad profanas causas, & potuit iuri positiuo per contrariam consuetudinem derogari, vt multis in locis derogatum est in communibus beneficiariis præter Episcopos, & in aliquibus etiam quoad Episcopos, nec enim repugnat introduci consuetudinem vt beneficiarij testentur ad vsus etiam profanos, cum sint domini Ecclesiasticorum prouentuum (loquor de beneficiariis non Religiosis) qua de re latè disputant Auctores. Ita Cardinalis Tuschus *tom. 1. conclus. 139. & tomo 8. concl. 1.* Less. infrà referendus, Molin. *147. concl. 7.* Reginald. *lib. 30 num. 8. 9.* Sanchez *in Summa, lib. 2. cap. 20. n. 24.* cum pluribus quos refert, dicens hanc esse veriorem, & communiorem opinionem contra Nauarrum *in Apologia quæst. 1. n. 80.* & aliquos alios. Licèt ergo dicamus illicitè testari ad causas profanas, potuit nihilominus consuetudine introduci, vt validè testentur. Nam inualiditas testamenti ex iure positiuo Ecclesiastico est, cui potest per consuetudinem derogari, vel priuilegium auferri iuxta principia generalia de legibus.

Sup. hoc infra in §. 1. huius Ref. cursim ante medium, & latè in tom. 4 tr. 7. Ref. 20 & in aliis eius primæ not.

4. Ex dictis colligitur Primo non obligari ad restitutionem qui recipiunt prouentus beneficiorum sibi testamento legatos, aut relictos à beneficiario, accipiunt enim à vero domino. Colligitur secundò non peccare hæredes ab intestato, vel institutos à beneficiario accipiendo huiusmodi fructus, tum quia hæreditario iure succedunt ei, qui poterat de iis prouentibus disponere: tum quia obligatio, seu præceptum disponendi ad pios vsus cùm sit personale, solum beneficiarium, & non hæredem recipientem respicit. Ergo licet peccet Beneficiarius testamentum conficiendo ex fructibus, qui superfunt congruæ illius sustentationi, nec hæredes tenentur restituere, nec peccant, præterquam si illum ad tale testamentum induxerunt. Hucvsque Dicastillus, qui pro hac sententia citat Tuschum, Lessium, Molinam, Reginaldum, & Sanchez.

Sup. hoc in Ref. & §. 1. not. 1. huius Ref. & infra post medium §. seq. huius Ref.

5. Vidisti, amice Lector, pugnantes inter se sententias, ego quid de illis sentiam, dicam breuiter, tale testamentum esse nullum, vt asserit prima sententia, mihi non placet, sicuti neque placet secunda sententia quatenus dicit esse licitum, igitur magis adhæreo tertiæ sententiæ asserenti esse quidem validum, sed illicitum, & ita præter Doctores citatos tenet Ægidius Trullench. *in Decalogum, tom. 2. lib. 7. cap. 18. dub. 5. num. 7.* vbi sic ait. Beneficiarij de iis, quæ ex fructibus beneficiorum congruenti sustentationi superant, iure communi testari non possunt, nec ad pias quidem causas. Ita habetur cap. *quia nos, & cap. relatum 2. & cap. cum in officiis de testament* & habet communis, ne scilicet Clerici studerent opibus accumulandis, hæc autem prohibitio non est de iure diuino, sed humano Ecclesiastico, vt latè probat Barbosa, *lib. 3. de Iure vniuerso, cap. 17. num. 43.* Ideò potuit consuetudine abrogari, vnde in Gallia, & Hispania, & in Regno Valentino,

Valentino, Aragoniæ, & Cathaloniæ, & aliis ex consuetudine approbata testari possunt, & si fortè decedat intestatus, succedunt in eius bonis illius propinqui, ac si esset Laicus. Potest ergo testari Clericus in Hispania de fructibus beneficij ad pias causas, imò ad profanas, peccabit tamen, at dispositio valida est, nam vt diximus supra agentes de dominio, *cap. 2. dub. 6.* Clerici sunt domini fructuum suorum beneficiorum. Quare quamuis peccent bona beneficij prodigendo, vel ditando suos amicos vel cognatos, alienatio tamen valida est. Ac proinde hæres, qui hoc modo hæreditatem accipit, non peccat nisi fortè induxerit Clericum ad huiusmodi testamentum conficiendum, inducens enim ad peccandum, peccat, nec tenetur hæreditatem restituere, quia obligatio Clerici erat personalis, & ex alia parte validè donat, donatio namque, vel dispositio quamuis illicita, non tamen iniusta est. Ita ille, cui adde nouissimè Patrem Martinum de San Ioseph, *in Mon. Confess. tom. 1. lib. 2. tract. 11. de test. num. 1. & 2.* & sic asserens. [En resolucion pueden en España los Clerigos testar valida, y licitamente de los bienes beneficiarios ad pias causas, y si disponen dellos ad prophanas causas valdrà el testamento, aunque peccaran mortalmente. Però es de aduertir, que los parientes, y amigos à quien mandò el Clerigo ilicitamente su hazienda no pecan en recibirla, porque aunque pecò el Clerigo contra la caridad, no pecò contro iustitia, y su obligacion era personal; y pudo donar validamente, entiendese que no pecan los parientes: y amigos sino es que aconseien, ò persuadan al Clerigo à que teste de su hazienda profanamente, porque en este caso claro es que pecan induziendole à que peque es sententia comun.] Vnde ego his diebus consului parentes cuiusdam Episcopi non pecare mortaliter recipiendo ab ipso in magna quantitate pecunias, & alia bona, quia nihil ipsi ab Episcopo poscebant.

Sup. hoc supra in §. Tertiahuius Resol. ad medium, & in Resol. eius not.

Sup. sequentibus in hoc § supra in §. Ex dictis. huius Resol. & in §. 1. not. 1. huius Resol.

6. Sed si aliquis hîc obiter inquirat, an testamentum supradictum sit saltem inualidum, si careat solemnitatibus iuris, & affirmatiuè respondet Dicastillus *vbi supra, dub. 13. n. 240* vbi sic ait: Vtrum autem ingressus Religionem possit testari non seruata iuris solemnitate? Ex dictis videtur affirmandum, & affirmat Sà, *verb. testam. n 21.* qui idem sentit de Clerico, & quidem iste non tenetur legibus ciuilibus. Cumque iuxta dicta in superioribus de eius testamento iudicandum sit in foro Ecclesiastico, tantum videntur seruandæ solemnitates fori Ecclesiastici atque adeò sine solemnitatibus iuris ciuilis positiui valebit. Ita ille. Sed de hac quæstione alibi à nobis plura dicta sunt.

Sup his duabus difficultatibus contentis in hoc §. late in tom. 7. tr. 1. Resol. 167. § 1. 2. & 3. & p. 2 parte in Resol. & §. not. seq.

Alibi in Resol. quæ hic est infra 94. §. 1. in fine, & seq.

RESOL. XCIII.

An Commendatarij D. Iacobi, Calatrauæ, Alcantaræ, de Auis, &c. mori ui possint testari de fructibus Commendarum in vsus non pios?

Et quid de Commendatariis D. Ioannis? Ex p. 5. tr. 3. Resol. 129.

§. 1. NEgatiuam sententiam docet Mota *de confir. Ord. D. Iacobi lib. 2. c. 2. §. 26. n. 21* Nauarr. *comm. 2. de Regul. n. 56.* & Azorius *t. 1. lib. 13. c. 4. qu. 8. & c. 5. qu. 2.* quia dicti Equites non sunt veri domini, siue patrimonialium, quocumque tempore acquisitorum, siue redditiuum Commendarum ratione voti paupertatis, hæc sententia est nimis rigida.

Sup. hoc in to. 7. tr. 1. ex doct. ina Resol. 55. §. 2. cursim ad medium vers. licet in morte.

2. Et ideo cum Sanchez *in sum. tom. 2. lib. 7. c. 8. n. 30.* puto supradictos Equites posse quoque liberè testari non minùs, quàm alios sæculares, tam de bonis patrimonialibus, quàm etiam de redditibus harum Commendarum constat ex dictis *num. præced.* sic enim receptissima consuetudo apud eos obtinuit, & quamuis olim testari non poterant: at Innoc. VIII. & Clem. VII. in hoc dispensarunt. Nec obstat Pium V. reuocasse licentias his concessas ad testandum, quia benè Molina Societatis Iesv, & Manuel statim allegandi, eum Motum proprium receptum non esse quoad alios Commendatarios, præterquam D. Ioannis, nec Pium V. reuocasse simpliciter facultatem testandi, sed eam dumtaxat, quæ à priuilegiis Apostolicis dimanabat, quare permanet facultas, quam ex consuetudine antiquissima testandi habent, & insuper ad maiorem securitatem Greg. XIII. reuocauit motum proprium Pij V. concedens illis facultatem testandi iuxta pristinam eorum consuetudinem, & de bonis patrimonialibus hoc verum esse docet Molina *de primog. lib. 2. c. 9. n. 69.* licèt dubitet quoad redditus Commendarum. Sed tu tene sententiam Sanchez, qui etiam, & optimè, addit posse hos Commendarios de vtrisque bonis maioratum instituere, non secus ac alios sæculares, & post hæc scripta inueni nostram sententiam docere etiam Villalobos *in sum. t. 2. tr. 3. diffic. 10. n. 13.* vbi sic ait. [Los Comendadores que se pueden casar, como son los de Santiago, Calatraua, y Alcantara son señores de sus bienes, y pueden testar dellos; mas los Comendadores de san Iuan no pueden testar, conforme à vn motu proprio de Pio V.] Sic ille.

RESOL. XCIV.

An filius familias Clericus, si moriatur possit testari de bonis aduentitiis, etiam ante Clericatum acquisitis?

Et an Clerici possint testari de fructibus beneficiorum ad vsus non pios?

Et an peccent mortaliter, si de notabili quantitate ad vsus non pios testentur? Ex p. 5. tr. 3. Resol. 124.

§. 1. COnueniunt communiter DD. quòd filius familias, si fiat Clericus per primam Tonsuram, aut vt certiùs alij, per Ordines saltem minores, quamuis adhuc maneat in patria potestate, possit testari etiam sine consensu patris de bonis aduentitiis, etiam ante clericatum acquisitis; estque apertus textus, *Authent. Presbyteros, Cod. de Episcopis & Clericis.* Debent tamen eiusmodi Clerici ascendentibus relinquere legitimam, quoad alia æquiparantur ipsorum aduentitia quasi castrensibus, de quo videre licet Panormitanum *in cap. quia nos, de testamentis.* Non tamen absoluuntur à solemnitatibus iuris communis, *Instit. de militari testamento, §. sciendum tamen.* Filius familias miles testari potest de eo, quod in castris acquisiuit, quod extenditur etiam ad veteranam, siue dimissum à militia, instituto eodem, & hæc omnia docet Malderus *in 2. 2. tract. 1. cap. 11. dub. 3.* qui etiam *dub. 6.* quod est valde notandum docet secluſa consuetudine Clericos eo ipso, quòd gaudent priuilegio fori, gaudere etiam priuilegio *cap. cum esses, de test.* nempe eorum testamentum esse validum, licèt non adsint solemnitates iuris ciuilis.

2. Notandum est tamen hîc quòd in aliquibus Regnis Clerici, possunt testari etiam de fructibus beneficiorum ad vsus non pios, tamen hoc procedit in foro exteriori: secus autem in conscientia; & ideò hîc non desinam apponere aliquas concluſiones, quas circa præsens dubium docet Villalobos *in summ. tom. 2. tract. 10. difficult. 12. num. 3. & seq.* vbi sic ait. [De costumbre pueden los Clerigos hazer testamento de la dicha renta, la qual costumbre es muy antigua en estes Reynos; de suerte, que en todos sus bienes, aunque sean de rentas Ecclesiasticas, se suceda ex testamento y ab intestato como en los otros bienes, que ellos tuuieren. Peca pero mortalmẽte el beneficiado, que de los bienes

bienes que vamos hablando, manda en su testamento notable cantidad à vsos profanos, de suerte que para no pecar ha lo de mandar à causas pias. De lo dicho se infiere, que el Clerigo que por negligencia se dexa morir sin hazer testamento, para que sus herederos ab intestato le sucedan, peca mortalmente segun Lessio, y otros.] Ita ille & ante illum Molina *tom. 1. tract. 2. disp.* 147. *n.* 31. vbi post hanc sententiam satis probatam vix addit: qui ergo confessiones beneficiariorum tempore mortis audiunt, ad hanc nostram conclusionem attendant. Ita ille, quæ licèt sint vera, tamen assero cum Maldero *vbi supra, in* 2.2 *tr.* 1. *c.* 11. *dub.* 3. per modum limitationis licere Clericis testari etiam ad vsus non pios, quando id fieret per modum iustæ remunerationis, siue consanguineis, siue famulis, siue aliis bene meritis, illud enim excipitur *d. c. relatum*, etiam pro eo tempore, quo in vigore erat prohibitio testandi, vel ad pias causas, de meritis tamen non statur confessioni testatoris, sed aliter debent probari.

RESOL. XCV.

An Clericus filius familias possit testamentum condere de his bonis, quæ constante Clericatu acquisiuit, & hoc magis Episcopis liceat?

Et an Clericus impune possit præterire liberos, vel parentes, ita vt testamentum ex eorum præteritione non infirmetur? Ex p. 7. tr. 12. & Misc. 3. Res. 2. & ad literam ibidem in Res. 35. alias 33. Sed hic vna tantum Resolutio adscribitur.

Quoad hos §. 1. Quod ad priorem Quæstionem attinet, expressi Iuris est, id Clerico licere, licèt adhuc sub patris potestate contineatur: siquidem ea bona inter quasi castrensia recensentur, *auth. presbyteros, & diacono. C. de Episcopis & Clericis, &c. iuncta leg. fin. C. qui testament. facere possunt vel non.* eóque magis Episcopo licebit, qui & propter Episcopalem dignitatem patria potestate solutus est. *auth. sed Episcop. C. eod. tit.* & cum hæc bona inter quasi castrensia recensentur, consequens est, vt nec vsus fructus patri adquiratur, per *text. in leg. 6. C. de bonis quæ liberis*, &c. loquimur verò de bonis à Clerico adquisitis, non ex reditibus Ecclesiæ, siue beneficij sui, sed quæ intuitu personæ suæ adquisiuit.

2. Quò verò ad alteram quæstionem, constat quidem ex *leg. fin. C. de inoffi. test. & ex leg.* 34. *C. de Episcopis & Clericis, &c.* permissam esse Clerico hanc præteritionem liberorum, & parentum; sed an illud iure nouellarum correctum sit, *nouella* 115. *c.* 3. inter Doctores non conuenit: siquidem controuertunt, quo sensu accipienda sint, *in d. auth. presbyteros, & diaconos.* hæc verba *sic tamen vt horum filij, aut his non extantibus parentes eorum legitimam ferant partem*, an scilicet his verbis legitima sit relinquenda filiis, siue parentibus iure institutionis; an verò si præteriti sint, petere eam debeant conditione, ex *d. auth.* Et certè propius est legitimam iure institutionis relinquendam esse, moueor aperto textu *in dict. c.* 3. & *c.* 4. quibus locis liberis interdicitur, ne in iis bonis, in quibus testamenti condendi potestatem habent, filios suos, aut parentes absque legitima causa prætereant, aut exhæredent: sed eos hæredes instituant. Nec obstat textus *in cap. 9. de test.* in verbo, liberè deponere valeant, quo motus Pan. *ibid.* putat testamentum Clerici non infirmari ob præteritionem filiorum, vel parentum; idque confirmat, argumento ducto à milite sæculi ad militem Dei, id est, Clericum: nam ille hoc priuilegio vtitur, quòd licitè possit filios, vel parentes suos præterire, per textum *leg. 9. C. de test. milit. §. 7. Inst. de exhæred. lib.*

3. Sed fallitur Panorm. nec enim rectè sequitur: Clericus potest liberè de his bonis disponere; ergo & præterire liberos, & parentes. Verùm subaudiendum est dum ea adhibeat, quæ ad testamenti aliàs confectionem necessariò requiruntur, per textum *in leg.* 13. *Cod. de sacrosanct. Ecclesiis.* &c. inter cætera autem inquit Gasus Iureconsultus, quæ ad ordinanda testamenta necessariò desiderantur, principale ius est de liberis hæredibus instituendis, vel exhæredandis; ne præteritis iis rumpatur testamentum, Textus est *in leg.* 30. *ff. de liberis & post.* &c. idem est de parentibus instituendis vel exhæredandis, *d. c.* 4. sed neque mouet Panorm. argumentum, à milite sæculi deductum: nam præterquam quod pugna non careat, an miles sæculi hodierno iure possit liberos, & parentes suos impunè præterire, propter textum *in d. c.* 3. *cum duob. c. seq.* &c. non tamen rectè inde efficitur, Clericum licitè præterire posse in testamento suo liberos & parentes? cùm plura priuilegia indulta sint militi in expeditione degenti, quàm Clerico, sicut constat ex *t. Inst. & ff. de milit. test. & de testamento militis. iuncta dict. leg.* 13. Vide etiam circa præsentem quæstionem Squillantem *de Priuileg. Cleri. c.* 13. *n.* 3. & alios penes ipsum.

RESOL. XCVI.

An damnatus ad mortem propter aliquod facinus possit testari? Ex p. 5. tr. 3. Res. 120.

Sup. hoc sup. pra in Res. 8. §. vlt. & ex Res. 78. lege doctrinam §. 1. §. 1. Respondendum videtur negatiuè in foro externo, ex *l. deportati, l. in metallum, Auth. bona damnatorum, C. de bonis proscript. & ex l. quidam sunt.* ex *l. qui vlt. & ibi* Bart. *ff. de pœnis*, & ratio est, quia tales per præfatam sententiam perdunt ea, quæ iuris sunt ciuilis, vt *d. l. quidam*, & consequenter amittunt testamenti factionem, quæ est iuris ciuilis, *l. test. ff. de test.* In foro verò conscientiæ si testetur coram duobus testibus, validum erit testamentum, id est, tuta conscientia poterit hæres bona retinere, dum non compellitur per iudicem bona fisco tradere. Et ita docet Valerus *in differ. vtr. fori ver. testamentum differ.* 7. *n.* 2. Sed aduertit optimè Lessius *lib.* 2. *c.* 19. *dub.* 4. *n.* 49. & Becanus *part.* 2. *tom.* 3. *c.* 7. *quæst.* 4. in testamento damnatorum ad mortem habendam esse rationem locorum & consuetudinis, quia ius Codicis vbique non seruatur. Imò ex Iulio Claro aduertit Malderus *in* 2.2. *tr.* 1. *c.* 11. *dub.* 3. consuetudinem esse in contrarium: vbique enim ea ferè obtinet, vt quando damnari bona non publicantur, condere valeat testamentum, & firmum maneat priùs conditum, imò si non condat, hæredes ab intestato habeat successores. Vide etiam Layman. *lib.* 3. *sect.* 5. *tr.* 5. *cap.* 3. *n.* 3.

RESOL. XCVII.

An pœna inhabilitatis ad testamentum procedat non solum in publico vsurario ex mutuo, sed etiam ex venditione, vel emptione, & plura alia circa testamenta vsurariorum? Ex p. 11. tr. 4. & Misc. 4. Res. 22.

§. 1. Casus iste potest esse satis practicabilis, & ad illum affirmatiue respondet Eminentissimus Cardinalis Lugo *de iust. t.* 2. *disp.* 24. *sect.* 4. *n.* 71. Vbi sic ait. Denique notat benè Vasquez cum Couar. pœnam illam habere locum non solum in vsurario ex mutuo sed etiam ex venditione vel emptione, vterque enim est verè vsurarius.

2. Sed ego magis adhæreo negatiuæ sententiæ, quam tuetur Petrus Vvadingus *de contract. disput.* 6. *dub.* 14. §. 4. *num.* 2. Ratio est, quia pœnæ contra vsurarios statutæ non comprehendunt nisi veros vsurarios,

vt

vt diximus in *dub.* 4. vsura autem vera non inuenitur, nisi in vero mutuo; in præsenti autem est contractus venditionis, & non mutui, vt patet. Nec refert, quod dicatur à Doctoribus in tali contractu reperiri prauitatem vsurariam, quia lata vocabuli significatione omnes contractus iniusti sunt vsurarij, & vulgo omnes iniqui mercatores vocantur vsurarij, sed aliud est quando vulgò loquimur: & aliud quid subsit à parte rei, & secundum definitiones iuris, maximè quando agitur de grauissima pœna, qualis est inhabilitas testandi incurrenda.

3. Et hanc sententiam præter Federicum de Senis, & Ioannem Lupum, quos ipse adducit, tenent plures alij Doctores, quos citat & sequitur Thomas Manlius *de vltimis voluntatibus lib. 1. tit. 2. n. 48. in fine.*

Sup. hoc supra in Ref. 11. & superius in tr. 7. Ref. 83. §. vlt.

4. Nota etiam, primò Cardinalem Lugo *vbi supra n. 70.* sic asserere; An verò legata ad pias causas valeant? Siluestr. & Couarr. cum aliis quos afferunt, affirmant, si vsurarius, cum signis pœnitentiæ decessit; quod Molina etiam approbare videtur: sed Vasquez *loco citato* meritò id reiicit; tanquam sine sufficienti iuramento contra legis Canonicæ verba inductum. Ita ille.

5. Sed ego contra illum, & Vasquez prorsus adhæreo sententiæ Siluestri, & Couarr. quam etiam tuentur Doctores: quos citat & sequitur Thomas Manlius *vbi supra excep. 5.* asserens, quando in ipso vsurario apparent signa contritionis, quod tunc valet vltima eius voluntas, quoad relicta ad pias causas, quod etiam ex Theologis docet Amicus *in cur. Theol. to. 5. disp. 20. sect. 11. n. 187.* etiam si Sacramentaliter confessus non fuerit; Idem docet Malderus, *de Iust. tr. 1. c. 2. dub. 25. in fine.*

6. Nota, secundò aliquos asserere, vsurarium ad incurrendam inhabilitatem testandi, sufficere vt post mortem probetur fuisse in vita manifestum vsurarium, sed per accidens occultum, quia fortè non fuit hac de re accusatus, vel diffamatus; Ita Nauar. *in summ. c. 17. n. 280.* Anton de Burgo *in repetit. c. ad nostram. de empt.* sed longè probabilius est contrarium, vt tradit Baldus *cons. 438. l. 5.* cum aliis apud Cardin. Tuschum *de vsura, concl. 3. q. 1.* quia verè erat habilis eo tempore, quo testamentum condidit, cùm non esset manifestus, & morte illud testamentum est confirmatum; nec est vlla authoritas iuris mandantis, vt retrotrahatur ad tempus vitæ manifestatio quæ facta est post mortem. Et ita docet etiam Vvadingus *vbi supra* cum Cardinali de Lugo.

Sup. contento in hoc §. in Ref. 2. nor. præteritæ late à principio.

7. Nota tertiò, Cardinalem Lugo *vbi supra, n. 70.* docere, vsurarium manifestum non posse donare causa mortis, quod præter Vasquez, & Molin. ab ipso adductos, tenet Malderus *vbi supra* ex Iulio Claro, Pater Fagundez *de contractibus lib. 6. disp. 9. n. 26.* Quia regula est glossæ communiter receptæ ad *l. tam is verbo non facit, ff. de mortis causa donat.* cui non licet testari, non licet causa mortis donare quam corroborat plana ac euidens ratio, quia per tales donationes excluderetur testandi prohibitio, & quod vsurariis per vnam viam negaretur, donaretur per aliam. Vnde ab hac regula non fit exceptio, nisi ex iure specialiter colligatur, pro manifesto autem vsurario nullibi in iure talis exceptio habetur. Ergo.

RESOL. XCVIII.

An valeat testamentum cæci, si ante hæredis institutionem legata sint relicta, & plura circa cæcorum testamenta.

Ex p. 11. n. 7. & Misc. 7. Resol. 41.

Sup. hoc quod hic

§. 1. SVppono cum Dicastill. *de iust. lib. 2. tr. 19. disp. 1. dub. 5. n. 50. per errorem* 60. quòd iure communi cæcus nuncupatiuè tantum testari potest, atque id coram septem testibus cum tabellione, qui si non adsit neque haberi possit, octauus testis adhibendus; idemque habetur de Codicillo cæci, ita Siluester *verbo testamentum 1. n. 2.* Sà *eodem verbo n. 17.* Vasquez *de testam. §. 4. & per errorem typographiæ* omnibusque præsentibus, & vocatis significare debet se velle condere testamentum, & proferre hæredem, ac legatariorum nomina. Quod si sint aliqui eiusdem nominis, ex adiunctis tollere debet ambiguitatem. Præterea debet exprimere coram testibus portionem, seu quantitatem, in qua singulos hæredes instituit, & quantitatem, quam singulis legatariis relinquit debentque hæc omnia scribi coram testibus vocatis, vt dicebam, & rogatis, coram quibus dicere debet testator, quod ad hoc vocati sint & rogati, atque hæc omnia debent dici, & fieri vno eodemque tempore, & contextu, debeque tabellio se subscribere; immò, & testes; qui omnes signare tenentur scripturam testamenti, ac tandem requiritur, quod institutio hæredis præcedat legata. Hæc omnia constant *ex lib. hac consultissima.*

2. Hoc supposito, difficultas est vtrumne in cæci testamento necessarium sit ordine scripturæ, institutione hæredis legatum præcedere, sic, vt prius scribatur hæres, post demum relinquantur legata, ita vt vitiosum reputetur cæci testamentum, si priùs in eo scripta, & relicta fuerint legata, postea verò hæres instituatur?

3. Et negatiuam sententiam tenet Cyn. Bartol. Albericus, Fulgosius, & Decius *ad lib. 8. C. qui testam. facer. poss.* Alciat. *in rubric. de verb. obligat. n. 22. & in paradoxi lib. 5. cap. 16. num. 4.* Et hanc sententiam plerisque esse receptam refert Sichard. *dict. leg. 8. n. 9.*

4. Probatur verò hæc opinio per textum *dict. leg. 8.* nam, cùm ibi Imperator Iustinianus sanciuisset in cæci testamento prius esse hæredem instituendum, postea legatarios, & fideicommissarios scribendos, subiicit hæc verba; *quibus omnibus ex ordine peroratis* quibus ostendit, quod hic ordo in cæci testamento strictè obseruari debeat, vt nempè prius scribatur, & instituatur hæres, postea verò legata, & fideicommissa relinquantur.

5. Deindè, cùm formam hanc Iustinianus præscripsisset cæco, subiicit in fine constitutionis; Ita demum ordinari posse testamentum, vt antelatæ formæ declarant.

6. Confirmatur supradicta, quia hæc conditio *in d. l. consultissima* per ablatiuos absolutos ponatur, conditionem important *lib. à testatore C. de cond. & demonstr.* & conditio formam inducit Bald. *in Auth. matri auiæ C. quando mul. tut. off. fungi poss.* Decius *cons. 77. in princ. & in cons. 466. col. penultim. in fine.* Gozadin. *consil. 73.* cui formæ nihil addi, vel detrahi potest Bald. *in l. final. C. de suis,* & legit, quod Dec. *in d. leg. hac consultissima n. 7. & seqq.* ex pluribus probat, vt Iasoni more suo contradicat.

7. Verùm affirmatiuam sententiam tenet Grassus, Gomesius, & Vasquius; quos citat, & sequitur Hieronymus Barrus *de testam. libr. 1. tit. 7. num. 38.* quibus adde Hulricum Hunnium *in comment. ad Treutlerum vol. 2. disput. 10. thesi 3. q. 22.* Michalorium *tr. de cæco, surdo, & muto capit. 6. num. 12.* & alios pene ipsum.

8. Probatur hæc opinio, Primò quia omissio leuis alicuius solemnitatis non soleat testamentum vitiare *l. 1. §. final ff. de ventre inspicien.* leuis autem hæc sit solemnitas, vt prius hæres instituatur post legata & fideicommissa relinquantur.

9. Secundò formæ huius subtilitas propterea excogitata

cogitata est, ne quid falsi committatur. At verò siuè legata ante hæredis institutionem, siue postea relinquantur, nulla metuenda est falsi excogitatio, nec vllum falsitatis periculum imminere intelligitur.

10. Tertiò transpositio verborum non solet vitiare testamentum, nec illud labefactare *l. Gallus* §. 1. *ff. de liber. & posthum. hæred. instit. l. cum in testamento ff. de hæredit. instit.* in proposito autem fit nuda verborum transpositio.

11. Quartò quoties de interpretatione verborum est aliqua repugnantia, is sermo in toto collocandus erit qui actum sustineri faciat *leg. quoties ff. de rebus dubiis.* igitur, & in proposito hæc sit interpretatio arripienda, vt Ordo scripturæ non ita exactè obseruari debeat, nec, eo turbato ordine testamentum propterea inutile existat.

12. Quintò denique regula est posita *in* §. *ante inst. de leg.* quod hodie minimè necessarium sit in testamento hæredem prius instituì, & postea demum legata, & fideicommissa relinqui, sed in arbitrio testatoris esse debeat, vtrum velit prius hæredem instituere; an hunc ordinem inuertere. Ab hac autem regula non reperitur, vllo in loco iuris nostri excepium cæci testamentum. Igitur sub ista regula continetur.

13. Non sanè probatur ista exceptio per *text. d. l.* §. Nam quod de ordine obseruando in ea lege subiicitur, id non ad ordinem iustum scripturæ pertinet, sed ad ordinem reliquorum, quæ eadem in lege referuntur, spectat.

14. Ad confirmationem respondeo, quòd licèt in fine dictæ legis *hac consultissima*, dicatur ibi tradita requiri pro forma, ea tamen pro forma requiri intelligi debent, quæ sunt alicuius momenti ad *Text. in l. final.* §. *& si præfatam cum glos. C. de iur. delib.* Brun. *in d. conclus.* 8. *vers. & facit*, qui allegat Signor. dicentem *in cons.* 87. *in* § *Cod.* quod si statutum plura ad actum requirat, & addat ea omnia requiri pro forma, debet intelligi, vt requirat pro forma ea, quæ sunt alicuius ponderis, non autem solemnitates leues, & Brunum sequitur Roland. *d. Cons.* 82. *n.* 13. *&* 14. ablatiui absoluti important conditionem, quantum ad solemnitates essentiales, non autem leues, Alex. *in l.* 2. §. *prius, col.* 2. *ff. de vulg. & pupill.* Secundò regulam declarat Brun. *in d.* 11. *concl.* vt ablatiui absoluti importent conditionem, quando disponunt super eo, quod est à iure certum & per Bald. *in repet. l.* 1. *in* 2. *opusc. de leg.* 2. & Bart. *in l. eum stipulatus in princ. ff. de verbor. oblig.* quæ omnia sequitur Roland, *loc. cit. num.* 15. *&* 16. Addi etiam posset *d. l. hac consultissima in fin.* disponere vt ea omnia requisita intelligantur pro forma, hoc est ea omnia specialiter in testamentis cæcorum requisita, de quibus ibi, sed institutio hæredis, quod fieret in principio testamenti non erat speciale in testamentis cæcorum, ergo, &c. à qua sententia vti magis communi nullo modo venit recedendum. Et ideo ex his hanc sententiam affirmatiuam ego amplectendam esse puto.

15. Nota verò, cæteras conditiones requisitas *in dict. leg. consultissima*, pro testamentis cæcorum, non esse omnia essentialia; vt optimè notat Blasius Michalorius *in suo tract. de cæco, muto, & surdo cap.* 6. *n.* 7. 20. *&* 21. qui etiam (quod est valdè notandum) *num.* 28. ait omnes dictas solemnitates à lege requiri ad euitandas fraudes, quæ in testamentis cæcorum fieri possent, vt in *d. l. hac consultissima* expressè habetur, vbi Iason *n.* 4. & Decius *num.* 36. Marcus Antonius Natta *in l. hac consultissima* §. *ex imperfecto n.* 37. *C. de Testam.* Ac propterea cessante fraudis suspicione valeret testamentum cæci, etiamsi prædictis careret solemnitatibus, Bald. *in d. lib. hac consultissima C. qui testam facere possunt*, vbi etiam Decius *num.* 36. & Natta *in d.* §. *ex imperfecto num.* 3. & sequitur Menoch. *de præsumpt. lib.* 4. *præsumpt.* 6. *numer.* 2. qui inter alias coniecturas ad excludendam falsitatis suspicionem considerat, si testator superuixerit per plures annos post illud conditum testamentum, cùm enim illud non mutauerit, dicetur declarasse se velle ipsum valere, vt per ipsum *numero* 4. Idem, & multò fortius dicendum esset, si cæcus ante cæcitatem aliud fecisset testamentum, in quo eadem ferè præcipuè circa hæredum institutionem disposuisset: tunc enim cessaret suspicio in testamento condito in cæcitate, fraudes aliquas fuisse adhibitas; & tantò magis si non vnum, sed plura præcessissent testamenta ad fauorem earundem personarum; tunc enim diceretur apparere de enixa eius voluntate, suspicionem fraudis prorsus excludente. Posset etiam considerari ad exclusionem fraudis amor, & beneuolentia testatoris erga personas institutas & demum cessaret fraudis suspicio, si per testes probaretur verè sic disposuisse testatorem; & cessante fraudis suspicione, cessant prorsus supradictæ solemnitates, vt per Menoch. & alios supra citatos.

RESOL. XCIX.

An surdus si non sit mutus possit testari? Ex p. 5. tract. 6. Resol. 24.

§. 1. AD hunc casum respondet Molfesius *in summa tom.* 2. *tr.* 13. *cap.* 2. *num.* 90. vbi sic ait. Si surdus non sit mutus, & posset loqui, tunc siue sciat scribere, siue non, semper potest testamentum facere, quia satis est vt ore proprio nuncupet hæredem, & exprimat quidquid disponere velit de bonis suis, *d. l. discretis*, §. *sin autem infortunium. C. qui testamentum facere possunt.* & licet *in d.* §. *item surdus. Iustit. quibus non est permissum facere testamentum*, dicatur surdum à natura non posse testari, intelligitur si simul sit mutus, quia plures Philosophi & Medici tenent quòd dum est surdus à natura, perneccsse sit etiam mutus, & è contra ob organa vitiata in ipso cerebro. Id quod alia ratione probant alij: dum enim quis caret auditu, non potest recipere species impressas, quibus formetur consonans proportio loquendi, vt exprimat verbis, quod auditu auris percepit, & dum nunquam audiuit aliquos, nec ipse potest formare verbum, & conceptum mentis exprimere, nam pueris ex auditu ostendunt parentes modum loquendi, dicentes: Dic hoc vel illud: vt etiam facimus psittacis, qui loquuntur ea, quæ ab hominibus continuò audiunt, & consequenter si auditu carerent, sonum vocis non audirent, & successiuè nec etiam exprimerent, & sic de aliis rationibus; quas omitto. Si tamen daretur casus vt esset surdus, & non mutus, tunc procedit regula tradita vt possit testari.

RESOL. C.

An schedula Patris testibus non obsignata pro testamento habenda sit?

Et an à fortiori procedat in foro conscientiæ?

Ex quo sequitur testamentum ad pias causas valere etiam sine testibus in vtroque foro. Ex p. 9. tract. 7. & Misc. 2. Resol. 41.

§. 1. PROcedit casus iuxta formam appositam in Authent. *Quod sine, de test.* & negatiuâ sententiam

tenet Iacobus Cuiacius *ad Nouell.107. & consultat.* 1. Couarr. *ad c. Raynut.§.1.num.3.& seqq.* Alexander *consil.76. n.13.lib.3.* Nititur autem hac ratione Cuiacius, quòd neque sit vllum testamentum, neque codicillus vllus, in quo conficiendo testes adhiberi non debeant, nec etiã extet vlla Constitutio vel lex, quæ necessitatem adhibẽdi testes parenti, inter liberos testando remittat.

2. Sed mihi placet magis opinio affirmatiua. Primò, quia in *l.21.§. Imperfecto, C. de test.* absolutè dicitur ex imperfecto liberos succedere posse. Igitur vult Imperator, etiam valere illud parentis testamentũ, quod propter non adhibitos testes est imperfectum. Respondet quidem ad hunc textum Cuiacius, & Hotoman. *in consil.* 58. testamentum ibi imperfectum non vocari: quòd testibus careat, sed quòd à testibus, qui adhibiti fuerũt, non sit subscriptum, idque ex eo relucere ait, quòd Imperator priùs dicat non subscriptum, & non obsignatum testamentum pro imperfecto haberi: deinde subiiciat conuenienter, ex imperfecto testamento voluntatem non tenere defuncti, nisi inter liberos. Veruntamen consequentia huius illationis negatur: etsi enim priùs dixerit imperfectum esse testamentum, quod non subscriptum sit à testibus, generaliter tamen postmodum subiicit, ex imperfecto testamento valere defũcti volũtatem inter liberos. Quin etiã illud testamentũ à testibus nõ est subscriptũ, & obsignatũ, cui nõ adfuerũt testes. Ex præcedẽtibus enim intelligi potest Iustinianus.

3. Deinde confirmat hanc sententiam etiam Text. *in l. vlt. C. Famil. erciscund.* quæ in testamento inter liberos qualiacunque verba; vel indicia sufficere ait. Sed Cuiacius respondet, hoc sermone testes non excludi: quia, cùm dicitur, fideicommissum nutu relinqui posse, hoc dicitur, non vt intelligatur sine testibus posse fideicommissum relinqui, *l. Et in Epistola, C. de fideicom.* Veruntamen & hæc responsio non dissoluit argumentum nostrum, propterea quòd nullibi dicatur ad fideicommissum sufficere nutum: hoc enim si diceretur, testes vtique excluderentur, quemadmodum hîc dicitur, qualiacunque verba, vel indicia sufficere. Euincit hoc ipsum quoque Textus *in nouell.107.* vbi de testamentis imperfectis Iustinianus constituit, vt parentum inter liberos voluntates omnibus modis firmæ, & ratæ sint. Ergo & eo modo, si in schedulam duntaxat voluntates suas consignarint. In *nouell.* 18. constituit, vt diuisio bonorum à patre facta inter liberos per scripturam, ita demum valeat, si modò, vel ab ipso, vel ab ipsius liberis sit subscripta, *l. In test.38. ff. de fid. instrument.* Et sanè si adhibitio testium esset iuris gentium, & omninò necessaria, semper, & omni actui adhiberi deberent testes: quod tamen secus esse probat *l.17. C. de fide instrument.* In nouell.107. *Non autem*, tunc demum testes requiruntur, quando extraneæ personæ quid in testamento parentis relinquitur. Et hæc omnia docet Hulricus Hunnius *in Commentariis ad Treutlerum, volum.2. disput.10. Thes.6. quæst.11.* & ante illum Fachineus *controuers. iuris, lib.4. cap.1.* Sichardus, & Gilkenius *in dictam leg.21.§. Imperfecto, Cod. de test.* cum aliis penes ipsos.

4. Quæ quidem opinio à fortiori procedit in foro conscientiæ, stante sententia dicti Hulrici Hunnij *ibid. q.42.* quòd adhibitio testium in vltimis voluntatibus necessaria sit solùm ex Iure ciuili: ergo dicendum est, testamentum, de quo est quæstio, validum esse; in sententia tamen illorum, qui asserunt, testamentum confectum absque solemnitatibus Iuris ciuilis, valere in conscientia. Et ita tenent Doctores, quos, me citato; adducit Bannyus *in Theolog. moral. tom.3. tract.9. q.9.* & Vviggers *de iust. tract.5. cap.3. dub.3. n.15.* Et ratio desumitur partim ex l. finali. *C. de fideicommiss.* partim ex l. *Et si inutiliter. C. eod. tit.* Priori namque cogitur ad præstandum legatum hæres, ex testamento solemnitatibus destituto, vel iurare eam non fuisse voluntatem defuncti: posteriori autem sancitur, non posse per te repeti fideicommissum relictum à defuncto inutiliter (id est, in scriptura minùs solemni) si tu sciens voluntatem defuncti, cuius es hæres, illud præstitisti. Et ratio additur, quia non ex sola scriptura, sed ex conscientia relicti fideicommissi defuncti voluntati satisfactum videtur. Ex quibus euidenter, vt apparet sequitur solemnitatem testium de iure requiri tantùm per modum formæ probatoriæ in iudicio, non vt substantialem ad validitatem actus in se. Imò Imperator in posteriori supponit voluntatem defuncti, de qua per confessionem hæredis cuius interest constat: validam esse habendam etiam in foro externo; quia, scilicet, conscientia propria hæredis, probationem testium supplet,

Sup. hoc supra in Resp. 18 & in aliis eius primæ not.

5. Ex his sequitur testamentum ad pias causas valere, etiam sine testibus, in vtroque foro. Nec obstat, quòd iure diuino ad minimum requiruntur duo testes, ex cap. *In omni. de test.* Nam respondent Hunnius, & alij, hoc verum esse, si de actu aliquo probando ageretur; secus, si de eo perficiendo. Sed de hac quæst. ego *alibi.*

RESOL. CI.

An si aliquis iurauit se testamentum non reuocaturum, possit hoc non obstante illud reuocare? Ex p.9. tr.7. & Misc.2. Resp.42.

§. 1. AFfirmatiuè respondet doctus Iurisconsultus Lusitanus, Benedictus Ægidius *in Comment. ad leg. Ex hoc iure. ff. de iustit. & iure. part.2. c.13. class. 8. num.4.* [putat enim, iuramentum de non reuocando testamento, actus substantiæ directò opponi: idcirco non valet, quia iuramento non potest confirmari actus, qui deficit in forma illi à iure statuta, iuxta Bart. doctrinam in l. *Si quis pro eo. n.14. ff. de fideiussor.* quam sequitur Tholosanus *Syntagmat. iur. lib.50. cap.5. nu.10.* & communi omnium consensu receptam esse, profitetur Couarr. *in cap. Quamuis pactum. 2. p. §. vlt. num.2.* Menchaca *de succes. creat. lib.3. §.29. num.3.* Azeuedo *in l.1. tit.1. lib.5. nou. recop. n.28.* cuius ratio est; quia forma est, quæ dat esse rei, *l.1. Iulianus. §. Item si quis ff. ad exhib.* tradit Euerard. *in locis leg. loc.10. à defectu forma in princ.* vbi pulchrum ad hoc vocat text. in l. *Mulieri §.1. ff. de ver. signific.* Vnde, deficiente forma, non reperitur actus; qui iuramento possit confirmari. Nunc verò, quæ est alia testamenti forma, seu substantia; quàm libera, spontaneáque solemnis hominis voluntas eáque vltima, de eo, quod quis post mortem suam sibi fieri vult, vt constat ex definitione illius, *in l.1. ff. de test. & ex. l.1. C. de Sacrosanct. Eccles.* Vnde, si promissio, & iuramentum de non reuocando testamento valeret, ita vt testator contraria solemni voluntate reuocare illud non posset; quid inde sequeretur, nisi pro testamento esse, eiúsque vim, & virtutem habere, quod supremam testantis voluntatem non contineret? Hoc ergo, quia actus substantiæ repugnat, iuramento induci nequit, nec iuramentum super eo præstitum obligatorium est, tanquàm super impossibili præstitũ, cuius nulla obligatio est, l. *Impossibilium. ff. de reg. iur.* Quemadmodum si contrahentes inirent, emptionis, & venditionis contractum absque pretio celebrare, aut locationem absque mercedis interuentu: quia enim de substantia venditionis, & emptionis, est pretium, & merces de substantia locationis, itavt sine mercede locatio non intelligatur, nec venditio sine pretio; possent, iuramento non obstante, tanquàm actus substantiam offendente, venditionem cum pretio, & locationem, mercede interueniente, celebrare absque periurij metu, in eo dumtaxat peccantes, quòd temerè id est, in vanũ, nomen Domini assumpserunt. Sic ergo, qui iurat, testamentũ non reuocare: non obstringitur iuramento, quod actus substantiã lędit, quominùs posteriore testamento solemniter facto, reuocare primum liberè possit. Atque ita

ita euenit; quòd etsi absque dispendio salutis æternæ iuramentum in hoc casu seruari possit, quia absque dispendio salutis æternæ cum testamento illo testator mori possit; ex alio tamen tale iuramentum obligatorium non est, nempe, quia sublata actus substantia, cui opponitur, super impossibili emissum apparet, cuius idcircò obligatio nulla est, *d.l. Impossibilium*, impossibile quippe est, esse testamentum, & supremam, ac liberam voluntatem non continere.] Hucvsque Ægidius, cui adde Gomez *ad leg. 3. Taur. n. 95.* quos etiam refert, ac videtur sequi Molina 4. *l. de primogen. c. 2. n. 4.* censentes, non solùm non manere firmum, sed etiam testatorem pro libito absque periurij reatu posse illud reuocare. Et in hanc sententiam ego olim videbar inclinare.

2. Sed, vt verum fatear, magis veritati accedit opinio negatiua Molinæ Theologi *de iust. tom. 1. tr. 2. disp. 151.* qui citat Clarum, & Couarruuiam. Est autem sermo de testamento, quod nullam continet dispositionem contra ius diuinum, aut humanum; ac proinde quod, si nullum tale interuenisset iuramentum, posset testator absque peccato, quemadmodum reuocare, ita etiam non reuocare. Ratio potissima est: quoniam non reuocare tale testamentum, nihil mali continet, vt supponimus; esto, fortè, aliquando consilium esset; vt reuocaretur, & aliquid meliùs disponeretur: ergo, si iureiurando alicui homini in illius bonum id non reuocare promittatur, obligat eiusmodi iuramentum, quod non est de re illicita ex parte iurantis.

3. Deinde, licèt concedatur, ius ciuile non solùm irrita fecisse promissionem, & pactum de testamento non reuocando, sed etiam illa prohibuisse, atque adeò peccare testatorem, qui id spondet; nihilominùs adhuc iuramentum de illo non reuocando esset de re licita, atque adeò sub reatu periurij obligaret testatorem, id non reuocare, quod magnopere in re, de qua disputamus, est aduertendum. Aliud quippe est non reuocare, illúdque primum, neque malum est ex se, nec prohibitum iure positiuo, quicquid sit de prohibitione secundi iure humano: qui autem iurat, se non reuocaturum! aut non conditurum testamentum, non iurat, se id sponsurum, quod existente prohibitione iuris positiui, esset malum, ac proinde iuramentum ad id non obligaret; sed, illicitè contra positiuum ius spondendo, iurat, se non reuocaturum, aut non conditurum testamentum, quæ illicita non sunt. Itaque ad iudicandum, an promissorium iuramentum obliget, attendendū est ad id, ad quod quis tali iuramento se astringit; non verò ad promissionem, qua sub iuramento ad id se astringit. Et quidem, quando id, ad quod se astringit, licitum est, iuramentum obligat; esto, actus, quo se astringit, promissióve iuramento confirmata illicita sit; non quidem ex obiecto quoniam contradictionem inuoluit id, quod promittit illicitum non esse; & promissionem esse illicitam ex obiecto; sed ex dispositione iuris positiui, qua talis promissio rationabili ex causa sit prohibita. Et ita hanc sententiā, præter Doctores citatos, tenent etiam hi, quos citat, & sequitur Villalobos *in Summ. t. 2 tr. 30. diffic. 22. n. 7.* vbi sic ait: [El que reuoca el testamento jurado, peca mortalmente, si el iuramẽto fue de no lo reuocar, Assi lo tiene Iulio Claro, diziendo, que es comun con Alexandro, Alciato, y dize, que no parece, que se puede dudar desto, y lo tiene Lesio. La razon es, porque el juramento, que se puede guardar sin ofensa de Dios, es muy cierto que se deue guardar; como consta de vn Texto, y tal es este; porque aunque el testamento de su naturaleza es reuocable, llana cosa es, que no ay obligacion de reuocarle; y assi el, que quebrantasse este juramento, sin duda ninguna seria perjuro, si no es, que sacasse primero relaxacion del. Lo contrario tiene Antonio Gomez, por dezir, que el juramento contra buenas costumbres no vale, y este lo es, porque quita la libertad. Mas este es gran engaño, porquè no es contra buenas costumbres el quitarse vn hombre la libertad; que quando vno professa en Religion, se quita la libertad, y no es contra buenas costumbres.] Ita ille. Vide etiam Trull. *in Dec. to. 2. l. 7. c. 18. d. 9.* & Sanchez *in Opusc. to. 2. l. 4. c. 1. d. 17.* Notandum est tamen, quòd, licèt contra Ægidium; & alios tenuerim, testamentum iuratum, illicitè reuocari; tamen existimo contra Vasquez *c. 2. de test. d. 3. n. 15.* quòd si reuocetur, valida erit eius reuocatio, vt ex multis probat Cardinalis de Lugo, *to. 2. de iust. d. 24. sect. 1. n. 27.*

RESOL. CII.

An qui iurauit se non reuocaturum testamentum, adhuc licite possit illud reuocare?

Et an quando quis iurauit se non reuocaturum testamentum, & alter, cui iurauit, acceptauit atque in eo hæres est institutus, si postea testator reuocet, secundus hæres postea institutus teneatur restituere hæreditatem priori?

Exp. 10. tr. 15. & Misc. 5. Res. 11.

Sup. hoc in rel. præterita & lege si placet aliam eius not.

§. 1. NEgatiuè respondeo, ratio est. Quia tale iuramentum seruari potest sine peccato, Nemo enim tenetur testamentum reuocare, ergo peccabit grauiter reuocando. Imò qui iurauit se legata & alia in testamento contenta seruaturum, & per fas, aut nefas reuocat, adhuc tenetur ea ibi contenta adimplere; fuit enim iuramentum de re licita. Objciet aliquis: iuramentum sequitur naturam actus, super quem cadit, est enim vèlut accessorium sequens naturam principalis. Sed testamentum talis est naturæ vt possit reuocari. Ergo etiam posito iuramento reuocari potest. Respondetur sequi naturam actus principalis quoad tacitas conditiones nisi hæ excludantur. In re autem de qua agimus, sic iurans excludit expresè tacitam conditionem testamenti, intendit enim non reuocare testamentum ex sua natura reuocatione, etiamsi in primo testamento apposita sit clausula derogatoria vlterioris testamenti, nempe si testator in primo testamento dicat. Si aliud testamentum confecero, volo non valere; & ita nostram sententiam tenet Dicastillus *de iud. lib. 2. tract. 19. disp. 1. dub. 16. num. 263.* qui citat Couarruuiam, Lessium, Vasquez, Molinam, & Ghorium.

2. His tamen non obstantibus contrariam sententiam probabilem esse puto, vnde rectè Pater Martinus de Sancto Ioseph *in Monit. Confess. tom. 1. l. 2. tract. 47. de testament. num. 9.* sic ait. [Bien es verdad que es probable que non peca, ni queda periuro el que reuocò el testamento jurado, porque es contra las buenas costumbres el iuramento de no reuocar el testamento *ex leg. stipulario de verb. obligationibus*, y el iuramento sigue la naturaleza del contrato à donde se iurò, y siendo de suyo el testamento reuocable no estorua el iuramento que se reuoque. Sic Bartolus, & alij multi, quos referunt, & sequuntur Anton. Gomez *ad lib. Tauri num. 95.* Molina *de primogen. lib. 4. cap. 1. num. 4.* La razon destos Autores procura impugnar Villalobos *2. tom. tract. 30. diff. 22. num. 8.* y dize fue grande engaño el de Anton. Gomez porque no es contra las buenas costumbres. Pareceme que el Padre Villalobos prouò mal su opinion, pues ay gran diferencia de quitarse vno la libertad en la profession con accion santa, alabada, y permittida por derecho, lo qual no milita en quitarse la libertad, para testar cosa reprehendida, y reprobada por el mismo Derecho, & ex dissimilibus non fit bonum argumentum *l. inter stipulantem 82. §. Sacram. versic. sed hæc dissimilia ff. de verb. obligation; & ex diuersis non fit illatio l. Papinius exuli ff. de minoribus.*] Ita Martinus.

3o Sed quicquid sit de hoc, certum est quod qui iurauit se non reuocaturum testamentum, si illud reuocet, reuocatio erit valida perinde atque ille qui iurauit se alteri non venditurum domum si postea vendat illicitè quidem sed validè vendet, sicut & qui iurauit se aliquam ducturum in vxorem si postea ducat aliam, validè ducit sed illicitè, est autem eadem ratio in nostro casu, Dicastillus *ibidem*. Vide Sanchez *de matr. lib. 6. disputat. 3. num. 5.* & alios penes ipsum, quibus adde Martinum de Sancto Ioseph *loco citato n. 7.* vbi hæc asserit; [Quando alguno haziendo testamento iurò de no reuocarlo, y despues le reuoca otorgando otro, dizen que este segundo no vale por hauer contrauenido el testator el iuramento. Los Autores, que tiene Anton. Gabriel *l. 3. Tauri num. 96.* que son Hostiense; Speculador, Oldrado, Iacobo de Buttio, y otros, però lo cierto es que vale la reuocacion, porque como hemos dicho el testamento es de su naturaleza reuocable, y el iuramento no quita la naturaleza del testamento. Es comunissima opinion. Burgo de Paz. 2. *part. lib. 3. Tauri concl. 6. num.* 1235. Molin. *lib. 4. de primogen. c. 2. num.* 2. Guttier. *de iuramento confirmatorio 2. p. c. 1. num.* 2. Palacios Rubios, *c. per vestras de donation.* § 12. *n.* 25. Anton. Gomez, *lib. 3. Tauri, n.* 96.] Hæc ille.

4. Sed sententiam Hostiensis, Speculatoris, & aliorum asserentium reuocationem dicti testamenti esse nullam, non esse improbabilem putauit Vasquez, vt obseruat Dicastillus, *vbi suprà num.* 266. Sed si aliquis quærat, An quando quis iurauit se non reuocaturum testamentum, & alter cui iurauit acceptauit, atque in eo hæres est institutus, si postea testator reuocet, secundus hæres postea institutus teneatur restituere hæreditatem priori? Respondeo affirmatiuè cum Dicastillo, *num.* quia qui prius fuerat institutus hæres per acceptationem iuramenti adquisiuit ius ad bona testatoris, testatorque contraxit obligationem realem, hæc autem obligatio realis ad hæredes transmittitur; ergo hic secundus hæres institutus tenetur implere promissionem realem à testatore factam, & à promissario acceptam.

RESOL. CIII.

Quanam liceant, vel non liceant agere cum infirmo tempore mortis, quando conficit testamentum? Ex part. 3. tract. 3 Res. 118.

Quamuis nõ plene super contento in hac Res. legetamen in to. 8. tract. 7. doctrinam §. vltim. tes. 50 & §§. cl. s not. & si placet, vide eam à principio, & alias Res. & §§. eius primæ, & secundę not.

§. 1. AD hunc casum ita respondet Villalobos *in summ. tom. 2. tract. 30. distinc. 3. num.* 4. vbi sic ait, [Ha se de aduertir, que el que por buen modo haze que el testador mande la hazienda à alguno, y no à otro, persuadiendolo por buenas razones sin engaño, ni mentira, no peca, ni està obligado à restituyr. Y si lo hiziesse con odio del heredero, o legatario con animo de dañificarle, no auiendo mentira, dolo, o fuerza pecaria contra caridad, mas no estaria obligado à restituyr, porque no peca contra justicia, como dize Nauarro. Tampoco est à obligado à restituyr el que por blandicias o halagos atrae à vno para que lo dexe por heredero, como suelen hazer algunas vezes los maridos acariciando à sus mugeres, o las mugeres con ellos. La razon es, porque esto no causa inuoluntario, como prueua Molina por el derecho. Infiereše tambien que quando huuiesse ruegos importunos, los quales se equiparan à fuerza, y con ellos persuadiesse que le dexasse el otro por heredero, seria pecado mortal, y tendria obligacion à restituyr quien esto hiziesse, como dizen Guttierrez Molina, y Sanchez, que lo mismo es en las donaciones. Lo mismo se ha de dezir del miedo reuerencial que la muger tiene al marido, ò el hijo al Padre, en special si le buelue el rostro, y le da a entender que siente que haga testamento no le dexando por heredero, o legatario, o que haga el testamento cerrado en special, que pueden estos juntamente temer, que el tal marido, o padre los tratarà mal en el discurso de la vida; y assi esto que quitan la libertad pecan mortalmente, y estan obligados à restituyr.] Hæc ille, & communiter Doctores.

RESOL. CIV.

An si non expediat, vt moribundus declaret in testamento aliquas restitutiones, vel alimenta filiorum, quid sit faciendum?

Et an valeat hæredis nominatio relata ad schedulam quam penes aliquem probatum virum scriptam relinquere, dicit testator?

Et an si in dicta schedula, vel testamento dicat testator velle se centum erogare per Confessarium, vel per alium illis personis, quas ei in secreto dixit, non teneatur supradictas personas hæredibus declarare? Ex p. 3. tr. 3. Res. 115.

§. 1 FAciat capitulum in testamento quòd hæredes dent tantum pecuniarum summam confessario, vel alicui amico, vt supradicti illam expendant secundùm voluntatem testatoris eis manifestatam ore proprio, vel per scripturam in confidentia relictam, & quòd de dicta pecunia hæredes non possint expensionem poscere. Potest etiam Confessarius in articulo mortis, ne passim Notarius vocetur cum molestia infirmi, & timore hæredum in confectione testamenti proponere ægrotanti si velit vt apponat in dicto testamento capitulum, in quo dicatur quòd testator relinquit schedulam manu propria firmatam apud suum Confessarium, vel alium amicum, quæ quidem schedula vult vt habeatur ac si fuisset inserta in dicto testamento mandando hæredibus, vt illam per omnia exequantur, & quòd in iudicio fidem faciat ac si in testamento, vt dictum est contenta fuisset, & expressa. Nam facto hoc capitulo in testamento, si postea infirmus debeat in conscientia aliquid declarare, vel si alicui vellet aliquid relinquere, aut legatum facere, & similia, tunc scribantur hæc omnia in schedula, quæ quidem subscribatur ab infirmo, & postea suo tempore à Confessario manifestetur. Et ideo Villalobos *in sum. tom. 2. tr. 30. diff. 5. n. 6.* sic ait. [Quando vno en su testamento dize que dexa vna cedula firmada de su nombre en poder de su Confessor, ò otra persona la qual contiene ciertas mandas ò legados, y que quiere, y manda, y es su voluntad, que se cumpla todo lo en ella contenido, como si fuera puesto de verbo ad verbum en su testamento, vale lo contenido en ella, lo qual es llano.] Ita Villalobos.

2. Vnde pro confirmatione supradictorum ponam hîc pulchrum dubium, quod apponit Gasp. Pegad. *in reper. ad l. inter cætera. ff. de lib. & posth. p.* 3. § 6. vbi sic ait. His quidem mihi proximum visum est tractare, an valeat hæredis nominatio relata ad schedulam, quam penes aliquem probatum virum scriptam relinquere dicit testator, & tamen quoad legata & alia extra hæredis institutionē omnes probant valere. De hæreditatis autem institutione plerique dubitant: cæterùm receptius & probabilius est institutionem valere, ex *l. hac ar. 29. ff. de hæred. instituendis*, & tunc dici potest eam scripturam tanquam testamenti partem valere, & defendi posse, non aliter quàm codicillum testamento confirmatū, argumento *l. quod per manus* 10. & *l. quidam* 14. *v. nimirum ff. de iure codic.* & potuit testator ita nomen hæredis testibus celare, & hæc est communis sententia cum Bart. *in l. si ita scripsero ff. de conditionibus &*

& demonstrationibus & cum multis resoluit Ioan. Gutierrez *in l. nemo potest, ff. de legatis* 1. tenuit idem Paulus *in d. l. si ita scripsero.* Bald. *in l. asse toto ff. de hæred. instituend.* Paul. *in d. l. hac consultissimi* per nuncupationem, *& in l. hæredes palam ff. de test. & in l. vbi autem non apparet, §. sed qui vinum ff. de verborum obl.* Alex. *cons.* 186. *vol. 5. incip. Viso processu 2. col. ad fin.* sequitur idem Iason. *in l. air. Prætor, §. si Iudex ff. de re iudicata, n.* 3. Thelus Fernandez *in l. 3 Thauri 5. part. n. 2.*

Sup. hoc infra in tr. 9. tit. 8. §. 1. n. 1.

3. Nota hîc obiter certum esse quòd si in dicta schedula vel testamento dicat testator velle se centum v. g. erogare per Confessarium, vel per alium illis personis quas ei in secreto dixit, non teneri supradictas tales personas hæredibus declarare. Ita ex multis Figuerius *in Introduct. vlt. vol. l. 2. c. 7. n. 13.*

RESOL. CV.

An testator possit prohibere deductionem legis Falcidiæ, & Trebellianicæ?

Et pro intelligentia harum quæstionum aliqua primo supponuntur.

At tandem quæritur, an testator liberis primi gradus Falcidiæ, & Trebellianæ *deductionem prohibere possit?* Ex p. 1. tr. 7. & Misc. 7. Res. 46.

§. 1. SVppono testatores olim per legata, vel fideicommissa nimis enormia, hæredes institutos ita grauasse, vt sæpè non inueniretur, qui hæreditatem adire vellet, vt fuerit necesse per leges huic incommodo occurrere. Falcidius enim Tribunus plebis legem tulit, quæ ab ipso vocata est Falcidia, qua dabatur hæredi potestas seruandi sibi quartam partem legatorum, si fortè legaris integre solutis tota defuncti substantia exhauriretur. Vnde non licebat Testatori legare vltra nouem vncias, siue tres quartas, siue tres partes suorum bonorum, nam quarta hæredi debebatur: & cùm idem incommodum perspiceretur in fideicommissis vniuersalibus, facta sunt postea Senatusconsulta Trebellianicum, & Pegasianum à Coss. Trebellio, & Pegaso sic dicta, quibus in fideicommissis statuitur, quod in legatis. Et hæc quidem sunt clara in iure *ff. eod.* per titulos integros ad Falcidiam, & Trebellianam.

2. Hoc supposito assero, quod testator deductione legis Falcidiæ prohibere possit propter apertam Iustiniani Imperatoris, sanctionem *in nouell. 1.* & Authent. sed cum testator.

Hoc tamen intelligendum est, vt obseruat Rithersius *in Nouell. inst. p. 6. c. 5. n. 16.* secluſa legitima, quæ debetur integra, & libera, puraque ab omni onere.

3. Difficultas est itaque, an possit testator consimiliter prohibere deductionem quartæ Trebellianicæ, atque in suo testamento cauere, vt fideicommissario hæredi integram hæreditatem nulla detractione diminuam restituat;

4. Et affirmatiuam sententiam tenet Hunnius in Treutlerum *vol. 2. disp. 14. thes. 5. quæst. 9.* Probatur, quia si licet inhibere quartæ deductionem vbi plus onerum est hæredi, multo magis ibi licere debet, vbi hæredi minus est onerum: Atqui magis oneratur hæres restitutis legatis, quàm restituta hæreditate; quia restitutis legatis, hæres nihilominus tenetur creditoribus hæreditariis, non verò legatariis *l. vltim. C. de hæred. act.* restituta hæreditate definit teneri hæres, & transeunt in fideicommissarium actiones. Quapropter facilius poterit Trebellianica, quæ de hæreditate restituenda deducitur prohiberi; quam falcidia, quæ de legatis deduci solet.

5. Adde, quod sicut falcidia testatorum imprimis gratia introducta est, ne ipsi, deficiente hærede, intestati decedant; ita quoque Trebellianica eadem ratione sit introducta, ne hærede ob id, quod ex hæreditate nihil percepturus sit commodi, commoditatem repudiante intestatus decedat defunctus. Quapropter cum Trebellianica non minus fauorem testatoriis eiusdemque commodum decernat, atque falcidia, par est, vt illi æquè atque huic renunciare queat, *arg. l. penult. C. de pact.*

6. Denique ex ipsa Nouella constitutione argumentum pro nostra sententia sumitur firmissimum: Nam *in dict. §. final.* Iustinianus loquitur expressè de eo hærede falcidiam detrahere prohibito, cui hæreditatem repudianti succedant fideicommissarij, ita enim habent verba illius textus; Si verò expressim designauerit non velle hæredem retinere falcidia, necessarium est testatoris valere sententiam: & aut volentem eum parere testatori, forsan etiam quædam iustè, & piè relinquenti lucrum non in percipiendo, sed solum piè agendo habentem. Et non videre sine lucro huiusmodi esse hæreditatem. Aut si parere noluerit, eum quidem recedere ab huiusmodi institutione, locum verò fieri (sicut dudum prædiximus) substitutis, & cohæredibus, & fideicommissariis, & legatariis, &c. Atqui hæres cui recedendi succedunt fideicommissarij habuit ius deducendi Trebellianicam: Proinde Iustinianus non solùm de Falcidia, sed & de Trebellianica tractat.

7. Sed licet, vt verum fateat hæc argumenta specioſa videantur pro sententia affirmatiua Hunnij, tamen negatiuam sustinent viri Doctissimi, vt Andreas Fachinæus *lib. 6. controuers. iuris capit. 4.* Osualdus Hilligerus *in not. ad Donellum lib. 7. capit. 6. littera A* Sarmientus *lib. 2. select. capit. 7. num. 16.* Dominicus Arumæus *exercit. Iustin. numer. 9. Thesaur. 20. & alij.*

8. Probatur hæc opinio, quia ante Nouellam Iustiniani de hæredibus, & Falcidia 1. *capit.* 2. Trebellianicam prohiberi non potuisse, quia nemo potest facere, quin leges in suo testamento locum habeant *l. nemo potest. de leg.* 1. & satis luculenter probantur *leg. si vt allegat: Codice ad Trebellianum l. titia digest. eodem titul.* Sed per nouellam Iustiniani 1. *capit.* 2. contrarium non est constitutum: ergo in vigore suo manet ius antiquum, *l. præcipimus Codice de appellat.* Assumptio inde patet, quod Iustinianus *in d. nouell. 1. cap. de lege falcidia loquitur,* quæ ex legatis detractionem concedit quoties vltra dodrantem legatis hæreditas onerata est: De Senatusconsulto autem Trebelliano, de que quarta, quæ inde deducitur; altissimum est *in dict. nouel. 1. capit.* 2. silentium.

9. In *dict. nouell. 1. c. 2.* Iustinianus electionem concedit ei hæredi, qui prohibere potest quartam, potest detrahere, vtrum velit adire, an verò repudiare hæreditatem: Atqui hæc electio non conceditur hæredi, à quo fideicommissum relictum est, quique ex Iurisconsulto Trebelliano quartam detrahere potest, sed cogitur is inuitus etiam adire hæreditatem, & eam ex fideicommisso restituere *tot. tit. Institut. de hæred. quæ ab intest. defer.* Igitur præfata constitutio Nouella, non potest de quarta Trebellianica accipi.

10. Diuersa porro videtur esse ratio quartæ falcidianæ, & Trebellianicæ. Nam detractio Trebellianicæ competit hæredi grauato restituere per fideicommissum, qui cogi à fideicommissario potest, adire hæreditatem, & restituere etiam inuitus, *l. quia poterat, Digest. ad Trebell.* Falcidiæ autem beneficium datur hæredi grauato ad legata præstanda, qui cogi non potest adire hæreditatem. Quapropter, cùm hæres fideicommisso grauatus, in eo sit deterio-

ris conditionis,quàm alter,qui legatis est oneratus,meritò debet in altero esse melioris conditionis , vt trebellianicæ commodo priuari à testatore non possit,licet alter priuari possit commodo falcidiæ.

11. Vidisti, amice Lector , pugnantes inter se Doctorum sententias , validissimis quidem fulcitas rationibus; Vnde merito Iulius Clarus *in §. testament. q.62.* vocat hanc quæstionem terribilem, & arduam;sed quia ipse tandem concludit affirmatiuè,non tantum si testato expressè,sed etiamsi tacitè prohibuerit;Ideò huic affirmatiuæ sententiæ libenter adhæreo , quam veram Hulricus Hunnius *vbi supr.* vocauit,& Doctores, quos citat , & sequitur Franciscus de Barry *de testam.d.15. tit.8.n.1.*

12. Et quia optimum est in his materiis Iurisconsultis Theologos consociare , ita etiam nostram sententiam tenet Malderus *de iust. & iure tr.1.cap.11.dub.13.* vbi sic ait ; Potest testator prohibere , ne detrahatur à fideicommissis Trebellianica sicut , & ne à legatis falcidia , nam de hac iure id definitum ; & illa huic æquiparatur.Ita Malderus;cui adde Petrum Vuadingum doctum,& acutum Theologum Societatis Iesu *tr. de contract.d.5.dub.3.§.2.* Qui inquirit postea,an in hoc casu sufficiat tacita , an verò requiratur expressa testatoris prohibitio?& sufficere tacitam prohibitionem concludit cùm Claro, Cruetta, quod etiam ex pluribus probat Barrus ,*vbi supra n.2.*

13. Sed difficile est benè explicare , quandonam tacitè prohiberi censeatur ; Itaut non sit locus falcidiæ. Fusè tractat præsumptiones tacitæ prohibitionis Menochius *lib.4. præs.198.* Certum videtur , quando testator prohibuit alienationem bonorum , suorum, prohibuisse quoque detractionem quartæ, *Auth. sed & in eo Cod.ad falcid.* Deinde placet distinctio, quam adhibet Felinus *in auditis de præscrip.* quando verba testatoris non possunt commodè habere alium sensum, quàm detractionis prohibitionem , tunc prohibitam censeri ; quando alium habere possunt , tunc non censeri prohibitam ; affert exemplum , Mando , vt restituat sine vlla diminutione , censetur detractionem prohibuisse , quia illa verba nullum alium sensum commodè admittunt , restituras pleno iure , possunt habere verum , & communem sensum , etiam stante detractione ; ergo per illa non prohibetur tacitè detractio.

14. Sed ex superius dictis oritur alia difficultas, an testator liberis primi gradus falcidiæ , & Trebellianicæ deductionem prohibere possit ? Quæ enim dicta sunt , faciliùs in extraneis hæredibus admittuntur, & negatiue respondet Iason *in l. Marcellius princ.n.3. & seqq.ff.ad Trebell.* Bart,& Bald. *in d.l. Iubemus Cod. ad trebell.*

15. Probatur *ex l.Iubemus in princ. in verbo non per imputationem reddituum* , licet hoc testator rogauerit, vel iusserit *C.ad S. Trebell.* vult enim illic Iustinianus Imperator , quod Testator non possit disponere vt liberi primi gradus fructus in Trebellianicam computent, qui alias computandi forent, ne hac imputatione vlla ex parte , Trebellianica minuatur. Quod si igitur testator non potest hoc modo diminuere Trebellianicam filiis , multò minùs poterit eam in totum tollere.

Ad sententiam affirmatiuam docet Cynus *in d.l.Iubemus,Clarus §.Test.q.63.* Alciat.*in l.cum proponas C.de pactis.*

16. Ratio , & fundamentum illorum consistit in eo ; quod noua Iustiniani constitutione *in Nouell. 1. cap.2.§.final.* expressè,& indistinctè sancitur , quod testator possit hæredibus prohibere falcidiæ deductionem , & non distinguitur inter hæredes extraneos, & suos , nec liberi vspiam excipiuntur ; proinde , & hos sub dispositione istius nouellæ constitutionis contineri dicendum est. Atque , ita per nouam hanc constitutionem, quæ iuris veteris correctoria est, emendata videtur *d.l. Iubemus pr.C.de S.C. Trebel.* Sic vt fructus non solum in Trebellianicam illis imputentur, eaque imputatione quarta minuatur, sed etiam quartæ illius deductio penitus prohibere , ac imputari possit.

17. Mihi vero magis placet prior sententia , cùm enim lex noua , permittens testatori prohibere falcidiæ deductionem, generalis sit , at vero *ad l. iubemus in speciali loquatur casu,& exceptionem contineat;* Idcircò non potest dici , quod *d. l. iubemus per nouell. 1. c.2.§. final.* corrigatur. Cùm regula sit , per iura noua generaliter corrigentia , nunquam censeantur corrigere leges speciales , certis personis priuilegium aliquod,seu beneficium deferentes , Gloss. *in l. sciendum princ. ff. qui satisd. cog.* & est pro regula ista textus *in l.in testam.C.de Testam.* Et sanè aliàs etiam sic comparatum est cum legibus nouis , quod debeant trahi ad veteres leges , atque ex illis restringi , distingui, & explicari, nisi manifestè sint contrariæ *lib.28.ff. de legibus.*

18. Quod, & ideò admittendum , quia à correctione legum , quantùm fieri potest abstinendum , nec vlla correctio per subauditos intellectus inducenda, cùm verba aperta desideret. *l. præcipimus Codic. de appell.*

19. Verùm Pater Vuadingus *vbi supra §.4.* latè, & solidè probat , filium grauatum sub conditione , vel in diem restituere hæreditatem , posse detrahere duas quartas , v. g. si moriaris sine liberis , vel quando morieris , restitues hæreditatem meam Titio. Docent in casu tali posse statim à morte patris detrahere suam legitimam tanquam filium , & postea eueniente conditione detrahere quartam Trebellianicam , vt hæredem, ex toto, quod supereſt post deductam legitimam, v. g. si hæreditas fuerit 12000. potest pro legitima separare sibi 3000. secundum ius antiquum , & postea ex 9. millibus , quæ supersunt quartam partem pro Trebellianica , & postea reddere fideicommissario, quod supereſt. De his autem duabus quartis filius disponit siue in testamento , siue inter viuos , sicut quisque alius qui habet bona omninò libera. Si verò purè, & sine conditione sit grauatus, siue iussus statim atque hæreditatem adierit eam restituere,tunc vel legitimam tantum,vel Trebellianicam tantùm detrahet : cùm ius non permittat. vt vno , eodemque tempore fiant duæ deductiones. Vide etiam Gaillum *obseruat.121.*

RESOL. CVI.

An in testamentis possit quis instituere hæredem extraneum,& relinquere Fratrem,consobrinum ?

Et an hæredes ita instituti bona sibi relicta sanguine coniuncti ipsius testatoris debeant restituere ?

Et quid est dicendum,si non relinquat bona extraneo diuiti, sed alicui Monasterio , Hospitali, &c ? Exp.l. tr.8.Res.85.

§. 1. NOn desunt Doctores , vt obseruat Homobonus , *vbi infra* , qui asserant , charitatis, ac iustitiæ leges ab eo violari , qui omissis consanguineis , extraneos hæredes instituit ; proinde hæredes sic institutos , bona sibi relicta , sanguine coniuncti ipsius testatoris restituere debere , vt per Riccum *in decis. Archiep. decis.213.*

2. Sed contrariam sententiam omninò amplectendam esse iudico , quam docet Homobonus de Bonis *in exam. Ecclesiæ,par.1.tract.9.cap.10.q.27.* Beia *in suis respons.par.1.cas.57.* Bonacina *de contract.disp.3.quæst. punct.3.n.13.* Emmanuel Sà *verb.hæreditas,n.1.* Syluester *Cod.verb.n.2.* cum aliis.

3. Dico

3. Dico igitur, quòd si testator careat descendentibus, & habeat ascendentes, tenetur instituere ascendentes, cum ipsi sint consanguinei in linea recta: si verò testator non habeat consanguineos ascendentes; vel descendentes, non tenetur instituere collaterales; sed potest quemlibet extraneum instituere, nulla facta mentione consanguineorum collateralium, dummodo non adsit scandalum, & obligatio, qua tenetur proximi necessitatem subleuare. Et ratio est: quia nullum ius siue diuinum, siue naturale, siue humanum, ad id illum obligat, secluso scandalo, & extrema, vel graui necessitate supradictorum: potest igitur in tali casu subleuare eorum necessitatem, & reliqua extraneo relinquere.

4. Non grauabor etiam hîc apponere verba Ioan. Valer. *in different. vtriusque fori, verb. hæreditas different. 9. n. 3.* vbi sic asserit: [Quid dicendum, si non relinquat bona extraneo diuiti; sed alicui Monasterio, vel Hospitali: Existimo, in tali casu Monasterium, secura conscientia, retinere posse supradicta bona. Ratio est: quia nullo iure cauetur, quòd teneatur ea relinquere consanguineis, si illi extremè non indigeant; & sic nulla in hoc iustitia violatur; & eligendo alios pauperes Christi meliores, cessat æquitatis ratio, & offensa Dei. Non enim culpæ imputari potest, quòd quis omittat carnem, & sanguinem, & de iisdem non curet licèt in paupertate positis, & eligat, illis omissis, alios pauperes, vel meliores, vel in maiori necessitate constitutos. In pari quippe necessitate, bonitas præeminet consanguinitati, atque prævalet, præferendaque est. Cùm verò Hospitali relinquuntur, in maiori necessitate tales pauperes positi sunt, (cùm sint infirmi, & manibus suis se iuuare non possint,) quam consanguinei, si sani sint; & ideò non mirum, si eligi illi possint, & præferendi veniant meritò illis secundis.] Ita Valerius, *vbi suprà*. Vide etiam circa præsentem quæstionem Layman *in Theol. mor. lib. 3. sect. 5. tr. 5. c. 5. n. 17.* Molinam *tom. 1. tract. 2. disp. 159.* & Bonac. *de contr. disp. 3. q. vlt. punct. 3. n. 13.*

RESOL. CVII.

An moribundus, si non vult hæredem instituere fratrem, sed extraneum, sit absoluendus? Ex p. 3. tract. 3 Ref. 114.

§. 1. NEgatiuè videtur respondendum, per ea quæ adducit Faber *in §. in testatorum, Instit. de hæred. quæ ab intestato deferuntur*, tenet in hoc casu fratrem non posse præterire sine peccato fratrem suum inopem, sequitur Guliel. *cap. Raynutius, in ver. test. 10. n. 7.* Ripa *in l. nemo potest, n 99. ff. de leg. 1.* Albericus *in dictionario ver. testam. 10.* Suar. *in l. quoniam in posterioribus, limitatione 1. C. de inofficioso testament.* Ant. Gomez *in l. 8. Tauri, n. 4.* & hæc communis iuuatur per textum *in c. si quis reliquerit, distinct. 30. & in cap. est probanda 86.* Nec est nouum, vt actus valeat, & peccatum ex eo resultet, vt videmus in deceptione intra dimidium iusti pretij, in mat. *lib. 2. C. de rest. ind. vendit.*

2. Sed his non obstantibus, in rigore loquendo non peccat, & ideò est absoluendus infirmus, qui in articulo mortis constitutus instituit in hæredem extraneum relicto fratre paupere. Et ita hanc opinionem non solùm Theologi, sed etiam Iurisconsulti docent, vt Gaspar Pegadus *in repet. ad l. inter cætera, ff. de liberis & posthum. p. 2. §. 3. num. 12. & seq.* Probatur ex *l. frater C. de inofficioso testam.* & ex glossa *in c. quæ in Ecclesiarum, ver. constituerunt, de constit.* vide etiam Afflictum *lib. 1. constit. rubr. 82. n. 2.* & Couarr. *part. 2. de sponsal. c. 7. §. 7. n. 8. & 13.* Maldetum *in 2. 2. tr. 1. c. 11. dub. 8.* Laymann *lib. 3. sect. 5. tract. 1. c. 5. n. 15.* Rationes verò pro hac firmanda sententia videbis apud Pegadum *loco citato*, & ne deseras etiam videre me ipsum *in 1. part. tract. 8 resol. 83.* vbi inuenies patrem esse absoluendum, si vult relinquere filium hæredem tantùm in legitima. Vnde licèt Confessarij debeant persuadere moribundis, vt filios, & fratres hæredes instituant, tamen si infirmi nolunt hoc agere, immeritò à sæcularibus afficiuntur iniuriis; cùm voluntas hominis, & maximè moribundi, sit persuadenda, non autem cogenda.

RESOL. CVIII.

An pater, aut mater possit plus aliquid vni filio relinquere quam alijs?

Et an pater totum id, quod superest vltra partes legitimus filijs de iure debitas, possit de rigore relinquere extraneo?

Et an testator, qui non habet liberos, aut parentes, teneatur relinquere bona cognatis, nisi sint mali, aut indigni? Ex p. 1. tr. 8. Res. 83.

§. 1. REspondeo affirmatiuè, dummodò reliqui filij non priuentur legitima portione. Et ratio est: quia, cùm huiusmodi bona sint ipsius testatoris potest vni plùs relinquere, quàm alteri. Et ita docet Megala *in p. 2. l. 2. c. 23. q. 4. n. 113.* Homobonus *in tr. de statibus p. 2. capit. 20.* Emmanuël Sà *verb. testamentum, n. 27.* Beia *in suis respons. p. 1. cas. 57.* Bonac. *de contract. disp. 3. q. vlt. punct. 3. n. 12.* & alij penes ipsos. Sup. hoc in Res. seq.

2. Sed non grauabor hîc apponere, in gratiam Confessariorum, verba doctissimi Philiarchi *de officio Sacerd. tom. 2. p. 2. lib. 4. c. 20.* vbi sic asserit: [Quamuis pater non possit in vita donare filiis; in morte tamen potest relinquere plùs vni, quàm alteri: & licèt ex æquitate debeat maiorem partem hæreditatis relinquere filio meliori, quando non vult omnes inæquali parte succedere, non tamen peccat, si maiorem relinquit minùs digno; vt tenet, & probat Couarr. *in regul. peccatum 2. p. relect. §. 7.* Addo, saltem mortaliter: quia non peccat contra iustitiam distributiuam: nam pater distribuens bona inter filios, non tenetur legibus iustitiæ distributæ, quæ solùm ligat eos qui publica potestate, publica, & communia bona, & officia distribuunt; & nulla est lex, quæ illi formam tribuat distribuendi illa, quæ ad libitum relinquere potest. Nec contra iustitiam commutatiuam: quia illis non tenetur relinquere, nisi legitimas; & quæ vltra legitimas habet, potest tanquam suorum bonorum dominus, ad libitum relinquere; & non sunt propria dignioris, nec vt propria ei necessariò debentur: & in donatione ad liberalitatem pertinente, non est acceptio personarum, nec violatur iustitia. Caueat pater, ne inæqualem distributionem faciat ex odio: & si mouetur ex inordinato amore erga aliquem, non propterea mortaliter peccat, cùm non faciat contra iustitiam; nec quilibet amor inordinatus sit peccatum mortale, Recta autem ratio exigere videtur; quòd, relictis illis, quæ vult ad pias causas, & filiis partibus iure debitis, reliquum æquis portionibus filiis relinquat. Recta etiam ratio suadere potest, quòd illud totum vni vel aliquibus relinquat, & non aliis: nam, si vnus habet bona propria, vel nutritus fuit in studiis, & est Doctor, & potest lucrari, & alij magis egent, & non sunt ita ad lucrandum idonei; potest istis maiorem hæreditatis partem facere: similiter & illis qui non sunt ad dissipandum dediti, dummodo, vt diximus, alij non defraudentur parte eis iure debita. Id autem, quod aliqui dicunt, testatores, qui non habent liberos, aut parentes, qui sint necessarij hæredes, tenere relinquere bona cognatis, nisi sint mali, & indigni; limitandum est cum Nauarra, vt intelligantur de cognatis extremè egentibus, quibus nullus alius proximior cognatus Sup. hoc lege doctrinâ duarum præcedentium Res.

gnatus est,qui eos alere possit,& velit ; quia nulla est lex naturalis,diuina, vel humana,ad plus de præcepto obligans.Quòd si non sint in hac extrema necessitate, de rigore nihil eis tenentur relinquere:imò pater totum id,quod superest vltra partes legitimas filiis de iure debitas , potest de rigore relinquere extraneo , & dicere filiis,vt quisque tollat,quod suum est, & vadat, nec ob id est illis denegãda absolutio.Quòd si ex odio faciunt & nolunt mutare testamentum,distinguat prudens Confessor peccatum à non peccato,& nisi odium deposuerint, non absoluat : si autem dicunt, se odium deposuisse,& de habito pœnitere;sed nolle mutare testamentum,sunt absoluendi;& non potest ad hoc illos cogere,etiamsi in eo venialiter peccarent;nam veniale non impedit effectum Sacramenti , nec tollit gratiam. Quod ideò diximus, quia inueniuntur Confessarij,qui cum infirmis,& in extremis laborantibus, consanguineorum potiùs, quam animæ causam tractant:& illos absoluere nolunt , nisi testamentum mutauerint , & iuxta consanguineorum voluntatem fecerint : vnde etiam illos sæpè ad desperationem inducunt , &c.] Hæc omnia Philiarchus.

RESOL. CIX.

An sit facienda difficultas moribundo,qui vult relinquere vni filio plus quam alteri ?

Et an peccet,si sine causa,& ex inordinato affectu inter liberos successionis inæqualitatem constituat ? Ex p.5. tr.3. Resol.130.

Sup. hoc in Resol.præterita.

§. 1. VIdetur affirmatiuè respondendum ex Laymann *lib.3.sect.5.tr.5.c.5.n.13.* vbi sic ait. Licèt secundùm ius ciuile parentes liberis singulis non nisi certam portionem relinquere cogantur,ideóque vni plus,quàm alteri conferre possint , peccant tamen plerumque,si sine iusta causa,& ex inordinato affectu inter liberos(quorum natura communis est)successionis inæqualitatem constituant , v. g. quia ex diuersis matrimoniis nati sunt , quorum vnam matrem magis,quàm alteram testator delexit. Ita ille.

2. Sed moraliter loquendo,semper adsunt iustæ causæ id faciendi sine vllo peccato,quæ quidem sunt,si inter eos aliqui de testatore domesticis obsequiis, aliisve officiis magis meriti fuerint , si qui plus indigere videantur,quia bonis aduentitiis carent , si adhuc pusilli magno sumptu in studiis educari debeant , denique si secundùm gentis consuetudinem priùs geniti aliis, aut masculi fœminis in successione præferantur.

RESOL. CX.

An moribundus filio spurio possit relinquere solum alimenta,quæ pertinent ad necessitatem status ?

Et an vltra alimenta possit ei relinquere aliam pecuniarum summam propter bene merita filij , quia hæc non censetur donatio , sed remuneratio ? Ex p. 5. tract.3. Resol.131.

Sup. hoc in Resol.seq. §. nota vero.

§. 1. VIdetur affirmatiuè respondendum , ex Castanæo *cons.39. n.55.* Palacio Rubeos *cap. per vestras,de donat.notab.3.§.24.nu.3.* & Baëza *de non meliorand.filiab. c.48. n.30.*

2.Sed ego puto teneri patrem exhibere alimenta filio spurio secundùm dignitatem status,& ideò in illis statuendis habenda est consideratio non solùm ad personam spurij,sed etiam ad omnes personas, quibus filius spurius tenetur alimenta præstare. Et ita docet Tello *l.1. Tauri,n.10.* Mattienzo *l.5.ord.tit.8. l.8. glos.1.& 10.* Molina *l.2.de primog.c.15.n.55.* & alij, quos citat & sequitur Sanchez *in opusc.tom.2.l.4.c.3.d.34.n.1.* & 2.Probatur hæc opinio ex *l.sed & si quid §.sufficienter ff.de usufruct.*& rationi aduersatur filio viri nobilis solùm præstari à patre panem , & olera , quæ ad naturæ solius sustentationem sufficiunt.

3. Notandum est etiam hîc,posse patrẽ in testamento relinquere filio spurio vltra alimenta aliam pecuniarum summam , propter benè merita filij,quia hæc non censetur donatio ; sed remuneratio , & inter eos, inter quos est prohibita donatio, non censetur prohibita donatio remuneratoria , modò tamen de meritis constet,& donatio sit æqualis meritis. Ita plures, quos citat & sequitur Bojas *in Epit.successor.c.25.n.1.& seq.* Obseruat tamen,& optimè ; Sanchez *vbi suprà, d.3.& n.2.*quod vt dicatur donatio remuneratoria,debent esse talia merita,siue seruitia, ad quæ donatarius aliàs non tenebitur ; quæ enim debentur ex necessitate, vel officio,iubente lege , non debent censeri beneficia , quæ exigant præmium,siue remunerationem, v.g. vxor, filius, debent viro,patri certas operas,& obsequia , ea si præstita fuerint, non habentur pro meritis.

RESOL. CXI.

Quid liceat,vel non liceat moribundo in relinquendo ad aliquid filio spurio ?

Et notatur filium spurium posse tenere ea , quæ mater ipsi reliquit , donec per iudicem priuetur.

Et quid,si mater sit Illustris , an possit filio spurio quidquam illi dare,si habeat proles legitimas ?

Et quid agendum est , si aliis liberis careat ?

Et an filius spurius possit hæres institui sub conditione, cum capax erit , siue cum à Principe legitimatur ? Et p.5.tr.3.Resol.121.

§.1. AD hunc casum libet respondere cum verbis Henrici Villalobos *in sum.tom.2.tr.30.diffic.13.n.15.* vbi sic asserit.[Se ha de aduertir,que quando el padre busca vn amigo fiel à quien tiene por hombre honrado,y le dexa por heredero,creyendo del que dará la hazienda à su hijo espurio , lo puede hazer , y aun podria declararle su concepto diciendole : señor yo os tengo por hombre honrado , y assi fio de vos, que dareys la hazienda que os dexo à mi hijo,aunque yo no puedo obligaros à ello:en este caso este es verdadero heredero , y si quisiere , podrà restituyr la hazienda al hijo espurio , mas si no lo quisiere hazer, podrà retenerla con buena conciencia , aunque no lo haria, como hombre de bien. Mas la duda es, si le diò palabra el heredero de restituyr la hazienda al hijo espurio.En este caso dize Soto que no vale la donació, assi que està obligado à restituyrla. Mas otros tienen, que este es verdadero heredero;loqual me parece que lleue mejor camino. Assi lo tienen Couar. Ledesma y Lesio. La razon es , porque no ay ley que haga a este inhabil para recibir el dominio de la herencia , sino solo en pena de la palabra que diò,le priuan della:lo qual no està obligado , antes de la sentencia del juez. Mas toda via queda duda , si el que diò esta palabra està obligado en concencia à restituyr la hazienda al hijo espurio ? A lo qual dizen Couarruuias , y Lesio que no està obligado à ello , porque aquella promessa fue nula por ser contra la ley;y assi solo està obligado a cumplir la fidelidad , pero no de justicia , porque la condicion o grauamen que pone el testador , siendo contra ley , se juzga como si no fuesse puesta en las vltimas voluntades. conforme à vna ley; y tambien lo tiene Bañez, aunque Ledesma dize, que està obligado à cumplir la palabra de justicia, porque con essa carga le dieron la herencia,y dize, que lo tiene Orellana , y comunmente los Tomistas , lo qual parece problable; aunque tengo por mas probable loque queda dicho.] Hæc omnia Villalobos.

2. Verùm Becanus *part.3.tom.3.cap.7.q.6.num.2.*& alij docent , quòd si pater hæredem instituens , roget eum, vt hæreditatem restituat spurio,& ille promittat se

se id facturum, non teneri illum hæredem implere promissum, quia promissio fuit nulla, vtpote contra legem. Vnde potest hæreditatem sibi retinere, tamquam verus hæres à testatore institutus. Conditio enim, seu grauamen, appositum à testatore cùm sit contra legem, censetur tamquam non appositum in vltimis voluntatibus, vt patet ex *l. impossibilis, ff. de verb. obligat.*

3. Nec valet dicere quòd hæres tenetur restituere fisco, quia bona illa hoc ipso, quòd hæres promittit se daturum ea spurio, sunt confiscata, vt patet ex *l. penult. ff. de iure fisci. & l. Prætoris, ff. de petitione hæreditatis*, nam respondetur non teneri ante sententiam, quia est pœna constituta hæredi à legibus in punitionem illius promissionis iure prohibitæ, Pœna autem non debetur ante sententiam condemnatoriam. Vnde si à iudice interrogetur, an tale quid promiserit testatori, non tenetur fateri, nisi præcesserit infamia. Ratio est, quia agitur de crimine occulto, ob quod grauiter, si verum fateatur, mulctabitur, nempe confiscatione non solùm illius hæreditatis, sed etiam omnium bonorum, & deportatione in insulam, eo quòd sponte non reuelauerit, vt patet *l. vn. C. de his, qui se deferunt.*

4. Et licet omnia supradicta vera sint, si hæres tamen institutus nihil promisit testatori de hæreditate restituenda spurio, potest eam restituere ex sua liberalitate, & spurius potest eam accipere, qui accepit eam voluntate veri domini nulla lege vetante. Si verò tacitè, vel expressè promisit testatori id petenti, peccauit quidem mortaliter promittendo, sicut & testator ita disponendo; si tamen illa bona tradat, potest ea spurius retinere. Ita Couarr. Quòd mortaliter peccarit, patet, quia leges sub grauissima pœna talem promissionem vetant. Quòd tamen promissio valeat, patet, quia fit ab eo, qui est dominus bonorum, & lex etsi prohibet promissionem factam testatori, non tamen prohibet, quin hæres, qui est verus dominus illorum, possit ea dare, & tradere spurio. Vide etiam Lessium *lib. 2. c. 19. dub. 6. n. 59. & seq.*

Sup. hoc in Resol. 5. & 6. tractat. eorum.

5. Nota verò quòd licèt pater non possit relinquere aliquid filio spurio, ex *l. licèt. C. de nat. lib.* in illis verbis, *qui ex damnato sunt coitu, omni prorsus beneficio secludantur.* tamen hoc non intelligitur de alimentis, quia sunt de iure naturæ debita. Nec valet dicere, quòd alatur à patre, & patet *Authent. ex complexu, C. de incertis nupt.* nam respondeo, Ius canonicum illud sustulit, tamquam minùs consentaneum naturali pietati.

Sup. hoc in Resol. præced. n. 3. & 4.

Additum. dub. 3. num. 5. & 6. & 8. & 9. & 10. & 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100. & 101. & 102. & 103. & 104. & 105. & 106. & 107. & 108. & 109. & 110. & 111. & 112. & 113. & 114. & 115. & 116. & 117. & 118. & 119. & 120. & 121. & 122. & 123. & 124. & 125. & 126. & 127. & 128. & 129. & 130. & 131. & 132. & 133. & 134. & 135. & 136. & 137. & 138. & 139. & 140. & 141. & 142. & 143. & 144. & 145. & 146. & 147. & 148. & 149. & 150. & 151. & 152. & 153. & 154. & 155. & 156. & 157. & 158. & 159. & 160. & 161. & 162. & 163. & 164. & 165. & 166. & 167. & 168. & 169. & 170. & 171. & 172. & 173. & 174. & 175. & 176. & 177. & 178. & 179. & 180. & 181. & 182. & 183. & 184. & 185. & 186. & 187. & 188. & 189. & 190. & 191. & 192. & 193. & 194. & 195. & 196. & 197. & 198. & 199. & 200. & 201. & 202. & 203. & 204. & 205. & 206. & 207. & 208. & 209. & 210. & 211. & 212. & 213. & 214. & 215. & 216. & 217. & 218. & 219. & 220. & 221. & 222. & 223. & 224. & 225. & 226. & 227. & 228. & 229. & 230. & 231. & 232. & 233. & 234. & 235. & 236. & 237. & 238. & 239. & 240. & 241. & 242. & 243. & 244. & 245. & 246. & 247. & 248. & 249. & 250. & 251. & 252. & 253. & 254. & 255. & 256. & 257. & 258. & 259. & 260. & 261. & 262. & 263. & 264. & 265. & 266. & 267. & 268. & 269. & 270. & 271. & 272. & 273. & 274. & 275. & 276. & 277. & 278. & 279. & 280. & 281. & 282. & 283. & 284. & 285. & 286. & 287. & 288. & 289. & 290. & 291. & 292. & 293. & 294. & 295. & 296. & 297. & 298. & 299. & 300. & 301. & 302. & 303. & 304. & 305. & 306. & 307. & 308. & 309. & 310. & 311. & 312. & 313. & 314. & 315. & 316. & 317. & 318. & 319. & 320. & 321. & 322. & 323. & 324. & 325. & 326. & 327. & 328. & 329. & 330. & 331. & 332. & 333. & 334. & 335. & 336. & 337. & 338. & 339. & 340. & 341. & 342. & 343. & 344. & 345. & 346. & 347. & 348. & 349. & 350. & 351. & 352. & 353. & 354. & 355. & 356. & 357. & 358. & 359. & 360. & 361. & 362. & 363. & 364. & 365. & 366. & 367. & 368. & 369. & 370. & 371. & 372. & 373. & 374. & 375. & 376. & 377. & 378. & 379. & 380. & 381. & 382. & 383. & 384. & 385. & 386. & 387. & 388. & 389. & 390. & 391. & 392. & 393. & 394. & 395. & 396. & 397. & 398. & 399. & 400. & 401. & 402. & 403. & 404. & 405. & 406. & 407. & 408. & 409. & 410. & 411. & 412. & 413. & 414. & 415. & 416. & 417. & 418. & 419. & 420. & 421. & 422. & 423. & 424. & 425. & 426. & 427. & 428. & 429. & 430. & 431. & 432. & 433. & 434. & 435. & 436. & 437. & 438. & 439. & 440. & 441. & 442. & 443. & 444. & 445. & 446. & 447. & 448. & 449. & 450. & 451. & 452. & 453. & 454. & 455. & 456. & 457. & 458. & 459. & 460. & 461. & 462. & 463. & 464. & 465. & 466. & 467. & 468. & 469. & 470. & 471. & 472. & 473. & 474. & 475. & 476. & 477. & 478. & 479. & 480. & 481. & 482. & 483. & 484. & 485. & 486. & 487. & 488. & 489. & 490. & 491. & 492. & 493. & 494. & 495. & 496. & 497. & 498. & 499. & 500. & 501. & 502. & 503. & 504. & 505. & 506. & 507. & 508. & 509. & 510. & 511. & 512. & 513. & 514. & 515. & 516. & 517. & 518. & 519. & 520. & 521. & 522. & 523. & 524. & 525. & 526. & 527. & 528. & 529. & 530. & 531. & 532. & 533. & 534. & 535. & 536. & 537. & 538. & 539. & 540. & 541. & 542. & 543. & 544. & 545. & 546. & 547. & 548. & 549. & 550. & 551. & 552. & 553. & 554. & 555. & 556. & 557. & 558. & 559. & 560. & 561. & 562. & 563. & 564. & 565. & 566. & 567. & 568. & 569. & 570. & 571. & 572. & 573. & 574. & 575. & 576. & 577. & 578. & 579. & 580. & 581. & 582. & 583. & 584. & 585. & 586. & 587. & 588. & 589. & 590. & 591. & 592. & 593. & 594. & 595. & 596. & 597. & 598. & 599. & 600. & 601. & 602. & 603. & 604. & 605. & 606. & 607. & 608. & 609. & 610. & 611. & 612. & 613. & 614. & 615. & 616. & 617. & 618. & 619. & 620. & 621. & 622. & 623. & 624. & 625. & 626. & 627. & 628. & 629. & 630. & 631. & 632. & 633. & 634. & 635. & 636. & 637. & 638. & 639. & 640. & 641. & 642. & 643. & 644. & 645. & 646. & 647. & 648. & 649. & 650. & 651. & 652. & 653. & 654. & 655. & 656. & 657. & 658. & 659. & 660. & 661. & 662. & 663. & 664. & 665. & 666. & 667. & 668. & 669. & 670. & 671. & 672. & 673. & 674. & 675. & 676. & 677. & 678. & 679. & 680. & 681. & 682. & 683. & 684. & 685. & 686. & 687. & 688. & 689. & 690. & 691. & 692. & 693. & 694. & 695. & 696. & 697. & 698. & 699. & 700. & 701. & 702. & 703. & 704. & 705. & 706. & 707. & 708. & 709. & 710. & 711. & 712. & 713. & 714. & 715. & 716. & 717. & 718. & 719. & 720. & 721. & 722. & 723. & 724. & 725. & 726. & 727. & 728. & 729. & 730. & 731. & 732. & 733. & 734. & 735. & 736. & 737. & 738. & 739. & 740. & 741. & 742. & 743. & 744. & 745. & 746. & 747. & 748. & 749. & 750. & 751. & 752. & 753. & 754. & 755. & 756. & 757. & 758. & 759. & 760. & 761. & 762. & 763. & 764. & 765. & 766. & 767. & 768. & 769. & 770. & 771. & 772. & 773. & 774. & 775. & 776. & 777. & 778. & 779. & 780. & 781. & 782. & 783. & 784. & 785. & 786. & 787. & 788. & 789. & 790. & 791. & 792. & 793. & 794. & 795. & 796. & 797. & 798. & 799. & 800. & 801. & 802. & 803. & 804. & 805. & 806. & 807. & 808. & 809. & 810. & 811. & 812. & 813. & 814. & 815. & 816. & 817. & 818. & 819. & 820. & 821. & 822. & 823. & 824. & 825. & 826. & 827. & 828. & 829. & 830. & 831. & 832. & 833. & 834. & 835. & 836. & 837. & 838. & 839. & 840. & 841. & 842. & 843. & 844. & 845. & 846. & 847. & 848. & 849. & 850. & 851. & 852. & 853. & 854. & 855. & 856. & 857. & 858. & 859. & 860. & 861. & 862. & 863. & 864. & 865. & 866. & 867. & 868. & 869. & 870. & 871. & 872. & 873. & 874. & 875. & 876. & 877. & 878. & 879. & 880. & 881. & 882. & 883. & 884. & 885. & 886. & 887. & 888. & 889. & 890. & 891. & 892. & 893. & 894. & 895. & 896. & 897. & 898. & 899. & 900. & 901. & 902. & 903. & 904. & 905. & 906. & 907. & 908. & 909. & 910. & 911. & 912. & 913. & 914. & 915. & 916. & 917. & 918. & 919. & 920. & 921. & 922. & 923. & 924. & 925. & 926. & 927. & 928. & 929. & 930. & 931. & 932. & 933. & 934. & 935. & 936. & 937. & 938. & 939. & 940. & 941. & 942. & 943. & 944. & 945. & 946. & 947. & 948. & 949. & 950. & 951. & 952. & 953. & 954. & 955. & 956. & 957. & 958. & 959. & 960. & 961. & 962. & 963. & 964. & 965. & 966. & 967. & 968. & 969. & 970. & 971. & 972. & 973. & 974. & 975. & 976. & 977. & 978. & 979. & 980. & 981. & 982. & 983. & 984. & 985. & 986. & 987. & 988. & 989. & 990. & 991. & 992. & 993. & 994. & 995. & 996. & 997. & 998. & 999. & 1000.

6. Nota etiam quosdam sentire (quibus accedit Emanuel Sà *ver. Hæreditas*, & Henriq. *lib. 1. de matr. c. 21. n. 1.*) spurium posse retinere ea, quæ mater ipsi reliquit, donec per iudicem priuetur, modò notabiliter non noceat legitimis liberis, quæ sententia mihi videtur non improbabilis, præsertim de matre non illustri, nam si quis benè expendat iura, quibus Doctores probent matrem non posse aliquid ei relinquere, non omninò vrgent. Authentica enim *licèt*, & *Nouella 74.* loquuntur apertè de patre, similiter Authentica *ex complexu, C. de incestis nupt.* vbi dicitur, *Ex complexu nefario, aut incesto, seu damnato, liberi nec naturales sunt nominandi omnis paternæ substantiæ indigni beneficio, vt nec alantur à patre*; cur hos extendamus ad substantiam maternam, cùm hodie sint restringenda, *in d. l. si qua illustris 5. C. ad SC. Orfitianum*, solùm dicitur mulierem illustrem, si habet proles legitimas, non posse quidquam dare, vel testamento relinquere suo spurio. Hinc tamen non sequitur quin mulier non illustris id possit, etiamsi alias proles habeat. Item non sequitur illustrem non posse, si aliis liberis careat, & hæc omnia docet Lessius *vbi supr. lib. 2. c. 19. n. 66. dub. 6.* Sed an filius spurius possit hæres institui sub conditione, cùm capax erit, siue cùm à Principe legitimabitur? vide doctum & amicissimum Iurisconsultum Ant. de Marinis *quot. resol. c. 254. n. 19.* vbi negatiuam sententiam tenet.

RESOL. CXII.

An Pater possit instituere hæredem aliquem, rogando illum, vt postea ipse restituat hæreditatem filio spurio?
Et supponitur, quod spurius natus ex coitu damnabili, & punibili, omnis successionis in bonis tam maternis, quam paternis incapax est; atque versa vice parentes in bonis filij spurij succedere prohibentur.
Et an hæres, cui donata, vel in testamento relicta fuerunt bona habentis filium spurium, teneatur in defectum Patris eumdem filium alere, aut si fœmina est dotare?
Ex quo infertur, an Pater teneatur ex iustitia, vel tantum ex paterna pietate alere filium?
Ex quo etiam cursim deducitur, quod Pater non tenetur restituere filio alimenta, quæ ei negauerat, quando indigebat.
Et quæritur vtrum Parentes peccent dando alicui tertio bona cum spe, quod ille constitutus hæres ea donauit filio spurio?
Et an possit Pater, & quamuis Pater sit Clericus filiæ spuriæ instituere hæredem maritum filiæ spuriæ, sicut è conuerso vxorem filij spurij?
Et tandem notatur Sacerdotem posse filiæ spuriæ tradere dotem, dos enim datur loco alimentorum.
Et aliqua adducuntur in textu huius Resolutionis, quæ contingere possunt in praxi supra dictarum difficultatum, & quæstionum. Ex p. 10. tract. 15. & Misc. 5. Res. 19.

§. 1. SVppono quod spurius, siue natus ex coitu damnato, & punibili omnis successionis in bonis tam maternis, quàm paternis incapax est, Authentica *licet in fine. C. de natural. liber.* Authent. *Quibus modis naturales*, &c. §. *vltimo* Authent. *ex complexu C. de incestis nuptiis Institut. ad 8. C. officiorum §. nouissimè*, vbi gloss. *verbo admitti.* Ita Couarruuias *in epitome part. 2. c. 8. §. 5. n. 3. & 4.* Clarus, *q. 31.* Molina *disp. 167.* atque etiam vice versa parentes in bonis spurij succedere prohibentur Auth. *quibus modis*, &c. §. *de nepotibus.* Itaque tali spurio nihil relinqui potest præter alimenta.

Sup. hoc, quod hîc supponitur de matre lege contrarium in §. vlt. per totum Resol. præteritæ signanter ante medium.

2. Hoc supposito respondeo quod Iulius Clarus *supra versiculo, sed quid.* Sotus *in 4. dist. 41. q. 1. art. 4.* ex parte videntur affirmare, dum asserunt filium spurium posse tunc retinere hæreditatem sibi à patre relictam, modò non extent filij legitimi. Nam spurius (ait Sotus) videtur capax paternæ hæreditatis, & leges, quæ ipsum videntur facere incapacem, consequenter non obligant ante sententiam Iudicis.

Sup. contentis in hoc, & sex §§. seqq. in Resol. præterita per totam.

3. Oppositum tamen mihi placet. Nam iura reddunt spurium incapacem paternæ hæreditatis, qui autem incapax est adquirendi, non potest retinere adquisitum. Ex quo fit vt hæres institutus cum ea conditione tacita, vel expressa tradendi hæreditatem filio spurio, possit eam hæreditatem sibi retinere, ea enim siue promissio, siue conditio est turpis, vtpotè contra legem hoc prohibentem ob detestationem criminis, promissio autem facta sub conditione turpi, inualida est. Si tamen talis hæres de facto restituat filio spurio, poterit spurius retinere, quia quamuis filius incapax sit adquirendi eam hæreditatem à patre donatam, seu transmissam, & relictam, non tamen incapax est accipiendi illam ab alio vero domino, qui non iam ex obligatione, sed quia sic vult, illam hæreditatem illi defert, idque magis certum, & clarum est, quando sine vlla præuia promissione sed ex sua liberalitate relinquat hæreditatem spurio sciens,

scieres sed ad id non teneri; Tunc enim non fit in fraudem legis. Legatur Molina *disput.169. conclus.2. & 3.*

4 Sed non desinam hic apponere verba Martini de S.Ioseph. *in Mon. Confess. tom.1. lib. 2. tract. 26. de testam.n.4.* vbi sic ait.

La mayor dificultad es que se deue hazer quando el padre dio al amigo alchunos bienes paraque los entregrasse à su hiio espurio incapaz, y el almigo le dio su palabra que lo haria assi. Si el amigo esta obligado à cumplirò ò per lo menos podra entregar los tales bienes al espurio,y è recibirlos. Algunos affirman que el amigo tiene obligacion à guardar el Derecho natural,y dar los bienes al espurio, el qual aunque sea hijo de Clerigo puede retenerlos mientras no le condenaren por sententia à boluerlos à cuyos son. Sic Victoria *in summ. in materia de matrim. n.228.* Ledes. 2. 4. *q.57. art.4.in fin.* Medina 1.2. *q.96.ad 4.* Otros dizen que el fideicommissario no puede retener aquellos bienes,ni darlos al espurio:y si se los da,que no transfiere domino; antes el dicho heredero fideicommissario les deue restituir.

5. La razon es, porque no huuo, ni interuino aqui titulo hereditario verdadero, sine tal que constituye ladron al heredero, si detiene los bienes *l. prædones,ff. de petitio. hæreditat.* ni tiene titulo mas de la voluntad del padre, y esto no dio los bienes al heredero paraque se quedasse con ellos luego non transfirio dominio. Sic Bart. *l.fin.ff.de his quibus,vt indignis, n.9.* Greg.Lopez *leg.3.tit.7. part. 6. vers. Cum* Y es opinion bien probable por razon,y autoridad de Doctores.

6. La sententia mas probable es, que el tal hereddero puede retener para si los bienes del fideicommisso, y no esta obligado à restituirlos: y si los quisiere dar al espurio de su espontanea voluntad, los podrà retener, y gozat el tal espurio. Mas aduiertase que algunos Doctores probablemente sienten que el fideicommissario que dio la palabra de restituir la herencia tiene obligacion de darla al espurio no solamente por la virtud de la fidelidad como dizen Lesio *lib.2.de Iustitia.c.19. d.6.n.5.* Couar. *in epitom.part.2.c.8.§.5. n.9.* sino tambien por virtud de la iusticia. Sic Ledes. *to 2. Summæ tr.8.fo'.502* & reputat probabile Villalobos *2. tom. tr.30. dif.13. n. 17.* La razon, que dan es, porque siendo verdadero heredero recibio la herencia con la condicion de que la restituyesse la qual obliga de iusticia. Ita ille, qui postea, *nu.6.* addit vnum valdè notabile his verbis.

7. Et fideicommissario dicho que prometio de entregat los bienes del testador à su hijo espurio, si le llama el Iuez, y le pergunta si hizo la promessa,puede sin pecado occultar la verdad, respondiendo con equiuocacion al Iuez, que le tomò iuramento si no precadio infamia de que hizo la promessa con las condiciones, que deue tener la infamia para causar semiplena probança ò si no interuiene vn testigo mayor que toda excepcion monstrandolo que ay, porque de otra manera no le pregunta iuridicamente, y el dar al Fisco la herencia es en pena de hauer dado la palabra, y no se deue condenar à si mismo sin el fundamento dicho. Quicquid sit, contrarium asserunt Nauarrus,Bartolus, Felinus, & alij.

8. Sed quæres hic Primò, An hæres, cui donata, vel testamento relicta fuerunt bona habentis filium spurium teneatur in defectum patris eumdem filium alere, aut si fœmina sit, dotare? Affirmat Couarruuias *capit.8.§.6.num.14.* Probat, quis, vt putat tenetur Pater ex iustitia alere filium. Iustitiæ autem obligatio transit ad hæredes, sed tamen non est vsquequaque certum, multi enim putant ex pietate, non ex Iustitia teneri patrem alere filios, de que alibi agendum est. Vide etiam Vasquez *opus. de testa. ment. cap. 5. §. 6. dub.16. & 17.* Adde etiam quod Pater non tenetur restituere filio transacta indigentia alimenta, quæ illi negauerat quando indigebat. Nam vt omittam probabile esse patrem non teneri ex iustitia alere filium, sed solùm ex paterna pietate etiamsi admittamus teneri ex iustitia, nihilominus ea iustitiæ oblatio non est absoluta; sed conditionalis, & subsidiaria, quatenus scilicet filius indiget, neque aliunde habet; qua necessitate transacta cum non amplius egeat, sequitur patrem non teneri restituere.

9. Et tandem vtrum parentes peccent dando alicui tertio bona cum spe quod ille institutus hæres ea dabit filio spurio, mihi placet doctrina Molinæ *disput.169. conclus.2.* scilicet non peccare, sed omnino licere, etiamsi significasset testator illi se ea spe atque fiducia relinquere illum suum hæredem, aut legatarium, dummodo nullam obligationem imponat.

10. Nota tamen hîc obiter posse patrem filiæ spuriæ instituere hæredem maritum filiæ: sicut è conuerso idem iudicium est de vxore filij spurij,quam potest pater spurij hæredem instituere, vt docet idem Molin. Martinus de San Ioseph, *vbi supra, num.19.* sic asserit.

11. El Clerigo, ò otro qualquiera que tiene hija spuria puede dexar pro heredero ad marido de la tal espuria, hazerle donaciones, y de la misma manera si tiene hijo espurio puede instituir por heredera a la muger del hijo espurio, y hazerle donaciones, porque las leyes prohiben hazer donaciones à los espurios, son penales, y no se han da estender al marido de la espuria ni à la muger de el espurio. Quia legis dispositio deficit vbi verba legis deficiunt *l. dies 4.§.toties, ff. de damno infecto*, que siendo el Assessor del iuez recusado y tantãdose matrimonio entre vn espurio hijo de Clerigo, y cierta muger se concertò, que el dicho Clerigo diesse tanta cantidad de bienes al padre, ò madre de la muger, que se hauia da casar con el espurio y que dio por sentencia que la donacion fue valida. Vide etiam Sanchez, *in opus.lib.4.c.3. dub.42.n.2.*

12. Et tandem nota patrem etiam Sacerdotem posse filiæ spuriæ tradere dotem, dos enim datur loco alimentorum. Ex naturali autem æquitate, & iure non solùm Ciuili, sed Canonico à parentibus alendi sunt filij spurij quando ipsi non habent vnde alantur, & parentes possunt. Et circa præsentem materiam quando casus occurrerit,ne deseras recognoscere Cardinalem Lugo *de Iust. tom. 2. disput. 14. sect. 6. per totam.*

RESOL. CXIII.

Confessarius affirmauit hæredi testatorem voluisse relinquere legatum Titio, quæritur, an hæres teneatur hoc credere,& legatum soluere?

Et deducitur, quod qui aliquid audiuit à fide digno,possit in iudicio deponere, tanquam si vidisset. Exp. 11. tr.2. Misc.2. Res.31.

§. 1. VIdetur prima facie affirmatiuè respondendum, cùm Confessarius sit testis omni exceptione dignus. Probatur primò, quia in rebus ciuilibus non magni momenti qui audiuit à persona fide dignissimo potest in iudicio deponere tanquam si vidisset; ita Mendoza, *in 2.2. D.Thom. disput.173. sect. 5.§. 20.* Mexia *in leg.Toleti 23. par.2. numer.12.* & 33. & Pater Verticelli, *in qq. mor. tract. 1. quæst.*

15.

13.n.2. Probatur secundò, quia vnus testis fide dignus nuntians mortem vnius coniugis; sufficit vt alter superstes licitè contrahat secundum matrimonium præsertim quando alter constare non potest; Vt docet Angel. *verbo matrim.3.imped.1.num.4.* Veractuz *1. part.specul.art.42.concl.1.* & videtur probari *ex cap.in præsentia de sponsal.* ibi: Non permittas eos contrahere, donec certum nuncium de morte recipiant. Si ergo satis est certus nuncius, sufficiet vnus testis, & ita docet etiam Hostiensis *in dict. cap.in præsentia ad finem*, & Abbas ibi *num.6.* Vbi adeò mordicus defendit hanc sententiam, vt censeat Bartolum, qui oppositum asseruit, immemorem fuisse huius textus. Si ergo vnus testis omni exceptione maior sufficit ad hoc, ergo etiam sufficiet vt hæres obligetur ad restituendum legatum, vtrobique enim datur periculum violandi ius alienum, sicut enim violari potest ius hæredis, si fortè testator non reliquit tale legatum alteri, ità etiam ius alterius coniugis si viuit.

2. Sed ego de hoc casu interrogatus negatiuè respondi, & deobligaui hæredem à solutione supradicti legati; & adduxi Stephan. Fagund. *in Decal. tom.2.lib. 7.c.25.n.5.* Vbi quæritur, an si vnus testis omni exceptione maior, id est cui nihil opponi potest, affirmet alicui hæredi testatorem relinquere tali personæ legatum, teneatur ille hæres ex vi huius dicti, & notitiæ præcisè sumptæ soluere, seu restituere tale legatum? & negatiuè respondet.

3. Primò, Quia ex dicto vnius testis nemo plenè conuincitur, nec tenetur ei fidem adhibere contra se, & cum damno suo, vt diximus *in præcept.4.l.4.* de filio adulteræ, qui non tenetur credere matri dicenti illum non esse filium eiusdem Patris cum aliis fratribus, ac proinde non posse habere hæreditatem æqualiter cum illis.

4. Restat modò respondere ad argumenta.

Et ad primum respondeo opinionem illam non esse admittendam, vt optimè obseruat Sanch. *in sum.to.1. l.3.c.4.n.15.* Portel. *in dubiis Regularium ver. sacramentum n.6.* Et ego alibi.

Alibi Resolutionibus & sæpe prox.

5. Ad secundum respondeo, quod vnus testis non sufficit ad destruendam bonam fidem, obligat enim tantùm ad faciendam diligentem inquisitionem de veritate, & quandiù veritas non inuenitur, potest res iuxtè retineri.

RESOL. CXIV.

An si testator habens plures equos, equum Titio legauerit, vtrum debeat eligere equum Titius, an hæres?

Et an pecunia ad emptionem immobilium destinata, pro immobili habeatur, ita vt in legato bonorum immobilium contineatur?

Et quid est dicendum de legato rei non existentis, an si speratur extitura, dicendum sit valere, v.g. vt si legatur partus ancillæ futurus; vel fructus anni sequentis?

Et an quando certam quantitatem fructuum sequenti anno nascituorum legauerit testator, an ne, si tantum fructus natus non fuerit, quod deest hæres, supplere debeat? Ex p.11.tr.4.& Misc.4.Res.19.

§.1. DVm huic difficultati studeret Illustrissimus Clemens Merlinus Sacræ Rotæ Romanæ Auditor, & Decanus, de illa me interrogauit; dignabatur enim sapientissimus & amicissimus vir mecum aliquando etiam legales quæstiones conferre, & tunc ego in schedis meis aliqua circa hanc materiam colligi, quæ nunc lectoribus dabo; Dico igitur, quòd aliqui putant in hoc casu electionem competere hæredi; quia dicitur in generali, seu alternatiua propositione electionem non esse creditoris, sed debitoris *l.plerumque 10.§.final.ff.de iur.dot.* vbi regula proponitur *Electio sit rei, vtrum præstet*, & in *l.2.§.3.* Scæuola scribit in potestate & arbitrio esse rei non an debeat, sed quid debeat, iam verò constat in proposito debitorem non esse legatarium, sed hæredem, proindè hæredis, & non legatarij electio erit.

2. Accedit quoque textus apertus *in l.32.§.1. ff. de legat.1.*

Et idem ex *lege 37.§.1. & l.39.§.eod. tit.* perspicuè relucet. Quocirca, & hîc optio dabitur hæredi, illeque debebitur, quem ipse elegerit.

3. Verum ego contrariæ sententiæ adhæreo, & puto electionem in tali casu spectare ad Titium Legatarium. Probatur, quia Iustinianus dictam electionem apertè tribuit legatario *in §. si generaliter Instit. de legat.* Si generaliter, inquiens seruus, vel res alia legetur; electio legatarij est, nisi aliud Testator dixerit.

Idem quoque apertè comprobat *l.108.§.2. de leg.1.*

In *l.2.§.1. ff.1. de optione legata* scribit Vulpianus: sed homine generaliter legato arbitrium eligendi quem acciperet ad legatarium pertinet.

4. Ad contrariæ opinionis fundamenta supra adducta, primò generaliter, respondetur hoc modo; olim iure pandectarum distinguebatur legatum vindicationis; à legato damnationis; Vnde Vulpianus, ait *in tit. de legat.*

5. In legato vindicationis: electionem esse legatarij, in legato per damnationem hæredis; quæ differentia colligitur quoque ex verbis capito, sumito, habeto, quibus legatum vindicationis relinquebatur; & electio legatario permittitur magis, quam hæredi, sed his damnas esto dare, magis hæredi quam legatario: tametsi voluntas hîc non satis apertè exprimatur, cuius differentiæ fundamentum extare videtur *in l.19. de legat 2. & l.Lucio 21. eod. tit.* proindè secundum hanc distinctionem leges adductæ, quæ sibi conciliari, & in concordiam redigi debent, vt illæ quæ optionem, & electionem hæredi tribuunt, de legato damnationis loquantur: Cæteræ verò electionem legatario deferentes, de legato vindicationis accipiantur.

6. Atque ita Duarenus, Hotomanus, & Giphanius. Hæc verò differentia cùm hodie Iustiniani constitutione sit sublata *l.1.C. commun. delegat §.2.institut. delegat.* idcircò nunc soli legatario optio, & electio conceditur, provt etiam generaliter, atque indistinctè constituit Iustinianus *in dicto §. si generaliter instit. de legat.*

7. Deindè ad singula quoque argumenta in specie respondendo, non existimo primam sententiam nostram labefactare, aut magnopere impugnare: nam ad illud rectè Franciscus Duarenus respondet, regulam istam, quòd in alternatiuis electio sit debitoris, procedere in contractibus & stipulationibus, non verò in legatis, quia stipulatori cæterisque contrahentibus imputari potest quòd verba clarius non conceperint; & legem contractui apertiorem dixerint, *l.99. ff. de verbor.obl.l.3.de pactis.*

8. At verò legatario nihil quicquam imputari potest, quòd Testator apertius non fuerit loquutus.

9. Ad secundum respondetur, in casu *d.l.32.§.1.* Testatorum certum fundum vel seruum animo suo concepisse, eumque legatario destinasse.

10. Hoc autem quoties accidit, de eoque constat, palam est eum noluisse electionem penes hæredem esse, neque res omnes legato subiectas esse voluisse, ac proindè non dabitur legatario hoc casu electio contra apertam voluntatem defuncti.

11. Quia tamen de quonam senserit Testator constare non potest, electio hæredi conceditur.

idem

Idem planè ad tertium, & quartum respondendum est.

12. Verum nostra sententia supposita, quæro quidnam in tali casu Titius legatarius facere debeat, & vtrum in eius sit potestate quid vis quod ei libuerit eligere,& sic in casu proposito equum meliorem:Respondeo rem hanc sic temperandam esse, vt legatario competat quidem electio, sed ita ne optimum eligat, neve pessimum accipere cogatur.

13.Sic enim Vlpianus hac de re scribit *in l.37.prin. ff.de legat.1.* legato generaliter relicto (veluti hominis)Gaius Cassius scribit id esse obseruandum, ne optimus,vel pessimus accipiatur, quæ sententia rescripto Diui Seuerini iuuatur; qui rescripserunt homine legato Actorem non posse eligi.

Et Africanus idem confirmat *in l.110.ff.de leg.1.*

14. Quod ipsum quoque approbat Iustinianus *in l.final.§.1.in verbo ita tamen*; vt non optimum ex seruis,vel aliis rebus quidquam eligat,sed mediæ æstimationis, nedum legatario satis esse fauendum existimamus, hæredis commoda defraudentur.

15. Denique stabilitur etiam hæc sententia per *l.si quis argentum C.de donat.* vbi is, qui generaliter seruum donauit, neque optimos dare cogitur, neque pessimos dandos liberatur, sed ad mediocrium præstationem tenetur.

16. Et ita hæc omnia docet Hulricus Hunnius *in comment.ad Treutlerum vol.2.disp.13.thes. .q.22.* quæ quidem admittit saltem, si legatum sit alternatiuum, & ideò Martinus de San Ioseph *in mon. confes. tom.1. lib.2. tract.38.de testam.n.16.* sic ait, [Quando el Testador manda que se de à Pedro vn vestido de los suyos, ò vnas armas, en tal caso està à eleccion del heredero qual de la dos cosas, quiere dar, y cumple con dar al legatario lo que vale menos *l.si ita scriptum in fine lib.legato generaliter §.finaliter, ff.de legat.1.* y lo mismo es aunque los legados sean pios, sic Molina *disp.198.vers.vtrum*;y lo confirmo,porque in alternatiuis debitoris est electio de eo quod debet alternatiuè legatum,*l.non vtique, & ibi glos. semper ff. de eo quod certe loco.& l.plerumque 11.§.final.& ibi glos. final.ff. de iure dotium.& l.si ita stipulatus fuero 10 .ff.de verb. oblig.* & in alternatiua summarum, vel temporum inspicitur illud,quod minus est in obligatione *l.si ita relictum fuerit 43.§.final.ff.de leg.2 & dic. lib.si ita stipulatus 12.& ibi gloss.fin.ff.de verb. oblig.*] Ita ille.

17. Sed si aliquis hic obiter quærat, an pecunia ad emptionem immobilium destinata, pro immobili habeatur; Itavt in legata bonorum immobilium contineatur? Et affirmatiuam sententiam docet Raphael Fulgosius *in lib.15 §.final ff.de re iudicata* contrariam amplectitur sententiam, eamdemque fouet Boer. *quæst.119.*

18. Probatur ex *leg.3.§.vsuras vers. quid ergo ff. de contr.& vtili.tut act.* pecunia pupilli deposita ad emptionem prædiorum, non potest alienari sine decreto iudicis, sicut aliæ res immobiles pupilli iure pandectarum dumtaxat alienari erant prohibitæ.'

19. Destinatum habetur pro re perfecta *l.& si non sint §.infecti.ff.de auro & argento legato.* Igitur pecunia destinata ad rem immobilem comparandam pro immobili habebitur.

20. Ego autem magis adhæreo sententiæ negatiuæ, quam tuetur Franciscus Hotomanus *lib.3.obser.3.* Andreas Gail.2.2. *obsern.11.* Iason *in l. cætera §.21. ff. de leg.1.* Decius *cons.409.n.15.* & hanc esse communem sententiam testantur Gailius, & Iason *in locis modo citatis.*

21. Et ratio est, quia pecunia si simpliciter, & in concreto consideretur, sit res corporea mobilis; Vnde & in legato rerum mobilium continetur *d. lib.79. §.1.ff. de leg.3*, sin verò in abstracto tanquam quantitas, & valorem sit res incorporalis, & corporibus opponatur *l.95. ff.de leg.3.l.34.§.2.ff.de leg.1.l.94. ff. de solut.l.24 ff.depositi l.10.ff.de accept.l.19. ff.de condit. in debit.* atque propriè loquendo nec mobilis sit, nec immobilis *l.12.§.in peculio ff.de peculio l.vnic. §. exacto C.de rei vxor.act.l.2.l.3. C.de quadriennis præscript.* quamuis propter subiectum mobile qui inest, mobilis censeri & hoc casu debeat, cum licet per se moueri non possit, quia nec tangi valeat, in subiecto tamen queat moueri. Quocirca quomodocumque tandem pecunia consideretur siue in abstracto, siue in concreto, semper rebus potius mobilibus, quam immobilibus accenseri debeat, cùm igitur sua natura sit res mobilis pecunia, sola destinatio eam non efficiet immobilem.

Sed quid dicendum de legato rei non existentis? ad hoc dubium sic respondet Card. Lugo *de iust. tom.2. disp.24.sect.10.n.261.*

22. Quæritur de legato rei non existentis, de quo si speratur extitura, dicendum est valere, vt si legetur partus ancillæ futurus,vel fructus anni sequentis:illud autem legatum,licet non transeat statim in dominium legatarij,quia est conditionale, quando tamen conditio non fuit explicitè expressa,sed implicita,transmittitur à legatario moriente post mortem testatoris ad proprios hæredes. Ita ille.

23. At hæc sunt certa;sed quæstio est quando certam quantitatem fructuum sequenti anno nasciturorum legauerit Testator, anne, si tantum fructuum natum non fuerit, quod deest hæres supplere debeat?

24. Et respondet Treutlerus *vol.2.disp. 13.thes.1.* quod hæres ad legatorum fructuum quantitatem præstandam teneatur: quam sententiam probat *lib.27.§. fin.ff.de leg.3.& lib.12.ff.de alim.& cibar.legat.*

25. Quæ sententia proculdubio falsa est,si certi anni ex fundo certo fructus legati fuerit: vt si hoc modo legauerit Titio fructus sequentis anni fundi Tusculani do, lego.

26. Cùm enim hoc legatum,vt dixi,sit conditionale,& hanc in se conditionem habeat, si nati fuerint; Idcirco hæc conditio quatenus deficit fructus non debebuntur *l.13.ff.de tritic vin.legato.*

27. Quod si verò Testator fructuum certam quantitatem legauerit? etiamsi in ea quantitate non prouenerint proximo anno, defectum tamen de suo supplere debet hæres *d. l. 12.* vbi Cuiac. *de alim. & cibar. leg.*

RESOL. CXV.

An interitus rei legatæ spectet ad legatarium? Et quid, quando res, quæ casu perempta est æquè, fuerit apud creditorem, & in nostro casu apud legatarium, qui hæredis creditor est peritura? Ex p. 11. tr. 7.& Misc.7.Res.45.

§. 1. REspondeo affirmatiuè, si sine culpa, & dolo ipsius hæredis perierit, nam si, vel facto, vel culpa, vel mora, vel dolo hæredis perierit, teneretur in æstimationem rei legatæ præstandam legatario. Sed difficultas est si res, quę facto, culpa, aut mora hæredis perierit, æquè fuisset peritura, etsi culpa, factum, aut mora hæredis non interuenisset?

2. Ioannes Robertus *1.sentent. 23.* Bartol. *in lib. 5.num.10.de reb.credit.* Saporta *in tra.de mora n.110.* Zasius *ad lib.5. n.28,* Menoch. *3.præsumpt.138.num.2.* statuunt, & hoc casu hęredis, tanquam debitoris esse damnum.

3.Primò,

3. Primò, quia *in l. 83. §. penult. ff. de verbor. oblig.* Paulus I. C. moratorem furi comparat, at furem indistinctè teneri, licet res domino peritura fuisset, traditur *in lib. 1. §. rectissimè ff. de vi, & vi armata, lib. 46. pract. ff. de furt.* Quocirca re post moram debitoris perempta, damnum ad debitorem eundemque moratorem, indistinctè pertinet, siue eodem modo res fuisset apud creditorem peritura, siue non.

4. Secundò, insuper in actionibus personalibus non simpliciter rem petimus, sed personam obligatam, obstrictamque persequimur *pr. 1. de oblig.* ibi necessitate obstringimur. At persona obligata manet, & sit res fuerit perempta *lib. 25. §. si post diuortium ff. solut. matr.* proinde hæres quoque legatario ex quasi contractu obligatus manebit, etsi res perierit, eodemque facto apud ipsum peritura fuisset.

5. Denique huc facere videntur illi textus, in quibus generaliter, & indistincte dicitur, Rei post moram peremptæ damnum, & interitum ad moratorem spectare, vt *in lib. 12. ff. depositi lib. cum res 47. §. fin. in ver.* quod verum est, si non post moram factam id euenerit, potuit enim legatarius eum acceptum vendere *ff. de leg. 1.* vbi notandum, quod verba ista *potuit enim*, &c, non conditionem, sed rationem prædictorum contineant, itaut I. C. absolutè, & simpliciter concludat ad debitorem spectare post moram interitum, ex hac ratione quod creditor, qui legatarius est rem legatam, & nunc peremptam, vendere potuisset. Idem probat *l. 5. ff. de reb. cred.* in qua, & ipsa indistinctè dicitur debitoris esse damnum: At vbi lex non distinguit, ibi nec nostrum est distinguere, etsi omninò iuris nostri Auctores distinguendum putassent, proculdubio tot in locis, in quibus de præsenti quæstione ex professo tractarunt, tam necessariam, & celebrem distinctionem tanto silentio non inuoluissent.

6. Verùm contrariam sententiam tenet Hulricus Hunnius *in commentariis ad Treutlerum volum. 2. disp. 14. thesi 4. quæst. 6.* ideò statuendum existimat interesse verum res fuisset eodem modo peritura apud creditorem, hoc est legatarium, si ipsi sua die fuisset restituta, nec vlla interuenisset culpa, vel mora hæredis, an verò restitutione facta non fuisset; ita peritura: priori casu interitus damnum ad legatarium spectet; posteriori verò ad hæredem. Confirmatur autem hæc sententia in primis responso Iurisconsulti Gaij *in l. 24. §. final. ff. depos.* sibi sic demum vult debitorem liberari, & rei interitum ad actorem spectare, cum res eadem fati calamitate apud creditorem peritura fuisset.

7. Confirmatur, eò quod creditor nec possit, nec debeat amplius quid à debitore exigere, quam habiturus fuisset, si res ei sine mora restituta fuisset, Donellus *c. 7. de mora.*

8. Accedit, quod crediror re post moram debitoris perempta, id solùm petere, & à debitore exigere queat, quod ipsi per moram debitoris damni est datum, aut interuersum fuit: Atqui re post moram debitoris, ita perempta, vt eodem modo apud creditorem quoque peritura fuisset, nihil lucri per moram debitoris creditori interuersum est, quod aliàs habiturus fuisset, nec quicquam ei damni datum est, Quare hoc casu nihil exigere poterit à debitore.

9. Denique Vulpianus *in l. 47. §. final. ff. delegat. 1.* tradit, æstimationem fundi non deberi, si fundus chasmate perierit, si non post moram hæredis id euenerit, quia legatarius potuisset fundum vendere, quibus postremis verbis satis innuit, fundo legato post moram extincto, ita demum æstimationem fundi deberi; si legatarius potuerit fundum legatum vendere. Ex contrario itaque non debebitur æstimatio fundi, quamuis fundus post moram ab hærede factam, perierit, si legatarius fundum vendere non potuit.

10. Nec obstat, quod is, qui vi aliquid, aut metu extorsit, vel occupauit, aut furto abstulit, non liberetur, si res ita ablata perierit, etsi apud dominum, vel eum, cui ablata est itidem peritura fuisset *l. 49. p. ff. de furt. l. 14. § quatenus ff. quod met. caus. l. 1. §. rectissimè. 54. leg. penul. ff. de vi & vi arma: a l. 8. ff. final. ff. de cond. furti.*

11. Ad hoc enim rectè Cujacius, in furtis, ait: ab actoribus, prædonibus, & iis qui metum intulerunt, hoc speciale esse, vt re perempta non absoluantur, sed indistinctè teneantur; eò quod plus sint, quàm moratores *d. l. penult. ff. de vi, & vi armata*, vt qui non tam sint in mora, quàm in dolo, & maleficio; Vnde etiam licèt alij debitores re ante moram perempta, indistinctè liberentur, siue ea apud creditorem peritura fuisset: odio tamen eius, qui metu, aliquid extorsit, aut furto abstulit, sic comparatum est vt non liberetur, re etiam ante moram perempta, si metu non illato peritura res non fuisset *l. 14. §. 1 ff. quod met. causa.*

12. Sed ex his oritur dubium, quando res, quæ casu perempta est, æque fuerit apud creditorem, & in nostro casu apud legatarium, qui hæredis creditor, est peritura? Etenim de hac re extant diuersę Interpp. sententię. Nam Iacob. Cuiac. *ad l. 23. ff. de verb. obligat.* Iulius Pacius *cèt. 13. q. 62.* Ioan. Borchold. *in tr. de ver. oblig. c. 8.* tũc aiunt, rem peremptam dici apud creditorem fuisse perituram, si & corpore apud eum peritura, & ita peritura fuerit, vt nec receptam, fuerit creditor distracturus, quamuis distrahere potuerit.

13. Mouentur hi *l. 15. ff. de rei vind.* in verbo, sed est verius si fortè distracturus erat creditor, si accepisset, moram passo debere præstari; nam si ei restituisset, distraxisset. & pretium esset lucratus.

14. Cæterùm Hugo Donellus *in d. l. 23. de verb. oblig. & in tr. de mora c. 7.* Giphanius *in eadem lege 23.* Gedd. *de contr. & committ. stipul. c. 11. concl. 4.* tunc demum aiũt rem apud actorẽ eodẽ modo fuisse perituram, cùm is potuisset rẽ distrahere, etsi fortassis distracturus nõ fuisset.

15. Et quidem hæc sententia confirmatur dilucidissimo Textu *leg. 47. 8. fin. de leg. 1.* In qua idem Vulpianus ita scribit: item si fundus chasmate perierit, Labeo, ait, vtique æstimationem non deberi, quod ita verum est, si non post moram factum id euenerit, potuit enim eum acceptum legatarius vendere.

16. Ecce hîc non attenditur an venditurus fuerit fundum legatarius sed hoc solùm spectatur an vendere fundum potuerit, quod ipsum etiam rationi iuris per omnia conuenit, quoniam non spectandum quid non habeat creditor, sed potius quid haberet, si vellet.

17. Itaque interitus, rei legatæ fortuitus, qui vel dolo, vel culpa hæredis, aut post moram eius accidit, ad hæredem pertinet, nisi eodem modo res apud legatarium fuisset peritura.

18. Cæterùm si nulla culpa, nec dolus, nec vlla mora hæredis interuenerit, hîc æquum est absolui hæredem, si casu rem legatam perire contigerit.

19. Quæ omnia superiùs dicta valdè notanda erunt, nam sæpius possunt in furto contingere, in quibus confessarij ancipites remanerent.

In indice primo huius Tom. 6. Lege Appendicem ad hunc Tract. 8. vbi reperies alias plures quæstiones mistas, & dispersas per alios Tom. Tract. & Res. quæ simul pertinent ad hunc Tract. 8. de Testamentis, &c.

TRACTATVS IX.
DE
EXECVTORIBVS TESTAMENTORVM.

RESOLVTIO PRIMA.

Quid sint Executores Testamentarij, & quotuplices? Ex part.8.tr.5.Res.1.

§.1. RESPONDEO quòd executor testamentarius est ille, qui legitimè est nominatus, seu iure constitutus, primò, & principaliter ad exequendam voluntatem testatoris, vel ad eius voluntatis ordinationem, & dispositionem.

2. Executores verò aliqui sunt legitimi, alij datiui. Executor legitimus ille dicitur, qui à iure constitutus est, veluti Episcop. & iudex laicus, seu quilibet alius. Datiuus executor, iuxta aliquorum sententiam, dicitur nominatus, seu datus à iudice, Consule, vel Senatu ad perficiendam testatoris voluntatem.

3. Deinde, vel est vniuersalis, vel particularis. Vniuersalis dicitur, quando nullo dato hærede, nec ab intestato vocato, distributio bonorum defuncti vel testatio, & dispositio vniuersalis eorum ei est commissa, vel anima remaneat instituta: quibus in casibus executor, seu vt meliùs dicam, Commissarius (quia generalis dispositio est iniuncta) vicem hæredis sustinet. Particularis, quando instituto hærede, vel ab intestato manente ad aliquam rem, actum, seu actionem relinquitur.

Et omnia supradicta latè explicata inuenies apud Doctores, quos citat, & sequitur Carpius *de execut. test. l.1.c.1.per tot.*

RESOL. II.

An Excommunicati possint eligi in Executores testamentorum?

Ex quo infertur, quod iudex nec Ordinarius, nec delegatus, vel arbiter, Aduocatus, vel tutor, si sint excommunicati, non possint indicare, patrocinari, nec in iudicio existere.

Et notatur quod si vnus solus sit Executor, seu Commissarius illeque excommunicatus existat, & intra tempus, quod à iure, vel à testatore ad executionem concessum est, excommunicationis absolutionem consequi non possit, tunc etenim ad Episcopum executio deuoluitur in causis piis, in aliis verò hæredibus.

Sed quid, si Executor, aut Commissarius excommunicatus de facto testatoris voluntatem adimpleuerit, an sit valida executio? Ex p.8.tr.5.Res.2.

§ 1. AFfirmatiuè respondet Sanchez *in opusc. tom.2. l.4. cap.1. dub.40. num.11.* vbi sic ait: Excommunicatus potest esse executor testamenti. Ratio, quia licèt non possit esse in iudicio, at potest extraiudicialia tractare. Item, quia officium hoc non est ad suum commodum, sed aliorum, scilicet testatoris & legatariorum. Sic Spinus *ea gloss.28. n.38.* Anchar. *c.relig.de test.in 6.n.3.* Ita Sanch. quibus adde Cardinalem de Lugo *de iust.to.2.disp.24.sect.16.n.324. in fine.*

2. Sed hæc opinio sic absolutè prolata mihi non placet, provt nec placuit viro docto Francisco Carpio *de exer.test.l.1.c.9.n.25. & seq.* vbi circa præsentem difficultatem obseruat *Primò* quòd executor, & commissarius excommunicatus repellitur à participatione, siue à parte, siue à iudice. *Secundò* quòd excommunicatione obiecta & probata, & ex ea executor eiectus, nihil firmum facere potest.

5. Nec argumenta P.Sanch. sunt admittenda, quòd officium executoris, & participatio ex eo descendens non est ad commodum suum, imò potiùs aliorum, & ideò illud exequi non prohibetur (qua etiam vtitur Spinus) omnino falsa est, & conuincitur ex multis: quia iudex agit ad commodum aliorum, & tamen si excommunicatus existat, eius participatio prohibita est, siue in iudicio Ecclesiastico, de quo latè Suar. *de censuris, d.disp. 14.sect.2.* siue in sæculari, ex eodem Suar. *disp.16.sect.1.* Marta *d.c.9.n.8.* vbi nec ordinarius delegatus, vel arbiter potest esse excommunicatus, post Riccium *d. c. intelleximus, n.2.3.4. & 5.*

4. Et aduocatus pro altero patrocinatur, & reiicitur à iudicio si excommunicatus appareat, Abbas *d.c. intelleximus*, & Decius *ibi, n.6. & 7.* Suarez *dicta disp.16.sect.7.*

5. Tutor etiam agit ad commodum minoris, & tamen si excommunicatus est, non potest esse in iudicio, Baldus *in leg.1. Cod. de iur. & facti ignorantia*, Decius *in dicto c.intelleximus, n.56.* Antonius Piagius *de tutorib. & curatorib. q.3. n.26.* Ioan. Guttier. *eod. tr.1. part. c.21 n.23.* P.Suarez *d.disp.16.sect.8.*

Ad aliud argum. Sanch. quòd excommunicatus potest extraiudicialia tractare, respondet Carpius *vbi supra, n.5. & seq.*

6. Non desinam tamen hîc adnotare cum eodem Carpio, quòd si vnus solus sit executor, seu commissarius, illeque excommunicatus existat, & intra tempus quòd à iure, vel à testatore ad executionem concessum est, excommunicationis absolutionem consequi non possit, tunc etenim ad Episcopum executio deuoluitur in causis piis: in aliis verò hæredi, Marta *de iurisdictione, 2.part.c.10.n.1. & 2.*

7. Quartum obseruandum erit, quòd si executor seu commissarius excommunicatus de facto testatoris voluntatem adimpleuerit, valida erit executio, dummodo exceptio excommunicationis obiecta, & probata non fuerit; & ille expulsus, quod Carpius ex multis aliis exemplis confirmat.

RESOL.

RESOL. III.

An mutus, & surdus possint esse Executores testamenti? Ex p.5.tr.6.Resol.28.

§.1. NEgatiuè respondeo cum Angelo *ver. executor, n.2.* Sylvester. *ver. testamentum 2. q. 1. dict.5.* & Sanchez *in opusc.tom.2.lib.4.c.1.dub.40.n.12.* vbi fitmat,quòd nec mutus,nec surdus possiunt esse executores testamenti.

RESOL. IV.

An serui possint esse Executores testamenti? Ex p.7.tr.7. Resol.42.

Sup. hoc in Resp. §.1. NEgatiuè respondet Sylu.*verb.Testamentum 2. q.1. dict.5.* Angelus *ver.executor.n.2.* & alij. At verius est posse, quia ea, quæ sunt nudi ministerij, & facti,quale est hoc munus,possunt per seruum adimpleri.Idem quia spiritualia,& pietatis opera ,quale est hoc,cadunt in seruum,si aliqui,vt refert Sylvest.& probat latè Spino, *gl.28.n.33.*& 34.Sanchez *in opusc.to.2. lib.4.c.1.dub.40.n.13.*

RESOL. V.

An serui possint eligi in Executores testamenti? Ex p. 8. tr.5.Resol.3.

§.1. AFfirmatiuè respondet Cardinalis de Lugo, *de Iust.tom.2. disp. 24. sect.6. n. 324.* & ante illum Sanch.*in opusc.tom.2.lib.4.c.1.dub.40.n.13.*vbi sic ait : Licèt de seruo teneant Sylvest. Anchar.& Angel. *ibi*, & Bald.quem refert Spino,non posse esse executorem testamenti:at verius est posse,quia ea,quæ sunt nudi ministerij,& facti, quale est hoc munus,possunt per seruum adimpleri.Item,quia spiritualia,& pietatis opera,quale est hoc, cadunt in seruum.Sic aliqui, vt refert Sylu.& probat latè Spino *gl.28.n.33.& 34.*ita Sanch. quem ego adduxi *in part.7.tr.7. resol.42.* cui adde etiam Iacobum à Canibus *de execut.vlt.volunt.part.1.n.47.*

Quæ tenet ex Sylu. contra.

E contrario tamen Bald.*in l.id quod pauperibus,n.3. C.de Episcop.& Clericis*, Ancharanus *in c.fin.de testam. in 6.n.1.vers.sed cùm Monachi*, Ioan. de Imola *in Clementina vnica, de testamentis,n.23.* partem negatiuam tuentur.

2. Sed has sententias ita absolutè prolatas non approbo:*Primam* Sanch.quia executoribus non solùm ea, quæ sunt facti, & nudi ministerij, relinquuntur, sed etiam quæ ad arbitrium, iudicium, & ius competunt; quæ verò seruo haud quaquam permissa sunt. *Secundam* Baldi ex eo quod seruus quo ad ius ciuile nihil attinet,quorum sententia etiam indistinctè proposita vera non est, cùm seruus ea quæ facti,& ministerij nudi sint,exequi valeat.

3. Vnde ex his Carpius *de execut.test.l.1.c.13.n.29.* hanc difficultatem duabus conclusionibus explanat. *Prima*, quòd in his,quæ in facto, & ministerio nudo consistunt, serui executores testamentorum esse possunt,iuxta quam conclusionem accipienda est tantummodò Iacobi à Canib. & Doctoris Spini sententia,aliàs enim indistinctè proposita vera, nec sufficiens est. Et ita intelligendus est Eminentissimus de Lugo.*Secunda* conclusio in his quæ ad arbitrium,iudicium,& ius pertinent,seruus à non domino executor,& commissarius constitui nequit.Et iuxta hanc conclusionem sententia negans Baldi, Anchar. & Ioann.de Imola intelligenda erit;non verò iuxta terminos primæ conclusionis.

RESOL. VI.

An mulieres possint esse Executrices testamentariæ?
Ex quo infertur, an mulieres possint pro alio interuenire, vel Procuratrices existere? Ex p.8.tr.5.Resol.4.

Sup. hoc in Resol. seq. circa finem ad lin. 7. ante finem.

§. 1. NEgatiuè respondent aliqui, eò quòd mulier executrix deputari non possit : quia non habet personam standi in iudicio tanquam procuratrix quod tacite supponit ad huius officij executionem : sequitur glossa *verb.ad liberos,in l.tutela.ff.de tutelis*,ibi : *& commissaria*,dum se refert ad præcitatam glossam *verb. Religiosus*, Speculator, *tit. de instrum. edit.vers.nunc verò aliqua. n.76.* Huius sententiæ fundamentum sumitur ex Vlpiano *in l.fœmina.ff. de regul. iur.*vbi ait:*Fœmina ab omnibus Officiis ciuilibus & publicis remota sunt*, & inde infert : quòd non possunt, nec pro alio interuenire, nec procuratrices existere, *l. neque fœmina 54.ff.de procur.l.1.§.secundo,vers.6.ff.de postul.o.mulieres,de iudiciis,l.6.l.alienam,C.de procur.* vbi Imperatores Diocletianus & Maximianus in hæc verba : *alienam suscipere defensionem virile est officium, & vltra sexum muliebrem esse constat.*

2. Sed his non obstantibus contrariam sententiam tenet VVadingus *tr. de contract.disp.4.dub.13.§.1.n.1.* Sanchez *in opusc.tom.2.l.4.cap.2. dub.49.n.5.* vbi citat 14.Doctores & patet ex *leg.a filio.in princ.ff.de alimentis, & cibariis legatis*, ibi : *Mœuio infanti alumno meo, quadraginta dari volo : quæ, peto à te suscipias Seia, & vsuras ei quicunces, in annum vsque vicesimum ætatis, præstes, eumque suscipias, & tuearis.* Ex quibus verbis Bartolus *ibi* deducit summarium hoc: *Mulier potest esse executrix in testamento* ; sequuntur eum Baldus *in l.id, quod pauperibus,2. columna,C.de Episcopis & Clericis*, Philippus Decius *cons.91.n.1.*vbi absolutè ait,non esse dubium quòd mulier officium executoris suscipere possit.

Sed ex hac doctrina quòd mulier possit esse executrix testamentorum oritur magna difficultas. Ideo quæro.

RESOL. VII.

An executio à testatore propriis fratribus relicta, censeatur sororibus iniuncta?
Et an mulier nupta nominari possit à tertio Executrix, & Commissaria testamentaria? Ex p.8.tr.5.Resol.5.

§. 1. NEgatiuam sententiam, ob imperfectum fœminarum consilium, tradit Iason *in l. ex facto, col. pen.ff.de vulg.* Decius *in d.l.fœminæ, numer.121. de reg. iur. ff.* & (eo non relato) Couarruu. *in cap.tua,de testament.num.3.in fin.* Molina *d.num.14.* Quam sententiam limitat eo casu, quo testator vnum tantum fratrem masculum haberet, nam tunc nomine fratrum, in plurali, sorores comprehensæ etiam censerentur, quam limitationem sequitur nouissimè Cardinalis de Lugo *de Iust. tom. 2. libr. 1. capit.7. numer.314.* vbi sic ait. Quando tamen aliquis suos fratres exequutores nominat sui testament. non intelligitur nominasse sorores.*l. vlt. Cod. de legat. tut.* quod tamen puto non procedere, quando testatus habebat duos solos,vnum fratrem,& vnam sororem, tunc enim sub fratribus in plurali comprehensa videretur soror. Ita Lugo ; & ante illum Sanchez *in opusc. tom.2.lib.4. c.1.dub.40.n.7.*

2. Sed non desinam hîc adnotare, nouissimè de dicta opinione valde dubitare Carpium *de execut. test. libr.1. capit.7.numer.35.* & ideò contra Lugum putat

appellatione fratrum executorum sorores etiam comprehendi,Probat.

3. *Primo*, quia in vltimis voluntatibus masculinum concipit fœminum, *l. seruus legatus, in princip. & §. sed si pueri, & l. qui duos. de leg.3. l. inter stuprum. §. fin. ff. de verborum signif. l. si. ita scriptum, de legat. 2.* & (pluribus relatis) sequitur Antonius Gabriel *commun.opinion. tit. de verborum signif.num.7.* & alijs *concluſ. 6.* Decius *in d. l. fœminæ. ff. de reg. iur.num.90.& 91.& 103.* Peregrinus *de fidei commiſſis, art. 25. n 2.* Fachinæus *controu. lib. 8. cap. 97. verſ. ſed hæc eſt natura huius*, Emanuel Costa *in c. ſi pater, de teſtam. in 6. 1. part. verb. ſi vtrumque. n. 1.* & aliis. Quod siue sit ex proprietate sermonis, siue per extensionem, fœmininum sub masculino comprehenditur, ex eodem Costa *ibi.* Menochio *de præſumpt. lib.4. præſumpt.84.n.2.& 3.* maximè prout ipse *n.4.* asserit,in vltimis voluntatibus.

4. *Secundò*, quia illud præcipuè locum habet, quando materia, de qua agitur, ita conuenit mulieribus, sicut & masculis, nec inter eos diuersitatis ratio inuenitur, Philip. Decius *in d.l fœmina, ff. de reg. iur.* vbi additio *num. 13. verſ. Sed iſta limitatio*, Menochius *dicta præſump. 84. num.4. per totum*, Peregrinus *dicto art. 25. num.5.* ibi: *per identitatem rationis*, Fachinæus *dicto c. 97. verſ. Sed hæc eſt natura huius contractus.* Vnde cùm executio, & commissio testamentaria ita conueniat masculis, sicut fœminis: quia iure eis permissum est (ex dictis) consequens est, vt sorores comprehensæ censeantur.

5. *Tertio*, quia appellatione fratrum regùlariter veniunt sorores, *l. tres fratres, ff. de pactis, l. fratres, C. de inoffi. ioſo teſtamento*, Anton. Gab. *de concl. 6. n. 3. & 4. & n.110. & 111.* Quod etiam est in vltima voluntate ex *l. Lucius, §. queſitum, de legat.3. l. Lucius. §. Mœuia, el. 2. ff. ad Trebellian.* Bart. Angel. Paul. de Castro, Fulgosius, & Iason, quos sequitur Anton. Gabr. *d. concl. 6. n.9. & 10.* Quod etiam in statutis locum habet, in quibus soror fratris appellatione continetur idem Ant. Gabr. ex Bald. Alex. Bolog. & Corneio. *n.28.* Quæ omnia maximè militant vbi est eadem ratio. ex Decio *d. n.113.* Anton. Gabriele *d. n. 29.* Menoch. *d. n. 4.* Pereg. *d. n. 5.* quia quando diuersa procederet, masculinum fœmininum non comprehendit prout magna Doctorum copia congerit Anton. Gabr. *n. 49.* Vnde cùm inter masculos & fœminas diuersitatis ratio constitui non valeat, ex eo, quia materia executionis & commissionis testamentariæ masculis, & fœminis permittitur, & conuenit, ex eodemmet Baldo, Decio, Couarr. & Molina: necessariò asserendum est eisdemmet authoribus, sorores comprehensas censeri. Nec ratio imbecillitatis ingenij mulierum ad propositum facit, cùm potiùs perfectum (quoad hanc materiam) iudicetur, cùm iure mulieres executrices & commissariæ testamentariæ nominari valeant,ex eodem Baldo,Decio, Couarr.& Molina *in locis ſuperius adductis.*Et hæc omnia docet Carpius *loco citato*, vbi etiam doctè pertractat aliam quæstionem: Vtrùm mulier nupta nominari possit à tertio executrix & commissaria testamentaria,

Sup.hoc magis latè in reſ.prætcrita.

RESOL. VIII.

An minores poſſint eſſe Executores teſtamentarij?
Et quid ſi minor expleuit 17. annum?
Et minor ſi expleuit 17.annum an poſſit eſſe Procurator ad negotia,vel habere debeat 25.annos? Et quid ad iudicia? Ex p.8.tr.5.Reſ.6.

§.1. AD hoc dubium sic respondet Cardinalis de Lugo *de iuſtit. tom.2.diſp.24.ſect.16. n.324.* Impubes executor esse non potest, bene tamen minor, si expleuit 17. annum, vt colligitur ex *cap. qui generaliter, §. vlt. de procur.lib.6.* Ita ille; & ante illum Sanch. *in opuſc. tom.2. lib.4. c.1. dub.10.* & nouissimè VVadingus *de contract. diſp.4. dub. 13. §. 1. num.1.*

2. Sed hanc sententiam libenter admitto quoad negotia ex *cap. qui generaliter, §. vlt. de procur. in 6.* ex quo, qui decem & septem annos expleuerit,potest esse procurator ad negotia. Non assentior tamen Cardinali de Lugo,Sanchez,& aliis,quoad iudicia: in his enim minor vigintiquinque annis executor & commissarius haudquaquam esse potest,ex ratione textus dicti capitis *qui generaliter,§.vlt.* in illis verbis: *ad iudicia tamen, niſi maior vigintiquinque annis fuerit, deputari nequiuit.*

Rectè igitur varios casus circa præsentem difficultatem distinxit Carpius *de execut.teſtam.lib.1.c.8.n.3. & ſeq.* quem omnino videbis.

Sup. hoc in Reſ.8.& 9. nonnihil.

RESOL. IX.

An Clerici poſſint eligi in Executores teſtamentorum tam ad pias cauſas,quam ad prophanas?
Et quid de Cardinalibus, Archiepiſcopis, & Epiſcopis?
Et an hoc etiam procedat, quando Clericus deputaretur Executor teſtamenti ſimul cum laico? Ex p.8.tr.5.reſ.7.

§.1. ALiqui opinati sunt hoc posse fieri solùm ad pias causas. Ita Ansaldus *tract. de iuriſd. part.2. tit. 11. cap. 29. n. 12.* & Speculator *tit. de inſtrum. edit. §. nunc verò aliqua n.73. in fine, & n.74. in princip.*& Iacobus à Canibus *de execut. vlt. voluntat. part.3.n.40.& ſeqq.*

2. Sed hæc opinio est prorsus refellenda, & ideo ego puto Cardinales, Archiepiscopos, Episcopos,& omnes Clericos posse executores testamentorum effici, non solùm ad pias causas,sed etiam ad prophanas,quia licèt Clerici curam secularium actuum recipere non debeant.11. *q.1. c.te quidem*, nec esse ministri laicorum, hoc tamen est speciale in executione testamentorum, etiam ad non pias causas, vt possint esse,vt notatur *in c.2.de teſtam.in 6.* Et ita docet cum pluribus Sanchez *in opuſc.to.2.lib.4.c.1.dub.40.n.1.* quibus adde VVadingum *tr.de contract.diſp.4.dub.13.§.1.n.1.*

3. Et nota hoc etiam procedere quando Clericus deputaretur executor testamenti simul cum laico, quia licèt in officio dispar professio esse non debeat, ex *c.in noua 16.q.1.* hoc intelligitur quando admittuntur, vt vnum corpus,vel vt vnum Collegium. Ita Sanchez *vbi ſuprà.*

4. Et ratio horum omnium est,quia licèt causa non sit pia, in qua executio seu commissio à testatore relicta est,tamen officium charitatis est, eius voluntatem ad effectum perducere, Authent. *de hæred. & falcidia, in §. ſi verò expreſsim deſignauerit*, ibi, *iuſtè,& piè*; & ibi, *piè agendo, collat. 1.* iniustum, imò impium esset Cardinalem, Episcopum, & consequenter quemlibet alium Clericum voluntatem defuncti non perficere, cùm testator, qui eos nominauit, ex hac luce migrauerit,& alium,vel alios executores testamentarios, de quibus confidere possit,nominare minimè valeat argument.text, *in l.1.C.de ſacroſanctis Eccleſ.*

RESOL. X.

An Fratribus Minoribus poſsit committi nominatio Executorum alicuius teſtamenti?
Et ad hoc an in Fratre Minori requiratur facultas à ſuo Prælato? Ex p.8.tr.5.Reſ.8.

§.1. REspondeo posse, tum, quia hoc non est esse munus executoris: tum quia ratio prohibitionis

tionis, ne scil. contrectarent pecunias, litésve in executione subortas agitarent, & ab spiritualibus exercitiis eo munere distenti auocarentur, omnino cessat eo munere distenti auocarentur, omnino cessat in executorum nominatione. Præterea in eo casu non est incerta executorum nominatio (vt vult Francus *cap. 2. in princ. num. 2. & de testam. in 6.* & *ibi* Dominicus *n. 4.* qui propterea oppositam sententiam tenuerunt, certitudo enim in alterius voluntatem bene confertur, vt ex Baldo cum aliis *l. id quod pauperibus. num. 15. C. de Episcopis, & Clericis*, docet Sanchez *supra num. 41.* qui hanc sententiam sequitur, & refert Couarruuiam *cap. tua nos, num. 1. in fine, de testamentis.* Matienz. *lib. 5. recopilat. tit. 4. lib. 14. gloss. 1. num. 3.* Rodriguez *tom. 3. de Regular. quæstion. 70. articul. 2. & tom. 2. summa cap. 70. n. vii.* contra Molin. *disput. illa 247. §. illud est obseruandum.*

Sup. hoc in Resol. 8. not. præcedenti & infra in Resol. 12.

2. Rectè autem monet etiam Sanchez facultatem requiri in Fratre Minore à suo Prælato; Religiosus enim non habet velle, aut nolle, vt ex postea dicendis de aliis Religiosis constabit.

3. Docet etiam ipse Sanch. *num. 42.* ex Matienz. *supra* eam commissionem nominandi executores debere esse incerti ex certis, vt nominandi aliquem ex tali Collegio; nulli enim potest validè committi indefinita executoris nec tutoris nominatio, vt probat Matienz. *cirat. tit. 4. l. 5 gl. 8. n. 4.* Nec etiam valet, quando esset adeò generalis nominatio, vt ipso non nominante, non possent omnes simul exequi, vt si omitteret nominare vnum de tali Regno, aut ciuitate. Et hæc omnia, præter Doctores, citatos docet Dicastillus *l. 2. tr. 19. disp. 3. dub. 10. n. 106.*

RESOL. XI.

An cæteri Religiosi etiam Claustrales possint esse Executores testamentorum, tam quoad institutionem & legata prophana, quam pia?

Et an hoc onus suscipere non possint, nisi à suo Superiore petita super hoc licentia, & obtenta, quod secus dicendum est de his, qui habent beneficia præsertim perpetua extra Monasterium?

Et quid est dicendum si Regularibus specialiter suo Religionis instituto interdictum sit, vt non possint esse Executores testamenti? Ex p. 8. tr. 5. Resol. 9.

§. 1 OFficium executoris testamentarij solùm permissum esse Religiosis ad pias causas, tradit Speculator *de instr. edit. §. nunc verò aliqua. n. 70.* Sed Religiosum executorem testamentorum constitui non posse, nisi Superioris licentia ad hoc petita, & obtenta, text. expressus *in c. fin. de test. l. 6 in princ.* vbi Bonifacius in hæc verba scripsit: Religiosus executor ab alio in sua voluntate vltima deputatus, non potest, cùm velle vel nolle non habeat, huiusmodi officium suscipere, nisi à superiore suo petita super hoc licentia, & obtenta. Idem statuit Pont. *in Clementina vnica eod. tit.* in illis verbis: Quod vtique non posse, nisi à superiore suo petita super hoc licentia, & obtenta suscipere.

Quod hanc limitationem fere tradunt. Angelus. 8. & Adrian.

2. Quæ quidem sententia intelligenda est, siue executio sola Monacho relicta fuerit, siue ordinatio, distributio, electio, & dispositio commissa sit: in vtroque enim casu, officium exequi & suscipere Monachus poterit, (superioris obtenta licentia.) Cùm quia textus *in d. cap. final. & in d. Clementina vnica*, & supradicta communis Doctorum traditio indistinctè loquuntur; tum etiam, quia (ea obtenta) Monachus velle, & nolle habet, ad illud exercendum ex prædictis iuribus. Et sic inter executionem solam, & inter distributionem, electionem, & dispositionem Monacho commissam, nullum diuersitatis discrimen versatur cùm vnus, & alter casus ex eius arbitrio, & dispositione, (præmissa superioris facultate) dependeat.

3. Declaranda iterum est, vt locum habeat etiam in causis non piis, quarum executio, & commissio Monacho relinquitur: ita Cardinalis *in dicta Clementina vnica, n. 10. vers. 2. quæro*, Ioan. de Imola *ibidem. n. 10.*

4. Posita igitur sui superioris licentia constat ex supradictis textibus Religiosis permitti, tam quoad institutionem, & legata prophana, quàm pia; quia supradicti textus indistincti de cuiuslibet vltimæ voluntatis susceptione, & executione loquuntur. Præterquam, quod satis pium est, quamcumque defuncti voluntatem licitam, & honestam exequi. Neque in huius officij executione, & susceptione opus est, vt aliqua specialis vtilitas monasterio proueniat; quia dicti textus illam non expostulant, sed solùm licentia Prælati contenti sunt.

Sup. contento in hoc, & seq. §. lege in hac doctrina ref. 70. & sig. nanter. §. vlt.

5. Omnia verò supradicta procedunt in Religiosis Claustralibus; secus verò dicendum est de his, qui habent beneficia præsertim perpetua, extra Monasterium, cùm non subsint obedientiæ sui Prælati, saltem sicut alij, qui domi habitant; sicut enim temporalia tractant sine recursu ad superiorem, sic & executionem testamentorum. Ita VVadingus *tract. de Contr. disputat. 4. dubit. 13. §. 1. numero 24* & Dicastillus *de Iustit. libr. 2. tract. at. 19. disputat. 3. dubitat. 10. num. 111* & alij.

6. Vnde ex his apparet cautè legendum esse Petrum Nauarra *l. 3. de rest. c. 1. p. 3. dub. 1. n. 167.* vbi ait, Regulares posse esse testamenti executores, nisi eis specialiter suo Religionis instituto interdictum sit; nam hoc est contra textum *c. 2. de te[illegible]. in 6.* & contra Clementinam superius adductam, & contra communem sententiam Doctorum.

RESOL. XII.

A quo Superiore petenda sit licentia, vt Religiosi exerceant munus executionis alicuius testamenti?

Et an ad hoc non requiratur consensus Conuentus?

Et an ipse Superior Conuentualis, qui dat aliis licentiam, possit ad hoc secum dispensare, nisi aut illa dispensatio requirat specialem distinctionem personæ dantis, & accipientis, aut per Ordinis statuta vetetur secum dispensare? Ex parte 8. tractat. 5. Resolutione 10.

§. 1. REspondeo, quòd Iacobus à Canibus *de executoribus vltimarum voluntat. parte 1. numero Trigesimo Secundò.* (aliquibus opinionibus se inuoluens) distinctè, & particulariter sententiam eligendam non constituit: sed ea tanquam verissimè amplectenda est, quòd superior ille dicitur, cuius imperio Monachus immediatè subditus existit: ex Cardinali *in Clementina vnica, de testamentis, numero 4.* Ancharano *in capit. finali, eodem titulo, numero. 3. versic. Secundò nota*, nec consensus Conuentus requiritur, argument. textus *in dicto capite si Religiosi de elect. libr. 6. §. Quia verò.*

2. Sufficit igitur sola licentia Prælati conuentualis. Et *nota* hìc obiter, quòd ipse superior conuentualis, qui dat aliis licentiam, potest secum ipse dispensare, quia regula est, quando superior cum aliis dispensat, posse quoque secum in eadem re dispensare, nisi aut illa dispensatio requirat specialiter distinctionem personæ dantis, & accipientis, aut per Ordinis statuta vetetur secum dispensare. Sylvester *testamentum 2. quæstion. 2.* Molin. *disput. 247. num. 9.* quibus adde Castrum Palaum *tom. 3. tract. at. 16. disput. 4. punct. 13. §. 1. num. 4.*

Dicastillum *de Iust. lib. 2. tr. 19. disput. 3. dub. 10. n. 112.* Rodriguez *in qq. regular. tom. 3. q. 70. art. 1.* & Capellam Tholosanam *q. 154.* Lezanam *in summa q. regular. tr. 1. c. 9. n. 9.*

RESOL XIII.

An à Religiosis Societatis Iesu haec licentia sit petenda à Patre Generali sub obligatione peccati mortalis ? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 11.

§. 1. IN hac quæstione de meo nihil dicam, solùm referam quid sentiant Doctores ipsius Societatis, & ideò assero affirmatiuam sententiam docere Sanchez *in sum. tom. 2. lib. 6. cap. 11. n. 18.* quia in constitutionibus Societatis *p. 6. cap. 3. § 7. in declarat. litera D.* hæc licentia reseruatur soli Generali, & quamuis constitutiones ex se non obligent ad mortale; quia tamen iuxta iura suprà allegata non possunt Religiosi absque licentia Prælati suscipere, vel exercere illud munus sub culpa graui, & hanc licentiam in Societate solus Generalis dare potest, consequenter absque eius licentia peccabit mortaliter subditus, quia absque licentia Prælati id faciet; vnde neque ipsi Prouinciales aut superiores locales poterunt absque Generalis licentia id munus exequi sine peccato graui.

Supra in ref. quæ hic est. 11.

2. His tamen non obstantibus, hoc difficile videtur Cardinali de Lugo *de Iust. tom. 2. disput. 24. sect. 1. n. 26.* quia de iure communi aliis etiam superioribus infra Generalem competit posse dare subditis illam licentiam, ita vt subditis cum eorum licentia eiusmodi munus exercens non peccet mortaliter, nec faciat contra legem Canonicam. In prædicto autem loco nostrarum constitutionum solùm reseruatur Generali facultas dispensandi in ipsa constitutione nostra, qua prohibetur nostris tale munus. Cùm autem constitutio nostra quatenus talis est, non obliget ad culpam, sed solùm vt regula, consequens est, vt subditus agens contra illam constitutionem sine eius legitima dispensatione, non peccet grauiter ex eo capite; sicut nec superior talem licentiam concedens Contra legem autem Canonicam non videtur esse peccatum, cùm hæc solùm prohibeat exercitium illius muneris sine consensu Prælati saltem immediati. Regula verò nostra non aufert ab aliis Superioribus potestatem, quam de iure communi habebant: sed solùm non concedit potestatem dispensandi in prohibitione facta in eadem constitutione: quod colligi videtur ex eius verbis, *quæ sic se habent.* Vt plenius possit Societas rebus spiritualibus iuxta suum institutum vacare, quoad eius fieri poterit, à negotiis sæcularibus abstineat, (qualia sunt testamentariorum, vel exequutorum, vel Procuratorum rerum ciuilium, aut id genus officia) nec ea vllis precibus adducti, obeunda suscipiant, vel in illis se occupari sinant. Et in margine additur: Hoc obseruetur, quoad eius fieri poterit: Superiori tamen ad casum aliquem necessitatis, vel maioris momenti ad finem diuini seruitij præfixum, facultas dispensandi ad tempus relinquetur. Hic autem Superior Præpositus Generalis erit, vel qui ab eo facultatem ad hoc acceperit. Vbi facultas dispensandi tota est circa obseruantiam huius constitutionis, vt constat ex illis verbis, *hoc obseruetur.* Circa legem autem Canonicam Prælati non habent facultatem dispensandi, nec Generalis ipse dispensat, sed concedunt licentiam ab ipsa lege requisitam, qua posita, lex obseruatur, quæ præcipit ne Religiosus tale munus exerceat sine licentia sui Prælati saltem Conuentualis: non ergo peccabit grauiter homo Societatis cum licentia Prælati inferioris id faciens, sed solùm contra Regulam. Hucusque Cardinalis Lugo.

3. *Nota* etiam quòd Layman *lib. 3. tract. 5. c. 12. n. 3.* & Castrus Palaus *tom. 4. tract. 16. disp. 4. punct. 15. §. 1. num. 1.* asserunt, in Societate licentiam petendam esse à Generali; sed non addunt, contrauenientes peccare mortaliter.

4. Verùm his non obstantibus aduersùs sententiam Cardinalis de Lugo insurgit Dicastillus *de Iust. lib. 2. tract. 19. disp. 3. dub. 10. n. 114. & sequent.* vbi tandem *num. 17.* sic ait: Nihilominus, & nostræ Religionis praxis, & omnimoda dependentia, subordinatioque cæterorum Superiorum, qui nihil possunt, nisi quod, & quantum Generalis ipse concedat, satis declarant eam esse tum Societatis vniuersæ in ea declarationem: tum Generalis ipsius mentem, vt cæteri Superiores comparatione huius actionis, & facultatis omnino Superiores non sint. Ideò quamuis viderim audierimve aliquos (maximè externos, qui nostrum vitæ institutum non satis norunt) iu vtramque partem disputantes, & probabilem iudicantes; mihi tamen semper maximè placuit citata opinio, quam docuit Sanchez, qui noster erat, & præter eximiam viri doctrinam, nostra nouit. Ideo non solùm puto Religiosum nostrum contra facientem dignum grauissima pœna, sed illicitam esse, & contra ius commune illam, vel acceptationem muneris, vel eius executionem absque Generalis licentia. Ita Dicastillus.

RESOL. XIV.

An Fratres Minores possint esse executores testamentorum cum licentia Superioris, vt dictum est de aliis Religiosis ?

Et an possint dare consilium executoribus ?

Et quid, si testator extra vnum Minoritam executorem, relinquat etiam seculares ? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 12.

§. 1. REspondeo, quòd Fratres Minores de Obseruantia non possunt esse executores testamentorum, sed possunt dare consilium executoribus. *Clem. Exiui. de verb. signif.* Rationes duæ videntur dari in textu; tum quia officium tale plerumque requirit tractationem pecuniarum: quæ ipsis est interdicta; tum quia cogerentur sæpè stare in iudicio, quòd est ab instituto alienum. Ex quo infert Sanch. *lib. 6. de præcept. cap. 11. num. 26.* Si Frater Minor extra Conuentum præficiatur alicui Ecclesiæ seculari, cum posse esse executorem; quia cùm omnes rationes prohibendi in eo cessent, nam in eo statu est, in quo & pecunias contrectare, & stare in iudicio, & temporalia administrare possit, non est ratio cur lex illa in tali habeat locum. Igitur Fratres Minores executores vltimarum voluntatum constitui non possunt, tametsi consilium circa eius executionem præstare possint.

2. Hinc rectè obseruat Carpius *ne execut. testament. libro primo, capite 5. numero 62.* quod cauendum est à Morla *in emporio iuris 1. p. titul. 12. quæst. 10. num. 4. post principium* vbi ait, quod qui tenetur aliquid facere testatoris præcepto cum consilio Guardiani Fratrum Minorum, quòd cùm Guardianus executor testamenti esse non possit ex *disp. Clem. exiui*, §. *verum* minimè poterit in testamenti executione facienda consilium præstare. Quod, inquàm, vltimum verum non est, contra expressam decisionem dictæ Clement. & communem Doctorum traditionem proximè relatam. Nec Baldus *in rubrica, C. de excercitoria actione* (quem ipse Morla refert) id asserit, ibi enim Baldus *numero 6. in principio*, tantum modo docet, quòd Guardiani consilium sequendum non sit, non autem quòd id præstare non possit. Cùm enim Guardianus, vel Frater Minor

Sup. lib. Ref.

exeu

executor esse non possit, & hac ratione (nec participeps officij) eius consilium necessariò sequendum non est, licèt petendum sit.

3. Vnde etiam minus bene loquitur ipse Morla *d.n.4. in princ.* vbi ait, quòd consilium Guardiani nequaquam peti debet, quod, inquam, falsum est; quia quemadmodum consilium necessariò requiri debet, licèt non sequi, vbi aliàs alicuius consilio aliquid faciendum est. Idem dicendum est, quando Frater Minor id dare tenetur. Licèt enim inhabilis sit ad hoc vt executor constitui possit, tamen habilis est ad consilium præstandum, ex *d. Clement. Exiui, §. verum,* & communi sententia. Et sic non est ratio differentiæ inter Fratrem Minorem (cuius consilium requiritur) & quemlibet alium, cuius etiam postulatur, cùm ad hoc Minorita habilis sit: & consequenter omnia, quæ deposita sunt circa consilij præstationem, necessariò rationis, & dispositionis paritate ei adæquari debent. Aliàs enim non esset habilis in totum ad præstandum consilium, quod alienum est à generali dispositione d. Clement. & Doctorum resolutione: ex quibus ei indistinctè licèt, ex ratione Pontificis *in dict. §. verum,* illis verbis: *dare consilium eorum statui non obsistit.* Vnde quoad, hoc, sicut cæteri Monachi, quorum consilium desideratur, iudicandi sunt. Ex quibus Fratris Minoris consilium necessariò petendum est cùm possit ex eo executor moueri. Et hæc omnia docet Carpius *vbi supra.* Sed circa hoc vltimum infrà redibit sermo.

Refera in Repetitionibus que hic sunt pos. & n.

4. Non desinam tamen hîc adnotare, quod licèt Rodriguez *tom. 3. qq. Regul. q. 70. art. 2.* & clariùs *lib.6. cap.11. nu.27.* censeant Minores executores esse posse testamenti ex Prælati licentiâ, si distributio inter Fratres Minores, vel Moniales sanctæ Claræ facienda sit, eo quòd in hac executione non videantur rationes relatæ in dicta Clement. procedere.

5. At contrarium tenendum omnino est cum Sanch. *ibi*, tum, quia Clement. generaliter loquitur absque vlla restrictione: tum quia rationes relatæ in dict. Clement. in hoc casu procedunt, si quidem hac occasione, contrectatione, administratione pecuniæ inuoluuntur, tum relicta à defuncto Fratribus applicando, tum recipiendo quæ ex bonis venditis prouenit. Et præterea rationibus reddendis subijciuntur, exponunturque sæpè in iudicio se sistere ad lites subortas decidendas. Non igitur his Fratribus executio testamenti etiam in fauorem suorum Conuentuum facti permittitur. Et ita etiam docet Palaus *tom.3.tract.16. disputat.4. punct.13. §.1. n.17.*

6. *Nota,* tamen quòd si testator vltra vnum Minoritam executorem sui testamenti, relinquat etiam alios sæculares, poterit Minorita esse executor testamenti cum illis sæcularibus. Et ita docet Portel *in diuers. regul. verb. testamentum n.5.* Rodrig. *in summ. tom.2.cap. 156. num.7.* & alij, quod est valde notandum.

RESOL. XV.

An saltem Fratribus Minoribus possit electio, pauperum committi?

Et an sine licentia Prælati possit Religiosus eligere pauperes, prout commisit testator? Ex p.S.tr.5.Res.13.

§. 1. AFfirmatiuam sententiam docet Bartolus *in tract. Minoritarum, l.3. dist.1.c.4* quæstionem mouet, & partem affirmantem amplectitur ex eo, quòd nullum litigium, nulla pecuniæ exactio, seu dispensatio in eo vertitur, & sic cessant rationes prohibitionis. Præterea, quia Fratri Minori nullum commodum quæritur. Et quia ista electio est meri facti, quæ cadit in deportatum, qui non est capax eorum quæ sunt iuris ciuilis *l.cùm pater, §. hæreditatem, de legat.2. l. ex facto §. si quis rogatus, el 2. ff. ad Trebell.* Et quia si fideliter fiat, meritorium est, & ipse Frater propter secreta quæ audit in confessionibus, meliùs cognoscet pauperem vocandum, quàm alios. Et quia nec malum est, nec speciem mali habet. Hæc Bartol. idem *l. 1. consil. cons. 6. n.2. ad med.* cuius dicta sequuntur Couarr. *in cap. tua, de testam. n.1. ad fin.* Spinus *de testam. gloss.28. n.32.* Angulus *de melior, lib.3. gloss. ex n.9. cum alijs,* Rodrig. *d.tom.3. q.70. art.5.* (& his non relatis) Morla *in emporio iuris, tit.12.q.10. num.*

2. Sed contrariam sententiam tenet Bald. *l. ingressi, C. de sacrosanct. Eccles.* & sententiam Bart. refutat Felin. *in c. ex parte, de constit. ad fin.* Card. *in Clem. Exiui,* Franc. *in cap.* Ripa. *l. ex facto, §. si quis rogatus 2. ff. ad Trebell. de testam. in 6.* Molin. *de Iustit. disp.147.* quibus adde VVadingum *tract. de contract. disputat.4. dub.12. §.1. n.3.* vbi sic ait, Respondeo mihi videri distinctionem Bart. ab Authoribus primæ sententiæ receptam, quòd nullum ius tribuatur Franciscano, sed mera res facti, non esse solidam; quia tantùm illi conceditur, quantum Patrono nominali ad beneficium; quia tantùm ille nominat eum, quem ordinarius debet instituere, & tamen omnes concedunt iuspatronatus esse iuris, non meri facti; & re ipsa videtur res pretio æstimabilis ius te habere transferendi in alios pro tuo arbitrio ius acquirendi temporalia non quasi nudum instrumentum, sed tanquam potestate sibi tradita vtentem, & obligandi executores ad id faciendum quod iubes. Respondeo *secundò*, debere licentiam superioris ad hoc negotium obtineri; quia in hac re par est alijs Religiosis, & species saltem hîc apparet executionis, & liberæ administrationis, vt notat Sanchez *num.41.* Respondeo *tertiò*, consideratis omnibus videri probabiliorem secundam sententiam; tum quia virtualiter est executio, aut plusquam executoris officium mandare posse executoribus, vt isto modo, vel istis personis dent eleemosynam; tum quia licèt forsan is dici posset, nec esse hîc pecunias tractandas, nec lites mouendas; tamen est contra puritatem altæ paupertatis, quam Ordo S. Francisci profitetur: negari enim non potest acquiri hîc ius ciuile, vel quasi ad distribuendum secundùm suum arbitrium, præsertim si testator non assignauerit singulis personis nominandis quotam, sed reliquerit vnam summam distribuendam in pauperes, secundùm quod determinabit talis frater Minor. deinde, vt dicit Bald. *supr.* datur occasio accipiendi pecunias ab ijs, qui optant se elegi, & multa alia incommoda. Hucusque VVadingus.

3. Verùm ego cum Carpio *de exec. testam l. 1. c.5. num.* 70. sententiam Bartoli, & sequacium longè veriorem, & sequendam existimo. Cùm, quia illa verba Clement. *absque litigio, & contrectione, vel administratione pecuniæ*, minimè in prædicta electione verificatur, & cùm ratione prohibitionis cesset, consequenter cessat eadem prohibitio, ex *l. 1. C. si rector prouinciæ* cum alijs adductis à Tiraquello *in tract. cessante causa, 1. part. num.222. & 223.* Nec per electionem (vt illa gloss. inquit) Fratres Minores à spiritualibus laboribus auocantur, cùm ea in instanti, fieri possit, & in mero facto consistat. Neque alia ratio prædictæ glossæ vera est, nempe quòd Frater Minor posset habere partem in distributione; quia delictum, & peccatum præsumendum non est ex iuribus vulgaribus. Nec Minorita indirectè, & per alium in effectu esset executor (vt asserunt prædictæ

glossæ assertores quia hoc non venit principaliter, & per priùs, sed secundariò, & per quandam consequentiam, quod iure non attenditur: glossa notabilis *in verbo, ad singulorum, in l.1. §. huius studij, ff. de Iust. & iure.* Ex qua Baldus, & Paulus de Castro singulariter notant *ibi*, quòd verba simpliciter prolata, lege statuto, vel homine, intelligi debent principaliter, & per priùs, non autem secundariò, ad quod plura eleganter cumulat Tiraquellus *in tract. Res inter alios acto, col. 5. vers. huc facit*, cum duabus sequentibus. Vnde etiam si fratres Minores principaliter executores distributores esse nequeant, inconueniens non est, quòd accidentaliter, secundariò, & in quandam consequentiam ex sua electione veniatur ad distributionem eleemosynæ seu legati pij. Hoc enim non continetur in prohibitione, quæ intelligenda est, quando executores distributores nominati sunt; non verò quando electio pauperum committitur, inter quos distributio per alios à testatore assignatos facienda est: cui verba Pontificis in dicto § *verùm*, summopere adæquantur, ibi: cùm ex hoc ipsis circa bona temporalia nulla iurisdictio, siue actio in iudicio, siue dispositio tribuatur. Si enim ex eis dare consilium Fratribus Minoribus permittitur, inde est, vt etiam electio, cùm inter vtrumque vna dispositio, & ratio versetur, & vnum & alterum in mero facto ex consilio, & electione consistat.

Sup. hoc infra in Res. 20 ad medium. & in Resnot. 1. huius Res. in eius §. vlt. à vers. Nota tamen.

4. Vnde ex his apparet non esse audiendum Sanch, *in Sum. tom. 2. l. 6. c. 11. num. 34.* asserentem sine licentia Prælati non posse Religiosum eligere pauperes, provt commisit testator; nam illi reliquens aliqua bona inter pauperes, quos Religiosus elegerit distribuenda: impleri non potest Religioso non eligente: ergo eius electio necessaria est ad voluntatis defuncti executionem. Cæterùm veriùs censeo, nulla esse opus licentiâ ad hanc electionem faciendam; quia, & vt sæpè dictum est, nulla huius electionis adest prohibitio expressa. Sub interdicto autem exequendi testamentum non continetur; quia testator non disponit electionem faciendam, sed disponit pecuniæ distributionem electione factâ. Ergo electio cùm non sit ex dispositione testatoris præcepta, nulla ratione dici potest testamenti executio. Ergo nec tacitè, neque expressè est prohibita, ergo nullâ est opus licentiâ; atque ita sustinet Lambertin. *de iure patronat. l. 2. p. 1. q. 2. art. 11. n. vlt.* Neque obstat ratio à contrario. Concedo exequi non posse voluntatem defuncti, non facta electione, eíseque necessariam ad voluntatis defuncti executionem: nego tamen illius voluntatis executionem non esse: quia defuncti voluntas non fuit de electione, sed de distributione facienda in personas electas; ac proinde electio prærequisita est ad executionem, sed nullo modo pars illius. Et ita docet contra Sanchez Castrus Palaus *tom. 3. tract. 16. disput. 4. punct. 13. §. 1. n. 12.*

RESOL. XVI.

An testator possit præcipere, vt Executores sequantur consilium Fratrum Minorum pro executione sui testamenti?

Et an tam supra dicti Minoritæ, quam Religiosi aliorum Ordinum possint præstare hoc consilium absque licentia Superioris? Ex p. 8. tr. 5. Res. 14.

Sup. hoc supra in Res. 4 §. 2. & 4. & infra in Res. 21.

§. 1. NEgatiua sententiam tenet Sanchez *in Sum. tom. 2. l. 6. cap. 11. num. 38.* loquens de Religiosis Minoribus, executorem deobligari ab eo consilio petendo, quia supradicti Religiosi incapaces sunt illius consilij præstandi, quia eo præstito exequuntur testamentum, non per se, sed per alium, qui eorum consilium sequi tenetur. Idémque diceret Sanchez de aliorum Ordinum Religiosis, non posse, inquam, præstare hoc consilium, absque Superioris licentia, neque executores illud petere obligari, dùm ea licentia non ponitur.

2. Sed his non obstantibus, Castrus Palaus *tom. 3. tract. 16. disp. 4. punct. 13. §. 1. n. 14.* existimat quemlibet Religiosum etiam Franciscanum supradictum consilium dare posse, nulla Superioris petita licentia, ipsósque exequutores obligatos esse illud petere, sic docent Doctores, quos refert, & sequitur Matien. *l. 5. recopil. lat. tit. 4. leg. 14. gloss. 1. n. 62. fin.* Ratio ea est, quia ex parte Religiosi idem omninò est consilium, quando executores obligati sunt illud sequi, ac quando non, totáque diuersitas ex parte executorum se tenet, non ex parte consulentis. Ergo si in vno casu possunt Religiosi, nulla Superioris petita licentia consilium dare, in altero etiam poterunt. Item executores testamenti non obligantur sequi prædictum consilium ex imperio consulentis: sed ex voluntate testatoris; ergo falsum est, consulentem exequi testamentum medio executore designato. Ad hoc enim necessarium erat, vt consulens suo consilio necessitaret executores ad testamenti executionem. Præterea ipsemet Sanchez concedit non esse Franciscanis interdictum in vna vel altera causa testamenti consilium ex obligatione sequendum præbere; ergo neque etiam est interdictum in omnibus causis in testamento contentis; ideò enim illud consilium in vna vel altera causa permitti potest, quia consulentem executorem testamenti etiam partialiter non constituit. Nam si verum executorem partis testamenti constitueret, sine dubio permitti non posset, sicuti non permittitur in vna vel alia causa Procuratorem in iudicio existere; quia prohibitio generalis est, & quemlibet executorem, & procuratorem comprehendit. Sed eiusdem rationis est consilium dandum in omnibus causis testamenti, soláque differentia est penes magis & minus, ergo æque vtrumque consilium Religioso licet.

Verùm non desinam hîc adnotare Dicastill. *de Iustit. lib. 2. tract. 19. disp. 3. dub. 10. num. 100 & seq.* sententiam Sanch. contra Palaum, & Matienxo docere.

RESOL XVII.

An Fratres Minores, & alij Religiosi possint esse Commissarij ad condendum testamentum nomine committentis?

Et si Religiosus quicumque absque licentia Superioris muneris hoc acceptet, & exequatur, conficiens testamentum nomine committentis, an valeat testamentum?

Et infertur valere testamenti executionẽ factam per Religiosum absque vlla licentia. Ex p. 8. tr. 5. Res. 15.

§. 1. REspondeo quod Sanchez *in Summa tom. 2. lib. 6. cap. 11. num. 48.* asserit non posse Religiosos Franciscanos esse Commissarios ad condendum testamentum, nec cæteros Religiosos, absque licentia Superioris. Probat verò, quia executio testamentorum non prohibetur Religiosis, ob maiorem seu minorem solùm occupationem, sed potius ob modum occupationis, qui videtur alienus à professione Religiosa. Non videtur autem minùs, aliena à Religiosis commissio ad facienda testamenta. Quare licet non ita expressè inueniatur prohibitum Minoribus esse Commissarios ad facienda testamenta; at mens illius Clementinæ fuit ipsis prohibere omnia hæc officia sæcularia, quia eorum institutum dedecent, quale est ex potestate defuncti conficere testamenta. Confirmat Sanchez, quia multi negant eos Fratres esse posse de licentia Superioris

perioris arbitratores in distribuendis pecuniis, & eleemosynis suo arbitrio commissis, vt iam vidimus.

2. Sed insistendo *in cap. 2. de testam. in 6.* & *Clem. Exiui*, de omnibus Religiosis, potiùs mihi placet contraria sententia: Nam cùm in illis textibus nulla fiat mentio Commissarij, quamuis eadem esset ratio, ob quam ius potuit moueri ad id prohibendum in officio Commissarij, quæ fuit in officio executoris, adhuc non sufficit hoc, vt in rebus pertinentibus ad ius merè positiuum ex prohibitione, aut præcepto vnius rei velimus argumentari ad prohibitionem, seu præceptum alterius. Accedit, quod nec est eadem ratio, vt probant rationes factæ pro secunda sententia. Nec modus etiam occupationis (vt aliquid dicamus ad fundamentum, cui nitebatur Sanchez) est ita indecens, & alienus à professione Religiosa, atque officium executoris, quod plerumque per multum tempus durat, plures actiones, occupationes, curásque concernit. Quod non habet munus Commissarij ad condendum testamentum, quo semel condito nomine defuncti, nec ipsi Commissario secundùm leges manet potestas mutandi, & alterandi; sed omninò standum est primæ dispositioni semel ab ipso factæ.

3. Illud autem verissimum puto, quod Sanchez ipse concedit, *num.* 49. Si Religiosus quicumque absque licentia Superioris munus hoc acceptet, & exequatur, conficiens testamentum nomine committentis valebit testamentum, etiamsi vera esset opinio eiusdem Sanchez, quòd prohibitum sit iuribus citatis, omnibus Religiosis. Fundamentum est illud ipsum, quo probauimus *dub.* 11. valere executionem testamenti factam per Religiosum absque vlla licentia. Et hæc omnia docet Dicastillus *de Iust. lib. 2. tract. 19. disp. 3. dub. 13. n.* 174.

Sup. hoc vide quæ in fine doctrinam Ref. 15.

RESOL. XVIII.

Quænam obseruanda sunt circa licentiam, quam Religiosi petere debent, à suo Superiore, vt possint munus Executorum exercere?

Et an prædicta licentia debeat esse declarata, seu expressa, & non sufficiat tacita, prout insinuare videntur Pontifices?

Et an sit necessarium, vt dicta licentia in scriptis rediganur, vel sufficiat, quod verbis exprimatur? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 16.

Sup. hoc vide quæ in fine Ref. 21. de hoc etiam quæ infra num. 3.

§. 1. DIco *primò*, quòd talis licentia debet præcedere; & ratio est, quia quoties ad actus firmitatem iure desideratur, ex necessariò antecedere debet: *Auth. licentia, Clem. de Episcop. & Cleric. leg. si quis mihi bona. §. iussum, ff. de acquir. hær.* Tiraq. latè post leges connubiales, *gloss. 6. n. 3. 4. & 7.* vbi refert Bartolum *in d. §. iussum*, Baldum, Ant. Butrium, Paulum de Castro, Panormitanum, Alexandrum, Francum, Aretinum; & alios, in locis de quibus per eum.

2. Dico *secundò*, quòd prædicta licentia debet esse declarata, seu expressa, nec sufficit tacita prout insinuare videntur Pontifices *in d. c. fin.* & *in d. Clement. vnic.* in illis verbis, *petita & obtenta*, sequitur gloss. *verb. obtenta in princip. in d. Clem.* vbi Panormitanus ait, quòd non sufficit tacita, in casibus in quibus Monachus eam petere, & obtinere tenetur: idem profitentur Ioannes de Imola, *vbi, n.* 7. Francus *in d. c. fin.* post Ioannem Andream, Dominicum, & Archidiaconum, eos commemorans *ibidem.* Palacius Ruuius *in Rubrica de donat. §. 68. num.* 29. Campegius *de dote, 5. parte, q.* 81. *num.* 2. & 3. quibus conueniunt ea, quæ pulchrè (pluribus relatis) congerit Tiraq. *gloss. 7. post leges connubiales, n.* 8. & aliis.

3. Et ad maiorem cognitionem aduertendum est, quòd licentia tacita dupliciter distingui, & considerari potest; vna quæ per ratificationem de futuro habetur; & altera quæ de præsenti executioni actus adest, vt cum iudicio perpendit Pater Thomas Sanc. *d. disp. 35. n. 1. 2. & 3.*

4. Vnde ad nostrum institutum, videndum est, quòd non sufficit licentia tacita intelligendum est in supradicta prima specie, & ratihabitione de futuro, quæ adesse dicitur interpretatiuè per ratihabitionem facti, postea sequuti: hæc enim non sufficit, quia expressa præcedere debet, ex d. gloss. *verb. obtenta*, cum aliis proximè adductis.

5. Dico *tertiò* Superioris licentiam, in scriptis redigendam esse, necessarium non fore, cùm scriptura ex *d. c. finali* & *d. Clement. vnic.* non exigatur. Indè est, quòd verbis sufficit eam exprimere, ex glossa, *in c. 1. de censibus in 6. verb. in scriptis*, quam communiter esse receptam testatur Decius, *in Rubr. de Constit. l. lect. à n.* 16. singularem & magistram appellat Ant. Gomez, *tom. 2. variar. c. 1. n.* 17.

Et hæc omnia latè docet, & probat Carpius *de exec. testam. lib. 1. c. 2. n. 7. & seq.*

RESOL. XIX.

An Superior, re non integra, illicite, & inualide reuocet licentiam datam subdito, vt possit exercere munus executionis. Ex p. 8. tr. 5. Ref. 17.

§. 1. PEccare si sine iusta causa reuocet, tradant communiter Doctores, quos adducit, & sequitur Carpius *de exec. testament. lib. 1. c. 5. n.* 15. asserunt tamen reuocationem esse validam; sed contrarium docet nouissimè Dicastillus *de Iustit. lib. 2. tractat. 19. disp. 3. dub. 10. n.* 128. vbi sic ait. Saluo meliori iudicio putarem non solùm Superiorem peccare, si sine causa reuocet; sed neque valide reuocare in prædicto casu re non integrâ, quod sic probo. Inæqualitas, & iniustitia comparatione hæredum, & aliorum quorum interest non reuocari facultatem, est in eo, quòd omnibus pensatis iniustè illi damnum patiuntur contra ius sibi quæsitum. Hoc autem damnum non infertur, nisi per illum actum relinquendi munus, ad quem actum Religiosus ille subditus concurrit, compulsus obedientia Superioris negantis facultatem; sed non tenetur Superiori parere, nisi in rebus licitis, honestis: talis autem non est hæc omissio muneris in eo casu, ergo in ea non tenetur parere.

2. Respondebis hoc non esse parere, aut non parere præcepto, sed non exequi opus propter defectum facultatis, qua deficiente, opus exequi non potest. Quòd autem hæc facultas deficiat, iniquitas est Superioris non subditi, qui posito illo defectu facultatis, ex quocumque capite proueniat, siue licito, siue illicito comparatione alterius, ipse subditus non potest actum illum exequi.

3. Respondeo verum quidem esse id non esse parere, aut non parere præcepto Superioris, qui potest velle negare facultatem absque eo, quòd aliquid præcipiat, tollendo, scilicet, facultatem illam suam, quam concesserat, & relinquendo res omnes in eo statu, in quo potestas Religiosi esset, si nulla vnquam fuisset facultas concessa à Superiore, nempe permanente in suo vigore iure Canonico, quod *in cit. c. 2. de test. in 6.* & *Clem. vnic. cit.* negat Religiosis exequi tale munus sine facultate Superioris; sed quod dico est præceptum illud Pontificium non exequendi huiusmodi actionem, quod reperitur in Canonibus citatis non obligare, nisi in casu, que facultas illa licitè negatur à Superiore. Nec enim censetur ius Canonicum necessitatem

talis

talis facultatis petendę,& obtinendæ imposuisse,quando semel iam perita,& obtenta, tunc negatur, aut reuocatur,quando iniustum est negare, & reuocare. Nec censetur ius Canonicum Religioso præcipere, vt dimittat opus, ad quod spectatà rei naturà, & seclusâ prohibitione iuris, tenebatur ex iustitia. Proculdubio autem teneretur quicumque testamentarius, qui sine iusta causa munus semel ritè susceptum cum damno aliorum, quorum interest, omitteret. Ergo quamuis Superior particularis eam facultatem deneget, aut reuocet,non censetur subditus contrauenire iuri Canonico, quod pro eo casu non censetur præcipere,vt sine facultate non faciat. Ita Dicastillus.

4. Sed non videtur recedendum à communi sententia.Dico igitur licentiam Religioso concessam Superiorem reuocare posse, etiam re non integra, taliter quòd Monachus executor, seu commissarius vlteriùs progredi non possit: quamuis Prælatus absque iusta & rationabili causa, iniustè id facere dicatur: gloss. *verb.obtenta, in dicta Clement.vnic.* vbi Panormit.*n.3. vers. Superior*, Imola *n.8.* Angelus Clauasius,*in Sum. verb.executor, n.21.* & (his non relatis) Siluest. *verb. testamentum 2.n.2.vers. secundum.* Molina *dict. disput.* 247. Vega *in Sum.2.tom.c.114.casu 6.* vbi refert Tabien. *verb.executor.n.19.* Armillam *eod.verb. num.15.* sequitur Emanuel Rodrig.*3.to.reg.quæst.q.70.art.1. ad fin.vers. aduertendum*,Th.Sanch. *de Matr.l.3.disp.36. n. 9.* Ex ratione ab eo tradita, quòd licentia est merè gratuita, omninóque dependens à voluntate concedentis;& ideò ad libitum reuocari posse;sed in nostro casu ea præcipua est, quòd Monachus non habet velle,nec nolle sine Superioris licentia:ex *d. c. fin. & de Clem.vnic. & cap.si Religiosus,de elect.in 6.*quæ deficit eius reuocatione,& consequenter voluntas,& consensus Monachi,ad actum perficiendum. Et tunc eius Collega executionem, seu commissionem vltimæ voluntatis,ad effectum perducere poterit, & altero mortuo,vel negligenti,seu non nominato, Episcopus: ex *dict.gloss.* & Doctoribus proximè adductis, Ancharrano, *dict.c.final.n.2.* Ad hoc autem,vt factum per Monachum firmitatem non obtineat, reuocatio Superioris ei intimanda erit,ex *l.si fortè 17.ff.de officio Proconsulis* vbi gloss. *verb. agnouerit*, Boërius, Bertachinus, Rebuffus, Rolandus, Bartolus, Flaminius, quos refert & sequitur Thomas Sanchez *lib.3.de matrimon. d.30. num.11.& 13.*

RESOL XX.

An in consilio dando pro executione testamenti sit petenda licentia à Superiore?

Et an quoad electionem pauperum sint obligati Religiosi petere licentiam à Superiore? Ex p.8.tr.5.Ref.18.

Sup.hoc supra in ref.15. 16.§.2.

§.1. REspondeo, quòd cùm testator non astrinxit executorem ad sequendum Religiosi consilium,sed solùm ad illud petendum, credo nullo modo Religiosum indigere ea licentia quia nullibi Religiosis dare consilium in executione testamentorum interdicitur,sed potiùs vt quid conueniens Religioni, approbatur etiam in fratribus Minoribus;*Clem.Exiui de verb. signif. §.proinde.* & ita tradit Azor. *tom.1. instit. moral.lib.11.c.11. q.1.* Sanch. *l.6.Sum.c.11. n.29.* Et ita etiam docet Castrus Palaus,*to.3.tr.16. disp.4.punct. 13.§.1.n.13.& n.14.* loquitur etiam de Fracisanis;licèt quoad electionem pauperum esse obligatos Religiosos petere licentiam à Superiore docet Dicastillus, *l.3. tr.19.disp.3. dub.10.num.99.* Quia quamuis talis electio non sit propriè munus executoris, est quædam pars illius, vt idem Sanchez docet *num.34* cum aliis, quos refert contra Lambertinum, *de iure Patronat. l.2.part 1. q.2. art.11. n. vlt.* qui putat nullam requiri licentiam Superioris, rectiùs tamen docet Sanchez, non solùm in Franciscanis, sed in quibuscumque aliis Religiosis requiri Superioris facultatem ad eam electionem,& potiori ratione ad pecunias inter pauperes iussu testatoris distribuendas, tùm quia omnibus Religiosis interdictum est testamenta absque Superioris licentia exequi: tùm quia Monachus nihil potest agere absque Abbatis licentia. Ergo,&c.

Sup. hoc supra in Ref. §.vlt. & in alio vers.eius mot.

RESOL. XXI.

Ad quid teneantur Executores, quando præcipitur eis petere consilium à Religiosis vel ab alio? Ex p.8.tr.5. Ref.19.

§.1. REspondeo, quòd in tali casu aliqua sunt obseruanda. *Primum*, quòd licèt executor, seu Cómissarius, tunc etenim consilium sequi non astringatur,tamen illud petere,& per aliquod tempus expectare illud tenetur. Lambertinus *d. art.8. quarta quæstionis principalis libri secundi.* Molina *dict. n.37.* Th. Sanch. *d.num.24. vers. obseruandum*, vbi refert Gloss. *verb. consensus, in cap.cum consuetudinis, de consuet.* Hostiensem,& alios.

2. *Secundùm*, quòd si Monachus, cuius consilium fuit appositum,sit absens, & periculum esset in executione vltimæ voluntatis, si expectaretur, actus ad effectum perduci poterit absque requisitione consilij gloss. *verb.Diœcesanus,in Clem.1.de foro compet.* Lambert. *vbi supra*, Bartolus relatus à Tiraquello post leges connubiales,*gloss.8. n.16.* per textum *in l.si longius.§.1.ibi,nedum pater expectatur ff. de iudiciis.* quos Meres & Gratian.referunt,& sequitur Thom. Sanch. *disp.34.num.24.* sequitur etiam Morla *in empor. iur.1. part tit.12.q.10. num.3.* Quibus in locis non referunt Molin.*d.c.13.n.39.* vbi cum temperamento hoc intelligit, dùm tamen ne temerè ex quacumque periculi suspicione,& quæ facilè amoueri possit,consilium non requiratur,vt à prædicta communi opinione haudquaquam recedatur.

3. *Tertium*, quòd si ille, cuius consilium requiritur, decesserit,non ex hoc dispositio & executio euanescit, ex Mantica,*de coniecturis vlt.vol.l.11.tit.17.n.11.vers. sed ego considero*: Th. Sanchez *d. disp.34.n.27.* Tunc etiam, quia quoties ex verisimili testatoris mente colligitur voluisse suam voluntatem ad effectum perduci, dispositio firma remanet, etiamsi deficiat ille, cuius consilio aliquid exequendum erat,vt cum iudicio perpendit Molina *l.2.de primogeniis,dict.c.13.n.41.*

4. Quod idem dicendum erit in nostro casu, cùm ex subiecta materia, iuris, & testatoris dispositione executio vltimæ voluntatis perficienda sit,vel per Executores,& Commissarios, vel subsidiariè per Ordinarium. Et hæc omnia docet Carpius *de execut. testament.lib.1. c.5.n.57. & seq.*

RESOL. XXII.

An executor omittens consilium faciat executionem iritam?

Idem est de aliis actibus,in quibus mandatur petere consilium.

Et notatur, quod in euentibus, in quibus testator ad res dubias,quæ ex oneratione conscientiæ concernunt, tenetur consilium petere & post consultationem illud sequi?

Idem est de Testamentario,aut Commissario,si casu dubius se obtulerit. Ex p.8.tr.5.Ref.20.

§.1. AD hoc dubium respondet VVadingus *tract. de contract.disp.4. dub.13. §.2.nu.4.*vbi sic ait, Dico

Dico omittens consilium petere etiam à Fratre Minore, facit executionem irritam, & idem est in aliis actibus, in quibus mandabatur peti consilium, ita additio ad glosl. *cap. non est, consuetud. in* 6. Felin. *in cap. ex parte, de constit. num.* 1. vbi dicit omnes ita sentire. Sanchez *de præcep. l.* 6. *c.* 11. *n.* 35. *&* 36. & generalem facit regulam Panormit. *c. ad Apostolicam, cit.* & *q.* 4. quæ incipit, *Augerio, nu.* 6. quando iubetur fieri cum consilio, omissio illius facit actum esse irritum. Et ratio est, quia lex, vel testator (vt ante nouimus) in dispositione sua cùm decernit perendum consilium, facit petitionem consilij esse formam actus, & proinde prætermissio illius facit actum irritum, vt ex Matienzo argumentatur Sanchez, *sup.* nec censenda est leuis solemnitas, cùm ille qui dat consilium, si prudens sit, & benè fundatus possit euertere totam substantiam dispositionis, quam executor antè concepe-rat, & mutare in longè meliorem, quod maximè optauit testator, vt ante dictum est. Ita VVadingus, cui adde Dicastillum, *de Iustit. lib.* 2. *tract.* 19. *disp.* 3. *dub.* 10. *num.* 100.

2. *Notandum* est etiam hîc obiter quòd in his euentibus, in quibus testator ad res dubias, quæ exonerationem conscientiæ, & salutem æternam concernunt, tenetur consilium petere (provt ex pluribus sacræ Paginæ locis astruit P. Gregor. Martinez ad D. Thom. *t.* 2. *q.* 19. *art.* 6. *dub.* 5. *concl.* 11.) & post consultationem illud sequi; aliàs frustrà teneretur assumere, ex dictis à Martinez, *supra conclus.* 12. similiter Commissarius ad exonerationem conscientiæ & salutem animæ testatoris, si casus dubius sese obtulerit, tenetur viros doctos consulere, eorúmque consilium sequi, cùm ad id à testatore fuerit iniunctum.

RESOL. XXIII.

An Executor, qui iussus est petere consilium, teneatur illud sequi?

Et dicetur, quando Executor teneatur consilium petere, & sequi, vel non sequi; & quando in dicto casu valeant actus gesti, si aliter fiant.

Et doctrina huius Resolutionis inseruiet ad solutionem plurimorum casuum. Ex parte 8. tractat. 5. Resolutione 33.

Sup. hoc supra in R. 21. dictum de Executore testamentario Dubium Reiic.

§. 1. REspondent communiter, regulariter loquendo, non teneri, quia vt dicitur 14. *c.* 14. *q.* 1. *Can. fin.* vbi consilium datur, offerentis arbitrium est; vbi præceptum, necessitas est seruientis, & satis insinuatur, *c. cùm olim, de arbitriis*, & *in c. cùm in veteri de elect.* vbi fusè Panormit. Riminaldus *repetit. in c. primum, de offic. deleg. num.* 3. & Alij. Aliquando tamen ex circumstantiis colligi potest iussum petere consilium, iuberi simul sequi, vt si ille, cui mandatur consilium requirere, non polleat sufficienti iudicio ad rem gerendam, vel saltem non sufficienti doctrina: vt quando iuuenis iubetur facere de consilio viri prudentis, aut iudex qui præsumitur non esse peritus iuris, iubetur iudicare cum consilio Iurisconsulti censetur mandatum, vt sequatur; si verò in testamento scribatur exequatur cum consilio & consensu, vel authoritate talis, tunc & consilium debet petere, & expectare consensum, vt docent omnes; plurimos citat & sequitur Tiraq. *de legat. connub. glos.* quod etiam docet VVadingus, *tractat de contract. disput.* 4. *dub.* 13. §. 2. *num.* 2.

2. Hinc Fagundez *de contract. l.* 6. *c.* 5. *n.* 6. sic ait. Notabis quintò, solere sæpè testatores in suis testamentis disponere, vt executor aut testamentarius dispendat certam summam pecuniæ, aut executioni præ-dictum testamentum mandet, vel tale aut tale faciat, de consilio, cum consilio, aut secundùm consilium certi Religiosi, quem in suo testamento nominat, quod valde animaduertendum est: nam si dicat, quòd id exequatur de consilio, aut cum consilio illius; tunc quidem huiusmodi executor tenetur solum consilium ab eo petere, non tamen sequi, & valent gesta, si illud non petat, licèt possit propter id puniri: si verò dicat, secundùm consilium, aut iuxta consilium illius, tunc plane tenetur, non solùm petere, sed etiam sequi, & non valent actus gesti, si aliter fiant. Quoad primum casum constet etiam ex *c. dilectus* 2. *de præbendis*, & ex glosl. singulari, *in Clement.* 1. *de iure patronat.* Quoad secundum deducitur ex *c. si Capitulo, de conces. præbend. l.* 6. vbi dicitur quòd si Papa mandet Canonicis, alioquin potestatem habẽtibus beneficium conferendi, vt illud conferant, secundùm consilium dati executoris, quem nominat, non valere collationem, si sine consilio talis executoris conferant, quia per ea verba transfunditur potestas conferendi in executorem, quod notandum est; inseruiet enim hæc doctrina ad resolutionem plurimorum casuum. Vide etiam Molinam *de Iust. tom.* 1. *disp.* 207. Sanchez *de matrim. tom.* 1. *l.* 1 *disp.* 34. *n.* 22. & alios penes ipsos. Et de hac quæstione etiam *supra* aliquid actum est.

Supra in res. quæ hic est. antecedens, & pro parte. huius quæst. in res. not. præt.

RESOL. XXIV.

An Religiosus semel petita, & obtenta facultate à Superiore acceptandi munus Executoris, possit cogi ad acceptandum? Ex p. 8. tr. 5. Res. 21.

§. 1. AFfirmatiuam sententiam docet Sanchez *in Sum. tom.* 2. *l.* 6. *c.* 11. *n.* 13. ex auctoritate *c. quidam, de renunciat.* vbi qui petiit licentiam renunciandi, cogitur mutata voluntate renunciare. Nec mirum est (inquit Sanchez) diuersum esse in aliis executoribus testamentorum sæcularibus, qui compelli nequeunt, nisi priùs tacitè; vel expresè acceptauerunt *c. penult. de test.* quia cùm hi nulla licentia ad acceptandum indigeant, nihil prorsus ad executionem pertinens agunt ante eius acceptationem. Religiosi verò, cùm licentia indigeant, eo ipso quòd illam petierunt, iam aliquid ad executionem pertinens egisse videntur. Et ideò compelli possunt exequi, quasi id sit quoddam acceptationis genus. Pro qua doctrina refert Sanch. Cardinalem *in Clem. vnic. n.* 11. *q.* 4. *de testamentis*, & *ibi* Paulum, & Imolam, & Bonifacium.

2. Sed hæc doctrina omninò non placet docto Patri Dicastillo *de Iust. l.* 2. *tract.* 10. *disp.* 3. *dub.* 10. *n.* 132. fatetur in primis cum eodem Sanchez, *num.* 13. si Religioso non petente Superior absque vllo præcepto licentiam concederet, compelli nequit acceptare eam licentiam, nec id munus, quia res est omninò integra. Tota ergo difficultas est, quando eam licentiam, vel acceptaret oblata, vel obtineret petitam. Et in hoc casu adhuc certum puto, si licentia, vel oblata, vel petita, & obtenta esset generalis pro casibus occurrentibus, etiam tunc non posse cogi acceptare. Nihil enim censetur fecisse in ordine ad hanc aut illam occasionem, quæ postea sese offert, sed solùm per illam facultatem se constituit in statu capaci, neque in hoc video esse difficultatem. Solùm ergo esse potest difficultas, quando pro casu particulari acceptat oblatam, vel obtinet petitam. Atque in hoc etiam casu dupliciter potest peti, & acceptari. *Primò*, vt agendo cum aliis, & dispiciendo negotium, pensatis omnibus possit deliberare, an sibi expediat munus admitteret, vel non. Quod si iudicet expedire, possit acceptare; & quidem, neque in hoc casu existimo posse cogi, neque aliquid

aliquid operatum fuisse in ordine ad acceptandum determinatè; sed in ordine ad expeditè deliberandum circa vtramque partem.

3. *Vltimo* igitur restat difficultas, an quando determinatè pro acceptando munere obtinuit vel acceptauit facultatem à Superiore; censeatur itaque aliquid iam fecisse in ordine ad acceptationem, vt cogi possit acceptare. Atque in hoc quidem casu, si ob datam iam spem, & significationem animi acceptandi, partes quarum interest, aliquid patiantur damni si non acceptet, existimo posse cogi; atque in hoc sensu puto veram sententiam Sanchij. Si verò tantùm communi modo venit ad Superiorem suum; cui repræsentat hoc munus sibi offerri, & velle se habere facultatem acceptandi idque Superior suo arbitrio relinquat, illéque Religiosus, re maturiùs considerata, aut mutata voluntate nolit ea facultate vti, & acceptare; non video, qua ratione cogi possit; neque argumentum sumptum ex *c. Quidam de renunciationibus*, citatum, me multùm mouet; potuerunt enim ibi aliæ circumstantiæ concurrere, vt qui petiit facultatem renuntiandi cogatur, etiamsi postea nollet renuntiare; vt, si præcessisset promissio, aut sub ea spe renuntiationis data, aliquid fecerint, vel omiserint ij, quibus intereat, non facturi aliàs, nisi id præcessisset, aliæque sexcentæ causæ possent illius decisionis reperiri. Hucusque Dicastillus.

4. Sed Castrus Palaus *tom. 3. tr. 16. disp. 4. punct. 13. §. 1. n. 6.* & Card. de Lugo, *to. 1. disp. 24. sect. 16. n. 325.* docent cum Sanchez, Religiosum, licèt cogi non posset, vt petat licentiam, si tamen eam acceptauit cogi potest vt munus exerceat.

RESOL. XXV.

An irritum, & inualidum sit, quod Religiosus Executor testamenti sine Superioris licentia fecerit?

Et quid, si Superior contradicat ei Executioni? Ex p. 8. tr. 5. Resp. 22.

Sup. hoc supra in fine Resol. 17.

§. 1. AFfirmatiuam sententiam tenet Fagundez *de Contract. l. 6. c. 5. num.* ... Carpius *de execut. testam. l. 1. c. 5. n. 22.* VVadingus *de contract. disp. 4. dub. 13. §. 3.* & alij, quos citat Sanchez, *vbi infrà, n. 43.* Probatur, quia concedunt omnes, quos diffusissimè citat Tiraquellus per totam glossam *de leg. connub.* (& suprà meminimus) quando consensus requiritur alterius ad aliquem actum, esse illum de solemnitate, & de forma & eius omissionem facere actum inualidum. Atqui licentia est consensus formaliter, quia licentia in eo differt à simplici consensu, quòd licentia dicat consensum Superioris, vel habentis potestatem in rem, de qua disponitur; consensus autem simplex possit ab eo præstari, qui nullam habet potestatem. Mirum ergo videri posset, quomodo illi qui concedunt defectum consensus actum reddere inualidum, possint id negare de defectu licentiæ à iure requisitæ; vel quando in lege dicitur non posse aliquid fieri sine consensu, vel licentia, illud verbum, *potest*, præsertim si prohibitionem strictam importet, est clausula irritatoria actus contrarij. Atqui *cap. Religiosus, de test. in 6.* & *Clementina unica. eod. tit.* dicunt non posse suscipere, vel exequi Religiosum sine licentia obtenta (siue consensu) Superioris. Antecedens probatur, cum rationum, & authoritatum genere à Tiraq. *sup.* allatis. Primarium autem fundamentum est *l. non dubium, C. de legibus.* Quæ lex ab Ecclesia recepta est, vt patet ex Gregorio Magno, & refertur *c. Imperiali 25. q. 1. & c. quæ contra, de regulis iuris in 6.* quod ex professo deduximus, *disp. 2. dub. 1.* in quibus locis dicitur solam prohibitionem actus à lege factam; etiamsi non declaret, se nullum reddere, facere tamen irritum; & *ibi* respondimus *ad c. ad Apostolicum. de regular.* Multa fieri prohibentur, quæ facta tenent, declarationem esse quòd à *l. non dubium, cit.* multæ dentur exceptiones, quas leges vel faciunt in particularibus casibus, vel quas vsus inuexit. Quando autem de exceptione alicuius casus non constat, standum est generali regulæ in lege assignatæ; nec argumentum à simili, quando oritur de exceptione ab vniuersali regula, multùm valet, quiá semper dicitur legem in isto casu declarasse, in nostro verò non item, vt habet Tuschus post Baldum. *Exceptio, concluſ. 422.* & peculiaris est in nostro casu congruentia, cur non debeat à communi lege excipi, quia, vt dicit *in cit. cap.* Pontifex, Religiosus non habet velle, aut nolle, & in exemplis quæ contrà adferuntur, non videtur paritas, quia certum est maiorem esse dependentiam Religiosi à voluntate sui Superioris, quàm vllius Clerici à voluntate Episcopi.

Supra in res. quæ hic est 22.

2. Sed negatiuam sententiam his non obstantibus tuetur Sanchez *in Sum. tom. 2. l. 6. c. 11. n. 44.* & alij penes ipsum, quibus ego addo amicissimum Lezanam, *in Sum. qq. Regul. Tom. 9. vers. Testam. n. 4* Laym. *in Theolog. moral. l. 3. tract. 5. c. 11. n. 5* & Castrum Palaum, *to. 3. tr. 16. disp. 4. punct. 13. §. 1. n. 8.* Et ratio est, eo quòd *in dict. c. 2. de test. in 6.* solùm hæc suscepto, & executio prohibeatur, neque vlteriùs lex procedat ad irritandum actum prohibitum; ideò enim diximus officium Procuratoris sine Superioris licentia validè suscipi, quia textus *in c. Monachi 16. q. 1. & Clement. Religiosus de procurator.* sola prohibitione contenti sunt, absque addita irritatione. Cùm ergo textus *in c. Religiosus*, prohibitionem statuerit, quin irritationem addiderit, affirmandum est, actus gestos validos esse, tametsi illicitè præstentur. Exemplóque militis confirmari potest, cui prohibitum est, esse procuratorem; si tamen à iudicio non repellitur, valent gesta per eum, *l. filiusfamilias, §. veterani. ff. de procuratoribus.* Duas tamen limitationes adducit Sanchez, *Prima*, vt intelligatur; nisi Superior contradicat ei executioni. Ita Frideric. & Matienzo *apud eundem* Sanchez, *n. 45.* qui hanc ipsam limitationem sublimat, quando Superior ita contradiceret, vt expresè irritaret voluntatem Monachi acceptantis vel executionem. Nam simplicem prohibitionem (inquit ille) non sat esse ad irritandum, sicut nec simplex prohibitio iuris id efficit, quemadmodum Superiore prohibente Religiosis votum emittere, valet votum emissum, etsi vouentes pecent; secus quando Superior expresè prohiberet valorem irritando voluntatem. *Secundò*, limitatur sententia, nisi in iudicio opponeretur Monacho exceptio defectus potestatis ad exequendum, eò quòd Superioris licentia careat; nam hac exceptione opposita non valerent postea gesta. Sic Sanchez *n. 46.* ex Romano *Cons. 409. num. 6.* & ex aliis, quos refert.

Sup. huius, pra in fine n. 1. & 2.

3. Verùm ego existimo omnes supradictas sententias esse probabiles, vt rectè obseruat Dicastillus *de Iust. l. 2. tract. 19. disp. 3. dub. 11. n. 134.* & secunda opinio habet suam maximam probabilitatem, tùm propter auctoritatem plurium, & sapientissimorum, tùm quia verba textus, præcipuè illa, cùm velle & nolle, non habeant, explicari possint de velle & nolle licitè, quin extendantur ad validè; maximè cùm ea, quæ exequitur testamentarius executor, non nomine suo sed nomine defuncti cuius vltimam voluntatem exequitur, censeantur fieri, vt magna ex parte voluntas executoris tantùm sit quasi conditio, & applicatio causæ principalis voluntatis, scilicet vltimæ testatoris, vt ea moraliter perseuerans suos habeat effectus in omnibus particularibus casibus, ad quos testator suam voluntatem direxit.

RESOL.

RESOL. XXVI.

An Religiosus, si de licentia Superioris certioratus exequatur contenta in testamento, acta sint valida?
Et an viris fide dignis de licentia Superioris testificantibus, Monachus testatoris voluntatem exequi possit?
Et docetur, an gratia, vel priuilegium ignoranti profit à tempore concessionis, vel à tempore, quo in eius notitiam peruenerit? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 23.

Sup. hac resolutione in tom. 2. tr. 1. Ref. 38. in principio.

§. 1. REsolutio huius quæstionis ex illa dependet, an gratia, seu priuilegium ignoranti profit à tempore concessionis, vel à tempore, quo in eius notitiam pervenerit. Et hoc secundum verius est, ex *cap. 1. vers. ex parte, de concessione præbendæ, in 6. cap. si tibi absenti, vers. si tibi, de præbendis, in 6. lib. fin. C. de Consulib. lib. 12. lib. qui absenti, vers. qui absenti, ff. de acquirend. hæredit. Auth. quibus modis naturales efficiantur sui, §. illud autem, vers. generaliter, collat. 7.* in icuus comprobationem magnam Doctorum seriem congerit Pater Thomas Sanchez *de matrim. lib. 3. disp. 36. nu. 2. per totum.* Quod subintelligit *n. 4.* nisi is in cuius fauorem, gratia, seu priuilegium concessum fuerit, per nuntium ad id destinatum illud impetret, quia tunc valet à tempore, quo tali nuntio intimatum fuerit. Vnde ad præmissam quæstionem asserendum erit, quòd si licentia intimata fuerit à nuntio misso Monacho executori, seu Commissario, & ab eo cognita, & acceptata, tunc etenim quæ postea Monachus fecerit, valida erunt; secus verò si motu proprio, vel ad instantiam alterius tertij, ab ipso Monacho non constituti, seu missi, Prælatus eam concesserit, quia in hoc secundo casu, factum à Monacho licentiam ignoranti, erit nullius momenti, iuxta superiorem resolutionem. Ex qua argumentatur Thomas Sanchez, *dict. disp. 36. n. 8.* ad licentiam à proprio Parocho præstandam, ad hoc, vt alienus Sacerdos matrimonio interesse valeat.

2. Et an viris fide dignis de licentia Superioris testificantibus, Monachus testatoris voluntatem exequi possit? assertiuè tenendum est: cùm quandoque ex earum testificatione eam præcessisse constare possit. Et hæc omnia præter Doctores citatos tenet Carpius *de execut. testam. lib. 1. c. 5. n. 28. & seq.*

RESOL. XXVII.

An Religiosus indigeat speciali licentia, vt ex voluntate testatoris Commissarius existat ad condendum testamentum? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 24.

Sup. loc. cit. in Ref. 27. in fin.

1 §. AFfirmatiuè respondent aliqui, quos citat & sequitur Sanchez *in Sum. to. 2. l. 6. c. 11. n. 48.* æquiparatur enim officium commissarij, & executoris. Nam ideo executio testamenti Religiosis interdicitur, ne litigiis inuoluantur, néve curis sæcularibus implicentur, quæ ratio æquè videtur procedere in officio commissarij.

2. Cæterùm Castrus Palaus *tom. 3. tract. 16. disp. 4. punct. 13. § 1. num. 10.* probabilius credit Religiosum non indigere speciali licentia, vt ex voluntate testatoris commissarius existat ad condendum testamentum, eo casu quo permittitur per commissarium condi; quia huius officij nulla in iure inuenitur expressa prohibitio. Tacita autem colligi non potest ex prohibitione officij executoris; quia leges prohibitiuæ, vtpote odiosæ, extendendæ non sunt ad casum diuersum, necdum similem. At condere testamentum longè diuersum est à testamenti conditi executione; quia illud est exprimere voluntatem testatoris, hoc voluntatem expressam ipsius testatoris exequi. Præterea ratio ob quam executio prohibetur, non procedit in commissario ad condendum testamentum; ea enim fuit, ne Religiosus pecunias contrectaret, ne litigia haberet in bonorum distributione; ne obligaretur iudicio stare ad reddendam executionis rationem, quæ omnia in testamento condendo nullo modo procedunt, vt intuenti constare potest. Cùm ergo nec expressè; nec tacitè esse commissarium ad condendum testamentum inueniatur prohibitum, nulla opus erit Superioris licentia.

RESOL. XXVIII.

An Religiosus indigeat speciali licentia à Superiore circa electionem Executorum testamenti ipsi à testatore commissam:
Et qualiter autem hæc electio Executorum facienda sit, &c.? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 25.

§. 1. AFfirmatiuam sententiam tenet Sanchez *in Sum. to. 2. l. 6. c. 11. n. 41.* quia Religiosus non habet velle, aut nolle. Sed omnino contrarium, scilicet nullâ esse opus licentiâ, verius existimo, quia hæc licentia ideò expostulanda necessariò esset; quia electio executorum sit Religioso interdicta: at nullo textu id constare potest. Ergo expostulanda non est. Quòd si dicas, ex eo quòd Religioso interdicta est testamenti executio, interdictam esse executoris electionem, quia est pars testamenti exequendi; facilè respondetur, esse partem complentem & constituentem testamenti dispositionem: non autem esse partem executionis testamenti dispositi. At text. *in c. Religiosus de test. in 6.* solùm interdicit Religiosis testamenti dispositi executionem; non verò illius constitutionem, & quæ ad executionem prærequiruntur. Adde si hæc executio executorum pars esset executionis testamenti Religiosis Franciscanis omnino esset interdicta; contra id quod ipsemet Sanchez *num. 32.* firmat. Ergo non esset dicendum electionem executorum sub executione contineri. Neque obstat ratio contraria, quòd Religiosus non habeat velle, vel nolle, scilicet à superiore independens, quominus possit executorem eligere; quia ad hanc electionem sufficit habere velle, vel nolle à superiore dependens. Qualiter autem hæc electio executorum facienda sit, an, inquam, debeat necessariò fieri vnius ex certis qui possent exequi testamentum commissario non eligente, generalis est quæstio tam Religiosis quàm sæcularibus. Et hæc omnia docet Castrus Palaus *to. 3. tr. 16. d. 4. punct. 13. §. 1. n. 11.* vbi citat Tellum Fernandez *in leg. 31. Tauri, n. 4. & sequent.*

Sup. hoc supra in Ref. 10. §. 2. & superius in tr. 8. Ref. 28. §. vlt.

Non desinam tamen sententiam Sanchez docere Dicastillum *de Iust. l. 2. tr. 19. disp. 3. dub. 10. n. 107.*

RESOL. XXIX.

An Officium Executoris possit impleri per alium?
Et in textu huius Resolutionis apponuntur, & distinguntur plures casus, in quibus potest, vel non potest Executor testamentarius committere munus suum alteri.
Et docetur, in quo cognoscetur, an commissio sit facta nomine dignitatis, vel personæ? Ex part. 8. tract. 5. Ref. 26.

§. 1. AD hoc dubium respondet Sanchez *in opusc. tom. 2. l. 4. c. 1. dub. 41. per totum*; sic asserens: Dico *primò*, quòd hoc officiũ non potest delegari,

nec impleri per alium; quia censetur electa industria personæ. *Secundò* dico, quòd hoc est limitandum, nisi certæ rei derogatio, & certo loco facienda esset, quia tunc fortè posset alij committi. *Tertiò* dico, quòd hoc officium non transit ad hæredes; quia censetur electa industria personæ, nisi testator, qui executorem constituit, hoc expresserit. *Quartò* dico, quòd si officium executoris committatur habenti dignitatem, transit in successorem in dignitate, quando committitur ratione dignitatis, secus si committatur ratione personæ. Ratio, quia quando primo casu committitur; non personæ, sed dignitati commissum censetur: dignitas autem eadem est, licèt varietur persona.

2. *Nota* quòd cognoscetur, an commissio sit nomine dignitatis, vel personæ, si adiiciatur in commissione nomen proprium, siue solum, siué simul cum nomine dignitatis, vt dicendo, nomino Petrum testamentarium meum: aut, nomino Petrum Archiepiscopum Granatensem testamentarium meum, tunc commissio est nomine personæ: si verò tantùm apponitur nomen dignitatis, vt, nomino Archiepiscopum Granatensem testamentarium meum, tunc commissio est ratione dignitatis, nisi institutus sit propinquus, quia tunc licet nomine non fuerit expressum, videtur ratione personæ, cum affectione propinquitatis factum. Et hæc omnia: vt dixi, ex multis Doctoribus docet Sanch. *loc. cit.* quem postea sequutus est Cardinalis de Lugo *de Iust. t. 2. disp. 24. sect. 16. n. 328.*

3. Sed circa præsentem, ne deseras videre Carpium *de exec. test. l. 1. c. 18. per totum*, vbi ponit, & distinguit plures casus, in quibus potest, vel non potest executor testamentarius committere munus suum alteri. Et *primus casus* est; quando executor, vel commissarius assignatus fuit sine facultate delegandi, & tunc non potest. *Secundus casus* versatur si in voluntate commissarij delegatio relinquatur; quia iure improbatur, si non fiat ad pias causas. *Tertius casus*, si in arbitrium; quia tunc valet. *Quartus casus*, quando ad pias causas committitur, siue in electionem, siue in voluntatem; quia ex magis recepta sententia valet. *Quintus casus* erit, si electio relinquatur in incertum de certis; quia tunc valet. *Sextus casus*, si committatur in incertum de incertis; quia reiicitur. *Septimus casus* constituitur, quando sola executio nudi facti iam à commissario declarati iniungitur: quia tunc admittitur. *Octauus casus* datur in formula à testatore assignata, relinquo talem executorem; & si nolit, vel non possit, valeat alterum delegare. Qui quidem casus latè, & docte à dicto Carpio exponuntur, & declarantur.

RESOL. XXX.

An Executor testamenti à testatore nominatus teneatur acceptare officium, & ad id possit, cogi?

Et si sine causa non acceptet, an peccet mortaliter?

Ex quo infertur peccare non accipientem officium arbitri, quando spes est, quod partes ad concordiam reducet?

Et in casu, quod nominatus non acceptet munus Executoris, an tunc Episcopus sit Executor?

Et quamuis Executores habeant annum ad exequendum testamentum in foro conscientiæ, an excusentur a mortali, quando differunt solutionem debitorum, & legata defuncti? Ex part. 4. tract. 4. & Misc. Resol. 162.

Sup. hoc in Ress. seq. & in §. eius not.
Sup. hoc foro conscientiæ infra in Res. 32. §. 1. post medium.

§. 1. Hic casus frequenter potest accidere, & ad illum respondet Spino *in specul. testament. glossa 28. num. 18.* quòd licèt non possit cogi acceptare officium executoris: at in foro conscientiæ si sine causa non acceptet, peccabit mortaliter, ex glossa *in capite sicut 11. quæst. 1. ver. vsum.* & *ibi* Archidiaconus, vbi docent peccare non recipientem arbitrium; vnde dictam glossam sequuntur Imola *in cap. pastoralis, de officio delegati, in princ.* & *ibi* Felinus *numero 6.* asserentes peccare mortaliter non acceptando officium arbitri, quando spes est, quòd partes ad concordiam reducet.

2. Sed ego puto quòd quando neque expresè, neque tacitè acceptauit officium executoris, non solum non potest cogi, sed neque tenetur acceptare, neque peccabit renuntiando, quia aliter hoc officium non esset voluntarium, contra communem Doctorum sententiam, & ita docet Sanchez *in opusc. tom. 2. lib. 4. cap. 1. dub. 42. n. 4. & seq.* vbi etiam explanat, quando executor dicatur acceptare, vel non acceptare tacitè officium suum, & tenet cum Sarmiento *libro 8. select. sup. libro 1. ff. de legat. 2. n. 12.* contra Padillam *in dictam legem numero 28.* non posse iudicem compellere executorem testamenti ad officium accipiendum, etiamsi executor sit consanguineus testatoris, quod etiam mihi placet.

3. Notandum est etiam hîc quòd in casu supradicto, nempe quando exequutores nominati à testatore nolunt acceptare officium, tunc Episcopus est executor. Ità Sylvester *ver. testamentum 2. q. 2. dicto 1.* Armilla *eod. executor. n. 25.* Tabiena *eodem ver. q. 15.* Angelus *n. 21.* & Ancharanus *in c. Religiosus, de test. in 6. n. 2.* vbi dicit, quòd si testator assignet eum, qui esse nequit, vel is obiit, exequetur Episcopus.

4. Et tandem nota hîc obiter id quod alibi etiam notauimus, quòd licèt in foro externo exequutores habeant annum ad exequendum testamentum; hoc tamen non procedit in foro conscientiæ, & ideo exequutor & hæres, si cùm possint, differant notabiliter soluere debita & legata defuncti, peccant mortaliter. Ita Nauarra *de restit. lib. 3. cap. 4. num. 165.* Nauarrus *in manuali cap. 25. num. 65.* quod ita verum est, vt asserat optimè Palacios Rubeos *rubr. de donat. §. 65. numero 19. & 20.* Azeuedus & alij, quos citat & sequitur Sanchez *vbi suprà, dubio 53. numero 8.* exequutores & hæredes non excusari à peccato mortali, quando differunt solutionem debitorum, & legatorum causa vendendi res defuncti maiori pretio, nisi differant vt rebus defuncti meliùs venditis copiosiores dentur eleemosynæ, & augmentum eleemosynæ est valde magnum, tempus autem tarditatis est valde breue, ita vt arbitrio boni viri melius sit tardare, certum est omnino supradictos non excusari quando differunt vt res meliùs vendantur vt hæredi prosint, quæ omnia notanda sunt à Confessariis, quia in hoc scio & multum doleo exequutores testamentorum multum peccare.

RESOL. XXXI.

An Executores testamenti munus suum acceptare cogantur?

Et an, quando Executor, seu commissarius præsens, & tacens inuenitur assignationi officij, seu eius nominationi, acceptationem inducat?

Et an hoc locum habeat in consanguineo præsente, & tacente, vel si Executor, aut commissarius præsens, & tacens designatus fuit ad erectionem Ecclesiæ, Monasterij, vel ad puellas maritandas, &c?

Et an si Executor officium non acceptet, amittat eo ipso præmium à testatore ei relictum ob tale officium?

Imo, & legatum quodcumque relictum ei fuerit à defuncto?

Et

Et tandem dubitatur, an sit aliqua pœna in iure statuta iis, qui Executoris Officium non acceptant? Ex p. 8. tr. 5. Res. 27.

Sup. hoc supra in Resol. præcedenti, & infra in Resol. 39.

§. 1. REspondeo negatiuè cum Molina *de Iustit. tom. 1. tr. 2. disp. 248.* & aliis communiter, quia officium executoris à partibus electi non est publicum, & sic nullus inuitus id admittere compellitur; nisi expressè, vel tacitè acceptauerit tale munus. *Nota* verò quòd tunc dicetur tacitè acceptare, quando aliquem actum fecit, ex quo posset præsumi mandatum acceptasse, de quibus latè Carpius *de exec. test. lib. 1. c. 17.* & alij.

2. *Nota* tamen, quòd quando executor, seu commissarius præsens, & tacens inuenitur, assignationi officij, seu eius nominationi, in quo Doctores magis communiter conueniunt, ex præsentia, & taciturnitate acceptationem non induci, ita Barbacia communem asserens *in dicto cap. Ioannes, de testam. n. 11.* & alij. Vnde temperanda est Petri de Peralta assertio, *in dict. l. 1. de legatis. n. 61.* in illis verbis: & quando acceptasset etiam tacitè in ipsius officij delatione per ipsius præsentiam, esset cogendus omnimodo exequi, ne testator deciperetur; nam Peralta hîc subintelligendus est, si aliàs per alios actus constaret præter præsentiam executorem acceptare voluisse; quia ex ea sola minimè inducitur, iuxta superiorem Doctorum communem resolutionem.

3. Verùm licet hæc omnia sint vera, limitantur, vt locum non habeant in consanguineo præsente, & tacente; quia ex taciturnitate cum consanguinitate simul iuncta scribentes acceptationem officij constituunt, quòd probatur ex *l. si filius familias absente 18 ff. ad Senatusconsultum Macedonianum*, ibi, debet pater si actum improbat, continuò testationem interponere contrariæ voluntatis. Ex qua communiter Doctores colligunt approbationem patris induci ex receptione literarum filij, eiusque taciturnitate, si non contradicat, seu protestetur.

4. Limitantur *Secundò*, si executor, seu commissarius præsens, & tacens designatus fuit erectionem Ecclesiæ, Monasterij, redemptionem captiuorum, ad puellas maritandas, ad suffragia pro mortuis erogandas, seu ad aliam quamlibet piam causam exequendam in quibus euentibus taciturnitatem cum pia causa coniunctam (absque dubio) per se consensum, & acceptationem inducere libenter admittam. Quæ omnia latè comprobat Carpius *loc. cit. n. 27. & sequent.* Sanchez *num. 8.*

Sup. hoc infra in Resol. 39. à lin. 4. Sup. hoc infra in Resol. præcedenti.

5. Et tandem *nota*, quòd si executor officium non acceptet, amittit eo ipso præmium à testatore illi relictum ob tale officium: imò, & legatum quodcumque relictum ei ab eodem defuncto; quod tamen quoad alia legata non relicta in præmium non procedit, quando constat testatorem hoc ei relicturum fuisse, etiamsi sciret, quòd tale officium non acceptaret, vt docet Sanchez *n. 12.* Aduertit tamen bene Molina cum aliis, §. *Executor*, legata alia, quæ non sunt in præmium relicta, non amittenda ante latam sententiam; quia leges, quas affert, hoc imponunt in pœnam reiecti muneris: pœna autem ante sententiam non debetur. Obseruat etiam, §. *quando verò*, id, quod relictum est in præmium, si vnus ex executoribus munus non acceptet, cedere aliis executoribus à testatore nominatis acceptantibus, argumento legis *vinea*, §. *vbi autem, C. de caducis tollendis*, & quia sicut diminuto onere diminuitur portio, ita accrescente onere aliis sociis, debet eis accrescere portio. Et hæc omnia docet Cardinalis de Lugo *vbi suprà.*

6. Non deseram tamen adnotare quòd suprà dictis difficulter adhæret Pater Vvadingus *tractat. de contract. disp. 4. dub. 13. §. 4. n. 5.* vbi sic ait: Dubitatur an sit aliqua pœna in iure statuta his, qui executionis officium non acceptant? Respondeo nullam esse statutam, vt testatur *l. si quis sepulchrum ff. de religiosis.*

7. Doctores autem passim docent talem ipso iure priuari emolumentis, quæ sunt ipsi relicta in testamento, & ita Couarruuias *in cap. Ioannes, de testam. n. 3.* & post eum Molina *de Iustitia, disp. 248.* & ante eos Bartolus *l. 1. ff. de legatis 2.* Sed sanè nullum videtur esse in iure huius doctrinæ fundamentum, quia quæ iura citantur, & præsertim ex Authenticis *de hæred. & falcid. & de Ecclesiasticis titulis*, agunt de hæreditate, vel legato acceptato expressè, vel tacitè, quando scilicet hæres, vel legatarius non volunt tempore assignato voluntatem defuncti implere, & de talibus est specialis ratio. Cùm enim agnoscendo hæreditatem, vel legatum contraxerint quodammodo cum testatore de voluntate implenda, & tamen implere noluerint, nec stare contractui, meritò priuantur omni eo, quod testator ipsis reliquit. Et quidem absque vlla dispositione iuris ex sola præsumpta mente testatoris deberent amittere, quod relictum est in præmium officij executoris, sed in aliis legatis alio titulo relictis ista ratio non militat. Nihilominus tamen propter authoritatem videtur admittenda sententia communis, quod scilicet ex sola non acceptatione perdatur legatum. Sed distinctionem, quam adhibet Molina, quòd scilicet ea sola legata auferantur, quæ sunt relicta intuitu executionis, non probo: malo enim adhærere Bartol. *loco citato*, qui duo tempora distinguit legum: nam secundùm ius antiquum ff. videretur admittenda distinctio Molin. sed non secundùm ius nouum Authenticarum, cùm in citata Authentica *de hær. & falcid.* omnia prorsus, quæ sunt in testamento assignata, auferantur propter legitimam filij. Hucvsque Vvadingus.

RESOL. XXXII.

Ac saltem in foro conscientiæ Executores teneantur acceptare munus impositum sub mortali peccato?
Ex quo infertur peccare non accipientem Officium arbitri; quando spes est, quod partes ad concordiam reduceret.
Et quamuis Executor non possit compelli ad acceptandum munus, an hoc locum habeat in Religiosis, si compellantur à suo Superiore? Ex p. 8. tr. 5. Res. 28.

Sup. hoc supra in Res. 39. à lin. 4.

§. 1. REspondeo quod Didacus Spino *in specul. testam. gl. 28. n. 18.* asserit, quòd licèt executor non possit cogi acceptare officium executoris testamenti; at in foro conscientiæ, si sine causa non acceptet, peccabit mortaliter, & probat ex doctrina glossæ, *c. sicut 11. q. 1. vers. vsum*, & *ibi* Archidiac. vbi dicunt peccare non recipientem arbitrium, quam glossam sequuntur Imola *cap. pastoralis, de offic. de leg. in princ.* & *ibi* Felin. *n. 6.* dicentes peccare mortaliter, non acceptando officium arbitri, quando spes est, quòd partes ad concordiam reducet.

Sup. hoc ibidem §. 1. ad medium.

2. Sed hoc ita vniuersaliter dictum minus verum est: quia sic non esset hoc officium voluntarium, contra omnes Doctores citatos. Vnde dicendum est, quòd tunc tantùm peccabit non acceptando siue officium arbitri siue executoris, quando ad id posset per iudicem compelli. Ita Sanchez *in opusc. t. 2. lib. 4. c. 1. dub. 42. n. 4.* & *5.* & post illum Cardinalis de Lugo *de Iust. t. 2. disp. 24. sect. 16. n. 329.* qui tamen rectè hoc limitat, nisi ex charitate teneretur, quia sine graui detrimento suo posset proximi rebus consulere, in quibus alias grauiter proximus pateretur,

3. *Notandum* est tamen hîc obiter, quòd licèt executor non possit compelli ad acceptandum munus, vt

Quæ hîc est Resol. antecedens & in alia eiusmod. & pro contento in hoc §. pro Religiosis in Resol. seq.

in superiori resolutione diximus; fallit tamen hoc in Religiosis, si compellantur à suo Superiore quia tenentur illi parere strictiori vinculo obedientiæ, quàm aliis Episcopis, vel aliis superioribus. Ita Vasquez *opusc. de test. c.9.§.3.dub.2.n.39.*

RESOL. XXXIII.

An Episcopus possit cogere, vt aliquis accepter munus Executoris: & quid de Religiosis? Ex part.8. tract. 5.Resol.60.

Sup.hoc quo ad laicos supra in Resol. 30. & 31. & pro Religiosis cum eodem Vasquio hoc citato in fine præcedentis Resol.

§.1. QVoad Episcopum in ordine ad laicos, respondeo negatiuè; quoad Prælatum in ordine ad Religiosos; respondeo affirmatiuè. Et ita Vasq. *Opusc. de test. c.9. §.5. dub.2. n.79.* sic ait, Non potest ab Episcopo aliquis cogi, vt sit executor voluntatis defuncti, benè tamen Religiosus à suo superiore, quia tenetur illi parere in omnibus strictiori vinculo obedientiæ; quis quàm suo Episcopo. Hæc ille.

RESOL. XXXIV.

Quomodo Executores, si sint plures procedere debeant?

Et an, quando plures Executores, vel commissarij constituti sunt, præualeat, quod maior pars fecerit etiam separatim?

An hoc procedat, quando capitulo, suo Vniuersitati commissio testamentaria iniungitur? Ex p.8.tr.5. Resol.29.

§.1. AD hoc dubium breuiter sic respondet Molina *de Iust.t.1.tr.2.disp.*248. Quando multi constituti sunt executores alicuius testamenti, quidam eorum mortui sunt, aut in remotis agant, aut concurrere non velint ad testamenti executionem, cæteri, etiamsi vnus tantùm sit, procedere possunt ad executionem testamenti, nisi testator contrarium expresserit. Ita habetur *c.Religiosus, §.vlt.de Test.l.6.* vbi gloss. quam Sylu. *verb.test.2.q.5. pronunc.1.* & alij sequuntur, ait, si quis eorum sit in loco propinquo, & admonitus intra terminum præscriptum non aduenerit, reliquos procedere posse ad executionem. Ita Molina, cui adde Sanchez *in opusc.t.2. l.4. c.1. dub.44.* quos sequitur Cardinalis de Lugo *de Iust.t.2.disp.24.sect.16.n.331.*

2. Sed melius, & latius pertractat hanc quæstionem Carpius *de exec. test. lib.3. c.2. per totum*; nam primò aliquando plures executores in testamento nominantur; aliquando ita plures constituuntur quòd cuilibet eorum eadem potestas in solidum mandatur; hoc supposito.

3. Dico primò, quòd quando plures commissarij nominantur, omnes (& non vnus sine alio) voluntatem defuncti exequi tenentur, *c.Religiosus 2.§.sanè, de test. l.6.* vbi gloss. *verb. simpliciter*, Speculator *tit. de instr. edit.§.nunc verò aliquas num.12. post med. vers. & nota quòd ideò*, Ioannes Andr. *in nouella, dict. §. sanè coll.3. vers.si sunt plures*, vbi Anchar. *n.3.tertiò nota.* Dominicus, *n.1.* ibi, *causâ legitima sustinente*, Philippus Francus *n.10.* vbi ex Archidiacono docet, quòd executores sunt plures, debent omnes simul agere in iudicio, vel procuratorem constituere, qui nomine omnium compareat.

4. Declaratur dicta conclusio, nisi vnus executorum seu commissariorum mortuus fuerit, vel absens in remotis, aut exequi noluerit; quia alius adimplere potest, vt ex *dicto § sanè*, expresse dicitur.

5. *Nota* quòd dictum est in remotis; quia si commissarius de proximo venire potest, cæteri tenentur eum expectare, *dicto §.sanè*, ibi, *vel in remotis agente*, vbi glossa *verb.in remotis*, ait, quòd si non multum distat, vocabitur, & si in termino assignato non venerit, procedet socius sine illo. Et hæc vera sunt, nisi consensus maioris partis accedat, tunc necessariò non est vocandus.

6. Rursus prædicta declaratio (si vnus mortuus fuerit) extenditur in impedito morbo continuo, nam alij, seu alius commissarij voluntatem postremam perficere poterunt,

7. Extenditur præterea dicta declaratio, & dispositio *dicti §.sanè*, in eo euentu, in quo plures, tres, vel quatuor executores, vel commissarij nominati sunt, quia aliquibus mortuis, impeditis, vel absentibus, vnus, vel reliqui voluntatem postremam exequi poterunt, etiamsi dictus §. *sanè*, videatur loqui tantùm in duobus executoribus, ibi, *vno*, & ibi, *alius*; nam §. incipit per verbum, *duobus*, & eadem ratio militat in tribus, vel quatuor executoribus, seu commissariis (aliquo eorum mortuo, seu impedito, quod in duobus.

8. Et tandem prædicta conclusio explanatur, vt non habeat locum, quando certa res, certo loco, seu personis relicta fuerit: siquidem concursus omnium executorum necessarius non est, quo ad eius executionem, cùm actus vnius voluntate perficiatur.

9. Dico *secundò*, quod vbi plures executores, seu commissarij constituti sunt, præualet quod maior pars fecerit, vt communiter scribentes sentiunt *in dicto §. sanè, dicta l.38.Tauri*, ibi, *cumplese y execute se lo que mandare y declarare la maior parte de ellos*, cùm ferè in omnibus negotiis à pluribus expediendis statur maioris parti, *l.quod maior ff. ad municipalem, cap.1. de his, qui fiunt à maiori parte.*

10. Extenditur hæc conclusio, etiam si executores, seu commissarij vocati non sint, nec in vnum conueniantur; quia præualet quod maior pars separatim fecerit. Cuius ratio est, quia quando actus explicandus est per singulos, vt singulos, nec aliorum præiudicium versatur; quia aliquis eorum non patitur damnum effectuale, cùm cæteri commissarij, vel maior pars eorum votum suum explicare valeat, intra terminos iuris, vel à testatore assignatos: inde est vt sufficiat, quod maior pars separatim fecerit: at non procederet, quando Capitulo, seu vniuersitati commissio testamentarij iniungitur: siquidem tunc collegialiter Capitulum conueniri debet, nec separatim personæ Collegij votum suum explicare poterunt ex commissione enim facta à testatore Capitulo, ita consequenter videtur iniunctum. Et hæc omnia ex multis aliis Doctoribus, & rationibus firmat Carpius *loc.cit.*

RESOL. XXXV.

Quid faciendum, quando duo sunt tantum Executores, & dissentiunt?

Et quid est dicendum, si vnus est Episcopus, alter iudex secularis. Vnus Clericus, alter secularis: Vnus consanguineus, alter extraneus; Vnus masculus, alter femina? Ex p.8.tr.5. Resol.30.

§.1. PRo responsione huius dubij Carpius *de execut. testam. lib. 3. cap. 2. num. 30.* sequentes casus separat.

2. *Primus* si vnus sit Clericus, & alter laicus, vt tunc vox Clerici præferatur, vt tenet Andreas Siculus *in cap.tua nos, columna 7. de testam.* provt eum refert, & sequitur Palatius Rubius *in repet. cap. per vestras, de donat.§.43.n.8.* Gomez Arias *in d.l.38.Tauri, n.5. in fine.* Spino *in test.gl.28.n.19.vers. quod intelligit.* Quod sanè accipiendum est, vt (cæteris paribus) Episcopus, seu iudex secularis voto Clerici potius accedat, vt est de mente Baldi statim citandi.

3. *Secundus*

3. *Secundus casus* est, si masculus, & fœmina concurrant; quia tunc votum masculi præfertur, ex *lib. 1. ff. de Senatoribus*, in illis verbis: *Consulari fœminæ, vtique Consularem virum præferendum esse nemo ambigit*; Palacius Rubius *dict. n. 8. ad finem*, Salazar *de vsu & consuetudine c. 12. n. 26.* Gomez Arias *dict. n. 5.* Spino *dict. n. 19. vers. vel si fœmina.* Quem casum intelligendum esse existimo, etiam, cæteris paribus, ad hoc vt iudex hoc respectu voto masculi adhæreat.

4. *Tertius casus* consideratur, vt discordantibus testamentariis, votum consanguinei anteponatur, Bald. *in l. Imperator 61. ff. de pactis, 2. col. vers. & secundum hoc*, vbi ait, quòd (cæteris paribus) Episcopus debet adhærere voluntati consanguineorum, & coniunctorum; quibus à testatore distributio inter partes fuit relicta: quem sequuntur Palacius Rubius, Gomez, Arias, & Spino citati, Rolandus *in consil. 16. num. 42. vol. 3.* Lara *de Anniuersariis, & Capellaniis lib. 2. cap. 3. n. 27.*

5. *Quartus casus* est, vt in omnem euentum, votum commissarij præferatur, quod magis accedit voluntati defuncti: seu eius breuiori expeditioni: non attenta qualitate clericatus, sexus, seu consanguinitatis: ad hoc vt iudex, seu Episcopus illud eligere valeat. Si enim ratio prælationis in Clerico, viro, & consanguineo, ex illorum qualitate consideratur pro expedienda postrema voluntate: inde consequens est, vt si hæc deficiat, & maior affectus in consocio commissario inueniatur, quòd ei subscribere debeat Episcopus, seu iudex alius. Hucvsque Carpius.

6. Non desinam tamen hîc adnotare illa etiam: quæ circa præsentem dubitationem asserit Sanchez *in opus. tom. 2. l. 4. c. 1. dub. 45. n. 3.* Quando, ait, executores discordes sunt æquales pro vtraque parte, vt duo pro vna, & duo pro alia, tunc dicit Spino, *eo n. 19.* posse præferre Episcopum, quem voluerit. Sed dicendum est, quòd si sit in rebus piis, potest Episcopus præferre; quem voluerit; si verò in rebus profanis, id potest iudex sæcularis. Sic Baldus & Speculator, quos refert, ac sequitur Gregorius Lopez *l. 6. tit. 10. p. 6. vers. todos* Francus *cap. 2. §. sanè, de test. in 6. n. 5.*

Sup. hic in tom. 2. n. 7. Ref. 22. à lin.

7. *Nota* hoc intelligendum esse data paritate personarum; secus si sint dispares, vt quia vnus est masculus, alter fœmina; tunc enim præfertur masculus; vel si vnus est extraneus, alter verò consanguineus testatoris, præfertur consanguineus: vel si vnus est laicus, alter verò clericus, præfertur clericus. Ita Sanch. & post illum Cardinalis de Lugo *de Iust. t. 2. disp. 24. sect. 16. n. 395.*

RESOL. XXXVI.

Ad quid teneantur Executores? Et p. 8. tr. 5. Ref. 31.

§. 1. REspondeo breuiter teneri secundùm mentem testatoris omnia exequi, & proinde debent esse instructi mediis ad suum officium necessariis. Si meri sunt executores contra resistentes, siue hæredes, siue alios, possunt implorare officium iudicis; si commissarij, vel executores cum plena facultate, & arbitrio intentabunt etiam actionem in iudicio: tenentur quoque facere initio inuentarium, quod tamen ad inuentarium attinet, cùm hæredi sæpè sit valdè durum, statum suorum bonorum aperire, cùm subinde non expediat sciri, aut tam diuitem, aut tam pauperem esse, quàm est re ipsa, sufficiet si ille caueat executoribus de præstandis legatis iuxta voluntatem testatoris, & finito officio rationem reddere suæ distributionis paratus sit. Sed quando sunt executores vniuersales, & quasi loco hæredis ad distribuenda omnia iuxta mentem defuncti; tunc debent facere inuentarium, non tamen necessariò coram iudice, sed coram Tabellione, & testibus. Imò testator potest ipsis remittere confectionem inuentarij, *lib. vltim. C. de arbitr. tut.* ibi enim curatores ipsos liberari posse decernitur ab inuentario conficiendo; quanto ergo magis potuit executores? vt bene Bart. *lib. 2. C. de alim. pupillo præst.* qui dicit posse tunc remittere, solent in multis locis cauere; in multis tamen, si sint potentes, aut habeant stabilia bona, cautio non exigitur. Et hæc omnia docet P. Vvadingus *tract. de contract. disp. 4. dub. 13. §. 4. num. 7.*

RESOL. XXXVII.

An Executores habeant facultatem vendendi bona testatoris ad exequenda opera in testamento præscripta?

Et praxi dictæ quæstionis apponuntur quatuordecim conclusiones.

Et tandem docetur, quod hæres potest Executorem impedire, ne vendat, vel offerendo pecuniam necessariam, vel exhibendo se paratum ad soluendum, &c. Ex p. 8. tract. 5. Res. 32.

§. 1. HAnc quæstionem breuiter tangit Dicastillus *de Iust. t. 1. tr. 19. disp. 3. d. 15. n. 186.* Molina *de Iust. t. 2. disp. 248.* paulò latiùs Sanchez *in opusc. t. 2. lib. 4. c. 1. dub. 46. per totum.* Sed omnium latissimè Carpius *de exec. test. lib. 3. c. 3. per totum.*

2. Et ideo supponit quòd executor, & commissarius vel est vniuersalis, vel particularis. Vniuersalis dicitur, cùm nullo dato hærede in testamento pauperes, seu anima instituuntur (commissariis constitutis) vel eis testatio, seu distributio vniuersalis iniungitur. Particularis verò cùm (constituto hærede) executio alicuius rei ei relinquitur: primum probat *l. Nulli, lib. si quis ad declinandam, C. de Episcop. & Clericis*: secundum docet *lib. alio hærede. ff. de alimen. & cib. legatis.*

3. Et his suppositis apponit plures conclusiones. *Prima*, Quòd commissarius vniuersalis res hæreditarias vendere potest ad perficiendam testatoris voluntatem. *Secunda conclusio.* Particularis executor, vendere non valet, nisi facultas ei à testatore sit concessa. *Tertia conclusio.* Commissarius cui à testatore concessa est plena, & libera facultas vendendi, poterit apprehendere rem, seu res hæreditarias ad exequendam testatoris voluntatem (etiam reluctante hærede) & possessionem, dominiumque in emptorem transferre, non solùm de iure regio, sed etiam de iure communi post hæreditatem aditam. *Quarta conclusio.* Executor seu commissarius particularis, vel vniuersalis cum facultate vendendi non potest res hæreditarias directè, nec indirectè emere. *Quinta conclusio.* Licèt Executor, vel commissarius emere non valeat, potest tamen iure sanguinis retrahere rem sui patrimonij. *Sexta conclusio.* Commissarius particularis, vel generalis cum libera facultate vendendi, & quòd possit facere ea omnia, quæ testator facere poterat, iure ei licet in venditione rerum, pro earum faciliori, & meliori expeditione promissum (vulgo *prometido*) concedere; dummodo absit dolus. *Septima conclusio.* Ex venditione rerum hæreditariarum pro exequendis causis piis à defuncto relictis, executor, seu commissarius non tenetur soluere gabellam, quando illud, quod huius iuris nomine præstaretur, detraheretur à causis piis, taliter quòd tanto minus perciperet causa pia; secus in eo euentu, quo certa quantitas relinquitur expendenda; vel distribuenda pro pia causa, remanentibus tamen aliis bonis hæreditariis commodo hæredis, ex quibus solui posset. *Octaua conclusio.* Si Executor, seu commissarius aliquas expensas fecerit in exigendis rebus, vel quouis alio modo ad exequendam dispositionem defuncti, poterit alias petere ex bonis hæreditariis,

ditariis. *Nona conclusio.* Executor, seu commissarius, etiam cum facultate vendendi tenetur cum subhastatione distrahere. *Decima conclusio.* Executor, seu commissarius in venditionibus his priùs vendere debet mobilia, postea immobilia, deinde iura, & actiones. *Undecima conclusio.* Executor, seu commissarius particularis, vel vniuersalis periculum euictionis non sustinet, ex venditione ab eo facta, vt (talis executor) licèt ex eius promissione hæreditas teneatur. *Duodecima conclusio.* Executor habens potestatem vendendi, poterit permutare, in solutum dare, vel obligare. *Terciadecima conclusio.* Commissarius cui simpliciter à testatore factio testamenti iniuncta fuit. *Quartadecima conclusio.* Venditio hæc bonorum quiescet, si hæres offerat nummos commissario ad exequendum testamentum. Et omnes hæ conclusiones latè probat & declarat, omnino videndus in facti contingentia Carpius *loco citato.*

4. Non desinam tamen etiam hic apponere verba Cardinalis de Lugo *de Iust. t. 2. disp. 24. sect. 16. n. 332.* vbi quærens an executores habeant facultatem vendendi bona testatoris ad exequenda legata, vel alia opera præscripta? respondet, executorem vniuersalem posse, particularem non posse: quare si executor particularis propria auctoritate vendat, venditio est nulla. De facto tamen solent communiter testatores hanc facultatem executoribus concedere in ordine ad implenda, quæ in testamento continentur. Debent tamen seruare debitum ordinem, vt priùs vendat mobilia, postea iura, & actiones, postea immobilia, *l. à Diuo, §. in venditione, ff. de re iudicata.* Debent etiam bona fide vendere, vt rem magni pretij non vendant pro minimo, & non nisi cum bannimentis, & publica subhastatione: potest autem hæres executorem impedire, ne vendat, vel offerendo pecuniam necessariam vel exhibendo se paratum ad vendendum, & satisfaciendum intra debitum terminum, & datis fideiussoribus, vel offerendo rem aliam, quæ cum minori incommodo vendi possit, vel emptorem, qui maius pretium offerat. Cæterum executor, quando iure suo vendere potest, non tenetur de euictione, sed hæres, & potest non solùm vendere, sed etiam permutare, obligare, vel in solutum dare; non possunt tamen hac facultate vti ante aditam hæreditatem de iure communi, nisi ad legata pia: nec nisi priùs requisito hærede & communiter loquendo, nisi hic ex industria effugiat præsentiam executoris, vel nisi in rebus claris, in quibus non est necesse hæredis voluntatem explorare. Sed, vt dixi vide Carpium, *vbi supra.*

RESOL. XXXVIII.

An Executores possint, inuito hærede, soluere legata, & debita defuncti?

Et an peccet mortaliter hæres resistens si ipse non exequatur? Ex p. 8. tract. 5. Res. 38.

§. 1. HAnc quæstionem pertractat Sanchez *in Opus. tom. 2. lib. 4. cap. 1. dub. 47. & 48.* ex quo postea Cardinalis de Lugo, *de Iust. tom. 2. d. 24. sect. 16. n. 333.* infrascripta reassumpsit, nempè executores, si hæres non resistat, posse propria auctoritate soluere legata, & debita quæ testator solui iussit, quia hoc est officium ipsis commissum, vt exequantur contenta in testamento; quare alia debita in testamento non contenta non possunt soluere, quia solùm sint executores testamenti, sed hæc debent ab hærede peti. Nisi testator dixisset, vt exonerent suam conscientiam, & soluant eius debita; tunc enim possent & deberent soluere debita, non solùm ciuilia, sed etiam naturalia, quæ in solo conscientiæ foro debentur; si verò hæres sit inuitus: non potest executor capere rem legatam, vt tradat legatario, quia non potest propria auctoritate, per vim eiicere hæredem à possessione bonorum. Potest tamen, & tenetur intimare Episcopo, vt compellat hæredem; potest etiam agere aduersus hæredem, & debitores hæreditaris ad legata pia, vel causa alimentorum pauperum; ad alia verò, si sit merus executor, agere non potest directè, sed implorare officium iudicis, vt ipse ex officio hæredem cogat; solent tamen testatores facultatem dare executoribus agendi aduersus hæredes, & quoscumque alios.

2. Vnde ex his Valerus *in differ. vtriusque fori, vers. testamentam differ. 5.* dixit, quod in foro conscientiæ tenetur quilibet executor testamentarius exequi ea quæ in testamento relicta sunt, & excipere bona defuncti, & ea vendere ad solutionem, & executionem eorum, & sic peccabit mortaliter hæres resistens, si ipse non exequatur. Vnde si hæres resistat, poterit executor denunciationis Euangelicæ, vel per officium iudicis obtinere mandatum à iudice contra hæredem; vel possessorem bonorum, vt tradat sibi quæ necessaria sunt, vt defuncti voluntas executioni mandatur.

RESOL. XXXIX.

An in legatis soluendis sit seruandus aliquis ordo, vt in debitis? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Res. 60.

§. 1. AD hanc dubitationem sic respondet Ioann. Valerus *in differ. vtriusque fori ver. legat. diff. 2. n. 2.* Vidi dubitari an in legatis soluendis sit seruandus ordo prioritatis, & dignitatis, vt priùs soluantur legata magis pia, deinde alia minus pia, tertio loco prophana, & non pia; & an teneretur in conscientia qui prædictum ordinem non seruauerit, quando hæreditas non est ita sufficiens, & ampla vt possit omnibus satisfieri. Et dubium hoc contingit potissimum, vbi testator relinquit in testamento, vt in quibusdam redditibus paulatim legata per se relicta soluerentur. Et sanè si testator nihil circa hoc disposuit, idem dicendum de legatis, quod de creditoribus chirographariis, nempe non esse locum gratificationi, sed pro æquis portionibus esse soluenda, seu pro rata bona esse restituenda. Ita Valerus, & alij penès ipsum, quibus ego addo Sanchez *in summ. tom. 1. lib. 4. c. 5. n. 40* & Bonacinam *de contract. disp. 3. q. vlt. num. 27.* vide etiam Comitolus *in respons. moral. lib. 3. q. 10. num. 4.*

RESOL. XL.

An Executores possint compelli à Capitulo Sede Vacante ad Executionem testamentorum, & ad reddendas rationes? Ex p. 8. tract. 5. Res. 62.

§. 1. REspondeo affirmatiuè. Ita Couarruuias *in c. Ioan. n. 2. de test.* Card. *in Clem. vnic. q. 1. de test.* Panuin. *de potest. capit. q. 3.* Barbosa *de potest. Episc. tom. 3.* quod extende etiam ad potestatem cogendi ipsos executores ad rationes reddendas. Imol. *in Clem. vnic. sub n. 13.* Franc. *in c. vnic. de maior. & obed. lib. 6. q. 11.* & hanc opinionem docet etiam Moneta *de commut. vlt. vol. c. 5. n. 428.*

RESOL. XLI.

An Episcopus possit præcipere hæredi, & Executori, vt ante annuum adimpleant exequenda etiam

etiam quoad legata prophana, & ante completos sex menses quoad legata pia? Ex part. 8. tract. 5. Resol. 53.

§. 1. REspondeo affirmatiùe cum Molina *de Iust. tom. 2. tract. 2. disp.* 251. vbi sic ait. Dubium est vtrum ante annum, & in legatis piis ante completos sex menses à testamenti insinuatione, possit iudex præcipere ac cogere executores, vt testatoris voluntatem executioni mandent? Respondendúmque est cum Panormitano, *cap. si heredes, de testam. n.* 4. & 5. cum Couarruuia, *ib. n.* 4. & aliis, posse. Etenim, quando nullum est legitimum impedimentum, quòd hæres aut executor possint obtendere, vel circa inuentarij confectionem, vel circa aliquid, aliud cogere eos potest iudex, vt cùm primùm potuerint defuncti voluntatem exequantur ideque censuris Ecclesiasticis, aut eis interdicendi bonorum defuncti administrationem. Ita ille.

2. Et Carpius *de exec. testam. lib.* 3. *c.* 1. *n.* 15. & 16. docet posse Episcopum bina monitione præmissa restringere annum maximè ex iusta causa, siue in legatis piis, siue in profanis. Et licèt à iure semestre in causis piis executori concedatur, etiam dictum semestre poterit Episcopus restringere. Et hæc probat Carpius ex probatis Auctoribus, quibus ego addo Vasq. *opusc. de testam. c.* 9. §. 1. *dub.* 3. *per totum* & Merollam *tom.* 3. *disp.* 7. *c.* 5. *diffic.* 4. *n.* 116. Quæ omnia docet etiam Sanchez *in Opusc. tom.* 2. *lib.* 4. *c.* 1. *dub.* 54. *n.* 6. vbi sic ait. Potest Episcopus intra quinque menses, aliudve tempus arbitrarium cogere hæredes, & executores exequi testamentum, etiam quoad legata profana per censuram Ecclesiasticam, vel etiam per interdictum administrationis bonorum defuncti, licèt iure datus sit illi annus ad exequendum. Sic colligitur ex *d. c. si hæredes*, & probatur, quia ipsi tenentur, quam primùm possunt exequi, *l. nulli Cod. d. Episcopis & Clericis, l.* 6. *tit.* 10. *p.* 6. ergo possunt compelli.

RESOL. XLII.

An hæres, seu testamentarius in foro conscientiæ habeat annum ad soluenda legata?

Et si hæres fuerit negligens per annum à die monitionis facta per Episcopum circa soluenda legata, & alia ordinata per testatorem, an poterit priuari hæreditate si est hæres extraneus, & etiam filius, salua ac legitima, & transeat ad substitutos, vel alios per ordinem? Ex p. 3. tract. 5. Ex Misc. 1. Resol. 59.

§. 1. ALiqui affirmatiùe potest respondere ex authoritate *Auth. hoc amplius, C. de fideicom. & gloss. in cap. hæredes, de testam. & cap. nos quidem, eod. tit.* & vtrobique Couarruuias.

2. Sed hæc omnia procedunt in foro exteriori, at in foro conscientiæ, in quo statim, & quàm primum poterit, tenetur hæres soluere legata. Et ita docent Villalobos *in man. conf. c.* 5. *n.* 16. Carillo *in explic. Bullæ defunct. p.* 2. *c.* 14. *n.* 16. & 17. & Ioan. Valerus *in differ. vtriusque fori, ver. legatum, diff.* 1. *n.* 2. qui *n.* 3. addit vnum singulare, videlicet quòd si hæres fuerit negligens per annum, à die monitionis factæ per Episcopum circa soluenda legata, & alia ordinata per testatorem, poterit priuari hæreditate si est hæres extraneus, & etiam filius, salua ei legitima, per *dictam Auth. hoc amplius*, & transit ad substitutos, vel alios per ordinem; quod vtinam in praxi vbique seruaretur. Ita Valerus, vide etiam Sylvestrum *ver. testam.* 2. *q.* 6. & Nauarrum *lib.* 3. *c.* 4. *n.* 166.

RESOL. XLIII.

An Executores, & hæredes teneantur in conscientia adimplere legata pia ante annum, si possint atque etiam legata prophana? Et p. 8. tr. 5. Resol. 52.

§. 1. AFfirmatiuam sententiam communiter docent Doctores. Dico igitur executores testamentorum, & hæredes, vbi primùm munus acceptarunt, tenentur in conscientia sub gratiæ culpa lethali, quàm primùm potuerint ante annum, & mensem iuxta concordatam, de qua diximus *n.* 3. imò & ante sex menses, si legata fuerint pia, de quibus statim dicemus, quos eis ius commune concedit ad pia legata exequenda, si nulla fuerit causa differendi, testamenta executioni mandare, & voluntatem defunctorum statim implere, & ad id eos cogere poterunt iudices censuris Ecclesiasticis, si Ecclesiastici fuerint, vel aliis pœnis pecuniariis conuenientibus, si fuerint sæculares, quibus etiam vti poterunt iudices Ecclesiastici, vt colligitur ex *c. si hæres, de testament.* & probat lex *cùm res ff. de legatis* 1. quæ statuit, si res legata propria erat testatoris, & hæres copiam illius habet, teneri illum statim absque vlla mora soluere; & lex *si domus*, §. *in pecunia ff. eodem tit.* quæ iubet pecuniam legatam breuissimè solui. Idem probat. *l.* 6. *tit.* 10. *p.* 6. Et ratio est, quia prædictum tempus anni, & mensis, de quo agit concordata inter iudices Ecclesiasticos, & sæculares & sex mensium, quos concedit ius commune ad exequenda legata pia, non conceditur ad tollendam obligationem soluendi, & exequendi defuncti voluntatem intra illud tempus sine iusta causa, sed ne vltra illud tempus differatur. Ita docet Molina *tom.* 2. *de Iust. disp.* 251. §. *dubium item est, pag.* 1541. *col.* 1. Sylvest. *verb. testamentum* 2. *q.* 9. vbi egregiè notat hoc peccatum esse contra iustitiam repectu eorum, quibus legata debentur, quia iniustè priuantur vsu rerum ratione legati ipsis debitarum; respectu verò defuncti, esse peccatum contra charitatem, quatenus non implet illius voluntatem, & animam illius in igne Purgatorio detinet, quod idem docet etiam Molina *modo citatus*. Et hæc omnia docet etiam Fagundez *de contr. lib.* 6. *c.* 4. *n.* 7.

2. Vnde ex his apparet, quàm parum modestè, & minus verè dixerit Escobar *de vtroque foro, art.* 1. §. 3. *n.* 50. vbi ait: Infero secundò falsissimam esse sententiam volentium hæredem in conscientia teneri ad præstandum legata etiam intra annum; dum commodè potest, quamuis per Auth. *Hoc amplius, C de fideicommiss.* gloss. *in cap. si hæredes, cap. nos quidem, de testam.* vbi latè Couarr. habeat annum ad soluendum legata, cuius opinionis Auctores fuerunt adducti à Valero *verb. legatum. diff.* 1. *ex n.* 2. & per Dianam 5. *Misc. resol.* 59. *p.* 3. Et per Ioan. Ægid. Trullench. 7. *Decal. c.* 17. *dub.* 1. *n.* 7. *vers. Adde etiam.* Falsissimum quidem est peccare, qui facultate legis nititur. Ita ille, qui, vt dixi, & parum modestè, & minus verè sententiam tot doctorum virorum falcissimam vocat cùm illa sit communi calculo approbata.

3. Vnde non deseram hîc apponere verba Philippi de la Cruz *in Thes. Eccles. tract.* 2. §. 7. *n.* 4. vbi sic ait: [El testamento se deue cumplir luego, y dentro de los terminos que señalò el testador; y assi los nombrados por testamentarios teniendo con que, y pudiendo, lo han de poner por obra: y el dezir, que se les concede vn año y dia para su execucion, es en el fuero esterior, y establecimento de las synodales, que dan esse tiempo; pero auiendo de que, ai obligacion à executar luego la voluntad del que testò. Es comun dotrina como enseña Ostiense, Iuan Andreas, Couarrubias, y Espino. Ni este tiempo le determina el derecho Canonico, antes ai testos expressos

que mandan que los herederos, o executores negligentes en el cumplimiento de los testamentos si esta negligentia durare vn año, el primero puede ser priuado de la herencia, y el segundo de la vtilidad de la execucion, como dize Zenedo.

4. Y añade Couarruuias, que el executor a quien por dos vezes en vn año le vuiere amonestado el Obispo cumpla el testamento, no lo haziendo, queda priuado de la execucion, y que en su lugar ha de entrar el Obispo. Y Spino al proposito refiere vna ley de Castilla, que ordena, que el executor esta obligado dentro de vn mes desde que muere el que testò a enseñar al juez el testamento, y dar cuenta de como le tiene cumplido. Lo mismo dize Villadiego.

5. Y aunque el que testò no señalò tiempo, luego se debe cumplir auiendo con que, y diferiendose, pecan los testamentarios, y mas si ai que restituir, siendo causa de que y alma padezca mientras no satisfacen, Acerca desta obligacion ai muchos testos, y leyes, y Nauarro dize expressamente, que peca el testamentario que luego no cumple el testamento, si tiene conque, y tambien pecarà el que sin hazer inuentario para cumplir iuzga, que no ai conque satisfazer, y assi no cumple con su obligacion. Lo mismo se ha de dezir de los herederos, como lo disponen las leyes.] Ita ille.

Sup. hoc supra in Resol. 41.

6. Et Carpius, *de exec. testam. lib. 3. c. 1. n. 5.* ex Gregorio Lopez docet, quòd etiam ante annum poterit Episcopus, seu iudex sæcularis cogere executores ad executionem testamenti, ex Abbate, & Imola, *in cap. si here les de testam* etiam quoad legata profana Iacob. à Canib. *supra n. 27.* ibi, *quod statim.* Azeued. *in leg. 7. tit. 4. l. 5. n. 5. in fine*; Ceuallos *pract. q. 9. 374. n. 6. & 7.* vbi ait, quod si dispositio sit talis naturæ, vt statim exequi possit, tunc non debet expectari transcursus anni, siue legata sint pia, siue profana; & ita obseruatum in Concilio Archiepiscopatus Toletani. Vide etiam Sanchez; *Opusc. tom. 2. lib. 4. cap. 1. dub. 54. n. 6.*

7. Vnde vt magis labefactata remaneat opinio Escobar; apponam hic per extensum verba Eminentissimi Domini mei Cardinalis de Lugo, *de Iust. tom. 2. disp. 24. sect. 11. n. 296.* sic, me citato, differentis: Dubitatur an in foro conscientiæ hæres, vel executores possint differre per annum executionem, vel solutionem legatorum? Ratio dubitandi est, quia *in Auth. de Eccles. tit. § si autem legatum* datur semestre hæredi, vel executori, à die insinuati, vel declarati testamenti coram iudice ad implenda legata pia; ad alia verò non pia, & reliquam voluntatem testatoris assignatur annus, *in cap. 3. de testam. & in l. nulli, C. de Episcopis & Clericis.* Cæterùm omnes conueniunt, illum terminum non ita assignari, vt auferatur obligatio conscientiæ, quæ aliàs est de lege naturæ implendi voluntatem testatoris. Ita Doctores communiter, & quos congerunt & sequuntur Sanch. *d. lib. 4. c. 1. dub. 13.* & Diana *3. tom. tract. 5. miscell. resol. 59.* Et quidem quoad soluenda debita testatoris, ratio est clara, nec testator poterat dilationem concedere hæredi, cùm testator ipse statim teneretur soluere. Quoad alia verò legata, probatur etiam clarè, quia illa sunt verè debita legatariis; ergo sicut alia debita soluenda sunt illis, quando commodè possunt. Habet autem hoc potissimum locum in Missis, & suffragiis offerendis pro anima testatoris, quorum dilatio ipsi multùm nocere potest, & ideò negligentiam & dilationem circa hæc graniter solet Deus punire, etiam in hac vita, vt ex diuersis authenticis historiis colligi potest. Hæc Lugo, quod etiam & sequenti Resolutione magis patebit.

8. Benè igitur Merolla *tom. 3. disp. 7. cap. 5. diffic. 4. num. 117.* dixit, illud quod statuunt iura de spatio sex mensium in legatis piis, & vnius anni in reliquis, intelligendum est tantùm ad effectum, vt hæres & executores puniantur pœnis, in secunda difficultate commemoratis, atque vt executio ad Episcopum deuoluatur. Ergo, &c.

RESOL. XLIV.

An si Executores, vel hæredes iuræ annum non exequantur voluntatem testatoris, an possint purgare moram post annum? Ex p. 8. tract. 5. Res. 54.

§. 1. Respondeo negatiuè; Colligitur ex text. *c. ad nobis, iuncto summario, de testam.* vbi dicitur, si infra annum non exequantur, deuolui executionem ad Episcopum, quæ verba denotant, executores non posse ampliùs exequi. Ita Mieres *de maior. 1. p. c. 48. n. 7.* Azeuedo *lib. 5. recop. tit. 2. l. 4. n. 32.* quos citat & sequitur Sanch. *lib. 6. de matri. d. 22. n. 4.* quibus adde Merollam, *tom. 3. disp. 7. c. 5. diffic. 5. n. 119.*

RESOL. XLV.

An testator possit prohibere, ne executio deuoluatur ad Episcopum?

Et pro praxi dicta difficultatis exponuntur tres casus.

Et notatur, tunc data negligentia Executorum, deuolui ad Episcopum executionem testamenti, quando testator in eo euentu sibi de alio Executore non prouidit, secus vero si prouidit; tunc enim ad eum deuoluitur executio, & non ad Episcopum, nisi is etiam sit negligens in exequenda defuncti voluntate. Ex p. 8. tr. 5. Res. 56.

§. 1. Ad hoc dubium sic respondet Sanch. *in opusc. tom. 2. lib. 4. c. 1. dub. 55. n. 7.* In tribus casibus posset testator excitare Episcopi iurisdictionem in suo testamento. *Primus casus* est, quando in casu negligentiæ executoris testator substituit alium executorem, tunc enim non deuoluitur executio ad Episcopum, donec substitutus constituatur in negligentia. Sic Matienzo, *lib. 5. recopil. tit. 4. l. 7. gloss. 2. n. 2. & l. 14. gloss. 1. n. 45.* Couarr. *c. 3. de test. n. 2.* vbi Bart. *n. 14.* & idem Couarruuias *cap. tua, de testam. n. 6.* Syluest. Armil. Tabien. Angelus, vbi citati sunt *in 1. concl.* Spino *speculo test. gl. 28. n. 41* Gregor. Lopez *l. 7. vers. albaceas, tit. 10. p. 6.* Cæpolla & Baldus, quos refert Matienzo.

Sup. hoc supra in Resol. 41.

2. Circa hunc casum nota *primò*, quòd licèt possit testator alium executorem substituere in negligentiam prioris: at non poterit iterùm substituere negligentiam illius substituti. Sic Baldus, quem refert & sequitur Gregor. Lopez *ibi. Secundò* nota, quòd Azeuedo, *l. 6. tit. 4. lib. 5. nouæ recopil. n. 14.* dicit, quòd non potest exequutori exequutorem substituere, & sic non debet dicere, si primus fuerit negligens; sed si intra tale tempus non exequatur, sit talis exequutor: sed nescio cui innitatur fundamento; cæteri enim Doctores absolutè dicunt posse in negligentiam prioris exequutoris alium substituere, & sic est tenendum.

3. *Secundus casus* est, quoties nullo designato tempore dixerit testator expressè tempus legitimum eis non currere; sed liberam executoribus commissionem reliquerit, vt cùm voluerint, exequantur. Sic Baldus, Guald. Panor. Barbat, quos refert & sequitur Couar. *ibi, n. 6.* Matienzo *l. 5. tit. 4. l. 14. gloss. 1. n. 48.*

4. *Tertius casus* est, si testator designauerit, quid sit agendum de legato, eo casu quo prima eius iussio non fuerit ob executorum negligentiam ad effectum deducta, non potest Episcopus eam voluntatem immittare. Sic Bart. quem refert ac sequitur Couarruuias, *ea cap. tua. dict. n. 6.* Hucvsque Sanch. cui ego addo Vasq. *Opusc. de testam. c. 9. §. 3. dub. 2. n. 77.* Molinam *de Iust. tom.*

tom. 2. tr. 2. disp. 251. & Merollam *in disp. Theol. moral. t. 3. disp. 7. c. 5. diffic. 6. n. 125.*

5. Dicendum est igitur testatorem non posse prohibere, vt etiam data executorum negligentia Episcopus non se intromittat, quia exigere eiusmodi rationem est munus publicæ potestatis, in commune Reipub. bonum introductum, quod testator non potest impedire; præsertim, cùm eiusmodi impedimentum præberet occasionem peccandi.

6. *Notandum* verò est hîc, tunc data negligentia executoris, deolui ad Episcopum executionem testamenti, quando testator, in eo euentù, sibi de alio executore non prouidit, secùs verò si prouidit; tunc enim ad hunc deoluetur executio, & non ad Episcopum nisi hic etiam esset negligens in exequenda defuncti voluntate.

RESOL. XLVI.

An Episcopus, data negligentia Executoris, non solum possit, sed etiam teneatur testamentum exequi?
Et an quilibet de populo reclamare possit, si videat defuncti voluntatem non impleri?
Et an si Episcopus fuerit negligens in administranda iustitia in dicto casu, & remouendo illos ab Executione, & priuando emolumentis, possit Metropolitanus talem executionem facere?
Et si testator reliquit quempiam electorem pauperum, quibus aliquid sit distribuendum; si is intra annum, aut sex menses eligere negligat; vtrum, eo tempore elapso, ius eligendi transeat ad Episcopum? Ex p. 8. tr. 5. Res. 57.

§. 1. REspondet affirmatiuè Merolla, *tom. 3. disp. 6. c. 5. diffic. 7. n. 126.* & colligitur ex verbis, *c. 3. de test.* quæ videntur importare præceptum, ibi, *Per te ædificetur.* & *ibi, Assignentur*, quæ verba cùm à Pontifice ad Episcopum dirigantur, omninò præceptum important, iuxta doctrinam à nobis traditam, *tom. 2. c. 3.* Ratio autem est, quia supposita executorum negligentia, ad Episcopum deuoluitur executio, vt illorum defectum suppleat, & vt vltimæ testatorum voluntates, quàm citò fieri possit adimpleantur. At si Episcopo nullum impositum esset præceptum, non ita benè executorum suppleretur negligentia, neque tàm citò adimplerentur testatorum voluntates.

2. *Notandum* est etiam *hic primò*, quòd si Episcopus elapso anno dato exequutoribus ad exequendum fuerit negligens in administranda iustitia, & remouendo illos ab executione, & priuando emolumentis, potest Metropolitanus talem exequutionem facere, quia eius est negligentiam Episcopi supplere, cùm quilibet de populo reclamare possit, si videat defuncti voluntatem non impleri, *l. 4. tit. 10. p. 6.* Sic Archid. & Butrio, quos refert ac sequitur Spino, *spec. test. gl. 28. n. 42.*

Sup. hoc in duabus Res. seqq. & supra in tr. 8. Res. 39. §. 2. post medium vers. adeo, vt quid.

3. *Notandum secundò*, practicabile dubium, & est, si testator reliquit quempiam, non quidem executorem, sed electorem pauperum, quibus aliquid sit distribuendum, aut puellarum orphanarum; quæ nuptui sint tradendæ vel alterius similis rei: is verò intra annum, aut sex menses, eligere negligat, vtrùm eo tempore elapso, ius eligendi transeat ad Episcopum? Barto. & post eum Panorm. *c. 3. de test. n. 12.* negant transire. Ducuntur, quoniam qui eligere neglexit, non erat executor, sed elector. Iura autem solùm loquuntur de executore, dùm eum munere priuant, si intra tempus lege præscriptum defuncti voluntatem executioni mandare negligat. Contrariam sententiam affirmant Syluest. *verb. test. 2. q. 8. pronunc. 3.* Couar. *c. 3. cit. n. 7.* & communior Doctorum sententia, quam Couarr. citat, estque nobis amplectenda, eo quòd vtrobique sit eadem ratio electioque in eo euentu, quasi pars quædam sit executionis ad eam prærequisita; quo fit, vt iuræ quæ statuunt executionem deuolui ad Episcopum per negligentiam executorum intra annum, aut menses idem intelligere censeantur de eiusmodi electione. Et hæc omnia docet Molina *de Iust. tom. 1. tr. 2. disp. 151. n. vlt.* cui ego addo Merollam, *vbi supra, diffic. 5. n. 122.*

RESOL. XLVII.

An quem Episcopum spectet, Executio testamenti, data negligentia hæredum, vel executorum an ad Episcopum illum in cuius Diœcesi sita sunt bona testatoris distribuenda, vel ad illum in cuius Diœcesi testator morabatur? Ex p. 8. tr. 5. Res. 59.

§. 1. HVic quæstioni sic respondet Merolla *in d. Theol. moral. tom. 3. disp. 7. dub. 8. diffic. 2.* Executio testamenti secundùm aliquos spectat ad Episcopum illum, in cuius diœcesi sita sunt bona testatoris distribuenda; non autem ad illum, in cuius diœcesi testator morabatur. Sic Tusc. *loc. cit. concl. 293. n. 27.* quem secutus est Barbosa *d. alleg. 82. n. 14. in prima editione.* Sed postea hic Auctor in secunda editione contrarium tenuit cum Romano *concl. 250. in prim.* Possunt tamen hæ duæ opiniones conciliari, vt *prima* intelligatur, quando testatoris mora in ea diœcesi, erat tantùm ad tempus, ob aliquod negotium peragendum. *Secunda* verò, quando per eam moram iam testator contraxerat in ea diœcesi domicilium, eò quòd ibi morabatur animo perpetuò habitandi, iuxta dicta à nobis, *tom. 2. c. 3. n. 525. & seq.* quod apertè colligitur ex §. *si quis autem pro redemptione; Aut. de Eccl. tit.* Et hoc verum est quamuis testator iusserit, vt in alia diœcesi sepeliretur, vt ait Gabriel Pereira *de manu Regia, c. 16. n. 40. vers. Quid sit*, dicens ita fuisse iudicatum. Hucvsque Merolla; vide etiam Sanchez *in Opusc. tom. 2. lib. 4. cap. 1. dub. 54. n. 12.*

RESOL. XLVIII.

An Episcopi sint Executores vltimarum voluntatum, etiam quo ad legata, & causas non pias, data negligentia hæredum, & Executorum aliorum? Ex p. 8. tr. 5. Res. 40.

§. 1. NEgatiuam sententiam mordicùs sustinet Carpius *de exec. test. lib. 1. c. 21. n. 42. & seq.* cui adde nouissimè Vvadingum, *tr. de contr. disp. 4. dub. 13. §. 5. n. 2.* vbi sic ait. Prima difficultas est, an Episcopus sit executor legitimus omnium testamentorum, siue piorum, siue profanorum? De piis non est magna disputatio, cùm de illis nominatim agant citata iura, de profanis confirmat Panormitanus, *cap. si hæredes, de testam.* secutus Innoc. *cap. nos ibid.* Sed multò probabilius est solùm se posse immiscere testamentis ad causas pias; gloss. *in c. tua nobis.* Anchar. *in cap. si hæredes*, & plures alij, & Pontifices satis se declarant, *in tit. de testam. Primò*, dùm semper penè expresè restringuunt suas decisiones ad pias, vt *cap. tua nobis, cap. nos quidem cap. Ioannes*, & quod pro se citat Panorm. *cap. si hæredes*, non est Pontificis, sed Concilij prouincialis Moguntini, quod est intelligendum iuxta Pontificum responsa, cùm expresè non dicant quidquam de testamentis profanis. *Secundò*, Pont. *in cap. nos quidem, cit.* dicit iuxta piissimas leges decernere; atqui leges ciuiles non dant Episcopis potestatem exequendi testamenta, nisi ad causas pias, & omninò expedit inrisdictiones esse separatas, & consuetudo communis ita interpretatur, qua Episcopis sola pia admittit. Ita ille.

2. Igitur

2. Igitur probatur hæc opinio, quia laici de causis profanis, non piis, coram suis iudicibus laicis conueniendi sunt; vt etiam ab ipsis Pontificibus Summis statutum extat, *in c. si Clericus laicum, de foro competenti*, dùm actor sequi tenetur forum rei, *c. cùm sit generale, eod. titulo iurisdictionem, Cod. illo titulo*: alioqui iurisdictiones perturbarentur; quod fieri non debet, sed mutuò iuuari, *c. dilecto. de sententia excommunicationis, in 6. c. nouit, de iudiciis.*

3. *Secundò* probatur, quia omnia ferè iura, quæ subsidiariè Episcopo executionem vltimæ voluntatis indulgent; specificè in causis piis loquuntur, patet ex *d. c. tua nobis 17. de test.* ibi, *in omnibus piis voluntatibus* ex *c. nos quidem 3. eod. titulo*, ibi, *suprema voluntatis elogio Monasterium*: & infrà in finalibus verbis, ibi, *defunctorum pias voluntates*, ex *c. Ioan. eod. titulo*, ibi, *& piis locis*; & patet etiam ex Tridentina Synodo, *sess. 7. de reformatione, c. 15. & sess. 22. de reformatione, c. 4.* ibi, qui *pro suarum animarum salute, delegata ea ad pios vsus reliquerunt.*

4. Sed his non obstantibus, non desunt Doctores opinionem Panormitani sequentes, & asserentes: quòd testamenti executio tàm ad pias quàm ad profanas causas negligente hærede, intra annum implere defuncti voluntatem, deuoluitur ad Episcopum. Et ita, me citato, docet Barbosa *de Potest. Episc. part. 3 allegat. 82. num. 15.* & de iure communi hanc sententiam esse communem testatur Pereira *de Manu Regia, tom. 1. c. 16. n. 5.* vbi citat præter Abbatem, Hostiensem, Cardinalem, Couarr. & Alexand. Idem docet Guttierrez, *pract. QQ. lib. 3. q. 24. n. 14.* Azeuedus, *consil. 20. n. 1.* Hieron. Leo *dec. 20.* Ioseph Vela *dissert. 14. n. 46.* Dicastillus *lib. 2. tr. 19. disp. 3. dub. 15. n. 181.* Molina *de Iust. t. 1. tr. 2. disp. 250. n. 5.* Gratian. *t. 3. c. 563. n. 76.* & alios penes ipsos.

5. Probatur *primò*, hæc opinio ex *c. si hæredes, de testam.* vbi indistinctè textus ait: *Si hæredes iussa testatoris non adimpleuerint. Secundò*, executio cuiuslibet voluntatis spectat ad Episcopum; & ipse Panormitanus *in d. n. 33.* probat ex *c. Ioannes*, & ex *c. iudicante, eod. titulo, de test.* ex *cap. Syluester 12. q. 1.* ex *c. Episcopus 88. distinctione*, ex *cap. vltima voluntas. 13. q. 1.* & ex *c. prodest. 23. q. 5.* Sed aduertendum est, quod cum præmiserit quòd executio cuiuslibet voluntatis spectat ad Episcopum, & verba, *cuiuslibet voluntatis*, causam etiam non piam comprehendant: tunc etiam quia quæstio Panormitani proposita circa deuolutionem causæ non piæ versabatur; infert *dicto n. 33.* in hunc modum: ergo ratione piæ causæ potest aditi per laicum, & contra laicos: cuius hæc consequentia nec conuenit verbis illis, *cuiuslibet voluntatis*, nec quæstioni deductæ circa causam non piam.

6. Et tandem non desinam hîc apponere verba Laymann *in Resol. mor. lib. 3. tract. 5. c. 10. n. 1.* ita asserentis. At verò in defectum aliorum executorum, ad Episcopum deuoluitur executio præsertim quod attinet ad pias dispositiones videlicet si executor, aut hæres, intra annum à die admonitionis numerandum, exequi distulerit, *c. nos quidem, de testamentis. Auth. de Eccl. tituli, §. si quis autem pro redemptione, vers. si autem*, qui hoc, & singulariter annotauit, gloss. *in c. tua, verb. piis voluntatibus de testamentis*, Siluest. *verb. testamentum, q 8.* Præterea si quis animam suam, nullo exequutore nominato, hæredem instituerit, ad Episcopum loci pertinet executio. Et hoc est, quod Trident. Concil. *sess. 22. c. 8. de reform.* ait, in casibus à iure concessis, Episcopum exequi posse vltimas voluntates, etiam vt Sedis Apostolicæ delegatus.

7. Legi possunt, *c. si hæredes, cap. tua, cap. Ioannes, de testamentis*, quibus locis decernitur, quòd Episcopus, seu loci Ordinarius, Prælatus, hæredes, aliósque executores, non obstante etiam testatoris prohibitione, compellere debeat ad executionem vltimæ voluntatis: idque subtractione emolumentorum, quæ ipsi ex testamento alioquin accipere possent; item censuris, ac denique remotione: Quæ maximè locum habent in relictis ad causas pias, si post admonitionem intra annum soluta non sunt, iuxta *cit. Authent. de Eccl. tituli, §. si quis autem pro redemptione.* Atque hoc sensu Episcopi rectè dici possunt suprèmi testamentorum executores, quia ad ipsos pertinet executoribus attendere, eosdemque, negligentes compellere, ac denique in ipsorum defectum, vltimas voluntates implere, maximè in causis piis. Sed extra hos iure Canonico expressos casus, se Ordinarij locorum immiscere non debent, sed secundùm voluntatem, ac dispositionem defuncti, executionis cursum liberum relinquere; cùm quisque rerum suarum arbiter sit, & moderator. Ita Layman.

8. Vnde valdè miror Patrem Vvadingum hanc potestatem Episcopis derogare, & audacter asserere *in § 6. n. 11.* suam sententiam esse communiorem, quam refellunt ipsimet Scriptores laici, & explodunt Tribunalia sæcularia.

RESOL. XLIX.

An transacto anno Episcopus sit Executor vltimarum voluntatum. etiam quoad legata prophana, vel sit causa mixti fori? Ex p. 1. tr. 2. Res. 99. alias 98.

§ 1. NEgatiuam sententiam docet Glossa *in c. tua nobis; vers. Piis de test.* Aufrerius *in addit. ad Capell. Tholos. dec. 251.* & alij penes Pereiram, *vbi infra.*

2. Sed contrariam sententiam omninò amplectendam esse puto. Dico igitur, quòd transacto anno à iure testamentariis, seu executoribus concesso, Episcopus fit executor, vt voluntas defuncti impleatur, non solùm quoad legata pia, sed etiam profana, vt ex Bartolo, Boërio, Nauarro, Tiraquello, & aliis docet Gabriel Pereira *in tr. de manu regia, p. 1. c. 16. n. 5.* qui addit, hunc casum esse mixtæ cognitionis, & quòd datur præuentio inter Iudicem Ecclesiasticum, & sæcularem: & hoc in Regno Portugalliæ, propter concordata inter Regem, & Pontificem: vnde in aliis Regnis hoc efficere, videtur iuri canonico aduersari. Quid autem dicendum sit de dictis concordatis in Regno Lusitano, vel in aliis Regnis, *sup.* iam satis explicatum est. Vide Ceuallos *de cog. per viam viol. p. 2. q. 8. n. 12.* qui nostram sententiam admittit tantùm in legatis omninò piis.

RESLO. L.

An transacto anno, Episcopus sit Executor vltimarum voluntatum etiam quoad legata non pia? Ex p. 3. tr. 1. Res. 21.

§. 1. AFfirmatiuam sententiam docui *in tr. 1. part. 1. de immun. Eccles. resolut. 98.* sed non placuit aliquibus, quod valde miror, nam illam docet Gloss. *in c. si hæres de test.* & Doctores quos citat, & sequitur eius Barbosa *in collect. 1. lib. 3 tit. 26. c. 6. n. 12. & de potest. Episc. p. 3. alleg. 82. nu. 154.* quibus ego addo bonacinam *de contr. tom. 2. disp. 3. q. 17. punct. 8. §. 10. n. 1.* & Molinam *de iust. tom. 1. tract. 2. disp. 250. n. 5.* vbi sic asserit, Dubitant Doctores, vtrùm etiam quando dispositio non est ad pias causas, cura, vt illa executioni mandetur, ad Episcopum, & eius Vicarium pertineat, intentata etiam coram ipsis actione aduersùs executores, aut hæredes ab eo, cui à testatore aliquid relictum est, licèt autem quidam negent, quando hæres, ac executor laicus est, eo quòd actio forum rei sequatur,

quatur, tamen multi alij contrarium affirmant. Ducuntur, quoniam adimpletio voluntatis defuncti in ipsius defuncti bonum, Episcopis ex officio suo est commissa, etiam quando non est ad pias causas, vt ex multis iuribus ostendit Panormitanus *in d. c. si hæres de test. n. 3. & relect. c. cum esses de test. n. 32.* quare in consequentiam pertinet etiam ad Prælatum, quando aduersùs executorem, aut hæredem laicum intentatur actio, efficere vt ea via in defuncti bonum ipsius voluntas mandetur executioni. Atque hæc opinio, vt communior, & magis pia placet. Ita Molina, & iterum ego.

2. Vnde ex his infertur contra Ceuallos *tr. de cognit. per viam violentiæ p. 2. q. 21. n. 8.* Caldas *de nomin. emph. q. 19. n. 56.* Bobadillam *in polit. t. 1. l. 2. c. 17. n. 103.* & alios suprà dictam opinionem esse veram; etiamsi in testamento non adsint legata pia, sed tantùm legata prophana; & etiam quando iudex sæcularis non esset remissior in administranda iustitia; vel non solùm quando iudex Ecclesiasticus ex officio vellet executores compellere ad legata persoluenda, sed etiam quando ad instantiam partis laicus conueniretur ad legata non pia, vt patet ex Molina *vbi suprà*, & aliis DD. absolutè, & sine vlla distinctione nostram sententiam tenentibus.

RESOL. LI.

An Episcopi possint exequi legata pia, etiam contra laicum tertium possessorem? Ex p. 5. tr. 1. Resol. 24.

§. 1. NOn defuerunt his diebus negatiuam sententiam docentes, & inter alia contra libertatem Ecclesiasticam suscitata, hoc etiam statuere. Sed immeritò quidem, nam esto quòd se apponat tertius possessor, potest tamen Episcopus esse exequutor piarum dispositionum. Probatur primò, quia iura præbentia Episcopo hanc facultatem, non se restringunt, vt tantùm contra hæredes procedere possit, sed absolutè & indistinctè loquuntur. Ergo indistinctè debent intelligi ex Guttierez *pract. qq. l. 4. q. 29. n. 14.* Secundò pro exequutione legatorum, & ad ea consequenda, tres dantur actiones, personalis scilicet, realis, & hypothecaria, vt patet ex textu *in § nostra autem*, vbi glossa & Doctores, *Instit. de legat.* Et ideo coram Episcopo poterunt proponi istæ actiones, prout natura negotij patietur; si enim datur ius exequendi, debet etiam dari modus & actio. Vnde quando agitur contra tertium possessorem, tunc non erit locus actioni personali, quia ipse non est hæres, erit tamen locus rei vendicationi pro rebus legatis consequendis, in tantum quòd hæc actio poterit intentari etiam hæreditate non adita, quia non requiritur subiectum actionis personalis, sed dominium ex parte agentis, & possessio ex parte rei conuentæ, vt per textum *l. in rem ff. de rei vendicat. § omnium autem*, & Doctores, *Inst. de action.* Tertiò pro consequendis rebus legatis, & acquirenda eorum possessione, datur etiam aliud remedium, scilicet Salvianum interdictum, & potest etiam contra tertium possessorem intentari, quod si verum est in legatis prophanis, multo verius erit in piis; & ideo etiam contra tertium possessorem Episcopus erit legitimus exequutor piarum dispositionum, alioquin facilè eluderetur eius officium, interuertendo possessionem bonorum legatorum, vel testatoris in tertiam personam. Et hæc omnia indiuiduatim docet, & ex multis aliis probat Ioannes Baptista Ciarlinius *in controuers. forens. c. 28. n. 25. & seq.* cum Gratiano *in disceptat. forens. t. 1. c. 62. a n. 27.* Vnde nescio quare aliqui potuerint hoc Episcopis interdicere.

RESOL. LII.

An iudices laici possint se intromittere in Executione legati pij aut sit casus mixti fori? Ex p. 4. tr. 1. Resol. 99.

§. 1. EXecutionem etiam talium legatorum esse mixti fori, tradit Io. Honorius *in comp. iuris can. lib. 3. tit. 26. n. 20.* Valensis *in Decret. l. 2. tit. 26. §. 8. n. 4.* Marta *de iurisdict. part. 2. c. 11. n. 14.* & Sanchez *in opusc. l. 2. lib. 4. c. 1. dub. 54 n. 4.* Tiraquellus *de priu. pia causa. priu. 149.* & *ibi* Ioan. Baptista Thorus & alij pene ipsos, asserentes executionem legatorum piorum pertinere ad vtrumque iudicem, Ecclesiasticum & sæcularem. Sup. hoc in Resol. seq. & supra in tr. 8. Resol. 39.

2. Sed hæc opinio videtur procedere in terminis iuris ciuilis, per *l. hæreditas, & l. nulli, C. de Episc. & Cler. l. hæreditas ver. finali ff. de petit. hær.* & alios textus. Verùm attento iure Canonico priuatiuè executio legatorum piorum solis Episcopis commissa videtur, vt patet per *cap. tua, de test.* in illis verbis. Cùm igitur in omnibus piis voluntatibus sit per locorum Episcopos prouidendum, vt secundùm defuncti voluntatem vniuersa procedant, &c. vide etiam *c. si hæredes eodem tit.* & Concil. Trident. *sess. 7. c. 15. & sess. 22. de reform. c. 8.* & ita hanc sententiam docet Bonacina *de contr. disp. 3. quæst. 18. punct. 1. §. 10. n. 1.* vbi sic ait. De legatis piis perspicuum est competentem ipsorum iudicem esse Ecclesiasticum; non verò sæcularem, quia nulla causa excedit sphæram, seu terminos suæ actiuitatis: legata autem pia non sunt intra sphæram, seu terminos & limites iurisdictionis laicæ. Sic ille, & alij, præsertim Spino *in speculo test. glossa 28. n. 44.*

RESOL. LIII.

An iudex laicus, data negligentia hæredum, & Executorum, possit se intromittere in adimpletione non solum causarum prophanarum, sed etiam piarum? Ex p. 8. tr. 5. Resol. 55.

§. 1. NEgatiuam sententiam alibi docui, quam, me citato, mordicùs sustinet nouissimè Carolus Maranta: *in tr. de iure Eccles. resp. 1.* præcipuè *à n. 83. & seq.* & alij, quos citat Pereira *de manu Regia, p. 1. c. 16. n. 3.* Alibi in Resol. præterita & in alia eius not.

2. Non est tamen negandum affirmatiuam sententiam docere viros doctos, quos citat & sequitur Ioseph Vela, *in sect. 14. n. 46.* vbi sic ait. Declinatoria non obstat nec habet locum, cùm testamentorum, maximè ad pias causas disponentium executio ad Episcopum, eiusque Vicarium, vel alium Prælatum Ecclesiasticum, cumulatiuè cum sæculari iudice, prout quisque præuenerit, pertineat. Ita ille. Vnde Dicastil. *de Iust. lib. 2. tr. 19. disp. 3. d. 11. n. 182.* ita asserit, spectato iure communi, iudex tàm Ecclesiasticus, quàm sæcularis, compellere potest hæredes, vel executores laicos ad exequendas vltimas voluntates, si negligentes sint. Est enim hoc officium iurisdictionis mixti fori, datúrque locus præuentioni: & hanc sententiam tenet etiam Vvadin. *tr. de contr. disp. 4 dub. 13. §. 5. n. 11.* Fagun. *de Iust. lib. 6. c. 4. n. 2.* Molin. *de Iust. t. 1. tr. 2. disp. 134. n. 5.* Gutt. *in qq. pr. lib. 1. q. 44. n. 3.* Carpius *de exec. test. lib. 1. c. 21. n. 3.* qui optimè tamen cum Marta hoc non intelligit, quoad pias causas merè spirituales, in quibus iudex laicus ex *c. decernimus, de iudiciis*, non potest se immiscere.

RESOL. LIV.

An si quis relinquatur elector pauperum ad distribuendas eleemosinas, data negligentia, electio deuoluatur ad Episcopum,

Episcopum tanquam si ipse esset Executor testamentarius ? Et p.8. tr.5. Resol.61.

Sup. hoc supra in Resol. 46. §. vlt.

§.1. AFfirmatiuè respondet Fagundez, *de contr. l.6. c.4. n.11.* vbi docet, quòd si testator relinquat aliquem, non quidem testamentarium, aut executorem sui testamenti, sed electorem pauperum, inter quos aliquæ eleemosynæ distribuendæ sint, aut puellarum, vel orphanorum, vt nuptiis tradantur, aut loco, vel Ecclesiæ, in quo Capella aliqua sit ædificanda, & intra annum, aut sex menses, non eligat, dubitant aliqui, vtrùm eo tempore elapso, ius eligendi eo ipso deuoluatur, ac transeat ad Episcopum; Bart. & Panorm. *in c.3. de testam. n.12.* Negant. Ratio illorum est, quia in eo casu non est executor testamenti, sed electo, iura autem solùm loquuntur de executoribus, & sunt pœnalia, quia eos officio priuant, si intra tempus lege præscriptum voluntatem defuncti non expleuerint. Affirmant, & rectiùs Molina *tom.1. de Iust. disp. 251 § postremum dubium.* Sylvest. *verb. testament. 2. q.8. pronunc. 2.* Couar. *in c.2. citato, n.3.* & est communis Doctorum sententia. Fundamentum est quia in eo euentu electio coincidit cum executione; & munus electoris cum munere executoris cùm in euentu electio sit quasi pars quædam executionis ad eam requisita; quò fit vt iura quæ executionem deuoluunt ad Episcopum, propter negligentiam executorum intra annum, aut sex menses, idem intelligere debeant de huiusmodi electione.

RESOL. LV.

An in aliquo casu, Executore non assignato, Episcopi sint Executores testamentorum; v. g. si testator reliquerit legatum pro redemptione captiuorum, vel eleemosynis, & alimentis pauperum?

Et an in cæteris aliis casibus, & causis piis, Executore non creato, ad hæredem, & non ad Episcopum Executio pertineat ? Ex p.8. tr.5. Resol.41.

§.1. NEgatiuam sententiam docet P. Vvadingus Societatis Iesu, *tract. de contract. disput. 4. dub. 13. §. 5. num. 3.* vbi sic ait. Difficultas est, an, & quomodo sint Episcopi executores piarum voluntatum? Resp. *primo* non esse, nisi quando testator non prouidit sibi de aliis executoribus; quandiu enim sunt alij, vnus, vel plures constituti, aut substituti, qui officium exequi velint, & possint, Episcopus non se immiscet. Ita passim Doctores Panormit. *supr.* Iacob. à Canibus *in tractat. de execut.* Ioan. Iurisconsul. *in eod. tract.* dicit, Episcopum nullo modo esse executorem immediatum, sed tantùm in defectum; quando non sunt alij designati siue hæredes ipsi, siue alij. Duo ergo sunt casus, in quibus executio deuoluitur ad Episcopum; vnus, quando testator neminem constituit, & ille est casus *l. nullis, C. de Episcopis* Sed ibi tantùm de causis piis disponitur, nam in testamentis ad causas prophanas, nec Episcopus, nec sæcularis iudex immediatè se immiscet, cùm testator non constituendo alios executores, tacitè voluerit hæredem ipsum esse executorem, ad illum enim spectat implere voluntatem defuncti circa legata, vt bene Couarr. *in cap. 3. de testam. n.8.* & idem extendit ipse ad causas omnes pias, excepto legato pro redemptione captiuorum, propter *Authent. tit. de Eccles. tit. §. si quis ædificationem, & §. si quis autem* secutus Panorm. *in cap. nos quidem n.4. & in cap. si hæredes, num.6. de testam.* & illis adhærent recentiores. Sed non video satis solidum fundamentum in iure, aut in praxi: hæres enim nullo alio executore constituto est executor, & ipse legatariis soluit. Si ergo legata pia, etiam illa, quæ sunt ad redimendos captiuos, & alendos pauperes velit ipse per se distribuere, non video cur Episcopus possit hoc illi prohibere, & mandare, vt ad se ferat distribuenda, modò sit paratus postea Episcopo, aut iudici probare, se secundùm mentem testatoris dedisse omnia; nam in casu, quò hæres vult exequi, non est verum, testatorem nullum reliquisse executorem; nam quando hæres, ad quem solutio legatorum pertinet, vult præstare, censetur executor, proinde iura puto intelligenda, quando nec formaliter nec virtualiter est datus executor: in præsenti autem hæres est datus executor. Ita Vvadingus.

2. Sed prorsus hæc opinio est reiicienda: & ideò affirmatiuam sententiam docet Layman. *lib.3. tract.5. cap.11. n.1.* vbi ita asserit. Si nullus testamenti executor à testatore nominatus est; ad hæredes executio pertinet, etiam quod attinet ad legata pia, sicuti colligitur ex *cap. nec quidem & cap. si hæredes, de testam.* Excipiuntur tamen legata pro redemptione captiuorum, & alimentis, siue eleemosynis pauperum: horum enim executio Episcopum, tanquam patrem pauperum, & miserabilium personarum, si nullus aliis executor relictus est, spectare debet. Ita ille. Sic etiam docet P. Molina *de Iust. tom.1. tract.2. disp.247. n.3.* Mantica *de coniect. vlt. volunt. lib.3. tit.1. n.22.* Vasq. *opusc. de test. cap.9. §.3. dub.4. n.83.* Fagundez *de contr. lib. 6, c.1. n.5.*

3. Dicendum est igitur, quòd in legato relicto pro redemptione captiuorum, in quo, executore, seu commissario à testatore non assignato, executio ad Episcopum (excluso testatoris hærede) spectat, vt decisum extat in dicta Authent. *de Eccles. tit. § si quis autem pro redemptione captiuorum, &c. reliquerit, & in dicta l. nulli, C. de Episcopis, & Clericis.*

4. Quare autem captiuorum redemptio ad Episcopum pertineat (nullo dato executore) & non ad hæredem: quemadmodum in ædificatione Monasterij, vel Oratorij & similium operum, de quibus *in d. §. si quis ædificationem*, illa, inquam, ratio videtur esse: quoniam in prædictis operibus annus, & maius tempus conceditur: in redemptione autem captiuorum maior celeritas, fides, & industria desiderantur, vt captiui à captiuitate redimantur, ideò summa consideratione, & præuentione redemptio (executore non assignato) Episcopo à iure iniungitur, & non hæredibus, vt ea breuius, & expeditiùs consequatur, reiectis hæredum dilationibus.

5. Idem dicendum est circa pauperum alimenta, quoniam non nominatim executore relicto (hæredibus testatoris exclusis) ad Episcopum executio pertinet; quemadmodum præcedenti casu asseruimus, ex *d. §. si quis autem pro redemptione captiuorum, in princ.* ibi, *aut alimentis pauperum*, & inferiùs, *& non nominatim testator dixerit*: Panorm. *in dicto c.3. de testamentis, n.4.* Molina *dicta disp.247. num.4. vers. atque hæc opinio placet.* Et huius eadem videtur ratio quam antecedenti casu pro redemptione captiuorum assignauimus, quoniam in alimentis pauperum maior celeritas requiritur, illa enim nullam dilationem expectant, & ideò sanctissimis, & confidentibus Episcopis (excluso hærede) executio conceditur, vt necessitati huiusmodi celeriter Episcopi subueniant; quod non ita præsumitur in hærede, interesse ex hæreditate postulanti. Et hæc omnia docet etiam Carpius *de execut. testam. lib.1. cap.22. n.15.* Vnde prorsus non est audiendus Vvading. cùm loquatur contra communem sententiam Doctorum. In cæteris autem causis piis præter redemptionem captiuorum, alimenta pauperum, executore non creato, ad hæredem, & non ad Episcopum executio pertinet.

RESOL.

RESOL. LVI.

An Episcopus sit executor distributionis faciendæ bonorum incertorum, & obnoxiorum restitutioni, vel hæres, inconsulto Episcopo possit supradicta impendere in vsu pios?

Et notatur, quod quando de malis ablatis constat in iudicio vel extra, licet restitutio debeat fieri per testamenti executorem, tamen hoc fieri debet, consulto Episcopo?

Et an Episcopus hæc male ablata in reparationem suæ Ecclesiæ dispensare possit? Ex p. 8. tr. 5. Resol. 45.

§. 1. AD hoc dubium sit respondet VVadingus *tract. de contr. d. 4. dub. 13. §. 6. n. 6.* Difficultas esse potest de bonorum incertorum, & obnoxiorum restitutioni distributione, an in talibus Episcopus non sit executor? Respondeo Nos hîc agere non, de restitutione facienda in vita fraudantis, nec de restitutione lucrorum publici vsurarij; de his enim agetur *infra* cùm de mutuo, & vsuris erit tractatio; sed de tali casu. Testator relinquit decem millia distribuenda in pios vsus pro exoneratione suæ conscientiæ, an executio talis legati pertineat ad Episcopum, an vero hæres eo inconsulto possit impendere in pios vsus? & quidem, si hæres sciat testatorem fraudasse aliquem in particulari, tenetur illi, & non alteri facere compensationem, quæ potest fieri sine graui infamia defuncti, aut sua. Sed si nesciatur, tunc communis quidem Doctorum sententia condemnat eum ad restitutionem faciendam pauperibus, de cuius veritate tractabitur *inferius* Episcopus autem quatenus se debeat gerere, explicat distinctius, quam alij, Couarr. *in cap. nos quidem de testam. n. 8.* post Felinum *in cap. cùm sit, de Iudæis*, quando ad forum contentiosum non sunt deducta malè ablata, posse hæredem nemine consulto per se facere restitutionem secundùm conscientiam, quia vt docent cit. Authores, ius nullum speciale priuilegium facit Episcopis in puncto malè ablatorum, sed generaliter debet hic procedere sicut in aliis causis piis, deinde valde durum foret, cogere hæredem, vt apud iudicem infamaret testatorem. Et hæc communis sententia. Si verò fuerit accusatus testator in iudicio, tunc hæres restituet quidem; sed addunt, debere consulere Episcopum tanquam Patrem pauperum. Couar. tamen negat id esse necessarium, & meritò, quia Episcopo non datur alias potestas, quàm, vt curet legata pia distribui secundùm mentem testatoris, non verò, vt ipse exequatur, nisi in defectum. Sufficit ergo, vt ab hærede, vel executore satisfiat, & Episcopo sufficienter persuadeatur, facta omnia conuenienter. Hæc VVadingus; vide etiam circa præsentem quæstionem Molinam *de Iust. tom. 1. tr. 2. d. 247. n. 5.*

2. *Notandum* est tamen hîc, tanquam certum; quod quando de malè ablatis constat in iudicio, vel extra, licet restitutio debeat fieri per testamenti executorem, tamen hoc fieri debet consulto Episcopo. Ita ex Abbate, & Felino firmat Couarru. *in cap. 3. de testam.* vbi refert Palacios Rubios *in repetitione rubrica de donationibus, §. 65. num. 69.* & hoc pacto intelligendam esse Hostiensis opinionem dicentis, restitutionē hanc debere per Episcopum fieri, sequitur Molina *suprà vers. quando verò*, vbi addit, quòd Ordinarius tunc poterit rationem exigere, & curare, vt dispositio executioni mandetur, & in eo euentu, quo executores essent suspecti, præcipere, vt ipsius Episcopi præsentia, seu suorum Ministrorum executio, restitutio seu distributio fieret, ex *cap. cùm sit, de Iudæis, & cap. quanquam, de vsuris, lib. 6.* quod idem sensit Couarr. *d. n. 9. vers. nec quicquam vrget.* Cæterùm in hoc secundo casu si restitutio seu distributio legitimè facta fuerit, in foróque exteriori Episcopo sufficienter constet, per executorem, seu hæredem integrè factam, eam approbare debet, ex Dominico *in d. §. Sane*, quem sequitur Alex. de Neuo *vbi supr. vers. secundò limita*, Couar. *d. n. 9. in fine* & Molina *d. n. 5.* in finalibus verbis.

3. An autem Episcopus, hæc malè ablata in reparationem suæ Ecclesiæ dispensare valeat? controuertit Dominicus, ex Ioan. Andrea, & aliis *in d. §. sane, n. 9. per totum*, & ex aliis Alex de Neuo *paulò ante vers. sed nunquid*, vbi affirmat concurrentibus tribus posse fieri: *primum*, quòd Ecclesia indigeat reparatione: *secundum*, quòd facultates Ecclesiæ non sufficiant: *tertium*, quòd possit fieri sine graui pauperum damno, alias secus.

RESOL. LVII.

An executores, etiam Religiosi, quibus aliqua distributio commissa est, possint sibi, consanguineo, vel Monasterio aliqua erogare? Ex p. 8. tr. 5. Resol. 46

§. 1. QVia hic casus frequenter solet accidere, apponam etiam hîc verba VVadingi *tract. de contract. a. 4. d. 13. §. 4. n. 6.* vbi sic ait: In eligendis autem pauperibus non est necesse executorem esse nimis scrupulosum; si enim ipse sit pauper (præsertim si id ignorauerit testator) potest sibi aliquam partem, etiam cognatis pauperibus applicare, vt tradit à Castro *l. cùm quidam ff. cit.* Ioan. Dilectus *de arte testandi. c. 10.* & addit Redoanus *tract. de rebus Ecclesiæ non alienand. q. 52. n. 28.* laudabile esse si commissarius testamentarius, inter propinquos suos pauperes, res, quarum arbitrium est ipsi relictum, distribuat; multi tamen ab hac regula excipiunt Religiosos executores, quos dicunt, non debere sibi, aut Monasterio applicare, ideò, quòd non videatur illa fuisse mens testatoris vt sibi retinerent, si enim id voluisset, legaturum illi potiùs fuisse quos sciebat esse pauperes, aut saltem ad piam causam. Iacob. de Arena *tract. de commiss. n. 41.* & passim alij, quamuis concedant plurimi posse Religiosum, vel totum si sit res parua, vel partem aliquam, si res sit maioris pretij sibi, aut Monasterio addicere, saltem eo casu, quo testator nullum legatum isti Monasterio reliquisset Rodr. *tom. 3. q. 70.* si sit solus executor, negat posse; si socios habeat, dicit licere. Sanch. *l. 6. de præcept. c. 11. n. 61.* concedit semper posse aliquid Monasterio suo largiri, aut etiam sibi applicare; qui sibi applicat, habent probabilem pro se sententiam. Sed tamen consulant ædificationi. Ita ille.

Sup. hoc pro parte Monasterij Religiosi executoris in to. 4. tr. 7. res. 59. §. 2. paulo post initium à vers. vnde, vsque ad §. dico, & in res. 61. §. Hinc, & pro parte ipsius distributoris in r. 64

2. Sed omnia supradicta, ex pluribus Doctoribus firmat Dicastillus *de Iustitia l. 2. tr. 19. d. 3. d. 12. per totum.* Dico igitur licere executori testamentario si pauper sit, vbi, sicut & aliis pauperibus distribuere. Probatur *primò*, quia non videtur esse peioris conditionis ex eo, quòd sit distributor institutus; ergo, si esset capax non distributor, etiam distributor erit. *Secundò*, quia sic satisfit voluntati testatoris solùm intendentis eleemosynam erogari veris pauperibus, de quorum numero est executor. *Tertiò* a simili, & fortiore. Magis enim est de ratione iustitiæ commutatiuæ, quàm misericordiæ, esse ad alterum; sed restitutio incertorum facienda pauperibus potest iuxta communissimam, & veracissimam sententiam applicari ipsimet debitori, si verè pauper sit. Ergo potiori ratione eleemosyna.

RESOL. LVIII.

An si testator sciat paupertatem executoris, possit ipse adhuc sibi applicare eleemosynam inter pauperes distribuendam? Ex p.8.tr.5.Res.47

§. 1. NEgatiuam sententiam docet Sanchez *in summ.to.2. lib.6. c.11. n.54.* quia cùm paupertas executoris nota esset testatori, satis est verisimile, fore, vt, si testator vellet partem eleemosynæ applicari ipsi executori iusso distribuere, id explicaret.

Sup. hoc in tom.4.tr.7. Res.64. & hic aliquid in principio præcedentis Res.

2. Hæc tamen ratio mihi non placet: nam, vt dicebam, plures esse possunt causæ, ob quas testator id non explicet: quæ prudentis arbitrio pensandæ sunt, & dispiciendæ; nonnullæ mihi occurrunt. *Prima*, quando erubesceret executor aliquid accipere expressè titulo eleemosynæ, & nollet testator litteris testamenti expressam relinquere executoris paupertatem, & eleemosynam ipsi à se factam, sicut multi sunt, qui aliorum & honori, & pudori consulentes reipsa quidem eleemosynas conferunt: at non titulo eleemosynæ exteriùs dant, sed tanquam amicorum munera, & donaria vltrò, citróque missa mittunt amicis pauperibus ne erubescant titulo paupertatis accipere. *Secunda*; quia sæpe etiam testator sibi videtur non satisfacere, & auctoritati executoris accipientis, & dignitati ipsius dantis; si rem omnino modicam daret; ideò mauult ipsam arbitrio executoris relinquere, vt ipse, si velit, sibi etiam applicet. *Tertia*, vult testator vt ea quantitas inter plures distribuatur. Quod si expressè meminisset ipsius executoris, se obligatum putaret ad illam totam quantitatem ipsi dandam. Rem verò totam ipsius arbitrio relictam credit ita distribuendam ab eo executore, cùm non totam sibi; sed aliis etiam distribuat. *Quarta*, sæpè contingit, vt, si testator illi potius executori, quàm aliis partem sibi expressè applicandam relinqueret, alij offenderentur, aut conquererentur; quæ, vt euitet, vult omnino arbitrio executoris omnia relinquere. Sexcentæ aliæ causæ concurrere possunt, ob quas id testator non exprimat; ideò non mihi sufficiens signum videtur, vt censeatur testator noluisse, vt executor sibi applicaret. Et hæc omnia docet Dicastillus *de Iust. lib.2.t.19.disp.3. dub.12.num.154.*

RESOL. LIX.

An distributores, & executores possint de eleemosyna distribuenda dare aliquid filio spurio testatoris.

Et quid de filio spurio ipsius distributoris? Ex p. 8. tr.5. Res.48.

§. 1. REspondet Dicastil. *lib.2.tract.19.disp.3. dub.12. n.150.* dictum distributorem posse dare eam eleemosynam filio suo spurio, non autem filio spurio testatoris; vt potest videri in Matienzo, qui multos refert *lib.5.recop.tit.8.l.3.glos.5.n.2.& 5.* cuius ratio non est alia, nisi quòd eam eleemosynam non censeatur dare executor; sed testator qui suo spurio nihil dare potest, vt etiam de maioratu docet, & probat Molina *disp.192.n.4.*

2. Sed affirmatiuam sententiam tenet Rodriguez *in sum.tom.2.c.156. n.5.* vbi sic ait: *El executor de testamento que ha de distribuir sus bienes, dandalos à pobres, los puede dar a sus hijos siendo pobres, como despues de otros lo tiene Baldo, el qual añade, que lo puede dar tambien a los hijos del mismo testador siendo pobres aunque sean espurios, pues segun Derecho tiene el padre obligacion de los alimentar, la qual opinio sigue Iacobo de Grafis.* Ita Rodriguez.

RESOL. LX.

An distributores possint eleemosynas prahere pauperibus ex sua culpa?

Et an relicta pro redimendis captiuis, & carceratis possint præstari pro captiuis, & carceratis ex sua culpa. Ex p.7.tr.5.Res.49.

§. 1. REspondeo executores testamentorum posse in conscientia eleemosynas, & operapia distribuere inter pauperes sua culpa effectos, sicut, & relicta pro redimendis captiuis, & pro liberandis carceratis possunt præstari pro captiuis, & carceratis sua culpa. Ita ex Menochio, Seraphino, & Cephalo docet Escobar. *de vtroque foro, art.4.§.4.n.207.*

RESOL. LXI.

An executores, si semel elegerint, vel determinauerint, v. g. S. Augustini Monasterium, &c. possint variare? Ex p.8.tr.5.Res.50.

§. 1. AD hoc dubium sic respondet VVadingus. *tr.de contr. disp.4.dub.13. §.4. n.6.* Executor cum facultate plena distribuendi tantam, vel tantam summam in pauperes, quos volet; si semel determinauerit, & elegerit, v. g. S. Aug. Monasterium, non poterit variare, *l. huiusmodi, §. strictum ff. de leg.1.* vbi gloss. Bart. & alij, id notant, & rationem dant; quia facta electione, ius est acquisitum monasterio, tanquam legatario à testatore designato, vt bene deducit Pan. *cons.11. lib.2.* quod ius executor non potest tollere, & in tali casu elector ille nullum tribuit ius nominato, sed totum habet ex testamento, & voluntate testatoris: Executor verò nominando posuit tantum conditionem sub qua voluit legatum suum ad legatarium peruenire, vt bene notat Paulus à Castro *in l. vnum de familia, ff. de leg.2.* quamuis non negarem vt *supr.* esse aliquam executoris authoritatem in hoc negotio pretio æstimabilem. Ita ille.

2. Sed Card. de Lugo *de Iust. to.2. disp.24. sect.16. n.338.* ex Sanch. tenet executorem posse variare electionem alicuius pauperis factam in alium, quia cum hac libertate, & reseruatione censetur electionem fecisse, quare nullum ius videtur pauperi acquisitum.

RESOL. LXII.

An executores possint distribuere eleemosynam inter pauperes ante tempus designatum à testatore? Ex p.8.tr.5. Res.51.

§. 1. AFfirmatiuè respondet Rodriq. *in summ. to.2. c.156. n.5.* vbi sic ait: *Los executores del testamento, que antes del tiempo señalado por el testador reparten cierta quantidad de dinero entre pobres, no pecaron. Ni obstalo que la opinion contraria de Bartolo, y otros trae esto: Conuiene a saber, que haziendo estar restitucion antes del dicho tiempo se haze grande agrauio a los pobres que auia en el tiempo señalado por el testador, y assi haze la distribucion contra su voluntad. Porque a esto se responde, que el dicho testador, ordenando lo susodicho, mas quiso mirar por la salud de su alma, que por el tiempo señalado, el qual puede ser que señalo, pensando que antes del no se podria hazer la distribucion sin perdida de la hazienda que dexaua, y mas que ne anò mas a los pobres presentes que a los futuros, y si señalo, el dicho tiempo fue pro salud de su alma, y los testamentarios preueniendo este tiempo le haze mucha honra, y assi lo tienen Ancharrano, y Abbad.*

Abbad,y Couarruuias,fundados en vna ley. Lo qual se ha de tener,saluo si lo contrario constare por conjecturas de la voluntad del testador por quanto conforme el Derecho,de las gentes y natural cada vno tiene libre voluntad para disponer de sus causas , tanto que la libertad de testar segun Theophilo , es de derecho de las gentes, y natural, y no la puede quitar el Principe, como lo traen , alegando muchas cosas Menochio , y Couarruuias.]Ita Rodriguez.

2. Sed non deseram hic apponere verba P. Vasquez *opusc.de testam.c.9.§.3. d.lib.1.n.76.* sic asserentis. Sed quid si dies præscribatur exequutioni , hunc diem possint exequutores anticipare ? Aliqui existimant, quòd non possint , quia detrimentum sequitur pauperibus futuris : alij existimant, quod bene possunt, quia testator potiùs voluit consulere animæ suæ , quàm futuris pauperibus : sibi autem maximè expedit , quòd quàm citissimè poterit , executioni mandentur, saltem pia legata. Et hanc sententiam meritò sequitur Couarr. *n.5.* nisi aliud constet de mente testatoris ,saltem per conjecturas ; vtpote si ipse voluit,ne legata soluerentur cum tanto hæreditatis detrimento & ideo voluit diem statuere , vel aliis quam plurimis rationibus: quòd præcipuè locum habet in legatis non piis. Ita ille.

RESOL. LXIII.

An Executor quando eleemosyna distribuenda est inter pauperes,possit dare Fabricæ Ecclesiæ pauperis.

Et quid quando verò testator expressit certum genus pauperum,aut certum locum,an tunc nec hæres,nec Episcopus possint mutare ?

Et an ille,cui commissa est eleemosyna inter pauperes,teneatur eligere pauperiores ? Et part.8. tractat.5. Resolutione 58.

§.1. NEgatiuam sententiam tenet Nauarrus *in Man.c.17.n.93.* Sylvest. *verb.restit.8 n.7.* Angel. *eodem verb.2.n.7.* & alij , quia videtur animus testatoris, vt personis pauperibus dentur. Limitant tamen Sylvest. & Angel. nisi redundaret hoc in maius bonum pauperum , vt quia ex tali fabrica redundant maiores eleemosynæ pauperum.Addit Sylvest. vel habitantes sunt pauperes , quos oportebat suum victum expendere in illud ædificium , quia in vtroque casu est dare pauperibus.

2. Sed satis probabile est posse expendi in tali fabrica,quando est necessaria , & reuerà Ecclesia est pauper,Pro hac sententia est Matienzo,*l.5.recop.tit.4.l.6. gl.7.n.2.* vbi dicit , quòd in legatis nomine pauperum intelligitur Ecclesia , & refert Ioannem Andr. *cap. finali de testam.n.6.* per *l.omnes, qui in princ. C. de Episc. & Cler.* vbi Bald. *n.* 7. dicit nomine pauperum contineri Ecclesiam:& idem Bald. *l.si quis ad declinandam, in princ.n.10.C.eod. tit.* dicit , quòd legatum relictum pauperibus potest dari fabricæ Ecclesiæ pauperis , quia comprehenditur sub pauperibus , & *lib. id quod pauperibus,C.eod.tit.n.34.* dicit, quòd quando legatum est ad pium vsum,est certum posse dari pauperibus : quando verò testator dicit, vt detur pauperibus , est verius, quod potest dari fabricæ Ecclesiæ pauperis , quia nomine pauperum intelligitur pius vsus. Et Perex *lib. 5. eod.tit.2.lib.1.vers. succedit præterea , fol.* 81. referens Ioannem Andr.Dominicum, & Crotum , dicit , quòd legatum relictum pauperibus potest dari Ecclesiæ quæ indiget reparatione:Et Rosel.*rest.15.n.3.* dicit posse dari,quando Ecclesia est pauper, & reparatio est necessaria, & non ingruit magna fames.Item,quia *c. cùm tu , de vsuris* , dicitur acquisita iniustè , quando non comparet dominus , esse pauperibus danda ; & tamen omnes fatentur posse etiam extendi in alios pios casus.Et hæc omnia docet Sanch. *in opusc.tom.2.l.4.c.1. dub.19.n.5.*

3. Sed circa præsentem quæstionem,ne deseras videre Ianuarium, *resol.moral.p.1.resl 61.per totam* qui , me citato , latè probat hanc opinionem ; & docet etiam, quòd cui commissa est eleemosyna inter pauperes, non tenetur eligere pauperiorem , & potest præferre vnum pauperem alteri.

Sup.hoc in Resl.not.præterit§.1.per totum, & in resl. eius annot.primæ.

4. *Notandum* est etiam hîc obiter, doctrinam Baldi; *in l.si quis ad declinandam. & l. omnes qui,C.de Episc.* quando testator relinquit certam summam pro pauperibus nihil specificando posse non tantùm Episcopum, sed & ipsum hæredem vel executorem ex ea pecunia fabricare, vel reparare templum,quia,vt dicit;hæc non est mutatio,sed explicatio voluntatis indeterminatæ testatoris ad aliquid determinatum , cùm vocabulo pauperum etiam Ecclesiæ contineantur:& hanc doctrinam amplexus est postea Bertachinns,*de Episcopis.lib.4.n.4.* & dicit Episcopos ita practicare.Quando verò testator expressit certum genus pauperum , aut certum locum, tunc nec hæredem,nec Episcopum posse mutare,asserit *ibid.* Bald. Et hæc omnia docet etiam VVading. *de contr.disp.4.dub.13.§.6.n.8.*

Sup. hoc in resl. §. vltim. & in resl. prætcrita § 1. prope finem, lege eius vers. Loqual.

RESOL LXIV.

Olim quæsitus fui à quodam Sacerdote , vtrum Episcopus possit legatum aliquod in æquale,aut melius commutare? Ex p.2.tr.17.& Misc.3.Resl.26.

Sup. hoc in resl.seq.

§.1. ET digladiantes hinc inde DD. tam recentiores , quàm veteres inueni ; aliqui affirmant,aliqui negant. Negant ex nostris P. Baldus *verb. legatum,n.*19.Molfesius *in summa to.2.tr.13.c.5.n.*182. Et ex societate Iesu P. Molina *de iust. tom.* 1. *tract.* 2. *disp.*259.Iuristis Guido Papæ *dec.*556. Bertachinus *tr. de Episc.p.4.n.*79.Capella Tholosana *dec.*26.Abbas *in c.tua nobis,de test.num.*4 Aloysius Ricc.*p.2.dec.*125. & alij.Probatur hæc sententia multis rationibus,& primò per textum *l.legat.ff.de admin.rer.ad ciuit.pertin.*

2. Secundò , quia voluntas testatoris pro lege est seruanda, *l.in conditionibus primum locum, de cond. & demonstr. & c.vltima voluntas* 13.*q.*2. Tertiò , quia sic videtur definitum,vt ait Molina,& alij in Clementina, *quia contingit,de religios.dom.*His verbis. Cùm ea quæ ad certum vsum sunt destinata fidelium , ad illum debeant,non ad alium(salua sedis Apostolicæ authoritate) conuerti. Hæc *ibi* Clem. V. approbante Concilio Viennensi. Et anniuersarium , quod relinquitur pro virginibus maritandis , nullo modo patitur commutationem,ait Illephonsus Perez *de Anniuer. & Capellaniis lib.1.c.14 n.38.& c.22.n.10.*

3. Aliqui DD.limitant hanc sententiam,& asserunt, pro vna vice tantùm posse Episcopum commutare aliquod legatum ex aliqua causa. Ita M.Anton.Genuensis *in praxi Archiepisc.c.19.n.5.*& Riccius *in collect.an.p.3. collect.*558.

2. Sed contrariam sententiam absolutè sequuti sunt M.Ant.Genuens. mutans opinionem *in pract. Eccles. tricenar.8.q.*213.Sylu.*verb.legat.4.q.*12.Vasq.*opusc. de test.c.8.§.8.dub.*3.*n.*104.Iacob.de Graff. *to.*1.*Consil.l.*3. *cons.*2.*n.*10.Comitol.*in resp moral.lib.*7.*q.*9.*n.*2.Beia *in resp.cas.consc.p.*4. *cas.*22. Lucas de Peña latissimè *in l. vnica,C.de expens.ludorum,*& Fernandez *in exam.theol. p.*4.*c.*18 §.1.*n.*1 qui citat D.Antonin. Angelum, Tabienam,Armillam,Bartolum,& alios. Hi omnes asserunt, etiamsi non adsit aliquod impedimentum iuris , vel facti, posse Episcopum commutare legatum in æquale, vel melius maximè cum consensu hæredum. Nec in hoc casu Episcopi commutando infringunt voluntatem

tem testatorum, sed potius dicendum est interpretari sic enim commutando, seruant non explicitam, & formalem, sed virtualem, & interpretatiuam dispositionem testatoris.

5. Ad authoritatem verò Clem. *si quis contingit*, quam refert Molina, & alij, respondetur cum Luca de Penna *vbi supra*, & aliis, illud Decretum Pontificis non procedere vbi iusta commutationis causa subest: quod patet ex eo, quòd ibi bona illa collata fuerunt, vt pauperes lepra infecti reciperentur, quod rectores hospitalium renuebant inhumaniter facere, quin etiam prouentus eosdem in suos vsus conuertebant. Iustè ergo ibi subiungitur, cùm tamen ea, quæ ad certum vsum largitione sunt destinata fidelium, ad illum debeant, non ad alium, salua quidem Sedis Apostolicæ authoritate, conuerti.

6. Nec valet dicere, huic opinioni obstare Concil. Trident. *de refor. sess. 22. c. 6.* vbi requirit in his commutationibus iustam, & necessariam causam: nam respondet Comit. *vbi suprà*, in illo loco Concilij particulam illam *&*, habere vim disiungendi, & idem esse quod, *vel* aut, *seu*; vt *in lib. 2. Physicorum text. 5.* vbi Aristoteles definit naturam esse principium aliquod mouendi, & quiescendi. In quibus verbis particula *&*, est pro, *vel*. Igitur verba Concilij non sunt accipienda coniunctiuè, sed disiunctiuè, & sic Episcopus potest commutare legata, vel ex necessaria causa, vel ex iusta. Sed ad intelligentiam huius quæstionis, notandum est duplicem posse reperiri causam iustam permutandi legatū pium; vnam, quæ se tenet ex parte rei, hoc est, cùm in æquale aliud vel melius, fit permutatio. Alteram, quæ se solùm tenet ex parte commutantis, hoc est, vt fiat bono fine, quamuis neque in æquale, neque, in melius. Ad permutanda ergo legata pia, absque causa se tenente ex parte rei, sed tenente se solùm ex parte commutantis, requiritur authoritas Papæ. Sed ad illa permutanda cum causa se tenente ex parte rei, sufficit authoritas Episcopi. Hæc Sylvest. & Beia *vbi suprà*.

7. Ex his omnibus patet, me olim contra quendam Theologum rectè respondisse cum Genuensi *vbi supr.* legatum pro ornamentis, & fabrica Ecclesiæ, potuisse Episcopum in celebrationem Missarum commutare.

RESOL. LXV.

An executor testamentarius possit cum dispensatione Episcopi recedere à voluntate testatoris?

Quod est quærere, an Episcopus possit commutare legata à testatore relicta; vel an hæc commutatio ad solum Papã spectet, secundum ius Canonicum, & ad Supremum Principem secundum ius ciuile? Ex p. 8. tr. 5. Res. 63.

Sup. hoc in R. præterita. §. 1. QVod est quærere, an Episcopus possit commutare legata à testatore relicta? Et nouissimè negatiuam sententiam tenet Pater VVadingus. *tr. de contr. disp. 4. dub. 13. §. 6. n. 1. Primo* quia contra manifesta iura. *Secundò*, quia contra communem sensum Doctorum de iure res est indubitata, *l. leg. ff. de admin. rerum ad ciuitatem pertinentium*, vbi Bart. & alij *Clem. 2. de Rel. dom.* vbi traditur pias defunctorum voluntates ab vno casu in alium commutari à nemine posse, præterquàm à Romano Pontifice, vbi Glos. Panor. & cæteri penè omnes addunt, neque ab ipso Rom. Pontif. posse fieri sine rationabili causa. Concil. autem Trid. id restringens, requirit iustam & necessariam causam, *sess. 22. c 6. de refor.* vbi etiam conclusionem nostram apertè confirmat: cùm enim statuisset *c. 1.* vt dispensationes quæ emanant à Sede Apostolica, examinentur ab Episcopis, ne fortè subreptio aliqua interuenerit, postea *in c. 6.* statuit idem circa commutationes testamentorum, & vult vt Episcopi tanquam delegati Sedis Apostolicæ summariè cognoscant, an in precibus nihil falsò narratum, etiam antequam permittant executioni mandari, vbi ostendit manifestè se agere de commutationibus concessis à Romano Pontifice: si enim Episcopi habebant potestatem ordinariam, quid est opus illos constituere in re delegatos? quid opus illis mandare, vt summariè cognoscant nihil in precibus citata veritate, aut suggesta falsitate narratum? hoc enim supponitur ab Episcopo factum, si preces ipsi præsentatæ sint; cùm adsit, & *possit omnia cognoscere.* Sed Rom. Pontif. qui procul abest, præsumitur, sæpè falsis narrationibus circumueniri. Vnde oportuit constituere Episcopum gratiæ concessæ examinatorem qui cognosceret, an Papa fuerit à supplicantibus deceptus, necne, & hoc quod dicimus, bene aduertit Molina *disp.* 149. & alij post eum. Doctores verò passim approbant conclusionem, Capella Tolos. siue Consistorium Archiepiscopi 26. in casu sibi tunc proposito decidit vltimæ voluntatis commutationem factam ab Officiali Archiepiscopi fuisse inualidam, eò quòd illa res ad solum Papam spectet, vide Aufrenium *in apostilla ibidem.*

2. Compilator Indicis in Felinum, *verb. legatum*, statetur communem sententiam esse, commutationem legati in alium vsum ad solum Papam spectare; sed tamen se existimare sic intelligenda iura, vt Romanus Pontifex possit commutare, etiam quando nulla est causa; Episcopum verò semper quando aliqua rationabilis causa subest: sed hæc explicatio est singularis, & falsa, quia nullus concedit, Romanum Pontificem id posse facere sine iusta causa, imò Trid. *supr.* addit, *nec sine causa necessaria.* Si ergo vt Pontifex faciat, requiritur causa necessaria, quomodo Episcopo conceditur, vt mutet cum causa rationabili? non placet autem quod ipse Felin. *in c. cùm accessissent, de const. n. 17.* tradit, quando difficultas est in executione legati iuxta mentem testatoris, posse Episcopum in alium vsum conuertere, quia nimis laxat iura, quæ requirunt causam necessariam, & Episcopis nimis magnam dat libertatem mutandi, quia si afficiantur alicui alteri operi construendo, facilè inuenient eorum ministri difficultatem in exequendo opere à testatore præstituto: debet ergo esse difficultas tanta, vt impossibilitati alicui morali æquiualeat, & ita videtur intelligere Couarr. *in c. tua nobis, de test.* qui requirit valdè magnam difficultatem in succurrendo alicui necessitati Ecclesiæ, tunc enim posse pecuniam relictam ad vsum non necessarium, ad illum vsum necessarium applicari. Sed hæc omnia sunt intelligenda modò non sit acquisitum ius legatariis, quia ius quæsitum non potest tolli. Quod autem de Papa dicit Ius Canonicum, Ciuile extendit ad supremum Principem *l. legat. sup.* & vidi Archiepiscopum impetrasse ab Imperatore commutationem voluntatis piæ. Hucusque VVadingus.

3. Sed non poterat Imperator commutare dictam voluntatem piam, vt patet ex Carpio *de exec. testam. lib. 6. c 4. n. 4.* ideo fides huius rei ster penes VVadingum, Imperatorem refellere, vt fecit in ordine ad Episcopos: quibus tamen, iusta causa existente, non desunt qui illam tribuant, vt Vasquez, & Comitolus ex Societate, & nouissimè Baun. *in Theol. moral. tom. 3. lib. 2. tract. 9. quæst 31.* vbi me citato, hanc sententiam mordicus sustinet, & respondens ad argumenta contraria sic ait.

4. Obiicies, vltimas testatorum voluntates firmas esse oportere ac ratas, dixit Greg. Papa primus, vt ex eo Gratian. refert *13. qu. 2 can. Vltima voluntas 4. & in c. cum Martha, de celebr. Miss. 6.* dicitur quòd hominis testamentum immobile perseuerat, quia testatoris obitu confirmatur; illud ergo infirmare Episcopus non potest, nedum conuellere.

5. Respondend. mutatione legati in melius, aut æquè bonum, defuncti testamentum non infirmari, sed

sed consentaneæ testatoris voluntati explicari, quod est Episcopo concessum in materia fauorabili, qualis est animæ in qua plena fieri solet interpretatio, vt habetur *in c. cum dilectus de donat.*

6. Obiicies *secundò*. Vltima voluntas qualis est testatoris, posteriorem non admittit. Admitteret autem; si quæ iste salutis suæ gratiâ, relicta locis piis, vt pauperibus voluit, hæc alio conuertere, aut in opera ab his diuersa, quæ sunt à testatore imperata, Episcopo mutare fas esset.

7. Neganda est minor, nam cùm id sit leganti propositum, animæ suæ eiusque saluti, per legata quæ pia dicimus, consultum ire, censetur tacitè; sibi in eius procuratione Episcopum subrogare, eaque velle omnia, quæ ipse è diuina gloria, réque defuncti esse iudicauerit, ex quo consequitur quòd cùm eius, defunctique voluntas, pro vna eadémque habeatur moraliter, dici verissimè, hanc posteriorem, effectum habere nullum.

8. Obiicies *Tertiò*, Seruari voluntas vltima debet, decreto Gregorij 13. *q.* 2. *can. voluntas vltima* 4. At est legatorum mutatio, eius conseruationi contraria: ergo, &c.

9. Neganda est minor, nec enim est alia legantis intentio, quam vt sibi animæque prodesse suæ possit per legatum, cui à pietate est initium, at hanc voluntatem non euertit Episcopus, quomodo legatum in opus melius, aut æquè bonum commutat, vt patet, cum vtroque, id est, tam designato in testamentariis tabulis, quam eo, in quod est mutatum ab Episcopo, iuuari eius salus. Deique similiter cultus promoueri queat.

10. Deinde cùm dicitur, voluntatem quæ est vltima, seruandam esse, intelligi id debet, tam de eà, quam præ se testator tulit, dum viueret, quàm alia, quam si cogitasset, non respuisset.

11. Obiicitur *quartò*, Clem. V. auctoritas *in Clem. de relig. domib. c. quia contingit*, 2. vbi præcipit, vt ea quæ ad certum vsum, largitione sunt destinata fidelium, ad illum debeant, non ad alium, salua Sedis Apostolicæ auctoritate conuerti.

12. Respondendum ibi de Episcopo, eiusque iure in legatorum mutatione, cum causa subest, Clementem non loqui, sed de certo quodam hominum genere, qui bona ad subsidium relicta pauperum, sibi aut perfidè, contra ius, fásque vendicabant, aut de iis leprosos alere, quorum causa data erant Hospitalibus, contra rationem, mentémque testatorum, ac Dei, inhumani rennebant, cùm quæ ad certum vsum sunt largitione fidelium destinata, hæc aliò traduci æquitas, ratióque non sinant. Hucusque Baunius.

13. Non est tamen negandum negatiuam sententiam esse probabiliorem, & tutiorem, quam præter alios nouissimè firmat, & sustinet Carpius *de exec. test. lib. 3. c. 4. per totum*; cui adde omnino videndum Merollam *tom. 3. disp. 7. dub. 15. per totum.*

RESOL. LXVI.

An Executor testamenti bonorum Clericorum, vel Episcoporum possit adire pro confectione inuentarij ad iudicem laicum?

Sed ex doctrina huius Resolutionis deducitur; vtrum Clerici teneantur soluere collectam certam, & inuariabilem impositam à Rege per statutum super bona Laicorum priusquam ad ipsos Clericos peruenissent, quam solebant soluere seculares, quorum antea fuerunt ea bona? Et aliqua alia valde notanda explanantur pro bonis patrimonialibus & exemptionibus Ecclesiasticis. Ex p. 8. u. 5. Resl. 64.

Adde in tom. 3. tr. 1. Resp. 31. & §. 1. n.

HAnc Quæstionem pertractat solidè, & fusè, P. Fagund. *de Cont. l. 6. c. 4. n. 14.* vbi loquens de obligationibus executorum testamentorum, sic ait: Vidi sæpè dubitari ad quem iudicem pertineat in Lusitania facere inuentarium bonorum Clericorum, & Episcoporum defunctorum in hoc Regno Lusitaniæ, ad Ecclesiasticum-ne, an ad secularem? & de hac re partita est opinio. curſim in alio vers. eius not.

2. *Prima* docet in hoc Regno de iure ad iudices seculares pertinere: pro hac repugnat acerrimè Cabedo *1. p. dec.* 84. Fundamenta illius hæc sunt.

Primò, quia ita obtinuit antiquissima veterrimáque consuetudo Regni Lusitaniæ, & hanc consuetudinem confirmat ille nonnullis exemplis: nam in primis inuentarium bonorum Episcopi Promontorij Arsinarij (*Cabuerde* vocant Lusitani) anno Domini 1587. à ministris Regiæ Maiestatis sæcularibus conditum fuit. Inuentarium similiter bonorum Episcopi Lamecensis Domini Antonij Tellez de Meneses ab iisdem Ministris sæcularibus Regiæ Maiestatis factum fuit anno 1598. In quibus cùm dubium esset inter vtrosque ministros sæculares, & Ecclesiasticos, adiudicata fuit causa in senatu sæculari supremo Olysipponensi pro Ministris sæcularibus. Tertium exemplum & antiquius apponunt testamenti Archiepiscopi Olysipponensis DD. Georgij de Almeyda, quod similiter per ministros sæculares cœptum, & perfectum fuit; & quod semel aut bis factum est, consuetum est.

3. Probat *Secundò*, quia ad Reges, & Ministros regios spectat defendere bona vassallorum suorum, qui ex hac vita discedunt, à furtis, latrociciisque; & quia Episcopi & Prælati sunt vassalli Regum, licèt non sint subditi, & illis mortuis plurima contingunt furta, & latrocinia in illorum bonis, vt experientia compertum est, & ideo illa hac via defendunt, & furtis Episcopis cõseruant, ad quos in hoc Regno Portugalliæ spectant.

4. *Tertiò*, quia Reges Lusitaniæ eligunt Prælatos in toto suo Regno, & summo Pontifici offerunt, illosque summi Pontifices confirmant; quare sub regia protectione sunt omnes Ecclesiæ viduatæ Pastoribus: *c. Regum, c. Princip. c. administrat. 23. q. 5.* quas non benè profectò protegerent, ac defenderent, nec regio officio satisfacerent, conscientiisque suis, nisi bona prædictarum Ecclesiarum defenderent, dùm Pastoribus carent.

5. *Quartò*, quia solent Reges Lusitaniæ extrudere commissiones & rescripta particularia, vt iudices politici, ac sæculares cognoscant de debitis salariis, quæ Prælati dum viuebant, non soluerunt seruis, ac famulis suis, quare sicut ad iudices sæculares pertinet arbitrari huiusmodi salaria his famulis, ita ad eos spectat conseruare, inuentariúmque facere de iis bonis, ex quibus ea deducenda sunt.

6. *Secunda* nihilominus sententia, quæ docet confectionem prædictorum inuentariorum pertinere ad solos iudices Ecclesiasticos priuatiuè est probabilior, & iuri, & rationi conformior, quod ex rigorosis principiis iuris, & neruosis argumentis in hunc modum probo.

7. *Primò*, quia bona non solùm Ecclesiarum, sed etiam patrimonialia Prælatorum, & Clericorum sunt exempta à iurisdictione sæculari, sicut & personæ, vt est euidens in iure Canonico *c. quanquam, de censibus, & ibi* gloss. *l. placet, C. de Sacrosanct. Ecclesiis*, vbi Doctores Festus *in tra. de collect. 4. p. n. 176.* vbi latè, & doctè hanc materiam disputat, & adeò sunt exempta, vt nec talliis, nec collectis, nec vllis oneribus, aut tributis sint obnoxia, quæ Reges, ac Principes imponunt suorum vassallorum bonis; quare cum omnino sunt exempta à iurisdictione sæculari, non pertinet ad iudices sæculares ea defendere, in inuentario ponere, aut conseruare futuris Episcopis, cùm nullam iurisdictionem in illis habeant, sicut non habens in personis Ecclesiasticis. Sup. hoc in resl. not. seq. & in aliis eius secundæ not.

8. Deinde, quia bona sequuntur qualitatem perso-

næ;quare si Rex imponeret certum tributũ bonis mobilibus, vel immobilibus vassallorum suorum, vbi primum pater dotaret filium suum Clericum certo aliquo prædio pro patrimonio ad suscipiendos Sacros Ordines, statim ea bona dotata filio exempta ab eo tributo manerent, vt docet Menchaca *de successione creata l.1. §.10.n.635* Bart. *in l.placet. C. de Sacrosanctis Eccles.* Ioan.de Amicis *consil.46.* Ric.*in praxi,decis.267.* Gironda *de priuilegiis,q.76.n.373.* vbi docet, bona Clericorum etiam patrimonialia, tam acquisita, quam de proximo acquirenda, gaudere priuilegiis Clericorum, tam quoad exemptionem, quàm quoad priuilegium fori:idque probant ex multis, & multis iuribus, quæ allegant, quod manifestum iudicium facit, esse Clericorum bona omnino exempta à iurisdictione regia. Confirmatur quia de iure proprio non potest Rex confiscare bona patrimonialia Clericorum delinquentium, nec de illis facere inuentarium ad illa conseruanda, id enim omninò pertinet ad iudices Ecclesiasticos eo quòd Respublica Ecclesiastica tam distincta sit à Republica sæculari quam distinctum est cœlum à terra; quod adeò verum est vt non possint Ecclesiastici, etiamsi velint, sponte se submittere iurisdictioni sæculari, quoad bona sua, etiam patrimonialia: nam quamuis hoc cogitandum relinquat Azeuedo *recop. lib.4.tit.1 l.11.n.16.* tamen absolutè,& sine vlla hæsitatione dicendum est, non posse, quia bona patrimonialia Clericorum gaudent priuilegio exemptionis vt probat Barbosa *in collectan.tom.1.lib.3.tit.49. capit.4. numer.3.* Layman *in Theologia morali libr.4. tractat. 9. capit.6. numer.9.* Antoninus Diana *in tractat. de Parlamento 1.p. resol.22. & 3. part. resol.29.* Nam Clerici non possunt priuilegio exemptionis renuntiare: ergo nec se submittere iurisdictioni regali, quia id nihil aliud est, quàm prædicto priuilegio renuntiare.

Sup.hoc in tom 9. tr. 2. Res.70.

Res. 1. citata in hoc textu inuenietur in to.7. tr.6. Res.33.Secunda vero in to.9. tr.2. Res.70.

9. Deinde,quia si Rex certum aliquod tributum imponeret super vsum fructum bonorum suorum vassallorum, & vnus ex illius vassallis laicus testamento suo Clerico relinqueret vsumfructum suorum bonorum, statim ac Clericus acceptauit, manet prædictus vsusfructus exemptus à regio tributo,vt ex doctrina Bartoli,& Baldi communiter recepta, quam tradunt *in dicta l.placet C.de sacrosanctis Ecclesiis.*

10. Accedit, quia Doctores excitantes hanc quæstionem, vtrum Clerici teneantur soluere collectam certam, & inuariabilem impositam à Rege per statutum super bona laicorum priusquam ad ipsos Clericos peruenissent, quam solebant soluere sæculares, quorum antea fuerant ea bona,communiter respondent,non teneri. Ita Carolus de Grassis *de effectibus clericat.effect, 3.à n.162.vsque ad 176.* Ioannes Beltranus de Gueuata *in propugnac. libert. Eccles.assert.1.§.6. n.27.* Alterius *tom.1.disp.19.lib.5.cap.2.fol.270.vol.2.* Anton. Diana *3.part. resol.17.* Duardus *in Bulla Cœnæ lib.2. can. 18. q.9. n.1.* Filliucius *tom.1.tract.16. cap.11.n.298.* Barbosa *in collect.tom.1.lib.3.tit.49. cap.4. num.4.* Lessius *tom.1.de Iust.lib.2.c.3.dub.3. n.19.* Reginaldus *tom.1. lib.9.cap.25.n.377.*& patet ex verbis Bullæ Cœnæ ibi, Personis Ecclesiasticis, aut eorum, & Ecclesiarum, bonis, tributa, onera, ac pædagia imponunt, quibus verbis bona omnia Clericorum, tam patrimonialia, quam Ecclesiarum, absolutè eximuntur, nam cùm textus Bullæ absolutè, & generaliter loquatur; non debemus illum restringere, ac limitare; nam vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. Patet etiam, quia etiamsi illa collecta sit onus perpetuum, certum, & inuariabile impositum illis bonis, quando erant laicorum,& ad Clericos ea bona transeant affecta suis oneribus & ex hac parte videantur Clerici, quia illa à sæcularibus eo onere affecta acceperunt,teneri soluere ea tributa, & onera, vt tenent Molfesius

Sup.hoc in tom.9.tr.2. res.258.& in alio §. eius not.

in sum.to.2.tr.22.c.22.n.160.& 167. Layman *in Theolog. morali, lib.4.tract.9.c.6.n.5.* Sousa *in Bulla cœna Domini c.19.disp.42.n.5.* Tamen à principio quando illis tale onus impositum fuit, sub hac conditione fuit impositum, salua semper exemptione Ecclesiasticorum quæ conditio est intrinseca tali impositioni, & illis semper adnexa, & ideò cùm ea impositio fuerit conditionata,non transeunt prædicta bona cum eo onere ad personas Ecclesiasticas.

11. Si tamen ea collecta, & onus rebus laicorum esset impositum, per contractum Principis, qualis censetur celebratus in bonis Regalibus, quando Princeps sub certa pensione sibi soluenda, ea alicui vassallo donat; aut per contractum aliquem initum inter duos vel plures contrahentes laicos: tunc quidem,si perueniant ad Ecclesiasticos, transeunt ad illos cum suo onere, & tenentur Ecclesiastici præfata onera soluere; quia non aliter, nec alio modo contraherent; Ita Ioan.Beltranus de Geuarra *allegatus.* Cardinalis Albanus *in tract.de immunitate Ecclesiastica,* habetur *tom.3. tr.iuris part.2.*

12. Nec obstant fundamenta primæ opinionis.

Ad primum etiam respondemus, quòd nec vi, nec clam, nec precariò, acquiritur possessio *c.quia cognouimus 10.q.3. c.cùm venissent, de iustit. c.cum tanto, de postul.prælat.verb legitimè præscripta*, & exempla quæ allegant,quibus intendunt probare acquisitam iam habere possessionem in hoc negotio ministros laicos, fuerunt introducta resistentibus, & reclamantibus ministris Ecclesiasticis, per vim, & violentiam ministrorum laicorum cum Regia potentia.

13. *Ad secundum* dicimus ad Reges, & Principes sæculares tanquam protectores Ecclesiarum viduarum, pertinere defensionem, & conseruationem bonorum Ecclesiasticorum in defectum superiorum Ecclesiasticorum, qui id efficiant, quod patet ex *cap. Regum. & cap. Principes, & cap. Administratores 3.q.5.*velle autem iudices sæculares substitutos à iure in defectum Ecclesiasticorum excludere prædictos iudices Ecclesiasticos, ad quos id primariò, & per se spectat ratione exemptionis bonorum Ecclesiasticorum, & personarum,vis est, ac violentia, maximè contradicentibus,& repugnantibus iudicibus: ac superioribus Ecclesiasticis.

12. *Ad tertium* dico non obstare quòd iudices sæculares id efficiant, vt prædicta bona Ecclesiastica defendant à publicis rapinis, & latrociniis, vt illa illæsa seruent, ac conseruent futuris Episcopis, ad quos in regno Lusitaniæ spectant, quia id quidem locum haberet quando deficerent iudices, ac ministri Ecclesiastici, quod id possint efficere: cùm verò illi non deficiant, non video rationem congruentem, ob quam ministri sæculares se intromittant in alienam segetem.

15. *Ad quartum* respondetur, etiam ad iudices Ecclesiasticos primò, & per se pertinere arbitrium salarij obsequiorum, ac seruitiorum, quæ Prælatis Ecclesiasticis à suis famulis fuerunt impensa: ad sæculares verò iudices secundariò, & in illorum defectum: & ideò non obstare rescripta, quæ allegant, quia ea extenduntur de facto ad vsurpandam iurisdictionem Ecclesiasticam, non de iure, vt ex dictis patet. Et hæc omnia docet Fagundez *loco citato*, quæ hìc per extensum transcribere volui in defensionem Ecclesiasticæ immunitatis, & in defensionem eorum, quæ ego olim docui, nempe inuentarium Clerici, & Episcoporum, non posse fieri à iudice sæculari: quòd ægre aliqui tulerunt,sed immeritò,&c.

RESOL.

RESOL. LXVII.

An Executoribus debeatur aliquod salarium? Et quid est agendum, si aliquis ex Executoribus nolit acceptare? Ex p. 8. tr. 5. Res. 39.

§. 1. ALiqui asserunt deberi decimam bonorum, quæ administrant tempore, quo durat officium executorum. Sic Baëza, *de decima tutorii, cap. 2. n. 2. 19. & c. 19. n. 20. 21.* quod etiam de iure dicit esse verum Spino, *speculo testi. gl. 28. n. 79.* vbi subdit de consuetudine non deberi decimam, sed aliquod salarium arbitrio iudicis taxandum! & *n. 80.* limitat, nisi datus esset executor tantùm ad pias causas. Et Auendaño *lib. 1. Pratorum cap. 2. n. 8.* dicit de consuetudine deberi salarium.

2. Sed hæc opinio in nullo iure fundatur, vt aduertit Cardinalis Lugo, *de Iust. tom. 2. disp. 24. sect. 16. n. 335.* & est contra praxim, quia hoc officium voluntarium est, & pietatis vel amicitiæ causa suscipitur. Excipe, nisi ea de causa executor à rebus propriis agendis impediretur, & haberet lucrum cessans, vel damnum emergens: vel nisi non esset merus executor, sed etiam administrator bonorum: in vtroque enim casu deberet per iudicem competens salarium assignari. Vide etiam Guttierrez *de tutelis, p. 3. c. 45. per totum.*

3. Limitatur tamen hæc opinio, nisi à testatore aliquid executoribus singulis annis relictum fuerit; sed quid si aliquis ex executoribus nollet munus acceptare? Sic respondet Rodriguez *in Summa tom. 2. c. 156. n. 3.* [Lo que se dexa à los executores por el trabajo, que han de tener, no queriendo alguno de ellos acceptar, o muriendo antes se ha de dar à los demas executores que quedan, como se colige del derecho, or el qual le tiene expresamente Bertachino, y despues de otros lo tienen Dueñas, y Antonio de Lara, lo qual procede, aunque el juez quite este ministerio ò vno dellos por se prouar ser sospechoso, como lo nota Bartolo y afirma Aluaro Vaz, que assi fue iuzgado. Y la razon lo dicta, porque creciendo el trabajo ha de crescer el premio, y cosa cierta es que si falta vno de los executores, el trabajo de los que quedan sera maior.] Ita ille.

RESOL. LXVIII.

An Executores teneantur reddere rationem? Et quid de minimis, vel de iis, quæ testator dixit secreto testamentario, vt eroget? Ex p. 8. tr. 5. Res. 34.

§. 1. REspondeo affirmatiuè. *Nota* tamen hoc fallere in rebus minimis, vt scilicet non teneatur in his reddere rationem per codicem rationum, sed creditur ei cum iuramento, si commodè de iis instrumentum fieri non poterat; quod æquus iudex ex circunstantiis, & rei qualitate arbitrabitur. Sic Matienzo *ibi n. 68.* multos referens.

2. *Secundò*, nota esse limitandum, nisi in iis, quæ testator iussit secretò testamentario, vt erogaret. De iis enim nullam tenetur reddere rationem, nec declarare personas, in quas testator iussit sibi expendere, nisi distributio esset fraudulenta, scilicet quia res expendendæ reperiuntur penes ipsum testamentarium; tunc enim reddet rationem. Debet tamen testator declarare in testamento, vel testibus probari declarasse, quod secretò id commisit suo testamentario, vel conscientiæ eius, aliter non crederetur ei dicendi sibi à testatore sic esse commissum, secundùm Felinum *cap. cum in iure, num. 4. de offic. de legat.* Et hæc etiam docet Sanchez *in opuscul. tom. 2. libr. 4. capit. 1. dubitation. 49.*

RESOL. LXIX.

An Executor teneatur reddere rationem, etiam si testator eum liberet ab hoc onere? Ex p. 8. tr. 5. Res. 35.

§. 1. HÆc controuersia secundùm VVadingum *tract. de contract. disp. 4. dub. 13. §. 4. n. 8.* decidenda videtur ex verbis, & modo liberationis quia si dicat, se liberare eos à reddendis rationibus, multi docent id intelligendum de reddenda scrupulosa ratione, sed non ab exacta, ita videtur Iacob. à Canibus *tract. de execut. §. nouissimum*, post Dinum & Salicet. Communior sententia est liberari absolutè ab omni ratione reddenda, nisi quando probaretur contra eum dolus. Speculat. *tit. de instr. edit. §. nunc verò aliqua* Ioann. Andreas *in addit.* & alij plures. Et ratio est, quia sicut testator de rebus suis per se potest disponere, vt vult, nulli rationem reddere obnoxius potest, ita potest per alium transferendo in eum totam suam potestatem. Cur autem non censentur remitte redolum, hanc dant rationem, quia remittendo dolum videretur inuitare ad fraudandum, & peccandum. Sed hæc ratio supponit id quod est in controuersia: dicerent enim alij, non posse committi dolum ab eo, cui dominus permisit liberam dispositionem: quando enim permitto vt clam auferas pecunias meas, non committis furtum; & ita quando testator Commissario omnia condonat præuiè, idem est ac si diceret, permitto vt ex rebus meis tibi serues, quantum vis: & proinde si testator verbis specialibus vtatur, in liberatione esse eum omnino liberum, nec dolum ab eo committi posse, ex *c. tua nobis, de test.* contrarium statuit: nam casus istius cap. habet, quòd constaret testatorem absolutè voluisse, vt exponerentur bona in pios vsus; & tamen quòd executor in alios vsus conuerteret, & simul interdictum à testatore, ne Episcopus se immisceret: hoc autem non potuit fieri; idem enim fuisset, atque prohibere iudici, ne puniat crimina. Noster autem casus est, quando testator condonando omnia præuiè, impedit ne admittatur crimen. Hucusque VVadingus.

2. Verùm Doctores generatim fatentur, quòd quamvis remissa fuerit à testatore executori, vel Commissario hæc rationis redditio, eam adhuc reddere adstringitur. Siquidem solùm sibi videtur remissa scrupulosa inquisitio, quoad culpam, non quoad dolum, vel reliquorum restitutionem, *leg. quadam decedent, ff. de administ. tut. l. si seruus vetitus, de legat. 1.* Salicetus *in d. l. nulli, Cod. de Episcopis & Clericis, n. 14.* Iacobus à Canibus, *de executoribus vlt. voluntat. 2 parte, § nouissimum. n. 3.* Oldendorpius *in eodem tract. d. tit. 8. n. 18. & 19.* Ioannes Guttierrez *d. c. 45. n. 8. vers. etiamsi à testatore sit ei remissa.* Et comprobatur ex his, quæ latè adducit circa remissionem tutori, seu curatori indultam à testatore, *eadem 3. p. c. 1.* ex *n. 32.* cum multis sequentibus, Matienzo *dict. glos. 1. n. 67. ad medium. vers. quin etiam.* Pater Molina, *de Iust. & iure, tr. 2. disp. 251. n. 8.* vbi de communi Doctorum assertione testatur. Et fundamentum eius adducit, quoniam exigere huiusmodi rationem est munus publicæ potestatis, in reipublicæ commune bonum introductum, quod testator non potest impedire præsertim cùm eiusmodi impedimentum præberet occasionem peccatis. Marta *de iurisd. p. 4. casu 88. n. 13. & 14.* Manuel Rodriguez *q. regul. d. q. 70. art. 5. vers. verum autem test.* Escobar *de ratiociniis c. 5. n. 5.* & alij, quibus adde Fagundez *de contr. l. 6. c. 4. n. 9.*

RESOL. LXX.

An Religiosi Executores testamentorum teneantur reddere rationem coram Episcopo?

Et an ab eo puniri possint, si forte deliquerint, vel debeant puniri à suo Prælato, non tanquam suo Prælato, sed tanquam loci Ordinario? Ex p. 8.tr.5. Res.36.

§. 1. REspondeo cum Layman.*l.3.tract.5.c.9.n.4.* quòd si Religiosi claustrales testamenti executores fuerint, rationem reddere debent locorum Ordinariis, à quibus etiam puniri poterunt, si in executionis officio deliquisse reperiantur, quamuis alioquin à iurisdictione illorum exempti sint. Ita habetur *in cit.Clement.vnica de testam.* Et ita docet etiam Lezana *in Sum.Tom.4.vers. Testamentum, num.4. disp.4. dub.13.§.6.num.4.*

2. Sed hoc dubium habet VVadingus *tract. de contract.* vbi sic ait. An quando Religiosi exempti sunt executores, teneantur Episcopo rationem reddere, & puniri possint, si fortè deliquerint?

3. Respondeo generatim loquendo ita dicendum, cùm sic statuatur *in Clementina vnic.de testam.* Sed primum limitandum id ex glossa, vt intelligatur de Religiosis claustralibus: qui enim extra claustra legitimè degunt, cùm, vt *suprà* dictum est, non indigeant licentia Superioris, non videntur hoc decreto comprehendi, cùm nominentur illi soli, quibus opus est licentia ad hoc munus suscipiendum; cùm ergo isti non indigeant, non videntur obligati ad rationes reddendas Ordinario. *Secundo*, si Abbas claustralis habeat iura Ordinarij, non tenetur aliter rationes reddere, quàm soleat Episcopus, quando ipse exequitur, quia *in Clement.cit.* non dicitur, Religiosos debere Episcopo reddere rationem, sed locorum Ordinariis atqui hic est Ordinarius, vt suppono, & cùm alia possit, quæ sunt Iurisdictionis Episcopalis, cur hoc etiam non possit? quod etiam probabiliter extenditur ad Religiosum claustralem, qui habet ab Abbate tali licentiam exequendi; talis enim rationem reddet Abbati, non tanquam suo Prælato Religioso, sed tanquam loci Ordinario, præsertim si testator fuerit subiectus ipsi, tanquam Ordinario. Et hæc omnia VVadingus, quæ secundùm eius mentem dicta esse volo.

Sup in res. quæ hic est 11. per totum, & signanter §. Omnis. & §.vlt.

RESOL LXXI.

An hodie Religiosi, qui habent specialem, & plenam exemptionem, vt sunt Mendicantes, includantur in citata Clementina, ita vt ipsi teneantur, vt Executores reddere rationem Episcopis possint que ab his, si in hoc deliquerint puniri? Ex p.8.tr.5. Res. 37.

§. 1. AFfirmatiuè respondet Peirinus *de Prælato q.3.c.5.n.23.* vbi docet omnes Regulares, siue Mendicantes, siue non, teneri, vt executores testamentorum, rationem reddere dictæ executionis Ordinariis, possintque ab his, si in hoc deliquerint, puniri. Et hanc etiam sententiam tenent Doctores, quos citat, & sequitur Sanchez *in Sum.tom.2.lib.6.c.11.n.22.* quibus adde Palaum. *tom.3. tract.16. disp.4.punct.13. §.1.n.7.* vbi sic ait. Tenetur tamen Religiosus, etiamsi exemptus sit, coram Ordinario rationem suæ executionis reddere, ipséque Ordinarius obligatus est eam exigere, quia ita cauetur *in dicta Clementina vnica, de testam.* Et licèt. Man. Rodriguez *tom.3. q. regul. q. 70 art.vlt.* cum Richard. affirmet hoc esse intelligendum de Religiosis solam communem exemptionem habentibus, qui ratione contractus vel delicti coram Ordinario conueniri possunt, iuxta *cap. 1. de Priuil. in 6.* non autem de Religiosis ita plenè exemptis, vt ob illas causas coram Ordinario non conueniantur, quales sunt modò omnes Mendicantes, & rerum priuilegiis gaudentes; tenendum nihilominus est, omnes Religiosos cuiuscumque exemptionis sint, in hac parte Ordinariis subiici, nisi expressum priuilegium habeant, quo dictæ Clement. derogetur, quia Clementina absolutè loquitur, & absque vlla distinctione. Ita Palaus.

2. Sed his non obstantibus, non desunt Doctores contrarium asserentes, quos hìc per extensum apponam Rodriguez *in Sum.tom 2. c.156. n. 8.* [El Religioso testamentario aunque sea exempto, o Prelado tiene obligacion de dar cuenta al Ordinario de como se vuo en su ministerio, y segun derecho, el Ordinario esta obligado à pedirsela, lo qual se entiende, segun Richardo, saluo en los Regulares, los quales, segun sus priuilegios, no pueden ser compellidos delante del Ordinario, por razon del delicto de contracto, como son todos los Mendicantes. Y esta opinion tiene Syluestro.] Ita ille ait, adde VVadingum *tr.de contract. d.4. d.13.§.6.n.5.* vbi sic ait. Dubitant circa Clement.cit, an hodie Religiosi, qui habent specialem & plenam exemptionem à foro Episcopi, teneantur ad rationes. Sanchez *l.6.de præcept. c.11.* obligari tenet. Ancharanus videtur idem sentire, *in dict.Clement.* Communior omnium sententia est, non teneri. Hanc sequuntur Doctores ex omni Ordine Mendicantium, Sylu. *verb. test.2.q.1.* Armilla *executor, q.14.* Eman.Rodrig.*tom.3. q.70.art.vlt.* Molina *de Iust. disp. 247.* & plures alij; docent enim exemptos in illa Clement. intelligi illos, qui habent generalem exemptionem, qua non obstante possunt conueniri coram Ordinariis, ratione delicti, vel contractus non verò illos qui habent specialem, & omnimodam, propter quam quandiu in claustro viuunt, non possint conueniri coram Episcopo, vel ratione delicti, vel contractus, & dubitari non potest, quin post Clementem V. conditorem istius Canonis, amplissima priuilegia exemptionum sint data Mendicantibus. Ita VVadingus, & præter Molinam, & alios ab VVadingo citatos, tenet hanc sententiam in fauorem Mendicantium, Fagundez *de contr. lib.6. capit.5.numer.5.* & nouissimè Carp. *de exec.testament. lib.1. cap.5. numer. 42.* sic asserit. Religiosus executor, seu Commissarius exemptus, tenetur rationem reddere susceptæ executionis, & commissionis Ordinario, in qua si deliquerit ab eo puniri poterit. Ita sancitum stat *in dict. Clement. vnica de testament.* vbi glossa *verb. reddere*, & *ibi* Panormitanus *numero tertio, vers. ratio ista*, Cardinalis *à num.11.* & alij. Imol. *num.2. & 16.* Pater Molina *disp. dicta, 247.numer. 21.* qui indistinctè id constituunt. Circa quod aduertendum est, quòd Richardus *in 4.distinct. 45. quæstion. 2. art.5.* verum id intelligit in Religiosis habentibus exemptionem communem, qui tamen conueniri possunt ratione contractus, delicti, seu rei; *vt cap.1. de priuilegiis, lib.6.* secus in his, qui in prædictis casibus conueniri nequeunt; tales enim nec ab Ordinario puniri, nec ei rationem reddere tenentur: sequuntur Angel. Clauasius *in Summa verb. executor, numer. 20.* Syluester *vers. Testamentum 2. numer. 2. versic. quartum*, Emanuel Rodriguez *dicta q.70.art.5.* Pater Vega *in Summa cap. 114. casu 5.* vbi refert Tabien. *verb. executor, n. 15.* Armillam *eodem verbo, num.14.* Hi enim, præsertim Rodriguez, *versic. & huiusmodi*, tradunt, quòd omnes Mendicantes, & qui eorum priuilegiis gaudent, nec puniuntur, nec conueniuntur ab Ordinario. Hæc omnia Carpius, qui postea *in libr. 4. capit. 2. numer. 9.* idem etiam docet.

3. Sed audiamus Molfesium *in Summa tom. 2. tract. 13. cap.11. num. 29.* Quando Religiosi sunt executores

cutores vltimarum voluntatum, tunc licèt de iure teneantur reddere rationem Ordinariis locorum, vt *in Clemen. vnic. de testam.* ibi. Præsentis constitutionis auctoritate statuimus, quòd tales (etiamsi Prælationis fungantur officio) locorum Ordinariis debeant reddere rationem, &c. Et licèt textus velit, vt etiam possint Ordinarij huiusmodi Regulares in munere executoris delinquentes punire, quamuis exempti sint. Attamen *ibi* gloss. *in verb. tales*, subdit, quòd dùm in specie non est derogatum suis priuilegiis, id fieri nequit. Imò stante priuilegio exemptionis, nec per Ordinarios cogi possunt ad reddendam rationem, vt benè post alios probat Rodrig. *tom. 3 qq. Regular. q. 70. art. 5.* & seruatur in praxi; nam à suismet Prælatis ad id coguntur. Ita Molfesius.

Et hæc sunt placita Doctorum circa præsentem quæstionem; ego verò iudicium meum non interpono, quia nolo tragœdias suscitare.

RESOL. LXXII.

An Episcopus in causis, in quibus fuit Executor vltimarum voluntatum, teneatur reddere rationem coram iudice laico, vel saltem coram suo Metropolitano? Ex p. 8. tr. 5. Resp. 42.

§. 1. AFfirmatiuam sententiam tenet Molina *de Iust. tom. 1. tract. 2. disp. 247. n. 1* & post illum VVadingus *de contr. disp. 4. dub. 12. §. 6. n. 3.* vbi sic ait. An verò quando Episcopus exequitur, teneatur rationem reddere iudici sæculari; vel cætera facere quæ disponuntur *in dicta l. nulli*, aliqui dicunt non esse in vsu. Molina *disp. 247.* dicit, seruanda omnia. Consulenda hîc locorum consuetudo nam lex pro iudice est clara, nec per canones correcta. Ita ille.

2. Sed cautè legendi sunt in hoc Molina, & VVadingus, cùm eorum opinio sit contra Ecclesiasticam immunitatem, & Episcopalem dignitatem. Dico igitur, quòd in tali casu Episcopus tenetur reddere rationem coram suo Metropolitano, & sic docet Carpius *de exec. testam. lib. 4. c. 2. n. 2.* vbi ita asserit. Episcopus cui à testatore iniuncta est aliqua distributio inter pauperes, vel aliud opus faciendum, astrictus est rationem reddere Metropolitano, ex *dicta l. nulli, C. de Episcop. & Cleric.* & *dicta l. 5. tit. 10. part. 6.* text. *Tenudo es el Obispo de dar cuenta por si o por otro al juez ordinario, quantos captiuos saco, & quanto dio per cada vno de aquellos dineros*, text. *in Auth. de Eccles. tit. §. si quis autem pro redemptione captiuorum vers. si autem qui hoc facere iussi sunt*, in illis verbis: *si autem sanctissimus locorum Episcopus reliquerit aliquid horum, quæ à nobis dicta sunt, liceat sanctissimo eius Metropolitæ hæc omnia exigere; & complere*; vbi gloss. *verb. reliquerit*. Greg. Lopez. *in d. l. 5. gloss. 6. verbo, al juez ordinario*, vbi in finalibus verbis iudicem ordinarium Episcopi (ad rationem reddendam) intelligit Metropolitanum. Et hanc opinionem tenet etiam Escobar *de ration. cap. 3. n. 19.* & Spino *de testam. gloss. 28. n. 42.*

RESOL. LXXIII.

An saltem alij clerici Executores testamentorum teneantur reddere rationem coram iudice laico? Ex p. 8. tract. 5. Resl. 43.

§. 1. AFfirmatiuè respondet Alphonsus de Escobar, *tract. de iurisdictione Pontificia, & Regia in Studijs generalibus c. 50. §. 4. num. 47.* Sed ego puto non esse discedendum à sententia, quam docet Marta *de iurisd. part. 4. cent. 2. cas. 148. n. 16.* vbi concludit non posse Clericos suscipientes executionem testamentorum cogi coram iudice sæculari ad reddendam rationem, sed coram Ecclesiastico iudice dumtaxat conueniendos esse. Quod patet ex *cap. Ioan. de testam.* & ex *Clem. eod. tit.* & Abb. *in d. Clem. n. 8.* rationem reddit, quia cùm Clerici Ecclesiastico iudici subsint, & non sæcularibus, non his, sed illis rationem administrationis reddere debent.

RESOL. LXXIV.

An Clericus Executor testamenti super confectione inuentarij possit citari à iudice laico?

Et ex doctrina huius Resolutionis aliqua alia dubia, & difficultates quasi per transitum docentur, quæ alibi in suis specialibus Resolutionibus, & proprio tractatu latè sunt discussæ & explanatæ. Ex part. 8. tr. 5. Resl. 44.

§. 1. PIaculum existimarem, si ad hanc quæstionem responderem cum aliis verbis quàm Carpij *de execut. testam. lib. 3. c. 10. n. 32. & seq.* sic asserentis: In dubium vocatur, an Clericus executor, seu commissarius super confectione inuentarij, citari possit à iudice laico, vel ad petitionem partis, vel ex officio (si iudici visum fuerit expedire, seu necessarium fore:) quod dubium affirmatiuè decidendum videtur, ex eo, quòd non sit vera & simplex citatio, sed potiùs monitio, vt compareat (si voluerit) quæ non supponit iurisdictionem nec arctat citatum ad necessariò comparendum, ita in simili docent plures, quos citat, & sequitur Ceuallos *tract. de cognitione per viam violentiæ, 2. p. q. 78. num. 3.* & alij, Curia Philippica *1. par. §. 5. n. 31.* Gironda *de gabellis 4. part §. 1. n. 18.* & alij. Vnde nil mirum, si ratione officij super rebus profanis ei iniunctis, citari valeat. Quauis non plene, sup. hoc lege tamen in tom. 9. tr. 2. doctrinam Resl. 85.

2. Sic etiam vidimus, quòd Princeps sæcularis possit punire Clericum delinquentem, ratione officij ab ipsomet Principe concessi, vt docent Borrellus, Anguianus, Suarez, Layman, Cenedo, Bobadilla, & Ceuallos *vbi supr. 2. p. q. 65. n. 14.* quos refert Ant. Diana *de immun. Eccles. resol. 18. in princ.* Sup. hoc infra in §. nec obstat, huius Resl. & in aliis eius not.

3. Quemadmodum etiam persona Ecclesiastica, quæ commisit etiam crimen læsæ maiestatis, puniri possit à sæculari ex aliquorum sententia, Castillus Ramirez *de lege regia, §. 27. n. 11.* vbi gloss. *littera D.* multos alios refert. Sup. hoc infra in §. nec etiam huius Resl. & in aliis eius not.

4. Eodem modo, iudex laicus poterit Clericum compellere ad restituendum depositum, si ad id eius tribunali se obligauit, vt docent Guttier. Curia Philippica, Salgado, Borrellus. Mexia, & Bobadilla quos recenset Ant. Diana *vbi supr. resl. 21. in princ.* Gironda *de gab. 4. p. §. 1. n. 20.* plures referens. Sup. hoc infra in §. Nec sustineri. huius resl. & in alia resl. eius not.

5. Et pari ratione, citari Clericus poterit à iudice laico ad hoc, vt exhibeat iura sua coram eo, in dilatione debitori concessa à maiori parte creditorum, vel in concessione bonorum, vt docet Ceuall. *vbi supr. 2. p. q. 72. n. 3.* Afflictis *dec. 280. n. 7.* Mast. *dec. 79. n. 5.* Sup. hoc infra in §. penult. huius resl. & in tom. 9. tr. 2. Resl. 86.

6. Sed his non obstantibus, veriùs tenendum est, quòd Clericus executor, seu commissarius citari haudquaquam possit super confectione inuentarij à iudice sæculari, siquidem Clericus non potest compelli ad comparendum coram iudice laico, vigore generalis edicti, seu alio modo: taliter quòd Clerico præiudicium similis citatio, seu monitio afferat, ne eius officio, cùm hæc à iudice suo Ecclesiastico iure interponenda sunt, vt in simili docent Duar. *in Bulla Cœna, lib. 2. can. 15. quæst. 11. n. 10.* Marta *de iurisd. 4. p. cent. 1. cas. 38. n. 8.* Bonacina *de legibus, disp. 10. q. 2. punct. 1. §. 1. n. 27.* Ambrosinus *de immun. Eccles. c. 22. n. 73.* & alij, quibus se subscribit Diana *vbi supr. resl. 19. vers. sed contrariam sententiam, vsque ad fin.* Et ratio est, quia siue

siue principaliter, siue incidenter, siue de facto personæ Clerici laicus iudex (vt incapax) nullam habet cognitionem, vt latè, & eleganter controuertit, & resoluit Sahagun *loco inferius citando, n. 50. vers. hac difficultate*, vbi interpretatur textum *in cap. si iudex laicus, de sentent. excommun. lib. 6.*

7. Nec obstat resolutio superiùs tradita, quòd ratione officij Princeps sæcularis possit punire Clericum delinquentem, siquidem contraria sententia amplectenda est, ex his, quæ latè adducunt Megala, Bonacina, Ambr. Duardus, Erasmus Cochier, Zanardus, Carol. de Graffis, Marta, Riccius, August. Barbosa, Franc. Marcua Ceuallos, quos commemorat, & sequitur Ant. Diana *resolut. 18. ex vers. sed contrarium asserendum est*, vsque ad finem.

Quæ hic est in tom. 9. tr. 2. res. 68. &c. & hic supra in §. sic etiã huius Res.

8. Nec etiam est vera alia resolutio tradita superiùs, quòd ob crimen læsæ maiestatis sæcularis possit Clericum punire, vt docent Vigianus, Bellettus, Pisantius, Zanardus, Valenzuela, Genuensis, quos citat, & sequitur Diana *d. resol. 19. ex vers. sed hæc sententia.*

Quæ hic est

9. Nec sustineri etiam potest quòd Clericus rationi depositi conueniri possit apud iudicem sæcularem, & ab eo compelli, vt docent Petrus Surdus, Bellettus, Bonacina, Ambrosinus. Duar. quibus accedit Diana *dicta resol. 21. vers. sed hæc sententia*, & latè defendit Sahagun *in cap. fin. de sequestrat. possess. & fruct. à n. 47. vsque ad 55.*

10. Eodem modo refellitur traditio superiùs commemorata, quòd in dilatione debitori concessa, & cessione bonorum ab eo petita, possit Clericus citari à iudice laico, vt docent Marta *de iurisdictione, 4. part. centur. 2. casu 123. n. 9.* cum aliis, Pater Duardus *in Bulla Cœnæ lib. 2. can. 15. q. 11. nu. 53.* Anton. Diana *d. resol. 22. vers. At his non obstantibus.* Hucusque Carp. *loco citato.*

11. Quæ omnia per extensum hîc apponere volui, quia in illis defenduntur multæ opiniones; quas olim ego docui, quas tamen nouissimè impugnat Capicius vocando me parum modestè, perpetuum contradictorem iurisdictioni laicali.

In indice primo huius Tom. 6. Lege alias paucas diffic. in Apendic. ad hunc Tract. 9. missas, & dispersas per alios Tom. Tract. & Res. quæ simul pertinent ad hunc Tract. 9. de Executoribus Testamentorum.

INDEX

INDEX RERVM NOTABILIVM, HVIVS TOMI SEXTI.

Littera Prima denotat Tractatum, Secunda Resolutionem, Tertia Paragraphum, Quarta Paginam.

A

Abbas Ecclesiasticus.

ABBATES Ecclesiastici habentes iurisdictionem Episcopalem an possint condere leges? Vbi aliqua curiosa circa hoc. t.1.r.18.§.14.p.13.& seqq.
* Vide verb. *Ætas.*

Abrogare.

*In indice primo huius to. ex t.2.*de consuetudine*, lege super hoc verbo *Abrogare*, aliquas difficultates in Res.6 8.10.11.25.26.27.28.29.32.& 33.& in hoc indice vide verb. *Canon, Decima, Rescriptio.*

Absens.

Inter absentes an tempus decem annorum sufficiat ad consuetudinem inducendam.t.2.r.4.§.1.p.103
Si absens sit princeps, an idem tempus sufficiat ad consuetudinem inducendam. ibid.§.3
Absenti an possit fieri donatio.t.7.r.110.§.1.p.369
Et quid, si notarius nomine absentis donationem accepter.ibidem §.2
Absenti donatio facta an valeat, quando iuramentum interpositũ est de non reuocando, seu interueniendo.ib.
Si absenti nuntius non tradat rem donatam, an teneatur duplici restitutioni, videlicet donatario, & hæredibus donantis.t.7.r.111.§.3 p.370
Et quid in dicto casu, si donatio facta erat Ecclesiæ, vel piæ causæ ibid.§.4
Pro absente quis potest acceptare donationem? Et quid, si donatio sit iuramento firmata. t.7.r.113. §.1.& seqq.p.371
An Notarius t.7.r.114.§.4.p.372
Et in dicto casu quatuor valde notanda considerari debent.ibidem §.4.& seqq.
Per simplicem donationem, vel promissionem factam absenti, rite tamen ab alio legitime acceptatam: si me obligem, an possim tuta conscientia eam reuocare, si is, qui pro absenti acceptauit, in reuocatione consentiat.t.7.r.115.§.2.p.373
Absentibus pauperibus Ecclesiæ, vel piæ causæ donatio facta an possit à quolibet acceptari.t.7.r.120.§.1.p.375
* Vide verb. *Publicatio. Obseruare.*

Absoluere, Absolutio, &c.

Qui absoluere non potest virtute Cruciatæ nisi satisfacta parte, si tamen absoluat, non satisfacta parte, an absolutio illa sit illicita, sed nõ inualida.t.1.r.30.§.5.p.23
Absolui ab Episcopo an possit, qui vouit non ludere sub pœna, vt non possit dispensati nisi à Pontifice. t.4.r.69.§.1.p.271
Absolutionem iuramenti an debitores ab Episcopo petere possint quando pactum, & renunciationem cessionis bonorum in aliquo contractu cum iuramento firmauerint.t.5.r.15.§.12.p.285
Absoluendus an sit moribundus, qui non vult instituere hæredem fratrem, sed extraneum.t.8.r.107.§.1. p.447
* Vide verb. *Confessarius, Veritas.*

Absumere.

Vt absumere rem inuentam inuentor possit, quantum tempus expectare debet.t.6.r.17.§.4.p.304

Acceptare, Acceptatio, &c.

Acceptatio populi an requiratur, vt leges humanæ tam Ciuiles, quam Pontificiæ obligent.t.1.res.5.§.1. & seqq. p.43
Qui non acceptant legem in principio, an mortaliter peccent.t.1.r.60.§.2.p.48
Si acceptata fuerit lex à maiori parte, si aliquis illam frangeret, secluso scandalo, an mortaliter peccet? Et quid è contra.t.1.r.61.§.1.& seqq.p.49
Acceptare officium an teneantur executores testamenti à testatore nominati, & ad id cogi possint.t.9.r.30.§.1.p.466
Et si non acceptant absque causa, an peccent mortaliter.ibid §.1.& seqq.
Et in casu, quod non acceptet nominatus officium executoris, tunc Episcopus sit executor. ibid. §.3
Acceptationem an inducat, quando executor, seu Commissarius præsens, & tacens inuenitur assignationi Officij, seu eius nominationi t.9.r.31.§.2.p.467
Et an hoc locum habeat in consanguineo præsente, & tacente? Vel si executor, aut Commissarius præsens, & tacens designatus fuit ad executionem Ecclesiæ, Monasterij, vel ad puellas maritãdas. &c.ib.§.3.& seq.
Et si non acceptet executor officium, an amittat eo ipso præmium à testatore relictum ob tale officium? Imo & legatum quodcumque relictum ei fuerit à defuncto. ibid. §.5
Vbi, an sit aliqua pœna à iure statuta iis, qui executoris testamenti officium non acceptant.§.6
Acceptare munus impositum an saltem in foro conscientiæ executores teneantur sub mortali peccato. t.9.r.32.§.1.& seqq.p.467
Vbi, quod quamuis executor non possit compelli ad acceptandum munus, an hoc locum habeat in Religiosis, si compellantur à suo Prælato. §.3
Vt quis acceptet munus executoris testamenti, an Episcopus illum cogere possit. Et quid de Religiosis. t.9.r.33.§.1.p.468
Et quid de Religiosis obtenta licentia à suo Superiore. t.9.r.24.§.1.& seqq. p.467
Si acceptare nolit aliquis ex executoribus testamenti, quid est agendum.t.9.r.67.§.3.p.483
* In indice primo huius to. ex Tract.7. *de Donationibus*, lege aliquas quæstiones à Res.112. vsque ad 120. inclusiuè, & in Res.128. pro his verbis, *Acceptare, Acceptatio, &c.*
*Vide etiam in hoc indice verb. *Absens, Actio, Admonere, Capitalis,*

Index

Capitale, Commissarius testamentarius, Compellere, Mors, Promissio, Sponsio.

Accipere.

* Vide verb. *Agratiare, Arbiter, Consentire, Hæres, Filius, Fructus.*

Accusare, Accusatio.

Accusare an possit quis aliquem, qui occidit Patrem, Fratrem, aut consanguineum, & dolet de culpa, atque sufficientem offert satisfactionem pecuniariam pro damnis inde sequutis. t.1.r.114.§.1.p.76

* Vide verb. *Iuramentum, Minari, Pœna.*

Accusatrix.

* Vide verb. *Pars.*

Accusatus.

Accusatus, vel denunciatus an debeat expelli ab electione. t.1.r.137.§.1.& seq.p.96

Et an propter malam famam apud bonos viros talis eligibilis sit. ibidem.

Acquirere, Acquisitum.

Si acquisierit aliquid postea, qui cessit bonis, an liberetur à restitutione t.5.r.20.§.1.p.284

Si acquisita sunt debita ex iustitia, & delicto notorio, pro quibus quis cedit bonis, an possit tuta conscientia sibi retinere necessaria sibi, & familiæ suæ, vt non indecore vivant. t.5.r.21.§.3.p.285

Ad acquirendum Thesaurum an sufficiat inuentio, vel requiratur etiam apprehensio. t.6.r.2.§.6. p.293

An acquirantur venæ auri, argenti, aut alterius metalli inuentori, vel Regi. t.6.r.18.§.1.p.304

Et quid de Carbonariis, lapidicinis, & similibus. ib.§.1

* Vide verb. *Cogere, Creditor, Depositarius, Dubium, Episcopus, Famulus, Filius, Fortuna, Minor, Monachus, Negotiator. Pecunia, Religiosus.*

Actio.

Actiones turpes sunt vendibiles, puta hominem occidere, &c. ideo pro illis acceptum non est restituendum. t.7.r.140.§.2.p.387

* Vide verb. *Alienare.*

Actum.

Si acta Concilij Prouincialis sint à Pontifice confirmata, vel à Papa specialiter commissa, an Archiepiscopus, vel Episcopus possint illa dispensare, vel reuocare. t.1.r.17.§.3.& seq.p.11

An acta sint valida, si Religiosus de licentia Superioris certioratus exequatur contenta in testamento. t.9.r.26.§.1.& seq.p.465

Actus.

An actum non solum illicitum, sed etiam inualidum reddat lex prohibens aliquid, si vtatur verbo hoc *non possit*. t.1.r.30.§.1.p.22

Si actus non sit contra ius naturale, vel Regni, an quis sit puniendus propter transgressionem legum ciuilium t.1.r.50.§.3.p.38

Duo vel tres actus facti contra legem, an sufficiant, vt lex authoritate careat, maximè sciente Principe, & non puniente cum possit. t.1.r.64.§.1.& seq.p.49

Actus in dubio debet interpretari validus. t.1.r.138.§. vlt.p.97

Per actum vnum an consuetudo decennalis, vel quadragenaria interrumpatur. t.2.r.5.§.1. p.103

Quænam actuum frequentia introducat consuetudinem. t.2.r.13.§.1.& seqq p.108

Actus aliqui iudiciales an requirantur ad stabiliendam consuetudinem. t.2.r.14.§.1.& seqq.ibid.

Et quales actus requirantur. t.2.r.15.§.1.p.109

Vbi an requiratur, quod actus, ex quibus consuetudo constat, careant omni malitia, vel necessarium sit, quod tales omissiones, quibus lex abrogatur, sint peccaminosæ saltem in principio. ibid.§.2

Actus supradicti an debeant procedere ex intentione introducendi consuetudinem. t.2.r.16.§.1.p.110

Et quinam actus consuetudinem non introducant. ibid.

Actus internos lex Ecclesiastica non potest per se absolute præcipere, vel prohibere, si nullo signo exterior quis actus manifestauerit. t.3.r.2.§.1. circa finem. p.

Actus gesti quando valeant, vel non valeant. Si aliter fiunt ab illo, qui ad illos petere consilium iussus est. Et doctrina huius Resolutionis deseruiet ad solutionem plurimorum casuum. t.9.r.23. per totam. p.46

* Vide verb. *Furiosus Lex.*

Adhærere.

* Vide verb. *Probabilis.*

Administrare, Administratio.

Administratio libera fructuum, & reddituum an debeat Religiosus Beneficiarius, si non habet etiam dominium, aut quomodo possit talis libera administratio consistere cum voto paupertatis. t.7.r.10.§.4.p.312

* Vide verb. *Filius.*

Admonere, Admonitio, &c.

Qui admonitus fuerit ab alio significatione aliqua, & ex eo auctionem factam à Collusore acceptauit, an teneatur ad restitutionem. t.4.r.49.§.1. p.264

Et qui admonuit, an peccauerit contra iustitiam, & teneatur ad restitutionem in defectum eius, quem admonuit. ibidem.

Et si ante admonitionem dubius erat, an acceptaret, vel quid teneatur. ibidem.

Et si non admonet inspector ludi ludentem errare computando puncta, vel non accipiendo primum locum, nisi id promiserit, non tenetur ad restitutionem, licet interdum peccet contra charitatem. t.4.r.51.§. pag.265

Adoptatum.

* Vide verb. *Plebeius.*

Aduena.

Aduenæ tenentur seruare in contractibus leges, consuetudines, & statuta loci, in quo contrahunt. t.1.r.4.§.3.p.36

Adulter.

Si adulter dubitat, an filius sit suus, vel mariti, si nihil certo possit deprehendi, diligentia facta, an teneatur dictum filium alere. t.3.r.138.§.4.p.191

Et quid, si mater affirmat cum iuramento esse filium adulterij proles quæ sit similis adulteri. ibidem

* Vide verb. *Occidere.*

Adulterium.

* Vide verb. *Iuramentum. Vxor.*

Adultus.

Adultis, an hodie sit medium necessarium ad salutem explicita Fides Incarnationis Christi, & Sanctissimæ Trinitatis. t.1.r.4.§.1.p.3

Adulti an peccent mortaliter, vel tantum venialiter Symboli formam sub verbis præceptis memoriæ non tenentes. t.1.r.5.§.5. ibid.

Idem est de Decalogo, Oratione Dominica, & Aue Maria, dummodo eorum substantiam sciant, & intelligant. Ibidem p.4

Et quid, si nesciant se signare signo Crucis. ibidem.

Aduocatus.

Aduocatus an possit esse iudex in causa, cuius Patronus fuit, dummodo sententiam proferat secundum legis. t.1.r.86.§.1.p.59

Aduocatus, quando litigans potest informationes aduersarij sui ab impressore, vel à famulo iudicis, &c. capere, non potest illas recipere, nec illius amanuensis scribere. t.1.r.110.§.2.p.72

Cum Aduocato an cliens possit pacisci de quota lite. t.3.r.170.§.1.& seq. p.213

Aduocatos solent litigantes conducere ad annum, vel annos sub certa annua mercede, sed salario ad omnes causas, quas habent, vel habituri sunt, an si multas causas in illo anno pares habuerint, Aduocati licite petant, salarium. t.3.r.171.§.1.& seqq.ibid.

An Aduocatus possit in suam concubinam donationem facere.

facere tract.7.resol.143.§.1.pag.358
Et an teneatur Concubinæ soluere salarium,in quo conuenerunt.ibid.§.1.& seqq.p.388
Et quando dicta donatio est irrita, an iuramento firmetur ibidem §. 5
Aduocati actu legentes,vel patrocinantes in ordinandis testamentis an gaudeant priuilegiis, quæ Militibus sunt concessa.t.8.r.90.§.4. p.436
Aduocatus excommunicatus non potest in iudicio patrocinari,nec assistere.t.9.r.2.§.4. p.454
* Vide verb. *Causa,Clericus.*

Æger.

Æger delirans, vel dilucida interualla habens an possit testari ad pias causas.t.8.r.13.§.2.& seq. p.401

Ætas.

Ætas,vt Canonicus sit Pœnitentiarius,debet esse 40.anni incepti.t.1.r.128.§.1.p.88
Ad Abbatiam,Decanatum,Præposituram Archipresbyteratum,aliasque Dignitates inferiores cum Cura requiruntur 25.anni incepti.ibid. §.4
Idem est pro Dignitatibus Regularibus ib §.Notandum.
Ad Episcopatum requiruntur 30.anni completi, Sed in Gallia sufficiunt.27.ibid.§.*Sed cum.*
Pro Dignitatibus, vel Personatibus sine Cura 22. anni completi,ibid.§.4. & 5
Et requiruntur solum pro Dignitatibus Cathedralis Ecclesiæ,ibidem.§.*Sed Castrus.*
Ad Cardinalatum sufficit, vt possit ordinari infra annum ad eumdem ordinem,ad quem destinatur,ibidem §. *Et tandem.*
Ad Papatum nulla determinata ætas requiritur, & ad summum solum 30. anni requiruntur. ibid.p.90
Ætas minorum ad gaudendum beneficio restitutionis in integrum quomodo probetur. t.3.r.161. §.1.p.203
De ætate an sit habenda fides Parochi, quando in loco Domicilij quis vult suscipere sacros Ordines,& nimis distat à loco originis in quo natus est, ibidem §.18. pag.204
Si de ætate ad ordines sufficienti Parentes deposuissent, an Episcopus possit ordinare eorum filium.ibid.

Agens.

* Vide verb.*Cambium,Campsor.*

Agratiare.

Agratiare,vt vulgo dicitur,delinquentes an possint Proreges, & pro dictis gratiis pecuniam accipere, & in suum commodum conuertere,vel an teneantur ad restitutionem.t.3.r.204.§.1.p.234
Et quid de consuetudine circa hoc.ibid.§.11. p.235

Agricola.

* Vide verb.*Casus,Conductor.*

Alea.

* Vide verb.*Ludus, Ministrans.*

Alere.

Alere donatorem tenetur Ecclesia,vel locus pius, quando eis donatio facta est omnium bonorum præsentium,& futurorum.t.7.r.105.§.1.& seqq.p.366
Alere filium spurium,& si fœmina est, dotare, tenetur hæres,cui donata, vel in testamento relicta fuerunt bona Patris habentis filium spurium. t.8.r.112. §.8. pag.450
Alere filium non tenetur Pater ex iustitia,sed ex Paterna pietate, ibidem.
* Vide verb.*Alimentum,Dubium,Filius,Pater.*

Alienare, Alienatio, &c.

Alienatio an sit nulla facta à Rectoribus cuiusdam Ecclesiæ,qui concesserunt aliqua bona in euidentem illius Ecclesiæ vtilitatem saluo assensu Sedis Apostolicæ,& ante assensum tradiderunt possessionem. t. 3.r. 191.§.1.p.224
Et an in dicto casu inciderint in excommunicationem Paulinæ Ambitiosæ,ibid.§.1.& seqq.
Si alienet Emphyteuta partem irrequisito Domino, an amittat totum,an vero solum modo partem.t.3.r.199. §.1.p.229
Alienare omnia bona sua an possit Pater sine peccato iniustitiæ ad hoc,vt à filiis legitimam auferat. t.3. r. 208.§.1. p.239
Vt alienare possit inuentor rem inuentam, quanto tempore expectare debeat.t.6.r.17.§.4 paulo post medium pag. 304
Si,vt alienari vinea non possit,ea lege donata sit Hospitali, an si Hospitale eandem vineam postea alienauerit, an competat donatori actio ad repetendam vineam t.6.r.106 §.2.p.367
Si ad alienandum in fraudem creditorum donatarius sciens,& prudens incitaret debitorem,an peccet,& teneatur ad restitutionem.t.7.r.138.§.2.in fine p.386
* Vide verb.*Bona temporalia, Expectare.*

Alimentum.

Alimentum quotidianum an sit denegandum ei, qui cedit bonis; vel ipse possit ad hoc aliquid sibi retinere. t.5.r.4 §.1.p.278
Non solum alimenta,sed etiam dotem filiis spuriis præbere tenetur Pater.Et an hoc etiam procedat,si Pater sit Clericus,& etiam post constitutionem Pij V. t.7. r.48.§1.& seqq. p.335
Alimentum præbere filiis alterius matrimonij,imo etiã Patribus non potest maritus de bonis communibus acquisitis sine licentia vxoris.t.7.r.57.§.1.in fin.p.341
Si alimenta donatori indigenti neget donatarius,an donatio possit reuocari.t.7.r.133.§.1. p.382
Si,vt alimenta filij spurij in testamento moribundus non declaret,expediat,quid est faciendũ t.8.r.104.§.1 p.444
Alimenta solum,quæ pertinent ad status necessitatem,an Pater moriturus possit relinquere filio spurio. t. 8. r. 110.§.1.p.448
Et an etiam aliam pecuniarum summam propter bene merita filij spurij,quia hæc non censetur donatio,sed remuneratio,ibid.§.3
Alimenta,quæ Pater negauit filio,quando indigebat,non tenetur Pater restituere illi.t.8.r.112.§.8. p.450
Alimentorum loco datur dos filiæ spuriæ ibidem §. 12
Pro alimentis Pauperum legatum relictum executore à testatore non assignato ad Episcopum pertinet executio talis legati.t.9.r.55.§.5.p.476
* Vide verb.*Alere.Clericus, Declarare, Filius, Sustentatio.*

Amanuensis.

* Vide verb. *Aduocatus.*

Amicus.

* Vide verb. *Penunia.*

Amplexus.

Et amplexibus impudicis an amittatur legatum sub conditione castè,& honestè viuendi.t.8.r.54.§.1.p.419
Et quid, si fœmina semel vel bis amplexus admiserit.t 8.r.55.§.4.p.420

Ancilla.

Ancilla an possit donare bona ei data ob turpem questum sui corporis.t.7.r.32.§.1. p.325
* Vide verb. *Seruus.*

Animal.

Ab animali aliquo Thesaurus inuentus,an Domino animalis pertineat ea pars, quæ inuentori quæreretur.t. 6.r.8. §.1. p.297
* Vide verb. *Canis.*

Animus.

Si animo non soluendi pretium emptor habet, tamen emptio valida est.t.4.r.35.§.2.ad medium p.259
*Vide verb.*Introducere, Irritum, Professio, Promissio, Quantitas.*

Annullare, Annullatio.

An annullentur omnia viuæ vocis oracula per Constitutionem Greg.XV. & Vrbani VIII.die 20.Decemb. 1631.t.1.r.26.§.1.& seqq p.20
* Vide verb. *Professio.*

Index

Appellare.

Appellare adulterum non licet, qui te appellauit furem, potes tamen dicere, quod sit mendax, & ad eius confirmationem patefacere alia mendacia illius, vel occultum crimen obiicere, quando est necessarium ad tuendum honorem & famam, quæ alias omitterentur. t.1.r.89.§.3.p.60

Appellatio iudicialis.

Appellatio, & citatio an sit licita ad iudicium Dei in valle Iosaphat. t.1 r.119.§.1.p.78

Vbi aliqua notabilia exempla pro praxi huius quæstionis proponuntur, & datur Regula, & doctrina iudici, quid facere debeat in dicto casu de appellatione, & citatione ad iudicium Dei in valle Iosaphat. §. 1. & seqq p.78. & 79

Appellatione remota, an causa includat quamcumque appellationem. t.1.r.120. §.1.p.79

Et quid, si per Papam alicui Cardinali sit commissa causa *appellatione remota*. ibidem §.4. p.80

Vbi, quod dicta clausula nihil operatur, si constet de grauamine notorio; nec operatur contra tertium, neque tollit supplicationem ad Superiorem, nec restitutionem in integrum. §.5

Appellatione sententiæ, & condemnationis pendente, an debitor possit cedere bonis. t.5.r.10.§.3. in fine p.281

Applicare.

Applicare sibi eleemosynam inter pauperes distribuendam an possit executor, si testator sciat paupertatem ipsius executoris. t.9.r.58.§.1.& seq. p.482

* Vide verb. *Eleemosina.*

Approbatum.

Postquam approbata est consuetudo tacite, vel expresse à Superiore, absque dubio cæteri omnes tenentur illam seruare. t.2.r.21.§.2. p.111

Apprehendere, Apprehensio.

* Vide verb. *Acquirere, Possessio.*

Arbiter.

Arbitri officium non accipiens an peccet, quando spes est vt partes ad concordiam reducet. t.9.r.30. §.1 p.466

Arbitrium.

Arbitrio alicuius an moriturus possit ad pias causas testamentum suum committere? Vbi in dicto casu quid est faciendum. t.8.r 28.§.1.p.404

* Vide verb. *Committere.*

Archidiaconus.

Archidiaconum an præcedat Vicarius Episcopi. t.1. ref 129.§.1.p.90

Et quid, si Archidiaconus habeat priuilegium obtinendi primam sedem post Episcopum. ibid.§.5

* Vide verb. *Præcedentia.*

Archiepiscopus.

Archiepiscopus an possit dispensare, vel reuocare leges in Concilio Prouinciali latas. Et quid, si illa acta sint à Pontifice confirmata, vel à Papa specialiter commissa. r. .r.17.§.1.& seqq.p.11

Archiepiscopus an teneatur legibus, & Decretis Synodi Prouincialis etiam quoad vim coactiuam, nec possit in illis dispensare, nisi quatenus illi permissum sit, vel concessum, &c ibid. §.2

Archiepiscopus an possit condere leges Ecclesiasticas in sua Diœcesi? Vbi aliqua alia curiosa circa hoc. t.1.r. 18 §.17.p.13

Archiepiscopi an possint eligi in executores testamenti. t.9.r.9.§.2.p.456

Archipresbyter.

* Vide verb. *Ætas.*

Arrha.

Arrhas promittere, & sic donare an possit minor 25. annis. t.7.r.16. §.1.p.321

Arrharum donatio per osculum à sponsa acquisita an teneatur restitui in conscientia si ipsa non sit Virgo? vbi aliqua alia contingétia in dicto casu. t.7.r.59.§.1.p.342

Ars.

Arte magica inuentus Thesaurus in loco sacro ad quem pertineat? Et quid si arte magica Thesaurus inuentus est in alieno loco, aut in fundo tuo. t.6.r.12. & 13. 238. & seqq.

Et quid, si in fiscali loco arte magica inuentus est Thesaurus. t.6.r.13.§.2.p.300

Arte magica Thesaurus inuentus, & applicandus Fisco an sit restituendus ante iudicis sententiã. t.6.r.14.§.1.

Vbi, quod si in fundo alieno per malam artem inuentus est Thesaurus; tunc est Fisco tantum adiudicandus pro ea parte, quæ fuisset inuentoris. §.2, p.301

Et quid, si forsitam Dominus fundi in illud consensisset vt per talem artem ex eius fundo eruererur Thesaurus. ibidem. §.3

* Vide verb. *Creditor.*

Attendere.

Attendere an debeat iudex solum in ferenda sententia ea, quæ allegata sunt, vel etiam quæ allegari possunt. t.1.r.115.§.1.p.74

Audientia.

* Vide verb. *Professus.*

Audire.

Si audierit quis aliquam rem à persona valde fide digna an hoc satis sit, vt hanc rem licitè, & absolutè iuret; & secus autem in iudicio, vbi debet exprimere, quomodo dictam rem sciat. t.1.r.102.§.2. p.67

Audire an sufficiat testatorẽ in testamẽto tempore petito vel an eum videre testes teneantur. t.8. r.64.§.1 par.

Qui audiuit aliquid à fide digno, an possit illud in iudicio deponere tanquã si vidisset, &c. t.8.r.115.§.1 p.49

* Vide verb. *Missam audire.*

Ave Maria Oratio.

* Vide verb. *Adultus, Oratio.*

Auferre.

Auferre pro libito Ciuibus res suas vel earum dominium & ad alios sine vlla causa transferre an Princeps Supremus possit ex plenitudine potestatis. t.1.r.5.§.20.p.42

Authoritas.

Vt authoritate careat lex per non vsum, an requiratur certum tempus, & opus sit aliqua præscriptione. t.1.r.64.§.1 p.49

* Vide verb. *Actus, Iudex, Minor, Præscriptio, Princeps.*

B

Beneficiarius, Beneficiatus.

BEneficiarius tantum in minoribus ordinibus initiatus an possit sine peccato mortali negotiationem exercere. t.3.r.185.§.1.p.218

Beneficiarius an possit licite absque assensu Apostolico locare fructus, & redditus beneficij vltra triennium. t.3.r.190.§.1. p.223

Cum Beneficiariis ludentes, aut meretrices recipientes ex ipsis aliquid ex bonis Ecclesiasticis, an teneantur restituere. t.7.r.5.§.5.p.309

An Beneficiarij consanguinei, vel alij recipientes reditus, quos ipse tenetur in vsus pios insumere, an peccent mortaliter, quamuis ad restitutionem non teneantur. t.7.r.6.§.1. & seq. ibid.

Beneficiarius omittens Horas Canonicas an satisfaciat si eleemosynam non distribuat pauperibus, sed celebret Missas pro animabus Purgatorij t.8.r.58.§.1. in fine pag 426

Beneficiarij an possint valide, & licite testari ratione consuetudinis, vt est in Gallia, & Hispania, t.8.r.92.§.1.p.440

Et si valide possint testari non tamen licite in vsus prophanos, & ideo hæres quomodocumque sit hæres, si hoc modo hæreditatem accipit, non peccat, nisi forte induxerit Clericum ad huiusmodi testamentum faciendum, quia inducens ad peccatum peccat; nec tenetur hæreditatem restituere. ibid §.5 p.442

Vbi

Vbi, an dictum testamentum sit validum, si careat solemnitatibus iuris §.6
* Vide verb. *Administratio. Causa. Clericus. Ius.*

Beneficium.

Ad beneficium expositi pro legitimis sunt habendi, neque vlla Pontificis, aut Episcopi dispensatione indigent. t.2.r.32.§. *Restat modo* ad medium. p.27
Si non vt beneficij Ecclesiastici pretium aliquis mutuum daret, sed vt prouocet amicitiam Collatoris, aut gratiam præstet, quam non vult præstare, nisi alter sibi gratificetur conferendo beneficium, an sit probabile, quod non sit vsura, nec symonia. t.3.r.54.§.10. pag.147
Vbi, quod pactum iustitiæ inducit vsuram, & symoniam, non autem amicitiæ, & gratitudinis. §.12.p.148
Qui beneficium Ecclesiasticum habet, sed nondum est ordinatus in Sacris, an possit per se ipsum negotiari. t.3.r.184.§.1. & seq. p.218
* Vide verb. *Beneficiarius. Fructus, Monachus, Ordinatus.*

Benemeritum.

Circa donationes factas ob benemerita obseruantur aliqua satis practicabilia. t.7.r.12.§.1. & seq. p.313. & 314
* Vide verb. *Alimentum. Meritum.*

Bigamus.

* Vide verb. *Clericus.*

Bona temporalia.

Incuius bona ob crimen iuste sunt confiscanda, vel dilapienda, si hoc fraude, aut mendatiis impediat, an teneatur ad restitutionem. Vbi octo casus pro praxi huius quæstionis. t.1.r.107.§.1. & seqq.p.69. & 70
Bona donata, seu relicta Ecclesiæ, vel Monasterio, aut loco pio pro bonorum immobilium capaci, ea conditione, vt possint alienari absque solemnitate, & assensu Apostolico, an talis conditio sit adimplenda. t. 3. r.190.§.4. p.223
Bona vinculata hæreditantes filij, & succedentes Patribus per interpositam personam, an teneantur filij debita Parentum soluere post eorum obitum. t.3.r.207. §.1.p.238
Bona dotis, quæ in specie erant conseruanda maritus ludens, an teneatur vxori restituere. t.4.r.24.§.2.p.255
Quæ sunt bona, quæ speciali nomine vacantia appellantur, & an Fisco deuoluantur. t.6.r.17. §. 4. sub finem pag.304
Bona Patris donata filio in titulum patrimonij ad ordines an computentur in legitimam, & veniat in diuisionem bonorum cum aliis fratribus. t.7.r.42. §.1. & seqq.p.332
Ex bonis communibus acquisitis non potest maritus sine licentia vxoris Maioratum instituere; filiis alterius matrimonij dotem constituere; aut alimenta præbere; imo Parentibus si indigeant, alere; nec si hominem occidere maritus, non potest pecuniariam pœnam soluere. t.7.r.57.§.1. sub finem p. 341
De bonis maritorum vxores accipiendo aliquid in octo casibus non peccant, & expendentes illa in donationibus, eleemosynis, & aliis necessariis ad statum. t.7.r. 58.§.1. per totum ibid.
De bonis aduentitiis quorum vsusfructus Patri non quæritur, sine eius consensu an filius familias mortis causa donare possit. t.7.r.79.§.1.& seqq.p.352. & 353
bona aduentitia an filiusfamilias Patri suo consentienti causa mortis donare possit. t.7.r.80.§.1.p.353
Vbi aliqua alia contingentia in dicto casu. §.1.& seqq.
Si bona omnia tam præsentia, quam futura mobilia, & immobilia mortis causa donata sint, an sub huius vniuersali donatione nomina, iura, & actiones non comprehendantur. t.7.r.84.§.2. p.355
Ex bonorum omnium donatione mortis causa an Falcidia detrahi possit. t.7.r.91. §.1.p.358
Bonorum omnium præsentium, & futurorum donationes factæ ob causam onerosam dotis, & matrimonij transactionis aut alterius similis, an validæ sint. t.7.r. 104.§. *Donatione*, p.366
Vbi, quid est sentiendum de donationibus omnium bonorum mortis causa, si non in testamento vel codicillis sed extra fuerunt factæ. §.1.& seqq.
Bonorum omnium præsentium, & futurorum donatio inter viuos an sit valida? Vbi alij diuersi casus super hac donatione omnium bonorum. t.7. à Res. 102. vsque ad Res.109. inclusiue à p.365. vsque ad 369
In bonis tam Paternis, quam maternis incapax omnis successionis est filius spurius ex coitu damnato & punibili; atque versa vice parentes in bonis filij spurij succedere prohibentur. t.8.r.112.§.1. p.453
Si bona Patris habentis filium spurium alicui in hæreditatem donata, vel in testamento relicta fuerunt, talis hæres tenetur in defectu Patris alere filium spurium & si fœmina est, dotare. ibidem §.8.p.444
Bona testatoris vendendi facultatem habent executores ad exequenda opera in testamento præscripta. t.9.r. 37.§.1.p.473
Vbi pro praxi quatuordecim conclusiones apponuntur §.3. per totum.
Ne bona testatoris vendat executor, hæres impedire potest offerendo pecuniam necessariam, vel exhibendo separatum ad soluendum. ibid.§.4.p.474
Bonorum incertorum, & obnoxiorum restitutioni an Episcopus sit executor distributionis faciendæ; vel an hæres inconsulto Episcopo possit supradicta impendere in vsus pios. 1.t.9.r. 56.§.1. p.481
Et quando de bonis male ablatis constat in iudicio, vel extra, & restitutio fieri debeat per hæredem, vel testamenti executorem, an tamen hoc facere debeat consulto Episcopo. ibidem §.2
Et an bona hæc male ablata Episcopus possit dispensare in reparationem suæ Ecclesiæ. ibidem §.3
Bonorum Clericorum, & Episcoporum executor testamenti an possit adire pro confectione inuentarij iudicem laicum. t.9.r.66.§.1.p.485
Vbi, an Clerici teneantur, soluere collectam certam, & inuariabilem impositam à Rege per statutum super bona laicorum priusquam ad ipsos Clericos peruenissent, quam solebant soluere sæculares quorum antea fuerant ea bona. §.10.p.486
Et aliqua alia valde notanda pro bonis patrimonialibus, & exemptionibus bonorum Ecclesiasticorum. ibid.
* Vide verb. *Alienare. Cognatus. Consensus. Creditor. Episcopus; Filius; Fiscus; Frater; Hæres; Occultare; Pater.*
* In indice primo huius to. ex t.5 de *Cessione bonorũ* lege omnes eius quæstiones sup. hoc verb. *Cessia bonorum* vbi plura signanter à Res.1. vsque ad 22. à p.277. ad 285

Breuiatura.

Breuiaturis, & notis testamentum Militis confectum an sit validum. t.8.r.79.§.1.p.435

Bulla Pontificia.

In Bulla, quæ incipit. *Romanus Pontifex.* die 5. Iunij 1631. Vrbanus VIII. damnat omnia præiudicialia contra Immunitatem Ecclesiæ etiam sub prætextu, quod Bullæ Pontificiæ non fuerunt publicatæ, vel vsu receptæ. t.1.r.13.§.8. p.10
Bulla Vrbani VIII. die 2. Iunij 1628. edita contra monetarios an extendatur ad commorantes in Regno Siciliæ, Sardiniæ, & Cursicæ. t.1.r.25.§.1.& seq.p.20
In Bullis Pontificiis an sub nomine priuationis officiorum, graduum, & dignitatum intelligantur comprehendi Concionatores Lectores, Confessores, Magistri Nouitiorum, Ministri, Consultores, Definitores, &c. t.1.r.34.§.1.p.28
Vbi, quod dictæ pœnæ non incurruntur ante iudicis sententiam §.3
Si in Bulla aliqua inferatur pœna priuationis vocis, an debeat intelligi tã de actiua; quã de passiua. t.1.r.37.§.1.p.29
* Vide verb *Fruentiũ, Ligare. Præceptũ. Professio. Prohibitio.*

Bullæ Cœnæ.

Per Bullam Cœnæ Domini Papa valide reuocat priuilegia per modum contractus oneroſi quibuſuis perſonis quauis dignitate Pontificali, Imperiali, & Regali præfulgentibus abſque vlla reſtitutione, ſeu compenſatione. t.1.r.54. §.19.p.42

Bullæ Cœnæ, vbi non eſt vſu recepta, an obliget. t.1.r.55. §.4.p.44

Bullæ Cœnæ excommunicationem non incurrant Proreges, & Miniſtri prohibentes extractionem frumenti, & victualium ad Romanam Curiam, quando in Regno deficit neceſſaria prouiſio. t.3.r.206.§.2.p.238

* Vide verb. *Corrigere, Epiſcopus, Excommunicatio, Frumentum, Princeps, Promulgatio.*

Bulla Cruciatæ.

* Vide verb. *Abſolutio.*

C

Cambium.

* In indice primo huius tom. ex t. 3. *de Contractibus, & Cambiis.* Vide à Reſ.1. vſque ad 16. incluſiue & Reſ. 67.§.1.p.154.ſup.hoc verb. *Cambium.*

Campſor.

CAmpſori vendidit Victricus cuiuſdam pueri Theſaurum inuentum à dicto puero in loco publico, & campſor fudit, & argentum vendidit; an victrico exiſtente, & non ſoluente poſſit Procurator Fiſci agere contra campſorem, ad pretium redactum ex argento fuſo t.6.r.15.§.3. p.301

* Vide verb. *Cambium.* & Reſolutiones eius notationis, & verb *Negotiari. Prouiſio.*

Canis.

A Cane Theſaurus inuentus ad quem pertineat. t.6.r.8. §.1.pag 297

Canon.

Canonem Emphyteuta per 30.vel 40.annos non ſoluens an præſcribat immunitatem in futurum. t.3.r.194.§.1. pag.226

Et quid, ſi adſit ignorantia aduerſus præſcriptionem 40. annorum. ibidem.

Per Canonem non ſolutum an Emphyteuta ius ſuum non amittat, ſed poſſit moram purgare. t.3.r.197.§.1. pag. 228

Et quid, ſi promiſerit ſoluere Canonem, & iurauit ib.§.5

Et diſtinguitur inter Emphyteutam Eccleſiarum, & inter Emphyteutam laicorum. ibidem §.1

Si Canonem ſoluere Emphyteuta triennio ceſſauit, & Dominus aliquando tacuit, & ſuam voluntatem non declarauit, nec contra eum proceſſum priuationis inſtituit; ſi poſtea vero ad priuationem Emphyteuſis agat, an fructus interim à triennio perceptos Emphyteuta faciat ſuos, an vero teneatur eos, Domino reſtituere. ibid.§.11

Canonicus.

Canonici an poſſint ad collationem compelli, quando Eccleſiæ vetuſtate collapſæ ſunt inſtaurandæ. t. 2.r. 39.§.1.p.118

* Vide verb. *Coadiutor.*

Canonicus Pœnitentiarius.

* Vide verb. *Ætas.*

Capitale.

Qui Capitale maius, quod vulgo dicitur, (*tutto il reſto*) in ſponſione aliqua expoſuit, an poſſit ille, qui capitale minus habet, acceptare ſponſionem, & lucrari illud plus ſine onere reſtitutionis. t.4.reſ.56.§.1. & 2. pag.267

Capitulum Sede Vacante.

Capitulum Sede vacante an poſſit condere leges in ſua Diœceſi t.1.r.19.§.1.p.14

Et an leges latas ab Epiſcopo prædeceſſore abrogare. ibidem §.13. p.15

Capitulum Sede Vacante Eccleſiæ Cathedralis, & etiam viuente Epiſcopo, an poſſit abſque eius conſenſu leges, & ſtatuta ferre obligantia ſuos Capitulares in his, quæ pertinent ad rectam, & ordinariam gubernationem. ibidem §. 4

A Capitulo Sede vacante an poſſint executores compelli ad executionem teſtamentorum, & ad reddendas rationes. t.9.r.40.§.1.p.470

Captiuus.

* Vide verb. *Culpa, Redemptio, Redimendum.*

Capuccinus.

Capuccinis donatio facta an ſit valida. tract.7. reſ.124. §.1. pag.376

Carcer, Carceratus.

Ad carcerem confringendum non licet aliis cooperari cum reo. t.1.r.97 §.2.p.64

Sed quid de coniunctiſſimis Patre, matre, fratre, & aliis, cum quibuſdam circunſtantiis. ibidem.

Ad carcerem perfringendum an liceat inſtrumenta reo ſuppeditare. t.1.r.108. §.1.p.70

Vt è carcere fugiat, an quis reo conſulere poſſit. ibid.§.

Ad carcerem perpetuum, vel temporaneum reus condemnatus an poſſit fugere, & effringere carcerem, rumpendo vincula, & parietes carceris ita vt non teneatur reſtituere damna inde ſequuta, dummodo hoc non efficiat inferendo vim miniſtris iuſtitiæ, & ibidem §.2. & ſeqq.

Carcere rupto, vel aperto, ſi alij captiui fugiant mole illis fugam non conſuluerit, an in hoc non peccet reus qui rumpit carcerem, nec teneatur ad reſtitutionem, ibidem §.5.p.71

Si ad carcerem debitor ſe obligauit, per iuramentum, an nihilominus tamen ad ceſſionem bonorum admitti debeat. t.5.r.19.§.5. p.284

Pro carceratis redimendis relicta an poſſint præſtari carceratis ex ſua culpa t.9.r.60.§.1 p.478

* Vide verb. *Cauſa. Reus.*

Cardinalis.

Cardinales reſpectu Eccleſiarum ſuarum an poſſint condere leges. t.1.r.18.§.18.p.14

Vbi aliqua curioſa circa hoc.

Cardinales poſſunt eligi in executores teſtamenti. t.3.r.9.§.4.p.456

*Vide verb. *Ætas. Appellatio iudicialis. Deciſio. Declaratio*

Carere.

Carere Patre, & matre an debeat, vt quis dicatur Orphanus pro conſequutione legati. t.8.r.46.§.1. p.412

* Vide verb. *Actus. Compenſare. Præſcriptio.*

Carnes.

* Vide verb. *Comedere.*

Carnifex.

* Vide verb. *Scala.*

Caſtrare.

Qui caſtrat ſe, aut permittit hoc fieri à Parentibus ad conſeruandam, vel procurandam vocis ſuauitatem, an peccet. t.1.r.118.§.16.p.78

Caſtrum.

Qui in Caſtris reperiuntur, etiam ſi Milites non ſint, vt Mercatores Caſtra ſequentes, &c. an gaudeant priuilegio teſtandi iure militari, modo in loco hoſtili ſint. t.8.r.89.§.1.p.436

Caſus.

In caſum reſeruatum ab Epiſcopo an quis incidat, ſi illum committat in loco exempto intra Diœceſim ipſius Epiſcopi. t.1.r.48. prope finem p.36

Ad caſus alios an lex pœnalis ſit extendenda exiſtimatione rationis t.1.r.79.§.1. & ſeqq. p.56

Extra caſus expreſſos in textu huius Reſolutionis iudices de complicibus interrogantes reos an lethaliter peccent. t.1.r.99.§.2 p.65

Vbi, quod Confeſſarius poteſt obligare reos ad reſpondendum in caſibus tantum expreſſis in textu dictæ Reſolutionis. §.2

Et vbi absolute docetur, quod in omnibus casibus non esse complices reuelandos, quando quis cognouit correctos emendandos esse, vel si probabiliter cognoscat emendandos iri per solam correctionem fraternam.
De casu ad casum non extenditur consuetudo. t.2.r.24. §.2.p.112
Quando omni casui fortuito conductor renunciauit, an ob sterilitatem agri fortuitam sit aliquid remittendum agricolæ de pensione agri.t.3.r.122.§.2. p.183
Et quid in foro iudiciali, & quid in foro conscientiæ. ibidem.
Casus fortuitos in se recipiens, vel eis generaliter renuncians an de insolitis etiam sentire intelligatur. t.3.r.123 §.1 & seqq.p 184
Casum fortuitum in se recepisse intelligatur, qui periculum alicuius rei in se recipit.t.3.r.124 §.1.& seqq. p.185
An sit casus misti fori quoad iudices in executione legati non pij,sed prophani?Et quid,quoad legata pia? t.9.r.49 & 52.p.474.& 475
* Vide verb. *Cessare. Dubium.*

Catholicus.

Catholici habitantes in terris Hæreticorum an præceptis Ecclesiæ teneantur.t.1.r.49.§.1. p.37

Caupones.

Caupones ex quanam culpa teneantur,si res apud ipsos deposita pereat.t.3.r.142.§.1. p.193
* Vide verb. *Filius.*

Causa.

Si sine causa subditi non recipiunt legem à Principe legitime promulgatam,an peccent.tract.1.r.59. §.1.& seqq. p.48
In causa dubij qui non recipiunt legem, an mortaliter peccent.t.1.r.60.§.2.ibid.
Causa adæquata legis cessante in causa particulari, an cesset obligatio legis respectu talis particularis. t.1. r.72.§.1 & seqq. p.52
In causa propria,& Ecclesiæ, atque in causis viduarum, pupillorum,& proiunctis, & amicis intimis coram iudice sæculari, & si assistunt in Curia Romana pro omnibus,an Clerici Beneficiarij, & in Sacris constituti possint exercere munus Aduocati.t.1.r.5.§.1.p.58
In causa capitali,honoris, famæ, triremium, Confiscationis omnium bonorum, & in aliis similibus reus iudicem interrogatus non tenetur respondere,si adsit spes euadendi,Sed an hæc opinio sit probabilis. t. 1. r.100.§.3.p.65
Ex causa necessitatis an Principes possint homines malæ vitæ in carceribus existentes deponere super Regijs triremibus donec eorum causæ expediantur. t.1. r.125.§.1. p.84
Insaltem ex causa necessitatis possint remiges à Prorege compelli in triremibus perseuerare per aliquod tempus.ibid.§.3 p.85
Quando ex causa iusta quis excusatur à restitutione,vel solutione,an teneatur saltem damnum emergens,aut lucrum cessans creditori compensare. t. 3. r. 28. §. 1. p.132
Et distinguitur inter debita ex contractu, & debita ex delicto. ibid. §.2
Vbi causæ duodecim apponuntur excusantes à restitutione,quæ desumuntur ex parte Creditoris, ex parte debitoris, ex parte debitoris & creditoris simul, ex parte rei restituendæ,ex parte legis,& ex parte Legislatoris.Et aliæ quinque causæ adducuntur, quæ licet videantur excusare à restitutione, non excusant. §.5. p.133
Multæ sunt causæ, propter quas licet rem emere minoris prætij,quam emeretur.t.3.r.77.§.1.p.158
Sine causa non potest reuocari priuilegium, quod transiit in vim contractus.t.3. r.92.§.2.p.164
Causa nulla iusta concurrente dubius de malo vehementis an excusetur vendens res indifferentes t.3.r.111.§.1.p.176
Hac de causa sola vt iurans,vel vouens non ludere,magnum desiderium, & tentationem patitur ludendi, an tale votum,vel iuramentum dispensari possit.t.4.r.70. §.2. p.272
Qui causa animi recreandi ludit,& in ludo licito,vel in parua quantitate, an faciat contra votum, vel iuramentum non ludendi.ibidem.§ 3
Si causam negandi debitum quis habuit à principio,an post sententiam, & condemnationem possit gaudere priuilegio cessionis bonorum t.5.r.10 §.3. p.281
Si causa superstitis apud Indos sepulchra plena diuitiis, an qui ea spoliauerunt, teneantur restituere successoribus defunctorum.t.6.r.2.§.3.p.192
Causas meritorum,vt donatarius probet,Princip's liberalitas hoc non exigit t.7.r.18 §.3.p.318
Causa mortis an mutus & surdus possint donare. t.7. r. 25.§.2. p.321
Causa dotis, vel Ecclesiæ donatio reuocati non potest etiam ob ingratitudinem t.7.r.41.§.5. p.332
Causa mortis donatio facta in indice primo huius tom. 6. lege in t.7. de *Donationibus* multas & diuersas difficultates à Res.69.vsque ad 93.inclusiue demptis tantum.Res.74.77.& 78.à pag. 346. vsque ad 359
Et pro causa mortis ciuilis vide ibi Resol.70. §.1.p.347
Ob causam præteritam, vel præsentem donatio facta si causa non subsit, an sit valida tract.7.resol. 126.§.1. pag.377
Vbi in exemplum,& pro praxi dictæ quæstionis proponuntur aliqui speciales casus à principio dictæ Res. vsque ad §.vlt.exclusiue,& in §. vlt. concluditur iure naturæ irritam esse donationem per errorem factam, quando error cadit in substantialia donationis, secus quando cadit in accidentalia.
Substantialia donationis sunt omnes eæ causæ,quæ sunt motiuæ donationis quæque si cognitæ fuissent donatio facta non esset : Accidentalia donationis sunt, quæ tantum sunt impulsiuæ causæ ad donandum,quibus cognitis adhuc facta esset donatio vbi, etiam quando facienda sit restitutio. ibidem. paragrapho 3. p.178
Causæ ingratitudinis explicantur, pro quibus donatio, aut legatum reuocari possit. t.7.r.130.§.1. p.339
Ex causa præteritionis vel exhæredationis an vitietur testamentum ad pias causas t.8.r.30.§.3. p.404
Causa præteritionis an debeat exprimi in testamento Militis, in quo filij prætereuntur. tract 8.resol.87.§.1. p.434
Si sine causa sed extraordinario affectu inter liberos Pater successionis inæqualitatem inter filios constituat, an peccet.t.8.r.109.§.1.p.448
An sit causa misti fori quoad iudices in executione legati non pij sed prophani ? Et quid quoad legata pia.t.9. r.49.& 52.p.474 & 475
In aliis causis piis præter legatum relictum pro redemptione captiuorum,& pro eleemosynis,& alimentis pauperum, an earum executio pertineat ad hæredem,& non ad Episcopum, executore non creato. t.9. r.55.§.1.& seqq.p.476
* Vide verb. *Aduocatus, Appellatio iudicialis, Bona temporalia, Clericus, Delictum, Enumerare, Gradus, Hæres, Ingratitudo, Laborare, Mors, Pium, Pœna, Studium.*

Cautio.

Cautionem iuratoriam an sufficiat præbere, qui cessit bonis, si non possit præbere fideiussores idoneos. t.5. r.16.§.1. p.283
Ad cautionem iuratoriam an admitti debeat, si propter inopiam debitor fideiussores,& pignora præbere non potest,stantibus dilationibus moratoriis. t.5. r.34.§.1. pag.291

Index

Censura.

Censuras, pro quibus ferendis licentiam habent Episcopi à iure Tridentini, an Regulares obseruare teneantur. t. 1. r. 44 §. 2. p. 34.

* Vide verb. *Culpa. Iudex.*

Census.

Si census pactum de retro vendendo in fauorem emptoris appositum sit, an sit licitum. t. 3. r. 58. §. 1. & 2. p. 149

Census an constitui possit de pecunia antea debita, vel tempore contractus tradendo aliquas merces in pretium census. t. 3. r. 59. §. 1. p. 150

Vbi, quod ex pensionibus non solutis, vbi Bulla Pij V. de censibus non est vsu recepta, potest quis redditum, & censum antiquum augere, vel nouum constituere. §. 5

Census institui potest in re, quæ non reddit tantam vtilitatem, quantam habet census. ibidem §. 6

Census irredimibilis an sit licitus, stante Bulla Pij V. de censibus. t. 3. r. 60 §. 1. & seqq. p. 150. & 151

Pro censu imposito ad rationem quinque pro centenario quis dedit tantum vncias octoginta, rogatus tamen enixe à venditore, quæritur, an teneatur ad restitutionem. t. 3. r. 79. §. 1. p. 159

Census vitalicius an sit licitus, quia reducitur ad contractum sponsionis. t. 4. r. 82. §. 1. p. 276

Et pro praxi lege etiam tres sequentes Resolutiones. ib.

Cessare.

Quando cessat finis adæquatus legis in aliquo casu particulari, an cesset legis obligatio. t. 1. r. 70. §. 1. p. 51

* Vide verb. *Contractus, Falcidia, Ligare.*

Cessio bonorum.

* In indice primo huius tom. 6. ex tract. 5. *De Cessione bonorum* lege à resol. 1. vsque ad 21. inclusiuè, vbi plura super hoc verb. *Cessio bonorum.*

Charta, id est Alea.

Qui cum falsis Chartis vincit ludentem, an teneatur ad restitutionem. t. 4 r. 41. §. 1. p. 261

Qui chartas non signatas nouit, an teneatur restituere. t. 4. r. 46. §. 1. p. 263

Vbi agitur de aliquibus fraudibus, & deceptionibus contingentibus inter collusores ad chartas.

Qui chartas susurrat, vel notat, vel vtitur chartis, quas a tergo nouit, collusore eas ignorante non per negligentiam, sed quia illis chartis antea non luserit, sicut collusor, an teneatur lucrum restituere. tract. 4. res. 47. §. 4. ibid.

Et quid de eo, qui componit chartas arte, & industria, vt melior pars sibi obueniat. ibid.

Qui ex colluforibus chartas alterius videt, an teneatur semper restituere. t. 4. r 48. § 1 p. 264

De chartis suis an possit socius admonere socium, vt sciat quomodo se gerere debeat, quando socij contra socios ludunt. ibidem §. 2

* Vide verb. *Eligere, Ministrans.*

Chirographum.

Chirographa immatura an emi, & extingui possint minori pretio; imo dimidio pretio, non solum à tertia persona, verum etiam ab ipsomet debitore, t. 3. r. 80. & 81. p. 159. & 160

Chiromanticus.

* Vide verb. *Ligare.*

Cibus.

* Vide verb. *Famis.*

Circunstantia.

Circunstantiis rerum mutatis, an consuetudo possit etiam legem mutare. t. 2. r. 28. §. 4. p. 114

Citare, Citatio.

* Vide verb. *Appellatio iudiciali, Clericus, Delictum.*

Ciues.

* Vide verb. *Consuetudo, Filius, Lex, Moderatio, Vendere Vinum.*

Ciuile.

In ciuilibus an iudex conscius veritatis possit contra aliquem ferre sententiam iuxta allegata & probata. t. 1. r. 111. §. 1. p. 73

* Vide verb. *Contemptus, Ius, Parere.*

Ciuitas.

De ciuitate in ciuitatem an extendatur consuetudo. t. r. 24. §. 2. p. 112

Quando in ciuitate propria non fuerit consuetudo certa, vel statutum, siue lex de re aliqua, an attendere sit consuetudo vicinarum ciuitatum, si rationabile sit, & amplectenda in iudicando. tract. 2. resol. 37. pag. 118

Ciuitatis quidam creditor frangendo gabellam voluit sibi compensare debitum, an hoc, seruatis legibus compensationis, esset sibi licitum. tract. 3 res. 1. 47. pag. 194

Vbi aliqua contingentia circa hoc.

Ciuitatum, & vniuersitatum Gubernatores, Decuriones & Rectores an possint donare. t. 7. r. 14. §. 1. p. 315

Et quando Ciuitatum Decuriones faciunt aliquam donationem remuneratoriam, an standum sit illorum assertioni circa benemerita. ibidem §. 3.

* Vide verb. *Creditor, Derogare, Frumentum, Lex, Mercatores, Merces, Obseruare, Puella, Senatus.*

Clausula.

Per clausulam generalem reuocantem consuetudines, an consuetudo immemorialis censeatur derogata. t. r. 38. §. 1. p. 118

Et quid, quando consuetudo est iniqua, & irrationabilis. ibidem. §. 3

Vbi asseritur Concilium Tridentinum in clausula, *non obstantibus consuetudinibus in contrarium*, non includere immemorabilem. §. 2

Clausulam derogatoriam aliorum an censeatur habere testamentum ad pias causas. tract. 8. resol. 35. §. 1. pag. 410

* Vide verb. *Derogare.*

Clericus.

Clericus Beneficiarius, vel in Sacris constitutus an possit exercere munus Aduocationis coram iudice laico pro vno tantum negotio, & hoc finito pro alio, & sic de aliis. t. 1 r. 85. §. 1. p. 58

Et an ex iure in propria causa, & Ecclesiæ, & in causa viduarum, pupillorum, & pro iunctis & amicis intimis: & si assistat in Curia Romana pro omnibus. ibidem.

Et quid in aliis Tribunalibus Ecclesiasticis. ibid. §. 2

Et an possit domi consulere, & conficere iuris allegationes in scriptis in causis, in quibus interdictum est Clericis Aduocationis Officium exercere. ibid. §. 3

Clericos an obliget consuetudo laicorum. tract. 2. r. 1. §. 1. p. 112

Et quid quoad festa, & ieiunia à laicis introducta. ibid. §. 3

Clerici an possint in propria domo vendere per familiam vinum collectum ex eorum prædiis. t. 3. res. 182. §. 1. pag. 217

Clericus an possit emere pro victu suo & familiæ in abundantia, & si quid superest postea vendere, etiam si vendat carius, quam emerat. t. 3. r. 187. §. 5. p. 220

Clerici an possint esse fideiussores. t. 3. r. 189. §. 1. p. 222

Et quid, si Clericus pro alio, vel aliis Clericis fideiussisset. ibid. §. 8

Clerici an possint aliquid ludo exponere. t. 4. res. 8. §. 1. pag. 247

Clerici de quibus fructibus sint vere Domini: & de quibus possint ludere: Vnde lucrantes ab eis non tenentur restituere, licet forte Clerici ludo insumentes aliqua bona beneficij peccent mortaliter. ibid. §. 3

Clerici an peccent mortaliter ludendo ludis prohibitis t. 4. r. 9. §. 1 p. 247

Et an non solum ludere, verum etiam ludis huiusmodi interesse prohibitum sit Clericis.ibid.
Et quid in dictis casibus de Clericis,in Sacris,& quid de Clericis minoribus Ordinibus initiatis.t.4 r. 10.§.1 & seq. p.248
Clerici non peccant mortaliter, si inspiciant notabili tempore ludos fortunæ mortaliter peccaminosos,nisi ludi causa sint,vel omittant corrigere,quando tenentur.ibidem §.5
Clerici an peccent mortaliter aspiciendo eos,qui ludendo mortaliter peccant.t.4.r.11 §.1. ibid.
Clerici, qui in fraudem creditorum consumpserunt bona,illa alienando,vel ludendo,&c.an gaudeant beneficio cessionis bonorum.t.5.r.11.§.5. p.281
Clericus,qui spe cessionis contraxit,an gaudeat beneficio cessionis.t.5.r.15.§.1.p.282
Clericus qui non fecit inuentarium, an possit vti beneficio cessionis.t.5 r.14. §.3 ibid.
Si Clerici hæiussor sit laicus, an illi proficiat beneficium *Cap.Odoardus ad solut.*t.5.r 18.§.2. p.284
Et quid e contra.ibidem §.3
Clericus debitor ratione depositi,locationis,seu conductionis an gaudeat beneficio cap.Odoardus. t.5.r.27. §.2.p.287
Clerici an validè possint donare. t.7.r.3.§.1. p.308
Et supponitur bona temporalia esse triplicis generis,quæ Clerici habere possunt, scilicet patrimonialia, quasi patrimonialia,& mere Ecclesiastica. Et de quibus ex his possint validè Clerici donare, agitur. ibidem §.2. & seqq.
Et an etiam licitè.t.7.r.4 §.1.ibid.
Eran obligatio, quam habent Clerici expendendi in vsus pios, quod superest de congrua sustentatione, non solum oritur ex iure humano,sed etiam ex iure naturæ.ibidem §.2
Quod ex Clerici donatione illicita accipitur, an restituendum sit.t.7.r.5.§.1.p 309
Vnde, quod meretrices, & ludentes cum Clericis beneficiariis,Vel aliud ex ipsis recipientes ex bonis Ecclesiasticis non tenentur aliquid restituere.ibid.§.5
Inter Clericum,& concubinam an donatio remuneratoria valeat.t.7. r.23.§.4.p.320
A Clerico donata suæ concubinæ,hæredes ipsius Clerici non possunt repetere,t.7 r.29.§.5. p.323
Et in dicto casu an prædicta dona debeant adiudicari Fisco.ibidem.
Clericus Pater an non solum alimenta,sed etiam dotem filiis spuriis præbere teneatur etiam post constitutionem Pij V.t.7.r.48.§.1.& seqq.p.335
Clericus,qui contrahit cum illa,quæ antea ab ipso corrupta fuit,an gaudeat priuilegio Canonis,& fori,nec etiam dicatur bigamus.aut irregularis ad Sacros Ordines suscipiendos.t.7.r.60. §.3. p.343
Clericus in suam concubinam an donationem facere possit.t.7.r.143.§.1.p.388
Et an de iustitia dictæ concubinæ salarium seruitiorum suorum,in quo conuenerunt,teneatur Clericus soluere.ibid.§.2. p. 389
Et an,quando dicta donatio est irrita firmetur iuramento.ibidem §.5
Clericus an possit testari in morte in vsus non pios.t.8. r.91.§.1. p. 436
Clericus filiusfamilias an possit testari de bonis aduentitiis,etiam ante Clericatum, & constante Clericatu acquisitis t.8.r.94.§.1.p 438
Clerici an possint testari de fructibus beneficiorum ad vsus non pios.ibidem §.2
Eran peccet mortaliter,si de notabili quantitate ad vsus non pios testetur.ibidem.
Clericus an possit præterire liberos impune, vel parentes, ita vt testamentum ex eorum præteritione non infirmetur. t.3.r.95.§.3.p.439
Si Clericus sit Pater filiæ spuriæ, an Pater possit instituere hæredem naturum dictæ filiæ spuriæ, sicut è conuerso vxorem filij spurij.t.8.r.112.§.11. p.450
Clericus tenetur dotem dare filiæ spuriæ,dos autem dätur loco alimentorum.ibidem. §.12
Clerici an possint eligi in executores testamentorum tam ad pias causas,quàm ad prophanas.t.9.r.9.§.1.p.456
Et quid, quando Clericus deputaretur executor testamenti simul cum laico. ibid §.3
Clericorum bonorum executor testamenti,an possit adire pro confectione inuentarij iudicem laicum. t.9. r. 66.§.1.p.481
Clerici executores testamentorum an teneantur reddere rationem coram iudice laico.t.9.r.73.§.1. p.485
Clericus executor testamenti super confectione inuentarij an possit citari à iudice laico.t.9.r.74.§.1.ibid.
Clericum delinquentem ratione officij ab ipsomet Principe concesso,an Princeps sæcularis punire possit. §. *Sic &* §.*Nec obstat* p.485.& 486
Et quid, si Clericus commisit crimen læsæ Maiestatis ibidem §.*Quemadmodum*,& §.*Nec etiam.*
Clericum compellere an possit iudex laicus ad restitutionem depositi,si ad id in eius Tribunali se obligauit. ibidem. §. *Eodem modo iudex*, & §. *Nec sustineri.* p.486
* Vide verb.*Beneficiarius*, *Beneficium*, *Bona temporalia*, *Ecclesiasticus*,*Festum*, *Fraus*,*Iudex*,*Negotiator*, *Negotiari.*

Clerus.

* Vide verb. *Aduocatus.*

Coactum.

* Vide verb. *Lucrari.*

Coadiutor

Coadiutor Canonicæ Præbendæ Diaconalis an sedere debeat ante Canonicos Subdiaconales. t.1.r.130.§.1. p 91
Et supponitur, quod dictus Canonicus non potest sedere,& incedere in loco antiquo Coadiuti, quamuis sit cum futura successione.ibidem §.2.

Codicillus.

In codicillis cœci an seruanda sit eadem solemnitas, quæ seruatur in testamento cœci. t.8.r.14.§.2. p.398
Et quid,si ad pias causas testetur. ibidem §.3
Si codicillus est inceptus, & non finitus, an valeat ad pias causas.t.8.r.25.§.1.p.402
Vbi aliqua alia circa hoc.§.1.& seqq.
Quoad codicillos an procedat, quod dictum est de testamentis confectis tempore pestis.t.8.à Ref.59.vsque ad 66.à p.422. ad 422
In codicillis an Milites directo hæredem instituere, & substituere,ac hæreditatem adimere possint.t. 8.r. 85. §.1.p.433

Cœcus.

Cœcus an possit donare sine certis conditionibus. t.7.r. 85.§.1.& seqq.p.356
Et an causa mortis absque solemnitate *leg. Hac consultissima,Cod.* qui testamenta facere possunt.t.7. r.86.§. 1.p.356
Cœcus an possit condere testamentum. t.8. r. 14. §.1 p. 397
Cœci testamentum an valeat,si ante hæredis institutionem legata sint relicta?Vbi plura alia circa testamenta Cæcorum t.8.r.98.§.1.& seqq.p.440
* Vide verb. *Codicillus.*

Cogere, Cogens, &c.

Qui cogitur vti fraude,aut metu ad mutuandum,an possit licitè damna emergentia recipere, quamuis hæc damna in pactum non fuerint deducta. t.3.r.24. §.1.p 130
Coëgit quidam Nobilis,qui in ludo taxillorum perdiderat magnam summã pecuniarum,socium ad persistendum in ludo, vnde postea pecuniam perditam acqui-

siuit;imò pluſquam perdiderat, quæritur an teneatur ad reſtitutionem.t.4.r.42.§.1.p.261

Cogens alium ad ludum an poſſit lucrari ſine onere reſtitutionis?Et quid,ſi coactus ad ludum lucretur.t.4. r.43.& 44 p.262

* Vide verb. *Acceptare, Compellere, Creditor, Excommunicatio, Inofficioſum, Mercator, Metus.*

Cognatio ſpiritualis.

Cognationem an contrahat non confirmatus,ſi in confirmatione tenet alium.t.1.r.30.§.4.p.23

Cognatus.

Cognatis,niſi ſint mali,aut indigni,an teneatur teſtator relinquere bona,qui non habet liberos, aut parentes. t.8.r.108.§.2.p.447

Colleſta.

* Vide verb. *Bona temporalia, Canonicus, Parochus.*

Collegium.

Collegio nondum erecto donatio facta an ſit valida?Et an collegio nondum erecto poſſit concedi priuilegium.t.7.r.123.§.1. & ſeqq. p.376

Comburere.

* Vide verb. *Conductum, Incendium.*

Comedere.

Comedere carnes in diebus prohibitis ab Eccleſia an liceat tranſeuntibus per loca Hæreticorum.t.1.r.49 §. 12.pag. 37

Et an hoc admittatur tantum in caſu,quo eis periculum graue immineat vitæ,bonorum,&c.ibid.

* Vide verb. *Vita.*

Commendatarius.

Commendatarius an poſſit in ſuam concubinam donationem facere ? Et ſi dicta donatio eſt irrita, an iuramento firmetur.t.7.r.143.§.1.p.388

Et an dictæ concubinæ teneatur ſoluere ſalarium, in quo conuenerunt.ibidem. §.2

Commendatarij D.Iacobi,Calatrauæ, Alcantaræ, Auis, &c. morituri an poſſint teſtari de bonis Commendarum in vſus non pios ? Et quid de Commendatariis D.Ioannis t.8.r.93.§.1. & ſeq p.438

Commiſſarius.

Commiſſarij an poſſint à ſingulis tantum exigere,quantum ab vno poſſint, ſi pro illo ſolo negotium facerent.t.3.r.169.§.1 & ſeq.p.212

Commiſſarius teſtamentarius. Commiſſio.

Aliquid de Commiſſario excommunicato. Et ſi Commiſſarius excommunicatus de facto teſtatoris voluntatem adimpleuerit,an executio ſit valida.t.9 r.2.§.7. pag 454

Commiſſarij an poſſint eſſe Religioſi,& Fratres Minores ad condendum teſtamentum nomine committentis.t.9.r.17.§.1. p.460

Vbi,quod ſi Religioſus abſque licentia Superioris hoc munus accepret,& exequatur , conficiens teſtamentum nomine committentis,an valeat teſtamentum §. 3.pag.461

Commiſſarius conficiendo teſtamentum nomine committentis,ſi caſus dubius ſe obtulerit, tenetur conſilium petere , & poſt conſultationem illud ſequi. t.9. r.22.§.2.p.463

Vt Commiſſarius Religioſus exiſtat ad condendum teſtamentum ex voluntate teſtatoris , an indigeat ſpeciali licentia Superioris.t.9.r.27.§.1.& ſeq. p.465

Quando commiſſio facta ſit nomine dignitatis,vel perſonæ in quo cogноſcetur.t.9.r.29.§.2. p.466

*Vide verb. *Acceptatio, Mulier.*

Committere.

An committat quinque peccata prohibitus ludere , ſi ludat continuate per noctem cum quinque. t.4. r.61. §.1.p.268

An committat vnum tantum peccatum Confeſſarius exiſtens in peccato mortali , & plures confeſſiones eodem tempore excipiens.ibid.§.2

Si committo omnia bona mea arbitrio, vel diſpenſationi Titij,teſtator dixerit,an tunc Titium hæredem nudum ac ſolo nomine,atque obligatum eſſe totam hereditatem in cauſas pias diſtribuere intelligendum ſit.t.8.r.28.§.1.p.404

* Vide verb. *Arbitrium, Electio, Facultas.*

Commodatarius.

Commodatarius dubius an ſua culpa commodatum perierit,an teneatur ad reſtitutionem;quia in contractibus quis tenetur tantum de dolo, & lata culpa, qua conſtituat peccatum mortale.t.3.r.140.§.2. p.192

Commorantes, Commorari.

* Vide verb. *Bulla Pontificia. Ligare.*

Communio Sacra.

Communicare an poſſint Regulares peregrinos profeſtisfactione præcepti ſumenti Euchariſtiam tempore Paſchatis.t.5.r.45.§.2. p.35

Commutare.

Commutari an poſſit votum , vel iuramentum non ſpondendi in meliorem,vel æque bonam rem,& Deo gratam per Epiſcopum, ſiue per alium ex priuilegio habentem auctoritatem commutandi. tract 4. reſol. 12 §.2.pag.272

Commutare legatum aliquod inæquale , aut melius an Epiſcopus poſſit.t.9.r.64.§.1.& ſeqq.p.479

Commutatio hæc an ſpectet ad ſolum Papam,ſecundum ius canonicum,& ad Supremum Principem ſecundum ius Ciuile.t.9.r.65.§.2.p.480

Compellere.

Si compellatur Religioſus à ſuo Superiore, an teneatur acceptare munus executoris teſtamenti.t.9.reſ.32§ pag.467

* Vide verb. *Acceptare , Capitulum Sede Vacante, Cauſa, Cogere, Creditor, Iudex, Officium.*

Compenſare, Compenſatio.

Si compenſetur alio lucro , quo caret mutuans , ſi non mutuaret, an licitum ſit percipere lucrum ceſſans ex mutuo.t.3.r.39 §.1.& ſeqq. p.139

Compenſatione occulta in conſcientia an poſſit vti minor 25.annorum,qui non poteſt ſine magnis expenſis coram iudice obtinere reſtitutionem in integrum contra læſorem t.3.r.166.§.1.p.209

Compenſatione occulta non poteſt victus in ludo prohibito aduerſus victorem,qui non audet repetere in iudicio metu dedecoris, præ verecundia , vel ſi non vult.t.4.r.30 §.2.p.257

Compenſare debitum an poſſit, v.g. centum , ſi tantum perdas cum aliquo , quantum illi ob fraudes debebas reſtituere,& liberari ab illa reſtitutione.t.4. reſ.39 1. pag.268

Compenſationem an poſſit facere ſciens promiſſionem mere internam.t.7.r.127.§.11. p.375

Compenſare ſe occulte ante ſententiam latam an poſſit donator,aut eius hæres ex cauſa ingratitudinis.t.2. 134 §.2.p.383

* Vide verb. *Cauſa. Conditio, Creditor , Excommunicatio, Hæres, Ignorantia, Infamia, Ingratitudo , Iuramentum, Solutio, Teſtamentum.*

* In indice primo huius tom.6.Ex tract. 3. de *Contractibus*, lege aliquas difficultates à Reſ.146.vſque ad 157 ſuper his verbis *Compenſare, Compenſatio.*

Competere.

An competat ceſſio bonorum pro debitis ex delicto.t.2.§.1.& ſeq.p.277

* Vide verb. *Conſortes, Fideiuſſores, Fructus.*

Complices.

De complicibus nulla infamia laborantibus reus conuictus,& confeſſus de vno crimine, an interrogatus teneatur reſpondere.t.1.r.99.§.1.& ſeq. p.65

* Vide verb. *Caſus.*

Componere.

* Vide verb. *Hæres.*

Computare.

Computare in sortem fructus ex pignore præceptos an teneatur mutuator? Vbi aliqua alia curiosa circa hoc. t.3.r.31.§.1. p.134

* Vide verb. *Filius, Fructus, Legitima, Notarius.*

Concedere.

* Vide verb. *Consuetudo, Creditor, Delatio*, & eius notationem, *Delictum, Facultas, Licentia, Pecunia, Potestas.*

Conceptum.

Nondum conceptis donatio facta an valeat. tract. 7. r. 33. §. 3. p. 326

Concilium.

Concilij Tridentini præceptum de susceptione Confirmationis ante Ordines an obliget sub mortali tam eum, qui recipit, quam Episcopum, qui confert. t. 1. r. 27. §. 4. p. 21

In Conciliis verba imperatiua posita an obligent ad peccatum mortale. t. 1. r. 28. §. 1. ibid.

In Conciliis verba imperatiui modi an semper accipienda sint imperatiua. t. 1. r. 29. §. 1. p. 22

* Vide verb. *Actum, Archiepiscopus, Clausula, Episcopus, Obligare, Princeps.*

Concubina.

Concubinæ iudicis an licitum sit alicui deferre munera, vt pro se apud iudicem intercedat, dum adest periculum alicuius grauis nocumenti, vel si alias ius suum à iudice minime consequi possit. tract. 3 resol. 94. §. 3. p. 167

Concubinæ suæ Miles an donare possit. tract. 7. r. 29 §. 1. p. 333

Inconcubinam suam an Clerici, Milites, viri Vxorati, Doctores, Aduocatus, & Commendatarius donationem facere possint. t. 7. r. 143. §. 1. & seq. p. 388

Concubinis dictis an supradicti teneantur de iustitia præbere salarium seruitiorum suorum, in quo conuenerunt soluere. ibidem. §. 2

Et quando donatio concubinæ facta à supradictis est irrita, an iuramento firmetur. ibid. §. 5

* Vide verb. *Clericus. Valere.*

Concurrere.

Concurrere an possit minor pars in aliquo capitulo cum maiori ad eligendum indignum. t. 1. r. 136. §. 1. p. 95

Et quid, si est dubium de indignitate personæ eligendæ. ibidem §. 2. pag. 96

Condemnare.

Condemnari nemo potest à iudice, vt sibi mortem inferat sed vt mortem patiatur. t. 1. r. 117. §. 2. p. 77

Condemnare an liceat Pro regibus aliquem de mandato, non adhibitis solemnitatibus, terminis, & processu necessariis: aut non data facultate se tuendi secundum leges. t. 1. r. 122 §. 1. p. 80

Et an peccent ministri si huiusmodi Principum mandatis obediunt. ibidem p. 81

Condemnare delinquentem an Princeps possit existente rationabili causa absque iuridica probatione per testes, & absque citatione, & defensione rei, si delictum rei ita est occultum, vt non possit probari saltem plene, sed scitur tamen à Principe. t. 1. r. 123. §. 5. p. 82

* Vide verb. *Pœna.*

Condemnatum.

* Vide verb. *Defensio, Delictum, Fames, Reus.*

Condere.

Condere leges Ecclesiasticas in sua Diœcesi an Episcopi possint. t. 1. r. 18. §. 1. p. 12

Et an Cardinales respectu suarum Ecclesiarum. ibidem §. 18. pag. 14

Et quid de Legato, seu Nuntio Summi Pontificis in sua Prouincia ibidem §. 19

Et quid de Patriarchis, Archiepiscopis, & Abbatibus Ecclesiasticis iurisdictionem Episcopalem habentibus. ibidem §. 13. & 14. p. 13

Condere leges an possint Generales Religionum, quæ à Summo Pontifice sunt approbatæ. ibid. §. 5. p. 12

Condere leges ad quem pertineat. Si Regnum, vel Principatus pertinet ad Reginam, eáque nubat. t. 1. r. 20. §. 6. p. 16

* Vide verb. *Capitulum Sede vacante, Deportatus, Merces, Ministrans.*

Conditio.

Quænam conditiones sint necessariæ ad iustam Compensationem. tractat. 3. resolut. 148. §. 1. & seqq. pag. 195

Cum conditione illicita an sponsiones sint licitæ. t. 4. r. 81. §. 1. p. 275

Et an lucrum ex huiusmodi sponsionibus acquisitum, sit ex obligatione restituendum. ibidem.

Cum conditione impossibili, vel turpi donatio facta, an sit valida, an vero sit irrita. t. 7. r. 141. §. 1. p. 387

Si conditio turpis, vel impossibilis in contractu matrimonij apponatur, an sit valida. ibidem §. 3. p. 388

Et si in foro externo, vel interno dubium sit, an contrahentes matrimonium hanc conditionem serio, vel ioco adiecerint, præsumendum sit, quod ioco adiecta est. ibidem §. 5

Conditionalis donatio, vt do tibi mille aureos, vt pet vitam meam soluas centum quotannis, an valeat. ibidem §. 6

An conditio castè, & honestè viuendi in aliquo legato apposita non intelligatur debere toto vitæ cursu castè & honestè viuere, sed arbitrio prudentis sufficienti, quale est annorum decem: vndè si fœmina castè vixerit per decennium, licèt postea in fornicationem inciderit, an debeatur ei adhuc legatum cum tali conditione. t. 8. r. 26. §. 3. p. 403

Cum hac conditione legatum concessum, si Titius legibus studuerit, an sit intelligendum, quoad vsque legatarius ad gradum Doctoratus peruenerit. t. 8. r. 50. §. 4. ad medium pag. 415

Cum conditione cum capax erit. Siue cum à Principe legitimetur, an filius spurius possit hæres institui. t. 8. r. 111. §. 6. p. 449

* Vide verb. *Bona temporalia, Fœmina, Fornicatio, Legatum, Notarius, Obligare, Vxor.*

Conducere, Conductor, Conductum, & c.

Conductor an teneatur de culpa leuissima. tract. 3. r. 119. §. 1. p. 181

Si conducta domus comburatur, an damnum sit locatoris, vel potius conductoris. t. 3. r. 120. §. 1 p. 182

Et quid, si nesciatur, vtrum culpa, vel casu ortum fuerit incendium. ibidem.

Conducens operam alicuius, si per conductorem stetit, etiam ob causam fortuitam, quominus locator operam suam præstaret, an teneatur ad omnem mercedem. t. 3. r. 172. §. 1. p. 213

Conductus famulus per annum, si discedat ante tempus completum, an perdat mercedem. tract. 3. res. 173. §. 1. p. 214

* Vide verb. *Aduocatus, Casus, Clericus, Commodatarius. Locator, Procurator.*

Confectio.

* Vide verb. *Inuentarium.*

Confessarius.

Confessarij an possint reos obligare ad respondendum in casibus expressis in textu huius Resolutionis. t. 1. r. 99. §. 2. p. 65

A Confessario non est cogendus reus, vt veritatem aperiat in causa capitali, honoris & famæ, triremium, confiscationis omnium bonorum, & in aliis similibus, dum adest spes euadendi; & Confessarius teneatur absoluere reum, qui est in proposito negandi veritatem, vtendo restrictione mentali, vel æquiuocatione. t. 1. r. 100 per totam p. 65. & 66

An à Confessario reus non sit absoluendus, nisi se ad

fatendam

stendam veritatem etiam non rogatus efferat,& missi facere proponat.t.1.r.104.§.2.& seq. p.68
Si per Confessarium debitor ex delicto rem,vel pretium restituat, an liberetur à restitutione, si Confessarius verè non restituat,sed sibi retineat.t.3.r.149.§ 7.p.196
Si Confessarius post mortem testatoris producat schedulam continentem legata ad pias causas,quam testator scripsit antequam decederet,an debeat dicta schedula pro vltima voluntate haberi. tract.8. resol.23.§.2. pag.401
Vbi aliqua alia pro dicto Confessario.§.2.& seqq.
Confessarius tempore pestis an debeat facere, vt moribundus testetur, etiam si non adsint testes sufficientes.t.8.r.59.§.1.p.422
* Vide verb. *Committere.*

Conficere.

Conficere aliam similem scripturam an licitum sit,amissa aliqua vera, & legitima scriptura, quod à legibus fenere prohibetur.t.1.r.83.§.2.ad finem p.57
* Vide verb. *Hæres.*

Confirmationis Sacramentum.

* Vide verb. *Cognatio. Concilium.*

Confiteri.

Si confiteatur,qui alias erat successurus defunctum scripsisse testamentum ad pias causas, sed tamen non adhibuisse testes, & propterea testamentum allegare nullum, an ipse non debeat audiri, quia satis est propria ipsius Confessio.t.8.r.18.§.vltimante medium. pag.400
Et quid,si nec scriptura,nec testes de eo reperiuntur, & non confitetur, quamuis scit factum esse huiusmodi testamentum ad pias causas. ibidem ad medium dicti §.

Coniuges.

Coniugi legatum relictum,quamdiu cum filiis defuncti commorata fuerit,an pereat transeundo ad secundas nuptias.t.8.r.54.§.3. p.420
Et in dicto casu, decedentibus filiis an mater non amittat prædictum legatum. ibidem in fine dicti §.
Circa donationes inter coniuges in indice primo huius tom.6.in t.7.de *Donationibus*:lege multas quæstiones, signanter in Res.23.& à Res.62.vsque ad 71. inclusiue. à p.343.ad 348
* Vide etiam in hoc indice verb. *Consensus, Fœmina, Iuramentum, Ius, Lex, Maritus, Mulier, Valere, Vir, Vxor.*

Consanguineus.

Consanguinei, vel alij recipientes ab Episcopis, seu ab aliis Beneficiariis redditus,quos ipsis tenentur in vsus pios insumere, an peccent mortaliter, quamuis non teneantur ad restitutionem.tract.7.resol.6.§.1.& seq. pag.309
Et quid de Episcopo Religioso.t.7.r.7.§.1. p.310
Si consanguineo pauperi aliquid legetur, non censetur legatum pium.t.8.r.49. §.3. p.414
Sibi consanguineo an Religiosi,quibus aliqua distributio commissa est,possint aliqua erogare.t.9.r.57.§.1.& seqq pag.477
* Vide verb. *Acceptatio.Beneficiarius, Cognatus, Prælatus Ecclesiasticus.*

Consensus. Consentiens.

Consensus populi an requiratur, vt leges humanæ tam ciuiles,quam Pontificiæ obligent.tract.1. res.55. §.1. pag.43
Consensus tacitus Principis an sit necessarius, vel lex non obliget, & v.g. noscat vsu legem non recipi, & tamen toleret.t.1.r.63.§.1.p.49
Et quid circa hoc quoad leges Pontificias.ibidem §.2
Consensus personalis expressus,vel saltem tacitus legislatoris,Principis,vel Papæ an requiratur ad stabiliendam consuetudinem aduersus legem. t.2. res.10. §.1. pag.105
Sine consensu Curatoris an minor 25.annorum obligetur.t.3.r.139.§.1.p.200
Consentiente maiori parte creditorum, an iudex possit dilationes moratorias concedere.t.5.r.23.§.5.p.286
Sine consensu Prælati loci sacri, & data opera Thesaurus inuentus in loco sacro ad quem pertineat.t.6.r.1. §.1.& seqq. p.299
An solus consensus ipsius Patris donationi auctoritatem præbentis sufficiat, vel an potius requiratur iudicis authoritas,si filius donauerit causa mortis.t.7.r.80.§.5. p.353
Et præter consensum filio præstitum, an adhuc viuente filio talis donatio à Patre reuocari possit. ibidem §.
Si cum consensu Patris filiusfamilias testamentum fecit,adiecta clausula codicillari, *Si non valet iure testamenti,valeat iure codicilli,aut cuiuscunque alterius vltimæ voluntatis.* Vtrum in vim donationis causa mortis valere possit.t.7.r.81.§.1. p.354
Absque consensu curatoris an minor 25. annis donationem mortis causa facere possit. tract.8. resol.82. p.1. ibidem.
Si ex vnanimi consensu coniugum donum factum Ecclesiæ, post eorum mortem, an aggrauet superuentem alteri medietatem illius doni dare. Eccles. t.7.r.119.§.12. p.375
Non solùm per consensum expressum,sed etiam tacitum tam promittentis, quam promissarij promissio nondum accepta reuocari possit.t.7.r.128.§.6.p.379
Propter consensum an deceptus in pretio videatur donare excessum. t.7.r.144.§.1.p.389
Consensus Conuentus non requiritur vt Religiosus possit exercere munus executoris testamentorum,sed licentia tantum Prælati Conuentus. t.9.r.12.§.1.p.417
Et an ad hoc possit Conuentualis Prælatus secum ipse dispensare, nisi per ordinis statuta vetetur secum dispensare.ibidem §.2
* Vide verb. *Bona temporalia,Curator, Diuidere,Donare, Festum,Filius,Licentia, Minor,Mulier,Obligatio,Pœnitentia,Testamentum, Vxor.*

Consiliarius Regis,& Principis.

Consiliarij Regis an possint vendere merces suas,quando agnoscunt breui diminuendum earum pretium ex lege vel mandato Principis.t.3.r.97.§.1.p.167
Vbi,quod non possunt tamen differre eam manifestationem & promulgationem solum eo fine, vt prius vendant suas merces.§.2 sub finem p.168
Consiliarij Principis an teneantur ad restitutionem, si ex eorum negligentia illa notitia legis promulgatæ circa merces,&c. peruenit ad aures subditorum, vnde ipsi postea ex tali scientia merces vendiderunt cum aliorum detrimento.t.3.r.104.§.3. p.172

Consilium.

Consilium dare Religiosi etiam Minoretæ an possint executoribus alicuius testamenti.t.9.r.14.§ 1.& 2.p.443
Vt consilium Fratrum Minorum, vel aliorum Religiosorum executores sui testamenti sequantur,an teneatur præcipere possit.t.9.r.16.§.1.p.412
Et an Consilium hoc Religiosi præstare possint absque licentia Superioris. ibidem
Quando Consilium à Religiosis vel ab alio præcipitur executoribus testamenti petere, ad quid teneantur executores.t.9.r.21.§.1. p 462
Consilium omittens executor an faciat executionem ritam.t.9.r.22.§.1. ibid.
Idem est de aliis actibus, in quibus mandatur petere consilium.ibidem p.463
Vbi,quod in cuentibus,in quibus testator ad res dubias quæ ex oneratione conscientiæ concernunt, teneatur Consilium petere,& post consultationem illud sequi. §.2.p.463
Si Consilium petere iussum est executori, an teneatur illud sequi.t.9.r.23.§.1.ibid.

Vbi, quando consilium petere, & sequi teneatur executor, & quando non sequi, & quando in dictis casibus valeant, vel non valeant actus gesti, si aliter ab executore fiunt. §. 2. ad medium.
Et doctrina huius Resolutionis deseruiet ad solutionem plurimorum casuum ibid. in fine.

Consobrinus.

Consobrinum relinquere, & extraneum hæredem instituere an in testamentis aliquis possit? Vbi aliqua contingentia in dicto casu. t. 8. r. 106. §. 1. & seq. p. 426
* Vide verb. *Nouitius.*

Consortes.

Consortibus ejusdem litis minorum an competat beneficium restitutionis in integrum. t. 3. r. 163. §. 1. & seq. p. 205. & 206

Consuetudo.

De consuetudine salutandi Virginem, quando publicum signum datur in principio noctis quid est sentiendum: an tunc cadat sub peccato saltem veniali talis oratio, & salutatio. t. 1. r. 7. §. 4. p. 5
Quid de consuetudine Religionis circa verba imperatiui modi, an præceptum contineant. t. 1. r. 29 §. 3. p. 22
In æquali dubio an consuetudo sufficiens detur ad obligandum in foro conscientiæ, an partem negantem sequi possimus. t. 1. r. 41. §. 2. in fine p. 33
Consuetudines laicorum, in quibus peregrini reperiuntur, an teneantur dicti peregrini obseruare. t. 1. res. 45. §. 1. p. 35
Et quid de aduenis in contractibus. tract. 1. resol. 47. §. 3. pag. 36
Consuetudo nihil præualere potest contra ius naturale, & diuinum defensionis. t. 1. r. 124. §. 13. p. 83
Consuetudo Campsorum de non acceptanda solutione sortis nisi simul soluatur detrimentum cambiorum, an sit licita. t. 3. r. 13. §. 1. & seq. p. 126
Votum circa consuetudinis moderationem permittentis Ciuibus Panormitanis non vendere vinum de eorum vineis collectum iuxta taxam. t. 3. r. 92. §. 1. p. 164
De consuetudinibus vendendi officia à Proregibus, & applicandi pecunias sibi ipsis, quid est sentiendum. t. 4. r. 203. §. 6. & 7 p. 233
Et quid de consuetudinibus quando Proreges aggratiant delinquentes, & pro dictis gratiis pecuniam accipiunt sibi ipsis t. 3. r. 204. §. 1. 7. & 11. p. 234
Et quid de consuetudinibus quando Proreges concedant priuilegiatas Tractas pro anno sterili non extractas, & illas vendunt, & pecuniam in eorum commodum conuertunt. t. 3. r. 203. §. 1. & seqq. p. 236
Consuetudine contraria an leges ciuiles prohibentes ludos taxillorum, & alearum sint abrogatæ. t. 4. r. 1. §. 2 pag. 243
* Vide verb. *Beneficiarius, Contractus.*
* In indice primo huius tom. 6. lege omnes difficultates t. 2. *de consuetudine*, vbi plura, & aliqua notabilia.

Consulere.

Consulere an quis possit reum, vt fugiat. t. 1. r. 108. §. 2. pag. 70

Consumere.

Qui consumpsit bona sua fastu, dolo malo, vel luxuriose viuendo, aut partim fortunæ vitio, an gaudeat beneficio cessionis bonorum. t. 5. r. 3. §. 1. p. 278. & r. 11. §. 1. p. 281

Constantinus Imperator.

Constantini Imperatoris donatio facta D. Syluestro an sit vera, & id negantes an sint denunciandi Inquisitoribus. t. 7. r. 147. §. 1. & seqq. p. 390. & seqq.

Constare.

Si non constet legem quoad forum conscientiæ esse vsu receptam, an quis teneatur illam seruare. t. 1. r. 39. §. 1. pag. 32
* Vide verb. *Meritum.*

Contestari.

Qui contestatur se certo scire, & alter contendit, & adhuc vult spondere, an teneatur restituere. t. 4. r. 74. §. 1. p. 273

Constituere.

* Vide verb. *Census.*

Constitutio.

Constitutiones Pontificiæ contentæ in Decreto, & cæteræ omnes non indigent promulgatione facta in Prouinciis, & Diœcesibus. tract. 1. res. 10. §. 4. in fine pag. 6
Et quid de aliis nouis constitutionibus Pontificiis, quando contrarium non exprimitur. t. 1. r. 11. §. 3. & seqq. p. 7. & 8.
Per constitutionem Greg. XV. & Vrbani VIII. die 20. Decembris 1631. an annullentur omnia viuæ vocis oracula. t. 1. r. 26. §. 1 & seqq. p. 20
* Vide verb. *Decima, Verbum.*

Contemptus.

Qui ex contemptu transgreditur legem, an peccet mortaliter t. 1. r. 56. §. 1. & seqq p. 44
Quando ex contemptu legis Ecclesiasticæ sit peccatum mortale per se loquendo t. 1. r. 57. §. 9. p. 46
Contemptu secluso an sit peccatum mortale non parere legibus ciuilibus. ibidem.

Contractus.

Quoad contractus, an qui æstate se transferunt ad ciuitatem Montis Regalis, teneantur seruare leges, & consuetudines illius loci: nam aduenæ in contractibus tenentur seruare leges, consuetudines, & statuta illius loci, in quo reperiuntur, t. 1. r. 47 §. 3. p. 36
Si contractus non sit irritus, & si à iure ciuili irritetur, si tamen à iure naturali, vel regni non irritatur, an quis sit puniendus propter transgressionem talis contractus. t. 1. r. 50. §. 3. p. 38
Contractibus stare an Princeps teneatur, à se celebratis cum subditis, & aliter faciendo an peccet mortaliter. t. 1. r. 52. §. 4. p. 39
Contractus, qui dicuntur vulgo *Scomensse*, an sint liciti: t. 2. r. 71. §. 1. p. 272
Debitoribus ex contractu an Princeps inducias concedere debeat. t. 5. r. 27. §. 1. p. 287
Exponitur differentia inter contractum initum sub conditione de futuro & promissionem nondum acceptatam. t. 7. r. 128. §. 9. p. 379
Leges, quæ contractus illegitimos irritant, habent pro fine bonum commune, & quamuis cesset finis legis in particulari, semper eius obligatio firma manet. t. 8. res. 57. §. 5. p. 422
* Vide verb. *Bulla Cœnæ, Census Clericus Damnum Papa.*
* In indice primo huius tom. 6. Tractatus tertius *de Contractibus & cambiis*, ipse titulus indicat, quod omnes eius difficultates pertinent ad hoc verb. *Contractus.* Vbi quamplurimas quæstiones inuenies.

Contradicere.

Si contradicat Superior Religioso executionem testamenti an irritum sit, quod Religiosus executor sine licentia Superioris fecerit. t. 9. r. 25. §. 1. & seqq p. 468

Contrahere Matrimonium.

Dummodo contrahat cum Virgine, si alicui priuilegium concedatur, an illud consequatur, si contrahat cum ea, quam antea ipse corruperat. t. 7. res. 60. §. 3. pag. 343
* Vide verb. *Conditio, Matrimonium.*

Conuentus, Conuentualis.

* Vide verb. *Consensus.*

Cooperari.

* Vide verb. *Carcer.*

Correctio fraterna.

* Vide verb. *Casus.*

Corrigere.

Qui corrigit literas iuxta mentem Pontificis, non est falsarius, nec incurrit excommunicationem Bullæ Cœnæ. Vbi pro praxi aliqui casus. t. 1. r. 83. §. 3. p. 57

Index

* Vide verb. *Pœna.*

Credere.

* Vide verb. *Doctor, Fideles, Mysterium.*

Creditor.

Creditori inuito pro nummis aureis simpliciter, seu generaliter datis an debitor possit alterius generis nummos argenteos, aureosque soluere. t.3. r.105. §. 1. & seqq.p.172.& 173

Creditore inuito an solui possit aliquid pro alio. t. 3. r.106.§.1.p.173

Creditore inuito, an quod debetur statuto tempore solui possit ante diem. tractat. 3. resol. 107.§.1.& seqq. pag.174

Si non solum creditor, sed etiam debitor dubius est, num debitum sit satisfactum, an teneatur adhuc debitor illud soluere. t.3.r.139. §.1.p.191

Et in dicto casu an ad integram solutionem, vel ad partem secundum dubij proportionem debitor teneatur. ibidem §.3. p.192

Et quid, quando debitor solus certus est de debito, sed dubius est de solutione.ibid.§.1.pag.191

Creditor quidam Principis, vel ciuitatis frangendo gabellam volebat sibi compensare debitum, an hoc seruatis legibus compensationis esset licitum.t.3.r.147. §.1.p.194

Et quid, si Princeps, vel ciuitas locauerit aliis subditis vectigal, & gabellas alias iustas, an liceat creditori facere compensationem? Et quid, si Princeps, vel ciuitas illud vectigal vendiderit. ibidem §. 1. & seqq.

Si creditores alij anteriores adsint, an compensatio in foro conscientiæ sit valida. tract.3. resol.153. §.1. pag. 198

Et quid, si creditor possideret rem iure depositi. ibidem §. 3

Quando creditori posteriori debitor soluit debitum, cum soluere deberet priori, an in tali casu creditor non teneatur ad restitutionem, sed possit retinere pecuniam illam contra ordinem restitutionis sibi solutam.ibid.§.5. p.199

Et quid, si creditor cogatur ab aliis creditoribus anterioribus denunciare debitum, sub pœna excommunicationis restitutionem inducente.tract.3.r.134 §.1. ibidem.

Creditorum bona an vxores, & filij post mortem viri, vel Patris occultare possint.tract. 3. resol. 158. §. 1. pag.200

Et quid, si in iudicio vocati compellerentur aperire, si nihil abstulerint ex bonis matiti, vel parentum, an teneantur in constitutionem veritatem dicere. ibidem.

Et quid, si ex vi excommunicationis obligantur reuelare.ibidem.

Creditor antiquior,& pauperior an sit præferendus creditori posteriori, cæteris paribus, & secluso alio priuilegio in solutione alicuius debiti.t. 3.r.211. §.1. & seq.p.242

Creditores an teneantur relinquere aliquid ei, qui cadit bonis præter instrumenta suæ artis, si artifex sit, & vestes, quibus indutus est tempore cessionis; imo si pretiosæ sint, pro aliis commutandæ sint. t.5. r.4.§.2. & seq. p.278

Si in creditorum fraudem aliquid egerit, qui cedit bonis, an gaudeat tali priuilegio; vt v. g. quando bona sua luxuriose viuendo consumpsit, vel ludendo, vel cum meretricibus ea expendendo dilapidauit.t.5.r.11. §.1. p.281

Idem est de Clericis volentibus priuilegio cessionis gaudere.ibid. §.5

Si creditores offerunt debitori dilationem quinquennalem an excludatur à beneficio cessionis bonorum.t.5. r.17.§.1.p.284

Creditorum maiori parte consentiente an iudex possit dilationes moratorias concedere. tract. 5. res.23.§.5. pag.286

In creditorum præiudicium an inducia moratoriæ concedi possint. t.5.r.26.§.2.p.287

A maiori parte creditorum an possint concedi moratoriæ donationes, quæ à Principe conceduntur.t.5.r.31. §.1. pag.289

Et si creditores omnes concedant, vt debitor inducias quinquennij accipiat,& non cedat bonis, an teneatur debitor eas accipere, nec possit cedere bonis.ibid.§.3. ad medium.

Et si creditor vnus cum iuramento debitorem habet obligatum, an teneatur cum cæteris creditoribus ad dilationem quinquennalem consentire.ibid.§.5.p.290

Creditores Patris an ius acquirant in bona donata filiofamilias à Principe intuitu meritorum Patris.t.7.r.13. §.1.p.314

Quando cum creditorum damno donatarius scit donationem fieri, an donatarius peccet, & teneatur ad restitutionem. tractat. 7. resolution. 138. §. 1. pag. 386

Et quid, quando donatarius sciens, & prudens inducit debitorem ad alienandum in fraudem creditorum.ibidem §. 2. in fine.

* Vide verb. *Causa, Debitor, Debitum, Emptor, Excommunicatio, Famulus, Gestor negotiorum, Mercatores, Solutio, Vir.*

Creditum.

Si ad creditum vendatur res aliqua an licitum sit propter periculum in recuperanda sorte aliquid aliud exigere.t.3.r.40.§.1.& seqq.p.139

Credita pecunia rem vendere pretio rigoroso an sit licitum, & postea illam statim emere numerata pecunia pretio infimo, vel medio, secluſa obligatione, vt illam mercem sibi reuendat. tractat.3. resolut. 63. §.1. pag. 152

Et quid, si venditor iniret cum emptore, vt rem emptam iterum sibi vendat infimo, vel medio pretio ibidem §.2

Credita immatura an emi, & extingui possint minori pretio, imo dimidio pretio, si difficilis est solutio; & non solum à tertia persona, verum etiam ab ipsomet debitore.t.3.r.80.§.1.p.159

Qui credito, & oppignorata fide lusit,& perdidit, an teneatur in conscientia soluere. tract. 4. resol. 32. §. pag.158

Quod alter soluit, licet credito perdiderit, an collidere possit licitè retinere: Et an id locum habeat, quando soluens ignorabat non esse obligatum ad soluendum. t.4.r.34 §.1. & seqq.ibid.

* Vide verb. *Mercator, Vendere.*

Crimen.

Crimen falsum obiicere testi falsum aut contra ius testanti an sit peccatum mortale. tract.1. resol.88.§.1. pag.59

Et an sit peccatum contra iustitiam.tract. 1.r.89.§.4.& seq.pag.60

Et quid, si falsus testis iam esset mortuus ante finitam causam.ibid. §.7. pag.61

Crimen occultum obiicere alicui an sit licitum, quando est necessarium ad tuendum honorem, & famam, quæ alias omitteretur.ibid.§.3.in fine p. 60

Quando crimen est notorium & publicum, sed ignoratur author illius, an testis teneatur respondere, si inde ad euitandum scandalum interroget. t.1.resol.95.§.1. pag.63

Sed in tali casu, an iudex non possit inquirere, nec interrogare, & aliter faciendo an peccet mortaliter.ibidem

Si crimen à se admissum iniustè negat reus pœnam peculiariam meritus, & iuridice interrogatus, an teneatur ad restitutionem.t.1.r.105.§.1.& seqq.p.69

* Vide verb. *Bona temporalia, Delictum, Retractare, Reus, Testis.*
Qui crimen capitale commisit, an possit donare. t. 7. r. 29. §. 1. p. 323

Criminale.

In criminalibus leuibus an iudex conscius veritatis possit contra aliquem ferre sententiam iuxta allegata, & probata. t. 1. r. 111. §. 1. p. 73

Crux.

Si crucis signo signare se adultus nesciat, an peccet mortaliter, vel tantum venialiter. t. 1. r. 5. §. 5. p. 4

Culpa, Culpabiliter.

Quoad culpam an consuetudo possit abrogare legem, manente obligatione quoad pœnam. t. 2. r. 27. §. 1. p. 114
Et quid, quando pœna supponit intrinsece culpam, quales sunt Ecclesiasticæ censuræ, ibidem §. 3.
De culpa leuissima an conductor teneatur. t. 3. r. 119. §. 1. p. 181
Et hæc Resolutio deseruiet in empto, in locato, in dicto, in pignore, & in societate, ibidem §. 6.
An culpa sua commodatum perierit commodatarius dubius, an teneatur ad restitutionem, quia in contractibus quis tenetur tantum de dolo, & lata culpa, quæ constituat peccatum mortale. t. 3. r. 140. §. 2. p. 192
Idem est de depositario, locatore, seu conductore, ibidem §. 4
Ex quanam culpa teneatur depositarius, quando periit penes ipsum res deposita. t. 3. r. 141. §. 1. ibid.
Et quid in foro conscientiæ in ordine ad restitutionem, an requiratur lata culpa Theologica & mortalis, vel leuis, & leuissima. ibid. §. 4. p. 193
Idem est de Bullatiis, Cauponibus, nautis, sartoribus, fullonibus, & habentibus curam molendini, & domorum publicarum, & aliis similibus, ibid. § 2. p. 192. & in Res. 142. & 143. p. 193
Qui culpabiliter, & non dolose ad inopiam peruenit, an gaudeat priuilegio cessionis. t. 5. r. 12. §. 1. p. 281
Et culpa sua pauperibus an executores possint eleemosynam præbere. t. 9. r. 60. §. 1. p. 478
Vbi an relicta pro redimendis captiuis, & carceratis possint præstari captiuis, & carceratis ex sua culpa.
* Vide verb. *Excusare. Damnum.*

Curare.

Si non curent Episcopi, & Principes, vt leges Pontificiæ promulgentur, & recipiantur, an excusentur. t. 1. r. 16. §. 1. p. 11

Curator.

* Vide verb. *Minor, Pater. Pupillus.*

Currere.

Currere tempus dilationum à quo die incipiat. t. 5. r. 25. §. 1. p. 287
An currant vsuræ, & interesse stantibus dilationibus. t. 5. r. 33. §. 1. & seqq. p. 290

D

Damnare.

* Vide verb. *Bulla Pontificia.*

Damnatio, Damnatum.

Damnatus ad mortem an possit ad pias causas testati. Et quid si ante damnationem ad pias causas testatus fuerit. t. 8. r. 8. §. 1. & 2. p. 395
Damnatus capite Miles an possit testari, modo ex militari delicto damnatus fuerit, &c. t. 8. r. 78. §. 1. p. 431
Et an de aliis quam de castrensibus bonis. ibid. §. 2.
Damnatus ad mortem propter aliquod facinus an possit testari. t. 8. r. 96. §. 1. p. 439
* Vide verb. *Defendere.*

Damnum.

Si damnum aliquod contingat sine culpa illius in contractibus gratia vtriusque contrahentis celebratis, an diuidatur inter vtrumque t. 3 r. 121 §. 1. p. 183
* Vide verb. *Cogere. Conductor. Exportatio, Extrahere, Incendium, Metus.*

Debere, Debitor, Debitum.

* In indice primo huius tom. 6. in t. 3. *de Contractibus, & Cambiis* sunt quamplurimæ difficultates sup. his verbis *Debere, Debitor, Debitum*, ideo si occurrerit casus ita mistus, require illum ibi in Res. 20. 21. 22. 23. 25. 37. 80. 105. 107. 108. 109. 139. 140. 146. 147. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 156. 207. 209. & 211. & ex consequentiis in aliquibus aliis præcitati tractatus.
* In prædicto indice ex t. 5. de *Cessione bonorum* vide super supradictis verb. *Debere, Debitor, Debitum* Res. 1. 7. 10. 13. 15. 17. 19. 26. 27. 29. 31. 34. & 35. vbi plura.
Debita defuncti ex iustitia, & contractibus non tenetur donatarius, vel legatarius persoluere. t. 7. r. 146. §. 1. p. 390
Debitum incertum ratione incertitudinis personæ, loci, Ecclesiæ &c. an sit diuidendum, vel quid est faciendum. t. 8. r. 51. §. 1. & seqq. p. 415
Quidam debebat centum aureos cuidam Monasterio, & habebat facultatem distribuendi legatum ducentorum ducatorum Monasterio Regularium sibi bene viso, & elegit supradictum Monasterium cum pacto, vt dictum debitum remitteret, quæsiuit an licite hoc facere potuerit. t. 8. r. 56. §. 1. p. 415
Quidam erat debitor quinquaginta ducatorum fœminæ famulæ quæ ei inseruiuit & ex alia parte tenebatur singulis annis ex vi legati distribuere centum ducatos pro maritandis puellis; quæritur, an tuta conscientia possit inire pactum cum famula, vt dimittat ei, quod debet ratione seruitij præstiti, & ipse applicauit ei legatum centum ducatorum, quando ipsa contrahat matrimonium, &c. ibidem.
Et supponitur famulam vere esse egenam, ibidem.
Debita defuncti soluere executores an possint, inuito hærede. t. 9. r. 38. §. 1. p. 470
* Vide verb. *Clericus, Compensare, Depositum, Differre, Excommunicatio, Hæres, Iuramentum, Lis, Mercatores, Negare, Pœna, Satisfacere, Venditor.*

Decalogus.

* Vide verb. *Adultus.*

Decanatus.

* Vide verb. *Ætas.*

Decimæ.

A decimarum solutione an laicus ex consuetudine, vel præscriptione, sit immunis, dummodo adsit tempus quadraginta annorum cum titulo, & sine titulo præscriptio immemorabilis nempe centenaria. t. 2. r. 41. §. 1. p. 119
Vbi, an sufficiat tempus decem annorum.
Vbi etiam, an sint æqua, & iusta, & valeant statuta & Constitutiones Ciuitatum, vel leges Regum, & Principum, quibus vetant decimas à laicis exigi, quæ per consuetudinem solui minime solent. §. 2

Deceptio, Deceptum, Decipere.

Decipere se inuicem vsque ad dimidium iusti pretij non licet contrahentibus in foro conscientiæ. t. 3. r. 75. §. 8. p. 158
Deceptionem hanc vsque ad dimidium iusti pretij cur igitur iura permittunt. ibid.
* Vide verb. *Consensus.*

Decisiones Decisiuum.

Decisiuæ an sint Declarationes Cardinalium. t. 1. r. 22. §. 1. p. 16
Decisiones Cardinalium an sint tantum doctrinales etiamsi emanauerint facto verbo cum Pontifice. t. 1. r. 23. §. 1. & seqq. p. 17. & 18
* Vide verb. *Declarationes.*

Declarare.

Si vt non declaret moribundus in testamento aliquas restitutiones vel alimenta, expediat, quid est faciendum. t. 8. r. 104. §. 1. p. 444

Index

Declarare non tenetur Confessarius hæredibus personas quibus in secreto dixit testator in schedula, vel testamento se velle centum illis erogare per Confessarium, ibidem §.3.p.445

Declarationes.

Declarationes Illustrissimorum Cardinalium an habeant vim legis.t.1.r.21.§.1.& seq.p.16

Et an authentica forma alicuius Declarationis Cardinalium conferat ei vim legis generaliter obligantis in vtroque foro.t.1.r.24.§.1.& seqq.p.19

* Vide verb. *Decisiones.*

Decretum.

Decretum Gratiani an habeat vim legis.t.1.r.9.§.1.& seq.p.5

Decretis & legibus Synodi Prouincialis an Archiepiscopus,& alij Episcopi teneantur etiam quoad vim coactiuam,nec possint in illis dispensare,nisi quatenus in illis permissum est,& concessum &c.t.1.r.17.§.7.p.12

Decretis Pontificiis an clausis oculis standum sit.t.1.r.27.§.1.p.21

In decretis Pontificiis an semper verba imperatiui modi accipienda sint imperatiua.t.1.r.28.§ 1.& seq.ibid.21

In decretis Sacræ Congregationis an sub nomine priuationis Officiorum,Graduum & Dignitatum intelligantur comprehensi concionatores, Lectores, Confessores,Magistri Nouitiorum,Ministri,Consultores, Definitores,&c.t.1.r.34.§.1.p.28

Vbi quod dictæ pœnæ non incurruntur ante iudicis sententiam §.4

* Vide verb.*Constitutio,Ligare,Merces, Promulgatio.*

Deducere, Deductio.

Deducere an possit,quæ dedit pro chartis, & pro lucernis,pro bellariis & pro Mumia,vt vulgo dicitur, &c. qui ob fraudes in ludo factas tenetur restituere.t.4.r.40.§.1.p.261

Deducere dictas expensas non potest,si quis lucratus est ab eo,quem vi traxit ad ludum.ibidem.

Deductionem legis *Falcidiæ*, & *Trebellianæ* an testator prohibere possit.t.8.r.105.§.1. p.445

Et pro intelligentia huius quæstionis aliqua primo supponuntur,ibidem §.1.& seqq.

Defendere,Defensio.

Defendere se vi,& armis à iudice, & ab eius ministris, etiam occidendo eos,si necessarium sit, an possit reus innocens,qui re ipsa damnatur iniuste ad mortem,iuste tamen iuxta allegata,& probata.t.1.r.97.§.3.p.64

Sine defensionis aliquo termino an licita sit petitio Fisci instantis, vt aliqui rei indicati tantum ad torturam condemnentur ad triremes.t.1.r.124.§.1. p.82

Defensio est de iure naturali,& diuino,ideo consuetudo nihil aduersus illud præualet.ibidem §.13.p.83

* Vide verb. *Delictum.*

Deferre.

* Vide verb.*Concubina.*

Delegabile.

Delegabilis an sit fœminis potestas legislatiua Ecclesiastica.t.1.r.20.§.1.p.15

Delictum.

Si delictum plene probatum est, an reus teneatur ad mentem iudicis respondere.t.1.r.101.§.4. in fine p.67

Quando delictum ita est occultum,vt non possit iuridice probari saltem plene, scitur tamen à Principe, an tunc Princeps rationabili causa existente possit condemnare aliquem delinquentem absque iuridica probatione per testes, & absque citatione, & defensione rei. t.1.r.123.§.5.p.82

Pro debitis ex delicto an competat cessio bonorum.t.5.r.2.§ 1.& seqq. p.277.& 278

Si ex delicto debita oriantur,an qui cessit bonis, possit occultare aliquid ad sui sustentationem,&c.t.5.r.7.§.1.pag.279

Ex delicto debitoribus an Principes debeant concedere dilationes moratorias.t.5.r.26.§.1.p.287

* Vide verb.*Crimen,Denunciare,Hæreticus,Iudex,Iuramentum,Pœna,Princeps, Reus,Subditus.*

Delirans.

* Vide verb.*Æger.*

Demon.

* Vide verb. *Ligare.*

Denunciare.

Denunciare an testis non teneatur; quando scit malum alium scire delictum illud, etiam interrogatus de præcepto,& iuramento.t.1.r.94.§.1 & seqq. p.62

* Vide verb. *Constantinus Imperator, Excommunicare, Ligare.*

Denunciatum.

* Vide verb.*Accusatus.*

Deportatus.

Deportatus an possit condere testamentum ad piar causas.t.8.r.9.§.1.p.396

Deportatus Miles an possit condere testamentum.t.8.r.78.§.1.p.431

Et an de aliis quam de castrensibus bonis talis Miles testari possit.ib.§.2. qui Milites,non sunt. ibidem.

Depositio.

Si depositio testium non notificetur, an reus teneatur iudici respondere? Et quid circa hoc cum Regulibus.t.1.r.98.§.2.in fine p.64.

* Vide verb. *Audire,Causa,Reus.*

Depositarius, Depositum.

Si Depositarij res appareant incolumes in foro externo depositarius præsumitur in dolo. t.3.r.143.§.3. p.

Depositarius an possit vti re deposita vsu consumptibili,v.g.frumento,oleo,&c.dummodo certus sit tantundem eiusdem generis,ac bonitatis pretio habiturus, cum Dominus repetiuerit.t.3.r.144.§.1.& seq.ibid.

Depositum an cõpensationẽ admittat.t.3.r.157.§.1.p.

Depositarius ludens alienam pecuniam, an faciat suum lucrum,quod acquirit.t.4.r.25.§.1. p.255

Si deposita sit pecunia numerata, an Principes debeant concedere inducias debitoribus.t.5.r.27.§.1.p.287

* Vide verb. *Culpa,Pecunia.*

Derogare,Derogatum.

Non derogat lex specialis facta à Principe,vel Pontifice pro aliqua ciuitate, vel prouincia consuetudini alius Prouinciæ nisi expresse apponatur clausula derogatoria.t.2.r.32.§ 3. p.116

Et qualis debeat esse consuetudo, vt lex non censeatur illam non abrogare ex præcisa positione legis,sed addenda sit clausula derogatoria.t.2.r.33.§.1.& seq.ibi.

Derogata an censeatur consuetudo immemorialis per clausulam generalem reuocantem consuetudines.t.1.r.38.§.1.p.118

Et quid, quando consuetudo est iniqua & irrationalis.ibidem §.3

* Vide verb. *Concilium.*

Determinare.

Si determinauerint executores semel,v.g.eligere S.Augustini Monasterium,&c.an possit variare.t.9.r.61.& seq.p 478

Detrahere.

* Vide verb.*Falcidia.*

Deuoluere.

Quando,& in quibus casibus deuoluatur executio testamenti quoad legata pia,& etiam prophana;& elecpauperum, & distributio bonorum incertorum Episcopum in indice primo huius tom.6.ex t.

Executoribus testamentorum lege varias quæstiones Ref.45.vsque ad 56.demptis 52 & 53.à p. 472.

Dies.

* Vide verb. *Laborare, Missam audire.*

Differre.

Quando differunt executores solutionem debitorum legatorum,defuncti,an à peccato mortali excu

t.9.r.30.§.4.ad medium p. 466

* Vide *Consiliarius Regis, Senatus.*

Dispen

Difinitum.
Si difinitum non sit aliquid in legibus Regni Hispaniæ, & aliorum Regnorum, an ius ciuile obliget in dictis Regnis.t.1.r.50.§.1. p.38
Digniores.
* Vide verb.*Electio* vbi late,& verb.*Nomina*,
Dignitates Ecclesiasticæ,& Regulares.
Cum cura,& sine cura vide verb.*Ætas*,*Decretum*.
Dignoscere.
Vnde dignosci possit legem humanam obligare in conscientia, & ad mortale ? Vbi aliquæ Regulæ proponuntur ad cognoscendum hoc.t.1.r.58.§.1. & seqq.p. 46.& 47
Dignus.
* Vide verb.*Electio*,vbi late,*Præcedentia*.
Dilationes, moratoria.
Si dilationem quinquennalem debitori offerant creditores, an excludatur à beneficio cessionis bonorum. t.5.r.17.§.1.p.284
Pro dilationibus, & Induciis moratoriis lege in indice primo huius tom.6.ex t.5.à Res.23.vsque ad vltimam dicti tractatus vbi plura.à p.286. ad 291
Dilectio.
Dilectionis Dei præceptum quo tempore obliget.t.1.r.3. §.1.& seqq.p.2
Diœcesis.
In diœcesibus singulis, vt promulgentur leges Pontificiæ, an necessarium sit,vt obligent. t.1.r.10.§.1.p.6
In diœcesibus suis an Episcopi teneantur leges Pontificias publicari,& obseruari facere.t.1.r.14.§.1. p.10
In diœcesi sua an Episcopi possint condere leges Ecclesiasticas.t.1.r.18.§.1, p.12
Vbi aliqua curiosa circa hoc. §.1. & seqq.
Idem est de Archiepiscopis,Patriarchis,Abbatibus, Ecclesiasticis, Cardinalibus,Legatis,& Nuntiis,ibidem §.13.& seqq.p.13.& 14.
* Vide verb.*Capitulum Sede Vacante*,*Episcopus*.
Dissentire.
Quando dissentiunt duo, vel plures executores testamenti,quid est agendum.t.9.r.34 & 35.per tot.p.468
Dispensare, Dispensatio.
Qui dispensandi in votis potestatem habet, an possit dispensare cum habente votum non ludendi.t.4. r.70.§. 1.p.272
Dispensari hoc votum, vel iuramentum non ludendi an possit hac sola de causa,quia vouens,vel iurans magnum desiderium,& tentationem patitur ludendi,ibidem §.2
Vbi alia notabilia circa commutationem dicti voti.
Cum dispensatione Principis an impubes doli capax possit ad pias causas testari.t.8.r.7.§.1.p.395
Cum dispensatione Episcopi an executor testamentarius possit recedere à voluntate testatoris,vel an hæc dispensatio pertineat solum ad Papam secundum ius Canonicum; & ad Supremum Principem secundum ius ciuile.t.9.r.65.§.1.& seqq p.480.& 481
* Vide verb.*Absoluere*,*Concilium*, *Conuentualis*, *Decretum*, *Ecclesia*,*Expositus*.
Disputare.
* Vide verb.*Laicus*.
Distinguere.
Distinguitur inter Emphyteutam Ecclesiarum, & inter Emphyteutam laicorum.t.3.r.197.§.1.p.228
Sed lege ibi à Res.192. vsque ad 200. inclusiue vbi aliqua curiosa inuenies circa dictum Emphyteutam.à p. 84.ad 230
Distribuere,Distributio.
Si distributio aliqua commissa est Religioso,vel aliis,an postea suo consanguineo,vel Monasterio aliqua erogare.9.r.57.§ 1.& seq.p.477
Distributoris, vel testatoris filio spurio an executores possint aliquid dare de eleemosyna distribuenda t. 9. r.59.§.1.& 2. p.438
Distribuere eleemosynam inter pauperes an possint executores ante tempus designatum à testatore.t.9.r.62. §.1.& seq.p.478. & 489
* Vide verb. *Bona temporalia*,*Debere*, *Ecclesia*, *Eleemosyna*,*Orphanus*.
Diuidere, Diuisio.
Diuidere legata incerta ratione incertitudinis personæ, loci,Ecclesiæ,pauperum,&c. an hæres in conscientia teneatur, si in id consentiant ? Idem est de debito vbi diuersi casus pro praxi.t.8.r.51.& 52.p.415.& 416
* Vide verb.*Legitima*. *Doctor*.
Doctori testanti de consuetudine an sit credendum. t.2. r.34.§.1.p. 116
Vbi an in foro conscientiæ possit quis stare assertioni vnius Doctoris testantis de consuetudine. §.2
Doctor an gaudeat in conficiendis testamentis priuilegio Militis.t.8.r.90.§.1.p.436
* Vide verb.*Concubina*.
Doctorandus.
Pro doctorando filio expensæ factæ à Patre non veniunt in legitimam.t.7.r.43.§.2. ad medium p. 333
Doctoratus.
* Vide verb. *Conditio*,*Gradus*.
Doctrinales.
* Vide verb. *Decisiones*,*Rubrica*.
Dolus.
Dolo iuramentum adiectum contractibus inualidis, & de iure reprobatis an obliget in conscientia?Et an dictum iuramentum indigeat relaxatione.t.3.r.117.§.1. & seq.p.179
Qui dolo bona sua perdiderint, an gaudeant beneficio cessionis.t.5.r.3.§.1.p.278
Dominica Oratio.
* Vide verb.*Adultus*,*Oratio*.
Dominus.
An dominus ex incendio familiæ,seu domesticorum teneatur.t.3.r.120.§.4.p.183
Domino tradere equum an teneatur,qui eum gratis recepit à latrone,vel possit illum tradere ipso latroni.t.3. r.132.§.4. p.188
Si dominus rei fructus in veritate ex ea probabiliter non erat recepturus, an possessor malæ fidei dictæ rei non teneatur ad fructus.t.3.r.172.§.2.in fine p.213
Dominus an teneatur præstare salarium famulis infirmis t.3.r.175.§.1.& seq.p.214
Si Dominus postquam emphyteuta à solutione Canonis cessauit per aliquod tempus tacuit, sed postea ad priuationē Emphyteusis agat,an fructus interim à triennio perceptos Emphyteuta faciat suos,an vero teneatur eos Domino restituere.t.3.r.196.§.1.& seqq.q.227
Dominus post incursam caducationem an possit propria authoritate possessionem rei Emphyteuticæ apprehendere.t.3.r.198.§.1.p.229
Et quid, si Emphyteuta non resistit, vel resistit verbis tantum,non vero factis resistit ? Et quid si adsit scandalum,ibidem §.1. & seqq.
Domino irrequisito, an si Emphyteuta alienet partem, amittat totū,an vero solum modo partē.t.3.r.199.§.1.ib.
Et quando sunt duo ciusdem rei Emphyteuticæ Domini proprietarij an vterque sit requirendus,ibidem §.5
Et an vno domino dumtaxat non requisito Emphyteuta in pœnam commissi totam rem, an vero partem spectantem ad Dominum,cuius consensus non fuit requisitus, amittat,ib.p.230
Et quando plures sunt Domini directi rei Emphyteuticæ,an omnes sint requirendi,ib.in fine dicti §.& seq.
Sine domini licētia Thesaurus inuētus ex industria in fūdo alieno,an sufficiat in cōscientia ante iudicis sententiā dare tantum Domino dimidiam partē.t.6.r.4.§.1.p.293

Si Domini plures sint eiusdem fundi ex inæqualibus partibus quomodo applicabitur Thesaurus in dicto fundo.ibidem §.5. p.294
Si Dominus fundi dicat illam pecuniam inuentam fuisse absconditam à maioribus suis inuentor vero dicat esse Thesaurum,quis debet probare,ibid. §.6
Ad Dominum proprietatis an pertineat Thesaurus inuentus in fundo Emphyteutico,vel an ad Emphyteutam.t.6.r.5.§.1.& seqq.p.294.& 295
Si Dominus fundi consensisset, vt per artem magicam ex eius fundo erueretur Thesaurus, ad quem pertineat.t.6.r.14.§.3.p. 301
* Vide verb. *Animal,Canis,Dubium,Emere, Exigere, Famulus,Fiscus,Fur,Gestor negotiorum,Incendium, Restituere,Seruus,Tabernarius,Vendere.*

Domus.

Domum locare pretio currenti an possit, qui scit Aulam,Proregem cito Messanam discessurum. t.3.r.101. §.1.pag.170
Domum locare meretricibus an quis posset,etiam si honestas vicinas peruersuræ sint. t.3.r.110 §.3.p.176
Vt domum aliquis exponat ludo an Princeps licentiam concedere possit.t.4.r.1.§.1. p.243
Domum habentes expositam ludo an non solum peccent, sed teneantur ad restitutionem, si principales lusores tenentur restituere,& non restituatur.ibid.§.4. pag.244
In domus venditæ parietibus pecunia,vel alia res recondita,vel sub terra abscondita, non ad emptorem, vel inuentorem sed spectat, sed venditori, vel qui illam ibi reposuit restitui debet.t.6.r.2.§.2. ad medium p.292
In domo vendita ante traditionem Thesaurus inuentus cui cedat.t.6.r.6.§.5.in fine p.296
* Vide verb. *Incendium,Soluere.*

Donare,Donatarius,Donatio, Donator.

Donatio quando præsumitur inter emptores, & venditores circa excessum,vel defectum iusti pretij.t.3.res. 76 §.1.& seq.p.158
Qui donationis studio rem furtiuam sub dubio possidet, & facta diligentia dubium adhuc persistit, ad quid teneatur? Vbi aliqua circa hoc aduertuntur.t.3. r.127.§.1.& seqq. p. 186
Donare mortis causa licet possit Paganus filiusfamilias castrensi, vel quasi castrensi peculio absque Patris consensu,ipsi tamen mortis causa Donationi,quinque testes vno eodemque tempore adhibere tenetur,quos testes etiam se subscribere donationis instrumento oportet t 8.r.85. §.6. p.433
* In indice primo huius tom.6. ex t. 7. de *Donationibus* lege omnes eius 147.Res.vbi quamplures alias quæstiones reperies sup his verbis *Donare,Donatarius,Donatio, Donator.*

Dos.Dotare.

Pro dote Moniali pecunia data an possit insumi in emendo agro,vel vinea, vt de fructibus eius Monialis sustentetur.t.3.r.190.§.6.p.224
Dotis causa donatio facta reuocari non potest etiam ob ingratitudinem.t.7.r.41.§.5.p.332
Dotare filios ad matrimonium, & ingressum Religionis an teneatur Pater.ibidem §.1.p.331
Dotem etiam,& non solum alimenta filiis spuriis præbere Pater tenetur.t.7.r.48.§.1. p.335
Et hoc procedit, etiamsi Pater sit Clericus Sacerdos & etiam post constitutionem Pij V. ibidem §. 2
Dotem præbere an possit maritus filiis alterius matrimonij de bonis communibus acquisitis sine licentia vxoris.t.7.r.57.§.1.post medium p. 341
Qui pro dote maiorem quantitatem pecuniarum recepisse confessus est,an censeatur illam donare.t.7. r.61.§. 1.pag.343
Si dotem habeat puella,sed non sufficienté, an debeatur illi legatum factum puellis,vt nubāt.t.8.r.44.§.3.p.404
Dotare filiam spuriam in defectum Patris an hæres, cui donata vel in testamento relicta fuerunt bona Patris habentis filiam spuriam,teneatur.t.8.r.112.§.8.p.450
* Vide verb.*Bona temporalia, Vxor.*

Dubitans, Dubitare, Dubium.

Si dubium est, an excommunicationis, suspensionis, & irregularitatis lex sit vsu recepta, nec ne præsumendum sit esse vsu receptam.t.1.r.140.§.1. p.32
Vbi pro praxi aliqui casus,& Bullæ Pontificiæ,§.1.&seq.
Dubium æquale existens,an detur consuetudo sufficiens ad obligandum in foro conscientiæ,partem negantem sequi possumus.t.1.r.41.§.2.in fine p.33
In dubij causa qui non recipiunt legem, an mortaliter peccent.t.1.r.60.§ 2.p.48
Si dubium est an in aliquo casu lex obliget, an liceat contra illam facere,quando constat de leget.t.1.r.61. §.1.& seq.p.50
In dubio casu legis an detur locus Epijkeiæ. t.1.r.63. 1.ibidem.
Et quid,si dubitatur, an alteri legi grauiori contrahatur,ibid.§.4.p.51
Si quis dubitat, de iustitia alicuius tributi, an teneatur illud soluere.t.1.r.68.§.2. ibid.
Quando dubitat testis falsus, an reuocatio ipsius falsi testimonij profutura sit,necne, an reuocare teneatur dictum suum.t.1.r.93.§.1.post medium p.62
Si dubitant reus & testis,vtrum iudex illos iuridice interroget,an teneantur respondere.t.1.r.96.§.1.p.63
Et si in dubia re iudex inquirat,an peccet,& si testis obsequatur an sit iniustus, ibidem§.3
Si dubium est de indignitate personæ eligendæ, an minor pars in aliquo Capitulo possit concurrere cum maiori ad eligendum indignum.t.1.r.136.§.2. p.96
In dubio an actus interpretetur validus. t.1.r.138.§.3. pag.97
In dubio an consuetudo contraria legi sit rationabilis, præsumendum sit, quod sit ratinabilis, & communi bono expediens.t.2.r.1.§.6. p.100
In dubio si consuetudo sit introducta animo obligandi vel deuotionis,an obliget.t.2.r.19 §.1.p.111
Dubius de malo vsu mentis an excusetur vendens ut indifferentes,nulla iusta causa concurrente.t.3.r.111 §.1.pag.176
Dubius si res furtiua,an possit illam emere, vt postea vero Domino totum pretium recipiat.t.3.r.126.§. pag.186
Et in dicto casu,si Dominus non comparuerit, an emptor teneatur rem illam in pios vsus conuertere, defecto tamen pretio, maxime si illam emit modico pretio, ibidem.
Si sub dubio emptionis, vel donationis studio rem furtiuam quis possidet,& facta diligentia dubium adhuc persistit,ad quid teneatur.tract.3.res.127.§.1. & seqq. ibid.
Vbi aliqua alia circa hoc aduertuntur.
Qui dubitat post emptionem rei bona fide factam esse rem alienam, nec veritas opposita diligentia facta sciri potuit, an qui illam vendidit teneatur patere esse ad illud pretium Domino soluendum, quoties comparuerit.t.3.r.128.§.1. p.187
Et supponitur, quod qui rem per viam emptionis seu permutationis etiam bona fide de manu latronis accipit, sed deinde incipit dubitare probabiliter eam sit furtiua,si facta diligentia sit dubius, potest illam tuta conscientia retinere,& vendere,ibidem.
Quando dubitatur quis sit Pater filij illegitimi quem nimirum plures matrem cognouerunt, quisnam dictum filium alere tenetur.tractat.3. resol. 38. pag.191

An quilibet eorum, Patre deficiente, vel nolente alere filium alius sit obligatus in integrum, ne proles alimento destituatur, ibid. §. 8
Dubius commodatarius an sua culpa commodatum perierit, an teneatur ad restitutionem, quia in contractibus quis tenetur tantum de dolo, & lata culpa, quæ constituat peccatum mortale. t. 3. r. 140. §. 2. p. 192
Idem est de depositario, locatore, seu conductore, ibidem §. 4
Si dubitat Petrus, vtrum Paulus cum quo lusit, esset lucraturus, si ipse fraudes non adhibuisset, an teneatur ex hoc aliquid restituere. t. 4. r. 39. §. 1. p. 261
Vbi, quod si quis ludens dubius sit, an ipse ob fraudem acquisierit aliquod lucrum, tenetur ex dubio perseuerante ad restitutionem eius.
Si dubitare incipiat postea qui rem certo sciebat, an possit adhuc spondere. t. 4. r. 76. §. 1. p. 274
In dubio an donatio sit remuneratoria, an vero gratuita, & liberalis, censendum esse remuneratoriam. t. 7. r. 18, §. 2. p. 317
In dubio an filius præsumatur expensas factas pro Patre animo donandi fecisse. t. 7. r. 37. §. 1. p. 328
In dubio victricus non censetur animo donandi, sed repetendi potius expensas pro priuigno fecisse, ibidem §. 15
Et quid, si victricus bona priuigni administrans alimenta priuigno petebat annue. ibidem §. 16. p. 329
In dubio illa est tenenda sententia, quæ humanior est & benignior. t. 7. r. 49. §. 2. p. 335
In dubio an donator præsumatur cogitasse de liberis. t. 7. r. 51. §. 1. p. 337
Si dubitat scrupulosa vxor, an gemmas quas maritus illi dedit, an illas in proprietate dederit, an vero in vsum, quid est faciendum. t. 7. r. 69. §. 5. p. 347
Dubius de suo statu an possit testari ad pias causas. t. 8 r. 12. §. 1. p. 396
Si dubium sit, qua mente testator reliquerit legatum, an præsumatur in dubio quod ad piam causam, id est pro Deo, & animæ salute reliquisse, & non pro persona. t. 8. r. 49. §. 4. p. 414
In pari dubio quid est sentiendum de re, an diuidenda sit, &c. Vbi pro praxi aliqui casus. t. 8. r. 51. §. 3. p. 415
In dubio Miles an præsumatur iure communi, an vero militari testatus. t. 8. r. 81. §. 1. & seqq. p. 432
* Vide verb. *Admonitio. Adulter, Conditio, Conductor, Consilium. Creditor, Hæres. Obligare, Subditus.*

E

Ecclesia:

In Ecclesiis Cathedralibus, in quibus adsunt statuta de puritate sanguinis, an expositi sint admittendi, etiamsi statuta de puritate iuramentum, & sufficientem informationem exposcant. t. 1. r. 32. §. 1. & seqq. p. 25. & seqq.
Ecclesiæ præceptis an Catholici teneantur habitantes in terris Hæreticorum. t. 1. r. 49. §. 1. & seqq. p. 37
In Ecclesiis Cathedralibus, & Regularibus solent stare sedilia laicorum pro audiendis concionibus, an Episcopi, & Superiores Regulares possint amplius illa non admittere; & ideo remouere, vel alia eorum loco apponere, laicis inuitis. t. 1. r. 127. §. 1. p. 86
Et quid de sedili Iurispatronatus, ibidem §. 8 p. 87
Et quid de iure sepulchri, & habente insignia in Ecclesia etiam Mendicantium; an vtique amoueri non possint, & illud ius transeat ad hæredes, ibidem §. 9
Ecclesiæ Romanæ an adhuc competat priuilegium præscriptionis centum annorum. t. 2. r. 3. §. 1. p. 102
In Ecclesiis aliis an quadragenaria præscriptio competat. ibidem §. 2
Quando Ecclesiæ vetustate colapsæ sunt instaurandæ, an possint Parochi collectas exigere à populo, vel ad collationem possint etiam Canonici compelli. t. 2. r. 39. §. 1. pag. 118
Et quid, quando consuetudo adest, vt populus reficiat Ecclesiam, ibidem §. 3
Ecclesia aduersus Ecclesiam an gaudeat beneficio restitutionis in integrum. t. 3. r. 165. §. 5. p. 208
Ecclesia læsa in contractu cum laico potest petere restitutionem non solum coram iudice ipsius laici, sed etiam coram iudice Ecclesiastico, ibid. §. 13. p. 209
* Circa Ecclesiæ Emphyteutum in tract. 3. vide aliquas difficultates à Res. 192. vsque ad 200. inclusiue.
In Ecclesia ludere an sit peccatum mortale. t. 4. res. 3. per tot. p. 245
Ecclesiæ cuidam testator reliquit legatum vnciarum decem quodlibet anno in perpetuum, & cum esset elapsum à morte testatoris tempus 100. annorum, quæsierunt, vtrum hæredes teneantur soluere supradictum legatum. t. 8. r. 26. §. 1 p 403
Ecclesiæ legatum relictum, & scriptum manu propria testatoris, an valeat tale legatum, si testator moriatur vbi non possit condere testamentum. t. 8. r. 27. §. 1. ibid.
Si Ecclesiæ B. Mariæ, vel alterius Sancti testator legatum fecerit, & in eodem loco plures sint Ecclesiæ eiusdem nominis, an diuidendum sit tale legatum inter illas, vel quid est faciendum in pari dubio. t. 8. r. 51. §. 3. pag. 415
Et si nulla vero Ecclesia sit talis nominis in illo loco, an tale legatum cedat Ecclesiæ Cathedrali. ibid.
Ecclesiæ fabricæ pauperi an executor possit dare eleemosynam distribuendam inter pauperes. t. 9 r. 63. §. 1. pag. 479
* Vide verb. *Alienatio, Arma, Bona temporalia, Dispensare, Distinguere, Fidelis, Fructus, Ingratitudo, Pactum, Priuilegium, Promissio.*
* In indice primo huius tom. 6. ex tract. 7. *de Donationibus* lege varias, & plures difficultates circa Donationes factas Ecclesiæ signanter in Res. 55. 94. 95. 105. 106. 111. & à Res. 118. vsque ad Res. 123. inclusiue, & in Res. 131. & 135

Ecclesiasticus.

Ecclesiastici an excusentur à mortali, qui agitationibus taurorum intersunt contra prohibitionem sub pœna excommunicationis ferendæ. t. 1. r. 43. §. 1. p. 33
Pro Ecclesiasticis exemptionibus, & bonis eorum patrimonialibus aliqua notabilia. t. 9. r. 66. §. 8. p. 482
* Vide verb. *Clericus, Concubina, Hæres, Legislator, Lex, Locatio.*

Electio, Electores, Eligere, &c.

De electionibus Officialium rectè faciendis, & præsertim ab Illustrissimo Senatu Vrbis Panormi. t. 1. r. 135. §. 1. pag. 94
Pro quo primo aliqua notabilia proponuntur, & supponuntur, ibidem §. 2.
Senatores eligentes indignos non solum peccant mortaliter, sed tenentur resarcire damnum inde sequutum, ibidem §. 6. p. 95
Et an sint periuri pro iuramento, quod ante electionem faciunt, vel facere debent, ibidem §. 2 p. 94
Et quid, si electionem fecerint per secreta suffragia, ibidem §. 5. p. 95
Eligentes dignos omissis dignioribus, an peccent. ibidem §. 6
Et possit esse peccatum ex modo, vt si quis fraudibus vtatur in sortibus, ibidem §. 7
Et quid, si aliquis ex Senatoribus vnum pro alio legat, vel aliquam chartam ex tribus, quæ in pileo sunt, paulo grandiorem efficiat, vt illam facilius aliis in pileo relictis, assumat, &c. ibidem.
Ad eligendum indignum an minor pars possit concurrere cum maiori in aliquo Capitulo. tract. 1. resol. 136. §. 1. pag. 95

Index

Et quid si est dubium de indignitate personæ eligendæ. ibidem §.2 p.96
Electores an possint renunciare iuri suo, cum non sit priuatum ius, sed publicum totius Collegij, Communitatis, Capituli, &c. ibid. cursim in §. 1. p.95
Ab electione an debeat expelli accusatus, vel denunciatus. t.1.r.137.§.1.p.96
Et an talis illegibilis sit propter malam famam apud bonos viros, ibidem.
Si electio maneat apud duos, an vnum alterum eligere possit. t.1.r.138.§.1.p.96
Eligere seipsum an aliquis possit dum facultas eligendi pluribus commissa est, ibid.§.1.& seq.p.97
Eligere, digniores ad officia sæcularia an Rex teneatur, sed non teneatur ad restitutionem eligens tantum dignos. t.1.r.139. lege eam per totam p.97.& seq.
Idem est de quocumque alio Principe. t.1.r.140 §.1.p.99
Et quando electio fit per plura suffragia, an ad officia sæcularia debeant digniores eligi, ibid. §. vlt.
Electio facta metu reuerentiali non valet, ideo irritanda, & declaranda irrita. t.3.r.118.§ 4. p.180
Super electione Pontificis, & Cardinalium sponsiones an hodie sint licitæ? Vbi alia circa hoc. t.4.r.73.§.1. p.273
Eligere equum Titius, an vero hæres debeat, si testator habens plures equos Titio legauerit equum. t.8.r.114. §.12. p.452
Electio pauperum an possit committi Religiosis, & an saltem fratribus Minoribus. t.9.r.15.§.1.& seq. p.459
Eligere pauperes an possint Religiosi, prout commisit testator absque licentia Superioris. ibid §.4.p.460. & in Res.20.§.1.p.462
Circa electionem in executorem testamenti Religioso à testatore commissam, an Religiosus indigeat speciali licentia Superioris. t.9.r.28.§.1. p.465
Electio hæc executorum qualiter autem facienda sit, &c. ibidem.
Si electorem pauperum ad distribuendas eleemosynas testator relinquit quempiam, quibus aliquid sit distribuendum, si is intra annum, aut sex menses eligere neglexerit, vtrum eo tempore elapso ius eligendi transeat ad Episcopum. t.9.r.54. §.1. p.476
Si semel elegerunt executores v.g. S. Augustini Monasterium, an possint variare. t.9.r.61. per tot. p.478
Eligere pauperiores an teneatur ille cui eleemosyna distribuenda commissa est. t.9.r.63.§.3.p.479
* Vide verb. *Excommunicatio, Mercatores, Metus.*

Eleemosyna.

Eleemosyna largienda pauperibus an possit applicari pro Missis celebrandis ad subleuandas animas Purgatorij. t.8.r.58.§.1. p.422
Pro eleemosynis, & alimentis pauperum legatum relictum, executore à testatore non assignato, an executio talis legati pertineat ad Episcopum. t.9.r.55.§.1.& seqq.p.476
De eleemosyna distribuenda an executores possint dare aliquid filio spurio testatoris? Et quid de filio spurio ipsius distribuentis t.9.r.59.§.1.p.478
Quando pro eleemosyna distribuenda testator expressit certum genus pauperum, aut certum locum, an tunc nec hæres, nec Episcopus possint mutare. t.9.r.63.§.4. pag 479
* Vide verb. *Applicare, Beneficiarius, Culpa, Distribuere, Ecclesia, Electio.*

Emens, Emere, Emptio, Emptor.

* Sup. his verbis Tractatus 3. de Contractibus, & Cambiis huius tom. 6 totus est plenus quæstionibus; ideo ibi require quidquid super illis occurrerit signanter in Res. 18. 57. 58. 68. 69. 74. 75. 77. 78 79. 80. 81. 83. 93. 96. 110. 111. 112. 116. 127. 128. 129. 131. 132. 133. 136. 168. 177. 186. 187. 188. & 190. quas difficultates facile inuenies in indice primo huius tom. 6
* Vide etiam in hoc indice verb. *Domus, Dos, Equus, Decedere, Filius, Fructus, Frumentum, Fundum, Fur, Hæres, Herba, Lapis, Latere, Latro, Mercatores, Merces, Monopolium, Officium, Periculum, Pretium, Sartores, Solere, Vendere, Venditor, Vinum, Census, Chirographum, Cleric. Dubium, Excedere, Læsio, Negotiari*, & passim in aliis verbis.

Emphyteusis, Emphyteuta.

Emphyteusis prohibetur dari vltra tres vitas. t.7.r.1. §.2.p.368
* Pro Emphyteuta ex tract.3. lege aliquas Curiosas difficultates à Res.192. vsque ad 200 inclusiue.
* Vide etiam verb. *Canon, Forma, Iuramentum.*

Enumerare.

Enumerantur sigillatim omnia, quæ ad pias causas relinquuntur. t.8.r.37.& 38.p.407

Episcopus.

Episcopi an excusentur; si non curant, vt leges Pontificiæ promulgentur, & recipiantur. t.1.r.16.§.1.p.11
Episcopi, qui hoc tempore viuunt, & quorum antecessores non receperunt Concilium Tridentinum, ac Bullam Cœnæ Domini, an liberi sint in conscientia & multo magis eorum subditi, ibidem.
Episcopi an possint condere leges Ecclesiasticas in sua Diœcesi. t.1.r.18.§ 1. p.12
Episcopi an potestatem hanc condendi leges habeant immediate à Christo, an vero à Pontifice. ibid. §.1. & seqq.p.13
Et hoc pendet ex solutione illius quæstionis, quo iure Episcopi sint Superiores Sacerdotibus quoad iurisdictionem, &c. ibidem
Idem est de institutione Festi, ibidem §.16.p.14
Episcopus, qui confert Ordines ante Confirmationis Sacramentum, an peccet mortaliter. t.1.r.27. §.4. p.21
Episcoporum leges Synodales an Regulares obseruam teneantur. t.1.r.44 §.1.p.34
Vbi, quod multi sunt casus, in quibus Religiosi etiam exempti tenentur legibus, & sententiis Episcoporum. §.2
Et quid, quoad Festorum obseruationes, ieiunia, interdicta, cæteraque censuras, pro quibus ferendis Episcopi facultatem habent à iure Tridentini, ibidem.
Qui iuxta Episcopi mentem, & supplicationem facturi illi litteras corrigit, non incurrit excommunicationem. t.1.r.83.§.3.p.57
Episcopus sicut potest reuocare suam legem, an etiam possit tollere consuetudinem propriam suam Diœcesis. t.2.r.32.§.4. p.116
Episcopus in loco domicilij an ordinare possit illum, qui nimis distat à loco originis in quo natus est, & eius Parentes de necessaria ætate hoc deposuissent. t.3.r.161. § 18. p.204
Episcopus an possit tenere Cymbam piscatoriam pro eius vsu, familiæ, Prædicatorum, hospitum, &c. & pisces, qui postea supersunt, vendere. t.3.r.187.§.5.p.221
Episcopi an possint esse fideiussores. tract.3. res.189. pag.222
Episcopales Cancellariæ redditus locari non possunt, sed debent per proprios Episcopi ministros exerceri. t.3.r.190.§.3 p.223
Episcopi an peccent mortaliter ludendo ludis prohibitis t.4.r.12,§.1.p.248
Ab Episcopo an possint debitores petere absolutionem iuramenti, quando pactum, & iuramentum cessoria bonorum in aliquo contractu iuramento firmarunt. t.5.r.15.§.12. p.283
Episcopi an possint valide donare. t.7.r.3.§. 1.p.308
Et supponitur bona temporalia triplicis generis esse quæ Episcopi habere possunt, scilicet patrimonialia, quasi patrimonialia, & mere Ecclesiastica. Et de quibus his Episcopus possit valide donare, agitur, ibid. §.2.& seqq. pag.308

Et an licite.tract.7.r.4.§.1.ibidem.
Episcopi Religiosi donatio ad vsus prophanos non solum est illicita,sed etiam inualida, & accipientes tenentur ad restitutionem.t.7.r.9.§.1. p.321
Quando ad Episcopum Monachus, aut Religiosus assumitur, an sit liber à voto paupertatis, & dominium acquirat; possitque contractus inire sicut alij Episcopi non Regulares.ibidem & seqq.
Episcopi donatio intra viginti dies ante obitum an sit valida.t.7.r.75. §.1. p.350
Et quid,si donatio fuerit facta extra infirmitatem, cum scilicet sanus esset Episcopus. Quare adhuc si publicetur excommunicatio contra non reuelantes bona Episcopi defuncti,manet vnus in conscientia donatarius, ibidem.
Si Episcopo relinquitur aliquid à propinquo, præsumitur esse relictum non intuitu Ecclesiæ, sed personæ. t.8.r.49.§.2. p.414
Episcopus, si licentiam habet disponendi de bonis in quoscumque vsus voluerit, an licite in fine mortis possit testari in vsus non pios.t.8.r.91.per tot.p.436
Episcopus filiusfamilias an possit testamentum condere de bonis aduentitiis, quæ ante Episcopatum & constante Episcopatu acquisiuit.t.8. r.94. & 95. per tot. p.438. & 439
* Vide verb. *Absoluere, Acceptare, Ætas, Commutare, Concilium, Consanguineus, Decretum, Diœcesis, Dispensatio, Ecclesia, Eleemosyna, Festum, Ieiunium, Laicus, Ligare, Locus.*
* In indice primo huius tom.6.ex t.9.*de Executoribus testamentorum*, lege varias quæstiones pro Episcopis, quando, & in quibus casibus sint executores vltimarum voluntatum;& quando ad eos deuoluitur executio testamentorum,&c. & signanter quære ibi in r.2. 9.30. 33.41.& à r.45.vsque à 56.inclusiuè, demptis r. 51.& 53.& vide ref.63.64.65.66.70.71.& 72.vbi plura,& aliquid in aliis dicti tractatus.

Equus.

Qui equum bona fide à latrone emit, & postea de hoc certior factus est,an possit tuta conscientia rescindere contractum.& latroni equum illum reddere, vt pretium pro eum datum reciperet.t.3.r.152. §.1. & seq. pag.188
Et si equum recepit gratis à latrone, an possit illum ei tradere,vel teneatur tradere Domino ibidem §.4
Si equum bibisse margaritam quis sciret,an possit illum communi pretio emere,& non teneatur reuelare Domino,quod scit.t.6.r.16.§.5. p.303
* Vide verb. *Eligere.*

Erogare.

* Vide verb. *Applicare, Declarare, Distributio.*

Euentus.

* Vide verb. *Scire.*

Euictio.

De euictione an teneatur donatarius, si donatio fuit remuneratoria.t.7.r.22.per tot.p.319

Excedere, Excessus.

Qui excedit notabiliter memoria collusorem,an teneatur restituere, si in sponsione apposuit magnam summam ad recitandum plures versus.t.4.r.72.§.4.p.272
Quando excedit, quod emitur vltra, vel intra valorem insti pretij non potest ab emptore remitti, & donari venditori absque insinuatione.t.7.r.93.§.3.p.359
Excessum donationis an donatarius in conscientia retinere possit,si donatio non sit instituta.t.7. r.101. §.1. pag.363
Et quid, si donator ignoret se posse excessum repetere, ibidem,§.8.p.364
* Vide verb. *Consensus, Fur, Hæres, Hasta, Mors, Omissio, Pragmatica,*

Excommunicare, Excommunicatio, &c.

Sub excommunicationis pœna lex aliquid præcipiens an obliget ad mortale.t.1.r.42.§.1.p.33
Vbi quod sub excommunicationis pœna lex obligat ad mortalem culpam, quando excommunicatio est latæ sententiæ,non autem quando est comminatoria, §.2
Et pro praxi an excusentur à peccato mortali Ecclesiastici,& Religiosi, qui agitationibus saurorum interfunt,contra prohibitionem sub pœna excommunicationis ferendæ. t.1. r.43.§.1.p.33
Si sub excommunicationis pœna restitutionem inducente creditor cogatur denunciare debitam à creditoribus anterioribus,an talis in foro conscientiæ possit vti compensatione.t.3.r.154.§.1.p.199
Excommunicati an possint eligi in executores testamentorum t.9.r.2.§.1.p.454
Si excommunicatus sit iudex ordinarius, vel delegatus, aut arbiter,Aduocatus,vel tutor,non potest iudicare, patricinari,nec in iudicio existere,ibid.§.2 & seqq.
Vbi,quod si solus vnus est Executor, seu Commissarius, illeque excommunicatus existat, & intra tempus, quod à iure, vel testatore ad executionem concessum est, excommunicationis absolutionem consequi non possit,tunc ad Episcopum executio deuoluitur in causis piis,in aliis vero ad hæredes.§.6
Et quid,si Executor,vel Commissarius excommunicatus de facto testatoris voluntatem adimpleuerit,an sit valida executio,ibidem. §.7
* Vide verb. *Absolutio, Alienatio, Bulla Cœnæ, Corrigere, Creditor, Dubitans, Episcopus, Frumentum, Gabella, Ligare, Regulares.*

Excusare.

An excusetur à culpa, qui merces vetitas traducunt ex vno Regno ad alterum, non soluto vectigali Regio, qui in fluminibus vetitis piscantur, qui contra prohibitionem in syluis ligna secant,vel pascuntur oues suas in pratis vetitis;vel alia vetita venantur; & alia similia faciunt.t.1.r.75.§.4. p.54
* Vide verb. *Curare, differre, Extractio, Hæres, Ignorantia, Introducentes, Iudex, Venari.*

Executio, Executor testamenti.

Ab executoribus testamenti legatum relictum viduis pauperibus, an possit dari pauperibus vitam cælibem gerentibus.t.8.r.48.per tot.p.412.& seq.
In indice primo huius tom.6.Tractatus 9.de *Executoribus testamentorum*,ipse titulus demonstrat omnes eius difficultates pro tenore ad ista verba.Vbi plura.

Exemptio.

* Vide verb. *Ecclesiasticus.*

Exhæreditio.

Exhæredationis causa an testamentum ad pias causas vitietur. t.8. r.30.§.3.p.406

Exigere.

Exigere aliquod præmium inuentor an possit à Domino rei inuentæ.t.6.r.17.§.5 p.304
Donec exigatur à Principe, potest, qui inuenit Thesaurum,retinere totum, & occultare, non obstantibus legibus Principum reseruantibus sibi thesaurum. t.6. r.19.§.4.p.306
* Vide verb. *Commissarius, Filius, Fornicatio, Iuramentum, Meritum, Parochus, Periculum, Princeps, Prouisio, Salarium.*

Exilium.

* Vide verb. *Pœna, Reus.*

Expectare.

Expectare quanto tempore teneatur inuentor,donec rem inuentã alienare,vel absumere possit.t.6.r.17.§.2.p.303

Expedire.

* Vide verb. *Declarare.*

Expellere.

* Vide verb. *Electio.*

Expensa.

Expensas factas pro filiis, quando colligatur Patrem,fecisse animo repetendi.t.7.r.37.§.3. p.328

Expensæ factæ pro doctorando filio, vel pro ingrediendа militia, aut alio officio emendo in legitimam non veniunt. t. 7. r. 43. §. 2. p. 333
* Vide verb. *Deducere. Dubium.*

Exportatio.

Ex quanam exportatione mercium censeris graue damnum Reipublicæ facere. t. 1. r. 80. §. 2. p. 56
* Vide verb. *Extrahens.*

Expositus.

Expositi pro legitimis sunt habendi ad omnes ordines, & beneficia, nec vlla Pontificis, aut Episcopi dispensatione indigent. t. 1. r. 32. §. *restat modo*, ad medium. pag. 27
* Vide verb. *Ecclesia, Puella.*

Expressio.

Expressio sola voluntatis an sufficiat in cessione bonorum, vel requirantur aliqui ritus, & solemnitates. t. 5. r. 1. §. 2. p. 277

Extendere.

Extendi ad mortale non debent verba legis, si de veniali intelligi possunt. t. 1. r. 29. §. 5. p. 22

Exterus.

Exteros an obliget consuetudo. t. 2. r. 24. §. 3. p. 113

Extinguere.

* Vide verb. *Chirographum.*

Extractio, Extrahere.

Si quis extrahat ex rebus prohibitis à lege in graui quantitate licet damnum graue ex tali facto non proueniat Reipublicæ, an peccet mortaliter. t. 1. r. 80. §. 1. pag. 56
Vbi ex quanam mercium asportatione censeris graue damnum Reipublicæ facere. §. 2
In extractione mercium à Regno an paruitas materiæ excuset à lege hoc prohibente. tract. 1. res. 81. per tot. pag. 57
Extractiones frumentorum quando faciendæ sunt à Dominis Protegibus in Regno Siciliæ. t. 3. res. 206. §. 1. pag. 237
* Vide verb. *Bulla Cœnæ.*

Extraneus.

Extraneum instituere hæredem, & relinquere fratrem, vel consobrinum, an quis in testamento possit? Vbi aliqua contingentia in dicto casu. t. 8. r. 106. §. 1. & seq. pag. 446
Et quid, si non extraneo, sed alicui Monasterio, Hospitali bona sua quis reliquerit in morte. ibidem. §. 4. p. 447
Et an talis sit absoluendus, si extraneum hæredem instituat. t. 8 r. 107. per tot. p. 447
Extraneo an Pater totum id, quod supereſt vltra partes legitimas filiis de iure debitas, possit de rigore relinquere. t. 8. r. 108. § 2. p. 447
* Vide verb. *Renunciare, Inofficiosum.*

F

Fabrica.

* Vide verb. *Ecclesia.*

Facultas.

Facultas faciendi donationes remuneratorias an transeat ad successores. t. 7. r. 14. §. 4. p. 315
Facultas à suo Prælato an requiratur, vt Frater minor executorem alicuius testamenti possit nominare, si à testatore talis nominatio committatur. tract. 9. r. 10. §. 2. pag. 467
* Vide verb. *Bona temporalia, Debitum, Licentia, Potestas, Priuans.*

Fœmina.

Fœminis an sit delegabilis potestas legislatiua Ecclesiastica. t. 1 r. 20. §. 1. p. 15
Fœminæ duæ non sunt testes sufficientes in testamento ad pias causas. t. 8, r. 20. §. 2. p. 400
Si fœmina transeat ad secundas nuptias, an debeatur ei legatum relictum sub conditione, si caste, & honeste vixerit. t. 8. r. 55. §. 1. p. 420
Et an si semel, aut bis amplexus, vel tactus impudicus admisit, aut fornicata est, ibidem §. 4
Fœminæ an possint esse testes in testamento tempore pestis. t. 8. r. 61. §. 1. p. 484
Et an valeat coram duabus fœminis, ibidem.
* Vide verb. *Coniuges, Fornicatio, Mulier, Regina, Vxor.*

Falcidia.

Falcidia an detrahi possit ex donatione mortis causa omnium bonorum. t. 7. r. 91. §. 1. & seq. p. 358
Falcidia an cesset in Militaribus testamentis. t. 8. r. 81. 1. p. 435
* Vide verb. *Deductio, Filius.*

Falsarius, Falsificare, Falsum.

Falsarius an sit, qui mutat scripturam in aliqua re, quæ tamen innititur veritati. t. 1. r. 83. §. 1. & seq. p. 57
Falsificare scripturas publicas an aliquando sit licitum. t. 1. r. 84. §. 1. p. 58
Et si tale instrumentum iam falsum esset ab alio confectum, possit-ne aliquis illud adhuc producere, quando adest notitia falsitatis, ibidem §. 3
Et quid, si aliquis falsificaret priuatam aliquam scripturam, vt syngraphum, aut apocham, ibidem §. 4
* Vide verb. *Corrigere, Crimen, Episcopus, Iurare, Testis.*

Fames.

Per famem condemnatus ad mortem, an possit abstinere à cibo clanculum oblato. t. 1. r. 116. §. 1. p. 76

Famulari.

Famulari Iudæos Romæ an liceat, si non adsit periculum peruersionis; quia tales seruientes fitmi sunt in fide. t. 1. r. 126. §. 1. p. 85
Vbi, an lex hoc prohibens accipienda sit solum contra Iudæos, non autem contra Sarracenos, & Pagnos. §.
Et quodnam peccatum sit violare has leges, ibid. §.

Famulus.

Famulus alicuius Domini, inscio ipso, an possit cum pecuniis Domini negotiari, & lucrum in suam vtilitatem conuertere. t. 3. r. 145. §. 1. p. 194
Si famulo Dominus tradat mille aureos in auro, vt soluat suo creditori, non curans qua specie id faciat, si ille eos commutet in monetam argenteam cum lucro eamque soluat creditori, detento lucro, non tenetur restituere illud lucrum neque creditori, neque Domino, sed potest illud sibi retinere. ibid. §. 2
Circa famulos, quædam practicabilia valde notanda. Confessariis. t. 3. r. 176. per tot p. 214
Famulus seruiens Domino, quem nouit impotentem ad soluendum creditoribus, non potest stipendium alterius accipere, aut receptum retinere, nisi casu quo tandem Domino acquisierit, seruiendo. t. 3. r. 209. § in prope finem. p. 240
Famulus ludens alienam pecuniam, an faciat suum lucrum, quod acquirit. t. 4. r. 25. §. 1. p. 255
* Vide verb. *Conductum, Dominus, Informatio, Lucrum, Pecunia, Scholasticus.*

Fastus.

Qui fastu bona sua perdiderunt, an gaudeant beneficio cessionis. t. 5. r. 3. §. 1. p. 278

Festum.

Festum instituere an possit Episcopus sine consensu Capituli, Clerici, & populi. t. 1. r. 18. §. 16. p. 14
Festa ab Episcopo indicta an Regulares obseruare teneantur. t. 2. r. 44. §. 2. p. 34
Ad festorum obseruationem an teneantur, qui in alio se transferunt ad Ciuitatem Montis Regalis. t. 1. r. §. 1. p. 35
Et quid, si festorum obseruationes obligant etiam in loco domicilij, ibidem.
Ad festa proprij domicilij an quis teneatur, si in loco vbi reperitur non obseruatur. tract. 1. resol. 4. §. pag. 36

Et quid, si quis ex industria hoc efficeret, vt laboret in alio loco. ibidem §.2
Et in isto casu an teneatur prius Missam audire. ibid. §. *Scio*, post medium.
* Vide verb. *Clericus*, *Laborare*.

Fidelis.

Fideles ordinandi an teneantur explicitè scire, & credere Mysterium Circonscisionis Christi, Aduentus Magorum, Missionis Spiritus Sancti, Communionis Sanctorum, & omnia Ecclesiæ Sacramenta. t. 1. res. 5. § 1. pag. 3
Fideles an obligentur scire, & credere explicitè Matrem Dei Virginem post partum, ac perpetuo mansisse; & creationem mundi esse in tempore, & non ab æterno. ibid. §.4

Fides Catholica.

Fidei præceptum quando obliget. t. 1. r. 1. per tot. p. 1
Fides explicita incarnationis Christi, & SS. Trinitatis an hodie sit adultis necessarium medium ad salutem. t. 1. r. 4. per tot. p. 3
* Vide verb. *Fidelis*.

Fides bona, & mala.

Absque fide bona an consuetudo dicatur legitimè præscripta, t. 2. r. 12. §. 1. p. 107
* Vide verb. *Dubitare*, *Emere*, & eius notationem, *Equus*, *Fructus*, *Fur*, *Latro*, *Possessor*, *Retractare*.

Fideiussores, *Fideiubere*.

Fideiussoribus munere an competat beneficium restitutionis in integrum. t. 3. r. 163. per tot p. 205
Fideiubere non possunt Monachi absque licentia Prælati, & maioris partis Capituli, quod si fecerint, & mutuo acceperint, non obligatur Monasterium, nisi quatenus in eius vtilitatem conuersio est. Et hæc doctrina locum habet in Prælato. t. 3. r. 189. §. 14. p. 222
Si fideiussores idoneos præbere non potest, qui cessit bonis, an sufficiat præbere cautionem iuratoriam. t. 5. r. 16. per tot. p. 283
Fideiussores an liberet cessio bonorum. t. 5. res. 18. §. 1. pag. 284
Fideiussoribus an prosint dilationes moratoriæ. t. 5. r. 32. §. 1. p. 290
Quinque casus in praxi, in quibus dilatio principali concessa prodest quoque fideiussoribus. ibid. §. 2
Fideiussores an præstandi sint de debito soluendo post lapsum tempus, stantibus dilationibus. tract 5. r. 34. §. 1. pag. 291
Et si propter inopiam debitor fideiussoribus, nec pignoribus cauere potest, an ad cautionem iuratoriam admitti debeat. ibid.
* Vide verb. *Clericus*, *Episcopus*, *Vxor*.

Filia, Filius.

Filius ciuis natus antequam Pater in numero ciuium fuerit receptus, an gaudeat priuilegiis, &c. t. 1. r. 133. per tot. p. 92
Filius succedens Patri, vel Matri in bonis acquisitis per vsuram, siue per alios contractus illicitos, vel per delictum, non tenetur restituere cum graui detrimento sui status. t. 3. r. 158. §. 1. p. 200
Filiusfamilias an obligetur in conscientia soluere pecunias mutuo acceptas. t. 3. r. 167. §. 1. p. 211
Et quid, si mutuum versum est in vtilitatem pupilli. ibidem §. 2
Et quid, si soluere mutuum iurauit. tract. 1. r. 168. §. 2. & seqq pag. 211
Et quid, si filiusfamilias mutuum in rebus à pecunia distinctis dare sibi passus est; puta si filiusfamilias pannum ad vestes, equum ad iter non numerata pecunia emeret. ibid. §. 9 p. 212
Vbi alij sex casus in quibus filiusfamilias debet soluere, sicut alij.
Filius v. g. Cauponis, Mercatoris, &c. an possit exigere salarium, quia Patris bona administrat. tractat. 3. resolut. 174. §. 1. pag. 214
Et si filius ob metum reuerentialem prædictum salarium petere non audet, an clam à Patre accipere possit. ibidem §. 2
Filij succedentes Patribus per intermediam personam hæreditantes Maioratum tantum, vel bona vinculata, an teneantur soluere debita Parentum post eorum obitum. t. 3. r. 207. §. 1. p. 238
Et quid, si debita contracta sunt ab illo, qui Maioratum instituit, & etiam ante institutionem Maioratus. ibid. §. 4. p. 239
* Pro ludis filiorum familias in indice primo huius tom. 6. ex t. 4. de *Ludo*, lege plures, & diuersos casus à r. 16. vsque ad 22. inclusiue.
A filiofamilias Thesaurus inuentus ad quem pertineat. t. 6. r. 8. §. 1. p. 297
Et an huiusmodi inuentor post mortem Patris teneatur fratribus communicare Thesaurum. ibidem.
Filiofamilias donatio facta à Principe intuitu meritorum Patris an sit conferenda & computanda inter hæreditatem: creditores Patris in ipsa bona an ius acquirant. t. 7. r. 13. §. 1. p. 314
Et in huiusmodi bonis an Pater habeat vsum fructuum. ibidem §. 6
Et quid si Pater officium à Rege pecunia, vel precibus obtineat, & postea donet filio; an sit computandum quoad æstimationem cum aliis fratribus. ibid. §. 7
* Pro donationibus factis à filiisfamilias, vel faciendis, & factis aliis filiisfamilias, proli & liberis in indice primo huius tom. 6. ex t. 7. *de Donationibus*. Vide plures difficultates consequutiuas à r. 35. vsque ad 57. inclusiuè, & in Res. 79. 80. 81. 133. & 135
Filiusfamilias an possit ad pias causas testari. t. 8. r. 6. per tot. p. 396
Filiusfamilias Miles an testari possit. tract. 8. res. 77. §. 1. pag. 431
Et an tantum de Castrensibus, vel etiam de quibuscumque aliis bonis testari possit. ibid.
Paganus filiusfamilias licet de Castrensi, vel quasi castrensi peculio etiam absque Patris consensu donare etiam mortis causa possit, ipsi tamen mortis causa donationi quinque testes vno eodemque tempore adhibere tenetur, quos testes etiamque se subscribere donationis instrumento oportet. tract. 8. r. 85. §. 6. p. 433
Quando filij Militis prætereuntur in testamento, an debeat causa præteritionis exprimi. tract. 7. resol. 87. per tot. p. 434
Filiusfamilias Clericus, si moriatur, an possit testari de bonis aduentitiis etiam ante Clericatum, & constante Clericatu acquisitis. t. 8. r. 94. & 95. per tot. pag. 438. & seq.
Et an possit impune præterire Parentes, ita vt testamentum ex eorum præteritione non infirmetur. t. 8. r. 95. §. 3. p. 439
Filiis an possit testator prohibere deductionem legis *Falcidiæ*, & *Trebellianicæ*. t. 8. r. 105. §. 1. & seq. p. 445
* Pro filiis legitimis, & spuriis, & etiamsi Pater sit Clecus in prædicto t. 8. de Testamentis lege alias curiosas, & notabiles difficultates à Res. 108. vsque ad 112. inclusiuè.
* Vide verb. *Adulter*, *Alere*, *Alimentum*, *Creditor*, *Declarare*, *Dos*, *Dubium*, *Eleemosina*, *Extraneus*, *Hæres*, *Incapax*, *Ingratitudo*, *Ingressus*, *Inofficiosum Legitima*, *Mater*, *Metus*, *Officium*, *Pater*, *Testamentum*, *Valere*.

Finis.

* Vide verb. *Cessare*.

Fiscale, *Fiscus*.

In fiscali loco incantatione quadam, & arte magica si quæsitus & inuentus fuerit Thesaurus ad quem pertineat. t. 6. r. 13. §. 2. p. 300
An tunc Fisco tantum adiudicandus sit Thesaurus pro ea parte,

parte, quæ fuisset inuentoris, si in fundo alieno per malam artem inuentus est Thesaurus. tract.6. r.14.§. 3.pag.301
Et quid,si Dominus fundi in illud consenserit, vt per talem artem ex eius fundo Thesaurus erueretur, ibidem.
Fisco an voluntatur bona,quæ speciali nomine vacantia appellantur.t.6.r.17.§.4.p.304
Fisco an debeant adiudicari bona donata ab Ecclesiastico suæ concubinæ.t.7.r.29.§.5.p.323
* Vide verb.*Campsor,Defensio,Procurator.*

Flumen.

* Vide verb.*Excusare.*

Forma.

De forma, & substantia contractus Emphyteusis an sit scriptura? Vbi alia contingentia in hoc casu. t. 3. r. 193 §.1.p.225
* Vide verb.*Adultus,Declarationes.*

Forenses.

Forenses an consuetudo obliget.t.2.r.24.§.3. p.113

Fornicatio.

Si occultè fornicata sit vxor, cui legatum relictum est à marito,si honestè,& castè vixerit, an possit ab ea in conscientia exigi, & retineri. tractat. 8. res.53. §. 1. pag.417
Per fornicationem vnicam tantum, & occultam an prædictum legatum in conscientia amittatur. ibidem.§.5. p.419
Si ob fornicationem dictam legatum amissum sit, an recuperetur, si fœmina ad meliorem frugem redeat. ibidem §.6
Si fornicata est vxor, an debeatur ei legatum sub conditione non ineundi secundas nuptias.tr.8. res.55.§.5. pag.420
Si fornicata sit fœmina semel, vel bis, an amittat legatum relictum sub conditione castè, & benè viuendi. ibidem §.4
* Vide verb.*Conditio,Fœmina,Vxor.*

Fortuna.

Si ad fortunam pinguiorem postea debitor venerit, an cessio bonorum liberet eum à restitutione. tr.5.r.20. §.1.pag.284
Et quid,si cessit bonis cessione ignominiosa,sedendo in loco publico.t.5.r.21.§.1.p.285

Forum externum, & internum.

* Vide verb.*Hæres,Professio.*

Frangere.

Qui frangit legem à maiori parte acceptatam, secluso scandalo, an moraliter peccet. tractat. 1.resol.61.§.1. p.49
Et quid è contra,si à maiori parte non sit acceptata. ibidem §.2
* Vide verb. *Carcer.*

Frater.

Si duo fratres sibi ad inuicem donationem facerent omnium bonorum præsentium,& futurorum,an talis donatio sit valida, &c. t.7.r.104. §. *Notandum est etiam.* p.366
* Vide verb.*Extraneus,Legitima.*

Fratres Minores.

Fratribus Minoribus donatio facta an sit valida.t.7.r.124 §.1.p.376
Et an sit irrita donatio facta alicui ex supradictis Religiosis particularibus per modum legati. ibidem §.2
Fratribus Minoribus an possit committi nominatio executorum alicuius testamenti.t.9.r.10.§.1. p.456
Et ad hoc an in Fratre Minore requiratur facultas à suo Prælato.ibid. §.2. p.457
Fratres Minores an possint esse executores testamentorem cum licentia Superioris, vt dictum est de aliis Religiosis.t.9.r.14.§.1.p.458
Et an possint dare consilium executoribus. ibidem
Et quid,si vltra vnum Fratrem Minorem executorem testator relinquat etiam alios sæculares executores. ibid.§.6.p.459
Fratribus Minoribus an possit in testamento eligi pauperum committi : & an possint sine licentia Prælati eligere pauperes, provt testator commisit. t.9.r. 15.§.1.& seqq.p. 459. & seqq.
Vt Fratrum Minorum consilium executores sequantur, an testator præcipere possit pro executione sui testamenti.t.9.r.16.§ 1.p.460
Et an tale consilium præstare possint absque licentia Superioris.ibid.§.2
Fratres Minores an possint esse Commissarij ad cogendum testamentum nomine committentis.t.9.r.17. §.1.p.460
Et an valeat tale testamentum confectum absque licentia Superioris.ibid.§.3.p.461

Fraudantes, Fraus.

Fraudantes vectigalia iusta,an peccent, & teneantur ad restitutionem.t.1.r.76.§.1. p.15
Et quid, si præiudicent ementibus talia vectigalia, & tributa. ibidem.
Fraudantes vectigalia non sunt à Confessariis vrgendi ad restitutionem in casu, quo pœnitentes restituere nollent.ibidem §.4
Qui fraude cogitur ad mutuandum,an licitè possit damna emergentia recipere, quamuis hæc damna in pactum non fuerint deducta.t.3.r.24.§.1.p.130
De aliquibus fraudibus,& deceptionibus, quæ in ludo taxillorum, & alearum non cognoscuntur, nec committuntur,quibus vtentes ad restitutionem teneantur. t.4.r.46.§.1.p 263
Fraudibus,simulationibus,artibus,cautelis, &c. quæ in ludi legibus permitti solent, &c. in his, & similibus casibus,an licitum sit in ludo vti.t.4. res.50.per tot. pag.264
In fraudem gabellarum, quando censeatur facta donatio Patris filio Clerico.t.7.r.44.per tot. p.333
* Vide verb.*Compensare,Creditor,Debitum.*

Fructus.

Fructus ex pignore perceptos an teneatur mutuator in sortem computare.t.3.r.31.§.1.p.134
Et an ratione lucri cessantis, damni emergentis, vel alterius iusti tituli ex pacto eos fructus seruare possit. ibidem.
Et quo titulo in casu fructus feudi, vel rei Emphyteuticæ sibi in pignus creditæ sine vsura percipere, & in sortem non computare mutuator possit.ib.§.Sed.p.
Vbi, quod fructus,qui percipiuntur ex pignore pro dote nondum soluta Genero,non debent computari in sortem.§.*Secundus.*ibid.
Et quid,si Princeps supremus siue tempore belli, siue in alia Reipublicæ necessitate accipit à subditis magnam pecuniarum summam, & in pignus ciuitatum, vel pignus fructiferum;si Nobiles illi, qui talia pignora accipiunt, in sortem non computent fructus, quos ex pignore accipiunt, an hoc licitè possit. ibidem §.6
Et quid, si Princeps suam mentem explicet, quod velit, aut fructus donare patrimonialium bonorum, aut dominium totum transferre in creditorem, sed totum velit ei dare iurisdictionem in territorium, ciuitatem, & transferre in eam curam gubernandi subditos.&c.ibidem §.vlt.
Fructus rei venditæ cuinam competat.t.3.r.32.§.1.&2. pag.135
Et quid,quando de fructuum conuentione nihil dictum est.ibidem §.2
Fructus quidem venientes post traditionem,sed ante primij solutionem : vel antequam habitum sit pro soluto ad quem pertineant.ibid.§.4

Fructus nondum apparentes rei venditæ, & non traditæ, & ante solutionem pretij ad quem pertineant: ibidem.
Fructus rei venditæ, & traditæ, soluto pretio, vel habita fide de pretio, & concessa dilatione ad soluendum, ad quem pertineant. ibidem §.9
Sed in supradictis tribus casibus sunt etiam aliquæ distinctiones.
Si fructus annuales, vel redditus reseruantur in venditione alicuius fundi, vel domus, donec soluatur pretium, an sit contractus vsurarius. t.3.r.56. per tot. p.148
Qui fructus meliores vendunt pretio maiori, deteriores vero pretio taxato, an peccent, & obligentur ad restitutionem. v.g. boues, triticum, vinum, cæteraque merces. t.3.r.88.89.& 90.p.163.& seqq.
Et quid quoad peccatum mortale tam venditorum, quam emptorum in dicto casu. t.3.r.88.§.4.p.163
Fructus percepti restituendi sunt in restitutione in integrum minorū, & Ecclesiæ. t.3.r.165.§.8.& seq. p.208
Ad fructus non tenetur possessor malæ fidei, quos in veritate Dominus rei non erat probabiliter perceptu-rus. t.3.r.172.§.2.p.213
De fructibus suis an Monachi habentes beneficium in perpetuum disponere possint. t.7.r.9.§.8.p.312
Qui fructuum reddituum administrationem liberam habent quomodo, non habeant dominium, aut quomodo potest talis libera administratio consistere cum voto paupertatis. t.7.r.10.§.2.p.312
Quando fructuum certam quantitatem sequenti anno nascituram legauerit testator, an ne si tantum fructum natum non fuerit, an quod deest, hæres supplere debeat, t.8.r.114.§.27.p.456
* Vide verb. *Beneficiarius, Clericus, Dominus, Dos, Reddi-tus, Restituere.*

Frumentum.

Frumenti, & aliarum rerum Pragmatica an seruanda sit in conscientia tempore sterilitatis, & inopiæ vel an liceat vendere frumentum secundum pretium commune, & vulgare. t.3.r.86.§.2.p.161
Et supponitur duplex esse frumenti, & rerum pretium, aliud est legitimum, & legale, aliud vero naturale, aut vulgare. ibidem §.1
Frumenti taxa in anno magnæ sterilitatis non est mutanda, sed seruanda. t.3.r.92.§.22. p.166
Frumentorum prouisionem quonam tempore Senatus Ciuitatum, & præcipuè Panormi facere debeant. t.3. r.98.§.1.p.168
Et an postea dictum frumentum possint vilius populo vendere, quam emerunt. ibidem §.3
Frumenti scapham furatam quis vendidit, cuius pretium postea decreuit, an teneatur restituere pretium dicti frumenti secundum quod venditum fuit, an secundum taxam temporis, in quo restitutionem facit. t.3. r.137.§.1.p.190
Si Frumenti maxima penuria adest in Sicilia, & ex ventorum nauis frumenti onusta Romam petens huic accederet, an tunc Ministri & Proreges illam retinendo, & dictum frumentum accipiendo, an incurrant excommunicationem Bullæ Cœnæ latam contra impedientes adducere victualia ad vsum Romanæ curiæ necessaria. t.2.r.206.§.vlt.p.238
* Vide verb. *Bulla Cœnæ, Extractio, Fur, Triticum, Vendere, Venditor.*

Fugere.

* Vide verb. *Carcer, Reus.*

Fullones.

* Vide verb. *Culpa.*

Fundus.

*Pro inuentione Thesauri, vel pecuniæ in fundo proprio, alieno, Ecclesiæ, Monasterij, Fisci, & loci publici in indice primo huius tom. 6. in t. 6. de Thesauris inuenies varias & curiosas difficultates in r.2.3.4. 5.6. 7.8.9.10.11.13.14.16. & 19
* Vide verb. *Soluere.*

Fur.

Qui à fure rem alienam bona fide emptam maiori deinde pretio vendidisset an teneatur restituere Domino illud plus, in quo locupletior factus est. t.3.r.131.§.1. p.188
Fur vendens rem furtiuam, & postea iustè minori pretio illam redimens non tenetur excessum illum pretij Domino restituere, sed satisfacit reddendo ei rem suam non deterioratam, & fructus ex ea debitos. ib.§.3
Qui à fure emente pecunias furtiuas bona fide accepit, easque cum propriis commiscuit an teneatur ad restitutionem dictarum pecuniarum Domino comparente. t.3.r.133.§.1.p.189
Fur, qui furatus est à fure, potest reddere rem furtiuam eidem furi. t.3.r.136.§ 2.p.190
Si apud furem res furata melior facta est augmento intrinseco, veluti si pullus equinus furatus adoleuit, an in tali casu semper restitutio fieri debeat rei spectatæ secundum optimum statum, quem in manu furis habet. t.3.r.137.§.2. p.190
Et quid, quando dictus pullus equinus deterior factus est. ibidem.
Fur ludens alienam pecuniam an faciat suum lucrum, quod acquirit. t.4.r.25.§.1. p.255
Qui à fure lucratus est, an possit sibi lucrum retinere. t. 4.r.26.§ 1.p.255
Et quid, si lucratus est bona fide. ibid.§.3. p.256
Qui à fure accipit donationem non ex rebus furtiuis, sed ex aliis quorum habet dominium, non tenetur restituere, &c. t.7 r.7.§.2.p.320
* Vide verb. *Equus, Frumentum, Latro, Pecunia, Vendere.*

Furiosus.

Furiosus an possit aliquid donare. t.7.r.24.§.1. p.320
Furiosus an possit ad pias causas testari. t.8.r.13.§.1.p.401
Et quid, quando constat habuisse dilucida interualla, & non constat, an actus executus fuerit tempore sanæ, vel in sanæ mentis. ibid.§.2

Furtum, Furatum.

* Vide verb. *Equus, Frumentum, Latro, Pecunia, Vendere.*

G.

Gabella.

Gabellas exigere à personis Ecclesiasticis est prohibitum sub pœna excommunicationis latæ sententiæ tam à iure antiquo, quam in Bulla Cœnæ: tamen exigentes tales gabellas non incurrunt duas excommunicationes, sed vnam tantum contentam in Bulla Cœnæ. t.1.r.31.§. ex his in principio p.28
Ad gabellam non tenentur Clerici & Religiosi, nec sunt negociatores, si vendant vinum collectum ex suis prædiis. t.3.r.182.§.1. p.217
* Vide verb. *Creditor, Fraus, Tributum, Vectigal.*

Generalis Regularis.

Si Generalis prohibeat Priori, vt non possit aliquem admittere ad professionem: an professio contra talem prohibitionem admissa non solum sit illicita sed inualida. t.1.r.30.in principio p.122
* Vide verb. *Condere.*

Gestor Negotiorum.

Si negotiorum gestori Dominus tradat mille aureos in auro vt soluat suo creditori, non curans qua specie id faciat, si ille illos commutet in monetam argenteam cum lucro, eamque soluat creditori, detento lucro, non tenetur restituere illud lucrum neque creditori, neque Domino. t.3.r.145.§.2.p.194

Gradus.

Qui gradū Doctoratus accepit v.g. in aliqua vniuersitate publica, vt Messanæ Catanæ, &c. non habens cursus requisitos, vel non interfuit illis iuxta Vniuersitatis statuta, vel non sit Matriculæ adscriptus, &c. an peccet mortaliter

mortaliter,licet non interueniat iuramentum. t.1. res. 13 per tot.p.91
Causa gradum licentiatus, vel doctoratus obtinendi an vxor viro suo possit donare.t.7.r.65.§.4.p.345

Gratia.

Gratia, vel priuilegium an ignoranti prosit à tempore concessionis,vel a tempore,quo in eius notitiam peruenerit.t.9.r.26.§.1.p.469

H

Hasta.

Sub Hasta qui vendidit rem plus duplo,quam valebat,an teneatur aliquid restituere.t.3.res.70. per tot. p.155
In venditionibus sub hasta an detur excessus pretij videlicet,qui medietatem iusti pretij rigoroſi non excedat,vel ab ea minus non deficiat.t.3.r.72.§.1.p.156
In subhastatione quadam, vel licitatione publica vir Nobilis rogauit amicos volentes emere,ne plus offerrent certa quantitate,& hoc vt ipse postea, (vt in facto contingit,) emeret rem illam pretio infirmo secundum modum illum vendendi;quæsiuit, an peccauerit contra iustitiam, & teneatur ad aliquam restitutionem.t.3.r.73.§.1.& 2.p.156
Idem quæritur de illis, qui hoc pacto emerunt aliquod officium,vel vectigalia,aut prouentus, &c.ibidem.

Hæreditas,Hæres.

Hæres non conficiens inuentorium an teneatur soluere vltra vires pro legibus, quæ fundantur in præsumptionibus, quod hæres fraudauit bona.tract.1.r.86. §. *Et eadem*.p.59
Et quid in foro conscientiæ,ibidem in eodem.
Hæres,si testamento minus solemni ei constat, euidenter nullam vim,nullam fraudem,nullum vt defectum naturalem in illo contigisse, potest accipere sibi, & retinere bona testatoris.t.1.r.69.§.5. p.51
Hæres ab intestato an possit vti compensatione occulta contra eum,qui bona defuncti possidet ex testamento minus solemni.t.3.r.149.§.3. p.195
Ad hæredes minorum 25. annorum an transeat beneficium restitutionis in integrum.t.3. res.166.§.1.& seq. pag.204
Hæres,qui non fecit inuentarium an possit vti beneficio cessionis. Idem est de Clerico. tract.5. resol. 14.§. 1. pag.282
Hæredes Ecclesiastici non possunt petere dona ab ipso Ecclesiastico donata suæ concubinæ. t.7. res.29. §.5. pag.313
Ad hæredem an pertineat reseruatum in donatione mortis causa,vel ad donatarium.t.7.r.88.§.1. p.357
Ad hæredes an transeat obligatio donatoris antequam donatio sit acceptata.t.7.r.116.§.1.p.373
Vbi,quod si donatarius mortuus est antequam acceptatio donationis,vel ratihabitio facta sit ab eo,qui poterat suo nomine acceptare;an succedant hæredes illius in donationis acceptationem.§.2
Ab hæredibus donatoris an possit donatio reuocari ex capite ingratitudinis donatarij,si donator sciuit causam ingratitudinis,& tacuit?Et quid si causam ingratitudinis ignorauit.t.7.r.130.§.4.p.382.
Et in dicto casu an hæredes possint occulte se compensare ante latam sententiam iuxta regulas occultæ compensationis.t.7.r.134.§.2.p.383
Ad hæredes donatarij an transeat donatio facta Clerico inopi,vt ad Subdiaconatum promoueri possit, si ipse statim moritur,post susceptos ordines,an vero donatio transeat ad donatorem.t.7.r.139.§.5. p.387
Ab hærede an quis possit tuta conscientia subripere tantum, quantum illares, quam alter illi donauerat, valebat,si talem donationem probare non possit. t.7. r.145.per tot.p.390
Si hæredi constet testatorem reliquisse aliquid ad pias causas an teneatur illud soluere in foro conscientiæ, licet in voce soluta reliquisset.t.8.r.23.§.1.p.401
Hæres ab intestato,si sciat voluntatem defuncti, an teneatur restituere, & soluere legatariis, quibus ex testamento minus solemni aliqua debentur.tract.8.r. §.7.p.403
Hæres, si dubius sit de voluntate testatoris, an debeat cum illis componere ratione dubij,ibidem.
Si hæres ab intestato retineat hæreditatem & legata, an possint illi, quibus aliquid per tale testamentum est relictum vti occulta compensatione,ibidem.
Si hæres ab intestato fateatur mentem testatoris fuisse vt hæreditatem nomine fideicommissi tradat alteri, vel legatum aliquod solueret; aut si oblato iuramento iurare noluerit an cogendus sit etiam in foro externo hæreditatem tradere.ibid.§.vlt. ad medium.
Sine hæredis institutione an valeat testamentum ad pias causas.t.8.r.30.§.1.p.404
Si hæreditas adita non sit,an valeat legatum ad pias causas.t.8.r.33.§.1.p.405
Et si quoad hæredis institutionem testamentum aliquo defectu laborat tamen legata ad pias causas in tali testamento relicta debentur,ibidem,§. *Notandum est*.
Vbi etiam, quod prius testamentum ad pias causas bene fectum non infirmatur per secundum minus solemne, in quo venientes ab intestato hæredes instituti sunt. §.vlt.
Hæres an obligetur in conscientia soluere legatum rectum alicuius si Religionem ingrediatur, si tamen in Religione non profitetur.t.8.r.50.§.1.p.414
Hæres ab intestato an teneatur in foro conscientiæ soluere legata relicta in testamento minus solemni.t.8. r.57.§.1.p.421
Et quid,si legata sint ad pias causas?Vbi aliqua alia circa supradicta.ibid.§ 4. p.427
Hæres constitutus in graui necessitate an excusetur a solutione legati pro Missis celebrandis,pro animabus Purgatorij.t.8.r.58.§.1 ibid.
Hæredem instituere, & substituere ac hæreditatem admere an possint milites directò in codicillis hæredem.t.8.r.85.§.1.p.443
Hæres Beneficiarij,quomodocumque sit hæres,non peccat hæreditatem Beneficiatij accipiens,nisi forte induxerit Clericum ad peccandum in huiusmodi hæreditatem relinquendo.t.8.r.92.§.5.p.448
Qui hæres est institutus ex acceptatione testamenti orati,ex eo quod iurauit non reuocaturum,si postea testator reuocet an secundus hæres postea institutus teneatur restituere hæreditatem priori. t.8. r.102. pag.444
Hæredis nominatio relicta ad schedulam, quam ponit aliquem probatum virum scriptam relinquere dicti testator,an valeat?Vbi aliqua contingentia circa hoc. t.8.r.104 §.2.p.444
Hæredem aliquem instituere an possit Pater, rogando illum vt postea ipse restituat hæreditatem filio spurio. t.8.r.112.§.1.& seq. p.449
Hæres,cui donata, vel in testamento relicta sunt bona Patris habentis filium spurium, tenetur in defectu Patris eundem filium alere,aut si fœmina est dotare. ibid.§.8.p.450
Vbi, an Parentes peccent dando alicui tertio bona cum spe, quod ille constitutus hæres ea dabit filio spurio. §.9
Hæredem maritum filiæ spuriæ instituere an possit Pater,& quamuis Pater sit Clericus filiæ spuriæ, hæredè conuerso vxorem filij spurij.ibid. §.10
Vbi etiam aliqua alia contingentia in dictis casibus.
Hæredi affirmauit Confessarius testatorem voluisse relinquere legatam Titio, an hæres teneatur huic credere

credere, & legatum soluere t.8.r.113.§.1 & 2. p.450. & seq.
Hærede inuito, an executores possint soluere legata, & debita defuncti? Et an hæres peccet mortaliter resistens, si ipse non exequatur. t.9.r.38.p.470
Hæredi, & executori an possit præcipere Episcopus, vt ante annum adimpleant exequenda etiam quoad legata prophana, & ante completos sex menses quoad legata pia. t.9.r.41. per tot. p.471
Hæres aut testamentarius an in foro conscientiæ habeant annum ad soluenda legata. t.9.r.42.§.1. ibid.
Si hæres fuerit negligens per annum à die monitionis factæ per Episcopum circa soluenda legata & alia ordinata per testatorem, an possit priuari hæreditate, si est hæres extraneus, & etiam filius, salua ei legitima, & transeat ad substitutos, vel alios per ordinem, ibidem §. 2
Heredes an teneantur in conscientia adimplere legata pia ante annum, si possunt, atque etiam legata prophana. t.9.r.43. per tot. p.471
Si hæres infra annum non exequatur voluntatem testatoris, an possit purgare moram post annum. t.9.r.44. §.1.p.472
Ad hæredem, & non ad Episcopum executio legatorum piorum pertinet, executore non creato, vel assignato a testatore, præter legatum pro redemptione captiuorum, vel pro eleemosynis, & alimentis pauperum. t. 9.r.55.§.1. & seqq p.476
* Vide verb. *Bona temporalia, Conditio, Diuidere, Ecclesia, Eleemosyna, Equus, Excommunicatus, Extraneus, Fructus, Impendere, Negotiator, Restituere, Testamentum, Testator.*

Hæreticus.

Hæretici donatio ante delictum facta an sit valida. t.7. r.30.§. 1.p.323
Idem est si donatio non simpliciter fiat inter viuos, sed etiam causa mortis. ibidem §.3. p.324
* Vide verb. *Laicus.*

Herba.

Si herba aliqua magnæ virtutis ignoratæ inueniatur in fasce herbarum, an possit emi pretio currenti. t.3.r.83. §.1.p.160

Homicidium.

* Vide verb. *Reus.*

Hora Canonica.

Horas Canonicas Pontifex non legens, semoto scandalo, non peccet in hoc. t.1.r.53.§.15.p.40

Hospitale.

Hospitali alicui an possit testator bona sua relinquere, & non fratri, aut consobrino. t.8.r.106.§.4.p.447

I

Identitas.

Ex Identitate rationis an lex pœnalis sit extendenda ad alios casus. t.1.r.79. per tot. p.56

Idoneum.

* Vide verb. *Testis.*

Ieiunium.

Ieiunia ab Episcopo imposita an Regulares obseruare teneantur. t.1.r.44 §.2.p.34
Ad ieiunia illius loci an teneantur, qui se transferunt in æstate ad ciuitatem Montis Regalis. t.1.r.47.§.1. & seqq. p.35
Et quid, quando illa ieiunia obligent in loco domicilij ibidem §.3. p.36
Ad ieiunia proprij domicilij an quis teneatur, si in loco, vbi reperitur, non obseruantur. t.1.r.48.§.1.p.36
Et quid, si ex industria quis hoc efficeret, vt ibi non ieiunet, sed vt carnes comedat, ibidem §.2
Ieiunia ab Episcopo indicta potest quis non seruare intra eamdem Diœcesim ipsius Episcopi, si ibi sit locus exemptus ab illius iurisdictione, si pro illa die in dicto loco exempto commoratur. t.1.r.48.§. *Ex his* p.36
Non ieiunans Summus Pontifex in diebus præceptis secluso scandalo, non peccat. t.1.r.53.§.15.p.40
* Vide verb. *Clericus.*

Ignarus, Ignorantia, Ignorare, &c.

Ignorantia aliqua secundum se lethalis ex graui scilicet negligentia proueniens, an excuset a mortali violatione legum humanarum. t.1.r.38.§.1.p.30
Vbi pro praxi huius quæstionis aliqui casus §§.sequent.
Qui ex ignorantia non damnabili falsum testimonium dixit, ratione cuius contingit aliquem damnari, an teneatur ad restitutionem. t.1.r.93.§.2. p.62
Et quid facere debet certior de ignorantia factus. ibid.
Ignorante Principe, an requiratur longum tempus, vt consuetudo vigeat contra legem. t.2.r.6.§.3.p.104
Idem est de Pontifice circa legem canonicam. ibidem.
Ignorabam debitum ex iustitia, quando præbui donum, an possim postea facere compensationem. t. 3. r.152. §.1.p.198
Ignorantia an detur aduersus præscriptionem 40. annorum in solutione Canonis rei Emphyteuticæ. t.3.rel. 194.§.1.& seq.p.226
Quando ignorabat soluens perditum credito se non esse obligatum ad soluendum, an possit collusor retinere, quod iste soluit, licet credito perdiderit. t. 4. r. 34.§.1. pag.258
Qui ignarum se fingit in ludo, dum exercitatissimus sit, imo se semel vel bis sinat superari ab aduersario, vt deinde facilius semper vincat, an peccet mortaliter, & teneatur ad restitutionem. t.4.r.37.§.2. p.259
* Vide verb. *Excessus, Gratia, Hæres, Herba, Index, Lapis, Priuilegium, Vendere.*

Immemoriale.

* Vide verb. *Concilium, Consuetudo.*

Immunitas Ecclesiastica.

* Vide verb. *Bulla, Pontificia, Priuilegium.*

Impedire.

* Vide verb. *Bona temporalia, Crimen, Mercatores, Merces.*

Impendere.

Impendere in vsus pios an possit hæres bona incerta & obnoxia restitutioni inconsulto Episcopo? Et quando male ablata consulto tamen Episcopo t.9. r.56.§. 1.& seq p.477

Imperitia, Imperitior.

* Vide verb. *Peritia.*

Implere.

Impleri per alium officium executoris testamenti an possit? Vbi aliqui casus pro praxi. t.9.r.29. §. 1. & seqq.p 465.& seq.
Si non impleri voluntatem testatoris quilibet de populo viderit, an possit reclamare pro eius adimpletione. t.9.r.16.§. 2. p. 473
* Vide verb. *Hæres.*

Importunitas.

Si per importunitatem nimiam donatio, vel promissio facta, & concessa sit, an ipso iure sit irrita. t.7. r.129. §.2.& seqq. p.380

Impressor.

* Vide verb. *Aduocatus, Informatio.*

Improbare.

Si improbat lex consuetudinem per verba generalia, non solum de consuetudine præterita, sed etiam de futura intelligitur. t.2.r.30. per tot. p.115

Impubes.

Impubes an possit donare. t.7.r.24.§.2.& seq.p. 320
Impubes etiamsi sit doli capax an possit ad pias causas testari? Et quid cum dispensatione, & permissu Principis. t.8.r.7. per tot. p.395

Impunitas.

* Vide verb. *Index.*

Inæqualitas.
Si inæqualitatem successionis Pater constituat inter filios sine causa,sed ex inordinato affectu an peccet.t. 8 r.109.§.1 p.448
Incapax.
Incapax omnis successionis in bonis tam paternis,quam maternis est filius spurius natus ex coitu damnato, & punibili, atque versa vice parentes in bonis filij spurij succedere prohibentur.t.8.r.112.§.1.& 2.p.449
Incantatio.
Si incantatione quadam,& arte magica quæsitus,& inuentus Thesaurus fuerit in Fiscali loco,aut Religioso ad quem pertineat.t.6.r.13.§.2. p.300
* Vide verb. *Ars.*
Incarnatio Christi.
* Vide verb. *Fides Catholica.*
Incendium.
Si incendatur domus conducta, an damnum sit locatoris,vel potius conductoris. t.3.r.120 §.1.& seq.p.182
Et quid,si nesciatur,vtrum culpa,vel casu ortum fuerit incendium. ibidem §.3
Et an ex incendio familiæ , seu domesticorum Dominus,seu Paterfamilias teneatur.ibid.§.4.p.183
Vbi quod res,quæ in incendij periculo versantur , non habentur pro derelictis.
Incertum.
* Vide verb. *Legatum.*
Incidere.
* Vide verb. *Excommunicatio,Pœna.*
Indicatio.
Indicatio cessionis bonorum an debeat fieri mediante iuramento.t.5.r.5.§.1.p.279
Indignum.
* Vide verb. *Electio.*
Inducia moratoria.
* Vide verb. *Dilationes moratoriæ,*& eius notationem.
Infamia.
Infamia an compensanda sit pecunia,quando non potest in proprio genere restitui.t.3.r.149. §.2.p.195
* Vide verb. *Retractare,Sententia.*
Infans.
Infanti donatio facta an valeat.tractat.7. resol.33. §.1. pag.325
Infanti donatio Notarij stipulatione facta irreuocabilis est,ita vt ex consensu secundi donatarij possit reuocari.ibid.§ 4. p.326
Et quid,quando quis donauit infanti absenti.ibid.§.5
Infanti ante vsum rationis donatio facta,& à tabellione acceptata , vel ab alio, qui ex iure potest acceptare, irreuocabilis videtur;an ne expectari debeat infantis ratihabitio.t.7.r.116.§.3.p.373
Infirmus.
Si infirmus conualescat, an valeat testamentum confectum tempore pestis.t.8.r.65.§ 1. p.429
Cum infirmo tempore mortis quænam liceat , vel non liceat agere quando conficit testamentum. t.8.r.103. §.1. p.448
* Vide verb. *Dominus.*
Informatio.
Informationem vnius litigantis an liceat iudici alteri tradere. t.1.r.110.§.1.p.72
Vbi an sit mortale petere ab impressore , vel à famulo iudicis,vel ab amanuensi Aduocati, vt prædictas informationes capiat,vt tradat alij litiganti.§.2.& seq.
* Vide verb. *Aduocatus.*
Ingratitudo.
Ob ingratitudinem an possit reuocari donatio remuneratoria & ex causa.t.7.r.21.per tot.p.319
Propter ingratitudinem Pater non potest reuocare donationem factam filio ad suscipiendos Ordines.t.7.r. 41.§.4.p.332
Idē erit,si causa dotis vel Ecclesiæ facta sit donatio.ib.§.5
Ex ingratitudinis causa an donatio reuocari possit. t. r.130.§.1.p.389.& seqq.
Vbi ingratitudinis causæ explicantur,pro quibus donatio reuocari possit.§.2.& seqq.
Ob ingratitudinem Prælati,& Clerici an donatio Ecclesiæ reuocari possit.t.7.r.131.§.1.& seq. p.
Et quid,si adsit iuramentum adhibitum de non reuocanda donatione,t.7.r.132.§ 1.ibid.
Vbi an valeat pactum donationi appositū de non reuocanda donatione propter ingratitudinem donatarij.
Si ingratitudinis causam aliquam filia dotata, & coniugata committat aduersum Patrem, propterea potest Pater,stante matrimonio & etiam soluto filios habeat,donationem reuocare.t.7.r.133.§.1.
Vt ex ingratitudinis causa donatarius in conscientia teneatur restituere bona donata , an necessaria sit sententia t.7.r.134.§.1.p.383
Et ingratitudinis causa,an possit donator,aut eius heredes occultè se compensare ante latam sententiam iuxta regulas compensationis.ibid.§.2
Ingratus donatarius an restituere teneatur fructus donata ante reuocationem perceptos. ibid.§.6
Vbi,an causæ reuocandi donationes habeant locum reuocando legato comparatione legatarij ingrati testatorem defunctum afficiat graui iniuria,vt si naliter cognouit eius vxorem, &c.§.5
* Vide verb.*Hæres.*
Ingressus.
Ad ingressum Religionis an Pater teneatur dotare filios,t.7.r.41.§.1.p.331
Post ingressum Religionis donatio causa mortis facta Nouitio an sit valida,non obstante.*Concilio Trid.sess.* 25.*c.*15.*de sepult.* t.7.r.76.§.2 p.350
Ante ingressum Religionis animo ingredi illem donatio , vel remuneratio facta an comprehendatur *Concilio Trid.sess.*25.*c.*26.*de Regul.*& an sit valida 7.r.77.& 78.p.350.& seq.
Pro ingressu Religionis, an quis tunc possit testari seruata solemnitate iuris.t.8.r.92.§.6. p.442
* Vide verb.*Expensæ,Puella.*
Inhabilitas.
Si inhabilitatis pœna imponatur alicui operi,an statim ipsa incurratur,ante iudicis sententiam.t.1.r.35. pag.29
Vbi pro praxi curiosus casus proponitur pro Schol cis dantibus suffragium ad Cathedram §.2
Inhabilitatis pœna ad testamentum an procedat non lum in publico vsurario ex mutuo,sed etiam ex ditione vel empto ? Vbi plura alia circa testam vsurariorum.t.8.r.97.per tot. p.439
Inofficiosum.
Inofficiosa donatio an reuocari possit.t.7.r.135.§.1.p.
Et quid,si inofficiosa donatio facta sit Ecclesiæ,vel causæ an solum possit reuocari quoad legitimas filiorum. ibid. §.6
Et quid,si Pater,aut mater prodigis donationibus inuiuos, siue in vnum filiorum siue in extraneam sonam totam substantiam , aut notabilem eius tem effuderit,&c. ibid.§.7
Inofficiosa donatio an reuocari possit, si iuramento metur,vel si donator eam renunciauit,aut pacisc ibidem §.8.p.385
Et an donatarius ex donatione inofficiosa nihil tur restituere ante iudicis sententiam, ibid.§.9
Vbi an filius possit cogere Patrem , implorato officio,vt seruet eius legitimam in donationibus ficiosis.§.7
Inopia.
Qui ad inopiam dolose , sed culpabiliter pernenit, gaudeat priuilegio cessionis bonorū.t.5.r.12.§.
Si propter inopiam debitor fideiussoribus , nec pignoribus cauere potest, an ad iuratoriam cautionem mitti debeat stantibus dilationibus.t.5.r.34.§.1.
Inscriptio.

Inscriptio.

Inscriptio temporis, videlicet anni, mensis, & diei an sit necessaria in testamento ad pias causas. t. 8. r. 31. §. 1. p. 409

Et an inscriptio loci? Vbi de aliis quatuor circunstantiis agitur. t. 8. r. 32. per tot. p. 409

Insignia.

* Vide verb *Ecclesia, Laicus.*

Insinuatio.

Insinuatione an indigeat remuneratoria donatio, dummodo merita quantitatem donationis adæquent. t. 1. r. 17. §. 2. p. 317

* In indice primo huius to. 6. in t. 7. *de Donationibus*, lege à r. 92. vsq; ad 102. vbi plura sup. hoc verb. *Insinuatio.*

Inspector.

* Vide verb. *Admonere.*

Instituere.

* Vide verb *Bona temporalia, Census, Extraneus, Festum, Hæres, Hospitale, Monasterium, Testator.*

Institutum.

Si in instituto Religionis interdictum sit ne Religiosi possint esse executores testamenti: an cum licentia Superioris tale munus exercere possint? Et quid de Prælato Religionis in dicto casu. t. 9. r. 11. §. 6. & in t. 12 §. 2. p. 457

Instrumentum.

* Vide verb. *Carcer, Iudex.*

Interdictum.

Si interdicti lex sit vsu recepta, dubitatur an præsumendum sit non esse vsu receptam. t. 1. r. 40. §. 1. & seq p. 32

Si sub interdicti pœna lex aliquid præcipit, an obliget sub mortali. t. 1. r. 43. §. 1 p. 35

Interdicta pro quibus ferendis licentiam habent Episcopi à iure Concilij, an Regulares obseruare teneantur. t. 1 r. 44. §. 2 p. 34

* Vide verb. *Institutum.* *Interesse.*

Interesse contractus *allameta*, an licite postea adiiciatur sorti principali, dum dictus contractus renouatur. t. 3. r. 35. §. 1. p. 138

Interesse pœnarum nullo modo peti potest, vt v. g. aliquis nomine pœnæ tenetur aliquid soluere, si pœnam in tempore non soluit; non tenetur soluere interesse dictæ pœnæ, ibidem. §. 4

Interesse, vel vsuræ, an currant stantibus dilationibus. t. 5. r. 3. per tot p. 290 *Interitus.*

Interitus rei legatæ an spectet ad legatarium. t. 8. res. 115. §. 1. p. 456

Et quid quando res, quæ casu perempta est, æque fuerit apud creditorem & in nostro casu apud legatarium, qui hæredis creditor est peritura; ibidem

Internum.

Interna donatio an donatorē obliget. t. 7. r. 127. §. 1. p. 378

* Vide verb. *Actus Internus, Compensatio, Mentale.*

Interpretari.

* Vide verb. *Vis.*

Interrogare.

* Vide verb. *Iudex, Iudicium, Iuramentum, Reus, Subditus, Testis.* *Interrumpere.*

An interrumpatur consuetudo decennalis, vel quadragenaria per vnicum actum. t. 2. r. 5. §. 1. p. 103

Introducentes, Introducere, &c.

Introducentes consuetudinem aduersus legem peccant toto tempore quo consuetudo introducta non est. t. 2. r. 6. § 2. p. 104

Introducentes consuetudinem contra legem, seu contra antiquam consuetudinem legitime receptam in foro conscientiæ non peccant quando consuetudo ita inualuit, vt docti, & pij viri sine remorsu conscientiæ eam sequuntur. t. 1. r. 7. §. 2. p. 104

Vbi, quod licet consuetudo contra legem, & Canonē introducta sit ex causa nō iusta, & primi illi legis transgressores peccauerint, successores tamen eorum excusantur à peccato ob talem consuetudinē introductam.

Ad introducendam consuetudinem contra Canones, an requiratur scientia, & expressus consensus Papæ. t. 2. r. 10. §. 6. p. 106

Quænam frequentia actus introducat consuetudinem. t. 2. r. 13. per tot. p. 108

Introductam esse consuetudinem animo inducendi obligationē quomodo cognoscetur. t. 2. r. 17. §. 1 p. 110

Et pro praxi demonstrantur quatuor conditiones, ib. §. 2

In dubio, si introducta sit consuetudo ex animo deuotionis, vel ex animo se obligandi, an præsumendum sit introductam fuisse animo obligandi. t. 2. r. 18. §. 1. p. 110

Introducere consuetudinem quinam possint. t. 2. r. 21. §. 1. p. 111

Et an mulieres. t. 2. r. 22 § 1 p. 111. & seq.

Introduci statuto ignominiosa cessio bonorum an possit. t. 5. r. 22. §. 5. p. 286

* Vide verb. *Clericus, Mulier, Stabilire, Vsus.*

Intromittere.

Intromittere se an possint iudices laici in executione legati pij, aut sit casus misti fori. t. 9. r. 52. § 1. p. 475

Et quid data negligentia hæredum, vel executoris talis legati. t. 9. r. 53. per tot. p. 475

Inualide, Inualidum.

An inualide, & illicite Superior, re non integra, reuocet licentiam datam subdito, vt possit exercere munus executoris. t. 9. r. 19. per tot. p. 461

* Vide verb. *Absoluere, Actus, Beneficiarius, Donatio, Filius, Ingressus* & passim in aliis verbis.

Inuentarium.

Pro inuentarij confessione an executor testamenti bonorum Clericorum, & Episcoporum adire possit iudicem laicum. t. 9. r. 66. §. 1. & seq. p. 481

* Vide verb: *Clericus, Hæres.*

Inuentio, Inuentor, Inuentum, &c.

* Super his verbis in indice primo huius tom. 6. in t. 6. *de Thesauris*, lege omnes eius Res. & quæstiones, vbi plures, & curiosas difficultates reperies.

* Vide etiam in hoc indice verb. *Acquirere, Exigere, Expectare.* *Inuitum.*

* Vide verb. *Creditor.* *Inutile.*

* Vide verb. *Orphanus.* *Irregularis, Irregularitas.*

Si sub irregularitatis pœna lex aliquid præcipiat, an obliget ad mortale. t. 1. r. 43. §. 1. p. 35

* Vide verb: *Clericus, Dubium;*

Irritare, Irritum.

Si irritetur à iure ciuili contractus, si tamen â iure naturali, vel regni non irritatur, an aliquis sit puniendus propter transgressionem talium legum ciuilium. t. 1. r. 50 §. 3. p. 38

Irrita est consuetudo, cui Princeps resistit, &c. t. 2. r. 10. §. 8. p. 107

Irritus an sit contractus matrimonij factus ex metu leui, vel an irritari possit. t. 3. r. 113. §. 3. p. 177

Irriti, vel rescindendi an sint ipso iure contractus lucratiui, & promissorij ex metu iniusto, vel graui celebrati. t. 9 r. 114. §. 4. p. 178

Irrita est declaranda professio Religionis ex metu reuerentiali facta. t. 3. r. 118. §. 4. p. 180

Idem est de electione. ibidem.

Irrita, an sit donatio facta Religionibus Capuccinorū, Minorum & PP. Societ. Iesv, vel facta alicui eorum Religioso, in particulari, per modū. t. 7. r. 124. §. 2. p. 376

Irrita an sit donatio, vel promissio metu graui extorta. t. 7. r. 129. §. 1 p. 389

Et quid si per nimiam reuerentiam, vel importunitatem sit concessa. ibid. §. 4

Et quid de testamento facto metu cadente in constantem virum, ibidem §. 6

Et quid si tabellio coactus testamentū subscribit. ib. §. 7

Et quid de testibus metu adhibito, detentis, ibidem.

Irrita an sit donatio ad finem turpem. t. 7 r. 142. §. 1. p. 388

rr ita an sit donatio iure naturæ eius, qui quando promisit, non habuit animum donandi, etiam si verbis promisit se daturum. ibidem §. 2
Irritum, & inualidum an sit, quod Religiosus executor testamenti sine Superioris licentia fecerit? Et quid, si Superior contradicat ei executionem. t. 9. r. 25. §. 1. & seq. p. 468
*Vide verb. *Consilium, Lex, Valere, Validum.*

Iubere.

Hoc verbum *Iubeo*, an importet præceptum. t. 1. r. 29. §. 4. pag. 22

Iudæus.

Iudæis an debeant concedi induciæ moratoriæ, & quinquennales. t. 5. r. 35. §. 3. p. 291
Iudæus causa mortis an possit donare. t. 7. r. 84. §. 1. p. 355
* Vide verb. *Famulari.*

Iudex, Iudicare.

Iudex an peccet expediendo pecunia mediante vnius causam ante alias, si litigantes iure temporis æqualiter gaudeant, & teneantur pecuniam restituere. t. 1. r. 87. §. 1. p. 59
Vbi an secluso scandalo, & periculo iniustitiæ iudex possit accipere, nec teneatur restituere id, quod accepit à litigantibus, si datum sit instar muneris liberalis, vt maiorem quam solet diligentiam, quamque tenetur in causa adhibeat. §. 2
Iudex an teneatur restituere danti si quid accepit pro iusta sententia ferenda? Et quid, si iudex, quod datur, non accipiat ab eodem, sed ab alio. t. 1. r. 90. §. 1. p. 61
Si iudex ad euitandum scandalum interroget, an testis teneatur respondere quando crimen est notorium, & publicum, sed ignoratur author ipsius. tract. 1. ref. 95. §. 1. p. 63
Iudex in tali casu non potest inquirere, nec interrogare, & aliter faciendo an peccet mortaliter. ibidem.
Iudices interrogantes reos conuictos, & confessos de complicibus extra casus expressos in textu huius Resolutionis, an lethaliter peccent. t. 1. r. 99. §. 2. p. 65
Iudex iniustè non condemnans an teneatur ad restitutionem pœnæ pecuniariæ fisco, vel parti læsæ soluendæ. t. 1. r. 106. §. 3. p. 69
Iudex an teneatur seruare pactum de impunitate reo promissa, si reus negatum delictum confiteatur. t. 1. r. 109. §. 1. p. 71
Vbi alia contingentia, & notabilia, in hoc casu.
Iudex in duobus casibus potest excusari à restitutione. Primo, si iudici suppetebant aliæ rationes, ex quibus reum iuridicè damnaturus erat, vel damnare poterat: Secundo, quando error à iudice contra iuris Ordinem commissus est in aliquo puncto, in quo Princeps Supremus poterat dispensare. ibid. §. 12. p. 72
Iudex in ciuilibus conscius veritatis an possit contra aliquem ferre sententiam iuxta allegata, & probata. t. 1. r. 111. §. 1. p. 73
Et quid in criminalibus leuibus ibidem §. 7
Iudex secundum allegata, & probata an possit occidere reum quem scit ex priuata scientia, esse innocentem. t. 1. r. 112 §. 1. p. 74
Et an hoc etiam extendatur ad ministros iustitiæ ib. §. 2
Sed in supra dicto casu multa & notabilia docentur, quæ iudices debent facere antequam reum, quem sciunt ex priuata scientia esse innocentem, condemnent, & occidant. ibidem.
Iudex an debeat attendere solum in ferenda sententia ad ea, quæ allegata sunt, vel ad ea quæ allegari possent. t. 1. r. 113. §. 1. & seq. p. 74
Iudex debet omnibus modis laborare, vt veritas inueniatur, & falsitas detegatur, vt secundum ipsam possit iudicare. ibid. §. 8. p. 75
A iudice pœnam mortis inflictam an pars accusatrix teneatur remittere reo, si iudex ex parte sua illam remittat. t. 1. r. 114. §. 1. p. 76
Et quid de pœna perpetui exilij. ibidem.
Iudice præcipiente, vt reus se interficiat, an reus possit hoc facere. t. 1. r. 118. §. 1. p. 77
Iudex in pœnam delicti, an possit reo imponere, vt sibi ipsi membrum aliquod. v. g. manum amputet, & an reus teneatur obedire. ibid. §. 17. p. 78
Et quid, si reus non obtemperet, iudex condemnaret eum morte. ibidem.
Iudici datur Regula, & doctrina, quid facere debeat in casu de appellatione, & citatione à reo facta ad iudicium Dei in Valle Iosaphat. t. 1. r. 119. §. 3. p. 79
Ad iudicem Ecclesiasticum an recurrere possit læsus vsque ad dimidium iusti pretij vt ratione peccati compellat aduersarium ad restitutionem etiam per censuras. t. 3. r. 75. §. 10. p. 158
Non solum coram iudice laico, sed etiam coram iudice Ecclesiastico Ecclesia læsa in contractu cum laico potest petere restitutionem. t. 3. r. 165. §. 13. p. 209
Si iudices ludi errore ducti iudicent, aliquem lucratum fuisse, si ipse solus scit se amisisse in ludo, an teneatur manifestare veritatem, quando de ea inquiratur. t. 4. r. 52. §. 2. p. 266
Iudices an teneantur relinquere aliquid ei qui cedit bonis præter instrumenta suæ artis, si artifex sit de necessitate, quibus est indutus tempore cessionis, imo si pretiosæ sint, pro aliis commutandæ sunt. t. 5. r. 45. §. 1. [illegible]
Iudex, consentiente maiori parte creditorum, an possit dare & concedere moratorias dilationes. t. 5. ref. 23. §. 5. pag. 286
Iudicis authoritas an requiratur, vt filius donec constet mortis, vel an sufficiat solus ipsius Patris consensus donationi authoritatem præbentis. tract. 7. ref. 80. §. 3. pag. 353
Coram iudice an necessaria sit insinuatio, vt donatio sit valida. t. 7. r. 96. §. 1. p. 361
Iudici donatio facta, vt iniustè iudicet, an sit validum, an vero restitui debeat. t. 7. r. 140. §. 1. p. 387
Ad quem iudicem pertineat executio ad pias causas, & legatorum piorum. t. 8. r. 39. §. 1. p. 408
Iudex competens quis sit, siue agatur de publicando testamento Clerici, siue laici, siue de causa pia, siue de non pia. ibid. §. 3. p. 409
Iudex Ordinarius, vel delegatus, vel arbiter, si est communicatus, non potest iudicare. tract. 9. ref. 3. pag. 454
Iudices laici an possint se intromittere in executione delegati pij, vel sit casus misti fori. tract. 9. ref. 52. per tot. pag. 475
Et quid data negligentia hæredum, & executorum testamenti. t. 9. r. 53. per tot. 475
Coram iudice laico an Episcopus in causis, quibus sunt executores vltimarum voluntatum reddere rationem teneantur. t. 9. r. 72. per tot. p. 485
Coram iudice laico an saltem alij Clerici executores testamentorum reddere rationem teneantur. t. 9. r. [illegible] per tot. ibid.
A iudice laico citari an possit Clericus ad hoc, vt exhibeat iura sua coram eo in dilatione debitori concessa à maiori parte creditorum, vel in cessione bonorum. t. 9. r. 74. §. *Et pari.* p. 485
Iudex laicus, vt incapax, nullam habet cognitionem neque principaliter, siue incidenter, siue de facto agatur in personam Clerici. ibid. §. 6. propè finem.
* Vide verb. *Aduocatus, Ciuile, Concubina, Condemnare, Dubium, Informatio, Inofficiosum, Inuentarium, Iudicium, Officium, Pœna, Reus, Sententia, Testis.*

Iudicium.

Antequam iudicium finiatur, an in conscientia ad remanendum dictum teneatur reus, qui in iudicio à iudice secundum Ordinem iuris interrogatus negauerit veritatem qua manifestata condemnaretur? Et quid post iudicium finitum. t. 1. r. 103. & 104. per tot. p. 67. & [illegible]

In iudicio ipso an donatio promissa meretrici peti possit.t.7.r.143.§.7.p.389
In iudicio deponere,tanquam si vidisset,an possit, qui aliquid audiuit à fide digno,&c.t.8.r.113.§.1. p.450
* Vide verb. *Appellatio iudicialis,Iurare.*

Iumentum.

* Vide verb. *Negotiator.*

Iuramentum, Iurare,&c.

Si iurassent Principes seruare suas leges vt solet tale iuramentum exigi à Regibus, & Dominis terrarum dum accipiunt denuo possessiones earum,an teneatur illas seruare t.1.r.52.§.4 p.39
Sub iuramento testis interrogatus an teneatur denunciare,quando scit nullum alium scire illud delictum. t.1.r.94.per tot p.62
Sub iuramento interrogatus reus iuridice de homicidio commisso ob iustam suam defensionem,an teneatur respondere? Vbi alios similes casus decisos inuenies in §.1 huius Ref. circa alias similes iuridicas interrogationes t.1.r.102.§.1 p 170
Vt quis iuret licitè,& absolutè,an satis sit, si rem audiuit à persona valdè fide digna, secus in iudicio, ibidem §. vlt.
Ex contractu iuramento firmato an prodigus obligetur. t.3.r.116.§.1.p.178
Iuramentum dictum an non solum obliget ex Religione, sed etiam confirmet contractum alias nullum, eum efficiendo validum, & consequenter dantem ius instituendi ad rem,vel in re.ibid.§.3.p.179
Iuramentum prædictum potest à Superiore relaxari, ibid§.7
Iuramentum metu aut dolo adiectum contractibus inualidis & de iure reprobatis,an obliget in conscientia.t.3.r.117.§.1.p.179
Iuramentum dictum an indigeat relaxatione,§.2.p.180
Qui sub iuramento promisit debitum soluere, an possit vti compensatione.t.3.r.150.§.4.p.197
Si iuramento minorès firmauerint contractus, an illis competat beneficium restitutionis in integrum. t.3.r.164.per tot. p.206
Si iuret emphyteuta de singulis annis pensionem soluturum sub pœna incidendi in commissum, si non soluat,an in pœnam incidat.t.3.r.195.§.1.p.226
Si iurent minores, & pupilli soluere contractum sine tutoris authoritate, an saltem obligentur naturaliter,& in foro conscientiæ.t.4.r.14 §.1.& seq. p. 250
Qui iurauit non repetere pecunias lucratas in ludo prohibito, an possit petere relaxationem huius iuramenti,t.4.r.62.§.1. p.268
Et quid,si tantum liberaliter promittat se nunquam repetiturum,an possit repetere,ibidem §.6.p.269
Et quid,si solum iurauit soluere,non autem exclusit repetitionem ibid. §.1. p.268
Qui iurauit non ludere,an possit adhuc ludere ludo honesto.t.4.r.63.§.1.p.269
Et quid, si iuramentum sit de non ludendo cum certa, & determinata persona,vel in domo certa, vel determinato ludo,ibid.§.3
Et quid,si nomine alieno ludat.t.4.r.64.§.1. p.269
Et an possit sponsiones facere in ludo, quod vulgo dicitur *attrauessar end juego*, ibid. §.2
In iuramento non ludendi an detur paruitas materiæ. t.4.r.68.§.1.p.171
Contra iuramentum non ludendi an faciat, qui ludit ludo licito,& in parua quantitate,& animi recreandi causa.t.4.r.70.§.3.p.272
Si cum iuramento firmetur pactum,& renunciatio cessionis bonorum,an valeat.t.5.r.15. §.1.& seqq.p.282
Et in tali casu an debitores possint petere ab Episcopo absolutionem iuramenti.ibid.§.12.p.283
Si per iuramentum debitor se obligauit ad carcerem,& ad manus iniectionem,nihilominus tamen an ad cessionem bonorum admitti debeat.t.5.r.19. §5. p.284
Ad iuratum debitum an extendantur dilationes moratoriæ generaliter loquentes maxime si de iuramento non est facta mentio rescripto impetrato. t.5.r.29.§.1.p.288
Et an hoc procedat non solum in Principe sæculari,sed etiam in Pontifice,ibid.
Pro iuratis debitis an Principes sæculares possint concedere dilationes, vel an hoc solum ad Pontificem spectet.t.5.r.30 §.1.& seq.p.288
Si iuramento priuilegium, & donatio firmarentur, an donationes remuneratoriæ Principum, si sint immoderatæ,rescindi debeant.t.7.r.16.per tot. p.316
Iuramento an firmetur donatio Patris facta filio. t.7.r.39.§.1. p.329
Qui iurauit se non reuocaturum donationem an adhuc possit eam reuocare,suscepta prole t.7.r.51.§.7.p.337
Iuramento an confirmetur simplex donatio inter coniuges.t.7.r.68.§.1.p.346
Iuramento confirmata donatio causa mortis,an ex sola pœnitentia reuocari possit.t.7.r.89.§.1. p.357
Iuramento donatio firmata an sit valida absque insinuatione.t.7.r.99.§.1.p.362
Iuramento an firmetur donatio omnium bonorum præsentium & futurorum, ita vt non possit reuocari. t.7.r.107.per tot.p.367
Iuramento donatio firmata an possit reuocari ante acceptationem.t.7.r.119.§.10.p.374
Si cum iuramento maritus promisit vxorem non accusare,licet adulterium committat, an obligetur ad id seruandum.t.7.r.132.§.3. p.382
Vt iurent falsum testes donatio illis facta an sit valida, vel restitui debeat.t.7.r.140.§.1.p.387
An iuramento confirmetur donatio Cletici, Militis, Viri Vxorati,Doctoris,Aduocati,& Commendatarij in suas concubinas, quando donatio est irrita.t.7.r.143.§.5.p.389
Qui iurauit se non reuocaturum testamentum, an adhuc licitè possit illud reuocare.t.3.r.102.§.1. p.443
Vbi aliqua notabilia circa hoc.
* Vide verb. *Absens, Adulter, Audire, Causa, Commutare, Ecclesia, Electio, Fideiussores, Filius Hæres, Indicatio, Ingratitudo, Inofficiosum, Mors, Obligare.*

Iurisdictio.

Quoad iurisdictionem quo iure Episcopi sint Superiores Sacerdotibus.t.1.r.18.§.8.p.13
* Vide verb. *Laborare.*

Ius.

Omnia,quæ in iure Canonico habentur,an obligent,& habeant vim legis.t.1.r.8.§.1.p 5
Si in iure inferatur pœna priuationis vocis an debeat intelligi tam de actiua,quam de passiua.t.1.r.37. per tot.p.29
Ius ciuile an obliget in Hispania in casibus, in quibus aliquid non sit definitum in legibus illorum Regnorum?Idem est de aliis Regnis.t 1.r.50.§.1.p.38
Ius quæsitum an Princeps propter publicam necessitatem priuatis auferre possit. t.1.r.54.§.1.p.41
Et in dicto casu an teneatur ad aliquam recompensationem;ibid.§.12.p.42
Et quid,si per viam legis generalis ius tollatur, an tunc nulla restitutio fieri debeat.ibid. §.15
* Iuspatronatus ius sepulchri, & habentis insignia in Ecclesia,vide verb. *Ecclesia.*
Iure naturali an contractus lucratiui,& promissorij ex metu iniusto celebrati an sint validi,& quid de iure ciuili.t.3.r.114.§.1. p.177
Et an dicti contractus ipso iure sint irriti, vel rescindendi.ibid.§.4.p.178
Vbi alijocto casus pro metu iniusto in illis cõtracto §.5
Iure naturali an cõtractus onerosi celebrati ex metu graui sint validi,& quid de iure ciuili exceptis matrimo-

nio,ludo & alienatione rerum Ecclesiasticarum t. 3. r. 115. per tot. p. 178
Iure naturæ ludus aleatum, & taxillorum non est prohibitus. t. 4. r. 1. §. 1. p. 243
In iure communi stando, vel si ludentes cesserunt iuri suo, & renuntiauerunt beneficio legis concedentis repetitionem, qui perdidit in ludo prohibito magnam quantitatem, tenetur soluere. t. 4. r. 27. §. 3. & seq. p. 256
Iura territoria habentes an possint concedere dilationes moratorias. t. 5. r. 23. §. 3. p. 286
An iure obligationis naturalis Pater teneatur donare aliquid filio pro sacris Ordinibus suscipiendis. t. 7. r. 41. §. 1. & seq. p. 331
Iure nullo prohibitum est, quin à coniuge coniugi legatum relinquatur. t. 7. r. 71. §. 2. p. 348
Iure naturæ, an promissio, seu donatio externa obliget ante acceptationem: & an possit reuocari. t. 7. r. 128. §. 1. p. 379
Iure ipso an sit nulla donatio prodiga. t. 7. r. 136. per tot. p. 385
Absque iuris ciuilis solemnitatibus an valeant testamenta ad pias causas, etiam in terris non subiectis Pontifici, modo adsint duo testes. t. 8. r. 2. per tot. p. 393
Et si causa pia ab hærede non est instituta, an valeat testamentum absque solemnitate iuris quoad legata pia in ipso contenta. t. 8. r. 3. per tot. p. 394
Si iuris solemnitas desit, an testamentum ad pias causas valeat, etiamque quoad legata prophana. t. 8. r. 4. per tot ibid.
Iure Militari quis testari possit. t. 8 à res. 68. vsque ad 90. inclusiuè. Vbi pro praxi multi & diuersi casus & quæstiones à p. 426. ad 436
Si iuris solemnitatibus careat testamentum Beneficiarij, an sit inualidum. t. 8. r. 92. §. 6. p. 438
Et quid de testamento pro ingressu Religionis, an quis tunc possit testari, non seruata solemnitate iuris. ibid.
Ius eligendi pauperes, an transeat ad Episcopum data negligentia electoris à testatore designato. t. 9. r. 46. §. 3. p. 473
* Vide verb. *Acceptare, Clericus, Commutatio, Creditor, Deceptio, Defensio, Electores, Irritare, Irritum, Iurisdictio, Lectio, Minister iustitiæ, Pactum, Professio.*

Iustitia.

* Vide verb. *Dubitare.*

Iuuare.

* Vide verb. *Reus.*

Laborare.

Laborandi causa in die festo patriæ qui se transferat ad alium locum, vbi dies festus non est, non tenetur prius Missam audire, si in ipso mane diei festi exit. t. 1. r. 48. §. *Scio*, p. 36
Laborare potest quis diebus festis de præcepto Episcopi intra eamdem Diœcesim ipsius Episcopi, si ibi sit locus exemptus ab illius iurisdictione, ibid. §. *Ex his*.
Et quid, si festum celebratur in patria, & in loco per quem peregrinus transiit ex præcepto Episcopi vtriusque Diœcesis, an ad neutrum obligetur. ibid. §. *Ex his*, ad medium.

Læsio.

Læsio vltra dimidium iusti pretij quæ sit. t. 3. r. 75. §. 1. p. 157
Et an sit consideranda tam in emptore, quam in venditore, & quomodo. ibid. §. 2
Vbi, quod in contractibus non licet se inuicem decipere vsque ad dimidium iusti pretij. §. 8. p. 158
Et cur iura permittunt hanc deceptionem vsque ad dimidium iusti pretij. ibid.
* Vide verb. *Index.*

Laicus.

Laicus doctus an possit sine peccato disputare cum Hæretico, & infideli, non obstante hoc prohibemus *Inhibemus de Hæreticis in* 6. t. 1. r. 71. §. 1. p. 52
Laicus ludens ludis prohibitis an peccet saltem venialiter. t. 4. r. 7. §. 5. p. 247
Laicorum statuta an includant testamentum ad pias causas v. g. stante statuto, quod vxor sine consensu viri testamentum facere non possit, an valeat saltem ad pias causas. t. 8. r. 36. §. 1. p. 406
* Vide verb. *Clericus, Decima, Distinguere, Ecclesia, Legis.*

Lapis.

Lapidem pretiosum an possit quis emere pretio currenti ab ignorante valorem suum t. 6. r. 16. §. 1. p. 302

Latere.

Latere sciens Thesaurum, seu venam auri in fundo, ut possit licite pretio currenti emere illum fundum. t. 1. r. 16. §. 1. p. 302

Latitudo.

Latitudo trium pretiorum Infimi Medij, & Supremi quanta sit. t. 3. r. 74. per tot. p. 156. & seq.

Latro.

Qui à latrone bona fide rem emit, quam postea durante bona fide vendidit Ioanni, & deinde cognoscit rem esse alienam, an licite possit sibi pretium retinere, & non rescindere contractum cum Ioanne, dummodo rem illam vendiderit eodem pretio, quo emerat. t. 1. r. 129. per tot. p. 187
A latrone qui rem mala fide emit, an possit cognito vero Domino talem rem latroni restituere, vt pretium datum recipiat. t. 3. r. 136. §. 1. p. 189
* Vide verb. *Dubitare, Equus, Fur, Furtum.*

Legatarius.

* Vide verb. *Debitum, Hæres, Ingratitudo.*

Legatum.

Qui legatum ex testamento minus solemni debet habere, an possit legatum retinere, vel de nouo accipere, aut occulte sibi compensare. t. 3. r. 149. §. 3. p. 195
Legatum relictum pro virginibus maritandis potest consequi à corrupta, quæ in communi existimatione pro virgine reputatur. t. 7. r. 60. §. 4. p. 343
Qui legatum sperat, aut aliud bonum, quod nondum obtinuit, an possit illud renunciare in quacumque quantitate sine insinuatione. t. 7. r. 97. §. 3. p. 361
Quoad legata non pia sed prophana an Episcopus sit executor vltimarum voluntatum, vel sit casus mixti fori. t. 9. r. 49. per tot. p. 478
Legata pia exequi an possit Episcopus etiam contra laicum tertium possessorem. t. 9. r. 51. per tot. p. 479
Legatum aliquod in æquale, aut melius vtrum Episcopus possit commutare; vel an hæc commutatio ad illum Papam spectet secundum ius Canonicum, & ad Supremum Principem secundum ius ciuile. t. 9. r. 64. & 65. p. 483. & seq.
In indice primo huius tom. 8. in tract. 8. de Testamentis vide Res. 3. 4. 26. 33. & à Res. 38. vsque ad 58. & in Res. 98. 113. 114. & 115. vbi plura super hoc verb. *Legatum.*
* Vide verb. *Debitum, Episcopus, Hæres, Ingratitudo, Inuestire, Irritum, Ius, Orphanus.*

Legatus à Latere.

* Vide verb. *Condere.*

Legislator.

Cum legislatores Ecclesiastici possint obligare, & relaxare comminari spiritualem pœnam, quando in conscientia obligare volunt, si tantum tamen temporalem pœnam statuant iudicium esse videtur, quod ad eam tantum obligare velint. t. 1. r. 77. §. 3. p. 55
* Vide verb. *Consensus, Pœna.*

Legitima.

Legitimam filiorum gratuitis donationibus, vel minuendo onerosis, sed fictis contractibus grauando Pater, aut mater, an peccet mortaliter. t. 3. r. 208. §. 1. p. 1

In legitimam an computentur bona Patris donata filio in titulum patrimonij ad ordines, an veniant in diuisionem bonorum cum aliis Fratribus. t. 7. r. 42. per tot. p. 332
* Vide verb. *Alienare, Expensa, Inofficiosum.*

Leue, Leuissimum.

Quando leuis est transgressio voti pœnalis, non incurritur pœna. t. 4. r. 68. §. 3. p. 271
* Vide verb. *Caupones, Conductor, Culpa, Depositarius, Nautæ, Parvitas materiæ, Stabularius.*

Lex.

* In indice primo huius tom. 6. tractatus primi de *Legibus* ipse titulus indicat, quod omnes eius quæstiones dicunt super hoc verb. *Lex*, vbi quamplurimæ & aliqua notabilia inuenies.
* In prædicto indice primo in tract. 2. de *Consuetudine* etiam reperies plures difficultates sup. hoc verb. *Lex*; & si quærendo quod ita mistum desideras, omnes quæstiones præcitati tract. legis non pigebit.

Vltra pretium à lege impositum an ciues Panormitani possint vendere vinum ex eorum prædiis collectum, non autem si vinum ex aliis vineis emunt, vt vendant, quia tunc peccant, & tenentur ad restitutionem. t. 3. r. 91. §. 1. p. 164
Votum citra moderationem dicti priuilegij, seu consuetudinis dictorum ciuium Panormitanorum circa dicta in præterita Resolutione. t. 3. r. 92. vbi latè ib.
Quando ex lege, vel mandato Principis, Senatus ciuitatum, vel Consiliarij Regis agnoscunt breue diminuendum rerum pretium, an tunc possint vendere merces suas. Vbi alia, quæ contingere possunt in dicto casu t. 3. r. 97. §. 1. p. 167
Leges, quid de Thesauris disponunt. tract. 6. res. 1. §. 2. p. 291
Leges statuere Principes an possint, vt Thesaurus ad se pertineat. t. 6. r. 19. §. 1. p. 305
Legibus non obstantibus Principum reseruantibus Thesaurum, an possit is, qui illum inuenit sibi retinere totum, & occultare donec exigatur ab eis. ibidem §. 4. p. 306
Et quid tamen, si quis inuenit Thesaurum in fundo Regis, an statim teneatur dimidiam partem dare Regi secundum leges, ibidem.
Lex in septem casibus interdicit coniugibus ne donationes inter se reuocent. t. 7. r. 64. §. 2. p. 344
Leges illæ, aut statuta prohibentia donationes inter virum & vxorem non ligant in interiori animæ iudicio, in quo non statur præsumptionibus. t. 7. r. 67. §. 5. pag. 346
Secundum leges concurrentibus aliquibus conditionibus donatio inter virum & vxorem permittitur. t. 7. r. 70. §. 2. p. 347
An secundum leges contractuum, an vero secundum leges loquentes de testamentis donatio causa mortis regulanda sit. t. 7. r. 90. per tot. p. 357
Legi insinuationis an donator possit renunciare. t. 7. r. 96. §. 5. pag. 361
Legem, quam voluerit, rei suæ dicere quilibet in contrahendo potest. t. 7. r. 106. §. 1. p. 367
Vbi pro praxi curiosus casus.
Leges, quæ irritant illegitimos contractus, habent pro fine bonum commune, & quamuis cesset finis legis in particulari, semper eius obligatio firma manet. t. 8. r. 57. §. 5. p. 426
* Vide verb. *Actus, Condere, Consuetudo, Deductio, Fructus, Hæres, Merces, Mulier, Mutare, Obligare, Pragmatica, Taxatum, Triticum, Vinum.*

Liber.

Librum si quis vendat, quem scit breui prohibendum, an possit illum vendere pretio currenti. t. 3. r. 99. §. 1. & seq. p. 169

Liber idest Filius.

* Vide verb. *Filius & eius notationem.*

Liberare.

* Vide verb. *Fideiussores, Fortuna.*

Licentia.

Qui licentiam à Rege habet Officium in aliam personam transferendi, an possit illud vendere. t. 3. r. 201. §. 1. pag. 231
Et in dicto casu, quidquid si t de peccato, non tenetur ad restitutionem, ibid. §. 4
Vbi, quod tacita adest facultas vendendi officia, quando ea dantur fœminis, aut viris Nobilibus, quos Princeps certo credit non eos per se talia munera obituros. §. 3
Nisi licentia petita, & obtenta à Superiore, Religiosi etiam claustrales non possunt esse executores testamenti, nisi habeant beneficia perpetua extra Monasterium. t. 9. r. 11. §. 5. p. 461
A quo Superiore petenda sit licentia, vt Religiosi exerceant munus executoris alicuius testamenti. t. 9. r. 12. §. 1. pag. 461
Et an ad hoc non requiratur consensus Conuentus, ib.
* Pro licentia, quam debet habere Religiosus à Superiore, vt sit Commissarius ad condendum testamentū nomine committentis, vel vt sit executor testamentorum, aut elector pauperum, vel vt Consilium dare possit executoribus, quando à testatore ita est cautum, in indice primo huius to. 6. in t. 9 de *Executoribus testamentorum* lege varias quæstiones à Res. 10. vsque ad 20 & à Res. 24. vsque ad 28. inclusiue vbi plura.
* Vide etiam in hoc indice verb. *Bona temporalia, Domus, Episcopus, Facultates, Perdere, Potestas.*

Licentiatus.

* Vide verb. *Gradus.*

Ligare.

Non ligat excommunicatio Episcopi pro tota sua Diœcesi subditos, qui commorantur in loco exempto intra eandem Diœcesim ipsius Episcopi, qui censuram fert. t. 1. r. 48. §. *Ex his*, p. 36
Non ligat in foro conscientiæ Decretum Concilij *sess.* 25. *c.* 19. denegans audientiam professis, qui transacto quinquennio reclamare volunt, allegantes nullitatem si ex parte rei, nulla fuit professio, sicut Bulla Sixti V. quoad nullitatem professionis ob illum iuris Defectum, quod de professi vita, & moribus inquisitio non sit antea facta ipsi præsumptioni inniratur; itavt in foro interno non liget, si ex parte rei nullum subsit vitium. t. 1. r. 69. §. *Item Decretum* per totum p. 51
Idem est de Bulla Clem. VIII. de largitione munerum, quia Bulla illa processit ex præsumpta causa ambitionis vnde si ea cessat, cessat etiam illa prohibitio, & non ligat in foro conscientiæ, ib. §. *Item prohibitio.*
* Idem est de Bulla Sixti V. quæ fundatur in præsumptione, vt Chiromantici, &c. habent pactum cum Dœmone; vnde si aliquis certo sciat tales pactum cum Dæmone nullum habere, non ligat in conscientia, nec tenetur denunciare, ibidem in eodem §. ad medium.

Lis, Litigantes.

Lite pendente circa exactionē debiti, an possint debitores impetrare dilationes moratorias. t. 5. r. 35. §. 1. p. 291
* Vide verb. *Aduocatus, Informatio, Procurator.*

Locare, Locatio, Locator.

De locationis quodam contractu in praxi frequentissimo. t. 3. r. 61. per tot. p. 151
Locatio rerum Ecclesiasticarum vltra triennium vitiatur in totum. t. 7. r. 108. §. 2. p. 368
Si locat promissor rem promissam ante acceptationem, an censeatur eo ipso reuocare suam promissionem. t. 7. r. 128. §. 7. p. 379
* Vide verb. *Beneficiarius, Clericus, Conducens, Creditor, Dubium, Episcopus, Incendium, Negotiator, Vectigal.*

Locus.

De loco ad locum non extenditur consuetudo. t. 2. r. 24. §. 2. p. 112

Locus suus quis dicatur, si in eo Thesaurus inueniatur. t.6.r.2.§.2.p.292
In loco sacro Thesaurus inuentus ad quem pertineat. t. 6.r.12.§.1.& seq.p.298. & seq.
Et quid, si data opera sine licentia Prælati loci sacri, vel artibus magicis sit inuentus Thesaurus.ibid.§.4 pag.299
In loco also inuentus Thesaurus arte Magica ad quem pertineat.t.6.r.13.§.1. & seqq. p.300
Et quid, si in loco fiscali, aut Religioso arte magica Thesaurus inuentus est.ibid.§.2.
In loco publico inuentus Thesaurus ad quem pertineat. t.6.r.15.§.1.p.301
Loco pio donatio facta omnium bonorum præsentium, & futurorum,an sit valida.t.7.r.105.§.3.p.366
Et in tali casu an locus pius teneatur alere donatorem. ibidem.
Si loco pio promissor voueat rem promissam ante acceptationem,an eo ipso censeatur reuocare suam promissionem. t.7.r.128.§.7.p.379
Vt locus apponatur in testamento ad pias causas an necessarium sit? Vbi de aliis quatuor circunstantiis agitur.t.8.r.32.per tot.p.405
In loco exempto potest quis laborare in die festo indicto ab Episcopo pro sua Diœcesi,& ieiunia eius non seruare.Et quid,si festum,& ieiunium seruatur in patria,& in loco,per quem quis transiit, ex præcepto Episcopi vtriusque Diœcesis.t.1.r.48.§.*Ex his* p.36
* Vide verb. *Bona temporalia, Excommunicatio, Laborare, Monasterium, Mercatores, Peregrinus, Pium, Vagus.*

Lucrari, Lucrum, &c.

Lucrum in suam vtilitatem vertere,an possit Thesaurarius Principis, vel Procurator, seu famulus alicuius Domini qui inscio Domino cum eius pecuniis negotiatur,quas ad expendendas vel conseruandas habet.t.3.r.145.§.1.p.194
Vbi alius curiosus casus circa hoc. §. 2
* Super his verbis *Lucrari, Lucrum, &c.* in Indice primo huius tom.in t.4.*de Ludo, & Sponsionibus* plures difficultates facile inuenies.
* In prædicto indice primo huius tom.6.super hoc verb. *Lucrum cessans* in t.3.aliquas quæstiones reperies signanter in Resolutione 6.15.20.23.24.27.28.31.36. 39.47.48

Ludere, Ludus.

Ludendo falsis aleis quis pecuniam lucratus est, quas cum propriis miscuit,eiusque partem socio, vel amico suo donauit quamuis scienti, tamen non cooperanti ad fraudem committendam;an recte dici possit dictum socium,vel amicum ad nullam restitutionem obligari.t.3.r.134.§.2. p.189
* In indice primo huius to.6.ex t.4.de *Ludo, & Sponsionibus atque de aliquibus restitutionibus pro ipsis, & de voto, & Iuramento non ludendi, & de eorum absolutione, dispensatione, & relaxatione* lege omnes 85. Resol. dicti tr. vbi plures difficultates reperies super supradictis verbis, & quæstionibus.

Luxuriose.

Qui luxuriose viuendo bona sua consumpsit,vel partem fortunæ vitio, an gaudeat beneficio cessionis bonorum.t.5.r.3.§.2.p.278

M

Magistratus.

MAgistratu aliquo si lex promulgetur an statim lex obliget.t.1.r.12.§.3.p.9
* Vide verb. *Merces.*

Maioratus.

In Maioratus fundo Thesaurus inuentus ad quem pertineat.tract.6.res.12.§.1.p.298
Et quid si ipse Maioratus possessor inueniat dictum Thesaurum etiamsi ex industria quærat, & quis alius inueniat.ibid.§.2
* Vide verb. *Bona temporalia, Filius, Maritus.*

Maior pars.

* Vide verb. *Obligare, Pars.*

Mancipium.

Mancipia, & serui an possint testari ad pias causas.t. r.12.§.1.p.400
* Vide verb. *Seruus.*

Mandamus.

Hoc verb. *Mandamus*, an importet præceptum.t.1.r. §.1.& 2.Sed lege eam per totam p.46.& seq.

Manifestare, Manifestatio.

* Vide verb. *Consiliarius Regis, Iudex, Senatus, Veritas.*

Manus.

* Vide verb. *Iudex, Iuramentum, Obtinere.*

Maritus.

Marito inscio an possit vxor ludere? Et quam quantitatem.t.4.r.23.§.1.& seqq. p.254
Maritus notabilem quantitatem in ludo amittens, an peccet mortaliter, & teneatur restituere vxori.t.4. 24.§.1.p.255
Et quid,si amiserit bona dotis,quæ in specie erant conseruanda,ibid.§.2
Maritus ex bonis acquisitis an possit sine licentia vxoris donationes facere;Maioratum instituere;filiis alterius matrimonij dotem constituere, aut alimenta præbere;Patres si indigeant alere;& si maritus bonum occiderit pecuniariam pœnam soluere. t.7.r. §.1.p.341
Maritus senex ignobilis an possit donare vxori Nobili & in ætate florenti.t.7.r.63.per tot.p.344
* Vide verb. *Fœmina, Hæres, Iuramentum, Mulier, Soluere, Vir, Vxor.*

Mater.

Ex matre Nobili,& Patre plebeio natus, plebeius maneat.t.1.r.134.§.8.p.94
Mater an possit filio donare. r.7.r.34.per tot.p.326
Quæ mater filio spurio reliquit, an ipse possit retinere ea,donec per iudicem priuetur.t.8.r.111.§.6.p.449
Et quid,si mater sit Illustris,an possit filio spurio quid quam dare; si habet proles legitimas.ibid.
Et quid,si aliis liberis careat. ibidem.
* Vide verb. *Adulter, Dubitare, Fœmina, Filius, Mulier, Pater, Vxor.*

Matrimonium.

Matrimonium est validum,quamuis coniux non habeat animum seruandi fidem.t.4.r.35.§.2.p.259
* Vide verb. *Valere.*

Medium.

* Vide verb. *Adultus.*

Membrum.

* Vide verb. *Castrare, Iudex, Mutilare.*

Memoria.

Vt memoria teneamus Orationem Dominicam, an detur præceptum? Et quid de Salue Regina, Salutatione Angelica, Symbolo Apostolico, & Decalogo.t. r.7.§.1.& seq.p.4
* Vide verb. *Adultus,*

Mens.

* Vide verb. *Hæres.*

Mentale.

* Vide verb. *Actus, Lex, Vsura.*

Mente captus.

Mente captus an possit aliquid donare.t.7.r.24.§.1.p.32

Mercatores.

Mercatores solent non mutuare aliquando indigenti,sed ei credito merces offerre,& vendere summo pretio.vt ille eas vendat numerata pecunia,cui voluerit,sed emptor illas statim offerre ipsis Mercatoribus,qui easdem merces emunt numerata pecunia pretio medio,vel infimo.

fimo,qui contractus Hiſpanice vocatus *Mohatra* Italicè *Stocco* an ſit licitus.t.3.r.64.§.1. p.152
Vbi, quod Mercator non poteſt ad hoc cogere, nec pactum explicitum aut implicitum adhibere §. 3
Mercator,qui non exercuit *Monopolium* an poſſit iuſte ſuas merces vendere pretio illius, qui *Monopolium* creauit.t.3.r.65.§.1.p.155
Quando Mercatores conſpirant,vt nullus eorum vendat niſi pretio ſupremo,vel medio,an hoc *Monopolium* ſit contra iuſtitiam, ibid.§.3
Non quodcumque Mercatorum *Monopolium* eſt iniquum,vt non niſi certo pretio emant, ſi re vera illud eſt iuſtum pretium.t.3.r.73.§.2. p.156
Mercatores, ſiue alij an poſſint ſine onere reſtitutionis impedire ne ab aliis merces in ciuitatem portentur, dummodo non officiant fraude,minis, &c. ſed ex ſua induſtria,& bonis artibus.t.3.r.84.§.3.p.161
Mercatores ſolent in ſuis libris ſcribere rationem dati, & corrupti,& quid ipſis debeatur;quæritur,an poſſit poſtea debitor eligere in quo debito pecunia ſoluta compenſetur. t.3.r.146. §.1. p.194
Et aliqua alia notantur circa debita; & ſolutiones pro diuerſis cauſis & habitis eidem creditori, vel Mercatori,ibidem.
A Mercatoribus an ſartores poſſint accipere partem pretij.t.3.r.178.per tot.p.215
Mercatores caſtra ſequentes an gaudeant priuilegio teſtandiiure Militari,modo in loco hoſtili ſint.t.8.r.89. §.1.p.435
* Vide verb.*Filius,Negotiari.*

Merces.

* Vide verb. *Aduocatus,Conducens,Conductum,Procurator.*

Meretrix.

Meretrici vendere ornamentum fucos, monilia, &c. an quis poſſit.t.3.r.110.§.1.& ſeq.p.176
* Vide verb.*Domus,Iudicium.*

Meritum.

An ſemper de meritis,& ſeruitiis præteritis, & non futuris intelligatur,quoties promiſſum eſt alicui donare ob benemerita & ſeruitia.t.7.r.17.§.6.p.317
Si de meritis non conſtat niſi per aſſertionem donantis, an donatio remuneratoria valeat. t.7.r.18.§.1.p.317
Meritorum cauſas, vt donatarius probet, an liberalitas Principis hoc non exigat.ibidem §.3.p.318
Merita an debeant æquiualere donationi,vt dicatur donatio remuneratoria.t.7.r.20.per tot. p.318

Merx.

Merces vltroneæ vileſcunt, & emptor rogatus à venditore quanto minus à pretio ordinario poſſit in emenda merce minuere;an vileſcant dictæ merces pro tertia parte,an pro medietate.t.3.r.69.§. 2. p.154
Merces ſuas an quilibet poſſit ſupprimere vſque ad tempus opportunum,quo eas maiori pretio vendat. t.3.r.84.§.3. p.161
Merces ſolent aliqui certo pretio vendere,an hoc ſit licitum.t.3.r.85 per tot. p.161
Merces meliores vendentes pretio maiori,deteriores veto pretio taxato an peccent, & teneantur ad reſtitutionem? Et quid de peccato mortali tam in venditore,quam in emptore.t.3.r.88.& 89. p.163
Si mercis pretium ſciam mox minuendum, an poſſim eam vendere pretio currenti etiamſi ſciam Magiſtratus condidiſſe Decretum de illis minuendis, ſi tamen tale Decretum non ſit publicatum.t.3.r.101.§.3.p.170
* Vide verb.*Conſiliarius Regis, Excuſare, Lex, Mercatores,Moneta, Monopolium,Negotiari,Princeps, Rogatum, Triticum,Vendere, Vinum.*
* Vide verb.*Benemeritum, Filius.*

Metropolitanus.

Metropolitanus an poſſit executionem teſtamenti facere ſi Epiſcopus fuerit etiam negligens in adminiſtranda iuſtitia, & remouendo executores negligentes ab executione priuando illos emolumentis.t.9.r.46. §.21 pag.473
An ſaltem coram ſuo Metropolitano Epiſcopus in cauſis,in quibus fuit executor vltimarum voluntatum, reddere rationem teneatur.t.9.r.72.per tot.p.485

Metus.

Ex metu leui contractus facti an valeant in conſcientia. t.3.r.113.§.1.p.177
Vbi alij diuerſi caſus facti ex metu leui.
Quæ metu ſolo reuerentiali acta ſunt, an poſſint reſcindi, & ille, qui inde commodum percipit an teneatur ad reſtitutionem,ibidem §.1. ante medium.
Metus ſolus reuerentialis ſine minis, aut alterius grauis mali timore, an cenſeatur cadere in virum conſtantem.t.3.r.118.§.1.p.180
Idem quæritur de precibus importunis etiamſi cum ipſis non ſit metus reuerentialis,ibidem §.5
Et hæc quæſtio deſeruiet ad reſcindendos contractus vxorum,& filiorumfamilias,maximè ſi ſint lucratiui, & qui à liberalitate proficiſcuntur, ibidem §. 6
* Vide verb.*Cogere,Irritum,Iuramentum,Ius, Retractare.*

Miles, Militia.

Miles an poſſit donare.t.7.r.29.§.1.p.323
Miles ſurdus,& mutus an poſſit teſtari ad pias cauſas. t. 8.r.16.§.4.p.399
In Militis teſtamento tempore belli an ſint neceſſarij ſeptem teſtes.t.8.r.60.§.2.& ſeqq.p.423
* Sup.his verbis *Miles, Militia* in indice primo huius tom.6.ex t.8. de *Teſtamentis* lege à Reſ. 68. vſque ad 88.incluſiue.
* Vide etiam in hoc indice verb. *Concubina, Expenſa, Mutus,Nutus, Pactum.*

Mina, Minari,

Qui minis traxit alterum ad ludum, ſi lucratur, an teneatur lucrum reſtituere.t.4.r.42.§.2.p.262
* Vide verb.*Mutilare.*

Miniſter iuſtitiæ.

Miniſter iuſtitiæ an poſſit occidere reum à iudice damnatum ſecundum allegata, & probata, quem ipſe miniſter iuſtitiæ,& iudex ex ſcientia priuata ſciunt eſſe innocentem.t.1.r.112.§.1.p.74
Miniſtri iuſtitiæ, an peccent, ſi obediunt Proregibus condemnantes aliquem de mandato, non adhibitis ſolemnitatibus, terminis, & proceſſu de iure neceſſariis,&c.t.1.r.122.§.1.p.81
* Vide verb.*Frumentum.*

Miniſtrans.

Miniſtrantes menſam,aleas,chartas,vel alia inſtrumenta,aut lumen in ludo, non ſolum peccant mortaliter, ſed tenentur ad reſtitutionem, ſi principales luſores tenentur reſtituere,& non reſtituant.t.4.r.2.§.4 p.245
Miniſtrantes peſte infectis an gaudeant in teſtamentis condendis eorum priuilegiis.t.8.r.66.§.1.p.425

Minor.

Qui à minoribus per ludum, aut ſimilem contractum aliquid acquiſierunt, an teneantur illud reſtituere? Vbi aliqua alia circa hoc prò praxi.t.4.r.14.§ 1.p.249
Minor 25.annorum, & pupillus ſine tutoris authoritate contrahentes, ſi non ciuiliter, an ſaltem obligentur naturaliter, & in foro conſcientiæ,ibidem.
Et quid,ſi ſe ſoluturos iuraſſent.ibidem §.2. p.250
Minores an poſſint lucrari,& ludere inſcijs tutoribus.t. 4.r.15.§.1.ibid.
An ſi minor lucratur,non teneatur reſtituere,& ſi amittat, non teneatur perſoluere, ibidem §.3
In minoris fundo Theſaurus inuentus, tutor, vel curator cum ſit vſufructuarius decimæ non habebit tamen partem decimæ Theſauri inuenti in dicto fundo. t.6.r.10.§.2. p.298
Minor 25.annis an poſſit donare? Et an promittere arrhas.t.7.r.26.§.1. p.321
Et in caſibus,in quibus minores non poſſunt donare an, recipientes

recipientes teneantur statim dona restituere.t.7.r.27. per tot.p.322
Supponitur,quod minores 25. annis firmo destituantur iudicio, & propterea res mobiles sine tutoris authoritate donare nequeunt.t.8.r.82.§.1.p.354
Minores an possint esse executores testamentarij.t.9.r.8. §.1.p.456
Et quid,si minor expleuit 17. annum ibidem.
Minor,si expleuit 17.annum, an possit esse Procurator ad negotia,vel habere debeat 25.annos?Et quid quoad iudicia, ibidem §. 2
* In indice primo huius tom.6.ex t.3.de *Contractibus,& cambiis* à Res.159.vsque ad 166.inclusiue lege aliquas curiosas quæstiones super hoc verb. *Minor*,& restitutione eius in integrum.
* Vide etiam in hoc indice verb.*Consensus,Testamentum.*

Minores Fratres.

* Vide verb.*Fratres Minores.*

Minor pars.

* Vide verb *Numerus, Pars.*

Missam audire.

* Vide verb *Laborare.*

Missam celebrare.

* Vide verb.*Beneficiarius, Eleemosina, Hæres.*

Missale.

Missalis Rubricæ aliæ sunt præceptiuæ, aliæ vero tantum doctrinales.t.1.r.27.§.4.p.21

Missio Militis.

Post missionem Militis an valeat testamentum tempore militiæ factum.t.8.r.86.§.1.p.431
Missio Militis triplex est,honesta,causaria, & ignominiosa,siue turpis,ibid.

Molendinum.

* Vide verb. *Culpa, Pactum.*

Monachus.

Monachus, qui fecit professionem, si licitè à Religione recessit, an recuperet bona Ecclesiæ collata contemplatione ingressus Religionis.t.7.r.76.§.3.p.350
* Vide verb.*Episcopus,Fideiubere,Fructus,Nouitius. Prælatus,Regulares,Religiosus.*

Monasterium.

Si in Monasteriis,& locis Religiosis reperiatur Thesaurus,ad quem pertineat.t.6.r.12. §.5. p.299
Et quid in dicto casu,si arte magica Thesaurus inuentus est.t.6.r.13 §.2. p.300
Monasterio alicui an possit testator relinquere bona sua, & non fratri,vel consobrino.t.8.r.106.§.4.p.441
* Vide verb.*Bona temporalia,Distributio,Monialis, Religiosus.*

Moneta.

Si monetæ valorem diminuendum quis sciat, an possit illam alicui mutuare cum pacto, vt eam sibi restituet iuxta valorem,quem dicta pecunia habet;non autem eo,quem habebit tempore quo restituendum erit mutuum t.3.r.102.per tot.p.170
Monetæ mutuatione facta,cuius temporis æstimatio vel quantitas in mutuo reddendo speranda sit. t.3. r.103. per tot,p 170
Propter monetæ tusionem olim in hoc Regno Siciliæ promulgatum fuit edictum,vt in posterum omnia genera monetarum secundum pondus valerent, & expenderentur; cum hoc scirent multi ante promulgationem edicti omnem pecuniam,vel mutuo dederunt, vel ex ea res emerunt; an hoc cum crimine,& onere restitutionis factum fuerit.t.3.r.104.§.1.p.172
Vbi, an Princeps, & eius Consiliarij teneantur ad restitutionem si ex eorum negligentia illa notitia legis promulgandæ peruenit ad aures subditorum,vnde ipsi postea ex tali scientia merces vendiderunt cum aliorum detrimento. §.3
* Vide verb. *Pecunia.Rogatus.*

Monialis.

Monialis an possit donare bona ei data ob turpem quæstum sui corporis,& hæc sibi,& non Monasterio iacrentur. t.7.r.32.§.2.p.325
* Vide verb. *Dos.*

Monopolium.

Qui *Monopolium* non exercuit, an possit iuste suas merces vendere pretio illo, quo *Monopolium* creauit.t. r.65.§.1.p.153
* Vide verb. *Mercatores.*

Mora.

Antequàm in mora soluendi fuisset mutuatarius,cuius ex dato mutuo emersit damnum notabile,si quæritur an possit aliquid à mutuatario pro illo damno prore,& teneatur mutuatarius dare.t.3.r.24.§.1.p.139
Pro debitoribus morosis ex t.3.de *Contractibus* lege aliquas quæstiones in eius Res.20.21.22.23.24. & 25
* Vide etiam in hoc indice verb.*Purgare.*

Mores.

* Vide verb. *Ligare.*

Mors.

Mortis causa an mutus, & surdus possint aliquid dare.t.7.r.25.§.1.& seq.p.321
Morte an confirmetur donatio Patris facta filio.t.7.r. 46.§.1.p.334
Vt morte Patris donatio confirmetur, an requiratur quod non excedat quingentos aureos,si excedat legitime sit insinuata. ibid.
Mortuo Patre an donatio ab eo facta filio,ad hæreditatis diuisionem conferenda sit.ibid.§.3.p.335
Mortis causa donatio facta an recuperetur per superuenientem prolem.t.7.r.56.§.1.p.340
Post mortem donatoris an possit donatio acceptari.t. r.112.§.1.p.370
Et quid,si firmata sit iuramento.t.1.r.113.§.3.p.371
* Sup.hoc verb.*Mors* in t.7.vide à Res.69.vsque ad Res. 93.demptis 77.& 78
* Vide verb. *Condemnare.*

Mortale peccatum.

Ad mortale peccatum non debent extendi verba legis de veniali intelligi possunt.t.1.r.29.§.5.p.21

Mulier.

Mulier nobilitatur genere mariti, & eius priuilegio gaudet.t.1,r.134.§.8.p.94
Mulieres an possint introducere consuetudinem.t.1.r. 22.§.1.p.111
Mulier,quæ non potest contractum facere absque consensu mariti,siue curatoris, vel duorum propinquorum,ita disponente municipali lege, seu statuto,a donare possit causa mortis.t.7.r.86.§.4.p.356
Mulieres in testamento ad pias causas an possint esse testes? Et an in dicto casu dnæ mulieres non sint sufficientes testes.t.8.r.20.§.1.p.400
Pro mulierum testamentis tempore pestis aliqui casus praxi.t.8.r.62.§.4.p.425
Mulieres an possint esse executrices testamentarie,t.8. r.6.§.1. p.455
Mulieres an possint pro alio interuenire,vel Procuratrices existere. ibid.
Mulier nupta an nominari possit à tertio executrix,vel commissaria testamentaria.t.9.r.7.§.5.d.456
* Vide verb.*Fœmina,Mater, Vxor.*

Munus.

* Vide verb.*Concubina, Superior Regularis.*

Mutare, Mutatio, &c.

Mutatis rerum circunstantiis,an possit etiam consuetudo mutare legem.t.1.r.28.§.4.p.114
Si ex mutatione incognita rerũ licet reuocare donationem & promissionem,ergo,& vota multa t.7.r.17.§.3.p.
* Vide verb.*Eleemosyna,Falsarius,Moneta,Variare.*

Mutilare.

Mutilare seipsum an licitum sit,ne occidatur à Tyranno aliquo, minante mortem.t.1.r.118.§.14.p.78
* Vide verb.*Castrare,Membrum.*

Mutus.
Mutus an possit aliquid donare inter vivos? Et quid causa mortis.c.7.r.25.§.1. p.321
Mutus an possit testari? Et quid, si mutus sit Miles, an ad pias causas testari possit.t.8.r.16.§.1.& seqq. p.399
Mutus quamuis non sit Miles an ad pias causas testari possit.t.3.r.17.§.2.& seq.p.399
Mutus Miles à natura an possit testari. t. 8. res. 74. §.1. p.430
Et quid, si mutus amisit sermonem in Castris, ibid.§.3
Mutus à natura an possit esse Miles, ibidem.§.1.
Mutus an possit esse executor testamenti. t.9. r. 3. §.1. pag.455
* Vide verb. *Nutus.*
Mutuans, Mutuare, Mutuarius Mutuum.
* Sup. his verbis in indice primo huius tom. 6. in t.3. de *Contractibus* plures difficultates, si requiris, facile inuenies.
Mysterium.
* Vide verb. *Adultus, Fideles, Fides Catholica.*

N

Natus.
NOndum natis an donatio sit valida.t.7. res.33.§.1. & seqq.p.325
Et quid, si Notarius, vel Pater nomine nascituri aut stipulantur, aut donationem approbant, ibid. §.4.p.326
* Vide verb. *Filius, Mater, Mulier.*
Nauis.
* Vide verb. *Frumentum.*
Nauta.
Nauta ex quanam culpa teneatur si res apud se depositа perierit.t.3.r.142.§.1.p.193
Necessarium, Necessitas.
Necessaria an debeantur de bonis acquisitis post cessionem bonorum etiam in foro exteriori? Et quid in foro conscientiæ.t 5.r.8.& 9.p.280
* Vide verb. *Pragmatica, Retinere, Sterilitas, Taxare, Victualia.*
Negantes, Negare.
Qui negant debitum, an possint beneficio cessionis gaudere, & quid tamen, si debitor à principio negat debitum, postea vero ante sententiam confessus est. t. 3.r.10.§.1.p.280
Et quid post sententiam, & condemnationem debitores causam debitum negandi habent. ibid. §.3
* Vide verb. *Constantinus Imperator, Veritas.*
Negligentia.
* Pro negligentia data ab hærede, vel executore testamenti, vel ab electore pauperum pro legatis in testamentis relictis in indice primo huius to. 6. ex t.9. de *Executoribus testamentorum* lege varias quæstiones in Res.42.& à Res.45.vsque ad Res.54.inclusiue.
* Vide verb. *Metropolitanus, Princeps.*
Negotiari, Negotiator.
Negotiari an dicantur Religiosi, si ex occasione, quod merces emptæ cariori pretio possunt vendi, si hoc faciunt t.3.r.179.§.1.p.216
Negotiari per se vel per alium an Clericus in Sacris constitutus, & Religiosus possint.t.3.r.180.§.1.p.216
Et an peccent mortaliter negotiando per se, vel per alium.t.3.r.181.§.1.ibid.
Vbi, an fas sit Religiosis, & Clericis inire contractum societatis cum Campsore, vel Mercatore conferente totam operam, Clericis, & Religiosis tantum ex parte suâ neruos negotiationis siue pecuniam conferentibus, in quo an nec venialiter peccent.§.3
Negotiatio an sit prohibita etiam Nouitiis nondum sactis ordinibus initiatis.t.3.r.183.§.1. p.217
Negotiatio prohibita an contineat hos casus. Si pecunias, quas ex propriis redditibus, vel fructibus habes in alieno Regno non possis adire Romam, vbi eis indiges afferre sine magno detrimento; ideo facis emere v.g. Neapoli merces aliquas, quas Romæ vendere possis eodem pretio, & fortasse maiori. &c. ibid.§. *Sed hic obiter.* p.218
Negotiari per seipsum an saltem possit, qui habet beneficium Ecclesiasticum, sed nondum est ordinatus in Sacris.t.3.r.184.§.1.p.218
Et an peccet mortaliter, ibidem §.2
Negotiator an sit Clericus, qui ex portione hæreditatis acquisiuit aliquos boues, quos aliquando post culturam suorum prædiorum aliis locabat. t.3. r.186. §.1. p.218
Et quid, si iumenta emat, vt postea ea lucri gratia locet, ibid.§.2
Circa negotiationem Clericis, & Religiosis interdictam aliqua practicabilia.t.3.r.187.§.1.p.219
Et inter alios casus quæritur, an si negotiatur vna, vel altera vice Clericus, vel Religiosus, peccet mortaliter, ibid.§.3 p.220
Clericus an possit emere pro victu suo, & familiæ in abundantia, & si quid supereſt postea vendere, etiamsi vendat carius quem emerat. ibid.§.5.p.220
Negotiator an dicatur Clericus, vel Religiosus, qui suis sumptibus, vel Monasterij imprimit libros à se compositos, eaque exemplaria postea in diuersis Regionibus vendit.t.3.r.188.§.1.& seq.p.221
Negotiatio illa tantum est proprie dicta, qua res emitur, vt eadem immutata in eadem specie carius vendatur, ibidem §.5
Et alij casus pro Religiosis, in quibus illis est licita negotiatio, vt si vendant panem coctum ex fructibus eorum, lateres, calcem, &c. ibid.§.9.& seq.
* Vide verb. *Episcopus, Gabella, Lucrum, Religiosus.*
Nescire.
* Vide verb. *Adultus.*
Nobilis.
A Nobili viro plebeius adoptatus, an Nobilis efficiatur: itavt gaudeat privilegiis Nobilium.t.1.r.134.§.1.p.93
* Vide verb. *Licentia, Mater, Mulier, Tradere.*
Nobilitas.
Ad Nobilitatem aliquam obtinendam, an possit vxor viro suo donationem facere.t.7.r.65.§.4 p.345
Nomen.
* Vide verb. *Bulla Pontificia, Notarius.*
Nomina, Nominatio.
Nella nomina degli officiali, an Proreges teneantur proponere Regi Digniores.t.1.r.139.§.1.p.97
Et an hoc procedat in nominatione Episcoporum, & Abbatum, &c. ibidem §.10 p.98
Pro nominatione supra dicta an Proreges possint pecuniam accipere. idem §.11.p.99
* Vide verb. *Fratres Minores, Hæres.*
Nota.
Cum notis, & breuiaturis testamentum Militis confectum an sit validum.t.8.r.79.§.1.p.431
Notarius.
Si Notarius nomine nascituri, vel infantis donationem eis factam stipulatur; an sit irreuocabilis talis donatio.t.7.r.33.§.1.p.325
Si Notarius postquam scripsit voluntatem testatoris dictatam coram testibus illam, & quod scripsit; non legit testatori, & testibus, non obest, si voluntas testatoris testibus probatur.t.8.r.25.§.3.& seq.p.402
Notarius inter testes an computari possit in testamento tempore pestis.t.8.r.62.§.1.p.424
Vbi de aliis casibus agitur pro conditione Notarij in ca testamenta tempore pestis.
* Vide verb. *Absens, Parochus, Tabellio, Testator.*
Nouitiatus, Nouitius.
A Nouitio donatio remuneratoria facta, an seruanda sit forma præscripta à Concilio Trid. cap. 16. sess. 25. de

de reformat. tractat. 7. res. 23. §. 1. p. 319
A Nouitio donatio causa mortis facta post ingressum Religionis an sit valida, non obstante Decreto Concilij Tridentini sess. 25. cap. 16. de sepult. t. 7. r. 76. §. 1. pag. 350
Vbi, quod nulla existente professione à Nouitio, nulla existit donatio in consobrinos collata. §. 3

Nullum.

* Vide verb. *Alienatio* & passim in aliis verbis.

Numerus.

Quod numerus minor testium, quam septem in testamento an sufficiat; & an contra hoc valeat consuetudo. t. 2. r. 36. §. 1. p. 117

Nummus.

Nummos centum, vel mille soluendos post annum Petrus debebat Ioanni, sed nunc vult ille soluere quinquaginta vel quingentos, hoc pacto, vt Ioannes spectet per biennium alios quinquaginta, vel quingentos, an hæc solutio sit vsuraria. t. 3. r. 108. & 109. pag. 175
* Vide verb. *Creditor, Moneta.*

Nuntius.

* Vide verb. *Absens.*

Nuntius Apostolicus.

* Vide verb. *Condere.*

Nupta.

* Vide verb. *Mulier.*

Nuptiæ.

* Vide verb *Vxor.*

Nutus.

Nutu testamentum conditum an valeat ad pias causas. t. 8. r. 15 §. 1. p. 398
Nutu an Miles testari possit. t. 8. r. 75. §. 1. p. 430
* Vide verb. *Mutus.*

O

Obligare, Obligatio, &c.

OBligabunt præcepta Prouincialium Conciliorum Prouinciam, ad quam spectant testimonia de rigore Patrum, quæ non sunt ex se leges obligatoriæ. t. 1. r. 8. §. 1. p. 5
Vt obligent leges Pontificiæ an necesse sit, vt promulgentur in singulis Diœcesibus & Prouinciis. t. 1. r. 10 §. 1. p. 6
Vel an statim post duos menses à publicatione Romæ facta totam obligent Ecclesiam. ibid. §. 3
An obligent leges Pontificiæ nisi post duos menses à publicatione facta, quamuis aliquis statim sciat suam promulgationem. t. 1. r. 12. §. 1. p. 8
Et an hoc etiam sit attendendum in legibus Principum Supremorum, & secus si lex feratur ab aliquo Magistratu, qui habet in sua gubernatione Superiorem, vel ab Episcopo nam tunc ex ipso tempore promulgationis obligat, ibid. §. 3. p. 9
An obligetur vnusquisque, quamuis Ordinarij de hoc non curent, ad leges Pontificias obseruandas, modo maior pars illius Prouinciæ illas sciat, & recipiat, alias non obligare, nisi à populo acceptentur, & Romæ publicatas non vbique obligare. t. 1. r. 14 §. 1. p. 10
Vel an obligent dictæ leges vbique, eo ipso quod Romæ more solito publicatæ sint neque earum obligatio pendeat ex acceptatione populi. t. 1. r. 15. §. 2. p. 11
Si de obligatione veniali verba legis intelligi possunt, non debent extendi ad mortale. t. 1. r. 29. §. 5. p. 22
An obligent Regulæ Cancellariæ in omnibus Prouinciis, & in foro conscientiæ. t. 1. r. 31. §. 1. p. 24
An obliget stylus Curiæ, & imponat necessitatem, vt in aliis Curiis, & Tribunalibus Ecclesiasticis obseruentur. ibid. §. 2
An obliget ad mortale lex præcipiens aliquid sub pœna excommunicationis, suspensionis, interdicti, irregularitatis, &c. t. 1. r. 42. §. 1. p. 33
Vbi quod tunc obligat ad culpam mortalem lex excommunicationis, &c. quando excommunicatio est tæ sententiæ, non autem quando est comminatoria.
Vt obligent leges tam ciuiles, quam Pontificiæ, requiratur consensus, & acceptatio populi. t. 1. r. 43. pag. 43
Obligare transgressores ad peccatum mortale an Principes in suis legibus possint. t. 1. r. 57. §. 1. & seq. p. 49
Si, an obliget lex ad mortale, vel veniale, dubitanter iudicandum sit obligare ad mortale. t. 1. resol. 68. §. pag. 51
An obliget in conscientia lex, quando in præsumptione fundatur, si præsumptio in aliquo particulari deficiat. t. 1. r. 69. §. 1. ibid.
Vbi aliqui casus pro praxi, & lege eos in textu huius Res. & non pigebit, signanter in §. *cum igitur*, & §. *Decretum.*
Et ex ista quæstione, & Resolutione Confessarij & Responsores casuum conscientiæ poterunt multos scrupulos, & difficultates tollere, passim contingentes in praxi.
An obliget in conscientia, & ad mortale lex pure penalis in materia graui. t. 1. r. 73. §. 1. p. 53
Et pro praxi aliqui graues casus. t. 2. r. 74. & 75. pag. & 54
An obliget lex pœnalis mista sub peccato mortali. t. 77. §. 1. p. 55
An obligare possit Confessarius reos ad respondendum in casibus expressis in textu huius Resolutionis. t. 99. §. 2. p. 65
Quomodo cognoscetur consuetudinem esse introductam animo inducendi obligationem. t. 1. res. 17. §. p. 110
Vbi assignantur quatuor conditiones, ex quibus deduci potest consuetudinem obligare. §. 2
An sit obligatio seruandi consuetudinem, quæ in initio inchoata fuit ex deuotione, sed postea continuata fuit vt obligatoria. t. 2. r. 19. §. 1 p. 111
Quas personas obligat consuetudo. tractat. 2. res. 24. §. p. 112
An obliget consuetudo Principis, aut Senatus, Superiorenses, exteros, peregrinos, vel subditos extra territorium. ibid. §. 3. p. 113
Obligatione legis manente, an consuetudo possit abrogare pœnam legis. t. 2. r. 26. §. 1. ibid.
Obligatione legis manente quoad pœnam, an consuetudo possit abrogare legem quoad culpam. t. 2. r. 1. p. 114
Et quid quando pœna supponit intrinsece culpam, quales sunt Ecclesiasticæ censuræ. ibid. §. 3
Obligationem an pariant contractus innominati irrito conscientiæ, vel detur eis locus pœnitentiæ, vtra disponunt. t. 3. r. 43. §. 1. p. 140
An obligetur prodigus ex contractu iurato? Vbi aliqua circa dictum iuramentum. tract. 3. res. 116. §. p. 178
Obligat tantum in foro externo & non conscientiæ quo restituendi præscriptus à legibus. tract. 3. r. 269. vlt. p. 241
An obliget donatorem donatio mere interna. r. 7. r. §. 1. & seq. p. 378
An obliget promissio, seu donatio externa iure naturæ ante acceptationem. t. 7. r. 128. §. 1. p. 379
Obligatio promissionis nondum acceptatæ an reuocari possit non solum per expressum consensum, sed etiam per tacitum tam promittentis, quam promissarij. dem. § 6
Sed si promissor velit se absolute, & irreuocabiliter obligare ante acceptationem, an erit absolute obligatus. ibid §. 8

An obliget donatio, si notabiliter varietur status rerum. t. 2. r. 137. §. 1 p. 385
Et quid, si promissum sit iuramento confirmatum. ibidem.
Obligatio legis semper firma manet, quamuis finis legis cesset in particulari. t. 8. r. 157. §. 5. p. 422
Sub obligatione peccati mortalis à Religiosis Societatis Iesu an sit petenda licentia à P. Generali pro executione alicuius testamenti. tract. 9. resol. 13. per tot. pag. 458
* Vide verb. *Bulla Cœnæ, Carcer, Clericus, Consensus, Dignescere, Dilectio, Dubium, Fides Catholica, Filius, Hæres, Iuramentum, Ius, Legislator, Locus, Manus, Minor, Obseruare, Pactum, Pontifex, Princeps, Pupillus, Recatones, Reus, Soluere, Spes, Supplicatio, Verbum.*

Obsequium.

Si propter obsequia debita donatio afficitur, an dicatur remuneratoria. t. 7. r. 19. §. 1. & seq. p. 318

Obseruare.

Obseruare legem an teneatur statim, qui scit illam Romæ promulgatam esse. t. 1. r. 13. §. 1. p. 9
Obseruare an teneantur Regulares leges Synodales Episcoporum. t. 1. r. 44. §. 1. p. 34
Et quid quoad Festorum obseruationes, iciunij, interdicti, & censuratum, pro quibus ferendis Episcopi habent licentiam à iure Tridentini. ibid. §. 2
Obseruare leges, & consuetudines locorum, in quibus reperiuntur, an teneantur peregrini, & Vagi. t. 1. r. 45. & 46. p. 35
Obseruare an quis teneatur vanum, seu edictum auditum in quadam platea Ciuitatis, antequam publicetur in aliis plateis, & in tota Ciuitate diffundatur. t. 1. r. 65. §. 1. p. 50
Obseruare legem nullo modo obligatur, qui miraculosè publicationem illius absentis sciuit. ibidem.
* Vide verb. *Curare, Episcopus, Festum, Ieiunium, Laborare, Obligare, Pontifex, Princeps, Seruare, Successor, Vua.*

Obsides.

Obsides an iure Militari, testari possint. t. 8. res. 76. §. 2. pag. 431

Obtinere.

Obtinet vim testamenti testamentum factum ad pias causas manu testatoris solum scriptum etiam sine testibus. t. 8. r. 18. §. vlt. paulo post initium. p. 400

Occidere.

Occidere Reginam, & simul cum ea adulterum an ex priuata scientia Rex possit, &c. tract. 1. resol. 123. §. 1 pag. 81
* Vide verb. *Accusare, Iudex, Maritus, Minister iustitiæ.*

Occultare.

Qui occultauit bona ad suam sustentationem, an gaudeat priuilegio cessionis. t. 5. r. 5. & 6. p. 279
Et an hoc procedat in debitis ex delicto. tract. 5. res. 7. per tot. p. 279
* Vide verb. *Creditor, Exigere.*

Oculus.

* Vide verb. *Decretum.*

Officialis.

* Vide verb. *Electio, Nomina, Restituere, Superior Regularis.*

Officium.

Ad Officia Secularia Rex, & Princeps eligentes dignos, omissis dignioribus non tenentur ad restitutionem. t. 1. r. 139. lege eam per totam, p. 97. & seq.
Et quid, quando electio fit per plura suffragia. t. 1. res. 140. §. vlt. p. 99
Officia sæcularia an vèdi possint. t. 3. r. 202. per tot. p. 231
Officia an Proteges vendere possint, & pecunias sibi ipsis applicare. t. 3. r. 203. §. 1. p. 232
Et si officia vendant sine licentia, & potestate Regis, an peccent mortaliter, & teneantur ad restitutionem. ibid. §. 4
Et quid de consuetudinibus circa hoc. ibidem §. 1. 6. & 7. pag. 233
Officia sæcularia Rex vendere potest. ibidem §. 1
Officio iudicis Ecclesiastici an pater possit compelli ad donandum aliquid filio pro Sacris Ordinibus suscipiendis. t. 7. r. 41. §. 2. p. 332
* Vide verb. *Acceptare, Arbiter, Eligere, Expensa, Filius, Implere, Licentia.*

Omissio.

An Omissio insinuationis non totam donationem vitiet, sed illum dumtaxat, quod superfluum est, & legitimam summam excedit. t. 7. r. 96. §. 6. p. 361

Opinio probabilis.

Opinio asserens, quod reus iuridicè interrogatus in causa capitali, honoris, & famæ non tenetur respondere ad mentem iudicis, an sit probabilis. t. 1. r. 100. §. 1. pag. 65

Oportet.

* Vide verb. *Verbum.*

Oraculum.

Oracula omnia viuæ vocis an annullentur per Constitutionem Greg. XV. & Vrbani VIII. die 23. Decembris. 1631. t. 1. r. 26. per tot. p. 20

Oratio.

Vt orationem Dominicam memoria teneamus, an detur præceptum? Et quid de Salue Regina, Salutatione Angelica, Symbolo Apostolico, & Decalogo. t. 1. r. 7. §. 1. p. 4
De Oratione priuata vocali nullum datur præceptum, nec naturale, nec Diuinum, nec Ecclesiasticum. ibidem §. 2
Vbi, quid est sentiendum de consuetudine salutandi Virginem quando publicum signum datur in principio noctis, an tunc cadat sub peccato saltem veniali talis oratio §. 4
Orationem Angelicam, Psalmos, &c. ludere an sit peccatum & Symonia. tractat. 4. resolution. 4. §. 1. pag. 245

Ordinarius.

Ordinarij, mortuo Pontifice, possunt conferre beneficia vacantia etiam in mensibus Pontifici reseruatis, donec Regulæ Cancellariæ fuerint à Pontifice Successore confirmatæ. tract. 1. resolution. 31. §. 1. pag. 24

Ordinis Sacramentum.

Pro Ordinibus suscipiendis an Pater teneatur donare aliquid filio? Et ad id teneatur iure obligationis naturalis. t. 7. r. 41. §. 1. p. 331
Si ad Ordines suscipiendos Pater talem donationem faciat, reuocare eam non potest etiam propter ingratitudinem, ibid. §. 4. p. 332
Ad Ordines suscipiendos pro patrimonio donatio facta an sit in foro conscientiæ retro donanda donatori. t. 7. r. 139. §. 1. p. 386
Et an talis sic Ordinatus incurrat suspensionem? Vb aliqua contingentia in dicto casu. ibidem §. 3
* Vide verb. *Ætas, Expositus, Legitima, Officium.*

Orphanus.

Pro Orphanis maritandis legatum relictum, an possit distribui habentibus parentes pauperes, & inutiles. t. 8. r. 45. §. 1. p. 411
* Vide verb. *Carere.*

Oues.

* Vide verb. *Excusare.*

P

Pactum.

PActum dupliciter potest fieri de lucro cessante in mutuatione. t. 3. r. 47. §. 1. p. 143

An cum pacto quis possit dare Titio Mercatori magnam summam pecuniarum, vt pro tali pecunia recipiat à Titio in fine anni v.g.quinque pro centenario t.3.r.49.per tot.p.145
In pactum deducere an licitè possit mutuator eam iuris naturalis obligationem, quam ex honestate tenemur benefacere nostris benefactoribus, v. g. mutuare, vt mihi cum opus habebo remutues, aut iusto pretio à me emas, vel in meo molendino molas, &c. tractat. 3. resolution. 52. per tot. pag.146
In pactum deducere an liceat mutuanti,vt mutuatarius statim emat,vendat,remutuet. &c.t.3.res. 53.per tot. ibidem.
Pactum iustitiæ inducit vsuram & Symoniam,non autem pactum amicitiæ,& gratitudinis. Ex quo aliqua pro praxi.t.3.r.54.§.12. p.148
Ex pacto ludens pro se, & pro alio an possit perdere minus, quam lucrari,vt v.g. si perdiderit, soluat dimidiam partem,si vero lucratus fuerit,portet tertiam partem,lucri.Et an hoc pactum sit iustum.t.4.r.58.§. 1.pag.207
Pactum sponsionis dantis centum pro reddendis 300.si filia vixerit,modo quo in textu huius Resolut.explicatur, an sit licitum. tractat. 4. resolution. 83. §. 1. pag.276
Pactum, quo quis accipit à Caio.100.eo pacto, vt teneatur reddere 200.si post annos duos redeat in patriam,vel vxorem ducat, vel Presbyter fiat, an hæc sponsio,& hoc pactum sit licitum.t.4.resol. 84. §.1. ibidem.
An sit licitum hoc pactum dare Caio 100. vt si post annum vixero reddat,200.si autem moriat nihil reddat; vel si vixero reddat 100.si vero moriatur reddat hæredibus.85.t.4.r.85. §.1.ibid.
Pactum an valeat,si quis beneficium cessionis renuntiauit.t.5.r.15.§.1.p.182
Et quid,si pactum, & renuntiatio iuramento firmetur. ibidem.
Et an in tali casu possint debitores petere ab Episcopo absolutionem iuramenti. ibidem paragraph. 12 pag.283
Pactum in donatione an apponi possit, vt perueniat ad Ecclesiam cum aliquo onere.tract.7.resol.121.§. 1.p.375
Pactum apponere potest Rex,quando donat aliquid,ne detur Ecclesiæ;licet generaliter statuere,ne quis prædia sua vendat Ecclesiæ,esse iniquum, & contra eius libertatem. ibid. §.2
Cum pacto donans, vt post mortem alicuius tertij det Ecclesiæ, an possit postea tollere pactum illud. ibidem §.3
Licet pactum de futura successione reciprocum inter priuatos iure scripto non valet,tamen in vim vltimæ voluntatis inter Milites valet, Quinimo valet inter Milites pactum hoc,licet non sit reciprocum.t.8.res. 85.§.vlt. p.434
* Vide verb. *Census, Conditio, Ingratitudo, Iudex, Legatum, Ligare, Solutio.*

Paganus.

* Vide verb. *Filius.*

Papa.

* Vide verb. *Ætas, Bulla Cœnæ, Commutatio, Consensus, Pontifex.*

Parere.

Non parere legibus ciuilibus,secluso contemptu, an sit peccatum mortale.t.1.r.57.§.9.p.46

Parochus.

Parochi an possint collectas exigere à populo, quando Ecclesiæ vetustate collapsæ sunt instaurandæ, vel ad collationem possint etiam Canonici compelli. t.2.r. 39.§.1.p.118
Et quid,quando consuetudo adest, vt populus [illegible] Ecclesiam. ibid.§.3
Coram Parocho, & duobus testibus testamentum [illegible] ctum,valet in vtroque foro in terris Ecclesiæ.t.8. 27.§.2.p. 403
A Parocho testamentum tempore pestis exceptum [illegible] sente vnico,quem habere potuit,teste,vim habet [illegible] stamenti.t.8.r.67.§.1.p.426
Parochus in vltimis voluntatibus potest fungi mun[illegible] Notarij. ibidem.
* Vide verb. *Suspensio.*

Pars.

Si à parte maiori lex fuerit acceptata, qui illam frang[illegible] ret,secluso scandalo, an peccet mortaliter? Et qu[illegible] è contra.t.1.r.61.§.1. p.49
Pars accusatrix an teneatur remittere reo pœnam mor[illegible] tis, à iudice inflictam, si iudex ex parte sua illam [illegible] remittat.Et quid de pœna exilij. tract.1.res.114. pag.76
Partem dimidiam an teneatur dare Regi, qui Thesa[illegible] rum inuenit in fundo Regis.tractat.6.resolut.15. pag.306
* Vide verb. *Accusare, Creditor, Eligendum, Obligere.*

Particulare.

Particularis consuetudo an attendenda sit,vbi adest [illegible] uersalis.t.2.r.37.§.1. p.117

Paruitas materiæ.

Paruitas materiæ an detur in voto non ludendi? Hæc [illegible] est de iuramento.t.4.r.68. §.1. p.271
* Vide verb. *Culpa, Extractio, Leue, Leuissimum.*

Pater.

Quando Pater dicit velle filium non ludere, non intelligitur tamen velle in totum foras illi claudere, [illegible] ad moderandum,& ne summam quantitatem ludat. 4.r.22.§.4.p.254
Inter Patrem,& filium spurium donatio remuneratoria, an valeat t.7.r.23.§.4.p.320
* In indice primo huius tom.6.ex t.7. de *Donationibus* lege multas, & diuersas quæstiones, pro donationibus factis inter Patrem & filium, & superuenientem prolem,à Res.36.vsque ad 57.& in Res.79,80,81,[illegible] & 135
Patris schedula testibus non obsignata an pro testamento habenda sit? Et an hoc procedat à foro[illegible] ri in foro conscientiæ. tractat.8.resolution.100.§. pag.442
Pater, aut mater, an possit plus aliquid relinquere [illegible] filio quam aliis. t.8.r.118.§.1.p.447
Patri moribundo an sit facienda difficultas,qui vult [illegible] linquere vni filio plus quam alteri. tract.8.r.[illegible] pag. 448
Pater moriturus an peccet si sine causa, & ex extraordinario affectu inter liberos inæqualitatem succe[illegible] sionis constituat.ibid.
Pater moriturus filio spurio an possit relinquere [illegible] alimenta,quæ pertinent ad necessitatem status.t.8. 110.§.1.& seq p.448
Et an Pater vltra alimenta possit ei relinquere alia[illegible] pecuniarum summam propter benemerita filij spu[illegible] rij,quia hæc non censetur donatio, sed remuneratio. ibidem §. 3
Patri morituro quid liceat,vel non liceat in relinquen[illegible] do aliquid filio spurio? Vbi curiosas, & notabi[illegible] quæstiones inuenies, quæ contingere possunt in hoc casu.tract.8.resol.111.& 112. per totas, vbi late pag. 448.& seqq.
Pater an teneatur ex institia,vel tantum ex Paterna pie[illegible] tate alere filios.t.8.r.112.§.8.p.450
* Vide verb. *Alere, Alienare, Carere, Extraneus, Filius, Hæres, Incendium, Legitima, Mater, Mulier, Natus, Orphanus, Renuncia e, Restituere, Renocare, Studium, Vellere.*

Rerum Notabilium.

Patria.

* Vide verb. *Festum, Ieiunium, Laborare, Locus, Missam audire.*

Patriarcha.

* Vide verb. *Condere.*

Patrimonium.

* Vide verb. *Legitima, Ordinis Sacramentum.*

Pauper.

* Vide verb. *Absens, Applicare, Consanguineus, Culpa, Distribuere, Ecclesia, Eleemosyna, Eligere, Fratres Minores, Orphanus, Vidua.*

Paupertas.

Initu paupertatis donatio facta, an sit valida, paupertate non existente? Et in tali casu cui facienda est restitutio. t. 7. r. 125. §. 1. p. 377

* Vide verb. *Administratio, Applicare, Episcopus.*

Pecunia.

Proreges peccant condonando reis pœnam ad petitionem famulorum recipientium pecunias, si hoc ipsi Proreges scirent. t. 3. r. 204. §. 12. & seq. p. 235

Sed hoc limitatur, si pecunia esset moderata, & sumpta propter diligentias, & laborem ad impetrandam Prorogis gratiam. ibidem §. 14

Pecuniam in suum commodum accipere an possint Proreges, si concedant priuilegiatas Tractas pro anno sterili non extractas, & an possint eas vendere. t. 3. r. 25. §. 1. & seq. p. 236

Et an hoc faciendo peccent mortaliter & teneantur ad restitutionem. ibidem.

Et quid de consuetudinibus super hoc. ibidem

Pecuniam alienam ludens an faciat suum lucrum, v.g. quando fur, vsurarius, famulus, vel depositarius alienam pecuniam suo nomine ludo exponit, & vincit, quamuis peccet. tractat. 4. resolut. 25. §. 1. pag. 255

Et quid de eo, cui cum pecunia in ludo defuerit, clam eam à collusore subripuit, an faciat suum lucrum, quod cum ea pecunia in ludo acquirit. ibidem. §. 3

Si pecunia præsenti ludus sit, & alter ludentium fingat se habere pecuniam in crumena, cum tamen non habeat, nec habeat animum soluendi, si lucratur, an teneatur lucrum restituere. tract. 4. resol. 35. §. 4. pag. 259

Pecuniam tradere alteri ad ludendum suo nomine, & inspicere socium ludentem an possit, qui vouit non ludere. t. 4. r. 65. §. 1. p. 270

Pecunia abscondita, & inuenta, quæ non sit propriè Thesaurus, an sit restituenda, & quomodo. t. 6. r. 17. §. 1. p. 303

* Vide verb. *Aggratiare, Domus, Dos, Filius, Fur, Infamia, Lucrari, Lucrum, Ludus, Moneta, Officium, Perdere, Quantitas, Venditor.*

Penuria.

* Vide verb. *Frumentum, Victualia.*

Perdere.

Perdere notabilem summam cum expressa licentia Superioris an validè Religiosus possit. tract. 4. res. 13. §. 5. pag. 249

Et in tali casu tam Prælatus, quam Religiosus an mortaliter peccent. ibidem

Qui perdidit in ludo prohibito magnam pecuniarum summam an teneatur soluere. tract. 4. resolut. 27. §. 1. pag. 256

Et quid stando in iure communi, &c. ibidem §. 3

Qui minus, quam perdidit in ludo soluit, & quam erat in sponsione ludi ex negligentia lucrantis, an teneatur restituere. tractat. 4. resolution. 53. §. 2. pag. 266

* Vide verb. *Compensare, Conluctum, Creditum, Dolus. Extorquere, Fastus, Filius, Pactum.*

Peregrinus.

Peregrini an teneantur ad consuetudinem. t. 2. r. 21. §. 2. p. 111

Peregrini an possint testari ad pias causas. t. 8. r. 17. §. 3. pag. 403

* Vide verb. *Communicare, Festum, Ieiunium, Laborare, Locus, Obseruare.*

Periculum.

Periculum rei venditæ ante traditionem ad quem pertineat, an emptori, vel venditori. tract. 3. resol. 33. §. 1. pag. 136

Propter periculum in recuperanda sorte vtrum licitum sit aliquid aliud exigere sine onere restitutionis. t. 3. r. 41. §. 1. p. 140

Idem quæritur, si aliquares ad creditum vendatur, ibidem.

* Vide verb. *Casus, Concubina, Incendium, Peritia.*

Perire, Periturus.

* Vide verb. *Interitus.*

Peritia, Peritus.

Qui in peritia ludendi excellit, & excessus peritiæ non est notus collusori, an debeat lucrum restituere. t. 4. r. 36. §. 1. p. 259

Si quis peritus alicuius ludi nesciens alterius imperitiam, sed bona fide credens illum similiter peritum esse, itavt rem suam periculo exponat, si cum eo ludit, & lucratur, non peccat nec ad restitutionem aliquam tenetur. t. 4. r. 37. §. 6. p. 260

Si peritiæ excessus sit notus collusori, an possit quis ludere & lucrari. t. 4. r. 38. §. 1. ibid.

* Vide verb. *Ignorantia.*

Periurus.

* Vide verb. *Electores.*

Permittere.

* Vide verb. *Domus, Ius.*

Permutatio.

* Vide verb. *Dubitare.*

Persoluere.

* Vide verb. *Soluere.*

Persona.

Quas personas consuetudo obliget? Et quod de persona ad personam non extenditur consuetudo. t. 2. r. 24. §. 1. & seqq. p. 112

Personatus.

* Vide verb. *Ætas.*

Pertinere.

Vt pertineat ad se Thesaurus an Principes possint statuere leges. t. 6. r. 19. §. 1. p. 305

Peruenire.

* Vide verb. *Fortuna, Priuilegium.*

Pestis.

* Pro tempore pestis aliquas occurrentes difficultates in conficiendis testamentis in indice primo huius tom. 6. ex tract. 8. de Testamentis lege à Res. 59. vsque ad 67. inclusiuè.

Petitio.

* Vide verb. *Defensio.*

Pignus.

* Vide verb. *Fructus.*

Pium.

Piæ causæ donatio facta an possit reuocari ob prolem superuenientem? Et an quoad rem ipsam talis donatio sit remuneratoria, & ideo irreuocabilis natiuitate filiorum. tractat. 7. resolution. 55. §. 1. pag. 339

Quoad pias causas manifestus vsurarius siue testamento, siue Codicillo, siue donatione causa mortis disponere validè, & licitè potest. tract. 7. res. 83. §. 5. pagin. 335

Piæ causæ donatio facta an sit valida absque insinuatione. t. 7. r. 95. §. 1. p. 359

Si piæ causæ donatio facta est, & Nuntius non tradat rem donatam an teneatur duplici restitutioni, videlicet piæ causæ, & hæredibus donantis. t.7.r.111. §.3. p.370
Si piæ causæ donatio fiat, an possit acceptari post mortem donatoris. t.7.r.112.§.1.ibid.
Piæ causæ donatio, vel promissio an valeat ante acceptationem t.7.r.118.§.1.p.373
Et quid, si iuramento firmetur. tract.7.r.119.§.3. & seq. p.374
Et an à quolibet acceptari possit. tract.7.resol.120. §.1. pag.375
In indice primo posito in principio huius tom. 6. ex tr.8. de *Testamentis* lege à res.1. vsque ad 58 inclusiuè. Vbi plures quæstiones inuenies pro testamentis, & legatis ad pias causas.
* Vide etiam in hoc indice verb. *Inofficiosum.*

Plebeius.

* Vide verb. *Mater, Nobilis.*

Plures.

Quando plures sunt executores testamentarij aliqua notabilia, & contingentia in praxi, & quomodo procedere debeant. t.9.r.34 & 35.p.368

Pœna, Pœnale.

Si pœnæ duæ in diuersis legibus ipso facto incurrendæ, impositæ sint eidem delicto, an vtraque à delinquente incurratur. t.1.r.33.§ 1.p.27
Vbi pro praxi tres casus proponuntur. §. *Ex his.* p.28
Pœnalis lex posterior corrigit pœnam prioris, & hoc intelligitur, quando vtraque lex emanat ab eodem legislatore, secus vero si emanat à diuersis. ibidem §.vlt.p.28
Et quid, quando altera pœna est imposita à iure communi Cæsareo, & altera per statutum speciale alicuius ciuitatis ibid. §. *Sed hanc*, in fine, p.28
Pœnalis lex ipso facto pœnam incurrens an obliget non solum in conscientia, sed etiam vt delinquens teneatur illam pœnam soluere ante iudicis sententiam. t.1 r.78.§.1 p.56
Vbi, qui ex causa, ne quis condemnetur ad pœnam iustam impositam à lege, an teneatur pœnam restituere ei cui est applicanda; vt si Fiscus non accuset, si iudex non condemnet, si custos Syluarum, Ciuitatum, &c. non manifestent crimina, & si testis, & reus iuridice interrogati crimen negent, &c ibid.§.2
Et an hoc procedat in pœnis, quæ in testamento apponuntur, vt si fœmina castè viuat, &c. ibid.
Pœna conuentionalis apposita in aliquo contractu an sit ante iudicis sententiam soluenda ibid.§.3
Pœnam pecuniariam restituere an teneatur Procurator Fiscalis non accusans. tractat. 1. resolut. 106. §. 3. pag.69
Pœnas exilij, verberationis, carceris diuturni, longo tempore ad triremes, &c. an teneatur reus exequi, si secundum legem ad ea condemnatus est. tr.1. res. 121. §.1.p.80
Quando pœna conuentionalis in contractu apponitur, non vt satisfactio pro interesse, sed quatenus ad soluendum debitor adigatur, an debitor teneatur restituere lucrum cessans, aut damnum emergens. t.3.r.23. §.2 p.130
Pœna conuentionalis soluenda alicuius contractus, vel venditionis an soluenda sit ante iudicis sententiam. t.3 r.25.§.1.p.130
Pœna dicta an debeatur in conscientia, si debitor non sit in mora culpabili, vel si non sit moderata? Et an dicta, pœna sit licita. ibid.§.3.& 4
Pœnale votum an obliget prima vice ad pœnam, v. g. quis absolutè vouit se non lusurum, vel non ludere sub certa pœna 10. aureorum; peregrinandi Romam, Ierusalem; aut ingrediendi Religionem; vel exorbitantis eleemosynæ, an teneatur soluere pœnam quoties luserit. t.4.r.66.§.1.p.270
Et quid, si votum pœnale sit de vitando, & casu, quo illud non vites, te subiturum talem pœnam maior difficultas, an de sola prima vice votum pœnæ debeat intelligi. tractat. 4. resolut. 67. §.1. & seqq. ibidem.
Qui sub pœna promisit non impetrare moratoriam dilationem, quia eo ipso, quod illam impetrat, incidit pœnam, an possit, hoc non obstante, eam impetrare. t.5.r.30 §.2.p.288
* Vide verb. *Absoluere, Acceptare, Bulla Pontificia, Fidelitas, Interesse, Iudex, Iurare, Ius, Legislator, Leno, Mutuus, Obligare, Obligatio, Pars, Sententia, Vxor.*

Pontifex.

Si Pontifex Summus existeret in aliquo Regno, v.g. Regis Hispani, an teneatur vi directiua obseruare leges illius Regni latas pro bono publico. tr.1.res.31.§. pag.38
Pontifex Summus, si audita communitatis supplicatione super aliqua lege, tacet, & non respondet dilatis supplicationi, an præsumatur consentire, & leges obligationem tollere. t.1.r.62.§.3 p.49
* Vide verb. *Derogare, Hora Canonica, Ignorantia, Iuramentum, Papa, Vsus.*

Populus.

Quilibet de populo possit agere, & clamare, vt testamentum ad pias causas, & legata pia executioni mandetur. t.8.r.40.§.1.p.409
* Vide verb. *Parochus.*

Possessio, Possessor.

* Vide verb. *Dominus, Fructus.*

Posterus.

* Vide verb. *Successor.*

Potestas.

* Vide verb. *Facultas, Fœmina, Licentia.*

Præbere.

* Vide verb. *Fideiussores.*

Præcedentia, Præcedere.

Præcedere debet Vicarius Episcopi omnes alios Praelatos inferiores Episcopo in Choro, & Processionibus etiam præsente Episcopo. Et quid si Vicarius sit Canonicus. tr.1. res.129.§.vlt. Sed lege eam per totam p.90
In præcedentiæ materia an sit attendenda consuetudo t.2.r.35.§.1.p.117
Et an hoc procedat, si illa consuetudo repugnet dispositioni iuris communis puta, si minus dignus præferat digniori. ibid.
* Vide verb. *Archidiaconus.*

Præceptum.

An præceptum contineant verba imperatiui modi? Et quid ex consuetudine Religionum super hoc. t.1.r.23. §.1.& seqq.p.22
An præceptiua sint semper verba imperatiui modi? Et Decretis Pontificiis, Conciliis, Canone, seu Bulla Pontificia. ibid.§.3
Præceptum graue an importent hæc verba. *Iubeo, Mando* ibid.§.4
De Præcepti obligatione dubius per consuetudinem introductam, an teneatur illam obseruare. t.2. r.203. pag.111
* Vide verb. *Actus, Catholicus, Concilium, Denunciare, Dilectio, Festum, Fides Catholica, Ieiunium, Laborare, Legere, Locus, Memoria, Missale, Oratio, Spes, Verbum.*

Præceps.

* Vide verb. *Reus.*

Præiudicialia, Præiudicium.

* Vide verb. *Bulla Pontificia, Renunciare.*

Prælatus Ecclesiasticus.

Prælatus rem Emphyteuticam ad Ecclesiam reuersam, an etiam consanguineis denuo in Emphyteusim concedere valeat. tractat. 3. resolution. 200. §. 1. pag. 230

Et quid, si luculenter constet fuisse eam factam in Ecclesiæ vtilitatem, & obseruatas fuisse solemnitates à lege requisitas. ibid. §. 5. p. 231

* Vide verb. *Ingratitudo, Superior Ecclesiasticus.*

Prælatus Regularis.

A suo Prælato, non tanquam à suo Prælato, sed tanquam loci Ordinario an puniri debeat Religiosus executor testamentorum, si fortè in executione deliquerit. tractat. 9. resolution. 70. §. 3. pagin. 454

Et quid, si Religiosi sint Mendicantes. t. 9. r. 71. per tot. ibidem.

* Vide verb. *Fratres Minores, Monachus, Prælatus Ecclesiasticus, Superior Regularis, Licentia.*

Præmium.

* Vide verb. *Exigere.*

Præpositura.

* Vide verb. *Ætas.*

Præscriptio, Præscriptum.

Præscriptione aliqua an opus sit, vt lex per non vsum authoritate careat, & requiratur certum tempus. t. 1. r. 64. §. 1. p. 49

Imo, sciente Principe, & non puniente cum possit, an sufficiant duo, vel tres actus facti contra legem. ibidem §. 2

Legitimè præscripta quænam dicatur consuetudo. t. 2. r. 2. §. 1. & seqq. p. 101

Et quænam temporis cursus esse debeat consuetudo præscripta contra legem Ciuilem, & Canonicam. ibidem. §. 4

Præscriptio aduersus Ecclesiam Romanam non datur nisi centum annorum spatio. tract. 2 resolution. 3 §. 1 pag. 102

Præscriptio aduersus alias Ecclesias quadragenaria competit. ibidem §. 2

Præscriptio aduersus Reges, & Principes Supremos non datur nisi post centum annorum spatium. ibidem §. 5

Præscriptio aliqua temporis an requiratur in foro conscientiæ, vt consuetudo abroget legem. t. 2. r. 6. §. 1. pag. 103

Et an tempus determinatum, vt consuetudo sit legitimè præscripta procedat etiam in foro conscientiæ. t. 2. r. 7. §. 1. p. 104

Et an non legitimè præscripta consuetudo sufficiat ad legem abrogandam ex conniuentia Principis. t. 2. r. 8. §. 1. ibid.

* Vide verb. *Canon, Consuetudo, Decima.*

Præsumptio.

Quando in præsumptione lex fundatur, an obliget in conscientia, si præsumptio in aliquo casu particulari deficiat. tract. 1. resol. 69. 70. 71. & 72. pag. 51. & seqq.

Vbi aliqui casus pro praxi, & plura circa hoc.

* Vide verb. *Hæres, Ligare, Princeps.*

Præterire.

* Vide verb. *Causa, Clericus.*

Pragmatica.

A Pragmatica Regia in Regno Siciliæ pretium, quo venduntur boues, taxatum est, an qui habet aliquos boues in bonitate excedentes aliis, possit illos vendere vltra taxam dictæ pragmaticæ. tract. 3. res. 89. §. 1. pag. 163

* Vide verb. *Fructus, Frumentum, Lex, Merces.*

Preces.

Quæ ob preces importunas ab aliquo, obtenta sunt voluntate eius repugnante, & solum ad repellendam molestiam illam concedente restituenda sunt. t. 3. r. 113. §. 1. propè finem p. 177

Qui precibus importunis ad ludum aliquem attraxit, si lucratur, an teneatur lucrum restituere. t. 4. r. 45. per tot. p. 263

* Vide verb. *Filius.*

Pretium.

Pretio currenti an quis possit vendere rem, quam scit breui minus valituram. tractat. 3. resolution. 96. §. 1. pag. 167

Et quid, si agnoscat emptorem emere rem ad reuendendum. ibidem §. 2

Pretio currenti an licitè quis possit emere fundum, sciens in illo latere Thesaurum, aut venam auri. t. 6. r. 16. §. 1. p. 302

Vbi quod si in saccis, quos Miles in Vrbis expugnatione cepit, putans solo tritico, aut lana plenos esse, aliquis sciret esse vasa aurea, vel laminas argenteas, an possit illos emere pretio currenti, & communi tanquam solo tritico aut lana plenos, & non tenetur Militi, quod ipse scit indicare. §. 5. pagin. 303

* Vide verb. *Consensus, Consiliarius Regis, Domus, Equus, Fructus, Frumentum, Latitudo, Lasio, Lapis, Liber, Merces, Senatus, Solutio, Vendere, Vinum.*

Princeps.

Principes, qui in hoc tempore viuunt, & quorum antecessores non receperunt Concilium Tridentinum, aut Bullam Cœnæ Domini, liberi sunt in conscientia, & multo magis eorum subditi. tract. 1. r. 16. §. 1. pag. 11

Principes an teneantur seruare suas leges. t. 1. r. 52. §. 1. pag. 38

Et quid, si iurassent seruare eas. ibidem. §. 4. p. 39

Et an vi directiua, ita vt illas frangendo peccent mortaliter. ibidem §. 2

A Principe peccata omnia commissa ob non obseruationem propriarum legum sunt eiusdem speciei. t. 1. r. 53. §. 18. p. 40

Princeps Supremus non tenetur in conscientia seruare statuta, seu leges municipales Prouinciarum sibi subiectarum, quando in illis Prouinciis moratur, vel in eis peregrinatur. ibidem. §. 21

Et quid, si tale statutum confirmatum sit ab ipso Principe. ibid. §. 22. p. 41

Principis Supremi an sint omnia, hicque Ciuibus res suas siue earum dominium ex plenitudine potestatis pro libito sine vlla causa auferre, & ad alios transferre possit. t. 1. r. 54. §. 20. p. 42

A Principe legem legitimè promulgatam subditi non recipientes an peccent. t. 1. r. 59. per tot. p. 48

Princeps, si audita Communitatis supplicatione super aliqua re, tacet, & non respondet dictæ supplicationi, an præsumatur consentire, & legis obligationem tollere. t. 1. r. 62. §. 3. p. 49

Si Princeps sciret priuata scientia certo aliquos in Principem coniurasse, vel aliquod graue, & atrox delictum in Rempublicam, vel innocentem machinari, si aliter malum vitari non possit, an tales Princeps occidere posset. t. 1. r. 123. §. 3. p. 81

Et resolutio horum casuum pendet ex illa quæstione celebri, an quando delictum ita est occultum, vt non possit iuridice probari saltem plenè, scitur tamen à Principe, an tunc possit Princeps rationabili causa existente condemnare delinquentem absque iuridica probatione per testes & absque citatione & defensione rei. ibid. §. 5. p. 82

Principe,sciente, & non contradicente cum facile possit,si consuetudo viget, non requiritur longum tempus sed sufficit si bis, aut ter contra legem actum fuerit,secus vero ignorante Principe.t 2.resol.6. §.3. pag 104
Irrita est consuetudo,cui Princeps resistit.t.2. res.10.§. 8.p.107
Principem an obliget consuetudo.tract.2. resol.24. §.3. p.113
Princeps an teneatur ad restitutionem, si ex eius negligentia illa notitia legis promulgandæ circa merces peruenit ad aures subditorum, vnde ipsi postea ex tali scientia merces vendiderunt cum aliorum detrimento.t.3.r.104 §.3.p.172
A Principibus an possint concedi dilationes, seu inducíæ moratoriæ.t.5.r.23.§.1. p.286
Et an pro longo tempore? Et si excedatur modicum tempus,an dilationis concessio non valeat.t.5.r.24.§. 1.p.286
Principes an debeant concedere dilationes moratorias debitoribus ex delicto? Et quid,si pecunia numerata esset deposita.t.5 r.26.& 27.p.287
De aliis casibus,in quibus Princeps non debet concedere dilationes.t.5.r.28. per tot. ibid.
Princeps an possit concedere dilationes pro debitis iuratis,ita vt induciæ valeant.tract.5.resol.30.§.1. pagin.288
Et quid, si debitor sub pœna promisit non impetrare moratoriam dilationem. ibidem §.2
Principes an possint donare,& ideo Successores an possint eiusmodi donationes reuocare. t.7.r.11. per tot. p.313
Circa Principum donationes ob benemerita obseruantur aliqua satis practicabilia.tract.7.resol.12 per tot. ibid.
Principum donatio remuneratoria an transeat in vim contractus,ita vt reuocari non possit, maxime si Reges donant sub nomine Dignitatis.t.7.res.15 per tot. p.316
Principum donationes remuneratoriæ, si sint immoderatæ, an debeant rescindi, etiam si iuramento priuilegium,& donatio firmaretur.tract.7.res.16. per tot. ibid.
Si Principis authoritate donatio omnium bonorum præsentium,& futurorum firmatur,an sit valida t.7. r.103.§.5.p.366
* Vide verb. *Absens, Actus, Causa, Clericus, Commutare, Consensus, Creditor, Curare, Decima, Derogare, Domus, Eligere, Exigere, Fructus, Impubes, Ius, Lucrum, Meritum, Officium, Obligare, Pertinere, Præscriptio, Prorex, Vsus.*

Priuans.

Priuans se facultate repetendi pecuniam mutuam per tantum tempus,an possit aliquid licite pro hoc exigere.t.3.r.45.per tot. p.142

Priuatus.

* Vide verb. *Ius, Pactum.*

Priuignus.

* Vide verb. *Campsor, Victricus.*

Priuilegium.

Priuilegium immunitatis per legem generalem non tollitur.t.1.r.54.§.17.p.42
Priuilegia Religiosorum non amittuntur per non vsum, nisi post 60.annos;imo post centum annos.t.2. r.25. §.1.p.113
Votum pro Senatu Panormitano circa priuilegij moderationem permittentis Ciuibus Panormitanis non vendere vinum de eorum prædiis collectum iuxta taxam.t.3 r.92.§.1. & seqq.p.164
Priuilegium,quod transit in vim contractus,est vltro, citroque obligatorium, nec potest sine causa reuocari.ibidem.§.2
Priuilegio restitutionis in integrum minoribus à iure concesso,quis gaudere possit. tract.3.res.161.§.1. pagin. 263
Priuilegium an possit concedi Ecclesiæ nondum constructæ & Collegio nondum erecto.t.7.res.123.§. pag.376
Priuilegio Militibus antiquis à iure concesso an gaudeant Milites nostri temporis in condendis Testamentis.t.8.r.68.per tot.p.426
Priuilegium an ignoranti prosit à tempore concessionis,vel à tempore,quo in eius notitiam peruenerit 9.r.26.§.1. p.465
* Vide verb *Aduocatus, Archidiaconus, Bulla Cœnæ, Clericus, Contrahere matrimonium, Doctor, Filius, Mercator, Ministrans, Mulier, Nobilis, Occultare, Præscriptio, Sedolares, Scholasticus.*

Probabile.

Si probabiles sententiæ sint inter authores quibusdam affirmantibus legem aliquam esse vsu receptam,alii vero contra negantibus, potest quis sententiæ negantium adhærere tuta,& salua conscientia.t.1.c. §.2.p.32

Probare.

*Vide verb. *Delictum, Hæres.*

Procurator.

Procuratores conducere solent litigantes ad annum vel annos sub certa annua mercede, seu salario omnes causas, quas habent, vel habituri sunt; an nullas causas in illo anno partes habuerint,Procuratores licite petant salarium. tract.3. res.171. per tot. p.213
Procurator generalis cum libera administratione constitutus remuneratoriam donationem facere potest t.7.r.23.§.6.p.320
Per Procuratorem an possit fieri donatio mortis causa t.7.r.92.§.6. p.359
* Vide verb. *Campsor, Lucrum, Minor, Mulier, Pœna.*

Prodigus.

Prodigus donare vetatur. Et quid causa mortis.t.7.r. 82.§. 1. p. 354
Prodiga donatio an sit reuocabilis.t.7.r.136. per tot. 385
Prodigus an possit testari ad pias causas. t.8. r. 10. per tot.p.396
* Vide verb. *Iuramentum, Pater.*

Professio Religionis, Professus.

Professio Religionis valida est, quamuis professus non habeat animum seruandi vota. tract. 4. resol. 35. p.258
* Vide verb. *Generalis, Irritum, Legatum, Ligare, Monachus, Nouitius.*

Proficere.

* Vide verb. *Clericus.*

Prohibere, Prohibitum.

Prohibere testator liberis primi gradus an possit deductionem *Falcidiæ & Trebellianicæ.* tract.8.r.105.§.15. p.446
Prohibere an possit testator, ne executio sui testamenti deuoluatur ad Episcopum? Vbi pro praxi tres casus t.9.r.45.§.1.p.472
* Vide verb. *Actus, Committere, Deducere, Ligare.*

Proles.

* Vide verb. *Filius,* & signanter ex tract.7. *de Donationibus,* lege aliquas difficultates super hoc verb. Proles Ref.49.vsque ad 56

Promissio, Promissor, Promittere.

Promissio facta Ecclesiæ ante eius acceptationem an reuocari possit. tractat. 7. resolution. 118. §.1. pagin.373

Si promissor rem promissam vendat, locet, aut voueat, alicui pio loco ante acceptationem, an eo ipso censeatur reuocare suam promissionem. tract. 7. r. 128. §. 7. p. 379
Et quid, si promissor velit se absolutè, & irreuocabiliter obligare ante acceptationem, an erit absolutè obligatus. ibidem §. 8
Ex quibus intelligitur differentia inter promissionem nondum acceptatam, & contractum initum sub conditione de futuro. ibid. §. 9
Promissio metu graui extorta ipso iure est irrita. t. 7. res. 129. §. 1. p. 380
Et quid, si fuerit per nimiam reuerentiam, vel importunitatem concessa. ibid §. 3. & seq.
Si promittant sibi duo vnusquisque independenter à promissione alterius, an fas sit à promissione resilire ea tantum ratione quod alter suam promissionem non adimpleuit. t. 7. r. 137. §. 4. p. 386
Si quis promisit verbis se donationem daturum, si quando promisit, non habuit animum donandi, an talis promissio sit irrita iure naturæ. tract. 7. r. 142. §. 2. pag. 388
* Vide verb. *Iudicium, Iuramentum, Metus, Obligare, Vxor.*

Promulgare, Promulgatio.

Promulgatione facta in Prouincia non indigent leges Pontificiæ quæ sunt vsu, atque consuetudine receptæ, vt est Bulla Cœnæ, & similes constitutiones contentæ in Decreto. t. 1. r. 10. §. 4. p. 6
* Vide verb. *Consiliarius Regis, Curare, Diœcesis, Obligare, Obseruare, Publicare, Senatus.*

Prouinciale.

* Vide verb. *Sententia.*

Prorex.

* Vide verb. *Aggratiare, Bulla Cœnæ, Causa, Condemnare, Extractio, Frumentum, Nomina, Officium, Pecunia, Reus.*

Prouincia.

* Vide verb. *Obligare, Princeps, Promulgare.*

Prouisiones Cambiorum, & Frumentorum.

Prouisiones Cambiorum in quanam quantitate sumendæ sunt. t. 3. r. 7. §. 1. p. 124
In prouisionibus, quæ sumuntur in recambiis & continuationibus, an quantitas tertiæ partis secuti pro centenario sit iusta. t. 3. r. 8. §. 1. ibid.
Prouisiones dictas an Campsores possint in recambiis, & continuationibus exigere toties quoties. t. 3. r. 9. §. 1. pag. 125
Prouisiones duas an Campsor possit toties, quoties recipere. Vnam in loco vbi efficitur Cambium, alteram in nundinis, quam recipit eius agens. t. 3. res. 10. §. 1. pag. 126
Prouisio vna an detur tantum pro Cambio magno, ac paruo, v. g. pro mille ac pro centum. t. 3. resol. 11. §. 1. ibidem.
Id, quod prouisionum ratione, & interesse Campsoribus debetur, an possit ab ipsis sortem adipisci, vt cambium magis augeatur. t. 3. r. 12. §. 1. ibid.
* Vide verb. *Frumentum.*

Pubes.

Puberes an inconsulto, & inscio Curatore testari possint. t. 7. r. 82. §. 2. p. 354

Publicare, Publicatio.

Antequam publicetur vanum, seu edictum in tota ciuitate, an quis teneatur seruare illud, si in aliqua platea audiuit illud. t. 1. r. 65. §. 1. p. 50
Et quid, si miraculosè publicatio legis in notitiam alicuius absentis venit. ibidem.
* Vide verb. *Diœcesis, Iudex Obligare, Promulgare, Testator.*

Puella.

Puella, quæ Religionem ingreditur, lucratur legatum relictum non personæ particulari, sed generaliter pro Virginibus maritandis. tractat. 8. resolut. 43. §. 1. pag. 410
Puellæ expositæ in aliqua ciuitate an possint consequi legatum relictum pro maritagio illius ciuitatis? Et quid, si concurrit cum puella originaria. tract. 8. r. 47. §. 1. pag. 412
* Vide verb. *Dos, Orphanus, Legatum, Virgo.*

Punire, Puniendum.

* Vide verb. *Actus, Clericus, Irritare, Prælatus Regularis.*

Pupillus.

Pupilli an possint aliquid donare. tractat. 7. resol. 24. §. 1. pag. 320
Ex pupillorum bonis an possint tutores donare. t. 7. res. 28. §. 1. p. 322
* Vide verb. *Curator, Filius, Minor, Tutor.*

Purgare.

Purgare moram post annum an possit hæres, vel executor testamenti si infra annum non exequatur voluntatem testatoris. t. 9. r. 44. §. 1. p. 472
* Vide verb. *Canon.*

Q

Quantitas.

QVantitate ex qua debeatur mutuanti lucrum cessans, vel an totum. t. 3. r. 26. §. 1. p. 130
Et proponitur Regula, secundum quam Confessarij possunt sine scrupulo taxare quantitatem dicti lucri cessantis. ibidem. §. 2
Quantitatem magnam ludere an sit peccatum mortale. t. 4. r. 5. §. 1. p. 246
Qui quantitatem magnam lucrantur in ludo, &c. an teneantur ad aliquam restitutionem, dummodo non concurrant aliæ circunstantiæ reddentes ludum iniustum. ibid. §. 2
Qui cum intentione quantitatem magnam lucrandi ludit, an peccet mortaliter. tractat. 4. resolution. 6. §. 1. pag. 246
Quam nam quantitatem possit vxor ludere sine expressa viri facultate, aut illo renuente. tract. 4. res. 23. §. 1. & seq. p. 254
Quantæ quantitatis debeat esse donatio, vt natiuitate filiorum reuocetur. t. 7. r. 54. §. 6. p. 339
Qui quantitatem pecuniarum recepisse pro dote confessus est, an censeatur illam donare. t. 7. resol. 61. §. 1. pag. 343
In quacumque quantitate renunciare absque insinuatione potest qui sperat legatum, aut aliud bonum, quod nondum obtinuit. t. 7. r. 97. §. 3. p. 361
* Vide verb. *Clericus, Fructus, Extractio, Insinuatio, Perdere, Prouisio, Cambiorum, Vinum.*

Quinquennium.

* Vide verb. *Ligare.*

R

Ratihabitio.

* Vide verb. *Infans.*

Ratio.

RAtionem reddere an teneatur executor testamenti. Et quid de minimis, vel de iis, quæ testator iussit secreto testamentario, vt eroget. tract. 9. res. 68. §. 1. pag. 483
Rationem reddere an teneatur executor, etiam si testator liberet eum ab hoc onere. tract. 9. resol. 69. §. 1. pag. 483
Rationem reddere an teneantur Religiosi executores testamentorum coram Episcopo. t. 9. r. 70. §. 1. p. 484

Et an puniri possint, si forte deliquerint, vel debeant puniri à suo Prælato, ibidem §. 2.
Et quid, si Religiosi sint Mendicantes, &c. t. 9. r. 71. §. 1. ibidem.
* Vide verb. *Capitulum Sede Vacante, Clericus, Metropolitanus.*

Rationabile.

Rationabilis consuetudo quænam dicatur. t. 2. r. 1. §. 1 pag. 100
Vbi in dubio an consuetudo contraria legi sit rationabilis, id est expediens communi bono, an præsumenda sit rationabilis, & communi bono expediens. §. 6

Recatones.

Qui *Recatones*, vulgo vocantur, an sint obligandi ad restitutionem. t. 3. r. 84. §. 2 p. 160

Recedere.

* Vide verb. *Dispensatio.*

Recipere, Recipiens.

* Vide verb. *Casus, Curare.*

Reclamare.

* Vide verb. *Ligare, Populus.*

Recompensatio.

* Vide verb. *Ius.*

Reconualescere.

An reconualescat donatio semel reuocata, si liberi post donationem suscepti, viuo donatore, decesserint. t. 7. r. 50. §. 1. p. 336

Rectores.

* Vide verb. *Alienatio, Ciuitas.*

Reddere.

* Vide verb. *Actus, Ratio.*

Redditus.

Si redditus annualis in venditione alicuius fundi, vel domus reseruatur, donec soluatur pretium, an sit contractus vsurarius. t. 3. r. 56. §. 1. p. 148
* Vide verb. *Beneficiarius, Episcopus, Fructus.*

Redemptio, Redimendum.

Pro redemptione Captiuorum legatum relictum, executore à testatore non assignato, ad Episcopum pertinet executio talis legati. t. 9. r. 55. §. 2. p. 476
Pro redimendis captiuis relicta, an possint præstari pro captiuis ex sua culpa. t. 9. r. 60 §. 1. p. 478

Regina.

* Vide verb. *Condere, Occidere, Rex.*

Regnum.

* Vide verb, *Bulla Cœna, Condere, Ius, Pontifex.*

Regula.

Regulæ Cancellariæ non sunt proprie leges; ideo spirant mortuo Pontifice, donec à Successore confirmentur. t. 1. r. 31. §. 1. p. 24
* Vide verb. *Appellatio iudicialis, Obligare, Ordinarius, Quantitas.*

Regulares.

Regulares solemnizantes matrimonia absque licentia proprij Parochi non incurrunt excommunicationem latam in Clement. 1. de priuilegiis, sed suspensionem ex Concilio Tridentino. t. 1. r. 33. §. *Ex his* paulo post initium p. 28
Regulares, qui prohibentur sub pœna priuationis Officiorum, & vocis actiuæ, & passiuæ accedere ad Monasteria Monialium si accedant, an peccent mortaliter. t. 1. r. 43. §. 2. p. 33
* Vide verb. *Ætas, Communicare, Excommunicatio, Ecclesia, Monachus, Nouitius, Obseruare, Religiosus, Reus.*

Relaxare, Relaxatio.

* Vide verb. *Iuramentum.*

Religio.

In Religione an verba imperatiui modi præceptum contineant ex consuetudine. tractat. 1. resol. 29. §. 3. pag. 22
Religiones Capucinorum, Minorum, & PP. Societatis Iesu an succedere possint ab intestato. t. 7. res. 124. pag. 376
* Vide verb. *Ingressus, Puella, Vidua, Virgo.*

Religiosus.

Religiosi an possint in propria domo, vel Monasterio vendere per famulos vinum, v. g. collectum ex eorum prædiis. t. 3. r. 182. §. 1. p. 217
Et supponitur Religiosos non esse negotiatores, neque teneri ad gabellam, si vendant vinum recollectum ex eorum prædiis, ibidem.
Religiosi an peccent mortaliter ludendo ludis prohibitis aleæ & taxillorum t. 4. r. 10 §. 4. p. 248
Si Religiosi inspicerent notabili tempore ludos formæ mortaliter peccaminosos, non peccarent mortaliter, nisi ludi causa sint, vel omittant corrigere, quando tenentur. ibidem §. 5
Religiosi an peccent mortaliter aspiciendo eos, qui ludendo mortaliter peccant. t. 4. r. 11. §. 1. p. 248
Religiosus an possit aliquid ludo exponere. t. 4. r. 136. pag. 249
Religiosus an possit validè lucrari, & perdere notabilem summam cum expressa licentia Superioris, ibid. §. 5
Et in tali casu tam Prælatus, quam Religiosus an peccent mortaliter, ibidem.
Qui à Religioso Beneficiario, vel Religioso Episcopo donationem accipit, in casibus illicitis, an peccet mortaliter, & quid quoad restitutionem. t. 7. r. 7. §. 10. p. 310. & seqq.
Religiosi subditi an possint donare, & quomodo. t. 7. r. 8. §. 5. p. 310
A Religiosis aliqua munera recipientes an teneantur ad restitutionem. ibid. §. 1. & seq.
Religiosi, quando assumuntur ad Episcopatum, an sint liberi à voto paupertatis, & dominium acquirant, possintque contractus inire, sicut alij Episcopi non Regulares. t. 7. r. 9. §. 2. p. 311
Religiosus an possit donare bona ei relicta expressè, vel tacita, vel data cum conditione, vt non acquirantur Monasterio. tractat. 7. resolution. 31. §. 1. & seqq. p. 124
Religiosus an possit donare bona ei data ob rempem quæstum sui corporis, & hæc sibi, & non Monasterio lucrentur. tractat. 7. resolution. 32. §. pag. 225
Capucinis, Minoribus, & PP. Societatis Iesu donatio facta an sit valida. tractat. 7. resolution. 114. §. pag. 376
Religioso alicui particulari dictarum Religionum donatio facta an sit irrita per modum legati, ibidem §. 2
Religiosi etiam Claustrales an possint esse executores testamentorum tam quoad institutionem, & legata prophana, quam pia. tractat. 9. resol. 11. §. pag. 457
Et an hoc munus suscipere non possint nisi à suo Prælato petita super hoc, & obtenta licentia: quod secus dicendum est de his, qui habent beneficia perpetua extra Monasterium ibidem §. pag. 457
Et quid, si Religiosis specialiter suo Religionis instituto interdictum sit, vt non possint esse executores testamentorum, ibid. §. 6
Et alia plura contingentia, quando Religiosi munus executorum, vel Commissariorum testamenti alicuius exerceant, vel exercere possint vigore ad reddendam rationem talis muneris tractat. 9. resolution. 13. 15. 16. 17. 18. 20. 24. 25. 26. 27. 28. 32. 33. 57. 70. & 71. à pagina 451 ad 484

Vita

* Vide verb. *Monachus Nouitius, Negotiari, Negotiator, Priuilegium.*

Relictum, Relinquere.

Relicta ad pias causas, quænam dicantur? Et enumerantur omnia sigillatim, quæ ad piam causam reducuntur. t. 8. r. 37. §. 1. p. 407

* Vide verb. *Carceratus, Cognatus, Creditor, Extraneus, Heres, Pater, Redemptio, Redimendum.*

Remiges.

* Vide verb. *Causa.*

Remittendum, Remittere.

* Vide verb. *Casus.*

Remuneratoria donatio.

* In indice primo huius tom. 6. ex t. 7. de *Donationibus* lege aliquas difficultates pro *Remuneratoria donatione* à Res. 4. vsque ad 23. inclusiue, & in Res. 45. 53. 55. & 64

Renouare.

Renouari an possit sæpius contractus dictus *Allemata*. t. 3. r. 34. §. 1. p. 137

Dum renouatur dictus contractus, an licite postea adiiciatur interesse sorti principali. t. 3. r. 35. §. 1. p. 138

Renunciare.

Qui renunciat voci actiuæ, remanet etiam priuatus passiuæ. t. 1. r. 138 §. 1. p. 96

Renunciare beneficio legis *vnquam*, an possit Pater, & donationem facere extraneis in præiudicium filiorum. t. 7. r. 49. §. 1. p. 335

Renunciare an possit donator legi insinuationis. t. 7. r. 96. 99. & 100. p. 361. & 362

* Vide verb. *Casus, Electores, Inofficiosum, Pactum, Quantitas.*

Reparatio.

* Vide verb. *Ecclesia, Parochus.*

Reperire.

* Vide verb. *Confiteri.*

Repetere.

Qui repetendi animo solutum ludit, an possit lucrari. t. 4. r. 35. §. 1. p. 238

* Vide verb. *Iurare, Priuans, Restituere.*

Requirere.

* Vide verb. *Præscriptio, Ritus.*

Requirendum, Requisitum.

* Vide verb. *Dominus.*

Rescindere.

* Vide verb. *Metus, Princeps.*

Reseruatum.

Reseruatum in donatione mortis causa an pertineat ad hæredem, vel ad donatarium. t. 7. r. 88 §. 1. p. 357

Resistere.

* Vide verb. *Dominus, Princeps.*

Respondens, Respondere, Responsor.

* Vide verb. *Campsor, Reus, Subditus, Testis.*

Restituere, Restitutio.

* In indice primo huius to. 6 Tract. 3. de *Contractibus, & Cambiis*, totus est plenus difficultatibus sup. his verbis *Restituere, Restitutio*, sed vt expeditus ibi reperias quidquid occurrere potest super his verbis, require illud in Res. 73. 75. 77. 78. 79. 74. 88. 90. 91. 93. 100. 102. 104. 125. 130. 131. & à Res. 133. vsque ad 138. 149. 153. 155. 158. 196. & 197. 203. 204. 205. & 209. & hoc intellige explicite, & expresse in præcitatis Resolutionibus. Sed implicite in aliis quamplurimis Resolutionibus prædicti tractatus ex consequentiis earum.

* Eadem est ratio in prædicto indice primo ex tr. 4. de *Ludo, & Sponsionibus, atque de aliquibus Restitutionibus proipsis*, Ideo difficultates occurrentes pro Restitutionibus prouenientibus ex ludo, & Sponsionibus require eas in dicto t. in Res. 1. 2. 5. 8. & à Res. 14. vsque ad 19. 21. 22. 23. 24. 29. 30. 32. 35. 36. 37. & à Res. 39. vsque ad 54. 56. 57. 59. 71. 72. 74. 77. 78. & 81. in his enim expresse, & explicite, Sed implicite in multis aliis Res. præcitati tractatus ex consequentiis earum.

* Præterea in hoc indice passim in eius verbis aliquid inuenies mistum super supradictis verbis *Restituere Restitutio*, signanter in verb. *Absens, Actio, Arrha, Ars, Beneficiarius, Causa, Creditor, Declarare, Ecclesia, Episcopus, Fortuna, Fraudantes, Fructus, Hasta, Hæres, Inofficiosum, Iudex, Iurare, Læsus, Metus, Minores, Moneta, Obligare, Occultare, Officium, Pecunia, Pœna, Preces, Religiosus, Testis, Vendere*; & passim in aliis verbis huius indicis præter difficultates sequentes.

Restituere Successoribus defunctorum tenentur, qui sepulchra apud Indos plena diuitiis spoliauerunt. t. 6. r. 2. §. 3. p. 292

Et quid, si causa superstitionis ibi repositæ sunt. ibid.

Ad restitutionem an teneantur recipientes munera à Superioribus Regularibus, & aliis eorum officialibus vel ab aliis Religiosis. t. 7. r. 8. §. 1. & seq. p. 310

Idem est de eo, qui donationem accipit à iure vel debitore, non quidem res furtiuas, sed alia quorum habet dominium. t. 7. r. 7. §. 2. p. 320.

Ad restitutionem non obligatur Donatarius donec res donata repetatur in casu, quo donatio propter prolem superuenientem esset nulla. t. 7. r. 49. §. 8. p. 336

Restituere non solum rem donatam sed etiam fructus perceptos tenetur donatarius per reuocationem superuenientis prolis. t. 7. r. 56. §. 2. p. 341

Restitutio cui est facienda, si donatio fuit facta intuitu paupertatis, vel sanctitatis, paupertate, vel sanctitate non existente. t. 7. r. 125. §. 1. p. 377

Restituere bona testatoris sanguine coniunctis ipsius testatoris; an debeant hæredes extranei à testatore instituti. t. 8 r. 106. §. 1. p. 446

Restituere filio alimenta, quæ illi negauerat Pater, quando filius indigebat, non tenetur Pater. t. 8. r. 112. §. 8 pag. 450

Retinere.

Retinere necessaria sibi, & familiæ suæ potest tuta conscientia, qui cessit bonis, vt non indecore viuat, etiamsi debita, pro quibus cedit, sint ex iniustitia, & delicto notorio acquisita. t. 5. r. 21. §. 3. p. 285

* Vide verb. *Alimentum.*

Retractare.

Retractare testimonium suum an teneatur testis, qui per imprudentiam occultum crimen detexit, (vt frequenter solet accidere,) quia putabat se legitime de hoc interrogari à iudice, ita vt si non retractauerit obligetur ad restitutionem. t. 1. r. 91. § 3 p. 61

Retractare se non tenetur reus, qui ob metum tormentorum falsum crimen sibi imposuit propter quod ad mortem damnatur, nisi infamia notabilis in alios redundet. & illa retractatione illi damno obuietur. t. 1. r. 103. §. 2. p. 67

* Vide verb. *Iudicium, Testis.*

Retrodonandum.

* Vide verb. *Ordinis Sacramentum.*

Reuendere.

* Vide verb. *Pretium, Tabernarius.*

Reuerentia.

Si per reuerentiam nimiam donatio, vel promissio facta, & concessa sit, an ipso iure sit irrita. t. 7. r. 129. §. 3. & seq. p. 380

Reuocare, Reuocatio.

Reuocare an teneatur testis falsus dictum suum, ratione cuius mors, aut mutilatio alicui est inferenda quamuis ipse similis pœnæ periculum timeret; Imo licet ex reuocatione maius malum illi immineat? Et quid, quando talis testis dubitat, an talis reuocatio sit profutura, nec ne. t. 1. r. 93. §. 1. p. 62

Ne reuocent coniuges donationes factas inter se lex in septem casibus interdicit coniugibus. tract. 7. r. 64. §. 2. pag. 344

Quod

Quod reuocari possint donationes inter coniuges supponitur, & pro praxi in §. Supposito huius Ref. occurrit pulchrum dubium. t. 7. r. 67. §. 4. p. 346
Reuocari Regulariter nequit donatio inter viuos acceptata, non tamen tradita. t. 7. r. 72. §. 10. p. 349
Reuocari à donatore potest donatio causa mortis etiam post traditionem, quatenus viuit. ibidem §. 10
Reuocari an possit donatio à Patre, viuente filio, quamuis prius consensum ad talem donationem faciendam causa mortis præstiterit Pater. t. 7. r. 80. §. 3. p. 353
Reuocari an possit in secundo ante acceptationem donatio, quæ post vnum alteri fit. t. 7. r. 117. §. 1. p. 373
Reuocari an possit donatio, seu promissio facta Ecclesiæ, vel piæ causæ ante acceptationem. t. 7. r. 118. §. 1. ibid.
Et quid, si iuramento firmata sit donatio, vel promissio. t. 7. r. 119. §. 10. p. 374
Reuocari an possit donatio facta Ecclesiæ. tract. 7. r. 122. §. 1. p. 375
An reuocet testamentum non solemne ad pias causas testamentum prius solemne etiam ad pias causas. t. 8. r. 34. §. 1. p. 410
Et an reuocet testamentum prius solemne etiam ad pias causas schedula subscripta de manu testatoris, ibidem §. 4
An reuocet illicitè, & inualidè Superior licentiam datam subdito, vt possit exercere munus executoris re non integra. t. 9. r. 19. per tot. p. 465
* Vide verb. *Absens, Consilium, Consensus, Hæres, Infans, Ingratitudo, Iuramentum, Iurare, Mutatio, Pater, Princeps, Priuilegium, Promulgatio, Quantitas, Reconualescere, Restituere, Reus, Rex, Successor, Testis, Vxor.*

Reus.

Reus an teneatur respondere, si sciat aduersus se stare solum dictum denunciatoris. t. 1. r. 97. §. 1. p. 64
Reo adiuuare an possint coniunctissimi quales sunt Parentes, coniuges, & fratres, auxilio, consilio, & pecunia, ibidem §. 2
Idem est de iis, qui spectatis circunstantiis certissime timerent reuelandos à reo fore, comprehendendos, puniendos, & infamandos à iudice, ibidem.
Reus innocens, qui re ipsa iniustè damnatur ad mortem, iuste tamen secundum allegata & probata, an possit vi & armis se defendere à iudice, & ab eius ministris, etiam occidendo eos, si necessarium sit, ibid. §. 3
Reus an teneatur iudici respondere, si testium depositio non notificetur. t. 1. r. 98. §. 1. p. 64
Et quid circa hoc cum Regularibus, ibid. § 2
Reus conuictus, & confessus de vno crimine, an teneatur respondere interrogatus à iudice de complicibus nulla infamia laborantibus. t. 1. r. 99. §. 1. p. 65
Reus iuridice interrogatus à iudice propter semiplenam probationem, vel indicia æquiualentia, an teneatur respondere etiam in causa capitali, & de pœna triremium, mutilationis, &c. t. 1. r. 101. §. 1. p. 66
Et quid, si delictum plenè probatum sit, an in tali casu teneatur respondere ad mentem iudicis, ibidem §. 4. in fine. pag. 67
Reus interrogatus de homicidio commisso ob iustam sui defensionem, an teneatur respondere. t. 1. r. 102. §. 1. ibidem.
Vbi aliquos alios similes casus decisos inuenies circa supradictam iuridicã interrogationem signanter in §. 1
Reus, dum iam carnifex funem collo apposuit, an possit se ex scala præcipitem dare. t. 1. r. 115. §. 1. p. 76
Reus damnatus, vt veneno pereat, an possit illud haurire t. 1. r. 117. §. 1. p. 77
Reus in tali casu an peccet, si ad hoc coactus permittat, vt sibi venenum applicetur, mere passiue se gerendo, ibidem §. 3
Reus minime à iudice condemnari potest, vt sibi mortem inferat, sed vt mortem patiatur, ibidem §. 2
Vt reus se interficiat præcipiente iudice, an reus peccet id facere. t. 1. r. 118. §. 1. p. 77
Et quid, si reo iudex præcipiat, vt sibi ipsi membrum aliquod amputet, v. g. manum, &c. an reus teneatur obedire. ibidem §. 17. p. 78
Et quid, si reus non obtemperet, iudex condemnat eum morte. ibidem.
Reus an teneatur exequi pœnas exilij, verberationis, carceris diuturni, longo tempore ad triremes, &c. secundum legem, ad ea condemnatus sit. t. 1. r. 121. 1. & seq. p. 80
Reus an teneatur condemnatus ad mortem, ad locum destinatum proficisci, collum præparare, manus ponere, &c. ibidem §. 3
Reum aliquem condemnare de mandato an liceat Principi regibus, non adhibitis solemnitatibus, terminis, & processu de iure necessariis, aut non data facultate tuendi secundum leges. t. 1. r. 122. §. 1. p. 80
Et an peccent huiusmodi ministri Principum mandato obedientibus. ibidem.
* Vide verb. *Carcer, Confessarius, Consulere, Crimen, Delatio, Delictum, Dubitare, Fames, Iudex, Iudicium, Opinio probabilis, Pactum, Pœna, Pars, Retractare.*

Rex.

An Regi, vel inuentori vena auri, argenti, aut alterius metalli acquiratur. t. 6. r. 18. §. 1. p. 304
Et quid de Carbonariis, lapidicinis, & similibus, ib. p.
Qui in Regis fundo inuenit Thesaurum, an statim teneatur dimidiam partem dare Regi. t. 6. r. 19. §. 1. & seqq. pag. 305
Rex an possit condere leges, vt Thesaurus ad se perueniat, ibidem. in principio.
Rex an donare possit, & ideo an Successores possint eiusmodi donationes reuocare. t. 7. r. 11. §. 1. p. 313
Si Reges donent maxime sub nomine dignitatis, an donatio eorum remuneratoria transeat in vim contractus, ita vt reuocari non possit. t. 7. r. 15. §. 1. p. 316
* Vide verb. *Bona temporalia, Decima, Eligere, Filius, Fructus, Nomina, Occidere, Officium, Pactum, Præscriptio, Princeps, Regina, Regnum, Successor.*

Ritus.

Ritus aliqui, & solemnitates an requirantur in cessione bonorum, vel sufficiat sola voluntatis expressio. 5. r. 1. §. 1. p. 277
* Vide verb. *Iuramentum, Solemnitas.*

Rogatus, ideſt interrogatus.

Qui rogatus de futura copia mercium, vel tritici, aut monetæ diminutione, vel de discessu Protegis dicat se nescire, vel respondeat negatiuè, vel amphibologicè, an peccet contra iustitiam, & teneatur restituere. t. 3. r. 100. §. 1. p. 169

Rogatus.

Si non rogatus, sed coactus tabellio testamentum subscribit, an iure ipso sit nullum. t. 7. r. 129. §. 7. p. 32
Rogatus an debeat esse testis in testamento ad pias causas t. 8. r. 21. §. 1. & seq. p. 401
Rogati an debeant esse testes in testamento tempore pestis. t. 8. r. 63. §. 1. p. 425
Et an etiam in testamento Militis. t. 8. r. 72. §. 1. p. 433
* Vide verb. *Veritas, Victor in ludo.*

Rubrica.

* Vide verb. *Missale.*

S

Sacerdos.

* Vide verb. *Dos, Hæres, Iurisdictio. Suspensio.*

Sacramentum.

* Vide verb. *Fidelis.*

Rerum Notabilium.

Salarium.

Salarium aliquod an debeatur executoribus testamenti. t.9.r.67.§.1.p.483

* Vide verb. *Aduocatus, Commissarius, Concubina, Conductus, Dominus, Filius, Procurator.*

Salue Regina.

* Vide verb. *Oratio.*

Salus.

* Vide verb. *Adultus.*

Salutatio Angelica, Salutandum.

* Vide verb. *Oratio.*

Sanctitas.

* Vide verb. *Restitutio.*

Sartores.

Sartores ex quanam culpa teneantur, si res apud ipsos depositæ perijt. t.3.r.141.§.1 & seq. p.192

Circa sartores quædam practicabilia valdè notanda à Confessariis. t.3.r.176.§.1. p.214

A sartoribus an quis possit emere licitè fragmenta ex vestibus & si iuste ea sibi retineant. t.3. res.177.§.1. pag. 215

Sartores an possint à mercatoribus accipere partem pretij. t.4.r.178.§.1.ibid.

Satisfacere.

Satisfacere alicui non petenti, qui alioquin ius Prælationis non haberet, an possit debitor sciens statum suum deficere. t.3.r.209.§.1. p.239

Scala.

* Vide verb. *Reus.*

Scamna.

* Vide verb. *Ecclesia.*

Scandalum.

* Vide verb. *Dominus.*

Scapha.

* Vide verb. *Frumentum.*

Schedula.

Si in schedula testator suam voluntatem ad pias causas scripsit, vel scribi fecit, deinde vocat duos testes, & coram eis dicit se disponere de bonis suis, vt in schedula, schedulâ autem testibus non legit, an sustineatur vt testamentum ad pias causas. t.8.r.21.§.2.p.401

* Vide verb. *Confessarius, Declarare, Hæres, Pater, Reuocare.*

Scholares, Scholasticus.

Scholastici in Academiis, qui violantes præceptum, vel statutum illarum incurrunt inhabilitatem, possunt dare suffragium ad Cathedram, si delictum est occultum; quia in dicta inhabilitate non incurritur nisi post iudicis sententiam. t.1.r.35.§.2.p.29

Scholares, seu Studiosi Scholas non visitantes, & lectiones non audientes an gaudeant studiosorum priuilegiis, dummodo sint in Matricula adscripti. t.1.r.132. §.1.p.91

Sciens, Scire.

Qui certo scit euentum, an possit adhuc de illo sponsionem facere. t.4.r.72.§.1.p.272

Qui scire simulat, vt alium ad sponsionem inducat, an peccet mortaliter, & teneatur ad restitutionem, ibidem.§.2

* Vide verb. *Contestari, Dubitare, Fidelis, Iudex, Satisfacere, Tabernarius, Veritas.*

Scribere.

* Vide verb. *Confiteri, Notarius, Schedula, Testator.*

Scriptura.

An sola scriptura de manu testatoris sine testibus vim habeat testamenti, & valeat ad pias causas. t.8.r.18.§. 3.p.400

Si scripturam scriptam manu propria testatoris relinquit, & in ea aliquid Ecclesiæ relinquit, an valeat tale legatum, si moriatur in loco, vbi non potest condere testamentum. t.8.r.127.§.1.p.403

* Vide verb. *Consulere, Falsarius, Forma, Schedula.*

Sedere.

* Vide verb. *Coadiutor.*

Sedilia.

* Vide verb. *Ecclesia.*

Senatus.

Senatum supremum an obliget consuetudo. t.2. r.24.§. 3.pag.113

Senatus Ciuitatis an possit vendere res suas, quando agnoscit breue diminuendum earum pretium ex lege, vel mandato Principis. t.3.r.97.§.1. p.167

* Vide verb. *Frumentum, Priuilegium.*

Senex.

Senes an possint donare. t.7.r.24.§.1.in fine p.320

Sententia.

Ante iudicis sententiam an quis teneatur subire pœnam priuationis vocis actiuæ, & passiuæ contentam in aliquo Decreto Sacræ Congregationis, aut Bulla Pontificia. t.1.r.36.§.1.p.29

Vbi, quod quis non teneatur priuare se voce actiua, & passiua, quoties hoc nequit facere sine infamia, etiamsi in lege habeatur delinquentem incurrere legem pœnalem nulla expectata sententia. §.3

* Vide verb. *Appellatio iudicialis, Ars, Bulla Pontificia, Dubium, Ingratitudo, Inhabilitas, Inofficiosum, Iudex, Negare, Pœna, Veritas.*

Sepulchrum.

* Vide verb. *Ecclesia, Restituere.*

Seruare.

Seruare an quis teneatur legem, si non constet quoad forum conscientiæ esse vsu receptam. t.1.r.39. §.1.& seq.p.32

Et quid, quando dubium est, an sit vsu recepta. t.1.r.40. §.1.ibid.

Seruare consuetudinem absque dubio tenentur cæteri omnes, postquam consuetudo est approbata tacite, expresse à Superiore. t.2.r.21.§.2.p.111

* Vide verb. *Obseruare, Festum, Ieiunium, Pactum, Princeps, Solemnitas, Soluere.*

Seruitium.

* Vide verb. *Concubina.*

Seruus.

A seruo Thesaurus inuentus ad quem pertineat. t.6.r.9. §.1.pag.297

Et quid, si duorum seruus in fundo vnius ex Dominis Thesaurum inuenerit, an totum Domini sit, ibidem.

Et quid, si aliquis sit seruus, & vnus ex Dominis in eo habeat vsumfructum, alter vero proprietatem, & seruus Thesaurum inueniat, cuinam quæratur. ibid.§.4.

Seruus an possit donare bona ei relicta expresse, vel tacite aut data cum conditione, vt non acquirantur Domino. t.7.r.31. §.1. p. 324

Seruus an possit donare bona data ei ob turpem quæstum sui corporis. t.7.r.32.§ 1. p.325

Serui & Mancipia an possint testari ad pias causas. t.8. r.12.§.1.p.396

Serui an possint esse executores testamenti. t.9.resol.4. pag 455

Sicilia.

* Vide verb. *Frumentum.*

Signans, Signare, Signatum.

Signans taxillos, vel aleas an teneatur pro restitutione. t.4.r.47.§.1.p.263

Vbi, quod si dubium sit, quis in tali casu fuisset lucraturus, si fraudes non interuenissent, ad quid teneatur. §.3

* Vide verb. *Adultus, Charta.*

Signum.

Quænam signa demonstrent donationem esse factam causa mortis. t.7.r.87.§.1.p.357

* Vide verb. *Oratio.*

Simulare.

* Vide verb. *Scire.*

Socius.

Vide

* Vide verb. *Charta, Pecunia.*

Solemne.

* Vide verb. *Reuocare.*

Solemnitas.

Absque solemnitatibus iuris ciuilis testamentum ad pias causas an valeat, etiam in terris non subiectis Pontifici, modo adsint duo testes. t. 8. resol. 2. §. 1. pag. 393

Absque solemnitate iuris ciuilis an testamentum, in quo causa pia non est instituta hæres, an valeat quoad legata pia in ipso contenta. tractat. 8. resol. 3. §. 1. pagin. 394

Si solemnitas iuris desit, an testamentum ad pias causas valeat quoad legata prophana tractat. 8. resol. 4. ibid.

Solemnitas eadem an seruanda sit in codicillis cæci, quæ seruatur in eius testamento. t. 8. r. 14. §. 2. p. 402

Solemnitate testium an indigeat testamentum confectum tempore pestis, vt sit approbatorium in foro externo. t. 8. r. 59. §. 2. p. 426

*Vide verb. *Beneficiarius, Ingressus, Iuramentum, Ritus.*

Solidus pecuniæ.

Solidi nomine quid intelligatur. tract. 7. r. resol. 96. §. 5. p. 361

Soluens, Soluere, Solutio, &c.

Quando à solutione debiti quis ex iusta causa excusatur, an teneatur saltem damnum emergens, aut lucrum cessans creditori compensare. t. 3. res. 28. §. 1. pagin. 132

Et in dicto casu distinguntur debita ex contractu, & debita ex delicto, ibid. §. 2

Vbi adducuntur duodecim causæ excusantes à dicta solutione, & aliæ quinque, quæ licet videantur excusare à solutione non excusant. §. 5

Si non soluit emptor pretium rei venditæ & traditæ, an venditor possit recipere vsuras pretij ratione fructuum. t. 3 r. 36. §. 1. p. 138

Et quid pro ratione damni emergentis, & lucri cessantis? Vbi aliqua aduertuntur circa hoc. ibidem.

Solutionis tempore pretio currenti an liceat vendere aliquas res. t. 3. r. 38. §. 1. p. 139

Vbi, quod non licet vendere triticum, vel aliquid aliud pretio præsenti cum pacto, vt cum solutio fiat tempore præfixo sit in ipsa specie tritici, vel in pecunia ad libitum venditoris. §. 3

Soluere debita an teneatur in conscientia, qui emit fundum, vel domum ad plura debita hypothecata. t. 3. r. 57. §. 1. p. 149

Solutione anticipata an liceat minoris pretij emere cum aliquæ res eo modo emi soleant, vt Ianæ, &c. t. 3. r. 68. §. 1. p. 154

Soluere an teneatur certus de ebito, dubius autem an soluerit. t. 3. r. 140. §. 1. p. 192

Et in tali casu an ad integram solutionem debiti, vel tantum ad partem, ibidem.

Soluere debitum mariti vxor non tenetur, mortuo viro, etiamsi vestes, aut alimenta, quæ maritus emit ex pecunia mutuo accepta etiam actu existant apud vxorem. t. 3. r. 207. §. 1. & seqq. p. 238

Soluere priori petenti debitum an prius liceat. t. 3. r. 210. §. 1. p. 241

Et pro solutione huius difficultatis prius aliquid supponitur, ibidem.

In solutione alicuius debiti, secluso priuilegio, & cæteris paribus, an creditor antiquior, & pauperior sit præferendus creditori posteriori. t. 3. r. 211. §. 1. pag. 242

Soluere sponsionem an teneatur Petrus, si spondeat cum paulo, quod illum saltu, vel cursu superabit, si postea Petrus non vult currere, vel saltare. t. 4. res. 80. §. 1. pag. 275

Soluere vota donantis an teneatur donatarius, si non sint solura, aut mortuus sit. tractat. 7. resol. 146. §. 1. pag. 390

Et quid, si donatarius accepit donationem sciens voluentem effici imporentem ob id ad persoluendum votum ibidem.

Ad soluenda defuncti debita non tenetur donatarius, vel legatarius, etiamsi debita sint contracta ex iniustitia, & contractibus. ibidem.

Si solutionem debitorum, & legatorum defuncti differunt executores, an excusentur à mortali. t. 9. r. 30. 4. pag. 466

In soluendis legatis an seruandus sit aliquis ordo sicut in debitis. t. 9. r. 39. §. 1. p. 470

* Vide verb. *Animus, Bona temporalia, Concubina, Creditor, Creditum, Decima, Dominus, Filius, Hæres, Interesse, Iuramentum, Minor, Nummus, Perdere, Pœna, Reponere, Restituere, Sors, Vendere.*

Sovor.

An Sororibus iniuncta censeatur relicta executio à restatore propriis fratribus. tractat. 9. resol. 7. §. 1. pagin. 455

Sors.

Si sortis non acceptanda solutione consuetudo Campsorum sit, nisi simul soluatur detrimentum, cambiorum, an licita sit. t. 3. r. 13. §. 1. p. 126

* Vide verb. *Interesse, Periculum, Prouisio.*

Species.

* Vide verb. *Princeps.*

Spes.

Spei præceptum quo tempore obliget. tract. 1. res. 2. §. pag. 1

Spoliare.

* Vide verb. *Restitutio.*

Sponsa.

* Vide verb. *Arrha.*

Sponsio.

Si sponsionem accepto, collusor, qui est secundus, dicit primo, si concedas mihi vnum punctum, si primus illud concedit, an lucretur secundus ludum. t. 4. r. §. 1. p. 266

Sponsiones facere in ludo an possit, qui vouit, aut iurauit non ludere, quod vulgo dicitur *atrauesar en juego*. t. 4. r. 64. §. 2. p. 269

An omne sponsione acquisitum non sit obnoxium restitutioni nisi per accidens. tractat. 4. resol. 71. §. pagin. 272

* Vide verb. *Capitale.*

* In indice primo huius tom. 6. in tract. 4. de *Ludo*, *Sponsionibus* lege à Res. 64. vsque ad 85. inclusiue, aliquas curiosas difficultates inuenies sup. hoc verb. *Sponsio.*

Spurius.

* Vide verb. *Clericus, Filius, Filia, Hæres, Pater.*

Stabilire.

* Vide verb. *Actus, Consensus.*

Stabularius.

Stabularius ex quanam culpa teneatur, si res apud se depositæ periit. t. 3. r. 142. §. 1. p. 193

Statuere.

Statuere generaliter, nequis prædia sua vendat Ecclesiæ, hoc est iniquum, & contra eius libertatem. t. 121. §. 2. p. 375

Status.

* Vide verb. *Dubium, Obligare.*

Statutum.

Nisi per statutum Ordinis veretur, an possit Superior Conuentualis dispensare secum, vt munus exercendi alicuius testamenti exercere possit? Et quid de his ditis sup. hoc t. 9. r. 12. §. 1. p. 461

* Vide verb. *Bona temporalia, Decima, Ecclesia, Inuocere, Laicus, Princeps, Scholasticus, Verbum, Vinum, Vxor.*

Sterilitas.
* Vide verb. *Casus, Frumentum.*
Studiosus.
* Vide verb. *Scholares.*
Studium.
Studiorum causa an donatio Patris facta filio sit valida. t.7.r.40.§.1.p.330
Vbi, an Pater ad subministrationem sumptuum studiorum causa à filio cogi possit? Et quid, si contra voluntatem Patris in Scholis Filius versatur.
Et si studiorum causa facta sit donatio, an debeant tales sumptus in legitimam computari, ibid.
Stylus Curiæ.
* Vide verb. *Obligare.*
Subditus.
Subditi sine causa non recipientes legem à Principe legitime promulgatam an peccent. tract. 1. ref. 59. §. 1. pag. 48
Subditus, qui dubitat, an infamia, vel indicia sint contra illum, quem ipse scit commisisse delictum, & interrogatur à iudice, vel Superiore super delicto, non tenetur prodere delinquentem occultum, sed debet respondere, se nescire quis commisit. t. 1. r. 96. per totam. p. 63
Subditos extra diœcesim an obliget consuetudo. t. 2. r. 24. §. 3. p. 113
* Vide verb. *Ligare.*
Subretinere.
* Vide verb. *Exigere.*
Subripere.
* Vide verb. *Hæres.*
Subscriptio.
Subscriptio testium an requiratur in testamento ad pias causas. t. 8. r. 21. §. 3. p. 401
Substantia.
* Vide verb. *Forma.*
Succedere.
* Vide verb. *Hæres, Religio.*
Successio, Successor.
Successores consuetudinem à suis antecessoribus, & maioribus introductam, obseruantes an excusentur à culpa, nec inuestigare teneantur de illius iustitia, sed possunt illam præsumere. tractat. 2. resol. 15. §. 3. pag. 109
Successores Regum & Principum, an possint reuocare donationes ab ipsis factas. tractat. 7. resol. 11. §. 1. pag. 313
* Vide verb. *Facultas, Pactum, Restituere.*
Superior Ecclesiasticus.
* Vide verb. *Iurisdictio, Seruare.*
Superior Regularis.
Superior Regularis an donare possit? Et quanta summa donari possit à dictis Superioribus: Et quid de eorum officialibus. t. 7. r. 8. §. 1. & seq. p. 310
Et in quo casu ab ipsis dona, vel aliqua munera recipientes ad restitutionem teneantur, ibid.
* Vide verb. *Licentia, Fratres Minores, Ecclesia, Perdere, Regulares, Religiosus.*
Superior secularis.
* Vide verb. *Pactum.*
Superstitio.
* Vide verb. *Restituere.*
Supplicatio.
Supplicationem super aliqua lege porrigere an liceat, & interim suspendere eius obligationem, & illam minime seruare. t. 1. r. 62. §. 1. p. 49
* Vide verb. *Pontifex, Princeps.*
Supprimere.
* Vide verb. *Mercatores, Merces.*
Surdus.
Surdus an possit aliquid donare inter viuos? Et quid causa mortis. t. 7. r. 15. §. 1. p. 321
Surdus an possit testari? Et quid, si surdus sit Miles, an possit testari ad pias causas. tract. 8. res. 16. §. 1. p. 399
Surdus, si amisit auditum in castris, an iure, & priuilegio militari testari possit. tractat. 8. resol. 74. §. 3. p. 430
Surdus à natura an possit esse Miles, ibid. §. 1
Surdus, si non sit mutus, an possit testari. t. 8. res. 99. §. 1. p. 441
Surdus an possit esse executor testamenti. tract. 9. r. 3. §. 1. p. 455
Suspendere.
* Vide verb. *Supplicatio.*
Suspensio.
Suspensionis triennalis ab officio pœna imposita *in cap. §. vltim. de Clandest. de spons.* Sacerdotibus, qui matrimoniis Clandestinis interfuerint, & etiam Parochis, fuit correcta, vel ablata per Concilium Triden. quando Parochus, vel alius Sacerdos assistit matrimonio Clandestino inualido ex defectu numeri testium. t. 1. r. 33. §. *Ex his* post medium p. 28
Si sub suspensionis pœna lex aliquid præcipiat, an obliget ad mortale. tractat. 1. resolut. 43. §. 1. & seq. p. 333.
* Vide verb. *Dubium, Ordinis Sacramentum.*
Sustentatio.
* Vide verb. *Alimentum Occultare.*
Sylua.
* Vide verb. *Excusare.*
D. Syluester.
* Vide verb. *Constantinus, Imperator.*
Symbolum Apostolicum.
* Vide verb. *Adultus.*
Symonia.
* Vide verb. *Oratio, Pactum.*
Synodus.
* Vide verb. *Decretum.*

T

Tabellio.
* Vide verb. *Infans, Notarius, Rogatus.*
Tabernarius.
TAbernariis vendere vinum an licitum sit, si sciat Dominus vini postea illud reuendere aqua mistum. t. 3. r. 94. §. 1. p. 167
Et quid, si in nomine ipsius Domini vini tabernarij vendant vinum, & sciente Domino illud corrupissent, & secus si Dominus vini id nesciret, quamuis timeretur talis admistio, ibid. § 1.
* Vide verb. *Vinum.*
Tactus.
Ex tactibus impudicis an amittatur legatum relictum sub conditione caste, & bene viuendi. t. 8. r. 54. §. 1. pag. 419
Et quid, si semel, vel bis fœmina tales tactus impudicos permiserit. t. 8. r. 55. §. 4. p. 420
Taxare, Taxatum.
Taxari à Republica an victualia debeant, vel potius arbitrio vendentium relinqui. tract. 3. resol. 87. §. 1. pag. 162
Et quid tempore necessitatis, & inopiæ, &c. ibidem §. 7. p. 165

* Vide verb. *Fructus, Frumentum, Merces, Pragmatica, Vinum.*

Taxillus.

* Vide verb. *Ludus, Signare.*

Tempus.

Cuius temporis decursus debet esse consuetudo contra legem Ciuilem, & Canonicam. tractat. 2. res 2. §. 1. p. 101

Tempus decem annorum an sufficiat ad consuetudinem inducendam non solum inter præsentes, sed etiam inter absentes. tractat. 2. resolution. 4. §. 1. pagin. 103

Et an idem tempus sufficiat, si Princeps sit absens, ibid. §. 3

Tempus determinatum, vt consuetudo sit legitime præscripta, an procedat in foro conscientiæ. t. 2. r. 7. §. 1. p. 104

Si tempus modicum excedat concessio dilationum, an valeat? tractat. 5. resolution. 24. paragr. 1. pagina 286

Tempus dilationum à quo die currere incipiat, tr. 5. r. 25. §. 1. p. 287.

* Vide verb. *Alienare, Distribuere, Frumentum, Ignorantia, Inscriptio, Princeps, Taxare, Valere, Vendere.*

Pro tempore pestis in conficiendis testamentis vide aliquas difficultates, in tr. 8. de Testamentis signanter à res. 59. vsque ad 67. inclusiue.

Terra.

* Vide verb. *Solemnitas.*

Testamentum, Testari, &c.

Qui ex testamento minus solemni legatum debet habere, an possit legatum detinere, vel de nouo accipere, aut occulte sibi compensare. tr. 3. r. 149. §. 3. p. 195.

Vbi etiam, an hæres ab intestato possit etiam vti compensatione occulta contra eum, qui bona defuncti possidet, ex testamento minus solemni.

Testamentum possunt facere minores 25. annnorum sine consensu curatoris. t. 3. r. 159. §. 5. p. 201

Si testamentum filius-familias faciat cum consensu Patris adiecta clausula codicillari, *Si non valet iure testamenti, valeat iure Codicilli, aut cuiuscumque alterius vltimæ voluntatis*, vtrum in vim donationis causa mortis valere possit. t. 7. r. 81. §. 1. p. 354

Testari an quis possit de pecuniis, quas acquisiuit, & lucratus est, cum esset vsufructuarius, qui donauit omnia bona præsentia, & futura, reseruando sibi vsumfructum, vt non possit tamen de illo in morte disponere. tr. 7. r. 109. §. 1. p. 369

Hæres, si testamento minus solemni ei constat, euidenter nullam vim, nullam fraudem, nullum vt defectum naturalem in illo contigisse, potest accipere sibi, & retinere bona testatoris. t. 1. r. 69. §. 5. p. 51

Absque iuris ciuilis solemnitatibus an valeant testamenta ad pias causas, etiam in terris non subiectis Pontifici, modo adsint duo testes. t. 8. r. 2. per tot. p. 393

Filiusfamilias an possit ad pias causas testari. t. 8. r. 6. per tot. p. 395

Damnatus ad mortem an possit ad pias causas testari? Et quid si ante damnationem ad pias causas testatus fuerit. t. 8. r. 8. §. 1. & 2. p. 395

Deportatus an possit condere testamentum ad pias causas. t. 8. r. 9. §. 1. p. 396

Si confiteatur, qui alias erat successurus defunctum scripsisse testamentum ad pias causas, sed tamen non adhibuisse testes, & propterea testamentum allegare nullum, an ipse non debeat audiri, quia satis est propria ipsius Confessio? tr. 8. res. 18. §. vlt. ante medium. p. 400

Et quid, si nec scriptura, nec testes de eo reperiuntur, & non confitetur, quamuis sciat factum esse huiusmodi testamentum ad pias causas? ibidem ad medium dicti §.

Hæres ab intestato, si sciat voluntatem defuncti, amneatur restituere, & soluere legatariis, quibus ex stamento minus solemni aliqua debentur. t. 8. r. p. 403

Si hæres ab intestato retineat hæreditatem, & legata possint illi, quibus aliquid per tale testamentum relictum, vti occulta compensatione, ibid.

Si hæres ab intestato fateatur mentem testatoris fuit vt hæreditatem nomine fideicommissi tradat alteri vel legatum aliquod solueret; aut si oblato iuramento iurare noluerit, an cogendus sit etiam in foro externo hæreditatem tradere, ibid. §. vlt. in fine.

Sine hæredis institutione an valeat testamentum ad pias causas. t. 8. r. 30. §. 1. p. 404

Si infirmus conualescat, an valeat testamentum conditum tempore pestis. t. 8. r. 65. §. 1. p. 425

Filiusfamilias Miles an testari possit. tract. 8. res. 77. pag. 431.

Et an tantum de Castrensibus, vel etiam de quibuscumque aliis bonis testari possit. ibidem.

Damnatus capite Miles an possit testari, modo ex militari delicto damnatus fuerit, &c. tract. 8. res. 78. pag. 431

Et quid de aliis quam de castrensibus bonis, an militalis testari possit. ibid. §. 2

Qui in Castris reperiuntur, etiam si Milites non sint Mercatores Castra sequentes, &c. an gaudeant privilegio testandi iure militari, modo in loco hostili. t. 8. r. 89. §. 1. p. 435

Iure Militari quis testari possit. tract. 8. à res. 68. vsque ad 90. inclusiuè. Vbi pro praxi multi & diuersi casus & quæstiones à p. 426 ad 436

Si iuris solemnitatibus careat testamentum Beneficij, an sit inualidum. t. 8. r. 92. §. 6. p. 438

Et quid de testamento pro ingressu Religionis, an quis tunc possit testari, non seruata solemnitate iuris. ibidem.

Filiusfamilias Clericus; si moriatur, an possit testari de bonis aduentitiis etiam ante Clericatum, & consummato Clericatu acquisitis. t. 8. r. 94. & 95. per tot. p. 438. & seqq.

Et an possit impune præterire Parentes, itavt testamentum ex eorum præteritione non infirmetur. t. 8. §. 3. p. 439

Damnatus ad mortem propter aliquod facinus an possit testari. t. 8. r. 96. §. 1. p. 439

Cum infirmo tempore mortis quænam liceat, vel non liceat agere, quando conficit testamentum. t. 8. §. 1. p. 444

Commissarij an possint esse Religiosi, & Fratres Minores ad condendum testamentum nomine committentis. t. 9. r. 17. §. 1. p. 460

Vbi, quod si Religiosus absque licentia Superioris hoc munus acceptet, & exequatur, conficiens testamentum nomine committentis, an valeat testamentum? p. 461

Commissarius conficiendo testamentum nomine committentis, si casus dubius se obtulerit, tenetur consilium petere, & post consultationem illud sequi. t. r. 22. §. 2. p. 463

Vt Commissarius Religiosus existat ad condendum testamentum ex voluntate testatoris, an indigeat speciali licentia Superioris. t. 9. r. 27. §. 1. & seq. p. 465

Rationem reddere an teneatur executor testamenti, quid de minimis, vel de iis, quæ testator iussit fieri to testamentario, vt eroget. t. 9. r. 68. §. 1. p. 483

Rationem reddere an teneantur Religiosi executores testamentorum coram Episcopo. t. 9. r. 70. §. 1. p. 484.

* Vide verb. *Confiteri, Hæres, Metus, Numerus, Pubes, Obmenere, Testator.*

In indice primo huius tom. 6. ex tract. 8. de *Testamentis* lege omnes eius 115. res. vbi quam plures quæstiones reperies.

roperies pro his verbis. *Testamentum, Testari, &c.* signanter pro testamentis ad pias causas à Resol. 1. vsque ad 58. Et pro testamentis tempore pestis à Resol. 59. vsque ad 67. Et pro testamentis Militum à Res. 68. vsque ad 88. Et pro testamentis priuilegiatis in Res. 89. & 90. Et pro aliis communibus & Ordinariis testamentis à Res. 91. vsque ad 115. inclusiuè.

Testator.

Si testator coram duobus testibus publicauit suam sententiam, vel fecit scribere in eorum præsentia voluntatem suam, & instituit causam piam hæredem; & iussit Notarium accersiri, sed testator decessit, prius quam Notarius scripsit, an hæc voluntas pro imperfecta sit habenda, & fauorem piæ causæ non sustineat. t. 8. r. 25. §. *Ex his.* p. 402

Et quid, si appareat ex verbis testatoris eum habuisse eam voluntatem pro perfecta, & absoluta. ibidem §. *Planè.*

Si hæredi constet testatorem reliquisse aliquid ad pias causas an teneatur illud soluere in foro conscientiæ, licet in voce solum reliquisset. t. 8. r. 23. §. 1. p. 401

Declarare non tenetur Confessarius hæredibus personas quibus in secreto dixit testator in schedula, vel testamento se velle centum illis erogare per Confessarium. r. 8. r. 104. §. 3. p. 445

Filiis an possit testator prohibere deductionem legis *Falcidiæ, & Trebellianicæ.* t. 8. r. 105. §. 1. & seq. ibid.

Quando fructuum certam quantitatem sequenti anno nasciturum legauerit testator, an ne si tantus fructus natus non fuerit, quod deest, hæres supplere debeat. t. 8. r. 114 §. 27. p. 452

Si Commissarius excommunicatus de facto testatoris voluntatem adimpleuerit, an executio sit valida. t. 9. r. 2. §. 7. p. 454

Si hæres infra annum non exequatur voluntatem testatoris, an possit purgare moram post annum. t. 9. r. 44. §. 1. p. 472

Ius eligendi pauperes, an transeat ad Episcopum data negligentia electoris à testatore designato. t. 9. r. 46. §. 3. pag. 473

Ad hæredem, & non ad Episcopum executio legatorum piorum pertinet, executore non creato, vel assignato à testatore, præter legatum pro redemptione captiuorum, vel pro eleemosynis, & alimentis pauperum. t. 9. r. 55. §. 1. & seqq. p. 436

Rationem reddere an teneatur executor etiam si testator liberet eum ab hoc onere. t. 9. r. 69. §. 1. p. 483

* Vide verb. *Hæres, Testamentum, Testari.*

Testis.

Testis interrogatus à iudice an teneatur ex iustitia commutatiua respondere ita vt dicendo se nihil scire restitutioni obnoxius sit? Et quid, si testis per mandatum iudicis insinuatur, & ipse tamen subterfugiat, & non compareat. t. 1. r. 91. §. 1. & seq. p. 61

Testis ratione falsi testimonij non tenetur aliquando ad restitutionem. t. 1. r. 92. §. 1. p. 62

Reuocare an teneatur testis falsus dictum suum, ratione cuius mors, aut mutilatio alicui est inferenda quamuis ipse similis pœnæ periculum timeret; Imo licet ex reuocatione maius malum illi immineat? Et quid quando talis testis dubitat, an talis reuocatio sit profutura, nec ne. t. 1. r. 93. §. 1. ibid.

Denuntiare an testis non teneatur; quando scit nullum alium scire delictum illud, etiam interrogatus sub præcepto, & iuramento. t. 1. r. 94. § 1. & seqq. ibid.

Si iudex ad euitandum scandalum interroget, an testis teneatur respondere quando crimen est notorium, & publicum, sed ignoratur author ipsius. tract. 1. res. 95. §. 1. p. 63

Paganus filiusfamilias licet de Castrensi, vel quasi castrensi peculio etiam absque Patris consensu donare etiam mortis causa possit, ipse tamen mortis causa donationi quinque testes vno eodemque tempore adhibere tenetur, quos testes etiamque se subscribere donationis instrumento oportet. tract. 8. r. 85 §. 6. pag. 437

Coram testibus saltem quinque debet fieri donatio causa mortis. t. 7. r. 92. §. 1. & seq p. 358

Et ad pias causas donatio causa mortis an duo, vel tres testes sufficiant. ibidem §. 3. p. 359

Testes quinque in donatione mortis causa an vno contextu adhiberi debeant. ibidem §. 4

Absque teste vllo an valeat donatio mortis causa, si eam per donatoris Epistolam propria ipsius manu scriptam fecerit, ibidem §. 5

Quot testes requirantur in testamento ad pias causas. t. 8. r. 18. §. 1. p. 404

Et quid quoad forum conscientiæ, ibidem §. 2

Si nulli testes sint adhibiti, an valeat tamen testamentum ad pias causas manu propria testatoris scriptum, ibidem §. *Hinc.*

Quot testes requirantur in testamento ad pias causas; quando non sunt idonei. t. 8. r. 19. §. 1. p. 400

Et an legitimi præsumantur, donec contrarium probetur. ibidem §. 3

An opus sit vniuersos testes toto ordinationis actui testamenti adfuisse, vel quibusdam ante finem ordinationis discedentibus alij in ipsorum locum subrogari possint. t. 8. r. 21. §. 5. p. 401

Testes septem an sint necessarij in testamento confecto tempore pestis. t. 8. r. 60. §. 1. p. 413

Sed non est necessarium, vt vnico contextu adhibeantur testes, sed sufficit, vt ex interuallis interueniant. ibidem §. 5. p. 424

Testes septem an sint necessarij in testamento Militis tempore belli. ibidem §. 2. p. 423

Testes duo an saltem sint necessarij ad testamentum Militis. t. 8. r. 71. per tot. p. 427

Qui testes sint idonei in testamento Militis? Vbi alia multa de testibus. t. 8. r. 73. per tot. p. 429

Sine testibus in vtroque foro valet testamentum ad pias causas. t. 8. r. 100. §. 5. p. 449

* Vide verb. *Audire, Confessarius, Confiteri, Crimen, Depositio, Denuntiare, Dubitare, Fœmina, Filius, Ignorantia, Iurare, Metus, Mulier, Notarius, Numerus, Obtinere, Pater, Parochus, Retractare, Reuocare, Rogatus, Schedula, Solemnitas, Testator, Veritas.*

Thesaurarius.

* Vide verb. *Lucrum.*

Thesaurus.

Locus suus quis dicatur, si in eo Thesaurus inueniatur. t. 6. r. 2. §. 2. p. 292

In loco sacro Thesaurus inuentus ad quem pertineat. t. 6. r. 12. §. 1. & seq. p. 298. & seq.

A filiofamilias Thesaurus inuentus ad quem pertineat. t. 6. r. 8. §. 1. p. 297

Et an huiusmodi inuentor post mortem Patris teneatur fratribus communicare Thesaurum ibidem.

Et quid, si data opera sine licentia Prælati loci sacri, vel artibus magicis sit inuentus Thesaurus t. 6. r. 12. §. 4. p. 299

In loco alieno inuentus Thesaurus arte Magica ad quem pertineat. t. 6. r. 13. §. 1. & seqq. p. 300

Et quid, si in loco fiscali, aut Religioso arte magica Thesaurus inuentus est. ibidem §. 2. p. 301

In loco publico inuentus Thesaurus ad quem pertineat. t. 6. r. 15. §. 1. p. 301

Pretio currenti an licitè quis possit emere fundum sciens in illo latere Thesaurum, aut venam auri. t. 6. r. 16. §. 1. p. 302

Vbi, quod si in saccis, quos Miles in Vrbis expugnatione cepit, putans solo tritico, aut lana plenos esse, aliquis sciret esse vasa aurea, vel laminas argenteas, an possit illos emere pretio currenti, & communi

tanquam solo tritico aut lana plenos, & non tenetur Militi,quod ipse scit indicare.§.5.p.303
Qui in Regis fundo inuenit Thesaurum, an statim teneatur dimidiam partem dare Regi. t. 6. r.19. §.4. & seqq. p.306
Rex an possit condere leges,vt Thesaurus ad se perueniat. ibid.
In indice primo huius tom. 6. ex t. 6. ex *Thesauris* lege omnes eius quæstiones super hoc verb. *Thesaurus*.

Tollere.

* Vide verb. *Episcopus*.

Trebelliana Lex.

* Vide verb. *Deductio*.

Tractu, Tractus, &c.

Si tractus ad ludum lucratur,à trahente,non tenetur lucrum restituere,secus è contra.t.4.r.41.§.2. p.261
* Vide verb. *Pecunia*.

Tradere.

Si quis tradiderit aliquam rem alteri,& nihil expresserit,an rem donare videatur?Et quid,si sit Nobilis,qui eam tradidit.t.7.r.144.§.3.& seq.p.390

Trahens, Trahere.

Qui traxit alterum ad ludum minis,& precibus importunis,si lucratur,an teneatur ad restitutionem. t.4.r.42.§.3.p.262
* Vide verb. *Deducere*.

Transactio.

* Vide verb. *Bona temporalia*.

Transferre, Transferens.

Transferentes triticum extra territorium an excusentur,etiam si ob id pretium notabiliter augeatur. t.3. r.84.§.3.p.161
* Vide verb. *Laborare, Licentia. Missam audire*.

Transgredi, Transgressio.

* Vide verb. *Asperre, Contemptus, Irritare, Leue, Obligare*.

Transeuntes.

* Vide verb. *Concedere, Vxor*.

Tributum.

* Vide verb. *Dubitare, Gabella, Vectigal*,

Trinitatis SS. Mysterium.

* Vide verb. *Adultus*.

Triremes.

In causa capitali, honoris, famæ, tritemium, Confiscationis omnium bonorum, & in aliis similibus reus iuridice interrogatus non tenetur respondere,si adsit spes euadendi. Sed an hæc opinio sit probabilis. t.1. r.100 per totam p.65
Ex causa necessitatis an Principes possint homines malæ vitæ in carceribus existentes deponere super Regiis triremibus donec eorum causæ expediantur.t.1. r.125.§.1.p.84
An saltem ex causa necessitatis possint remiges à Proregibus compelli in triremibus perseuerare per aliquod tempus.ibidem §.3.p.85
* Vide verb. *Causa*.

Triticum.

Si in tritico electo quis apponit paleam,&c.sed ex hac mistione non efficitur deterius eo quod passim venditur ab aliis, an possit tuta conscientia sine onere restitutionis in venditione talis tritici exigere totum pretium à lege taxatum.t.3.r.90.§.1.p.164
* Vide verb. *Frumentum, Transferre, Victualia*.

Turpe.

* Vide verb. *Actio, Conditio*.

Tutor.

Tutor de bonis pupillorum an possit donare.t.7.resp.28. per tot.p.322
Tutor excommunicatus non potest in iudicio existere. t.9.r.2.§.5.p.454
* Vide verb. *Minor, Pupillus*.

V

Vagus.

VAgi an teneantur obseruare leges locorum,in quibus reperiuntur.t.1.r.46.per tot.p.35

Valere, Validum, &c.

Valent donationes remuneratoriæ inter Patres & filios & filium spurium,inter coniuges,& inter Clericum & concubinam.t.7.r.23.§.4.p.320
An valeat donatio facta ante matrimonium dilatato effectu ad tempus celebrati matrimonij. t.7.r.67.§. p.346
Valida an sit donatio ob causam præteritam, vel presentem,si causa non subsit.t.7.r.126.§.1. p.377
* Sup.his verbis. *Valere, Validum, Valor, &c.* passim in quamplurimis verbis huius indicis plures quæstiones inuenies,signanter in verb. *Absens, Actus, Arbitrium, Bona temporalia, Collegium, Conceptum, Conditio, Coniuges, Constantinus Imperator, Ecclesia, Edictum, Episcopus, Executores testamentorum*, in t.9.r.2.n.17.18.26. *Filius, Hæres, Hæreticus, Infans, Ingratitudo, Ingressus, Insinuatio, Ius, Matrimonium, Metus, Natum, Nouum, Nouitius, Nutus, Pactum, Parochus, Pater, Pauperes, Professio, Religiosus, Sanctitas, Scriptura, Solemnitas, Solidum, Tempus, Testamentum*, Vbi plura in t.8. de testamentis,sicut in t.7.*de Donationibus*,& passim in multis aliis verbis huius indicis.

Valor.

* Vide verb. *Moneta, Vendere*.

Variare.

* Vide verb. *Determinare, Mutare, Obligare*.

Vectigal.

* Vide verb. *Creditor, Fraudantes Gabellas*.

Vena.

* Vide verb. *Pretium*.

Venari, Venatio.

Qui venantur prohibita, an peccent, & teneantur ad restitutionem.t.1.r.75.§.4.p.54
Venationes an licitè prohibeantur per Dominos terrum,vt habet consuetudo.t.2.r.43.per tot.p.110

Vendens, Vendere, Venditor, Venditum, &c.

* Sup.his verbis in indice primo huius to.6.in t.3. *Contractibus, & Cambiis*, quamplurimas difficultates inuenies signanter in Res.17.18.33.36.38.41.42.58.63.65.66.67.72.73.75.76.77.78.79.82.& à Res. vsque ad 101.& in Res.110.111. 112.125. 127. 130.131.137.182.187.188.101.202.203.& 205
A venditore,vel ab alio pecunia,vel alia quævis res in domus venditæ parietibus recondita, vel lucri, vel metus,vel custodiæ causa sub terra abscondita,& postea per errorem, vel obliuionem ablata non est, nec est Thesaurus,ideo pecunia illa non emptori,sed venditori, vel alij, qui ibi eam reposuit,restitui debet. t.6.r.2.§.2. p. 292
Vbi alius consimilis casus circa Mercatores ex Hispania in Indias venientes,& merces vendentes, vel è contra.
Si quo tempore venditurus esset Dominus rem furatam ignoratur,an iniquus Possessor teneatur ad restitutionem iuxta summum valorem,& incrementum, quod res habuit tempore acceptionis.t.3.r.18.§.3. p.123
* Vide verb. *Actio, Bona temporalia, Campsor, Creditor, Fructus, Promissor, Officium, Vinum*.

Venenum.

* Vide verb. *Reus*.

Veniale peccatum.

Si de veniali peccato verba legis intelligi possunt, non debent extendi ad mortale.t.1.r.29.§.5.p.12

Ventus.

* Vide verb. *Frumentum*.

Verberatio.

* Vide

* Vide verb. *Reus.*

Verbum.

Verba præcepta, quæ obligant in conscientia, quando apponuntur in legibus, & Constitutionibus, sunt *Præcipio, Mando, Iubeo, Prohibeo, Inhibeo, Veto, & Interdico*, Æquipollentia vero præcepto sunt *Debeant, Teneantur, Necessario, Necesse est, Non liceat*, & alia huiusmodi. t. 1. r. 58. §. 1. p. 46. & seq.

Si verba communia sunt, vt *Ordinamus, Statuimus, Præcipimus* quæritur an talis constitutio, aut statutum habeat vim præcepti obligantis ad culpam. ibidem. §. 5. & seq.

Et quid de verbo *Oportet* an inducat obligationem sub culpa. ibid. §. 5. p. 47

* Vide verb. *Actus, Præceptum, Religio, Testator. Veniale.*

Veritas.

Si pro veritate dicenda testis aliquid accepit, an teneatur restituere danti. t. 1. r. 90. §. 1. p. 61

Et quid, si testis non accipiat illud ab eodem, qui dat, sed ab alio. ibid. §. 2

Nisi ad veritatem fatendam, etiam non rogatus reus se offerat, qui negauit veritatem, qua manifestata condemnaretur, an proinde à Confessario non sit absoluendus, nisi id facere proponat. t. 1. r. 104. §. 2. p. 68

* Vide verb. *Iudicium, Retractare.*

Verum.

* Vide verb. *Constantinus Imperator.*

Vicarius.

* Vide verb. *Archidiaconus, Præcedentia.*

Victor in ludo.

Victor in ludo impediens, ne iudex condemnet illum ad restituendum lucrum ex ludo prohibito, an teneatur restituere. t. 4. r. 29. § 1. p. 256

Et si ludus occultus fuit, an qui lucratus est non teneatur fateri, etiamsi iuramento rogetur antequam semiplene probatum sit per vnum testem, & ibid. §. 2

Victricus.

* Vide verb. *Campsor, Dubium.*

Victualia.

Vide verb. *Taxare.*

Videre.

* Vide verb. *Audire.*

Viduæ.

Viduis pauperibus legatum relictum an possit dare ab executoribus cœlibem vitam gerentibus. t. 8. ref. 48. per tot. p. 412

Viduæ legatum relictum, dum vidua fuerit, nunquam amittitur, neque ex iudicis officio omitti debet, ex eo, quod Religionem profiteatur. t. 8. r. 54. §. 3. p. 420

* Vide verb. *Coniuges.*

Vincere.

Qui ignatum se fingit in ludo, dum exercitatissimus sit, imo se semel vel bis sinat superari ab aduersario, vt deinde facilius semper vincat, an peccet mortaliter, & teneatur ad restitutionem. t. 4. r. 37. §. 2. p. 259

* Vide verb. *Charta.*

Vinea.

* Vide verb. *Vinum, Vua.*

Vinum.

Qui vinum melius vendunt pretio maiori, & detetius pretio taxato, an peccent, & teneantur ad restitutionem. t. 3. r. 88. & 89. p. 163

Multa vini generosi dolia quidam habebat, cui apponebat magnam quantitatem aquæ, sed ex illa mistione non efficitur deterius eo, quod passim venditur ab aliis, an possit tuta conscientia sine onere restitutionis in venditione talis viri exigere totum pretium à lege taxatum. t. 3. r. 90. §. 1. p. 164

Vinum vendere an possint ciues Panormitani ex eorum prædiis collectum vltra pretium à lege impositum, & vt vulgò dicitur *Acranatella*: Non autem, si vinum ex aliis vicis emant, vt vendant quia tunc peccant; & tenentur ad restitutionem. t. 3. r. 91. §. 1. & seq. p. 164

Qui vinum vendunt aqua dilutum descendendo tamen in pretio quantum cum eo vitio valet, quod emptori non manifestat, an peccet, & teneatur ad restitutionem. t. 3. r. 93. per tot. p. 166

Si vinum quis tradat aliquibus, vt nomine suo vendatur, si noscat illos minuendo mensuram, & admiscendo aquam vendituros, an peccet. t. 3. r. 94. §. 1. p. 166. & seqq.

* Vide verb. *Clericus, Gabella, Priuilegium, Religiosus.*

Vir.

Quando vir dicat velle vxorem non ludere, non intelligitur tamen velle in totum, foras claudere illi, sed ad moderandum ne summam quantitatem ludat. t. 4. r. 22. §. 4. p. 254

Vir non potest vxorem indotatam, & non habentem vnde alatur ducere, quando ille non potest soluere creditoribus, id est, quod non potest inire nouum pactum, aut contractum quo nouum debitum contrahat, quod resultet in damnum, priorum creditorum. t. 3. r. 209. §. *Verum* p. 240

* Vide verb. *Concubina, Coniuges, Maritus, Mulier, Soluere, Vxor.*

Virgo.

Si generaliter pro virginibus maritandis legatum sit relictum, & non personæ particulari, an lucretur puella, quæ Religionem ingreditur. t. 8. r. 43. per tot. pag. 410

Pro Virginibus maritandis plura de legatis. t. 8. r. 44. 45. 46. & 47. ibidem & seq.

Pro virginibus maritandis legatum relictum acquititur à corrupta occulte, quæ publice reputatur virgo. t. 8. r. 53. §. 4. p. 428

* Vide verb. *Arrha, Contrahere matrimonium, Orphanus, Puella.*

Vis.

Declarationes Illustrissimorum Cardinalium an habeant vim legis. t. 1. r. 21. §. 1. & seq. p. 16

Et an authentica forma alicuius Declarationis Cardinalium conferat ei vim legis generaliter obligantis in vtroque foro. t. 1. r. 24. § 1. & seqq. p. 19

Vim interpretandi legem consuetudo habet. t. 2. ref. 31. per tot. p. 115

* Vide verb. *Cogere, Declarationes, Decretum, Frumentum, Ius, Obtinere, Pontifex, Princeps,*

Vita.

* Vide verb. *Ligare,*

Vitiare.

An vitietur testamentum ad pias causas ex causa præteritionis, vel exhæredationis. t. 8. r. 30. §. 3. p. 404

Vniuersale.

Per vniuersalem legem non censetur abrogata consuetudo, statutum, &c. alicuius loci. t. 2. r. 32. §. 2. p. 116

Vbi vniuersalis lex adest, an sit attendenda consuetudo particularis. t. 2. r. 37. §. 1. p. 117

Vniuersitas.

* Vide verb. *Ciuitas.*

Vocalis Oratio.

* Vide verb. *Oratio.*

Voluntas.

* Vide verb. *Dispensatio, Hæres, Testamentum, Testator.*

Votum, Vouere, &c.

* Pro voto non ludendi in indice primo huius to. 6. ex t. 4. de Ludo lege aliquas curiosas difficultates à Resi 63. vsque ad 70. inclusiue.

* Vide etiam in hoc indice verb. *Mutatio, Promissor, Propertas, Soluere.*

Vox.

Qui voci actiuæ renunciauit, an remaneat priuatus passiua. t. 1. r. 138. §. 1. p. 96

* Vide verb. *Bulla Pontificia, Sententia.*

Vsura, Vsurarius.

Vsurarius alienam pecuniam ludens an faciat sibi lucrum, quod acquirit. t. 4 r. 25. §. 1. p. 255
Qui ab vsuratio lucratus est, an possit sibi lucrum retinere. t. 4 r. 26. §. 1. p. 255
Et quid, si lucratus est bona fide, ibid. §. 2. p. 256
Vsurarius an causa mortis donare possit, t. 7. res. 83. §. 1. pag. 354
Et quid quoad pias causas. ibid. §. 5. p. 355
Vsurarius an possit ad pias causas testari. t. 8. r. 11. per tot. p. 396
Et plura alia circa testamenta vsurariorum non solum ex mutuo, sed ex venditione, vel emptione. t. 8. r. 97. per tot. p. 439
* Vide verb. *Interesse.*
* Sup. his verbis *Vsura, Vsurarius* in indice primo in t. 3. de *Contractibus, & Cambiis* multas quæstiones inuenies signanter in Res. 14. 27. 36. 37. 44. 48. 51. 52. 54. 55. 56. & 108

Vsus.

Quando lex non dicatur vsu recepta. t. 1. r. 55. §. 3. p. 44
Si vsu legem non recipi Princeps, vel Pontifex noscat, & tamen toleret, an hic consensus tacitus Principis, vel Pontificis sufficiat, vt lex non obliget, t. 1. r. 63. §. 1. p. 49
An non vsus possit introducere consuetudinem. t. 2. res. 25. §. 1. p. 113
Non vsus an possit abrogare legem, & quoad hunc effectum consuetudinem introducere, ibidem §. 2
*Vide verb. *Actus, Bulla Cœnæ, Bulla Pontificia, Præscriptio, Probabile, Seruare.*

Vsufructuarius.

Ab Vsufructuario Thesaurus inuentus ad quem pertineat. t. 6. r. 10. §. 1. p. 297
Et quid, si vsufructuarius, ignorante Domino fundi, studiose, & data opera Thesaurum perquisierit, ibid. p. 298
* Vide verb. *Filius, Minor, Seruus.*

Vua.

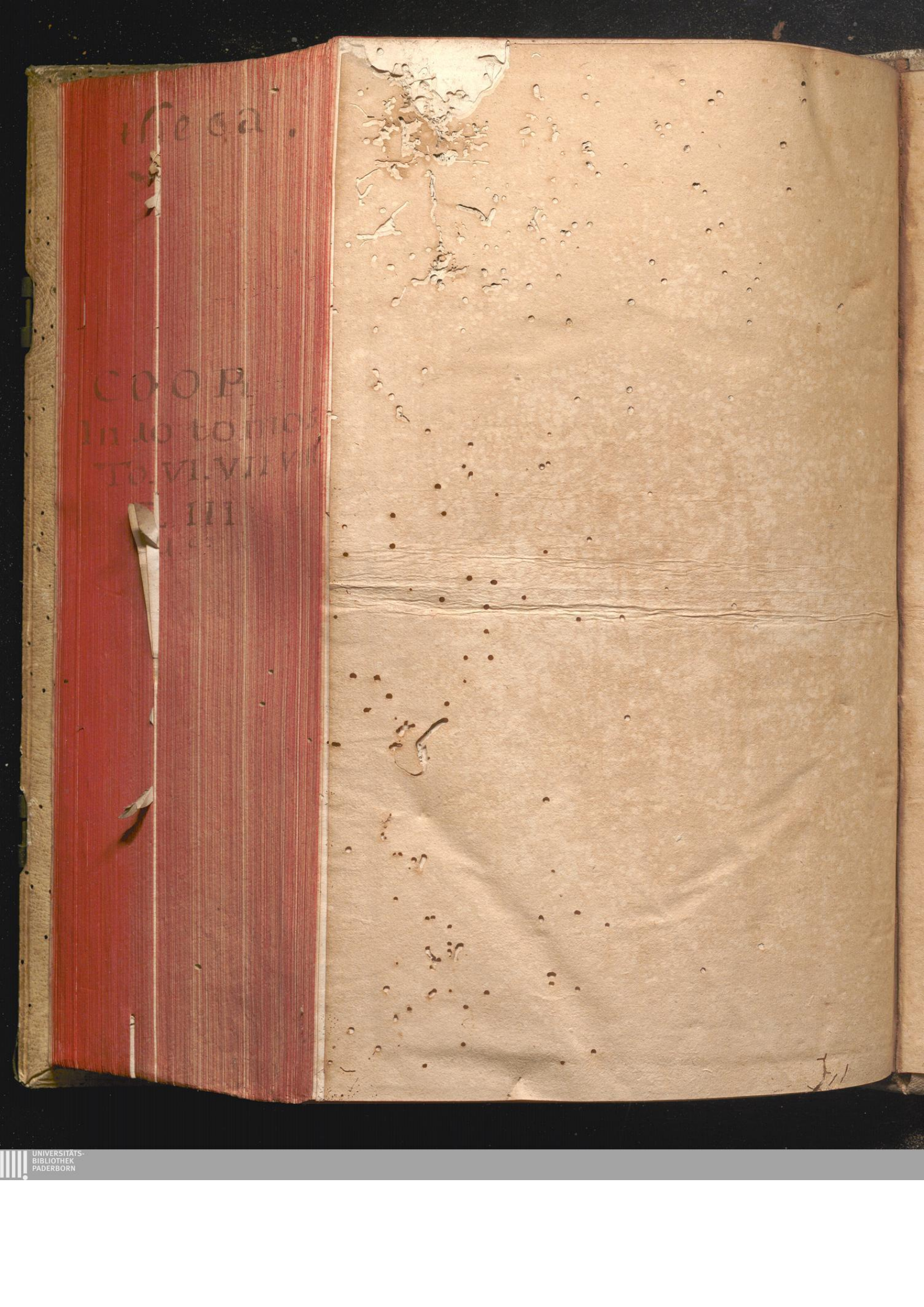
Vuas licite, & impune comedere possunt ingredientes vineas, & an hoc obseruetur ex consuetudine, etiam sine necessitate. t. 2. r. 44. §. 1. p. 120

Vxor.

Si vxor consentiat in aliquem contractum mariti, [illegible] promittat aliquid, vel fideiubeat, quia non [illegible] contradicere marito timens iurgia, & austerum [illegible] mercium, potest reuocare consensum, & illi, qui [illegible] de aliquid acceperint, tenentur ad restitutionem. [illegible] r. 113. §. 1. ad medium. p. 177
Vxor adulterij accusata, & falsis testibus se tuens [illegible] ponendo, licet falso, simile adulterium viro suo, [illegible] me tenetur dotem, aut alia bona viro suo restituere [illegible] quæ ille alioquin propter mulieris adulterium [illegible] crari deberet, sed ad quid teneatur. t. 1. r. 106. §. 2. p. [illegible]
Septem casus proponuntur, in quibus, qui ludit cum [illegible] muliere coniugata, potest retinere lucrum sine [illegible] restitutionis. t. 4. r. 23. §. 3. p. 254
Vxores, inscio marito, an possint aliquid donare. t. 7. [illegible] 58. §. 1. p. 341
Vbi octo casus pro praxi, in quibus vxores non [illegible] cant accipiendo aliquid de bonis maritorum, & [illegible] pedientes illud in donationibus, eleemosynis, & [illegible] necessariis.
Stante Statuto, quod vxor non possit sine consensu [illegible] testamentum facere, an valeat saltem ad pias [illegible] t. 8. r. 36. §. 1. p. 406
Vxori legatum relictum quandiu cum filiis defunc[illegible] mariti commorata fuerit, an pereat transeundo ad [illegible] cundas nuptias. t. 8. r. 54. §. 3. p. 420
Vbi, quod decedentibus filiis mater legatum præ[illegible] ctum non amittit.
Si vxor transeat ad secundas nuptias, an debeatur ei [illegible] gatum relictum sub conditione, si caste, & honeste [illegible] vixerit. t. 8. r. 55. §. 1. p. 420
Vxori legatum relictum sub conditione non incunde[illegible] secundas nuptias, an debeatur ei, si ipsa fuerit fornicata, ibidem §. 5
Et an amittatur per secundas nuptias inualidas, ibi[illegible] dem §. 7. p. 421
Et quid, quando secundum matrimonium non fuit [illegible] consummatum, ibidem §. 8
* Vide verb. *Coniuges, Creditor, Dubitare, Femina, Fornicatio, Hæres, Maritus, Mulier, Quantitas, Soluere, Vir.*

FINIS.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Theca.

COOP.

In 10 to 10[illegible]

To. VI. VII. [illegible]

III

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

DIANA
Verdi
Tom. 2. Fol.

Th
545a

COOH
ET
No
PAT.
FIL